Inghirami

ANDREAE TIRAQVELLI, REGII IN CVRIA PARISIENSI SENATORIS, EX COMMENTARIIS IN PICTONVM CONSVETVDINES,

Sectio,

DE LEGIBVS CONNVBIALIBVS, ET IVRE MARITALI.

SEXTA HAC, EADEMQVE POSTREMA editione ad exemplar quintæ ab ipso autore locupletatum, recognita, ac per quàm diligentissimè castigata.

CVM SVIS INDICIBVS AMPLISSIMIS.

VENETIIS, Excudebat Dominicus Nicolinus sumptibus Andreæ Bocchini Veronensis.

M D L X X V.

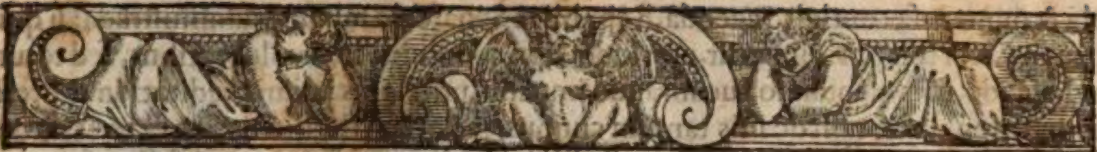
ILLVSTRI COMITI MARIO BEVILACQVÆ,

Andreas Bochinus Veronensis Bibliopola. S. P. D.

SAepe mecum ipse cogitaui, menteq; diutissimè circumspexi, Clarissime Comes, librariorum quis verè ijs, qui literis delectantur, magis profuerit; an qui nouum librum edi, an qui vel vetustate corruptum, vel de manibus iam propè amissum, & maximis sumptibus emendari, & ferè a morte ad vitam singulari industria reuocari curauerit? Sed, si post accuratam multarum vtriusq; rationum considerationem nunc demum, quid animo sentiam, dicere rogarer; tot, tantisq; vtrinq; obruor fluctibus, vt obmutescere, quàm ne verbum quidẽ proferre, satius esse ducam. Nam, quicquid dicerem, demergi omninò cogerer. Ast quorsum hæc? Vt fortè legum studiosi, quòd Andreæ Tiraquelli iuris vtriusq; peritissimi, & in curia Parisiensi Senatoris Regij de Legibus Cõnubialibus, & iure maritali librum, non minus Religiosis, & cęterarum scientiarum amatoribus, quàm Iurisconsultis necessarium, qui, cum apud nos nunquàm impressus fuerit, sed apud exteras nationes tantùm in publicum prodierit, vix ad nos peruenit, nunc quasi vi nobis de manibus extortum, nitidiorem, & multis mendis correctum, exire, & in vulgus emanare studuerim, mihi gratias habeant? Eia, haud sic decet; sed hoc qualecunq; est, tibi Doctissime Mari acce ptum referant. Nam, quæ maximæ in te sunt virtutes, ne, quas augere, aut ornare oratione nequeo, enumerem, aut consequar, cùm difficile sit dictu de singulis, omnes enim nunc recensere longum esset, & quas diuinis ornare laudibus fas esset, maximum foret periculum, ne arido, & conciso huiusmodi sermonis genere veteri ipsarum nomine fraudarem; solæ me ad id faciendum impulerunt. Quibus (omissa nunc, qua te semper colui, colamq;, dum viuam, obseruantia, ne tuam gratiam aucupari velle videar) &

tua in virtute præditos,& eorum amatores ſingularis humanitas, & maximus tuorum in me beneficiorum cumulus accedit. Hæc duo me tibi adeò obligant, vt arctius aſtringi nequeam, nec fore putem, vt, quæ meæ ſunt vires, vllam vnquam tuorum meritorum partem, non modò referenda, ſed ne cogitanda quidem gratia conſequi valeam. A te igitur non ciuilis ſcientiæ cupidi ſolùm, ſed & Tiráquellus ipſe, & Bochinus, hoc quicquid boni eſt, accepiſſe exiſtiment, ſibiq; perſuadeant, & confirment illi, ſi ipſis id gratum contigerit,& cætera huius doctiſsimi viri opera breui, & maiora in dies ſe expectare debere; & Tiraquellus, ſi memoriam ſui apud Italos piè, inuiolateq; ſeruari, & ferè redintegrari eius poſteri non grauabuntur, ſe amicis, ſi qui cum ipſo æuo ſempiterno fruuntur (ſi id haud mortuis nefas eſt) affirmare poſſe, breui fore, vt illorum partus, qui aduerſa, quaſi perpetua obliuione obruuntur, inter viuos numerentur: & Bochinus, ſi clariſſimi Beuilacquæ amor in ſe, & ſeruari,& augeri, id licet ἀδύνατον ſit, perſpexerit, ſibi a Deo opt. Max. tributum, & conceſſum fuiſſe, vt quo in tantum virum & fuerit, & ſit, & futurus perpetuò ſit animo, demonſtrare valeat. Itaque & iuris vtriuſq; diſciplinæ ſtudioſi, & Tiraquellus eius peritiſſimus, id ſi ſciret, & Bochinus, qui ſe Beuilacquæ in ſeruitutem perpetuò tradidit, Deum opt. Max. precantur, vt aliquando tibi tanti beneficij gratiam referre poſſint, habebunt quidem ſemper, & te vehementer rogant, vt me ex ſinu tuo nunquam dimittas, &, vt ſoles, maximopere diligas, ſemperq; complectaris. Vale.

IACOBVS SPIFAMVS IN SENATV PARISIENSI INQVISITIONVM PRAESES, AD LECTOREM.

AMPRIDEM, Studiose Lector, fama ipsa & facie mihi notus erat ANDREAS TIRAQVELLVS, ac miro quodam affe ctu, animiq; propensione ad eius amorē ducebar. Hoc enim commodi inter cætera virtus affert, vt quos semel complexa est, non modò claros & illustres reddat, sed etiam absentum & ignotorum beneuolentiam eis conciliet. Quòd si virtuti etiam eruditio accedat, & pulcherrimo nexu inter se copulentur, tum demum excellēs quiddam & rarum existit, quod specie ipsa & pulchritudine beneuolentiam simul & admirationem parit. Vtraque laude cùm celebrē esse TIRAQVELLVM intelligerem, hanc nostram opinionem non confirmauit modò, sed (quod rarò accidere solet) auxit etiā eius præsentia, & quotidiana cum eo consuetudo. Nam cùm plus minus biennium illius classis in Senatu Parisiensi Regis Christianissimi beneficio sim Præses, in qua Cōsiliarii dignitatem honoratissimè sustinet, multæ & graues controuersiæ acciderunt, quibus in promptu excutiendis expendendisq; sapientiam non mediocrem, ingeniiq; & doctrinæ, famam verò minorem, nec satis eius virtutibus & ornamentis conuenientem deprehendi. Etenim siue censeat ipse, ac de proposita causa sententiam dicat, siue summam controuersiæ seriemq; exponat, renuntiatoris parteis agens, Dii boni, quanta fide, quanta æquitate, ac diligentiæ hoc facit. vt integritatis, an doctrinæ laude potiùs sit commendandus, meritò dubitare possis. Siue enim vnius, siue multorū, siue priuata, siue publica causa sit, ita hercle in ea se gerit, vt nihil, nisi recti studium, & publicam vtilitatem, præ se ferre videatur. Qui licèt natura lenis & perquàm humanus sit, in iure tamen æquoq; & bono retinendo, ita est seuerus & constans, vt nec spe allici, nec gratia flecti, nec autoritate frangi, nullius denique causa à recto, ne transuersum quidem (quod aiunt) vnguem dimoueri possit. Adeò hercle, vt apud omnes abstinentiæ & iustitiæ gloria illustre sit nomen TIRAQVELLI. Huic autem virtuti & naturæ tam excellenti, quæ sola ad parandam famam satis esse possit, raram quandam & incomparabilem in omni literarum genere eruditionem adiunxit. Cuius ipse dat nobis specimen ac testimonium locupletissimum tum sermone, tum sententia dicenda, tum lucubrationibus, & editis monumentis. Eruditionem non parum arguit sermo ac colloquium, sed multò apertiùs dictio sententiæ extemporanea: omnium verò maximè stylus & lucubratio. Sermo nostri ANDREAE cùm de omni negotio, tùm maximè de rebus ciuilibus, tersus est, elegans, & venustus: dicenda autem & explicanda sententia acutus, copiosus, grauis. Tum demum profert se ingenii lumen, fœcunditas memoriæ, cognitio antiquitatis, recondita doctrina. Hæc autem cùm magna sint & præclara, tum multò vberiùs se proferunt in libris, & editis ab eo operibus. Licèt enim multis & magnis negotiis occupatissimus sit, domo, ac familia, quæ illi am-

pla & numerosa contigit, regenda, Republica Senatorio munere administrãda: si quid tamen vacui temporis superfit, non ludo, non conuiuiis, non voluptatibus, sed totum id legendo, commentando, lucubrando impẽdit, præclaras animi meditationes literis committens, quo non de suis tantùm ciuibus, sed etiam de alienis, de exteris, atque etiam posteris bene mereatur. Tantum illi iuuandi propositum, vt nõ solùm suis ope, opera, consilio: sed etiam absens, etiam mortuus, scriptis, exemplo, & memoria sui prodesse velit. Multa iam & præclara, tot rebus distractus, ingenii documenta in lucem dedit, quæ immensam lectionem, memoriam antiquitatis, diligentiam incredibilem declarant. Vt verò nihil reliqui faceret ad summam doctrinam, & meliori fide lucubrandi ac scribendi munus impleret, literarum Græcarum studium adiunxit, in quo eam posuit operam iam natu grandior, tantumq; breui tempore profecit ac promouit, vt à teneris annis institutum fuisse, & in eo omneis animi neruos intendisse, credas. Existimauit enim vir acri ingenio præditus, quærendos esse fontes, ipsamq; Politices rationem, Philosophiæ huius nostræ ciuilis veluti fundamentum, à Græcis, Platone potissimum, Xenophonte, Aristotele, & Plutarcho traditam, omnino petendam esse. Arteis etiam humanitatis, ac mansuetiores Musas, cum grauibus studiis simul colere solet, quòd omnem eruditionem harum elegantia destitutam, mancam fermè ac parum profuturam putet. His, inquam, dotibus ad scribendum accessit noster TIRAQVELLVS. Ex magno autem velut aceruo ea potissimùm tractanda suscepit, quæ & frequenter inter ciues accidere solent, & magnum præstant vsum in Republica gubernanda: in quibus ne minùs experientem arbitretis TIRAQVELLVM, indefessum legis vxoriæ patronum habes, multo iam tempore editum iustum opus in breuissimam l. si vnquam. C. de reuo. donat. cuius medullam explicare non cuiuis facile fuerit. Eam tamen inuolutam antea & obscuram ita eruditè interpretatus est, vt doctorum hominum iudicio illam planè euoluerit, & perspicuam omnibus reddiderit. Causas enim, & fines, & consequentia acutè inuestigans, quicquid simile, diuersum, pugnans, contrarium, aut excogitari, aut in Iure Ciuili, vel Pontificio vsquã reperiri potest, id totum in eo opere, ordine pulchro digestum videbis. Ab imo enim ad summum rem ita tractat, vt nihil omnino accidere, nec facti species aliqua fingi possit, cuius explicatio non statim tibi occurrat. Alterum item eius opus est, in mores, & instituta, seu consuetudines Pictonum, in quo non doctrinæ tantùm, & ingenii, sed etiam pietatis laudem consecutus est. Nunc ab eodem autore, studiose Lector, tibi prodit in lucem aliud opus, incredibili eruditione refertũ, vtilitate fructuosum, varietate iucundum, ad vitam beatè traducendam penè dixerim necessarium. Huic titulum fecit De legibus connubialibus. Hìc autem quid primùm mirari conuenit? an solertiam hominis, & iudicii acumen, an œconomiæ rationem, an memoriæ vim, an variam & infinitam propè lectionem? An non hæc omnia summa in hoc opere & singulari laude prædicanda? Nonne arduum & immensum fuit, tot autores euoluere? tot scriptorum genera circumuolitare, ex quorum veluti flosculis in morem apiculæ aliquid decerpas ac delibes, quod ad opus absoluendum conducat? Tot scriptores excussisse veteres, nouos, Græcos, Latinos, Philosophos, Iurisconsultos, Poëtas, Oratores, Historicos, nonne summa commendatione dignum? Cuius autem memoriæ tam multa, tam varia, tam diuersis in locis posita, mente complecti potuisse? Illa verò tam dispersa & velut dissipata membra in vnum corpus compegisse, & certa ratione ac pulchro ordine digessisse, vt omnia inter se cohæreant apta rerum serie, nonne summi opus est artificis? Inter cætera autem, iudicium hominis singulare, & prudentiam non possum non admirari, qui hoc sibi argumentum ad scribendum delegit, in quo neruos ingenii intenderet, & studium, operamq; suam collocaret. Nimirum vidit homo sapientissimus, vnum esse inter omnia, quod obseruatum, vel neglectum, tùm priuatim, tum publicè, salutem, aut perniciem summam hominibus afferre solet. Non parum refert, quibus quisque parentibus nascatur. Nam (vt inquit Horatius)

Fortes

Fortes creantur fortibus, & bonis.
Est in iuuencis, est in equis patrum
Vir tus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Multò autem magis interest,quibus præceptis,quibus exemplis domesticis, à primis annis instituamur. Magnas quidem vires habet natura ad honestatem vitæ vel turpitudinem,sed maiores habet educatio recta,quæ prauam naturam corrigit, & vertit in bonam. Quod pulcherrimo exemplo suis ciuibus ostendit Lycurgus,productis in medium duobus catulis. Vtranque autem curam, & gignendi, & educandi, connubium in se complectitur. Quinetiam Reipublicæ felicitas, non minùs quàm vitæ priuatæ, ex connubio potissimum pendet.Etenim qui malis & obscuris prognatus maioribus, qui prauis opinionibus imbutus, qui turpibus exemplis formatus, qui domi inhoneste viuere & præesse consueuit,cum in magistratu præclarè se gesturum, & Rempublicam sanctè atque integrè administraturum sperabimus? Propterea cùm ad benè beateq; viuendum tantū momenti esse in connubio Philosophi illi veteres existimarent, de eo ritè ineundo colendoq; permultas leges diligenter scriptas nobis reliquerunt. Hanc eandem rationem secuti conditores vrbium & legislatores, quàm plurima statuerunt,quæ ad auspicandum matrimonium,quæ ad retinendam inter coniuges charitatem,quæ denique ad educandam prolem pertinent. Inde scilicet natæ sunt leges de sponsalibus,de dotibus,de diuortiis & repudiis,de adulteriis, de ritu nuptiarum, de pactis dotalibus,de rei vxoriæ actione, de dotiū repetitione, solutis matrimoniis, & huius generis non pauca. Cui ignotum est,apud Athenienses,Lacedæmonios,Romanos, præcipuam semper fuisse connubii curam? Nulla enim de parte Reipublicæ tuenda tam soliciti fuerunt Lycurgus, Solon, Censores Romani. Quemadmodum enim bene cultum coniugium bonos ciues & magistratus,ita neglectum & violatum ex florenti ac beata Republica miseram eandem reddit Rempublicam. Cùm autem sit veluti fundamentum ciuitatis,quid mirum est, à sapientibus viris tantam eius habitam fuisse rationem? Quis speret domum pulchram & integram,vitiatis, aut malè iactis fundamentis? Quæ res,obsecro,dedit initium ciuitatibus? nonne connubium? Quidnam dispersos homines in agris vnum in locum congregauit? Quæ res ex feris & immanibus mites reddidit & mansuetos? nonne connubium? Quæ res fidem colere,iustitiam retinere,communis commodi causa labores periculaque subire? an alia res quàm connubium? nihil est hercle tam genuinum & secundum naturam, quàm sexus in sexum propensio, & penitus insitum prolis desiderium, quo alter in alterius potestatem se tradit, sibi ius sui corporis adimens. Societas autem illa viri & fœminæ cùm sit omnium prima & honestissima & necessaria in Republica, quàm diligenter, quàm accuratè cautum fuit legibus, ne rescinderetur quàm grauis pœna violati coniugii constituta fuit. Quàm religiosam verò & sacram rem putarint Ethnici, vel hinc manifestum est, quòd quos deos connubii præsides existimarent, summo cultu venerarentur,ac non nisi illis auspicibus,& veluti testibus,inirent coniugium. Habebant Iouem Gamelium,fidei coniugalis vindicem: habebant Iunonem Pronubam: habebant Venerem. Præter pacta sponsaliorū,præter iusiurandum, præter datas dextras,osculum,stipulationem,arrham,Iunoni,Veneri,& Gratiis fiebat sacrificium:vt Iuno castum, Venus fœcundum, Gratiæ iucundum & beneuolentiæ plenum connubium redderent. Non immolabant autem victimam cum felle, sed exectum fel post aram abiiciebant, vt contrahentes matrimonium intelligerent,deposita morum,animorumq; acerbitate & amarulentia,quæ exasperat odia potiùs,quàm medetur erratis,suauiter & iucunde viuendum esse. Si tanto studio ac religione colendum connubium Ethnici existimarunt, pudeat nos nostræ impietatis; qui tam parum honoris ei deferimus,imò verò negligimus atque aspernamur: cùm sciamus, à DEO Patre in Paradiso dicatum, à CHRISTO præsentia & miraculis consecratum: cùm sciamus,

inquam, à Spiritu ſancto ſacramentum hoc ſuſcipientibus gratiam ſuppeditari,& arcanum mutuæ charitatis affectum aſpirari. Mirum eſt, me hercle, tot connubia, tam luctuoſa, tam infelicia, tã miſera inter Chriſtianos hodie reperiri. Cuius rei cauſam vel præcipuam eſſe crediderim, quòd res tam ſacra nihili ferè ducitur, quodq́; & delectus & conuictus nulla propemodum ratio habetur. Sed quò delabor imprudens? quid plura diſputo de connubio? cùm TIRAQVELLVS noſter hoc argumentum tam copioſè, tam abſolutè tractarit, vt quicquid apud autores vſquam inueniri, aut ingenio excogitari poſſit, id omne hoc eleganti opere ſit complexus. Eorum enim, quæ vel ad ineundum, vel ad colendum, vel ad peragendum connubium pertinent, nihil quicquã prætermiſſum videbis. Vt autem rectè ineatur, monet delectu opus eſſe, qui poſitus eſt in tribus bonorum generibus. Inter animi bona primùm ſpectãdam eſſe pietatem: in corpore, bonam valetudinem, ſtatam formam, ætatem: in fortunis, claritatem generis virtute partam. Vt verò contractum connubium ritè colatur, docet quo modo conciliãda beneuolentia, deinde fouenda, poſtremò quomodo ſarcienda, ſi reſcindatur. Conciliari autem ac confirmari natura, ſimilitudine morum, æquitate, mutuis obſequiis, officiis, monitis, adhortationibus, & pignoribus; cõtrariis reſcindi. Tertium eſt, de peragendo coniugio partim ſpectans ad vxorem, vt animo tranquillo, corpore vegeto, matura ætate, tempore non alieno concipiat: partim ad prolem, vt ſuſcepta pietate, & ingenuis artibus inſtituatur. Connubii autem doctrina vt omni ex parte abſoluta eſſet, controuerſias etiam forenſes, quæ deducuntur in iudicium, (quod noſtræ profeſſionis eſt) non prætermiſit. Hoc opus Leges cõnubiales inſcripſit, quòd iis obtemperare eum oporteat, qui bonum ciuem, & beatam vitam agere velit, ſed tantò ſtudioſiùs, quantò naturæ iura ſcriptis legibus ſunt præſtantiora. Breues ſunt & perſpicuæ (quod legum proprium eſt) vt & facilè intelligi, & memoriæ mandari poſſint. Aggreſſus eſt autem hoc opus, vt Reipublicæ ab hac infelicium coniugiorũ peſte grauiter laboranti ſuccurreret, & contracturi matrimonium haberent, veluti Theſeium filum, quod tutò ſequi poſſint. Neque verò ex iis tantùm, quæ apud alios legerit, ſed potiùs ex iis quæ longo vſu obſeruauit, & experiendo didicit, ſuas leges conſcripſiſſe exiſtimes. Quapropter Legiſlatorem connubialem optimo iure vocauerim, quòd primus ſancta connubiorum iura, velut leges Decemuirales, in tabulis ſpectanda publicauerit. Multas leges de matrimonio Lycurgus tulit, multas Solon, multas Numa Põpilius, Cenſores, Decemuiri: nemo tamen (abſit verbo inuidia) tam exactè ab imo ad ſummum, quàm noſter hic Legislator connubialis. Eas ipſe cùm lego, videor hercle mihi naturam ipſam audire, apud homines è loco ſuperiori ſua iura promulgantem. Atque vtinam aliquando leges hæ trinundino promulgatæ centuriatis comitiis perferantur, & in æs incidantur, vt qui in animis ſuis inſculptas non cernunt, eas in tabulis ſcriptas legant. Quanquam hæ tabulæ noſtri Legiſlatoris, diutiùs (vt opinor) quàm Decemuirorum duraturæ ſunt, ſi modò vlla ſit Reſpub. quæ honeſti & recti curam gerat. His autem legibus ſcribendis, quis, quæſo, noſtto TIRAQVELLO aptior reperiri poterat? qui ad rem connubialem natura factus, doctrina excultus, vſu denique confirmatus ſit. Etenim ne ſis inſcius, in connubio ſuauiſſimè viuens, iam peruenit ad canos, adeò nullas rei vxoriæ moleſtias ſentiens, vt nudiuſtertius vxorem duxiſſe videatur. Ac ſi quando cum optima coniuge colloquentem conſpicias, dicas hercle te audire Auſonium ſua carmina vxori recitantem,

Vxor viuamus, quod viximus, & teneamus
Nomina, quæ primo ſumpſimus in thalamo.
Nec ferat vlla dies, vt commutemur in æuo:
Quin iuuenis tibi ſim, tuq́; puella mihi.

Quanquam hunc amorem non tam efficit corporum voluptas, quàm pietatis in vtroque ſtudium, morum ſimilitudo, ęqualitas, mutua obſequia, communia pignora. Tam arcta certè & ſyncera inter eos charitas eſt, vt inter coniugum laudatiſſima paria meritò

ritò reponi possint. Nec dubito, quin hic noster Decemuir cõnubiales leges scribens, in conscientia vitæ suauiter actæ in matrimonio libenter acquiesceret, felix vxore, felix sobole. Soboles enim numerosa illi contigit, ingenua, probæ indolis, vtriusque parentis virtutem referens. Vxor verò castitatis & amoris erga maritum laude celebranda: adeò hercle, vt nostro TIRAQVELLO feliciorem in hac re Publium Rubrium Celerem fuisse non existimem, qui monumento suo inscribi iussit, cum Caia Ennia vxore vixisse annos quadraginta tres, menses octo, sine querela. Quamuis autem seuerus sit hic noster Legislator, æquior est tamen, quàm nonnulli, in vxores, & sexum muliebrem, cuius tot flagitia maritis adscribenda putat, qui coniuges suas ad pudorem modestiamq; non instituunt, nec præceptis, & disciplina domestica, vitæq; honestæ exemplo ad cultũ virtutis formant. Habes igitur, studiose Lector, Leges cõnubiales, quibus si libenter obtemperes, felicem in coniugio vitam exigere poteris. Habes controuersias oẽs de re vxoria, quæ inde nasci possunt, & in forum deduci, diligenter explicatas. Legant ergo lucubrationem hanc ducturi vxorem, legant matrimonio iuncti, legant & cœlibes. Nemo erit, (sat scio) qui ex huius lectione fructus vberes non reportet, & nostro connubiali Legislatori gratias ingentes non habeat, per quem intelligant se non parum profecisse. Anteà quidem hominem diligebam, verùm virtute eius & doctrina, tum disceptandis quotidie rebus, tum scriptis, & hoc potissimùm opere propiùs ac certiùs cognita, tanta ad amorem facta est accessio, vt mihi tẽperare non potuerim, quin tibi & hoc opus & operis autorem, quo possem modo, commendarem. Quanquàm quid mea, aut cuiusquam prædicatione eget opus tam eruditum, tam necessarium, votis omnium tam expetitum? autor verò adeò celebris? Gratulor propterea mihi & Curiæ ipsi, in qua Præsidis autoritatem gerimus, quæ tales habeat consiliarios de rebus magnis, & controuersis non minori æquitate, quàm sapientia, conferentes nobiscum & consultantes. Gratulor ciuibus, & Gallis hominibus, qui per huiusmodi viros ius suum summa cum integritate obtineant, & rebus ac fortunis tranquillè summoq; in otio perfruantur. Maximè verò atque adeò immortales sapientissimo & potentissimo Regi nostro Francisco gratiæ sunt habendæ, à quo tales rebus gerendis & Reipublicæ administrandæ præficiuntur, qui non tantùm populo prodesse, verumetiam nomen Gallicum nõ mediocriter illustrare possint. Lutetiæ Parisiorum, pridie Calend. Septemb. 1545.

ROBERTI RIBAVDELLI AD D. I. SPIFAMVM PRÆSIDEM MERITISS. DE D. ANDR. TIRAQVELLO, SOCERO SVO.

Qui priùs ingenium soceri me iura docentis
Admirabar, opes Helladis & Latij:
Nunc magis admiror magno te autore probatum,
Quòd laus laudati est maxima ab ore viri.

MICHAELIS HOSPITALIS, Regii in Curia Parisiensi Senatoris.

Qui nondum planè tersus, nondumq́; politus,
Olim imprudentis domini liber ænea claustra
Ruperat, effracto veluti qui carcere fugit
Hinnulus, & spatijs decurrere gaudet apertis:
Tandem opera magna, studioq́; retractus herili
Sub clauem, tristesq́; foros, ibi tempore longo
Oppressus latuit. Nunc multò, quàm fuit antè,
Diuitior, plenis & iam maturior annis,
Redditur in lucem: qui tantum distat ab illo,
Quàm grauis & sapiens annis iuuenilibus ætas.
Vtq́; scias planè perfectum, autore libenti
Prodit, iudicium, Lector, graue cuius apud te est.
Multa quidem monumenta tuæ virtutis habemus
Andrea, multis venit tibi gloria rebus;
At te non alio tantùm iactaueris vllo,
Iudice me, nullo ingenium tibi se mage tollet,
Quàm quo vincla doces animis aptare duorum.
Et quibus ille roget verbis, quibus illa sequatur.
Quæ sunt coniugij stantis, quæ iura soluti,
Vno cuncta simul conclusa volumine iusto.
Scripseris haud dudum quamuis opus vtile, nostro
De conseruandis in nomine rebus auitis,
Quæ vel nequitia, vel dura sorte propinqui
Mutarunt dominum, atque alieno iure tenentur:
Ipsa tibi fœcunda licèt natura, nouarum
Quotidie rerum species, formasque ministret,
Mox alium iungens, alio defuncta, laborem:
Ingenij specimen nequeas tamen edere maius.
Sic etenim macra & sterili versatus es in re,
Tot dotes isthuc, bona tot peregrina tulisti,
Vt nihil vberius, meliusve hæc viderit ætas.
En, dici quod sæpe solet, præstantia posse
Ingenia è paruis elephantos reddere muscis.
Sic Culicem noster, sic Græcus lusit Homerus
Prælia ranarum nunquam pugnata duello.
Tantò est humanis maior mens ignea rebus.
Quæ penetrat cælos, & tartara tendit ad ima,
Dilatat, constringit, adauget, diminuit res.

AD LECTOREM N. CLERICI Consil. Regij in Curia Parisiensi.

Ille idem, populum qui annos triginta potentem
Aequis induijs rexit, quem splendida virtus
Ad summum optauit magna cum laude Senatum,
Publica qui quondam illustrauit iura; domos nunc
Instruit hic nostras priuatis legibus. Est hoc,
Est hominis sapientis opus: nam qui, cedo, possit
Esse magistratus, dominus qui nesciat esse?

BARTHOLOMAEI FAII, REGII in Curia Parisiensi Senatoris.

Quod iuuenis, iam tum veterano cuilibet aut par,
Aut prior, Andreas opus olim Connubiale
Struxerat, ecce senex incudi reddere pergit.
Forsitan huic aberat lectissima dictio, secli
Præteriti ipsa loquax infantia præ ut tulit. Atqui
Principiò musis ringentibus insimulatum
Transfugij iacuit, repetito ab origine legum,
Verùm intermisso cultu: tantisper amico
Doctorum latuitq́; sinu, experrecta iuuentus
Dum patrium errorem nouit, pleno hocque theatro
Plausibile excipiens, in Palladis arce locauit.
Sed malè compactum priùs, ordine oportuit apto
Ponere, idemq́; modo renouare. Nihil minus: imò
Sic media extremis coniunxerat, vltima primis,
Gigneret, vt minimæ mutatio vocis hiulcum.
Collocupletandum saltem id fuit: omnia necdum
Attigerat capita argumenti diuitis huius.
Quin inopinata sterilem farcire sagina
Visus agrum potius: nam sacræ paginæ vtriusque
Hæc accersitis compluribus, atque Sophorum
Præceptis scitè veluti tetigisset acu rem,
Appositeque adeò nostris ciuilibus, hisque
Per Satyram quasi collectis adtexuit, vt non
Hæc aliunde, penu ac propria prompsisse putetur.
Omnibus expletum numeris age porrò quid isti
Consilij sarcire, frequens quem muneris ergo
Cura subit, grauiorque, sinat quam hunc otio abuti?
Scilicet ille fori quadragenarius actor,
Pube prius scripti circum præcordia iuris.
Acriter exacta, studijs paribusque verendam
Hanc in canitiem protracta, protinus vllo
Iuris vbi scrupo lis controuertitur, hæret?
Iudicij formæue anfractibus vsq́; moratur?
Effœtus senio ve, impar oneri ve fatiscit?
Quem non decursu iuuenum commilitij huius
Assequitur solers, neque viribus hausta senectus?
Nemo vel hoc meliùs canabinos, pyxidis instar
Pandoræ, vituomnigeno plerunque refertos,
Voluere folliculos sciat, in mediumque referre
Confessim causas, queis primum stet ve, cadat ve
Arbitrium, cuius reuocatio nomine pendet:
Nemo etiam nodos aperire, ænigmata Iuris
Doctiùs, ac vbinis occurrant, soluere: nemo

Sanctiùs,

Sanctiùs, ac maiore animi candore, rogatus
Quid tum proposita statuendum sentiat in re,
Dicere: duritiem legis quoque flectere ad æquum.
Denique in officijs hoc nemo est promptior. Vt se
Adlatus alterius referentis corripit, (eius
Aetati facilè quod quisque remiserit vltro)
Membranas replicans, hinc sæpius absque specillo
Has carptim recitans, res quatenus vrget, inanis
Lectio ne tempus pretiosum prodigat. Hic si
Dissidium varij, quem pro se quisque tuetur,
Exoritur sensus, dicti citius ne præbendat
Ancipitis speciem, rimetur acutius eius
An commissuras, an nexus extricet harum
Clariùs, haud planè cernas: nihil impigro eidem
Exciderit, ne musca quidem prætervolet: auris
Tinniat ad tenuem quemuis arrecta susurrum.
Temporis articulos ita verò digerit omnes,
Vt molles aditus sibi labi perferat ægrè.
Aut atro infuso expiscabitur aufugientes
Sepiolas, euetriculo præcurrere doctus
Verborum: aut facti magis eruet intima, nedum
Nequiter is succisiuas impenderit horas.
Qui pluteos omnes iuuenilibus antè cecidit.
Ictibus, his demum proclinibus, atqua scirus
In cancellato gradiens se circumagit orbe.
Non igitur mirum, si scriptitet, hicq́ senilem
Adijciat dextram, quò pristina dona prolepsis
Confirmet, nunc triceno doctissimus vsu,
Tot propè pignoribus sublatis, pacta libenter
Diuinæ humanæq́ domus consortia seruans,
Quæ, reor, ethnicus afflatus Rex numine, primis
Fundamenta velut fixit cum mœnibus vrbi
Inde propagandæ. Nam quæ subsistere dudum
Publica res valeat sine fœdere coniugiorum?
Latiùs ergo patet thema, angustis neque iuris
Finibus arctatur, procurrere quò magis illi
Collibuit, ne quod prudens vel omitteret bilum.
Hic ferme nimius, Doctoribus inq́ citandis.
Tanti pace viri liceat quod dicere. Verùm
Idem syncerus, nec refractarius autor,
Maluit, id proprio quem fraudaret honore.
Iudicio interea visus non iuris elenchos
Expressisse meros, sed queis inductio legum.
Multa paraphrasis intertextu possit iniri.
Quem semel atque iterum versu celebrauit amico,
Heroum noster qui non nisi nomine Græco
Ingreditur carmen, sed non malus inde Poeta:
Stultitia haud illum referens, sibi qui gruis olim
Optauit collum: sed qui hac præstabilis arte,
Rara animi quoque libertate Philoxenus, vna
Induxit metra quę Dionysea litura.
Is, sed me reprimam, dealbare fidelia eadem
Ne geminos videar splendentes vndique muros.

IACOBVS VERIVSIVS TORnutius, Curiæ Parisiensi Consiliarius, in editum ab Andrea Tiraquello collega suo libellum, hoc carmen ludebat, 1546.

Dum Iuno innumeris sentit connubia formis
Sacra prophanari, tum Dea conqueritur.
Concilium cogit reliquarum mœsta Dearum.
Quæ tanti esse potest, dicite, causa mali?
Exleges, aiunt, sunt vxor & ipse maritus:
Nec beneconiugij seruat vterque faces.
Huic morbo quærenda salus: tu delige, si cui
Diua viro faueas, qui tua iura ferat.
Delige, cui commissa tibi mysteria mandes,
Possit qui leges, Iuno, docere tuas.
Protinus Andreæ meminit Dea, eumq́ fauoris
Argumenta sui plura tulisse refert.
Grata vxore frui, fauor est non paruus: & illam
Ex vno natos tot peperisse, fauor.
Quin, quòd facunda est vxor, quòd dedita sacris,
Quòd non indocta est, quòdque pudica, fauor.
Acclamant omnes, qui scribat digniùs, esse
Neminem, & huic mandant muneratanta viro:
Assensit Dea, & Andreæ committit, vt ipse
Hæc ferat, hæc dictet nomine iura suo.
Crede igitur, liber hic ex sacro numine Diuum
Prodijt, & sacer est, nec nisi sacra docet:
Hunc legite vxores, illum seruate mariti:
Hoc iure vxores viuite, vosque viri.

D. ANDREAE TIRAQVELLO Parisiensi Senatori amplissi. Salmonius Macrinus.

Docte permultùm Tiraquelle miror,
Curiæ causis ita te occupatum
Ex Senatorum numero & verendis
Patribus vnum:
Addo tam densæ sobolis parentem,
Floridæq́ vxoris adhuc maritum,
Cùm tamen matres ea penè partu
Vicerit omnes:
Miror, inquam, te potuisse tantos
Et tot autores studio belluatum
Improbo, excerptas cumulasse tot res
Ordine pulchro.
Quippe tu callens vtriusque linguæ,
Non modò augustas, tua pensa, leges,
Ac sacrosanctos Canonas, piaq́
Dogmata vitæ:
Rhetorum at libros, veterumq́ vatum,
Quicquid & scripsere recentiores,
Prorsus hausisti sitiens, & ora
Impigra mergens:
Nulla gestarum monumenta rerum
Te latent: nosti medicas & artes:
Abdita & nosti sophiæ, & Mathesis
Scripta vetusta.
Omnium, Andrea, potes vnus instar
Esse, vti quondam Antimachus Platoni
Dixit: humani ingenij & probas, quæ,
Quantaq́ sit vis.
Pictones tali celebres alumno
Hinc tuos æquè tumeant ob ortus,
Ac suo tellus Cecropis Solone,
Sparta Lycurgo.

Idem.

Quæstio de varijs si fortè coloribus orta est,
Iudicis haud partes cæcus obire potest.
Hic de connubijs agitur, de lege marita,
Quid facere vxorem, conueniatque virum:
Edita quo pacto rectè sit alenda propago,
Et quibus institui debeat illa modis.
Quis melius quàm tu queat id Tiraquelle docere?
Cui proba sit coniux, pignora totáq; domi:
Quiq; in coniugio multos ita vixeris annos,
Læserit vt castum nulla querela torum.
Nā norit quam quisque, in ea se exerceat, artem,
Vt meus insigni carmine Flaccus ait.

ANDREAE TIRAQVELLO Claudius Coteræus.

Qui binis manibus totidem coniungit, agetne
Is, quæcunque volet, cautiùs & citiùs?
Sic binis oculis binos adiunge, videbis
Certiùs obiectum, pluraq; prospicies.
Hæc tibi connubium: cum quo dum vir bone, regnas,
Vxori & natis scribere iura potes.
Non abs re id facias: nam iura adsunt, vbi lites:
Perpetuis morbis assiduus medicus.

NICOLAVS QVAELIANVS ad Lectorem.

Dulcia lector amas? sunt hic dulcissima quęque.
Vtilia an quæris? Nil legis vtilius.
Siue vtrunque voles, Tiraquellus abundat vtroque.
Quo linguam exornes, quoque colas animum.
Si vis connubij fontes, si vt Iulia cesset
Lex in adulterijs, hæc Tiraquellus habet.
Hæc lege, quę pulchra faciant te prole parentem,
Quaq; regenda docent qua ratione domus.

ALEXANDRI GOEVROTII IN eadem Curia Consiliarij, alludentis ad patriam, oppidum, & nomen autoris.

Præcipiti currit Pictis fons patrius vnda.
Vrbs, ciuis, referunt nomina fontis aquæ.
Vrbs Apollineæ riuis fons vndique manat,
Quà circunflectit docta Diana choros.

EIVSDEM.

Sparge marite nuces, fontem duc pronuba Iuno:
Instaurant nuptis fœdera fontis aquæ.

IACOBI PELETARII CENOmani Hexastichon.

Hìc tibi Naturæ leges, diuinaq; iura,
Atque humana vno sunt resoluta libro,
Coniugij vt discas quænam sint vincula, ritus,
Deliciæ, imperium, pax, amor, atque fides.
Est ergo interpres Naturæ hominumq; Deumq;,
Qui tibi tam doctum dat Tiraquellus opus.

NI-

NICOLAVS QVAELAINVS, INQVISITIONVM IN CVRIA PARISIENSI PRAESES,

Andreæ Tiraquello, eiusdem Curiæ Consiliario doctissimo.

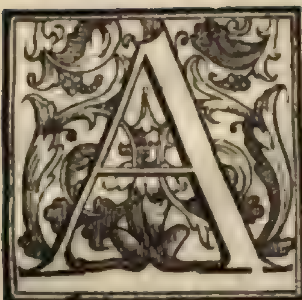
Legantissimum tuum de legibus Connubialibus & Iure maritali librum, quē supra annos abhinc 25. plus minus edideras, Tiraquelle humanissime, cum semel atque iterum perlegissem, diu apud me anceps cogitaui, quonam iudicio à D. Paulo dictum esset, homini commodum esse, vxorem non attingere. Adeò magnos, & vberes fructus, matrimonium vniuerso generi humano afferre, ex illo tuo doctissimo opere didiceram. Veneratq; tum mihi in mentem Metelli Numidici, cui si librum tuum videre licuisset, nūquam, mea certè sententia, iustis connubijs iniquior in hæc verba prorupisset: Si sine vxore esse possemus, Quirites, omnes ea molestia lubēter careremus: sed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis satis commodè, nec sine illis vllo modo viui possit, saluti perpetuæ potius, quàm breui voluptati consulendum est. Quis enim, inspectis tuis legibus, non iudicabit beatissimum esse & fortunatissimum, cū vxore vitam in matrimonio transigere, si secundum eas, in deligenda, instituendaq; vxore tam diligenter sibi quisque prospiciat, quàm tu ad eam rem appositissimas vtilissimasq; leges omnibus præscripsisti? Cui quidem periucundo nec minus fructoso operi, cum te accessionem parare, & eam incudi adornare intelligerem, nō potui pro meo erga te amore, & propenso in Remp. studio, non hoc epistolio te hortari, vt accessionis eius editionē accelerares ipsi Reip. in primis vtilem, ac etiam necessariam. Nam cum matrimonium præcipuam esse radicem, & fontem primarium, vnde bona pars felicitatis humanæ scaturiat nemo est qui ignoret; an non ex vsu Reip. fuerit, matrimonij rectè instituendi, & instituti bene conseruandi leges præscribere? Quorum vtrūq; tanta fide, diligentia, arte, studioq; abs te eo libro doctè & copiosè pertractatum est, vt iam nemo supersit eorum, qui tuum in deligendis vxoribus consilium sunt experti, qui coniugalem vitam cęteris omnibus viuendi generibus non anteponat: vt interim de ijs taceam, quos in cœlibe vita cōiugum fortunam vel admirari cogis. Perge itaq;, Tiraquelle doctissime, perge, inquam, librum tuum varia, multipliciq;, ac recondita quadam, & singulari eruditione refertum in lucem emittere, & literatos omnes, quos nouis in dies officijs magis ac magis tibi deuincis, scriptorum abs te librorum, quos supra nonum iam annū pressisti, editione demereri stude. Vale.

MI=

MICHAEL TIRAQVELLVS FONTINIENSIS PRAEFECTVS LECTORI S.

NDREAS Tiraquellus, parens meus, paulò pòst quàm uxorem duxißet, Commentarium de legibus connubialibus ediderat. Id opus, etsi multis mendis, peruersionibusq́, typographi negligentia scatens, cùm sic rectißimis studijs atque artibus præditi homines amplecterentur, vt multa exemplaria paucis admodum annis, per omnes ferè terrarum oras circumlata sint (omnibus enim coactis scriptoribus, quod quisque commodißimè scripsisse uidebatur, magno studio excerpserat, & ex varijs ingenijs excellentißima quæque libauerat, atq; in hoc σύνταγμα coniecerat, adeò vt nullum omnino commentationis genus Bibliotheca rectiùs inscribatur) cùm mea sponte, tum amicorum hortatu, eum oraui, vt librum formis denuo exprimi pateretur. Quod etsi mihi abnuisset, (otij enim tantum sibi non esse asserebat, vt Commentarios opistrographos quidem illos, & minutißimè scriptos relegeret) precari tamē atque obtestari non destiti. Ad extremum, pietas erga fratrem (quid enim fratrem fœtum eum non appellem, qui mei patris mente, vt Iouis cerebro Pallas, editus, mihi plus quàm cō sanguineus est?) ita importunum flagitatorem reddidit, vt lucis huius aspectum ei tandem exorarim. Quod tamen antè consequi non potui, quàm me ex eius chirographo diligenter omnia descripturum reciperem exemplumq́, quod typographus sequeretur, conficerem. Quem laborem hoc lubentiùs suscepi, quòd hac mea opera effectum iri sperarem, vt opus acri & certo grauißimorum hominum iudicio probatum, in publicum exiret. Tu igitur eo Lector fruere, & Andreæ Tiraquello parenti meo, cuius studium in publicis commodis promouendis nunquam quiescit, gratiam habeto. Vale Fontini. Anno 1545.

AN-

ANDREAS TIRAQVELLVS CANDIDO LECTORI SALVTEM.

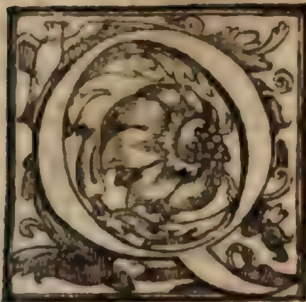
Aximam ijs deberi ab omnibus gratiam, qui de Rep. literaria bene mereri student, Candide Lector, nemo est adeò rerũ iniquus æstimator, qui inficiari audeat, si modò verum est, quod à Cicerone, Romanæ eloquẽtiæ parente, accepimus, Nullum viuendi genus sine literis commodè institui posse. Equidem cùm ab ineũte ætate me totum literarum studio deuouissem, omnes animi, ingeniique neruos eò semper contuli, intendiq;, vt quoquo modo bonarum disciplinarum studiosis, si non multùm, at certè quoad liceret, pro viribus prodessem. Quod vt consequi possem, neque sumptibus in comparandis mihi bonis autoribus, neque vigilijs in ijs euoluendis vnquam peperci: & tamen parum fœliciter mihi ea res hactenus successit. Nã cùm ante annos plus minus triginta, Tractatum de Legibus connubialibus & iuri maritali, in cõmunem studiosorũ vtilitatem, nõ sine labore maximo edidissem, fuerunt qui lucubrationes meas sibi impudẽter adscribere cupientes, quas sciebant cum plausu aliquo à viris doctis excipi, totum cum librum quasi membratim discerptum, cum mendis, quibus, librariorum incuria priores editiones scatebant, in suas commentationes transferre ac transcribere non erubuerint. Qua ego rei indignitate commotus, omnino ab hoc scribendi genere mihi abstinendum duxeram, ne quid tale in posterum in libros meos committerent. Verùm hoc meum consilium vicit amicorum quorundam, non infimæ notę virorum, necessitudo, quibus aliquando, ea quæ mihi in memoriæ subsidium adnotarã, communicaui, nihil tamen minus cogitans, quàm vt me autore, in publicum prodirent. Quæ cùm illi studiosè perlegissent, impensè probare, cõmendare, admirari etiam (quod citra arrogantiam dictum velim) visi sunt, atque vt in lucem emitterem instantissimè flagitare, adeo vt & minitarentur edituros, q̃ ex illis meis cõmentarijs exscripserant & adseruabant, si ipse editionẽ diutius differrem. Sic enim mecũ expostulabant, Quãdiu quos in scrinijs tuis thesauros hẽs, ceu Plautinus quidã Euclio, supprimes? quãdiu eos publicę studiosorum vtilitati inuidebis? An ignoras, bracteata fortunæ bona communione decrescere ac minui: vera bona, quò latiùs diffuderis, eò meliora reddi & illustriora? Quandiu tam doctos commentarios in apertum proferre ac expromere cunctaberis? Tum egomet mihi succensere cœpi, qui libros meos tãto tempore apud tales viros esse permisissem, vt ex eis aliquid exscribendi otium fuisset, quod mihi vel inuito, cętera edẽdi necessitatem adferret. Negabant enim se diutiùs, quod habebant pressuros, etiamsi ipse grauarer reliqua addere: sed potiùs opus ἀκέφαλον emissuros, quàm

quàm tanto commodo studia amantium bonas disciplinas fraudaturos. Ego contrà causabar occupationes, ætatem, curam rei familiaris, & alia nõ pauca, per quæ mihi non licebat ea quæ olim scripseram, relegere, etiamsi maximè edita cuperem. Verùm illi huiuscemodi excusationes minimè admittentes, cùm tamen & iustæ essent, & verissimæ, quò constantiùs illis refragabar, hoc impensiùs vrgebant: neque priùs cessarunt, quàm me de sententia deiectum cognouerint. Eorum itaque cum precibus, tum minis victus, dedi herbam, & passus sum exire nuper Commentarios de Retractib. vtinam dextris auibus, hoc certè consilio, vt vel satiati desinerent flagitare maiora, vel ipsi certè desisterent ab edendi consilio, quod præ se ferre videbantur. Sed nec ea editione ipsorum desiderio satisfactum est: imò viribus nondum bene recollectis ab vniuerso eo labore, qui in editione eorum Commentariorum mihi necessariò subeundus fuit, impetrarunt, imò verò extuderunt, ac extorserunt eius operis recognitionem, cuius antè memini, id est, De legibus connubialibus: quod ita à me auctum, & multis iisq; nouis accessionibus (quas tibi non minus vtiles, quàm iucundas, fore confido, studiose Lector) locupletatum est, vt iam nouum opus meritò videri possit, licèt re vera ne apicem quidem editionis spe ab initio adiunxissem: sed in eum librum, quicquid egregium & notatu dignum quotidiana lectio, vel ipse forensium rerum vsus suppeditabat, tanquam in penum aliquem, ne memoria excideret, tumultuariè, & (vt ita dicam) αὐτοσχεδίως congerebam. Habes itaque, Candide Lector, consilij mei rationem: habes opus, argumento quidem & inscriptione tibi notum, cæterum stylo, rerum copia, & ordine, nouum, in quo multa ab ipsa antiquitate repetita, non pauca ex Theologis, Medicis, Philosophis, & cæteris humanitatis, vt vocant, autoribus, cum Græcis, tum Latinis, (quos omnes non ex professo, sed obiter quandoque aliud agentes interuisimus,) explicata comperies: vt interim infinita Iuris vtriusque loca, à me hoc libro partim enarrata, partim integritati restituta, omittam: quæ si tibi probari sensero, abundè magnum laborum meorum fructum percepisse fatebor, neque vnquam me huius editionis pœnitebit. Vale Lector, & fruere.

AN-

ANDREAS TIRAQVELLVS STVDIOSIS.

VOD votis omnibus patres, atque ataui nostri optauerunt, optandumq́ imprimis censuerunt, ut statim vel paulò pòst perfectum absolutumq́ cerneret opus, iam tum eximiè inchoatum, instauratæ post longa secula linguæ Latinæ: id nostra demum ætate consecutos se Dei Opt. Max. beneficio plerique omnes existimant. Paßim enim videmus Latinè non rhetoricari solùm, sed etiam philosophari, ἀριθμεῖν, γεωμετρεῖν, θεολογεῖν: idq́ sic Latinè, ut Barbaris illis sexagenariis, qui sibi in disciplinis quibusque tanquam in latifundijs prædijsq́ suis regnabant non impudenter magis, quàm superciliosè, de ponte deiectis, vix fugæ locus ullus tutus sit. Plaudenda sanè rerum catastrophe. Verùm ea fatorum vis est, ut mala, cùm in imum vitiorum descenderunt, tum demum exolescere incipiant: & vice versa, bona degenerare, cùm ad summum profectus euaserunt. Mouentur scilicet omnia, nec stare diu quicquam rerum natura patitur. Sic Roma illa caput Orbis, cùm ab exiguis profecta initijs eò creuisset, ut, quod Liuius ait, magnitudine sua laboraret, sic funditus diruta iacet, ut solis extet ruinis. sic & corporis habitus, cùm ad summum bonitatis deuenerit, (quod scribit Hippocrates) id est, cum mensuram crescendi impleuerit, ut interpretatur Do. Hieronymus, in deterius labatur oportet, nisi continuò soluatur, ut rursus habeat, in quo poßit crescere. Id nunc agunt studiosorum ingenia, ut literæ illæ, quæ vulgato, adpositòque nomine Humanæ vocantur, non solum instaurentur, & ut cum nostris Iuris autoribus loquar, restituantur in integrum, in suumque statum illum pristinum veluti postliminio reuertantur: verumetiam altius, si fieri poßit, fastigium attollant, nec iam nobis pœnitendus sit (id quod plerique censent) sed plaudendus potius earum multis seculis interitus. In Iuris legumque scientia nitori suo restituenda, plus aliquanto negotij, quàm in reliquis videbatur, tum propter disciplinæ eius præstantiam, tum propter Barbarorum, arcem ipsius ter longißima temporis præscriptione usque occupantium, peruicaciam. Tanta quippe fuit quondam Iuris amplitudo, tantus legum nitor, tanta Iurisconsultorum priscorum & eruditio, & eloquentia, ut si illorum industriam describere, & laudare κατ' ἀξίαν velim, non proœmium, sed librum integrum explendum habeam. Uno tantùm verbo eos describam, quo se maximè Demosthenes ἀεὶ τῶν συμμορμῶν priscos Athenienses laudare dicebat. ἐγὼ γὰρ ἐκείνων μὲν ἔπαινον τοῦ χρόνου ἡγοῦμαι μέγιστον εἶναι, οὗ πολλοῦ γεγενημένου, μείζω τῶν ὑπ' ἐκείνων πραχθέντων οὐδ' εἷς ἄλλοι παραδεῖξαι δεδύνηνται. Nec est, quod magis admirer quàm tot seculis neminè extitisse. qui illorũ ingenium & eloquẽtia, nõ dico superare (id. n. supra votum semper fore credo) sed assequi, æmulari, uel ẽt imitari potuerit. Certãt nostra ætate multi cũ Liuio, non pauci Terẽtiũ effingunt,

effingũt: Ciceronis simiæ complures sunt: Ouidiũ multi è vestigio imitãtur: ad Maronis uenã quidã aspirant: qui hactenus Vlpianũ, Paulũ, Papinianũ & cæteros Iurisconsultos post annos plus minùs mille ducentos reddere vel studeat, vel speret, vt diatribas omnes obieris, neminem certè reperies. Tanto enim eloquentiæ fulgore legum tenebras illustrant, vt admirationis materiam magis, quàm imitationis spem posteris reliquisse videantur. Quid, quæso, vel Vlpiano eloquentius, vel Paulo neruosius, vel Callistrato doctius, vel Papiniano acutius, vel Scæuola presius, vel Caio florulentius, vel Africano subtilius, vel Pomponio iucundius, vel Celso nitidius, vel Tryphonio candidius? vt cæteros non inferioris notæ taceam. Quanquam ne nostra quidem tempestate effæta sit natura, quin paria illis ingenia producat, modò solertissima perspicacissimaque quæque ingenia in eam vnam Philosophiæ partem (pars enim est non infima Philosophiæ legum iurisq; peritia, si Tullio, Vlpiano, Iustiniano credimus) incumbant. Certè quo vno promoueri potissimum poteramus, id nos maximè deficit. Et sunt luculentissima Iurisconsultorum illorum monumenta, quæ & Iustiniani primùm culpa, deinde & longa temporum iniuria periisse creduntur. His accedit, quòd non alij temerè vlli rerum publicarum gubernaculis admouentur, non alij rerum habenas obtinent, non alij Regum vel Imperatorum latus cingunt, quàm qui legum iurisq; scientiæ opinione celebrantur. Et erat sanè hanc in vulgum spargi de Iurisconsultis opinionem iustissimum: nec Reges nunc, aut Respublica falleret, si ij essent ipsi, quales dicuntur, ac creduntur, qualesq; priscos illos fuisse constat, in omni scilicet disciplina exercitatos, antiquitatis non ignaros, historiarum scientes, in Philosophorum gymnasiis expolitos, rerumq; vsu & experientia probatos. Tales enim esset decet, & qui ad Reipub. munia capessenda destinantur, & quibus principes stipati, augustiores se vulgo haberi volunt. Sunt tamen nostro quoque seculo non parum multi, à quibus vetustatem bellè interpolari experimur, quorumque auspicijs si summæ rerum gererentur, alius esset regnorum, rerumq; publicarum status. Sunt Budæi, sunt Deloini, sunt Vallæ, sunt Minutij, sunt Beraldi. Longolius anno superiore magna literarum iactura occubuit. Habet Anglia suos Tunstallos, Paceos, Moros: habet Germania Capniones, Zazios, Cantiunculas: Italia Cottas, Alciatos. Et ne singulos percenseam Iurisconsultos, quibus ætas nostra beata censetur: angulus nullus vsquam est, in quo non aliquis ingenium suum ad vetustatis normam exigat. Quo nomine seculo nostro gratulari frequenter soleo, adeò ingeniorum feraci: cum Tullius sanctè deierare ausus sit, singulas ætates vix binos Oratores habuisse. Nunquam tamen tam bene cum rebus mortalium actum est, vt in vllo ordine non maior pars (quod est apud Liuium) vincat meliorem. Sunt passim rabulæ forenses, sunt, quos Demosthenes aduersus Aeschinẽ, σπερμολόγους & περιτρίμματα τῆς ἀγορᾶς, Demosthenes alter Latinus Leguleios vocat, Cothorum reliquiæ, quibus operæpretium est in circulis, in conuiuijs (neque enim iam palàm audent) ex longo exilio redeuntibus literis melioribus obstrepere. Quia ergo, vt iam dixi, homines isti totius humanitatis expertes, rerum summam plerunque suo arbitratu moderantur, in eoq; sunt ordine, qui (quod Leges xij. tabularum præcipiunt) vitio vacare creditur, cæteris specimen est: adeò mordicus putria iusta iuris, vt ita dicã, simulacra retẽtãt, vt

animam

animam potiùs ex sedibus suis, quàm ea ex manibus extundi patiantur: pro ijsq́ non secus, atque pro aris & focis, certare tota ope consueuerunt. Turpe enim putant, sibiq́ noxæ futurum, si semel vulgus eos intus & in cute dignoscat. Tum demum enim detracta ... ista magistratuum & dignitatum, in pristinum dedendos se præuident. Ea sunt, quæ amores istos nostros, dies noctesq́ solicitos habent, ne quid exeat, ne quid excudatur, ne quid importetur, ne quid editum, excusum, importatum legatur, quod in Accursium, aut Bartolum incurrat. Horum enim confirmatam, ac sacrosanctam multorum seculorum opinione autoritatem conuelli, aut labefactari piaculare esse putant: veteribus (sic enim heri, vel nudiustertius natam barbariem vocitant) stari malunt, nihil ex antiquo motum probant. Hi sunt, quibus apud Tullium, etiam alabaster plenus vnguenti putescere videtur, qui nihil legere sibi imperarunt, nisi quod ff. quod C. quod S. quod Extrà, in Auth. quod glo. Bar. Bal. Inno. Osti. Io. Andr. identidem literis pollicaribus, tanquam gemmis quibusdam, illustratum, primo statim conspectu viderunt. Cum his mihi, cæterisq́ literaturæ humanioris studiosis, non bellum solum, sed prælium: nec prælium duntaxat, verùm certamen propè quotidianum est: exercenturq́ vulgò maledictis etiam paruulorum. Nec vllus est eorum, qui animi contentionem ad augustiores illas disciplinas appulerunt, qui non sibi præ oculis statim, vt in eis professus fuerit, proponat de his vel triumphare, vel spolium aliquod referre. Sic etenim tum demum se dignos arbitrantur, qui in doctorum senatum assumantur. Indidem tot iam legum genuina interpretatio, tot titulorum iuris syncerus sensus illis extortus è manibus, & antiquis possessoribus assertus. Ornantur studiosorum ædes, & bibliothecæ libris eius notæ, tanquam manubijs spolijsq́ hostium. Et inter hos nostræ atque etiam superioris memoriæ iuris tum peritos, tum studiosos, ad publica decora excitatos, consilia varia diuersaq́ animaduerto. Sunt enim, qui cùm possent, nolunt mentis suæ sensum testimonijs illustrioribus firmare. Congruum etiam magis, & æquius censent, collato pede, paribusq́ armis in prælium descendere, & instar Dauidis illius hostis ignauissimi ceruicem proprio mucrone ferire. Sunt qui non nisi deauratis, & insignibus, planeq́ Romanis armis, sibi decertandum putant, stylumq́ non ad præsentem scenam, sed ad tempora paulò mox futura accomodant, Menandrum imitati, qui, teste Quintiliano, iustiora posterorum, quàm suæ ætatis, iudicia consecutus est. Cum his manum Barbari conserentes, se potiùs ocyusq́ victos dici audiunt, quàm sentiunt. Triumphant tamen & victi, apud suos atque etiam ἀντιθριαμβεύοντες non minùs, quàm qui verè debellarunt: dubiam scilicet eam victoriam esse putant, quam non intelligũt, quamq́ de se fieri, quia nesciunt, non existimant. Ego certè, vt de me tandem dicere incipiam, cùm iam inde ab adolescentia ita affectus essem, vt magnopere cuperem Pictones municipes meos, gentem alioquin nec bardam, nec stupidam, ad augustiorem hanc Philosophiæ partem capessendam illustrandamq́ animare, Commentarios inchoaueram ante annos propè septem in consuetudines eorum, non sublimi illo grauiq́ dicendi stylo, quem effingere, si velim, nequeam: neque, si maximè possem, in hoc certè argumenti genere vellem. Ea semper fuit consilij mei ratio. Noui enim & scio, qui fructus eius existat apud eos, qui iuuandi potissimum erant. Scio item, quàm frigeant iaceantq́ Commentationes illæ, quæ prorsus nitore carent, nihilq́ aliud quàm legum capita

pita sonant. Mediam quandam viam iniui, (medio enim tutissime commodissimeq; itur) sicq; stylum contemperaui, vt legentes nostri ea, quæ tanquam propria agnoscunt, imprudentes in ea incidant, quæ noße maximè debuerant. Ea sunt Philosophorum placita, Oratorum decreta, antiquitatis historiarumq; monumenta, Poetarum carmina, populorum ritus, mores gentium, quibus. D. gl. Barto. & alias huiusmodi notas inferiores notæ & doctrinæ scriptorum, tanquam hamum esca obtexisse mihi videor; quo sensim vorato velut inuiti aut imprudentes ad lectionem humaniorum scriptorũ attraherentur: iam inde (vt ille ab vnguibus leonem) intelligentes, alios esse libros, quibus maximè niti asseriq; poßit, & illustrari iuris legumq; peritia. Eius porrò libri sectionem quæ de legibus connubialibus erat, vix prime deformatam manu (vt Horatij verbis vtar) nedum extremam expertam, amiculus quidam alteri, qui sibi legendam à me impetrarat, subripuit: sublatamq;, inscio me, & eo cui legendam dederam, impressori excudendam tradidit. Circunfertur interim libellus ille, teriturq; legentium manibus: ego quoque interim reliquum opus meditor, & paro, cum ecce Almanicus Buchardus Sanctonum Suppræfectus, amicus hospseq; meus, librum aduersus me nuncupatim edit: libellum illum meum (argumentis quàm adpositis, tuum erit, Candide Lector, iudicium) concidit, sugillat, conterit. Dolui equidem non tam qu`d ille nihil à me læsus aduersus me scripsisset, neque enim mihi magnopere ab huiusmodi timendum puto, quàm qu`d homo amicus, cuius nomen quàm celeberrimum clarißimumq; esse cupio, tale sui speciem dederit. Ego quid hic? dißimularem? at prouinciatim nomen meum viuo me, quod aiunt, & videnter traducitur. Tacerem? at conuicijs amicorum propè quotidianis impotentiq; desyderio satisfaciendum fuit. Opus totum commentariorum nostrorum semel ederem? at tomi & ingentes, & multis, quos vix datum est recognoscere. Hæc menses aliquot voluenti, animoq; versanti, tandem mihi visum est, sectionem eandem, multis, quæ subturpia videbantur, derasis, sed multò pluribus adiectis, amicis efflagitantibus, vt offam Cerbero, obtrudere. In qua & ὑπὲρ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι, et Almarico, qui eam ipsam insectatus est, obiter respondeo, non eum titulo statim à limine perstringens, non obiecta omnia sigillatim refutans, non conuicia conuicijs retalians, non singula eius argumenta & capita excutiens & examinans (id enim amicitiæ nostræ veteri condonare mihi persuasi) sed locos tantum illos firmans & amplians, quos ille labefactare & conuellere conatus est. Tu lector optime, quicquid id est operis, boni consules, tomosq; cæteros aliquot, eiusdem farinæ expectabis, quibus vniuersas Pictonum leges municipales, quas consuetudines vocant, enarrare, illustrare, enodareq; studuimus. Valeto. Anno. 1524.

CONSVETVDINVM PICTAVIAE TITVLVS DECIMVSQVINTVS.

De la puiſſance & adminiſtration des maryz, §.Primus.

Es ce, que homme & femme, ſoyent nobles, ou rotturiers, ſont mariez enſemble au païs de Poictou, par la couſtume d'iceluy, la femme eſt en pouoir de ſon mary, & n'eſt plus en pouoir de ſon pere, ſi elle l'auoit. Et ne peult valablement contracter, ſans le conſentement exprez de ſon mary, durant leur mariage, ne adminiſtrer les biens communs d'entre eulx, ne les ſiens propres, ſans l'auctorité & conſentement de ſon dict mary.

Ontinuò quàm vir & fœmina, ſiue nobiles, ſiue ignobiles, matrimonium ſimul inierunt in Pictauia, ex more illius gentis, vxor eſt in poteſtate mariti, nec amplius eſt in poteſtate patris: nec poteſt vtiliter contrahere ſine conſenſu expreſſo ipſius mariti, nec bona eorum communia, ac nec ſua quidem propria, ſine autoritate & conſenſu eius, adminiſtrare.

GLOSSAE PRIMAE, XVI. LEGES CONNVBIALES COMPLECTENTIS, PARS PRIMA.

Vxor nō in viri poteſtate eſt, ſed patris, Rom. legibus.

1

Ides igitur, Candidiſſime Lector, ex Pictauorū cōſuetudine, vxorē eſſe in poteſtate viri, non patris. Eaq; ferè perpetua eſt & generalis in Gallia. Ex Romanorum verò legibus, vxor contrà in poteſtate patris eſt, nō viri. l. 1 in fi. & l. ſeq. ff. de libe. exhi. & l. 2. §. ꝙ ſi in patris. & l. quoties. ff. ſolu. matri. & l. 1. §. 1. ff. de libe. agno. & l. 1, §. vlt. & ibi gloſ. & Bar. & l. cum qui. §. ſi nupta. ff. de iniur. & in l. ſed interim. §. idem ait. & ibi Bald. qui eum §. legit cum l. ſi eum ſeruum. §. inter virum. ff. de donat. inter virum & vxo. & l. 3. & l. nec inter, & l. ſi vt proponis. C. eod. & l. filiæ. la 2. & l. licèt in ſacris. C. de colla. & l. ſi vxor. & ibi gloſſ. Cy. Bart. Alber. Bal. & Salu. C. de condi. inſert. & l. 1. & ibi quoque Cy. Fab. Bald. Paul. Caſtren. & Corne. & iterum l. quod ſciſis. rurſumq; l. non ſine. C. de bon. quæ lib. & l. ſi vt proponis. C. de nup. & l. dos à patre. & ibi glo. 1. C. ſol. mat. & §. 1. in fi. & ibi Ang. Aret. Inſtitu. de S. C. Tertul. & §. vlti. verſic.

sinautem sub potestate, in auth. de æqua. doti. Et no. gl. in l. parentes, & ibi Pau. Cast. & Roma. qui eam legem legunt cum §. vlti. l. rei iudicatæ. ff. sol. matri. & in l. item legato. §. vlti. & ibi Albe. ff. de leg. 3. & Ioan. And. post Ros. in addi. Spe. tit. qui filij sunt legit. col. 3. in addit. cuius initium est, Ros. in prętoria. Signo. Homod. consi. 166. quęstio disputanda, col. 5. Bal. consi. 137. quidam nobis. col. 1. li. 1. & consi. 226. præmissis verbis statuti. versic. præterea nupta, lib. 5. & Pet. Anc. consil. 213. pro isto patre, in prin. Card. Flo. consi. 91. respondeo, paulò ante fi. Panor. in c. non est, colu. 1. extrà de despon. & in c. cùm contingat, col. 6. versi. venio ad secundam, de foro compet. & in c. mulieres. in 1. not. de sent. excom. & in c. literas, col. ulti. de resti. spo. & in c. ex parte, col. 3. eo titu. Anto. Prat. inter consi. Alexā. consi. 133. verè crudelis, colum. 1. versicul. & si fortè. libr. 4. & ipse Ale. consi. 125. viso processu, col. 3. uersi. prætereà posito, lib. 7. Fran. Are. consi. 72. præsupponitur. col. 2. & Francis. Curt. senior consil. 9. Ticinensi statuto, col. antep. & consil. 64. antiquissima, col. 16. vers. ad tertium. & Corne. consil. 55. pro decisione, col. antepe. in fi. lib. 1. & consi. 26. videtur dicendum, col. vlt. lib. 4. & consi. 177. circa quod, ante fi. co. li. 4. & Soci. consi. 224. præsens consultatio, col. 8. versicul. 4. ad idem, li. 2. ubi ex hoc colligit, quod remanet agnata, & sua. & Io. Crotus in rep. l. frater à fratre, in 16. q. ff. de condi. indeb. & doct. ubique. Nā nec filius ipse familias per matrimonium liberatur patria potestate. l. inter. §. filiusfa. & l. marito. §. cæterùm, & l. filiumfa. de adul.

2 Nisi tamen, quantum ad filiam, in duobus, videlicet in concubitu, quem carnis debitum nostri uocant, & in operis: in quibus de iure ciuili vxor est in potestate mariti, non etiam patris, vt uoluit gl. in dicta l. si vxorem. & in dicto §. 1. & ibi quoq; Ang. Aret. Instit. de S.C. Tertul. per tex. in l. sicut. ff. de oper. liber. & gl. in c. quod Deo 33. q. 5. & Bart. in d. l. 1. §. 1. ff. de iniur. idem Bar. Imo. Pau. Castr. in dicta l. rei iudicatæ, iuncta l. sequen. ff. solu. mat. Bald. in l. assiduis, col. 2. in fi. C. qui pot. in pign. hab. & in c. 1. uersi. quæro utrùm uxor. tit. an marit. succe. uxo. in benef. Panor. in d. c. literas. colu. penul. de rest. spol. & in c. literis, in fi. de testibus. & in c. illud. col. 6. uersi. ad propositum, de psumpt. & in d. c. mulieres, de sent. excom. Ioan. Ana. in c. cum caussa, colu. 2. uersi. nota quòd contradictio, de rap. & Anto. a Prat. dicto consil. 133. ubi luculentissimè disserit, de quibus operis hoc intelligi debeat. Et Franc. Cur. senior dicto consil. 9. ubi supra.

Nisi in concubitu, & operis.

Dicit tamen Io. Fab. in d. §. 1. Inst. de S.C. Tertul. quòd ex consuetudine Frāciæ uxor transit in uiri potestatem, quamuis etiā remaneat in patris potestate. Idem uero Fab. in §. 2. col. 2. uersicu. quid si uir. Institu. qd cum eo, dicit simpliciter, quòd in partibus Franciæ uxor est in potestate uiri. nulla de patris potestate facta mentione. Et idem dicit in l. 1. C. de bo. mater. & in l. non sine. C. de bo. quæ lib. 3

Vxor Gallorum legibus in potestate viri.

4 Atqui ex nostra cōsuetudine, ut hic scribitur, uxor est in potestate uiri dūtaxat à patris scilicet potestate per matrimonium liberata. Cuius etiam consuetudinis, qualis hic est, meminit Masuer. non omnino malus autor in tit. de iniur. §. item filia uxorata, & in tit. de dot. & mat. §. item. de consuetudine uxor. & in tit. de pscrip. §. item & pista parte & in tit. de posses. §. itē maritus. ubi tamen huiusmodi consuetudinē non ita simpliciter dicit disponere, sed tum demum, cùm maritus est sui iuris: tanquam scilicet (ut id illi addas) alium non possit habere in sua potestate, q ipse suę potestatis non est. l. sic euenit. ff. de adult.

De eadē re.

5 Et est similis (vt redeamus) apud Longobardos consuetudo, ut expresim scribitur in l. 1. & l. pe. & l. ul. tit. quali. mulie. lib. alie. permis. est. & refert glo. in l. uelles. C. de reuo. donat. & ibi quoque Bald. qui dicit, hoc iure utuntur in multis locis, & per statuta locorum: & idem Bal. in l. si inuita. C. de nup. & in d. c. 1. & ibi etiam Card. Alex. tit. an marit. succe. uxo. & ipse Bal. cōsi. 139. cuius exordiū est, statuto cōmunis Assisij, in fi. lib. 5. & Alberi. in d. l. si uxorem. C. de cōdi. inser. & Feli. in dicto c. illud. in prin. de presumpt.

Longobardorum legibus vxor in potestate viri.

6 Et sane hæc Franciæ cōsuetudo, fortassis è curriculo, ut alia pleraque, à ueteri Gallorū more defluxit, quem huiusmodi fuisse Cæsar. lib. 6. Comment. refert, ut uiri in uxores, sicuti in liberos, uitę necisq; haberent potestatem. Enimuero queadmodum ea uetus parētum in liberos potestas crudelior quidem atque acerbior iure est coercita Romanorum legibus, l. in suis. in fi. ff. de lib. & posth. & l. ulti. C. de patr. pote. & gl. utrobiq; & facit l. inauditum. ff. ad l. Cornel. de sicar. & l. diuus. ff. ad leg. Pomp. de parri. illudq; solum superest, ut filius in potestate patris, sit citra uitę necisque arbitrium. C. tit. proximè allegato, per totum. Ita etiam (ut omnia fermè ad usum clemētiorē humanioremque redacta sunt) uirorum in uxores uetus illa potestas in ea ipsa re imminuta est, ut scilicet non liceat uiro uxorem impunè interimere, ac ne castigare quidem, nisi moderatè, ut infra dicetur. Sed quod de filijs leges sanxerunt, id etiam in

Gallorū vetus mos in ea re.

Quæritur de quodam huius lib. plagiario. in vxoribus nostra consuetudo ex veterũ more reliquum fecit, vt essent in virorum potestate, remoto necis arbitrio. Quem locum,& alia pleraque è primis illis nostris legibus connubialibus quispiam in sua Topica ferme ad verbum transposuit, vir sanè,& legũ, & artiũ humanarũ peritissimus,sed hac in re mihi parũ æquus,q nomen meum vbique suppresserit: id quod libens dissimulassem: sed ueritus sum,ne q libellum illum nostrum primùm anno 1513.ac iterum anno 1516. rursum 1524. impressum non uiderunt existiment hæc loca illi me contrà surripuisse, cuius Topica non nisi anno. 1520. primùm impressa sunt. Sed ad rem ipsam reuertamur.

7 *Hebræorum legib. uxor in uiri potestate.* Hic mos quoque apud Hebræos ex lege Mosaica fuisse videtur, ut matrimonium filias à parentum potestate dirimeret, trāsferetque eam in viros, vt facilè colligi potest ex eo quod scribitur Leui. cap. 21.quo vetabatur sacerdos contaminari in mortibus ciuium suorum,nisi tantum in cōsanguineis,& propinquis:id est, super patrē, matrem,filium,filiam,fratrem quoque,& sororem virginem,quæ non esset nupta uiro.Et cap.seq.Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit,de his quæ sanctificata sunt,& de primitijs non vescetur.Cuius rei rationem adijcit non omnino contēnendus interpres Nicolaus Lyrensis, quoniam scilicet non iam esset in patris potestate,& familia. Quod & ipsum expressim signatur Nu.30.c.vbi si filia nondum nupta aliquid vouisset, tum demum ex voto obligabatur,si pater vel consentisset, vel tacuisset:nupta uerò,uiro,aut consentiente, aut dissimulante.quod,& ad potestatē uiri in uxorem trahit Diuus Augustinus lib. quæstionum super Nume.4.capi. 59.& repetitur in Decretis canonicis in cap. manifestum,& c.uoluit.33.q.5.

8 *Naturæ legibus uxor in potestate uiri.* Quinetiam illud affirmare asseuerāter audeo,longo antè interuallo, quàm leges Mosaicæ latæ essent, ueluti lege naturæ idipsum instituente, filias postea quam desponsatæ fuerant,nō permansisse amplius in parētũ potestate. Quod eo testimonio comprobauerim,quòd cum de Rebeccæ nuptijs tractaretur,illa neutiquam in consilium admissa est: sed ueluti inscia, nō inuita tamen,uerum parentum uotis obsecundans,ab illis nuptui traditur.At postea quàm desponsata fuit,de profectionis die à parentibus consulitur: ueluti iam eorum potestatem egressa, quod scribitur Gene. 24.c.& à Diuo Ambrosio annotat in lib. de Abraham Patriarcha in c.ult.& in cap. honorantur.32.q.2.

9 *De eadē re.* Ab eo autem,quod de lege naturæ diximus,nihil omnino abest, quod tradit Diuus Augustinus in c.caput,in fi.33. quæst. 5.Fœminas uiris suis seruire communi lege naturæ.Et in lib.1.de nuptijs, & cōcupiscentia,ad Valerium,c.9. Nec dubitari, inquit,potest, naturali iure uiros potiùs fœminis,quàm uiris fœminas principari. Et in epistolam Pauli priorem ad Corint. ca. 65.Femina,inquit,uiro subiecta est lege naturæ. Apud Græcos autem commēdatur ille uersus senarius Alexidis in ea fabula, cui titulus est γυναικοκρατία, citante Athenæo,lib.3.

Γυναικὶ δ' ἄρχειν οὐ δίδωσιν ἡ φύσις.

Natura non sinit præesse fœminam.

Et huis quoque rei testimonio sunt bruta animalia,quæ ueluti idipsum dictante natura,ita uiuunt,ut mares imperent fœminis.Nam Plin.lib.8.ca.3.loquens de asinis syluestribus, Mares, inquit, singulis fœminarum gregibus imperitant. *Bruta quoq; id ipsum sequū.*

10 *Lacedæmoniorũ in ea re mos.* Sed & illud apud celebratissimos Græcorum populos Lacedæmonios obseruatum fuisse coniecto, ut filia tātisper in potestate patris esset, dum cœlibem uitā duceret: statim uerò quam matrimonio fuisset mācipata,uiri subiret potestatē. Huius ce autem rei coniectandæ ansam præbuit dictũ Lacænæ à Plutarcho in Apopthegmatis Laconicis relatum: quę cùm interrogaretur,an se uitiandā concederet, respondit. Equidem cùm puella essem,didici parere patri, & hoc egi: mulier autem uiro: Huic ergo, si iusta rogas, manifestum facias primùm. *Lacænæ dictum.*

11 *De eadē re.* Quanquam illud nō me latet fuisse plerosque,qui scriptis tradiderunt, Spartanas mulieres uiris suis dominari solitas: quod & ex Aristotele licet depræhēdere lib.2. Politicorum cap. 7. & confirmat Plutrachus in Lycurgo, referens Lacedæmonios uxores heras uocare solitos.Sed hoc,ut infrà dicemus,commune omnium Græcorũ fuit. Subdit autē post pauca Plutarchus, quòd cum peregrina quæpiam mulier Gorgoni Cleomenis regis filiæ,Leonidæ autem uxori diceret, μόναι τῶν ἀνδρῶν ἄρχετε ὦ λάκαιναι. idest,Solæ uiris imperatis,ò Lacænę:rñdit, μόναι γὰρ τίκτομεν ἄνδρας. id est, Solæ enim uiros parimus. Quod etiam recenset in Apophthegmatis Laconicis non semel. Et hoc quidem,ut reor,mouit Aristotelem, ut diceret libr.1. Rhetoricorum ad Theodectē, c.5.malas fuisse Lacedemoniorum mulieres,ideoq; eos media propè felicitatis parte priuari.

12 *Uxor legib. maritū subesse.* Sed quocunque se modo res hæc hēat, ab hac nostra consuetudine nō admodū abludit illud Euripidis in Danae apud Stobæum. Sermone 71.& iterum. 75.

Γυνὴ γὰρ ἐξελθοῦσα πατρῴων δόμων,
Οὐ τῶν τεκόντων ἐστὶν, ἀλλὰ τῶν λέχους.
Mulier enim egressa paternam domum,
Non amplius parentum est, sed mariti.

Et illud quoque Quintiliani, aui eius, vt plerique existimant, qui de Oratorijs institutionibus elegantissimè disseruit, declamatione 259. Virgo pertinet ad patrem: tamen nupta pertinet ad maritum. Accedit quoque id, quod Plato, aliàs muliebrium virtutum admirator, viros tamen fœminis, tanquam gregi custodes, præfecit. statim circa initia lib. 5. de Republica. Cui accedens discipulus ipsius Aristoteles, Politicorum lib. 1. cap. 8. Vir quidē, inquit, vxori præest, & filijs, tanquam liberis quidem ambobus, sed non eodem imperij modo: sed vxori quidem ciuiliter: filios autem regit masculus enim, quàm fœmina principalior est. Et idem lib. 2. Oeconomicon c. 1. Existimare autem, ait, debet mulier verè composita, mores viri esse legem vitæ suæ impositam sibi à Deo. Cui finitimum est illud Diui Pauli ad Rom. 7. rursumq; prioris ad Corint. 7. Mulier, quanto tempore viuit vir eius, alligata est legi ipsius. Quod & repetitur in c. sicut alterius. 7. q. 1. & in c. additur. 27. q. 2. & in summa 33. q. 1. atq; alijs compluribus locis. ex quibus constat, esse in viri arbitrio, legem, quam velit, modò sit honesta, vxori imponere. Ad quod, & illud pertinet Homeri lib. 9. Odysseæ de Cyclopibus loquentis,

—Θεμιστεύει δὲ ἕκαστος
Παίδων ἠδ' ἀλόχων :—

Id est, (Cyclopes.)

—Ius quisque ministrat
Progenitis ac vxoribus.—

Quem locum citat Aristoteles lib. Politic. 1. c. item primo: atq; etiam Plato lib. 3. de Legibus. Inter multas Pittacci Mitylenæi, vnius ex septem sapientibus, aureas sententias, illa nō postremo loco habēda, γυναικὸς ἄρχε, id est, vxori dominare. Refert Cornelius Tacitus in li. de Moribus Germaniæ, apud Sithones fœminas dominari: In quo (Sithones.) (ut ille ait) non modo à libertate, sed etiā à seruitute degenerant.

13 (Vir iudex uxoris.) Quid, quod apud priscos Romanos vir de coniugis capite, & fama cū propinquis iudicabat? Cuius rei testis est locupletissimus Cor. Tacitus lib. 13. Romanæ historiæ, cùm inquit: Pomponia Græcina, insignis fœmina, Plancio, qui ouans se de Britannis retulit, nupta, ac superstitionis externæ rea, mariti iudicio permissa: isque prisco instituto, propinquis coram de capite famaque coniugis cognouit, insontemq; pronuntiauit. Dionysius quoque Halicarnasseus libr. 2. Cognati, inquit, simul cum viro de his iudicabant in quibus erat corruptio. De quo ēt aliquid Liuius lib. 9 Belli Macedonici, quo in loco de Bacchanaliorum abrogatione loquitur. & Valerius Maximus. lib. 9. tit. 3. quo loco loquitur de Spurio posthumio Albino, & c. seq. Suetonius in Tiberio, c. 35. Id autem ex lege Romuli erat, cuius hæc verba sunt: ADVLTERII CONVICTAM VIR, ET COGNATI, VTI VOLENT, NECANTO. Et ad hunc quoque morem antiquum respicere videtur Callistus in d. c. sicut alterius. vxor nec adulterari ab alio nec iudicari, nisi à ꝓprio viro permittitur &c. Vbi tñ gl. huius moris inscia illud trahit ad correctionē, de qua posteà dicemus.

Adde, quod Diuus Ignatius, Ioannis Euāgelistæ discipulus, in ea epistola, quā ad Antiochēses scripsit, Mulieres, ait, honorificēt uiros suos sicut carnē suā, & nō audeāt eos proprio noīe vocare. Hæc ille. 14 (Vxores viros dominos vocare debent.) Sed quoniam igitur noīe (inquies) illos vocabūt? Id certè nos docet Sara illa sancta mulier, de Abrahā viro loquēs: Dñs, inqt, meus uetulus est, ut scribit̃ Gen. 18. c. & repetijt Diuus Petrus in sua prima Epistola Canonica, aut potius catholica, ut Latinū Græco rñdeat, c. 3. his uerbis, Sic. n. aliqñ & sanctæ mulieres, sperātes in Deo, ornabāt se, subiectæ ꝓprijs uiris, sicut Sara obediebat Abrahæ, dñum eū uocās. Hæc Petrus. Ex quo Diuus Chrysostomus in Epistolā 1. ad Corinthios, Homilia. 26. Priscę, ait, illę mulieres uiros suos dños uocabāt. Quin & Bersabee Dauid maritū dñm uocat, & se ancillam illius, 3. Reg. c. 1. Quib. adstipulatur. & illud Virgilianum lib. 4. Aeneid.

—Connubia nostra
Reppulit, ac dominum Aeneam in regna recepit.

Cuius loci autoritate fretus Marcellus, uir in pscrutādis noīum ꝓprietatib. admodū diligens, scribit, dñum ꝓ marito aliqñ accipi. In quo ēt significatu posuisse qbusdā vr̃ Imperator Diocletianus in l. si liqueat, ibi, ꝯsentiēte dño. C. de inofficio. don. quā ad id nuncupatim notat Salyc. Quāquam nihil huc, ut reor, pertinet. Nā ibi, Dñs, dr̃ respectu rerum donatarum, quatum scilicet maritus erat dñs, non autem respectu uxoris. Sed, quod in confesso est, Dominus pro marito ponit̃ in sacris literis, Iudicū c. 19. cum scribit̃: At mulier, recedētib. tenebris, uenit ad ostiū domus, ubi manebat dñs suus. Ibi. n. haud dubiè de marito loqtur. Huc quoq; alludit illud Ouidij, si ipsius eo, in Epistola Acontij ad Cydippen,

Elige, de vacuis, quam non sibi vendicet alter.
Si nescis, dominum res habet ista suum.

Plutarchus autem in eo libro, cui titulum nuncupauit, In principe requiri doctrinam

nam

nam scribit, Persarum regem cæteros omnes pro seruis habere, præter vxorem: cuius tamen conueniebat maximè esse dominũ.

15 De eadem re ex iurisconsultis, & alijs.

Quæ cùm ita sint, eas proinde prudentissimas fuisse arbitror fœminas, quarum altera ad maritum scripsit in hæc verba: Cõpetẽti mihi à te, dñe charissime, &c. vt à Iurisconsulto nostro relatum est, in l. ea quæ, in princ. vbi Baldus no. ff. de donatio. inter uir. & vxo. Altera, quæ marito hæres extiterat, ita testamento cauit apud Iureconsultum in l. Lucius. §. quæ marito. ff. de leg. 2. Mæui, & Semproni, dilectissimi filij, præcipito te omne, quicquid ex hæreditate bonisve Titij, domini mei, patris vestri, ad me perùenit. Et iterum paulò pòst. Necnõ etiam, si quid post mortem Titij domini mei solui, agnoscatis. quem tex. ad hoc no. Bald. ibi. & Albe. in l. aduersus. C. de cri. expi. hære. Et admodũ fallor, nisi & ita quoque accipitur in l. vxorem. §. testamento. ff. de lega. 3. quamuis aliò trahi possit. Nec silentio prætereunda est Lucretia, q̃ apud Ouidium lib. 2. Fastorum, de marito loquens, ait:

Mittenda est domino (nunc nunc properate puellæ,)
Quàm primùm nostra facta lacerna manu.

Neque Matidia Diui Clemẽtis mater, quæ Faustinianum maritum, dominum quoque vocat apud ipsum Clementem, lib. recognitionum 9. c. vlti. Neque Diua Natalia, quæ Diuum item Adrianum maritũ, dominum quoque appellabat: si tamen in ea re satis tuta est Iacobi, quem de Voragine vocant, autoritas.

16 De eadē re. Megistonæ dictum memorabile.

Non immeritò igitur Plutarchus autor grauissimus, in eo libello, cui titulus est, De claris mulieribus, laudat Megistonã Timoleontis vxorem, quę Aristotimo Eliensium tyranno, præcipienti captiuis mulieribus, in quarum numero, & ipsa erat, nũtios cum literis ad maritos, qui Elidẽ obsidebant, mittere, eosque, vt obsidione desisterent, rogare: alioquin se paruos natos in earum conspectu priùs, ipsas deinde omnes uerberibus cæsas interfecturum minitabatur: talibus verbis respondit: Si quid in te uirilis prudentiæ, aut consilij resideret, non vtique mulieres iuberes, quæ facto opus essent, suis viris præscribere: sed nos ad ipsos, tanquam dominos nostros, permisisses proficisci.

17 Vxores, quæ viris dominantur, vituperantur.

Sed sicut Sara, Bersabee, Lucretia, Megistona, quæ se vltro maritis subiecerũt, eos, vt diximus, dominos vocantes, sunt ob id plurimùm laudandæ: ita sunt acerrima repræhensione dignissimæ, quæ è diuerso sibi laudi assignant, quòd maritis præsint, quod illos non habeant dominos, sed ne pares quidem, quòd illos contemnant atq; despiciant, nullã omnino eorum habentes rationem. Nam (vt idem Plutarchus in lib. cui titulum fecit γαμικὰ παραγγέλματα, idest, connubiales admonitiones, scribit) locupletes, & principes, cùm honori Philosophos habent, & semetipsos ornant, & illos. At Philosophi cùm obseruant opulentos, haud quidem illos clariores, sed se ignobiliores faciunt. Hoc etiam vsu euenit mulieribus, cùm sese viris subijciunt, atque obtemperant, laudem consequuntur. Cùm verò pesse volunt, magis eas dedecet, quàm eos, qui subijciũtur. Scitum est, & illud Euripidis in Oedipo: Vxor, quæ sapit, viro inseruit: quę non sapit, cum spernit.

Πᾶσα γὰρ δούλη πέφυκεν, ἀνδρὸς ἡ σώφρων γυνή.
Ἡ δ' ἡ μὴ σώφρων, ἀνοίᾳ τὸν ξυνόνθ' ὑπερφρονεῖ.

Et illud Philemonis apud Stobæum in Pręceptis Connubialibus.

Ἀγαθῆς γυναικός ἐστιν, ὦ Νικοστράτα,
Μὴ κρείττον' εἶναι τἀνδρός, ἀλλ' ὑπήκοον.
Bona vxoris est, ò Nicostrata,
Non imperare uiro, sed obedire.

Nec minùs memorabile est, quod tradunt sacræ literæ, Vasthi reginam Assueri mariti mandatum, vt ad se veniret, contempsisse, ob idque fuisse repudiatam, vt hinc discerent cunctæ vxores, & maiorũ & minorum, maritis suis deferre honorem. ut scribitur Hester. 1. c.

Qui locus me submonet, vt mulieres cõmonefaciã, vt si se ab hominibus honorari cupiant, (cupiunt autem maximè, vt alibi dicemus) maritos in primis honorent, sibique dominari facilè patiantur, nec molestè ferant. Sciant maxima ex parte omnem suũ honorẽ, atque dignitatem ex honore dignitateq; uirorum pendere. Vix. n. uxor honorabitur, nisi, & apud homines maritus in honore, pretio, existimatione fuerit. Sunt certè uxores, uel honoris, uel de decoris, & cuiuscunq; conditionis maritalis ferè participes, ut quotidie uidemus, & leges nostræ apertè cõprobant. l. fœminæ. ff. de Senat. & l. cum te. & l. ult. C. de nup. & l. ult. C. de incol. lib. 10. & l. 1. & l. mulieres. C. de dignit. lib. 12. & in auth. de cõsul. circa mediu, cũ multis si. Idq; ex legib. antiquis, qñ apud Liuium lib. 10. ab vrbe cõdita, uirginiã Auli filiã Patritiã Volumnio plebeio nuptã, matronæ sacris Pudicitiæ Patritię arcuerũt, tanq̃ scilicet desiisset esse Patritia, q̃ plebeio nupserat. Idq; adeo pcedit, ut filia nãlis efficiatur legitima, si legitimo uiro nupserit, ex Ang. sentẽtia in §. qđ uero. in auth. quibus modis natural. effic. sui. Ideo dicit gloss. in l. 1. C. de in ius uocand. quòd uxor propter maritum honoratur.

18 De eadē re.

Vxores honoris ac dedecoris maritalis participes.

19 At Viri, quibus uxores dominant (quorum, vt id transeunter attingam) magnus est numerus, vt dicit Cyn. in l.2. C. de testi. Cui concinens Hosti. in summa, tit. de iure iur. §. quomodo censeatur. versic. sed cum metus, tradit multas fęminas esse, quæ maritos verberant) hi igitur (vt repetam) omnibus sunt contemptibiles, pro vilibùsque & abiectis habentur, vt è nostris quoque annotauit Alexā. cons. 156. viso processu caussæ vertentis inter Apolloniam. col. 3. versi. secundò respondeo, lib. 5: Et Pe. à belperti. in l. curatorem. C. de inter. matr. miserrimos eos esse dicit, qui vxoribus obedire coguntur. Sed & ibi Cyn. maritos veluti deridet, qui cùm ex Diui Hieronymi, imò Diui Pauli ad Ephesios. 5. c. sententia, vxores diligere, non autem timere: ab illis verò diligi, & timeri dēant: sunt tamen adeò miseri & gallinacei (ita enim loquitur) vt non audeant inuitis sibi vxoribus extrahere sarabulas, vt ipse ait, & post eum Bald. ibi. qui hos quoque maritellos vocat. & Ang. in l. j. C. de his qui pat. vel libel. occid. Itaq; Esaias maximus Prophetarū (Dauid semper excipio) veluti in maximū Iudęorum vituperium, de illis scribit in 3. c. Mulieres dominatæ sunt eis. Nam (vt Democrates testis est, aut Democritus) vti eum citat Stobæus Serm. 72. & Maximus Philosophus, idemque Martyr, locorum communium cap. 39. (nisi vtrobique mendum sit) ὑπὸ γυναικὸς ἄρχεσθαι, ὕβρις ἀνδρὶ ἐσχάτη. id est, a muliere dominari, summum est viro dedecus. Id quod etiam Philoni tribuit Antonius Monachus, Melissę tom. 2. Sermon. 34. Quibus consonat illud Euripidis in Electra.

Καί τοι τόδ᾽ αἰσχρὸν προστατεῖν τῶν δωμάτων
Γυναῖκα, μὴ τὸν ἄνδρα.—

Quo significatur, turpe esse, vxorem domi præsidere, non uirum. Sed & hæc est (ut illud adas) summa seruitus. Quandoquidē mulier, si primatum habeat, contraria est viro, ut attestatur Ecclesiasticus 25. c. Adde item, & summa miseria. Nam, ut scribit Augustinus in lib. de Catechumenis rudibus, & reassumit Beda. in 1. ad Corint. 2. cū fęmina dominatur in uirum, peruersa, & misera domus est. Scribit Iustinus, lib. 32. quòd cùm Daci cum Oloro rege aduersus Bastarnas malè pugnassent, ob ultionem segnitiæ, iussu regis coacti sunt ministeria uxoribus, quæ ipsis antea fieri solebant, facere. Neq; id antè mutatum fuisse, quàm ignominiam bello acceptam uirtute delerent. Plutarchus in præceptis connubialibus cap. 5. Quæ malunt, inquit, stolidis uiris imperare, quàm parere sapientibus, similes illis sunt, quæ ducere potiùs uolunt cæcos, quàm intelligentia uisúque præditos sequi. Ex quibus illud confiteri necesse est, ut si huiusmodi uiri uxorum imperio parentes, cæteris sunt contemptui, & uxores quoque eorum fore contemptibiles.

De eadē re. Viri q uxorib. subsunt pro vilibus habent.

Contrà uerò, illas eò honoratiores futuras, quo magis uiros honorauerint, uel testimonio diui Hieronymi, aut Paulini Nolini ad Celantiam, de ratione rectè uiuendi; ubi ita scribit: Præcipuè aūt in coniugio uenerabili, atque immaculato, apostolicæ regulę ordo teneatur. Seruetur in primis viro autoritas sua, totàque à te discat domus quantum illi honoris debeat: tu dominū illum obsequio tuo; tu magnū illum tua humilitate demonstra: tanto ipsa honoratior futura, quanto illum amplius honoraueris. Caput enim (vt inquit Apostolus) mulieris est uir. Nec aliūde magis reliquū corpus ornatur, quàm ex capitis dignitate. Quibus etiam ad stipulator ille Mimus Senecæ, nisi sit Publij Syri, (quod multi asserunt) aut alterius, 20

Vxorum viris obedientium laus.

Casta ad virum matrona parendo imperat.

Quo planè significatur, eam matronam tum demum imperare, ac ueluti in sublimi loco esse, cum uiro paret.

Quid, quod uerbum Dei O. M. mulierē alloquentis Gen. 3. Sub uiri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Et Diui Petri in 1. epistola, cap. 3. Mulieres subditæ sint uiris suis. Quod, & usurpauit Paulus, qui adusque tertium cęlum raptus est, ad Ephesios 5. & repetit ad Colo. 3. Cuius rei rationem adijciens in ipso cap. 5. ad Ephesios. Quoniam (inquit) uir caput mulieris est. Qđ & ipsum prius dixerat 1. ad Corinth. 11. & repetitur in capit. 1. extrà de frig. & malef. & in capi. non mœchaberis. 32. q. 5. & ferme per totum 33. q. 5. & alibi sæpe. Et ob id fęminæ, dum maritantur, uelari solent, ut se nouerint semper maritis suis esse subditas. capit. fęminæ 30. q. 5. & in capitul. mulier. 33. q. 5. Et alibi. Quæcunque mulier sibi comam amputauerit, quam Deus ad memoriam subiectionis illi dedit, tanquam resoluens ius subiectionis, anathema sit dicit text. in cap. quæcunque. 30. dist. quem facit sing. Ro. sing. 596. est nunc Florentiæ Idque dicit menti tenendum Matth. ab Afflict. in capit. 1. §. rursus. in fin. tit. quæ sit pri. cau. bene. amit. Super quo festiuiter simul, & uenustè dicit Gul. à mon. Lau. in cle. cùm ex eo, in uerbo, continentes. & ibi post eum Cardi. in 1. oppo. de senten. excommu. quod canon uetuit, ne mulieres comam amputarēt, ut mariti quicquā in eis inuenirent, unde possent uxores trahere & ligare. quod not. ad id, quod paulò mox 21

Diuinis legibus uxor viro parere debet.

Fœmina comā amputare nō debet & quare.

Arimphæorum fœmina. lo mox subijciemus. Illud tamē obiter dicemus, apud Arimphæos, fœminas æquè ac mares comam tondere, vt tradit Solinus c.27. Sed, vt redeamus, ea quæ supra diximus, fortè mouerunt Bal. vt diceret in c.1.tit.an mariti suc.vxo.vxorem esse in po- *Vxor de iure canonico in viri potestate est.* testate viri de iure canonico: quod & idē dicit Alber.in l.si vxorem.C. de condi. inser.& in l.aduersus. C.de cri. exp. hæredit. Porrò Diuus Augustinus Homilia 43. de fœminis loquens. Nulla, ait, sit in vobis proteruitas, nulla superbia, non contumeliosa ceruix, non aliqua inobediētia: prorsus tanquam ancillæ seruite. Idem in D. Ioannem tract.2. illud interpretans. Qui *Caro pro vxore. Spiritus pro marito.* non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, &c. Ponit (ait) caro pro vxore, quemadmodum, & spiritus aliquando pro marito quare; quia ille regit, hæc regitur: ille imperare dēt, ista seruire. Nam vbi caro imperat, & spiritus seruit, peruersa domus est. Quid peius domo, vbi fœmina habet imperium super virum? Recta autem domus, vbi vir imperat, fœmina obtemperat.

22 *Vir pōt vxorem moderatè castigare.* Ex hac autem viri in vxorem potestate illud proficiscitur, ꝙ hanc ille potest ex cā moderatè castigare, vt voluit glo. in l. & si quencunq;.§.vl.in fin.ff.ad leg. Aquili. & glo.in auth.vt lice. matr.& auiæ.§.quia vero quædam mulieres, in verbo, sufficere. & glo.ult.& doc.in c.quemadmodū, extra de iureiur.& gl.in §.criminis, in verbo seruum.25.di.& in c.cùm beatus.45.di. & in c.sicut alterius, vbi & Arch.col.vl.7.q. 1.& in c.nullus clericorū.17.q.4.& in §.in hoc in gl.vlt.& in c.placuit.33.q. 2.& in capi. hæc imago, in verbo, & penè famulas. 33. q.5.& Alber.Gand.in tracta. maleficiorū. tit.de pœnis reorum, col.vlt.& Bal. in l. filius.C.de patr.pot. & in l.nec patronis. C. de ope.lib.& consil. 176. Cecilia recessit à Francisco, in princ.lib.1.Lucas Pen. in l.quicunq;.col.2.& iterū.3. C. de re mili. li. 12. Signo.Homo.consi. 63. Titius calce ꝑcussit.in prin.Anto. in capit. cum contingat col.2.& ibi etiam Panor.col.6. de foro cōpet. Idem Panor. in c. ex transmissa, post prin.de restit.spoli. Rom. in l.3.§.si cùm omnes, col.2.ff.de S.C.Sylla.sing.4. incipi. licet vxorem delinquentem.Car.Flor. consil.9.in facto dominæ.col. 2. versic. similiter si iudex.Cepolla in l.1.§.sed sciendum. nu.96.ff.de edil.edic.& l.Marcellus, de verbo.sig.& Ang.in tract.maleficiorū, in verbo, admenauit, ante fi. & Alex. in l. miles. §.qui iudicati.ff. de re iudic. & in addi.ad Barto.in l.iubemus.C.de repu. Paris Pute. in tract.Syndi.in verbo, captus illicitè.ver. officiales.nu.3.Philip.Deci.in l.fœminæ. q est 2.col.7.ver.36.ff.de regul.iur. Et e Theologis Diuus Bonauentura in 4. sen. distin. 37. vbi ēt Richa.& alij, & Astesanus (istos n. & similes aliquando, & nonnunquā ēt multò inferiores aduocamus, propter eos qui nullos alios libros legerunt) Astes. igitͦ lib. 8.suæ summæ, tit.20.arti.4.& Ang.Claua in verbo, vxor, versi. 3. Et ad hoc bonus est tex.in c.duo ista.23.q.4.

Sed & clericus potest paulò seueriùs vxorem castigare, vt dicit gl.in d.§.criminis, p tex.in d.c.placuit, per quem etiam tex. asserit gl.d.c.quemadmodū, & ibi quoq; Panor.quòd clericus potest incarcerare vxorem.& in id dicit ipse Panor.eum mēti tenendum: & declarat, quomodo sit intelligendum.& idem voluit Zenzel. in extrau. Io.22.incip.antiquæ concertationi, in verbo, nouerit conuenire, ad fi. Gul. à mont. Laud.& Card.Flo.in d.cle.cum ex eo.& Io. Fab.in l.1.C.de priuat.carcere. & Rom. d. sing.4. vbi facit sing.tex.& gl.in d.c.placuit. Io.Anna.in ca. 2.post prin.ex̄. de cle.percus. & Feli.in d.c.cùm contingat, in fi. de foro comp. Ale.in d.l.iubemus.Iason.in d.l.miles.§.qui iudicati.& Deci. & Aste. vbi sup. Hipp.Marsil.in l.1.§. ad quæstionem, col. 2.versi.limita.4.ff.de quæstio. Quæ res veteri more legibus permissa est, quando Alexander Macedo apud Curtium lib.7.criminibus ab Hermolao obiectis respondens, à maritis vxores verberari, castigari, vti à tutoribus pupillos, ius esse tradit. 23 *Sed clericus paulò seuerius.*

Nec otiosum est verbū, moderatè, à nobis suprà positū. Neuter enim, neq; clericus, neq; laicus, potest vxorē atrociter verberare, vt dicūt ferè oēs, quos allegauimus. Quod si fecerit, ṗt vxor agere iniuriarū ꝯ uirū, ex quorūdā sententia, quos refert Io. An.in addi.Spe.in rub.de iniur.ver. est qō de uxore: q tn̄ subdit, sibi ꝓbabilius uideri, ut agat uxor actione in factū, ut fama mariti illæsa ꝑseruetur, per tex.in l.2.C. rerum amo.& in l.non dēt. ff.de dolo.& l.si quis uxori.ff.de fur.qđ dictum sequitur, & dicit se nūquam alibi legisse, Ale.in l. diuortio. §.si fundū, col.4.uer.item in quātū. ff. sol. matr.& ita refert se Paduæ consuluisse: & Catelli.Cot.in memoriali incip.actio iniuriarū, & iterū in memo. uxor atrociter uerberata. Quin, & si uir uxorē atrociꝰ uerberauerit, ob idq; uxor aufugiat, & adulteriū cōmitat, non poterit eam maritus accusare, nec dotē ex vxoris adulterio lucrari ex forma statuti ut no.cōsuluit Pet.Anc.cōs. 408.ꝓbata: Seqͥ, & cōmēdat Ang. Aret.in tracta. maleficiorum, in uerbo, *Che m'hai adulterato.* colu. 11.& Ioan.Lup.in repe.rubri.de do.inter uirū, & uxo. §.20.co.1. uer. idem est qn̄ maritus. Sed de hac re iā satis. 24 *De eadē re.* *Vxor an iniuriarū agere possit cōtra maritū.*

An autem honestum sit viro vxorem verberare, dicemus postea.

25 Illud quoq; ex ea potestate procedere videtur, ꝙ cùm mulier quicquã facit sibi incõmodum, marito verò cõmodum, id fecisse præsumitur metu & reuerentia maritali, ideoq; sibi non præiudicat, de quo, quia id recipit quasdam declarationes, vide gl. & doct. in l. 1. §. quę onerãdæ. ff. quarum rer. act. non dat. & glos. in c. pleriq;. 1. q. 7. & Bart. in l. quæ dotis. ff. sol. matr. & in disput. inci. mulier habens magnum patrimoniũ, col. 2. versic. sextò probo. & Bal. in l. si sine voluntate, ad princ. C. ad Velle. & consi. 293. factum sic proponitur, col. 2. versicu. 2. opponitur, lib. 3. & Panor. in c. nonne, col. penult. de pręsump. & in c. cùm cõtingat, in 1. not. de iureiu. Alex. cõsi. 157. viso instrumento, col. pen. lib. 2. & cõsi. 16. ponderatis, narratis, col. pén. lib. 3. & consi. 102. sup eo, de quo quęritur. col. 4. versi. item potest vltra supradicta, eod. libr. 3. & consi. 144. an mulier, col. penul. libr. 5. & consi. 88. viso processu, col. 2. ver. & prædicta, & iterum ver. nec etiam ad hoc, lib. 6. & Fran. Arc. consi. 24. quatuor dubia, in 2. dubio, & Barb. consi. 38. omnipotentem, col. vlt. lib. 4. Ang. Arc. in §. omnes autem, ver. quadrupli. & ibi etiam Ias. col. 7. versi. & proximè dicta, Insti. de act. & per Cano. tam antiquos, quàm recentes, in c. caussam matrimonij, ext. de offi. dele. Phi. Dec. consi. 232. dura admodum, col. 3. ver. nec obstat id, si dicatur.

Vxor an & quando aliquid fecisse videatur metu, & reuerentia maritali.

26 Item & hinc prodit, quod dicunt Ioan. Andr. & Panor. in d. c. literas, ille col. 2. in verbo, incertis, hic col. pen. ver. dicit Ioan. And. extrà de restit. spol. quod vxor tenetur marito lauare pedes & caput, & parare cibos, & aliàs semper vel Phrygio seruire marito, vt vtar verbis Virgilij libr. 4. Aeneid. Quibus adstipulatur illud Ennij.

Vxor an teneatur viro lauare pedes, & alia id genus facere.

Exin Tarquinium bona fœmina lauit, & vnxit.

aut, vt Seruius citat, lib. 6. Aeneidos,

Tarquinij corpus bona fœmina lauit, & vnxit.

Quod de vxore intelligit Donatus in Hecyra Terentij, qui hinc vxores dictas putat, quòd maritos lauabant & vngebant. Nam & apud Thraces, vxores maritos lauant, & ministeria obeunt, vt testis est Heraclides in Politicis. Sed & coquinariam facere, & lectum parare marito tenetur, vt tradit Benedict. Capra, consi. 72. cùm viso colum. 4. uer. circa quod dicendum est. Tametsi id postremum, scilicet lectum sternere, ancillare munus sit, ut uidere licet ex illo Homeri uersu lib. Odysseæ 20.

Vxor unde dicta.

Thracũ uxores lauant maritos, aliaq; ministeria obeũt.

Ἠ' μὲν δὴ ἐϰέλευε ὑποστορέσαι δμῳῇσιν.

Hæc quidem lectus iussit substernere ancillas.

Sed hæc tamen (ne id omittamus) limitat ipse Pan. in d. c. literas, nisi mulier esset nobilis, cui esset dedecori ista facere. argu. l. interdum. ff. de ope. libe. quod & idem dicit Fely. in c. illud. col. 4. de ꝑsumpt. & Phil. Deci. consil. 202. ut præsens consultatio. col. 4. uer. nec obstat ꝙ talia. & Ant. Cors. in tract. de pot. & excel. regia. q. 30. in fi. & Ioan. Lup. in rep. rub. de donat. inter uir. & vxor. §. 31. nume. 2. & iterum §. 50. col. pen. uer. item præter copulam. Et è Theologis, non illis quidem doctis, Bapt. Salv. in sua summa, in uerbo, uxor, uer. vlti. Quod tamen clanculum carpere videtur Barb. in add. Bald. in l. si uxorem, col. 2. C. de condi. inser. ea videlicet ratione, quòd non debet fieri deterior conditio creditoris propter nobilitatem debitoris, nisi aliter esset iure cautum: de qua re diximus latiùs in tract. de nobilitate, cap. 20. num. 90. similiter licet uxori. & 3. sequen. 27

Illud etiam ex eodem fonte manat, ꝙ uxor mutat proprium, uiriq; sortitur domicilium, atq; forum, nõ uir uxoris. l. cum quædam, & ibi not. ff. de iurisd. om. iud. & l. exigere. ff. de iud. ubi Bal. per illum tex. dicit, quod uxor trahitur ad aliud domicilium ui matrimonij. & l. ea quæ. & l. vlt. §. item rescripserunt, mulierem. & ibi Bar. ff. ad municip. & l. vlt. C. de incol. li. 10. & l. 1. C. de mulie. & in quo loco, eo lib. 10. & l. mulieres. C. de dignitati. lib. 12. & no. Cy. & Bal. in l. 2. C. de iurisd. om. iud. vbi dicunt, quòd ita uir trahit uxorem ad suum domicilium, vt ea nullo pacto teneatur respondere in domicilio pristino. & ipse Bald. consi. 227. si queratur, post princ. lib. 3. & cõsi. 418. sup primo puncto, li. 4. & cõsi. 62. punctus talis est, Petrus de ciuitate. in 2. dubio, lib. 5. Albe. in 2. parte statutorum, q. 10. sed si quid si Veronens. Raph. Co. cõsi. 26. ad statutum, in prin. Rom. in l. si conuenerit. col. 2. uersi. nũc examinemus. & col. seq. uersi. sed dubiũ est. ff. de iurisdic. om. iud. Cor. cõsi. 26. videtur dicendum. col. vlt. li. 4. & Docto. ubique. Quod & iuris antiqui fuisse probat illud Virgilij lib. 3. Aeneid. 28

Vxor viri forum & domicilium sequitur.

Et patrio Andromachen iterum cessisse marito.

Nam, ut scribit Seruius, eum locum edisserens, secundum ius loquitur: uxor enim domicilium uiri sequitur.

Est item uxor eius ciuitatis ciuis, cuius & uir est, ut tenet glos. in l. ciues. & ibi Barto. Ange. in fin. & Ioan. Plat. col. 2. C. de incol. lib. 10. & Bar. in d. §. itẽ rescripserunt. uersi. quero utrum uxor. Bald. consi. 139. statuto cõmunis Assisij. col. 2. uersi. 2. est considerandum. lib. 5. ubi pulchrè dicit, quòd ea propriè dicitur esse ciuis eius ciuitatis, & comprehenditur sub statuto loquente de 29

Vxor ciuis ciuitatis viri.

ciuibus.

ciuibus. siue de his qui sunt alicuius ciuitatis. Anto.consi.25.visa forma cōtractus, circa medium. & Imol.consi.73. in casu proposito.col.vlt.Ful.cōsi.93.ad id de quo Roma.in d.l.si conuenerit. col.vlt.ver.sed nunquid.Paul.Ca.in d.l.cum quædā. post prin.Io.Plat.in d.l.1.in prin.C.de mulie.& in quo loco. li.10.Ang.Are.in §.1.col.vlt. ver.quæro an vxor. Insti.de pat.pot.& Maria.Soci.consi.36.rectè ac maturè. col.2.& Cor.consi.55.pro decisione. col.antepen. lib.1.& iterum consi.81.primus consultationis articulus. col.5.ver.ideo cùm vxor. eo.lib.1.& consi.202.circa præsentē. col.2. lib.item 2.& d.consi.26.col.vlti.libr.4. & consi.41.videtur in hac cōsultatione. col. vlt.d.lib.4.Hinc apud Liuium lib.1.ab vrbe condita, Romulus proclamat, vxores in societate fortunarum, ciuitatisq́; , & liberorum fore.

30 Quinetiam eiusdem est originis, vt voluit glos.no.in l.origine.C.de municip.& orig.lib.10.quam sequitur Bart.qui limitat,in d.§.item rescripserunt. versi.vlteriùs quæro.Sequitur quoque, & commendat Signo.Homc.consi.166.quæstio disputanda.col.7.versi.præterea mulier originaria. Bal.in sua Margarita,in verbo, mulier.vbi eā facit sing.& in l.pen.in princ.col.1.ver. sed quæro vlterius. ff.de iurisd.om.iud.& in rub. ff.sol.mat.post prin.ubi illam dicit ualde no.& per eam dicit,ꝙ per matrimonium uxor unitur marito, tanquā principaliori, mutatq́; forum originis, adeò ut non possit in sua originali terra conueniri: & consi.351.in bonis feudalibus.col.2. lib.1.ubi per illam dicit, quòd mulier per matrimoniū mutat originem, quò ad forum iudiciale. & consi.411.quidā Mediolanensis.ante fi.eo.li.1.ubi eam pro notab. allegat, & consi.456.Seia origine paterna. col.vlt.uer.præterea,quia ista Seia.eo.lib.5. ubi eam quoq; dicit sing.nec esse alibi, ad hoc, quòd origo uiri dat ius nouæ originis uxori.& consi.310.ad euidentiam.col.vlt. lib.3.ubi per eam dicit, ꝙ matrimonium mutat originem.ubi tamen id declarat.& consi.439.super primo puncto præmittendum est.col.2.uer.quæritur quid iuris,li.4. ubi dicit, quòd nuptiæ habent uim originis: nam origo uiri propter sacramenti unionem reputatur uxoris:quia uxor iungitur uiro, tanquā digniori:& eadē conditio est unitorum.allegat no.in d.l.origine. & consi.100.considerato quòd dicta domina Agnes. post prin.lib.5.ubi per illam gl.dicit, ꝙ matrimoniū huius naturæ est, ut transfundat originē uxoris in originem uiri. Id quod etiam subiungit probari ex uirtute unionis, in qua id quod potentius est, trahit ad se id, quod minus dignū est, ut plenè legitur, & no.in c.1.extra ne sede uacan.sed nulla maior unio,quàm coniugalis,per quàm uir & uxor efficiuntur una caro, & una substantia in duabus personis,de iure diuino,quod consistit in ueritate, & non in fictione:& ideo propriè uxor est effecta naturalis, & originaria communis ipsius mariti. Hæc Bal.qui & idem ferè scriptum reliquit consi.139.statuto communis Assisij.eo.lib.5.ubi ex hoc cōsuluit, ꝙ stante statuto Assisij, ut nulla mulier ciuitatis Assisij possit contrahere sine præsentia uiri: quāuis statutum debeat strictè interpretari, & in casu uero, non ficto, per iura uulgaria:tamen istud statutum,ita debet intelligi, ut mulier Perusina nupta Assisij, non possit contrahere sine præsentia uiri: tanquā ea dicatur esse ciuis Assisij uerè & propriè,& non fictè. & idem Bald. in consi.226.præmissis uerbis statuti. uer. in contrarium uidetur. eod.lib.5.ubi dicit per illam gl.ꝙ per matrimonium mutatur ius originis. & idem Bald.in l.uoluntas.in prin.C.de fideic.ubi dicit, quòd matrimonium est eius naturę, ꝙ trahit mulierem ad originē uiri.sed in eo loco erranter allegat l.mulieres. de municip. & orig.cùm nulla sit huiusmodi l.in illo tit.nec dubiū est,quin uoluerit citare d.l.origine.& idem Bal.in addi.Specu.tit.de deci.§.1.in fi.& in tit.de censi.§.nunc dicendum.in fi.quibus locis dicit per illam glos.mulierem sequi originem uiri:non ꝙ naturalis(inquit)ueritas & substantia tollatur, sed quoad effectum ciuilium munerum,per quædā iura quæ allegat. & idem quoq; Bal.in l.2.in fi. & ibi etiam Ange.C.de iurisd.om.iud.& Fran.ipsius filius Bald.inter con.eiusdem, in subscriptione consi.64.punctus Paulutius. lib.5.ubi dicit, ꝙ lex rapit uxorem ad originē uiri,per not.in d.l.origine. & Pan. consi.100.illud in dubium reuocatur. in fi.lib.2.Rom.qui eam glo.dicit sin.in d.l.si conuenerit.col.vlt.& Io.Pla.in d.l.origine. & latè Maria. in rub.ext.de for.cōpe.col.4. uersi.66.& Cor.d.consi.55.col.antep.lib.1. & d.consi.202.col.2.lib.2.& d.cōsi.41.li.4. & Socin.cōsi.227.præsens cōsultatio.col.7. uersi. quibus suppositis. lib.2.& consi.81. non est dubium.in princ.lib.3.ubi illā glo. dicit sing.& Io.Camp.in tract.statutorum excludētiū fœminas à successionibus 4.li. quid si in loco.in prin.& Iason,in l.si pluribus.col.6.uersi.4.in quantum Barto. ff.de leg.1.ubi ex hoc dicit, ꝙ mutatio fori,quæ fit per matrimonium, est alijs potentior: nam licèt aliàs domiciliū originis mutari non possit.l.senatores.ff.de senat.mutatur tamen per matrimoniū,per glo.in d.l.origine.

Vxor eiusdē originis, ut vir.

gine. Tu tamen hic vide Card. Fl. consi. 91. respondeo per ordinem in 5. dubio.

31 *Vxor de familia viri.* Est quoque vxor de familia viri, non patris. l. quicunque. C. de re milit. lib. 12. vbi & hoc not. Bar. & l. pen. §. Iulianus. vbi hoc quoque not. Alber. ff. quod fal. tut. aut vbi videtur probari, hoc quoq; in sponsa ꝓcedere: sicut etiam annotauit Bal. ibi. & in l. maximum. col. vl. ver. 4. quia ista filia. C. de lib. præt. & Ang. consi. 283. inaduertentia. col. 3. Maria. Soci. Senior cons. 30. quãuis. col. 3. & Cor. consi. 41. videtur in hac col. vl. li. 4. Iason. cõs. 142. venerabilis. col. 7. versi. 6. facit li. 2. & Philip. Deci. in l. 1. col. 3. versi. illud etiam notandum. C. vñ vir, & vxor. & Matth. Afflict. in c. 1. §. itẽ si fidelis. col. 6. vers. scias tamen tit. quib. mod. feud. amit. Vnde Antistius Labeo, Iuris ciuilis peritissimus, cuiusq; cum maximo laudis præconio meminit noster Pomponius in l. 2. ff. de orig. iur. Labeo (inquam) libr. 4. ad edictum prætoris, Soror, inquit, appellata est, quòd quasi seorsum nascitur, separatùrque ab ea domo, in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur. quod & reperijt Aulus Gellius, aut, vt alij malunt appellare, Augellius, libr. Noctium Atticarũ 10. c. 13. Itaq; eleganter iurisconsultus in l. pronuntiatio. in fi. ff. de verb. sign. Mulier, ait, familiæ suæ & caput est, & finis. vbi tñ Alberi. scribit post Oldr. nulla lege reperiri, vxorem esse de familia viri. quod & repetit in tract. statutorum parte vlt. quæst. 110. quid si statuto. Et id iuris quoque antiqui est. Scribit enim Liuius lib. 6. secundi belli Punici, Capua, quæ ad Annibalẽ desciuerat, à Fuluio recepta, Campanis in singulas familias à senatu decreta facta fuisse. Alioꝛum enim bona publicanda, ipsos, liberósque eorum vendendos, extra filias, quæ nupsissent, priusquam in potestatem populi Romani venissent: tãquam scilicet iã desijssent esse in familia patrum, sed in familiam mariti venissent.

32 *Bœoticorum mos. Romanorũ ceremonia. Hebræorum mos.* Hoc autem, & fulcit, quòd apud Bœotios currus axis, quo vecta erat in domum mariti noua nupta, comburebatur: ut id signum esset, eam illic perpetuò remansurã, vt retulit Pultarchus. Cui ceremoniæ confinis est, & alia Romanorum, apud quos sponsa iam obtecto flammeo capite, cùm extulisset pedem è primis ædibus, uertebaẽ in gyrum, atq; ita ducebatur in domũ spõsi, ne sciret uiam redeundi ad ædes parentum. Quæ, & ipsa apud Hebræos illos omnium primos obtinuisse, non obscurè ostẽdunt ea uerba Iudic. 12. c. Abessan habuit 30. filios, & totidem filias, quas emittẽs foras maritis dedit, & totidem filijs suis accepit vxores, introducens in domum suam.

Vt tamen interim non prætermiserim Epicteti sententiam huc pertinentem, apud Antonium Monachum, in 2. parte Melissæ, c. 9. θυγάτηρ ἀλλότριον κτῆμα ὑπάρχει τῷ πατρί. Filia aliena possessio est patri.

33 *Vxor ẽt defendendo se sequitur forum mariti etiam si agatur ad dissolutionẽ matrimonij.* Et ista, quæ diximus, uidelicet mulierẽ sequi forum, domicilium, & familiam uiri, adeo uera sunt, ut etiam si uxor litiget cũ marito, se defendendo, sequitur tamen forum mariti, ut est textus, si solerter expẽdatur, in c. constitutis in præsentia nostra pro curatore. extra de test. & ita solerti subtiliq; ingenio illum annotat Bal. ibi in 1. no. quẽ sequitur Iason in d. l. cum quædam puella. col. 1. & ibi quoq; Philip. Deci. coll. 2. ff. de iurisd. om. iud. Et hæc quidẽ, ẽt si agatur ad dissolutionem matrimonij: nam haud secius uxor sequitur forum uiri, per tex. in c. ex parte. ubi id no. Anto. extra de resti. spo. Super quo tamen, uide ibi Panor. in 4. no. tenentem contrarium.

34 *Priuilegiũ cõcessum descendẽtibus, an cõpetat filiabus maritatis. vide inf. nu. 35.* Hinc autem fit, quòd not. dicit Bartol. si tamen is fuit, de quo statim dicemus, in l. quoties. C. de priuil. scho. lib. 12. esse singu. notandum text. ibi. quod priuilegium concessum alicui, & omnibus descendentibus masculis, & fẹminis, ita demum cõpetit fẹminis, si nondum in matrimoniũ transierint: quia postquam uirũ assumũt, ad alium dicuntur se transferre, & statum suum, & forum mutare. Sequuntur Angel. & Io. Plat. in d. l. quoties. Rom. & Iason in d. l. cùm quædam. & idem Ro. in l. 1. in fi. prin. ff. de S. C. Sylla. ubi ad hoc dicit tex. in d. l. quoties. sing. seque ita de facto dixisse, & obtinuisse. & Brix. in suo repertorio, in uerbo, posteri. ubi dicit illud dictũ Bar. esse multum singu. & ita fuisse obtentum de facto. & Corne. consi. 230. quanquàm in hac consultatione, col. 3. & iterum col. antepen. uersicul. concludendum. lib. 3. & Barb. qui hoc quoque dictum dicit singu. in cap. consensus. ad fin. de reb. eccles. non alien. dum simpliciter illum citat, & in addi. Bald. in l. uoluntas. in princi. C. de fideicom. & iterum in addi. Panor. in cap. præsentia. col. 6. de prob. & in repe. l. cùm acutissimi. col. 65. C. de fideicom. & Laurus à palatijs Rube. in tractatu statutorum excludentium fẹminas, chart. antepe. col. 2. versicul. & adde quòd si concederetur. ubi id etiam dicit sing. Fel. in capitu. de monialibus. paulo ante finem, de senten. excom. & Iason in l. 1. ad fin. ff. de consti. princip. ubi & hoc dicit esse singul. & perpetuò notandum. & Georg. Nat. qui hoc etiam dicit singu. in repet. c. quamuis. char. 17. colũ. 1. uersicu. 11. quæro de pactis. lib. 6. & nouissimè Franc. Curt. iunior, consi. 5. facti contingentia. col. antepen. ubi hoc quoque dictum

ctum allegat pro sing. & Franc. Ripa libr. 2. respon. c. 3. visis instrumentis. col. vlt. & Marian. Socin. iunior, dubitans tamen, cõsi. 168. præsentis auscultationis. col. 12. numero. 57. lib. 2.

35 Sed illud te hic scire oportet, Lector, nos cùm suprà citauimus Bart. in d. l. quoties, de priuil. scho. non frustra eam clausulam adiecisse, si tamen is fuit. Quoniam multi addubitant, alij constanter affirmant, eos commentarios, qui nomine Barto. circunferuntur in illum 12. lib. C. & in maiorem partem lib. 11. non esse Bar. sed cuiuspiam Contis, aut vt alij dicunt Conetis, aut, vt item alij, Cõtili Perusini. Ferunt enim Angel. dixisse in l. 1. C. de peri. eo. qui pro magi. interue. lib. 11. Bar. ipsum scripsisse tantùm vsq; ad illum tit. & reliquum eorum 3. lib. esse illius Conetis. Et ita nonnulli illũ allegant, licèt in meo Codice nihil de ea re dixerit. & inter cæteros Alex. in l. 1. col. 2. ad fi. ff. qui satisd. cog. & in l. diuortio. §. interdum. col. 2. uersic. non ob. d. l. ff. solu. mat. & in rub. ff. de acquir. hæred. post princ. & in rub. ff. de nou. op. nunti. col. 8. versi. allegatur ibi. & aliquid tetigit in l. si filiosa. §. si vir, col. 3. vers. adde. quòd hoc fuit ff. sol. mat. & in l. Gallus §. ille casus, col. 3. vers. ad do Bald. ff. de libe. & posthu. Et idẽ quoq; dicit Iason in l. omnes populi. in lect. Ticinensi, post prin. ff. de iust. & iur. & in l. si fideiussor. §. vl. col. 2. ff. qui satisd. cog. & in l. quidam cùm filium. ff. de uerb. obl. Sed, & ipse Alex. consi. 50. visis actis, col. ult. lib. 2. dicit omnes cõmentarios, qui dicuntur esse Bar. in titu. de agri. & cens. lib. 11. & alios multos tit. eiusdem lib. non esse illius, sed d. Contis Perusini. id enim satis arguere stylum vtriusq;. Et idem propemodum dicit idem Alex. consi. 125. viso processu. col. 2. lib. 6. vbi expressim loquitur de hoc dicto, quod dicitur esse Bart. in d. l. quoties. C. de priui. scho. li. 12. Quinetiã Corn. con. 214. licèt in hac, lib. 1. dicit nonnullos asserere, eam lec. 3. lib. C. non esse ipsius Bart. & nihil præterea dicit.

Bart. an fit lec. trium libr. C. & quorum.

36 At certè præter illam styli differentiam, sunt, & alia, quæ eam op. confirmant. Nã ipse Bart. in l. legatorum, in fi. princ. ff. de legat. 2. se citat ex l. 1. C. vt nullus vicari. lib. 11. & tamen in illis cõmentarijs nihil scriptum est in eum tit. Et è diuerso is, qui eos commentarios scripsit, se quoque citat ex authentic. si quis in aliquo, C. de edẽ. & ex corpore, vnde ea sumitur, scilicet ex tit. vt spon. larg. in quibus nihil omnino de ea re scripsit Bar. Idem in l. 1. C. de strato aut, vt alij legunt, stator. lib. 12. se remittit ad ea quæ scripsit in l. 1. ff. si quis testa. lib. es. ius. fue. in qua etiam de ea re nihil scribit. Sũt tamen alia, quæ in cõtrium coniecturam pbeant. Nam ipse Bart. in l. 1. C. de infa. li. 10. & rursus in l. 1. C. de cond. in publ. hor. eo. lib. (de quorum locorum autore ipso nõ dubitatur) se citat ex l. 1. C. de digni. libr. 12. Et in ea ipsa l. 1. col. antepe. versicul. sed hic potest dubitari, appositissimè, & vt nostri loquuntur, pertinenter, & ad propositum, citat ex l. Labeo. ff. de suppel. le. vt ex vtriusque loci collatione apertè uideri potest. Præterea Bald. qui post Bart. ipsum id certiùs nouit in capit. olim ex literis, de rescri. citat eundem Barto. ex l. litibus. C. de agri. & cens. lib. 11. vti etiam faciunt Imol. & Ange. in l. imperatores, col. ult. ff. de appel. & Panor. in c. 2. de seq. pos. & fruct. ut non immeritò D. Claudius Seysel. in l. ut uim. col. ult. ff. de iust. & iur. cuius est bona pars eorum, quæ diximus, de ea re dubitauerit: ita tamen, ut potius in eam opi. inclinet. ut integri illi commentarij sint Barto. Illud autem certum est, multùm interesse inter Bart. maximæ autoritatis uirum, & illum Contem nullius propemodum, uti semp inter artifices longa est differentia. l. inter artifices. ff. de solut.

De eadẽ re.

Sed cuiuscunq; illi commentarij sint, satis constat cõtrarium illius dicti, quod nomine Bar. citatur ex d. l. quoties, tenuisse Bal. consi. 139. statuto communis, ante medium. & nulla eius mentione facta: Alex. in d. l. cum quædam, col. 2. uersicu. & faciunt ista. & etiam in d. consi. 125. uiso processu, colum. 3. uersicu. prædictis etiam non obstantibus, lib. 7. & Maria. in quodam cons. incip. reuerendus dominus de Rouerella. & Pet. Philip. Corne. sibi contrarius, consi. 177. circa quod est primò uidendum, col. ult. lib. 4. & Felin. sibi contrarius, in c. nouit colu. 1. & ibi etiam Philip. Dec. in fi. 6. not. de iudi. & idem Feli. in c. super eo, col. 1. de testi. Mouentur pleriq; omnes per ea, quæ no. Bart. ipse in d. l. ul. §. idem responderũt uersicu. ulteriùs quæro. ff. ad municip. cùm dicit, quòd mulier nupta nõ desinit esse ciuis ciuitatis suæ originis, quoad priuilegia, fauores, & commoda: modò propter id non distrahatur à uiri famulatu, quemadmodum etiam tradit Bal. in d. l. cum quædam, & Pau. Cast. in d. l. uoluntas. in princ. C. de fideicom. & in l. rei iudicatæ. §. socero, cum l. seq. ff. solut. matr. & consi. 89. posset quis dicere, lib. 2. ubi eleganter limitat. & Car. Flo. consi. 135. Titius ciuis. Io. Plat. in l. origine. C. de mun. & orig. li. 10. & in l. mulieres. C. de dign. li. 12. Pano. in c. pestu lasti, col. 2. de foro comp. & Bened. Capra. consi. 21. cùm de duobus, col. pen. Alexan. consi. 56. consideratis uerbis, col. pen. uers. & per hoc apparet, lib. 1. & consi. 20. uiso 37

pro-

processu caussæ vertentis ad fi. lib. 2. & cõs. 101. ex inspectione, post princip. li. 3. & d. consi. 125. viso ꝓcessu caussæ lib. 7. & Ang. Are. in §. 1. col. vlt. versi. quæro an desinat. Inst. de patr. pot. & Soci. consi. 127. præsens consultatio, col. 9. & Fran. Cur. senior consil. 27. magnificus vir, col. 14. & Corne. consil. 202. circa præsentẽ, col. 2. li. 2. & consil. 241. de duobus. col. 2. versi. 2. pro hac parte. eo. li. 2. & consil. 177. circa quod est primò videndum. colu. vlt. lib. 4. & ipse Deci. in l. 2. col. 1. & iterum col. 3. in fin. C. vnde uir & vxor. & consi. 223. in casu proposito col. 2. versi. 3. non obstat. & Ioan. Campe. in tractat. dotium, in vlt. parte. q. 71. quid si in loco. & Franc. Curt. Iunior consi. 5. facti contingentia. col. vlti. & nouissimè Ioan. Amic. consi. 20. statuto in 1. dubio. Nec obstat, inquiunt nonnulli ex prædictis, d. leg. quoties, quia non loquitur de filia nupta: nec si loqueretur, deberet extendi, cùm sit contra ius commune.

38 *Priuilegiũ concessum generi, & posteris, non cõpetit eis qui ex fœminis nati sunt.* Illud autem minimè dubium est, quod & huc pertinere videtur, quòd priuilegiũ immunitatis concessum generi, & posteris ad eos nõ ꝑtinet, qui ex fœminis nati sunt, cùm id expressim cautum sit in l. 1. §. vlt. ff. de iure immu. Tanquam scilicet qui ex fœmina nati sunt, non sint ex genere ac familia, vnde exijt. Quod tamen intelligo in priuilegio, ut iam diximus. Secus in beneficio à principe concesso, quod in natos ex fœmina transit, vt tradit Imol. in l. si ita scriptum. ff. de legat. 1. quem sequitur Alex. in l. quia personale. ff. sol. mat. consi. 160. viso themate, post medium. lib. 2. Alibi autem idem Imo. videlicet consi. 160. post exhibitum consilium, asserit. d. l. 1. in fi. procedere in omni priuilegio contra ius commune. quod & idem tradit Anto. consil. 9. viso puncto. Sed tu de hoc vide, quæ plenius diximus in tractatu retractuum, tit. 1. §. 1. glo. 9. in verbo, *ou lignager*, nu. 239. cæterùm, & seq. vbi videre poteris.

39 *Vxor an teneatur sequi maritum.* Ex hac quoque maritali potestate uidetur manare, quòd uxor tenetur sequi maritum qui ex caussa alio proficiscitur: cùmque etiam uagabundum, quocunque uadat, si iam à principio sciebat eũ esse eiusmodi, vt scribit gl. in c. unaquæque. 13. q. 2. & gloss. in c. si quis in necessitate. 34. q. 2. & glo. in c. 1. & ibi etiam Host. & alij, extrà qui mat. accu. pos. & Guil. Cun. & Alberi. in l. obseruare. §. proficisci. ff. de offi. procõ. Odof. in l. 1. C. de uxor mili. & ibi quoque Cy. dum remittit ad id quod scribit in l. libertæ tuæ. C. de oper. libert. ubi hoc uoluit & Alberic. in d. l. 1. & Bald. in l. qui manumittuntur. C. eo. tit. Idem Bald. Ange. Imo. Rom. Alex. & omnes fermè in l. si cum dotem. §. si maritus. ff. sol. matri. Imò. in rub. ff. eo. col. 2. uersic. an autem uxor. ubi facit singu. glo. in d. c. unaquæq;. Bar. in l. Meuia. §. uxore. ff. de annu. lega. Innoc. Hosti. Anto. & Panor. uterque Card. in c. de illis, ubi & aliquid per glos. extrà de sponsa. & in c. 1. de coniug. lepro. ubi, & Panor. not. non ualere consuetudinem contrariam. Host. in summa, titu. de sponsa. sub rubr. de matri. §. quis sit effectus, uersicu. sed nunquid uxor. & tit. de cõiug. lepro. uer. debet ergo, & tit. de coniug. seruo. §. & an cõsensus domini, uersicu. quid si dominus uult uendere. Rap. Co. consi. 1. post medium, ubi huic rei dicit nihil obstare prætextum sanctitatis. Panor. in c. de uxore, col. ult. extra de sepult. Ange. Are. in §. 1. paulò ante fin. Insti. de S. C. Tertul. Cepolla con. ciuilium caussarum. 48. casus talis est, processum est, col. 4. uersi. 3. uxor tenetur Anto. Corse. in suis sing. in uerbo uagabũdus. Ant. Bauer. in repet. l. cum filio, colu. 3. in fin. ff. de legat. 1. Ioan. Cors. & Aufre. in deci. Tolo. 26. item fuit quæsitum si mulier, Io. Lupus in repe. c. per uestras. §. 9. nu. 13. de donat. inter uir. & uxo. In qua etiam sentẽtia sunt è Theologis, quos Summistas appellant, ut &, q illos duntaxat legunt, habeant, quos seq possint. Astessa. in sua summa, lib. 8. titulo. 10. art. 2. uersic. utrum cõiuges post carnis copulam. & Ange. Claua. in uerbo, uxor, uer. ult. & Barth. Salyc. in eodem uerbo, statim post prin. Quinetiam, si ignorabat uxor, qualis esset maritus, tamen si facilè, atque honestè illum sequi possit, id certè facere tenetur, ut uult Bart. in d. §. uxore, & Bal. in d. l. qui manumittũtur, & pleriq; ex supradictis. Atque etiam si in cõtractu matrimoniali pactum sit, ut uxor non teneretur sequi maritum: tamẽ tenetur, si ex caussa noua alio migret, nec tenebitur, ad pœnam in eam rem statutam, ut uoluerunt Anto. Panor. in d. c. 1. ext. qui mat. accu. pos. Tradit Aelianus. in lib. 5. de animalibus, Onagros magna uxorum multitudine gaudere, & quò maritus ducit fœminas, omnino eas sequi.

Ex hac, in quam, potestate illud exit, q maritus potest in uxorem manum inijcere, & ab eo fugientem propria autoritate capere: atque detinere: ut uoluit gloss. in d. c. 1. de coniug. lepro. Bald. & Pau. Cast. qui hoc dicit menti tenendum, in l. 1. C. ubi qs decur. uel coar. & idem Bald. in l. 1. ante fi. C. de rapto. uirg. Imol. & Alex. in l. miles. §. qui iudicati. ff. de re iud. & Io. Plat. in l. generali, colu. 2. C. de decu. lib. 10. & Matth. Afflic. in constit. Siciliæ, inci. pacis cultum col. 4. uersic. an autem pater. & Zasius consil. 19. per ꝑuidos. col. 3. ubi expressè dicit, 40 *Vir põt vxorem fugientem propria autoritate capere.*

uirum

virum habere in vxorem manus iniectionem. Quod & iuris antiqui fuisse ante tẽpora nostrorum Iuriscõsultum, quorum tamen leges scriptas habemus, ostendit illud Hermiones Ouidianæ ad Orestem maritum:

Aut, tua cura mei si te pia tangit, Oreste,
Inijce non timidas in tua iura manus.

Id est, in me vxorem tuam. Nisi dicas, id quoque fuisse ex legibus Græcorum, cùm vterque, vxor, & maritus, fuerint Græci. Et bene facit text. in c. cùm caussa, ad fin. ext. de raptori. & dicam latiùs infrà in gloss. 2. *en pouuoir de son mari.* in 1. quæst. num. 25. incitum quoque quòd in eo.

41 Illud quoque, quòd vxor tenetur marito reuerentiam, vt nostri non ineptè vocãt exhibere. leg. 1. §. cùm autem. C. de rei vxo. actio. & leg. alia caussa §. vlt. ff. solut. matri. vbi Ro. & Franc. Aret. ex hoc inferunt, quod cum ex iuris dispositione generaliter eæ personæ, quibus reuerentia præstanda est, sine venia & iussu Prætoris in ius vocare non possint. l. generaliter. ff. de in ius vocan. ideo non potest uxor maritum in ius vocare, non petita venia. & sequitur Phil. Deci. in leg. vlt. paulò ante fin. C. eod. titu. quamuis contrarium teneat Alex. in l. generaliter, in fi. ff. eo. quoq; tit. quod maximè notandum moneo. Et huc vergit, quod Plin. ad Geminium li. epist. 8. ita laudat vxorem Macrini: Quam illa (inquit) reuerentiam marito suo præstitit, cùm ipsa summam mereretur.

Vxor reuerentiã marito exhibere debet.

Vxor virum in ius nõ vocat sine venia.

42 Hinc item fit, si credamus Iacob. Beluisio in sua practica caussarum criminalium, tit. de lenonibus. colum. 9. versicul. sed quæ est ratio. quod de iure Ciuili maritus vxorem, non etiam vxor maritum de adulterio potest accusare, vt dicit text. esse in leg. 1. & ibi gloss. & Cyn. C. de adult. Nempe nec seruus dominum, accusare potest. leg. 1. §. quod autem dictum est. ff. de offici. præfe. vrb. Quid autem de Iure Canonico? vide quod in hac re not. in §. publico. 32. quæstio. 1. & in capit. apud nos, & in capit. vlt. 32. q. 5. & Pano. in cap. tuæ, de procur. & in c. 1. in 2. not vt. lit. non contest. & per Theologos in 4. sent. distin. 35. in princip.

Vxor virũ adulterij accusare non potest.

43 Nec accusare tãtùm potest maritus vxorem adulterij, secundum leges Romanorum, sed & eam in adulterio depræhẽsam nonnunquam occidere, secundum distinctionem leg. Gracchus. C. de adult. cum si. atque etiam secundum leges Longobardorum, vt cauetur eod. tit. de adulte. l. 2. si quis cum vxore sua. & refert gloss. in capit. inter hæc. 33. quæstio. 2. de quo tamen postea dicemus. Nunquam autẽ potest vxor uirum, in adulterio depræhensum interimere: nulla enim lex est, aliquid tale dicens, ut dicitur in simili in authenti. de non eligen. secun. nub. §. optimum itaque. cum concord. quas alibi dabimus. Quinimo M. Cato in oratione, quæ de dote inscribitur, apud Gellium lib. 10. capitu. 23. In adulterio, inquit, uxorem tuam, si depręhendisses, sine iudicio impunè necares. Illa te, si adulterares, digito nõ auderet contingere, neque ius est. Ideoque apud Plaut. in Mercatore. Syra in ea re conditionem mulierum conqueritur in hæc uerba:

Vxor nunquam potest virũ in adulterio depræhensum occidere.

Ecastor, lege dura uiuunt mulieres.
Multoq; iniquiore miseræ, quàm viri.
Nam si vir scortum duxit clam vxorem suam,
Id si resciuit vxor, impunè est viro.
Vxor viro si clam domo egressa est foras,
Viro fit caussa: exigitur matrimonio.
Vtinam lex esset eadem, quæ vxori est, viro. &c.

Quæ leges à Romulo initium sumpserunt, qui, ut tradit Plutarchus in vita ipsius, fecit uiro potestatem repudiandæ uxoris, si in adulterio depręhensa foret: uxori autem non fecit. Quam legem iterum sanxit Constantinus Imperator, ut patet ex lege eiusdem, incipiente, placet titulo de repudio, in Codice Theodosiano, ubi ius facit marito repudiandę uxoris, si ea mœcharetur: non etiam uxori repudiandi mariti, si muliercularius sit: hoc enim uerbo utitur. Quod, & à Gręcis profectum uideri potest, ex eo loco Euripidis in Medea, οὐδ' οἷόν τ' ἀνήνασθαι πόσιν. id est, Neque licet repudiare maritum. Sed & legibus Mosaicis uiro licebat uxorem repudiare, Deuter. 24. Matth. 5. & 19. Marci 10. Lucę 16. Nullibi autem legitur, illis ipsis legibus licuisse uxori repudiare maritum.

Vxori non licet virũ repudiare ob adulterium.

Imò uerò (ut & id quoque Addam) licèt maritus sit impudicus, non licet tamen uxori esse impudicam: quin, si ea adulterium commiserit, possit à marito, qui & ipse adulterium quoq; commisit, accusari, text. est in leg. si uxor. §. iudex. iuncta gloss. ff. de adulte. ubi Angel. dicit id menti tenendum: & ita intelligit eum text. qui multis uideretur probare contrarium, cùm maritus autor fuerit impudicitiæ uxoris per lenocinium, siue aliter, quàm per suam ipsius mariti impudicitiam. 44

Vxori mœchi mœchari non licet.

Quanquam & eius, quod dictũ est, uxorem non posse maritum adulterij accusare, alię per gl. & doct. in d. l. 1. C. de adul. reddantur rationes, quàm uiri in uxorem potestas. Quorum ego rationibus, & huic de 45

de qua loquimur, maritali potestati, aliã quoque obiter hic addam, vt hoc quasi diuerticulo legentium animos oblectem. Quoniam videlicet impudicitia sit multò detestabilior, fœdiorq; atq; turpior in muliere, quàm in uiro, vt dicit glo. in §. si qua cum seruo. 12. q. 2. hanc esse rationẽ dicens quare mulier seruo se proprio commiscẽs capitali se supplicio addicit, vt est ibi text. & in l. 1. C. de mulie. quæ ser. prop. se iunxerunt. Contra verò masculus, qui commiscetur ancillę suę, nulli penæ obnoxius est; tex. licet non alleget, in l. vlt. C. com. de manu. Id quod etiam comprobat Fabi. Quintil. lib. 5. Oratoriarum institutionum, quo loco de exemplis disserit, scribens non idẽ esse dominum cũ ancilla coisse, quod dominam cum seruo; neq; illud quàm hoc tam turpe esse. Plato tamen lib. 11. de legib. æquè punit virum, qui ex serua propria liberos susceperit, ac fœminam, quæ etiam ex seruo proprio liberos susceperit. Cæterum Vespasianus apud Suetonium autor senatui fuit decernẽdi, vt quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur. De uiro autem, qui cum aliena ancilla congrederetur, nihil dicit. Idem autem, quod illa gl. affirmat Io. Fab. in §. masculi, Insti. de nupt. Et simile quippiam dicit Spec. ti. de actore. §. 1. versicul. sed vtrum masculo. & ibi. Ioan. And. in addi. quod maius probrũ est amicis, & generi, si mulier luxurietur, quàm si vir (nam nostris passim luxuriam pro libidine vsurpant) quod, & post eum repetijt Panor. in capitu. pastoralis, in fin. 3. col. extra de iudi. Et, vt ait Imol. in le. ex facto. §. si quis rogatus. fuerit, si fine. col. 3. versi. item secundum Angelum. ff. ad Trebel. magis infamatur domus ex adulterio mulieris, quàm viri. quod & retulit Fran. Aret. consil. 31. considerata diligenter. col. pen. Bart. autem in l. hæredib. §. Titius. ff. ad Trebell. dicit maius esse probrum fœminis, habere filios naturales, quàm masculi, secundum mores nostros, per leg. si qua illustris. C. ad Orphit. vbi est optimus text. & sequit Alexand. in d. §. si quis rogatus, col. 3. versicul. item fallit tertio. Ad hoc respiciens Ecclesiasticus noster, illud prudenter monet, c. 42. Super filiam luxuriosam confirma custodiam, ne quãdo faciat te in opprobriũ venire inimicis. De filijs vero nihil omnino dicit. Et alibi capitulo. 7. nulla masculorum quoque facta mentione scribit, Filiæ, tibi sunt? serua corpus illarum. & rursum, capitulo. 26. In filia nõ auertente se, firma custodiam, &c. Quibus, & germanum est illud Plautium in Epidico,

— Non nimis potest
Pudicitiam quisquam seruare suæ filiæ.

Libido in fœmina fœdior quam in viro.

Hoc idem fermè sensit gloss. in capitul. debitum, extrà de biga. non ordin. cum dicit quòd, maior castitas exigitur in vxore, quàm in viro. Quod, & ante scripserat gl. in l. palam. §. quę in adulterio. ff. de riptu. nupti. his propè verbis, Maior castitas etiam secundum mores hominum exigitur à fęminis, quàm à uiris. Quod etiam voluere Guil. Cun. in leg. si lenones, & iterum in l. raptores. C. de episco. & cleric. & Albe. in d. §. quæ in adulterio, & in leg. 1. colum. 2. versiculo. quærit gloss. & ibi etiam Saly. colum. item. 2. versicul. quæro. cum gloss. C. de rapt. virg. per leg. si à furioso. C. de nupt. Collec. post Hug. in capitul. uestra. colum. 3. versicul. & notabat vnum extra de çohab. cler. & mulie. & Ioan. Ana. in capit. tanta, colu. 2. de simo. & Alexan. consil. 14. animaduersis his. col. 10. eademque pen. versicul. & præsertim vbi non eadem ratio. lib. 2 & Philip. Dec. consi. 425. in casu proposito, colu. 3. & D. Bene. in repet. capit. Raynutius, in uerbo dotem, quã ei dederat. num. 38. & iterum in uerbo, cuidam Petro tradiderunt. num. 53. de testa. Ex quo fieri dicunt gloss. in d. §. q in adulterio & Guil. in d. l. raptores. Alber. & Colle. ubi suprà, quod licèt mulier in adulterio depræhensa fit infamis ipso iure, vt est tex. ibi: secus tamen in masculo: scilicet ut ex depræhensione non sit infamis. Quod etiam dicit alibi ipsa gloss. videlicet in leg. & si crimine. C. de adul. quam facit singu. Alc. in suis add ad Bart. in d. §. quæ in adulterio. Huic autem sententiæ subscribit Petrarca, & Poeta & Orator sui temporis facundissimus, in eo libro, cui est titu. de reme. utri. for. li. 1. dialogo 76. cùm inquit, Haud dubiè sexus muliebris, quàm masculus, maioris est debitor castitatis. Propterea quamuis mater meretrix non possit filiã ipsam meretricem exhæredare, ut voluerunt Pet. à Bella Pertic. Bald. Fulgo. & recen. in leg. in arenam, per illum text. C. de inofficio. testamen. & Bald. in leg. si filiam: eod. quoque tit. & Philip. Deci. in capitul. cum ecclesiasticæ, in 3. not. de excep. Pater tamen, quantumuis meretricarius, & libidini addictus, potest huiusmodi filiam exhæredare. quoniam mulieres magis decet esse pudicas & castas, quàm mares, sicque cessat ratio illius leg. in arenam. Super quam etiam hoc postremum dicit Fulg. in fin. & post eum Iason, & ipse etiam Fulgo. in auth. sed si post. eod. titu. & ante eum Ioan. Fab. ibi, ad fi. & Pet. à Bella Pertic. Guil. Cu. Cyn. & Ang. in d. leg. si filiam. eo quoque tit. & Bened. in repe. capit. Raynutius, in uerbo, dotem quam ei dederat. num. 37. & sequen. de test. Item licèt substi

Mulier in adulterio depræhensa est infamis, non vir.

Mater meretrix filiã meretricem nõ exhæredat.

Pater meretricarius filiã meretricem exhæredare potest.

Naturales filij faciunt cessare conditionem, si institutus decedat sine liberis.

tutio facta sub conditione,si institutus decedat sine liberis, euanescat,si institutus relinquat naturales, tantùm, vt per gloss.& alios in c.in præsentia,de probat.per tex.in d.l.ex facto,§. si quis rogatus. ff. ad Trebel. vbi & hoc voluerunt Bar.Ang. & alij recẽ. qui concord.afferunt. Hoc tamen non procedit in filia testatoris hærede instituta, in qua conditio liberorum non intelligitur de naturalibus tantum, secundum Bartol. in d.l.c.hæredibus.§.1.ff. ad Trebel. Angel. Imo.& Alexan.in 3.fal.in d.§.si quis rogatus.Panor.in d.c.in præsentia,col.6. versic. hęc verba quod naturalis.& ibi quoq; Philip.Dec.col.15.versicul.quinto fallit. Qui mouentur ea ratione,quòd maior castitas exigitur in muliere,quàm in viro,ideoque non videtur testator sensisse de huiusmodi filijs.Et hac quidem,vt opinor, ratione,

Nõ etiam si instituta.

Pater debet cõsentire nepoti ducenti uxorem,non etiam nepti.

quòd impudicitia magis est dedecori mulieribus,quàm viris,statuit Iurisconsultus, in l.oratione.ff.de ritu nupt. quòd nepoti vxorem ducẽti,pater etiam debet consentire, nedũ auus:neptis verò si nubat, aui autoritas sufficit.Vbi dicit Accur.qui ad hãc rationem respicit: Oportet enim accelerare nuptias mulieris,vt scilicet non differãtur propter autoritatem patris,ne quid interim turpe admittatur:quasi diceret,nihil tale in masculo timeri,quam gloss.ad hoc ponderauit,& dicit nota.Ro.in rep.l. si verò,§.de viro.in 3.fal.ff.solu.matri.& etiam Cardi.Flor.consil.49.cùm testatoris voluntas.col.2.versi. insuper intelligendo. & nouissimè Alciatus lib.1.de verb. signifi. quẽ penè integrum ex d.repe. Ro.confecit, sed elegantius multò totum argumentum tractauit. Eadem quoque ratione fieri existimo,vt sicut annotauit Rom.in dicto loco & nouissimè Gaspar Vale. Portugalensis, doctor non contemnendus in pulchra repe.l.imperium.col.6.versiculo. vltra istam

Magistratus nõ possunt filios in sua prouincia matrimonio collocare, filias possunt.

doct.Barto.in fi.ff.de iuris.omn iud.vt qui in prouincia aliquid administrat, quamquàm filios in ea matrimonio collocare prohibentur.l.qui in prouincia.ff. de ritu. nupt.non tamen filias.l.si quis officium.in fi.ff.eo.quod & reassumit Alci. vbi supra. Item vt tutor,vel curator, licet non possit filium suæ pupillæ,etiam adultæ in matrimonium collocare.leg.si tutor.C.de inter. mat.potest tamen filiam pupillo dare iam adulto.l.curatorem.C.eo.& l. libertum. la 2.in fin.ff.de rit.nup.ne videlicet,vt iam dictum est,quoquo pacto protrahantur filiarum nuptiæ,in quibus timor est infamiæ, & turpitudinis in se,genusque suũ,& amicos,magis quàm in masculis. Et hanc rationem vtique casui assignat Cy. in diuersis locis,priori,quidem,videlicet de eo qui

Tutor potest suam filiam pupillo dare in matrimonium, non filio pupillæ.

in prouincia administrat,in l.vnica. colu. 2.versi.tertiũ quare est. C. si rector prouin. posterio.i autem de tutore & curatore, in d.l.curatorẽ, quam nuper citauimus. ubi & ante eum hoc idem adscripserat Petr. à Bel.pert.Hinc quoque manare dicit Host. in Summa,tit.de big.non or.§. quare bigamus.versic.quintò quæritur, quod mulier corrupta inter sanctimoniales cooptari nõ pt p c.per iuuenculas.20.q.1.licèt vir corruptus,& sacris,& religioni mancipari possit & etiam in Episcopum consecrari. c. habuisse.25.di.& c.acutius 26.di.& c.fraternitatis.34.disti. quoniam videlicèt multò fit turpior impudicitia in muliere, quàm in viro:licèt,& alias quoque rationes in illud adferat:sicuti & glo.in d.c.acutius. Et hinc quoque deduci potest, quòd corruptã accipiens in vxorem, etiam si ea nũquam antea nupserit,bigamus est c. 1. & c maritũ. 33.dist.& c.curãdum.& c.præcipimus. 24. dist.Viri autem corruptio citra matrimonium non eum bigamum facit.c.penu.de biga.& d.c.fraternitatis.34. distinct. quanquam,& hoc alio referant glo.& Innoc.in c. debitum,de bigamis. & Hosti. ipse in d. §.quare bigamus.versi. sed quare exigitur. Sed,& hinc fit,quòd licet mulier priuetur dote propter adulterium.l.consensu.C.de repud.& c plerũq;, extrà de donatio.inter vir.& vxor.vbi etiam gl.Card.Floren. Anto.& alij asserunt, quod perdit donationẽ propter nuptias,quàm debet lucrari ex pacto,vel statuto:tamen uir non perdit huiusmodi donationem,secundum Iacob.Put. in l.si dotali.ff.solut matrim,quem refert, sequitur Guid.Pap.singul. 885. uersicul.licet uxor priuet.Et hæc quoq; natura apertè docuit.Nam, si quando cadauera defunctorum fluctibus euehuntur, fęminarum prona fluitant,uirorum supina, ueluti natura ipsa pudoris disciplinam inter defuncta corpora discernente;ut tradunt Plin.li. 7.c.17.& Solinus cap.5.

Corrupta inter moniales non cooptatur.

Bigamus est qui vxorem corruptã ducit.

Vxor ob adulteriũ dote priuatur.

Non vir donatione ob nupt.

Hac quoque ratione, quòd castitas magis decet mulieres, quam uiros, maiusque 46
dedecus atque infamiam inuri domui, familiæ, generi mulieris impudicitia, quàm uiri, plerique Theologi asserunt mulieris adulterium,cæteris paribus, esse grauius, quàm uiri,ut latè tradit Martinus cognomento Magister,Parisien.doctor, & is quidem pro tempore egregius, in eo libe. quẽ de temperantia scripsit,quo loco de luxuria differit,in 9.quæstione,qua sciscitatur, utrum adulterium sit species luxuriæ ab alijs distincta in 5 conclusione. & Astesanus in Summa,lib 8.titu.11.argu.3. versic. quis grauius peccat, quamuis alij alias quoq; rationes assignãt,ut per ipsos Theologos

Adulterium in fœminis grauius quã in viris.vide infra nu.85.

logos

logos in 4. sent. di. 35. & è nostris Imol. in l. is qui reus col. 14. versi. sed tunc restat dubium. ff. de publ. iudi. & alibi à me dicitur in 9. lege connubiali, nu. 90. incipi. & hac inter alias. Itaque (vt cõcludamus) cùm sit adulterium in vxore, tam fœdum, tam detestabile, tam ignominiosum, non item in viro: habeatq; potestatem vir in vxorem, non vxor in virum (vt vtranque à nobis dictam rationem coniũgamus) non mirum cuiquam videri debet, si vir vxorem adulterij accusare, vel in eo depræhensam repudiare, & nonnunquam interimere potest, non etiam vxor virum. Et hanc nuncupatim rationem huic rei adsignauit Marius Solomonius in lege, Gallus, in principi. char. vlti. versic. hæc eadem causa. ff. de libe. & posth. ne in hac re solus esse videar.

47 Sed vt ad, id vñ paululũ digressi sumus, reuertamur, facit ad nostram consuetudinem, vltra prædicta, quod dicebat Plato, auto. e Laertio, Principatus quinariã esse distributionem, alium legitimum, naturalem alium, alium secundum consuetudinem, quartum secundùm genus, quintum violentum. Per naturam autem (quæ est secunda species aliæ enim nihil ad hunc locum pertinent) mares, ut ille dicit, vbique gentium, nõ modò inter homines, verùm inter cætera quoque animantia præsunt. Id quod, & nos suprà ex alijs probauimus nume. 9. ab eo autẽ. Cuius rei duas esse potissimum rationes præcipuas ex Diuo Augustino animaduertimus. Primùm decet naturaliter illum dominari, & præesse, qui sit corporis viribus præstantior: contrà eũ seruire, atque modis omnibus cedere, qui sit infirmior. Nam, vt eleganter disseruit Iosephus apud Egesippum lib. 5. excidij Hierosolymitani, cap. 17. lex naturæ eadẽ omnibus hominibus, uolatilibus, feris, bestiis infusa, vt unusquisque cedat potẽtiori: taurus leoni, ceruus vrso, leopardo caprea, aquilę accipiter, accipitri Atumba: ipsi tauro iuuenci inferiores, arieti ouium greges, hirco caper, ne diuersi tantùm generis esse videatur aliqua distantia. Cuius etiã sententiæ meminit ipse Iosephus lib. 6. Belli Iudaici. c. 12, Græcè quidem, sed in hanc sententiam: Hanc autem validissimam legẽ, tam feris bestijs, quàm hominibus esse præfinitã, potentiorib. cedere. Pindarus poeta thebanus existimat iustũ imperium ac s'm naturam esse, vt potentiora imbecilliorib. dominẽtur, sicuti recẽset Plato lib. 3. & iterum. 4. de legibus. Secundum quam sentẽtiam Brennus rex Senonũ, interrogatus à Romanorum legatis, quamobrẽ Clusium Hetruriæ vrbem obsideret, Iure, inquit, naturali, is qui minus fortis est, potentiori cedere iubetur. Nã eo etiam pecudes, & bruta animalia, vti deprӕhendimus, cùm tauros, leones, aquilas, cæteraque animantia, ideo dominari uidemus, quòd aliis virib. p̃cellãt. quod & uos Romani secuti estis, cùm Fidenates, Ardeates, Veios, Volscos non alia ratione subegistis, quàm quò dillis præstantiores viribus essetis. Autor Plutarchus in Furio Camillo. Quod, & è nostris retulit Alciat. lib. Paradoxorum 2. ca. vlt. Porro Plato ipse libro tertio de legib. inter septem rationes imperandi, hanc quintam posuit, vt potẽtiores imbecillioribus imperent. Idem in Gorgia scribit, natura comparatum esse, vt præstantior plus habeat, quàm inferior, & potẽtior, quàm debilior.

Dominari debet, qui viribus corporis prestat.

Hanc autem rationem considerasse videtur legumlatores, dum uictum captumque in bello victoris seruum fore uoluerunt. ff. & C. de capt. & postli. reuer. per totum, & latè per docto. in l. ex hoc iure. ff. de iustitia, & iure. Quam legem nõ apud Romanos modo, sed & apud externos fuisse satis constat, uel Cyri Persarum regis testimonio, qui apud Xenophontem hæc pronuntiat, νόμος γὰρ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀΐδιός ἐστιν, ὅταν πολεμούντων πόλις ἁλῷ, τῶν ἑλόντων εἶναι καὶ τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ πόλει, καὶ τὰ χρήματα. Id est, Lex inter omnes homines perpetua, quando belligerantiũ vrbs capta fuerit, cuncta eorum esse qui cęperunt, & corpora eorum, qui in vrbe sunt, & pecunias. Hæc Cyrus. Cuius etiam rei meminit Aristot. lib. Poli. 4. capit. item 4. Proinde cùm Alexãder deuicto Dario exutis armis balneum intrans dixisset, Eamus in Darij balneum sudorẽ pugnæ loturi familiaris quidam, Minimè per Iouem, inquit, Darij, sed Alexandri. Fortunas enim uicti, & esse & dici bona uictoris oportere, testis Plutarchus in Alexãdro. Et apud Dionysium Halicarnasseum lib. originũ Romanarum 6. Romani Auruncis sua repetentibus in bello antè capta, responderunt, iustum se censere, quæcũque aliquis per uirtutem hostibus adimẽs possideat, ea ipsum tanquàm propria posteris suis tradere. Et paulò post in oratione Titi Largij Romani, Nos, ait, pulcherrimas iustissimasque possessiones putamus quascunque bello captas obtinemus. Et rursum lib. 8. Senatus Ro. Volscis urbes à Romanis captas repetentibus, ita respondit; Nos præclaras ducimus possessiones, quascunque bello uincentes capimus, nõ primi ipsi instituentes hanc legem, neque eam magis hominum, quàm Deorũ, putantes esse, cùm Græcos omnes Barbarosque uideamus ea utentes. Et apud Cæsarẽ li. 1. cõmentariorum, Ariouistus ius esse belli 48

Captus ĩ bello fit seruus capientis.

Victorũ bona, sunt vincentium.

belli ait, vt qui vicissent, iis quos vicissent, quemadmodum vellent, imperarent. Et apud Tuliũ in 3. in Verrem ac. P. Seruilius, quæ signa & ornamenta ex vrbe hostium & virtute capta, belli lege atque imperatorio iure sustulit. Et apud Iustinum libro 38. Mithridates id dicit esse iuris gentium, vt victores eorum qui victi sunt, bona occupent. Et huc quoque alludere videtur illud Virgilij circa principio libro 10. Aeneidos,

——Tum res rapuisse licebit.

49 Idque etiam obtinere videtur de iure diuino, & in foro, quod appellant, conscientiæ, cum bellum iustum est, per no. in capit. ius gentium. prima distinctio. & in capit. dicat. 23. quęst. quinta vbi Ambrosius ex libro Patriarcharum scribit prædam vtique fuisse in potestate victoris Abrahæ. & è recentioribus Theologis firmat Adrianus Florentius, qui nostra memoria Pontificatum Rom. gessit, in quæstio. quas fecit in libro quarto sent. in tracta. de restitutione, in quæstio. cuius hoc exordium est, aggredior casus speciales, de quo latè per ipsos recentiores scholasticos in ipsum quartum librum sent. distinctio. 15. & è nostris expressim voluit Bald. autoritate Raynu. à Penna forti in capit. primo. colum. 4. versicul. sed nunquid id, quod capitur. titul. de mili. vas. qui contest. & sequitur Iason. in l. prima. in 4. nota. ff. de acquirend. possessio. in vtraque lect. & etiam sentit idem Bald. in l. si quis pro redemptione. colum. secunda ver. not. quod ista spolia. C. de donatio. post Innocen. in capit. sicut extra de iureiuran. & expressissime Pet. Anc. in capi. peccatum. colum. 16. ver. moueor primò. de regul. iur. libro. 6. Et id probat illud Nu. 31. capit. ad fi. Vnusquisque enim, quod in præda rapuerat, suum erat. Et 4. Regum 13. vbi ita scribitur: Porrò Ioas filius Ioachaz tulit vrbes de manu Benadab filij Azahel, quas tulerat de manu Ioachaz patris sui iure prælij. De quo tamen vide ipsum Iason. consi. 62. in quæstione, quæ vertitur inter illustrem, post princ. libro 1. & Alciat. in l. hostis. ff. de verbo. signifi.

An autem id procedat de iure diuino.

Secundum, ut qui plus habet rationis. in
50 genij, prudentiæ, consilii, dominetur: qui minus, seruiat. Nam, vt ait Solomon Prouer. 11. capit. Qui stultus est seruiet sapienti. Et 17. ca. Seruus sapiens dominabitur stultis filijs. Quam candem sententiam alijs verbis expressit sapiens ille concionator Iesus filius Sirach. Ecclesi. 10. Seruo sensato liberi seruient. Idque est, quod Arist. lib. 1. Polit. dicit, eos seruos esse in rep. qui inscitia rerumque ignoratione tenentur: qui uerò ingenio præstant, naturaliter dominos. Legerat ille apud Platonem præceptorem in eodem libro tertio. de legibus, à nobis suprà citato, septem esserationes, quæ ad dignitatem impetrandi facere uidentur, quę sunt paternitas, nobilitas, dominatio, potentia, senectus prudentia, sors: sed prudentiam omnibus anteponi, ut intelligantur quæ humanæ saluti expediant. Sed & uterque legerat illud Euripideum in Iphigenia:

Dominari debet, qui viribus animi præstat.

Ὡς ἄρχων ἀνὴρ, τᾶς ξύνεσιν ἂν ἔχων τύχῃ.

Princeps ille, quisquis præeminet prudentia.

Dionisius quoque Halicarnasseus in procęmio originum Romanorum scribit. Naturę legem omnibus esse cōmunem, quã nullum tempus dissoluit, deterioribus semper imperare meliores. Est autem uetus prouerbiũ. Quicquid dominatur, uim Dei habere, cuius meminit Artemidorus Daldianus lib de somniorũ interpretatione, 2. capit. 37. & iterum capit. 74. Astronomi quoque illud confirmant, testantes Solem ac Mercurium præ cæteris planetis propinquos assidue in cælesti circuitu comites inuicem esse: ut uidelicet, quicunque Solem syderum dominum uiderint absque sapiente Mercurio in cœlo nunquam incedere, planè intelligant, & in terris potentiam, atque dominationem, nunquam, absque sapientia, uel concedi debere, uel concessam diu posse regnare.

Prouerbium Astronomorum sententia.

Quod & ipsum hac ratione comprobo. Nam si qui præstant viribus corporis, debeant dominari, ut dictum est, multo magis qui consilio viribusque animi. Quoniam in omni negotio, nedum in re militari, constat nimio plus habere momenti, & ponderis rationem consiliũque, quàm robur corporis, vt apud Homerum poetam prudentissimum libr. 23. Iliad. Nestor & ipse prudentissimus Antilochum filium alloquens, his elegantissimis uersibus ostendit, 51

Animi uiro corporis præpollens.

Μήτι τοι δρυτόμος μέγ' ἀμείνων ἠὲ βίηφι·
Μήτι δ' αὖτε κυβερνήτης ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ
Νῆα θοὴν ἰθύνει ἐρεχθομένην ἀνέμοισι.
Μήτι δ' ἡνίοχος περιγίγνεται ἡνιόχοιο.

Consilio sane multo, quam robore, præstat,
Hirsutam quicunque parat succidere syluam.
Consilio rursum nauclerus in æquore nigro
Dirigit vndiuagam nauim raptantibus Austris
Consilio auriga aurigam vincitque præitque.

Et ad uerbum, ut facilius lectores linguã Græcam discant:

Prudentia incisor lignorum multo melior, quàm viribus.
Prudentia autem rursus gubernator in nigro Ponto.

Nauem velocem dirigit iactatam ventis.
Prudentia autem auriga superat aurigam,

Cui Phinitimum est illud Titinij apud Nonium Marcellum:

Sed insapientia gubernator nauim torquet non valentia. Id est fortitudine, vt idem Nonius interpretatur. Idemque pollet illud Ciceronis in Catone, Nō enim viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnæ res geruntur, sed consilio, & autoritate, & sententia. Et quod idem scribit lib. 1. Officiorum: Parum sunt arma foris, nisi sit consilium domi. Quod & citat Panor. in c. ex multa: col. 2. versicu. nota quod pollens consilio, extra de voto. Neque longè hinc dissidet illud Horatii Odarum lib. 3. Ode. 4.

Vis consilij expers mole ruit sua:
Vim temperatam dij quoque prouehunt
In maius: idem odere vires
Omne nefas animo mouentes.
Testis mearum centimanus Gygas
(alii legunt Gyges)
Sententiarum. Notus & integræ
Tentator Orion Dianæ:
Virginea domitus sagitta.

Valerius Flaccus li. 4. Argonauticon in hanc item sententiam scribit,

Sæpe acripotior prudentia dextra.

Mercurius cum Hercule colebatur. Ex quo olim (vt tradit Phornutus in Palestris) Mercurius cum Hercule colebatur, cum ratione fortitudo moderanda sit. Nam qui sola vi corporis nituntur, rationemque negligūt, his apposite illud quispiam dixerit, Δαιμόνιε φθίσει σε τὸ σὸν μένος. id est, Miser perdet te robur tuum. *Chassenei furtum.* Hæc autē duo postrema capita, vt erant in prima editione, integra, suppresso meo nomine transposuit Barthol. Chasseneus in suo Catalogo gloriæ mundi, parte 11. in 8. consideratione, de qua re alibi dicam plenius.

52 *De eadem re.* Sed vt reuertamur, Solomon in ecclesiaste, c. 9. in eandem sentētiam, Dicebam, inquit, meliorem esse sapientiam fortitudine. Et post pauca: Melior est sapientia, quàm arma bellica. Quam sententiam citat è nostris Io. Fab. in proœmio Instit. §. 1. ad probandum sapientes legumque doctores esse præferendos militibus. Consonat eidem Philo, aut quisquis is fuit, qui librum edidit Sapientiæ, c. 6. Melior est sapiētia, quàm vires & vir prudens quàm fortis. Et Phocylides:

Βέλτερος ἀλκήεντος ἔφυ σεσοφισμένος ἀνήρ.
Melior forti est sapiens vir.

Et Euripidis quoque illud, à Polybio libro. 1. historiarum commendatum:

Σοφὸν γὰρ ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ.
Prudens vnum consilium multas manus vincit.

Quod & à Galeno est vsurpatum in Exhortatione ad bonas artes. & à Stobæo, ser. 51. & Antonio Monacho; Melissæ lib. 1. Serm. 10. Cui simile est illud eiusdem Euripidis apud eundem Stobæum Serm. 52.

Βραχὺ τοι σθένος ἀνδρός, ἀλλὰ ποικιλίαις πραπίδων.
Δεινὰ γὰρ ἄνδρα σκαιὸν ἰσχυρὸν φύσει
Ἥσσον δέδοικα τ' ἀσθενοῦς τε καὶ σοφοῦ.

Quo significatur, exiguum esse viri robur: præualere autem animi industriam. Semper enim virum imperitum & robustum corpore, minus timendum, quàm imbecillū, & sapientem. Et illud quoque eiusdem:

Ῥώμη δέ τ' ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην.
Robur cum imperitia sæpe dānosum est.

Quibus subscribens Agamemnon apud Homerum Iliad. 2. intrepide asserit, facile se Troia potiturum, si decem sibi adessent Nestoris similes: tanquàm pluris faceret decem Nestorum cōsilium, quàm magnam militum manum. Eius hæc verba sunt,

Αἲ γὰρ Ζεῦ τε πάτερ, καὶ Ἀθηναίη, καὶ Ἄπολλον,
Τοιοῦτοι δέκα μοι συμφράδμονες εἶεν Ἀχαιῶν.
Τῷ κε τάχ' ἠμύσειε πόλις Πριάμοιο ἄνακτος
Χερσὶν ὑφ' ἡμετέρῃσιν ἁλοῦσά τε περθομένη τε.

De qua re Tullius in Catone maiore: Dux ille Græciæ nūquam optat, ut Aiacis similes decem habeat. at vt Nestoris: quod si acciderit, non dubitat, quin breui Troia sit peritura.

Neque admodum hinc abludit historia 53 *De eadem re.* poetica, quam lepidissimè narrat Homerus ipse Odisseæ 8. quemadmodum Vulcanus claudus, cùm suspectam haberet vxorem Venerem, quod furtim cum Marte congrederetur, nec vires suppeterent, quibus adulterium deprehenderet, ad artes ingeniumque confugit. Lectum suum adamantinis, atque inuisibilibus catenulis circumuinxit: quod vbi fecisset, foras abire se simulat. Deinde cū in arctissimis essent complexibus Mars & Venus, vinculis illis *Mars, & Venus Vulcani vinculis irretiti.* hoc magis irretiti, quò magis se circumagerent: ecce venit repente Vulcanus, & aduocato Sole, Deos omnes adhibet depræhensi adulterii testes: quo loco inducit Homerus vnum Deorum ita dicentem:

—Κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν·
Ὡς καὶ νῦν Ἥφαιστος ἐὼν βραδὺς εἷλεν Ἄρηα
Ὠκύτατόν περ ἐόντα θεῶν οἳ Ὄλυμπον ἔχουσι
Χωλὸς ἐὼν τέχνῃσι, τὸ καὶ μοιχάγρι' ὀφέλλει.

Nonnunquam assequitur tardus celeremque citumq;
Sic vti nunc Vulcanus, ut est uestigia tardus,
Mauortem cepit, qui pernicissimus inius.
Cunctorum, quicunque tenent supera astra, Deorum;
Et quanquàm est, claudus pede, rem tamen arte peregit.
Proinde etiam debet pœnas deprensus adulter.

Cui sententiæ confinis est & illa Menedemi Philosophi ex satyra Omphale Achæi Poetæ

Poetæ Tragici apud Laertium,

Ἡλίσκετ᾽ ἄρα καὶ πρὸς ἀσθενῶν ταχύς,
Καὶ πρὸς χελώνης αἰετὸς ἐν βραχεῖ χρόνῳ.
Capitur ergo & ab infirmis celer.
Aquilamque breui testudo uicit.

Illud quoque Agamemnonis Sophoclei in Aiace flagellifero:

--Οὐ γὰρ οἱ πλατεῖς,
Οὐδ᾽ εὐρύνωτοι φῶτες ἀσφαλέστατοι:
Ἀλλ᾽ οἱ φρονοῦντες εὖ κρατοῦσι πανταχοῦ.
Μέγας δὲ πλευρὰς βοῦς ὑπὸ σμικρᾶς ὅμως
Μάστιγος ὀρθὸς εἰς ὁδὸν πορεύεται

Grandia corpora nō semper esse firmissima.

Quibus significatur, non semper grandia illa & vasta corpora esse firmissima: sed qui bene sapiunt, vbique dominari. Nam & bouem amplissimi lateris, ab exiguo tamen flagello in rectam viam deduci.

De eadem re.

54 Eodem pertinet alia & quidem vera historia, quam recenset Plutarchus in vita Sertorii, & Valerius Maxi. lib. 7. c. 3. & Sextus Iulius Frontinus li. Stratagematum 1. c. 10. atq; iterum li. vlt. capitu. item vlt. & è nostris tetigit Ioan. Andre. in c. 1. in verbo, difficile. extrà de treu. & pac. quod cùm Sertorius ipse, dux strenuus, suis copiis ex barbara turba conflatis, rationibus persuadere non posset, in re militari plus habere momenti consilium, quàm uires temerarias: postea quàm illi parum feliciter pugnassent, hoc commento usus est. Aduocata totius exercitus cōcione, duos æquos adduci iubet: alterum macie senioq; confectum, alterum vegetum, cauda pilosa. Atque macilento illi iuuenem adhibet: prægandi corpore, & admirandis viribus. Contrà vegeto pusillum & imbecillum admouet homuncionem. Tum vtrique caudam equinam vellere iussit, præmiumq; proposuit ei, qui prior absoluisset. Pusillus, vt illi præceptum erat, singulos pilos robusti equi paulatim vellens, breui spatio totam compilauit caudam. Iuuenis ille iam triumphum ante uictoriam canēs, è diuerso caudam omnem gracilis equi simul manibus utrisq; vi atque impetu conatur euellere. Qui cùm frustra sudaret, risui fuit circunspectātibus. Sub hæc assurgens Sertorius, cuius consilio iussuq; hæc acta fuerant. Videtis, inquit, commilitones, quantò plus possit ingenium, quàm uires. ad quam historiam respiciens Horatius libr. secundo. Epistolarum ad Augustum ait:

Sertorij historia cōmendabilis.

Vtor permisso, caudaq; pilos vt equinæ
Paulatim vello, & demo vnum, demo etiam vnum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acerui,
Qui redit ad Fastos, & virtutem æstimat annis.

55 Satis ergo superque probatum est, eos qui uiribus corporis & animi præpollent, dominari, alios uerò seruire naturaliter debere. Sed constat mares, quam feminas, esse robustiores corpore, animo quoque multo præstantiores. Primum quidem manifestius est, quàm ut probatione egeat; sed ne sine autoritate, aut ratione dixisse quicquam uideamur, id certè constanter affirmat Hippocrates li. 6. Epidemiωn parte. 2. c. ult. & ex eo satis probatur, quòd uir ita nominatus est, quòd maior in eo uis est, quàm in fœmina: & hinc (ut dicit Lactantius Firmianus in lib. de opificio Dei, c. 12.) uirtus nomen accepit. Mulier uerò (ut Varro interpretatur, & repetit ipse Lactantius, & D. Augustinus, si is est, serm. de tempore 243.) à mollitiè dicta est, immutata & detracta litera. Quod & scribit Gratianus noster in §. sed illud. 32. q. 7. Nam & ab Homero lib. 8 Iliad. mulieres peculiari epitheto θηλύτεραι uocantur tanquàm molles

Mares fœminis corpore robustiores.

Vir à vi, & virtute dicitur.

Mulier à mollitie.

Θηλύτεραι δὲ γυναῖκες ἐνὶ μεγάροισιν ἑκάστη
Πῦρ μέγα καιόντων.

Et idem in Hymno Veneris, uirgines ἁπαλόχροας, id est. molles corpore appellat.

Ἡ δέ τε παρθενικὰς ἁπαλόχροας ἐν μεγάροισιν
Ἀγλαὰ ἔργ᾽ ἐδίδαξεν.

56 Hanc autem mollitiem licet Gratianus ad animum trahat, uti etiam facit gl. in c. 1. de cland. despon. Lactantius tamen ad corpus refert: illi subiungens, quod prius dixerat, plus uidelicet roboris maribus esse attributum. Quod & idem dicit ipse Lactātius lib. 1. Diuinarum institutionum, c. 16. & ante eum Galenus in cōmentariis, quos ipse edidit in suum ipsius librum de pulsibus, commen. 1. asserēs ob id maribus maiores pulsus esse, quàm fœminis. Et etiam Ouid. propemodum in fine libro 9. Metamor. dum describit mutationem Iphidis fœminæ in marem, ubi hos uersus inter cæteros adscripsit.

De eadem re.

Maribus maior pulsus quàm fœminis.

—— Nec candor in ore.
Permanet: & vires augentur: & acrior ipse est.
Vultus, & incomptis breuior mensura capillis.
Plusq; vigoris adest, habuit quàm fœmina,

Et iterum lib. 2. Fastorum,

Quid faciat? pugnet? vincetur fœmina pugnans.

Et Silius, cum uocat fœminam imbellē. libro 2.

Parietibusq; domus imbellis fœmina seruet.

Et hinc illud Plinii, loquēis de Helleboro lib. 25. c. 5. Vetant dari senibus, & pueris itē mollibus ac fœminei corporis animire exilibus, aut teneris: & fœminis minus, quàm uiris. Et his omnibus antiquior Xenophon in Oeconomico, & Aristot. libro de Historia animalium 4. c. ulti. & istis quoque priores Pausanias, & Socrates, ille in Symposio Platonis, hic libro 5. de repu. non uno tantum in loco. Ante omnes Moses Deut. c. 28. mollitiem, & teneri-

tudinem mulieribus priuatim assignat: Tenera, inquit mulier, quæ super terram ingredi non valebat, nec pedis vestigium figere propter mollitiem, & teneritudinem in vno tantum loco.

57 Sed & ipse Aristoteles libr. nono de Historia animalium capit. 1. atque etiam Aelianus in libr. eiusdem tituli. & Plinius lib. 11. naturalis historiæ. capit. 49. scribunt, mares in omni genere animalium fortiores esse, atque animosiores, præterquam in pantheris, & ursis. Auicenna verò, aut qui eum traduxit, lib. de animalibus. 9. circa initia, leopardos & lupos: Albertus autem ille Magnus, maximus rerum naturalium indagator libr. octauo de animalibus. capi. primo, vrsos, & leopardos excipit. Alibi scribit Aristoteles libr. quartò de Generatione animalium, capit. 6. fœminas sua natura debiliores esse, quàm mares. Et orbicularium quæstionum libro tertiò. capit. 9. scribit arma ad pugnam viresque exercendas nulli fœminæ à natura tribui. Idem quoque libr. Historia animalium. cap. vltim. & iterum libro tertio de partibus animalium capit. 1. rursumque de Generatione animalium libr. 7. capit. 10. autor est, partes, quas velut arma natura animalib. dedit, vt dentes, cornua, aculeos, calcaria, & cætera generis eiusdem: aut maribus tantum naturam ipsam concessisse, aut certè potiores, atque robustiores, quã fœminis. Quod & ipsum affirmant Plinius lib. 11. capit. 36. & Pausanias de Alcis loquens lib. 5. Galenus lib. 3. de Causis pulsuum, post principio, & Albertus libr. de Animalibus 12. capit. ultim. ad fin. & lib. 18. tracta. 2. capit. 5. vbi ex hoc dicit mulieres citiùs crescere, compleri, ac senescere, quàm viros, vti etiam è nostris dicit gloss. in cap. vltim. 32. quæst. 4. Hostien. & Ioan. Andr. in capit. literas. de desponsa. impu. Panor. in capit. vbi eodem titu. Ioan. And. in capit. vltim. colum. 2. de donatio. inter virum & vxo. & Card. Alexand. in capit. ad eius colum. 1. distinctio. 6. Nec aliud significabat lex Aegyptiorum, qua constitutum erat, vt fortissimus quisque cantharon in annulo sculptum gereret. Id enim animal esse ἀθηλυ ζῶον. id est, sine fœminis: ita legum latore innuente, mares, minimeque effœminatos esse oportere, qui strenuè pro patria essent dimicaturi, vt prodit Aelianus Herodotus autem in Melpomene scribit vnam omnium gentium esse, scilicet Issedones, quos alij Essedones vocant quibus fœminæ peræque fortes sunt, ac viri.

De eadem re.

Maribus arma natura tantum dedit, aut potiora.

Aegyptiorum lex.

Cantharus sine fœmina.

Issedonum fœminæ fortes, ut viri.

58 Et vt legum quoque autoritatem in eã rem afferamus, ex hoc effici potest, (quamquam alij alio trahunt) vt si mas & fœmella eodem casu mortem obeunt, præsumatur vir, tanquàm robustior, diutiùs vixisse, & fœminæ superstes fuisse, nisi contrarium probetur per tex. in l. si quis duos. §. si maritus. ff. de reb. dub. & in l. cùm hic status. §. ambo. ff. de donatio. inter virum, & vxor. & in l. si possessor. §. si eodem vbi, & hoc not. glo. & Bald. ff. de relig. & sump. func. & voluit præterea Specu. titu. de procur. §. 1. col. 3. ver. 25. & Signo. consi. 155. in processu facto, colum. vlti. & Aegid. Bellame. in capit. dilecti. col. 11. versicu. vndecimus. de arbit. Roma. qui id assignat debilitati sexus, in l. si cùm dotem. in fin. ff. solu. matrim. & Fran. Cre. sing. 52. statuto cauetur. & Fely. in c. capitulum Sanctæ Crucis, colum. antepen. extra de rescrip. & Hippo. Marsi. in repet. rubr. C. de probatio. colum. 83. De quo tamen vide Sign. consi. 9. quomodo præsupponitur. & Franc. Aret. cons. 50. copiosè, per totum. & Card. Alexan. in capit. vltim. in princ. colum. 4. versi. per supra dicta, extra de donatio. inter virum & vxor. & Guid. Pap. in tract. præsumptio. colum. 11. versicu. præsumitur uxorem.

De eadẽ re. Fœmina citius occumbere præsumitur quã mas.

Sicuti & è diuerso, cùm dubitatur, uter prior natus sit, mas an fœmina, mas præsumitur prior exisse ex vtero, vt uoluit gl. in l. idem erit, & ibi etiam Bald. ff. de statu homi. per tex. qui tamen non probat, in l. si fuerit. §. vlt. ff. de rebus dub. & ibi quoq; Pau. Ca. qui id tribuit, robori. Nam & Aristoteles lib. 6. de Natura animalium. capit. 4. scribit, columbas magna ex parte marẽ, & fœminam vno partu edere: sed priorem marem, posteriorem fœminam. Quod & Plini. retulit libro. 10. capit. 58. & Aelianus lib. 1. de varia historia. Idemque de canibus tradit ipse Plin. lib. 10. c. 68. Quãquam de hominibus contrarium voluerit Bartol. in d. l. idem erit. quam legit cum l. Arethusa. ff. de statu homin. & in l. si extraneus. & ibi recentiores. ff. de condi. ob cau. 59

Mas præsumitur prior natus.

Nec huic sententiæ desunt scriptores Theologi, inter quos Alex. Hales, doctor illustris si ad illius tempora respicias, & ex cuius schola, veluti ex æquo Troiano, multi Theologi scholastici prodierunt, in 2. parte suæ non minùs doctæ, quàm fœcundæ Summæ, quàm appellat, q. 88. membro 5. tradit congruisse, mulierem fieri corpore infirmiorem, virum autem fortiorem. Idque quatuor rationibus. Primum ex parte actionis, & passionis. Deinde ex parte regiminis, & subiectionis. Præterea ex parte nutriẽdæ prolis. Postremo ex parte spiritualis significationis. Quæ omnia membratim, & articulatim prosequitur, ac longè lateque declarat. 60

De eadem re.

Marem robustiorem fieri, quam fœminam congruit.

Hinc

Mulier non potest leuare faidam.

61 Hinc quoq; prodiit, quod ex legibus Lõgobardorũ scribit glo. in c. 1. §. hoc autem, in verbo legibus, in fin. tit. qui feud. da. poss. mulierem non posse leuare siue remittere faidam, id est, inimicitiam: quam ibi sequuntur Bald. in §. & quia vidimus, colu. pe. ver. item glo. ista. Marti. Laud. Ia. Alua. & Card. Alex. & alia gloss. in capit. j. titu. an mut. vel imperfec. Ang. in l. filius qui patri. ad fin. & ibi Franc. Aret. col. pen. ff. de vulg. & pupil. & idem Angel. in l. pro hæred e. §. vltim. ff. de acqu. hæredita. vbi dicit singu. priorẽ illam. & in l. 4. §. Cato, paulò ante fi. & ibi quoque Imo. Raph. Co. & Pau. Cast. qui & eam gloss. dicunt singu. Barba. & Alciatus. ff. de verb. obliga. & ipse Ang. consi. 67. municipali. col. 1. vbi & illam dicit sing. & con. 289. viso facto. col. 1. vbi eam dicit sing. & intelligit de inimicitia, quæ vindictam facti exigit. Flori. in l. per fundum. col. 2. versicu. aduerte tamen. ff. de serui. rustic. præ. & in l. si plures. §. hæc autem, circa medium. ff. de his qui deic. vel effuderunt. vbi etiam dicit priorem illam gloss. allegari ꝑ sing. & Ioan. Ana. in c. cum oporteat, col. 3. versi. nunquid autem. extra. de accusa. & consi. 27. viso casu. col. 1. & Ludo. Bolo. in repe. auth. habita, chart. antepen. versicu. sed quid de hermaphrodita. C. ne fil. pro patre. Ex hocq; dicunt Bald. Alua. & Card. Ale. in d. cap. 1. §. & quia vidimus, titu. qui feud. dar poss. quòd si ex statuto pax sit impetranda ab hæredibus occisi, non eam potest mulier concedere. De quo tu vide & Barto. & alios in d. §. Cato. & ibi inter cæteros Bald. à Barto. in repetit. colum. vltima. Bald. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. & in l. omnes populi, eo. tit. & in l. 2. C. de libert. & eo. libe. & in l. cum inter, ad fi. C. de fidei com. liberta. Rom. qui huic contradicere videtur in d. §. Cato & in l. prima §. potuisse. ff. de. S. C. Syll. & in d. l. pro hærede. §. vl. & ibi etiam Alexan. & Fran. Aret. de acqui. hæred. ipsos Alexan. & Franc. Aret. in d. l. filius qui patri, illum, colu. pen. hunc in fine Corne. consi. 55. pro decisione, col. 4. libro 1. Benedict. in repeti. c. Raynutius, in verbo duas habens vxores, numero 130. Iason. in l. cum filiofam. colu. 19. versi. quinto facit. ff. de lega. 1. Philip. Deci. in ca. in præsentia, colu. 24. versicu. in primis attenta. & consi. 537. accuratè & diligenter, numero 6. & sequenti.

Bella virorũ propria, non fœminarum.

62 Neque enim mulieris pugnare propriũ est, vel plurimorum testimonio suprà citatorum, & præterea. Alexand. consil. 10. viso instrumento, col. secunda. ver. sed præmissis. lib. 5. & Matthæi ab Afflic. dec. Neapo. 320. Ioannes & Homeri, qui lib. Iliad. 6. tradit telam, ac colum, & ancillarum curam, esse mulierum proprias: bella autem virorum. ita enim facit Hectorem hæc ad vxorem pronunciantem,

Ἀλλ᾽ εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σαυτῆς ἔργα κόμιζε,
Ἱστόν τ᾽, ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
Ἔργον ἐποίχεσθαι, πόλεμος δ᾽ ἄνδρεσι μελήσει.

Quibus mirè concinit illud Virgilii lib. 7. Aeneid.

Cura tibi, diuum effigies, & templa tueri:
Bella viri, pacemque gerant.

Ad propriùs ad Homerum accedit illud Ouidii lib. 12. Metamorph.

——Colũmque,
I, cape cum calathis: & stamina pollice torque:
Bella relinque viris.

Ex quo profectum est & illud Græcorum prouerbium, *μὴ μάχαιραν αἶρε θῆλυ*, id est, ne gladium tolle mulierum eos, qui sese immiscent rei, cui sunt minimè idonei. Et senarius ille prouerbialis,

Γυνὴ στρατηγεῖ, καὶ γυνὴ στρατεύεται.

Fœmina exercitum ducit, & fœmina militat. In eum uidelicet, cui negotium committitur, cui penitus, est ineptus. Quòd autem ipse Homerus lib. 5. Iliad. Veneri rebus bellicis interdicit, aliò pertinet: ut alibi in decimaquinta lege connubiali dicemus, numero 17. incip. idem è nostris. At idem Homerus facit Hectorem Aiaci hæc dicentem:

Μή τί μευ ἠΰτε παιδὸς ἀφαυροῦ πειρήτιζε,
Ἠὲ γυναικὸς, ἣ οὐκ οἶδε πολεμήϊα ἔργα.
Ne me, tanquam puerum debilem, tenta,
Vel mulierem, quæ nescit bellica opera.

Huc quoque pertinet, quod Varro Martẽ ita dictum dicit, quod maribus in bello præesset. Et quòd ante illum Plato in Cratylo, *ἄρης* dictum putat, *ἀπὸ τοῦ ἄῤῥενος*, id est, à mare, tanquàm scilicet bella viris peculiariter conueniant, non fœminis.

Masculum pro forti & vehementi.

63 Ex hoc autem, quòd quæ mascula sunt, ea quoque sunt ualentiora, & firmiora, exiit, vt masculum pro forti, ac vehementi vsurparit antiquitas, ut attestatur. Nonius Marcellus, in id Varronem citans, in ea Satyra, cui *ὄνος λύρας*, titulus est. In quem etiam sensum apud Persium Satyra 5. illud scribitur:

Mascula bilis.

——Mascula bilis
Intumuit, quam non extinxerit vrna cicutæ.

Mascula Sappho.

Et apud Horatium libr. epistolarum 1. ad Mecœnatem: & apud Ausonium, Mascula Sappho dicitur, quamuis id postremũ alii aliò trahant. Et mascula proles, pro forti apud eundem Horatium libr. Carminum 3. Ode 6.

Mascula proles.

Sed rusticorum mascula militum
Proles, &c.

Mascula meretrix. Plauti locus.

Sed & sunt, qui apud Plautum in Pœnulo meretricem masculam legunt: sed metri

tri necessitas, sensusque concinnitas exigũt, vt legatur, meretricem maiusculam, ut & Pylades admonuit: nam & meretricem postea aliam minusculã vocat. Hæc enim erat ætate minor, illa maior.

E diuerso verò Hippocrates libr. Apho
64 rism. 5. cap. 16. & iterum libro Epidemion 6. c. 11. σαρκῶν ἐκθήλυνσιν, id est, carnium effœminationem posuit pro debilitate, per translationem, ut priore loco annotat Galenus ipsius interpres: quoniam fœmina est masculo debilior. Cornel. autem Celsus libro primò capit. nono, cum locum Hippocratis interpretans, si nimius, inquit, calor est, corpus effœminat. Et hinc quoque mulier, sicuti scribit idem Hippocrates Aphorism. sectione 7. capite 44. & repetit Plinius lib. septimò capite 17. ἀμφιδέξιος, siue περιδέξιος, id est, ambidextera, nũquam fit, id est, quæ ambabus manibus pro dextera utatur. Cuiusmodi Aioth. fuisse testatur libr. Iudicum capi. tertiò & septingentos viros, habitatores Gabaa, ita sinistra, vt dextra, præliantes, eiusdem libr. Iudic. capit. 20. & Hectorem Homerus libro septimo. Iliad. & Asteropæum ipse Homerus, eiusdem operis libro 21. Nempe obnaturæ muliebris imbecillitatem, vt prodit Galenus in eo loco. Nam si ambabus, inquit, manibus, ob neruorum robur ac musculorum, quidam uiri utuntur: consentaneum est, nullam mulierem uti posse, quæ satis habeat, si sola dextera modicè utatur. Nam & Amazonas ferunt mammam dexteram exurere, ut plurimo alimento ad manum eiusdem regionis prouenienre, ei maior adsit uigor, vt quæ & ipsa sit natura debilis. quod & inibi repetit Oribasius in commentarijs Hippocrat. sed hunc Aphorismum posuit 40. libro sexto. Sed eius rei aliam rationem reddit Quintus Curtius libro sexto. Scio autem Platonem libro septimo de Legibus scripsisse, mulieres ambidexteras quoque fieri. Sed is certè (vt ex verbis eius facilè colligitur) intelligit arte & exercitio: Hippocrates & Plinius, natura. Huc quoque quadrat, quod ab ijs scriptum est, qui numerorum rationes scrutati sunt, parem numerum fœminam esse; imparem, marem: vt tradit Plinius libro secundo, capite quadragesimonono: quoniam scilicet, impar numerus semper fortior est ad omnia: vt abundanter disseruit Macrobius libro primo de Somnio Scipionis, & è nostris Lucas pen. in l. tertia post principio. C. qui mor. se excusa. libro undecimo. Ex quo illud Virgilij.

—*Numero Deus impare gaudet.*

65 Nec hinc etiam abhorret, quòd licèt

Effœminatio carnium pro debilitate.

Aioth. ambidexter.

Asteropæus ambidexter.

Amazones cur mammã dexteram exurunt.

Numer. impar mas est, par fœmina.

Aristoteles libro de Generatione animalium primo, capite uigesimo, eodèmque vltimo, non semel scribat, marem à fœmina non separari in herbis, plantis, arboribus, & virgultis: quod & item adstruit lib. de Historia animalium 4. capit. 11. Alij tamen naturæ rerum scriptores hisce rebus, quibus maior vis est, masculi nomen ac titulum assignant: quibus minor, fœminæ: vt patet ex eo, quod scribit Dioscorides libr. quarto, capite quinto, & sequenti, ubi de polygonio siue sanguinaria, aut sanguinali fœmina tractat. Tametsi Paulus Aegineta diuersum tradit in eadem herba, libro sexto. Sed hæc sententiarum diuersitas hinc manauit, quòd is, ut & nonnulli alii, teste Plinio libro uigesimoseptimo, capite duodecimo putauit, polygonon fœminam masculam esse, & è diuerso. At in uniuersum illud verum est, quod diximus, maiorem esse vim ac efficaciam in plantis, arboribus, & herbis masculis. Nam quòd in his sit sexuum differentia, ex eo patet quòd Abies sexu distinguitur, vt scilicet altera sit mas, altera fœmina, vt tradit Theophrastus libro tertio. Historiæ plantarum, capit. 10. & Plin. libr. 16. capit. 10. Abrotanum, siue potius Abrotonum, ut placuit Dioscoridi libr. tertio capi. 15. Plinio lib. 21. capit. item 21. & Galeno libro sexto. Simplicium. Acer, ipsi Plin. libr. 16. capite item 16. Agaricus Dioscoridi libr. tertio cap. 1. & Plin. libr. 25. capite 9. Anagallis, siue Corchorus, Dioscoridi libr. 2. capit. 198. & Plin. lib. 25. capite 13. Apium, Plinio, ex autoritate Chrysippi, ac Dionysii, libr. 20. capit. 11. Aristolochia, Nicandro in Theriacis, Dioscoridi libr. tertio capit. 4. & sequen. & Plin. libr. 25. capit. 8. & Apuleio, aut (vt alij vocant) Apuleo Celso, de uiribus herbarum, capit. 12. Aron, Plinio, libro 24. capit. 16. Arundo, siue Calamus, Dioscoridi, lib. 1. cap. 115. & Plinio libro 16. capite 35. non semel. Asphodelus, Plinio, ex Dionysio, libro 22. capi. item 22. Buronicum, Theophrasto libro quarto Histor. plant. capit. 10. Calamus, uide suprà Arundo. Centum capita herba quam Eryngion Greci nominant; de qua Plinius libro 22. capite octauo, illud mirum dicit, eam habere duplicem radicem, alteram marem, alteram fœminam; & si viris mas contigerit, amabiles fieri: ob idque Sappho Mitylenæam Phaonem, Lesbium adamasse: quod tamen portentosum dicit ipse Plinius. Chamæleon, eidem Plinio libro 22, capite 18. Chamæpitys, Dioscoridi libro tertio capite vltimo. Cisthos, Dioscoridi libro primo,

Mas & fœmina in herbis, plantis, arboribus, virgultis.

Mares plantæ plus virium habent quàm fœminæ.

Amabiles quo pacto reddantur mares.

Sappho cur Phaonem adamarit.

primo,ca.117. & Plinio lib. uigeſimoquarto.capit.10. Conyza, quæ,& Cunila, & Cunilago dicitur, & Pulicaris libro.20. c. 15.& lib.21.cap. 10. Corchorus, vide ſuprà Anagallis. Cornus, Theophraſto lib. 3.plantarum,capit.12. & Plinio lib. 16 capit.25. Cupreſſus,aut,vt alii vocant, Cypreſſus,Theophraſto libr. Hiſtorię plantarum 3.capit.item 3.& libro de Cauſis plantarum 4.capit.5.& Plinio libr.13. capit.15. & iterum libro. 16. capite 33. & Didymo, apud Conſtantinum Cæſarem, (vt præfert titulus operis γεωπονικῶν, hoc eſt,agriculturæ:ſiue is fuit Dionyſius Caſſius Vticenſis, vt aliis placet:ſiue alius quiſpiam: de quo in noſtro Tractatu Nobilitatis, capite 31. numero 153.)apud inquam eum autorem libro 11. capit. 16. vbi dicit cupreſſum marem ſterilem eſſe. Cynoſorchis, vide infrà Orchis. Cyperus interpreti Nicandri in Alexipharmacis. Eryngium, vide Centumcapita. Faba Octauio Horatiano, aut, vt alii vocant Theodoro Priſciano, libro 4. de Phyſica ſcientia ad Euſebium filium, quo loco de calculi luxatione diſſerit. Ferula, Plinio libro vigeſimo, capite vigeſimotertio. Ficus, D. Baſilio, Hæxaemeri Homilia. 5. Filix Dioſcoridi libro tertio capite 175. & Plinio libro 27. capite 9. & ante hos Theophraſto libro nonò Hiſtoriæ plantarum, capitulo 20. Glycyſide, quę & Pæonia dicitur, Plinio libro 27. capit.10. Hedera, Plinio libro 16. capit.34. & Theophraſto libro ſexto, de Hiſto.plant.capite ſecundò.in principio vnde Plinius videtur totum eum locum accepiſſe. Verum Ruellius libro de Natura ſtirpium primò capit. 87. contendit mendùm eſſe in exemplari Theophraſti, cui innixus eſt Plinius, atque etiam Theodorus Gaza, qui eum locum latinũ fecit. Neque enim ibi legendum κίσσον, id eſt hederam,ſed Ciſthon, de qua diximus: vicinitatemque vocabulorum Plinio impoſuiſſe. Ilex, Plinio libro 16. capite 6. Iuncus, eidem, libro 21. capite. 18. Larix, eidem, libro 16. capite 10. & iterum capit. 40. Laurus, eodem libro capit. 29. Libanus, Oribaſio libr. εὐπορίστων 2.capit.57. Linozoſtis, quæ & Parthenion. & Mercurialis, Dioſcoridi libro quartò capite 179. Plinio libro 25. capit. quinto, qui & illud mirum de ea dicunt (vt id obiter dicam) marem facere, vt mares gignantur: fœminam, vt fœminæ, ſi à purgatione, aut(vt tranſtulit Plinius) à conceptu bibatur, tritàque folia genitalibus admoueantur. Malua, illi autori γεωπονικῶν, ex authoritate Didymi, libro decimoquinto, capite quinto. Mandragora, Dioſcoridi lib.quarto, capite ſeptuageſimo, & Plinio libro uigeſimoquinto, capite decimotertio. Mercurialis, vide ſuprà Linozoſtis. Myrtus, Pauſaniæ in Eliacis, vbi loquitur de ſimulacro quodam Veneris, facto ex myrto fœmella. Orchis, quæ & Cynoſorchis, ideſt, canis teſticulus de qua dicitur, marem eſſe maiorem, & procerioremm: & ſi maiorem edant viri, mares generari: ſi minorem fœminæ, fœminas: vt eſt uidere apud Dioſcoridem, libro tertio, capite 142. & Plinium libro uigeſimo ſeptimo capite octauo. Pæonia, vide ſuprà Glycyſide: & præterea apud Dioſcoridem, libro tertio. capite 149. & Serapionem, Simplicium capite ſexageſimoprimo. Palma, Theophraſtro, libro ſecundo Hiſtor.plant. capit. octauo, & libro tertio de Cauſis plant.capit. vigeſimotertio vbi ſcribit, fructum perdurare in palma fœmina nunquam poſſe, niſi florem maris cum puluere ei inſperſerint, & Plinio libro decimotertio, capite quarto qui & illud memorabile tradit. palmas fœminas ſine maribus nõ gignere: & Philoſtrato in Iconibus, illo capite, quo tractat de paludibus: & Iulio Polluci libro ſecundo, capite duodecimo, quo loco diſſerit de nominibus oleæ, vitis, ficuum, & palmarum: ubi ex autoritate Herodoti, & Xenophontis, tradit palmæ fœminæ fructus propriè Balanos dici, & Leontio & Florentino in illis Georgicis: & ex eorum autoritate Conſtantino illi, aut quiſquis is fuit libro decimo, capite quarto, vbi id dicunt, palmam ipſam amare, & quidem ardenter, alteram palmam: neque prius deſiderium in ipſa ceſſare, priùs quàm ipſam mas cõſoletur. Videre enim eſt inquiunt, arborem ipſam incuruatam, nec ferentem proprium firmamentum, neque fructum producentem. Atque hoc ipſum agricolam non latere: noſſe enim illum, quod amet, quam verò amet, ignorare. Ideo multas palmas ille contingens, rurſùſque ad amantem regrediens, eámque manu attingens, quaſi oſculum mutuò miniſtrare uidetur. Quam uerò palmam deſideret, affectuum, ac (ſi ita dicere liceat) manuum nutu aliquo modo ſignificat. Ad illam enim reſpicit, & in illã radicibus extenſis, ſe amanter iniicit, eámque quaſi amplectitur Medela igitur amoris eſt, ut agricola frequenter maſculã contingat, & manus ſuas amanti admoueat, & maximè ut flores de capite maſculæ ademptos, in caput amantis imponat. Hoc enim modo amorem mitigat, & palma ipſa ſplendida reddita, poſtea pulcherrimũ, optimumque fructum feret. Et præter

Pliny error. Theodori Gazę error.

Ad idem.

Palma fœmina: ſine mare nihil gignit.

Balani quę propriè dicantur.

ter hos D. Basilio, Hexaemer. Homil. 5. vbi etiam tradit, palmam quæ fœmina dicitur, in marem pronam, blandioribus ramis nutare, quasi gestientem, atque amplexum maris percupientem. Stirpium verò cultores inter ramos tunc, quasi semina quædam, maris florem lanuginemq; immittere, atq; ita illam quasi voluptatem inde percipere: seq; demum rursus erigere ad formamque propriam suas comas restituere. Quod & idē propemodum scribit D. Ambrosius libro. 3. eiusdem tituli, c. 13. Est etiam, inquit (quod mireris) ipsis sexus in pomis, est discretio sexus in arboribus. Nam videas palmam, quæ dactylos generat, plerunque inclinātem ramos suos, & subiacentem, & concupiscentiæ, atque amplexus speciem prætendentem ei arbori, quam palmam marem appellant pueri rusticorum, &c. De quo, & tu videas Cælium Rhodig. lib. 20. cap. 34. Parthenion, vide suprà Linozostis. Pastinaca, Serapioni Simplicium capite 166. Picea, Plinio, libro 16. capitulo 10. Pinus, Theophrasto libro 3. Histor. plant. capitulo 10. & iterum libr. eiusdem operis nono, capitulo 2. Pistaciū, Damegeroni illi autori γεωπονικῶν, libro 10. capitulo 12. vbi scribit. pistacia seri circa Calend. April. marem & fœminam coniunctis naturis, mare ad Fauoniū dorsum habente: ita enim connexas fructum vberiorem producere. Polium, Nicandro in Alexipharmacis. Pollicaria, Theophrasto, libro Historiæ plantar. 6. capitulo 2. Polygonon, Dioscoridi libro 4. capitulo 5 & sequenti, Plinio libro 27. capite 12. & Galeno libr. Simplicium 8. quibus locis Dioscorides & Galenus nuncupatim dicunt, fœminam non tam efficaces vires habere, quàm marem: vti etiam tradit Serapion Simpl. capitulo 351. vbi tamen interpres erranter putat hanc esse, quę vulgò Virga pastoris appellatur. Psyllion, Plinio libro 27. capitulo duodecimo. Pulegium, eidem libro 20. capitulo 14. & apuleio Celso de viribus herbarum, capitulo 93. & Serapioni Simplicium, capitulo 310. Pulicaris, vide suprà in Conyza. Rapa, Theophrasto. libro. Histor. plant. capite quarto, & Plinio, libro 18. capite 13. Ruta, Pythagoræ, & ex eius autoritate Plinio libro 20. capite 13. Satyrion, eidem Plinio libro 26. capite 10. Scilla, illi ipsi libro vigesimo, capite nono. Sorbus, Theophrasto libro tertio Histor. plant. capitulo 12. Taxus, Plinio libro 16. capit. 10. Terebinthus, Theophrasto libro. 3. capitulo. 15. & Plinio libro 13. capitulo 6. Tilia, eidem authori, eodem libro 13. capitulo 10. Tithymalus, Dioscoridi lib. 4. c. 155. & Apuleio Celso lib. de viribus herbarum c. 109. Verbascum, Dioscoridi lib. 4. cap. 115. Plinio lib. 25. cap. 10. & Galeno libr. Simpl. 8. cap. de phlomo. Verbenaca, Plinio lib. 25. cap. 9. Viscum, eidem, lib. 16. capi. 44. eodemque vlti. Vrtica, eidem Plinio lib. 21. capit. 15.

Serapionis locus.

Et generaliter idem Plinius libr. 13. capit. 4. arboribus, inquit, imò magis omnibus, quæ terra gignit, herbisque etiā, vtrunque sexum esse, deligentissimi naturæ tradunt. Quod & ipse innuit libro 16. capit. 33. dum dicit, hederæ esse duo genera, scilicet marem, & fœminam, utreliquarum herbarum. & D. Basilius Hexaemeri Homil. 5. & Diuus Ambrosius libro eiusdem, titulo tertio, & ante hos Theophrastus libro Histo. plant. 1. cap. vltim. & iterum libro tertio, capit. 9. & sequenti, vbi dicit, arborum uniuersarum plures differentias intelligi: sed eam publicam, qua mas, & fœmina distinguuntur: quorum alter sterilis est, est altera fructifera. Vbi autem ambo sunt fructiferi, fœminam ferre fructum meliorem: nisi fortè mares eas uocari libeat: esse enim nonnullos, qui ita vocent. Et ante hos omnes Aristoteles non obscurè li. 1. de Generat. animal. ca. item 1. & lib. quoque plantarum, vbi eius sententiæ Empedoclem autorem laudat. 66

Mas, & fœmina in omnibus, quæ terra gignūtur.

Arborum fœminarū fructus melior.

Quod non aliunde fit, quàm quod aliis insunt marium vires, aliis fœminarum, eo quem suprà diximus, modo. Nam & Theophrastus ipse eiusdem illius operis libro 5. cap. item 5. & Plinius lib. 16. cap. 41. tradunt, in arboribus mares in totum esse robustiores firmioresque fœminis, quòd & è recentioribus tradit Cęlius, qui nullum antiquiorum citat libro 20. capi. 34. Dioscorides autem libro 1. capite 81. scribit, inter thura principatum obtinere thus masculum. Idque tradit Plinius libr. 12. capitu. 14. tributum religioni, ne sexus alter vsurparetur. Ex quo illud Virgilii Ecloga octaua, 67

Arbores mares robustiores.

Thus masculum.

Verbenasque adole pingues, & mascula thura.

Et illud Ouidij in Carmine de medicamine faciei:

Cumque Ammoniaco mascula thura sale.

Id autem ex his est, ex quibus theriaca conficitur, vt videre licet ex Galeno, (si is est) in lib. de Theriaca ad Pamphilianum. & ex Paulo Aegineta lib. 7. c. 11. Et alias sæpe eo utuntur Medici, ut uidere licet apud Plinium (si is est) de Re medica libr. 2. capi. 16. & cùm apud alios, tum apud Aemiliū Macrū, aut qsquis is fuit, q librū de herbis ꝯscripsit, eo in loco, vbi de cinnamo agit.

Sed, ut redeamus, non ob aliam quoque causam, nisi quod mares sunt efficaciores, 68

res,

res, lapides quoque, & gemmæ sexu distinguuntur. Quod de Magnete tradit Plinius ex autoritate Sotaci libro trigesimo sexto, capite decimosexto. Et de Aëtite idem eodem libro, capite trigesimo primo, & de Carbunculo & Sandastro, quam alij Garamantiten vocant: & de Carchedonio, & Sarda, libro trigesimoseptimo, capite septimo, & de Iaspide & Sapphiro, eodem libro trigesimoseptimo, capite nono. Et de Diphrie, eiusdem libro capite decimo. Et de lapide Syriaco Gal. Pharmacorum. κατὰ τόπους libro decimo, capite primo. vti etiã metalla. vt de Stibio tradit Pli. libro trigesimotertio, capite sexto, quanquam, & id quibusdam lapis esse creditur. Sed & solum fabulosum aliud esse masculũ, aliud fœmineum videri potest, ex eodẽ Plinio libro trigesimoquinto, capite decimo quarto, nisi ibi mendum sit.

69 SECVNDVM quoque, in quo diximus, mulieres esse, quàm viros, animi viribus longè inferiores, in confesso est, vel autoritate sacrarum literarum, quæ (vt annotarunt plerique docti Theologi in enarratione primi Psalmi) viri appellationem vsurpant, cùm potiorem animi partem significare volunt, quam Philosophi, rationem, Paulus spiritum appellat. Rursum mulieris vocabulo infirmiorem mentis nostræ portionem indicant, quam nos affectum, Theologi ipsi carnem vocant. In idque referunt illud eiusdem Psalmi primi, Beatus vir, qui nõ abijt in consilio impiorum. Iludque primi Regum 26. c. Nunquid vir es tu? Atque illud Iudicum c. 7. Gedeon filius Ioas, vir Israël. Et Esaiæ 59. cap. dicit Deus, quia non est vir. Nec id quidem iniuria, cùm multis placeat mulieres ferme rationis esse expertes. Nam diuinus ille Plato dubitare videtur, vtro in genere ponat mulierem, rationalium animalium, an Brutorum Martianus autem scribit Mineruam natam esse sine matre: quoniam in fœminis prudentia non est: cuius dea est ipsa Minerua. Versus Martiani sunt huiusmodi in hymno Palladis:

Mares animi viribus fœminis præstant. *Viri appellatione potior animi pars significatur.* *Mulieris infirmior.* *Minerua cur sine matre nata dicatur.*

Hanc de patre ferunt sine matris fœdere natam,
Prouida consilia quòd nescit curia matrum.

Euripidis in Medea sententia est:

Γυναῖκες ἐσμὲν ἐς μὲν ἔσθλ' ἀμηχανώταται
Κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται. Idest.
Mulieres sumus ad bona consilia inertissimæ,
Malorum autem omnium artifices sapientissimæ.

Quibus adstipulatur ille mimus Publij, aut Senecæ, aut etiam alterius:

Malo in consilio fœminæ vincunt viros.

70 Imperatores Honorius, & Theodosius in lege si pater, in fine. C. de sponsalibus. scriptum relinquerunt; fœminarum consilium plerunque aduersus propria commoda laborare. Aristoteles libro 1. Politico. cap. vlti. scribit, consilium mulierum esse inualidum. Quem citat, loco tamen suppresso Bald. in rubr. C. de rer. permut. versiculo, item quare donatio. vbi hoc dicit esse naturale, & immutabile, & in l. 1. col. 12. versi. super quarto articulo. C. qui accus. non pos. & in c. 1. in 2. lect. col. pen. versi. vltimo quæro. extrà de iud. & Philip. Decius consi. 188. in casu proposito. versi. non obstat ratio. Accursius autem earum consilium dicit esse fragile, in l. 1. C. de cõfirm. tutor. Et alibi infirmum, videlicet in §. 1. Instit. de satisd. tuto. & vtraque copulat Petrus Ancha. consi. 231. de primo, col. vlti. Et in hanc sentẽtiam manibus pedibusque discedit Cicero, in oratione pro Lucio Muræna, cuius verba paulò post subijciam, Philo autem apud Antonium monachũ ĩ 2. tomo Melissę, Ser. 33. Ἀσθενέστεραί πως εἰσιν αἱ γνῶμαι τῶν γυναικῶν. Infirmiora quodammodo sunt mulierum consilia.

Feminarum consilium in ualidũ, fragile, ĩfirmũ.

Sed quisnam miretur mulierum consilium existimari fragile, & infirmum, cùm mulieres ipse dicãtur fragiles esse, infirmæ, imbecilles? Fragiles quidem, vt scribitur in l. si mulier. C. ad Velleianum. & in lege si pater. C. de sponsa. & in l. prima. §. penult. C. de rei uxor. act. & in l. vltima. C. de donatio. ante nuptias. & in l. sicut. ibi, sexus fragilitas. C. de præscrip. 30. vel 40. anno. & in l. assiduis, post princip. C. qui poti. in pigno. habean. & in l. quisquis. §. ad filias, C. ad legem Iul. maie. & in §. 1. ad fi. instit. qui ali. licet, & in capitulo ex parte abbatissæ, extrà de priuile. & in capitulo Adam. 24. quæstio. quinta. Ideoque Bapt. Mãtuanus Ecloga quarta de mulieribus sic scribit: 71

Mulieres fragiles.

Quisquis es, (expertus moneo) tentare recusa.
Dum licet, hic fragilis quot habet fastidia sexus.

Diuus Hieronymus, aut alius quispiã (qđ magis puto) in regula monacharum ad Eustochium, c. 16. Debilis est nimium sexus, quem geritis, ac fragilis, ac mobilis, si suo relinquatur arbitrio. E nostris autem Ange. consi. 191. super puncto videtur. post prin. dicit, quòd propter hanc mulierum fragilitatem, mos inoleuit apud omnes ferè Italos, vt ipsis mulieribus sit potestas cõtrahendi interdicta sine consensu. Minualdi, vt Florentiæ, vel proximorum, vt alibi. Et ante eum idem fermè dixerat Bald. ipsius frater, in l. 2. in 9. quæst. C. de rescin. vẽ. & in c. sicut. colum. vlt. de probat. & consi. 407. præsupponendum, libr. 2. de quo postea abunde dicemus.

Mulieribus cur potestas contrahendi interdicta.

Quod ex veterum Grecorum institutis prodiit, apud quos ex lege tutores, & curatores mulieribus dari solitos legimus, sine quo- 72

Græcorũ legibus, mulieribus dabatur tutor, aut curator.

quorum arbitrio, & autoritate nihil eis agere licebat, vt retulit Harpocration, & videre etiam licet ex Demosthene in Oratione aduersus Neæram, ὁ νόμος κελεύει ἐάν τις ἀποπέμπῃ γυναῖκα, ἀποδιδόναι τὴν προῖκα· ἐάν δὲ μὴ, ἐπ' ἐννέα ὀβολοῖς τοκοφορεῖν, καὶ σίτου εἰς ᾠδεῖον εἶναι δικάσασθαι ὑπὲρ τῆς γυναικὸς τῷ κυρίῳ. Id est, lex iubet, si quis vxorem ablegauerit, restituere dotem: alioqui sesquicentesimã dotis pensitare, licere tutori, qui scilicet mulierem in potestate habet, & rei vxoriæ, aut ex stipulatu agere ad dotis repetitionem. Et Tullio in oratione ꝓ L. Flacco, Emptiones falsas, prædiorum proscriptiones cũ mulierculis aperta circunscriptione fecisti. Tutor his rebus Græcorum legibus adscribendus fuit hæc ille. At priuatim Atheniensium legibus non passim concedebatur, sed illis præscribebatur commerciorũ modus. I. neq; enim illis licebat mercari vltra sex modios hordei, quòd hac infirmũ animum gerere putarent, vt tradit Dion Prusiensis in libro περὶ ἀπιστίας, id est, de non temere credendo.

Mulieribus non licere sine tutore cõtrahere, aut aliud quippiam agere.

73 Illa autem mulierum tutela ad Romanos, vt alia multa ex Græcis translata est. Ex quo illud Plautini Megadori in Aulularia de mulierum luxu,

Quarum animis auidis, atque insatiabilibus.
Neque lex, neque tutor capere est qui possit modum,

Et quod scribit ipse Tulius in Oratione pro Cecinna non semel. Nam illud primùm in eo loco scribit: Iudica hoc factũ esse, aut nunquam factum, vel cogitatum: crede huic testi: has improba tabulas. hoc non potest. Cui filius agnatus sit, eius testamentum non esse ruptum, iudica: q̃d mulier sine tutore autore promiserit deberi. non est aditus ad huiusmodi res, &c. Et paulò pòst, Ipse nunquam auderet iudicare deberi viro dotem, quam mulier nullo autore dixisset. Et in Oratione pro L. Muræna: Mulieres omnes propter infirmitatẽ consilij maiores in tutorum potestate esse voluerunt. Cui concinens Boethius libro in Topica Ciceronis 2. Mulieres, ait, antiquo iure tutela perpetua continebat. Recedebant vero à tutoris potestate, quæ in manum viri conuenissent. Quod, & repetit lib. 4. enarrans illud Tullij, quod & id adstruere videtur. Non quemadmodum, q̃d mulieri debeas, rectè ipsi mulieri sine tutore autore soluas: ita quod aut pupillo, aut pupillæ debeas, rectè possis eodem modo soluere. Et Cato ille Censorius apud Liuiũ lib. 4. Belli Macedonici: Maiores quidem nostri ne priuatam quidem rem agere fœminas sine autore voluerunt. Et iterum li. 9. loquens de Hispala Fecennia: Post patroni mortem, quia in nullius manu erat, tutore à Tribunis & Prætore petito, cùm testamentum faceret, &c.

¶ Infirmas verò esse mulieres (quod non admodum distat à superiori) testimonio sunt leges nostræ, quæ ob id multa statuerunt. videlicet l. 2. §. verba. in fi. in illis verbis, infirmitas mulierum. ff. ad S.C. Vellei. & l. regula. statim post prin. ff. de iur. & fac. igno. & l. cuius bonis. ff. de cu. fur. & l. deferre. in prin. ff. de iure fisci, & l. 1. §. accusationem ibi, propter sexus infirmitatem. ff. ad S.C. Turpil. & l. 1. ibi, fœmineę infirmitatis. C. quan. mulie. tut. offi. fung. pot. & l. quisquis. nuper allegata. C. ad le. Iuliam maie. & leg. nullus C. de iur. fisci. libr. 10. & l. nullus solius. C. de decur. eod. libr. & §. his consequens, versi. vnde volumus, in auth. de æqual. dot. Cui accedit illud Erus Ouidianæ ad Leandrum: 74

Mulieres infirmas esse.

Fortius ingenium suspicor esse viris.
Vt corpus teneris, sic mens infirma puellis.

Illud quoque Hieronymi, aut alterius nõ indocti, ad Præsidiũ, de cereo paschali: Sectemur saltem mulierculas: sexus nos doceat infirmior. Diuus aũt Petrus Epistola 1. c. 3. mulieres vocat infirmius vasculũ.

Item eas esse imbecilles, (quod & idem 75 fermæ est) cum probant & nostræ leges: vt est tex. in d. §. verba, ibi, propter sexus imbecillitatem, & in l. imperialis, in princ. C. de nupt. Et Valerius lib. rerum memorabiliũ 9. cap. 1. inquiens: Sed quid ego de mulieribus vlteriùs loquor, quas imbecillitas mẽtis, &c. Plutarchus quoque in Problematis, ca. 116. Cur, ait mulieres propinquis & cognatis non nubunt? quoniam mulieres propter imbecillitatem multorum ope, & auxilio egentes, proprinquis idcirco adiũgere noluerunt, vt si quæ à viris suis iniuria afficerentur, cognati opem ferrẽt. Quintilianus autẽ auus, Declamatione 338. Imbecilla res est, inquit, fœmina. Et Decla. 368. scribit matrimonia ab ipsa rerum natura inuenta, sicque mares fœminis iungi, vt imbecillior sexus præsidium ex mutua societate sumat. Quæ sententia videtur fuisse sumpta ab Aristotele lib. Oeconomicon 1. c. 3. qui tamen de corpore potiùs, quàm de animo, loqui videtur. Sed & idem Aristote. li. Problematon. 29. c. 11. Cur, ait, mulierem interficere iniquius sit, quam virũ, quanquàm naturæ ratione mas fœmina prẽstantior est? an quia mulier imbecillior est minùsque proinde iniuriam facere potest. Et enim eniti aduersus id, quod longè infirmius est, nihil virile, imò stolidum atque inquissimum est: Hęc ille: quæ tam ad animum, quàm ad corpus referri possunt Tardet. Vopiscus, Aurelianũ Imperatorẽ, cùm Zenobia ad pœnã vocaretur à militibus

Mulieres imbecilles esse

Mulieres cur propinquis non nubunt.

Matrimonia cur inuenta.

Mulierẽ interficere iniquum.

militibus, ꝙ sibi imperium vsurpasset, illam vita donasse, quòd indignum existimaret mulierem interimere. In quam sententiam Euripides in Hecuba:

Οὐ γὰρ ἀποκτείνειν φθόνος
Γυναῖκας;-- Quàm inuidiosum, interficere fœminas.

Nam (vt idem scribit in Hercule furente) mulieres quodammodo sunt masculis miserabiliores.

Τὸ θῆλυ γάρ πως μᾶλλον οἰκτρὸν ἀρσένων.

Cui concinit, quod è nostris tradit Bald. consi. 96. factum tale est, Carolus, libr. 2. ꝙ mulier miserabilior est viro.

76 *Mulieres decipi faciles.* Ex hac sexus muliebris imbecillitate illud quoque fit, vt mulieres sint admodū decipi faciles vt asserunt Aristoteles, & Auicenna, alter Philosophorum, alter medicorum, vt plerisque placet, & mihi quoque, Arabum certè maximus, vterque circa initia libr. 9. de animalibus, & Albertus magnus Aristotelis simia, libr. 8. de animalibus, ca. 1. & insinuat illud Ouidianum in epistola Phyllidis ad Demophoontem:

Fallere credentem non est operosa puellam
Gloria: simplicitas digna fauore fuit.
Sum decepta tuis, & amans, & fœmina verbis:
Dij faciant laudis summa sit ista tuæ.

Et alibi in epistola Cydippes ad Acontium:

Improbè quid gaudes, aut quæ tibi gloria parta est?
Qui due vir elusa virgine, laudis habes?

Veluti non magnum sit negotium, non magna gloria, & amantem, & fœminam decipere. In quo videtur fuisse imitatus illud Virgilij. 4. Aeneidos:

Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis
Tuque puerque tuus: magnum, & memorabile nomen,
Vna dolo diuum si fœmina victa duorum est.

Cui etiam concinit illud Ouidij libr. 1. Amorum, Eleg. 7.

Quaque tuos currus comitantum turba sequetur,
Clamet Io forti victa puella viro est.

At apud Homerum lib. 5. Iliados, Diomedes non sine bili Veneri exprobat, quòd mulieres impotentes, siue imbecilles deciperet, ita enim loquitur: --Ἦ οὐχ ἅλις, ὅτι γυναῖκας ἀνάλκιδας ἠπεροπεύεις.

Chrysostomus autem (si is est) in 2. parte Homiliarum in Matthęum, Homilia 23. in princip. Sexus, ait, mulierum incautus, & mollis est: incautus, qa non omnia quę videt, aut audit, cum sapientia, & ratione considerat: mollis autem, quia facilè flectitur, vel de malo ad bonum, vel de bono ad malum. Idem in Epistolam ad Corinthios 2. Homilia 23. dicit mulierum proprium esse decipi.

77 *De aedi re.* Cuius etiam rei text. est apud nos in c. Adam. 33. q. 5. & in §. 1. post medium. in auth. vt Imobi. ante nup. dona. in illis verbis, mulier quippe mariti seductionibus facilè decepta. &c. & in §. his consequens versi. vnde voluimus, in authen. de æqual. doti. & annotauit Lucas Penna, in l. vlt. co. 3. C. de priuil. scho. lib. 12. At Bal. in c. 2. co. 2. versi. item hoc statutū, de probat. scribit, ea statuta, quæ in contractibus mulierum requirunt consensum propinquorum, habere in se naturalem rationem, quia mulieres multis deceptionibus patent. Idem in l. 2. in 9. q. C. de rescind. vēd. dicit huiusmodi statuta esse æquissima, quia mulieres facillimè seducūtur. Sed, & antè, in 4. quęst. eiusdem l. dixerat, faciliùs ob id succurri mulieribus, quàm viris remedio illius l. & sequitur Imo. in c. cùm contingat, de iureiur. & Barb. consi. 55. pręclarè scribitur. co. vlti. lib. 2. & Philip. Deci. consi. 61. viso themate. col. vlti. Idem quoque Bal. con. 115. verba dicunt domina Antonia. circa medium lib. 1. ait, quòd non debet permitti, quem malè vti substantia sua, & maximè mulieres quæ facilè decipiuntur. Et Iason in l. non tantùm. colum. 2. ff. de re iudi. dicit, quòd statutum Parmæ, disponens, ꝙ maritus in vltima voluntate non possit relinquere vxori suæ vltra centum libras, licet sit exorbitans, imò correctorium iuris communis, extēditur ad vxorem, vt etiam non possit viro relinquere: ea ratione motus, quòd maior ratio est prohibitionis in vxore, quam in marito, vt quam maritus potest seducere, atque inducere ad sibi relinquendū. Et ita dicit consuluisse, & sibi multos doctores subscripsisse. Et facit qđ scribit Pet. Anch. d. con. 231. de primo dubio col. vlti. quod facilius succurritur mulieribus in annullandis rescindendisque earum contractibus, quàm viris. *Mulieres facilius restituuntur.*

Igitur cùm mulieres sint huiusmodi, habeantque consilium inualidum, fragile, infirmum, non iniuria statutū est, vt fęminę in feudis non succedant, sicut faciunt masculi. Nempe propter fragilitatem consilij, quoniam vasallus inter cætera iurat præstiturum se domino consilium. c. 1. titu. de for. fideli. & c. mulier. titu. de noua for. fideli. Mulier aūt nō est apta nata solidis cōsiliis, vt dicit expressim Bal. hanc inter aliàs huius rei rationem reddens, in l. quoties, q̄ est vlt. colum. 3. versi. & dic, quòd mulier regulariter. C. de suis, & legi. & Nico. Neap. in ca. 1. §. & quia. & ibi quoque Alua. col. vlt. & Car. Alc. char. antep. in 9. fal. titu. qui feu. da. pos. Soci. consi. 257. visis inuestituris. colum. 2. & Franc. Cur. Iunior, consi. 1. facti contingentia. colum. 4. vbi tamen erranter allegat Bal. in l. quoties. C. de fideicom. Alibi verò idem Bald. videlicet in c. signi- 78 *Fœminæ cur in feudis nō succedant.*

significauit.col.1. extrà de rescrip. dicit, ꝙ ratio nālis ꝯ sentit, ut fœminæ regulariter in feudis non succedant, quia animi con silium non reperitur apud fœminam.

79 Præterea idem Bal.in l.1.colum.vlt.ver. vtrum autem, si statutum loquitur de con iunctis.C.qui admit.dicit not.quòd statutum requirens consensum, vel autoritatē coniunctorum, ad contractum vel alium actum conficiendum, non comprædēdit fœminas, quia consilium propriè virorū est, non mulierum.arg.l.quidam decedēs. §.Papinianus. ff.de admi.tut.quod, & idē voluit ipse Bald.in l. vlt. C. de verbo.signi. vbi etiam Ange.qui,& hanc rationem red dunt,quòd huiusmodi statutum ponderat prudentiam consilij, per tex.in l.vl.ff. de fi.instru.Et rursum idem Bal. cōsi. 201. in prouincia Anconitana.col.vlt.ver.quo ad articulum de matre.lib.1.vbi in ratione huius rei dicit, quòd mulieres non habēt integrum consilium.& idem sentit,consi. 120.super primo puncto,in 1.dubio. libr. 4.vbi etiam dicit, quòd fœminæ lubricū habent consilium,ideoque non videri huiusmodi statutū de muliere sensisse. & ita etiam voluit Pe.An.in rep.c.1.extra de cō sti.Pau.Ca.in l.si dotē.§.si patri.ff.sol. mat. vbi dicit esse menti tenendum. Alex.in l.2. §.voluntate,colum.3.versi.pro hoc etiam adduco.ff.sol. matri.& consi.24.animaduersis his,colum.8. versi.,& præsertim.lib. 2.Idem,si tamen is fuit,in addi.ad Bald.in l.quicunque,colum.3.versi.nota tertiò.C. de ser.fug.& Barb.in repe. l. cum acutissimi.colum.52.versi.tu pōdera. C. de fideic. & in cle.1.in char. 6. in paruis. de elect.& consi.41.immortalem.col.6. versicu. præterea in ista donatione, lib.4. & Petr.Phili. Cor.consi.74.de duobus.col.vl.lib.1.& cōsi.83.videtur in hac consultatione.in prin. lib.1.& consi.316. quo ad primum. colu. 5.versi.& huiusmodi statutum: eod.lib.1. & consi.94. circa primum dubium.col.1. lib.2.& consi.138.placet mihi.colu.3.vers. & in materia in differenti.eod.lib.2. & cōsi.156. de duabus. col.1. eodem libr.2.& consi.224.non sequendo ordinem colū.3. versi.& propterea concludit.eodem libro 2.& consi.151.videtur in hac consultatione.col.vltim.lib.4.& consi.171. de hac cōsultatione.col.vlt.eo.li.4.Fran. Cur.senior consi.9.Ticinensi statuto.col.5.ver. & pro ista communi parte.& Iason.in l. si quis id quod.colum.2.versic. istam regulam limita.ff.de iurisdict. omni. iudi.vbi hoc notabile dicit,& iterum in l.tres fratres, colū.2. versic.octauo notandum. ff.de pact. & Benedi.in repeti.c.Raynutius.in verbo,duas habens filias.nume.24.& nouissimè Philip.Deci.in l.2.colum.6.uersi.25.& iterum col.11.versi.sit ergo conclusio.ff.de reg.iu. & in l.1.colum.3.versicu.ad aliud dictum. C.vnde vir & vxor.& consilio 188.in casu proposito,versicu.non obstat ratio.& Alciat.in l.1. in verbo cōplectitur.ff.de uerb. signifi.& Steph.Bertr.cōsi.236.multa sunt, in fin.libr.1.

Statutū requirens consensum coniūctorū non cōprædēdit fœminas.

80 Sed & eleganter,& in pulchro casu con suluit Bald.consi.6.hæc est copia.lib.2. valere testamentum à fœmina conditum præsentibus duobus propinquis masculis, prętermissa muliere,quæ illis erat ꝓpinquior, quamuis,ex dispositione statuti mulier nō posset testari sine consensu duorum ꝓpinquorum consanguineorum. Nam de masculo loquitur statutum,non de fœmina, quia lubricum fœminæ consilium nō debet per aliam fęminam suppleri. Hæc ibi Bal.qui etiam subdit,quòd si mulier, quæ dicitur propinquior,sit sapiēs & discreta, non tamen requiritur eius consensus. allegat l.vlt.in ratione sui.ff.de legi. tut. Quasi diceret Bald.nullam certè fęminam,quantuncunque pro sexus capacitate prudentē, satis tamen habere consilij,aut prudentiæ, vt ad ea vocari debeat,quæ cōsilio, & prudentia geri debeant. Cui concinit, quod scribit Galenus in exhortatione ad bonas artes,post princ.Veteres fortunam, depinxisse mulieris specie,vt illius imprudentiā amentiamque euidentiùs exprimerent.

De eadē re.

Fortuna cur muliebri specie depingatur.

81 Confine est, quod eleganter scriptum est ab Ang. eiusdem Bald. fratre non indigno,consi.191.cuius id exordium est, sup puncto videtur,quod si testator quispiam iusserit aliquid fieri consilio consortium, certe sub hoc nomine non comprehenditur fęmina,neque ea ob id vocanda est ad huiusmodi consilium. Quem in id nūcupatim allegat, & sequitur Franc. Are. in l. cum hæres.in princ. col. ulti. ff. de acq.hære.licèt Ange.ipse non ita clarè voluisse uideatur,nisi mendum sit in meo codice.

82 Consimilem vim habet,quod dicit Bal. vt ad eum redeamus, in c.ad audientiam, l.1.in fi.de rescrip. ꝙ in officijs masculinū non concipit fęmininum. Ideoque licèt aliàs appellatione fratris veniat soror, d.l. tres fratres. ff. de pact. cum si. Tamen si testator dixit,relinquo fratres meos executores mei testamenti,non intelligitur de sororibus.allegat dictam l.cuius bonis. ff.de cur.fur.Et subdit rationem, quia fęmina habet cōsilium inualidum.Quam decisionem negat Iason esse alibi,in l.ex facto, in prin.col.pe.versi.circa secundam conclusionem.ff.de vulga.& pupil.& facit not.& sing.idem Iason in d.l.si quis id quod.col. 3.vers.quarto notabiliter limita.ff. de iurisd.

Masculinū in officiis nō cōprehendit fæmininum.

risd.om.iu. & in d. l. tres fratres, quo loco nup illum citauimus; vbi & hoc dicit sing. & Phili. Dec. in d. l. 2. col. pe. versic. octauo, quid in officijs. ff. de reg. iu. & Catel. Cotta. qui & id dicit sing. in memor. masculinū, in vltima editione: neque enim in prima id erat asscriptum.

83 Paulò diuersius, sed tamen ad hanc referendum formam, quod no. voluit Bar. in l. 1. in fi. ff. de legi. per tex. ibi in verbo, virorum, quòd mulieres non possunt esse de consilio: vnde in condendis legibus, vel senatusconsultis, vel constitutionibus non debent interuenire. Neque earum vsus inducit consuetudinem. Sequuntur Alberi. & Ang. hoc assignantes mulierum fragilitati. Fulg. & Ias. ibi, & Lucas Pen. in l. nominationum, col. 3. versi. quartò quæritur. C. de decu. lib. 10. & Imo. in l. 2. §. vl. ff. de ver. obli. Panor. cōsi. 53. in prędicta causa, post prin. lib. 2. & Ro. sing. 42. ad hoc vt secunda consuetudo, vbi dicit esse tenendū mēti. & Io. Plat. in l. patrimonium, ante fi. C. de mun. pat. li. 10. Ang. Are. in §. ex non scripto. col. vl. versi. quæro an fęmina. Insti. de iu. nat. gen. & ciui. Maria Soci. consi. 7. nūc quæ sitorum colum. pen. versic. circa secūdum. & Car. Ale. in c. frustra. in fi. 8. distin. Fran. Cur. senior in repe. l. si quis maior. col. 2. nu. 8. C. de transa. & Ludo. Bolog. in repe. authen. habita. colum. 2. C. ne filii pro pat. & Philip. Deci. in d. l. 2. col. 6. versic. 18. & Catel. in d. memor. masculinum. & Cæsar Lamberti in tractatu de iure patr. in 2. arti. 7. quæstionis primæ partis. lib. 1. nume. 11. & ante hos omnes Cyn. in l. 2. colum. 11. versi. item dicunt docto. C. quæ sit lon. consuetu. per text. in d. l. 1. ff. de legi. vbi & hoc idem dicit, licèt cæteri eum non allegent. & Ioan. And. qui tamen limitat, quātum ad consuetudinem, in cap. vlt. col. 5. versicu. quod dixi secūdò, vbi etiam Anto. colum. 20. versicu. tertiò est videndum. & Panor. colum. 7. versic. & est vnum mirabile. & Barbat. ante fin. & Roch. Curt. char. 16. versicu. 3. quæritur. vbi limitat multis modis, extrà de consuet. Nec id videt̄ ignorasse Lucanus qui lib. 8. In hoc (inquit) sexu non legum iura, nec arma. Nec ex recētioribus Marullus Cōstantinopolit. poëta egregius, cum canit libr. 2. Epigram. ad Neæram:

Moris erat sceptris teneras arcere puellas,
Et mollem curis exonerare animum:
Nec, vel consilio rebusne admittere agendis,
Sed tantum lanis esse putare satas. &c.

Quamuis contrarium teneat Barb. sibi cōtrarius in rub. extrà. de cōsue. colum. 4. ver. posset tamen adduci. & in cle. 1. char. 9. versicu. sed quid si lex. de elect. & Iason etiam sibi contrarius in repet. l. admonendi. col. 44. versicu. item adde inquantum. ff. de iureiurand.

Mulieres non interueniunt condēdis legibus. Mulieres cō suetudinem non introducunt.

84 Huc quoque pertinet, quod à Bald. scriptum est in tractatu substitutionū, in materia pupillaris substitutionis, col. 3. versi. quęro vltra alios, quòd mater, cui permittitur adoptare, & sic habere aliquē in potestate, non potest ei pupillariter substituere: quia licet corrigatur ratio dicti, non tamē dictum corrigitur. Ratio autem, quare nō potest, ea est, quod non habet filium in potestate: & sic licet ex concessione principis habeat non tamen debet dictum corrigi p gloss. in l. si suspecta. § quoniam fœmina. ff. de inoffi. testa. & alia iura. Præterea non est hęc sola ratio, sed & alia. nam substitutio pupillaris prouidet pupillo de hęrede, quem sibi facere pupillus ipse non potest. At consilium mulieris est debile, inconstans, fragile. l. 1. §. & cùm lex. C. de rei vxo. actio. Et sic licet cesset vna ratio, tamen habet locum alia, & ideo durat dispositio. l. si ventri. §. in bonis. ff. de priuil. cred. Hactenus ille.

De eadē re. Correcta ratione legis, lex non corrigitur.

85 Sed, & eodem spectat, quod dici solet, mulieres in codē genere delicti minus peccare, minusque puniendas esse, quàm viros, cæteris tamen per omnia paribus: nēpe ob imbecillitatem animi, mentis, & ingenij. l. sacrilegii pęnam. in princi. ff. ad legem Iul. pecul. & l. si adulterium. §. stuprū. & §. fratres, & §. incestam. ff. ad legem Iul. de adult. & c. sicut dignum, in princi. extrà, de homici. & c. indignātur. 32 q. 6. vbi scribitur tantò grauiùs viros puniri oportere, quantò magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Et facit text. in l. qs qs. §. ad filias. C. ad leg. Iul. maie. ibi, mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus, &c. Et quod voluit Bal. in l. quicunque, col. 3. ver. sed pone statuto. & vers. & in summa. C. de ser. fug. In quam sententiā apud Saxonem historię Danicæ libr. 6. Ericius vir quidam multę prudentię contendit, mulierbribus erratis sępius ignoscendum esse, nec pęnam infligēdam esse, nisi correctio culpam corrigere non potuisset. Quibus concinit, quod suprà num. 68. diximus de Aureliano imperatore, & Zenobia. Et illud Aeneę apud Virgiliū lib. 2. Aeneidos,

— Nullum memorabile nomen,
Fœminea in pœna est:-

Mulieres minus peccare, quàm viros, in eodem genere peccati.

Plinius lib. 8. naturalis historię, rem satis miram scribit, Leonem vbi sęuit, in uiros, plus quàm in fœminas fremere, ueluti natura cum docuerit, mulieres mitius, q̄ uiros, esse tractandas.

Leonem minus in fœminas sęuire.

86 Theologi quoque scholastici eius sunt sententię

ſententiæ, quã iam diximus, virum, oĩbus per oĩa paribus, grauius peccare, imbecillitati muliebri id aſſignantes. Hincque Diuus Thomas, quem omnes omnibus eius notæ facile Anteponunt. 2.2. quæſti. 163. arti. vlt. autumat. Adam plus peccaſſe, quàm Euam, conſiderata ſcilicet conditione peccantium: quoniam ille erat iſta perfectior: licet aliis circunſtantiis, vt ipſe loquitur, minus peccauerit. Quod, & voluit Diuus Bonauentura lib. 2. Sentẽtiarum, diſt. 22. arti. 1. quæſt. 3. & ibi etiã Scotus, & alij: & è noſtris Archi. in c. illud. 40. di. Sed, & virum fornicatorem, aut adulterũ, grauius quoq; peccare, quàm feminã. eo quoq; reſpectu, ꝙ plus rõnis vir hẽat q̃ femina: licet alijs conſiderationibus plus peccet mulier impudica: quod, & ipſi annotant in 4. Sent. diſtin. 36. vbi ipſe Diuus Thomas in 4. quæſtio. & ipſe quoque Diuus Bonauen. in expo. tex. & Richar. art. 1. quæſt. 4. & Rober. Hol. in Sapientiam Solomonis, lect. 46. & Anto. Flo. in 1. parte 3. partis princ. titu. 1. §. quantum ad primũ certum eſt, verſi. ſecundò debet eſſe in operibus. & è noſtris Archi. in c. j. colum. 1. de pœn. diſt. 1. per tex. in d. c. indignantur. de quo, & nos alibi dicemus. Sed interim vide, quæ diximus ſuprà nu. 46.

Adam plus peccaſſe quã Euam.

Mulier impudica, an plus peccet minuſue quã vir.

87 Et quod huius rei ea ratio ſit quam ſuprà adſcripſimus, ex eo ſatis conſtat, quod vir ab altero laceſſitus, ſi in defenſione modum exceſſerit, puniendus quidem ille eſt, ſed mitius. Io. And. in addi. Spec. in rub. de Homic. ad fi. Bald. in l. vt vim. colũ. vlti. & ibi latè Iaſon col. 3. & latius Claud. Seyſel. in repe. l. vt vim. ff. de iuſtitia, & iure. cum alijs concord. ibi adductis. At ſi brutum, animal, quod omnino rationis eſt expers alterum prouocans interemerit, nulla domino interempti competit actio. l. j. §. cum arietes. ff. ad leg. Aquil. quoniam, vt tradit Fely. in c. dilecti. colum. 6. verſ. prouocatus delinquens, de except. Deus rationem dedit hominibus, qua affectus oẽs & perturbationes poſſint vincere. In brutis uerò nulla eſt, quæ poſſit iram coercere ad limites moderatæ defenſionis: ideòque ſua illis facta non imputantur. §. ex eo autem. 15. q. 1. Ob idque Fely. ipſe poſt alios reprehendit Specul. qui in tit. de accuſatore. §. 1. qd ſi te vocaui. ſcripſit, eum non puniri, qui iniuriis ab altero laceſsitus, illi viciſſim cõuicium dixerit. per d. §. cùm arietes. cùm ſecus ſit, vt dicit ipſe Fely. iudicandum de hominibus, ac de brutis animalibus de quibus. d. §. cùm arietes, loquitur. Igitur, vt id tandem concludamus, cùm viri plus rationis habeant, qua poſsint viriliùs vitiorum incitamentis, & (vt vocant Theologi) tentationibus, reſiſtere: ꝓñs eſt, mulieres, & minus peccare, & minus puniri debere.

De eadẽ re.

Prouocatus an puniri debeat.

88 Denique nõ ꝑtermittam, quod ad vtrũque pertinet, & animum & corpus, quod ſcilicet à Raph. illo noſtro ſcriptum eſt. Nam cùm multi magnæ autoritatis, & cõſtantiſſimè, & optimis rationibus aſſeuerarent, ſtatuta excludentia feminas à ſucceſſionibus, exiſtentibus maſculis eſſe odioſa & ſtrictè interpretanda, tanquam naturã accuſantia, per l. maximum vitium. C. de lib. præte. & l. lege 12. tabul. C. de legi. hære. ipſe Raph. inibi contrà ſcribit, eos qui ita ſtatuerũt, nõ eſſe accuſatores, ſed imitatores naturę, quę maribus tribuit maius robur, & ingenium, quàm mulieribus. Et cũ videtur ſequi Laur. à Pã. in tract. ſtatutorũ fœminas excludentium.

Statuta excludentia fœminas, an ſint odioſa.

89 Sed, & utrunque horum confirmat, ꝙ imbecilliores uiros corpore, & animo, tãquam effeminatos appellatione muliebri vocare ſolemus. Nam apud Homerum lib. 7. Iliados, Menelaus Græcos fugientes, ueluti parum uiros, ſic interpellat:

Viri effœminati muliebri appellatione uocati.

Achiuæ, non Achiui.

Ὤ μοι ἀπειλητῆρες Ἀχαιΐδες οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. Id eſt
Heu minaces. Achiuæ, non amplius Achiui.

Et prius, uidelicèt libro 2. eiuſdem operis, induxerat Therſiten hęc arroganter ad Archiuos pronunciantem,

Ὦ πέπονες κάκ' ἐλέγχε' Ἀχαιΐδες οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί.
O imbelles, mala uituperia, Achiuæ, neque amplius Achiui.

Ex quibus, & Virgil ius illud mutuatus eſt libr. 9. Aeneidos,

O uere Phrygiæ (neque enim Phryges) ite per alta Dindyma, &c.

Phrygiæ, nõ Phryges.

Sed, & priuatim legimus ueteres ſolitos fuiſſe, cùm aliquem tanquam mollem, & effeminatum carperent, femineo cum uocabulo irriſionis cauſa appellare: ꝙ Ariſtophanes in Nebulis oſtendit hoc ſchematę: Soſtratem, & Cleonymum mordẽs, & paulò pòſt Amyniam. Ita enim inducit Socratem, & Strephiadem colloquentes:

Πῶς ἂν καλέσειας ἐντυχὼν Ἀμυνίᾳ; Socr.
Ὅπως ἄν; δεῦρο δεῦρ' Ἀμυνία. Stre.
Ὁρᾷς; γυναῖκα τὴν Ἀμυνίαν καλεῖς. Socr.
Οὔκουν δικαίως ἥτις οὐ στρατεύεται. Id eſt, Stre.
Quomodo vocabis obuians Amynię? Socr.
Quomodo? Sic, Veni huc Amynia. Stre.
Vides? mulierem Amyniam vocas. Socr.
Igitur iuſtè, quinque non militat. Stre.

Qui locus in id expenſius fuit à noſtro Alciato lib. 2. παρέργων, ca. 48. ubi & in id quoque trahit, quod ſcriptum eſt in l. ſi ita ſcriptum. ff. de lega. 2. exemplo turpiſſimum eſſe, fœminino uocabulo etiam maſculos contineri. Et ijs conuenit illud Hieremiæ 51. Deuoratum eſt robur eorum, & facti ſunt quaſi mulieres.

Et

Et huc quoque spectat, quod ipse Homerus (vt ad eum redeamus) libr.8. Iliados inducit Hectorem ita insectatum fuisse Diomedem fugientem:

Νῦν δέ σ' ἀτιμήσουσι· γυναικὸς ἄρ' ἀντὶ τέτυξο.

Nunc antem te inhonorabunt: mulieris loco factus es.

Vnde, & illud eiusdem Homeri libr. eiusdem operis.22.

Κτενέει δέ μι γυμνὸν ἐόντα,

Αὔτως ὥς τε γυναῖκα, ἐπεί κ' ἀπὸ τεύχεα δύω.

Interficiet autem me nudum existentem,

Non secus ac fœminam, postquam arma exuerim.

Et illud quoque (ni fallor) Ennianũ apud Ciceronem lib.1. Officiorum:

Animi muliebres. *Vos etenim iuuenes animos geritis muliebres,*

Illaque virgo viri.——

Et illud item Turni virgiliani libr.12.

Loricamque manu valida lacerare reuulsam

Semiuiri, pro effœminati. *Semiuiri Phrygis.——* Et ante.lib.4.

Et nunc ille Paris cum semiuiro comitatu.

Quem secutus Valerius Flaccus lib. Argonauticon 1.

——simul armiger ibat

Semiuir.——

Et liuius Belli Macedonici li.3. Errare homines, qui atrocem cędem pertinere ad illos semiuiros crederent.

91 Nam & è diuerso fœminæ masculæ dicuntur, quæ, robur & animum virilem habẽt. Hinc Sappho mascula dicta est: & mascula virtus à nescio quo dicitur, & mascula bilis, & mascula proles, vt alibi suprà etiam diximus. nume.63. Et hinc quoq; fęminæ viragines dictæ, quibus scilicet est virilis animus, & fortitudo. Nam ita Virgilius lib.12. Aeneidos Iuturnam appellat.

Fœminæ viriles uiri appellatione nocantur. Viragines quæ dicãtur.

Hoc concussa metu mentem Iuturna virago.

Vbi id Seruius annotauit. Et Palladẽ Ouidius lib.2. & iterum lib.6. Metamorph. Statius. lib.4. Syluarum, & lib. 11. Thebaidos Et Dianã Seneca in Hippolyto, Bellonã, quæ & Enyo dicta est, Ausonius Epigrammate 1. de Augusto:

——Bella horrida Martis.

Otbrysij, Thressæq; viraginis arma retractat.

Cassandram Seneca in Agamemnone:

Dura virago, patiens malique.

quanquam (vt id obiter dicam) viragines pro virosis, hoc est, virum appetentibus vsurpet Iulius Firmicus libr. Aronomicon 6.c.31. & libr.8.c.27.

92 Et hinc quoque animi viriles dicuntur, è diuerso animorũ muliebrium, vt suprà ex Ennio diximus: & vt apud Tryphoniũ nostrum Iurisconsultum legitur, l. vlti. ff. qui pet. tut. & Virgilium. lib.3. Aeneid.

Animi viriles.

Ecquid in antiquam virtutem animosque viriles.

Et alibi de Ascanio:

Ante annos animumque gerens curamque virilem

Et apud Ouid. lib.2. Fastor.

Fertur in exequias animi matrona virilis.

Et libr.13. Metam.

Arma ego fœmineis animum motura virilem

Et apud Senecam in Agamemnone.

Animos uiriles corde tumefacto geris.

Et apud Terent. in Phorm.

Animo virili, præsentique vt sis para.

Et Tullius ad Atticum libro 14. Acta enim illa res est animo virili, consilio pucrili. Horatius autem in eadem sententiam Mares animos vocat in Arte poëtica:

Animi mares.

Post hos insignis Homerus

Tyrtensque mares animos in Martia bella

Versibus exacuit.——

Quod, & ipsum Græcorum est. Nam Orestes apud Euripidem in ea Tragędia, cui & ipse nomẽ dedit, ita alloquitur Electrã:

Ὦ τὰς φρένας μὲν ἄρσενας κεκτημένη.

O quæ animum virilem (siue masculum malis dicere) nocta es. Sed & hinc est illud Valerij Maximi libr.4.c.6. de Porcia Catonis filia: Muliebri spiritu virilem patris exitum imitatur.

Proinde cum mulieres sint viris longè inferiores & animo, & corpore, à quorum viribus (vt iam dictum est, & comprobatum) potestas proficiscitur, & dominatio: illud relinquitur, vt viri vxoribus imperẽt, præsint, dominentur, veluti domini: cõtrà vxores tanquam famulæ seruiant, subsint, obediant. Quas rationes (ut suprà diximus) à Diuo Augustino assũmpsimus: cuius uerba sunt huius in lib. quęstionum super Gęnesim, c.153. Est ordo naturalis in hominibus, ut seruiant fœminæ uiris. quia & illis hęc iustitia est, ut infirmior seruiat firmiori: & hæc in dominationibus, & seruitutibus clara iustitia est, ut qui excellunt ratione, excellant dominatione. Quæ uerba, nõ tamen omnia, atque ipsa corruptè repetunt ĩ decretis cano. I c. est ordo.33. q.5. 93

Rõnes, cur viri imperare, vxores obedire debent.

Finem huic rei imponerẽ: sed illud silenter pręterire, nec uolo, nec possum, quod instituto negotio satis accommodatum eleganter scripsit Vlpianus in l.1. ff. de Senat. in hæc uerba: Consulari fęminę Consularem uirum pręferendum esse nemo ambigit: sed uir Pręfectorius an fęminę Consulari preferatur, uidendum est: & puto preferri, quia maior dignitas est in sexu uirili. Secundum quam sententiam Euripides in Iphigenia in Aulide inducit ipsam Iphigeniam hæc proferentem, 94

Mares maioris dignitatis.

Εἷς γ' ἀνὴρ κρείσσων γυναικῶν μυρίων ὁρᾶν φάος.

Præstat vnicus vir, estque lucis huius munere

Dignior, quàm multa sanè fœminarum millia.

Ad cuius sententiæ confirmationẽ non abs re fuerit hoc potissimum loco quędã è penu Theologorum depromere: qui, vt autor est princeps sententiarum Lombar- 95

dus

dus li.3.di.12.quærunt non incuriosè, An Deus humanã naturam potuiſſet aſſumere ſecũdũ muliebrem ſexum. In qua re cõcludit Diuus Thomas, Richar.& alij, id in dubitanter potuiſſe, ſed decentius tamen atque conuenientius Christũ hominẽ in ſexu virili induiſſe, qui dignior eſt, perfectiorq;, atq; honorabilior, vt lib.83. qõnũ Auguſtinus tradit, tribus potiſſimũ rõnibus, vt inibi ſcitiſſimè declarauit nobilis magiſtri interpres Bonau.ar.3.q.1. Cuius verba magis ſtylo Theologico, q̃ oratorio cõſcripta hæc ſunt: Excellit ſecus virilis muliebrẽ, quantũ ad dignitatẽ in principiando: qa oẽs tã viri, quã mulieres, ex vno viro fuerunt, in quo eſt expreſſa repræſentatio egreſſus rerum ab illo vnico principio ſummo, & primo. Quã rõnẽ, & tu confirma ex eo, qđ dicebat Pythagoras, Marẽ in omni genere animalium eſſe naturę, & virtutis principiũ, ſicuti etiã recenſet Albertus Magnus.libr.18.de animalibus, c.2. ad fi. Ariſtoteles aũt lib.4.de Generatione animalium.c.1.tradit marem obtinere principium formæ.

Deus an potuiſſet humanã naturã in ſexu fęminco aſſumere, & an decuiſſet.

Virilis ſexus muliebrẽ excellit in multis.

Mas principiũ formæ.

96 Subdit autem Bonau. Quantum ad virtutem in agendo, ſimiliter præcellit: quia viri eſt agere, & mulieris eſt pati: unde plus habet ſexus virilis de virtute actiua: propter qđ robuſtior eſt & re, & nominatione. Et hac ſanè ratione (vt hoc illi Addã) probat Bal.in l. vti.C.de ſer.fugi. marẽ eſſe fęmina nobiliorem, quoniam ſit agẽs nobilius patiente: ſicuti ẽt dicit ipſe Bal.in l. Iulianus. §.ſi quis.in vtraque lectu. p illũ tex.ff. ad exhib. ubi, & ex hoc dicit, denominationem debere fieri a forma, tanquam à digniori, ſm Oldra.ibi.& allegat ẽt ſi conuenerit.ff. de pig.act. Et idẽ quoq; Bal. in c. vlti. circa mediũ, extrà de vi.& honc.cler.p l.1. §. ſed ſi filius.ff.de leg.3.& Bar.in l.1. ff. de regu. Cato.& Iaſon.in l.1.in princ.col.5.verſ.tertiò, qa interrogatio.ff. de verb.obli.qui, & paulò pòſt illud dictum allegat pro no. Et fortior eſt cauſa in agente, quàm in patiẽte.l.2.& vlti.C.ad Tertulia.& l.2.§. obijcirẽ.ff.eod. Ideo, & res magis denominatur ab agente, quàm à patiente.l.1. ff. de ſeruitut. ruſti. præd.& l. ſi quis binas.ff.de vſufru. Et vtrunque tradit per ea iura Signo.Homo. conſi.167.hoc capite in curia Barani, col. 3.ver.nũc pueniamus.vbi & illud quoque dicit, ſexũ maſculũ obtinere vicẽ agẽtis, p no.in.l.1.C.ad leg.Pomp.de parri.quod & tradit Ariſtoteles lib.1.de generatione animalium.cap.20.eodemque vltimo.

Mas agens fœmina patiens.

Agens nobilius patiẽte.

97 Sed ad ipſum Bonauẽturam redeamus. Quantum ad autoritatem in præſidendo, etiam p̃cellit vir mulierem. Nã ſm rectum (inquit) ordinẽ nõ mulier uiro, ſed uir p̃fertur mulieri, tanq̃ caput corpori, ſicut dixit Apoſtolus. Qm̃ ergo in uerbo aſſumẽte naturã humanã, eſt p̃cipua dignitas in principiãdo, uirtus in agẽdo, & dominiũ in p̃ſidendo: conſequens eſt, ut magis decuerit ſexũ uirilem, quàm muliebrem, aſſumi à uerbo increato, qa illi naturę aſſumptæ debuerunt hæc tria communicari excellenter. Hæc Bonauentura in eo loco: ubi, & alij alias quoque rationes, ſexus uirilis dignitatem comprobantes, adducunt.

De eadẽ re.

Sed & Alex.Hales, illius atque cæterorũ Theologorũ ſcholaſticorũ magiſter, in 2. partæ Summæ, q.88.membro 6. eodemq; ulti quinque rationibus oſtendit, non eſſe tantæ dignitatis, atque nobilitatis fœmineum corpus, quantæ eſt uirile. idem alibi in 3.parte.q.46.membro 2. arti.4. ſcribit, tribus potiſſimum rationibus mulieres eſſe uirilis ſubditas. Nicolaus quoque Lyr.illud enarrans Apoſtoli prioris ad Corin. epiſ.11.c. Caput autem mulieris uir. illius Apoſtolicæ ſententię quatuor reddit rationes, quæ omnia, ne ſim longior, omitto, loca deſignaſſe contentus. 98

De eadẽ re.

Illud autem uice auctarij adijciemus, 99
quod rerũ naturalium indagatores ſolertiſſimi tradunt, naturam, quæ parens eſt, & altrix omnium rerum, ſemper ad meliora perfectioraque niti. Ideoq; ubi uis illa, qua gignimur, manca eſt, & parum uegeta ad fęminam recidit, quæ tanquam minus perfecta iure minor eſt mare, & inferior, perfectiore, ut ſcilicet fęmina ſit, tanquam mas læſus, & mutilatus, ut ab Ariſtotele ſcriptum eſt lib.de Hiſtoria animalium 8. c.2.& lib. de Generatione animalium 2.c. 3.& rurſum lib.4.c.1.non ſemel.& iterum c.3.rurſumque c.6.& Problematon ſectione 4.c.27.rurſumque eiuſdẽ operis ſectione 10.c.item 10.& Gal.lib.de utilitate partium 14.c.6.& li.de Semine 2. Ex quo vulgò illud ex Ariſtotele ipſo dici ſolet, Fæminã eſſe marem occaſionatum, uti citat Diuus Tho.ĩ 1.parte.q.99.ar.2.& è noſtris Bened.in repe.c.Raynutius.in uerbo, duas habens filias, num.124.de teſta. Philo autem apud Antonium Monachum in ij parte Meliſſę, c.33.eam ſententiam ſic exprimit: Λέγεται ὑπὸ φυσικῶν ἀνδρῶν, οὐδὲν ἕτερον εἶναι θῆλυ, ἢ ἀτελὲς ἄῤῥεν. Id eſt, Dicunt Phyſici, mulierem nihil aliud eſſe, quam imperfectum marem.

Naturæ marẽ facit, ſi poteſt: ſin minus, fæminã.

Fęmina mas occaſionatus.

Nam & legimus aliquãdo fęminas mu 100
tari in mares, è diuerſo autem mares in fęminas rarenter, quod ſciam, aut recorder: ueluti natura ex deterioribus ad meliora nitatẽ, nõ è cõuerſo. Plin.li.7. Naturalis hiſtoriæ, c.4. Ex fęminis, inqt, mutari in mares, non eſt fabuloſum. Inuenimus in Annalibus

Fęminas in mares mutari, nunquã è diuerſo.

bus, Licinio Crasso, C. Casio Longino Coss. Casini puerū factū ex virgine sub parētibus, iussuque haruspicū, deportatum in insulā desertā. Licinius Mutianus prodidit, visum à se Argis Arescōtē, cui nomen Arescusæ fuisset: nupsisse etiam; mox barbā virilitatēq; puenisse, vxorēque duxisse. Eiusdē sortis, & Smyrnæ puerū a se uisum. Subditq;: Ipse in Aphrica vidi mutatū in marē nuptiarū die L. Cositiū, ciuē Tisdritanū. Quæ & ipsa ad verbū retulit Aulus Gellius, lib. noctiū Atticarū. 9. cap. 4. vbi dicit, hæc pfectò facere, vt neq; respuēda, neque ridēda sit, notissima illa de Cænide, & Cæneo cantilena, qua scilicet significabatur Cęnidem fęminam in Cæneum virum fuisse cōuersam, vt describit Ouidius li. 12. Meta. qui & ipse lib. 9. eiusdem operis scribit Iphidis mutationem in marem, vt alibi suprà diximus.

101 Sed & de Cęneo idem dicit Iul. Hyginus Fabularū, c. 13. vbi & illud dicit, fuisse eum Elati filium, & Magnesium quoque vocatum, vnumque fuisse ex Argonautis. Et de eo quoque Virgil. 6. Aeneid.

De eadē re

It comes, & iuuenis quondam, nunc fœmina, Ceneus,
Rursus & in veterem fato reuoluta figuram.

Quo in loco Seruius scribit, illum virginē fuisse, quæ à Neptuno pro stupri ptio meruit sexus mutationē. Id aūt ostēdere Platonicum illud, animas per μετεμψύχωσιν sexū plerunque mutare. Ausonius quoque de illo loquens:

Cænea conuenit proles Saturnia consus.

Et Lucianus in Somnio, siue Gallo, & ī li. de Saltatione. Vbi ēt dicit, Myrrhā quādā in Phœnice ex muliere virū factū. Sed & Liuius li. 4. Secund. Bel. Pun. tradit Q. Fabio Maximo, & M. Claudio Marcello Cos. virū ex muliere Spoleti factū. Hippocrates āt li. 6. Epidemion, particula 8. Aphorismo 45. scribit, Phaethusæ cuipiā Pythei vxori corpus virile, & in vniuersum hirsutū, & pilosum redditum fuisse, barbamque eā emisisse, vocēque asperā effectā fuisse, qđ (vt dicit Leonhartus Fuchsius in Comment. eius loci) satis confirmat, non omnino fabulosum esse, quod dicitur de mutatione fęminæ in marem.

102 Illud autē, qđ de Cęneo suprà ex Virgilio dictum est, illū ex viro fęminā rursus factū, & rursus pristinæ formę redditū, ostendit, nonnūquā ēt viros in fęminas mutari: sed ita, vt postea in suū natiuū sexū reuertanī. Qđ & de Tiresia veteres tradiderunt, nēpe ex viro factum fuisse fęminā, sed octauo post anno iterum in virum rediisse, vt narrat Ouidi. liber. 3. Metamor. Sed & idem. libe. 4. eiusdem operis de Scythone hæc scribit.

Viri in fœminas mutati ī suū sexū tādē redeunt.

Nec loquar, ut quondam, naturę iuro nouato,
Ambiguus fuerit, modo vir, modò fœmina, Scython.

Quasi nunc vir fuerit, nūc fęmina, & iterum vir, ita vt ambigui sexus fuerit. Ausonius autem scribit, Beneuēti puerum quēpiam repentè uirginē factum: nec aliquid dicit de reditu in suum natiuum sexum:

Nec satis antiquum, quòd Campano in Beneuento
Vnus ephęborum uirgo repentè fuit.

Deniq; illud nō omiserim, qđ ad sexus masculini robur, & efficaciā ptinet, φ ī uniuersum ppè mascula, ad medicamēta, & cætera id genus plurima, sunt fęmineis efficaciora. Qđ satis patet ex multis, quæ diximus supra nu. 65. & 67. & qđ scribit Plinius libro. 28. ca. 7. Lac mulieris, q̄ marē enixa est, in oī usu esse efficacius. Eius aūt, q̄ fęminam enixa est, ad uitia tantum in facie sananda præualere. Et paulò pōst: Eius, q̄ marem peperit, lacte gustato, canes rabiosos minimè fieri. Imò uerò nōn solum lac eius, q̄ marē peperit, efficacius est ad medicamenta, sed & eius, q̄ marē nutrit, ut pdit Gariopōtus libro primo, Remed. c. 16. Sed, ut redeamus ad Pliniū, is eiusdē lib. 28. c. 18 Masculi, inqt, fel uituli cū mellis dimidio tritum, seruari ad uuluas. Et libro trigesimo, capite septimo, Anatū mascularū sanguinē aluū sistere. Et eiusdē libri capite decimo, post principiū Fel canis nigri masculi amuletū esse ex Magorū sn̄ia. Et Octauius Horatianus lib. 4. Ad hydropem uituli masculi stercore, cū aceto acripermisto, spissè venter liniendus est: ita tn̄, ut an̄ ipse hydropicus toto corpore dropacet. Serapio Simplicium, capite 455. Hepar porci masculi exiccatum, & pōtum, confert morsibus uenenosis. Nec abs te usi sumus eo temperamento, propè, cū nōnunquā, & fęminea ad aliqđ sint efficaciora: ut iā diximus ex Plinio de lactè mulieris, q̄ fęminā peperit. Idq; ex eo quoq; apparet qđ tradit idē Plin. li. 26. ca. 5. Linozostim fęminā esse mare efficaciorē: & Galenus libr. 4. Pharmacorū localiū c. 8. codēq; ul. Ad pilos, inutiles in palpebris supernascentes, ricini à cane fęmina adempti sanguinē pdesse. Et paulò post, Fel hyænæ fęminæ mox ab euulsione illinęndum. Quinetiam iubent Medici, fęminas uiperas, non etiam mares, in theriaca adhibendas, ut uidere licet ex Serapione Breuiarij tract. 7. cap. 8.

103 *Mascula in medicamentis efficaciora.*

Licet aliquā do contra.

Et huic quidem legi finem imponam, 104 postquam duas sententias addiderim: alteram ex Socrate, alteram ex Iamblichi epistola de usu coniugii, citatas à Stobæo Sermon. 72. Prior hæc est: Τοὺς μὲν ἄνδρας, τοῖς τῆς πόλεως νόμοις δεῖ πείθεσθαι. τὰς δὲ γυναῖκας, τοῖς τῶν συνοικούντων ἀνδρῶν ἤθεσι. Viros quidem oportet ciuitatis legibus obedire,

Viros ciuitatis legib. uxor uirorū moribus obedire oportere.

vxores virorum moribus. Altera, Οὐκοῦν καὶ παρὰ τὸ ἄρχειν μὲν τὸ ἄῤῥενα, ἄρχεσθαι δὲ τὴν θήλειαν, ὁμογνωμονήσουσι· τὸ δὲ σχῆμα τῆς ἀρχῆς ἔσαι, οὐχ οἷον τὸ δεσποτικόν, θεραπεῦον τὸ τοῦ κρείττονος σύμφερον: οὐδ' οἷον τὸ τῶν τεχνῶν, μόνον τοῦ ἥττονος ἐπιμελούμενον: ἀλλ' οἷον τὸ πολιτικὸν κηδόμενον ἐξ ἴσου, τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. id est itaque in hoc ēt cō uenient, vt mas imperet, obediat mulier. Erit autem imperij forma, non qualis est herilis, vbi superioris vtilitas curatur, nec qualis artium, vbi inferioris tantum cura est: sed similis politicæ, in qua communis vtilitas promouetur. Igitur, vt tandem cō cludamus, hæc prima lex in matrimonio sanciatur:

VIRI VXORIBVS IMPERANTO.
VXORES VIRIS OBEDIVNTO.

Prima lex connubialis.

IN SECVNDAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE, PARS SECVNDA.

Formosa vxor imperiū sibi in virū vēdicat.

1 T QVANQVAM res ita hēt, illi tñ potestatē à natura legibusq; cōcessam veluti repudiare videnť, q vxores vel formosas, vel præ se opulētas, aut nobiles sibi deligunt: vtpotè cū huiusmodi mulieres nō solùm in libertatē se asserūt, sed & forma, & dote imperiū sibi vēdicant. Nam qđ id ad formā pertinet (de cæteris enim dicam postea) illud certū est, ꝙ cū mulieres suapte natura sint superbi, tumentisque, atque elati animi, vel teste è nostris Alberic. in l. aduersus. C. de crimine expilatæ hæreditatis. & externis scriptoribus, Liuio graui autore qui libro ab vrbe cōdita vigesimoquarto, Euocatum, inquit, cum à legatis Demarata vxor filia Hieronis, inflata adhuc regiis animis, ac muliebri spiritu, admonet, &c. & Seuero Cecinna, qui apud Cornelium Tacitum libro Historiæ Augustæ tertio asserit muliebrem sexum, si licētia adsit, sæuum ambitiosumque, atque potestatis auidum esse. Ob idque censuit, ne quē magistratum, cui potentia deuenisset, vxor in prouinciam comitaretur. De qua re, & aliquid nostris legibus sancitum est in l. ob seruare. §. proficisci. ff. de offic. Procōs. Sed vt reuertamur, his concinens Petrarca in libr. de remediis vtriusque fortunæ, 2. dialo. xlii. scribit, Feminæ proprium esse superbiam.

Mulieres suapte natura superbæ.

2 Tum verò maximè earum adauget genuinam alioqui superbiam forma speciesque corporis. Nam vt tradit princeps Comicorum Menander:

Τ' περίφανον πρᾶγμ' ἐστὶν ὡραία γυνή.
Superba res est, pulchra mulier.

Præsertim formosæ.

Cui sententiæ addens calculū Ouidius. li. 1. Fastorum sic infit:

Fastus inest pulchris sequiturque superbia formam.

Et alibi lib. 2. Elegiarum:

Dat facies animos: facta violenta Corinna.
Me miserum, cur est tam bene nota sibi?
Scilicet à speculi sumuntur imagine fastus:
Nec, nisi compositam, se prius, illa videt.

Et hinc ille ipse in epistola Cydippes ad Acontium, formam superbam vocat:

Hæc nobis formæ te laudatore superbæ
Contingit merces.

Sed & Aquinas ille poeta, qui mores mulierum tam probè nouit, & scribit, quàm aliusnemo īter cætera, q̄ supbiores illas effi ciūt formā primo loco posuit his versibus:

Sit formosa, decens, diues, fœcunda, vetustos
Porticibus disponat auos, &c.

Propertius item, qui cum mulieribus, vt reor, quā cum viris, frequentius est uersatus, lib. 3. ad Cynthiā superbiētem scripsit:

Falsa est istæ tuę mulier fiducia formæ,
Olim oculis nimium facta superba tuis,
Noster amor tales tribuit tibi Cynthia laudes, &c.

Et Pontanus, quem, & carmine, & in oratione paucis antiquioribus concedere semper putaui in Parthenopæo, libro primo:

Et rigidos mores forma superba facit.

Quibus cōcinit, & illud Ezechielis cap. 28. Eleuatum est cor tuū in decore tuo. Olympias illa Alexādri mater, cū aulicus qdam adolescens, formosam, sed superbā, & refractariā vxorē duxisset, Ille, inqt, demēs est, q oculis vxorē acceperit. Autor Plutarchus in Præceptis connubialibus, & meminit Athenæ⁹, q aulicū illū Monimū Pythionis filium fuisse dicit, fœminam verò Pantycam Cypriam. Hæcq; dicit Olympiadem protulisse, Ω πονηρέ, τοῖς ὀφθαλμοῖς γαμῇς, καὶ οὐ τῷ νῷ. Id est, O improbe, oculis vxorem ducis, non mente. Diuus Chrysostomus in epistolam Pauli ad Ephesios, Homilia 20. Externa, ait, corporis pulchritudo, plena est multæ superbiæ, & arrogantiæ. Et paulò post, hæc mala ex pulchritudine nasci tradit, fastū, arrogantiā, contemptum. Hinc autē Statius posset videri appellasse formosos vultus, superbos, quòd superbiam adferant. Ita enim scribit lib. 1. Syluarum:

Vxorē oculis accipere demētia est.

Superbi vultus formosarum

Exercere formam, & fugientibus vtere donis,

Non

Non ideo tibi tale decus, vultusque superbus,
Meque dedit viduos vt transmittare per annos.

3 Nec putet aliquis, istud tantũ obtinere in mulieribus alias sceleratis. Mariã ne enim vxor hærodis regis, mulier alioqn sobria, casta, & quæ, vt tradit Iosephus libro antiqtatũ 16. c. 9. ad continentiam, & magnitudinem animi optima erat: insolens tamen fuit formè conscientia, vt memoriæ prodidit Egesippus li. 10. de Excidio Hierosolymitano, c. 38. vt poteq̃ pulchritudine corporis, magis quàm quis existimare posset oẽs mulieres anteibat, teste Iosepho, quo loco nuperrimè citauimus. In quam etiã sententiam Artemidorus Daldianus libro de Somniorum interpretatione 2. c. 20. tradit Harpẽ in somniis significare mulierem regiam & opulentam, & quæ ob pulchritudinẽ valde superbit, sibique placet, alioq benignam, ac bonis moribus præditam.

Etiam si sint castæ.

4 Cuius rei ratio est euidens, nam qui cæteros aliqua re excellunt, solent esse superbiores. Sic videmus nobiles plebiis superbiores: vt plenè diximus in tractatu Nobilitatis, cap. 23. nume. 3. ex iis duobus, & tribus sequentibus. Sic diuites pauperibus, vt scribit Aristoteles libr. Rhetor. ad Theodecten. 2. capi. 16. & Cicer. ad Trebatium li. 7. Epi. Familiarum. Sic potentes impotentibus, autore eodem Aristotele, vbi supra, c. 17. Sic & doctiores indoctis. Situm est enim illud D. Pauli, 1. ad Corinth. 8. Scientia inflat: charitas autem ædificat.

Excellentes aliquã re, cęteris sunt superbiores.

5 Quisquis ergo (ut hoc primum huiusce tractationis caput breuius concludamus) vxorẽ duxeris formosam, eandem & tu superbam, & indomitam, & refractariã perpetuò, & indesinẽter experieris: vixq; & nõ nisi cũ acerrimo certamine ius tuũ aduersus eam obtinere poteris, vt quæ ꝑpter formã (quam sp maiorẽ esse credit) putabit se Regis matrimonio fuisse dignam, nihilq; te omnino præ se existimabit.

Epilogus.

6 Adde qđ formosa vix ꝑt in castimonia viuere: forma etenim cum pudicitia dissidio quodam discordioso, & pertinaci dissidet, & lis inter utranque prope perpetua est. Et, vt inquit Paris ille Ouidianus,

Mulieres formosę uix castæ.

Lis est cum forma magna pudicitię.

Et lib. 3. Amorum, Eleg. 4.

Qui tibi formosa, si non, nisi casta, placebat?
Non possunt vllis ista coire modis.

Et Satyrographus Poeta, Saty. 10.

-Rara est adeo concordia formę,
Atque pudicitiæ, sanctos licet horrida mores
Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas.

Pamphilus quoque Terẽtianus in Andria de Chryside loquens:

Huius (aut) formam atque ętatem (vides:
Nec clam te est, quam illi vtraque res inutiles
Et ad pudicitiam, & tutandam rem sient.

Et Propertius ad Cynthiam lib. 2.

Non quia peccaris, testor te, sed quia vulgò
Formosis leuitas semper amica fuit.

Quem secus Pontanus in libro nuꝑ citato:

Parce verus, non est mea non periura puella,
Non periura quidem si qua puella leuis.
Hoc vitium formę.

Et è recentioribus poetis Michael Verinus Florentinus.

Sit formosa aliis uxor tibi sit bona: nescis
Quam noceat castę forma pudicitię.

Libanius ad Leũtiũ, Gratulor (inqt Gręcè sed in hũc sensum) tibi, ꝙ eam vxorẽ duxeris, quę licet sit forma præstantissima, tamẽ (quod rarò accidit) superat formæ ꝑstãtiã pudicitia. Ideoq; Ouidius lib. 2. Fastorum,

Fœdera seruasset, si non formosa fuisset.

Et lib. 3. Amorum. Eleg. 14. in prin.

Non ego, ne pecces, cum sis formosa, recuso:
Sed ne sit misero scire necesse mihi.

Et his prior Bias ille Prienæus, unus è septem sapientibus, rogatus à quodam, deberente ne vxorẽ deducere, an vitã viuere cœlibem, respõdit: Ἤτοι καλὴν ἄξεις ἢ αἰσχράν, καὶ εἰ καλήν, ἕξεις κοινήν, εἰ δὲ αἰσχράν, ποινήν. Id est aut pulchram duces, aut deformẽ. Si pulchram, habebis cõem: sin turpem, hẽbis pęnam. In Græcis vocibus παρονομασία, id est agnominatio, quæ fit affinitate siue similitudine aliqua uocum, efficit dictum concinnius, ποινὴν, & κοινήν. Huius autem meminit Gellius libro quinto, capi. 11. Sunt, & qui ad Bionem Borysthenitem quique ad Antisthenem referunt, autore Laertio qui itẽ ad Aristippum, ut Antonius Monachus Melissæ tomo 1. cap. 34. q itẽ ad Solonẽ, ut maximus Philosophus, & Martyr Locor. cõmuniũ, c. 39. q denique ad Anaxandridẽ. Nequaquam tñ huius est ea suĩa, sed alia huic proxime accedens, à Stobæo memorata, Sermone 66. quę huiusmodi est: 7

Biantis dictum de eadem re.

Ἀλλ' ἔλαβεν αἰσχράν; οὐ βιωτὸν ἐστ' ἔτι,
Οὐδ' εἴσοδος τὸ παράπαν εἰς τὴν οἰκίαν.
Ἀλλ' ἔλαβεν ὡραίαν τις; οὐδὲν γίνεται
Μᾶλλόν τι τοῦ γήμαντος, ἢ τῶν γειτοίων. Id est:

Duxit aliquis turpem? non amplius iucunda est ei uita,
Neque omnino domum ingredi licèt.
Formosa ducitur? non est illa
Magis mariti sui, quàm uicinorum.

Illam autem sententiam Biantis, aut cuiuscunque ea fuit (quod obiter dicere uolui) ita retulit Pittacus apud ipsum Stobęũ Serm. 65. ex Aristonis Cõmentariis. Nam cum quempiam interrogasset, cur uxorem ducere nollet, qui it, aut diximus, respondisset, quoniam si formosam duxero, habiturus sum communem: si deformem, pœnam: Οὐ γαμῶ, inquit, ἀλλ' ἐὰν μὲν καλὴν γήμῃς, οὐκ ἕξεις ποινήν: ἐὰν δ' αἰσχράν,

οὐχ ἕξεις κοινήν. Hoc est, Nequaquam: verũ si pulchrã duxeris, non habebis pęnam: sin deformem, non habebis communem.

8 *De eadẽ re.* Nec ab his multum discrepat illud Ezechielis 16.c. Et habẽs fiduciã in pulchritudine tua fornicata es. Illudque Ecclesiastici.c.13.in fin. Vestigium cordis boni, & faciem bona difficilè, & cũ labore inuenies. Et quod dicit diuus Heronymus in Malachi.2.c.cum ergo fęcundas vxores habeatis, & liberis gaudeatis, cur pulchritudinẽ vxorum quæritis, quæ meretricibus apta est, non vxoribus? Cui consentaneum est, quod Chrysostomus in 1. Homilia in Matthęum enarrãs illud, Booz ex Ruth genuit Obeth, scribit, eos in cõiugibus optare, quod in meretricibus solet quæri, ꝗ pulchritudinem, & non fidem eligunt. Propterea Quintilianus libro 5. Oratoriarum institutionum, ti. de argumẽtis, Ducitur, ait, frequenter in argumentum species libidinis. Id quod etiã videre licèt ex Oratione Tullij pro M. Cælio.

9 *De eadẽ re. Adulteriũ an præsumatur ex deprehẽsione viri & mulieris formosæ.* Cui respondens scientię legalis armariũ Bar. in l.2.in prin. ff. de furt. Si quis, inquit, depræhẽditur in domo, in qua sit pulchra mulier, hoc certè facit manifestum adulterium. De pulchra enim muliere loquitur, non simpliciter de muliere: veluti ea pulchritudinis qualitas multum momẽti habeat ad præsumendam vtrinque libidinẽ. Et sequitur Panor. in c. cùm non ab homine. col. v. versi. imò plus dicit, extrà de iudi. Angel. Aret. in tract. malefi. in verbo, fama publica præcedente. col. v. versic. quæro an vnum iudicium. Quanquam hoc dictum (vt in transcursu dicam) carpit Panor. secũ dissidens, in c. tertio loco. col. pe. ext. de ꝓb. de quo & tu videas Franc. Aret. in c. præterea. col. 1. de testi. vbi no. limitat, & interpretatur dictum Barto. Nec longè hinc abest, ꝗd eleganter dicit Bald. de Barto. quẽ Nouellum vocant, in tract. de dotib. in vj. parte, in xvj. speciali, col. 2. in fin. ꝗd & si regulariter filius non tenetur dotare matrem, l. 1. §. præterea. versic. sed si munus. & ibi Nicol. Mat. & Bald. ff. de tutel. & rati. dist. & voluit Guli. Cu. & post eum Bald. in l. 1. fi. C. de inoffi. dot. Et idẽ Guli. in l. si vineæ. & ibi etiam Bald. C. de præscript. long. tempo. & Baldus in l. qui liberos. in fin. ff. de ritu nupt. Alberic. in l. vxorem. §. pater naturalis. ff. de leg. 3. & Angel. in l. 1. col. 1. versi. adde quod filij & ibi Alexander, col. v. versi. ex quo habes. ff. solut. mat. & omnes propè, ea potissimum ratione, ne ipse filius cogatur conferre ad suam iniuriam. per id quod habetur in §. Gregoriana, in auth. de non elig. sec. nub. & bene facit text. in l. tutor secundum dignitatem. §. ultimo. ff.

Filius nõ tenetur dotare matrem,

de administ. tuto. quem ad hoc pro sing. allegat Guli. in d. l. 1. C. de inoffic. dot. & Bal. in princ. Digestorum, colum. vlti. Et hanc decisionẽ reputat sing. Iason in §. fuerat. col. xxii. versi. an autem teneatur, Instit. de actio. Tamen si mater esset iuuenis, pulchra, & pauper, ideoque suspecta de incõtinentia, posset dici, quòd filius teneretur eam dotare, ne labatur mater in impudicitiam. Ponderat ergo Bal. Nouellus ad suspicionem libidinis hęc tria, iuuentutem, pulchritudinem, paupertatem. Et hoc quidẽ maximè in eam rem est expendendum, ꝗd Guliel. Cu. in d. l. 1. de inoffi. dot. & Bald. in d. §. præterea. loquuntur de matre iuuene: addit Guliel. & paupere: quam tamen nõ tenetur filius dotare, ex eorum & aliorum sentẽtia, nisi pulchritudinis qualitas adsit, ex Bal. Nouelli iudicio: tanquam ea qualitas sit longè cæteris in eam rem efficacior. Quanta autem sit autoritas huius Bald. satis constat ex eo, quod eum excellentissimum doct. appellat Corne. consil. 322. At dua. colum. 2. libr. 3.

Nisi ea sit iuuenis, pulchra, & pauper.

Bald nouel. excellentissimum doct.

Huiusce rei autem ratio præterquam, ꝙ natura ipsa formosis ꝓpriam quandam, atque veluti domesticam, & peculiarem libidinem ingenuisse videtur, vt quò quæque formosior est, eò sit in Venerẽ vel sua sponte procliuior. Altera est in promptu omnibus, & veluti in conspectu. Nihil est enim quod homines magis ad cupidinis amplexus prouocet, accendat, incitet, quã forma corporis, decor oris, species, & pulchritudo. Nam pulchrum ipsum amicũ est, vetere prouerbio, cuius meminit Plato in Liside. & amor est omnium pulcherrimus, atque inter eum & deformitatem pugna est perpetua, & inter flores amor ipse habitat: quoniam in eo quod floribus caret, aut defloruit, siue corpus, siue animus, siue quoduis aliud sit, amor ipse non insidet, vt apud eundem Platonem in Symposio testatur Agatho. Et apud eundem quoque lib. 3. de Repub. Socrates asserit, quod maximè pulchrum est, id quoq; maximè amabile. Et in Phędro idem scribit, pulchritudinem solam hanc habuisse sortẽ, vt maximè omnium sit amabilis. Et, vt dicam breuiter, amor, si Platoni ipsi in ipso Conuiuio, ex oratione Agathonis, atque Socratis, imò omnibus credimus, nihil aliud est, quàm desiderium pulchritudinis, ex ipsoque desiderio natus est. Et, vt Epicurei credũt, amor nixus est atomorum, sese ei, à quo simulacra pulchritudinis hausta sunt, penitus infundendi. Hinc & plerique sagittarum Cupidinis alteram ideo auratam dicunt, quòd pulchritudo sæpissimè amorẽ faciat. Nam, & ipsius platonis 10

Forma ad libidinem prouocat.

Pulchrum amabile, prouerbium.

Amor quid sit.

tionis discipulus Aristoteles aliquãdo interrogatus, cur quæ pulchra sunt, amarentur, τυφλοῦ, εἶπεν, ἡ ἐρώτησις. Cæci, inquit, hæc interrogatio est: vt Diogenes Laertius in vita illius, & Stobæus Sermo.64. retulerunt. Ex quo illud Ouidij in epistola Acontij ad Cydippen:

Aut esse formosa minus, peterere modeste:
Audaces facie cogimur esse tua.
Tu facis, hoc, oculique tui, quibus ignea cedunt
Sydera, qui flammæ causa fuere meæ.
Hoc faciunt flaui crines, & eburnea ceruix,
Quæque precor veniant in mea colla, manus:
Et decor, & vultus sine rusticitate pudentes,
Et Thetidis quales vix reor esse pedes.

Cui concinit, & illud eiusdem Ouidij,
–Sed te decor iste, quod optas,
Esse vetat, votoque tuo tua forma repugnat:

11 Pro ĩ veteres (vt Aelius ille Donatus, doctus docti Hieronymi præceptor refert) ignem, & calorem quendam quasi feruorem dixerunt formam. Et hinc fornaces, forcipes, formam, & formosos, ex quibus ignis amoris exoritur. Quod, & decenter insinuat Geta Terentianus in Phormione, inquiens,

Forma vnde dicta.

Ni vis boni ĩ ipsa iesset forma, hęc formã extinguerẽt.

Extinguere enim pprie de igne dicitur. Cui concinens Festus Pompeius, Forma, aũt, significat modò faciem cuiusque rei, modo calidam, vt cum exta, quæ dantur, de forma appellantur. Forma autem, vt Seruius tradit in 8. Aeneidos in eo loco,

Forma quid significet.
De forma exta.

–Versantque tenaci forcipe massam.

Dicitur à foruo, quòd calidum significat, vt etiam Nonius Marcellus autumat.

Quanquam Christophorus Landinus li.1. eiusdem operis aliunde deducit. Idcirco princeps Lyricorum (de Latinis loquor) Horatius lib.4. Carminum, Ode xiij. non ineleganter pulchritudinem facem appellat, quoniam (vt iam diximus) ad amorẽ accendat, sitque amoris, atque libidinis voluptificum suauissimumque incitamẽtum, illectamẽtũ, irritamẽtũ, vt uocat Valerius Maximus lib.4. rerũ memorabiliũ, titulo de verecũdia: quo loco de Spurina historiã refert, proposito accommodatissimam, iis quidem verbis: Spurina adolescens excellentis pulchritudinis, cum sua mira specie complurium fęmminarũ illustrium solicitaret oculos, ideoque viris earum ac parentibus se suspectũ esse sentiret, oris decorẽ vulneribus confudit, deformitatemque sanctitatis suæ fidem quã formam irritamẽtũ alienæ libidinis esse maluit. Cuius ẽt rei Mamertinus ætate lõge inferior, nescio etia an eloquẽtia, meminit in Panegyrico ad Iulianum, cuius verba, & nos subscripsimus: Nobilẽ Hetruriæ adolescẽtẽ ferũt, cũ pp eximiã formæ dignitatem multarũ in se fęminarũ amores excitaret, faciẽ suã ad obliterandã pulchritudinem, sauciasse. Cuius item historiæ meminit Diuus Ambrosius in sua ad virgines adhortatione. Aelianus autẽ lib.9. Historię animalium, quo loco disserit de serpente Thessalo, tradit etiã bestias non solùm sui generis, sed etiam alieni, modò sint formosa, amare, idque etiã exẽplo probat. Denique Tertulianus statim post initium lib. de cultu fęminarum, Decorẽ, inquit, naturaliter inuitatorẽ libidinis scimus. Leucippes apud Antoniũ Monachum Melissæ tomo j. capi. 60. κάλλος γὰρ ὀξύτερον τιτρώσκει βέλους, καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν εἰς τὴν ψυχὴν καταῤῥεῖ. Id est, pulchritudo acutius, aut, si malis, velocius vulnerat, quàm sagitta, & per oculos in animum defluit.

Pulchritudo fax dicitur.
Spurinæ historia.
Bestię quoq; formositatẽ amant.

Sed quid tantum in externis scriptoribus immoramur, in re præsertim, tã manifesta, & a nostris legum scriptoribus satis cõprobata? Bazianus doctor antiquus, aut, quisquis is fuit, qui glossas edidit in c. vlt. 14. q. 6. siue Rufinus, siue Syluester, siue Io. Hispanus, siue Io. Fauẽtinus, aut alius qlpiã ex Decreti glossatorib⁹, tradit non tã grauiter peccare, q cũ formosa muliere cõgrediẽ, q̃ q cum deformi: cũ plura sint, pulchritudo scilicet, & libido, quæ cum illa persuadent commisceri, quã cũ ista. Quã gl. ad hoc citant, & sequuntur Io. And. in c. ea quæ fiunt. col.2. de reg. iur. li.6. in Mercu. & Collecta. in c.1. extra de eo qui dux in matri. quam pollu. per adul. & Alber. Gan. in trac. malef. ti. de multis quæstionibus depen. à statut. col.x. & Panor. in c. veniẽs, extra de eo qui cogno. consang. vxo. suæ. & in c. cũ qdã. col.2. & ibi ẽt Feli. col.3. ver. itẽ nota ꝙ faciẽs actũ. extra de iure iu. & Barb. in proœ. Cle. col. pe. vbi facit illã gl. sing. & Christo. Por. ĩ §. gallinarũ. Insti. de rer. diuis. & Car. Ale. in c. si clericus. ad fi. ti. de pac. tẽnẽ. & in c. si duobus. co.4. vers. & iõ maius. extrà de appel. & Iason in §. ex maleficiis. col.2. & ibi quoque Ludo. Gomessius, colum.4. Instit. de acti. vbi ipse Iason dicit illã gl. eẽ ad hoc not. Et Io. Crotus in repe. c. ut animarũ. col. vlt. de cõsti. lib.6. Sed & hoc subobscurè sensisse vr, si seriem, & ordinẽ scripturę solerter introspicias, glo. in c.1. in verbo, meretricis, de pęnit. di.v. quam & ad hoc quoque põderat Panor. in d. c. cũ quidã, vbi hoc aperte & asseuerãter affirmat. Et id verum est, quicquid teneat Hieronymus Zanetinus in tract. casuum conscientiæ, quem posuit post c.1. de accu. char. lxviii. Nam & Diuus Chrysostomus in epistolam posteriorem Pauli ad Timotheum, Homilia 3.

Formosæ cõgredi nõ tã graue peccatum, quã deformi.

ex c.j.paulò ante fi.Illũ(inquit)magis adulterum dixerim,qui quamlibet ex vulgo, q̃ qui reginam violarit:Illic enim plurima irritamenta sunt, puta opes, elegantia formæ,& huiusmodi cætera,quorum hic nihil inuenias.Eadẽ ꝑfectò ratione illũ magis ebriũ dixerim,qui quolibet vino, quã qui optimo inebriatur.Ita & cupidum eũ potissimum censeo, qui ne minima quidem, rapere omittit. Nam qui maxima diripit,minima fortasse contemnet:qui autem parua non despicit,quomodo his maiora despiciet:Fur igitur hic magis, quàm ille est. Nam qui nõ aspernatur argẽtum, nunq̃ profectò aurum aspernabitur. Cuiadmodum in hoc postremo cõcinit tex.in d.c.vlti.xiiij.q.vj.Itaq; cùm forma tã vehementer viros solicitet,alliciat,stimulat, ipsi qdẽ,vt voti compotes fiant, totis accinguntur viribus: præces,fraudulentias, munera,blanditias, obsequia, suadelas, oĩa denique amatoria beneficia, quibus videlicet conciliatur amor,fœminarũque præcordia diffinduntur,& obseratæ fores pudicitiæ repanduntur, tam pertinaciter, studiosè,vigilanter adhibent, vt è cũctis formosarum millibus vnam vix reperias, cuius pudicitia non exuperetur. Nã, ut apud Diuum Hieronymum contra Iouinianũ lib.2.differit Theophrastus in Aureolo, de hac ipsa re loquens,Aliquo modo, vel aliquando expugnatur, quod vndiq; incessitur:non facilè custoditur,qđ plures amãt, & in quo totius populi vota suspirant. Ideoque Phocylides Milesius in suis carminibus, quæ ad bene beateque viuendi institutionẽ pertinent,scribit difficilẽ esse custoditu pulchritudinẽ filiarum parentib.

Fur magis est qui modica furatur.

Pulchritudo difficilis custoditu.

Κάλλος δυσήρητον ἔφυ παίδων τοκέεσσι.

Sed fac tuam hanc formosam vxorem
14 adeo pudicam, vt nullis cuiuscunque corruptelis ipsius castitas publicetur: erit tamen ipsius,vel inuitæ pulchritudo tibi admodum periculosa.Abraham cũ in Aegyptum veniret,hæc vxori Saræ dixisse legiť, Genes.12.c.Noui quod pulchra sis mulier & quod cum uiderint te Aegyptij, dicturi sunt,uxor illius est,& interficient me, & te reseruabunt.Sed,& idem fecit,cùm Abimelech Regem Palæstinorum famæ pressus ueniret,vt scribitur eiusdẽ libri.cap.26. Et priorem illum enarrans Ambrosius in lib.1.de Abrahã Patriarcha.c. 2. Animaduertebat,inquit, Abraham sibi coniugis pulchritudinem periculo futurã. monuit vxorem,ut sororem se diceret; quo docet non magnopere decorem quærendũ coniugi, qui uiro necem plerũnque gignere soleat. Non enim tam pulchritudo mulieris,quam uirtus eius, & grauitas, delectat uirum. In hanc sententiam Plutarchus in lib.de Claris mulieribus,tradit Sinorigem Galatam,cũ Cammam Sinat eiusdẽ gẽtis uxorem miserè deperiret,nec eam tamen ullo pacto in suum amorem pellicere posset,adeò pudicitiæ & sui mariti amãs erat, Sinatum ipsum interemisse:existimantem se mortuo marito Cãma facilius potiturum, Nec tamẽ ei res ea bene cessit. Nam, & Cammam in ultionẽ mariti Synorigẽ ueneno necauit. Sed nonne Bersabeæ pulchitudo exitio fuit Vriæ marito: ut testantur sacræ lr̃æ,2.Regũ 11.c. Non immeritò igitur Theocritus apud Laertium in Aristotelæ,formam uocabat ἐλεφάντινον ζημίαν, id est,eburneum detrimentum, quod grata sit aspectui sed multorũ ĩcõmodorũ cã. 15

Pulchritudo vxoris viris periculosa.

Abraham vxoris forma in periculum mortis adduxit: Sinorigis forma viro fuit exitio.

Bersabea ist viro.

Forma eburneum detrimentum.

Præterea mulieres formosę,etiam si pudicæ sint,non tamen esse creduntur: id qđ maximè & maritum, & liberos infamat. Nã,ut scribit Diuus Chrysostomus in epistolam ad Corinthios 1. Homilia 12. Multi mulieris pulchritudinem admirantur. Et quidnam hoc?nam etsi pudica sit, vix malam effugiet suspicionem. Sed & idem Chrysostomus in 2.parte Homiliarum in Matthęum,Homilia 2.si eius sunt illę Homilię,de forma mulierum loquens,declarat uxorum formam torquere, ac cruciare uiros zelotypia. Quid(inquit)lucri decor huiusmodi parit? nihil profectò. Verum certamina magis intendit,maioresque calumnias atque pericula suspicionesq; cõplures.Ea denique, quam non huiusmodi decor illustrat, suspicione carebit. Quę uerò formosa est,nisi magno studio, & nimia vtatur continentia atque honestate, opinioni protinus locum dabit,uirque ipse eiusmodi zelotypia mordetur. Quo qđ dici grauius possit?neque enim tantum ex aspectu ipso voluptatis habet,quantum ex suspicione mœroris.Illa enim consuetudine solet extingui.At uero ubi lasciuię,libertatis,atque impudẽtiæ opinio manere cęperit, ipsius quoque animę intima penetrat, atque penitus insitis sordibus squalescit in dies.& cętera,quæ sequuntur.

Formosę licet sint pudicæ,nõ tamen creduntur.

Forma vxorũ viros ĩ zelotypiam trahit.

Igitur cum mulierum pulchritudinem 16
tam fędę, tam turpes, tam infames sequãtur comites, superbia videlicet, & libido, ut non iniuria Socrates apud Platonem,li.6. de repud.formã iter cætera,quę animũ deprauant, atque impediũt reposuerit. Et quisquis ille est apud Antonium Monachum Melissę tomo primo. Sermo.60.

Epilogus.

Τὸ γὰρ πολὺ κάλλος ἢ ψόγων πολλῶν γέμει.

Eximia enim forma criminibus multis referta est.

Quod qdẽ non longe abest eo, qđ nuper ex D. Chrysostomo adduximus. Cumque vxoris forma maritum sæpe in uitę discrimen

tæ diſcrimen adducat, ex eaq; mala vulgi facta, etiam ſi vxor pudica fuerit, oboriatur, zelotypiaque virum ipſum ob id torqueat: inſanus profectò exiſtimandus eſt, qui vxorem formoſam quidē illam, ſed faſtuoſam, & inſolentē, ſed Veneream atq; viroſam, ſibique demum periculoſam, atque oībus modis incōmodā deſpōderit.

17 Quid, ſi oſtenderim, vel ceſſantibus huiuſmodi rationibus atque etiam paribus per omnia formoſarum atque deformiū moribus, multo tn̄ melius eſſe viris iſtas, q̄ illas, nācìſci vxores? Qđ vt demōſtrē, id ſtatim fatebor, qđ voluptatis ac formæ aſſertores ad ſuas partes tuēdas p̄cipuè adducerent. Id certè eſt, formoſarū ɔſuetudinem, cōgreſſum, familiaritatem viris eſſe multò iucūdiorē, atq; cōcinniorē, q̄ deformiū. Sed mox velim iſti reſpondeāt, nū lōgè ſatius eſt, nunquā antea fuiſſe felicem, quā felicitate, in qua aliquādo fueris, excidiſſe? Et certè ſatius eſt. Nam vt a Diuo Seuerino lib. 2. de conſola. Philoſophiæ, veriſſimè ſcriptum eſt, Infeliciſſimum genus infortunij eſt, fuiſſe felicem, quod citat Io. And. in c. ex parte. de conſuetud. & ante eum gl. in ca. ſunt qui arbitrantur. ad fi. de pœnit. diſtin. 1. vbi, & in eam ferè ſententiam remigrat tex. qui eſt huiuſmodi: Nihil eſt, qđ tā ſummi doloris ſit, quàm ſi vnuſqſq; poſitus ſub captiuitate peccati recordetur, vñ lapſus ſit, atq; ceciderit. Hāc aūt ſnīam Boethius à Seneca mutuatus eſt, cuius hæc verba ſunt: Sūmū genus infelicitatis miſero eſt, fuiſſe aliquando felicem. Et idem in libro de tranquillitate vitæ: Leuior, ait, dolor, non habere, quàm perdere. Et poſt pauca: Tolerabilius eſt, faciliuſque, non acquirere, quàm amittere. Ideoq; lætiores videbis, quos nunquàm fortuna reſpexit, quā quos deſeruit. Xenophon apud diuū Maximū Locorū cōmuniū Ser. 61. & Stobæū Serm. 13. Οὐ γὰρ τὸ μὴ λαβεῖν τ᾽ ἀγαθὰ οὕτω χαλεπὸν, ὡς τὸ λαβόντα στερηθῆναι. Id eſt, Nō. n. bona nō accipere ſic graue eſt, quā acceptis priuari. Valerius Maximus li. 1. c. 8. Vtilius, inquit, aliquanto fuit, ad illa aditū nō impetraſſe, quàm iam percepta eorum dulcedine caruiſſe. Athenæus libr. 14. Variæ hiſtoriæ tradit Ariſtotelem ſapientiſſimè putaſſe, non eſſe ſimile dignitatem aliquam ſuſcipere, & cum acceperis, ea ſpoliari. Non enim graue eſſe, non adipiſci: at cùm adeptus ſis, amittere, moleſtum eſſe. Et Beliſarius apud Procopium de Bello Vandalico lib. 3. Quantò igitur, inquit, non poſſidere leuius, quàm poſſeſſis quandoque priuari: tantò nunc magis, quàm prius, nobis exiſtimandum, &c. Et quod propiùs ad hanc tractationē accedit, Plutarchus Problematon Roma. c. 49. Quid eſt inquit, q̄ Flamen Dialis mortua vxore ſacerdotio ſe abdicat, ſicut apud Teium ſcriptum eſt? An quòd, qui vxorem duxit, poſtquam ipſam amiſit, eo qui nunquam duxit, multo eſt infelicior? Et alias quoque rationes adducit, ſed nihil hūc pertinent. & ante hūc Tullius ī Partitionib. oratoriis, Nihil eſt tā miſerabile, quam ex beato miſer.

Felicem non fuiſſe ſatius eſt, quam felicitate excidere.

Famē Dialis vxore mortua ſacerdotio ſe abdicat.

Nec huic ſententiæ defuerunt Poetę. Nā Euripides in Bellerophonte apud Stobęū. Sermo. 95. 18

Ὁ δ᾽ οὐδὲν οὐδεὶς, διατελοῦς δὲ δυστυχῶν,
Τοσῷ δὲ νικᾷ τοῦ γὰρ εὖ ἦν ἀπλάθευος,
Οὐκ οἶδεν ἀεὶ δυστυχῶν κακῶς τ᾽ ἔχων.
Οὗτος ἄμεινον (aut, vt alij legunt, *ἄριστον*) *μὴ*
πεπειρᾶσθαι καλῶν.
Ἐκεῖνο γὰρ μέμνημαι θ᾽ οἷος ἦν ποτέ,
Κἀγὼ μετ᾽ ἀνδρῶν ηὐτύχουν ποτέ. Id eſt,
Homo nihili, & aſsiduè infelix,
In hoc cęteros vincit, quòd hactenus bonorum expers,
Neſcit ſe ſemper infelicem fuiſſe, & malè affectum
Ita ſatius eſt, bona nunquam expertum fuiſſe.
Experti enim memores apud ſe cogitant: Qualis eram olim.
Cum etiam ego inter homines aliquando feliciter agerem?

Idemque in Iphigenia in Tauris:

Τὸ γὰρ μετ᾽ εὐτυχίας κακοῦσθαι,
Θνητοῖς βαρὺς αἰών.
Nanque poſt felicitatem miſerè affici,
Mortalibus grauis vita.

Et in Troadibus

Ὁ δ᾽ εὐτυχήσας εἰς τὸ δυστυχὲς πεσὼν,
Ψυχὴν ἀλᾶται τῆς πάροιθ᾽ εὐπραξίας.
Κείνη δ᾽ ὁμοίως, ὥσπερ οὐκ ἰδοῦσα φῶς,
Τέθνηκε, κ᾽ οὐδὲν οἶδε τῶν αὑτῆς κακῶν.
Qui verò felix fuit, in infelicitatem collapſus.
Animo diſcrutiatur propter priorem felicitatem.
Illa vero ſimiliter, tanquam non viuens,
Mortua eſt, & nihil nouit ſuorum malorum.

Et in Helena:

Ὅταν δ᾽ ἀνὴρ
Πράξῃ κακῶς ὑψηλὸς, εἰς ἀηθίαν
Πίπτει κακίω τοῦ πάλαι δυσδαίμονος.
Quando enim vir
Sublimis male habuerit, in deſuetudinem
Cadit deteriorem, eo qui antè fuit infelix.

Notum eſt autem illud Ouidii, libr. 5. Triſtium, Eleg. 7.

Turpius eiicitur, quàm non admittitur, hoſpes.

Quod & A Pontifice relatum eſt in c. quēadmodum. de iureiuran. Quam & ipſam ſententiam abunde comprobauimus in noſtris Commentariis in Pictonum cōſuetudines, titu. 2. §. ulti. ubi uidere poteris, ne hic iterum repetam.

19 Quo ſic conſtituto, illud quoque iſti fateantur oportet, non diutius hac formoſitatis voluptate potituros, qui formoſas duxerint.

Forma res caduca.

xerint. Nam quæ hodie est formosa, cras eadem deformis erit. Est nimirum forma res caduca, euanida, fugax, decidua, velox, fluxa, rapida eodem penè momento virescēs, & arescens: non secus ac flosculi, quorum vita dialis, qui matutino tempore pulcherrimi, ante vesperam euanescunt, magna vt scribit Plinius lib. 21. c. 1. hominum admonitione, quæ spectatissimè floreant, celerrimè marcescere: quasi intelligeret Plinius, formam eo celerius ocyusque elabi, quò magis cōspicua est. Galenus in exhortatione ad bonas artes, eos laudat, qui iudicant formam vernis floribus esse similem: vt qui breuem voluptatem habēt: si mulq; laudat Lesbiæ dictum. Nam qui formosus est, tantisper est, dum videtur. Fallax, ait ille omniū sapiētissimus, Prouerbiorū vltimo gratia, & vana est pulchritudo. Et quisquis est, qui lib. 1. Epigrammatū hoc inscripsit,

Τῆς ὥρας ἀπόλαυε, παρακμάζει ταχὺ πάντα.
Ἓν θέρος ἐξ ἐρίφου τραχὺν ἔθηκε τράγον.

Id est, ad verbum:

Pulchritudine fruere: de: deflorescunt citò omnia:
Vna æstas ex hædo setosum, siue hirsutum facit hircum.

Et rursum in eodem libro:

Τὸ ῥόδον ἀκμάζει βαιὸν χρόνον· ἢν δὲ παρέλθῃ,
Ζητῶν εὑρήσεις οὐ ῥόδον ἀλλὰ βάτον.

Quod & ad verbum id sonat:

Rosa viget breue tempus. Si autem præterierit,
Quærens inueniens non rosam, sed spinam.

Et Theocritus Idyllio 28. cui titulus, ἐραστής:

Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει.
Καὶ τὸ ἴον καλὸν ἐστιν ἐν εἴαρι, καὶ ταχὺ γηρᾷ.
Λευκὸν τὸ κρίνον ἐστὶ, μαραίνεται ἁνίκα πίπτει.
Ἁ δὲ χιὼν λευκὰ, καὶ τάκεται ἁνίκα παχθῇ.
Et rosa formosa est, sed tempore marcet & aret.
Formosæ, & violæ verni subsydere solis.
Sed citò conteritur flos, & nitor ille senescit.
Candida sunt etiam per amœnas lilia valles.
Sed citò marcescunt, & quæ modò candida nix est,
Tabescit, moriturq; ne breui liquefacta sub æstu.

estque etiam in hanc sententiam Epigramma Platonis apud Laertium:

Τῷ μήλῳ βάλλω σε· σὺ δ' εἰ μὲν ἑκοῦσα φιλεῖς με,
Δεξαμένη τῆς σῆς παρθενίης μετάδος.
Εἰ δ' ἄρ' ὃ μὴ γίνοιτο νοεῖς, τοῦτ' αὐτὸ λαβοῦσα
Σκέψαι τὴν ὥραν, ὡς ὀλιγοχρονία.

Quod sic vertit interpres Ambrosius:

Malo ego te ferio: tu me si diligis, illud
Suscipe, me imparti virginitate tua.
Hoc fieri si posse negas, hoc suscipe malum, &
Quam pereat paruo tempore forma, vide.

20 Suntque & in id Poetarum Latinorum sniæ, quorū facilè princeps Virgilius, si is tamen fuit, qui carmen de Rosa scripsit:

Collige virgo rosas, dum flos nouus, & noua pubes;
Et memor esto, æuum sic properare tuum.

Et Ouid. lib. 2. de Arte amandi:

Forma bonum fragile est, quantūque accedit ad annos,
Fit minor, & spatio carpitur illa suo.
Nec semper violæ, nec semper lilia florent.
Et riget amissa spina relicta rosa.

& cætera, quæ sequūtur. Alter Poeta Olympius Nemesianus in Bucolico Ludicro:

Non hæc semper eris: perdunt, & gramina flores:
Perdit spina rosas, nec semper lilia candent.
Nec longum tenet vua comas, nec populus vmbras.
Donum forma breue est, nec se tibi commodat annis.

Sed, & Seneca Tragicus in Hippolyto.

Anceps forma bonum mortalibus.
Exigui donum breue temporis,
Vt velox celeri pede laberis

Et paulò post:

Vt fulgor, teneris qui radiat genis,
Momento rapitur: nullaq; ue non dies
Formosi spolium corporis abstulit
Res est forma fugax, quis sapiens bono
Confidat fragili? dum licèt, vtere.

Idem in Hercule Oetæo.

Vt alta syluas forma vernantes alit,
Quas nemore nudo primus inuestit tepor:
At cùm solutos extulit Boreas Notos,
Et sæua totas bruma decussit comas,
Deforme solis aspicis truncis nemus.
Sic nostra longum forma decurrrens iter,
Deperdit aliquid semper, & fulget minus.

Rursum in Octauia:

Probitas, fidesq; coniugis, mores, pudor,
Placeant marito sola perpetuo manent.
Subiecta nulli mentis atque animi bona:
Florem decoris singuli carpunt dies.

In q̄ sniam trahi pōt, & illud Claudiani:

Pulchris stare diu Parcarum lege negatur.
Magna repentè ruunt summa cadunt subito.

Et quod Statius lib. 1. Syluarum appellat formam, dona fugientia:

Exerce formam, & fugientibus vtere donis.

Et (vt etiam vtamur testimonio recētiorū Poëtarū) illud Michaëlis Verini Florētini:

Hæc, quam cernis anum, quondam formosa puella
Extitit, an nescis, quàm breue forma bonum est?

Nec soli sunt Poëtæ hanc formæ fugitiuæ breuitatem suis versibus executi: sed, & 21
alij scriptores celeberrimi elegāter expresserunt. *De eadē re.* Philo Iudæus, q in nr̄a & Grecorum Philosophia facile ceteros antecellit, in eo libro, quē de ꝓuidētia scripsit: Formositate (inquit) corporis se iactare mētis cōpos nemo poterit, q̄ breui adeò extinguit tp̄e, vt anteq̄ florescat, defloruisse videat. Qd, & vsurpauit Eusebius Pam. lib. de Euāge. ꝑpara. c. 5. Crispus quoq; Salustius, Romana illi primus in historia, vt Martialis, ait in eo li. quē de bello Iugurtino mira elegātia conscripsit, in eadem ferè sniam hæc prodidit: Igitur præclara facies, magnæ diuitiæ, visq; corporis, & omnia alia huiusce modi, breui dilabuntur. Et alibi, Dignitas tor-

tas formæ, aut morbo, aut ætate deflorescit. Et iterum in Catilinario: Formæ, inquit, gloria fluxa, atq; fragilis est. Plutarchus in li. de liberis educandis: Forma præcipuum est quoddam bonum, at caducum, paruoque durans tempore. Socrates autem apud Diogenem Laertium in uita Aristotelis, formā appellabat ὀλιγοχρόνιον τυραννίδα, hoc est, exigui temporis tyrannidem: quòd scilicet eius gratia mox deflorescceret. Domitianus apud Suetonium, dicebat, nihil breuius esse decore. Apuleius Platonicorum eruditissimus, &, vt censet Augustinus, eloquentissimus, in Deo Socratis, significare volēs, nihil esse breuius forma, scribit: Formosus est? expecta paulisper, & nō erit. Boethius li. 3. de Cōsola. Philosophiæ: Formæ nitor ut rapidus, ut uelox, & vernaliū florū velocitate fugacior. Lucianus Samosatēsis in Dialogo Menippi & Mercurii, introducit ipsum Menippum mirātem, quòd Græci, qui pro Helenæ forma multos diu tolerarunt labores, non intellexerunt, se pro re vsqueadeo momentanea, quæque tam facilè emarcescit, elaborare. Eteocles apud Abbatem Maximum, Philosophū & Martyrem, Serm. 44. Locor. communium, cuidam ob formā gloriāti, Οὐκ αἰσχύνῃ, ἔφησεν, ἐπὶ τῇ ὥρᾳ μέγα φρονοῦν, ἣν παρακαταθήκην τοῦ μικροῦ χρόνου ἔχεις; Id est, Non pudet te superbire ob pulchram speciem, quam depositam habes ad exiguum tempus?

Formæ exigui temporis tyrannis.

22 Et vt aliquid mutuemur à sacris scriptoribus, Diuus Chrysostomus in epistolam ad Ephesios Homilia 20. post nōnulla alia pulchritudinis incommoda, quæ ex eo suprà adscripsimus confestim hæc subdit, ex quibus illud nō modicū quoque insurgit: Sed uoluptatem habet pulchritudo vsque ad primū scilicet aut secūdū mēsem aut si multum, usque ad annum, deinceps uerò nō ita: sed p consuetudinem tabescit illius admiratio: interea tamē mala, quæ ex pulchritudine nata sunt, manēt. In ea vero, quæ non adeo corpore formosa est, nihil tale metuēdū: sed certè primus amor admodū pdurat: eo quod aīa formosa est, nō corpus. Alter Diuus Gregorius Nazāzenus, in uersibus Elegiacis, quos eleganter scripsit, in mulieres ornatas fucatasque:

De eadem re.

Οὗτός σοι νόμος ἐστὶ πατρώϊος ἐξ ἔτι κείνου,
Μή ποτ' ἐπ' εὐχροίῃ θάρσος ἔχειν, θύγατερ.
Πᾶν μὲν κάλλος ἐμοὶ βαιὴ χάρις εἶαρ ἔνεικε,
Καὶ χειμὼν κρυερὸς ὤλεσεν ἐξαπίνης.
Ἢ νοῦσός μιν ἔκαμψεν ἀώριον, ἢ χρόνος αἰνὸς
Ὤλεσε τηκεδανῶν κύκλα φέρων ἐτέων.

Id est, prope ad uerbum: sic enim sæpius soleo facere, vt possint Lectores nonnihil in Græcis literis ueluti ex trāscursu addiscere,

Hæc tibi lex est patria, vsque ex illo
Nunquàm in bono colore fiduciam habere, ô filia.
Oēm enim pulchritudinē mihi, breuis gratia ver tulit,
Et hyems frigida perdidit confestim,
Vel morbus ipsam flexit intēpestiuè, aut tēpus graue
Perdidit. tabe facientium orbes ferens annorum:

23 Quæ cùm ita sint, rectè Plutarchus in Præceptis cōnubialibus scribit, quòd quēadmodum ignis in paleis leporinisque pilis accenditur, ocyusque restinguitur: ita breuem amorem, nouorumque coniugū corporis forma inflammatum, nec durare posse, nec firmum esse existimandum est. Quasi scilicet diceret, vt forma citò abit, ita & amor, quam illa conflauit. Nam cū propter formam ames, idem amoris & formæ finis est. Cessante enim causa, (vt passim dicunt nostrates ex Aristotelis sententia) cessat & effectus: de qua re priuatim nunc libellum cudimus. Ex quo est illud Bacchidis Terentianæ in Heautontim.

Formæ amor, cum forma abit.

Quippe forma impulsi nostra nos amatores colunt:
Hæc vbi immutata est, illi suum animum aliò conferunt.

Illudque Iuuenalis Sat. 6.

Cur desiderio Bibulæ Sertorius ardet:
Si verum excutias, facies, non vxor, amatur.
Tres rugæ subeant, & se cutis arida laxet.
Fiant obscuri dentes, oculiq; minores.
Collige sarcinulas, dicet libertus, & exi.
Iam grauis es nobis.

Quæ haud dubiè confirmant id, quod scribit Aristoteles, lib. Ethicorū 8. c. 4. Amicitiā, quæ ex forma, & pulchritudine pficiscit, desinēte ipsa pulchritudine, eā quoq; desinere.

24 Proinde (vt breuibus hūc locum cōcludamus) cum absolutæ voluptatis, quam, qui formosas sectantur, in earum consuetudine collocant, lōgè melius sit fuisse semper expertem, quàm ex ea cuius magnā olim partem hauseris, decidere, & veluti in ordinem redigi: (Id quod vsui euenire his necesse est, qui formosas vxores antea habuerunt, quippe cùm easdem mox deformes habituri sint) cumque amor ille vxorius ob pulchritudinem conciliatus, decidente pulchritudine plerūque soluatur, in odiūque ac tædium commutetur: & si fortuna illa diutius maneat (id quod rarissimum est) consuetudine tamen & frequentia, quæ ex ea oritur, languidior fiat: dubitationem non habet, quin præstet deformem ducere vxorem, quàm formosam.

Epilogus.

25 Adde, quod cùm aliàs semper literarum studia impediantur nuptiis, vxoriisque interpellationibus, nec possimus libris, & vxori pariter inseruire, vt apud Hieronymum in Iouinianum libro primo scribit Theophrastus: & testatus est Cicero, qui cùm ab Hircio rogaretur post repudium vxoris Terentiæ, vt sororem eius duceret, omnino facere supersedit, dicēs, nō posse vxori

Vxoriis interpellationibus studia impediūtur.

vxori & philosophiæ operam pariter dare vt retulit ipse Hieronymus eod. loco, & è nostris Ioannes Andr. & Panormitanus in capit. diuersis. extrà de clericis coniugatis. Tum vero maximè vxores formosę huiusmodi literarum impedimenta nobis afferunt, ut quæ sua pulchritudine animum nostrum veluti detinent, neque sinunt alio diuertere. Marianus Socinus Senensis, Bartholemæi pater, utroque iure consultissimus, & optimo iure excellentissimus doctor, vocatus à Ioanne Baptista Cacia in repetitione l. admonēdi, columna quinquagesimaprima. ff. de iureiurando. & clarissimus à Philippo Corneo, consilio 306. circa primum quæsitum, post principium libri tertii, interrogatus aliquando, cur minus solito literis operam daret, vxorem (inquit) duxi. Rursus interpellatus, cur Socrates vxoratus non itidem Philosophiæ studia neglexisset, Xantippe, inquit, morosa fuit, &, vt existimo, deformis: mea vxor ꝓba est, & forma decenti. Id quod memoriæ prodidit Antonius Panormita. in eo libello, quem elegantissimè conscripsit de facetiis Alphonsi regis, & aliorum.

Maximè cū vxores sunt formosæ.

Mariani Soci. dictū de vxore.

26 Postremum & hoc quoque adiicito, Vxores formosas magnā partem vitę nobis adimere: vt pote quæ sua forma, sicuti suprà diximus, ad Venerem alliciant immodicam atque superfluam: quę vires corporis (vt interim taceam de reliquis incommodis intemperatæ libidinis, quæ à me latius in iis ipsis legibus cōnubialibus describentur) omnino atteri, deuorat, absumit, vitamque ante tempus ueluti pręcipit, & senectutem intempestiuè accelerat, vt & latius postea narrabimus. Vnde Germani, vt testis est Bebelius, hanc sententiam prouerbii vice celebrāt, Quatuor ante tempus hominē occidere, uxorem formosam, tristem familiam, immoderatum cibum, aerem corruptum. Quam laudabilis autem, quantique æstimanda sit longa vita, alibi diximus in tractatione Nobilitatis, c. 31. n. 518. præterea non inficior.

Vxores formosæ maximam vitæ partem uiris adimunt.

27 Igitur (vt semel finiam) cùm vxoris forma supercilium secum afferat, & superbiā cùm genitalem torum fœdet libidinibus, cum sit eius naturæ, vt non patiatur absoluta illa uoluptate frui diutius, sed & uertat amorem in odium, cùm literarum studia maiorem in modum impediat, cùm longeuitati (quæ admodum pretiosa res est) miris modis officiat: reliquum est, vt concludamus, admodum esse cauēdum, fugiendumque, veluti quēdam scopulum vxoris formosæ contubernium. Ideoque Anacharsis ille Scytha, nihil tamen minus quàm Scytha, moribus & sapientia, vxorē deformem duxisse dicitur, Quod cùm ei in conuiuio à quopiam dictum fuisse respondit, & id quoque sibi videri. Et conuersus ad puerum, Ἀλλά μοι ἔγχεον, ὦ παῖ, ποτήριον ἀκρατέστερον, ὅπως αὐτὴν καλὴν ποιήσω. Sed mihi, puer, meratius infunde poculum, ut ipsam pulchram faciam. Tanquam scilicet oculorū acies tumulētia deciperetur, ut autor est Athæneus Protagoræ autem sententia est apud Antonium Monachum, Melissę tom. secundo, capite trigesimotertio; Γυναῖκα σώφρονα ζήτει, καὶ μὴ εὔμορφον. τὸ μὲν γὰρ θησαυρὸς ἀνέκλεπτος, τὸ δὲ ὑποψία γνώμης. Id est; uxorem temperantem quærito, non formosam. Ille enim est thesaurus, qui surripi non potest: hæc autem, animi opinio, siue persuasio.

Epilogus.

Anacharsis vxorem deformem duxit.

SED DICET quispiam, Iacob ille unus ex tribus Patriarchis, vir quidem omnibus uirtutum numeris cōsumatissimus, & dignus, quem omnes sibi proponāt imitandum, Rachel uirginem decora facie & uenusto aspectu effictum, atque ardenter adamauit: quam ut uxorem haberet, haud grauatè Laban eius parenti septem annis seruiuit. ut scribitur Gene. 26. c. Ex quo facilè uideri potest, eam ob id potissimum, sibi delegisse, quod formosa esset, & uenusta: ut etiam non obscurè annotauit princeps sententiarum, quem uocant, in 4. dis. 30. ubi & D. Bonauē. in expositione ipsius tex. & Pe. Palud. asserunt, eum ne uenialiter quidem peccare, qui uxorē ducit propter pulchritudinem, modò non sit causa principalis, & præcipua ipsius matrimonii, sed secundaria, &, ut loquuntur, inductiua, ut illam potius scilicet assumat, quàm aliam & sequitur Angel. Cla. in sua Summa, in uerbo, matrimonium, uer. pen. & Ant. Flo. in 1. parte 3. partis suæ Summæ, tit. j. ca. 19. §. quarta conclusio est: & Astesanus in sua Summa lib. 8. tit. 9. art. j. in fi. & è nostris in hac fuit sententia Collec. post alios in c. ad dissoluendum, extrà de desponsa. impub. & uidetur sentire glo. in summa, 27. q. j. & Panormit. in capit. tua nos in 3. not. de sponsa. 28

Contrà uxores formosas esse ducēdas

Vxorem ob formam ducens an peccet.

Item lex est in Deuteron. cap. 21. Si uideris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam uolueris q; habere uxorem, introduces eam in domum tuam. E diuerso autem alia lex est in eo. li. c. 24. & repetitur in Decretis canonicis, c. nō satis. 34. q. 2. qua cauetur, ut si uxor nō inuenerit gratiam in oculis uiri, propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudii. Quæ lex tametsi non satis fuisse probabilis plerisque uidetur, ut alibi infra dicemus, multi tamen non contemnendæ autoritatis uiri (inter quos esse uidet Scotus in 4. 29

Vxorem deformem, an licuerit repudiare.

in 4. sen. dist. in. 33. articulo tertio, quæstione prima) non solum probabilem, sed & pro tempore utilem, atque etiam necessariam fuisse contendunt: proinde à peccato eos excusasse, qui repudiabant: ut & ibi tenet Duran. in 3. q. & è nostris Panor. in c. gaudeamus, in vlti. no. extrà de diuor. Sed vtruncunque fuerit, certè ex Pōtificum decretalibus deformitas notabilis superueniens post sponsalia de futuro, præbet iustam causam ab illis discedēdi. c. quemadmodum. versi. quòd si post iuncta gl. & ibi Imo. col. 2. & alij, de iureiuran. Quæ quidē res, atque etiam ea lex Deuteronomij apertè nobis indicant, deformitatem vxorum rem esse uiris despectissimam: tantumque illis displicere, quantum aliud quicquam. Et quod maximè cauendum est ob id uiros vxores aspernari, & repudiare, in aliarumque concubitum exardescere. Ideoq; Decius Ausonius & Medicus & Poeta nūquam satis laudatus, non minùs verè, quā eleganter, scribit?

Deformitas superueniens, an præbeat iustam causam soluēdorum sponsaliorum.

Deformitas vxorum eas contempni haberi facit.

Deformis uxor cui sit, ancilla elegans,
Vxorem habere, subigere ancillam uelit.

30 Cæterùm Solomon omnium sapientissimus, introduxit sponsum sponsam ita alloquentem, Canticorum 2. Ostende mihi faciem tuam. facies enim tua decora. Et parens eius Dauid Psalmo 44. concupiscet rex decorem tuum. Et Ecclesiasticus ca. 36. Species mulieris exhilarat faciem viri sui, & super omnem cōcupiscētiā superducit desiderium. Et antè, cap. videlicet 26. Sicut Sol oriens mundo in altissimis Dei, sic & mulieris bonæ species in ornamētum domus eius. Ex quibus facilè perspici potest, & exemplo illius Patriarchæ, & autoritate legum Mosaicarum, Dauid, & Solomonis & filij Sirach potius eligendam esse formosam vxorem, quàm deformem.

De forma quoque expetenda.

31 Præterea cur tantopere repudianda est, aut fastidienda in uxore forma, quam Paris apud Homerum illum omnium disciplinarum tanquam oceanum quendam, in 3. Iliados Rhapsodia, dicit esse deorum donum gloriosum. Ita enim Alexādrum inducit respondentem Hectori, qui illi formam exprobrarat.

Forma Deorum donum.

Μή μοι δῶρ' ἐρατὰ πρόφερε χρυσῆς Ἀφροδίτης,
Οὔ τοι ἀπόβλητ' ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα,
Ὅσσα κεν αὐτοὶ δῶσιν, ἑκὼν δ' οὐκ ἄν τις ἕλοιτο;

Id est ad verbum,

Ne mihi dona amabilia obijcias aureæ Veneris.
Non obyciend a sunt Deorum gloriosa dona.
Quæcunque ipsi dant, voluntarius autem non aliquis acciperet;

Cuius loci autoritate ueluti clypeo se defendit Apuleius, qui tanquam formosus accusabatur, Apologia prima: ubi & multos Philosophos refert fuisse formosissimos. Idē Homerus lib. 6. eiusdē operis, scribit Deos tribuisse pulchritudinem Bellerophonti.

Τῷ δὲ θεοὶ κάλλός τε, καὶ ἠνορέην ἐρατεινὴν
Ὤπασαν.-

Ex quibus Homeri locis videtur Ouidius illud fuisse mutuatus lib. 3. de Arte amādi:

Forma Dei munus.

Cui sententiæ ad stipulātur Theologi. Nā Chrysostomus uerus ille Theologus, si aliusunus est, Homilia prima in Psal. 50. Pulchritudo, ait, non est in culpa: quia ea Dei est. & D. Augustinus de ciuitate Dei li. 15. c. 22. scribit pulchritudinem corporis Dei donum esse.

Sed & hanc tanti fecere, omnes illi fortes, & heroes, & semidei, ut pro formosa vna muliere, bella indefatigabili ardore ac pertinacia pugnauerint. Neque est quòd putemus, Græcos pugnasse propter vltionem, cùm iurarent se restituta Helena bellum dimissuros: aut Troianos propter retinendam dignitatem, ne scilicet timore adacti restituisse uiderentur. Cuius rei testis est Quintilianus libr. 8. Oratoria. insti. ubi de amplificatione disserit. cuius hæc uerba sint: Nō putant indignum Troiani principes Graios Troianosque propter Helenæ speciem tot mala tanto temporis spatio sustinere. Quęnam igitur illa forma credenda? Non enim hoc dicit Paris, qui eam rapuit: nō iuuenis aliquis, aut unus è vulgo: sed senes, & prudentissimi, & Priamo assidentes. Verùm & ipse rex decēnali bello exhaustus, amissis tot liberis, imminente summo discrimine: cui faciem illam, ex qua tot lacrymarū origo fluxisset, inuisam ac abominabilē esse oportebat, & audit hæc, & eam filiam appellans juxta se locat, & excusat etiam, atque sibi esse malorum causam negat. Hæc Quintilianus, qui totum locum ex illa Iliados tertia Rhapsodia Homeri deprompsit, quo in loco Troiani senes ipsi Priamo assidentes, cùm vident Helenam ascendentem, admirati eius formam, hæc inter se susurrant:

32 *Helenæ pulchritudo admirabilis. vide in nu. 33.*

Οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς
Τοιῇ δ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεῇς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Vnde sumptum uideri potest illud Propertianum, lib. 2. Eleg. 4.

Digna quidem facies pro qua vel obiret Achilles,
Vel Priamus, belli causa probanda fuit.

Sed & de hoc loquens Lucianus, aut quisquis is fuit (nam de autore dubitat) in eo dialogo, qui Charidemus inscribitur, inter opera ipsius Luciani: Europia tunc primū contra Asiam bello concitata, cùm Troiani possent Helena reddita, sine periculo ac metu terram suam retinere, Græci autem hanc illis habendam permittentes, molestia liberari: neutri consulere sibi ipsis uolucrunt

luerunt rati non aliam pulchriorem belli causam, ob quam morerentur, inuenire se posse. Iam uerò & Dij, cùm certo scirent liberos suos in eodem bello perituros esse, nequaquam illos ab eo absterruerunt, sed ad id vltro proficisci fecerunt, rati non minorem inde gloriam cōsecuturos eos esse, si pro Helena mortem obijssent, quàm ꝙ Deorum filij procreati essent.

Dij Deæque à forma laudatæ.

Apollo.

Cæsariatus i Intonsus.

33 Quin & idem Poeta in suis sparsim scriptis Deos Deasque pulchritudine vt plurimum ornauit. Inter quos Apollinē canit ἀκερσεκόμην, id est, intonsum, & cęsariatum, cùm scribit 20. Iliados:

Φοῖβος ἀκερσεκόμης.

Cuius rei (si id scire cupis) ratio traditur à Macrobi lib. 1. Satur. ca. 17. & Hesychio. Ex quo, & à Virgilio lib. 9. Aeneidos, crinitus Apollo dictus est: & ab altero Poeta veteri (quisquis is est) apud Tullium libr. 2. aut aliorum computatione, quarto Acade. quæstio.

Crinitus.

Intendit crinitus Apollo.
Arcum auratum Lunæ innixus.

Et Comosus eidem Virgilio, in obscœno carmine, si ipsius est:

Comosus.

Phœbus comosus, Hercules lacertosus.

Et intonsus Horatio, li. 1. Carm. Ode. 21.

Dianam teneræ dicite virgines:
Intonsum pueri dicite Cynthium.

Et in Epod. Ode. 15.

Intonsos aguaret Apollinis aura capillos.

Atque etiam Tibullo lib. 1. Eleg. 4.

Solis æterna est Phœbo Bacchoq; iuuenta:
Nam decet intonsus crinis vtrunque Deum.

Et iterum lib. 4. ad Phœbum:

Huc ades, intonsa Phœbe superbe coma.

Et Propertio lib. 3.

Dum petit intonsi Pythia templa Dei.

Et Ouidio lib. Tristium. 3. Eleg. j.

Ducor ad intonsi candida templa Dei.

Iuno Albiulna.

34 Idem Homerus (vt ad eum redeamus) appellat Iunonem λευκώλενον, tāquam dicas, albiulnam, id est, vlnas albas siue cādidos lacertos habentem, lib. 1. Iliados,

Τῷ γὰρ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Et sæpe eodem lib. & iterum li. 15.

Ὥς ἔφατ', οὐδ' ἀπίθησε θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Et paulo pòst:

Τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Et alibi quoq; eodē libro, & alibi item sæpe. Atque etiam Hesiodus in Theogonia:

Ἣν θρέψε θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Proserpina quoq: Albiulna.

Qui & ipse in eodem opere hoc quoque Epitheton Proserpinæ attribuit:

Ἣ τέκε Περσεφόνην λευκώλενον.

Et illos imitatus Virgilius 8. Aeneidos, eodem pulchritudinis genere Venerem decorauit:

Dixerat, & niueis hinc, atque hinc diua lacertis
Cunctantem amplexu molli fouet.

Ven⁹ niueis lacertis.

Iuno nigris superciliis.

Supercilia nigra ad formam pertinent.

Sed (vt redeamus ad Homerū & Iunonē) is eam lib. 15. Iliados, ὀφρύσι κυανέῃσι dicit, id est, superciliјs nigris: nam id pertinere ad formam mulierum, satis ex eo constat, quod scribit Iuuenalis Saty. 1. mulieres sua supercilia arte denigrare, quo formosiores videantur:

Illa supercilium madida fuligine tinctum,
Obliqua producit acu.

Iuno oculis bouinis.

Quin ipse Homerus eandem Iunonem βοώπιδα appellat, id est, bubulis, siue malis dicere, bouinis oculis, cùm sæpe aliàs, tum lib. 1. 4. 15. 20. Iliados, in quibus locis hunc versum appinxit:

Τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα βοῶπις πότνια Ἥρη.

Ciceronis locus.

Iuno cornubina dicta.

Et hoc quidem epitheto Tulius lib. 2. Epist. ad At. Epist. 9. designauit Clodiā illā, Clodij Pulchri sororē, qua & ipse Clodius, vt vxore, abutebat. Quin et Homer⁹ eodē epitheto insigniuit Euryphaessam, Solis matrem, in Hymno ipsius Solis. Hesychius autem scribit, ipsam Iunonem, primum ab Eupoli ita fuisse vocatam, quod pulchros ac magnos oculos haberet. Quod tamen uerum non est in eo, quod de Eupoli dicit, cùm ante eum longo tempore fuerit ipse Homerus. At illud verum est, huiusmodi oculos esse pulchros & amabiles, vt etiam videre licet ex Luciano de Imaginib. Ideoque idē Homerus alibi, uidelicet in Hymno hospitum, ipsam Iunonē ἑλικώπιδα uocat, id est, oculis amabilibus. Et Aelianus libro 12. Variæ historiæ, describens excellentem pulchritudinem Aspasiæ Phocensis, dicit, ei fuisse oculos maximos.

Pallas cęsiis oculis.

35 Sed & idē Homerus Palladē γλαυκώπιδα, id est, glaucos, siue cęsios oculos habentē, siue (ut uno verbo dicam) glaucoculam: idque locis infinitis, ex quibus is nunc occurrit ex lib. Iliados 1.

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Et lib. 23. eiusdem operis.

Εὔχετ' Ἀθηναίῃ γλαυκώπιδι ὃν κατὰ θυμόν.

Quod & similiter facit Hesiodus statim post principium Theogoniæ:

Κούρην τ' αἰγιόχοιο Διὸς γλαυκῶπιν Ἀθήνην.

Et rursus in eodem opere,

Σῶσε δὲ καὶ κόσμησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Et alibi sæpe. Hincque Virgilius, (si is est) in Priapeis:

Minerua flauo lumine est, Venus pæta.

Quem secutus Ouidius libro. 2. de Arte amandi:

Si pæta est, Veneri similis: si flaua Mineruæ.

Et in Eleg.

Quid si præripiat flaua Venus arma Mineruæ?
Ventilet accensas flaua Minerua faces?

Prouerbiū.

Ex quo antiquū illud prouerbiū apud Zenodotū & Suidam, Ἀθηνᾶς τὸν αἴλουρον, id est, Palladis felem, quòd etiam feles sint glaucis oculis. Quanquam Physiologi, (vt id

est, obiter dicam) dicunt splendorem in oculis, & glaucum colorem in pupillis significare acumen ingenij. Hincque posset dici, eum colorem attributũ Palladi Deæ ingeniosissimæ, & optimarum artium inuentrici. Diodorus autem Siculus libro 1. Bibliotheces. ideò ita dictam Palladem cẽset, quod aer, quem Pallada uocãt, uisum animalibus prębeat, aut (vt alij vertũt) quoniam aer sit glauci aspectus. Quod etiam tradit Cornutus aut, (vt alii uocant) Phurnutus, περὶ τῆς τῶν θεῶν φύσεως, id est, de natura Deorum: & Eusebius de Præparatione Euangelica, libro tertio. cap. 2. Verba autẽ Diodori in eam rem hæc sunt: Λέγεσθαι δὲ αὐτὴν καὶ γλαυκῶπιν, οὐχ ὥσπερ ἔνιοι τῶν Ἑλλήνων ὑπέλαβον, ἀπὸ τοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς ἔχειν· τοῦτο γὰρ εὔηθες ὑπάρχει· ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ τὸν ἀέρα τὴν πρόσοψιν ἔχειν ἔγγλαυκον. Et id quoque Tullius lib. 1. de Natura Deorũ, arti Physicę tribuit nulla alia eius rei declaratione facta Pausanias autẽ lib. 1. quo Attica describit, hanc Palladis appellationẽ ad Libycã fabulã trahit, quæ dicit, eam natam esse ex Neptuno & Tritonide palude, & glaucos ideo oculos habere quales Neptuno sunt. Alii, ita vocatam dicunt, quòd horrendo, & formidoloso aspectu sit: vnde & glauci & cæsii leones, & basilisci dicuntur: vt & ipse Phurnutus scribit. Nã & nõnulli dracones eadem ratione γλαυκώπιας dicunt. Ipsa aũt Minerua ab huiusmodi horrẽdo & truculẽto aspectu γοργωπὸς est cognominata, vt Grammatici obseruarunt, ἀπὸ τοῦ γοργοῦ ὠπός. Ex quo est & illud Ouidij lib. 2. Metamor.

Pallas γοργωπὸς dicta.

Vertit ad hanc toruũ Dea bellica luminis orbes.

Alii autem sic dictam volũt ab oculis noctuarũ, quas illi γλαῦκας appellant, Paladique sacras esse volunt. Vnde & Ouidius eodem illo lib. 2. Metamor. noctuã Palladis auẽ periphrasi appellat. Alij rursum ita dictam uolunt, ἀπὸ τοῦ γάλακτος, id est, à lacte, quod esse λευκὸν cõuenit, & proinde album. Alii denique aliter, ut uidere licet ex Cælio Rhodigino libro 14. c. 18. Et, quanquam pleriq; huiusmodi oculos formositati attribuunt: tamen contrà deformitati Terentius in Heautontim.

Oculi glauci, an pulchri.

—Rufamne illam virginem
Cæsiam sparso ore, adunco naso? non possum, pater.

Porro empedocles, & post eum Aristoteles Problematωn 14. c. item 14. scripsit glaucis oculis plurimum ignem, inesse. At Albertus Magnus libro. de Animalibus 1. scribit glaucos significarę dolosos, & audaces, ad militiam inuigilantes. Cuiusmodi autem temperamẽtum corporis significẽt, disces ex Galeno, in Commentariis in Hipocratẽ de morbis uulgaribus, li. 3. Et quibus affectibus sint obnoxii, apud eundem videbis libro de usu partium x. & apud Theophilum Prospatharium libr. 4. de Fabrica humani corporis, c. 20.

Sed ut ab istis diuerticulis non iniucundis reuertamur ad Homerum. Idem Venerem χρυσῆν, id est, aureã, sæpe appellat. is aũt vers⁹ nũc se offert ex lib. postremo Iliados: 36

Venus aurea.

Ἀλλ' ἄρα Κασσάνδρη ἰκέλη χρυσῇ Ἀφροδίτῃ.

Vti etiam Hesiodus in Theogonia:

Ὑποδμηθεῖσα διὰ χρυσέην Ἀφροδίτην.

Et rursus in eodem opere:

Κάδμῳ δ' Ἁρμονίην θυγάτηρ χρυσῆς Ἀφροδίτης.

Et sæpe aliàs. Ex quo est & illud Virgilii 10. Aeneidos:

Iuppiter hac paucis: at non uenus aurea contrà.
Pauca refert.

Et Ouidius lib. 10. Metamor.

Sensit, ut ipsa suis aderat Venus aurea festis,

Et in epistola Paridis ad Helenam,

Te peto, quam pepigit lecto Venus aurea nostro.

Et rursus in eadem epistola,

—Gaudet Venus aurea furtis.

Et Statius Syluarum li. 3. in Coma Earini:

Et quare ita dicatur.

Dum petit, & molles agitat Venus aurea cygnos.

Quare autem ita dicebatur (vt & id dicam obiter) tradit Diodorus lib. 2. c. 6. eodemq; vlt. & iterum lib. 5. cap. 3. & Nicolaus Themæus, qui inter multas rationes, id adscribit sumptibus ac dispẽdiis, quæ in re amatoria fieri assolẽt cuius præses est ipsa Venus. Alij dicũt, ita dictã à Luco Veneris aureæ, quæ in Aegypto est, vt tradit Eusebius lib. præparationis euãgelicæ 10. cap. 2. Vel quòd apud Lesbum Venus quoque aurea coleretur: vti & apud Lycios Olimpiæ nomine, testibus Proclo Lycio in Himnis, Diuo Iustino Philosopho & Martyre in admonitorio Gentium, Diodoro Siculo, & Homeri interprete. Porrò Laertius in Diogene scribit Phrynen nobilem illam meretricem Venerem auream Delphis obtulisse, cui Diogenes Cynicus hũc titulum inscripsit, τῆς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀκρασίας, id est, ex Græcorum incontinentia. Sed id ad hanc appellationem referri non potest, cũ Homerus & Hesiodus, qui ita eam vocarunt, fuerint seculis ante Phrynen. Crediderim, eos id ad pulchritudinem retulisse, quando idem Homerus Dianam in Hymno ipsius Ἄρτεμιν χρυσηλάκατον, id est, auream sagittam habentem, & Iliad. 9. χρυσόθρονον, id est, auream sedem habentem, appellat. Nam χρυσὸς non solum aurum denotat, sed & plerunque (vt Athenæus & Hesychius tradunt) pulchrum significat: vnde & Venus χρυσῆ, & Apollo χρυσήνιος dictus est, quasi pulchras hẽs habenas; à pcio videlicet & pulchritudine ipsius metalli: cuius ẽt metalli dæmõ χρυσὸν, vt dicit idem Hesychius, vocabatur. Ex Latinis autem Virgilius, aureum

Diana aurea.

Aureũ pro pulchro.

reum pro pulchro posuit, lib. j. Aeneid.

--Aulæis iam se regina superbis
Aurea composuit sponda, mediamq; locauit.

Vbi id & Seruius annotauit. Et aliâs, qđ eximium & pulcherrimum est, aureū vocamus. vnde χρύσεον ὄμμα τῆς Δίκης, & Aurea verba, Horatio. Pindari Scholiastes, χρυσία φόρμιγξ, ἀντὶ τ̃ τιμία κιθάρα, ὡς χρυσῆ Ἀφροδίτη. & seculū aureū, Hesiodo, Ouidio, & cæteris.

37 Idem quoque Themin καλλιπάρῃον, ac si dixeris, pulchrigenā, id est, pulchras genas habentem, vocat, Iliad. lib. 15.

Themis pulchrigena.

Ἣ δ' ἄλλους μὲν ἔασε Θέμιστι δὲ καλλιπαρῄῳ
Δέκτο δέπας.—

Aurora roseis digitis.

Et auroram ῥοδοδάκτυλον, id est, roseos digitos habentem appellat. Ita enim exorditur lib. 2. & 8. & 17. Odisseæ:

Ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος ἠώς.

Quem versum etiam repetit lib. 4. eiusdē operis nō semel, & libro. 5. & libro. 9. etiam multis locis, & libro. j. & vltimo Iliados, & alibi sæpe. Ex quo Virgilius videtur fuisse illud mutuatus lib. 2. Aeneidos:

Aurora in roseis fulgebat lutea bigis.

Illudq; nescio cuius, quod ad Homerum propius accedit:

--Et roseis manibus sydere dispulerat.

Sed & idem Virgilius lib. j. Aeneid. de Venere loquēs:

Ven⁹ rosea ceruice.

Dixit, & auertens rosea ceruice refulsit.

Thetis argēteis pedib.

Thetidē quoq; Homerus vocat ἀργυρόπεζαν, id est: argenteos pedes habentem, cùm scribit lib. Iliados 9.

Μήτηρ γάρ τέ μέ φησι θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.

Et lib. 18.

Ἣ δ' αὖτ' Οὔλυμπόν δε θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.

Et lib. vltimo,

Ὣς ἔφατ' οὐδ' ἀπίθησε θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.

Et alibi sæpe. Vti etiam facit Hesiodus in Theogonia:

Πηλεῖ δὲ δμηθεῖσα θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.

Hincque illud Ouidij in Epistola Acontij ad Cydippen.

Et Thetidis quales uix reor esse pedes.

Venus item argēteis pedibus. Hebe pulchritala.

Et hoc quoque epitheto Pindarus appellauit Venerem, Pythiorum Ode. 9. Sed & Heben Homerus ipse καλλίσφυρον, id est, pulchritalam, scilicet pulchros talos habētē, cum lib. 11. Odysseæ, nō multū ante finem tum in Himno Herculis leonini animi.

-Καὶ ἔχει καλλίσφυρον Ἥβην.

Latona quoque.

Similiterque Latonam in Himno Dianæ:

Ὕμνουσι Λητὼ καλλισφύρον.

Et leda.

Et Ledam in Hymno puerorum Iouis:

Λήδης καλλισφύρου ἀγλαὰ τέκνα.

Et Ino Leucothea.

Et Ino Leucotheam li. 5. Odisseæ:

Τὸν δὲ ἴδε Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνώ.

Quod & ex ipso Homero annotauit Aelianus lib. 12. de uaria Historia, quo loco describit pulchritudinem Aspasiæ. Homerus (inquit) pulcherrimas fœminas suo quodam uocabulo καλλισφύρους appellat.

Calypso pulchris crinibus.

Et Calypso ἐυπλόκαμον, id est, pulchris crinibus, quasi dixeris vno uerbo pulchricomam, lib. v. Odysseæ, circa principium:

Et Ceres.

Νύμφην ἐυπλόκαμον ἐπὶ ἠγημερτέα βουλήν.

Et similiter Cererem eodem libro:

Ὣς δ' ὁπότ' Ἰασίωνι ἐυπλόκαμος Δημήτηρ.

Et lib. 14. Iliados:

Οὐδ' ὅτε Δήμητρος καλλιπλοκάμοιο ἀνάσσης.

Et Circes.

Et Circen lib. 10. Odisseæ:

Ἔσαν δ' εἰνὶ θύρῃσι θεᾶς καλλιπλοκάμοιο.

Et Latona.

Et Latonam in Hymno Apolinis:

Λητὼ τέξεσθαι καλλιπλόκαμος τότ' ἔμελλεν.

Et non multo post:

Οὔνεκ' ἠύκομος τέκε Λητώ.

Et Gratiæ.

Et Gratias quoque statim post:

Αὐτὰρ ἐυπλόκαμοι Χάριτες.

Nam ἐυπλόκαμος & καλλιπλόκαμος, & ἠύκομος idē significāt, (ut iā diximus) quod pulchricoma. Sed & statim post in eodē Hymno, & Latonā ipsam χρυσοπλόκαμον, id est auricomam: & alibi eandem vocat καλλιπάρῃον, id est, pulchram genis, vt suprà Themidem:

Latona auricoma. Et pulchrigena.

Οὔνεκ' ἄρα Λητοῖ ἰσάκετο καλλιπαρῄῳ.

38 Sed, vt ad præcedentia redeamus, idē lib. 18. Amathiā vnam Nereidum similiter vocat ἐυπλόκαμον. Et in Hymno Mercurii non semel Maiam ipsius Mercurij matrem. Et illo quoque libro 18. & iterum 20. Thetin καλλιπλόκαμον:

Amathia pulchricoma. Et Maia. Et Thetis.

Μητρὸς δ' ἐκ Θέτιδος καλλιπλοκάμου ἁλοσύδνης.

Musæ nigris oculis. Nigri oculi ad formam pertinent.

Et in eo Hymno, quem Iouis filiis dicauit, Musas ἑλικώπιδας, hoc est nigris, siue nigricantibus oculis vocauit, tanquam dicas nigroculas, si ita fari liceat:

Venus nigris oculis. Et Helena. Et Thetis. Et iterum Venus.

Ἀμφὶ Διὸς κούρους ἑλικώπιδες ἔσπετε Μοῦσαι.

Nam & id ad speciem mulieris pertinere declarat idem Homerus, qui lib. 1. Iliados eodem epitheto insigniuit Chryseidē, formosissimam uirginem:

Πρίν γ' ἀπὸ πατρὶ φίλῳ δόμεναι ἑλικώπιδα κούρην.

Et Pindarus eodem epitheto Venerē Dearum pulcherrimam insigniuit, Pythiorū Ode 6. quam sic inchoauit:

Ἀκούσατ'. ἦ γὰρ ἑλικώπιδος Ἀφροδίτας
Ἄρουραν.- Vbi & id interprete ad pulchritudinē retulerunt. Et Q. Calaber Helenam & Thetidem, quæ & ipsę formosissimæ fuerunt, similiter ἑλικώπιδας vocauit. Sed & ipsam Venerē Homerus & Hesiodus ἑλικοβλέφαρον, quod idem significat, nigris scilicet oculis, vocarūt: ille in 2. Hymno ipsius Veneris:

Χαῖρ' ἑλικοβλέφαρε γλυκυμείλιχε.

Hic uero in Theogonia:

Καὶ Θέμιν αἰδοίην, ἑλικοβλέφαρόν τε Ἀφροδίτην

Quanquam scio, nonnullos hanc Veneris appellationem ad supercilia referre. Sed quod ad nostram oculorum nigredinem, pro.

proindeque ad eorum pulchritudinē pertinet; eò spectat, quod scribit Euripides in Bacchis:

Οἰνωπὰς ὄσσοισι Χάριτας Ἀφροδίτης ἔχων.
Nigras oculis Gratias Veneris habens.

Ex quo & illud Catulli ī amicā Formiani:

Salue nec minimo puella naso.
Nec bello pede, nec nigris ocellis,
Nec longis digitis, nec ore sicco,
Nec sane nimis elegante lingua,
Decoctoris amica Formiani.
Ten' prouincia narrat esse bellam?
Tecum Lesbia nostra comparatur?
O seclum insipiens & infacetum

Illudque Plauti in Pœnulo:

Atqui ipsa ea'st,
Specie venusta, ore paruo, atque oculis pernigris.

Et illud quoque Naumachij Poetæ Græci, apud Stobęum Serm. 72.

Μηδὲ μέλαινε τεοῖσιν ὑπὸ βλεφάροισιν ὀπωπάς.

Illud denique Peryctiones Pythagoricæ, ex libro *περὶ γυναικὸς ἁρμονίας*, hoc est, de mulieris cōcinnitate, *Οὐδὲ χρίεσθαι πρόσωπον λευκαίνουσα οὐδ' ἐρυθραίνουσα τοῦτο, ἢ μελαίνουσα ὀφρύας τε, καὶ ὀφθαλμούς.* Hincque D. Cyprianus in libr. de habitu virginum, oculos circunducto nigrore fucatos carpit, ut D. Hieronimus fuliginatos. Nec id tantùm ad fœminarū, sed & ad virorum formam pertinet (vt id in transcursu dicam) vt cōstat ex loco illo Horatij lib. 1. Carm. Ode. 32.

Etiam in viris.

Et lycum nigris oculis, nigroq́; crine decorum.

Vbi Acrō, Pulchritudo, ait, puerorū sæpe nigris decoratur oculis. Itē in Arte Poetica:

Spectandum nigris oculis, nigroq́; capillo.

Et Lucianus Dialogo primo *Νεκρικῶν*, vbi iubet Pollucē renuntiare formosis quibusdam, quod apud homines neque flaua coma, nec cærulei nigriue oculi, neq; rubor faciei amplius vllus est.

39 Nymphæ pulchræ.

Postremò idem Homerus (vix enim relinquere eum possumus) libro 6. Odysseæ, describens chorum agrestem ludentium in monte Nympharum, quæ Dianam ducem sequebantur, ita infit:

Πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα,
Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.
Omnes autem hæc capite supereminet, & fronte,
Facilè autem conspicua, pulchra autem omnes.

Qua in re subit in mētem illud ipsius Ouidij lib. Fastorum 6. ad finem:

Nec quòd laudamus formam, tu turpe putaris.
Laudamus magnas hac quoque parte deas.

44 Homerus heroas à pulchritudine laudat.

Sed ad Homerū redeamus, q in Agamēnone quoq;, & Achille, altero regū, altero bellatorū maximo, atq; ēt in Menelao, Polyxeno, Nireo, Patroclo, Deiphobo, Aenea, Vlysse, Thelemacho, Thrasymede, Euryalo, Laodamāte, Ganymede, Paride, mēbrorū formæq; dignitatē laudauit; qđ nō ille fecisset, nisi magnū illud bonū esse intellexisset. Quanq̃ Valla in eo lib. quē de Honesta voluptate scriptū reliqt, opinat Homerū nō tā laudauisse pulchritudinē in illis inuētā, q̃ affinxisse, vt laudaret doceretque illud magnū bonū esse, & in oculis hominū collocādū. Virgilius quoq; Homericæ p omnia perfectionis imitator, Apollinem formosum appellat Eclog. 4.

Lino formosus Apollo.

Et eiusdem ætatis Poeta alter, libr. 2. Amor. Eleg. tertiò.

Pauit & Admeti tauros formosus Apollo.

Sed & ipse Virgilius alterū Deū Mercuriū à forma quoq; laudauit, lib. 4. Aeneid.

Omnia Mercurio similis, vocemq́;, coloremq́;
Et crines flauos, & membra decora iuuentæ.

Quin idem autor eodem in opere, Euryali, Iuli, Lausi, Turni, Herculis Auentini, Pallantis, ipsius Aeneæ, Virbij, Asturis speciem prosequitur honore verborū. Nam de Eurialo lib. 5.

Eurialus forma insignis. & lib. 9.

Euryalus formosus.

Et iuxta comes Euryalus, quo pulchrior alter
Non fuit Aeneadum.

Item de Iulo, eiusdem operis lib. 5.

—Formaq́; ante omnes pulcher Iulus.

Et iterum lib. 7.

Aeneas primiq́; duces, & pulcher Iulus.

Et lib. 9.

—Ante omnes pulcher Iulus.

De Lauso & Turno simul, eodem lib. 7.

Iulus quoque. Et Lausus Et Turnus.

Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

Et de ipso quoque Turno alibi in eo. libr.

—Ante alios pulcherrimus omnes
Turnus. Et rursus eod. lib.
Hunc decus egregium formæ mouet.

De ipso quoque Lauso & Pallante simul, libro x.

Pallas Euandrius.

—Hinc Pallas instat, & vrget,
Hinc contra Lausus: nec multum discrepat ætas.
Egregij forma.

De Hercule & Auentino lib. 7.

Hercules. Auentinus.

—Satus Hercule pulchro Pulcher Auentinus.—

De Aenea lib. 4.

—Hærent infixi pectore vultus.

Et alibi:

—Ipse ante alios pulcherrimus omnes
Infert se socium Aeneas.

Aeneas.

De Virbio lib. 7.

Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius.— De Asture eo. lib. 9.
—Sequitur pulcherrimus Astur.

Virbius. Astur.

Itē de Arcente Siculo, Arcentis filio. e. li. 9.

Stabat in egregijs Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera.

In Euryalo quoque ipso de hac re sententiā tulit lib. 5. eiusdem operis:

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

Virtus gratior in pulchro corpore.

Quam

Quam quidem sententiam è nostris aduocat approbatque Lucas Pen. in l.j. col.j. in 2.q.in prin.C. qui ætate, vel profess. se excu. lib.x.& Alex.consi.209. ponderatis his col. 2.ver.dictus verò iuuenis,lib.6.Eā tamē Seneca(vt erat Stoicorum penè dixerim Stoicissimus)epist.ad Luciliū.67.reprehēdit,& id quidem iniuria. Quamuis enim in corpore pulchro melior an perfectior virtus non sit nescio tamen quo pacto acceptior est, & gratior. Nihil dicebat Domitianus apud Suetoniū, gratius decore. Et,vt dicit Iacobus ille illustris Purlissarum Comes, de liberorum educatione. Quo quisq; pulchrior est, eo magis virtus in eo refulgeat, necesse est. Ante vtrunque autem Orpheus hoc maximo præconio extollit Iasonem; de quo in hunc ferè sensum canit:

Decore nil gratius.

Iason formosus

Clarior in cunctis diuus splendebat Iason.
Iuno etenim letos oculis adflarat honores,
Et pulchrum dederat magnumq; & pectore fortem.

Versus autem Orphei hi sunt:

Τοῖσι δ' ἄρ' ἐν πάντεσσι μετέπρεπε δῖος Ἰήσων.
Ἥρη γὰρ περὶ πάμπαν ἐτίετο, καί οἱ ἔδωκε
Κάλλος τε μέγεθός τε, καὶ ἠνορέην ἐπέρασεν.

Plinius autem lib.j. epistolarum ad Iuniū Mauricū scribēs,cuius nepti ex fratre maritum delegerat quempiā. Est,inquit, illi facies liberalis,multo sanguine, multo rubore suffusa : est ingenua totius corporis pulchritudo,& quidem senatorius decor:quę ego nequaquam arbitror negligenda. Debet autem hoc castitati puellarum , quasi præmium dari.

41 Sed vt Helenam resumamus. Isocrates ille Orator clarissimus,elegantissimam de ipsius laudibus Orationem conscripsit , in qua & hoc memoriæ prodidit,Grecæ quidem , sed hoc sensu : Grauius pro Helena Dij immortales pugnauerūt,quàm cū aduersus gigantes prælium commiserūt. Nā cum gigantibus concordes, & inter se cōiūcti simul,& vnanimiter pugnas inierūt. Pro Helena verò cōtrarias inter se acies instruxerūt, & aduersis telis alter alterū petiuerūt.Quæ cū ita sint,& illi merito eo fuerūt animo,& ego eā tātis laudibus cumulare possum,& debeo Maximā enim partē habuit pulchritudinis,quā dignissimā, preciosissimam,augustissimam denique omniū rerū existimauerūt. Hæc Isocrates, qui postea & alia quoque in laudē pulchritudinis congessit, quæ ideo subscribere supsedi:quia & multa sunt, & quilbet qui id nosse velit,illic facillimè poterit inuenire. Eū autē locū, quē ex eo citauimus, propè iisdē verbis adscripsit Lucianus(si is est)in eo libro,cui Charidemus titulus est,quē & nos suprà retulimus.Et eū quidē ita propemodū cōclusit: Quo sanè argumēto qdnā aliud manifestius,aut clarius esse potest, q̄to ēt ipsis dijs iudicibus, cæteras mortaliū res oēs antecellat pulchritudo: Nam cū pro aliarū quidē rerū nunquā vlla ullo modo inter se discordes fuerint, pro pulchritudine autem non solum filios suos in mortem obtulerint,sed ipsi inter se dimicarint, nonnulli quoque vulnerati fuerint: an nō omnibus adeo calculis cēsuerunt pulchritudinē cæteris reb. vniuersis anponēdā esse? Quæ ēt omnino deprompta sunt ex Homeri Iliade.Et in eo,quoq; libr. sunt & alia multa in laudē ipsius pulchritudinis edita , q̄ tu,si animo sedeat, videre poteris.

Helenæ pulchritudo, vide sup. num. 32.

42 Quid,quod Philosophi rerum iusti æstimatores , inter præcipua naturæ primigenia,in quibus plerique summum bonum reposuere, annumerant pulchritudinem corporis Plato Philosophorū grauissimus lib. j. de Legibus bona bifaria diuidit:alia enim diuina esse,alia humana. Horum autem primum dicit esse sanitatē:deinde pulchritudinē tertiū vires ad cursum , & alios corporis motus quartū diuitias Qd & ipsum tradit lib.6.de Rep.Sed & idē li de Legibus 2.& iterū in Gorgia & Lucianus in e.li.cui titulum fecit, ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ προσαγορεύσει πταίσματος, cātilenam hanc in cōuiuiis celebrari solitam memorant, ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνητῷ: δεύτερον δὲ φυὰν καλὸν γενέσθαι: τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως. Quibus significatur,Optimū , & potissimū esse bonā ualetudinē, proximū formā tertiū diuitias. Quæ quidē cantilena ex Simonidis Poematis deprompta est, si uerum dicit Theodoretus in lib.de Iudicio.Verum id & alii assignāt Pythagoræ.Cui(vt id obiter dixerim)quartū addit Sclerius apud Stobæū , Serm. 101. ætate uigere cum amicis ἡβᾶν μετὰ τῶν φίλων.

Formæ inter naturæ primigenia bona.

43 Enimuero multi formam bonæ ualetudini præferre, nō dubitarunt moti ex hoc, ut arbitratur Valla in eo. li.quem nuper citauimus, quod secū pariter forma sanitatem habere existimetur. De quo est illud Ciceronis,lib.j.Officiorum,quo loco de tēperantia disserit, Venustas & pulchritudo corporis secerni non potest à valetudine. Quem in ea re ut aliàs sæpe, in Officiis imitatus D.Ambrosius,& ipse lib.Officiorū 1. Pulchritudo , inquit, suprà salubritatē ac valetudinē videtur excellere: & tamen sine his esse non potest,neque ullo separari modo:quoniā nisi bona ualetudo sit , pulchritudo esse ac uenustas non potest. Idem Cicero lib.4.Tusculanarum quæstionum, inter præcipua corporis bona pulchritudinē primo loco collocat, inquiens: Sunt enim in corpore pręcipua,pulchritudo,vires,ualetudo, firmitas , uelocitas. T. Lucretius & Philosophus & Physicus & Poeta celebratissi-

De eadē re. Forma ualetudini præfertur.

tissimus, testis est formam hominũ semper in honore & pretio fuisse habitã. Cuius hoc carmẽ est lib. 5. de rerum nat.

Condere cœperunt tum urbes, arcemque locare
Præsidium reges ipsi sibi, perfugiumque,
Et pecudes & agros diuisere, atque dedere
Pro facie cuiusque, & viribus, ingeniisque.
Nam facies multum valuit.—

Chasse. furtum. Ex his aũt multa à nobis furtò surripuit Bartolemæus Chassenæus in suo Catalogo Gloriæ mũdi, pte 11. ꝯsideratione 30.

44 *Formosi reges ante alios delecti.* Sed, vt redeamus, nõ mirũ si principes in distribuẽdis reb. formosos cæteris anteponebãt, cũ & prisco illo tpe ipsi principes & reges apud plerosq; deligebant, q forma cęteris pstabãt. Onesicrit⁹ autor est, & post eũ Strabo li 16. Indos, q Catheã incolunt, adeo pulchritudinẽ excoluisse, vt regẽ eligerẽt, q cæterorũ esse pulcherrim⁹. Qđ & tradit Diodorus Siculus lib. 17. quo Alex. vitã describit: vbi & illud quoq; tradit, apud eã gẽtẽ, q̃ Sopithæ regi parebat, ĩ mr̃imonijs ꝯhẽdis, neq; dotis, neq; magni apparat⁹, sed formę dũtaxat rõnẽ hẽri corporisq; pulchritudinẽ p oĩb. ĩ magna fuisse æstimatione atq; ĩ ipsa statim infantia puerorũ discrimẽ fecisse, vt q mẽbra et robur ad bonũ corporis statũ idonea hr̃e viderent, eos educarẽt, cæteris mortẽ inferrẽt. Idẽ Strabo scribit lib. 17. Aethiopes Meroitas regẽ cõstituere solitos, q forma cæteros excelleret. Qđ & recẽsuit Arist. li. Polit. 4. c. itẽ 4. & Põponius Mela li. 3. id tñ nõ oĩb. Aethiopib. sed Automolis tm̃ attribuẽs. Nicolaus aũt li. περὶ ἐθῶν apud Sto. Ser. 42. tradit Aethiopes pcipuè suas sorores honorare: Regesq; maximè relinquere successiones, nõ suis, sed sororũ filis, ꝙ si nullus successor sit, pulcherrimũ ex oĩbus, bellicosissimũq; creare regẽ. Qua in re Indi & Aethiopes nãm imitari videñt,

Apes oĩum formosiss. in reges deligunt. q̃ apes ẽt docuit reges sibi deligere ĩsignis formæ dissimilesq; cæteris, tũ magnitudine, tũ nitore, sicuti memoriæ pdidit Seneca li. de Clemẽtia ad Neronẽ 1. c. 9. & Plinius lib. 11. c. 16. & ante eos Virgilius lib. 4. Georg. & Columella li. 9. c. 10. & oẽs ferè, q scripserunt de naturis aĩaliũ. Atq; ẽt Basilius Magnus in Hexaemero, Hom. 8. vbi de apib. loquẽs, A nã, ingt, principatum oĩum obtinet, magnitudine, forma, mansuetudine cęteris oĩb. antecellẽs. Qđ & idẽ ppè scribit Ambrosius lib. eiusdẽ tituli. 5.

Deus pulchros reges delegit. c. 21. Deũ itẽ nãæ autorẽ imitari videñt, q primos illos Iudæorũ, Reges, Saul dico & Dauid, delegerit, q cæteros pulchritudine anteirẽt: vt videre licet ex primi Regũ c. 10. & 16. & 17. atq; ex scđi Regũ. c. 1. Sed & ex nr̃is legũ interptib. Cepol. in suo opere de Imperat. mili. delig. charta penul. in 10. ꝯsĩone, dicit, ĩ dubio eligẽdũ cẽ pulchriorẽ in Imperatorẽ exercitus. Neq; immeritò, qm̃ plurimis gẽtib. ĩ corporũ maiestate veneratio ẽ, magnorũq; operũ ñ alios capaces putãt, q̃ quos eximia spẽ donare nã dignata est, vt scribit li. 6. & Virg. d. lib. 4. Georgi. tradit de duob. ducib. apũ belli gerantibus, ibi: *—Nam sępe duobus.*
Regibus incessit magno discordia motu.

Horum itaq; deteriorem neci tradi iubet: meliorem autem sini in vacua aula regnare. Cæterum, vt ipse subdit:

Hic melior insignis & ore,
Et rutilis clarus squamnis: ille horridus alter.

Et hoc quidẽ caput, & id qđ ꝑtinẽter seqtur, sibi quoq; impudẽter asseruit Chassenęus ĩ eodẽ opere, parte gnta, ꝯsideratione 18. Et tñ fur ille plusq̃ manifestus, audet in alio loco eisdẽ operis, videlicet in scđa parte, cõsideratione 22. scribere, me multa trãstulisse ex Cælio, lib. Antiquarũ lectionũ 13. cap. 7. atq; ẽt, ex Bñdicto in c. Raynutius, in uerbo, cuidã Petro tradiderũt, de testa. sed quãtũ ad Cæliũ satis illi tñ di in nr̃o tractatu. Retractuũ. tit. 1. §. 1. gl. 9. in verbo, *ou lignagier*, nu. 74. incip. verebar. *Chassenæi furtum.* Quãtũ ad alterũ, nihil aliu d dicã (ne tam multa in re inutili effundã) q̃ quod aliorũ vel inimicorũ, iudicio relinquo, qui etiã si Chassenæo faueбunt, illum calumniæ, & mendacij continuo condemnabunt.

Verũ, ut ad institutũ & Philosophos redeamus, Plato in Lyside scribit celebratũ fuisse vet⁹ puerbiũ, τὸ καλὸν φίλον εἶναι, id est, qđ pulcdrũ est, amicũ esse. Nam & Theognis ante ipsum Platonem statim post initium sententiarum Elegiacarum: 45

Ὅ τι καλὸν φίλον ἐστί, τὸ δ' οὐ καλὸν, οὐ φίλον ἐστί.
Quoniã pulchrũ amicũ est: nõ pulchrũ, nõ amicũ est.

Pulchrũ amabile. Platonicorũ et aliorũ philosophorũ de pulchritudine sententia. Proclus ẽt Lycius, Philosophus Platonic⁹ (alij Proculũ vocãt, alij itẽ Proculæiũ) in illis cõmẽtarijs, quos in Alcibiadẽ Platonis, de aĩa & Dęmone luculẽter ꝯscripsit, ita pulchritudinẽ ęstimauit, vt iustitię anteferret. Sed & paulo post multis pbat, oẽ pulchrũ nãliter esse bonũ: oẽ vero turpe, malũ. Quæ adscripsisse hic nõ intẽpestiuũ erit. Cõstat (inqt) pulchrũ esse amabile sua pte nã: qñqdẽ & extrema pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginem ferẽs, est amabilis, primòq; aspectu aĩos ad se mouet. Qđ ꝯfirmaĩ in Phædro. Re. n. vera καλὸν, id est pulchrũ, siue dr̃ παρὰ τὸ καλεῖν, id est, à puocãdis aĩs, siue παρὰ τὸ κηλεῖν, id est, a pmulcẽdo ĩtuẽtes, certè fm nãm ẽ amabile. Quapp & amor ad pulchrũ dr̃ amãtẽ ducere. Quicqd aũt est amabile, ẽ appetibile. Est. n. amor appetitus aliqs alicuius, robustus ac vehemẽs. Et qcqd amat, appetit aliqd, quo & ĩdiget. Oẽ verò appetibile est bonũ, siue re vera bonũ, siue apparens. Pleraq;. n. nõ bona expetẽda nobis occurrũt,

quā appetētib. se offerūt tāq̃ bona. Demōstratū est aūt à Socrate in Menone, manifestè fieri nō posse, vt q malū quale sit nouerint, ipsum appetāt. Appetibile igit̃ oē bonū est: ac si qdē appetibile sit principi̓r, & bonū quoq; principaliter erit. Sin aūt apparēs appetibile, tale ēt erit bonū. Omnino autē in quolibet terminorū hoc est apponendū, scilicet aut apparēs, aūt re vera. Si enim pulchrum est apparēs, certè & amabile & appetibile, bonumq; pulchro eiusmodi cōsors. Sin aūt natura pulchrū est, & amabile, bonū quoque similiter. At qui quidnam erit appetibile, nunquid malum? At impossibile est, vbi notum fuerit alicui, expeti. Omnia enim bonū appetūt ad malū aūt appetitio nulla fertur: sed neque appetitus fertur ad aliquid, quod neque sit bonū, neq; malū. Quod.n. tale est, gratia alterius agitur, nullusq; finis existit. Omne autem appetibile finis. Atque si qd ex malis appetitur, quoniā apparet bonū desideraẗ vt bonū: & si quid nō pulchrū quū apparet, amatur vt pulchrum. Si igit̃ omne pulchrū est amabile, omne amabile est appetibile, omne appetibile, bonum consequenter omne pulchrum est bonū, atq; vicissim omne bonum appetibile, & appetibile est amabile. Si quidem amare est vehementer appetere. Vnde in Symposio Socrates ait, Bonū amabile esse, sicut pulchrū. Si (inquā) omne bonum est appetibile, appetibile rursum amabile, amabile verū pulchrum: sequitur vt bonū omne sit pulchrū. Hæc ille. Maximus quoq; Tyrius, eiusdē sectæ Philosophus, sermone 11. Quod, inquit, pulchrū est, id neque exitiosum vnquā neque lubricū, neq; flagitium aliquod efficit, neq; quēquam ad infortuniū ducit, aut ad calamitatē deducit, neq; in pnīam desinit. Et paulò pòst: Pulchrū suapte natura pretiosum, vt qđ ēt amabile sit, pulchrū esse oporteat. Item inferius. Et si vnquā pulchrū versat̃ in terra, haud alibi magis id, q̃ in hoīe pulcherrimo intelligentissimoq; cunctorū terrestrium corporū, participiq; animi ipsius pulchri affinis, cernere licèt. Sed & in vniuersum Platonici omnes diffiniunt pulchritudinē esse gratiā quādā viuacem & spiritalē, Dei radio, illustrante angelo, primum infusam. Inde & animis hominū, corporumq; figuris & vocibus, quæ per rationē, visum, auditū animos nr̃os mouet atq; delectat, delectando rapit, rapiendo ardenti inflammat honore. De qua re longè lateq; disserit Marsilius Platonicorū vt postremus, ita doctrina nemini secundus, in Commentariis, quos elegāter & grauiter scripsit in Platonis Symposium, oratione 5.

Sed & Apuleius, Philosophus quoque Platonicus, in Apologia Magiæ prima, scribit animum humanū, præsertim puerilem simplicemq;, sine carminum auocamento, sine odorum delinimento soporari, & ad obliuionem præsentium externari (ita enim loquitur) & paulisper remota corporis memoria redigi, ac redire ad naturam suam, quæ est immortalis scilicet & diuina: atq; ita veluti quodā sopore futura rerum præsagire. Verū in id dēt eligi puer corpore decorus, atq; integer: vt in eo aut diuina potestas, quasi bonis ędibus, diuersetur, aut ipse animus experrectus citò ad diuinationem suam redigatur, quæ ei promptè insita, & nulla obliuione saucia, & hebes, facilè resumatur. Non enim ex omni ligno, vt Pythagoras dicebat, debet Mercurius exculpi. Idē quoque Apologia secunda, ait virginem formosam, etsi sit oppidò pauper, abundè tamen esse dotatā. Afferre enim ad maritū nouam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Legerat, vt opinor, Apuleius Ouidium scribentem, 46 *De eadē re*

—Dos est sua forma puellis.

Sed, vt ad Philosophos redeamus, Aristoteles Peripateticæ familiæ ꝯditor, Ethicorum li. j. c. 8. nō satis esse dicit ad felicitatē idoneum, qui deformis est, aut ignobilis. Antisthenes apud Laertium dicebat bona, pulchra: mala esse turpia.

Et ne quis putet ad tutandā pulchritudinē nobis deesse autoritatē legū: nonne Iustinianus noster, cum alia pleraq; supperet, à qb. laudare potuisset Papinianū illū doctrinæ legalis Thesaurum, & iuris asylū (sic.n. illū vocat Aelius Spartianus in Seuero) cum tñ pternissō oī alio laudis gñe, ex pulchritudine, veluti summo laudis pconio, cōmēdauit, pulcherrimū illū uocans in proemio. ff. §. tertij, uer. nobis aūt. Quam; quidē appellationem etsi Ange. ibi reuocat, & quidem frigidius, vt opinor, ad decorē sciæ, sicuti ēt facit Cy. ī l. ꝓuidēdū. C. de post. nō temere tñ referemus post Alb. ī eodē ꝓęmio, ad corporis pulchritudinē, q̃ & ip̄a multū pōderis hēt ad felicitatē cōparādā, ex iā dicta Peripateticorū sn̄ia. Cui subscribens Bal. nr̄, oīum rerū gnarus, dicit in supscriptione ipsius ꝓę. ff. in verb. Flaui⁹, ın addit. ꝙ decor corporis ꝯfert ad felicitatē in hoc mūdo. Idē in ꝓę. Decr. co. 11. ver. sed pone. dicit, ꝙ si duo sint electi in rectores parib. suffragijs quorū alter sit formosus, sed indoctus: alter deformis, sed doctus: hic pferēdus est. Quòd certè nemo inficiaret̃. Sed tñ Bal. id dicēs, conferensque doctrinam cū forma, apertè ostendit, formam ipsam multū in id facere, qđ tractabat: nec obscurè 47 *Pulchritudo à Iustiniano laudata.* *Papinianus pulcherrimus.*

rè

Pulchritudo felicitatis non minima pars.

te insinuat, si vterque par esset doctrina, pferendum formosum deformi. Quin tanti fecit Alc. pulchritudinem, vt in consil. 209. ponderatis his, col. 2. & seq. libr. 6 consuluerit, nobilem diuitemque mulierem, deformem tamen, quæ pauperem quempiam formosum sibi matrimonio despõderit, non uideri nupsisse indigno, cũ debeat mulieris nobilitas, & diuitiarum copia cum forma viri compensari, per not. in simili, per Bal. Imo. & alios in ca. super co. le 2. de test. Et è diuerso Anto. Imol. & Pano. in eodem c. loquentes in casu illius c. dicunt formam mulieris etiam pauperis compensari cum diuitiis, aut nobilitate viri. Et hunc quidem versi. integrum. pter id qđ in hac postrema editione adiecimus, in suum Catalogum transposuit Barptol. Chas. parte 7. consid. 46.

Forma cum diuitijs & nobilitate compensatur.

Chassenai furtum.

48 Illi autem Aristotelis & Bald. sententiæ, quanquàm Stoici (vt sunt plerunq; aliàs seueriores, ac fere inhumani) refragant: alacriter tamen assentiunt ipsæ mulieres, q forma & pulchritudine felicitatem metiũtur, nihilq; magis cupiunt, quàm esse & videri formosas, & à forma ipsa laudari nec alia laude magis delectantur, neq; illis qequam gratius eo laudis genere præstari pt Horatius libr. Carminum 1. Ode 16. ut se Tyndaridi, quam carminibus læserat, cõciliaret, ab eaque beneuolentiã captaret, nihil habuit ad id consequendum efficacius, quàm vt formosam eam vocaret. Sic enim suam Palinodiam exorditur:

Feminę à forma laudari maxime cupiunt.

—O matre pulchra filia pulchrior.

Idem lib. 4. Ode 13. exprimẽs morem mulierum, felicem mulierem pro formosa dicit. ut inibi annotarunt Acron & Porphyrion, eadem scilicet ratione (ut addit Landinus) qua beatum diuitem dicimus. Nam mulieres in pulchritudine summũ bonũ reponũt. Horatium secutus Epigrammaticus Poeta, lib. 6. Glauciam decore felicẽ dictitat. Pręceptum est Ouidii strenuissimi militis castrorum Cupidinis, morumque muliebrium peritissimi, libro. 1. de arte amandi:

Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos,
Et teretes digitos, exiguumque pedem:
Delectant etiam castas pręconia formę
Virginibus curæ grataque forma sua.

Ex quibus quidem versibus tertium citat Io An. in c. 1. de cleri. vena. Idem quoque Ouidius in libello de medicamine faciei:

Virginibus cordi grataq; forma sua est.

Quinetiam lib. 5. Meta. introducit Arethusam sic loquentem:

Sed quamuis formę nunquàm mihi forma petita est,
Quamuis fortis eram, formosę nomen habebam.
Nec mea me facies nimium laudata iuuabat:
Quaque aliæ gaudere solent, ego rustica dote
Corporis erubui, crimenque placere putaui.

Rursum lib. 9. ipsius Meta. de Byblide loquens:

Nimiumque cupit formosa videri.

49 Hinc multa scim' de pulcritudine mulierum certamina olim proposita, sicuti in Cereris Eleusinæ festo prope Alpheũ, vbi victrix Herodice Cypseli vxor primò apparuit, ut tradit Nicias in Arcadicis, & Athenæus, qui ad sua vsque tempora certamen hoc pdurasse tradit, in quo certantes mulieres Chrysophori nominatæ fuerunt. Quod & apud Eleos factitatũ Theophrastus scribit, peragique iudicium eius certaminis libatione solenni consueuisse: arma quoque victorum fuisse præmia, q Palladi mox dicarentur, aut (vt Leuctrico placet) Dionysio, à victore tæniis augustiore facto, deducentibus eum ad templum amicis pompæ quadam imagine. Adiicit Myrsilus in historiis paradoxis, coronam dari myrteam consueuisse. Sed, & apud Lacedæmonios certamen fuisse pulchritudinis muliebris, apertè insinuant illi versus Musæi, si is est, in carmine de Ero & Leandro:

Mulierũ de pulchritudine certamina.

Καὶ Σπάρτης ἐπέβην, Λακεδαίμονος ἱδρακονάςυ,
Ἧχι μόθον καὶ ἄεθλον ἀκούομεν ἀγλαϊάων
Τοίην δ᾽ οὔπω ὄπωπα νέην,

Sparten peragraui, Lacedemonis uiri urbem,
Vbi laborem & certamen audiuimus pulchritudinũ.
Talem autem nondum uidi puellam.

Quin apud Lesbios (ut tradit interpres Homeri) τὰ καλλιστεῖα certamen erat de formæ muliebris pstãtia in tẽplo Iunonis. Et καλλιστεῦουσα dicebañ, quę præstantissima forma pdita erat: & καλλιστεῖον pmium formosissimæ. Sed & apud Barbaros quosdã tradit Athenæus li. 12. Dypnosophistarũ, ex Cercida Megapolita ĩ iãbis, ἱερὸν τῆς καλλιπύγου Ἀφροδίτης, id est, tẽplum Veneris pulchriclunis, id est, pulchras nates hẽntis, ex fęminarũ de natiũ pulchritudĩe certãtiũ fortuna fuisse ædificatũ. Cuipiã rustico erãt duæ filię venustulę, q inter se de natium pulchritudine certabãt: ob idq; venerunt in publicã uiã, seq; adolescentulo cuipiã vrbano ostẽderũt, vt diiudicaret, vtra earum esset καλλιπυγοτέρα, id ẽ pulchriorũ natiũ: q vtrãque nõ indiligẽter cõspicatus maiorẽ natu pulchriores nates hñe iudicauit: eiusq; amore captus est, ac domũ reuersus, rem totam fratri ordine enarrauit: qui cum ad id spectaculũ & ipse venisset, minoris venustatem adamauit: atq; ob eã rem vterq; rusticas illas vxores duxerunt: qui deinde opibus affluentes, Veneris templum condidere, quæ καλλίπυγος cognominata est.

Venus. Καλλίπυγος

50 Omnium autẽ huiusmodi de pulchritudi-

Certamen de ea re cantatissimum. tudine contentionum decantatissima ea est, quæ inter Iunonem, Palladem, Venerē fuit, cuius Paris arbiter victoriam Veneri tribuit. Quod ægerrimè tulerunt Iuno & Pallas, non tam iratæ, quod essent victę à Venere, quàm ꝙ sua forma spreta fuisset, vt mirè expresit Virgilius statim circa initium Aeneidos, cum inquit de Iunone loquens:

Necdum etiam causæ irarum, sæuique dolores
Exciderant animo; manet alte mente repostum
Iudicium Paridis

Et subdit, *Spretæque iniuria formæ.*
Quasi per illud, iudicium Paridis, non satis expressisset id, qđ erat Iunoni molesti, nisi subiunxisset, Spretæq; iniuria formæ. Sed & Homerus lib. 24. eodemq; vltimo Iliados, narrat, Iunonem ipsam, & Palladem adeò infensas Ilio & Troianis fuisse ob id, ꝙ Paris Venerem illis in forma prætulisset, vt etiā Hectoris & mortui, & procul ab ea iniuria remoti corpus, nequaquam, vt cæteri Dij, miserarentur. Illud autem in illo certamine animaduertēdum est, Palladem Deā castissimam, & eo nomine inter ceteras celebratissimam, non contentam sua naturali forma, sese non indiligenter coluisse, quò formosior & videretur & iudicaretur: quod & Silius Italicus illud iudicium describens lib. 7. Punicorum, admonuit:

Iam bellica virgo.
Aegide deposita, atque assuetum casside crinem
Inuoluit, tum compta comam, pacemque serenis,
Conuiuens oculis ibat, &c.

Venus autem eodem in loco, qa de forma certamen erat, nihil vltrà rerum superesse dicit, veluti res omnes præ forma nihil ducant feminæ. Ita enim facit loquentem ipsam Venerem:

De forma, atque ore, quid vltrà
Iam superest rerum? certat Venus, &c.

Chassenei furtum. Et hęc quidem duo capita, vti erāt in pcedenti editione transtulit Chasse. nulla nominis nostri mētione in suum illum Catalogum parte 2. conti 23.

51 *Mulieres ēt in morte anxiæ, ne forma illis pereat.* Quid, quòd feminę, vel circa mortem anxiæ sunt, ne pulchritudinem amittant, optantque prius mori, quàm desinit esse formosæ, quemadmodū apertè ostendit poeta Venusinus libr. Carminum 3. Ode 27. inducens Europam moribundā hæc dicentem,

O Deorum
Si quis hæc audis, vtinam inter errem
Nuda leones,
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, tenereque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro
Pascere tigres.

Et hinc quoque videri potest prodiisse, ꝙ fœminæ suapte natura illis inuident, quæ se formosiores esse dicūtur. Quod intelligens Ouidius li. 9. Meta. ita scribit: *Mulieres aliis inuidēt, quæ se pulchriores esse dicuntur.*

Et si qua est illic formosior, inuidet illi.

Grauiter igitur & scitè pronuntiauit Musæus in illo opere nuper citato:

Καὶ γὰρ ἐπ' ἀγλαΐᾳ ζηλήμονές εἰσι γυναῖκες. Id est,
Nam ob pulchritudinem inuidæ sunt fœminæ.

Ex quo item est illud Propertij lib. 2. Eleg. 29. ad Iouem pro amica ægrotante,

Num sibi collatam doluit Venus illa per æque.
Præ se formosis inuidiosa dea est.

Sed vocant me ad se iterum sacri diuiniloquiq; scriptores, qui & ipsi palam indicarunt, quāti sit facienda formæ bonitas, quantumq; viperandū sit è diuerso deformitatis vitiū. Nā Diuus Augustinus in lib. de Ciuitate Dei 22. eodemq; vltim. c. 19. & seq. & iterū in eo lib. q Enchiridion inscribitur, c. 92. asserit corpora sanctorū in die iudicij sine vllo vitio, sine vlla deformitate resurrectura. Cuius sentētiæ est princeps sententiarū li. 4. di. 44. Quo in loco illustriū interpretū cętus, nō solum id quoq; affirmat, sed & ex eis multi volūt, damnatorū corpora è diuerso cū suis deformitatibus resurrectura, ad maiorē eorum confusionem. Et id satis innuit ipse Augustinus in lib. nouissimè citato, c. 93. cùm rationem assignat, quare illud inde finitum relinquat, dicens: Non enim nos fatigare debet incerta eorū habitudo, vel pulchritudo, quorū erit cęrta, & sempiterna damnatio. Nā si ad hoc resurgant, vt dānentur, sintq; deterioris, non melioris cōditionis, manifestè apparet, ꝙ nō dabitur eis pulchritudo, quam nō habuerunt, nec auferet deformitas, q̄ habuerūt, vt recte colligit Diuus Bonauentura in ea ipsa di. 44. 52 *Corpora sanctorū sine deformitate resurrectura.* *Cētra dānatorū corpora cū suis deformitatib. resurrectura.*

53 *Christus speciosus.* Ad hęc Dauid omnipotentis tuba Dei, Ode 44. de Christo venturo loquens, Speciosus, ait, præ filijs hominū. In cuius loci enarratione Diuus Augustinus declarat, quare dicatur speciosus per filijs hominū non angelorum. Et iterum Ode xcij. Dominus regnauit, decorem indutus est. Et de eodem Esaias, alter Dei consiliarius, capit. 63. Iste formosus in stola sua. Cui licet refragari vdeatur alter Esaiæ locus de eodem loquens. capit. 53. Non habebat speciem, neq; pulchritudinē. Verùm id quomodo sit intelligēdum tradit Diuus Chrysostomus in Matthæum Homi. 28. vbi videre poteris. Vt iam minus mirum sit, ꝙ Plato in epistola ad Diony. Regē, affirmauit Deum esse pulchrorum omnium causam, quasi totius pulchritudinis fontem, principiū, originem. Sed & aliàs sæpe diuinæ *Deus omnium pulchrorum cā & fons.*

ninæ literæ pulchritudinis titulo, atq; nomine extollunt claras, & insignes pudicitia & cæteris virtutibus, fœminas. Quod videre licèt in Sara, Rebecca, Rachel (ut iam diximus) Abigail, Susanna, Iudith, Hester, filiabus Iob, quas ei Deus dedit in demortuarum locum, & alijs plerisq;. Sed & viros quoque eo titulo insigniuit. Nam de Ioseph scribit Gene. 39. Ioseph erat pulchra facie, & decorus aspectu.

54 Neque immeritò. Nam pulchritudo exterioris hominis ostēdit, refert, exprimit pulchritudinem hominis interioris. Et vt ait Diuus Ambrosius in libr. 2. de virginibus, Species corporis simulacrum est mētis, figuràq; probitatis. Cuius sententiæ testimoniū citant ę nostris Mart. Fan. in tracta. de modo studendi, c. xxx. versi. item & considerandum est. & Lucas pen. in l. 1. co. 1. versi. secundò quæritur. C. qui ætat. vel profes. se excu. libro. x. vbi & ex autoritate Boethij scribit, non esse satis idoneum studiis liberalibus. qui inuenustus fuerit & deformis. Quod & iterum repetiit in l. 1. C. de profe. qui in vrbe Constan. li. 12. Socrates parens Moralis Philosophiæ, in Phædro Platonis, subobscurè quidem, vt solet, innuit bonam corporis figurā bonæ mētis argumentum esse, aut certè adiumentum: illud pulchri equi, hanc equitis sub nomine depingens ac denotans. Eiusdē scholæ Plotinus scribit esse naturaliter intus, bona quæcunque sunt, extrinsecus verò pulchra. Quippe ex interioris formæ pfectione, atq; seminariæ rationis victoria super materiam prouenit externa formositas. At quisquis is est, qui elegantissimū Constantino Panegyricum dixit, cuius initium est, Facerem sacratiss. Imper. Non frustrà (inquit) doctissimi viri dicunt, naturam ipsam magnis mentibus domicilia corporum digna metari: & ex vultu hominis ac decore membrorum colligi posse, quantus illò cælestis spiritus intrarit habitator. Hūc locū imitatus Latinus Pacatus iure inter eloquentiæ principes annumerandus, in Panegyrico ad Theodosium scripto, hanc & de hac re ex sapiētum opinione protulit sententiam: Augustissima quæque species plurimum creditur trahere de cælo. Siue enim diuinus ille animus venturus in corpus, dignū prius metatur hospitium: siue cùm venerit, fingit habitaculū pro habitu suo: siue aliud ex alio crescit, & cùm se paria iunxerunt, vtraque maiora sunt. Et statim post subdit Virtus tua meruit imperium, sed uirtuti addidit forma suffagium. Illa præstitit, vt oporteret te principem fieri: hæc vt deceret. Cui planè consonat carmen Euripidis a Porphyrio illo, qui inter Platonicos propter excellētiam Philosophus appellatur, citatum in Isagogico, id est introductorio dialectic. c. 3.

Pulchritudo exterior, index interioris.

—Πριάμου εἶδος ἄξιον τυραννίδος.

Id est ad verbum,

—Priami species digna imperio.

Nam & Priamus ab ea specie ab Homero lib. 34. Iliados, in infinitis propè locis θεοειδής, id est, specie, forma, facie diuina appellatur. Quanquam & alij in Euripidis Phœnissis (vnde descriptā hanc sententiam aiunt) & Porphyrio nō Πριάμου, sed πρῶτον μὲν legunt. Hanc enim illius esse integram sententiam apud Stobæum Serm. 63.

Priami species digna imperio. *Euripidis locus.*

Ἴδοιμι δ' αὖ τῶν ἔκγον' ἀρρέν' ἀρρένων,
Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιους τυραννίδος. Id est,
Vtinam uidere contingat mihi ipsorum nepotes nepotum,
Primum quidem formas dignos regno.

Plinius autem in eo Panegyrico, quem Traiano dixit, Iam, inquit, proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris longè lateque principem ostentant. & Claudianus de Stelicone,

Iam tum conspicuus, iam tum venerabilis ibas:
Spondebatque ducem celsi nitor igneus oris,
Membrorumque modus.--

Et huc quoque alludit illud Ouidij libr. 2. Fastorum de Lucretia,

Et facies animo dignaque parque fuit.

Et lib. 6. eiusdem operis:

Par animo quoque forma suo respondet in illa,
Et genus, & facies, ingeniumque simul.

Ex nostris Cy. in l. 1. in 3. q. ff. de iuris. omn. iud. scribit in pulchro corpore pulchram quoque animam residere. quem refert & sequitur Alex. consi. 209. ponderatis his, col. 2. versi. dictus verò, iuuenis. lib. 6. Quibus etiam adstipulatur, quòd Hebræi bonum & pulchrum eadem voce appellant tanquam scilicet bonitas à pulchritudine non seiungatur, neque pulchritudo à bonitate. Quod interpretes declararunt in Gene. c. 6. in eodē loco. Videntes filij Dei filias hoīum, ꝙ essent pulchræ. Et in Canticis c. 1. vbi scribit, Meliora sunt vbera tua vino asserūt verti dbuisse Pulchriora sunt Quanq̄ ēt ibi nō Vbera vertendū erat, vt contendit Augustinus Eugubinus.

Cōtrà verò deformitas corporis declarat deformitatem animi. Raren ter enim in corpore deformi nobilis formosusq; animus insidet: vt è nostris asserit Panor. in c. quia diuersitatem. in 1. not. per illum tex. de concess. preb. Vtq; Aspasius prodidit fieri non pt, vt qui omnino deformis est, bonus sit. Cui subscribens Rasis, vir inter Medicos maximi nominis, libr. ad Almansorem 2. c. 33. Cuius, ait, facies est 55

Deformitas corporis animi deformitatem ostendit.

 de-

deformis vix potest habere bonos mores. Et iterum c.54. Faciem fœdam malos mores significare asserit. Et ante illum Galenus lib. de Temperamentis 2. cap. 6. scribit naturam membra componere, prout moribus animæ conuenit. Quod & ipse asseruit tum lib. 1. tum 11. de Vsu partium. Et ut apud Planudem in vita Aesopi ille prodidit, Οἵα ἡ μορφὴ, τοιάδε καὶ ἡ ψυχή. Id est, qualis forma, talis & anima. Ideoque Homerus, quemadmodum eos, quos virtute præstantes heroas facit, decentissima quoq; corporis specie fingere consueuit, θεοειδὴς (quod iam suprà diximus) id est, diuina specie, & θεοῖς ἰκέλους, id est, Deo similes, eos identidem appellans. Ita Thersitæ vt mentem ignauam ac degenerem, sic & corpus ad portentum vsque à capite ad pedes deforme effinxit, vt in eo possis intelligere pessimum animum in domicilio se digno habitasse. Ita enim illum describit lib. 2. Iliados:

Thersitæ deformitas.

Αἴσχιστος δὲ ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε,
Φολκὸς ἔην, χωλὸς δ' ἕτερον πόδα, τὼ δέ οἱ ὤμω,
Κυρτὼ ἐπὶ στῆθος συνοχωκότε. αὐτὰρ ὕπερθεν
Φοξὸς ἔην κεφαλὴν, ψεδνὴ δ' ἐπενήνοθε λάχνη.

Id est, Fœdissimus omnium, qui ad Troiā nauigauerant, altero oculo strabo, altero pede claudo, cuius humeris, & in pectus contractis, vertice acuminato, rara lanugine. Ideoque Lycophron huius turpitudinem expressurus, cum graphicè πιθηκόμορφον nuncupauit, id est, similem simiæ, in cuius scilicet confabricatione iustam fuisse naturam dicere solebat Hippocrates, quod ridiculam animam ridiculo circūuestiuisset corpore. Quod & repetit Galenus lib. 1. de Vsu partium.

Simia corpore & anima ridicula.

56 Quibus adstipulatur, qđ & scribit Proclus in libro de Magia & dęmone, naturam, quæ animis cōiungit corpora, instrumenta eis congrua subministrare, imaginesque animarum in corporibus indicare. Velleius autem Paterculus libro posteriore Romanæ historiæ, de Vatinio illo, cuius odium in prouerbium cessit, hoc in eam sententiam scribit: In quo deformitas cum turpitudine certabat ingenij, adeò vt animus eius dignissimo domicilio inclusus videretur. Et Cornelius Tacitus libr. 12. Iulius, inquit, Pelignus ignaui animi, & deridiculo corporis iuxta cōspiciendus. Quin & Valerius Martialis libr. 12 Epigrammatωn, Zoilum quendam ex oris deformitate malum esse suspicatur:

Vatinianum odium, prouerbio celebratum.

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læsus:
Rem magnam præstas Zoile, si bonus es.

Est & Gręcum Epigrama Palladę in Claudum quempiam li. 2. Epigrammatωn:

Χωλὸν ἔχεις τὸν νοῦν, ὡς τὸν πόδα, καὶ μὴ ἀληθῶς,
Εἰκόνα τῶν ἐντὸς σὴ φύσις ἐκτὸς ἔχει.

Quod ita traducit Morus,

Clauda tibi mens est, ut pes natura notasque
Exterior certas interioris habet.

Ante hos Aristophanes ἐν Θεσμοφοριαζούσαις:

Ταῦτ' ἄρ' ὁ Φιλοκλῆς αἰσχρὸς ὢν αἰσχρῶς ποιεῖ.
Propterea Philocles turpis existens turpiter facit.

Et Ecdorus, alter Poeta Græcus, apud Stobæum, Serm. 88.

Μορφὰς ἀτερπεῖς ὄψιν κεκτημένος,
Παμμιαρὸς ὢν ταύταισι τοὺς τρόπους ἔχεις.
Ἐκ τοῦ κακοῦ γὰρ ἡ φύσις τίκτει κακὸν,
Ὥς ἐξ ἐχίδνης πάλιν ἔχιδνα γίγνεται.
Faciem aspectu deformem possidens
Mores etiam cuiusmodi habes.
Ex malo enim natura malum producit,
Vt ex uipera rursum uipera nascitur.

Quibus concinens Cassius Iatrosopista, Problematωn medicorum c. 51. sic scribit Διατί οἱ τερατόμορφοι, καὶ ἀσύνετοι; ὅτι τοῖς σωματικοῖς τὰ ψυχικὰ συμπάσχει, ὥσπερ τοῖς ψυχικοῖς τὰ σωματικά. Hoc est, Cur monstrosæ formæ homines, etiam insipientes sunt? quia corporalibus cōsentiunt animalia, sicut animalibus corporalia.

Zenodotus tradit, Corytheum quēpiā fuisse insigniter stultū ac vecordē, sicuti et forma erat infelicissima ac fœdissima. Vñ natū Adagiū Κορυθίου εἰδεχθέστερος, id est, Corytheo deformior. Cuius ēt meminit Plutarchus Chæronensis in Lycurgo, refert apud Lacedæmonios ex instituto ipsius Lycurgi partus nutriendi ius patri nō fuisse, sed in quendā locū deportabāt, quem Leschē vocabāt, vbi sedētes ij, q ex tribulibus maximi natu essent, si qdē infantē deformē aīaduerterēt, ad apothecas appellatas exponēdū demittebāt: pinde quasi ci⁹ uita, q minus pulcher statim ab initio, & ad bonā corporis cōpositionē natura pductus esset, neq; sibi vtilis, neq; Reipu. foret. Cui & succinit, qđ Augustinus, ait, & Decreta Canonica clamāt, 41. di. §. vlt. Incōpositio corporis inæqualitatē indicat mētis. Antonius Panhormita (siue is fuit Aeneas Syluius, aut alter qspiā, q ad ipsius Pāhormitæ libellū đ Alphōsi regis facetijs qđā addidit) scribit Barptolemæū Caprā Mediolan. Antistitē dicere solitū, idcirco se ministros forma pstātes qsiuisse, qñ turpes animi, turpia corpora īcolerēt: improbitatē aūt in egregia forma perrarò cōpertā esse. Mirū est, quod tradit Porphyrius, dęmones, quorū animi iniq sunt, corpora habere deformia. Quib. adde, qđ ex nr̄is scribit Bal. in l. obseruare. co. 2. C. quor. ap. nō recip. φ sicut turpis corporis habitudo declarat quē pclinē ad scelera, ita pulchrā ad virtutes. Sequitur Hipp. Marsil. in l. 1. in 57

Corytheo deformior, prouerbium.

Lacedæmoniorum institutum.

prin.

prin.col.pen.ff.de quæst. & Io.Neuizanus inter consi.feudalia Alberti Bruni, consi. 12.patres comederunt col.4.

58 Nec prætermiserim, quod de Philopœmene illustrium Græcorum ducum postremò & Plutarchus,& alij tradiderunt. Is forma fuit non admodum liberali: igitur cùm Megaris eius aduentus expectaretur, parareturque conuiuium apud hospitem ingenti apparatu, illeq; interim ædes omnium subisset primus, credidit hospitis vxor, tum ex forma, tum e ex veste tenui, ex ministris esse quempiam, qui ab ipso duce esset præmissus, illumq; ligna scindere iussit: quod cùm sedulò faceret, inter hæc superuenit hospes, qui re indignitate commotus, quidnam hoc est, inquit, Philopœmenes? Cui ille Dorica lingua, Meæ, inquit, deformitatis pęnas pendo. Quam & ipsam historia versibus cecinit Tzetzes Historiarum Chiliad.6.capite 84.

Παῖς φιλοποίμην κραυσίδος ἦν, βασιλεὺς Ἑλλάδος,
Ἄμορφον δ' εἶχε τὴν μορφήν. παρά τινος κληθεὶς δὲ
Ἀπῆλθεν ὡς πρὸς ἄριστον πρὸ χρόνου τοῦ ἀρίστου.
Ἀπόντος δὲ τοῦ τοῦτον μὲν τῇ τότε κεκληκότος,
Ἰδοῦσα τοῦτον ἡ γυνὴ τελοῦντα τὴν ἀμορφίαν,
Οἰκέτην τε νομίσασα, σχίζειν κελεύει ξύλα.
Ὁ δ' ὢν ἐπιεικέστατος, τὸ κελευσθὲν ἐποίει.
Ὡς δ' ὁ καλέσας ἐπελθών, ἰδὼν τὸ πεπραγμένον,
Τί τοῦτο; ἀνεβόησεν. ὁ φιλοποίμην λέγει,
Τί δ' ἄλλο, ἢ τιμώρημα τῆς δυσειδοῦς μορφῆς μου;

Hoc est,

Filius Philopœmenes Grausidis, erat Imperator Grę
ciæ.
Deformem aût habuit formã. Ab aliquo vocatus aût.
Abijt ad conuiuium ante tempus prandij.
Absente autem eo, qui eum quidem tunc vocauerat,
Conspicata hunc illius uxor existentem deformem,
Famulumq; arbitrata, scindere iubet ligna.
Ille autem existens modestissimus, iussum faciebat.
Vt autem qui vocauerat, uenit, cõspicatus quod fiebat,
Quid hoc exclamauit. Philopœmenes inquit,
Quid uerò aliud, quàm pœna deformis formę meæ?

59 Ex his exijt lex Mosaica, qua deformia & maculosa vetabãtur offerri, vel immolari Domino. Leuit.2.c.& Deuterono. 15. Item alia lex, ne q esset corpore deformis vel vitiatus, panes Deo suo offerret, neq; ad eius ministerium accederet, vt scribit Leui.21.c. & repetitur in ca. hinc etenim. 49. dist. inc. vbi Diuus Gregorius luculenter probat, corporum vitia & maculas, habere symbolum vitiorum animi. Cuius item sententiæ fuit Diuus Hieronymus ad Fabiolam de veste sacerdotali. Præcipitur (inquit) sacerdotibus, vt nulla debilitate insigni es sint, ne truncis auribus, læso oculo, simis naribus, claudo pede, cuti colore mutato: q omnia referuntur ad animæ vitia. Hæc ille. Sed & de iure canonico, sola

De eadẽ re. Sacerdotes nulla defor mitate sint insignes,

corporis deformitas promoueri quenq̃ impedit. c.2.& ibi gl. in verbo, deformitatẽ. & Hostien.& Panor. de cler. ęgrot. & voluit etiam Innoc. in c. ex parte. de corp. vitia. & facit tex. in c. vlt. & ibi gl. & doct. eo. ti. Quibus planè cõsonat vetustus mos Romanorum, apud quos virginem vestalẽ capi fas nõ erat, quæ aliqua corporis labe insignita esset, vt ex Antistij Labeonis autoritate prodidit Gellius lib. Noctium 1.c. 12.& Fenestella de Magistratibus Rom. c. 7. Secundum quam sentẽtiam Diuus Hieronymus parentes arguit, qui deformes filias virginitati consecrant. Ita enim scribit ad Demetriadem virginem: Solẽt miseri parentes, & non plenæ fidei Christiani, deformes & aliquo membro debiles filias, quia dignos generos non inueniunt, virginitati tradere. Apud Senecam lib. 4. Declamationum, lex est huiusmodi: Sacerdos integer sit. Nam (vt paulò pòst subiũgitur) sacerdos non integri corporis, quasi mali hominis res vitanda est. Quanquã & ibi q ro que pro altera parte fertur, legem huiusmodi integrum ad animum referre, non ad corpus. Sed & q ad corpus quoq; respiciat, adstruit Diony. Halica. li. 1. Antiquitatũ Romanarum, vbi laudat Romulum Romanarum legum latorem q sacerdotia non venalia, nec sorte diuidenda fecit: sed cuiusq; curiæ binos creauit supra annum quinquagesimũ natos, excellentes genere, simul & virtute præstãtes, neq; tñ inopes, aut corpore vlla ex parte trunco. Et Plinius lib.7.capit. 23. de Sergio loquens, Quæ omnia, inquit, ex oratione eius apparent habita, cùm in Prætorio, aut, vt alij legũt, in p̃tura sacris arcerẽ à collegijs, vt debilis, id est, mancus. & mutilus. Nã primũ dixerat, illũ dexterã manũ perdidisse. Idẽ aũt lib.28.c. 12. tradit se inuenisse apud authores, his, qui lentiginẽ habeant (ea est vultus deformitas) negari Magicorum sacrificiorũ vsum. Cui concinens Apuleius in Apologia prima, scribit puerũ Magico carmine initiãdũ oportere eligi, inter cætera decorũ, vti s. diximus. Pausanias aũt li.9. Daphnophorũ Apollinis Ismenij sacerdotis cognomen fuisse, quẽ & forma & gñe ĩsignẽ annuũ legebãt.

Vestales ist

Quid plura? deformitatẽ antiq viri re adeo abhorrebant & detestabant, ex pulchritudine uerò tñ sibi fauoris pollicebãtur, vt formoso occurrisse felix omẽ hẽret, d̃formi õ ĩfelix, atq; ĩauspicatũ. Hĩc ĩ d̃formes, fedoq; aspectu hoĩes natũ adagiũ. Σὲ δ' οἰωνίσαιτ' ἄν τις ἰδών. Id est, qui te conspexit augurium capere poterit. Ad quod alludens Iuuenalis Satyr. 5. ait: 60

Deformitas detestabilis. Deformi occurrere infelix omen.

—Tibi pocula cursor.

 Getu-

Getulus dabit, aut nigri manus ossea Mauri,
Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

Aethiopis occurs⁹ mortis portētū.

Quem locum tamen interpretes dissimulanter, aut nescienter transierunt. Hinc autem Imperator Septimius Seuerus ex Aethiopis cuiusdam occursu ingruere sibi mortem concepit, authore Aelio Spartiano in vita illius. Bruto quoque & Cassio in aciem pdituris, obuius Aethiops mortem præsignauit, vt tradit Plutarchus in vita ipsius Bruti. At Augustus Imperator, vt tradit Suetonius, pumilos atque distortos, & omnes generis eiusdem, vt ludibria naturæ, maliq; ominis abhorrebat. Et ex hoc fortè veteri prouerbiū olim dicebatr,

Prouerbiū.

Ἐριννύων ἀπορρώξ, id est, Furiarum stirps, de eo, qui terra esset fœdaque specie, quique (ut scribit Aristophanes) μανικὸν βλέπει, id est, furiosè toruèq; intuetur. Nā & quod noxium est, & exitiale, id à Furiis ortum dicunt, sicuti Aiax in tragedia,

Ἆρα οὐκ Ἐριννὺς τοῦτ᾽ ἐχάλκευσε ξίφος.

61 Nec contennendum est, quod scribunt Athenæus li. 13. Δειπνοσοφιστῶν, & Pausanias lib. 1. quo Attica describit, φ cùm Phyrne, siue, vt alij vocant, Phryne meretrix Thespiēsis in iudicio Atheniensi fuisset cuiuspiam delicti accusata ab Euthia (vt ipsi Athenæo placuit) aut ab Anaximene (vt Diodorus maluit) tandem ob pulchritudinem solam fuit absoluta, cum tunicam à pectore diduxisset: interposito mox decreto, ne quis misericordiæ captandæ gratia epilogis vteretur. Tātum potuit fauor pulchritudinis, vt illam liberare potuerit, quod quidem Hyperidis oratoris clarissimi actio, quanquam admirabilis (vt scribit Quintil. li. 2. c. 16.) efficere non potuerat. Id quod etiā Plutarchus tradidit in vita ipsius Hyperidis. Hæc sanè ea est, de qua Propertius ita cecinit:

Phyrne ob pulchritudinem absoluta.

Nec quæ deletas potuit componere Thebas
Phryne, tam multis facta beata uiris.

Hæc autem historiæ satis comprobat illā Publij Syri sententiam,

Formosa species muta e m mendatio.

Pulchritudo fra⁹ tacita.

Quoniam scilicet formosis fauetur, etiā si nihil dicant. Ex quo & Aristoteles, apud Laertium dicebat, pulchritudinem, παντὸς ἐπιστολίου συστατικώτερον, id est, quauis epistola esse commendabiliorem, siue malis, efficaciorem ad commēdationem: quod & nonnulli Diogeni abscribunt. Theophrastus (ut ille subdit) σιωπῶσαν ἀπάτην, id est, tacitam, siue silentem fraudem, vocabat, φ sine verbis persuadeat. & Carneades ἀδορυφόρητον βασιλείαν, id est, regnum absque satellitio: quòd formosi sine vi impetrent quicquid volunt. Et (vt dicebat Domitianus Imperator Roma. apud Sueto.) nihil gra-

Regnū absque satellitio.

ti⁹ est decore: qd & alibi, ni fallor, retulim⁹.

Quibus addiderim, quę Melancomius 62
quisquis is fuit, de pulchritudine scribit apud Stobæum Serm. 63. Ἐγὼ οὖν πρῶτον αὐτὸν εὐδαιμονίζω τοῦ κάλλους, ὅ δὴ τῶν ἀνθρωπίνων ἐστὶν ἀγαθῶν ἀριδηλότατον μὲν, καὶ ἥδιστον θεοῖς, ἥδιστον δὲ ἀνθρώποις, ἀλυπότατον δὲ τῷ ἔχοντι, καὶ ἐπιγνωσθῆναι ἄριστον. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ἀγαθὰ καὶ λάθοι προσόντα, καὶ ἀνδρεία, καὶ φρόνησις, εἰ μὴ τύχοι ἔργου τινὸς ἀποδεικνυμένου. Τὸ δὲ κάλλος οὐχ οἷόν τε λαθεῖν. Ἅμα γὰρ τῷ ἔχοντι φαίνεται. ὅποι δ᾽ ἄν τις ὅτι, καὶ πρότερον οὗτος ὀξεῖαν αἴσθησιν ἑαυτοῦ παρέχει. Ἔτι δὲ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς οἱ πλεῖστοι φθονοῦσι, καὶ δυσμενεῖς γίνονται. τὸ δὲ κάλλος τοὺς αἰσθανομένους ἑαυτοῦ, φίλους ποιεῖται. καὶ οὐδένα ἐχθρὸν ἐᾷ γίνεσθαι. Quæ sic traduxit Conradus Gesnerus: In primis equidē ipsum felicē existimo pulchritudine, q̄ īter humana bona maximè pspicua & suauissima Diis est, hōinib. gratissima possidenti minimè molesta, cognosci facillima. Cætera. n. bona in hōie sita, vt fortitudo, prudētia latere pōt, nisi opere aliquo demonstrenī: pulchritudo aūt latere nullo mō pōt: statim enim in principio celerē sui sensum exhibet. Ad hæc, bonis qdē plurimi inuidēt, & inimici reddunī: pulchritudo aūt eos q ipsam sentiunt, amicos reddit, & neminem sibi inimicum fieri permittit. Sed & inibi Dius quispiam Phythagoricus hæc quoque in laudem pulchritudinis prodidit: Τίς ἀγών, ἢ βιωτὰς ὄντως νομισθοῦντι εὐδαίμων ζωά; καὶ τίνας ποτὶ χρὴ κρίνειν εὐδαίμονας, ἢ τὼς διὰ τῶς σκήνεος καλλονὰν ἔχοντας, δώρημα φύσιος. Τούτως γὰρ, ὡς ἐστὶ, μαστότερον οἱ πλεῦνες ὡς θεὼς, ἢ θεῶν ἱδρύματα, ὑπερέχουσι, καὶ θεραπεύουσι, θρησκεύοντες οὐ κακὰν θρησκείαν. καὶ οὕτως, ἐμοίγε καταπέλλεται ἔχειν τὶ σεμνὸν καὶ θαυμασμῶ ἄξιον. τὼς μὲν γὰρ ἀτέρως τῶν ἀνθρώπων, χάριν ἐπαιτεῦντι οἱ εὖ ἔρξαντες: τοῖς δ᾽ εὐμόρφοις τὸ ἐναντίον. Id est, Quęnā vera est felicitas vitæ, & q alij beati iudicādi, q̄ p louē, q corporis pulchritudine pditi sunt, naturæ dono (Illos. n. plurimi, ceu Deos, aut Deorū statuas maximi faciunt, & colunt, inseruiētes eis, non tn̄ vt dēant. Et re uera mihi vr̄, pulchritudo, nescio qd reuerendum & admiratione dignum cōtinere. A cæteris enim hōibus, q eos bn̄ficio affecerunt, grām reposcunt: à formosis verò ꝯ.

Pulchritudinis laudes.

Deniq; qd de impudicitia formosarū 63
suprà diximus, non eò spectat, vt omnes formosas impudicas, deformes ꝯ pudicas sp existimemus, vt scribit Palladas apud Stobæum c. 5. qd est de temperantia:

Deformes sępe impudicas esse, & contrà formosas pudicas.

Οὔτε τὸ δύσμορφον πάντως ἀνύποπτον ὑπάρχει,
Οὔτ᾽ ἀκολασταίνειν πᾶσα πέφυκε καλή.
Καὶ γάρ τις διὰ τὴν ὥραν τοῖς πολλὰ διδοῦσιν
Οὐχ ἕπεται. πολλὰς δ᾽ οἶδα γυναῖκας ἰδὼν
Οὐχὶ καλὰς τὴν ὄψιν, ὀπυιομένας ἀκορίστως,
Καὶ τοῖς χρησαμένοις πολλὰ χαριζομένας.

Id est,

Id est, ad verbum:

Neque quod de forme est, (siue uno uerbo deformitas) *caret suspicione:*

Neq; intemperans esse, quæcunq; formosa est: solet.

Quædam enim eos, qui ob formam multa largiuntur,

Non sequitur: multas verò est mulieres videre,

Non pulchras aspectu, coeuntes insatiabiliter,

Et his, qui eis vtuntur, multa gratis offerentes.

Ex quibus intelligis, magnum illud incõmodum accidere viris, qui deformes vxores, sed impudicas, nanciscunẽ, quòd hæ cùm gratis ob deformitatem minime sõlicitentur, pretium libidinis vltro viris offerunt, sua & maritorũ bona in eam rem profundentes. De quibus uidebis infrà in 9. lege connubiali, nu. 111. incip. de posterioribus.

64 *Formosa vxor quibus potissimum rationibus diligenda.* Vxor ergo formosa (vt tandem concludamus) & deligenda esse videtur, & omnibus votis expetenda. Tum ob eas, quas suprà diximus, rationes, tum & alijs potissimum duabus minimè contemnẽdis. Primùm quidẽ, vt formosa vxor formosos tibi pariat filios, qui plerunque speciem effigiemq́ue matris referre consueuerũt, vt attestatur Germanorum ex Bebelio adagium, Ex turpi vacca, turpis generatur uitulus. Qua de re paulò pòst plura subijciemus. Propterea Iuno Virgiliana in hæc verba Aeolum alloquitur:

Formosa vxor formosos paris liberos.

Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nimphę,

Quarum quæ forma pulcherrima, Deiopeiam

Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo:

Omnes vt tecum meritis pro talibus annos

Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.

Quo in loco, cuius rei causa formosas magni facere debemus (nisi surdo narratur fabula) facilè perspici potest, vt scitè dixit & annotauit Franciscus Barbarus libr. de re vxoria, qui meo munere in lucem prodijt. Ex his autẽ, quæ diximus, liquidò apparet, nos magnopere in eam rem satagere debere, vt formosissimos quantum in nobis est, liberos gignamus. Cuius etiã rei nos monuit diuinus Plato lib. 6. de Leg. ita scribens: Cogitare omnino spõsus & spõsa debẽt, quo pacto quàm pulcherrimos & optimos ciuitati liberos poterunt procreare.

65 *Altera rõ.* Secundum, vxor formosa ob id etiã ducenda est, vt spreto aliarum cõcubitu, cũ ea quantum fas est, haud ægrè oblecteris, matrimonialemq; palæstram non insatiabiliter exerceas. Nõ enim ad pœnã (cui, qui deformem duxerit, sese addicit) statutũ est matrimoniũ, sed ad solatiũ, vt statim in fronte perhibent sacrę literę, atq; ẽt ad honestam inter cætera voluptatẽ. In qua re non mihi conuenit cum Aelio Vero Comodo Cæsare, patre illius Veri, qui cum Marcho Philosopho impetrauit, q(si Spartianus ver⁹ est autor) vxori de externis voluptatibus conquerenti, dixisse fertur: Patere me p alias exercere cupiditates meas: uxor enim dignitatis nomen est, non voluptatis. Imò verò (si verum fateri volumus) vxor uoluptatis & oblectamenti nomen est, nedum dignitatis. Quod manifestario legum Mosaicarũ testimonio cõprobatẽ, Deuter. 42. Cùm acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis iniungeẽ publicè: sed vacabit absque culpa domui suæ vt vno anno lætetur cum uxore sua. Atq; etiam Solomonis Prouerb. 5. Lætare cum muliere adolescentiæ tuę: quam sñiam citat è nostris Io. Fab. in rubr. Instit. de nupt. Subdit autem Solomon post pauca: Et in amore eius delectare iugiter. Ideo Diuus Bonauentura, Pe. Paluden. & alij plerique in 4. senten distinct. 31. & latissime Martinus, cui est cognomentum Magister, in li. de temperantia, quo loco de castitate coniugali dsseerit, per totũ, tradũt nullo cum modo peccare, qui uxorẽ voluptuose cognoscit, non tamen principaliter causa voluptatis, sed veluti in cõsequentiam generandæ prolis.

Vxor non dignitatis tantum, sed & voluptatis nomen.

Voluptas in concubitu vxoris non est peccatũ, si non ea sit causa principalis.

Sed & illud affirmare audeo, vel reclamante magna Theologorum turba, illũ venialiter tãtùm peccare, qui voluptatem præueniens, uxorem, tanquam uxorem, explendæ uoluptatis causa comprimit, in idq; etiam calidis vtitur. Et ita uoluit gl. in c. quicquid. 32. q. 2. per illum textum, & in ca. adulterij. vbi etiam gl. 32. q. 7. & glos. in c. origo. 32. q. 4. & in c. liberorũ. 32. q. 5. & in Summa 33. q. 4. & rursum in c. vir cum propria, eadem q. & causa, ubi est tex. optimus, quòd ipsa licita admistio coniugis sine uoluptate carnis fieri non potest. Et idem uoluit Collec. in rubri. extrà de spon. & matrimo. & Rom. in rub. ff. solu. matri. col. 4. uersi. tandem scias. Et è Theologis hoc etiam tenuerunt Petr. Pal. in 4. lib. sen. distinctio. 32. quæsti. 3. & Ant. Flor. in 1. parte 3. partis principalis Sũmę, ti. 1. c. 20. §. sextus. & Ang. Cla. in uerbo, de bitum coniugale. uersi. 23. & sentit gl. ord. enarrans illud 1. ad Corint. 7. hoc autem secundùm indulgentiã, cùm dicit, quòd cognoscẽs uxorẽ libidinis uoluptate peccat uenialiter. & Astessa. in sua Summa, li. 8. tit. 9. arti. 2. Marti. Mag. ubi suprà. Et hãc sententiam comprobat tex. apertiùs in dicto capi. quicquid. 32. quæst. 2. & illud Diui August. in lib. de Bono coniugali: Cõiugalis concubitus generandi gratia, nõ habet culpã: concupiscentiæ uerò satiandæ, sed tamen cum coniuge, ꝓpter tori fidẽ, uenia-

66 *Venialiter tantum peccat, qui voluptuose vxorẽ cognoscit.*

venialē habet culpam. Nā & Sara iā senex & sancta, concubitum voluptatem appellat, Genes. 18. Postquam, inquit, consenui & dn̄s meus vetulus est, voluptati operā dabo? Nec abs re diximus, qui vxorem tāquam vxorem cognoscit. Nam si tanquā alienam, adulter est, etiam Senecæ ethnici scriptoris (si ethnicus fuit) testimonio cuius hæc verba sunt in 2. li. huius ti. quomodo in sapientem non cadit iniuria: Si quis cum vxore, tanquam cum aliena, cōcumbat, adulter erit, quāuis illa adultera non sit. Hæc ille: Si igitur de aliena nō cogitat, quāuis voluptatis causa eam ineat, à peccato mortali est immunis.

67 Reijcienda ergo & ꝑcul abigenda Cōmodi sententia est, qui ab vxore voluptatē se iungebat, ea tantùm ductus opinione quod, vt scribit Fabius Quintilianus (si is est) Decla. 14. diliguntur immodicè sola, q̄ non licent: vt in furorem charitas aliqua conualescat, opus est difficultatibus. Breuis de concessis, sed statim satietati vicin° affectus est. Non fouet, nō nutrit ardorem concupiscendi, vbi frui licet. Et quæcunque in mentibus circa permissa coalescūt non sunt desiderij, sed voluntatis. Hactenus ille: Est & in id (vt Hieronymus ad Algasiam, q. 8. memoriæ prodidit) secularis apud Græcos sentētia, Quicquid licet, minùs desideratur. Secundum quam sententiam mulier impudica, apud Solomonē Prouerb. 9. ad alliciendos animos iuuenū ad inconcessam Venerem, hæc clamat: Aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis absconditis suauior. Et, vt scribit Aelius Lāpridius in Alexandro Seuero, Homines illicita magis poscunt, prohibitaque furore persequuntur.

Delectabiliora q̄ non licent.

68 Has autem duas postremas rationes ducēdæ formosæ vxoris, potiùs quàm deformis, intellexit Libanius Antiochenus Sophista, Salonicum literis admonens, vt vxoem, si fieri posset formosam duceret. Malè enim consuli liberis, cùm deformis vxor ducitur. Raró enim ex deformi vxore formosos nasci liberos. Acceditque ad hoc (vt ille subdit) quòd qui forma præstāti vxorem domi habet, alieno toro nō insidiatur. Sed & idem ad Clematium, asserit optimum esse, bona vxore frui, non autem esse deterius habere formosam.

Libanij de his rationibus sentētia

69 Quanquàm scio, quantū ad posteriorē illam rōnem attinet, non semper eos, qui vxores formosas duxerūt, aliarum, vel deformium cōcubitu abstinere. Nam & Euripidis sententia est in Antiope apud Stobæū, in eo Sermone, cui titulus est, περὶ Ἀφροδίτης πανδήμου, id est, de Venere vulgari:

Viri pulchras vxores habentes sæpe alias deformes amant.

Κόρος δὲ πάντων, καὶ γὰρ ἐκ καλλιόνων
Λέκτροις ἐν αἰσχροῖς εἶδον ἐκπεπληγμένους.
Δαιτὸς δὲ πληρωθείς τις, ἀσμένως πάλιν
Φαύλῃ διαίτῃ προσβαλὼν ἥσθη στόμα.

Quibus, significatur, satietatem esse rerū omnium: vnde & nonnullos esse, qui pulchriores vxores fastidiētes, turpibus amoribus percelluntur: & qui epulis splēdidis satiati, viliore, rursus victu delectantur. Aristophanes autem in Pluto, dicit rerū omnium satietatem esse, preterquā diuitiarū,

Satietatem esse rerum omnium.

Ὥστ' οὐδὲ μεστός σου γέγον' οὐδεὶς πώποτε.
Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἐστὶ πάντων πλησμονή.

Verba sunt Carionis Plutum alloquētis.

Sed vt à diuerticulis repetatur instituta 70
narratio, tandemque iudicium in hac re meum proferam, Phocylidis sentētia est, Πάντων μέτρον ἄριστον, ὑπέρβασια δ' ἀλεγεινή. Id est, *Omnium modus est optimus, excessus verò malus.* Quam sententiam repetens Horatius lib. Serm. 1. Satyra item 1.

Modus rerū omnium optimus.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltra citraq; nequit consistere rectum.

Citat è nostris Accur. in rub. Insti. ꝑ quas perso. nobis acquir. & Spec. ti. de aduoc. §. nunc de exordijs. vers. alia quoq; plura. & Alberic. in auth. q̄ ius. col. vlt. C. de procu. & Barto. in l. si ita quis. §. ea lege. in fi. & ibi quoque Iason, col. 6. versi. item dum ista. ff. de verb. obl. & Bal. in c. cum sicut. paulò ante fi. de eo qui mit. in posses. vbi hoc dicit probari in d. §. ea lege. ubi etiam gl. asscripsit initiū huius sentētiæ. & rursus idē Bal. consi. 298. quæritur utrum usurarius. col. 3. libr. 2. & consilio 486. statutū prouidet. colū. 2. uersi. sexta. eo. lib. 2. & Lud. Bol. consi. 62. cor mundum &c. uiso igitur pūcto. colum. 4. Quibus concinens Pindarus Olympiorum Ode 14.

Ἕπεται δ' ἐν ἑκάστῳ μέτρον· νοῆσαι δὲ,
Καιρὸς ἄριστος.

Itaq; cū inter pulcherrimā fœminā & deformissimā media q̄dā forma sit, q̄ nimio pulchritudinis periculo, & summo deformitatis odio vacat, qualis à Q. Ennio in Menalippa, pereleganti uocabulo, stata, dr̄: q͡a nec superbior, nec iuxta Biantis sententiā, cōis futura sit, ob nimiā pulchritudinē: neq; pęnitenda ob immodicā deformitatē: quā formā modicā & modestam Phauorinus apud Gelliū lib. 5. c. 2. non inscitè appellabat uxoriā. Ennius aūt in ea, quā ꝓximè diximus, Tragedia, eas ferè fęminas ait incolumi pudicitia esse, q̄ stata forma forent. Idcirco hmōi mediocrē formā in uxore ꝓbo q͡dē & laudo: elegātem uerò nimiū, singularemq; atq; excellentē formā, ęq̄ ac solidā & absolutā deformitatē, refugiēdā, ueluti scopulū quēdā cēseo.

Forma mediocris in uxore amplectenda. Stata forma.

Forma uxoria.

In quam sn̄iam non tam pedibus, q̄ stylo, uadit Euripides in Iphigenia in Aulide, 71

De eadē re.

de,cũ inquit non minus uerè, q̃ uenustè:

Μάκαρες, οἳ μετρίας θεοῦ
Μετά τε σωφροσύνας μετέχον
Λέκτρων Ἀφροδίτας,
Γαλανείᾳ χρησάμενοι,
Μαινομένων οἴστρων, ὅτι δὴ
Δίδυμ' Ἔρως χρυσοκόμας
Τόξ' ἐντείνεται Χαρίτων,
Τὸ μὲν, ἐπ' εὐαίωνι πότμῳ,
Τὸ δ' ἐπὶ συγχύσει βιοτᾶς.
Ἀπενέπω νιν ἁμετέρων
Κύπρι καλλίστα θαλάμων
Εἴη δέ μοι μετρία μὲν
Χάρις, πόθοι δ' ὅσιοι,
Καὶ μετέχοιμι τᾶς Ἀφροδίτας,
Πολλὰν τ' ἀποθείμαν.

Qui uersus alijs numerosiorib' traducunt:

Felices, quibus obtigit.
Sors nec summa, nec infima.
Sed sanè modica, & quibus
Castos annuit orea
Nancisci thalamos Venus,
Tranquillaq; perenniter
Consuetudine perfrui:
Quorum pectora mutuis
Flagrant incita flammulis
Postquam iam geminis trahens
Spicla torquet ab arcubus,
Tincta spicula Gratijs,
Coma splendidus aurea
Cupido Deus aliger.
Quorum hac dulce & amabile
Aeuum prospera conferunt.
Vitę hæc perniciem ferunt,
Ac turbam, hunc equidem meis
Formosissima deprecor,
Auersorq; toris Venus.
Sit modesta mihi, precor,
Formæ gratia: sint mihi
Amores liciti, ac pij,
Contingant mediocria
Blande munera Cypridis:
Porrò ingentia deprecor.

Siquis autem velit ad verbum traducere, ita poterit facere:

Felices, qui moderatè Deæ.
Et cum temperantia consortes fiunt,
Thalamorum Veneris
Tranquillitate fruentes,
Perciti æstris, quandoquidem
Duas Cupido auricomus
Sagittas intenderit Charitum,
Alterã quidem ad amabilem sortem,
Alteram ad confusionem vitę:
Auersor hanc à nostris
O Venus pulcherrima thalamis.
Sit verò mihi moderata quidem
Gratia, amores verò casti:
Et particeps sim Veneris, (scilicet moderatæ)
Multam uerò auersor.

Ad quam sententiam, vt opinor, respicit Galenus, q *ἐν τῷ προτρεπτικῷ λόγῳ πρὸς τὰς τέχνας*, id est, in Exhortatione ad bonas artes, laudat illã Euripidis sentẽtiam, *Οὐ γὰρ ὠφελές ἐστι περαιτέρω τὸ κάλλος, ἢ μέσῳ λαβεῖν.* Hoc est, Non expedire pulchritudinẽ vltra capere, quàm in medio. Ad quod etiam referri potest illud Euripidis in Medea: 72

Ἔρωτες ὑπὲρ μὲν ἄγαν
Ἐλθόντες οὐκ εὐδοξίαν,
Οὐδ' ἀρετὰν παρέδωκαν
Ἀνδράσιν, εἰ δ' ἅλις ἔλθοι
Κύπρις, οὐκ ἄλλα θεὸς
Εὔχαρις οὕτω.

Quam nos & infrà in 15. lege connubiali ad aliud non admodum ab hac re alienũ afferemus. Quibus adstipulatur, quisquis id fuit, qui hos versus edidit: nũc enim nomen non succurrit:

Cum media semper gaudebam ludere forma:
Maior enim medijs gratia semper inest.

Quos citat gl. in capi. quærenti, in uerbo, per æquitatis. de officio delega. & in c. 1. in uerbo, modum. de officio custo. & Alber. in l. j. col. 2. ff. de origine iuris. Nam & Plato philosophorum Deus, libro 5. de Legibus, disserit honorem corporis circa medium consistere, ne nimis robustum pulchrumve sit, neve nimis debile, aut deforme. Alterũ enim audaces, inflatosq; animos reddet, alterũ deiectos & illiberales.

E nostris Ioan. Fab. in rub. Insti. de nup. secũdùm hanc sñiam monet, ut uxorem formosam despondeamus magnitudine & pulchritudine: magnitudine qdem, qa pueri, ut plurimùm matrizant (ut ipse loq tur) in corpore: pulchritudine autem mediocri, nõ absoluta, &, ut ipse appellat, mira & nitenti: quam quæ habent, ut subdit, uentis concutiuntur. Ad quod detorquet illud Salom. Prouerb. 11. Mulier pulchra & fatua. Quod tamen nihil ad rem ipsam facit: est enim integra ea sentẽtia huiusmodi: Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra, & fatua. Id est, pulchritudo ĩ muliere impudica, & ideo stulta, est tãquam circulus aureus in naribus suis. Nam sicut sus illum pulchrum circulum aureum, quem naribus gestat, statim luto immergit, ita & mulier illam suam pulchritudinem fœdę libidini prostituit. Huic autem quod de magnitudine scribit Faber (ne id dissimulanter omittamus) quadrat, quod ex autoritate Theophrasti Plutarchus in uita Agesilai, statim post princ. & rursum in lib. de educandis liberis, etiã paulò post princi. retulit, Ephoros olim Lacedæmonios Archidamum regem graui pecunia mulctasse, quoniam pusilli corporis uxorem accepisset, subinde dicentes, quòd regios 73 De eadẽ re. Archidam' rex ab Ephoris mulcta-

...nus, quòd v xorem pusil li corporis accepisset.

Pueri ma tris staturã sequi solent.

glos sibi liberos, non reges edere cogitasset, aut, ut alij interpretantur, non reges, sed reginas potius, id est, fœminas, siue effœminatos. Ita enim Græcum habet, *ὡς οὐ βασιλέας, ἀλλὰ βασιλίδας παρασχεῖν αὐτοῖς διανοοῦντο*. Quasi scilicet à matre potissimũ liberi, aut magnitudinem, aut exiguitatẽ corporis accipiant. Quod & post Galenũ comprobat Albertus Magnus lib. de animalibus 10.c.1.& iterum lib 20.cap.13.& Auicẽna in 21.tertij, & ante illos adstruit Aristoteles li.2.de generatione animaliũ, c.4.& lib. Problematum 10.c.12.& Hippocrates.aut, vt alij malunt, Polybius in lib. περὶ γονῆς, id est, de genitura: vbi & adfert exemplum cucumeris aut cucurbitę, quã si qs iã deflorescentem in paruã heminã condat, cauo vasis illius similis redditur.

Proceritas corporis mulieris, an ad formam pertineat.

74 Sunt tamen, qui autumant (vt & hoc in transcursu attingã) pceritatẽ corporis nihil pertinere ad formã muliebrẽ: de qua re extat lepidissimũ epigrãma Catulli, quẽ non immeritò doctissimum prisci vates appellarunt:

Quintia formosa est multis: mihi candida, longa,
Recta: est: hæc ego sic singula confiteor.
Totum illud formosa nego: nam nulla venustas
Nulla in tam magno corpore mica salis.

Sed non desunt formæ muliebris idonei æstimatores, qui sententiæ Fabri in ea parte subscribant. In quibus Aristoteles lib.4. Ethicorũ, c.3. scribit pulchritudinẽ in magno corpore consistere. Et lib.4. Rhetoricces, c.v. asserit fœminarũ virtutem corporis esse formam, & pceritatẽ. Et Ouidius arbiter spectatorq; formarum elegantissimus, li.3. Elegiarum, amicam laudatã magnitudine corporis.

Longa, decensq; fuit, longa, decensq; manet.

Et apud eundẽ li. Meta.14. Polyphemus in laudẽ Galateæ, quã deperditè amabat, ait:

—Longa procerior alno. Et paulo post:
—Platano conspectior alta.

Sed & Propertius libr.2.

Fulua coma est, longaq; manus, & maxima toto
Corpore.—

Vñ est & illud Ouidij lib.3. de Arte amãdi,

Si breuis es, sedeas.— Item illud,
Parua vehatur equo.—

Virgilius in obscœno carmine, si is est:

O non candidior puella Mauro,
O sed mollior omnibus cinædis,
Pygmæo breuior gruem timenti.

Diana à proceritate laudata.

Añ hos aũt Homerus à proceritate corporis laudat Dianã (qđ iã suprà diximus) & nausicã lib.6. Odyssęę, cũ scribit primùm,

Πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα.
Omnes hæc capite supereminet, & fronte.

Et Nausicaa.

Et statim pòst de ipsa Nausicaa:

Ἀρτέμιδί σε ἐγώ γε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἐΐσκω.

Id est,

Dianæ te ego Iouis filiæ magni
Specieq;, magnitudineq; naturaq; proximè assimilo.

Locum autem illũ priorẽ secutus est Virgili⁹ li.1. Aeneidos, de eadẽ Diana loquẽs:

—Gradiensq; deas superéminet omnes.

Et ouidius lib.3. Meta. de ea ipsa:

—Tamen altior illis
Ipsa dea est, colloq; tenus supereminet omnes.

Violentilla.

Et Statius li.1. Syluarũ de eadẽ quoq;, cui statura corporis similẽ facit Violẽtillam:

--Latias metire quid vltra
Emineat matres, quantùm Latonia Nymphas
Virgo premit.--

Nã dianã Latoniã vocat, q̃ esset Latonę filia. Sed vt redeamus ad Homerũ, is quoq; & à magnitudine laudat Penelopen li.18. ciusdẽ operis ñ semel: & Pãdari filias li.20.

Penelope.

Pandari filiæ.

Μῆκος δ' ἔπορ' Ἄρτεμις ἁγνή.

Minerua.

Et lib.13. rursum 16. eiusdẽ operis, facit Mineruã similẽ *γυναικὶ καλῇ τε, μεγάλῃ τε*. id est, mulieri pulchræ, & magnæ. Et apud eundem lib.15. mulier Phœnissa est,

Καλή τε, μεγάλη τε, καὶ ἀγλαὰ ἔργ' εἰδυῖα. Id est,
Pulchraque, magnaque, & splendida opera sciens.

Alijs aliæ res placent.

Ex qua sñiarũ diuersitate, clarè liquet, 75 nihil esse verius, quàm Virgilianũ illud,

--Trahit sua quenque voluptas.

Citatur à Barb. nostro, consi.38. sapienter scripsit Psalmista, col.3. libr.2. Non omnibus sanè idẽ est stomachus. Et vt ipse scripsit Homerus Odysseæ 14.

Ἄλλος γάρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις. Id est,
Nanque alijs alia res arridentque, placentque.

Et Horatius libr.2. epistolarum,

Denique non omnes eadem mirantur, amantque.

Et Litanus seru⁹ apud Plautũ ĩ Asinaria:

Non omnia eadem æquè oĩbus, hère, suauia esse scito.

Quæ etiam sententia est Pindari Olympiorum Ode 8.

Τερπνὸν δ' ἐν ἀνθρώποις ἴσον ἔσσεται οὐδέν.

Cõnubialis.

Et Plinij lib.21.c.24. cùm dicit, Nõ eadem oĩbus amara esse, aut dulcia. Sed tñ sinamus (vt monet Paulus, armariũ sanctarũ lřarũ, ad Roma. 14.) in suo quenq; sensu abundare: & demus (vt dicit Plinius libr.9. epistolarũ) aliorũ oblectationibus veniã, vt nostris impetremus: hincq; pedẽ maturè referamus: iã enim tps est, vt lex nřa subtexat. Hæc igit erit secũda lex cõnubialis:

FORMOSISSIMAS VNDEQVAQVE VXORES NE DVCVNTO SED ET DEFORMISSIMARVM NVPTIAS CONTEMNVNTO. MEDIOCRITER SPECIOSAS INTREPIDE DELIGVNTO.

IN

IN TERTIAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE, PARS TERTIA.

1 *Mulier an possit se honestè ornare*

QVAE lex me submonuit, vt antequam ad alia transeamus, hoc illud loco sciscitemur. Possitne mulier honestè quidem & citra vituperiũ vti ornatu cultuq;, atq; alijs artib⁹, quò formosior, venustior, elegantior sit, & uideatur. Et primùm quidẽ videtur non posse, autoritate sacrarum literarum. Nã diuinus Propheta in huiusce rei uituperiũ ita scribit, Ode 142. Filiæ eorum compositæ, circumornatæ, vt similitudo templi. Esaias etiam de meretrice loquens, capite 57. Ornasti, inquit, te regio vnguento, & multiplicasti pigmenta tua. Et Ezechiel quoq; c. 23. Circumlinisti stibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri, &c. Et lib. 4. Reg. c. 9. de Iezabel muliere pessima: Porrò Iezabel introitu eius audito, depinxit oculos suos stibio, & ornauit caput suum, &c. Stibium enim id est, quod officinæ hodie Antimonium vocant, quo mulieres ad curam formæ & decoris præsertim oculorum vtebantur, ut tradit Galenus li. 6. de sanitate tuenda. & Plinius libr. 33. c. 6. Hincq; γυναικεῖον Dioscoridi dictum est. Sed vt redeamus, Osias item de meretrice loquens, c. 2. Ornabatur in aure sua, & monili suo, & ibat post amatores suos. Et Ecclesiasticus c. 9. Auerte faciem tuam à muliere cõpta. Ex quo et Genes. 38. Iudas suspicatus est Thamar ex ornatu esse meretricem.

Contra ornamenta mulierum.

Stibiũ quid sit.

2 *De eadẽ re.* Sed audiamus alios, tempore quidem inferiores, nõ tñ eruditione & sanctimonia. Volo, (ait Diuus Paulus, prioris ad Timotheum epistolę, capite secundo) mulieres orare in habitu ornato, aut (vt alij uertunt) in amictu modesto, siue honesto: nã & id quoq; significat Græca dictio κοσμίῳ. Et subdit Apostolus, interpretans uerba pcedentia, Cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa. Alterum quoq; ecclesiæ fulmen coruscum Petrus, in priore Catholica epistola, ca. 3. Mulierum, ait, non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus. In quo loco glos. quam ordinariam vocant, ex Cæcilio Cypriano, ex lib. de habitu virginum sic infit Serico & purpura indutæ, Christũ induere non possunt: auro & margaritis & monilibus adornatæ, ornamenta corporis & pectoris perdiderunt. Diuus autem Ioãnes in Apocalyp. c. 17. introducit meretricem quampiam circundatam purpura & coccino, & inauratam auro & lapide pretioso & margaritis. Vbi secundum sententiã ipsius Cypriani describitur ciuitas meretrix, compta pulchrius & ornata, & cũ ornamentis suis, ac propter ipsa potius peritura. Idem Cyprianus in eo ipso libro de habitu virginum, hæc ferme in eam rem scribit: Cæterum si tu te sumptuosiùs comas, & per publicum notabiliter incedas oculos in te iuuẽtutis illicias, suspiria adolescentum post te trahas, concupiscendi libidinem nutrias, peccandi fomitem succendas: vt & si ipsa non pereas, alios tamẽ perdas, & uelut gladium te & uenenũ uidentibus te præbeas: excusari non potes, quasi mente casta sis & pudica: redarguit te cultus improbus, & impudicus ornat⁹. Et iterũ: Nõ uirgines tantùm, aut viduas, sed & nuptas puto, & omnes fœminas admonendas, ꝙ opus Dei & facturam eius & plasma adulterarę nullo modo debeãt, adhibito flauo colore, vel nigro puluere, vel rubore, aut quolibet denique lineamẽta natiua corrumpẽte medicamine. Et postea subdit: Manus Deo inferunt, quando illud, qđ ille formauit, reformare & transfigurare contendunt: nesciẽtes quia opus Dei est, omne quod nascitur: Diaboli, qđcunque mutatur. Si quis pingendi artifex vultũ alicuius & speciẽ & corporis qualitatem æmulo colore signasset, & signato iam, cõsumatoq; simulacro manus alius afferret, vt iam formata, iam picta, quasi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria, & iusta indignatio videret. Tu te existimas impunè laturam tam improbæ temeritatis audaciã, Dei artificis offensam? Vt enim impudica circa homines & incesta fucis lenocinantibus non sis, corruptis violatisq; quæ Dei sunt, peior adultera detineris. Et rursum: Nõ metuis, oro, quæ talis es, ne cùm resurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoscat? ad sua præmia & promissa uenientem remoueat, & excludat? increpans vigore censoris & iudicis dicat, Opus hoc meum non est, nec hæc imago nostra est: cutem falso medicamine poluisti, crinem adultero colore mutasti: expugnata (aut potiùs expigmata est mẽdacio facies: figura corrupta est: vultus alienus est. Deũ videre non poteris,

Cypriani locus.

fectis, quando oculi tui nō sint, quos Deus fecit, sed quos Diabolus infecit: illum tu sectata es: rutilos atque depictos oculos serpentis imitata es, de inimico tuo compta, cū illo pariter arsura. Sed & inibi alia multa in hanc sententiam differit, q̄ sunt in promptu omnibus. Ex qbus Diuus Augustinus multa ad verbum transtulit in li. 4 de doctrina Christiana, cap. 21. vbi & ipse multa de hac re scribit, quæ & tu videre poteris. Sed vt redeamus ad Cyprianum; is in libro de disciplina & bono pudicitiæ ita de hac re scribit: Semper est misera, q̄ sibi non placet qualis est. Quid capillorum mutatur color? Quid oculorum extremitates suffocatur? Quid facies artibus in diuersam formam couertitur? Quid postremo speculum consulitur? nisi, & cætera, q̄ sequuntur.

3 Tertullianus duos libros aduersus ornatum mulierum conscripsit: priorem, cui titulum fecit, de ornatu mulierum, alterū de cultu fœminarum: in quibus multa in eam rem congessit. Ex quibus illud ex posteriori libro excerpsimus: In dominū delinquunt, quæ cutem medicaminibus vngunt, genas rubore maculant, oculos fuligine collinūt: displicet illis nimirum plastica Dei: in ipsis redarguunt, reprehendūt artificem omnium: reprehendunt enim, cum emendant, cum adijciunt, vtique ab aduersario artifice sumentes additamenta ista, id est, Diabolo. Grægorius Nazianzenus versus in eam quoque rem elegantissimos cōscripsit, quorum initiū est hmōi,

De eadē re.

Μὴ κεφαλὰς πυργοῦτε νόθοις πλοκάμοισι γυναῖκες,
Θρύπτουσαι μαλακὴν αὐχένα ἐκ σκοπιῆς.
Μηδὲ Θεοῦ μορφὰς ἐπαλείφετε χρώμασιν αἰσχροῖς,
Εἴ τε προσωπεῖα, κ' οὐχὶ πρόσωπα φέρειν.

Id est ad verbum,

Ne capita turrificate adulterinis crinibus mulieres,
Mollientes mollia colla ex specula.
Neque Dei formas inungite coloribus turpibus,
Ut personas, & non facies feratis.

Quorum quidem postremus versus videt sumpt' ex Locro Poeta antiquo, apud Iulium Pollucem lib. 5. c. 16.

Οὐ πρόσωπον, ἀλλὰ προσωπεῖον φέρει.
Non faciem, sed laruam gerit.

Aut ex Lucilio, cuius carmen postea adscribemus. Et in eam sententiā multa subiungit idem Nazianzenus ad 334. uersus, ex quibus illud mihi admodum placuit,

— Τήρει δ' ἐμὰς, οἷον ἐτύχθη:
Μηδ' ἐθέλε δοκέειν ἀνθ' ἑτέρας ἑτέρα.
— Serua corpus, quale est fabricatum,
Neque velis videri pro altera, altera.

Alter Gregorius, vnus è quatuor ecclesiæ doctoribus, in Homilia, quam in Euangelium Diui Matth. c. 11. edidit: Nemo existimet in luxu, atque studio pretiosarum vestium peccatū deesse: quia si hoc culpa nō esset, nequaquam Petrus à pretiosarū uestium appetitu compesceret, dicens, Non in veste pretiosa. Pensate ergo, quæ culpa sit, hoc etiam viros appetere, quo curauit pastor ecclesiæ & fœminas prohibere. Hæc Gregorius, qui & ipse in alia Homilia in diuum Lucam ca. 16. enarrās illud, Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura, & bysso, hæc quoque scripta reliquit. Sunt nonnulli, qui cultum subtilium pretiosarumq; vestium non putant esse peccatum. Quod si videlicet culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilāter exprimeret, quod diues, qui torquetur apud inferos, bysso & purpura indutus fuisset. Et paulò post: Quam culpā possumus melius ēt ex diuerso colligere: qa si abiectio vilis indumenti virtus non esset. Euangelista vigilanter non diceret. Erat indutus pilis camelorum.

4 His assentit Augustinus scribens ad Posidonium: quod & repetitur in c. fucare. de consecrati. dist. 5. Fucare pigmentis (ita enim malo legere, quàm figmentis, quod vulgo legitur) quò rubicundior, vel verecundior appareat mulier, adulterina fallacia est: qua non dubito ipsos etiam maritos se nolle decipi, quibus solis permittendæ sunt fœminæ ornari. Ideo autē legi supra, pigmentis: nam ex his fiunt fuci illi, qbus vtuntur. Et hinc Expigmare & Impigmatio, pro fucare, & fucatio, apud Cyprianum in d. lib. de habitu Virginū: licèt vulgo ibi legat, Expugnare, & Impugnatio; quæ verba non quadrant sententiæ. Idem in li. de sermone Domini: Quāta, inquit, amentia est effigiem mutare naturæ: picturam quærere. Tolerabiliora propemodū in adulterio crimina sunt: ibi enim pudicitia, hic natura adulteraт. Diuus quoq; Hieronymus (nisi me fallit memoria) alicubi, locus enim nunc non occurrit, illi, ait, oculos Christianos scādalizāt potius; quæ purpurisso & qbusdam fucis ora oculosque depingunt, quarū facies Aegyptiacæ nimio (aut si mauis minio) cādore deformes, idola mentiūtur, quas nec numerus annorum docere potest, quòd vetulæ sint, quæ capillis alienis verticem struunt & præteritam iuuentutem in rugis anilibus pollūūt. Erubescat mulier Christiana, si naturam cogit in decorem, &c. Et alibi ad Furiam de viduitate seruāda: Quid faciat in facie Christianæ purpurissus & cerussa (quorum alterum ruborem genarū, labiorumque mentitur: alterum candorem oris, & colli) ignis iuuenum, fomenta libidinum, impudicæ mentis indicia?

De eadē re.
Decretorum locus emendatus.
Pigmenta.
Expigmare.
Impigmatio.
Hieronymi locus.

Quo-

Quomodo flere potest pro peccatis suis, quæ lacrymis cutem nudat, & sulcos ducit in faciem? Ornatus iste non Domini est: velamen istud Antichristi est. Qua fiducia erigit ad cœlum vultus, quos conditor non agnoscit? &c. Idem ad Demetriadem de virginitate seruanda, puellas redarguit, quæ ornant capita, crines a frō te demittunt, cutem poliunt, vtuntur pigmentis, adstrictas habent manicas, vestimēta sine ruga, soccosq; crispātes, vt sub nomine virginitatis vendibiliùs pereāt.

5 Diuus item Ambrosius lib. 1. de virginibus: Hinc illa nascuntur incentiua vitiorum, vt quæsitis coloribus ora depingāt, dum viris displicere formidāt, & de adulterio vultus meditantur adulterium castitatis. Quanta hæc amentia, effigiem naturæ mutare, picturam quærere: & dum verentur maritale iudicium, prodere suum. Prior enim de se pronuntiat, q̄ cupit mutare quod nata est. Ita dum alijs studet placere, priùs ipsa sibi displicet. Quem iudicē mulier, veriorem requirimus deformitatis tuæ, quàm teipsam, quæ videri times? Si pulchra es, quid absconderis? Si deformis, cur te formosam esse mentiris? nec tuæ conscientiæ, nec alieni gratiam erroris habitura. & alia quæ mox sequuntur. Sed & posteà quoque paulò ante fi. eiusdem libri: Cernis, vt pompatum ferculis similis incedat, quæ se componit, vt placeat, omnium in se vultus & ora conuertēs, eo ip̄o, quo studet placere, deformior. Priùs enim populo displicet, quàm placeat viro. At in vobis reiecta decoris cura plus placet; & hoc ipsum, quod vos nō ornatis, ornatus est. Certè laceræ vulneribus aures & depressæ, onera miseræ ceruicis, nō sunt alleuamenta lenarum, sed discrimina metallorum: hinc collum catena constringit, inde pedem compes includit. Nec refert auro corpus oneretur, an ferro. Si ceruix premitur, si grauat̄ incessus, nil pretium iuuat: nisi quòd vos mulieres, ne pereat vobis pœna, trepidatis. Quid interest, vtrum aliena sententia, an vestra vos damnet? hinc vos etiam miserabiliores, quàm qui publico iure dānantur: quòd illi optant exui, vos ligari, & alia quæ sequuntur. Idem quoq; libro Hexaemer. 6. c. 8. Deles picturam, mulier, si vultum tuum materiali candore oblinias, si acquisito rubore perfundas: illa pictura vitij, non decoris est: illa pictura fraudis, non simplicitatis est: illa pictura temporalis est, aut pluuia, aut sudore tergitur: illa pictura fallit, & decipit, vt neq; illi placeas, cui placere desideras, q intelligit nō tuum, sed alienum esse, quod placeas, & tuo displiceas authori, qui videt opus suū esse deletum. Dic mihi, si supra artificem aliquem inducas, qui opus illius superioris nouis operibus obducat, nonne indignatur ille, qui opus suum adulteratum esse cognouerit? Noli tollere picturā Dei, & picturā meretricis assumere: quia scriptum est (videlicet 1. ad Corin. 6.) Tollēs ergo membra Christi, faciā membra meretricis? Absit. Quòd si qs adulterat opus Dei, graue crimen admittit. Graue est enī crimen, vt putes, quòd melius te homo quàm Deus, pingat. Graue est, vt dicat de te Deus, non cognosco colores meos, nō agnosco imaginem meam, non agnosco vultum, quem ipse formaui. Reijcio ego quod meum non est: illum quære, qui te pinxit: cum illo habeto consortium: ab illo sume gratiam, cui mercedem dedisti. Quid respondebis?

De eadē re.

Sed & Diuus Chrysostomus, Homilia ad populum Antiochenum 21. Vis, inqt ornare faciem? nō margaritis, sed modestia, & honestate: sicque vir gratiorem cernet aspectum. Ille nempe ornatus & zelotypiæ suspicionem inijcere sæpe solet, & in inimicitias, & cōtentiones, & pugnas. Et paulò pòst: Modestia autē ornatus omnem quidem improbam suspicionē expellit: omni autem vinculo firmiùs cōiugem conciliat. Non enim tam decorum facit formæ natura fieri aspectum, quàm eam spectantis affectus. Affectum uero nihil sic, vt modestia & honestas inducere solet. Rursumque paulo post. Circa margaritarum cultum insania, est pompa Satanica. Aurum enim cepisti, non ut corpus vincias, sed vt pauperes salues & enutrias. Sed & alia multa in eadem Homilia in cultum muliebrem scripsit, quę ibi legere promptum est. Quin & in Matthæum Homilia 8. & in Ioannem Homilia 60. ad finē. & in epistolā ad Hebræos Homilia 28. & in Genes. Homilia 36. multa quoque in eam sentētiam scripsit. Sed & aliam Homiliam priuatim edidit, de mulieribus se sertis & auro ornantibus. Idem in Genesim Homilia 41. A cultu, ait, externo innumera fiunt mala. Et nōdum dico animæ nocumenta, arrogantiam, quæ intrinsecus nascitur, despectū proximi, fastū spiritus, animæ corruptionem, uoluptatum illicitarum fomitem. Quid, quod facilè diripitur ille cultus, & & famulorum malignitate, & latronum insidijs, & sycophantarum calumnijs. Et infinita mala inuenire in eo licet, & perpetuas amaritudines. Sed & idem multa scripsit contra mulieres se fucantes & curiosius ornātes, in Genesim Homilia 37. in

De eadē re. 6

in Matthæum Homilia 31. & in priorem epistolam Diui Pauli ad Timotheũ Homilia quinta. Arnobius lib. secũdo aduersus gentes. Idcirco Deus animas misit, ut diuini ponderis & grauitatis oblitæ, gemmas, lapillos, margaritas, castitatis dispendio compararent? conspiciendos quærerent corporibus fucos? innecterẽt his colla? laminas pertunderent aurium? immuinerẽt frontes limbis? fuligine oculos obumbrarent: nec informibus erubescerent masculorum calamistris vibrare cæsariem, cutem corporis læuigare? Quanquam ille videatur loqui de maribus, vt verba sequentia ostendunt.

7 Aurelius Prudẽtius, Poeta Christianus in Amartigenia hæc item prodit in mulieres se ornantes fucantesque.

De eadẽ re.

—Nec enim contenta decore
Ingenito externam mentitur fœmina formam.
At velut artificis domini manus imperfectum
Os dederit, quod adhuc res exigat, aut hyacinthis
Pingere sutilibus redimitæ frontis in arce,
Colla vel ignitis syncera incingere sertis,
Auribus aut grauidis virides suspendere baccas:
Nectitur & nitidis concharum calculus albens
Crinibus, aureolisq́; riget coma texta catenis.
Tædet sacrilegas matrum percurrere curas,
Muneribus dotata Dei quæ plasmata fuco
Inficiunt, vt pigmentis cutis illita perdat
Quod fuerat, falso non agnoscenda colore.
Hæc sexus malè fortis agit, &c.

Ausonius quoque quodam Epigrammate Deliam increpat, quòd molliore cultu vteretur:

Delia nos miramur, & est mirabile, quòd tam
Dissimiles estis, tuq́; sororq́; tua.
Hæc habitu casto, cum non sit casta videtur,
Tu præter cultum nil meretricis habes.
Cùm casti mores tibi sint, huic cultus honestus:
Te tamen & cultus damnat, & actus eam.

Postremò Clemens Alexandrinus lib. Pægog. 1. ca. 10. & 12. & iterum lib. eiusdem operis tertio. ca. 2. & 3. vbi multa in hanc sententiam adducit, & inter alia dicit in d. c. 2. nimium sui ornandi studiũ, maius esse vitium, quàm ebrietatem. Et è recentioribus Theologis D. Bernardinus in li. de Euangelio ęterno, sermone xlvij. & in lib. de Christiana religione, Sermo. 44. & iterum 46. & 47. Cuius si vera est in ea re sententia, nullam ferè reperias, quæ in ea re quotidie mortaliter, vt Theologi loquuntur, non peccet.

8 Et hæc quidem de Christianis scriptoribus. Sed nec externi & Ethnici huic desunt sententiæ. Xenophon in Oeconomico, fucum muliebrem grauiter & copiosè taxauit. Nã eo in opere Ischomachus hac isagoge vxoris vitium castigat, quam

De eadẽ re. ex externis scriptorib.

viderat cerussa, stibio, cæterisq́; huiusmodi fucis & pigmentis vtentẽ, quò formosior videretur. Dic mihi, inquit, vxor, nõne hisce legibus matrimoniũ iniuimus, vt quod esset vtrique facultatũ, inuicem cõicaremus? Annuit illa. Iam, ait, si postq̃ tuam portionem bona fide contulisses, ego pro veris gemmis fictitias, ꝓ auro puro puto adulterinũ darẽ, pro torquibus aureis vitrum auri bracteis oblitum, pro monilibus solidis ligna auro, argento, & incrustamentis obducta: num boni consuleres aut iudicares, me plus tibi contulisse, si talibus technis tibi imponerem, q̃ si, quod haberem, vti est, in medium conferrem. Quod illa excipiens, caue, inquit, ne mihi talis sis: neque enim te ex animo amare possem. Quo audito, ille sic perrexit: Atqui nos in hoc potissimum conuenimus, vt alter alteri corporum nostrorum copiã faceremus. Quod cùm vxor annuisset, Sum ne, inquit, tibi gratior aut charior futurus, si corpus hoc, vti est, nullo medicamento vitiatum communicẽ, an si os oculosq́; minio infectos tibi exosculãdos præberem. At ego, inquit vxor minium nunquam attigerim, neque fucatos oculos gratius, quam tuos aspexerim. Et mihi, ait ille, puta mentem eandẽ esse: nec tam mẽtito (quem tu cerussa stibioq́; inducis) colore delectari, quàm tuo natiuo. Quo tam cõmodo sermone castigata mulier, abiecit omnia tectoria, formæq́; medicamenta.

Autor est Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis, & in Lysandro, & ĩ Præceptis connubialibus, quod cum aliquando Dionysius tyrannus Siculus Lysandri filiabus vestes, muliebremq́; mũdum misisset, recusauit ea Lysander, inquiens, vereri se, ne huiusmodi ornamẽtum dehonestaret potius filias, quàm ornaret. Id qđ & idẽ Plutarchus in ipsis Apophthegmatis assignat Archidamo Zeuxidami filio. Ante vtrunque autem Sophocles, Non hic est ornatus, ò infelix, verùm dedecus videbitur, tuæque insania mentis. Ornamentum enim est, vt inquit Crates, quod ornat: ornat autem, quod honestiorẽ mulierem facit: talem vero præstat non aurũ non smaragdus, nõ coccineus color: sed quæcunque grauitatis, moderationis & pudoris specimen adhibent. Hæc Plutarchus. In quam etiam sententiam est senarius ille, 9

Ornamentũ magis dehonestas quàm ornat.

Γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος, κ' οὐ χρυσία

Id est ad verbum,

Mulieri ornamentum mores, & non aurum.

Refert Iustinus libro 20. Pythagoram Samiũ Crotonienſem populum in luxuriã lapsum

Mulieri ornamentum mores nõ aurum.

lapsum, autoritate sua ad vsum frugalitatis reuocasse: hocque inter cætera assiduitate disputationis fuisse consecutum, vt matronæ auratas vestes, cæteraque dignitatis suæ ornamenta uelut instrumenta luxuriæ, deponerent, eaque omnia delata in Iunonis ædem ipsi Deæ consecrarent: præferentes vera ornamenta matronarum, pudicitiam, nō uestes esse. Apud Lacedæmonios fœminis ornatus omnis ac mundus muliebris ereptus est. Neque enim eis licuit comā nutrire, neq; aurum gestare, vt tradit Heraclides in Politia Lacedæmoniorum Aristoteles censet mulierem minori cultu atque apparatu uti debere, quā leges moresque patriæ præscribant, quippe quam considerare oportet, quòd nec vestimentorum nitor, nec excellentia formæ, nec auri magnitudo tantum valet ad mulieris laudē, quantum modestia in reb. ac studium honestè decoreque viuendi. Aelianus lib. 12. de Varia Histor. inter magnas Aspasiæ laudes, q̄ primùm Cyro nupsit, & postea Artaxerxi Persarū Regi, nō vltimo loco ponit, quod ab omni curiositate muliebri, & ornatu esset aliena.

Mulierum ornamenta pudicitiam esse, non uestes.

Lacanæ aurum non gestabant.

Aspasia omnis ornatus expers.

10 Scapha Plautina in Mustellaria.

De eadē re.

Scita es tu quidem:
Noua pictura interpolare vis opus lepidissimum.
Non istanc ætatē oportet pigmentū vllum attingere.
Neque cerussam, neque melinum, neque aliam vllam offuciam.

Et paulò pòst.

Bene olere, uel olere.

E castor, mulier rectè olet, vbi nihil olet.
Nā ista veteres, quæ se vnguētis vnctitāt, interpoles,
Vetulę, edentulæ, quæ uitia corporis fuco occultant,
Vbi sese sudor cum vnguentis consociauit, ilico
Itidē olēt, quasi cùm una multa iura confundit coquus.
Quid oleas, nesciæs, nisi id vnū malè olere intelligas.

Cui sententiæ respondens Tullius lib. Epistolarum ad Atticum 2. Epistola j. Quanquam tua illa horridula mihi atq; incompta visa sunt, sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant: & ut mulieres ideo bene olere, qui nil olebant, videbantur. Ad quod etiam respicere videtur Arbitri sententia apud Hieronymum ad Demetriadem de uirginitate seruāda: Nō bene olet, qui bene semper olet. Quā & ipsam expressit Martialis lib. 2. ad Posthumum:

Posthume, non bene olet: qui bene semper olet.

11 Ad quod etiam adiuuens idem Martialis lib. 6. in Coracinum,

Fides nos Coracine uel olentes.
Malo quam benè olere: vel olere.

Idem in Gelliam lib. 3.

Quòd quacunque uenis, Cosmum migrare putamus,
Et si uere excusso cinnama fusa uitro:
Nolo peregrinis placeas tibi Gellia nugis.

Sic puto posse meum sic bene olere canem.

Nugæ quæ.

Nugas autem appellat Martialis (vt ad id transcursu dicam) ornamenta muliebria ita enim peculiariter ex antiqui uocabant, vana prorsus inutiliaque, atque futilia. Hincque Plautus in Aulularia nugiuendos uocat, qui res huiusmodi uendūt mulieribus, testatur Nonius Marcellus. Verba Plauti sunt hęc,

Nugiuendis res soluta est omnibus.

Nugiuendi. 11

Sed ut redeamus, quia Plautus, vbi supra locutus est de istis vetulis, quæ etiam num se ornant in memoriā uenit, quod Pythagoras, cum uidisset anum ornatā, Γύναι, inquit πρὸς ἄνδρας τλανᾶθης· εἰ δὲ πρὸς τάφον, ἐκοσμήθης, Si ad uiros, falleris: si ad sepulchrum satis ornata es. Autor Antonius Monachus Melissæ tomo secundo, ca. 34. At Propertius vir alioquin mulierarius, in uniuersum ornatum fucumque mulierum multis uersibus notat, li. 1. ad Cynthiam, Elego.

De eadē re.

Anus ornata videtur.

Quid iuuat ornato procedere vitta capillo?
Et tenues Coa veste mouere sinus?
Aut quid Orontea crines perfundere myrrha?
Teque peregrinis vendere muneribus?
Naturæq; decus mercato perdere cultu?
Nec sinere in propriis membra nitere bonis?

Et cætera quæ sequuntur. Idem quoque lib. 2. eandem Cynthiam ita veluti castigat, Eleia. 19.

Nunc etiam infectos demens imitare Britannos
Ludis & externo tincta colore caput.

Et subdit:

Vt natura dedit, sic omnis recta figura:
Turpis Romano Belgicus ore color.
Illi sub terris fiant mala multa puellæ,
Quæ mentita suas vertit inepta comas.

Quos versus nemo non interpretabitur rectè qui legerit Cæsarem lib. Commentariorum 5. de Bello Gallico, hæc scribentē, Oēs se Britāni glasto inficiūt qd cæruleū efficit colorē. Et Plinius libr. 22. c. 1. Simile plātagini glastū ī Gallia uocat quo Britānorū cōiuges nurusq; toto corpore oblitæ, qbusdā ī sacris nudæ incedūt. Ex quo est ēt illud Martialis ī Apophoretis:

Glastum.

Barbara depictis veni bascauda Brytannis.

Increpat igit̄ Propertius Cynthiā, quòd Britannos imitata glasto se inficeret, cū turpæ sit Romanæ matronæ Belgico, id est, Gallico fuco faciem colorare. Id glastū hodie Galli vulgo Gualdū, siue Guadū, siue pastellum appellant, Græci autē Isatidem: quod obiter dicere uoluimus.

Gualdum.

Isatis.

Sed & ut ad institutum propositum reuertamur, ut illam quoque sentētiā est Lucilij festiuissimum illud Epigramma, lib. 2. Epigrammaton Græcorum. 12

De eadē.

Τὴν κεφαλὴν βάπτεις, τὸ δὲ γῆρας οὔποτε βάψεις,

Οὐδὲ παρειῶν ῥυτίδας ἐκτανύσεις.
Μὴ τοίνυν τὸ πρόσωπον ἅπαν ψιμυθίῳ κατάπλαττε
Ὥστε προσωπεῖον, κ᾽οὐχὶ πρόσωπον ἔχειν.
Οὐδὲν γὰρ πλέον ἐστί. τί μαίνεαι, οὔποτε φῦκος,
Καὶ ψίμυθος τεύξει τὴν Ἑκάβην Ἑλένην.

Id est, ferè ad verbum:

Caput quidem tingis: at senium nunquam tinges.
Nec genarum rugas erugabis quandoque.
Non igitur faciem totam psimytho collinas,
Ne personam habere videarem non faciem.
Nil si quidē est amplius. Quid furis? nunquam fucus,
Et psimythus Hecubam reddiderit Helenam.

Psimythius quid. Cerussa quomodo fiat. Est autem psimythus (vt illud obiter dixerim) cerussa, ut scribit Plinius libr. 34. cap. vltimo, ubi docet quemadmodum fiat, sicuti etiam facit. Vitruuius lib. 7. Architecturæ, c. 12. & Dioscorides lib. v. c. 94. & è recentioribus Cardanus, qui alios nō me morat, lib. de Subtilitate. v. Galenus aūt in *Phrynes historia memorabilis.* Exhortatione, ad bonas, artes, historiā refert d Phyne, d qua alibi locuti sum⁹, Hæc, inquit, cū esset in quodā cōuiuio, in quo ludus hic agebatur, ut singuli p vicē imperarent quæ vellēt: vidissetq; mulieres adesse anchusā, cerussa, & fuco pictas, iussit inferri aquā, moxque pcepit, ut omnes aquę immersas manus semel admouerēt ad faciē, deinde vt illico linteo extergerētur. Atque hoc ipsa prima omniū fecit, ac cæteris qdē omnibus fœminis facies maculis opplebatur. Diceres, tu uidere quasiā ad terrorem factas imagines. Ipsa verò pulchrior apparebat, quàm antea. Sola enim carebat artificio formæ: sed speciem habebat natiuam nihil opus habēs malis artibus ad formæ commēdationem. Hæc Galenus. Ex quibus facilè apparet, huiusmodi fucos sæpe in contumeliā & opprobriū fœminarum cedere. Quibus ad stipulatur illud Ouidii li. 2. Fastorum de Lucretia.

Forma placet, niueusq; color, flauique capilli,
Quique aderat nulla factus ab arte decor.

Et paulo pòst:

Sic sedit, sic culta fuit, sic stamina neuit,
Neglectæ collo sic iacuere comæ.

Mulieris ornatus eā impudicam declarat. Sed & iuuenalis multa in eam ipsam rem passim conscripsit, atque etiam Lucianus ī eo Dialogo, cui titul⁹ est, Ἔρωτες q ne sim longior, prætermitto. Plinius in Panegyrico laudat vxorem Traiani, quòd esset modica cultu. Apud Liuium lib. 8. Minutia & ipsa Vestalis suspecta, primò propter mundiorem iusto cultum, deinde incestus insimulata, & tandem damnata fuit. Apud Terētium adolescentes illi ex sordibus, & negligentia cultus ancillæ, colligunt argumētum pudicitiæ dominæ. & Antonius Monachus tom. 2. Melissæ, capit. 35. & Maximus Philosophus & Martyr, Locor. communium capit. 39. scribunt uxorem Philonis interrogatam, quamobrem sola in cōuentu mulierum non gestaret ornatum aureum, respondit ὅτι αὐτάρκης κόσμος μοί ἐστιν ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετή. Id est, quoniam sufficiens ornamentum mihi est mariti uirtus. *Mulieris ornamentū, mariti uirtus.*

13 *Mulier foris ornata aliquid mali quærit.* Nec interim prætermittenda est grauis sententiam Euripidis, qua pronuntiauit, mulierē, quæ absente marito extra domū, ad pulchritudinē se comit, referēdā esse in albū improbarū. Nihil. n. eā cogere foris ornatā p se ferre faciem, nisi qd mali q̄rat.

Γυνὴ δ᾽ ἀπόντος ἀνδρὸς, ἥτις ἐκ δόμων
Εἰς κάλλος ἀσκεῖ, διάγραφ᾽ ὡς οὖσαν κακήν.
Οὐδὲν γὰρ αὐτὴν δεῖ θύρασιν εὐπρεπῆ
Φαίνειν πρόσωπον, ἤν τι μὴ ζητῇ κακόν.

Zaleuci lex de cultu mulierum. Nec quod a Zaleuco, prudentissimo Locrorum legislatore suis legibus statutum est, ne liceret mulieris aureis ornamentis circumponi, neque contextis indumētis, arteque laboratis uenustari, nisi cùm scortari, atque amatorem sibi moliri studuerit. Atque ita facillimè eo pœnæ genere, vituperio scilicet probri, perniciem omnem deliciarum, atque intemperantiæ labem coercuit, exclusitque licentiæ procacitatem, maxima impudicitiæ irritamenta. Nemo enim tam perditæ libidinis inueniri poterat, qui domestica attestatione, & proprio suæ turpitudinis testimonio, vellet se perpetuo inter ciues probro ludibriove damnare. ut proditum est à Diodoro Siculo, lib. Biblioth. 12.

14 *Statuta de fœminarum ornamentis.* Et ut de nostris quoque scriptoribus loquamur, his accedit, quod Bald. in proœmio Gregoriano, col. v. in uerbo, uiolentos. scribit, quod Episcopi possunt facere statuta, per quæ seruetur honestas, puta quod mulieres sibi cerussam non imponant. Iterumque postea subdit, quòd ualet statutum Episcopi, quo fulminatur excommunicatio contra mulieres portantes uestes superuacuas, vel nimis sumptuosas sine prouocātes ad libidinem. Id quod longè lateq; ante eum disputauerat Ioan. Andr. in regula, ea quæ fiunt. de regul. iur. libr. 6 in Mercur. Cuius dissertationem ad verbum fermè cōscripsit Alberi. in l. factū à iudice. ff. de reg. iuris. & in tracta. statutorum, in secunda parte, q. 198. ipse Io. in nouella & Pet. Anc. in repe. c. canonum statuta. in 11. q. principali. uer. super hoc termino. extra de constit.

15 Denique illud ignorare non debent mulieres, tātum abesse, ut pulchriores euadāt immodico cultu, ut contra sua innata ac genuina pulchritudo, quodāmodo hoc cultu obscuretur: ut videre omnibus licet, & testatur Lucianus in eo libello, cui titulum fecit περὶ τοῦ οἴκου cuius hæc uerba sunt, Græca quidem illa, sed in hanc sententiam:

riam. Dico equidem mulieribus formosis nõ modò nihil conferre ornatum illa multum ad augendam pulchritudinem, sed contrà aduersari potius: quandoquidem illorum, qui forte eas aspiciũt, vnusquisque auro & lapillis pretiosis obstupefactus, relictis colore, vultu, ceruice, cubito, alioqui laude & admiratione dignis, ad sardam, vel smaragdum, vel monile, vel armillas respicit. Sunt tamen qui existiment, mediocrem formam nonnihil illustrari huiuscemodi ornamentis, sed deformitatẽ illis augeri Et inter hos Philostratus in Iconib. li. 2. vbi de Melete loquit.

Pro ornamẽtis fœminarum.

16 CONTRA videtur, id saltem mulieribus, maximè coniugatis, si non viris, esse cõcessum, vel autoritate nostrorum Iurisconsultorũ, qui Romanorũ leges prohibentes donationem inter virũ & vxorem, ita sunt interpretati, ut, uir vxori dare possit impensas, quas factura est, quò se honestius ornaret, text. est in l. sed si vir ex lana. §. si uir vxori munus. ff. de dona. inter uir. & uxo. Possit item pecuniam vxori in vnguenta dare. ead. l. §. non videtur & l. quod autem. §. 1. eo. tit. Sed & ipse Imperator uiris duntaxat uetuit, non item mulieribus, ne auratas vestes & sericas deferrent l. prima & secunda. C. de uesti. holo. & aura. lib. 11. Quod & super utroque loco annotarunt Glos. & doc. inter quos Nico. Neapo. & Ioan. Plat. dicunt arg. esse, quòd statutũ prohibens portare quasdam uestes & ornamenta, comprehendit solum uiros, nõ autem fœminas. & dicit id sing. Plat. licèt contra pungere uideatur Iason in l. si quis id quod. col. 2. uersicu. quarto prædicta. ff. de iurisd. om. iu. Sed priorem sententiam confirmat, quod traditum est à Benc. in repe. c. Raynutius. in uerbo, duas habens filias, nu. 23. statutũ ꝓhibens ferri margaritas, nõ cõprehẽdere mulieres: in idq; citat Bar. in l. j. ff. de fonte, q tñ id non dicit, sed aliud qppiã, ꝙ haud multò post dicemus.

Viris tantùm, nõ mulieribus, auratæ & sericæ vestes interdictæ.

17 Est ergo in transcursu corrigẽda dictio mendosa, quæ in d. ti. de vesti. holo. & aur. est, tam in rubri. quàm in l. temperent. vbi enim passim legitur Oloberis, & Olobera, tu vel Holobryzis, & Holobryza legito, ὅλον enim Græci totum appellant, & ὄβρυζον aurum, quasi ἄβρυζον, id est syncerum, purum delicatum, quod sæpe igne excoctum est, ita ut amplius in cococtione non minuatur, ut ex Phocionis sentẽtiam scribit Hermolaus, enarrans illud Plinii, libro trigesimotertio, capite tertio, Aurique experimẽto ignis est, ut simili colore rubeat, quo ignis: atque id ipsum obryzum vocant. Hieronymus autem in Hieremiam, dici putat, quasi Ophiritum, quoniam ex Ophir. insula aurum laudatissimum euehebatur. Et hinc nummi siue solidi obryzati dicuntur in l. tertia. C. de vete. numis. pot. libro 11. & in l. prima. C. de oblation. vot. libro duodecimo. quanquam in utroque loco mendum est in antiquis codicibus. Et ita Holobryza sit uestis, quæ ex solo obryzo fit, siue quæ tota est ex obryzo: quę lectio Alciato placuit. Vel etiam potes legere, ut & idem dicit, & uidetur legisse Bal. Holobaris, ut eas uestes intelligas, quæ ob aurum intextũ graues sunt. βαρὺ enim graue significat. Inde apud Homerum βαρείας χεῖρας Beroaldus autem legit Holosericis, & Holoserica, ut uidelicet Holoserica vestis sit, quæ tota serica est, sine alia materie, de qua Varro περὶ φθορᾶς κόσμου, apud Nonium Marcellũ, ubi de stola: Mulierem aliam cerneres cum stola Holoserica. & Flauius Vopiscus in tacito Imperatore, Holosericam, ait, vestem uiris omnibus interdixit. Et longo antè interuallo, imperante scilicet Tiberio, Senatusconsulto sancitum est, ne uestis serica uiros fœdaret: ut scriptum reliquit Cornelius Tacitus Historiæ Augustæ, libr. secundo. Ex quibus & Senatusconsulto, & Taciti Imperatoris sanctione de uiris tantùm loquentibus, possuut uideri sumpsisse originem & aliæ sequentium Imperatorum leges, quæ in dicto tit. sunt positæ. De hac veste quoq; loquitur Flauius Vopiscus, apud quem Aurelianus Imperator vestem holosericam ne in vestiario quidem habuit, dicens nolle se pensare auro fila. Nam libra auri tunc libra serici vænibat. Aelius quoq; Lampridius, referens Heliogabalum primum Romanorum holoserica ueste usum, cùm iam subserica in usu esset: subdit postea, uestem sericam in raritate fuisse, & honore. Idem autor scribit, Alexandrum & ipsum Imperatorẽ, vestes sericas raras habuisse, holosericas nunq̃ induisse, subsericã nunq̃ donauisse. De ueste serica & subserica etiã fit mentio in l. ul. §. diui. ff. de pub. & uecti.

Locus 11. li. C. emendatus.

Obryzum aurum.

Ophiritũ aurum.

Obryzati solidi.

Holobryzæ vestis.

Holobaris uestis.

Βαρὺ quid.

Holoserica uestis.

Est autẽ subserica (ut illud quoq; attingã) cui & alia materies intexta est, de qua fit mẽtio in l. ul. §. diui. ff. de pub. & uec. At vestis serica, & holoserica à peritis qbusdã bõbycina uocat. Sũt. n. vt tradit Iulius Pollux li. Onomastici 7. c. decimoseptimo, bõbyces illi uermiculi sericarii, q. s. sericũ (ita dictũ, ꝙ apud Seres nascat. uel qa ẽt Seras illos vermiculos uocãt) cõficiũt eo modo, quẽ scribit Clemẽs Alexãdrinus li. 2. Pædagog. c. 10. Procopius Cæsariẽsis Belli lib. 1. & Seruius enarrans illud libri 2. Geor. 18

Subserica uestis.

Bombycina vestis.

Bombyces sericarij.

Velleraque vt folijs depectant tenuia Seres.

Et Diuus Basilius in libro Hexaemer cõ-

gressione octaua, & Diuus Ambrosius lib eiusdem tit. 5. c. 3. & nostra tempestate Frãciscus Grapaldus, vir vtrique doctissimus, lib. 2. de partibus ædium, quo loco de vestie differit. Et de his quoque vermibus sericarijs loquitur glo. in l. plenum. in prin. in verbo, solus. ff. de vsu & habi. Sunt tamen, qui alteram ab altera distinguant, sericam scilicet à bombycina: quibus accedo, fretus autoritate Vlpiani & Pauli Iurisconsultorum, qui illas dissepãrãt. Ille quidem in l. uestis. in prin. ff. de aur. & arg. leg. Hic in li. 3. Sentẽtiarum receptarum, ti. de usufruc. §. veste legata. Est igitur Bõbycina uestis, quę ex bombycis uermiculi capillamẽto depectitur: de qua Propertius lib. 2.

Nec si qua Arabio lucet bombyce puella.

Et Iuuenalis,

Hę sunt, quę tenui sudant in cyclade, quarum
Delicias & panniculus bombycinus vrit.

Sericum. Sericũ autem est aliud lanæ genus, quod apud Seres Indos ex arboribus depectitur: de quo & Horatius in Epodo:

Inter sericos iacet e pul illos amant.

Et Seneca Tragędiographus in Hippolito:

Remouete famulę purpura atque auro illitas
Vestes: procul sit muricis Tyrij rubor,
Quę fila ramis vltimi Seres legunt.

Et in Hercule Oetæo.

Nec Mæonia distinguit acu,
Quę Phœbeis subditus euris,
Legit Eois hec arboribus.

Et de his quoque loquitur Ammianus Marcellinus lib. 21. & Plinius li. 6. c. 17. Seres, inquit, lanitio syluarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondium canitiem: vnde geminus fęminis nostris labor redordiẽdi fila, rursumque texendi. Tam multiplici opere, tã lõginquo orbe petitᵉ, vt in publico matrona trãsluceat. Hæc ille Hoc autem lanitium vnde, & quomodo cõficiatur, ostẽdit Pausanias in fin 6. libri, & Iulius Solinus in Polyhistore (ita enim liber inscribitur) c. 58. vbi & hoc tandem subiungit huic loco satis accommodatũ: Hoc illud est sericũ in vsum publicũ damno seueritatis admissum, & quo ostẽdere potius corpora, quã vestire, primo fœminis, nũc etiã viris persuasit luxuriæ libido.

19 Ex quo apertè significat Solinus huiusmodi vestes sericas, non adeò dedecere. fęminas, sicuti & viros. Quod & satis insinuat Plinius de Bombyce loquens. lib. 11. c. 23. in hæc verba: Nec puduit has uestes etiam viros leuitate usurpare, propter onera æstiua: in tantum à lorica gerẽda discessere mores, vt oneri sint etiam vestes. Assyria tamen bombyce adhuc fœminis cedimus. Et ualerius apud Liuium libr. 4. Belli Macedonici, Purpura, inqt, viri utemur?

Ornamenta non tam fœminas dedecere quam viros.

fœminis vsum purpuræ interdicemus? & cum tibi viro liceat purpura in veste stragula uti, matremfamilias tuam purpureũ amiculum habere non sines? Aurelianus Augustus calceos muleos, & cereos, & albos, & hederaceos viris omnibus abstulit: mulieribus autem reliquit, ut tradit Vopiscus Syracusius. Quintilianus autem libr. 11. c. primo post prin. tradit, monilibus, ac margaritis, quæ sunt ornamenta fœminarum, viros deformari.

Sed & hoc ipsum nominatim sanciunt leges nostræ permittentes fœminis ex auro & gemmis sibi ornamenta conficere, & deferre: viris autem expressim hoc prohibentes in l. prima. C. nulli licc. in frę. lib. 11. vbi & hoc Bar. Angel. & Io. Pla. annotarunt. Secundum quam sententiam, Alex. Seuerus, cuius nuper meminimus (is est cuius tam frequens est in nostris legibus mẽtio) gemmas sibi oblatas vendidit: muliebre esse existimãs, gemmas possidere, quæ neque militi dari possint, neque à viro haberi. Ideoque Bald. in l. quod non ratione. ff. de legibus dicit, quod statuta quæ quotidie fiunt contra dominas, ne margaritas deferant, & similia, sunt præter rationem, & ideo non debent extendi. Sequitur Cepolla in l. mulieris. ff. de verbo. significa. & in tracta. de seruit. rustic. præd. titu. de seruit. aquæ haustus, colum. penultim. Et idẽ uoluit Maria. nulla Baldi mentione facta, in repet. c. ueniens. col. 13. versicul. præterea contra dictam decisionem. de accusat. vbi dicit huiusmodi statuta maximam sapere iniquitatem. Vnde non mirum uideri debet, si hoc statutum non procedat in his, quæ deferunt margaritas factitias, & adulterinas, & nõ veras. quod voluit Bart. in l. j. per illum tex. ff. de fonte. & Rom. cõsil. 405. pręsuppositis terminis. col. 1. & Barba. in repe. l. cum acutissimi. col. 122. versicul. decimo facit. C. de fideicommiss. & Iason in l. Gallus. §. quid si is, in vltim. nota. ff. de libe. & posth. in 2. lectu. & Catel. Cotta, qui & hoc dicit sing. in memor. inci. statuta, quod bannitus. Porrò Valerius Maximus li. 2. ti. 1. scribit sancitũ fuisse à Ro. vt fęminæ purpurea veste, & aureis segmẽtis uti possẽt. Idẽ li. 2. ti. j. autor est Vini usũ olim Romanis fœminis fuisse ignotum, ne in aliquod dedecus prolaberẽtur quia proximus à Libero Patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consueuit. Cæterum vt non tristis earum & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura vsæ sunt; & quo formã suam concinniorẽ efficerent, summa cum 20

Fœminis licet ornamẽta ex auro deferre, Viris nõ licet.

Statuta prohibentia fœminis deferre margaritas, sunt irrationabilia.

Ro. purpurã & aurum fœminis concesserunt.

cum diligentia capillos cinere rutilarunt.
21 In qua re Romani, vt plerunque alias, prudentissimi extiterunt, qui nulla alia re magis, quàm auro, argēto, purpura, & cętero ornatu vxores in suam ipsorum sententiam traducere, sicque abstemias efficere potuerunt. Probè quidem mulierum cupiditates nouerunt, quarum imperfectissimus affectus semper in vestibus, semper in auro, semper in lapidibus pretiosis, & ornamentis extrinsecis gloriam ponit, vt scribit Diuus Hieronymus (si is est, qđ non crediderim) in regula sanctimonialium, ca. 28. Sed haud dubiè Hieronymus ipse ad Gaudentium de educatione Pacatulæ infantulæ, φιλόκοσμον, inquit, id est, (vt Græcæ linguę ignaris interpreter) studiosum amansque ornatus, genus fœmineū est: multasque insignis pudicitiæ, quāuis nulli virorum, tamen sibi scimus libenter ornari. Idem ad Demetriadem de uirginitate seruanda scribit, ad corporis ornatū cultumque ardere ac insanire studia matronarum. Idē, aut Iulianus (vt putat Beda) aut alius quispiam (vt mauult quidā alius) ad ipsam Demetriadem de uirginitate: Seculi, inquit, virgines ut spōsis placeāt, eosque in amorem sui magis incitent, mira se solicitudine formare student, & naturalem corporis pulchritudinem ornandi arte commendāt. Hæc est illis per dies singulos cura præcipua, decentibus fucis colorare faciem, implicare auro crinem, & ardentes concharum lapides capitis honorem facere, suspēdere ex auribus patrimonia, brachia ornare monilibus ac latera, & inclusas auro gemmas à collo in pectus demittere. Legerat (ut opinor) illud Senecę de Beneficiis libro septimo, Video vniones non singulos singulis auribus comparatos. Iam enim exercitatę aures oneri ferendo sunt. Iunguntur inter se, & insuper alij binis supponuntur. Non satis muliebris insania uiros subiecerat, nisi bina, ac terna patrimonia auribus singulis pependissent. Quin & Plautus (vt id illi addas) in Epidico scribit, mulieres esse totis fundis exornatas. Et Ouidius libro tertio de Arte amandi, illud grauiter proclamat.

Quis pudor est, census corpore ferre suos?

In quam etiam sententiam Columella in præfatione li. 12. grauiter quoque damnat vestes muliebres totis cēsibus redemptas.

22 Sed ut ad Senecam redeamus, is ad ea, quæ ex ipso adduximus, illud subdit. Videò sericas uestes, si uestes vocandæ sint in quibus nihil est, quo defendi aut membra, aut corpus, aut denique pudor possit. Quibus sumptis mulier parum liquido nudam se non esse iurabit. Et Diuus Ambrosius in lib. de Nabuthe Israelita. c. 5. Delectantur, ait, compedibus mulieres, dum modo auro ligentur: non putant onera esse, si pretiosa sunt: non putant uincula esse si in his thesauri coruscent: delectāt & uulnera, ut aurum auribus inferatur: & margaritæ dependeant. habent & gemmæ pōdera, sua habent uestimenta frigora sua. Sudatur in gemmis, algetur in sericis: tamen precia iuuant: & quæ natura auersatur, commēdat auaritia Smaragdos, & hyacinthum beryllium, achaten, topazion, amethystum, iaspin sardam summo quærunt furore, vel si dimidium patrimonii petatur. Non parcunt dispendio, dum indulgēt cupiditati. Ante hos Diuus Chrysostomus in Genes. Homil. 41. Multa est mulierum mollities. & omne studium in cultu uestium, in auratis, & collaribus, & externo ornatu: animæ verò nulla est cura. Quibus respōdet, & illud Cornelij Celsi, cuius hæc uerba sunt ex libro 6. ca. 5. Eripi fœminis cura cultus sui non potest. Sed & Valerius ipse lib. 9. titu. 1. loquens de abrogatione legis Oppiæ, qua cultus muliebris frænis quibusdam fuerat coercitus: Si animi (inquit) muliebris apparatus intueri potuissent, quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuosius adiectū est in ipso introitu tuenti luxuriæ obstitissent. Et mox huius rei rationem reddit: Mulieres (inquit) imbecillitas mentis, & grauiorum operum negata affectatio omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur cōuertere. Sinesius Cyrenensis in oratione de laudibus Caluitii, Fœminis, inquit, semper & vbiq; terrarum fuit decorum studium comendi. Plinius lib. 9. c. 35. Elenchos, inquit, digitis suspendere, & binos & ternos auribus, fœminarum gloria est.

23 Galenus, quo loco cosmetica commemorat, quæ nigricant, dealbant, rufant aliàs venustant capillos (quæ fœminarum peculiaris cura est) ait vidisse se cōplusculas mulieres immodica affectati capillitij curiositate defunctas, cū caput huiusmodi pharmacis medicamentisque lethifera frigiditate vexarent. Locus eius rei est libro primo, de Medicamentorum compositione secundum locos, capit. 19. quod & idē scribit Aetius Tetrabibl. lib. 2. Sermone 2. c. 58. Ex quo satis liquet, mulieres parum suæ saluti consulere, dum cultui ornatuique corporis impensius student. Vt iam non mirum sit, si mulieres omnium primæ hanc tingendorum capillorum artē excogitarunt, vt tradit D. Clemens libro 6. aduersus gentes, & Eusebius Præparationis Euang li. 10. c. 2. Minusque etiam mirum sit, quod traditur Eriphylen Amphiarai

Mulierum imperfectissimus affectus in ornatu.

Fœmineum genus philocosmon.

Ornatus muliebris totis censibus, & patrimoniis redemptus.

Mulieres suę salutis immemores, dum coluntur.

Eriphyle monile mariti uitæ prætulit. phiarai vxorem, monile mariti vitę prætulisse, vt postea dicemus in 12. lege connubiali, nume. 2. Vt omittam, mulieres vsu huiusmodi medicamentorum cosmeticorum capillos sæpissimè amittere. Vnde illud Ouidii li. 1. Amor. Eleg. 14. in puellam cui ob nimiam capillorum curam, comæ ipsæ desiderant.

Dicebam, desiste tuos medicare capillos:
Tingere quam possis, iam tibi nulla coma est.

& cætera quæ sequuntur.

24 *De eadē re.* Sed vt redeamus, Seneca de Consolatione ad albinam, Fœminis, inquit, omnis cōmendatio ex forma petitur. Germanorū est dicterium, vice prouerbii apud eos celebratum, teste Bebelio, quatuor maximè cupere mulieres: amari à pulchris iuuenibus, pollere plurimis filiis, ornari pretiosis vestibus, & dominari in domibus. Maria autem in d. c. ueniens. quo loco suprà citauimus, dicit hac potissimum voluptate, uidelicet cultus & ornatus, gaudere fœmina. Quod & ipsum confirmat diuinus ille Hieremias in sua epistola, relata à Propheta Baruch, in sexto cap. Et sicut uirgini (inquit) amanti ornamenta, &c. Quod *Mulieres mortuæ sui cultus studiosæ.* cùm ex his quæ diximus satis probatur, tū vero maximè ex eo, quod mulieres sua ornamenta secum sepulchro inferri iubent: adeò impotens est hic affectus, ut uel mortuæ non abstineant. Cuius rei exemplum nobis reliquit Scæuola Iurisconsultus, qui in l. ultima, §. ultimo. ff. de auro & argento. retulit, mulierē suo testamento statuisse secum in sepulchro sepeliri lineas duas ex margaritis, & uiriolas ex smaragdis, quas ornatus causa compararat. Artemidorus Daldianus lib. 4. c. 5. In somnijs, inquit, monilia, catenulæ, & lapides pretiosi omniisque ornatus muliebris cicuncollaris, mulieribus bonus est, &c. Nam & inuptis nuptias portendit: & liberos eis, quæ liberis carēt: & his quæ utraq; habēt, possessionū acquisitionē, & opulētiā magnam. Nā sicut ab illis ornātur mulieres, sic à uiris, & diuitijs. Et n. à natura diuitias amant mulieres, uti etiam sunt ornatus studiosæ.

Ornamēta in somnis quid portendant.

25 *Mulier patriam ornamentis postponunt.* Huius autem uehementissimi affectus muliebris habemus exempla memorabilia. Brennus ille rex Gallorum Asiam diripiens, cum Ephesum aduentasset, plebeiā quampiam puellam adamauit, quę & concubitum & Ephesi proditionem pollicita est, si mundum sibi muliebrem, & manuū ornamenta traderet. Orans igitur milites, ut in virginis sinū aurum, quod gestabāt, immitterent, fecit, ut sub magna ui auri uiua obrueretur. Alterum non dissimile id est, Romanis bellum contra Albanos gerētibus, Tarpeia virgo nobilis, Capitolii custos, sese aditum in Tarpeium cōlle traditurum esse promisit, si quæ ornatus gratia ferebāt monilia, mercedis loco tradidissent. Id vbi statuerunt viuentem monilibus obruerunt. Prioris autor est Clitophon, Rerum Gallicarum lib. 1 posterioris. Aristides Milesius, in lib. Rerum Italicarum. & Dionysius Halicarnasseus, libro 2. Antiquitatum Romanarum, ex Fabio pictore, & Lucio Cincio: & vtriusque Plutarchus Chæroneus Parallelorum cap. 30. & sequent. & iterum posterioris, ipse Plutarchus in Romulo, Liuius libro omnisi primo. Ouid. libro primo Amor. Eleg. 10. Quanquam Simulus Poeta antiquus, ut eum uocat Dionysius Halicarnasseus, libro 2. & Propertius libr. 4. Elegia quarta, aliter eam historiam referant: vt & nos dicemus infrà, in nona lege connubiali, nu. 113. incipien. omitto eas: ita tamen, ut & ea videas, quæ dicemus infrà Psellio.

Nec mulieres tantum impudicæ, sed & pudicissimæ quoque, eo affectu maximè premuntur, ita vt ob id nonnunquam in suspicionem impudicitiæ veniant. Legimus enim Claudiam Vestalem, cùm semper habita esset impudica ob nimios corporis cultus, cùm ex libris Sibyllinis Idæa mater esset accita, & in vado Tiberini fluminis nauis, in qua vehæretur, hæsisset, nec ullo modo aut ulla vi commoueret, Deam submissis genibus orasse, vt si se castam iudicaret, suum cingulum sequeretur: ita nauim, quæ ab omni iuuentute nō valuit commoueri, ab una illa muliere fuisse commotam, quod à Lactantio scriptum est, lib. 2. qui est de Origine erroris & nonnihil etiam tradit Liuius lib. 9. secūdi Belli Punici, & Plinius lib. 7. c. 35. & alter Plinius iunior, in lib. Virorum illustrium. Ex quo & illud Ouidij lib. 4. Fastorum de eadem: 26 *Mulieres in suspicionem impudicitiæ veniunt ob cultum.*

Casta quidem (sed non est credita) rumor iniquus
Læserat, & falsi criminis acta rea est.
Cultus, & ornatos uariæ prodisse capillos,
Obfuit, ad rigidos linguaq; prompta senos.

Liuius libro aburbe condita 4. memoriæ prodidit, Posthumam, & ipsam virginem Vestalem de incestu causam dixisse, crimini obnoxiam ob suspicionem propter cultum amœniorem, tandem absolutam: sed eam tamen Pontifex Maximus sanctè potius, quam scite, Deam colere iussit. Et haud multò post de sanctis quoque fœminis loquar, quæ se non indiligenter ornarunt: id quod mariti admodum considerare debēt, ne si uxores ornatus fortè sint studiosiores eas ob id impudicas suspicentur. Ad quod etiam uide quæ dicam infrà nu. 39. inci. & quod magis

magis. & quæ prætereа dixi ex D. Hieronymo ad Gaudentium, suprà num. 21. incip. in qua re.

27 Ex hoc autem vehementissimo fœminarum affectu prodierunt tot ornamentorum, tot instrumentorum, tot repositoriorum aliarumque rerum ad eam rem pertinentium genera, & antiquis, & nostris tẽporibus à fœminis (ut reor, & verisimile est) excogitata, & inuenta, quæ emere mariti coguntur ad extremam interdum inopiã: quæ nos ex ordine Alphabeti, & Græcis, & Latinis nominibus, aliqua ex parte (quis enim omnia posset?) hic subnectemus. Et primùm quidem cætera, mox repositoria.

Ornamentorum infinita genera.

ACARIS, ἀκαρίς, annulus minimi digiti, Polluci liber. 5. Oὀνομαστικοῦ: ita dictus ob paruitatem.

ACCVBITALE, vide infrà Cubitale.

ACONTIA, ἀκόντια, calcei muliebres. Vide infra Plęaria. In alijs autem significationibus, reperies, apud Plin. lib. 2. ca. 25. & Actium Serm. 3. c. 27.

ACROSPHYRIA, ἀκροσφύρια, genus calceamentorum muliebrium, Polluci liber. 7. cap. 22.

ACVS, posita inter ornamenta muliebria in l. argumento. §. ornamentorum. ff. de auro, & arg. leg. & Esa. c. 3. ea est, qua, vt inquit Festus, aut, vt alij vocant, Sextus Pompeius, sarcinatrix, vel ornatrix vtitur. Nam ea est in duplici vsu mulierib. tum vt vestes, & huiusmodi ornamenta consarcinentur, (quæ vulgaris est significatio) tum vt capilli discernantur. Ouid. lib. 1. de Arte amandi:

Minoïda Theseus
Abstulit à nulla tempora comptus acu.

Et lib. 1. Amor. Eleg. 14.

Non acus abrupit, non vallum pectinis illos:
Ornatrix tuto corpore semper erat.

Et paulò pòst.

Erudit admotas ipse capillus acus.

Et Iuuenal. Sat. 2.

Ille supercilium madida fuligine tinctum.
Obliqua producit acu.

Et Martialis lib. 14. Epigram. 24.

Tenuia ne madidos violent bombycina crines,
Figat acus tortas sustineatq; comas.

Ideoque acus crinalis dicitur Apuleio, lib. 8. Metamor. Et discriminalis. D. Hieronymo aduersus Rufinum. Id autẽ videtur esse, quod etiam Calamistrum, & Discerniculum uocamus: de quibus dicemus postea suis locis. Et de his est illud eiusdẽ Hieronymi in illud c. 3. Esaię. Habent acus mulieres, quibus ornatorum crinium compago retinetur, ne laxiùs fluant, & in sparsos dissipẽtur capillos.

AEGLE, αἴγλη, ornamentum pedum muliebrium, apud Pollucem lib. 5. cap. 16. ex Menandro, & Nicostrato Poetis Comicis: fortaßis à splendore dictum: nam αἴγλη splendorem quoque significat.

AEGIS, αἰγίς, ornamentum pectorale, Polluci eodem loco. Ouid. autem lib. 2. de Arte amandi, Aegidem appellat gemmas, & alia huiusmodi ornamenta, quibus deformitatem, tegunt mulieres:

Hemmisq; auroq; teguntur.
Omnia: pars minima est ipsa puella sui,
Sæpe, vbi sit quod ames, inter tam multa requiras:
Decipit hac oculos agide diues amor.

Id autem metaphoricè. Aegis enim, vt scribit Seruius in libro. 8. Aeneid. est munimentum pectoris æreum habens in medio Gorgonis caput.

ALYSIES, ἀλύσεις, inter ornamenta muliebria ponuntur Nicostrato Poetę, Comico, Clementi Alexandrino lib. 2. Pædagog. cap. 12. eodemque vlt. & ipsi Polluci libr. 7. cap. 22. ad finem. Vbi Gualtherus traducit Catenas. Nam & ἄλυσις, catena est, & ἀλύσιον catenula, torques. Vide infrà in Crico.

AMBRACIDES, ἀμβρακίδες, genus calceamentorum muliebrium Polluci ubi suprà nuperrimè.

AMICTORIA, quæ sindones esse ait D. Hieronymus in Esaiam cap. 3. De sindonibus autem dicemus suo loco. Cæterũ est amictorij apophoreton apud Martial. lib. 14. Disticho 149.

Mammosas metuo: teneræ me trade puellæ,
Vt possint niueo pectore lina frui.

Ex quo potes intelligere, qua in re vsui sit mulieribus.

AMICVLVM, genus vestimenti, à circumiectu dictum, apud Festum Pompeium: quod, & viris tribuitur, teste Q. Curtio, loquente de Dario, lib. 3.

AMPECHONION, ἀμπεχόνιον, vestimentũ commune virorum, & mulierum, vt tradit Pollux lib. 7. cap. 13. vbi Gualtherus traducit, palliolum.

AMPHIDEAE, ἀμφιδέαι, ornamenta iũcturarum manuum, apud Pollucem lib. 5. cap. 16. ubi etiam dicit eas pertinere, & ad brachia, & ad pedes. & liber. 7. capit. 22. ad fin. ubi Gualtherus uertit, redimicula.

AMPHISPHYRA, ἀμφίσφυρα, genus calceamenti muliebris, eidẽ Polluci, loco postremò citato.

AMPVLLA, genus ornamenti, Græcis πομφόλυξ dictum. Vnde Ampullaceam vocat Plautus in Menæhm. mulierē am pullis exornatam.

Quando te auratam & bene vestitam habet ampullaceam,

Sic enim legit quidam, & non Ampulla spem, siue Ancillas penum, ut vulgo legebatur.

AMPYX, ἄμπυξ, Homero memoratus inter capitis ornamenta, ut dicit Pollux. li. 5. cap. 16. Locus autem Homeri (quem tamen non designat) est lib. 2. Iliad.

Ἄμπυκα κεκρυφαλόν τ', ἠδὲ πλεκτὴν ἀναδέσμην.

Vbi Andreas Diuus interpretatur reticulum: vti etiā vertit Rodolphus Gualtherus apud Pollucem. Alij dicunt esse catenam auream à fronte protensam, qua comæ colliguntur: quod Frontale alij dicunt.

ANABOLE, ἀναβολή, amictus, pallium, ἐπίβλημα, de quo dicemus inferius. Huius meminit Athenæus lib. 7. Variæ Historiæ Symmachus aūt cū locū Esaie 3. vbi Latinus interpres vertit, mutatoria, significantius traduxit ἀναβολάς, vt scribit D. Hieronymus, cum locum interpretans: qui subdit, hæc esse ornamenta vestium muliebrium, quibus humeri, & pectora poteguntur.

ANADEMA, siue Anadesma, (vtrunque enim reperitur apud bonos autores) de quo fit mentio in l. quamuis. ff. de aur. & arg. leg. & apud Lucretium lib. 4.

Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ.

& apud Suidam, qui dicit id esse capitis ornamentum. Et dicitur, vtrunque ab ἀναδέω verbo, quod corono, ligo exorno significat. Vnde ἀνάδεσμα quoque apud Homerum libr. paulò antè allegato, ꝓ capitis ornamento: & ἀνάδετος, pro mundo muliebri. Rodolph⁹ Agricola apud Pollucem vertit redimiculū. Pollux autem ipse lib. 5. capi. 16. ponit, vt diuersa, ἀναδέσμην, & ἀνάδημα. Vbi Gualtherus primum vertit coronam, alterum mitrā.

ANALECTIDES, ἀναλεκτίδες, quibus ex xylino, lino, vel quauis alia materia, tanquam puluillis, mulieres constipant scapulas ꝓminentes, ut habitiores uideanꝰ. Ex quo Ouidius lib. 3. de Arte Amādi;

Conueniunt tenues scapulis analectides altis:
Angustum circa fascia pectus eat.

ANAMASCHALISTER, ἀναμασχαλιστήρ, ornamentū pectoris, vel cappillorū apud Pollucem li. 5. cap. 16. ex Philippide Comico, ἐν Ἀδωνιαζούσαις.

ANAXIRIS, ἀναξυρίς, subligaculum, feminale, proprium Persarum, ut tradit Strabo lib. 11. & 15. quod Eustathius, dicit id significare, quod Romani Bracion uocāt, ἐκ τοῦ ἀνασύρεσθαι, mutato σ in ξ, quod aliquando vsu uenire probant Grammatici. Idem autem Eustathius in libro Iliad. 2. non Bracion, sed Bracam scribit quod; & Suidas tradit, & Hesychius. Et nos vulgo Bracam *Braye* vocamus; qua & nostræ fœminæ nonnunquam vtunꝰ. Accipitur etiam Anaxyris pro calceo altiusculo, παρὰ τὸ ἀνασύρεσθαι, quòd surium trahatur, quasi dicas ἀνασυρίς. Nā & Tertullianus ostendens id esse calceamenti quoque genus, in lib. de Pallio, Cur, ingt non, & anaxyrin calcearit? De anaxyride meminit Plutarchus in Vita Alexandri. Vide quoq; infrà Antapodia, & Cybarsia. Est autem alias ἀναξυρὶς genus lapathi apud Dioscoridem. lib. 2.

ANCHVSA, ἄγχουσα, à Polluce li. 7. capit. 12. inter ornamēta muliebria posita. Verùm, & codē nomine herba est, de qua Plinius lib. 22. c. 20. apud nos Orchaneta vulgò dicta, mulieribus nō ignota ad genarum pallorem occulendum: ita vt magis inter fucos sit ꝯnumerāda, quàm inter ornamenta.

ANGVICVLA. Græcè ὄφις dicta, ornamētum iuncturarum manuum, apud Pollucem, lib. 5. c. 16. vide infrà Ophis.

ANNVLVS, vulgò notus.

ANTIAE, nonnullis inter ornamenta mulierū positę. Festus Pompeius lib. 1. Antias dicit vocari muliebres capillos, in frontē demissos: ab eo quod Græci ἀντὶ dicunt, quod nos cōtra. Vide infrà Procomion. Apuleius li. 2 Asini aurei, hos crines Antepēdulos vocat: & alibi, uide licet in Flo. Antecētulos, & Propēdulos.

APHRACTA, ἄφρακτα, à Polluce lib. 7. cap. 22. calcei muliebres dicti. Quanuis etiā, id, & genus esse nauigij, Ciceroni liber Episto. ad Atticum quinto non semel.

APODESMVS, ἀπόδεσμος, ornatus muliebris Polluci lib. 7. c. 22. ad fi. vbi mitram vertit Gualtherus.

ARLINEVM, ornamētum capitis muliebris Festo Pompeio lib. 1. in quibusdam autem codicibus legitur Arsineum.

ARMILLAE, quas Priscianus Brachialia vocat, alii quoque Brachionia, aut Peribrachionia, quæ cuiusmodi sint, satis declarat Historia scripta à Liuio, li. 1. ab vrb. ꝯdi. Addit (ingt) fabulæ, ꝙ uulgò Sabini aureas armillas magni pōderis, brachio, læuo gemmatosq; magna specie annulos habuerint, pepigisse eā, qđ in sinistris manibus haberent: eo scuta pro aureis donis congesta, & cætera.

Ex qua Historia depromptum, est illud Ouidij lib. 1. Fastor.

Vtque

Vtq; leuis custos armillis capta Sabinis.
Et lib. 1. Amor. Eleg. 10.
Non fuit armillas tanti pepigisse Sabinas.
Vt premerent sacræ Virginis arma caput.
De his est illud eiusdē Ouidij lib. 2. Fastor.
Fregerat armillas, non illa ad brachia factas.
Loquitur de armillis Omphales, quas Hercules brachijs suis aptare volens, fregit. Atque illud Gen. 24. Protulit vir inaures aureas, appendentes siclos duos, & armillas totidē. Et paulo post: Cùm vidisset armillas in manibus sororis suæ. Atque iterum postea: Et armillas posui in manibus eius. Et capit. 38. Annulum tuum, & armillam, & baculum, quem manu tenes. Et Exodi 35. Viri cum mulieribus præbuerunt armillas. Et Num. cap. 31. Offerimus in donarijs Domini armillas. Et Reg. libro. 2. cap. 1. Tuli armillam de brachio illius, scilicet Saulis. Et Ezechielis 16. Dedi armillas in manibus tuis. Et secundum septuaginta interpretes. Et circundedi armillis manus tuas. Esaiæ. 3. vbi ponuntur inter ornamenta muliebria. Atque illud Plinij libro. 28. ca. 4. Pueri, qui primus ceciderit dens, ut terrā non attingat, inclusus in armillam, & assiduè in brachio habitus, muliebrium locorum dolores prohibet. Vulgò autem hæc vocamus *Brasselets*.

Hinc Armillatus dicitur Suetonio in Caligula, c. 52. Vide infrà Viriæ.

ARSINEVM. vide suprà Arsineum.

ARTIALVM, ἀρτίαλον, apud Aeoles ornamentum est muliebre, quos Dores σίτλας vocant, vt tradit Pollux li. 5. c. 16. Vide infrà Sitlæ.

AVRISCALPIA, de quibus diximus in tractatu Medicinæ.

AVTAPODIA, αὐτοπόδια, calceamenti genus, idē cum ijs, quas ἀναξυρίδας alio nomine appellant: vt autor est Pollux li. 7. c. 22. De Anaxyri autem suprà diximus. Vide infrà Scelea.

BARATHRVM, βάραθρον, in mundo muliebri connumeratum ab Aristophane in Thesmophor. & à Polluce li. 5. c. 16. & li. 7. c. 22.

BAVCIDES, calcei pretiosi, & crocei muliebres, Polluci. lib. 7. c. 22.

BEVTOS, βεῦτος Sapphoni, à Polluce ponitur inter vestimenta communia virorum, & mulierum, li. 7. c. 13.

BLASTA, βλάστα, à Comicis ponuntur inter ornamenta aurium muliebrium, referente Polluce lib. 5. c. 16. Guaterus vertit, germina.

BOTRYS, βότρυς, siue Botrydion, βοτρύδιον, genus ornamenti muliebris, apud Pollucem li. 5. c. 16. & li 7. c. 22. quod quale sit, non recordor alicubi declaratum. Gualtherus autem utrobique reliquit vocem Græcam.

BRACHIALE, siue Brachionion, βραχιόνιον, de quo suprà in Armillis. Id enim & à polluce lib. 5. c. 16. inter ornamenta muliebria positum est. Brachialis autem argentei meminit Plinus lib. 28. c. 7. & Brachialis simpliciter, Trebellius Pollio in Secundo Claudio, in Epistola Valeriani: ex quo intelliges, id virorum quoque fuisse.

BVBALIA, βουβάλια, ornamenta mulierum, quæ circa manus feruntur, ex Polluce lib. 5. c. 16. inter ornamēta muliebria. Horum etiam meminit Nicostratus Comicus, & post eum Clemens Alexandrinus, Pædago. li. 2. vbi Gentianus Heruetus vertit, Armillas.

BVLLA, quæ licet olim propria infantum ingenuorum esset, vt tradunt Asconius, & Macrobius lib. 1. Saturnaliorum c. 6. & uidere licet ex Plinio lib. 33. cap. 1. Ea tamen, & mulieres usas fuisse satis cōstat. Hāc in cordis figuram ante pectus annectebant, vt tradit Macrobius, ubi suprà. Ex quo est illud Propertij liber. 4. Elegia prima.
Mox vbi bulla rudi demissa est aurea collo.
Dicta autem bulla est ornamentum orbiculatum, & extuberans, ad effigiem illius bullæ, id est, tumoris qui in aqua fit, & repentè euanescit. Ex quo est illud Varronis prouerbium Homo bulla.

CALAMIDES, καλαμίδες, acus erant, quibus mulieres ad Componendū capillum vtebantur: ita dictę, quòd olim ex arundine fieri consueuerint, quam κάλαμον Grȩci appellant. Calamistrum Latini vocant: de quo paulò pòst dicemus.

CALAMVS. κάλαμος, præter vulgatam significationem, à quibusdam etiam accipitur pro monili. Pollux certè Calamides à Calamis separat, li. 5. c. 16. vbi Gualtherus prius vertit acūm, alterum Calamistrum.

CALAMISTRVM hinc dictū, vt inquit Varro lib. 4. de Ling. Lat. quòd eo calfacto in ciuere capillus ornatur: aut (vt scribit Seruius) acus est maior, quæ calefacta, & frōti adhibita, torquet capillos. Hincque Celamistratæ comę, Ciceroni in Oratione pro Sextio: & Calamistratus saltator, eidem in Oratione, quam habuit in Senatu post reditum: & Calamistratus cinædus, Plauto in Asinaria: & Calamistratus puer, D. Hyeronimo ad Demetriadem, de virginitate seruanda, & Apuleio libr. secundo. Metamor. Qui autem huiusce rei erant opifices, Cinera-

Cinerarij q. Cinislones q. Cinerarij dicti sunt, eidem Varroni, vbi suprà: & Catullo Epigram. 56. Et Cinislones Plauto in Aulularia, & Horatio li. 1. Serm. Sat. 2. Vide infra Xenion.

CALANTICA, tegmen muliebre, quod capiti innectitur. vt tradit Nonius Marcellus, citãs illud Tullianum in Clodiũ: Tunc, cum vencirentur pedes fascijs, cũ calanticam capiti accommodares? Eamque inter ornamẽta muliebria reponit Iurisconsultus in l. argumento, §. ornamentum. ff. de aur. & argen. lega. Hanc κρήδεμνον Homerus vocauit li. 5. Odyssee cum dicit, Inò, siue Leucotheam (eadẽ enim est) Vlyssi naufrago ad euadendũ maris periculum id commodasse.

Τῆ δὲ τόδε κρήδεμνον ὑπὸ στέρνοιο τάνυσσαι.

Quod Ausonius in Periocha Homerica Calanticam vertit, in hæc verba: Ino Calanticam capiti suo ademptam natanti accommodat, cuius ille sustentatu adusque Phæacum litus euadit. In qua etiã opinione fuit Beroaldus in Apuleium lib. 5. Et Andreas Diuus vittam trastulit, vti, & alio loco paulò pòst: licet idẽ alio in loco scilicet. lib. 18. eiusdẽ operis velũ trastulerit, & lib. 14. Iliad. reticulum: vti etiã ibidem Eobanus, & lib. 22. eiusdem operis, idem Andreas, coronam. Vide infrà in Mitra.

CALASSIS, tunicæ genus, vt tradit Sextus Pompeius lib. 3. quod Græci καλλώπισον vocant. Alij autem (vt, & ille subdit) dicunt nodum esse tunicæ muliebris, quo connexa circa ceruicem tunica summittitur. Sipontinus Chalassim appellat: dicitque dictam à laxitate, & à Græcis vocari χάλασαν. Pollux. lib. 7. c. 16. καλάσιριν dicit esse genus vestis Aegyptiæ, & fimbriatæ.

CALCEI, & Calceamenta, omnibus nota.

CALIENDRVM, apud Horatium lib. Sermo. 1. Sat. 8.

Altum Saganæ Caliendrum.

Id autem Acron interpres dicit esse ornamentum capitis muliebris, siue suppositum crinem, quem pro naturalibus accipiunt. Porphyrion autem interpretatur, galericulum, de quo infrà dicemus: & subdit, Varronem huius vocabuli meminisse in lib. qui inscribit Virgula diuina.

CALLOPISTON. vide supra in Calassi.

CALTHVLA, genus vestis muliebris, apud Plautum in Epidico:

Quid istæ, quæ quotannis nomina inueniunt noua:
Tunicam rallam, tunicam spissam, linteolum, cæsicium,
Indusiatam, patagiatam, caltbulam, aut crocutulam?

Dictum autem putat Nonius Marcellus à caltha viola, quæ (vt id illi addas) est coloris lutei (vt docet Virgil. Eclog. 2.)

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

Varro autem, (vt subdit Nonius libe. j. de vita pop. Rom.) Calthulam palliolũ breue esse uoluit. De caltha quoq; est illud Ouidij lib. 2. de Ponto, Eleg. 4.

Calthaq; Pæstanas vincet odore rosas:

Vt inde intelligas, vestes huiusmodi, ab odore quoque, non tantum à colore ita dictas. Sunt (ne id omittam) qui putent, Caryophyllon quod vocant, id est vulgo *oillet*, alijs, *damas*, veteribus caltham fuisse: de quo tu uide Hermolaum Barbarum Corollarii. capi. 175. vbi agit de Bacchare.

CALYCAS, κάλυκας, Homerus in Hymno Veneris, eidẽ attribuit inter cætera eius ornamenta:

Εἶχε δ' ἐπὶ γναμπτὰς ἕλικας κάλυκάς τε φαεινάς.

Et paulò pòst:

Πόρπας τε, γναμπτάς θ' ἕλικας, κάλυκάς τε, καὶ ὅρμους.

Gualtherus apud Pollucẽ (q lib. 5. c. 16. Calycas enumerat in mundo muliebri) ex Anacreonte, & Homero (loco tamẽ non designato) Baccas vertit.

CALYMNA, κάλυμμα, inter ornamẽta muliebria enumerata Polluci: ubi tegumẽtum uertit Gualtherus. Aliàs autem est genus retis: ex quo potes conijcere, tegmen fuisse forma, & specie retis. *Coiffe* uulgò dicitur.

CALYPTRA, καλύπτρα, muliebris capitis tegmen, flammeum sponsæ, Festo Pompeio li. 3. Eius meminit Plato in Alcibiade posteriore, cũ dicit, in Asia esse quasdam regiones, mundo uxoris regiæ destinatas, & appellationem à mundo illo muliebri sortitas, & inter alias Calyptrã

τὴν δὲ καὶ ἄλλην, ἣν αὖ καλοῦσι καλύπτραν.

CAMISIA, quam subuculam esse dicit Sextus Pompeius, li. 17. in uerbo, Supparus; & uix eam appellationem alibi reperias apud antiquos. Nos uocamus *chemise*. Putatur autem à Macedonibus primùm introducta.

CANABIA, κανάβια, calceorum muliebrium species, Polluci lib. 7. c. 22.

CANTHARVS, Antiphani in Bœotia memoratus.

CAPIDVLVM, genus uestimenti, ca put tegitur, Sexto Pompeio lib. 3.

CAPILLARE, apud Martialem lib. 3. Epigr. 40.

Non erubescit murice aureo nobis
Diuidere mœchæ pauperis capillare.

Nonnulli accipiunt pro reticulo muliebri, quo capillos inuoluunt. Cœlius Rhodig.

dig.lib. 18.c.10.accipi putat pro vnguento ad capillos excogitato.

CAPILLAMENTVM, vide infrà in Galero,& Galericulo.

CAPITAL, fascia, qua capillum in frõte colligunt, Varroni lib.4.de Ling. Lati. Ex quo eius loco id quoque intelligis, eo ferè in sacrificijs mulieres vti solitas. quod & Sextus Pompeius tradit li. 3. Alij Capitale dicunt.

CAPITIVM, tegmen capitis, Nonio Marcello, ab eo fortè denominatum: siue vt tradit Varro lib.4.de Ling.Lat.quod pectus capiat, id est, comprahẽdat: de quo idem Varro lib.4.de vita pop.Rom. Tunicas, neque capitia, neq; strophia, neque zonas. Et alibi eod.lib. Neque ad orbitam matrumfamilias instituti, quòd eæ pectore & lacertis erant apertis, neq; capitia habebant. Noster autem Iuriscõsultus id inter vestimenta muliebria ponit, ĩ l. vestis.§. muliebria.ff.de auro & argen.leg. De capitio itẽ fit mentio in lib. Iob, c.30. In multitudine eorũ cõsumit vestimentum meum, & quasi capitio tunicæ succinxerunt me. Quo in loco interpres id videt ꝑ collario accipere.

CAPREOLI, vide infrà Helices.

CARBASVS, quo pallium amicitur. Virgil.libr.8.Aeneid.

-Eum tenuis glauco velabat amictu
Carbasus.- Et libr.11.
-Tum croceam chlamidemq́, sinusque crepantes
Carbaseos fuluo in nodum collegerat auro.

Ex quibus locis, atque etiam ex Q.Curtio de Indis loquente intelligi põt, hoc quoque virile esse vestimentum. Sed & muliebre esse satis cõstat ex Valerio Maximo, loquente de Aemylia virgine Vestali. libr.1.c.1. Qua adorante, cum Carbasum, quam optimam habebat, foculo imposuisset, subditò ignis emicuit.

CARDINES, vide infrà Helicteræ.

CASTVLAE, quas & Perizonium & Præcinctorium vocant, palliũ est, quo puellæ nudæ infra papillas precinguntur. Ex Nonio Marcello, qui citat illud Varronis Castulã mulier sumpserat ꝑ succula.

CATAGOGIS, καταγωγίς, posita inter vestes muliebres, Polluci li.7.c.13. vbi Fimbriam, vertit Gualtherus. Vide igit infrà in Fimbria.

CATAPETASMA, καταπέτασμα, velum, qđ arcet aspectũ, quo nũc mulieres nostrates sæpe vtuntur. Ponit & hoc inter ornamenta muliebria Pollux libr.7.c.22.

CATASTICTOS, κατάστικτος, tunica figuris animaliũ aut floribus intexta, cuiusmodi sunt tapetia, quæ hinc Belluata dicuntur, apud Plautum in Pseudolo,

Neque Alexandrina belluata, conssutaq́, tapetia.

Hincque baliam ceruam κατάστικτον dicimus, id est, maculosam, interstinctam, picturatã, Hanc vestem, vt propriam fœminarum ponit Pollux lib.7.c.13.

CATELLAE, vide Catenæ.

CATENAE, & Catenulæ diminutiuum, siue etiam Catellæ, & ipsæ præcipuæ inter ornamenta muliebria numerantur. Horatius lib.1.Epist.18.

Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam.
Sæpe periscelidem raptam sibi flentis.

De Catenis autem est illud Plinij, lib.33. ca.3. conquerentis de luxu mulierum in vsu auri: Discurrant catenæ circa latera, & inserta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendeant, &c. Est autem veluti torques aureus vel argenteus, aut etiam è margaritis & lapillis cõfectus. Vulgò *Chaine* vocamus, propriũ mulierum nostrarum ornamentum: vt suprà in voce Alysies, & infrà in dictione Hormi.

CATHEMA, κάθεμα, ornamentum demissum ad pectus, quod & καθετὴρ dicit Polluci lib.5.c.16.ex Antiphane: & πέρτυ, de qua postea dicemus. Pro torque autem vt D.Hieronymus vertit locum Ezechielis c.16.iuxta Aquilæ & Symmachi editionẽ, Septuaginta interpretes & Theodotion κάθεμα transtulerunt, nec solùm ibi, sed & Esaiæ 3. vt scribit ipse Hieronimus in Commentarijs eiusdem c.16.q subdit se putare κάθεμα ab eis dictũ, monile ex varijs gemmis, in pectus mulierum descendens, qui & ipse ornatus pulcherrimus mulierum est.

CATHETIS, genus catenæ, quo fœminæ vtuntur apud Nicostratum Comicum, & Clementem Alexandrinum lib.2.Pędagog.capi.2.

CATOPTRON, κάτοπτρον, inter ornamenta muliebria positum Polluci libr.7.ca. 22.& lib.10.ca.28. vbi Gualtherus vertit speculum, de quo infrà dicemus.

CECRYPHALVS, κεκρύφαλος, reticulum, vitta, flammeum discriminale, παρὰ τὸ κρύπτειν, apud Homerũ libr.22.Iliad. eo versu, quẽ suprà citauimus in Ampyce. vbi Andreas Diuus Fasciam interpretatur. Rodolphus Gualtherus apud Pollucẽ lib.5.c.16. uertit Capitale. At li.7.c.22. uertit Vittã. Xenophon autem in lib.de Venatione κεκρύφαλον uocat sinuosum illum macularum contextum, in quem se insinuãt animalia urgẽtibus canib⁹.

CENTAVRIDES, κενταυρίδες, genus ornamẽti muliebris, apud Pollucẽ li.5.ca.16.

CEPHALODESMVS, κεφαλόδεσμος, siue Cephalodesmium, κεφαλοδέσμιον, idem quod fron-

frontale: de quo postea dicemus: aut idē quod ampyx, de quo suprà.

CERNVVS, calceamenti genus, Sexto Pō peio libr. 3.

CEROTES, κηρώτης, inter ornamenta muliebria numeratur Polluci lib. 7. c. 22.

CERVICAL, veluti ceruicis sustentaculū quod nos vulgò *aureillier & coussinet*, vocamus. Nam & id vestis nomine continetur: vt tradit Iurisconsultus in l. argumento. §. ceruicalia. ff. de aur. & arg. leg. Eius meminit & Plinius lib. 20. capit. item 20. & lib. 28. c. 4. Iuuenalis Sat. 6. & Martialis li. 14. Epigram. 146. & quisquis is est, qui Ezechielem traduxit, ca. 13. vbi inquit, His qui faciunt, ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas. Et iterum nō multo post: Dirumpā ceruicalia vestra, super q̄ vos colligitis animas. Græci id vocāt προσκεφάλαιον: quia voce vsus est D. Marcus c. 5. vbi interpres vertit Ceruical. Idem autem esse Ceruical & Puluinū, ex eo patet, quod dicemus infrà in Puluillo, & ex dicto capite 13. Ezechielis. De hoc autem est illud Martialis Apophoreton libr. 14. Epigram. 146.

Tinge caput nardi folio: ceruical olebit:
Perdidit vnguentum cùm coma, pluma tenet.

Vide infrà Perideræon.

CHALASSIS, vide suprà Calassis.

CHIMASTRVM, χειμαστρον, vestis hyemalis, vt ex autoritate Homeri & Aeschyli, tradit Pollux lib. 7. c. 13. ad fi.

CHIROTHECAE, manuum tegmina, q̄ & Dactylothecę à Gręcis vocantur. Nos vulgò *Gantz* appellamus.

CHIROMACTRON, χειρόμακτρον, capitis ornamentum, aut (vt alij dicunt) mantile. Vide Bayfium de Re vestiaria.

CHITONARIVM, χιτωνάριον, muliebris vestis subtilis, ex Lexico.

Diana Chitonea unde. CHITONIVM, χιτώνιον, tunicula: à qua & Dianam Chitonen dictam nōnulli voluerunt. Nam Callimachus in ipsius Deæ Hymno,

Πότνια πολυμέλαθρε, πολύπτολι χαῖρε Χιτώνη.

Quod & adstruit Stephanus ex Menippi Byzātij sentētia, Epicharm' in Sphinge. & Athenæus libr. 14.

CHITONISCVS, χιτωνίσκος, diminutiuè, camisia indutium, de quo postea dicemus. Hoc autem genus vestimenti Pollux lib. 7. c. 13. dicit commune esse virorum & mulierum.

CHLAMIDEM quoque ad fœminam p̄tinere ostendit Cato eo loco, quem citabimus in Encombomate, & Virgilius libro 4. Aen. didus mentionem faciens:

Sidoniam picto chlamydem circundata limbo.

CHLIDONES, χλιδῶνες, Brachialia; vt exponit Suidas, quibus maximè vtuntur Samij, autore Athenæo: & à Polluce ponuntur inter ornamenta manuum, & pedum, lib. 5. c. 16. & simpliciter inter ornamenta muliebria, li. 7. c. 22. Et ea voce vsi sunt Septuaginta interpretes, Nu. 31. c. cuius loco interpres Latinus reddidit Periscelides: de quibus postea dicemus.

CIMBARICON, κιμβαρικὸν, tunica perspicua, siue (ut Pollucis uerbo utar) διαφανὴ. Locus Pollucis est lib. 7. c. 13. vbi eam dicit esse communem uiris & fœminis.

CINGVLVM, ut autor est Nonius Marcellus, à cingendo dictum, quod & Incingulum plerunque dicit. Varro in γέροντι διδασκάλῳ: Nouus maritus taciturnus, ταξίωνος, is soluebat cingulū. Sextus autem Pompeius lib. 3. Cingulo, ait, noua nupta præcingebatur, quod vir in lecto soluebat: ut hinc possis intelligere, Cingulum esse zonam, quam sponsus soluebat cōcubitus gratia: ut postea dicemus nu. 31. incip. Quare autem. Pro eo uerò, quod uulgaris interpres Esaiæ 3. ca. dicit zonā, D. Cyprianus in lib. de habitu uirginum, cum locum citans, & Castalio eundem locum uertens, Cingulum dixere. Seruis autem in nonum li. Aen. scribit Cingulum esse ornamentum hominum, ut phaleræ sunt equorum. At Varro de Ling. Lat. lib. 1. tradit, Cinctum & Cingulum à cingendo dici, alterum uiris, alterum mulieribus attributum. Cinctutæ autē uocabulo pro Cingulo usus est Suetonius in Iulio Cæsare, ca. 45. Vnde manasse uidetur, quod nostrates uulgò uocant *Ceincture*. Cinctus. Cinctura.

CIRCVLVS, quem uulgò uocamus *Collier* hoc est, Collariū: à similitudine: de quo Virg. lib. 5. Aeneid.

Flexilis obtorti per collum it circulus auri.

Sed & circulos appendi auribus, cōstat ex Ezechiele c. 16. Dedi circulos auribus tuis. Item in naribus, ut constat ex loco Iob, c. 40. Nunquid pones circulū in naribus eius? ubi D. Hiero. ait inter cætera ornamēta mulierum solere aureos annulos in os ex fronte pendere, & immittere naribus. Sunt, qui Rotulas eo loco ex Septuaginta Interpretibus uertāt. At de circulis pro ornamentis fit mentio ca. 11. Prou. Circulus aureus in naribus eius, mulier pulchra & fatua. uide infrà Circus.

CISSERIS, κισσηρις, ponitur à Polluce lib. 7. cap. 22. inter ornamenta muliebria: ubi Gualtherus uertit Pumicem.

CLAVI aurei, uel argentei, quos fœminæ nostræ solēt uestibus suis assuere: de quibus

bus in l.vestis.in princi.ff.de auro & arg. leg.& ibidem l.etsi non sint, etiã in prin. & in l.argumento.§.item fibulæ. qui primus est. Et apud Varronẽ de Analogia lib.1.cuius hæc uerba sunt: Si quis tunicã in vsu ita cõsuat, vt altera plagula sit angustis clauis, altera latis: vtraque pars carebit analogia. Hinc Mantilia cocco clauata, apud Aeliũ Lampridiũ in Alexandro Seuero. In alia autem significatione accipitur Clauus in l.qui clauum ff.de ædili.edict. & Plinium auunculũ, lib.20.c. item 20.& Plinium iuniorem, li.1.Episto.51.& aliter quoq; in l. q naufragiũ.§. senatuscõsultũ.ff. de incẽd.rui. naufra. & alibi sæpe apud alios autores.

COCHLES, ornamentum capitis, à similitudine scalarum, vel animalis verbo deriuato: quo quidem ornamẽto vsam fuisse Zenobiam Reginam Palmyrenorum, autor est Trebellius Pollio.

COLLARIVM, vide in circulo. & Peritrachelio.

COMBYMATA, à nonnullis quoque inter ornamenta muliebria ponuntur.

COMMOTRIVM, κομμώτριον, &

COMMOTRIDIVM, κομμωτρίδιον, instrumentum muliebre apud Pollucem lib. 7.c.22.& iterum lib.10.cap.28.quo scilicet mulieres se comunt. Vnde κομμώτης comptor dicitur, & κομμώτρια comptrix, & κομμωτίζω, curiosiᵘ como. Gualtherus priore loco Pectinem vertit: posteriore autem Nouaculam.

CONDALIVM, de quo Plautus in Trinũmo, est annuli genus Sexto Põpeio. Nã & eidem Condulus, annulus est.

CORIANVM, κορίανον, medij digiti annulus, Polluci, qui inter ornamenta muliebria Corianum adscribit, libr.5.cap.16.

CORONAM, quam στεφάνην vocãt Græci, in mundo muliebri ponit Pollux lib.5. c.16.ex illo versu,

Τῶν δ' αἱ μὲν λεπτὰς στεφάνας ἔχον, οἱ δὲ μαχαίρας.
Horum hæ flexas coronas, hi verò enses habebant.

CORYMBVS, κόρυμβος, vidẽ ĩfrà ĩ Crobyle.

CORYMNIVM, κορύμνιον, monile. ex Lexi.

COTHVRNVS, genus calceamenti subleuatum subere, aut alia re quò grãdiores mulieres appareant: vt patet ex illo Iuuenalis Sat.vj.

-Aliam credas, cedo, si breue parui
Sortita est lateris spatium, breuiorq; uidetur
Virgine Pygmæa.

De hoc item Virgil.Ecloga.7.

Puniceo stabis suras euincta cothurno.

Et lib.1.Aeneid.

Virginibus Tyrijs mos est gestare pharetras,
Purpureoq; altè suras vincire cothurno.

CREDEMNVM, κρήδεμνον, καὶ κρήδεμνον, vtrunque enim legitur, quod (ut nõnullis placet) idem est quod calantica, & uitta, & corona, & uelum, & reticulum, ut suprà diximus, in Calantica.

CREPIDAE, κρηπῖδες, & diminutiuè

CREPIDVLAE, soleæ, ex Aulo Gellio libro decimotertio, capite vicesimo. Et hinc, ut ille ait, Crepidarij, eius calceamenti sutores, apud Sempronium Asellionem, lib.rer.gest.14. Nonnulli eas nominatas putant à crepitu, id est, sono, quem reddunt ambulando.

CREPITALVM, ornamentum capitis, qđ scilicet capitis motu crepitum faciat, ut tradit Festus Pompeius libr.3.

CRICVS, κρίκος, circulus, annuli species. vnde κιρκῶσαι uerbum, quod Latinè infibulare possumus dicere. Nã Strabo tradit quasdã Aethiopũ mulieres κεκρικῶσθαι τὸ χεῖλος χαλκῷ κρίκῳ. Et apud Herodotũ in Euterpe. ἰσίων κρίκους legimus, pro velorũ ansulis. Aristoteles quoq; lib.7.Politic. capite sedo scribit καθάπερ ἐν Καρχηδόνι φασὶ τὸν ἐκ τῶν κρίκων κόσμον λαμβάνειν. Ex quo intelligis, pro ornamento eum posuisse. Nã & Theodorus Gaza apud Aristotelem vertit, Annulum, Plinius Circũ, unde & Circulus diminutiuũ: de quo suprà diximus. Suidas autem, ἁγύλια, ait, sunt κρίκοι τῶν ἁλύσεων, id est, annuli catenarum. Vide ea, quæ suprà περὶ τῶν ἁλύσεων diximus.

CROBYLE, κρωβύλη, reticulum, siue retiolum, quo coma ꝓtegitᷣ. Quin & κρώβυλος dicitur aureus, argenteus ue corymbus, ex capillis pendens: πλέγμα τριχῶν εἰς ὀξὺ λῆγον: quod in uiris κρώβυλος, in mulieribus κόρυμβος, in pueris σκόρπιος dicebatur. Sunt qui dicant, id reticulum esse ab extremis crines extendens ad uerticem, deinde eos deducens in acutum: qui ꝑforata aurea cicada constringebantur, ne deorsum defluerent. Huius autẽ meminit Thucydides in Prooemio libr.4. Bel.Peloponnesiaci, & Clemens Alexandrinus lib.2.Pædagog.ca.10.

CROCOTA, ut uocat M. Tullius ĩ Oratione de Arusp.respon. & Apuleius lib. 8.Asini aurei, & diminutiuè

CROCOTVLAE, ut appellat Plautus in Epidico: aut item

CROCOTIDES, ut alij quoque uocant: aut denique

CROCOTIA. etiam diminutiuum (nam & hæc Iulius Pollux lib.7.c.13.ponit inter uestes muliebres) uestes delicatæ fuerunt, ut indicat uetus prouerbium γαλῇ κροκωτόν, id est, feli crocotõ quo utimur cùm indignis honor exhibetur. Suidæ autem κροκωτὸς ἐστὶν ἔνδυμα ἔγχυλον, id est, uestimen-

stimentum orbiculatum. Et hinc Crocotularij, aut, vt alij legunt, Crocotarij, infectores huiusmodi vestiū, dicti Plauto in Aulularia. Nonius Marcellus à croco hæc dicta putat. Alibi autem, scilicet infrà nu. 59. inci. illud autem constat. dicemus Herculē κροκωτοφόρον vocatū fuisse quod Omphalæ seruiens habitu mulie-bri, crocoton gestaret.

CROCOFVSIA, posita inter ornamenta muliebria in l. argumento. §. ornamentorum. ff. de auro & arg. leg. nisi illic mē dum sit: de quo tu vide Catellian. Cot. in memoria. vndones, & crocohyphanta. quasi dicas, croco intexta.

CROTALIA, apud Pliniū lib. 9. c. 35. vbi videbis cuiusmodi ea sint, & quare ita dicantur.

CTENIVM, κτένιον, genus pectinis, à κτενίζω, pecto: & κτεὶς, pecten, & κτένιον, pectunculus Id & Xenion dicitur: de quo infrà dicemus. Et hinc quoque quatuor dentes anteriores, qui in meditullio sunt, Ctenes dicuntur, quod cibum cōcidūt.

CVBITALE, ornamentum cubiti, apud Horatium libr. 2. Serm. Sat. 3. Vide infrà Parapechy. Accubitale vocaт à Trebellio Pollione in Claudio, ex Epistola Valeriani Imperatoris. Sunt, qui Culcitrā vocent: de qua nunc dicemus.

CVLCITRAE, quas inter vestes posuit Iurisconsultus in l. argumento. §. culcitræ, ff. de auro & argen. leg. Et diminutiuè

CVLCITRVLAE, Plauto in Mostellaria. Est autem linteum illud, quod dormiētibus ad quietem supponitur, apud Cicer. lib. 3. Tuscu. Collocemus in culcitra plumea: psaltriam adducamus. Et apud Martialem libr. 5. Epigr. 63.

Nulla tegit fartos, nec inanes culcitra lectos.

Et alibi:

Blandita tumeat facilis tibi culcitra pluma.

Et iuuenalis Saty. 5.

Tertia ne vacuo cessaret culcitra lecto,

Vnà simus, ait.-

Alibi autem Iurisconsultus in l. 3. ff. de supel. leg. dicit, supellectili legata, contineri culcitras.

CYBARSIA, κυβαρσία, à Polluce lib. 5. c. 16. posita inter ornamēta mulierum. Hāc nonnulli eandem esse volunt cum anaxyride, de qua suprà diximus.

CYCLAS, genus vestis fœmineæ, qua pronubæ (vt scribit Sidonius) honorabatur. Lampridius tradit, Alexandrum Imperatorem solere dicere, matronas regias cōtentas esse debere cyclade, quæ sex vncijs auri plus non haberet. Propertius libro 4. Eleg. 7.

Hæc nunc aurata cyclade signat humum.

Et Iuuenal. Saty. 6.

Hæ sunt, quæ tenui sudant in cyclade.-

Hinc autem Cycladatus Caligula dicitur à Suetonio. Nam & Iosephus lib. 19. ca. 1. carpit ipsum Caligulam, quòd cycladem & alia vestimēta muliebria indueret. Ita autem dicta est, quod rotunda sit. Nam & hodie quasdam vestes fœmineas rotundas vocamus, quæ in orbem absolutum desinunt.

CYNASONES, acus quibus mulieres caput scalpunt, Sext. Pompeio.

DACTYLION, δακτύλιον, annulus.

DACTYLIDION, annulus sine gemma, aut sigillo. Gualtherus apud Pollucem libr. 5. c. 6. vertit Condulum.

DACTYLIOTHECA, vide suprà Chirotheca. Id tamen ꝑ annulorum repositorio multi intelligūt, vt postea dicemus.

DENTIFRICIA, suo nomine satis cognita: de quibus & nos diximus in tractatu Nobilitatis, c. 31. nu. 27. in nomenclatura medicamentorum.

DERAEA, δεραία, siue etiam δέραια Aeolicè, ornamenta colli, ex Polluce, Hesychio, & Suida. Nā & δέρη, & δειρὴ collum est. Vide Perideræon.

DESMATA, δέσματα, ligamina, quibus mulieres vtuntur in capite: de quibus apud homerū libr. 22. Iliad. de Andromache loquentem:

Τῆλε δ' ἀπὸ κρατὸς χέε δέσματα σιγαλόεντα.

Vide suprà anadema.

DEXTRALIA, inter ornamenta muliebria posita, Exodi ca. 35. & Numer. 31. & apud Diuum Cyprianum libr. de Habitu virginum, dum citat Esaiam c. 3. Quę & ipse D. Hieronymus, aut quisquis is fuit, lib. Iudic. capi. 10. vocat

DEXTRACIOLA, alij autem

DEXTROCHERIA, vt D. Ambrosius, & Iul. Capitolinus de Maximino loquens, Vxoris (inquit) dextrocherio vtebaт pro annulo. Et his quidē dictionibus significatur muliebrium brachiorum, præsertim dextrorum, ornamentum, quod ex auro aut alio metallo, in annuli lati formam gemmis integebatur. Rabbi autē Salomon dicit esse צמידים id est, aurium ornamentum: quod in eodem c. 31. Nume. scribitur עגיל Septuaginta autem Interpretes verterunt περιδέξιον, qđ vltra vulgarem significationem ambidextri, significat etiā dextrale, aut quod circa dexteram inuoluitur: quod alibi Inaures vertit Hierony.

DIABATHRA, διαβάθρα, genus solearum Sexto Pompeio & Polluci lib. 7. c. 22. vbi hæc dicit communia esse viris & mulieribus. Et hinc Diabathrarij, huiusmodi solea- Diabathra-rij.

solearũ confectores, apud Plautũ in Aulularia. Est prętereá κλιμάκωθρα scala nautica.

DIALITHON, διάλιθον, positũ inter ornamenta muliebria Polluci li.7.ca.22. Vbi Gualtherus Gemmam vertit.

DROPA, δρόπα, posita Polluci lib.5.ca.16. inter ornamenta muliebria, & iterum li.7.c.22. ad fi. ubi Rodulphus Gualtherus vertit inaures.

DIPLOIDION, inter vestes muliebres posuit Pollux lib.7.cap.13.

DIPLOIS, genus vestis, quæ scilicet duplicata est: cuiusmodi sunt ἐμπερονάτρις, de qua īfrà: & ἐμπερόνημα δίπτυχον apud Theocritum.

DIPODIA, διποδία, genus calceamẽti Critiæ memoratum apud Pollucem li.7.c.22. qui ea dicit esse, quas ὀπισθοκρηπῖδας vocant: de quibus infrà.

DISCERNICVLVM, quo discernitur capillus, vt dicit Varro lib.4. de Ling. Latina. Nonius autẽ Marcellus dicit discerniculum acum esse, quæ capillos mulierum ante frontem diuidit. Dictum à discernendo. Lucillius lib.30.

Emplocamo digitis discerniculumq; capillo.

DISCRIMINALE, idem est. Hac enim dictione vsus est D. Hieronymus, aut quisquis is fuit, Esa.3. capi.

DORIS, apud Herodotum lib.5. vestis mulieribus, quæ fibula partem alioqui hiãtem subnecteret. Ita autem vocatur, eò quòd Doricũ sit inuentũ, vt ille ipse ait.

EANVS, ἑανὸς, vestis splendida & subtilis apud Homerum lib.14. Iliad.

Ἀμφὶ δ᾽ ἄρ᾽ ἀμβρόσιον ἑανὸν ἕσαθ᾽, ὅν οἱ Ἀθήνη
Ἔξυσ᾽ ἀσκήσασα, τίθει δ᾽ ἐνὶ δαίδαλα πολλά.

Et in Hymnó Veneris, loquens de ornatu ipsius,

Ἀμβροσίῳ ἑανῷ τό ῥά οἱ τεθυωμένον ἦεν.

Vide infrà in Peplo.

ECHINI, ἐχῖνοι, ornamenta circa carpum manus, ex Polluce libr.5. capi.16. quæ & ψέλια, σφενδόνια, & βουβάλια dicunt: de quibus & nos suo ordine dicemus: ita vt nõ admodũ dissimilia intelligas brachialibus & armillis: de quibus etiam suprà diximus.

ELENCHI, de quibus Plinius libr.9.c.35. Et procerioribus sua gratia est: Elēchos appellant fastigiata longitudine, alabastrorum figura in pleniorem orbẽ desinentes. Hos digitis suspendere, & binos & ternos auribus, fœminarum gloria est. Est vt Iuuenal. Sat. vj.

Auribus extensis magnos commisit elenchos.

De his etiam fit mentio in l. pediculis. §. vlt. ff. de aur. & argen. leg.

ELLOBIVM, ἐλλόβιον. Nam & id Pollux lib.5.c.16. ponit inter muliebria ornamenta. Sunt, qui interpretentur ornamentũ ab aure dependens, hoc est, inaures.

ELLEBORVM, ἐλλέβορον. Nam & id Pollux eodem loco, & rursus lib.2.ca.22. inter fœminea ornamenta reponit. Quid autem aliàs significet, nemo ignorat, nempe veratrum.

EMBADES, siue

EMBATAE sumptuosum calceamẽtum, vtrique sexui conueniens, vt nonnulli tradunt. Pollux autem lib.7.ca.22. autor est, ita vocatos fuisse calceos uulgares, & similes esse Comicis calceis. Græcè scribuntur ἐμβάδες, & ἐμβάται. Ammonius autem, Embades, inquit, Comica sunt calceamenta: Embatæ, Tragica. Idem asserit & Thomas Magister: qui & illud simpliciter dicit, Ἐμβάδια, calceamenta sunt. Aristophanes in pluto:

Τοῖς ἐμβαδίοις τίς χρήσεται;

Et in Vespis:

Μῶν ἀπολώλεκεν ἐμβάδας;

Hoc est,

An perdidit calceamenta?

Et rursum:

Ἀλλὰ τούτοις γ᾽ οὐκ ἔνεστ᾽ ὀφθαλμιᾶν αἰδὼς
Τῶν παλαιῶν ἐμβάδων.

Hoc est:

Sed in his pudor ne antiquorum quidẽ inest calceamentum.

EMPERONATRIS, ἐμπερονάτρις, diplois, siue uestis duplicata.

EMPERONEMA, apud Theocritũ, quod & nonnulli Diploida interpretantur. vide suprà Diplois.

ENCOMBOMATA, uestes puellares sunt ut scribit Nonius Marcellus ex Catone lib. de puellis ordinandis: Vt puellæ habeant potius in uestitu chlamydas, encõbomata, ac parnacidas, quàm togas. Pollux autem ἐγκόμβωμα uocat albã tunicula.

ENCLASTRIDIA, ἐγκλαστρίδια, gen⁹ ornamẽti muliebris, à Comicis usurpatum, ut tradit Pollux lib.5.ca.16.

ENCYCLON, ἔγκυκλον, uestis quædam muliebris circularis, apud Aelianum lib.6. de Varia historia, & apud Pollucem li.7.cap.22. & ante hos apud Aristophanẽ in Thesmophor. & ab eo apud Clementem Alexandrinũ lib. Pædagog. 2.ca.12.

ENDROMIS, ἐνδρομὶς, genus uestis, apud Martialem lib.4. Epigram.19. & libr.14. Epigram.126. & Iuuenalis Saty.6. ubi taxat mulieres Romanas, quod endromide purpurea uterentur:

Endromidas Tyrias & fœmineum ceroma
Quis nescit?

Et Saty.3.

Accipit endromidem, & si dixeris æstuo, sudat.

Pollux autem libr.7.c.22. dicit Endromidas

das genus esse calceamentorum Dianæ propriorum. Sunt qui dicant, hanc esse vestem hirsutam & villi longioris, qua in balneis & gymnasijs præcipuè veteres uti solebant: indeque sic dictam esse, quòd esset apta cursui. Nam δρομεῖν Græci cursum vocat. Inde Endromidatus, Sidonio Apollinari.

ENETE, ἐνέτη, παρὰ τὸ ἐνιέναι, hoc est, ab immittendo, fibula est, qua Iunonem se ornasse tradit Homerus lib. 14. Iliados:

Χρυσείης δ' ἐνετῇσι κατὰ στῆθος περονᾶτο.

Quid autem sit fibula, postea dicemus.

ENOTION, ἐνώτιον, inauris, de qua postea dicemus. Hoc quoque in mundo muliebri posuit Pollux lib. 5. cap. 16.

ENTRICHON. ἔντριχον, coma appositítia. Vide infrà Galericus.

ENTROPHA, ἔντροφα, quasi dicas inutrita. Nam & hæc muliebribus ornamentis annumerat Pollux lib. 5. c. 16.

ENTROPIDES, ἐντροπίδες, genus calceamẽtorũ, ex Lexico. Entropon aũt, ἔντροπον, ponit Pollux in mundo muliebri: vbi Gualtherus vertit Velum. Vide infra.

EPERRHINION, ἐπερρίνιον, vid j. Inaures.

EPHAPTIDEM ponit Clemens Alexãdrinus libr Pædagog. 2. capi. 10. inter uestes muliebres. Est autem (vt nonnullis placet) læna prætiosior.

EPHODVS, vide infrà Epomis.

EPIBLEMA, ἐπίβλημα, vestimẽtum exterius amiculum, stragulum totale, apud Galenum, παρὰ τὸ ἐπιβάλλεσθαι τὸ ἐνδύεσθαι, autore Budæo in Commentarijs linguæ Græcæ. Quanquã aliud significare videatur apud D. Matthæum ca. 9. Hoc autem genus vestimẽti inter muliebria ponit Pollux lib. 7. c. 13. vbi Paludamentum uertit Gualtherus.

EPICRENON, ἐπίκρηνον, vitta, strophium. Ex Lexico.

EPICROCVM, apud Varronẽ, genus amiculi croco tinctum, tenue & pellucidũ, teste Festo Pompeio lib. 5.

EPITOGIVM, palliũ, qd togæ supponit.

EPOMIDION ἐπωμίδιον, atque etiam

EPOMIS, ἐπωμίς, tãquam humerale dicas, quo scilicet humeri integuntur: quã uestem inter fœmineas posuit Pollux lib. 7. capite 13. Hieronymus, aut quisquis ali⁹ est, vertit Superhumerale, Exodi 28. 35. & 39. non semel: quibus locis Castalio Ephodum transtulit. Quanquã in & ille vulgatus interpres alibi simpliciter Humerale vertat, Ecclesiastici 45. ubi ipse Castalio Epomidis verbo Græco vsus est. Quibus ex locis intelligi potest, id vestimenti genus etiã viris ꝯuenire. Hinc autem fit illud ἐπωμίδιον parua epomis. Vide infrà Humerale.

EVMARIS, εὐμαρίς, calceamenti genus, ab induendi facilitate. Nam εὐμάρεια facilitas, εὐμαρής facilis dicitur. Est autem inuẽtum Barbaricum, è ceruina pelle confectum, commune viris & mulieribus, ut tradit Pollux lib. 7. ca. 22.

FASCIAE crinales pedulesq;, aut, si malis pedales, siue item pendules, vt nonnulli legunt in l. argumento. ff. de auro & argen. lega. Ego malo legere pedules. ex antiqua lectione. Pedale enim (vt scribit Cornelius Fronto, in libr. de nominũ uerborumque differentijs) est mensura pedis: quod & probatur ex Plinio libro 13. c. 12. Pedule uero (vt scribit idem Fronto) sub pedibus præstat utilitatem. Priscos autem vsos fuisse fascijs in pedibus, testis est idem Plinius, scribens libr. 8. ca 57. mures arrosisse Carboni Imperatori fascias, quibus in calceis vtebaẽ. Ex Tullij quoque uerbis suprà citatis in Calantica intelliges, fœminas etiam his uti solitas. Beroaldus autem in Apuleiũ lib. 7. non legit in dicta l. argumento, crinales, sed crurales: quæ lectio satis etiam conuenit, cùm legamus, crura quoque olim fascijs ligari solere: ut probatur, licet non dicat, ex Valerio Maximo libr. 6. c. 2. dum scribit, de Pompeio candida fascia crus obligatum habẽte, Fauoniũ dixisse, Non refert, qua in parte corporis gestet diadema. Et ex Quintiliano li. 11. c. tertio, vbi ait, Fascias, quibus crura uestiuntur. Quæ item lectio placet Nebrissensi in Lexico, in uerbo, Pedules. Tamẽtsi idẽ alio in loco, in uerbo, Crinale, legit Crinales: qđ & mihi admodũ arridet. Nã & id ꝓpriũ & peculiare mulierũ est, ut fascijs crines ligẽt. Sũt ꝑterea & Fasciæ pectorales. qb⁹ solẽt fęminę mãmas cohibere. Ouidius li. 3. de Arte amandi: *Fasciæ pectorales.*

Omne papillæ

Pectus habent tumida, fascia nulla tegat.

Et propertius lib 4. Eleg. 10.

Mollis & hirsutum sepit mihi fascia pectus.

Et Martialis in Apophoretis:

Fascia crescentes dominæ compesce papillas,

Vt sit, quod capiat nostra tegatq; manus.

Græci στρόφιον uocant: de quo postea dicemus. De fascia quoq; pectorali inter ornamẽta muliebria. fit mẽtio Esaiæ ca. 3. ubi Aqla Cingulũ interpretaẽ: Castalio tenuẽ interulã. & Hieremiæ c. 2. ubi ipse Castalio Leniscos uertit. Verbo aũt Hebraico dr̃ פתיגיל Tullius li. 2. Epist. ad Atticũ, Epist. 3. loqẽ de nescio qbus fascijs cretatis: quas nonnulli intelligũt ꝓ calceis Sicyonijs: de qb⁹ postea loquemur.

FASCIOLAE, diminutiuũ à fascijs, apud Var-

Varronem libro 4. de Lingua Latina, apud Ciceronem de Arusp. responsis, & Horatiũ li. 2. Ser. Sa. 3. Vide ĩterpretes.

FEMINALIA, siue

FEMORALIA, quibus pudẽda teguntur. His & mulieres utuntur, ut etiam uiri, vt uidere est Exodi c. 28. Leuit. 6. & 16. Ezechielis c. 44. & Ecclesiastici c. 45. Castalio secundo illo loco vertit Subligacula: de quibus infrà Posteriore utitur Suetonius in Augusto, c. 82. & uide infra Periscelides.

FIBVLAE, quas iurisconsultus in l. argumento. non multo post principium. ff. de aur. & argẽ. legat. dicit ornamentum magis esse, quàm uestem Plinius quoq; lib. 35. c. 1. videtur eas cultui mulierum assignare. cum dicit, Fabricã etiã Deũ, fibulas & alia muliebris cultus, sicut in aures, &c. Quod & probatur ex illo Virgilii loco de Camilla loquentis libr. 7. Aeneid.

Vt Fibula crinem
Auro internectat.

Idem autem Virgilius lib. 1. Aeneidos:

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Easdem quoque virorum fuisse, satis cõstat ex Epistola Bruti, relata à Plinio, eodem illo libro 35. c. 3. statim post principium: & ex epistola Valeriani Imperatoris ad Zosimonem, apud Trebellium Pollionem in vita Claudij Secundi Imperatoris: & ex Flauio Vopisco in Vita Aureliani, cum scribit eum concessisse vt fibulas aureas gregarij milites haberẽt, & ex Epigrãmate Martialis 80. lib. 7.

Menophili penem tam grandis fibula vestit.

Item in Apophoretis, disticho 215.

Dic mihi simpliciter, Comœdis, & Citharœdis
Fibula quid præstet? Carius vt futuant.

De fibulis autem chlamydum fit mentio l. j. C. nulli licere in fræn. li. 11. Philostratus in Imagine Cupidinis. eum effingit cum fibulis aureis.

FIMBRIAE, vestimẽtorũ aut aliorũ ornamẽtorum extremitates, Cicero in Pisonẽ: Erãt illi cõpti capilli, & madẽtes, cincinnorum fimbriæ. Apud D. Matthæũ c. 9. & Lucæ 8. mulier tetigit fimbriã uestimẽti Christi: & alij apud D. Marcum c. 6. ad fi. Ita autem uocare possumus, quę vulgus nostrũ appellat. *bords, bordures franges*, in quibus mulieres nostræ insaniũt.

FLABELLVM, quo mulieres, aut etiam uiri, per æstatem ventilationem faciunt ad refrigerandã faciẽ, aut etiam ad abigendas muscas. Ouid. li. 3. Amor. Eleg. 2.

Vir tamen interea tenues arcessere uentos,
Quos faciunt nostra mota flabella manu.

Et lib. 1. de Arte amandi:

Profuit & tenui ventus mouisse flabello.

Marcialis lib. 3. Epigram. 40.

Et æstiua ut tenae ventilat frigus.
Supinæ prasino concubinæ flabello

Ex Propertio autem videmus, olim id fieri solitum ex pennis pauonis.

Et modo pauonis caudæ flabella superbæ

Vide infrà Rhipis.

FLAMEVM, vestis, vel tegmẽ, quo matronæ caput tegunt: vt scribit Monius Marcellus. Hoc autem amiciebantur nubẽtes ominis boni causa, propterea quod eo assidue utebatũ Flamminica, id est, Flaminis uxor, cui non licebat facere diuortiũ. De hoc Lucanus li. 2. de Martia nubente Catoni & Iuuenalis Saty. 2. & Pli. lib. 21. c. 8. Et Martialis lib. 11. Epigram. 79. ad victorem:

Flammea texuntur sponsæ iam virgo parata est.

Et iterum lib. 12. Epigram. 42.

Prælucere faces, velarunt flammea vultus.

Et in c. fœminæ 30. q. 5. vbi scribitur, fœminas, cum maritantur, ideo flammeo velari, ut se nouerint semper mariti suis subditas esse. Sed in nostris codicibus detracta est dictio, flammeo Vulgus autem Italicum etiamnum Fazollum uocat Hinc autẽ Flammearii dicti opifices huiusmodi vestium, apud Plautũ in Aulularia. Flammearij.

FLAMMEOLVM, diminutiuũ, apud Iuuenalem Sat. 10.

Sedet illa parato
Flammeolo:

FOCALE, apud Quintilianum lib. 11. c. 3. Palliolum (inquit) sicut fascias, quibus crura uestiuntur, & focalia, & ligamina aurium, sola excusare potest valetudo. Item apud Horatium lib. 2. Serm. Sat. 3.

Mutatus Polemon ponas insignia morbi
Fasciolas, cubitale, focalia, &c.

Quo in loco Acron putat eo nomine intelligi torques, vel coronas, quas gestabant in collo. Est & apud Martialem in Apophoretis illud de focali, Epi. 142.

Si recitaturo dedero tibi forte libellum,
Hoc focales tuas asserat auriculas.

Seneca autem libr. 4. Naturalium q. vr accipere pro genere vestis, quo ad focũ utebantur. Videbis (inquit) quosdam graciles, & palliolo focalique circundatos pallentes & ægros. Videto Cæl. Rhodig. lib. 18. c. 10.

FORFICES, & Forficulæ, quibus mulieres vngues, aut aliud aliquid amputant & incidunt, quas nos uulgo *forcettes & ciseaux* uocamus quibus auratis fœminæ ad ornat um ut isolẽt. Vide infra Psalis.

FRONTALIA, quæ nos uulgo *frontaux* uocamus, fronti scilicet applicari, so-

lita, gemmis & margaritis cooperta: quæ nos olim magno in vsu vidimus. Et hæc priscis temporibus equis & elephantis imponebantur, ut videre licet ex Liuio lib.7.Bel.Maced. & ex Plinio li. 37.c.12.Hac appellatione vsus est Castalio Esaiæ 3.pro eo quod vulgata editio dicit gemmas in fronte pendentes. Vide infra Ampyx. & infrà Paropis.

FVNDA, est circulus ex auro, aut alio metallo, quo gemmæ ita nectuntur, ut aurum non nisi margines amplectatur. Pli.li.37. c.8. Præstantiores funda clauduntur, id est patētes, nec præterquam margines auro amplectente. Et c.sequ. Funda includunt pspicuæ: cæteris subijcitur orichalcum. Hanc nonnulli, & in his Rodulphus Gualtherus, existimāt à Græcis ὀπισθοσφενδόνην dici, de qua nos infra dicemus.

GALBANVM, genus vestimenti muliebre, quod à vitis gestari, non sine bile repræhendit Iuuenalis Sat.2.

Cærulea indutus scutulata, aut galbana rasa.

Martialis autem lib.4.Epigrammate 40. de Zoilo loquens, ueluti delicato, molli & effœminato:

Iacet occupato galbanatus in lecto.

Et alibi, scilicet li.1.Epigramma.64. Galbanos mores dicit, pro molibus, & lasciuis.

GALBEVM, quoque scribit Festus Pompeius, esse genus ornamenti, siue fuerit illud Galbanum, siue aliud: neq; enim aliter declarat. Flauius autem Vopiscus in Aureliano, tradit Tetricum indutū tunica Galbina, fuisse ductū ī triūphū. Cæterū ipse Sextus Pompeius libro tertio, scribit Galbeos armillas esse quibus triumphantes vtebantur, quod an huc pertineat, cæteri uiderunt.

GALERVS, & diminutiuè.

GALERICVLVS, ex alienis capillis consutus, coma scilicet adulterina, quàm nos *faulse perruque* vulgo dicimus. Hoc etiamnum mulieres nostræ sæpe utuntur, vel ut mentiantur veros crines, canosque aut aliàs deformes capillos occultent, vel vt caluitium velent: ut patet ex hisce versibus Ouidij libro tertio de Arte amandi:

Fœmina procedit densissima crinibus emptis:
Proque suis alios efficit ere suos.

Et alibi lib.1.Amorum, Eleg.4.

O quam sæpe, comas aliquo laudante rubebis.
Et dices, empta nunc ego merce probor.

Et Martialis lib.12. Epigra.23.in Leliā:

Dētibus atque comis (nec te pudet) uteris emptis.

Quanquam sunt qui Clericulum aliter intelligunt, non tamē longè ab hac nostra significatione Priore usus est Iuuenalis Sat.6.

Flauo crinem abscondente Galero:

Et Statius lib.4.Thebaidos.

Arcadij morem tenet ille Galeri.

Et Claudianus li.1.de raptu Proserpinæ.

Cillenius adstitit ales
Somniferam quatiens virgam, tectusq; galero.

Altero usus est Suetonius in Othone c. 12. Galericulo capiti propter raritatem capillorum, ita ad aptato & annexo, ut nemo dignosceret. Estque de eo Apophoretum Martialis libr. 14.Epigra. 50.

Ne lutet immundum nitidos ceroma capillos,
Hac poteris madida condere pelle comas.

Id etiam Capillamentum dicitur Suetonio in Calicula, c.11. Græcis autem φενάκη & πηλίδιον, & πηλίκιον, ut placuit Budæo in Annotationibus, in hoc citanti Demosthenem περὶ παραπρεσβείας, id est, de falsa, seu ementita legatione. Cui & tu adde Aristophanē in ea fabula, cui Acharnes titulus est:

Τὸ πιλίδιον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸ Μύσιον.

Quin & ὑπηνήτης dicitur Horatius Caliendrum uocat, ut suprà diximus.

GAVSAPA, uestes uillosæ, quæ hyemali tempore gestantur: quorum meminit Plinius lib.8.c.48. Martialis lib.14. non semel, & Persius Sat.5. Et his quoq; usas fęminas, ostendit illud Ouidianum lib. 2.de Arte.

Gausapa si sumit, gausapa sumpta proba.

GEMMAE, omnib. notæ, quæ an & quomodo differant à margaritis, vide infrà in Margaritis Aelius Lāpridius scribit Alexādrū Seuerū gēmas de calceamentis & vestib. abstulisse. Et postea subdit eundē gēmas sibi oblatas uēdidisse, qd muliebre esse existimaret, gemmas possidere, quæ neq; militi dari possent, neque a viro haberi. Idē alibi refert, eūdē Alexandrum dicere solere, gemmas viris vsui non esse. Vide infrà Vniones.

GERMINA, vide suprà Blasta.

GREMIALIA, vide infrà Periscelides.

GRYPHOMA, γρύφωμα, positum à Polluce inter ornamēta muliebria lib.7.c.22.

GYMNOPODIA, γυμνοπόδια, genus calceorum muliebrium apud Pollucem libro 7.c.22.ubi Gualtherus Nudipedia uertit, propterea, ut opinor, quod γυμνὸς nudū significet, & γυμνὸς πους nudipedē.

HELICTERES, ἑλικτῆρες, apud Pollucē lib.5.c.16.in mūdo muliebri numerant, eosq; circa aures esse tradit. Quo in loco Cardines uertit Gualtherus. At lib.7.ca.22.uertit Inaures.

HELICES, ἕλικες, crines mulierum implexi, implicamenta capillorum, inaures,

res, apud Homerum in Hymno Veneris, illius cultum describentem:

Εἶχε δ' ἐπὶ γναμπτὰς ἕλικας, κάλυκάς τε φαεινάς.

Quam vocem Andreas Diuus vertit Capreolos: qua ratione nescio. Nā & postea in eodem Hymno non aliter vertit, quàm Helicas. Vertebras autem vertit Gualtherus apud Pollucem.

HERMIDIPLOIDION, ἡμιδιπλοΐδιον, id ē, semidiploidion, etiam adscribitur muliebribus vestimentis à Polluce lib. 7. ca. 13. Vide Diploidion.

HERMATA, ἕρματα, auriū ornatus apud Homerum lib. 14. Iliad.

Ἐν δ' ἄρα ἕρματα ἧκεν ἐϋτρήτοισι λοβοῖσι,

Ἕρματα δ' Εὐρυδάμαντι δύω θεράποντες ἔνεικαν.

Vbi ipse Andreas Diuus Inaures quoq; transtulit. Hæc quoque Iulius Pollux li. v. cap. 16. ponit in mundo muliebri.

HIMATION, ἱμάτιον, apud Lysiam, qui τῶν ἱματίων γυναικείων meminit: de quo tu amplissimè vide Budæum in Commentarijs Linguæ Græcæ, & Bayfium de Re uestiaria. Hima quoque, εἷμα, pro amiculo posuit Homerus, 7. Odiss.

-Πολλὰ δ' ἔδωμαι

Σῖτον καὶ αἴθοπα οἶνον, καὶ ἄμβροτα εἵματα ἕσσεν.

Et in Hymno Veneris, loquens de vestibus illius:

Ἐστάλμην δ' εὖ πάντα περὶ χροῒ εἵματα καλά.

Et iterum postea:

Λῦσε δέ οἱ ζώνην, ἰδὲ εἵματα σιγαλόεντα

Ἔκδυε. - Et rursum:

-Αὐτὰρ δὲ χροῒ ἕννυτο εἵματα καλά.

HORMOS, ὅρμος, monile, corriga calceamentorum, vt nonnullis placet: de quo Homerus lib. 8. Odisseæ:

Ὅρμον δ' Εὐρυμάχῳ πολυδαίδαλον αὐτίκ' ἔνεικε.

Et in Hymno Veneris, vbi id ornamenti genus ipsi Veneri tribuit:

Ὅρμοι δ' ἀμφ' ἁπαλῇ δειρῇ περικαλλέες ἦσαν.

Hormi autem circa molle collum perpulchri erant.

Ex quo potes intelligere, id genus ornamēti esse collare: pro qua voce Andreas Diuus transtulit Catenas. Postea autem in eodem Hymno vertit Monilia: uti etiam fecit apud Aristophanem in Vespis hisce carminibus:

Φιάλας, χλανίδας, στεφάνους,

Ὅρμους, ἐκπώματα, πλουθυγιείαν.

Hinc autem ὁρμίσκοι, monilia: & ὁρμίσκος diminutiuū, paruum monile, cuius inter ornamenta muliebria meminit & Pollus lib. 7. cap. 22. ad fin. vbi Gualtherus uertit Inaures. Vide tamē infra isthmion.

HVMERALE, ornamenti genus, quod circa humeros ponit. Vide suprà Epomis. Scio & eo noīe significari arma, q̄bus humeri tegunt, Iurisc̄ōsulto nostro in l. qui commeatus. §. 1. ff. de re milita.

HYDROBAPHES, ὑδροβαφής, vestis aquatilis, siue colore aquæ, mulieribus peculiaris, quæ nunc (inquit Pollux) lib. 7. ca. 2. ψυχροβαφὴς appellatur.

HYPOCAMPIA, ἱπποκάμπια, à Polluce lib. v. c. 17. īter ornamēta muliebria posita.

HYPODEMA, ὑπόδημα, siue

HYPODESIS, ὑπόδεσις, id est, calceus, seu calceamentū. Homerus lib. 18. Odisseæ:

Εἵματα τ' ἀμφιέσαιμι, ποσὶν θ' ὑποδήματα δοίην.

Id autem est ueluti generale calceamentorum uocabulum apud Pollucem lib. 7. cap. 22. ad fin.

HYPODERIS, ὑποδερίς, &

HYPODERAEVM, ὑποδέραιον, &

HYPODAERAEVM, ὑποδαίρεον, monile, torques, colli ornamentum, ex Polluce li. 5. c. 16. & li. 7. c. fi. Varinus interpretatur Mutenulam. Vide Deræa.

INAVRES, vulgo notæ, quas & inter ornamenta muliebria ponit Iurisconsultus in l. argumento. §. ornamenta. ff. de auro & arg. leg. Et de his quoque fit mētio in l. pediculis. §. ulti. eod. titu. Harum quoque multus fuit vsus apud Iudæos, vt patet ex Geneseos cap. 24. Exodi cap. 32. & 35. Iudic. 8. Iudith. 10. Iob. 42. Prouerb. 25. Esaiæ 3. Ezechielis 16. ubi Hieronymus ita dicit uocari, quòd de aurib. pendeant & Hebræis נזם dici quod Simmachus ibi interpretatur ἐνώτιον. & Ozeæ 2. cap.

INCINGVLVM, vide suprà Cingulum.

INDVSIVM, quasi intusium, super quo mox subucula sumitur. Nam Varro lib. 1. de Ling. Lat. Intusium vocat, ita scribens, Vnum, quod foris à palam palla alterum quod intus, à quo intusiū. Plautus in Epidico, Indusiatum uocat substantiue. Vbi tamen Varro Intusiatum legit. Nonius Marcellus scribit Indusium esse uestimentū, quod corpori intra plurimas vestes adhæret, quasi intusium. Inde autem Indusiarius dictus Plauto, qui huiusmodi indusia cōficit: & pueri Indusiati, Apuleio li. 2. Metamorph. ubi plerique legunt inclusiati, & iterū lib. 8. *Indusiarius. Indusiatus.*

INSTITA, tenuis fasciola, quæ stolæ extremitates ambibat. Græci περιχιτώνιον appellant, quòd togę subsuæbatur. Hac honestæ matronæ utebantur. Horatio libro 1. Serm. Sat. 2.

-Sunt, qui nolint tetigisse, nisi illas,

Quarum subsuta talos tegat instita ueste.

Et Ouidius lib. 1. de Arte amandi:

Este procul vittæ tenues, insigne pudoris,

Quæq; tegis medios instita longa pedes.

Et iterum lib. 2.

En iterum testor, nihil hic, nisi lege remissum,
Luditur: in nostris instita nulla iocis.

ISTHMION, ἴσθμιον, de quo apud Homerum lib.8. Odyssea,

Ἴσθμιον ἤνεικεν θεράπων περικαλλὲς ἄγαλμα.

Quo in loco Didymus interpres dicit id idem quod ὑποδερίδιον, de quo infrà dicemus: & in hoc differre ab hormo, de quo suprà diximus, quòd isthmion collũ cingat, hormos autẽ ab eodẽ demittatur: tãq; videlicet illud sit, quod vulgo *collier* vocamus, hoc autẽ *chaine*. Isthmia ponit Pollux li.5.ca.16. inter ornamenta muliebria: vbi Gualtherus vertit monilia.

INTERVLAM, pleriq; omnes dicunt eã esse, quã vulgo Camisiã, hoc est tunicã carni proximã appellamus: de qua supra diximus. Huius meminerunt Horatius, & Martialis & Apuleius lib.8. & Valerius ĩ Epistola ad Rufinũ, Valerianus Imperator in quadã Epistola apud Trebellium Pollionem in vita Claudii, & Aurelianus alter Imperator in alia Epistola apud Flauiũ Vopiscũ ĩ uita Bonosi & Martianus Capella li.1. ubi scribit Tritoniam Psyche donasse interulam.

LAPILLI, lapides pretiosi.

LAVRA & Laruula, uide infrà Prosopis.

LASIRIS, λάσειρις, inter ornamẽta muliebria numeratur à Polluce lib.7.c.22.

LEDARIVM, λῃδάριον, atque etiam

LEDVS, λῇδος, &

LEDIVM, λῄδιον, tunica æstiua, ut multis placet, communis uirorum & mulierũ, Polluci lib.7.c.13.

LEMNISCVS, vide supra in Fascijs ad fin. & prætcrea Plinium li.21.c.3. & Festum Pompeium.

LERIA, ornamẽta tunicarum, aurea Sexto Pompeio lib. 10.

LIMBVS, vestis pars extrema, apud Virgi. lib.2. Aeneid.

Limbo effulgens, & Gorgone sæua.

Et lib.4. eiusdem operis:

Sidoniam picto chlamydem circundata limbo.

Quo in loco Seruius, Limbus, ait, fascia est, quæ ambit extremitatem uestiũ secundum antiquum morem. Et Ouid. 5. Metamorph.

Quam limbus obibat.
Aureus: ornabant aurata monilia collum.

Et lib.6. eiusdem operis:

Vltima pars telæ tenui circundata limbo.

Et Statius lib. Achilleidos 1.

Et picturato cohibet vestigia limbo.

Tradit autem Trebellius Pollio, Zenobiam Palmyrenorum reginam, ad conciones galeatam processisse cũ limbo purpureo. Cæterum Nonius Marcellus scribit. Limbum esse muliebre vestimẽtum, quod purpuram in imo habeat. Arnobius autem contra Gentes lib.1. uidetur accepisse limbum pro fascia, qua frons imminuitur, dum scribit, Imminuerent frontes limbis. A limbo autem Limbolarii dicti sunt Plauto in Aulularia, qui limbos conficiunt, uel aptant. *Limbolarij.*

LINTEAMINA, ponunt inter ornamenta muliebria Esaiæ 3.c. &

LINTEOLA quoque à Plauto in Epidico, &

LINTEVM, inter familiaria uestimenta enumeratur à Iurisconsulto in L. uestis. §.ult. ff. de auro & arg. leg.

LVNVLA, Plauto in epidico id esse uidetur, quod vulgus apud nos auream virgam appellat, quæ digito imponitur.

Lunulam atque anculum aureum in digito.

Hancque ponit D. Esaias c.3. inter ornamẽta muliebria. Quo in loco D. Hieronymus interpretatur Bullulas dependẽtes in Lunæ similitudinem. Septuaginta Interpretes ibidẽ uerterunt μηνίσκους.

MALACION, μαλάκιον, quod inter colli ornamenta poni Pollux lib.5. ca.16. & alibi simpliciter inter ornamẽta muliebria, scilicet lib.7. c.13. Huiusque meminit Næuius Poeta antiquus apud Nonium Marcellum.

MAMILLARE, velum, aut fascia, qua mulieres mãmas constringunt: de quo inter Apophoreta Martialis li.14. disticho.66.

Taurino poteras pectus constringere tergo:
Nam pellis mammas non capit ista tuas.

MANOS, siue Mannos, siue Monos μάνος, μάννος, καὶ μόνος, genus monilis Doribus maxime proprium, apud Pollucem li.5.c.16. Hinc μαννοφόρος, qui eo utitur.

MAMIACES, μαμιάκης, idem cũ superiori.

MANICAE, ornamẽta vestiu circa man⁹, ut scribit Seruius li.2. Aene. qb. s. manus teguntur. Virg lib.9. eiusdem operis:

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Et Plinius iunior li.3. Epi.5. quæ est ad Marcum: Cuius manus hyeme manicis muniebãtur, ut ne cœli qdem asperitas vllum studiis tẽpus eriperet. Hinc Manicatus apud Ciceronẽ in Catilinã, & Columellã, li.11.c.1. q manicas gestat: q & Manuleatus dicitur Plauto ĩ Pseudolo, & Suetonio in Caligula c.52. Quin & Manulearii dicuntur ab eodem Plauto in Aulularia, ipsarũ cõfectores. Scio autem Manicarum alias pręterea esse significationes, quæ huc non pertinent. *Manuleatus* *Manulearij.*

MANTELIA, de quibus Arnobius aduersus Gentes li.2. Ex quo satis intelligis ea esse quædam mulierum ornamenta.

MAR-

MARGARITAE, videntur nonnullis differre à gemmis, de quibus suprà diximus, ob ea verba Ciceronis in 6. in Verrem actione, Neque vllam gemmā aut margaritam fuisse. Dicunt enim gemmas diuersi coloris esse margaritas tantum albas, vel gemmas integras, margaritas pertusas: vt retulit. Seruius, indubius, ut uidetur, enarrans illud Virg. 1. Aeneid.

Colloq; monile
Baccatum, & duplicem gemmis auroq; coronam.

Et Lactātius, aut quisquis est ille Statii interpres, in locum eiusdem Poetæ lib. 6. Thebaidos:

Teretesq; hic vndique gemmæ.

Verùm gemmæ, nisi fallor, sunt veluti genus omnium pretiosorum lapidum, vt videre licet apud Plinium lib. 37. per totū eum librum: margaritæ autē spēs sunt, quas scilicet vniones, & uulgo Perlas dicimus: vt etiam uideri potest ex ipso Plinio libro 9. cap. 35. Porrò margaritas, inter ornamenta muliebria ponit Iuriscōsultus in l. argumento. §. ornamētorum. ff. de auro & argento legato.

MASCHALISTERES, μασχαλιστῆρες, ornamētum pectoris, & axillarū apud Philippidē Comicū in Ἀδωνιαζούσαις, ex Polluce lib. 5. ca. 16. Nam & μασχάλαι dicuntur sinus sub summo brachio. Latini uocant axillas & alas:

MASTVRCAE, siue Masturgæ: vtrunque enim legitur apud Arnobium libro secundo, aduersus gentes. Et inde Masturgatus Plauto. Et fortè legendum est Mastrucæ, & Mastrucatus, vti legitur apud Ciceronē, qui eam vestem Sardorum esse dicit, in Oratione pro Scauro, (vt à nonnullis citatur: neque enim extat) & in Oratione de Prouinciis Consularib.

MESOPERSICAE, μεσοπερσικαὶ, genus calceamentorum muliebrium, apud Pollucem. lib. 7. c. 22.

MITRA, & diminutiuè

MITELLA, parua mitra. Nam, & mitras inter uestimenta, muliebria posuit Iurisconsultus in l. uestis. §. mulieribus. & in l. quamuis. ff. de auro & argento lega. & liber Iudith, c. 16. vbi Castalio Fasciā vertit. Et Esaias c. 3. ubi Hieronymus dicit esse capitis ornamentum. Et Varro lib. 1. de Lingua Latina: & Lucretius li. 4. Est enim genus fasciæ, siue tæniæ, quo caput obligatur: ut uidere licet ex hoc Euripidis loco,

Μίτραις ἀναδήτοις εὐμαλίζων πλόκαμον.

Et ex illo Herodoti, μίτρῃσι κατειλίχατο. quod & ex illis annotauit Cælius Rhodiginus libro sexto capite decimo, ubi & ipse subdit, esse quosdā, qui sic tiniāt, ex fascibus, horatiisque concinnatas corollas dici mitras: eamque appellationē inclinari à μίτος, quod filum est: atque ēt eo nomine dici zonam, de qua postea dicemus nu. 31. inci. quare autē. Appollonius uerò Rhodius libro Argonauticωn tertio, scribit Medeam radicē quādam à se decerptam imposuisse odoratæ mitræ, q̄ illi circa pectora pēdebat:

Τὴν γ' ἥγ' ἐξαμήσασα θυώδεϊ κάτθετο μίτρῃ
Ἥ τε οἱ ἀμβροσίοισι περὶ στήθεσσιν ἔερτο.

Et non multo post tradit eandem pharmacū, quod ex ipsa radice & aliis rebus composuerat, è fascia quoq; euoluisse:

Προφρονέως δ' ἀνεδωκεν ἀνὰ θυώδεος ἐξελε μίτρης,
φάρμακον.

Virgilius autem lib. 9. Aeneid. huiusmodi ornatum ueluti probrosum, & muliebrem in uiris criminatur:

Et tunicæ manicas & habent redimicula mitræ.

Quo in loco Seruius, Pilea, inquit, sunt uirorū, mitræ fœminarū, quas calāticas dicunt. Idē Virgilius lib. 4. eiusdē operis

Et nunc ille Paris, cum semiuiro comitatu
Meonia mentum mitra, crinemq; madentem
Subnixus, &c.

Et Ouid. Epistola Deianiræ ad Herculē:

Ausus es hirsutos mitra redimere capillos.

De calanticis autem suprà diximus. Mitellæ autem nomē usurpauit Cicero in Oratione p C. Rabirio Posthumo: ubi tamen nonnulli legunt Mitrella. Et Virgilius in Copa: & Apuleius lib. 7. Metamorph. ubi apertè ostendit, id esse ornamentum muliebre: iterumque lib. 8.

MONILE, de quo Festus Pompeius lib. 11. Monile, inquit, dictum est ornamenti muliebris genus cuiusmodi habuisse Eriphylē fabulæ ferūt: Alii aūt dicunt esse ornamētū, qd de collo puellarū pendet: ita dictum, q uirtutis admoneat. Nā primo ob aliquod egregium factum dari solebat. Virgilius, libro primo Aenei.

Colloque monile
Baccatum, & duplicem gemmis auroq; coronam
Ferre iubet.

Ouidius 5. Metam. haud multo post prī.

Ornabant aurata monilia collum.

Et lib. 10. eiusdem operis:

Pendebāt tereti gemmata monilia collo.

Et rursum:

Dat digitis gemmas, dat longa monilia collo.

Et in Epistola Deianiræ ad Herculem:

Vidit in Herculeo suspensa monilia collo.

Cicero loquens de illa Eriphylæ fabula, 6 in Verrem Act. Eriphylam (inquit) accepimus in fabulis ea fuisse cupiditate, vt cū vidisset monile, ut opinor ex auro & gemmis, pulchritudine eius incensa, salutem uiri proderet. Seruius autem interpre-

terpretans priorem illum Virgilij locum, dicit monile segmentum dici: de quo nos postea dicemus. Hieronymus in 3. cap. Esaiæ, dicit monile vno verbo oĩa ornamenta muliebria significare.

MORTARIOLA, vide infrà Olisci.

MORTVALIA, apud Nonium Marcellum in Patagio, ex Næuio in Licurgo.

MVLLEI, calcei purpurei coloris, qui primum peculiares fuerunt Regum Albanorum, deinde patritiorum, tandem mulierum Flauius Aurelianus Imperator apud Flauium Vopiscum in uita ipsius ad finem, mulleos viris omnibus abstulit, & mulieribus reliquit: qđ & nos alibi ad aliud retulimus. Dicti autem sunt à mulando, id est suendo, vt scribit Festus Pōpeius: vnde & mullum piscem dictum putant.

MVRAENVLA, inter ornamenta muliebria posita Nu. 3. Canti. 1. & Esaiæ 3. quam colli aurū nunc vulgus appellat vt tradit Hieronymus, qđ scilicet metallo in virgulas lentescente, quadā ordinis flexuosi catena contexitur: ex murænæ piscis imagine uocabulo cōformato. Idem Hieronymus in dictū c. 3. Esaiæ scribit murænulas auri atque argenti texi virgulis. Vide Hypoderæon.

MVTATORIA ab Esaia c. 3. inter ornamenta muliebria posita: de quibus vide ibi Hieronymum, & quæ diximus suprà in Anabola. Et fortè hæc sunt, q̄ Homerus lib. 8. Odissęæ εἵματα ἐξημοιβὰ vocat, id est, vestimenta mutatoria per mutata, alternata.

Εἵματα τ' ἐξημοιβὰ λοετρά τε θερμὰ καὶ εὐναί.

Castalio aũt in d. c. 3. p mutatoriis uertit Ricas: de quib. infrà dicemus.

MYRON, μύρον, inter ornamenta muliebria posuit Pollux lib. 7. c. 21.

NITRVM, νίτρον, muliebrib. ornamentis annumeratum ab Aristophane in Thesmophor. & à Polluce libro 7. cap. 22.

NOSSIDES, νοσσίδες, è genere calceorum muliebrium, Polluci lib. 7. cap. 22.

NOVACVLA, vide infrà Xyros. & suprà Commotridium.

NYCTIPEDECES, νυκτιπήδηκες, calceorū muliebrium species, apud Pollucem eodem loco.

NYMPHIDES, νυμφίδες, genus calceamētorum in muliebrium, de quibus Cælius lib. 28. c. 27

OCHTHOS, ὄχθος, limbus, vestis muliebris, Polluci lib. 7. cap. 21. Lexici concinnator ὀχθοιβὴν appellat. Aliud. n. illi significat ὄχθος, nempe onus, cumulum, collem, locum inuium.

OCREAE, vide infra Scelеæ.

ODONES, de quibus in L. argumento. §. fiĉiæ. ff. de aur. & arg. le. vbi dicitur, quòd vsum calceamentorum præstant: nisi ibi mendum sit, & legendum potius undonum, quod putat Catellianus Cotta, in verbo Vndones. Sed non video quo modo vndones vsum calceamētorum præbeant. Quid vero, si legamus Othones? Sed nec hi vtique conueniunt calceamentis. Vide infrà Othones.

OESPOEON, οἰσποιον, genus calceamenti muliebris, Polluci lib. 5. ca. 16. vbi Gualtherus uertit Monile.

OLFACTORIOLA, inter ornatus muliebres ponit Esaias cap. 3. quę crediderim ea esse, quæ nostræ mulieres olfactus & odoris gratia specie pomi deferunt, auro quidem argentove contecta ac circundata.

OLISCI, ὄλισκοι, annumerantur mundo muliebri à Polluce lib. 7. cap. 22. Gualtherus vertit Mortariola.

OMPHACINON, ὀμφάκινον, à Polluce memoratur pro veste fœminea lib. 7. capit. 13. Aliàs autem significat oleum oliuarum immaturarum.

OPHIS, ὄφις, ornamentum manuum, Pollucē lib. 5. cap. 16. à similitudine, vt opinor, serpentis dictum. Nam & Anguiculam vertit Gualtherus apud Pollucem libro 5. capit. 16. Huius etiam meminit Nicostratus Poeta Comicus, & ex eo Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagog. ca. 12. vbi Gentianus Heruetus vertit serpētē. Quo in loco Clemēs ipse hæc ēt dicit memoratu digna: quod quēadmodum Euam serpēs decepit, ita etiā aliàs mulieres mūdus muliebris aureus, esca vtens serpentis figura, in probra impellit nempe murænulas quasdam aureas, & serpentes ad decorem effingens. Vide suprà Auicula, & Murænula.

OPISTHOCREPIDES, ὀπισθοκρηπῖδες, genus calceamentorū muliebrium, ex Lexico: de quibus etiam Pollux lib. 7. c. 22. non semel. Vide supra Dipodia.

OPISTHOSPHENDONE, ὀπισθοσφενδόνη, ornamentum quoddā muliebre apud Pollucem lib. 5. cap. 6. ex Aristophane: & iterum libro. 7. capit. 22. In priori loco Redimiculum uertit Gualtherus, in posteriori Fundam: de qua suprà diximus.

OREA, qbusdā genus quoddā ornamenti muliebris: de quo vide infrà Stomia. Quanquam sciam id aliud significare Festo Pōpeio lib. 13. ex antiquis autorib.

ORTHOSTADIAE, ὀρθοστάδιαι, tunicæ consistentes, quæ rectæ manent, nec accinguntur, Apud Aristophanem aquas

quas Pollux lib.7.cap.13.dicit communes viris & mulieribus.

OCTONAE, ὀθόναι, apud Homerũ li. 3.Iliad.loquentem de Helena,

Αὐτίκα δ' ἀργεννῇσι καλυψαμένη ὀθόνῃσι. Hoc est, *Confestim autem splendidis amicta Othonis.*

Andreas autem Diuus vertit Velis: Eobanus Hessus Amictu. In eo verò loco Didymus interpres dicit, Othonas ex lino contextas esse alij ex lana, quibus assentitur Pollux. Ego Didymo magis crediderim, quando D.Ioannes cap.19. scribit corpus Christi obligatum fuisse othoniis cum aromatibus. καὶ ἔδησαν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων: id est, linteis. Cæteri autẽ Euãgelistę, qđ Othonis dixit Ioannes, Sindone dicunt, quam inter linea vestimẽta posuit Pollux. Vide Cælium Rhodiginum lib.16.c.10. & infrà in dictione Sindon.

PALLA, à Iurisc õsulto ponitur inter ornamẽta muliebria, in l.uestis.§.muliebria.ff.de aur.& ar.leg. Est autem, ut scribit Nonius Marcellus, honestæ mulieris uestimentum, hoc est, tunicæ pallium: quod & tradit Seruius, enarrans illud Virgilii lib. j.Aeneid.

Ferre iubet pallam signis auroq; rigentem.

Vbi præterea dicit pallam dictam secũdũ Varronem à vibratione & mobilitate quę est circa finem huiusmodi vestium, ἀπὸ τοῦ πάλλειν. Ea autem ad vestigia vsque demittebatur. Virgilius lib.11.

Pro longe tegmine pallæ.

Tigridis exuuiæ per dorsum à vertice pendent.

Quo in loco Seruius, Palla, inquit, propriè est muliebris vestis, deducta vsque ad vestigia. Tibullus lib.1.Eleg.7.

Fusa, sed ad teneros lintea palla pedes.

Et lib.4.de laude Sulpitiæ ad Martem:

Vrit, seu Tyria voluit procedere palla.

Horatius lib.1.Serm.Saty.2.

Ad talos stola demissa, & circundata palla.

Ouidius lib.11.Metamorpho.

Ille caput flauum lauro Parnasside vinctus,

Verrit humum Tyrio saturata murice palla.

Et quoque vsas fuisse mulieres constat ex Plauti loco in Menæchmis.

Hanc modò vxore intus pallam surripui, ad scortum fero.

Item ex aliis multis eiusdem fabulæ locis. Hac nonnulli dictam putant, quòd palam, & foris esset, sicuti & uirorum pallium: de quo & nos statim dicemus.

PALLVLA, diminutiuũ, apud Plautum in Truculento.

Aut petit aurum, quod conscissa pallula est.

PALLIVM, qđ Iurisconsultus in d.l. vestis.§.communia.ff.de aur. & argẽ. lega. ponit inter communia varorum & , mulierum uestimenta, quæ promiscua uocat Tacitus libro.5.Sub eo autem tunica sumebatur. Vñ factus est locus ꝓuerbio, Tunica pallio propior, apud Plautum in Trinummo. De pallio, vt uestimento muliebri, fit mentio apud Ouid. libr.3. Amor. Eleg. secundo.

Sed nimium demissa iacent tua pallia terræ:

Collige, vel digitis, en ego tollo meis.

Et lib.1.de Arte amandi:

Pallia si terræ nimium demissa iacebunt,

Collige, & immunda sedulus effer humo.

Item Genesis 24. c.vbi Rebecca, viso Isaac tollens citò pallium suum, operuit se. Apud Flauium Vopiscum vxor, Aureliani Imperatoris ab eo petiuit, ut unico pallio serico uteretur. Plautus in Bacchidibus, & in Milite, Malacum palliũ dicit, pro molli & delicato. Est autem liber Tertulliani hoc titul. De pallio: quo satis ostendit, id quoque virile esse uestimentum.

PALLIOLVM, diminutiuũ, apud Iuuenalem Saty.3.

Vxorem Comœdus agit vel Dorida, nullo

Cultam palliolo.

Et apud alios plerosque, præsertim apud Esaiam capite 13. ubi inter ornamenta muliebria ponitur. Quanquam Iurisconsultus noster in dicta l. vestis.§. uirilia. id ponat inter virilia vestimenta: quod eò magis miror, quòd postea pallium inter communia connumeret, vt diximus. Nam, & uirorum fuisse satis ostendit illud, Pallium, & barbam video: Philosophum non uideo. Id enim proprium Philosophorum erat. Sed & Palliolum quoque mulierum esse, innuit Iurisconsultus in l.Titia. ff. de auro, & argento legato. ubi mulier mulieri legat palliola. Hieronymus, autem Esaiæ tertio capite dicit à Græcis θέριστρον uocari, de quo postea. Castalio eodem loco pro palliolis, quibus est usus uulgatus interpres, vertit Supparos: de quibus postea dicemus. Cæterum Flauius Vobiscus, in Bonoso, Tunicas palliolatas dicit. Vide suprà Ampechonium.

PARALVRGES, παραλουργής, vestimẽti genus, utrinque habẽs intextam purpurem: Iones πηχυαλῆς uocant, ut scribit Iulius Pollux lib.7. cap.13.

PARAPECHY, παράπηχυ, tanquã dicas cubitate, apud Pollucem libro.7.ca.13. uestis alba, cubitum (vnde illi nomen est) purpureum contextum habens. A Varrone libro.j.de Ling.Latin. inter ornamenta muliebria ponitur.

PARILIA, Apud Varronẽ libro.4.de Ling.Latin. hinc dicta, ut ipse dicit, quòd facta essent duo simplicia paria.

PARNACIDES, vestes puellares, ex Catone, apud Nonium Marcellum. Vide suprà Encombomata.

PAROPIS, παροπὶς, īter īstrumēta muliebria annumeratur Pulluci lib. x. cap. 28. Rodolphus Gualtherus Frontale vertit, de quo supra diximus.

PAROTION, παρώτιον, ornamētū aurium, ex Lexico.

PARYPHES, πάρυφες, tanq̄ dicas intertextum, Aristophani in Tesmophor. & ex eo Clemēti Alexandrino libro secundo, Pædagog. capite duodecimo, vbi interpres vertit prætextam. & Polluci libro septimo, capite decimo tertio. Vide Cælium Rhodiginum libro decimosexto, capite septimo, & paulo ante in dictione Paralurges.

PATAGIVM, Nonius Marcellus tradit esse aureā chlamydem, quę preciosis uestibus immitti solet. Sextus autem Pōpeius lib. 14. Patagium est, inquit, quod ad summam tunicam assui solet, quę Patagiata dicitur. Et certè patagij mentio est apud Tertullianum in libro de Pallio. & Apuleiū lib. 2. Metamorpho. Quo in loco Beroaldus dicit patagium id genus ornamenti dici, quod mulieres in summa camisiæ parte circa collum assuunt, crispissimū, & ut inquit Apuleius, pinnatum. Patagiatæ meminit Plautus in Epidico, Hincque Patagiarii, ut dicit Pompeius, qui huiusmodi opera faciunt, apud ipsum Plautum in Aulularia.

Patagiarij.

PECHYALES, πηχυαλὶς, vide sup. Paralurges.

PECTEN, omnibus notus: ita autē dictus (vt refert Varro libr. 4. de Ling. Lat.) q̄ per eum explicatur capillus. Hunc autem inter instrumenta muliebria ponit Pollux lib. decimo, capi. uicesimooctauo. De hoc est apophoretum Martialis lib. 14.

Quid faciet nullos hic inuentura capillos,
Multifido buxus quę tibi dente datur?

PECTORALE, quod añ pectus sponitur. Nam & hoc legimus inter ornamēta muliebria, vt supra diximus de fascia pectorali.

PEDILON, πέδιλον, talare calceamētū variū. Homerus libr. 2. Iliad. atque iterū 4. eiusdē operis, loquēs de cultu Iunonis:

Ποσσὶν ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα.

Quam dictionem Eobanus vertit Sādalia, Andreas autē Diuus Calceamenta.

PELYNTRA, πέλυντρα, calceorū species, ex Polluce lib. 7. cap. 22. ex autoritate Aeschyli in Phœnissis.

PENTECTENA, apud Antiphanē, Pollux lib. 7. cap. 13. dicit tunicellas esse iuxta oram purpura ornatas, radiis quinque intexta.

PENVLA, quā Iurisconsultus in d. l. vestis. §. cōmunia. ponit inter vestimēta cōmunia uirorū & mulierū: licet inter muliebria simpliciter posuisset in §. muliebria, q continenter illum præcedit. De hac Aelius Lamprid. in uita Ale. Seueri: Penulis (ingt) vt frigoris causa senes intra vrbē vterent, pmisit: cū id vestimēti genus s[illegible] itinerariū, aut pluuiæ fuisset. Matronas tñ intra vrbē penulis uti vetuit, in itinere pmisit. Ex qb. intelligis, penulā arcēdis pluuiis fuisse usui & eā dici, quā vulgo [illegible] vocamus: fuisseq; pmiscuā uiris & fœminis. Scitū est autē illud Quintiliani, li. 6. c. 4. Cū Galba negasset roganti penulā: Non pluit (ingt) nō opus est tibi: si pluet, ipse vtar. Vide de hac plura apud Bayfium de re vestiaria.

PEPLVS, siue peplū, est palla picta fœminea, ut tradit Seruius enarrās eum locū Virgilii lib. 1. Aeneid.

Crinibus Iliades passis, peplumq́, ferebant.

Lactātius Placidus, aut, vt alii uocāt, Luctatius, in Statii Thebaidē lib. 10. haud multò post prin. scribit peplū esse vestē cādidā aureis clauis pictā, sine manicis. Homerus li. 6. Ilia. refert Hecubā, cōsilio Heleni vatis, ex suis vestib. pciosissimū peplū, comitāte cœtu matronarū ad tēplū Palladis tulisse Martianus li. 1. de nuptiis Philologiæ, tradit Iunonis peplū esse caligosum, qđ tñ si apulsu cuiusdā luminis tāgat, inter obtenebrātes nebulas, sudæ pspicuitatis gratia prænitet. Sunt aūt, q peplos, ab eanis, quos suprà memorauimus, distinguant: vt scilicet pepli sint uariegati: & id quidem verum est, vt patet ex Homero lib. 18. Odys.

Ἀντινόῳ μὲν ἔνεικε μέγαν περικαλλέα πέπλον
Ποίκιλον:-

Eani aūt nullis distinguunt varietatib. Qđ vtique falsum est, vt patet ex Homero, loco priori suprà citato in Eano. Ideoq; alii vtraq; uoce idē significari volūt, vt videre licet ex ipso Homero in Hymno Veneris: quo in loco describit ornatū illius, qñ cū Anchise cōcubuit: & quē Eanum prius uocarat loco posteriori citato in Eano, mox Peplum uocat:

Πέπλον μὲν γὰρ ἕεστο φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς.

Si autem alia de peplo scire cupis, lege Pollucem lib 7. cap. 13. vbi primùm id ponit inter uestimenta fœminea: deinde subdit, & uiris quoque conuenire, ex Xenophontis autoritate de Armenio loquentis: nisi fortè ob id dicis, quòd barbari erant, & vestitu fœmineo delectabantur. Deinde dicit peplum, & eanum idem esse; licet nonnulli tradant, eanos dici vestes variegationibus carentes, variegatas autem peplos vocari. Lege etiam Cælium Rhodiginum libro 14. capit. 18. Illud tantùm

tantùm Addam. Homerũ ab hoc genere vestis mulieres interdũ vocare ἑλκεσιπέπλους, τανυπέπλους, & εὐπέπλους, vt dicemus postea num.32.incipien.quod autem Homerus.

PERIBARIDES, περιβαρίδες, calceamẽta muliebria, præcipuè famularũ, ex Polluce lib.7.c.ex autoritate Cephisodori in Trophonio.

PERIBLEMA, περίβλημα, positum Polluci inter vestimẽta cõmunia virorum libr.7. capit.13.ubi Gualtherus Amiculum vertit in duobus locis. Lexicon autem interpretatur Pallium, & Sagulum, quod circumiicitur corpori.

PERIBRACHIONIA, περιβραχιόνια, à Polluce lib.5.ca.16.mundo muliebri ad scripta, & à nobis suprà memorata ĩ Armillis.

PERICARPIVM, ornamẽtũ circa exteriorem partem manus, id est, iuncturam ipsius, quam Græci καρπὸν vocant. Ex Polluce libr.5.c.16.

PERICHITONIVM, vide sup. ĩ Instita.

PERIDERAEON, περιδέραιον, collariũ, siue colli ornamentum. apud Pollucem lib. 5.c.16.& li.7.c.22.ubi Gualtherus priore loco uertit Ceruical, posteriore Monile. Vide suprà in Ceruicali.

PERIDEXION, uide suprà in Dextralibus.

PERILEVCON, περίλευκον, Antiphani memoratum, & Polluci lib.7.c.13. declaratum. Erat enim tela ex purpura texta, aut colore alio, in fimbria album colorem intextum habens.

PERINESON, περίνησον, atque etiam.

PERINESSAEON, περινήσσαιον, Antiphaniquoq; memoratum, & Polluci loco ultimò citato etiam declaratum, ut sit uestis fimbriata, habẽs fila dependentia, aut purpuram circunquaque ad oras contextam, insulæ quadam imagine: ideoque hũc habitum (vt ipse ait) Anaxilas νῆσον, id est, insulam vocat, cum scribit, ἢ πᾶς γυνὴ ὅταν δὲ λαβῇ, νῆσον ἀμφιέννυται: nisi fortè aliam vestem intelligat.

PERIPEZIA, περιπέζια, & Peripezides, περιπεζίδες, pedum ornamenta, ex Polluce lib.5.c. 16. vbi hæc tamen distinguit.

PERISCELIDES, περισκελίδες, crurũ vel brachiorũ ornamenta, à περὶ circũ, & σκέλος crus, & brachium. Dictio igitur Græca est, sed à Latinis vsurpata, videlicet Horatio lib.1.Epist.18.

-Sæpe catellam,
Sepe periscelidem raptam sibi flentis.

Et ab interprete Bibliorum Nu.31.& Esaiç 3.Porphyrio autem interpres Horatii, vbi suprà, dicit periscelidem esse ornamentũ pedis circa crura. Hieronymum in Epistola ad Fabiolã, Quæ Græci (inquit) περισκελῆ vocãt, nostri Feminalia dicũt, vel Braccas, vsq; ad genua ptingẽtes. Illũ aũt locũ Numer.31.Septuaginta Interpretes verterunt χλιδῶνα, ut & suprà diximus in dictione Chlidones. Iulius Polux Onomastici lib.2. eo capite, quo tractat de plãta, huius ornamẽti meminit ex Menãdro, qui huiusmodi periscelidas dicit puellas gestare. Et hac quoque voce usus est Paulus Aemylius Historiæ Francor. li. 11. pro eo quod uulgò *irretiere* uocamus: idque ponit pro insigni ordinis Regis Anglorum Tertullanus in li. de cultu fẹminarũ, paulò ante fidem, ita de his loqĩ, ut planè ostẽdat, hæc esse crurũ ornamẽta. Nescio an crus periscelide in neruũ se patiatur arctari. Diuus autẽ Hieronymus in d.c.3.Esaiæ, uĩ intelligere ea esse ornamẽta pedũ. Cui succinit Pollux libr.5.c. 16.ubi Gualtherus uertit Tibialia. Celius Rhodiginus lib.4.c.11. scribit periscelides dici, q̃ uulgò gremialia uel trãsuersa dicũt.

PERISPHYRION, περισφύριον, pedis ornamẽtũ, aut fimbria, ut uertit Laurentius Valla, in lib.4.Herodoti. Pollux quoque lib.5. c.16.id inter pedis ornamenta enumerat: ubi Gualhterus uertit Talare.

PERISTETHION, περιστήθιον, pectorale ornamentũ mulieris circa pectus Polluci lib.5. c. 16.nam στῆθος, pectus est.

PERITRACHELION, περιτραχήλιον, ornamẽtum colli ex Polluce.li.5.ca. 16.τράχηλος, enim collum, tanquam dicas collarium. Vide suprà Isthmion.

PERIZONIA; de qb. suprà in Castulis.

PERONE, περόνη, fibula: unde περονάω, & περονῶ, fibula necto. Vnde apud Homerum legitur, χλαῖναν περονήσατο, id est, ut interpretatur Eusthathius, peronis siue fibulis colligauit: & apud eundem li.18.Odysseæ:

Ἐν δ' ἄρ' ἔσαν περόναι δυοκαίδεκα, πᾶσαι
Χρύσειαι κληῗσιν ἐϋγνάμπτοις ἀραρυῖαι,

Et libro 19.

Αὐτὰρ οἱ περόνη χρυσοῖο τέτυκτο
Αὐλοῖσιν διδύμοισιν:-

Hanc ponit Pollux lib.7.ca. 22. inter ornamenta muliebria: ubi Fibulam uertit Gualtherus. Pero autem Latinis calceamenti genus est. Qua uoce usus est Cato Originum lib.7.& Virgilius lib.7.Aen. *Pero quid.*

-Cudus tegit altera pero,

Vbi seruius dicit esse rusticũ calceamẽtũ. Et iuuenalis Sat.14.

Nil vetitum fecisse volet, quàm non pudet alto *Peronatus.*
Per glaciem perone tegi.-

Hinc deducitur adiectiuum Peronatus, quo usus est Persius Sat.5.Ex quibus intelligis, quòd aliud significet Perone Græcis, quàm Pero Latinis.

PERSICAE, περσικαί, subligaria Aristophani.

PEZA, πέζα, fimbria, ora, cyclas, limb & quicquid

quicquid vestis extremitatem ambit. Ex Lexico.

PHAROS, φάρος, vestimenum commune viris,& mulieribus, Polluci. libr.7.cap. 13. Gualtherus vertit Palliũ, de quo supra diximus.

PHENACE, φενάκη, idẽ quod Galericus, de quo supra diximus, ἀπὸ τοῦ φενακίζειν, quod decipere est.

PHITTACIDES, φιτακίδες, genus calceamẽtorũ muliebriũ, apud Pollucẽ li.7.c.22.

PHYLACIDES, a quibus Phylacistæ Plauto in Aulularia, φύλακες τῶν ἱματίων.

PILIDION, vide supra in dictione Galericus.

PLAGAE,& diminutiuè

PLAGVLAE, Nonio dicuntur linteum tegmen, quod nunc torale vel lectuariam sindonem dicimus. Varro de Vita popu. Rom. Chlamydes, plagæ, vela aurea. Et rursus: Eburneis lectis, & plagis sigillatis.

PLASTRA, πλάστρα, cõmemorata inter ornamẽta muliebria Polluci lib.7. cap.22.

PLOEARIA, πλοιάρια, calceorũ muliebriũ species, quæ ἀκάτια vocat Aristophanes apud Pollucem lib.7.c. 22.

PLOCION, πλόκιον, ornamentũ, tricha, inauris, genus monilis implexum & obliquum Pollux lib. 5. cap. 16. dicit id esse ex collis ornamentis.

POLYMITA, vestis versicoloribus liciis contexta, apud Plinium libr.8.capi.48. Eadem quoque voce vsus est interpres Bibliorum, Genesis 37. & alibi sæpe. Nam Græcè πολὺ multum significat, & μίτος filiũ seu licium. Extat Martialis Apophoretũ de polymita cubicularia, libr.14.disticho 150.

Hæc tibi Memphitis tellus dat munera: victa est
Pectine Niliaco iam Babylonis acus.

Vnde,& Polymitarius, huiusce vestis textor. 2. Regum.c.21.

POMPHOLYX, vide supra Ampulla.

PORPE, πόρπη, fibula, bulla, monile. Ex Lexico. Hanc autem inter alia Veneris ornamenta, tribuit ei Homerus in Hymno ipsius:

Πόρπας τε, γναμπτάς θ' ἕλικας, κάλυκάς τε, καὶ ὅρμους.

Vbi Andreas Diuus transtulit Fibulas.

PRAECINCTORIA, vide supra in Castulis.

PROCOMION, προκόμιον, id est, vt interpretatur Theodorus, coma appositiua, q̃ qbus aliis nominibus vocet̃, videbis supra in Galericulo. Hoc autẽ inter ornamenta muliebria posuit Pollux lib.7.capi. 22. vbi Gualtherus vertit Antias.

PROSCEPHALAEON, vide supra Ceruical.

PROSOPIS, προσωπίς, & Prosopeion, προσωπεῖον, apud Aristophanẽ in Danaidibus idẽ est qđ larua & laruula, adscripta instrumentis muliebribus a Polluce lib.10.c.28.

PSALIS, ψαλίς, & Psalidion, ψαλίδιον, forfex, quam Pollux lib.7.c.22. & iterum lib. 10. ca. 28. ponit inter instrumenta muliebria. Vide supra Forfices.

PSELLION, ψέλλιον, armilla, ornamentũ manuum, apud Xenophõtẽ lib. 1. ἀναβάσεως scribentem, Persas στρεπτοὺς περὶ τοῖς τραχήλοις καὶ ψέλλια περὶ ταῖς χερσὶν ἔχειν. Et apud Plutarchũ in Cimone, recensentẽ spolia Persica. Traditque Athenæus hæc ex margaritis quandoque fieri solita. Vide supra Echini. Porrò nota est historia Brenni Gallorum Regis, qui cum depopulatus Asiã. Ephesum aduentasset, plebeiam puellam adamauit, quæ ei & concubitum & Ephesi proditionẽ pollicita est, si mundum sibi muliebrẽ, & psellia traderet: quod annuit Brennus, & orauit milites, ut in auarissimæ puellæ gremium, aurum quod gestabant, immitterent: quo ea obruta periit, ut scripsit Clitophon li. 1. Rerum Gallicarum, & ex eius autoritate Plutarchus in Parallelis, c. 30. Hinc autem Herodoto li.2. Pselliophori, id est, armillati. Psellion autem inter ornamenta carpi, hoc est, iuncturarum manuũ ponit Pollux lib.5.c.16.

PSYCHROBAPHES. ψυχροβαφής, uide supra Hydrobaphes. *Pselliophori*

PVLVINAR,& Puluinus, & diminutiuè Puluillus, à pluma nomen habent, ut quidã tradunt, quasi Pluminus, Pluminar & Plumillus, Ex pluma enim mollissima conficiuntur, ut iis incumbentes molliter quiescant: neque tam capiti, quam cubito subiiciebantur. Ex quo illud Ezechielis Prophetæ.c.13. Væ his qui cõsumunt pulluillos sub omni cubito manus. Et paulò infra. Ecce ego ad puluillos uestros, quibus vos capitis animas volantes: dirumpã eos in manibus uestris. Sed & de Puluillo Apuleius lib.x. nõ semel. Depuluinari est illud Ouidij lib.1. de Arte amandi.

-Fuit vtile multis.
Puluinar facili composuisse manu-

His autem puluinis sericis usos antiquos fuisse, ut & nunc constat ex Martiali lib. 3. Epigram.40.

PVLVISCVLVS, quo mulieres utuntur ad munditiẽ dentium. Apuleius in Apologia Magiæ:

Mi, vt petisti, munditias dentium
Nitelas oris ex Arabicis frugibus
Tenuem, candificum, nobilem puluisculum,
Complanatorem tumidulę gingiuulæ,
Conuerritorem pridianæ reliquiæ.
Ne qua visatur tetra labes sordium,
Restrictis fortè si labellis riseris.

PVMEX, vide supra Cisseris.

PYLEO-

PYLEONES, πυλεῶνες, apud Pollucem libr. 5. ca. 16. Gualtherus ex Callimacho Corollam vertit.

RALLA, genus vestis, apud Plautum in Epidico.

Quid ista, quæ quotannis nomina inueniunt noua,
Tunicam rallam, tunicam spissam?

Dicta est autem à raritate, vt scribit Nonius Marcellus.

RECINIVM, aut vt alij vocant,

RICINIVM, genus vestis quadratæ, vt scribit Sextus Pompeius libr. 18. hinc dictũ, vt tradit Varro lib. 4. de Ling. Lat. à reiiciendo, quòd dimidiam eius partem retrorsum reijciebãt. Dicitur & Recinus, vt constat ex Seruio, qui interpretans illud lib. 1. Aeneid.

Romanos rerum dominos, gentemq́, togatam.

Recinus, inquit, dicitur ex eo, quòd post terga reijciatur. vbi etiam ostẽdit in vsu fuisse mulieribus. Huius quoque mentionem fecit Tullius libr. 1. de Legibus. Nonius quoque Marcellus citat Lucilium lib. 1. Satyrarum:

Ricini aurati ricæ, atque oraria, mitræ,

Et varronem in Prometheo libr. 1.

Aliæ mitram ricinam, aut mitram Melitensem.

Martianus capella lib. 1. scribit Tritoniã Psyche donasse ricinium resolutum. Aricinio Riciniatus dicitẽ Arnobio aduersus gentes. Vide infrà Rica & Ricula.

REDIMICVLVM, à redimiendo dictum, apud Virgilium lib. 9. Aeneid. illo carmine suprà sæpius citato,

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Et apud Ciceronem 5. in Verrem Act. apud Plautum in Truculento, Ouidiũ libro 4. Fastorum, & lib. 10. Metamor. & in Epistola Deianiræ ad Herculem, qua illum incessit, quòd ausus esset

Hirsutos mitra redimire capillos.

Vnde postea subdit:

Detrahat Antæus duro redimicula collo.

Et apud Iuuenalem Sat. 2. non semel: & apud Martianum Capellam li. 9. Est aũt ornamentum capitis mulierum, & vittarum tæniæ pendentes à posteriori parte mitræ. Et vt tradit D. Hieronymus 2. Homilia in Cantica canticorum, interpretans Origenem: Redimicula hic dicit constrictiones uel connexiones monilium, quæ in ceruicibus sedere solẽt, ex quibus deducitur & descendit ꝑ collum reliquus omnis ornatus.

REDVNCVLVM, quod Sextus Pompei⁹ dicit vocari catellam, quã maximè utũtur ornatus causa. Et licet ita scribatẽ in omnibus codicibus, vereor tamen, ne ibi Redimiculum sit legendum

RETICVLVM, quod à Iurisconsulto positum est inter ornamenta muliebria in l. argumento. §. ornamentorũ. ff. de aur. & arg. leg. tegmen capitis muliebre, ut tradit Nonius ex Varrone. De hoc Iuuenalis Saty. 2.

Reticulumq́, comis auratum ingentibus implet.

Et Tullius 7. in Verrem Act. Ipse autem coronam habebat unam in capite, alteram in collo: reticulumque ad nares sibi opponebat, tenuissimo lino, minutis maculis, plenum rosæ. Ex quo loco intelligis, id dici fasciam laneam uel lineam ad formã retis factã, quã faciei admouemus, ne agnoscamur, uel ut naribus suaues odores admoueamus. Sed cũ ad ornatum mulierum spectat, id certè est, ꝙ capillos ꝯtinet, qđ nos uulgò *coiffe* uocamus. Nã ut dicit Varro li. 4. de Ling. Lat. dictũ est à reti, qđ capillũ ꝯtineret. & Reticulũ à raritudine. De hoc reticulo uř intellexisse Ouidius li. 3. de Arte amãdi:

Hanc decet ornari testudine Cyllenæa.

Vt scilicet reticulũ sit curuũ instar testudinis. Quare autẽ Cyllenæã appellet, disces ex interpretibus. nihil enim ad hũc locum pertinet.

RETIOLVM quoque à multis dicitur in eadem significatione.

RHIPIS, ῥιπίς, flabellum: Polluci positũ inter ornamenta muliebria. uide suprà Flabellum.

RICA, & diminutiuè

RICVLA, de quibus Sextus Pompeius li. 16. Ricæ, & Riculæ, uocanẽ parua ricinia, & palliola ad usum capitis fcã. Granius aũt (ut ille subdit) ait esse muliebre cingulum capitis, quo præcincta Flanica redimitur: aut ut in alijs codicibus legitur, quo pro uitta Flaminica redimiẽ. Nonius autẽ Marcellus, Rica, inqt, est, qđ hodie sudarium dicimus: allegatque Plautũ in Epidico, Serenũ in Opuscu. li. 1. & Næuium in Pedio: Ex qbus satis cõstat, hæc esse ex ornamentis muliebribus. Quid aũt sit sudarium, dicemus postea. Confestim autem pòst ipse Marcellus de Recinio loquitur, & citat illud Turpilij in Veliterna,

Ducit me secum postquam ad ędem venimus,
Veneratur Deos. Interim aspexit virginem.
Gestantem in capite riculam indutam ostrinam.

Ex quo intelligis, ipsum Marcellum cẽsuisse, idem esse riculam & ricinium: de quo suprà diximus. Vide item ea quæ retulimus in dictione Mutatoria.

ROTVLA, uide suprà Circulus.

SAMACIA, σαμάκια, ornamenta qđã muliebria ex Polluce lib. 5. cap. 16.

SANDALIA, σανδάλια, pedũ muliebriũ ornamenta, de quibus lib. Iudith c. 10. Menander,

nāder, Herodotus, Cratinus in Legibus, Cephissodorus in Trophonio, Eupolis in Aurea ætate, & omnes ferè Comici, vt scribit Pollux lib.7.c.22.& pterea Clemens Alexandrinus li.2. Pædagog.c.11. Sed & eadem voce vtitur è Latinis Terentius in Eunucho:

Vtinam tibi commitigari viderem sandalio caput.

Vbi Donatus calceamentū esse dicit. Iulius Pollux alibi tradit, genus calceamēti fuisse Hetruscis peculiare. D. Hiero. in Esaiā, c.20. dicit sandalia caligas vocari. Vide suprà Pedilō. Philostratus in imaginibus effingit Cupidinem cum sandalijs inauratis.

SARDIA, σάρδια, inter ornamenta muliebria recēsent à Polluce li.7.c.22. ad finē.

SCELEAE, σκελέαι, inter genera calceamentorū positæ à Polluce li.7.c.22. vbi scribit, nōnullos existimare, easdem esse cū antopodijs, de qbus suprà diximus. Has autem Gualtherus Ocreas vertit.

SCIADION, σκιάδιον, vmbraculū, umbella apud Pollucem libr.10.c.28. Vide infrà Vmbraculum.

SCVLPONEAE, calcei ex lana confecti; Næuio, Plauto in Casina, & Catoni de Re rust.ca.59. Hinc Sculponeatus, apud Varronem, qui sculponeis indutus est: Aspicio sculponeatam bigas sequi cornutas, vt hinc intelligas, & ad fœminas id genus calceamenti pertinere.

SCYTHICAE, σκυθικαὶ, calceamenti genus apud Alcæum & Stephanū, autore Cælio Rhodigino libro.18.c.24.

SEGMENTVM, colli ornamētum, qđ & Monile dicit, Seruio in lib.1. Aen. sic dictum, ꝙ ex segmentis fieri consueuerit, id est, bracteolis aureis, vel argenteis. Valerius Maxim⁹ li.5.c.22. vbi de Coriolano loquit: Matronis (inqt) pmisit, aureis vti segmentis. De hoc ēt Iuuenalis Sat.2.

Segmenta, & longos habitus, & flammea sumis.

Quo in loco sunt qui interpretentur Fasciolas, quæ in vestis extrema parte assutæ, iunctæq; ornamento sunt indumentis muliebribus: uel quibus noua nupta amicitur, vt tradit Probus. Alij accipiūt pro margaritis & murenulis, id est, torquibus. Ouid.3. de Arte amandi,

Quid de veste loquar? non iam segmenta requiro

Quem in locum Merula, & Mycillus interpretes multa de his dicunt, ut ibi uidere poteris.

SELEVCIDES, σελευκίδες, calceamentum muliebre, apud Pollucem lib.7. cap.22.

SEMICINCTIA, quæ & uentralia dnr, *demiz-ceinctz* vulgo dicta, de quibus est illud Martialis Apophoretum libr.14. distichо 153.

Det tunicam diues, ego te præcingere possim:
Essem si locuples, munus utrunque darem.

Vide paulo pòst Semizonæ.

SEMIMITRA, inter ornamēta muliebria ponitur ab Vlpiano in l. argumento. §. ornamentorum. ff. de auro & arge. leg. Vide Mitra.

SICRICA, à ritu, quòd Romano ritu fœminæ facientes sacrificium, ea capita velabant, ut tradit Varro li.4. de Ling. Lat. Quanquàm multò verisimilius est, Varronem ibi de rica loqui, locumque librariorum incuria corruptum esse, qui duas Dictiones Sic rica, in vnā ꝯxerūt.

SICYONIA, genus calceamenti, Sexto Pōpeio lib.17. ex Lucillio:

Et pedibus læua Sicyonia demit honesta.

Cui adde illud Lucretij lib.4.

Et pulchra in pedibus Sicyonia rident.

Et illud Ciceronis ex libr.1. de Oratore: Si mihi calceos Sicyonios attulisses, nō vterer, quamuis essent habiles & apti ad pedem, quia non essent viriles.

SINDON, posita ab Esdra c.3. inter vestimenta muliebria, de qua Martialis libr. 4. Epigram.9.

Ridebis ventos hoc munere tectus, & imbres,
Nec sic in Tyria sindone tutus eris.

Estq; velū tenuissimū, vt pleriq; omnes Interpretes asserunt. Consule Cæliū lib.16.c.10. Sindonis autem fit mentio Iud.14. Prouerb.31. Matthæi 27. Marci 14. & Lucę 23. Vide s. Amictoria, & Othones.

SISYMBRION, inter ornamenta muliebria positū, Polluci li.5.c.16. Verū apud Aristophanem Sisymbria uocant folia & flores, qbus sponsi coronant, ut ēt inter cæteros annotauit Cælius li.28.c.24.

SITLAE, σίτλαι, auriū muliebriū ornamētū apud Dores, teste Polluce lib.5.ca.16.

SOCCI, uulgò noti, & diminutiuè

SOCCVLI, sæpe Plinio memorati: sed hunc tantum locū citare volui ex li.37. c.2. Qui sup oīa muliebria, socculos induebat è margaritis. Suetonius ait Vitellio ca.2. Pro maximo (inquit) munere à Messalina petijt, ut sibi pedes præberet excalciandos: detractumq; socculum dextrū īter togā tunicasq; gestauit assidue. Idē in caligula, c.52. tradit, Caligulā sępe in publicū ꝓcessisse ī socco muliebri.

SOLEA, vulgò cognita, ita dicta, vt ait Festus Pompeius, ꝙ solo pedis subijciat. Cicero de Arusp. rñsis: Clodius à crocota, à mitra, à muliebribus soleis, &c. Itali Planellas uocant. Hinc Soleatus, soleis calceatus. Ciceroni in uerrem Act.7. & in Oratione in Pisonem. Et Solearius, solearum confector, Plauto in Aulu. Soleatus. Solearius.

SPATALIVM, muliebre ornamentum, inter

Iter delicias mulierũ annumeratũ à uerbo σπαταλάω, qđ est deliciari. Plinius lib. 13.c.25.eodemq; vltimo, tradit hæc ſpatalia à mulieribus confici è frutice plocamo. Id autẽ fuiſſe manuum ornamẽtum, oſtendit illud Tertuliani libr.1. de cultu fœminarum: Cæterùm neſcio, an manus ſpatalio circundari ſolita ſit, & duritia catenæ ſtupeſcere ſuſtineat.

SPECVLVM, muliebribus ornamẽtis annumeratum Exodi 28. & Eſaiæ 3. dictũ à ſpeciendo, eò quòd in eo ſe fœminæ aſpectent, ut dicit Varro lib.4. de Ling. Lat. Vide ſuprà Catoptron.

SPHENDONE, σφενδόνη, apud Pollucẽ li.5. c.16. vbi Gualtherus interpres Fũdã vertit: eſtq;, vt nõnullis placet pala annũli.

SHRAGIS, σφραγίς, & Sphradigium, σφραγίδιον, annulus ſigillatorius, ſiue ſigillum. nam & id inter ornamenta muliebria ponit Pollux lib.5.c.10.& lib.7.c.22. Vbi Sigillum vertit Gualtherus.

SPINTHER, armillæ genus, quo mulieres vtebant̃ in brachio ſummo ſiniſtro, vt ſcribit Sextus Pompeius lib.17. At Priſcianus lib.5. dicit id ſignificare aut fibulã in humeris, aut armillã Ex Plauto autem in Menæhmis, in multis locis intelliges, id eſſe ex ornamẽtis muliebribus.

SPIRA, & diminutiuè

SPIRVLA, à Plinio libr.19. ca.35. inter ornamenta muliebria refertur, cùm ait ui diſſe ſe Lolliam Paulinam, Caij principis matronam, ſmaragdis margaritiſq; opertã, alterno textu fulgẽtibus, toto capite, crinibus, ſpiris, auribus, collo, manibus, digitiſque. De ſpiris quoq; loquit̃ Xenophon Rer. Græcarũ lib.4. cùm dicit, Aſcenderant ſpiris induti, pinde ac æſtate, quaſi ſcilicet id ſit ueſtimentum æſtiuum. Vide Cæl. lib.16.c.11. poſt prin.

STALAGMIVM genus inauriũ, vt tradit Sext. Pompeius lib.17. ex autoritate Cælij in Cratino, aut (vt alij ſcribunt) in Carine: Ex aure eius ſtalagmium domi habeo. Hac quoque dictione vſus Plautus in Menæhmis:

Amabo, mi Menæhme, inaures da mihi:
Facienda pondo duum nummũm ſtalagmia.

Sunt igit̃ ornamenta aurium, ſimilitudinem ſtillarum congelatarum repræſentantia. σταλαγμὸς enim ſtilla eſt. apud Sextum tamẽ in quibuſdam codicibus Stalagniũ legitur, in aliis Stalagninum, in alijs Stalaginum, vbique, arbitror, corrupte. Apud Plinium lib.34.c.12. Stalagmias legim⁹ fœmi.gen. ꝓ puriſſimo chalcanthi genere in ſtiriarũ formã ꝯcreto.

STOLA, quam inter veſtimenta muliebria ponit Vlpianus in l. veſtis. §. muliebria. ff. de auro. & arg. leg. & ante eũ Tullius in 7. Philipp. Sumpſiſti virilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolã reddidiſti. Et Varro & Ioſephus libr.19.c.1. vbi Caligulã carpit, quòd ſtolis muliebribus vteretur. Ea autem ad imos pedes demittebat̃, vt ſcribit Nonius Marcellus, & probatur loco eo Tibulli, quẽ poſtea citabimus, alioque Horatij loco lib.1. Serm. Sat.2.

Magno prognatum depoſco Conſule cunnum,
Velatumq; ſtola.

Et paulò pòſt:

Ad talos toga demiſſa, & circundata palla.

Eratque propria honeſtarum matronarum. Ouidius de Arte amandi.

Ecquid ad hæc omnes rigida ſubmouimus arte,
Quas ſtola contingi, ſumptaq; vitta vetat?

Et lib.3. de Ponto, Epiſto.3. ad Maximũ:

Scripſimus hæc illis, quarum nec vitta pudicos
Attingit crines, nec ſtola longa pedes.

Et Tibullus lib.1. Eleg.6.

Sit modò caſta doce, quamuis non vitta ligatos
Impediat crines, nec ſtola longa pedes.

Hinc ſtolatus pudor, ꝓ honeſto & matronali pudore dictus à Martiale lib.1. Epigram.92.

Quis Floralia veſtit, & ſtolatum
Permittit meretricibus pudorem?

Maximè autem erat hæc ſtola locupletum, & primariarum, vt toga plebeiatum, & ſecundæ claſſis, vt Budæus, & alij nonnulli ex Horatio putant, dicta Saty.2. libr. Serm.1. Nos autem poſte de toga dicemus. Sed & ſtola virorum quoq; erat, vt multis ꝓbat Lazarus Bayfius li. de Re veſtiaria, in prin. & vt videre licet ex Geneſ.c.41. vbi Pharaon veſtiuit Ioſeph honoris cauſa ſtola byſſina. Et certè etiam apud Græcos confundit̃. Nomen autem accepit ἀπὸ τοῦ στέλλω, qđ eſt indui. Vide infrà in Toga.

STOMIA, στόμια, à Polluce poſita inter ornamenta colli lib.5.cap.16. vbi Gualtherus vertit Oreas.

STRAGVLA, & Stragulum, de quo apud Iuriſcõſultum in l. cùm Tunicam. ff. de aur. & arg. leg. & in l. quæſitum eſt. §. ſed ſi fundus. ff. de fund. inſtru. & in l. inſtratum. ff. de verb. ſign. ubi tu uide Alciatũ.

STREPTOS, στρεπτὸς, torquis apud Perſas, à στρέφω, torqueo. Vnde Apud Herodotũ στρεπτοφόροι, id eſt, torquati, ſiue torquẽ ferentes Polluci aũt lib.5.c.16. στρεπτοὶ ponũtur inter ornamẽta muliebria. Gualtherus uertit Fibulas: de quibus ſ. diximus.

STRIGILES, quibus utebantur in balneis ad abradendas corporis ſordes, ſudorẽque detergendum. Fiebant ex auro, & argento, & nonnunquam ex quibuſcunque lapidibus. Perſius Sat.5.

I puer, & ſtrigiles Criſpini ad balnea defer.

De

De strigilibus quoque est Apophoretũ Martialis lib. 14. Disticho 51.

STROBILIA, στροβίλια, posita inter ornamẽta muliebria à Polluce li. 5. c. 16. vbi Gualtherus vertit Reculas.

STROPPHIVM, στρόφιον, positum est à Polluce inter ornamenta muliebria: estq; fascia breuis (vt inquit Nonius) quæ virginalium papillarũ tumorem cohibet, testibus Plauto in Aulularia, Turpillio in Philopatro, Varroni in Sesquiulysse, & Tullio in Clodiũ. Quibus adde illud Catulli in Argonauticis,

Non tereti strophio lactantes vincta papillas.

Aut, vt alij legunt, Teretes euincta papillas. Sed & Strophia coronæ dicebantur, ab insigni, quod imprimebat capiti sacerdotum, ἀπὸ τοῦ στρέφειν, hoc est, à vertendo. Hinc Plinius lib. 21. c. 2. in princ. Tenuioribus vtebantur antiqui, Strophia appellantes unde Strophiola. Suidas vero scribit στρόφιον τὸ στρογγύλον ζωνάριον, id est, rotundum cingulum, καὶ στέφανον τῆς κεφαλῆς, id est, coronam capitis. Vnde Virgilius in Copa:

Et gravidum roseo necte caput strophio.

De strophijs vide è nostris Catellianum Cottam, in memoriali, incipienti vndones Cilicij. Ab hoc autem dicuntur Strophiarij Plauto in Aulularia pro confectoribus strophiorum. *Strophiarij.*

STROPHIOLVM, diminutiuum à strophio, vt iam docuimus ex Plinio.

SVBLICACVLVM, & subligar, pri⁹ apud Ciceronem lib. 1. Officio. alterũ apud Iuuenalẽ Sat. 6. Martialem lib. 3. Epigram. 45. & Pliniũ lib. 17 c. 4 Est autem utrũque, id quo pudẽdæ pars corporis tegũtur, ut tradit Nonius Marcellus. Hoc aũt vtunt & fœminæ cum in balneas ingrediuntur. Castalio Leui. ca. 6. Sublicacula vertit, quæ alij Fœminalia interpretant.

SVBVCVLA, genus vestis Nonio Marcello, ex Varronis lib. 1. de Vita pop. Rom. cuius verba hæc sunt. Postea cum duas tunicas habere cœperunt, instituerunt vocare Subuculam & indusium: Sed & idem Varro lib. 4. de ling. Lati. dicit Subuculã & indusiũ: Sed & idẽ Varro li. 4. de Ling. Lati. dicit subuculã dictã, quod esset subt⁹: vt supparũ, qđ suprà esset. Acrõ aũt explicans illud Horatij lib. 1. Epist. 1.

Rides, si fortè subucula pexæ
Trita subest tunicæ.

Subucula (inquit) propriè dr̃ pannus ad ditius, à subijciendo, vel à subuendo. Diuus quoq; Hieronymus ita de subucula loquitur in Iouinianum: Tunc pexa tunica, & nigra subucula vestiebaris, sordidatus & pallidus, quẽ in eo reprehendit Beroaldus in Apuleij Asinũ aureum, lib. 2. tanquã ꝑperã intellexerit, qđ pexa tunica esset. vt ibi videre poteris. Vide item infrà in dictione Supparus.

SVCCINVM, hic nõ adstruxissem, nisi Plinius lib. 37. ca. 2. hæc scripsisset: Proximũ locum in delicijs, fœminarũ tñ adhuc tãtum obtinent succina. Id aũt quid sit, ex eo loco, & capite sequenti intelliges. & ex Ruellio ca. 39. libr. 1. vbi & succinum decoris cã, quadã moniliũ vice, à mulieribus apud nos gestari scribit, ab alijs effictum in orbiculos, seu verticilla, qbus præces suas annumerant in collo, brachijs ue, aut certè in cinctu ferri. De succino quoque est illud Iuuenalis Sat. 9.

Et cui tu uiridem umbellam, cui succina mittas
Grandia.

SVDARIVM, & diminutiuè,

SVDARIOLVM, linteum, quo sudor faciei abstergitur, & nares purgant, vt satis patet ex Suetonio in Nerone, c. 25. & clarius ca. 48. duobus in locis: item ex Quintiliano li. 6. c. 3. & ex Martiale li. 11. Epig. 37. Sudarij autem appellatione vtit Castalio Esaiæ c. 3. pro eo quod vulgata editio habet Sindonem. Sudarioli appellatione vsus est Diuus Hieronymus ad Nepotianum de Vita clericorum. Vtrunq; autem idest, quod vulgò nostrates *mouchoir* uocant. Vide suprà Ricula.

SVFFIGVLVM est, ut scribit Festus Pompeius lib. 17. uestimentũ album, prætextum quadrangulum, ob longũ, qđ Vestales uirgines sacrificantes in capite habebant: idque fibula comprehendebat.

SVPERHVMERALE, uide suprà Epomis & Humerale.

SVPPARVS, siue Supparum, linteum est femorale, ad talos usq; pendẽs, ut tradit Nonius Marcellus: ita dictũ, quod subtus appareat. Vtiturq; is testimonio Plauti in Epidico, Næuii in pedio, Afranii in Episto. Varronis in Eumenidibus. Sextus autem Põpeius lib. 17. Supparus, inquit, est uestimentum puellare, lineum, quod & subucula, id est, camisia dicitur, ex Afranio, ubi suprà. Sed & hac uoce usus est Cicero, & Quintilianus, & Seneca, & Iuuenalis, & Apuleius. De subucula aũt suprà diximus: ubi & nonnihil de supparo attulim⁹ ex Varrone. Vid suprà alPiolũ

SYLLIBA, uide infrà Thysanon.

SYMMETRIA, συμμετρία, uestis talaris, hoc est, ad talos usque demissa, apud Pollucem lib. 7. cap. 13.

SYNTHESI, significat genus uestis, quo ditiores ad sumptum uti soleat: & interdum omnem uestem in uestiario positã, in l. Titia. §. 1. ff. de auro. & arg. legato. Extat de synthesi Martialis Apophoretum libro decimoquarto, disticho 141.

Dum

Dum toga per quinas gaudet requiescere luces,
Hos poteris cultus sumere iure tuo.

SYRMA, cauda siue tractus vestis fœminarum. Martialis libro 1. Epigramate 155,
Musa nec insano syrmate nostra tumet.
Item lib. 12. Epigram. 91.
Aptasti longum tu quoque syrma tibi.
Dictum est autem Syrma παρὰ τὸ σύρεσθαι, hoc est, ab eo quòd trahatur.

TAENIAE, ταινίαι, sunt quas vittas vocant, quibus crines ligantur, vt ait D. Hieronymus in Esaiam c. 3. Verùm ita de his loquitur Sextus Pompeius li. 18, Tænias Græcam vocem sic interpretatur Verrius, vt dicat ornamentū esse laneū capitis honorati. idq; ex autoritate Cæcilij in Androgyno, Ennij in Alexādro, & Accij ī Neoptolemo, vt ibi videre poteris. Sunt qui dicant, tæniam esse vittarum extremitatem: vt Seruius interpretans illud Virgilij 7. Aeneid.
Fit tortile collo.
Aurum ingens coluber, fit longæ tænia uittæ.
Donatus autem ibi simpliciter interpretatur, tæniam, id est vittam. Nā sunt qui totū vittā esse dicāt, ex eodē Virgilio, li. 5.
Puniceis ibant euincti tempora tænis.
Quod & sentit Hieronymus loco iā citato. De vitta aūt dicemus infra suo loco. Sunt itē, qui tæniā dicāt zonam esse. Vide Cęliū Rhodi. li. 16. c. 10. in fi. Sūt & qui fasciā interpretent. Tænion vero neutro gñe, Atticè ταινίδιον, pectorale est, si ue torques, aut monile. Cōsule Lexicō.

TALARE, vide suprà ποδήρης.

TANTHEVRISTI, τανθευριστοὶ, quædā ornamenti genera, lapillos quosdā à se depēdentes habentia: ita dicti à motu gēmarum, vt tradit Pollux lib. 5. capite 16.

TARENTINA, genus ornamenti muliebris, Aeliano libro 7. de Varia Historia.

THERISTRA, quæ & Theristria, (utrūq; enim reperitur) inter ornamenta muliebria posita Esaiæ 3. c. quo in loco D. Hieronymus dicit, ea à nobis Palliola posse appellari, quibus obuoluta fuit Rebecca, & hodie quoque Arabiæ & Mesopotamiæ mulieres operiuntur: quæ Hebraicè dñr, צעיף Græcè θέριστρα, ἢ θερίστρια dicta, ab eo quod ἐν θέρει, hoc est, ī ęstate & caumate corpora protegāt fœminarū. Hæc ille. Locus autem ille de Rebecca est Genes. 24. ad fi. quem interpres Latinus ita vertit: At illa tollens citò pallium suum operuit se. Castalio autem Flāmeū vertit: de quo & nos suprà diximus. Idē Hieronymus, in li. Hebraicarū traditionū in Genesim, Theristrum, inquit, palliū dr, genus etiānū Arabici vestimenti, quo mulieres prouinciæ illius velant. Id autē esse æstiuā uestem, vt chimastrō (de quo suprà diximus) hyemalem, pleriq; autumant. Dñam aūt theristri, & theristrij uidetur facere Pollux lib. 7. c. 13. vbi vtrūque ponit inter vestimenta cōia uiris & mulieribus. Horū prius Gualtherus vertit Messoriam uestem: alterū in sua voce Græca reliquit.

THRENA, quæ Cyprijs dñr uestes floridæ ac uariegatæ, ab animalibus eiusdē noīs, uarietate distinctis ac maculosis, id est, πεποικιλμένα, apud Thessalos, ut è recentioribus tradit Cælius Rhodiginus libr. 16. cap. 9.

THYSANON, θύσανον, siue ēt Thyssanon, (nam utrunq; reperitur) quod & Syllibā uocari tradit Pollux lib. 7. c. 14. Est aūt fimbria, siue ala. Huius meminit Homerus in ornamentis Iunonis lib. 14. Iliad.
Ζῶσατο δὲ ζώνην ἑκατὸν θυσάνοις ἀραρυῖαν.
Pro qua uoce Eoban' Hessus Bullas uertit, Andreas autē Diuus, Fibras. Ab hac autem uoce deducto epitheto, idem Homerus alicubi αἰγίδα θυσανόεσσαν appellat.

TIARA, ornamētum capitis, quo primū usæ sunt mulieres Persicæ, & postea Reges, & Sacerdotes. Hanc quoq; inter ornamenta muliebria enumerat Pollux li. 5. c. 16. Hāc ita describit D. Hieronymus ad Fabiolā. Quartū genus uestimenti est pileolū rotūdū, quasi sphæra media sit diuisa, & pars altera ponat ī capite. Hoc Græci, & nostri, tiaram uocāt: nonnulli galerum. Non habet acumen in summo, nec totum caput usq; ad comas tegit, sed tertiā partem à frōte inopertam relinquit: atq; ita in occipitio uitta constrictū est, ut nō facilè labatur ex capite. De Tiara autem reperies apud Plautum in Persa, Virgilium 7. Aen. Ouidium in Metamor. Iuuenalē Sat. 6. Exodi c. 28. & 29. & Ezechielis c. 23.

TIBIALIA, quibus tibiæ uelātur, eoq; nomine id ēt armorū genus intelligimus, quo tibiæ muniunt, ut apud Iuriscōsultum in l. qui commeatus. §. 1. ff. de re mil. & apud Suetoniū in Augusto. Græci uocāt κνημῖδας Homerus 3. Iliad. loquens de Paride:
Κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμῃσιν ἔθηκε.

TOGA, quā & Iurisconsultus in l. uestis. § uirilia. ff. de aur. & arg. leg. ponit inter uirilia uestimenta, nō solum uiris, uerum etiā fœminis in usu esse solet, ut scribit Nonius Marcellus ex autoritate Afranij in Fratriis: Equidem prādere stātem nobiscum incinctā togā. Et Varronis lib. 1. d Vita po. Romani: Pręterea quod & ī lecto togas habebāt. Ante enim olim fuit cōmunc uestimētum, diurnum & nocturnum,

rium, virile & muliebre. Tandem verò obtinuit vt mulieres adulterij cōuictæ in publicum egredi togatæ cogerētur: probatur ex Iuuenale Saty. 2.

Damnetur, si vis, etiam Calphurnia, talem
Non sumet damnata togam.

Et Martialis lib. 2. Epigram. 39.

Coccina famosæ donas & ianthina mœchæ,
Vis dare, quæ meruit, munera? mitte togam.

Hinc Tibullus lib. 4. ad Sulpitiam, Togā ꝓ scorto posuit.

Sit tibi cura togæ potior pressumq́ quasillo
Scortum, quam Serui filia Sulpitia.

Similiter Horatius Togatam pro scorto vsurpauit lib. 1. Serm. Saty. 2.

Quid inter-
Est, in matrona ancilla, pecces ve togata.

Quē in locū Acron, matronę, inquit, q̄ à maritis ob adulterium repudiabātur, togam accipiebant: remota stola, ꝑpter ignominiā. Toga autem meretrici apta. Ita enim ꝓstare solebāt cum togis puellæ, vt discernerent̄ à matronis. & iō q̄ adulterij damnatæ fuerāt, hac veste vtebant̄. Eadē ferè ibidē scribit Porphyriō.

TORQVES, & Torquis, res oībus nota. Est enim circulus aureus, vel argenteus, uel alterius māæ, flexilis obtortus, colli & summi pectoris ornamētū: ponitur- que inter ornamēta muliebria Esaiæ 3. c. vbi Hieronymus tradit, cum pendere vsq; ad pectus. & Ezechielis 16. ibi, Et dedi torquem circa collū tuum. Id aūt est, qd vulgò *Chaine* vocam'. Hincq; Torquatę colūbæ dictæ Propertio libr. 4. Eleg. 5.

Sed cape torquatæ, Venus o Regina columbæ, &c.

Et torquatus palumbus Martiali lib. 13. disticho 67.

Inguina torquati tardant, hebetantq; palumbi.

Torquē aūt habent ex psittacis nōnulli, teste Plinio li. 10. c. 42. India (inquit) auē hāc mittit, viridē toto corpore, torq; tātùm miniato in ceruice distinctā. Apuleius quoq; lib. 6. columbas Veneris currū trahentes, torquatas facit. Procedunt (inquit) quatuor columbæ candidæ, hilares incessibus, pictæ colla torqbus, iugumque gemmeum subeunt.

TRICAE, leuiora mulierum ornamenta, ita dicta, quòd vana sint & futilia.

TRICHAPTON. τρίχαπτον, inter ornamenta muliebria positum à Septuaginta interpretibus, Ezechielis 16. c. nullo tñ Grę corum usu, aut exēplo: vt scribit D. Hieronymus in ꝯmentarijs eius loci. Idque subdit fuisse tantæ subtilitatis vestimentum, ut pilorum & capillorum tenuitatem habere credat̄: vnde & ego (inquit) volens tenuitatem exprimere uestimenti, ꝓ Trichapto, subtiliùs trāstuli, Quod tenui stamine atq; subtegmine textū erat. Castalio autem Sericum vertit.

TRICHYPHA, apud Pherecratē Poetā, ꝓ puellarū indumētis intelligit Athæne'.

TRIGASTRA, τρίγαστρα, inter ornamenta muliebria recensent̄ à Polluce li. 7. c. 22.

TRIOPIS, τριωπὶς, monilis species, tres velut oculos hñtis, apud Pollucē lib. 5. c. 16.

TROPHIVM, ornamenti genus, qd Psychę à Tritonia datum scribit Martianus Capella li. 1. nisi illic Strophiū legendū sit, qd magis credo: d quo suprà dixim'.

TVNICA, nō uirorū solum, sed & mulierum uestimentum fuit, ut satis significat Iurisconsultus in l. uestis. §. muliebria. ff. de auro. & arg. leg. Et Ouidius lib. Amorum 3. Eleg. 6.

Sic etiam tun. casangitur illa sua.

Et lib. 2. de Arte amandi:

Adfuerit tunicatas moues incendia, clama:
Sed timida, caueat frigora, voce roga.

Et martialis lib. 11. Epigr. 100. ad Lesbiā:

De cathedris quoties surgis (iam sæpe notaui)
Pædicant miseram Lesbia te tunicę.

Ex quibus intelligis, tunicā eā esse, quæ cuti omnino ꝓxima est, quā camisiā uocamus: quod & uidere licet cùm ex alijs multis autorum locis, tum ex illo Plauti in Trinummo, Tunica pallio ꝓpior est: de quo etiam diximus in Pallio. *Tunica pallio propior, prouerbiū.*

VELVM, atque etiam VELAMEN, & uelamentū, quo scilicet mulier caput uelat, & operit, vel frigoris, uel umbræ causa. Vide infrà Vmbella. & in l. q̄situ est. §. si dom'. ff. de fun. instruc. & instr. leg. Vid ētiā Enteropides.

VENTRALE, uestimentum uentrē cōtegens, apud Plinium lib. 8. c. 48. de quo & suprà, ni fallor, diximus in Semicinctijs.

VERTEBRAE, uide suprà Helices.

VIRIAE, & diminutiuè

VIRIOLAE, de quibus in l. argumento. §. ornamenta. ff. de aur. & arg. lega. ubi ponunt̄ inter ornamenta muliebria. & l. Lucti. ff. eo. ti. cùm dr̄, Lineas duas ex margaritis, & uiriolas è smaragdis. & l. si tibi. §. 1. de opti. le. ubi scribit̄, Si ex quatuor uiriolis duæ, quas elegissem, mihi legatæ sint, &c. De uirijs autē meminit Plinius lib. 33. c. 3. haud multo post prin. Vt habeant in lacertis iampridem & uiri, qd è Dardanis uenit: itaq; Dardaniū uocat̄. Viriæ Celticæ dñr: uiriles Celtibericæ. Habeant fœminæ in armillis, digitisque totis, collo, auribus, spiris, &c. De utrisq; loquens Nebrissensis in Lexico Iuris ciuilis eas dicit esse armillas, ex gemmis margaritisque auro celatis. Caecilianus Cotta in memor. incip. uiriolæ. dicit eo nomine significari minores annulos, quos

quos vulgus corrupto uocabulo vergettas appellat. Bayfius in libello de re vestia ria, ait, sibi uideri Iuuenalem viriolas designare, cùm scribit Saty.vj.

Nil non permittit mulier sibi, turpe puta nil,
Cùm virides gemmas collo circundedit, & cùm
Auribus extensis magnos commisit elenchos.

Tanquam scilicet hæ uiriolæ fierent ex gemmis uiridibus: nec tamen aliquid ea in re certi diffinit. D. Ambrosius in lib. 1. de Abraham Patriarcha, ca.9. eodemque vlt. interpretans 24.c. Geneseos, vbi cæteri interpretes vertunt Armillas, is Viriastrā stulit.

Vittæ & ipsæ numeranť inter ornamēta muliebria, in l. argumento. §. ornamētorum. ff. de aur. & argen. leg. quibus scilicet mulieres capillos colligant: vt satis ostendit illud Ouidij j. Metamorph.

Vitta coercebat positos sine lege capillos.

Et libro secundo:

Vitta coercebat neglectos alba capillos.

Erantque olim propriæ honestarum matronarum, virginum, & Vestaliū. Tibullus lib. 1. Eleg. 6.

Sit modò casta doce, quamuis non vitta ligatos
Impediat crines, nec stola longa pedes.

Virgilius lib. 7. Aeneid. loquens de Amata Regina: *—Fit tortile collo*
Aurum ingens coluber, fit longæ tænia vittæ.
Innectitq; comas.

Ouidius lib. 3. Fastor. de Syluia Vestali.

Decidit ante sacros linea vitta focos.

Et lib. 4. eiusdem operis.

Rite Deam Latiæ colitis matresq; nurusq;,
Et vos, queis vittæ, longaq; vestis adest.

Et lib. 6. eiusdem operis:

Nullaq; dicetur vittas temerasse sacerdos,
Hoc duce, nec viua defodietur humo.

Et lib. 3. de Ponto, Epist. 3. ad Maximum:

Scripsimus hæc illis, quarum nec vitta pudicos
Attingit crines, nec stola longa pedes.

Et li. 3. Amor. Ele. 6. loquēs de Ilia Vestali:

Quò cultus abiere tui? quid sola uagaris?
Vitta nec euinctas impedit alba comas?

Et libro 1. de Arte amandi, haud procul à principio:

Este procul vittæ tenues, insigne pudoris:

Et rursum:

Ecquid ab hac omnes rigida summouimus arte,
Quas stola contingi, sumptaq; vitta veta?

Hinc Vittata sacerdos, Lucano lib. j. Pharsaliæ:

Vestalemq; chorum ducit vittata sacerdos.

Et Iuuenali Saty. 4. post princip.

—Cum quo nuper vittata iacebat.
Sanguine adhuc viuo terram subitura sacerdos.

Item Ouidio libr. 1. Amor. de Cassandra uate, & sacerdote:

Hic, nisi vittatis qd erat Cassandra capillis, &c.

Hæ alio nomine Tæniæ appellātur, v t placet D. Hieronymo in Esaiam 3. ca. quemadmodum & suprà diximus in dictione Tæniæ. Vittæ fit mentio in c. fœminæ. 30. q. 5. Vittā crinalem memorat Martianus Capella libr. 1. Sed & vittas viriles fuisse, ostendit illud Virgilij 3. Aeneid. 50

Rex Anius, rex idem hominum, Phœbiq; sacerdos,
Vittis, & sacra redimitus tempora lauro,
Occurrit.—

Vmbella, & Vmbraculū, quo fœminæ arcent Solis ardores. De priori est testimonium apud Iuuenalem Satyr. 9.

Et cui tu viridem vmbellam, cui succina mittas
Grandia. ..

De altero illud Ouidij 2. Fastor.

Aurea pellebant tepidos vmbracula soles.

Et illud Martialis lib. 14. Epigram. 28.

Accipe, quæ nimios vincant vmbracula Soles:
Sit licet & ventus, te tua vela tegent.

Vnguenta, id est μύρα, ornamentis muliebribus annumerat Pollux libr. 7. ca. 22.

Vniones, q & margaritæ dicunť, ut suprà docuimus, ponunť & ipsi inter ornamenta muliebria in l. Seia. in princi. ff. de aur. & arg. leg. Et de his quoq; fit mentio in l. apud Celsum. §. item q̄rit si vniones. ff. de doli exceptio. Scribit Aelius Lāpridius, Alexādrū Seuerū Imperatorem Ro. cū qdā Legatus uniones duos uxori eius obtulisset, magni pōderis & inusitatæ mēsuræ, vēdi eos iussisse: & cū p̄tiū nō inuenirent, ne exēplū malū à Regina nasceretť, si eo vtereť, qd emi nō posset, in auribus Veneris eas dicasse. Plinius 37. c. 3. tradit vniones aure circunferri, gemmas digitis.

X

Xaniō, ξάνιον, īter instrā muliebria positū à Polluce li. 10. 28. ubi Gualtherus uertit Calamistrū, de quo suprà diximus.

Xenion, ξένιον, auratū capitis ornamētū ex eodem Polluce lib. v. c. 16. q idē etiā κτένιον dici asserit, de quo suprà.

Xerāpelinæ uestes, matronales dictæ, ab ampelino colore, qui medius est inter coccum & muricem. Has Merula scribit etiam Atrebaticas fuisse appellatas apud Iuuenalem Satyr. sexta.

Et xerampelinas vestes donauerit ipsi.

Xyrō, ξυρόν, inter ornamenta muliebria positū Polluci lib. 7. cap. 22. & lib. 10. c. 28. Gualtherus vtrobiq; Nouaculam uertit.

Xystis, ξυστίς, talaris tunica & muliebris Cælio li. 21. c. 18. Hāc aūt ponit Pollux inter uestimenta communia uirorum & mulierum lib. 7. cap. 13. Clemens uerò Alexādrinus Pædag. lib. 2. ca. 10. inter uestes mulieribus proprias. Nec desunt, qui dicant esse vestem subtilem, à ξύω, quòd puluerem radat: aut alij malunt, ἀπὸ τ ξύειν,

quod sit uel uti rasum propter tenuitatẽ.

ZINICHIOM, corrigia calceamenti.

ZOMA, ζῶμα & Zosima ζώσμα, cĩgulũ, zona, quæ propriè est anuum, ut tradit Pollux lib. 7. c. 13. ex autoritate Menandri, & rursus li. 2. c. 4. ubi de Thorace loqẽ.

ZONA, & diminutiuè,

ZONVLA, apud Catullum in Epithalamio Iuliæ, Græcis dicuntur ζώνη, & diminutiuè ζώνιον. Ammonius autem tradit ζώνην virorum esse, ζώνιον mulierum. Sed prius illud ꝑmiscue de virorum & mulierum cingulo dicitur. Nam inter muliebria ornamenta enumeratur etiã à Iurisconsulto in l. uestis. §. muliebria. ff. de aur. & ar. leg. Cui adstipulatur Martialis lib. 14. disticho 156.

Longa satis nunc sum: dulci sed pondere uenter
Si tumeat, fiam tum tibi zona breuis.

Qui locus in memoriam affert historiã vetustissimam. Ferunt enim, Admetam Eurystei filiã, Hippolytæ Amazonum Reginæ zonam celebratissimam admodum concupiuisse: ideoque Eurysteum Herculi id muneris imposuisse. qui cũ Theseo, Telamone, aliisque nonnullis comitatus, Themiscyram peruenisset, Amazonũ vrbẽ, cum illis Iunonis monitu concitatis, ꝑliũ dicitur conseruisse, & Hippolytã cõtra se stãtẽ interemisse, eiusque zonam abstulisse, quã postea Admetæ tradidit. Sunt tamẽ, qui non interfectam ab Hercule Hippolytam uelint, neq; zonam illam eo modo fuisse raptam: sed cum sororem illius Menalippam ex insidiis Hercules excepisset, Hippolytam pro eius redẽptione sponte sua cingulum Herculi tradidisse. Postea autem eius cinguli gratia Amazonas cũ exercitu Athenas peruenisse, & uniuersam Atticam deuastasse. Iulius Pollux libro 2. c. 4. quo loco de thorasse disserit scribit ζώνην Græcis dici, quam Romani Fasciam vocant. Dicitur autẽ zona à Græco uerbo ζωννύω, quod est cingo. Prꝗter hæc vide, quꝗ amplius dicam de zonis, nu. ab hinc 3. De Cingulo autem suprà diximus suo ordine vbi etiã de Cinctura, quæ idem significat.

28 Suntque alia prope infinita ornamentorum & vestimentorum muliebrium genera, quorum bonam partẽ videbis apud Aristophanem vbique, sed potissimum ἐν θεσμοφοριαζούσαις, apud Pollucem Onomastici lib. 5. c. 16. & iterum lib. 7. c. 13. & aliis multis sequentibus, & iterum c. 22. ubi dicit tot esse vt enumerari nequeant: & li. itẽ 10. c. 28. & apud Clementem Alexandrinum Pædag. lib. 2. c. 12. eodemque vltimo. & nostros Iurisconsultos in ti. ff. de auro, & arg. leg. Volaterranum Philolog. lib. 27. & Lazarum Bayfium in lib. de re vestiaria: Franciscum Grapaldum lib. 2. de partibus ædium, sparsim in multis locis, præsertim vero c. 5. & 6. & Cælium Rhodiginum in ingenti illo opere Antiquarum lectionũ, in multis locis, maximè verò lib. 2. editionis ult. c. 10. & seq. & Textorem Rauisium in Officina.

Autores, à quibus ornamẽtorum muliebrium nomina sis petenda.

Vt interim omittam huiusmodi ornamentorum & uestium repositoria: Arcas & arculas, apud Iurisc̃osultum in l. argento. ff. de leg. 3. & apud Ciceronem lib. 2. Officiorum, appellantem Arculas muliebres Candylanas, apud Menãdrum: aut, ut alij appellant, Candylas, hinc dictas, quòd κάνδυς sit indumentum Persicum, apud Xenophõtẽ, & Plutarchum in Cimone. Chelos, χηλοὺς, de quibus Homerus lib. 8. Iliad. 29

Ornamentorum repositoria.

Δεῦρο γυναι φέρε χηλὸν ἀριπρεπέ' ἥ τις ἀρίστη.

Et paulò post:

Τόφρα δ' ἀρήτη ξείνῳ περικαλλέα φηλὸν
Ἐξέφερεν θαλάμοιο.

Cistas, Homero τάλους, dictas lib. 4. Odisseæ inter reliqua ornamenta Helenæ:

φυλῶ δ' ἀργυρέον τάλαρον φέρε.

Cistellã vertit Andreas Diuus: de qua Terentius in Eunucho:

Cistellam Pythia domo effer cum monumentis.

Cistellulam quoque dicit Plautus in Rudente Græci κιστίδας appellant.

Dactylothecas, siue Dactiliothecas (utrũque enim reperitur in eadem significatione) de quibus apud Martialem lib. 4. Epigram. 123. & Plinium libro 37. c. 1. non semel. & in l. argento. ff. de leg. 3. & iterum in l. librorum. §. charta. ver. quod in Bibliotheca. & in l. inficiando. in prin. ff. de furt. vbi ita legendum. Nec refert, in digito habeat annulũ, an in Dactylotheca. Sic n. legẽdum ex Codice Florẽtino, nõ autẽ, An datus hypothecæ sit, vt uulgo legitur. Phascolos, i. φασκώλους, apud Pollucẽ li. 7. c. 29.

Rhiscos, ῥίσκους, Græco quidem verbo, sed quo utit̃ ipse Terẽtius ĩ Eunucho. Vbi Donatus dicit, esse nomen Phrygium; eoque significari cistam pelle cõtectam, aut (vt alii legunt) contextam.

Thecas, de qb. ĩ d. l. librorũ ubi s̃. ff. d le. 3.

Aortas, ἀόρτας, apud Pollucem libr. 7. c. 19. ex Menandro in Misogyne.

Thylacos, θυλάκους, apud eũdẽ Pollucẽ.

Λοφεῖον, priuata speculorũ theca, Polluci li. 10. c. 28.

Tholias quarum sit operculum θολωτόν, id est, testudinatum.

Thronos, apud Homerũ ĩ Hymno Veneris. Vestiariũ, de quo Plinius li. 15. c. 8. licèt et ꝑ ipsis vestib. aliqñ accipiat. l. annua, in princ. C. de annuis lega. & alibi sępe.

Zygastria, ζυγάστρια, apud Xenophõtem, & Pollucem lib. 7. c. 19.

Cœlas,

Cœlas, ibidem apud Pollucē: ubi Gualtherus uertit Lustra.

Capsulas, apud Trebelliū Pollionē in vita Aureliani, ubi de capsulis Zenobiæ loquitur.

30 Sed mirū est, q̄tū fœminæ in primis ac p̄ cæteris reb in zonis sibi placeāt, & glorient, aut potius insaniāt. Q̄d ex Homero ītelligere potes, q sæpe mulieres καλλιζώνους culiari epitheto appellat, id est, pulchras zonas habentes, siue pulchre cinctas, siue in zonis pulchras, libro septimo. Iliad.

Mulieres circa zonas admodū curiosæ.

Mulieres callizonæ.

Ἄνδρες κίκλησκεν, καλλίζωνοί τε γυναῖκες.

Et lib. 24. eiusdem operis:

Ἔργα πρὸ ἀνδρῶν, καλλιζώνων τε γυναικῶν.

Et lib. 23. Odissex:

Ἀνδρῶν πεζάντων, καλλιζώνων τε γυναικῶν,

Et in Hymno Appollinis:

Ἄνδρας τ' εἰσορόων, καλλιζώνους τε γυναῖκας.

Κρισαγῶν ἄλοχοι, καλλίζωνοί τε θυγατρές.

Et rursus ibidem:

Vbi tamen id tribuit filiabus, non uxoribus. Ad verbum enim ita sonat hic uersus

Crissagorum uxores, pulchreq; cinctæ filiæ.

Ex quo obiter illud annotabis, huiusmodi ornatus magis decere filias innuptas, q̄ iā maritatas. Idē aūt Homerus alibi mulieres ἐϋζώνους appellat: q̄d & bene cinctas significat, li. scilicet 6. & iterū 23. eiusdē operis. Quo ēt ti. Iphin īsigniuit, eiusdē Ili. li. 9.

Et euzonæ.

31 Quare autē eod. lib. 9. fœminas etiā βαθυζώνους, id est, p̄fundè cīctas uocet, ad aliud oīno respicit. Sic. n. vocant mulieres aptæ concipiendæ soboli: ut apud Pindarum Olympiorum Ode 3.

Et bathyzonæ, & quare.

Σὺν βαθυζώνου διδύμοις Παισὶ Λήδας.--

Zona. n. antiquitus p̄ uirginitate sumebat̄ Hinc Zonā soluere, apud Horatiū libr. 1. Ode 30. & apud Catullū ad passerē Lesbię: & apud D. Augustinū, ex Varrone li. 4. de ciuitate Dei, c. 11. & cæteros. Q̄d & apud Græcos in ead. dicitur significatione. Musæus de amore Erus & Leandri:

Zona pro uirginitate.

Zonam soluere quid.

Ὣς ἡ μὲν τάδ' εἶπεν, ὁ δ' αὐτίκα λύσατο μίτρην.

Sic quidem illa locuta est, hic verò statim soluit zonā.

Id est, virginitatem eripuit: quod ipsum cō festim ostendit subiungens,

Καὶ θεσμῶν ἐπέβησαν ἀριστονόου Κυθερείας. Id est,

Et leges intuerunt beneuolæ Veneris.

Nam (vt illud obiter intelligas,) μίτρα, siue μίτρη, (qua dictione vsus est Musæus) Græcis zonā inter cætera significat. Et ἄμιτροι dicūtur innuptæ, & connubij expertes. Sed, vt redeamus, Homerus zo nam soluere in eodem sensu posuit lib. 11. Odyss.

Mitra pro zona.

ἄμιτροι quę dicantur.

Zona soluere.

Λῦσε δὲ παρθενίην ζώνην.--

Id est, soluit virginalem zonam; id quod statim significat, cùm subdit,

Αὐτὰρ ἐπεί ῥ' ἐτέλεσσε θεὸς φιλοτήσια ἔργα.

At postquam perfecit Deus ueneris opera.

Et in Hymno Veneris describens concubitum Anchisæ cum ea,

Λῦσε δὲ οἱ ζώνην.

Et Theocritus in Idylio 20. vbi describit concubitum Iouis cum Europa:

Λῦσε δὲ οἱ μίτρην.--

Cuius rei causam reperies apud Sextum Pōpeiū nō semel & in Scholiis Apollonii:

Λύουσι τὰς ζώνας αἱ πρωτως τίκτουσαι, καὶ ἀνατιθέασιν Ἀρτέμιδι: ὅθεν καὶ λυσιζώνης Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἐν Ἀθήναις. Hoc est, Soluūt zonā primò pariētes, & Dianæ eā cōsecrāt: unde & Dianæ Lysizonæ templum est Athenis. Cuius itē rei meminit Hesychius. Et hinc quoque Lucina similiter est uocata. Theocritus Idylio 17.

Ἔνθα γὰρ Εἰλείθυιαν ἐβώσατο λυσίζωνον.

Sed & Pausanias lib. 1. tradit in Zostere ad mare fuisse aras Palladis, Apollinis Dianęque, ac Latone, q̄ ibi peperisse negant, sed zonā soluisse: & inde loco nomē Zosteri inditū, q̄ vox cingulū sonat. Pindarus aūt Olympiorū Ode 6. tradit Euadnē deposita zona punicea trama intertexta in opaco arborum densitate loco infantem peperisse. Hæc illius uerba sunt:

Ἁ δὲ φοινικόκροκον	ζώναν καταθηκαμένα,
Καλπίδα τε ἀργυρέαν	λόχμας ὑπὸ κυανέας
Τίκτε θεόφρονα κοῦρον.	Sed de his hactenus.

Q̄d autē Homerus (vt ad eū redeamus) 32 18. Iliados uocat mulieres βαθυκόλπους, id est, amplas uestes, siue sinuosas, uel p̄fundorum sinuum, habentes, cùm scribit,

Mulieres bathycolpæ quare dictę.

Καί τινα Τρωϊάδων, καὶ Δαρδανίδων βαθυκόλπων.

Et rursus,

Ἀμφὶ δὲ σε Τρωαί, καὶ Δαρδανίδες βαθύκολποι.

Atque iterum lib. ul. eiusdem operis:

Ἀλλὰ πρὸ Τρώων, καὶ Τρωϊάδων βαθυκόλπων.

Satis uidemus eo uerbo significari uestes amplas & sinuosas, qb. itē admodū gaudēt mulieres. Nā & idē Homerus lib. 6. & 7. iterūq; lib. 22. eiusdē opis ipsas Troianas mulieres ἑλκεσιπέπλους appellat. i. longas uestes trahētes. Nā 1. & postremo loco ita scribit

Mulieres amplis & sinuosis uestibus gaudēt.

Αἰδέομαι Τρῶας, καὶ Τρωάδας ἑλκεσιπέπλους.

Secundo autem loco hunc in modum,

Τρῶας ἐν φαρέα, καὶ Τρωάδας ἑλκεσιπέπλους.

Quin illo eodem lib. 18. Iliad. Thetidem non semel τανύπεπλον uocat, id est, longā vestem habentem:

Τίπτε Θέτι τανύπεπλε ἱκάνεις ἡμέτερον δῶ.

Vt etiam Helenam lib. 4. Odyssex:

Πὰρ δ' Ἑλένη τανύπεπλος ἐλέξατο δῖα γυναικῶν.

Et lib. 3. Iliad.

Τὸν δ' Ἑλένη τανύπεπλος ἀμείβετο δῖα γυναικῶν.

Quanquam scio Aristotelem, si is est, Mirabilium auscultationum, capit. 106. aliā reddidisse priuatam & specialem rationē cur Homerus Troianas mulieres βαθυκόλπους peculiari epitheto vocauerit. Cui an sit credendum, cæteri videant, cum

Pindarus Pythiorũ Ode.j.eo.quoq; epitheto Musas insignuerit. Nec iterim tamẽ in hac vestiũ mẽtione omittemus, ꝙ idẽ Homerus lib.ult. Iliad.vocat mulieres ἐϋπέπλους, tanquam dixeris Vesti-pulchras: Δμῳάς τ' ἠ γυναῖκας ἐϋζώνους τ' ἐϋπέπλους.

33 Ex tot aũt uestimẽtorũ & ornamẽtorũ aliorumq; ad eas res pertinentium generibus satis intelligis, non temere scripsisse Plautum illum muliebrium animorum, ac morum scientissimum, in Penulo:

Mulier nunquam sibi satis ornata.

Negotij sibi qui volet vim coparare, nauẽ & mulierẽ,
Hæc duo sibi comparato: nam nullę magis res duæ
Plus negotij habent eas forte si exornare occeperis:
Neq; vnq hæ due res satis ornãtur, neque eis ulla satis
Ornandi satietas est.

Vt iam mirari non debeas, si fœminæ tantum temporis in se ornando comẽdoq; impertiant, aut uerius perdant, ac profundant. Notum est illud Terentij in Heaut.

Mulieres in se ornando multum temporis impertiunt.

Nostin, mores mulierum?
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est.

Cui cõcinẽs Propertius li.j.ad Cynthiam:

Et potes externos manibus componere crines
Et longa faciem quærere desidia.

Hinc Pleusides amator Plautinus in Milite, conqueritur tarditatem mulieris in se ornando, eamque ob id natam ex mora autumat. ita enim inquit:

Mulier ex mora nata.

Mulier profectò nata est ex ipsa mora:
Nam quæuis alia, quæ mora est equè mora
Minor ea videtur, quàm quę propter mulierem est

Idq; natura illis inest adeo fortiter, ut etsi præ amore cupiãt maximè aliquo ꝑperãter ire, id tñ nõ ꝑtermittãt. Virg.4.Aen. Didonẽ Aeneã depditè amãtẽ, inducit multũ tẽporis in thalamo cũctãtem, ut se coleret tametsi cuperet s. oĩa Aeneã cõuenir illũ, ut uideret, & audiret nam sic scribit:

Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum expectant.

Quo loco Seruiꝰ ĩterpsꝰ id ĩtelligẽs, Atq(ait) amatrix ꝑperare debuit. Nã(vt id illi adas) amãs qcqd agit, ꝑperat oĩa, ex Agorastoclis Plautini sentẽtia in Pœnulo. Tamẽ pathos naturã uicit: citatq; illud Terẽtianũ suprà à nobis citatum. Estque simile illud Stephanii mulieris Plautini in Sticho:

Morẽ vobis gerã meę deliciç: nã ita me Venus amœna
Amet, vt ego hinc tandudũ exissem vobiscum foras.
Nisi me vobis exornarẽ: nã ita est ingenium muliebre,
Bene cum lauta, tersa, ornata, ficta est, infecta est tñ.

34 Ex hoc quoq; imperioso ac impotẽti mulierũ affectu, ꝑmanat illa carũ diurna nocturnaq; querela apud Theophrastũ, & Hieronymũ in Iouinianũ, Illa ornatior ꝑcedit in publicũ: ego in cõuẽtu fœminarum misella despicior. Est & Valerij Trib. pleb. sentẽtia, nostro proposito accõmodatissima apud Liuiũ lib.34. Mũditiæ ornatꝰ, & cultꝰ, fœminarũ ĩsigna sũt: his gaudẽt & gloriant: hũc mũdũ muliebrẽ appellauere maiores nostri. de hoc mũdo muliebri loquens Vlpianus in l. argumento. §. mundus. ff. de auro, & argento legato, ita ait. Mundus muliebris est; quo mulier mundior fit. Et post pauca facit discrimen inter mundum muliebrem, & ornamentum. Mulier enim potest esse munda, nõ tamẽ ornata: vt solet cõtingere in his quæ se mũdarint lotæ in balneo, neq; se ornauerint. Cõtra, est aliqua ex somno statim ornata, nõ tñ emũdata. Sed Philippus Beroaldus vir multæ lectionis, in Cõmẽtariis Apuleianis li.4. Asini aurei, dicit cum multo honore Vlpiani, hoc argutius uideri, q̃ verius. Appellatione.n. mũdi muliebris, apud Oratores, Historicos, Poetas nõ solũ illa, qb. mũdior fit fœmina, sed ea quoque, qb. ornatior, significãtur: ꝙ & nomẽ indicat. Nã (vt scribit Plinius) quẽ is tamẽ nõ citat, lib.2.c.4. quẽ Κόσμον Græci nomine ornamẽti appellauerũt, eũ nos à pfecta absolutaque elegãtia Mũdũ uocamus, ꝙ nihil sit eo mũdius, pulchrius, ornatius:. citatq; Beroaldus illud Liuianũ in fin. li.2 Belli Macedonici: non aurũ modo ijs, sed & postremo uestẽ mundũq; omnẽ muliebrẽ ademit. Lucilius neutro genere appellauit his uersib. apud Gellium lib. 4.c.1.

Mulieris quid. Et an differat ab ornamento.

Iterum de hoc mulierũ affectu.

Mundũ neutro genere.

Legauit quidam vxori mundum omne, penumq;,
Quod mũdum atque p num: nam quis di judicet istud?

Et idẽ propè scripsit ipse Beroaldus in Annotationib. ĩ Collumellã. Sed Catellianus Cotta, virè nostris doctissimus in suis Memorialibus, in eo quidem Memoriali, cuius initiũ est, Vndones Cilicii, Vlpiani sententiã secutus. Dabũt (inqt) veniam nobis Philippi manes: quia licet apud Liuium & Lucilium in dictis locis mundus capi posset pro quodam genere, non tamen p hoc statim damnãdus fuit Vlpianus, qui in hoc melius & exquisitius proprietatem verbi declarauit. Oratores enim & Poetæ laxiores sibi habenas reseruarũt. Præterea. Liuii autoritas etiam nihil obest, imo probare videtur opinionem Vulpiani, dum aurum ac vestem, quibus ornatur mulier, à mũdo distinguit. Sicut neq; carmen Lucilij. Hæc ferè Catellianus, q etsi piè facit, quod legum parentẽ, imo vero Deũ, tueatur, optimeque respondeat ad eam, quam Beroaldus ex Liuio citauit autoritatem: dubito tamen, ne possit etiam responderi ad illud, quod ex eodem Liuio libro 34. suprà citauimus, vbi aptè Liuius ipse sub mundo muliebri, non tãtũ munditias cõpræhendit, sed & ornatum & cultum: uti etiam facit Gal. li. de Propriorum affectuũ agnitione, & remedio, qui postea quã de margari-

margaritis, sardoniche, & aliis lapidibus quibus mulieres ornatum corporis, & decorem sibi conciliari putant, locutus est subdit hæc uocari κόσμον γυναικεῖον, id est, mūdū muliebrē, huiusq; generis facit aureos vestiū cōtextus, uel quorū cōpositioni lōgo tēpore studetur, uel q̄ materiā ex lōginquo allatā desiderāt, ut quæ uocātur serica. Et huic quoq; opinioni suffagatur Festus Pōpeius, cum inquit, Mundus ēt dicitur ornatus muliebris. Tamen nō solus fuit in hac sententia Vlpianus, cum & Scęuola, & Paul⁹ significationis uerborū maximi obseruatores ei quoq; sententiæ subscribant, ut est text. in l. pediculis. §. Titia. ff. eo. tit. de auro & arg. leg. & iidem Paulus, & Scæuola, & p̄terea Iauolenus ille ī l. Plautius, & in l. si qs ita legauerit, e. ti. alter in l. uxori quis. ff. eod. quoque ti. hic in l. hæres meus. §. uxori meæ. ff. de leg. 3. in quibus locis ponunt mundum & ornamenta, tanquam diuersa. Nisi dicas, in illis ipsis locis uerba esse testatorum, non Iurisconsultorum. Sed Paulus ipse, haud dubie, si is est, lib. 3. Sentētiarum apertam facit inter hæc differentiam, in §. mundo muliebri & seq. Quinetiam Romanorū doctissimus Varro lib. 4. de Ling. Latin. uidetur & eius esse sententiæ, ut inter mūdum muliebrē & ornatum lata sit differentia: dicit enim, Mundus muliebris dictus à munditia. Ornatus, quasi ab ore natus. Hinc enim maxime sumitur quòd eam deceat. Itaq; ob id paratur, speculum. Tertulianus uerò in lib. de Habitu muliebri, aliter distinxit mūdum muliebrē, & ornatum Cultū (ait dicimus) quem mundum muliebrem uocant Ornamentum, quem immundum muliebrem conuenit dici. Ille in auro & argēto, & gemmis, & uestibus deputatur. Iste in cura capitis, & cutis, & earum partium corporis, quæ oculos corporis trahunt. Alteri ambitionis crimen intendimus alteri prostitutionis.

35 *De eadem re Iuliæ facetū responsum.* Sed iam ista relinquamus, & ad propositum redeamus. Iulia Augusti filia, faceto responso ostendit, cultum aliàs profusiorē non dedecere matronā sese viro adornātem. Ea cum aliquando propter licentiorē vestitum offendisset oculos patris tacentis postera die mutauit cultus sui morem, & lętum patrem affectata seueritate cōplexa est. At ille, qui pridie dolorem, suum continuerat, gaudium cōtinere nō potuit. Et q̄to hic (ait) in filia Augusti probabilior est cultus. Nō defuit patrocinio suo Iulia his verbis, Hodie enim me patris oculis ornaui: heri, viri. Testis est Aurelius Macrob. libr. 2. Satur. Huc spectat, qd dicit Bal. cōsi. 10 viso testamento excelsi circa fi. li. 5. Viduas, quoniam marito carēt, quibus sint gratæ futuræ, non debere, tam bona atq; nitida deferre vestimenta, quàm quæ maritos habēt: quasi hoc oīno liceat maritatis. Allegat quædā iura, quæ mihi (nescio an aliis) nihil ad hoc facere uidentur. Idē Bal. in l. 1. co. ul. uer. item quæritur. C. de lega. dicit, quod si pater mādauerit filiis, ut post mortē ipsius matrem eorum tā honorifice tractarent, quàm pater ipse faciebat. non intelligitur mādare, ut illi multū speciosa uestimenta suppeditent, qualia pater administrare cōsueuerat. Speciosa. n. vestimenta præstabat maritus gratia sui, l. si vt certo. §. interdum. ff. commod. Non uidetur autem mandare testator, ea præstare, quæ sui gratia ipse præstabat, ut scilicet compta incederet, allegat tex. not. in l. Scio. §. ultim. ff. de annu. leg.

Quid, quód, vt Iulius Pollux libr. 8. scribit, fuere olī Athenis γυναικονόμοι ἀρχοὶ ἐπὶ τοῦ κόσμου τῶν γυναικῶν. τὰς δὲ ἀκοσμούσας ἐζημίουν, καὶ 36 *Muliebris ornatus præfecti apud Athenienses.*
τὰς ζημίας αὐτῶν γράφοντες, ἐξετίθεσαν ἐπὶ τῆς πλατάνου τῆς ἐν Κεραμεικῷ. Id est, muliebris ornatus præfecti, qui in ornatas mulctabant, & mulctas ipsarum scribentes, ponebant apud Platanum, quæ in Ceramico erat. Harpocration autem, ὅτι χιλίας (inquit) ἐζημιοῦντο αἱ κατὰ τὰς ὁδοὺς ἀκοσμοῦσαι γυναῖκες, ὡς Ὑπερείδης ἐν τῷ κατ' Ἀρισταγόρου δευτέρῳ εἴρηκεν. Κρώβυλος δὲ ὁ κωμικός φησι τοῦ Φιλιππίδου τὸν νόμον εἶναι τὸν περὶ τούτων κείμενον. Id est, Drachmis mille mulctabantur mulieres in uiis inornatæ, vt testatur Hiperides oratione secūda aduersus Aristagorā. Crobylus aūt Comicus dicit legē de his positā à Philippide fuisse.

Denique sacræ literæ testimonio sunt, 37 *Muliebris ornatus sacris literis non improbatus.*
nō improbari ornatū muliebrem. Rebecca, ut scribitur Genes. 24. à seruo Abrahā accepit in aures aureas appēdentes siclos duos, & armillas totidē, pōdo siclorū decē, qb. se ornaret. Nohemi sācta illa mulier dū Ruth doceret, quoniā pacto sibi maritū Both nancisceretur, Lauare, inqt, & ungere, & induere cultiorib. uestimētis, vt scribitur Ruth. 3. cap. Hester nō sanctitate inferior unguētis, pigmētis, & aromatib. vsa fuisse dicitur, cap. illius historiæ. 2. Iudith quoq; unxit se myrtino optimo, & discriminauit crinē capitis sui, alia multa ornamēta sibi īduit, Iudith c. 10. Sed & scribit. Exo. 35. mulieres ad cultū tabernaculi armillas, ī aures, annulos, & dextralia cōtulisse. Ezechiel c. 16. ītroducit Deū Opt. Maxi. mulierē his uerbis alloquētē: Vnxi te oleo & uestiui te discolorib. & calceaui te hyacītho, & cīxi te bysso, & īdui te subtilib⁹ & ornaui te ornamēto, & dedi armillas ī manib. tuis, &c. quæ sequūtur. & Prouer. capi. vlt. Salomon loquens de muliere forti,

ta & pudica, Stragulatam, ait, vestem fecit sibi: byssus & purpura indumentum eius, Et 1. cap. Canticorum hæc sponsus loquitur ad sponsam: Murenulas aureas faciamus tibi vermiculatas argēto. Apud Esaiam. c. 3. Dominus minitatur ablaturum se filiabus Sion ornamenta calceamentorum, lunulas, torques, monilia, & alia plurima ornatorum genera illic designata, ob id, quod eleuatæ fuissent, & ambulassent extēto collo, &c. Daniel vir æquè sanctus ac doctus, scriptū reliqt, capite 13. Susannam illam insignem castimonia fœminam, præcepisse ancillis afferri sibi oleum, & smegmata, quibus scilicet faciem ablueret, & emacularet. Smegma enim id omne uocatur, quod purgat, abstergit, emaculat, ἀ σμήχω verbo Græco deriuatum. De hoc Suidas, σμῆγμα καθαρτικὸν, τὸ ἀποσμηκτικὸν, id est, smegma, quod est purgatiuum & abstersiuum. Inde ita scribit Plinius libro 20. capit. 4. Sunt qui Astypalæicas efficacissimas putant, & in eis smegma earum. Et lib. trigesimoquarto, capite decimotertio. In ærarijs officinis & smegma fit iam liquato ære, atque percocto. Idē alibi libro trigesimoseptimo, capite duodecimo, smegmata faciūt mulieribus ex iis. Et libro uicesimo secundo, capite decimoquinto, eodēque ultimo, de satiuis lupinis loquēs. Si uero (ait) cælesti aqua decoquantur, succus ille smegma fit, quo solent fouere gangrænas. Et frequēs est apud eundem hæc dictio, accipiturque pro uocabulo generali, quo medicamētū omne significatur, quod ualet ad emaculādā faciem, & abstergenda corporum dehonestamenta. Sed ut ad rē redeamus, in hanc quoque sententiā est illud Apocalypsis 21. Ego uidi sanctā ciuitatem Hierusalem nouam de cœlo à Deo paratā, sicut sponsā ornatā uiro suo.

Smegma quid.

38 Poetę quoq; Deas suas hisce ornamētis muliebrib. delectari ostēdūt. Nā Homerus in Hymno Apollinis, facit Deas quasdam Iri & ipsi Deæ polliceri monile magnū nouē cubitorū aureis filis cōtextum, quo Lucinam accerseret, ut parienti Latone adesset:

Deas ornamentis gaudere.

Ὑποσχόμεναι λέγαν ὅρμον,
Χρυσείοισιν λίνοισιν ἐεργμένον ἐννεάπηχυν.

Et in Hymno Mercurii uocat Maiam ipsius Mercurii matrem καλλίσφυρον, hoc est pulchra calceamenta habentem:

Ἀμφὶ Δία Κρονίδην, καὶ Μαῖαδα καλλιπέδιλον.

Sed & in Hymno Veneris Venerē ipsam dscribit ita ornatā, cū se Anchisæ obtulit.

Πέπλον μὲν γὰρ ἕεστο φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς.
Εἶχε δ' ἐπιγναμπτὰς ἕλικας, κάλυκάς τε φαεινάς.
Ὅρμοι δ' ἀμφ' ἁπαλῇ δειρῇ περικαλλέες ἦσαν
Καλοὶ χρύσειοι παμποίκιλοι, ὡς δὲ σελήνη.
Στήθεσιν ἀμφ' ἁπαλοῖσιν ἐλάμπετο θαῦμα ἰδέσθαι.

39 Et quod magis mireris, Iuno Dea castissima, sese Ioui marito oblatura, ut ei placeret, illumque ad concubitum alliceret, se super solitum morem adornauit, apud Homerum lib. 14. Iliad.

Iuno se ornauit, ut marito placeret.

Ἡ δὲ οἱ κατὰ θυμὸν ἀρίστη φαίνετο βουλή,
Ἐλθεῖν εἰς Ἴδην εὖ ἐντύνασαν ἑαυτὴν
Εἴ πως ἱμείραιτο παραδραθέειν φιλότητι
ᾗ χροιῇ, Et paulo post.
Λύματα πάντα κάθηρεν, ἀλείψατο δὲ λίπ' ἐλαίῳ
Ἀμβροσίῳ ἑδανῷ, τό ῥά οἱ τεθυωμένον ἦεν.

Et non multo quoque post.

Τῷ ῥ' ἥγε χρόα καλὸν ἀλειψαμένη ἰδὲ χαίτας
Πεξαμένη, χερσὶ πλοκάμους ἔπλεξε φαεινούς.

Quæ loca expendit Plutarchus Symposiacon Decade 6. c. item 6. ut probaret colendæ comæ studium in feminis non esse dānādum. Sed & ex his facile potes intelligere non nouum esse, quod mulieres nostrę ad cultum crines suos plicant, cum id Iuno fecerit. Illam autem castam peculiari virtute uocat idem Homerus eodem lib.

Crines plicare, non nouū Iuno casta.

Μειδήσεν δ' ἔπειτα βοῶπις πότνια Ἥρη
Ὄππως ἐξαπάφοιτο Διὸς νόον αἰγιόχοιο.

Item lib. 15. eiusdem operis:

Ἣ μὲν ἄρ' ὡς εἰποῦσα πάλιν κίε πότνια Ἥρη.

Et alibi sæpe: nā id ꝑpe ꝑpetuū epithetū illi tribuit. Qđ tu notato ad ea q̃ supra diximus nu. 26. inc. nec mulieres. Et suprà quoque docuimus, illum Thetidem deam uocasse τανύπεπλον.

40 Ex qb. tot illustriū scriptorū sētētiis, nodū huius nostræ q̃stionis soluemus in hūc modū. ut scilicet nunq̃ liceat qbusuis mulierib. uti fucis natiua lineamēta immutātib. id. n. sp peccatū est uel mortale, uel ueniale: mortale qdē, quando fit ꝑpter lasciuiā, uel Dei cōtēptū. aliàs ueniale. Quod si fucis mulier vtatur, nō ut natiua lineamēta corrūpat: sed ut occultet deformitatem, q̃ morbus, aut aliud qppiā aduētitiū peperit, nulli id obnoxiū esse crimini cōprobatur præter ea quæ dicta sunt, & autoritate Apostoli prioris. Ad Corinth. epistolæ, c. 12. Quæ putamus ignobiliora membra corporis esse, his honorem abundantiorem circūdamus. Et Galeni lib. 1. Pharmacorum κατὰ τόπους, cap. 1. ubi declarat, quōmodo ἡ κομμωτικὴ ἀπὸ τῆς κοσμητικῆς, hoc est, cōptoria ab exornatoria differat: de quo & nos in tractatu Nobilitatis diximus capitul. 31. numer. 273. ubi pharmacorum genera describo, in uerbo, Cosmetica. Potest & mulier matrimonio elocata, eo se consilio modestè quidem ornare ut uiro placeat, eiusque amorem sibi conciliet, ne ipsa despecta, ille in adulterium labatur: cœlebs autem, vt virum sibi facilius quęrat.

Muliebris ornatus, an & quomodo permissus.

rat. Neutri vero istud cōceditur, si eo animo ducatur, vt externos ad libidinē incendat, in suum amorem inconcessum aliciat, animos iuuenū solicitet: Id enim semper peccatum mortale est. Quin si sola leuitate hoc faciat, aut etiam vanitate, vt uidelicet alijs cōspectior appareat nūc mortale est, nunc veniale, considerata p̄sonæ, loci, & temporis qualitate. Et est hæc omnium fermè & Theologorum, & nostrorum sentētia. Ex q̄b. aliquot hic commemorabo, ne fortè quispiam desideret. Ita uoluerunt è Theologis scolasticis. D. Thomas 2.2.q.169. arti. 2. & in suis in Esaiam cōmentarius c.3. & eius præceptor Alex. Hales, in 2. parte suæ summæ, q. 151. mēbro 3. & iterum in quarta parte, q.48. mēbro 9. & eodē vlt. Astesanus in suæ summæ li. 2. ti.54. ver. vtrum ornatus mulierū Ang. Cla. in sua ēt summa, in verbo, ornatus. Bapti. Salicius in sua quoque summa ī eo ipso verbo. Ant. Flo. in 2. parte ti.4. c.6. per totum, præsertim uerò in §.7. & nouissimè Martinus cognomine Magister, famatissim⁹ Doctor Parisiēsis in eo li. quē scripsit de Tēperātia, quo loco de virginitate disserit, in 6.q. p totū: & Dionysius Carthusianus in Enarratione Epistolarū & Euangeliorū Dn̄icaliū, Dn̄ica 2. Aduētus, Ser.3. & ex p̄dicatorib. quos uocāt, (vt ēt inferioris notæ scriptores afferam) Bernardinius à Bustis, lib. Rosarij 2. Ser.20. parte 3. c.3. & multis sequē.

Ex Theologis testimonia.

41 Ex nostris quoq; (ne & eos neglectim prætermittamus) in ea sententia fuerunt Ioan. And. & Philip. Frā. in c. ea q̄ fiunt. de reg. iu. li.6. vbi ipse Ioan. And. redundanter hanc materiam disserit, & post eū ferme ad verbum, Albe. Rosa. in l. factum à iudice. ff. c. ti. & in ope statu. 2. par. q. 198. ipse Io. & in suo Dictionario, in uerbo, ornatus. Pe. Anc. in rep. c. canonum statuta. in 11. q. principali, versi. super hoc termino appli. q est char. 29. in paruis. de cōstitut. Hosti. & Panor. in c. 1. ext. ne cle. vel mo. Io. And. in rub. eiusdem ti. & Ant. in suo tracta. de ornatu vtilit. & in c. vltimo. extrà de uit. & hone. cleri. & in c.6. co. pe. de dona. inter uirum & uxo. Ioan. Pla. in l. uellera. C. de vesti. holo. & aur. li. 11. Bap. Seuer. in rep. l. omnes populi. in 3. quæsti. principali. uer. successiue quæritur. ff. de iu. & iure. & Barpto. Cepo. in l. mulieris. in prin. in 12. quæst. ff. de uerborum signi. & Barba. in proœmio cle. col. penul.

Ex Iurisconsultis.

42 Sed tamen quibus addiderim & illam Hyperidis illius Atheniensis, unius ex decem Oratoribus sententiam à Stobæo cū memoratam in præceptis connubialib. (ea sunt in Ser. 72.) his verbis: τοὺς μὲν πρὸς τὸν ἄνδρα τὸν ἑαυτῆς γυναικὶ καλλωπιζομένῃ, ὅπως βούλοιτο. χρὴ γίγνεσθαι, τοὺς μὲν τοι περὶ τὰς ἐξόδους, οὐκέτι πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἑτέρους. Quibus significatur, domi coram marito licere vxori, ut libet, se ornare Ornamenta autē quæ ea sumit domum egressura, non ad maritum, sed ad alios spectare. Quod proximè accedit ad id, q̄d ex Euripide diximus suprà, nu. 13. inc. nec interim præter mittenda.

Ornatus uxoris extra domum ad uirum non pertinet.

Sed illud addā, quòd impiissimus, impurissimosq; ille mahometes in suis legibus, quas inseruit in suo Alcurano, siue Alfurcano (vtroque enim nomine illud infandissimum opus vocat, illo quidem à lectione, hoc à distinctione siue redēptione) liberum reliquit maritis, qualem ornatum ferant uxores suæ. Mulieres (inquit) uobis subiectas pro modo vestro vtcunque uolueritis, ornate. Nec id q̄dem omnino sine ratione: quādoquidē vxores uiris esse subdita satis docuimus in prima Leg. connubiali, proindeq; legē quam uir uelit modò non sit inhonesta, uxori imponere posse, ut & inibi probauimus testimonio D. Pauli, Homeri, Platonis, & Aristotelis, & aliorū præsertim uero num. 12. incip. sed quocunque. 43

Ornatus mulieris uiri arbitrio relinquendus.

Et illā q̄dē Mahometicā legē nōnihil adiuuat, quòd diuus Augustinus in epistola ad Ediciā, eā increpat, q̄ uestes sordidas & humiles ī uito marito deferret: ubi hæc, inter cætera dicit. Quid n. absurdius est q̄ mulierē de humili ueste uiro superbire? cui potius expedit obtemperare, quā in nigellis uestibus repugnare. Quæ quidem repetuntur in c. quod Deo. 33. q. v. In q̄ ēt sn̄iam Martinus Magister, quo loco nup citauimus, cōstāter illud asserit q̄ quemadmodum mulieres in hac ornatus ratione possunt errare in excessu, & exuperatione modi, finiumq; ornatus iusti legitimi, & honesti, ita quoq; in defectu ipsius quoniā interdū (inquit) res expostulat, ut alter ex cōiugib. alterum excitet, & ad honestam oblectationem p̄uocet. Sed, vt uerum dicam, nondum ullam vidi, quæ in hac parte peccaret. 44

Mulieres ēt in defectu honesti ornatus peccare.

Hæc de mulieribus. Sed quoniam utrique sexui leges statuere, cum res expostulat decreuimus, nonnihil etiam de uirorum cultu differendum est. Ex prædictis satis constat, cultus ornatusq; & formæ studium in fœminis plerunque esse honestum: at in uiris horum negligentia laudatur, cura vituperatur. Demosthenes, atque Hortensius oratores clarissimi probris iactati sunt, quod vestitu cæteroque corporis cultu nitido, venusto, nimisque accurato vterentur: quod cum 45

De virorum cultu.

Demosthene ob nimiū cu

n vitupera tus. Et Hortensius. Et Lycon. à plerisque relatum est, tum ab Aulo Gellio lib. j. capitu. 5. Nec dissimiliter Lycon Troadẽsis, Stratonis in Philosophia successor, repræhensus est, quod cultu esset mundissimus, adeo vt vestium incredibili mollitiæ & nitore vteretur, vt ex autoritate Hermippi scribit Laertius. Idemque *Et Heraclides.* Herachlidẽ Põticum incessit, quòd molliscula veste vteretur, tumentique esset corpore, adeò vt illum Attici non iam Ponticum, sed Pompicum, vocarent. Sed & Cornelius Tacitus Mecœnatis calamistros ridet, vt Seneca in uniuersum eius cultum immodicum, in Epist. 114. ad Lucilium. Carpit sacrosancta synodus Episcopos & clericos, qui se fulgidis & claris vestibus ornãt, vnguentisque ungunt, capite primo, 21. quæstione quarta, vbi in eam rem nõ parum multa adducuntur.

46 In hanc quoque sententiam præceptũ est Ouidij lib. 1. de Arte amandi:

Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos:
Nec tua mordaci pumice crura teras.
Ista iube faciant, quorum Cybeleia mater
Concinitur, Phrygijs exululata modis.
Forma neglecta viros decet. *Forma viros neglecta decet: Minoida Theseus*
Abstulit, à nulla tempora comptus acu.
Hippolytum Phædra, nec erat bene cõptus, amauit:
Cura Deæ syluis aptus Adonis erat.
Munditiæ placeant, &c.

Quãquàm paulò seuerius apud Sallustiũ in Iugurtha Marius pronuntiauerit munditias mulieribus, viris laborem conuenire. Sed ut ad Ouidium redeamus, is in eodem opere lib. 3. monet puellas à se reijcere viros mollius ornatos:

Sed uitate uiros cultum formamq; professos,
Quiq; suas ponunt in statione comas.

Et paulò pòst:

Nec coma uos fallat liquida nitidissima nardo,
Nec breuis in rugas cingula pressa suas.
Nec toga decipiat filo tenuissima, nec si
Annulus in digitis alter, & alter erit.

Quem Pontanus pulcherrimè imitatus ait, lib. 1. de Amore coniugali:

Sed neque te capiat iuuenis, cui picta capillum
Sit coma, cui nimia queritur arte decor.

Diui quoque Hieronymi ad Demetriadem de uirginitate seruanda, hæc uerba sunt Cincinnatulos pueros, & calamistratos, & peregrini muris olentes pelliculas, de quibus illud Arbitri est, Non bene olet qui benè semper olet, quasi quasdam pestes, & venena pudicitiæ virgo deuitet. Huic præcepto assentiens Phædra Ouidiana muliebriter ornatos à se reijcit, ita scribens ad Hyppolitum:

Sint procul à nobis iuuenes, vt fœmina, compti,
Fine coli modico forma uirilis amat.

Et subdit:

Te tuus iste rigor, positiq; fine arte capilli,
Et leuis egregio puluis in ore decet.

Silius Italicus in Aphricano laudat comam nullis cincinnis annulisque distinctam nec gradatim formatam, sed ex omni parte æquabilem, qualis decet uirũ. Huius carmẽ est huiusmodi lib. 8. Punicorũ: 47 *Aphricanus laudatus ex negligentia cultus.*

Martia frons, facilesq; comæ, nec penè retrorsum,
Cæsaries breuior.

Id quod videtur accepisse à Liuio, qui li. 8. Secundi belli Punici, de eodem ita loquitur: Adornabat eum promissa cæsaries, habitusque corporis non cultus mũditijs, sed virilis verè, ac militaris. In quo vt non conueniunt in cæsarie, ita in cæteris minimè dissentiunt. Ante hos Horatius Curium illo eodem genere laudis extollit, lib. Carminum 1. Ode 12. *Et Curius.*

Hunc & incomptis Curium capillis
Vtilem bello tulit:

Et idem propè eodem sensu intonsum Catonem uocat lib. 2. Ode 15. *Et Cato.*

Præscriptum & intonsi Catonis.

Quem secutus Lucanus lib. 2. de ipso Catone loquens:

Ille nec horrificam sancto dimouit ab ore
Cæsariem. Et paulò pòst:
Intonsos rigidam in frontem descendere crines
Passus erat.

Alexander quoque Macedo laudatur, quod sine curà formæ, capillos habuerit disiectos ac confusos, ut tradit Aelianus libro octauo, Variæ Historiæ.

Quanquam scio (ne illud omittã) Artemidorũ Daldianũ li. de Sõniorũ interpretatione j. c. 21. scripsisse, capillos inornatos, incõptos, neglectos, in somnis luctũ ac tristitiã denũtiare. Sed ut redeamus. Plin. Iunior ad Catiliã Seuerũ li. 1. epistolarũ, ĩter multas laudes Aristonis Iuriscõ. cuius sæpe fit mẽtio in nostris legib. illud nõ prætermittit, quod esset modicus in cultu. Sed & Cornelius Tacitus in Vita Iulij Agricolæ. Cultu (inquit) modicus, sermone facilis, uno aut altero amicorum comitatus. *Et Aristo. Iurisconsultus. Et Agricola.*

48 Diogenes Sinopæus cõposito cultoq; adolescẽti quippiã rogãti nõ ante se dixit responsurũ, quam apertè exploraret, uirne esset, an mulier: ueluti cultus illæ fœminã præ se ferret, nec uirũ deceret, ut prodit Laertius. Idẽ cõspectò adolescẽtulo, cultu gestuq; effœminato, Nõ te pudet (ait) deterius, quam naturam ipsam de te ipso statuere? illa. n. te uirum fecit, tu teipsum refingis in mulierem. Autor est idem Laertius. Verba autem hæc eius sunt, Οὐκ αἰσχύνῃ χείρονα τῆς φύσεως περὶ σεαυτοῦ βουλευόμενος; ἡ μὲν γάρ σε ἄνδρα ἐποίησε, σὺ δὲ σεαυτὸν βιάζῃ γυναῖκα εἶναι. Idemque propemodum dixisse Aristotelem tradit Antonius Monachus Melissæ, tomo. 1. *Diogenis dicteria in adolescẽtes ornatos. Effeminatos esse cultus studiosos.*

mo.1. capit.60. Ἀριστοτέλης θεασάμενος μειράκιον ὡραϊζόμενον, ἔφη, Οὐκ αἰσχύνῃ, ὅτι τῆς φύσεως ἄνδρα σε ποιησάσης, ἑαυτὸν τεθήλυκας. Sed vt ad Diogenem redeamus, is (vt tradunt idem Laertius, & Antonius Monachus, quo loco nuper citauimus: & præterea Stobæus capitu.6.) adolescentem intuẽs accuratius se ornantem, Si quidem, inquit, ad viros, frustra: sin autem ad mulieres, nequiter. Sed in Græcis vocibus agnominatio, quæ illis προσονομασία dicitur, uocum quadam affinitate id dictum multò iucũdius efficit, ἀτυχῶς ἀδικῶς, illud enim frustra significat, hoc nequiter, siue iniustè. Id tamen nonnulli Aesopo, non Diogeni tribuunt. Nobilissimus Stoicorum Zeno faceto vrbanoque dicto quempiã, qui se magno studio componebat, perstrinxit. Nam cùm ille vehiculum lentè segniterque trãscenderet, Meritò (inquit Zeno) suspectum habet lutũ: neque enim se illo, veluti in speculo, intueri põt. Idem cuipiam vnguentis delibuto, Quis, ait, mulierem olet? significans, effœminatorum esse, cultu huiusmodi & vnguentis vti. Autor utriusque Laertius. Pherecydes iuuene comato sibi obuio, oculos tunica operuit, digito ostendens ex corpore eius manifestum fieri, illum esse de pathicorum grege, vt scribit Synesius Cyrenensis in oratione de Caluitij laudibus. Qui & ipse paulò ante hæc scripserat: Qui comam curant, effœminati sunt, & meretricij omnes. Prostant enim, tantoque maiorem palmam se consequi putant, quantò magis fœminei ordinis imitatores fiant. Nec multò pòst aduocat prouerbium, Nemo comatus, qui non simul sit cinædus. Quod ipse Synesius noluit exprimere, quia vt ipse dicit, & nomine & re esset obscœnum. Mnaseas apud Atheneũ arguit Androcoptum Phrygium, quod adeò esset deliciosus, vt floridam uestem indueret, seque muliere decentius exornaret. Plutarchus ĩ Apophthegmatis, tradit quẽpiam capillorum tinctura superbientem à Philippo Macedonum Rege, ex ordine iudicum, in quem nuper lectus erat, semotum fuisse: neque enim sperandam integritatem ab eo in rebus gerendis, qui etiã pilis fucum prætenderet.

Prosonomasia.

Zenonis in adolescentes ornatos.

Pherecydis dicterium in comatum iuuenem.

Prouerbiũ.

49 Apud Homerum libro vndecimo Iliados, Diomedes Paridi cultum ornatũque capitis exprobrat:

Paridi cultus exprobratus.

- Κέρᾳ ἀγλαὲ παρθενοπῖπα.

Phocylidis quoq; in eam rem sentẽtia est:

Phocylides ĩ virorum ornatum.

Μὴ μὲν ἐπ' ἄρσενι παιδὶ τρέφειν πλοκαμῖδας χαίτην.
Μὴ κορυφὴν πλέξῃς, μηδ' ἄμματα λοξὰ κορύμβων.
Ἄρσεσιν οὐκ ἐπέοικε κόμη, χλιδαῖς δὲ γυναιξί. Id est:
Ne in masculo quidẽ filio nutri cincinni gratia capillos:
Ne verticem plices, neq; vittas tortuosas corymborũ.
Masculum non decet coma, deliciæ verò mulieres.

Quin & apud Virgilium libr 9. Remulus idem Teucris exprobrat:

Vobis picta croco, & fulgenti murice vestis,
Desidiæ cordi: iuuat indulgere choreis:
Et tunicæ manicas & habent redimicula mitræ.

Proindeque confestim eos appellat Phrygias, fœminei sexus nomine veluti effœminatos:

O verè Phrygiæ, neque enim Phryges.

Quod nos alibi in 1. Leg. ꝯnub. ad aliud retulimus. Idemque ferè eis exprobrat Iarbas lib.4. eiusdem operis:

Et nunc ille Paris cum semiuiro comitatu,
Mæonia mentum mitra, crinemq; madentem
Subnixus, rapto potitur.

50 Iulius Capitolinus proscindit Maximinum iuniorem, quod in vestibus tã accuratus erat ut nulla mulier nitidior esset in mundo. Porcius Latro nobilis declamator, in illa elegantissima in Catilinam declamatione, post descriptionem hominũ scelestissimorum, Hi sunt (inquit) quos in foro quotidie in oculis ciuiũ calamistratos, ac vestibus collucentes passim obuolitare cernimus, &c. Aelianus li.9. Variæ Historiæ, Demetrium Polioreceten repræhendit, ꝙ capillos decorè pectẽdo disponebat ac rufos faciebat, faciemq; inũgebat, alijsque id genus delicijs summum inertiæ suæ studium impendebat. Quinetiam Plutarchus in uita eius Probro ei dat, quod uteretur non tantùm καυσίαις ἁλουργέσι, & purpura auro intexta, sed & soleis auro litis, quodque mundi quoq; imagine & astrorum chlamys ei tum texeretur: cùm Macedoniæ regno excidit: neminemque deinde Regum Macedoniæ, etsi multi posteà superbissimi fuerunt, ea uti ausum esse. Iulius autem Firmicus lib. Astronom.8.c.7. ostendit huic uitio nonnunquam uiros astrorum ui & potentia esse obnoxios. In Tauri (inquit) sexta parte oriũtur Pleiades, quibus orientibus si qui orti sunt, erũt semper nitida, & polita fronte, atq; accuratis vestibus compti, quorum inflexi crines torqueanĩ semper in ostro, necnon appositis alienis crinibus fictam & cõpositam pulchritudinem mentiantur, totius corporis formã uario pigmentorum genere moliẽtes. Hi etiã demptis pilis corpus suũ in fœminei corporis imaginem transferent: eorumq; vestes quoque ad muliebris cultus similitudinem excolentur. Hi & molliter ambulantes. uestigia sua cum delicata moderatione suspendent.

Maximino nulla mulier ornatior.

Et Demetri. Polioreceteti.

51 Et quod cultus ornatusq; uiros magis, quàm fœminas, dedeceat, vel leges nostræ manifestè ostẽdunt, ut suprà diximus, nu. 19. in-

Cultum magis dedecet viror, quàm fœminas.

.19.incipiẽte, ex quo apertè, & seq. Et suo id testimonaio adiuuat Prudẽti⁹, q postea ꝙ ornatũ cultumq; muliebrẽ taxauit illis versibus, quos suprà citauimus, cũ de ea re loqueremur, statim & hos vers⁹ subtexuit.

Hæc sexus malè fortis agit, cui pectore in arcto
Mens fragilis facili vitiorum fluctuat æstu.
Quid, quòd & ipse caput muliebris corporis, & rex,
Qui regit inualidam propria de carne resectam
Particulam, qui vas tenerum ditione gubernat,
Soluitur in luxum? Cernas mollescere cultu
Heroas vetulos, opifex quibus aspera membra
Finxerat, & rigidos durauerat ossibus artus,
Sed pudet esse viros: quærunt vanissima quæque,
Queis niteant: genuina lues, vt robora soluant
Vellere non ouium, sed Eoo ex orbe petitis
Ramorum spoijs fluitantes sumere amictus,
Gaudent & durum scutulis perfundere corpus.
Additur ars, vt fila herbis saturata recoctis
Illudant varias distincto stamine formas,
Vt quæque est lanugo feræ mollissima tactu,
Pectitur. Hunc videas lasciuas præpete cursu
Venantem tunicas, auium quoque versiculorum
Indumenta nouis texentem plumea telis.
Illum pigmentis redolentibus, & peregrino
Puluere fœmineas spargentem turpiter auras.

Ouidius quoque satis ostendit, fœminas cultiores esse solere, quàm mares, in epistola Paridis ad Helenam, his versibus:

Cum videas cultus nostra de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus?

Et in Carmine de Medicamine faciei:

Nec tamen indignum, si vobis cura placendi,
Cùm comptos habeant secula nostra viros.
Fœminea vestri potiuntur lege mariti:
Et vix, ad cultus nupta quod addat, habet.

Et Diu⁹ Chrysostomus in epistolã ad Ephesios, sermone 13. scribit mulieri peculiare ac commodum magis esse ornari, quàm viro: quod & satis quoq; ostendit Clemẽs Alexandrinus lib. Pedagogi. 3. c. item 3. vbi multa de cultu virorum scribit.

52 Tantisper tamen viris negligendus est cultus, dum dignitati eorum cõsulatur, & nõ desinit munditię. Compertũ est enim cultum mediocrem splendoremq; vestiũ ad dignitatem quãdam, autoritatemque comparandam, ac tuendam, nõ paruum momentum afferre, vel teste Pontifice in ca. vt apostolicæ. de priuil. lib. 6. in illis uerbis, vt ex eorũ maioritate, ac decore maiori ornatum, maioritas appareat dignitatis. Cui subscribẽs Fabius Quintilianus ĩ Prologo lib. 8. Oratoriarum institutionum: Et cultus (inquit) concessus, atq; magnificus addit hominibus (vt Grçco versu testatũ est) autoritatem. At muliebris & luxuriosus, nõ corpus exornat, sed detegit mentẽ. Versum aũt, quẽ citat Fabius, opinaꝰ aliq̃s apud Homerũ esse li. 6. Odisseę, vbi Minerua de pulchris vestib⁹ loquẽs, ita dicit:

Cultus mediocris viros decet.

Autoritas & dignitas ex cultu.

Ἐκ γάρ τοι τούτων φάτις ἀνθρώπους ἀναβαίνει.

Id est,

Quippe homini ex istis surgit bona famæ, decusq;

Pauloque inferiùs in eodem libro satis indicat ipse Homerus, quãtũ momenti cultus vestium afferat ad conciliãdam homini formam, dignitatemq;, cũ Nausicaam puellam Alcioni filiam, ita de Vlysse loquentem facit:

Πρόσθεν μὲν γὰρ δή μοι ἀεικέλιος δέατ' εἶν,
Νῦν δὲ θεοῖσιν ἔοικε τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν.

Id est, ex ipsius Erasmi traductione:

Antè videbatur specie fœdissimus esse,
Nunc diuis similis magnus quos pascit Olympus.

Nam cùm exutis pannis vestes nitidas induisset Vlysses, protinus alius esse visus est. Catonis dictum est in libro, qui inscriptus est, carmen de moribus, à Gellio libr. 11. citatum: vestiri in foro honestè, mos erat: domi, quod satis erat. Solomon in Ecclesiaste, ca. 9. monet, ut omni tempore vestimẽta sint candida. Dominus noster præcipit Iob, vt speciosis indueretur vestibus, vt scribitur Iob 40. capit. Pelagius hæreticus scripserat, gloriam vestium & ornamẽtorum esse Deo contrariam. Contra quem Diuus Hieronymus li. 1. in eundem Pelagiũ hæc protulit: Quæ sunt, rogo, inimicitiæ contra Deum, si tunicã habuero mundiorem? si Eps, presbyter, & Diaconus, & reliquus ordo Ecclesiasticus in administratione sacrificiorũ candida veste ꝓcesserint? Et subdit, irridens eundẽ Pelagiũ: Cauete clerici, cauete monachi, viduæ, & virgines: periclitamini, nisi sordidas vos atq; pannosas vulgus aspexerit. Taceo de hominibus seculi, quibus aperte bellũ indicitur, & inimicitiæ contra Deum, si pretiosis, atque nitentibus vtantur exuuijs. In quam etiam sententiam concilium est Gangrense, cũ anathematizans, qui viles vestes deferens, tanquam ex eo iustitiam habiturus, alios reprehendit, qui nitidiores deferunt, ut in Decretis canonicis proditum est, in c. si quis virorum. 30. dist. 53

Cultus sordidus vituperatur.

Sed & in eam rem multa adducit Spec. titu. de aduo. §. sequitur videre. per totum, quibus probare contendit, splendidas vestes aduocato esse decori & dignitati: contrà verò sordidas, dedecori ac ꝯtemptui. & Bal. in rub. extrà de vita & ho. cle. scribit, ad honestatem clericorum pertinere, nõ solũ honestè & parcè viuere, sed vestibus sordidis abstinere: quia vestes sordidæ inducũt pudorem. l. vestem sordidam. ff. de iniur. refert Barba. in c. cũ M. colũ. 59. extrà de constit. quod cum Ioan. de Ligna ad quasdam nuptias inuitatus iuisset, vulgarem vestẽ indutus, nullusque ob id honorci

Ioã. Lig. ob tenuem vestem contemptus.

ei fuisse exhibitus, vt pote propter veste͂ nõ satis cognitus, misit qui quæreret aliam vestem splendidiorem: quam cùm recepisset, in suo ipsius loco posuit, abijtq́; , illud præfatus, Vestem coluistis, vestem habetote. Quod & repetit Lud. Bol. in repeti. authen. habita. col. 8. uersi. & ideo deciditur. C. de fil. pro pat. Refert Plutarchus in uita
Agesilaus quoque. Agesiali, cùm is in Aegyptũ à rege Aegyptiorum ascitus fuisset, propter uestis tenuitatem indigenis illum cõtemptui fuisse: maleq́; de ipso sensissent, nisi postea declarassent magnificentiã & dignitatem virtute & prudẽtia parari oportere. Quod & ipse Plutarchus scripsit in Apophthegmatis Laconicis. Nec longiùs abest, qđ & de Philopœmene suprà diximus in 2. leg. cõnubiali, nũ. 58. incipi. nec prætermiserim.

54 *De eadē re.* In qua re, æquè ac in cæteris rebus, mediocritate quadã utendum est. Nam sicut ornatum corporis infucatum laudamus, ita & dissolutos & fractos uestibus non recipimus, ex eodem Gangrensi concilio in c. parsimoniam 41. dist. Et facit tex. in c. 2. in fi. extrà de custod. Eucha. cùm dicit: Nimis enim absurdum, in sacris sordes negligere, quæ dedecerent etiam in profanis. Et ibi gl. dicit arg. quòd clerici debent incedere ornati uestibus. Proinde Isocrates in Parænesi ad Demonicum monet, in uestitu honestam munditiem amandam: exquisitam uerò elegãtiam & luxum, ut superuacuum aspernãdum. Et simile quippiam p̃cipit Horatius duobus uerbis mediocritatem illam designans:

Simplex munditijs.-

Et alibi, scilicet lib. 2. Serm. Saty. item 2.

Mundus erit, qui non offendet sordibus: atque
In neutram partem cultus miser.

Cicero lib. 1. Officiorum, adhibendam esse munditiam non odiosam, neq; exquisitam nimis, tantum quæ fugiat agrestem, & inhumanam negligentiam. Id quod ẽt
Cultus, nec sordidus nec exquisitus. monet alter eloquẽtiæ Latinæ Antistes Fabius lib. 11. c. 3. quo loco de cultu Oratoris tractat: Cultus, ait, non est proprius Oratoris aliquis, sed magis in Oratore conspicitur: quare fit, ut in omnibus honestus debeat esse, splẽdidus, & uirilis. Nam toga, & calceus, & capillus, tàm nimia cura, quã negligentia sunt repræhendẽda. Et rursum lib. 12. de genere dicendi loquens: Ne crassa, ait, toga sit, non serica, nõ intonsum caput, non in gradus atq; annulos cõptum. Quam sententiam eleganter mutuatus Diuus Hieronymus, siue is fuit, siue alius (qđ stylus apertè comprobat) in Regula sancti monialium, c. 17. Nec affectatę (ait) sordes, nec exquisitæ deliciæ laudes pariũt. Cuius tamen loci ipsius Hieronymi titulo, autoritate subnixus Gratianus noster, monet sacerdotem, ut nec fulgidis, nec sordidis se ornet uestibus, ut scribitur 41. distinctio. in summa. Sed & alibi Hieronim⁹ ipse (quod nemo diffitetur) ad Eustochium de uirginitate seruanda: Sit vestis (inquit) nec satis mũda, nec sordida. Et paulò infrà: Nec affectatæ sordes, nec exquisitæ munditiæ cõueniunt Christiano. Rursumq́; ad Helidorum laudat Nepotianum, quod nec munditijs, nec sordibus notabilis esset. Sed & ad Nepotianũ ipsum de uita clericorum, Vestes, inquit, pullas æquè deuita, ac cãdidas. Ornatus, ut sordes, pari mõ fugiẽdę sunt: quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. Et ad Paulinum de cõstitutione monachi: Soror tua matronarum declinet cõsortia, nec nitore sericas uestes, & gemmas circunferentium fœminarum, se sordida tam, aut doleat, aut miretur: quia alterum propositi pœnitentia, alterum iactãtiæ seminarium. Et ad Marcellam de laudibus Asellæ, ad fi. Neglecta mũdities, & inculta uestis: cultus ipse sine cultu.

Quibus omnino conuenit Epigramma Martialis in Pannicum libr. 2.

Pectere te nolim, sed nec turbare capillos:
Splendido sit nolo, sordida nolo cutis.
Nec tibi mitrarum, nec sit tibi barba reorum.
Nolo uirum nimiùm Pannice, nolo parum.

Suprà dictorum sententias confirmat scriptor eruditissimus Seneca, cùm scribit ad Luciliũ epistola quinta, illud te admoneo, ne eorum more, qui nõ proficere, sed cõspici uolũt, facias aliqua, quæ in habitu tuo aut genere uitæ notabilia sint. Aspe- 55 *De eadē re. Cultus nimius superbiæ species.*
rum, incultum, & intonsum caput, & negligẽtiorem barbam ideuta. Et post pauca, Non splendeat toga, nec sordeat quidem. Plutarchus apud Antonium Monachum, lib. 1. Melissæ c. 37. Μήτε λίαν πολυτελῶς, μήτε ἄγαν εὐτελῶς περὶ τὰ δεῖ τὴν ἐσθῆτα, καὶ δίαιταν, καὶ δεῖ τὴν ἑτέραν διαγωγὴν τὸ σῶμα διοικεῖν. τὸ μὲν φθονεῖσθαι, ἢ γελᾶσθαι, τὸ δὲ μισεῖσθαι ἢ ἐλεεῖσθαι ποιεῖ. Quorum hęc sententia est: Neq; nimis sordidum in uestimentis, uictu ac reliqua uita se exhibendum. Illud enim inuidiosum aut ridiculum, hoc odiosum & miserabilem reddere.

Diogenes ille Cynicus, egregius huma- 56
ni ingenij ęstimator, cũ adolescentes Rhodios aliquando ɔ̃spexisset sumptuosè admodum vestitos & delicatè, ridens, τῦφος, ait, τοῦτ' ἐστι. Id est superbiæ prorsum indicia hæc sunt. Mox cũ Lacedæmonijs quoque occurrisset, quibus subtrictior tunica citraq́; humeros desistens, nec uilior modò, sed & sordidior quoque, ἄλλος (inquit) οὗτος τῦφος. id est, altera superbię species ista. *Cultus sordidus, altera superbiæ species.*
Quod & inter cęteros tradit Aelianus Variæ

riæ hist. libr. 9. Cui subscribens Aristoteles lib. Ethicorum 4. c. 7. Qui parua (inquit) & manifesta dissimulāt, ij delicati simul malitiosique dicūtur, & facilè sperni possunt: atque idipsum arrogantia interdum uidetur. Apollonius quoque apud Philostratū lib. 6. asserit à vestimentorum contemptu non abesse quādam superbiam. Legimus illum Diuum Bernardum & doctrina & sanctimonia clarum, veste quidem satis vili, sed minimè squalenti vsum, ac etiam dicere solitum. Tunicam sordibus absoletā testem desidiæ, atque socordiæ esse: eiusq; immunditiam interdum ad hypocrisim spectare: vtpote qua inanis gloria, cùm videatur contemni, quæritur. Id quod etiā Socrates morū censor grauissimus, ppulchrè indicauit, cùm ei insolētior visus Antisthenes, quoniam ratione inusitata laceram, atque diruptam indumēti portionē visentibus nunquam non ingerebat, hinc captās opinionem excelsi animi, & ea despicantis, quæ mortales ad stuporē mirantur. Ideò eū Socrates sic increpuit: Οὐ παύσῃ ἡμῖν ἐγκαλλωπιζόμενος εἶμ. Non desines (inquit) amplius te nobis, curiosiusque ornare. Illud quoque inculcans, Aspicio per scissuram pallij tuam vanitatem. quod & Laertius prodidit & Aelianus, quo loco nuper citauimus. Sed & Posidonius Calamensis in vita Diui Augustini, c. 22. scribit, eidem Augustino uestimenta fuisse, nec nitida nimium, nec abiecta plurimùm: qa his plerunque vel iactare se insolenter homines solent, uel abijcere. Quid, quod Daniel vir ille sanctissimus purpura & torque aureo in collo indutus est? vt scribitur Dani. 5. Et regina Saba admirata est vestimenta ministrorum Solomonis, 2. Reg. c. 10. & 2. Paralipo. c. 9. vt hinc scias, vestes aliaque ornamenta sumptuosa gestare, per se non malum esse, vel reclamantibus Catabaptistis. Id tantùm in ea re considerandū, quo animo id fiat.

Et hypocrisis. *Daniel torque aureo ornatus.* *Catabaptistæ.*

57 Illud autē postremò monuerim in hac cultus ornatusque ratione morem cuiusque regionis, eorumque quibuscum uersaris, esse maximè obseruādum. Quisquis enim (ut dicit Diuus Augustinus li. 3. de doctrina Christiana, & repetitur in cap. 1. 42. dist.) rebus prætereūtibus restrictiùs vtitur, vt metas consuetudinis bonorum, inter quos versatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. Et Gratianus eadem dist. §. ult. Quisquis (inquit) cōtemptis his, cum quibus viuit, lautiora sibi, vel austeriora præ cæteris indumenta quærit, intēperās lui, aut superstitiosus est. Propterea dicit glo. in dicto c. si quis virorum. 30. distinct. & in ca. 1. 31. q. 4. in vestibus & ornatu inspiciendam regionis esse consuetudinem. Quod & voluit glo. in c. pe. in verbo, deauratus, & ibi Panor. col. vlti. & Benedic. Capra doctor Perusin⁹, extrà de vita & hone. cle. & Specu. d. titu. de aduoc. §. sequitur videre. & Bal. in rub. de consuetu. colū. vlti. versi. consuetudo debet seruari. Et Diuus Thomas, 2. 2. q. 169. ar. 1. & Astessanus libr. 2. c. 54. in prin. Idcirco Diuus Hieronymus in ea, quam nuper citauimus, epistola ad Heliodorum, Nepotianum laudat, quòd in cultu prouinciæ morem sequeretur. Sophonias Propheta c. 1. Deū ita facit loquētem, Visitabo sup omnes, qui induti sunt veste peregrina. veluti id sit admodum repræhendendum, uti vestibus peregrinis, & non patrijs. Quo nomine Alexander ille Magnus vituperatus fuit, quod relicta veste Macedonica. Medica usus sit, & alia peregrina, vt scribit Diodorus Siculus li. 17. Bibliothecæ, & alij plurimi. Qua in re Galli nostri admodum arguendi sunt, ꝙ cùm primum uiderint vestem aliquam peregrinam, continuo illa induant. Porro ex Virgilio didicimus, priscos illos Italos ań aduentū Aeneę capillos cōponere ac comere solitos, uti mulieres. Ita enim scribit de Lauso, eximię virtutis iuuene, li. 10. Aenei.

Cultus ex more regionis. *Alexander Magnus vituperatus, quòd veste peregrina vteretur.* *Itali prisci ante aduentum Aeneæ ex more gentis capillos comebant.*

Et terra iuuenal ipsum
Sanguine turpantem comptos de more capillos.

In quem locum Seruius interpres, id, qđ diximus, annotauit: subiunxitq;, hoc etiā statuas veterum docere, & personas, quas in Tragœdijs vidit similes in vtroq; sexu, quantum ad ornatum corporis pertinet.

Nec tamen illud interim in hac cultus ornatusque tractatione pretermittendum ducimus, cauendum magnopere uiris esse, ne cultu, veste, ornatu muliebri utātur; nec contrà, fœminæ uirili. Id quod primū suis legibus olim prohibuit Moyses, Deuter. 22. Non inducetur (ait) mulier ueste uiri li, nec uir ueste fœminea. Abominabilis enim apud Deum est, q facit hæc. Ex quo & Gangrensi concilio, cap. 13. illud statutum est, Si qua mulier suo proposito utile iudicās, ut uirili ueste utatur, ad hoc ut in uiri habitum mutet, anathema sit. Quod & reperiē in Decretis canonicis in c. si qua mulier. 31. dist. Estque textus apud nos in l. uestis. §. muliebria. & §. cōmunia. ff. de aur. & argē. leg. uiros non facilè uti posse vestimentis muliebribus, nec contrà mulieres vestimentis virilibus, sine repræhensione. vbi Ray. ex hoc tradit, eos, qui hæc faciūt, infames esse, & à testimonio repellendos: quod tamen non admittit Alberi, ibi, qui eos §. legit cum §. 1. eiusdem l. p l. inter uestem. eo. tit. ubi traditur, Senatorem quendam vti solitum vestibus muliebribus. Et ego 58

Viri uestimentis muliebribus, fœminæ virilibus abstineant.

ego quidem non possum accedere sententiæ Ray. Neque enim si reprehensibile est id facere, continuò sequitur, cum infamē esse qui facit, cum nulla lex id dicat. Nec tamen probo rationem Alberi. nam id non minus reprehensibile est, quòd Senator quispiam id facit, quod legibus aut moribus non conuenit.

Illud autem constat, Herculem admodum fuisse vituperatū, quòd amore Omphales captus, eique obsequens, vestibus eiusdem aliquando sese induerit, vt scribit Lucianus in eo libr. cui titulus est, πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν, hoc est, quomodo scribenda sit historia. & Lactantius li. 1. qui de falsa religione inscribitur, cap. 9. ad idq; nonnihil alludit Propertius libro 3. illis carminibus.

Omphalæ in tantum formæ processit honorem, &c.

Et Ouidius in epistola Deianiræ ad Herculem, & Statius li. 1. Achilleidos. Hic cū Plutarcho in lib. cui titulus est, εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, id est, num senij gens sit reipublica, ipse Hercules Omphalæ seruiens κροκωτοφόρος dictus est, id est, crocoton deferens, quod est genus vestis muliebris, vt alibi diximus, & tradit Nonius Marcellus. Ex quo est & illud Propertij lib. 4. Eleg. 10. vbi Herculem sic loquentem inducit:

Hercules crocotophorus.

Idem ego Sidonia feci seruilia palla
Officia, & Lydo pensa diurna colo.
Mollis & hirsutum cepit mihi fascia pectus:
Et manibus duris apta puella fui.

Item illud Senecæ Tragędiographi in Hercule furente:

Fortem vocemus, cuius ex humeris leo
Donum puellæ factus, & claua excidit,
Fulsitq; pictum veste Sidonia latus?
Fortem vocemus, cuius horrentes comæ
Maduere nardo? laude qui notas manus
Ad non virilem tympani mouit sonum,
Mitra ferocem Barbara frontem premens?

Et in Hippolyto:

Natus Alcmena posuit pharetras,
Et minax vasti spolium leonis,
Passus aptari digitis smaragdos,
Et dari legem rudibus capillis.
Crura distincto religauit auro,
Luteo plantas cohibente succo.
Et manu, clauam modò qua gerebat,
Fila deduxit properante fuso.

Et in Hercule Oetæo:

Hospes Timoli Lydiam fouit nurum,
Et amore captus ad leues sedit colos,
Vnum feroci stamen intorquens manu.
Nempe illa ceruix spolia deposuit feræ,
Crinemque mitra pressit: & famulus stetit
Hirtam Sabæa marcidus myrrha comam.

De hoc quoque nōnihil tradit Lucianus in dialogo Iouis, Aesculapij, & Herculis.

60 Sardanapalum quoque carpunt Historici, quod ab Arbacto Medorū præfecto inter scortorum greges habitu muliebri inuentus est, vt scribunt Iustinus lib. 1. Paulus Orosius lib. item 1. c. 19. Sed & Publius ille Clodius ab omnibus reprehenditur, quòd inter publicas Bonæ Deæ ceremonias, ad Pompeiam Cæsaris vxorem muliebri veste penetrasset, vt videre licet apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum, & in Oratione de Aruspicū responsis, non vno in loco: itemque in Oratione pro domo sua, & sæpius alibi. Sed & ipse Tullius libr. 1. earūdem Epistolarum ad Atticum, Epistol. 9. scribit Clodium ipsum in domo Cęsaris cum veste muliebri fuisse deprehensum, ac per manus seruulę seruatum, rem (inquit) insigni infamia. Item apud Suetonium in ipso Cæsare, c. vj. Plutarchum, qui huius historię ordinem atque seriem graphicè describit in vita eiusdem Cæsaris.

Sardanapalus in muliebri habitu deprahēsus. Clodius i sacris Bonæ Deæ in habitu muliebri deprahēsus.

Ex quo statim id intelligis, hanc vestium transformationem sæpe fieri libidinis causa. Nam & Pausanias libr. 8. quo Arcadica scribit, auctor est, Leucippum Oenomai Pisæ regis filium, vt Arcades & Elei memorant, Daphnen deperditè deamasse: cuius nuptias cùm assequi nequisset, vtpote virilem sexum exosæ, is habitu muliebri, comaque, quam Alpheo fluuio deuotā nutriebat, cōtexta, ad eam accessit, seq; Oenomai filiam esse apud eam mentitus est: cūque generis nobilitate venandiq; peritia cæteris virginibus antecelleret, Daphnes beneuolentiam sibi facillimè conciliauit. Mox ea, cæteræq; Nymphæ, in Ladone flumine natare cōcupiscentes, inuitum Leucippum exuerunt: quē cùm marē esse deprehēdissent, hastilibus iaculisq; ꝯfoderūt.

Leucippus iaculis confossus.

61 Vituperantur quoq; à quibusdam Massilienses, quòd luxu perditi, muliebrem in modum ornarentur, comis vnguento delibutis, capillisq; religatis. Ex quo apud Suidam ortum adagium in eos, qui cultu parū viris decoro vterentur, ἐκ Μασσαλίας ἥκεις, id est, è Massylia venisti. Et aliud eiusdem sensus apud Athenæum lib. 12. πλεύσειας εἰς τὴν Μασσαλίαν, nauiges Massiliam. Quāquā his admodum aduersantur, quæ ab alijs multis magnæ autoritatis scriptoribus de Massiliensium temperantia, seueritate, abstinentia, synceritate, frugalitate, grauitate, & omnibus alijs virtutū generibus tradita sunt, nempe Tullio in Oratione pro L. Flacco, Strabone libro 4. Valerio Maximo libr. 2. c. de Institutis antiq. non semel, Liuio li. 37. Cornelio Tacito in Vita Agricolæ, & alijs plerisque: vt crediderim Suidam & Athenæum non de nostra illa Gallica Massilia, sed de Libyca Massylia loq, cuius

Massilienses olim vnguēto delibuti. Prouerbiū. Prouerbium aliud. Massiliensiū nostrorum tēperantia, seueritas, abstinentia. Massilia Libica.

cuius meminit Virgilius lib.4. Aeneidos,

Massyliq; ruunt equites.--

Vbi Seruius, Massyli, inquit, gens est non longè à Mauritania: & est pars Getuliç & Numidiç.

Et rursus idem Virgilius lib.eod.4.

Hic mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos.

Vbi & ipse Seruius, Massylia, ait, Mediterranea est ciuitas Beronicææ Libyæ: vnde nõ longè Hesperidum horti sunt. Et libro vj.

Tot maria intraui duce te, penitusq; repostas

Massylum gentes.-

Quo in loco Seruius quoque Massyli (inquit) sunt Mauri, vnde speciem pro genere posuit. Nam Aeneas ad Aphricã uenit, cuius partem constat esse Massyliam. Quã Massiliensium à Massylis differentiam uereor, ne Lazarus Baysius, vir alioqui admirandæ eruditionis, nõ intellexerit, in libello de Re vestiaria, quo loco de tunica agit.

62 Clisthenes item comicorũ conuicijs patuit, quòd parum vir haberetur, seque cultu indecoro in fœminam transformaret. Vnde & illa Adagia nata apud eundẽ Suidam ex Aristophane & alijs, Κλεισθένην ὁρῶ, Clisthenẽ video: & Κλεισθένους ἀκρατέστερος, Clisthene intemperantior. Eademq; infamia notatus est ab antiquis Cleocritus, quòd ad maiorem lasciuiam vestibus fęminam mentiretur, cuius etiam nõnihil meminit Suidas. Diuus Hieronymus ad Eustochiũ de conseruãda virginitate, in mulieres inuehitur, quę vestibus virorum vtunẽ. Alię (inquit) virili habitu ueste mutata erubescunt se fœminas natas esse. Quintilianus libro quinto, capi.9. inter signa illud adscribit, vestem muliebrem mollis & parum viri esse. Charondas Thuriorum Legislator, eos qui in prelijs signa ordinesq; destituissent, quive arma pro patria capere recusassent, ea pœna mulctauit, vt vestibus muliebribus induti, in medio foro sisterẽtur ter quotidie ante omniũ ora in suggesto, quo huiusmodi hominũ animos, ab ea mollitia & fœminea timiditate, sensim reuocaret in audaciã, atq; vt illis mortem p̃staret oppetere, quàm tantã ignominiæ calamitatẽ diutius in p̃ria experiri: vt tradit Diodorus Siculus libro secundo Bibliothecæ.

Clist. cultu indecoro.
Prouerbiũ.
Cleocritus feminã mentitus.
Charondæ lex.

63 Zenõ Citticus ille Stoicæ sectæ princeps cùm in sua Republica præcepisset, viros & mulieres eandẽ uestẽ induere, id nonnulli & inter cæteros Cassius Sceptitius reprræhenderunt: ut tradit Diogenes Laertius in uita ipsius Zenonis. Dinocrates Messenius Romæ temulentus in habitu muliebri saltauit. Postera aũt die, cùm ab Achæorum imperio Messenen ad defectionem solicitaret, peteretq; à Tito Flaminio subsidiũ, De his (inquit Titus) uiderimus: te verò mirror vina tractare, saltare, & fęminam mentiri posse, cùm res huiusmodi moliri audeas: ut tradit Plutarchus in Philopœmene. Iosephus lib. decimonono Antiquitatũ, capite primo, C. Caligulã impudentissimũ Imperatorẽ arguit, q̃ stolas muliebres, cycladẽ, & alia huiusmodi vestimenta muliebria induebat, concinnabatq; capillos annulis & cincinnis, aliaq; faciebat, quæ ad ornatum, cultumq; muliebrem pertinent. Cumque talis esset, audebat tamen alijs cultus muliebres exprobrare. Quibus admodũ similia scribit Suetonius in eius vita, capit.52. & Plin. libr.37. capit.2. dum tradit illum, supra omnia muliebria, socculos è margaritis induisse. Alter Imperator Commodus tantæ impudentiæ fuit (vt tradit Aelius Lampridius in uita eius) vt muliebri veste indutus, in theatro, uel amphitheatro sederet.

Zenon uiros & mulieres eadem ueste uti volebat.
Caligulæ muliebribus uestibus usus.
Et commodus.

Alibi autem suprà nu.49. diximus apud Virgiliũ li.9. Aeneid. probro datum fuisse Phrygibus, quòd mitras atq; redimicula, mulierũ ornamenta deferrent, ob idq; magis Phrygias, q̃ Phryges, esse appellandos. Diuus Epiphanius Eleutheropolites libr. aduersus hę̃res 1. sect. 16. Pharisæos admodum increpat, quod per amicula, & alios ornatus, ac muliebria pallia, in latis crepidis, & calceamentorum ligulis incederẽt. Iulius Pollux lib.7.c.13. scribit ex authoritate Xenoph. Barbaros vestitu muliebri delectari. Lydi prouerbio illo Λυδίῳ νόμῳ, Lydio more, repræhensi, quòd flammeis muliebribus ornarent capita, vt à Diogeniano & Hesych. traditum est. Batalus quoq; Ephesius tibicen prouerbio βάταλος, locum fecit, in molles & effœminatos, quòd is muliebribus sandalijs primus omnium in scenam prodijsset, vt retulerunt Plutarchus, & Libanius Sophista, vterque in vita Demosthenis. Ex quo & Gręci βαταλίζειν dicunt, pro eo quod est, turpiter & effœminatè viuere. Ab hoc autem Batalo credunt nonnulli ipsum Demosthenem Batalum cognominatum fuisse, quòd in adolescentia esset ad voluptatem propensior, & veste muliebri aliquando vsus fuisset: vt etiã scribit Suidas. Quãquàm hoc eius cognomen alio transferunt Plutarchus & Libanius, vbi suprà, nempe ad mollitiem simpliciter. Illud autem in Galliæ historijs p̃ditum est, Anglos Ioannam illam puellam, omnibus seculis admirandam, Rhotomagi viuam combussisse, quòd virili veste cõtra fas, vti dicebant, vsa fuisset. 65

Pharisæorũ ornamẽ. muliebr. Lydi flãmeis usi.
Prouerbiũ.
Βαταλίζειν.

64 Apollonius Tyanæus apud Philostratũ lib.4. citat sententiam Euripidis, qua dicit eum, qui formã muliebrẽ imitatur, turpiter ornari. Scio aũt apud ip̃m Euripidẽ in qua-

quadā tragędia hos versus Trimetros esse,

Οὐκ ἂν δυναίμην θηλυν ἐνδῦναι στολὴν
Ἄῤῥην πεφυκὼς, καὶ γένους ἐξ ἄῤῥενος. Id est,
Effœminata veste non possum tegi,
Cùm sim Vir, & uirili natus stemmate.

Platonis & Aristippi historia memorabilis.

Quos versus vsurpauit Plato, cùm iussisset Dionysius in conuiuio, vt singuli in veste purpurea saltarent, vt tradit Laertius in uita Aristippi: vbi & id addidit, Aristippum ipsum sumptam purpuram se induisse: & cùm saltare inciperet, propriè prompteque dixisse,

Καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν
Ὁ νοῦς ὁ σώφρων οὐ διαφθαρήσεται.
Neque in sacris Liberi
Patris, pudica mens unquam corrumpitur.

Viros vestimentis mulierum aliquando vti licere.
Et e diuerso.

Nam & legimus in veterum monumentis id, de quo tractamus, aliquādo sine dedecore & reprehensione factum, cùm vel necessitas quæpiam, vel alia quędam iusta causa ingruerit, aut mos regionis permiserit. Nam primùm apud Romanos, Idibus Ianuarijs permittebatur, vt tibicines muliebri habitu vrbem lustrarēt, vt tradit Plutarchus, huius rei rationem reddēs in Problematis Romano. capi. 55. Idem quoque in Problematis Græcis, capite 171. scribit apud Coos sacerdotem Herculis muliebri veste indutum, & mitra caput ornatum, apud Antimachiam rem diuinam facere solitum: eiusq; item rei reddit rationem, quoniā Hercules ipse aliquādo ad Θρᾷτταν mulierem pugnando defessus aufugisset, & muliebri veste opertus apud eā delituisset. Macrobius libro tertio Saturn. capite octauo, ex authoritate Philochori in Attide, prodidit Lunæ, quam Venerem credebant, sacrificium facere uiros cum ueste muliebri, mulieres cum virili: quòd eadē & mas existimatur, & fœmina. Plutarchus in Claris mulieribus, capite quarto, tradit apud Argiuos sacra quædam celebrari, in quibus mulieres chlamydem ac virilē vestem indutę, viri autem peplum gestantes, & muliebribus velamentis capita obuoluti versabantur Cuius rei quoq; rationem reddidit. Laudatur Hypsicratea Mithridatis regis vxor, aut, vt alij tradūt, pellex, quæ virilem habitum induta, tonsis capillis Mithridatem à Pompeio victum per efferatas gentes fugiētem animo pariter & corpore infatigabili secuta est: vt videre licet ex Valerio Maximo, lib. 4. c. 6. & Plutarcho in vita ipsius Pompeij. Ob hæcque (vt subdit ipse Plutarchus) virilitatem & audētiā, ipse Mithridates eā masculino genere Hypsicratem appellabat. Hanc imitata Plotina quædam mulier raræ fidei & singularis pudicitiæ, apud Apuleium lib. 7. Asini aurei, tonso quoq; capillo, & in masculā

Luna mas & fœmina.
Argiuorum mos.

Hypsicratea Mithridatē habitu uirili sequuta.

Plotina quoque mari. sequuta.

faciem reformato habitu, ptiosissimis monilium, & auro monetali zonis refertis incincta, inter ipsas custodientium militum manus, & gladios nudos, cunctorum periculorum particeps, & pro mariti salute peruigilem curam sustinens, maritum in exilium secuta est.

Lucianus quoq; in libro περὶ τοῦ μὴ ῥαδίως 67
πιστεύειν διαβολῇ: id est, de non temere credenda calūnia, tradit, apud Ptolomæum, cui Dionysio cognomen fuit, accusatum fuisse Demetrium Platonicū, quòd in Bacchanalibus solus omnium muliebribus vestibus indutus non fuisset: actumq; de eo planè erat, quòd & regium exemplum imitatus non esset, & aspernaretur Dionysiorū mollitiem, nisi accersitus ad Regem, manè palàm uino libasset, & instita muliebri amictus, ad numeros Dithyrābicos, cymbalorūq; modos salijsset. Euclides ille Megaricus, cùm Athenienses decreto suo cauissent, vt Magarensis ciuis, si Athenas pedem intulisse præhensus esset, ea res homini capitalis esset: sub noctem, priusquā aduesperaret, tunica lōga muliebri indutus, & pallio versicolore amictus, & caput & ora velatus è domo sua Megaris Athenas ad Socratem audiendum commeabat, vt vel noctis aliquo tempore consiliorū sermonumque eius particeps fieret. Rursusque sub lucem millia passuum paulò amplius viginti eadem veste illa indutus redibat. Quod cùm a multis, tum ab Aulo Gellio scriptum est lib. 6. c. 10.

Demetrius Platonicus.

Euclides ad audiendum Socratē habitu muliebri commeabat.

Tryphiodorus & Lycophron in Alexādra, & ex eorū authoritate Tzetzes Historiarum Chiliad. 5. capite decimo sexto, & 68
rursum Chiliad. 8. capi. 226. tradunt, quòd cùm Thetis ex oraculis intellexisset, filiū Achillem breuis vitæ futurum, si aduersus Troianos nauigaret, illum abscōdit in Lycomedis regiarum puellarum conclaui, veste muliebri vestitū, ne agnosceretur. Vñ & Ouidius libro primo de Arte amandi:

Achilles vestibus muliebribus indutus.

Turpe, nisi hoc matris precibus tribuisset Achilles,
Veste virum longa dissimulatus erat.
Quid facis, Aeacide? non sunt tua munera lanæ.
At titulos alia Palladis arte petes.
Quid tibi cum calathis? clypeo manus apta ferendo.
Pensa quid in dextra, qua cadet Hector, habes?
Reijce succinctos operoso stamine fusos:
Quassanda est ista Pelias hasta manu.

Et Statius lib. 1. Achilleidos:

Aspicit ambiguam genitrix, cogitq; valentem,
Innectij, sinus: tum colla rigentia mollit,
Submittiq; graues humeros, & fortia laxat
Brachia, & impexos certo domat ordine crines.
Ac sua dilecto ceruice monilia transfert,
Et picturato cohibet vestigia limbo:
Incessumq; modumq; docet, fandiq; pudorem.

Hinc

Achilli q̃d nomẽ fuerit inter uirgines.

Hinc autem illa Tiberij Imperatoris anxia curiositas, quod Achilli nomen inter virgines fuisset, ut tradit Suetonius in uita illius, capit. 70. Quo in loco interpretes, alioqui doctissimi, & multifariæ lectionis, fatentur se nullibi id comperisse. Miror autem Tiberium id non didicisse ab Hygino Augusti patris sui adoptiui liberto, qui Fabularum capitu. 96. scribit ipsum Achillem, Thetidis matris calliditate, apud Lycomedem Regem, habitu feminco inter uirgines asseruatum, mutatoque nomine Pyrrham fuisse uocatum, quod esset capillis flauis (Greci enim πυῤῥόν rursum dicunt) donec Vlysses ignorans quis Achilles esset, in vestibulo regio munera feminea posuit, quibus clypeum & hastam admiscuit, & subitò tubicinẽ canere, armorumq; crepitum & clamorem edi imperauit. Achilles autem hostem arbitratus adesse, uestem muliebrem dilaniauit, & clypeum hastamq; arripuit: quo ex facto est agnitus. Cæterum Plinius lib. 35. cap. 11. scribit Athenionem Maronitẽ pinxisse Achillem uirginis habitu occultatum, Vlysse deprehendente.

69 Idem Hyginus eiusdem operis Fabularum cap. 274. refert historiam Angodices puellæ, quæ habitu virili se Herophilo cuidam in disciplinam tradidit, ut artem Medicam addisceret: quam quidem historiã & nos adscripsimus in nostro Tractatu Nobilitatis capitu. 31 quo de arte Medica disseruimus nume. 342. incip. scio tamen.

Agnodice habitu uirili medicinã didicit.

Nec absimiliter Lasthenia Mantinea, & & Axiothea Phliasia, ornatu virili ipsius Platonis auditorium ingrediebantur, ut ab eo erudirentur, ut scriptum reliquit Dicæarchus, & post eum Laertius in Platone. Semiramis Assyriorum regina multis alioqui vitijs obnoxia, in hoc tamen laudatur, quod Nino mortuo, cum intelligeret populo grauissimum fore feminæ imperanti obedire, sexum, & habitũ mentita uirilem, filij Nini personam assumpserit, quo suos falleret, tantisper dum ille, qui per teneram adhuc ætatem regere nõ poterat, adolesceret, ac regno idoneus foret, ut Iustinus lib. 1. tradit. Quis posset uituperare vxores Myniarum? qui cum à Lacedæmonijs Spartæ essent recepti, interiectoq; tempore elati superbia regnum affectassent, Lacedæmonij eo nomine eos morte mulctandos censuerunt, comprehensosque in carcerem coniecerunt. Vxores autem ipsorum Minyarum, quæ & ciues erant, & primorum Spartanorũ filiæ, ingrediendi carcerem, & cum suo quæq; uiro colloquẽdi à Lacedæmonijs, nullum in illis dolum esse suspicantibus, facultatem impetrauerunt. Quæ horum permissu ingressæ carcerem, uestibus suis, quas gerebant, uiris traditis, illorum uestes sumpserunt: quo astu, viri muliebri ueste amicti veluti mulieres è carcere prodierunt, sibiq; salutem quæsiuerunt: quod ab Herodoto traditum est in Melpomene & Plutarcho in libr. de Clari mulieribus, & Polyeno lib. 7. Stratagematon ad Antoninum & Verum Imperatores. Et id quidem minimè puniendum pronuntiauit è nostris Florianus in l. liber homo. colu. 2. uersic. circa tertium dubium. ff. ad leg. Aquili. ubi dicit, se id disputasse. & Paris Pute. in tractatu Syndicatus, in verbo, carcer. §. an si plures, col 6.

Lasthenia habitu virili Platonẽ audiuit.

Item Axiothea.

Semiramis virum mentita.

Minyarum uxores.

Idem autem Polyenus libr. 3. eiusdem operis scriptum reliquit, quòd Lachares Atheniensis, cùm hostes Sestum cepissent paucos dies in fouea quadam delituit, uictum tam exiguum habens, quo à morte se vindicaret. Fortè autem muliere mortuum suum efferente, in muliebri stola mulieribus lugentibus permistus, nigram habens calybrã, euasit extra mœnia. Mnesilochus socer Euripidis, vir quidem bonus apud Aristophanem ἐν θεσμοφοριαζούσαις ueste muliebri indutus ad festa Cerealia, uiris interdicta accessit, quo Euripidem ipsum aduersus mulieres defenderet. Lycij in funere uestes muliebres induebant, vt à luctu & lacrymis (quas viris non satis decoras esse existimabãt) citò desinerẽt: ut à Valerio Maximo scriptum est libr. 2. cap. 1. & à Plutarcho in oratione consolatoria ad Apollonium. Cois mos fuit, ut cũ sponsalia inirent, muliebri veste induerẽtur. Aelianus lib. 7. de Varia historia, continentiam ac temperantiam vxoris Phocionis in hoc laudat, quod veste mariti vteretur. Heraclides in Politicis refert, q̃d cum Promnesus Rex Cephaleniæ, aut potius tyrannus; uirgines ante connubium ad concubitum sibi deposcere soleret, Antenor muliebribus vestibus amictus, & clàm ense munitus, illum in lecto trucidauit. Quam ob rem populus summis honoribus eum ornauit, atque ducẽ elegit, & puellam, cuius nomine is ingressus fuerat, ad magnam gloriam & dignitatem euexerunt. Cæterum Cornelius Tacitus in lib. de moribus Germanorum, nec alius, inquit, feminis, quàm viris, nisi quód feminæ sæpius lineis amictibus uelantur, eosque purpura uariant, partemque vestitus superioris in manicas non extendunt, nudæ brachia, & lacertos. Sed & proxima pars pectoris patet, quanquàm seuera illic sint matrimonia. Origenes libr. 3. contra Celsum, Dionysium Bacchum 70

Lacharis astutia.

Lycij in funere vestes muliebres induebant.

Et Coi in sponsalibus.

Phocionis vxoris temperantia.

Promnesi tyrannis.

Antenor. Τυραννοκτόνος.

Germanorũ mos in habitu.

Baccum Mænalan vocat, & muliebri habitu amictum dicit.

71 Et, vt de sacris sanctisque mulieribus loquar, Eugenia Philippi Proconsulis Alexandrini, filia, & Marina, & Euphrosyne Alexandrina, virgines sanctimonia illustres, habitũ virorũ indutę, in Cœnobium uirorũ pfectæ sunt, illicque viri existimati. sanctissime vixerũt, à scriptorib. eclasticis proditum est: qui & ipsi tradũt. Pelagiam Antiochenam, relictis voluptatib. & illecebris, quibus primũ deditissima erat, sumpto virili habitu, in penitissimas nemorũ latebras secessisse, vbi ad mortem constantissimè perseuerauerit. Sed & Diua Natalia, Hadriani martyris vxor, cũ Maximianus mulierum ingressum ad viros prohibuisset qui in carcere detenti, & ad supplicium iam destinati, atque deuoti erant, viriles sibi vestes desumpsit, quo vir existimata in carcere relinqueretur, administratura sanctis necessaria: vt testis est Iacobus Voragineus in Vitis Sanctorum. Illud autem scio tractatum ab Alexandro Halesio, scholasticorum doctorum primario, ac magistro. in secunda parte suę vberrimæ & fœcũdissimæ Summæ, q. 151. nume. 1. an sit peccatum, viros induere vestimenta muliebria, & ediuerso mulieres virilia: quem tu illic videre poteris Proinde vt hoc caput semel finiam, hæc quoq; lex nobis præscribenda est,

Eugenia. Marina. Euphrosyne Pelagia.

Natalia in Sanctos offi. tia.

Peccatũ ut sit viros muliebribus, aut mulieres virilibus uestibus uti.

FOEMINAE MARITIS AVT PRAESENTIBVS, AVT FVTVRIS NON CAETERIS, MODESTE SE ORNANTO. FORMOSASQVE VTCVNQVE POTERVNT, CITRA FVCVM EFFICIVNTO. VIRI NEGLIGENTIVS, ET QVANTVM SATIS ERIT AD MVNDITIEM, ET DIGNIITATEM EX MORE REGIONIS TVENDAM CVLTVI CORPORIS STVDENTO. ATQVI VIRI VESTIMENTIS ORNAMENTISQVE MVLIEBRIBVS, ET CONTRA, FOEMINAE VIRILIBVS, NISI SI QVA NECESSITAS, ALIAVE IVSTA CAVSA INCRVERIT: ABSTINENTO.

Tertia Lex Connubialis.

IN QVARTAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE PARS QVARTA.

1 ILLVD autem antequam hinc discedamus, dissimulāter pterire nec possum, nec debeo, vt si vir quispiã q se matrimonio velit addicere, quicquam latentis vitij, aut deformitatis in corpore habeat, id in primis vxori, quam ducturus est, detegat: ne si iam consummato matrimonio rescisċat, (neque enim illam, qua cũ dies noctesque versaris, diu latere potest, vel reclamante Signo. consi. 53. Titius calce percussit. col. 2. vers. sed in dubio) te contēnat, detestetur, abhorreat: proindeq; alios petulanter sectetur. Nisi fortè putes, mulieres oēs esse similes Biliæ vxori Cnei Duillii illius: aut. vt alii uocant, Duellii (quod magis placet) à duello scilicet, ut tradit Cicero lib. dę Oratore ad Brutum, Duellii, inquam, illius, qui primus Romę ex nauali victoria triumphauit: aut etiam uxori (huius nomen non legitur) Hieronis, Syracusani Tyrranni. Nam cum viris ipsis fuisset in quodam iurgio exprobratũ, quod illis os fęteret, sui id uxoribus crimini dederunt, utpote quæ nihil vnquam hac de re dixissent. At illæ respõderunt, existimasse se, uiros omnes ita olere. Testis Biliæ Hieronymus lib. 1. in Iouinianum: alterius autem, Lucianus in Hermotimo: qui tamen hunc Gelonem appellat, non Hieronem: & Plutarchus, qui ubique Hieronem appellat, tum in Apophthegmatis, tum in libello, quem inscripsit, Quomodo quispiam ab inimicis emolumentum capere possit Fuerunt autem Gelo & Hiero fratres, Dinomenis filii, uterque Siciliæ tyrannus: sed Gelo natu maior fuit cui successit Hiero, ut scribit Pausanias. quanquam & hic habuit filium, cui etiam Geloni nomen fuit, vt constat ex Liuio libro 4. 2. Belli Punici. Hieronem autem Duellus ille Consul Romanus bello nauali uicit, autore Lucio Floro lib. 1. Belli Punici.

Vir futura uxori corporis uitiũ detegat. Viri uitium uxorē odiũ latere nõ pōt.

Bilia putabat omnibus uiris os male olere. Et Hieronis uxor.

Sed, ut redeamus, si illæ fœminæ id ita esse putabant, ut dicebant, mirum profecto fuit castitatis testimonium, sed quod tam multis seculis bis tantum contigisse legatur. Et sanè futurum adeo neminem insanũ reor, qui nostris præsertim tēpori- 2

bus spem concipiat, vxorem se his similē inuenturum, eaque spe ductus, suum illi vitium non patefaciat. Prudēter quidem mihi fecisse videtur pater Sergij Galbæ Romani Imperatoris, qui (vt scribit Trāquillus) cùm esset breui corpore, ac etiam gibber, & tamen à Liuia Ocellina diuite admodum ac pulchra, vltro esset in virū appetitus, & aliquanto enixius: ille tū subinde instanti vitium corporis, secretò posita veste, detexit, ne quasi ignotam fallere videretur.

Galba vxori futuræ vitiū corporis detexit.

Simile quippiam fecisse tradit Apuleius libr. 2. Floridorum, Cratem Thebanum, nobilem Philosophum, cuius & decreta canonica meminerunt, 12. q. 2. §. Crates, vbi tamen Socrates perperam legitur. Nam cùm Hipparchia, quæ & ipsa Philosophiæ deditissima fuit, cum maritum optaret, is interscapilium retexit, qđ erat gibberosum, peramque cum baculo & pallium humi posuit, professus puellæ, eam sibi esse supellectilem eamque formā quam videret. Proinde (inquit) sedulo cōsule, ne post pœnitudo te capiat. Enimuero Hipparchia conditionem accepit, respondens, iandudum sibi prouisum satis esse, & satis consultum, neque ditiorem maritum, neque formosiorem vspiam gētium posse inuenire. Proinde duceret, quo liberet: & ita Crati nupsit Hipparchia.

Crates quoq; Decretorum locus.

3 Adde, quod ex Iuriscõsultorum sententia, q mancipia atque etiam res inanimatas, siue mobiles, siue immobiles vendūt, certiores debent facere emptores, quid morbi uitii ve latentis cuique rei sit, l. 1. §. venditor. ff. de ac. emp. & l. 1. circa prin. & per totum ti. ff. de ædil. edi. Quam sententiam Plato libr. 11. de Legi. & Philosophi comprobant, & eleganter & copiose disseruit Philosophorum & Oratorum Romanorum princeps Tullius, in 3. Officiorū lib. vbi & in eam rem, iuris ciuilis autoritatem in testimonium citat: & post eum Diu⁹ Ambrosius & Philosophus & Theologus præstantissimus, libr. quoque Officiorum. 3. vbi & inter cætera hæc verba cōscripsit: In contractibus vitia eorum, quæ væneunt, prodi iubent, ac nisi intimauerit venditor quamuis in ius emptoris transierint, doli actione vacuantur. Hæc Ambrosius. Sed & hæc recentiores Theologi latè confirmarunt, Diuus Thomas, 2. 2. qu. 77. ar. 3. & iterum in quolibeto 2. art. x. Anto. Flor. in 4. parte Summæ, tit. j. c. 17. versic. 1. in quali. Ange. Cla. in uerbo, emptio & uēditio, versi. 8.

Venditores rerum uitiū patefacere debent.

4 Quæ si in cæteris vel vilium rerum uenditionibus obtinent, quid, si Deo placet, in huiusmodi venditione dicendum est, quæ est maximi omnium ponderis, momenti, atque præiudicij? Seruum enim si emas, aut equum, si quoquo pacto nō placeat, facillimè, vel vēdes, vel permutabis: aut si mercator desit, pro derelicto habebis. Maritum verò vel uxorem non est liberum aut permutare, aut aliàs quouis modo missum oīno facere, quocūq; deformitatis aut animi aut corporis uitio laboret. Scitum enim illud est Christi oraculum; Quos Deus coniunxit, homo nō separet.

Vxorem ob corporis uitium mittere nō licet.

Nec quenquam moueat, quòd matrimonium venditionem appellauerim. 5 Est enim matrimoniū ex antiquo more Romanorum quædam veluti species venditionis. Nam (vt post Varronem 1. libro de Vita populi Romani commemorat Nonius Marcellus, vir antiquitatis peritissimus, sub tit. de doctorum indagine) nubētes ex veteri lege Romana, asses treis, ad maritum venientes, solebant ferre: atque vnum, quem in manu tenebant tāquam emendi causa, marito dare: alium quem in pede habebāt, in foco Larium familiarum ponere: tertium in sacciperone (alii sacciperio ex Plauto in Rudēte, vt opinor, legunt. Est autem maior crumena, & amplum numorum receptaculum) quem in compito vicinali certo tempore solebant resignare. Ex quo Virgilius legum Romanarū peritissimus primo lib. Georgicon:

Matrimonium species venditionis.

Ro. lex vetus in matrimoniis.

Sacciperō.

Sacciperiū.

Teque sibi generum Tethis emat omnibus vndis.

Quē locū enarrās Seruius Maurus, aūt, vt alii uocāt, Mari⁹, & ipse admodū antiquarius: Ad antiquū (inqt) morē retulit, quo se maritus & vxor inuicē emebant, vt habetur in Iure. Idem autem alibi in enarratione illius loci Virgiliani lib. 4. Aeneid.

Ac dominum Aenean in regna recepit.

Hæc ferme scribit: Est autem de Iure, quasi, per coemptionem, quæ certis solennitatibus apud priscos peragebat in contrahendo matrimonio, & sese coemendo inuicem vir & vxor interrogabant: vir ita, an mulier sibi materfamil. esse vellet? Illa respondebat, velle. Item mulier interrogabat virū, vtrum uir sibi paterfamilias esse vellet: ille respondebat, velle. Itaque mulier in viri matrimonium conueniebat: & vocabantur hæ nuptię per coemptionem. Hæc ille. Tu autem, vbi dicitur, In matrimonium conueniebat, lege, In manum conueniebat, ex iis, quæ diximus, & quæ mox subiiciemus. Et ita quoque legitur apud Apuleium lib. octauo Meta. At dum herilis puella in Lepolemi manum uenerat, &c. Et rursum: Modo ne in Thrasylli manum sacrilegam conuenias. Sicuti etiā legendum arbitror in l. vxorem. ff. de ritu nupt. ubi ita legitur, Nec in matrimonium conuenire nouercam eius, qui priuignæ

Matrimoniū per coēptionem.

Cōuenire in manum.

Seruii locus emendatus.

Iurisc. loci emendati.

vigne maritus fuit.& in l.ex ea parte.§.mulier.ff.de ver.ob.vbi sic quoq; legit,Mulier ab eo,in cuius matrimonium conueniebat, &c.vbi Accursius id nō intelligēs, ea verba interp̄taт̄,id est,recōciliabat. Donatus aūt enarrās illū locum in Andria,

Hanc mihi in manum dat,&c.

ita scribit, Confirmatæ sunt legitimæ nuptiæ per in manum coemptionem.

6 *Vxor tribus modis habebatur, vsu, farre coemptione.* Verùm vt reuertamur, huius & rei meminit,& ijsdē fermè verbis Boethius in 2. li.Cōmentariorum in Topica Ciceronis, inquiēs:Tribus modis vxor habebāt, vsu, farre, coēptione. Sed cōfarreatio solis Pōtificibus cōueniebat. Quæ aūt in manum per coemptionē cōuenerāt, hæ matersfamilias vocabantur.Quæ vero vsu, vel farre,minimè. Coemptio verò certis solēnitatib.per agebatur, & sese coemēdo inuicē interrogabāt: vir ita, an sibi mulier materfamilias esse vellet?illa respōdebat, velle Mulier, an sibi paterfamilias vir esse vellet? Ille velle respōdebat. Itaq; mulier viri cōueniebat in manum: & vocabant hæ nuptię per coemptionem & erat materfamilias viro,locu filiæ. Quam solennitatem in suis institutis Vlpianus exposuit. *Materfamilias, quæ dicebatur.* Hæc.Seuerinus.Sed illum Vlpiani locum arbitror fuisse à Iustiniano, vt pleraq; alia detractum. Cui adstipulatur Arnobius li. aduersus gentes 4. Vxores (inquit) Dii habent,atque in coniugalia fœdera veniunt conditionibus antè quæsitis?vsu,farro,coemptione,genialis lectuli sacramenta cōducunt? Sed & ipsemet Seruius interpretans eum locum Virgilij li.11. Aeneidos, *Seruii alius error emendatus.*

Multę illam frustra Tyrrhęna per oppida matres
Optauere nurum:-

Tradit matresfamilias eas dici, q̄ in matrimonium (lege manum, vt suprà diximus) conueniebant per coemptionem. Nam per quandam(inquit) solennitatem in familiam migrant mariti. Hunc quoque morem coemptionis,per quam matersa.dicebatur, tetigit Cicero in Topicis, cùm scribit:Si ita Fabiæ pecunia legata est à viro, si ea vxor materfamilias esset: si ea in manum viri non conuenerat,nihil debetur. Genus est enim vxor: eius duæ formæ,vna matrūfamilias: hæ sunt q̄ in manum conuenerunt. Altera earum,quæ tātummodo vxores habentur. Quem locū Boethius interpretans ea scribit, quæ ex eo suprà diximus.Sed & idem Tul. in oratione pro L. Muræna meminit huiusmodi coemptionem,q̄ in matrimonio fieri solebant, abundantiusque in oratione p L.Flacco. Quintilianus item primum locum Ciceronis imitatus,lib.5.Orato.insti. tit.de argumentis. At si quis (ait) cùm legatum sit ei,quæ viro materfamilias esset, neget deberi ei, quæ in manum non conuenerit.specie,quoniam duę formæ sunt matrimoniorum.

Et hinc sæpe materfamilias simpliciter pro uxore accipitur. Terentius in Adelphis, 7 *Materfam. pro uxore.*

-Pro diuum fidem,
Meretrix,& materfamilias erit una in domo,

Liuius lib.4. Belli Macedonici: Et cùm tibi uiro liceat purpura in veste stragula uti matremfamilias tuam habere amiculum purpureum non sines?Et libro nono eiusdem belli.Hunc iusta matrefamilias, illū pellice ortum. Et ita quoque nonnunquā ponitur in nostris legibus,vt in l.1. in prin. ff.de cōcub. & in l.qui domum.ff.de adul. & in l.eum qui.C.eodem titul. & in l.ea q̄ C.de donatio.ante nupt.Et de vidua quoque dicitur.tanquam scilicet nomē post viri mortem retineat.in l.mater.ff.de adul. Quanquam scio, matremfamilias aliter accipi à nostris Iurisconsultis, & aliis, vt videre licet ex lege pronuntiatum.§.matremfam.ff.de verbor.significatio. & l.deinde.ff.de lib. exhib. & ex Gellio, cùm describit differentiam matronæ, & matrisf. lib.18.cap.7.

Ad illum autem morem coemptionis 8 in matrimoniis,alludit, ut opinor, Diuus Gregorius Nazianzenus in carmine uirginitatis. *Iterum de coemptio in matrimon.*

Ὤνιος ἐστὶ δ᾽ ἀμαρτὶ πόσις, καὶ τοῦ γε χέρειον,
Πολλάκις οὐδ᾽ ἀγαθός, καὶ ὤνιος εὖνις ἀκοίτης,
Πολλάκι καὶ στυγερή, τυκτὸν κακόν, οὐδ᾽ ἀποπεμπτόν.

Id est ad uerbum.

Venalis est uxori maritus, & (quod hoc est deterius)
Sæpenumero neque bonus: & uenalis uxor marito.
Sæpe & odiosa fabricatum malum,neque reiectabile,

Et Euripides Medeā in sui nominis Tragœdia ita inducit loquentem:

Πάντων δ᾽ ὅσ᾽ ἔστ᾽ ἔμψυχα, καὶ γνώμην ἔχει
Γυναῖκές ἐσμεν ἀθλιώτατον φυτόν,
Ἃς πρῶτα μὲν δεῖ χρημάτων ὑπερβολῇ
Πόσιν πρίασθαι, δεσπότην δὲ σώματος
Λαβεῖν.

Omnium uerò, quæ sunt animata,& rationem habent,
Mulieres sumus miserrima planta:
Quas primùm quidem oportet diuitiarum excessu
Maritum emere,dominumq; corporis
Accipere.

Et Sophocles apud Stobæum, Sermone 66.inducens mulierem hæc dicentem:

Ὅταν δ᾽ ἐς ἥβην ἐξικώμεθ᾽ εὔφρονες,
Ὠθούμεθ᾽ ἔξω, καὶ διεμπολούμεθα
Θεῶν πατρῴων τῶν τε φυσάντων ἄπο,
Αἱ μὲν ξένους πρὸς ἄνδρας, αἱ δὲ βαρβάρους.

Vbi uerò ad pubertatem hilares peruenimus,
Pellimur foras,atque diuendimur,
Procul à Dijs patrijs,& parentibus,

Alia quidem peregrinis viris, aliæ barbaris.

Quibus cõcinit, quod scribit Diuus Chrysostomus in Matthæum Homilia 74. Quis vxorem ducturus, quomodo puella educata sit, inuestigat? Nullus omnino. sed pecunia statim & possessionum magnitudo & suppellectilium quæritur. Hæc, quasi qᵒ quam empturus esset, vel permutationem quãdam facturus, diligentius perscrutatũ. At ideo συνάλλαγμα Græce, Latine permutationẽ nuptias appellant. Audiui enim multos dicentes: Cõmutauit ille vel illa, id est, coniugio copulati sunt. Ita dona Dei vituperant, cum quasi vendẽtes & emẽtes vxores viri ducant, & viris nubãt vxores. Hæc ille. Quæ (vt id obiter dicam) potes addere ijs, quæ nostri Iuriscõsulti de eo verbo Græco scripserũt in l. iurisgentium. § & ideo. ff. de pactis. & in l. Labeo. §. 1. ff. de verb. sig. & q̃ in illis locis scriptæ sunt, scilicet ĩ priore à Frãcisco Duareno. & in posteriore ab Alciato: rursumque ab eodem in rub. C. de pactis. & in l. cum mota. C. de transa.

9 *Assyrij vendunt nubiles in matrimo. Babylonij Thraces.* Sed & huiusmodi emptio apud alios in vsu fuit. Assyrii (vt tradit Aelianus, lib. 4. de Varia historia) puellas nubiles in forũ ducebant, virisque in matrimonium vendebant: q̃d & scribit Nicolaus in lib. περὶ ἐθῶν, apud Srobæum, Sermone 42. vbi id eos facere, p̃dit, vt paulo post dicemus de Thracibus. Idem obseruabant Babylonij, vt autor est parens historiæ Herod. lib. 1. Thraces etiam (vt idem recenset in Therpsichore, statim circa initia) vxores magno ære à parẽtib. coemebant. Quam rem paulo aptius describens Solinus c. 15. Nupturæ (inquit) non parentum arbitratu transeunt ad maritos: sed quæ præ cæteris specie ualent, subhastari uolunt, & licentia taxationis admissa non moribus nubunt, sed præmiis. Quas formæ p̃mit dedecus, dotibus emunt, quibus cõiungantur. Sed & de iisdem loquens Pomponius Mela, lib. 2. Nupturæ (inq̃t) virgines non à parẽtib. uiris traduntur, sed publice aut locantur ducendæ, aut væneũt: vtrum fiat, ex specie & moribus causa est, Probæ formosæque in precio sunt: cæteras qui habeant, mercede q̃runtur. *Indi par boũ vxores emebant.* Indi quoq; multas vxores accipiebãt pari bonum emptas, ut prodidit Gnossius Strabo lib. Geographiæ 15. Græci quoque priscis temporibus vxores sibi inuicẽ emebãt, vt ab Aristotele scriptum est libr. Politicon 2. c. 6. Et alii item. Nam Homerus lib. Iliados 11. tradit Iphidamantẽ Antenoris filium centum bobus datis, uxorẽ à socero suo accepisse iis versibus, *Iphidamas uxorem centũ bobus emit.*

Οἴκ᾽ ἐρὸς ἀπὸ μνηστῆς ἀλόχου ἀστοῖσιν ἀρήγων,
Κουριδίης ἧς οὔτι χάριν ἴδε. πολλὰ δ᾽ ἔδωκε
Πρῶθ᾽ ἑκατὸν βοῦς δῶκεν.

Arabes. Saraceni. Quin hodie fertur Arabibus & Saracenis morem esse emẽdi vxores, æs pro arrhabone tribuentib. vt à Raphaele Volaterrano relatũ est li. 3. c. 34. Sed & nostris legib. sæpe legimus maritum esse veluti emptorẽ, vt latè docuimus in materia Retractuum tit. 2. in fi. nu. 69. incip. item emptor.

10 *Nupturæ uiros suos ei uisin corporis nec celanto. Taxili nupturas cõspiciẽdas nudant. Platonis lex de ea re.* Finẽ huic rei faciam. sed primũ mulieres quoq: moneo. illud nõ absimili ratione obseruãdũ, q̃d de uiris diximus. Scribit Strabo in eo lib. quẽ nuper citauimus. ex autoritate Aristobuli, apud Taxilos Indiæ populos illud obseruari solitũ, vt q filias p̃ inopia locare nõ possint, in ipso ætatis flore in forum p̃ducãt cũ tuba & classicis. Tũ multitudine cõuocata, puella primũ postica humero detegit tenus: postea vero antica. Quę p̃lacita fuerit, & approbata, quibuscũq; videt̃, nubit. Plato li. 6. de legibus vt nemo in capessendis matrimoniis decipiat̃, sed sublata ignorantia q̃sq; agnoscat, cui collocet, & quã à q̃bus ducat, huius rei gratia ludos, chorosq; puellorũ & puellarũ simul fieri iussit, nudatis corporib. quatenus modestos pudor patitur, vt cũ rõe in ætate cõuenieñti cõspiciãt alterutrũ, atque conspiciantur. Quod & fere repetit in li. 8. *Moschouitarum mos idẽ cenasis uxoribus.* Moschouitę autẽ solent, cũ de uxore ducẽda deliberãt, omniũ toto regno puellarũ virginũ delectũ habere, ac forma, virtuteq; animi præstãtiores ad se p̃duci iubere: quas demũ p̃ idoneos homines, fidelesque matronas inspiciũt ita diligẽter, vt secretioria quoq; ab eis cõtrectari explorari que fas sit. Ex iis verò, magna atq; solicita parẽtũ expectatione, q̃ ad principis animũ respõdeat, regiis nuptiis digna p̃nuntiat̃. Cæteræ vero, q̃ de formæ pudicitiæque & morũ dignitate cõtẽderãt, sæpe eadẽ die in gratiã principũ p̃cerib. atque militib. nubũt, sicut medioceri loco natæ plerũq;, dũ principes regiæ stirpis clara stemmata contẽnũt, ad summum regalis thori fastidium pulchritudinis auspiciis euheant̃, vt retulit Paulus Iouius in libello de legatione Moschouitarũ ubi ẽt tradit Turcas Othomanos idẽ facere solitos. *Et Turcarũ. Fortunæ uirilis in templo fæminæ nupturæ nudabantur.* Sed & legimus, olim in templum Fortunæ virilis uẽtitare mulieres solitas, quæ nuptui dabantur: & corpore nudato, num quo vitio, aut labe essent affectæ, explorari solere.

11 *Fæminæ ne se uiris denudent. Mulier cum tunica verecundiam exuit.* Sed id tamen nolim suadere mulierib. vt se videlicet viris denudent: quoniam ut apud Herodotum lib. 1. Musarum ait Gyges Dascilis filius ἅμα δὲ κιθῶνι ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή. Id est Mulier exuta tunica, pariter & uerecundiam exuit. Quam sententiam probat D. Hieronymus in Iouinianum libr. 1. & Plutarchus in lib. de auditoris officio, ad prin. tametsi

cam

eam arguit, sed alio respiciens, idem Plutarchus in præceptis connubialibus, c.9. At hanc ipsam Gygis & Clandauris historiam referens Tzetzes Historiar. Chiliade 1.c.3. sic facit vxorem Cādaulis, quam maritus Gygi nudā ostenderat, loquentem:

Γυμνὴ δυοῖν ἀνδράσι γὰρ οὐ στέγω θεαθῆναι.

Nudaà duobus viris conspici non sustineo.

Illi autem Herodoti sententiæ adstipulatᷓ Clemens Alexandrinus lib. Pædagog. 2.c 9.& iterum lib. eiusdem operis 3.c 5. Et his concinens Diuus Cyprianus in lib. de habitu virginum. Simul (inquit) cū amictu vestis, honor corporis, & pudor ponitur. Ideo nec ipse alibi in eo. lib. ius facit virginibus, ne in balneis quidem sese nudādi. Quo nomine Græci scriptores, & in his Theodoritus in lib. de virtute actiua, laudant Lysidicen, quæ præ insigni quadam pudicitia, ne tūc quidem, cùm lauaretur, subuculam exueret. Philetæram autem, cùm in labrum balneare descenderet quātum corporis aquæ immergeretur, tantū ab inferiore parte sensim detegeret, subucula paulatim ad superiora subducta: cūque aquis lota emergeret, eadem ratione supiora corporis amictu obtegeret. Quin & Hesiodus grauis autor, ne nocte quidē sinit intimas tunicas ponere, quatenus noctes etiam Deorum immortalium sunt. Hoc enim est carmen illius li.2. Operum & dierum:

Lysidice, nec cum lauaretur tunicam ponebat.

Mulieri ne noctu quidē tunicas ponendas.

Μηδ' ἀπογυμνωθεὶς, μακάρων τοι νύκτες ἔασιν.

Ex nostris Bal. in l. interpositas. col.2. uersi. quandoque quis vult rescindere per officium. C. de transac. scribit metum verecundiæ satis esse ad rescindendum contractū, licèt non cōtineat metum mortis, vel corporis cruciatus: vt si quis (inquit) denudet mulierem, minetúrque eam se extra domum nudam deducturam.

12 Quin & nuditas ipsa mulierum viros, si quicquam aliud, ad libidinem miris modis accendit, sicuti apertè ostendunt versus illi Propertiani lib.2. Eleg. 16. qua suas voluptates narrat:

Nuditas fœminarum viros in libidinem accendit.

Ipse Paris nuda fertur periisse Lacæna,
Cum Menelaeo surgeret è thalamo.
Nudus & Endymion Phœbi cepisse sororem
Dicitur, & nudo concubuisse Deæ.

Et alibi lib.4.

Cantabant surdo nudabant pectora cæco.
Lanuuij ad portas, hei mihi solus eram.

Quibus, vt annotat Cælius lib.4.c.7. postremæ editionis, significat Poeta, se inter subblandientes meretriculas ita iacuisse, ut venerea obire nunquam valuerit, quamuis ille quidem cantillarent, quamuis ad prolectandam concubitus appetentiam, & libidinis pruritum, pectora papillasque denudarent, quamuis & ipse inscenderet, atque etiam mutonem ac testiculos (qui & ab erudit. Lanuuij quoque dicuntur) fœmineis genitalib. admoueret, quæ poeta festiue Portas appellat nihilominus potuisse nihil, & iacuisse, perinde ac solum. Quem tamen locum Beroaldus interpres alioqui eruditissimus intelligere non potuit. In hanc autem senētiam Ambrosius lib.3. de virginibus, loquens de Herodiade An quicquam est (inquit) tam pronū ad libidines, quàm inconditis motibus ea quę vel natura abscondit, vel disciplina velauit, membrorum operta nudare?

Lanuuij quis Portæ pro muliebri pudendo.

Sed vt ad institutum negotium veniamus, nuditas quidem mulierum adeo libidinem irritat, vt reiectis, contemptisque naturæ iurisque legibus, nulla generis affinitatisq́ę ratione habita, ad infandam inconcessamque vndequaq; Venerem aliquando impulerit: si verum est, quod Aelius Spartianus grauis historicus retulit: ꝙ cùm Iulia Antonini Caracallæ Imperatoris Romani nouerca, mulier forma elegāti & ægregia, se maxima parte corporis corā Antonino ipso, quasi per negligentiam nudasset, eaque nuda conspecta, dixisset Antoninus libidine exæstuans, Vellem, si liceret; respōdisse fertur, Si libet, licet. An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, & non accipere? Quo audito: Antoninus ad obeundum scelus audacior factus, nouercam uxorem duxit. Cuius etiam rei nō nihil meminit Bal. noster in ca.1.col. ulti. de constitu. Et id quidem satis ostendit verissimum esse illum Mimum Publii Syri apud Aulum Gellium lib.17.c.14. & Macrobium li. Satur. 2.c.7. Cui plus licet, quā par est, plus vult, quam licet. 13

De eadē re.

Antoninus Caracalla.

Vellem, si liceres.

Imperator leges dat, nō accipit.

Sed quoniam fortasse id non mirum videbitur in viro suapte natura impatientis (ut de illo scribit Eutropius) libidinis, quid dicemus de Dauide, viro per omnia integerrimo, & de quo dixisse Deus legitur Inueni virum secundùm cor meum? Nōne cum Bersabeam nudam sese lauantem fortè fortuna conspexisset, in eam tam deperdite exarsit, vt adulterium cum ea primum, deinde & homicidium in eius virum perpetrarit? vt sacræ docent literæ, 2. Regum 11. de qua re loquens Diuus Augustinus in libro de honestate mulierum: Dauid (inquit) ille sanctissimus mille passionibus pressus, vidit mulierem nudam, & adamauit eam. & statim homicidium simul fecit, & adulterium. Nota est ex Plutarcho in Amatoriis narrationibus, historia Aristocleæ formosissimæ puellæ, quæ Ioui sacrificium factura, nuda est à Stratone visa. qui eam, magno utriusque 14

Dauid ī Bersabeam nudam exarsit.

malo, exarsit. Nam cum item à Callisthene amaretur, nuptiarum die amantiũ manibus est discerpta. Strato autẽ in omniũ conspectu, supra ipsam virginem ferro se iugulauit. Et in hanc sanè sententiam versus est ex Poeta quopiam ab eodem Plutarcho relatus in libro, cui titulus, est: Quatenus legendi sint Poetæ:

Balnea calda Venus sequitur, dum ueste renudat.

15 Quamobrem Veneri ipsi atque libidini dediti, nuditate mulierum mirè delectantur: nec illi satis nuda mulier videri, potest Notum est enim illud lasciui Poetæ li. 11. Epigrammaton:

Libidinosi nuditate mulierum gaudent.

At mihi nuda satis nulla puella patet.

Propertius, & ipse vates Cupidineus, meram se nuditatem expetere palàm ostendit, cũ ita Cinthiæ veluti minaretur lib. 2.

Quòd si pertendens animo uestita cubaris,
Scissa ueste meas experiere manus

Et alibi de eadem loquens eo. li. 2.

Manè erat, & uolui, num sola quiesceret illa,
Visere: at in lecto Cynthia sola fuit.
Obstupui, non illa mihi formosior unquam
Visa, neque ostrina cùm fuit in tunica.

Et Ouidius lib. 3. de Arte amandi

Pars humeri tamen ima tui, pars summa lacerti
Nuda sit à læua conspicienda manu.

Secundùm quam sententiam Plautus Poeta Comicus, idemque lasciuus, ita scribit in Mostellaria:

Pulchra mulier nuda erit, quàm purpurata, pulchrior.

Apud Danielem c. 13. senes illi amatores iusserunt Susannam nudari, ut uel sic eius decore satiarentur.

16 Hinc fortè à Poetis Amor nudus depingitur, quòd uidelicet nuditate admodum delectetur, & gaudeat. Marullus Tarchoniata, qui Amorem ipsum graphicè ac luculenter descripsit:

Cupido nudus.

Cur sine ueste Deus? simplex puer odit opertum.

Ex quo & illud Propertii lib. 1.

Nudus Amor formæ non amat artificem.

Et primus omnium Moscus in descriptione Amoris fugitiui:

Γυμνὸς μὲν τόγε σῶμα, νόος δέ οἱ ἐμπεπύκασται. Idest:
Nudum corpus habet: mentem fallacia uelat.

Memorat autem Plinius lib. 36. c. 5. simulacrum Cupidinis nudi in Pario Colonia Propõtidis, opus eximium Praxitelis. Sed & eundem nudum depingit Philostratus in Imaginib. Quãq̃ alio ea nuditas à plerisque refertur, vt uidere licet apud Alexandrum Aphrodiseum, aut quisquis is fuit, lib. Problem. primo, c. 85.

17 Hinc item ipsius mater Cupidinis Venus, scortorum præses & magistra, à statuarijs & sculptoribus nuda depingitur, vt videre licet apud Lucianum in eo libro, cui titulus Ἔρωτες: & memorat etiã Theodoritus Cyrenensis lib. 3. eius diuini operis, cui titulum fecit, Θεραπευτικὴ τῶν Ἑλληνικῶν παθημάτων, tanquam si dicas, Cura siue medela Gentilium affectionum. In qua re, ut ipse dicit, illam prostantibus in fornice meretricib. impudẽtiorẽ faciũt. Quis. n. vidit vnquam meretricem in foro stantem nudo corpe sine palla & zona? Et Arnobius aduersus Gẽtes, Disputationũ libr. 6. cum scribit, Ad libidinem concitat Venus nuda. Et alibi in eo. lib. Venus nuda & aperta depingitur, tanquam si illam dicas publicate & diuendere meritorij corporis formam. Idq; etiã uidere licet ex Venere Cnidia Lactãtij in Amorib. & Ausonii. Inter cæteros aũt Apelles pinxit Venerẽ nudã è mari exeũtẽ, quæ ob id Anadyomene, hoc est, emergẽs è mari dicta est: quo opere nihil absolutius fuit. Id autẽ sumpsere pictores à Poetis, qui & illam sæpissime nudam faciunt. Aut (quod tradit Fulgentius lib. 2. Mythologicõn) quòd nudos assectatores suos dimittat: aut quòd libidinis crimen nunquã ita sit celatum, quin tandem prodat: aut q̃ nudis maximè cõueniat: aut (q̃d iã diximus) nuditas ad libidinẽ puocet. Hic illud Ouidii in epistola Didus ad Aeneã:

Venus nuda.

Libidinis crimen tandem proditur.

-Quia mater Amorum
Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.

Et lib. 1. Amor. Eleg. 14.

Illis contulerim, quas quondam nuda Dione
Pingitur humenti sustinuisse manu.

Et lib. 3. de Arte amandi:

Nuda venus madidas exprimit imbre comas.

Illudq; Martialis li. 8. Epigram. in prin. ad librum suum.

Nuda recede Venus, non est tuus iste libellus.

Et illud quoque Apuleii Asini aurei libr. 10. Qualis fuit Venus, cum fuit uirgo, nudo & intecto corpore.

Sed & Priapus quoque, alter libidinis Deus, & quo membri pudendi magnitudo repræsentatur, nudus à Poetis ipsis effingitũ. Tibullus lib. 1. Ele. 4. ad ipsum Priapũ. 18

Priapus nudus.

Nudus & hyberna producis tempora brumæ,
Nudus & æstiui tempora sicca Canis.

Itẽ Virgilius, aut qsqs is fuit, in Priapeiis,

Talia cunq; puer, dominus florentis agelli,
Imposuit mensę, nude Priape tuæ.

At uero quantum è diuerso ipsa fœminarũ nudatio, uel quantulacũq; pudicorũ proborumq; uirorũ animos exasperet, aptè docet illud Ezech. 16. Vbera tua intumuerunt, & pilus tuus germinauit: nuda eras, & confusione plena. Et Esaiæ 20. Nudam & discalceatam, discoopertis natibus ad ignominiam Aegypti. & cap. 47. Nuda turpitudinẽ tuã, & discooperi humerum releua crura, &c. Et Threnorum Hiere. 4. Sed & Lamiæ nudauerũt mammam. Rursumq; 19

Nuditas membrorum muliebrium sacris litteris exosa

ſumq;:Inebriaberis,atq; nudaberis. Et Diuus ille Hieronymus, caſtorũ ſane caſtiſſimus,ſcribẽs ad Demetriadẽ de virginitate ſeruãda:Illa,ait,tibi ſit pulchra,illa amabilis,illa habẽda inter ſocias, quæ ſe neſcit eſſe pulchrã,quæ negligit formæ bonum, & procedens ad publicũ,nõ pectus,nõ collum denudat, nec pallio reuoluto ceruices aperit,ſed quæ celat faciẽ, & uix uno oculo,qui uiæ eſt neceſſarius,patente ingreditur.Propterea etiam eo nomine laudant à plurimis uirgines Patauinæ, quoniã nõ niſi operta facie, prodeunt in publicum. Nã & earũdẽ ſeueritas pudicitiaq; multis celebrantur,Ex quo illud Martialis lib. 11.

Patauinæ virgines operta facie in publicũ prodeunt.

Tu quoque nequitias noſtri: luſuſq; libelli
Uda puella leges,ſis Patauina licet.

Illudq; Plinij Cæcilij ad Iuniũ Mauricum lib.Epiſtolarũ 1,Habet auiam maternam Serranã Proculã, è municipio Patauino: noſti loci mores: Serrana tamen Patauinis quoque ſeueritatis exẽplum eſt. Laudantur & Chalcedoniæ mulieres, quæ ſi in alienos viros & magiſtratus potiſſimũ inciderẽt,dimidium faciei retegerẽt.Quę à uiduis coorta conſuetudo, in eas prorepſit, quæ & maritos haberent. Quod retulit Plutarchus in Problematis ca. 162. Qui mos multum placuit Ange.Aret. qui in §.1.col.1.Inſti.de pat.pote.ſcribit, mulieres debere incedere facie ſemioperta:qđ tẽporib.(ait)noſtris nõ obſeruant mulieres.

Chalcedoniæ dimidiũ faciei retegentes.

20 Perſarum uero legibus ſancitũ legimus apud Ioſeph.lib.11.Antiquitatum,c.9. ne mulieres extraneis uiris inſpiciendas ſe pberent.Apud Spartanos autem diu obſeruatũ legimus,vt aperta facie virgo, nupta verò cõuelata in publico viſeretur. Cuius etiam rationem reddebat Charilus, ſiue Charilaus (vtrunque autem legitur) ὅτι τὰς μὲν κόρας ἀνδρὰς ζητεῖν δεῖ, τὰς δὲ γυναῖκας σώζειν τοὺς ἔχοντας. Id eſt. Quoniam uirginibus viros ſibi q̃rere neceſſariũ ſit:mulierib. autẽ,quos cõpararint,cuſtodire. Autor Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis, Corinthii autem ſuas quoq; uirgines uelabãt, ut retulit Tertullianus in lib. de virginib.velãdis. Quo etiam loco tradit, Arabiæ fęminas non caput tantum, ſed faciẽ quoque ita totã tegere, ut uno oculo libero contentæ ſint dimidiã (vt ipſe loquit̃) frui lucem, Homerus lib.18.Odyſſeæ,ſcribit Penelopen,cùm è ginæceo.deſcenderet in eum locum, vbi proci degebant, genas ſubtilibus uelis texiſſe,ita ſcilicet vt ceteros aſpicere, ab illis autem aſpici non poſſet.

Perſarum ex de ea re. Spartanorũ in eadem re ſimes.

Corinthiorũ quoque. Arabũ itẽ. Penelope tectis genis e gynaceo deſcendit.

Ἄντα παρειάων σχομένη λιπαρὰ κρήδεμνα.

Quod & hodie fieri videmus à magnatũ vxoribus,cùm in vijs publicis incedunt.

21 Cornelius Tacitus de Poppea, alioquin impudica, loquens, libro 13. Rarus(inqt) in publicum egreſſus, idque velata parte oris,ne ſatiaret aſpectum, vel quia ſic decebat. Nam apud Romanos C. Sulpitius Gallus vxorem dimiſit, quòd eam capite aperto foris verſatã cognouerat. Lex enim (inquit)tibi meos tantùm præfiniuit oculos,quib. formam tuam approbes, & placere deſideres. His decoris inſtrumẽta cõpara, his eſto ſpecioſa. horum te certiori crede notitiæ: vlterior tui conſpectus ſupuacua irritatione accerſitus in ſuſpicione & crimine hæreat,neceſſe eſt. Autor Valerius lib.6.c.3. Diuus item Hieronymus (vt ad illum rurſus redeamus)in libello de ſuſpecto contubernio, Palliolum,inquit,interdum cadit,vt cãdidos nudet humeros, & quaſi videri noluerit,celat feſtina,quod volens detexerat. Idem ad Lætam de inſtitutione filiæ,ita de nuditate uirginum loquitur,vt nec ipſæ ſe nudas conſpicere debeant. Mihi(inquit)omnino in adulta uirgine lauacra diſplicent,quæ ſeipſam debet erubeſcere,& nudã videre non poſſe. Theano ueſtem aliquando induens, brachium fortè nudauit: & cum quidam dixiſſet, O pulchrũ cubitũ. At non publicum, inqt. Autor Clemens Alexandrinus libro quarto Stromaton:& ante illum Plutarchus in præceptis cõnubialibus,cap te trigeſimoſecundo,vbi hinc ſubdit,pudicæ mulieris ne cubitum quidem nudari oportere.

Poppea uelata facie incedebat. Romanorum

In fœminas quæ humeros detegũt.

Virgo ne ſe nudam conſpiciat. Theano.

22 Legimus Diuum Barnabam, cum alicubi uidiſſet fœminas nudas cum viris ludere,ita eam rem exhortuiſſe,vt illis diras imprecatus ſit: vnde & ſecuta eſt cõfeſtim templi ruina,quæmultos oppreſſit. Sed & in ſacris literis, Geneſ.24.c.ad fi. Rebecca cũ vidiſſet Iſaac,in occurſum eius p agros venientem, pallio ſe confeſtim operuit. Ioannes Damaſcenus in lib.Hæreſcõ,Adamianus commemorat ab Adamo neſcio quo dictos,qui nudi tam mares,quàm fęminæ,in vnum locum conueniebant, in eoque lectionum & precum officia, & quæuis alia ſacra perficiebant. Simulatam vero ſolitudinẽ, & caſtitatem, factasque nuptias probabant: ſuamque eccleſiam Paradiſum eſſe dicebant. Idem quoque propemodum de iiſdem refert Epiphanius Palæſtinus Eleuteropolites, aduerſus hæreſes libro 2.tom.1.ca.52.Diuus Ambroſius libro epiſtol.8.epiſtola 64.mirum in modum increpat Smagrium Veronenſem Epiſcopum,qui virginis accuſatæ ſtupri ſecreta genitalia inſpici iuſſerat ad deprehẽdenda libidinis ueſtigia q̃quã leges Pontificiæ id nulla ratione permittunt.Cæterum hanc mulierum nuditatẽ

Templi ruina ex nuditate mulierum. Rebecca occurrens Iſaac,pallio ſe operuit. Adamianorum hæreſis

Genitalia mulebria non inſ-

spicienda ad conuincendum stuprũ. trib. potissimum rationib. dānat Ant. Flor. in secunda parte, tit. 5. c. 1. in quarto gradu, vbi qui uolet, poterit legere.

23 *Feminas non nudādas ad deprehendā pubertatem.* Non abs re igitur antiquæ leges marem tantùm inspici nudum iusserunt, ut proin de cognosceretur, pubesne esset, an impubes: fœminas verò nudas ob id cōspici nō patiebantur; impudicum illud atque inde eorum iudicantes, vt est textus in l. vltima. C. quando curatores, uel tutores esse desinant. & in §. primo. Instit. quibus modis tu te. fini. *Platon. lex de ea re.* Cui non omnino dissimile est, qđ & Plato sanxit libro de legib⁹ vndecimo: *Feminas nō nisi feminis nudādas eē necesse est.* Conuenientiam (ait) ætatis ad nuptias, & contrà, iudex nudos omnino mares, nudas tantùm ad pubem vsque fœminas cō spiciens, iudicet. Sed ut ad nostras leges reuertamur, sane si fœminas aliquando nudas conspici oportet, leges ipsæ, & Canones à mulieribus, & ipsis honestis & probatæ fidei, inspici eas voluerunt, non à uiris. l. prima, in principio, & per totam ferme legem. ff. de ventre inspi. & in c. proposuisti. & cap. causam matrimonii. de probatio. & in cap. fraternitatis, & in c. vlti. extra de frig. & malefi. & facit tex. in ca. nec alia. ibi, manus obstetricum. 27. q. 1. idq; natura homines docuit, quæ vel in cadaverib. mortuorum, pudenda mulierum magis, quam uirorum, veluti de industria obtegit: virorum enim cadauera supina fluitare inspiciuntur, fœminarum prona, velu ti pudori defunctarum parcente natura, *Cadauera mulieris prona uirorum supina fluitã.* quod obseruauit Plinius lib. 7. c. 17. & Solinus cap. 5. in fi. Quāquam huius rei alia quoque, eaque naturalis, ratio reddi potest, quod scilicet mulierũ antica sint posticis longè ponderosiora, respectu vteri, & mammarum: & contrà in maribus.

24 *Deas castas nudas se cōspici, moleste ferre.* Denique legimus, Deas castitatis præsides, ægerrimè tulisse, si quando eas nudas a uiris, etiam imprudentibus, inspici contigerit: neque id impunitum reliquisse. *Tiresias oculis captus, quod Palladem nudam conspexisset.* Nam cum se Pallas aliquādo & Chariclo in Heliconia Hippocrene nudæ per æstũ lauarent, ac tum fortuito Tiresias venator ad eum fontem sitiens accessisset, Palladem imprudens nudam conspicatus, statim oculis captus est, vt pulchre descripsit *Actæon in ceruum mutatus, quum Dianam nudam uidisset.* Callimachus in eo Hymno, cui titulum fecit, εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος, id est, in lauacra Palladis: & Nonnus, & Propertius; quibus locis statim citabimus. Quāquam alii aliò referunt cæcitatem illam Tiresiæ, ut nos quoque dicemus in nona lege connubiali, numero 115. incipiente, nec mirum. Actæon quoque, cùm etiam inter uenandum forte fortuna Dianam in fonte nudam conspexisset, eiusdem indignatione in ceruum cōmutatus est, & a suis canib. discerptus: ut latè recensuit Ouidius libro tertio Metamorpho. Et transeunter libro secundo Tristium, ubi ita scribit:

Inscius Actæon vidit sine veste Dianam:
Præda suis canibus non minus ille fuit.

Silius libro duodecimo, Pausanias libro nono, Claudianus in Rufinum, Arnobius aduersus gētes libro tertio, & ante hos Callimachus, vbi suprà. Nonnus autem Poeta Græcus libro Dionysiacon quinto, facit Actæonem hæc exclamantem:

Ὄλβιε Τειρεσία σὺ μὲν ἔδρακες ἐκτὸς ὀλέθρου
Γυμνὸν ἀναιμωτὶ οἰκτήρμονος εἶδος Ἀθήνης
Ζώεις σῶν βλεφάρων ὀλέσας φάος. ἡμετέρων δὲ
Ὀφθαλμῶν ὁμόζυγα νόον μετέθηκεν Ἀθήνη.

Quorum hic sensus est prope ad uerbũ:

Felix Tiresia, tu quidem uidisti sine cura perniciem
Nudam inuitæ misericordis formam Palladis.
Viuis tuorum oculorum perdito lumine: nostrorũ autẽ
Oculorum splendorem cum mente commutauit Pallas.

Ex quibus & illud Propertij lib. 4.

Parce oculis hospes, lucoq; abscede verendo:
Cede, agedum, & tuta lumina linque fuga.
Interdicta viris metuenda lege piatur,
Quæ se summota vindicat ara casa.
Magnam Tiresias aspexit Pallada vates,
Fortia dum posita Gorgone membra lauat.

Et cætera quæ sequuntur. Quanquam aliæ causæ cæcitatis Actæonis afferantur à Diodoro libro quinto, & à Pausania libro nono, & à Fulgentio ex Anaximene.

Tradit & Lactantius libro secundo, qui de origine erroris inscribit, ca. 17. Iunonẽ nudata in sacrilegos sese vindicasse, Apud Homerũ lib. 5. Odysseæ, Leucothea Dea marina, cũ Vlissi naufrago vittas immortales dedisset, quibus sub pectore extensis nataret, iussit eum, cum terram attigisset, easdem iacere in pontum, subiunxitque: 25 *Iuno nudatã se uindicã. uit. Leucothea nudam se uideri noluit.*

Αὐτὸς δ' ἀπὸ νόσφι τραπέσθαι.

Id est,

Ipse autem seorsum te uerte.

Ne uidelicet ipse eam nudam à tergo inspiceret.

Et hinc quoq; illud Virgilianum in Pharmaceutria,

Transq; caput iace, ne respexeris.

Quem locum enarrās Seruius, Nolunt. n. ait, se videri numina. Vnde & illud Ioannis Secundi de Cnidia Venere.

Non te Praxiteles uidit Dea magna, nec est fas
Cernere conspicuas, & sine ueste deas.

Porrò alio spectat, quod prisci illi Gratias nudas pingebant, vt Horat. lib. 3. Car. Ode 19.

--Tres probibet suprà.
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis iuncta sororibus.

Et iterum lib. 4. Ode 7.

Gratia cum nymphis geminisq; sororibus audet

Ducere

Ducere nuda choros.

Prouerbiū. Ex quo vetus illud adagiū, αἱ χάριτες γυμναί, ne scilicet quid inter amicos fictum, fucatum, tectum, verum nuda simpliciaq; sint omnia, quemadmodum Gratiæ sunt sine dolo, sine fraude, sine aliquo velamine, vt tradit Acron in locum illum priorem Horatij. Quanquàm id aliò referat Fulgētius lib. 5. Mythologicarū, & Cornutus, aut (ut alij vocāt) Phornutus ī li. de Natura Deor. Cæterùm ne illud omittam, scribit Pausanias in Bœoticis, antiquissimos illos sculptores atque pictores Gratias non nudas, sed vestibus indutas expressisse: idque probat multis antiquissimis earum statuis & picturis. Quo verò primū autore nudæ scalptæ aut depictæ fuerint, fatetur se ignorare. Scio autem illum alibi, scilicet in Eliacis, tradidisse ipsas Gratias Veneri potissimū ex Dijs esse familiares: ideoque unam illarum rosam tenere, alteram myrti ramum quorum vtrumque Veneri sacrum est: qđ fortassis artificibus ansam præbuit, ut nudas eas exprimerent.

27 Nec interim in hac tractatione nuditatis Dearum, illud omittendum ducimus, quod Artemidorus Daldianus libr. de Sōniorum interpretatione ij. capi. 35. scriptū reliquit, ne in somnis quidem vlli conducere, Dianam, aut eius imaginem nudam conspicere. Nec quod idem eo. li. c. 42. tradit, Venerem in somnis uisam bonam iudicari, si infernas partes vsq; ad zonam uelatam habeat: totam autem nudam solis meretricibus bonam esse, & quæstus significatiuā: ad reliqua autē confusionē significare. Id quod dicit à se obseruatū fuisse.

Dianam nudam videre in somnis, quid significet.

28 Proinde non rectè fortassis plerisq; videbitur cōsuluisse, vir alioquin doctissimus, autorq; grauissimus Fran. Aret. consi. 142. ex facto proponit, quòd illustris, in tertio, & iterum in quarto dubio eiusdem con. cùm omnibus neruis contendit probare, Franciscum Sfortiam ducem Mediolani iure petijsse, ut Dorothea filia Ludouici Marchionis Mantuæ, Galeatio ipsius Ducis filio desponsata, nuda a quibusdā Medicis à se missis conspiceretur, vt hinc detegeretur si qua puellæ esset deformitas: contrà Ludouicum hoc ipsum iniuria recusasse, sed tantùm filiam obtulisse videndā, cotta (sic enim appellat) quam ad eam Galeatius ipse miserat, coopertam. Cuius tamen consilium probat Philipp. Deci. in d. c. proposuisti. in ij. no. An tamē bene vterque senserit, aliorum sit iudicium.

Venerem item.

Fracisc. re. con. ex c. pensum.

29 Ego verò scio, Platonem ab Eusebio li. 3. de præpar. euang. c. 22. & Theodorito lib. de legibus, qui nonus est eorū, quos de curatione gentilium affectionum elegantissimè scripsit, alijsque ecclesiasticis scriptoribus fuisse repræhensum, ꝙ in libris de repub. atque de legibus, iusserit mulieres nō solùm iuuenes, sed etiam anus, in gymnasijs nudas cum viris luctari, adolescētulas nudas cursu & equis certare, & in solennitatibus eas quoq; nudas cum nudis iuuenibus tripudijs salire, sicuti suprà diximus. 60

Plato reprehēsus de mulierum nuditate.

Quæ omnia hausisse videtur Plato ex legibus, politicisque constitutionibus Lycurgi Lacedæmonij, qui eadē fermè instituit, Xenophon in Lacedæmoniorū repub. & commemorauit Propertius libr. Eleg. 3. illis versibus,

Lycurgus fęminas nudas exerceri iussit.

Multa tuę Spartæ miramur, &c.

Et Pelignus uates, quo loco describit raptā à Theseo Hælenam, in Epistola Paridis ad eandem Helenam:

More tuæ gentis nitida dum nuda palæstra.
Ludis, & es nudis fœmina mista uiris.

Et Plutarchus in vita ipsius Lycurgi, & in Apophthegmatis Laconicis, vbi & hoc Lycurgi institutum à quibusdam fuisse repręhensum tradit. Ab hac autem mulierum Laconicarum nuditate, & quia etiam illis pinnæ virginalis tunicæ non erant cōsutæ ab inferiori parte, sed aperiebantur, simulque totum femur, cùm incederent, nudabatur, eas φαινομηρίδας appellabat Ibicus, à patentibus scilicet femoribus, vti etiam memorat Pollux libro 7. Onomasti ci, capit. 13. & ἀνδρομανεῖς Euripides quod viros ob id in libidinem furere facerent, vt & retulit Plutarchus ī Lycurgi, ac Numæ Pōpilij comparatione: vbi & citat Sophoclē hunc morem Laconicarum mulierum apertè describentem.

Lacenæ mulieres φαινομηρίδες & ἀνδρομανεῖς.

Καὶ τὰν νεοργὸν ἄστ' ἄς ἔλος χιτὼν
Θυραῖον ἀμφὶ μηρὸν, πλύσσεται Ἑρμιόναν.

Cui addere potes & illud Euripidis in Andromache.

Οὐδ' ἂν εἰ βούλοιτό τις
Σώφρων γένοιτο Σπαρτιατίδων κόρη,
Αἳ ξὺν νέοισιν ἐξερημοῦσαι δόμους.
Γυμνοῖσι μηροῖς, καὶ πέπλοις ἀνειμένοις
Δρόμους, παλαίστρας τ' οὐκ ἀναχέτους ἐμοὶ
Κοινὰς ἔχουσι. κᾆτα θαυμάζειν χρεὼν
Εἰ μὴ γυναῖκας σώφρονας παιδεύετε;

Id est, ad verbum:

Neque si velit quæpiam
Casta esse, queat Spartana puella:
Quæ cum iuuenibus relinquentes domos,
Nudis femoribus, & tunicis dissolutis,
Cursus Palæstrasq; non tolerabiles mihi
Communes habent: & tamen admirabile uidetur,
Si non castas mulieres educatis?

Huc quoque spectare videtur illud Martiā lis libro primo Epigram. 35.

—Aut libidinosæ
Ledæas Lacedęmonis palestras.

Et

30 Et in hanc sententiam Diuus Chrysostomus Homilia in Matthæum 6. multis inuehitur in mimos, aliosq; huiusmodi ludos atque spectacula, quibus producűtur mulieres nudæ, veluti maxima libidinis incitamenta: eosq; mille mortibus dignos pronuntiat, q hæc faciunt, Id quod dicit, quoniam apud Romanos nudæ in scenam prodibant: quod vel ex hoc intelliges, qđ scribit Valerius Maximus li. 2. c. 5. Catone (inquit) ludos Florales, quos Messius Aedilis faciebat, spectante, populus, vt mimæ nudarentur, postulare erubuit: quod cùm à quibusdã cognouisset, discessit à theatro, ne præsentia sua spectaculi cõsuetudinem impediret. Ex quibus & illud quoque intelligis, id fuisse uiris sanctis & seueris non admodũ honestum, & cæteris non impudẽdum, etiamsi mos regionis id pmittat.

Nudæ fœminæ in scenã prodibant apud Romanos.

31 Tiberius Imperator Ro. voluptatis libidinisque assertor impotentissimus, ob id à Suetonio taxatur, quòd nudis aliquando puellis ministrantibus cœnauerit. Sed & Heliogabalus ille quoque Ro. Imperator, omnium (vt verbis Apulei utar) bipedum nequissimus, ab Historicis insectatur, q fœminis nudis currum suum trahentibus, nudus & ipse in publicum sæpe prodierit, ut in eius vita Lãpridius retulit. Clearchus quoque Anaxarchum carpit, quod ei nuda puella ministrabat. Timæus & Theopompus apud Athæneum tradidere, apud Tyrrhenos in conuiuijs, & epularum apparatibus uirgines nudatis corporibus ministrare solitas conuiuis discumbentibus. Sed & eas pudore deposito ĩ gymnasijs publicis & palęstris nudas exerceri solitas. Neque enim apud eos turpe ducebãt nudas fœminas vulgò conspici. Clearchus autem in 4. uitarum commentario, apud eundẽ Athæneum, scribit, quòd cùm Tarentini Carbinam Iapygum urbem vi expugnassent, illorum filias, quæ ad templa τῶν Καρβινῶν confugerant, ijsdem in locis, sacratisq; Deorum ædibus denudatas, omnium libidini obnoxias, per totũ diem exposuerunt quæ res adeò hominibus dijsque ingrata fuit, ut eos omnes, qui hoc facinus patrauerãt fulguribus statim ac fulminibus obrutos fuisse constet. Illud quoque ab antiquis non sine uituperio scriptum est, uirgines in Peloponeso discinctas, & absque tunicis esse consueuisse, tantùm pallio tectas, utrinque fenestrato: per quod patebant nuda corpora. Ex quo φαινομηρίζειν, vice prouerbij dictum aduersus eos, qui corpore nudato incedebant:

Tib. nudis puellis ministrantibus cœnabat.

Heliogab nudus nudis fœminis currus trahentibus incedebat.

Anaxarcho ministrabãt nudę puellę.

Tyrrhenis quoque.

Tarẽtini fulmine icti, q nudas fœminas libidini expositas

Peloponen. virgines discinctę pallio fenestrato.

32 Nec intempestiuũ erit historiam à Plutarcho in lib. de claris mulieribus, ca. 2. relatam, hoc in loco depingere, ex qua agnosces naturam hũc pudorem etiam insanis mulieribus ingenuisse, vt nuditatem maximè abhorreant. Nam ignota, vt ait, causa, quam alij ad aeris intemperantiam corruptionemque quandam, alij ad terrarũ pestilentem halitum referebãt, Milesiæ virgines ad insaniam omnes conuersæ in vehemens mentis desiderium adeò compulsæ fuisse dicuntur, vt per omnes propè domos tota passim vrbe laqueo se suspenderent: ad id enim maximè, & non aliud ferè mortis genus eas impulsas. Luctuosum igitur & turpe pendentium virginum spectaculum Mileti quotidie cernebatur: cui pesti nullum penitus afferri efficax remedium poterat. Nec enim maiorum monita, nec parentum preces, & lacrymæ quicquam proderant: indiesque id malum excrescere videbatur, vt nõ humanis id amplius causis, sed Deorum potius indignationi omnes constanter adscriberent. donec prudẽtis cuiuspiam viri & rerum vsu periti admonitu, Mileliorum Senatus decreuit, vt quæ suspendio post hac se conficerent, virgines omnes nudato corpore p medium forum palàm efferrentur: eoque edicto promulgato confestim hãc labem cessauisse: adeò enim illas eo decreto publicato animis concidisse, sic turpitudinis illius phantasia õterritas fuisse, vt nulla postmodum id malum attentarit: tantũ apud ingenuos animos pudoris existimationisque vis valuit, vt quas antea, quò minùs sibi manus afferrent, terribilium (ut aiunt) extremũ nõ absterruit mors; iidem huius turpitudinis iniecta opinio, à pposito tam citò dimouere potuerit. Aliter autem hãc historiã refert Polyænus libro octauo Stratagematon.

Milesiarum virginũ insania.

Laudatur ab eodem Plutarcho in eo ipso li. de claris mulieribus, ca. 15. Micca filia Aristodemi Elienssium tyranni, quod moribũda Megistonẽ rogauit, ne se post mortem turpiter nudatam iacere pateretur. Et à Iustino ad calcem lib. 14. Olympias mater Alexandri, quod expirãs capillis & veste crura contexit, ne quid posset in corpore eius indecorum uideri. Idemq; de Polyxena scribit Euripides in Hecuba:

Micca rogat nè mortua nudata iaceat.

Olympias moriens capillis crura texit.

Polyxena.

Η῾ δὲ θνήσκουσ᾽ ὅμως
Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχημόνως πεσεῖν
Κρύπτειν θ᾽ ἃ κρύπτειν ὄμματ᾽ ἀρσένων χρεών.

At illa iam moriens tamen
Multùm prouidit, vt honestè caderet,
Celaretq;, quę celare oculos uirorum oportet.

Cuius quidem sententiæ meminit Clemẽs Alexandrinus libr. Stromaton 2. & Plinius Iunior lib. epistolarum 4. ad Minutianum ubi & eo quoque nomine laudat Corneliam Vestalium maximam, quòd cùm in-

cestus

cessus iniustè damnata in subterraneū cubiculum demitteretur, hæsissetque descendenti stola, vertit se ac recollegit. Meminit item eius sentētiæ Lucianus in Encomio Demosthenis: eamq; Ouidius lib. 13. Metā vbi ipsius Pollixenæ immolationē describit, ita traducit:

Tunc quoque cura fuit partes uelare pudendas,
Cùm caderet, castiq; decus seruare pudoris.

Lucretia. Sed & idē li. 2. Fastorū de Lucretia loquēs:

Tunc quoque iam moriens, ne non procumbat honestè,
Respicit: hæc etiam cura cadentis erat.

Cæsar moriens prouidit, ut honestè caderet.

34 Quid? quòd & id quoque viris laudi datum est. Vnde & Suetonius de Cæsare, Nā vt animaduertit (ait) vndique se strictis pugionibus peti, toga caput obuoluit, simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quò honestiùs caderet, etiam inferioris parte corporis velata. Quod & Valerius Maximus tradidit li. 4. c. 5. Nam & in viris quoque nuditas habet aliquid pudoris & verecundiæ, præsertim verò pudēdorum, quæ & hinc id nomen accepisse vidētur.

Nuditas in viris quoq; habet aliqd pudoris.

Ada & Eua erubuerunt se nudos esse.

Nam & Adam ille protoplastus, sicut & Eua omnium parens, cùm ante peccatum non erubescerent, quòd nudi essent; post peccatum cùm se agnouissent esse nudos, præ verecundia consuerunt folia ficus & fecerunt sibi perizomata, id est, succinctoria, & ut verbo Varronis vtar, suffibula, ut scribit Gene. 3. Sic & Vlysses apud Homerum lib. Odysseæ 6. cùm nudus esset è mari elapsus, ramo frondenti sibi pudēda cooperuit, sicque Nausicaæ Alcinoi filiæ apparuit:

Vlysses nudus ramo pudenda operuit.

Ἐκ πυκινῆς δ' ὕλης πτόρθον κλάσε χειρὶ παχείῃ
φύλλων ὡς ῥύσαιτο περὶ χροῒ μήδεα φωτός.

Ex quo Virgilius, aut quisquis est in Priapeijs, illud deprompsit,

Huius & Alcinoi mirata est filia membrum
Frondenti ramo uix potuisse tegi.

Plutarchus in Catone Censorio scribit, cū Romanorum quibusdam vitio dedisse, quod generi vnà cum soceris balneum ingrederentur: propterea quòd membrorum nudationem inspectantibus illis sine dedecore fieri posse non putabat. Ante Plutarchū Cicero libr. 1. Officiorum: Nostro quidem more cum parentibus puberes filij, cum soceris quidem generi non lauantur. Subdit autem Plutarchus, Romanos, postquā à Græcis nudari didicissent, ipsos deinde Græcos, vt id cum vxoribus vsurparent, docuisse.

Noe ebrij nuditas derisa.

35 Sed ùt redeamus ad sacras literas, cùm Noe inebriatus esset, iaceretq; nudatus in tabernaculo, Cam cæteris fratribus, veluti subsannans, nuntiauit. At verò illi confestim pallio verenda patris operuērunt. Pater autem è vino & somno expergefactus, postquam hæc resciuit, Cam maledixit: cæteris fratribus cōtrà benedixit. Herodotus li. 1. scribit apud Lydos: cæterosq; ferè Barbaros magno probro esse, etiam virum cōspici nudum. Socrates historicus ecclesiasticus in tripertita historia li. 1. c. 11. tradit quòd cū Ammonius Aegyptius, & Theodorus eius discipulus, aliquando vellēt fluuium transire, iussisse Ammonium, ne alter alterum nudum conspiceret, Theodorum abire: cumque senior se quoque ipsum erubesceret nudum intueri, repēte diuina virtute translatum esse ad vlteriorem ripā.

Lidis pbrū est nudū conspici.

Ammon erubuit nudum se conspici.

Sed & Dionysius Halicarnasseus li. Antiquitatum Ro. 7. non admodum probat uirorum corpora nudari in Olympijs, alijsque certaminibus. Primumque omnium Acanthum Lacedæmonium hunc nudādi corporis morem aduexisse decimaqnta Olympiade, cùm anteà pudori sibi ducerent Græci omnes nuda in certaminibus apparere corpora: quod probat Homeri autoritate, qui lib. 23. Iliados, facit Epeum & Euryalum in funere Patrocli cinctos in certamen descendere: 36

Hacāth. pri. aduexit morem nudādi corp in certaminib.

Homeri tempore luctaturi se accingebant.

Τῷ δὲ ζωσαμένω βήτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.

Et paulò pòst Aiacem & Vlyssem.

Ζωσαμένω δ' ἄρα τώγε βήτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.

Et li. 18. Odysseæ, quo loco describit certamen ipsius Vlyssis & Iri, hæc scribit:

Ὣς ἔφαθ', οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπῄνεον. αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
Ζώσατο καὶ ῥάκεσιν περὶ μήδεα.

Quibus significatur Vlyssem cinxisse se pānis circum genitalia. Et lib. 6. Odysseæ, Vlyssem ipsum, cùm se lauare vellet in fluuio, ancillis Nausicaæ iussisse, vt procul abessent. Erubescere.n. corā illis se nudare corpus:

Ἀμφίπολοι στῆθ' οὕτω ἀπόπροθεν, ὄφρ' ἐγὼ αὐτὸς
Ἅλμην ὤμοιιν ἀπολούσομαι, ἀμφὶ δ' ἐλαίῳ
Χρίσομαι. ἦ γὰρ δηρὸν ἀπὸ χροός ἐστιν ἀλοιφή.
Ἄντην δ' οὐκ ἂν ἐγώγε λοέσομαι. αἰδέομαι γὰρ
Γυμνοῦσθαι κούρῃσιν ἐϋπλοκάμοισι μετελθών.

Sed quod de certaminibus dictum est, illum morem nudandi corpora hinc fluxisse tradit Pausanias lib. 5. quo Messenica describit, quòd cùm Olympiæ lata lex esset, mulieres ad illud certamē accedere ac debere, pœnaque præuaricantibus constituta, vt è Typeo monte prærupto deijcerentur, quæ huiusmodi certamen ingressa depræhenderetur, ac Callipatera, nonnullis Pherenice dicta, marito mortuo pugilis habitu in id descendere ausa fuisset, Pisirrhodoque filio certaminis victoriam adepto, lætitia gestiens sepes claustraque, quibus athletæ concludebantur, transilire conaretur, nudata corporis parte, qua sexus discernitur, fœminam se esse detexit. Qua re cognita, illam quidē patri, ac fratribus, filioque Olympionicis condonarunt: at legem 37

Nudādi corpora in certaminibus unde mos fluxerit.

Callipatera pugielis habitu in certamen descē.

legem nouam ſanxerūt, vt deinceps athletæ nudi ad id certamen accederent. Hanc tamen historiã recenſens Tzetzes Histor. Chiliad. 1.c.23.fœminam hanc Ariſtopatiram vocat,& filium Piſirothion: vti etiã facit Pindari interpres. Nonnulli quoque hanc nuditatem inde manaſſe dicunt, qđ cùm antiquis cōſuetum fuiſſet ſubligaria ferre circa pudēda in gymnaſijs, Orſito Lacedæmonio certanti ſoluta fibula dolorē incuſſerit: vnde deinde lex eſt cōſtituta, ut nudarentur.

38 Illud autem Aeneæ quoq; temporibus factitatum fuiſſe, vt nudarētur in certaminibus, ſatis probat illud Virgilij, libr.3. Aeneidos,

Exercent patrias oleo labente palæſtras
Nudati ſocij,

Lupercalia. Nudæ fœminæ in Lupercalibus.

Sed quis æquis oculis videre nunc ac ferre poſſet Lupercalia illa, quibus mares & fœminæ per templum vrbemque certatim, Lycæum neſcio quod carmen canentes, nudi procedebant? Fœminæq; ſe nudas de induſtria verberãdas pelliculis offerebāt, vt conciperent: vti videre licet ex Ouid. lib. 2. Faſtorum, Plutarcho in vita Cæſaris, & Marci Antonij,& alijs pleriſque. Ex quo & illud Virgilij, lib.8. Aeneidos:

Hinc exultantes Salios nudosq; Lupercos.

Vbi & id Seruius declarat.
Item illud Martialis lib.1. Epigram. 108.

Nudam te ſtatuet tuus Lupercus.

Verùm vt ad fœminas, à quibus initiū huius noſtræ legis cœpit, redeamus, finemque huic tandem loco imponamus, illud feminas ipſas monemus, vt ſi qua in eis ſit occulta deformitas, ei certè cui nubere velint, non re quidem, id eſt corporis nudatione, ſed verbis adaperiant, ꝓpter eã maximè rationē, quæ à nobis dicta eſt, cum de viris in huius capitis initio loqueremur. Ideoq; & hanc legem vtrique ſtatuemus:

Quarta lex Connubialis.

SVAM QVISQVE DEFORMITATEM FVTVRO MARITO, AVT VXORI DETEGITO. NE TAMEN SE PROPTEREA, PRAESERTIM FOEMINA, NVDATO.

IN QVINTAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE PARS QVINTA.

1 ACTENVS de forma,& ijs q̃ ad formam attinent, abundanter, affatim, aut veriùs ſuperfluenter diximus. Nūc ad id maturè accedendum eſt, qđ ſtatim poſt primam legē diximus: eos videlicet maritalem poteſtatē dote atque etiam nobilitate commutare, qui vxores opibus, genere, aut alias ſuperiores ſe ducunt. Nam, vt ſcribit Ariſtoteles Ethicorū 8. cap. 10. Dominantur vxores propter amplitudinem patrimonij. Cui finitimū eſt, quod Demenæus ſenex Plautinus in Aſinaria dolenter pronunciat:

Vxores viris dominantur ob dotē vel nobilitatem.

Argentum accepi, dote imperium vendidi.

Et in eadem fabula Attemona,

Faxo (inquit) vt ſcias,
Quid periclí ſit, dotatæ mulieri conuicium dicere.

Et apud eundem in Aulularia Megadorus ſenex aſſerit dotes dapſiles in ſeruitutē viros redigere. Et alibi in eadem fabula ille idem, cum multas incommoditates, ſumptuſque intolerabiles, qui ex magnis dotibus proueniunt, enarraſſet, tandem in hęc uerba concludit:

Dotes adpsiles.

Dotatæ maſtant & malo & damno viros.

Et in Moſtellaria Simo & ipſe ſenex:

Si quis domi dotatam vxorem habet, male.

Rurſum & alius ſenex in ea fabula, q̃ Menæhmi inſcribitur:

Credo (ait)
Cum viro litigium natum eſſe aliquod: ita iſtæ ſolent, quæ viros
Subſeruire ſibi poſtulant, fretæ dote feroces.

Cui concinit illud Ouidianum lib.2. de Arte amandi,

Dos eſt vxoria lites.

Sed & alius ſenex Periplectomenus in Milite eiuſdem Plauti:

Nam mihi uirtute Deum dicã, propter diuitias datas
Licuit uxorem dotatam genere ſummo ducere:
Sed nolo mihi oblatratricem in ædes introducere.

Quibus & germanum eſt illud alterius 2
cuiuſpiam ſenis in Plotio Menãdri, apud Gelium lib.2. ca.23.

De eadē re.

Ἐπ' ἀμφοτέρας ἣν ἐπίκληρος ἡ μέλλουσα καθευδήσειν.

Id eſt,

In aurem utramque quandoquidem dotata eſt, cūbet.

Et paulò infrà.

Οἴμοι Κρωβύλην λαβεῖν ἐμέ, καὶ δέκα τάλαντα
Γύναιον οὖσα πηχέως, εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα
Εἴτως ἀνυπόστατον.

Me miserum, qui Creobulam duxi, & talenta decem,
Nanam mulierculam, cubitalem, cuius superbia
Adeò intolerabilis est.

In aurem vtranq; dormire. Dicit autem, In aurem vtranque dormiet quoniam vxor pauper, & ob id morigera, viro semper faciem aduersam, non auersam, in lecto habet. Diues autem, quæ non adeò maritum metuit, & reueretur, modò aduersam, modò auersam, prout ei libitũ fuerit, faciem habet: & sic in vtranque aurẽ liberè dormit. Id enim significat in aurem vtranque dormire: vt videre est apud Terentium in Heautontimorumeno.

Ademptum tibi iam faxo omnem metum,
In aurem vtranque otiosè vt dormias.

3 Idem autem Menander, vt ad eũ reuertamur, apud Stobæum Serm. 67.

Ὅταν πένης ὤν, καὶ γαμεῖν τις ἑλόμενος,
Τὰ μετὰ γυναικὸς ἐπιδέχηται χρήματα,
Αὑτὸν δίδωσιν, οὐκ ἐκείνην λαμβάνει.

Si quis pauper nuptias instituerit,
Et allatas ab vxore pecunias acceperit,
Hic dat seipsum, non illam ducit,

Sed & idem apud eundem Serm. 70.

Ὅστις γυναῖκ' ἐπίκληρον ἐπιθυμεῖ λαβεῖν
Πλουτοῦσαν, ἤτοι μῆνιν ἐκτίνει θεῶν,
Ἢ βούλετ' ἀτυχεῖν μακάριος καλούμενος. Id est:

Quisquis vxorem vnicam hæredem cupit adsciscere
Diuitem, is vel iratis pœnam luit Dijs,
Vel infelix esse vult, sub nomine fortunati.

Alter Poeta Græcus Antiphanes apud ipsum Stobæum in eodem loco:

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν βαρύτερον τῶν φορτίων
Ὄντως γυναικὸς προῖκα πολλὴν φερούσης.

Haud ullum est onus grauius
Reuera, quàm vxor dotem ferens copiosam.

Et Euripides in Menalippe apud eundem, eodem quoque Sermone 68.

Ὅσοι γαμοῦσι δ' ἢ γένει κρείσσους γάμους,
Ἢ πολλὰ χρήματ', οὐκ ἐπίστανται γαμεῖν,
Τὰ τῆς γυναικὸς γὰρ κρατοῦντ' ἐν δώμασι
Δουλοῖ τὸν ἄνδρα, κοὐκέτι ἐστ' ἐλεύθερος.

Quicunq; nuptias aut genere præstantiores contrahunt,
Aut multarum opum gratia vxorem ducere nesciũt.
Vxor enim imperans domi
Subijcit maritum, ita vt amplius non sit liber.

Et alia multa in hanc sententiam reperies apud ipsum Stobæum, illo ipso Ser. 68. ex Musonio, & alijs, vt ibi videre poteris.

4 *De eadẽ re, ex latinis autoribus. Ancillari quid.* Sed vt iterum redeamus ad Latinos, huc quoque vergit, quod non semel apud Nonium Marcellum Titinnius, aut vt alij appellant, Ticinius, Poeta antiquissimus, in Prælio ait: Verùm enim dotibus deliniti, vltro etiam vxoribus ancillantur, id est, vt idem Marcellus interpretatur, seruiũt. Ad quam item sententiam referendum est illud Epigrammatarij Poetæ ad Priscum li. 8. quod depromptum ex ipso Menãdro nõnulli volunt,

Vxorem quære locupletem ducere nolim,
Quæritis? vxori nubere nolo meæ.

Nubere fœminarũ, Ducere virorũ. Nam dicit nubere virum vxori locupleti, quoniam Nubere, propriè priuatimque fœminarum est, sicut Ducere virorum, vt scribit Caper vetustissimus Grammaticus in libro de Ortographia & Latinitate verborum, & palàm insinuat illud Ouidij libro 9. Metamorph.

Pronuba quid Iuno? quid ad hæc Hymenæe venitis,
Sacra? quibus qui ducat, abest, vbi nubimus ambæ.

Nubere tamen interdum de viris dicitur. Et probatur etiam apertissimè in §. j. versi. vnde quæsitum est. Insti. de nup. & in l. 2. §. 1. ff. de in ius voc. Licet etiã (vt hoc in trãscursu dicam) Nubere interdum de viris dicatur, vt videre licet apud Festum ex Pomponio in Pannuceatis. Et ita quoque vsus est Cornelius Tacitus libr. 15. cùm scribit de Nerone: Ipse per licita atque illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quò corruptior ageret, nisi paucos post dies vni ex illo contaminatorum grege, cui nomen Pythagoræ fuit, in modum solẽnium coniugiorum denupsisset. Et Suetonius de eodem: Cui etiam, sicut ipsi Sporus, ita denupsit. Et Iuuenalis,

--Quid quæris? nubit amicus.

Ducere etiã de fœminis interdum. Et è nostris quoque voluit Bald. in l. cùm testator. C. de testa. manum. Sicut è diuerso nonnunquam de fœminis Ducere dicitur, vt in l. si ignorans. C. solu. matri. vbi & id not. Bald. Igitur Martialis (vt ad eam reuertamur) voluit intelligere, eos fungi uice & officio mulierum, potiùs quàm uirorum, qui locupletes vxores accipiunt. Itaque subdit:

Inferior matrona suo sit, Prisce, marito.
Non aliter fiunt fœmina, uirq; pares.

De eadẽ re. Neque dissimile est, quod scribit Iuuenalis Satyra 6. 5

Intolerabilius nihil est, quàm fœmina diues.

Quod citat è nostris Lucas Pen. in l. 1. col. 1. in fi. C. de mulie. & in quo loco, libr. 10. Et rursus idem Iuuenalis in eadem Satyra:

--Veniunt à dote sagittæ: [illegible]
Libertas emitur. --

Et huc quoq; pertinet illud Silij Bassi apud Senecam in 6. controuersia, libr. 2. Omnes vxores diuites seruitutem exigũt: crede mihi, volet regnare in suis diuitijs. Et paulò inferiùs: Multi duxere sine dotibus vxorẽ: quidam dictas non accepere dotes: quidã autem emptis contenti fuere mãcipijs, & cùm possent accipere diuitias, emere, quibus libertatem darent, maluerunt, quã suã vendere. Et in eadem controuersia, Aelius Fuscus pater, Insolens (inquit) malũ est beata uxor, cùm immensum pondus auri orba attulerit, cũ pecunia areas nostras onerauerit, qd aliud, quàm beatè seruiemus?

Alter

Alter Declamator Quintilianus tuus, Declamatione 301. Tu tamen quid circũscriptione ista perdidisti? Vxorem non habes locupletem: nihil enim magis, quàm pecuniam desideras. At te dignum, qui duceres parem: tunc scires, quæ discordiæ, quæ contentiones, quàm frequens mentio dotis, quàm erecta ex æquo ceruix. Vtique in his tuis delicijs, in his cupiditatibus liceret amare aliquam ancillam, deperire aliquã ministrarum. Nunc habes vxorẽ non ambitiosam, non exacturam comitatus, sed q̃ tota ex tuo vultu pendeat. Sed & Seneca ipse de remedijs fortuitorum ad Gallionẽ: ei qui conquerebatur bonam vxorem se amisisse, Iuuenies (inquit) si nihil quæris, nisi bonam, dummodo ne imagines, proauosque respexeris, nec patrimonium, cui iam ipsa nobilitas cessit.

6 Huc quoque respicit Plutarchus, qui in eo libello, quem de liberis educandis scripsit, monens parentes, vti liberis suis vxores despondeant, quæ nec multò nobiliores, nec ditiores sint. Prudenter enim dici prouerbio τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα. Id est, æqualem tibi mulierem inquire. Nam qui se ipsis lõge ampliores cupiunt vxores, non eorum maritos, verùm dotis mancipia fecisse se nesciunt. Quin Anaxandrides, & ipse Græcus autor, dicebat apud Stobæũ Serm. 66. — *De eadẽ re.*

Ἀνὴρ πένης ὢν, τὴν γυναῖκα χρήματα
Λαβὼν, ἔχει δέσποιναν, οὐ γυναῖκ' ἔτι
Ἧς ἐστὶ δοῦλος καὶ πένης.

Nam si quis pauper pecuniosam vxorem
Duxerit, non vxorem, sed dominam habet,
Cuius est famulus & seruus.

Phoclydes quoque Milesius,

Λατρεύεις δ' ἀλόχῳ λυγρῆς χάριν εἵνεκα φερνῆς.

Id est, ad verbum:

Seruis autem vxori, miseræ gratia dotis.

Gallicus item Poeta Ausonius in Monosyllabis:

Sæpe in coniugibus fit noxia, si nimia est, dos.

Scribit Philostratus, quod cùm Antipater qui tum Imperatori ab epistolis erat, auidius affectaret filiam Hermocrati in matrimonium tradere, non censuit is arripiendã huiusmodi fœlicitatẽ. At instãte acrius nuptiarum conciliatrice, ac potentiam memorante, Doti (inquit) magnæ non seruiã, neq; soceri superbiæ. Socrates dicebat, splẽdida coniugia, vt aliquando illustrant, ita nonnunquàm funditus domos euertunt: vt retulit Valerius lib. 7. c. 2.

7 Nicostratus in libr. περὶ γάμου, id est, de nuptijs in eandem sententiam hæc scribit, apud Stobæũ Ser. 68. Ἔνιοι δὲ οὐδ' ἂν γήμαι ἐρασθὲν ἄλλως εἰμὴ πλουσίῳ προῖκα ἐπάγοιτο πολλήν. ἀλλὰ ἐντεῦθεν που καὶ τὸ λαμπρὸν τοῦ δουλεύειν ὁρᾶν, ἰδίᾳ μὲν τῇ γυναικὶ ὑπὸ τοῦ πλούτου διατεθρυμμένῃ, ἰδίᾳ δὲ χρήματι ὑποδεδουλευμένον, ὄντα αὐτόν τινα. Καὶ ὃ δὴ συμβαίνει μάλιστα λαμβάνοντα ἐκεῖθεν ἀναλίσκειν. Quibus significatur, quosdam vxorem aliter non ducendam existimare, quàm diuitẽ, & magnam dotem afferentem. Sed hic apparere egregiam seruitutem, si qs seipsum tum vxori opum luxuria diffluenti, tũ pecunijs adulatoriè submittat: etsi maximè liceat pecunias ab ea acceptas insumere. Subiungitque, Εἰ δὲ κατ' ἐμέ τις εἴη, καὶ σμικρὰν ἡδέως ἂν προσδέξοιτο. Si quis (inquit) meæ sententiæ fuerit, vel paruam dotem libẽter accipiet. — *De eadẽ re.*

8 At diuus Ambrosius lib. 1. de Abraham Patriarch. c. 2. Qui suauitatem (inquit) q̃rit coniugi, non superiorem censu ambiat, non monilibus ornatam, sed moribus. Offendit plerunque virum, si se vxor nobiliorem nouerit. Hæc proxima superbiæ sunt. Sara non facultatibus ditior, non genere splendidior erat: ideo virum imparem nõ putabat, ideo quasi parem gratiam diligebat, ideo non censu est retenta, non parentibus, non ꝓpinquis: sed virum propriũ, quocunq; pergeret, sequebatur. Diuus autem Hieronymus in epitaphio Marcellæ ad Principiam, taxat viduas, quæ sibi pauperes maritos deligunt, quibus imperent, vt nomen tantùm virorum habere videãtur, qui patienter riuales sustineãt, si mussitauerint, ilico proijciendi. Et huc quoque respicit Horatius li. 3. carminum, Ode 24.

Nec dotata regit virum
Coniunx.

Et eiusdem lib. Ode 30.

Probamq;
Pauperiem sine dote quæro.

Artemidorus Daldianus libr. de Somniorum interpretatione 2. c. 31. Si quis (ait) argenteis armis pugilatum decertet, vxorem ducet mediocriter opulentam, fidelem, & domum custodientem, & viro obedientẽ. Si verò quis contra sequutorem pugnet, formosam quidem ducet vxorem, & opulentam, verùm fastuosam propter opes, & ob id virum contemnentem, & malorum causam futuram. Nec ꝑtermittendus Græcus ille versiculus,

Νύμφη δ' ἀπροικος οὐκ ἔχει παῤῥησίαν.

Id est,

Sponsa indotata non habet libertatem, siue audaciam loquendi,

Nam (vt scribit Bald. noster in authent. res quæ. colum. 1. versicul. quæro, pater viuẽs. C. com. de leg.) vxor indotata à marito cõtemnitur: vt etiam diximus in nostro tractatu, Cessante causa, cessat effectus, in 22. limit. nume. 9. incip. ex hac autem.

9 Et Iason Iurisconsultorum nostræ ætatis facilè princeps, in l. si diuortio. colum. 3. versicu. quærit Bart. de pulchra. ff. de uer. bor. — *De eadẽ re. ex nostris.*

bo. obligatio. postea quàm primùm retulit sententiam Bart. ibi dicentis, valere promissionem, vel confessionem dotis nō receptæ, factam constante matrimonio inter coniuges inæquales, videlicet inter virum ignobilem, aut senem, & uxorem nobilem, aut iuuenem: ea potissimùm ratione, quòd hæc donatio sit remuneratoria, quæ ualet inter coniuges. l. quod autem. §. si vir & vxor. ff. de dona. inter virū & vxor. Deinde verò retulit aliorum opinionem, qui contrà tenuerunt, & ad rationem Bar. responderunt. Ipse autem ad confirmationem eius solutionis, illud & inter cætera adijcit, non posse dici hoc casu donationē remuneratoriam: tantum enim abesse, vt vir ignobilis quicquam commodi, aut honoris ab vxore nobili recipiat, aut vir senex ab vxore iuuene, vt etiam multum incommodi, & tormenti ab ea patiatur, vtpote quæ volet sibi maritum subijci, & seruire. Licèt tandem sequatur Barto. vt scilicet dicatur donatio remuneratoria, non ea consideratione, quòd mariti conditio melior sit, sed quòd mulieris efficiatur deterior.

10 *Lycurgus dotes prohibuit.* Quæ cùm ita sint, ideò Lycurgus id prudenter, vt cætera omnia, statuit, uirgines sine dote nubere: ne propter opulentiā coluerentur, vt tradit Plutarchus in uita illius, & in Apophthegmatis Laconicis: aut, ut scribi Iustinus lib. 3. (quod tamen in idem recidit) ut seueriùs mrimonia sua uiri coercerent, cùm nullis dotis frænis tenerentur. Quanquam scio, Aristotelem contrarium de eo scripsisse libr. 2. Politicon, ca. 7. cum arguit leges Lacedæmoniorum, quarum lator Lycurgus ipse fuit, quòd dotes magnas dari permitterēt: cùm melius fuisset, aut nullam, aut paruam, aut mediocrē esse constitutam. Aelianus autem lib. 6. Variæ Histor. priori sententiæ adstipulatur, scribens legem esse Spartanis, ut matrimonia nulla dote intercedente contraherentur.

Solonis lex de dote. Porrò Solon, & ipse legislator, & unus prætera ex septem Græciæ Sapiētibus, ex matrimonijs cæteras dotes sustulit, tres tātùm uestes, & quędam parui empta uasa, aliud prętерea nihil nuptam secū importare iubens: ut & tradit ipse Plutarchus in uita illius. Sed & Chilo, qui & ex septem Sapientibus fuit, monebat uxorem humilem, apparatu modico esse ducendam, ut scribit Laertius, ne scilicet pro uxore dominam domū accersas: de quo & nos paulò post dicemus. *Chilonis sententia de dote.* Quibus concinens Cato ille Cēsorius, quem uel unum illis septem opponere possum, (si tamen is est, qd multi existimant: ego nunquàm putaui) ita monet. *Catonis Censorij.*

Vxorem fuge, ne ducas sub nomine dotis.

Quem uersum ita uertit Græce Planudes,

Μήποτε κουριδίην ἄλογον ἄγης διὰ φέρνην.

Itaque qui uxorem ducunt ingenti dote & matrimonio refertam, aut aliàs nobiliorem, ij iam non sunt domini, non superiores, non mariti, non denique pares: sed potiùs famuli & inferiores, non uxores, sed dominas habentes: quales illi fuisse uideri possunt, qui (ut scriptum reliquerunt Iuriscōsulti) uxores suas dominas uocabant. in l. uxorem. in princi. ff. de leg. 3. Peto (inqebat Bardus ille) à te domina mea, ubi Alberi. id expendit, & in l. Titia. §. qui Marco. ff. de annu. leg. ubi uir quispiam fracti (ut reor) atque abiecti animi non dominā solùm uxorem uocat, sed sanctissimā adijcit, ut & Albe. ibi not. & illum quoque tex. ad id expendit Bal. in l. ultim. colum. 2. uersi. quid si testator. C. de indic. uid. Similiter in l. ultim. §. uxori. ubi hoc ponderat Nico. Neap. ff. de aur. & arg. lega. & in auth. qui. mo. na. effi. legi. §. illud quoque. ubi annotat Ange. nisi fortassis illi gratia honoris id ipsum faciebant, ut dicit Barto. consi. 244. fuit quidam de Assisio, colum. ultī. & Lucas Pen. in l. quicunque, colum. 4. C. de re mili. lib. 12. Sicut & Claudius Cæsar, qui, ut erat stupidi ingenij, nō modò Messalinam uxorem dominā uocabat, sed & alios ciues Ro. dominos appellabat, autore Suetonio. 11 *Vxores à maritis dominæ uocatæ.*

Quanquam ea uxorum appellatio & à Græcis profecta uideri potest, qui uxorem δέσποιναν, id est, dominam dicunt; uel teste Homero lib. 3. Odysseç, cùm dicit de uxore Nestoris: 12 *Græci vxores dominas vocant.*

Τῷ δ' ἄλοχος δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.

Id est, ad uerbum,

Huic vxor domina lectum parauit, & cubile.

Et lib. 7. in fi. de uxore Alcinoi:

Ἀλκίνοος δ' ἄρα λέκτο μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο
Πὰρ δὲ γυνὴ δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.

Alcinous autem dormiuit in conclaui domus altæ:
Iuxta autem uxor domina lectum parauit, & cubile.

Menandro quoque in Plotio, apud Gelliū lib. 2. cap. 23.

Ἡ γ' εὐγενὴς οὖσ' ἦν δέσποινα.

Id est,

Tum me cunctis notum, ut faceret uxor hera.

Quod & ipsum tradit Epictetus Philosophus, & ipse Grecus, in eo libro, cui titulus est, Enchiridion, ca. 55. ubi de officio & cura uiri erga uxorem disserens, Mulieres, inquit, statim à decimoquarto anno dominę uocantur. His enim uiri ob concubitū blandiuntur. Subdit tamen: Monendę igitur sunt, apud nos in honore esse nihil ob aliud, nisi ut modestæ sint, & uirum reuereantur.

In quem etiā sensum existimat Seruius dici 13 *Et Latini quoque.*

dici posse illud Virgilianum libro 6. Aen.

Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti

Quanquàm sunt, qui aliò referant. Sed ad id referēdum puto illud Catulli in Epithalamio Iuliæ & Mallij:

At domum dominam voca,
Coniugis cupidam noui.

Illud quoque Papinij libr. 1. Syluarum, in Epithalamio Stellæ & Violantillæ;

Tu modò fronte rosas violis, modò lilia mista
Excipis, & dominæ niueis a vultibus obstas.

Et paulò pòst:

Quamuis Ausonijs multùm gener ille petitus,
Matribus, ecdomui victum dominæq́; potentis.
Ferre iugum, & longos iussi sperare per annos.

Rursumque;

Dulcia cùm dominæ dexter connubia vultus
Annuit, & cætera.

Et illud Ouidij ad vxorem libr. Tristium 3. Eleg. item 3.

Nunciet huc aliquis dominam venisse, resurgam.

Et paulò pòst:

Nec dominæ lachrymis in nostra cadentibus ora
Accedent animæ tempora parua meæ.

In quibus locis Ouid. vxorem dominā vocat. Et illud eiusdē in epistola Laodamiæ ad Protesilaum:

Caussa tua est dispar, tu tantùm uiuere pugna,
Inq́; pios dominę posse redire sinus.

Et rursum in eadem epistola,

Ille ferens dominę mandata recentia secum
Pugnabit cautè, respicietq́; domum.

Item illud Iuuenal. Posthumium quēpiā de vxore alloquentis,

Ferre potes dominam, saluis tot restibus, ullam?

Illud quoque Valerij Martialis libro 11. in Paulam Epig. 8.

Herebit dominę vir comes ipse sue.

Et lib. 12. in Bassum, Epigr. 98.

Vxor cùm tibi sit puella, qualem
Votis uix petat improbus maritus,
Diues, nobilis, erudita, casta,
Rumpis, Basse, latus, sed in comatis,
Vxoris tibi dote quos parasti.
Et sic ad dominam reuersa languet
Multis mentula millibus redempta.

Diu. Adrianus vxorem dominam uocabat Ioan. And. quoq.

Sed & Diuus Adrianus vxorem Nataliam dominam vocare solitus est, sicut & illa è diuerso virum dominum, id in eius vita referente Iacobo à Voragine: nōnunquā enim & hos alioqui contemnendos autores citamus. Et è nostris Ioan. And. Milanciam vxorem dominam appellat, tum in c. cùm secundum. colum. 1. de præbend. tū in capi. qui prior. colum. penul. de reg. iur. libr. 6. in merc.

14 A quibus etiam illud, opinor, processit quòd Itali, & Hispani, & magna pars Gallorum matronas vulgò Damas vocant. Quod tamen tractum posset videri ab ip-

Dama.

sis quoque Græcis, quibus etiam vxor dicitur δάμαρ & δαμαρ. Nam Plinius alioquin grauis autor & antiquus libr. 33. c. 3. fœminas indiscriminatim dominas appellat, cum inquit: Et inserta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendentia. Et è nostris Accursius in l. si ignorans. ff. loca. cum loquitur de domina more meretricio incedente. & in l. ad egregias. ff. de iureiu. rursumq; in l. medicos. in uerbo, deduci. & iterum in verbo, exhiberi. C. de profes. & med. lib. 10. In quibus locis de domina loquitur, id est, muliere, quæ, vt ait, inuita in iudicium deduci, vel exhiberi nō debet, per tex. in l. 1. C. de offi. ciuil. iudi. Et alia glo. sing. in c. odi. 24. quæst. 1. dicēs inibi esse arg. contra scholares, qui vadunt ad ecclesias, vt videant dominas. Sed & Bald. cōsi. 380. tam profundè, colum. vlt. lib. 2. Et in isto (inquit), negotio ad communem opinionem dominarum recurrendū. Et Angel. in l. vsufructuarium venari. ff. de vsufr. ita scribit: Nota pro dominabus, quibus est relictus vsusfructus alicuius fundi, in quo est pabulum columbarum, vt possint capere & occidere eo modo, quo dicitur de feris inclusis. D. item Ioannes Euangelista, siue ut alij contendunt, Ioannes cognomine Presbyter, qui eodem ferme tempore & ipse Christi discipulus fuit, in 2. Epistola catholica, Mulierem quandam nomine Electam, ad quam scribit, dominam nō semel appellat. Et D. Hieron. aut alius (qd semper existimaui) in Regula sanctimonialium ad Eustochium, c. 16. in princi. ipsam Eustochiū dominā uocat. Et D. Augu. Florentinam, epi. 132. Sed & statuta plerumq; ea appellatione utuntur. Pisis est statutum, quòd non possint a nuptias conuocari, nisi duodecim dominæ, ut refert Bar. in l. inficiando. §. infans. in fin. & ibi etiam Ange. ff. de furtis. & Io. Ana. in ca. ulti. colum. 10. uersi. ex prædictis refert. extr. de collu. dete. & Franci. Aret. in l. patris & filij. ff. de uulg. & pupil. Et hęc omnia ex illo uersi. itaque qui uxorē ducunt demptis his quæ in hac, & alia proximè pręcedente editione addita sunt, Chassenæus, ut sępe aliàs, ad uerbū transcripsit in suum Catalogū glorię mūdi, parte 2. conside. 31. Posteaq; subdit, nō credere se, indistinctè esse uerū, ut omnes mulieres debeant vocari dominę, quicqd audacter (inquit) Tiraquellus dicit. At tu Chassenęe nimium audaculus es, qui me dicis scripsisse, quę contrà palàm reprehēdo. Nā primùm eos Bardos appello, asseroque fuisse fracto & abiecto animo, stupidoque ingenio, qui id fecerint. Deinde subiungo, Gręcos id facere solitos, indeque apud Idoneos scriptores dominam pro uxore

Fœminæ passim dominę vocantur.

Plinius eas uocat.

Accursius Glo. decreti.

Baldus.

Angelus.

Diuus Ioannes.

Diuus Hieronymus.

Chassenæi furtum.

vxorem vsurpari. Et hunc quoq; nationes quasdam, & Plinium, & quosdam ex nostris legum interpretibus fœminas ita vocare: id quod & tu ad verbum, vt iam diximus, retulisti, ac desumpsisti. Vnde igitur conficis, me sensisse fœminas omnes ita vocandas? Certè si tu illud vocabulū Bardus, intellexisses, non hæc tam temerè effutisses. Sed vt ad te, Lector, sermonem meū conuertam, cum ita scripsissem, Peto (inquiebat Bardus ille) à te domina, Chassenæus pro eo vocabulo Bardus, à se nō intellecto, putans mendum esse, nomen Baldus, eius loco substituit. Idque sæpissimè facit, cum incidit in sententiam aut verba non intellecta, vt ex sexcentis locis illius Catalogi videri potest.

Vir non tenetur vxorē vocare dominam.

15 Sed vt ad institutum reuertamur, illud inter legum doctores satis cōuenit, virum non teneri vxorem vocare dominam, p̄sertim si hunc appellationis titulum a viro sit consecuta, vt per Bar. in l. si iudex. ff. de minori. & in l. si post mortem. §. vltim. in pen. q. ff. de bon. poss. cont. tabu. & in l. pen. C. de don. inter vir. & vxo. Nico. Neap. in lect. ipsius Bar. in l. amicissimos. §. vlt. in fi. ff. de excu. tu. Panorm. & Fel. in c. ex parte B. ille in fin. hic col. j. ff. de foro compet. Barb. in capit. vlti. de ordi. cogni. & consil. 1. colum. 22. & iterum colum. 25. lib. 1. & in tract. de præstan. Cardi. q. 2. colum. 2. versicul. tertio facit. Soci. in l. omnes. ff. de excep. Iason. in l. cum filiosa. col. 3. versi. hinc videmus. & ibi Anto. Bauer. in repe. chat. 8. colum. 3. ff. de leg. 1. & Felin. in capit. super eod. le. 2. in prin. extrà de testibus. Benedi. in repeti. cap. Raynutius. in verbo, in eodem testamento relinquens, le 1. nume. 99. de testa. Philip. Dec. in l. 2. col. 2. ff. de regu. iur. Anto. Corse. in tracta. de pote. & excel. regi in 30. q. Et hoc quoque caput impudenter surripuit Chasse. vbi suprà in versicul. vltim.

Chassanæus fur.

Septem sapientum sententiæ de vxore æquali ducēda.

Cleobuli.

Solonis.

16 Hæc omnia eò tendunt, ne quis cupiditate, aut ambitione allectus, potentiorem se ducat vxorem. Nam eiusmodi fermè connubia inauspicata, & infelicia sunt. Quibus adde, quod præcipiebat Cleobulus Lyndius, vnus ex septem Sapientibus, apud Demetrium Phalereum, Diogenem Laertium, & Stobæum, γάμει ἐκ τῶν ὁμοίων, ἢν γὰρ ἐκ τῶν κρεισσόνων γήμῃς, δεσπότας, καὶ οὐ συγγενεῖς κτήσῃ. Id est vxorem ducito ex æqualibus. Si enim ex potentioribus ducas, dominos, & non affines habebis. Sed & Solon, vnus quoque, & idem primus ex illis Sapientibus, hoc idem præcepisse fertur. Ita enim illud loquentem inducit Ausonius:

Parpari iugatocou iux: quod impar est, dissidet.

Chilonis.

Chilon Lacedæmonius, qui & ex illis Sapientibus est, illud quoque præcipiebat apud Laertium, vxorem similem ducendam, γάμον δ' εὐτελῆ ποιεῖσθαι. Aliter autem refert Stobeus Ser. 68. γάμους εὐτελεῖς καὶ ἰσοτίμους ποιοῦ. qbus significat, nuptias humiles, siue malis, frugales & æquales esse celebrandas. Pittacus item Mitylenæus. & ipse ex Sapientibus, ab Atarnete adolescente interrogatus, vtra sibi ducēda esset vxor duas enim se expetere, alteram quidē opibus & genere parem, alteram vtraque in re excellentem. Monuit scipione, quo nitebatur, elato, pergeret, ad triuium ciuitatis, quò pueri lusus causa conueniunt: eos cōsuleret, quid facto opus esset, & quod illi dedissent consilij, id sequeretur. Sicque factum esse: adolescentemque illum puerorum vocibus admonitum, æqualem altera præterita sibi duxisse. Pueri autem ludentes ex ludi legibus subinde clamabāt, Tu tibi sume parem. Quæ sententia hoc impensius placuit Pittaco, quòd ipse nobiliorem se duxerat, Draconis scilicet Penthili filij sororem, quæ illi immodicè superba erat. Author Laertius, qui & ipse refert Callimachum, cùm suaderet Dioni, hoc Pittaci factū non ineleganti Epigrammate celebrasse:

Pittaci. (margin)

Pittaci vxoris superbia.

Ξεῖνος Ἀταρνείτης τις ἀνήρετο Πιττακὸν οὕτως,
    Τὸν Μιτυληναῖον, παῖδα τὸν Ὑρράδιου.
Ἄττα γέρον δοιός με καλεῖ γάμος. ἡ μία μὲν δὴ
    Νύμφη, καὶ πλούτῳ καὶ γενεῇ κατ' ἐμέ.
Ἡ δ' ἑτέρη προβέβηκε. τί λώϊον; εἰ δ' ἄγε σύν μοι
    Βούλευσον πότερην εἰς ὑμέναιον ἄγω.
Εἶπεν. ὁ δὲ σκίπωνα γεροντικὸν ὅπλον ἀείρας
    Ἠνίδε, κεῖνοί σοι πᾶν ἐρέουσιν ἔπος.
Οἱ δ' ἄρ ὑπὸ πληγῇσι θοὰς βέμβικας ἔχοντες
    Ἔστρεφον εὐρείῃ παῖδες ἐνὶ τριόδῳ.
Κείνων ἔρχεο, φησί, μετ' ἴχνια. χὠ μὲν ἐπέστη
    Πλησίον, οἱ δ' ἔλεγον. τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα.
Ταῦτ' ἀΐων ὁ ξεῖνος ἐφείσατο μείζονος οἴκου
    Δράξασθαι παίδων κληδόνι συνθέμενος.
Τὴν δ' ὀλίγην, ὡς κεῖνος, εἰς οἰκίον ἤγαγε νύμφην.
    Οὕτω καὶ σὺ Δίων τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα.

Quod ex Ambrosio interprete Laertij, paucis quibusdam immutatis ita vertimus:

Hospes Atarnetes rogitauit Pittacon olim,
Hyrradij natum, quem Mytilena tulit.
Magne senex geminæ cupiunt mihi nubere, quarum
Et genere atque opibus conueniunt vnà mihi:
Altera præcellit. quid præstat, consule, dicque,
Vtra ex his potius sit capienda mihi.
Hic Bacbulum tollens altum, senis arma, profatur:
Consilium pueri. quod petis, expedient,

Queis celer in gyrum iactatus verbere turbo
Assiduo latis vertitur in triuijs
I, sequere illorum monitus, sic fatur, at ille
Accedit, referuntur, tu tibi sume parem.
Quæ postquam audiuit, monitis puerilibus hærens,
A magnis hospes abstinuit thalamis:
Atque parem paruas vxorem duxit in ædes.
Sicque Dion posthac tu tibi sume parem.

Ad superbiā vxoris Pittaci redis.

Superbiam autē vxoris Pittaci (vt id quoque scias) maximè declarat, quo retulit Plutarchus in libro de tranquillitate animi: Cum ipse aliquando conuiuas quosdam hospites suos accepisset, vxor superueniens mensam iracundè euertit. Sed vt è semita in viam reuertamur, sententia quoque est Euripidis in Rheso:

Euripidis sententia.

Ου κ ἐξ ἱμαυτοῦ μειζόνων γαμεῖν θέλω.
Nolim ex potentioribus me ducere vxorem.

Verba sunt Dolonis ad Hectorem, ei vxorem ex genere Priamidarum offerentem.

Nostrorū de eadem re sententia.

17 Ex nostris autem Barb. in d. l. si diuortio col. pe ff. de ver. obli. & Nicol. Perusinus cōsistorialis aduocatus, in tracta successionū ab intestato, in prima parte principali, in 6. specie filiorum, ver. secundus modus legitimandi, qui est in 43. col. & Maria. Socin. consi. 35. circa prædictam. col. 2. huic sententiæ addunt calculum, & in eam citant finē illius carminis Ouidiani in Epistola Deianiræ ad Herculem, autore tamen tacito:

Si qua voles aptè nubere, nube pari.

Et ante illos citauerant Bal. in auten. res quæ. col. pe versi. vlt. no. C. commu. de leg. & Io. Fab. in rub. Institu de nup. vbi & ipse monet, tria potissimum iis esse obseruanda, qui matrimonium capessunt. Quorū illud primum est, vt Parem ducamus conditione, & ætate. Cætera prætermitto. Illū quoq; versum citat Phi. Cor. ɔsi. 3. in p̄senti ɔsultatione. col. 2. co. li. 3. vbi illud quoque dicit scholas Philosophicas & monere & laudare. Et facit tex. in l. si donationū C. de nupt. & in l. si maior. in fin. C. de leg. hęre. vbi Bal. alludēs ad illum versum Ouidii, Si quis (inquit) vult aptè nubere, nubat pari, & in c. non omnis. 32. q. 2. in illis verbis, Nuptiarū aūt fœdera inter ingenuos legitima sunt, & inter æquales: quasi diceret, è diuerso nō esse legitima īter inæquales. Ita enim lego ex 70. epistola Leonis Pontificis ad Rusticū Narbonensem Episcopū. Quod tractum fuisse videtur à more veterum Romanorum, apud quos Boethius scribit in Cōmētariis Topicorū Tullii, nuptias inter impares iure ɔtractas non fuisse. Ang. consi. 396. nunc arbitramur, factum autem illius incipit, doctor insignis. col. vlti. taxat quempiam iuuenē Medicinæ doctorem, qui viduam sub nomine dotis vxorem duxerat contra Catonis monitū. Ante hos Iac. Bel. in authē. de restit. & ea quæ parit. in prin. vlti. quæst. scribit, ꝙ quis parem sibi debet ducere vxorē. Hæc omnia confirmat, quod Deus Opt. Max. dixit, dum matrimoniū institueret, faciamus ei adiutorium simile sibi. Nam quod simile dicit, non solùm ad similitudinem effigiei, sed & conditionis (vt cū nostris loquar) referri potest.

Decretorum locus emendatus.

Ex sacris literis de hac re testimonia.

Quę quidem & ista ratione cōprobo. 18
Nihil est quod matrimonio lætè, & feliciter transigendo magis conueniat, quàm viri & vxoris mutua amicitia, beneuolentia, concordia, familiaritas. Ad cuius rei comprobationem, quia per se satis est manifesta, solum Ecclesiastici testimonium afferrem, à quo c. 25. numerātur inter eos, qui beatitudinis partes attingunt, vir & vxor sibi bene consentiētes, nisi & ob oculos versaret illud maximi Poetarum Homeri lib. Odyss. 6.

Aequalitas coniugum ratione probatur.

Amicitia cōiugum maxime necessaria.

--Οὐ μὲν γὰρ τοῦ γε κρεῖσσον καὶ ἄρειον,
Ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε, νοήμασιν οἶκον ἔχητον·
Ἀνὴρ ἠδὲ γυνή, πόλλ' ἄλγεα δυσμενέεσσι,
Χάρματα δ' εὐμενέτῃσι. Id est, ad verbum.
Nihil enim hoc potius, & melius,
Quàm cum concordes animis domum habitant
Vir & vxor: multi dolores inimicis
Gaudia autem amicis.

Viri & vxoris cōcordia maxima felicitatis pars.

Quam sententiam retulit, & approbauit maximus philosophorum Aristoteles lib. 2. Oeconomicon. c. 3. & Hierocles in li. de nuptiis apud Stobæum, Serm. 65. Quibus assentiēs Phocylides Milesius hęc cecinit:

Στέργε τεὴν ἄλοχον. τί γὰρ ἡδύτερον καὶ ἄρειον,
Ἢ ὅταν ἀνδρὶ γυνὴ φρονέῃ φίλα γηράος ἄχρι,
Καὶ πόσις ᾗ ἀλόχῳ, μηδ' ἐμπίπτῃ ἄνδιχα νεῖκος;

Id est, ad uerbum,
Ama tuam vxorem. Quid enim melius aut iucundius.
Quàm cum uiro mulier sapit chara senectam usq;
Et maritus suæ uxori, neque cadat in medio discordia?

Et nutrix illa in Medea Euripidis:
Ἥπερ μεγίστη γίγνεται σωτηρία,
Ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ.
Quàm maxima existit salus,
Cùm uxor cum viro non dissidet.

Quibus concinit illud Apollonidæ apud Stobeum cap. 6.
Φεῦ φεῦ γυναῖκες, ὡς ἐν ἀνθρώποις ἄρα
Οὐ χρυσὸς, οὐ τυραννὶς, οὐ πλούτου χλιδὴ,
Τοσοῦτον εἶχε διαφόρους τὰς ἡδονὰς,
Ὅσ' ἀνδρὸς ἐσθλοῦ, καὶ γυναικὸς εὐσεβοῦς
Γνώμη δίκαια, καὶ φρονοῦσα τἄνδικα.

Id est, ex versione Conradi Gesneri.
Papæ ò mulieres, certè inter homines
Non aurum, non regnum, non diuitiarum luxus,
Voluptates tam eximias præbet.
Quam boni mariti, & uxoris piæ
Voluntas iusta, & legitimè affecta.

Feli-

Fęlicem ego Macrinum illum fuisse arbitror, si quis fęlix vnquam fuit, quem cum vxore 39. annis vixisse sine iurgio, sine offensa, scribit Plinius lib. epistolarum 8. ad Geminium: fęlicem item illum Paternũ, qui in agro Nemausensi id epitaphium posuit:

D M
S. SYLVIVS PATERNVS VXORI RARISS.
EXEMPLI, CVM QVA VIXIT ANN. XXXII.
SINE VLLA ANIMI LAESVRA. E. S.
V. P.

Adeò autem concordiam matrimonij probant Iurisconsulti, vt iuri patriæ potestatis, quòd naturale quodammodo esse videtur, anteponant, l. j. §. vltim. ff. de liber. exhi. quod & Iuri diuino concinit, statim post prin. Bibliorũ Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Nam vxori non penitus adhærere videtur nisi & cum ea consentiat, & vxor cum marito. Chrysostomus autẽ in Genesim Homilia 37. Quando (inquit) concordia, & pax & vinculum dilectionis cum muliere & viro fuerit, omnia simul affluũt bona; & nullis insidijs expositi sunt, magno, & inexpugnabili quodam muro circundati sua iuxta Dei sententiam concordia: hoc omnibus diuitiis, & abundãtia magis locupletabit: hoc supernam gloriam iis cõferet: hoc & Dei beneuolentiam iis vbertim conciliabit. Proinde (inquit) oro, ne quid illi præferendum existimemus. Sed omnia faciamus, & agamus, ita vt tranql litas, & pax sit cohabitantibus. Tunc autẽ & filii, qui nascuntur, virtutem sequẽtur: quos imitabuntur & serui: & vndequaq; domus virtute florebit, eritque multiplex rerum prosperitas. Nec omittendum, qđ somniorum interpretes dicunt, cor esse symbolum amoris, & beneuolentiæ coniugum: id enim significare vxorem viri, q somnium videt, & maritũ mulieris, quæ illud videt, vt tradit Artemidorus Daldianus lib. 1. 46.

Cor symbolũ amoris coniugum.

20 Atqui æqualitas & similitudo beneuolentiæ est conciliatrix, materque concordiæ, familiaritatis, & amicitiæ. Contrà, inæqualitas, & dissimilitudo, odii dissidiique parens est: vel teste Boethio lib. 1. de musica, c. item 1. Quoque maior ac verior stabiliorque similitudo fuerit, & æqualitas, hoc firmior atque arctior est amicitia atque beneuolentia: vnde videmus iuuenes inter se libenter conuenire, senes cum senibus congregari, & doctos doctorum cõuentu capi, & improbos congredi cũ improbis, diuitibus consuetudinem esse cũ diuitibus pauperibus item cum pauperibus, atque in vniuersum similia similibus gaudere. In quam sententiam est illud Ecclesiastici 13. Omne animal diligit simile sibi, & omnis homo similem sibi. Omnis caro ad similem sibi coniungetur, & omnis homo simili sui sociabitur. Et Theognis dicit amicitiam cohærere inter vicinos, æquales, & senes:

Aequalitas & similitudo, parens amicitiæ. Dissimilitudo odij.

Similia similibus gaudere.

Παντες μὲν τιμῶσιν ὁμως, ἴσοι, οἵτε κατ' αὐτὸν
Οἰκοῦσι χώρης, εἴτε παλαιότεροι.

Quam sententiam ita vertit.

Omnes hi sese venerantur, amantq; vicissim,
Vicini æquales viribus, atq; senes.

Apollonius autem Tyanæus apud Philostratum lib. 6. Ego (inquit) hoc de amore cognosco, quòd Dei Deas, & viri mulieres & beluæ beluas, &, vt breuiter omnia cõplectar, similes amant sibi similia.

Apud Homerum Odyss. libro 17. Melãthius caprarũ custos conspicatus Eumęũ subulcum Vlyssis, ipsum Vlyssem secum adducentem, sed habitu specieq; pannosi ac mendici, scomma iacit in vtrunque, quasi duo inter se similes bene ꝯuenissent: 21

De eadẽ re.

Νῦν μὲν δὴ μάλα πάγχυ κακὸς κακὸν ἡγηλάζει
Ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον.

Id est,

Nunc adeò malus ecce malum comitatur, ut usq;
Ad similem Deus adducit similemq; paremq;.

Cuius sñiæ meminit Plato in Lyside, vbi & hanc quoq; subiungit, simile simili necessario semper amicũ esse. Et idẽ lib. 6. de legi. Singuli (ait) semper ad sibi simillimũ natura feruntur. Et rursum lib. eiusdẽ operis 8. Amicũ qdem vocamus simile sibi quo ad virtutem, & æquale sibi, & paulò post: Amicitia q̃ à dissimilib. ꝑficiscit, dura est, aspera: & sępe vicissitudinẽ in nobis nõ hẽt. Apud eũdẽ circa initia lib. 1. de Repu. Cephalus, Sæpe, inqt, pleriq; ꝯuenimus fere æquales, antiquũ illud seruãtes ꝓuerbiũ, senes inter nos ꝯgregamur, vt item inter se iuuenes. In eiusdẽ ꝯuiuio, Agathon, Scite, ait veteri ꝓuerbio ferẽ, simile simili ip hærere. Platonis discipulus Aristoteles libro quęstionum Encyclycarum 10. c. 52. quærit, Cur cognata cognatis sibique similibus gaudent, eaque cupiunt. & rursus quæstio. seq. quanquam nonnulli vtran-

Prouerbiũ.

Prouerbiũ.

Aliud prouerbium.

que hanc quęstionem simul iungant: Cur (ait) vnumquodque iunctum suo cognato, maximè suauissimeque coeant. videlicet, vt ibi annotat. Petr. Apo. si vir & mulier sint eiusdem naturæ, ætatis. &c. Idem Aristo. lib. 9. Ethi. c. 1. Quidam (inquit) similitudinem quandam amicitiã esse posuerunt, & similes esse amicos. vñ & similem ad similem, inquiũt, & graculum ad graculum, & similia. Hæc ille. Et lib. 7. Ethicorum. cap. 11. quo loco de iucundis agit. Quoniam quod secundum naturam est, iucundum est, omniaque genere inter se coniuncta, secundum naturam cõiuncta sunt. Idcirco vt plurimũ, quę similia sunt, ac genere coniuncta, iucunda sunt, vt homo homini, equus equo, adolescens adolescenti. Hinc & prouerbia celebrata sunt, quod æqualis æqualem delectat, quodq; semper à simili simile amatur, & ꝙ beluã belua cognoscit, & quòd semper graculus ad graculum, & similia. Quod autem dicit vtrobique, similia, ea non sunt parum multa, vt quæ sunt apud Theocritum Idyl. 9.

Prouerbia.

Prouerbia.

Τέττιξ μὲν τέττιγι φίλος, μύρμακι δὲ μύρμαξ,
Ἴρηκες δ' ἴρηξιν. Id est,
Formicæ formica placere, cicada cicadę,
Accipitri solet accipiter.

Illa quoque apud Gregorium Naziãzenũ in illis documentis, quæ præscripsit virginibus,

Πῶλοι μὲν πώλοισι φίλοι, ἔλαφοί τ' ἐλάφοισι,
Καὶ ψᾶρες ψάρεσσιν. ἁγνῷ δέ τε τίμιος ἁγνός. Id est,
Pulli quidem pullis amici, ceruique ceruis,
Et sturni sturnis, puro autem pretiosus est purus.

Et illud apud Varronem lib. 3. de Lingua Latina. Cascus cascam ducit. Item illud nescio cuius, Cretensis cum Aegineta. Itẽ illa apud Hieronymum, Similes habent labra lactucas. Et Balbus balbum rectius intelligit. Et apud Diogenianum, Conuenerunt Attabas & Numenius. Et alia id genus. Citat autem Arist. vbi suprà, post pauca, Empedoclem, qui quidem simile appetere simile dicebat. Idem Aristo. libr. magnorum Moralium 2. c. 11. Nam est imprimis amicitia in similibus, vt uidetur. ac dici solet, Si quidem graculus inquiunt, graculo, semperque Deus simile agit ad simile. Dicitur quoque canis in eadem semper tegula dormitare, Interrogatus Empedocles, curnam semper in eadem tegula dormit canis, fertur dixisse, quoniam simile canis habet tegulæ, & proinde ob similitudinem eò tendere. Hæc Aristo. qui & ipse libr. Moralium Eudemiorum 7. Amant, ait, vulgò se mutuò, qui similibus sunt uitijs, præcipuè fures, & lupi latronũ instar grassantur. Ex Platonis quoque sectatoribus Alcinous in libr. de ipsius Platonis doctrina, ca. 32. scribit amicitiam propriè nihil aliud esse, quàm beneuolentiã mutuã: hanc verò tunc existere, quando uterque bonum alteri æquè ac sibi esse desiderat. Quam quidem æqualitatem haud aliter, quàm ꝑ similitudinẽ, seruari dicit. Simile enim simili, ac moderato amicum esse: intemperata uerò neque inuicem, neq; moderatis cõgruere possunt. Porphyrius quoque & ipse Philosophus Platonicus lib. quem de responsorum Philosophia conscripsit, Decet, ait terrestrib. Diis, terrestria atque quadrupedia animalia esse sacrificãda. Simile nanque simili gaudere, refert Euseb. de Præpar. euang. lib. 4. ca. item 4. Sed & ex eadem schola Chalcidius in commẽtarijs, quos in Timæum Platonis scripsit ad Osium, Pythagoricum tradit dogma esse, similia non nisi à similibus compræhendi. In quam etiam sententiam adfert versus Empedoclis, quos ita vertit:

Terram terreno compre ndimus, æthera flammis,
Humorem liquido, nostro spirabile flatu,
Pacem tranquillo, litem quoque litigioso.

Plutarchus idem in eo libello, cui est titulus, Quo pacto possis adulatorem ab amico discernere, refert huiusmodi Senarios:

Γέρων γέροντι γλῶτταν ἡδίστην ἔχει,
Παῖς παιδὶ, καὶ γυναικὶ πρόσφορον γυνὴ,
Νοσῶν τ' ἀνὴρ νοσοῦντι, καὶ δυσπραξίᾳ
Ἁλοὺς ἐπῳδός ἐστι τῷ πειρωμένῳ.
Seni senilis lingua iucundissima,
Puero q; puer, mulier apta est mulieri,
Aegrotus ęgro: quem tenet sors aspera,
Multis malis exercitato est accommodus.

Epicharimus quoq; apud Diogenẽ Laertium in Platone:

Θαυμαστὸν οὐδὲν, μὲ ταῦθ' οὕτω λέγειν,
Καὶ ἁνδάνειν αὐτοῖσιν αὐτοὺς, καὶ δοκεῖν
Καλῶς πεφυκέναι. Καὶ γὰρ ἁ κύων κυνὶ
Κάλλιστον ἦμεν φαίνεται καὶ βοῦς βοὶ,
Ὄνος τ' ὄνῳ κάλλιστον, ὗς δὲ τῷ ὑΐ.
Res mira non est, ista si sic proloquor,
Ipsiq; nobis si placemus inuicem.
Pulchriq; nati si uidemur: nam & cani
Pulcherrimus canis videtur, bos boui,
Asinus asello pulcher, & sus sui.

22 Sed è Latinis autorib. Cicero in ea Oratione, quam citat Iurisconsultus in l. Cicero. ff. de pœnis, scilicet pro Aulo Cluẽtio Habito, Iam, inquit, hoc ferè scitis omnes, quantam vim habeat ad coniungendas amicitias studiorum ac naturæ similitudo. Et in Catone maiore, Pares autem, inquit cum paribus (vt est in veteri ꝓuerbio) facillimè congregantur. Quam sententiam vsurpauit ex ipsius Platonis Phædro. Et eam sanè ad suadendã æqualitatem inter coniuges, veluti in testimonium

De eadẽ re. ex Latinis scriptoribus.

Prouerbiũ.

monium citat Bar. in d. l. si diuortio. colu. pen. ff. de verb. oblig. Et idem Tullius in libr. de Amicitia, scribit nihil esse, quod rē ad se vllam tam alliciat & attrahat, quàm ad amicitiam similitudo: nihilque appetētius esse similiū sui, nec capacius, quàm naturam. Et statim post prin. 11. Philippicæ: Itaque quorum summum quondam inter ipsos odium, bellumque meministis eosdem postea singulari inter se consensu & amore deuinxit impurissimę naturæ, & turpissimę vitę similitudo. Liuius libro ab vrbe cōdita primo, de Arunte Tarquinio, & Tullia maiore loquens: Contrahit (inquit) celeriter similitudo eos, vt ferè fit, malum malo aptissimum. Quintil. auus Declamatione 307. Iungit amicitias similitudo morum. Columella lib. 6. Rei Rusticæ, cap. 36. Similia similibus familiora natura fecit. Plinius libro quarto epistolarū ad Fundanum: Est ad connectendas amicitias, vel tenacissimum vinculum similitudo. Symmachus in cęnis Macrobianis libro septimo. Similibus similia gaudent. Is, aut alius quispiam eiusdem nominis in epistolis: Semper natura gaudet æqualibus, & familiare sibi est omne, quod simile est. Et Diuus Ambrosius lib. j, Offic. Videmus, ait, maximè pares paribus delectari. Et è recentioribus Bap. Mantua. in Falconem:

Maxima cum doctis cur habet commercia Falco?
Quòd paritas homines conciliare solet.

Ex iuribus. Quibus mirè concinit tex. in c. nerui. paulò post princ. 13. dist. Vnusquisque, dum hominum amicitias appetit, cuiuscunq; alterius, similem sibi ducentis vitam, consortio, vt plurimum se adiungit. Et textus in cap. transmissam. ibi, consimilium sibi laicorum manus associant, de electi. Ex quo no. Ioan. And. in c. fraternitatis. colu. quarta, de frig. & malefic. quod suprà diximus, similibus similia gaudere: hincque subinfert, pares cum parib. esse matrimonio collocandos: citatque, & illud Ouidianum:

Quàm malè inæquales veniunt ad aratra iuuenci,
Tam premitur magno coniuge nupta uiro.

23 *De eadē re, ex medicis.* Sed & Medici, qui rerum omnium naturas solerter scrutati sunt, memoriæ prodiderunt, similia similibus conuenire, atque salubria esse, & amica: dissimilia autē contra. Hippocrates maximus Medicorū in libro περὶ διαίτης, id est, de ratione victus, Dissimilia, inquit, in locis similibus consistere non possunt, sed non agnita vagantur: quæ verò se agnoscunt, commiscent. Siquidem concordia inter se conueniūt discordia pugnāt: propterea hominis anima nusquam, nisi in homine, augetur. degitur. Magnorum quoque animalium similiter. Quæ autem aliàs habent, vtique aliqua discordant, non. Galenus, quem medicorum principem meritò vocauit Angel. con. pen. sanctissima, & illustrissima fœmina, in lib. de Inæquali temperatura, qui vulgò inscribit̄ de Dyscrasia inæquali, Non homo, inquit, hominem, mortui perimit, atque vipera viperam, neque aspis aspidem. Simile siquidem simili conueniens est, atque amicum: contrarium verò inimicum, atq; molestum. Augētur itaque omnia atque nutriuntur consimilibus. A contrariis verò interimuntur, atque occidunt. Atque ideò sanitatis custodia fit per similia. Idem in 2. Tech. in tracta. de ventre, cap. 5. scribit, vētrem, id est, stomachum bene temperatū sibi similia expetere. Id quod extendit Haly Rodoan ad alia quoque membra corporis. In eam que rem duas quæstiones conscipsit in illum ipsum lib. Iacob. Foroliuiensis videlicet 47. & sequen. Idem rursum Galenus in 3. ipsius Tech. capit. 2. aut, vt alij distingunt, commentar. 44. Calidiora (ait) corpora calidioribus indigent alimentis, frigidiora frigidioribus, ficciora ficcioribus, humidiora humidioribus. Iterumque cōmentar. 46. monet similia similibus administrari, cùm seruare velimus pristinum corporis temperamentum, alii crasim dicunt. Idem quoque lib. 3. de Temperamentis, Omne, ait animal conueniente sibi alimento nutritur. Conueniens autem cuiq; alimentum est, quicquid assimilari corpori, quod nutritur, potest. Et lib. 6. de sanitate tuenda (alii de arte sanatiua uocant: vulgò de regimine sanitatis inscribitur) Apta sunt (inquit) humidis quidem humida, & siccis sicca. Nutritio enim fit, cū is, qui nutrit, cibus, corpori quod alit assimilatur. Et post pauca: Fiunt qualitatibus conuenientiæ, vtique si seruare temperamentum studes, humidis naturis humectante cibo maximè quadrante, siccis verò eo qui siccet. Sed & libro eiusdem operis 1. scripserat: Similia sanis cōuenire, & cōsuetis: humida videlicet humidis, sicca siccis, & cætera id genus Seruari enim similibus unumquodque: alterari verò à cōtrariis. Propterea ad ægrotos referēdū, qđ dr̄, contraria cōtrariorum esset remedia. Quæ enim corpora secundum naturam se habent, iis seruari custodirique suū habitū decet. Quæ morbo aliquo premunt̄, his cōtrà alterari, & ad contrarium habitum trahi, expedit. Idque comprobat autoritate summi in Medicina viri Hippocratis, scribentis lib. Aphorismorū 1. Humidā oēm victus rōnem febricitātib. esse

Sanitatis custodia per similia.
Similia similibus nutriūtur.
Cōtraria cōtrariis curātur.

vtilem præcipuè verò pueris,& his, qui tali victu refici sunt assueti. Videtur enim Hippocrates in his,tria deinceps pari inter se iure posuisse,morbum,ætatem, consuetudinem.Atq; à morbo quidem contrarii adhibendi indicationẽ accipit:ab ætate,& consuetudine,similium. Febri nanque,ceu morbo calido, & sicco, humida conueniunt:puellis,quib. ætas non morbosa,sed secundum naturam sit, id maximè est vtile,quod planè est simillimũ.Pari modo consuetudini,vtpote quæ adscititiã ac acquisititiam naturã in corporibus gignit,contraria dedisse imprimis noxium. Et rursum lib.eiusdem operis 5.scribit malè affecto corpori semper contraria, optimè se habenti similia viribus esse adhibẽda.Cui prorsus simile est, quod scriptum reliquit alter nostrorum Medicorũ oculus Auicenna,4.primi, cap.1. Aegritudo suo medicatur contrario, & conseruatur sanitas suo simili. Nec longè abest, quod tradit Isaac Medicus famatissimus in lib. diætarum vniuersalium: Temperatis cõplexionibus cibaria temperata dari necesse est. Et Albertus Magnus, quem multi iure Medicis annumerant,lib.de animalib. 7.c.2.Omnis(inquit) natura desiderat simile sibi,nisi sit omnino destituta, & deducta ad inæqualitatem & dyscrasiã. Tũc enim desiderat contrarium, sicut febricitans febre calida & sicca,desiderat frigidũ & humidum:non quidem, vt illo nutriatur,sed potius, vt contrarii passionem facientis reducatur,& reprimatur excessus. Secundum igitur desiderium est ad simile complexioni,& ad cõnaturalem cibũ. Propter quod ẽt.Empedocles dixit,omne nutriri simile simili. Hactenus Albertus. Quorum sententias cõfirmat Theophrastus,quem Medicinæ peritissimum fuisse sua ipsius scripta demonstrant lib. De causis plantarum 1.c.25.Res(ait)contraria,neque alere, neque seruare apta est, sed similis.

Dissimilia ferè non coëunt.

24 Mirum est, qđ scribit naturæ interpres Plinius lib. 16.c.32.ne inanimata quidem vnquàm cohærere, nisi similia natu ra:vt siquis(inquit)lapidem lignumq; coniungat.Collumella lib.Rei Rusticæ.5.cap.11. Omnis,inquit,surculus omni arbori inseri potest,si non est ei,cui inseritur, cortice dissimilis. Si uero etiam similem fructum & eodem tempore affert, sine scrupulo egregiè inseritur. Et rursum eodem c. tradit,antiquos veluti ꝑ lege sanxisse,eos tantum surculos posse coalescere, qui sunt cortice,& libro:& fructu cõsimiles iis arboribus,quibus inseruntur. De cuius rei veritate disserit idem,eiusdem operis lib. 8.c.item 8.de matrimonio columbarum loquens:Curãdum est(inquit) si fieri possit,vt pulli,quemadmodum exclusi sunt, nunquam separentur.Nam ferè,si sic maritatæ sunt, plures educãt fœtus:sin aliter, certè nec alieni generis coniungantur,ut Alexandrinæ,& Campanæ. Minus enim impares suas diligunt,& ideo nec multũ ineunt, nec sæpius fœtant. Aesopi Apologus planè ostendit dissimilia non secum conuenire,nec esse sociabilia.Nam Carbonarius (inquit ille fabulator)rogauit fullonem,vt secum in eadem domo habitaret. Sed fullo respondit,non id se posse facere.Timeo enim(inquit)ne quæ ego dealbo,tu fuligine repleas.

Lapis ligno nõ cohæret. Arbor arbori dissimili non inseritur.

Pullos,ut exclusi sunt,cõiung endos.

Carbonarius & fullo simul habitare non possunt.

De eadẽ re, ex nostris,

25 Sed vt de nostris quoq; loquamur, Guli Cun.in l vlt.C.de bon. auto.iudic. poss. afferens rationem, quare in casu illius l. creditor quærit aliis creditoribus habentibus similem causam,non autem habentibus dissimilem. Quoniam(inquit)similia facilius coniunguntur: adducitque illud Aristotelis lib.2.De genera.& corrup.cap. 4. In habẽtibus symbolum,facilior est trãsitus.Ad quod etiam citat l.3.§.1 ff.& l.seq. & l.sed cum patrono.in prin.& ibi Alber. ff.de bon.poss.& in l.in rem. §. item quæcunq;.ff. de rei vend.& l.an inutilis. §. acceptum.& ibi no.ff.de accepti.quod item dictum Aristotelis citat, & iisdem iuribus comprobat Signo.consil.2. statuto ciuitatis.col.2.versi.nono probat.& Alber.in l. sed & si quis.§.quæsitum.col.2.& ibi quoque Ba .in addi.col. 1.versi.secundo quæro si si quis cautio.vbi ipse Alber. alia iura in id allegat.& idem Alber.in l.2.in prin.C. de acce.& in l precibus char.pe.nu. 69. C. de impub.& aliis substi.& in rub.ff.de bo: poss.Bald.in l.2.in fin.ff. de adop.vbi hanc affert rationẽ, cur in arrogatione maior requiritur autoritas, q̃ in adoptione. Idẽ Bal.cõsi.124.q̃ritur vtrũ papa.ver.& si habeo feudũ,lib 1.& consi.229.viso testamẽto.col.2.lib.4.Pet.Anc.cõs.422.viso puncto.ad fi. & Iason in l. qui Romæ.in prin. col.4ver.secundò responde.ff. de verb.ob.

Creditor aliis similem causam habentib. quæris,nõ aliis.

In habentibus symbolũ facilis transitus.

26 Cæterùm idẽ Bal.in.repe.l.cùm lex.col. 6.versi. item quia statuere.C.de eman.lib. posteaquam illud quoq; adscripsit.In habentib.symbolũ,&c.subiũxit, Similia sibi inuicem maxime congruere, dissimilia minimè.& Pe.An.consi.336.ꝑ maiori.co. 4.ver.tertio q̃ proles.pulchrè dicit, q̃ mater plus censetur habere affectionis ad ꝓlem fœmineã.q̃ ad masculã,pp sexus similitudinẽ,propterea q; verbum posteritatis à fœmina prolatum,non tantùm masculos cõprehẽdit,sed & fœminas quoq;.citatq; illud Aristotelicũ,& d.l.an inutilis.Et id

De eadẽ re. Fœmina ad fœminã plus affectionis habet.

Posteritas à fœmina nõiata, fœminas cõprehẽdit.

id sequitur, & dicit singul. Iason in l. sed si hac. §. liberos. in 1. no. ff. de in ius voc. ubi & ex hoc dicit, quod licèt, cùm quis accipit emphyteusim pro se & filijs, non compręhendantur filiæ. vt voluit Guid. Suz. in l. veteribus. ff. de pact. & in l. quicunque. C. de seruis fugit, cum multis concordan. adductis ab ipso Iaso. in l. si quis id quod, col. 4. versicu. tertio decimo. ff. de iurisd. om. iudic. hoc tamen fallit, si concessio fieret à fœmina, quæ verisimiliter non minus diligit fœminam, quàm masculum, ob similitudinem sexus. Cui adde alios, id idem tenentes, scilicet Socinum in l. Gallus. §. nûc de lege. col. vlti. uersicul. pro quo tamen adducas. ff. de liber. & posthum. & in repeti. l. cùm auus. col. 46. versi. tertius casus. ff. de libe. & posthu. & ipsum Iasonem cõsi. 117. in causa & lite vertente inter reuerendissimum. colum. 2. versicu. secundò principaliter. lib. 4. & Philip. Decium in c. in pręsentia, col. 4. versicu. ultimo etiam alius casus. de probat. vbi & ex hoc adducit aliud singulare, quod licèt aliàs filij naturales non excludant substitutum, fallit tamen si testator substituens esset naturalis, propter similitudinem illius qualitatis. & Franciscum Curtium iuniorem in tractatu feudo parte 3. col. 2. versicu. secundo singul. Frari. Rip. lib. 1. Respon. c. 1. numi. 74. Anto. Rube consi. 21. testator. colum. 2. versi. qualitas casus. & Hieron. Grat. consi. 110. thema. colum. 4. vers. circa fin. lib. 1. & diximus ẽt in tract. Primige. quæstio. 10. versicul. vlti.

Emphyteusis fœminas non recipit.

Nisi à fœmina concessa fuerit.

Filius naturalis, patris item naturalis excludit substitutum.

27 Quid? quod simplex nominis similitudo gignit nobis quandam mutuam affectionem, atque amicitiam. Id quod liquidè constat ex l. cum filius. §. pater. ibi, Sempronio nepoti meo plus tribuas in honorem mei nominis. ff. de leg. 2. Nam (vt ibi dicit Accursius) ille eodẽ nomine vocabatur, quo & testator. In quam sententiam Lycon Astyanax Philosophus Peripateticus, hoc in suo testamento inter cætera adscripsit. Quæ in vrbe, & Aegina habeo, Lyconi fratri præcipua do, quòd is nomen ferat nostrũ. Ex quo uides & hanc curam, & affectionem philosophos quoque tangere. Tradit autem Liuius lib. 4. ab Vrbe condita, Spurium Melium Tribunũ plebis fauore nominis alterius Spurij Melij Equitis Romani, qui quòd regnum affectauerat, a Seruilio Magistro Equitũ interemptus fuerat, conatum quicquã mouere. Et Suetonius Augustum Cæsarem primos hæredes instituisse Tiberium ex parte dimidia & sextante, Liuiam ex parte tertia: quos & ferre nomen suum iussit. Cui concinit, quòd in l. hoc iure. §. vltim. ff. de dona. fit mentio cuiuspiam, qui centum alteri spoponderat, si iurasset se nomen ipsius laturum. Nam & in l. facta. §. si in danda. ff. ad Trebel. nõ inutilis est nominis ferendi conditio. Quibus iuribus innixus Philip. Dec. cons. 273. in casu proposito, col. 2. versi. sed tamen prædictis, respondit, valere conditionem illam, si hæres tulerit nomen testatoris. Et plurima testamenta videmus, in quibus legata relinquebantur, ea lege, vt legatarij ferrent nomina, & arma testatorum.

Similitudo nominis affectionẽ gignit.

Et sanè illud palàm est, inter eos qui dissimili sunt fortuna, dissimili vitæ instituto, dissimilibus studijs, aut omnino non coire amicitiam: aut si coierit, non cohærere, citoque dirimi, atque ob id fieri, vt idiota studiosum literarum oderit, rusticus aulicum, iuuenis senem, diues pauperem, profanus sacerdotem, vel id attestantibus Decretis canonicis, in c. laicos. & c. laici. 2. q. 7. & in c. clericis. in princ. de immu. eccle. lib. 6. Quin & in eodem genere Epicureus Stoicum, Philosophus Iuriscõsultum, Poeta Theologũ, balbus eloquẽtem. Hinc geminorum gratiam fratrum Amphionis, & Zethi penè dissiluisse, quod alter lyræ studiosus esset, alter agris colẽdis gauderet: ac dissiluerat, nisi Amphion abiecta lyra fratris ingenio cessisset. Ob eandem causam non satis fuit syncera Castoris, & Pollucis amicitia: neque caruit infamia tentati parricidij, cùm vterque eodẽ ex ouo essent prognati, vt iã magis gemelli esse non possent, quòd alter pugil esset, alter equis delectaretur. Et ut scribit Hora. lib. Serm. 2. Satyra 1. 28

Dissimilitudo studiorũ, & artium odium gignit.

Laici clericis infesti.

Amphionis & Zethi fratrum dissimilitudo. Castoris & Pollucis.

Castor gaudet equis, ouo prognatus eodem
Pugnis.

Et ut idem scribit,

Oderunt hilarem tristes, tristemq́ iocosi,
Sedatum celeres, celerem gnauumque remissi.

Hinc quoq; malè ꝯuenisse Remo cũ Romulo, quod alter tristiorib. ac seueris esset moribus, alter blandior. Ex quo exiit id, quod scribit Lucanus,

Romuli, & Remi.

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Qđ citat gl. Inst. de rerũ diui. §. sanctæ quoque res. Pessimè itẽ ꝯuenisse Caĩ cũ Abel, quod diuerso vitę gñe caperent. Summũ ergo amorẽ summæ similitudinis esse comitẽ: atq; adeò fictũ a Poetis, queadmodũ Narcissus, antè ab oĩ ab horrẽs ꝯsortio, simulatq; suã ipsius imaginẽ limpidissimo fonte ꝯspexisset, ꝓtinus amore flagrãtissimo cępit ardere. Quid. n. nr̃i similius, q̃ ipsa nr̃a imago? Ergo cũ doctus doctũ amat, sobrius sobriũ, ꝓbus ꝓbũ, nihil amat vterq;, q̃ suã ipsi⁹ ĩ altero imaginẽ, hoc est, seipsũ.

Cain, & Abel.

Narcissus suam imaginem adamauit.

Ex his illud proficiscitur, vt quis similis illis esse præsumatur, quibus cum illi est 29

Tales esse præsumimur, quales quib. cum conuersamur.

Mores ex conuersatione probari.

amicitia, cõsuetudo, familiaritas vt est tex tus, in l. cum qui. C. de episcopis & clericis, vbi notat Baldus, quod ratione malæ societatis, præsumitur aliquis malus, & in capit. inter solicitudines. extrà de purgatione ca nonic. & cap. clericus. 81. distinctione, & cap. peruen i. secunda quæstione septima, in quibus locis notat gloss. præsumi contra aliquem, vel pro aliquo, ex societate. & etiam cap. didici. prima quæstio. septima. Et facit tex. in l. ædiles. §. hoc autẽ. ibi, imitatione conseruorum. ff. de ædil. edicto. ex quo not. Baldus, quòd qui habet malam societatem, acquirit malos mores. Accursius autem ibi adducit dictũ cuiusdam, Ambula cum bonis: mores enim à coniũcto formantur. & refert Bald. consi. 95. regula iuris est col. 1. libro 1. vbi, & ad hoc citat l. si cohortalis. C. de cohort. libro. 12. & alia quædam. Et dicit Ang. in auth. de monac. §. cogitandum. per illum tex. quod ex cõuersatione probatur bonitas, vel malitia. Ideòque valet dictum testis deponentis aliquem esse bonũ, vel malum, quia vidit eum conuersari cum hominib. bonæ vel malæ famæ. & hoc idem sentit Bal. in l. data col. 10. versicul. item ratio frequentiæ, iunctis præcedentib. C. qui accusa. nõ possunt. Sed & gloss. in cap. cum oporteat. de accusa. sumit argu. ex eo tex. cõtra aliquẽ ex inhonesta conuersatione. & idem dicit gloss. cap. diffinimus. 18. quæstio. 2. & Cardi. in clemen. 1. in 3. notab. de concess. preben. Quibus adstipulatur, quod elegantissimè scripsi Oratorum princeps Tullius lib. 2. Officiorum, Facillimè autem & in meliorem partem cognoscuntur adolescentes, qui se ad claros, & sapientes, & benè consulentes viros Reipublicæ contulerunt: quibuscum si frequentes sunt, opinionem afferunt populo, eorum fore se similes, quos sibi ipsi delegerunt ad imitandum. P. Rutilij adolescentiam ad opinionem, & innocentiç, & Iuris scientiæ, P. Mutij domus cõmmẽdauit. Refert Suetonius de Claudio Cæsare, illum quidem ex contubernio sordidissimorum hominum, super veterem segnitiæ notam, ebrietatis, & aleæ infamiam fuisse. Plinius in episto. lib. 4. ad Falconem, de quodam iuuene loquens, Viuit (inquit) cum Spurina viuit cum Antonio, quorum alteri affinis vtique contubernalis est. Possis ex hoc, facere coniecturam, quàm sit emendatus adolescens, qui à grauissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum, γιγνώσκων ὅτι τοιοῦτος ἐστὶν ἕκαστος, οἷσπερ ἥδεται ξυνών. Id est, Similis est vnusquisq; his, quorum delectatur consuetudine. Et Libanius Antiochenus ad Cleomacham, Tales, inquit, plerunque videri solemus, quales 2. sunt, qui nobis amicitia cõsuetudine que coniunguntur. Quam item sententiam vsurpat idem Libanius ad Nesum: & Diuus Hieronymus ad Demetriadem: Semper in comitatu tuo graues fœminas habeas: mores enim, & studia dominarum plerunque ex ancillarum & comitantiũ moribus iudicantur. Qualis enim quæque sit, talium consortio delectatur. Ideo Bald. in dicto consi. 95. ante fin. lib. 1. & in suo tract. quæstio. non inscienter monet iudicem, vt sciscitetur, cũ quibus versatus est reus criminis, vt proinde sciat, quibus is sit moribus. Quod & ante eum scripsit Alberi. Gand. in tractatu malefic. in titu. de præsump. & iudiciis dubitatis. colu. 1. & iterum in titul. de quæstio. & tor. colum. 3. & Mansue. in titul. de quæstio. § itẽ septimò. Et vide quæ dicam infrà in 16. lege connubiali, num. 10. incipiente. quisquis ergo, & multis sequentibus.

Rei quib. cũ conuersati sunt, inquirendum.

30 Itaque, vt hoc tãdem caput cõcludam (iam enim nimium multa de hac re diximus) cùm similitudo, & æqualitas sit veluti amoris mutui fomes: contrà, dissimilitudo, & inæqualitas odii: sitq; amor inter coniuges in primis optandus, maximeque si aliud quippiam, necessarius, vt nos suprà multorum testimonio docuimus, & quidem etiam intestatum, id est, nullis testibus suffultum satis per se perspicuum est: illud confestim necessario consequens relinquitur, vt similes nobis, & æquales vxores & genere, & opibus, & ceteris omnino rebus, si non inferiores, assumere, diligereque, quantum maximè fieri potest, debeamus.

Conclusio præcedentium.

31 Quibus & tu adde, quod leges, legumq; cõsulti interpretes. facilè inter pares mrimoniũ, psumũt, nõ item inter dissimiles atq; inequales. tex. est in l. imperialis. §. imò. C. de nup. per quẽ dicit gl. no. in c. aliter. 30. q. 5. quod inter impares personas nõ psumitr matrimoniũ, nisi interueniant instrumenta dotalia, quã facit sing. Barb. in d. l. si diuortio. ff. de verbo. oblig. & consil. 6. scriptum est præclarè, col. 9. lib. 1. consil. 45. scribitur bellissimè. col. vlt. eo. lib. 1. sit facit tex in l. viduæ. ibi, vt si pares sint genere. & iterum in l. si donationum. ibi, inter partes. C. de nup. & in l. donões. in princip. ibi, personis comparatis. ff. de donõ. & quod voluit Bal. in l. in liberæ. in lect. antiqua, per illũ tex. ff. de ritu nup. & in l. filiũ. in 1. lect. ante finem. ff. de his qui sunt sui iur. & in cap. ex trãsmissa. co. 1. de restitu. spo. & in c. illud. co. 2. versi. nota diligenter. extrà de psumptio. Quodq; in pulchro casu cõsuluit ipse Bal. consi. 123. causa matrimonialis. lib.

Matrimoniũ inter pares facile psumitur.

lib.2.& in alio casu.consi.200. in causa ista considerandum.in vltimo dubio,versicu. sed quia ista interpretatio.libr.3.& Angel. in §.2.per illum tex.in authen.quibus modis nat.effi.leg.& in §.adhuc. in authen.ut lic.matri & auiæ.& Paulus Cast.in l.donationes.in fi.ff.de donatio.& facit c.nõ omnis.33.q.2.suprà à nobis citatum. Et quod tradit Boethius in Commẽtarijs Topicor. Ciceronis, Nuptias inter impares contractas,iure ɔ tractas non esse.Et idcirco apud Apuleium li.Meta.6.Iupiter Psychẽ & Cupidinem copulaturus,Iam faxo,inquit,nuptias non impares, sed legitimas & Iuri ciuilis congruas.

32 Propterea quamuis glo. in l.penul.C.de fideiuss.dicat,quod si deprehensi in coitu prætendãt ad excusationem facinoris, matrimonium à se antea contractum, stabitũ illorum assertioni, & præsumetur m̃rimonium:quam glo.ad hoc no.Cy.Bald.Saly. & Ange.ibi,& Bal.in l.falsus.col.3.uers.sed quid si ipse dominus.C.de furtis.dum allegat not.in dicta l.penul. & rursum in c.vlt. colum.3.versicu.idem dico. extrà de confess. vbi etiam dicit eam esse auream. & in cap.1.§.iniuria.in verbo,seu furtum.col.4. versic.quæro si Titius.titu.de pace iura.fir. & consi.49.si dicta Thomasia.lib.4.& Ioã. Ana.in c.ad audientiam.col.4.in 7. quæst. de homicid.& Francis.Arc.consil.80.sicut decet.colum.3. & Angel.Areti.in tractatu malefi.in verbo, Che me hai adulterato la mia donna.char.penul.ver. pone quòd quidam iuuenis.& Alexan.consi.14.animaduersis his.col.5.versi.pro hoc facit.libr.2.& iterum con.1.viso processu inquisitionis. col.5.versic. & pro hoc quod stari debeat. lib.3.& Cepol.cautela 42. vel secũdum ordinem aliorum.44.aliquando contingit. vbi illam glo.dicit not.& consi. causarum crimin.57. super querela.colum.1. & iterũ colum.2.vbi illam dicit sing.& Cardi.Alexand.in cap.is qui.34.distinct.& Guid.Papæ in singul.591.versi.si quis deprehendatur.& Matthæ.Afflict.in constitu.Siciliæ, si quis rapere.col.4.versic. quinto quæro. & Philip.Deci.in c.causam matrimonij.col. 2.in glo.1.extrà de offi.deleg. Et facit etiam singu.eam glo.Bald.l. quicunque.col.penu. versi.vlterius vides.C.de ser.fugiti.& in l.cãquam.col.6.vers.item excipiuntur nati.C. de fideicom.& in c.tertio loco. post mediũ de præsump.& in sua Margar.in verbo,matrimonium.& in l.vnica.col.7.versic. quæro,fuit quæstio de facto.C. de confess. vbi & eam dicit perpetuò menti tenendam.& Lanfran.in repe.c.quoniam contra.in verbo,confessiones. colum.3.versicul.quæro Petrus & Berta.extrà de proba.& Barba.in

Deprehensi in coitu dicẽtibus se matrimonium contraxisse, creditur.

addi.ad Bal.in l.1.C.de collu.deteg.& Ant. Bauer.in tracta.de viribus iuramenti, versicu.48.nam licet aliàs.& Hippol.Marsil. in l.1.num.69.C.de raptu virgi.& in singu.22. confessio offensi.& consil.61.post redditũ. col.ul.lib.1.Illud tamen debet intelligi,modò inter cętera concurrat personarum æqualitas,vt quia vterque nobilis, iuuenis, & c.Ita dicit singul. Barba. in dicta l. si diuortio.innixus sing.vt ipse dicit, doctrina Bal.in dicta l.1.C.de collu.deteg. secũdum quam dicit se aliàs consuluisse. Et ita sanè consuluit dicto consi.6.col.9.lib.1.& dicto consilio 45.co.lib.1. atque etiam consi.49. scripsit pręclarè.colum.vlti.lib.2.& consi. vlti.sapienter magnus.col.6.eo.lib.2.& cõsi.26.clementissimum Deum.col.1.libr.4. & idem etiam voluit Iason in dicta l. si diuortio.colum.vlti.vbi etiam facit sing. illã in ea re Bal.sententiam.& Ioan.Lup.in repe.rubri.de donatio.inter virum & vxorẽ. §.32.col.2.nu.5.Tamen Bal.in dicta l.1. de collu.deteg.non id expressim dicit, ad qđ allegatur, nisi mendum sit in vulgatis codicibus,in quibus non æqualitas personarum scribitur,sed qualitas. Quãquàm sub qualitate,æqualitas potest intelligi. Et ipse Bal.in dicto §.iniuria.titu.de pace iura.fir. loco suprà allegato dicit, quòd in hoc inspiciendæ sunt coniecturæ, quia ficti matrimonij prætextus non excusat.arg.d.l.donationes in concubinam. in princip.ff. de donatio .quod in idem propè recidit: quẽ nuncupatim sequitur Cepolla cautel.39. aut, vt alij computãt.41. vidimus complures casus. Nouissimè autẽ Alcia. in l. aliud est promittere.ff.de verb.signi. scribit tum demum illis credendum esse, si eorũ affirmatio sit verisimilis: qđ & idem propè est.

Si inter eos sit æqualitas.

Adde item, quòd non solùm in matrimonio, sed & in omni societate & amicitia nobiliores atq; ditiores haud infectari debemus,sed potius ęquales. Neq; enim satis firma(quod iam diximus) neque tuta pauperi cum opulẽtis amicitia est. Quod apud Plautũ in Aulularia mirè exprimit Euclio,qui Megadoro locupleti ipsius pauperis affinitatem deposcenti, in hæc verba respondet: 33

Ditiores & nobiliores in omni societate refugiendi.

Venit hoc mihi in mentem,Megadore, te hominem diuitem,

Factiosum: me item esse hominem pauperum pauperrimum.

Nunc si filiam locassim meam tibi,in mentem venit
Te bouem esse, & me esse asellum: vbi tecum coniunctus siem,
Vbi onus nequeam ferre, pariter iaceam ego asinus in luto,
Tu bos me haud magis respicias, natus quàm si nunquam siem.

Et

Et teneat iniquiore, & meus me ordo irrideat:
Neutrobi habeã stabile stabulum, si quid diuortij fuat.
Asini mordicus scindant, boues incursent cornibus.
Hoc magnum est periculum, me ab asinis ad boues transcendere:

Ouidius lib. 3. de Tristibus, Elegia 4. amicũ quempiam monet, vt magnorum virorũ consuetudinem atque amicitiam fugiat, veluti non innoxiam. Idque pluribus versibus, quos hic subscribere paulò longius esset, sed duos tantùm annectam:

Viue sine inuidia, mollesq́; inglorius annos
Exige, amicitias & tibi iunge pares.

Et multis antè seculis Iesus filius Sirach, in Ecclesiastico, capi. decimotertio, idem nos monuit, scribens: Pondus super se tollit, q honestiori se communicat. Et ditiori te ne socius fueris. Quid cõmunicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, confringet. Diues iniuste aget, & fremet: pauper autem læsus tacebit. Si largitus fueris, assumet te: & si non habueris, derelinquet te. Si habes, conuiuet tecum, & euacuabit te, & ipse non dolebit super te. Si necessarius illi fueris, supplantabit te, & subridens spem dabit narrans tibi omnia bona: & dicet, Et quid opus est tibi? & confundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis & ter: & in nouissimo deridebit te: posteà videns derelinquet te, & caput suum mouebit à te, &c. Ambrosius quoque libr. 3. Offic. scribit: meliores esse amicitias inopum plerũque, quàm diuitum. In quam sententiam vetus est prouerbium *ἀπέχου τοῦ μείζονος ἀνδρός*, id est, fuge procul à viro maiore. *Prouerbiũ.*

34 Ad hoc nimirum spectat Aesopi fabulatoris Phrygij huiusmodi apologus: Leo, asinus & vulpes societatem inierunt, vt quod venatu cepissent, id in cõmune partirentur. Vbi quampiam prædã nacti sunt, leo iubet, vt asinus partiatur: ille vt erat stolidus, in treis æquas portiones distribuit. Quamobrem mox indignatus Leo, quòd cæteris æquaretur, asinum dilaniat. Restabat vulpes: eam deintegrò partiri iubet. Illa totam ferme prædam leoni attribuit, sibi vix paucula quædam seruans. Leo, comprobata distributione, rogat, quisnam illã partiẽdi docuisset artem. Et Vulpes, *ἡ τοῦ ὄνου* (inquit) *συμφορά*, id est, asini calamitas. Ex quo Leoninam societatẽ appellauit Cassius Iurisconsultus in l. si nõ fuerint. §. Aristo. ff. pro socio. cùm videlicet omne commodum ad vnum aliquem redit, reliquis ex maxima parte fraudatis: Qualis ferme solet esse societas cum præpotentibus, plebeię sortis hominibus. De hac autem Leonina societate loquens Accur. in §. de illa. in verbo, partem. Institu. de societ. excerptã eã dicit ex Anieni fabula. At Ioannes Fab. in eodem loco Aesopo adscribit, ex eoq́ue refert aliam fabulam, non multum (quod ad rem nostram pertinet) absimilem, subnectitq́ue versus, quos nec ego grauabor subtexere, vt qui mirè huic loco cõueniũt, tametsi rudes sint admodum, atque inelegantes.

Aesopi in eã rẽ apologus.

Leonina societas unde dicta.

Ne fortem societ fragilis, vult fabula præsens:
Nam fragili fidus nesciet esse potens.

Citatq́ue partem ex ijs, quæ suprà ex Ecclesiastico adduximus, pauculis tamen verbis immutatis.

35 Quin & vicinitas quoque (quæ aliàs affinitatis vicem obtinet, teste Terentio in Heaut.) nobilium præpotentiorumq́ue illorum pauperibus ipsis mala est, vt qui nõ desinunt illos exugere, donec in nihilũ redegerint. Propterea q; prouerbialiter Cardamo similes dicuntur. Cuius ea vtiq; natura est, vt herbarum in propinquo nascẽtium humorem ad se vi quadam intima perliciendo cogat arescere, vt est apud Aristophanem Poetam Comicum, in nebulis eiusque interpretem. Sed de hac re multa Hesiodus lib. 1. Operum & dierum: multo autem plura Columella libro Rei rusticæ 1. cap. 3.

Vicinitas potentiorum fugienda.

Prouerbiũ. Cardamo simura.

Nec tamen velim existimes, ex his quæ dicta sunt de nobilitate vxorum, me omnino reijcere mr̃imoniũ uxorum nobiliũ, quoniam, vt scribit Plutarchus in libr. περὶ εὐγενείας, p nobilitate, citatus à Stobæo Florilegij capitu. 86. Ἄτοπος ἡ τῶν σοφιστῶν συκοφαντία κατὰ τῆς εὐγενείας οἳ μηδὲ τὰ ἐν μέσῳ, καὶ πᾶσι γνώριμα σκοποῦσιν. ὅτι πρὸς τὰς ὀχείας τοὺς εὐγενεῖς ἵππους καὶ κύνας ὠνοῦνται, καὶ τὴν ἄμπελον, καὶ ἐλαιῶν, καὶ τῶν ἄλλων δένδρων. ἀνθρώπου δὲ οὐδὲν ὄφελος νομίζουσιν εὐγένειαν εἰς τὰς μελλούσας διαδοχάς, ἀλλ' αὐτὸ πείθονται, βάρβαρον εἶναι καὶ Ἑλληνικὸν σπέρμα. καὶ οὐκ οἴονται λανθάνειν τινὰς ἀρχὰς καὶ σπέρματα ἀρετῆς συγκαταβάλλεσθαι τοῖς γεννωμένοις. ὥσπερ τῷ Τηλεμάχῳ τοῦ Ὀδυσσέως, ἐφ' οὗ καὶ πάνυ τῷ ὀνόματι ὁ Ποιητὴς εἴρηκεν, ἐνέστακται μένος ἠΰ: ὡς ἂν ἐν τοῖς ὀλίγοις ὀνόμασιν σαφῶς τι καὶ τῶν ἀρετῆς συμφερόντων ἀγαθῶν. Id est, ex Gesneri traductione: Absurda est Sophistarum contrà nobilitatem calumnia: qui vulgaria etiam & omnibus notissima non considerant: nempe quod generandæ sobolis gratia generosi equi & canes emãtur. item vitium, oleatum, & reliquarum arborum optimã quæque semina. Homini autem ad futurã successionem generis nobilitatem nihil cõferre putant: sed tantũdem valere, siue barbaram, siue Græcam originem. Neque credunt, latentia quædam principia, & semina virtutis in generatione liberis communicari: vt Thelemacho Vlyssis, de quo Homerus clarissimo vocabulo vtẽs, dixit, Instillata tibi patris virtus: tanquam assereret ad

ad paucas seminũ guttas paternæ virtutis bona constare. Locus autem ille Homeri est li.2. Odysseæ, cui⁹ integer hic est versus:
Εἰ δή τοι σοῦ πατρὸς ἐνέστακται μένος ἠΰ.
Si iam tui patris instillata est vis generosa.
Illi autem sentẽtiæ Plutarchi succinit alia Theognidis in eo libr. cui titulus est γνῶμαι, ἐλεγειακαί, quã nos adscripsimus infrà in 7. Leg. connubiali, nu. 23. & in opere de nobilitate, ca. 3. nu. 7. vbi & alia multa ad hũc locum pertinentia videbis. Non fugiendæ ergo sunt nobiles vxores, sed multò nobis nobilitate superiores. Sit igitur hæc quinta Lex connubialis.

VXORES AEQVALES, AVT INFERIORES GENERE, ET OPIBVS DVCVNTO. SVPERIORVM CONNVBIA OMNINO FVGIVNTO. NEC TAMEN PROPTEREA VXORVM NOBILIVM MATRIMONIA DEVITANTO. *Quinta lex connubialis.*

IN SEXTAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE PARS SEXTA.

1 *Aequalitas cõiugum in ætate seruãda.*

ON solùm autem in genere & opibus, de quibus affatim locuti sumus, habenda est æqualitatis ratio; sed & in ætate: de qua quoniam strictim tantũ, & velut per transennam, & coniunctim diximus; operæpretium visum est, ne rem maximi ponderis quodã modo neglexisse videamur, de ea paulò latiùs, atque separatim, seorsimque ab illo capite scribere. Ioan. Fab. in Rubrica Insti. de nupt. monet eum, qui se matrimonio mancipare uoluerit, ut tria præcipuè attẽdat in quibus illud est, ut parem ætate assumamus, in id referens illud Prouerbiorum 5. Lætare cũ muliere adolescentiæ tuæ. Cui concinit & illud Malachiæ 2. Dominus testificatus est inter te & uxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti. Et paulò inferiùs: Vxorem adolescentiæ tuæ noli despicere. Atque illud Theognidis Megarensis Poetæ uetustissimi & celeberrimi,
Ἐν δ' ἥβῃ παρὰ μὲν ξυνομήλικι πάννυχον εὕδειν
Ἱμερτῶν ἔργων ἐξ ἔρον ἱέμενον. Id est,
In adolescentia verò iuxta quidem æqualem melius est dormire,
Desyderabilium operum amorem satiantem.

2 *Virgines ducẽdæ vt gratis moribus imbuantur.* Sed ut ad huiusmodi ętatis ęqualitatem commodiùs describẽdam perueniamus, illud imprimis obseruandum monemus, ut gratis illas moribus imbuam⁹. Quod, & Cumæus ille Poëta Hesiodus præcepit in eo opere, cui titulum nuncupauit, Opera, & dies, libr. 2. cujus carmen est, *ἀλλ' ὁ μέντοι, Παρθενικὴν δὲ γαμεῖν ὥς κ' ἤθεα κεδνὰ διδάξῃς.*
Et ei⁹ autoritate subnixus Oeconomicon 2. c. 4. Quam sententiam fulcit Nęuius Poeta antiquus in Gymnastico, inquiẽs, Vtrũ est melius virginem, an uiduam uxorem ducere: Virginem, si musta est, Id est, si nouella est, instar musti, ut Nonius Marcellus annotauit. Hoc nimirum est, quod intelligi uoluit Plautus alter Poeta Comicus in Sticho, vbi Pinacium mulier Antiphoni sciscitanti, utram potius duceret in uxorem, uirginemne an uiduam: *Musta quid sit.*
E malis multis, malum quod minimum est, id minimum est malum.
Longo autem interuallo antè Moyses suis legibus monuit, uxores uirgines ducẽdas, ut uidere licet apud Iosephum lib. Antiqtatum Iudaciarum 4. c. 8.

3 *Veneti suas puellas admodum virgines maritant.* Ideoque Veneti solent suas admodum puellas uirgines matrimonio collocare, ut colligitur ex Cardin. Flor. consi. 49. cùm testatoris uoluntas, iuncto casu præcedenti. Rectè quidem ac sapiẽter illi diiudicãt. Puellam enim uirginem tunc teneram & mollem, ac rudem, atque informem, in quemuis habitum sequacem, & in utranque partem flexibilem, facillimè, quocunque duxeris, trahes, ad tuamque uitæ rationem haud ægrè formabis. Natu autem grãdiores, & uiduas, quibus & sui iam & alieni mores pertinaciter insederunt, ægerrimè reformabis. Præsumptum est enim, ut elegãter scribit Vlpianus in l. præcipiunt. ff. de edil. edict. ea mancipia, q̃ rudia sunt, simpliciora esse, & ad omnia ministeria aptiora & dociliora, & ad omne ministerium habiliora. Trita uerò & ueterata difficile esse reformare, & ad suos mores formare. Quo in loco Salyc. & Bartol. Cepol. appositissimè not. uiduas scire sua & aliena uitia. Eam autem Iurisconsulti sententiam eleganti metaphora extulit Ouidius lib. 1. de Remedio amoris: *Iuuenes facile & formantur & reformãtur non etiam senes.* *Viduæ sciũt sua & aliena vitia.*

Qua

Quæ præbet latas arbor spatiantibus vmbras,
Quo posita est primùm tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus summa tellure reuelli.
Nunc stat in immensum viribus aucta suis.

Idcirco & Virgilius lib. 3. Georg.

Iam vitulos hortare, viamq; insiste domandi,
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis ætas.

Ex hoc idem Virg. lib. Georg. 3. optimã vocat ætatem primam ac teneram,

Optima quæque dies miseris mortalibus æui
Prima fugit.

Quoniam scilicet, vt interpretatur Seneca, epistola ad Lucilium 108. possumus iuuenes discere, & facilè animum & adhuc tractabilem ad meliora conuertere: quia hoc tempus est idoneum laboribus, agitãdisque per studia ingenijs, & exercendis pro opera corporibus.

4 Sed quod ad viduas peculiariter attinet, cui vnquam fuit dubium, quin priorum maritorũ mores vel corruptissimos, optimos tamen arbitrantes, ob id solum, quòd illis sunt assuetæ, suos omnino, etiã probatissimos, aspernentur? Hinc assiduæ querelæ, domestica conuicia, quotidianæ exprobrationes, quicquid egeris, feceris ue, quod forte fortuna displiceat, cõfestim priorem maritum ob oculos obijcient. Et vt Libanius scribit ad Phremilium, non deerunt querelæ, se priori viro fuisse chariorem. Accur. in Authen. de fideiuss. in ipso ferme tituli ingressu, in verbo, apparentem, scribit vxorem tum demum de morte boni mariti conqueri, cum minus bonum sortita est. Ego verò asseueranter affirmo, etiamsi multo melior maritus nedũ si peior contigerit, nouam semper vitæ rationem horrere, atque execrari, insuetosque mores fastidire: vt etiam apud nos innuit tex. in §. vltim. 23. quæst. 6. & alibi latè diximus. Propterea Aesopus ille fabulator egregius, & Philosophus maximus, dicit, famulos tũc maximè priores dominos desiderare, cùm secundorum ceperint experientiam. Idque indiscriminatim asserit nullo bonitatis prauitatisque delectu. Nam & ferè semper aliàs id videtur optimum, cui primùm assueueris. Ideoque Theodorus Tragœdiarum actor, nulli vnquam concedere voluit, vt ante se ageret: quasi magis faueant auditores illis, quos primùm audierint: vt refert Aristoteles li. Politicon 7. capit 17. vbi & hoc subiungit, idem contingere in conuersationibus hominum, & rerum. Omnia enim (inquit) prima nos magis delectant. Cæterùm ita natura comparatum est, vt præterita semper meliora præsentibus videantur, propterea quòd nulla tanta est fœlicitas aut voluptas, quæ non multum habeat amaritudinis, aut fellis admistũ. Quod cùm adest, vrget nos acriter: cum abijt, non adeo magnum sui sensum relinquit: vnde fit, vt minus uideamur transactis malis affecti esse, quàm affliciamur præsentibus. Porro legibus Mosaicis Leuitici, capit. vigesimoprimo, & Ezechielis capi. quadragesimoquarto, prohibebatur, ne viduam vxorẽ sacerdos duceret, illa ipsa ratione, vt tradit Hieronymus ad Fabiolam, de vestitu sacerdotum, ne ea pristinarum meminerit voluptatum. Quanquam id aliò refert Isychius Hierosolymitanus, libr. sexto Commentariorum in Leuiticum, cum ipsum locum enarrans.

Viduas non esse ducẽdas.

Sacerdos cur viduam ducere prohibebatur.

Idcirco non iniuria derisus fuit Bulgarus, cùm inciperet legere l. rem non nouã. C. de iudi. propterea quòd nocte præcedẽte viduam vetulamque desponsasset, vt in ea ipsa l. retulit Accurs. Plutarchus autem in libro de Euthimia, id est, tranquillitate animi, taxat Euphorionem, quod cum pdiuite vetula concumbere cuperet. Idem in Demetrio refert, quod cum Antigonus pr ipsi Demetrio iuueni suaderet, vt vxorem duceret Phillam Antipatri filiam, & Cratero olim iunctã, cuius erat apud Macedones insignis beneuolẽtia, isque eam, vt uetulam aspernaretur, insusurrauit pater illud Euripideion, 5

Bulgarus derisus, quod vetulam desponsasset.

Ὅπου τὸ κέρδος, παρὰ φύσιν γαμητέον.

Vbi affulserit lucrum, ibi verò prҿter naturam ducenda vxor.

Olim verò apud quosdam Germanos virgines tantùm nubebant, & cum spe & voto vxores semel transigebantur. Sic vnum accipiebant maritum, quomodo vnum corpus vnamque vitam, ne vlla cogitatio vltra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, sed matrimonium ament.

Vxor præter naturã ducenda, si lucrum affulserit.

Mirum est autem, quod scribit Ptolomæus Alexandrinus Quadripartit. libro quarto, cap. item quarto, statim post principium. Quòd si in altera duarum quartarum Luna permaneat in natiuitatẽ uiri, tunc in iuuentute matrimonium contrahet, uel post suorum annorum plenitudinem iuuenculam uxorem, accipiet. Si nautem in altera duarum occidentalium occiderit, tardè uxorabitur, uel sibi uetulam subarrabit. Sed & Iulius Firmicus Astronom. libro quinto, capite primo, Si in Piscibus horoscopus fuerit iuuentus, & in Leone fuerit occasus, cum anu matrimonium copulabit, aut cum uidua. Et eodem libro quinto, capite tertio, Dabit Saturnus in Ariete positus uiduam, aut ab alio stupratam. Et iterum, Si Saturnus ad Virginis signum accesserit, uiduam sortietur uxorẽ. Et uide, quæ etiam dicam infrà, numero uigesi- 6

Astrorum vi vxores vel puellas vel anus ducimus.

vigesimonono, nec est quod sibi. in fin.& numero trigesimoquinto, nec tamē hinc.

7 Sed & sicuti viduas & ætate grandiores fœminas non debemus assumere in vxores, ita & illud quoque maxime cauēdum est, vt & è nostris monet Cepo. in l. præcipimus. numero 7. ff. de ædilit. edict. ne seniores & prouectæ ætatis viri matrimonium capessant, præsertim cum puellis & iunioribus, nisi velint se ludibrio, contemptui, fastidio esse vxoribus: quæ cum nihil magis cupiant (earum tenera, atque ebulliente & feruida ætate hoc ipsum imprimis desiderante) quàm matrimoniali operi frequenter incumbere, suo se voto fraudari (repugnante è diuerso nimirum ætate virorum) impatienter ferunt. Senes enim nō sunt apti palestræ venereæ, parumque diligenter fundum vxorium colere possunt cum senectus frigida sit, & sicca, vt scripsit Aristoteles in eo libr. quem de Longitudine & breuitate vitæ composuit, & libr. 5. de Generatione animalium, capitu. 4. & alibi sæpe. & Hippocrates Apho. lib. 1. capit. 14. Et Galen. libr. 5. de Sanitate tuenda, non semel, & de Substantia virtutum animaliū, lib. 10. & lib. item 1. de Accidenti & morbo. & lib. de Temperamentis, & libr. cui titulus est, Corporis temperaturam seq animi mores: vbi preterea dicit, senectutem exanguem esse. Rursumque in 2. Tech. capitu. 20. quem locum explanans Haly Rodoan, dicit, quòd omnis complexio conuertitur in fine ætatis ad complexionem frigidam, & siccam. Paulus Aegineta lib. 1. capi. 23. & Auicenna lib. 1. fen. 1. doct. 3. capit. item 3. Iohannitius in Isagog. capit. 10. de qua re longè etiam lateque disputat Iacobus Foroliuiensis in suis in eundem secūdum librum Techn. Gal. quæstionibus, 41. quæstio. & è nostris hoc quoque affirmat Lucas Pen. in l. 2. colum. quoque 2. C. de Primi. libr. 12. & Domi. in procemio libro 6. in §. quem librum: vbi ex autoritate Physicorum, senectutem comparat Autūno, q frigidus est, & siccus. Hincque illud Virgilij libro quinto Aeneidos:

Seniores ne matrimoniū capessant.

Senectus frigida & sicca.

Senectus Autumno cōparatur.

-Sed enim gelidus tardante senecta
Sanguis habet, frigentq, effœta in corpore vires.

Et libro 8.

Sed mihi tarda gelu, seclisq, effœta senectus
Inuidet imperium.-

Nam parmenides apud Stobæum Sermo. 112. dicebat γῆρας γίγνεσθαι παρὰ τὴν τοῦ θερμοῦ ἀπόλειψιν. Id est, senectutem ob caloris defectum fieri. Siccitatem autem satis probat asperitas & squalor cutis. Vnde à Græcis vocantur γέροντες, vt tradit Plutarchus li. Symposiacon 3. capit. item 3. non quasi, εἰς γῆν ῥέοντες, id est, in terram fluentes, sed quasi γηρεῖς, id est, terrestres. Et hanc quoque siccitatem planè adstruunt, qui senectutem exāguem ac sanguine exhaustam dicunt, vti diximus ex Galeno. Cui concinit Silius libro 2.

Senectus ex caloris defectu.

Senectus exanguis.

-Exanguesq, merendo
Stant prima inter signa senes.-

Et Lucanus libro 5.

Vos despecta senes, exhaustaq, sanguine turba.

Frigiditatem autem senectutis euidenter adstruunt, qui & eam hyemi comparant, vt Eratosthenes & Patrocles apud Stobæū Serm. 113.

Senectus hyemi comparatur.

8 Porrò autē siccitas & frigiditas res sunt maximè contrariæ & voluntati & potentiæ coeundi, quā calido & humido (quem admodum omnes rerum scriptores naturæ asserunt) constare certum est. Et vt scribunt Galenus libr. 6. de Sanitate tuenda, & Paulus Aegineta libr. 1. capit. 35. Veneri natura calida & humida idonea est: de quo & nos latiùs postea dicemus in 9. Lege cōnubiali. numer. 150. inc. at calor. Ideoque Iuuenalis Saty. 10. loquēs de senectutis incommodis,

Siccitas & frigiditas coitui maximè aduersantur.

Senes in Venerē segniores.

-Coitus iam longa obliuio: vel si
Coneris, iacet exiguus cum ramice neruus:
Et quamuis tota palpetur nocte, iacebit.

Ex quo est & illud Martialis libro 11. Epigram. 82.

Cum sene communem vexat spado Dindymus Aeglen:
Et iacet in medio sicca puella thoro.
Viribus hic operi non est, hic vtilis annis,
Ergo sine effectu prurit vterque labor.
Supplex illa rogat pro se miserisq, duobus.
Hunc iuuenem facias, hunc Cytherea virum.

Ouidius autem libr. 1. Elegi.

Quæ bello est habilis, Veneri quoque conuenit ętas.
Turpe senex miles, turpe senilis amor.

Et subdit:

Quos petiere duces annos in milite forti,
Hos petit in socio bella puella viro.

Senes in Venerē segniores.

Quam similitudinem secutus Flor. noster in l. inuiti. ff. de testi. dicit, quòd quemadmodum is, qui quinquagesimum quintū annum natus est, bello non est idoneus, ideoque vacationem militiæ obtinet, vt dicit voluisse glos. in l. 2. C. de his qui non imple. stipen. libro 10. ita nec idoneus est rei vxoriæ. Et ad hoc dicit eam gloss. esse notandam. Quibus consonat illud Virgilianum libr. 3. Georg.

Frigidus in Venerem senior, frustraq, laborem
Ingratum trahit: & si quando ad prelia ventum est,
Vt quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incassum furit.

9 Agatho in Platonis Symposio, recenset Cupidinem deorum omniū maximè iuuenem esse, eiusque rei argumētum affert, quòd senectutē fugit, eamque natura odit iuue-

Cupido omnium Deorū maxime iuuenis.

iuuenibus autem se misceat, cùm sit vetus prouerbium, Simile simili semper hærere. De qua re etiam loquens Tzetzes Histor. Chil. 5. capi. 15.

Νέον δὲ τοῦτον γράφουσι συνάμα καὶ ὡραῖον
Ὡς τοῦ ἐρᾶσθαι καὶ ἐρᾶν πρέποντα δουρεία φύσει.
Iuuenem autem hunc pingunt, simul & formosum
Veluti quod amari & amare deceat iuuenilem ętat. m.

Senectute libidines restinguntur.

Scribit idem Plato de Republica libr. 1. circa initia, quòd senectute libidines restinguuntur, & in ea etate pax est, & libertas à rebus venereis. Quem locum imitatus Cicero de Senectute ita inquit: O præclarum munus ætatis, si quidē id aufert à nobis, quod est etiam in adolescentia vitiosissimum. de uoluptatibus enim venereis potissimum loquitur. Et è nostris Archi. in c. tanta. §. 6. dist. dicit, quod senectus à voluptatibus liberat, impudentissimis dominis, imponitque modum libidini. Cuius rei tex. est in capit. fraternitati. 34. disti. vbi ætas senilis futuræ incontinentiæ suspicionem aufert. & in capit. cum in iuuentute. de præsump. vbi scribitur, quòd labes huiusmodi libidinis, quæ nonnunquam in iuuentute contrahitur, in senectute frequētiùs expiatur. Hincque illud Basilij illius Magni, Ἡ ἐν γήρᾳ σωφροσύνη, οὐ σωφροσύνη, ἀλλ' ἀκολασίας ἀδυναμία. id est, Continentia in senectute, non continentia est, sed libidinis impotentia.

De cedē re.

10 Sophocles autem iam vetulus à quopiā interrogatus, possetne congredi cum muliere, Bona verba (inquit) o homo; nam liber iam sum factus, & ab inclementibus istis & furiosis dominis aufugi ætatis beneficio. Autor Plutarchus in libello περὶ φιλοπλουτίας, id est, de cupiditate diuitiarum: iterumque in lib. εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, id est, num seni gerendā Respub. Huius verba Græca hæc sunt, Ὁ γὰρ Σοφοκλῆς ἄσμενος ἔφη τὰ ἀφροδίσια γεγηρακὼς ἀποπεφευγέναι, καθάπερ ἄγριον καὶ λυττῶντα δεσπότην. Quod & Plato statim in princip. libr. 1. de Repub. & Tullius libr. de Senect. & Valerius Maximus lib. 4. cap. 3. Philostratus in Vita Apollonij Tyanæi, Clemens Alexandrinus lib. Pædagog. 2. capit. 10. & Marcellinus ad eundem prope modum tradiderunt. Quanquàm scio Athenæum & Hegesandrum tradidisse, Sophoclem ipsum iam senem Theoridem & Archippen deperijsse.

11 Sed vt redeamus ad principale nostrum institutum superioribus cōcinit illud Flacci Tibulli antiqui Poetæ Comici, in fabula, cui Helenam nomen posuit, apud Fulgentium de Vocum antiquar. interpretatione,

Illius quoque alterius Comici Plauti in Mercatore,

Tun' capite cano amas senex nequissime?
Si unquam uidisti pictum amatorem, hem illic est,

Et paulo pòst:

Nam meo quidem animo uetulus decrepitus senex
Tantundem, quasi sit signum pictum in pariete.

Proinde apud eundem autorem in Milite Palæstrio luculenter dicit, adolescentulam mulierem esse & nuptam & viduam, quæ seni nupta est.

Vidua dicitur quæ maritum senem habet, aut alias inutilē.

Priuilegia viduarū huiusmodi fœminis cōpetunt

Statuta loquētia de uiduis habent locum in istis.

Nam licèt ea verè nupta sit, tamen censetur esse vidua, cum maritum habeat senem ideoque inutilem ex sententia Accursij in l. ultim. C. ad leg. Faui. de plagia. Id qđ Bal. ibi trahit ad priuilegia cōcessa uiduis, ut uidelicet huiusmodi mulieribus competant, quæ habent maritos inutiles: quod multum notandum esse Iason dicit in repe. l. si is qui pro emptore. colum. 53. uersi. adde quod Ioan. de Lig. ff. de vsuca. Illam autem gloss. dicit ualde sing. Alexan. in addi. Bart. in l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pigno. actio. & consi. 104. statutum loquēs lib. 1. & Barb. consi. 46. scripsit præclarè. colum. 1. libr. 1. & in tract. de præstantia Cardinalium, parte 1, quæst. 12 colum. 1. ubi & hoc dicit procedere in statutis loquētibus de uiduis. quod & idem dicit Fely. in ca. significantibus. colum. 3. de offi. & pot. iudi. deleg. Sed & illam glos. sequitur Iason in l. si dari. circa medium. ff. de uerbo. oblig. & Franci. Pur. in l. 1. colum. 7. uersicu. ex quo dicto. ff. de iurisd. om. iudi. Et hoc certè confirmat text. in capit. inter corporalia. extrà de transla. præla. ubi ecclesia dicitur uidua ta sponso, id est, Episcopo, quæ habet Episcopum inutilem: quod ibi Bald. etiam trahit ad mulierem, quę habet maritum inutilem. Huc que spectat, quod apud Ouidiū Deianira se uiduam esse profitetur, quoniam nullas ex marito Hercule oblectationes referebat, cùm ferè semper longiùs abesset:

Deianira se uiduam dicebat.

Vir mihi semper abest, & coniuge notior hospes,
Monstraq; terribiles persequiturq; feras.
Ipsa domo uidua uotis operosa pudicis
Torqueor, infesto ne uir ab hoste cadat.

Licet enim ibi uidua è ad domum referatur, tamen non ob aliud domum uiduam uocat, quàm quòd ipsa uidua esset ob mariti absentiam. Et Plautus in Sthico Penelopen, quæ diutiùs marito suo caruerat, uiduam quoque appellat:

Penelope uidua.

Credo ego miseram fuisse Penelopen soror suo
Ex animo, quæ tandiu uidua uiro suo caruit:

Et Seneca Tragœdiographus in Agamemnone:

Decem per annos uidua respiciam uirum?

Ibi enim Clytæmnestra loquitur de Agamemnone marito.

Sed vt ad institutum negotium redeamus, 13

mus, Euripidis sentẽtia est, in Danae, apud Stobæum c.49.

Καὶ νῦν παραινῶ πᾶσι τοῖς νεωτέροις,
Μὴ πρὸς τὸ γῆρας τοὺς γάμους ποιουμένους
Σχολῇ τεκνοῦσθαι παῖδας, οὐ γὰρ ἡδονή,
Γυναικί τ' ἐχθρὸν χρῆμα πρεσβύτης ἀνήρ.
Et nunc iuuenes adhortor omnes.
Ne in senectute nuptias celebrantes
Vix liberos procreent. Nec enim voluptas est,
Sed res inimica mulieri senex vir.

Senex vir inimica res uxori.

Et post pauca:

Πικρὸν νέᾳ γυναικὶ πρεσβύτης ἀνήρ.
Amarus iuueni vxori senex maritus.

Homerus autem longo antè tempore satis docuerat, nihil oblectationis, nihil uoluptatis esse mulieri in sene marito. Nam cùm aliquādo incidisset in mulieres, quæ Cereri sacrum faciebant in triuio, unaque ex ijs iussisset illum facessere, ille indignatus hæc in eam cecinit, ut tradit Herodotus in uita illius:

Κλῦθί μοι εὐχομένῳ κουροτρόφε, δὸς δὲ γυναῖκα
Τὴν δ' ἀνέων μὲν ἀνήνασθαι φιλότητα καὶ εὐνήν.
Ἡ δ' ἐπιτερπέσθω πολιοκροτάφοισι γέρουσιν,
Ὧν ὥρη μὲν ἀπημβλύνεται, θυμὸς δὲ μενοινᾷ.

Quæ quidem ita non infeliciter uertit Cōradus Heresbachius:

Audi flaua Ceres, precor, hoc mihi perfice votum:
Hanc nunquam iuueni matronam iunge marito:
Sed tremulo sit nupta seni, cui vertice cani
Fundantur crines, gelida superante senecta:
Is cupiat tantùm, effœto nil corpore possit.

Tanquàm scilicet maius malum non potuisset Homerus ei mulieri imprecari, q̄ vt seni viro nuberet.

14 Plutarchus autem problematon c.85. q̄rit, cur mense Maio Romani vxores non ducant: cuius rei hanc inter cæteras rationem affert, quòd Maius à maioribus natu appellatus est. Iunius à iunioribus. Nuptijs verò accommodatior est iunior, scribēte, vt subdit, Euripide in Andromache: licet is locum non adscribat.

Romani uxores mense Maio nō ducunt.

Ἀλλ' ἢ τὸ γῆρας τὴν Κύπριν χαίρειν ἐᾷ,
Ἥ τ' Ἀφροδίτη τοῖς γέρουσιν ἄχθεται.

Id est,

Verùm senecta iubet valere Cypridem:
Et ipsa rursum infensa senibus est Venus.

Vel, sic propemodum ad verbum.

Sed aut senectus Venerem valere iubet,
Aut venus senibus molesta est.

Proinde, vt subdit Plutarchus, abstinēt nuptijs, Iunium expectantes, qui Maiū deinceps protinus excipit. Cuius etiā ceremoniæ meminit Ouid. libr. 5. Fastor. Sed & illius sententiæ Euripidis meminit & ipse Plutarchus in li. Num seni gerēda sit Respublica. Cæterum idem ipse in Solone scribit, Dionysium Tyrannum iam vetulum, cum rogaretur à matre, vt quandam ex ciuibus in matrimonium acciperet, respondisse, Ciuitatis quidem leges abrogari à tyranno, naturæ autem leges cogi nullo modo posse, si præter ætatem vxori se iunxerit. Hanc autem absurditatem ac deformitatem sibi in ciuitatem minimè inducendā uideri. Nec permittendum, vt affinitates alieno tempore fierent, quæ neque gratiæ quippiam, nec officij, nec finem nuptiarū essent habituræ. Verùm in senem, qui ducit puellam, à diligente principe, aut legum latore id optimo iure queat dici, quod in Philoctetem dictum memoratur, Quàm bene igitur nubere potes miser, ac habitās in thalamo diuitis vetulæ, vt perdices, ex concubitu te pinguem comperiens, transibis ad sponsam viri indigētem. Ita enim legitur vulgò in nostris codicibus Latinis, & quidem corruptè, vt & Græci quoq; codices quotquot hactenus vidimus, corrupti sunt: sed ita tamen, vt facile ex ijs intelligas, non Dionysium ipsum à matre rogatum vxorem accipere, sed matrem ipsam virum ducere voluisse, eique Dionysium illud dixisse, τοὺς μὲν τῆς πόλεως νόμους λελυκέναι τυραννῶν, τοὺς δὲ τῆς φύσεως, οὐκ εἶναι δυνατὸς βιάζεσθαι, γάμους συμφαγαγῶν παρ' ἡλικίαν. Cui planè consonat, quod tradit ipse Plutarchus in Apophthegmatis, nempe Dionysium ipsum matri suæ præter ætatem nubere cupienti dixisse, Ciuilia quidem iura violari posse, naturæ autem minimè. Athanasius (siue is est Theophylactus) enarrans illam Pauli ad Hebræos postremo c. sentētiam, qua protulit honorabiles nuptias in omnibus, Nuptiæ (inquit) ętate prouectioribus minùs cōueniunt. Et Claudianus in Carm. de nuptijs Honorij & Mariæ, à domicilio Veneris submouet & excludit senium:

Dionysii senis ad nuptias rogati responsum.

Hos inter petulans alta ceruice iuuentus
Excludit senium.

Non iniuria igitur probro datum est Ciceroni, quod sexagenarius Publiam uirginē vxorem duxisset: quod excusare volens Tyro libertus illius, idcirco id factum fuisse tradidit, vt ęs alienum, quo maximè obruebatur, dissoluere posset: erat enim Publia opulentissima. Cuius rei meminit Plutarchus in vita illius. Sed & Pompeius ob id repræhensus est, quòd iam in ætatem vergens, duxisset Corneliam Metelli Scipionis filiam, & iuuenem, & multis amoris gratijs dotatam, filioque ipsius magis copulandam, vt & ipse Plutarchus tradit in uita illius.

Ciceroni probro datum, quòd senex puellam duxisset.

Hęc autem haud dubiè palàm adstruit Astronomica ratio. Venus enim pręses rei vxorię, & Saturnus senectutis antistes, vt Astronomis placuit, omniū maximè sunt inter se inimici, sibique è diametro repugnantes, 15

Venus & Saturnus [illegible] gnantes.

gnantes,& diuersi. A quo non longè dissidet, quod prodit Proculus Platonicus Philosophus, ætatum ordinem sequi ordinē vniuersi, planetarumque rationem. Septimam autem, & eam quidem postremam, Saturni consequi potestatem: in qua naturæ consentaneum est, à generatione sequestrari, & à corporeis abiungi, alteram & incorpoream vitam affectando. Nā decrepitos inuadens Saturnus, implet naturę suæ malis, frigiditate, pigritia, & tristitia q̄rula. Quod & à Marsilio Ficino inter Platonicos non postremo, annotatum est: vt non immerito cecinerit, quisquis is fuit apud Græcos,

Γέρων ἐραστὴς ἐσχάτη κακὴ τύχη.

Senex amator miserrimus. Quo significatur, extremam sortem malorum esse senem amatorem. Cui concinēs Menander apud Stobæum Ser. 113.

Οὐκ ἂν γένοιτ' ἐρῶντος ἀθλιώτερον
Οὐδὲν, γέροντος πλὴν ἕτερος γέρων ἐρῶν.
Ὁ γὰρ ἀπολαύειν βούλεθ' ὧν ἀπολείπεται
Διὰ τὸν χρόνον, πῶς οὗτος οὐκ ἔστ' ἄθλιος;
Nil miserius esse potest amante
Sene, nisi alius senex amans.
Nam qui frui cupit rebus à quibus arcetur.
Propter tempus, quomodo ille non miser est?

Et Aristophanes in Ἐκκλησιαζούσαις, id est, concionantibus, vbi inducit Blepyron senem hæc conquerentem:

Οἴμοι κακοδαίμων, ὃ γέρων ὢν ἠγόμην
Γυναῖκα ... Id est,
Hei mihi infelici, qui senex existens, duxi
Vxorem.

16 *De eadē re.* Et Mimnermus, aut vt alij vocant, Mnimermus, Smyrnęus siue Astypalęus, apud Stobæum Sermo. 61.

Κρυπταδίη φιλότης, καὶ μείλιχα δῶρα, καὶ εὐνή.
Ἄνθεα τῆς ἥβης γίγνεται ἀσταδίας
Ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξί. ἐπεὶ δ' ὀδυνηρὸν ἐπέλθῃ
Γῆρας ὅ, τ' αἰσχρὸν ὁμῶς καὶ καλὸν ἄνδρα τιθεῖ,
Αἰεί μιν φρένας ἀμφὶ κακαὶ τείρουσι μέριμναι,
Οὐδ' αὐτὰς προσορῶν τέρπεται ἠελίου.
Ἀλλ' ἐχθρὸς μὲν παισὶν, ἀτίμαστος δὲ γυναιξίν
Οὕτως ἀργαλέον γῆρας ἔθηκε θεός.
Amor occultus, & blanda munera, & lectus,
Rapidę carpendi sunt iuuentutis flores
Viris & mulieribus: vbi verò molesta ingruerit senectus,
Quæ pulchrum etiam virum reddit informem,
Semper tum graues animum rodunt curæ:
Nec solis aspectu delectatur senex.
Oderunt illum pueri, contemnunt mulieres:
Adeò miseram Deus senectutem fecit.

17 *Despuere aduersus incātationes, & alia id genus.* Hincque illud Tibullij lib. 1. Eleg. ad fin. de sene amatore loquentis,

Hunc puer hunc iuuenis turba circunterit arcta:
Despuit in molles & sibi quisque sinus

Veluti rem hanc monstrosam, & in vltimas terras asportandam censeat. Sic enim despuimus comitiales morbos, id est, contagia regerimus, & fascinationes repercutimus, & alia quæ sequuntur apud Pliniū libro 28. capit. 4. quibus ostendit maximas vires inesse in huiusmodi in sinum exputationibus. Nam & idem Plinius libro 10. capitu. 23. in fi. tradit, ipsum comitialem morbum despui suetum. Vnde etiā Plautus in Captiuis:

TY. Et illic istic qui insputatur morbus, interdum venit.
Proin tu ab isthoc procul recedas. AEGIO. Vltro istū à me. AR. ... verbero?
Me rabiosum, atque in iectatum hastu meum mentoras patrem?
Et eum morbū mihi esse, vt qui me opus sit insputarier
AEGIO. Ne verere, multos isthic morbus homines macerat,
Quibus insputare saluti fuit, atque his profuit.

Sed & ipse Plinius libro 25. capitu. vlti. scribit Senecionem herbam, quæ à Græcis ἠριγέρων dicitur, si quis ferro circunscriptam effodiat, tangatque ea dentem, & alternis ter despuat ac reponat in eundem locum, ita vt viuat herba, dentem cum postea nō doliturum. Idem libro 26. capitu. 9. Experti, inquit, affirmauere plurimum referre, si virgo imponat nuda, ieiuna ieiuno, & alternis ter despuat, & manu supina tangens dicat, Negat Apollo pestē posse crescere, quam nuda virgo restinguat: atque ita retrorsa manu ter dicat, totiesque despuant ambo. Idem libr. 27. capit. 12. ad fin. tradit, circa Ariminum herbam resedam nasci, qua collectiones & inflammationes omnes discutiantur, modo quædam carmina ibi adscripta ter pronuntientur, & toties despuatur. Et libr. 3. capit. 12. scribit huiusmodi exputationes mederi furunculis. Ex quibus quoque est illud Catulli Epigram. 47. ad Licinium:

Nunc audax caue sis, precesq; nostras
Oramus, caue despuas ocelle.

Idem illud Persij Sat. 4.

Est prope te ignotus, cubito qui tangat, & acre
Despuat in mores.

Claudianus quoque Panegyr. 7. in eūdem sensum dixit Mores despuere, pro auersari & abominari. Et ex Græcis scriptoribus. Theocritus:

Ὡς μὴ βασκανθῶ δὲ τρὶς εἰς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον.
Ne quis me fascinaret, ter meum in sinum despui.

Huc item respicit illud Plauti in Asinaria:

Teque obsecro hercle, vt quę locutus es, despuas.

Sed & morbos alios, vt curentur, despuendos monet Marcellus Burdigalensis, videlicet glandulas. c. 15.

At dicet senex quispiam loquaculus, vt sunt fermè omnes, si Plutarcho Problematon sympoſia corum Decade 1. capit. 2. & 18 *Senes loquaculi.*

Eusta-

Eustathio in Cœnis Macrobianis libr. 6. credimus, imò si Vullio ipsi in Catone maiore: cuius hæc verba sunt: Senectus est natura loquacior, ne ab omnibus eam vitijs videar vindicare. Atque etiam Plauto in Mercatore, qui eos garrulos dicit. & Arist. lib. 2. Rhetoricorum, c. 13. vbi & huius rationem reddit. Et Isocrati in Panathen. & Homero li. 2. Iliad. vbi Iris id Priamo seni exprobrat, dicet (inquam) senex maritus, Quod opere non potero perficere, verbis quidem rerumque, & historiarum antiquarum narrationibus compensabo, quibus aures, & animum vxoris demulcebo, à coitusque cogitatione auocabo. Cui illud tantum respondebo, Non admodum placere mulieribus illud Homericum de senibus lib. 3. Iliados:

Γήραϊ δὴ πολέμοιο πεπαυμένοι, ἀλλ' ἀγορηταὶ
Ἐσθλοί.--

Iam ob senium bello desueti, at dicere tantùm
Egregij.

Illud item eiusdem lib. 4. eiusdem operis de Tydei filio:

Χέρεια μάχῃ, ἀγορῇ δέ τ' ἀμείνω.

Inferiorem pugna, sed dicendo priorem.

Aut etiam simile illud Vir. li. 11. Aen.

Lingua melior, sed frigida bello
Dextera.--

Quoniam, vt apud ipsum Homerum lib. eiusdem Iliados 16. dicit Patroclus:

Ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπέων δ' ἐνὶ βουλῇ
Τῷ οὔ τι χρὴ μῦθον ὀφέλλειν, ἀλλὰ μάχεσθαι.

Molimentum prælij in manibus est, consilij in verbis.
Ea propter non loquacitate nunc opus est, sed pugnacitate.

Ex quo & illud Virgilianum lib. 10. Aeneidos,

--*Sed non & Troius heros*
Dicta parat contra: iaculum nam torquet in hostem.

Quem imitatus Silius lib. 5.

At contrà non dicta Libys, sed feruidus hastam
Perlibrat.

Ante vtrunque Plautus in Truculento ita facit Stratophanem militem loquentem:

Ne expectetis, spectatores, meas pugnas dum prædicem.
Manibus duella prædicare soleo, haud in sermonibus.

Vbi facto est opus, verba nō sufficiūt. Et vt cum nostris loquar, vbi facto opus est, verba non sufficiunt. Ad quod allegāt tex. in cap. 1. vbi etiam est bona glo. ext. de eo qui mit. in poss. & in l. qui decem. §. 1. versi. idem responsum. ff. de solut. & l. seruus si hæredi. in fin. ff. de statu lib. & in l. 1. §. hæc autem verba. ff. quod qsque iur. vbi no. Iason in 4. not. adducitque concord. quas ibi videre licet. Sed vnum text. non omiserim omnium in eam rem elegantissimum, in l. 1. §. tulisse. ff. de S.C. Syllan. vbi ita scribitur: Non tamen, qui clamore visus est, auxilium tulisse videtur. Quid enim, si cum posset manu depellere à domino periculum, ille clamorem inanē elegit? Sed & illud dictum vsurpauit gloss. in cap. pastoralis. in glos. vlti. de offi. ordi. & in cap. vt circa. in verbo, præstito. de elect. lib. 6. Pet. Anc. consi. 235. prima facie dicet. in prin. & consi. 330. visa facti narratione. colu. 2. versi. ad propositum. & consi. 331. visis diligenter actis, post princi. & Alexand. in l. si mora. col. 2. ff. sol. mat. & consi. 130. in causa Strazorotorum. col. 4. versi. & si diceres. in fin. & seq. vbi ad hoc multa adducit. & consi. 44. eximie Doct. colu. vltim. lib. 7. & Hipp. Marsi. qui & in eā rem pleraque affert, quæ de industria omitto, in l. qui falsa. colum. 8. versic. vltim. ff. de falsis, & nostri D. sæpe. Et vt solent dicere Germani, referente Bebelio, Verba nō implent marsupium. Et Plautus in Epidico: *Verba non implēt marsupium.*

Nam quid igitur te mihi esse retulit
Beneficium oratione, si ad rem auxilium emortuum est?

Et Terentius in Adelphis:

Neque tu verbis solues vnquam, quod mihi malè feceris.

19 Sed & si forte fortuna contingat, vt vir senior cum vxore cōgrediatur: neq; enim impossibile est, cum nemo sit adeo senex, quin aliquando calere possit, vel natura, vel arte, vt dicit glo. in c. nuptiarum in uerbo, in quibusdam. 27. q. 1. & senes interdū aliquo beneficio mouentur ad coitum, vt dicit gloss. in c. 2. extrà, de frig. & malefi. Id quod confirmat Pauli Silentiarii Epigrā. lib. 7. *Senectus nō omnino arcet à Venere.*

Ὁ πρὶν ἀμαλθάκτοισιν ἐνὶ φρεσὶν ἡδὺν ἐν ἥβῃ
Οἰστροφόρου Παφίης θεσμὸν ἀπειπάμενος,
Γυιοβόροις βελέεσσιν ἀνέμβατος ὁ πρὶν Ἐρώτων
Αὐχένα σοὶ κλίνω Κύπρι μεσαιπόλιος
Δέξο μεγαγχαλόωσα, σοφὴν ὅτι Παλλάδα νικᾷς
Νῦν πλέον, ἢ τὸ πάρος μήλῳ ἐφ' Ἑσπερίδων.

Qui potui iuuenis sapienter temnere leges
Quondam prædulces, ò Venus alma tuas,
Spicula carniuorum vitare edoctus amorum,
En mea colla senex sub iuga mitto tua,
Victa iacet Pallas, magis hæc cape læta trophea,
Aurea quam pastor cum tibi mala dedit.

Horatius autem lib. Carm. 4. Ode 1. conqueritur Venerem, quam iam diutius intermiserat, in senectute sibi rursum bella mouere:

Intermissa Venus diu
Rursus bella moues, parce precor, precor,
Non sum qualis eram &c.

Quin, & Plinius lib. 22. ca. item 22. scribit Scandicem herbam marcescentes senio iam coitus excitare. Licet igit(vt repetā) senes aliquando moueantur ad Venerem natura, vel arte: tamen aut sunt seminis expertes: aut si quod hēnt, est ago-

Semen senũ sterile. non, id est, sterile, non prolificum, non genitale, siue gignitiuum, vt ita loquar, propter inutilis excrementi permistionem, quae eorum natura non satis potest concoquere. Autores Arist. li. 1. de Generatione animalium, c. 18. & Galenus circa initia li. 2. de Sanitate tuenda, inquiens in hunc fermè sensum: Labor, cibus, potus, somnus, omni ætati communia. Venus vero ætate tantum florentium est: quæ autem hanc vel præcedunt ætates, vel sequūtur, aut planè semen non effundunt, aut certè infœcundum, aut malè fœcundum emittunt. Quod & affirmat Albertus Magnus li. de Animalibus. 5. trac. 2. c. 1. & lib. 10. trac. 2. c. 1. Et hinc senectus effœta, id est, gignendi vi & potestate destituta, & exhausta, à Virgilio dicitur illo versu suprà citato: *Senectus effœta.*

Sed mihi tarda gelu sæcliq; effœta senectus.

20 Ideoque lege Papia Poppea (ita enim legendum est, non Pompeia) à Tiberio Cęsare edita, cautū est, ne sexagenarij vxorē ducerent, tanquam ad generandum minimè idonei. Autor Trāquillus in Claudio, & meminit Seneca in libris Moralis Philosophiæ, & Lactantius li. 1. c. 16. & Imperator noster in l. pe. C. de nup. quā & ita intelligit Raph. Fulgo. consi. 212. quædam mulier. col. 2. ver. in primo videtur, vbi ex hoc in pulchro casu consuluit. Ex quo & alibi sancitum est, ne minor sit 66. annis, qui arrogat, quoniam magis liberorū procreationi studere debet l. si paterfa. §. vlti. ff. de adopt. tanquam post huiusmodi ætatem, huius rei vacationem natura ipsa dederit. Et apud Plautum in Mercatore hanc legē præscribunt adolescentes senibus: *Lex Papia. Poppea. Sexagenarij vxorem ne ducant.*

Annos natus sexaginta qui erit si quem scribimus.
Seu maritum, siue hercle adeò cœlibem scortarier,
Cum eos nos hic lege agemus.

21 Ergo si huiusmodi prouectioris ætatis viri vxores ducant, easque minimè imprægnant, (quod vtique sæpius vsu eueniet) hoc certè vxores molestissimè patientur. Nā cùm semper aliàs, nihil æquè dictet natura, quàm aliud, quale ipsum est, producere, vel Aristotelis testimonio lib. 1. Oeconō. c. 1. & lib. 2. de aīa, & alibi sępe. Nititr. n. summis virib. insita potestas, vt se ad effigiē quādā & imaginem immortalitatis, & diuinitatis cōponat: vt qm̄ corruptioni obnoxium idem numero animal nequit perseuerare, ortu vicario, mortalitati qua fieri potest ratione, adminiculetur, ac velut tibicinis præfultam ab occasu vindicet. In quam sententiam Nicol. Lyr. detorquet illud 2. Reg. Ita est enim lex Adā Domine Deus. Illud quoq; Iob. 30. Abstulit quasi ventus desiderium meum. Tum vero maximè in huiusmodi desiderium mulieris veluti feruntur præcipites. Est enim, vt scribit Plato in Timeo. ad fi. & ex eo repetit Galenus lib. 6. locorum affectorū, c. 5. vulua matrixque in fęminis, animal auidum generandi: & quando procul à fœtu per ætatis florem, aut ultrà diutius detinetur, ægrè fert moram, ac multum indignatur, passimque per corpus oberrans, meatus spiritus intercludit, respirare non sinit, extremis vexat angustiis, morbis denique omnibus premit, quousq; cupido amorque quasi ex arboribus fętum fructumve pducat. Idq; est, quousq; cupido amorq; quasi ex arboribus fœtum fructumve producat. Idq; est, quod nostræ leges proclamant, naturam ad hoc mulieres genuisse, vt partus ederent, maximamque eis esse eius rei cupiditatem. l. ambiguitates. C. de indic. vidui. Et ut alibi scribitur, maximū ac præcipuum munus earum est, concipere, ac tueri conceptum. l. queritur. §. 1. ff. de ædil. edic. Et pudor est fœminis nuptiarū præmia non habere. c. pudor. 37. q. 2. Hinc illa vox Rachelis virum alloquentis, Gen. 30. Da mihi liberos, alioquin moriar. Et illa quoque Annæ admonitio apud Virgilium. lib. 4. Aeneid. *Natura summus cupidi similis nostri gignēdi.* *Vulua generādi auida.* *Mulieres in hoc genitæ, vt partus edant.*

Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris.

Nam, vt scribit Euripides in Phœnissis:

Καὶ φιλότεκνόν πως πᾶν γυναικεῖον γένος.

Quo significatur, vniuersum mulierum genus amans liberorum esse: quod non tam de liberis iam natis, quàm de desiderio pariēdi liberos intelligi, declarāt verba præcedentia.

Quòd si quispiā in hac parte nobis obiiciat Masinissam Numidię regē, & Catonē Censorium, & Vladislaū Lituanum regē Poloniæ: quorum ille post 86. annos Methymatum (alii legūt Methimatum, alij Mechium, alij Mathumannū, alij deniq; Mathimanum) filium genuit: alter 88. ætatis anno, ex filia Salonis clientis sui alterum Catonē, auum Vticensis, procreauit. Huic autem nonagenario duo filij nati sunt Vladislaus & Casimirus. De priorib. meminerunt Plin. 7. Naturalis historiæ, c. 14. & Solinus in Polyhistore, c. 4. & ꝑterea de Masinissa Valerius Maximus, lib. 8. c. 14. & Iulius Florus epitome. 50. De posteriore aūt, Aeneas Pius in Europa, c. 25. Si hęc (inquam) quis nobis obiiciat, sciat hæc pro miraculo, req; memorabili, fuisse scriptis demādata. Namquę rarò eueniut, vice miraculi habentur. §. quātuncunq;. in auth. de Consul. Sicuti non absimiliter pro miraculo habetur, si mulier quinquagenaria liberos genuerit. l. si maior. C. de legi. here. Igitur non temerè dictum est ac scriptum à Soci. consi. 65. super proposita consultatione, 22 *Masinissa 86. annorū filiū genuit. Cato Censo. 80. Vladislaus. 90.* *Rara, vice miraculi.*

tatione.col.1.& 2.li. 3. quòd licèt cõtingere possit, vt octogenarius aliquando generet: quia tamen id non est ex cõmuniter accidentibus, certè si octogenario cupiã dicatur natus fuisse filius, vt ei succedat, id non præsumetur, nec ei succedet. Quod tamen non huc adscripsi, quòd ita sentiã de nato in matrimonio, nisi aliter constaret de impotentia mariti.

Octogenario natus filius an succedat.

23 Sed fac illud esse veluti ordinarium, & propè quotidianum, vt senes filios generent: at certè illud quoque hinc necessariò sequetur, vt vel eos posthumos habituri sint, cũ mors à senibus longius abesse nõ possit: vel si illis adhuc viuentibus nascantur, non satis temporis eis supererit, quo eos educare & instituere possint. Scitum est enim illud Megadori senis apud Plautum in Aulul.

Senibus maritatis posthumi ferè nascuntur liberi.

Post mediam ætatem qui ducit vxorem domum,
Si eam senex, prægnantem fortuitò fecerit,
Quid dubitas, qn sit paratũ nomẽ puero posthumus.

24 Adde, q cum nihil sit, quod magis matrimoniũ deceat, quàm vir & vxoris amicitia, vt sæpe alias diximus, est senectus veluti amicitiæ inimica. Senes enim ob naturę deficiẽtis imbecillitatẽ, his, ut plurimũ, carent, quibus amicitia initur, atque conseruatur: vt pote cùm sint intractabiles, morosi, difficilisque admodũ conuersationis, quæ ad amicitiam concliandã plurimum valet: sicuti Aristoteles tradit lib. 8. Et hic.c.6. ita scribens, In seueris atq; senibus tanto minus fit amicitia, quanto difficiliores sunt, & minus congregationib. gaudent. Hęc enim ad amicitiã maximè spectare, & ipsam efficere videntur. Et profectò ex consuetudine, Veneris incentiua, & æstus efferuescunt, dicẽte Lucretio, Cõsuetudo concinnat amorẽ. Cui concinẽs tex. apud nos in c. veniens. extrà de eo. qui cogno. consanguineam vxoris suæ. ita ait: Deinde ex conuersatione diuturna sorori puellæ carnaliter se coniunxit, Propterea Apuleius li. 6. scitissimè cõsuetudinẽ Veneri ministrã facit. Ad quam ẽt sñiam spectat illud Ciceronis in Lælio: Auxit bñuolẽtiã ɔsuetudo. Porrò aũt morosos & difficiles, querulosq; senes esse, pręter Aristotelẽ fatet Tullius. ĩ lib. de Senectute, tñ nõ tã ad ętatẽ q̃ ad mores id referẽs. Et id passim experimur. Ex quo Horatius lib. 1. Carminũ Ode. 9. canitiem morosam uocat.

Senectus amicitiæ inimica.

Senes intractabiles, morosi, difficiles.

Consuetudo Cupidi[illegible] mater.

Consuetudo Veneris ministra.

Canities morosa.

Donec virenti canitie abest Morosa.--

25 Sed & alia sunt senectutis incõmoda, ob quæ senes ipsi ab vxoribus amari haud queunt, suntq; illis tædio, cõtẽptui, odio: præsertim, si sint adolescentulæ: quoniã, vt ait Terẽtius in Hecyra, Odiosa est hæc ætas adolescentulis: quem è nostris citat Lucas Pen. in l. 2. col. item 2. C. de primit. lib. 11. Hæc autem incõmoda probè nouerat Iuuenalis, ea describens Sat. 10.

Senes tædio, contemptui, odio, sunt

Senectutis incõmoda.

Sed quàm continuis, & quantis longa senectus
Plena malis deformem & tetrum ante omnia vultũ,
Dissimilemque sui, deformem pro cute pellem,
Pendentesque genas, & tales aspice rugas,
Quales vmbriferos vbi pandet Tabraca saltus, &c.

Et post pauca,

Vna senum facies, cum voce trementia membra,
Et etiam leue caput, madidiq; infantia nasi.
Frangendus, misero gingiua panis inermi.
Vsque adeò grauis vxori, natisque, sibiq;,
Vt captatori moueas fastidia Cosso.

Cæcilij quoque antiqui Poetæ in Hephæstione sententia est, apud Ciceronem in li. de Senectute, & Nonium Marcellũ statim in prin. lib. de Proprietate sermon.

Tum etiam in senectute hoc deputato miserrimum,
Sentire ea ætate esse odiosum se alteri.

Quibus concinens Mnimnermus apud Stobæum. cap. 61.

--Ε'πεὶ δ' ὀδυνηρὸν ἐπέλθῃ γῆρας, & reliqua, quę nos adscripsimus suprà num. 15. Et rursus apud eundem Stobæum cap. 113.

Α'λλ' ὀλιγοχρόνιον γίνεται, ὥσπερ ὄναρ,
Η'βη τιμήεσσα, τὸ δ' ἀργαλέον καὶ ἄμορφον
Γῆρας ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτίχ' ὑπερκρέμαται.
Ε'χθρὸν ὁμῶς καὶ ἄτιμον, ὅ τ' ἄγνωστον τιθεῖ ἄνδρα.

Sed breue tempus durat instar somnij.
Iuuentus pretiosa: difficilis autem deformisque
Senectus statim imminet capiti
Odiosa simul & contempta, quæ virum reddit obscurũ.

Estque etiam in idem illa Menandri sententia cap. 113.

Πικρὸν ἐστὶ θρέμμα γέρων ἐν οἰκίᾳ μένων.

Amarulentus est alumnus senex domi manens.

26 Ex quo factũ est, vt apud antiquos scriptores senium, pro tędio, molestia, & odio plerunque poneretur, vt eidem Marcello placet, ad hoc referenti illud Actij in Epinausimache, Mors amici subigit, quod mihi est senium multò acerrimum. Illud quoq; Turpilij in Demiurgo. Quia enim odio, & senio mihi nuptiæ. Et multa aliorũ testimonia, quę ne plixior sim, prudẽs omitto. Illud tñ Plauti. addidero ĩ Sticho,

Senium pro tedio, molestia, odio,

Hæ res vitę me saturant, mihi diuidiæ, & senio sunt.

Et in Truculento,

Malè quod mulier incepit, nisi efficere perpetiar,
Id illi morbo, id illi senio est.

Itemque illud, Tulij in Oratione pro Milone: Luget Senatus, mœret Equester ordo, tota ciuitas confecta senio est. Nec desunt, qui ad hunc quoque sensum, trahant illud Claudiani. lib. 3. de Raptu Proserpinæ,

Ignaui senium cognouimus æui.

Quibus astipulatur Homerus, qui lib. 19. Iliados, senectutem, odiosam siue molestam vocat,

Senect⁹ odiosa.

Τήρᾳ τε στυγερῷ, &c.

Sordida canities. Adde sordidam, siue sordentem, & turpe: quòd amori admodum repugnat. Sic Statius libr. 11.

-- Veteri stat sordida tabo
Vtraque canities. -

Et libr. 7.

Ecce truces oculos sordentibus obsita canis.

Et turpis. Et Marullus.

Turpem canitiem pati.

27 *Valet donatio facta à sene marito uxori iuueni.* Ex ijsque fit, quòd licèt aliàs non valeat donatio inter virum, & vxorem, ff. & C. de donatio. inter vir. & vxor. per totum: valet tamen, si donet senex maritus vxori iuueni, veluti magis compensans, remunerans que vxoris ipsius ex sua senectute iacturã, & incommoda, quam gratis tribuens, vt plenè not. per Doct. in l. si voluntate. C. de dot. promiss. & in l. si diuortio. ff. de verbo. oblig. Ro. consi. 445. consultatio præsens, col. 3. & Guid. Pap. consi. 112. Nobilis Guicharda, in fin. & Bald. Nouellus in tract. de dote. §. 10. col. 4. versi. quid autem si talis. cum alijs simillib. à me alibi copiosè adductis.

28 *Fœminæ iuuenes senum amplexus refugiunt.* Quæ cùm ita sint, ideò verè cecinit Catullus;

Et senis amplexus culta puella fugit.

Fœminæ iuuenes mortẽ maritorũ senum cupiũt. *Vxores senũ maritorũ, cõcubitus aliorũ expetũt.* Et apud Apuleium lib. 5. Asini auri, Mulier quædam dolenter, queritur, inque primo suæ miseriæ loco reponit, quod nacta esset seniorem maritum: At ego (inquit) misera primùm patre meo seniorem maritum sortita sum. Dein. &c. Barto. autem noster in l. Mutianæ. col. vlti. in princ. ff. de condi. & demonst. scribit vxores iuuenes cupere mortem senum maritorum solere. quod & ipsum tradit idẽ Bar. & post eũ Paul. Cast. in l. pater Seuerinam. §. Socrus. eo. tit. ita intelligentes gl. ibi simpliciter loquentem de vxoribus. Et hinc quoque sępius vxorum adulteria proficiscuntur, tũ quia cum mariti senes sint admodum in Venerem segnes, vxores ipsæ aliorum concubitum haud renuunt: imò verò spontè nec rogatæ, petulanter rogant, quò suam quãtum possunt maximè. libidẽ expleãt: Tum quia maritos senes minimè diligãt, ijs, quæ iam dictæ sunt, rationibus. Ideoq; Theognidis sententia est, incommodam esse vxorem iuuenem viro seni. Neq; eam gubernando regi posse, vt nauem, neque anchoris detineri, sed abruptis funibus, sępius noctu alium portum petere, id est, aliorum concubitum sectari. Carmen ipsius est huiusmodi:

Οὔτοι σύμφορόν ἐστι γυνὴ νέα ἀνδρὶ γέροντι,
Οὐ γὰρ πηδαλίῳ πείθεται, ὡς ἄκατος.
Οὐδ᾽ ἄγκυραι ἔχουσιν· ἀπορρήξασα δὲ δεσμὰ
Πολλάκις ἐκ νυκτὸς ἄλλον ἔχει λιμένα.

Quam quidem sentẽtiam ex eo affert Clemens Alexandrinus lib. Stromaton. 6. vbi. & aliam in eandem rem adducit ex Aristophane:

Αἰσχρὸν νέα γυναικὶ, πρεσβύτης ἀνήρ.
Turpis res iuueni vxori, senex vir.

Ex quo etiam fonte manat impotentissimum, imperiosissimumque illud vxorũ iuuenũ in huiusmodi senes maritos imperium. Nam ut scribit Aristophanes, ἐν θεσμοφοριαζούσαις, id tñ Euripidi attribuẽs, 29 *Vxorũ iuuenũ in senes maritos imperium.*

Δέσποινα γὰρ γέροντι νυμφίῳ γυνή.

Id est, ad verbum,

Domina enim seni sponso vxor.

Quod & ex Euripide in Phœnice repetit Stobæus Serm. 69. Et Quintilianus, si is est (quod nondum credimus) in ea declamatione, cui titulus est, Cæcus in limine: Genus (inquit) infimæ seruitutis esse, senem maritum. Ideo, & paulò post, eandem, q̃ seni nupserat, vxorẽ & dominã appellat.

Nec est, quod sibi in ea re blãdiri dẽant senes, Aurorãm adamasse Tithonum senẽ, dicẽte Propertio lib. 2. ad Cynthiam. 30 *Aurora senẽ Tithonũ adamauit.*

At non Tithoni spernens Aurora senectam,
Desertum Eoa passa iacere domo est.

Et paulò post.

Cum sene non puduit talem dormire puellam,
Et cana totiens oscula ferre coma.

Id. n. fabulosum, & ex cõmẽto fuisse à Propertio, vndecunq; cãm suã muniẽte, cõfictũ potius dixerim, q̃ verum: aut si verum fuit, id certè, quod semeltantũ vsu euenerit, pinde esse, ac si nũquã. Nã, vt inqt Asconius, Semel vicinũ est ad penè nunquã. vtque dicit Celsus noster, Ex his quæ fortè vno aliquo casu accidere pñt, iura nõ cõstituunt. l. ex his. ff. de legi. Nã qđ legit Venus cũ Anchise iã senescẽte coiuisse, vñ Aeneã ipsa peperit, nõ tã ex amore illius fecit, q̃ ꝙ ob oraculo accepisset, fore, vt deleto Troia norũ Imperio, Anchisiadę imperarẽt: vt à Michaele Byzantino in Violario est scriptũ. Cæterũ sunt q̃dã mulieres, q̃ lege, & vi astrorũ libẽtius cũ senib. coeant, quàm cũ iuuenibus, si credimus Iulio Firmico lib. Matheseos 7. capit. 18. *Semel vicinũ ad penè nunquam Ven' cur cũ Anchise senescente concubuit.* *Astrorum ui quædam mulieres senib. libentius cõmiscentur.*

Adde & aliud maximũ incõmodũ, ẽtsi superiora desint, ꝙ ex huiusmodi mr̃imonijs virorũ seniorũ cũ puellis pcedit: nẽpe ppetuã ipsorũ virorũ zelotypia. Quã videmus oẽs quotidie, & vidit Lycurgus ille sapientissimus Lacedæmoniorũ Legislator apud Xenophõtẽ in Laconũ republica, vbi hęc đ eo scribit: Εἰ γε μέντοι συμβαίνοι γεραιῷ νέαν ἔχειν, ὁρῶν τοὺς τηλικούτους φυλάττοντας μάλιστα τὰς γυναῖκας, τἀναντία καὶ τούτου ἐνόμισε, τῷ γὰρ πρεσβύτῃ ἐποίησεν ὁποίου ἀνδρὸς καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀγασθείη, τοῦτον ἐπαγαγομένῳ τεκνοποιήσασθαι. Id ẽ, Et si quidem contigerit, vt senex quispiam vxorem 31 *Senum maritorum zelotypia comes perpetua.*

vxorem iuniorem ducat, videns huius ætatis homines maximè asseruare vxores, huius quoque rei contrarium constituit. Sãxit enim, vt cuius viri corpore animoque senior, ipse magis caperet, eo adducto ad vxorem, prolem ex eo inciperet. Quantũ autem zelotypia viros torqueat, si quãdo eis contigerit, alibi fortè dicemus.

32 *Prouerbiũ reiiciendũ.* Proinde, vt id caput concludamus, reiiciendum est modis omnibus antiquum illud prouerbium a Diogeniano in collectaneis memoratum, ἀεὶ γέροντι ἡ νέα βῶ βαλλε χρῆν. id est, Semper seni iuuẽculam subiice: quo moneri videmur, vt seniores viri puellam ducant, magis quàm anum, ne si frigus accesserit frigori, languente Venere steriles existant nuptiæ, nisi malimus huiusmodi prouerbium ad alium vsum trahere.

33 *Anus cũ iuuene improbatũ matrimonium. Vt vetuli cũ puella.* Superioribus tamen annectẽdum Græcum Epigramma Leonidis ex 2. lib. Epigrammatum Græcorum, quo æque improbat matrimonium anus cum iuuene, & vetuli cum puella:

Ἤρηνον γῆμα φιλάσες ὅτ᾽ καὶ νέος ἤν ...

Δυσκεῖτε, Πάφιη δ᾽ ἄρ ... οὐ ...

Καὶ γὰρ ἀπαις ... τά τε ... ἐς ἄλαρπα,

Νῶν δ᾽ ἑτέροις γῆρας ἀμφοτέρων ...

Id est, vt vertit Alciatus noster:

Nupsisti anus iuueni, vetulo tibi iuncta puella est,

O nimium ex omni tempore inepta Venus.

Aut alijs ducis, sterili vel conseris agro:

Coniuge nec frueris, nec frueris sobole.

34 *Iuuenes maritentur, antequam scortari didicerint.* Diuus autem Chrysostomus in Epistolam Diui Pauli ad Thessalonicenses priorem, Homilia quinta, monet, vt iuuenes antequam scortari didicerint, connubiali iugo subiiciantur. Nam si semel se meretricibus addixerint, statim in pristinam relabi petulẽtiam. Et longè ante illum D. Ignatius, τοῖς νεωτέροις ... γαμεῖν ... διαφθαρῶσι εἰς ἑταίρας. quibus etiam significatur, iunioribus nuptias esse contrahendas, antequã meretricis amoribus implicentur. Quod & ex eo repetit Antonius ille Monachus Melissæ lib. 1. cap. 14.

35 *Astrorũ vi mulieres maritos senes sortiuntur, & contrà.* Nec tamen hinc discedendum putauimus, prius q̃ Lectores illud admonuerimus, vt sicuti mulieres quædam vi, & potẽtia astrorum concubitum senum appetũt vt diximus supra num. 19. ita etiam quædã eadẽ ui huic fato sunt obnoxię, vt vel iuuenes cum maritis senibus, vel anus cum iuuenibus matrimonio copulẽtur. Nam cum Sol in altera quartarum duarũ oriẽtalium extiterit, scilicet in figura, in iuuenta viro seni desponsabitur, vel in senectute iuuenem maritum accipiet. At si in altera duarum occidentaliũ extiterit, tardè marito coniugabitur, vel in prima iuuentute senis desponsabitur: vt scribit Claudius Ptolemæus li. 4. Quadripertiti, cap. item 4. vbi & alia huiusmodi multa tradit, q̃ ibi, si libeat, videbis. Preter hæc, vide etiam ea, quæ dixi suprà nu. 6. mirum est autem.

Sed iam nunc dicendum est, qua potissimum ętatę vir & mulier matrimonio se debent addicere. in qua re, sicuti inter omnes conuenit, mulierem iuniorem & ætate tenera, virum quoque nõ ætate defecta esse debere: ita & in annorũ numero palam dissentiunt. Leges nostræ & Cæsareæ, & Põtificiæ viro annum 14. vt sit idoneus matrimonio, assignarũt. Mulierum verò esse nubilem & viro maturam tradiderũt quæ 12. annos nata est. Quod tẽpus leges in eam rem præscripserunt, quoniam fere semen incipit homo circiter annos bis septem, vt dicit Aristoteles lib. 5. de Natura animalium, c. 14. vbi subdit, quod vim genitalẽ recipit circa annos tersoptẽ. Prius enim dixerat, quod semen non simul incipit excerni, & posse generare: sed vis illa prolifica postea accedit. 36 *Qua ætate matrimoniũ ineundũ sit. Legũ & Canonum in eã rem præscripta ætas. Aetas. seminis genitalis.*

Quanquam legimus, ante hos annos mares liberos genuisse, fœminas peperisse. Refert enim Alberic. Rosa in suo Indice, in uerbo, matrimonium. l. 2. puellam nouem annorum peperisse. Diuus autẽ Gregorius in suo Dialogo scripsit puerũ nouem annorum suam nutricem grauidã reddidisse, vt refer. gl. in Summa. 20. q. 1. & ibi etiam Archid. atque Hosti. & Ioa. An. in cap. vlti. de eo qui cog. con. vxo. suæ. Hosti. in Summa, tit. de pęni. §. cui confitẽdũ, versi. cui pueri. Io. And. Panor. & alij, in c. 1. de delict. puer. & idem Ioan. And. in ca. puberes. col. 2. & ibi etiam Pano. de despõ. impub. & Bartol. in tracta. differ. iuris Canonici, & Ciuilis. Ang. consi. 253. visis statutis. ante fin. Pet. Anch. in c. si pater. col. 7. versi. in matrimonijs. de testa. lib. 6. Doml. consi. 24. qa difficilè. col. 3. Alex & Iason in l. in pupillari. vterque colum. vltim. ff. de vulga. & pupil. ipse Alexand. in l. 1. colum. 3. ver. sed licet Doc. ff. de uul. & pu. & Barb. in pœ. Cle. §. nulla. col. vlti. Iason in l. moribus. quæ est 2. colum. 4. illo titul. de vulgar. & pupil. Quanquam in dialogo Gregorij illud omnino non reperitur, vt etiã asserunt Cardi. Floren: & Ioan. Anan. in d. capi. 1. de delict. puer. Et de alio quoque annorum decẽ retulit Diuus Hieronymus ad Vitalẽ, in hæc verba: Domino, inquit, teste, non mentior. Quædam mulierculã cùm expositum nutriret infantem, & & instillaret cibos, ac nutricis officio fungeretur, cubaretque cum ea paruulus, qui usque ad 10. iam peruenerat annum, accidit, ut plus quàm pudicitia patitur, 37 *Puella nouẽ annorum peperit. Puer nouẽ annorum nutricem impregnauit. Alter puer x. annorum idem fecit.*

ſe mero ingurgitaret, accenſaque libidine obſcœnis motibus ad coitum duceret infantem. Prima ebrietas alterius noctis, & cæterarum deinceps fecit conſuetudinem. Necdum duo menſes fuerant, & ecce fœminæ vterus intumuit. Sed & in eadē quoque epiſtola planè dilucideq; oſtendit ex annorum computatione Solomonem, & Achaz reges, cum eſſent 11. aut etiam x. annorū, filios genuiſſe, illum ſcilicet Roboā, hunc Ezechiam, & ipſos reges. Cuius etiā rei meminit Ioan. And. in d. c. vlti. de eo, q cog. conſ. Quo in loco Hosti. idem ſcribit contigiſſe puero 10. autem 11. annorum in caſtro ſancti Michaelis, in diœceſi Siſcarien. Legum igitur conditores id in ea re, ſicuti alias ſemper, conſiderauerūt, quod frequentius & in pluribus vſu euenit. Nā alias natura legem facere non poteſt, ut dicit Hieronymus in eo loco, quem citauimus.

Salomō 10. an. 11. ann. genuit Roboam. Achaz eiuſdē ęta. Ezechiā genuit.

38 Et ideò quamuis leges præſumāt eſſe puberes, & maturos nuptijs, marem ſcilicet in quatuordecim annis, fœminā in duodecim, & ex hac præſumptione legem ſtatuant: tamen ex Pontificum Decretis contrarium probari poteſt, & ſi comperiatur, valebit matrimonium antè contractum, per capit. de illis. & capit. vlti. de deſponſ. impu. Quare autem fœminæ citius exiſtimentur, ſintve citius puberes, & nuptiis idoneæ, quàm maſculi, Macrobius rationem noſtris incognitā adfert lib. 1. de Somnio Scipionis, cap. 6. videlicet fœminas ꝑ votorum feſtinationē maturius biennio legibus liberari. Ego vero id naturæ prorſus aſſigno, quæ mulieres citius admouet gnationi, veluti naturę inferioris: vt exilia poma celerius matureſcūt, robuſta ſerius, vt dicit idem Macrobius libro ſeptimo Saturnalium, capite item ſeptimo. Et ut ſcribit Theophraſtus de Cauſis plantarū li. 4. cap. 9. & iterum capit. 11. Quæ infirmiora ſunt, ea facilius celeriusq; perficiuntur. A quo non longè abhorret, quod ſcribit Plinius lib. 7. cap. 4. & ante illum Ariſtoteles libro 7. de Hiſtoria animalium, cap. 3. fœminas celerius gignere, quàm mares, ſicuti & celeri⁹ ſeneſcere. Ex quo Zeuxis pictor Agatharcho etiam pictori ſe de pingendi celeritate iactanti cùm ipſe diutius immoraretur operi, ita reſpondit: Diu pingo, qa pingo æternitati: cito nata, cito pereunt, diu elaborata ferunt ætatem. Beta citò naſcitur, buxus paulatim. Autores cùm alij plurimi, tum Plutarchus in lib. de Amicitia in multos diffuſa. Et hoc quoque è noſtris optimè intellexit Bart. in l. 2. C. de his qui veni. æta. impet. vbi dicit, quod mulier cùm ſit breuioris vitæ, ideo citius perficit, vt contingit in omnibus animalibus. Qđ & ipſum ex Ariſtot eſt. lib. 4. de Generatione animalium, c. 6. Sed & id quoque videmus in virgultis & arboribus, vt ipſe ſubdit: quod & aſſerit Columella in lib. de arboribus, c. 3. non ſemel: & ante eum Theophraſtus de Cauſis plantarum lib. j. c. 9. Et eandem penè rationem ſcripſerunt Hoſt. Ioan. And. in c. literas de deſpon. impub. Bal. in l. qua ætate. ff. de teſta. Panor. & Cardi. Alex. in c. vbi non eſt, eo. titu. & Philip. Franc. in rub. de teſta. lib. 6. colum 3. verſi. & quæritur primo.

Fœminę cur citius pubeſcant.

Citò nata citò pereunt.

Mulier cur eſt breuioris vitę, ita citius perficitur.

Poſſunt ergo ex noſtris legibus, vt iam ſatis dictum eſt, matrimonium contrahere mares ann. 14. fœminę 12. Sed qua tamē potiſſimum ætate id debeat vterq; facere, leges ipſæ non decernunt. Illud tantum ſcriptum reliquerunt, filiam poſſe ſe incōſulto patre matrimonio collocare, ſi pater eius nuptias diſtulerit vſque ad vigeſimū quintum annum: veluti ſenſerint, fœminam intra tempus illud eſſe nuptui tradēdam. tex. eſt in Auth. ſed ſi poſt. C. de inoffic. teſtam. & in §. cauſas. verſic. ſi pater. in Auth. vt cum de appel. cog. & gl. in c. de raptoribus. in verbo, excuſata. 36. quæſtio 4. 39

Filiarū nuptię non differenda ad 25 annum.

Alibi autem eſt tex. in §. generaliter. ver. nouimus enim, in Auth. de tempor. non ſol. pe. ſup. dot. ꝙ quæ omnium velociſſimè feſtinant matrimonium contrahere, non minus tamen, q̄ quindecim annos expectant: & ibi Accurſ. ſcribit fortè verū eſſe de conſuetudine. Et alibi videlicet in §. j. verbo, viri potentes. Inſtitu. de nupt. dicit, ꝙ ille tex. cōſuetudinē frequentiorē hominum ponit, tanquā id plerunq; homines obſeruent. Et hæc ſunt, q̄ reperi in legibus Romanis, q̄ extāt. Socrates aūt apud Caſſiodorū lib. j. Hiſtoriç, quā Tripartitā vocant, capite nono, ſcribit, apud ipſos Romanos olim legē fuiſſe, arcētē à priuilegijs habētiū vxores, eos q annū vigeſimūquintum nacti, vxores nōdū duxiſſet; tāquā ſcilicet intra illā ætatē, aut in ea ipſa viri, ſicuti, & de fœminis diximus, vxores debeant ducere. 40

Iterū de ætate cōtrahēdi matrimoniū.

Aſcræus autem poeta nūquam ſatis laudatus, viro trigeſimum annū, mulieri decimumquintum ad matrimonium cōſtituit. In hāc enim ſentētiam ita cecinit lib. 2. eius operis, quod inſcribitur, Opera & dies: 41

Heſiodus viro 30. annos fœminæ 15. conſtituit.

Ὡραῖος δὲ γυναῖκα τεὸν ποτὶ οἶκον ἄγεσθαι,
Μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πόλλ᾽ ἀπολείπων.
Μήτ᾽ ἐπιθεὶς μάλα πολλά, γάμος δέ τοι ὥριος οὗτος.
Ἡ δὲ γυνὴ τέτορ᾽ ἡβῴη, πέμπτῳ δὲ γαμοῖτο.

Id eſt,

Aetate matura vxorem domum ducito,
Neque multò maiorem natu triginta annis,

Neque

Neque multò minorem.
Ista enim tempestiuæ sunt nuptiæ.
Virgo autem pubescens anno decimoquarto, nubat decimoquinto.

Xenophō Socraticus. Cui quantum ad mulierem, subscripsisse videtur Socraticus Xenophon, qui in Oeconomico inducit Ischomachum, quem in Oeconomia imitandum proposuit, cū Socrate disserentem, vxorem se quinque & decem vix annos natam duxisse. Quantum ad virum autem, huic cōcinit, quod ab Aetio traditum est Tetrabib. 4. Sermone 4. cap. 26. Aetatem vel iuniorem, vel prouectiorem cōceptionem impedire. Ideoque primùm pubescentes à Venere prohiberi debere. Ita vt vir 30. annum, mulier decimumoctauum attingat.

Aetius Medicus.

42 *Lycurgi de hac re lex.* Lycurgus, cuius cultis legibus Lacedæmoniorum respublica floruit; neglectis, euersa est, non certam in ea re ætatem (qd apud antiquos scriptores me legisse meminerim) definiuit. Illud tamen statuit, vt nemo pro voluntate vxorem duceret, & non, nisi cum in adultam ætatem peruētum iam esset, nuptias celebraret. Id. n. plurimum fœcunditati ac robori conducturum. Autores Zenophon in Repu. Lacedæmoniorum, & Plutarchus in Apophthegmatis, atque etiam in Vita ipsius Lycurgi: qui & in cōparatione ipsius Lycurgi, & Numæ Pompilij scribit Lycurgū virgines maturas, & virorum appetentes suis legibus desponsasse, quo tum congressus, appetente natura, gratiæ sit bñuolentięq; principium magis quàm odij ac metus aduersus viros, si ante tempus violenter comprimantur. Tunc enim corporibus robur inest ad conceptus, partusque dolores perferendos; perinde atque ob aliud nihil illæ nuberent, quàm ad sobolem procreandam. Romani autem (inquit) duodecim annos natas, & iuniores etiā, illas nuptui tradunt. Sic enim maximè & corpus & indolem puram & illibatam viro præstari posse existimant. Itaque illam quidē Lycurgi sententiam ad procreationem prolis magis sequi naturam: hanc autem Romanorum consuetudinē ad vitæ cōtubernium moribus formandis accommodatiorem esse.

43 *Solonis de eadē re sententia.* Solon alter Legislator, sed Atheniēsiū, ea Elegia, quam de decem hominum ætatibus conscripsit, quintum septenarium (is est trigesimusquintus annus) nuptiis assignauit, apud Philonem Hebræum lib. 2. de Mundi opificio. Eam Elegiam Lilius Grægorius Latinitate ita donauit:

Impubes & adhuc infans, cum septa molaris
Educit primum, septimus annus erit.
Cumq; alios septem Deus huic perfecerit annos,
Apparent pubis mollia signa nouæ.
Tertia mox vestit tenera lanugine malas,
Heu nimis ætatis flos citò præteriens.
Iam iuuenem viresq; facit tibi septima quarta
Virtutis profert certaq; signa uiri.
Coniugijs ætas maturum quinta ministrat,
Natorum, & quibus est posteritatis amor.
Sexta homini mentem cunctos adducit ad vsus,
Qui queat ingenio rebus adesse suis.
Septima mente valet, valet & lingua, & simul isti,
Octaua, ambæ annis quattuor atque decem.
Nona ætate etiam magè mollia dicere quibit
Virtutem ad magnam lingua etiam & sophia.
Si quisquam ad decima mensuram exegerit annos,
Intempestiuam non habet ille necem.

Cuius ætatem diuisionis per hunc septenarium numerum à Solone factæ, meminit etiam Censorius in lib. de Die natali: sed versus eius non adscripsit.

Plato autem ille Philosophorum facilè princeps, ad finem lib. 6. de Legibus, ita de hac re loquitur: Nuptiarū tempus sit puellæ à sextodecimo anno in vigesimum: idque sit longissimum tempus ad hoc institutum: masculo à trigesimo ad quintum & trigesimum. Sed & idem libro 4. eiusdē operis, eam legem sanxit, vt vxorem quisque à trigesimo anno ad trigesimumquintum ducat. Si nō duxerit, pecunia mulctetur, & infamia. Idem autē lib. 5. de Repub. Mulierā vigesimo ætatis anno incipiens, vsq; ad quadragesimū pariat: vir aūt postq̃ acutissimum sui cursus vigorē transierit, ab anno scilicet trigesimo vsq; ad quintum, & quadragesimum procreet. 44 *Et Platonis.*

Cæterum Aristoteles, ipsius discipulus, non longè ab eo discedēs, maribus circa trigesimūseptimū annū, puellis circa 8. nuptiarū tps pscripsit. Aristotelis verba subnectere placuit, ex qb. facilè dignosci poterit ea æqualitatis rō, quā in ætate viri, & vxoris regrimus. Ea sunt Græcè scripta in hāc ferme snīam ex lib. Politicon 7. c. 16. Circa ꝯiugia puidere dēt Legislator, qua ætate, & cuiusmodi existētes, sunt in matrimoniū copulādi. Hoc aūt instituere oportet, inspiciēdo ad ipsos, & ad vitæ tps, vt ætatibus in idē tps cōcurrāt, nec discrepet gñandi potētia. Viro aūt gñare adhuc valēte, si mulier ipsa ꝯcipere nō possit, vel muliere qdē ad ꝯcipiendū apta, & vir ipse nō possit, lites & discordiæ inter ipsos oriuntur. Ad filiorū quoq; susceptionē est inspiciēdū. Oportet enim, ne nimis distent ab ætate parētū: quoniā nec ipsi seniorib. gratiā referre vllā possunt, nec parentes filiis alimenta pstare. Nec ēt nimis proximi accedere dēnt filii. Hēt enim hoc turbationē nō paruā. nam minor futura est reuerētia huiusmodi filiorum erga genitores, vtpo- 45 *Aristotelis de eadem re sententia.*

te qui quasi sint æquales: & circa gubernationem domus querelæ ex ista quasi paritate solent prouenire. Insuper, vt vnde cœpimus eò perueniamus, vt corpora natorum sint secundum Legislatoris voluntatem, ferè quidem hæc omnia proueniunt per vnam diligentiam. Nam cùm sit finis gignendi vt plurimũ viris septuagesimus annus, mulierib. autẽ qnquagesimus: ita coniugandi ab initio sunt, vt ætatibus ad hunc finem concurrant. Est autem adolescentium coniunctio improba ad filiorũ procreationem. In cunctis enim animantibus iuueniles partus imperfecti sunt: & fœminæ crebrius, quàm mares, & parua corporis forma gignuntur. Quo circa necesse est, hoc idem in hominibus prouenire. Huius autem cõiectura fuerit, quòd in quibuscunque ciuitatibus consuetudo est, adolescentes mares puellasque coniugari, in eisdem inutilia, & pusilla hominum corpora existunt. Præterea in partu magis laborant puellæ, ac pereunt plures. Ex quo respõsum oraculi Trœzeniis, datum quidam existimant, ὡς πολλῶν διαφθειρομένων διὰ τὸ γαμίσκεσθαι τὰς νεωτέρας, veluti ea cã multis pereuntibus propter immaturitatem nuptiarum. Ad continentiam quoque utile est nuptias fieri seriores. intemperatiores enim esse videntur, cum puellæ Veneri assuescũt, ac masculorum corpora impediuntur crescere, si adhuc augẽte corpore rei Venereæ intendant. Nam eius rei quoddã est determinatum tẽpus, quod multò amplius excedit. Quapropter puellas quidẽ circa ætatem 18. annorum nuptui tradere congruit: masculos verò circa ætatem annorum 36. aut paulò circa. In hoc enim tempore, & vigentibus corporibus coniũgentur, ac procedẽte tempore simul a ptè desinent procreare posse: & filiorum successio partim erit ab initió eis ætate vigentibus, si rectè ꝓcedit statim generatio: partim verò dum iam ætas vergit ad annum septuagesimum. Hæc maximus Peripatetics sectæ conditor.

46 Ex cuius autoritate æqualitatem in ætate coniugum non ita accipi volumus, vt sint ciusdem per omnia ætatis. sed ut pariter atque eodem tempore desinant posse generare: quod is ita demũ fieri autumat, si mas fœminam 20. annis. aut paulò plus minusve præcedat. Nã & iustam æqualitatem ætatis in utroque alii quoque nõ recipiunt. Euripides enim in Aeolo apud Stobæũ Serm. 59. hæc in eam sententiã scribit:

Aequalitas coniugũ respectum finis consideranda.

Κακὸν γυναῖκα πρὸς νέαν ζεῦξαι νέον.
Μακρὰ γὰρ ἰσχὺς μᾶλλον ἀρσένων μένει,
Θηλεῖα δ' ἥβη θᾶσσον ἐκλείπει δέμας. Id est, *Malum est, iuuenem vxorem adolescenti coniungere. Diuturnior enim est marium uigor, Fœmineum verò corpus citius pubertate destituitur.*

Sed qđ dicit Aristoteles, qnquagesimũ annũ gignẽdi finẽ esse mulieribus, 70. aũt marib. idẽ asserit ipse Aristoteles lib. 5. de Natura aĩaliũ, c. 14. vbi tñ subiũgit id raro cõtingere, vt ad eã vsque ætatẽ possint generare. sed magna ex parte quintum, & sexagesimum annum finẽ generandi maribus esse, fœminis quintum, & quadragesimum. Quinetiam quod de quinquagesimo anno mulierum dictum est, hoc & ꝓbant leges nostræ, in l. si sterilis. ff. de actio. empt. & vend. & l. si maior. C. de legit. hære. in quo loco dicunt Fulg. & recentiores, quòd ad probandum, mulierem ea ętate peperisse, requiruntur probationes euidẽtiores. & refert ibi Ang quòd Hẽricus Imperator, cuius vxor ea ætate cõceperat, voluit, vt ea palàm pareret, quo omnẽ suspicionis occasionem tolleret, & de hoc quoque multa Soc. consil. 126. visum fuit. col. 2. lib. 3. Idq; etiam asserit Plin. lib. 7. cap. 14. Dionysius Halicarnasseus lib. Antiquitatum Romanarũ 4. Ad id verò, qđ dicit de concubitu, & liberis parentum iuniorum quadrat quod scribit ipse Aristoteles eod. lib. 5. de Natura animalium, c. 15. Nouellorum in omnibus animalium generib. primam emissionem seminis, aut infęcundã esse, aut si fœcunda sit, imbeciliora tamen generare. Tacitus de moribus Germanorum, Sera, inquit, Venus, eoq; inexhausta pubertas: nec virgines festinantur. Eadem iuuenta, similis proceritas, pares validæq; miscentur, ac robora parentum liberi referunt. Et ante illum Cęsar. lib. 6. Belli Gallici, Germani, inquit, ante annum vigesimum fęminę notitiam habuisse, in turpissimis habent rebus. Ex quo satis constat, apud eos nõ licuisse vxorem ducere intra annum vigesimum.

47 *Fœminæ ad 50. annum, mares ad 70. gignũt.*

Germanorũ mos.

48 Nec erit intempestiuũ, Stagiritani Philosophi rationibus adiicere, quæ Albertus ille Magnus, mirandusq; in Physicis reb. de ætate ad generandum idonea scribit, & ea quidem scite, licèt minus eleganter. In li. enim de Animalibus 5. tract. 2. c. 1. In homine (inquit) est exitus, & descẽsus spermatis post cõpletionem duorum septenariorum: sed sperma adhuc est modicum, tenue, & aquosum. Cõueniens autem est, & bonum, in tertij septenarii complemento. Tunc enim vt frequentius stat lõgitudinis diameter, & corpus incipit spissari fm diametros latitudinis, & ꝓfunditatis: & ideo etiã tunc sperma spissius, & glãdulosius efficitur, cuiusque calor efficitur calidior, superflua in ipso exiccata humiditate: pp qđ ꝯuenientius est ad generãdũ.

Ex Alberto Magno, ætas ad gignẽdũ idonea.

Et

Et in eodem capite, multis interiectis: Homo masculus, circa 30. annos habens semē perfectè maturum, potest generare ad 70. annos: & raro in valentioribus extenditur hæc virtus vsque ad 80. Sed post hoc est labor, & dolor, & non est aliqua virtus generationis, licet coeat. Mulier autem concipit, & parit, vsque ad ætatem 50. annorum & hoc raro accidit. In paucis enim accidit mulieribus. Inuenta est tamen mulier temporibus nostris ī Germania, cuius primogenitus excessit vltimò genitū, spatio 40. annorum. Quod autem frequentius accidit in uiris, est quòd generāt vsque ad 60. vel vsque ad 65. annos. Et mulier valida consueuit esse ad partum, vsque ad 40. vel vsque ad 45. annos, qui sunt duo arcus minorum coniunctionum Iouis, & Saturni, vel parum plus. Idem rursus lib. 9. trac. 1. c. 1. Sperma (ait) conueniens generationi est illud, quod est sufficienter decoctū: & hoc est, quod in tertio distillat septennio, hoc est, in anno 21. à natiuitate generantis. Ante hoc enim tempus, vt in pluribus nō, est sperma completè habens virtutem generandi perfectum aliquid in genere humano: quia quamuis in minori ætate parentū generentur fortè ex spermate eorum: tamē id quod generat, fit debile, & infirmū, non complēs periodum humanæ vitæ. Et post pauca: Vt in pluribus autē, mulieres post tria septennia, conuenientes efficiūtur ad partum, eò quòd corpora earum mollia in tanto tempore maturantur, quod tunc est quantitas spatij coniunctionis Iouis, & Saturni, & vnius anni solaris: quia in quantitate temporis coniunctionis duarum superiorum stellarum, infunditur perfectio corporibus indiuiduorum perfectorum: & hæc perfecta virtus infusa per vim Solis, per signorum circuitum reducitur ad agēdum, & adunatur virtus eius, vt sit efficacior: quoniam licèt fortè aliquis natus nō nascatur in coniūctione Iouis, & Saturni, & ideo annus 20. non terminetur ad iteratam earūdem stellarum coniunctionem, tamen in tanto tempore quantitatem rursus unius coniunctionis perficiunt super generata, & ideo sunt perfecta. De istis tamen in Astronomicis est reddenda ratio. Sed hæc dixisse ad præsens sufficit, quòd in 21. anno perfecto, matura est ad concipiendum mulier: & quæ antè concipit, immaturatè concipit, ante tempus videlicet maturi seminis: viri autem indigent maiori tēpore, quàm sit istud: quoniam corpora eorum sunt calori magis resistentia, & ante tēpus illud, quo perfectè matura sunt corpora virorum, est sperma eorum subtile & aquosum: & tale sperma non est aptum generationi perfecti in genere humano. Sed oportet, quò sperma sit glandulosum, & grandinosum, quando tangitur, hoc est, ꝙ sit quasi compositum ex glandulis, & partibus grandinis mollibus; quia tunc in spissitudine eius potest contineri fortis & multus spiritus, cum virtute formante perfectum & vigorosum partum. Qui spiritus cum virtute sua, neq; est in subtili spermate. & si esset, euaporaret. Tale autem spema grandinosum non est in corpore viri, nisi iam sit desiccatū calore iuuentutis, & conformatum, & inspissatum, & exiccatum iam in seipso ab humore ætatis puerilis. Hactenus ille.

Aliorum de ea re sententia.

Abraham uxore annis 10 senior.

Non desunt tamen, qui dicant, estq; no- 49
stra ætate vulgi opinio, satis esse, si vir mulierem annis decem antecedat. Qua in sententia fuisse videtur Abrahā ille, vnus idēque primus ex Patriarchis, quem tradunt sacræ literæ annis tantùm decem fuisse Sara uxore antiquiorem, ut apertè colligitur ex Genes. c. 17. ubi Abraham ipse ita loquitur: Putasne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet? Quod & annotauit Origenes Adamatius in undecima, quam scripsit in Genesim, Homilia, paulò post initium. Qua autem ætate Abrahā esset, cùm Saram uxorē duxit, qua ue ætate Sara quoque ipsa tunc esset, non legimus. At illorum filius, & nepos scilicet Isaac, & Esau quadragenarij vxores duxerunt, Genes. ca. 25. & seq. sed qua ætate uxores eorū tunc erant, non scribitur. Nec tamen omittemus, quòd Rabbinus ille, cui nomē fuit Bag. Bag. magni apud Hebræos nominis, inter plurima documenta illud quoq; adscripsit, ut decē, & octo annos natus filius uxorem duceret, ad uitandam scortationē. Cuius rei nos admonuit ornatissimus olim nostræ decuriæ præses, nunc sacratissimus Niuernorum Episcopus, quem hìc honoris gratia nomino.

Aristoxeni sententia de tempore coeundi.

Nec interim omittendum censuimus, 50
quòd ad confirmationem eorum, quæ suprà diximus de iuniorum Venere & prolificatione, scripsit Aristoxenus Pythagoricus in Florilegio Stobæi c. 99. Græcè quidē sed in hunc sensum, ex traductione Conradi Gesneri: in uniuersum quidem cauēdā esse præcocem Venerem. Nam neq; in plātarum, neque in animalium genere, quæ præcocia sunt, fecunda fieri, sed certo tempore ad fructificandi facultatem præparari, quò corpora ipsorum roborata & perfecta, semina & fructus proferre ualeāt. Multas autem res esse, quas seriùs didicisse præstaret: quale & opus venereū est. Quapropter oportet pueros ita corporibus exerceri, & occupari, vt non modò Venerē non

quærant, sed, si fieri possit, intra vigesimũ annum prorsus ipsam ignorent. Quin & ea ætate rara Venere vtendum esse. Hoc enim & ad parentum, & ad generandæ prolis bonam habitudinem multũ conducere.

51 Ex his autem, quæ suprà diximus, facilè intelligis, omnium sententia, virum ætate vxorem præcedere debere. Quanquam Homerus testis est libro quarto Iliados, Iunonem fuisse Ioue marito natu grandiorem. Ita enim loquentem facit ipsam Iunonẽ,

Iuno ætate grandior Ioue marito.

Καί με πρεσβυτάτην τέκετο Κρόνος ἀγκυλομήτης

Ἀμφότερον γενεῇ τε, & quæ sequuntur.

Cui concinens Ouidius lib. 6. Fastorũ, hæc eam dicentem quoque inducit:

Si genus aspicitur, Saturnum prima parentem

Feci; Saturni sors ego prima fui.

Vt ñ sine magno ac insigni exẽplo nõnulli hodie ducant vxores annis se maiores.

52 Ego vero (vt tandẽ redeam, ac caput hoc concludam) magis accedo Aristoteli: cuius autoritas, cùm in omnibus, tum verò maximè in rerum naturalium cognitione, omnium est maxima. Ideoque Angel. noster con. pe. Sanctissima, & illustrissima domina, illum principem Philosophorũ non iniuria appellat. Quin & Iurisconsultus Iulianus haud grauatè illum testem citauit, in l. si pater. ff. de solut. Proinde & cæteris legibus hanc adiungemus,

Aristotelis autoritas.

VIRGINES, EASDEMQVE PVELLAS VXORES DVCVNTO. VIDVARVM VERO, ATQVE SENIORVM, NVPTIAS FVGIVNTO. SENIORES TAMEN VIRI VXORES IVNIORES NE DESPONDENTO. SED AEQVALITATEM EA IN RE, VT IN CAETERIS, SECTANTOR. VERVM EAM NON ANNIS, SED GIGNENDI FINE, METIVNTOR. DENIQVE MARES XXXVI. ANNORVM, AVT CIRCITER, NVPTIIS ADDICVNTOR.

Sexta Lex connubialis.

IN SEPTIMAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE PARS SEPTIMA.

Vxores bonis parentibus, & natione non infamata eligenda.

1
SED PENE excidit, q forté primo loco monere debuimus, vt videlicet vxores nobis deligamus, quæ probis honestisque parẽtibus natæ sint, atq; etiam ex patria, quę fęminas humiles, & pudicas ferre solet. Nam quod ad parẽtes pertinet, eius rei nos satis monuit noster Iuris interpres, quem summum in Gallia magistratum gessisse nonnulli, sed errãter quidem, ferũt. Is est Io. Fab. qui in rubr. Insti. de nup. inter cætera, quæ (sicuti alibi diximus) ei esse præcipuè attendenda monet, qui se matrimonio mancipare voluerit, illud non prætermisit, vt vxorem ducat boni, pacifici (vt ipse loquitur) & fidelis generis: quia vt plurimum videmus (quemadmodum & ipse dicit) non solùm labem sanguinis, sed & morum quoque, ad posteros deriuari.

2 Quæ sententia certè verissima est. Nam tametsi sua cuique mens est, diuino creata arbitrio, pleræque tamen sunt animi vires, [illegible] corpore à parentibus trãs[illegible]. Sic enim natura com[illegible] Ficino loquamur, ut [illegible] proportione quadã harmonica congruant, motusq; corporis in animã, sicuti & animæ in corpus, (qd Medici adstruut, & alibi in nostro tractatu Nobilitatis, quo in loco, de Medicina disseruimus, latè comprobauimus) facillime, & vehementissime penetrent. Ideoque quanq́ non educitur anima filij, aut à corpore parẽtis, aut ab anima, ex Orthodoxorum sententia, ut & nos alibi latius diximus: tamẽ corpus tale, & cum tali quadam procliuitate, à tali quodam corpore parentis educitur. Sic vuas acerbas comederunt patres, & dentes filiorum obstupuerunt, vt scribitur Hiere. 30. c. Porro procliuitatis illius corporis anima ob cognationem quandam affectumque erga corpus proprium, particeps quodam modo redditur, præsertim secũdum vim eius inferiorem, qua corpori ꝓpinquat, multumq́ue cõsentit. Deinde vis superior animæ naturali quodam amore, inferiori sæpe obsequitur fermè, sicut illa corpori. Obsequitur) inquam) fere similiter, sed non æquè. Motus enim, qui in anima actio est, fit in corpore passio: q in corpore passio est, fit in animo sensus, atq; cõpassio. Adhæc filij ipsi parentum præceptis imbuti, ad eorum consuetudinem moresque deducuntur. Nam cùm omnia adolescentes, quę oculis excipiunt, simiarum instar

ſtar imitentur, fit ſanè, vt quæcunque à parentibus maximè, quorum præſentior eſt, & aſſiduior conuerſatio, fieri viderint, ad vnguem etiam facere nitãtur, & ſeſe aſſuefaciant: aſſuefactique demum (tanta eſt vis conſuetudinis) perpetuò ita, vt primò imbuti fuerint, quaſi ſecretiore quadam vi agẽte, pſeuerant: vt eleganter ſcripſit ille educationis liberorũ præceptor eximius.

3 Propterea, vt teſtatur verſus noſtris omnibus obuius,

Sæpe ſolet ſimilis filius eſſe patri.

Filij ſimiles parentibus. Quem citat gl. in l. quòd ſi nolit. §. qui mãcipia. ff. de ędil. edict. & in l. quiſquis. in verbo, in quibus. C. ad leg. Iul. maie. vbi & in eam rem eſt bonus tex. in hæc verba, In filijs paterni criminis exempla metuuntur: & gloſſ. in authen. de reſc. ſac. pal. ad fi. vbi eſt quoque bonus tex. & in c. venerabilem ſuper verbo, progenitores. & ibi etiam Panor. col. 4. de elect. & in c. 1. 56. diſt. quæ dicit hanc vnam cauſam eſſe, quare filij pręſbiterorum non promouentur: & gl. in c. item ſi quis cum militibus. 6. q. 1. & ibi etiã tex. & in c. vlti. de conſe. diſt. ulti. & in ca. 2. ſuper verbo, defectu, de fil presbyt. li. 6. quæ & illud quoque dicit, hac inter alias ratione, ſpurios ſacris non initiari. Et facit qđ voluit gl. in l. cùm vnus. in prin. in verbo, domum. ff. de ali. & cib. leg. & Cy. in l. in bonæ fidei. in 7. quæſt. C. de iureiu. & Bal. in l. 1. ad fi. C. de loca. & in l. ſi quos. in fi. & ibi Ange. C. de capti. & idem Bal. conſi. 96. regula iuris eſt. col. 1. lib. 1. & Alberi. loquens in filio calumniatoris, in l. ſi cui. §. 1. nu. 2. ff. de accuſa. & Franc. Arc. in l. iubemus. in C. de aduo. diuer. iudi.

Filij presbyterorum cure non promouentur.

Spurii cur ſacris nõ initientur.

4 *De eadẽ re.* Hinc illud Sapientiæ 3. de impijs, & ijs q̃ ſapientiam abijciunt: Nequiſſimi filij eorum: quaſi nequiſſimorũ nequiſſimi ſint etiam filij. Et huc quoque alludẽs Ezechiel cap. 16. Radix tua, & generatio tua de terra Canaam: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Hettæa. Loquitur enim ibi de Iudæis Hieruſalem habitantibus, quibus parentes non erant eiuſmodi, ſed quia mores eorum imitabant̃, eos dicit ab eis generatos. Vtq; alibi ſcribitur Mat. 7. atque Luc. 6. nõ põt arbor mala bonos fructus facere, neque arbor bona malos fructus facere. Cuius ſententiæ principium citat gloſſ. in d. §. qui mancipia. Nec minus eleganti figura Theognis:

Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται, οὔθ᾽ ὑάκινθος·
Οὐδέ ποτ᾽ ἐκ δούλης τέκνον ἐλεύθερον.

Non etenim è ſquilla roſa naſcitur, aut hyacinthus,
Sed neque ab ancilla filius ingenuus.

Nec abſimili forma Horatius libr. Carminum 4. Ode item 4.

Fortes creantur fortibus & bonis.
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus: neque imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

5 Sed & ſine figura huiuſmodi ſententiã, tanquam prouerbio celebrem, Euripides extulit apud Antonium Monachum, Meliſſæ tom. 2. cap. 79. & àpud Stobæum c. 88. *De eadẽ re. Prouerbiũ.*

Φεῦ φεῦ, παλαιὸς αἶνος ὡς καλῶς ἔχει·
Οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός.

Id eſt,

Heu heu, vt illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non poſſe naſci filium.

Et apud eundem Stobæum c. 86.

Τοιόνδε παῖδα σωφρονοῦντ᾽ ἐπίσταμαι,
Χρηστοῖς θ᾽ ὁμιλοῦντ᾽ εὐσεβεῖν ἠσκηκότα.
Πῶς οὖν ἂν ἐκ τοιοῦδε σώματος κακὸς
Γένοιτ᾽ ἄν; οὐδεὶς τοῦτό μ᾽ ἂν πείθοι ποτέ.

Id eſt, vt uertit Geſnerus:

Hunc ego puerum tanta modeſtia præditum noui;
Et cum bonis conuerſando pietatem coluiſſe.
Quo pacto igitur ex tali homine malus
Naſceretur? nullus hoc mihi perſuadebit vnquam.

6 Et Ariſtoteles li. Politicon 1. ca. 4. ex quorundam ſententia ait, Sicut ex hominibus hominem, & ex beſtia beſtiã, ſic ex bonis bonum generari. Et lib. 3. c. 8. Conſentaneũ eſt (inquit) ex melioribus ortos, eſſe meliores. Et rurſum in præceptis Rhetorices de cauſis ciuilibus: Nemini eſt obſcurũ, q ex bonis clariſq; parentibus nati ſunt, eos cõſentanee fieri ſuis maioribus non diſſimiles. Et li. 3. Rhetoricorum ad Theodecten: Veriſimile eſt (inquit) probũ ex ꝓbis, & bene educatum, in probum uirum euaſiſſe. Et Cicero in Oratione pro Roſcio Comœdo: Nemo ex improbo patre probum filiũ naſci poſſe exiſtimaret. Et Fabius Quintilianus li. 5. de argumentis ſcribit, argumenta ſæpe à perſona, & genere eſſe ducenda. Nam ſimiles parẽtibus ac maioribus ſuis filij plerunque creduntur, & nonnunquã ad honeſte turpiterque uiuendũ inde cauſæ fluunt. Diogenes, Cynicorum princeps, cùm ebrium in foro uidiſſet, illius (inquit) pater ebrius fuit. Autor Laertius. in quã ſẽtentiã Martialis miratur, quòd filia ebrioſi biberet aquam, cùm inquit libr. 6. Epig. ad Catulum:

Miro, quòd Baſſi filia potat aquam.

7 Suntque & in eam rem multa antiquis celebrata prouerbia: quale illud eſt, Mali corui, malum ouum. Cuius meminit Gellius libr. 5. c. 10. Et illud Homericum, E q̃ercu, è ſaxis natus, lib. Odyſſ. 19. *De eadẽ re. Prouerbiũ*

Οὐ γὰρ ἀπὸ δρυός ἐσσι παλαιφάτου, οὐδ᾽ ἀπὸ πέτρης.

Et lib. 22. Iliados,

Οὐ μέν πως νῦν ἐστιν ἀπὸ δρυὸς, οὐδ᾽ ἀπὸ πέτρης.

Et Heſiodus lib. 1. eius operis, cui titulum fecit, ἔργα καὶ ἡμέραι, id eſt, opera & dies, homines natos fingit ἐκ μελιᾶν, id eſt, fraxinis,

vt

vt significet duritiem, & feritatem animorum. Vnde & illud Virgilianum lib. 8. Aeneidos:

Gensq; virûm truncis, & duro robore nata.

Quem secutus Ouidius in Epistola Didus ad Aeneam,

Te lapis, & montes, innataq; rupibus altis
Robora, te saeuae progenuere ferae.

Et Iuuenalis Saty. 6. statim post principiũ:

Viuebant homines, qui duro robore nati, &c.

Et Statius Papinius libr. 4. Thebaidos,

O saxis nimirum & robore nati.

Vbi Lactantius Grãmaticus interpres scribit ad originem conuenire animũ. Et idẽ autor libr. 1. Syluarum in Epithalamio Stellae & Violantillae;

Duro nec enim ex adamante creati,
Sed tua turba sumus.

Illud item Quintiliani, Generosioris arboris statim planta cum fructu, & alia id genus infinita. Illud quoq; Theocriti Idyllio

Ἄγριοι παῖδες καὶ συγγενέες, κακαὶ δέ τε μητέρες,
Λαίνη παῖ.

Id est, ex Eobani, vt reor, traductione:

Dure puer, quem crudeles peperere leaenae,
Saxee [illegible]

Sed & illud Aristophanis in ea fabula, cui ὄρνιθες, id est, aues, titulus est, statim post principium,

Τὸν ἔποπα, ὃς ὄρνις ἐγένετ' ἐκ τῶν ὀρνέων.

Hoc est,

Vpupam progenuit auis ex auibus.

Varro autem vni ex Menippeis hunc titulum indidit, Patris est filius, ex qua Satyra illum citat Nonius Marcellus. Traditq; Philostratus in Aristide, Sophistam quempiã eo veluti prouerbio notasse Alexandrum, quod patris ambitionem imitaretur.

8 Ex quibus illud procedit, vt praesumatur filius esse eiusdem voluntatis & affectus cũ patre. l. si operarum iudicio, ff. de ope. lib. & ita dicit per illum tex. Bal. in l. liberti. col. 1. versic. op. 3. C. eod. & ante eum voluerat Bar. in tracta. de Guelphis & Gibellinis, co. 3. versic. circa quartum, per not. in d. l. quisquis. C. ad leg. Iul. Maiest. Propterea nõ inscienter Albert. Gand. in tract. malefi. titu. de praesump. & iudicijs dubitatis. col. 4. vers. si. praesumptio enim naturae est. monet, ut parentum eius, qui accusatur, mores cõspiciantur, vt proinde etiam sciamus, quibus sit ipse accusatus moribus. Nã q bonos habuit parentes, bonus: qui malos, malus p̃sumitur, per aliquot ex iuribus suprà citatis. Et pulchrè dicit Ang. in l. fugitiui. C. de ser. fugiti. quòd ex eo quis praesumitur transiuisse ad hostes, quod natus est ex progenie eo nomine infamata. & sequtur Barba. consi. 34. praeclarè optimus. co. 18. ver. modo sacratissimus. li. 2. & Io. Neuiz. inter cõs.

Filius voluntatis & affectus eiusdẽ cũ patre esse praesumitur.

Parẽtes rei accusati inspiciendi.

Aber. Bru. con. 12. patres comederunt co. 10. Et hosquinq; postremos uersus, qui erãt ante superiorem editionem, Chassaneus, tur ille manifestus, in suo Catalogo in 13. parte, conside. 25. reposuit.

Chassãeui furtum.

9 Nec tamen illud subticebo, fuisse nõnullos improborum sceleratorumq; patrũ filios probissimos, vt è diuerso probissimorũ improbissimos. Quis enim nescit illud Virgilij libr. 7. Aen.

Contemptor diuum Mezentius,

Et tamen is habuit filium Lausum talem, qualem paulo post describit,

O gnus quo laetior esset
Imperijs, & cui pater haud Mezentius esset.

Sed tamen id adeo rarum est, vt non aliud quippiã magis. Et si scio apud Homerũ libro 2. Odyssear. Mineruã illud grauiter dixisse,

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται,
Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

Quibus significatur, paucos virtutibus parentum respondere, plures autem illis peiores, paucos meliores esse.

10 At illud verissimum est filias plerũque mores, matrũ repraesentare solere. Neque enim uerisimile est, vt filia statim ab ineũte aetate inepibus matris moribus imbuta, honestatem in grandiori aetate sectetur: ad quam tantũ abfuit, vt mater cohortaretur, ut etiam ab ea magis & exemplo dehortaretur, & uerbo. Id quod intellexit Iuuenalis scribens Saty. 6.

Filiae matris mores imitantur.

Scilicet expectas, vt tradat mater honestos,
Aut alios mores, quam quos habet?

Et sequitur,

Vtile porrò
Filiolam turpi vetulae producere turpem.

Item Saty. 14.

Expectas; vt non sit adultera, Larga
Filia, quae nunquam maternos dicere moechos
Tam citò nec tanto poterit contexere cursu,
Vt non ter decies respiret?

Et paulo pòst subdit:

Sic natura iubet; velocius, & citius nos
Corrumpunt uitiorum exempla domestica, magnis
Cùm subeant animos autoribus

Et Diuus Ambrosius libr. 3. de virginibus, loquẽs de Herodiade. Quid potuit filia de adultera matre discere, nisi damnum pudoris? Ideoq; Ezechiel Propheta decãtatissimus ca. 16. Sicut (ait) mater, ita & filia eius. Et in hanc sententiam gl. in d. ca. si quis cũ militibus, 6. q. 1. adducit uersum uulgarẽ,

Insequitur leuiter filia matris iter.

Vnde & Virgilius in Bucolicis Ecloga. 1.

Sic canibus catulos similes, sic matribus hoedos
Noram,

Cuius autoritate Columella libr. 3. rei rusticae, Nihil (inquit) dubium, quin ipsa natura

tura sobolem matri similem esse voluerit. In idque alia quædam scribit, trahitque etiam ad vineta.

11 De eadē re. Et huc quoque respicit, quod scribit Horatius lib. 2. Carminum, Ode 4.

Neque sic fidelem
Sic lucro aduersam potuisse nasci
Matre pudenda.

Quasi diceret, talis nō esset, si matre impudica nata fuisset.

Et Terentius in Heauton.

Sed vereor, ne me absente hic mulier corrupta sit.
Concurrunt multę opiniones, quæ mihi animum exaugeant.
Locus, occasio, ętas, mater, sub imperio cuius est, mala,

Quo in loco Donatus interpres, Nā similes (ait) parentibus filij plerunq; credūtur. Paris autem Ouidianus ad Helenam scribens, hæc quoque apertè sentiens, ita infit:

Vix fieri, si sint vires in semine morum,
Et Iouis & Ledæ filia, casta potes.

Ouidii loc. Nam Morum, potius, quàm Amorum, lectio arridet: quāquam vtrunque huic nostræ sententiæ conuenit.

12 Ideoque Libanius ad Solonicū scribēs, Vxorem, inquit, cognitam ducas, cuius parētes, & matrem præcipuè bonis moribus præstantem noueris. Et Peleus Euripideus in Andromache, in eā sententiā hęc dicit:

Κἀγὼ μὲν ηὔδων τῷ γαμοῦντι, μήτε σοὶ
Κῆδος συνάψαι, μήτε δώμασιν λαβεῖν
Κακῆς γυναικὸς πῶλον. ἐκφέρουσι γὰρ
Μητρῷ' ὀνείδη. τοῦτο καὶ σκοπεῖτέ μοι
Μνηστῆρες, ἐσθλῆς θυγατέρ' ἐκ μητρὸς λαβεῖν.

Id ęst, ad verbum,

Et ego quidem loquebar, te ambiente affinitatem, numquam tecum
Affinitatem contrahere, neque intra domum accipere
Malę mulieris pullum. Imitantur enim
Materna opprobria. Hoc & considerate mihi
O proci, bona filiam ex matre ut ducatis.

Et apud eundem Iolaus in Heraclidis:

Οὐκ ἔστι τοῦδε παισὶ κάλλιον γέρας,
Ἢ πατρὸς ἐσθλοῦ κἀγαθοῦ πεφυκέναι
Γαμεῖν δ' ἀπ' ἐσθλῶν. ὃς δὲ νικηθεὶς πόθῳ
Κακοῖς ἐκοινώνησεν, οὐκ ἐπαινέσω
Τέκνοις ὄνειδος οὕνεχ' ἡδονῆς λιπεῖν.

Non est hoc liberis pulchrior honor,
Quàm patre bono & honesto natos.
Vxores ducere à bonis. Qui verò victus desiderio
Malis communicat, non laudabo,
Liberis dedecus causa voluptatis superari.

13 In quam ēt sniām est illud Theognidis:

Κύνας μὲν καὶ διζήμεθα Κύρνε καὶ ἵππους
Εὐγενέας, καί τις βούλεται ἐξ ἀγαθῶν
Κτήσασθαι. γῆμαι δὲ κακὴν κακοῦ οὐ μελεδαίνει
Ἐσθλὸς ἀνήρ, ἤν τις χρήματα πολλὰ φέρῃ.
Οὐ δὲ γυνὴ κακοῦ ἀνδρὸς ἀναίνεται εἶν' ἄκοιτις
Πλουσίου, ἀλλ' ἀφνειὸν βούλεται ἀντ' ἀγαθοῦ.
Χρήματα μὲν τιμῶσι, καὶ ἐκ κακοῦ ἐσθλὸς ἔγημε
Καὶ κακὸς ἐξ ἀγαθοῦ πλοῦτος ἔμιξε γένος.

Id est,

Canes quidem & asinos quærimus, ò Cyrne, & equos
Generosos: & hęc quisque vult ex bona progenie
Sibi parare: vxorem autem ducere malam ex malo genere non curat
Vir bonus, modò sibi pecunias multas adferat.
Neque mulier mali uiri renuit esse vxor
Diuitis: sed locupletem pręfert bono.
Pecunię enim coluntur, exq; malo genere bonus uxorem ducit,
Et malus bonum sibi genus adsciscit.

Quam sententiam admodum probat Xenophon in libr. de scriptis Theognidis. Iure igitur Horatius libr. 4. Carminum, Ode 24. Scythas eo nomine laudat, quòd illić,

Dos est magna parentum Virtus.

Adeò vt non ab re Moyses suis legibus statuisse videatur, ducendas esse vxores virgines, ingenuas, ex honestis parentibus prognatas: vt retulit Iosephus libr. 4. Antiquit. Iudaicarum, ca. 8. eodemq; vlt. Et hęc quidem de parentibus.

14 Ex patria mores assumimus. De eadē re. Sed & quòd ex patria mores veluti ingenitos accipimus, & ex varijs cœli, loci aspectibusve diuersę ingenerent morū κράσεις, siue contēperationes, testis est doctissimus Medicorum Hippocrates Cous, ante fin. eius lib. q inscribitur, De aere, locis, & aqs: Plato in Timæo, & iterum in Menexeno, rursusque lib. de Republica, 8. & li. 5 de Legibus, ad finem: & ipsius discipulus Aristoteles li. 7. Politicon, c. quoque 7. & rursum Orbicularium quæstionū lib. 14. cùm multis locis, tum verò maximè c. 1. & c. 8. & c. 15. & c. 18. vbi & illi⁹ interpres Petrus Aponensis hoc latè confirmat: & Polybius & Philosophus & Historicus celeberrimus lib. 4 Historiarum: & Cyn. Manilius Consul Roma. apud Liuium libr. 8. belli Macedonici, in Oratione, qua Romanos milites aduersus Gallos animat. Et quisquis is fuit, qui pro Rhodijs apud eundem Liuiū, 5. Decadis li. item 5. Orationem habuit ad Senatum. & Cicero in Oratione, quam de lege Agraria eleganter scripsit. contra Seruilium Rullum, & li. 1. de Diuinatione: iterumque Plinius Naturalis Historiæ libr. 2. c. 30. & Lucanus lib. 8. illis uersibus,

Quicquid ad Eoos tractus &c.

Apollonius Tyanæus apud Philostratum li. 7. Plutarchus li. Politicon ad Traianum, statim post prin. Galen⁹ Pergamenus, Medicorum post Hippocratē nobilissimus, in li. de Substantia virtutum animalium, c. 9. & rursum lib. 2. de Temperamētis, vulgò autem de complexionibus. Et in libr. cui tit. est, corporis temperaturam animi mores sequi. & Apuleius li. 10. Meta. & Flauus Vegetius lib. 1. de re militar. Et seruius enar-

enarrans illud Virgilij lib.6. Aeneidos,

Principio cœlum ac terras campos'q; liquentes.

Et omnino fusissimè Alexander ab Alex. lib.4. Genialium dierũ, c.13. & Cælius Rhodiginus lib. Lect. antiquar. 18. ca. item 18. ex vltima editione: quorum verba, ne sim longior, prætermisi, eorum sententiã strictè retulisse contentus.

15 *De eadē re.* Cuius etiam sententiæ sunt omnes scriptores Astronomici, istud astris asscribentes, & inter cæteros Claudi⁹ Ptolemæ⁹ Alexandrinus lib.2. Quadripartiti, cap. item 2. & 3. eiusq; in eum locum interpres Haly: & Albumasar introductorij libr.3. & iterũ 5. & maximus ipse syderalis scientiæ pfessor, Firmicus Maternus ad Mauortiũ Lollianum lib. Astronomicon 1. c. etiam 1. cuius verba hæc sunt: Quædã gentes ita à cœlo formatæ sunt, vt ppria sint morũ vnitate conspicuæ. Scythæ immani crudelitate grassant: Itali fiunt regali semper nobilitate præfulgidi: Galli stolidi: leues Græci: auari Syri: Afri subdoli, acuti Siculi: luxuriosi semper Asiatici, & occupati voluptatibus: Hispani elata iactantiæ animositate præposteri. Quanquàm scio, eundem autorem eiusdem lib. c.4 eodemque vltim. hęc scripsisse: De moribus vero gentium superuacanea disputatio est. Nam & Asiaticos plurimos videmus, imò penè omnes, sobrietatis insignia præferentes, & Græcorũ leuitas sæpe modestæ grauitatis pōdus accipit: & effrænata Scytharum rabies quandoq; humanitatis clementia mitigatur: & in nnibus Galliarum populus sapientię tēperamento prudenter conualescit. Afrorũ quoq; subdolans manus honestæ fidei ornamenta cōdecorant: & à plurimis Hispanis iactantiæ vitia deferuntur: & Syrorum auaritiam mutauit repentina pfusio. Nec est inter illos acutos Siculos, stultos inueni re difficile. Ab Italis quoque frequenter do

Mores gentiũ sæpe immutari.

16 minationis imperia translata sunt.

De eadē re. Secundũ hanc sententiã Herodotus in Calliope, & Plutarchus in Apophthegmatis scriptũ reliquerũt, q cùm montuosa esset Persarũ regio, & aspera, vellentq; ppterea ipsi Persæ regnante Cyro campestrem ac mollē capere, id quidē nō passus est Cyrus, inquiens, & plantarum, & hominum mores & ingenia regionũ quoq; similitudinē trahere, & φιλεῖν ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων μαλακοὺς γίνεσθαι. hoc est, Naturale esse, vt ī mollibus locis molles proueniant. Vnde profectum videri potest antiquum adagium, in Græcorũ collectaneis relatũ, βίοι ἀνθρώπων καὶ φυτῶν φέρματα, συνεξομοιοῦνται ταῖς χώραις. Id est, Mores hominum, & plantarum semina, ad regionis habitum respondent.

Prouerbiũ.

17 *De eadē re.* In eam quoq; sniam pedibus vadit Vlpianus Iurisconsultus in d.l. qđ si nolit. §. q mancipia. ff. de ædil. edic. vbi in hęc pp̄e verba scribit: Qui mancipia vendũt, nationem cuiusq; in venditione pnuntiare debent. Plerunq; enim natio serui aut puocat, aut deterret emptorē. Idcirco interest nostra, scire nationē. Præsumptũ etenim est, quosdam seruos bonos esse, q̄a nationis sunt non infamatæ: quosdã malos uideri, qa ea natione sunt, q̄ magis infamis est. Quod si de natione ita pnuntiatũ non erit, iudiciũ emptori, omnibusq; ad quos ea res ptinebit, dabitur, per qđ emptor redhibeat mancipiũ. Ex quo tex. no. Cepolla ibidē, nu.14. & lōgo antè tempore Accur. noster in Auth. de referē. in verbo, ex patribus. q ratione patrię qs p̄sumit bonus, aut malus. Conciliũ Nauatense in c. qñ. 24. dis. iubet ordinādorum patria inuestigari, ut pinde sciatur, qbus ipsi sint imbuti moribus. De quo ēt tex. est in c. cōstitutus, extrà, de purg cano. Et alibi ꝯ aliquē p̄sumit rōne priæ, vt est text. in d. ca. Afros 98. dist. & ibi no. gl. & Archi. q adducit illam Firmici sniam, à nobis suprà citatã, tacito tñ autoris noīe. & Bal. in l. data. col 10. ver. octauō mō. ibi, itē rōne priæ. C. q accu. non poss. q & illũ tex. allegat. Et simile est, qđ dicit Bar. in tract. de Guelphis & Gibellinis, col.4. q de iure qs p̄sumit esse eius affectionis, qualis est eius pria. Est enim pceptũ iuris gētiũ, vt priæ pareamus. l. vt vim. ff. de iustit. & iur. qđ dictũ p sing. reassumit Barb. ꝯsi. 34. pclarē optimus dicit. col.18. libr.2. & alibi quoque cōmendat in repe. c. Reginaldus. col. 4. & iterũ 88. de testa. & ꝯsi. 10. sapienter scribit, col.3. lib.2. & Frã. Cur. senior ꝯsi. 45. statuto seu ꝯsuetudine, col.4. vers. qa glibet. Et in hãc quoq; partē q̄dã affert Pet. Iac. in arbore succes. col.9. vers. itē rex. & Cepol. in libello, de Imperatore militũ deligēdo, ver. ppter nationē, & in libr. de simulatione ꝯtractũ, in 21. p̄sumptione, & in suo libello, de vita & mō viuēdi in studio. Vñ scitè ad modũ Alb. Gãd. in tract. malefi. in ti. vñ aut quo loco possit fama pcedere. in prin. scribit, q fama uel infamia pōt ex loco potissimũ originis pcedere, cũ qs à natura, & origine ppria pſu mar esse bonus vel malus, p d. §. q mancipia. Et facit ēt qđ scribit Bal. in ca. vt debitus. co.2. extrà, de appella. ingenia hoīum fieri deteriora, uel meliora, ex aeris dispōne. Et huc quoq; spectãt ille Ezechielis locus s. citatus, quo dr filiorũ Hierusalē radicē & gñationē esse đ terra Canaã.

Natio serui qui venditur pronuncianda.

Patria ordinandorum inuestigāda.

Patriæ affectio & nostra eadem esse præsumitur.

18 Cuius rei alias quoq; rationes, vltra vim astrorum, afferre possumus: primùm, q q̄dam nationes præ cæteris multa uitiorũ irritamenta subministrant. Nam quid aliud Campanos luxu ac libidine affluentes reddidit,

Regionis vbertatem irritamentum uitiorũ esse.

Annibal cũ Campanis deliciis fractus.

dedit, quàm terra ipsa omnium, quæ libido luxusque ex postulat feracissima? quæ & inuictum armis Annibalem (vt cum Valerio loquar) illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit. Illa enim vigilantissimum ducem, illa exercitũ acerrimum dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrãtia, Veneris vsu lasciuiore, ad somnum & delicias euocauit, ac tũ demum fracta & contusa Punica feritas. Et de illis loquẽs Valerius Coruinus, apud Liuium li. 7. ab Vrbe condita, Campanos, inquit, haud dubiè, nimio luxu affluentibus rebus, mollitieq; sua potiùs, quàm ui hostium, victos esse. Et idem Liuius libr. 32. Belli Punici, de ijsdem loquens: Prona (inquit) semper ciuitas in luxuriam, non ingeniorum modò vitio, sed & affluenti copia voluptatum. In quam etiam sententiam Diodorus Siculus de Tyrrhenis loquens, lib. 6. Bibliothecæ, cap. 9. in fi. Postremò priori virtute abiecta, potui se atque ignauiæ tradentes, haud iniuria partam à suis maioribus gloriam in bellis amisere. Non parum autem eos ad delicias impulit patriæ fertilitas, quæ fructifera rerum copia, ad inertiam voluptatemque traduxit. Et sanè nihil est, qđ magis homines molles reddat, quàm rerum copia. Hinc Arabes à Virgilio lib. 1. Georg. molles appellati;

Tyrrheni vbertate soli corrupti.

Arabes molles

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi,

Quem secutus Claudianus,

Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorant.

Et ante eum Catullus,

Siue in Hyrcanos, Arabasque molles.

Omnium enim regionum est fertilissima Arabia. Ex quo fortassis & hoc nomen assumpsit, tanquam vitę nocumentum. Gręcè enim ἀρὰ nocumentum dicit̃ & βίος uita

Arabes dicti, tãquam vitæ nocumentum.

19 Deinde sunt sui cuique nationi peculiares, proprijque mores. Vnaquæque enim prouincia suo sensu abundat: &, vt Quintilianus ait, hanc eius rei rationem afferens, lib. 5. de argumentis, Gentibus proprij mores sunt: nec idẽ in Barbaro, Romano, Gręco probabile est. Et ciuitatum etiam leges, instituta, opiniones habent differentiam. Ob idque scribit, argumenta à natione, & patria sumi. Vtque scribitur in Decretis canonicis in c. omnes, di. 1. Aliæ alijs gẽtibus leges placent. Vnde ortum vetus illud Gręcorum Adagiũ apud Zenodotum, νόμος καὶ χώρα. Id est, lex & regio: quo admonemur, instituta diuersa pro locorum varietate esse veluti legem. Et hæc quoq; omnia à vers. 9. vti etiam erant in prima editione, penè ad verbũ, meo nomine tacito, Barpto. Chasseneus, insignis eius rei fur, transtulit in suum Catalogum in 11. parte, cõsid. 24.

Peculiares cuiusque nationis mores.

Argu. à natione.

Prouerbiũ.

Chassenei furtum insigne.

Sed vt ad institutum redeamus, quæ diximus, facilè comprobantur ex morũ antiquorum differentijs: quorum nonnullos, qui ad rem vxoriam, de qua priuatim agimus, pertinent, commemorabo, ex illustribus atque probatis scriptoribus, in his maximè, quæ concubitum respiciũt. Nam de alijs alibi latius disseremus. Indi vxores plures singuli ducunt, quæ mortuo marito apud grauissimos iudices contendunt, quã ex his maritus maximè dilexerit. Quæ uictrix est, læta coniugis se flammis superiacit, & cum eo tanquam felicissima crematur: aliæ cum tristitia, & mœrore in vita remanent. Testes Bardesanes Syrus, in lib. de Fato. Onesicritus ille Philosophus Aeginẽsis, aut vt alij volunt, Astypalæẽsis, in Vita Alexandri: Cicero lib. 5. Tuscu. quæstionũ: Strabo li. 15. vbi & huius moris Indorum causam affert ex ipso Onesicrito: Valerius Maximus de institutis antiqs: Solinus Rerum memorabilium c. 65. Aelianus de Varia Historia lib. 7. Nicolaus in Collectaneis de moribus gentium, & ex eo Stobæus Florilegij ca. 120. aut aliorum computatione 122. & Hieronymus in Iouinianum libr. 1. Seruius in 5. lib. Aeneidos, enarrans illum locum Virgilij, 20

Diuersarum nationũ in re uxoria mores.

Indorum.

Incertus, geminumne loci, famulumne parentis
Esse putet.

Et hanc quoque rem Propertius lib. 3. suis carminibus celebrauit:

Fœlix Eois lex funeris vna maritis,
Quos Aurora suis rubra colorat equis.
Namque vbi mortifero iacta est fax vltima lecto,
Vxorum fusis stat pia turba comis:
Et certamen habent leti, quę viua sequatur
Coniugium: pudor est, non licuisse mori,
Ardent victrices, & flammæ pectora præbent,
Imponuntq́, suis ora perusta viris.

Sed & Pomponius Mela li. 2. scribit eundem morem esse Thracibus. Nam & hi (ut ille tradit) singuli plurimas uxores habẽt: quod & tradit Euripides in Andromache, Heraclides in Politicis, & Solinus libr. 2. c. 15. vbi subdit, hos vxorum numero se iactare, & honoris loco multiplex coniugiũ ducere. At Herodotus statim post prin. lib. 5. id tantùm tribuit Thracibus, qui supra Crestoneos incolunt. Cæterùm Strabo lib. 15. scribit Catheorũ ꝓprium esse, vt uxores cũ viris defunctis cõburantur, ob hanc causam, ꝙ cùm aliquando adulescentulos adamarent, à viris se recedebant, vel eos veneno interimebant: vt ergo beneficia tollerẽtur, hanc legẽ esse cõditã. Qđ & tradit Diodorus Siculus lib. 17. quo Alexandri res gestas describit, ubi hos Catharos vocat. Sed & eundem morem fuisse apud Venedos 21

Thracum.

Catheorum.

Ger-

Germanorum populos, vt scilicet marito mortuo vxor se in rogum cremandā præcipitaret, tradit Vunnefridus Anglus, qui postea Bonifacius vocatus, & Archiepiscopus Moguntiacus factus est, in epistola ad Edoardum principem Anglorum. Procopius quoq; lib. 2. de Bello Gothorum, eandē apud Erulos consuetudinē fuisse tradit. *Erulorum.*

22 Nec soli Indi, Thraces, & alij suprà memorati vxores plurimas singuli habēt: sed & Iudæi, Aegyptij, Nasamones, Aethiopū gentes, Parthi, Cyrenaici Africæ populi, Persæ, Syri, Pæones, Geloni, Numidæ Mauri, siue Maurusij, Germani. *Iudæorum.* De Iudæis testimonio sunt, Abraham, Iacob, Dauid, Solomon, & alij: & meminerunt Decreta canonica in c. recurrat. & in §. his ita respondetur. 32. q. 4. & c. gaudeamus. de diuor. De Aegyptijs Diodorus li. 1. aut, vt alij computant, 2. *Maurusiorum.* De Nasamonibus Herodotus lib. 4. *Nasamonū.* De Parthis Bardesanes in lib. de Fato. & Diuus Clemens lib. Recognitionum 9. c. 7. & *Parthorum.* Eusebius Cæsariensis εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, id est, euangelicæ præparationis libr. 6. c. 8. *Cyrenaicorum. Persarum.* Iustinus libr. 41. vbi ita de his scribit: Vxores dulcedine variæ libidinis singuli plures habent. De Cyrenaicis Pomponius Mela libr. 1. De Persis Ammianus Marcellinus libr. 23. vbi hinc proficisci dicit, ut apud eos charitas per diuersas libidines dispersa torpescat. Et ante eum Herodotus lib. 1. cuius hæc verba sunt: γαμέουσι δ' ἕκαστος αὐτῶν πολλὰς μὲν κουριδίους γυναῖκας, πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνας παλλακὰς κτῶνται. id est, Ducunt autē vnusquisque ipsorum multas quidē puellas virgines, multo autē plures pellices habent. Hæc ille. Verùm is locus à Laurentio Valla Herodoti interprete, omissus est, vt & alia pleraque eiusdem lib. 1. ad decem ferè chartas, quòd is, ut opinor, nactus sit exemplar aliquod mutilum. Sed & huius moris Persarum testis est Strabo lib. 15. vbi id dicit eos facere propagandæ sobolis gratia: & Tullius in 4 in Verrē actione, vbi idem de Syris quoq. testatur, de Regibus solùm loquens. *Syrorum. Pæonum. Gelonorum.* De Pæonibus Herodotus in Terpsichore: de Gelonis Flacchus libr. Argonauticon 7. illo carmine,

Hei mihi, vel seno coniunx non vna Gelono,

Hos Scythas esse putat Lactantius Cælius, aut quisquis est ille doctissimus Statij interpres, enarrās illum locum li. 2. Thebaidos,

Bistonas, aut refugo pallentes Sole Gelonos.

De Numidis, & Maurusijs Salustius in Iugurtha. *Numidarū. Germanorū.* De Germanis satis pbat, quod tradit Cæsar ad finem lib. 1. Commentariorū belli Gallici, Ariouistum Germanū duas vno tempore habuisse uxores: unam Sueuam natione, alteram Noricā, Regis Voccionis sororem. Sed tu tamē uide, quod de eis scribam inferiùs nume. 62. inci. Germani. De Maurusijs habes testem Procopiū libro 4. de Bello Vandalico. *Maurusiorum.*

Quin & Athenienses, sicut referunt Satyrus, Hieronymus Rhodius, & Laertius, cùm bellis ac lue exhaustam ciuibus ciuitatem reparare, sobolemq; propagare uellent, decreuerunt, uti urbanam quidē uxorem ducerent, liceret autem & ex altera, procreare liberos. 23 *Atheniēsiū.* Quam legem secutus Socrates, Xantippen duxit, simul & Myrtò Aristidis neptem. *Socrates duas uxores habuit. et Euripides.* Et Euripides quoque ob eam legem duas uxores habuit, quarum matrimonij adeò pertædebat, ut mulieres omnes admodum exosus fuisse dicatur, sicuti ab Aulo Gellio relatum est lib. 15. c. 20. Sed hic uide, quæ de eo scribā numero ab hinc 2. & 3. Cecrops autem primus Athenis vnicam vxorē uni uiro iunxit, cùm antea mulieribus promiscue vterentur, *Cecropis lex.* διὸ καὶ ἔδοξε τισὶν διφυὴς ὀνομασθῆναι. Id est, ideoq; uisus est quibusdam διφυὴς, ut tradit Athenæus, hoc est, duplici natura, siue biformis, ut loquitur Iustinus lib. 2. fuisse appellatus. De qua re etiam Tzetzes Historiar. Chiliad. 5. c. 17.

Καὶ ἄλλως τοῦτον διφυῆ τὸν Κέκροπα καλοῦσιν.
Αἱ τῶν Ἑλλήνων πρότερον γυναῖκες καθ' Ἑλλάδα,
Οὐχ' ὥσπερ νῦν, ἐζεύγνυντο νομίμοις τοῖς ἀνδράσι.
Δίκην κτηνῶν δ' ἐμίγνυντο τοῖς βουλομένοις.
Ἦσαν λοιπὸν μονοφυεῖς οὕτως οἱ παῖδες τότε,
Μόνας ἐπιγινώσκοντες μητέρας, οὐ πατέρας.
Ὡς δὲ ἀπὸ τῆς Σάεως πόλεως Αἰγυπτίας
(Σάϊς δ' ἐστὶν ἡ Ἀθηνᾶ τῇ Αἰγυπτίων γλώσσῃ)
Μετὰ τὸν κατ' Ὠγύγου κατακλυσμὸν ἐκεῖνον,
Ὁ Κέκροψ παραγέγονεν Ἀθήναις τῆς Ἑλλάδος,
Ταύτας Ἀθήνας κεκληκὼς ἐκ Σάεως Αἰγύπτου,
Πολλοῖς ἐλυσιτέλησεν καὶ ἄλλοις τῇ Ἑλλάδι.
Νομοθετεῖ καὶ γυναιξὶ τοὺς γάμους τοὺς νομίμους,
Ἐξ ὧν παῖδες ἐγνώκεισαν τοὺς δύο φυτοσπόρους,
Τὸ πρὶν μόνην γινώσκοντες, ὡς ἔφην, τὴν μητέρα.
Ὅθεν ὁ Κέκροψ διφυὴς, νόμοις ὡς δείξας ταῦτα. 4

Hoc est,

Et aliter hunc duplicis naturæ Cecropem vocant.
Græcorum priùs mulieres per Græciam,
Non quemadmodum nunc, cōiungebantur legitimis uiris
Sed instar iumentorū miscebantur omnibus uolentibus,
Erant igitur vnius naturæ tunc filij,
Solas agnoscentes matres, non patres.
Vt autem à Sai vrbe Aegyptiorum
(Sais autem est Pallas Aegyptiorum lingua)
Post illud, quod in Ogygis tempora incidit, diluuium,
Cecrops accessit ad Athenas Græciæ:
Has Athenas cùm vocasset ex Sai Aegypti,
Cùm multis alijs in rebus commodauit Græciæ,
Tum lege constituit mulieribus nuptias legitimas,
Ex quibus filij cognouerunt duos parentes,
Antè solam (vt dixi) cognoscentes matrem.
Vnde Cecrops duplici naturæ dictus, vt qui hac legibus

bus ostenderit.

Subdit autem Athenęus ipse(ut ad eum reuertamur) quod cùm Socrati ipsi à Callisthene, Demetrio Phalereo, Satyro Peripatetico, & Aristoxene obiectum esset, quod duas vxores haberet, scilicet Xātippen, & Myrtò Aristidis filiam, ipse se illius Decreti autoritate tuebatur. *Siculorum.* Siculos quoque eo more vsos fuisse, testimonio est Dionysius qui vno simul tempore Doridem Locrensem & Aristomacham Syracusanam vxores duxit.

24 Sed & apud Romanos aliquādo duas vxores simul ducere licuit. *Romanorum.* Nam Socrates Constantinopolitanus apud Cassiodorū in Tripartita historia libr. 8. cap. 11. tradit Imperatorem Valentinianum, *Valentiniani lex.* cùm Iustinam post Seueram ducere vxorem vellet, legem sanxisse, vt liceret volentibus duas habere vxores. Id quod etiam Paulus Diaconus in Valente retulit. Sed & longo ante tempore Heluius Cinna, Tribunus plebis plerisque professus est, habuisse se scriptā paratamque legem quā Iulius Cæsar ferri iussisset, *Cæsaris lex* vt vxores liberorum quęrendorū causa, quas, & quot ducere vellent, liceret, vt tradit Suetonius in vita illius, c. 52. Sed id posterioribus legibus fuit abrogatum. l. nemo. ia. 1. C. de Iudæis. & l. eum qui duas C. de adulte. vbi in id eadem pœna, quæ & stupro, statuitur. *Pœna ducentium duas vxores.* Et cum tex. ad id ponderat, vt pœna sit capitis, dicitq; in id singul. Roma. cons. 31. tu scis quæ pœna. Sed quomodo id procedat. videbis apud Alec. consi. 165. visis & ponderatis. in prin. lib. 7. Sed id quoq; antè edicto Prætoris fuerat prohibitum. l. 1. §. vltiss. de his qui no. infa. & de hac re multa traduntur in Decretis canonicis, 26. dist. & per Collect. in rubri. de eo qui dux. in matri. quā poll. per adulter. vbi & id docet esse contra ius naturarale. Et Panor. in c. cū haberet. in 2. not. eo. ti. & per Theologos lib. 4. sniarū, dist. 23.

25 Nam & Euripides antiquissimus Poeta ius non facit vni viro duas vxores ducere, *Euripides duplicia cōnubia damnat.* cùm scribat in Andromache,

Οὐδὲ γὰρ καλὸν
Δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ᾽ ἕν᾽ ἡνίας ἔχειν,
Ἀλλ᾽ εἰς μίαν βλέποντες εὐναίαν Κύπριν
Στέργουσιν, ὅστις μὴ κακῶς οἰκεῖν θέλει.

Id est, ad verbum,

Neque enim honestum,
Duarum vxorum virum vnum gubernacula habere.
Sed ad vnam respicientes legitimam Venerem
Contenti sunt, quicunque non malè habitare volunt.

Iterumque in eadem fabula,

Οὐδέποτ᾽ ἂν δίδυμα
Λέκτρ᾽ ἐπαινέσω βροτῶν.
Οὐδ᾽ ἀμφιμάτορας κόρους.
Ἔρις μὲν οἴκων,
Δυσμενεῖς τε λῦπαι, &c.

Id est, ad verbum,

Nunquam duplicia connubia
Collaudauero mortalium,
Neque binas matres habentes liberos,
Rixas quidem domorum,
Tristesque offensas.

Itemque inibi:

Κακόν γ᾽ ἔλεξας. ἕν᾽ ἄνδρα δισσ᾽ ἔχειν λέχη.
Malum certè narras, vnum virum binos habere lectos,

Verùm idem apud Stobæū, Ser. 66. fuisse videtur in alia sententia: 26

Νόμοι γυναικῶν οὐ καλῶς κεῖνται πέρι.
Χρὴ γὰρ τὸν εὐτυχοῦντ᾽, ὅτι πλείστας ἔχειν
Γυναῖκας, εἴπερ ἡ τροφὴ δόμοις παρῆν:
Ὡς τὴν κακὴν μὲν ἐξέβαλλε δωμάτων,
Τὴν δ᾽ οὖσαν ἐσθλὴν, ἡδέως ἐσῴζετο.
Νῦν δ᾽ εἰς μίαν βλέπουσι, κίνδυνον μέγαν
Ῥίπτοντες --

Leges nuptiales non benè conditæ sunt:
Oportet enim hominem fœlicem plurimas habere
Vxores, si modò victus domi suppetat,
Vt malam expellat foras,
Bonam verò libenter sibi seruet.
Nunc autem ad vnam solum respiciunt, vehementer
Periclitantes.

Nam & ipse (quod iam diximus) duas simul vxores duxit. Quanquam Moschopulus, aut quisquis est, qui vitam ipsius Euripidis in scholiis conscripsit, vnām post alteram, & seorsum duxisse tradit.

27 Solus autem inter Lacedæmonios Anaxandrides rex duas vxores simul habuit, *Lacedæmoniorum.* vt à Pausania proditū est in Laconicis. *Anaxandrides cur duas vxores duxit.* Cuius ēt rei meminit Herodotus ī Terpsichore, q scribit, illū fuisse cōpulsum ab Ephoris secūdā ducere, ex qua successores relinqueret, cùm prior sterilis crederet, q̄ iā diutius liberos non sustulisset. Quò fit, ut magis mirer, qđ scribit Clemēs Alexādrinus lib. Stromaton 2. Laconū legislatorē non solùm pœnā imposuisse ei, q uxorē nō duxisset, sed etiam ei, qui unā tantum. Huius autē moris eorū, q plures simul ducunt uxores, fit mētio in c. gaudemus. de diuor. ubi q̄rit, Si qs horū hēns plures uxores, religionē Christianā assumat, an possit omnes, ut antè, tenere, an uerò unā ex omnibus eligere debeat. Sed ut redeamus, apud eosdē Lacedæmonios licebat cōtrà, unā uxorē esse duobus collocatam, ita tamen ut perpetuò domi apud unum degeret, posset autem ad alterū diuertere, sine iniuria ac probro, testimonio Xenophontis in Repub. Lacedæmoniorū. *Iterum Lacedæmoniorum.* Quin apud eosdē ex Lycurgi instituto, licebat seniori uiro iunioris uxoris, si quem ex iuniorib. honestum ac probū deligeret, probaretque, illum ad uxorem adducere, & ubi eam

generoso illius semine compleuisset, suũ quod natum esset, efficere. Licebat autem probo viro, qui fœcundam aliquam pudicamque mulierem alteri nuptam admiraretur, marito illius suadere: vt cum ea congrederetur, tanquam in solo fertili bonos filios saturus. Testes idem Xenophon, & Plutarchus in Lycurgo, & Theodoritus de Curatione gentilium affectionum lib. 9. cui. De legibus, titulus est.

28 *Tapyrorũ.* Et simili prope modo Tapyri, Parthorum populi, qui Hyrcanis adiacent, susceptis aliquot liberis, proprias vxores aliis viris quærendæ sobolis gratia nuptui condunt, vt scribit Strabo lib. 11. Vbi & hoc subdit, apud Romanos Catonẽ Vticẽsem Hortensio Martiam vxorem concessisse, secundum antiquam Romanorum consuetudinem: quod & retulit Appianus lib. 2. Bellorum ciuilium, Plutarchus in Catone, ex Thraseæ autoritate: & cecinit Lucanus lib. 2. multis versib. & meminit Tertullianus Apologetici c. 39. & Diuus Augustinus in lib. de Fide, & operibus. & iterum in lib. de Bono coniugij, c. 18. itemque lib. 5. contra Iulianum Pelagianum. *Romanorũ Cato vxorẽ sua Hortensio cõcessit.*

29 *Solonis lex.* Nec apud Lacedæmonios tãtum, vt ad id redeamus, sed & apud alios fuere singulis vxoribus plures mariti. Nam & Solon suis legibus permisit vxori, si eius vir minus esset ad rem Veneream idoneus, mariti propinquos ad concubitum admittere, vt tradit Plutarchus in vita illius: qui & hanc legem absurdam, & ridiculam videri dicit: quosdam tamen putare, eam se recte habere ad eos, qui coire ipsi nequeunt, pecuniarum autẽ gratia vxores accipiũt, & contra naturam coire nituntur. Intuentes enim illi vxorem, cum qua libitũ fuerit concumbere, aut missam facient, aut cum dedecore, & ignominia retinebunt, cupiditatisque pecuniarũ, & contumeliç pœnas dabunt. Illud tamen probari, vt nõ cum omnibus coiret vxor, sed ex mariti necessariis vnum aliquẽ deligeret: ne alienum esset, quod nasceretur, & generis necessitatem attingeret. Et apud Medos vxores habere viros quàmplurimos, pulchrũ, pauciores quàm quinq; calamitosum ducere, scribũt Strab. lib. 11. & Aeneas in Asiç descriptione, c. 34. vbi tamen & illud quoque tradunt, ipsorum Medorum reges cõtrà vxores multas habere, pauciores q̃ septem, non licere. *Medorum.*

30 *Britannorũ.* Quinetiam apud Britannos (hi sunt quos Anglos vulgò vocamus) plures viri vnam vxorem habebant, vt referunt Bardesanes in lib. de fato, & D. item Clemens in illo quoq; lib. 9. Recognitionum, c. 7. & Eusebius de Præparatione Euangelica. lib. 6. c. 8. Cæsar autem lib. Commentariorum belli Gallici 5. de his loquens, Vxores (ait) ducunt deni duodeniq; inter se communes, & maximè fratres, cum fratribus, parentesque cum liberis: & si qui ex eis nati sunt, eorum habentur liberi, à quibus q̃que virgines ductæ sunt. Quanquã de his sunt qui aliter referant, vt postea dicemus. Nec absimiliter in Aromatifera regione (ii sunt Arabes) vna omnibus consanguineis vxor est. Ingressurus ad eam, baculũ ante fores deponit. Eo viso, reliqui cõgressu abstinent. Illa tamen noctes agit cũ seniore. Cum matre coire non censetur impium: cum alterius sanguinis fœmina cõgredi adulterium est, quod morte plectitꝛ. Ex Strab. lib. 16. *Arabum.*

Quid? quod Charondæ illius Thuriorũ Legislatoris legibus, ius erat vxori, à viro, quotiescunque libitum esset, discedere, alterique viro, cuicunque collibuisset, nubere. Eaque lex permansit, donec cuiuspiam ætate prouecti coniunx iunior, eo relicto, alteri iuniori viro se coniunxit. Vnde & ille senior ira percitus postulauit, legem illam emẽdari, illudque adiici, Relicto priori uiro, cuicunque collibuisset: modo hic illo iunior non esset: pariterque si coniungem uir eiecisset, nullam deinde eiecta iuniorem iungere sibi licere. Idq; obtinuit, laqueiq; periculo se exemit. Neque enim licebat, legum emendationem petere, nisi collo laqueo inducto, ut si abrogationem legis confestim non obtineret, illi guttur perfringeretur. Autor Diodorus Siculus lib. 12. Bibliothecæ. 31 *Charondæ lex de permutãdis maritis & vxoribus.*

Nec solum apud Arabas, de quibus nuper diximus, sed & apud Persas quoq; matres, filias, sorores, in iura connubij admittere, impium non ducitur: ut scribit idem Strabo ad calcẽ lib. 15. Quintus Curtius li. 7. & Lucianus in eo libello, cui titulũ De sacrificiis nũcupauit: ubi idẽ quoq; de Assyriis tradit, atq; ẽt Ctesias, & ex eius autoritate Tertullianus in Apologetico, c. 9. Eusebius li. Præparationis Euãgelicæ 3. & iterũ li. 6. c. 8. Arnobius lib. 8. eodemq; ult. Disputationũ aduersus gẽtes, & Chrysostomus in 2. parte Homiliarũ in D. Mattheũ, Homil. 2. si eius sunt illç Homiliç. & in Sermone Pẽtecostes, ad fi. quẽ nemo dubitat illius esse: Theodoretus lib. 3. de Medela gẽtiliũ affectionũ, & iterũ lib. x. Laertius in Pyrrhone, D. Clemẽs lib. Recognitionũ 9. Bardesanes in d. li. de Fato, D. Augustinus lib. 3. q̃stionũ in Leuiticũ. c. 61. D. Hieronymus in Iouinianũ lib. 2. Seruius in 6. Aen. Harmenopulus lib. 1. προχείρου: dũ Ius gẽtiũ ita definit, quo scilicet gens aliqua utitꝛ, utputa apud Persas matrimonio ammisceri. Agathius 32 *Persarum.* *Assyriorũ. Item Persarum.*

thius de bello Gothorum li. 2. qui asserit, probatque non fuisse hoc apud priscos illos Persas obseruatum: quod minimè tamen crediderim verum esse, cũ Magi eorũ primi sacerdotes, & Philosophi iussũ censerent matri ac filiæ misceri, ut scribit Socion lib. 23. & ex eius autoritate Laertius in prœmio. Hincq; est illud Catullianum in Gellium,

Nascatur Magus ex Gelli matrisq́, nefando
Coniugio, & discat Persicum aruspicium.
Nam Magus ex matre & nato gignatur oportet,
Si vera est Persarum impia religio.

Artaxerxes filias vxores duxit. Nam & Darius ille postremus Persarum Rex, ab Alexandro deuictus, sororem suã vxorem duxit: ut tradit Iustinus lib. 11. & ante eum Artaxerxes ipse Persarum rex, legitur Athosim, & Mestoim. aut (vt alii appellant) Mestrim filias duxisse. Quãquàm aliud sentire videntur Plutarchus in Artaxerxe, & Herodotus in Thalia, vbi refert *Persis non semp licuerunt huiusmodi matrimonia.* quod cum Cambyses Persarum rex, cuperet sororem, quam deperibat, vxorem ducere, nec antea Persæ sororem in matrimonium accipere consueuissent, is accersiuit regios iudices, legum patriarum interpretes, ab hisque percunctatus est, nunqua lex esset, quæ cum sorore nuptias contrahere permitteret. Illi responderunt, Nullam se apud Persas huiusmodi legem inuenire, præter eã qua licet Regi facere, quicquid libet. Ita, (inquit) neque legem abrogarunt metu Cambysis; & ne legem tuentes, ipsi perirent, aliam inuenerunt adiutricem eius, qui sororem in matrimonium duceret vellet. At ipse Plutarchus in libro de Fortuna Alexandri, scribit ipsum Alexandrum docuisse Persas matres reuereri, earumque nuptiis abstinere. Ex quibus patet, non semper illis huiusmodi matrimonia fuisse licita, sed rem ex tẽporibus fuisse variatam.

33 *Magusæi q dicti.* Neque ii tantum, qui Persidem incolũt sed quicunque Persarum ad alia climata ex ea exiuerunt (ex quibus alij in Parthia, *Parthorũ.* alij in Media, Aegypto, Phrygia, Galatia habitant) nefanda hæc matrimonia celebrant. Ob id Magusæi appellati, vt retulerunt Bardesanes, Clemens, & Eusebius, vbi suprà citauimus. Et de Parthis quoq; testatur Lucanus lib. 4.

Parthorum dominus q toties sic sanguine mixto
Nascitur Arsacides, cui fas implere parentem.

Medorum. Aethiopum. Indorum. Scotorum. Hybernorũ. Naurorũ. Naurorum. Nomadum. De Medis quoque & Aethiopibus D. Hieronymus in eo l. 2. lib. Aduersus Iouinianum: vbi & idẽ quoque asserit de Indis, & Scotis. Sed & de ipsis Aegyptiis, Ptolẽ. Quadripart lib. 4. c. 9. Sed & idem de Hybernis, Scotis quidem vicinis, qui hodie Irlandi vulgo vocantur, tradit Strabo, lib. 4. In Naura quoque regione parentibus cum liberis stupro coire fas esse, prodidit Curtius lib. 8. non procul ab initio. Nomades itẽ non vnus tantũm aut alter, sed tota natio suis matribus congrediebantur, vt tradit D. Chrysostomus ĩ 2. Pauli ad Corinthios Epistolam, Homilia 8.

De Aegyptiis quoque scribit Diodorus 34 *Aegyptiorũ.* li. 1. eos, præter communem omnium morem, lege sanxisse, sororem à fratre ducendam vxorem, exemplo Isidis, quæ fratri Osiridi nupsisset, vñ natus est Harprocrates, vt tradit Plutarchus in lib. de Iside. Omnes autem qui res Aegyptiacas scripserũt, & inter hos Iustinus lib. 24. & Pausanias in Atticis, tradiderunt Ptolemeum Philadelphum, Aegypti regem, ẽt Arsinoen sororẽ *Sotadis ni Philadelphũ dictum.* duxisse vxorẽ. Cui cùm ob id dixisset Sotades, εἰς τρυμαλιὰν οὐχ ὁσίαν τὸ κέντρον ὠθεῖς. id est in foramen minimè sanctum aculeũ trudis, in vincula coniectus est, vt scribit Plutarchus in li. περὶ παίδων ἀγωγῆς, id est, de educatione liberorũ. De eo quoq; scribit Herodianus lib. Imperatorũ 1. illum eò turpitudinis fuisse prolapsum, vt contra Macedonum, adeoq; Græcorum leges, etiã sororijs amoribus implicaretur. Id quod dixit, quoniã is erat è Macedonia oriundus, filius Ptolemæi Lagi, vnius è successorib. Alexandri, fuitque rex Aegypti, & Macedoniæ, vt videre licèt apud eundẽ Iustinũ. Pausanias autem, vbi suprà, dicit illum id fecisse, nõ more Macedonũ, sed Aegyptiorũ, qb. imperabat. Alius item Ptolemæus, nisi vnus ex illis fuerit, Berenicẽ Ptolemæi & arsinoes filiam, sororẽ suam, duxit vxorem: vt scribit Iulius Hyginus lib. 2. Signorum cęlestium, quo loco de Leone loqt: & Theocritus Idyllio 17. ad fi. vbi & id dicit solenne fuisse iis, qui ex Rhea prognati sunt: nam & ea fratri nupsit, ut postea dicemus. Tradit & ipse Iustinus lib. 30. aliũ Ptolemęũ ẽt Aegypti regẽ (is est, q ĩterfectis patre & matre, ex facinoris crimine ex ꝯrio Philopatri cognomẽtũ accepit) uxorẽ duxisse sororem Eurydicen, quã & postea interfecit. Sed & Valerius Maximus lib. 9. c. 1. tradit Ptolemęũ Regẽ, q ob uitia Physcon cognominatus est & Soter, sororẽ cõi fratri nuptã sibi nubere coegisse. Nã & Arnobius illo lib. 8. Disputationũ, scribit Aegyptiis cũ sororib. lrĩma fuisse matrimonia.

Verũ & aliis itẽ multis gẽtib. nõ illicita 35 *Iupiter Iunonem sororem duxit uxorem.* fuisse fratrũ, & sororũ mrĩmona, sed ppè solẽnia fuisse, ex iis satis ꝯstat, q mox subiiciemus. Nam primum uidemus Iouem Deorum maximum, in Iunonis sororis matrimonium conuenisse. Ex quo illud Homeri. lib. 16. Iliados de Ioue.

Ἥρην δὲ προσέειπε κασιγνήτην, ἄλοχόν τε.

Iunonem autem allocutus est sororem, uxoremque.
Et alibi sæpe. Et illud quoque Virgilij lib. 1. Aeneidos:
Ast ego quæ diuum incedo regina, Iouisque
Et soror, & coniunx.
Et iterum lib. 10.
Iunonem intereà compellat Iupiter vltrò:
O germana mihi, atque eadem gratissima coniux.
Et illud quoque Ouidij in Epistola Paridis ad Helenam:
Praepositi regnis ego te, quæ maxima quondam
Pollicita est nobis, nupta, sororque Iouis.
Et in Epist. Phædræ ad Hippolytum:
Si mihi concedat Iuno, fratremque virumque,
Hippolytum videor præpositura Ioui.
Et Horatius lib. Carminum 3. Ode quoque 3.
Coniuge me Iouis, & sorore.
Ex quo est, & illud Ciceronis in Oratione pro domo sua ad Pontifices: Sed vide, ne tu te debeas Iouem dicere, quod tu iure eandem sororem, & vxorē appellare possis. Hoc tamen nonnulli referunt ad cœli & aeris coniunctionem, vt videre licet apud Ciceronem ex Ennij & Euripidis autoritate lib. 2. de Natura Deorum, & apud Macrobium lib. 1. de Somnio Scipionis: & apud Seruium in illud Virgilij suprà citatum ex lib. 1. Aeneid. & apud D. Augustinum de Ciuitate Dei li. 4. c. x. ex Varronis, & aliorum sentētia. Saturnus quoque Iouis pater, sororem Rheam, quā & Opim vocant, vxorem duxit, vt scribit Lactātius lib. 1. c. 13. & ante eum Diodorus lib. 3. Bibliotheces, aut vt alij computant, 4. Quo etiam lib. tradit *Βασιλείαν*, id est, Reginam, Cœli filiam, Atlantidum reginam prudētissimam, magnam matrem appellatam, vnum ex fratribus Hyperionē virū sumpsisse. Sed *Οὐρανὸς* ipse (Latini Cœlum vocāt) Terram sororem in matrimonium duxit vt ex Sochoniato tradidit Eusebius præparationis Euangelicæ lib. 1. cap. 7. Oceanus Tethyn sororem vxorem duxit. Vnde, & illud Ouidii lib. 9. Metamor.

Saturnus Rheam sororem duxit vxorem. Hyperiō Reginam.

— Dij nempe suas habuere sorores.
Sic Saturnus Opim iunctam sibi sanguine duxit,
Oceanus Tethin, Iunonem rector Olympi.
Draco autem Corcyræus in suis de lapidū generibus commentariis, & ex eius autoritate Athenæus, tradunt Ianum illum, cuius tam celebre nomen fuit, vxorem duxisse Camisiam, aut (vt aliū vocāt) Camesen sororem suā. Quod & ipsum tradit Leon Philosophus. Homerus in Hymno Solis, tradit Hyperionem vxorem duxisse Euryphaessam, sororem suam legitimam: ex hisque natos esse Lunam, & Auroram. Idē statim post initium lib. 10 Odysseæ, tradit Aeolum illum Aeoliæ Regem a Diis immortalibus dilectum, sex suos filios, totidemq; filias, matrimonio inuicem copulasse. Ex quo est illud ipsius Ouidii libr. 9. Metamor.

Ianus Camisiam. Hyperiō Euryphaessam.

Aeol' filios & filias iunxit matrimonio.

At non Aeolidæ thalamos timuere sororum.
Et vt de posterioribus quoque loquar, Iustinus statim in initio lib. 28. scribit Alexandrum Pyrrhi Epirotarum Regis filiū, vxorem duxisse Olympiadem sororem. Idē quoq; lib. 37. tradit, Mithridatem illū Ponti Regem duxisse vxorem Laodicen sororem. Strabo lib. 14. & Diodorus Siculus eo suæ Bibliothecę libro, quo Philippi Macedonis gesta describit, qui 16. est omnium eius librorū: & Vlpianus interpres Demosthenis tradunt, Mausolum Carum Regem iustissimum Artemisiam sororē simul, & vxorem habuisse. Idē Diodorus eodem libro scribit Idrieum ipsum quoque Carum regem, Aolam sororem vxorem duxisse. Quod & tradit Arrhianus libro Gestorum Alexandri: vbi & illud adiicit, cum morientem illi regnum reliquisse. Dionysius Syracusanus posterior, vxorē duxit Sophrosynam sororem, consentiente patre Dionysio superiore: vt scribit Probus Aemylius in Vita Dionis, in principio. Et Monobazus cognomento Bazeus Adiabenorum Rex, Helenam sororem ex qua genuit Izatem, laudatissimum illum apud Iosephum, libro 20. Antiquitatum, cap. 2. Item Cleopatra illa Aegypti Regina, Ptolemæo fratri suo nupsit. Ex quo est illud Lucani lib. 8. 36

Alexander Pyrrhi Olympiadē. Mithridates. Laodicen. Mausolus Artemisiā. Idrieus Aolam. Dionysi' posterior Sophrosynam. Monobazus Helenam. Ptolemæus Cleopatrā.

Degener incestæ sceptris cessure sororis.
Et libro 10.
Miscuit incestam ducibus Ptolemaida nostris.
Et iterum eodem lib.
— Nupsit soror impia fratri.
Quid, quod apud Athenienses illos, Grecorum sapientissimos, fas fuit, sororem in matrimonio capere: vt ēt tradit Arnobius illo ipso libro 8. Disputationum aduersus gētes. Nā & Cimon Atheniēsiū vir summus, huiusmodi institutum secutus, Elpinicen sororē in vxorē duxit: sicuti retulit Aemylius Probus tū in pœmio eius libri, quē elegantissimè scripsit, de excellētib. Imperatorib. tū in uita ipsius Cimonis. Quanq̄ Plutarchus in uita eiusdē aīt referat, illū uidelicet cū sorore nō clā ɔcubuisse. At crebro sibi obiectū fuisse flagitiū in sororē, veluti nefas esset cū sorore coire. Qđ & in eandē sñiam memorat idē Plutarchus in lib. De sera numinis vindicta. Et id qdē approbare vř, qđ a Valerio Maximo ꝓditū est lib. 1. tit. 8 q est de miraculis, Nausimenis Atheniēsis vxorē, cū filii filiæq; stupro interuenisset, inopinati mōstri ɔspectu peculsam, & in pſens tps ad indignātū, & in posterū 37

Atheniensibus an licuerit sororem ducere. Cimon sororem duxit.

Nausimenis vxor filij filiæque stupro interuenit.

ad

ad loquēdū obmutuisse. Illos nefariā ɔcubitū uolūtaria morte pēiasse. Illud aūt certum ex Terētio in Adelphis, atque etiam in Phormione, legem Athenis fuisse, vt orbæ eis nuberent, qui essent genere proximi. Cuius etiam legis mentionem fecit Diodorus Bibliothecæ libr. 12. vbi eandem legē fuisse tradit etiā apud Thurios.

Atheniensiū lex.

Thuriorum.

38 Ex his autem multarum gentium & nationum moribus matrimonia cum matribus & sororibus admittentibus, ortum est illud Ouidij lib. 10. Meta.

Qui tutati sunt incestos concubitus.

Gentes tamen esse feruntur,
In quibus & nato genitrix, & nata parenti
Iungitur, vt pietas geminato crescat amore.

Quæ quidem Ouidij ratio, imò verò Myrrhæ patrem nefariè adamantis, quam hęc pronuntiantem facit, quò causam suam defenderet, mouit Chrysippum Solensem vt ἐν τῷ προτρεπτικῷ diceret, congressum cū matre, filia, sorore parum prudenter vitio verti. Cuius etiam rei nonnihil meminit Epiphanius libro Hæreseon 3. c. vlti. ubi leges eius de hac re nepharias appellat: & Laertius in Chrysippo, dicens illum in lib. de Republica, & iterum in libro, De his quæ per seipsa non sunt appetenda, permisisse congredi matribus, filiabus, & sororib. De quo, vt opinor, intelligens Chrysostomus in libro, quem in laudem Babylæ martyris composuit, tradit Philosophorum Stoæ præfectum statuisse, fas esse cōmisceri matribus, & sororib. Nam Chrysippus successit in scholæ regimine Cleanthi, qui Zenoni successerat, scholæ sectæq; Stoicæ autori: vt Diogene Laertio videri potest. Theophilus autem Antiochenus aduersus Autolycum lib. 2. tradit Stoicos, & simul Epicurum suadere atque introducere incestos concubitus cum matribus, & sororibus.

39 Sed ne quis tamen putet Ouidium, vt ad eum reuertamur, illi sententiæ adhæsisse (id enim obiter dicere volumus) is eadem ipsa historia hæc grauiter pronuntiauit.

Qui contra detestati.

Accipit obscœno genitor sua viscera lecto,
Virgineosque metus leuat, hortaturque timentem.
Plena patris thalamis excedit, & impia diro
Semina fert vtero, conceptaque crimina portat.

Et libr. 7. eiusdem operis:

Dextera Cyllene est, in qua cum matre Menephron
Concubiturus erat seuarum more ferarum.

Didicerat enim Ouidius ex Virgilij lib. 6. Aeneidos, eum acriter puniri apud inferos,

Qui thalamos natæ inuadit, vetitosque Hymenæos.

Subditque ipse Virgilius, ut ostendat id scelus, aliaque, quæ antè commemorauerat, fuisse nefandissimas,

Ausi omnes immane nefas, ausoque potiti.

Quo in loco dicit Donatus, vetitos illos Hymenæos & natura, & legibus: quod nō placet Seruio, quòd apud Persas id permittebatur, ut suprà diximus.

Sed vtcunque fuerit de cæteris nationibus, illud certum, apud Romanos, qui cęteros omnes, & prudentia, & legum iustitia facilè superarunt, huiusmodi nuptias fuisse nefarias incestasque prorsus existimatas. Nam iam ab initio, scilicet superioribus illis tēporibus, vt scribit Plutarchus in Problematis Roma. c. 6. qui se necessitudine aliqua attigissent, nullo pacto in matrimonium coibant. Posteà verò plebiscitum factum est, vt in ducendis vxoribus ad neptes vsque descendere liceret, superior autem necessitudo prohiberetur. Tādem verò sancitum est, & posterioribus nostris legibus confirmatum, ne inter eas personas quæ parentum liberorumve locum obtinent, nuptiæ contrahi possint, veluti inter patrem & filiam, auum & neptē matrem & filium, auiam & nepotem, & deinceps in infinitum. l. nuptię consistere. ff. de ritu nupt. Ex quo est & illud Ouidij in Epistola Paridis ad Helenam: 40

Romani quos matrimonij gradus prohibuerint.

Inter ascendētes, & descendentes.

O Ioue digna viro, ni Ioue nata fores.

Sed & eorundem Romanorum legib. vetitum est matrimonium inter fratrem & sororem, vt apertè ostenditur ex l. si stipulor, vt id fiat. §. item quod leges. ff. de verbo. oblig. & §. inter eas. Instit. de nup. Nam & horum concubitus morte piari solitos apud ipsos Romanos, satis constat ex memorabili historia relata a Chrysippo lib. 1. Rerum Italicarum, & post eum à Plutarcho in Parallelis, c. 53. Vti etiā apud Thuscos (à quibus Romani multa veluti mutuò iam statim ab vrbe cōdita acceperūt) ex alia non dissimili historia, commemorata à Sostrato li. 2. Rerum Thuscanicarū: & ex eiusdem autoritate ab eodē Plutarcho eiusdem operis cap. 52. Moscouitæ autem hæreticum putant, fratres vxores sorores ducere, vt scribit Sigismundus liber Baro, in commentarijs Rerum Moscouiticarum. 41

Inter fratres et sorores.

Vti apud Thuscos.

Qui apud Moscouitas.

Quin etiam apud eosdem Romanos (vt ad eos redeamus) interdictum erat matrimonium inter fratrem & fratris, sororisve filiam neptemve, & econtrario. §. fratres verò. Institut. de nupt. & l. vltim. C. de incest. nupt. & l. vltim. C. si nuptiæ ex rescript. pe. vbi id appellatur infandissimum scelus. Idque etiam de iure ff. l. vltim. ff. de conditio. sine caus. & l. qui in prouincia. §. diuus. ff. de ritu nupti. & leg. miles. in principi. ff. de adulter. & leg. si adulterium. §. primo eod. titul. Quod primum 42

Inter fratres & fratrū filias, & conuerso.

sanxisse Neruam Imperat. Roma. autor est Dion Nicæus in Vita ipsius: vbi tamen Gulielmus Blanchus, qui illum, aut certè Xiphilinum, qui illius Epitomen fecit, in Latinum sermonem conuertit, neptem, pro fratris sororisve filia vertit: vti etiã facit in Vita Claudij, agẽs de illius & Agreppinæ matrimonio, secutus opinor, communem vsum loquendi Gallorum. Quanquàm ante tempora Neruę Catullus Aufilenam quandam proscindit, quòd patruo se prostituisset, ex eoque liberos sustulisset. Huius carmen est:

Aufilena, viro contentam viuere solo,
Nuptarum laus est laudibus eximijs,
Sed cuiuis quamuis potiùs succumbere fas est,
Quàm matrem fratres efficere ex patruo.

Claudius Cæsar fratris filiam duxit. S.C. in id factum. Scribũtque Suetonius in Claudio, & Cornelius Tacitus li. 12. Claudium ipsum vxorem duxisse Agrippinam, Germani fratris sui filiam, in idque Senatusconsultum postulasse, quo iustæ inter patruos fratrumq; filias nuptiæ in posterum statuerentur, cũ ad id tempus matrimonia huiusmodi incesta haberentur. Nec tamen vt dicit Tacitus (repertus est, nisi vnus, talis matrimonij cupitor, Talledius Seuerus Eques Roma. quem plerique Agrippinæ gratia impulsum ferebant. Suetonius duos dicit, vnum libertinum, alterum Primipilarem. Cuius etiã rei meminit Seneca in Ludo de morte ipsius Claudij. Ex quibus facilè potes intelligere, antiquis Romanorum legibus non licuisse vxorem ducere, fratris filiam: sed Claudium eam legẽ abrogasse. At Nerua postea eam primus reuocauit. Imò ante Neruam Nero, qui Claudio proximo loco successit, accusatorem subornauit, qui Syllani cum Lepida Caij Cassij vxore ipsi⁹ amita incestum configeret. ob idq; exiliũ illi decretum fuit, vt & ipse Cornelius Tacitus scripsit lib. 16. Suetonius autem tradit, Domitianum Iuliam fratris filiam, adhuc virginem, oblatam in matrimonium sibi cùm deuinctus Domitiæ nuptijs pertinacissimè recusasset, non multò post alij collocatam vltro corrupisse: tanquam matrimonium, si is amplexus fuisset, non illegitimum fuisset. Plinius autem Iunior lib. 4. Epistolarum, ad Minulianum scribit, cũ fratris filiam incesto non polluisse solùm, verùm etiam occidisse: eam enim viduam abortu perijsse. Ex quo est illud Iuuenalis:

Cùm tot abortiuis fœcundam Iulia vuluam
Solueret, & patruo similes effunderet offas.

Seruius filias auunculis nuptum dedit. Porrò Seruius Tullius Roma. Rex duas ipsius filias in m̃rimoniũ dedit fratribus matris earum, vt retulit Dionysius Halicarnasseus lib. Antiquitatum Rom. 4. Nec dissentiũt Liuius, & alij rerum Rom. scriptores.

Et vt hoc obiter addam, Homerus lib. 7. Odysseæ, tradit Alcinoum sanctissimum Phæacum Regem duxisse vxorem Areten filiam Rhexenoris fratris sui. Diodorus quoque Siculus eo. lib. 16. quo Philip. Macedonici historiam describit, tradit Philippum ipsum Cleopatram filiam Alexãdro Epirotarum Regi, auunculo vxorem dedisse. Iustinus quoque lib. 18. prodidit, Elisam Tyriorum Regis filiam (ea est quam Virgilius in sua Aeneide Dido appellat) Sicheo auunculo nupsisse. Et Paulus Aemylius in vita Dionis, scribit ipsum Dionem, virum omnibus virtutum numeris absolutissimum, duxisse vxorem Areten, sororis Aristomaches filiam. 43 *Alcinous duxit fratris filiam.* *Dido auunculo nupsit. Dion sororis filiam vxorem duxit.*

Sed vt redeamus ad Romanorum leges duorum fratrum vel sororum liberi legitimè matrimonio iũgi possunt. l. 3. ff. de ri. nup. & l. conditioni, quæ est 2. C. de instit. & substit. & l. celebrandis C. de nupti. & §. duorum autem fratrum. Instit. eo. tit. Nam & apud Liuium. li. 25. Decadis, Spurius Ligustinus ait, patrem sibi vxorem fratris sui filiam dedisse. Et Cicero in oratione pro Cluentio Habito, scribit Cluentiam ritè nupsisse M. Aurio consobrino suo. Et Marcus Antonius Philosophus, qui sanctitate vitæ omnibus Principibus antecelluit, Faustinam cõsobrinam suam vxorem duxit, vt testis est Iulius Capitolinus. Idq; etiam apud priscos Italiæ populos obseruabatur. Nam Turnus, quem Rex Latinus, & eius vxor Amata sibi generum desponderant: & Lauinia eorum filia, consobrini erant: Venilia enim mater Turni, & Amata Lauiniæ mater, sorores erãt. Ex quo Virgilius lib. 12. Aeneid. hæc facit Latinum loquẽtẽ, 44 *Duorum fratrum vel sororum liberi legitimè copulabantur.* *Marcus Antoninus consobrinã suã vxorem duxit.* *Itẽ & à priscis Italis obseruabatur.*

Quid consanguinei Rutuli?

Quem in locum Seruius id annotat. Nec id quidem sine aliorum vetustiorum exẽplo: quandoquidẽ apud Hebræos id interdictũ non erat. Nã Amram vxorem duxit patruelem suã, vt est in vulgata editione, q̃ ei peperit Aarõ & Mosen, vt scribitur Exodi 6. c. Nec etiam is gradus est inter prohibitos Leuit. 18. c. tit. nec apud alias priscas gentes. Nam Deucalion vxorem duxit Pyrrham patruelem. Iapetus enim duos sustulit filios: Prometheũ, qui Deucalionẽ, & Epimetheũ, qui Pyrrhã genuit. Ex quo est illud Ouidij libro primo Metamorphosi. *Item ab Hebræis.*

Deucalion Pyrrham lacrymis affatur obortis:
O soror & coniux, & fœmina sola superstes,
Quam commune mihi genus, & patruelis origo,
Deinde thorus iunxit.

Tu tamen vide, quæ de legibus Mosaicis dicam postea numero 49. Posterioribus autem temporibus Theodosius maior id matrimonium primus lege prohibuit, vt retulerunt *Quod tamẽ postea abrogatum est.*

tulerunt Aurelius Victor, & Paulus Diaconus. Et iterum quoque Clotherius Rex, vt legitur in Legibus Alemannorum, tit. de illicitis nup. Et id denique Pontificum decretis, & sanctionibus confirmatum est & approbatum, qui ad quartum gradum hanc matrimoniorũ prohibitionem protenderunt, vt patet ex cap. vlt. extrà de con san. & affi.

45 *Ro. cur coniũctorũ matrimonia ꝓhiberent.* Quare autem apud Romanos inter necessitudine adeò arctà cõiunctos nõ erat legitimum matrimonium, Plutarchus Problematon capite 108 has rationes attulit: Quoniam nuptiis necessitudines augeri volebant, & vltro citroque filias dando, & accipiendo multos sibi propinquos adiugere. Cui rationi subscribit Aurelius Augustinus Ciuitatis diuinę libro 15. c. 16. Nam loquens de liberis Adam, & Euæ, Cùm nulli (inquit) essent homines, nisi q ex illis duobus nati fuissent, viri sorores suas coniuges acceperunt. Quod profectò quantò est antiquius, compellente necessitate, tantò postea factum est damnabilius religione prohibente. Habita est enim ratio rectissima charitatis, vt homines, quibus esset vtilis atque honesta concordia, diuersarum necessitudinum vinculis necterentur: nec vnus in vna multas haberet necessitudines, sed singulæ spargerentur in singulos: ac sic ad socialem vitam diligẽtius colendam plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe, & socer duarum sunt necessitudinum nomina: vt ergo alium quisque habeat patrem, alium socerum, numerosius se charitas porrigit. Quæ Augustini sententia reperitur in Decretis canonicis in cap. 1. 35. quæst. 1. Et his concinit, quod scribit Hychius Hierosolymitanus, Gregorij Nazinanzei discipulus, lib. 5. Commentariorum in Leuiticum, enarrans caput illud 18. ac rationem reddens quare prohibebatur inter coniunctos sanguine matrimonium: Vt non confundantur (inquit) generationes, nec dispereant hæreditates: neque frater, & pater idem fieret, eiusdemq; esset vxor, & mater. Vtraq; enim hæc eueniebant, si eandem vxorem pater & filius habuissent, ex eaque filios ꝓcreassent: ex filia enim genitus tam patrẽ genitorem suum, quàm fratrem habet: qppe qui ex ea natus est, quæ & illum peperit, & vxor eius simul atq; mater fuit. Hæc autem ex nefaria cognatorũ commistione, & alia his similia eueniunt. Et Diuus Chrysostomus in primam ad Corinthios epistolam, Homilia 34. rationem quoque reddens, cur Moyses nobis in eo 18. Leuiti. cap. connubio consanguineorum interdixit. Aliam (inquit) cõiunctionis formam ꝯmentus est, insuper cognatorum connubio interdicto, ad alienos nos eduxit, illos vicissim ad nos pellexit. quos naturali necessitudine copulari, nõ licet, hos nuptijs cõglutinauit, integras sępe familias vnius Nymphæ gratia conciliando, genus generi totum permiscet. Non duces sororem tuam (inquit) neque sororem patris, nec aliam eiuscemodi, ea generis necessitudine coniunctam, vt nefas sit misceri, ipsis nominibus cognatorũ formas recensens. Satis causæ sit, cur illas ames, ex eodem esse te vtero prognatum: aliter tibi competent aliæ. Cur tu charitatis amplitudinem redigas in angustum? aut cur officiũ charitati non necessarium impẽdis? quò amicitiam coniuge aliunde ducta, & per hanc longissimam affinium seriem, parentes, fratres, & illorum necessarios omnes conciliare tibi potes?

Cęterùm Plutarchus (vt ad eum redeamus) in loco suprà citato, alias quoq; huius prohibitionis rationes affert: Agnatorum (inquit) dissidia inter se verebantur, quibus naturalia iura vnà cũ propinquitate tollantur. Denique mulieres propter imbecillitatem, ope & auxilio multorum egentes, propinquis idcirco se adiungere volebant, vt si quæ à suis viris iniuria afficeretur, cognati opem ferrẽt. Sed & Theologi scholastici huiusce rei rationes afferre nituntur. Nam Diuus Thomas 22. q. 154. arti. 9. & post eum Ant. in 2. parte suæ Summæ, titu. 5. c. item 5. versi. item quãtum ad tertium. quatuor rationes reddunt, & in his eam quam primo loco adscripsit Plutarchus. Alias itẽ Rabbi Moyses Aegyptius lib. Perplexorum 3. c. 50. quas inibi videre poteris. 46 *De eadẽ re.* *Theologorũ scholasticorũ eius rei rationes.*

Ego autem quantum ad parentes, & liberos pertinet, rationem interdicti inter eos matrimonij naturæ acceptam refero, quæ, & bruta quoque animalia, quibus p̃ter meram ipsam naturã nulla ratio subesse potest, docuit nefandos istos & ominosos concubitus renuere, aspernari, refugere, detestari. Refert enim Aristoteles libro nono Animalium, cap. 47. & Aelianus lib. 5. Historiæ etiam animalium, Camelos matres suas nũquam superuenire. Cumq; aliquando curator pullum matri opertæ admisisset, is delapso operimento matre cognita, camelarium illum morsu defixo interemit. Quod & ipsum tradit ipse Aristoteles, si is est (nam eruditi quidã addubitãt) in lib. de Mirabilib. auscultationib. c. 2. & Didymus in suis Georgicis apud illũ scriptorẽ τῶν γεωργικῶν lib. 16. cap. 22. ubi p̃terea addit, nec sorori camelũ admisceri. Et Auicenna li. 9. de Animalibus, regi Scy- 47 *Bruta coitũ parentum detestantur.* *Natura hos cõcubitꝰ abominantur.*

tharum fuisse equam egregiã, ex qua mares generosi omnes nascerentur: quorum vnum, qui præstãtior haberetur, matri ad missum, vt ex ea procrearet, omnino recusasse: opertam dein matrem latuisse, vt imprudens superueniret. Verùm vbi à cõcubitu faciem matris detectam agnouit, fugam properasse, atq; se ipsum actum p̃cipitem interemisse. Quod & recensuit Aelianus lib. 4. & Plinius libr. 8. c. 42. Vbi, & illud prætereà addit, equam, eadẽ ex cã, in Reatino agro, lacerato prius perorigã, sese quoque præcipitasse. Namque & cognationũ (ingt) intellectus in iis est. Quinetiam Varro libr. Rei rusticæ. 2. c. 14. Cum æquis (ait) matrẽ vt saliret, adduci nõ posset. & cum capite obuoluto perorigã adduxisset, & coegisset matrem inire: cùm descendenti velum dempsisset ab oculis, ille impetum fecit in eum, ac mordicus interfecit. Idemque de Elephante scripsit Nicolaus Lyrensis, tum in Matthæum c. 19. tũ in priorem Diui Pauli epistolam ad Corinthios, c. 5. Ex nostris quoq; Ioannes Lupus in tract. de matrimonio & legitimatione, char. 5. refert in prouincia Vandaliæ id quoque cõtigisse, quod cùm equus matrem adopertã compressisset (nã haud tectam prius recusarat) ea confestim detecta, & a filio cognita, is capite reclinato, sibi genitalia amputauit. Ex eoque, & ipse Lupus naturæ assignat, quod legibus prohibitum est matrimonium inter parentes & liberos. Et huc pertinet quod scribit in Auth. de incest. nup. post princ. multa etiã bruta animalia huiusmodi concubitus auersari. *Καὶ τοιοῦτά γε ἔκθυμα, ἃ ὑπὸ πολλὰ καὶ ἐφ᾽ ἀλόγων ἀποστρέφουσι ζῴων.*

Nec tamen, quod de æquis dictum est, id perpetuum est, quando & ipsi nonnunquam matres & filias superueniant, autore ipso Arist. lib. de Natura animalium 7. cap. 22. Et Ouid. libr. Meta. 10.

Coeunt animalia nullo
Cætera delectu: nec habetur turpe iuuencæ
Ferre patrem tergo: fit equo sua filia coniunx.

Ex quo etiam intelligis, id brutorum commune esse: uti etiam ostendit idem Ouidius libr. 7. eiusdem operis:

Dextera Cyllene est, in qua cum matre
Menephron,
Concubiturus erat sæuarum more ferarum.

Capri matres superueniunt. Nam & Collumella libr. 7. capit. 6. capros mensium septem esse satis habiles ad procreandum, quoniam immodicus libidinis, dum adhuc vberibus alitur, matrem stupro superuenit. Varro autem apud scriptorem illum Geoponicon, libro. 19. cap. 1. monet cauendum, ne canes ex eadẽ matre progniti, inuicem coeant.

Porrò Euripides in Andromache, hunc morem esse Barbarorum dicit, vt pater filiæ, & filius matri misceatur, & soror fratri. *Barbarorũ esse hos concubitus.*

Τοιοῦτον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος·
Πατήρ τε θυγατρὶ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται.
Κόρη τ᾽ ἀδελφῷ.

Et Socrates apud Xenophontem libr. 3. *Ἀπομνημονευμάτων*, quasi rerum memorabiliũ dixeris, asserit, legem illam à Diis conditã, ac positam esse, *μήτε γονέας παισὶ μίγνυσθαι, μήτε παῖδας γονεῦσιν*, id est, neque parentes filiis misceri, neq; filios parẽtibus. Quod cũ multis sermonibus probasset, tandẽ subiũgit, *οὐ κοῦν εἰσὶ παιδοποιοῦνται, ὡς οὐ δεῖ παιδοποιοῦνται*. Sed & exẽplum Loth & filiarum relatum Genes. 19. c. & repertum in c. inebriauerunt. 15. q. 2. satis ostendit, huiusmodi parentum & filiorum concubitum fuisse nefarium iure naturæ, nimirũ diutius ante leges Mosaicas, quæ primæ omnium legum fuerũt. At postea ipsis Mosaicis Legibus non licebat cum proxima sanguinis sui concumbere, vt scribitur d. c. 18. Leuit. quod coniugij limites, & sanguinis gradus prohibitos definit. Sed & eos nuncupatim adscribit, & versibus complectitur gl. in cap. literas. in uerbo, diuina lege. extrà de resti. spol. Inter quos gradus prohibitos erat amita, id est, soror patris: quanquàm ante eas leges legimus Amram patrẽ Mosis, vxorem duxisse Iochæbed, & sororem Kehath, q & ipse fuit filius Leui, & pater ipsius Amram: vt uidere est ex cap. 16. Numer. iuncto. c. 6. Exodi: ubi tamen D. Hieronymus, aut quisquis is fuit, דודה vertit patruelem, vt diximus supra num. 47. Quam tamen dictionem Hebrei dicunt significare sororem patrui. Nec tamen hic omittemus, quod Plato. lib. 5. de Repub. ius facit omnes sibi matrimonio iungere, prætereq patres, filios, & filiorum filios, atque horũ superiores, & inferiores. Quin ipse li. 11. d legibus, iubet matrimonium copulari inter eos, qui sanguine proximi sunt. *A dijs eos esse prohibitos.* *Mosis de ea re leges.* *Platonis le geode ea ba.*

50 Sicut autem apud plerasque nationes licebat sorores ducere in matrimonium, vt suprà diximus, ita & fratrũ vxores uiduas. Nam & Deiphobum, vnũ ex filiis Priami legimus duxisse vxorem Helenam. viduã Paridis sui fratris. Quod inter cæteros testatur Virgilius libro. 6. Aeneid. vbi hæc facit ipsius Deiphobi vmbram loquentem:

Sed me fata mea, & scelus exitiale Lacænæ,
His mersere malis: illa hæc monumenta reliquit.
Namque vt supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus nosti.

Et paulò post:

Tum me confectum curis, somnoq; grauatum

Infelix

Infelix habuit thalamus, pressitq; iacentem
Dulcis & alta quies, placidæq; simillima morti.
Egregia interea coniunx arma omnia tectis
Emouet, &c.

Quem in locum scruplus, Hic, inquit, Helenam duxerat, mortuo Paride, ad cuius domum prius ire erat necesse. At apud Hæbræos nuptiæ huiusmodi erant interdictę, ex d ca. 18. Leuitici, vbi ita scribitur, Vxorē fratris sui nullus accipiat. Nec hoc dixisse contentus Moyses, illud reperit, Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudo fratris tui est. Hincque illa D. Ioānis acris reprehensio in Herodem, qui Herodiadem, vxorem Philippi fratris sui, matrimonio sibi coniunxerat, Non licet tibi habere uxorem fratris tui: vt scribitur Mat. 14. Marci 6. & Lucæ 3. Sed hæc sane intelligenda sunt, vt non liceret ducere vxorem fratris sui viuentis: & ita loquuntur posteriores loci. Sed nec mortui quoque, vt prior locus ostendit: nisi tamen frater ex ea vxore nullos reliquisset liberos: tunc enim non erat interdictum matrimonium fratris cum ea uidua fratris mortui. Quinetiā erat præceptum, vt scilicet suscitaret semē fratri suo mortuo, ne deleretur nomē eius ex Israel: vt videre licet ex Deuteronomij c. 25. & Matthæi 22. & Marci 12. & Lucę 20. Hincque reprehensus est Archelaus, quòd Glaphyram olim Alexandri fratris coniugem, & liberorum ex eo susceptorum matrem, uxorem duxisset, contra Iudæorum leges: vt scribit Iosephus lib. 17. Antiquitatum, cap. 15. eodemque vlti. & Aegesippus libr. 2. cap. item 2. Nostris autem legibus id matrimonium omnino scelestum est, per l. fratris. & l. licèt. & l. vlti. C. de incest. nupt.

51 Et ut ad alia transeamus, sunt & qui sequuti sententiam Zenonis in libr. de Republica, Chrysippi in libro suprà citato numero 38. Diogenis Sinopæi, Socratis, Platonis, Nicolai Antiocheni, à quo Nicolaitæ hæretici sunt vocati, de quo Eusebius lib. Historiæ Ecclesiasticæ 3. ca. 23. & Augustinus in Catalogo heresеon: item Basilidę & Carpocratis in libro de Iustitia, de quibus Irenæus lib. 1. aduersus hæreses, c. 32. & præterea Epiphanis Carpocratis quoque filij, in libro quoque de Iustitia de quo Epiphanius Cyprius libr. contra hæreses. 1. to. 2. sect. 32. & Prodici, de quo D. Clemens, li. 3. Stromaton, & Theodoritus Cyrus in Hęreticarum fabularum compendio, & Cabadis, aut (ut alij vocant) Canadis, Persarū Regis, qui de ea re legem tulit, apud Procopiū li. 1. de Bello Persico, & apud Agathiā li. 4. Peregrinarū historiarū. atq; etiā Gnosticorū, de qbus ipse Epiphanius illo eodē libro, & tom. sect. 26. & Theodoritus; vbi suprà: & Simonianorum, ita à Simone Mago dictorum, apud D. Augustinū in prin. d. lib. Hæreseon. Sunt (inquam) qui ex horum sententia nullas priuatim vxores habent, sed omnibus, vt communibus, vtuntur. Et in his Aethiopes Garamantici, de quibus Plinius lib. 5. c. 8. Garamantes matrimoniorum exortes, passim cum fœminis degunt. Et Pomponius Mela libr. 1. Nulli (ait) Garamantum certa vxor est. Ex illis, qui tā confuso parentum coitu passim incertique nascuntur, quos pro suis colāt, formæ similitudine agnoscunt. Solinus quoq; ca. 39. aut vt alij diuidunt, 43. Garamātici Aethiopes priuatim matrimonia nesciūt, sed omnibus vulgò vti Venere licet. Inde est, quòd filios matres tantùm recognoscunt: nam paterni nominis nulla reuerētia est. Quis enim verum patrem nouerit in hac luxuria incesti, lasciuientis? Eapropter Garamantici Aethiopes inter omnes populos degeneres habentur: nec immeritò, qui afflicta castitatis disciplina successiōis notitiam ritu improbo perdiderunt. Hęc ille. Et de his (vt opinor) intelligit Aristoteles li. 2. Politicon, c. item 2. cùm dicit, quibusdā superioris Libyæ populis mulieres esse cōmunes, filios uero partiri secundum similitudines. Et Claudianus de bello Gildonico:

Connubia mille,
Non illis generis nexus, non pignora curę,
Sed numero languet pietas.

Et simile quippiam de Lymirnijs, aut vt alij legunt, Liburnis, tradit Nicolaus scriptor Græcus in libro περὶ ἐθῶν, veluti dicas de moribus gentium, apud Stobæum Ser. 42. Limyrnij vxores habent communes, & liberos cōiter alunt, vsque ad annos quinque. Deinde sexto anno pueris oībus congregatis, similitudines ipsorū ad viros coniectant, & vnicuiq; similē tradunt puerū, ceu parēti, qui illū acceptū pro filio educat. Hæc ille, adeò similia ijs, quæ Aristoteles de Libybus tradit, vt ijdem esse videantur.

Illud autem, quòd de similitudine dictū est (vt id obiter dixerim) quorundā nostrorum sententiam confirmat, qui cùm dubitatur, vtrum filius sit prioris, an posterioris mariti, quando mulier post secūdum matrimonium ocyùs parit, quàm vt discerni certò possit, vtrius sit mariti: dicunt illius esse, cuius faciem formamque refert. Ita cēnsuit voluit Iac. Bellamer. in sua disputa. incipi. Berta contraxit matrimonium. & Alberi. in l. septimo mense. circa medium. ff. de statu homi. & in rubr: C. ad Orfi. & Bal. consi. 395. tam profundè. post princ. libr. 2. Raph. Fulgos. consil. 212. quædam mulier. colum. 3. versicu. rursus manifestior: vbi & hinc sumit argumentum adulterij: & nouissimè 52

Margin notes: *Qui vxores communes habent.* — *Aethiopum Garamanti. corum simili tudine formæ parētes agnoscuntur.* — *Libyum superiorum cō suetudo.* — *Limyrniorū siue Liburnorum.* — *Filij patres uultu repræsentari solēt Vtrius viri filius esse cēseatur, qui vtriusque esse potest. Adulteriū ex similitudine deprehendi.*

uiſſimè Alciat. in l. quæret. ff. de verb. ſigni. De qua re omnes diſſerunt in l. Gallus. in prin. ff. de libe. & poſthu. Inter quos Iaſon. poſt alios multos à ſe citatos, eam op. refel lit. vti etiam facit Carolus Ruinus cõſil. 53. ex pluribus. colum. 4. nu. 9. lib. 5. & Ludouicus Gozad. conſi. 12. in hac cauſa. col. 1. nume. 3. & ſeq. Marius autem Salomonius in dicta l. Gallus. latè, ac ſcienter defendit, vti apud eum uidere poteris. Sed cui illud addere poteris, quod Plutarchus libr. 5. de Placitis Philoſophorum, ex antiquorum decretis ſcribit, de ſimilitudine parentum, & filiorum: quodq; de ea re ſcribit Lucretius libr. 4. de Rerum natura, illis verſibus;

Et commiſcendo cùm ſemen, &c.

Quibus oſtẽdit, fœtus, qui plus materni ſeminis participant, fieri ſimiles matribus: qui paterni, patribus. Et quod Macrobius lib. Satur. 2. c. 5. tradit, Iuliam Auguſti filiã ſuis adulteris admirantibus, quod ea filios omnes Agrippæ marito ſimiles edidiſſet, reſpondiſſe, non niſi plena naue ſe vectorem admiſiſſe. Quod item ſcribit Martialis lib. 6. Epigrammaton, ad Nepotem:

Iulię dictũ

Eſt tibi quæ patrij ſignatur imagine vultus,
Teſtis maternæ nata pudicitiæ.

Et in eodem libro in Cinnam:

Pater ex Marulla, Cinna, factus es ſeptem,
Non liberorum (nanque nec tuus quiſquam,
Nec eſt amici, filiusve vicini)
Sed in grabatis tegetibusq; concepti.
Materna produnt capitibus ſuis furta,
Hic qui retorto crine Maurus incedit,
Sobolem fatetur eſſe ſe Cogiſantræ
At ille ſima nare, turgidis labris,
Ipſa eſt imago Pannici palęſtritæ.
Piſtoris eſſe tertium quis ignorat,
Quicunque lippum nouit, & videt Damam?
Quartus cinæda fronte, candido vultu
Ex concubino natus eſt tibi Lygdo.
Percide, ſi vis, filium: nephas non eſt.
Hunc verò acuto capite, & auribus longis
Quæ ſic mouentur, vt ſolent aſellorum,
Quis morionis filium neget Gyrthe?
Duę ſorores, illa nigra, & hæc rufa
Croti choraulæ, villiciq; ſunt Carpi.

Quibus oſtendit, filios facie atque ſimilitudine referre, repræſentareque formam, atque faciem adulterorum, qui eos genuerũt. Et hinc Soranus Epheſius Medicus in Iſagoge, c. 17. Quinto menſe induit fœtus ſimilitudinem ſeu patris, ſiue matris, aut adulterium demonſtrat. Et Solinus c. 4. tradit Procõneſiam ancillam è duplici adulterio geminos edidiſſe, vtrũque patri ſimilem. Quod accepit à Plinio libr. 7. c. 11. vbi etiam ſcribit, aliam gemino partu, alterũ marito ſimilem, alterum adultero edidiſſe. Id quod ex Ariſtotele eſt libr. 7. de Hiſtoria animalium, c. 4. Sed & illud Phocylidis poetæ Græci,

Gemineroũ alter marito, alter adultero ſimilis.

Οὐ γὰρ τίκτει παῖδας ὁμοίους μοιχικὰ λέκτρα.
Haud ſimiles pariunt ſtuprata cubilia natos.

Cui concinit & illud Theocriti Idyllio 17.

Ἀστόργου δὲ γυναικὸς ἐπ' ἀλλοτρίῳ νόος αἰὲν,
Ῥηΐδιοι δὲ γοναί. τέκν' οὔποτ' ἐοικότα πατρί.

Id eſt, ad verbum,

Non amantis autem mulieris in alieno mens ſemper:
Faciles autem fœtus: filij autem nunquam ſimiles patri.

Heſiodus lib. 1. Operum & dierum:

Τίκτουσι δὲ γυναῖκες ἐοικότα τέκνα γονεῦσιν.
Et ſimilem ſobolem genitrices patribus edunt.

Et Euripides in Electra.

Φιλεῖ γὰρ αἷμα ταυτὸν οἷς ἂν ᾖ πατρὸς
Τὰ πόλλ' ὅμοια σώματος πεφυκέναι.
Solet enim idem ſanguis paterno
Pleraque ſimilia corpori producere.

Et apud Homerum li. 1. Odyſſeæ, Telemachus cognoſcitur filius Vlyſſis ex vultu & oculorum ſimilitudine:

Ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ, καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον,
Εἰ δὴ ἐξ αὐτοῖο τόσος παῖς εἰς Ὀδυσῆος.
Αἰνῶς γὰρ κεφαλήν τε καὶ ὄμματα καλὰ ἔοικας
Κείνῳ.--

Et alibi lib. 4. eiuſdem operis.

Κείνου γὰρ τοιοίδε πόδες, τοιαίδε τε χεῖρες,
Ὀφθαλμῶν τε βολαί, κεφαλή τ' ἐφύπερθέ τε χαῖται.

Virgilius 4. Aeneidos:

Saltem ſiqua mihi de te ſuſcepta fuiſſet
Ante fugam ſoboles, ſi quis mihi paruulus aula
Luderet Aeneas, qui te tantùm ore referret.

Horatius lib. 4. Ode 5.

Nullis polluitur caſta domus ſtupris.
Mos & lex maculoſum edomuit nefas.
Laudantur ſimili prole puerperę.

Et Catullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij

Sit ſuo ſimilis patri
Mallio, & facilè inſcijs
Noſcitetur ab omnibus:
Et pudicitiam ſuæ
Matris indicet ore.

Et Ouidius in Epiſtola Hyſipyles ad Iaſonem:

Fęlix in numero quoque ſum, prolemq; gemellam
Pignora Lucina bina fauente dedi.
Si quæras cui ſint ſimiles, cognoſceris illis:
Fallere non norunt, cætera patris habent.

Papinius lib. 5. Syluarum in Epicedio filij:

Animaq; ancillitur infans
Non de ſtirpe quidem, nec qui mea nomina ferret.
Oraq; non fueram genitor.

Nec omiſerim illud Phintyos filię Callicratis Pythagoricæ ex li. περὶ γυναικὸς σωφροσύνας, id eſt, de temperantia muliebri, apud Stobæum Ser. 72. κάλλιστος δὲ κόσμος γυναικὸς ἐλευθέρας πράτιστον ὥστ' εἶδος τὸ διὰ τῶν αὐτᾶς τέκνων ἐπιμαρτύρασθαι τὰν σωφροσύναν τὰν ποτὶ τὸν ἄνδρα, αἴ κα τὸν τύπον τᾶς ὁμοιότατος ἐπιφέρωντι τῶ κατασπείραντος αὐτὰς πατρός. Quib⁹ ſignificatur, imprimis

mis honestum esse matronæ suam pudicitiam erga virum per faciem liberorum suorũ testari. Quod fit(inquit) si liberi referãt typum similitudinis sui genitoris. Nota est autem illa historia cuiuspiam procõsulis(eius nomẽ subticetur) qui cùm uidisset quempiam Siculum, sibi & vultu & cęteris rebus prorsus similem, mirari se ait, quapropter sibi tam similis esset, cum pater suus in eam prouinciam nunquam accessisset. At meus(inquit ille) Romam frequenter accessit. Ioco nanq; (vt scribi Valerius eam historiam recensens, lib. 9. c. 15. in fi.) lacessitam matris suę pudicitiam, inuicem suspicione in matrem eius reiecta audaciùs, quàm virgis & securibus subiecto conueniebat, vltus est.

53 *Redit ad mores gentium,* Sed vt ad cæteros mores rei vxorię redeamus, non Garamantes tantùm eo more viuunt, vt vxoribus communibus vtãtur, sed & alij plures, videlicet Ilophagi & Ichthyophagi, quasi dicas, pisceduli, qui & ex Aethiopib⁹ sunt, Massagetę, Troglodytæ, Agathyrsi, Machlyes Pœnorum populi, Auses, Mosyni, Brachmanes Persarum sapientes, Tyrrheni, & ex Arabibus ij, q in Oceano sunt versus meridiẽ, Scoti, Asoti, Galactophagi, gens Scythica, & in vniuersum alij Scythæ, Hyrcani ante Alexandri tempora, Britanni, Persæ. *Ilophagorũ. Ichthyophagorum. Massagetarum.* De Ilophagis & Ichthyophagis testis est Diodorus Siculus libr. 4. Bibliothecæ, vbi dicit, eos mulieres, in quancunq; inciderint, cognoscere prolis causa. De Massagetis, Eudoxus ĩ prima periodo, & Laertius in Pyrrhone. Sed ij non ita habent communes, vt cæteri. Quandoquidẽ singuli singulas ducunt: sed vtũtur vxoribus aliorum, idq́ue non occultè: nam qui cum aliena congreditur, pharetram è curru suspendens, in propatulo coit, vt scribit Herodotus ad calcem li. 1. & Strabo lib. 11. Aelian⁹ lib. Animalium 5. quo loco de camelis loquitur. *Troglodytarum.* De Troglodytis ipse Strabo li. 16. & Diodorus illo eo. li. 3. excipientes vterque tyrannos, qui vxores sibi peculiares, & priuatas habent: quas qui corruperit, oue(inquiunt) mulctaĩ. *Agathyrsorum.* De Agathyrsis, Machlybus, & Ausibus, Herodotus libr. 4. Nam de illis ita scribit: In commune cũ mulieribus coeũt, vt inter se germani sint ac domestici omnes. Id quod ex eodem re petit D. Maximus Locorum communiũ, Serm. 60. & idem propemodum tradit Serinus apud Stobæum Ser. 42. *Machlyum. Ausum.* De istis quoq; ipse Herodotus vbi supra, Machlyes & Auses(inquit) promiscuè cũ mulieribus non vnà habitantes, sed pecudum more concumbunt. Vbi apud mulierem puer robustus factus est, eius filius viri censetur, apud quem habitare sustinet: nam tertio quoq; mense viri in id conueniunt. *Mosynorũ. Bragmanorum. Tyrrhenorũ. Arabum. Scotorum.* De Mosynis Pomponius Mela: de Bragmanis Philostratus Lẽnius, & Arrhianus historicus, idemque (vt plerisq; placet) Iurisconsultus. De Tyrrhenis Theopõpus, Theophrastus, Timæ⁹, Heraclides in Politicis, & Athenæus. De Arabibus Diodorus, dicto li. 3. De Scotis Diuus Hieronymus in Iouinianum li. 2. cuius illic ea uerba sunt: Scotorũ natio, vxores proprias non habet, & quasi Platonis Politiam legerit, & Catonis sectetur exemplum, nulla apud eos coniũx propria est, sed vt cuique libitum fuerit, pecudum more lasciuiunt. Sed & idem ad Oceanũ, illud quoque de ipsis Scotis, atque etiam Asotis, scribit: illos videlicet vxoribus promiscuè & communibus vti. Vulgò tamen loco Asotorum, Attici legebaĩ, quod nunquam de illis legiĩ. *Asotorum.* De Galactophagis meminit Nicolaus in lib. περὶ ἐθῶν, id est, de moribus, & ex eo Stobæus c. 5. *Scytharum. Hyrcanorũ. Britannorũ.* De cæteris Scythis(nam & illi Scythæ sunt meminit Strabo li. 7. de Hyrcanis Plutarchus in libro de Fortuna Alexandri: de Britannis, Solinus Rerum memorabiliũ ca. 35. vbi ita de illis scribit: Nulla ibi fœmina daĩ propria, sed per vicissitudines in quamcunque cõmotus vsuariam sumit. Et paulò infrà, Vtunĩ fœminis vulgò, certum matrimoniũ nulli. Licèt de his sint qui aliter scribant, vt iã suprà diximus. *Persarum.* De Persis, Agathius de Bello Gothorum libro 4 vbi de ea re legem apud eos tulisse Canadem regem tradit.

Sed hãc mulierum communitatem, & 54 *Mulierum communitas reprobata.* vt ita dixerim, promiscuitatem, præter Lactantium libro tertio, capt. 21. & sequen. & Chrysostomum Homilia prima in Ioannem, & Epiphanium libro Hæreseon secũdo, cap. 32. Ioannem quoque Damascenũ in libro quoque Hæreseon, nõ multò post principium, & alterum Ioannem Tzetzẽ Historiarum Chiliadæ 8. c. 243. Theophilum Antiochenum ad Autolycum libr. 2. & Arnobium libro primo aduersus gẽtes, & alios Christi asseclas, refellit Cassius Sceptius, vt retulit Laertius in Zenone, & latè & abunde Aristoteles ipsius Platonis discipulus libro Politicon secundo, capite primo & secundo, & Dionysius Halicarnasseus libro secundo Romanorum antiquitatum, & subobscurè Lucianus in Fugitiuis. Eamq́ue nõ obscurè deridet Aristophanes, in ea Comœdia, cui titulus est Ἐκκλησιάζουσαι, id est, concionãtes. Vt interim nostros, qui & de ea re priuatim locuti sunt, prætermittam, videlicet Cardinal. Alexan. in c. dilectissimis. col. 4. versi. nota hic allegari. 12. quæstio. 1. vbi & tex. de hac re loqtur, & glo. & alij eius loci interpretes: & tex. quoque in c. nuptiarum. 27. quęst. 1. iubens filiorum

filiorum procreationi operam dare, non canino more, per vsum promiscuum fœminarum, &c. & ibi glos. in verbo, promiscuum, & Fortunius Gar. in §. ius naturale. col. 19. & sequen. Institu. de iustitia & iure. Quanquàm fuerunt & è Christianis scriptoribus, qui hanc mulierum communitatē defendere nimio Platonis amore ausi sint, & in his Bessario Cardinalis lib. 4. eius operis, quod aduersus calumniatorē Platonis elegantissimè scripsit: sed ita tamen, vt à nostræ religionis legibus mea re non desciscat.

55 Præter Massagetas autem (quod iam diximus) in propatulo atque in vijs coeunt, *Nasamonũ.* Diogenis illius Cynici dogma secuti, Nasamones, Indi, Hyberni, Mosynes, aut, vt alij vocant, Mosynœci: & ij, qui Caucasum habitant. De Nasamonibus autor est Herodotus libr. 4. vbi & idem scribit penè illos factitare, quod Massagetas, scipione videlicet prius prætento. De Indis tradit idē Herodotus li. 3. vbi dicit, Indorum coitus in propatulo esse, sicut pecorum. *Indorum. Hybernorũ. Mosynorũ.* De Hybernis Strabo lib. 4. vbi scribit eos non minùs alienis, quàm suis vxoribus in propatulo cōmisceri. De Mosynis Artemidorus Daldianus libr. de Somniorum interpretatione primo, c. 9. vbi & id dicit facere canes, esseq; inhonestum & ignominiosum apud alios homines. Et ante eum Apollonius Rhodius libr. 2. Argonauticōn, vbi id eos facere, tanquam sues, dicit. *Caucasi incolarum.* De Caucasi incolis ipse Strabo libr. 15. Quantum autem cauere debeamus ab huiusmodi inhonestis cōcubitibus, dicemus affatim interius in 15. lege connubiali, nume. 153. incipien. nonum id erit.

56 Sed vt vlteriꝰ progrediamur, Nasamonibus *Nasamonũ iterum.* præter ea quæ diximus, mos est, vt cū quis primùm vxorem duxit, prima nocte sponsa singulos conuiuas obeat Veneris gratia: & vt quisque cum ea concubuerit, donum det illi, quod secum domo attulit, vt retulit Herodotus in Melpomene. *Augylarũ.* Augylarum similiter fœminis solenne erat, nocte qua nubunt, omnium stupro patere, q cum munere adueniunt: & tum cum plurimis cōcubuisse, maximum decus est, in reliquum pudicitia insignis, ex Pōponio Mela, libro primo, & Solino, ca. 44. Apud *Gnidanum.* Gnidanes quoque vxores ferunt pelliceas, singulæ multas, ob quod vt à quoq; viro venerem passa est, fimbriam orat, vt quæ plurimos habet, ita præclarissima cēletur tanquam à pluribus viris adamata: testis *Stymphalorum.* Herodotus libr. quarto. Stymphali itidem mulierem eam in honore habent, quæ cū pluribus viris consuetudinem habet: ex Zenodotō. *Heliopolitarum.* Apud Heliopolitas mos erat, vt fœminæ antequam nuberent, passim sese ꝓstituerent in Veneris templo, posteà uerò abstinerent. Sed id Constantinus Imperator aboleuit, ut à Socrate Constantinopolitano traditum est apud Cassiodorum, libro Historiarū primo, capite nono. & iterum lib. 6. capit. 12. Nec dissimiliter Thraces uirgines non asseruabant, sed quibus libebat cum viris, concumbere sinebant: *Thracum.* uxores autem uehementer asseruabant. autor Herodotus circa initia lib. 5. Lydorum *Lydorum.* quoq; mulieres: ut prodit idem Herodotus libr. 5. ante coniugium passim substratæ amatoribus, hospitali eos plerunque benignitate confouent, ac donis afficiūt pluribus longè, quàm ipsæ accipiant. Eum tamen haberi delectum, ut in turpitudinis fœdera condignos tantum admittāt. Post coniugium uerò si delinquant, nulla ueniæ spes. Id quod etiam recēsuit Aelianus libr. 4. de uaria historia. Sed & Xanthus, & ipse Lydus, qui uoluminibus quatuor Lydiaca complexus est, illis fuisse morem tradit, ut alienas uxores uirgineśq; in locum producentes, quem à re ipsa ἀγῶνα uocarunt, omnes constuprarēt. Quod & Clearchus libro quarto Commētariorum, quæ de Vitis scripsit, prodidit: subdens, quod cùm id passa fuisset Omphale, postquam imperium consecuta est, vt iniuriam acceptam vlcisceretur, nobilium Lydorum uirgines in eo loco cum seruis conclusit, quo in loco vitium sibi illatum fuerat. Vnde rei acerbitatem uerbis lenire studentes Lydi, γυναικῶν γλυκὺν ἀγῶνα ipsum locum appellarunt. Scribit Herodotus (vt ad eum redeamus) libro primo, Lydas ipsas uirgines pudicitia prostrata, sibi dotē comparare. Sed is locus ex eorum numero est, qui à Laurentio Valla prætermissi sunt. Athenæus quoque tradit, Lydorum mulieres obuio cuique faciles se præbere.

Punicis autē mulieribus & is mos fuit, 57 ut antequam nuberēt, in fanum Veneris, *Punorum* quod Syceæ erat, sese conferrent, atque inde procedentes, quæstum dotis corporis iniuria contraherent: honesta nimirum tam inhonesto uinculo coniugia iuncturæ, ut grauiter pronuntiauit Valerius de Institutis antiquis. Sunt & qui id olim etiā apud Thuscos celebratum tradant, ut uirgines dotem sibi corporis quæstu compararent: in id referentes illud Plauti in Cistellaria:

Tu iam locare in magnam familiam,
Vnde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis, non vt hic caui Thusco modo
Tute tibi indignè dotem quæras corpore.

Mos quoque Scythis, Corsisque fuit, uirgi- *Scytharum.* nes ante nuptias nautis prostitutas in lit- *Corsorum.*

tus

Cypriorum. Iustini loc'. tus ducere. Cyprijs item mos erat, virgines ante nuptias statis diebus (ita enim malo legere, quàm statutis) dotalem, pecuniam quæsituras, in quæstum ad litus maris mittere, pro reliqua pudicitia libamēta Veneri soluturas, Iustino teste, libr. 18. Sed & de ijsdem Lactantius libro primo, capite 17. vbi eius moris Venerem autorē fuisse scribit, ne sola preter alias mulieres impudica, & virorum appetēs videretur. Et ante hos Herodotus libro primo, qui & illud tradit Cyprios id ipm ex lege obseruare solitos, quod & Babylonij, de quibus postea dicemus ex eodem Herodoto. De Illyricis quoque scribit Varro libro rei rusticæ secūdo, capite decimo. Virginibus nonnunquam annorum viginti, morem eorum non denegare, ante nuptias vt succumberent, quibus vellent, & incomitatis vt vagari liceret, & filios haberent, è quibus vellent. Locrēses, dum Leophronis Rheginorum tyranni bello premerentur, vouerunt, si victores forent, vt die festo Veneris virgines suas prostituerunt: tradit Iustinus libr. 21. Phœnices mulieres, cum sacra Dijs suis facerent, sese palàm prostituebant, huiusmodi corporum suorum fœdo mercimonio Deam suam se placare arbitrantes. & p hęc scelera propitiam facere, vt prodit Athanasius in libro contra gentiles. De quibus ēt Augustinus de Ciuitate Dei, libro quarto, capite decimo, Phœnices (inquit) Veneri donum dabant de prostitutione filiarum, antequam iungerent eas viris. Cuius etiam rei nōnihil meminit Eusebius libro quarto εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, capite octauo, idem tribuens Heliopolitis, qui & ipsi è Phœnicibus sunt, de quibus suprà locuti sumus.

Illyricorum. *Locrensium.* *Phœnicum.* *Heliopolitarum.*

58 *Indorum.* Quid quòd apud Indos, mulieres, alioquin virorum amantissimæ, vt quæ cum maritis mortuis (quod suprà diximus) sese cremandas offerant, elephanti tamen pretio oblato, amatoribus pudorem substernunt: nullo inde famæ dispendio, cùm laudi facinus ducatur, quòd tanti earum forma censeatur. Virgines autē cùm esse nubiles cęperint, nulla dote data, uel accepta in publicum à parentibus producunt. Accurrente (vt assolet) multitudine, libera illis datur optio, è iuuenum turba uiros sibi deligendi, quos uirtute aliqua insigniter pręstantes putauerint. Autor Arrhianus de gestis Alexandri lib. 8. Et de ijsdem etiam scribit Strabo lib. 15. licere eis fornicari, nisi eas mariti castas esse cogāt. Quin & hodie Indicæ virgines ante cōnubium prostituūtur. Nuptæ uerò prima nocte cum sacerdotibus iacent, cum quibus etiam regum absentium uxores cubitant, ut ex Cardinali Vlyssiponensi retulit Volaterranus libri Geographiæ 12. c. postremo.

A Syracusanis lege sancitum est, ne mulieres maiori sumptu ornarētur, priusquā se constupratas, & omni nequitia impudicas docerent. ut è ueterum scriptorum monumentis tradit Cælius, uir antiquarū rerum peritissimus, libr. 3. c. 10. Apud Thebanos à sacerdotibus Ioui sacrabatur uirgo genere clarissima, & specie pulcherrima, q̄ pellicis more cum quibus libebat commiscebatur, usq; ad naturalem corporis purgationem: mox uiro dabatur, autore eo Strabone libr. ulti. Gætulorum, siue ut alij legunt, Gelonum, lex est, qua cautum sit, mulieres quoscunque uelint, uiros conuenire posse, nec tamen ob id à maritis accusari, uel adulteras appellari, cùm tamē passim omnibus misceantur, ac præcipuè aduenis, ut scriptum reliquit Clemens li. Recognitionum 9. ca. 7. Et Bardesanes in lib. de Fato: & ex ipsius autoritate Eusebius illo libro Præparationis Euangelicæ 6. ca. 8. Apud Susa uerò (urbs est Persarum) indifferens mulieribus cum quibuscunque uoluerunt, usus est, & seruis, & hospitibus, talis licentia à maritis permissa, ut tradit Clemens, ubi suprà. Qui insulas Baleares inhabitant, in epulis, quæ cum domesticis, amicisque in nuptijs fiunt, primus, secūdusq; & deinceps reliqui secundum ætatem, nuptam cognoscunt: ultimus sponso locus ad uxorem datur, ut refert Diodorus lib. sexto. 59

Syracusanorum. *Thebanorū.* *Gętulorum.* *Susiorum.* *Balearium.*

Apud Hispanos, uirgines passiua Venere utuntur, ac quibuscum libuerit, congrediūtur, & è quibus uelint, sibi liberos quærunt: ut è recentioribus scribit Cælius libr. 10. c. 22. Medi, Armeniique uel nobilitate p̄stantes Anaitidi Deæ, quam imprimis colunt, dedicant filias in fano illius uetustissimo ac sanctissimo: quæ corporis pudicitia in vulgus prostrata velut inde augustiores factæ, mox traduntur viris, nemine nō cōiugia id genus alacriter admittente. Illius autem Deæ statua ex solido auro conflata erat, quàm Marcus Antonius compilauit. De quo etiam nonnihil Plinius lib. 33. ca. 4. Ea autem Dea Anaitis Venus erat, ita à Persis vocata, ut ex autoritate Berosi Babylonij, & Athenoclis Symmachi, qui Assyriorum, Medorumque res antiquissimas cōscripserunt, tradit Agathius Historiarū peregrinarum lib. 2. Lydi autem, apud Pausaniam in Laconicis, Mineruæ Anaitidis fanum habent. Apud Lituanos matronæ nobiles, uiris permittentibus, publicè concubinos habent, quos matrimonij adiutores uocant: uiris turpe est ad legitimam coniugem pellicem adijcere. Solūtur 59

Hispanorū. *Medorum.* *Armeniorū.* *Lituanorum*

tur tamen facilè matrimonia mutuo consensu, & iterum atq; iterum nubunt: testis Aeneas in Europæ descriptione, ca. 26. Dapsolybies congregati omnes vno die, vxores simul ducunt post Vergiliarum occasum. Nã post epulas, mulieribus seorsum discumbentibus, extincta lucerna, viri ad ipsas ingrediuntur, & quilibet, quãcunq; cõtigerit, ducit, vt ex Nicolao in libro περὶ ἐθῶν, tradidit Stobæus in Collectaneis, Sermone 42. Quibus item locis scriptum est, Ialchleuenses Libyas, cùm multi vxorem vnam ambiunt, apud curatorem eius cœnare, & singulis varia dicteria narrãtibus cuicũque mulier arriserit, illi cohabitare.

61 Babylonij coniuges cum hospitibus stupro coire, modo pretium flagitij detur, permittunt, teste Curtio lib. 5. De his quoque Strabo lib. 16. ita retulit: Babyloniorũ mulieribus mos est cum hospitibus permiscceri, cum turba, & cultu plurimo. Qui verò ad mulierem admittitur, posito supereius genibus argento, quantũ sibi videtur, coit, longè ea à fano abducta. Id verò argẽtum veneri sacrum est. Sed & hoc pluribus prosequitur Herodotus lib. 1. Vna (inquit) istidẽ Babylonijs lex est, omnibus modis execrãda. Nempe omnibus mulieribus indigenis commune est, semel in vita ad Veneris tẽplum desidentibus, cum externis viris consuetudinem habere. Cæterum cùm plerũque sint diuitijs tumentes, quę sui copiam facere recusãt, hæ vehiculis cameratis subuectæ pro templo consistunt, relicta interim à tergo magna famulitij turba. Pleræque etiam hunc in modum faciunt. At tẽplum Veneris sedent nobis corollisque tẽpora reuinctæ, è quibus dũ aliæ seorsum abeunt, aliæ regrediuntur. Nam diuerticula vndecunque sic funiculis distinctam aditum præbent externis ad mulierem illã, quam cuique libuerit deligendam. Porrò cum semel illic consederint, nõ priùs domum regrediuntur, quàm hospitum aliquis pecuniam mulieri in sinum iniecerit & cum eadem à fano seorsum abducta rẽ habuerit. At verò pecuniam illam, quantulacunque sit, non est fas reijcere, siquidem in sacrum vsum conuertitur. Neque mulieri etiam permittitur hospitem repudiare, sed quicunq; is sit, qui pecuniam obtulerit primum, hunc illa sequit̃ citra delectum. Postremò vbi iam congressa fuerit cum externo mulier, Dea expiata, domũ reuertitur. Subditque, eas, quæ forma sunt elegantiori, citiùs (vt par est) expediri: quæ verò deformes, diutiùs cogi desidere pro templo, antequam legi faciant satis: fierique interdum, vt vno atque altero anno, aut etiam triennio atque diutius expectare miseras oporteat. Et hinc, vt opinor, D. Hiero. in quadam epistola, Babylonẽ meretricem appellat: Cum (ait) apud Babylonem versarer, essemque purpuratę meretricis colonus, quod verbum est ex Apocalypsi D. Ioannis, c. 17. Et hinc fortè idem Hieron. in Catalogo, vbi Marci meminit, scribit Romam à D. Petro in sua epistola priore, c. 5. Babylonis nomine figuraliter intellectam &c. Cuius etiam rei meminit & ipse in Esaiã, c. 14. & iterum c. 47. & ad Aglasiam in 11. q. & Tertullianus in li. aduersus Iudæos, & iterum libr. aduersus Marcionẽ 3. quamuis id ipse alio referat: & Paula & Eustochium, quæ id ab ipso Hieronymo, vt reor, didicerant, in ea epistola, quam ad Marcellam scripserunt, inter eiusdem Hieronymi opera.

Germani soli propè Barbarorum (vt testatur Tacitus) singulis vxoribus contenti sunt, præter admodum paucos, qui non libidine, sed ob nobilitatẽ plurimis nuptijs ambiuntur. Vide tamen quid de illis scripserim suprà nu. 22. inci. nec soli. Adyrmachidæ, Africę populi, virgines nupturas Régi exhibebant: qui eam deuirginabat, quæ sibi formosior videbatur: vt prodit Herodotus lib. 4. Hodie quoque Carnarij populi coniuges priùs non accipiunt, quàm à principe deflorẽtur, idque apud eos decus ducitur, autore Archangelo Madrignano in Itinerario Portugalẽsi. Quin apud Volscos, postquam serui, translata in se Republica, vrbi dominati sunt, id lege sanxerũt ne qua virgo ingenuo nuberet, cuius castitatem nõ antè ex numero ipsorum seruorum aliquis delibasset: vt refert Valerius li. 9. c. 1. Apud Seres fas non erat cum vxore congredi post conceptum, vt D. Clemens retulit libr. Recognitionum 8. ca. 11. apud Iaxamatas virgines matrimonio nunquã collocabantur, nisi quæ hostem prius interemissent: Ex Pomponio Mela. lib. 1. Et idẽ de Sauromatis tradit Nicolaus in li. de Moribus gẽtium, & ex eius autoritate Stobęus Serm. 42. Saraceni vxores mercenarias cõducunt ad tempus ex pacto, & vt sit species matrimonij, dotis nomine futura coniũx hastam & tabernaculũ offert marito, post statum diem, si id elegisset, discessura, testis Ammianus Marcellinus libr. 14. Apud Sacas si quis vxorem puellam ducere cuperet, pugnam cũ ea suscipiebat: & illa, si superior esset, captiuum abducebat, atq; imperium in eum tenebat: sin inferior, ab eo regebatur.

Massiliensibus mos fuit, generum inter pocula eligere. Siquidem recumbentibus, qui essent ad nuptias inuitati, prodiẽs virgo iubebatur à patre aquam porrigere ei, quem

Dapsolybiũ. Ialchleuensium. Babyloniorum. Babylon purpurum meretrix. Roma. Babylon dicta. 62 Germanorũ. Adyrmachidarum. Canariorũ. Volscorum. Serum. Iaxamatarum. Sauromatarum. Saracenorũ. Sacarum. 63 Massiliensiũ.

quem virum affectaret. Quo argumento Peranus classis Phœnicum dux, repentè fa ctᵘ ex hospite gener Seuani regis Segregio *Tibarenorũ.* rum, condendæ Massiliæ locum à socero accepit. Autor Iustinus li. 43. Tibareni post vxoris partũ, ipsi perinde ac si peperissent, reuincto capite in lectulum recubant, illis curiosè vxoribus ministrantibus. Autores Nymphodorus & Xenodotus in Collecta *Corsicorum.* neis, & ante eos Apollonius Rhodius lib. *Hispanorũ.* 2. Argonauticô. Id quod etiam Corsicam *Cantabrorũ.* insulam habitantes obseruare, tradit Dio- *Moschouitarum.* dorus li. 6. & Hispanos, Cœlius lib. 10. c. 22. quod tamen alij Cantabris tantùm Hispaniæ quidem populis tribuunt. Apud Moschouitas vxores fœminæ non in eo honore sunt, vti apud cæteras gentes. Nã propè ancillarum loco habẽtur. Viri insignes earum vestigia mirum in modum obseruant, & pudicitiæ diligentissimè cauent. Non enim adhibentur conuiuijs, neque sacrorũ causa remotiora templa petere, aut temerè in publicum egredi permittũtur. Cæterùm vel ab externis hominibus, & exiguo quidem pretio, ad Venerem omne vulgus fœminarum facilè pellicitur, adeò vt parum earum amoribus studere viri nobiles existimentur. Autor Paulus Iouius in libello de Legatione Moschouitarum.

64 *Alia alijs nationibus sunt honesta aut turpia.* Dies me deficeret, si omnium nationũ mores circa rem vxoriam sigillatim describere conarer. Sed satis constat ex ijs quę diximus, alios alijs mores in re vxoria fuisse priscis temporibus. Quod autẽ ad nostrã ętatem pertinet, videmus & hodie peculiares esse cuique genti mores, apertamq; in omni vitæ ratione differentiam: vt quæ viuendi ratio Pictonibus placet, eandem Sãtones illis vicini detestẽtur: quod laudi isti assignant, illi contrà vitio adscribunt. Et vt non minus verè, quàm eleganter, scribit Aemylius Probus, Non eadem omnibus sunt honesta, atque turpia, sed omnia maiorum institutis iudicantur. Nemoque nihil rectum putat, nisi quod patriæ moribus conuenit.

65 *Patriæ amor.* Id quod etiã efficit charitas patriæ, qua plerique omnes tenemur. Est sua cuiq; patria charissima, atque gratissima. Naso ad Rufinum:

Est & amor patriæ ratione valentior omni.

Et paulò post:

Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.

Euripides in Phœnissis:

Ἡ πατρίς, ὡς ἔοικε, φίλτατον βροτοῖς:
Οὐδ᾽ ὀνομάσαι δύναιμ᾽ ἂν ὡς ἐστὶ φίλον.

Patria, ut decet, charissima mortalibus:
Neque exprimere possum, quàm chara.

Et alibi apud Stobæum cap. 37.

Πολλοῦ γὰρ χρυσοῦ καὶ πλούτου κρείσσων πάτρα
Σώφρονι ναίειν, τὸ δὲ σύντροφον ἁδύ τι θνητοῖς ἐν
βίῳ χωρεῖ.

Quibus significatur, multo auro & opibus præstare patriam ad habitãdum, viro prudẽti. Nam quod naturæ cognatum est, nescio quam sui dulcedinem mortalibus in vita præstet. Sæpe autem Homerus patriã terram φίλην peculiari epitheto vocat, veluti dilectam, seu amicam: vt Iliad. 9.

Φθίηνδ᾽ ἀγέμεν σὺν νηυσὶ φίλην εἰς πατρίδα γαῖαν.

Et rursus eod. lib.

Εἰ δέ κεν οἴκαδ᾽ ἵκωμαι φίλην εἰς πατρίδα γαῖαν.

Diodorus Siculus lib. 4. cum malignitatem quarundam regionum descripsisset, extemplò subdit: Has tamen qui incolunt oras, tanta vitæ incommoda nolunt effugere, sed vltrò eam potiùs deligunt vitam, quàm alio cogãtur more viuere. Ita patriæ *Patria dulcissima.* amor quidam ingens natura singulis innatus est. Apud Scęuolam Iurisconsultum in l. qui habebat. ff. de leg. 3. Testator quispiã patriam suam dulcissimam siue suauissimam vocat, his quidẽ verbis, τῇ γλυκυτάτῃ μου πατρίδι βούλομαι εἰς τὰ μέρη αὐτῆς, & quæ sequuntur: quæ si quis scire velit, legat Alciatum li. Dispunctionum 4. c. 16. Hincq; no. Accur. inibi, Suam cuiq; patriam esse dulcissimam. Atque etiam Maria Soci. senior consi. 55. circa prædictam. col. 5. versi. secũdò magis proximè. & per illum quoq; tex. dicit Ro. consil. 408. in proposita quæstione, versic. quartò ad idem, quòd sua cuiq; patria cæteris dulciorẽ, & amabilior. Vbi & ad hoc alia iura citat. Itaque natura ita comparatum est, vt patriam suam qualis *Patriã suã quisque laudat.* cunque est, quisque laudet, extollat, prædicet: sicuti etiam facit Vlpianus Iuriscõsultus in l. 1. in princi. ff. de censi. vbi suam ipsius patriam mirandum in modum commẽdat, mirisque laudibus effert. Quæ omnia ad verbum prætereà, quę adiecimus in hac & præcedenti editione, surripuit à nostra prima editione, nostro noĩe suppresso, vt pleraque alia, Barptolomæus Chasse *Chassenæi furtum.* næus in suo Catalogo gloriæ mũdi, in 12. parte, in 17. consideratione. Si quos igitur mores patria nostra receperit, illos ante cęteros omnes, ducti amore quodam patrię magnifacimus, atque pertinaciter sectamur, cæteros præ nostris parui ducimus, detestamur, exhorremus. Et vt scribit Raabi Moyses Aegyptius libr. Perplexorum 2. c. 41. Natura hominis trahitur post consuetudinem ciuitatis.

Et vt nonnihil loquar de dominatione 67 *Sithonij vxores dominantur.* atque potestate maritali, quod est præcipuum huius loci propositum: quid est, si Dijs placet, quòd quis sperare possit uxorem obediẽtem sibi futuram, qui eam sibi asci-

bi asciuerit ex Sithonijs Thraciæ populis, aut ex Bactris, aut Susijs, aut Sauromatis? apud quos fœminæ viris dominari solent vt de illis autor est Tacitus in libello, quẽ eleganrissimè, vt aliàs semper, de moribus Germaniæ conscripsit: subdens, illos in ea re non modo à libertate, sed etiam à seruitute degenerare. De Bactris vero testis est Bardesanes in suo dialogo, quem de fato solicitantibus amicis composuisse se dicit: & repetit Eusebius li. de Præparatione Euãgelica 6 ca. 8. Vbi & illud præterea dicunt, mulieres apud illos præstãti ornatu & vnguentis vti, & ab ancillis, & seruis multò magis, quàm earum maritos, cultas, singulari quadam pompa equitantes exire, auro & lapillis phaleris equorum exornatis: nec eas castè viuere, sed eas tã seruis quàm aduenis, commisceri: nec à viris accusari, cum eis dominẽtur. De Susijs quoque autor est Diuus Clemens libr. Recognitionũ 9. ca. 7. De Sauromatis Stobæus, Sermo 42. ex autoritate Nicolai in libro ἐθῶν. Vbi eos dicit vxoribus, ceu dñis, parere. Quin & in vniuersa Asia à Semiramide institutus mos est, vt viris dominarentur vxores. Quam consuetudinem Alexandro res ibi gerẽte, seruatam etiamnum, certum est ex Historicorum monumentis.

Bactris quo... Susijs ... Sauromatis.

Asiaticis ...

68 Interdum quoque vsu euenit, vt quæ uitia sectati sunt, qui dignitate, autoritateq; inter cæteros pollent, iisdem complures illorum exemplo, ac veluti cõtagione quadam sese consestim dedunt.

Contagio potentium in alios.

Componitur orbis Regis ad exemplum.

Vt ille dicit. Idq; lõgè lateque vagatur, serpitque in omnes eiusdem loci homines, præsertimque adolescentes, & fœminas, vt sunt cæteris faciliores, procliuioresq; in vitia. Propterea, siue eo, siue alio modo, si quæpiam se natio uitijs contaminarit, in ea certè rarenter comperies honestam, ꝓbamque mulierem, quæ non sit peculiaribus ac proprijs ipsius patriç uitijs inquinata. Abraham ille uir & sapientia & sanctimonia celebris, maxima solicitudine tenebatur, vt filio suo Isaac, nõ ex Chananæis, inter quos habitabat, ubi certè summi alicuius, ac ditissimi filiam facilè obtinuisset sed vt de pia & sancta gente uxor duceret: ut patet ex Gene. c. 24. Nam ut grauiter pronunciauit Iolaus Euripideus in Heraclidis, Nullus est liberis honor pulchrior, quàm patre forti bonoque natum uxores ducere à probis & bonis: quod & nos alibi suprà ex eo adduximus.

Abrahã soli... ut de ... gen... filio ducerent.

69 Hæc cum dicimus, satis apertè monere uidemur, ut probitatem moresque futuræ uxoris imprimis spectemus. In qua re non diutius immorabimur: tum quia per se satis perspicua est, ideoque nulla commendatione indiget, ſm sententiam Iuriscõsulti in l. 1. ff. de restit. in inte. tum etiam, quia ab omnibus, qui de re uxoria scripserunt, amplè tractata. Vnum duntaxat aut alterũ testem ex nostris citabo, qui & hũc locum non prætermiserunt quorum prior est ipse Io. Fab in rubrica Institu. de nup. monẽs ut si possis, probes ante omnia mores eius mulieris, qua cum mrimonium uelis cõtrahere. Alter est Antipater in lib. de Conuictu uxoris, apud Stobæum Serm. 68. qui omnia fermè superiora capita velut in unum concludit, Græcè quidem, sed in hac sententiam: Vxor non temere ambienda est, sed omnino circunspectè, non diuitiarum, non turgidæ nobilitatis, non uoluptatis ullius, non denique formæ gratia. Nam hæc quoque ut plurimum fastum ac dominandi libidinem excitare solent. Primum itaque de moribus & ingenio parẽtum percõtabuntur, an ciuilis sit pater, ne mini molestus, non ingratus, modestus, iustus, & qui rebus uanis non oblectetur: & alia huiusmodi. Deinde matrem quoque considerabimus, in cuius conuictu educata est nuptura, & moribus eius imbuta. Postea de sponsa, an illam, vti par est instituerint, neque officio suo defuerint, & amori in ipsam nimis indulgẽdo, utilitatem eius neglexerint, omni studio inquirẽdum est per seruos æquè ac liberos, tũ domesticos, tum externos: necnon per uicinos, & alios qui ad eos ingrediuntur, ut amici, ad conuiuia, & coquos, & opifices, & mulieres nutrices, & alias.

Vxoris futuræ mores imprimis spectandi.

70 Et ut ego tandem breuibus concludam, illud sane in matrimonijs obseruandũ cẽseo, quod in honoribus statuit Iuriscõsultus in l. honor. §. de honoribus ff. de mun. & hono. Imprimis (inquit) consideranda persona, secundo origo natalium, postremo facultates. Et id quidem, ne in illud incidamus, quod grauiter ac seuerè reprçhẽdit Iuuenalis, de alia re loquens Satyr. 3.

De eadẽ re conclusio.

De moribus Vltima fiet Quæstio

Cui concinens Plautus in Persa:

Quoiusmodi hic cum mala fama facilè nubitur,
Dum dos sit, nullum vitium vitio vertitur.

Igitur hãc quoque legẽ alijs subnectemus:

Septima lex connub.

FVTVRAE VXORIS PARENTES, PATRIAM, MORES INSPICIVNTO.

IN OCTAVAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSÆ PRIMÆ PARS OCTAVA.

X II S igit, q̃ suprà tã sparsè diffuseq; scripsimus, illud strictim breuiter ac summatim collegimus, quò facili⁹ legẽtes mẽti, memorięq; demãdẽt. Vt qsqs voluerit hẽre vxorẽ sui amãtiorẽ, sibiq; obsequẽtiorẽ, cui leges, quas velit (ut verbis Tulij vtar) ĩponat p̃scribat, iubeat, vetet, qđ videbit, q̃ nihil imperãti negabit, nihil recusare audebit: vxorẽ, moneo, sibi sumat ęqualẽ, an ẽt inferiorẽ & gñe & opib. atq; eã qdẽ virginẽ, & tenera ætate, natã parẽtib. ꝓbis, & nõ elatis morib. & ex natione, q̃ castas, humiles & viris obediẽtes ꝓducere soleat: nõ itẽ formosam nimiũ, nõ viduã, nõ vetulã, nec quã adeò longa ætate p̃cedat, vt vires cupidineæ vxoris ætati nõ respondeant.

Epilogus p̃cedentium.

2 Neq; tñ ꝓpterea spõdeo, neq; meã in id fidẽ obstringo, eã quã ita legeris vt nihil eorũ deesse videat, futurã semp marito obediẽtẽ. Sũt. n. nõ parũ multæ, q̃ tametsi sunt maritis ipsis, in oĩb. lõgè inferiores, siue ad nobilitatẽ r̃spicias, siue ad diuitias, siue ad formã: nihilq; in illis excellat, quo superbire vel tãtillũ dẽant, sintq; aliàs ꝓbis moribus: conant tñ (ut sunt mulieres suapte natura superbæ & dñationis cupidæ) imperiũ sibi in viros vsurpare, eosq; in suã ipsarũ ptãtẽ iniicere. oẽm iuris Diuini, Nãlis, & Ciuilis legẽ & ordinẽ inuertẽtes. Apud nos tex. est in auth. de nup. §. iocũdũ. ancillã à dño ĩ vxorẽ captã, interdũ adeò efferri, & superbe in maritũ agere, vt vel ab eo diuertat. quẽ ad hoc annotat Lucas Penna in l. quẽadmodũ. in 201. p̃sumptione. C de agri. & cen. lib. vndecimo. Ad idq; referri p̃t antiquũ prouerbiũ Palladæ, lib. 1. Græcorũ Epigrammatum memoratum, Μήποτε δουλεύσασα γυνὴ δέσποινα γένοιτο. Quo significat, ancillã, aut, si mauis, seruã nr̃am nõ esse in vxorẽ ducẽdã: quasi & hę plerũq; soleãt eẽ erga maritos ĩsolẽtiores.

Fœmina sua natura dominationis cupida.

Ancilla à domino desponsata, ab eo diuertit.

Prouerbiũ. Ancillã nostrã non esse in vxorem ducendam.

3 Marcus ille Cato triũpho & Cẽsura insignis, magis tñ ẽt nũ claritate literarũ (ut interim verba Plinij vsurpẽ) vxorẽ habuit Actoriã Paulã humili loco natã, violẽtã, mẽtis impotẽ, & qđ nemo possit credere, Catoni superbã: vt Diuus Hieronymus in Iouinianũ lib. 1. elegãtissimè retulit. ne, qs putet, (vt ille subdit) si pauperẽ duxerit, latis se cõcordiæ ꝓuidisse. Hic aũt ille est Cato, q (vt Plutarchus tũ ĩ vita illius, tũ in Romanorũ Apophthegmatis ad Traianum, cõmemorat) cũ vxorũ effrænatius petulãtiã q; imperiũ aliqũ rep̃hẽderet, (expert⁹ n. id ipsum fuerat) Oẽs (inqt) hoĩes vxorib. dñant, nos verò cunctis hoĩnib. nobis aũt vxores. Verũ Themistocles Atheniẽsis lõgo antè interuallo simile q̃ppiã dixerat, filiũ suũ, q in matris delicijs esset, Græcis p̃stare plurimũ: Atheniẽses. n. Græcis imperare, sese Atheniensibus, uxorẽ sibi, uxori aũt filiũ. Qđ idẽ Plutarchus retulit, & in ipso Catone, & in ipso itẽ Themistocle, atq; ẽt in Græcorũ Apophthegmatis. Idẽ uero in lib. de Educãdis liberis, statim post principiũ, tradit filiũ ipsũm Themistoclis, nomine Diophãtũ, dicere solitũ, Quicqd ipse peteret ab Atheniẽsibus, mox approbatũ iri. Nã q̃ ipse uellet, uelle & matrẽ: & q̃ mater, eadem cupere Themistoclem: quę uero Themistocles, eadem & uniuersum populum Atheniensem.

Catoni uxor humili loco nata superbior.

Catonis dictũ de uxorũ imperio.

Themistoclis idẽ prope dictum.

Themistocles uxori⁹.

4 Mirũ est aũt, qđ ab Aelio Spartiano traditũ est in Antonino Caracalla, à doctissimis quibusq; memoriæ ꝓditũ fuisse, ut q Lunam fœmineo noĩe ac sexu putauerit nũcupãdã, is adductis uxorib. sp inseruiat: q uerò marẽ Deũ esse crediderit, is dominet uxori, neq; ullas muliebres patiat insidias. Vñ q̃uis Græci uel Aegyptij eo gñe, quo fœminã, ẽt Lunã dicãt, mysticè tamẽ Deũ dñt. Scribit Hermes Trimegistus, si is est, Aphoris. 61. q si pars ꝯiugij viri ceciderit in signis obediẽtib. mulieris aũt in imperãtibus mulier qdẽ imperabit uiro, uir aũt obediet mulieri. Firmicus aũt Maternus, elegãtissimus astronomię ꝓfessor, lib. 6. Matheseos, capi. 10 Saturnus (inqt) si Veneri quadrata fuerit radiatione ꝯiũctus, & Venus supior effecta, & dextrũ possidẽs latus, Saturnũ in inferiore loco ꝯstitutũ quadrata radiatione inspexerit: ista ꝯiunctio honestis ac pudicis morib. largit uxores. sed q̃ in domo oẽm dñandi uẽdicẽt ptãtẽ, maritos tñ fido & incorrupto diligẽtes affectu. Et inferius c. 21. Si Venus Lunã diametra radiatione respexerit, ita ut in ꝯ̃rijs ꝯstituti locis, lõga se muicẽ radiorũ suorũ ptãte pulsauerint, infelices nuptias ex ista radiatione decernũt: sed nec aliquo poterũt sic positi fęlicitatis ordĩe subleuari. Aut n nũq filios hẽbũt, aut susceptã sobolẽ misera morte prosternẽt: sed & ipsi crebra mala & multas uxorũ suarũ pati cogunt iniurias: q̃ maritis suis dñari cupiẽtes, supbo & elato spiritu ĩ eos sæpius inuehunt. Guido uero Bonat⁹ doctrina & eruditione, q̃ eloquẽtia, p̃stãtior, ĩ suo Astronomię lib. tractatu 7. in quo disserit d pcipuis iudicus astrorũ, cap. 3. septimæ domus, dicit: Si q̃-

Vxoribus quidam addicti sunt fato, uel fastrorũ ui.

ratur, vtrum vir, an mulier alteri dominabitur, inspiciendã esse domũ ascẽdẽtis, & deinde septimæ, quis eorum fuerit ponderosior, vel fuerit in angulo: quia ille dominabitur, cuius significator huiusmodi fuerit: id est, si significator viri fuerit in angulo, vel ponderosior, & significator mulieris fuerit cadens ab angulo, & leuior, dominabitur vir mulieris. Si vero significator viri fuerit cadens & leuior, & iungatur significatori mulieris, dominabitur & pręerit mulier viro. Si vero nõ fuerit aliquis eorũ in angulo, nec fuerit vnus iunctus alteri; ille dominabitur, cuius significator fuerit ponderosior: & quicunq; eorũ fuerit petens coniunctionem alterius, vel fuerit cadens, & alter in angulo, vel in succedenti angulum: ille erit subiectus alteri, siue sit significator uiri, siue mulieris: ille debilior, nisi aliquis Planetarum abscindat lumen eorum, vel prohibeat eorum coniunctionem. Hucusque Guido. q totũ hunc locũ accepit, licet subticeat, ab Haly Abenragel in libro, quem & ipse de Iudicijs astrorũ cõposuit, parte secũda, capite decimosexto. Vbi & hæc præterea scripsit: Si scieueris natiuitates viri & vxoris, aspice in eis: si inueneris in duodecima domo vni' eorũ Lunã natiuitatis alterius: id est, vt sit luna ĩ signo, ĩ quo fuit in natiuitate vni' in duodecima domo natiuitatis alterius; iudica, q ille, cuius est luna, victor erit alterius, alterq; nõ secus ac seruus, ei obediet. Verbi gratia, si fuerit ascendens in natiuitate mulieris Aries, duodecima eius erit Pisces. Et si fuerit in natiuitate viri luna in Piscibus, significat, q vir erit victor, & mulier obediet. Hæc ibi, quæ ulcipse alibi breuius repetit, videlicet in septima parte, capite quinquagesimoquarto. Quin & in quinta parte, capite sexto. Quando (ait) Venus fuerit Orientalis, significat, q mulier habebit potestatẽ supra virum, maximè si Iupiter aspexerit eam.

5 Ex qbus constat, plerosq; fato quodã & astrorũ lege huic malo esse obnoxios, vt subsint vxorib. nulla nobilitatis opũ, ætatis, ac deniq; nullius rei habita rõne. Sed qm sapiens dominabitur astris, sicut à Ptolemæo scriptũ est in libro suæ magnæ constructionis, quã Almagestum vocant, & è nostris affirmãt Bal. in c. 1. extrà vt lite pendẽ. nihil inno. & cõsi. 458. q dñs Arnald' col. vlt. lib. 2. & Ioan. Ana. in c. 2. col. penu. post Ioan. And. ante fin. extra de sortil. & Cepol. in tract. de Impera. mili. delig. char. antepe. Ang. Are. in §. 1. in fi. Instit. de capi. di. A qua sententia nõ longè dissidet illud eiusdem Ptolemæi, aut alterius eiusdẽ nominis (vt alij contendunt) in octaua ppositione Centiloquij: Anima sapiens ita adiuuabit õpus astrorũ, sicut agricola naturales terræ vires. Et alibi in eodem Cẽtilogo: Cœlestia corpora non imponunt necessitatem, sed inclinationem. Quod & sensit rerum omnium peritissimus Virgilius, cũ dicit libro secundo Georgicorum,

Sapiens dominabitur astris.

Cœlestia corpora non necessitatẽ imponunt, sed inclinationem.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas,
Atque metus omnes, & inexorabile fatum,
Subiecit pedibus.—

Et lib. 3. Aeneidos;

Fata viam inuenient, aderitque vocatus Apollo.

Vbi ostẽdit, religionẽ dominari fato. Rursumque lib. 6. de aureo arboris ramo inter nę Iunoni consecrato loquens,

Religio fato dominatur.

—Rite repertum
Carpe manu: namque ipse volens, facilisque sequetur,
Si te fata vocant: aliter non viribus vllis
Vincere, nec duro poteris conuellere ferro.

Quibus verbis, Carpe manu, vna qdẽ cũ fato, actionis quoq; nostræ arbitriũ piunxit. Sed id apertius ostẽdit lib. 7. cùm dicit.

Fatum arbitriũ nõ tollit.

Heu miserande puer, si qua fata aspera rumpas,
Tu Marcellus eris.—

In quo loco nõ obscurè dicit, posse aliqua ratione fata dirumpi; vt etiam illic scitissimè annotauit Seruius.

Id quod etiam ex Homero deprehendere licet, qui & ipse non omnia fato tribuit sed & voluntati & prudentiæ liberũ quendã locũ relinquit. Nec tamen illud excludit, q Græci, ..., nos Latinè Coactum dicere possumus, cùm scilicet quispiam agens quę vult, in ea incidit, quę nõ uult: ut cum lib. 1. Iliad. statim post princ. stragem Heroum irę Achillis imputat. 6

Idem ex Homero.

Πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς ἄϊδι προΐαψεν.
Ἡρώων.— Subdit tamen paulò post.
—Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή. Id est.
Iouis autem perficiebatur consilium, siue decretum.

Et alibi in Odyssea, Vlyssis socios sua ipsorum culpa perisse tradit. Iterumque alibi, multa illorum; quæ fato impenderent, prudentia euitari prodidit: ut cum scribit. lib. 5. eiusdem Odysseæ.

Ἔνθα κ' ἀπὸ ῥινοὺς δρύφθη, σὺν δ' ὀστέ' ἀράχθη,
Εἰ μὴ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη.
Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἐπεσσύμενος λάβε πέτρης,
Τῆς ἔχετο στενάχων, εἷος μέγα κῦμα παρῆλθε. Hoc ẽ.
Hic et cutis lacerata fuisset, simulq; ossa fracta fuissẽt:
Nisi ei in animum induxisset cæsia Minerua.
Vtraque autem manu incitatus apprehendit saxum.
Cui hærebat suspirãs, donec magnus fluctus præterijt.

Et paulò post.

Ἔνθα κε δὴ δύστηνος ὑπὲρ μόρον ὤλετ' Ὀδυσσεύς.
Εἰ μὴ ἐπιφροσύνην δῶκε γλαυκῶπις Ἀθήνη.
Hic verò miser preter fatum perijsset Vlysses,
Nisi sapientiam dedisset cæsia Minerua.

Ideo iis, qui huic constellationi obuiã ire volunt (possunt enim, si volunt, vt iam dictum, & cõprobatũ est) illud obseruãdũ esse 7

Viri uxores sibi æquari nõ patiãtur.

Mulier animal indomitum.

esse censeo, ne a principio sibi æquari vxores patiantur. Alioquin (ut apud Liuium lib. ab urbe cōdita, quarto & trigesimo, in defensione legis Oppiæ elegantissimè disserit M. Porcius Cato, de quo suprà locuti sumus) eas sibi intolerabiles futuras sciāt. Extēplò enim simul ac pares esse cœperint, superiores erūt. Proinde (vt ille paulò antè monuerat) date frenos impotenti naturæ, & indomito animali: desperate ipsas modū licentiæ facturas, nisi vos faciatis. Omnium enim rerum libertatē, imò licentiam, si vera dicere volumus, desiderant. Qd & è Liuio citat Lucas Pen. in l. 1. col. 1. in fi. C. de mulier §. in quo loco. lib. 10. Cui sententiæ cōcinēs Euripides apud Stobæum c. 72.

Fœminæ rerum omniū libertatē desiderant.

Οὐ γάρ ποτ' ἄνδρα τὸν σοφὸν γυναικὶ χρὴ
Δοῦναι χαλινούς, οὐδ' ἀφέντ' ἐᾶν κρατεῖν.

Quibus significatur, nunquam oportere virum sapiētem vxori frenū remittere, neque sinere, vt liberè imperet.

8 Nec tñ propterea illis assentior, q se in vxores nō tā maritos agunt ꝗ imperiosos dños: cùm in maritali ꝯiugio iucundissima vitæ societas iniri dēat, vt Xenophon in Oeconomico nō inutiliter disseruit, & a Columella repetitum est in Præfatione lib. 12. atq; ipsi copiosissime alibi descripsimus. Nihil enim (vt subdit Columella ipse) in domo ꝯiugali apud priscos diuiduū cōspiciebatͬ, nihil qd aut maritus, aut fœmina ꝓprium sui iuris esse diceret, sed in cōe ꝯspirabatͬ ab utroq;. Autor est Plutarchus in Problematis, c. 84. ex veteri Romanorū īstituto vxores maritis; nec molere nec cognariā facerͤ oporterͤ, ꝗ ministeria ancillaria prorsus sunt, & seruilia. Rursum alibi in iisdē q̄stionib. c. 28. refert apud priscos Romanos hunc morē fuisse, vt sponsam introducentes, iuberent dicere, Vbi tu Caius, ego Caia. quasi cum viro pacisceretur, vt oīa cōia essent & pariter imperarēt. nec aliud in his verbis ostendi, nisi, Vbi tu dñs ac domus compos, sic ego domina atq; hæra. Quod sumptum videtur ex antiqua lege Romuli, quæ huiusmodi erat, MVLIER VIRO LEGITIME CONIVNCTA, FORTVNARVM ET SACRORVM SOCIA ILLI ESTO: VTQVE DOMVS ILLE DOMINVS, ITA HAEC DOMINA. Cuius legis meminit Dionysius Halicarnasseus li. 2. Romanarū Antiquitatum. Sed & idē Plutarchus (vt ad eum redeamus) in Lysandro, testis est, Spartæ pœnam ex legibus malo marito esse indictam.

Mariti maritos se præsent, non dominos.

Nihil diuidendum in domo coniugali.

Vxores maritis nec molere, nec coquinariā facere.

Romuli lex.

9 Arist. lib. Eth. 8. c. 10. scribit viro cū vxore id ius intercedere, qd & in ἀριστοκρατίᾳ, id est, optimatū gubernatione est. Nam pro dignitate vir in iis reb. imperat, quæ dignę sunt viro: q̄ aūt fœminam decēt, eas illi tribuit. Quod si vir in omnibus dominetur in ὀλιγαρχίαν, id est, paucorum potentiā fit mutatio: quoniā ꝯ dignitatē facit, non q a sit præstantior. Idē Arist. lib. Polit. 1. c. 1. illud in Barbaris rephendit, ꝙ apud eos fœmina & seruus eodē gradu habeantur. Et sanè Numidę ob id malè ab Historicis audiunt, ꝙ vxorib. perinde ac seruis vtantur. Atq; ēt Thraces, q idē faciunt, vt scribit Heraclides in Politicis. Apud Apuleiū lib. 5. Metamor. Sorores Psyches cōqueruntur, quòd essent maritis, quasi ancillæ, deditę: Propterea L. Valerius in ea oratione, quā apud Liuium quo loco suprà citauimus, super ipsius legis Oppiæ abrogatione habuit: Vos (inquit) in manu & tutela, nō in seruitio debetis vxores habere: & malle patres aut viros, quàm dños dicit. Et pòst paululum: Quò plus potestis, eò moderatius imperio vti debetis.

Virum inter & vxo-

rem Aristocratiæ species est.

Barbaris vxor famulæ loco.

Numidæ vxoribus, vt seruis vtuntur.

Vxores in tutela virorū, nō in seruitio.

Itaq; nō admodū æstimo, q vxores aut verbebibus afficiendas, aut alioquin seuerius tractandas existimant, vbi fortassis errauerint, aut quippiam fecerint, vel dixerint, quod ipsis displiceat: quoniā vt apud Virgiliū lib. 2. Aeneidos Aeneas prudēter dicit: 10

Vxores nec verberādæ, nec aliter male tractādę.

--Nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est, nec habet victoria laudem.

Quæ sententia cùm communiter de mulieribus loquatur, tñ ad vxores maxime referenda est. M. Cato Censorius, quamuis (ut suprà diximus) vxorē fuit expertus molestam, impotentem atq; superbā, qsqs tñ vxori manus inferret, eū nō aliter, ꝗ q Deorū simulacra temerasset, insectādū & detestādū esse, passim affirmabat: vt in eius vita testis est Plutarchus. Diuus Paulus ad Colossenses capite tertio, Viri (inquit) diligite vxores vestra, & nolite esse amari ad illas. Qua autoritate innixus Robertus Holkot, eximius inter scholasticos Theolog⁹ in 54. lectione, quam conscripsit in Sapiētiā Solomonis, dicit regēdā esse vxorē māsuetè, nō cū tyrannica austeritate: verbis, nō verberib. amore, nō timore: dulcedine non amaritudine. Ante hūc Diuus Chrysostomus in priorē Pauli ad Corinthios epistolā, Homilia 26. Neque verberandā (ait) vxorē dico absit: vltima nanq; ignominia est, nō eius qui verberatur, sed q verberat. Sed si casu aliquo talē nacta eris maritū, noli ægrè ferre: sed repositū tibi ex his præmiū intellige, & in p̄senti vita laudē. Et uos uiros illud admoneo, nullum sit tam magnum peccatum, quod ad verberandū vxorem vos compellat. Et quid vxorem dico? ne seruam quidem verberare, & ma-

nus in eam iniicere, viro libero est tolerãdum, Quod si seruam vrberare viro maximæ ignominiæ, est multò magis, contra liberam, dextram extendere. Et hoc ab Gentium legumlatorib. agnoscere possumus qui quæ vapulatit, non amplius cum marito habitare cogunt, vt pote qui indignus sit, vt cũ ea amplius consuetudinem habeat. Etenim summa iniuria est, vitæ sociã & in rebus necessarijs antea tibi coniunctam, tanquàm mancipium, ignominia afficere. Ideo huiusmodi virum (siquidẽ vir appellandus est potius, quàm fera) & patricidæ, & matricidæ similem esse dixeris. Nam si patrem & matrem vxoris gratia relinquere præcipimus, non vt iniuriã ei faciamus, sed diuinam legem impleamus, & ipsis parentibus tam gratum hoc est, vt relicti gratiam habeant, & id multo studio exequãtur: quonam pacto nõ vltimæ dementiæ est, eam contumelia afficere, propter quam parentes Deus dimittendos pronunciauit? Nonne hoc tantum insania? Et paulo infrà: Sed incitat (inquit) mulier. Verum considera mulierem debile vas esse. Tu autem vir propterea princeps factus es, & capitis loco datus, vt subditæ feras imbecillitatem. Velis igitur tuũ illustrare principatum: quod facies, si subditæ non insultaueris: & quemadmodum Rex tanto clarior apparet, quantò perfectum suum clariorem ostendit: quem si inhonoraret, & contumelia illius dignitatis magnitudinem afficeret, non paruam gloriæ suæ partem auferret. Itidem & tu si illam, quæ secundum post te locum obtinet, contumelia afficis, non parũ tui principatus honori derogas. Hæc igitur omnia tecum reputa, & modestus sis: & cum his illius noctis recordare, qua aduocato te ad se pater, tanquam depositum quoddam, filiam tibi tradidit: & omnibus relictis, matre, domo, & seipso, omnem eius curam tuę dextræ commisit. Et statim post: Non vides agricolas: quanta diligentia, quæ semel semen acceperit, terram colunt, quãuis innumera habet vitia? vt exempli causa, quamuis arida sit, quamuis malas herbas producat, quamuis humoris abundãtia loci natura offendatur, colit tamen. Iterumq; haud multo post: Quotiescunque aliquid molesti domi contigerit, si quid vxor peccauerit, consolare, & noli mœrorẽ augere. Licèt enim omnia proicias, nihil molestius cõtingere, q̃ non hẽre bñuollam domi vxorem: licèt quodcunque dixeris peccatũ, nullũ magis dolendũ, q̃ cũ vxore seditionẽ hẽre. Quòd si inuicẽ onera ferenda sunt, multò magis vxoris: & si pauper sit, noli exprobrare: & si stulta, noli ei insultarẽ: sed esto modestior. Etenim tuũ membrũ est, & caro vna facti estis. Sed stulta est, ebria, iracundia. Igiẽ dolẽdũ est, nõ irascendum, & Deo supplicandum, & ipsa admonenda, & adiuuanda consilio: & oĩ conatu annitendũ, vt illis liberetur affectibus. Quod si verberaueris, exasperabis morbũ: asperitas enim mansuetudine, nõ alia asperitate dissoluitur. Præterea quam à Deo mercedem accepturus sis, considẽra. Nã cùm eã verberare possis, neq; id Dei metu facias, sed multa eius vitia æquo aĩo pferas, leges veritus, q̃ phibẽt vxorẽ eiici, quocũq; uitio laborauerit: maximã mercedẽ, accipies, & ante mercedẽ multa lucraberis. Eam nãq; obsequẽtiorẽ reddes, & tu ob eã mãsuetior. Et alia multa, q̃ in eam sñiam inibi subiiciunẽ, q̃ tu uiderẽ poteris.

Hoc & ethnici illi veteres Theologi sym bolicè pcipiebãt, ex quorũ institutis, q Iunoni sacrificabant, fel in sacris nõ adhibebãt, sed è victima exẽptũ iuxta arã infodiebãt. Qua re ostẽdebat, bilẽ prorsus, irãve, atq; odiũ, & amaritudinẽ à cõiugali iucũditate esse sequestrãdã: Iuno enim Dea nuptialis erat, viriq; ac mulieris ꝯiunctã vitã significabat. Cuius rei autor est Plutarchus Chæronẽsis in libro de Præceptis ꝯnubialib. atq; iterũ in eo, quẽ de Platẽensi Dæda la inscripsit: & reassũpsit Eusebius lib. de Præparatione Euangelica 3. c. 1. Proin Põtifex Rom. in c. 1. extrà de his quæ vi, met. ve. caus. fiunt, quempiam tyrrannum vocat, q uxorẽ seuerius tractaret. 11 *Iunonis sacrificijs fel non adhibebatur.* *Tyrannus est, q uxorẽ seuerius tractat.*

Plutarchus ipse in eo lib. quẽ de Liberis educandis scripsit, monet pueros ad honesta exercitia, non plagis, aut verberibus, sed monitis, & rationib. adducendos: illa enim seruos magis decere, q̃ liberos, qui durati rigescunt: liberalibus autem pueris maiorem commoditatem laudes afferũt, ac uituperia, quàm verbera: illæ enim ad honesta concitant, uituperia à turpitudine cohibent. Quin M. Varro lib. Rei rusticæ. 1. c. 20. ita dicit mancipijs imperandũ esse, vt uerbis coerceantur potius, q̃ verberibus. Quod si de liberis ille, hic de seruis illud moneat, qd de uxore dicendum? quæ vna caro, vnum corpus, una anima cum uiro est, ut alibi abundè diximus, quæq; de costa uiri facta est, nõ ex pede, ne esse uideretur ad seruitutem subiiciẽda, ut dicit Princeps sententiarum Lombardus lib. 2. di. 18. & ibi D. Theologi: & Hugo a S. Victore, in lib. de Sacramẽto. & Ale. Hales in 3. parte Summæ, quæst. 88. mẽbro 2. & 3. & ff. Thomas in 1. parte Summæ, q. 92. art. 3. & in opusculo de decem præceptis, in sexto præcepto. Nicol. Lur. super Gene. c. 2. An. Fl. in 1. parte 3. partis principalis Sũmæ 12 *Pueri non verberibus, sed rationibus docẽdi. Serui verbis magis quã verberibus coercendi. Fœmina ex costa viri, non ex pede facta.*

mæ,tit. 1.c.1.§.quantum ad primum certum est.& è nostris gl.in c.vlti.33. q. vlt. & Host.in Summa,tit.de matri.§.qualr contrahatur,col.7.vers.circa hanc materiã, & Cardi.Alex.in c.gaudemus.§. qa verò. col. 1.de diuor.Quib. cócinens D.Ambrosius lib.Hexaemeron 5.c.7.Non es (inquit)dominus,sed maritus: non ancillam sortitus es,sed vxorem gubernatorem: te Deus voluit esse sexus inferioris, non præpotentẽ. Quin leges asserunt,virum & vxorem socios esse diuinæ atque humanæ domus. l. aduersus.C.de crimi.expi. hære.& Plautus in Sticho, scribit vxores virorũ esse socias Ita enim inducit Pinaciũ d uiris loquẽtẽ:

--Pudicitia est, pater,
Eos magnificare, qui nos socias sumpserunt sibi.

Et statim circa initia Bibliorum, nempe Gen.c.3.Adam de vxore, Mulier (ait) quã dedisti mihi sociam, &c. Quanquam in Hebræo nõ sic legitur,sed hoc modo, Mulier,quam dedisti mecum:quod secuti Septuaginta Interpretes ita verterunt, ἣν ἔδωκας μετ᾽ ἐμοῦ.

13 Imperatores Thodosius & Valentinianus sanxerunt,vxorem, quæ se probauerit à viro verberibus affectam, quæ ingenuis aliena sunt,posse virum repudiare,in l.consensu.C.de repu.per quam legem videtur sentire gl.in c.sicut alterius. 7. q.1. quòd licet maritus possit vxorem corrigere,non tamen intelligitur verberãdo, sed alio modo. Quam in hoc sequitur Ale.cõsil.15.viso themate supra scripto, post principi.lib.4.Et quamuis illa Theodo.& Valen. sanctio fuerit à Iustiniano correcta in eo, quod permitteret vxori huiusmodi verberibus affectæ virum repudiare:eam tamen iniuriam non reliquit impunitam. Voluit enim virum,qui eo modo vxorem verberauerit,ex alia sua substantia, cõstante matrimonio, tantum vxori dare, quantum tertia pars faciat ante nuptias largitatis,in auth.sed nouo iure,cod. titu. de repud. & in corpore vnde sumitur; scilicet authen. vt licc.matr.& auiæ.§.si quis autẽ propriã. Miror aũt Bar.(si is est) in l. cũ satis, col.2. versi.præterea vxor.C.de agri.& cens.scripsisse,vxorẽ à viro flagellis verberatam, licitè posse ab eo diuertere, per.§. quia verò plurimas in Auth. vt cùm de appellatione cognoscitur,quo in loco nihil tale scritum reperitur. Verùm illud dictum secutus est Paris à Puteo in tractatu Syndicatus,in titu.de excessib. Baronũ,numer.29.

Vxor indignè verberata virum repudiat.

Vir quomodo puniatur,qui vxorem verberat.

14 Cæterùm nullos ferè ex his, qui probi sapiẽtesq; habiti sunt,legimus vxores suas quantuncunq; molestas,& intolerabiles, verberasse,sed potius earum vitia, aut dissimulasse,aut molliter & blandè correxisse.

Sapiẽtes nũ uxores nõ verberant.

Scribit Iulius Capitolinus Marcum Antoniũ Philosophum Imperatorẽ Roma. q sanctitate uitę(ut dicitur)omnib. principib.antecelluit.Faustinæ uxoris adulteria dissimulasse,tãtumq́ue abfuisse, ut de ea eiusq; adulteris supplicium ex lege sumeret, ut illos sibi non ignotos, præ cæteris ad uarios honores,& magistratus promoueret:& in his Tertullum, quem cum ea prandentem aliquando deprehenderat. Hic aũt Antoninus ille est,quem leges nostræ Consultissimum principẽ uocant, in l.hæreditas.& in l.ulti.C.de testa. manu.& alibi, Virum prouidentissimum. atque religiosissimum.l.unũ ex familia.§.ulti.ff.de leg.2.Rursumq; alibi,Prouidentissimũ,& Philosophiæ plenũ.l.cũ Syllanianũ.C. de his qui ut indig.Faustina quoq; ea est, de qua fit mentio in l.si augustæ. ff. de lega 2. Tertullus itẽ,ut opinor,ille est,ad quẽ,Iurisconsultus tradit,ipsum Marcũ Antoninũ scripsisse in l.Diuus.in prin.ff.de offi.præsid.& in l.apud hostes.ff.de capti. & postli. reuer.Paulus itẽ ille simplex Antonij sanctissimi discipulus sanctissimus, cùm hẽret uxorẽ bona specie,eamque in ipso facinore adulterij dephendisset, nihil aliud q̃ tacitè subrisit, iureq; iurãdo affirmauit, se nunquã cũ ea cõcubiturũ. Ad adulterũ autẽ,Tibi(inquit) eã hẽto,& cũ dicto in eremũ abiit.Autor Socrates in Tirpertita historia,lib.1.c.2.

M. Antonini Faustinæ vxoris adulteria dissimulantis.

Pauli eremitæ ad uxorẽ adulterã dictum.

Sed & Socrates ille,quẽ Appollo,oĩum mortaliũ sapiẽtissimũ iudicauisse dr,uxorũ iurgia,iurgia,atq; molestias modestè sapiẽterq; tulit,q cũ à Xãthippe uxoř post infinita iurgia, ex supiori loco aqua ĩmũda pfusus fuisset,nihil amplius egit,q̃ ut capite deterso diceret,Sciebã futurũ,ut ista tonitrua imber sequeretẽ. Qđ cùm plurimi referunt, tũ è nostris Diuus Hieronymus lib.1.ꝯ Iouinianũ. Et uersib. cõplexus est Bigus neotericus quidẽ Poeta, sed haud scio an multis etiam veterum melior: 15

Socrati in vxorũ vitia patientia.

—Ferendum est,
Socratis exemplo, quodcumque peregerit vxor.
Xanthippen siquidem conuitia multa mouentem
Cum blandè argueret, fœdatus desuper vnda,
Nil nisi deterso, post tanta tonitrua, dixit
Vertice, se pluuiam non ignorante secutam.

Seneca aũt lib.2.eius operis,cui titulus est, Qũo in sapiẽtẽ nõ cadit iniuria,scribit Socratẽ ipsum risisse,cũ ab uxore Xãthippe ĩmũda aqua pfunderetẽ. De eadẽ řfert Laertius,ꝙ Alcibiadi illũ increpãti,ꝙ modestiꝰ q̃ par esset,uxoris molestias pateretẽ, rñdit: An uerò tu nõ toleras clamore pstrepẽtes anseres? Illo dicẽte, At mihi oua pullosq; pariũt.Et mihi(ait)Xãthippe filios.Alr aũt rũdisse narrat Gelliꝰ li.1.c. 14. Xãtippe (inquit)

quit) Socratis Philosophi vxor morosa admodum fuisse fertur, & iurgiosa irarumq; & molestiarum muliebrium per diem perque noctem scatebat. Has eius intéperies in maritum Alcibiades demiratus, interrogauit Socratem, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret. Quoniam (inquit Socrates) cum illam domi talē perpetior, insuesco, & exerceor, vt cæterorum quoq; foris petulantiam, & iniuriam facilius feram. Subiungit aűt Gel. Varronis in Satyra Menippea, quam de Officio mariti inscripsit, huiusmodi sententiam, quæ mirè huic nostro proposito conuenit: Vitium vxoris aut tollēdū; aut ferendum est. Qui tollit vitium, vxorē commodiorē præstat: qui fert, sese meliorem facit. Sed ut redeamus ad Socratem; Plutarchus in lib. de Vtilitate ab inimicis capienda, Socrates (inquit) Xanthippen vxorem iracundā, ac molestam domi ferebat, ceu facilius cum aliis consuetudinem acturus, si illam perpeti consueuisset. Idē in lib. de Cohibenda iracundia, Socrates (ait) cum è palæstra redeuntem Euthydemum casu duxisset ad conniuium, Xāthippe cū irata surrexisset, dixissetq; quicia, tūdem, & mensam subuertisset, Euthydemus autem surgens abire cœpisset: dolore affectus Socrates, At domi tuæ nuper (inquit) nonne accidit, vt gallina quædam subuolans, idem hoc efficeret? nos tamen non indignabamur. Chrysostomus autem in d. Homi. 26. Epistolę prioris ad Corinthios, post ea quæ suprà ex eo citauimus, versic. ab hinc 5. eo Socratis, quem tamen nō nominat, exemplo vtitur, vt ostendat uitia vxorum patienter toleranda, vt gymnasiū & palęstrā quādā Philosophiæ habeamus.

16 Adde, q contumax est muliebris natura, in eaque longè procliuior est, & magis nititur, quę vetita sunt, vel teste D. Hier. (nisi alius sit, quod magis puto) in regula ad Eustochium c. 27. & Ouidio dicente, cùm de mulieribus loqueretur, lib. 3. Amorū, Eleg. 4.

Desine, crede mihi, vitia irritare vetando:
Obsequio vinces aptius ipse tuo.
Vidi ego nuper equum contra sua fræna tenacem
Ore reluctanti fulminis ire modo:
Constitit, vt primùm concessas sensit habenas,
Frenaque in effusas laxa iacere iubas.

Mulieres cōtumaces, & in uetita prōniores

Mox sequitur:

Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata.

Quem postremum versum citat è nostris Hosti. in c. 1. extrà de matr. contract. contra interdic. eccle. & Io. Ana. in c. tua nos. extra de homi. Ex eoq; uidetur summus Pōtifex mutuatus fuisse principium c. clericis, de immu. eccl. li. 6. cùm dicitur, Nituntur in vetitum. Cui cōsonat text. elegās in c. de viduis. l. 2. in fin 27. q. 1. ibi, Quod plenius exponere prætermimus, ne sexus instabilis non tam deterreri, quàm admoneri, videamus. Quę sentētia ꝙ prompta quoque fuisse videri potest ex Cicerone in ea Oratione quā ꝓ domo sua habuit. Huicq; rei quadrat illud Terentianū in Eunucho:

-- Noui ingenium mulierum,
Nolunt, ubi uelis: ubi nolis, cupiunt ultro.

Citat è nostris Lucas Pen. in l. 1. col. 1. in fi. C. de mulie. & in quo loco. lib. 10. Et illud eiusdem Terentii in Hecyra:

Viris esse aduersas, eque studiū est, similis est pertinacia.

Et illud item Iouis Homerici libr. 6. Iliad. de Iunone vxore loquentis:

Ἤρῃ δ' οὔ τι τόσον νεμεσίζομαι, οὐδὲ χολοῦμαι.
Αἰεὶ γάρ μοι ἔωθεν ἐνικλᾶν, ὅττι νοήσω.
Iunonem autem non adeò accuso, neque irascor.
Semper. n. mihi cōsueta est impedire, quicquid intelligo.

Vt tamen interim nō omittam illud Ouidij lib. 1. de Arte amandi:

Quem tamen accendas uitia, irritesq; uetando.

Ex quibus intelligis, mulieres, cū alias semper, in vetitum niti, tum verò maximè aduersus maritos. Huc quoq; spectat illud Martialis lib. 2. ad Gallam Epigram. 25.

Das nunquam, semper promittis, Galla, roganti.
Si semper fallis, iam, rogo, Galla, nega.

Est enim mulierum mos, vt semper cōtraria petitis agant.

Propterea nō verberib. vxori reluctādū est, sed (qd dicit Ouidius) obseqis, tum iis, quas diximus rōnib. tū ēt q ex vxorū verberib. amor cōiugalis in odiū exitiale vertit. Ex qb. pficiscit tā immanis atq; acerb. 17
vxorū ī viros aīus, vt plerūq; mortē eorū expetāt. vt not. gl. in l. pater Seuerinā. §. socerus. & ibi Bar. & Pa. Ca. ff. de ꝯdi. & dem. & oā quoq; pōderat Bal. l. vlt. co. 1. ibi Pau. Ca. paulò ante fi. C. de inst. & subst. & ex ea dicit Bal. q mariti hęreditas non semper est vxori luctuosa. & idē Bal. in auth. cui relictū, co. 2 ver. vlterius reuoco. C. de indi. vidui. & in c. accepimus, extra de pactis, & in c. 1. paulò ante mediū. & ibi Car. Ale. col. 1. 3. tit. quali. deb. iur. vas. domi. fide. & Lucas Pen. in l. quoties. col. 3. C. de priuil. scho. lib. 12. & Rom. in l. si qs hęs. ad fi. ff. de acq. hæred. Et est gl. similis a nemine (qd meminerim) annotata, in l. ul. in uerbo, tristitiæ suę C. de iure doti. ubi Bal. in priori lec. priorē illā gl. hac tacita, ī id citat. Et idē quoq; dicit Ale. in l. 1. col. 13. ver. contra intellectū. ff. de vulg. & pupil. & Bal. Nouel. in tractador. in 2. parte, in fin.

Vxoribus, obsequiis reluctandum, non verberibus.

Ad hęc, vxores, ut maritos istos īperiosos vlciscanť: sunt enim vindictæ nā appetentiores. Nā vt dicit Iuuenalis Satyr. 13: 18

Feminę appetites vindicta.

-- Vindicta Nemo magis gaudet, quàm fœmina. --

Quem

Quem citat Lucas Pen. in d. l. 1. C. de muli. & in quo loco. lib. 10. Idcirco mulier illa Apuleiana lib. 5. de Asino aureo, dicit se nō esse mulierem, nisi vltionem à sorore, cui erat infensa, caperet. Nā & Diuus Chrysostomus in ea Homilia, quam in decollationem Diui Ioannis habuit, Mulier (inquit) si iniuriā patitur, insanit. Vxores (inquam) quò de maritis sumant vindictam, verendum est ne alienis viris se substernāt. Callidè quidem plerique rei Venereæ scriptores admonent, vt id tempus alienas vxores interpellandi captetur, quo erunt viris subiratæ.

Mulier passa iniuriam, insanit.

19 Ex verberibus ergo vxorum nascuntur inimicitiæ, & adulteria, atque etiam cædes, insidiæ, maleficia veneficia in maritos patrantur. Nā cùm fœminæ sint aliàs suapte natura ad maleficium, veneficiūq; viris procliuiores, vt ex Fabio Quintiliano depræhendimus, qui libr. 5. Oratoriarum Institutionum, tit. de argumentis, elegantissimè disserit, sumi etiam argumentum à sexu. Nam latrocinium (inquit) facilius in viro, ueneficium in fœmina credā. Quod quàm verè dicat, liquido ex eo apparet, quòd fœmina, quàm mares, prius aconita inuenisse dicuntur. Refert enim Diodorus lib. 5. de Antiquorum gestis, Hecaten fœminam omnium primum aconitum inuenisse, & ad venena mortifera conficienda summum studium, operamque impendisse. Quin & apud Romanos fœminæ veneficijs primùm vsæ sunt, vt testes sunt veracissimi Liuius libr. 8. & Valerius lib. 2. tit. de institutis antiquis: & nōnihil Diuus Augustinus lib. de Ciuitate Dei. 3. c. 17. Plinius autem, Naturalis historiæ li. 25. c. 2. scribit, sciētiam fœminarum in veneficiis præualere. Quid enim (vt subdit) non repleuere fabulis Colchis Medea, aliæque, imprimisque Italica Circe, Diis etiā adscripta? Sed & præter istas, apud Horatium nunquàm non videbis magas, & veneficas mulieres memoratas, Gratidiā, q̄ & Canidiam appellat, Saganamque, & Veiam Neapolitanas, Foliam Ariminensem, & alias: viros autem neutiquam. Quin & apud alios scriptores, & alias multas reperies, Mycalen scilicet, Erichtho, Dipsadē, Eriphiam, Guthrunem, Gygen illam Parysatis matris Cyri famulā Martinam quādam Cornelio Tacito memoratam libr. 2. Annalium, & Locustam apud eundem ad fin. propemodum, libr. 12. & alias prope infinitas.

Mulieres veneficæ.

Mulieres aconita primæ inuenere.

Mulieres multæ veneficæ.

20 Ex quo illud Euripidis in Ione:

De cædi ve.

Ὅσας σφαγὰς δ' ἐκ φαρμάκων θανασίμων
Γυναῖκες εὗρον, ἀνδράσιν διαφθοράς.

Quot cædes iam veneficiorum letalium
Mulieres inuenerunt, viris perniciem adferentes.

Et illud Hieronymi in Iouinianum libr. 1. c. 28. Si aliquid tuo arbitrio seruaueris, fidem sibi adhiberi nō putabit, sed in odiū vertetur, ac iurgia: & nisi citò consulueris, parabit venena. Sed & hoc literarum sacrarum probatur autoritate. Nam cùm lege Mosaica Exodi 22. statutum esset, ne maleficæ viuerent, fœmina tantum est expressa. Hieronymus tamen hunc locum traducēs, masculum quoq; expressit, inquiens, Maleficos non patieris viuere: quod, & repetitur in §. hinc apparet. 23. q. 5. quasi nō secus sint in ea re puniendi mares, ac fœminæ. Sed scriptura Hebrea fœminarum tantùm mētionē fecit, qm̄ fœminę multò sint in hoc crimen, q̄ masculi, propēsiores vt scienter annotauit Nicol. Lyrensis, cum Exodi locū enarrās. Sed & hoc quoq; asserit Iacobus Sprenger, in eo lib. cui titulum nuncupauit, Malleus maleficarū, parte 1. q. 6. ubi & multas eius rei adducit rōnes. Et hæc qdē cōprobat vetus illud ꝓuerbiū de mulierum veneficiis Θεσσαλικὴ γυνή, id est, Thessala mulier, Suidæ memoratū, quo. [illegible] vtimur in ueneficas mulieres: qm̄ ea gēs, & ꝑertim fœminæ, ꝑ cęteris hoc noīe sunt notatæ, vt ex Apuleio, & alijs scriptorib. uidere licēt. Seneca autē Tragœdiographus in Hercule Oetæo, Venena fœminea proprio ac peculiari epitheto vocat:

Proverbiū.

Venena fœminea.

Aditum venenis palla fœmineis dedit.

Et hoc qdē ꝓbabile est: Nā cū fœminæ sint nā debiles, vt latè suprà ꝓbauim⁹ atq; ēt timidæ, vt postea quoq; ostēdemus: qđ nō pñt, neq; audēt aperto Marte aggredi: id insidiis ueneficiisq; cōficiūt pellā videlicet vulpinā induētes ex Lysandri Apothegmate, cū leonina deest: vt est nā debilium, atq; timidorū. Et ut dicit Philo apud Antoniū Monachū, Melissæ lib. 2. c. 86. Quibus vires desunt, tyrannicæ naturæ hoīes, rem astu, & insidiis moliūtur, οἷς (inquit) ἰσχὺς οὐ πρόσεστι διὰ τὰς φύσεις τυραννικὸν, πανουργίαις τὰς ἐπιβουλὰς κατορθοῦσι. Quā rōnē clanculū intellexisse vr̄ Fabius Quintilian⁹ (si is est) in ea Declamatione, cuius titul⁹ est, Cæcus in limine. Sunt & fęminis ad scelera vires cū hēnt cās virorū. Quinimo, si interroges facili⁹ hæc pectora metus, odiū, ira corrūpunt: & qm̄ nō hēnt tm̄ roboris, vt̄ vitia mētiū vincāt, plerunq; facinus infirmitate fecerūt. Sanè tn̄ illis tm̄ scelerib. sufficere nō pñt, quæ discursum, quæ laborē exigūt. Et propterea etiam Aristoteles. lib. 9. Animalium, fęminas viris esse insidiosiores scribit. Quoniā videlicet fęminę insidiis magis, quàm robore, inimicos appetunt. Hucque spectat illud Euripidis in Cressis: apud Stobeum capite 70.

21 *Mulierū arma insidiæ.*

Γαμεῖτε νῦν, ὦ γαμεῖτε, καταθνήσκετε
Ἢ φαρμάκοισιν ἐκ γυναικὸς, ἢ δόλοις.
Nunc ducite vxores, ducite, inquam, & mortem obite
Mulierum aut veneno, aut fraude.

Ex quo fit, ut Artemidorus Daldianus li. ὀνειροκριτικῶν, quasi dixeris, de somniorum iudicijs, capite 12. scripserit, uulpem in somnis, eadē, q lupos significare: uerum in hoc differre, q inimicos non palam adorientes, sed clandestinè insidiantes portēdit: ut plurimum uerò mulieres insidiātes significat.

22 Cùm ergo (ut repetamus) mulieres sint ad ueneficia uiris procliuiores, tum uero maxime adulteræ. Sunt enim adulterium, & ueneficiū proxima, & quasi quadā cognatione annexa: ut mulier quæ impudica est, eadem quoq; sit uenefica. Ideo Cicero, aut quisquis is fuit, qui libros Rhetoricorum ad Herenniū scripsit, lib. 4. Ratiocinationis huiusmodi exemplum subtexuit: Maiores nostri, quam impudicā iudicarant, eam ueneficij quoq; damnatam existimabant. Quid ita? quia necesse est eā quæ suum corpus addixerit turpissimæ cupiditati, timere permultos. Quos? istos, uirum, parentes, ceterosque, ad quos uidet sui dedecoris infamiā pertinere. Quid postea? quos tātopere timeat, eos necesse est, ut quoquo modo possit, ueneficio petat. Cur? qa nulla potest honesta rō eā retinere, quam magnitudo peccati facit timidā, intemperātia audacem, natura muliebris incōsideratam. Quid ueneficij damnatā? quid? putabant impudicam quoque necessario. Quare? quia nulla facilius ad id maleficium causa, quàm turpis amor, & intemperans libido commouere potuit. Et paulò infrà: Quid in viris? idemne hoc obseruabant? minimè &c. Seneca quoq; lib. Cōtrouersiarum 4. hanc inter cæteros coniecturam ponit, vt cùm ex duobus criminibus alterum probamus, vt id alterius fiat probatio: tāquam cùm dicimus adulteram fuisse, vt credatur ēt propter hoc veneficam. Marcus item Cato dicebat, vt scribit Fabius lib. 5. titu. de exemplis, nullam adulteram non eandem esse veneficam. Cuius etiam promptissimum exemplum nobis tradit Ausonius:

Adulterium, & ueneficium proxima

Mulier impudica, eadem & uenefica.

Toxica zelotypo dedit uxor mœcha marito.

23 Nec lōgè abest, qđ scribit Suidas, μοιχεία, καὶ φαρμακεία, ταυτόν ἐστιν ἀμφότερα. λάθρα γὰρ γίνεται. λέγονται δὲ καὶ ἐπιβουλαί. καὶ οὔτε ἡ μοιχευομένη, οὔτε ἡ φαρμακεύουσα φιλεῖ τὸν ἄνδρα. Id est, adulterium, & ueneficium idem est utrunque. clam enim fiunt. dicuntur autem, & insidiæ: & neque adultera, neque uenefica amat maritum suum. Id quod accepisse uidetur, licèt supprimat ab Artemidoro Daldiano, q li. 4. eius operis, qđ paulo antè citauimus c. 73. ἔδοξέ τις λέγειν αὐτῷ τὸν Πᾶνα, ἡ γυνή σοι φάρμακον δώσει διὰ τοῦ δεῖνος ὄντος γνωρίμου καὶ συνήθους, τοῦτο ἡ γυνὴ φάρμακον μὲν οὐκ ἔδωκεν. ἐμοιχεύθη δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου, δι' οὗ ἔλεγε τὸ φάρμακον δώσειν. καὶ γὰρ ἡ φαρμακεία καὶ ἡ μοιχεία λάθρα γίνεται. καὶ ἀμφότερα ἐπιβουλαὶ λέγονται, καὶ οὔτε ἡ μοιχευθεῖσα, οὔτε ἡ φάρμακον παρέχουσα φιλοῦσι τοὺς ἄνδρας. Id est, Vidit quidam in somnis Pana sibi dicere, Vxor tibi uenenum dabit, per quendam tibi notum & familiarem. Huius uxor uenenum quidem non dedit, stuprum autem passa est ab illo ipso, per quē dicebat uenenum esse dandum. Etenim ueneficium, & adulterium clam fiunt, & utraq; insidiæ dicuntur. Et neq; adultera, neq; uenefica uiros diligunt.

De eadē re.

Hucq; pertinet illud Quintiliani (aut quisquis is est) Declama. 14. Veneficium, iudices, tota uita meretricis est. Est autem sententia D. Chrysostomi in Matthæum Homilia. 49. mulieres adulteras ad maritorum cædem, quibus iniuriam afferre meditantur, paratas esse, & accinctas. Menander apud Lucianum, in eod. libr. cui titulum Ἔρωτες nuncupauit, cùm à mulierum connubijs viros auertere, ac deterrere uellet; scribit, confestim quàm quis uxorem duxerit, adulterum toro nuptiali subsidere: mox insidias, uenenaq; oboriri. Verba eius hæc sunt, καὶ γαμηλίῳ λέχει μοιχὸς ὑποδὺς, εἶτ' ἐπιβουλαὶ καὶ φαρμακεῖαι. Leges aūt nostræ mulieres adulteras, & ueneficas iūgūt, ueluti quadam affinitate coniunctas: in l. consensu. §. uit. quoq; ibi, nisi adulterā, uel ueneficam. C. de repud. & in §. mitiores in auth. de nup. Quæ omnia eò tendunt, ne quis uxorem aut uerberet, aut alias malè tractet, si uel suæ saluti, nedum honestati, consulere uoluerit. Ex quibus hanc quoq; legem non immerito sancimus: 24

De eadē re.

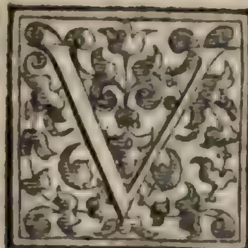
VIRI VXORES SIBI AEQVARI IAM A' PRINCIPIO NE SINVNTO. SED DICTO AVDIENTES ESSE IMPRIMIS DOCENTO.
NEC TAMEN SE TYRANNOS, NEC DOMINOS, SED MARITOS PRAESTANTO.
NEC, SI SVAE SALVTI CONSVLERE, ET HONESTATEM VNDEQVAQVE SECTARI VELINT, EAS VERBERANTO, ALIA'S VE MALE' TRACTANTO.

Octaua lex connubialis.

IN

IN NONAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE PARS NONA.

1 *Qui peccat legis autoritate, non peccat.*

ERVM qui huic nostræ legi volet refragari, dicet, Leges & Canones viris in vxores verbera nō immoderata permittunt, vt iā suprà in prima lege abundè dictum est. Id ergo nemo potest reprehendere: nam vt solent dicere nostri recentiores Iuriscōsulti, Qui peccat legis autoritate, non peccat. Ad quod citant l. Gracchus. C. de adul. vbi quod legitimè factum est, pœnā non meretur. & c. qui peccat. 23. q. 4. Et quod licet, maleficium non est, vt dicit Bal. in l. decuriones, in fi. C. ex qui. cau. infa. irro. & Pet. Anc. in repe. ca. Canonum statuta. in 14. q. prin. versic. in hac eadem materia. extrà de consti. & Io. Ana. in ca. si perfodiens. col. 4. extrà de homi. & Ro. consi. 214. venerabilis domine. col. 1. & Fely. in c. quæ in ecclesiarum. col. 6. de consti. per tex. in l. is qui aggressorem, ibi, nullam calumniam metuēdam. C. de sica. Idq; est, quod Seneca ait li. 6. Declamationū. Obijci non potest, quod lege factum est. Et iterum lib. 9. Nō possum (inquit) ob id damnari, quod lege factum est. Et Cyrus sententiam magistri referens apud Xenophontem libr. 1. Id est iustum, quod ex lege est: quod verò est contra legem, id violentum. Quæ etiam est Aristotelis sententia lib. Ethicorum 5. c. 1. & iterū 2.

Quod licet maleficium non est.

2 *Multa permittuntur, quæ non carent vitio.*

Sed istis qui colore suum crimē depingunt, atque tuentur, respondendū esse cēseo, multa plerunque à legibus, & Canonibus permitti; quæ licèt impunè facias, nō tamen carent vitio, & dedecore. Nam, vt dicit Chrysostomus in c. hac ratione. 31. q. 1. quod permittimus, nolētes præcipimus: quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus. Et vt alibi dicit tex. in c. nerui. 13. dist. nō sine vitio est quod ignoscitur, & non præcipitur. Et facit tex in l. & si quis. §. Diuus autē Marchus ff. de relig. & sump. fune. vbi scribitur, hæredem, qui prohibet funerari ab eo, quem testator elegit, non rectè facere: pœnam tamen in eum statutam non esse. Quem tex. dicit singu. Bal. consi. 15. ad euidentiam p̄mitto. ante fi, lib. 1. vbi & per eum dicit, nō esse nouum, vt quædam inhonestè fiāt, ultionem tamen non habeant: quia nō omne illicitum punitur, sed id tantùm, quod statuit lex esse delictum. Facit etiam l. militis. C. eod. tit. de relig. & sump. fune. & l. 3. §. non perpetuæ. uersi. Diuus. ff. de sepul. viola. vbi idem propè tex. est, ut in d. §. Diuus. autem. & ibi concord. in gl. & l. hæres. ff. de vsufr. leg. vbi & gl. no. non omne illicitum puniri. & l. Imperator. ff. de his qui no. infa. vbi glo. & Bal. idem not. & l. 1. ff. de his q ut indig. vbi Bar. dicit esse sing. no. quòd illud quod pœnam non meretur, dicitur tamen offensa: nam licèt multa possint fieri licitè, non tamen honestè. quod & idē fermè voluit Bal. in d. l. decuriones. C. de inf. & in l. 1. col. 4. C. si a non comp. iud. & in c. 1. col. 2. extrà de iudi. & Pet. Anc. in d. c. Canonū. quo loco nuper allegauimus. Paul. Cast. consi. 255. viso suprà scripto puncto, post prin. li. 1. & è Theologis scolasticis Diuus Thomas 1. 2. q. 96. arti. 2. & iterū 4. capit. art. 2.

3 *De eadē re.*

Cui consimile est, quod no. ipse Bald. in l. 1. & 2. ff. ne quis eum qui in ius voc. per illum tex. in uerbo, non deliquit. & in uerbo simili delicto. Nam cùm tex. uideatur sibi-ipsi aduersari, ita interpretatur Bal. non deliquit iuris interpretatione, quia non punitur: tamen uerè deliquit, quò ad bonos mores: & ideo dicitur simili delicto. Quod quidem inducit ad multas quæstiones. Et quod alibi scribit idem Bal. in proœ. Dec. col. 3. in uerbo, pudicos. quòd licet nubens infra annum luctus, sit expers infamiæ, & alterius pœnæ iuris positiui; perdit tamen gloriam matrimonialis pudoris: utpote cùm hic actus non sit laudabilis, nec sine rubore faciei detegentis maculam cordis. Et quod tradit Panor. in c. magnæ, in 3. no. de uoto. ꝙ licet filia possit licitè inconsulto patre matrimonium contrahere, c. sufficiat. 22. q. 2. non tamen honestè potest, & decenter, per tex. in c. 1. de despon. impub. & quod item dicit idem Panor. in ca. quia diuersitatem. in antepe. no. de ꝯces. p̄bend. quòd licèt Papa possit cæteros collatores præuenire, per text. ibi, non tamen honestum est, ut id faciat, per tex. in c. ult. 99. dist. & in c. peruenit, in fi. 11. quæst. 1. Cui ferme simile est, quod dicit Bal. in superscriptione proœ. Gregoriani, colum. 3. in uerbo, episcopus. quod licèt Papa possit reuocare b̄n̄ficiū, non tamen est honestum & laudabile, per no. in c. quod dilecto. de ꝯsang. & affini. & in c. p̄uenit, de immuni. eccles. & p Host. in c. cum uenisset. extrà de iudic. Facit

4 Facit præterea, quod voluit gl. in c. cùm
De eadẽ re. venerabilis. de consue. & in c. non sanè. de tempo. ord. ... denique 4. dist. quòd licèt mala consuetudo excuset a pœna, non tamen à peccato. de quo alibi abundè disseruimus. & qd dicit gl. no. in c. inter hæc. 33. q. 2. quod, licet viro permittatur nonnũquã occidere uxorem in adulterio deprehensam, si tamen faciat, non excusatur à culpa, vel peccato. quam sequit Archi. ibi: & Io. Fab. in d. l. Gracchus. paulò ante fi. C. de adul. Imò & recentiores in l. quid ergo. §. 1. ff. de lega. 1. & Panor. in c. veniens, il 2. extrà de sponsa. & in repe. c. cùm esses. col. 5. de testa. vbi dicit sing. illam glo. & in c. si vero. lo 2. co. pe. extrà de sen. excõ. & Rom. in l. si ab hostibus. col. 2 nu 14. ff. sol. matr. & Feli. in c. 1. col. 1. extrà de præscript. & in c. ad nostram col. 1. fin. extra de proba. vbi eam dicit auream. Sed & ea faciunt singu. Panor. Ioan. Ana. col. 2. & Feli. in c. 2. extrà de homi. & ipse Feli. in c. quæ in ecclesiarum col. 5. extrà de const. Ro. in rep. auth. similiter. in 34. speciali piæ causæ inter vltimas voluntates. C. ad leg. Falci. & Iason. in l. vt vim. col. 5. versi. redeo ad primam partem. ff. de iust. & iur. & in l. si plagij. col. 1. ff. de verb. ob. & copiosissimè simul, & elegantissimè Fortunius in lib. quẽ scripsit de ultimo fine iurium, char. 10. in 11. illatione. Et è Theologis idẽ voluerunt D. Thomas in 4. sent. dist. 7 q 2. arg. 1. vbi etiã Richardus, & pleriq; omnes, & Astessa. libr. 8. suæ Summæ, tit. 20. ar. 4. & Robertus Holkot in commentarijs, quos cõdidit in Sapientiã Solomonis, lectione 42. & Ange. Claua. in verbo, homicidium. versi. 6 & iterũ in verbo, vxor. uersicu. 4. & ad hoc optimè facit tex. in dicto c. inter hæc. & ante hos Diuus Augustinus li. 2. de adulterinis coniugijs, ca. 14. & seq. Et ex externis scriptoribus eã legem non probat Aphthonius ille Declamator in lib. Præexercitamentorũ, ad calcem. Et idem quoque in statuto permittẽte occidere bannitum, vt videlicet proptereà non excusetur à peccato, qui id fecerit, vt dicũt multi ex ijs, quos suprà citauimus & prẽreà Bal. in c. 1. col. 1. de iud. & in c. vlt. in secun. notab. de præscri. & Iason in d. l. si plagij. col. 1. ff. de verb. ob. vbi tamẽ post Alex. quosdã allegat tenentes contrarium.

Vir occidens uxorem in adulterio nõ excusatur a peccato.

Bannitum occidens, non excusatur à peccato.

5 Quibus adde, quòd ex legibus Mosaicis si quis duxisset vxorem, quæ sibi deformis videretur, illi permittebatur dare libellũ repudij, vt suprà diximus, & scribitur Deutero. 24. id tamen non erat sine crimine, vt est multorum sententia, ea potissimum ratione, quod alioqui illud in Iudæis Christus non reprehendisset, sicuti fecit Matthæi 5. c. & iterum 19. & Marci 10. & Lucæ 16. asserens causam permissionis Moysis fuisse, propter duritiam cordis eorum. Ita annotauit, magna pars Theologorum in 4. sen. dist. 33. & Nicol. Lyr. in dicto cap. 24. Deuter. & Alex. Hales in 2. parte Summæ, quæstio. 46 membro 2. artic. 1. & 2. & è nostris gl. in c. cùm in lege. 2 1. q. 4. & Archi. in dicto c. qui peccat. 23. q. 4. & Host. in capi. gaudemus. colũ. 3. in uerbo, qui autem extrà de diuor. & Bal. siue is fuit Io. à Montegranario, inter ipsius Bal. consi. 428. Inquisitio prædicta col. 2. libr. 5.

De eadẽ re. Libellus repudij à Mose concessus, nõ erat sine crimine.

Et nõ absimiliter, licet ex ijsdem legibus Mosaicis suam quisque iniuriam posset sine iudice vindicare, vel vsque ad mortem si crimen exigeret, vt ex autoritate Leuitici asseruit Diuus Gregorius, enarrans Matthæi c. 22. & in decr. cano. in d. c. cum in lege. 23. q. 4. & est etiam bonus text. in ca. si quis per vetus, ubi & no. gl. 22. q. 2. & in c. si audieris. & ibi quoque glo. 23. q. 5. tamen peccabat, quisquis id faciebat propria autoritate, licet ex lege non puniretur, ut expressè voluit Archi. in dicto c. cum in lege ubi tamen gl. distinguit, an cum odio se uindicaret, an sine odio. Cum alijs collectis per gl. in c. omnis autem lex. 3. dist. 6

De eadẽ re. Vindicta permissa, nõ sine peccato est.

Ex quibus palàm est, nõ omne quod permittitur, honestum esse, & sine uitio: atq; ut dicit Iurisconsultus in l. non omne. ff. de reg. iur. non omne quod licet, honestum est. Proinde alibi Iurisconsultus in l. semp. cod. ti. & iterum in l. semper. ff. de ritu nup. scribit semper in contractibus, non solum quod liceat considerandum esse, sed & qd. honestum sit. Vnde sumpta occasione Accursi. in d. l. semper, primùm alleg. dicit, quod etsi liceat contrahentibus se inuicem circunscribere, l. item si pretio. §. ult. ff. loca. & in l. in causæ. §. idem Pomponius. ff. de minor. modò deceptio non excedat dimidiũ iusti pretij. l. 2. C. de rescind. uend. & ca. pe. extrà de emp. & uendi. idipsum tamen facere non conuenit bono uiro. Quam gl. facit sing. Bal. in c. si proponente. uersi. & no. quod interdum. extra de rescri. & Barba. in l. 4. §. Cato. col. 27. de uerb. obl. & consi. 56. sapiẽter scripsit Psalmista, paulo post princip. lib. 2. & cõsi. 21. clementissimũ Deum, in prin. libr. 4. vbi & col. 2. eam dicit literis aureis notãdam. Sed & ipse alibi ualde singul. dicit, ut in c. bonæ il 2. col. 6. versi. nota ibi honestius. de postula. præla. & consi. 22. clementissimum Deũ oro. col. 4. libro. item 4. & consi. 67. illud afferam in mediũ. col. 1. eo. lib. & inter cõsi. Laur. Calca. consi. 27. clementissimi Dei patris. co. vlt. & itorum consi. seq. illud afferam in medium. col. 2. Et eam gl. alibi no. ipse Bal. in auth. ad hæc. col. pen. uersi. insuper quæritur. C. de 7

De eadẽ re.

Bono viro non licet alterum in cõtractu circũscribere.

de vsur.& in c.quanto.col.2.versicu. item decipere, de iureiur. vbi eam vocat solennem.& consi.332.cōsiderato compromisso, post prin.lib.2. & iterum consi.1. casus talis est, quidam.lib.3.& Barb. consi.9.praeclarè scribitur apud Psalmistam, col.antepe.in fi.lib.2.& consil.11.illud afferā in medium, col.11.eo.lib.2.

8 Et per eam gl.dicit no.Bal.in c.cùm causa.in fi.de testi. q̄ licet iura permittant deceptionem infra dimidium iusti pretij, nō tamen id licitum est in foro conscientiae. Et ob id subinfert Bal. quo ergo vadit anima mercatoris.Sed & hoc idem voluit Innocen.in c.in ciuitate.post prin. vbi etiam Anton.in versi.venio ad glo.& Pan.& Ioā. Ana.col.4.uersi.utrùm autem possit. & Feli.extrà de usur.Archi.in c.hoc ius,colū.4. 10.q.2.& in c.si cupis.16.q.1.Card. & Pan. in c.1.de empti.& uend. Ant. in c.cùm dilecti.ubi etiam Henri.col.pe. & in d.ca.pen. eo.titu.Idem Anto.in c.quia plerique.col. antepe.uersi.quintus casus, ubi etiam Pan. in 9,quaest.de immuni.eccle.& Fede.Senē. consi.21.nūquid haere.Salyce. in dicta authen.ad haec.in 21.quaest.C.de usur. & Pet. Ferra.in forma libel.in causa uenditionis, in uerbo, pro pretio.colū.1.& Cepol.in tracta.de simulatione contractuum, in secunda presumptione, col.3.ubi ad hoc allegat d.gl.pro not.& Fran.Arc.consi.92.uiso legato.col.2.& Barb.ī repe.c.Raynaldus.co. 173.de testa.& Iason.in l.si quis in conscribendo.col.2.in ulti.no.C.de pact.& in l.si quis cùm aliter, col.pen.ff.de uerb.obli. & in §.sed iste.col.20.uersi.& aduerte.Insti.de actio.& nouissimè Philip.Dec.in c.1.eo.7. uer.similiter ex ista.de constitu.in 1.lect.& consi.5. diuino implorato suffragio.col.2. uersi.secundò non obstat. & nouissimè Iacobus Omphalius de Vsurpat.leg.li.2.c.9.

De eadē re. In foro conscientiae non licet etiam infra dimidium decipere.

Quod & è Theologis comprobant Diuus Thomas 2.2.q.77.artic.1. Scotus in 4. senten.dist.15.q.2.artic.2.conclus.3.& è recentioribus Gabriel Biel.in eadem dist.15. q.10.ar.2.conclus.2.ubi alleg.Ioan.de Lig. & Io.Calde.idem tenentes, uti uerè hoc tenent, in c.nauiganti.extrà de usur. licet nō alleget locum. Anto.Flor.in 2. parte prin. suae Summae, tit.1.c.16.uer.quātum ad tertium principale.col.3. & iterum col.5. ubi reprehendit Durandum, qui in sua Summa tenuit contrariū: quod nulli mirum uideri debet: nam ob id tantum animum ad scribendum appulit Durandus, ut ceteris contradiceret, praesertim Diuo Thomae.Idem quoq; tenuit D. Bernardinus in lib.de Euāgelio aeterno, Sermone 35.char. ulti.uersi.circa hoc autem notandum est. & iterum Serm.35.arti.1.c.2. & nouissimè Adrianus Florentius in suis in 4.senten.quaestionibus, ubi de restitutione disserit, in q. cuius initiū est, consequenter q̄ro, utrū indistinctè tenea̅ in solutione ipsius q̄stionis. Et omnium latissimè Conradus, in vbere tract.de Contractibus, tum in summario 57.quaestionis, tum in ea ipsa q.57. quibus locis hāc rem eruditè, & copiosè disputat asseritque, & hoc procedere, quantuncunque modica sit laesio.

10 Quanquam & è nostris cōtrarium simpliciter tenuit Io.Crotus in repe.c. vt animarum in prin.de const.li.6.hac ratione, quòd ius Canonicū, cuius est principalis intentio, vt consulat saluti animarum, vt ibi est tex.approbat huiusmodi contractū in quo interuenit deceptio infra dimidiā iusti pretii, d.c.cùm dilecti.& c.pe.de emp. & vendi. Ergo contrahentes sunt tuti in foro conscientiae: aliàs sequeretur, quòd quis deciperetur legis clypeo: quod fieri nō debet.l.1.in fi.C.de his qui ve.aeta.impe.& ca. de viduis, 27.q.2. Et ita etiam videt̄ voluisse Bal.sibi contrarius in d.c.si proponente de rescrip.cùm dicit, quòd ex quo lex permittit contrahenti, quod faciat sua facta, vt ipse loquitur, quàm melius potest; hoc debuit aduersa pars cogitare: & si non cogitauit, sibi imputet. Alioquin omnia mercimonia mundi destruerent̄, & omnes mercatores irent ad inferos. Et licèt glo. in d.l. semper. dicat, quòd nunquā decipere contingit bono viro, tamen propterea nō putat ipse Bal. q̄ alicui detur remedium fori etiam conscientialis. Et ita quoque tenuit Petrus Anch.in c. peccatum.in 4. conclu. principali.de reg.iur.lib.6.ubi hanc rem p̄ 4.conclusiones differit.& Barb.in ca.1. de emp.& vend.& Fran.Arc.in d.c. cùm causam.de testi.& rursum in l.si quis cùm aliter.col.pe.ff.de verb.obli.Quem & tu latissimè omnium rem hanc tractantē videas in d.c.cùm causa.de testi. & Soci.consi.49. viso instrumento.col.2.uer. his tamen nō obst.lib.4.Et Philip.Deci. sibi contrarium in d.l.semper.in fi.ff.de regu.iur. Sed ita, ut nō omittas gl. in d.c.si cupis.in verbo, nō multum.16.q.1.quae dicit, in contractibus decipere non esse peccatum, per cap.innocens.22.q.4.

Qui contrarium tenent.

11 Sed tamen ad prioris op.confirmationem, quae communior est, & verior, adde & tu gl.not.in §.hoc ius.10.q.2. quae dicit, quòd licet lex dicat, q̄ contrahentes possunt se inuicem decipere, ecclesia tamē nō debet vendere rem pluris, q̄ valeat: quam gl.sequitur Archi.ibid.& eam commēdat, & dicit singu.Roma.sing.758.Tuscis, q̄ res ecclesiae: & Barb.in repet.d.ca. Raynaldus. col.113.extrà de testa. & in l.2.§.viti.col.9. ff.de

Ecclesia non debet rē pluris quàm valeat, vēdere.

ff.de ver.ob.& d.consi.77.col.1.lib.4.& inter consi.Calca.d.consi.28.illud afferam in medium.col.2.& Iason in l.quoties.col.2. versi.secundo principaliter.C. de rei vend. & sequitur è Theologis Diuus Bernardinus in d. sermone 35. quo loco suprà citauimus,& Conradus locis etiam suprà allega. & è nostris Cepol.vbi suprà,& ante eū Hostien. Imo.& Panor.in c.1.in prin.extrà de emp.& vēd.Bal.in auth. hoc ius porrectū. col.4.ver.vlterius quæritur.C. de sacrosan. eccl.& in d.l.in causæ.§.idem Pomponius. ff.de minor. Ang.in §.hoc etiam.col.4. ver si.sed tunc quæro.in auth.de ali.& emphy. & Pan.in c.persuas.col.2. extrà de dona.in quibus locis ipse Pan.eam glo.dicit no. & rursum idem Pan.in d.ca.quia plerique.in 9.q. de immuni.eccl. vbi & eam dicit not. & in d.c.cùm causa.de testib.& in d.c.in ciuitate.col.2.de vsur.& alibi sæpe. & Franc. Are.qui & illam dicit not. in d.l. si quis cū aliter.col.8.versi.adde etiam.ff. de uerbor. obl.& Bertha.in tract.de Gabellis.in 2.parte princ.in 8.q.in fin.vbi & illam glo.dicit singu. Et idem quoque voluit Anto. in ca. continebat. col.1. extrà de his quæ fiunt à præla.& in d.c.in ciuitate.de vsu.vbi & idē putat de psonis ecclesiasticis , & etiam de laicis, quò ad forum animæ . quod & uoluit ipse Ant. & etiam Imo.in d.c. cùm cā.

12 *De eadē re. Hermes Philosophus Aegyptius.* Facit & ad prædicta, id quod dicit Bal.in l.cum ipse.in prin.C.de cōtrah.emp. quod ad bonā fidē pertinet, vt sit iustum pretiū. Nam & Suidas autor est, Hermetem Philosophum Aegyptium, qui sub Adriano Imperatore floruit, ea iustitia fuisse, vt si à se quippiam empturo, minus iusto ptio peteretur, ipse nihilominus iustum promittebat. Quin & Cicero libr.3.Offi.consimile quiddam fecisse Q. Scæuolam, Publij filium, scribit. *Q. Scæuola.* Cùm enim postulasset, vt sibi fundus, cuius emptor erat, semel indicaretur, idque venditor ita fecisset, dixit se pluris æstimare, quàm emerat, & addidit centum milia . Subiungit autem Tul. Nemo est, qui viri boni hoc fuisse neget. Quæ postrema verba ideo hic adscripsimus, qa ad modum conueniunt cum gl. in d.l.semp. *Augustinus.* Sed & idem fecisse quoque Diuum Augustinum in emptione cuiusdam libri, refert Diuus Thomas loco suprà allegato, versi. abhinc 3.& è nostris Barb. d.consi.28.inter consi.Calca.

13 *Quid si deceptio non sit ex proposito.* Illud tamē, quod diximus , videlicet nō esse licitum in foro conscientiæ contrahētibus etiam infra mediam partem iusti ptij sese decipere, intelligit Calde.in repe.d. nauiganti.col.4.versi. tertiò oppo. contra duos vlti.casus.de vsur.quando ipsa deceptio proficiscitur ex dolo contrahentis, qa scilicet dolus dedit causam contractui , siue deceptioni , vel etiam incidit in ipsum contractum, aut deceptionē: quod si deceptio spontè, &, vt dicit, re ipsa veniat , sine dolo contrahentis: secus est. Sequitur,& dicit no. Panor.ibi col.5.& etiam in d.ca. in ciuitate.col.2.& in d.c.cùm causa.col.vlt. & ibi etiam Fely.in fi.extrà de testi.& in ca. 1.post princi. extrà ne cleri.vel mo.& Saly. in d.auth.ad hæc.& Corne.in repet.l.si pascenda pecora.col.1.C. de pact. & Philipp. Deci in d.c.1.col.8.versi.sed tamen aduertendum.de consti. Et multùm ad hoc facit gl.in d.l.item si pretio.§.vltim. Nec ab hac distinctione multùm abest alia Imo.distinctio c.1.de emp.& vendi.vtrum scilicet emptor sciat verum pretium,& spontè emat: an verò ignoret; vt primo casu nullum sit animæ periculum, secundo secus. Sed sup hac relatissimè omnium distinguit Anto. Burg.in c.cùm dilecti.extrà de empt. & vēdi.quem tu omnino vide.

Sed ut tandem ad præcipuū ac principale nostrum propositum reuertamur , idq; ipsum concludamus , licèt iura permittāt viris vxores verberare, non proinde sequitur, id honestū esse , & minimè vitiosum , per ea quæ dicta sunt. Ex quibus satis respōsum est ad id , quod in nostram legē obiectum fuit. Sed & respōderi potest illud Augustini, Qui peccat legis autoritate, &c. intelligi de lege diuina, nō autem humana , vt colligitur ex verbis subsequentibus , & & etiam annotauit Adria. Flor. in eo ipso opere , quod nuper citauimus , in materia restitutionis. 14 *Conclusio.*

Sed cōtestim insurgit iterum Euripidis imitator quispiā μισογύνης, id est , mulierū osor, illud quoque in nostram legem petulanter obijciens: Cum omnes homines natura admodum procliues in vitia finxerit (ut affatim alibi scripsimus) tum præsertim mulieres, quę in mala omnia feruntur præcipites, adeo vt vllam vix bonam reperias. Accur. noster in l.ex his. ff.de leg. ex eo quod inibi scribit Iuriscōsultus, legem fieri non debere ex his, quæ rarò accidunt, facetè admodum subinfert. non esse propterea legem de bonis mulieribus faciēdam, quoniam raræ sunt. Alibi idem Accur. in l.2.C. de his qui ue.æta.impe. dicit fœminas ob id celeriùs ueniā ætatis ; quàm mares impetrare, quoniam mala herba citò crescit. Id quod etiam dicit ibi Odofr. qui subdit, in nulla muliere esse animi probitatem, nisi sanctificetur. & Host.in ca.literas. extrà de despon impub. ubi dicit hāc rationem Plac. esse. & Colle. in c.puberes.eo.tit. & Pan.in c. vbi non est. eo quoque titul. & Bal.in l.qua ætate. ff.de testa. 15 *Mulieres malæ.*

16 In quam ſententiam non parum multæ ſunt Heroicorum, Comicorum, Epicorum, Cithariſticorum, ſiue Lyricorum (iidem enim ſunt, teſte Iulio Polluce, qui li. 4. ca. 9. λυρῳδοὺς, & κιθαρῳδοὺς, & κιθαριστὰς idē ſignificare dicit: & verba inde deduci λυρίζειν, κιθαρίζειν, & βαρβιτίζειν) Auleticorum, Dithyrambicorum, Aſmaticorum, ſiue (vt alij vocant) Aſmatographorum, Elegiographorum, Iambicorum, Hymnographorū Anathematicorum, aliorumque Epigrāmatographorum, Sillographorū, Mimographorū, Epithalamiographorū, Monodorum, Melicorum, Choriambicorū; Satyricorumque atque Tragicorum, & cæterorum Poetarum, aliorum quoque ſcriptorum ſententiæ, ex quibus aliquot ſubſtituemus. Homerus lib. 11. Odyſſeæ, facit Agamemnonem hęc pronuntiantem:

Ὡς οὐκ αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός.

Ideſt:

Nihil fœmina grauius, nihil peius.

Cuius etiam ſententiæ meminit Dion in libello περὶ ἀπιστίας, id eſt, de incredulitate. Menandri Trimeter eſt, apud Græcos vice prouerbij celebratus:

Θησαυρός ἐστι τῶν κακῶν κακὴ γυνή. Id eſt:

Theſaurus eſt malorum mala mulier.

Alter quoque,

Θάλασσα, καὶ πῦρ, καὶ γυνὴ κακὰ τρία.

Ignis, & mare, & fœmina, ſunt mala tria.

Quam ſententiam diſticho expreſſit Ioannes Secundus:

Quæ mala ſint hominum rebus tria maxima, ſcire
Quæris? habe paucis: fœmina, flamma, fretum.

Idē quoq; Menāder (vt ad eū reuertamur)

Ὅπου γυναῖκές εἰσι, πάντ' ἐκεῖ κακά.

Vbicunque mulieres ſunt, ibidem mala ſunt omnia:

Sed eſt & ille eiuſdem Trimeter,

Γυναικὸς ἐσθλῆς ἐπιτυχεῖν οὐ ῥᾴδιον. Id eſt:

Mulierem bonam conſequi non facile.

Cui affinis eſt illa Diphili ſententia apud Stobæum Serm. 66.

Γυναῖκα ἀγαθὴν ἐπιτυχεῖν οὐ ῥᾴδιον.

In vxorem incidere bonam, non facile.

Euripides quoque in Iphigenia in Aulide ſcribit, raro virum vxorem bonā nāſciſci: malam verò, nō raro. Verba ipſius hæc ſunt,

Σπάνιον δὲ θηρᾶμ' ἀνδρί, τοιαύτην λαβεῖν
Δάμαρτα, φλαύραν δ' οὐ σπάνις γυναῖκ' ἔχειν.

Cæterum ipſe Menander, vt ad eum iterū redeamus, apud Stobæum Serm. 70. tradit mulierem neceſſariò malam eſſe.

Ἀνάγκη γὰρ γυναῖκ' εἶναι κακόν.

Sed & idem apud Lucianum in eo lib. cui ἔρωτες nomen indidit, ſcribit, non immerētem Prometheum pendere fixum Caucaſi de rupib⁹, quòd mulieres effinxerit γένος μιαρόν, id eſt, genus ſceleſtum, nocens, impurum, ac veluti dignum, quod ab omnibus ſolum relinquat. Hinc enim dictū μιαρὸν, nonnulli dictitant.

Ex Latinis verò Poetis Lucillius:

17 *Heu facul eſt homini inuentu bona fœmina nuſquam.*

Tbi, Facul, vt annotant Grammatici, pro facilè antiquè ponitur. Cui & proximum eſt illud Pacuuij:

Haud facul fœmina inuentu bona.

Quod & L. Afranius iiſdem verbis vſurpauit in Ixione, ſi verum dicit Nonius Marcellus. Plautus aūt in Aulularia inducit Eunomiam de mulieribus ita loquentem:

Optima nulla poteſt eligi, alia alia peior.

Quod & de Sardis (vt illud obiter dicam) ſcribit Tullius lib. 7. Epiſtolarum Familiarium ad Fabium Gallum in Epiſtola inci. Amores, alium ſcilicet alio nequiorem. Idem Plautus in Milite:

Quid peius muliere?

Rurſumque in eadem fabula:

Nam bona vxor, ſi ea quidem deducta eſt vſquam gentium,
Vbi ea poſsit inueniri?

Et in Curculione:

Antiquum Poetam audiui ſcripſiſſe in Tragœdia,
Mulieres duas peiores eſſe, quàm vnam.

Quin & apud eundem in mercatore, Lyſimachus dicit nullam mulierem bonam eſſe. Et in Truculento Phroneſium mulier ita loquitur:

Nimio nimis perhibemur.
Malo, quàm ſumus, ingenio

Laches quoque ille ſenex Terentianus in Hecyra:

In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam.

Senecà Tragœdiographus in Hippolyto:

Dum malorum fœmina, & ſcelerum artifex.

Cui ſuccinit Græcus Menādri Senarius, 18
vt rurſus Græcos autores repetamus:

Γυνὴ γυναικὸς πώποτ' οὐδὲν διαφέρει. Id eſt:

A fœmina nihil fœmina vnquam diſcrepat.

Eiuſdem, vt opinor, eſt ille verſiculus:

Οὐδὲν γυναικὸς χεῖρον, οὐδὲ τῆς καλῆς. Id eſt:

Muliere nihil eſt peius, atque etiam bona.

Nam vt ſcribit Plutarchus in libro de Trāquillitate animi, Mulier quantumuis pba, mulier tamē eſt. Philemonis Poetæ Comici ſententia eſt apud Stobæū Sermone 66.

Ἀθάνατόν ἐστι κακὸν ἀναγκαῖον γυνή. Id eſt:

Immortale eſt malum neceſſarium vxor.

Cui ſimile eſt illud Menandri apud eundē Stobæum Sermone ſequenti:

Τὸ γαμεῖν, ἐάν τις τὴν ἀλήθειαν σκοπῇ,
Κακὸν μέν ἐστιν, ἀλλ' ἀναγκαῖον κακόν.

Vxorem ducere, ſi quis veritatem conſideret,
Malum quidem eſt, ſed neceſſarium malum.

Quare autem dicatur malum neceſſariū, dicemus poſteà, nu. 218. incip. quæ cum, ita ſint

sint. Medea item in Tragœdia sui nõis.

Ἀλλ' ἐσμὲν, οἷον ἐσμὲν, οὐκ ἐρῶ κακόν
Γυναῖκες, οὐκ οὖν χρή σ' ὁμοίαν φῦναι κακοῖς.
Sed sumus, vt sumus, non dicam malum.
Mulieres: non oportet te similem fieri malis.

Item in ea ipsa fabula:

Ἐπίστασαι δὲ πρὸς δὲ καὶ πεφύκαμεν
Γυναῖκες ἐς μὲν ἐσθλ' ἀμηχανώταται.
Κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται.
Scis verò præterea, nos sumus
Mulieres ad bona consilia ineptissimæ.
Malorum verò omnium artifices sapientissimæ.

Et in Hecuba sub finem:

Εἴ τις γυναῖκας τῶν πρὶν εἴρηκε κακῶς
Ἢ νῦν λέγων ἐστί τις, ἢ μέλλει λέγειν.
Ἅπαντα ταῦτα συντεμὼν ἐγὼ φράσω.
Γένος γὰρ οὔτε πόντος, οὔτε γῆ τρέφει
Τοιόνδ'. ὁ δ' αἰεὶ ξυντυχὼν ἐπίσταται.

Id est, vt vertit Erasmus.

De fœminis si dixit antehac quis malè,
Hodie ve dicit, siue post dicturus est,
Cuncta hæc ego compendio dicam semel.
Neque terra simile, nec fretum gignit genus,
Atque illud ipsa discit experientia
Semper, cui cum illis negotium incidit.

Idem facit Andromachē in fabula sui nominis ita loquentem:

Οὐδ' εἰ γυναῖκές ἐσμεν ἀτηρὸν κακόν
Ἄνδρας γυναιξὶν ἐξομοιοῦσθαι φύσιν.
Neque, etsi nos mulieres sumus insuperabile malum,
Viros mulieribus assimilari natura.

Hæc ille, vt non immeritò Euripides *μισογύνης*, id est, osor mulierũ fuerit vocatus à Gellio lib. 10. c. 25. vt alibi diximus: atque etiã à Suida. Tametsi cõtrà Athenæus (id enim obiter dicere voluimus) cum *φιλογύνην* vocarit, id est, mulierosum siue mulierũ amatorem. Porrò (vt id quoque in transcursu dicam) cùm Sophocli quispiam dixisset, Euripidem mulierum esse osorem, tradunt illi respondisse Sophoclem: In Tragœdijs quidem odit: quoniam in lecto vxores nostrę non tales sunt mulieres: quasi diceret, Euripidē in fabulis videri odisse mulieres, sed in lecto minimè. Idque ab Hieronymo in Historicis Commentarijs proditũ est. Nõnulli autem tradunt, ipsum Euripidē à mulieribus fuisse discerptum: cuius tamen cõtrarium alii affirmant.

19 *Iterum de malitia mulierum.* Nec tamen propterea omnino reliquimus ipsum Euripidem, cuius sunt & alia quoque in mulieres maledicta. Is nanque apud Planudem in vita Aesopi, & iterum in lib. 1. Epig. Græcorum, inter omnia mala principatum tribuit mulieri:

Πολλαὶ μὲν ἰσχὺς κυμάτων θαλασσίων,
Πολλαὶ δὲ ποταμῶν, καὶ πυρὸς θερμοῦ πνοαί.
Δεινὴ δὲ πενία, δεινὰ δ' ἄλλα μυρία.
Πλὴν οὐδὲν οὕτω δεινόν, ὡς γυνὴ κακή.

Id est,

Furore multo sæuit iratum mare,
Prouiq; fluuij & ignis acris impetus.
Inopia acerba, acerba alia quàm plurima:
Sed nil ita acerbum & noxium, vt mulier mala.

Et eandem sententiam paucis immutatis ex Euripide quoque citat Stobæus Sermo. 71. Sed & apud eundē Euripidē in Hippolyto Coronato, est hæc mulierũ detestatio:

Ὦ Ζεῦ, τί δὴ κίβδηλον ἀνθρώποις κακόν
Γυναῖκας εἰς φῶς ἡλίου κατῴκισας; Id est,
O Iuppiter, cur obsecro fucatum hominibus malum
Mulieres, sub iubar Solis deduxisti?

20 *De eadē re.* Sed & Valerius quispiam in quadã epistola ad Rufinum, quæ inter Diui Hieronymi epistolas comperitur: Optima (inqt) fœmina, rarior est Phœnice: malarum fœminarum tam copiosa sunt examina, vt nullus sit expers malignitatis earum. Lacon quidam apud Plutarchum, mulierē omnem malam lepidè significauit. Nam cùm vxorem duxisset pusillam, dicebat è malis quod minimum esset, eligendum. Verba ipsius sunt, *τοῦ κακοῦ ἐλάχιστον ἀπομαξάμενος, τοῦ ἐλάχιστου ἐξελεξάμην*. Sed id Antonius Monachus Sermo. lib. 2. c. 34. Democrito tribuit. Cui & simile est, quod apud Plautum in Sticho mulier Antiphonti quærēti, vtram potius duceret in vxorē, virginēne, an viduam, respondit in hæc verba:

Quanta mea sapientia est,
E malis multis, malum quod minimum est, id minimũ est malum.
Qui potest mulieres vitare, vitet, vt quotidie.
Pridie caueat, ne faciat, quod pigeat postridie.

Ouidius autem Meta. lib. 10.

Viderat offensus vitijs, quæ plurima menti
Fœmineę natura dedit.

21 *De eadē re.* Superiorum sententias confirmat, & ille Græcorum versiculus,

Θηρῶν ἁπάντων ἀγριωτέρα κακὴ γυνή. Id est,
Feris omnibus immitior mulier mala.

Et ille quoque,

Ἰὸς πέφυκεν ἀσπίδος κακὴ γυνή.

Id est, ad verbum:

Venenum naturaliter est aspidis mala mulier.

Nam & Diogenes ille Cynicus conspicatus duas fœminas clam inter se conferentes sermonem, protulit illum versiculum è Comœdia quapiã antiqua depromptũ:

Ἀσπὶς παρ' ἐχίδνης φάρμακον δανείζεται.
Sumit venenum à vipera aspis mutuò.

Cuius rei testis est Antonius Monachus Melissæ li. 2. c. 34. & Maximus Philosoph. & Martyr, Locorum communium ca. 19. At Gregorius Nazãzenus in Sententijs Distichis, anteponit mulierum malitiã & venenum, aspidibus & draconibus.

Δεινὸν δράκοντες, καὶ κακοῦργον ἀσπίδες,
Διπλοῦν γυναικὸς δεινότης ἐν ἀμφοῖν. Id est:
Mala res est dracones, malefica res & aspides:

Du-

Duplex mulieris malitia inter feras.
Quam ſententiam & ipſe deprōpſiſſe videtur ex Theſauro Eccleſiaſtici, qui c.25. anteponit malitiã mulieris, colubri, & draconis. Imò breuis (inquit) omnis malitia ſuper malitiam mulieris: id eſt, Læuis eſt q̃libet alia malitia, præ malitia mulieris. Sed & inibi multa alia de mulierum ſceleribus ꝯperies, q̃ veluti oĩbus expoſita, ꝑtermitto

Solomon autem Eccleſiaſtæ 7. virum vnum de mille bonũ reperiſſe ſe dicit, mulierem autem nullam. Quo etiam in loco Diuus Hieronymus ſcribit, fœminam eſſe omniũ malorum caput. Sed & ille doctiſſimus Rabbi Dauid Kimhi in radice אנש & alijs locis ibi relatis, fœminas apud Hebręos ab נכה dici, quòd fragiles ſint, & ad omnia vitia procliues. Id quod nos didicim⁹ à doctiſſimo, humaniſſimoq́;, atque omnibus numeris cōſummatiſſimo viro, Diuo Iacobo Spifamio, olim noſtrę Decurię Præſide digniſſimo, cùm ſententiam diceret in graui quapiam controuerſia. Cæterùm Diuus Hieronymus eodẽ in loco ſcribit, mulierem in ſacris literis iuxta intelligentiam ſpiritualẽ, aut oẽ generaliter peccatum & iniquitatem notari, quæ ſub ſpecie mulieris ſedet, apud Zachariam 5.c. ſuper plumbi talentum. Aut (inquit) diabolũ τροπικῶς mulierem accipi oportet propter effœminatas vires, & idololatriam.

Sed & (vt ad Græcos redeamus) Philoxenus Poeta Lyricus interrogatus, διὰ τί Σοφοκλῆς χρηστὰς παρεισάγει τὰς γυναῖκας, αὐτὸς δὲ φαύλας, id eſt, cur Sophocles ĩtroduceret mulieres bonas, & frugi, ipſe autem malas ac peruerſas: reſpondit, ὅτι Σοφοκλῆς μὲν οἵας δεῖ εἶναι τὰς γυναῖκας λέγει, ἐγὼ δὲ οἷαι εἰσίν Id eſt, Sophocles qdẽ mulieres carmine dicit, quales eas eſſe decet: ego aũt quales verè ſunt. vt autor eſt Antonius ille Monachus, & Maximus Philoſophus, locis paulò antè citatis. Suſarion ille Megarenſis priſcæ Comœdiæ inuentor, cùm prauæ mulieri cōiunctus eſſet, ea abeunte in pompam Dionyſiorum, theatrum ingreſſus hæc carmina iambica cecinit.

Ἀκούετε λεῴ, Σουσαρίων λέγει τάδε:
Κακὸν γυναῖκες, ἀλλ᾽ ὅμως ὦ δημόται,
Οὐκ ἔστιν οἰκεῖν οἰκίαν ἄνευ κακοῦ.
Καὶ γὰρ τὸ γῆμαι καὶ τὸ μὴ γῆμαι, κακόν.
Audite populus, Suſarion hæc dicit:
Malum ſunt mulieres. Veruntamen o populares,
Non eſt habitare domum ſine malo.
Nam & vxorem ducere, & non ducere, malum eſt.

Quæ & ipſa relata ſunt à Stobæo Serm. 77. Ariſtophanes in Cerealibus ſcribit, nihil mulieribus eſſe peſſus ad omnia, ꝑterquã ipſas mulieres:

Ἀλλ᾽ οὐ γὰρ ἔστιν τῆς ἀναισχύντου φύσει γυναικῶν
Οὐδὲν κάκιον εἰς ἅπαντα, πλὴν ἄρα γυναῖκες.

Ariſtippus mulierem quandam paruam, ſed formoſam conſpicatus, μικρὸν μὲν (inqt) καλὸν, μέγα δὲ κακόν. id eſt, Paruum quidẽ pulchrum, ſed magnum malum. Teſtis Antonius Monachus lib. nuper citato, Serm. 33. Protagoras interrogatus, cur inimico filiã nuptui dediſſet, reſpondit, Οὐκ εἶχον γὰρ αὐτῷ δοῦναι χεῖρον. id eſt, nihil illi dare poteram deterius. Autor idem Antonius eiuſdẽ li. ca. 34. Nec tandem voluĩ prætermittere nō inelegans Epigramma hominis Latini, & noſtræ tempeſtatis, quo planè demōſtrat, mulieres ſemper malas eſſe:

Vxor, amice, tibi eſt ſemper mala: cùm malè tractas,
Fit peior: ſed fit peſſima, quando bene.
Sed bona ſi moriatur, erit: melior tamen, id te
Si faciat viuo: at optima, ſi propere.

Vides ergo, quàm malè audiat apud antiquos ſcriptores mulierũ genus. Quæ quidem, & hodiernis temporibus ſtrenuè dãt operam, ne ſcriptores ipſi vaniloqui fuiſſe videant. Ex quibus multa tranſcripſit, neſcio qs Carolus Degraſſalius Carcaſſonenſis lib. 1. Regalium Franciæ, char. 245. *Furtum ex hoc libro.*

Et quia forſitan non erit ſatis quibuſdã hæc dixiſſe in genere, niſi & ipſa ſpeciatim comprobemus, propter ea, quæ in ſimilibus habentur in l. ſi quis in principio teſtamenti, in verbo ſpecialiter. ff. de lega. 3. & l. 1. §. defenſionẽ. & ibi Bar. C. de admini. tuto. & in l. 1. C. de præd. curi. li. 10. in illis verbis, omnes cauſas ſigillatim, quibus ſtrangulant, exponat. & in §. ſi verò expreſſim, & ibi Ang. in authen. de hæredi. & Falci. & in cle. conſtitutionem. de elect. & glo. in c. inquiſitionis. de hære. & in clem. 1. in verbo, ſpecialiter, de iud. & Bar. in conſ. 65. Petrus Nicole vbi dicit, nō ſufficere allegare in genere fraudem, aut ſimulationẽ in contractu interueniſſe, niſi ſpecies fraudis, aut ſimulationis allegetur, & probetur. Quę ſequitur Paul. Caſt. in l. iuris gentium. §. pactorum ff. de pact. & idem voluit Bal. in l. ab Anaſtaſio. col. vlt. C. mand. Et quod voluit Bar. in l. 1. ff. de vulgar. & pup. & Bal. in rubri. C. ad leg. Falci. & quod dicimus non ſufficere opponere contra teſtes, niſi opponatur ſpecialiter, vt eſt tex. in ca. præſentium. §. teſtes. de teſti. li. 6. & ita voluit Bart. in l. 1. in fi. C. de teſti. & ibi etiam Bald. in 2. quæſt. vbi & omnes fermè ſequũtur. & idẽ Bal. in l. ſi quis teſtibus. ad fin. C. eod. titu. & Rom. conſi. 209. in caſu propoſitæ conſultationis. col. 1. & Philip. Deci. in ca. deniq́. in 2. notat. in fi. de excep. cum multis ſimilibus latè collectis per Iaſ. in l. Titiæ textores. in princ. de lega. 1. 24 *Crimen, fraus, dolus ſpecialiter ſunt opponenda.*

Ideò, vt oĩbus ſatisfaciam, ad ſpecies ũitiorum deſcendamus. Scriptores Eccleſiaſtici 25

τλω. Id est, ne qd beneficij colloces, neq; in senes, neque in mulierē, neq; in puerum, neque in canem cuiuspiam, neque in garrulu remigem. scilicet quod perire omnino videatur, quod in istos insumitur. Quod & hinc satis probatur, quod mulieres maxime impudentes sunt, vt ostendemus infra nu. 178. inc. denique, vt redeamus. Ingratitudinis autem potissimùm impudētia comes est, Xenophōti li. 2. Pædiæ Cyri, ἐπεὶ δὲ καὶ δοκοῦ μάλιστα τῇ ἀχαριστίᾳ ἕπεσθαι ἀναισχυντία.

29 Mulieres quoq; natura esse hypocritas, fucatas, suorumque vitiorum ac malorū dissimulatrices, contraque virtutum simulatrices fraudulentissimas, palàm etiam cōprobat Mimus ille non Senecæ quidem, vt vulgus existimat, sed Publij Syri, vt docti viri arbitrantur:

Fœminæ hypocritæ.

Apertè cùm est mala mulier, tum demum est bona.

Cui suffragatur illud Plauti in Trinūmo de muliere loquentis:

Nota res mala optuma est.

Ex quo & illud Ouidij li. 1. de Arte amādi:

Vir malè dissimulat, tectiùs illa cupit.

Hincq; Aristophanes in Cerealibus ex Euripide, mulieres vocat μυχοτρόπους, id est, tectorum siue abditorum morum. Hucque spectat illud ipsius Euripidis in Hippolyto coronato:

Μισῶ γυναῖκας ἐκ πασῶν δὲ σε πλέον,

Ἥ τις πονηρὰ τἀ ἔργ' ἔχουσα, εὖ λέγεις.

Odi mulieres, te verò præcipuè,

Quæ cùm malè egeris, blandè loqueris,

Quasi scilicet, aliud loquātur, aliud faciāt: & quod malè egerint, verbis adumbrare, ac velut robuclare, atq; obnubilare conentur. Quibus concinit, quod idē Euripides (vt suprà diximus) vocat mulieres κίβδηλον κακόν, id est, fucatū malum. Et quod Socrates dicit apud Antonium Monachum Melissæ li. 2. c. 24. ὅταν ποθεῖν σε καὶ στέργειν λέγῃ γυνή, φοβοῦ παρὰ τὰς πλεῖον ἂν λέγῃ κακά. Cùm te appetere atque amare se dicit mulier, ab ea magis tibi metuēdū est, q̄ cùm maledicit. Et ad stipulatur itē ex in l. 2. C. de dona. inter vi. & vxo. vocās mulierū ficta adulationes.

30 Et quoniam superstitio est pximè accedit ad hypocrisim: (vnde & Socrates apud Stobæum Serm. 20. eā dicit morigerā esse superbiæ, tanquā parenti, ἡ δεισιδαιμονία, καθάπερ πατρί, τῷ τύφῳ πείθεται) videmus quoq; mulieres insigniter esse superstitiosas. Idque Plutarch' in libro de Euthymia, id est, trāquillitate animi, inter muliebris animi ægritudines præcipuas superstitionē reponit. Strabo quoque Geographiæ lib. 1. huc respiciens, No turbæ (ait) fœminarum Philosophiæ rationes induci possunt, nec ad religionem sanctitatēq;, ac fidē facilè inuitari, verū numinū timore opus est. Id aūt non sine fabularum ac miraculorū figmētis agit. Præsertim vero anus huic superstitioni sunt deditæ. quod vel ex hoc apparet quod Cicero pro domo sua anilem superstitionem vocat. Et hinc quoq; magicis artibus sunt ipsæ mulieres deditæ. nā & has familiares fœminarū artes appellat Apuleius libro 9. Asini aurei.

Superstitio comes hypocrisis. Mulieres superstitiosæ. Artibus magicis dedita.

31 Ex quo fonte videmus fœminas promptiores esse, & pcliuiores ad recipiēdas nouas dānatasq; religiones, q̄ & ipsæ superstitionū sunt veluti germanæ sorores. Vixq; reperias hæresim quāpiā aut introductā, aut protectā, sine fœminarū ope, & opera. De qua re satis erit proferre Diui Hieronymi testimoniū ad Ctesiphōtem p̄ Pelagianos: Simon (inqt) Magus hrsim pdidit Helenę meretricis (quā tñ Diuus Augustinus Selenen vocat, in Catalo. Hæreseō in prin.) adiutus auxilio. Nicolaus Antiocheu' omniū immunditiarū repertor, aut (vt fortè legendū est) reparator, choros duxit fœmineos. Marcio Romā p̄misit mulierē, q̄ decipiendos sibi animos ppararet. Apelles Philomenā suarū comitē habuit doctrinarū. Montanus immūdi spiritus pdicator, multas ecclesias per Priscā, & Maximillā nobiles, & opulētas fœminas, primū auro corrupit, deinde hrsi polluit. Arrhius, vt orbē deciperet, sororē principis añ decepit. Donatus p Africā, vt infelices quosq; fœtentibus pollueret aqs, Lucillæ opibus adiutus est. In Hispania Agape Elpidiū, mulier virū, cæcū cæca duxit in foueā, successorēq; sui Priscilianū habuit, Zoroastris Magi studiosissimū, & ex Mago epm, cui iūcta Galla nō gente, sed noīe, germanā huc illucq; currentē, alterius, & vicinæ hęreseos reliqt hrdē. Hæc ille. Isychi' aūt ille Grægorij Nazanzeni discipulus, lib. 5. Cōmentariorū in Leuiticū, scribit in sacris literis, q̄cūq; cultui idolorū impenduntur, figurā mulieris insinuasse. Hucq; refert, qđ scribitur Leuitici 15. de muliere, q̄ patitur fluxū sanguinis, & qđ idē traditur Matthæi 5. de ea muliere, q̄ & ipsa fluxū sanguinis diutissimè passa fuit, & in medicos oēm suā substantiā impēdit. Quibus & illud addere potes, superbiā matrē oīum hrticorū dici à D. Augustino in eo lib. quē edidit p̄ epistolā Manichæi, quā vocat Fūdā, c. 6. vt min' mirū videri dēat, si mulieres nā supbæ facilè labantur in hrses.

Fœminæ ad nouas religiones promptæ.

Hieronymi locus.

Superbia hæreticorum mater.

32 Sed vt redeamus ad simulationem, dissimulationemque, germanas hypocrisis sorores, cum hæ species sint proditionis, & insidiarū: sunt & mulieres in hæc facinora propensissimæ. De insidijs satis suprà diximus ad finē præcedentis legis cōnubialis. Proditrices autem eas peculiari epitheto προδότιδας vocat Aristophanes ἐν Θεσμοφοριαζού-

Fœminæ simulatrices. Proditrices.

μυλυδοπιε, in ea sententia, quam citabimus infrà, cum de mulierum bibacitate, & temulentia loquemur, scilicet nu. 201. incis. quod autem sint.

33 *Faemina loquaces.* Sunt & inter superbię species, Loquacitas, Curiositas, Ambitio, Inanis gloria, Iactantia, Pertinacia, Contentio, Libertatis amor, Impatientia, quibus etiamnum mulieres addictas, mancipatasque nemo nõ videt, qui vel horulã enim cũ illis versatus fuerit, vt iam testimonium nõ exigat. Sed si quis fortè desyderet de loquacitate, dicemus postea abundantissimè in 12. Lege cõnubiali, nu. 9. inc. quis ergo, & multis seq.

34 *Faeminę curiosę.* Ex quo & curiositatem mulierum satis probatam putabit, qui intelliget huiusmodi vitia, videlicet loquacitatem, & curiositatem inter se quoque germanas esse, ac veluti quadam cognatione coniunctas, si credimus Horatio canenti,

Percunctatorem fugito: nam garrulus idem est:

Curiositas quid sit. Nam & Plutarchus in lib. cui titulus est, de vitanda curiositate, Est (inquit) curiositas paralysis, ac tabes, renũdatioque rerũ efferendarum. Itaque id fieri, vt multa cognoscendi studium, comitetur garrulitatis vitium. Et Paulus 1. Timotheum 5. has in mulieribus iungit, cum dicit verbosæ, ac curiosæ, loquentes q̃ non oportet. Quẽ locum enarrans Chrysostomus, asserit curiositatem impudentiæ singularis potissimum esse argumentum. Postea autem in luxuria ostẽdemus mulieres esse admodũ ac præ maribus impudentes. Ex quo etiã illud consentaneum est, eas esse non modicum curiosas. Cui etiam adstipulatur, qđ ipse Plutarchus in eodem libro de curiositate scribit Adulterium esse curiositatẽ alienæ voluptatis.

35 *Eua quoque* Porro huius muliebris curiositas exemplum memorabile nobis reliquit Dyna Iacob ac Lyæ filia, Genes. c. 34. Sed multò memorabilius, atq; perniciosius Eua illa prima parens, quã curiositas ipsa, vt multis placet, cõ duxit, vt præceptũ Dei O. M. transgrederetur, Gen 3. c. Et ut de ethnicis historijs aliquid etiã depromamus, Io Inachi Argiuorum regis filia, cum nimia curiositate iuisset cum alijs multis fœminis speculatum naues Phœnicum mercimoniis onustas, quinto quàm appulissent die ipsa Io rapta ab illis fuit, & in Aegyptum delata. *Io item.* De quo Herodotus statim circa initia libr. 1. Musarum. Ad hanc quoque mulierum curiositatem allud illud Theocriti in Syracusijs.

Πάντα γυναῖκες ἴσαντι, καὶ ὡς Ζεὺς ἠγάγεθ' Ἥραν.

Id ad uerbum:

Omnia mulieres norunt, & quo Iupiter duxit Iunonem.

Ita autem vertit Erasmus:

Nouit fœmineum genus omnia, nouit & illud
Iunonem quo pacto duxit Iuppiter olim.

Nam hæc, & similia dici solebant incuriosos, omnia inuestigare solitos. Plautus Trinummo:

Sciunt id, qđ in aurem Rex dixerit reginæ: sciunt, q; Iuno fabulata sit cum Ioue. &c.

Adeo autem ambitiosæ sunt, & dominationis, imperiique cupidæ, vt nec propriis quidem liberis parcant, modo imperent. Cùm Polydectes Lycurgi frater natu grandior, Spartanorum Rex decessisset, relicta vxore prægnante, Lycurgus illius frater, qui id ignorabat, regnare cępit: sed postea quã rescivit, regnũ declarauit esse pueri, si mas foret. At mulier clanculum Lycurgũ accersit, verbaque de puero perdendo, quo illi Spartæ imperanti nuberet, facit: id tamen nõ admisit Lycurgus. sed cautè ac prudenter ꝓuidit, ne id fieret. Autor Plutarchus in Lycurgo. Vt iam quis non miretur, si Seuerus Cecinna apud Tacitũ libr. 3. pronuntiauit, ambitiosum esse, atq; potestatis auidum genus mulierũ: quod & nos alibi retulimus. Liuius lib. 4. secundi belli Punici tradit, quod cum Hiero Syracusanus infectis morib. Hierony sui nepotis, & successoris in regno, voluisset liberas Syracusas relinquere ne sub dominatu puerili per ludrium bonis artibus partum formatumq; regnũ interiret: huic cõsilio summa ope obstitere filiæ nomẽ regiũ penes puerũ futurũ rate, regimen rerũ oĩum penes se, virosq; suos Andromodorum, & Zoilũ. Plutarchus aũt, illo lib. de Trãquillitate animi, scribit ambitionem plerunq; Gynæceum mulierum irrepere. 36 *Faminę ambitiosę. Lycurgus.*

Et idem quoq; de inani gloria dic ipse Plutarchus in eodẽ loco, Sed & de ea priuatim loquens Diuus Chrysostomus, Vanè (ait) gloriosum omne genus hominũ est, vt ita dicã, maximè aũt muliebre. Ibi enim logẽ de vana, & inani gloria, vt ex pcedentib. intelligi facilè potest. Sed & idẽ alibi, videlicet in Epistolã Pauli ad Ephesios, Homilia 13. Habent (inquit) mulieres in se quoddam vanæ glorię studium. 37 *Faeminę inanę gloriæ studiosę.*

Iactãtiã aũt mulierũ qs ignorat? cũ & iã à multis seculis cesserit ꝓuerbiũ, σαυτὴν ἐπαινεῖς, ὥσπερ Ἀστυδάμας, γυνή. id est, Teipsam laudas, pinde ac Astydamas, mulier. Est. n. mulierib. peculiare ac genuinũ, sese impẽdio atq; incessanter laudare, iactareq; : ex quo id adagiũ ortũ scribit Eustathius interpres Homeri, cuius ẽt meminit Zenodotus in Prouerbiorũ collectaneis. Quanquam sunt qui id alio referant. 38 *Faemina iactabunda. Prouerbiũ.*

Nec minus nota est mulierũ pertinacia, iis potissimum qui vxores experti sunt, qb. sunt eius rei domestica quotidianaq; 39 *Faemina pertinaces.*

propè

propè exempla: ut non tam opus sit Pogij historiam recensere, de muliere, quę cùm uirum aliquando pediculosum vocasset, nec quibuscunque verberibus, vt eam cõtumeliã retractaret adduci potuisset, quoniam quò magis cædebatur, eò vocalius pertinaciusque pediculosum vocaret: vir tandem verberando lassus vxorem in puteum demisit, immersurum, suffocaturũque se illam minitans, nisi huiusmodi verbis abstineret. At illa instantius perstabat, ēt ad mentum vsq; immersa. Cuius rei indignitate motus vir, in puteum illam adusque verticem coniecit. Verùm illa cùm loqui non posset, aqua præpediente, manib. supra caput sublatis, vngulisque vtriusq; pollicis inuicem coniunctis, tanquam pediculos interimeret, quod verbis non poterat, signo gestuq; pediculos marito obiiciebat. Tanta est mulierum partinacia, vt mori malint, quàm ex sententia decedere. Vt non admodum mirandum sit, si Iustinus lib. 20. contumaces fęminarum aĩos esse scripsĩt. Quo etiam spectat illud Euripidis in Oedipo, apud Stobæum Serm. 71.

Contumaces animi mulierum.

Ἄλλων δὲ πάντων δυσμαχώτατον γυνή.

Aliarum porrò rerum omnium inexpugnabilissima est mulier.

Cui consentiens Aristophanes in Lysistrata:

Οὐδέν ἐστι θηρίον γυναικὸς ἀμαχώτερον.

Nulla est fera muliere inexpugnabilior.

Id quod ad robur pertinere nõ potest: quãdoquidem mulieri non tantũ robur inest ut uiro, sed ad pretinaciam illam mulierũ vere inexpugnabilem.

40 De contentione autem mulierum, habemus Homeri testimonium, qui in contentionis cuiuspiam maximæ propriam imaginem ac similitudinem mulieres ꝑtulit in medium lib. 20. Iliados:

Feminę contentiosę.

Ἀλλὰ τίν ἔριδας καὶ νείκεα νῶϊν ἀνάγκη
Νεικεῖν ἀλλήλοισιν ἐναντίον, ὥς τε γυναῖκας,
Αἵ τε χολωσάμεναι ἔριδος πέρι θυμοβόροιο
Νεικεῦσ' ἀλλήλῃσι μέσην ἐς ἄγυιαν ἰοῦσαι
Πόλλ' ἐτεά τε, καὶ οὐκί. χόλος δέ τε καὶ τὰ κελεύει.

Id est, ad verbum:

Sed cur lites ac contentiones nobis necessitas
Contendere nobis contrà, sicuti mulieres,
Quæ iratæ ira ualde animi voratrice
Contendunt inuicem, mediam in uiam euntes.
Multa veraque, & non. Ira autem & hæc dicere iubet.

Nec absimiliter Quint⁹ Cincinnat⁹ apud Liuium lib. 3. Sedemus (inquit) desides domi mulierum ritu altercantes inter nos. Sed & huc referri potest illud Terent. in Eunucho, à nobis alio in loco citatum.

Noui ingenium mulierum,
Nolunt, vbi uelis: ubi non velis, cupiunt vltrò.

41 Porro nulla penè alia re magis gaudent mulieres, quàm libertate, & vt grauiter ꝓnũtiauit Porcius ille Cato Cẽsorius apud Liuium lib. 34. Omnĩum rerum libertatẽ imò licentiam (si vera dicere volumus) desiderãt. Quod & è nostris vsurpauit Lucas Pen. in l. 1. co. 1. in fi. C. de mulie. & in quo loco, libr. 10. Sed & Diuus Chrysostomus in 3. lib. de Sacerdotio, asserit viduas tum paupertatis, tum ætatis, tum sexus nomine immodicam sibi libertatem vsurpare.

Feminę libertatis cupidę.

42 Impatientissimas quoque omniũ rerũ esse fęminas vel suapte natura, docet Seruius Honoratus, qui interpretans illud Virgilij lib. 9. Aeneidos,

Feminę impatientissimę.

Euolat infelix, & fœmineo vlulatu
Scissa comam muros amens, atque agmina cursu
Prima petit.

Exponit illud fęmineo, id est, impatienti, in id quoque referens illud eiusdem Virgilij lib. 11. Aeneidos,

Fœmineo prędę, & spoliorum ardebat amore.

43 Quod ad Auaritiam verò, quæ in secundum locum adsciscitur, pertinet, nemo vnq̃ non exploratissimũ habuit huic malo mulieres esse, veluti sexus vitio, deditissimas. Mulierum genus, ait Cicero lib. 1. de Inuẽtione, auarum. Accursius aũt auarissimum dicit, quasi nõ satis esset dicere auarum: idque non semel, sed sæpius, videlicet in l. Nesennius. in verbo, ex contrario. ff de nego. gestis. & in l. sed si ego. in gl. vlt. ff. ad S.C. Vellei. & in gl. vlt. C. eo. tit. & in l. quæ dotis. in gl. 1. in prin. & ibi Bart. in 1. oppo. ff. sol. mat. & in l. 2. in uerbo, ætatis. C. de his q ven. æta. impe. & in l. si à sponso C. de dona. ante nup. vbi Cyn. solus oĩum reclamat. Bal. vero cũ gl. sentiens, dicit, vice miraculi hẽri, cùm mulier donat. Et ipsum Accursium secutus Bar. consi. 124. pũctus qõnis talis est, Dña P. & cõsi. 127. qdã fratres, antè fin. & in disputa. incip. mulier hẽns amplũ matrimoniũ. col. 2. versi. qnto probo. & Bal. aut, qđ magis puto, alius inter consi. illius consi. 366. ad euidentiã. col. 2. lib. 2. & ipse Bal. consi. 263. factum sic proponitur, Domina Bartholina. col. vlt. li. 3. Pe. Anc. in ciidemnitatibus. in prin. in 4. nof. de elect. lib. 6. & consi. 339. pro maiori intelligentia: col. 3. ver. 3. quia simile est, & consi. 434. ex narratis. col. 2. Ro. in l. vlt. col. 10. ver. nec obstat. l. Titia. C. de pact. & consi. 102. super eo quod primo quæritur, ad fi. Pau. Cast. consi. 385. siue dicamus, co. 2. lib. 1. & cõsi. 377. ad primũ vř dicendũ, col. vlt. lib. 2. & Fulg. cõs. 79. quidã nomine Pritinus. col. vlt. & inter consi. Fran. Curtii senioris, consi. 34. tenor consuetudinis. li. 4. Alexan. consi. 42. super præmissa. colu. 1. li. 1. Corne. consi. 282. circa primum. colu-

Mulierem donare, vice miraculi est.

4.in litera o,li.1.& consi.139.ad euidentiã col.pe.li.4.Bened.Cap. consili.81.punctus domina Blesia.col.vlt.Soci.cõsi. 214.in cã vertente.col.7.versic. secunda præsumptio ne,lib 4.vbi & hoc dicit,monstrosum esse mulierem velle donare. & Cardi. Alex. in §,fœmina.ritu.per quos fiat inuest. & Doctores ubique.

44 *De eadẽ re.* Quibus succinit text.in d.l. sed si ego.in fi.& in d.l.si à sponso.vbi scribitur, raro accidere,vt mulier donet. & in l. si stipulata. ff.de dona.inter vir.& vxor.vbi item traditur; contra sexus naturam esse, ut mulier largiatur.& in §.quoniam.& ibi gl.in verbo,maximè.in authen.de nup.Et quod ab Anto.proditum est,consi.45.domina Orabilis.col.1.liberalitatem repugnare naturæ mulierum,easque præsumi seductas atque circumuentas, si quicquam largiant. quod & sequitur Soci.consi.10.in facto p̃supponitur.col.4.versi.confirmatur.lib.3. Et Fran.Purpu.in l.cum quid.col.18.versi. secũdò limitetis.ff.si cer.pe.Licet(ait)multæ sint coniecturæ donationis, illic à Bart. & alijs descriptæ,tñ non procedũt in muliere,quæ suapte natura auara est, nec facilè donat quæ præsumptio tollit alias coniecturas,per l.diuus.ff.de in int.resti. & idẽ ante eũ voluit Barb.consi. 16. clementissimi col.vlt.lib.1.& Steph. Bertran. consili. 141.Christi,&c.viso casu.in 1.dubio.lib.1. Et hac fortassis ratione sancitũ est nostris legibus,satius esse magistratus Romanos in suas prouincias proficisci sine vxoribus. l. obseruare.§.proficisci. ff. de offi. proconsu. ne videlicet vxores ipsæ sua immodica rapacitate,& auaritia prouinciales dispoliẽt. Cuius tamen rei originem si quis scire desideret,legat Cornelium Tacitum lib.3.

Cur Ro. magistratus in suas prouincias sine vxoribus proficisci iubentur.

45 *De eadẽ re.* Nec hinc abhorret,quod apud Platonẽ lib.1 de Republica monet Socrates,ne victores mortuos spolient, præter arma. Nã cogitationis(inquit)auaræ, muliebris, ac vilis esse videt,cadauer expoliare. Ex quo & illud Virgilij suprà à nobis relatum lib. 11.Aeneidos,

Fœmineo prædæ & spoliorum ardebat amore.

Aristoteles quoque Stagiritanus,qui arcana naturæ reserauit, exq; eius promptuarijs rerum causas deprompsit, scribit, auaritiam in senibus, sexusque fœmineo peculiariter & domesticè debacchari,& inualescere,eiusque rei rationem reddit.Sed & Seneca lib.2 Declamationũ,Muliebriũ (ait) vitiorum fundamentum auaritia est. Diuus quoque Basilius in diuites auaros, sermone 2.Nullus(inquit)concupiscentię muliebri satis thesaurus, non si fluminib. fluxerit. Alter Diuus Augustinus de Sermone Domini in monte,tradit. fœminas viris pecuniarum esse auidiores.

46 *De eadẽ re.* Donatus doctissimus Terẽtij interpres, illud ipsius Terentij in Eunucho, Accede ad ignem hunc,ad auaritiam mulierum, præsertim meretricum, refert, quæ auidę sunt & auaræ, vt ignis alimentorum. Et quanquam scio,ignem nõ ineptè ad auaritiam referri posse, cùm & is veluti peculiari eptheto Auarus dicatur à Propertio, lib.2.Elegia 29.

Et quæcunque erat in numero Romana puella

Occidit:has omnes ignis auarus habet.

Et Auidus,Ouidio lib.2.Metamorpho.

Saucius hirsutis auidum de crinibus ignem Excutit.

Iterũq; in epistola Phædræ ad Hippolytũ:

Adsit,& vt nostras auido fouet igne medullas,

Figat sic animos in mea vota tuos.

Tñ nõ mihi persuadere possum,Terentiũ ad auaritiã respexisse,sed ad libidinẽ, cùm mox verbis illis,Accede ad ignẽ hunc, ea subiiciat,Iã calesces plus satis. Sed vt redeamus,Artemidorus Daldianus de Somniorum interpretatione,lib.4.c.5.tradit feminas, uti ornatus,ita & diuitiarũ esse admo studiosas:ut & nos alibi dixim⁹.Nec ĩ ea re desunt recentiorum scriptorum testimonia.Mantuanus enim Ecloga 4 mores mulierum graphicè describens ita habet:

Improba,auara,rapax.

Faustus quoq; Foroliuiẽsis in lib.Elegiarũ,

Fœmina si nescis,solos petit improba nummos,

Fœmina per cunctum surgit auara nefas.

47 *Mulieres fraudulētę, fallaces,dolosæ.* Hinc fit,vt inter cæteras auaritiæ filias Diuus Gregorius,& qui eum sequũtur recentiores Theologi,fraudẽ,fallaciam,perfidiam,periuriũ reponun. addit Isidorus, & mendacium.Ideo mulieres,quas huiusmodi filiarum parenti auaritiæ obnoxias esse iam liquet,ipsas quoque filias,ne à matre descîuisse videantur,miro complectũtur amore,ac ne latum quidem vnguẽ ab eis discedunt.Nam,vt de primis prius loquamur,Quis nescit fœminas dolos,decipulas,fraudes fallacias suo veluti iure sibi vendicare?Quas ideo Apuleius lib. 9. Metamor.appellat familiares fęminarũ artes. Refert Iosephus in lib.Antiquitatum 5. c. 17.cum Samsonis vxor Philisthæis reserasset ænigma illud de Leone & apũ mellificatione.quod illis Sanson proposuerat interpretandũ,exclamasse Samsonẽ, Nihil est dolosius fœmina.Propertius libr. 2. ad amicam,ita in hanc sententiam scribit:

Sed vobis facile est verba,& componere fraudes,

Hoc vnum didicit fœmina semper opus.

Et Ouidius lib.2.de Remedio amoris: 48

At tu nec voces(quid enim fallacius illis?)

Crede,nec ęternos pondus habere Deos.

Plautus in Milite,inter mores mulierum perfidiam reponit,& fraudulentiam.Seneca

ca quoque in Agamemnone:

Tecum ipsa nunc euolue fœmineos dolos.

Et in Octauia:

Mulier, dedit natura cui pronum malo
Animum, ad nocendum pectus instruit dolis.

Et in Hippolyto:

Instruitur omnis fraude fœminea dolus.

Quam sententiam citat è nostris Barb. in repe.l.cùm acutissimi.col.52 uersi. tu pon dera.C.de fideicom.& consi.54.illud afferam in medium,col.9. versic. venio nunc ad uxorem lib.1.& iterum consi.8.illud afferam in medium,col.5.lib.4. & inter cōs. Fran.Cur.senioris,consi.67.sapienter optimus.col.4.

48 Alter Poeta, sed Græcus, Euripides in Danae,apud Stobæum Serm.71 *De eadē re.*

Ἦν γάρ τις αἶνος, ὡς γυναιξὶ μὲν τέχναι
Μέλλουσι λόγχῃ δ' ἄνδρες εὐστοχώτεροι.
Εἰ γὰρ δόλοισιν ἦν τὸ νικητήριον,
Ἡμεῖς ἂν ἀνδρῶν εἴχομεν τυραννίδα.
Sic enim dici solet, mulieribus artes
Curæ esse, viros autem iaculandi peritiores.
Nam si dolis victoriam nancisci liceret,
Nos sanè viris imperaremus.

Et in Andromache:

Πολλὰς ἂν εὕροις μηχανάς, γυνὴ γὰρ εἶ.
Multas inuenire queas fraudes, mulier enim es.

Idem in Hippolyto ita facit loquentē mulierem quampiam.

Ἦ τἄρ' ἂν ὀψέ γ' ἄνδρες ἐξεύροιεν ἄν,
Εἰ μὴ γυναῖκες μηχανὰς εὑρήσομεν.
Profectò vtique viri serò inuenirent,
Nisi mulieres fraudes inueniremus.

Et in Iphigeniā in Tauris:

Δειναὶ γὰρ αἱ γυναῖκες εὑρίσκειν τέχνας.
Ingeniosæ enim mulieres ad inueniendum fraudes.

Alter Poeta Græcus Aristophanes, in Comœdia, cui titulus est, ἐκκλησιάζουσαι, id est, Concionantes, de ipsis fœminis loquens:

Αὗται γάρ εἰσιν ἐξαπατᾶν εἰθισμέναι.
Ipsę enim sunt decipere consuetæ.

49 Aeschines Socraticus, Poeta Satyricus, Ionicas omnes fœmina vocabat κερδαλέας, id est, vulpinas, siue fraudulentas, vt vulpes Codrus & Orator, & Poeta Latinus inter recētiores festiuissimus, hoc nobis epigrāma reliquit:

Sydera non tot habet cœlum, nec flumina pisces,
Quot scelerata gerit fœmina mente dolos.

Et alter eiusdem temporis Poeta Faustus in distichis:

Cuncta sub astrigero regnantia crimina cœlo
Nutrit in æternos fœmina nata dolos.

Ex rerum autem naturæ scriptoribus, Auicēna in ipso statim ingressu libri noni de Animalibus, c.1.& ex eius autoritate Albertus Magnus, lib.eiusdem tit.8.c.1.rescripsere fœminas esse fraudulētas, fraudisq; capaces magis. q̄ masculos. Solomon autē Prou.5. Ne intēderis(ait)fallaciæ mulieris.

Propterea non abs re scribit Hesiodus in eo opere. cui est titulus, Opera & dies: 50 *Mulieribus nō fidendū.*

Ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ' ὅγε φιλήτῃσι.

Id est,

Qui mulieri confidit, confidit & is deceptoribus.

Ideo & Euripides in Supplicibus:

-Πιστεύειν δὲ χρὴ
Γυναικὶ μηδέν', ὅστις εὖ φρονεῖ βροτῶν.
-Credere autem debet
Mulieri nunquam, quisquis bene sapit mortalium.

Alibi enim ipse Hesiodus scribit, Frondibus hærere, qui confidit mulieri. Tibullus quoque Elegiacorum Poetarum facile princeps:

At crudele genus, nec fidum fœmina nomen.

Hinc Græcus est Menandri versiculus:

Ἐν γὰρ γυναιξὶ πίστιν οὐκ ἔστ' ἰδεῖν. Id est,
In fœminis fidem videre non est.

Et alter eiusdem,

Ἔργον γυναικὸς ἐκ λόγου πίστιν λαβεῖν.
Difficile, mulieris ex sermone fidem accipere.

Sed & ille:

Γυναικὶ μὴ πίστευε τὸν σ' αὐτοῦ βίον.
Mulier ne crede tui ipsius uitam.

Cui accedit illud Ecclesiastici 33.
Mulieri ne des potestatē sup te in vita tua.

Alius quoque ipsius Menandri:

Ὡς ἔστ' ἄπιστον ἡ γυναικεία φύσις. Id est:
Quam est infida muliebris natura.

Ille autem apud Diogenianū:

Γυναικὶ μὴ πίστευε, μηδ' ἂν ἀποθάνῃ.
Ne fidem habeas nec emorienti fœminæ.

Et Pylades apud Euripidem in Oreste:

Σῖγά νυν, ὡς γυναιξὶ πιστὸν οὐ βραχύ.

Id est, ad uerbum:

Tace modò, nam mulieribus fido parum.

Et idem autor in Iphigenia in Tauris:

Ὁρᾶτ', ἄπιστον ὡς γυναικεῖον γένος.
Videte, vt perfidum muliebre genus.

Iosephus itē lib.Antiqtatū 17.c.vlt. refert, Alexā. Herodis filiū iā defunctū Glapyræ vxori suæ ī somnis apparuisse, illiq; hmōi puerbiū obiecisse, Fidē mulierib. nō hēndā. Sed & apud Saxonē cognomēto Grāmaticū lib.7.historiæ Danicæ Signe fœmina dubitat an vllus sit apud fœminā fidei locus. Ait enim: *Prouerbiū.*

Nullum puto notum futurum certius,
Si quid fœminea uox fidei gerit.

Itaq; nescio an uerū dixerit Accursius ī l.vbi.ff.de edē.q̄ dolus nō p̄sumit, ac ne lata qdē culpa in muliere.q̄ gl.tñ sequuntur oēs Doct.ibi.& Bal.in l.vl.in prin. in 3 q. C.de iure delib.& in l.p̄cib.col.5.ver.qd ergo si petijt.C.de impub.& alijs subst. vbi p̄ eā dicit, q̄ in muliere nō p̄sumitur dolus, sed potius bona fides:qa naturalis ratio, & sexus imbecillitas hanc opinionem, siue coniecturam inducit.& idē Bald. in l.qui- 51 *Dolus an in mulierib. p̄sumatur, & quomodo.*

cunque.col.4,versi.& in summa.C.de ser. fugi.ubi per eam dicit, quod si statutum punit dolum præsumptum, mitius agitur cum fœmina. Dicit tamen, quòd si statutum punit abusionem, punitur sicut masculus: qa in fœmina semper est abusio maior. Et rursus idem Bal. in l.oïa.§.item solēt ff.de offi.præfecti vrb.in 1.lect.& in c.cùm contingat.in 9.membro, extra de iureiur. & Franc.Arc.in l.quòd vxor.circa mediū. ff.de acquiren.poss. Philip. Decius consil. 203.ut uera resolutio.colu.2. Cui concinit & quod dicit idē Bald.in rub. C.de rerum permu.simplicitatem præsumi in muliere:& in l.cùm allegas.col.2.versicu.sed hic dubitatur.C.de usur.quòd in mulieribus non præsumitur fraudis consilium,p glo. ibi.quæ illud dicit de ignorantibus ius. Ex quo potes intelligere, hoc tantum procedere, cùm quęritur, an quicquam sit factū in fraudem legum. Nam cum mulier leges ignoret, non pt videri fecisse in fraudē earum, nisi alia suadeant. In cæteris vero crediderim plus fraudis, dolive inesse mulieribus, quàm masculis, ut ex ijs constat, q̄ diximus. Et huic nostræ sententiæ succinit Statius, qui dolos fœmineos peculiari epitheto appellat lib. 1. Achilleidos:

Quò rapis ingenitem magni Chironis alumnum,
Fœmineis, Nerei, dolis,-

52 Nec minus perspicuū est, quod de mēdacio, & periurio dixim⁹. Aristoteles testis est, & eius simia Auicenna. vterque lib. 9. Animalium, cap. 1. & Albertus libro 8. de Animalibus, c.item 1. mulieres suapte natura esse mēdaces, multò magis, quàm viros: Et hoc quoq; è nostris affirmat Barb. in d.consi.54.col.11.vers. capio nunc non mulierem, libr. 1. dicitque ex hoc, q̄ id qđ dicimus, standum esse dicto boni uiri, vt voluit gl. in l.Titio fundus. ff. de condit.& demonst.& alia quæ allegat, intelligendū est, certè in viris, non ēt in fœminis. Quib. etiam concinit, quod scribit Ouidius lib. Eleg.2. inuitans amicam, vt ad rura sua veniat:

Mulieres mendaces.

Verba puellarum folijs leuiora caducis,
Irrita aqua, vt uisum est, uentus, & aura ferunt.

Ideo Euripides in Hyppolyto:

Θησεῦ παραινῶ καὶ τὸ λῷστον φρονεῖν
Γυναικὶ πείθευ μηδὲ τ' ἀληθῆ κλύων.

Id est, ex versione Conrardi Gesneri:

Consilium tibi, Theseu, optimum do,
Mulieri ne credas, quamuis vera audiens.

Et Menander:

Οὐ πάνυ τι ὡς ἀληθὲς οὐδὲν ἂν λέγει γυνή.
Non admodum solet quicquam veri dicere mulier.

53 Quam rem quoque comprobat Aegyptiaca fabula. Mulier quæpiam cum filio iuxta Nili ripam ambulabat: ei crocodilus filium abstulit, redditurum se dicēs, si verum mulier diceret (sunt enim fermè mulieres venidicæ, & mendaciloquæ) tum illa negauit fore, ut uerum diceret, atque ob id æquum aiebat reddi, cùm vera dixisse. Authores Lucianus in Dialogo, cui titulū fecit, Vitarum venditiones, & Doxapater Aphthonij Græcus enarrator. Idq; nonnihil attigit Quintil.li.1.c.25.cùm de croco dilite loquitur. Antonius Codrus Vrseus, quem nuper citauimus, in eo sermone, quem de mendaci hominum uita lepidissimè, vt cætera conscripsit, vt mulieres etiā rusticas mendaces esse comprobaret, historiam narrat sane tam ridiculam, vt uel Heraclitum ridere compellat. Eam si quis scire cupiat, locum habet iam notum.

De eadē re.

54 De periurio autem satis constat ex eo, quod Sceledrus Plautinus, cum Philocomasium mulier, quod iurauerat, facere recusasset (ait) Muliebri fecisti fide. Et apud eundem Amphitryo:

Mulieres in iurādi eſ. temporices.

Mulier es, audacter iuras.

Et quod scribit Propertius lib.2.

Hoc perdidit miseras, hoc perdidit ante puellas.
Quicquid iurarunt, ventus & unda rapit.

In hanc sententiam Gręcorū est Senarius;

Τὸν γὰρ γυναικὸς ὅρκον εἰς οἶνον γράφω,

Id est:

Mulieris iusiurandum in uino scribo.

Quem ita quoque extulit Xenarchus in Pentathlo apud Athenæum lib. 10.

Ὅρκον δ' ἐγὼ γυναικὸς εἰς οἶνον γράφω.

Antiqui enim res prorsus irritas, futiles, euanidas in vino & aqua scriptas, scribendasve dicebant, quod planè insinuat ille Senarius:

Ἀνδρῶν δὲ φαύλων ὅρκον εἰς ὕδωρ γράφε,

Id est:

Hominum improborum inscribe iuramentum aquæ.

Et illud Catulli,

Mulier cupido quod dicit amanti,
In vento, & rapida scribere oportet aqua.

Huius autem moris, natura insiti fęminis plenè conscia lena Ouidiana, ita puellam monet, libr. primo Amorum, Eleg. 8.

Nec si quem fallas, tu periurare timeto.

Idem Naso, lib.3.eiusdem operis.

Scilicet æterni falsum iurare puellis
Dij quoque concedunt.-

Est & apud Græcos prouerbialis versus, quo significatur, nihil esse stultius mulierum iuramento: Prouerbiū.

Γυναικὸς ὀμνυούσης, γελᾷ οὐρανός. Id est:

Muliere iurante, ridet cælum.

Nec id muliebre vitium latuit Imperatorē nostrū, in auth. de nup.§.q̄ vero nunc seqt̄.ubi dicit, q̄ ī mulierib. oīno periuriū sit promptū. Ideoq; illic Iuliā Miscellā Legē abrogat, quę à mulierib. quoddā iuramen- 55

Mulieribus iusiurādum non esse exigendum.

mentum in eo casu exigebat. Sed & in eadē rem est tex. in auth. vt sine prohibit. mat. §. quia verò multam. vbi, quoniam compertum habebat Imperator, mulieres pene toties peierare, quoties iureiurando quicquam asserunt, aut pollicentur: ideò, ut perurij tollatur occasio, aliam quandam veterem constitutionem abrogat, quæ & à mulieribus quoque iusiurādum exigebat. Idq; optimo iure: quia cum est verisimilis præsumptio, aliquem peieraturum, nunq̄ est ei deferendum iuramentum etiam oneris, vt est tex. no. in c. clericos. extra de cohab. cleri. secundum Panor. in c. quęstioni & ibi etiam Philip. Francis. in fin. extra de appel.

56 Itaque cùm mulieres sint eiusmodi, nullaque res magis repugnet fidei, quàm mendacium, dolus, periurium, & cætera id genus: ideo nostri Iurisconsulti (siue iura Cæsarea respicias, siue Pontificia) non satis cōfisi de mulierum fide, minus eis credi uoluerunt, quàm maribus. Nam quamuis istis semper credatur, & quidem plenè, nisi aliud sit quippiam, quod eorum fidem aut minuat, aut etiam tollat: fœminis tamen plerunq; omnino non creditur, ob id duntaxat, quòd sunt fœminæ. Id quod videre licet ex eo primùm, quòd in testamento non admittuntur in testes. l. qui testamento. §. mulier. ff. de testa. & Insti. eod. tit. §. testes. vbi Accursius dicit huiusce rei rationem depromi ex l. vl. C. de fideicom. Nēpe propter suspicionem falsitatis, quasi minus sit fidei in fœmina, quàm in uiro ut etiam annotat ex ea glo. Card. Alex. in c. 1. §. & quia col. 11. versi. & pro hoc facit. tit. de his, qui feud. dare poss. Et vt scribit Antiphon apud Stobæum Serm. 25.

Mulieres in plerisque casib. nō sunt testes idoneæ.

Vt in testamento.

Ὁ δ' ἰδοὺς τὸν ὅρκον τῷ πονηρῷ, μαίνεται.
Τοὐναντίον γὰρ νῦν ποιοῦσιν οἱ θεοί.
Ἐὰν ἐπιορκήσῃ τις, αὐτὸς δ' ἴδιος
Ὁ δοὺς τὸν ὅρκον, ἐγένετ' ἐμβρόντητος,
Οἶμαι δικαίως ὅτι πεπίστευκέ τινι.
Qui exigit iusiurandum à scelerato, insanit.
E diuerso enim nunc faciunt Dij:
Nam si peierauit quis, ipse confestim
Qui exegit iusiurandum, fit attonitus.
Nimirum iustè, quoniam credidit peruerso.

Idq; ēt obtinet de Iure Canonico, vt latè per Alex. cons. 70. viso cōsilio, col. 5. ver. 57 venio ad illud. lib. 2. & iterū cōnsi. 84. viso themate. col. 2. eo. lib. 2. & quos mox subiiciemus. Nam sunt plurimi, qui dicunt id procedere etiam in legatis ad pias causas, & in his Specul. tit. de testa. §. 1. versi. itē q̄ est mulier. iūcto uer. seq. & Collec. in c. cū esses. de testa. Fed Senec. consil. 217. factum est tale, quidam nomine P. in fi. & Ro. qui unum hunc citat, in repe. auth. similiter, in

Etiam de iure canonico. At non in legatis quidē ad pias causas.

16. speciali vltimarum voluntatum. C. ad leg. falc. per tex. in c. relatum. ibi, testibus legitimis. extrà de testa. & aliis quibusdā rationibus Bened. Cap. consi. 75. punctus, Iacobus. col. 7. versi. ad idem. li. 3. Barb. in d. c. relatum. & consi. 58. clementissimi. co. antepen. lib. 1. & consi. 38. difficile est. col. 8. li. 3. & Soc. qui tamen dubitat, cōsi. 92. in cōs. domini Antonii, col. 2. versi: quinimo disputatur, lib. 3. Quam opinio. confirmat, quod tradit Bald. consi. 264. ad euidentiā. in fi. libr. 5. quòd licèt in testamentis sufficiāt duo testes, dēnt tn̄ esse omni exceptione maiores, ac ne leui quidē macula asper si. At mulieres non esse huiusmodi, tenent nonnulli, quos videbis infrà numero 73. incip. non temerè.

Sunt tamen & alij, qui contrarium tenuerūt, scilicet mulieres esse testes idoneas 58 in hisce testamentis ad pias causas, & ij quidem maiore numero, ne autoritate dicā, videlicet Bal. in l. 1. ante fi. in lec. & iterum in repe. col. 14. versi. ostenso de principalibus personis. C. de sacro. eccl. & consi. 196. licèt regulariter. lib. 5. & consil. 130 testamentum. eo. lib. 5. vbi tamen dicit, id esse dubium. Angelus consi. 233. in causa prædicta, col. 1. Petr. Anchar. in dicto c. cū esses. in 4. no. & ibi ēt Panor. col. 1. & iterum vl. de test. idē Pan. in d. c. relatū col. 1. extrà eo. tit. Pet. Belluga in Speculo principū. rub. 17. versi. videamus, co. pen. ubi tamen nutat. Paul. Cast. cōsi. 327. dubiū facit. lib. 1. & cons. 456. visis & examinatis. eo. li. 1. Alec. cōsi. 177. viso themate. col. 2. uersi. & licèt dominus. li. 2. & consi. 105. viso ac diligenter. col. 4. versi. secundò respondeo. lib. 4. & cōsi. 102. super primo. col. 2. versi. circa fin. li. 7. Corn. consi. 161. in hac cōsultatione. co. 1. lib. 1. & cōsi. 168. in pręsenti, col. 3. lib. 3. & cons. 215. uidetur prima facie. co. 3. uer. nec obstat, si dicatur. eo. li. 2. & Soc. si is est, sibi contrarius, in tract. fallentiarum, reg. 330. in 35. priuilegio. Lanfran. Oria. in repe. c. quoniā contra falsam. in verbo, testes versi. & primò quæritur. ibi, inter liberos, & ibi quoq; Fely. & Philip. Deci. extra, de probati. Calca. consi. 13. pro parte negatiua. col. 3. versi. vndecimò. qa mulier. Iason in l. hac consultissima. in prin. col. vl. C. de test. Fel. in c. quoniam. qd est 3. col. 3. versic. quid aūt id in testamento. & ibi ēt Philippus Dec. col. 2. versi. retenta cōi de testib. & idem Philip. Dec. in d. l. fœminę. char. 4. in paruis, versi. similiter ff. de reg. iur.

Qui contrariũ tenent.

Illud autē inter oēs ꝯuenit, mulieres ipsas esse testes idoneas in testīs inter liberos, 59 ut placuisse video gl. in §. & qđ sæpe in auth. de triē. & semiss. & in l. vl. C. fa. erc. & in auth. qđ sine. & ibi Bal. q eius rei rōnē red-

Mulieres testes idoneæ in testamentis inter liberos.

dit.C.de test.& Bar.& alij in d.l. hac consultis sima.§.ex imperfecto.C de testa. Imo.in d. l.qui testamento §.mulier.ff. eo.tit.& in d. c.cum esses.col.6.versi. extra gl.quærit.ex trà eo.tit.Fran.Are.& Fely qui alios cōcordantes affert in d.c.quoniam, quod est 3. extrà de testibus, vt ibi uidere poteris, ne frustrà tēpus,terā in re non controuersa.

60 *Qui contrarium tenēt.* Sed nec in codicillis,nedum in testamētis,mulier est testis idonea, si credere volumus Philip.Dec.id ipsum audenter atque intrepidè tenenti, cōtra omnes vbiq; scribentes in d l.fœminę.char.4.versi.decimo quarto.ff.de reg.iur.atq; iterū in d. c. quoniam.col.2.versi.tertio restringitur. de testibus.aduersantibus(quod iam diximus) omnibus scribētibus, vt videre licet ex gl. & omnibus in d.l. qui testamento. §. mulier.ff.de test.& in d. l.vlt.C. de codic.& Bal. consil.8.licet mulieres.lib.5.

61 *An in criminalibus, de iure Cano.* Neque in criminalibus,de Iure Canonico,per c.forus.& ibi expresse gl. & Panor. de verb.sig.& in c. mulierem. 33. 6. ubi est gl.no.quod testimonium mulieris,& infamis,in criminalibus comparantur.& glo. in c.ex eo.15.q.3.& gl.& docto.in d.c quoniam de testi.glo.in c tam literis.in verbo fęmina.eo tit. Host.in summa,de testib.§. qs testis esse possit.Spe.ti.de pe.§.j.ver.7.in criminali testificatione. Albe.in d.l.qui testamēto.§.mulier,col.1.ff.de testa.Ro. in l. ex eo.ff.de testi.Ioā.Pla.& Ang.Aret. in §. testes aūt.Insti.de testa.Alex.cōsi.63.viso thematę.post prin.li.1.quod errore impressorum iterum repetitur.in consi. 176.li. 2.& idem Alex.cōs. 24 animaduertis his col. 1. versi.4.qa non uidetur li. 2.& alijs locis,de quibus eum paulo infrà citabimus.Et hoc quidem semp indubitatum fuit. & nemo aduersatus est,ante Phil.Dec.qui in d.l. fęminæ.col.5.versic. 16.& in d.c.quoniam. col.ul.de testi.sentit contrarium, videlicet quod etiā de Iure Cano. mulier sit in causis criminalibus testis idonea. Quibus autem rationibus ad id æstimandum trahaī, illic omnibus uidere licet.

62 *Quid de iure ciuili.* Sed neque etiam de Iure Ciuili, secundum aliquorum opi. admittitur in causa capitali propter magnitudinē pręiudicij, vt dicebat Iaco.Are.in l.qui testamento.§. mulier.ff.de testa.quem refert Io. And. in addi.Spe.tit.de test.§.1.versic. itē φ mulier. & Albe.Gand.qui illum sequitur,in tract. Malefi.tit.de furib.col.4.versicu.pone quæstionem.de facto.& Oldr.consi.145.queritur.si testes.& Io.Fab.in d.§.testes. de testa. & Alex.consi.11. circa primum dubium. col.pen.versi.respondi supra.li.1. & consi. 99.in causa inquisitionis.col.pen.ver.secūdus testis.eo.li.j. & Cepo.consi.cautarum criminalium 31.quidam rustici.colu.3.& Hippo.Marsi.in repe.l.vlt.C.de prob.char 8.&consi.18.protector.col.8.versi.vnū tā dico.& consi.22.gratia domini.coln. 4. & consi.59.diuino præsidio.col.2.versicu.ex istis ergo.eod.lib.1.& consi.101.illumina quæso.col.1.& consi. 130. conditor orbis. col.6.versic.item etiam vltra premissa.Cui tamen opi.tota Legistarum cohors reclamat in d §.mulier atque etiam Cano.ut videre licet ex Panor.Fran.Are & Fely. in d. c.quoniam.de testibus.

Quare autem aliud sit in testamentis,& aliud in causis criminalibus, si quis scire desiderat,uideat Aegid.Bellam. in c. dilecti colum.8.versi. tertio quæritur. extrà de arb.Sed ita tamen, vt illud vnum nō omittam, quod fortè non sine magna ratione scribit Matth.Affict.in cap.1.colu.ulti.nume.36.titu.qui testes sint necess quòd licèt mulier non possit esse testis in causa criminali.tamen honestæ matronæ,& bonæ famæ testimonium in huiusmodi causa pfertur testimonio masculi malæ famæ. Idque dicit uoluisse Bart. in l.in multis.ff.de statu homi.ubi tamen nihil tale comperi. Fely.& Phil. Dec.in d.c. quoniā. de testib. 63

Ex eo autē, φ mulier haud dubie in foro Ecclesiastico repellitur à testimonio in causis criminalibus.posset videri, eā quoque repelli debere in causis matrimonialibus, quę criminalibus æquiparantur, ut no.in c.mulieri extra de iureiuran. Et uoluit Alex.consi. 143.quoniam abunde. circa medium,lib.2.& Maria.Soc. senior.cōsil.17.supra dicta. sæpe in eod.cōsi.& Philip.Deci.consi. 233.viso processu.colu. 2. uersi.ita etiam dicendum. Nam & hæ cāæ matrimoniales graues & arduæ sunt, ut no.Spec.tit.de rescrip.psent. §. ratione formę.col. 10.versi.nunc igitur ad instructionem.& Bal.cons.122.qui unus testis. lib.2. & Panor.post alios in c.si pro debilitate.in vlti.not.& ibi Philip. Deci. qui concord. adfert,extra dę offi.deleg.& idē Decius cōsi.113.viso processu.col.1.in fi.& cōsi.163. in causa matrimoniali.col.5. versi.octauo opponitur.& cons.310.visis col. 1. Ideoq; nō est locus delationi iuramēti ad supplemētū probationis,ut uoluerunt gl. Hosti. Ioannes And.Imo.& Pan.in d.c.mulieri. de iureiuran.Bal.in l.in bonæ fidei.colu.2. uersi.item in causis criminalibus.C.de iureiur.Ant.in c.ult.extra eo.tit.Paulus Cast. & Alex.in l.3.in princi.ff.eodē quoq; titu. idem Alex.consi. 143.quoniā abunde.co. 2.uersi.secundò nō est.lib.2.ubi ex hoc infert, easdē probationes in huiusmodi cā matrimoniali requiri, quas & in cā criminali. Verùm, ne hæsites,tex.est in cōtrariū 64 *An in causis matrimonialibus.*

peri-

peritiſſimus, ſcilicet teſtimonium mulie-bre ĩ hiſce cauſis matrimonialibus admitti,in c.ſuper eo.vbi id no.Hoſt. in verbo,teſtimoniũ,& Pan. in 3.not. de teſtib.& voluit etiam Henri.Boh.in c.quoniam.co.1. eo.ti.Philip.Deci.d.conſi.16;.col pen.verſicu.decimoſextò obſtare videtur.& conſi.342.in cauſa partus.colũ.1.& Maria.Soci.iunior,conſi.29.circa prædictam.col.2. verſi.ſecundò opponitur,lib.2.vbi eam dicit eſſe cõmunem opinionem,& eã quotidie ſeruari.& cõſi.31.themate prædicto. col.5.verſi. his tamen non obſtantibus.e. lib.2. Et vide quæ dicam infra nu.74.inci. ex quo & illud.

65 *An in cauſis feudalibus.* Neque item in cauſa feudali mulier eſt teſtis idonea.Text. eſt in c.1.in fi.& ibi Iacob.Bel.And.Iſer.Bal.Alua.Marti.Laud.& Cardi.Alex.& Matthæ.Afflict. col,1.nu.1. tit.qui teſtes ſunt neceſſ. ad probat.inue.& voluit etiam Roma in repet.l. admouendi.col.41.quæ eſt in penul.chart.verſicu.& ex hoc infero.ff.de iureiur.vbi illum facit ſingu.& Ioan.Bap.Caccia. in repe.c.j in 2. concordantia,vt ipſe appellat, Iuris Ciuilis & feudalis,tit.de feu.cogni.& Iaſon in d.l.hac conſultiſſima.in prin.col.2.C.de teſta.& in l.ſi quis agere.ad fin.C.de codicil. Bene.q illum tex.dicit ſing.in repe.c.Raynutius,in verbo,duas habens filias,nu.30. & Philip.Dec.in d.l.fœminæ col.6.verſic. 17.& in dicto c.quoniam.col.vlt.verſi. tertio limitatur.de teſtib.. & Hippol. Marſil. ſing.611.adduxi tibi. & Matthe.Afflict.in c.1.col,2.verſi. quæ tamen regula.titul.de conten.inter dominum & vaſallum de in ue.feud.

66 *An ad probandum tenorẽ inſtrumenti. Teſtes probantes tenorem inſtrumenti, dẽnt eſſe periti.* Sed nec admittitur fœmina ad probãdum tenorẽ inſtrumenti deperditi, ex ſententia Barto.in l.j.ff.ſi cer.peta. Cui tamen non accedit Fran.Ripa ibi.colũ.14.nu.82. Modo(inquit)ea ſit perita,p text.in l.ex eo ff.de teſtib. atque ex his, quæ ſcribunt Iaſon in d.l.j.ff.de legibus.& Decius in dicta l.fœminæ.Illud autem receptum eſt, nec viros quidem probare tenorem inſtrumẽti,niſi ſi periti ſint, & literati, per tex.in c. cùm olim.le 1.& ibi Anto.col.1. & Panormita.in gl. vltima.de priuileg.Cyn. in authen.ſi quis in aliquo.quam legit cum l.p curator.in 4.quæſt.& ibi Bar.col.2.Alberi. col.4.& Ange.col.vltima.C.de edẽdo. cũ alijs concordantijs a me latè congeſtis in noſtris Retractibus, titulo ſecundo.§. primo.gl.7.in verbo,*ſeront preferez*.nu.5.nec tamẽ omiſerim.& ſequẽti. Iõ ſi qua mulier adeò docta eſſet & pita ĩ hiſce rebus vt certò poſſet teſtari de tenore, & ſolẽnitate inſtrũ.nihil video qđ eã impediret, niſi vt ei minor fides adhibeat, vt ſtatim dicemus.

Neque etiam admittitur fœmina in ſcritura priuata,vt no. dicit Bald.in l.ſcripturas.colum.ſecunda,verſi.nota optimum. per text.ibi, in verbo,virorũ.C qui potio. in pigno.habeantur.quod dictũ pro ſing. commendat,& ſequitur Fran.Crem.notabili 144.quanquàm mulier.& Socin.ſi is eſt,in tracta.fal.regu.429.teſtis mulier. in princ.& ſimpliciter allegat Iaſon in l.ſi qs id quod.colum.quarta.verſ.decimo limito.ff.de iuriſdict.omnium iudi.& Franciſ. Curtius Senior,qui id dicit ſingu.in repetitio.l.ſi quis maior.col.2.nu.9.C. de tranſactio.& Philip.Decius in c.quoniam cõtra.colũ.5.in 3.nota.extrà de probatio.ubi & per hoc dicit no.q in caſu illius c.nõ eſſent mulieres idoneæ.& Fely.in c. ita quorundam.colũ.1.extrà de Iudæis.& latè tradit idem Fely.in d.c.quoniam.verſic.fallit tertio.de teſt.vbi tamen dicit, poſſe ſuper hoc dubitari:quia nulla eſt huius rei ratio ſpecialis,niſi quod à communiter accidẽtibus ſolent potiùs interuenire maſculi q̃ fœminæ. & alibi clanculùm reprobat idẽ Fely.in c.licet vniuerſis.poſt prin.eo.tit.de teſti.& in c.ſcripta.col.1.verſi. ſecunda declaratio.extrà de fid.inſtru.& etiam Iaſon in d.l.hac conſultiſſima. in princ.col.2. ad fi.C de teſta.& in d.l.ſi quis agere.in fin.C. de codicil.& in repet.d.l.admonendi.col. 44.verſi. item adde inquantum.ff. de iureiur.& in l.1.col.3.verſi.ſecundò fallit.ff. de legib.& Bernard.Land.in addi.Bart.conſi. 10.viſo ſtatuto.in fi. & Barb. in cle.1.char. 9 in paruis.verſic.ſed quid ſi lex.de elec. & Philipp.Deci.in c.2.col.20.verſic.tertiò, q ſit officium,de iudi.dum primùm allegat Bal.vbi ſuprà, & poſteà reſpondet. Et palã reprobat Ale.in addi.ad Bar.in d.l. ſcripturas.in princ.& in l.1.ff.de verbo.ſignifi. & Fran.Purpu.in l.1.col.13.verſi.tertiò declaretis.ff.ſi cert.pet. Tamen Catellianus, vir doctus ſimul & diſertus, in memor.incip. mulier regulariter poteſt eſſe teſtis. dicit, ſubdubius tamen,huius dicti Baldi hãc eſſe rationẽ,quòd cùm in his ſcripturis priuatis deſint aliæ ſolennitates, quæ in publicis ſolẽt facere fidem, ideo in hoc caſu lex magis confidit de maſculis, quàm de fœminis,iuxta tex.in d.c.forus. Sed & hoc dictum Baldi palàm atque apertè comprobat Decius in d.l.fœminæ.col.5. verſi. 15. & iterum colum.12.uerſi. & idem ſi dicat de viris.ff.de regu.iur. & in d.c. ſcripta.col. 2.verſic.& notandum eſt.de fid.inſtru.vbi dicit hanc partem communiter approbari.& in d.cap.quoniam,col.2.verſi. ſecunda concluſio,de teſtib.& Hippo. Marſi.d. ſingu.611.Sed hic omnino vide quę dicã ſtatim numero ab hinc ſecundo. 67 *An in ſcriptura priuata.*

Ego

58 *An in denunciationibus, quæ fiunt suspectis de adulterio uxoris.* Ego & aliū casum possum addere, à nemine tamē, quantùm memoria suggerit, annotatum ex §. his quoque etiam, in authent. vt liceat matri & auiæ. ibi, contestationes, ei ex scripto tres destinauerit, habentes testimonia trium virorum fidedignorum. Et ne quis causetur hunc locum malè fuisse traductum. Verba Constitutionis Græcę hęc sunt, ἰσχύσας μαρτυρίας ἀνδρῶν ἀξιοπίστων. nam dictio ἀνήρ, cuius genitiuus pluralis ἀνδρῶν est, quo ea Constitutio vtitur, ad sexum refertur, & marem significat: vt intelligas ea appellatione fœminam non cōtineri. Idque etiam fit, vt credo, si verū est, propter maximum in eo casu preiudiciū, cum de morte alterius agatur. Nam sensus illius Constitutionis is est, Quòd si quis suspicetur aliquem velle castitati vxoris suæ illudere, & tres illi denuntiationes ex scripto destinauerit, habentes testimonia virorum fide dignorum, ipsumque postea deprehēdat cum vxore in suis ædibus, vel ipsius vxoris, uel adulteri, uel in popinis, uel in suburbanis habere cōmercium; potest illum proprijs manibus interimere, nullū inde periculū formidaturus. In quo illud animaduertendum est, in nostris vulgatis translationibus nūcupatim mentionem fieri trium uirorū fide dignorum; quàmuis Greca Constitutio simpliciter dicat, uirorum fide dignorum, tāquam duo in id sufficerēt. Quisquis autem fuit, qui authē. illas in nostro Codice ex illis Constitutionibus assuit, scripsit trium testium fide dignorum, nulla uirorum mentione facta, in auth. si quis ei. C. de adul. quod hic obiter admonere Lectores uoluimus.

69 *De veritate duorum præcedentiū casuum.* Sed hic parumper attende, Lector: nam uidet in his postremis duobus casibus nō satis probari fœminam esse reijciendam, ex illis tex. loquentibus nuncupatim de uirorum testimonio, per tex. in d. c. licet uniuersis, extrà de testibus, quo cauetur: ne in qualibet causa minus quàm duorum uel trium uirorum testimonium admittatur, iuxta illud Dominicum, In ore duorū uel trium stat omne uerbum. Vides enim ibi ad probandum id, quod prius dixerat de testimonio duorum uel trium uirorum, adductam illam Christi autoritatē, In ore &c. quæ & de feminis quoque intelligitur. Quod sentiēs Bal. ibi. Et licet (inquit) dicat, quod debent esse uiri, uir tamen concipit mulierem: licèt uideatur uocabulum præcisæ significationis. l. qui testamento. §. mulier. ff. de testamen. & l. tres fratres. ff. de pac. & l. Lucius. §. quæsitum. ff. de leg. 3. id quod post eum reperit Fely. in eo. capit. licet uniuersis. & Philip. Dec. in d. ca. quoniam. col. ulti. uersic. non obstat.

Illud autem minimè dubium est, in quibus casibus admittitur mulier ad testimonium, minus tamē fidei ei adhiberi, quàm uiro: huiusque testimonium illius dicto præponderare, ut optimè probat tex. si solerter inspiciatur, in l. in quæstionibus. ff. ad leg. Iul. maie. & expreßè uoluit Specul. tit. de teste. §. postqua uers. porro. & Iac. But. in l. in bonæ fidei. C. de iureiur. Bal. & Salv. in l. vlt. per illum tex. ff. de fid. instr. idē Bal. cōsi. 455. quis melius, in duobus locis. lib. 4. Alber. & Fulgosius in l. 1. ff. de Senat. & Panor. in d. c. forus. per illum tex. de uerb. signi. fi. & consi. 52. quidam in ægritudine. col. 2. uersi. item quod fœmina. libr. 1. Ro. in rubri. de arbit. col. 8. uersi. item præferūtur duo testes masculi. Alexā. consi. 236. perspectis attestationibus. col. 1. lib. 6. Barb. cōsi. 64. illud in medium. col. 10. uersi. & si quispiam opponat. lib. 3. Franc. Are. Fely. & Philip. Dec. in d. c. quoniam omnes. ad fin. de testi. Fely. in c. in nostra. colum. penul. eo. titu. Lanfran. in repe. d. c. quoniam contra falsam. in materia testium, uers. & primo quęritur, nunquid mulier. de probati. Francis. Curti. Senior in tractatu testium, conclusi. 18. Philipp. Deci. in d. l. fœminæ. chart. 5. in 16. casu. uersi. & generaliter in omnibus. & iterum col. 7. uersi. 26. ff. de uerb. signi. Hippo. Marsil. d. sing. 61. adduxi tibi. & consi. 2. altissimum. col. 2. uersi. pro quibus. lib. 1. & consi. 65. in nomine matris. col. 6. numero 45. eo. lib. 1. & Anto. Corse. in suis singu. in uerbo, testis, sing. incipien. duo testes. Ioan. Lupus in repe. c. per uestras. §. 43. circa medium. de dona. inter uirum & uxo. & Pet. Geral. à Petra, sing. 11. his casibus. & Oldendor. libro secundo Variarum lectionū Iuris, tit. de testib. & Mar. Mant. cōsi. 69. quoniam in processu col. 2. nu. 7. 70 *Mulieri testi minus creditur quàm viro.*

Sed id tamen intellige (neque enim id prętermittendum ducimus) duobus modis: 71 Primò quidē, cæteris per omnia paribus: per ea quæ diximus suprà nume. 63. incip. quare autem aliud. & quæ dicam nu. seq. Secundò, ut procedat, nisi mulieres ad fauorem & innocentiam rei sine causa accusati, testimoniū dicerent, uiri contrà pro accusatione. Tunc enim magis standum esset mulierum testimonijs, quàm uirorū: ut nuncupatim uoluerunt Belen. & Sebast. Sapia. uterque in addit. Panor. in d. cap. forus. de uerbo. signifi. & Hippoly. Marsi. in l. unius facinoris. §. in causa. colum. 2. uersi. & facit quod uoluit. ff. de quæstio. & omnes per gl. illam singu. in cap. clerici. 81. distin. cum alijs multis similibus, adductis ab ipso Hippol.

Ex illis autem, quæ suprà diximus, illud 72 fit, ut si à iudice deferendum sit iusiuran- *Viro potius* dum

quàm fœminæ deferendum esse iusiurandum in supplementum.

dum, alteri partium, ex l. in bonæ fidei. C. de iureiuran. & l. admonendi. ff. eo. titu. cæteris paribus potius deferendum sit malculo, quàm fœminæ, vt nuncupatim & consulto scripserunt Fran. Curt. senior, & Ioan Baptista. Caccialup. scriptores laudatissimi, vterque in repe. d. l. admonendi. ille quidem non semel, videlicet primum col. 3. iterumque char. pe. versi. sexta conclusio. hic autem col. antepe. versi. quidam dicũt. idq; dicunt voluisse Iac. But. in d. l. in bonæ fidei. Nec abs re dictum est, cæteris paribus: quia si mulieri magis cõperta esset rei cõtrouersæ veritas, illi potius esset deferẽdũ, per gl. in c. vidua, de regula. & expressim voluit ipse Curtius vbi suprà, & nonnihil facit, quod diximus suprà numero 63.

73 *Mulier an sit testis omni exceptione maior.* Non temerè igitur ex pluribus concludit Barptole. Cepolla, consi. causarum criminaliũ 32. cuius id caput est, Quidam rustici. co. 2. versi. primò fuerunt examinatæ. quòd in quibusdam casibus mulier ad testimonium admittitur, non tamẽ est testis omni exceptione maior. Et sequitur Philipp. Decius in d. l. fœminæ. vbi suprà, versi. & casu quo. vbi & in id citat Alex. in duobus consi. qui tamen id non dicit, sed alia quædã à nobis suprà adducta. Sequitur itẽ Hippol. Marsi. consi. 5. in causa Ioãnis. col. 5. uersi. venio modò. li. 1. & Aymo Crauet. consi. 99. Ioannes filius. colũ. 2. nu. 5. sed & id nuncupatim uoluit Alc. alio loco, ab illis non citato consi. 70. viso cõsi. col. 5. versi. bene facit alia. lib. 2. Vide tamen quæ dicam in 2. seq. versi.

74 *Mulieris unius testimonio an deferatur iusiurandum in supplemẽtũ.* Ex quo & illud confestim ꝯñs videt, nõ esse in casu d. l. in bonæ fidei. & d. l. amonẽdi. deferendum iusiurandum ex testimonio vnius mulieris. Neq; enim id fieri debet, nisi testis sit omni exceptione maior, vt not. ab omnibus propè in illis ipsis: & ꝑterea à Bal. in rub. titu. de contro. inue. post prin. Quanquam huius, quod diximus de muliere, ꝯtrarium tenet Panor. in c. ex insinuatione. col. 2. ver. & quod dictum unius testis. de ꝑcu ra. quẽ sequitur Bapt. Caccia. qui id sin. dicit in repe. d. l. admonendi. co. 62. uersic. hic inferri potest quæstio. & ibi quoque Fran. Ripa, nullam illorum mentionẽ faciens, num. 176. hoc arg. quòd duæ mulieres plenè probant m̃rimonium. c. sup c. de testib. Ergo sequitur vnam facere semiplenam probationem, quam non faceret, nisi esset integra testis, maximè in causa matrimoniali, in qua testes dẽnt esse oĩ exceptione maiores, vt est tex. expressus c. 1. extrà de cõsan. & affini. vbi id notat Anto. in 8. not. & Panor. in tertio not. & Alex. dicto consi. 143. quoniam abundè. colũ. 2. uersi. propterea etiam. lib. 2. Barb. consi. 45. scribitur. col. 1. lib. 1. & consi. 54. illud adferam. col. 3. versi. tertiò præmitto. eo. libr. 1. Carol. Ruin. consi. 150. gratissimum. colũ. 5. num. 11. & seq. libro 5. Et Philip. Deci. cõsi. 163. in causa matrimoniali. col. 5. uersic. octauò opponitur. Ex quo apertè conficit mulierem esse omni exceptione maiorẽ, cùm in huiusmodi causis sit testis idonea, vt diximus suprà nu. 64. incip. ex eo autem Quod & ex eo quoque probatur, quod ea quoque admittitur testis in codicillis, secundùm communem omnium, ꝑter Deci. vt suprà diximus, sententiam. At in codicillis testes debent esse omni exceptione maiores, vt tradit Ang. consi. 128. in facto proponitur, per d. l. vlti. C. de codicillis. & sequitur ipse Decius cõsi. 342. in causa partus. col. 1. uersic. postremò considerandum est. Sed hæc ratio ex eo pendet, an mulier sit testis idonea in codicillis.

Priori tamen opin. quæ dicit mulierem non esse omni exceptione maiorem, adstipulatur quod à Ludo. Gozag. responsum est consi. 74. vt ordinariè. colũ. 2. nu. 6. post Alexan. vt ipse citat, consil. 24. col. 3. libr. 4. statutum disponens testes domesticos esse idoneos in rebus domesticis, ita intelligi debere, vt etiã mulieres domesticæ admittantur, vt id statutum aliquid addat ad ius commune: quod idem disposuit. l. consensu. C. de repudia. Vides igitur eorum esse eã sententiam, vt si tale statutum nõ esset, mulieres quoque non essent testes idoneæ in rebus domesticis, quasi aliàs imminutũ sit earum testimonium. Sed illud Alexan. consi. à Ludo Gozad. citatum, reperire nõ potui. 75 *De eadẽ re.*

Ex legibus autem Platonis, mulieri ferre testimonium non licebat, nisi cùm 40. annos excesserat, ut scriptum est eiusdem libr. de Legibus 11. At ex legibus Mosaicis, quas maxima ex parte secutus est ipse Plato, mulierum testimonium nequaquam recipiebatur, propter leuitatem & procacitatem, siue mauis audaciam, siue etiam temeritatem generis earum, ut refert Iosephus lib. Antiquitatum 4. c. 6. aut ex aliorũ sectione, 8. aut etiam 11. Huius enim in eã rem hæc uerba sunt, Γυναικῶν δὲ μὴ ἔστω μαρτυρία διὰ κουφότητα καὶ θράσος τοῦ γένους αὐτῶν. Quã quam (ne hoc tacitus omittam) id non reperitur in libris Mosis, quos habemus. 76 *Legibus Platonis an fœminæ testimonium dicerent. An Mosaicis.*

Sed nec ex vetustis Romanorum legibus ius erat fœminis ferendi testimonij, quod satis ex eo patet, quod scribit Aulus Gellius lib. 6. c. 7. lege Horatia. Caiæ Tarratiæ virgini Vestali id ius dicendi testimonij tributum, testabilisque vna omniũ fœminarum vt esset, datum. Cui nonnihil consonat ea lex antiqua, vt opinor, à Constãtino 77 *An Romanis.*

tino Hermanopulo relata, lib. 1. ca. 6. eius operis, cui Πρόχειρον νόμων titulũ fecit, id est, Promptuarium legũ. Καὶ αἱ γυναῖκες, καὶ οἱ ἄνηβοι, ἀπείργονται μαρτυρεῖν. Αἱ δὲ γυναῖκες μαρτυροῦσιν, ἔνθα ἡ τῶν ἀνδρῶν βίος ἀπείργεται. Id est, mulieres & pupilli arceantur à testimonio. Mulieres tamen testimonium possunt dicere, vbi uirorum cõuersatio prohibetur. Rursumq; ejusdem libri ca. 3. Γυνὴ ἐν διαθήκῃ οὐ μαρτυρεῖ, ἐν ἄλλοις δὲ μαρτυρίαν τίμει, ἐν οἷς ἄνδρες οὐ προσκαλοῦνται. Id est, mulier in testamento testis esse non potest: in alijs autem potest, in qbus viri non vocantur, siue adhibentur. De qua re ipse Hermanopulus in primis Scolijs loci posterioris sic inqt, de mulierib9 ipsis loquens: Οὔτε δὲ μαρτυρήσουσιν, ἢ ἐπιτροπεύσουσιν. Id est, Neque vero testimonium dicẽt, neque tutelam administrabunt. Quod paulo post declarans subdit: Σὺ δὲ γίνωσκε, ὅτι ἔστιν ὅτε καὶ μαρτυροῦσι γυναῖκες. πότε δὲ ἄκουσον. Ἐὰν ἐν βαλανείῳ λουομένων γυναικῶν, τύχῃ τις γυνὴ, καὶ ἴδε ὑβριζομένην γυναῖκα τινα παρ' ἑτέρας; τότε δύναται μαρτυρεῖν διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τῷ τότε ἐκεῖ παρατυχεῖν, καὶ ἰδεῖν τὰ γινόμενα. Tu autem dispice, aliquando mulieri ius esse dicẽdi testimonij, vt si quando mulieres lauant in balneo, vnam viderint ab altera affici iniuria, tum testimonium ferent quòd viris non liceat per id tempus illic adesse, & quæ fiunt, conspicere. Hæc ibi.

77 *Mulierũ furaces.* Sed vt ad alia transeamus, quæ ad auaritiam muliebrem pertinẽt, quis nescit, furtum auaritiæ comes esse? At furta tam propria mulierum sunt, & peculiaria, vt Hesiodus lib. 1. eius operis, cui titulus est, ἔργα καὶ ἡμέραι, tradiderit Mercurium illum Deũ furum, furtorumq; præsidem, iussu Iouis, Pandoræ (sub qua intelligi voluit naturã muliebrem) furaces mores imposuisse.

Ἐν δὲ θέμεν κύνεον τε νόον, καὶ ἐπίκλοπον ἦθος
Ἑρμείην ἤνωγε.

Nam & alio loco eiusdem libri, paulò ante finem, illud scribit,

Ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ' ὅγε φιλήτῃσι.

Id est,

Qui autem mulieri confidit, confidit is quidem furibus.

Quanquam & ea vox φιλήτῃσι pro deceptoribus quoque potest accipi, ut alibi ẽt diximus.

79 *Mulierum libido.* HACTENVS DE AVARITIA, & comitibus dictũ est. nunc tertia se offert LVXVRIA) ita appellant Theologi libidinẽ Veneream, quod suprà diximus) cui nõ minus (& nescio an non etiam magis) se mulieres dedunt, quàm auaritiæ. Propertius morum muliebrium conscius, libro secũdo ita canit:

Tu prius & fluctus poteris siccare marinos,
Altaq; mortali deligere astra manu:
Quam facere, vt nostræ nolint peccare puellæ;
Is mos Saturno regna tenente fuit,
Et cùm Deucalionis aquæ fluxere per orbem,
Et post antiquas Deucalionis aquas,
Dic mihi, quis potuit lectum seruare pudicum?
Quæ Dea cum solo viuere sola Deo?

Et lib. 3.

Hic genus infidum nuptarum, hic nulla puella est
Nec fida Euadne, nec pia Penelope.

Et in eodem libro,

Obijcitur toties a te mihi nostra libido:
Crede mihi, vobis imperat ista magis.
Vos vbi contempti rupistis fræna pudoris,
Nescitis captæ mentis habere modum.
Flamma per incensas citiùs sedetur aristas,
Fluminaq; ad fontis sint reditura caput,
Et placidum Syrtes portum & bona littora nautis
Præbeat hospitio sæua Malea suo:
Quàm possit vestros quisquam deprehendere cursus,
Et rapidæ stimulos frangere nequitiæ.

Cui rei multa mox multis versibus exempla adducit. Ouid. quoque alter animorũ muliebrium consiliarius, libr. 1. Elegiar.

Casta est, quam nemo rogauit.

Quam sententiam citat e nostris Hosti. in c. veniens. le. 2. ext. de eo qui cogno. consan. vxo. suæ. & Pan. in c. 2. co. vlt. extrà de biga. Sed & idẽ Ouid. libr. 1. de Arte amandi,

Prima tuæ menti veniat fiducia, cunctas
Posse capi: capies, tu modò tende plagas.
Vere prius volucres taceant, æstate cicadæ,
Mænalius lepori det sua terga canis.
Fœmina quàm iuueni blandè tentata repugnet.
Hæc quoque, quam poteris credere nolle, volet.

Et paulo post:

Mollibus in pratis admugit fœmina tauro:
Fœmina cornipedi semper adhinnit equo.
Parcior in nobis, nec tam furiosa libido est:
Legitimum finem flamma virilis habet.

Cuius itẽ rei plurima etiã exẽpla Propertiũ secutus, adfert: post quæ & illud subdit:

Omnia fœminea sunt ista libidine nota:
Acrior est nostra, plusq; furoris habet.

Et mox ita concludit:

Ergo age, ne dubita cunctas superare puellas:
Vix erit è multis, quæ neget vna tibi.

Apud eundẽ, Helena ad Paridem fatet̃ impudicum esse genus fœminarũ, inquiens,

Matronaq; rara pudica est.

In qua etiam sententia fuit Iunius Iuuenalis Saty. 6.

Auratam Iunoni cæde iuuencam,
Si tibi contigerit capitis matrona pudici.
Paucæ adeò Cereris vittas contingere dignæ.

Neque enim id fieri licebat, nisi à pudicis, teste Ouid. libr. 4. Fastorum:

Et si thura aberunt, vnctas accendite tedas.
Parua bonæ Cereri, sint modò casta, placent.

Valerius quoque Martialis libro 4. ad Sophronium:

Quæro diu totam Sophroni Ruse per vrbem,

Si qua puella neget, nulla puella negat.
Tanquam, fas non sit, tanquam sit turpe negare,
Tanquam non liceat, nulla puella negat.
Casta igitur nulla est? castę sunt mille: quid ergo
Casta facit? non dat, non tamen illa negat.

Quod epigrāma cùm legisset Fabulla, Poetæ infensa, illi coitum negauit: vnde ille aliud scripsit Epigram.

Epigramma nostrum cùm Fabulla legisset,
Negare nullam quo queror puellarum, &c.

80 Idem li. 10. huiusmodi Epitaphium matronæ cuipiam inscripsit: *De eadē re.*

Contigit & thalami mihi gloria rara: fuitq;
Vna pudicitiæ mentula nota meæ.

In quam sententiam refert Diodorus libr. 2. & ante illum Herodotus li. item 2. quòd cùm Pheron Sesostris filius, rex Aegyptiorum oculis captus fuisset, ideoque ad Deorum, auxilium confugiens, peractis multis varijsque sacris, ei responsum fuisset, vt placato Deo, qui in Heliopoli coleretur, faciē mulieris inspiceret, quæ nullum, nisi proprium uirum, nouisset: ab vxore propria incipiens, multas expertus est, nullam tamen reperit incorruptam, præter hortulani cuiusdam, quam restituto visu vxorem cepit: reliquas omnes viuas combussit. *Pheron vnā tantum mulierem vni viro cognitā inuenit.* Iosephus li. Belli Iudaici 2. c. 7. scribit Esenos, Esseos alij vocant, alij Essenos, Iudæorum Philosophos vxores non ducere: non quia matrimonia contemnant, sed quoniā cauendum esse putant fęminarum intemperātiam, nullam earum vni viro fidem seruare credentes. *Essei quare vxores non ducant.* Quanquam & ipse aliam eius rei rationem reddit libr. Antiq. Iudaicarum 18. c. 2. Hippocrates in quadam ad Dionysium epistola, scribit fœminam semper egere alterius, sese in continentia & pudicitia continentis. *Hippocrates de mulierū impudicitia.* Suapte nanq; natura libidines venereas īsitas habere, quas nisi quis in dies comprimat, tanquam arbores, in materiæ multæ effusionem exuberant. Cæterū Aeschines Socraticus, Poeta Satyricus, oēs fœminas Ionicas μοιχαλίδας, id est, adulteras, appellare ausus est,

81 Fœminas plerique dictas à femore, aut fœminę existimant, quoniam in venerem sint magis pronæ, cuius sedes in femoribꝰ ponitur. *De eadē re. Femina vnde dicta.* Hinc illud Iuuenalis Saty. 6.

Callidus & cristæ digitos impressit aliptes,
Ac summum dominæ femur exclamare coegit.

Est enim vuluæ cū femoribus, coxis & inguinibus quædam cognatio, scribente Celso lib. Medicinæ 5. c. 26. *Femur sedes libidinis.* Cùm vulua percussa est, dolor inguinibꝰ, coxis & femoribus est. Ante eum autem Hippocrates li. 6. Epidimiωn, parte 1. Aphor. 1. satis ostendit, cōnexum quendā habere vterum cum coxa: cū scribit, vteri mala ob idipsum in coxendicem finiri. Et Galenus quoque lib. 6. de locis affect. ca. 5. tradit dolorem vteri q̄busdam mulieribus in coxam transire, ac crus ipsum, quod è regione est, p̄ incessum claudicare. Est autē coxa, quæ Græcis ἰσχίον dicitur, hoc est, id os, quod continet sinus, in quos femorum capita inserūtur, vt scribit ipse Galenus li. de ossibus, c. 20. vt hinc quoque planiùs intelligas illam, quam diximus, cognationem femorum, coxarum & inguinum.

Sed & in sacris literis Femur pro opere nuptiarū poni, asserit & probat Diuus Hieronymus in explanatione Psalmi 44. quā ad Principiam virginem scripsit. Isychius autem, qui & eodem ferè tempore floruit lib. 1. in Leuiticum, tradit per Femora in sacris literis deriuationem, siue descensionē seminis significari. Hincque illud Genes. 49. Non deerit sceptrum de Iuda, nec dux de femoribus eius. Et Exod. 1. Erant igitur omnes animæ eorum, q̄ egressi erant de femore Iacob, septuagintaquinq;. Quæ ita à Septuaginta Interpretibus traducta sunt: Ἦσαν πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐξ Ἰακὼβ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα. Erant autē omnes animæ, quæ ex Iacob natæ sunt, septuaginta quinque. Castallio autem ita vertit: Fuitque omnium, Iacobi sanguine procreatorum, numerus capitū septuagintaquinque. Ex quo Diodorus in Gene. ca. 24. enarrans illud, Pone manum tuam super femur, scribit quosdam tradidisse, scripturam Syram & Hæbream non habere, Super femur, sed super ipsum genitale membrum, eo quod per ipsum fiat p̄creatio. Itemq; illud Iudic. 8. Habuitq; septuaginta filios, qui egressi sunt de femore eius. Ideoq; & per feminalia, quibus præcipiuntur verenda sacerdotum operiri, Leui. 16. castitatem significari tradit idem Isychius lib. 5. in Leuiticum, cum locum enarrans. Ex quo Apuleius Interfemineum nō ineleganti vocabulo uocat muliebre genitale. 82

At huic etymologiæ fœminarum à semine, siue femore (ne id subticeamus) reclamat, quod Fœmina, cum diphthongo scribitur, ideoque prima eius producitur: at Femora, & femina, sine diphthongo debent scribi, cùm vtriusque prima corripiatur: ut de Femore probat ille uersus Iuuenalis loco suprà citato. Et ille quoque Virgilij lib. 10. Aeneidos: 83

Magniq; femur perstrinxit Achatæ.

Et rursus eodem lib:

...Attollit in ægrum
Se femur, & quanquàm, &c.

Item illud Catulli in Rufum:

Noli admirari, quare tibi fœmina nulla,
Rufe, velit tenerum supposuisse femur.

Item illud Tibulli lib. 1. Eleg. 8.

Sed corpus tetigisse nocet, sed longa dedisse
Oscula, sed femori conseruisse femur

Itemque illud Ouidij lib. 3. Amor.

Nec femori impositum sustinuisse femur,

Et rursum lib. 10. Metamor.

Et conata femur mœrenti plangere dextra.

De femine autem est illud Virgilij libr. 10. Aeneid.

Eripit à femine, & trepidanti feruidus instat.

Ita enim legunt ibi Seruius, Sosipater, & Pierius, qui ita dicit legi in codice Mediceo, & antiquis alijs exemplaribus. Quanquàm sunt, qui ibi legant Femore. Item illud Lucretij lib. 4.

-- Ideo fastigia (aut, vt alii legunt, vestigia) *posse*
Surarum ac feminum pedibus fundata plicari.

Femora & femina quid sint. Illud autem inter femora & femina interesse constat, vt id in transcursu dicā, quòd femora exteriorem, siue posteriorem coxarum partem significant, femina interiorem, siue anteriorem, si Vallæ credimus, lib. Elegantiar. 4. c. 57. Quod & probare videtur illud Titulli (quisquis is fuit) à Iulio Romano, Sosipatro, & Pierio Valeriano in Virgiliū, loco paulò añ adducto citatū,

Implicuitq; femur femini.

Nam in concubitu exterior pars femoris viri interiori mulieris implicatur, & iungitur. Vtrunque autem cōfundit Ouidius lib. 1. Amor. Eleg. 4.

Nec femori committe femur. Et alibi:
-Et femori conseruisse femur.

Et lib. etiam Amor. 3. Eleg. 7.

Lasciuum femori suppositumq; femur.

84 *De eadē re. Prouerbiū.* De mulierū quoque impudicitia (ut ad principale nostrū institutum redeamus, vetus est Prouerbiū memoratum à Plutarch in Præceptis cōnubialibus, & Apostolio Byzantio in Adagiorū collectaneis, à muliere quadam, quæ à Philippo inuita trahebatur, primùm vt dicitur prolatū, λύχνου ἀρθέντος γυνὴ πᾶσα ἡ αὐτή. Id est, Lucerna sublata, mulier omnis eadem: quo significat omnes mulieres indiscriminatim esse impudicas, modò detur facultas peccandi sine arbitris. *Amor fœmineus.* Et hac fortassis ratione amor à plerisque fœmineus appellatur, quoniam videlicet fœminis sit velutarisi peculi, illūque magis sectentur fœminæ, quàm uiri: tametsi ad aliud quoque referri potest Ouidius lib. Eleg. 1.

Captaq; fœmineus viscera torret amor.

Et Silius Italicus lib. 15.

Fœmineo socium violauit fœdus amore.

85 *De eadē re. Fœmina & equa sola animantium post cōceptū venerem appetunt.* Quid? quòd inter omnia animantia sola mulier & equa post conceptum Venerē appetunt, & patiuntur, vt scribit Aristoteles, lib. de Historia animaliū 7. ca. 4. & iterū de Generatione animalium 4. c. 5. Et de equa etiam tradit Aelianus libr. Animaliū 4. vbi dicit, inde mulieres libidinosas equas vocari solere ab ijs qui grauius illis vitiū facere student. Vnde & ipm equire ab hoc vno animali trahitur, dici solitum in libidinosas mulieres, quod & depromptum est ex Aristotele, libr. de Histō. animalium 6. c. 8. Addit Plin. & suem li. 10. c. 63. nōnulli etiam lyncem & leporem. *Equæ dicuntur fœminæ libinosæ. Equire.* Et ideo idem Plin. lib. 7. ca. 11. Præter mulierem (inquit) pauca animalia coitum nouere grauida. De quo & aliquid memorat Plutarchus in libello, quo docet bruta animalia ratione vti. Et Lactantius in li. de Vero cultu, c. 23. vbi & huius rei duas rationes reddit, has scilicet, primùm ne fœminis repugnantibus libido cogeret uiros aliud appetere, eoque facto castitatis gloriam nō tenerēt. Ad quam rationem adde, quæ dicam inferiùs in 15. Leg. connub. nu. 163. incip. illud etiam affirmare. Deinde (vt ad Lactātium reuertamur) quòd mulier virtutem pudicitiæ non caperet, si peccare non posset. Nā quis mutum animal pudicū esse dixerit, q̄ suscepto fetu mari repugnat? Et paulo post Nulla laus est non facere, quod non possis facere. Ideo autē pudicitia in homine laudaī, quia non naturalis est, sed voluntaria. 86

Sed & è nostris, idem quod suprà diximus ex Aristotele, & alijs, voluit Fortu. Garcia in l. 1. §. ius naturale. colū. 7. versi. quare autē mulier. ff. de iusti. & iur. & probat etiā tex. Hiero. in c. origo. 32. q. 4. Cuius hæc verba sunt: Qui dicunt se causa Reipub. & generis humani vxoribus coniungi, & filios procreare, imitentur saltē pecudes, & post quàm venter vxoris intumuerit, nō perdāt filios nec amatores se vxoribus præbeant sed maritos. Et iterum in c. nō solùm 32. q. 7. Pecora cùm conceperūt, vltrà nō indulgent maribus copiā sui. Ex quo illud, q̄ Populia miranti, quid esset, quapropter mulieres semper marem desiderarent, aliæ autem bestiæ nunquam nisi cum prægnantes fieri vellent: respōdit, Bestiæ enim sunt. Autore Macrobio Satur. lib. 2. c. 5. *Populiæ dictum facetum.*

Et de hac quoque re loquens Nemesius Philosophus de Nat. hom. c. 24. In vnoquoque (inquit) genere animalis tum fœmina marem admittit, cùm ad fœtum faciendū idonea est. Ideo quæ fœtificare semper possunt, coitum semper admittunt. Mulieres verò, sicuti in cæteris habent liberum arbitrium, ita & in coitu, posteaquàm cōceperint. Nam rationis expertia, nū à se, sed naturæ regula gubernātur, & modum & opportunitatem præscriptam atque definitā suscipiunt. Hæc ille. 87

Porro vna omnium propè fœminarum Zenobia, Palmyrenorum regina (ut Iulio Capitolino placuit) speciosissima, eius castitatis 88 *Zenobiæ la-*

stitatis fuisse dicitur, vt ne virum quidem suum admitteret, nisi tentatis conceptionibus: nam cùm semel cócubuisset, ex pectatis menstruis continebat se, si prægnans esset: sin minus, potestatem, qrendis liberis dabat. Testis Trebellius Pollio. Tradit Aristoteles lib. Historiæ animalium 5. ca. 14. ad fi. iterumq; lib. 9. c. 46. elephantos tñ valere sensu, & reliqua ĩgenij sagacitate, vt quã grauidam coitu reddiderint, eandem rursus non tangant.

Elephantus grauidã nõ tangit.

89 Hãc etiam mulierum libidinem norũt scriptores ecclesiastici, inter quos Diuus Chrysostomus, Propria (inquit) passio mulieris est luxuria. Quem etiam locũ ex eodem citat Henri. Boh. in c. quemadmodũ. co. 2. de iureiur. & alibi quoque Chrysostomus, videlicet in secunda parte Homiliarum in Matthæum. Homilia 40. in enarratione illius loci eiusdem Diui Matthæi ca. 21. Amẽ dico vobis, quia publicani & meretrices præcedent vos in regno. Hæc fermè scribit, Ex persona omnium mulierũ peccantium meretrices ponunt: quoniam quamuis sint multa peccata in mulierib⁹ tamen in illis præcipuè fornicatio abundat. Cuius rei rationem post pauca tendit, quia videlicet hoc vitium facilè ex otio nascitur. Nam qui solicitudinibus animũ habet occupatum, non facilè fornicationi operam dat. Nam definitio amoris hæc est, Animi cura vacãtis passio. Aliam verò rationem adducit famigerabilis nostra tempestate Prædicator (ita enim vulgo concionatorem vocant) Bonifacius à Cæua, in eo libro, quem de vitijs edidit, ita scribens: Ardentius est in fœminis, quàm in viris desiderium. Perficitur enim quodammodo fœmina maris cõiunctione: vir autem ex se absque additamento fœminæ est perfectus eò quod nihil habeat vniuersó in corpore quod repleri appetat, sicuti fœmina, q̃ partem vacuam cupit adimpleri, abhorrente natura vacuum. Hinc est, q̃ faciliùs se prostituunt fœminæ, q̃ decidant viri. Hæc ille.

De eadẽ re. Mulieris ꝓpria passio luxuria. Libido propria & peculiaris fœminarum. Eius rei rationes.

90 Et hac inter alias ratione multi Theologorum fuerunt in ea opinione, vt dicerẽt fornicationem esse semper in muliere leuiorem, quàm in viros: & adulterium quoque in viro esse grauius, hoc videlicet rei pespectu (vt ita loquat) quoniã mulieres suapte natura in libidinem sint procliuiores. Quamuis alijs considerationibus sit leui⁹, vt scribit Astessanus in octauo libro suę Summæ, tit. 11. articu. 3. versic. quis grauiùs peccat. & sentit Diuus Thomas ĩ libello de decem præceptis, in sexto præcepto: vbi & de hac re loquens, hanc sententiam (Chrysostomum, vt reor, imitatus) extulit: Propria passio mulieris est concupiscentia. De qua re affatim disseritur per Theologos, libro quarto sententiarum 31. & à me alibi latiùs scribitur. Ex quo illud posset videri factum quòd quamuis vir adulter morte puniat, l. quamuis adulterij. C. de adulter. non tamen mulier adultera, sed tantum verberibus cæsa in monasterium detrudit, authẽ, hodie, eo. tit. & dicemus posteà latiùs.

De eadẽ re. Luxuria in fœminis neq in viris fit grauior. Adultera non tam punitur quàm adulter.

Sed & nostri interpretes hanc indomitam mulierum intemperantiam nõ ignorant. Specul. enim tit. de actore, versi. sed vtrum masculo. & post eum Panor. in ca. pastoralis. col. 2. extrà de iudic. asserunt stimulum carnis magis ardere in fœminis, q̃ in viris. Quamobrem licèt mulieri luxuriosæ sit dandus curator, l. & mulieri. ff. de cur. furio. non tamen viro luxurioso, de quo latè per Fely. in d. c. pastoralis. co. 3. & Barb. in l. is cui bonis. col. 2. & 3. ff. de verborum obliga. & Io. Lup. Hispan. in repetitio. c. per vestras. §. 21. col. pen. versic. adde etiam quòd istæ leges. extrà de don. inter virum & vxo. & Ferdin. Loaz. in repet. titu. de iust. & iure. col. 7. & ante eos Salycet. in l. 1. col. 1. versi. quærit gl. qd de luxurioso. C. de cura. furio. Quanquàm ille tex. in d. l. & mulieri. fortè de hac nostra luxuria non intelligitur. 91

Viro luxurioso non datur curator vt fœminæ.

Quin & Io. Fab. & post eum Ioan. Pla. in §. masculi. Inst. de nupt. asserunt mulierem citiùs faciliusque labi in Venerem, quàm masculum. Cui consonat, quod dicit Baldus in rubr. extrà de cohabita. clericor. & mulie. quòd mulier appetit virũ, sicut materia formam, & magnes ferrũ. Cuius dicti primam partem plerique omnes erranter citant ex Aristotele, libro primo Physicorum, ad finem, decepti, vt opinor antiqua huius libri translatione. Neque enim eo loco id intellexit Philosophus, ad quod eum aduocant: verùm eius sententia est eiusmodi, si rectè traducatur: Materia appetit rerũ formas, vt fœmina esse virum: turpe, honestũ. Alberic. autem in l. sed si ego. ff. ad S. C. Velleia. affirmat, præsumi mulieres esse luxuriosas, per l. vlti. circa. mediũ. C. de repud. & §. optimum. in auth. de non elig. secun. nubent. 92

De eadẽ re. Mulier appetit virum vt materia formam.

Cæterùm ex Medicis Cælius Aurelianus scriptor antiquus, vt qui Plinium & Galenum præcesserit, libro Chronion 4. c. 9. quo de mollibus, siue subactis, aut effœminatis disserit, quos Græci μαλθακοὺς vocant, tradit fœminas validiùs Venerẽ poscere, causamque eius rei tradit: Omnia (inquit) vexantia, validos effectus dabũt, firmitate opposita subiacentium materiarum: quæ cũ in senibus deficit, passio quoq; minuitur, vt fortitudo. Sola autem suprà dicta, quæ subactos seu molles efficit viros, senescẽte corpore grauius inualescit, & infanda magis 93

De eadẽ re ex medicis.

gis libidine mouet, nõ quidem sine ratione. In aliis enim ætatib. adhuc valido corpore, & naturalia ventris officia celebrante, gemina luxuriæ libido diuidit, animo nunc faciendo nunc patiendo iactato. In iis uero qui senectute defecti, virili Veneris officio caruerint, omnis animi libido in contrariam ducitur appetentiam, & propterea fœmina validius Venerem poscit. Hinc deniq; coniiciunt plurimi, etiã pueros hac passione iactari, qui similiter senibus virili indigent officio, quod in ipsis nõdum emeruit: & illos deseruit. Hæc ille.

De eadẽ re. Mulieres in coitu insatiabiles.

94 Omnium autem maximè hoc mulierum vitiũ adstruunt tres summæ autoritatis scriptores, Solomõ, Iesus filius Syrach, & Aristoteles. Ille enim Prouerb. cap. 30. inter insaturabilia, os vuluæ annumerat. Alter in suo Oeconomico, cap. 36. Omne (inquit) masculũ excipiet mulier. Hic libro Problematon encyclion 4. ca. 27. scribit mulieres esse insatiabiles. Cuius rei infinita sunt propè exempla, & tot pene dixerim, quot sunt fœminæ. Sed quod omnium est memorabilissimum,

Messalina prostrata libido.

Massalina Claudij Cæsaris vxor, Lyciscæ prostitutæ mulieris nomen atq; titulũ mẽtita, sępe lupanar sub noctem adiit, suã portentosam libidinem ad satietatem expletura: & qđ omnium fœdissimè fecit, cum famosissimis meretricij quęstus scortis coitu certauit, ex re fœdissima palmam sibi quærẽs: quam cum pluries reportasset, tamen semel ex prouocatione nobilissimam è prostitutis ancillam die ac nocte quinto ac vicesimo concubitu egregiè superauit, ut testis est locupletissimus Plinius lib. 10. c. 63. & Sext. Aurelius in Claudio Cæsare. De eadẽ re est illud Satyrographi celebratum præconium, Satu. 6.

Intrauit calidum veteri centone lupanar,
Et cellam vacuam, atque suam: tunc nuda papillis
Constitit auratis, titulum mentita Lyciscæ,
Ostenditque tuum, generose Britannice, ventrem.
Excepit blanda intrantes, atque æra poposcit,
Mox lenone suas iam dimittente puellas
Tristis abit: sed, quod potuit, tamen vltima cellam
Clausit, adhuc ardens rigidæ tentiginẽ vuluæ:
Et lassata viris, nondum satiata recessit.

De eadẽ re.

95 Quid si & eæ, quæ ab ethinicis scriptoribus præ cæteris mulieribus castæ fuisse dicuntur, atque in exemplum miræ raræq; pudicitiæ ubique proferuntur, nõ satis pudicæ fuerunt? vt id magis ad gratiam mulierum, q̃ ad rei ipsius veritatem dictũ scriptumque fuisse videatur. Nonne omniũ maximè

Penelope impudica.

Penelope, ac Lucretia castitatis nomine vulgò passimque ad cœlum usq; laudibus euehuntur? Duris tamen Samius in libro de Agathocle, & Lysander Hysloricus scribũt, Penelopen per Vlyssis absentiam procis omnibus sui corporis copiã fecisse, quorum promiscuo concubitu Pã

Pan Penelopes filius ex procorũ concubitu.

natus sit, cui & inde mansit nomen. Nam πᾶν Græcis totum, siue omne dicitur. Idẽque propemodũ scribit Lycophron Poeta Græcus in Alexandro, vbi eam appellabat βασσάραν κασωρεύουσαν, id est (vt interpretatur Isaacius Tzetzes Ioannis illius Grammatici frater doctissimus, Lycophronis ipsius interpres) πορνεύουσαν, quasi dicas scortantem. Versus Lycophronis hi sunt.

Ὄψεται δὲ πᾶν
Μέλαθρον ἄρδην ἐκ βάθρων ἀνάστατον
Μύκλοις γυναικοκλώψιν. ἡ δὲ Βασσάρα
Σεμνῶς κασωρεύουσα κοιλανεῖ δόμους
Θοίναισιν ὄλβον ἐκχέουσα τλήμονος.

Addit autẽ Lycophron, Vlyssem, cùm id post suum reditũ resciuisset, statim abiisse in insulam Gortynam, ibiq; obiisse. Interpres autẽ ipsius, ex autoritate Theopompi scribi, Vlyssem offensum domestica turpitudine, rediisse ad Circen, & à Telemacho filio fuisse necatum. A quibus non admodum dissidet, quod tradit Pausanias lib. 8. quo Arcadica describit, Græce quidẽ, sed in hunc sensum: Aiunt Vlyssem à Troia reuersum, ob procos admissos cum Penelope diuortium fecisse, ipsamq; statim se Lacedæmona recepisse, deinde Mãtineam migrasse, ibiq; vitam finisse. Huocq; que respexisse videt Diuus Gregorius Nazanzenus, dum scribit in prima Oratione aduersum Iulianum Imperatorem, Pana ex omnibus procis vnum Deum nomen sortitum ex iniuria, vt dignum erat Prob' autem (siue is est Cornutus Grammaticus, vt nonnullis placet) enarrans illud Virgilianum Ecloga 3. Pan Deus Arcadiæ: scribit ipsum Pana fuisse filium Mercurii & Penelopes. Et ante illum Tullius libro tertio de Natura Deorum. & Iulius Hyginus, Fabularum c. 224. & ante hos omnes Herodotus lib. secundo, vt hinc quoque intelligas, Penelopen nõ vni Vlyssi copiã sui præbuisse. Sed quod multo fœdius est, ferunt ipsum Mercurium in hircum mutatum, adamatum fuisse à Penelope; cui & Pana peperit, qui inde hircipes fuit, id est hircinis pedibus: uti apud Lucianum videre licet in Deor. Dialogis. & nõnihil apud Dionem Prusensem. Hucque trahi posset quod in antiquis codicibus scribitur, in

Iurisconsulti locus.

l. antiqui. ff. si pars hæred. pet. non leues autores tradidisse, quinquies quaternos enixam Penelopen, si uera est lectio, quam probat Accursius, qui eam Penelopen fuisse dicit. Sed eo in loco legendum esse existimo (ut viri quidam docti emandarũt) non quidem Penelopen, sed Peloponnesiam,

siue

siue in Peloponneso, ex Plinio lib.7.cap.3. Cæterùm Acron in 2.Horatij epistolam, illud interpretans, Sponsi Penelopes, tradit Penelopen ipsam Vlyssis vxorem, meretricē fuisse, quæ amatores suos sua pulchritudine luxuriosos reddebat. Ad idq; alludens Plinius libr.35.cap.9. Fecit (inqt) Penelopen, in qua amores pinxisse videt. Quanq̃ sunt, q ibi Mores, p Amores, substituerũt; fortè putãtes, id castitati Penelopes minimè conuenire. Sed & Virgilius, siue is fuit Ouidius, ut nõnulli putãt, siue alius in Obscœno carmine hæc de Penelope scribit, iis quæ dicta sunt de ea, admodum conuenientia:

Quæ sic casta manes, vt iam conuiuia visas,
Vtque fututorum sit tua plena domus.
E quibus vt scires, quicunque valentior esset,
Hæc es ad arrectos verba locuta procos:
Nemo meo melius neruum tendebat Vlysse,
Siue illi laterum, seu fuit artis opus,
Qui quoniam periyt, modò vos intendite, qualem
Esse virum sciero, vir sit vt ille meus.

Hæc ille de ea, cui tanta paratur scena pudicitiæ, vt scribit Claudianus in laude Surenæ. Quæ autor ille Priapeiorũ ex Homero lib. Odysseæ 21. ut alia pleraque, miro artificio in rem suam detorsit. Et huc quoque allusisse videtur Ouidius lib. primo Amorum Eleg.8.

Penelope vires iuuenum tentabat in arcu,
Qui latus argueret.~

Nam quod de lateribus vterque loquitur ad concubitum pertinet, quo latera ipsa maximè exercentur, vt latius dicemus infra in 15. lege connubiali, num.42. incip. eadem quoque ratione. Sed eodem respexisse videri potest idem Ouid. lib.1. de Arte amandi:

Penelopen ipsam, persles modò, tempore vinces.

Et Aulus Sabinus, eiusdem temporis Poeta, in epistola responsoria Vlyssis ad Penelopen, qua Vlysses non obscure ostendit, se de Penelopes pudicitia diffidere.

Certè ego, cùm Antinoum, Polybumque, Medontaq; legi,
Heu toto sanguis corpore nullus erat.
Tot iuuenes inter tot vina liquentia semper,
Hei mihi quid credam? pignore casta manes.
Curve placent ulli, si sint in fletibus, ora?
Deperit & lacrymis non decor iste tibi?

Et Hor. li.2. Serm. Sat.5. introducens Tiresiam & Vlyssem sic inter se colloquentes:

—TI. Scortator erit: caue te roget vltrò.
Penelopen facilis potiori trade. VLY. Putasne,
Perduci poterit, tam frugi, tamque pudica,
Quam nequiere proci recto deducere cursu?
TIR. Venit enim magnum donandi parca iuuentus.
Nec tantùm Veneris, quantùm studiosa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel uno
De sene gustarit, tecum partita lucellum,
Vt canis, à corio nunquam absterrebitur vncto

Hoc quoque argumento doceri potest, eam non satis pudicam fuisse, quod munera à procis acceperit, vel teste ipso Homero libro.18. Odysseæ. Doleo autem nobis excidisse librum illum, quem Laertius tradit Antisthenem Atheniensem de Penelope, & alterum de Vlysse & Penelope scripsisse, in quibus non dubito huiusce rei veritatem fuisse detectam. Cæterum Iulius Hyginus Fabularum capit.127. tradit Penelopen, Vlysse interfecto à Telegono, vt supra diximus, ipsimet Telegono, & priuigno, & uiri interfectori nupsisse: vnde natus est Italus, qui de nomine suo Italiã denominauit.

96 Sed nec Lucretiam ipsam, alterũ illud castitatis exemplum, prorsus ab impudicitia vindicat Diuus Augustinus li. de Ciuitate Dei c.19. tanquàm scilicet iuueni, quamuis violenter irruenti, etiam sua libidine illecta consenserit: idque in se puniẽs ita doluerit, vt morte putaret expiandum. Quem tamen locum perperam intellexit Panor. noster, post gl. nescio quam, consil.4. facti contingentia. libr.1. Ouidius verò de hac ipsa re loquens, lib. Fastorum 2. illud scripsit:

Lucretia nõ satis casta

Succubuit famæ victa puella metu.

Tanquam scilicet Lucretia ipsa famam, & opinionem vulgi, pudicitiæ anteposuerit. Quod ex Liuio quoque ad fi.1. libri, videre licet. Nam & Ouidius paulò pòst illud addit ex eodem:

Eloquar infelix dedecus ipsa meum.

Veluti scilicet non omnino expers esset cuiuspiam culpę. Nam si non omnino casta est, quæ metu castitatem seruat, dicente Tibullo lib.1. Eleg.6.

Nec sæuo sis casta metu, sed mente fideli.

Multò minus, quæ ipso metu castitatem labefactat. Plinius autem, siue is fuit Suetonius, siue Cornelius Tacitus, in illo libro de Viris illustribus, ita de ea re loquitur, de Tarquinio scilicet Collatino loquens: In cubiculum Lucretiæ irrumpit, pudicitiam expugnat. Sed nec Valerio Martiali satis casta fuisse visa est ipsa Lucretia, hæc de ea scribenti lib.11. ad Lectores.

Erubuit posuitq; meum Lucretia librum:
Sed coram Bruto: Brute recede, leget.

Quasi scilicet non castitatem coloret ipsius castitatis amore, sed potius timore ac reuerentia Bruti. Nam nec ab adulterii nota eam vindicat gloss. in §. Lucretiam. in verbo, adulteras, & sequen. 32. & 45.

97 Quid ergo referam Cyrenen illam? cui (vt refert Suidas) factum cognomentum

Cyrene figurarum in cõcubitu inuentrix. *Elephantis mos figuras concubituũ scripsit.*

est δωδεκαμηχάνου, tãquã dicas machinamẽtorũ duodecim: quoniã in Venereo vsu duodecim excogitasset figuras, quò in sẽsori iucũdius redderetur libidinis proluuium: vt scriptis pdidit ipsius Aristophanis interpres, atq; etiam Suidas. Quid Elephantidem? quæ & ipsa versibus descripsit modos, figuras, species formas, id est, vt vno verbo Græco hæc omnia cõplectar, schemata ꝯcubituũ nã eius libri titul⁹ est περὶ τῶν σχημάτων συνουσιαστικῶν, quorũ meminit Virgilius, si is est, in Obscœno carmine ad Lalagen:

Obscœnas rigido Deo tabellas
Ducens ex Elephantidos libellis.

Et Martialis lib. 12. in Sabellum:

Facundos mihi de libidinosis
Legisti nimium, Sabelle, versus.
Quales nec Didymi sciunt puellæ,
Nec molles Elephantidos libelli.
Sunt illic Veneris nouæ figuræ, &c.

Tiberius. Philænis. Astyanassa.

Quin & Suetonius tradit Tiberium cubicula plurifariàm disposita tabellis ac sigillis lasciuissimarũ picturarum & figurarũ adornauisse, librisque Elephantidis instruxisse. Idẽ quoq; Philænis & Astyanassa ex Helenæ famulis, & hæc omnium prima, vt tradit Suidas, fecisse dicuntur. Quanquam sunt qui vtranq; confundunt. Porro Athenæus lib. 8. tradit Aeschrionem dixisse, eum librum, qui Philænidis esse dicitur, compositum fuisse à Polycrate, aut vt alij vocant, Philocrate Sophista, titulo ipsius Philænidis, vt eã honestæ vitæ mulierem calumniaretur. Additq; Epitaphiũ eiusdem Philænidis, quo idem cõfirmat. Et rursus ex Chrysippo hos Philænidis libros, & Archestrati Gastronomiam, vulgo edisci testatur. Sed quicquid id sit, de iis videri põt intellexisse Ouidius, cùm scribit libr. Tristium 1.

Et quæ concubitus non tacuere suos.

Et libr. eiusdem operis. 2.

Sic quæ concubitus varios variasq; figuras
Exprimit, est aliquo parua tabella loco.

Quibus postremis verbis videtur ad id respexisse, quod suprà ex Suetonio diximus de Tiberio: Quanquàm Ouidius in illo loco nõ de illis libris loqui quibusdam videaẽ. Sed eo, ni fallor, respicit idem Ouidius, cum scribit lib. 1. de Arte amandi:

Utque velis, Venerem iungunt per mille figuras.
Inuenit plures nulla tabella modos.

98 *Quartilla nunquã se uirginem fuisse meminit.* Quid etiam Quartillã illam? quæ apud Petroniũ Arbitrũ ita loqẽ: Iunonẽ meã iratã hẽam, si me vnquã meminerim virginẽ fuisse. nã infans cũ parib. inqnata sum, & subinde pdeuntib. annis maiorib. me pueris applicui, donec ad hanc ætatẽ perueni. *Iuliæ duæ libidinosissimæ.* Quid ꝑterea duas Iulias, matrẽ & filiã? hãc Augusto genitã, alterã Marco Agrippa, ex illa priori, ambas tã notæ impudicitiæ, vt nihil æquè parẽtũ felicitati obfuisse credaẽ. De qb. scribit Suetonius, ipsum Augustũ, eas oĩb. probris cõtaminatas relegasse: vetuisseq; si qd his accidisset, suo sepulcro inferri, ad omnemq; earũ mẽtionẽ ingemiscens, illud Hectoris Homerici ad Paridẽ lib. 3. Iliados pclamare solebat:

Αἴθ' ὄφελες τ' ἄγονος τ' ἔμεναι ἄγαμός τ' ἀπολέσθαι.

Quo significabat cupere se sine prole, & cœlibẽ mortuum fuisse Quid duas Faustinas, matrẽ itẽ & filiã? hanc Antonini Pij, alterã Marci Antonini vxorẽ, pari & ipsas ĩfamia notatas, ex Iulio Capitolo, & aliis. *Faustinæ duæ.*

Quid denique, duas Ioannas Neapolitanorũ Reginas, quarũ posterior patrum memoria tã effrænatæ libidinis erat, vt cũ sciebat, aut, videbat viros benè nasatos, ne cesse erat vt eos hẽret in cõplexib. Experta enim fuerat, id verũ esse, qđ vulgò dicit solet, nasi magnitudine mutonis quoq; quãtitatẽ ꝯcipi. Ex quo versus, nõ admodum elegãs qdẽ ille, sed quẽ tñ Codrus id referẽs, adscribit: Ad formã nasi. & q̃ sequunẽ Cui subscribit & illud Philelphi nonæ Decados Hecatosticha tertia, ad Iuris consultum illũ celebratissimũ Catonẽ Saccũ: 99 *Ioannæ duæ quoque.* *Nasatibelli mutoniati.*

Nam mensura Cato pendentis plurima nasi
Creditur ingentem vulgò promittere caudam.

Et huc quoque respicit illud Martialis lib. 2. illo disticho,

Mentula tam magna est, tantus tibi Papile nasus,
Vt possis, quoties arrigis olfacere.

Et propterea olim nasati (vt ex Lãpridio in Heliogabalo, aut ut nonnulli legunt, Aliogabalo deprehẽdimus) dicebanẽ viriliores ac bellè mutoniati. Scribit. n. illum emissarios habuisse, q ei hoc bñ nasatos pquirerẽt, eosq; ad aulã pducerẽt, vt eorũ ꝯdõnib. frueretẽ Nã, vt paulò antè dixerat, is p cũcta caua corporis libidinẽ recipiebat. Ex quo ẽt, eo in loco (vt illud obiter dicã) Tasatos, legi posset, q̃ lectio placet Alciato nrõ, in id Virgilij, aut qsqs fuit ĩ Priapeis, *Lãpridij locus.*

Grandia Dulichij vasa tulisse viri.

100 *Quæ patres suos fœdè amarunt.* *Myrrha.* Nec tñ ꝑtermittẽdas cẽsuimus, q̃ infandissimo amore pr̃es, filios, fr̃es, priuignos, gñ̃os prosequutæ sunt. Et vt ordine rẽ exequar, & à patrib. incipã, Myrrha, aut (ut alij vocãt) Smyrna, Cinyrã, aut (ut alij appellãt) Cinarã patrẽ turpiter amauit, vt scripsit Oui. li. 10. Metamor. & li. 1. đ Arte amã.

Myrrha patrem, sed non vt filia debet, amauit.

Theodor⁹ ĩ li. Metamor. & ex ei⁹ autoritate Plutarch⁹ ĩ Parallelis, c. 44. & Stobę Ser. 62. & Hygin⁹ Fabularũ c. 128. ubi tradiẽ illã patrẽ suũ inebriasse, & sic cũ eo ꝯcubuisse: ut possit videri imitata filias Loth, q̃ idẽ fecerũt, vt scribiẽ Gene. 19. c. & in Decretis *Filiæ Loth.*

Ca-

Pelopeid. Harpalyce. Hippodamia. Procris. Nyctimene.

Canonicis in c. inebriarũt. 15. q. 1. Pelopea Thyesten, Harpalyce Clymenũ, Hippodamia Oenomaum. Procris Erichtheum, vnde natus est Aglaurus; Nyctimene Epopeum, aut (vt alij appellant) Nyctеum, Regem Lesbiorum, filiæ patres fœdè amarũt & cum eis concubuerunt: vt horum testis est ipse Hyginus Fabularum c. 253. Et prætereà de ipsa Myrrha, Pelopea, & Nyctimene meminit Ouidius in Ibin, his versibus:

Filia si fueris, sit quod Pelopea Thyestæ,
Myrrha suo patri, Nyctimeneq́; suo.

Et de eadem Nyctimene traditum est ab eodem Ouid. libr. Metamor. 2. quod Dijs tantum flagitium auersantibus, in noctuã fuerit conuersa. Valeriam item Tusculanariam, tradit Plutarchus in Parallelis c. 45. ex autoritate Aristidis Milesii lib. Rerũ Italic. 3. tradit Valerio patri, quem deperibat, fraude ancillæ concubuisse: q̃d vbi pater resciuit, sibi mortem consciuit.

Valeria Tusculanaria.

101 Quæ item filios adamarint, fuerunt plurimæ Semiramis illa Assyriorum Regina, alioqui multis nominibus commendabilis, filii Nini concubitum impudentissimè expetiuit, & postulauit: ob idque ab eo, rei indignitate moto, interempta est: vt scribit Iustinus libr. 1. & Diuus Augustinus de Ciuitate Dei, lib. 18. c. 2. & Agathius de Bello Gothorum lib. 2. Vbi & idem contigisse tradit Parisatidi erga Darium suum & Artaxerxis filium. Paulus autem Orosius lib. Histor. 1. c. 4. in fin. id aliter retulit, nẽpe illam incestum cum filio perpetrasse, & ut priuatã ignominiam publico scelere obtegeret, præcepisse, ut inter parentes & filios, & filias, nulla naturæ reuerentia, de coniugiis appetendis, quod cuique libitum esset, licitum fieret. Nereis quoque cum Magnete, suo & Gelonis filio, rem habere voluit: q̃d cùm ab eo impetrare non posset, cantharidum veneno eum sustulit: vt vetustissimus interpres scripsit; & post eum Zarettus, in id trahens illud Ouidii in Ibin,

Quæ filios adamarint. Semiramis. Parisatis. Nereis.

Vtque nepos dicti nostro modò carmine Regis,
Cantharidum succos dante parente bibas.

Agrippina. Sed & Agrippinam quoque plerunq; ad incestum comptam paratamque filio suo Neroni se obtulisse, ꝓdidit Cornelius Tacitus circa initium libr. 1. Histor. Augustæ. *Cratea.* Crateam quoque filium suum Periandrũ, ex Septem Græciæ Sapientibus vnum deperisse, scripsit Aristippus, libro primo de Antiquis delitiis: & post eum Laërtius in vita eiusdem Periandri. *Ammiani mater.* Ammiani quoq; mater apud Martialem lib. 2. Epigram. 4.

O quàm blandus es Ammiane matri.
Quàm blanda est tibi mater Ammiane.

& cætera, quæ sequuntur.

102 Quæ fratres item adamarunt, plurimæ extiterunt Byblis. Caunum fratrem miserè deperiit, vt graphicè descripsit Ouidius lib. 9. Metamorpho. & meminit, veluti trãseunter, lib. 1. de Arte amandi:

Quæ fratres adamarint. Byblis.

Byblida quid referam? vetito quæ fratris amore
Arsit.--

Hyginus item Fabularum c. 243. Stephanus in libro de Vrbibus, vbi de Cauno Cariæ vrbe loquitur: & præter hos Hesychius, & Suidas. Vnde & Καύνιος ἔρως, id est, Caunius amor, prouerbio celebratus, pro infami & improbo amore, apud Aristotelem lib. 2. Rhetor. ad Theodecten, & Stephanum vbi suprà, Diogenianum in Collectaneis, & Eustathium in Commentariis in Dionysium. *Proverbium.* *Canulia.* Canulia Papyriũ Romanum fratrem suum: vt ex Chrysippo lib. 1. Rer. Italicarum tradit Plutarchus in Parallelis c. 53. *Canace.* Canace Machareum fratrem: vt videre licet ex epistola ipsius Canaces ad ipsum Machareum, apud Ouidium: atque ex illo carmine eiusdem Ouidii libr. 3. Trist. ad Augustum:

Nobilis est Canace fratris amore sui.

Cydonis soror. Cydonis item soror (nomen eius non reperi) fratrem ipsius Cydonem, ex Statio lib. 9. Thebaidos:

Et malè dilectum miseræ Cydona sorori.

103 Quæ item priuignos deperierunt, non paucæ fuerunt. *Arsinoe.* Arsinoe Lysimachi vxor Agathoclem priuignum de stupro appellauit, vt ex aliorum autoritate tradit Pausanias lib. 1. qui de Atticis est. *Demeneta.* Demeneta Gnemonem Aristippi viri sui filium impudicè adamauit, apud Heliodorum li. 1. Histor. Aethiop. *Phædra.* Phędræ amores insani in Hippolytum priuignum, ab omnibus celebrantur, & inter cæteros ab Hygino lib. Fabularũ c. 47. Ouidio lib. 1. d Arte amãdi, Seruio ĩ li. 6. Aene. ĩ enarratione illius loci.

Quæ priuignos suos adamauerint.

His Phædram, Procrimq́; locis, mœstamq́; Eriphylen.

Extatq; epistola ipsius Phædræ ad Hippolytũ, apud ipsum Ouidiũ, qua excusare nititᷣ hũc nefandissimũ amorẽ. Estq; ẽt Tragœdia Euripidis Hippolyti noĩe ea d̃ re ꝯscripta. Estq; ille ipsius Ouidii vers⁹ li. 2. Trist.

Nam quid in Hippolyto est, sæua nisi flamma nouercæ?

Gidica. Gidica similiter Cõminium priuignũ deperditè adamauit, ab eoque reiecta, sibi spiritũ intercepit, vt ex Dositheo li. 3. Rer. Italicarum tradit Plutarchus in Parallelis cap. 65. *Philonome Timasionis nouerca.* Philonome Cycni vxor, quæ & Tenuem priuignum de stupro solicitauit vt tradit Pausanias in Phocicis, qui est libr. 10. Et ea, quæ Timasionem priuignum, q̃ sibi commisceri denegarat apud patrem accusauit, quòd amatoribus magis, quàm mulieribus, gauderet: ut scribit

Philostratus in Vita Apollonij lib. 6. Alia quoque, quæ apud Apuleium lib. 10. Asini aurei, priuignum item suū adamauit, cumque quod sibi concubitum denegasset, veneno appetiit & tandem incestus & parricidij accusauit.

Alia.

104 Quæ generos suos adamarint, nō paucæ quoque fuerunt. Nam Suetonius in Tiberio, cap. 35. tradit ipsum Tiberium cuidam Equiti Rom. iurisiurandi gratiam fecisse, vt vxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum ante iurauerat. Et Ammianus Marcellinus circa initia lib. 14. prodidit mulierem nescio quam (neque enim eā nominat) Clematium Alexandrinum generum suum, cui commisceri cupiebat, eius amore non impetrato, mortem illi machinatam fuisse. Iustinus ad fin. lib. 26. scribit Arsinoen (siue illa fuit, de qua locuti sumus in præcedenti versiculo, alia) consuetudinem habuisse cum Demetrio genero suo.

Quæ generos adamarunt.

105 Vt interim eas prætermittā, quæ & in fratres maritorum suorū turpiter exarserūt. Nam Hypermnestra Locrensis, cum fratris viri sui concubitum appeteret, clam nocturno tempore voti compos est effecta. Manè vero pudore affecta, vt scelus suū dissimularet, ancillam necauit, quasi eā in concubitu deprahēdisset. Ex quo est illud Ouidij in Ibin:

Quæq; sim Venerem miscuit cum fratre mariti,
Locris, in ancillæ dissimulata necem.

106 At sunt (inquiet quispiam) excusandæ mulieres, quando ui atque potentia astrorum his obscœnissimis, & infandissimis concubitibus patrum, filiorum, fratrum, priuignorum, generorum, & aliorum huiuscemodi sunt obnoxiæ: ut uidere licet ex Iulio Firmico li. Astronomi. 3. c. 7. in duodecimo loco. & libr 4. c. 1. in applicat. Lunæ ad Venerem. & lib. 6. c. 26. in coniunctione Iouis & Veneris. & iterum c. 31. nō semel. Sed qui hæc ita excusabunt, poterūt & alia scelera similiter excusare: quod q̄ ridiculum sit, nemo non uidet. Præsertim cum astra necessitatem nō imponant, ut satis diximus suprà in 7. Lege connubiali num. 5. ex quibus constat. & seq. Imò verius nec habeant quicquam roboris, vt & nos diximus in Tract: Nobilitatis, c. 11. nu. 3. & dicemus alibi latius.

107 Illud autem præterire non possumus, mulieres adeo esse prærabida præferinaq; libidine, ac efferato pruritu, adeoque natura in coitum præcipites, & tam prurigine cōcitatas, & (vt ille dicit in Priapeis) sine fine prurientes, vt sint quæ & masculā libidinem exerceant, id est, quæ, vt uiri, cū feminis concumbant: quod & de Megilla quadam Lesbia tradit Lucianus in Dialogis meretriciis, Dialo. 5. in quo colloquuntur Clonarium & Leæna: & de Bassa Martialis lib. 1. Epigram. 58.

Mulieres quandoque brutorū animaliū amores sectatæ.

Quæ masculam libidinē exercuerūt. Megilla. Bassa.

Quòd nunquam maribus iunctam te, Bassa, videbam,
Quodq; tibi mœchum fabula nulla dabat:
Omne sed officium circa te semper obibat
Turba tui sexus, non adeunte viro:
Esse videbaris, fateor, Lucretia nobis:
At tu, pro facinus, Bassa fututor eras.
Inter se geminos audes committere cunnos,
Mentiturq; virum prodigiosa Venus.
Commenta es dignum Thebano ænigmate monstrum,
Hic, vbi uir non est, ut sit adulterium.

Et Philenis, non ea quidem de qua loquuti sumus suprà nu. 97. sed alia multò posterior apud eundem Martialē lib. 7. Epig. 66.

Philenis.

Pædicat pueros tribas Philenis.
Et tentigine sæuior mariti
Vndenas vorat in die puellas.

Ex quo, atque etiam ex titulo superioris Epigrammatis, qui talis est, Ad Bassam tribadem, vides huiuscemodi feminas tribades dici. Qd & apertius ostendit idem ille autor, eod. libr. 7. in eam ipsam Philænin, Epigram. 69.

Tribades q dictæ.

Ipsarum tribadum tribas Philæni,
Rectè quam futuis, vocas amicam.

Et de hac quoque Phileni tribade, & aliis eiuscemodi feminis loquitur Lucianus in libro cui titulus est, ἔρωτες. Fertur q; etiam Sappho ancillas habuisse, Amythonē, Telesippam, Megarā, Atthin, & Cydnon, quibus ad libidinē abutebatur. Eas enim subagitare solebat, & uicissim ab eis pati. Inque referunt illud ipsius Sapphus in sua Epistola ad Phaonem apud Ouidium:

Sappho tribas.

Vilis Amythone, vilis mihi candida Cydnus;
Non oculis grata est Atthis, vt ante, meis.

108 Sunt & quæ cum beluis, & iumentis cōcumbere desideranter velint, & cupiant. Veteres perscribunt Pasiphaen Minois Regis vxorem, tauro se supposuisse: & Minotaurū genuisse Veneris, (vt cum Virgilio li. 6. Aeneid. loquar) monumenta nefandę. Vn̄ est & illud eiusdē Virgilij Ecloga. 6.

Pasiphae.

Et fortunatam si nunquam armenta fuissent,
Pasiphaen, niuei solatur amore iuuenci:
Ah virgo infelix, quæ te dementia cepit?
Prœtides implerunt falsis mugitibus agros:
At non tam turpes pecudum tamen ulla secuta
Concubitus...

Et illud Propertij lib. 2. ad Cynthiam:

Vxorem quondam magni Minois, ut aiunt,
Corrupit torui candida forma bouis.

Et libro tertio:

Testis Cretæi factus quæ passa iuuenci
Induit abiegnæ cornua falsa bouis.

Idē quoq; relatū ē ab Ouidio li. 1. de Arte aman-

amandi, illis versibus:

Forte sub vmbrosis nemorosæ vallibus Idæ
Candidus, armenti gloria, taurus erat.

& qui sequuntur. Et rursus in Epist. Phædræ ad Hippolytum:

Pasiphae mater decepto subdita tauro, &c.

Quamuis sint (ne id omittam) qui dicunt Iouem Pasiphaes amore captu, tauri formam sumpsisse, vt tradit Porphyrius libr. 3. de abstinentia carnium. Lucianus autẽ in lib. de Astrologia, id quoque aliò trahit. *Semiramis.* Semiramis, de qua suprà locuti sumus equum vsque ad coitum adamauit, vt autor est certissimus, qui posteris prodendũ putauit, Iubat studiorũ claritudine, q̃ regno memorabilior, & ex eius autoritate Plinius lib. 8. c. 42. & præterea & Hyginus Fabular. c. 243. in fine. Sed & puella quædã in Hetruria, sub Pio Tertio, canem impudicè adamauit: ex eoque facta grauida, semicanem peperit, hoc est, manibus, pedibus, & auriculis caninis, cætera hominis, vt scribit Volaterranus in Philologia, lib. 32. c. 5. ad finem. *Puella ex cane peperit. Alia.* Quin multò antè tempore Glauca citharistria fertur canem quoque adamasse, vt retulit Aelianus lib. 10. Variæ hist. Plinius autem lib. 7. c. 3. tradit Alcippen elephantum deperisse. Et idem de Glaucippe tradit Tatianus in Oratione contra gentes, nisi eadẽ fuerit: ut hinc intelligas, eas cum elephanto concubuisse. *Mulier elephantum peperit.* Cæterum in Aegypto insula est Mẽdes vocata, in qua mulieres passim cum hircis coeunt, sicuti tradit Herodotus libro. 2. & Strabo lib. 17. ex autoritate Pindari. *Mulieres cum hircis coeuntes.*

109 *De eadẽ re.* Nimirum ob hanc infandam insanamque libidinem mulierum, scribitur in Leuitico, c. 18. Mulier non succumbet iumento, nec miscebitur ei. Et infrà a. 20. Mulier, quæ succubuerit iumẽto, simul interficietur cum eo. Cuius rei etiam fit mentio in Decretis Canonicis, in c. mulier. 15. q. 1. Ex quo facilè colligi potest, illis quoque sanctis temporibus fuisse fœminas obscœna illa impudicitia pollutas, ferinique coitus præ nimia libidinis vredine appetẽtes. Vt verum uideri possit, matronam summatem sitienter appetiuisse concubitum cũ Luciano Syro in asinum deformato sicuti ipse ad finem sui Asini festiuiter describit postque eum Apuleius, qui hoc totum ad se ipsum transtulit lib. 10. Meta. Hinc illud Satyrici non abs re scriptum videtur in monstrificam fœminarum Venerem:

--Mora nulla per ipsam,
Quò minus imposito clunem submittat asello.

110 *Mulieres quædam viros petunt potius, quã petantur.* Quid igitur opus est, post has tantas, tã fędas, tam spurcas, infandas libidines, memorare fœminas, quæ ea impudicitia, ea impudentia sunt, vt potius viros petant, quàm ab eis petantur: quæq; mercedem libidinis potius offerant, tradantque viris, quàm ab eis accipiant? *Sempronia.* Priorum extat memorabile exemplum apud Sallustium, de Sempronia illa literis & Græcis & Latinis docta, forma, & genere satis fortunata. Hęc tamen, vt ille ait, pecuniæ, an famæ, minus parceret, haud facilè discerneres: libidine sic accensa, ut sæpius peteret viros quàm peteretur. Est & aliud exemplum recentius Thermionillę apud Iouianũ Pontanum lib. 2. Tumulorum,

Hanc multi petiere, & multòs ipsa petiuit,
Ausa dare & cũctis, ausa rogare prior.

Et sanè huiusmodi essent cæterę mulieres, nisi rusticitas vetaret, aut si inter mares ꝯueniret, ne ipsi fœminas peterent, si credimus Ouidio, cui probè animi muliebres erãt cogniti, vt alibi diximus. Is. n. li. 1. Ele.

Aut si rusticitas non vetet, ipsa rogat.

Et lib. 1. de arte amandi.

Conueniat maribus, ne quam nos antè rogemus,
Fœmina iam partes victa rogantis aget.

De posterioribus illa est querimonia Ezechielis, ca. 16. Omnibus meretricibus dantur mercedes, tu autem dedisti cũctis amatoribus tuis: & dona donabas eis, ut intrarent ad te vndique ad fornicandum tecum, & alibi sæpe in eo. cap. Et Oseę 4. Ephraim munera dederunt amatoribus suis. Harumque sunt alia multa exempla apud Martialem. nam lib. 1. in Chloen, 111 *Quæ viris libidinis mercedẽ offerant.*

Donasti tenero Chloe, Luperco
Hispanas, Tyriasq;, coccinasq;,
Indos sardonychas, Scythas smaragdos,
Et lotam tepido togam Galeso,
Et centum dominos nouæ monetæ:
Et quicquid petit, vsque & vsque donas.
Væ glabraria, væ tibi miscella,
Nudam te statuet tuus Lupercus.

Et lib. 2. in Gallam:

Cum placeat Phileros, tota tibi dote redemptus,
Tres pateris natos, Galla perire fame, &c.

Et lib. 9. in eandem:

Promittis sexcenta tamen, sed mentula surda est:
Et sit lusca licèt, te tamen illa videt,

Et lib. 11. in de Lesbia:

Lesbia se iurat gratis nunquam esse futuram.
Verum est, cùm futui vult, numerare solet.

Idq; potissimùm faciũt deformes, & anus vel testiõ Aristophanis in Thesmophor:

Ἢ δῶρά τις δίδωσιν μοιχῷ γραῦς γυνή.

Sed istis facilè parcere dẽmus, videntes alias multas, suis p̃cib. & munerib. nõ ꝯtẽtas, vim quoq; adhibuisse in eos, quos misere amabãt, cùm nulli p̃cib. aut munerib. cõcubitũ ab illis impetrare potuissent. Et ĩter alias plurimas vxorẽ Phutifaris Aegyptij, Phædrã, de qua s̃. locuti sum⁹: Anthiã siue Atheiã, siue ẽt Sthenobęã, Iobatis filiã 112

& Prœtin Argiuorum Regis vxorem: Gidicã, de qua ẽt suprà locuti sumus: Aurorã, de qua Pausanias li. 3. & aliam, de qua Ang. noster in l. 1. C. de rapto. virg. De quibus & nos quoque locuti sumus in tractatu Retractuum tit. 1. §. 20. gl. 1. nu. 5. incip. secundum quam sententiam.

113 *Quæ nec liberis nec parentibus, nec patriæ pepercerunt.* Omitto eas, quæ vt suę libidini indulgerent, nec liberis nec parentibus, nec patrię pepercerunt, rebus sacratissimis. Nam insidiis Eurydices illius, vxoris Amyntæ, Regis Macedoniæ, aui Alexandri Magni, Alexander & Perdiccas eiusdẽ filij ob ipsum appetiti occubuerunt. Quam rem describens Iustinus lib. 7. ita in eam exclamat: Indignum prorsus, libidinis causa liberos à matre vita priuatos. Scitum autem est in eandem sententiam illud Martialis libro. 2. Epigr. in Gallam: cuius initium iã à nobis suprà est relatum: *Eurydice.*

Cum placeat Phileros tota tibi dote redemptus,
Tres pateris natos, Galla, perire fame.
Præstatur cano tantam reuerentia cunno,
Quem nec casta potest iam decuisse Venus?
Perpetuam Dij te faciant Philerotis amicam,
O mater, qua nec Pontia deterior.

Nam & Pontiæ Iuuenalis mentionem facit Sat. 6. quæ duos suos filios veneno sustulit, ut adultero nuberet:

— sed clamat Pontia, Feci,
Confiteor, puerisque meis aconita paraui,
Quæ deprensa patent: facinus tamen ipsa peregi.
Tune duos vna, sæuissima vipera, cœna?
Tune duos? &c.

114 *Callirrhoe.* Callirrhoe filia Lyci Regis Lyciæ capta amore Diomedis Troia redeuntis, patrẽ prodidit, vti Iubas rerum Africarum li. 3. tradidit, & ex eius autoritate Plutarchus ĩ Parallelis, c. 46. Similiterque Bysaltia filia Regis Massylorum, Calpurnium Crassum iuuenem adamatum, patris à se proditi victorem fecit, vti Hesianax lib. 3. Rerum Libycarum scripsit, eiusque autoritate Plutarchus in eo opere supra citato, c. 47. Scylla Nisi Megarensiũ regis filia, Minois amore capta crines patris purpureos & fatales abscidit, atque ita & patrem & patriã perdidit: Hinc etiam Nisus a Minoe victus & interemptus est, vt tradit Pausanias lib. 1. quo Attica d̃scribit, & alij plurimi. Ex quo illud Propertii lib. 3. *Bysaltia.* *Scylla.*

Tuque o Minoa venundata Scylla figura,
Tondens purpurea regna paterna coma.
Hanc igitur dotem virgo desponderat hosti.
Nise tuas portas fraude reclusit amor.

Et Ouidius de Arte amandi lib. 1.

Filia purpureos Niso furata capillos, &c.

& lib. 2. Tristium, ad Augustum:

Impia nec tragicos tetigisset Scylla cothurnos,
Ni patrium crinem desecuisset amor.

Et fusius lib. octauo, Metamorphosı̃ principio, vbi integram rei eius historiam recẽset. Sed & Simus Poeta tradit Tarpeiam Gallis Capitolium prodidisse, cùm illorũ Regis amore capta esset. Quod & ex eo retulit Plutarchus in Romulo, vbi & illius carmen de ea re adscribit. Et Seruius enarrans illud Virgilii lib. 8. Aeneidos:

Hinc ad Tarpeiam sedem & Capitolia ducit,
Aurea nunc, olim syluestribus horrida dumis.

Licèt eam historiam aliter habere tradat, vt inibi videre poteris, & nos alibi quoq; retulimus, scilicet supra in 3. leg. connub. nume. 25. incip. huius autem. & 27. in Psellio. sed & Propertius quoque aliter lib. 4. in Fabula Tarpeiæ.

Nec mirum videri debet, si sẽl mulieres libidinum Venereis fœditatibus, magis q̃ mares, adobruant: cùm, vt scribit Auicenna lib. 9. de Animalibus, & iterum in 21. tertii cap. 2. & Haly Abbas in 6. Theoricæ, extensiuè duplicata est in femina concubitus voluptas: quia præter seminis motũ, & orificii vuluæ (ut translatis verbis vtamur) in sugendo quoq; nascitur oblectatio, vulua ipsa diuersimodè mota. Quod & Galenus insinuat libro. 4. de Morbis & symptomatis, & ut uulgò dicitur, de Accidenti, & morbo. cùm scribit, partes genitales proprio quodam & eximio sensu uoluptatis affici, in idque validissima esse p̃ditas facultate, expultrice quidem genitalis seminis in masculis tantum, in fœminis vero & hac ipsa in testiculis & seminariis vasis, & præterea attractrice per totum uterum. Tiresias, qui utrunque sexum expertus erat, arbiter electus à Ioue ac Iunone de uoluptatis in concubitu quantitate contendentibus, tres uoluptatis uncias in uiro, nouem in fęmina pronuntiauit: ut scribit Fulgentius lib. 2. Mythologicarum. Et eam rem graphicè descripsit Ouidius lib. 3. Metamorph. & nonnihil etiam eius rei meminit Lucian⁹ in Dialogo Menippi, & Tiresiæ, & in alio, cui titulus est, ... ubi tradit Tiresiam iudicasse mulieris delectationẽ toto gradu uirilẽ præcedere. Meminit item Iulius Hyginus Fab. c. 75. Inter Iouem (inquit) & Iunonem fuit iocosa altercatio, uter maiorem ex re uenerea uoluptatem caperet, masculus, an fœmina. De qua re iudicem Tiresiam sumpserunt, qui utrunque erat expertus. Is cum secundùm Iouem iudicasset, Iuno irata manu auersa eum excæcauit. At Iouis (ita enim loquit) ob id fecit, ut septem ætates uiueret, uatesque præter cæteros mortales esset. Hęc ille Cui concinens Ouidius in Ibin:

115 *Fœminis maior voluptas in concubitu, quam viris.*

Tiresiæ iudicium.

Qualis erat, postquam est iudex de lite iocosa
Sumptus, Apollinea clarus in arte senex.

Ex

Ex quibus & Iuuenalis Sat 6. illud constanter affirmauit:

Vir nollet fieri: nam quantula nostra voluptas.

Et id quoque, quod diximus, è Medicis, præter eos, quos citauimus in princip. huius versi. asserit Petrus Aponensis in Conciliatore, differ. 34. & in Commēt. Problematon Aristotelis lib. 4. c. 15.

116 *Qui contrà senserunt.* Quanquàm Hippocrates, aut, vt placet Galeno, Polybus in libro, περὶ γονῆς, id est, de genitura, contrà asserit, virum scilicet in coitu maiore voluptate affici. Semē enim viro concussu vehementiore, quàm fœminæ, ab humore repentè secerni, ob eāque causam virum impensius delectari. At Gorræus Parisiens Medicus impensè doctus, qui eum librum eleganter, & fideliter in Latinum traduxit in annotationibus eiusdem: Tametsi (inquit) maribus semen calidius, acrius, copiosiusque inest; moruq; ipsi maiore, quàm feminæ, in coitu concutiuntur, plusq; multò caloris, & spiritus obtinent, quamobrem ex his maior esse maris, quàm feminę voluptas videri possit: tamen in fœmina alia priuatim considerare oportet, quæ inter præcipuas, & potissimas voluptatis Venereę cās esse possunt. Siquidē eius vterus magno virilis seminis desiderio tenetur, ipsumque mirū in modū appetit, & attrahēdo, sugēdo concipiendoq; impensissimè delectat. Est enim ea in re vterus ventriculo similis Sicut enim iste suauibus, cibis, potibusque gaudet eosque auidissimè amplectitur: ita ille semen, amat, habetque gratissimum.

117 *Virgines maximè i Venerē pronæ, dū dulcius esse putāt, qd nesciunt.* Maximè autem virgines feruntur pronæ esse in Venerem, vtpote quæ magis expetant eam voluptatem experiri, cuius hactenus fuerunt expertes, vt scribit Diuus Thomas in 4. senten. & Ant. Flo. in 2. parte Summæ, tit. 5. prout retulit è nostris. Matthæ. Afflic. in constitutione Siciliæ, cuius initium est, si quis rapere. col. 2. versi. sed q̄ro quæ est ratio. Et ante hos Hieronymus in libello, de Vitando suspecto contubernio. Libido (inquit) in virginibus maiorē famem patitur, dum dulcius esse putant, quod nesciunt. Quem loco non designato citat, & sequitur glo. in c. viduas. le 1. in verbo, vsæ sunt, 27. q. 1. vbi & tex. hoc clanculum innuit. Et in eam sententiam Hieron. ipse ad Gaudentium, de Pacatulæ infantulæ educatione, scribit eos facilius libidine carere, qui aliquando experti sunt corporis voluptatem, quàm eos qui à pueritia libidinem nesciūt. Ab aliis enim nota calcari, ab aliis ignota appeti. Illos vitare pœnitendæ suauitatis insidias: hos carnis illecebras, dulci titillatione corporis blandientes, dum mella putant, venena noxia reperire. Et huc pertinere potest, quod scribit Matthæus Afflict. in c. j §. item si fidelis. col. 2. versi. scias tamen tit. quib. mod. feu. amit. magis peccare viduam stuprando, q̄ virginem, veluti minus solicitetur vidua, quàm virgo: ideoque magis peccat, iuxta ea quæ diximus suprà in Leg Connub. 2. nu. 28. inci. sed quid tantum. licèt ipse Matthæus alijs rationibus moueatur.

Verùm idem Hieronymus ipse, non semel contrarium non obscurè scripsit. Nā ad Gerontiam de Monogamia, Certe, inquit, multò laboriosius est, eo nō frui, qđ habeas, quàm desiderare quod amiseris: vnde & virginitas in eo facilior est, quòd carnis incentiua non norit, & viduitas in eo solicicior (aut, vt alij legunt, felicior) q̄ præteritas animo recolit voluptates. Et iterum libro primo contra Iouinianum, loquens etiam de viduis: Quantoq; est maior difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abstiuere, tanto maius est prę mium. Rursumque ad Celantiam de institutione matrisfamiliàs, loquens de vidua quadam pudica, Magni, inquit, hoc animi signum, & perfectæ virtutis indiciū est, renūciare expertę voluptati, fugere notas carnis illlecebras, & calentis adhuc ætatis flammas, fidei amore restringuere. Et ante Hieronymum Tertullianus lib. 1. eorū, quos ad vxorem scripsit: Quanti (inquit) est uidua ipsa, cuius assertor Dominus disputauit: Non tantum virginibus datum opinor; licet in illis integritas solida, & tota sanctitas de proximo visura sit faciem Dei: Tamē vidua habet aliquid operosius, quia facile est non appetere, quod nescias. & auersari, quod desideraueris nunquam Gloriosior continentia, quę ius suum sentit, quæ quid viderit, nouit. Poterit virgo felicior haberi, at uidua laboriosior: illa, quòd bonum semper habuit: ista, quòd bonum sibi inuenit. In illa gratia, in ista virtus coronatur. Et huius quoque sententię fuisse videtur Diuus Ambrosius statim in initio libri de uiduis, scribens viduas, cum viro castum cubile custodiunt, documento virginibus esse integritatem Deo esse seruandā. Et propemodum (inquit) nō interioris virtutis est, ab eo abstinere coniugio, quod aliquādo delectauerit, quàm coniugij oblectamenta nescire. Et Timotheus Episcopus lib. 1. eorū, quos ad Ecclesiam catholicam scripsit. loquens de coniugibus continentiam professis: Quomodo (inquit) ad se pertinentia aliis addicāt, qui seipsos sibi denegant? Tam noua enim virtute prędit, concessasque, & quod maius est, expertas corporum voluptates. admirabilis continentiæ autoritate cal-

118 *Alij difficilius corruptas memores pristinę voluptatis.*

cantes,&c.Et è nostris gl. in c.2. in verbo, facilius,de pœni.dist.3.cùm dicit,esse facilius seruare virginitatem,quàm post corruptionem,carnis seruare continentiam. Et hoc quoque multis probat & cõfirmat Io.Gerson non omnino malus autor, in lib.de Cœlibatu virginum,c.3.Et hanc itẽ partem fulcit Aristoteles lib.7.de Historia animaliũ,c.j.Voluptatis (ait) qua olim gestirent, memores, desiderio mouẽtur prę teritæ cotrectationis. Et And. Alcia. in l.malum.§.viduam.in fi.ff.de verbo.signi. Nam difficilius (inquit) his est quæ illiciũ Veneris expertæ sunt. Et huc quoque respicit illud Virgi.lib.3.Georg.

Atque vbi concubitus primos iam nota voluptas
Sollicitat.

119 Sed vtruncunq; sit, illud certè minimè dubium est,puellas recenter stupratas,coitus esse appetentiores,qa nõdum per ætatem in iis est multum humoris spermatici.Ideoque nihil,aut certè minimũ, ex eo emittunt in concubitu. Hinc fit,vt quantò magis coeunt,tantò quoq; magis appetant: nempe quia per Venerẽ his humor attrahĩt,sed nõ emittitur. Cùm autem attrahitur,calor simul,& vẽtositas generaĩ: quæ res maximè coitum stimulant. Item cum earum meatus sint adhuc angusti, is humor quantuluscunq; in eis est,non facilè labitur.Ideoque titillatione illa venerea admodũ oblectantur,quò possint huiusmodi humorẽ expellere,vt scienter disseruit Petrus Aponensis maximus sua tempestate Philosophus, in commentariis in Aristotelis problemata lib.4. c.26.monẽs propterea parentes,vt filias eo tempore diligenter custodiant:& alias quoq; eius rei affert rationes,quas illic videre omnib. promptum est.At ipse Aristoteles lib.7.de Historia animalium. c.1.suadet etiã puellas tum maximè custodiendas esse,cũ mẽses habere incipiunt:tunc enim præcipue ad vsum rei venereæ incitari. Sed & illud ibi subiungit,eas quę admodum puellæ ꝯcumbunt,libidinosiores per totam ætatẽ euadere:meatus enim laxari: reddique eo corpus lubricũ. Quod & ipsum tradit Galenus ad fi.li.6.de Locis affectis. Et idẽ ꝓpè dixerat idẽ Aristoteles li.Politicõ 7.c.16.dũ scribit,ad ꝯtinẽtiã vtile esse, nuptias fieri seriores:intemperantiores enim esse videntur,cùm puellæ Veneri assuescunt: quod & nos alibi retulimus. Huic autem, quod de custodia huiusmodi puellarũ illi scribunt,concinit illud Eccle.42.c. Filia patris abscõdita est vigilia:& solicitudo eius aufert somnum, ne fortè in adolescentia sua adultera efficiat Et paulò post: Super filiã luxuriosam confirma custodiam,ne quando faciat te in opprobriũ venire inimicis Ex quo est & illud Alciati nostri Emble.

Puellas recenter stupratas coitus appetentiores.

Puellę tum custodiendæ cum menses incipiunt.

Libidinosiores euadere quę puellæ concumbũt.

Vera hæc effigies innuptæ est Palladis:eius
Hic draco,qui dominæ constitit ante pedes.
Cur diuæ comes hoc animal? custodia rerum
Huic data,sic lucos templaque sacra colit.
Innuptas opus est cura asseruare puellas
Peruigili,laqueos vndique tendit amor.

At potissimum mulieres grauidæ, cuiuscunque ætatis sint,concubitum appetunt magis, & magis quidem, quàm q̃ ventrem non ferunt. Tunc enim conceptum semen neruos mouet, & inde confricationis ardor innascitur, vt Alberto Magno in libro de Animalib. & aliis plerisq; placere video.Sed his apertè repugnat Aristoteles maximus rerũ naturę ꝓfessor, libro Problematon 10.c.47. quo in loco, Quæ,inquit,grauidæ esse cœperũt, minus auidæ Veneris euadunt,menstruæ purgationes nullę præterea veniunt. Vbi & ipse Aponensis illi subscribit, dicitque id potissimum obtinere, si mulier marẽ vtero gerat:Idẽ quoq; tradit Aetius Tetrabib.4.Sermone 4.c.8. Cæterùm Matthæus à Gradibus,Medicus & Philosophus non pęnitẽdus,con.rei medicę 80.cuius caput est,Clarissime Doctor, refert quandam nobilem mulierem,dum prægnans non erat, in furias magna coeũdi cupiditate rapi solitã: postquam verò cõcepisset ab ea passione liberari.Hucque accedit, quod scribit Plutarchus in libro de tuenda bona valetudine,mulieres grauidas veneficiis uti, quib. abortum faciant, fętumq; perdant, vt rursum impleantur,amplusque voluptuenĩ. Ego vero,vt hos in concordiam reducam, puto vtrasque & prægnãtes, & vacuas,huius rei esse audissimas, vt vix dignosci q̃at, vtræ auidiores sint. 120

Fœminas grauidas cõcubitũ maxime apetere. An tamen illud verũ sit.

Constat autem mulieres steriles, p̃ cæteris esse libidinosissimas:quia cùm non satis expurgenĩ,plurimo illas spermate abũdare necesse est.Hoc enim, vti in maribus non excretum, vehemens coeundi desiderium excitat, ita in fœminis idipsum efficere natũ est. Nec id q̃dẽ abs re fieri. Menstruas enim fluxiones excrementorũ spermatis cuiusdẽ esse egressionẽ, cùm aliud nihil,quàm non bene coctũ semen, sint hæ menstruæ superfluitates.Ideò q̃ multipara animalia sunt, cum crebro fœtu excernant id superfluum,atque eo mõ abũdè copioseq; expurgentur, continentiora non immeritò existimãtur. Quod à Nicolao Leonico Thomæo, rerum naturaliũ doctissimo interprete, q̃onum quoq; naturalium c.60.proditũ est. Sed q̃d accepisse videtur ex Aristotele.lib.4. de generatione animalium, c.5.licèt subticeat. 121

Fœminas steriles maxime libidinosas esse.

Sed

122 Sed quod ad ordinem siue statum perti net, satis constat, vxores eorum, qui militiā ac bella sequuntur, maxime impudicas esse. quod & nostris legibus proditum est, l. si quondam. & l. quamuis. C. de adul. Nam & legimus, Clytæmnestram Agamemnonis vxorem, Metellam Syllæ, Pompeiā Tertiā Cæsaris, Mutiā Pompeij, Clodiā & Seruiliam Luculli, alteram Clodiam Metelli, Apuleiam, ni fallor, Lepidi summorum bellatorum, aliorum se libidinis fœdè polluisse. Agamemnonis vxori testimonium omnes perhibent, suntque in eam rē multæ Tragœdiæ & Latinæ & Grecę. Syllæ, Cæsaris, Pōpeij, Luculli. Diuus Hieronymus in Iouinianum lib. 1. c. 39. & præterea Syllæ & Pompeij Plutarchus in Vita eorum, itemque ipsius Cæsaris Asconius Pedianus & ante hos Cicero libr. primo Epist. 9. Rursumque ipsius Pompeij Suetonius in Vita Cæsaris, ca. 50. & Asconius Pedianus in Argumēto orationis Ciceronis pro M. Scauro. Et Luculli ipse Cicero libr. primo Episto. 15. & Plutarchus in Vita illius. Tū item ipsius Pompeij ipse Pedianus, & Suetonius in Vita Cæsaris. & nōnihil Tullius, vbi suprà. Q. Metelli ipse Tullius in oratione pro Cælio, in qua illā Clodiam, P. Clodij sororem, miris impudicitiæ contumelus aspersit. Ea autem eiusdē Metelli vxor fuit, vt patet ex eodem Tullio Epist. Famil. lib. 5. Episto. 2. & Quadrātaria dicta fuit ex historia, quæ illam maxime impudicam fuisse ostendit: quam elegāter narrauit Plutarchus in Vita Ciceronis. Et denique Lepidi Plutarchus in Vita Pompeij: vbi & illud scribit, quòd postquā ipse Lepidus Italiam subegit, & Sardiniā occupauit, morbo interijt, mœstior qđ in literulam quādam incidit, ex qua adulteram vxorem cognouit.

123 Siue id facit longa maritorum, tātisper dum in bellis peregre occupantur, absentia: siue etiam ipsorum virorū in alienas mulieres, per vxorum absentiam impudicitia. Nam de primo illud est Propertij:

Quantum oculis, animo tam procul ibit amor.

Ex quo Ouidius li. 2. de Arte amandi illud monet.

Sit mora tuta breuis, lentescunt tempore curæ,
Vanescitq́; absens, & nouus intrat amor,

Quod confestim exemplo probat:

Dum Menelaus abest, Helene, ne sola iaceret,
Hospitis est tepido nocte recepta sinu.

Amicitias absentia solui, aut min' Prouerbiū. Aristoteles enim lib. 8. Ethicorum ad Nicomachum, c. 5. tradit obliuionem amicitiæ ex diuturniore absentia induci. Nā ita propemodum scribit: Quòd si diuturna fuerit absentia, videt & amicitiæ obliuionem adferre: vnde dictum est illud, Multas amicitias silentiū diremit.

124 *Milites venerei.* Quod autem ad secūdum pertinet, Aristoteles lib. Politicorum 2. ca. 7. tradit eos, q primi fabulati sunt, nō irrationabiliter Venerem Marti coniunxisse. Nam omnes huiusmodi homines proni sunt ad mulierū vel ēt marium concubitus. Eius enim hæc verba sunt: Ἔοικε γὰρ ὁ μυθολογήσας πρῶτος οὐκ ἀλόγως συζεῦξαι τὸν Ἄρη πρὸς τὴν Ἀφροδίτην. Ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀρρένων ὁμιλίαν, ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακώχιμοι οἱ τοιοῦτοι. Hincq; est etiam illud Arnobij lib. 3. aduersus gentes Etiam ne militaris Venus castrensibus flagitijs præsidet? Eorum igitur vxores ob id infensæ (quod de ipsa Clystæmnestra Agamemnonis dicemus posteà in 13. Lege cōnubiali, nu. 35. inci. caueant) aliorum quoque virorum concubitus sectantur. Nihil enim est omnium rerum, quod eas magis impudicas faciat, quàm ipsorum maritorum impudicitia, vt & inibi, & nume. seq. ostendemus.

125 *Fœminas æstate, viros hyeme coitus appetentiores.* Verùm (quod apud omnes in rem iudicatam transijt) omnes fœminas cuiuscunque ætatis, siue virgines sint, siue mulieres, siue vtero gerant, siue non gerāt, æstate potissimum Veneris auidiores esse constat, viros contra hyeme, sicuti ab Hesiodo. lib. 2. eius operis, cui est titul', ἔργα καὶ ἡμέραι, scriptum est illis versibus:

--Θέρεος καματώδεος ὥρῃ
Μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δέ τοι ἄνδρες
Εἰσὶν, ἐπεὶ κεφαλὴν, καὶ γούνατα Σείριος ἄζει.

--Flagrantis temporis æstu
Fœmineo Venus est vsu magis effera sexu,
Mitior illa viris, & sæpe accita relanguet.

Quod & repetit Aristoteles li. Problematon 4. c. 26. & iterum c. 29. rursumque libr. de Histor. animalium 5. c. 8. Et Plinius lib. 10. c. 63. Huiusque rei rationem reddit Aristoteles illo priore loco: quoniam naturæ calidæ præ nimio calore æstiui temporis æstuant, collabunturque: frigidæ verò refouentur, & vigent. Est autem vir calidus, & siccus, mulier frigida humidaque: ergo virorum tunc vires infirmantur, mulierū verò corroborantur: & vigent per compēsationem qualitatis contrariæ. Posteriori quoque loco idem fermè scribit: quia videlicet viris calidior natura est, & siccior: mulieribus contrà frigidior, & humidior Ideoque illis humor, & calor satis cupiditatem Veneris hyberno tempore accendere queunt, quibus ex rebus semen oriri certum est. Mulieribus autem, & calor minor & humor concretus propter caloris inopiam tunc est. At per æstatem, mulieribus ipsis calor modicus, viris largior, quàm satis est. Nimius autem vires frangit atq; dissoluit. quod hinc videre licet, quod pueri per

per æstatem tenuiores redduntur, nimirũ quia ignis igni additur. Sed & eandem rationem affert Io. Grammaticus in enarratione illius loci Hesiodi, nisi quòd eam dilucidiùs adscribit, Græcè quidem, sed in hunc sensum: Nam mulieres æstate, cùm sint humecta natura, & multo frigidiores, quàm viri, Solis vi & æstus ad temperiem rediguntur, eliquato scilicet ac digesto, qđ ex humectatione profluebat. Viris autem innata siccitas æstate plurimùm augescit. At hyeme contraria omnia fiunt. Nam viri humectatione ad temperiem redigũtur, mulieribus in diuersam affectionem abeũtibus.

126 At illud certè mirum est, modò verum sit, quod Plinius lib. 22. c. item 22. ex Hesiodi, & Alcæi, & veterum Poetarum testimonio scribit, florente scolymo herba (alij Limonium appellant, estque species cardui) mulieres libidinis auidissimas esse, viros autem contrà in coitum pigerrimos, veluti prouidentia naturæ hoc adiumẽto tũc valentissimo, vt ille tradit. Ego vero naturã accusare nec ausim nec velim: sed fortè consultiùs prouidisset, si & æquales ignis stimulos, viresq; in Venerem vtrique sexu eodem tempore tribuisset, vt alter alterius ope commodius subleuaretur.

Fœminas florente scolymo, Veneris aui dissimas: viros contrà.

127 Cæterùm vt hoc caput de mulierũ libidine finiam, illud possum dicere de omnibus fœminis, quod Aristoteles li. 5. de Natura animalium c. 2. de felibus tradit, scilicet fœminas eius generis natura libidinosas esse, & salaces: maresque ad coitum ipsas frequenter allicere, inuitare, cogere: punire etiam, nisi lubenter pareãt. Quod itẽ de muribus nonnulli tradunt, & in his Aelianus in Historia Animalium, murẽ fœminam ait maiore Veneris rabie flagrare, ideoque Epicratem Ambraciotem, mediæ Comœdiæ Poetã, in Poemate, quod Chorus inscribitur, ita cecinisse:

Feles fœminæ salaces.

Mus fœmina libidinosissima.

Postremò subijt detestabilis lena,
Deierans per Dianam esse vitulam,
Esse virginem, esse pullam nondum domitam.
At illa murina erat.

Et vacca.

Qua hyperbole salacissimam fuisse significat. Idem Aelianus tradit Aegyptios vaccam ideo venerari, quòd affinitatem cum Venere habere existimẽt. Nam id animal tanto impetu in Venerem incitatur, vt cũ maris vocem audit, ad coitum vehementissimè inflammetur.

128 Satis ergo probatũ est, mulieres esse admodum luxuriosas. Ex quo & illud proficiscitur, quod cum præcipitatio, inconstãtia, amor sui, & desperatio sint ex numero filiarum luxuriæ, sicuti à Gregorio quoq; & Neotericis Theologis scriptum est, idcirco & mulieres his maximè vitijs, vltrò sunt quodammodo obligatæ. Eas enim esse maiorem in modum præcipites, testimonio est Seneca in Hippolyto inquiẽs:

Mulieres præcipites.

Quid sinat mansum fœminæ præceps furor?

Et apertiùs Valerius ad Rufinũ inter epistolas Diui Hieronymi: Insani capitis, & pcipitis est fœmina, indeliberata semper voluntate, præcipuum arbitratur, quod vult, & quod non expedit.

Item inconstantes, varias, leues, vagas, mobiles, ĩstabiles, mutabiles esse mulieres (quod non admodum distat à præcedenti) probat illud Virgilianũ lib. 4. Aeneidos: 119

Mulieres inconstantes, variæ, leues

Varium & mutabile semper
Fœmina. quod vsurpauit Summus Pontifex in c. forus. ad fi. extrà de verb. sig. vbi gl. versus quosdã vulgares in eam ipsam adducit sententiam. Et ad id optimè facit text. in l. filia in orbitate. C. de inoff. testa. ibi, nec ex momentarijs voluntatibus matris, & ibi Doct. q cum tex. ad id not. sicuti & Io. Fab. in l. vlti. C. de iur. & fac. igno. Ea autem lex loquitur de matre quapiam, quæ filiã nuptui tradiderat genero à se delecto, moxq; eius matrimonij nulla iusta causa pœnituerat, solicitabatque filiam de faciendo diuortio, ita vt filia ex momentarijs voluntatibus matris cogeretur esse nupta simul & vidua. Cuius rei simile exemplũ habes apud Terentium in Hecyra, vbi Laches alloquitur Sostratam vxorem:

Tuos esse illi mores morbum magis, quàm vllam aliam rem arbitror.
Et meritò adeò nam vestrarum nulla est, quin gnatum velit
Ducere vxorem: & quæ vobis placita est, conditio datur.
Vbi duxere impulsu vestro, vestro impulsu easdem exigunt.

Ex quibus etiam intelligis, id perpetuum esse omnibus mulieribus. Sed & huc spectat alius tex. in ca. de viduis. le 2. 27. q. 1. in illis verbis, sexus fragilis atque instabilis.

Propterea Elegorum facilè princeps Tibullus libr. 3. sic scribit, cùm de muliere loqueretur,

Sed flecti poterit, mens est mutabilis illis.

Et Terentius in Phormione, Mulieres, inquit, sunt fermè, vt pueri, leui sententia. T. Liuius quoq; scribit, animum mulierum esse paruis rebus mobilem: cuius hæc verba sunt ex libr. ab Vrbe cõdita 6. Cæterùm is risus stimulos paruis mobili rebus animo muliebri subdidit. Et alibi, videlicet li. 4. Belli Macedonici: virorum (inquit) hoc animos vulnerare posset: quid muliercularum censeris? quas etiã parua mouent. Propertius item lib. 1. ad Gallum:

Non est illa vagis similis collata puellis.

Et

Et lib.2.ad Mœcenatem;

Si memini, solet illa leues culpare puellas.

Et alibi animos fœminarũ anteponit mobilitati Syrtium ventis agitatarum, & leuitati foliorum:

Non sic incerto mutantur flamine Syrtes,
Nec folia hyberno tam treme facta Noto:
Quàm citò fœminea non constat fœdus intra:
Siue ea causa grauis, siue ea causa leuis.

Sed & Horatius libr.Car.1.Ode 5.mulierũ instabilitatem, auram vocauit.

–Nescius auræ Fallacis, & cætera.

Nec defuit huic sententiæ Ouidius, qui li.2.de Arte amandi, Parua (ait) leues capiunt animos, scilicet mulierum, de quibus loqtur. Et alibi lib.2.Elegiarum:

Verba puellarum folijs leuiora caducis,
Irritaq; vt visum est, ventus & aura ferunt.

Et Iulius Titus Calphurnius Siculus in Bucolico carmine Ecloga 3.

Mobilior ventis ò fœmina.

Modestiùs uerò Solomon, qui non mobiliorem uentis fœminam dicit, sed eam illis omnino similem facit, scribens Prouerbi. 27. Qui tenet eam, quasi qui uentũ teneat. Seneca grauissimus autor, ad Gallionem de Remedijs fortuitorũ: Nihil (inquit) tam mobile, quàm fœminarũ uoluntas, nihil tam uagũ. Apuleius quoque li.1.Meta. scribit leuitatem esse genuinã mulieribus. De qua re quoq; Aesopus festiuissimus Apologorum scriptor, apud Planudem κοῦφον (inqt) τὸ τῶν γυναικῶν ἐστὶ φῦλον, id est, Leue fœminarum est genus. Quin & Diuus Hieronymus, si is est (ut scriptores ecclesiasticos nõ prætermittamus) in epistola ad Demetriadem: Quantò magis in fœminis, quarum mutabilis fluctuãsq; sententia, si suo arbitrio relinquatur, citò ad deteriora deuoluitur? Hinc exijt uetus illud apud Festũ Prouerbium, Nec mulieri, nec gremio credi oportere: quòd & illa incerti & leuis animi est: & plerunque in gremio posita, cũ in obliuionem uenerunt, exurgentibus ꝑcidunt.

Prouerbiũ.

131 Sed uis interim audire exemplum memorabile leuitatis, simulque impudicitiæ muliebris? Id certè nobis suppeditabit Petronius Arbiter: Matrona (inquit) Ephesi tam notæ erat pudicitiæ, ut uicinarũ quoque gentium fœminas ad spectaculum sui euocaret. Hæc cùm uirum extulisset, non contenta uulgari more funus sparsis prosequi crinibus, aut nudatum pectus in conspectu frequentiæ plangere, in conditoriũ etiam prosecuta est defunctum, positumque in hypogæo, Græco more, corpus custodire, ac flere totis noctibus diebusq; cœpit. Sic afflictantem se, ac mortem inedia persequentem, non parentes potuerũt abducere, nõ propinqui: magistratus ultimò repulsi abierunt: complorataq; singularis exempli fœmina ab omni quintum iam diem se alimento subtrahebat. Assidebat ægræ ancilla, lachrymas commẽdabat lugenti, & positum in monumento lumen reuocabat. Vna igitur in tota ciuitate fabula erat, solum uidelicet affluxisse uerũ pudicitiæ amorisq; exemplum, vt omnes oĩs ordinis confitebantur: cùm interim Imperator prouinciæ latrones iussit crucibus affigi, secundum illam casulam, in qua recens cadauer matrona deflebat. Proxima ergo nocte, cùm miles, qui crucem seruabat, ne quis ad sepulturam corpus detraheret, notasset ibi & lumen inter monumenta clariùs fulgens, & gemitum lugentis audisset, uitio gentis humanæ concupijt scire, quis aut quid faceret. Descendit igitur in cõditorium, uisaque pulcherrima muliere, primò quasi quodam monstro, infernisque imaginibus turbatus, substitit: deinde ut corpus iacẽtis ꝓspexit, & lachrymas considerauit, faciemque unguibus sectam ratus scilicet id quod erat, desideriũ extincti non posse fœminam pati; attulit in monumentum cœnulam suam: cœpit hortari lugentem, ne perseueraret in dolore superuacuo, ac nihil ꝓfuturo gemitu pectus diduceret. Omnium eundem esse exitum, sed & idem domicilium, & cætera, quibus exulceratæ mẽtes ad sanitatem reuocant. At illa ignota consolatione percussa, lacerauit uehementiùs pectus, ruptosq; crines super pectus iacentis imposuit. Non recessit tamen miles, sed eadem exhortatione tentauit dare mulierculæ cibum, donec ancilla uini certè ab eo odore corrupta, primum porrexit ad humanitatem inuitantis uictam manum, deinde referata potione & cibo, expugnare cœpit dominæ ꝑtinaciam. Et quid proderit (inquit) hoc tibi si soluta inedia fueris? si te uiuam sepelieris? si antequam fata poscãt, indemnatum spiritum effuderis? id cineres, aut manes sepultos credis sentire? Vis tu reuiuiscere? uis tu discusso muliebri errore, q̃ diu licuerit, lucis commodis frui? ipsum te iacentis corpus cõmouere debet, ut uiuas. Nemo inuitus audit, cùm cogitur, aut cibum sumere, aut uiuere. Itaq; mulier, aliquot dierum abstinentia sicca, passa est frangi pertinaciam suam, nec minus auidè se repleuit cibo quàm ancilla quæ prior uicta est est. Cæterùm scitis, quod plerumque soleat tentare humanam mẽtem satietas: quibus blanditijs impetrauit miles, ut matrona uellet uiuere, ijsdem etiam pudicitiã eius est agressus. Nec deformis aut infacundus iuuenis castæ uidebatur, conciliãte gratiã ancilla,

Muliebris leuitatis exemplũ memorabile.

ancilla, ac subinde dicente:
Placitóne etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem, quorum consederis aruis?
Quid diutiùs moror? nec hanc quidem par
tem corporis mulier continuit, victorq;
miles vtrunque persuasit. Latuerunt ergo
vnà, non tãtum illa nocte, qua nuptias fe-
cerunt, sed postero etiam ac tertio die, præ
clusis videlicet conditorij foribus, vt si qs
ex agnatis cognatisque ad monumẽtum
venisset, putasset expirasse super corpus viri
pudicissimam vxorem. Cæterùm delecta-
tus miles & forma & secreto, quicquid bo
ni per facultates poterat, coemebat, & pri
ma statim nocte in monumẽtum ferebat.
Itaque cruciati vnius parentes, vt viderũt
laxatam custodiam, detraxere nocte pẽdẽ-
tem, supremoque mandauerũt officio. At
miles circunscriptus, dum residet, vt poste
ro die vidit vnam sine cadauere crucem,
veritus supplicium, mulieri, quod accidis
set exponit: nec se spectaturum iudicis sen
tentiam, sed gladio ius dicturum ignauiæ
suæ. Commonet ergo, vt illa perituro, lo-
cum & fatale conditorium familiari ac vi
ro faceret. Mulier non minus misericors,
quàm pudica, Nec istud Dij (inquit) sinãt,
vt eodem tempore duorum mihi charissi
morum hominum duo funera spectem:
malo mortuum impẽdere, quàm viuum
occidere. Secundum hanc orationem iu-
bet ex arca corp⁹ mariti sui tolli, & illi cru
ci, quæ vacabat, affigi. Vsus est miles inge-
nio prudentissimæ fœminæ, posteroq; die
populus miratus est, qua ratione mortuus
isset ad crucem. Hactenus Petronius.

Quin (vt ad nostros redeamus) Accur-
132 *Iterum de fœminarum mobilitate. Mulier à feudo repellitur, ob inconstãtiam.* sius in l. 1. C. de confirm. tut. dicit mutabile
esse mulierum consilium. Bal. autem in l.
vlt. colum. 3. uersic. & dic quod mulier. C.
de suis & legi. inter cæteras causas, propter
quas mulier repellitur à successione feudi,
ponit & lubricitatem voti: quia (inquit) ter
mutatur in hora. & sequit Iac. à San. Geor
gio in tract. feudorum, colum. 6. vers. item
quæro, Marchio. Et hanc quoque rationẽ
adfert Nicol. Neap. & post eum Iac. Aluar.
in §. & quia. col. vlti. tit. de his qui feu. dar.
pos. Nam Vasallus (inquiunt) debet esse cõ
stans, per c. 1. tit. de no. for. fid. Id quod mu
lier præstare non potest. Glo. quoque in c.
indemnitatibus. §. si autem nulla. in verbo,
diuertant, de elect. lib. 6. rationem reddẽs,
cur moniales eligẽtes publicato scrutinio
si diuerterint ad actus extraneos, non iam
possunt ad illam accedere, quæ maiorem
partem cõuentus numero habet, vt ibi ca
uetur, licèt secus sit in electione Papæ. Quo
niam maior (inquit) constantia est in viro,
quàm in muliere, quod postremum etiã
affirmat Alberic. in l. in multis ff. de statu
hominum.
In quam etiam sententiam Philipp. Deci. 133 *Voluntas non præsumitur repente mutata. Nisi in fœmina.*
consi. 163. in causa matrimoniali, col. pen.
versi. 19. non obstat. pulchre dicit, quod li
cèt aliquis non præsumatur repentè volũ
tatem mutare, l. non ad ea. ff. de condit. &
demõ. & in c. maiores. extrà de Baptis. ideóq;
suspectus est testis, q deponit de subita uo-
luntatis mutatione: quoniam in testibus
respicitur, quod verisimile est. c. quia veri-
simile. vbi Panor. de præsump. cum si istud
tamen cessaret, si deponeret de repentina
voluntatis mulieris mutatione, per tex. in
d. c. forus. quod no. quia fortè alibi non le
gisti. Quanquàm Carolus Ruinus in eadẽ
facti specie consultus, & respondens con-
si. Decij, vt planum est ex vtroque, licet eũ
non nominet, consi. 151. gratissimum. fol.
3. versi. tertiò fuit dictum. li. 5. ex diametro
tenet contrarium. Nam licèt (inquit) mu-
lier sit viro mutabilior, non tamen sequit.
quin in ea habeant locum leges dicentes,
non præsumi mutationem repentinã uo
luntatis. Ego verò id arbitrio boni viri reli-
quo, inspecta qualitate negotij, persona-
rum, & alijs verisimilitudinibus.

Dy. quoque in tract. de quæstionibus, ver 134 *Fœminæ prius torquendæ quam mares.*
si. quo ordine sit habenda. scribit, quod cũ
ij primùm sint quæstioni subijciendi, à q-
bus ueritas faciliùs eruit, l. 1. iũcta l. unius.
in prin. ff. de questio. ideo prius sunt fœmi
næ, quàm mares, torquendæ, ut quæ cele-
rius fatebuntur, cum habeãt cor momen-
taneum, & instabile. Allegat d. l. filia. C. de
inoffi. testa. & idem eadem ratione scribit
Guido Suza. in tract. de quæst. col. 1. uersic.
quo ordine. & ibi Ludo. Bolog. in addi. &
Alber. Gan. in tract. de malef. in rubrica de
quæstio. & tormentis. col. 2. uersic. nunc ui
dendum est. Ang. etiam in tract. malefi. in
uerbo, fama publica, colum. 34. uers. nunc
uideamus de tortura, in paruis. & Paris de
Pute. in tract. de Syndicatu, in uerbo, fortu
na, §. uiso de indicijs. circa medium. & Phi
lip. Deci. in l. fœminæ. col. 6. uersic. 23. ff. de
regu. iur. Fran. Brunus in tractatu de indi-
cijs & tormentis, char. 12. col. 3. & Hippo.
Marsi. in l. 1. in prin. col. pen. ff. de quæstio.

Quorum tamen sententia fortassis qui- 135 *Mulierum in tormẽtis constantia. Leænæ meretricis constãtia.*
busdam poterit uideri non uera, ob iam
sæpius perspectam compertamque mulie-
rum in tormentis constãtiam. Commen-
datur enim historicorum monumentis
Leæna meretrix, quæ usque ad mortẽ cru
ciata à tyrannis, non prodidit cõsilia Har-
modij, & Aristogitonis de tyrannicidio.
Quamobrem Athenienses eam honorare
volentes, ne tamen scortum celebrasse ui-
derentur, animal eius nominis fecere: at-
que

quæ vt intelligeretur causa honoris, in opere lingua addi ab Iphicrate artifice vetuerunt. Refert Plinius lib. 7. c. 23. & lib. 34. ca. 8. & meminit Pausanias li. 1. in quo res Atticas tractat; & Athenæus & Polyneus Strategematon li. 8. Et de hac re haud dubiè intelligit Tertullianus in Apologetico, c. 49. eodemque vti. scribens: Attica meretrix, carnificem iam fatigato, postremò linguam suam comestam in faciē tyranni sæuientis expuit, vt expueret & vocem, ne cōiuratores cōfiteri posset, si etiam victa voluisset. Et in libello ad martyres: Cessit (inquit) carnifici meretrix Atheniensis, quæ cōscia cōiurationis, cum propterea torqueretur à Tyrāno, & non prodidit cōiuratos, & nouissimè linguam suam comestam in faciē tyrāni expuit. Ex quibus planè intelligitur, non ob eam causam, quam Plinius asserit linguam Leæ nę additam non fuisse, quod videlicet, vt ipse autumat, non prodidisset consilium coniurationis, tanquam linguā non habuisset: sed quia ipsa sibi linguam amputauit. Et ne dubites hanc eandē fuisse, de qua Tertullianus loquitur, audi Chronographum Eusebium ita dicentem: Harmodius, & Aristogiton Hipparcum tyrannum interfecerunt, Leæna meretrix amica eorum, cum tormentis cogeretur, vt socios proderet, linguam suam amputauit. De hac quoque Lactantius loquitur lib. 1. ca. 20. his verbis: Leæna cum tyrannum occidisset, quia nefas erat simulacrum cōstitui meretricis in templo, animalis effigiē posuerunt, cuius nomē gerebat. Sed & virgo quædam Pythagoræa idem fecisse legitur. Nam cum à tyranno cogeretur secretum prodere, ne quid in se ad extorquendam confessionem, vel tormentis liceret, morsu linguam abscidisse fertur, atque in tyranni faciem despuisse: vt qui interrogādi finem non faciebat, non haberet quam interrogaret: vt retulit Diuus Ambrosius libro de virginibus primo. Epicharis quoque libertina in cōiuratione aduersus Neronem nominata, nullis cruciatibus, nullisque tormentis peruinci potuit, vt coniuratos proderet: tantaque fuit fœminæ constantia, vt illam, non verbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium, ne à fœmina spernerentur, peruicerit, quin obiecta denegaret: priusque spiritum expressit, q̃ vocem ad detegendam cōiurationem. At (quod dolendum est) quotquot viri eius coniurationis conscij, sunt tormentis adiudicati, contestim, vel non expectatis tormentis, coniurationem detexerunt, multosque, & consanguineos, & amicos prodiderunt: inter quos & Lucanus Poëta clarissimus hoc ipsum factitauit. Autor Cornelius Tacitus libro Historiæ Augustæ 15. & è nostris meminit Bernard. Land. in additio. ad Alber. Gand. & Ang. vbi suprà. & nonnihil quoque retulit Polyenus in eo. lib. 8. Strategematon. Idem Tacitus libr. 18. prodit, quod cùm Othonis milites in municipium Albintemelium grassarentur, & mulier quædam Ligustica filium abdidisset, crederentque milites simul pecuniam occultari, ob idque per cruciatus eā interrogarent, vbi filium occuleret, vterū ostendens, latere respondit: nec vllis deinde tortorb⁹, (nisi malis legere terrorib⁹,) aut morte constantiā vocis egregiæ mutauit. Quintilia quoque fœmina ob pulchritudinem amabilis, amicaque multarum, iussu Caij Caligulæ torta cruciataque, vt vi tormentorum coacta confiteretur conscios coniurationis eius, quæ dicebatur in ipsum Caligulam parata fuisse, cum ad tormenta duceretur, vnius ex conscijs pedem calce premens, significauit eos confidere debere, & nihil de tormentis eius penitus timere: & quod significauerat, euētu comprobauit: vt quæ tormentis tam deformata, vt etiam ab amatoribus sine uoluptate conspiceretur, nihil omnino manifestauit. Ideoq; eā Gaius liberatam absolutamq; dimisit, pecuniarumq; dono munerauit: vt testis est Iosephus lib. Antiquitatum 19. c. 1. Nescio verò, an de hac, an verò de altera loquatur Suetonius, cum scribit, Caligulam mulieri libertinæ octoginta (alij octungena legunt) donasse, quòd excruciata grauissimis tormētis de scelere patroni reticuisset. Quam potius alteram crediderim: quoniam Suetonius id in principio imperij Caligulæ refert contigisse: illud verò in fine accidisse scribit Iosephus. Diuus Hieronymus ad Innocentium, de muliere septies icta, refert, iuuenem quendam imparem tormentis, mentitum fuisse adulterium se commisisse, & ita morte mulctatum: mulierem uerò constanter tormenta grauissima tulisse & ea quoque ita omnino vicisse, ut nihil cōfessa fuerit. Et totum hoc caput, exceptis ijs, quæ in hac postrema & præcedenti editione adiecimus, sibi impudenter vsurpauit Chassenæus in suo Catalogo, parte 2. consid. 27.

138 Sed profectò hæc exempla cōstantiæ fœminarū in tormentis, non tanti sunt apud me, vt propterea discedam ab opinione tā clarorum doctorumque virorum. Nemo enim vnquam mihi persuadebit, tantam esse mulierum in tormentis constantiam, atque patientiam, quàm virorum: vt potè cùm eas natura finxit præcipites, imbeciles, infirmas, debiles, varias, & mutabiles, vt latè comprobatum est. Item linguaces, largilo-

Plinius lapsus. *Virginis constantia Pythagoræa.* *Epicharis cōstatior in tormētis, quàm viri.* *Ligustica mulier.* *Taciti locus.* *Quintiliæ constantia.* *Chassenæi furtum.* *Responsio ad ea quę dicta sunt in præcedenti versi.*

largiloquas, & arcanorum vel citra tormēta, minimè tenaces, vt postea quoq; dissèremus. Fuisse tamen nonnullas, quæ supra sexus naturam, vt & in alijs interdum, in hoc quoque cōstantes sese præstitere, quæ à scriptoribus ob id celebratæ sunt. Sed hęc est:

Rara auis in terris, nigroque simillima cygno.

Nisi quis dicat, mulieres hæc tormenta, vt & vulnera, faciliùs pati: nec tam ex illis lædi, quàm viros. per l. nihil interest. & ibi gl. ff. de adulterijs. & dicemus pleniùs in hac eadem lege, nu 215. inci. sed video. Vel ēt dicat, mulieres ex sexus natura faciles ad loquendum detegendumq; sponte, quæ non licet loqui, aut prodere. At si vim adhibeas, ab inuitisque extorquere nitaris, frustra quidem coneris: eas enim contrà omnibus neruis & viribus contendere, ne qđ cupias, detegant. Nam ea est mulierum natura, vt velint, cum nolis: & nolint, cùm velis, teste Terentio, nitanturque semper in vetitum: vt alibi pleniùs dicemus.

137 Mulieres credulę. Et ex hac quidem mulierum inconstantia & leuitate, illud fit, vt & eæ quoq; sint nimium credulæ, vt etiam dicit Alberi. in l. filia in orbitate. C. de inoffi. testa. per tex. in l. nimia. C. de act. & obl. vbi ita scribitur ad fœminam quampiam: Nimia credulitate circumuēta es: quia &c. Et huc alludit illud Propertij ad Cynthiam libr.

--Tu nimium credula sola iaces.

Et paulò inferiùs:

At nimium faciles aurem prębere, puellę.

Et apertius Faustus, non omnino contemnendus Poeta, in Liuia:

Scilicet ista fuit veterum natura virorum.

Fallere fœmineum, credula corda, genus.

Et Cornelius Tacitus lib. 14. de Agrippina loquens, Acciperet (ait) Agrippinam facili fœminarum credulitate ad gaudia venientem. & Caius pro Lucilla, apud Stobęum Serm. 71. ἁ δ᾽ ἁ γυνὴ γὰρ ἐστὶν εὔπιστον, καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἀτυχεῖν φορά. quibus significatur, mulierem ad credendum facilem esse, præsertim in calamitatibus. Ex quo fit, quod scripsimus in prima Lege Connubiali, fœminas facilè decipi. Nam vt scribit Fulgētius, Credulitas deceptionum mater est. Credulitas deceptionis mater.

Sed in his certè diutius immoramur, q̃ 138 opus sit. Omnibus enim sunt manifesta. Iō ad cæteras, quas diximus, luxuriæ filias (amorem sui dico, & desperationem) pergamus. Mulieres igitur esse sui amantiores, testis est Philo grauis autor, qui apud Eusebium Cæsariensem lib. Euangelicæ præparationis 8. ca. 4. & Antonium Monachum Aegyptium, Melissæ parte 2. Serm. 34. Mulier (ait) seipsam amat. Et ante hūc Plautus in Pœnulo scribit. ex multis mulierum vitijs hoc esse maximum, quòd sibi nimis placent. Mulieres sui amantiores. Et nimium sibi placent.

Et cùm zelotypia hinc prodeat, quòd nosmetipsos nimium amamus, nimiumque nobis placemus (id vitium Græcis φιλαυτία dicitur) consequens illud est, vt mulieres maximè zelotypia vexentur. Nam & Philo ipse in eo loco, quem nuper citauimus, ad illud, quod ex eo diximus, Mulier nimium seipsam amat, continuo & id subiūgit: Et zelotypia maximè mordet. Et Plutarchus in lib. de tranquillitate animi, inter mulierum proprias & peculiares animi perturbationes, zelotypiam reponit. In quam sententiam est & Græcus ille versiculus: 139 Mulieres zelotypæ.

Ζῆλος γυναικὸς πάντα πυρπολεῖ δόμον.

Id est:

Incendit omnem fœminæ zelus domum.

Galenus autem, si is est, in Definitionibus medicis, scribit, zelotypiam in prægnantibus maximè debacchari. Maximè prægnantes.

DESPERANTES quoque & ipsas mulieres magis esse, quàm viros, tradunt Aristoteles Stagiritanus, & Albertus Magnus, ambo fidelissimi naturæ consiliarij: ille quidem in fronte propemodum libri noni de Historia animalium; hic quoque statim in ingressu libri octaui de Animalibus, quē magna ex parte ex illo nono libro Aristotelis deprompsit. 140 Mulieres desperātes.

QVOD SI REFRACTARIVS, & pertinax quispiam nobis argutè occurrat, & dicat: Odio sanè mulierum plus quàm potes, eas criminaris. Quomodo enim mulieres & auaræ esse possunt (vt iam suprà dixisti) & luxuriosæ, vt nunc quoque contendis? Est enim luxuriæ, præsertim muliebris, prodigalitas comes perpetua: ut quæ luxuriosa est, eadem quoque sit necessario prodiga: usqueadeò etiam, ut non admittatur probatio in contrarium, ut uoluit Fely. in c. pastoralis. col. 2. de iud. per tex. in l. & mulieri. ff. de cura. fur. quæ super hoc statuit p̄sumptionem. & ibi etiam no glo. & Doct. 141 Contra ea, quæ dicta sunt de impudicitia mulierum. Luxuriæ comes ppetua prodigalitas

Quæ autem prodiga est, eadem auara esse non potest: Malum enim, ut Aristoteli placuit, se ipsum corrumpit: quod si integrū undequaq; sit, intolerabile est. Nec unquā in eodem prodigalitas & auaritia, aut audacia & timiditas conueniūt: eodemque modo, nec alia ulla uitiorum extrema, cū penitus opposita sint, inuicem connectuntur. Et ut nostri dicunt post Dialecticos, cōtraria sese inuicem non patiuntur in eodē subiecto: ad positionemq; unius, sequitur remotio alterius. Ad quod allegant l. sed & si. §. item si plures. & ibi gl. & doc. ff. de insti to. & l. Pomponius. §. sed & si is. in fi. ff. de procu. & l. hæc uerba, ille aut ille. ff. de uer. signi. & l. si inter me & te. ff. de excep. rei iudi. & Contraria se non patiuntur. Luxuria & auaritia cōtraria.

di.& l.si ancillam.ff.pro suo.& l.non codicillum.C.de testa.& l.1.C.de furt. & §.neq; autem.in auth.de manda.princ. & no.Cy. in procemio ff.col.3.versi.nono sic.& Docto.vbique. Vnde & illud est Horatij,

Stulti dum vitant vitia, in contraria currunt.

Ex quo perspicuum est, vt tandem cõcludam, quod si mulieres sunt auaræ, non itẽ luxuriosæ possunt esse: nec è contrario. Nã & Sallustius in Catilinario, luxuriam, & auaritiam tanquam sibi oppositas posuit cùm scribit: Incitabant præterea corrupti ciuitatis mores, quos pessima, ac diuersa inter se mala, luxuria, atq; auaritia vexabãt.

142 *Mulieres viris frigidiores.* Præterea non rectè sentiunt, qui mulieres luxuriosas præ maribus opinantur. Primùm sanè, q̃a sunt viris frigidiores, vt scribit Hippocrates περὶ διαίτης, id est, de Diæta, libro 1. affirmans, mares omnium generum esse calidiores, fœminas frigidiores: & Aristoteles libro 4. de Generatione animalium, c.6. & in libro de breuitate & longitudine vitæ, & libro Orbicularium quęstionum 4.c.25.& iterum c.28. & rursus li 10.c.8.& alibi sępe.& eius discipulus Theophrastus de Causis plantarum lib. 1.ca.27. *Viris est pulsus vehementior, quàm fœminis.* Galenus cùm multis locis, tum in lib.3. de Causis pulsuum, statim post princ. vbi probat non solùm mares esse fœminis simpliciter calidiores, sed multò calidiores: hinc *Mulieribus citius fieri rigores.* quę fieri, vt viri fœminis pulsum habeant & maiorẽ, & vehementorem. Et in Commentarijs Aphorismorum Hippocratis li. 5.c.42.& 62.& iterum ca.69. vbi hinc dicit rigores citius fieri mulieribus. Et li. de Vsu partium 7.& iterum 14.& aliàs sæpe, quod iam diximus.& latè Symmachus in Cœnis Macrobianis lib.7.c.item 7. & Auicena li. 1.Fen.1.doctrina 3.c. item 3. & Canticorũ parte 1.commento 36. Albertus libr.25. de Animalibus, tractatu 2.c.6.& Philaretus in libro pulsuum, illud quoque scribens; ob *Viris pulsus velocior.* id virorum pulsum esse velociorẽ, quàm *Vir omnium frigidissim' calidior calidissima omnium fœminarum.* fœminarum.& Ioannitius in Isagogis, ca. 16. Isaac, Dictarum Vniuersalium c.14. & rursus in particularibus. Arnaldus a Villanoua, in li.de Regimine sanitatis, cap.3. & redundanter Petrus Aponẽsis, cui cognomentum ex re Conciliatori factum, differentia 28.& è nostris Pet.à Bel perti.& Ioã. Fab.in §.masculi.Insti.de nupt.vbi dicunt frigidiorem virum totius orbis, esse calidiorem calidissima muliere. Hosti.& Io.And. in c.literas.extrà, de despon.impub. & Collect.in c.puberes.eo.ti.Cardi.Alex. in c. ad eius.colum.1.dist.6.

143 *Mulierum inferna crassiora, virorum superna.* Hinc fit (vt arbitrantur rerum naturaliũ indagatores solertissimi) vt infernã mulierum magna ex parte sint crassiora, in viris autem superna. Id enim & Aristoteles perspexit lib.de Generatio: animalium 4.c.1. ad fi. Nam frigidiore muliebri natura alimenti, vnde augescit corpus, minima portio surrigitur, quod efficere calor potest: residens verò in imo, id corpulentius efficit, & auctius. In maribus autem cõtrariũ euenit. Siquidem caloris copia delata sursum, nutrimenti magna pars ibi effectum ostendit ampliorẽ. Quod & expendit Rabbi Solomon & illius autoritate Nico.Lyr. in 1.caput Gene.& Ludoui.Cælius Rodig. lib.4.Lect.antiq.c.12.

Sed & hinc quoque fit, vt mulieres celeriùs quàm viri, canescant: vt quæ propter frigiditatem cogunt complures superfluitates, vt tradit Alexander ille Aphrodiseus quem plerique ob multifariam eruditionem Polyhistorem vocant, lib. Problematon 1.c.4. Quanquàm alij alterius esse eum librum malunt: sed cuiuscunque sit: est certè liber doctissimus, & dignissimus, qui à doctissimis viris legatur. 144 *Mulieres citius cãescũt.*

Ex hac item caloris fœminei inopia & illud fit, vt muliebre corpus, sicuti & virile, pilis non obsideatur. Nam mulieres, vtpote frigidæ, densa habent corporis spiramẽta: frigus enim compescit, & adstringit: vt scitissimè tradit ille ipse Aphrodiseus eodem lib. 1.c.5. & ante eum Hippocrates in lib. περὶ φύσιος παιδίου, id est, de natura pueri. Item calor est, qui pilos creat, ideo & Eunuchis desunt, quòd eorum natura frigidior est. Sed & in corpore humano illæ potissimum partes exteriores pilis vestiuntur, q̃bus maior innata est caliditas. Læue quoque est mulierum corpus, veluti innato ꝯstipatum algore, quando algorem comitatur densitas, læuitas densitatem, vt à Macrobio scienter scriptum est li.7. Saturnaliũ c. item 7. vbi & hanc mulierum frigiditatem alijs quoque rationibus, & argumentis adstruit. 145 *Muliebre corpus non ita vt virile pilis obsidetur.*

Ex eo quoq; proficiscitur, vt mares corpore maiori ex toto penè sint, quàm fœminę: quoniam videlicet mares sint fœminis calidiores: quæ res vim agendi obtinet, vt scribit Aristoteles libr.problematon 10. c.item 10.& Theophilus Protospatharius, de Fabrica humani corporis. li.5.c.25. Qđ an verum sit in alijs animalibus, quàm in hominibus, & in quibus; videbis apud eũdem Aristotelem lib.de Historia animaliũ 4.c.11.eoque vlt.& lib.seq.c.5. & lib.de Genera.animalium 1.cap.16. Illud constat in omnibus insectis mares esse fœminis minores, vt scribit Plinius libr.11.Natu.histor. c.29.in fi. Sed & ĩ arboribus (ne illud omittamus) omnis mas breuior, contortior atque difficilior operi, fœmina ꝓcerior, facilior, mollior, vt ꝓdidit Theophrastus li.de Histo- 146 *Mares corpore maiores, quam fœminæ.*

Hiſtoria Plantarum 7.c.10.

147 Hinc item illud manat, quod voluerunt Anaxagoras, & Parmenides, ut retulit Plutarchus lib.5.de Placitis Philoſophorum, Fœtus mares in dextris, fœminas vero in ſiniſtris magis fieri, qđ & adſtruit Ariſtoteles 4.de Generatione animalium, cap.1.& lib.7.Hiſtor.animalium, cap.3.& Varro li. de Re ruſtic.2.c.13.& Columella lib.6.cap. 24.& Plinius lib.7. ca.4. Serapio Breuiarij tract.5.c.34. Rabbi Moyſes. Aphoriſmorũ parte 16. Theophilus Protoſpatharius eodem illo 5.libr.c.29.& ante hos Hippocrates, aut vt nõnullis placet, Theſſalus illius filius, libro Epidemiorum ſecundo, & qđ minimè dubium eſt, idem Hippocrates libro Aphoriſmo.5.ca.48. Quo loco Galen'. interpres rationem addit quoniam ꝓpter temperaturam, quæ ſtatim ab initio calidior exiſtit, fœtus maſculus generatur. Calidior verò temperatura fœtibus aduenit propter locum, qui eſt dextera vteri pars, q̃ quidem calidior exiſtit, propter hepatis vicinitatem. Quod etiam ſcribit idem Galenus dicto libro 14 de vſu partium, & lib.2. de Seminæ: ubi tamen dicit, aliquando aliter fieri, ſed rarenter. & in Commentarijs Hippocratis dicto lib.2.Epidemion, & in Aphoriſmos ipſius Hippocratis lib.5.c.38. Ex quo & ipſe Hippocrates libro 6. Epidemion particulæ 2, ca.50. tradit eos fœtus, qui in dextris ſunt, ideo nigros eſſe, & biliosiores, illorumque venas extrà magis apparere. Id quod ex caliditate fit. Nemo enim neſcit, nigredinem à calore, vti albedinem, à frigiditate procreari. Bilem quoque caliditatem oſtendere, vt pituitam frigiditatẽ teſtis eſt Galenus libro 2.de Temperamentis. Sed & venarum inflationem & latitudinem, caloris eſſe iudiciũ, teſtis eſt idem Galenus eodem libr. Addit autem Hippocrates paulò poſt, videlicet cap.52. eodemque ultimo, propterea marem eſſe robuſtiorẽ atque ſanguino lentiorem: quia locus ille animalium, in quo cõcipitur, calidior eſt. Sed & mares ex dextris virorum teſticulis, fœminas ex ſiniſtris profluere, diſſerit Democritus, & illius autoritate Columella, libro Rei ruſticæ 6.cap.28. qui ideo monet, ut cùm progenerari pullum marem uelimus, ſiniſtrũ teſticulum admiſſarij lineo funiculo, alioue quolibet obligemus: cùm fœminam dextrum. Idemque aſſerit Galen' in Definitionib' medicis. Sed de utroq; uide ſententiam Ariſtotelis libro quarto, de Generatione animaliũ, c.1. Porrò Africanus, apud autorem Geoponicon lib.17., ca.9. & Didymus apud eundem lib.18.c.3. & Galenus, quo loco nuper citauimus, referunt ex aliorum ſententia, mares aut fœminas gigni, uel propter caliditatem, aut frigiditatẽ. Calidius enim ſemen marẽ ꝓgignere: frigidius autem fœminam: quod & adſtruit fœminarum præ maribus frigiditatem.

Mares i dextris, fœminas i ſiniſtris fieri.

Mares ex dextris teſticulis, fœminas e ſiniſtris.

Mares ex ſemine calidiore, fœminæ ex frigidiore.

148 Hinc denique & illud eſt, quòd mulieres uiris ſunt, ut plurimum, pinguiores, ob maiorem uidelicet frigiditatem, cuius id proprium eſt, ut impinguet: uti è diuerſo caliditatis, ut emaciet. uti inter cæteros multos uoluit ipſe Galenus, q nihil rerũ naturalium ignorauit, libro ſecundo, de Temperamentis: & li.2.de Simpli. medicamẽt. faculta.c.20. Sũtq; & alia multa, quæ hanc mulierum frigiditatem, marium contrà caliditatem adſtruũt, quæ Lectoribus ubique obuia ſunt.

Mulieres viris pinguiores.

149 Igitur cùm uiri ſint mulieribus calidiores, ob id certè apud Hebræos, qui in nominum apta impoſitione facilè omnes ſuperarunt, uir איש, id eſt, iſſ uocatur; quod quidem uocabulum ab אש, id eſt, eſſe, quod ignem ſignificat, deducitur: vt natura virilis, ignea & calida vno verbo exprimatur. Nec eo quidem nomine fęmina apud eos appellatur, tanquam non ſit adeo calida, ſed אשה dicitur: quoniam à viro ſumpta, ſicuti commemorauit Euſebius in illo diuino opere, quod de Præparatione Euangelica compoſuit, lib.11.c.4.

Viri ab igne dicti apud Hebræos.

150 At calor eſt, qui libidinoſos maximè efficit, hoc pręſertim argumento, quòd cholerici, vti ſunt cæteris calidiores, ita etiam coitus appetentiores, vt autumant omnes rerum naturæ ſcriptores, & experientia ꝓpe quotidiana comprobatur. Et hac quidem ratione Vulcanus à poetis rerum naturalium peritiſſimis fingitur maritus Veneris, quòd videlicet venereum officium non niſi calore conſtat: ſuntque frigidi in Venerem ſegniores, vt annotat Diuus Auguſtinus in li.20. aduerſus Fauſtum Manichæum, c.9. atque etiam Maurus, in id referens illud Virgilij de Vulcano loquentis, lib.8.Aeneidos,

Calor libidinoſos efficit.

Vulcan' cur Veneris maritus.

Accepit ſolitam flammam, notusq; medullas
Intrauit calor, & labefacta per oſſa cucurrit.

Vbi & ipſe Seruius illud eiuſdem Virgilij lib.1.γεωργικῶν citat,

Frigidus in Venerem ſenior.

Et his cõſentiens Phornutus, in lib.de Nat. deor. ſcribit Vulcano Venerem iunctam fuiſſe dici, ad ſignificandum, magnam caloris vim adeſſe in ipſo coitus impetu. Et huc quoq; ſpectat illud Terentij in Eunucho: Sine Cerere, & Libero friget Venus. Nã, vt ibi annotat Donatus interpres, oĩs eiuſmodi voluptas in calore ſanguinis cõſtituta eſt, q his rebus alit. & diximus ẽt ſuprà in 6. Lege Connubiali nu.5. porrò aũt.

Et

151 Et hinc libido ignis dicitur, & flamma. Et Cupido libidinis Deus feruidus, flagrãs ut abundè dicemus postea, decimaquinta Lege Connubiali, nu. 58. incipi. quadrat huic rei. Et hanc quoque rationem adiuuat, quod calida omnia Venerem prouocant, stimulant, & semen excitant. Cõtrà verò, frigida coercent, atque inhibent, vt videre licet apud omnes Medicos, & rerũ naturalium scriptores: & è nostris intellexit gl. in c. quicquid. 32. q. 2. Ex quo perspicuum est, fœminas, quò sunt frigidiores, eò quoq; in Venerẽ minus esse procliues.

De eadẽ re.

152 Item mulieres ipsæ viris sunt verecundiores, vel testimonio viri omnium eruditissimi Diui Hieronymi, cuius hæc verba sunt ex epistola ad virgines Deo dicatas, cuius hoc caput est, Quanquam in cœlestibus: Nam si iuxta Apostoli doctrinam seruum Dei litigare non decet, quantò magis ancillam Dei non expedit? cuius quò verecundior est sexus, eò animus debet esse modestior. Et Thomas Aquinas lib. de Regimine principum 4. c. 6. scribit, quod natura fœminis multa fręna imposuit: inter quæ verecundiam annumerat. Cuius etiã sententiæ est Aegidius Roman. in lib. eiusdẽ tit. 2. parte prima, & ei⁹ autoritate Lucas Pen. in l. 1. colu. 1. C. de mulie. & in quo loco, lib. 10. Quibus concinit tex. in l. optimam. C. de contr. & cõmit. sti. qui naturalem pudorem assignat mulieribus. Et l. in ꝯiunctione, in illis verbis, Et si puella cultu verecundiæ, &c. C. de nup. vbi no. Bal. quod naturale est mulieri, propter verecundiam tacere. Et ea quidem l. loquitur de puella, quæ præ verecũdia de nuptijs suis interrogata, subticet. Quam & puellarum naturam mirè exp̃ssit Homerus li. Odysseæ 6. loquens de Nausicaa Alcinoi Phæacum regis, filia:

Mulieres viris verecũdiores.

Vide tamen infra. num. 178

Verecundia puellaris, cũ tractatur de nuptijs earum.

Αἴδετο γὰρ θαλερὸν γάμον ἐξονομῆναι. Id est,

Verecundata est nouas nuptias nominare:

Et Euripides in Iphigenia in Aulide, loquens de puellis:

Πᾶσι τόδ' ἐμπέφυκεν αἰδεῖσθαι φίλους

Καινοὺς ὁρῶσι, καὶ γάμου μεμνημένοις.

Omnibus hoc insitum est, vt pudore capiantur, amicos

Nouos videntes, & nuptiarum recordantes.

153 Quos secutus Virgili⁹, paulò post principiũ li. 12. Aeneidos, Latinum, & Amatã vxorẽ cum Turno colloquentes facit de coniugio ipsius cum Lauinia eorum filiã at Lauiniam ipsam interim loquẽtẽ non facit, sed tantũ dat ei lacrymas, & pudorẽ:

Accepit vocem lacrymis Lauinia matris

Flagrantes perfusa genas, cui plurimus ignem

Subiecit rubor, & cætera.

Quo in loco Christophorus Lãdinus interpres, id non insciè annotauit. Augustinus autem de Verbis domini sermone 46. Vxorem (inquit) refręnat infirmitatis sexus ipsa verecundia. In quã etiam sn̄iam est tex. in c. honorantur ibi, non est virginalis pudoris, quærere maritũ. 32. q. 2. vbi citatur ipsius Euripidis in Andromache sn̄ia, huic rei admodũ ꝯcinẽs, de Hermione, q̃ ab Oreste ad nuptias petebatur:

Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς

Μέριμναν ἕξει, κοὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε.

Sponsalium quidem meorum pater meus

Curam subibit: meum non est hęc disquirere.

Sed Græci illi versus detracti sunt à Gratiano, aut librarijs. Fuit autem inter picturas Echionis noua nupta verecundia notabilis, apud Plinium lib. 35. c. 10.

Decretorum locus.

Pudor aũt & verecũdia comes est sp, & 154 custos pudicitię: quorũ primũ affirmat Diuus Ambrosius li. 1. Officiorũ: s̃m Accurs. in l. ita nobis. in prin. C. de adul. Ideoque Ouidius in Epistola Sapphus ad Phaonẽ:

Verecundia pudicitiæ comes & custos.

Non veniunt in idem pudor, atque amor.—

Et lib. 1. Met.

Quid faciat? credule, suos adlicere amores:

Non dare, suspectum pudor est, qui suadeat illud,

Hinc dissuadet amor.—

Et libro primo Elegiarum, de Triumpho Cupidinis loquens:

Mens bona ducetur manibus post terga retortis,

Et pudor, & castris quicquid Amoris obest.

Hinc mulier, quæ in corpus peccat, dicit̃ suo pudori nõ parcere: vt est tex. in l. palã. in prin. ff. de rit. nu. Cui succinit illud Vir. de Didone loquentis, lib. 4. Aeneid.

Pudori non parcere.

Spemque dedit menti dubiæ, soluitque pudorem.

Ex quo loco facilè intelligis, qd sit soluer̃ pudorẽ, nẽpe claustra pudicitiæ effringere disrumpere, soluere. In qua et significatione ponit̃ à D. Ambrosio in li. de Patriarchis: & in c. nemo. 32. q. 4. in illis verbis, ꝯiugij iura temerant̃ & vxoris pudor soluit̃. Et illud quoq; eiusdẽ Virgilij, illo eodẽ li.

Pudorem soluere.

—Te propter eundem Extinctus pudor.—

Et Parmeno Terẽtianus in Hecyra, amorem, & pudorem, ueluti aduersos, & pugnantes facit, cùm dicit:

Fecit animi vt incertus foret, pudorine, an amori, obsequeretur magis.

Et Dauus eiusdẽ Andria, veluti ironicè:

Mirum verò. impudenter mulier si facit meretrix.

Ex quo & Ouidius pudorem castum vocat. lib. 1. de Arte amandi:

Pudor cast⁹.

Ille locus casti damna pudoris habet.

Hinc quoq; illud Hieremiæ 3. c. frons mulieris meretricis facta est tibi: noluisti erubescere. Quasi sit potissimũ impudicitiæ signũ inuerecũdia. Palã est. n. nõ erubescere, indiciũ est manifestariũ ĩpudicitiæ, sicut e diuerso erubescere, pudoris & verecũdiæ, vel testõ Arist. li. Ethicorũ. 4. c. vlti.

Pudor purgans.

Hinc purpureus pudor, Ouidio dictus in Elegijs:

Nudaq; simplicitas, purpureusq; pudor.

Et lib.4. Tristium.

Purpureus molli fiat in ore pudor.

Et è diuerso Rubor verecundus eidem, in epistola Phædræ ad Hippolytum:

Flaua verecundus temperat ora rubor.

Rubor verecundus. Heliogabali ratio ad meretrices. Et vt vtrunq; tandem complectar, Heliogabalus Ille Imperator omnium impudicissimus in ea oratione quã ferunt habuisse ad meretrices, de his loquens, Sed cùm multa sint, inquit, quæ meretriciã frugalitatem impedire queant, & laudi ac nomini vestro officere, duo tamen velut capita, & fundamenta malorũ omniũ à vobis diligentissimè fugienda esse censeo: & omni ratione prouidendum, vt frigiditatem ex cordibus, & pudorem ex mentibus vestris penitus extirpetis. Hæc enim duo, cũ ipsi, cuius ductu auspicioq; militatis maximè omnium inimica sunt, tum ꝑ seipsa valde inepta, &c. Ex nostris aũt Ab. Ant. & Io.An. in c. ex parte, de consuet. pudorẽ pro castitate, & impudentiam pro libidine poni afferunt. Ex quibus illud rectè cõcluditur, mulieres, quò sunt viris frigidiores atque verecundiores, eò quoque esse pudicitiores.

156 *Respõsio ad supersora. Luxuria & auaritia an sibi aduersẽtur.* Sed quod huic muliebris honoris propognatori respõdeamus, est in promptu, Et primũ ad id, quod de auaritia, & luxuria, siue ꝓdigalitate disseruit, quas hic coire non posse putat. Illud in primis fateor, quòd hæc vitia, si contraria sint, quod tñ non prorsus recipio, propter id quod Tullius scribit in oratione pro Roscio Amerino: Et luxuria existat auaritia necesse est, & in 4. in Verrem Act. ubi luxuriã, & auaritiam in eo. Verre notat. & li. primo veteris Rhetoricæ, Genus est omnium nimirũ libidinũ cupiditas. Cui cõcinens Apostolus, 1. ad Timotheum vlti. c. omnium malorum radicem cupiditatem esse dicit, *Auaritia õniũ malorũ arx & radix.* Diogenes verò Sinopæus, cupiditatem ipsam esse arcem omnium malorum assere bat, vt à Laertio scriptũ est. Et Marcus Cato apud Gellium lib. 11. c. 11. Auaritiã omnia vitia habere existimat. Et Aristoteles lib. Polticon 2. ca. 7. tradit omnia peccata volũtaria ab auaritia, & ambitione procedere. Quæ quidem sententiæ facilè indicant, auaritiam, & libidinem, cæteraq; in vniuersum vitia coire in eodẽ hoĩe posse.

157 *Diuersa & contraria diuersis respectib. coeunt.* Verum, si concedamus, inquam, huiusmodi vitia esse prorsus contraria, nec ideo inuicem cõgregari posse in eodem, vt sic loquar, subiecto; id vtiq; obtinebit, si ad eundem scopum respicias. Quòd si illa diuerso sine metiaris, possunt certè in eodẽ animo insidere, & adesse: per id quod voluit Pan. in c. cum in tua, in duobus locis extrà de dec. quòd vna eademque res põt ex diuersis rõnibus, & vt vulgo dicimus, respectibus, diuerso contrarioq; iure censeri, licèt alias secus, ut ibi est tex. & in l. 5. ff. de rerũ permut. cum concor. alibi à me traditis, scilicet in Tract. Nobilitatis, c. 28. num. 12. incip. illi mox. respondebo, cum 4. seq. & quæ dicam infra nu. 162. & aliàs sæpe. Ideoque mulieres, licèt aliàs semper sint auaræ, sunt tamen in turpibus desideriis sumptuosissimæ, in cultu corporis profusissimæ: dum pigmenta vestesq;, & mũdum muliebrem coemunt: dum nulli rei parcunt, vt adultero placeant, possintque suis voluptatibus inseruire. Imò plerunq; pruritu libidinis stimulatæ, tota patrimonia in delicias congerunt. Et tunc *Meretrices sunt & prodigæ, & auaræ.*

Prodiga non sentit pereuntem fœmina censum,

vt inquit Iuuenalis Saty. 7. Ideoq; Lucius Apuleius Madaurensis lib. 9. Meta. vtrunque vitium in eadem complectens, In rapinis (ait) turpibus auara, in sumptibus fœdis profusa. Et ante hunc Sallustius de Catilina loquens, Alieni, inquit, appetẽs, sui profusus.

Quemadmodum etiam non absimiliter dicimus, quod licet aliàs fœminæ sint viris meticulosiores, minusq; quàm illi audentes, vt tradit Plato libr. 7. de Legibus, & eius contemporaneus Xenophon in Oeconomico, Aristoteles lib. eiusdẽ tituli. 1. c. 3. & libr. 9. de Natura animalium, c. 1. Columella in Præfatione libri XII. de Re rustica, Velleius Paterculus, qui lib. posteriore Romanæ historiæ scribit, Cleopatram expertem muliebris metus, morsu aspidis spiritum reddidisse. Et Iustinus lib. 1. de Sardanapalo loquens, Quo ille (inqt) audito, non vt vir regnũ defensurus, sed vt metu mortis mulieres solent, primò latebras circunspicit. & li. 2. de Xerxe & Artemisia loquens: In viro (inquit) muliebrẽ timorẽ, in muliere virilẽ audaciã cerneres. Et Liuius, q primo lib. ab Vrbe cõdita, vocat Muliebrẽ pauorẽ. Auicenna libr. 9. de Aĩalib. c. 1. Rasis ad Almãsorẽ, trac. 2. c. 56. Albertus Magnus lib. 8. de Aĩalib. trac. 1. c. itẽ 1. & iterũ c. 3. Et apud nos tex. est in l. qsqs. & ibi gl. & doct. C. ad leg. Iul. maie. & & voluit Io. An. in addi. Spe. tit. de pe. §. 1. ver. 7. in bonorũ ꝯdẽnati. & Bal. in l. qcũq; co. 2. ver. sed pone statuto caueĩ, ꝙ filij bannitorũ. C. de ser. fu. Vbi ex hoc pulchè dicit, ꝙ si statuto cautũ sit, expellẽdos bannitorũ filios, nõ ꝓpterea sunt expellẽdæ filiæ, qb. nõ est tãta audacia, sicut masculis: iõ cessante rõne, masculinũ hoc casu nõ ꝯcipit fœmininũ. Pan. in c. ex lrĩs. de despõ. impúb. 158 *Fœminæ viris timidiores.* *Pauor muliebris.*

pub.& Franc.Cur.(senior consi. 9. incipi. Ticinensi statuto,col.5.versi.secundò me mouet.Et Philip.Deci.in l.fœminæ.char. 16.versi.tertio etiam dici potest. ff. de reg. iuris.Et e Theol gis Diuus Thomas in libr.de Regimine principum 4.c.vlt.Id qd etiam videre licet in brutis. Nam scribit Plinius lib.8.c.8.Elephantum fœminas esse multò pauidiores maribus.Et in vniuersum consentiunt omnes scriptores, mares esse fœminis animosiores, præterquã in pantheris,& vrsis,vt suprà diximus, in 1.lege Connubiali.

Etiã in brutis.

159 Et his alludens Virgilius lib.2. Aeneid.

—Pueri & pauidæ longo ordine matres
Stant circùm.—

Fœminæ pauidæ.

Nam illic vides Matres, pro fœminis in vniuersum accipi,& sexum ipsum fœmineum significare. Vti etiam in eo loco li. 6.eiusdem operis:

Tum pauidæ tectis matres ingentibus errant.

Et libr.8.eiusdem quoque operis:

Stant pauidæ in muris matres.—

Trepidæ.

Et alibi scilicet libr.7.Trepidas matres,eodem significatu appellat:sicuti etiam Ouidius in Epist.Penelopes ad Vlyssem,puellas quoque trepidas vocat:

Mirantur iustiq; senes,trepidæq; puellæ.

Et libr. 1. de Remedio, amoris, timidas quoque eas vocat:

Hac coeant furtim iuuenes,timideq; puellæ.

Et lib.1.Amorum,Eleg.7.

Nonne satis fuerat,timidæ inclamasse puellę?

Et iterum lib.2.Elegia 6.

Quid referam timidæ pro te pia vota puellæ?

Rursumque lib.3.Eleg.13.

Quà ventura Dea est,iuuenes,timidæq; puellæ,
Præpuerant latas veste iacente vias.

Sed his postremis locis non tantum sexus sed & ætas expenditur. Sed quod ad sexũ tãtùm pertinet,est illud Varronis Consulis apud Silium Italicum lib.9.

Ille ardens animo, Ferte hæc,ait,omnia Paulo.
Nanque illum,cui fœmineo stant corde timores,
Mouerit ista manus.—

Seneca aũt Tragœdiographus in Octauia rationem reddens,cur sexum hunc timidiorem natura finxerit, postquam hoc de iis scripsit,quod alibi retulimus,

Mulier,dedit natura cui pronum malo
Animum,ad nocendum pectus instruit dolis.

Mox subdit.

Sed vim negauit,vt ne inexpugnabilis
Esset,sed ægras frangeret vires timor.

160 Propterea dicit gl. in c. cùm locũ. extrà de sponsa.& matrimo. quod minor metus excusat fœminam,quàm masculum. quam sequuntur Anto.& Panor. qui eã multum notandam dicit: & Card. Alexã. ibi.& eã facit sing.idẽ Panor. in c.cùm dilectis.col.3.in gl.pe.extrà,quod met.cau & Ro. sing. 228. tu scis quòd contractus. & Fran.Are.consi.24.quatuor dubia. col. 2. & Soci.consil.263.capio primùm.colu.4. versi.ad prædicta etiam,lib.2.Et eam quoque sequitur Host. in c. veniens. ante fin. extrà de sponsa.& in Summa tit.de matri. §.qualiter ver.si verò. & Calder. consil. 1. ver.3.quod maior metus.tit. quod metus cau.& Pan.in c.consultationi.in 3.no.extrà de sponsa.ubi eam facit notabilem.& ibi etiam Cardi. Alex. in vlti. not. & idem Panor.in c.causam matrimonij. in 2.not. de offi.deleg.vbi & monet esse menti tenẽdam.& ibi post eum Philip.Deci.in 2.quoque no.qui & eam dicit no. & idem Pan. consi.4.q̃dã mulier,post mediũ, lib. 1. vbi & eam dicit no.Nicol. Mil. in suo repert. in verbo,metus minor.& Barb.cõsi.30.bñ etenim cuncta,col 1.lib.3. vbi ẽt solennẽ vocat.& consi.41.immortalem,col.5.ver. & si mihi dicatur,lib.4.Iason in l. interpositas.col.1.C.de transact.& Steph.Bert. cõsi.64.explorato,col.2.nu.10.lib.1. & consi. 336.quemadmodum.nu.13.eod.libr.1.& Philip.Deci.q eã quoq; ꝓ no. allegat. in c. vlti.post prin.extrà de appel.& in c. qa q̃si tũ.in 2.no.uersi.& notandũ est,extrà,de offi.deleg.& l.in omnib.causis.colu. 1. ff.de reg.iur.& Carolus Rui.cõsi.98. visa renũtiatione,col.antepe.nu.24.li.1.& cõsi.170. de trib.col.5.nu.16.eod.lib. 1. ubi eã quoque gl.dicit esse sing.& cõsi.60. de re qdẽ, col.6.nu.18.li.3.vbi eã dicit notabilẽ.& Alber.Brunus, cõs.712.sup difficultate,co.2.

De eadẽ re. Mulieres minor met⁹ excusat.

Licèt ergo semp aliàs(vt repetamus)minus audeãt fœminæ,q̃ mares: tñ in turpib. obscœnisque,atq; venereis actib.sunt audaciusculæ,vt tradunt Cy. Alberi. & Saly. in d.l.quisquis.& è recentiorib. Matthę. Afflict.in constitutione Siciliæ incip.si qs rapere,col.2.Qd & adstruit Iuuenalis, quẽ Cyn.ipse & Albe.citant,inquiens Saty.6. 161

Mulieres in obscœnis & venereis audaciusculæ.

Fortem animum præstant rebus,quas turpiter audẽt.

Et rursum:

--Nihil est audacius illis
Deprensis:iram atque animos a crimine sumunt.

Qd ẽt citat Luc.Pen.in d.l. 1.colu. 1. C. de mulieri.& in quo loco,li.10.Et huc respicit Plautus in Milite,mulierum mores mirè exprimens:

Os habet,linguam,perfidiam,malitiam,atq; audaciã,
Confidentiam,&c.

Et alibi in eadem Fabula:

Quid ego nunc faciam?custodẽ me illi miles tradidit:
Nunc si indicium facio,interij:si taceo,sic tamen
Hoc palàm fuerit.quid peius muliere,atq; audacius?

Rursum quoque inibĩ:

Neque eques, neque pedes præfectus quisquam tanta audacia est,

Qui æquè faciat confidenter, quàm mulieres faciunt.
Huc quoque referri potest illud Senecæ à nobis suprà citatum,
Quid sinat inausum fæminæ præceps furor?
Loqt.n.d furor Venereo, atq; Cupidineo.

162 Porrò audaciam meretricum, & impudicarum mulierum esse propriam ac peculiarem, non obscurè ostendit illud Terentij in Eunucho, *Audacia meretricum propria.*
Audaciam meretricum.
Quod in id expendit Donatus in Andriã eiusdem, enarrans eum locum.
Audireque eorum est operæpretium audaciam.
Et ad hæc quoque, vide, quę de his dicam ex Aristophane, infra, nu. 174. q̃ rõnes, & ex Chrysostomo ẽt infra. nu. 180. & quæ dixi supra de impudentia huiusmodi meretricum, nu. 154. hinc quoque illud. nam audacia & impudentia sunt quodam modo inuicem coniunctæ ac connexæ.

163 Et aliàs sæpe legimus, diuersa contrariaque vitia in isdem hominibus insedisse, diuersis respectibus. *Contraria uitia diuersis respectib. cohærentia.* Nam Porcius Latro de Catilina loquens, ad finem Declamationis suæ: Vigent(ait) in illa clade res diuersissimæ pariter, continentia, & libido. Nihil illo persæpe affixius ad tollenda bonorum consortia, nihil solertius ad illis insidiandum: nihil illius munificentia insignius, nihil auidius rapacitate: nihil acutius consilio, nihil temeritate contemptibilius. Et alibi ĩ eadẽ Declamatione, de eodem loquens: Summum pecuniæ desiderium, summam simul prodigalitatem: q̃ sunt duo illa vitia de quibus priuatim loquimur. Et his concinens Tullius in Oratione pro M. Cælio, de illo ipso Catilina loquens: Quis in rapacitate auarior? Quis in largitione effusior? Nã & antè dixerat: Neque ego vnquam fuisse tale monstrũ in terris vllum puto, tam ex contrariis diuersisque inter se repugnantibus naturæ studiis cupiditatibusque conflatum. Sallustius autem in vniuersum de Romanis loquẽs: Incitabant, ait, præterea corrupti ciuitatis mores, quos pessima ac diuersa inter se mala, luxuria atq; auaritia vexabãt.

164 Illud verò, quod dictum est de frigiditate mulierum, & caliditate virorum, non difficulter dilui potest: non enim necessario ex eo infertur, viros esse libidinosiores quòd sint libidinis appetentiores: quoniã non sunt beluis per omnia similes, vt suos passim sequantur appetitus. Est nimirũ in eis ratio, istis beluinis affectibus facilè superior. Fœminæ verò (qđ supra diximus) brutis propius accedunt, vt pote rationis fermè expertes: ideoque suis appetitibus, quantuncunque leuibus, plerunque obediunt, indulgent, obsequuntur. Est(inquit Eleazarus) apud Aristeam mulierũ genus suorum affectuũ sequax, atque in lapsum procliue, propter imprudentiã, & eius naturam imbecillem. *Mulieres suorũ affectuum sequaces.* Et vt ait Aegidius, quo loco supra citauimus, Mulieres sunt plurimum intemperatæ, & passionũ insecutrices: ita enim loquitur. Cuius sententiã affert, in eamq; pedibus vadit Lucas Pen. quo etiam loco nuper adnotauimus.

165 Sed illud responderi, potest, quod dicebat Empedocles rerum naturę indagator solertissimus, quod licèt mulieres sint viris frigidiores, sunt tamen petulantiores, id est, libidinis appetentiores, propter motum humidi, quod in ipsis est. quo facilè ad omnẽ formantur petulantiæ causam. *Mulieres libidinis appetentiores ob motũ humidi.* *Mulieres uiris humectiores.* Id quod etiam secutus videtur ille, quem ipse citauimus, Albertus non minus nomine, q̃ doctrina Magnus, lib. 12. de Animalibus, c. 3. Quam sententiam adiuuat, quod omnium consensu ex humacta natura (qualis in fœminis est magis, quàm in maribus, vel teste Hippocrate libr. 1. de Victus ratione, & lib. de Natura pueri, & Plutarcho lib. Symposiacon 3. c. quoque 3. & Macrobio lib. 7. Saturnalium) consurgit coeũdi auiditas. *Coeundi auiditas ex humecta natura cõsurgit.* Vnde & Græci ὑγροὺς, id est, humidos pro lasciuis nonnunq̃ intelligunt. *ὑγρὸς id est humidus, & lasciuus.* quod probat illud Epigramma apud Delphos positum:
Τ'γρᾶς καὶ τρυφερᾶς βασιλεὺς Ἄγις μ' ἀνέθηκεν. Id ẽ,
Lasciuæ & delicatæ rex Agis me dedicauit.
Nam Agidis Lacedæmoniorum regis Timæam uxorem vitiasse ferebatur Alcibiades, vt a Plutarcho scriptum est in ipso Alcibiade, & ĩ Lysandro, & in Agesilao, & in lib. de Euthymia, id est, trãqllitate & securitate aĩ, vbi & hui⁹ epigrãmatis meminit.

166 Et hinc quoque occasio data Venerem confingendi ex mari conceptam, vt interpres Hesiodi scribit. *Ven⁹ cur ex mari concepta dicatur.* Vnde & Seneca Tragœdiographus in Hippolyto:
Diua non miti generata Ponto,
Quam vocat matrem geminus Cupido.
Et Ausoni⁹ ĩ descriptione illi⁹ ex Lucretio:
Orta salo, suscepta solo, patre edita Cælo,
Aeneadum genitrix, hic habito alma Venus.
Et Ouidius in Epistola Paridis ad Helenã, de eadem Venere loquens.
In mare, nil mirum, ius habet orta mari.
Et in Epistola Didus ad Aeneam:
—Quia mater amorum
Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.
Et in Epistola Erus ad Leandrum:
Quod timeas non est: auso Venus ipsa fauebit:
Sternet & æquoreas æquore nata vias.
Et in Epistola Sapphus ad Phaonem:
Solue ratem, Venus orta mari mare præstet eunti.
Et li. 4. Meta. ipsã Venerẽ ita loquẽtẽ facit:
—Aliqua & mihi gratia Ponto est.

Si

Si tamen in medio quondam concreta profundo
Spuma fui, Graiumque manet mihi nomen ab illa.

Et ante eum Virgilius libro quinto Aeneidos hæc faciens Neptunum loquentem ad Venerem:

Fas omne est Cytherea meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.—

Et his prior Musæus in Leandro:

Ἀγνώσσεις, ὅτι Κύπρις ἀπὸ σπορός ἐστι θαλάσσης,
Καὶ κρατέει πόντοιο.—

Ignoras, quòd Venus nata est ex mari,
Et dominatur Ponto?

167 Ex quo Horatius marinam quoque eã vocat, lib. 3. Carminum, Ode 26. *Venus marina.*

Laeuum marinæ qui Veneris latus
Custodit.—

Et lib. 4. Ode 11.

Qui dies mensem Veneris marinæ,
Findit Aprilem.

Quod epitheton ab Euripide accepit, qui in Hippolyto ita facit Phædram loquentem:

Αἱ πῶς ποτ' ὦ δέσποινα ποντία Κύπρι.

168 Nam & hinc Græci Venerẽ ipsam Ἀφροδίτην appellant, quam sic dictam διὰ τὴν ἐξ ἀφροῦ γένεσιν tradit his versibus Hesiodus in Theogonia, *Venus Aprodite cur dicta.*

—Τὴν δ' Ἀφροδίτην
Ἀφρογενέα τε θεὰν, καὶ εὐστέφανον Κυθέρειαν,
Κικλήσκουσι θεοί τε, καὶ ἀνέρες, οὕνεκ' ἐν ἀφρῷ
Θρέφθη.—

Cuius etiam sententiæ fuit Plato in Cratylo, Ouidius vbi suprà proximo loco, Macrobius lib. 1. Satur. & Seruius in illum locum Virgilij suprà citatum, & Acron in illum priorem locum Horatij. quoniam scilicet ex maris spuma, quam ἀφρὸν vocãt, sit edita. Nam & ipse Virgilius lib. 6. vndã maris spumosam vocat:

Inter saxa virum spumosa immerserat vnda.

Ex quo est & illud eiusdem libr. 2. eiusdẽ quoque operis:

Fit sonitus spumante salo.— Et lib. 3.
Obiectæ salsa spumant aspergine cautes.

Et rursum:

Tendunt vela Noti: fugimus spumantibus vndis.

Et libr. 8.

Vnà omnes ruere, ac totum spumare reductis.
Conuulsum remis rostris stridentibus æquor.

Et libr. 9.

—Secant spumantem pectore pontum.

Et libr. 10.

—Spumant vada marmore verso.

Et paulò pòst.

Spumantesque rates aruis inferre Latinis.

Illud quoque Tragædiographi Senecæ in Octauia:

—Talis emersam freto
Spumante Peleus coniugem recepit Thetin.

Vnde est & illud Ouidij libr. 4. Fastorum, loquentis de Aprili mense Veneri dicato:

Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
Auguror: à spumis est Dea dicta maris.

169 Quam Cornutus, siue Phornutum appellare mauis, in libr. περὶ τῆς τῶν θεῶν φύσεως, id est, de Natura deorum: & ante eum Aristoteles libr. de Generatione animalium 2. c. item 2. ad fin. huiusce rei rationem esse dicat, quòd spermatis natura sit ἀφρώδης, id est, spumosa: quod & ex eo repetit Galenus lib. de Semine 1. ubi tamen id probare non videtur. Sed ei concinere videtur Hippocrates: aut, vt ipse Galenus maluit, Polybus, libr. περὶ γονῆς, id est, de genitura, statim post prin. cũ scribit geniturã ἀφρέειν, id est, spumare. At Diogenes Apolloniates, q & ipse a spuma Venerem ita vocatã credidit. nõ spumam maris intellexit, sed semen, ex quo animãtes gignunt: ꝙ id sit spuma sanguinis, ut scribit Clemens Alexãdrinus. lib. 1. παιδαγωγοῦ, c. 6. Nã & Pythagoras apud Plutarchũ lib. 5. c. 3. de Placitis Philosophorũ, scribit, σπέρμα εἶναι ἀφρὸν τοῦ χρηστοτάτου αἵματος, id est, semen optimi sanguinis esse spumam. Porrò Eusebius præparationis Euãgelicæ lib. 3. c. itẽ 3. Nata (inqt) Venus è mari perhibet, qđ elemẽtũ calidum & humidũ est, & motu crebro spumas eiicit: q̃ res est spermatis symbolũ. *Spermatis natura spumosa.* *Sperma spuma sanguinis.*

170 Euripides aũt, loquente Hecuba, Venerẽ ita vocari dicit, qđ ἀφροσύνης ἀρχὴ θεὰ, id est, insipientiæ, siue mauis amentiæ, princeps Dea sit. *Venus insipientiæ princeps.*

Τὰ μῶρα γὰρ πάντ' ἐστὶν Ἀφροδίτη βροτοῖς.
Καὶ τοὔνομα ὀρθῶς ἀφροσύνης ἄρχει θεᾶς.

Nam & ἀφραίνειν desipere est. Id quod etiã tradit Heraclides Ponticus in Allegoriis Homericis, nõ semel: & ex ipso Euripide repetit Aristoteles lib. 2. Rhetoricorum ad Theodecten, cap. 23.

171 Physici verò, & Seruius, vbi supra citatum, id iõ dnt fuisse fictũ, ut Venus e mari nata, & Aphrodite diceret, quoniam is humor, quẽ coitus elicit, sit salsus, vti & de sudorib. & vrinis tradit Aristoteles in Problematis li. 2. c. 3. & iterũ li. 4. c. 13. rursumque lib. 32. c. 4. Et de sudorib. Galenus lib. 10. Simp. medicã. c. 13. quo de sudore tractat. Ex quo est & illud Virgilij li. 2. Aen. *Sperma salsum. Et sudores. Et vrina.*

—Salsusque per artus
It sudor.—

Et de lachrymis ẽt ipse Aristoteles eiusdẽ illius operis lib. 5. cap. 35. & Lucretius lib. 2. de Rer. nat.

Et lacrymis salsis humectant ora, genasque

Et ante hos Homer. lib. 2. Iliad.

Ὣς ἄρ' ἔφη σκήπτρῳ δὲ μετάφρενον, ἠδὲ καὶ ὤμω
Πλῆξεν. ὁ δ' ἰδνώθη. θαλερὸν δέ οἱ ἔκπεσε δάκρυ.

Et iterũ li. 12. Odysseæ, statĩ post prĩcipiũ:

Θάπτομεν ἀχνύμενοι, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντες.

172 Suntq; & aliæ appellationis huius causæ, vt alijs placuit. Didimus enim ita putat eam dictam, παρὰ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης, id est, à vitæ mollitie. β enim litera cognata esse videtur literæ φ. Nam quidam Philipphum vocant Βίλιππον, sicuti Phrygas Brygas. Fulgentius Placiades lib. 2. Mythologicarum, ita eam dicit vocari, quod sicut spuma, ita & libido momentaliter (vt ipse loquitur) surgat, & in nihilum veniat. Sūt & qui a Poetis ideo fictum putent, Venerem à mari esse natam, & ἁλιγενῆ, id est, Saligenam fuisse cognominatam, quod sal ad genituram & fœcunditatem non parū conducere putatur. Quod & Plutarchus tradit Problematon Symposiacorum Decade 5. c. 10. vbi & ob eam causam dicit Aegyptios sacerdotes à salis vsu abstinere, vt castitatem inoffensam seruent. Denique aliā huius appellationis Veneris causam alij tradūt, vt videbis infra in 15. Lege Cōnubiali, nu. 21. incipien. ex his fortè.

Alia huius appellationis causa.

Venus Saligena.

Sal genituram, & libidinē prouocat.

173 Ex his fortè describitur in Apocalypsi, c. 17. magna meretrix, sedens super aquas multas, vt scilicet illius intelligerect, æstuās libido. Nam non calido tantum concubitus constat, sed & humido simul: vt ex his patet, quæ diximus supra num. 164. atque etiam autor est Aristoteles, lib. Problematon. 4. c. 5. & lib. 5. c. 31. ubi scribit, omnino incontinentes esse, q natura calida, & humida constant: semen enim tale natura esse: & lib. 10. cap. 26. Nam vt ibi dicit. calor excernit, humor excernitur. & alibi plenius dicemus. Porro Dantes Florentinus in trac. inferni, c. 19. cuius initium est, Diuina, tradit in fœmina magis inualescere ardorē libidinis, q̄ in masculo. & ex eo repetit, & sequitur è nostris Alberic. in l. quæritur. circa medium. ff. de statu hominū.

De eadē re.

174 Et huius quoque rei alia potest esse rō, vt scilicet quamuis masculi sint fœminis calidiores, vt eo respectu, vt ita loquar, sint proniores in libidinem: tamen quia mulierum vita est sedentaria, & omnibus modis otiosa, vt dicemus infra in hac eadem lege, nu. 215. incip. desidiosas verò, ideo & hæ in Venerem ocyus faciliusque labuntur, nempe cuius otium parens est. Ezechiel. c. 16. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarū eius. Ouidius li. 1. de Remedio amoris.

Fœminas in Venerē faciliùs labi, qa otiosæ sunt. Otiū parens libidinis.

Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemptæque iacent & sine luce faces.
Quàm platanus rino gaudet, quàm populus vnda,
Et quàm limosa canna palustris humo:
Tam Venus otia amat. &c.

Et rursum in eodem libro:

Quæritur, Aegistus quare sit factus adulter:
In promptu causa est, desidiosus erat.

Quos posteriores versus citat gl. in c. nunquam. in uerbo, omnis otiosus, de consecra distin. 5. hinc occasione sumpta, quod tex ibi dicit, q in desideriis est omnis otiosus. Et instar ipsius Aegisthi, Dauid cum misisset Ioab suum principē militiæ, omnemque exercitum Israel cum eo debellatum filios Ammon, mansissetque otiosus in Hierusalem, lapsus est in concupiscentiam Bersabee, cumque ea adulterium pꝑtrauit, cùm antea nunquam aliquid tale commisisset, vt scribitur 2. Regum 11. c. Nam Diogenes ille Sinopęus, apud alterū Diogenem Laertium, dicebat amorem, vacantium, id est, otiosorū esse occupationem. Et Menedemus Terētianus in Heauton filio suo amorem ex nimio otio natū esse exprobrat. Et hinc Canachus Sicyonius statuarius Venerem effinxit sedentē, vt tradit Pausanias lib. 2. qui de Corinthiacis est, non ob aliam, (ut opinor) causam, nisi quòd vita illa sedentaria, & nimium otium, uelut alat luxum atque libidinem. Vt non abs re Menandro apud Stobæum Serm. 62. Ἔρως, id est, Amor, ἀργὸς dictus sit, id est, otiosus. Nā & (ut ibi scribitur) Theophrastus interrogatus, quid esset amor, respondit. πάθος ψυχῆς σχολαζούσης, id est, affectus animæ otiosæ.

Amor otiosorū occupatio.

Amor ociosus dictus.

Amor est ___ animæ otiosæ.

Quas rōnes cùm non animaduerterent Parmenides, Hippocrates, secum in ea re pugnās, si is est, Rasis, Accursius, & Io. Plat. uiderent tamen mulieres rei uenereæ magis obnoxias, plusque sanguinis habere, q̄ uiros: illas quidem istis calidiores, contra omnium ferme sentētiam esse uoluerunt ut de Parmenide scribit Aristoteles, lib. 2. de Partib. animaliū, c. 2. & scriptū reliqt ipse Hippocrates lib. 1. de Morbis muliebribus, & Rasis ad Almansorē, tract. 2. ca. 56. Accursius & Io. Plat. in d. §. masculi. Insti. de nup. & alij, quorū meminit Plutarch⁹ lib. Symposiacon 3. ca. 4. ubi & huius snīæ multa argumēta ꝑgerit, q̄ suppresso ipsius noīe, repetit Macrobius lib. Satur. 7. c. quoque 7. Quib. concinens Aristophanes in Cerealib. mulieres calidissimas appellat, ὦ θερμόταται γυναῖκες. 175

Qui fœminas esse calidiores viris dixerunt.

Nisi malis id ad audaciam referre. Nam θερμὸν, præter uulgatam calidi significationem, audacem quoque significat. ut cum dicimus, θερμὸν ἔργον, hoc est calidum facinus, pro audaci. In qua etiam significatione Plautus in Mostellaria, Calidū mendacium appellauit, pro audaci vel impudenti. Quanquā nōnulli ibi legūt, Callidū. Suprà aūt ostēdimus, mulieres meretrices esse audacissimas simul & impudētissimas: & diximus quoq; ver. abhinc tertio & seq.

Nisi

176 *De eadē re. Mulieres uiris callidiores.* Nisi, vt redeamus potius apud Rasim (de cæteris enim nihil est quod dubitemus) callidiores scribēdū sit, non calidiores: quod magis puto. Sunt enim verè omnium iudicio (vt id in transcursu dicam) mulieres viris callidiores, versutiores, vafriores, sagaciores, testimonio ipsius Accursij in l. omnes. C. de his, qui vend. æta. impe. & in l. si à sponso, in gl. vlt. in fin. C. de donatio. ante nupt. Petrus à Bella pertica, in dicto. §. masculi. Insti. de nup. ubi asserit viros esse calidiores: fœminas autem callidiores, vt hinc discrimen facilè agnoscas. Hostiens. & Ioan. Andre. in dicto ca. literas. extra de despons. impuber. Hostiē. in Summa, eodem tit. §. primo, circa medium. Collect. in dicto. c. puberes. eodem quoque titu. Panor. in c. vbi non est. eodē item titu. & Ioan Fab. in l. vlti. C. de iuris & facti ignor. & satis in id facit textus in l. si fine. C. ad Senatusconsultum Velleianū, & ex externis quoque scriptoribus voluit Plato, lib. 6. de legibus. & Aristoteles lib. 9. animalium, c. 1. & Lucianus, q in Prometheo, siue Caucaso, inducit Mercuriū hec de Prometheo querentē, q homines effinxerit animatum genus calidissimum, καὶ μάλιστά γε τὰς γυναῖκας, & quidem maxime omnium mulieres. Et Ausonius, q priuatim ac peculiariter fœminā callidā vocat:

Callida sed mediæ Veneris mihi vindicet artem
Fœmina.--

Apud Aristophanem Lysistrata fœmina, quæ illi fabulæ nomen dedit, statim circa initium illius, hæc dicit:

Καὶ πόλλ᾽ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν γυναικῶν ἄχθομαι,
Ὅτιὴ παρὰ μὲν ἀνδράσιν νενομίσμεθα
Εἶναι πανοῦργαι.--

Id est ab verbum:

Et multum pro nobis mulieribus discrucior,
Quòd apud quidem viros censemur
Esse panurgæ.--

Id est, vafræ, versutæ, callidæ. Id enim ea vox Græca significat. Cui Calonice, altera mulier, illud mox respondet:

Καὶ γάρ ἐσμεν νὴ Δία.
Etenim sumus per Iouem.

177 *Contra viri callidiores.* Quanquā Diuus Cyrillus Theologus, & sanctissimus & doctissimus, ī Euāgeliū Diui Ioannis, lib. 2. c. 87. interpretās illud, Dixit ei Iesus, Vade, & voca virū tuū: Probe (ait) atq; veraciter dici potest, fœmineā esse feminarum omnium mentem. Mollis enim ac tardus est earū intellectus. Docilior autem virorum natura est, atq; callidior. Et hac de causā, vt arbitror, virum vocare suum mulier iubetur. Ita & quasi rudis mulier increpatur. Et huic opinioni adstipulantur nostræ leges, quæ non tā grauiter mulieres puniunt, quàm viros, illisque facilius parcunt, condonantq; scelera, tanquam scilicet simplicitate magis ducantur, quàm calliditate: vti & Baldo placuit in rub. C. de rerum permut. versic. item quare donatio, & aliis multis à me congestis suprà in eadem l. num. 51. itaque nescio. & in tractatu Retractuum, tit. 2. In præfatione, nu. 35. idque satis.

Denique (vt redeamus) non verum est, quod hic noster aduersarius obiecit de verecundia mulierum. Sunt enim fœminæ viris multò inuerecundiores, atque impudentiores, id attestantibus peritissimis rerum naturæ scriptoribus, Aristotele scilicet, ad cuius autoritatem veluti ad anchoram, aut asylum, in hisce rebus confugiūt eruditi, quo loco nuper citauimus, & Galeno lib. 11. de vtilitate partium, & Auicenna, qui recentiorum quorundam opinione, nemini Physicorum medicorumq; cedit, circa initia lib. 9. de Animalibus; Rasi quoque, eo quem suprà sæpius citauimus tractatu 2. c. 56. Alberto item Magno lib. Animalium 8. c. 1. Quorum sententiam confirmat Iurisconsultus in l. 1. §. sexum. in verbo, inuerecundè postulans. ff. de postul. Quo in loco interpretes afferunt historiam muliebris impudentiæ, quā nullus vnquam vir attentasse legitur. Sed & hanc mulierum impudētiam fatetur mulier quæpiam apud Alexidem: 178 *Mulieres viris impudentiores.*

Οὐκ ἔστ᾽ ἀναισχυντότερον θηρίον
Γυναικὸς, ἀπ᾽ ἐμαυτῆς ἐγὼ τεκμαίρομαι.
Non est impudentius vllum animal
Muliere: ex me ipsa ego coniecturam facio.

Quæ etiam sententia fuit Aristophanis in Lysistrata:

Οὐδὲν γὰρ ὧδε θρέμμ᾽ ἀναιδές ἐστιν, ὡς γυναῖκες.
Nullum enim ita pecus (siue malis iumentum) *impudens est, vt mulieres.*

Sed & idem in Cerealibus scribit, impudentes esse natura mulieres:

Ἀλλ᾽ οὐ γάρ ἐστι τῶν ἀναισχύντων φύσει γυναικῶν,
Οὐδὲν κάκιον εἰς ἅπαντα.--

Quibus sanè in ea re potius ego crediderim, nō dicā, q Hieronymo, nec enim opus est: cùm illam epistolā, quā suprà citauimus, eius nō esse, testimonio est & stylus, & Romana editio, in qua erat adscriptum, Dicitur: sed non est Beati Hieronymi: Illis igitur (ut repetā) magis ego crediderim, q Thomæ & Aegidio, qb. et refragatur experientia. Quanquam ne in re tā aperta videantur errasse tanti viri, possumus dicere, eos, cùm scripserunt, mulierē esse verecundiorem, non tam intellexisse vt re ipsa sit verecundior, quàm vt esse debeat. Quemadmodum et intelligitur tex. in l. 1. §. consequens. ff. de suspect. tuto. in illis verbis, non sexus verecundiam egre- 179 *De eadē re.*

dientis, & in l. maritus. C. de procu. & in l. 2. C. de his qui ve. æta. impe. cùm dicitur propter pudorem & verecundiam mulierum. & in §. consequens. Instit. de suspect. tut. ibi, non sexus verecundiam egredientis. & in c. indemnitatibus. §. sed cum eas. de electio. lib. 6. & in c. i. in prin. de stat. re. eo. lib. 6. & in c. nec illud. 30. q. 5.

180 Siquidem verecundia quàm maximè decet, ornatque mulieres. Quod ut probē, satis esset vnius testimonium, q mihi semper fuit instar omnium. Is est Virgilius quem eruditi omnes tanti semper æstimarunt, quāti alium neminem. Nā cum Didonem, ante Aeneę aduentum, veluti omnibus fœmineis virtutibus claram depinxisset, tum verò verecundia adornauit, hoc versu:

De eadē re. Mulieres in primis decet verecundia.

Tum breuiter Dido vultu demissa locuta est.

Cui quidem & alios testes, & eosquidem integerrimos adiūxerim, ne tritum illud obiiciatur, Vox vnius, vox nullius. Nam Iesus Syrach filius, Ecclesiastici 7. Noli discedere à muliere sensata, & bona, quā sortitus es in timore Domini. Gratia autem verecundiæ illius super aurum. Et iterum c. 26. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata. Et Diuus Paulus 1. ad Timotheum, capi. 2. iubet mulierem cum verecundia ornari. Homerus autem semper & vbique, cùm mulieres aut etiam Deas ipsas uult laudare, eo præconio maximè celebrat, quòd verecundas eas appellat: ut lib. 3. Odysseæ:

Θυγατέρες τε, νυοί τε, καὶ αἰδοίη παράκοιτις.

Et lib. 4. eiusdem operis:

Σῖτον δ' αἰδοίη ταμίη παρέθηκε φέρουσα.

Qui versus & lib. 17. eiusdem operis non semel inculcantur. Itemque lib. 10.

--Νύκτας δ' αὖτε παρ' αἰδοίῃς ἀλόχοισι.

Et lib. 18.

Ἔρχεσθε πρὸς δώμαθ' ἵν' αἰδοίη βασίλεια.

Et lib. 6. bis terque:

Ὦ γύναι αἰδοίη Λαερτιάδεω Ὀδυσῆος.

Et lib. 6. Iliados:

--Ἔνθα δὲ γαμβροὶ

Κοιμῶντο Πριάμοιο παρ' αἰδοίῃς ἀλόχοισιν.

Et lib. 21.

--Οὐ δὲ μεθ' ἡμέων

Πειρᾶ, ὥσκεν πρῶτες ὑφ' [illegible]

Πρόσχυν καλῶς σὺν παισὶ καὶ αἰδοίῃς ἀλόχοισιν.

Et rursus in eodem libro de Iunone loquens.

Ἀλλὰ χολωσαμένη Διὸς αἰδοίη παράκοιτις.

Et in Hymno Apollinis:

Αὐτοῖς σὺν παίδεσσι καὶ αἰδοίῃς ἀλόχοισι,

Et in Hymno Veneris:

Οὐδὲ μὲν αἰδοίῃ κούρῃ ἅδεν ἔργ' Ἀφροδίτης

Ἵστίη.

Et paulò pòst:

Μηδ' αὐτὴν ἀλόχον ποιήσατο αἰδοίην εἶναι.

Et in secundo Hymno Vestæ:

Ἔλθε ἀν' ἐπαρηγε σὺν αἰδοίη τε φίλη τε

Εἱστίη.

Et in 2. Mercurij Hymno, de Maia eius matre:

Ἄτλαντος θυγάτηρ, Διὸς ἐν φιλότητι μιγεῖσα,

Αἰδοίη.

Et Ouidius in Ibin, Dianam, quam castissimam fuisse perhibent, & in quam Homerus ipse in Hymno quopiam negat Cupidinis ius vllum fuisse, verecundam quoque uocat:

Quique verecundæ speculantem membra Dianæ, &c.

Nam & Demades apud Stobeum Ser. 72. dicere solebat, τὴν αἰδῶ τοῦ κάλλους ἀκρόπολιν εἶναι. Id est, Pudorem in muliere pulchritudinis arcem esse.

Sed & d. l. in cōiunctione. C. de nup. & aliæ loquentes de pudore, & verecundia muliebri, non asserunt mulieres viris esse verecundiores, sed tantùm probant illas esse interdum verecundas: quod nec ego inficior, præsertim virgines puellas adolescentes, quæ nondum frontem perfricuerunt: de quibus nuncupatim loquitur d. l. in coniunctione. Est enim illarum (vt uerum fatear) propè peculiaris pudor: sicuti & apud Lucianū Samosatensem in Deorum iudicio, testis est Iupiter, dicens Palladi, proprium esse virginibus erubescere. Ideoque Tullius in Oratione pro P. Quinto, Plinius Iunior lib. epistolarū 5. ad Marcellinum, Apuleius libr. Asini aurei 1: & Hieronymus ad Eustoch. de acceptis ab ea munusculis, eleganti epitheto verecundiam virginalem vocant. Et Diuus Ambrosius in c. honoratur. 32. q. 2. pudorem quoque virginalem appellat. Et Tibullus non dissimiliter pudorem virgineum vocat, lib. Eelg. 4. 181

Pudorem in muliere pulchritudinis arcē esse. De eadē re.

Puellarū peculiaris pudor. Virginalis verecundia.

Virgineus teneras stat pudor ante genas.

Virginalis siue virgineus pudor.

Vti & Statius lib. 12.

Olim hic virginei custos, monitorq; pudoris.

Et Valerius Flaccus libr. Argonauticon quinto:

Audit virginei custos grandæuus pudoris.

Et Apollonius Rhodius libr. 3. Argonauticon, αἰδὼς παρθενίη. Virgilius autem libr. 1. Georgicon, virgineum ruborem dicit,

Virgineus pudor.

At si virgineum suffuderit ore ruborem &c.

Hincque Homero lib. 2. Iliados Astyoche παρθένος αἰδοίη dicitur, id est, virgo verecunda: vti & Diana, de qua nuper locuti sumus, in 2. eiusdem Hymno: & Pallas in 2. quoque ipsius hymno. Et Ouidius libr. 1. Elegiarum, puellam verecundam peculiari quoque epitheto vocat:

Puella verecunda.

Forma verecundę nocuit mihi visa puellę.

Veluti id epitheton maximè virginib. & puellis

Virginitatis dos verecundia. puellis conueniat. Nam (vt scribit Ambrosius) de institutione virginis, c. 1. Virginitatis dos q̃d ẽ est verecundia, q̃ commendatur silentio. Chrysostomus aũt ad populũ Antiochenũ, Homilia 20. pronuntiat meretrices impudentes esse, virgines verò uerecundas, huiusque rationem reddit. *Mulieres impudentes.*

181 Porro id qđ de meretricibus dicit, apertẽ ꝓbant q̃ latius suprà diximus nu. 153. in cip. pudor autẽ, & seq. Et inter cætera illud Hiere. 3. Frõs mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Et illud præterea Oseæ 2. vbi introducit meretricẽ hęc dicẽtẽ; Vadam post amatores meos. Id quod D. Hieronymus tibi rahit ad impudentiã meretricum, q̃, vt ille dicit, gloriant̃ in suo scelere. Nec interim assentior Bald. notãti ex d. l. in ↄiũctione. nãle esse mulieri pp verecundiã tacere, si intelligat fœminas esse hmõi nãæ, ut sint taciturnæ ex vereeũdia, cũ sint mulieres & inuerecundæ, vt iã diximus, & admodum loquaces: quod posteà dicemus. ideo Elberi. in l. generalis. ff. de adop. aliud not. ex d. l. in coniunctione. uidelicet mulieres ex uerecundia loqui nõ debere; quod & nos facilè recipimus. *De eadẽ re.*

183 Sed & hanc mulierum impudentiã adstruit, quod infrà dicemus, cùm de inuidia fęminarum differemus, mulieres canibus à multis comparatas quia eo animali nihil est impudentius: vt quod in propatulo & vbique cocat, vt & nos alibi dicemus, scilicet infrà l. 15. nu. 157. incip. Plutarchus. Nã & hinc (vt opinor) impudens & inuerecundus Gręcis κυὼν ἀναιδὴς vocatur κυνικὸς, & κυνῶπις. Et κυνάμυια pro magno conuicio Mars bile percitus Mineruam nihil tale merentẽ vocat, lib. 2. Iliados. Et apud Latinos quoque canis appellatione impudentibus conuicium fieri solet, vt scribit Donatus ĩ Eunuchum Terentij, interpretans illud, Ain' vero canis. Nam & 2. Reg. c. 16. Abisai, qui tã impudenter Dauidi maledicebat, canem appellauit. Quare maledicit (inquit) canis hic domino meo Regi? Et apud Homerũ quoq; lib. 17. Odyssea Vlysses à Melanthio κύων, id est, canis vocatur: vti & li. 18. & seq. Melanthius ab Vlysse. Et li. 22. Vlysses hoc quoque titulo procos confixit. Et apertissimè id ad impudentiam refert idem Homerus librr. 1. Iliad. Nam cùm primùm Achilles Agamemnonem impudentem vocasset. *De eadẽ re. Mulieres canibus comparatæ. Impudentes canes vocantur.*

Ὤ μοι ἀναιδείην ἐπιειμένε.

Paulò pòst eundem vocat virum can no aspectu:

Τιμὴν ἀρνύμενοι Μενελάῳ, σοί τε κυνῶπα.

Et apertius quoque lib. 9. Iliad.

Αἰὲν ἀναιδείην ἐπιειμένος, οὐδ' ἂν ἔμοιγε
Τετλαίη, κύνεός περ ἐών, εἰς ὦπα ἰδέσθαι.
Semper impudentiam indutus, neque mihi
Tolerabit, caninus quamuis existens, vultum aspicere.

Et apud eundem lib. Odysseæ 4. Helena sese κυνώπιδα, id est, impudentem vt canem vocat, quod Paridem secuta fuisset:

Ὡς δ' Ὀδυσῆος μεγαλήτορος υἷι ἔοικε
Τηλεμάχῳ, τὸν λεῖπε νέον γεγαῶτ' ἐνὶ οἴκῳ
Κεῖνος ἀνήρ, ὅτ' ἐμεῖο κυνώπιδος εἵνεκ' Ἀχαιοὶ
Ἤλθεθ' ὑπὸ Τροίην, πόλεμον θρασὺν ὁρμαίνοντες.

Et hanc Homeri appellationem ad impudentiam refert ex dictis locis quædam citans Pollux Onomast. li. 5. c. 11. Et alia quoque multa de canum impudentia, videbis apud Cõrardum Gesnerum Hist. animal libr. 1. vbi de cane agit, in litera H. Nam & Esaias scriptor sanctissimus, c. 56. canes impudentissimos appellat. Et Oppianus quoque de venatione lib. 5. canum impudentiam notauit. Moses autem Genes. 23. meretricem & canem copulauit. Non offeres (inquit) mercedem meretricis, neque pretium canis in domo Dei tui. De qua re loquens Diuus Hieronymus in Esaiam, cap. 66. Pulchrè (ait) canis & meretrix copulantur, quia vtrunque animal pronum est ad libidinem.

HACTENVS, quæ de impudicitia mulierum dicenda videbantur. Nunc res ipsa monet, vt deinceps ad iram, cui quartus locus assignatur, transeamus. Et sanè mulieres sunt iracundæ, ad irã procliues, iræ impatientes. Iracundia enim præcipites ferũtur in ferrum, in necem tam suam, quàm suorum. Iuuenalis in calce Satyrę 6. de mulieribus loquens: 184 *Mulieres iracundæ.*

Quoties facit ira nocentem
Hunc sexum, & rabie iecur incendente feruntur
Pręcipites, vt saxa iugis abrupta, quibus mons
Subtrahitur, cliuoque latus pendente recedit

Propertius lib. 3. ad Cynthiam:

Nescit vestra ruens ira referre pedem.

Seneca lib. 1. de Clementia, muliebre dicit, in ira furere. Cui simile est, qđ dicit Chrysostomus in Homilia de decollatione Diui Ioãnis: Mulier, si iniuriam patitur, insanit. Idem autem Seneca lib. 1. de Ira, scribit, irã esse vitium muliebre. In quo secutus fuisse videtur Platonem, qui li. 5. de Legibus, iracundiam muliebrem vocat. tanquam videlicet sit proprium peculiaremque mulierum vitium. Terentius autem in Hecyra docet fœminas leuissima quaque occasione in iram prorumpere, cùm dicit, Fortasse vnum aliquod verbum inter eas irã hanc cõciuerit. Sed & ipse Chrysostomus in epistolam ad Ephesios, Homilia 13. tradit mulieres plerunque iracundas esse. Et Rasis vbi suprà, dicit mulieres celerius irasci, quàm mares. Et Rabbi Moyses Aegyptius- *Iracũdia uitium muliebre.*

prius, in lib. Perplexorũ 3. c. 49. idem dicit idq; tribuit debilitati sensus muliebris. Idẽ quę propemodum tradit Plutarchus in li. περὶ ἀοργησίας, id est, de cohibenda ira. Sicuti (ait) tumor accidit ex magna plaga in carne, ita in mollissimis animis, si quis se præbeat dolori, hoc ipso quòd maior est imbecillitas, maiorem elicit iracundiam: hacq; de causa mulieres iracundiores sunt uiris, ægroti sanis, senes iuuenibus, infelices felicibus. Abdicatus itẽ ille Medicus, apud Lucianum in Dialogo, cui & ipse titulum fecit, asserit facilius fœminas, quàm viros in insaniam ꝓlabi, difficiliusq; huius morbi curationẽ recipere, ea potissimùm rõne ꝙ multum habeant iracundiæ, ac leuitatis, facileque commoueantur, sintq; illis vires corporis exiguæ. Ecclesiasticus c. 25. scribit non esse iram super iram mulieris. Quod & è nostris vsurpauit Bal. in l. si apud. C. de reuoc. donat. in id trahens text ibi. Et huc quoque respicit, quod Chilo ille Lacedæmonius apud Laertium dicebat, Minari alteri, esse muliebre. Nam id ex ira procedit.

185 Nemo autem exactius hoc mulierum vitium expressit, quàm Palladas, aut vt alij malunt Telemachus, qui li. 2. Epigrammaton, scribit mulierem esse iram ipsam. Huius in eam rem hoc distichon est:

De eadẽ re. Mulier ira ipsa est.

Πᾶσα γυνὴ χόλος ἐστίν, ἔχει δ' ἀγαθὰς δύο ὥρας,
Τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ, τὴν μίαν ἐν θανάτῳ.

Et huc alludit illud Virgilianum libro. 7. Aeneidos:

Quam super aduentu Teucrum, Turniq; hymenæis
Fœmineæ ardentem curæq; iræq; coquebant.

Nam, Femineæ, non otios dixit, quoniam (vt etiã annotat inibi interpres) fœmineus sexus propter imbecillitatem impatiẽtior est irę. Hinc paulò post, vt rabiem vehemẽtiorem ostẽdat, canes fœmineo genere ponit, cùm dicit,

Hunc procul errantem rabidæ venantis Iuli
Commouere canes.

Quo etiam in loco interpres ipse dicit, ob id Virgilium dixisse, Rabidę canes, quia fęminæ facilius in furorem concitantur. Et Virgilium secutus Columella li. 6. c. 13. Eodem, inquit, remedio curatur rabiosæ canis, vel lupi morsus. Et Apuleius li. 9. Asini aurei, Annutiãt (inquit) canem rabidã paulò antè per posticum impetu miro sese direxisse, ardẽtique prorsus furore venaticos canes innasisse. Quo tamen in loco interpres, alioqui occulatissimus, id minimè uidit. Aesopus autem apud Planudem dicit magnam rẽ esse placare fœminam, μέγα τι χρῆμα πραΰνειν γυναῖκα. Quorsum igitur Ecclesiasticus c. 10. hęc scribit? Non est creata hominibus superbia, neque iracũdia nationi mulierum, &c.

Tum verò maximè (ne id omittã) mulieres in hoc iracundiæ vitium procliuiores sunt, cum ferunt vterum, præsertim ex fœmellis, vt magna autoritate affirmat Petrus ille Aponensis & Philosophus & Medicus celeberrimus, in Cõmentarijs, quos doctius quidem, quàm elegantius edidit in Proble. Aristotelis, lib. 10. c. 35. vbi & huius rei rationem reddit, quam qui volet in eo loco videre poterit: neque enim constitui omnia omnium scriptorum loca huc trãsferre, ne in immensum hic liber abeat. 186

Mulierẽs ꝓgnantes præ cæteris iracundę.

Et quod verissimum est, id vitium anus præ cæteris vexat, precipitesq; agit, vel testimonio veteris illius ꝓuerbij, quod ex Menandro refertur: 187

Et anus. Prouerbiũ.

Πολὺ χεῖρον ἐστὶν ἐρέθισαι γραῦν, ἢ κύνα.
Plus est periculi, anum lacessere, quàm canem.

Quod Lucanus (vt id addas) satis adstruit:

Non est dignus Cæsaris ira.

Est autem formidabile animal mulier, cũ ad sexus vitium accedit senectus. Canis irritatus tantùm oblatrat, interdum & mordet. At aniculæ præter linguæ venenum, interdum instructę sunt malis artibus, veneficijs, & incantamentis. Itaq; nõnulli ingẽti suo malo experti sunt esse verissimũ, qđ dixit Menander. Hęc ille.

Et quoniam CLAMOR, RIXA, CONTVMELIA, sunt iræ filiæ, siue comites, vt est recentium Theologorum, & D. Gregorij sententia, & de rixa probatur Prouer. 19 Vir iracũdus prouocat rixas. Sed & CRVDELITAS quoque, etiam si Theologi prætermittant, hinc prodijsse videtur, atque ẽt VINDICTA, cùm ira sit quædã libido vindictæ, vt ex Platonis autoritate scribit Plutarchus in lib. de Virtute morum. Proinde sunt mulieres clamosæ, & rixosæ, & contumeliosæ, & crudeles, & vindictæ appetẽtissimæ. Clamosas esse videmus quotidie, vidítq; Plato, qui lib. 6. de Legibus, scribit eã esse naturam mulierum, ut orationem rectè dicentis sine ingẽti clamore audire nõ possint. Et apud Plautum in Pęnulo, cùm Pœnus dixisset Agorathocli: 188

Ira libido uindictæ.

Mulieres clamosæ.

Tace, atque parce muliebri suppellectili.

Interrogassetque Agorathocles, quæ ea esset supellex: Respondit Pœnus:

Clarus clamor sine modo

Et alius Comicus Terẽtius in Prologo Hecyræ:

Comitum conuentus, strepitus, clamor mulierum.

Hincque Ouid. li. 12. Metam. Fœmineum clamorem, proprio epitheto uocat:

Fœmineus clamor.

Fœmineo clamore sonat domus.

Et Silius Italicus libr. 15.

Fœmineo clamore Dracen ex trema rogantem, &c.

Et ante hos Virgilius lib. 11. Aeneidos:

Fœmineum clamorem ad cœli sydera tollunt.

Quod

Quod & huc trahit Seruius in eum locũ.
189 Valerius autẽ Flaccus libro quarto Argonauticon, peculiari quoque epitheto, fœmineos ululatus appellat, ueluti fœminarum proprios. Similiter Silius Italicus libro decimotertio,

Fœmineum tenues vlulatum fundere in auras.

Fœminei ululatus.

Quod & ante eos fecerat Virgilius libro 4. Aeneid.

Lamentis, gemituq́, & fœmineo vlulatu:
Tecta fremunt.

Quo loco Seruius id dicit esse proprium fœminarum. Et lib. 9. eiusdem operis:

Euolat infelix & fœmineo vlulatu.

Ex quo & idem lib. 2. eiusdem operis:

—Penitusq́, cauæ clamoribus ædes
Fœmineis vlulant.—

Et lib. 7. eiusdem quoque operis:

Ast aliæ tremulis vlulatibus æthera complent.

Et Ouidius lib. 4. Fastorum:

Vt clamata silet, montes vlulatibus implent.

Et in Epistola Oenones ad Paridem:

Impleuiq́, sacram querulis vlulatibus Idam.

Et in Epistola Didus ad Aeneam:

Audieram voces, Nymphas vlulasse putaui.

Et in Epistola Hermiones ad Orestem:

Mox vbi me thalamis vlulantem, & acerba gementẽ
Condidit.—

Et lib. 4. Metamorph.

Sicut erant, viso nudæ sua pectora nymphæ
Percussere viro, subitisq́, vlulatibus omne
Impleuere nemus—

Et Plinius Iunior lib. 6. Epistolarum, ad Tacitum: Audires (inquit) ululatus fęminarũ, infantiũ quiritatus. Et ipse Tacitus Historiæ Augustæ, lib. 20. Vt ululatus fęminarũ, & uagitus infantium. Et ante hos Homer' lib. 6. Iliados:

Αἳ δ᾽ ὀλολυγῇ πᾶσαι Ἀθήνῃ χεῖρας ἀνέσχον.
Hę autem vlulatu omnes Mineruę manus eleuauerũt.

Et in Hymno Apollinis:

—Θεαὶ δ᾽ ὀλόλυξαν ἅπασαι.
Deæ autem vlularunt omnes.

Et rursus in eodem Hymo:

—Αἱ δ᾽ ὀλόλυξαν
Κρισσαγῶν ἄλοχοι.—
—Vlularunt autem
Crissagorum mulieres.

190 At lib. 15. Tacitus muliebrem eiulatũ appellat: quód nõ longè ab illo differt. Hinc quę est illud Virgilij 2. Aenei. à nobis nuper ex parte citatum:

Muliebris eiulatus. Fœminei plangores Mulieres querulę.

At domus interior gemitu miseroq́, tumultu
Miscetur, penitusq́ cauæ plangoribus ædes
Fœmineis vlulant: ferit aurea sydera clamor.

Claudianus quoq; de uictoria Stiliconis ꝯ Alaricum, Querelas muliebres uocat:

—Durate parumper,
Inquit, & excussis muliebribus ore querelis,
Fatorum toleremus onus.—

Aiax apud Philostratum in Heroicis, muliebre esse dicit clamare. Iuuenalis autẽ, de ueluti tinnientibus mulierum clamoribus loquens, Saty. 6.

Iterum clamore.

Tot pariter pelues, tot tintinnabula credas.
Pulsari.—

E nostris Accursius in l. assiduis. in prin. C. qui potio. in pig. hab. scribit mulieres semper clamare: & allegat tex. optimum in l. j. §. sexum. ff. de postula. Et huc alludens Hebræus ille τὰ ῥημάτα γράφων. cap. 9. Mulier (ait) stulta & clamosa, plenaque illecebris: & nihil omnino sciens, sedet in foribus suis.

Sunt item rixosæ, litigiosæ, iurgiosæ, ut 191
asserit Albertus Magnus In li. iam suprà sæpi' citato. Quod vel satis ex illo Homeri testimonio comprobatur suprà citato, cùm de Contentione, specie superbiæ dissereremus. Cui subscribens Menãder Poeta Græcus:

Mulieres rixosæ, & litigiosæ.

Χειμὼν κατ᾽ οἴκους ἐστὶν ἀνδράσιν γυνή.
Tempestas in domibus est viris mulier.

Et Ouidius de Arte amandi, lib. 2.

—Dos est (inquit) vxoria lites.

Iuuenalis quoque Saty. 6.

Nulla ferè causa est, in qua non fœmina litem
Mouerit—

Et post pauca:

Semper habet lites, alternaq́, iurgia lectus,
In quo nupta iacet: minimùm dormitur in illo.

Et alibi eadem Satyr. ad hoc alludens:

Pusio, qui noctu non litigat.—

Diuus Hieronymus in Iouinianum lib. 1. citat illud ex Vario Gemino, nobili Declamatore. Qui non litigat, cœlebs est. Quibus conuenit illud Xysti Pythagorici in Enchiridio: Nubere, & filios procreare possum. scias utrunq;. Sin autem tanquam præliũ sciens, tamen pugnare uis, & uxorem duc, & filios procrea. Is autẽ est, quem citat Hieronymus ex eodem lib. in c. origo. 32. q. 4. Huc quoque accedit illud Solomonis ꝓuerb. 21. Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa, & ĩ domo communi. Quod & reperit ijsdem ferè uerbis in ca. 25. Sequitur autem paulò pòst, in d. c. 21. Melius est habitare in terra deserta, Prouerbiũ.
quàm cum muliere rixosa, & iracunda. Et c. 19. Tecta iugiter perstillãtia, litigiosa mulier. Cui consimile est, quod eiusdem operis c. 27. scribitur Tecta perstillantia, in die furoris frigoris, & litigiosa mulier comparantur.

Auibus concinit uetus illa monumenti 192
inscriptio, quę Romę in uia Tiburtina hodie cõspicit, tribus his quadratis catalectis:

De eadẽ re.

Heus viator, miraculum, hic vir & vxor non litigat.
Qui sumus non dico. At ipsa dicam: Hic Bæbias ebrius
Ebriam me nũcupat. Hei uxor, etiam mortua litigas?

Refert

Refert Iouinianus Pontanus in lib. quem de obedientia scripsit, & Raphael Volaterranus in Philologia, & è nostris Catellian⁹ paulo ante finem suorum Memorabiliū, & Andreas Alciatus, libr. παρέργων 2. cap. 13. Nec minus est lepidum Ausonij Epigramma, quod dicunt, perperam, meo iudicio, ex Græco traductum, huic loco accōmodatissimum, de Grammatici cuiusdam infausto matrimonio:

Arma virumq; docens, atque arma virumq; peritus,
Non duxi vxorem, sed magis arma, domum.
Nanque dies totos, totasq; ex ordine noctes
Litibus oppugnat meq;, meumq; larem.
Atque vt perpetuis dotata à Marte duellis,
Arma in me tollit, nec datur vlla quies.
Iamq; repugnanti dedam me, vt denique victum
Iurget ob hoc solùm, iurgia quòd fugiam.

Aut vt alij legunt:

—Vt denique victum
Iurgia ob hoc solùm-

Aliudque Palladæ de Grammatico quoq; festiuum Epigramma:

Μῆνιν τ' οὐλομένην χαμετὴν ὁ τάλας γεγάμηκα,
Καὶ παρὰ τῆς τέχνης μῆνιν ἐδεξάμενος.
Ὤ μοι ἐγὼ πολύμηνις ἔχων διχόλωτον ἀνάγκην,
Τέχνης γραμματικῆς, καὶ γαμετῆς μαχίμης.

Id est, ex Othomari Luscinij versione:

Grammatico ducta est vxor mihi pestifer ira:
Artis & infelix ira mihi auspicium.
Heu miser, en gemina satis modò comprimor ira,
Artis Grammatices, fœmineaq; domi.

Aliud item eiusdem & de alio Grāmatico.

Οὐ δύναμαι γαμετῆς, καὶ γραμματικῆς ἀνέχεσθαι,
Γραμματικῆς ἀπόρου, καὶ γαμετῆς μαχίμου.
Ἀμφοτέρων τὰ πάθη, θάνατός τε καὶ μοῖρα τέτυκται,
Τὴν οὖν γραμματικὴν καὶ μόλις ἐξέφυγον.
Οὐ δύναμαι δ' ἄλοχον τὴν Ἀνδρομάχης ἀναχωρεῖν,
Εἴργει χάρτη γάρ, καὶ νόμος Αὐσόνιος.

Id est, ferè ad verbum:

Non possum vxorem, & Grammaticen sustinere,
Grammaticam indigam, & vxorem pugnacem.
Ex vtrisque passiones, mors, & infortunium parantur
Ipsum Grammaticen vix dum euadere.
Non possum autem ab vxore Andromachæ diuertere.
Prohibet enim charta, & lex Ausonia.

Et huc quoque spectat, quod suprà, in Superbia, de contentione mulierū scripsimus.

193 Quod cùm aliàs semper ac in omnibus omnium nationū mulieribus verum sit, præsertim verò in nostris Gallicis, si uerū dicit Ammianus Marcellinus libr. Rerum gestarum 15. quo loco mores Gallorū describit, vbi asserit, Gallos ipsos auidos iurgiorum & sublatius insolescentes, subditque hæc verba: Nec enim eorum quempiam, adhibita vxore, multo fortior & grauior pegrinorū ferre poterit globus. Quorum verborum obscurorum quidem, vt sunt cætera eiusdem autoris, hic propemodum sen sus est: Si Gallo viro rixanti accesserit vxor, eos quidem rixando superaturos multò plures ac fortiores alterius nationis homines.

Mulieres Gallicæ maxime iurgiosæ.

194 Fœminas quoque esse contumeliosas, iniuriisque abunde refertas, nemo it inficias propter autoritatē Chrysostomi, q in Acta Apostolica ca. 5. scribit, muliebre esse contumelia afficere: & Platonis qui li. 11. de Legib⁹. muliebres haberi dicit, qui sibi inuicem verbis turpibus maledicunt. Cui subscribens eius discipulus Aristoteles, in eo loco, quem suprà toties citauimus, scilicet lib. 9. Histo. animal. in princi. eas scribit viris esse maledicentiores atque mordaciores: fœmineæ enim naturæ proprium esse τὸ φιλολοίδορον, καὶ μεμψίμοιρον, id est, conuicien di cupiditatem, & querulam naturam. Id quod etiam quotidie experiuntur, quibus est cum mulieribus certamen linguarum. Aesopus, teste Planude, asserebat mulierē minima quaque recula offensam cōuiciari: γυνὴ (inquit) ἐπ' ἐλαχίστῳ ἀλγήσασα, λοιδορεῖται. Ex nostris Ioan. And. & Domi. in c. indemnitatibus. §. vt autem. de elec. lib. 6. tradunt ob id inter cæteras illic statui, ne in electionibus monialium fiat collatio zeli ad zelū & meriti ad meritum, vt fit in electionibus virorum: quoniam si ita fieret, infinita sibi conuicia inuicem ingererēt. Insigne autem exemplū muliebris maledicentiæ fuit Iambe, à qua ἰαμβίζειν, prisci dixerunt, p cōuiciari & maledicere, vt scribunt Suidas, & Hesychius, & Hephæstiō. Atqui Euripides in Phœnissis scribit, mulierum genus esse φιλόψογον, tanquam dicas obtrectatorium, obiurgatorium, cauillatorium, vituperatorium, si ita loqui nobis permittitur: illic enim dicit:

Mulieres esse contumeliosas, & iniuriarum abundantes.

Iambe. ἰαμβίζειν.

φιλόψογον γάρ χρῆμα θηλειῶν γένος.

Et hinc fortasse ortum est, quòd mulieres canibus quandoque legimus comparatas: vt diximus supra nu. 182. sed & hīc. Nam & maledicos canes appellare solemus, pp perpetuum illum & naturalem latratū canum. Hinc Horatius in Epod. Cassium Seuerum, quòd esset Poeta maledicus, ignauum canem appellat, vt & ibidem tradidit Acron.

191 Crudeles autem fęminas esse, scribit Alberi. in l. filia in orbitate. C. de inoffi. test. nisi mēdum sit, in quibusdam codicibus Alberi. vt suprà alibi docuimus. Sed id satis pbat Gręcus ille Menandri versiculus:

Mulieres crudeles.

Ἴση λεαίνης, καὶ γυναικὸς ὠμότης.
Aequalis leanæ, & mulieris crudelitas.

Et ille, quem in alio loco adduximus:

Θηρῶν ἁπάντων ἀγριωτέρα γυνή.
Ferarum omnium immitior fœmina.

Cui succinens Tibullus ita cecinit:

Ab

Ah crudele genus, nec fidum fœmina nomen.
Propterea & Virgilius 4. Aeneidos, inducit Didonem hæc crudelissimè dicētem:
Non potui abreptum diuellere corpus, & vndis
Spargere, non socios, non ipsum absumere ferro
Ascanium? patrisq; epulandum ponere mensis?
Et Horatius Europam libr.3. Carminum, Ode 27.
Si quis infamem mihi nunc iuuencum
Dedat iratæ, lacerare ferro, &
Frangere enitar modò multùm amati
Cornua tauri.
Et Terentius Pythiam, in Eunucho:
—Qui nunc si detur mihi,
Vt ego vnguibus facilè illi in oculos inuolem venefico.
Et Thaidem in eadem fabula:
—Sine, vt
Veniat: atqui si illam digito attigerit vno, oculi illico
Effodientur.—
At Seuerus Cecinna apud Tacitum lib.3. affirmat, muliebrem sexum, si licentia adsit, sæuum esse. quod nos alibi retulimus.

196 Præ cæteris autem nouercæ sunt in priuignos crudeles, diræ, immanes, sæuæ, immites, truces, funestæ, terribiles, & magis quidem, quàm vitrici: vt non abs re huiusmodi epitheta illis sint peculiariter attributa. Cestius Pius apud Senecam libro 4. Controuersiarum, Sed adhuc (inquit) credulis & pertinax nouerca: post omnia deuicta, nihilominus sæuit. Ouid. in Epist. Medeæ ad Iasonem,

Præsertim nouercæ in priuignos crudeles.

Sæuiet in partus dira nouerca meos?
Et Claudianus de Raptu Proserpinæ, li.3.
In diræ subitò mores transisse nouercæ. *Diræ.*
Et Virgilius lib.2. Georgicon,
Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ. *Sæuæ.*
Et Ouidius lib.2. Tristium:
Nam quid in Hippolyto est, nisi sæua flāma nouercæ?
Et Seneca Tragœdiographus in Octauia:
Tulimus sæuæ iussa nouercæ
Hostilem animum, vultusq; truces.
Rursumque:
Sæua cui lacrhymas dedit Etiam nouerca—
Iterumque in Hippolyto:
Vincit sæuas cura nouercas.
Et Statius lib.2. Syluarum, in Epicedio in in Glauciam Melioris:
—Cui sibila serpens
Poneret, & sæuæ uellent seruire nouercæ.
Et Valerius Flaccus lib. Argonauticon 1.
—Heu sæuæ nequicquam erepta nouercę.
Et iterum lib.5.
—Heu seuę formido nota nouercę.
Nam & è nostris glo. in c. pastoralis. super verbo, principia, de re iud. Solent (ait) nouercæ in priuignos sęuire. Sed, vt ad alia epitheta transeamus, Ouid. lib.1. Meta.
Lurida terribiles miscent aconita nouercæ. *Terribiles.*
Menander,
Δεινότερον οὐδὲν ἄλλο μητρυιᾶς κακόν.
Terribilius non aliud nouerca malum.
Euripides in Alcestide:
Ἐχθρὰ γὰρ ἥκουσα μητρυιὰ τέκνοις.
Τοῖς πρόσθ' ἐχίδνης οὐδὲν ἠπιωτέρα.
Hostis enim consequens nouerca liberis
Prius genitis, vipera nihilo mitior.
Et Seneca in Hippolyto:
Audite Athenæ, tuq; funesta pater *Funesta.*
Peior nouerca.—
Quis autem nescit, Arsinoen Lysimachi Macedoniæ Regis vxorem, Agathoclem vitricum in regni successionem destinatum, veneno necasse? id attestante Iustino circa prin. lib.17. Sed nos de hac nouercarum crudelitate & sæuitia abundantiùs dicemus in alijs nostris commentarijs Cōsuetudinum Pictā.ti.28. Vt interim tamen non prætermittam tex. in l.1. C. in quibus caus. cess. long. temp. præscript. & in l. non est. quæ est quarta. ff. de inoffi. test. Et quod scribit Hyginus fabularum c.19. Phineum Agenoris filium, filios, quos ex Celopatra susceperat, nouercæ crimine excæcasse.

Quanquàm aduersus hæc facere videt̄, 197 quod scribunt Aristoteles & Auicenna, vterque lib.9. Animalium, c.1. mulieres uiris esse misericordiores, ac magis pias: qđ & placuit nostro Io. Fabr. in l. ul. post prin C. de iuris & fact. igno. Hincque illud Hypermnestræ Ouidianæ ad Linum:

Fœminæ viris misericordiores.

Fœmina sum, & virgo, natura mitis, & annis.
Quasi dicat fœmina viris suapte natura esse mitiores, & iuniores senioribus. Et huc quoq; alludit illud Plautinū in Rudēte,
Misericordior nulla est me fœminarum.
Quinetiam Diuus Cyrillus, Muliebre, ait, genus quodammodo lachrymarum amans est, & animo ad misericordiam facili præditum. Græcè sic legitur: φιλοδακρύτον ἀεὶ τὸ θῆλυ γένος, καὶ τὸν νοῦν εἰς ἔλεον εὐδιάθρεπτον ἔχον. Id qđ & ex eo repetit Antonius Monachus lib. Melissæ 2. Serm.33.

Sed nec id quod de nouercis dictū est, ꝑpetuò verum est (id enim obiter dicere voluimus) quādo legamus & nouercas quasdam priuignos filiorum loco dilexisse. Ex quibus prima occurrit Theano Antenoris vxor, quæ Pedæum priuignum nō aliter educauit, quàm si vnus ex illius liberis fuisset: vt scribit Homerus lib. Iliad.5. Deinde Eribœa, Martis nouerca, cuius preci bus Mercurius furtim ipsum Martem priuignum, à vinculis, quibus eum Otus & Ephialtes filij Aloci alligarant, liberauit. vt scribit idem Homerus eod. libr. Iliad.5. Et longo pòst tempore nouerca Cornelij Syllæ, eum perinde ac filium diligebat: ab eaq;, cùm è vita excederet, proximis oībus neglectis, hęres relictus est: vt est testis Plutarchus

198 *Nouercæ interdum priuignos, vt filios diligũt.*

tarchus in Vita illius. Et haud multò pôst Octauia illa Augusti soror,& M. Antonij vxor, quanquàm resciuisset Antoniũ maritum miserrimè Cleopatram deperire: tamen ipsius domum neque deseruit, neq; filiorum eius curam remisit, sed eos diligenter excoluit, nec solùm cõmunes, sed etiã priuignos, ex Fuluia priore vxore susceptos. Atque etiam post mortem Antonij filium eiusdem ex eadem Fuluia genitum, ita magnum apud Augustum fratrẽ fecit, vt post Agrippam,& Liuiæ filios primas obtineret: vt & idem Plutarchus in vita ipsius Antonij memoriæ prodidit.

199 *De eadẽ re.* Et vt aliqd ex nostris afferamus. Vlpianus in l. si mulier. ff. de castrẽ. pecu. scribit ea castrensi peculio annumerari, quæ miles ex ea pecunia comparat, quam illi nouerca ad idipsum reliquerit: quod nunq̃ dixisset, nisi aut scilicet aliquãdo factum, aut aliquando futurum existimasset. Et id quidem factum fuisse testatur Scæuola, apud quem in l. filio. §. Seia. ff. de adi. leg. nouerca legauit priuigno suo auri põdo qnque. Nam &, quod plus est, in l. & si sine. C. ad Senatusconsultum Trebellianum, mulier quæpiam priuignum suum heredem instituit. Et in l. mulierem. C de adopti. alia mulier impetrauit à principe, vt sibi liceret priuignum adoptare. Ex nostris Interpretibus Benedict. Capr. consi. 132. punctus, quidam Ser Patrenianus. tradit fęminam quampiam priuignum suum, non secus ac filium, dilexisse: ex hocque in pulchro casu consuluit, vt ibi videre licet.

200 *Fœminæ vindictæ appetentes.* Postremò mulieres esse appetentiores vindictæ, apertissimè probat illud Iuuenalis Satyra 13.

--Vindicta

Nemo magis gaudet, quàm fœmina.

Quam sentẽtiam citat, approbatque à nostris Luc. Pen. in l. 1. C. de muli. & in quo loco, lib. 10. Ex quo mulier quępiam Apuleiana lib. 5 de Asino aureo, indignãter illud pronuntiat, se nõ mulierẽ esse, nisi vltionẽ caperet à sorore, cui ea infensa erat. quod & nos alibi, ni fallor, adscripsimus. Et huc quoq; ptinet, qđ scribit Hor° Apollo, in lib. cui titulus est ἱερογλυφικὰ, veluti dicas, sacrę Aegyptioru notæ, apud ipsos Aegyptios masculi animãtis cornu depictũ opus significare: fœminæ autẽ, vltionẽ. Et hæc quidem de ira & eius comitibus.

201 *Fœminæ gulæ intemperantioris.* Quod aũt sint gulæ intẽperantioris fœminæ (vt iam ad quintũ vitiũ trãseamus) ex hoc vno facilè possimus intelligere, q̃ antiquus ille dęmon Euam viro ꝑtermisso inter cætera hoc teli genere impetiuit, & facilè superauit. Sciebat enim sexum muliebrem in hoc vitium esse propẽsiorem, celeriusq;, & minore negotio obtemperaturã sibi fœminam, q̃ virum. Itaq; Mãtuanus in ea Ecloga 4. in qua mulieres infinitis propè epithetis cõfixit, eas inter alia bibaces, voraces, ganeæ studiosas, palatum doctas, vocat. At multis añ seculis Aristophanes ἐν Θεσμοφοριαζούσαις (si tamen is est: nã sunt q dubitant) de fęminis hæc ex Euripide, & alijs supiorib° Poetis adscripsit: *Vinosę.*

Τὰς οἰνοποτίδας, τὰς προδότιδας, τὰς λάλας,
Τὰς οὐδὲν ὑγιὲς, τὰς μέγ' ἀνδράσιν κακόν.

Vini bibaces, proditrices, garrulas.
Nihilq; sanum, magnum viris malum.

Et alibi in eadem fabula, de illis quoque loquens,

Ὦ ποτίσαται
Καὶ πάντας οἰνῆ μηχανώμεναι πιεῖν.
Ὦ μέγα καπήλοις ἀγαθὸν, ἡμῖν δ' αὖ κακόν.

—O bibacissimæ,
Et omni arte machinantes bibere.
O magnum cauponibus bonum, nobis autem contrà malum.

202 Xenarchus in Pentathlo, ad indicandã mulierum vini appetentiam, inducit fœminam non inuenustè ita filiæ loquentẽ: Ἐμοὶ γένοιτο σοῦ ζώσης, τέκνον ἐλεύθερον, πίνουσαν οἶνον ἀποθανεῖν. Sit mihi, te viuente, o filia, liberum, vt bibẽs vinum interearn. Sed & inibi addit, Ὅρκον δ' ἐγὼ γυναικὸς εἰς οἶνον γράφω. Quasi innuere velit tum maximũ esse mulierum iusiurandum, cùm per vinum iurant. Alexis autem, de Græcis mulieribus sic scribit:

Γυναιξὶν ἀρκεῖ πάντ', ἐὰν οἶνος παρῇ.

Mulieribus omnia suppetunt, si vinum adsit.

Quæ & ipse recensuit Athenæus.

203 Sed audi etiam huius rei testimoniũ ex nostris Comicis. Apud Plautũ in Curculione, mulier quæpiã profusi vini odorẽ sentiens, hæc verba profert, qbus apertè ostẽdit oẽm se fęlicitatẽ ĩ vino collocare:

Flos veteris vini meis naribus obiectus est,
Eius amor cupidam huc me per tenebras prolicit.
Vbi vbi est, prope me est: euax habeo: salue anime mi,
Liberi lepos, vt veteris vetusti cupida sum:
Nam omnium odor vnguentorum, præ tuo nautea est:
Tu stacte, tu cinnamũ, tu rosa, tu crocum, & casia es,
Tu petalium: nam vbi tu profusus, ibi ego me
Peruelim sepultam.—

Hactenus Plautus. Sed qs audiuit virũ hęc aut similia pronuntiantẽ, siue apud Comicũ, siue apud aliũ scriptorẽ? Vt nõ sine cã D. Paulus 1. ad Timotheũ 22. mulieres sobrias esse ꝑcepit. Et ad Titũ ca. 2. ne anus multo vino seruiant. Quem locum interpretans Diuus Chrysostomus, Idẽ (ait) mulierũ & senectutis vitiũ est: nã quod ætate frigescãt, magno potationis inseruiũt studio. Quocirca eas hîc maximè admonet vt omnibus ex partibus ebrietatis vitium am-

amputent, eas ab hoc morbo remotissimas esse cupiens, atq; irrisionem, q̃ hinc exurgit, effugere: sciens scilicet, eas huic vitio esse addictissimas.

204 Iuuenalis autem Saty.6. de muliebri vini bibacitate ita scribit,

—Tanquam alta in dolia longus
Deciderit serpens, bibit & vomit.—

Serpentes vini appetentes. Nam & Plinius lib.10.c.72.& iterum libr. 21.ca.23. tradit serpentes præcipuè vinum appetere. Tanquàm scilicet illud inuideãt serpentes mulieribus, earum hostes perpetui, à Deo O.M. Gen. cap.3. destinati, ne scilicet in ea re ab illis vincantur. Nam & in simili tradit ipse Plin. lib. 14.c.22. M. Ciceronem Tullij Oratoris filium, binos vini congios haurire solitum, nimirum cupiẽtem hanc gloriam auferre interfectori patris sui, M. Antonio, viro omnium vinosissimo. Nisi potiùs dicas, nõ id tam ex similitudine esse, quàm ex identitate, si ita fari liceat: quoniam eadem dictio, scilicet Eua *Eua Hebræis mulierem significat, Hauua serpentẽ.* sine aspiratione apud Hebreos mulierem significat, cum aspiratione serpentem: vt scribit Diuus Epiphanius lib.3. contra hęreses. Cæterùm Ecclesiasticus ca.25. comparat mulierem colubro: Non est (inquit) caput nequius super caput colubri: & nõ est ira super iram mulieris. Quod & nos alibi ad aliud retulimus. Legimus autẽ mulieres aliquando serpentes peperisse, apud Plinium lib.7.c.3. Faciuntque & alia aliorum scriptorum loca suprà citata nu.21. incipi. superiorum sententias.

205 *Ebrietas in fœmina an sit leue peccatũ.* Et hinc, vt opinor, quòd videlicet mulieres sint huic bibacitatis vitio ex more & sexus natura admodum obnoxiæ, Accursius noster leuẽ existimauit quotidianã ebrietatẽ in muliere, in l.1.§. taceat. in verbo, mores. C. de rei vxor. actio. & iterũ in l. vlti. in glo. item vlti. C. de repud. Nec is quidem solus: quoniam Gręcis omnium peccatorum minimum id esse videbatur vt testis est Dionysius Halicarnasseus, lib. 2. Nam si tollas hunc excusationis prætextum, nihil video, quod sit magis abhorrendum, detestandumque in fœmina. Nã & Diuus Chrysostomus, tum in Matthęũ Homilia 16. tum earum, quæ sunt ad populum Antiochenũ de rebus diuersis, Homilia 71. grauiter pronuntiauit, nihil esse turpius ebriosa muliere. Et in Acta Apostolorũ, Homilia 28. Nihil (ait) fœdius muliere ebria: obscuratur ei visus, turbatũ serenitas & puritas oculorum, quasi nube quadam radijs solaribus succedẽte. Opus illiberale & seruile, & omni ignobilitate plenum. Quàm insuauis est mulier vinũ spirans, quod olet & corruptũ est. Et paulò pòst: Da formosam puellam, turbulentam, loquacem, conuiciatricem, ebriam, & sumptuosam, nonne quauis re fœda ac turpi deformior est? Et Hieronymus, aut quisquis est, in Regula sanctimonialiũ ad Eustochium, c.36. asserit sacrilegium esse ebrietatem in fœmina. Et Ouidius li 3. de Arte amandi:

Turpe iacens mulier multo madefacta Lyæo.

Et scribitur Ecclesiasti. ca.26. Mulier ebriosa, ira magna, & contumelia & turpitudo eius non tegetur. Quem locum Clemens Alexandrinus Pædagog. lib.2.c. item 2. affert, vt ostendat ebrietatem in muliere admodum esse turpem.

Ex hoc bibacitatis vitio fortè prodit, vt 206 olim apud multos populos vsus vini esset *Vini vsus apud mulieres fœminis interdictus.* interdictus fœminis, vt quas viderẽt illius quidem vsu esse intemperatiores: ideoq; satius esse, vt oĩno abstinerẽt, sicuti obseruatum fuisse cõperimus apud Romanos, cæterosque vniuersim Latinos, Milesios, Massilienses: Vt de Romanis tradit Halicarnasseus, libro secundo, Polybius libro *Romanos.* sexto. M. Cato in Oratione de dote, Tullius libro tertio de Natura Deorum, & libr.3. de Republica, vt citatur à Nonio Marcello, in verbo, Temetum, Valerius Maximus de Instit. antiquis, Plinius libr.14. ca.13. in principio: vbi de hac re multa: Inuenimus (inquit) inter exempla, Egnatij Mecẽnij vxorem, quòd vinum bibisset è dolio, interfectam fuste à marito, cumq; cædis à Romulo absolutum. Fabius Pictor in Annalibus suis scripsit, matronam, quòd loculos, in quibus erant claues vinariæ cellæ, resignasset, à suis inedia mori coactã. Cato ideo propinquos fœminis osculum dare voluit, vt scirent, an temetum olerent. Hoc tum nomen vino erat: vnde temulẽtia appellata. Cneus Domitius pronuntiauit mulierem plus vini bibisse, quàm ualetudinis causa, viro insciente, & dote mulctauit. Hæc Plinius. De quibus etiam Plutarchus in Problematis Romanorum, c. 6. Arnobius libro secundo aduersus gẽtes, Tertullianus in Apologetico, ca.6. Diuus Ambrosius in Epistolam Pauli ad Colossenses, capite tertio, & Aulus Gellius libro *Latinos.* decimo, capite uigesimotertio, ubi & in Latio id obseruatum fuisse tradit. Et Alcimus Siculus in Italica historia, apud Athenæum, qui & huius rei causam adscripsit. Quibus assentitur Sextus Clodius, in libro sexto de Dijs, quem Grecè scripsit. Nam illic prodit, Fatuã à Fauno marito rege Latij virgis myrteis usque ad mortem fuisse cæsam, quia contra morem clam uini ollam, aut (ut alij interpretantur) seriam (est enim id uas uinarium) meri plenam ebiberat, vt etiã retulit ipse Arnobius, libro quin-

quinto aduersus gentes. Vbi dicit, hãc dictam fuisse bonam Deam. Et eius discipulus Lactantius libro primo, capite vigesimosecundo, Blondus autem libr. Triumphantis Romę quinto, scribit se instrumẽtum dotale legisse, ante annos plus minus 300. confectum, quo patri puellæ sponsus promittebat, quoties illa peperisset, vnum illi octo primis diebus, quantũ deceret, bibendum dare: & pariter de consilio Medici, quàm diu ægrotasset. Insuper omni festo solenni die, potu illã vnico oblectaret. Ex quo vides Romanos id diutissimè obseruasse. Eiusq; rei lex posita fuit ab ipso Romulo in hæc verba: SI VINVM BIBERIT DOMI, VTI ADVLTERAM PVNIVNTO. Quibus verbis ostenditur, mulierem vinosam, & adulteram, eiusdem criminis reas esse, veluti alterum ex altero prodeat. Et hæc qdem de Romanis, & alijs Latinis.

207 De Milesijs autem, atque etiam de Massiliensibus, (de quibus & nos suprà locuti sumus) autor est Theophrastus, qui & id tempestate sua Mileti obseruatũ fuisse tradit. & Cælius è recentioribus, vir antiquitatis peritissimus, libro Antiquarũ lectionum 15. cap. 6. qui tamen vt aliàs semper, tacet nomẽ autoris, à quo id habuit. Quin id propè perpetuum est apud omnes gentes, vt mulieres, aut omnino vini expertes sint, aut eo aquatissimo vti velĩt: vt scribit Xenophon statim circa initia Reipublicę Lacedæmoniorum.

Milesios. Massilienses. Et alios plurimos.

208 Quanquam & hoc fuisse institutum videri potest, propter naturalem illã, de qua suprà diximus, mulierum libidinem: ne videlicet mulieres ipse vinum bibentes, libidinem libidini adderent. Quãdoquidem (vt à Valerio huiusmodi institutum recẽsente scriptum est) proximus est locus à Libero Baccho ad inconcessam Venerem. Ideoque Diuus Paulus ad Ephesios capite quinto, Nolite (inquit) inebriari vino, ĩ quo est luxuria. Quod & citat noster Accursius in l. quæ adulterium. in verbo, intemperantiæ, C. de adulter. in id referẽs cũ textum. Et Salomon Prouerb. vigesimo: Luxuriosa res est vinũ. De qua re astatim in Decretis canonicis, distinctione vigesimaquinta. & in c. à crapula. de vita & honestate clericorum. Aristoteles autem libro Problematon 30. ca. primo, scribit vinum cupiditatem Veneris imprimis accendere posse. Ideoque non ineptè Venerem Baccho iunctam plerosque existimare. Orpheus autem in Hymno ipsius Veneris, eam vocat Bacchi sociam, & dapibus gaudentem.

Vinum Veneris incitamentum.

—Σεμνὴ Βάκχοιο πάρεδρε

Τερπομένη θαλίαισι.—

Ex quo est & illud Terentij in Eunucho:

—Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Nam & Priapum fabulantur antiqui, Dionysij, qui & ipse Bacchus est, ac Veneris filium fuisse, quòd qui vino indulgent, sint ad Venerem proniores, vt tradit Diodorus Siculus, li. 5. Bibliotheces. Cui accedens Pausanias lib. 9. quo Bœotica describit, autor est, Lampsacenos dicere, Priapum ipsum Dionysij ac Veneris esse filium: quod & Stephanus, & Apollonij interpretes in libro primo Argonauticon tradiderunt. Eustathius autem tradit Priapũ & Silenos Bacchi comites ideò dici, quòd ebrij salaces sunt. At Silius lib. 5. Punicorum, scribit ebrietatem Veneris esse comitem Nã Venerem alloquens:

Priap. Bacchi & Veneris filius.

Priap. Bacchi comes.

Ebrietas (ait) tibi fida comes.—

Et vt scribit Ouidius lib. 1. de Arte amãdi:

Vina parant animos, faciuntq; caloribus aptos:

Cura fugit, multo diluiturq; mero.

At paulò pòst:

Et venus in vinis, ignis in igne fuit.

Atque iterum libr. 2. de Remedio amoris:

Vina parant animos Veneri.—

Et lib. 1. de Arte amandi:

Ecce suum vatem Liber vocat: hic quoque amantes

Adiuuat, & flammæ, qua caret ipse, fauet.

Et rursum lib. 3.

Cum Veneris puero non malè, Bacche, facis.

Et euripides in Bacchis:

Οἴνου δὲ μηκέτ' ὄντος, οὐκ ἐστιν Κύπρις.

Vino autem sublato, non est Venus.

Athenæus libro 10. Dipnosophistῶn, scribit Aristophanem vocasse vinum Ἀφροδίτης γάλα, id est, lac Veneris, quod ipsius vsus sit Veneris incitamentum. Apuleius lib. 2. Asini aurei tradit, Liberum esse hortatorẽ & armigerum Veneris. Horatius autem libro tertio Carminum, Ode decimaoctaua, craterem vini, sodalem Veneris appellat. Denique Diuus Chrysostomus, aut qsquis est, enarrans illud Matthæi primo capite, Cum esset despõsata mater eius Maria, &c. Omnis (inquit) mulier, quæ vinolẽta & comessatrix est, eadem quoque meretrix est. Et hæc qdẽ verissima sunt: licèt Euripides secum pugnans, in Pentheo, apud Stobæum capite tertio, & iterum capite septuagesimo primo, scribat, non esse Bacchum, qui ad intemperantiam adigat mulieres circa Venerẽ, sed in ipsa natura temperantiæ vim semper inesse:

Fœmina vinolenta, eadẽ meretrix

Οὐχ ὁ Διόνυσος μὴ σωφρονεῖν ἀναγκάσει

Γυναῖκας εἰς τὴν Κύπριν. ἀλλ' ἐν τῇ φύσει

Τὸ σωφρονεῖν ἔνεστιν εἰς τὰ πάντ' ἀεί.

Hoc autẽ vinolentiæ & voracitatis mu 209
liebris vitium, maximum Medicorũ Hippocratem mẽdacem fieri coegit. Is enim libro sexto Aphorismorũ, capite vigesimonono,

Iterũ de mulierum vinolentia.

Mulieres tēpore Hippocratis podagra non laborabant. At sua ingluuie naturæ beneficiū pdiderunt.

monono, scribit mulieres nunquam podagra laborare, nisi menstrua deficiāt: & rōne quidē optima, quoniā, vt inibi, & in Aphorismo præcedenti tradit Galenus, nisi humores admodum superabundauerint, ex sola partium imbecillitate podagra fieri non pōt. Ideo vacuationis ratione mulieres podagræ sunt immunes. Et id q̄dē tpe Hippocratis verū fuit. Sed postea tamen mulieres sua ingluuie, voracitate, bibacitate, victus intemperantia, hmōi, naturæ beneficium pdiderunt, cùm multas videamus podagræ obnoxias, atq; tamē menstrua deficiant, vtpote humorū exuperantia, quos id vitium producit. Quod & scitissimè annotauit Seneca ad Luciliū Epistola 95. cuius hæc verba sunt: Maxim⁹ ille Medicorum, & hmōi scientiæ conditor, fœminis, nec capillum defluere dicit, nec pedes laborare. Atqui etiā capillis destituunt̄, & pedibus ægræ sunt. Non mutata fęminarum natura, sed victa est. Et paulò infra: Non minùs potāt, & oleo, & mero viros prouocant, atq; inuitis ingesta visceribus per os reddunt, & vinum omne vomitu remittunt. Et paucis interiectis: Quid ergo mirādū ē, maximū Medicorū ac naturæ peritissimū in mendacio p̄hendi? cum tot fœminæ podagricæ, caluæq; sint, q̄ bn̄ficiū sexus suis vitijs perdiderūt. Quam etiā sn̄iam approbat Petrus Aponēsis, & Philosophus, & medicus celeberrimus in Conciliatore, differentia 9. & iterum in Commētarijs Problematum Aristotelis lib. 1. c. 37. Exemplū autē voracitatis muliebris celeberrimum nobis reliquit Charybdis fœmina voracissima, quę cū rapuisset ac uorasset boues Herculis, à Ioue fulmine tacta, & in mare præcipitata dr̄: vbi naturā pristinam seruans, vorat, sorbetque vniuersa. Hinc enim causam fabulæ traxerunt Poetæ.

Charybdis vorax causam dedit fabulę.

210 *Fœmina rarò inebriantur. Et quare.*

Quòd si q̄spiā obijciat, nō rectè mulieres ueluti peculiariter & domesticè bibaces appellatas, quoniā viros crebrò, fœminas rarò inebriari conspicimus, ut etiā autor est Aristoteles in lib. quem de ebrietate ꝯposuit, & quisquis is fuit, qui libros illos Geoponicōn edidit, libr. eiusdē operis 7. c. 34. sciat is, id non propterea vsu euenire solitum, ꝙ magis sobriæ, minusq; uini hauriāt fœminæ, sed quoniam sint humectissimo corpore: id quod docet læuitas cutis, & splendor, & assiduæ purgationes superfluo exonerātes corpus humore, Cū ergo potū vinum in tā largū ceciderit humorem, vim suā perdit, & fit dilutius: nec facilè cerebri sedem ferit, fortitudine eius extincta. Sed hæc ratio iuuat sn̄iæ ueritatē ꝙ muliebre corpus crebris purgationibus est deputatum, pluribus p̄sertim foraminibus, vt pateat in meatus; & uias p̄beat humori in egestionis exitū ꝯfluenti. Per hæc foramina vapor vini celeriter euanescit. Præterea nimiò frigore, q̄d in carū est corpore, frigescit haustū vinum, & ita debilitat̄, vt vis eius, quę elanguit, nullum calorem possit, de quo nascit̄ ebrietas, excitare. Quarum rōnū autor est recōditissimæ scientiæ Plutarchus lib. Symposiacon 3. c. item 3. & post eū Aurelius Theodosius li. Satur. 7. c. 6. q tn̄ Plutarchi nō meminit, licet totū illū locū ex eo sumpserit. Nec illud deniq; p̄termittem⁹, Hesiodū lib. 2. ἔργων καὶ ἡμερῶν, vituperare mulierē δειπνολόχην, id est, comessatricē, & q̄ passim ꝯuiuia frequētat.

Mulier δειπνολόχη vituperatur. 211

Cæterū q̄squis mulierē vinosam habebit, humorē illū tenuē, q de sarmētis post cęsuram defluit, colligito, & ignoranti inter pocula exhibeto: & vini desideriū in ea cessabit & extīguet̄: ut & ille autor Geoponicōn tradit lib. illo 7. ca. 32. autoritate Democriti. Plinius aūt lib. 30. c. 5. Ebriosis, inquit, oua noctuæ per triduū data in uino, eius tædiū adducere. Q̄d & ipsum, aliter tn̄, tradit Philostratus ex Iarcha Bragmanarū principe, in Vita Appollonij, lib. 3. ad fin. vt ibi quoq; q̄sque uidere poterit. Idē Plini⁹ li. 32. c. 10. scribit mullū in uino necatū, uel piscē rubellionē, uel anguillas duas, itēq; vuā marinā in uino putrefactā, is, q inde biberit, tædiū uini afferre. Albertus Magn⁹ li. 22. de Animalibus, testis est, eos uinū abhorrere, q stercus leonis in uino potarint. At iā illud est, q̄d à plurimis pditū est, eos q ex aqua fontis Clitorij Arcadię biberint, abstemios fieri. Nam huius rei testes sunt Vitruuius li. 8. c. 4. Ouidi⁹ li. 15. Metā. illis uersib⁹, Hinc ꝙ, ut indigenæ memorāt, &c. & rursus eo. lib. illis uersib⁹ Clitorio q cūq; sitim &c. Plinius ipse li. 31. c. 2. & Vibi⁹ Sequester. Sed & Eudox⁹ apud Stephanū scribit, in Azania Arcadiæ fontē esse, cuius aquā gustātibus adeò uini tædiū ueniat, ut eius q̄dē odorē nō ferāt. Porrò Anacharsis Scytha interrogat⁹, quo pacto quis abstemius, siue inuinius fieret. Si ebriosorū (inq̄t) motus sibi ob oculos ponat. Id q̄d ei simile est, quod de iratorū vultu considerando iracūdis suadet Cicero.

SED ET INVIDAS (q̄d & sextū uitiū) eas appellat Mātuanus ī eadē illa Ecloga. secut⁹ Aristotelē & Auicēnā, & Albertū, q in locis iā suprà toties citatis, scribūt mulieres īuidas magis esse q̄ uiros: & adstruit Plinius Cæcilius in Panegyrico ac Traianū, cuius hæc verba sunt: Nihil est tā pnū ad simultates, q̄ æmulatio, in fœminis p̄sertim. Ea porrò maximè nascit̄ ex ꝯiunctione, alit̄ æqualitate, exardescit inuidia, cuius finis est odium. Et hoc quoque confirmat Græcus ille versiculus à nobis alibi 202

Mulieres inuidæ.

in aliam rem citatus:

Ζῆλος γυναικὸς πάντα πυρπολεῖ δόμον.

Id est, ad verbum:

Liuor fœminæ omnem incendit domum.

At Menander apud Lucianum in lib. cui titulus est, Ἔρωτες, tradit inuidiam rem omnium molestissimam, perpetuam esse mulierum comitem: hæc enim sunt illius verba,

Χαλεπώτατον φθόνος, μεθ' οὗ ζῇ πάντα τὸν βίον γυνή.

Sed & Euripides in Andromache, ita scribit:

Ἐπίφθονόν τι χρῆμα θηλείων ἔφυ,
Καὶ συγγάμοισι δυσμενέστατον ἀεί.

Id est,

De eadē re. *Muliebris mens inuidiosa res est,*
Et maximè infensa maritis semper,

Et hinc fortalsis Simonides, quē & ipsum 213 suprà citauimus, dicit vxorem esse canem ornatam. Est enim canis animal inuidum qui etsi ipse nō vescitur hordeo, aut fœno, tamen non sinit equum famelicum, qui posset edere, id facere. Vnde apud Lucianum in eo lib. quem aduersus indoctum scripsit, & iterum in Timone μισανθρώπῳ, id est, osore hominum, rursumque in eo Dialogo, cui titulus, Virtus dea, adagium est, Canis in præsepi, in eos q nec ipsi fruūtur re quapiam, nec alios uti sinunt, Natū vt opinor, ex eiusmodi apologo Aesopico Canis præsepe fœni plenum inscendit: venit bos vt comedat: prohibet canis: cui ille, Dij te cum tua isthac inuidētia perdāt, inquit, qui nec fœno vesceris, nec eo me vesci sinis. Ideoque lex Fusia, quæ quodammodo inuida erat, vt dicit tex. in §. 1. Instit. de leg. Fusi cani. tol. ob id. vt pleriq; autumāt Canina dicebatur, vt & inibi annotauit Accursius, qui loco hordei, & fœni de palea loquitur, quam nec sibi potest habere canis, nec aliis permittit accipere. Sed & hinc canum inuidētia perspici potest, quòd canariam herbam ab his inuentam, qua fastidium deducunt, in nostro aspectu mandunt, sed ita, vt nunquam intelligatur quæ sit: quodque percussi à serpente, alia herba mederi sibi dicuntur, sed illam homine inspectante non decerpūt, vt prodidit Plinius lib. 25. c. 8. qui hinc dicit malignitatem huius animalis esse notatam.

Canis animal inuidū. *Prouerbiū.* *Aesopi apologus.*

214 Et huc quoque referri potest illud Homeri lib. 11. Odysseæ, alibi à nobis citatū,

Ὡς οὐκ αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός.

Id est, ad verbum,

Vt non grauius siue peius, & caninius aliud muliere.

Nam & illud propter Clytæmnestram dicit, quam paulo ante κυνῶπιν vocauerat, id est, caninos oculos habentem, siue caninè intuentem. Hesiodus autem libro. 1. eius operis, cui titulus est, opera & dies, describēs Pandorā, quam representare vult naturam fœmineam, scribit Mercuriū iussu Iouis illi caninā mētē imposuisse:

Pādora mēte canina.

Ἐν δὲ θέμεν κύνεόν τε νόον, καὶ ἐπίκλοπον ἦθος
Ἑρμείην ὤνωγε. —

Licèt sint, qui ad impudentiā hæc referāt vt ēt suprà diximus. Sed & huc referri pōt quod suprà Zelotypia diximus, cùm de libidine locuti sumus. Nā plerique Zelotypiam inuidentiæ partem esse contendūt.

DESIDIOSAS verò ut (de vltimo vitio 215 disseramus) segnesq;, atque pigras esse fœminas, asserunt Aristoteles, Auicenna, Albertus, adijciens naturalem rationem, & Mantuanus, vbi suprà. Et idē Aristoteles libro de Gnatione animalium 4. ca. 6. vbi scribit mulieres vitam, quādam otiosam, & sellulariam degere. Qd & significat vetus Græcorum prouerbium γυναικὸς πυγή, id est, mulieris nates, qd in desidiosos & ignauos, vt scribit Suidas, dicebat. Ignauū n. est aīal mulier, & quo minus mēns hēt, hoc inhonestis voluptatib. est addicti⁹: Amat otiū, & queadmodū inqt Hesiodus, virorū laboribus sūra sibi insumit. Alexāder Aphrodiseus, & Philosophus, & Medicus præstantissimus: si tn̄ is Ale. est Problematon li. 1. c. 4. Cur mulieres: inqt, celeriter canescunt? Qm̄ natura frigidę, ēt ab otio cō plures cogūt superfluitates, menstruis prę sertim deficiētib. Sed & idē li. 2. c. 103. Cur inqt, mulierū mēstra colliguntur? Qm̄ per vitā quā otiosiorē degunt, amplius materia superuacua redundat. Plutarchus in li. de Euthymia, id est, tranquillitate animi, nō multo post princ. scribit mulieres domi plerunq; excubare sessitates solere, sellulariis in officiis occupatas. Adamantius statim in uestibulo suorum in Numeros Commentariorū, posteaq non omnes diuinis numeris dignos esse tradidit cū ex præcepto Dei, neq; mulieres, neq; pueri ad numerū deducantur, illud tamē spiritualiter interpretans. ait. Donec aūt inest alicui nostrū uel puerilis, & lubricus sensus, uel fœminea & resoluta segnities, hēri apud Deū in sancto, & ꝯsecrato numero non meremur. Ex qb. constat mulierem symbolū esse, & typū segnitiei, & ignauiæ.

Mulieres desidiosæ. *Prouerbiū.* *Mulier typus segnitiei & ignauiæ.*

Hinc apud Persas insignis est admodū 216 cōtumelia, audire, se esse muliere ignauiorem, vt retulit Herodotus libro nono Musarum. Quibus concinens Hippocrates in libro περὶ παρθενίων, id est, de natura, siue morbis virginum, scribit muliebrem naturam esse ignauiorem: ob idque plures fœminas, quàm viros, incidere in terrores illos imaginosos, qui tam vehementer territant homines, ut desipiant. sibique

De eadē re.

bique spectare laruas quasdam infensas, dæmonasque videntur, quo multæ se suspendunt. Quamuis id nonnulli interpretes, & fortè melius ad animum mulierum deiectum atq; imminutum referant. Idẽque libro primo περὶ διαίτης, id est, de ratione victus, scribit mulieres desidioso vitæ genere vti, ob idq; esse humidiores. Et rursum eodem libro scribit eas sectari vitam vmbratilem. Idem in libro de Glandulis, tradit pectora, & mammas, reliquumque corpus, fęminis rariora, frigidiora, molliora, minusq; valida esse, q̃ viris, propter desidiam. Hinc quoq; Galenus lib. 2. Temperamentorum, aut vt vulgò dicunt, Cõplexionum, nõ semel, scribit mulieres viris pinguiores, qa sũt vitæ magis dsidiosę.

217 Et cùm tarditas cũctatióque sit comes acediæ, hinc fœminas admodum tardas & cũctatrices esse videmus & testat̃ Pleusides Plautinus in Milite.

Fęmina tardę & cũctatrices.

Mulier profectò nata est ex ipsa mora.
Nam quęuis alia, quæ mora est, æquè mora
Minor ea uidetur, quàm quæ propter mulierem est.

Et alia plurima, quæ nos in eandem sententiam scripsimus in 3. Lege Connubiali, nu. 33. cuius initium est, ex tot autem, vbi videre poteris. Et p hoc satis abundè, aut potius superfluenter probauimus euidentissimis rationibus, exemplis, & autoritatibus, mulieres omni vitiorum generi esse addictissimas.

218 QVAE CVM ita sint, ideò viri sanctitate, & doctrina insignes, fęminas multis probis, & conuitiis insectati sunt. Tertullianus in libr. de habitu muliebri, post prin. de muliere loquens: Tu es, ait, Diaboli ianua, tu es arboris illius resignatrix, tu es diuinæ legis desertrix, tu es, quæ ei psuasisti, quem Diabolus aggredi nõ valuit. Origenes in ea Homi. quam in Euangeliũ Cananææ conscripsit: Mulier (inquit) caput peccati, arma Diaboli, expulsio Paradisi, delicti mater, corruptio legis. Item in 2. tractatu suorum Commentariorum in Iob, dum enarrat illud, Plurimo autem tẽpore interposito, dixit ad eum vxor eius, &c. Et iterum in ingressu statim tertij tractatus, non inuenuste quidem, multa mulierum vitia describit; sicuti etiam facit Diuus Cyprianus in lib. de Singularitate feminarũ Diuus quoq; Chrysostomus in Matthæum, c. 19. Homilia 32. in enarratione illius loci, Nõ expedit nubere. Quid, ait, aliud est mulier, quàm amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, necessarium malũ, naturalis tẽtatio, desiderabilis calamitas, domesticum periculum, delectabile detrimentum, aut vt alij legũt, detestabile, mali natura, boni colore depicta? Quod & idem propemodum repetit ex uarijs in ipsum Matthæum locis, Homilia 26. eadẽq; vlti. Secundus item Philosophus interrogatus quid esset mulier, respõdit, Ἀνδρὸς ναυάγιον, οἴκου ζάλη, ἀμεριμνίας ἐμπόδιον, βίου ἅλωσις, καθημερινὴ ζημία, αὐθαίρετος μάχη, πολυτελὴς πόλεμος, συνεστιώμενον θηρίον, συγκαθευδομένη μέριμνα, συμπεπλεγμένη λέαινα, κεκοσμημένη σκύλλα, ζῷον πονηρόν, ἀναγκαῖον κακόν. Id est, Viri naufragium, domus tempestas, quietis impedimentũ, vitæ captiuitas, quotidianum damnum, voluntaria pugna, sumptuosum bellum, conuiua fera, solicitudo considens, leæna complectens, exornata scylla, animal malitiosum, necessarium malum. Quæ & ipsa ex eo repetit Maximus Philosophus, & Martyr, Locor. commun. c. 39. Sunt tamẽ qui id ad Simonidem referant.

Fœminarum mala plurima à multis in unum cõgesta.

Necessariũ malum cur mulier dicatur.

Prouerbiũ.

Quod autem & Chrysostomus, & Secũdus fęminam dicunt esse malum necessarium, vti etiam Philemon Poeta Comicus, & Menander, ut diximus suprà ead. l. num. 16. & 18. (ne id prætermittam) ex veteri Græcorũ prouerbio est, ἀναγκαῖον κακόν. quod de his dicitur, quæ & ipsa verè mala sunt, sed quæ tamen reiicere non possis. Nam quòd ad vxores pertinet, scitum est illud Metelli Numidici in Oratione, quã Censor dixit ad populũ deducendis vxoribus: Si sine vxore possemus, Quirites, esse omnes ea molestia careremus. Sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commodè, nec sine illis viui possit: saluti perpetuæ potius, quàm breui voluptati consulendum. Hæc ille. Quibus & simile est, quod de vxoribus quoque tradit Aristophanes in Lysistrata. 219

Κἄστ᾽ ἐκεῖνο τοὔπος ὀρθῶς κοὐ κακῶς εἰρημένον,
Οὔτε σὺν πανωλέθροισιν, οὔτ᾽ ἄνευ πανωλέθρων. Id ẽ,
Istud haud male, imò rectè, proditum est prouerbiũ:
Nec simul cum pestibus, nec rursum absque pestibus.

Prouerbiũ.

Quibus item concinunt, & hi versus ab eodem Suida citati:

Κακὸν γυναῖκες, ἀλλ᾽ ὅμως ὦ δημόται,
Οὐκ ἔστιν οἰκεῖν οἰκίαν ἄνευ κακοῦ.
Malum quidem vxores, attamen, ciues, sine hoc
Nulli licet parare familiam malo.

Alexander autem Seuerus Imperator Romanus, vt scribit Aelius Lampridius malum necessarium vocabat, rationales, id est, procuratores suos, vt idem autor paulò antè declarauerat, & apertè quoq; ostẽdit l. 2. C. de modo multa. tanquam scilicet id muneris malum esset, & odiosum, sed tamen necessarium.

Vt autem redeamus, idem Chrysostomus in ea Homilia, quã in Decollationẽ Ioannis edidit, sexcenta maledicta in mulieres aggregauit, Diuus item Epiphanius illius cõtemporaneus, sermonem habuit 220

ad populum, omnium fęminarum vituperatione plenum, vt tradit Socrates in Historia tripartita lib. 10. c. 63. Idē contrà Collyridianos, li. aduersus hæreses 3. tom. 2. hæresi 79. multa quoque mulierum vitia describit. Diuus item Hieronymus in quadam ad Ctesiphontem epistola contra Pelagianos, ita de mulieribus loquitur, vt omnes ferè contra nostram religionem hæreses, aut à mulieribus ortas, aut saltem alitas videri velit: vt alibi quoque diximus. Et quisquis est, qui titulo ipsius Hieronymi scripsit ad Oceanum, de Vita clericorum: Ianua (inquit) Diaboli via iniquitatis, scorpionis percussio, nociuumque genus est fœmina. Lucianus, aut quisquis is fuit, in Palinuro: Quantas (inquit) secum vxores in maritos fraudes gerunt: quot simulationes: quot proditiones: quā tam hypocrisim: quot aliorū obscœnos amores: quot pollutiones: quot suppositos partus: quot mētitas nutritiones: quot alieni seminis susceptas messes:

221 Multa item in mulieres scripsit Diuus Antiochus Pandectes, Homilia 17. & seq. Ioannes Haresbariensis nō omnino malus autor, lib. 8. de Nugis curialium, c. 11. Sed & Anto. Floren. in prima parte tertiæ partis principalis suæ Summæ, titu. 1. cap. 25. per literarum ordinem mulierum vitia describit. Et Petrarca in eo libro, quē de Remediis prosperæ fortunæ scribit, in Dialogo, qui illis respondet, qui gratam esse sibi vxorem gloriantur, & rursus in li. de Vita solitaria, & eius autoritate discipulus eiusdem Bocatius lib. de Genealogia Deorum 4. c. 44. Aluarus Pelagius lib. 2. de Planctu ecclesiæ, arti. 45. vbi tria & cētum muliebria vitia commemorat. Robertus Holkot in Sapientiam Solomonis lectione 108. & Bernardinus, quem de Bustis vocant, lib. Rosarij 2. Sermone 28. in tertia parte, in prin. & Iac. Sprenger in lib. cui est titulus, Malleus maleficarum, parte 1. q. 6. plurima item fœminarum mala prodiderunt: & nouissimè Cælius Antiquar. Lect. li. 14. c. item 14. posterioris editionis, & Bonifacius sodalis Franciscanus in viaticis discursionibus, quo loco de fallitatibus hominum disserit.

222 Sed & è nostris quoque infinita propè in vnum ueluti corpus congessit Alberic. in suo fertili Dictionario, in dictione, Mulier, & in l. filia in orbitate. C. de inof. test. vbi post cōgesta multa mulierū vitia, subdit & alia esse multa, quæ numerare esset difficile, & rursum in l. 4. C. de sponsalib. & in l. sed si ego ff. ad S.C. Velleia. & Cepolla in l. quæritur. nu. 6. & 7. ff. de ædili. edict. Quæ loca maxima ex parte ex nobis con-

Fur quispiā huius operis.

gessit Carolus Degrassalius Carcassonensis in lib. 1. Regalium Franciæ char. 245. Et certè nescio quo fato hic, & nonnulli nō absimiles scriptores, librum hunc nostrū tam impudenter compilarunt. Illud autem indignum est, quod huc afferatur, Seuerianos Archonticosq; hæresiarchas adeò mulieres exhorruisse, vt eas opus Satanæ esse dicerent, vt tradit Diuus ipse Epiphanius Eleuteropolites, lib. Hæreticon 1. to. 3. lect. 45.

Fęminæ opus Satanæ ab Heresiarchis dictas.

Dies iam me deficiet, si quæcunque in eam rem à sanctis viris, alijsque, vbiq; scripta sunt, coner exprimere. Ideo finem facio. Illud autem concludo: Quum fęminæ sua pte natura sint tam sceleratæ, & vitis deditæ, vt totæ ex illis compactæ videri possint, atque conglutinatæ: omniaque prorsus flagitia in earum animum, vt in quandam cœnolam feculentamque, ac teterrimam sentinam cōfluxisse videantē vt (inquam) immensa aliqua vorago, aut gurges vitiorum turpitudinumq; omniū fęmina dici queat, (ut tandem vsurpē verba Tulij in 5. in Verrē Actione) vtq; ex his vitia omnia, aut ipsæ ex vitijs ortę videātur (vtār vtar illa Lycurgi formula, apud P. Rutilium Lupum ex Gorgia libro priorede figuris sententiarum, in ea figura q̄ μεταφορά dicitur) quem tandem modū, aut finem perpetrandis tot tantisque facinoribus facient, si in illis veluti impunè relinquantur? Quæ, inquam, spes iam superest eas emendatiores futuras? Quod item superest pharmacum? si quo solo morbus depelli potest, id absit: id est correctio, cuius accessione, & præsentia aufertur peccandi autoritas: discessione autem, & absentia affertur, vt omnibus perspicuū est & latè probatur 23. q. 4. & etiam 5. sermò per totum. 223

Epilogus vitiorum mulierum. Correctione peccata emēdantur.

Propterea cum Plato in Gorgia, & Augustinus in Ciuitatis Dei libr. 19. c. 16. puniēdis peccatis duas causas esse scripserint Taurus Philosophus in principio Cōmētariorum, quos in eum librum Platonis cōposuit, & Seneca libr. 1. de Clementia, & alij pleriq; tres assignauerint: omnes tū hanc primo loco posuerūt ut. is, q deliquit, attentior fiat, & correctior. vt elegāter quoq; disserit Gellius lib. Noctiū Atticarū. 6. c. 14. Quā et rōnē sensit Paulus Iurisconsultus, cum scribit in l. si Pęna. ff. de pęnis Pęna constituitur in emendationē, & c. Et facit optimè. c. de his. 33. q. 1. cum dicitur, Vt hac saltem districtione correcti, ipsi in se sua errata castigent. Et quod scribitur in c. qui ea. 38. di. Qui stultus fuit in culpa, sapiens sit in pęna. Cui oīno simile est vetus puerbiū Platonis in Symposio, 224

Puniendorū peccatorum tres causę.

Prouerbiū.

Stulti

Stulti post malum acceptum, erratũ cognoscunt. Sumptum fortasse ab illa Hesiodi sententia in libr. qui inscribitur Opera & dies:

--Δίκη δ' ὑπὲρ ὕβριος ἴσχει
Εἰς τέλος ἐξελθοῦσα, παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω. Id est
—Tandem sua pœna nocentem
Consequitur, passus quæ sapit tum denique stultus.

Vxoris mali mores corrigendi. Consuetudine cõfirmata peccata, incorrigibilia. Noster autem Bal. consi. 176. incip. Cæcilia recessit à Francisco, libr. 1. scribit, ꝙ vir sapiens potest, imo verò debet, ut dicit, dietim malos vxoris mores corrigere, ne trãseant in consuetudinem delinquendi. Vix enim tollitur vitium, quod consuetudine radicatur. Vnde scribit apud Ouidiũ,

Principijs obsta: serò medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras.

Et paulò antè dixerat Bal. id quidem rarò corrigi, quod venit in consuetudinem: ad quod allegat l. non omnes. §. à barbaris. ff. de re mili.

225 Sed video qd sibi velit iste γυναικοκρατούμενος, id est, vxoris imperio addictus, & vt Latini vocant, vxorius. Veretur, fortè, nè dum verberat vxorem, illam interimat. Sunt enim mulieres, vt putat, tam imbecillo, & debili corpore, vt vel leui ictu intereant. Quod & indulgentiores parẽtes in filijs timent. Ex quo Solomon Prou. c. 23. Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim cum virga percusseris, non morietur. *Fœminæ grauiores ictus, quàm uiri sustinent. Conclusio aduersarij fœminarũ de iis verberandis.* At nescit is fœminas multò grauiores ictus, quàm viros, citra vitæ periculum sustinere, teste Iureconsulto, Accursioq; nostro, hoc ipsum annotante in l. nihil. interest. ff. de adu. & Signo. consi. 63. Titius calce percussit, col. 2. ver. item intentio mariti: & Ludo. Bolo. in addi. ad Guid. Suza. in tracta. de tormentis, col. 3. & Hipp. Marsi. in rep. rub. C. de proba. col. 83. uers. sed ego incidenter, vbi illã gl. dicit no. & menti tenendam. & in l. à vobis, in materia incerti iudicis, circa fi. ff. de annu. lega. & in l. 1. in princ. col. vlt. ff. de quæsti. vbi & illã gl. dicit notabilẽ. Non ergo mariti timento: verum intrepidè percutiunto, verberanto, pulsanto, feriũto, manuum, pugnorũ, baculorum, funium, fustiũ ictibus: & tot immania earum flagitia depellunto. Nã & D. Chrysostomus ex varijs in D. Matthæũ locis, Homili. 26. eademq; vlt. docet tribus modis vxorem malè moratam castigare. *Vxor tribus modis castiganda.* Primum docẽdo secundum Deũ. Si aũt timorẽ Dei non sentit, improperãdo, vel ut homines erubescat. Si nec pudorem sentit frequenter confusa, faciat qđ præcipit Solomon, Duram baculo percute. Ergo primum admone, quia multum prouenit doctrina iustitiæ. Deinde confunde, quia frequenter pudor frenum est uitiorum. Tertium iustum est, vt castigetur, quasi ancilla quę erubescere nescit, ut libera. Hæc ille. Superius autem in prima Lege connubiali, numero 22. ex hac autem, multorum autoritate docuimus, licere nobis vxores verberare.

HACTENVS hic noster mulierum osor, qui totam suam orationem coloribus vitiorum muliebrium depinxit. Quẽ & suo ipsius (quemadmodũ dicitur) gladio primum, ac deinde nostro conficiã. 226 *Autoris responsio.* Primum enim, si pęna ob id fuit introducta, vt qui deliquerunt, correctiores fiãt, & emendatiores quemadmodum noster hic aduersarius asserit: ex hoc effici necesse est: si modo cessãte causa cesset effectus, sicuti procul dubio cessat, ꝙ si nulla spes est emendari eum posse, qui deliquit, nulla certè pęna imponenda est, quantum ad eam causam pertinet: ut etiam tradit Gellius in eo ipso loco, quem citauit aduersarius, & approbant Decreta Canonica in c. prodest. ad fi. 23. q. 5. vbi ecclesia abstinet à censuris, quãdo videt se nullatenus proficere. & c. allegant. 26. q. 7. vbi non imponitur pęnitentia ei, qui futurus est deterior. *Pęna nõ irroganda si desit spes emẽdationis.* Et ideò dicunt Ioan. And. Domi. & Philipp. Franc. in c. 1. de sent. excom. lib. 6. ꝙ si excommunicatus ex diuturno tempore efficitur deterior, debet iudex excõmunicationem ex officio relaxare. Et idẽ voluit Pau. Liaz. in commento c. vlti. col. 4. de postul. præla. & Imol. in clem. 1. circa princip. de pœni. & remis. Anto. & Panor. in c. ab excommunicato. ille col. 13. versi. nunquid aũt possit: hic col. penul. sed nota vltimò. & ibi quoq; alij, de rescri. & idẽ Pano. in c. ad reprimendam colu. 2. extrà de Offic. ordi. & in c. nouit. col. 13. uersicu. *Excommunicatis relaxãda, si excommunicatus fit deterior.* Archi. q hãc q̃stionẽ, extrà de iudi. ubi idẽ de monitione siue correctione fraterna: ut & nos statim dicemus & in c. clericos. col. ult. de cohabi. cleric. & mulic. & in c. qm frequẽter. §. ult. col. 31. uer. itẽ facit. ut lite nõ cõte. & in c. significasti. in fin. de eo q duxit in matr. & in c. sacro. in 4. not. de sent. excõ. & Ioan. Ana. in c. 1. col. 6. de maledi. & è Theologis, Diuus Thomas, quẽ multi ex Doctorib. supra dictis nuncupatim citãt, in 4. senten. dist. 18. in ult. q. arti. ult. in rñs. 2. art. primi dubij. Proinde Ioan. An. in c. Romana. §. sed nec, de sent. excõ. lib. 6. & idẽ Ioã. And. & Petr. Anc. in c. cõstitutionẽ. in fi. eod. tit. & lib. & utrobiq; Domi. & anteeos Hosti. in c. 1. in uerbo, cognoueris, & ibi quoq; Ant. col. pen. & Imo. in fi. de offi. deleg. monẽt plato, ut diligenter aduertant, ne ferãt sniam excõicationis, ubi eã futurã puidẽt inutilẽ, & contemptibilem. Et bene facit, quod

 scri-

scribit Archi.in c.si peccauerit.col.3. 1. q. 1.quod licèt prima correctio fraterna, sit præcepti,tamen fallit vbi timor est.ne monitus fiat deterior:quia tunc meritorie, vt ipse loquitur,omittitur.Et in eam rē multa collegit Feli.in c.scribam.in prin. extra de præsum.& Iason in l. quod iussit. colu. 10.versi.vltra Bar.ff. de re iudi.

227 Sed iam suprà latè probauimus fœminas non modò non emendatiores, si verberentur,sed & multo deteriores futuras: vnde ortum est illud, vel pueris decantatissimum,& vice prouerbij celebratum,licèt inelegans,& rude,

Mulier verberata fit deterior.

Ille lauat laterem, qui castigat mulierem.

Quod è nostris adnotat Card. Flor. post Lau. in cle.ex eo,in 1.oppo.de sentē.excō. Propterea & Bernardus,siue is fuit Diuus ille Clareuallensis abbas, siue alius eiusdē nominis,vt alij existimant,monet maritū ne si vxoris adulterium resciuerit, eā corrigat,ne deterior efficiatur. Refert, & sequitur è nostris Feli.in c.2.col.3.in 5. fal.extra de calum.Ex quo & illud Ouidij libr.2.de Arte amandi,loquentis de adulterio Martis,& Veneris:

Hoc tibi profectū, Vulcane, quod ante tegebant,
Liberius faciunt, & pudor omnis abest.

Quasi videlicet satius sit vxoris adulteriū dissimulare,sicuti Antoninū Philosophū fecisse suprà diximus,quàm eam non dicam verberare tantum, sed & reprehendere,cùm hinc deterior efficiatur:& ita argumentum aduersarij,tanquam puluis in eum ipsum retunditur,qui excitauit.

228 Præterea non omnino assentior huic muliebris honoris oppugnatori, dū hūc sexum vsqueadeo deprellit,totque ac tantis vitijs onerauit,vt mulier non homo esse videatur.Quin si huius causæ defensionem suscepetim,illud ausim profiteri, facturum me,vt palinodiam canens laudē vel inuitus, quod ille prius vituperauit. Idq; fecerim euidentissimis rationibus, eximis naturæ visceribus depromptis, nō autem testimonio & autoritate virorum vsus,sicuti ille virorum autoritate magis, quàm ratione,omnibus neruis contendit fęminas vituperare,& quod indignius est paucarum crimina in omnes transferre: quod olim Euripides mulierum alioqui osor, in Menalippe conquestus est apud Stobæum Sermo.67.

Paucarum mulierū crimina in oēs transferre iniquum.

Ἀλγεινὸν ἐστι θῆλυ μισηθὲν φύλον.
Αἱ γὰρ σφαλεῖσαι ταῖσιν οὐκ ἐσφαλμέναις
Αἶσχος γυναιξὶ, καὶ κεκοίνωνται ψόγον
Ταῖς οὐ κακαῖσιν αἱ κακαί.

Miserrimum est muliebre genus semel inuisum
Nam quæ peccauerunt, etiam immeritis
Dedecori sunt mulieribus: & communicant vituperiū,

Malæ non malis.

At idem in Ione Creusam facit hæc loquentem:

Τὰ γὰρ γυναικῶν δυσχερῆ πρὸς ἄρσενας,
Κἀν ταῖς κακαῖσιν αἱ ἀγαθαὶ μεμιγμέναι
Μισούμεθ᾽, οὕτω δυστυχεῖς πεφύκαμεν.

Conditio enim mulierum difficilis est erga maritos:
Et inter malas nos bonæ mistæ
Odio habemur: adeò miseræ sumus.

Sed & apud Terentium in Hecyra Sostrata hęc loquitur:

Aedepol na nos mulieres sumus iniquè omnes inuisa viris,
Propter paucas, quę omnes faciunt digna vt uideantur malo.

Et apud eundem Thais in Eunucho:

Me miseram, forsitam hic mihi paruam habet fidem,
Atque ex aliarum ingenio nunc me iudicet.

Et apud Senecam Tragœdiographum in Hippolyto,cum ipse Hippolytus hæc dixisset,

Sileantur aliæ: sola coniux Aegei
Medea reddit fœminas dirum genus.

Mox subdit nutrix Phædræ:

Cur omnium sit culpa paucarum scelus?

Ex quibus & illud est Ouidij lib.3. de Arte amandi,haud multo post prin.

Parcite paucarum diffundere crimen in omnes.
Spectetur meritis quæque puella suis.

Sed q̄a res,de qua agimus,nō exigit, vereorq; ne mihi viri succēseat idq; ascribāt vitio,si fecerim,tāq̄ meo patrocinio mulierū gratiā & a morē aucupari ꝯtēdā, idcirco nūc ego tacere malo. Quanq̄ nō defuerūt,q̄ de laudib.fęminarū affatim scripserunt,in q̄b.Plutarchus autor excellentissimus,q̄ librū huic rei nuncupatim dedicauit,cui titul⁹ est γυναικῶν ἀρεταί,id est. mulierū virtutes:& lōgo antè tpe Hesiodus,q̄ librū eiusdē argumēti scripsit,in quo mulieres Heroides, vt Dion Chrysostomus ex Alexādri snīa,& Lucianus tradūt. Alter quoq; Chrysostomus in illa ipsa Homilia Decollationis Diui Ioānis, & Diuus Hieronymus ī enarratione Psal.44.ad Principiā:& iterū in Proemio in Sophoniā, & in lib.1.in Iouinianū, multa in earū laudē ꝯgesserūt.Multa itē Gregori⁹ Giraldus aut q̄sq̄s is fuit,qui ad illius Syntagma de Musis, parergon siue corollariū addidit. Plura uerò Hispanus q̄spiā nō indoctus, q̄ vulgari Hispanorū lingua ī eā rē librū ꝯscripsit,titulumq; illi nūcupauit, Honor dnarū,quē postea Gallus q̄dē in nr̄am linguā traduxit.sed oīum plurima Christina q̄dā Pisana mulier egregiè docta,q̄ & d̄ ea re librū iustę magnitudinis elegātissimè ꝯposuit,quò ea oīb.aduersario.ū rōibus & argumētis scitissime rn̄dit; atq; oīa crimina,q̄ passim mulierib.assignant, & rōnib. 229

Qui de laudibus mulierum scripserunt.

&

& exemplis optimè diluit. & Cælius libr. Lectionum Antiquarum 13.cap.33.posterioris editionis,& libr.14.c.1. eiusdē editionis,& Albertus Eyb.in eod. lib. quem Margaritam Poeticam inscripsit,2.parte, trac.2.oratione 17.quam peculiariter de ea re conscripsit.& Gulfridus Chancerus Anglus duobus libris, quorum vnius titulus est, Laudes bonarum mulierum; alterius,Fęminarum encomion. Et ex recētioribus Prædicatoribus quos vocant, vt & Prædicatores habeant à quibus hoc accipere possint,si fortè nullos alios libros legerint,Robertus Carazolus, ī eo sermonum lib.quem de laudibus sanctorū conscripsit,sermone 7.cap.1. & Bernardinus, quem de Bustis vocant,in 1. parte sui Rosarij, sermone 28. in 3. parte. Et Ioannes Griesch(vt infimæ notæ viros appellem) in suo quadragesimali,sermone 37.Et nouissimè Ioannes Textor,qui & librum de Claris mulieribus edidit,omnium copiosissimum. Quorum dicta,ne sim longior, huc asscribere supersedi, cùm etiam sine illis responsum esse puto huic nostro aduersario.Et certè aliquando,nisi qd aliud intercipiat,proprium peculiaremque librum de Laudibus mulierum conscribā.

Amor polliceatur librū peculiarē de laudib. mulierum.

230 Denique vt ad institutum redeam,illud tantum admonui,ne verberentur vxores, non etiam ne omnino corrigantur: sunt enim præter verbera, alia quoque correctionis genera,ut not.45.dist.fermè per totum, quibus possunt vitia, siqua sunt in mulieribus,emendari:& certè multò satius quàm verberibus,si tamen comparatione vti liceat,cùm verberibus, quod iā diximus,id fieri non debeat. Quando & Pacati ad Theodosium verissima sit sententia,Imperatam correctionem exasperare,blandissimè autem iuberi exemplo. Vxores ergo,vt tandem cōcludamus, nō verberibus, sed potius exemplis corrigamus:& à vitiis,si qua sint,ad virtutum studia prouocemus,secundum text. in §. necesse est 47.distin.& facit ca. indignantur. in fin.32. quæstione. 6. pudiceque viuentes vxoribus bonos mores colendi autores simus, iuxta Iurisconsulti sententiam in l.si uxor.§.iudex.ff.de adul. Virorum.n. dicta factaq;.sunt vxoribus veluti speculum,ad cuius intuitum suos ipsæ mores formant,atque componunt. Nam cùm semper alràs exempla sint magni momēti ad corrigenda, vel deprauanda hominum ingenia, vt alibi abūdè disseruimus: tum ea maximè,quæ à domesticis proficiscuntur,vt probat text.in l.1.C.de emēd. pp.& illud Satyrographi Poetæ. Saty. 14.

Mulieres exemplo potius quàm verberibus corrigendæ.

—Velocius & citius nos.
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis.
Cum subeant animos autoribus.

Hinc persæpe vxori dux, atq; exemplū lasciuiæ vir fuit,ut ait Petrarcha,de Remedijs aduersæ fortunæ. Dialog.21.Nam,vt vir ille in omni genere doctrinæ consummatissimus Plutarchus in Præceptis connubialib.inqt,c.17. Ἀνὴρ φιλοσώματος καλλωπιστρίαν γυναῖκα ποιεῖ· φιλήδονος ἑρωτικὴν καὶ ἀκόλαστον· φιλάγαθος, καὶ φιλόκαλος σώφρονα καὶ κοσμίαν. Vir corporis studiosus vxorem reddit lasciuiori cultui deditā: voluptuosus amatoriam,& libidinosam: boni honestique amator,modestam & honestam. Et rursum ferè in vmbilico eiusdem operis: Ne putes(ait) a superfluis profusisque sumptibus vxorem temperaturam, si te hæc minimè contemnentem conspiciat: qn potius auratis poculis, pictisque cubiculis, mularum & equorum phaleris gaudentē videat. Non enim fieri potest,vt à mulieribus luxus remoueatur, quo viri circunfluunt. Propterea & Diuus Augustinus in c.si dicturi.32.q.6.nos monet vt quales volumus vxores nostras inuenire,tales & ipsæ nos inueniant:& si intactam q̄rimus, intacti simus: si puram,puri. Non enim illa posset,quod nos non possumus. Et idē alibi in libro de decem chordis: Si caput (inquit)est vir,melius debet viuere,& p̄cedere in omnibus factis suis vxorem, vt illa imitetur virum.Quod & repetitur,vltimis verbis prætermissis,in cap. non mœchaberis,in fin.iisdem quæstio. & causa. Quibus succinit,& Seneca scribens ad Lucillum, epistola 94. Improbus est qui ab uxore pudicitiam exigit, ipse alienarum corruptor vxorum. Sed & Lactantius de Vero cultu,c.23. Exemplo, inquit continentiæ docenda vxor,vt se castè gerat: iniquum est enim,vt id exigas, quod ipse p̄stare non possis. Quæ iniquitas id efficit profectò vt essent adulteria, fęminis ægrè ferentibus præstare se fidem non exhibentibus mutuam charitatem. Denique nulla est tam perditi pudoris adultera, quæ nō hanc causam vitiis suis prætendat,iniuriā se peccando non facere, sed referre. Quod & optimè Quintilianus expressit: Homo inquit, nec alieni matrimonij abstinens, neque sui custos,quæ inter se natura connexa sunt. Nam neque maritus circa corrumpendas aliorum coniuges occupatus,potest vacare domesticæ sanctitati. Et uxor cùm in tale incidit matrimonium, exemplo ipso incitata, aut imitari se putat aut vindicari. De quo & nos quoque dicemus infra in 13.lege connubiali,num.35. incip.caueant igitur,& sequen. 231

Vir vxori dux lasciuiæ.

Vir ab vxore exigere nō dēt, quod ipse non præstat.

Viri ex vxorum adulterio in quibusdam partib. puniuntur.

232 Cum ergo plerunque mariti vxoribus præbeant exemplum, & occasionem libidinis, ex hoc ortum videri potest, qd Guil. de monte Laud. in clem. cum ex eo, & ibi post eum Cardi. Flor. in 1. oppo. de sen. ex com. asserit, quòd in quibusdam partib. viri ex adulterio vxorum puniuntur, velut ipsius criminis autores. In Catalonia. n. & aliis multis partibus, vir per vxorē cucurbitatus (ita enim illum vocant, cuius vxor est impudica) licèt inuitus & ignorās hoc ipsum passus fuerit, soluit tamen 40. solidos domino vxoris. Et Parisijs ducitur vir per totā vrbē asino insidens, facie versa ad caudam, vxore asinū trahente, & prę cone ante eos proclamāte, Qui sic faciet, sic accipiet. Hæc illi: q̄ & post eos quoq; recenset Bened. in c. Raynaldus. in verbo, cuidam Petro tradiderunt, nu. 62. de testa. Et illorum forte temporib. illud obseruabatur. Sed qd de Parisijs dicunt, iam pridē in desuetudinē abiit. Ambrosius autem in priorem Epistolam Pauli ad Corinthios, quo tradit fęminas inuerecundiores esse viris opprobrium esse mulierū enim insolentia viros nota, tanquam diceret, vxores imitari vitia virorum: ideoq; ex vitiis vxorū, virorū quoq; vitia deprehendi.

Mulieres nec blanditijs corrigendæ, & risu potius, quam baculo.

233 Item corrigendæ sunt vxores, non unquam verberibus (quod sæpe dictum est, ducendum est tamen sępius) sed blanditijs mollibusq; verbis, atq; maritali sermone, vt vtar verbis Iurisconsulti in l. vlt. ff. si qs aliq. testa. prohi. Nam ut dicit Bernardus Syluester, quem plerique Diuum Bernardum autumant, in ea Epistola, quam de re familiari ad Raymundum quendam conscripsit: Malam vxorem potius risu, q̄ baculo, castigabis. Et Plutarchus in illis, q̄ sæpius citauimus, Præceptis connubialib. statim post principiū: Veteres, inquit, Mercurium iuxta Venerem collocabāt: q uoluptas nuptialis ratione, aptoque sermone maximè indigere uideatur. Et alibi in eodem opere, c. 34. Præesse maritum uxori par est, nō ut dominum pecoribus, sed ut animum corpori, conspiratione quadam naturali per beneuolentiam cum ipso coniunctam. Quemadmodum igitur procurare corpus conuenit, nō ipsius seruiendo uoluptatibus, atq; cupiditatibus, ita uxori præesse demulcendo, gratificādoque oportet. Quibus nimirum adstipulatur, quod dicit Gregorius Nazanzenus, Admonitorio, quod Heroico carmine cō scripsit:

Mercurius cur iuxta venerem collocetur.

Maritus uxori præest, non ut pecoribus, sed ut anima corpori.

Οὐδὲ λέοντα ποθόρμις θηρὸς ἀγρίες ἐδάμασεν ἀλκῇ
Ἄσθμασι βρυχαλέοισι χολούμενον, ἀλλὰ δαμάζει
Χερσὶ καταψήχων, καὶ αἱμυλίοισι λόγοισιν. Id est,
Neque leonis atrox feras vi domuit robore,
Anhelitibus rugientibus iratam, sed domat
Manibus demulcens, & blandis sermonibus.

Quanquàm non me latet, Cleobulū Lyndium, vnum quidem ex septem illis sapiētibus, illud inter cætera ipsius pcepta monuisse, vt cum vxore nihil blanditijs agamus: vtq; præsentibus extraneis, eam, nunquam obiurgemus: illud enim, vecordiæ esse, alterū vesaniæ, sicuti à Demetrio Phalereo, & Diogene Laertio, & Ioanne Stobæo, relatum est. Cui, quantum ad secundum pertinet, satis conuenit cum Solon cuius ea est apud Ausonium sententia:

Vxor nūquā præsentib. extraneis obiurganda.

Clam coarguas propinquum, sed palam laudaueris.

Cui omnino similis est ille Mimus siue Senecæ, siue alterius:

Secretò admone amicos, palam lauda.

Amici clam monendi, palam laudādi.

Vt interim prętermittā quid de ea re monuerit Christus D.O.M. quid ve Paulus.

134 Verum quantùm ad id, quod de blanditiis monuit Cleobulus, illud obseruandum censeo, quod apud Philostratum li. 7. Apollonius Tyanæus ex Pharaetis sentētia dicit, leones, quos mansuescere volunt homines, verberibus non cædendos. Nā recrudescere illos verberibus; nec rursus blanditijs nimium leniendos, quasi sic nimium superbi euaderent. Itaque blanditias minis permixtas facilius ad mores illos optatos posse deducere. Quæ etsi de leonibus, & feris animalibus dicta sunt, non incommodè tamen ad feminas referemus, quas (ut supra diximus) Cato Cēsorius animalia indomita appellat. Id autem est, quod, etsi aliis uerbis, eodem tamen sensu eleganter disserit Diuus Gregorius lib. Moralium 20. parte 4. c. 11. & trāsumptiuè in Decretis Canonicis i c. disciplina. 45. dist. Miscendam esse lenitatē cū seueritate, faciendumq; quoddā ex utroque temperamentum: ut neq; multa asperitate exulcerentur, quos corripimus: neque nimia benignitate soluantur. Quod nimirum illa arca tabernaculi significat, in qua cum tabulis uirgā simul & manna est. Id, inquā, est qd apud Liuiū lib. 8. ab urbe condita. sensit, f. citq; Papyrius, scilicet seueritatem iungendam comitati. Porro Homerus ille parens omnis uirtutis (sic enim libet eum sępius post Iustinianum appellare) id nos apertius, & in specie de qua loquimur, docuit. Nam apud eum li. 1. Iliados, Iupiter Iunonē uxorem leniter primùm monuit, ne ex se tentaret rescire, q̄ ueluti ultra crepidas (ut interim ad uetus prouerbiū alludam) uxorias essent. Deinde uerò cum ea nihilò secius paulò contumacius præstaret, minas adiecit: nempe, iratas se in eā manus iniecturū, nisi continuò obmutesceret. Versus Home. hi sunt:

Leones nec verberib. cædendos, nec blanditijs leniendos.

Lenitas cū seueritate miscenda.

Arca tabernaculi.

Ἀλλ' ἀκέουσα

ἀλλ' ἀκέουσα κάθησο, ἐμῷ δ' ἐπιπείθεο μύθῳ,
Μή νύ τοι οὐ χραίσμωσιν ὅσοι θεοί εἰσ' ἐν Ὀλύμπῳ.
Ἆσσον ἰόνθ', ὅτε κέν τοι ἀάπτους χεῖρας ἐφείω.

Blanditias igitur non omnes viris ample-
ctendas censeo: sed tantùm seueras (vt sic
appellem) & cum maiestate quadam cō-
iunctas: non etiā molliculas, humiles, de-
missas, quibus viri erga vxorem autoritas,
imperiumq; emolliatur, minuatur ve: sed
Blāditijs minas regaliter addendas. & ita vt blāditiis precibusque minas rega-
liter addat, vt interim vsurpem verba Oui
Nona lex cōnubialis. dij, lib. 2. Metamorphoseos. Idcirco hanc
quoque legem præcedenti subijcimus:

SVIS VIRI EXEMPLIS, ATQVE BLANDITIIS CVM SEVERITATE CONIVNCTIS, VXORES CORRIGVNTO. SED ET MINAS INTERDVM, SI RES EXEGERIT, ADMISCENTO. VERVM NON PALAM, AVT PRAESENTIBVS EXTRANEIS, EAS OBIVRGANTO.

IN DECIMAM LEGEM CONNVBIALEM GLOSSAE PRIMAE PARS DECIMA.

1 *Vir rebus forensibus pręsit, vxor domesticus.*

ILLVD AVTEM hoc loco non prætermittendum, quòd licèt vir sit caput mulieris, illiq; præsit, & dominetur: vxori tamē debemus vltro relinquere dom⁹ principatum, ita videlicet, vt maritus foris, sub dio, in agro, in foro, in Republic. omnia suo arbitrio conficiat, diuitiasque: comparet, quæ tectis recondantur: uxor uerò domi rebus domesticis conseruandis, & præparandis præsit, & tectis illatas diuitias custodiat, ut tradit Antiphon Rhamnusius, qui ab orationis dulcedine Nestor dictus est; atq; etiam Xenophon in Oeconomico. Aristoteles quoque libr. 2. Politicon. c. 3. & iterum libr. 3. c. item 3. & Oeconomic. lib. 1. c. 3. Et Columella in Præfatione libri duodecimi Rei rusticæ. Ipsius aūt Xenophontis locum Græcè quidem scriptum, sed in nostrum sermonem conuersum subijciemus, ne fraudem legentes iudicio maximi autoris: Mihi (ait) profectò Dij uidentur omnia quidem sapientissimè fecisse, sed hoc præsertim coniugium, quod mas & fœmina uocatur: primum quidem, ne animantum genera deficerent: deinde ut haberemus à quibus nostra senectus aleretur. Cumque mortaliū uita, non ut cæterorum animaliū, sub dio, sed sub tecto ducatur: oportet sub dubio procurare, quorum adminiculo futurorū hoīum usui sub tecto cōsulatur. Huiusmodi sunt noualia, arbores, sementes, pascua. Ex his necessaria uictui proueniūt, quibus in domum illatis, custodem adhibere opus est, qui maximè is fuerit, quem sub tecto res agere decet. Tecto indigent, infantium nutritio, fructuum segetes, uestiumque è lana contextus. Quoniam uero utraque hæc & extra & intra domum diligētiam expetūt: mihi uidetur Deus naturam mulieris ad curam intus suscipiēdam in lucem protulisse, mollioreque corpore, ut intra parietes officium obiret. At uiri corpus animumque frigora, æstus, itinera, militiā facilè tolerare constituisse. Quapropter illi foris res agendas delegasse. Rursus illas ob infantium curam maiore erga liberos charitate, tū ad custodiēda quæ à uiris parta essent, metu uehementiore, qui rebus asseruādis utilis foret, prēditas esse uoluit. Viro insuper, cui tueri extranea facta incūbit, ac oppugnanti resistere, maiorem addidit audaciam. Memoriam uero ac diligentiam parē, atque in medio posuit, qua pro suo uterque officio tum dando, tū accipiendo, usurus esset. Et post pauca: Deus item uxorem pulchriorem cōdidit, ut formam cum pudicitia se domi continendo tueretur. Virum torosiorem, ut extrà magis ageret, edidit. Si quis autem huius ordines aduersus ierit, aut uiri partes uxor, seu uir uxoris peregerit, ultorem se sentiet habiturum Deum.

Quibus & accedit, quod scribit Demo- 2
sthenes aduersus Neeram, aut quisquis est *De eadē re.*
qui eam Orationem scripsit: nā id dubitatur: τὰς μὲν γὰρ ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεκ' ἔχομεν, τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος, τὰς δὲ γυναῖκας, τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. Id est, Meretrices enim voluptatis causa habemus: concubinas autem famulitii causa, & curæ quotidianæ corporis; uxores uerò, ut legitimos filios tollamus, & habeamus rei domesticæ fidam custodem. Quam tamen orationem aliqui Democratis esse censent. Plato in Memnone, dicit esse uxoriam uirtutē domū rectè gubernare, dum custodit domestica,

Viri autem domi se continent texentes, aliaque munera muliebria tractãtes. Onera item capitibus gestant, fœminę humeris: viri sedentes mingunt, fœminæ stantes. Quod & de iisdem tradit Mela lib. 1. in hæc verba: Forum ac negotia fœminę, viri pensa ac domos curant: onera illæ humeris, hi capitibus accipiunt. Ex Herodoti autem sententia, apud solos Aegyptios illud obseruatum videri posset. Legimus tamē & Apud Gelos, siue mauis Gelonos eum quoque morem fuisse, vt agri a fęminis colerentur, domus ædificarentur, cętera que virilia officia exercerētur: à viris autem muliebria: quo nomine malè audierūt ab historicis scriptoribus. Et hoc inter cæteros retulit Clemens lib. Recognitionum 9. Sed & apud Gorgones solę mulieres publica munera obeunt: viri autem rei domesticæ curam gerunt, tum obtemperantes fœminis, tum militiæ principatusque ac omnis Reipub. expertes, vt scribit Diodorus libr. Bibliotheces 4. Quinetiam apud Seras viri crines implicant, domi desident vnguentis delibuti, & prorsus effœminati. Mulieres contrà, capillum capitis tondent, virili cingulo se cingunt, & in agro omnia opera perficiūt: qd ab Epiphanio Cyprio admodum vituperatur, li. Heresion 3. cap. 6.

Gelonorum quoque.

Gorgonum item.

Serum.

6 Cæterū apud Græcos, & mox apud Romanos, tandemque apud Gallos, cæterosque omnes fere populos lege naturæ viuētes, domestic⁹ labor matronalis fuit, & domestica negotia mulieri tradita sunt. Quēadmodum enim à natura, comparata est viri opera ad exercitationem forensem, ita & muliebris ad domesticam diligentiam. Ex quo profectum videri potest, qđ scribit Bar. in l. Titia cùm testamento. §. vltim. col. 2. versic. quæro quid si dixerit testator. iuncto versicu. seq. ff. de leg. 2. quod vxores nostras, dominas dom⁹ vocare solemus, propter præeminentiam, quam illis domi relinquimus. quod & idem dicit ipse Bar. consi. 56. Bar. fecit testamentum, in 2. dubio, & Angel. consi. 144. ad primū dico, factum autem inci. reuocatur in dubium, post prin. Lapus alleg. 110. in ciuitate Florentiæ, colum. 16. in paruis. & Petr. Ancha. consi. 237. qui in primo quæsito, colum. 2. & Roma. consil. 118. quo ad primum, post princip. Ad quam sententiam illud reuocant, quod suprà diximus de viris, qui suas ipsorum vxores dominas appellant.

Vxores dominæ dom⁹ vocantur.

7 Ex quo fieri dicūt, vt si testator quispiā habens liberos, uxorem suam dominam suorum bonorum relinquat, non propterea uidetur illi relinquere dominium, sed alimenta tantùm, cum ea præeminentia in domo, quam & ante mortē testatoris habuerat. De quo etiam per ipsum Bart. Bald. & alios in auth. hoc locum. C. si sec. nup. muli. & Bart. consil. 9. super eo quod quæritur. vbi eadem fermè dicit: & consi. 170. Petrus Maioli. & inter consi. Bal. in consi. 120. Nicolaus. & ibi Bald. in subscriptione, lib. 3. & per Bal. Imol. Paul. Cast. & alios Doct. & præcipuè Paul. Pic. in repet. in 1. quæst. in d. l. Titia cum testamento. §. vltim. & Spec. titu. qui fi. sint legi. versi qd si quis ita. & ibi Io. And. & Bal. in additio. & eundem Bal. in vlti. colū. 2. versi. quid si testator. C. de indi. vidui. vbi & illud dicit, quòd illa verba, Relinquo vxorem meā dominam: exponuntur iuxta vulgare Italicum, id est, Donna, quasi caput regiminis in domo, sicut erat viuente marito. Et hoc (inquit paulò pòst) colligitur ex communi vsu loquendi, quia vxores nostras, dominas appellamus: & in ca. vlti. colum. 4. versi. consuetudo interpretatur, extrà de consuetu. & consi. 291. dominus Bar. libr. 3. & consi. 50. viso testamento. in fin. lib. 5. Ang. consil. 97. Viuianus de monte, colū. vltim. versic. restat igitur videre. & consil. 109. in dicto testamento. colum. 1. uersi. restat igitur nunc videre. & consi. 391. factū tale legitur. in versic. quartum dubium. & Roma. consi. 153. hæc domina Francisca. & consi. 516. in casu propositę cōsultationis. & Pau. Cast. consi. 160. considerandū est, colum. vlti. versic. sed dubium est, libr. 1. & consi. 413. ad primum quæsitum, lib. 2. & Raph. Coma. consil. 38. maritus quatuor filijs, colum. 1. & Bened. Cap. consi. 4. cùm de duobus, col. 1. & consi. 72. cùm viso, & considerato. in 3. dubio, colum. pen. & consi. 154. cùm prout in facto. & consi. 158. subscripsi me. Phili. Cor. cōsi. 5. in hac consultatione. in prin. libr. 1. & consi. 357. circa primum consultationis articulum, colum. 2. eod. lib. 1. & consil. 3. super dicto themate. col. pen. uersi. quantum autem ad relictum, libr. 2. & consil. 112. quanquā uidentur, col. 2. & 3. eo. li. & consi. 186. circa hanc consultationem, col. 1. eod. quoque, lib. 2. & consi. 173. etiam circa primū, colum. 3. in princi. lib. 3. & consi. 180. multitudo quæsitorum, col. 10. in 13. q. lib. 3. & consil. 308. quòd dicta domina, colum. 3. in litera F. eodem libro. 4. Alexander post Bartol. in l. & si contra tabulas. colum. penul. uersi. & ista inducit. ff. de uulga. & pupil. substitutio. & consi. 56. perlectis uerbis. ferè per totum, lib. 3. & consi. 29. uiso themate, & dubitatione, et prope per totum, libr. 4. & consi. 214. ponderatis uerbis, col. ultim. uersi. non obstat, si contra, libr. 6. & Ange.

Vxor relicta domina alimenta tātum habet, cum præeminentia dom⁹.

Ang. Aretinus in tracta. de testa. in glo. in versi. item reliquit dominam, Et Franciscus Curtius senior, consil. 11. statuto Parmensi. col. 2. versi. tertiò facit. & consi. 14. nobilis testator, per totum. & consi. seq. sæpæ consului, etiam per totū. & Socinus cōsilio 210. satis anceps fui, etiam per totum libro secundo, & consil. 279. visa donatione, in secundo dubio, eodem libro secundo, & consi. 1. Franciscus, colum. 2. in secunda quoque quæst. libr. 4. Ioan. Corser. & Anfr. in decis. Tholos. quæstio. 462. item fuit quæsitum quid operentur, Ias. in l. cū hi. §. si in singulos annos, post medium, de transact. Philipp. Decius, consi. 278. non leuis, colum. 2. versi. vnde postremò & con. 454. iuridicas, in i. dubio. & consi. 476. conclusionem, propè per totum: & Maria Soci. iunior, consilio 99. proposita quæstio, colum. 2. numero 12. libro primo.

8 Vxorum igitur (vt tandem hoc concludam) peculiare genuinūq; officium est, domestica negotia curare: & quas marit[us] sub dio & magnis sæpe laboribus comparauit domique locauit diuitias, sedula ac fideli cura custodire. Alioquin continuò disperire, quod multo tempore, & negotio vir ipse quæsiuit, palā ostēdit Polygnoti, aut ut Plinio placuit. lib. 35. c. 11. Socratis pictura, in qua Oenus funiculum contexit, adstante asella, quæ quod contextū fuerit, assiduè abrodat. Hunc Oenum, vt scribit Pausanias libr. 10. quo de Phocicis tractat. hominē dicunt fuisse industrium ac laboriosum, sed vxorem habuisse neglig ētem rerum domesticarum, sumptuosam, ac prodigam: & quæ quicquid is suo labore cogisset, prorsus absumeret. Hinc quę ab Ionibus dici solitum, si quem conspexissent in re quapiam elaborantem, q nihil afferret emolumenti, Hic homo funiculum Oeni contorquet. Sed & de huiusmodi Oeno ita scribit Propertius lib. 4. Elegia. in Epistola Arethusę ad Lycotam.

Polygnoti pictura.

Oeni funiculū torquere.

Dignior obliquum funem qui torqueat Ocno,
Aeternumq; tuam pascat asellæ famen.

Hanc Oeni effigiem Andreas Alciatus in suis Emblematis posuit cum his versibus:

Impiger haud cessat funem contexere sparto,
Humidaq; artifici iungere fila manu.
Sed quantùm multis vix torquet strenuus horis,
Protinus ignaui uentris asella uorat.
Fœmina iners animal facili congesta marito
Lucra rapit, miserum prodigit inq; suum.

Plutarchus autem in lib. περὶ τῆς εὐθυμίας, id est de tranquillitate animi, tradit eam effigiem fuisse depictam in æde Platonis.

9 Cæterum illud prætermittendum non duximus, Homerum illum ingeniorum fontem, ita enim eum vocat Plinius libr. 17. c. 5. adeò mulieribus domestica negotia, rerumque domesticarum curam, atque custodiam deputasse, vt etiam prouinciā hanc ancillis demandauerit, si vxor desit. Nam libr. Odysseæ 15. circa initia inducit Mineruā, ita Telemachum alloquentem:

Ancilla domestica negotia deputanda, si vxor desit.

Ἀλλὰ σύ γ' ἐλθὼν αὐτὸς ἐπιτρέψειας ἕκαστα,
Δμῳάων, ἥτις τοι ἀρίστη φαίνεται εἶναι,
Εἰσόκε τι φήνωσι θεοὶ κυδρὴν παράκοιτιν.

Vt scilicet domū cùm is peruenisset, omnia ancillę, quę ei optima videretur, committeret, quoad Dij ei pudicam vxorem dedissent.

Ideo cùm fœminæ domi tantùm rebus domesticis præsint, non improbanda videtur Thucydidis sentētia, qui optimam esse fœminam censet, de cuius laude, aut vituperatione quàm minimus apud exteros forisque sermo habeatur: existimans probæ mulieris nomen, itidem atque corpus, domesticis parietibus cōtineri oportere. Quanquam huic sententiæ refragatur Plutarchus in ipso statim ingressu illius libri, quem scripsit de claris mulieribus, dicens sibi probabiliùs dixisse videri Leōtinum Gorgiam, qui putat mulieris non formam solum, sed & egregium nomen, atque famam debere apud quā plurimos esse vulgatam. Sed Thucydidis sententiæ accedit, quod Dominus noster, Exodi ca. 3. & iterum ca. 11. monet viros Hebræos, ut ab amicis mulieres autē, à uicinis & hospitibus, iisdemque mulieribus postulent vasa aurea, & argētea: quasi uidelicet mulieres à uicinis & hospitibus, iisdemq; mulieribus duntaxat sint cognoscendæ, nulli que illis amici, preter uicinos, sint comparandi: nec earum fama longius, quàm ad eos deferri debeat. Quod & inibi subobscurè annotauit Nicolaus Lyr. & palàm affirmauit Gregorius Nazanzenus in Documentis uirginibus cōscriptis, & rursum in Monitorio, inquiens:

10 *Fœmina optima, de cuius nomine sermo non habetur.*

12 *Mulieres à vicinis cognoscēdæ.*

Αἰνῶ θηλυτέρας ὧν τὰς ἄρσενες οὐδὲ ἴσασι.
Laudo ex fœminis, quas mares minimè norunt.

11 Ideoque Arigeus Lacedæmonius quibusdam laudantibus non suas, sed quasdam ex uxoribus alienis: Per deos (inquit) de uxoribus aliorum nihil temerè dicendum est: ipsas enim prorsus ignorari decet quales sint, preterquam ab ijs, quibuscum uiuūt: ut tradit Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis. Sed & Euboidas, uir quidam Lacedæmonius quosdam audiens vxorem alienam laudantes, non approbabat, quòd diceret, nullum omnino uerbū de muliebri ingenio ab externis esse faciēdum: ut testis est idem Plutarchus: tanquā scilicet fœminam ab alijs agnosci, quam à maritis, & parentibus, gradum aliquem faceret

Arigeus.

Euboidas.

faceret ad impudicitiam: aut parum pudica videretur, de qua viri vel cum laude loquerentur: sed ea demum summa matronalis pudicitiæ laus haberet, si mulier adeò domi conclusa viueret, vt nullus esset, qui de ea vel bene loqui posset. Nam & q laudat alienam vxorē videtur habere cognitam, cuius ipse laudes prædicat: quod quidem detrahit pudori fœmineo. Parthi, vt scribit Iustinus libro 41. fœminis non cōuiuia tantùm, verùm etiam conspectum virorum interdicunt. Quod & nostra tēpestate Itali maxima ex parte obseruant. Augustus Cęsar filiam, & neptes extraneorum cœtu adeò prohibuit, vt Lucio Vicinio claro iuueni scripserit, parum modestè fecisse eum, quòd filiam suam Beias salutatum venisset. Autor Tranquillus.

Parthi fœminis conspectū interdicunt. Itali quoque. Augustus filias, & neptes cœtu extraneorum prohibuit.

12 Sed vt cunque sit de fama & noīe (nec enim hoc loco meam interpono sententiam) de corpore tamen inter omnes conuenit: vt domi contineri, non etiam foris euagari debeat. Vnde diuinus ille poeta, Ode 127. Vxor, inquit, tua in lateribus domus tuę. Et Diuus Paulus 1. ad Timotheū 5. non facit ius mulieribus præsertim viduis, circumeundi domos. Et Nazāzenus in illis ipsis documentis virginum:

Fœminæ domi se continere debent, nō foris euagari.

Μηδὲ δόμοις ξείνοισι παρίζειν, μηδὲ τραπέζαις.
Neque domibus externis assideas, neque mensis.

Et alibi in eo carmine, quod Elegis versibus contra mulieres ornatas Grecè composuit, in eam quoque sententiam:

Ὁ πρῶτον ἐστὶ γυναιξὶ, τὸ τίμιον, οἴκαδε μίμνειν
Πλεῖστα, καὶ θείοις προσλαλέειν λογίοις,
Ἱστῷ τ' ἠλακάτῃ τε, τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ γυναικῶν,
Δμωαῖς ἔργα νέμειν δμῶας ἀλευόμεναι.
Χείλεσι δεσμὰ φέρειν, καὶ ὄμμασιν, ἠδὲ παρειαῖς,
Μηδὲ πόδα προθύρων πολλάκις ἐκτὸς ἔχειν.

Id est ad verbum.

Mos est mulieribus (res pretiosa) domi manere
Plurimùm, & diuinis alloqui sermonibus,
Telaq́, fusoque (hoc enim munus est mulierum)
Ancillis opera distribuere, seruos vitare,
Labijs vincula ferre, & oculis atque genis:
Neque pedem extra vestibula sæpe habere.

Et rursus in suo illo Monitorio mulierē alloquens:

Μὴ πολλὰ ἐκ προθύρων πέμπειν πόδα, μηδ' ἐπιτέρπειν,
Πάνδημον καὶ ἄκοσμον ὁμήγυριν, ἡ γὰρ ἐρῶδος
Αἰδῶ καὶ δαίνησι, τὰ δ' ὄμματα ὄμμασι μίσγει
Αἰδὼς δ' οἰχομένη, πάντων φύτειρα κακίστων.

Id est,

Non multùm extra vestibula mitte pedē, neque ad delectationem
Popularem, & immodestam turbam: hęc enim pudorē
Aufert & prudentibus, oculos uerò oculis miscet.
Pudor enim abiens, omnium genitor malorum est.

Et post pauca:

Οἶκος σοι πόλις ἐστὶ, καὶ ἄλσεα, μὴ δ' ὁράασθαι
Ἄλλοις, ἢ τοκέεσσιν ὁμόφροσιν, ἠδ' ἱερεῦσι. Id est,
Domus tibi urbs est, & nemora, non uidearis
Ab alijs, quàm affinibus tēperātibus, atque sacerdote

Alius poeta, sed ethnic⁹, Menāder apud 13
Stobæum in Præceptis nuptialibus:

Τοὺς τῆς γαμετῆς ὅρους ὑπερβαίνεις γύναι
Διὰ τὴν αὐλήν. πέρας γὰρ αὔλειος θύρα
Ἐλευθέρᾳ γυναικὶ νενόμιστ' οἰκίας.
Τὸ δ' ἐπιδιώκειν, εἴς τε τὴν ὁδὸν τρέχειν
Ἔτι λοιδορουμένην, κυνὸς ἔργον, Ῥόδη.

Id est, ex traductione Conrardi Gesneri:

Excedis, o mulier, limites uxoris
Per atrium. Nam uestibuli fores, ultra
Domum esse ab ingenuam matrona existimantur.
Vlterius autem persequi, & in uiam currere,
Canis est opus id ij, conuitijs affecti, ò Rhode.

Sed & idem in eodem loco:

Ἔνδον μένειν δεῖ τὴν γυναῖκ' εἶναι χρηστὴν
Ἔξω δὲ θυραζ' ἀξίαν τοῦ μηδενός.
Intus manere mulierem oportet
Bonam: egredientes autem foras, nullius pretij sunt.

Ante hos Homerus in Hymno Veneris, tradit Palladē docuisse pulchra opera in domibus.

Ἡ δέ τε παρθενικὰς ἁπαλόχροας ἐν μεγάροισιν
Ἀγλαὰ ἔργ' ἐδίδαξεν.--

Et Achilles Euripide⁹ in Iphigenia in Aulide, de fœmina loquens:

Maneat (inquit) domi: pudicam enim decet pudor.

Ita enim scribit:

Μενέτω κατ' οἴκους, σεμνὰ γὰρ σεμνύνεται.

Et Macaria apud eundem in Heraclidis, posteaquam illud dixit:

Γυναικὶ γὰρ σιγή τε, καὶ τὸ σωφρονεῖν
Κάλλιστον.--

(quod nos alibi ad aliud citauimus) continuo illud subiungit;

--Εἴσω θ' ἥσυχον μένειν δόμων.
Mulieri enim silentium est modestia
Pulcherrimum: intus uerò tacitam manere domi.

Et est Senarius Græcus in eam sentētiam:

Γυναικὸς ἐσθλῆς ἐστι σώζειν οἰκίαν.
Ædes suas seruasse, uxoris est bonæ.

Galenus libr. 11. de Vsu partium, scribit 14 fœmininū genus non postulasse pilos in facie sibi aduersus frigora auxiliaturos, q sub tecto maximam vitæ partem exigere debeat. Et Chrysostomus in Epistolā Pauli ad Timotheū, Homilia 10. monet matres, ut curent solicitè, ut filiæ domi sint iugiter. Et in 60. in Ioānem Homilia scribit mulieris esse, domi Philosophari, aut ut alii uertunt, domi tanquā in quodā philosophiæ gymnasio sedere. Et lib. de Sacerdotio 3. Virginem (inquit) oportet undecunque tanquam muro circūseptam esse, ac toto anno perrarò domo egredi: idq; demū cùm inexcusabiles ac necessariæ causæ vrgebunt. Et paulo antè: Virginem nō conuenit, neque frequētes, neq; superuacuas

De eadē re. Fœminæ in facie pilos nō desiderāt. Mulieris est domi philosophari.

cuias ī ambulationes agere. Ac rursus: Neque ei licet frequenter in forū descēdere, neq; si quando eò descenderit, occurrentium oculis conspicua esse cogitur. Diuus quoq; Ambrosius in Lucam lib.2. Discite (ait) virgines nō circumcursare per alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones. Quā sentētiam citat è nostris Mattheus Afflic. in Constitutione Siciliæ inci. mulieres. Idē Ambrosius li.2. de Virginibus, loquens de Virgine Maria: prodire (inquit) domo nescia nisi cū ad ecclesiā conueniret: & hoc ipsum cum parentibus, aut ꝑpinquis. Sed & idē li. epist.8. epistola 64. expendit ex sacris literis. Mariam ipsam fuisse domi repertam, cùm ad eā Gabriel venit. Et hoc quoq; idem annotat in alio loco, quē postea citabimus, cùm de gynæceo loquemur. Quin & ipse quoque, in lib. de Arca Noe, c.13. scribit, diem ad virū referri, noctem ad mulierem. Quoniam ille (inquit) actu publico sit clarior, ista obscurior, tanquam domesticis clausa parietibus. Diuus item Hieronymus ad Eustochium, de Custodia virginitatis, eam monet, ne domū exeat, in idque torquet illud Cāticorum, Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus:

Deus ad virum nox ad fœminam refertur.

15 Ad quod etiam referendum est, quod sacræ literæ perhibent Esau à patre, Iacob verò à matre dilectum: per hanc dilectionis amborum, ac fratrum differentiam, vnius videlicet à pr̄e, alterius à matre, actiuam ac contemplatiuam vitā insinuari. Nam etsi vir muliere præstantior est, vt latè suprà diximus, & comprobauimus, actiua tamen vita per viri, contemplatiua verò per mulieris proprietatem quodā modo intelligitur. Est quippe viri officium extera quædam negotiatio, similis practico & actiuo intellectui, qualis fuit ipsi⁹ Esau qui, vt eadem scriptura recenset, venator erat, & agricola, id est, vt interpretatur glossa, quam interlinearem vocant, exercens exteras actiones. Mulieris autem propriū est adinstar memoriæ, vt intus immota sedeat, sicut Iacob, qui fuit uir simplex, habitans in tabernaculis, & ob id Israel, id est videns Deum dictus; qualis certè contemplatiui hominis mens, atq; intellectus est, vt etiam annotauit Eusebius lib. Præparationis Euangelicæ 11. ca.4. Dilectio igitur Esau à patre, vitam actiuam: dilectio verò Iacob à matre, cōtemplatiuam refert, qđ & scitissimè quidē, & elegantissimè, vt cætera omnia scribit Carolus Bouillus in q̄stionibus Theologicis, libr.6. Sed & diuus Thomas Aquinas in opusculo de Sacramento altaris, cap.7. postea quàm traxit ad figuram sacramēti altaris, illud quod scribit Genesis 27. ca. de bñdictione Iacob, in qua decepti sunt sensus Isaac, putantis sentire Esau, dum sentit similitudinem eius, qui uelatus erat Iacob, hæc ferme subdit: Sciendum quòd in illa figura Dominici corporis quatuor erant personæ, Isaac, & Rebecca, & Iacob, & Esau: quasi mascul⁹, & fœmina significent duas naturas in nobis, scilicet corpus, & animam: masculus qui magis solet esse manifestus, & exterioribus plus intendit, significat hominē exteriorem, id est, corpus cum suis sensibus: femina quæ domi residet, & familiam regit, hoīem interiorem, id est, animā, q̄ salutis suæ, & aliorum gerit curam, & cętera quæ sequuntur.

De eadē re. Esau cur à patre, Iacob à matre dilectus.

Vir actiuā vitā, mulier contemplatiuam repræsentat.

16 Et vt istud rursum autoritate externorū, ethnicorumque hominū cōprobemus. Non aliud exprimere voluit Phidias Illustris ille pictor, qui Eliensibus Venerē, testudinem calcantem pinxit: eo symbolo, veluti tacita ambage, indicans mulierum esse munus, *οἰκουρίαν, καὶ σιωπὴν*, id est, ædiū custodiam, & silētium. Autor Plutarchus in Præceptis connubialibus, ca.31. & in li. de Iside & Osiride, & meminit Stobæus, Sermo.72. & Pausanias lib.6. Et id quoque attigisse videtur Tibullus lib.3. Elegia item 3. illo versu, [illegible]

Et faneas concha Cypria vecta tua.

Id quod tamen prætermisit interpres. Et Papinius lib. Syluarum 1. in Epithalamio Stellæ Violentillæ.

De eadē re. Venus testudinem calcans.

Tibulli locus animaduersus.

Statij locus animaduersus.

Hæc & cæruleis mecum consurgere digna
Fluctibus, & nostra potuit considere concha.

Quo in loco Domitius id aliò transfert. Et iterū lib.3. eiusdē operis in Coma Earini:

Ite, dabit cursus mitis Cytherea secundos.
Placabitq; Notos: sors & de pube timenda
Transferet, inq; sua ducet super æquora concha.

Et hinc Martialis lib.2. in Gallū vocat conchas Cytheriacas, id est, Venereas:

Lauior ò conchis Galle Cytheriacis,

Vbi & hoc silenter præterierunt interpretes, aliàs oculatissimi. Sed & Propertius cōcham Erycinam appellat:

Et uenit è rubro concha Erycina mari.

Et ante hos omnes Plautus in rudente, de ipsa Venere loquutus:

Te ex concha natam esse autumant.

Vbi & quatuor interpretes huius rei non meminerunt. Et aliqđ à Plinio, veluti trāseunter, lib.9. c.25. traditur, qui tamen locus mendosus est. De ea autem Phidiæ pictura Alciatus noster in Emblematis hoc quoque reposuit.

Martialis locus animaduersus.

Plauti locus animaduersus.

Plinij locus.

Alma Venus, quæ nam hæc facies? quid denotat illa
Testudo, molli quam pede Diua premis?
Me sic effinxit Phidias, sexumq; referri

Fœmi-

Fœmineum nostra iussit ab effigie.
Quodq; manere domi, & tacitas decet esse puellas,
Suppposuit pedibus talia signa meis.

Quanquàm scio, Placiadē aliam eius rei rationem afferre li. Mythologiarum 2. ex autoritate Iubæ in physiolog. nempe q te studo toto corpore simul aperto in coitu misceatur.

De eadē re.
Aegyptiæ mulieres calceamētis nō vtuntur.
Parthi cum concubinis, non cū vxoribus conuiuia ineunt.
Maribus 9. die, fœminis octo nomina imponebantur.

17 Sed & Plutarchus ipse (vt ad eum reuertamur) paulo antè scripserat Aegyptijs mulieribus non vti calciamētis, patrium morem fuisse, vt se domi continerent, Subditque mox, Ac pleræque fœminæ, si auratos calceos, & armillas, & femoralia adimas, purpuramque, & margaritas, domi manerent. Macrobius lib. Satur. 7. ca. 1. tradit, Parthos solere cum concubinis, non cum coniugibus inire conuiuia, tāquam has & in vulgus prodire & lasciuire quoque, illas non nisi domi abditas tueri deceat tectum pudorem. Cui concinit & Iustinus, quo loco suprà citauim[9], nu. 11. ne id repetamus. Sed vt iterum Plutarchum resumamus, is sanè Problematon Ro. ca. 100. testis est, Romanos marib[9] nono die fœminis octauo nomina imponere consueuisse. Cuius rei cùm multas causas subijciat, hanc quoque inter alias esse dicit, quod in numeris nouenarius primus est tetragonus ab impari & pfecto ternario. Octonarius autem primus cubus à binario numero, quem parē esse cōstat. Oportet autem quadrāgulum esse & imparem & perfectum: Vxorem autem, sicut cubū stabilem, & domum seruantem, & immobilem. Hæc ibi. Seneca autem in laudē suæ materteræ, scribit eam per 16. annos, quibus maritus ipsius Aegyptū obtinuit, nunquam in publico fuisse cōspectam, neminem prouincialium in domum suam admisisse. Itaque loquax (inquit) & ingeniosa in contumelias Præfectorum prouincia, in qua etiam vitauerunt quidam culpam, non effugerūt infamiam, veluti vnicum sanctitatis exemplum suspexit.

18 Theognidis quoq; sententia est in eā rē,
Ἐχθαίρω δὲ γυναῖκα περίδρομον, ἄνδρα τε μάργον.
Id est,
Odi uerò mulierem circumcursantem, & uirū ignauū.
Et Epicharmi apud Stobæum, Sermo. 67.
Εἰ δὲ καὶ φιλέξοδόν τε καὶ λάλον, καὶ δαψιλῆ,
Οὐ γυναῖκ' ἕξεις, διὰ δ' ἀτυχίαν κοσμουμέναν.

Quibus significatur, quòd si vxorem duxeris frequenter domo exeuntem, loquacem, & sumptuosam: non vxorem te habiturum, sed instructum per vitam infortunium. Et Sceledrus Plautinus in Milite:
—Te alloquor (ait) viti probrique plena,
Quæ circum vicinos vages.—

Virum in fœminam mutari i somnis quid significet.
Minerua in somnis visa.

Artemidorus autem Daldianus lib. de Interpretatione somniorum 1. ca. 52. Si quis (inquit) se in mulierem transmutari somniet, diuiti malū est, & maximè Rempu. administranti. Nam vt plurimum mulieres sunt domus custodes, & intra tectū seruantes, ideoque id somnium, omni magistratu eum exuit, quid videt. Et libr. 2. ca. 35. Minerua, ait, in somnis visa, bona est vxorē ducere uolentibus: pudicam enim, & domus custodiētem, vxorem futuram esse præsagit. Pausanias lib. 5. tradit Olympiæ olim latam legem fuisse, ne mulieres ad Olympica certamina, spectandi gratia accederent. Hanc autem pœnam, præuaricantibus eam, constitutam fuisse, vt e Typeo monte prærupto præcipitarentur. Et huc alludens Papinius lib. Thebaidos, ita cecinit:
—Exclusæque expectant præmia matres.
Quo in loco Lactantius Firmianus, siue alius (quod magis credo) interpres quidē doctissimus, hoc quoq; ipsum annotauit. Sed & eius moris meminerunt Menāder Rhetor, & Valerius Maximus lib. 8. ca. 16. eodemque ult. in fi. & nos alibi mentionē quoq; huius rei fecimus, videlicet in leg. 4. ɔnub. nu. 37. inci. sed q de certaminib[9].

Mulieres Ro. domi se continere solitæ.
Mulieres repudiatæ q foris versarentur.

Et sanè illud certum est, Romanas quōdam mulieres uelut patrio instituto sese domi continere solitas. Quod vel hinc facile coniectari est, quòd C. Sulpitius Gallus vxorem dimiserit, quoniam eam capite aperto foris uersatam cognouerat. Et Q. Antistius idcirco repudiasse vxorem dicitur, quòd illam in publico, cum quadā libertina vulgari loquentem viderat. Publius quoque Sempronius Sophus, coniugem repudij nota affecit, quoniā se ignorante ludos spectasset. Quorum testis est Valerius libr. 6. Rerum memorabilium, c. 3. Et præterea Sulpitij ac Sempronij, Plutarchus in problematis, c. 13. Sed & hoc apertè ostendit Cornelius Tacitus & Historicus, & Orator clarissimus, in eo lib. quē de Claris Oratoribus scriptū reliquit, cū de priscis Romanis loquens, Iampridem, ait, suus cuique filius ex casta parēte natus nō in cella emptæ nutricis, sed gremio ac sinu matris educabatur: cuius pcipua laus erat tueri domū, & inseruire liberis. Hæc Tacitus. 19

De eadē re.
Mulieres incorruptā sermonis antiquitatē retinent.

Ex quibus & illud factum videri potest quod apud Tullium libr. 3. de Oratore, L. Crassus Orator ita dicit: Equidē cùm audio socrū meā Læliam (faciliùs enim mulieres incorruptam antiquitatē conseruāt quòd multorum sermonis expertes ea tenent semper, quę prima didicerunt) sed eā sic audio, vt Plautum mihi & Næuium uidear audire. A quo non admodum distat, 20

quod

quod scribit Plinius Iunior libr. Epist. 1. ad Euritium, de epistolis vxoris Pompeij Saturnini, Legit (inquit) mihi nuper epistolas, quas vxoris esse dicebat, Plautum, vel Terentium metro solutum legi credi di. Hanc autem mulierum Romanarum consuetudinem Constantinum Augustū vnà cum colonia ex vrbe Roma Constātinopolim transtulisse putat Philelphus, in ea epistola, quam eleganter scripsit ad Laurentium Medicem, de differentia sermonis Latini, & Literalis, Quoniam nobiles illæ Constantinopolitanæ mulieres vt ille ipse refert, pro vetere quodam more semper se domi continerent, neque interdiu vnquàm egrederentur.

21 Quanquàm dici potest, Constantinopolitanos non à Romanis hunc morem mutuasse: sed à suis maioribus, illis videlicet veteribus Græcis (sita enim est in Gręcia Cōstantinopolis, olim Byzantium dicta) veluti iure hæreditario per manus accepisse. Apud illos enim negat Cicero, in tertia in Verrem actione, moris fuisse, vt in conuiuio virorum mulieres accumberent. Et, vt tradit Aemylius Prob. in procęmio sui operis, apud eosdem fęmina neque in conuiuium adhibebatur, nisi propinquorum: neq; sedebat, nisi in interiore parte ædium, quæ γυναικωνῖτις appellabatur: quo nemo accedebat, nisi propinqua cognatione coniunctus. Est igitur Gynæconitis (ut obiter illud dixerim) atq; ēt Gynæcium, siue Gynæceum, locus ædium secretior, in quo solæ mulieres habitabant: dictus & ab ipsis mulieribus, quas Græci γυναῖκας appellant. Vnde Panthœdas Spartanus, cum in Asia obiret legationē, ostē tantibus quibusdam murum valde munitum, latum ac sublimem, fertur dixisse, Νὴ τοὺς θεοὺς, ὦ ξένοι, καλὰ γυναικωνῖτις. Id est, Per deos, ò hospites, pulchra Gynæconitis, id est, domus mulierum. Autor Plutarchus in Apothegmatis Laconicis. Qui & ipse idem propè dixisse Agidem Archidami filium refert, item Agesilaum illū magnum Lacedæmoniorum regem. De Gynæceo autem Plautus in Mostellaria:

De eadē re. Gręcorū mulieres inconuiuiis virorum non accumbunt.

Gynęcium.

Phanthœdæ dictū de muro munitissimo.

Dare vult vxorem filio, quantum potest.
Ad eam rem facere vult nouum Gynæceum.

Sed & Terentius in Phormione:

Vbi in Gynæceum ire occipio, &c.

22 De huiusmodi autem Gynęceis, atque Gynæciariis fit mentio in l. vnusquisque, in prin. C. ad leg. Iul. repe. & in Rubr. & iterum in l. 2. 3. 5. & l. si quis ex corpore. C. de mulie. & Gynæ. lib. 11. & l. 1. tit. seq. de vesti. holo. & in l. vlti. C. de mili. vest. lib. 12. In quibus locis Gynæcium etiam capitur pro loco secretiore, in quo opera textoria, & ista muliebria conficiuntur; & Gynęciarij pro iis, qui ea muliebria opera cōficiunt. Sed & Gynæconitidis mētionem fecit Procopius in Bello Vandalico, lib. 3. vbi satis declarat locum esse secretiorem. Vitruuius autem li. Architecturæ 6. c. 10. describit Gynæconitidem, atque etiam Andronitidem, quæ est ea domus pars, in qua viri sine interpellationibus mulierū versantur. Vnde & ea faceta respōsio Diogenis Cynici apud Laertium, qui cum ex Lacedęmone Athenas reuerteret, interrogat⁹, vnde & quò veniret, ἐκ τῆς ἀνδρωνίτιδος (inqit) εἰς τὴν γυναικωνῖτιν. Id est, ex domo, siue habitatione virorum, in domū mulierum. Aut ut per μετωνυμίαν Ambrosius vertit, à viris ad fœminas.

Gynęciarij.

Andronitis.

Hic autem obiter corrige mēdum, qd̄ obrepsit in Diuum Ambrosium, in loco huic rei de qua tractamus, accommodatissimo. Is est in Adhortatione ad virgines: Nullus, ait, sit tunc sine matre progressus, quæ sit anxia custos pudoris. Ipsa quoque ad ecclesiam progressio rarior sit adolescentulis. Considera, quanta fuerit Maria, & tamen nusquam alibi, nisi in cubiculo reperitur. cum quęritur. illa te doceat quid sequaris. Angelum vidit, & pauebat in corde, peregrinabatur in aspectu: vnde dicit ad eam Angelus, Ne timeas Maria. Decet solitudo verecundiam, & gymnasium pudoris secretum est. Expunge verbū illud, gymnasiū, & repone, Gynęciū, neq; enim aliter sententia constat. Sed imperitus quispiam non intelligens quid esset Gynæcium, corrupit textum Ambrosij. Illud autem sciendum est. Latinos id vocare Conclaue, quod Græcis Gynæciū dicitur. Terentius in Eunucho: 23

Ambrosij locus emendatus.

Conclaue.

Virgo in conclaui sedet

Nam & antè illud dixerat:

In interiore parte ut maneam solus cum sola.

Vt hinc facilè intelligas, ipsum Gynæciū, quod in interiore parte domus erat, conclauè quoque dici.

Sed & idem in Heautontimorumeno:

Est mihi ultimis conclaue in ædibus quoddam in interrioribus tectis.

Quibus in locis Donatus, & Calphurnius interpretes, illa in priore loco, ille in posteriore, Est, inquiunt, conclaue locus in interioribus tectis separatior, aut ut alij legunt, superior, quod magis placet.

Donati locus.

Id quod conuenit multis Homericis locis, quibus ostenditur Gynęcia fuisse in loco dom⁹ editissimo, & accessu difficillimo. Nā lib. Odysseæ primo de Penelope: 24

Gynęcia in loco domus editissimo apud Græcos.

Ε'ς δ' ὑπερῷ' ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶν
Κλαῖεν.--

Id est, ad verbum:

In tabulatum (aut si mauis, in superiorē partem domus) *ascendens cum ancillis fœminis.*
Flebat.—
Quod & ad verbū propè bis repetitur in libro quarto eiusdem operis, & ubi & ipse Poeta de Penelope loquitur.
Sed & rursum paulò pòst:
Ἡ δ' ὑπερωΐῳ αὖθι περίφρων Πηνελόπεια
Κεῖτ' ἄρ' ἄσιτος.
Hæc autem in loco edito illic prudens Penelope
Iacebat abstinens. Et libro 15.
—Ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὑπερωΐῳ ἱστὸν ὕφαινε.
Sed ab his in loco edito talem texit. Et lib. 16.
Ἡ μὲν ἄρ' εἰσαναβᾶσ' ὑπερώϊα σιγαλόεντα
Κλαῖεν.
Hæc autem ascendens in superiora splendida
Flebat.—
Et lib. seq. & iterum lib. 19.
Ἤτοι ἐγὼν ὑπερώϊον εἰσαναβᾶσα
Λέξομαι εἰς εὐνήν.-- Id est,
Certè ego in superiora ascendens.
Dormiam in lectum.—
Verba sunt eiusdem Penelopes. Et lib. quoque 18. eandem fecit descendentem ex superioribus, posteaque in eadem ascendentem. Nam primùm:
Ὣς φαμένη κατέβαιν' ὑπερώϊα σιγαλόεντα.
Et paulò pòst:
Ἡ μὲν ἔπειτ' ἀνέβαιν' ὑπερώϊα δῖα γυναικῶν.
Et lib. 19.
Ὣς εἰποῦσ', ἀνέβαιν' ὑπερώϊα σιγαλόεντα,
Οὐκ οἴη, ἅμα τῇ γε καὶ ἀμφίπολοι κίον ἄλλαι.
Ἐς δ' ὑπερῷ' ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶν.
Id est ad verbum:
Sic dicens, ascendit superiora splendida
Non sola cum ea & famulæ ibant aliæ.
In autem superiora ascendens cum ancillis mulierib.
Quem postremum versum repetit libro quoque 23. Et lib. Iliados. 2. in Catalogo:
Παρθένος αἰδοίη ὑπερώϊον εἰσαναβᾶσα.
Virgo verecunda, superiora ascendens.
Et lib. 22. de Andromache loquens:
Ἀλλ' ἥγ' ἱστὸν ὕφαινε μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο.
Sed talem texebat in conclaui domus altæ.
Et apud Hebręos. Idq; obseruatū fuisse video apud Hebręos ex c. 3. Thobiæ, de Sara filia Raguelis: Ad hanc vocem pertexit in superius cubiculū domus suæ. Et Iudith. 8. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculū, in quo cum puellis suis causa morabatᷣ.

25 *De eadē re. Dioscuri.* Sed vt ad rē redeamus, quod dictum est de Lacedæmonis, ex eo quoq; probatur, φ à Græcis autoribus traditū est, Dioscuros, quos Castores Latini vocāt, ad Phormionem quendam Lacedæmonium hospitum effigie accessisse, qui se ex Cyrenaica regione venire dicerent: eumq; orasse, vt in conclaui quodam, ædium parte remota & abdita, sibi locum quò diuerterēt dare vellet: Nam eā domus partē sibi gratā fuisse, ēt dum inter homines degerent, affirmabāt. Quib. Phormio se qdē libenter reliquam domū illis cōcessurū esse respondit: conclaue aūt illud nequaquā illis exhibere posse, in quo filia virgo, quā vnicam summo asseruabat studio, habitaret. Sub hæc discessisse Dioscuros: verum postridie eius diei virginem illā. & omnē ipsius cultum, atq; vniuersum famulitiū euanuisse: in medio aūt conclaui Dioscurorū imagines repertas fuisse. Quibus ēt concinit qd scribit Antigonus autor Græcus apud Euripidem: Virgines in ædium secessu versari solitas in Parthenone, qui locus ab earum statione sic dictus est: nec inde matris aut custodis iniussu pedē virgini efferre licebat. In quē sensum Ianus Parhasius interpres doctissimus, refert illud Claudiani de Proserpina loquentis: *Parthenon.*
Florebat tranquilla domus, nec limina virgo
Linquere, nec virides audebat visere saltus,
Præceptis obstricta tuis, telæ labor illi.

Et huc quoq; pertinet, φ apud Græcos 26
Bonæ Deæ nunquā extra Gynæconitin egressa. Bona Dea θεὸς γυναικεία dicebatur, q̄ Varro Fauni Aboriginum regis filiam tradidit, adeò pudicam, vt extra γυναικωνῖτιν nūquam sit egressa: nemoque illam dum vixit, pter virum suū, mas viderit nec nomē eius audierit, nec marē ipsa vnq̄ eā viderit, pter ipsū maritū: ob idq; illi in operto sacrificabāt, vt ēt refert Lactāti⁹, li. 1. c. 22. & nonnihil meminit Macrobius in Satur. vbi & hinc prodiisse dicit, quòd non liceat viris, eius templum intrare. Ex quo & illud Tibulli lib. 1. Eleg. 6. *Maritis nō licet tēplū Bonæ Deæ intrare.*
Sacra Bonæ maribus non adeunda Deæ,
Et Ouidij lib. 5. Fastorum,
Templa patres illic oculos exosa viriles,
Leuiter accliui constituere loco.
Et lib. 3. de Arte amandi:
Cum fugat à templis oculos Bona Diua virorum.
Item illud Propertij lib. 4. de Hercule:
Fœmineæ loca clausa Deæ, fontes que perennes
Impunè, & nullis sacra retecta viris.
Vñ & Senec. 16. Epistolarū li. ad Luciliū scribit viros oēs à ꝯspectu religionis Bonæ Deę sic arceri vt picturę quoq; masculorū aīaliū ꝯteganẗ. Ex quo & illud Iuue. Sat. 2.
—Vbi uelari pictura iubetur.
Quæcunque alterius sexus imitata figuram est.
De qua re etiam & Tullius in Oratione De Aruspicum responsis:

His aūt, q̄ d̄ Romanis, dixim⁹ adstipulaẗ 27
De eadē re. Epitaphium antiquū memorabile. elegātissimū cuiusdā Claudię Epitaphiū, Romę īter cętera vetera monumēta reptū, ī regione Trāstiberina, ī ca. pōtis Diui Barptolemęi, in quo qdē inter alia pleraq; quæ ad laudē ipsius Claudiæ dicuntur, illud adiectū est, quod domū seruauerit, veluti cætera parui momenti, & ponderis

essent, nisi & hoc fuisset. Epitaphium ipsum antiquitatis ergo hic adscripsimus:

Hospes, quod deico paululum est, adsta, & pellege.
Heic est sepulchrum haud pulchrum pulchrai feminai:
Nomen parentes nominarunt Claudiam.
Suum maritum corde dilexit suo.
Gnatos duos creauit: horum alterum
In terra linquit, alium sub terra locat,
Sermone lepido, tum autem incessu commodo.
Domum seruauit, lanam fecit, dixi, abei.

28 Sed & huc vergit illud Propertij lib. 2. Elegiarum, Elegia 6.

Felix Admeti coniunx, & lectus Vlyssis,
Et quaecunque viri foemina limen amat.

Limen pro domo. Inibi enim limen pro domo accipitur, vt alibi apud eundem, ad Gallum,

Ah mea contemptus quoties ad limina curres.

Et in eo loco, quem ex Claudiano nuper adduximus. Et alibi saepe apud bonos autores. Liuius statim in prin. lib. 4. Belli Macedonici: Matronae nulla nec autoritate, nec verecundia, nec imperio virorum cōtineri limine poterant. Ouidius libro. 4. Fastorum:

Limen vt intrauit, luctus videt omnia plena.

Et Plinius iunior ad Quadratum libro. 9. Epistolarum: Rogo vt veniat, quia me recens adhuc luctus limine continet. Et Vlpia. noster in l. illicitas. §. illicita. ff. de offic. praesid. ibi, limine vnico. vbi tamen Accursius non intelligens, quid illic limen esset legit lumine pro lucerna vel oculo. *Iurisconsulti locus ab interprete perperā acceptus.*

29 Caeterum, vt à semita in viā redeamus, Cato ille Censorius omnium bonarum artium magister, in eo libro, quem de Re rustica & doctissimè, & elegantissimè, si ad illud seculum respiciamus, conscripsit inter caetera multa villicae officia, quae tanquam leges quasdam ei praescripsit, capite eius operis 143. Vicinis (ait) aliisque mulieribus quàm minimum vtatur, neve ad eas domū eat, neve ad sese recipiat: ad coenā ne quò eat, neq; ambulatrix siet. Tantum abest, vt illis ius faciat viros alienos conueniendi, vt etiam consuetudinē aliarum feminarum eis interdicat. Quod & ante illum Euripides fecerat in Andromache, de omnibus tamen mulierib. nedum de villicis loquens. *De eadē re. Villicae officia.*

Ἀλλ' οὔποτ' οὔποτ' (οὐ γὰρ εἰσάπαξ ἐρῶ)
Χρὴ τούς γε νοῦν ἔχοντας οἷς ἐστὶν γυνὴ,
Πρὸς τὴν ἐν οἴκοις ἄλοχον εἰσφοιτᾶν ἐᾶν
Γυναῖκας: αὗται γὰρ διδάσκαλοι κακῶν.

Sed nunquam, nunquam (neq; enim semel dicam)
Oportet prudentes, quibus est vxor,
Ad vxorem in domibus accedere sinere
Mulieres: ipsae enim praeceptores sunt malorum.

30 Neque in eam rem deest nobis legum testimonium, videlicet l. 1. C. de offi. diuc. iudic. in illis verbis, quę intra domum cōsiderato sexu semel cōtineat. & in Auth. vt liceat matri & auię. §. qa vero plurimas. vbi inter paucas repudiandi vxorē haec vna est, quando vxor nolente viro, extra domum māserit. Quod & cauetur in Nouellis, eo. tit. §. anteriores quidem constitutiones, versi. item si nolente marito, & in Auth. de nupt. §. mitiores, vbi ēt addit, si inuito marito in circensibus, & spectaculis theatrisque adfuerit. Idque est, quod Plautus, quem suprà post principium alicubi citauimus, longo antè tempore dixerat: *De eadē re.* *Legum testimonia.*

Vxor viro si clam domo, egressa est foras,
Viro fit caus', exigitur matrimonio.

Cui legi forte initium dederunt, & originem, Sulpitius, Antistius, & Sempronius, quorum nuper meminimus.

Igitur non temere scribit Specul. tit. qui filij sint legi. §. 1. vers. quid si viro absente, ꝙ vir potest cogere vxorem, vt se domi ꝯtineat, per tex. in l. 2. ff. de libr. exhi. qui tamen mihi videtur nihil ad hoc facere. sed eius sententiam comprobat tex. suprà allegatus: & quòd l. 3. C. de condi. inser. vxorem focariam appellat, nulla alia ratione, vt opinor, quàm ꝙ ea priuatim focum viri seruare debeat. Et facit non minimum l. 2. C. de his qui ve. aeta. impe. vbi ait, fęminas cętui publico sese demonstrare non debere. Quod & repetitur in c. idemnitatibus. §. porrò. versic. sed cum eas, de elect. libro 6. Ex quo est illud Senecae in Agamemnone, 31 *Focaria vxor dicta.*

Quo more coetus publicos virgo petis?

Et est ferè simile, quod scribitur in c. mulieres, quod est 2. in prin. de iud. lib. 6. Mulieres vagari non conuenit, nec virorum cętibus immisceri, in cuius loci commētarijs nouissime editis D. à Ludouico Gomes, plurima ex his quae in hoc capite scripseramus in priore nostra editione, illic transcripta sunt. Illud autem, quod adscriptum est in illo c. 2. sumptum est, vt etiam dixeramus, & repetit ibi Gomes ex l. maritus. C. de procu. cuius verba sunt: Nec foeminae persequendae litis obtentu conuenit, virorum cętib. immisceri. Quod sumptum videtur ex l. maritus. C. de procura. cum scribitur, ne fęminae persequendae litis obtentu, in contumeliam matronalis pudoris irreuerenter irruant, nec conuentibus virorum, vel iudicij interesse cogantur. Vnde Tullius in Oratione pro M. Caelio, taxat Clodiam, quae nescio, qua effraenata atque praecipiti in forum deferri, iudiciumque voluisset. *Furtum ex hoc libro.* 31

Vt non abs re nostris legibus prohibitū sit foeminis postulare, ne contra pudi- 32

citiam sexui congruentem alienis causis se immisceant, vt scribitur in l.1.§. sexum. ff. de postul. vbi & illud subiungitur, originem huius introductam esse à Calphurnia improbissima femina: sed nisi me cõiectura fallit, legendum est, C. Afrania, ex Valerio libro. 8. cap. 3. Hæc enim (vt is ibi scribit) inusitatis fori latratibus assiduè tribunalia exercendo, ad muliebris calumniæ notissimum exemplum euasit: adeò vt pro crimine improbis feminarum moribus, C. Afraniæ nomen obiiceretur. Nã, ut opinor, ex C. Afrania quispiã Calphurniam fecit. Hincq; (vt redeamus) est illud Iuuenalis Saty. 6.

Locus Iurisconsulti correctus.

Sed cantet potius, quàm totam peruolet urbem
Audax, & cœtus posit quàm ferre uirorum.

Quam sententiam quoque exprimit Helena Euripidea in Oreste, cùm dicit:

Εἰς ὄχλον ἕρπειν παρθένοισιν οὐ καλόν.

In turbam progredi virgines, haud honestum.

Et facit etiam tex. in l. optimam. C. de contrah. & commi. stipu. vbi naturalis pudor non permittit mulieres sese omnibus passim manifestare. & tex. notabilis in c. mulier. 23. dist. in hęc verba: Mulier quamuis docta & sancta, viros in conuentu docere non præsumat. Quod quidem est ex Concilio Carthaginensi 4. c. 110. In quibus potissimum notãdum illud verbum (sancta) ad id videlicet, vt ne sanctimonia quidem vllum huic sententia afferat præiudicium quin obseruanda sit.

33 Facit item c. mulieres & c. de monialib. & c. quamuis extra de sen. exco. ubi si mulieres inciderint in Canonem, si quis suadente, possunt ab Episcopo absolui: nec opus est ut adeant Summum Pontificem sicuti viri: quoniam, vt dicunt Host. Ioã. And. Panor. & cæteri in d. c. mulieres. periculosum est mulieres peregrè proficisci, & se virorum cętib. immiscere. Et ex hoc statutum est, ne mulieres vel ferendi testimonij, vel alterius rei causa cogantur personaliter, vt loquimur, in iudicium venire, d. c. mulieres. de iudic. Propterea etiam ad illas, cùm iurare debent, domum mitti oportet: ut uoluit glo. in l. ad egregias. & ibi Doct. ff. de iureiur. Quod tamen recens institutum videri potest. ex eo quod scribit Cornelius Tacitus, lib. 2. Historiarum: Virgulaniæ potẽtia adeò nimia ciuitati erat, vt testis in causa quadam, quæ apud Senatum tractabatur, venire dedignaretur: missus est Prætor, qui domi interrogaret: cũ Virgines Vestales in foro, & iudicio audiri, quoties testimoniũ dicerent, vetus mos fuerit. Cicero autem in 3. in Verrem Act. Cur sodalis (ait) vxorem sodalis socrum domum denique totam sodalis mortui, contra te testimonium dicere cogis? Cur prudentissimas lectissimasque feminas in tantum virorum conuentum insolitas inuitasque prodire cogis? Atqui in corpore legum à Theodosio Imperatore congestarum, nisi commentitius sit libri titulus, lex est in tit. de offic. iudi. om. qua cautum est, ne uidua pro vllius rei debito, ad aliã prouinciam ire cogatur.

Mulieribus non opus est adire pontificẽ ad absolutionem.

Mulieres ferẽdi testimonij causa nõ non tenẽtur in iudicium venire.

Vestales in iudiciũ veniebant ferẽdi testimonij causa.

Sed vt redeamus, à superioribus nõ lõgè abest, quod verè dicit Ange. in l. si qua illustris. C. ad S. C. Orph. quòd ea meretrix psumitur, quæ alienas domos, nunc hãc nunc aliam intrare cõsueuit. Cuius dictũ confirmat, quod Solomon de impudica muliere ait Prou. 5. Vagi sunt gressus eius. Et iterum cap. 7. Garrula (inquit) & uaga, quietis impatiens, nec ualens in domo consistere pedibus suis: nunc foris, nũc in plateis. Et quod Epigrammaticus Poeta de Leuina scribit, quæ cum antea castissima esset, domo tamen non contenta, sed nunc Lucrinum, nunc Auernum profecta, nũc Baias, meretrix facta est: relictoq; viro adolescentem secuta est. Valerij carmen huiusmodi est, lib. 1. 34

Meretrix esse præsumitur quæ hinc & hinc vagatur.

Mulier castè vagando meretrix facta est.

Casta, nec antiquis cedens Leuina Sabinis,
Et quamuis terrico tristior ipsa viro,
Dum modò Lucrino, modò se permittit Auerno,
Et dum Baianis sæpe fouetur aquis:
Incidit in flammas, iuuenemque secuta, relicto
Coniuge, Penelope uenit, abit Helena.

Ex hoc fit, ut plerũq; malè audiãt, velut parũ pudicæ, mulieres peregrinæ, q̃ videlicet domũ relinquentes & patriã, peregre proficiscuntur: vsqueadeo vt meretrices, Peregrinæ à poetis vocẽtur. Terentius in Andria: Pãphilum pro uxore habere hãc peregrinam? vbi & hoc annotat Donatus. Et alibi in eadẽ fabula, Adeon' est demens ex peregrina? In quo etiam loco interpretatur Donatus, ex meretrice, subdens: Mulieres enim peregrinæ, inhonestę, & meretrices habebant. Et in Eunucho Parmeno cum Thais dixisset matrẽ suam Samiam fuisse, & habitasse Rhodi, tacere se posse respondit, quoniam videlicet verisimile esset, posse meretricem nasci ex peregrina & ipsa meretrice. Dixerat enim prius Parmeno, taciturũ se, quæ vera a Thaide dicerentur. Vbi itẽ Aelius ipse eũ locũ in hunc sensum detorquet. Qui & ipse enarrãs illud eiusdẽ Terentij in Phormione, An vt ne qd ciuis turpe in se admitteret, Idoneũ (inqt) testimoniũ est bonorũ esse natalũ, ciuẽ dixisse, Nam apud veteres peregrinæ mulieres in meretricũ numero hẽbãtur: citatq; duo posteriora loca. Quib. accinẽs Horat. lib. 3. Carminũ, Ode itẽ 3. *Ilion Ilion Fatalis, incestusque iudex.* 35

Peregrinæ male audiunt de pudicitia.

Et mulier peregrina uertit
In puluerem.

Vbi & hoc Landinus annotauit.

36 Hinc & apud Euripidē Medea in ea Tragędia, cui ipsa nomen dedit, sese Corinthiis fęminis excusat, ꝙ abesset à patria, vt suspicionem impudicitiæ veluti à se amoliretur:

Κορίνθιαι γυναῖκες, ἐξῆλθον δόμων,
Μήμοί τι μέμψησθ᾽, οἶδα γὰρ πολλοὺς βροτῶν
Σεμνοὺς γεγῶτας, τοὺς μὲν ὀμμάτων ἄπο,
Τοὺς δ᾽ ἐν θυραίοις. οἱ δ᾽ ἀφ᾽ ἡσύχου ποδὸς,
Δύσκλειαν ἐκτήσαντο καὶ ῥαθυμίαν.

Id est, propè ad uerbum:

Corinthiæ fœminæ, egressa sum domos,
Ne mihi quippiam criminis vertatis, noui enim multos mortalium
Honestos, factos illos quidem procul ab oculis,
Hos verò in externis. alÿs uerò ab ociosa pede
Infamiam sibi contraxerunt, & ignauiam.

Quem locum imitatus fuisse videtur Ennius in eiusdem tituli Tragœdia: ex quo putat Politianus Tullium in Epistola ad Trebatium lib. 7. Epistolarū Familiarium hoc deprompsisse: Hoc tibi tam ignoscemus nos amici, quàm ignouerūt Medeæ, quæ Corinthum arcem altam habebant matronæ, opulentæ, optimates, quibus illa manibus gypsatissimis, persuasit, ne sibi vitio illæ verterent, quòd abesset à patria.

Nam multi suam rem bene gessere, & publicam, patria procul.
Multi qui domi ętatem agerent, propterea sunt improbati.

Hæc Cicero Iunenalis autem Satyr. 6. eas fęminas vituperat quæ nouerunt,

—Quid toto fiat in orbe,
Quid Seres, quid Thraces agant, &c.

37 Mulieres igitur moneo, ne alienas domos circumeant, ne toris temere euagentur, neue peregre proficiscantur: sed domi maneant, domestica negotia administrēt & in his domum, eiusque supellectilē curent, ac hortum eiusdem non indiligenter colant: cuius non est modicus ad rem familiarem prouētus. Nam & hanc curā matribus familias demādauit antiquitas, vt locupletissimus testis est Plinius lib. 19. Natu. Histo. c. 4. vbi de hortis loquens sic ait: Hinc primum agricolæ æstimabant prisci, & sic statim faciebant iudicium, nequam esse matremfamilias (etenim hæc cura fęminæ dicebatur, aut, ut ego lego dicabatur) vbi indiligens esset hortus.

38 Sed & præterea mulieres domi colum, lanam, linum, telā, fusum. vt Hector Homer. & Grego. Nazan. quibus locis supra citauimus, pręcipiunt, exerceant: quę matronis pudicis conueniūt, eaque, si quid aliud quàm maximè decent. Solomon in Prou. c. 31. eodemq; vlt. de muliere forti, & pudica loquens, Quæsiuit, inquit, lanā & linū, & operata est cōsilio manuū suarū. Et haud multò pòst, Manū suam misit ad fortia, & digiti eius apprehēderunt fusum, Et iterum Stragulatā vestē fecit sibi. Laudatur Anna vxor Thobię, ꝙ ibat quotidie ad opus textoriū, Thob. 2. c. Hieronymus instituens virginem Demetriadē, Habeto, ait, lanā semper in manibus, vel staminis pollice fila deducito, vel ad torquenda subtegmina in alueolis fusi vertātur. Et alibi ad Lætam de institutione filię discat & Lanā facere, tenere colū, ponere in gremio calathum, rotare fusum: stamina pollice ducere. Ex veteri Romanorū more Talasij nomen in nuptijs crebro iactabatur: vt uidelicet hac nuptiali voce ꝓuocarentur nouæ nuptæ, exhortarenturque ad opus & lanificium, quod Græci ταλασίαν, dīt, ut Varro, & Iuba, & Plutarchus tum in Romulo, tum in Quæstionibus, c. 29. & Festus Pompeius tradiderunt, Sed & sponsæ (quod scribit Varro ipse, & Plutarchus postremo à me citato loco, & Plinius lib. 8. c. 48.) colū secū inferebant. & fusum virorūq; ianuā lana coronabāt: hac cingebant hac quoq; ceremonia nuptiaIudicātes, lanificiū à nuptijs in domo maritali exercendum esse. Item apud eosdē Romanos in pelle lanata noua nupta cōsidere solebat, quod testaretur lanificij officium se præstaturā viro, vt refert ipse Pōpeius. Quin ipsi Romani apud Caię Cæciliæ statuam æream, in templo M. Anci sitam, colum, lanam, & fusum confixerūt pudicitię & industrię eius certa monumēta Autores M. Varro, & Plinius vbi supra & Plutarchus in Problemat. d. c. 29. Ea est aūt, vt scribit idē Pompeius, q̄ anteq, Romā uenisset, Tanaquil vocabat, vxor Tarquinij Prisci Romanorū regis q̄ tantæ ꝓbitatis fuit: ut id Caiæ nomen boni hominis causa frequentarēt nubentes. quā summā asscuerant fuisse lanificā. Cuius ēt rei meminit Caius. Titus Probus in Epitome 10. lib. Valerij Maximi, si non titulus eius libri fallax sit: ubi & illud præterea dicit, ideo institutum fuisse, ut noua nupta ante ianuam mariti interrogata quęnam vocaretur, Caiam esse se diceret.

Mulieres lanā, linum, telā, fusum, domi exercent.

Talasÿ nomen in nuptÿs iactatū.

Sponsæ virorum ianuā lana coronabant.

Noua nupta in pelle lanata consīdebat.

Caię Cecilię statua.

Tanaquil.

Nō multo post tēpore Lucretiā nocte sera lanæ deditā, inter lucubrātes ancillas, in medio ędiū sedētē Collatinus maritus iuuenesq; Tarquinij inueniūt: qđ ꝓ signo ꝓbitatis accipi voluit Liuiꝰ paulò ante finē lib. 1. ab urbe ꝯdita: & Plinius, aut qsqs is est, in li. de Viris illust. quo loco de Targnio Collatino loqꝉ. Sed & eādē historiā recensens Naso lib. Fastorum secūdo, ait: 39

Lucretia in ęnia nocte sera lana dedita.

Inde cito passu petitur Lucretia: cuius
Ante torum calathi lanaque mollis erat.
Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebāt, &c.

Huius etiam Tanaquilis, de qua nuper locuti sumus & Lucretiæ & aliarum exēplo, monet vxorem Pontanus, libr. 1. de Amore cōiugali, vt filias in ea re instruat:
Tum colere antiquas artes, maternaque iussa,
Atque agili discant carpere pensa manu.
In digitis acus, ante pedes intexta quasilli
Viminaq; & fuso stamina torta leui.
Hoc Tanaquil opus, hos mores Lucretia monstrat,
Phylacide hos coniunx, Thelemachiq; parens.

Nam & alias laudantur priscæ illę Romanæ, quòd lanificio exercerentur. Iuuenalis Satyra 6.
Tręstabat castas humilis fortuna Latinas
Quondam, nec uitijs contingi parua sinebant
Tecta labor, somniq; breues, & vellere Thusco
Vexatę duræque manus.—

Et ante illum Ouidius in Libello de Medicamine faciei:
Cum matrona premens altum rubicunda sedile,
Assiduum duro pollice nebat opus.

40 Theano Pythagorica Brotini Crotoniatæ (ut Plotino placuit) aut ipsius Pythagoræ (ut Theocritus maluit) vxor, interrogata quam potissimè uxorem commendaret: respondit illud Homericum li. 1. Iliad.
Ἱστὸν ἐποιχομένην, καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιόωσαν. Id est, Telam texentem, & meum (id est, viri: nā Agamemnon est qui loquitur) lectum instruentē. id quod scribit Athenæus Naucratita, & Stobeus Ser. 72. Apud eundem Homerum, lib. 4. tum Odysseæ, tum Iliados, Helena lanificiū exercet. Et lib. 5. eiusdē Odysseæ Mercurius Calypso nymphā Atlantis filiam texentem reperit:
Ἱστὸν ἐποιχομένη χρυσείῃ κερκίδ' ὕφαινεν.
Et lib. 6. Areten Alcinoi regis vxorem, in foco sedentem cū ancillis & pensa purpurea torquētē inuenit Nausicaa ipsius filia:
Ἡ μὲν ἐπ' ἐσχάρῃ ἧστο σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶν.
Ἠλάκατα στρωφῶσ' ἁλιπόρφυρα.
Eadem Arte lib. seq. videt Vlyssem indutū pallium atque tunicam, quæ ipsa cum ancillis suis confecerat, quibus Vlysses donatus fuerat a Nausicaa filia.
Ἔγνω γὰρ φᾶρός τε χιτῶνά τε εἵματ' ἰδοῦσα,
Καλά, τά ῥ' αὐτὴ τεῦξε σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶν.
Et libr. eiusdem operis 10. Vlysses Circen comperit ἱστὸν ἐποιχομένην μέγαν. Ex quo est, & illud Virgilij de eadem, lib. 7. Aeneidos, statim in initio:
Arguto tenues percurrens pectine telas.
Et apud eundem Homerum, lib. 15. ipsius Odysseæ, Helena, de qua nuper ex eodem locuti sumus, vestes in arcis habebat quas κάμεν αὐτή. id est, confecerat, & fabricarat ipsa. Et paulò post, eadem peplum obtulit Telemacho μνῆμ' Ἑλένης χειρῶν. id est, memoriam Helenes manuum. Et in eodem lib. idem scribit Penelopen non frequenter procis in domo apparere, sed in ædiū ὑπερῴῳ. id est, conclaui telam texere. Sed & eadem lib. 17. eius operis inducitur λέπτ' ἠλάκατα στρωφῶσα. id est tenues lanas vertens: & lib. 18. telam magnam interdiu texens, quam noctu retexebat, vt procos falleret. Ex quo illud Ouidij in Epistola ipsius Penelopes ad Vlyssem:
Nec mihi quęrenti spatiosam fallere noctem,
Lassaret viduas pendula tela manus.
Et deinde.
Forsitan & narras, quàm sit tibi rustica coniunx,
Quę tantum lanas non sinit esse rudes.
Hincque illud Iuuenalis Sat. 2.
—Vos tenui pregnantem stamine fusum
Penelope melius, melius torquetis Arachne
Suntq; qui Penelopen à lanificio nomē traxisse putent. Nam πηνίον fusus est, quo subtegmen inuoluitur. Sed vt ad Homerum redeamus, idem libr. 5. rursumque 8. Iliados, scribit Mineruam super pauimentum Iouis deposuisse peplum, quo velata erat, quodq; suis ipsa manibus fecerat:
Πέπλον μὲν κατέχευεν ἑανὸν πατρὸς ἐπ' οὔδει,
Ποικίλον, ὅν ῥ' αὐτὴ ποιήσατο, καὶ κάμε χερσίν.
Et lib. 14. scribit eandem Mineruam Iunoni vestem elaborasse. Et lib. 6. facit Hectorē Andromachæ vxori hæc dicentem:
Καί κεν ἐν Ἄργει ἐοῦσα πρὸς ἄλλης ἱστὸν ὑφαίνοις,
Et in Argo existens ante aliàs telam texes.
Eadē quoq; Andromache libr. 22. eiusdē Iliados, telam orditur, dum lamenta eiulatusq; è turri ob mortem mariti audit:
Ἀλλ' ἥγ' ἱστὸν ὕφαινε μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο.

Quin eadē apud Virgilium, qui p oīa Homeri vestigia incedit, lib. 3. Aeneidos donat Ascanio Phrygiam chlamydem, 41
—Manuum monimenta suarum.
Sed & apud eundem Virgilium, lib. 8. eiusdem operis, proba castaque fęmina,
Cui tolerare colo uitam, tenuique Minerua
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi famulasque ad lumina longo
Exercet penso, castum ut seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos.
Quæ & ipsa imitatio est Homeri, cui' paulò ante calcē, li. 12. Iliados versus sunt, ἀλλ' οὐδ' ὣς ἐδύναντο φόβον, & q̄ seq. Idē Virgil. li. 9. inducit Euryali matrem hæc loquentē:
Veste tegens, tibi, quam noctes festina, diesq;
Vrgebam, & tela curas solabar inanes.
Et lib. 10. de matre Lausi.
Transiit & paruam mucro, leuia arma minacis
Et tunicam, molli mater quam neuerat auro.
Et lib. 1. Georgicon,
Interea longum cantu solata laborem,
Arguto coniunx percurrit pectine telas.

Theano quā potissimū vxorem commendauit.
Helena lanificium exercens.
Calypso nympha texens reperta.
Arte vxor. Alcinoi regi.
Circe texēs inuenta.
Helena iterum.
Penelope.
Penelope à lanificio dicta.
Minerua.
Andromache.
Iterū de Andromache.
Rursum de mulierū lanificio.

Quem postremum, & ipse repetit libr.7. Aeneidos, vt supra diximus. Et rursum eo lib. 1. Georgic.

Nec nocturna quidem carpentes pensa puellę
Nesciuere Hiemem.—

Et lib. 5. Aeneidos.

Olli serua datur, operum haud ignara Mineruæ,
Cressa genus Pholoe.

Quibus ostendit quanti faciat lanificium in muliere. Et Seneca in Hercule Oetæo, de Deianira vxore Herculis:

Cape hos amictus, nostra quos neuit manus:

42 Herodotus autem in Calliope, tradit Xerxem regem regum, ab Amestri vxore donatum amiculo, quod ipsa texuerat. Curtius quoq; li. 5. memorię ꝓdidit Alexādrū vestes Macedonicas ad se ex Macedonia missas, cū his q eas ꝯfecerāt, tradi Sisigābi matri Darii iussisse, eāq; admoneri ꝑcepisse. vt si cordi q uoq; vestes essent, eis neptes assuefacerent. Ad quam vocem cum lachrymæ obortæ prodidissent animum aspernantis id munus (quippe cum non aliam contumeliam magis Persarum fęminæ accipiāt, quàm admouere lanæ manus) Alexander ea re cognita, ad eam peruenit, & Mater, inquit, hanc vestem, qua indutus sum, sororum non solum donū, sed etiam opus vides: nostri decepere me mores. Caue obsecro ne in contumeliam accipias ignorantiam meam. Apud Terētium in Andria, Simonis senis ad Sosiam libertum hæc verba sunt:

Amestris vxor Xerxis lanificio dedita.

Primum hæc pudicè vitam, parcè ac duriter
Agebat, lana ac tale victum quæritans.

Rursumque in Heautontimorumeno:

Quo studio uitam suam te absente exegerit,
Vbi de improuiso est interuentum mulieri,
(Nam ea res dedit tum existimandi copiam
Quotidianæ vitæ consuetudinem,
Quę cuiusque ingenium ut sit, declarat maximè,)
Texentem talem studiosè ipsam offendimus.

Erò Ouidiana ad Leandrum hanc artem peculiari epitheto fęmineam vocat, illiq; se operam dare, veluti propriæ, testatur:

Tortaque uersato ducentes stamina fuso,
Fœminea tardas fallimus arte moras.

Græcus est uersiculus,

Ἱστοὶ γυναικῶν ἔργα κ' οὐκ ἐκκλησίαι. Id ē, ad verbū. Telæ fęminarum officia, & non cōciones siue mauis, cetus aut concilia.

Telæ fęminarum officia.

43 Ex quibus facilè ꝑspici potest apud alios quoque, nedum apud Romanos, lanificiū matronis, & ipsis principib. & illustriori loco natis, decorum fuisse, & honestū. Vnde etiam Valerius Flaccus, libr. Argonauticō 1. de Leda matre Castoris & Pollucis loquens:

Principes fęminæ lanificij exercitio laudantur.

Leda mater Castoris & pollucis.

Illis Tęnario pariter tremit ignea fuco
Purpura: quod gemina mater spectabile tela
Duxit opus: bis Taygeton, syluasque comantes
Struxerat: Eurotam molli bis sudaverat auro.

Virgilius quoq; de Didone, quæ Aeneæ vestē donauerat, libro Aeneidos quarto,

Dido.

—Tyrioque ardebat murice lęna
Demissa ex humeris, diues quę munera Dido
Fecerat, & tenui lanas discreuerat auro.

Et rursum lib. 11.

Tum geminas uestes, ostroque auroque rigentes,
Extulit Aeneas, quas illi læta laborum
Ipsa suis manibus quondam Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.

Sed & apud Ouidium libr. 11. Metamorp. Sol reperit Leucothoen filiam Orchani Persarum regis inter duodecim famulas,

Leucothoe.

Leuia uersato ducentem stamina fuso.

Et Seneca Tragediographus in Hippolyto, inducit Phedriam Thesei Atheniensiū regis vxorem, hæc de se dicentem:

--Palladis telę uacant
Et inter ipsas pensa labuntur manus.

Et Claudianus in eo Epigrammate, quod de equo Honorii imperatoris edidit, loquens de Serena regina, vxore Stiliconis:

Serena regina.

Et medium te zona liget uariata colorum
Floribus, & castę manibus sudata Serenę.

Tranquillus memorat, Augustum Cęsarem ita filiam & neptes instituisse; vt lanificio se assuefacerent, Idemque fecisse Carolum illum Magnū, scribit Eginhartus illius Cancellarius, in uita ipsius. Alibi itē testaẗ ipse Plutarchus, Augustū ipsum nō temerè alia veste, quàm domestica, vsum esse, ab vxore & sorore & filia & neptibus confecta. Plutarchus testimonio Bibuli, asseuerat Brutum ad bellum exiturum, Porciam vxorem interpellantem, ad colum & telā ręmisisse, vsum versibus, quos Homerus, Hectori Andromachen alloquenti assignat: quos ipsi suprà adscripsimus. Claudianus Alexandrinus in eo opere, qđ de Raptu. Proserpinæ scriptum reliquit, ita de Proserpina scribit lib. 1.

44

Vxor filia, neptes Augusti.

Caroli magni filia.

Proserpina.

Ipsa domum mulcens tenero Proserpina cantu,
Irrita texebat redeunte munera matri.

Et alibi in Epigramato. de Thetide matre Achillis:

Thetis.

Ipsa manu chlamydes ostro texebat, & auro.

Silius Italicus, lib. 7. post principium, inducit matronas Romanas in hæc verba Iunonem peccantes:

Huc ades, o regina Deum, gens casta precamur?
En fermus digno quęcunque est nomine turba
Ausonidum, pulchrumque & acu subtegmine fuluo,
Quod nostrę neuere manus, uenerabile donum.

Accursius in l. si paterno, in verbo, magistris. C. de nego. gest. scribit proprium esse mulierum fuere, vel texere. Alibi quoque in l. cum quæritur, §. lana. in uerbo, in lana. ff. de lega. 3. dicit mulieres lanā & linū

appe-

Mulierum proprium sua ere & texere. appetere, natura ad id eas prouocante, quod maximè deceat. Sed vereor, ne hæc nauseosa & molesta sint legentibus. Ideoque remis in portum, quod ad hanc rem attinet, festinanter accurro: hancq; legem cæteris adiicio:

VIRI FORENSIA ET EXTRANEA CVRANTO.

VXORES DOMESTICA ADMINISTRANTO, DOMIQVE SE OB ID CONTINENTO. *Decima lex connubialis.*

ET HORTOS, ATQVE LANIFICIVM NON IMPIGRE' EXCOLVNTO.

NEC PEREGRE PASSIM, AC TEMERE PROFICISCVNTOR.

IN VNDECIMAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE, PARS VNDECIMAM.

1 *Ab vxorib. sumendu cōsilium. Ninus vxoris consilio vsus. Et Numa. Et Cyrus. Et August. Et Iustinianus quoque.*

ENIMVERO in his etiam, quæ ad curam virorū spectāt, sumendum esse & ab vxoribus cōsilium, Ninus ille, Asyriorum Rex primus, (de cuius laudib. multa scribit Herodotus li. 1. & Diodorus lib. 3.) Numa Pompilius, secundus ille Romanorum Rex, Cyrus Darij Persarum Regis & Parasatidis filius, Augustus & Iustinianus Imperatores suo nos exēplo docuerunt. De illo enim tradit Diodorus d. lib. 3. nihil eum sine Semiramidis vxoris consilio agere solitū. De Numa est illud Ouidij lib. 3. Fastorum,

Illa Numæ coniux, consiliumq; fuit.

Cyrus autem Aspasiam vxorem de rebus incumbentibus in consilium adhibuit, & quoties eius sententiam secutus est, nunq̄ pœnituit: vt tradit Aelianus de Varia historia lib. 12. Augustus autem, vt à Seneca traditum est, in primo libro, quem ad Nerone dè Clementia scripsit, capite nono, vt à nonnullis diuiditur, Liuiæ vxoris cōsilio vsus est, vel in magnis rebus: atq; eius opera innatam quandam seueritatē exutus, clementiam induit. Id quod etiam à Dione Nicæo in ipso Augusto graphicè descriptum est: vbi etiam inserta est eiusdē Liuiæ in eam rem Oratio elegantissima.

2 Iustinianus quoque in arduis etiam negotijs, & ad summam rerum pertinentibus, vxorem consilij participem faciebat, ut ille ipse ingenuè professus est, in Auth. ut iudi. sine quoquo suffra. in princ. versi. neque sufficiemus. Quem locum enarrās Accursius in verbo, reuerendissimam, annotat, sumendum esse ab vxore consiliū: & illum tex. ad hoc etiam ponderauit Hostien. in Summa tit. de matrimo. §. 1. colu. 2. versi. sed & in eo habet. Oldra. consi. 95. ex forma istius, col. penult. & ipsius discipulus Ioan. And. in c. qui prior. col. penul. de regul. iuris, lib. 6. in Merc. Albericus in l. aduersus. C. de Crimi. expil. hæred. Fulgo. & Iason in l. 1. ff. de legib. & Franc. Curt. senior in repe. l. si quis maior. co. 3. num. 10. C. de transac. & Paris Pute. in tract. Syndi. in rub. de offic. Syndi. §. dicitur autem. nu. 5. vbi dicit eum text. sing. ad limitationem eorum quæ dicit Bart. in l. 1. ff. de legi. Sed est & alius textus in l. bene à Zenone. sub finem, C. de quad. præscrip. ubi Iustinianus ipse loquens de sua ipsius uxore, qui enim (ait) suis cōsilijs suisque laboribus pro toto orbe terrarum die noctuque laborāt, quare non habeant dignam sua prærogatiua fortunam? Quem tex. ad hoc annotat Barb. in rubr. de consuetu. col. 5. versi. tu limita hoc. & in clem. 1. char. 6. in paruis, de elect.

3 Cui & ego sententiæ ea potissimum ratione assentior, quod etsi, vt suprà diximus inualidum sit plerunque mulieris consilium, fragileque & infirmum, sintq; mulieres ipsæ fragiles, imbecilles, infirmæ, & fermè rationis (vt est multorum sentētia) & ingenij expertes: tamen quemadmodū nemo est adeò malus, atque improbus, quin interdum boni quippiā faciat: ut est textus expressius in c. quid ergo turbamur. de pęnitentia, dist. tertia. & testis est Martialis, lib. septimo, Epigram ad Seuerum: *Nemo tam malus, quin aliquid boni faciat.*

Quo possit fieri modo, Seuere,
Vt uir pessimus omnium Charinus,
Vnam rem bene fecerit, requiris.
Dicam, sed citò. Quid Nerone peius?
Quid thermis melius Neronianis?

Et vt ait Plinius in Panegyrico ad Traianum, laudabilia multa etiam mali faciūt. Sic etiam nemo tam infirmi consilii, tam obtusi abiectique & hebetati ingenii, tam infimæ sortis & notæ, quin interdum dicat quippiam ad rem vehementer accommodatum, & neutiquam aspernandum, etiam summis viris. Nemo, inquam (vt vtar uerbis Gelii, libr. 2. capit. 6. & Macrobii libro Saturnalium 6. capite septimo) *Nemo tam stultus, quā aliquid laudandum dicat.*

quisquam tam efferis,aut vt alij legunt, effetis moribus,quin faciat, aut dicat nonnũquam aliquid,quod laudari queat. In quam sententiam citant Grecum uersiculum,quem dicunt vice puerbii fuisse olim celebratum : *Prouerbiũ.*

Πολλάκι καὶ κηπουρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

Id est,

Sæpe etiam est holitor valde opportuna locutus.

Quem & è nostris citat Rochus Curtius in c.vlti.colum.18.uersicu. sexto nota,extrà de consuet.

Neque longè hinc dissidet illud Cæcilianum apud Ciceronem libro tertio Tusculanarum quæstionum, Sępe est etiam sub pallio sordido sapientia. Estque finitimũ illud Plautinum in ea fabula, quæ inscribitur,Captiui:

Vt sæmma sępe ingenia in occulto latent.

Illud quoque Senecæ, Epistola ad Luciliũ 67.Potest ingeniũ fortissimum ac beatissimum sub qualibet cute latere. Idque probat exemplo cuiusdam Clarani.

4 Sed proprius accedit tex.elegans in l. 1. §.sed neque.C.de vete.iure enucl.ibi, cum possit vnius forsitan & deterioris sententia,& multos, & maiores in aliqua parte superare.quem text. dicit aureum Franc. Cur.Senior cõs.quinquagesimo septimo, super eo quod ab ordine,columna quarta.Et ante eum dixerat illum tex. aureis literis scribendũ Barb. consi.1.col.decima nona,lib.3.& facit sing.Pano.in c.1. colu. vltim.extrà de constit. & ipse Barba. in l. si dari stipuler.col.11.ff.de verb.oblig.& cõsil.15.Deum inuocent.col.7,lib.3. & cons. 40.à Ioue principium.col.5.eod.libr.3.& consi.63.illud referam in medium,col. 5. libr.item 3.& in repet.rubricæ.C.q admit. ad bon.pos.col.8.& in clem. ne Romani. col.2.de elect.& alibi dicit esse valde notabilem,Panor.in c.apellanus.col.2. extrà đ ferijs.& ponderat idem Panor.consil.1.in fin.libr.1.vbi etiam dicit not.& iterum cõsil.85.in præsenti q̃stione, statim in princ. libr.1.& alibi sæpe, & Rom. in repet.si verò.§.de uiro.in 53.fal.ff.solut.matr.& Barba.consi.9.præclarè scribitur,col.vlt. lib.2 & consi.34. præclarè optimus Psalmista, col.13.eo.libr.2.Et ex Theologis scholasticis,Conradus in tract. de contractibus, c. 4.in prima conclusione. Quam sententiã apertè comprobat illud Dei Optimi Maximi,Matthæi vndecimo,& iterum Lucæ 10.Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus,& reuelasti paruulis. Sed vt hæc quoque Medicorum autoritate confirmemus,Petrus Aponensis in additione ad librum Mesue,c.de indigestione stomachi, vidisse se testatur graues magnasque ægritudines,quibus sanandis multi periti frustra elaborauerant,tãdem nullo negotio curatas fuisse ab imperitis quibusdam , atque etiam à mulieribus,idq; Deo tribuit, à quo monet Medicos non recedere, sine cuius influentia deficit omnis ars, omnisque motus naturæ. *Minimi interdum sententiam optimam dicunt.*

5 Non temerè igitur dicit gl. in c. ad nostram,extrà de consuet.non esse inconueniens ab insipientibus consilium petere; quia interdum reuelatur minori , quod maior nescit.l.potiores.C.de offi.rect.prouin. & c.esto subiectus,ante fin.95.di.& c. si habes.24.q. 3. Quam glos. ad hoc notant ibi omnes scribentes, referuntq; ferme oẽs post Ioan.Andr.historiam huic sententię optimè conuenientem , de fatuo quodã Parisiensi,qui miro modo composuit cõtrouersiam egeni cuiusdam, & tabernarij. Nam cum tabernarius pecuniam peteret ab egeno,quoniam panem veluti suauius comederat ad culinę suę fumum & nidorem,iudicauit fatuus tabernario soluẽdũ ex sono denarij. Quam quidem quæstionem non potuisset Cato , aut Gratianus, vt dicunt Ioan.And.& Panor. iustius decidere.Hanc quoque historiam post illos recenset Barb.in l.1.col.7.versic. pone q̃ furiosus.ff. de verbo.obliga.& cons.58. clementissimi.colu.2.lib.1.& consil,59.illud in medium afferam,colu.4. lib.2.& Iason consi.178.in causa matrimoniali, colu. 2. versi.confirmatur per illud, libr. 2. & Rochus Cur.in c.vlti.loco suprà citato , extrà de consue. Subiungit autẽ Panor. in d. c. ad nostram audiuisse se à suo ipsius præceptore(is Cardi.Flor. fuit) cùm illo locũ legeret, Bartolum sæpius in quibus causis ab eo petebatur consilium,cum mercatoribus conferre solitum.Et per no in dicto c.esto subiectus, monet Specu. in titul. de aduoc.§.nunc tractemus.versi. facto. autẽ intellectos ante fi. vt etiam minus peritos consulamus,cum quibus conferre aliquãdo profuit.Nam & Q.Scæuola ille Augur homo iuris peritissimus, cum de iure prædiatorio consuleretur,suos cõsultores nõnunquam ad Furium & Casellium pdiatores reijciebat,vt tradit Tullius in oratione pro Cornelio Balbo,vbi & ipse subdit, se de aqua sua Tusculana, M. Tugionem potius,quam.C. Aquilium, ꝯsulere solitũ. *Insipientiũ quoque consilium petendum.* *Fatui Parisiensis prudenr iudicium.* *Bar. sæpe cũ mercatorib. consilia sua communicauit.* *Scæuola de re prædiatoria consultus, ad prædiatores reijciebat.*

6 Cuius item sententiæ extat exemplum memorabile apud Aulum Gellium, libro 18.cap.3.ex Aeschine,in oratione,qua Timaschũ accusauit : ubi cùm populus Lacedæmonius de summa Reipub. quidnã esset vtile & honestum,deliberaret : & uir quispiam improbatissimus, & turpitudine pristinæ vitæ diffamatissimus , consilium *Improbatissimi viri probatissima sententia.*

lium dedisset probatissimum: turpi autore mutato, consilium tamen secutus est. Quam rem etiam retulit Plutarchus, tùm in Apophthegmatis Laconicis, tùm quoque in lib. de Ciuili institutione, vbi hunc diffamatissimum Demosthenē dicit fuisse vocatum.

Tuditanus mitę insaniç fecit testamentum legibus consentaneum.

7 Quin & Tuditanus ciuis Romanus, notæ vir insaniæ, vt pote qui populo nūmos de rostris sparserit, vt tradit Tullius Phili. 3. togamque velut tragicam vestem in foro trahens, cùm maximo omniū risu conspectus fuerit, multaque alia furoris testimonia dederit: fecit tamen testamentum legibus tam consentaneum, vt à Centūuiris comprobatum sit. Tametsi T. lōgus ei sanguine proximus illud subuertere conatus est: quoniam ex Romanorum legibus furioso & insano testari nō liceret. Magis enim (vt scribit Valerius) Centumuiri, qđ scriptū esset in tabulis, quàm quis eas scripsisset, considerandum existimauerūt. Qđ & post Valerium narrant è nostris Io. An. in c. vlti. in fi. de success. ab intest. & Bal. in c. 1. col. 2. in verbo, sed iusta, tit. p quos fiat inuestit. Roman. Alexan. Corne. & Iason, in l. furiosum. C. qui testamen. facere possunt. Barba. in dicta l. 1. colum. 7. ff. de uer. oblig. & in l. is cui bonis. colum. 2. eodem ti. & consi. 58. colum. 2. lib. 1. Corneus cōsilio sexagesimonono, visis nōnullis actis columna antepenultima, versic. & quod ex qualitate, libro primo, & iterum consilio 73. visis & diligenter inspectis, col. 1. versicu. insuper dicit, eodē lib. 1. & consi. 216. in causa vertenti, col. vlt. libro 3. Angelus Aretin. in § præterea testium. Insti. quibus non est permiss. facere testa. & Soci. consi. 98. aliàs consului, col. 4. lib. 3. & Phili. Dec. in l. in negotijs. in prin. ff. de reg. iu. & Iason consi. 178. col. 2. versi. tertiò, qp magis. lib. 2.

Abrahā iussus sequi vxoris sententiam.

8 Et vt specialiter de fœminis quoque loquar, q̄ huic nostræ dissertationi causam præbuerunt, non desunt etiam fęminarū exempla, quarum consilijs & monitionibus vsi mariti, meliùs res suas administrarunt, melioresque effecti sunt, atq; prudētiores. Imprimis Abraham ille, pater multarum gentium, quo cum tanta fuit Deo familiaritas, cùm dure excepisset consiliū Saræ vxoris, monētis, vt agar ancillam & filium eius eijceret, statim audiuit à Domino, Omnia quæ tibi dixit Sara, audi vocē eius. Gene. 21. cap.

Sesostris vxoris consilio vsus.

9 Sesostris Aegyptiorum rex, qui cæteros omnes gloria & rerū magnitudine excelsit, vxoris consilio vsus, se vxoremq; suam & liberos maxima ex pte grauissimo inopinatissimoque periculo exemit. Nā cùm illum frater, à quo nihil tale metuebat, inuitatum excepisset, domumq; sicca exteriùs materia circunstipasset: re intellecta, extemplò cum vxore deliberauit (nam & vxorem secum duxerat) eaque suadente, vt duos ex sex liberis, super ardentem pyram extendens pontem faceret, super quem ipsi transeuntes euaderent: ita fecit, & duobus modo filijs, ita incensis, cæteri cum patre matreque fuere seruati. Testis Herodotus in Euterpe, & meminit etiam historiæ Diodorus lib. 2: nihil tamen de uxoris consilio locutus.

Pythei historia luculenta. Pythei vxoris prudentia admirabilis.

Plutarchus in eo libello, cui titulum fecit γυναικῶν ἀρεταί, id est, mulierum virtutes 10 narrat historiam luculentam de vxore Pythei, vt ipse appellat, siue Pythij, vt Plin. li. 33. ca. 10. vocat, qui Xerxis temporibus claruit. Ea viro omnium id temporis ditissimo, auro semper inhianti, & auri fodinas jugiter exercenti; cùm ex peregrinatione domum esset reuersus, & cœnā parari postulasset, auream mēsam apponi iussit, in qua omnia erant ex auro fabrefacta obsonia: ac primo quidem aspectu gauisus est Pytheus, mira arte singula elaborata conspiciens. Inde aspectu iam abundè satiatus præcepit cibum afferri. Verùm mulier cūcta quæ postulasset. ex auro cōcinnata afferri iussit. Cumque ille iracūdia percitus (fames nanque & bilis nasum conciunt) esurire se vociferaretur, neq; se aurum id temporis exposcere: sapiēter, inquit vxor Tu nullius rei, præter hanc vnam, habendæ, facultatem præbes. Omnis. n. uirorum cura, omnisq; ars, tuo iussu in auro fodiēdo occupata est: vt nemo iam agros colat, nemo fruges serat, nemo arbores plātet. Qua vxoria castigatione permotus Pytheus negotium, haudquaquam penitus omittens, quintam duntaxat ciuium partem in opere continuit: reliquos tum agriculturæ, tùm cæteris artibus operam dare præcepit.

Fæminarū prçcepta maritos iuuare. Pompeia Plotina Traianum maritum prudenter corripuit.

Aurelius Victor, quo loco Iuliani Imperatoris vitam describit, Fęminarum (inquit) præcepta sæpe maritos iuuant. Nam- 11 que (vt cæteras omittam) Pompeia Plotina. incredibile dictu, quātum auxerit gloriam Traiani: cuius procuratores, cùm prouincias calumnijs agitarent, adeò vt unus ex his diceretur, locupletissimum quenq; ita conuenire, Quę habes? vnde habes? tertium, pone quod habes. Illa coniugem corripuit, atque increpans, quòd laudis suę esset incuriosus, talem reddidit, ut postea exactiones improbas detestans, fiscum lienem uocaret, quòd eo crescente artus reliqui tabescunt. Ex quo & illud Eutropij de eodem libro octauo Gestorū Roma. Nihil iniustum ad augendum fiscum

Fiscus lien. Vnde habes reijciedum. scum agēs. Ex eo autem, quod dictum est, Vnde habes? forte exijt decretū Seueri Imperatoris, nullo modo exigēdum quempiam probare, vnde habeat circa delationes fiscales, sed delatorem probare debere ea, quæ intendit, l. extat. ff. de iure fisci. nam vt etiam scribit Iuuenalis,

Vnde habeas quærit nemo.—

12 *Ataulphus Gotthorum rex. Placida illius vxoris prudens monitio.* Ataulphus Gotthorum rex in animo habuit Romam à se receptam funditus euertere, diuersoq; vrbem loco statuere, Gotthiamq; pro Rôma nominare, ac Cesarū Augustorūq; memoria prorsus abolita, Ataulphi appellationē in posteros trāsmittere. Verùm Placidæ, aut, vt alij vocant Placidiæ coniugis suasu, adeò est mutatus vt breui non hostis, sed amicus vrbis, non euersor, sed instaurator sit vocatus. Cuius rei inter alios multos etiam meminerūt Paul. Diac. de Gestis Roma. lib. 13. & Paulus Orosius, lib. Historiarum ad D. Augustinum 7. c. 19. eodemque vlt.

13 *Theodosij vxoris sancta ad virū monitio.* Theodoritus quoque apud Cassiodorum in Tripertita historia, li. 9. c. 31. autor est, ad Theodosij Imperatoris sanctitatem multùm contulisse vxorem, quæ virum sæpiùs diuinarum legum admonebat, eiq; frequenter dicebat: Oportet te semper, marite, cogitare quid dudum fuisti, quid modò sis: hæc si semp cogitaueris, ingratus benefactori non eris, sed imperium ꝙ suscepisti, legaliter gubernabis, & harum rerum placabis autorem.

14 *Regneri vxoris prudēs consilium.* Saxo cognomine Grammaticus, elegātior quidem historicus: quàm ætas illius pateretur in Historiæ Danicæ libr. 9. tradit Regnerum Danorum regem sexagesimū secundum, Vnithserici filij mortem adeo molestè tulisse, vt obstinato ad moriendū luctu corpus luctulo per summam animi ægritudinem affixerit. Quem vxor virilē supergressa fiduciam, imbecillitatis increpatum, virili adhortatione firmauit, reuocatumq; à mœrore animum, arma impēsiùs tractare pdocuit, affirmās fortissimū patrē cruentos filij cineres iustiùs armis, quàm lachrymis expiaturū. Ad cuius monitū Regnerus discusso mœstitiæ habitu, depositisq; doloris insignibus, iacentē reuocauit audaciam, breuiq; hostem, qui filium interemerat, compræhendit. Adeò, inquit Saxo, interdum ab inualidis fortia roborantur ingenia.

15 *Theodelinda utrūq; maritum ad religionem cōuertit.* Ad hæc Theodelinda Longobardorū regina, ad quam Diuus Gregorius dialogū de moribus edidit, sua opera & pia suasione, Eutharin priorē maritū multo mitiorem fecisse scribitur, & ad veram pietatem amplexendam longè proniorem. Sed & Agilalphum maritum posteriorē præferocem alioquin virū, dexterè monēdo, veritatisq; lucem oculis admouendo, cò traxit, vt omnibus suæ gentis autor fuerit, à malorum dæmonum cultu, detestandaque hæresi sese vindicandi.

Quo etiam tempore Brunechildis pari studio Childebertum Francorum regē ipsius virum cò quoque impulit, ut Tassilonem Bauariæ Regem ea lege constitueret, vt à Sclauorum gente bello insectanda nō priùs desisteret, quàm ad Christi fidē amplectendam subegisset. 16 *Brunechildis.*

Sed longis ante temporibus, apud Aegesippum, lib. 1. Herodes de Alexandro filio Glaphyraq; eius vxore dicit. ꝙ nō mediocri ex parte vxor viri sui reprimeret errores: quæ si ab eo diuelleretur, nullum remediū viro futurū, quin præceps in omne rueret nefas. Vt interim omittam, plerosque viros ab vxoribus ad fidē & religionē Christianam fuisse cōuersos, vt à Domitia Flauum Clementem è propinquis Domitiani Imperatoris: à Clothilde Clodoueū Francorum regem: à Iugulde Hermogillum Gotthorum regem. Vtq; etiam ptermittam & alias, quæ viros ad ueritatis humanitatisq; viam, vtilia suadentes reduxerunt: cuiusmodi fuit vxor Maximiani, de qua Ammianus Marcellinus, lib. 13. 17 *Glaphyra viri errores repressit.* *Maximiani vxor eū ad humanitatē reduxit.*

Quid plura? Cœlius ad Ciceronem scribens libr. Epist. 8. Epist. 3. in princi. de Dolabellæ & Tulliæ filiæ suæ nuptijs loquens, Gratulor, inqt, tibi affinitate viri, medius fidius optimi. Nam ego hoc de illo existimo. Cætera porrò, qbus adhuc ille sibi parum vtilis fuit, & ætate iam sunt decursa, & cōsuetudine & autoritate tua, & pudore filiæ, si qua restabunt, confido celeriter sublatum iri. Cui rñdens Tullius, lib. 2. Episto. 15. cuius initium est, non potuit accuratiùs agi, sic ait: Dolabellam à te gaudeo primùm laudari, deinde etiam amari. Nā ea q̄ speras Tulliæ meæ prudentia temperari posse, scio cui epistolæ meæ rñdeant. 18 *Tulliæ prudentia mari to Dolabella profuit.*

Ex quibus facilè colligi potest, vxorum prudentiam multum adijcere roboris, & momēti, ad maritorum virtutes, eorumque vitijs maiorem in modum mederi. Idcirco Paulus, vas electionis, tuba Euangelij, & sanctarū scripturarum armarium priori ad Corinthios, septimo capite, Sāctificatus est (ait) vir infidelis per mulierē fidelem. Quod repetit 28. quæst. 1. in summa, & in §. ex his omnibus, uersicul. item Apostolus & in c. iam nunc illud. Cui planè consonat textus in l. cum qui. in fin. C. de episco. & cleri. vbi vxores interdum uiros meliores efficiunt. Inibique not. Bald. quòd bona mulier facit bonum virum. Proinde & Chrisostomus in Ioānem, Homilia 19 *Vir sanctificatus p mulierem.* *Bona mulier facit bonum virum.*

milia 60. Nihil, ait, potentius muliere bona ad instruendum & informandum uirum, quodcunque voluerit; neque tam leuiter amicos, neque magistros, neq; principes patietur, vt coniugem admonētem, atque consulentem. Habet enim voluptatem quandam admonitio vxoria, cū plurimùm amet, cui consulit. Multos possum afferre viros asperos & immites, per vxorē mites redditos, & mansuetos: ipsa enim mensa, lecto, filiorum communicatione, dicendis, tacendis, īgressu, auditu, exitu, & alijs pluribus cum marito communicās, & vt corpus capiti, coniuncta, si prudens erit & diligēs, omnes vincet. Hæc ille. Quibus concinit Euripides apud Stobæū, Sermone 65.

Οἰκοφθόρον γὰρ ἄνδρα κωλύει γυνὴ
Ἐσθλὴ παραζευχθεῖσα, καὶ σώζει δόμους.
Domiperdam enim uirum prohibet uxor.
Bona ei coniuncta, & seruat domum.

20 *Lacedæmonij priuata & publica consilia vxoribus cōmunicabant.*

Quæ cùm ita sint, rectè Lacedæmonij illi, qui Græcorum prudentissimi, & in omī vitæ officio cōsultissimi, ab omnibus semper habiti sunt, nō minus publica, quàm priuata consilia cum mulieribus communicabāt, vt apud Plutarchum legimus, tū in comparatione Numæ & Lycurgi, tum in vita Agidis. Et vt scribit Aristoteles, libr. Politicon 2. c. 7. Multa in Lacedęmoniorū principatu à mulieribus administrabanē.

21 *Athenienses mulieres publicis consultationib⁹ intererant.*

Apud priscos quoque Athenienses, nō minus famigerabilem Græcorum gentē, mulieres publicis consultationibus interesse, suffragiaq; ferre solitas, testis est Varro, quo loco describit contentionem Mineruæ & Neptuni inter se certātium, vter eorum Athenis imponendi nominis autor esset: & repetit Aurelius Augustinus, li. de Ciuitate Dei 18 ca. 9. Et de eo quoque certamine (vt id obiter dicam) nōnihil attingit Plinius lib. 16. ca. 48. eodemque vlti.

22 *Germani fœminarum cōsilia non negligunt.*

Germani item inesse sanctum aliquid & prouidum fœminis putant: nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt: vt à Cornelio Tacito eleganter scriptum est in li. de Moribus Germaniæ. Vbi subdit, vidisse se sub Vespasiano, Velledam Bructeram diu apud plerosque numinis loco habitam. Cuius etiam meminit lib. 20. Historiæ Augustæ. Et ex hoc idē Tacitus ad finem libri vigesimiprimi, recenset Batauos, qui Romanorum partes sequi malebant, pclamasse honestius principes Romanorū, quàm Germanorū fœminas, tolerari. Et (ne quis putet id ex mollitiæ animi, aut corporis Germanorū proficisci) hi sunt qui Carbonem, Cassiū Scaurum, Aurelium Seruilium, Cepiones, M. Manlium, fusis simul quinque Cōsularibus exercitib⁹ Populi Romani, attriuerūt.

Gallicæ mulieres consultationibus belli, & pacis adhibebantur. 23

Quin & apud Gallos (ne gentem nostrā per incuriam prætereamus) olim consuetudo fuit, vt quoties de bello esset eis, aut pace consultandum, mulieres quoq; eiusmodi consutationibus adhiberentur. Præterea si qua aduersus socios incideret controuersia, eam ex mulierum sententia cōponere consueuerant. Itaque inter conditiones, quas cum Annibale pepigerunt hoc etiam scriptum, atque ijsdem ferè verbis fuit: Si quis Gallorū, iniuria se à Carthaginiensium aliquo affectum quereret, eius rei Carthaginiēsium magistratus, aut Imperatores, qui in Hispania fuerint, iudices sunto. Sin Carthaginiēsium aliquis, ab vllo Gallorū iniusti quippiam passus fuerit, Gallorum mulieres de ea re iudicium faciunto. Ita refert Plutarchus in eo libro, quem de virtutibus mulierū posteris scriptum reliquit, c. 6. Nonnihil etiam meminit Polyenus lib. 7. Strategematon, in fine.

Mulieres non arcendæ ab administrādā Rep. 24

Quid quòd Socrates Deus Philosophorum, sæpe in libris de Republica Platonis, maximè autem lib. 5. & idem ipse Plato sapientiæ antistes, in suis Legibus, non omnino arcet mulierū genus ab administrāda Repub. si qua modò reperiatur idonea. Quin præcepit, non magistratus tantùm, sed omnia priuata, & publica tum pacis, tum belli studia, mulieribus cum viris cōmunia fieri. Quanquàm in ea re illum Lactantius reprehēdit libro Diuinarum Institutionum 3. ca. 22.

Mulieres iudicium habent, & discretionem, & prudentiam. 25

Adde, quòd mulieres nōnihil interdū iudicij habent & discretionis, vt satis insinuat tex. in l. cùm prætor. ff. de iud. & in §. tria. 4. q. 7. atq; etiam sapiētiæ & prudētiæ, vt probat illud Solomonis, alioqui muliebrium vitiorum censoris acerrimi, Prouer. 14. Sapiens mulier ędificauit domum suam. Et Prouer. 19. Domus & diuitiæ dantur à parentibus: à Domino autē propriè vxor prudens. Quod vltimū adnotat è nostris Io. Faber. in rubrica, Instit. de nuptijs. & Luc. Penn. in l. 2. colū. pen. C. quando & qui. quar. pars, lib. 10. Alibi quoque, videlicet 2. Regum 14. fit mētio cuiusdam Thecuitæ, sapiētis mulieris. Et facit tex. loquēs de mulieribus, in c. viduas. ibi maturioris sapientiæ, & consilij existunt. 27. q. 1. & in ca. si aliquid. 22. q. 4. vbi prudentis quoque fœminæ fit mentio.

Mulieres salubre dare consilium. 26

Ex quibus perspicuum uideri potest, fœminas non omnino expertes esse sapientiæ, consilij, prudentiæ. Propterea possunt salubre nonunquam dare consilium, uel testimonio Iurisconsulti, in l. quidam decedens.

cedens.§. Papinianus.ff. de administr tut. Ideoquenon inscitè dicit Petrus Philipp. Corne.consil.316. cuius est initium, quo ad primum consultationis articulum,co. 7.versi.& constat quòd illud statutum, li. 3. quòd non semper spernitur mulieris consilium.Nā &(vt hoc illi addas)sententia est Thesei apud Euripidē ī Supplicib⁹:

Ω'ς πολλὰ γ' ἐςὶ κ ἀπ' θηλειῶν σοφά.

Quoniam multa sunt etiam à fœminis dicta sapienter.

Tametsi apud eundem in Helena de hoc dubitarit ipsa Helena Menelaū alloquēs:

Α'κουσον,ἰω γαρ ἔιχομεν γυναὶ λέξαι σοφόν.

Audi,si quid & mulier dicere queat sapiens.

27 Nec prætereundum visum est, quod dicit Io.An.in c. cùm secundum Apostolū, col.1.de præb. ab vxore Milācia se didicisse,quòd si nomina,vt pleraq; alia, in foro venditarentur, pulchra quidē parentibus esse magno pretio emenda,vt filijs imponerent.Eādēq; vt doctā,se aliqñ ꝓsuluisse asserit in c.qui prior.col.pe. de reg.iur lib. 6.in Merc.Et quod refert Io.Cal.in c.vl.de renun.& post eum Aegid.Bellamer.in ca. quidam.col.3.ver.tertio quæro,co.ti.& Panor.in c.cùm inter vniuersas.in fi.de elec. ipsum Cal.consuluisse suam vxorem, an conuiuator teneatur hora prandij mittere ad conuiuas,vt veniant: quæ satis æquè respōdit, ad fœminas & extraneos esse mittendum,qui se facilè non ingerunt: non etiam ad alios, nisi essent graues personæ de quo etiam per Colle ct.in ca.à crapula. extrà de vita & hone.cle.& Bald.in proœ. Grego.col.5.versi.quæro quidā scholaris.

Io.And.multa ab vxore didicit. Io.Cald.quoque.

28 Et aliud recentis viri,& quidem doctissimi,recens dictum,Philip.Decium intelligo,qui dicit in l.fœminæ.col.2.versi.tertio postulare.ff.de regu.iur.q licèt mulier prohibeatur postulare, vt ibi cauet, & in l.1.§.sexum.ff.de postu.potest tamen in camera consulere, per id quod in simili de Doctore dicunt Bald.& Ang.in d.l.1.§.postulare, per illum tex.de postul. Existimauit ergo Decius,fœminas non esse alienas à consilio,& eruditione.Et hęc quidē omnia ab initio huius legis,vt erant in præcedenti editione,ad verbū transposuit Chassencus in suo Catalogo Gloriæ mūdi, parte 2 consideratione 10.vt alia pleraque, q̄ de laudibus mulierum congessit, quāquā me eo in loco nominat, sedita vt nescias, an omnia mea sint,vt sæpe aliàs facit. Et si id planè assereret: quid tamē rationis est vt totas paginas,imo & planè librum hūc integrum in suum traducat, nisi vt libros de libris faciat?

Mulier non prohibetur ī camera consulere.

Chassenei furtum clandestinum.

Socrates a mulieribus edoctus.

29 Sed vt institutum nostrum sequamur, Socrates in Platonis Sympolio,multa se à Diotima muliere didicisse asserit, Cuius quoq; meminit ipse Plato in Symposio, & Lucianus in Eunucho,& ī Imaginibus. Sed & is Aspasiam Milesiam Axiochi filiā perdiu frequentauit, non indignum Philosopho ducens,& à mulieribus doceri, si cuti & à Theodorito Cyrenensi scriptum est circa initia libr. 1.de Curatione Gentilium affectionum: & meminit ipse Plato in Menexemo: vbi & illud præterea dicit, eandem Aspasiam fuisse magistram Periclis illius maximi & Oratoris & Imperatoris.Meminit itē illius Plutarchus in Pericle,Lucianus in locis suprà citatis,& Clemens Alexandrinus lib.4.Stromaton. Meminit præterea Aspasiæ Aristophanes in ea fabula,quæ inscribitur ἀχαρνῆς,ipse Lucianus in li.de Saltatione, & in Amorib⁹, Athenæus,Herodicus Cratetius, Harpocration,ex Lysiæ Oratione,quę in Aeschinem Socraticum est edita,& Suidas.

Di tima.

Aspasia Periclis magistra.

30 Nec has tantum nuncupatim adduximus, quod eas solas eruditas fuisse nouerimus. Quis enim eas omnes sigillatim recensere posset, q̄ viros ipsos doctrina, vel vicerunt, vel æquarūt? Quis finis, modusve huic rei futurus sit,si proferantur veluti per ordinem Alphabeti:

ACCA,à Macrobio lib.3.Saturnaliorū ca.18.citata ex libr. de Supplicatione.

ACCVRSII, nobilis illius legū interpretis,filia,cuius nomen ignoramus, quā Albericus in l.qui filium.in fi.ff.vbi pupilla.edu.debe. tradit leges publicè docuisse Bononię.

AEDESIA, Alexandrina,Syriaci Philosophi propinqua.

AEGLE, Aesculapij filia,de qua satis diximus ī nostro Tractatu Nobilitatis,quo loco de Medicina tractauimus, videlicet c.31.nu.316.vbi videre poteris.

AFRANIA, Licinij Bructionis vxor, Valerio Maximo libr.8.c.3.memorata.

AFRICANA, de qua diximus in illo Tractatu Medicinæ,nu.336.

AGACLE, inter Poetrias adscripta à Gregorio Gyraldo in Histo.Poetarum.

AGALLIS,Corcyræa, illustris apud Athęneum arte Grammatica.

AGAMEDA,de qua ī dicto Tractatu Medicinæ,num.324.

AGANICE,Hegoteris Thessali filia,Astronomiæ peritissima, apud Plutarchū in Præceptis connubialibus,ca.49.

ALCONORA,Anglorum Regina,Ioannis Regis mater,quę Epistolas eruditas scripsit ad Cęlestinum Papam tertium, & ad ipsum Ioannem filium, circa annū 196. vt tradit Baleus Sudouolca, in Scripto-

Scriptoribus Britanniç.

ALEXANDRA, Priami filia, vide infrà in Cassandra Priami filia.

ALEXANDRA Scala, quàm miris laudib' extollit Politian', multis Græcis Epigrammatis quibus & ipsa Græcè rñdit.

ALPAIDES, virgo sacra, cuius libri etiãnum extant.

AMALASVNTA, Regina, Athalarici mater, quàm Cassiodorus tradit Græcis literis egregiè imbutam fuisse.

AMALTHEA, Politiano inter vates celebrata in Nutrit. Hanc multi inter Sibyllas reponũt. De hac Tibullus li. 2. Ele. 6.

Quicquid Amalthea, quicquid Marpesia dixit.

AMESIA, cuius meminit Valerius Maximus lib. 8. c. 3.

AMPHICLEA, Aristonis filia, & vxor filij Iamblichi, Plotini discipula, cuius meminit Porphyri' in vita ipsius Plotini.

ANASTASIA, Chrysogoni Martyris discipula, vxor Publij Romani, de quo illa ĩ Epistolis ad ipsum Chrysogonum præceptorem cõqueritur, quod suas facultates absumeret.

ANAGORA, aut, vt alij appellant, Apagora Milesia, Sapphus prioris discipula, Suidæ memorata.

ANAXANDRA, Nealcis filia, artis pictoriæ peritissima, ex Didymo ĩ Symposiacis, & Clemente Alexandrino li. 4. Stromaton.

ANGELA Nugarola, Veronensis, Antonij Nugarolæ filia, quæ nonnullas Eclogas miro artificio scripsit.

ANGVITIA illa Medeæ soror, de qua in d. Tractatu Medicinæ, ca. 314.

ANNA Astreuue, Angla, cui' est liber Examinationum priorum, & alter de vltimo suo conflictu, à Ioanne Balæo postea Scholijs illustrati.

ANTIOCHIS, de qua & nos diximus in d. tractatu, nu. 325.

ANYTA, Epidaurea, cuius & hodie extãt Poemata in aures quasdam & Themistoclẽ mirificè scripta: extantq; etiã 17. Epigrammata in libris Epigram. Gręcorum. Eiusdem meminit & Tatianus li. aduersus gentes.

APAGORA, vide suprà Anagora,

ARETAPHILA, Cyrenęa, Pedimi primũ deinde Nicostrati Cyrenarũ tyranni vxor, cùm magnis virtutibus, & rerũ gestarum gloria, tum ciuili facundia atq; eloquentia admodum dotata: à Plutarcho ĩ Claris mulierib', c. 19. celebrata.

ARETE, & ipsa Cyrenaica, filia ad discipula Aristippi senioris, mater ac magistra Aristippi iunioris, cui ob id cognomẽtũ fuit μητροδίδακτος, id est, a matre edoctus, vt scribit Strabo li. Geographiæ postremo, & Laertius in Aristippo, & Clemens Alexandrinus libr. 4. Stromaton.

ARGENTARIA Polla, Lucani primùm, deinde Statij vxor, quæ maritorũ studia non mediocriter iuuisse dicitur. De ea est illud Sidonij Apollinaris.

Quid quòd duplicibus iugata tedis,
Argentaria Polla dat Poetas.

Huius ẽt meminit ipse Statius tum li. 2. Syl. tũ in Epistola ad meliorẽ, tũ in Genethliaco Lucani, & Martialis alicubi, ni fallior, & Fulgosius lib. 8. Rerum memorabilium, c. 3.

ARGINETE, quæ scripsit res gestas Dionysij, apud Clementẽ Alexandrinũ lib. 4. Stromaton.

ARRHIA, cuius meminit Galenus in li. de Theriaca.

ARTEMISIA, Cariæ regina, de qua diximus in d. Tractatu Medicinæ, nu. 309. q̃uis sint.

ARTEMISIA altera, Diodori, cui cognomẽ Saturnus fuit, filia Dialectica apud Philonem Dialecticũ in Menexeno cõmemorata, & ab eo apud Clementem Alexandrinum li. 4. Stromaton.

ASPASIA Milesia: de qua diximus num. præcedenti.

ASPASia, altera, vt puto, de qua in dicto nostro Tractatu Medicinę. nu. 322. Assiam quoque.

ASTYANASSA, quæ à multis Elephantis dicta ẽ (nisi duę fuerint, sed posterior, id est Elephantis, vt scribit Suidas, alteram secuta est) quę libros cõscripsit περὶ τῶν σχημάτων συνουσιαστικῶν: à Virgilio quoq; (si is est) in Priapeijs cõmemorata, & à Martiale li. 12. vt suprà diximus in 9. lege cõnub. nu. 97. inci. quid ergo referam. & õ terea à Suida, & Tatiano Assyrio in lib. aduersus gentes.

ATOSSA, quæ Persis imperauit, epistolarum conscriptionem docuit: vt ex Hellanico tradit idem Tatianus in ea Oratione, quam elegãter πρὸς Ἕλληνας scripsit statim post initium, & Clems Alexãdrinus li. Stromaton 1. Ea autem fuit Cyri filia, & Darij vxor, vt scribit Herodot', nisi hæc altera fuerit.

ATHYRTIA, filia Sesostris Aegyptiorũ Regis, diuinationis peritissima, & quæ futuram patri monarchiam prædixit, apud Diodorum Siculum, lib. 2.

AVGE, Tegeatis, ex Tegea scilicet Meliorum, Poetria, Stephano memorata.

AVRELIANI Imperatoris mater, cui' nomẽ ignoratũ, diuinationis perita fuit vt, tradit Callicrates Tyrius, & ex eius autoritate

toritate Flauius Vopiscus in vita ipsius Aureliani.

Aurinia, vates, apud Cornelium Tacitũ de Moribus Germanorum.

Autonoe Grynea, Phębas, apud Silium Italicum lib. 3. Punicorum.

Axiothea, Phliasia, Platonis discipula, vt à Dicæarcho, Plutarcho, & Atheneo scriptum est, & præterea ab Apuleio in lib. de Dogmate Platonis, vbi scribit, multos auditorum Platonis vtriusq; sexus in Philosophia floruisse, & inter ceteras hãc nostram Axiotheam: de qua & nos aliquid diximus in 3. lege connub. nu. 69. incip. idem Hyginus.

BAcis, cuius meminit Ioannes Tzetzes Histor. chiliad. 9. ca. 288.

Baptista, Alexandri Sphortiæ, & Constantiæ vxoris eius filia.

Baptista altera, prima Galeatij, Malatestæ Pisauriensis principis filia, & Guidonis Montefeltrensis Vrbinatium Comitis vxor, libros de humana fragilitate, & dẽ vera religione cõscripsit, & cum doctissimis viris magna sui admiratione disputauit.

Barsine, aut vt alij vocant, Barsene, aut ut Iustinus lib. 11. appellat, Marsine, Alexãdri Mãgni vxor, & ab eo ob eruditionẽ ducta, vt tradit Plutarchus in vita ipsiu Alexandri. Huius est Hymnus in Neptunum.

Begoe, Nympha, quæ artem Fulguritarũ apud Thuscos scripsit: vt retulit Serui⁹ in libr. 6. Aeneid. enarrans eum locum, *Hic ego namque tuas sortes &c.*

Blæsilla, Hieronimo sæpius eruditionis nomine commendata.

Boco, Delphorum indigena, quæ Oracula & Hymnos apud eos composuit, ut scribit Pausanias libro 10. vbi quædam eius carmina retulit.

Botris, de qua vide infrà in Salpe altera,

Brela Croa, cui⁹ meminimus in d. nostro Tractatu artis Medicinæ, nu. 338.

Brigida quæ & Brigitta, dicta est, Laginensis, natione Scota, cuius libri Reuelationum etiam nunc extant. Ea Diuorũ numero adscripta est.

Bructera, vates, Cornelio Tacito in Moribus Germanorum memorata.

Bundiuica, bellatrix Britanica, quæ ad urbium & prouinciarum principes ꝓ excutiendo Romanorũ iugo scripsit plurimas doctissimas epistolas, circa annũ Domini 70.

CAecilia aut (vt alij vocant) Cæcila Mãtuana, Marchionis Mantuæ filia, literarum peritissima.

Caia Afrania, vide suprà Afrania.

Calphurnia, vxor Plinij Iunioris, ad quã est Epistola eiusdem Plinij lib. 6. Epist. 7. Nec desunt, qui illam studiorum mariti ministram fuisse testantur.

Cambra formosa, Belinij Britannorũ Regis filia, quæ librum legum Sicambricarum composuit circa annum 373. ante Christum natum.

Carmenta, siue Carmentis, vide infrà Nicostrata.

Cassandra, Priami filia, quæ & Alexandra dicta est, de qua extat nobile Lycophronis poema: quã & inter Augures posuit Iulius Hyginus Fabularum c. 122. & de ea Cicero lib. 1. & 2. de Diuinatione, nõ semel, vt de vaticinatrice loquitũ: & Virgilius lib. 2. Aeneid.

Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris Ora.—

Et rursus lib. 3. eiusdem operis:

Sola mihi tales casus Cassandra canebat.

Nunc mihi Cassandra per somnum vatis imago.

Ardentes dare visa faces.—

Et Propertius libr. 3. & alij.

Cassandra altera, cognomento Fidelis, Veneta, Politiano non vulgariter laudata.

Catharina Alexandrina inter diuuos relata, cuius illustris doctrina & eruditio in disputatione, quã habuit aduersus Doctores ethnicos, apparuit.

Catharina altera, Senensis, & ea quoq; Diuis adscripta, cuius extant plurimæ epistolæ ad Grægorium vndecimũ, doctæ quidem & religiosæ, & non indocti in Theologia Commentarij.

Catharina item alia, Anglorum Regina, Henrici scilicet Octaui vxor, cuius est liber Meditationum in Psalmos, & alter de Lamentatione peccatoris.

Cattha, vatricinatrix apud Suetonium in Vitellio, c. 14.

Celæno, Harpyarum vna, inter vates ponitur à Virgilio 3. Aeneid.

Vna in præcelsa consedit rupe Celæno,

Infelix vates.—

Cesennia, Getulici vxor.

Chriclea, à Maximo Abbate Aphorismorum c. 3. citata.

Charixena, Crinnatis, Poetria, Aristophani Comico, & Eustathio lib. 2. Iliad. celebrata. Quam tamen Suidas fatuã & meretricem esse scribit.

Christina Pisana, quæ de laudibus fœminarum iustum & elegans volumen scripsit: de qua nos etiam alibi diximus.

Circe illa celebratissima, de cui⁹ arte & doctrina multa diximus in nostro Tractatu de nobilitate. ca. 31. nu. 313.

Claudia, Statij Papinij vxor, q̃ mariti studia iuuisse creditur.

Claudia Rufina, vtraque lingua erudita.

Martia-

Martiali celebrata libr.11.Epigr.54.scripsit autem Epigrammata, & Elegiam in mariti obitum.

Claudia illa, cuius, vt doctæ, meminit Plutarchus ad finem præceptorum cõnubialium, eamque antiquam appellat: vt hinc intelligas eam non fuisse ex præcedentibus duabus, quæ non multo antè præcesserunt Plutarchum.

Cleobulina Lyndia, ex Rhodo, Cleobuli vnius ex septem Sapientibus filia, alio nomine Eumetis dicta, de patris autem nomine Cleobule & Cleobulina appellata. Huius opera multa celebrantur, vt scribitur Suidas & Athenæus. Eiusque etiam meminit Cratinus in eiusdẽ nominis poemate: & ex ei⁹ autoritate Laertius in Cleobulo & D. Hieronymus ad fi. li.1. aduersus Iouinianum: & Plutarchus etiam, fi. Præceptorum connubialium, itemque in conuiuio septem Sapientum.

Cleopatra, de qua diximus in dicto Tractatu Nobilitatis cap.31.nu.326. & seq.

Clitagora Lacedęmonia, aut, vt alij dicũt Atheniensis, cuius Aristophanes meminit.

Clito, Poetria, memorata Tatiano lib. aduersus gentes.

Congyla Cleophonia, Suidæ memora.

Constantia, Alexandri Sphortiæ vxor, de qua iam diximus in Baptista.

Corinna Thebana, aut, vt alij contendunt Tanagræa, aut, vt alij putãt, Teia, Achelodori & Procratię filia, Myrtus, de qua postea dicemus, discipula, quę Pindarũ illum nomen Lyricorum principem quinquies superasse dicitur, obidque picta fuisse in Tanagræorum gymnasio, vincta caput tænia victoriæ causa, vt à Pausania proditum est in Bęoticis. Superasse autẽ Pindarum putat lingua proprietate, quoniã nõ lingua Dorica vsa est, vt Pindarus, sed Aeolica, & quod inter mulieres tunc forma fuit pstantissima, si qua ex statua facienda est coniectura. De qua re etiam Aelianus de Varia Histor.lib.13. & Plutarchus in libro cui titulus est, Vtrum bello, an sapientia Athenienses præstiterint. & in libro de Musica: & eius quædam Poemata citat Athenæus. Vide in seq. versi.

Corinna altera, Thespia, Pausaniæ quoq; celebrata, quam alij Corithiam credere malunt. De altera istarum Propertius libro 2.

Et sua cum antiqua committit scripta Corinnæ.

Et Statius lib.5. Syluarum:

Sophoronsq; implicitum, tenuisq; arcana Corinnæ.

Et de alterutra meminerunt Hephæstiõ in Enchiridio, Eustathius & Suidas.

Corinna denique tertia. quæ Ouidij tempore floruit, de qua est illud Martialis lib.5. Epig.10. ad Regulum:

Norat Nasonem sola Corinna suum.

Nisi tamen Ouidius amicam eo nomine falsò nuncuparit, quod Sidonius & alij multi opinantur.

Cornelia, Gracchorum mater, quam & filiorum eloquentiæ multum contulisse scribit Fabius libro 1. capite item 1. & Diuus Hieronymus ad Lætam de institutione filiæ. Eiusq; epistolas dicit Tullius in bruto, se legisse, in qbus apparebat filios, non tam in gremio, quàm in sermone matris educatos.

Cornelia altera, Metelli Scipionis filia, & Pompeij vxor, Philosophiæ & aliarum bonarum literarum peritissima, cuius meminit Plutarchus in ipso Pompeio.

Cornelia item alia, Veronensis quidem illa, sed multò inferior tempore.

Cornificia, Cornificij Poetæ soror, cuius insignia poemata fuisse suo tempore, scribit Hieronymus.

Corona Perusina.

Craco Bohema, filia Lybissæ, rerum futurarum perita, apud Volaterranum in Geographia.

Cybele, de qua in dicto nostro Tractu Medicinæ, nu.319.

DAme, aut, vt alij vocãt, Damo, Pythagorę filia, cui pater ipse suos ipsius Commentarios legauit, vt retulit Lysis in Epistola ad Hipparchum, & ex eo Laertius in Pythagora.

Damisella Triultia Mediolanensis, filia Ioãnis viri senatorij, & Angelę literarũ non expertis, de qua multa videbis apud Textorem in Officina.

Damocharis, cuius adhuc extant aliquot Epigrammata.

Damophila, Pamphili vxor, Sapphûs filia, quã Philostratus lib.1. De vita Apollonij dicit æquales sibi virgines congregasse, & poemata composuisse partim amatoria, partim Dianæ laudes continentia.

Daphne, Tiresię filia, quę plurima scripsit varij generis respõsa: ex eiusq; versibus fuerũt Homerum multa ad sui poematis ornatum transtulisse, vt tradit Diodorus Siculus lib.5. Bibliotheces: meminitque eiusdem Pausanias libr. primo.

Debbora, siue Debora, aut, vt etiam nonnulli vocant, Delbora, sacris literis celebrata, lib. Iudic.4. & 5.

Deiphobe, Glauci filia, de qua Politianus in Nutrit.

Demo, celebrata Politiano in Nutr. & ante eum

te cũ Pausaniæ lib. 10. qui de rebus Phocensium est. Vide Damo.

Democharis, vide Damocharis.

Diana, de qua diximus in tractatu Medicinæ, qui est nostræ Nobilitatis capit. 31. numer. 308.

Diotima, Socratis magistra, de qua diximus in præcedenti versi.

ECyrrhina, quã Isaacus Lycophronis interpres iter Lyricos Poetas ponit: nisi fortè in illius Græco codice perperam pro Corinna Ecyrrhina legatur, vt scribit Lilius Gregorius Gyraldus in historia Poetarum libro primo, iterumq; lib. 9. Nam & Hephæstion Corrinnam dupliciter enuntiare videtur.

Eianica, aut vt alij vocant, Eunecea, aut itẽ vt alij, Eunoea Salaminia, Suidæ memorata.

Elizabettha, Scomangiæ Abbas, cuius libros & nunc quoque habemus, scilicet Orationes ad sorores sui conuentus, & Opus de vijs, quibus itur ad Deum.

Elephantis, de qua suprà in Astyanassa, & præterea in nostro Tractatu artis Medicinæ, num. 333.

Elpis, à quibusdam Helpe dicta, vxor Boetij culpa.

Erinna Teia, aut, vt alij malunt, Lesbia, aut etiam Telia, aut etiã Rhodia, quæ licet ætate nouem tãtum & decem annorum mortua fuerit: tamen tãtum valuit carmine, vt Homericam maiestatẽ consecuta fuisse dicatur. Huius carmina citat Plinius libro 34. capite octauo & Stobæus capite septimo. Eamq; Hexametrorum ænigmatum vatem appellat Laertius in Cleobulo. De ea quoque Propertius lib. 2. Eleg. 3.

Carminaq; Erinnes non putat æqua suis.

Huius etiam meminit Eusebius Chronographus, qui eam dicit fuisse temporibus Alexandri Magni: & Tatianus in libr. aduersus gentes: & Suidas, & Leonides, qui Græco Epigrammate eam νέαν ᾠδὴν id est, iuniorem vatem appellat, quòd adeo iuuenis decessisset. Hui' aut alterius eiusdem nominis, extat Epigramma libro 4. Epigramma. Grecorũ, sectione 5. & alterum libro sequen. Estque in eius statuam Epigramma Christophori, & aliud Myrus, libr. sexto eiusdem operis cap. 1.

Erophila, Troiana, Marmensi filia, vna ex duobus Sibyllis, apud Martianum Capellam libr. 2.

Eudochia, Theodosii iunioris filia, vna heroico carmine multa poemata scripsit, vt tradit Socrates Historiæ tripartitæ libr. 11. capit. 17. Huiusque esse dicũtur Homerocentones, qui circunferuntur. Ad eam ex Aegypto scripsit Orion Thebanus Collectanea sententiarum, siue Florilegium. Huiusque etiam meminit Nicephorus Historicus. Alij eã Eudociam vocant, alij item Eudoxiã. Tzetzes autem eam (nisi hæc altera sit) Historiarum Chiliade 10. ca. 306. vocat Magni Leonis omnisciam filiam.

Eugenia, Philippi Romani filia, omnibus liberalibus artibus erudita.

Eumetis Lyndia, vide supra Cleobulina.

Eumonia, Nazarij Rhetoris filia, patri eloquentia similis.

Eunecea, vide suprà Eianica.

Eunoea, vide etiam ibid.

Eurydice Hieropolitana, de qua Plutarchus ad finem libri de pueris educandis.

Eurydice altera, ab eodem quoque celebrata, ad fi. Præcep. connub.

Eustochium, quam miris modis vbique extollit Hieronymus. Estq; eius & Paulæ matris ipsius elegans & docta epistola ad Marcellum, quæ est inter eiusdem Hieronymi epistolas.

FAbiola quoque eidem Hieronymo multis nominibus, prçcipuè vero sanctitatis & doctrinæ, celebrata.

GEminæ duæ, mater & filia, Plotini discipulæ, memoratæ Porphyrio in vita ipsius Plotini.

Genebria Veronensis Brunori Gambaræ Brixiani vxor, quæ doctas epistolas scripsit.

Gilberta Anglica, quam nonnulli existimant eam fuisse, quæ sexum mẽtita virilem, adeo in literis prætertim diuinis, profecit, tantàmque opinionem de se omnibus præbuit, vt Leone quarto põtifice mortuo, digna visa sit, quæ omnibus posthabitis in eius locum sufficeretur, Ioannis Octaui, vt scribunt Platina & Boccatius, aut Ioannis Septimi, vt mauult Sabellicus, nomine assumpto. Quod nisi à bonis autoribus, & illius quidem temporibus traditum fuisset, vix credibile foret. Nonnulli autem tradunt, hanc fuisse ex Moguntia, non ex Anglia. Hæc librum de Necromantia scripsisse dicitur.

Gorgon, Leonidæ vxor, cuius, vt doctæ, meminit Plutarchus haud multò ante finem Præceptorum connubialium. Huius inter doctas meminit D. Hieronymus ad fi. libr. 1. in Iouinianum: vbi tamen eam Gorgũtem vocat. Quo in loco quidã in suis Scholiis de ea nihil adhuc compertum se legisse dicit.

Hedibia

HEdibia, ad quam scribit Hieronymus: ex cuius epistolis satis intelliges, eã non indoctam fuisse.

Hedyle, mater Hedylogi Poetę Samij, aut vt alij dicunt Atheniensis, quæ librum scripsit, cui est Titulus Scylla, in quo Glaucum inducit Scylæ amore captũ, in illius antrum descendisse: vt ex Græcis qbusdam Grammaticis tradit Athenæus, & meminit ẽt Pausanias li. 9. quo de Bœoticis scribit.

Helenam illam Menelai vxorem, augurã di peritam fuisse, palàm indicat Homerus lib. 15. Iliad.

Helena Flauia Augusta, Cęlij Britannorũ Regis filia, cuius est liber de Prouidentia, alter de Immortalitate animę, alius de Rectè viuendi norma: alius item, cui titulum fecit, Monita pietatis. Suntque eius Carmina Græca, & Epistola. Obijt Romæ anno Domini 337.

Helpe, vide suprà Elpis.

Hepione, de qua diximus in d. Tractatu Nobilitatis, cap. 31. numero. 320.

Hestiæa, Alexandrina, quæ in Iliadem Homeri scripsit, apud Strabonem libr. 13. ex Demetrio.

Hilda Herenica Agla, quæ scripsit aduersus Agilbertum Parisiensem vi Saxonũ Episcopum lib. 1. & Meditationes pias. Dixit anno Domini 684.

Hildegardis virgo Moguntinensis, cuius libros plurimos habemus, & ad quam, vt doctam, sæpe scripsit D. Bernardus: & nos quoque de ea diximus in d. nostro Tractatu Medicinæ, num. 339. Sed præter libros illic memoratos scripsit in Regulam quintam Benedicti libr. 1. Triginta quæstionum, libro primo. Vitam S. Disibodi, libr. 1. Homilias 58. in Euangelia libro 1. De Sacramento altaris, libr. 1. Scinias libr. 1. Vitas maritorum libr. 3. Diuinorum operum lib. 1. Ad Colonienses libr. 1. Ad Treuirẽses libr. 1. Exhortationum secularium li. 1. Ad sorores suas libro 1. Ad Monachos Griseos lib. 1. Carminũ diuersorũ lib. 1.

Hildegardis altera de Pingua, cuius sunt Physicorum libr. 4. de elementorum, fluminum aliquot Germaniæ metallorum, leguminum, fruticum, herbarũ, arborum, arbustorum, piscium, volatilium, & animantium terræ, naturis, & operationibus.

Hipparchia, quam Crates Philosophus Thebanus vxorem duxit, de qua multa Laertius, & Clemens Alexandrinus libr. 4. Stromaton, vbi scribit, propter eã celebrata fuisse in Pęcile Cynogamia: & nos aliquid diximus statim post principium legis 4. connubialis.

Hippias, Lycurgi Lacedæmoniorum Legislatoris hospita, de qua Plutarchus in vita ipsius Lycurgi.

Hippo, Centauri Chironis filia, quæ Aeolum docuit naturæ contemplationem apud Clementem Alexandrinum libro 1. Stromaton. Et de ea est illud Euripidis:

Η' πρῶτα μὲν τὰ θεῖα προυμαντεύσατο
Χρησμοῖσιν, ἢ δι' ἀστέρων ἐπαντολάς.
Diuina quæ primum quidem præsagijt
Oraculis, atque per ortus siderum.

Homeloea, vates, Eunexi filia cuius meminit Aristophanes Thebaicorum & Suidas.

Hortensia illa, digna patre Hortensio filia, cuius eloquẽtia à Valerio Maximo libro 8. cap. 3. & Fabio Quintiliano lib. 1. cap. item 1. & Appiano libro Bellorũ ciuilium 4. celebratur.

Hydra, fœmina doctissima fuisse perhibetur, aduersus, quã Hercules certare nõ valuit, vt cui propter sapientiam vt Plato refert, pro vno capite sermone amputato, multa repullulabant.

Hygia, siue Hygiæa, siue etiam Hygæa Aesculapij filia, de qua multa diximus in Tractatu Nobilitatis capitu. 31. numero. 316.

Hypathia, aut, vt alij vocant, Hyptachia, Alexandrina, Isidori Philosophi vxor cuius sunt Commentaria Astronomica.

Hyptachia altera (nisi tamen eadem fuerit) & ipsa Alexandrina, Theonis Philosophi & Geometræ filia: quæ super omnes Philosophos eminens Plotino in Schola Platonica successit: vt tradit Socrates in Histo. tripartita libr. 11. ca. 12. Scripsit in Astronomiam, & professa est Alexandriæ uaria disciplinarũ genera, magno & frequenti auditorio, imperante Arcadio, vt tradit Suidas.

IAmbe, Echus & Panos filia, eademque ancilla Metameæ vxoris Hippothoõtis, quæ prima versus Iambicos excogitauit, quibus Cererem mœrentem ob raptam Proserpinam filiam exhilarauit. Vnde nomen inditum huiusmodi versibus quidam voluerunt: vt est videre apud Scholiasten Græcum Nicãdri in Alexipharmacis. Quanquã sunt qui aliud hos versus dictos esse putent, de quo vide Gyraldum in Poetica Historia lib. 1.

Iaso, filia Aesculapij, de qua & nos diximus in Tractatu Nobilitatis, capit. 31. numero 16.

Ioanna Papa, vide s. Gilberta Anglica.

Irene Cratini filia, artis pictoriæ doctissima, ex Didymo in Symposiacis, & Clemente Alexandrino lib. 4. Stromaton.

Isabella Malatesta.

Isis, ægypti regina, de qua diximus in Tractatu Nobilitatis, c. 31. nu. 311.

Isota Nouarella Veronensis, cuius Epistolæ sunt ad Nicolaum Quintum, & Piũ Secundum, Romanos Pontifices, & ad Guarinũ Veronensem, & alios doctos viros: & Dialogus quo disputat, vter grauius peccarit, Adam, an Eua.

Istrina, Scytarum regina, Aporithis Regis vxor, quæ Sylem filium Græcis literis instituit. De hac Heropotu; in Melpomene.

LAbyssa, vide Libyssa.

Lælia, C. Gracchi filia, Tulllio in Bruto de Claris Oratoribus celebrata.

Lælia altera, Lælij filia, q̃ vt scribit Quintilianus lib. 1 c. 1. reddidisse in loquendo paternam eloquentiam elegantiorem dicitur.

Lais, Plinio citata. lib. 28. c. 7. & lib. 32. c. 6. & alibi sæpe. De qua etiam nonnihil diximus in Tractatu Nobilitatis, capit. 31. num. 329.

Lastinea, Mantinea, Arcadica, Platonis discipula, memorata Dicæarcho, Plutarcho, Athenæo, & Apuleio in li. de Dogmate Platonis, de qua etiam diximus in 3. leg. connubiali, num. 69. incipiente, Idem Hyginus.

Latona, de qua in nostro Tract. Nobilitatis, c. 31. num. 310.

Lauinia, Selonij Regis Deliorum filia fatidica, apud Dionysium Halicarnasseũ libr. 1.

Laura, Nicolai Throni vxor, soror Genebriæ Veronensis, de qua suprà locuti sumus.

Laura altera, Brixiana, quæ elegantes epistolas scripsit ad Hieronymum Sauonarolam Ferrariensem.

Learchis Poetria, Tatiano memorata in lib. aduersus gentes.

Leontium, amica Epicuri, quæ in Theophrastum scripsit, vt tradit Tullius libr. 1. de Natura Deorum. Ex quo prouerbiũ natũ, Suspendio arborẽ eligẽdam, scribit Plinius in Proœmio Naturalis Historiæ. Eius quoque meminit Athenæus: dicitque eam, ne tum quidẽ quæstum desiuisse meritorium, cum cępit philosophari.

Leoparda, cuius meminimus in nostro Tractatu Nobilitatis, capitu. 31. numero 332.

Libyssa Bohema, Croci Regis Bohemiæ filia fatidica, apud Volaterranũ in Geographia. Hãc nõnulli Labyssam vocãt.

Liciniæ duæ, neptes Læliæ, de qua suprà, Tullio in illo libro de Claris Oratoribus memorat.

MAnto, Tiresiæ filia Rachij insulæ Clari Regis vxor, quam Iulius Hyginus Fabularum c. 128. inter Augures annumerauit: Huiusque meminit Virgilius libr. 10. eam Fatidicam appellãs: & Ouidius lib. 6. Metamorphos. Venturi p̃sciam: & Seneca Tragediographus in Agamemnone, illam quoque Futurorum præsciam &: Statius lib. 10. Prouidam responsis.

Marcella, D. Hieronymo sæpe memorata, & commendata multis epistolis ad eam conscriptis, & operibus illi dicatis.

Margarita, Ioannis Ferusini Iurisperiti vxor, Mediolanensis, Græcè & Latinę eruditissima.

Margarita altera, cuius meminimus in nostro Tractatu Medicinæ, nume. 340.

Margarita alia, Francisci nuper Francorũ Regis soror, & Nauarræ Regis vxor, omnibus bonis literis instructissima, præsertim verò sacris, in quibus superiores omnes fęminas facilè superauit: vt apertè ostendunt eius opera, tam sancta, tam pia, tam dęnique docta, vt uix credas à muliere facta.

Maria, quæ cum fratre suo Moyse prima omnium carmen hexametrum, quod heroicum dicitur, modulata fuisse fert.

Marsepia, à Politiano inter doctas & vates fœminas posita in Nutrit. Et de hac est illud Tibulli lib. 2.

Quicquid Amalthea, quicquid Marsepia dixit.

Marsine, vide supra Barsine.

Martha Syra fatidica, apud Plutarchum in Mario.

Martia, Hortensij vxor, quæ & mariti studia iuuisse dicitur.

Martia, Proba, Britannorum Regina, omnibus propemodum artibus liberalibus doctissima, quæ condidit & scripsit leges patrias, quas Martianas vocarunt, easque Alphredus in Saxonicam linguam transtulit. Vixit ante Christum natum, ann. 348.

Medea, de qua in nostro Tractatu Medici nu. 312.

Megalostrata, quam Poetriam fuisse, planè ostendit Architas Harmoniacus, & Chamæleon, quam Alcman & ipse Poeta Lyricus, impatienter adamauit, vt videre licet ex ipsius versib. ab Athenæo memoratis.

Menexene, Diodori cui cognomen Saturnus fuit, filia, Dialectica, vt tradit Philo, & ipse Dialecticus in Menexeno, & ab

ab eo Clemens Alexandrinus libro.4. Stromaton.

Mnesarchis, Ephesia Poetria, Tatiano memorata in libro aduersus gentes.

Moero, quæ hymnum eloquentissimum in Neptunum edidit.

Moschina Attica Iamborum Poetria, mater Hedyles, de qua suprà diximus.

Muscæ duæ, id est Græcè μυῖαι (Id.n.earum nomẽ fuit) vtraq; Poetria Lyrica, quarũ vna Thespiaca fuit, cuius meminit Lucianus in Musca: altera Spartiatis, quę hymnos in Apollinem & Dianam conscripsit.

Musæ nouem, quas Diodorus Siculus libro primo, iterumque quinto Bibliothecæ, puellas fuisse prodidit, quæ modulandi artem cæterasque disciplinas probè callerent, easque Apollinem docuissent. Hæ sunt, Clio, ita dicta propter gloriam, quæ ex Poetarum eruditione percipitur. κλείω enim laudo significat, & celebro. Euterpe, propter voluptatẽ, quæ ab audiẽtibus ex honesti eruditione percipitur, ab εὖ, id est, bene, & τέρπω, delecto. Thalia, quòd in longum tẽpus Poetarũ laus parta virescat. θάλλω enim floreo, & viresco est quamuis Proclus aliunde deducat. Melpomene, à melodia, qua audiẽtes demulcent: à μέλπομαι, quod modulor, & cano significat, & μέλος cãtus: vñ & μελῳδία, dulcis, siue melleus cãtus, & μελῳδέω dulce cano. Terpsichore, eò quòd audientes oblectet, pp bona, quę ex doctrina proueniunt, ἀπὸ τοῦ τέρπειν τοὺς χόρους, id est, à delectandis choris: aut, vt scribit Phornutus, διὰ τὸ τέρπεσθαι, καὶ χαίρειν αὐτῇ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου, id est, quòd maxima vitæ pars ea delectetur, & gaudeat. Eratò, q̃ docti homines ab omnibus amentur. ἔρως enim amor est, & ἐρῶ amo. vnde illud Ouidij statim post principium libri primi de Arte amandi:

Nunc Eratò: nam tu nomen amoris habes.

Polymnia, aut, vt alij malũt, Polyhymnia, quoniam cantus suauitate Poetas reddit gloria immortales: πολὺ enim multum significat, & ὑμνέω, cano laudo: & propriè ad Deos referẽt. vnde & ὕμνος, laus Deorum. Vrania, q̃ viros eruditos ad cęlum tollat, οὐρανὸς enim cęlum dicitur, quasi ὁρανὸς, vt dicit Diuus Ambrosius in Hexaemero, ab ὁράω, video, quòd sit visui peruium, & minimè densum. Gloria enim (vt redeamus) ac sapientia, eleuat animos ad cęlestium cõtemplationem. Calliope, quòd cantus suauitate cæteras antecedens, magni ab auditoribus æstimetur: veluti dicas, pulchræ vocis. κάλλος enim pulchritudo dicitur, & ὄψ ὀπὸς vox. Cæterum Herodotus suis nouem libris totidem Musarum nomina imposuit. Est & Epigramma, quod dicitur Virgilij, quo & singularum officia describit. Est & in id Epigramma Græcum, in Anthologio, quod Latinum reddidit Lilius Gregorius Gyraldus, libro de Dijs Gentiũ septimo, vbi & alia multa videbis de Musis, atque etiam in eo opere, quod priuatim Musarum syntagma vocauit.

Mutiæ duæ filiæ Læliæ illius C. Gracchi filiæ, de qua suprà Tullio ĩ Bruto de Claris Oratoribus celebratæ.

Mycale, Centaura, quæ Thessalas mulieres amoris remedium docuit, autore Seneca.

Myia, Theanus filia Philosopha Pythagorea, memorata Clementi Alexandrino libro. 4. Stromaton.

Myrina, cuius adhuc sunt quædam Epigrammata, in Anthologio. Planudis.

Myro Byzantia, à Politiano in Nutrit. inter Poetrias cõnumerata. Huius adhuc est tetrastichon libro tertiò Anthologij Planudis, sectione sexta, & hexastichon libro sexto. Eamque Antipater Thessalus libr. 1. eiusdem operis inter nouem Lyricos reponit. Eiusque cum honore meminit Athenæus li. 2. vbi eã dicit scripsisse Mnemosynem, nisi hæc altera sit. Traditque Tatianus in libro aduersus gentes, statuam ipsius fuisse factam à Cephissodoto, egregio eius artis opifice. Ea carmine Elegiaco scripsit, vt tradit Pausanias libro 9. qui est de Bœoticis. Hancque nonnulli tradunt fuisse matrem Homeri Byzãtini: & ob Hymnũ Neptuni ab ea editum fuisse in magna gloria. De ea quoq; meminit Christodorus lib.5. Florilegij.

Myrtis Anthedonia, aliis Myrtò dicta Poetria Lyrica, Pindari (vt scribit Suidas) magistra, &, ut nonnulli dicunt, mater. Eamq; ex Lyricis cantibus citat Plutarchus Problematon Græcorũ c. 153. Huiusque item meminit Tatianus libro sæpius citato, & Antipater libr. 1. illius Florilegij.

Nicarete, meretrix Megarensis, Stilponis Philosophi discipula, apud Athenæum.

Nicaula, Aethiopissa, Saba quoque vocata, Regina Austri, de qua & tertio libro Regum, cap. 10. & lib. 2. Paralipomenon, & Diui Matthæi capite duodecimo, & Diui Lucæ, capite vndecimo, fit mentio: & apud Pausaniam lib. 10. quo

res Phocensium describit: vbi illam dicit fuisse Berosi & Erymanthes filiam.

Nicostrata Arcadica, Euandri mater, quę & Carmenta, siue Carmentis appellata est, ab effuso per vaticinia carmine, vt scribit Martianus Capella libr. 2. aut (quod idem est) quod carmine responsa ederet, vt tradit Plutarchus in Vita Romuli. De hac Virgilius libr. 8. Aeneidos.

—Matrisque egere tremenda
Carmentis Nymphæ monita.—

Et huius lib. 1. ab vrbe condita, & Dionysius Halicarnasseus lib. 1. Famque doctam vocat Ouidius lib. 1. Fastor.

Iamq; ratem doctæ monitu Carmentis ad amnem.
Egerat,—

Et ante hos Hesiodus ĩ Theogonia: vbi eam vocat αἰδοίην id est, pudibundam. Et eam esse eandem cum Themide (de qua postea dicemus) contendit Plutarchus Problematum Romanorum capitul. 56.

Nossis Lyrica, inter Poetrias quoq; reposita à Politiano in Nutrit. huiusque sunt quædam Epigrammata in florilegio.

Nitis, memorata Lilio Gyraldo inter Poetrias.

OCyroe, Chironis & Caricteæ filia, de qua multa diximus in Tract. Nobilitatis, cap. 31. num. 315. ex quibus intelliges, eam fuisse artis Medicæ, & Medicinæ peritam.

Oenone, Nympha, de qua etiã diximus in d. Tract. 31. num. c. 317.

Olda, siue Holda, vates sacris literis celebrata, 4. Reg. 22. c. & 2. Paral. c. 34.

Olympias Thebana, de qua diximus in illo Tractatu Nobilitatis. Huius, aut alterius eiusdem nominis, versus citantur à Stobæo Serm. 9. Citatur & epistola à Pollace li. 4. c. 9. & libellus de condemnatorum auferendis muneribus, lib. 10. capite 1.

Olympia Morata, Peregrini Morati Mantuani filia, & Gruntheri vxor, Græcis & Latinis literis apprimè erudita, vt scribit Gregorius Gyraldus lib. 2. de Poetis nostri temporis.

PAllas, De qua diximus in d. Tractatu Medicinæ nu. 321.

Pamphila, Laertio in Socrate, & Periãdro, & Theophrasto, & alibi sæpe, ex libris Commẽtariorum, & Aulo Gellio cum alibi sæpe, tum libr. 15. non semel citata. Eam Epidauriam, & Soteridæ filiam fuisse tradit Suidas, qui eius libros recenset.

Panacea, Aesculapii filia, de qua etiam diximus in nostro illo Tractatu Nobilitatis, capit. 31. num. 316.

Pantaclea, Diodori Saturni filia, dialectica, Philoni Dialectico in Menexeno, & Clementi Alexandrino lib. 4. Stromatũ.

Parthenium, quæcunque ea fuit, memorata Martiali lib. 7. Epigram. 68.

Non tua Parthenium nimium se præferat illi,
Quamuis Pierio sit bene nota choro.

Alibi autem idem Martialis lib. scilicet 5. Epigra. 6. meminit Parthenii viri Musarum studiosi.

Musæ, Parthenium rogate vestrum.

Nisi fortè ibi vestram legendum sit. At lib. 11. Epigram. 1. de mare haud dubiè locutus est:

Nunquid Parthenium uidere tentas?
Vadas, & redeas irreuolutus.
Libros non legit, ille sed libellos.

Et lib. 12. Epigram. 11.

Parthenio dic Musa tuo, nostroque salutem.

Paula, mater Eustochij, de qua suprà diximus, sępe Diuo Hieronym. memorata.

Paulina, vide infra Pompeia.

Perictyone Pythagorica, quam Stobæus cap. 1. citat ex libro de Sapientia, & cap. 83. ex lib. περὶ γυναικὸς ἁρμονίας, id est de mulieris concinnitate, siue compositione,

Perilla, Ouidij tertia, postremaq; vxor, ut Crinitus putat, aut, vt alii malunt, filia, aut, vt Constantinus Fanensis putat, priuigna ex vxore tertia admodum docta atque poetria in primis excellens, vt facilè ostendit Elegia ipsius Ouidii. 7. lib. 3. Tristium, quam ad illam scripsit.

Phęnnis, Epirotis, filia Regis Chaonũ, Tzetzæ Historiarũ Chiliade 9. ca. 288. & Politiano in Nutrit. inter uates cõmemorata, & ante hos Pausaniæ libr. 10. quo describit Phocensia.

Phanothea, Icari vxor, quam ferunt inuenisse heroicum hexametrum, vt tradit Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromat.

Phemonoe, aut (vt alij appellant) Phemenoe, Nessi (vt dicit Haacius) filia, Apollinis Promantis, quam primam heroicũ carmen cecinisse, hymnumq; Delphis composuisse, tradit Pausanias dicto lib. 10. Huius, tanquam peritæ interpretamentorum somniorum meminit Synesius Platonicus, in libro de Somniis. Sed & illius esse illud γνῶθι σεαυτόν, id est, Nosce teipsum, tradit Antisthenes ĩ Successionibus, idq; sibi Chilonẽ usurpasse vt scribit Laertius in Thalete. Hancque citat Plinius, scribitque Apollinis dictã filiam lib. Naturalis historiæ 10. capit. 2. Strabo autem lib. Geographiæ 9. tradit eam fuisse primam diuinãtem Pythiã. Huius quoque meminerunt Eusebius Chronographus, qui eam quinque, &

& viginti annis ante Linum & Orpheũ Acrisio oracula cecinisse scribit: & Tatianus contra gentes. De hac & Lucan. lib.5.

Phemonoen errore uagam curisq; uacantem
Corripuit, cogitque fores irrumpere templi.

Et iterum:

—Sic plena laborat
Phemonoe Phœbo.—

Et Statius libr.2. Syluarum. in Surrentino Poll.

—Reseretque arcana pudicos
Phemonoe fontes.—

Huius præterea meminerunt & Suidas & Porphyrion in Artem Poeticam Horatij, enarrans illud,

—Et dictæ per carmina sortes.

Et Donatianus in Poetica.

Philænis, lasciuissimorum carminũ Poetria, vt diximus suprà in 9. leg. connub. nu.97. quid ergo referam. Ea autem Xenophonti lib.2. Apomnemoneumaton, Luciano in Pseudologia, & iterum in Amoribus, Athenæo item, & Suidæ cõmemorata fuit.

Phintys, Callicratis filia, dogmatũ Pythagoræ studiosa, quam ex lib. περὶ γυναικὸς σωφροσύνης, id est, de temperantia mulieris, citat Stobæus c. 72.

Phygo, à Sachoniato Berytio celebrata apud Eusebium Præparationis Euangelicæ libr. 1. capit.7. vbi dicit, eam fuisse Ponti filiam hymnorumque inuentricem. Sunt tñ. qui eo in loco non, Phygo, legendum putent, sed Sido: de qua & nos infra dicemus. Phygonem autẽ posuit inter vates Politianus in Nutrit.

Plotiana illa, quæcunque fuerit cuius mẽtio fit in l. Plotiana. ff. de iure dot. ex qua potes intelligere, eam noui fuisse iuris ciuilis imperitam: ideoque nec Celsum grauissimum in Iure autorem eam responsione dignatum fuisse:

Polla, vide suprà in Argentaria.

Polydamia, de qua in dicto Tractatu Nobilitatis capite trigesimoprimo, numero.318.

Polyxo, vates, apud Valerium Flaccũ li. 1. Argonauticõn:

Tunc etiam uates Phœbo dilecta Polyxo.

Pompeia Paulina, Senecæ vxor, quæ non mediocrem opem viri studiis attulisse fertur.

Pompeij Saturnini uxor, quæcunque ea fuerit, de cuius doctis epistolis Plautũ aut Terentium repræsentantibus, loquitur Plinius Secundus libr. Epistola. 1. ad Euricium, Epi.16. cuius initium est, amabam.

Praxilla Sicyonia, cuius Polemon apud Zenodotum, aut (vt alii vocant) Zenobium in Collectaneis meminit, quo loco enarrat illud Adagium ἠλιθιώτερος Πραξίλλης Ἀδώνιδος, Stolidior, Praxillæ Adonide. Pausanias in Laconicis, Tatianus in libro aduersus gẽtes, Eusebius Chronographus, Hephæstion, qui ab illa metrum Praxillum deductum fuisse dicit. Antipater Thessalonicensis, qui eam primam inter nouem Lyricos ponit, Epigrammate in eam rem composito libro primo Epigrammaton Græcorum, & præter hos Hesychius & Suidas meminerunt. Sed & cuius etiamnũ extat carmen ad Calaim puerũ de amoris mutatione.

Proba Falconia, Adelphi Romani, viri ꝓconsularis vxor, cuius Centones, opus sanè mirandum e Virgilio habemus. Suntque qui idem ex Homero eam fecisse existiment, cum tamen Eudochia id fecerit, vt suprà ĩ Eudochia diximus. Hos autem Diuus Hieronymus ad Paulinam se legisse affirmat.

Ptolemais Cyrenensis.

Pudentilla, Apuleij vxor.

Rhosuita, aut, vt alij vocant, Rhosoita, monialis è Saxonia, cuius plurimos libros etiamnunc habemus, carmine & prosa oratione conscriptos.

Rufina, vide suprà Claudia Rufina.

Rusticiana, Symmachi vxor, quæ non modicum viri studijs præbuit adiumentũ.

Ruth, sacrarum literarum commendatione nobilis, lib. ipsius nominis titulo nũcupatim insignito.

Saba, vide suprà in Nicaula.

Sabina Arestina, Atrei Clementis vxor, quæ Martiali, veluti docta, commemoratur.

Sabina altera, eademque posterior, tot Epigrammatis Ausonio laudata.

Salpe, Nedica, à nobis memorata in Tractatu Nobilitatis capite trigesimoprimo, nume. 329.

Salpe, altera (nisi eadem sit, quod minimè reor) Lesbia, quæ παίγνια monumentis tradidit, teste Nymphodoro Syracusano, apud Athenæum, & Alcimo, qui & hanc Botryn cognominatam fuisse dicit, inuentritem τῶν παιγνίων.

Sappho. Lesbia, ex Eresso oppido, cuius discipulæ fuerunt Apagora, Congyla, & Eunoea, de quibus sigillatim suprà diximus.

Sappho altera, & ea quidem Lesbia, sed ex Mitylene oppido, cuius cum maxima laude meminit Herodotus, & Aristoteles li.2. Rhetoricorũ ad Theodectẽ & Strabo li.13. Geographiæ, ubi ei simi-

lem aliam, ne in minima quidē Poetices parte, fuisse negat: & Eustathius in Cōmentariis in Dionysium, itē Hephæstion, Terētian⁹, Attilius Stacius li. 5 Syluarum, Plinius Plutarchus in Musica, & in uita Demetrij. Diomedes, Demetrius Phaleræus, Hermogenes, & Didymus Chalcenterus. Estque in laudem illius Epigramma Platonis, libro primo. Florilegii.

Ἐννέα τὰς Μούσας φασίν τινες, ὡς ὀλιγώρως:
Ἠνὶ δὲ καὶ Σαπφὼ Λεσβόθεν ἡ δεκάτη.
Musas esse nouem referunt: sed prorsus abberrant.
Lesbia nam Sappho Pieris est decima.

Item aliud Antipatri Sidonii,

Dulcia Mnemosyne demirans carmina Sapphus,
Quęsiuit, decima Pieris unde foret.

Et illud Ausonii:

Lesbia Pierijs Sapphò soror addita Musis.
Εἰμ' αὐτὴ λυρικῶν Ἀονίδων δεκάτη.

Hanc autem, aut aliam eiusdem nominis pulchram vocat Plato in Phædro. Eique tale elogium dedit Galenus in libro cui titulus est, Quòd animi mores corporis temperaturam sequuntur, q̄ cum Poetriā simpliciter dicimus, Sappho intelligamus, ut cum Poetam, Homerum. Suidas scribit Sapphò Lesbiā edidisse libros Lyricos nouem, Epigrāmata præterea, Nænias, Monodias, Elegias, Iambos, & Epithalamium Aeolica lingua. Hācque primam pectida instrumētum musicum inuenisse, tradit Menæhmus Sicyonius, apud Atheneū. Ab ea quoque carmen Sapphicum nomen accepisse, dicunt Hephæstion, Terentianus, Attilius, & Diomedes. Extatque etiam nunc eius Distichon lib. Florilegii Epigrammatum Græcorum tertio, sectione quarta, & Tetrastichō eiusdem libri, sectione duodecima. Aelian⁹ autem Variæ Historiæ libro duodecimo, scribit Sappho Poetriam filiam Scamandronymi, in doctis & sapientibus annumerasse Platonem Aristonis filiū. Aliam autem in Lesbo fuisse meretricem, non Poetriam. Cæterum Pausanias libro nono, tradit Sappho Lesbiā multa de Cupidine cecinisse. Constat autem Poetriam ipsam Phaonem ardētissimè deperiisse. quod vel ex epistola Sapphus ad Phaonem cōstat apud Ouidium: & ex Plinio, q̄ huius amoris caussam reddit libro vigesimo, capite octauo: quamuis ibi nō declaret, quænam Sapphò ea fuerit. Denique quare Horatius lib. Epistol. 1. Sappho masculā vocet (quod & alibi ex eo annotauimus) disces ex Porphyrione, eius interprete, & Lilio Gregorio Gyraldo Historiarū Poet. Dialogo 9.

Sempronia, apud Sallustium in Catilina, Græcis atque Latinis literis docta quidem, sed parum casta.

Sentia, Elea, de qua diximus in nostro Tractatu artis Medicæ, nu. 335.

Sera, filia Azer, Prophetissa, apud Diuum Hieronymum, in primo libr. Paralipomenon.

Sibyllæ, à multis descriptæ, & nominatæ: ex quibus nonnulli duas tantum fuisse scribunt, vt Martianus Capella libro secundo: Alii tres tantum, vt Solinus: Alii quatuor, vt Aelianus in Varia Historia. Alii decem, vt Varro in libro Rerū diuinarum, quos ad C. Cæsarem Pōtificē Maximū scripsit, & Lactantius libro primo, capitę sexto, & Diuus Hieronymus in Iouinianum libro primo, & ferè cęteri, quos aliter sigillatim recensendos non duximus, ad illos lectorem remittere contenti, & pręterea ad Diuum Augustinum de Ciuitate Dei libr. decimo octauo, capite vigesimotertio, & ad illius eodem in loco interpretem Ludouicum Viuem, item ad Hyginū Fabularum c. 128. ad Pausaniam libr. 10. qui de rebus Phociçis est: & postremò ad Lilium Gregorium Gyraldum Hist. Poet. Dialogo 2. & Mantuanum, o etam nostri temporis non contemnendum in D. Maria.

Sido, Ponti filia, cuius ab ore sonora, & suauissima vox profluebat, quæq; prima hymnos carminibus composuisse dicitur, vt ex autoritate Philonis Byblii Sachoniati interpretis, tradit Eusebius libr. Præparationis Euangelicæ 1. cap. 7. Vide supra Phygo.

Sosipatra Lyda, vxor Aedosii Sophistæ, multis disciplinis cumulatissima, & futurorum præsaga, ideoque credita à numinibus quibusdam fuisse educata, vt tradit Eunapius.

Sotira, de qua diximus in Tractatu Medicinæ, qui est Nobilitatis nostræ c. 31. nume. 329.

Stesichori, Poetæ Lyrici filiæ, quarū noīa mihi ignota sunt. q̄ in modulandis numeris, & carminib. pangēdis suo patre nō indignę existimatę sunt, nulliq; p̄ter q̄ patri ipsi, cedere dicebant. Ad has extat epistola Phalaridis, qua eas consolatur de morte patris.

Sulpitia Romana, Martiali celebrata libr. 10. Epigra. 35. Ea virū habuit Calenum, cum quo annos. 15. suauissimè vixit, vt cōstat ex eodē Epig. 38. eiusdē libr. & amborū meminit Sidoni⁹ Apollinaris:

Non quod Sulpitiæ iocos Thalia,

Scripsit

Scripsit blandiloquos suo Caleno.

Eztat etiamnum carmen ipsius elantissimum, quo queritur de statu Reipublicæ, & temporibus Domitiani, quod positum est inter opera Ausonij.

Susanna, virgo, Rufini Alexandriæ Præfecti soror.

Symmachia, Hipponensis filia, vna ex Sibylis, quæ Erythris progenita, etiam Cumis est vaticinata, apud Martianum Capellam libro secũdo de Nuptiis Philologiæ.

TAlarchis Argiua, inter Poetrias relata à Tatiano in libro contra gentes.

Tanaquil, illa Romanorum Regina, cælestium prodigiorum perita, vt satis constat ex Liuio libr. 1. ab vrb. cond. & Claudiano in laude Serenæ vxoris Stiliconis, & Dionysio Halicarnasseo, qui libr. 3. Originum Rom. eam tradit fuisse sapiẽtem, & quæ in diuinatione nulli Hetruscorum cederet.

Targelia, aut ut alij malunt, Tsargelia, à Politiano in Nutrit. inter Poetrias relata. Sed & eius, tanquam Philosophæ, meminit Plutarchus in Pericle, & Lucianus in Eunucho, siue Pãphilo. Hippias Sophista, & ex eius autoritate Athenęus; tradunt eam fortissimam, & sapientissimam fuisse, virisque quatuordecim nupsisse.

Terba, Croci Regis Bohemiæ filia, & Libyssæ, de qua suprà locuti sumus soror, auguriorum sortiumque peritissima, apud Aeneam Syluium de Bello Bohemico.

Terentia, primum Tulij uxor, deinde Sallustij, & postremò Messalæ Coruini, est quasi per quosdam gradus eloquentiæ deuoluta, vt refert Diuus Hieronymus libro. 1. in Iouinianum. Hæc vixit annos 117. vt retulit Plinius libr. 7. cap. 48. Vbi tamẽ alij legunt 103. Eam doctam fuisse ferunt.

Thargelia, vide supra Targelia.

Theano Metapontina Brontini Crotoniatæ, filia Pythagoræ vxor, vt Theodorito Cyrenensi, & Luciano in Imaginib. & Laertio in Phytagora, & Polluci lib. 10. c. 3. in fin. placuit: aut verò ipsius Brõtini vxor, & Pythagorę discipula, quod Plotinus maluit. Ea scripsit Commentarios Philosophicos de Virtute, Poemata & Apophthegmata Pythagore, ut tradit ipse Laertius. Et defuncto ipso Pythagora, scholas vnà cum Telange & Nesarcho filiis regendas suscepit, ut prodit ipse Theodoritus. Hanc Didymus in libr. de Philosophia Pythagorica tradit, primã ex mulieribus esse philosophatam, & scripsisse Poemata: qđ & ex eo recenset Clemens Alexandrinus libro. 1. Stromaton. Eamque citat Pollux, vbi suprà, ex Epistola ad Timaretam.

Treano altera, Locrensis, & ipsa Poetria, quæ Hymnos & Cantica Lyrica, & *μέλη* scripsisse fertur,

Theano item alia, Thuria, Lycophronis filia, Pythagorica. Nam & has diuersas facit Suidas, quamuis alij vnam eandẽque esse existiment. Laertius nihil certi affert. Extat autem etiamnunc alterius ex his epistola de liberorum educatione ad Eubulam, & altera ad Nicostratã Zelotypam consolatoria: & alia quoq; admonitoria ad Callisto, quomodo multis præesse debeat: quarum bonam partem videbis apud Stobæum. Porrò aliam memorat Homerus Mineruæ sacerdotem.

Thelesilla Argiua, Pausanię in Corinthiacis, atque etiam in Argolicis, Suidæ, Hephæstioni, Luciano in Amoribus, Antipatro Thessalonicensi libr. 1. Florilegij Græcorum Epigrammaton, Clemẽti Alexandrino lib. 4. Stromatou, & ipsi quoque Athenæo celebrata, & præter hos Plutarcho in Claris mulieribus, vbi dicit quòd supra cæteras fęminas in Poetica facultate excelluit, cùm domi illustris esset: & alia multa inibi de ea scribit, vt videre poteris.

Themides duæ, prior quidem, quam Orpheus in Hymnis tradit post hominũ memoriam, primam mortalibus oraculum demonstrasse, atque ex oraculo Delphico vaticinari solitam, ex eaque Apollinem didicisse vaticinationem. A quo non longè abest, qđ scribit Diodorus libro 6. Bibliotheces, eam tradidisse artem diuinandi, sacraq; ac Deorum cultus inuenisse, eaque quæ ad bene uiuendum & pacem pertinent, ostẽdisse. Altera Euandri mater, Carmentis dicta, de qua & nos quædã diximus in Nicostrata. Quibus addes, Plutarchũ in Politicis dixisse, hanc consultissimã fuisse, quæq; actionem agere, cętusque dimittere nosset. Eius etiam meminit Pausanias lib. 10.

Themis, fortè altera vna ex Titanidibus, quam nõnulli dicunt inuenisse Heroicum hexametrum, ut scribit Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromaton.

Themista, memorata Lactantio libr. 3. c. 25. & Clementi Alexandrino li. 4. Stromaton: vbi hanc dicit fuisse filiam Zoili: & Diuo Hieronymo ĩ Prologo in Sophoniã, & Diogeni Laertio ĩ Epicuro:

vbi hāc dicit fuisse vxorem Leontei Lāpsaceni Philosophi.

Themistoclea, aut (ut alij appellant) Theoclea, Pythagorę soror, & magistra vt tradit ipse Laertius: qui & ipse ex autoritate Hieronymi & Aristoxeni scribit dogmata, quæ Pythagoras Delphis ad scripsit, ab ea accepisse.

Theoclea, vide in præcedenti versiculo.

Theognis, filia Diodori, cui agnomentū fuit Saturnus, Dialecticæ perita, ex Philone Dialectico in Menexeno, & ex eo Clementi Alexandrino libr. 4 Stromaton.

Thæonoe, Protei Aegyptiorum Regis filia, quæ (ut scribit Euripides statim in initio tragœdiæ, cui Helenæ titulus est) diuina omnia, & præsentia, & futura callebat.

--Τὰ θεῖα γὰρ

Τά τ' ὄντα, καὶ μέλλοντα πάντα ἠπίσατο.

Theophila, Canio Poetæ Gaditano adamata, & Martiali celebrata, libr. 7. Epigram. 68.

Theosebia, cuius etiamnum extat Tetrastichon lib. 3. Anthologij, id est, Florilegij Planudis, Sect. 15.

Timaris, Regina quæcūque ea fuit, cuius carmen nō inelegans de Gemma, quæ Paneros dicitur, Veneri dicata adscripsit Metrodorus, apud Plinium libr. 37. cap. 10.

Timoclea Thebana, Theagenis soror, cuius ut doctæ meminit Plutarchus ad finem Præcep. connubial. & Diuus Hieronymus ad finem libri primi in Iouinianum.

Triuultia Mediolanēsis, vide suprà in Damisella.

Trota, quam alij Trotulam vocant, cuius etiamnum extant libri de curandis ęgritudinibus mulierū ante, in & post partum, impressis Argentinæ: de qua etiā diximus in Tractatu Medicinę, nu. 337.

Trotula, vide in præcedenti versic.

VAri, aut, vt alij vocant Varij vxor, (nomen illius aliter non dicitur) quam vt doctissimam, adamasse Virgilium ferunt, illque Tragędiam à se compositā dono dedisse: illam verò, tanquam à se scriptam, viro obtulisse, & virum pro sua edidisse: Quam rem nonnulli tradunt Virgilium allegoricè intellexisse. 3. Eclog. illo carmine,

Quem mea carminibus meruisset fistula caprum.

Caper enim Tragędiæ pręmiū est. Sed id Seruius eo in loco non admittit.

Velleda, siue Veleda, vaticinatrix, Cornelio Tacito in libro de Moribus Germanorum memorata, & Papinio libro primo Syluarum, pro Rutilio Gallico:

Captiuęq; preces Veledæ.

Veronice Gambara, Corrigiēsis princeps & Poetria admodum laudata Gregorio Gyraldo de Poetis nostri temporis lib. 2.

Victoria Columna, & ipsa quoque Piscarię princeps, & Poetria, ipsi Gyraldo eodem loco memorata.

Vrsula Gynotura, Britāna, Dionæthi Cornubiensium principis filia, quæ scripsit de Arcanis visionibus libr. 1 & alterum cui, Documenta Fidei, titulus est, & epistolas plurimas.

XEnoclea, vates Delphica, apud Pausaniam libro decimo, qui de rebus Phocensium est.

ZEnobia, Palmyrenorum Regina, de qua sæpius locuti sumus in hoc opere. Ea fuit Græci & Aegyptij sermonis peritissima, & Latini non ignara, scripsitque Epitomen in Orientalem Alexandrinamque Historiam: atque Herennianum, & Timolaum filios literis erudijt. Elegātissimas orationes ad suos milites sæpissimè habuit. Hæc ex Trebellio, aut ut alij uocant, Treuellio Pollione in uita illius. Flauius autem Vopiscus in uita Aureliani, hanc vsam fuisse Longino Philosopho ad Græcas literas tradit.

Et aliæ prope inifinitæ, quarum nomina incognita sunt. Neque enim fœminæ à liberalibus artibus alienę sunt, ut videre est ex l. qui filium, in princip. ff. ubi pupillus educ. deb. quod & uidere licet ex diuinis literis. Exodi. 35. quæ mulierum doctarum, aliter non nominatarum, meminerunt. Agathius, qui post Procopium scripsit de Bello Gothorum & Persarum, libr. 2. memorat Alemannicas quasdam vates. Nam & Paulus prioris ad Corinthios Epistolę, capit. 11, ostēdit mulieres quoque prophetandi munus interdum consequi. Omnis (inquit) mulier orans, aut prophetans, & cætera. Quo in loco Athanasius aut (ut quidam malunt) Theophylactus, dicit hoc donū habuisse Philippi filias, Arrhianus scribit, apud Telmesium vaticinia mulierum olim fuisse præstātissima. Sed & idem tradit, Dardanum ex Samo profectum, Teucrorum filias uxores duxisse Νησώ & Βατιειαν, & ex priore natam illi filiam fatidicam nomine Sibyllā, ex qua in uaticinatrices omnes sit nomen propagatum ob τῆς θεοφορίας quandam cognationem. Dryadas quoq; fuisse & Medicinę, & diuina

uinationis peritas, videre licet ex Trebellio Pollione, tum in Aureliano, tū in Numeriano. Vt interim omittam mulieres, quæ arte pictoria excellentes fuerunt, Timareten Myconis filiam & discipulam, & Calypso, & Alcisthenē, & Aristaretē Nearchi filiam, Lalam Cyzicenam perpetuam virginem, & Olympiadem Autobuli magistram, omnes Plinio memoratas lib. 35. cap. 11. legitur & hanc quoque Legē Cōnubialem ita concludemus:

IN HIS ETIAM, QVAE AD VIRORVM CVRAM PERTINENT AB VXORIBVS IPSI CONSILIVM SVMVNTO. *Vndecima lex cōnubialis.*

IN DVODECIMAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE, PARS DVODECIMA.

1 *Viri uxoribus omnia reuelant.*

SED QVID opus est hanc legem maritis præscribere, qui & ipsi sua sponte quicquid facturi, dicturive sunt, quicquid sciunt, cogitant, quicquid deniq; somniant, vxoribus enarrant, & produnt: nihil illas celatum volunt, nihil illis incōsultis moliri aggredive audent, aut nolunt, si ausint? Qui quidem maritorum mos ansam præbuit Accursio, vt sing. diceret in l. aut qualiter, §. sed & Seruius. ff. quod vi aut clam, vxorē præsumi scire, quicquid vir sciat. quē sequtur Alb. ibi. & in l. aduersus. C. de cri. expi. hæred. reclamante tamen And. Iser. in c. 1. col 7. versi. superfluò ergo, titul. de nat. suc. feud. per text. in l. si legibus. ibi probatum fuerit. C. de epis. audi. Et post eū Geor. Nat. ī repe. c. quamuis col. 34. versic. decimotertio quæro. de pactis, libr. 6. & idem dicit ea gl. non citata, Pet. Anc. consi. 92. tria in fauorē col. 1. Ex epistola autem Tullij ad Sextilium Lentulū Proconsulem libr. 5. Epistolarum Familiarium, Epistola 8. facilè intelliges, Lentulum ipsum virum grauissimum sua, ipsius intima consilia Corneliæ vxori communicasse. Tametsi Iupiter cùm probè sciret, expertusq; esse fœminarum mores, Iunonem vxorem ita alloqtur apud Homerum omnium doctrinarū seminariū, prima Iliados Rhapsodia, *Lentulus intima cōsilia uxori communicabat. Iupiter Iunoni nō omnia sua consilia prodit. Mulieribus non amplius fidendum.*

Ἥρη, μὴ δὴ πάντας ἐμοὺς ἐπιέλπεο μύθους
Εἰδήσειν· χαλεποί τοι ἔσοντ' ἀλόχῳ περ ἐούσῃ.
Ἀλλ' ὃν μέν κ' ἐπιεικὲς ἀκουέμεν, οὔ τις ἔπειτα
Οὔτε θεῶν πρότερος τόν γ' εἴσεται, οὔτ' ἀνθρώπων.

Id est,

Noli, Iuno, putare scituram te omnes sermones meos. Id enim difficile tibi erit, q̄uis vxor mea sis. Sed quæ decebit te audire, ea certè nemo Deorum, aut hominū prior te sciet. Et apud eundem li. 11. Odysseæ, monet Agamemnonis vmbra Vlyssem, ne se vnquā vxori crederet, neu omnia sua consilia ei aperiret. Ita enim loqt. *Vlysses uxori se nouissime patefecit.*

Τῷ νῦν μήποτε καὶ σὺ γυναικί περ ἤπιος εἶναι,
Μηδ' οἱ μῦθον ἅπαντα πιφαυσκέμεν, ὅν κ' ἐῢ εἰδῇς.

Sed & paulò post monet, ne palàm in patriam descendat, quoniam non ampliùs fidendum erat mulieribus, ἐπεὶ οὐκέτι πιστὰ γυναιξίν. Quod Agamemnonis consilium Vlysses, vt erat omnium homo calidissimus, etiam executus est: vxori enim suæ, quamuis eam existimaret esse pudicam, fidamque, & viri amantissimam, sese nouissimè patefecit, alijsque priùs, quàm illi sua consilia prodidit.

2 Sed sicut Vlysses cautè prudenterq; id effecit: ita Sanson hominum ille fortissimus, imprudentissimè quidem Dalilæ, quam vice vxoris adamauit, crinem fatalē in quo robur omne continebat, detexit. Ideoque confestim suæ temeritatis pœnas pependit: quippe qui ferè dicto citiùs in manus hostium, ob id ipsum duntaxat puenit, vt dolenter scribitur Iudicum 16. capite. Nec minùs temere, atque infeliciter Amphiaraus Eriphylæ vxori latebras, quas petiturus erat, nec cùm Argiuis cōtra Thebanos iret, manifestauit. Illa enim, si Statio credimus, alijsque veteribus scriptoribus, aureo monili ab Hermione Cadmi vxore, aut, vt Iulius Hyginus Fabula. c. 73. tradit, ab Adrasto fratre suo accepto corrupta, Amphiaraum prodidit: qui in publicum protractus, & inuitus (quia præsentiret quod futurum erat) in eā expeditionem pfectus occubuit. Hanc scribit Homerus lib. Odysseæ 1. aurū prætulisse viro: *Sanson imprudenter Dalilę suū robur detexit. Amphiarus uxori tandem latebras suas detexit.*

-- στυγερήν τ' Ἐριφύλην,
Ἣ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο τιμήεντα.

Quod & idē scripsit Sophocles in Electra

Οἶδα γὰρ ἄνακτ' Ἀμφιάρεων
Χρυσοδέτοις
Ἕρκεσι κρυφθέντα
Γυναικῶν ἀπάταις.

Id quod etiam scribit Diodorus lib. 5. Lucianus

clanus ĩ Cynico, & Properti' li. 2. Eleg. 17.
Aspice quid donis Eriphyle inuenit auaris.
Et huc respiciens Ouidius libro 1. Amor. Eleg. 10.
Ex quibus exierat, traiecit corpora ferro
Filius: & pœnæ causa monile fuit.
Et in Elegia de Nuce:
Præda malo Polydore fuit tibi: præda nefandæ
Coniugis Aonium misit in arma virum.
Et Horatius Flaccus lib. 3. Carm.
—Concidit Auguris
Argiui domus, ob lucrum
Demersa excidio.—
Et Statius libr. 4. Thebaid.
—Sed perfida coniux
Dona viro mutare velit.
Et arnobius lib. 8. Disputationum aduersus Gentes & Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagogi, c. 10. Et Hieronymus in lib. 1. contra Iouinianum, & Tzetzes Histo. Chiliade 3. cap. 77. Hucque respiciens Homerus ipse li. 15. Odysseæ scribit Amphiaraũ Ioui & Apollini admodum dilectum, nõ consenuisse, sed muliebrium donorũ causa perijsse:
Ἀλλ' ὄλετ' ἐν Θήβῃσι γυναίων εἵνεκα δώρων.
Cuius etiam rei meminit Plato libro. 9. de Repub. vbi dicit, Eriphylen contra mariti sui vitam monile accepisse. Tullius in 6. in Verem actione, & lib. 1. de Inuentione ita scribit: Mulierum genus auarũ est. Nã Eriphyle auro viri vitam vendidit. & Seruius in li. 6. Aeneid. enarrãs illud Virgilij,

Eriphyle monile mariti vitę p̃tulit.

--Mæstamq; Eriphylen.
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.
Et nonnihil Pausanias in Bœoticis. Hincque Statius eod. illo lib. 4. Thebaidos, eam Nefandam vocat:
--Si quando nefanda
Huc aderit coniunx.--
Et Impiam lib. 12.
--Vatis mox impia coniunx,
Heu vacuos positura rogos.--

3 Propterea Micheas ille diuiniloquus, c. 7. eodemque vltimo, prudenter quidem, vt cætera oĩa, illud monuit, vt custodiamus oris claustra ab ijs, quæ dormiunt in nostro sinu, id est, ab vxoribus, vt rectè exponit Nicolaus à Lyra, & quisquis is fuit, qui Ioannem Chrysostomum traduxit, in ea Homilia, quam de Ioannis decollatione scriptam reliquit: in qua hunc Micheę locum in Latinum sermonem ita vertit A coniuge tua custodi te, ne manifestes ei cor tuum. Nam & mos Hebræorum est, vt, de vxoribus loquentes, hanc plerunque adiectionem faciant, Quæ dormiunt, siue sunt, siue cubant in sinu tuo vt pater Deuteronomij 13. ibi, Siue vxor, quæ est in sinu tuo & iterũ. c. 28. Et uxori, quæ cubat ĩ sinu tuo. Nec longe abest illud Plauti in Trinummo.

Vxoribus non manifestanda consilia.

Vxorem quoque ipsam, hanc rem vt celes, face.
Nam poli tacere nunquam quicquam est quot queat.
Et hinc etiã est illud Cleobuli. Cum vxore ne contende, neve ei nimium con fide. 4
Itaque illud in hac re obseruandũ esse cẽseo, vt in his duntaxat negotijs, quę si in publicum efferantur, nullum sunt periculum, aut incommodum illatura, cõsiliũ ab vxoribus sumamus, sequamurq; in ea re & Ninũ, & Numam, & Cyrum, Reges, & Augustum, & Iustinianum Imperatores: ea lege tamen, vt earum consilijs non semper adhæreamus: sed tum demum, si conducere videbuntur. Quod apud Homerum lib. Iliados 24. eodemque vltimo, Priamus ille senex, & prudens, etiam prudenter factitauit, qui tametsi ab Hecuba vxore sententiam rogauerit, an ad Achillem redempturus Hectorem proficisceretur, non tamen eius consilium secutus est. Nam & consilium mulieris non semper esse sequendum, exemplo suo nos docuit Adam ille parens hominum, Genes. ca. 3. quo in loco Diuus Chrysostomus multa ĩ eam rem scripsit, quæ ibi videre poteris. 5

Vxoribus q̃ cõsilia sunt communicãda, quæ minimi.

Cætera verò (vt redeamus) quę prodita prolataque, damnum sunt, aut discrimen allatura, apud vxorem, quantumuis taciturnam, non temerè deponamus. Nã etsi taciturnitas, silentium breuiloquentia in mulieribus præcipuè commendatur, loquacitas verò vituperatur, vel testimonio Philonis (si tamen is est) laudantis in Eclesiastic. c. 26. mulierem sensatam, & tacitã: cui subscribens Apostolus prioris ad Corinthios epistolæ c. 14. non ius facit mulieribus, vt vel in Ecclesia loquantur: sed domi, si quid ignorãt, viros suos interrogẽt. Et alibi, prioris ad Timotheum 2. ca. Mulier, ait, in silentio discat cum omni subiectione. Et subdit: Docere autẽ mulieri non permitto, neque dominari in uirum, sed esse in silentio. 6

De eadẽ re. Mulieres maximè decet silentiũ & taciturnitas.

Quod & approbans Aristoteles libr. 1. Politic. n. c. 8. eodemque vltimo, sententiam hanc aduocat ex Poeta, quem non nominat: Mulierem ornat taciturnitas. Is autem Poeta Menãder est, vt plerique autumant. Sed quamuis hanc eandem sentẽtiam protulerit Menander, ex eo tamẽ nõ accepit Aristoteles, qui illum tempore p̃cessit. Verùm is fuit Sophocles Atheniensis Tragicus, qui & hanc sententiam expressit in Aiace flagellifero:

De eadẽ re, ex Græcis.

Γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.
Id est, ad verbum:
Mulieribus ornatum silentium affert.
Aut si velis versu reddere,

Deus

Decus addit usque feminis silentium.

Siue etiam,

Mulieris est primum decus silentium.

Quam sententiam Seruius in fine libr. 1. Aeneidos citat ex ipso Sophocle. Cui & similis ea est Democraris, Κόσμος ὀλιγομυθία γυναικὶ, id est, Ornamentum breuiloquentia mulieri. Et illa Euripidis in Heraclidis,

Γυναικὶ γὰρ σιγή τε καὶ τὸ σωφρονεῖν
Κάλλιστον-- Id est,

Femina enim silentiumq́; & modestia,
Pulcherrimum.--

Eiusdem in Acrisio, apud Stobæum li. 72.

Ἄλλως τε καὶ κόρη τε, κ᾽Ἀργεία γένος,
Αἷς κόσμος ἡ σιγή τε, καὶ τὰ παῦρ᾽ ἔπη.

Præsertim cùm virgo sis, & Argiua genere.
Quibus ornamentum est silentium, & pauca verba.

7 Et huc facit, quod Pinaciũ, mulier pudica apud Plautũ in Sticho, Antiphoni patri quærẽti, quales esse mulieres oporteat, respondit, *De eadẽ re, ex Latinis.*

--Vt per urbem cùm ambulant,
Omnibus os obturent,--

Id est, occludant, ne verbum vllũ loquantur. Apud eundem quoque in Rudente, Trachalio inquit,

Tacita bona est mulier semper, quàm loquens.

Virgilius item omnium disciplinarũ peritus, vt dicit Macrobius lib. 1. Saturnaliũ, in laudẽ Didonis ita de ea scribit, li. 1. Aenei.

Tum breuiter Dido uultum demissa locuta est.

Et Pontanus libr. 1. de Amore coniugali, ita vxorem monet,

Pauca loqui studeas.

Vt non abs re Poetæ Iunoni, veluti honestarum ac pudicarũ mulierũ ꝓsidi, atq; antistiti silentiũ & taciturnitatẽ, vt ꝓpriã ac peculiarẽ huiusce modi fęminarũ, tribuisse videantur. Virgilius libr. 10. Aeneidos:

—Quid me alta silentia cogis
Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem?

Et Statius Papinianus libr. 10. Thebaidos,

Iunonem tacitam furibunda silentia torquent.

Veluti nõ nisi necessitate cogente loquatũ. Quod & Seruius Virgilij, & Lactãtius Placidus Statij interpretes, in illis locis annotarunt. Nã &, quod huc spectat, Iuno Argiua fuisse dicitur Homero libr. Iliados 4. Ἥρη τ᾽ Ἀργείη. & Straboni illius Homerici loci autoritate libr. 9. Geographiæ, & Palæphato ἐν ἀπίστοις. Nuper autem didicimus ex Euripide, Argiuas maximè silentiũ coluisse. Sed & eadem Iuno inter cæteras eius appellationes & potestates Matrona dicitur apud Seruium enarrantem eũ Virgilij locum lib. 8. Aeneidos,

Quam Pius Aeneas, tibi enim tibi maxima Iuno
Mactat Sacra ferens.

Vt non sine causa illam matronarum ꝓsidem & antistitem suprà vocarim.

Cæterum è nostris Alberic. in l. generalis. ff. de adopt. scribit mulieres decere taciturnitatem. Id quod etiam natura ipsa rerum omnium parens apertissimè docuit. qua duce masculæ solùm cicadæ canunt, mutum verò est fœminarũ genus, et Aristoteli placuit, li. de Natura animalium 5. c. 30. & Plinio lib. 11. c. 26. Sed & in alijs quibusdam generibus cantus maribus tantũ datus est, vt gallinaceis, & onturnicibus, vt idem Aristoteles tradit libr. 4. eiusdem operis, ca. 9. Quin & Lusciniæ item fęmellæ cantu priuantur, cùm incubant, & pullos educant, vt idem in eo ipso loco tradit magno fęminarum documento, silentiũ illas, si quid aliud, admodum ornare: vt ẽt monuit è recẽtioribus vir multi iugæ eruditionis Cœlius lib. Lectionum Antiquarum 17. cap. 6. postremæ editionis. Et ego non semel expertus sum è psittacis fœminas nunquam, aut rarenter voces humanas reddere, atq; sermocinari. Quamuis Plinius lib. 10. c. 42. scripserit, psittacos nullo sexus discrimine facto, super omnia id efficere. Et hoc quidem caput integrum, vt erat in prima editione, nomine nostro tacito penè ad verbum surripuit plus q̃ famosus fur Chassenęus ĩ suo Catalogo gloriæ mundi, parte 2. consideratione 33. 8 *Natura silẽtium mulieres docet. Cicadæ mares tantum canunt. Et aliæ quoque aues. Chassenei furtum.*

Quamuis ergo (vt repetamus) mulieres silentio maximè, & breuiloquentia cohonestantur: sunt tamen (quod dolendum est) loquaculæ, argutulæ, verbosæ, dicaculæ, linguaces, garrulę, locutulæ, largiloq;, lingulacæ, vt interim vsurpẽ Plautina vocabula, & arcanorũ minimè tenaces. Nã, vt ait Eunomia ipsa Plautina in Aulular. 9 *Mulieres loquaculæ.*

Multùm loquaces meritò omnes habemur:
Nec mutam profectò repertam.
Hodie dicunt mulierem ullo in seculo.

In quam sententiam, Germanorũ est prouerbium ex Bebelio, Tres mulieres nundinas faciunt, ex loquacitate mulierum ortum, quarũ garrulitas nundinis comparatũ, vbi maximus est mercantiũ strepitus, sonitusq́;. Iuuenalis Saty. 6. Mulierũ odiosam loquacitatem, his versibus taxauit: *Prouerbiũ.*

Illa tamen grauior, quę cùm discumbere cœpit,
Laudat Virgilium, peritura ignoscit Elisę:
Committit vates, & comparat inde Maronem,
Atque alia parte in trutina suspendit Homerum.
Cedunt Grammatici: vincuntur Rhetores: omnis
Turba iacet: nec causidicus nec præco loquetur,
Altera nec mulier: verborum tanta cadit vis:
Tot pariter pelues, & tintinnabula dicas
Pulsari iam nemo tubas atque æra fatiget,
Vna laboranti poterit succurrere Luna.

Et Diuus Chrysostomus, super priorẽ epi- 10 *De eadẽ re.*
stolam

ſtolam Pauli ad Timotheum,c.2.Homilia 5.Docere(ait)mulieri non permittitur ĩ ecclesia. Eſt quippe ferme loquax mulie bris ſexus: ideo omni ex parte fluentem re ſtringit ac comprimit. Diuus quoq; Hieronymus (imò alius, ſi ſtylo credimus) in Regula ſanctimonialium ad Euſtochium c.9. Verum,inquit, ſi quæpiam iuxta fœminarum morem,quæ nihil retinere norunt abſconditum, imo antè garrulando manifeſtant, quàm ſciant,aliquid de his extra cœnobij limites prodiderit, ſubeat grauiſſimam pœnam, vt doctrina tacendi doceatur in pena. Sed & idem in Commentarijs in Epiſtolam Pauli ad Titum j. ca.2.aſſerit muliercularum genus eſſe garrulum. Quin ipſe Diuus Paulus, quem in id citat Hieronymus ad Timotheum primæ epiſtolæ ca.5. dicit fœminas verboſas eſſe. Auguſtinus autem de Ciuitate Dei li. 4.ca.19.muliebrem loquacitatem, veluti proprio ac peculiari epitheto appellauit.

11 Theocritus autem Idyllio 15.muliebrẽ garrulitatem turturibus comparat, cùm ita inqt,

Παύσασθ᾽ ὦ δύστανοι ἀνάνυτα κωτίλλοισαι
Τρυγόνες ἐκκναισεῦντι πλατειάσδοισαι ἅπαντα.

Id eſt,

Deſinite o miſere, garritibus omnia uanis
Turturibus mos eſt implere loquibus olim.

Nam & turturũ loquacitas in prouerbiũ abijt, cuius meminit Zenodotus ex Plotio Menandri,& Aelianus lib.12. Sed & Euripides in Phœniſſis,hãc mulierum loquacitatem apertè deſcribit,

Σμικρὰς δ᾽ ἀφορμὰς ἢν λάβωσι τῶν λόγων,
Πλείους ἐπεισφέρουσιν. ἡδονὴ δέ τις
Γυναιξὶ,μηδὲν ὑγιὲς ἀλλήλας λέγειν.

Id eſt ad verbum,

Paruas enim occaſiones ſi nactæ fuerint ſermonum.
Plures ſuperingerunt. voluptas quedam eſt.
Mulieribus,nihil ſani ſibi inuicem obloqui.

Et Antiphanes mediæ Comœdiæ Poeta, apud Stobeum Serm.72.

Τί φῄς λαθεῖν ζητεῖς τι, πρὸς γυναῖκα
Ἐρεῖς τὸ πρᾶγμα; καὶ τί τοῦτο διαφέρει,
Ἢ πᾶσι τοῖς κήρυξιν ἐν ἀγορᾷ φράσαι;
Quid ais? cùm latere uelis aliquod negotium, mulieri
Ipſum aperies? At quid intereſt,ſiue mulieri,
Siue omnibus in foro preconibus narrare?

12 Porcius Latro,nobilis Declamator, apud Senecam,in 13. controuerſia, ſcribit muliebrem garrulitatẽ id ſolùm tacere poſſe quod neſcit.Quin & eiuſdem nominis fœmina, Porcia, videlicet Catonis Vticenſis filia,apud Plutarchum in Bruto,ingenuè confeſſa eſt, dum ipſum Brutum maritũ alloqueretur,muliebrem naturam fragilẽ eſſe ad arcana ſeruanda. Ideoque Ariſtoteles,li. Politicon 5.c.11.inter multa, quibus conſeruatur diutius tyrãnis,hoc quoque ponit, vt ſit facultas mulieribus p domos euagãdi, quò reuelẽt ſecreta virorũ.

Ex noſtris verò Bal.in l.vlt.colũ.3.verſi. & dic quòd mulier, regulariter à feudo repellitur.C. de ſuis & legi. cum multas rationes adduxiſſet,quare mulier à feudis repellitur,hãc poſtremo adiecit, quoniam mulier neſcit retinere arcana,quod eſt oĩno diſcrepans à natura feudi: cum vaſallus inter cætera & hoc iurare debeat,arcanũ, quod ei manifeſtauerit dominus, nulli ſe proditurum,vt ſcribitur in ca.1.tit.de no. for.fideli.& ſequitur Marti.Lau.in c.j.§. & quia vidimus.col.4 & ibi quoque Card. Alexan.co.3.& iterum 11.rùrſumque 17. in 9.fal.tit.q feud.dare poſſ.& Iac.à S.Georgi.tract.feud.in verbo, Marchio in Italia, verſicu.item quæro Marchio,& iterum in verbo,& fœminæ,colum.2.in 7.fal.Iaſon conſi.87.conſultus,colum.2.li.1.& iterum in themate,conſi.89.magnificus, colum. 3.co.lib.1.& conſi.68.viſo themate,co.pe. lib.3.Bene.in repe.c.Raynutius, in verbo, duas habens filias,num.31. 13

Sed & noſtrates quoque ipſi alicubi, uidelicet Ioan.And.& Domi.in c.indemnitatibus.§. vt autem.de ele.libr.6. multa ueluti de induſtria congerunt de garrulitate mulierum,aſſeruntque conſtanter in eo. loco,ob eam ipſam muliebrem garrulitatem fuiſſe ſtatutũ, vt in electione monialium non fiat collatio meriti ad meritum & zeli ad zelum,ſicut fit in electionibus virorũ,quia ſi ita fieret, mulieres præ nimia garrulitate, procul dubio omnia ſecreta reuelarent. Et aliquid quoque de ea re ſcribit Benedictus in repe.d.c.Raynutius,vbi nuperrimè citauimus,nu.30. 14

Proinde alter ille Cato(Cenſorium intelligo)vt in eius vita cõmemorat idẽ Plutarchus, dicebat ſe in tribus rebus per omnes vitæ ſuę partes pœnitẽtiam egiſſe.Inter quæ primum illud erat,ſi mulieri quicquã arcanũ aliqũ crediſdiſſet,vt,et e noſtris quoq; retulit Iaſon in l.1. col.2.ff.ſi qs cautio.Prudenter ergo, atque ſalubriter Aeſopus ille egregius fabulator, monuit arcana mulieri nullatenus eſſe credenda. Ita enim apud Planudem monet Eunum, *τῇ γυναικὶ μηδέποτε τις δώσῃς ἀπόῤῥητον.* In quẽ ſenſum trahi poteſt & illud Pompeij adagiũ cuius ſuprà in alio loco meminimus,Nec mulieri, nec gremio quicquã credi oportere.Hiſque concinunt multa,quæ de mulierum perfidia dicta ſunt ſuprà,quo loco de auaritia ipſarum diſſeritur. Illud tamẽ dixerim hoc eſſe vluti perpetuum, vt vbicunq; minus eſt cordis & roboris,ibi plus ſit linguæ.Auibus natura garritum,& vo- 15

Marginalia: *Turturum garrulitas. Prouerbiũ.* — *De eadẽ re.* — 13 *Mulier quare à feudis repellitur.* — 14 *In electionibus monialium quare non fiat collatio meritorum.* — 15 *Cato Cenſorium maximè ſe pœnituiſſe dicebat.* — *Ibi plus linguæ vbi minus cordis.*

cum

cum alienarũ imitationẽ dedit, tauris & leonibus nõ item. Et in pueris, senibus, & mulieribus, quoniam est imbecillior animi & corporis vigor (vt suprà latè de mulieribus probauimus) lingua est intemperantior.

16 Quæ cùm semper aliàs vera sint, tum verò maximè, cùm fœminæ sunt impudicę, seq; alienis viris prostituũt. Nihil enim est tam arcanum, quod mulier non prodat, detegatque in complexu amatoris cubans. Ob idq; ipsum Augustus Imperator Romæ adulteria exercuit, non tam libidine ductus, quàm vt facilius cõsilia aduersariorum suorum per cuiusque mulieres exquireret, vt scriptũ reperimus apud Suetonium Tranquillũ. Hinc mulier illa Cõmani regis Segoregiorum cognata, paratas in Massilienses à Commano insidias adolescenti Massiliensi in complexu ipsi' aperuit, si verus est autor Iustinus libr. 43. Cæterum Plautus in Cistellaria id vnum meretricibus peculiariter tribuit, dum Lenam, ita loquentem facit:

Mulier in cõplexu omnia reuelat.
Augustus imperator cur adulteria exercuit
Meretrices præ cæteris loquaciores.

Id mihi, magnæ quod parti est vitium mulierum,
Quæ nunc quæstũ facimus, quæ vbi saburratæ sumus,
Largiloquæ extemplo sumus, plus loquimur, q̃ sat est.

Hinc & illud Virgilij in illo Epigrammate de Venere, & Vino:

Multos cæcus amor cogit secreta fateri.

Illud quoque Solomonis Prouerbiorum 7. Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, præparata ad decipiẽdos animos garrula, &c.

17 Sed & anus præcipuè garrulas esse, satis ostendit Diuus Hieronymus, qui in elegantissimo illo & doctissimo Bibliorum Prologo, c. 6. anum garrulam, veluti proprio ac peculiari epitheto appellat. Illudq; Apuleij lib. 6. Asini aurei, Hactenus adhuc anicula garriente suscepit mulier. Et prouerbium quoque illud, γραῶν ὕθλος, anicularũ nugacitas, apud Platonem in Theætheto. Quanquam sunt, qui id ad deliramẽtũ & desipientiam referant, nam vtrunq; significat dictio Græca. Nec longè abest, quod aniles fabulas vocat Diuus Paulus ad Timotheum c. 4. At quod diximus de garrulitate anicularum, id certè non tantum sexus, sed & ætatis quoque vitium est, vt docuimus suprà in 6. leg. connub. nu. 17. incipiat dicet senex.

Quid plura? si mulier quæpiam tãtæ sit taciturnitatis, & modestiæ, vt nunquam sponte sua cuiquam arcana pandat, tamẽ si dormientis ipsius mammæ sinistræ cor bubonis admoueris, confestim omnia secreta pronuntiabit, ex Magorum sententia, quam Plinius retulit, non approbans tamen, li. Historiæ Naturalis 29. c. 4. Quinetiam tradit Democrit', Si quis extrahat ranæ viuenti linguam, nulla alia corporis parte adhærente, ipsaque rana in aqua dimissa, imponatur supra cordis palpitationem mulieri dormienti, eam quæcunq; interrogaueris vera responsuram. Sicuti recensuit etiam idẽ Plinius, li. 32. c. 5. Propterea legi proximæ, & hanc subtexemus. 18

Mulieres, vel inuitæ nonnunquã secreta produnt.
Duodecima Lex connubialis.

EA SOLVM, QVAE DETECTA NVLLVM SVNT DISPENDIVM ALLATVRA VXORIBVS COMMVNICANTO. EARVMQVE CONSILIVM, SI CONDVCERE VIDEBITVR, SEQVVNTOR CAETERA NVNQVAM DETECVNTO.

IN

IN DECIMAM TERTIAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMÆ, PARS DECIMATERTIA.

1 *Mariti ne alienarũ mulierũ amoribus implicẽtur.*

HOC AVTEM in loco operæ pretiũ esse duxi, monendos viros, vt si matrimoniũ cum vxoribus concorditer lætè, fęliciter transigere velint, nihilque infensi animi ab illis pati: illud imprimis præceptum senioris Thobiæ filium admonentis obseruent. Præter vxorem tuam ne patiaris crimẽ scire. Id quod Ethnici quoque scriptores præceperunt, quorum qui autoritate facilè cæteros antecellit, Aristoteles libr. 7. Politicon, c. 16. Cõcubitus (inquit) omnis, p̃terquàm vxoris, penitùs sit interdictus. Quin & si huiusmodi præceptum à Philosophis non haberemus, natura satis esset documento, quæ & animalia bruta eam ipsam rem docuit. Elephantes enim nulla nouerunt adulteria, vt retulit Plinius libr. 8. c. 5. & Solinus ca. 38. Quin & ipsi hominum adulteria detestantur, & morte puniunt, vt videre licet ex Aeliano li. 1. Historiæ animalium, quem de elephante conscripsit: itemque lib. 15. vbi de Ciconia loq̃tur, q̃bus locis scribit id animal intelligere, cùm vxor sui altoris adulterium cũ altero viro committit: & aliquando vtrumq; scilicet adulterum, & adulterã interemisse, aliquando item id marito detexisse.

Bruta quædam adulteria nesciunt. Elephantes.

2 Similiter columbæ fidem coniugij nõ violant, neutriq; nota adulteria, vt à Plinio scriptum est, lib. 10. c. 34. & Aeliano li. 15. Animaliũ. Propterea Propertius libr. 2.

Exemplo iunctæ tibi sunt in amore columbæ,
Masculus & totum fœmina coniugium.

Ante hos Aristoteles lib. 9. de Historia animalium, c. 7. tradit columbas coniugium iam inde à primo ortu initum nunquam deserere, nisi cœlibes, & viduas. Et hac forte ratione Assyrij columbam, vt Deũ, colunt, vt scribit Lucianus in Ioue Tragędo, iterumque in lib. de Syria Dea. Ex quo est & illud Tibulli,

Columba vice numinis culta.

Alba Palęstino sancta columba Syro.

Syri enim & Assyrij ijdem sunt populi, sicuti Syria & Assyria eadem regio. Syros enim Gręci, quos Barbari Assyrios, aut verius Attyrios, vocant, vt tradit Diõ. Et huc quoque spectat illud Ouid. libro 2. Metamorfo.

Vt æquaret totas sine labe columbas.

Iuuencus autem Poeta Christianus, proprio ac peculiari epitheto columbas puras appellat:

Simplicitate tamen puras superate columbas.

Sed & palumbę & turtures castitatis nomine admodũ laudant̃ Porphyrius enim libr. 3. de Abstinentia esus carnium, Quis enim, inquit, palumbarum castitatẽ non miretur, quę si fortè ab adultero compressæ fuerunt, eum si deprehenderint, confodiunt, ac necant. Et alia quædam de aliarũ castitate tradit Aelianus libr. 5. Animaliũ, quæ tu ibi videre poteris. Quo fit, vt mirũ sit, quod scriptum est ab Artemidoro Daldiano lib. 2. de Somniorum interpretat. c. 20. Palumbes & colũbas in somnijs significat̃ mulieres scortatrices. Sed & quod de colũbis suprà diximus, turturi tribuit Aelianus. Et multò antè tempore Aristoteles d. lib. 9. c. 7. scribit turturem, & palumbem mare vno esse cõtentã. Ex quo passim turturis pudicitia commendat̃: ad quam Diuus Hieronymus libr. 1. contra Iouinianũ retulit illud Cãticorum 2. Vox turturis audita est in terra nostra. Hincq;, vt opinor, præcipitur Leuitici 12. à muliere post partum offerri pro peccato pullũ columbæ, vel turturis, veluti piaculum amissæ virginitatis. Cuius etiam fit mentio Lucæ 2. ca. Et hinc Ouidius, aut q̃quis is fuit in Carmine de Philomela, turturẽ peculiari epitheto castum appellat: 3

Palumbæ.

Turtures.

Et castus turtur, atq; columba gemunt.

4 Et huc quoque referri potest illud Virgilij lib. 4. Aeneidos:

Lynces.

Non licuit thalami expertem sine crimine uitam
Degere more feræ. —

Quo in loco Seruius tradit ex autoritate Plinij, Lynces post amissos coniuges, alijs non coniungi: quod tamen apud Pliniũ non reperi quamuis diligenter conquisierim vt necesse sit, vel Seruium memoria lapsum, vel Plinium nostrũ admodum esse corruptũ. At mirum est, quod refert Polemon li. quinto Cõmentariorũ, quę ad Antigenum regem scripsit, & ex eius autoritate Athenæus, autem Porphyrionem habere sensum adulterij, ac significare id patri familias, in cuius domo alteraur, non voce quidẽ, aut alter omnino, quàm suspendio. Et hinc Thalamonem quoq; vocatũ tanquam thalami, & pudicitiæ custodem Et huc quoq; nonnihil spectat, quod aliorum autoritate scribit Tzetzes Histor. Chiliades.

Ὁ πορ-

Ὁ πορφυρίων ὄρνεον ἄγαν ὑπάρχει σῶφρον
Ὡς εἰ μόνην ὄψοιτο πόρνην, ἀθρόως θνήσκειν.
Ἀριστοτέλης, σὺν αὐτῷ Αἰλιανὸς, καὶ ἄλλοι
Τὰ περὶ πορφυρίωνος γράφουσι ὀρνέου:

Porphyrion auis valde est temperans,
Adeò vt si solam videat meretricem, statim moriatur.
Aristoteles, cum eo Aelianus, & alij
Hæc de porphyrione scribunt aue.

Aetnæus.

4 Ipse autem Aelianus lib. 11. tradit Aetnæũ piscem, posteaquam cum pari suo, tanquam cum vxore, coniunctus eã sortitus est, aliam non attingere. Plinius lib. 8. ca. 16. tradit leonem, si pardi coitum in leæna adultera senserit, tota vi consurgere in pœnam, ac leænam ipsam, culpam hanc aquis abluere, aut metu supplicij fugiẽtem procul adulterum comitari. Idẽ Plinius libro decimo, capite tertio, tradit Haliæetum (is est ex aquilarum genere) tantùm implumes etiamnum pullos suos percutientem, subinde cogere aduersos intueri Solis radios, & si conniuẽtem humectantemq; animaduerterit, præcipitare è nido, veluti adulterinum: illũ autem, cuius acies firma contra steterit, educare. Et simile quiddam prodit Tzetzes operis nuper citati Chiliade quarta, ca. 135. de cerastis, quod genus est serpentis:

Leones.

Ἐκ τῶν Λιβύων Λίβυς γὰρ, οἵπερ καλοῦνται Ψύλλοι,
Ἅπερ ὑπόπτως ἔχωσι περὶ τὴν τεκνουργίαν,
Ἐν κιβωτίῳ κλείουσι κεράστας, καὶ τὸ βρέφος.
Ἂν οὖν σπερμάτων καθαρῶν, ἀνέπαφον τηρεῖται:
Ἂν δὲ μοιχάδος τῆς εὐνῆς, καὶ λέχους ἀκολάστου,
Κόλασιν βασανίστριαν οἶδεν, ὀδόντας τούτων.

Ex Libybus Libes, qui vocantur Psylli,
Cùm suspicionem habent circa filiorum procreationem,
In arcula claudunt cerastas, atq; infantem.
Si igitur ex seminibus est puris, intactus eruatur.
Si verò adulteri lecti, atq; concubitus libidinosi,
Vltionem examinatricem experitur, dentes ipsorũ.

Plutar. autem in dialogo, qui inscribitur, Quòd bruta animalia ratione vtãtur, tradit cornices marito mortuo nouem hominum ætatibus, viduas perseuerare. De quibus etiã Aelianus libro tertio, de animalibus scribit, altera extincta comparẽ viduam degere, veteresq; in nuptijs post Hymeneũ cornicẽ inuocare solitos. Scribit & Guil. Parisiensis, suo tempore ciconiam quandam adulterio coniũctã, per olfactum masculi cognitam, congregata ab ipso masculo multitudine ciconiarũ, ac detecto ipso crimine fœmellæ, ipsam à tota illa multitudine tanq̃ omniũ iudicio cõuictã, deplumatã, ac laceratã fuisse.

Cornices.

Ciconia.

6 Ex generibus autem pœnarũ, aduersus adulteros, atq; adulteras statutarum, facilè dignosci poterit, quam graue scelus id fuerit existimatum, iuxta c. nõ afferemus. in ti. 24. quæst. 1. Et ut ab antiquioribus incipiam, ex lege Mosaica vterq;, & adulter & adultera morti adiudicabantur, vt scribit Leuiti. xx. & Deuterono. 22. & Danielis 13. Genus autem mortis erat lapidatio, vt declaratur dicto ca. 22. Deuter. & Ezechielis 16. & diui Ioan. 8. ca. & in Decretis canonicis, §. hinc apparet. 23. q. 5. & c. hęc imago. 33. q. v. Quanquam & ante legem Mosaicam, veluti more gentis, comburebantur adulteri, vt licet colligere ex Genesis c. 38. Similiter & apud Palæstinos illorum vicinos, adulterium morte puniebatur, vt licet videre ex 26. c. Genes. Atq; etiã apud Arabes, & in Aromatifera regione. Autor vtriusque Strabo libr. 16. & prioris quoq; Bardesanes in li. de Fato, & eius autoritate Eusebius de Præparatione Euangelica lib. 6. cap. 8. quibus locis tradunt, & suspicionem eius rei puniri. Tenedius quidã Rex legem tulit in adulteros, vt vtriusque corpus securi conciderctur, eiusq; legis exẽplum in filium edidit, proinde in numismate iussit insculpi, altera in parte securim, altera duos vultus ex eadem ceruice prominẽtes. Cuius rei meminit Heraclides in libro de Politijs, qui cum Regem Tennem vocat, & Stephanus de vrbibus. Hos secuti Lõgobardi adulterium morte suis legibus puniũt, vt videre licet in ti. de adu. in Lomb. Apud Lydos, si mulieres post coniugium deliquissent, nulla spes veniæ erat, vt tradit Herodotus: qui etsi aliud non dicat, potes tamen ex illius verbis intelligere, mortis pœnã apud eos fuisse inflictam. Placentini quoq; ex statuto non adulterium modò, sed & nixum quoq; adulterij capite plectunt, teste Bal. consi. 357. statuto Placentię, li. 1. vbi interpretatur, quid nixus sit.

Adulterij pœna.

Ex lege Mosaica.

Ante eam legem.

Palæstinorũ legibus.

Arabum.

Aromatiferæ regionis.

Tenedij regis.

Longobardorum.

Lydorum.

Placentinorum.

Nixus quid sit.

Apud Aegyptios in adulterio deprehẽsus, virgis cædebatur ad mille plagas, mulier naso mutilabatur. Quo dedecore vultus incontinentia maculatus, ea mulctaretur parte, qua maximè facies exornaf. Testis Diodorus Siculus libro Bibliothecæ primo, vbi & illud quoque scribit, ei mulierem liberam violasset, virilia apud eosdem amputari, quoniã vno crimine tria non parua scelera complexus esset in iuriam, corruptelã, & liberorum confusionem. Ad hanc pęnam allusisse videtur Terẽtiana Pythias in Eunucho, cũ dicit:

Aegyptiorũ

Adulterorũ castratio.

Nunc minatur porrò sese id, quod mœchis solet,
Quod ego nunquam vidi fieri, neq; velim.

Et Martialis lib. 2. Epigram. 60.

Vxorem armati futuis, puer Hyle, Tribuni,
Supplicium tantùm dum puerile times.
Væ, tibi, dum ludis, castrabere. Iam mihi dices.

Non

Non licet hoc. quid? tu quod facis, Hyle, licet.

Siculorum. Aegyptiorum legem, quantùm ad fœminas attinet, imitata est & Siciliæ constitutio, quæ incipit legum asperitate, qua mulier adultera nasi truncatione punit. Quātùm autem ad viros, eam legē secuti sunt apud Romanos Bibien⁹ & Pub. Cernius, quorum ille Carbonem Actienum, hic Pontiū, in adulterio deprehensos castrasse scribuntur à Valerio Maximo, lib. 6. c. 1. Ex quo & illud Horatij lib. 1. Sermonū Satyr. 2.

— Quin etiam illud
Accidit, vt quidam testes caudamq; salacem
Demeteret ferro iure omnes. Galba negabat.

Hic enim Galba (vt tradunt Acrō & Porphyrion illius interpretes) erat Iurisco̅sultus, qui & ipse adulter erat: ideoque negabat id iure factum fuisse, cùm primùm adulterij pęna pecuniaria fuisset.

Parthorum. Parthi, vt scribit Iustinus li. 41. nulla delicta adulterio grauius vindicabant: pęnā tamen, qua in ea re vtebantur, non indicat ipse Iustinus.

Zaleuci. Zaleucus, aut, alij corruptè scribunt, Seleucus, Locrensium legislator, legem tulit vt adulteris vterq; oculus erueretur. Cumque eius filius fuisset in adulterio deprehensus, & tota ciuitas in honorem patris necessitatem pœnæ remitteret, aliquandiu repugnauit: ad ultimum victus precibus populi, suo prius, deinde filij oculo eruto, debitum supplicij modum legi reddidit, admirabili ęquitatis temperamento sese inter misericordē patrem, & iustum legislatorem partitus: ut eleganter scriptum est à Valerio, quo loco de iustitia disserit, & ab Aeliano lib. 13. Variæ Historiæ. Quanquam id aliter refert Heraclides in descriptione rerū publicarum, non de adulterio, sed de furto loquens.

Lepreorum. Leprei populi deprehensos in adulterio per triduum vinctos circa ciuitatē ducebant, mox toto vitæ tempore contemptibiles & infames habebant. Adulteræ verò diebus undecim in foro stare discinctæ cogebantur, tunica perlucida circumuestitæ, deinde infames dimittebantur, vt tradit Heraclides in illo ipso libro.

9 Atheniensiū. Apud Atheniēses adulteræ ingressu publicorum templorum interdicebatꝰ. Qđ si ingressa fuisset, in eam obuio cuique licebat, quicquid libitum erat, præter mortem inferre: mortem autem ob id non licebat, quo diutius in ignominia viueret, vt scribit Demosthenes (si is est: sunt enim q addubitent) in Oratione aduersus Neęram. Adulterum autem in co̅cubitu vxoris deprehensum, licebat marito impunè occidere, vt uideri potest ex defensione, quam elegantissimè conscripsit Lysias ille ex decē Oratoribus, de necē Eratosthenis adulteri, & huius rei Pausanias in Bęoticis citat Draconis legem, & scribit, vnde id originem habuit. Et id quoque palàm asserit Plutarchus in vita Solonis, qui subdit & eum qui liberæ mulieri vim attulisset, decem drachmis esse obnoxium ex legibus Solonis: sin persuasione in sententiam suā traxisset, viginti drachmarum teneri, præterquam eas, quæ publicè q̄stum facerēt. Sed & Polybius Megalopolitanus lib. Historiarum 2. cum insontem pronūtiat, qui adulterū interfecerit. Hæc enim sunt verba illius, καὶ τοίγε προφανῶς ὁ μὲν τὸν κλέπτην ἢ μοιχὸν ἀποκτείνας, ἀθῷος ἐστί. Quod ex legibus Græcorum, vt qui Græcus erat accepisse videtur. Quāquàm eam legem improbat Aphthonius Declamator, in li. præexercitamētorum, quo loco de legis accusatione disserit: quod & suprà alibi diximus Ante ea, ut opinor, tēpora Hippomenes Athenarum Princeps, cùm filiā ex Atalanta Limonen in adulterio dep̄hendisset, eam ob scelus cum equo iunxit qui cùm clausus alimentis careret, dētes in puellam iniecit: adulterum verò per regionem Atticam ab equis tractum fuisse & discerptum, autore Suida. Ex quo est & illud Ouidij in Ibin:

Vtq; nouum passi est genus Hippomeneia pœnæ,
Tractus & Actæa fertur adulter humo.

Et rursum:

Solaq; Limone pœnam ne senserit illam,
Et tua dente fero viscera carpāt equus.

Et hanc quoq; Historiam describit Heraclides in Politicis, statim in princ.

10 Apud Laciadas, siue Placiadas, Atticæ regionis populos, qui in adulterio deprehendebantur, ignominiosas pęnas dabāt impactis in pudendam corporis partem rhaphanis, qui apud illos miræ magnitudinis esse dicebantur. Quod si rhaphani defuissent, steleo vtebantur, id est ligonis ligno. Autor Suidas, q illos Laciadas uocat, & ante eum Plutarchus, si is est, in Adagiorum collectaneis, qui Placiadas appellat, vocabulo, ni fallor, corrupto: diciturque hinc natum illud adagium, πλακιάδαι τὸ καὶ σελινόν. Huc autē, ni fallor, respicit Aristophanes in ea Comœdia, cui titulus est, νεφέλαι, id est, nebulæ, in qua Δίκαιος λόγος ita loquitur: — Laciadarū, siue Placiadarum. — Prouerbiū.

Τί δ' ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενός σοι, τέφρᾳ τε τιλθῇ
Ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν, τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶν;

Cui ita respondet Ἄδικος λόγος:

Ἢν δ' εὐρύπρωκτος ᾖ, τί πείσεται κακόν;

Et Catullus ad Aurelium scribens aduersus mœchos: — Catulli loc⁹ declaratus.

Ah tum te miserum, maliq; fati,

Quem

Quem attractis pedibus patente porta
Percurrent rhaphaniq; mugilesq;

Armeniorũ. Et id quoque in Armenia fuisse obseruatum, videtur voluisse Lucianus in vita Peregrini Philosophi.

11 *Germanorũ.* Apud Germanos, vt Tacitus retulit, adulterorum pęna præsens, & maritis pmissa erat. Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem uicum verbere agit. Publicatæ.n. pudicitiæ nulla est venia. Et hic mos hodie quoque in quibusdam locis obseruatur, ut adulteris capilli, atque etiam uestes antè, & retrò in ignominiam incidantur ut tradit gl. in c. de benedicto, in verbo, caluatos. 32.q.j. quæ & tradit text. ibi ad hunc morem respicere. *Cortynensiũ siue Gortynensium.* Cortynenses, aut ut alij vocant, Gortynenses, vt tradit Aelianus lib. 12. Variæ Historiæ, adulteros molli lana coronabant, ita molliorem illis naturam exprobantes: atque ita per ciuitatem, ad magistratus traducebant. In reliquũ autem vitæ tempus habebantur ignominiosi, indignique, qui vllũ dignitatis gradum in administratione Reip. consequerentur. *Cumæorum.* Cumæi si qua in adulterio mulier deprehensa fuisset, hanc in forum deductam, & saxo impositam, spectandã omnibus proponebant: inde super asino collocatam, & ita per totam ciuitatem circũ ductam, in eundem locum restitui oportebat. Ex illo infamia notatam ὀνοβάτιν appellant, quod asinum equitasset: lapidemque illum, tanquã impurum ac detestabilem vitabant. Ex Plutarcho in Problematis. cap. 115. Sunt & qui saxum ipsum ὄνον, id est, asinum appellatum credunt. Sic. n. Xenophon primo ἀναβάσεως lapidẽ molarem vocat. Quod & è nostris tradit Alciatus libri παρέργων 2.c. 47. & Catellianus Cotta in Memor. incip. consuetudo, co. 2. ver. nihilominus alibi. *Pisidarum.* Pisidas, adulterij conuictus per vrbem vna cum muliere circunducitur super asino ad aliquot dies, vt tradit Nicolaus, in libro de Moribus gentium, teste Stobæo, Sermone 42.

12 *Platonis.* Plato Legislator, & Philosophus summæ prudentiæ, & autoritatis, vel teste Callistrato, in l. 3. ff. de nundi. Ne aliam (ait libro. 8. de Legibus) quam suam, quisquã vxorem attingat, nec genitale semen irreligiose demandet pallicibus: quisquis cõtra fecerit, nisi viros simul, & mulieres oẽs lateat, infamis lege omnibusque ciuitatis honoribus priuatus sit. *Diogenis. Didymi.* Qua autem pœna censeret Diogenes Cynicus id scelus puniendum esse, ex eo constat, quòd cum audisset Didymonem quempiam mœchum fuisse comprehensum, dignus est, inquit, ex ipso nomine suspendi. Atqui Græcè Didymi testiculi vocantur. Ab his igitur, vnde nomen is habebat, & quibus peccauerat, censebat eum esse suspendendum. *Lycurgi.* Lycurgus autẽ Lacedæmonius nullam pœnam suis legibus in adulterũ statuens, multò tertius fœdiusq; id scelus esse ostendit, quàm si pœnam aliquam quantumuis grauem sanxisset: sicut & Solon de parricidio censuit. Nam is interrogatus, cur nullũ supplicium statuisset in eum, qui parentem necasset, respondit, id se neminem facturum putasse, vt tradit Tullius in Oratione pro Sexto Roscio. Idemque scribit Plutarchus de Romulo, illum videlicet nullam aduersus parricidium pœnam induxisse, ꝙ illud impossibile esse duceret. Non dissimili (vt reor) consilio Lycurgus, (vt ad eum redeamus) nullam in adulteros pęnam præscripsit, quoniam Spartæ nullum futurum adulterium putabat quemadmodum Geratam Sparciaten hospiti huius rei causam rogãti respondisse tradit Plutarchus, tum in vita Lycurgi, tum in Apophthegmatis Laconicis. *Geratæ.* Existimabant Solon, & Romulus parricidium, & Lycurgus adulterium detestabilius abominabiliusque, ꝙ̃ vt alterutrius perpetrãdi cuiquã libido incesseret.

13 *Salæthi Crotoniensis principis lex in adulteros.* Salœthus Crotoniensis princeps legem tulit, vt mœchi viui cremarentur, nihil maius hoc crimine existimas. At cum ipse fratris vxorem polluisset, depræhensus orationem tam luculentam habuit, vt ciues remittere pęnam vellent, ac exilio tantum eum damnare. Verum ille magnitudinem culpæ intelligens, in ignem sponte insiliit: quod à Luciano refert in Apologia pro ijs qui mercede conducti seruiunt. *Mahometis lex in eosdẽ.* Legibus autem Mahometis, alias impurissimi Legislatoris. in adulterio deprænhensi centum ictibus flagellantur, vt scribitur in Theologia ipsius. At Gothorum legibus licebat adulterum occidere, etiamsi legati munere fungeretur, vt videre licèt apud Procopium libro primo, de Bello Gothorum *Gothorũ lex Totilæ pęna in stuprum.* Totilas autem Rex eius populi, armigerum quempiam qui. virginem stuprarat, morte mulctauit, vt idem refert libro tertio eiusdem operis.

14 *Romanorũ. Numæ Pompilij lex in adulteros.* Numa Pompilius (vt de Romanis tandem dicamus) legem mulieribus, alienis viris succumbentibus in hæc verba cõstituit, à Festo Pompeio, & Au. Gellio libro quarto, capitulo tertio. relatã: Pellex ædem Iunonis ne tangito: si tangit, Iunoni crinibus demissis, agnum fœminam cædito. Ex qua lege mos ille, de quo supra diximus, abscindendorum, crinium adulteris, videri potest manasse. Cæterum ante legem Iuliam, fœminæ

adulterij conuictæ vltra ducentesimum lapidem relegabantur, adulteri verò longius: id quod facilè est deprehendere ex Cornelio Tacito, qui libro secundo.
Apuleia. Historiæ Augustæ scribit Apuleiam Variliam fuisse maiestatis, & adulterij accusatam. Et de adulterio, inquit, satis caueri, lege Iulia visum: sed Tiberius Cæsar adulterij grauiorem pęnam deprecatus, vt exemplo maiorum adultera à propinquis suis vltra ducentesimum lapidem remoueretur, suasit: adultero Italia atque Africa interdictum est. Sed & aliquando legimus apud Liuium lib. 10. ab Vrbe cōdita, Q. Fabium Gurgitem aliquot matronas stupri damnatas pecunia mulctasse, ex qua Veneris edem faciendam curauit. Idem non multò post initium lib. 5. Secūdi Belli Punici, scribit L. Iulium Appulū, & M. Fundanium ædiles, aliquot matronas apud populum probri accusasse, & quasdam ex eis damnatas in exilium egisse. Aliquando autem ex lege licuit maritis vxores in adulterio deprehensas sine iudicio impunè necare, vt ex oratione Catonis de dote videre licet. Cuius verba in eam rem adscripsit Gellius libro 10. capitulo 23.

15 Posterioribus tamen legibus huiusmodi ius occidendi, marito ademptum fuit, & patribus concessum, vt scribitur in l. patri. & duabus seq. ff. de adulter. vbi huius rei ratio redditur. Nam plerumque pietas paterni nominis consilium pro liberis capit. Cæterum mariti & calor, & impetus facilè sæuientis, fuit refrænandus. Marito tamen permissum adulterum suæ vxoris occidere, sed nō quemlibet. l. marito. eod. tit. Verum si occiderit vxorem in adulterio deprehensam, & adulterum, quem non licebat occidere, mitius sanè punitur, vt de vxore est tex. in l. si adulteriū. §. imperatores. eod. tit. & in l. 1. §. vlt. ff. ad leg. Corn. de sica. & in l. 3. §. si maritus, iuncta gl. ff. de S. C. Sylla nia. De adultero quoque est tex. in l. Gracchus. C. de adult. & in c. si vero, le 1. de sentent. excom. Ex quibus intelligi pōt text. in cap. inter hæc. 33. q. 2. qui dicit secundum mundanam legem permitti, marito occidere adulteram, ad antiquiores leges respicere, quibus id permissum erat.

Marito an permittatur vxorē adulterā necare.

16 Augustus autem Cæsar Legem Iuliam tulit, qua pęnæ in adulteros constituunt, vt meminit Vlpianus in l. 1. ff. ad legē Iul. de adult. Suetonius in ipso Augusto, cap. 34. & Plutarchus in Apophtheg. Græcè q̄dem, sed hoc sensu: Cùm de adulteris legem tulisset, qua sanxerat, quo pacto rei iudicandi ac puniendi forent: deinde ira lapsus, adolescentem, qui de Iulia ipsius filia esset insimulatus, percuteret manib. ille, p̄clamauit, νόμον ἔθηκας ὦ Καῖσαρ, id est, legem tulisti, ò Cæsar. Quo verbo tanta pœnitentia, ac tristitia affectus est Augustus vt illo die cœnare recusauerit. Ob hanc autem legem Horatius lib. 4. Carminum, Ode 5. Augustum celebrat.

Lex Iulia de adulterijs.

Nullis polluitur casta domus stupris.
Mox & lex maculosum edomuit nefas.
Laudentur simili prole puerperæ,
Culpam pœna premit comes.

De hac quoque lege Iuuenalis Saty. 2.

--Vbi nunc lex Iulia? dormis?

Hanc autem legem postea vsu abolitam reuocasse videtur Domitianus Imperator alioquin pessimus, ex eo quod de eo scribit Martialis lib. 6.

Lusus erat sacræ connubia fallere tedæ,
Lusus & immeritos execuisse mares.
Vtraque tu prohibes Cæsar, populisque futuris
Succurris, nasci quos sine fraude iubes.
Nec spado iam, nec mœchus erit te præside quisquam
At prius (ò mores) & spado mœchus erat.

Et alibi in eodem libro:

Censor maxime, principumque princeps,
Cùm tot iam tibi debeat triumphos,
Tot nascentia templa, tot renata,
Tot spectacula, tot Deos, tot vrbes,
Plus debet tibi Roma, quòd pudica est.

Sed & eodem quoque libro:

Iulia lex populis ex quo Faustine renata est,
Atque intrare domos iussa pudicitia.
Aut minus & cætera.

Iuuenalis quoque Satyr. 2. de eodem, vt opinor, loquens, vel reclamante Georgio Valla:

Qualis erat nuper tragico pollutus adulter
Concubitu, qui tunc legis reuocarat amaras,
Omnibus, atque ipsis Veneri Martique timendas.

Cuiusmodi autem ea pena fuerit statuta in adulteros ea lege Iulia, pauló post dicemus. Cæterum Iulius Cæsar libertum gratissimum ob adulteratam æquitis Romani vxorem, quamuis nullo querente, capitali pœna affecit, vt scribit Suetonius in vita illius, capitulo. 48. Opilius autem Macrinus, & ipse Romanus Imperator, adulterij reos, semper viuos simul incendit iunctis corporibus. Sed & cum aliquando quidam milites ancillæ hospitis pudorem violasse crederentur, idq; Macrinus per frumentarium quendam didicisset, adduci eos iussit, interrogauitque vtrum id factum esset: quod cùm constitisset, duos boues miræ magnitudinis viuos subito aperiri iussit, atque his singulos milites inseri, capitibus, vt secum colloqui posset, exertis, vt Iulius Capitolinus scriptum 17

Adulteri viui incensi iūctis corporibus.

Opilius Macrinus.

tum reliquit Aurelianus quoque Imperator, militem qui adulteriũ cum hospitis vxore commiserat, ita puniuit, vt duarum arborũ capita inflecteret, quas ad pedes milit is deligarat, easdemq; subitò, dimitteret, vt scissus ille vtrinque penderet. Idem ancillam suam, quæ adulteriũ cũ seruo suo fecerat, capite puniuit: q̃ à Vopisco Syracusio prodita sunt.

18 *Constantin'.* Et aliquantò pòst Constantinus legem sanciuit, sacrilegos nuptiarum gladio puniri. Ea enim sunt verba l. ipsius asscripta in l. quamuis adulterij. in fi. C. ad leg. Iu. de adul. Et ex nostris notat Bal. ibi. adulterum esse decapitandum. Et ad id quoque eam citat ipse Alberi. in l. transigere. colu. 1. Et ibi quoq; Romanus, col. 2. vers. item nota quòd in crimine. C. de transa. & ipse Bald. in l. si quidem in fi. C. de contra. & commit. stip. & in l. data. co. 4. versi. qui adulterium. C. qui accusare non pos. & cõsi. 246. visis actis, lib. 4. Saly. in l. si serui vestri. col. vlt. C. de noxa. Roman. in l. si seruus eius. ad fi. ff. de acqui. hæred. & Bonifa. Vitel. in tract. malefi. tit. de adulterio, col. 2. Alexã. consi. 13. attentis, col. 1. lib. 7. Et Franc. Cur. senior, consi. 37. in nomine domini, amẽ, considerato themate, colu. 4. versicu. pro hoc facit in simili. & ante hos gloss. in leg. quid ait. §. ignominię. in uerbo, infamis, ff. de his qui not. infami. Quanquam in Codice Theodosiano, in quo ea lex adscribitur, non inscripta sunt ea verba, iõ arbitror à Triboniano, & cæteris, fuisse addita. Satis autem constat, tempore Diui Hieronymi, qui Constantino imperante natus est, adulterium morte puniri solitũ vt patet ex ipsius epistola ad Innocẽtium de muliere septies icta.

19 *Adulteriũ a pęna mortis de iure ff. puniatur.* Verum ante eam l. Constantini, posset videri nulla lege Roma. pœnam mortis fuisse in adultero, statutam, vt coniicere licèt ex l. Clodius. ff. de his qui. ut indi. ubi & glo. id asserit. & ex l. qui cũ vno. §. adulterij. & ibi quoque glos. ff. de re milita. vbi statutum est, adulterij damnatos non esse inter milites recipiendos. & in l. 2. §. miles & ibi etiam gl. & Alberi. ff. de his qui not. infa. vbi miles, qui lege Iulia de adulteriis damnatus fuerit, ita infamis est, vt etiam ipsa sententia eum sacramento ignominiæ causa soluat. Secundum quam sentẽ- *Traianus.* tiam Traianus Cẽturionem adulterij cõuictum exautorauit, & relegauit, teste Plinio Iuniore lib. 6. epistolarum ad Cornelianum. Et ex l. palam. §. quæ in adulterio. ff. de ri. nup. vbi depræhensa in adulterio etiã nondum damnata, infamis est æquè ac si damnata fuisset. Sed & in eam rẽ tex. est omnium apertissimus in l. si qs viduã. ff. de quæstio. vbi si quis alii nuptam, cũ cognatam, & cum qua nuptias contrahere non potest, corruperit, in insulã deportandus est: quia duplex crimen, & incestum, & adulterium committit. Cuius tex. autoritate Flo. à sancto Petro, in l. 1. C. de hære. instit. scribit, quòd de iure ff. pœna deportationis statuebatur in adulterũ. Quod & asserit Alcia. lib. Paradoxorũ. 5. c. 8. Imò verò per eam l. Roma. in d. l. si seruus eius ad fi. ff. de acq. hæred. dicit probari, quòd nec deportationis pęna ei fuisset inflicta, nisi & incestus coniunctus ei fuisset. arg. l. vim passam. §. proscriptione. ff. de adul. ubi maior proscriptio requirit quãdo duplex illud crimen simul est iunctum. Verum Accursius in d. l. si quis uiduam parũ sibi cõsentiẽs, sentit, & eo iure fiucti & iure C. pœnã capitis obtinere: sed forte (inquit) ob dignitatem & nobilitatẽ delinquentis mitius illic punitur. & ibi Bar. planè intelligit Accursij uacillationẽ, nec tamen quicquã subieciat. At ipse Bar. in l. inter liberas. in princ. ff. de adul. illud tantum dicit, pęnã capitis esse de iure Digestorum, per tex. in d. l. si quis uiduam. & idem quoque uoluit ipse Accursius ultra loca superius citata, in l. scio. ff. de testib. & Io. Faber, in §. item lex Iulia. Instit. de publ. iud. & Bal. in sua Marga. in uerbo adulterium, uersic. 2. ubi dicit, q̃ adulterij pęna de iure antiquo non erat capitis. In quam sententiam scribit Cornelius Tacitus ad calcem libri 2. Historiarũ imperante Tiberio, grauibus Senatus decretis libidinem fęminarum fuisse coercitã. p̃fertq; exemplum Vestiliæ vxoris Titidij Labeonis, quæ adulterij conuicta, in insulã Seriphon abdita fuit. Ex quo planè apparet, eam tum fuisse grauissimam pęnam in adulteras.

Contrà autem uidetur, & ante eam l. quamuis pęnam capitis fuisse statutam in adulteros, ex d. l. transigere. C. de transa. Cuius hæc uerba sunt, Transigere de crimine capitali, excepto adulterio, prohibitum non est. In alijs autem publicis criminibus, quæ sanguinis pęnam non ingerũt transigere nõ licèt. Vides igitur adulteriũ esse crimẽ capitale. Et ne quis calumniet, ex eo quòd pena capitis intelligitur etiã alio modo, quàm mortis & sanguinis per l. 2. §. capitalia. ff. de public. iudic. & §. 1. Institu. eod. titul. subdit in oratione aduersatiua, quæ priorem interpretatur: In alijs autem, quæ sanguinis pęnam non ingerunt, ex quibus intelligis facilè, in id crimen esse constitutam pœnam capitalem, & eam quidem, sanguinis Ideò Salycet. ibi dicit, quòd nusquam alibi 20 *Desecadi re.*

 me-

melius probatur pęnam adulterij de iure C. mortem esse. Ea autem l. est Diocletiani, & Maximiani, qui præcesserunt Constantinum. Sed & videtur longè ante iura C. & ex Lege Iulia, pęnam capitis in adulteros statutã fuisse, per text. apertissimũ in d. §. item lex Iulia. insti. de publi. iudic. vbi hæc verba adscribuntur, Lex Iulia de adulterijs coercendis, temeratores aliarũ nuptiarum gladio punit. quem tex. Ioan. Fab. intelligit de iure C. & quidem malè cùm nuncupatim loquatur de Lege Iulia, quę fuit lata lõgè ante tempora C. imò & omnium Iurisconsultorum quorum in ff. leges habemus. Et ideo eum §. intelligit nominatim de pœna Legis Iuliæ Hostien. in Summa de adul. §. quæ pęna. col. 1. versic. pęna autem. Et hanc partem fulcit, quòd scribitur in l. 1. ff. de extraord. cri. solicitatores alienarum nuptiarum, itemq; matrimoniorum interpellatores, etsi effectu sceleris potiri non possunt, propter voluntatem perniciosæ libidinis, extra ordinem puniri. Quid autem restat si effectu potiantur, quàm vt gladio feriantur? Nec modicum vrget, quod tradit Suetonius, Augustum, qui eam legẽ Iuliam tulit, vt suprà diximus, mori coegisse Proculũ vnum ex acceptissimis libertis, compertum adulterare matronas. Et quod suprà diximus, Iuuenalem scribere, legem hanc amaram omnibus, atque ipsis Veneri Martique timendam: quæ nõ nisi summo supplicio conuenire possunt. Et quod Virgilius legum Romanarum peritissimus scribit li. 6. Aeneidos,

Quique ob adulterium cæsi

Legis Iuliæ in adulteros pœna à mortis esset.

Nam & perspicuũ videtur fęminas quoque ex Lege Iulia ob adulterium pęnam capitalem subiisse, ex l. castitatis. C. de adu. quam ita intelligit gl. in c. tuæ de procur. Ea autem lex est Alexandri Seueri, vt hinc facilè appareat ipsius tempore eã l. fuisse obseruatam. Postea verò tempore Theodosij Imperatoris, mulier q̃ in adulterio fuisset depræhensa, in angusto prostibulo includebatur, mittebanturque, qui cum ea palæstram veneream exercerent, atque interim tintinabula percutiebant, vt eius sono res ea omnibus innotesceret. Quod tamen ipsum correxit Theodosius, alijsq; pœnis adulteras puniri statuit, vt autor est Socrates Cõstantinopolitanus apud Cassiodorum in Tripertita Historia, lib. 9. ca. 24. Diuus autem Augustinus libr. de Ciuitate Dei 3. capitu. 5. scribit, antiquos Romanos fęminas adulteras morte non puniuisse.

Alexander Seuerus. Theodosius.

21 Ex quibus constat, rem hanc esse admodũ dubiam, vt non mirũ sit, si Accursius, qui optimè omnium legũ capita tenuit, in ea re vacillarit; nec Bar. in d. l. si viduã. quicquid asseuerãter tradiderit, sicuti nec Cy. in d. l. quamuis. nec Bal. consi. 329. sup eo quod à me quæritis, lib. 5. nec Ioa. Ana. in c. significasti, col. pe. de adult. quibus locis hanc legum, & glos. discordiam optimè perceperunt, nec sedauerunt tamen. At Saly. in d. l. quamuis. col. pen. versi. extra gl. post multa hinc inde adducta, tandem in hoc residet; vt per d. l. quamuis. imponatur pęna gladij materialis. Sed Raphael Fulg. post Pet. ibi dicit ex ea lege Iulia pęnam fuisse gladij, sed aliquandò ex qualitate personæ fuisse restrictam ad deportationẽ. Alter Raphael Comensis, consi. 154. visis in inquisitione, asserit pęnam capitis primùm tempore C. fuisse in adulteros statutam, per d. l. transigere. Ante verò, deportationem tantùm fuisse illatam, per multa ex iuribus, q̃ suprà aduocauimus. At quod scriptũ est in d. §. itẽ lex Iulia, intelligendũ de lege Iulia suppleta p dnãs illas constitutiones C. Nã si nouo statuto mutetur pęna antiqua, tunc dicitur quis accusari ex lege antiqua, non ex noua, ex sententia Bar. qui & in hoc casu loquitur, in l. 1. col. pe. ver. vlterius quæro. ff. de pub. iud. Nec absurdum est, inquit Comen. ita exponere, ne iura iuribus contradicant. Sed Bar. nõn id dicit, ad quod illũ allegat Raph. nec opus est etiam ita hic dicere, vt patet ex ijs quæ diximus.

De eadẽ re.

Illud minimè dubiũ est, postremis Authen. constitutionibus pęnam mortis mulieribus adulteris fuisse remissam, alia substituta, vt videlicet verberibus cęsæ in monasterium mittantur. Authen. sed hodie. C. de adu. & in corpore vñ sumitur. Id q̃d quantum ad monasterium, cõplexa sunt Decreta Papalia in c. gaudemus. de conuer. coniug. Adeò mores deciderunt, & in deterius lapsi sunt. Nam nihil rerum omnium impudicas mulieres magis à libidine deterruisset, quàm pęna, quã maximè mulieres verentur, abhorrent, detestãtur, vel teste Euripide in Troadibus, cuius hi uersus sunt loquente Menelao: 22

Adulterarũ pęna remissa.

Ἐλθοῦσα δ' Ἄργος, ὥσπερ ἀξία, κακῶς
Κακὴ θανεῖται, καὶ γυναιξὶ σωφρονεῖν
Πάσαισι θήσει. ῥᾴδιον μὲν οὐ τόδε.
Ὅμως δ' ὁ τῆσδ' ὄλεθρος εἰς φόβον βαλεῖ
Τὸ μῶρον αὐτῶν, κἂν ἔτ' ὦσ' ἐχθίονες.

Vbi verò venerit Argos, ut digna est malè
Mala morietur, & mulieribus, ut castæ sint,
Omnibus exemplum erit. Facilè quidem hoc non fit:
Sed tamen huius cædes in metum iniiciet
Fatuitatem illarum, etsi fuerint pessimæ.

Sed & posterioribus temporibus pęna quoque adulterorũ, hominũ statutis minuta 23

Perusinorum poena in adulteros. nuta est. Perusij statutũ est, pro adulterio imponens pœnam ducentarum librarũ, vel trecentarum, si mulierem quis cognitam domi per horam detinuerit, vt refert Corn. consi. 114. licèt primo aspectu, col. Bononiẽsiũ. 1. versicu. pœna aũt. Similiter & Bononię qui adulterium commisit, 200. libris mulctatur, referente Barb. cons. 63. licèt in mediũ, in prin. li. 4. statuto. Florentino pœna Florentinorum. mille adulteris statuitur, vt pdit idẽ Barb. consi. 87. illud referam, col. 5. li. 3. post Cy. & Bal. in l. etsi post tres. ff. si quis cautio. Ex Treuisanorum. statuto Treuisij, bona mulieris adulteræ tantum confiscantur, autore Pe. An. in repe. c. 1. in 12. q. prin. ver. ego vidi similem quæstionem, de constit. At statuto ciuitaNouariẽsiũ. tis Nouariæ si quis per vim adulteriũ cõmiserit, condemnatur in lib. 100. imperiales: si aũt sine vi, in li. 50. imper. Verum mu Et in vniuersum Italorum. lier, si viro placuerit, comburitur, quòd si vir voluerit, dotẽ tantum amittet: testis Signo. cons. 58. statuto ciuitatis Nouariæ, in prin. Baldus autem consi. 222. Antonius commisit mentionem facit cuiuspiã statuti punientis adulterium centum lib. nec locum statuti declarat. & dicit quòd communiter ex statutis, adulteriũ punitur pœna pecuniaria. Ideo Ange. in l. vulgaris in princ. ff. de fur. asserit in multis ciuitatibus pœnam pecuniariam statutam esse in adulteros. Et Io. Ana in c. vlt. col. 7. versic. quæ rit etiam do. extrà de collu. dete. dicit id ita obseruari communiter ex statutis Italię. Idem autem Ang. in l. mater. §. mulier, ff. de adul. scribit, quòd per formam statutorum Italiæ, adulter nullo modo punit̃, si mulier nupta more meretricio viuat, etiam sciente adultero eam esse nuptam, quod & repetit in l. si vxor. §. sed & in ea. eod. tit.

24 Francorũ. In regno autem Franciæ (quod magis dolendum est) adulteri ex consuetudine non puniuntur, vt dicit Io. Fab. in l. consuetudinis. col. vlti. C. quæ sit lon. consuet. Et idem alibi dicit, in §. ex non scripto. co. pe. ver. sed quæritur an consuetudo, Insti. de iure natur. ꝙ nunquam fuit auditum in regno Francię, ꝙ adulter puniretur pœna iuris. Idẽ in d. §. item lex Iulia. Instit. de public. iud. dicit, quòd hodie de facto adulterium reputatur industria, ob idq; deplorat nostrorum temporum calamitatem: Non est, inquit, sanitas à vertice vsq; ad plantam cedri, lilium conformat̃ hyssopo. Quid enim nobiles scribũt in hospitiorũ parietibus iuxta armorum insignia quod id non sapiat? Hactenus ille. Dicit tamen Guido Pap. Deci. Delph. 206. cuius Gratianopolitanorũ. hoc caput est, In hac ciuitate, post princi. quòd ex statutis Gratianopolis in crimine adulterij statuitur pęna centum solidorũ: & D. Gulielm. Bened. in rep. c. Raynutius. in verbo, cuidam Petro tradiderant, nu. 63. ꝙ ex statutis vrbis Cadurci, adulter pena Cadurcorũ. 60. solidorum tantum punitur: aut nudus sola scilicet camisia coopertus per vrbem sine verberibus ducitur. Ego autem scio, in nostro senatu Parisiensi, non omnino abire impunitos adulteros, sed pro qualitate delicti & personarum virgis cædi, aut aliter puniri. Ex legib. Boiariorum à Theo Boiariorum. derico rege Francorum editis, titu. de vxoribus & adulter. si quis cũ vxore alterius concubuerit, componat maritum eius cũ suo Vueregildo, id est, 140. solidis. Ex legib. Riboariorũ. autem Riboariorum ab ipso Theoderico latis, si quis vxorem alienam tulerit uiuo marito, 200. solidis mulctatur. Vt non immeritò conqueratur Alciatus in l. probrũ ff. de verb. sig. fures hodie strãgulari, adulteros pecunia mulctari, vt sit maior pecuniæ, quàm morũ, ratio. Pontificũ aũt san Pontificũ. ctionibus, Clerici ob adulterium deponũtur, in monasteriumq; toto vitæ suæ tempore detruduntur, Laici excõicantur, c. si quis clericus. & c. Romanus. 81. dist. & c. intelleximus: de adulte. & no. Hos. in summa, tit. de adul. §. quæ pęna sit imponenda, in prin. At ex concilio Ancyrano, ca. Conciliorũ. 20. si quis adulterium commiserit, non nisi septem annis in pœnitentia completis, ad pristinos gradus recipitur. & concinit 77. c. capitulum Græcarum synodorum à Martino Braccarẽsi Episcopo collectorũ. Nec deniq; omiserim, ꝙ olim apud Tro- Troglodytarum. glodytas, si qs vxorẽ regis vitiasset, certo numero ouium mulctabatur, vt tradit Diodorus, lib. 3.

Cæterum Paul. Ca. cõs. 277. cuius exor- 25 diũ est, in cã incarceratorũ, col. 3. ver. item Vilissimus, qui non per se, sed per iudicẽ adulterium vindicat. qđ fecerunt, lib. 2. dicit vulgò eũ reputari vilissimũ, & deridiculũ, & infamẽ virũ, q nõ se proprijs manib. de adulterio uxoris vindicarit, & in id adit iudicẽ. Qđ sing. reputauit Mari. Soc. Iunior: cõs. 34. incip. in cã nobilis, co. 2. nu. 9. li. 2. Sed an tñ id verũ sit in foro qđ cõsciẽtiæ appellãt, disces ex gl. ĩ c. inter hæc. 33. q. 2. & alijs multis, quas tibi adduxi s. in octaua leg. cõnu. nu. 4. incip. facit præterea. Sed & an valeat statutũ siue consuetudo, vt adulter morte non puniatur, vide Aymo. Crauet. consilio 137. magister Robertus.

Ex his autem quæ suprà diximus, satis 26 liquet esse admodum graue hoc scelus: Adulteriũ graue scel⁹. id quod & attestantur Decreta Canonica in capitul. 181. distinct. & in capitul. quid. in omnibus. 32. quæstio. 7. vbi ad verbum ita scribitur: Quid in omnibus peccatis adulterio grauius? Quæ fuit

sententia D. Petri, vt retulit D. Clemens in epistola ad Iacobum fratrem Domini. In qua etiam paulo pòst idem Petrus grauiter pronunciat, Venenum adulterij esse cunctis malis perniciosius. Et hanc quoq; huius sceleris grauitatem annotauerunt omnes Doct. in c. at si clerici. §. de adulterijs. ext. de iudi. Inter quos Bald. colu. pen. Adulterium (inquit) reuera est crimen infestum laicis & bonis viris, & turbat honorem matrimonij, & etiam famam liberorum, qua consistit decus gentiũ, ut no. in Auth. de nup. in prin. Ang. autem in §. 2. in Auth. de mona. not. ex text. ibi, pessimũ vitiũ esse vxorẽ alterius adulterare. Et Bal. consi. 246. visis actis. li. 4. & Bar. in rub. ff. de adul. vbi dicit, id crimen, præter læsæ maiestatis, esse maximum Thales Milesius censebat adulterium esse peius periurio. Percõtanti enim adultero, an iuraret nõ commisisse se adulteriũ, Non est, (inquit) periurium adulterio deterius οὐ χεῖρον μοιχείας ἐπιορκία. Hinc & eiusmodi crimen, iniquitas maxima vocatur, Iob. 31. cap. Et Sibylla Erythræa, quam præter cæteras præcipuam & nobilem fuisse commemorãt inter facinora, quibus maximè Deus irascitur, atque irritatur, adulterum reponit, vt constat ex his versibus, quos ex ea retulit Lactantius, in lib. quem de Ira Dei elegantissimè conscripsit, c. 22. Et in hãc sententiam est & illud Euphronis, apud Stobæum c. 6.

Adulterium peius periurio.

Οὐκ ἔστι μοιχοῦ μεῖζον οὐδὲν ἐν κακόν.

Non est adultero maius vllum malum.

In coniugato autem est id crimen grauissimũ, c. vt clericorum. & ibi no. Bal. & alij, extrà de vi. & ho. cleri. Porrò facilè intelligi potest, quantum id crimen adulterij esse Christus censuerit, qui cùm in Euangelio suo retinendas omnino vxores iussisset, nec vllam permisisset diuortij causam supra Mosis legem, vnicum adulteriũ excepit. Ferenda est igitur vxor temulenta, iracũda, gulosa, vaga, iurgatrix, deformis: solam licet adulteram repudiare. Aspera quidem & reliqua sunt vitia, sed toleranda, at fidem toro violasse, intolerabile est. Cæterum Chrysostomus in Euangelium Diui Ioannis Homilia 62. docet adulterium grauius esse idololatria.

27 Igitur (vt redeamus) alienarũ fœminarum adulterio nõ se turpiter viri cõtaminent: quin faciãt, vt id possint dicere, qđ apud Iureconsultũ in l. Titiæ. ff. de aur. & ar. leg. testator quispiam profitetur se fecisse, videlicet se semper cum vxore sine mẽdacio vixisse. Quod tum demum assequẽtur, si fidei, quam iam statim in ingressu matrimonij vxorib. promiserint, nõ de-

Redit ad principiũ huius legis.

erunt. Alioquin sciant futurum sibi infelix infaustumque, atque infortunatum matrimonium, vxoribusque se molestissimis vsuros, & infestissimis. Nam si viri vxorum adulteria tã egrè ferant, vt eã molestius patiantur, quàm neces ipsarũ: (maritus enim vt scribit Hiero. in Amos, c. 7. ante si libentius audit vxorẽ interfici, q̃ pollui) si (inquã) id modestius patiantur, q̃ sese proprio corpore vulnerari, vt dicit. Fab. in §. sciendũ. Insti. de dona. imò q̃ neces filiorũ, ut clanculum & subobscurè innuit text. in d. l. codicillis. §. matre. ff. de le. 2. quẽ ita intelligunt Ray. La. Are. Bal. Alb. & alij Doc. ibi Bal. in l. Athletas. §. calumniator. ff. de his qui no. in fa. & in l. vlt. col. pen. ver. venio ad secundã. & ibi quoque Alc. col. vlt. dum allegat tex. no. in d. §. mater ff. de ser. & ipse Bal. in c. ex parte nostra & ibi ẽt Barb. col. pe. de consuet. & idẽ Bal. cons. 176. Cecilia recessit à Frãcisco, col. 2. li. 1. & cõs. 177. in causa Gulielmi de Corradis, li. 5. Alber. Ro. & Pau. Ca. in l. vlt. §. 1. ff. de publica. vbi & ipsi Ro. & Pau. hoc intelligũt, nisi vilitas personæ spernẽtis adulterium vxoris, aliud induceret, per tex. ibi. & Luc. Pen. in l. 1. col. 22. versi. 24. quærit, C. publ. læti. li. 12. Roma. in l. trãsigere, co. 2. versi. itẽ nota ꝙ in crimine. C. de adult. & Alc. consi. 24, animaduersis iis, quæ tã p testes, col. 10. ver. cùm stuprũ. lib. 2. Et Cor. consi. 44. deueniendo, col. 3. ver. circa fin, lib. 4. & Barb. in d. c. at si clerici. §. de adulterijs, col. 2. & ibi quoq; Phil. Dec. co. 2. de iud. & idem Barba. in capitul. 1. colum. 5. & iterum in capit. accedens, col. 2. ext. ut li. non cõte. & cõsi. ul. sapienter, col. 8. uer. modò in casu lib. 2. & Baptist. Cacia. in repe. l. si. qua illustris, co. 13. C. ad S. C. Orphi. Ias. in l. transigere, colu. 2. in 2. no. de trans. Card. Alex. in c. 2. col. 2. ver. no. ibi, ne fortè deterius, ext. de spons. Catel. Cor. in memor. statuta ꝙ bãnitus. col. 2. ver. prerea in muliere. Io. Lup. q illũ text. dicit sin. in rep. rub. de do. inter uir. & uxo. §. 78. col. 2. Frã. Ripa. in l. ul. in 2. q. C. de reuo. dona. Ferd. Loaz. in repe. l. filiusfa. § diui. nu. 293. ff. de leg. 1. Bauer. in §. est autẽ. Inst. de hær. insti. Ludo. Gomes in §. fuerat. char. pe. col. ult. insti. de act. Bñ. in rep. c. Raynutius, in uerbo, cuidã Petro tradiderunt, nu. 109. extr. de test. Cæsar Lãber. in trac. de iure patro. in 19. ar. 9. q. princ. 1. partis li. 2. Si (inquã) uiri id tã molestè ferãt, quo tãdẽ aĩo fœminæ accipiãt uirorum adulteria. quas natura finxit pcipites, ut s. dictum est. Nihil pfectò uxores, psertim castas, æque exaspérat, q̃ uirorũ cõgressus, cum externis impudicisq; mulierib. hoc ipsum attestante Imperatore, ĩ l. cõsensu, post pri. ubi Bal. & Ang.

Viri molestius ferunt uxoris mortem, quàm adul.

Et uulnera proprij corporis.

Et neces filiorum.

Mulieres in primis exasperat virorum adulterium.

Ange. id annotant. C. de repud. & in §. mitiores. in auth. de nup. quem & ad hoc expendit Ang. vbi suprà. & in l. si vxor. §. iudex. ff. de adul. & Iason. in l. ex ea parte, §. mulier. in 1. not. ff. de verbo. oblig.

Mulieres ex vxorũ adulterijs in insaniã vertuntur.

28 Impatientes sanè sunt huiusce rei præ cæteris omnibus rebus mulieres: & quiduis aliud in marito, quàm pellicem, æquoribus oculis aspiciunt. Verum ex pellicatu excandescunt, irascuntur, ac vindictã parant furoreq; væsanienti instinctæ, atrocia diraq; facinora cõficiunt, nec alijs, nec viris ipsis, nec filijs, nec sibi deniq; suoq; pudori parcẽtes. Scribit Pausanias lib. 3. quo Laconica tractat, ꝙ cũ Helena post mortẽ Menelai à Megapenthe & Nicostrato filijs Orestis fugata, in Rhodum peruenisset, eã Polyxo, q̃ Polyxena alijs dicta est, vxor Tlepolemi, ad quam iure veteris amicitię diuerterat, arbori iussit suspendi, ob viri zelotypiam, & hinc est (ait Pausanias) rodijs Helenes Δενδρίτιδος, id est arboreç, sacellum. Thessalicæ quædam mulieres Laidẽ formosam meretriculã in tẽplo Veneris ligneis testudinibus ob zelotypiam trucidarunt, quòd à Pausania Thessalo amaretur, cuius rei causa pestis Thessaliã tantisper vexauit donec tẽplũ ἀνοσίας Ἀφροδίτης, id est impiæ Veneris condiderunt, ꝙ mulieres impiam in phano Veneris cædem commisissent: vt retulit Timæus, atq; etiã interpres Aristophanis. Laodicæ vxor Antiochi regis Syriæ (is est, cui Deus cognomentum fuit) Berenicen Ptolemæi sororẽ quam maritus deperibat, illiusq; ex Antiocho filium, primum interimi iussit, deinde & se veneno necauit: vt testis est locupletissimus Hieronymus in Danie. c. 11. & tangit Appianus in lib. qui Syrius inscribitur. Quamuis non desint, qui aliter referant. Tradunt & Decreta canonica in c. si qua fœmina. 50. dist. mulierem quandam furore zeli accensam, tam atrociter ancillam suam verberasse, vt aliquãtò pòst cruciabiliter animam emiserit. Est autem illic mendum (vt id obiter dixerim) cum scribitur in codicibus qui circunferuntur, inter certum diem, vbi scribendum est, intra tertium diem, vt videre licet ex concilio Elibertino, à quo illud c. depromptũ est, c. 5. & ita ẽt eum tex. intelligunt Ro. & Barb. in l. in illa stipulatione. ff. de verbor. obliga.

Helena arbori suspẽsa ob zelos.
Lais ob zelotypiam trucidata.
Veneris impię templũ.
Laodice pellicẽ & eius filiũ, & se quoque interemit.
Ancilla à domina ob zelotypiam interempta.
Decretorũ locus emẽd.

Alexander Pheræus ab vxore necatus ob zelotypiam.

29 Legimus & apud Tulliũ li. 2. Officiorũ, & Valerium Maximum lib. 9. c. 14. Alexãdrũ Pheræum à Tebe vxore interfectum pp pellicatus suspicionem: quãquàm Plutarchus in Pelopida, & Diodorus Siculus, lib. 16. quo Philippi Macedonis gestaq; describit, id aliter referunt. De illo autem est illud Ouidij in Ibin:

Inque tuo thalamo iuguleris more Therai,
Qui datus est leto coniugis ense suæ.

Nec dissimili ratione tradit Iustinus, libr. 26. Demetrium Antigoni regis filium iussu Arsinoes vxoris interemptũ, quòd cũ Berenice socru stupri consuetudinem haberet. Alter Demetrius cognomento Nicator à Cleopatra vxore occisus est, ob zelum Rhodogunæ Phraatis Regis sororis, vt tradit Appianus in illo ipso libro, qui Syrius inscribitur. Clytemnestra, cum didicisset Agamemnonem maritum deperire Briseidem, & se adulterio cũ Aegistho polluit, & maritum ipsum morte mulctauit, vt postea dicemus. Sunt & q existimẽt Antoninum Verum, Imperatorem Romanum, è Lucilla vxore veneno sublatũ ob venereum cum Fabia commercium, sicuti à Capitolino scriptum est.

Demetrius quoque
Demetrius alter.
Agamemnon.
Antonius Verus.

30 Apuleius quoq; autor est, libr. 8. Metã. vxorem cuiuspiam villici dolore pellicatus instigatam, cunctas mariti rationes, & quicquid horreo cõditum tenebatur, admoto igne cõbusisse. Sed tali damno tori sui contumeliam vindicasse non contẽta, iam circa viscera sua sæuiens, laqueum sibi innectit, infantulumque, quem de eo dũ marito iandudum susceperat, eodem funiculo nectit, seque in prætaltissimum puteum, appendicem paruulum trahens præcipitat. Idem lib. 10. eiusdẽ operis, tradit, & aliam mulierem suspicatam maritũ sororis concubitu vti, puellam primum acerbissima crudelissimaq; morte interemisse, deinde maritum, & filiã, quam & ex eo susceperat, veneno necasse. Scribit Palæphatus, & ei⁹ autoritate Eusebi⁹ Chronographus, Spinga vxorẽ Cadmi, pp zelũ Hermiones, à viro recessisse, ac ꝯtrã eũ bellũ iniisse. Qđ & ab Euripide descriptum est in Andromache, recensente illius querelam, malarum scilicet fœminarum congressũ se perditam, quòd illis obtrectatricibus aures fidemq; adhibuisset:

Κακῶν γυναικῶν εἴσοδοί μ᾽ ἀπώλεσαν,
Αἵ μοι λέγουσαι τούσδ᾽ ἐχαύνωσαν λόγους.

Mulier ob zelotipiã cũcta mariti bona combussit, & se, suũque filium interemit.
Altera maritum & pellicẽ & propriã filiã interemit.
Spinx à uiro ob zelotypiã recessit, & bellũ contra eum mouit.

31 Dirce aũt cum suspicaret Lycũ maritũ Thebarũ Regẽ esse captũ amore Anthiopes Nyctei, aut, vt Homerus libr. 11. Odyss. & Apollonius Rhodius lib. 1. Argonauticõ tradunt, Asopi filiæ, puellã in mõtẽ raptã tauri ceruicib. alligauit, tedasq; ardẽtes à cornib. suspẽdit, vt bos furiosior Anthiopen p abrupta & scopulos tractã discerperet. Et hinc natum adagiũ, Ἀντιόπης πένθος, Anthiopes luctus. Quãquam Propertius lib. 3. ita historiam describit, vt nõ Anthiopẽ bouis cornib. voluerit alligatã, sed Dircen ipsam à Zetho, & Amphione, ipsius

Dirce ob suspicionẽ pellicatus Antiopen interemit.
Prouerbiũ.

Anthiopes ex Ioue filijs, matri subuenientibus. Ita enim scribit,

Testis erit Dirce tam vero crimine sæua
Nycteos Anthiopen succubuisse Lyco,

& cætera quæ sequuntur.

Ino ob eandem causam filium deperijt. Et cum eo conuenit Iulio Hygino Fabular. ca. 6. Et id quoque transeunter tetigit Plautus in Pseudolo, & Pausanias in Bœoticis. Ino quoque suspicata virum rem habere cum Antiphera serua propriũ filiũ, quo se vlcisceretur, deperisse dicitur, referente Plutarcho Problematon capit. 15. Scribit, & Apolonius Rhodius eod. illo lib. 1. Argonauticõn, Lemnias mulieres *Lemniæ mulieres ob zelotypiã maritos omnes necarunt.* zelotypia incensas, quòd mariti captiuas quasdam mulieres adamarent, maritos suos omnes dormientes, & præterea vniuersium genus masculinum obtruncasse. Ex quo illud quoq; Ouidij in Ibin:

Quosque ferè morti Lemnia turba dedit.

De quo etiã Statius li. 5. Thebaidos, haud multò post princip.

32 *Medea proprios filios eadẽ de cã interemit.* Hæc eadem affectio Medeam impulit, vt filios proprios ex pellicatus incentiuo crudelissimè interimeret: vnde exijt illud Virgilianum in Pharmaceutria.

Sæuus amor docuit natorum sanguine matrem
Commaculare manus.—

Illud quoque Ouidianum. libr. 1. de Arte amandi:

Et nece natorum sanguinolenta parens.

Et alibi eodem quoque lib.

Nec dolor armasset contra sua viscera matrem,
Quæ socij damno sanguinis vlta virum est.

Et lib. Amorum 2. Eleg. 14.

Vtraque sæua parens: sed tristibus vtraque causis,
Iactura socij sanguinis vlta virum est.

Progne quoque. Hic quoque dolor Prognen armauit aduersus propria viscera: vt quæ propter stupratam à Tereo marito Philomellã, suis manibus Ityn communem filium intereemit, Tereoq; epulandum præbuit: vt graphicè descripsit Ouidius, libr. 6. Metam. *Althæa, Ariadne, Heristilla.* Eadem de causa Althæa, Ariadne, Heristilla crudelem filiorum cædem perpetrarunt ut videre licet passim apud Poetas.

33 Propterea Euripides Atheniensis, tantæ autoritatis Poeta, vt singula eius verba singulas sñias existimaret esse Cicero in ea fabula, cui titulus Medea inscribitur, hanc quoque sententiam reliquit:

..Γυνὴ γὰρ τ' ἄλλα μὲν φόβου πλέα,
Κακὴ δ' ἐς ἀλκὴν, καὶ σίδηρον εἰσορᾶν.
Ὅταν δ' ἐς εὐνὴν ἠδικημένη κυρῇ,
Οὐκ ἔστιν ἄλλη φρὴν μιαιφονωτέρα.

Mulier enim alias quidem timoris plena,
Timida autem in pugnam & ferrum inspicere,
Cum autem in lectum iniuria affecta fuerit domina,
Non est alia mens truculentior.

Quem secutus Seneca & ipse Tragicus, in eiusdem nominis Comœdia, non minus verè, quàm venustè scripsit:

Nulla vis flammæ, tumidiq; venti
Tanta, nec teli metuenda torti,
Quanta cum coniunx viduata tedis
Ardet, & odit.

Et rursus in Hercule Oetæo ita facit Deianiram loquentem.

O' quàm cruentes fœminas stimulat dolor,
Cùm patuit vna pellici & nuptæ domus.
Scylla & Charybdis Sicula contorquens freta
Minus timenda est: nulla non melior fera est.

Nec multò pòst:

Non ibo inulta, gesseris cælum licet,
Totusque pacem debeat mundus tibi,
Est aliquid hydra peius, iratæ dolor
Nuptæ.—

Et Ouidius lib. 2. de Arte amandi:

Sed neque fuluus aper media tam sæuus in ira est,
Fulmineo rabidos dum rotat ore canes:
Nec Lea, cum catulis lactentibus vbera præbet,
Nec breuis ignaro vipera læsa pede:
Fœmina quàm socij deprensa pellice lecti;
Ardet, & in uultu pignora mentis habet.
In ferrum flammasque ruit, positoq; decore
Fertur, vt Aonij cornibus icta Dei.
Coniugis admissum uiolataque iura mariti
Barbara per natos Phasias ulta suos.
Altera dira parens hæc est, quam cernis hirundo,
Aspice, signatum sanguine pectus habet.
Hoc bene compositos & firmos rumpit amores.
Crimina sunt cautis ista timenda uiris.

Huc quoq; quadrare potest Græcus ille 34
versiculus supra alibi adductus:

Ζῆλος γυναικὸς πάντα πυρπολεῖ δόμον.
Incendit omnem fœminæ zelus domum.

Et qđ scribit Eccle. 26. Dolor cordis & luctus, mulier zelotypa: in muliere zelotypa, flagellum linguæ oĩbus cõicãs. Sed nos fortè inferius in 16. eademq; ul. leg. cõnu. latius disseremus (nisi nos quotidianę nostræ occupationes impediãt) de zelotipia viri & vxoris, & quantũ ab ea alienos eos esse oporteat. Sed illud interim hic dicemus, nõ solùm vxores viros ob zelotypiã *Viri quoq; vxores interimunt.* interimere, sed & interdũ quoq; e diuerso viros vxores. Nam Iustina nobilissima puella Romana, puellas ætatis suæ forma supgressa, cũ iuueni locupleti qdẽ, sed stolido & propè furioso nuptui esset à parentibus tradita, ex sua sola pulchritudine in suspicionem marito venit, qui candidissimę vxoris ceruicem cõspicatus, inclinãtis se ad exuendũ calceũ, furore ex zelotypia accenus, teneram puellã nouamq; coniugem iugulauit. Cuius est illud Epitaphiũ:

Immitis ferrò secuit mea colla maritus,
Dum propero niuei soluere uincla pedis,
Durus & ante torum quo nuper nupta coiui,
Quo cecidit nostræ uirginitatis honos.

Nec

Nec culpa meruisse necem, bona numina testor:
Sed iacto fati sorte perempta mei.
Discite ab exemplo Iuli næ, discite patres,
Ne nubat fatuo filia uestra uiro.

Vt iam non mirum sit fęminas zelotypię præ viris impotentissimas in huiusmodi virorum necem cõiurare, cùm mulier ipsa zelotypum maximè sit animal, vt alibi diximus autoritate Plutarchi in li. de Trãquillitate animi.

35 Et sanè paucas admodum fœminas reperies, quantumlibet modestas, & viris indulgentes, quæ æquo animo pellicem ferãt: imò verè nescio, an & alias præter Tertiam Aemyliam prioris Africani, Stratonicam Deiotari regis, Saram Abrahæ, & Rachel Iacob vxorem. Illa enim cùm sciret viro suo ancillulam ex suis gratam esse, dissimulauit: ac post mortem Scipionis (ne quis putet id, dum viueret, fecisse) manumissam ancillam in matrimonium liberto suo cum liberali dote dedit, vt scriptum reliquit Valer. lib. 6. ca. 6. Stratonice autem cum se liberis, qui in regni successionem vocarentur, carere videret, marito persuasit, vt ex quacunque posset, genitos sibi supponeret: quod cùm is negligeret, ex ancillarum numero virginẽ forma præstantem nomine Electram, Deiotaro conciliauit, ex eaque genitos tanquam ꝓprios educauit: vt à Plutarcho proditũ est in lib. de claris mulieribus. Non absimiliter Sara vxor Abraham, Agar ancillã suã Aegyptiam marito offerens, Ingredere (inquit) ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios, vt scribit̃ Genesis 16. Rachel quoq; cũ se sterilẽ animaduerteret, Balam ancillam suam marito comprimendam dedit. Vt pariat, inquiens, sup genua mea, & habeam ex illa filios, vt scribitur Genes. 30. Quanquàm & Homerus lib. 4. Iliados tradit Theano Antenoris vxorẽ Megen nothum viri filium, æquè ac suos ipsius filios, in gratiam mariti dilexisse.

Aemylia pellicem viri Scipionis liberaliter dotauit.

Stratonica viro ancillã formosam, ex qua liberos susciperet, conciliauit.

Sara Abrahæ viro itidem fecit.

36 Caueant igitur omnino, qui in ordine sunt maritorum, ne externarum sectẽtur concubitum, tum ob eas, quas iam diximus, rationes, ne videlicet Deum Optimũ Maximum grauiter offendãt: ne ve amor vxorius vertatur in odium capitale, & internecinum, quod iam diximus: Sed & ẽt ne vxores impudicas faciant & adulteras. Vicariam enim suæ voluptuariæ palæstræ venereæ, suiq; mellitissimi pabuli, ferre fęmina nec potest, nec vult: & si eo se frustratam vel tantillũ sentiat, aliunde sibi de cõpensatione prouidet: tum ne quid sibi de iusto & legitimo concubitu depereat, sed acceptã ex viri adulterio iacturam sarciat: tum item vt se vlciscat̃, & par pari referat.

Virorum adulterium vxoris impudicas facit.

Quam rem animaduertens Naso lib. 1. de Arte amandi, sic infit:

Tum quoque tentanda est, cùm pellice læsa dolebit.
Tunc facies opera ne sit inulta tua.

Cuius rei exemplum affert lib. eiusdẽ operis 2. Agamemnonis & Clytæmnestræ:

Dum fuit Atrides vna contentus, & illa
Casta fuit: vitio est improba facta viri.

Et paulò pòst:

Et malè peccantem Tyndaris vlta virum est.

Nam Homerus li. 1. Iliados scribit ipsum Agamemnonem præposuisse Chryseidẽ Clytæmnestræ:

— Καὶ γάρ ῥα Κλυταιμνήστρης προβέβουλα
Κουριδίης ἀλόχου.

Ideoq; & hanc adulterij sui excusationem prætendit Clytęmnestra apud Euripidem in Electra, de Agamemnone loquens:

Ἀλλ' ἦλθ' ἔχων μοι μαινάδ' ἔνθεον κόρην,
Λέκτροις τ' ἐπεισέφρηκε: καὶ νύμφα δύω
Ἐν τοῖς αὐτοῖσι δώμασι κατεῖχομεν.
Μωρὸν μὲν οὖν γυναῖκες. οὐκ ἄλλως λέγω.
Ὅταν δ' ὑπόντος τοῦδ' ἁμαρτάνῃ πόσις.
Τἄνδον παρώσας λέκτρα, μιμεῖσθαι θέλει
Γυνὴ τὸν ἄνδρα, χ' ἅτερον κτᾶσθαι φίλον.

Id est, propè ad verbum:

Sed venit habens mihi insanam fanaticam uirginem,
Lectoq; intulit: & sponsæ binæ
In ijsdem domibus detinebamur.
Stultę quidem sumus mulieres non nego.
Cum autem insito hoc animis peccat maritus
Fastidiens connubia, imitari uult
Mulier uirum, & alium parare amasium.

Ex quo est & illa eiusdẽ Clytęmnestrę in virum ex postulatio, apud alium Poetam Tragediographum, sed Latinũ, Senecam dico in Agamemnone.

Sic auspicatus bella non meliùs gerit
Amore capta captus.

Et paulò pòst:

Ablatam Achilli diligit Briseida.

Et iterum:

Et post trophæa Troica, ac uersum Ilium,
Captę maritus remeat, & Priami gener.

Nam vt id postremũ intelligas, ipse Agamemnon post Troię excidium Cassandrã Priami filiam adamauit, vt tãgit Ouidius lib. 2. Trist. illo versu,

Teque Mycenæo Phœbas amata duci.

eamq; secum domum duxit: ob quod eandem interfecit Clytæmnestra, vt videre licet apud Homerum lib. 11. Odysseæ. Ex qbus est & illud Horatij libr. Car. 3. Ode 10.

O quamuis nec te munera, nec preces,
Nec tinctus uiola pallor amantium,
Nec uir Pieria pellice saucius
Curuat supplicibus tuis
Parcas, &c.

Itaque Aristoteles lib. 1. Oecon. c. 4. Primùm, inquit, leges sint viro ad vxorẽ, ut 37
De eadẽ re.
iniu-

iniuria cesset: sic nec ipse iniuriam patiet. Est autem (vt ille paucis interiectis scribit) viri iniuria, externarum mulierũ congressio. Et vt scribit Seneca ad Lucill. epistola 95. Gratissimum est in vxorem iniuriç genus, habere pellicem. Ideo Aristoteles ipse lib. 2. Oecono. c. item 2. Prudentem, ait, ignorare non decet, qui parentibus, quive vxori & filijs honores conueniant: vt tribuens vnicuiq; quæ sua sunt, iustus & sanctus habeatur. Pergrauiter enim unusquisque fert honore suo priuari: nec si aliena quis permulta tribuat, contẽtus erit, si sua sibi auferãtur. Nihil verò magis suum est vxori, nec magis illi à viro præstandum, q̃ sancta & intemerata societas. Et antè dixerat, Maximus honor est sobriæ mulieri si cernat virum suum obseruãtem sibi castitatẽ, nec de vlla muliere magis cogitantem, sed præceteris omnibus hanc & suã, & fidelem sibi existimãtem. Tanto enim magis studebit mulier se talem præstare, quantò magis se cognouerit fideliter, atq; iuste à viro diligi.

38 Hincque Vlpianus Iurisconsultus in l. si vxor. §. iudex. ff. de adul. eleganter, vt aliàs semper, præcipit in crimine adulterij inquirendum, an maritus pudicè viuens, mulieri quoq; bonos mores colendi autor fuerit. Periniquum enim (inquit) esse videtur vt pudicitiam vir ab vxore exigat, quã ipse nõ exhibeat. Quæ verba assumpta sunt ex l. quapiam Antonini Imperatoris, quã citauit D. Augustinus in li. 2. de Adul. coniu. Et eadẽ propè in eadem sentẽtia adscripsit Lactantius lib. 6. qui est de Vero cultu: Exẽplo (inquit) continentiæ docenda vxor, ut se castè gerat. Iniquũ est enim, vt id exigas, quod ipse præstare nõ possis. Et paulò pòst scribit, vxorem eius, qui circa corrumpẽdas alienas vxores occupatur, exẽplo incitatam aut imitari se putare, aut uindicare. Idque est, quod ipse Augustinus similiter in ca. si dicturi. 32. q. 6. monebat, vt quales volumus vxores nostras inuenire, & ipsæ nos inueniant: & si intactam quærimus, intacti simus: vt alibi suprà diximus, videlicet in 9. leg. connubiali, nu. 229. incip. denique & duob. seq. vbi & alia multa in eam sententiã adduximus, quæ illic videre ꝓmptum est. Sed & huc alludens Iob ille uir rectus, & timens Deũ, c. 31. Si deceptum est (ait) cor meum super muliere, & si ad ostiũ amici mei insidiatus sum, scortũ alterius sit vxor mea, & super illa incuruentur alij.

De eadẽ re.

39 Sed & Aesopus apud Planudem ita Ennium filium monet, Ἀεὶ τῇ γυναικί σου χρηστῶς ὁμίλει, ὅπως ἑτέρου ἀνδρὸς πεῖραν μὴ ζητήσῃ λαβεῖν. Id est, Semper vxori tuæ adhære, ne alteri⁹ viri periculum uelit facere. Et huc quoq; pertinet illud Oseæ quarto: Non uisitabo super spõsas uestras, cùm fuerint fornicatę, quoniam ipsi cum meretricibus cõuersabantur. Tanquam scilicet quodãmõ excusentur mulieres adulteræ ob uirorum suorum adulteria. Quibus accedit, quod (si credimus Astronomiæ professoribus) sæpe is horoscopus, qui mœchos uiros facit, uxores, quoque mœchas nancisci facit. Nam ut scribit Iulius Firmicus Astronom. lib. 8. ca. 27. decima pars Capricorni si fuerit inuenta Marte præsente, mçchos facit, q̃ & vxores adulterio corruptas sortientur. Et alibi sæpe talia complura apud eundem, & alios huius artis scriptores, uidebis. Verùm (quod sępe diximus) id necessitatem non facit.

De eadẽ re.

40 Igitur si ab uxoribus mariti honorari quã mariti cupiant, ipsas quoq; tanquã uxores honorent: nam & honorare uxores uiri debent, ut Diui Pauli testimonio tradit D. Hieronymus in Michæam, c. 7. & assentitur D. Petrus Epistola 1. cap. 3. dum scribit, Viri similiter cohabitantes secundum scientiam quasi infirmiori uasculo muliebri impertiẽtes honorem, & cætera. Quanquàm scio D. Hieronymum cũ honorem ita interpretari, non ut flectãtur eis genua, & gemmis auroque onerentur, utve prior locus eis cedat, sed intelligere abstinentiam à coitu. Sic enim honorem haberi uasculo muliebri, si non inquinetur libidine. Idque indicare, quod statim sequitur, ut non impediantur orationes uestræ. Sed & illud scio, hunc honorem ita intellectum minimè uxoribus gratum fore. At ijs quæ suprà diximus (ut ad ea redeamus) astipulatur Diuus Ambrosius, qui in Epistola 82. Vir (inquit) uxorem tanquam gubernator dirigat, tanquam consortem uitæ honoret, participet ut cohæredi gratiæ. Hæc ille, & è nostris quoque uoluit Bal. in l. unum ex familia. §. ult per illum tex. ff. de leg. 2. Imo uero & uenerari quoque uxorem uir debet, si credimus Cy. in l. si à spõso. C. de dona. ante nupt.

Viri vxores honorent, si ab his honorari volũt.

41 Mariti igitur si ab uxoribus honorari tã quam mariti uelint, ipsas etiam tanquam uxores honorẽt: id est, castos, intemeratosque se præbeant, necesse est. Nam ut in re simili dicit Diuus Hieronymus ad Nepotianum de Vita clericorum, & repetitur in ca. esto subiectus 95. dist. Epi honorent clericos, quasi clericos, vt ipsis Episcopis, à clericis, quasi epis, honor deferaẽ. Subiũgitq;: Scitũ est illud Oratoris Domitij, Cur ego (inquit) te habeam vt principem, cùm tu me non habeas vt senatorẽ? Cui & omnino simile est (& nescio an idẽ sit, quod Hieronym⁹ fortè memoria lapsus, nominibus

Vir vxorẽ venerari debet.

Episcopi clericos, vt clericos honorare debent.

nibus erranter mutatis scripserit) illud Lucij Crassi senatoris ad L. Philippum Consulem, Non es mihi Philippe Cōsul, quia nec tibi Senator sum. Quod à Valerio Maximo traditum est lib. 6. ca. 2. & Fab. libr. 8. Oratoriarū Institutionū, tit. de ornatu, ad fi. & iterū lib. 11. tit. 1. & ante eos scriptum reliquerat M. Tullius, statim circa initia li. 3. de Oratore. Et ad hoc alludit illud eiusdem Philippica 2. Non tractabo vt Cōsulem, ne ille quidem me vt Consularē. Quibus & simile est illud Platonis ad Dionysium Syracusanum: Si nostra tibi placent hos quoq; maximè honorare debes. Nūc autem tanquam ab initio tu ducas, ego sequar: honoratus enim à te, & te honorabo: non honoratus autem conquiescam.

Non es mihi consul, quia tibi Senator non sum.

42 Ad quod optimè facit textus in c. cùm beatus. 45. dist. ibi, ne dum in cautè subdita membra percutiunt, ipsa quoque debitam sibi subditorum reuerentiam subtrahāt. Ex quo no. glo. quòd ex quo Praelatus non seruat reuerentiam subdito, nec subditus tenetur ei seruare. & etiam tex. in ca. significasti. in fi. de elec. & in c. ad decorē. de instit. & quod no. gl. in d. c. esto. per tex. ibi, frustra petere debitū, qui quod debet, non impendit. Ad quod & alia multa iura allegat, quae tu ipse videas. & idem dicit gl. in c. si dicturi, & in c. significasti. nuper allegatis. Et adde tex. in l. si non. ff. de iureiur. per quem not. glo. & Doct. ibi, quod si non facio, quod debeo, si tamen tu non facis, quod debes, non obtines. Et per illū etiam dicit Bal. in c. 1. in verbo, vel non, ti. quali. domi. prop. feud. pri. quòd qui nō facit, quod debet, nō recipit quod oportet. Quod & idem dicit ipse Bald. in l. post legatum. ff. de his quib. vt indig. Et vt voluerunt Inno. Io. An. Card. & Panor. in c. tuā. de poenis. quòd cum aliquis tenetur aliqd dare, aut facere, vt aliquid consequat, nō potest illud petere, nisi priùs totum dederit, aut fecerit. Allegat Pan. tex. in l. Maeui⁹. & in l. cui fundus. ff. de condit. & demon. Facit etiā text. in auth. dos data. C. de do. na. ante nup. vbi no. Bal. quòd qui differt facere, quod debet, non potest petere, ꝙ ei debetur. Et in l. in testō ita erat scriptū. ff. de cōd. & demon. quam ad hoc propositū facit sing. Bal. in d. c. 1. ti. quali. do. pro pr. feud. pri. Et tex. in l. quero. §. inter. & ibi Bart. ff. loca. per quem dicit Bal. in c. 1. §. vlti. in fi. tit. de for. fideli. ꝙ qui fidem non pstat, eam sperare nō debet. Sed & idem in c. 1. §. porro. col. 2. ti. q̄ fuit pri. cau. benefi. amit. dicit per tex. ibi, & in d. §. inter. ꝙ qui non obseruat fidem conuentionis, priuādus est eius emolumento. Et alius tex. in c. peruenit. le 2. & ibi Panorm. de iureiur. vbi patet id pcedere, etiamsi quis eum iureiurando promiserit. & in c. frustra. de reg. iu. lib. 6. & ibi allegata per gl. & Doct. & per Pan. consi. 61. videtur primo ꝙ dictus Perusinus. col. 2. li. item 2. & Roma. consil. 204. pro discutienda veritate, col. 2. versic. 2. idem probatur. & consi. 517. incip. in casu ppositae quaestionis, col. 1. & multa quae latè cumulat Barb. consi. 36. sapienter scripsit propheta, colum. 12. versicu. praeterea pondero aliud, & iterum colum. 15. vers. capio vltimo loco, li. 2. & latius consil. 74. omnia quae facitis, col. 11. & sequentibus fermè vsque ad finē consi. lib. 3. & latissimè Corn. consi. 343. in causa vertente, colum. 2. versi. his tamen non obstātibus, cū multis seq. lib. 1. & Philip. Dec. consi. 380. conclusio, & Iason consi. 41. omissis, col. 1. li. 1. Anto. Corse. in repe. c. grandi. Char. 7. col. 4. versi. nota ibi fidelitatem, extrà de suppl. negl. praela Nec in hoc loco praetermittendum, quod Plato, vt refert Plutarchus in praecep. nup. senes hortabatur, ut iuuenes venerarentur, ut & illi erga ipsos verecundiam conseruarent. Vbi enim in iuuenes pudorem senes abijciunt, nulla in eos verecūdia iuuenibus residet. Et haec quoque duo capita integra trāsplantauit Chasseneus in suum librum Gloriae mundi, parte 1. in 21. consideratione, sed ita tamen, vt uideri velit magnam partem esse ipsius.

De eadem re.

Frustra petit debitum qui quod debet non impendit.

Qui non facit, quod debet, non recipit quod oportet.

Qui fidē non praestat, eā sperare non debet.

Senes bene rēt iuuenes si ab ijs honorari velint.

Chassenei furtum clā cularium.

Qui ergo ab vxoribus amari volunt (ꝙ maxima est in matrimonio, & praecipua voluptas) eas quoque ipsi viciscim amēt, imitantes Vlyssem, qui rogantibus Calypso, & Circe vt secum maneret, ac immortalitatem nulli senio obnoxiam pollicentibus, tanti tamen Penelopes uxoris amorem fecit, vt maluerit ad eam cum maximo quidem periculo, mortalis manens, reuerti: vt graphicè scribit Homerus lib. 5. iterumque 7. & 23. Odysseae, & alibi saepe: & eum secutus Sabinus in Epistola Vlyssis ad Penelopen: 43

Vlysses vxoris amorem praetulit immortalitati.

Quaeque mihi Circe, quae sit mihi causa Calypso
Iandudum ignoto sollicitare metu.
Vtraque se nobis mortalia demere fila
Spondebat Stygias vtraque posse uias.
Te tamen hac etiam spreta mercede petiui,
Passurus terra tot mala, totq; mari.

Et Tzetzes Histor. Chiliade 6. cap. 77.

Τὸν Ὀδυσσέα Ὅμηρός φησιν ἐν Ὀδυσσείᾳ
Τῆς Καλυψοῦς ἀθανατοῦν ὑπισχνουμένης τοῦτον,
Εἰ συνδιάγειν μετ' αὐτῆς καὶ συμβιοῦν θελήσῃ,
Μηδ' ὅλως βουληθῆναι μὲν, ἀλλὰ θανεῖν θελῆσαι
Ἰδόντα μόνον κἂν καπνὸν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος.

Vlyssem dicit Homerus in odyssea,
Calypso immortalem cùm polliceretur illum facere,
Si una degere cum ipsa atque conuiuere vellet:

Nullo

Nullo pacto voluisse quidem, sed mori maluisse
Videntem solum etiam fumum suæ patriæ.

Pro quibus (vt Aristoteles hãc quoque rẽ memorans, tradit libr. Oeconom. 2. ca. 3.) meritò ab vxore eadem reportabat.

44 Nam, vt apud Senecam Ethnicorũ scriptorum (si tamen Ethnicus fuit) sanctissimum, ad Lucilli. 9. epist. Hecaton luculenter ait, Ego tibi monstrabo amatorium sine medicamẽto, sine herba, sine vllius veneficæ carmine: Si vis amari, ama. Quem secutus Epigrammatarius Poeta, ita ait li. 6. ad Marchum:

Si vis amari, ama.

Vt præstem Pyladen, aliquis mihi præstet Orestem.
Hoc non fit verbis, Marce, ut ameris ama.

Quæ vltima verba vsurpauit Ausonius in Epigrammate ad virum eiusdem nominis. In quam sententiam Quintilianus (si is est) in gladiatore, Amantem, ait odisse non potui. Quem citat Luc. Pen. in l. 1. col. 2. C. de Castren. pecul. lib. 12. Et Cæcilius in Panegyrico, scribit nihil interfuisse inter priuatum, & principem Traianum, nisi q̃ princeps à pluribus amabatur, quia & plures amaret. Et iterum: Potest fortasse princeps odio esse nonnullis, etiam si ipse nõ oderit: amari, nisi amet, non potest. Dion quoq; Prusensis inter saluberrima, illa sanctissimaque documenta, quæ Regibus p̃scripsit, in libris quos de regno edidit, hoc primũ & in frõte statim apposuit, ut Deos colant, atque venerẽtur. deinde homines curent, & ament, si & ipsi redamari cupiũt Nam verisimile non est, nec natura patit̃, diligentem nõ diligi. Quin & Gregorius Nazãzenus in heroicis versibus, quos scripsit Nicoc. ad filium, ita habet:

Dion.

—φύσις φιλεῖν τοὺς οὐ φιλοῦντας εἴργει.
Natura amare non amantes prohibuit.

Et Libanius ad Clemantium scribit, Fas esse amantem redamari. quod prouerbio vetere dicit celebratum. Et Diuus Ambrosius li. 2. Officior. ad Innocentium, inquit Charitas communis plurimum proficit, si quis uicem amantibus reddat, nec minus redamare se probet, quàm ipse amat. Quid enim (vt paulo post subnectit) tã insitum naturæ, quàm vt diligẽtem diligas? quid tam inolitum atque impressum affectibus humanis, quàm vt eum amare inducas in animum, à quo te amari velis? Et Diuus alter Augustinus: Nulla est maior ad amorem inuitatio, q̃ præuenire amando. Et Gl. quam Ordinariam vocant, enarrans illud Matthæi 7. Omnia ergo, quæcũque vultis vt faciant vobis homines, &c. Amare, ait, amantem, naturę non est absonum. Tullius in 1. ad M. Brutum epistola, Clodius, ait, Tribunus pleb. designatus valde me diligit, vel (vt ἐμφατικώτερον dicã) valde me amat: quod cũ ita mihi persuasum sit, non dubito (bene enim me nosti) quin illum quoque iudices à me amari. Nihil enim mihi minus hominis videtur, q̃ nõ respondere in amore ijs, à quibus prouocere. Ante hos omnes Ascræus Poeta, paulò ante finem lib. 1. Operum & dierũ, Persen fratrem monet, vt amãtẽ se redamet.

Prouerbiũ.

Τὸν φιλέοντα φιλεῖν.

Et Moschus Siculus in Bucolicis apud Stobæum, Serm. 61.

Στέργετε τοὺς φιλέοντας, ἵν᾽ ἢν φιλέητε φιλῆσθε.

Id est,

Dilige amantes, vt si ameris, redameris.

Et Bion in Bucolicis apud eundem in eodem loco:

Ἀλλ᾽ ἐράω· καλὸν δὲ τ᾽ ἐρασσαμένῳ συνεράασθαι.
Sed amo decet enim amantem simul ab alijs amari.

Ex quo & Cupidini cognomen Anteros, veluti amorem reciprocans, apud Ciceronem lib. 3. de Natura deorum, Pausaniam in Atticis, Suidam, & Porphyrium.

Cupido Anteros.

Cuius rei rationem si ab Amore ipso sciscitabimur, forsitan respondebit, vt à Marsilio Ficino in suis cõmentarijs in Cõuiuium Platonis de amore, c. 8. & rursum li. 1. Epist. eleganter simul & ingeniosè scriptum est, Se vsqueadeò liberũ pretiosumque esse, vt neq; velit, neque valeat alio vllo emi vendive pretio, quàm seipso. Quod intelligens Plinius in eo ipso Panegyrico, quem nuper citauim⁹, Habes, ait, amicos quia amicus ipse es. Neq; vt alia subiectis ita amori imperatur, neque est vllus affectus tam erectus, & liber: nulloque subijci iugo patiens, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat. 45

Amantes cur redamantur.

Amor non alio pretio, quam seipso emitur.

Si vero virum quempiam reuera amantem interrogemus de huius rei ratione, ita respondebit, vt arbitror, Quisqs vehementer amat, seipsũ sibi aufert quodammodo, deditque amato. Hinc Plato definit amorem esse ardorẽ animi in proprio corpore mortui, in alio uiuentis. Quem secutus Cato ille senior, de quo supra tam multa diximus, asserebat, vt Plutarch. scribit, animum eius qui amoribus tenetur, in alieno corpore viuere. Sed & Pythagoricorũ sẽtẽtia est, amici animum esse in amico. Qd in se perspiciens Alcesimarchus amator in Plauti Cistellaria, dicebat: 46

De eadẽ re. Amans in alieno corpore viuit.

Vbi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

Cui concinit, quod apud eundem poetã in Asinaria dicit Cleretalena Argyrippo filiam suam efflictim depereunti,

Fixus hic nos apud est animus tuus clauo Cupidinis.

Et Catullus, non ille quidem Valerius Catullus Veronensis, cuius Epigrammata, & alia Poemata habemus. sed alter anterior Q. scilicet Catullus Orator & Epigramatarius

tarius vetustissimus, in eo Epigrammate, quod scripsit ad Theotimū puerū apud Aul. Gellium lib. 19. c. 9.

Aufugit mi animus: credo, vt solet ad Theotimum
Deuenit: sic est, perfugium illud habet.
Quid, si non interdixem, ne illum fugitiuum
Mitteret ad se intrò, sed magis eyceret?
Ibimus quæsitum: verùm ne ipsi teneamur,
Formido. quid agam? da Venus consilium.

Huc quoque respicit illud Pauli ad Rom. 12. Nolite conformari huic seculo, sed reformamini in nouitate sensus, &c. In cuius loci enarratione Nicolaus à Lyra sic infit: Est sciendū, quòd amor transformat amātem in amatum. Vnde dicit Augustinus, si terrā amas, terra es: si aurum diligis, aurū es, & si Deū diligis, Deus es proinde vt cōcludamus, cùm amās sit veluti ipsius amati, hic, modò sit sanæ mentis, illum tāquā rem suam curat, diligit, amat. Sua enim cuique charissima esse solent. Et vt Socrates ait apud Platonem lib. 3. de Repub. Curat quisque maximè id, quod maximè diligit. Scit enim amatus, vt par pari referat, hominem deberi pro homine, pro voluntate scilicet voluntatem.

Id sumus, quod amamus.

47 Et huc quoque, quod à Marsilio scriptū est, accedit, q̄ qui amat, figuram, imaginē & faciem eius, quem amāt, suo imprimit atque insculpit animo. Fit itaque amantis animus, tanq̄ speculū quoddam, in quo amati relucet imago. Idcirco cùm in amante se amatus cognoscat, amare illum cōpellitur, summoque desiderio, & vt dicit, velis remisque illi omnino deditus inhærere, i quo quasi se habitare intelligit, quēadmodum infantes suas imagines in speculis deosculantur.

De eadē re. Amās, amati faciē animo suo insculpit.

48 Quòd si à natura quæramus huiusce rei veritatem, sic nos fortè docebit. Similitudo, amoris quidem tum parens est, tum altrix, ut à me suprà pluribus probatum est. Similitudo autem natura quædam est in pluribus eadem. Nam si hic illi similis est, ille quoque huic est, necessario similis. Ergo eadem similitudo quæ hunc, vt illum amet compellit, illum quoque ad hunc amandum adducit. Similis enim aut in geminis fidibus, aut duabus citharis temperatio efficit, quemadmodum nos quotidie experimur, vt quoties altera pulsatur, toties moueatur & altera.

De eadē re. Similitudo amoris causa.

49 Aliam quoque cām mutui huius affectus afferunt Ptolemæus in Centiloquio, c. 32. & seq. Omar. lib. 3. de Naturalibus, c. 16. & Almansor in Aphorismis, capite uigesimoprimo, & alij astrologi, qui mutuā inter illos beneuolentiam esse arbitrantur in quorum genesi, luminum, id est, Solis & Lunæ commutatio fuerit: videlicet, si me nascente Sol in Ariete, Luna in Sagittario: te nascente Sol in Sagittario, Luna in Ariete fuerit: aut quibus signum, idem vel saltem simile, idemque planeta similis ve ascenderit: aut benigni planetæ similiter angulum orientis aspexerint: aut Venus in eadē natiuitatis domo, eodemque gradu fuerit constituta. Addunt Platonici quorum uitam dæmon idem, aut certè, similis ducat.

De eadē re. ex Astrologis.

Physici uerò, moralesque, complexionis (ut vulgò dicunt: temperamēti rectiùs dicemus) nutritionis, eruditionis, familiaritatis, siue ɔsuetudinis, cōsilij, studiorum similitudinē, similis affectus, & amicitiæ causam esse uolunt. Quorum sententiam ultra ea quæ suprà abundè disseruimus in quinta lege connubiali, comprobāt & nostræ leges, in l. latæ. §. amicitię. ī fi. ff. de ver. signi. & in l. pe. in prin. ff. de castren. pecul. & in l. cùm allegas. C. eo. ti. li. 12. Et Plutarchus in libr. cui titulus est, Quo pacto possis adulatorem ab amico discernere. 50

De eadē re, à Physicis.

Sed & istis addendum est, quod idem Ficinus libro 12. Epistolarum ad Iulianum scribit in hæc ferè verba: Apollinem & cupidinē sagittarios antiqui fingebant, hunc quidem flammas, illū verò lumina iaculātem. Quemadmodū igitur Apollo lumen simul in geminos iaculatur, vt quo ego te lumine uiso, eodem & ipse me reuisas: ita Cupido flammas, vt qua iam ardet vnus, eadem mox ardeat alter. Oīno vero Amorem esse Deū, & Plato probat, & omnis testatur antiquitas, & Theologi nostri, Sanctum quidem Spiritum amorem primū Seraphicis, id est, amatorijs Angelis anteponunt, & Seraphicos angelos ueris amoribus vbique præficiūt. Amatorium ergo numen mutuæ charitatis & vnionis amicum, vbi aliquem accendit, amore statim ardentes ex hoc amore, velut speculo radios in amatum occulta quadā & mirifica uirtute reflectit, ut absens, vel inscius ille mirabiliter accēsus, vicissim amet amātem. Iusti nanque numen non patit amātem superno videlicet instinctu concitum nō redamari, Hæc ille. Quod igitur numē, quæ cōstellatio, aut alia ex p̄cedentibus rō ut te amem impellit, eadem quoq; ut me vicissim ames, stimulat. Itaque paucos admodum reperies, qui si ament, non etiam amenī. Sit ergo hæc decimatertia lex connubialis: 51

De eadē re.

Decimatertia lex Connubialis.

QVICVNQVE AB VXORIBVS AMARI CVPIVNT, EAS QVOQVE IPSI VICISCIM AMANTO. OMNINOQVE EXTERNARVM CONGRESSV ABSTINENTO.

IN

IN DECIMAMQVARTAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMÆ, PARS DECIMAQVARTA.

Amor an carminibus & poculis conciliari possit.

1

SED QVONIAM nuper amatorij poculi, veneficiq; carminis ex Hecatone mentionem fecimus, non putaui prætereũdum, plerosq; in ea esse opinione, vt existiment amorem carminibus, poculis, alijsque id genus conciliari posse: neq; quempiam tam cõtinentem, tamque ab amore auersum esse, quin huiusmodi artibus magicis amare compellatur: quod & ipsum affirmare videtur Anneus Lucan⁹ libro sexto Pharsaliæ, scribens:

Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit
Non fatis adductus amor, flammisq; seueri
Illicitis arsere ignes. Nec noxia tantum
Pocula proficiunt, aut cùm turgentia succo
Frontis amaturæ subducunt pignora fœtæ.

Hæc ille, qui postremis versibus, id amoris veneficium intelligit, quod Plinius lib. 8.c.42.& Columella lib.6.c.27. Hippomanes appellatum esse dicunt. Est autem caruncula quædam, quæ in pulli equini frõte nascitur: hanc in puluerem versam ueneficę miscent poculis, ijsque propinant, quos volunt in amorem inijcere. Cuius ẽt rei meminit Aristoteles libro de Natura animalium sexto, c.18.& iterum 22.& Virgil.lib.4.Aeneidos:

Hippomanes, vide in numero 6.

Quæritur & nascentis equi de fronte reuulsus,
Et matri præceptus amor. —

Et Tibullus lib.2.Eleg.4.

Et quod, vbi indomitis gregibus Venus afflat amores,
Hippomanes cupidæ stillat ab inguine equæ.

Et Propertius lib.4. in lenam quampiam

Consuluit striges nostro de sanguine, & in me
Hippomanes fœtæ semina legit equæ.

Et Ouidius li.1.Elegiarum, Elegia 8. aduersus aliam lenam:

Scit bene, quid gramen, quid torto concita rhombo
Licia, quid ualeat virus amantis equæ.

Alia plera que amatoria.

Stergethrũ quid.

2 Idem verò Plinius libr.20.c.5.refert Orpheum dixisse amatorium inesse Staphylino; quoniam Venerem stimulari hoc cibo certum est. Et lib.24.c.17. Anacampserotis herbæ contactu redire amores, scribit, vel cum odio depositos. Et lib.25.c. postremo. Aizoon maius (id est, quod Latini Sempervivum magnum vocant) amatorijs conuenire: Ideoq; & stergethrum appellatum videlicet, ἀπὸ τοῦ στέργειν, quod amare significat. Quo etiã nomine scribit Dioscorides lib.4.c.93: vmbilicũ Veneris fuisse appellatum: qua herba inquit, vtuntur & ad amatoria. Sed vt redeam⁹ ad Pliniũ, is lib.28.c.2.scribit Theocritum apud Grecos, Catullum quoque, & Virgilium apud nos, amatorium de incãtamentis carmen edidisse. Idem rursus eo lib.c.8.testis est, pilos rostri hyænæ, admotos mulierũ labris, amatorium esse. Et paulò post: Eiusdem (inquit) cauerna sinistro lacerto religata, si quis mulierem respiciat, amatorium esse tam præsens, vt illico sequatur. Orpheus & Archelaus scribũt sagittas corpore eductas, si terram non attigerint, subiectas cubantibus, amatorium esse, vt refert Plinius ipse eo.lib.28.c.4. Idem quoq; lib.27.ca.8. tradit Catanances herbæ Thessalæ vsum esse ad amatoria: quod & ante eũ scripserat Dioscorides, cuius non meminit, libr. 4.c.125. Sed & idem Plinius lib.22.c.8. tradit herbam, quam centum capita vocant duplicem habere radicem, alterã masculam, alteram fœminã, dũq; ea auellitur, si mascula viro contigerit, cum à fœmina vel inuita adamari. Ob hoc Phaonẽ à Sappho dilectũ, quod nos alibi in 1.leg. cõnu. ad aliud retulimus. Idem lib.13.c.vlti. prodit arborem chariotoblepharon appellatam esse efficacem in amatorijs: ex quo & hoc illi nomen inditum fuisse videtur. Et lib.8.c.22. Caudæ, inquit, lupi creditur vulgo inesse amatorium uirus exiguo in villo. Et lib.25.c.9. prodit Magos circa uerbenacã herbã insanire: hac enim perunctos impetrare, quæ velint, febres abigere, amicitias conciliare. Hincq; fortassis nonnulli herbã hanc philtrodotem appellant, autore Dioscoride libr.4.ca.57. Idem Plinius lib.27.c.12. scribit & phyteuma ad amatoria conuenire. Quod & scripserat aliorũ autoritate Dioscorides lib.4.c.131. Cyclamini item radicem contusam, & in pastillos diuisã, ad amatoria assumi, tradit Diosco.lib.2.c.81. Dorycnij quoque semen in amatoria expeti, idem Diosco.libr.4.c.69. aut ex aliorum supputatione 78.& Mãdragoram quoque, idem in ca.seq. qui & ob id Circæam vocatã tradit, ꝙ Circe in suis amatorijs veneficijs radice ipsius, vsa fuisset, de quo etiam Theophrastus lib.9.c.10. haud multo post prin. Et Leontopodium corpori

corpori alligatum, idem valere tradit idē Dioscorides lib.4.c.122. Et radicē tuberis terræ ad amores prodesse, tradit ipse Theophrastus, quo loco nuper citauimus Pausanias autem scribit, Pompilum piscem sacrum ab antiquis cognominatum, ad amoris etiam philtra efficacem existimatum, quòd cœlesti sanguine simul cū Venere genitus sit. Sacrum autem vocatum ostendit Pancratis Poetę Arcadici versus ab Athenęo citatus.

3 Virgilius quoque, quem Macrobius li. 1. de Sōnio Scipionis, nullius expertem disciplinæ fuisse scribit, huic sententiæ videtur suffragari, vt videlicet inuitus quis & renitens ad amorem magicis artibus trahatur, cùm inquit lib.4. Aeneidos: *De eadē re.*

Hæc se carminibus promittit soluere mentes,
Quas velit: ast alijs duras immittere curas.

Et Horatius inter Lyricos sublimi vertice vates:

Canidia (inquit) cogit veneficijs Varrum, vt se amet:

Aurelius item Propertius lib. 1.

At vos deductæ quibus est fallacia Lunę,
Et labor in magicis sacra piare focis
En agedum dominæ mentem conuertite nostræ,
Et facite illa meo palleat ore magis.

Et alibi in eodē libro, dicit se timere, ne qs Cynthiam artibus magicis inuitam & reluctantem amare cogat:

Neue quis inuitam cogeret esse suam.

Iuuenalis etiam Saty.6.

Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti.

Et huc quoq; pertinet illud Euripidis in Hippolyto:

Εἰσὶν δ' ἐπῳδαί, καὶ λόγοι θελκτήριοι.
Sunt enim incantationes & sermones amatorij.

4 Apud Samosatenū Lucianū in eo Dialogo, qui Philopseudes inscribit, Cleodemus Philosoph⁹ Peripateticus refert Crysidē quandā mulierem, vi magica in amorem fuisse versam. Apud Apuleium quoque li. Asini aurei 2. & 3. Pāphile artis magicæ scientissima, vbi scitulæ ac speciosæ formæ iuuenē conspexerat, illum incantamentorū violentia ad se rapiebat, amorisq; ꝓfundi pedicis æternis alligabat. Idē Apulei⁹ ī Apologia 1. adfert versus Lęlii, multa amatoria annumerātes, qui hmōi (sunt: *De eadē re.*

Philtra omnia vndique eruunt.
Antiphates illud quęritur,
Trochiscili, vngues, teniæ,
Radiculę, herbæ, surculi,
Aureæ illices, bichordilę, Hinnientum dulcedines.

Sed & Poetarum monumentis traditum est, ꝙ cū Iynx Echus, aut, ut qdam malunt Pythus filia suis pharmacis Iouē ad Inus amorem accenderet, in auē sui nominis mutata est, qua veneficæ vtuntur, vt tradit Theocritus in Pharmaceutria:

Ἴυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.

Hincque Pindarus Nemæorum Ode 4.

Ἴυγγι δ' ἕλκομαι ἦτορ, Νουμηνίαν ἐλθών.

Trahor (inquit) velati Iynge quadā in corde meo, vt Numeniā appræhendam. Arnaldus Villanouanus in li. de regi. sanitatis, parte 1.c.11. scribit lapidem Magnetē delatum, conciliare augereq́ue concordiā inter virum & vxorē. Quod & repetit in libello, in quo adscribit remedia contra maleficia: vbi & alia quædam insinuat. *Magnes viri & vxoris concordiam conciliat.*

Cuius quoque sententiæ, artem videlicet magicam conciliare amorem, fuerūt multi nostræ religionis viri, & ipsi qdem eruditissimi. Cōstantinus Imperator, qui primus Imperatorū fidem successoribus hæreditariam reliquit, hoc sensisse videt̄ in l. ab eo edita, C. de malefi. l. eorum in illis verbis, aut pudicos amicos magicis artibus ad libidinem deflexisse deteguntur. Et Accursius in Auth. quo. opor. episc. & cler. §. hoc autem. in verbo, propter quædam. & Alber. in rub. de hære. col.3. & Matthæ Afflic. in constitutione Siciliæ, incip. mala noxia. & in alia constitutione, cuius est initium, poculum amatorium. & in alia quoque incip. pocula amatoria, vbi & hanc sententiam exemplo comprobat. & Hippo. Marsi. in l. eiusdem. § adiectio. ff. de sica. vbi est & tex. loquens de amatorio veneno, sicuti & de Amatorio poculo, in l. si quis aliquid. §. q abortionis. ff. de penis. 5 *De eadē re, ex nostris.*

Et hoc pluribus rationibus, & exēplis confirmat Iacobus Sprēger, vir huiusce rei peritissimus, in eo libro, quem Malleū maleficarum appellant, in prima parte, q. 7. Carolus Bouillus, vir certè multis nominibus commendabilis, in quadam epistola, quam scribit ad Germanum Ganaiū, refert Tritemium Abbatem sibi legendū præbuisse librum à se factitatum, quē Steganographiam appellabat, in eoq; se affirmat reperisse cōplures locos, in quibus multimodi mulierum raptus edoceātur, quo item modo in virorum amorem alliciantur, inducāturve puellę. Quanquā Tritemius ipse in Præfatione librorū Polygraphiæ, ad Maximilianum Cæsarem, nihil huiusmodi rerum, in libris Steganographiæ scripsisse tradit, Bouillum ob id impium & mendacem appellans, qui ea sibi in ea epistola imputarit. Cæterùm D. Hieronymus, cui D. Augustini (si is est) tale perhibetur testimoniū, vt nemo sciuerit, quod ille ignorauit, in vita D. Hilarionis, huiusmodi rei exemplum retulit. Cū iuuenis quispiam virginem Deo dicatam tactu, iocis, nutibus, muneribus, & ceteris 6 *Ad aliud redit.*

huius

tionatum, amatorio quidem medicamẽto, sed quod in furorẽ verterit. Quam rem etiam commemorans Satiricus Poeta, huiusmodi poculum confectum fuisse dicit ex ea pulli caroncula, de qua meminimus, cum inquit,

—Si non
Et furere incipias, ut auunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæsoniæ pulli
Infudit.—

Et idem alibi hanc quoq; rem cõfirmãs, cũ de alia re scriberet, vt suprà diximus.

Philtra, quibus ualeat mentem vexare mariti.

Sed & è nostris Hippo. Marsil. in d. l. eiusdem. §. adiectio. ff. de sica. scribit homines sępe mortem ex huiusmodi amatorijs oppetere, cuius rei exemplum quoque habemus ex Aristotele, qui libr. 2. Magnorum Moralium, scribit mulierem quandam viro cuipiam poculum amatorium porrexisse, ex quo is subinde decidit mortuus.

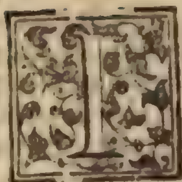
10 Itaq; (vt hoc caput tandem finiamus) cùm ex ijs rebus & furor & mors plerunque contingat, cùm & omnes Christiani & Ethnici scriptores improbent, & quantum ad amorem pertinet, vanas & nihil esse ducant, vt ex Ouidio docuimus: cùm item leges nostræ seuerissimè vindicandas sanciant, vt hẽtur in d. l. eorum. in d. l. si quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pœnis: cùm Decreta quoque canonica omnes artis magicæ præstigias, veluti execrabiles, arguant, & detestentur, atq; anathemate feriant, 26. q. 5. per totum. Adde & nos quoq; vxores, quæ hmõi philtris, & veneficijs in viros vtuntur abominari, ac fastidire, vt & asserit Plutarchus in eo libello, quem de tuenda bona valetudine scripsit: ut nõ dissimili ratione ꝯsequens sit, vxores contra viros, qui hisce reb. vtuntur, detestari. Et sicut idem Plutarchus scribit in admonitionibus connubialibus, quemadmodum piscatio, quæ fit medicamentis, cito quidem & facilè piscem capit: sed eum labefactat, & mensæ minimè idoneum reddit: sic qui amatorijs artib. carminibusq; coniuges voluptatis causa subigere conantur, cùm attonitis dementibusq; & labefactis ætatem agunt. Neque enim Circen (ut subdit) ab ea potionati quicquam iuuerunt: nec ipsa vlla in reillis abutebatur: cùm suum, asinorumque formam accepissent: Vlyssem verò mente præditum, & prudenter cum ipsa versantem incredibili amore dilexit. Hæc ille. Ideo explodamus, atq; valere sinamus huiusmodi magicas vanitates: quas (ut alibi diximus) familiares fœminarum artes appellat Apuleius, lib. 9. amoremq; uxorũ nostro in eas ipsas amore, in alias uerò castimonia, quod iã abundè admonuimus, atque alijs honestis rationibus comparare studeamus. Ideo & hanc legem cæteris subijciemus:

Conclusio.
Magica artis pstigiæ, execrabilis, & punienda.

CARMINIBVS, POCVLIS, ALIISQVE ID GENVS PHILTRIS MAGICIS, QVIBVS CREDITVR AMOR CONCILIARI, VIR ET VXOR PENITVS ABSTINENTO.
SED MVTVO INTER SE AFFECTV, ALIIS'QVE HONESTIS RATIONIBVS, AMOREM PROVOCANTO, CONSERVANTO, AVGENTO.

Decimaquarta Lex connubialis.

IN DECIMAMQVINTAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMÆ, PARS DECIMAQVINTA.

1 NTER CAETERAS autē rationes, quib. vxor maximè ad amorem maritalem inuitatur, sunt qui existiment, nihil omnium rerum efficacius, nihilque in id plus habere roboris, quàm si fundū vxorium diligenter, impigrè, frequenter colas. Id enim faciens, tametsi fueris horridus, deformis, squalidus, ab vxore tamē non vulgariter amaberis, quin & illa te colet perinde ac Deum in terris alterum, & obseruabit. Alioquin si hoc videlicet desit, odio te & despectui, habebit, quantuncunque eam amaueris, castumq; atq; aliarum coitum abhorrentem p̄stiteris. Apud Plautum in Truculento, cùm Stratophanes miles miraretur, Phronesium mulierem rusticum quendam ardenter deperire, mox eam audit, vt admirari desineret, hæc dicentem,

Amatorium efficacissimū vxorem frequēter comprimere.

Quanquàm hic squalidus est, quanquàm hic horridus, scitus bellum init.

Contra apud Apuleium libr. 5. de Asino aureo, fœmina quædam virum exitiali odio prosequitur, quia rarenter palæstrā veneream exerceret, suamq; in ea re fortunam dolenter ac miserè deplorat. Ego verò (inquit) maritum rarissimè venerem meam recolentem sustineo. Vt rarissimū sit, ac miraculo proximum quod de Beronice illa legimus apud Iosephū Iudaicarum Antiquitatū li. 20. c. 9. eam Polemonem Lyciæ regem maritum suum repudiasse, ob immodicū ipsius coitū: quodq; in sacris literis legitur Iudic. 19. mulierē quampiam ex nimio virorum concubitu obiisse. Quod itē scribit Iacobus Ciio Episcopus Ilerdensis, in c. fraternitatis. de frigid. & malefic. fuisse suo tempore quēpiam Catalanum, adeo potētem ad rem veneream: vt qualibet die cum vxore trigesies concumberet. Quę de ea re conquesta est apud Regem Arragoniæ, qui maritum accersiuit, eumque an id verum esset interrogauit: qui id ipsum confessus est. Ideo ei prohibitum est sub pęna capitis, ne plus quàm sexies qualibet die vxorem cognosceret, ne eā in discrimē mortis incurreret. Quod & ipsum retulit Hieronymus Paulus Barchinius in Practica Cancellariæ Apostolicæ.

Beronice virū repudiauit, ob immodicū ipsius coitum.

2 At illis equidem credo, vel sine testib. Quis enim non credat mulieres eam rem sitienter appetere, nullaque re magis ad amandum allici. Scioque esse multa, quæ forte isti nosse desiderāt, qb. si vtant̄, cum vxorib. certè, & virilius, & frequētius ꝯgtedient̄, vel testimonio gl. in c. qęqd. 32. q. 2. & Inn. in c. fraternitatis. co. 2. sup verbo, ꝯmisceſ, ex̄ de frig. & malef. & Bald. in c. à crapula, ex̄ de uit. & ho. cle. Horū q̄ plurima passim prodidit Plinius in suo oīum vberrimo opere de Nāli Historia, maximè verò lib. 26. c. 10. vbi & illud inter cætera scribit, Theophrastū autorem alioqn grauē, tradidisse, septuageno coitu durare libidinē ꝯtu cuiusdā herbę. Locus autem Theophrasti, in quo hoc ipsum scribit, si qs forte scire cupit, est in li. de Historia plātarū 9. c. 20. vbi hāc herbā Indū quēdā attulisse tradit, & hoc quoq; repetit Athenæus. Et de ea re loquens Hieronymus Cardanus, reconditæ uir eruditionis, lib. 8. de Subtilitate, dicit nolle se affirmare, an id verum sit, necne: postea uerò nititur rationem reddere, qua id fieri possit.

Venerem cōstantia.

Herba cuiuspiam contactu septuagenū coitum fieri.

Multa itē ipse Plinius ad eā rē ꝯmemorauit li. 26. c. 10. & li. 28. c. 8. in multis locis, & iterū c. 10. ad fi. & lib. 31. c. 5. & Galenus lib. de Simplicib. 5. distin. 6. c. 2. & Paulus Aegineta li. 1. c. 35. & seq. & iterū libr. 3. c. 58. Aetius Antiochenus Tetrabibli primo, sermone 2. c. 237. & iterum Tetrabibli 3. serm. 3. capit. 35. & Oribasius Cōpendij cap. 6. & Alc. Trallianus li. 9. cap. itē 9. Marcellus Burdelagēsis ī li. de Medicamētis, c. 33. in diuersis locis, Haly Abbas li. practicæ 8. c. 5. & Auicēna 23. tract. 1. c. 17. 18. 19. 20. 21. & 22. & Rasis ad Almāsorē, trac. 5. c. 62. & lib. Diuisionū c. 79. & in Antidotario ipsius libr. Diuisionū, c. 43. & rursum in lib. 2. Aphorismorū, paulò ante fin. vbi ad eā rē mirabilē (ut ipse dicit) medicinā tradit. & lib. Cōtinētis 11. c. 5. Cōstātinus Africanus in li. cui titulū fecit, de Coitu. & alter Cōstātinus Cassianus in suo Viatico lib. 6. c. 1. Arnaldus à Villa noua li. Breuiarij 2. c. 25. & in li. de sterilitate, trac. 2. c. 3. & iterū c. 7. & copiosissimè in libello, cui de coitu titulus est. & Barptolemæus Mōtagna. ī suis ꝯsilijs (eò. n. vsq; ꝓcessit Medicorū mos, vt ꝯsilia, sicuti & nr̄i legū īterp̄tes ediderint) ꝯs. 15. inc. labilis humanę nāę ꝯpago, parte 3. c. 6. & iterū ꝯs. 202. cuius initiū ē rōnabilr ꝯtēplāti, p totū & copiosissimè oīum Michael Sauonarola tra. 6. c. 20. tit. de spermate & ei⁹ dispōnib. post prī. & iterū tit. đ diminutione coit⁹, & Antoni⁹ Guarneri⁹ quē vulgò Guaynerium, vocant 3

in

in lib. de Aegritudinibus matricis, cap. 25. Et Manardus lib. 11. Epistol. Medicinaliũ, cap. 2. Sed ita vt non præteream, quod à Plinio relatum est lib. 21. capi. quoq; 21. in fine, Ramo abrotoni, si subijciatur puluillo, Venerem stimulari, efficacissimamq; eam herbam esse cõtra omnia veneficia, quibus coitus inhibetur. Sed & omnes ferè Medici propria de ea re capita suis operibus inseruerunt.

4 Sed & Poetæ in eam quoque rem multa passim scripserunt, sed aliqua in vnum veluti corpus congessit Ouidius libro secundo de Arte amandi, illis decem versibus:

Sunt qui præcipiant herbas satureia nocentes,

& quæ sequuntur. Et Valerius Martialis in eo carmine,

Sed nihil erucæ faciunt, bulbique salaces,

Improba nec prosunt iam satureia tibi.

Et cæter, aquæ sequuntur.

5 Cæterum hac in re non prætermittendum ducimus vnum illud, quod admodum mihi mirandum visum est, nonnullos esse eius naturæ, vt ad coitum plagis, & verberibus feruentiores reddantur. Cuius tamen rei fides sit penes Cælium Rhodiginum, qui libro 11. Lectionũ antiquarũ, capit. 15. postremæ editionis hæc scripsit: Non multis abhinc annis vixisse quendam, in venereijs nõ galinaceę salacitatis verum ingenij stupendi maximè, qui quò pluribus plagis affectus fuisset, eo impetuosius, ardentiusque in concubitum p̃ceps ferebatur. Fuit omnino mira res: nescires, vtrum affectaret auidius verbera, an coitum, nisi quod illorum mensu libinis voluptas constabat. Proinde extentis precibus diflagellari se exposcebat, pridie quàm id pateret̃, flagello aceti asperitate obdurato. Quòd si conuerberator lentius agere foret visus, veluti extimulante rabie, conuicijs eum incessebat: nec factum sibi satis arbitrabatur, nisi inter cædendũ sanguis sese ostẽdisset. Quinetiam Otho Brũfelsius in Onomastico Medicinę, in verbo, Coitus, tradit apud Monachum Bauariæ quendam adhuc superstitem viuere, qui cum uxore sua rem habere nõ potest, nisi acriter antea cęsus.

6 Verum cum mediũ ferè semper aliàs sit tenendum, vt ubique cõclamant leges nostræ, in ea re secutæ Peripateticorũ sententiam, qui mediocritatem auream (sic enim eam vocat Horatius libr. Carminũ 2. Ode 10.) in omnibus ferè rebus optimã existimant, ut scribit Tullius libro quarto Tusculanarum quęstionum: tum verò in hac coitus ratione seruandum esse tradit Aristoteles lib. 4. de Generar. animalium, cap. 2. & magis quidem arbitror in ea re, quàm fortasse alijs in rebus. Nihil enim magis vires corporis, atque animi debilitat, subneruat, frangit, labefactat, quàm superflua immoderataque libido. Nam qđ ad corpus pertinet, compertum est, atque experientia propè quotidiana comprobatum, animalia quæque eò esse breuioris vitæ, citiusque senescere, ꝙ plus crebriusq; coeunt. Et hoc quoque asserit summus in omni scientia vir Aristoteles lib. 7. de Historia animalium, cap. 1. & in libr. quẽ de Breuitate, & longitudine vitę composuit. Columella libr. 7. cap. 6. de hirco loquens, Est autem (inquit) mensium septem satis habilis ad procreãdum, quoniam immodicus libidinis, dum adhuc vberibus alitur, matrem stupro superuenit: & ideo celeriter, & ante sex annos consenescit, quòd immatura Veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhaustus est. Sed & id in vniuersum asserunt, Rasis ad Almansorem lib. 4. capit. 17. & Auerrois in Cãticis, commento 156. & Haly Rodoan nobilis Galeni interpres in 3. Technes, commẽto 36. & Albertus Magnus lib. 15. de Animalibus, tractatu 2. cap. 6. & iterum autoritate Auicennæ, & Constantini lib. 22. c. 4. & Arnaldus Villanouanus in Speculo. & Valescus à Tarento in sua Practica, quam Philonium vulgò nuncupant, lib. 6. cap. 3. in 7. articulo. Quod & Cicero adstruit, in lib. de Senectute dicens, Libidinosa in temperansque adolescentia, effętum corpus tradit senectuti. Et huc quoque vergit Græcus ille Menandri senarius:

Βίου σπάνις πέφυκεν ἀνδράσι γυνή.

Id est,

Vitæ raritas naturaliter est uiris mulier.

Quasi videlicet virorum uita ex fęminarum congressu minuatur. Nam id malo ad vitæ raritatem, quàm ad victus penuriam, (quod plerique faciunt) referre, cum verba magis cõueniant, & sit aptior sententia.

Est & Hesiodi sententia in Theogonia, minimè ducendam vxorem ei, qui senescere cupit. Nam & idem lib. 2. Operum, & dierum, scribit uxorem absque titione virum quantumlibet fortem urere, crudæque tradere senectuti: 7

--Ἥ τ' ἄνδρα καὶ ἴφθιμόν περ ἐόντα

Εὕει ἄτερ δαλοῦ, καὶ ἐν ὠμῷ γήραϊ δῶκεν.

Nam quod dicit, sine titione, siue torre, potes intelligere, occulta, siue tacita quadam ui, & non intellecta: ut non absimiliter Iuuenali dicitur Satyra 9.

--Obrepit non intellecta senectus.

Et Ausonio ad Gallam iam senescentem.

Coitus vires corporis labefactat.

Coitus vitã abbreuiat.

Coitu senectutem accelerat.

De eadẽ re.

Senectus nõ intellecta.

Medium tenendum.

Mediocritas aurea.

Mediocritas omnibus in reb. optima.

—Obrepsit non intellecta senectus.
Nam & Ouidius eodem sensu lib.6. Fastorum illud scribit:
Tempora labuntur, tacitisq; senescimus annis,
Et lib.2. de Arte amandi:
Iam veniet tacito curua senecta pede.
Et Columella:
—Tacito nam tempora gressu
Diffugiunt.—
Eamque sententiam Hesiodi (ut ad eum reuertamur) ex eo repetit Plutarchus in libro de Cupiditate diuitiarum. Illique cōcinit illud Cornelij Galli de Lycoride (si is est) sunt enim plurimi qui id negant, quibus facilè crediderim:
Iamque alios iuuenes, aliosque requirit amores:
Me vocant imbellem, decrepitumque senem.
Nec meminisse uolet transactæ dulcia vitæ,
Nec quòd me potius reddidit illa senem.
Illudque Ouidij libr.1. Fastorum.
Te quoque inextinctæ Silene libidinis vrunt:
Nequitia est, quæ te non sinit esse senem.
Nequitia & libidine. Nequitiam enim antiquiores pro libidine propriè dicebant. Propertius lib.2.
Quòd si tam facilis spiraret Cynthia nobis.
Non ego nequitiæ dicerer esse caput.
Et Ouidius li.2. Amorum, Elegia prima:
Ille ego nequitiæ Naso poeta meæ.
Redit ad institutum. Sed & hanc nostram principalem sententiam respicit illud Theocriti in Aita:
—Οἱ δὲ ποθεῦντες ἐν ἤματι γηράσκουσι.
Id est traductione cuiusdā doctissimi uiri:
Verum quos amor angit, in una luce senescunt.

8 De eadē re. Sed & Diuus Chrysostomus in ea Homilia, cui titulus est, Quòd nemo læditur nisi à seipso, Qui (inquit) in libidine vitam ducunt, resoluta quidem corpora, & omni cera molliora circunferūt, atque agmine quodā infirmitatū repleta quibusque ad cumulum malorum podagrę tremor, & immatura senectus succedit: & est eis uita semper cum medicis, & medicamentis. Antonius quoque Florentinus Archiepiscopus, doctrina, quàm dignitate, clarior, in secunda parte Summæ, tit.5. c.1. uersic. 3. consumit, arbitratur hanc unam esse ex rationibus, quare homines prisci sęculi erant uiuaciores, diuturnioresque, & lōgæuiores, atque etiam robustiores, quàm uiri sequentis ætatis: quoniam uidelicet illi nō tam rei uenereæ indulgebāt, quàm isti, tardiusque matrimonia capessebāt. Solomō ętatis 50 ann. senex dictus ob immodicā venerē. Propterea Solomon quamuis unius solū, & quinquaginta annorum esset, cum è uita decessit: tamen eum senem, uel longè ante mortem, uocitant sacræ literæ. 3. Regum.c.11. post princ. ut pote cui senectutem frequens coitus cum tot uxoribus & concubinis ante tēpus accelerauerat.

9 Et hæc quidem communia sunt omnibus animatibus. Hinc enim fit, ut Aristoteles tradit in eodem libro de Breuitate uitæ, ut mulus longæuior sit, quàm equus, & asinus, ex quibus procreatus est, quia nullus est ei Veneris usus. Mulus longæuior quā equus. Passeres quoq; breuiusculę sunt uitę, quoniā salaces sunt, & in libidinem proni. Passeres uitæ breuis. Et hinc quoque autumant plerique, palumbes diutius uiuere, quàm columbas, illas scilicet ad tricesimum & quadragesimum annum, has ad octauum, ut scribit Aristoteles lib.6. de Natura animalium, c.4. & Plinius lib.10. c.35. Palumbes diutius viuere quàm columbas. nempe quòd illæ istis sunt multò salaciores. Id quod nō obscurè sentit ipse Plinius c. sequendum ueluti addens ad id, quod de uita columbarum scripserat, in capitu. præcedēti, ita scribit: Contrà passeri minimum uitæ, cui salacitas par. Cuius rei ratio est, ut tradit Albertus libro de Animalibus. 9. tractatu 1. c.2. quoniam subtile, & calidum huidum exit per coitum: remanetq; uiscosum, frigidum, humectās, & non augens. Illud autem caussa est canitiei, & senectutis. Quod & sentit Aristoteles in loco nouissimè allegato, cum dicit calidum, & humidum esse caussas longæ uitæ. Quanquàm & alia quoque ratio reddi potest. Est enim genitale semen, superfluitas quartæ digestionis, ut paulò post dicemus. Nam calidum concoquens plus sæpè digerit, quàm sit necessarium ad corporis nutrimentum. Et illud quidem superfluum fit semen: quo prorsus egesto, id tandem emittitur humidum, quod alimēto fuerat à natura destinatum: unde exiccatio consequitur, & tandem mors.

Homo autem omniū maximè animalium ex frequenti coitu dissoluitur, languescit, exhauritur, ut est testis Aristoteles in Orbicularibus quæstionibus, sectione 4. cap.6. ea uidelicet ratione, quoniam semen proportione corporis plurimū emittit, ut & ipse scribit lib. 3. de Generatione animalium, capit. ultim. & de Natura animalium lib.7. c. 2. Et idem in eadem ipsa sectione 4. cap.21. Cur (ait) qui concumbunt, magna ex parte resolui atque languere solent? An quo semen omni ex parte corporis secretio est? &c. 10 Hō plus cęteris animæ lib. ex coitu languescit. An tamen id uerum sit, ut semen ex omni parte corporis secernatur, latè disserit ipse Aristoteles lib. de Generatione animalium 1. c. 17. & sequ. & Hippocrates, siue, ut placet Galeno, Polybus in libr. περὶ γονῆς, id est, de genitura, in prin. ubi asserit huius rei argūm esse, q cū re uenerea usi sumus, tā paruare dimissa adeò dlassamur, ut dicit nequeat. Semē an ex omni parte corporis. Sed & illud de secretione spermatis ex toto corpore latè cōfirmat Censorinus, qui multas antiquorū in eā rē sentētiam adfert

fert, in lib. de Die natali, & Auicenna 20. tertij tract. 1. c. 3. de causis spermatis & ibi Gentilis Fulgineus, & Albertus Magnus lib. 15. de Animalibus, tract. 2, c. 1. 2. & 3. & Petrus Apo. in conciliatore dif. 34. Et ante hos Sphaerus Bosphoranus apud Laertium in Zenone Citico.

11 Sed vt redeamus ad negotium propositū, ipse Aristoteles de Generatione animalium libr. 1. c. 28. tradit manifestā dissolutionem & imbecillitatem consequi, vbi vel minimum spermatis secesserit, quasi corpus eo fine priuetur, qui demum ab alimēto afferatur. Et paulò pòst: Plurimis, & magna ex parte ita accidit, vt Venere exoluantur debilitenturque. Auicenna autem lib. 3. de Animalibus, c. ulti. asserit hominem ex coitu usqueadeò debilitari ac discolorari, ut si quadragies tantum sanguinis emitteret, non tantum pallesceret, atque tabesceret.

Spermatis minimum emissum maximam debilitatem facit.

12 Hoc ideò pleriq; fieri autumant (ut hāc rōnem priorib. adiiciā) qm̄ sperma ex sanguine optimè decocto digestoq; quarta ac nouissima digestione gignit̄, ut uoluit idē Auicēna d. c. 3. de Causis spermatis, & Albert', d. li. 15. tra. 1. c. 5. & 6. & alibi saepe: & Pythagoras apud Plutarchū, de Placitis philosophorum, lib. 5. Sperma (ait) probissimi sanguinis esse spumam, alimenti retrimentum, ut sanguinem quoque, & medullam. Et Aristoteles lib. 1. de Generat. animal. cap. 18. & seq. tradit ipsum semen esse excrementum ultimi alimenti sanguinei.

Semen ex optimo sanguine. Sperma spuma probissimi sanguinis.

13 Quin Soranus Ephesius in Isagoge, c. 16. scribit semen uirile sanguinem esse: in idque Galenus lib. 2. de Semine, scribit semen nihil aliud esse, quàm sanguinem à uenis, quae ipsum continent, exquisitè confectum. Quod & ipsum propemodū uoluerūt Erasistratus, & Herophil', apud Octauium Horatianum lib. 4. Rer. medicarum. Hincque Iuuenalis Satyra 1. sperma sanguinem uocat:

Spermasanguis.

Partes quisq; suas ad mensuram inguinis haeres,
Accipiat, sanè mercedem sanguinis.—

Hucque referri potest illud Oseae 4. Adulterium inundauit, & sanguis sanguinem tetigit. Nam & alibi saepe in sacris literis sanguis pro libidine accipitur. Psalm. 51. Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meae. & Ioan. c. 1. Qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt.

14 Hincq; etiam nati ex nobis & nostris, dicuntur noster sanguis, uel teste Virgilio lib. 6. Aeneid.

De eadē re.

Proÿce tela manu sanguis meus.—

Et Horatio in Arte Poetica.

Vos ò Pompilius sanguis.—

Et Persio Sat. 1.

Vos ò patritius sanguis.—

Et hinc quoque fratres eodem patre geniti dicuntur Consanguinei, tum nostris legibus, ut probatur ex l. 1. §. cōsanguineos, ff. de suis, & legit. cum sim. tum alijs scriptoribus, ut probauimus in nostro Tractatu Retractuum, titu. 1. §. 1. glos. 9. in uerbo, *ou lignagier*, nume. 4. incip. his igitur. Ex quo etiam Sophocles huiusmodi fratres saepe uocat ὁμαίμους, ueluti eiusdem sanguinis, αἷμα enim sanguis est.

In sanguine autem magna est uitalitatis portio, emissusque spiritum trahit secum, quemadmodum scribit Plinius lib. 11. c. 37. Ideo Galenus libro. de sanguisugis, c. postremo, scribit, non salubre esse uenam saepius incidere. Nam cum sanguine simul discedit, & uitalis spiritus. Quod & intelligens Virgilius ille nullius rei ignarus, lib. 1. Aeneid. 15

Sanguis maxima vitalitatis portio.

Tuaque animam hanc effundere dextra,

Quo in loco Seruius interpres, Secundū, inquit, eos, qui animam sanguinem dicunt esse. Et rursus libr. 2. Aeneidos de Polite animam efflante:

Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.

Quo in loco Seruius interpres, Ex opinione (inquit) eorum, qui sanguinem uitae sedem uolunt. In idq; referri pōt illud eiusdem Virgilij libr. 10. Aeneid. de Pallante:

Sāguis vitae sedes.

Vna eademque via sanguisque animusque sequuntur.

Quo etiam in loco interpretes dicunt, illic animum pro anima positū. Et clarius illud eiusdem libro 10.

Vndantique animam diffundit in arma cruore.

Vbi & ipse Seruius idem dicit, quod suprà ex eo diximus sanguinem esse sedem animae, citatque proximum illū uersum. Cicero in Oratione pro Sex. Roscio, vtrūque copulat, scilicet sanguinem & uitam: Sanguinem & uitā ne petat. Nā &, Diuus Augustinus tradit in libr. Quaestionū Veteris, & Noui testamenti, & repetunt Decreta canonica in ca. Moyses 32. q. 2. animam in sanguine habitare. Quod & antè dixerat Diuus Epiphanius libr. Haeresēn 1. to. 1. secta. 9. & iterum li. 2. to. 1. secta. 56. in id priore illo loco referēs illud Gene. 4. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Sed id clarius declarat, quod scribitur Leuitici 17. c. non uno in loco, animam omnis carnis in sanguine esse.

Proinde in sacris quoq; literis sanguis pro anima plerunq; ponitur, tametsi anima ipsa non est, ut Deuteron. 12. c. & alibi saepe. Quod & annotat Diuus ipse Augustinus libr. 3. Quaestionum in Leuiticum, cap. 57. Ex quo Diuus Hieronymus 16

Sāguis pro anima.

Genesis cap.9.id quod in Hebræo sermone legitur, .תאכלו אך בקר בנפקו דמו לא Id est excepto, quòd carnem in anima sua, in sanguine suo nō cōedetis. ita vertit, excepto quod carnem cum sanguine non comedetis. Quod idem est cum eo quod supra diximus ex litera Hebraica. Est enim idem anima & sanguis in ea lingua. Omisit autem ille interpres alterum, ratus, qđ & verum est, (vt etiam annotauit Augustinus Eugubinus) vtroq; nomine, tam animæ, quàm sanguinis, idem significari. Ex quo & Auen Esdra, cum locum interpretans, Hebraicè quidē, sed in hanc sententiam scribit: Carnem cum anima sua ne comedatis. Horatius lib. Carm. 1. Ode. 24.

Non uanæ redeat sanguis imagini.

Sanguis anima ex quorundā opi. Vbi Acron interpres id quoque expēdit, adducens & illud Virgilianum libr. 9. Aeneidos:

Purpuream vomit ille animam.

Quo etiam in loco Seruius interpres, Secundum eos (ait) qui dicunt animam esse sanguinem. Nam & Lactātius lib. de Opificio Dei, c. 17. & Nemesius Philosophus in li. de Natura hominis, scribūt, ex Philosophis nonnullos sanguinem animam dixisse. Hi autem sunt Diogenes, & Critias, vt tradit Gregorius Nicenus, li. de anima, c. 1. Empedocles autem dicebat aīæ principatum esse in sanguinis concretione, vt tradit Plutarchus in Placitis Philosophorum. At Cleantes Chrysippus, & Zenon, ex sanguine esse dicebant, substantiā autē eius esse spiritum, vt prodit Galenus lib. 2. de Hippocratis & Platonis placitis.

18 Exangues mortui. Hincque exangues mortuos vocamus hoc est, sine sanguine, vti & exanimes, id est sine anima. Virgilius lib. 2. Aeneidos:

Corpusque exangue sepulcro
Reddidit Hectoreum.

Et lib. 9.

Nec minor in castris, luctus, Rhamnete reperto
Exangui.

Et lib. 11.

Labitur exanguis.

Nam vt scribit Lactantius, aut (ut alij vocant) Luctatius, Statij interpres, in libr. 6. Thebaidos: Sanguis propria videtur esse animæ possessio: vnde exāgues mortuos dicimus. Ideo, ut redeā, Iuuenalis huic qđ suprà nu. 13. ex eo diximus, subiungit:

Et sic
Palleat, ut nudis pressit qui calcibus anguem.

Nam vt immodice concūbentes palleāt, & attenuētur, vtique necesse est, pp exhaustum sanguinem: qui & vitam nobis, vt iam dictum est, & colorem suppeditat, ut palā est oībus & scribit Aristoteles lib. Ambiguitatum orbicularium vlti. c. 9. Nā & homines pallidos fieri ex coitu tradit itē Aetius, 1. Tetrabili, Sermone 3. c. 8.

19 Coit° alias euacuationes superas. Quæ cum ita sint, ideo Auicēna d. trac. 1. iam suprà sæpius citato. c. 11. & iterū in Canticis, scribit, nullā euacuationē huic esse similem. Cui subscribens Haly Abbas in 5. Theoricæ. c. 36. Non est (ait) sperma, quemadmodum aliæ superfluitates, quibus omnino natura non indiget: qualia sunt emunctiones, sputa, sudor, vrina, & similia: sed ex meliori fit, quæ in corpore est, substantia, ac laudabiliori. Quod sumpsit ex Galeno, qui lib. 3. de Spermate, c. 1. scribit vtile superfluitatis esse sperma. Et subdit Haly paulo post: Generat sperma ex claro puroque sanguine, quo principalia, & prima membra vescuntur. Et iterū post pauca concludens: Cum igitur coitus mensuram excesserit, licèt non tanta eo quantitas, vt phlebotomia, vel aliter, euacuetur: vehemens tamen accidit inde virtutis dissolutio.

20 De eadē re. Concūbendū ei, qui infirmior ē uolit. Nec hoc visum prætereundum, quod in hanc sententiam Pythagoras dicebat, omni tempore venerea esse grauia, & ad sanitatem minimè idonea. Et aliquando interrogatus, quando esset concūbendū, Tunc (ait) cum teipso infirmoir esse uis, atque debilior. Autor vtriusque Laertius. Idē admonere solebat, μὴ πυκνὰ τὸν ἄνθρωπον τοῦ ἀνθρώπου: μὴ δεῖν συνεχῶς ἀφροδισιάζειν αἰνιττόμενος. Id est, ex Gesneri traductione apud Stobęum cap. 17. Ne sępe homo ab homine; hoc ænigmate frequenti veneriorum usu interdicens. Cliniam quoq; sectæ Pythagoricæ Philosophū dicere solitū accepimus tū adeūdā esse mulierem cōcubitus cā, vbi nocumētis exponere te destinaris. Cornelius itē Celsus, omnium Medicorū Latinorū elegātissimus, statim in initio libri primi: Cōcubitus (inqt) frequēs, corpus soluit. Paulus Aegineta lib. 1. c. 37. scribit frequētē cōcubitū corpus reddere ἀραιότερον, ψυχρότερον, ξηρότερον, καὶ ἀσθενέστερον, id est, rarius, frigidius, aridi⁹ & imbecilli⁹: qđ & añ scripserat Oribasi⁹ Sardian⁹ li. Euporiston 1. capitu. 22. & ante vtrunque Galenus libr. de Sanitate tuenda 3. Hippocrates autem libro secundo περὶ διαίτης, tradit Venerem emaciare, humectare, calefacere: primum scilicet propter euacuationem: alterum propter humidum liquefactum, quod in corpore remansit: tertium, propter laborem & frigidi excretionem. Aetius Tetrabib. 3. c. 8. scribit omne hoīs robur vsu coitus reddi debilius.

21 De eadē re. Epicurus voluptatis alioquin assertor, & Democritus Abderites, damnarunt Venerem, vt in qua homo alius, vt hic dicebat, exiliret ab homine quod concinit ei, quod

ei, quod diximus ex Pythagora. De Epicuro testis est Galenus lib. 3. eius Commentarij, q inscribitur ἰατρικὴ τέχνη, c. 35. inquēs, Venereorum verò secundum Epicurum nullus est vsus salubris. Quod & ex eodē tradit Sabinus, & ipsemet Galenus in Cōmentarijs in lib. 3. Morborum vulgarium Hippocratis, quo loco de Pythione disseritur. Et id fortassè opinabatur ipse Epicurus, quoniam & ipse putabat sperma esse animæ, & corporis ablationem violentā, vt prodit Plutarchus libro vltimo de Naturalibus Philosophorum decretis, cap. 3. De Democrito autem autor est Plinius lib. 28. c. 6. vbi & hoc subiungit: Est hercule raritas. Veneris vtilior. Scribit Plutarchus in Symposiacis, Zopyrum Gordiensem medicum tradidisse in hac cōcubitus rōne vtēdū festiua Thaletis elusione, quē cum mater importunius ad nuptias solicitaret, ita eam elusisse ferunt, οὔπω καιρὸς ὦ μῆτερ, id est, nondum opportunum, siue tēpestiuum est, ò mater. Simili modo, & ad venerea (inquit) affici debemus, vt cubituri illud succinamus, Necdum accomodū est: itidem & à somno excitati οὐκ ἔτι καιρός, id est; iam effugit occasio, admonens ita Zopyrus, nunquam esse coitum accommodum. Illud autem Thaletis scriptum est à Stobæo, ca. 66. & Diogene Laertio in vita illius. Qui & in Diogene Cynico, (ut illud obiter dicam) simile quippiam dixisse eum tradit. Rogatus enim ille à quopiā, quò tempore ducenda sit vxor Iuuenibus (inquit) nondum, senibus verò nunquàm.

Sperma animæ & corporis violenta ablatio. Concubitus nunquam tēpestiuus.

22 Sed vt redeamus ad Plutarchum, is in eo libello, quem περὶ ὑγιεινῶν, quasi dicas, de tuenda bona valetudine, scripsit, commēdat illud nescio cuius, τροφῆς ἀκορίν, καὶ πόνων ἀοκνίν, καὶ σπέρματος οὐσίας συντήρησις ὑγιεινότατά ἐστιν. Id est, Vesci citra saturitatem, impigrū esse ad laborem, vitale semen conseruare, res esse saluberrimas. Nam (vt subdit) coitus immodicus, propterea quòd maximè uim eam extrahit, qua cibus concoquitur plurimum superfluitatis, & redundantiæ gignit. Et in alio loco eiusdem libri: Si Venus in corpore malè, & præter naturam affecto misceatur, his ēt qui nondum certum vitium, aut corruptionem acceperūt phlegma, bilemq; mouet, exagitat, magis excitat. Idem rursum in lib. cui titulus est, An brutis insit ratio: Citra Veneris (inquit) cupiditates q se bene habere potest. Ideo licet naturales sint, non tamen necessariæ. Porphyrius quoque lib. 1. de Abstinētia ab esu carnium, negat omnino venerea ad sanitatem conferre. Rabbi Moyses in libr. de Regimine vitæ, ex autoritatem

De eadē re. Coitus incōmoda.

ezoar: Quicunque (ait) cupit sanitatis continuationem non assumat coitum in mēte sua, nec recordetur ipsius, quantum poterit.

23 Ex his fortè Epicuri, Democriti, & assectarum placitis, Auerois & Philosophus, & Medicus non contennendus Collig. 6. c. 7. scribit plurimos sapiētum prohibuisse usum coitus in conseruatione sanitatis: quoniam propter minimum quenque errorem euacuationis ipsius, maximum fit nocumentum. Et in eodem c. Coitus (inquit) desiccat corpora, virtutes debilitat, & corpus euacuat. Rasis quoque in lib. suprà citato ad Almansorem 4. c. 17. Coitus multus, & frequēs, corporis vires destruit, corpusq; corrumpit, & debilitat. Cui Cōsentaneum est illud Lucretij & Physici & vatis egregij, libr. 5. de Rerum natura:

De eadē re. Coitus usus in conseruatione sanitatis prohibetur.

Et Venus imminuit vires. —

Illud quoque Maronis lib. 3. Georg. quem omnium disciplinarum peritum vocat. Macrobius lib. 1. Saturnalium:

Sed non vlla magis uires industria firmat,
Quàm Venerem, & cæci stimulos auertere amoris.

Et alibi.

Vt Venus eneruat uires: sic copia uini,
Et tentat gressus, debilitatq; pedes.

Quibus concinens Cælius Aurelianus li. Chronion 5. c. postremo, Venereus (inqt) usus effœminat membra, atque fortitudinem tollit. Et antè, scilicet lib. 3. c. 5. dixerat Venerem esse neruositatis vexabilem, quippe cùm fortitudinem corporis tollat. Et Seruius in lib. 5. Aen. interpretans locum illum eiusdem libri,

Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Vnde genus ducis. — scribit Venerem Ἀφροδίτην dictam à maris spuma, quæ ἀφρὸς dicitur, ex qua ea nata est: quod scilicet omnes vires vsu venereo debilitantur, qui sine corporis damno non geritur. Ergo (inquit) de damno orta est Venus. Quanquàm sunt, qui aliò hanc Veneris appellationem referunt, vt diximus in 9. lege connub. nu. 167. incip. nā & hinc. Et Columella de canibus loquens lib. 7. c. 12 negat huiuscemodi animalibus ante annū permittēdam Venerem, vt quę carpit, & corpus, & vires, animosque degenerat.

Ven⁹ Aphrodite cur dicta.

24 Idem è nostris comprobat Lucas Pen. in l. sicut. col. 1. C. de eroga. mili. anno. lib. 12. dū dicit, castra à castrando dicta, quoniam milites castè debent viuere. Luxuria enim eneruat vires. Ideo Quintilianus (vt ille subdit) in Milite Mariano: Meretrices ab exercitu summouentur: intrare castra fœminis non licèt. Cui cōsentiens Seruius libro. 5. Aeneidos tradit castra dicta

De eadē re. Castra unde dicta. Mulieribus castra intrare nō licere.

quasi casta, vel quòd illic castraretur libido: nam núquàm ijs intereras mulier. Ex quo etiam est illud Propertij lib. 4. in Epistola Arethusæ ad Lycotam:

Romanis vtinam patuissent castra puellis,
Essem militiæ sarcina fida tuæ.

Puerorũ cõcubitus vnde apud Italos ortus. Et hinc quoque Athenæus & Suidas Veneris masculæ inuentum in Italos retulerunt: qui belli tempore per leges in castris fœminas habere prohibebantur: tanquã scilicet pueris eo tempore abuti licuerit. Quod tamen non admittit Gregorius Gyraldus, Historiæ Poet. Dialogo 1. Polyenus autem lib. 8. Stratagematon ad Antoninũ & Verũ Imperatores, scribit Scipionẽ omnes meretrices è castris eiecisse, iussisseq; eas in vrbem conuiuijs deditam recedere.

25 Cæterum Cardi. Alexã. in c. si gens. 56. dist. no. ex eod. text. vacantes libidini esse alijs in bello deteriores. & Ange. in l. miles ita hæredem. §. mulier. ff. de mili. test. no. et ex eo tex. qui prohibet militem relinquere mulieri, in qua sinistra suspicio cadere potest: quod maior castitas in militib. requiritur, quàm in paganis, vt sint fortiores, & audaciores. Et in idem est tex. in l. 2. C. de donati. inter vir. & vxo. qui prohibet milites donare suæ focariæ. Nam milites meos (inquit Imperator in eo loco) à focarijs suis fictis adulationibus spoliari nolo. Et huc quoque respicere potuit Homerus apud quem lib. 5. Iliados Iupiter Venerem rebus bellicis interdicit, tanquam his maximè aduersanti: quod Veneri dediti non sint bello idonei. Huius carmen est huiusmodi:

Milites cæteris castiores et duri.

Venus rebus bellicis interdicta.

Οὔτοι τέκνον ἐμὸν δέδοται πολεμήια ἔργα·
Ἀλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο.

Quod & ex eo expendit Plutarchus in lib. περὶ τῆς εὐθυμίας, id est, de tranquillitate animi. Nam quod apud Lacedæmonios Venus armata coleretur, aliò spectabat, vt videre licet apud ipsum Plutarchũ in Apophthegmatis Laconicis, tum in Charillo, tum alibi, & in lib. de Fortuna Romano. & Lactantius lib. 1. c. 20.

26 Sed (ut redeamus) D. Augustinus li. 20. aduersus Faustũ Manichæum, tradit Poetas scribere Venerem non quidem Martis esse vxorem, sed adulteram; quia ea belligerãtibus incongrua est. Plato autẽ In suis Legibus lib. 8. scribit Iccum Tarentinũ, Astylum, Chrysonem, Diopõpum, & alios athletas, tametsi robore, & bona habitudine corporis proniores in libidinẽ essent, tamen victoriæ cupiditate, quam conseq ex Olympicis, alijsq; certaminibus cupiebant, nullam vnquam in toto exercitationis suæ tempore Venerem cognouisse. Quod & omnes athletas facere solitos tradit Galenus lib. 6. de Locis affectis, haud multo ante fi. Et de Icco testimoniũ quoque perhibuit Aelianus lib. 11. Var. Histo. statim post prin. Ex quo Simplici' in Cõmentarijs, quos edidit in Enchiridion Epicteti, cap. 43. Athletæ (inquit) à Venere abstinent amore oleaginæ coronæ, quæ in Olympijs dabatur. Et Clemens Alexandrinus li. 2. Pædagog. cap. 10. Robur (inquit) corrumpit coitus: quod in animantibus rationis expertibus, & in ijs, qui in exercitatione versantur corporum clarè apparet, quorum hi quidem qui abstinent, superãt aduersarios. Et lib. Stromaton 3. Aiũt (inquit) Athletas non paucos abstinere à Venere, propter exercitationem corporis continentes: quemadmodum Crotoniatem Astylon, & Chrysonem, & Humeræũ. Vide tamen q̃ dicam ex Plinio infra num. 75. incip. rarus, Dositheus autem lib. 3. Rerum Lydicarum, & ex eius autoritate Plutarchus in Parallelis, ca. 56. tradunt, quod cùm Sardiani, qui cum Smyrnæis belligerabant, legatos misissent, se non antè ab obsidione discessuros, quàm vxores ad coitum concessissent: ancilla quædam honesta facie ad herum Philarchum accurrẽs, Mittite (inquit) ancillas ornatu liberali, qd cum factum esset, Sardiani earum coitu defatigati, ac uiribus exhausti, continuò capti sunt; Et idem ipse Plutarchus c. seq. ex autoritate Aristidis Milesij libr. 1. Rerum Italicarum, scribit hoc idem ptigisse Atepomaro Gallorum Regulo, qui Romanos obsederat. De qua re etiam nonnihil apud Macrobium lib. 1. Saturnal. ca. 11. Ex quibus planè intelligis, nihil magis obesse rebus bellicis, quam Venerem. De qua re & tu quædam videbis apud Io. Lup. in repet. rubri. de donationibus inter uir. & vxor. §. 37. colu. 3. versi. hæc tamen limita. Veruntãmen videmus (quod maximè dolendum est) viros Martios, & militiæ deditos mulierum cõsuetudine magis, quàm cæteros, gaudere. Hincque poetas non temere nec præter rationem Martem cũ Venere coniunxisse, vt alibi ex Aristote, le diximus supra in 9. leg. connub. nume. 123. quod autem ad secundum.

Athletæ a Venere abstinere.

Sed vt alia incommoda Veneris prosequamur, Galenus libro primo, de Spermate, scribit animales particulas: non solum seminaria humiditate destitui ex superfluo coitu, sed etiam vitali spiritu, qui ex arterijs euacuatur cum spermatica humiditate. Quocirca non mirandum, si imbecilliores efficiantur multum coeuntes, vtpote re purissima ab vniuerso corpore exeũte, & accedẽte insuper delectatione, quæ per se potest vitale robur exoluere 27

De eadẽ re.

Ex

Multi in ipso coitu mortui.

Ex quo factum, vt quidam immoderatè delectati mortui sint. Hæc ferè Galenus. Et profectò plerique, aut quia nimiùm delectati sunt in opere venereo (vt ille dicit) siue etiam, quia immoderatè coierūt in ipso concubitu occubuisse leguntur. Nam vt refert Plinius lib. 7. c. 53. Cornelius Balbus Prętorius & Q. Heterius Eques Romanus, in Venere obiere, Cuius etiam rei meminit Valerius lib. 9. c. 12. Tradit etiam Petr. Damianus quendam principem Tarentinum, dum cum meretrice congrederet̄, animam emisisse. Iouianus, quoque Pontanus in libro de obedientia, scribit se cōpertū habere, Beltrandum quendā cognomento Ferreriū, in Venere expirasse. Obseruatum quoque est in Græcorum monumentis, idem Pindaro illi nouem Lyricorum (vt Fabio placuit) principi accidisse: licet aliter sentiat Valerius Maximus li. 9. c. 12. Et id quoque contigisse Speusippo Platonico, prodit Tertullianus in Apologetico. Est & Epitaphiū Menelai cuiusdā, in media Venere mortui, ab Ioanne Secūdo editum:

Pindarus in coitu occubuit.

Speusippus Platonicus.

Inter opus medium lasciua morte solutus,
Hic situs est, & iniit iam Menelaus humum.
Qui blandæ Veneri vitæ sacrauerat annos,
Haud aliter uitam ponere iussus erat.

28 Idque nonnullis accidit astrorum vi & potentia, si credimus Iulio Firmico, libro Astronom. octauo, c. 6. Si Pleiades (inquit) hoc est, sexta pars Tauri ī occasu fuerit inuenta, & beneuolæ stellæ simul cum maleuolis hunc eūdem locum æquata radiatione respexerint, mors illis amœna proueniet. Nec mireris, ꝙ hic huiusmodi mortem amœnam vocet, cùm sint nonnulli adeò hac voluptate demētati, vt in ea morri maximè cupiant. Propertius enim huc respiciens, sic scribit lib. 2. Eleg. 1.

Astrorum vi nonnulli in ipso concubitu moriūtur Ea mors nōnullis amœna.

—Laus in amore mori.

Et Ouidius lib. 2. Amorum: Eleg. 10.

Felix, quem Veneris certamina mutua perdunt,
Dij faciant, leti causa sit ista mei.

Et paulo post:

At mihi contingat Veneris languescere motu,
Cùm moriar, medium soluar & inter opus.
Atque aliquis nostro lacrymans in funere dicat,
Conueniens uitæ mors fuit ista tuæ.

29 Ob id autem, ꝙ nonnunquam mors in ipso concubitu, aut etiam ob eius frequētiorem vsum euenit, fortasse veteres Venerem nō solùm nataliū, sed & mortis quoque præsidem coluerunt. Siquidem in ędę Libitinæ, quæ ad sepulturam pertinent, vēdere consueuerunt, Libitinam nihil aliud existimātes esse, quàm Venerem, sicuti & Plutarchus ꝓdidit in Numa Pōpilio: hoc fortè argumento admonentes eandem, quæ causa vitæ est, mortis quoq; causam esse plurimis. Est enim Libitina, exequiarum dea. Vnde Libitinarij dicunt̄, qui exequias funeraque curāt, de quibus in l. cuicunque. §. idem ait. ff. de institoria actione vbi Accursius rectè id verbum interpretat̄ quod rarenter in eiusmodi rebus facit: uerùm ex tex. id potest planè colligi. Quanquàm eum morem alij aliò referunt. Verùm eo haud dubiè spectat Epigramma olim inscriptum Athenis in Gymnasio Adriani, ad Venerē cœlestem, quo ipsam Parcarum esse vetustissimam indicatur, vt tradit Pausanias libro primo, qui est de rebus Atticis. De Venere quoq; Libitina, meminit Varro libro secūdo Linguæ Latinæ: qui tamen alio, eam appellationem trahit. Sed & ad id referri potest illud Veneris epitheton ἀνδροφόνος, id est, homicida quoniam scilicet nimius concubitus homines interimat. Nam & Plutarchus in ἐρωτικῷ memorat templum ἀνδροφόνου Ἀφροδίτης alio tamen id trahens.

Venus mortis, vt natalium præses.

Venus Libitina.

Libitina dea exequiarum.

Libitinarij.

Venus Parcarum vetustissima.

Venus homicida.

Et huc itē respicit quod Plautus in Mercatore, Deam Astarten (quę & ipsę Venus est, vt tradit Suidas) & Theophylactus in Oseam, & ante eos Tullius libro tertio, de Natura Deorum, vitam hominum deorūque, & eandem mortem & interitum uocat. Huius verba hæc sunt: 30

Astarte Venus dicta.

Diua Astarte hominum Deorumq; uis uita, salus.
Rursus eadem quæ est
Pernicies, mors, interitus.

De huiusmodi Astarte dea, vt id obiter dicam, fit mentio in sacris literis, li. 3. Reg. c. 13. vbi scribit̄ Solomonē coluisse Astartē, Deam Sidoniorum. Et apud Iosephum libro sexto Antiqtatum Iudaicarum, capite decimoquinto, eodēq; vltimo, & Lucianum in lib. de Syria Dea, statim post principiū: & apud Eusebium libro primo Euāgelicæ præparationis, capitæ septimo, ubi Ascarte corruptè legitur, Et Arnobium libro Disputationū aduersus gētes octauo, vbi hanc Syros colere scribit, & Artemidorum Daldianum de Somniorum interpretatione, & Epiphanium aduersus gētes, vbi de Sabellio loquitur: item Aelianum, qui & eam Syriam vocat: & Tatianū Assyriū, in Oratione πρὸς Ἕλληνας: vbi dicit Inthobalum Tyriorum Regem fuisse sacerdotem Astartes. Quod & ipsum tradit Theophilus Antiochenus libro tertio Institutionū ad Autolycum. Et huc quoque referri potest, quòd ab Aegyptijs Venus Nephthe vocatur, quam & finem, siue mortem nūcupant, apud Plutarchum in libr. de Iside & Osiride.

Eusebij loc.

Auicēna quoque alter Medicorum recentiorum oculus, libr. 1. Canticorum, ca. 170. 31

De eadē re.

170. Multus (ait) coitus debilitat corpus, facitque ipsum hæreditare varias species nocumentorum, & dolorum. Et in illo c. 11. ex quo illū suprà citauimus, multa ipsius coitus nocumenta describit, q̄ illinc omnibus licet sumere. Ioānitius etiam in Isagogis: Coitus siccat corpus, & minuit naturalem virtutem, ideoq; infrigidat. Et Arnaldus Villanouanus in Speculo, multa item coitus intemperati nocumenta enumerat: multa Pe. Apo. different. 124. cuius est initium, ꝙ coitus non competat: & Michael Sauonarola tract. 2. cap. 1. in materia quartæ rei non naturalis, quæ sunt in promptu omnibus. Et Constantinus Africanus in libr. quem priuatim inscripsit de Coitu.

32 Inter cætera autem membra, præcipuè nocet coitus, stomacho, parti illi corporis pretiosissimæ, quam medici recentiores cocum humani corporis vocant, Macrobius patremfa. ipsius corporis, appellat li. Saturnaliorum 7. c. 4. Et ideo eo malè affecto, omnia cætera afficiantur, & tabescant necesse est, vel testimonio illi° apologi Aesopici, de cæteris membris, quæ aduersus ventrem, id est, stomachum (nam & hūc ventrem & ventriculum appellant) coniurarāt: quo quidem vsus Menenius Agrippa, plebem Patricijs conciliauit, apud Liuium lib. 2. ab Vrbe condita, & Plutarchū in Martio Coriolano. Nocet (inquam) primùm coitus stomacho magis, q̄ aliud quicquam, vt dicit Galen. in libr. 3. Epidemion Hippocratis, Commentario 1. quo loco de Pythione quodam disserit, & Aetius ex Philagrio Tetrabib. 3. Sermo. item 3. ca. 34. vbi & eos qui stomacho laborāt, iubet abstinere à spectaculis, & lectionibus, quę venereæ rei vsum in memoriam reuocare possunt, & Auicenna in lib. 3. Fen. 13. trac. 1. cap. 56. eodemque vlt. & tract. 1. ca. 11. & in 13 eiusdem 3. c. vlt. primi tractatus.

Ven° nocet stomacho.

Aesopi apologus.

33 Nocet etiam cerebro, vt scribit Galenus in Commentarijs li. 5. Epidemion Hippocratis ad fi. & Arnaldus, qui etiam loquit̄ de membris illi vicinis, in Speculo introductionum medicinalium, c. 83. & in lib. de Regimine sanitatis, parte 2. cap. 6. & Albertus li. 22. Animalium, c. 4. Ex quo fortè coniecit Alcmæon, aut vt alij appellant, Alcman, apud Plutarchū lib. 5. de Placitis philosophorum, ca. 3. & Galenus in lib. de Philosophi historia, semen esse cerebri partem: & Pythagoras apud Laertium, semē esse cerebri stillam, quæ in se calidum cōtinet vaporē: & Plato atq; Diocles, semen à cerebro excerni, apud Galenum in Definitionibus medicis: & D. Augustinus li. de Vera religione, c. 40. dum scribit, semē per genitales vias ab ipso vertice defluere in infima voluptate. Quod & ante eos asseruit Hippocrates in li. de aere, & aqua & regionibus, parte vl. c. 4. adijciēs aliud huiusce rei signum, quia videlicet ij, quibus venæ post aures inciduntur, deinceps non spermatizant: & si in coitu aliqd tale emittunt, id non est genitale, & prolificum. Qd & ipsum affirmat D. Gregorius Nyssensus in lib. de viribus animę, c. 17. & Nemesius Philosophus de Natura hominis, ca. 24. & Constantinus Africanus in libr. de Coitu, post prin. & Albertus, quo loco nuper citauimus, & Auicen. in 20. 3. trac. 1. c. 3. & Arnal. Breuiarij lib. 2. c. 25 1. & in prin. libelli, quem de Coitu nuncupatim inscripsit. Quanq̄ ipse Hip. aut (vt Gale. mauult) Polybus, quod supra diximus, in libr. περὶ γονῆς, id est, de genitura, tradit sperma ex omni parte corporis pfluere, sed maiori ex parte ex capite p aures in spinæ medullā. Hincque illud proficisci, quod diximus, eos q. dē qui secundum aures secant̄, dū coeūt, paululum aliquid emittere, sed infecūdū.

Venus nocet cerebro.

Semen pars cerebri.

Stilla cerebri.

Ex cerebro excernitur.

Venæ, si post aures incidantur, semen non amplius genitale.

34 Et hinc quoq; spadones calui effici nequeunt, sicuti ipse Hip. tradit li. 6. Aphor. & iterum lib. περὶ φύσιος παιδίου, id est, de natura pueri: & confirmat Aristoteles libr. 3. de Historia animaliū, c. 11. & li. Problematon. 10. c. 56. & Plinius lib. 11. ca. 37. Spadonēs (inquit) calui effici nequeunt. Pueri quoque, vt tradit ipse Aristoteles priore illo loco, caluitiū nesciunt, ꝙ videlicet multum cerebri obtinent: quam rem eis contingere hinc manifestissimum est, quia rē veneream non agunt: quando & in nullo ante vsum Veneris huiusmodi capillorū defluuium eueniat, vt in illo quoque loco scribit Plinius. Quod & ante eum dixerat Aristoteles libr. de Generatione animaliū 5. c. 3. vbi & illud addit, à venereo coitu caluitium euenire, scilicet ijs, qui sua natura sint eò propēsiores. Et ex hoc fortè Venus calua à Romanis celebrata est, vt tradunt Lactantius li. 1. c. 20. & Iulius Capitolinus in Vita Maximinorum, ad finē, Vegetius Renatus lib. 4. de Re militari, & D. Augustinus epist. 44. ꝙ scilicet caluitiem efficiat: quamuis sciam, id ab omnibus aliò referri. Scio autem Apuleium libr. 2. Asini aurei scribere, Venerem, licèt omni Gratiarum choro stipatā & toto Cupidinum populo comitatam, & Baltheo suo cinctam cinnama flagrantem, & Balsama rorantē, si calua processerit, ne Vulcano quidē suo placere posse. Sed ut redeamus, ob ea quæ suprà diximus, Medici eos, qui huiusmodi capillorum fluxu laborāt, Venerem uitare iubent cane peius, & angue, vt videre licet apud Alexandrum Trallia. libro primo, capi 2.

Spadones calui non fiunt.

Venus calua.

Venus nocet capillorum fluxui.

Et

Cerebri modicũ habent salaces.

35 Et sicuti multum cerebri obtinent, qui non coeunt, vt diximus, ita è diuerso minimum ij certè habent, qui intemperāter libidinem exercent, vt cōfirmat Galenus tradens, cuidam salacissimo ab obitu capite dissecto, eius partis diminutionē manifestam apparuisse. Ex quo & ipse quoq; colligit, quod suprà ex alijs diximus, spermatis partem maximam ex cerebro secerni. Nam & eadē ratione boues execti, cornua gerere maiora visuntur, vt etiam tradit Columella lib. rei rusticæ 6. ca. 20. & ante illum Aristoteles eodem lib. Problematon 10. c. 56. vbi & hac eadem ratione asserit, id fieri, quod de spadonibus suprà diximus. Nam hi (inquit) rem veneream non agunt. Semen enim labi per spinam è cerebro videtur. Verùm idem Aristoteles li. de natura animalium 9. c. vlt. tradit ceruos, si cùm per ætatem nondum cornua gerunt castrentur, nō edere cornua, quod aduersari superioribus videtur.

Boues execti cornua maiora habent.

Cerui castrati non edunt cornua.

Spinæ medulla à cerebro.

Coitus spinæ nocet.

36 Et quoniam à cerebro spinæ medulla descendit, eandemque ei esse naturā quā cerebro pleriq; autumant, vt scribit Plin. lib. 11. ca. 37. consequens quoque est, vt si coitus obsit cerebro, ea quam suprà diximus ratione, eadem quoque spinę noceat necesse est. Nam & Hipp. in libr. de passionibus interioribus, tradit medullam spinæ maximè siccescere, cū venulæ medullam petentes sepiuntur, atq; obturātur, & cerebri meatus corporis malignitate id patitur: sed præ cūctis nimio coitu arescere. Hæc ille. Et sanè sunt multi in ea sentētia, vt sperma è cerebro (quod iam diximus) per spinam ipsam in mēbra genitalia defluat. Id enim scribit Aristoteles, vbi nup citauimus, libr. Problemat. 10. c. 56. & Plato, vt prodit Plutarchus in libr. de Placitis Philosophorum 5. c. 3. dicebat semen esse vertebralis, siue spinalis medullę defluuiū.

Nerui à cerebro.

37 Et quia etiā nerui aut à cerebro in omnia animalium membra continenter proueniunt, aut per mediam ipsius spinę medullam (quæ & ipsa ex cerebro vt diximus profluit) in alia ipsa membra trāsmittitur, vt videre licet ex Gal. de Decretis Hippo. & Platonis, li. 1. 2. & 7. non semel, iterumque 8. post princ. & in lib. de Neruorum dissectione, in prin. & lib. 1. itemq; 7. de Vsu partium, & li. de Semine 1. c. 5. rursumq; 8. & lib. 1. de Motu musculorum, post prin. & lib. Aphoris. 4. c. 17. & iterum lib. 7. c. 3. Dicitque idem in eo lib. 7. de Hippo. & Platonis decretis, neruos eandem cum cerebro habere substantiā, nisi quòd compactiore materia constituti sunt, ne facilè à quolibet patiantur: ideoque eos assiduo cerebri auxilio indigere. Eadem igitur ratione qua cerebrum Venere maximè lęditur eadem & nerui ipsi, ut testis est idem Gal. in Commentariis Aphoris. Hippo. libr. 3. ad fi. Oribasius lib. 1. Auporiston, ca. 22. in prin. & iterum lib. Curationum, c. 144. Aetius 1. Tetrabi. Ser. 3. c. 8. Auicenna. 3. 3. tracta. 1. c. 5. & in 20. eiusdem 3. tract. 11. Rasis vbi supra, & lib. Continentis 11. c. 4. Valescus Tarentinus in sua Practica, cui titulū Philonium nuncupant, libr. 6. cap. 2. in declaratione. & ante eos Cornelius Celsus li. 1. Medicinæ, c. 9. iterumque lib. 3. ca. 27. eodemque vltimo.

Nerui eiusdem substantiæ cum cerebro.

Coitus neruis nocet.

38 Sed & quia oculi cerebro sunt proximi ab ijsque venam ad cerebrum ipsum pertingere peritissimi autores tradiderunt, ut etiam retulit Plinius lib. 11. ca. 37. atque ab ipso cerebro multa spiritalis substantia ad oculorum sedes deuehitur, vt scribit Galenus lib. de Hippo. & Plato. decretis 7. & Aetius Tetrab. 2. Ser. 3. c. 1. ideò & oculis quoque multùm obest coitus, sicuti scriptum reliquit idem Aristoteles lib. de Generatione animaliū 2. ca. 5. & lib. Problematon 4. c. 2. & 3. ubi & Petr. Apo. & iterum ca. 32. eodemque vlt. quibus locis & alias huius rei rationes reddit. Atque etiam Galenus lib. 4. κατὰ τόπους, cap. 8. in prin. vbi dicit ex Archigene, in fluxionibus circa oculos in principio conuenire cibi & potus parcitatem, & maximè omniū rei veneriæ abstinentiam. Et Aetius Tetrabib. 2. Serm. 3. c. 48. & Auicenna in d. 3. 3. tract. 1. c. 5. & in 20. eiusdem. 3. tract. 1. c. 11. & Rasis in loco nuper allegato, & Arnaldus in Speculo, vbi suprà & è recentioribus Cælius, qui ēt rationem redit, lib. Antiquarum lectionū lib. 14. c. 19. & Manardus Epistolarum medicinalium lib. 6. Epist. 4.

Coitus nocet oculis.

39 Ex quo fortè Poetæ, qui omnium rerū naturas sub fabularum inuolucro aptissimè comprehenderunt, Cupidinem libidinis Deum, ducemque cæcum finxerūt ab effectu: quoniam videlicet immodica libido oculis admodū obsit. Id quod graphicè, & luculenter descripsit Marullus Constātinopolitanus in Cupidinis descriptione, lib. 1. Epigrammaton:

De cadē re, Cupido cæcus.

Quæ fors eripuit lucem? immoderata libido

Quò etiam spectat historia, quam refert Diuus Ambrosius Commentariorum in Lucam lib. 4. c. 17. enarrans illud Lucæ 4. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: Theotimus (inqt) cùm graui oculorum morbo laboraret, Medici coitu interdixerūt: verùm is vxoris amantissimus, ac libidinis impatiens, nō potuit sibi temperare, quin vxorem amplecteretur. Isque cùm esset in ipso æstu feruētis libidinis, & consuetudinis apparatu, venissetq; in mētem

Theotimi historia.

tem interdictum Medicorum, χαῖρε, (ait) φίλον φῶς: id est, Vale amicum lumen nimirum intelligēs, sese voluptatem eam perbreuem, oculorum dispendio emisse. *Vale carū lumen.* Actius 1. Quaternionis, Ser. 3. ca. 8. scribit eos non exactè videre, q vsum Veneris sectantur. Adeò autē concubitus est contrarius oculorum caligini, albugini, pruritui, cæcitati, & cæteris morbis, vt q̄dam medicamenta, quæ his potissimùm morbis prosunt, non nisi ex virginibus, nec nisi à castis & puris sumpta prosint, vt videre licet ex Marcello Burdigalensi. Medicam. capi. 8. vbi describit collyrium, quod inter cætera confici debet ex lotio pueri virginis, eoque vtendum esse casto & puro. Præcipuè autem nocet Venus defluxionibus in oculos decumbentibus, teste Galeno ex autoritate Archigenis in lib. de Facilè parabilibus, & lib. Pharmacorū κατὰ τόπους 4. c. 8. in princ. Et hinc quoque, vt opinor, palpebras defluere, abundātibus Venere, tradit Plinius lib. 11. ca. 37.

40 Ex his quoq;, quæ diximus de cerebro & spina, constat & coitum renibus, eorumque viribus obesse. *Coitus obest renibus.* Quod & Aristoteles dicit li. 4. Problematon, c. 2. & Galenus libr. 6. Morborum vulgariū Hippocratis, Comment. 6. & Aetius 1. Quaternionis, Serm. 3. c. 3. & iterum Quater. 3. Serm. 3. c. 2. Rufi autoritate: rursumque eiusdem Ser. 7. ca. 30. Archigenis autoritate. & Auicenna d. c. 11. Hippocrates autem li. de Morbis internis, scribit vnū ex quatuor renū morbis, maximè fieri ex nimio coitu: & omnes vbiq; consentiunt. Idq; satis sine testibus ex eo comprobatur, quod renes Varro ita dictos ait, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, qd est fluere, qa riui ab his obsceni illius humoris oriātur: sicuti etiam refert Lactantius libro de Opificio Dei, ca. 14. *Renes vnde dicti.* Quanquàm nonnulli ex Philosophis hoc ipsum carpūt. Sed adstipulatur, quod tradit Hippocrates, siue is sit Polybus, in libr. περὶ γονῆς, Semen cùm in medullam spinæ peruenit, renes confestim petere, ex ipsisque per medios testes in pudenda penetrare: & Aristoteles illo eodem c. 2. vbi scribit, seminis trāsitū per ea loca fieri, eaque procul dubio extenuare. Ex quo est illud Regum 8. Filius tuus, q egredietur de renibus tuis. Et hinc Tertullianus in lib. de Resurrectione carnis, vocat renes cōscios seminū. Et Ischius in Leuiticum lib. 1. Renes (inquit) coitalium seminum sunt ministeria. Et alibi eodē lib. in renibus dicit coitalis operationis esse semina. Et Nemesius Philosophus libr. de Natur. hominis, c. 27. Renes (inqt) sanguinis purgamina, & ad coitum causa fiunt appetitus. Nam venæ, quæ in geminos delabuntur, per renes transmeant, & illinc acorem quendam exhauriunt appetitū irritantem, eo modo, quo sub cute genitus acor pruritum facit: & quò geminorum pulpa cute est mollior, eo magis idem ab acore lancinati, furiosam ad egerendum semen irritant cupidinē. Hæc ille. Democritus autem in Physiologumenis, & Fulgentius Mythologiarum libr. 3. quo loco de Peleo & Thetide loqtur, scribit ex Ethnicorum sententia, singulas partes in homine singulos Deos obtinere, & inter cæteros Venerem renes & inguina. Et hinc quoque Theologi interpretātur, iō Exod. 12. fuisse preceptum, eos, qui agnum paschalem comedebant, renes accingere, ut vt hinc libidinis refrænatio intelligeretur. Nam & Diuus Augustinus in Psalmo 7. enarrans illud, Scrutans corda & renes Deus, scribit delectationes nomine renū intelligi. Et Diuus Hieronymus in Commentariis Nam Prophetæ, c. 2. enarrans illud eiusdem c. Et defectio, in cunctis renibus, scribit omnia opera, quæ ad coitum, sine commistionem pertinent, renum appellatione monstrari: quod & idem propemodum dicit in Ezechielē. c. 16. Hincque Renibus vti, pro libidini indulgere, Ausonius ad Gallam posuit, *Renib' vti.*

Vtere renibus tuis.

At è diuerso huc respiciēs Psalmographus ca. 25. Vre renes meos, & cor meū. Ex quo loco deprōpta est quotidiana illa oratio ecclesiastica, Vre igne Sācti Spiritus renes nostros, & cor nostrum, domine, vt tibi casto corpore seruiamus, & mundo corde placeamus.

Et hinc item lumbis non minimùm obest Venus, vt tradunt ipsi Aetius, & Arnaldus, vbi suprà. 41 *Coitus obest lumbis.* Sūt enim lumbi, ea pars corporis quæ complectitur interiores vertebras spine, qua libido in sacris literis designatur, quia sunt circa renes. *Lumbi pro libidine.* Vnde illud Gene. 37. Reges de lumbis tuis egredientur. Et Psal. 131. De fructu lumbi tui ponam super thronum tuum. Ita enim eum locū traducit Diuus Hieronymus in illud c. 2. Naum, enarrans illud eiusdem c. in princ. Cōtemplare viam, tene lumbum. Et illud quoque Diui Pauli ad Hebræos 7. Et ipsi exierunt de lumbis Abrahæ. Et iterum eo. c. In lumbis patris erat. Proinde cùm uolunt prohibere libidinem, iubent accingi vel succingi, vel præcingi lumbos: vt Iob 38. & iterum 40. Ecclesiastæ 31. eodemq; vlti. Esaiæ 32. Hieremiæ ca. 1. & Prouerb. c. vlt. vbi de muliere forti & pudica, Accingit fortitudine lumbos suos. *Lumbos accingere.* Et Lucæ 12. & ad Ephesios 6. ca. & 1. Petri 1. & alibi sæpe. Ex quo & illud Psalm. 37. Quoniam lubi mei

mei impleti sunt illusionib*. Et illud quoque Matthæi 3. de Ioanne Baptista, Habebat zonam pelliceam circa lumbos suos. Nam & huc eum locum trahit Hieronymus, vbi suprà. Qui & postea in codē c. dicit in lumbis coitū significari. Diuus autem Gregorius, Lumbos, ait, pcingimus, cùm carnis luxuriā & continētiam coarctamus. Cæterùm sunt, qui lumbos à lubidine, hoc est, libidine dictos putent. Nam veteres lubet, & libet, lubidinem, & libidinem, promiscuè dixerūt. Vide tamen circa id, qđ diximus in principio huius versiculi, & quæ ex Plinio dicemus infrà nu. 65. incip. rarus. post prin.

42 *Coitus nocet lateribus.* Eadem quoque ratione lateribus nocet plurimùm, nempe in quibus renes sunt: Vnde apud Poetas, Parcere lateri, est abstinere à coitu. Iuuenalis Satyr. 6.

—Nec quæritur, quòd
Et lateri parcas.—

Lateri parcere. Et Ouidius præcipiens Venerem exerceri lib. 2. de Arte amandi,

Sed lateri nec parce tuo.—

Et alibi, scilicet Amorum lib. 3. Elegia 10.

Vidi ego cùm foribus lassus prodiret amator,
Inualidum referens, emeritumq́; latus.

Et Catullus eleganti, sed obscœno epitheto, latera per concubitum exhausta appellat ex fututa, ad Flauium:

Cur non tam latera exfututa pandas?

Et Martialis lib. 11. ad vxorem, Epist. 105.

Latus rumpere. *Et iuuat admissa rumpere luce latus.*

Et lib. 12. ad Bassum, Epist. 98.

Rumpis basse latus.—

Sed & Virgilius in obscœno carmine, si is est:

Ipsi cernitis, effututus vt sim:
Latus deficit.—

Rursusque:

Neque mutare possis, usque dum mihi
Venus iocosa molle ruperit latus.

Apud Suetonium, Valerius Catullus cōsulari familia iuuenis, stupratū à se Caiū Caligulam, ac latera sibi cōtubernio eius defessa, vociferatus est.

43 *Coitus nocet dentibus.* Nocet item admodum dentium, doloribus, si verum dicit. Cælius Aurelianus li. Chronion 2. c. 4. & Aetius 1. Tetrab. Serm. 3. c. 8. Tametsi vulgus aliter existimat, nēpe coitum huic malo prodesse. Illud scio, in ipso actu libidinis vix sentiri hunc dolorem, quanquàm acerrimum, acerbissimum, asperrimum, & qui maximis tormentis annumerari potest, vt dicit Cornelius Celsus lib. 6. c. 9. Adeò hic præsens sensus libidinis cæteros quoscunque vel acutissimos obtundit, & hebetat. Verùm opere patrato, apertè senties, cum dolorē non modo, non sedatum, sed multò, quàm antè, rabidiorem esse. Et ut sequamur, in uniuersum Venus nocet capiti, ut tradit Oribasius lib. Euporiston 1. capitu. 22. in princip. nempe in quo cerebri (cui, vt diximus, maximè noxia est Venus) sedes est. Nocet, & cordi, & hepati ex Arnaldo, vbi supra. Et ventri, ex Aristo. lib. Problematon 4. c. 17. & pulmoni ex Oribasio vbi nuper citauimus. Item pectori, coxendicibus, vesicæ, pedibus & gurgulionibus ex Aetio, vbi item nup citauimus, & quātum ad pectus attinet, ex codē Oribasio vbi supra. *Capiti. Cordi. Hepati. Ventri. Pulmoni.*

Longior essem, si omnia membra, quę ex coitu, pręsertim immoderato maximè languent, recensere sigillatim velim, præsertim cùm in vniuersum omnia membra dissoluat, labefactet, corrūpat. Ex quo plurimis, & Venus & Amor veluti pprio ac peculiari epithelo λυσιμελὴς dicit̄, id est, membra soluens. De Venere est illud epigramma incerti autoris lib. 2. epigrammaton Græcorum: 44 *Venere omnia membra dissolui.*

Λυσιμελοῦς Βάκχου καὶ λυσιμελοῦς Ἀφροδίτης,
Γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς Ποδάγρα.

Cuius sensus est, Bacchi & Veneris, vtriusque λυσιμελοῦς, id est, membra soluentis, filiam esse podagram, & ipsam λυσιμελῆ. De amore quoque est illud Hesiodi in Theogonia, non multò ante fin. *Venus λυσιμελὴς.*

Τῶν καὶ ἀπὸ βλεφάρων ἔρος εἴβετο δερκομενάων
Λυσιμελής.—

Id autem nil aliud est, quàm si dicas, Venere & Cupidine membra, (quod iam dixim*) dissolui, ac veluti dissipari. Sic enim est apud Virgilium lib. 1. Aeneid.

Extemplò Aeneæ soluuntur frigore membra.

Et rursum libr. 12. eiusdem operis:

Illi membra nouus soluit formidine torpor.

Sic quoque eodem libr.

—Illi soluuntur frigore membra.

Sic item apud Ouidium lib. 11. Meta. soluta membra languere dicuntur. Sed magis propriè idem Ouidius lib. 9. eiusdem operis, de seminis p somnū effusione loquēs, *Membra solui quid sit.*

—Vt iacui totis resoluta medullis.

Euripides autem in Supplicibus, hoc quoque epitheton morti tribuit, θανάτῳ λυσιμελεῖ: vt proinde intelligas, & mortem, & Venerem candem vim habere ad ne soluendam totius corporis compagē. quod admodū facit ad ea, quæ suprà diximus nu. 27. 28. & 29. Et hinc quoque facilè intelligis, quod suprà ex Celso diximus, frequētem concubitum corpus soluere.

Illud autem non est tacendum, multa morborum genera hinc quoque exoriri, & orta augeri, exacerbari, irritari. Podagram enim atque Chiragrā, omnesq; iūcturarum ægritudines gignit, atque producit, *Coitus quibus morbis noceat. Omnibus iūcturarum morbis.*

ducit, productasque non mediocriter exasperat, & offendit, vt testatur Cornelius Celsus li. 1. cap. 9. & iterum lib. 4. c. 24. eodemq; postremo. Vbi etiam scribit, quosdam cùm toto anno à vino multo, & Venere sibi temperassent, in perpetuum hoc malũ euasisse. Galenus li. 6. Morborum vulgariũ Hippocratis, Commenta. item 6. & in lib. 6. Aphorismorum eiusdem Hippocratis, c. 28. atque iterum cap. 30. in id referens, ꝙ inibi scribit ipse Hippocrates, eunuchos atque pueros, ante coitum nõ pati podagrã. Et Cælius Aurelianus lib. 5. Chronion, c. 2. Et Plinius Valerianus li. de Re medica. 3. c. 14. vbi vetat ante oĩa, ne podagricus mulierem contingat. & Aetius, Quaternionis 3. Serm. 4. c. 7. & iterum c. 20. vbi asserit. Venerem podagricos extremè lædere, præsertim si assiduè, aut intempestiuè ea quis vtatur. Nam voluptas per se neruosorum corporum robur ad firmitatem dissoluit: multo autem magis, si cum vehementi motu perficiatur: & ob id membra affecta longè imbecilliora fiunt, & promptè & expeditè confluentia retrimenta suscipiunt. Et Paulus Aegineta lib. 3. c. 78. & iterum libr. 7. c. 11. Et Octauius Horatianus, Rerum medicarum libr. 2. c. 21. eodemque vlti. & Rasis in lib. Diuisionum, c. 2. & ad Almansorẽ, lib. 9. c. 90. Et Auicenna 22. tertij, tract. 2. ca. 24. Tãgitque ante hos omnes Aristoteles lib. Quæstionem 10. ca. 37. & ibi expressiùs Pet. Apo. ipsius interpres, & Arnaldus, vbi suprà. Et è sacris autoribus, Diuus Chrysostomus in ea Homilia, cui titulus est, Qđ nemo lædit, nisi à seipso. Et apertè declarat illud Epigramma, nu. præcedẽti ad scriptum, quo dictum est, podagram esse filiã Veneris. In quo tamen animaduertendũ est, quod ab Oribasio in lib. Curationum, c. 144. scriptum est, In podagricis natiuitatibus mediocriter conuenire libidinis vsum. in antiquo autẽ tempore, paucos omnino à podagra tactos, abstinẽtes ab ea fuisse curatos. De quo videas & Serapionem lib. 4. ca. 30. & Hieronymum Cardanum libr. 1. Contradicentium medicorum, Tract. 4. c. 4. Et quod huc quoque pertinet, eadem Ischiadicos, & Phocalicos (qui morbi sunt iuncturarum) efficit, vt tradit Aurelianus lib. Chronion 5. c. 1. in prin. & Aetius Quaternionis 3. Ser. 4. c. 1. Vide tamen de Ischiadicis, quæ dicam infrà num. 74. inci. cõfert & Venus. *Ischiadicis. Phocalicis.*

46 Item Hecticam, vt asseuerat Rasis lib. 4. ad Almansorem, c. 17. & Auicenna, vbi suprà. Atque Epilepsiam (Latini Comitialẽ morbum, vt suprà diximus, vocant.) vt tradit Cornelius Celsus lib. 3. c. 23. Galenus in d. li. 6. Morborum popularium Hippocratis, vbi suprà. Pau. Aegineta lib. 3. c. 13. Alexander Trallianus lib. 1. ca. 21. non semel, Ioannes Mesue in eo lib. qui Grabadin, Id est, Antidotarium, inscribitur, c. de epilepsia: & Auicenna eod. c. 11. sæpiùs suprà citato, & iterum, 1. 4. tract. 5. c. 8. & Rasis libr. 1. Continentis, cap. 5. Quanquam Celsus, quo loco nuper citauimus, tradit sæpe in pueris initium Veneris eum morbum tollere. Et Colicam, ex Aureliano li. Chroniõ 4. ca. 7. in fin. & Auicenna d. c. 11. Et Febres adurentes: vt & ipse Auicẽna ibi tradit. Et iàm si febres sint ex phlegmate, vt eiusdem autoritate scribit Pe. Apo. in Commentarijs Problematon Aristotelis, parte 4. c. 50. Scabiem quoque, præcipiente Auicenna in 7. quæst. tracta. 5. c. 7. scabiosos omnino coitum dimittere. Eum enim mouere materiam ad exteriora, & excitare vaporẽ calidum putridum, venientem ac superficiem cutis, illicque putrescere. *Hectica. Epilepsia. Colica. Febribus. Scabiei.*

47 Ad hæc, pestem, quam Epidimiam vocant, Cornelius Celsus libr. 1. c. vlt. Rasis in lib. de Pestilentia c. 4. Auicenna 1. 4. tracta. 4. c. 1. Io. Iacob. in suo opusculo de Epidemia, Valescus, Tarentinus in eiusdem tit. libello, ca. 8. Et Tussim, Celsus, vbi suprà ꝓximè, & Lucianus in Saturnalibus, & Virgilius Medicinæ peritissimus, in Priapeijs; aut quisquis is fuit, *Pesti. Tussi.*

Latus deficit, & periculosam
Cum tussi miser expuit saliuam.

Præterea Phthisin, siue Tabem, siue etiam phthoen: nam idem morbus ijs nominibus significatur. Nam quam Tabem Latini dicunt, hãc propriè Græci & præsertim Athenienses φθόην nominant. Hippocrates autẽ φθίσιν vocat, vt scribit Galenus in Commẽtarijs Aphorismorum ipsius lib. 7. c. 16. Sunt tamen, qui φθόην & φθίσιν inter se differre censent, vt videbis apud Leonhartum Fuschsium, ca. 13. sui Compendij. Hunc igitur morbum, Venus admodum offendit, & irritat, vt tradit ipse Hippocrates lib. περὶ νούσων, id est, de morbis 2. non semel, Celsus lib. 3. cap. 22. in fi. Lucianus in Saturnalibus. Præterea Hydropem, quem nos morbum inter cutem vocamus, ex eodem Celso, eod. lib. 3. c. 21. in fi. vbi & illud addit, si quis ex eo morbo diu cõualuerit, tamen alienum ei esse Veneris vsum & ex Luciano in illo libro Saturnal. Distillationem, quoque & Grauedinem, eodem Cornelio lib. 4. c. 2. Apoplexiam atque Paralysim, vt idem prodit lib. 3. c. postremo, dum admonet in his morbis rarissima Venere vtendum esse: vti etiam facit Cælius Aurelianus lib. 1. Chronion, ca. 6. *Phthisi. Hydropi. Distillationi. Grauedini. Apoplexia. Paralysi.*

Et Lepram, testimonio Auicẽnæ in 4. 3. & iterum in 7. c. 4. & Pet. Apo. dfferen. 186. 48 *Lepræ vulgo dictæ.*

&

& rursum in commentarijs Problematū Aristotelis, quo loco nuper citauimus. Qđ & non obscurè probat text. apud nos in c. ex parte M. extrà, de corpo. viti. loquēs de quopiam, qui sibi virilia amputauit, quod lepræ esset obnoxius. Ex quo & Panormi. noster not. lepram procedere ex libidine. Nam & Archigenes scriptum reliquit, vix vllum quempiam castratum elephantiasi laborare. Quod & tradit Aetius Tetrab. 4. Serm. 1. c. 122. vbi & hinc quoque dicit nouisse se quosdam audaciores, qui sibijpsis testes ferro resecarunt: castratis enim non in peius, malum hoc procedere. Et rursus c. 125. tradit coitum huic morbo esse infestissimum, atque etiam Paulus Aegineta lib. 4. c. 1. Sed illud hic te scire volo, Lector amantissime, Auicennam & cæteros Arabes, atque etiam Latinos, qui post eū scripsere, ante Leonicenum, Lepram vocasse hanc, quam etiam vulgus Lepram vocat, & quam Græci & Latini antiquiores Elephantiasim dixerūt, morbum quidem insanabilem, cùm Lepra ipsa multis modis sanari possit, vt videre est apud ipsum Aetium, illo eodem Serm. c. 134. & apud Dioscoridem, & Plinium passim scribentes multas herbas Lepræ mederi, & Paul. Aeginetam lib. 4. c. 2. Quāquàm Sebastianus Montuus, vir certe doctissimus lib. Dialexeon Medicinalium 2. Dialexi 3. multis ostēdit, apud Hebræos, Græcos, ac veteres Latinos, Lepræ appellatione elephantiasim significari. Sed illius rationes alacriter refellit Leonhartus Fuschsius Paradoxon li. 2. c. 16. De quo & nos diximus in tractatione medicinæ, nu. 439. sed tamen. & nu. 441. quòd siquis. Et in vniuersum Atrambilem exacerbat Venus, vt scribit Galenus in li. 6. Morborum vulgarium. Hippo. Cōmenta. quoque 6. & Ratis lib. 1. Continentis, ca. 2. Nam & Elephantiasim ex atrabibile esse omnes consentiunt.

Lepra vulgo dicitur, q̄ Elephantiasis est.

Atrabili.

49 Alopeciam quoque, id est, depilationē siue capillorum defluuium, quod iam supra diximus. Vesicæ passiones ex Aetio, Archigenis autoritate, Tetrabi. 3. c. 30. & Cælio Aureliano lib. 5. Chroniō, iam sæpius citato, c. 4. vbi rationem reddit, quoniam Venus trahit secum totius corporis vexationem. & Alexandro Tralliano lib. 1. cap. 2. Sanguinis sputationem ex Pau. Aegine lib. 3. c. 31. in fi. Et sanguinis in vniuersum fluxum siue fluorem, eodem Paulo lib. itē 3. c. 78. & Aureliano lib. Chronion 2. c. 11. & iterum 13. & Alexandro Tralliano, qui eo morbo laborantes Hemoptoicos vocat li. 7. c. 1. ad fi. & ante hos Cornelio Celso li. 4. c. item 4. Præterea Gonorrhœā Paulo Aeginetæ lib. 3. c. 57. Et ex eo satis patet, quare Galenus, & eius autoritate Aetius Tetrabib. 3. Serm. 3. c. 34. iubeat eos, qui eo morbo laborant, omnem de rebus venereis cogitationem excludere: vti etiam facit Alexander Trallianus lib. 8. c. 9. Et Satyriasin quoque ipsi Aureliano libr. 3. Morbor. acutor. c. 18. & Paulo Aeginetæ d. lib. 3. capit. 53. Tametsi is morbus sæpe oritur ex abstinentia rei venereæ præter consuetudinem, vt tradit Galenus alicubi, & Aetius Tetrabib. 3. Serm. 3. cap. 32. Et Priapismum, Paulo Aeginetę, vbi suprà proximè. Quanquam sint, qui vtrunque morbum confundant, vt videri potest apud Aetiū, vbi suprà & Octauium Horatianum, siue (vt alij putant) Theodorum Priscianū Re. Medicarum libr. 2. ca. 11. Obest & quoque vulneribus, vt tradit ipse Horatianus ad Euporiston lib. 1. c. 19.

Alopecia. Vesicæ passionibus. Sanguinis sputationi. Sanguinis fluxui. Gonorrhœa. Satyriasi. Priapismo. Omnib' prope morbis. Et vulneribus.

50 Aliaque infinita morborum genera ꝓducit, vt passim apud Medicos legimus: vix enim omnia recēsere possemus. Ideoque Aristoteles, aut quisquis is fuit, qui eū librum arcanorum ad Alexandrum scripsit, illud prodidit. Coitum esse destructorem virtutum, legis transgressorem, morborumque sæuissimorum generatiuum sic enim loquitur, qui eum librum traduxit, aut etiam vti est, composuit. Adeo autem coitus morbis periculosus est, ut etiā ijs, quibus conuenire uidetur, non satis tutus sit. Quādoquidem Cęlius Aurelianus in illo Chronion lib. 1. c. 5. scribit incertū sibi esse in eo morbo, quem Eroticon dicunt, id est, furorem, qui ex uesano, uehementi atque immodico amore fit, vtrum ne prohibendus sit usus Veneris, an admittendus: Nam prohibitus (ait) indignari cogit ægrotantes, cùm desiderata producuntur. Permissus autem uexat, & cum corpore euirato animæ quoque substantia turbatur. Licet Ouidius lib. de Remedio amoris 2. post prin. consulat, eos qui ita quampiam mulierem, ardenter amant, aliarum mulierum concubitum amplecti. Huius carmen est,

An ei conueniat q amori morbo laborat.

Gaudia ne dominæ, pleno si corpore sumas,
Te capiant, ineas quamlibet antè, uelim.
Quamlibet inuenias, in qua tua prima voluptas
Desinat.

& cætera quæ sequuntur. Et iterum paulò post.

Hortor & ut pariter binas habeatis amicas.

Et huic sententiæ assentitur Oribasius Sardianus lib. Euporiston 1. c. 22. cum scribit Erotem minuere meretrices.

51 Adde postremò, concubitum ipsum p̄sertim nimium, & immoderatum, non tātùm sensum uisus, de quo satis suprà diximus, cū de oculis tractauimus, sed & alios omni-

Coitus omnes sensus hebetat.

omnino sensus hebetare, & obtūdere. Nā vt ex Rufo scribit Aetius 1. Tetrab. Serm. 3.c.8. Qui concubitus sæpius indulgēt, neque exactè vident, neq; vt oportet audiūt, neq; alios sensus integros possident. Chrysostomus autem in ea Homilia, cui titulus est, Quòd nemo læditur nisi à seipso, scribit ijs, qui in libidine vitam agunt, sensus omnes esse tardos, graues, obtusos, & quodammodo iam sepultos.

52 *Arbores plātae citò, aut nimium seminis producentes citò deficiunt.* Sed nec interim tamen omiserim, inanimata quoq; veluti lactucas, caules, plantas, arbores citò aut nimium seminis producentes, citò quoque deficere, mori, arescere: vt quisque, qui id nosse volet, & videre & experimento comprobare poterit: & sua autoritate confirmat Aristoteles cū in cæteris rebus magnus, tum in his maximus, lib.3. de Generatione animalium, c. 1. & Theoph. in Historia plantarum, lib. 4. c. 13. & expressiùs atque diffusius libro. de Causis plantarum, 2. cap. 15. & Plinius lib. 6. c. 24. & iterum ca. 27. & 29. Et de vitibus priuatim tradit Iunius Columella, lib. Rei rusticæ 4. c. 3.

53 *Coitus quantum animo noceat.* Hactenus satis, & fortè nimiū diximus, quantùm corpori noceat immodicus exuperansque coitus: deinceps & nos de animo quoque disseremus, cuius incommoda tanto maiora grauioraq; putanda sunt, quantò animus ipse corpori præstare dignoscitur. Et vt à nostris incipiam, Gul. à monte Laud. in clemē 1. de magi. studiosos studiosè monet, vt præ cæteris rebus à Venere caueant: quoniam per eam ratio & intellectus, qui tanquàm partes superiores mentis, ascensum appetunt, sensualitate, quæ inferior pars est, ad inferiora quoque trahuntur, atque confunduntur. Adducitque, quod de caule diximus, cuius spica per quam emittit semen, si luxuriari pmittitur, citò arescit. Quod & itidem dicit vsu euenire in hominibus, vt si riuulum, id est, ingenium permittant defluere virtus supernæ rationis, & intellectus impeditur. Quin & frequenter (vt dicit) ex Venere morbus oritur, & corporis infirmitas. Gulielmum autem referunt, & sequūtur Cardin. Florentin. & Goffre. Caietanus in d. cle. 1. vbi & ipse Cardi. addit, habuisse se auditorem, qui ob id notoriè, vt ipse loqtur, mortuus est. Sequitur quoque, Ioan. Bap. S. Seuerinas, in eo tractatu, quem edidit, de Modo studendi & uita doctorum, statim post princip. qui & ad hoc saluberrimum præceptum, multa addidit.

54 *Coitus pars comitialis morbi.* Hippocrates maximus Medicorū, cuius id proprium est, teste Macrobio libr. 1. de somnio Scipionis, vt tā fallere, quàm falli nesciat, de coitu venereo ita existimabat, partē esse morbi illius teterrimi, quē ἐπιληψίαν Græci, Latini comitialem appellant, vt nuper diximus. Huius enim verba, vt retulit ipse Macrobius in ti. lib. 2. Satur. & ante eum Gellius li. 19. c. 2. sunt huiusmodi: τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν. id est, Coitum esse paruam, siue mauis, breuem epilepsiam. Quamuis eam sententia nō Hippocrati, sed Democrito, attribuant Sabinus, Stobæus cap. 6. & Galenus in suis Cōmentarijs in 3. libr. Epidem. Hippocratis, Cōmētario 1. quo loco de Pythione quodam disserunt. Stobæus verò illo eod. ca. 6. idem Eriximacho quoque attribuit. Et eā quidem sententiam Faustus hoc disticho conclusit, non admodum feliciter:

Turpis & est morbi species horrenda caduci,
Cùm iacet ex animis, post sua furta Venus.

Quod non alia causa ab Hippocrate, siue malis Democrito, aut etiam Eriximacho dictum videri potest, quàm vt ostenderet Venere quidem, sicuti & morbo comitiali, mentem, quæ sacra est, percuti, lædique non mediocriter. Nam & Medici ipsi hūc morbum ἱερὰν νόσον appellant, id est, sacrū morbum, quòd animi rationalem partē, quæ longè sanctissima est, violet, sicuti annotauit Apuleius Apologia prima: Quanquam id aliò trahit Aristoteles libro Problematon 13. capi. 1. Ab ea autem Hippocratis, siue Democriti, siue Eriximachi, aut eorum omnium sententia, nō admodum distat, quòd scribit Galenus de Vtilitate partium li. 14. ca. 10. Coitum esse spasmum quendam: quod licet (inquit) discere ex magnis epilepsijs, & ex ea passione, q̄ Gonorrhœa dicitur, in quibus sperma, sicuti & ex coitu, secernitur. At Cælius Aurelianus li. 1. c. 4. Concubitus (ait) siue coitus ab aliquibus parua epilepsia nuncupata est. Siquidem similem faciat membrorum motum diuerso contractu, anhelatione, & sudore attestante, & oculorū conuersione, cū rubore vultus: ac deinde post effectum, displicere sibimet faciat corpus, cum pallore, & quadam debilitate, & mestitudine. *Comitialis morbus sacer dictus.* *Coitus est quidam spasmus.*

Quibus succinere videtur, quod scribit Aristoteles li. Problematon 3. c. 9. post coitum venereum, animo plerosque omnes succumbere. Et illud Oseæ Prophetæ 4. c. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. Quem locum enarrans D. Hieronymus, Sicut (ait) vinum, & ebrietas mentem faciunt impotentem, ita fornicatio & uoluptas peruertit sensum: animumque debilitat, & tādem de homine rationali, brutum animal efficit. Idem Hieronymus vtrunque incommodum corporis & animi coniungēs in c. legimus. de conse. dist. 55 *A coitu animo succumbi.*

5. Puel.

5. Puellæ (inquit) corpus frangunt, & animū. Quin Virgilius in illis uersibus, quos graphice, & luculenter, de vno & Venere conscripsit, ita hæc duo viribus paria efficit, vt etiam vtrunque dementare homines, eorumque mentē furiare dicat. Huic quoque sententię adhæsit Diuus Gregorius lib. 31. Moralium, cum cæcitatem mentis ex Venere exoriri dicit: & D. Augustinus lib. 1. Soliloquiorum, cap. 10. Nihil (ait) esse sentio, quod magis ex arce deijciat animum virilem, quàm blandimenta fœminea, corporumque ille cōtractus.

55 *De eadē re.* Ex posterioribus verò D. Thomas. 2. 2. q. 15. art. 3. scribit intentionem hominis p Venerem maximè applicari ad corporalia. Ideoque debilitatur operatio hominis circa intelligibilia. Perfecto enim intellectualis operationis in homine, cōsistit in quadam abstractione à sensibilium phantasmatibus. Propterea, quantò intellectus hominis magis fuerit liber ab huiusmodi phantasmatibus, tantò melius considerare intelligibilia poterit, & ordinare omnia sensibilia: sicut & Anaxagoras dicit oportere animum intellectumq; nulla re esse mistum, vt imperet. Delectatio autem applicat intentionem ad ea, in quibus qs delectatur. Vnde Aristoteles libr. 10. Ethicorum, dicit, quod unusquisque ea, inqb. delectatur, optimè operatur, contraria vero nequaquam. Igitur (ut ille subdit) non abs re dicit Gregorius, ex luxuria mentis proficisci cæcitatem, quæ ferme omnino spiritualium bonorum cognitionem excludit sicut è contrario, castitas & abstinētia maximè disponunt hominem ad perfectionem intellectualis operationis. Vnde dicitur Daniel. 1. Pueris his, scilicet abstinentibus & continentibus dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro & sapientia. Hæc ferè Thomas, qui & statim post in fine articuli, dicit, quod vitia carnalia, quò magis sunt remota à mente, cò magis eius intentionem ad remotiora distrahunt: vnde magis impediunt mentis contemplationem.

57 *De eadē re.* Idem quoque in eo. lib. quæstione 153. arti. 5. postque eum Anto. Flor. in 2. parte suæ Summæ, tit. 5. cap. 9. post princ. & è nostris Albe. in suo Lexico, in uerbo, luxuria in cogitatione, dicunt, quòd cum inferiores potentiæ vehementer afficiūtur ad sua obiecta, superiores etiam vires impediuntur, deordinanturque (ut ipsi loquuntur) in suis actibus. Per Venerem autem maximè appetitus inferior, scilicet concupiscilis vehementer intendit suo obiecto, scilicet delectabili propter vehementiam passionis, & delectationis. Ideo consequens est, ut per Venerem maximè superiores vires deordinentur, scilicet ratio, & voluntas. Subduntq; esse quatuor rationis actus in agendis, videlicet. Simplicem intelligētiam, quæ appræhēdit aliquem finē, ut bonum: Consilium de his quæ sunt agenda propter finem: Iudicium de agēdis, & postremò Præceptū rōnis de agendis. Quæ oīa probat multū impediri per libidinē.

Quadrat huic rei illud Psalmographi Poetæ, Ode 57. Supercidit ignis, & non uiderunt Solem in cuius loci enarratione D. Augu. intelligit de igne venereo. In eo enim sensu aliàs sæpe ponitur in sacris literis utest illud Deute 32. Ignis exarsit ab ira mea, & ardebit usque ad inferos. Et illud Iob. 31. Ignis vsq; ad perditionem deuorās & oīa eradicās genimina. Et aperti⁹ apud Ecclesiasticum ca. 9. Propter speciem mulieris perierunt, & ex hoc cupiscētia, qua si ignis, exardescit. Poetæ quoque in hoc significatu ignem plerunque usurparunt. 58 *De eadē re, Ignis pro libidine, uel amore.*

Virgilius lib. 1. Aeneidos:

Occultum inspires ignem.

Rursumque statim in ingressu. 4. lib. Aeneidos:

—Et cæco carpitur igni.

Et alibi in Bucolico ludicro.

At mihi sese offert vltro meus ignis Amyntas.

Et Horatius libro primo Carminum, Ode 27.

Quę te cunque domat Venus,
Non erubescendis adurit
Ignibus.--

Vbi & hoc annotat Acron interpres. Et Ouidius in Epistola Paridis ad Helenā:

--Quis enim celauerit ignem,
Lumine qui semper proditur ipso suo:

Quem locum ad eam rem annotauit Rodolphus Agricola, lib. de Inuentione Dialectica 1. quo loco de nomine rei differit. Et idem Ouidius li. Tristitium 4. Elegia 9.

Cum tamen hoc essem, minimoque accenderer igne,
Nomine sub nostro fabula nulla fuit.

Et ante hos Lucretius lib. 1.

Ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens.

Et Valerius Aedituus ad puerum Philerota.

At certi hunc ignem Veneris, nisi sit Venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere.

Et Terentius in Eunucho: Accede ad ignē hunc, Cui simile est illud Porcij Licinij, apud Gellium li. Noctium Atticarum 19. cap. 9.

Quæritis ignem? ite huc. Quæritis? ignis homo est.

Quod & de honesto custoque ac coniugali amore dicitur Nam Valerius Maximus lib. 4. c. 6. quod de amore coniugali est, Tuos quoq; castissimos ignes Porcia, M. Catonis filia, cuncta secula debita ad-

miratione prosequentur. Nam & Horatius quoque, quo loco nuper citauimus, flammam etiam amorem appellat: *Amor flamma.*

Digne puer meliore flamma.

Et Ouidius lib. 1. Meta.

Sic Deus in flammas abijt.—

Et Martialis lib. 1.

Incidit in flammas.—

Amor feruidus. Hinc ipse amor Feruidus plerisque dicitur, Horatio lib. 1. Carmi. Ode 30.

Feruidus tecum puer & solutis
Gratiæ zonis.

Amor flagrans. Et Flagrans Virgilio lib. 1. Aeneidos:

Flagrantisque Dei vultus.—

Nam & amantes flagrare dicuntur. Iuuenalis alicubi:

Qui nunquam visæ flagrabat amore puellæ.

59 Hincque etiam amor libidoque vrere dicuntur. Virgilius lib. 3. Georgicon: *Amor urit.*

--Vritque videndo
Fœmina.--

Et Horatius lib. 1. Carminum, Ode 19.

Vrit me Glyceræ nitor.

Et Catullus de honesto coniugum amore loquens, in Epitalamio Iuliæ, & Malij:

Ille non minus, ac tu
Pectore vritur intimo.

Et Ouidius lib. 1. Fastor.

Te quoque inextinctæ, Silene, libidinis vrunt.

Et lib. 3. eiusdem operis:

Armiger armigeræ correptus amore mineruæ
Vror.--

In quam etiam sententiam est illud D. Pauli 1. ad Corinthios c. 7. Melius est nubere, quàm vri. Et torrere quoque dicitur amor, quod idem est. Hor. li. 1. Car. Ode 19. *Torret.*

Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

60 Propterea & è diuerso amantes ardere dicuntur. Virgilius lib. 4. Aeneidos: *Ardēs amātes.*

Ardet amans Dido.—

Quem secutus Ouidius, de eadē re loquēs lib. 3. Fastor.

Arserat Aeneæ Dido miserabilis igne.

Terentius in Eunucho, Amore (inquit) ardeo. Catullus de Acme & Septimio:

Vt multò mihi maior, acriorq;
Ignis mollibus ardet in medullis.

Tibullus lib. 2. Eleg. 4.

Vror, io remoue sæua puella faces.

Ex quo & ardere pro vehementer amare vsurpatur Virgilio in Eclog. 2.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexim.

Ardere pro vehementer amare. Et Horatio lib. Carminum 3. Ode 9.

Donec non alium magis
Arsisti.—

Vbi & Acron interpres hoc expēdit. Hinc Cupido ille Deus libidinis, facem dicitur habere, qua hominū animos inflammat. Nam apud Ouidium lib. 1. Metamor. Phœbus ita Cupidinem alloquitur. *Cupido facē habet.*

Tu face nescio quos esto contentus amores
Irritare tua.—

Varro ille vndequaq; doctissimus, in quadam Satyra, faces amoris ardefactas vocauit, quasi ardore prægnantes. Et huc adde quę suprà diximus in 9. leg. connu. quo loco tractauimus de luxuria mulierum. ubi docuimus, Venerem igne, & calore ꝯfici.

Sed ut ad rem redeamus, Aristoteles li. 7. c. 9. Ethicorū, prodit voluptates esse impedimento prudentiæ: atque quò magis hisce quispiam gaudet, eò quoq; magis impediri prudentiam, vt in venerea fit voluptate. Nemo enim, dum est in illa, mēte quicquam percipere potest. Suntque, q huc referunt illud Senecæ in Præfatione libri 7. Declamationum: Nihil est tā mortiferum ingenijs, quàm luxuria. Quanquā de venerea luxuria non mihi loqui videtur. Huc quoque respicit id, quod pleriq; existimāt, an tamen rectè, alij viderint, Venerem à Latinis appellatam à Ve, priuatiua, & derogatiua particula, & νοῦς id est, mens, vt etiam interpretatur Plato libro de Legi. vltimo, quòd videlicet lasciuia, q per Venerem significatur, mentem infringat, & supplantet robur ingenij. Oribasius aūt lib. Euporiston 1. cap. 22. Animositatē (inquit) minuunt vtique meretrices. 61 *Rursum quā tū coitus obsit animo.* *Venus unde dicitur.*

62 Quare nō iniuria antiqui Vates & Philosophi, Mineruam prudentiæ, & literarū Deā, atq; Musas disciplinarum præsides inuentricesq;, virgines esse voluerunt. Nā & Camenæ, teste Pōpeio, Musæ dictæ sunt ꝙ sint castæ mentis ꝑsides: ꝑ hoc insinuātes, castos esse dēre, & à Venere alienos, literarū animiq; cultores. Proinde cū apud Platonem Venus Musis minitaretur, nisi sacra Venerea colerent, se contra illas filium suum Cupidinem armaturā: responderunt Musæ, Marti, o Venus, Marti talia minitare. Tuus enim inter nos Cupido non uolat. Platonis in eam rem Epigramma adscribit Laertius in uita illius Stobæus Serm. 61. id dicit esse Musicij: *De eadē re. Minerua cur uirgo.* *Musæ item cur uirgines.*

Ἇ Κύπρις Μούσαισι, κοράσια, τὰν Ἀφροδίταν
τιμᾶτ', ἢ τὸν Ἔρων ὔμμιν ἐφοπλίσομαι.
Χ' αἱ Μοῦσαι ποτὶ Κύπριν, Ἄρει τὰ στωμύλα ταῦτα.
Ἡμῖν δ' οὐ πέταται τοῦτο τὸ παιδάριον.

Est aūt apud Lucianū Dialogus Veneris & Cupidinis, in quo Venus Cupidinē interrogat, qdnā cāe sit, ꝙ Mineruā & Musas suis iaculis nō feriret. Quib. malo credere q̄ Myrtilo & Arnobio li. 4. aduersus gētes, dicētib. Musas fuisse Macarei filias, Megaleonis ancillulas: & ita de his loquuntur, vt eas videri velint fuisse meretriculas. Et vt id non facilè admitterem, sic nec omnino reciperem, eas virgines fuisse, quando Clius fuisse dicunt filij Ialemus & Hymenæus: *Musæ quidā fuisse meretriculas volunt.*

menæus: Euterpes, aut (ut alij dicunt) Terpsichores, Rhesus: Thaliç Palephatus: Vraniæ Linus: Melpomenes, siue (vt alijs placuit) ipsius Terpsichores, Sirenes & Meli° Eratius Thamyris Polyhimniæ Triptolemus: Calliopes Orphe⁹: vt videre est apud Tzetzem in Commentariis in Hesiodum. Id enim tibi obiter dicere voluimus. At huic, quod de Pallade diximus, adstipulatur, ꝙ ea apud Apollonium li. 3. Argonauticon profitetur, se expertem esse ictuum Cupidinis. Ita enim Iunonē alloquitur:

Musarum liberi.

Pallas expers ictuum Cupidinis.

Ἤ.. παῖδα ἐμόν με πατὴρ τέκε τοῖο βελάων.

Nec absimili ratione Poetæ ipsum Cupidinem cæcum finxerunt: quoniam videlicet cæcos efficiat atque hallucinantes, libidini deditos. Quanquam & id ad oculos corporeos referri potest, vt suprà alibi diximus num. 59. ex quo fortè.

Cupido cæcus.

63 Quid plura? nullum sensum natura lõgius, quàm tactum, ab intelligentia segregauit. Cùm itaque quinque sint hominis sensus, quos Græci αἰσθήσεις vocãt, p̃ quos voluptas animo aut corpori quæri videt̃, tactus, gustus, odoratus, visus, auditus: ex his omnibus voluptas, quæ immodicè capitur, ea turpis atque improba existimat̃. Sed enim quæ nimia ex gustu atque tactu est, illa voluptas (sicuti sapientes viri censuerunt) omnium rerũ fœdissima est, eosque maximè, qui duabus istis beluinis voluptatibus sese dediderunt, grauissimi vitij vocabulis Græci appellãt ἀκολάστους, vel ἀκρατεῖς. Nos eos libidinosos, & intemperantes, uel incontinentes dicimus. Istæ aũt voluptates gustus atque tactus, id est, libidines in cibos, atque Venerem prodigę, solæ sunt hominibus communes cum bestiis. Et idcirco is pecudum ferarumq; animalium numero habetur, q̃squis est his ferinis voluptatibus occupatus, vt etiam annotauit Aristoteles libr. Quæstionum 28. capite 2. & latius capit. 7. & iterum Moralium Nicomachicorum 3. capite 10. & retulit Gellius libr. Atticarum Lucubrationum 19. capite 2. & Aurelius Theodosius, qui totum hunc locum Aulo surripuit, ad fi. libri secundi Saturnalium: ubi & hæc verba post Gellium subdit: Quis igitur habens aliquid humani pudoris, voluptatibus istis duabus coeundi atq; comedendi, quæ homini cum sue & asino communes sunt, gratuletur? Nam & hac potissimum ratione Aristoteles ipse (si tamen Aristoteles est) monet Alexandrum, ut coitu abstineat, quoniam ludus sit porcorum aliorumque brutorum animaliũ. Quæ enim tibi (inquit) gloria erit, si cum porcis communicaris? Ipse autem Alexander, cum Deus à multis diceretur, duabus

De eadẽ re.

ἀκόλαστοι qui dicantur. ἀκρατεῖς item.

Coitus nos brutis simi les facit.

Alexander ex coitu se non esse.

potissimum rebus sese mortalem esse depræhẽdere dicebat, somno, & coitu, veluti hæc duo p̃cipuè ab illa diuinitate essẽt aliena, vti tradit Plutarchus in li. de Discrimine adulatoris & amici, & Symposiacõ Problematon. Decade 8. capit. 1. & in uita ipsius Alexandri.

Deum esse non.

At Aristotelis præceptor Plato, Homerus Philosophorum à Panætio plerunque vocatus, in lib. 9. de Republ. Libidines rei venereæ & gulæ iniquas esse dicit immanesque & efferas: eosque qui illis inuoluũtur, pecudibus comparat. In Phædro quoque hominem Veneri deditum pecudi similem dicit: & flagitiosum & impudentẽ & voluptatis non naturalis auidũ vocat. Idem verò vitam cęlibem castamq; semper vixit: propter quod vsque adeò timuit peruersam temporum suorum opinionẽ ut sacrificasse naturæ perhibeatur: quasi peccatum expiare vellet, quòd liberos nõ procreasset: vt retulit Diuus Augustinus in libr. de Vera religione. In quo & illud quoque prodidit, Platonem ipsum discipulos edocere solitũ, ut à venereis voluptatibus abstinerent: persuasimumq; haberent, veritatem non corporis oculis, aut sensu aliquo, sed sola mentis puritate videri: ad quã percipiendam nihil magis impedimento esse, quàm vitam libidinibus deditam. Sed & apud eundem Platonem circa initia libri primi de Republica, Sophocles ille Atheniensis (quem Tullius libro primo de Diuinatione, appellat diuinum poetam) coitum ipsum agrestem furiosumque dominum uocat. Quod & commemorauit Tullius ipse in libro de Senectute, & Valerius libro quarto, capite tertio. De quo & nos diximus suprà in 6. leg. connub. num. 10. incip. Sophocles. Cęterum Simplicius in Commentarijs Enchiridij Epicteti, capite 43. quo de re uenerea agit, Omnis (inquit) corporalis uoluptatis continentia rationalem animũ corroborat. Denique Marsilius Ficinus naturæ rerum peritissimus in eo libro, quem scitè non minus, quàm uenustè, de Triplici uita composuit, coitũ inter præcipuos studiosorum hostes annumerauit. 64

De eadẽ re.

Horũ aũt efficacissima rõ depromit̃ ex iis, q̃ scribit Hippocrates, diuini uir ingenij, ad calcem p̃pè lib. 1. περὶ νούσων, id est, de morbis, Sãguinem q̃ in hoĩe est, plurimã prudẽtiæ partẽ ꝯferre, q̃nimo, & totã, ex multorũ s̃nĩa, lõq; mẽtis uacillationẽ siue phrenitin hinc p̃dire, ꝙ bilis mota uenas sanguinẽq; ĩtrat, eũq; agitat. Suprà aũt satis docuim⁹, sperma ex sãguine p̃bissimo gigni eiusq; medullã eẽ: iõq; & sanguinẽ à multis vocitari. Ex quo fit ꝯñs, ut quo tre 65

Ratio præcedentium.

quētius qs coit, eò magis prudētiæ officit.

66 Et cum inter animi partes, siue malis uires, potissima sit Memoria, necessarium illud maximè, vitæ bonū, vt dicit Plinius libro secundo, capit. 24. Nihil certè est, qđ huic parti magis officiat, quàm immodicus concubitus, vt non abs re Aetius Tetrabibli, id est, quaternionis 2. Sermone item 2. capite 23. quod de memoria amissa est, præcipiat, vt Veneris vsus sit rarissimus: neque enim eum ad totam sanitatē conducere, neque ad animæ ratiocinationem, imò & tristitiam inducere, & lancinationem illam in coitu contingentē, conuulsioni quodammodo esse cognatā: & perfrigerationem, quæ succedit, cōgelare quodammodo ac stupefacere intelligentiam. Nam & idem eiusdem sermonis c. 8. tradiderat homines ex concubitu fieri obliuiosos. Miror autem, quid in mētem venerit Philippo Probo, qui hęc Veneris incommoda à me primū collecta ex optimis quibusque autorib. in nostra illa prima editione anni 1524. ꝓpè ad verbum transtulit in suas ad Ioan. Mo. addi. in rubr. de vita & honest. cleric. lib. 6. hinc tantum occasione sumpta, quod ea rubr. vtitur eo verbo, vita, quam nimio cōcubitu abbreuiari dicit: & ad id probandum confestim duas paginas his, quę diximus, implet, cum mendis librariorum.

Coit° memoriæ nocet.

Furtū Iuris libri.

67 Verùm, vt redeamus, his adde, si diuis placet, aliud incommodum, & quidē nō contemnendum intemperati: immodicique concubitus: quod sicuti loquendi intemperātia orationem inanē reddit ac stolidam, ita illorum semen, qui se ad coitum intemperantes præstant, infœcundū plerunque & sine fructu est, ut scribit Plutarchus in vita Lycurgi, & attestātur Philosophiæ Medicinæque scriptores, & cōprobat ratio omnibus cognita, quoniam immodicus Veneris vsus semē exhauriat, vt scribit Galenus in 1. lib. de semine, aut certè si quod reliquum sit, id non satis coctum sit, nec ideo generationi idoneum. Et hac fortasis ratione aliqui duobus antè mensibus arietes à coitu reuocant. Id enim præcipit Didymus apud autorem Geoponicon libro. 18. capite tertio. Qui & ipse eiusdem operis libro 17. capite 3. tauros à communibus pascuis cum vaccis arcet duobus quoque ante admissuram mēsibus. Quod & Varro se facere solitum testatur lib. 2. Rei rust. ca. 5. Quāuis Palladius Rei rusticæ lib. 8. ca. 4. aliam reddit rationem, quæ & huc quoque pertinet, ut scilicet facem libidinis augeat dilatio voluptatis.

Coitus frequens facit semen infœcundum.

68 Id quod etiam in fęminis obtinet, quę quò frequentius coeunt, eò velocius steri lescunt. Quod & de asinis asserit Aristot. li. 6. de Historia animalium, c. 23. Plutarchus autem lib. 5. de Placitis Philosophorum, c. 9. Cur (inquit) mulier frequentius libidini indulgens non concipit? An ꝙ (vt Diocles Medicus tradit) semen non emittat? an ꝙ minus, q̄ conueniat? an ꝙ tale, in quo vis prolifica non sit: aut quòd plus caloris, frigoris, humiditatis, siccitatisue, quàm par sit, habeat: aut deniq; ꝙ resolutus vterus semen non contineat. Is autem liber inter opera Galeni quoq; reperitur hoc titulo, De Philosophorum historia, quē nomine Galeni, in Latinam linguā traduxit Iulius Martianus Rota, cum multò antè tempore transtulisset Budæus noster nomine & titulo Plutarchi. Fuerūt autē vterque & Plutarchus & Galenus eodē penè tempore, sed Plutarchus paulò antiquior. Nam eū Galenus ipse citat ex Homericis meditationibus, in li. 3. de Hippocratis & Platonis decretis. Est autem is liber dignus vtriusq; titulo, vt qui doctissimus est: eumque putat Leonhartus Fuschius in Annotationibus Galeni de Sanitate tuenda, quempiam ex Plutarcho, & alijs contexuisse. Nec conceptum tantum impedit frequēs coitus, sed & ipsum iam factum corrūpit, vt postea dicemus, num. 141. incip. quintum ne uxorem.

Fęminæ frequenter coeuntes, citò sterilescunt. Et rarò concipiunt.

69 Nec hoc incommodum prætereundū censuimus, ꝙ qui frequenter coeunt, minus coitu delectātur: quoq; coitus rarior est usus, eò quoque suauior est, & magis voluptuarius, ex sententia Aristotelis, q eius rei rationem reddit, libro de Generatione animalium primo capite 18. & Auicennæ libro nono de Animalibus, capite sexto, ubi tamen dicit aliud esse in fœminis, quæ in menstruis sunt: & Petr. Apon. in Commentarijs Aristotelis, Quæstionū encyclicarum 4. ca. 15. iterumq; in eodem dicto opere, cui Conciliator titulus est, differentia 34. Idq; est, quod Democritus dicit apud Stobæum, Sermone 15. τῶν ἡδέων τὰ σπανιώτατα γινόμενα, μάλιστα τέρπει. Id est, Delectabilium quæ rarissima sunt, maximè delectant. Rursumq;, ἤν τις ὑπερβάλλοι τὸ μέτριον, τὰ ἐπιτερπέστατα ἀτερπέστατα ἂν γίγνοιτο, Id est, Si quis modum excesserit, iucundissima quæque iniucundissima fient. Priorem autem sententiam etiam adscripsit Antonius Monachus ex incerto quopiā autore, 1. tomo Melissæ, c. 37. Alij id Epicteti esse dīt. Cui ꝯcinit illud Diui Hieron. ad Euagriū: Omne, qđ rarū est, plus appetiť. Qđ & repetitur in cap. legimus. 93. distin. Et idem Hieronymus in Vigilantium: Ardentius appetitur, quicquid est rarius. Et facit

Coeūtes frequenter minus in coitu delectātur. Raræ maximè delectāt.

facit etiam textus in §. quantacunque. in fine.& ibid.gl.in uerbo,miraculū,in Authen.de Consul. & in cap. si officia. in fine,59.disti. & in c.in sancta. 2. quæst. 7. & & in c.quamuis.in princ.de pœnis, distin. 3.Et illud Martialis lib.4.ad Pudentem:

Rara iuuant: venit primis sic gloria pomis:
Hyberna pretium sic meruere rosa.

Illudque alterius Poetæ nostri temporis, quem multis antiquis non inferiorem meritò dixerimus. Is est Ioannes Secundus Hagiensis:

Est modus & dulci: nimis immoderata voluptas
Tedia finitimo limite semper habet.
Cerne nouas tabulas, ridens florente colore,
Picta uelut primo vere coruscat humus.
Cerne diu tamen has, hebetataque lumina flectas,
Et ibi conspectus nausea mollis erit.
Subque tuos oculos aliquid reuocare libebit,
Prisca quod inculta secla tulere manu.

Et Iuuenalis Saty.11.in fi.

—Voluptates commendat rarior vsus.

Et id quidem omnes quotidie in concubitu experiuntur. Tametsi Hippocr.aliud voluisse videtur in maribus, lib. περὶ φύσιος παιδίου, id est, de natura pueri. Nā si vir (inqt) crebro coeat, venæ hinc laxiores redditæ, Venerem magis incitāt. Quod si verū est, & id quoque inter Veneris incommoda ponendū est. Nam quò crebrius coeas, cò huius rei appetentior eris.

Aliud Veneris incommodum.

70 Sed, & illud denique incommodum adscribemus, hunc immodicū & frequentem coitum, vocis suauitati, si quid aliud obesse plurimum. Hincque scribit Aristoteles lib. Historiæ animalium 7. c. 1 cātores à coitu abstinere solitos, ut ita diutius vox sine mutatione seruetur suauis, & canora: quæ in virilem sonū transit in his, qui rē veneream agere incipiunt. Fortunatianus scribit ἀναφώνησιν, id est, exclamationem, claram vocem efficere: firmā aūt & suauem cibi, potus, & ventris obseruātiam, & Veneris cōtinentiā. Democritus (ut refert Plinius lib.20.c.4.) Venerē rhaphano similem esse putat: & ob id fortassis (vt subdit ipse Plinius voci nocere aliqui tradiderunt. Quod & ipsum autoritate Florentini tradit autor Geoponicon 12.c.22. Ex quo intelligis, ea quæ libidinē incitant, vocem quoq; lædere: vti è diuerso quæ Venerem inhibent, vocem iuuāt. Nam Plinius li.26.c.10.autor est, radicem nymphæx inhibere Venerem, & effluentiam genituræ: ob idque corpus alere, vocemque.

Venus vocis suauitati nocet.

71 Et huc (nisi fallor) alludit Martialis lib. 7.Epigram.81.

Menophili penem tam grandis fibula vestit,
Vt sit comœdis omnibus vna satis.
Hunc ego credideram (nam sæpe lauamur in uno)
Sollicitum voci parcere, Flacce, suæ.
Dum ludit media, populo spectante, palæstra,
Delapsa est misero fibula, verpus erat.

Et Horatius in Arte Poetica:

Abstinuit Venere, & uino, qui Pythia cantat
Tibicen.—

Vbi & id annotauit Ianus Parrhasius, vnus ex eius interpretibus, si is est. Galenus autem libr.6.de Locis affectis, ad fin. scribit cantores & athletas per omnem vitæ partem à Venere abstinere solitos. Vide tamen ea, quæ non multò pòst dicam nu. 75.incip.rarus.

Ex his autem maximis incommoditatibus, quibus ex Venere affligitur, & corpus & animus, satis potes intelligere, non abs re Horatiū Damnosam Venerem appellasse, lib. 1.Epistol. 19. 72

Venus damnosa.

Quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat
Gloria.—

Et alibi Libidinem damnosam, eiusdem operis lib.2.Epist.1. *—Per quæ*

Et Libido.

Crescere res posset, nimium damnosa ibi lo.

Nam & Ouidius li.1.de Ponto, eleg.11 eademq; vl.ad Flaccum voluptatem Veneris damnosam quoque vocat, quod ea scilicet vires adimat & animi & corporis:

Et voluptas Veneris.

Nec vires adimit ueneris damnosa voluptas.
Non solet in mœstos illa venire toros.

NEQVE tamen maritos propterea à coitu moderato, sed tantum immodico & intemperato deterrere volumus: tum quia matrimonium suadet, vt interdum procreationi liberorū & honestæ voluptati (quod iam satis dictum est in secunda lege connubiali, numero 65.incip. secundum vxor, & seq.) operam demus: tū quia coitus tempestiuus & nō exuperans, vel reclamante Epicuro, saluberrimus est, nec pauca affert commoda hominibus. Venus siquidem prodest morbis, qui cōtrahuntur à pituita, si uerum dicit Hippocrates lib.6.Epidemion, & Aphorismorū lib.5.c.23.& Aristoteles lib.Problem. 1.c. 51.& iterum lib.4.c.17. vbi & huius rationem reddit, quam tu, si lubet, videre poteris, & Auicenna in 20.4.tract.c.10. & longe lateq; Pet. Aponen. diff. 186. Ideoque Epilepsię, q̄ ex pituita est, vt latè pbat Hippocrates in lib.quē de eo morbo nūcupatim edidit. Venerē Asclepiades & alij plerique imperabant, vt tradit Cælius Aurelianus lib.Chronion 1.ca. 4. Quo in loco ipsius in ea re insaniam reperies. Nā sunt, qui huic opinioni aduersant, vt s. diximus. 73

Venus morbis pituitosis prodest.

Epilepsia.

Confert & Venus melancholicis ꝓ uiā adustionis, vt testis est ipse Aristoteles lib. Quæstionum 4.c.31.& ibi Aponensis ipsius interpres, & Auicenna, d.c. 10. vbi. & 74

Et melancholicis.

alia multa coitus iuuamenta adducit. Et id quod de melancholicis diximus, intellexit Home. vt ostendimus in nostro trac. Nobilitatis, quo loco de Medicina Homeri disseruimus, nu. 184. incip. sciuit aût concubitum. Idem autem Aristoteles eo. lib. c. 30. Cur (inquit) quibus calida natura est, si modo robusti plenique sunt, nisi cōcumbant, iis sæpe bilis prosilit, & aluus amara succedit & pituita salsa conficitur, & color corporis immutatũ? Cuius rei rationem ibi videre poteris. Confert etiam oculorum acumini. Nam qui re venerea minimè vtuntur, in acumine oculorum offenduntur, vt tradit Aristoteles d. libr. Quæstionum 4. c. 3. De quo tamen vide, quæ dixi suprà nu. 39. incip. ex quo fortè. Prodest etiam morbo regio, siue arquato vt placuit Tito illi Asclepiadis sectatori, & Themisoni apud Cælium Aurelianũ: qui id tamen negat lib. Chronion 3. c. 5. Et Ischiadicis, qui non ex usu uenereo facti sunt, vt idem scribit lib. 5. c. 1. Et interdum podagricis, propter consuetudinem vitiosam, semine plurimum irritante, cum videlicet & multi & noxij humoris fuerit: cuiusmodi generatur in naturis propriè multiseminijs appellatis. Quod adde ad ea, quæ diximus suprà, nu. 45. incipi. illud autem. Cæterum Hippocrates, vt ad eum redeamus, in libro περὶ παρθενίων, id est, de natura, siue morbis virginum, ad calcem monet virgines, quæ furore & insania uexantur, quamprimum cum viris commisceri, si sanitatem cōsequi velint. Idē Hippocrates li. 5. περὶ ἐπιδημιῶν, tradit Timocharati cuipiam per hiemem multa distillationem per nares defluxisse: at cum Venere vsus fuisset, cuncta siccata fuisse, atque tertia die omnino cōualuisse quod & ipsum lib. 7. repetit.

Et qui calida natura sunt. *Oculorũ acumini.* *Morbo regio.* *Et quibusdã Ischiadicis* *Et interdũ podagricis.* *Virginibus furiosis.* *Narium distillationib.*

75 Rarus coitus vt scribit Cornelius Celsus corpus excitat: & vt memoriæ prodidit Plinius libro Naturalis Historiæ 28 cap. 6. athletę torpentes Venere restituuntur. Venere vox reuocatur, cum è candida declinat in fuscam. Medetur & lumborum dolori, oculorum hebetationi, mente captis ac melancholicis. Idem lib. 18. c. 4. tradit à serpente & scorpione percussos coitu leuari, verum feminas ea Venere lædi. Et ut scriptũ reliquit clarissimus Medicinæ cōditor Galenus libr. 6. de Locis affectis, siue ut uulgò loquuntur de interioribus, ca. 5. Sunt nonnulli, qui nisi assiduè coeant, capitis grauitate molestātur, cibos fastidiūt, ac febrib. obnoxij sunt: atque vt deterior est ipsis appetētia, ita & concoctio minor. Hos Plato arboribus immodice fructiferis comparat. Equidem noui quosdam, quibus huiusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis vsu abstinentes torpidi pigrique facti sunt: nonnulli etiã melancholicorum exemplo, prçter modum mçsti ac timidi cibi etiam tum cupiditate, tum cōctione vitiata. Quidam vxoris mortē lugens, & à concubitu, quo antea creberrimè vsus fuerat abstinens, cibi cupiditatem amisit, atque ne exiguum quidem cibum cōcoquere potuit ubi uerò seipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad Vomitũ excitabatur: mçstus etiam apparebat, non solùm ob has causas, sed etiam (ut melancholici solent) citra manifestã occasionem. Hæc ergo consideranti mihi apud me ipsum visum est longè maiorem ex retento semine, quàm menstruis, corpori noxam euenire posse: præsertim in his, qui suapte natura vitiosis abundãt humoribus, & pleni sunt, atq; in otio educati: quique cum antea nihil ad libidinē reliqui fecissent, affatim cōtinere cçperũt. Equidem perpendi in his naturalem excernendi ipsum cupiditatē, huius rei causam esse: Cum enim & tale & tantum fuerit, neminem non ad sui excretionem vi quadam stimulat. Ita Diogenem Cynicũ narrant alioquin omnium mortaliũ (qđ ad continentiam pertinet) cōstantissimũ, libidini tamen indulsisse, non à copulata illi voluptate, veluti bono aliquo illectũ: sed vt noxam, quæ à retento semine prouenire solet, euitaret. Eum meretrix adire pollicita, cum diutius cessaret, ipse manu pudendis admota, semen proiecit, ac uenientem, deinde mulierculam remisit, inquiens, Manus Hymenæum celebrando te prçuenit. Quam Diogenis historiã etiam tangit Agathius Scholasticus libro septimo Epigrammatum Græcorum, eo Epigrammate, cuius initium est,

Semen retẽtum maiorẽ noxam adferre, quam menstrua. *Diogenis obscena historia.*

Πολλὰ τις πρὸς ἔρωτας ...,&c.

Vbi eã meretricem Laidem fuisse dicit. Sed ut ad Galenum reuertamur, subdit quæ sequuntur. At planè constat, modestos viros non ob uoluptatem, sed ut ab impedimento præseruentur, libidini indulgere, pinde ac si nulla esset ei uoluptas ꝯiugata. Dic ēt reliqua aĩalia ad coitũ excitari arbitror, non ꝙ existimēt uoluptatē boni cuiuspiã speciem ꝑ se ferre, sed ut semen qđ ob retentionē ipsis molestũ est, excernant, haud secus ꝙ eiiciendi stercoris, excernendæque urinæ desiderio suapte natura moueri consueuerũt. Subdit & exēplum de muliere quadã, ꝗ ex longo iã tempore uidua, cũ ꝑter cætera mala neruorum quoque molestijs uexabatur, ac dicente obstetrice uterũ esse retractũ, remedijs ad huiusmodi affectus consuetis vti de-

decreuit: quibus adhibitis partim ob ipsorum calorem, partim etiã quòd inter curandum manibus tractarentur partes muliebres, oborta titillatione, cum labore, & voluptate, veluti per coitum vsuuenire solet, excreuit crassum plurimumque semẽ: atq; ita à molestia sua liberata est mulier. Proinde manifesta coniectura assecutus sum, vitiato semini maiorẽ q̃ menstruis, esse vim, ad noxã vniuerso corpori inferendã. Itaq; licèt hæc qdẽ aliqñ profluant è viduis: suppressum nihilominus semen molestiã noxamq; ipsis inferre potest.

76 *De eadẽ re.* Paulus quoq; Aegineta, qui vniuersam Medicinam à Galeno ipso, & Oribasio p̃ innumeros ferè libros traditã, in septem libros compendiosè redegit, in illorum 1. c. 35. At ne Venus quidẽ (ait) vtilitate caret, utpote quæ plenitudinem vacuat, corpus auctũ, leue, virile reddit. Et quod animum pertinet, rationis vim impeditã soluit, ingentes iras remittit. Idcirco melancholico aptissimum remedium, si quicq̃ aliud. Reducit autem ad modestiam, vel alio quouis modo insanientes: atq; morbis quos pituita conflauit, magnopere cõducit: fastidientib. cibi appetentiã restituit nonnullos à crebris quoq; somnijs liberat. Et post pauca: ut labor (inquit) sic & ꝯcubitus si modus seruetur, vtilis est. Nam & ad opus excitat, & facilitatẽ quandam ei, qui sic ꝯsueuerit, præbet. Et c. 98. scribit coitum moderatum non rarò somnum conciliare Oribasius libro primo Euporiston c. 22. de Venere loquens: Mutat (inquit) cognitio ad mansuetudinem, vt ẽt melancholiam amantis & maniam componat & eroticon. Rursus, eiusq; autoritate Aetius Tetrabibli 1. Sermone 3. c. 8. Restat vt vtilitates Veneris recenseamus: neque enim penitus inutiles, & omnibus nociuæ res venereæ existunt, si & vsum, & tẽpus & modum, & sanam vtentis constitutionem inspicere velis. Vtilitates ex coitu hæ sunt, repletionem euacuare, & leuius reddere vniuersum corpus, idemque ad augmentum promouere & virilius efficere. Duris habitudinibus ex longiorib. interuallis vsus eius cõmodat: Mollit enim organa, & meatus dilatat, & pituitam expurgat, & impeditam rationis vim explicat, & maximas iras remittit. Quapropter & atra bile percitis subtristibusque & hominum consortia fugientibus, uelut magna quædam medela, cõmodissimus existit. Sed & iuxta alium modum furiosos ad saniorem mentem reducit: & quosdã comitiali morbo prehensos sanat, & capitis grauitatem ac dolorem ad integritatẽ permutat. Et paulò pòst: Multi quoq; ex morbis alimentum non sentientes, ex vsu ipsius refecti sunt: alij bñ spirantes ex egrè spirãtib. euaserũt: alij cibos auersantes appetentiam edendi assecuti sunt: quidam à frequentibus seminis per somnũ effusionibus liberati sunt. Hæc ille, quæ Paulus Aegineta propè ad verbũ, vt vides, in suũ librũ trãstulit. *Aeti⁹ prior Paulo Aegineta.* Fuit enim Aetius illo prior, cumq; citat lib. 4. in princ. q̃q̃ sunt, q aliũ eum esse putant, quẽ citat Paulus, esseque mendũ in verbo Aetius, *Pauli Aeginetæ locus.* nam Aretæus esse scribendum ex Græco codice Aldi, vbi scribitur, *Καππαδόκην Ἀρεταῖον*. Nec Aetius Cappadox fuit, vti illum appellat Paulus, sed Abydenus. Constantinus in Viatico. lib. 1. capite vigesimo, ex eodem Rufo: Coitus (inquit) ijs confert, quibus nigra cholera & melancholia dominantur.

Rasis ad Almansorem lib. 4. c. 17. Coitus corpus repletum alleuiat, & animam 77 *De eadẽ re.* hilarem & lætam efficit, eiusq; auget leuitatem: iram quoq; sedat, ac cogitationẽ remouet: caput alleuiat, atq; sensus. Denique, si quis multo vsus fuerit coitu, repletionis malũ euacuando euadet. Haly Abbas in 5. Theoricæ c. 36. Si huius superfluitas (de spermate loq̃r) suis aucta in vasis, coitu nõ purgat̃, nec poterit eã expellere natura, in inguinib. fit, & illis simul, extensio, omniq; in corpore grauitas: sæpeque suis sperma calefit in vasis, fitq; febris: qñ membra hæc quidẽ post illa calefiunt donec cordi calor ille continuetur: nõnunq̃ eius vapores ascendunt ad cerebrum, vbi & pessimos generãt morbos. Et statim inferius. Dimissio coitus hẽtudine sensuũ, & intellectus parit, & capiti accidit grauitas, & visui tenebræ, & frãgit̃ corpus, & appetitus imminuitur ciborũ, & nonnunq̃ cõplexio declinat à statu suo: aliquoties ẽt patit̃ maniã ex uaporibus spermatis ad cerebrũ ascendentibus: sæpe quoq; fit corpori frigus, & nõnunquam tremor p̃cordiorum, pectoris attractio, sæpe ẽt scotomia & vertigo. Itẽ si usus fueris (inqt) coitu, ut oportet, cogitationes cedũt, ira mitigat̃ & mania, melãcholicæ p̃dest passioni p̃dest ẽt phlegmaticis morbis, somniorũque medetur multitudini, & appetitũ cõfortat. Oribasius autem ipse in Compendio Medicinæ, 6. c. ex ipso Rufo multa tradit commoda Veneris, multaq; incommoda, ĩ hæc verba: Venerei actus iuuamina sunt ista, vt q multum repleti sunt humorib. euacuent̃, & leuiores præstant̃ corpore, & augmentent̃, ut uiriles appareant in corpore. Si vero frequens sit, intellectũ animi dissoluit. Nam iracũdos temperat, & mites facit, propter quod melancholicis magis, quàm alijs sanitas utilissima est

& expediens Veneris commixtio. Cōponuntur autem ex his ad integrū sensum, etsi ex alio modo insaniunt. Et his, qui ex phlegmate ægrotant, optima est Venus, & his qui crassi sunt corpore, si non repleti cibo misceantur. Hi autem per somnū frequentius cū acuati liberantur. Et alia q̄ sequuntur, propè similia ijs, quæ ex Aetio descripsimus. Nam & vterque vt diximus, sumpsit ex Rufo.

78 *De eadē re.* Auicenna in prima tertij, tractatu 5. capite octauo. Quandoque (ait) accidit huiusmodi, ut in uasis seminalibus aggregeť sperma plurimum, & corrumpatur, & infrigidetur & conuertatur ad qualitatem uenenosam: & accidit ei, sicut epilepsia. Et in uigesima tertij, tractatu primo capite 10. sic ait: Coitus alleuiat corpus, & ipsum præparat ad augmētū. Et aliquanto post: Et quandoque sequitur ipsum coitum expulsio cogitationis dominantis, & acquisitio audaciæ, & edomatio iræ superfluæ. Et iterum post pauca: Plurimorum, quorum complexio requirit coitum, cum ipsum dimittunt, infrigidatur corpus, & cadit appetitus cibi, ita ut etiam non recipiant. Et rursum non multo post: Quandoq; accidit uiro ex dimissione coitus, & abundantia spermatis, & frigore, & conuersione ipsius ad uentositatem (& forsitan, uult dicere uenenositatem) ut mittat sperma ad cor & cerebrum, uaporem malum uentosum (uel quod magis credo, uenenosum) sicut accidit mulierib. ex coarctatione matricis. Sed & in 21. tertij c. 2. Retētio spermatis est mala ualde. Et in Cāticis lib. 1. c. 153. Coitus cōmendatur iuuenib. quatenus per eum à nocumētis, perniciosis liberentur. Quem locum enarrās Auerrois, Si coitus (inquit) usu non fuerint, cōtingent eis morbi magni, & illaudabiles. Itē Auerrois ipse li. 6. Collig. Coitus moderato usu conueniens existit. Quod non concedimus, nisi quia sperma est una superfluitas præparata à natura, ut expellař, sicut & aliæ superfluitates, excepto quod in se bona est.

79 *De eadē re.* Haly Rodoan in 3. Techn. commento 35. Si superfluitas in corpore aggregata, ex spermate non egreditur per coitum, coarctatur in corpore & ex ea generantur ęgritudines malæ. Nā coartactione seminis, generantur ex eo uapores mali, qui ascendunt ad cor, & cerebrum, & stomachum: & corrumpunt sanitatem illorum membrorum, & generant ægritudinem. Et fortassis ex eo est aliquid simile ueneno uipe rino: sicut accidit ei, qui assueuit coitui, & dimittit eum longo tempore, ex debilitate appetitus cibi, & pigritia à motibus, & generatione humoris melancholici: & fortasse corrumpitur, & excitatur ex eo quod est simili uirtute ueneni, sicut illud quod accidit uiduis ex suffocatione matricis, & multis uiris, qui ex eo moriuntur subitò: Albertus Magnus li. de Animalib. 15. tractatu. 2. c. 5. Aliquando (inquit) propter nimiam retentionem spermatis in infirmis corporibus accidit congregari multas malas superfluitates, quibus plurimū impeditur corpus. Et post pauca subdit, q̄ hinc quandoque mors accidit. Et Arnaldus Villanouanus in Speculo: Si coitus (inquit) fuerit remissus, vel ex toto etiam fuerit prætermissus, coarctato spermate in uasis generationis propter pollutiones euenit grauedo, tristitia, perturbatio intellectus aduenit corpori propter uapores corruptos, ad cor, & cerebrum uenientes. & interdum uasorum apostemata.

Ex recentioribus quoque Petrus Aponensis naturæ rerum & Medicinæ consultissimus, in Aristot. lib. 3. Quæstionum orbicularium, c. 1. Per coitum (inquit) cum necessariū fuerit, homo alleuiatur, & alacris efficitur anima, malum expellendo consilium. Idem multa in eandem sententiam scribit in lib. earundem Quæstionū 4. c. 29. sed multò plura in suo nobili opere, quod Conciliatorem uocauit, ubi ueterum præcepta Medicorum simul connectit, atque conciliat, differentia 124. & iterum diff. 146. Multa quoque Michael Sauonarola tract. 2. ca. 1. in quarta re non naturali. & Valescus Tarētinus in suo Philonio li. 6. c. 3. in 9. Articulo. & Constantinus Africanus in libr. de Coitu: & ex aliorum autoritate Antonius Gazius in suo lib. quem Coronam floridam nominat, c. 33. postremò Symphorianus in sua Rosa florida, quam satis impudenter ab ipso Gazio magna ex parte furatus est, uir alioquin non indoctus, c. 8. ipsius operis. 80 *De eadē re.*

Horum sententias fulcit uetus illud Veneris ἀμβολογήρας, cognomine simulacrum Spartanis ex oraculo erectum, ut testatur Pausanias libro tertio. Est enim ἀμβολογήρα. tanquam senectam differēs. Quasi uenus non importuna, minimeque intempestiua senectutem arceat. Sed illud non prætermittendum duximus non conuenire Astrologis cùm Medicis asserentibus coitum prodesse melancholicis. Astrologi enim Venerem, & Saturnum inimicos inuicem esse dicunt. Nam si quem Saturnina passione occupatum leuare uelimus per uenereos actus, frustra (inquiunt) atq; etiam cum iactura conemur: ut pote cum sint remedia longè distantia. Ideo 81 *Venus ἀμβολογήρα.* *Venus, an melancholicis prosit.*

que

que optimum temperamentum esse per quædam Phœbi Iouisque, qui inter Saturnum & Venerem sunt medij, remedia, homines ad medium reuocare, vt scitissimè à Marsilio Ficino annotatum est, libro. de Vita longa, c. 16.

82 MVLTA SVNT ergo (vt redeamus) Veneris modicæ rariorisque commoda, multa item frequentioris immoderatæq; incommoda: vt nō abs re veteres (quod Plutarchus tradit in Præceptis cōnubialibus & alibi nos retulimus) Mercurium rationis præsidem, iuxta Venerem collocarint tanquam voluptas venerea ratione maximè indigeat, quæ ad modestiam, siue modum nos ducat, vt nec minùs nec plus q̃ oporteat, illam exerceamus. Nā vt scribit Euripides in Medea, de ea re loquens.

Mercurius iuxta Venerem collocatus.

Modus & tempus exercendæ Veneris.

Ἔρωτες ὑπὲρ μὲν ἄγαν
Ἐλθόντες, οὐκ εὐδοξίαν,
Ἀνδράσιν, εἰ δ' ἅλις ἔλθοι
Κύπρις, οὐκ ἄλλα θεὸς
Εὔχαρις οὕτω.

Et paulò post:

Στέργοι δέ με σωφροσύνα
Δώρημα κάλλιστον θεῶν.

Id est, ad verbum, quantum fieri potest:

Amores supra quidem nimium
Venientes, non laudem
Neque vires tradiderunt
Viris. Si autem, quod satis est, ueniat
Venus, non alia Dea
Gratiosa usqueadeò.
Placet enim mihi modestia,
Donum pulcherrimum Deorum.

Quam sententiam & nos attulimus suprà in 2. l. connub. nu. 72. incipi. ad quam sententiam, ad aliam rem huic proximā. Cui concinit & alia eiusdem sententia, quam tu videbis infrà nu. 91. ex illis autem.

83 Cuius rei non satis fortasse plerisque uidebitur maritos admonuisse, nisi & illud declarauerimus, quis rarus, temperatusq; atq; moderatus coitus dicatur, quisve frequens, atque immodicus. Apud Sosomenum lib. 9. Historiæ, quam tripertitam appellant, c. vlti. Aeas philosophus ex Palæstinæ Gaza, cùm pulcherrimam vxorem duxisset, ter cum ea tantùm concubuisse, totidemque filios genuisse fertur. Quem si viri imitandum sibi proponerent, nescio an fœminæ quantumlibet pudicæ, sibi satis, esse ducerent. Et profectò satius esset omnino eius voluptatis expertes eas manere, q̃ eam ipsam delibare, & veluti primoribus labris tantùm attingere. Solon qui & sapiens vnus fuit ex septem, & νομοθέτης, id ē legum conditor, solus ex septem, legibus sanxit, vt Plutarchus in eius vita tradit, vt ter singulis quibusque mensibus omnino vir vxori congrederetur: tanquam is peccare videatur, vel in exuperantia, vel in defectu, q frequentius rariusve coierit. Sed certè verum est, quod scribit Cornelius, quo loco nuper citauimus, frequentē coitum non tam numero esse æstimandum, quàm natura, ratione ætatis, & corporis. Adde si placet, & temporis, propterea q̃ aliquanto post dicetur. Subdit autem Celsus: Scire licet, eum non inutilem esse, quē corporis neque languor, neque dolor sequitur. Idem interdiu peior est, noctu tutior: ita tamen, si neque illum cibus, neq; hunc cum vigilia labor statim sequitur. Et alibi, videlicet c. 1. libri primi, Venerē scribit hyeme non æquè perniciosam esse, veretutissimam, æstate vero & autumno minimè vtilem: tolerabiliorem tamen p autumnum: æstate in totū, si fieri potest, abstinendum.

Aeas cum vxore ter tantum per totam vitã concubuit.

Solonis de concubitu lex.

Hippocrates Deus Medicorum, scribēs li. de Popularibus morbis, siue Epidemiō sexto, Πόνοι, σιτία, ποτά, ὕπνοι, ἀφροδίσια, πάντα μέτρια, id est, Labores, cibi, potus, somni, uenerea, omnia mediocria: modum ipsum singulorum definiuit, addito ad finem dictionis epitheto, mediocria. Et tempus æquè signauit ipso sermonis ordine. Quippe sanitatis tutelam à labore auspicandā esse, quem excipere debent cibus, potio, deinde somnus, mox Venus: in his videlicet (vt scribit Galenus hūc locum Hippocratis enarrans circa initia libri 2. de Sanitate tuenda) quibus Venere utendum est. Nam reliqua certè omnia cuiusque ętatis sunt communia: Venus ætate tantùm florentium est. Idem Hippocrates li. 3. περὶ διαίτης, id est, de Ratione victus, pcipit ut Venere rariùs ueris tempore utamur, æstate nullo pacto. Cui concinens Pythagoras dicebat uenerea hyeme, non æstate faciēda, autumno acuere leuiùs, testis Laertius. At ipse Hippocrates eodem illo opere, lib. 1. monet eos, in quibus potestas aquæ plurimum ab igne separatur, ut Venere rario re utantur. Cui subscribens ipse Galenus libro sexto eiusdē operis de Sanitate tuenda. Venus (inquit) siccis temperamētis est inimicissima. Et post pauca: De Veneris usu dictum suprà est, eam omnibus, q siccotemperamento sunt, inimicā esse. Nūc verò etiam ex hoc numero potissimùm aduersa est ijs, qui suprà siccitatē, frigidi, quoque sunt. Nam innoxia Venus his tm̄ est, qui calidi humidique sunt, tum verò, qui genitura naturaliter abundant. Sed & haud multò post: Quibus inculpata corporis constitutio est, non debent ij (veluti siccis suprà præceptum est) à Venere omnino abstinere. 84

De eadē re.

Porrò

85 Porrò idem Galenus li.3.eiusdem operis, docet abundè, quę post Venerem exercitatio cōueniat, vt ibi videre poteris. Idē quoque lib.3. Artis paruæ (is est, cui titulū fecit, ἰατρικὴ τέχνη) hæc scribit: κατὰ δὲ τὸ ἀληθὲς, ἐκ διαλειμμάτων πηλικούτων, &c. Hoc est, Re vera (inquit) sanus est coitus ex tanto temporis interuallo, vt corpus ex ipsius vsu neque sentiat exolutionem, ac leuius perspiratiusque reddatur. Porrò concumbendi tempus, quando corpus diligēter mediū fuerit omnium exteriorum intemperierū neque nimium repletum, neq; ieiunum, neque nimium refrigeratum, neq; nimiū calefactum, neque siccatum, aut humefactum immoderatè. Quod si interdū peccare cōtigerit, exiguum fit peccatum: sed præstat vt repletum, calefactum, ac humefactum potius, quàm ieiunum, aut refrigeratum, exiccatumve corpus, vtatur cōcubitu. Idem in eo ipso opere, quo loco disserit de temperatura testiculorum, Temperamentum (inquit) calidum & siccum petulcum est, & ad libidinem pronū: statim verò satiatur: & si vim inferas, offenditur. Si autem caliditas humiditati coniūgatur, plus semine abundant: non tamen plus cæteris appetūt, sed minori detrimēto præter modum venereis indulgent. Qd si ambo simul exercuerint, caliditas scilicet & humiditas, non sine detrimento venereis abstinent. Idem enarrans illud Hippocratis à nobis suprà citatum ex li.6. Epidemion, Venerem morbis à pituita ortis remedio esse: Non cunctis (inquit) ex pituita laborātibus, sed qbus vires firmæ sunt, Veneris vsus pdest. imbecilli enim ab ipsa ad extremam debilitatē redacti, magnopere læduntur. At qui viribus excellunt, non dissoluuntur, sed contrà iuuantur, Veneris vsu pituitæ copiam desiccante. Concubitum enim constat, vt vigiliam, exiccare, quoniam scilicet humores abundè digerant. Quin etiam coitus robustorum corpus calefacit: Infirmorum autē continuò quidem calefacit, sed posteà vehementer refrigerat. Idem in eodē libro tradit: Omne corpus Venere exiccatur, non tamen alui semper excrementa, sed eorum, quorum vires labefactatæ, & membra à qbus alimentum conficitur, & in ventre contēta distribuuntur, refrigerata fuerunt.

86 Oribasius lib. Euporiston 1.c.22. Qui autem (inquit) vtuntur Venere, cauere oportet nimiam repletionem cibi, & magis uini, & inanitatem post vomitū, & post ventris purgationem factam, & quibus volūtarie solutus est venter. Caueant autem & indigestionem post laborem factam: & si qua accedit ęgritudo, aut certè suspecta est vt accedat. Nam & in autūno, Veneri cōmisceri non oportet, nec in aliis temporibus, in quibus pestilentia dominatur. Tēpus autem vtilissimū conceptioni, est post cibum ante somnum. Per somnum enim mox componitur corpus, id est, ciborum operatio in sanguinem. Hoc etiam tempus & ad generandum est vtile, propterea quòd mulier mox addormiscens, continet semen.

Aetius Tetrabibli 1. Sermone 3.c.8. Naturæ (ait) ad Venerem appositæ sunt calidiores, & humidiores, eiusque vsum, plus quàm aliæ, ferre possunt, minimè autem siccæ & frigidæ. Est & vigētium natura ad eam accommoda, semen verò nequaquā. Ex temporibus ver aptum est, ineptus autumnus & æstas: sed neque hyems cōmoda est propter frigiditatem. Est sanè diæta quoque calidior & humidior ad coitum idonea contrà siccans & frigefaciens inutilis. Humidæ enim diætæ etiam impotēti ad coeundum commodāt. Oportet igitur humidum & calidum esse victum, cui accedere dēt labor moderatus, & cibus boni succi. Vinum itaque sit colore fuluum, substantia tenue, panes puri furnacei recentes, carnes hædorum, agnorum, & porcorum. Ex volucribus, galinæ, attagenæ, perdices, anseres, anates: ex piscibus, polypi, & molli carne præditi: olerum, horminum, irio, eruca, rapum bis coctū, & flaccidum factum. hæc enim medicamenti loco exhibentur: leguminum, fabę, cicer, ochri, phaseli, pisa, dolichi. Nam & flatu corpus implent, & luculenter alunt. Magnopere etiam optimam vuā laudo, quod ad hāc victus rationem attinet: humectat enim, & sanguine ac spiritu corpus implet. Cæterùm qui Venere vti volet, recentes repletiones vitabit, cruditates item, ac ebrietates, similiterq; famem. Malum est enim replerepleto corpore coire. Item à gymnasiis & balneis vitandæ lassitudines, & prægressi vomitus, & alui profluuia recentia: nam inueterata aliquando per Venerem resiccantur. Commodissimum coeundi tempus est à cibo non nimium ingesto: nā & ad robur conducit, & frigiditates euenire solitæ minùs fiunt. Et si quidem à prandio quis ad Venerem incitetur, quiescere oportet, donec cibus desideat. Si verò à cęna, necesse est paululū dormire. Porrò vehementes impetus ad cupiditates ad Venerem non probo, sed eis resistere suadeo, præsertim si cui morbus sit, qui ex Venere facilè offensionem percepte. Hęc ille ex Rufo. Sed & ca. eiusdem Sermonis 93. Calidū & siccum temperamentum concitatum quidem est ad Venerem, verùm citissimè satiatur: 87 De eadē re.

satiatur, & si cogatur, lęditur. Si verò humiditas ad caliditatem accedat, hi plus seminis habent, non tamen magis alijs appetunt, sed multæ Veneri minore detrimento sufficiũt. Si verò humiditas & caliditas. multũ fuerint simul auctæ, ex Veneris abstinentia magis læduntur.

88 Paulus quoque Aegineta lib. 1. ca. 35. in eandem propè sententiam. Concubitum non admittunt victus refrigerãs, arefaciẽsque, ætas senectutis, tempus autumni. Et aliquantò post: Igitur qui in Venerẽ congressurus est, obseruare debet, ne tum vel satietas, vel cruditas, vel fatigatio, vel vomitus infestet. Item neque purgatio, neq; repentinus alui fluor: quamuis nonnunquam diuturno fluori eò, quòd arefacit, sit medicamentum. Vehementẽ verò cõcupiscentiam tantùm abest vt laudem, vt ei magis renitendum censeam, maximè quibus ex morbo prouenire putatur. Cõmodissimum, itaque fuerit post exercitationes, & balnea, atque cibum modicum, coire. Sic enim & robustiores erunt vires, & frigoris vitabimus nocumentum. Hora vero ad concubitum aptior est post cibum, vt diximus, & ante somnum: quippe subsequens somnus laborem remittit. Adde quòd hoc tempus ab sobolem procreandam aptissimum, cùm ob alias causas, tum quod fœmina dormiens genituram meliùs retinet. Quem locum propè ad verbum sumpsit ex Oribasio, vbi suprà citauimus. Sed in hoc aduersari vterque videtur Gale. in lib. 2. de Sanitate tuenda, quem suprà citauimus nu. 84. dũ ibi vult Venerem sequi somnum, hi autem præcedere. Sed tradit Andernacus illum locum Pauli interpretans, intelligẽdum esse illud secundum cibum, non statim, sed concoctione obita. Nihil enim referre, si somnus aliquis breuior præcesserit, sequatur autẽ prolixior, ex quo vires recolligantur. Sed (vt redeamus) idem Paulus illius li. 1. c. 71. scribit Venerem aridioribus simul vniuersis officere, præsertim si cum siccitate frigiditatem copulant. Eandemq; solis calidis, & humidis innocuam esse. Et Soranus in Isagoge, ca. 5. Hyeme (inquit) Veneri non parcas. Et paulò post: Aestate cum Venere coitum non facere ex toto oportet. Et iterum mox: In autumno à Venere & frigida abstinere oportet.

89 His fermè similia scribit Auicenna (ut ad Arabes veniamus) in 20. tertij, tractatu 1. c. 22. inquiens. Oportet, ne coitus fiat super repletionem: prohibet enim digestionem, & facit cadere in ægritudines, quas efficit motus super repletionem, & debilitat. Et oportet quantum possibile est, ne coeat aliquis, cùm adest vacuitas: Iterum: Hoc enim est nocibilius, & onerosius naturæ, & magis pernecans calorem innatũ & magis attrahens liquefactionem, & hecticã, & arefactionem. Imo oportet vt fiat cùm cibus descendit à stomacho, & completur digestio prima, & secũda, & mediatur dispositio in digestione tertia, & hoc diuersificatur in hominibus: non ergo est audiendus sermo eius, qui dicit, oportet, vt fiat illud post complementum digestionis tertiæ ex omni modo. Illa enim hora, est hora vacuitatis, cùm corpus incipit esse in sparsione, & in oĩbus membris sunt reliquiæ cibi in via digestionis. Nã & post pauca: Oportet ne coitus fiat nisi à desiderio sano, quod nõ excitat aspectus, aut intuitus, aut pruritus, aut ardor, sed commouet ipsum multitudo spermatis. Et oportet vt viretur coitus post facultatem nauseatiuam, & post euacuationes fortes ex vomitu, & fluxu vẽtris, & colica passione, & diaria facta subitò, & post motus corporeos, & animales, & post motum vrinæ, & stercoris, & phlebotomiam.

Rasis item lib. 4. c. 17. A coitu etiam corpora habentes sicca, vt ab inimico interficiente, sibi cauere debent. Conualescentes quoque & debiles atq; macri, necnõ quorum ilia & ima ventris debilia sunt & macra, & quorum nerui sunt debiles, coitũ omnino vitare debẽt. Et paucis interiectis. Coitu itidem nemo vti debet, dum est famelicus, neque cũ multo cibo ac vino est repletus, neque cùm balneo egreditur, neque postquam uomuerit, neque post uentris solutionem, neque post phlebotomiã uel laborem. Hæc Rasis. Cui concinens Rabbi Moyses autoritate Auenzoaris in libro de Regimine uitæ ad Soldanum, c. 4. Sunt nonnulli (inquit) quibus multum nocet coitus, quibus item parum. At eius nocumentũ in iuuenibus, qui sunt humidi modicum est. Offendit autem senes, & cõualescentes ab ægritudine, & omnes, quibus natura sicca est. Vidimus enim aliquã conualescentem, eodem die, quo coierat mortuum fuisse. Alium item, cui syncope accidit, & recidiuauit in febrẽ, & post paucos dies expirauit. Igitur ut in uniuersum dicam, coitus mortiferus est ægris, & conualescentibus, & siccis temperatura. Nec quisquam eũ exercere debet ante cibi digestionẽ, nec cum fame, nec cum siti, nec in ebrietate: nec post coitũ ire in balneũ, nec ante sanguinis minutionem, nec post eam intra unum diem. Et Haly. Abbas li. Theoricæ 5. ca. 31. Tempus, ait, æstiuũ, grauisq; æstus, inæqualis aeris autumnus, hęc duo tempora coitus frequentationi minimè op-

Margin notes: De eadẽ re. (beside 88); De eadẽ re. (beside 89); 90 De eadẽ re. (beside Rasis)

mè opportuna sunt. Sed & alij tam antiquã recentiores Medicinę scriptores multa de ea re ipsa disseruerũt, omnium vero copiosissimè Conciliator, differẽtia 124. suprà non semel aduocata. Michael Sauonarola, quo loco etiam suprà citauimus.

91 Ex illis autẽ antiquioribus, Diocles Carystius in Epistola, quã ad Antigonum Regem de sanitate tuenda scripsit, apud Paulum Aeginetam li. 1. c. vlt. Veneri, indulgere monet hyemali solstitio, & in æquinoctio verno. At in Vergiliarum exortu eam parcissimè exercẽdam. In solstitio autem æstiuo, & equinoctio autumnali pernicio sam eam esse. Strato autem lampsacenus librum priuatum & peculiarem de cõcubitu scripsit, vt tradit Diogenes Laertius, in quo (vt opinor) hunc locum non prætermisit, dolemusq; hunc nobis fuisse tẽporum iniuria ereptũ. Minùs enim nobis negotij & laboris in his colligendis & describendis fuisset. Sed vt tãdem in eo finiamus, in quo hac in tractatione incepim', si alijs in rebus mediocritas obseruãda est, tùm maximè in concubitu. Quod Euripides optimè, vt cætera, intelligẽs, hæc ad Venerem locutus, εἴης μοι, μετρίως δὲ πως εἴης, μήδ᾽ ἀπολείποις. Id est, Adsis quidẽ mihi, sed moderata, nec mihi desis. Quã & ipsam sententiam citat & approbat Plutarchus, in libro de Sanitate tuenda.

92 Sed quid proderit ista maritis præscripsisse, cùm illis plerunque non sit liberũ, neq; tempus opportunũ in eam rem, neq; cætera obseruare? Sunt enim pleraq; mulieres, nescio & an non omnes, prę coitus insatiabili quadam appetentia, tam improbæ, tam importunæ, tã acerbæ exactrices, vt per illas non liceat maritis modum vllum tenere. Quid faciant igitur? non possunt sine magno sanitatis & animi & corporis discrimine illis satisfacere, etiamsi Proculi illius Cæsaris, & Catalani nescio cuius, & Herculis robur ad coitum obtineant: quorum ille in sua quadã epistola testatus est, se centum virgines Sarmaticas bello captas, quindecim dierum spatio vitiasse, atq; ex his decem nocte vna, vt scribit Flauius Vopiscus. Alter quotidie trigesies vxorẽ cognoscebat, vt diximus suprà in prin. huius l. nu. 1. Postremus (quod magis mirandũ est) vna nocte cum quinquaginta virginibus Thespij Erithæi Atheniẽsis filiabus concubuisse, omnesque grauidas maribus reddidisse, & duas scilicet natu maximam, & minimam, geminis ferũ. præter vnam, quam intactam reliquit, & per totam vitam virginitatem seruare, sibique sacram esse voluit: quod tradit Pausanias li. 9. quo Bœotica describit. & Theodoritus Cyrenensis, de curatione Græcarũ affectionum. Diodorus autem Siculus lib. Bibliotheces 5. tradit Herculem omnes cõpressisse, ex hisque tot mares, numero quinquaginta, suscepisse, communi nomine Thespiadas dictos. De quo etiam nonnihil meminerũt Tatianus in elegantissima illa oratione, quam fecit πρὸς ἕλληνας, Clemens Alexandrinus in oratione adhortatoria ad gentes, & Arnobius lib. 4. Disputa. aduersus gentes: vbi tamen Thespius pro Thespio errore librariorum scribitur. Nec admodum dissimilis error est apud Athenæum lib. 3. vbi Thestij filias nominat. Ex hoc autẽ est illud nutricis Deianiræ apud Senecam in Hercule Oetæo:

Referam quid alias? mente Thespiades vocant.

Illudque ipsius Deianiræ ad eundem Herculem, apud Ouidium:

Nec tibi crimen erunt Teuthrantia turba sorores,
Quarum de populo nulla relicta tibi est.

Ille enim Teuthrãtiam turbam vocat eas sorores Thespij filias, quod Thespius ipse filius fuit Teuthrantis, vt scribit Stephanus & Eustathius Homeri interpretes lib. Iliados secundo, in Catalogo. Aeschylus autẽ in Agamemnone Tragœdia, Thespiã urbem Teuthrantis vocauit. Ouidius libr. 2. Tristium, Eleg. 1. nõ multò post principiũ Teuthrantia regna memorat:

Forsitan, vt quondam Teuthrantia regna tenenti,
Sic mihi res eadem vulnus opemq; feret.

Idemque Caicum fluuium eius regionis Teuthranteum appellat libr. 2. Metamor. Porro autem (vt redeamus) sunt q tradunt Herculem illas virgines septem diebus cõpressisse: quod mihi verisimilius est: Sed vt ad id, quod dixeramus, reuertamur, nullus adeo potens est ad concubitum, etiãsi is sit aut Proculus ille, aut etiam ille Catalanus, aut Hercules, quin aliquando destituatur viribus cupidineis etiam maxima in cupiditate: ita ut nulla arte id opus exercere possit. Quod sibi aliquando contigisse quæritur Ouid. lib. 3. Amor. Eleg. 7. Nisi igitur, vt id caput finiam, viri vxorum ardori perpetuò satisfaciant, quod tamen semper difficilimum est, vel si se rumpant vt est in veteri prouerbio, ab ipsis multas molestias patiant necesse est. Sed & timendum quoque est, ne aliorom congressum insectentur: adeò sunt φίλανδροι, atque μοιχεύτριαι: ita enim Plato ĩ Symposio vocat has mulieres virosas, & impudicas.

Quisquis ergo huiusmodi vxorẽ adeò 93
coitus appetentem, & virosam, nactus fueris (neq; enim omnes tales sunt) illud moneo, vt è boue syluestri nigro sanguine ricini lumbi perungantur ipsi vxori, vt illi tædium Veneris fiat, iuxta Osthanis Medici sen-

Proculi Cæsaris robur ad concubitum.

Hercules vna nocte 50. virgines impregnauit.

Arnobij locus.

Athenæi locus.

Venereum nonnũquam facultate cedũdi destitui.

Venereum à fæminis arcentia.

ci, sententiam, à Plinio relatam lib. 28. ca. 19. aut vt alij secant, 10. Vbi & ipse Plinius subdit ex eiusdem Osthanis sentētia, amoris quoque tædium fieri pota hirci vrina, admisto propter fastidium nardo. Idē rursus eodem li. c. 8. ad fi. sed in diuersis locis, autor est, Scinci decoctū cum melle sumptum, atque etiam Hippopotami pellē è sinistra parte frontis in inguina adalligatam, Venerem inhibere. Aspersu quoque cineris, qui ex lyncum corio & vnguibus exustis fit, fœminarum libidines inhibari. Idem lib. 30. c. 5. in diuersis locis scribit galli pugnatoris testiculos, anserino adipe illitos, adalligatosque pelle arietina, sed & cuiuscunque galli gallinacei testiculos, si cū sanguine gallinacei lecto subijciantur, Venerē cohibere: & qui in vrinam canis suā ingesserit, ad Venerē fieri pigriorē, Quin & eodem c. stellionis cinerem, in linamēto inuolutum, in dextra manu Venerem inhibere, in sinistra stimulare. Idem autē antè, scilicet lib. 27. c. 8. scripserat, in Thessalia duriorem cynosorchis radicē ad inhibendos coitus valere: molliorem verò, ad stimulandos. Idem illo li. 30. c. 6. scribit puluerē, in quo se mula volutauerit, corpori inspersum, mitigare ardorem amoris. Idem lib. 32. c. 5. tradit Magos dicere, quod arundine transfixa ranæ natura per os, si surculus in menstruis defigatur à marito, adulterorum tædiū fieri. Quæ si vera essent, vt ille ipse dicit, veluti id deridens, multò vtiliores vitæ existimarentur ranę, q̄ leges. Idem quoque eo. lib. 31. c. 4. Squammæ testudinum è summa parte derasæ, & in potu datæ, Venerem cohibent. Dioscorid. li. Medicinalis materiæ 2. ca. 82. tradit scincū decoctum cum lente & melle, aut semine lactucę cum aqua potum, Veneris cupiditates inhibere.

94 Galenus libr. 6. de Simplicium medicamentorū facultatibus, tradit viticis semen floresq́; ac folia, cohibere stimulos & impetus Veneris. Nec tantùm esam potamque ad castitatem conferre, sed etiam substratam. Quod & ipsum tradit Aetius Tetra. 1. Serm. 4. & iterum Tetrab. 3. Serm. itē 3. c. 34. & Paul. Aegineta lib. 7. ca. 3. & Serapio simpl. c. 309. Addit autem Galenus, ob eam causam Athenis in Thesmophorijs, id est, Cerealibus; siue sacris Cereris, mulieres totum sibi fruticem substernere solere. Hincque illi nomen inditum agni, id est, casti. Quod & ipsum ante eos, tradunt Dioscorides lib. 1. c. 26. & Plin. libr. 24. c. 9. & Aelianus. Ea autem, quæ Latinis vitex dicitur, Græcis (quod iam diximus) ἄγνος, ab insita illa vi appellatur. Vulgus autem nostrum Græcæ nomen claturæ Latina

De eadē re. Veneris vis in eam rem.

adiecta interpretatione, Agnum castū appellat. De ea autem est illud Tydei, templa Palladi pollicentis, apud Statium Thebaidos libr. 2. ad fin.

Centum ibi virgineis votæ Calydonides aris
Actæas tibi rite faces, & ab arbore casta
Nectent purpureas niueo discrimine vittas.

95 Idem Galenus (vt ad eum redeamus) in lib. de Medicinis facilè parabilibus, scribit rutam esui potuique datam, Veneris appetentiam extinguere: quod & prodit Oribasius Compendij medicinæ ca. 6. Ad qđ etiam vide, quæ dicam infrà num. 24. inci. sed & legimus. Porphyrius, citāte Stobæo Serm. 98. tradit, Salicis fructum cum vino propinatum, libidinis impetum marcore afficere. Sed ante eum Plinius lib. 24. ca. 9. scribit folia salicis contrita & pota, intemperantiam libidinis coercere, atque in totū eius vsum auferre sæpius sumpta. Quin & eodem loco prodit, si cinis myricæ arbusculæ bouis castrati vrinæ immisceatur vel in potu, vel in cibo, Venerē finiri. Idē libro 26. ca. 10. tradit nymphęam Heracleā Venerem in totum adimere. Et radicem quoque eius genitalibus illitam inhibere Venerem. Florētinus apud autorem Geoponicon lib. 12. c. 13. tradit lactucam coitum auertere: ex eoque Pythagoricos ipsam Eunuchion appellare: mulieres verò ἀστύλιδα, quòd scilicet ineptos faciat πρὸς τὰ ἀφροδίσια, id est, ad venerea. Quod & Athenæus scribit. Sed tu interim vide, quæ de salice ex Homero, & alijs ī Tractatu Medicinæ tradidimus, nu. 197. incip. sed & naturam.

Rutæ vis. Salicis.

96 Idem quoq; autor Geoponicon, eo. li. 12. ca. 24. prodit mentham rebus venereis ineptam esse, & incommodam: quod & tradit Marcellus Medicamen. c. 33. vbi ponit mentham inter herbas Veneri cōtrarias. Quibus adstipulatur antiquus ille prouerbialis versus, ab Aristotele relatus, Problematon sect. 20. cap. 2.

De eadē re. Mētha vis. Prouerbiū.

Μίνθην ἐν πολέμῳ μήτ' ἔσθιε, μήτε φύτευε.
Mentham in bello neque edito, neque serito.

Cuius rei rationem reddit ipse Aristoteles quòd ea herba mēbra refrigeret, eo argumento, quòd semen genitale corrumpat. Frigus autem fortitudini & audaciæ, quæ bello necessaria sunt, maximè aduersari. Et ei adstipulatur, quod scribit Galenus li. 6. Simplicium Medicamentorum, ca. 184. quòd conceptum vetare dicatur. Sed his non obscuræ aduersatur Dioscorides libr. 3. c. 37. aut aliorum computatione 39. scribens eam herbam calefaciendi vim habere, atque Venerem stimulare. Cui consentiens Paulus Aegineta lib. 7. tradit, eam in tertio ordine esse calidam, & eius rei causa Ve-

sa Venerem quoq; incitare. Aemilius autem Macer, aut quisquis is est, cùm primū scripsisset,

Vim calidam siccamq; gradu fert mentha secundo:

Postea tamen subdit:

Matrici succus si subditur illius, ante
Quàm fiat coitus, mulier non concipit inde.

At Hermolaus Barbarus hanc veluti controuersiam componens, Corollarij capi. 363. Fieri potest (inquit) vt p se calefaciat, & p accidens refrigeret: quod in alijs quoque plerisque cōspicitur. Porrò (vt id obiter dicam) ego aliquando à viro rei medicæ peritissimo audiui, se expertū sæpe fuisse, vt qua die quis eam herbam manducarit, si vulneretur, tantum inde fieri sanguinis profluuium, vt vix vlla arte sisti possit. Quod si verum sit, facilè crediderim, eam esse illius prouerbij rationem.

97 Aristoteles tradit in Phasi flumine arbusculam nasci, cuius ramus excerptus à uiro, & in vxoris thalamum immissus, efficit ne vxor alium virum appetat. Marcellus in lib. de Medicamentis ca. 33. Mulierē (inquit) quam tu habueris, vt nunquàm alius inire possit, hoc facies: Lacertæ viridis viuæ sinistra manu caudam curtabis, eamque viuam dimittes: caudamque donec immoriatur, eadem palma clausam tenebis, & mulierem verendaque eius, dū cum ea cois, tanges. Albertus Magnus lib. de Animalibus 22. testis est, quod si quis testiculum dextrum lupi oleo mistū, mulieris vuluæ cum lana imponat, remouet ab ea coeundi desiderium, etiamsi fornicaria fuerit. Idē paulo antè dixerat (quod an sit verum, viderint alij) quòd si virga lupi in nomine alicuius, siue viri, siue mulieris ligetur, non poterit coire, donec nodus fuerit solutus. Sed & alia multa, aliorum autoritate tradit Nicolaus Nicolus in eo tractatu, quem priuatim scripsit de coitu, quem posuit post Sermonē 6. ca. 7. quibus si vsus fueris in concubitu vxoris, ea nunquam concubitum alterius desiderabit, vt ille dicit.

De eadē re.

93 Mirum est quod veterum monumētis scriptum reperitur, fuisse in Achaia ciuitatem Aegiram nomine, ac fontem quoq;, & in propinquo fluuium Selennum ab adolescente dictum, qui Aegiræ nymphæ illaqueatus amore, ac desiderio extabescēs sit à Venere in eum deformatus. Vnde Selenni aquam id laudis adeptam ferunt, vt ea ablutos amore liberet & viros, & fœminas. Quod si verū est (inquit Pausanias qui id refert in Achaicis) τιμιώτερον χρημάτων πολλῶν ἐστὶν ἀνθρώποις τὸ ὕδωρ τοῦ Σελέννου. Id est, Multis pecunijs pretiosior est hominibus aqua Selenni. Sed quod id credibilius facit, est alius fons Salmacis nomine in Caria, qui è diuerso eos, qui ex eo biberint, venereo morbo implicare traditur, vt videre licet ex Pompeio Festo. De qua re tamen vide quæ scripsit Ouidius li. 4. & 15. Metamor. & Strabonem libr. 14. & Vitruuium lib. 2. cap. 8.

Selenni aqua amore liberans.

Nec interim prætermittendū, quòd cū aliquando incredibilis ardor libidinis fœminas Romanas inuasisset, adeò vt ferè omnes sine vllo pudore in Venerē ruerent, Senatus inspectis libris Sibyllinis, p Quindecim viros censuit vt Veneris Verticordiæ simulacrum consecraretur, vt feminarum corda à libidine ad pudicitiam verterentur: quod posteaquàm factum est, omniū sedatus est ardor. Cuius rei meminit Valerius libr. 8. capi. vlt. Et Ouidius 4. Fast. his versib. 99

Venus Verticordia.

Roma pudicitia proauorum tempore lapsa est,
Cumæam veteres consuluistis anum:
Templa iubet fieri Veneri, quibus ordine factis,
Inde Venus uerso nomine corda tenet.

De quo etiam nonnihil per Lactantiū Cælium Grāmaticum interpretem Statij in lib. 5. Thebaid. super eum locum,

—Et Idalias procul ablegasse uolucres
Fertur.—

Vbi & in id refert illud Virgilij lib. 4. Aeneid.

Quæ mihi reddat eum, uel eo me soluat amantem.

Veluti Venus non tātùm amores inijciat verum etiam eosdem auferat. Hāc autem Venerem Verticordiam eam dici putat Lilius Gyraldus, Syntagmate 14. Historiæ Deor quam Pausanias li. 1. ἀποστροφίαν vocat. Id enim tibi obiter dicere volui.

Memoratur & saltus Leucadius, qui ad sedandos amoris æstus valere credebatur. Huius meminit Strabo lib. 10. vbi ex Menandro (cuius uersus adducit) tradit Sappho Cupidinis œstro percitam, sese in eū locum præcipitem dedisse. Versus Menandri hi sunt:

Τὸν ὑπέρκομπον θηρῶσα Φάων.
Οἰστρῶντι πόθῳ ῥῖψαι πέτρας ἀπὸ τηλεφανοῦς:
Ἀλλὰ κατ' εὐχὴν σὴν δέσποτ' ἄναξ.

Subdit tamen Strabo, antiquiores scriptores credidisse, non Sappho, sed Cephalū, primum omnium hic saltasse, captū amore Ptaolæ aut (ut alij vocant) Pterelæ Deionei filiæ. Verū Ouidius in Epistola ipsius Sapphus ad Phaonem tradit Deucalionē primum id fecisse, amore Pyrrhæ percitū, illis uersibus:

Hinc se Deucalion Pyrrhæ succensus amore,

& cætera quæ sequuntur.

Sed Charon Lampascenus in Historijs, & ex eo Plutarchus in lib. cui titulus est. γυναικῶν ἀρεταί, id est, mulierum uirtutes, scribūt Pholum Phocensem, ex Codri progenie, à

petra

petra Leucadia se primum omnium præcipitare ausum: & ex eo saltu nonnullos occubuisse, & inter cæteros Sappho, q(vt plurimi arbitrati sunt) viriles, non muliebres, saltus, ingredi ausa fuisset: vti ēt Calyco, vt tradit ipse Strabo, vbi suprà. De qua etiam nonnihil Aristoxenus Musicus.

101 *De eadē re.* Nec posteriores Medici hanc partē prætermiserunt, sed multa passim ad inhibēdam Venerem conscripserunt: Marcellus d.c.33.di.li. Medicamentorum, Aetius Tetrabib.3.Ser.item 3.c.34. Alexander Trallianus lib.9.c. item 9. Paul. Aegineta lib.1.c.38. Haly. Abbas lib. Practicæ.3.c.6. Auicēna 2.tertij, tract.j.c.25. cum multis sequētibus. Rasis lib. Continentis 11.c.4. Trotula in lib. de Passionibus mulierum, c.36. Arnaldus à Villanoua libr. Breuiarij 2.ca.26. Guarnerius in lib. de Aegritudinibus matricis, c.11. & omnes ad vnum, quotquot disseruerūt de curatione satyriasis & priapismi, & gonorrhϾ, id est, vt ipso nomine ostenditur, genituræ fluxus, siue profluuij (ita enim is morbus vocat, non, vt vulgò dicitur, Gomorrhœa:) ex quibus illinc quæ voles, assumere poteris: nam si singula minutatim percensere vellem, dies me deficeret. Sed ijs præcipuè vtēdum est (ne id prætermittam, quod nosse imprimis necessarium est) cùm floret scolymus, id est, carduus: tunc enim fœminas libidinis auidissimas esse, viros contrà in coitum pigerrimos, tradunt: vt & nos diximus suprà in 9. lege connub. numero 125. at illud certè.

102 *Veneri immodicæ opitulantia.* Sunt & alia, quæ, si modicè coieris, sunt non modicùm opitulatura. Sed inter cætera scandicis peculiaris laus est, quòd fatigato Venere corpori succurrit, vt tradit Plin. lib.22.c.item 22. Idemque lib.20.ca.5. tradit Heraclidem dedisse aduersus Venerē subinde offensantem siser erraticū. Aetius quoque Tetrab.3. Serm.3.c.35. iubet his q frequenter, & suprà quā conuenit, coeūt, vrinam capræ bibendam Hippocrates in in li. de Regimine morborum, dicit lac ei bibendum, ac laborem, balneum, & ebrietatem vitanda. Quod & ex eo repetit Rasis libr.1. Continentis. ca.4. in fi. At illud non omiserim, eos qui capite dolent ex immodica Venere, non esse medicamento. purgandos, ex Hippocratis sententia libro 4. περὶ διαίτης ὀξέων, id est, de ratione vict⁹ morborum acutorum, sed eos potiùs monet Paulus Aegineta lib.1.c.37. vestimentis calidis opertos conquiescere, somnoque indulgere, donec corporis contentio subsidat; & illi ab imbecillitate sese recollegerint. Et in vniuersum his prodesse tradit, q̄ densant, calefaciunt, humefactāt & confirmāt. Aetius quoq; Tetrabibli 1. Serm. 4.ca.40. adhibenda censet constringentia, spissantiaque, & corroborantia cutem. De quorum numero est & moderatum exercitium, & feruentius calidæ aquæ solium, quies item, ac multus somnus. Edulia vero sint multitudine pauciora, qualitate autem humidiora, & moderatè calida: quò & concoctio bona fiat, & siccitas ex lassitudine corrigatur. Sed & alia multa in eā rem tradit Auicenna lib.3. Fen.20.ca.36. & Manardus lib. Episto. medicinal. 11. Epi.2.

103 *Veneris discordiæ cōiugū sedatrix.* SED QVOD ad hanc coitus tractationem pertinet, receptui canā, modo vltra ea, quæ iam diximus, pertinentia ad valetudinem, nonnulla alia prius coniuges admonuerimus. Illud autem primū erit, nō tempestiuiùs eos voluptati venereæ operā daturos, quàm cùm aliquid iurgij, aut discordiæ inter eos intercesserit. Nihil enim omnino rerū est, quod eos ocyus faciliusque, aut gratiùs ad amicitiam reuocet. Qđ apertè insinuat Homerus, apud quem lib. 14. Ilia. Iuno de Oceano & Tethy eius vxore loquens, illorum iurgia se soluturam, atque in coitum reducturam profitetur. Illius hæc verba sunt:

Τούς εἶμ' ὀψομένη, καί σφ' ἄκριτα νείκεα λύσω,
Ἤδη γὰρ δηρὸν χρόνον ἀλλήλων ἀπέχονται
Εὐνῆς καὶ φιλότητος, ἐπεὶ χόλος ἔμπεσε θυμῷ.
Εἰ κείνω γ' ἐπέεσσι παραιπεπιθοῦσα φίλον κῆρ.
Εἰς δ' εὐνὴν ἀνέσαιμι ὁμωθῆναι φιλότητι.

Cuius loci autoritate Plutarchus in eo lib. cui titulum fecit, γαμικὰ παραγγέλματα, id est, Præcepta connubialia, c.40. Dum ira (inquit) dissidioque vir & vxor vexantur, tū maximè Venerem optimum huiusmodi malorum remedium accersere oportet. Hæc ille. Ad quod etiā referri potest illud Andromaches Euripideæ in Troadibus:

Καίτοι λέγουσιν, ὡς μί' εὐφρόνη χαλᾷ
Τὸ δυσμενὲς γυναικὸς εἰς ἀνδρὸς λέχος.
Atqui dicunt, quòd vna nox remittit
Odium vxoris in maritum.

Et illud quoq; Ouidij li.2. de Arte amādi:

Blanda truces animos fertur mollisse voluptas:
Constiterunt vno fœmina virq; toro.

Et clariùs paulò antè eod. lib.

Oscula da flenti, Veneris da gaudia flenti:
Pax erit: hoc vno soluitur ira modo.
Cum bene sæuierit, cùm certa videbitur hostis,
Tunc pete concubitus fœdera, mitis erit.

Et rursus libr.4. Fastor.

Prima feros habitus homini detraxit: ab illa
Venerunt cultus, mundaq; cura sui.

Et ego quidem id efficacius in eā rem fore existimo, quàm fuerit olim Romæ sacellum illud Deæ Viriplacæ, in Palatio situm, vt tradit Victor, in quod cùm vir & vxor discordes conuenissent, inuicem locuti, quæ voluissent, cōtentione animorū deposi- 104 *Dea Viriplaca.*

deposita, concordes reuertebant, vt à Valerio Maximo relatū est in Institutis antiquis. De hacque Dea sunt qui putent Ouidium intellexisse, cum scribit lib. 3. de Arte amandi:

Illas Venus è templus multo radiantibus auro
Læta videt lites, Appiadesq; Deæ.

Et lib. 2. de Remedio amoris:

Turpe, vir & mulier iuncti modò, protinus hostes.
Non illas lites Appias ipsa probat.

De quo tamen vide Cælium Rhodiginū libr. Lect. antiq. 12. postremæ editionis.

105 *Venerem in templis an exercere liceat.* Quanquàm, vt redeam, illud mihi veri similius est, virum & vxorem in eo sacello congredi inuicem solitos, & hic pacata omni ira reuerti. Neque id absurdum omnino videri debet, cùm teste Herodoto in Euterpe (non dicendum, Hieronymo ad Eusto. vt fecit Chassenæus, qui totum hūc locum in suum Catalogum transplantauit, & cùm in mea priore editione scriptū esset concise, Hero. in Euter. is non intelligens nomen autoris, nec libri, ita vt dixi, adscripsit) Herodotus igi: , tradit cæteros mortales, præter Aegyptios & Græcos, in templis coire solitos, putantes hominem esse, vt cæteras animantes. Et enim videre licet & pecudes omnes, & volucrum greges in Deorum templis atq; in phanis coire: quod si non esset Dijs gratum, nō facturas fuisse allegant. Quod si in cæteris templis non satis honestum videri potest, nec etiam probat Herodotus, in hoc tamen, quod Deę Viriplacæ dedicabatur, non adeò vituperandum fuit. Nam & apud Corinthios (vt Athenæus tradit antiquorum scriptorum autoritate) meretrices in templo Veneris prostabant, illudque in solennibus precibus addere solebant, vt Dij meretricum numerum augerent. Vnde & κορινθιάζεσθαι *κορινθιάζεσθαι.* veteribus vulgato ioco dicebantur, qui scortationibus indulgerent, apud Stephanum de Vrbibus, autoritate Aristophanis.

106 *De eadē re.* Religio autem nostra (quæ sola religio vera & sancta est) admodū detestatur huiusmodi concubitus, qui in templis D.O.M. Diuisque dicatis exercētur, adeò vt ea polluta cuiuscunque seminis effusione arbitretur: vt videre licet ex c. ecclesijs. 68. di. quod repetitur in c. ecclesijs. de conse. dist. 1. & c. 1. in prin. de consecra. eccl. vel altar. lib. 7. c. 15. qui de senten. excom. eod. lib. 6. Ideoque nec teneri, nec debere uirum ab vxore in templo de coitu appellatū, ei morem gerere, ex sententia gl. in c. quoniam. in uerbo, opportuno, di. 31. & in d. c. ecclesijs. in uerbo, semine, dist. 68. & in ca. apostolis. 33. q. 4. uel reclamāter Hugo. Gadulpho, & alijs nescio quibus, relatis ab eadē glo. in prædictis locis, atque etiam in d. ca. ecclesijs. de conse. dis. 1. ubi id sequi uidet. & Alberi. in rubri. C. de sacro. eccle. qui uidetur nutare: uti etiam facit Hostiensis in c. ult. de consecrat. eccles. uel altar. & Ioā. And. in d. c. 1. eod. tit. lib. 6. Adeò ut nō abs re Arnobius lib. 8. eodemque ult. Disputationum aduersus gentes, hæc conquestus sit: Vbi autem magis à sacerdotibus, quā inter aras & delubra conducuntur stupra, tractantur lenocinia, adulteria meditātur frequentius, denique in ædituorum cellulis, quam in ipsis lupanaribus, flagrās libido defungitur.

Sed & quod ad externos pertinet, præter id, quod ex Herodoto diximus, satis cōstat, id admodum fuisse & ab illis quoq; uituperatum. Vnde illud Iuuenalis Saty. 9. in immodicam mulierum libidinem, 107 *De eadē re.*

Nuper enim (vt repeto) phanum Isidis, & Ganymedem.
Pacis, & aduectæ secreta palatia Matris,
Et Cererem, (nam quo non prostat fœmina templo?)
Notior Aufidio Mœchus celebrare solebas.

Et illud Ouidii libr. 1. de Arte amandi, de templis Veneris & Isidis quæ Romæ erāt:

Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis,
Cultaq; Iudeo septima sacra uiro:
Nec fuge Niliacæ Memphitica sacra iuuencæ:
Multas illa facit quod fuit ipsa Ioui.

Nam & Iosephus lib. Antiquitatum 18. c. 4. aut ut alij diuidunt, 7. & Hegesippus lib. 2. Historiarum Iudaicarum, cap. 4. tradunt Paulinam Romanam matronam, Saturnini uxorem, in templo ipsius Isidis, à iuuene quopiam equestris ordinis, nomine Decio Mundo, qui illam deperibat, miro commento cōstupratam fuisse, fraude sacerdotum Isidis, q pecunia corrupti, sub specie Anubidis, amatorem Paulinæ cōplexibus copulauerūt. *Paulina religionis specie in téplo stuprata.* Quod ubi Tiberius Imperator resciuit, sacerdotes ipsos cum liberta Mundi, quæ mali autor fuerat, in cruces adegit, templum Isidis euertit, statuam ipsius in Tiberim iactari iussit. Mundum autem exilio damnauit, dignum eū maiore pœna non iudicans, quod amoris uehementia, formæque superatus gratia, deliquisset.

108 *Hippomenes & Atalanta, versi in leones, q in templo Cybeles concubuissent.* Sed & traditum est ueterum monumētis, quòd cùm Hippomenes Megareus, amoris impatiens, cùm Atalenta uxore in templo Cybeles rem habuisset, & uetito temerasset sacraria pbro, ut interim utar uerbis Ouidii, hanc rem graphycè describentis, haud multò ante fin. li. 10. Metam. ira Deæ uersi sunt, maritus in leonē, uxor in leænā. Ex quo est & illud eiusdem Ouidij in Ibin:

Inq; pecus magnæ subito uertare parentis,

Victor ut est celeri, victaque versa pede.

Vir à canibus discerptus, quòd mulierē in templo uitiasset.

Atalanta enim cursu victa est ab Hippomene, ob quod eius matrimonium meruit. Ideo autem vocat leones pecus magnæ parentis, id est, Cybeles, qđ eius Deæ currum à leonib. trahi fingūt Poetæ. Plutrachus quoque in Problematis Rom. c. 3. tradit quendam cùm in templo Dianæ quæ in angiportu erat, mulierem vitiasset, à canibus discerptum fuisse, ob idq; postea id templum viros ingredi nefas fuisse.

Hominū immolatio ob concubitum in templo. Dianæ.

109 Cælius itē Rhodiginus libr. Lect. antiqua, 13. ca. 34. postremæ editionis, scribit, ipsi Dianę Triclariæ templum fuisse in Achaia, cuius festum & παννυχὶς, id est, peruigilium quotannis celebrabatur, cū immolatione hominum ex numinis indignatione, ob id quòd in eo delubro Menalippus & Comete, turpiter amore victi coiissent. Id quod ipse Cælius accepit, licèt subticeat, (quod illi solenne est,) à Pausania lib. 7. qui de Achaicis est, & Iuliano Aurelio in libr. de cognominibus Deorum Ouidius lib. 4. Metamorpho. tradit, quòd cùm Neptunus Medusam in Mineruæ templo vitiasset, ob id auertit se Minerua, & vultum ægidè texit.

Hanc pelagi rector templo vitiasse Mineruæ
Dicitur auersa est, & castos egide uultus
Nata Iouis texit.—

Idem autem Ouidius lib. Amor. 1. Eleg. 7. post alios tradit, Cassandram in templo Palladis ab Aiace. Oilei filio vitiatam fuisse:

Procubuit templo casta Minerua tuo.

Mahometis lex.

Ob quod infandum scelus ipse Aiax domū rediens, a Pallade fulmine ictus, naufragio perijt. Illud quoque non prætermiserim, Mahometem alioqui infandissimum legislatorem, in suo Alchorano hanc legem tulisse: In templis nullus sit cum fœminis coitus.

Templa Veneris causa frequentari. Eademq; sæpe pollui.

110 Scio tamen plerunque templa religionis specie à uiris & mulieribus adiri, frequentariq; solere: ea tantum gratia, ut libidinis causa sese conspiciant, atq; si opportunitas adsit, alloquantur, deque loco ac tempore coeundi cōueniant. Imò uerò, (quod longè fędius est) si detur facultas, illic contempta omni religione simul concumbant. Ex quo illud Propertij lib. 2. Eleg. 20.

Illic te nulli poterunt corrumpere ludi,
Fanaq; peccatis plurima causa tuis.

Et illud quoque Ouidij lib. 2. Trist. Eleg. 1. eademque vnica.

Quis locus est templis angustior? hæc quoque vitet,
In culpam siqua est ingeniosa suam.

Et illud Iouiniani Pontani, lib. 1. de Amore coniugali.

Templa pudicitiam maculant, ni ritè peractis
Rebus abis templi noxia sæpe mora est.

Item illud Ioannis Secundi in duos amātes se mutuò in æde sacra basiantes:

State cum pulchris iuuenes puellis,
Iungite, & dextras: neque templa nec vos
Ara diuellat veneranda diuum.
Quin maturatæ temerentur aræ
Aureo pro basiolo puella.
Lædit & magno hic pudor est pudori.

Cæterum Acron & Porphyrion Horatij interpretes, Sermonum eiusdem lib. 1. tradunt Cateam quampiam adeò vilē fuisse, ut in æde Veneris Theatri Pompeiani adulterium obducto velo admiserit. Ex nostris glo. in c. odi. 24. q. 1. inuehitur aduersus scholasticos, qui vadunt ad templa videndarum fęminarum causa quā annotauit Barb. in proęmio cle. in uerbo, salutem, col. 4.

Secundum, quod ad superiora proximè accedit, illud erit, vt recordentur coniuges, Mosen iussisse per triduum vxorib. abstinere, qui ad montem Sinai accessuri, Deumque loquentem audituri erant, Exo. 19. Et Abimelech sacerdotem, Dauidi, & cæteris, qui cum eo erant, esurientibus, non prius panes sanctificatos dedisse quàm professi essent, à mulieribus ab heri & nudiustertius se continuisse, vt scribitur 1. Reg. 21. & repetitur in §. item si panes. 33. quæstio. 4. qua quidem in quæsti. multa in hanc sententiā reperies: ea enim ob id priuatim facta est. Et inter cætera in capit. Christiano, citatur illud prioris ad Corinth. septimo, Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini ad idipsum. Cuius loci autoritate subnixus Syricius Pontifex Roma. scribens ad Episcopos Africæ: Quod dignum, & honestum esse putat, suadet, ut sacerdotes cum vxoribus suis non coeant. Cui & illud addes ex Ecclesiaste capit. tertio. Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus. Cui simile est illud Timonis, citante Athenæo libro septimo. 111

Venere abstinendū religionis cā.

Ὥρη ἐρᾶν, ὥρη δὲ γαμεῖν, ὥρη δὲ πεπαῦσθαι.

Tempus amandi, tempus habendæ vxoris, tempus ab his desistendi. At ex iis, quæ scripta sunt in d. 33. quæstio. quarta, id summatim colliges, exactum de Venere, teneri quibusvis diebus, vel Deo sacris, id debitum exigenti reddere: honestius autem esse non exigere: exigentem tamen causa liberorum pro-

Ἀγνῶς καὶ καθαρῶς.

Idem libro 2. eiusdem operis monet eundem, ne ab vxoris congressu Vestæ sacris interſit.

Μὴ δ' αἰδοῖα πεπαλαγμένος εἰδόθεν οἴκου
Ἑστίῃ ἐμπελαδὸν παραφαινέμεν, ἀλλ' ἀλέασθαι.

Bacchi sacra C astis manibus fiebant. Quin etiam legimus, viros & uxores secubuisse, cùm manè Baccho essent sacrificaturi, quoniam id per castas manus fieri solebat. Orpheum enim Orgia, id est, sacrificia Bacchi instituisse, atq; à menstruosis solùm mulierib. celebrari, à quarũ comistione viri abhorrent, vt scilicet castè fierent. Ex quo est illud Ouidij libr. 2. Fasto,

Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno,
Et positis iuxta se cubuere toris.
Causa repertori vitis, quia sacra parabant,
Quæ facerent purè, cum foret orta dies.

115 De eadē re. Illud quoque ex antiquorũ monumẽtis didicimus, mulieres, dum Isidis sacra fierent, per nouem dies à viris abstinere solitas. Ex quo illud Propertij, li. 2. Eleg. 33.

Tristia iam redeunt iterum solennia nobis:
Cynthia iam noctes est operata nouem.
Atque vtinam Nilo pereat, quæ sacra repentè
Misit matronis Inachis Ausonijs.
Quæ Dea tam cupidos toties diuisit amantes,
Quæcunque illa fuit, semper amara fuit.

Et illud quoq; Ouidij lib. 1. Amor. Eleg. 8,

Sæpe nega noctem: capitis modò finge dolorem:
Et modò, quæ causas præbeat, Isis erit.

Atque etiam ipsius Propertij li. 4. Eleg. 5,

Denique vbi amplexu Venerem promiseris empto,
Fac simules puros Isidis esse dies.

Eodem pertinet & illud Iuuenalis Saty. 6.

Ille petit veniam, quoties non abstinet vxor
Concubitu, sacris, obseruandisque diebus:
Magnaq; debetur violato pœna, caduceo.

Nam tum violari caduceum creditur, cũ vetito tempora cõiuges coeunt. Sunt tñ, qui dicant, in eo vlt. carm. Iuuenalis non legendum, caduceo, sed Cadurco. Aliàs enim carmen claudicaret, cum prima caducei longa sit, ut patet ex composito illius Caducifer, apud Ouidiũ lib. 4. Fastor,

Tartara iussus adit sumptis caducifer alis.

Caduceũ violare quid. Sunt & qui in illo 2. carm. Propertii, non nouem, legunt, sed decem, quia is dierum numerus castimoniis id genus aliàs fuerit præscriptus. Nam Liuius lib. Belli Macedonici 9. loquens de matre filium initiatura Bacchanalibus, ita scribit, Decem dierũ castimonia opus esse, decimo die cœnatũ, deinde purè lautum in sacrarium deducturam. Idem quoque paulò pòst docet eum qui initiari volebat, per aliquot noctes secubuisse solitum à fœminæ complexu, religionis causa. Sed & paucis interiectis, Hispalæ concubitu carere eum decẽ noctes non posse.

Ouidius lib. Amorum 3. Eleg. 10. tradit 116 in sacris Cerealibus secubitus vsurpari solitos, vt scilicet fœminæ solæ in uacuo toro per aliquot noctes secubarent: De eadē re.

Annua venerunt Cerealis tempora sacri:
Secubat in vacuo sola puella toro:
Flaua Ceres tenues spicis redimita capillos,
Cur inhibes sacris commoda nostra tuis?

Et paulò post,

Hanc quisquam lachrymis lætari credat amantum?
Et bene tormentis secubituque coli?

Idemque postea:

Qui tibi secubitus tristes, Dea flaua, fuissent,
Hos cogor sacris nunc ego ferre tuis.

Et lib. 10. Metamor.

Festa die Cereris celebrabant annua matres
Illa, quibus niuea velatæ corpore veste
Primitias frugum dant spicea serta suarum,
Perque nouem noctes venerem, tactusque viriles
In vetitis numerant.—

Ex quo est & illud eiusdem libro quarto Fastor,

Parca bonæ Cereri, sint modò casta, placent.

Et ob eam causam matronæ Atheniẽses in sacris Cereris castitatem custodientes, foliis viticis cubitus sibi sternebãt, vt diximus suprà nu. 94. incip. Galenus. Sed & in sacris Bonæ Deæ a rebus venereis abstinebant mulieres, nec solùm viros excludebãt, sed cum solenne sacrificium facerẽt, quicquid masculum erat, domo exigebãt vt tradit Plutarchus in Probl. Romãca. 19. de quo & nos aliquid diximus in nona lege connub. incip. & huc quoque,

Supra dictis concinit, qđ scribit Tibullus lib. 2. Elegia prima; 117 De eadē re.

Vos quoque abesse procul iubeo, discedite ab aris,
Cui tulit hesterna gaudia nocte Venus.
Casta placent superis: pura cum veste venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.

Hucq; respicit illud Virgilii, aut cuiusuis alterius, in Priap.

Huc, huc quisquis es, in Dei salacis
Diuerti graue ne puta sacellum,
Et si nocte fuit puella tecum,
Hac re, quod metuas adire, non est,
Istuc cælitibus datur seueris.

Et illud eiusdem Virgilii lib. 3. Aeneid.

Hunc socij morem sacrorum, hunc ipse teneto:
Hac casti maneant in religione nepotes,

Et lib. 7. eiusdem operis.

Præterea castis adolet dum altaria tedis.

Et quod Pythagoras (ut tradit Laertius) semper casto corpore honores Diis adhibendos dicebat.

Hæc pudicitiæ in rebus sacris obseruatio in causa, ni fallor, fuit ut tandem post multorum seculorum contentiones, statutũ fuerit, ne liceret sacerdotes vxores hẽre, vt videre licet ex c. diaconus. & c. psbyteris. 118 Sacerdotes castos & cælibes eẽ oportere.

ris.27.di.& dis.seq.per totū.& 31.dist. etiā per totum. Porro Epiphanius contra Hæreses li.3.c.78.illud ex diuinis literis obseruauit, Mosen postquam prophetauit, nō amplius vxori suæ cōiunctum fuisse. Sed & Eusebius Cæsariensis, si is est, libr. Euangelicæ demonstrationis 1.cap.9.tradit ipsum Mosen, atque eius fratrem Aaron, antequam ipsis Deus apparuerit, filios genuisse: postquam autē diuina oracula acceperint, nō amplius genitos ab illis filios inuenias. At Hebræi scriptores enarrantes c.12.Numeror.tradunt ipsum Mosen se à Zephora vxore separasse, vt fidelius in domo Domini ministraret. Cęterū Episcopum castum esse oportere, satis cōstat ex Diuo Paulo, in epistola ad Titū c.1. Oportet (inquit) Episcopum sine crimine esse sicut Dei dispēsatorem, non proteruum, non iracundum, non uinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, benignum, castum, & cætera quæ sequuntur, quanquā Latinus interpres, cuius interpretatione vtimur, pro σώφρονα, id est, castum, prudentem transtulit, verbi ambiguitate deceptus, ut annotat Diuus Hieronym' in enarratione eius loci: & iterum in Iouinianum lib.1. Et castum, quoq; legit Isychius Hierosolymitanus.lib.2.Comment.in Leuiticum.

Episcop' castus sit.

Bibliorū locus.

119 Quin etiam vel apud Ethnicos pudicitiā in sacerdotibus præ cæteris fuisse semper commendatissimam, vel ex illo Virgilij loco liquet lib. Aeneidos 6. *De eadē re.*

Quique sacerdotes casti dum vita manebat.

Illudque Ouidij libr. 2. Fastor. paulò post principium:

Nomen idem ramo, qui casus ab arbore pura
Casta sacerdotum tempora fronde tegit.

Ex quo Iuncus ἐκ τοῦ περὶ γήρως, apud Stobæum c.112. Minus (ait) edens, aut bibens vir senex, & abstinens Venere tanquam sacerdos quidam, nullius rei gratia dolens, aut indigus vitam agit. Verba eius Græca hęc sunt: καὶ γὰρ ἧττον ἐσθίων, ἢ πίνων, ὁ πρεσβύτης, ἀφροδισίων τ' ἀπεχόμενος, ὥσπερ τις ἱεροφάντης, ἀλύπως διάκειται, καὶ ἀνενδεῶς.

120 Nam & apud Romanos Vestæ sacerdotes, quas & ipsas Vestales vocabant, perpetuam virgnitatem seruabant, vt tradit Plinius, aut quisquis is est, qui illum librum de viris illustribus edidit, in Proca Rege Albanorum, & Polienus li.8. Stratagematon ad Antoninum, & Verum Imperatores, vbi de Amulio loquitur. Ex quo idē Ouidius lib.4. Fastorum, de his loquens:

Vestales perpetuam uirginitatē seruabant.

Quæque colunt sanctos virginitate focos.

Et iterum li.6. eiusdem operis:

Cur sit virginibus, quæris, Dea culta ministris?
Inueniam causas hac quoque parte suas.
Ex Ope Iunonem memorant, Cereremque creatas
Semine Saturni, tertia Vesta fuit.
Vtraque nupserunt, ambæ peperisse feruntur,
De tribus impatiens restitit vna uiri.
Quid mirum uirgo, si uirgine læta ministra,
Admittit castas in sua sacra manus.

Quam quidem virginitatem si concubitu polluissent, viuæ sub terra defodiebantur, ex legibus Numæ illius Pompilij, ut videre licet ex lib.2. Dionysij Halicarnassei, lib.2. Roma.antiq. & Plutarchi in uita illius, & iterum in uita Fabij Maximi, & ex plurimis Liuij locis. Et hinc illud ipsius Ouidij lib. quoque 6. Fastorum:

Nullaque dicetur uittas temerasse sacerdos
Hoc duce, nec uiua defodietur humo:

Et illud quoque Iuuenalis Saty.4. nō multò post principium:

—Cum quo nuper uittata iacebat
Sanguine adhuc uiuo terram subitura sacerdos.

Quare autem eo genere mortis magis, q̃ alio, plectebantur, disces ex Plut. Proble. Rom.c.96. Nec tantum Vestæ, sed & Cereris sacerdotes fęminæ, viuentibus etiam viris suis, atque consentientibus, amica separatione viduabantur, ut scribit Tertullianus in libr. de Monogamia, haud multò ante fi. Vbi & idem dicit de sacerdotibus Iunonis Achaicæ, & Dianæ Scythicæ, & Apollinis Pythij. Imò verò & Veneris Deę illius impudicissimæ sacerdotes, & ipsæ quidem mulieres erant nuptiarum expertes, vel testimonio Musæi Poetæ antiquissimi, cuius hoc carmen est de Ero:

Cereris sacerdotes et proprijs uiris abstinebant.

Iunonis Achaicę sacerdotes Veneris expertes.

Κύπριδος ἦν ἱερεία, γάμων δ' ἀδίδακτος ἐοῦσα.

Cui concinit, quod tradit Pausanias lib.2. qui est de Corinthiacis, apud Sicyonios Veneris templum fuisse, in quo solæ ingrediebantur duæ mulieres, quarum altera Deæ antistes erat, altera virgo, quæ & annuo fungitur sacerdotio.

Et Dianæ Scythicæ. Et Apollinis Pythij.

Quid quod legimus, sacerdotes Matris Deum, testa sibi virilia amputasse, atque illos, qui maxima sacra obibant, ut in casta religione manerent, & procul à contagio mulierum agerent, herbis quibusdam solitos euitari, & virilitatem amittere. Nonnullos quoque garo ex pisciculis, q squāmam non haberent, in sacris vsos fuisse, quòd incendia libidinum reprimere ferātur, & irritos conatus venereos facer. Quā quàm Agesilaus putabat, Deos nō minus religiosis operibus, q̃ sacrificijs castis delectari. Legimus item Hierophantas Atheniensium, postquam in sacerdotiū cooptati erant, sese cicutæ potione castrauisse, & viros esse desiisse, vt castè sanctèque sacra facerent. 121

Veneris sacerdotes nuptiarum expertes.

Sacerdotes Matris Deum.

Hierophātę Atheniēsiū.

Plutarchus Symposiacon Decade 5. ca. 10. & in libro de Iside, & Osiride scribit Aegy- 122

Aegyptiorū sacerdotes inoffensæ castitatis. Aegyptios sacerdotes, castitatem inoffensam seruare, ideoque illos à salis vsu abstinere, vt qui caloris vi libidinem cōcitet, vt & videre licet ex eodē Plutarcho Causar.natu.c.3.& nos quoque alibi diximus. Et de eorū quoq; castimonia multa Porphyrius lib.4.de Abstinētia ab esu carniū, quæ videre poteris, Quinetiam in eodem libro expendit ex Euripide, sacerdotes Iouis Idæi in Creta, castam vitam duxisse. Nam ita introducit chorum hæc Minoi dicentē, Græcè quidē, sed in hanc sniam: Sal libidinē concitat. Sacerdotes quoque Iouis Idæi.

Idei ab illo ex quo sacerdos sum Iouis,
Traduco castam uitam. —

Ouidius autem lib.1 Fastorum, Iouis sacerdotem castum vocat.

Idibus in magni castus Iouis æde sacerdos
Semimaris flammis viscera libat ouis.

123 Quin & ipse Plutarchus (vt ad eum redeamus) Problematon Romano.cap.111. prodidit Romanos sacerdotes capra, ideo abstinere voluisse, vt non modò nō attingere, sed ne nominare quidem liceret, quod id animal, tanquam libidinosum abhorrerent Et fortè etiam Flamini Diali Romæ usus fabæ erat interdictus, quod ad libidinem excitet. Qua etiā de causa Pythagoras eius esu hominibus interdicebat, ut dicit idem Plutarchus eiusdem operis. c. 95. Quāquàm & ipsemet alibi. & alij aliò id trahant, ut uidere est apud Plinium lib. 18.cap.12. Sed quod huic nostræ sententiæ adstipulatur, Festus Pompeius tradit Flamini Diali Romę nefas fuisse hederam tangere, ac ne nominare quidem fas fuisse. Quo ænigmate antiquitas declarabat, quanta puritas, quanta castitas sacerdotē deceret. Hederam enim herbam esse lasciuam, & quæ amplexu suo omnia vinciat. Ex quo illud Horat.lib.Epod.Ode.15. Romani sacerdotes ca pra abstinebant. Et fabis. Hedera.

At illus, atque hedera procera astringitur ilex,
Lentis adhærens brachijs.

Rursusque Carminum lib.1.Ode 36.

Nec Damalis nouo
Diuellitur adultero,
Lasciuis hederis ambitiosior.

Et illud quoque Catulli in Epithalamio Iuliæ & Mallij;

At domum dominam uoca
Coniugis cupidam noui,
Mentem amore reuinciens,
Vt tenax hedera hac & hac
Arborem implicat errans.

Notum est autem illud Gallieni Imperatoris Epithalamium, apud Trebellium Pollionem:

Ite, ait, ò pueri, pariter sudate medullis,
Omnibus inter uos, non murmura uestra columbę,
Brachia non hederæ, non uincant oscula conchæ.

Et huc quoque pertinet, quod scribit ipse Plutarchus in li.de Auditoris officio: Ad quid enim (inquit, Græcè quidem, sed in hunc sensum) non impellit amor? nimirum sua sponte, non aliter, atque hedera, inuenit, quo se alliget.

Sed & legimus apud Græcos autores, 124 sacris initiatos seruandæ castitatis gratia rutam assiduè inter edulia solere assumere, quod ea Veneris appetentia extinguat, vt multorū autoritate diximus suprà nu. 95. incipien. idem Galenus. Nam & ea herba sperma extinguit, vel in cibo, vel in potu sumpta, vt tradiderunt Dioscorides libro 3.capite.50.& Plinius lib.20.capi.13. Quo etiam argumento Græcè πήγανον dici, quibusdam placuit, παρὰ τὸ πηγνύειν τὸν γόνον. De quo etiam Plutarchus libro tertio Symposiacō, φασὶ δὲ, καὶ τὸ πήγανον ἀπὸ τῆς δυνάμεως ὀνομάζεσθαι. πηγνύει γὰρ διὰ ξηρότητα, καὶ θερμότητα, τὸ σπέρμα. Id est, Ferūt præterea peganon, id est rutam, à potentia sic appellatam. Congelat enim ob caliditatem suam & siccitatem hominis sperma. Ex his autem est illud Ouidij ad fin.lib.2.de Remedio amoris, Sacerdotes ruta in edulijs uescebantur.

Vtilius sumas acuentes lumina rutas.
Et quicquid Veneri corpora nostra negat.

Mirum est autem, & in primis adnotan 125 dum, quod tradit Columella libro Rei rusticæ nono, cap.14. (quod hic obiter dicere voluimus, quia & nonnihil ad hunc locum pertinet) illud scilicet maximè custodiendum esse curatori, qui apes nutrit, cū alueos tractare debebit, vti pridie castus sit ab rebus venereis. Id quod mirè conuenit cum eo, quod scribit Plutarchus in li. de Causis naturalibus, ca.35. Cur (inquit) apes citius eos pungunt, qui dudum stuprum fecerūt? An quod id animal est mūditiæ perquam studiosum? Præterea olfactus sensu valet plurimum? Cum itaq; impuri congressus propter impudicitiam, & immoderatam libidinem soleant esse immundiores, & citius ab apibus deprehenduntur, & odium vehementius aduersus illos concipiunt. Vnde apud Theocritum iocosè Venus ad Anchisen à pastore ablegatur, vt apum aculeis propter admissum adulterium pungatur: Apes nō nisi à castis tractandas.

—Te confer ad Idam,
Confer ad Anchisen, ubi quercus atque cypirum
Crescit, apum strepit atque domus mellisflua bombis.

Et Pindarus: Paruula fauorū fabricatrix, quæ Rhœcum pupugisti aculeo, domans illius perfidiam. Quibus concinens Florētinus Agriculturę scriptor apud autorem Geoponicon libr.15. de apibus loquens, γυναιξὶ δὲ ἐπιτίθενται, μάλιστα ταῖς ἀφροδισιαζομέναις. Id est, Mulieres adoriuntur, præsertim quæ rei Venereæ operam dederunt,

126 Idem Columella (ut ad eũ redeamus) lib.12.c.4. scribit, Magonem Carthaginiẽsem, Amilcarem, Paxanum, Mnaseam, M. Ambiuium, & Caium Matium, præcepisse eos, qui penoribus præficiuntur, oportere abstinentissimos esse rebus venereis: quibus si fuerit operatus, vel vir, vel fœmina, debere eos flumine, aut perenni aqua, priusquam penora contingant, ablui: quod & ipsum mirum est. Nec tamen minus mirum est, quod tradit Apuleius Platonicus (nescio num is sit, qui Apuleius Celsus dictus est Scribonio ipsius discipulo, c.171. & alibi sæpè) in libro de viribus herbarũ, de ostriagine, siue parietaria scribens. Hanc (inquit) herbã si volueris euellere, mundus & ante solis ortum leges. Et quod Florentinus illo Geoponicon libro nono, tradit, in Anazarbo Ciliciæ, pueros castos oleã colere, ac propterea apud eos oleam fertilissimam ac fructuosissimam esse. Paulò vero ante dixerat, oleam, cum pura sit, pueros etiam velle suos collectores esse, & iurare debere quod a sola vxore veniant, & nõ ab alieno cubili. Sic enim & in sequenti tempore plurimum fructũ eam exuberare. Quibus subscribens Palladius libro Rei rusticæ primo, c.6. Græci (inquit) iubent oliuam, cùm plantatur & legitur, a mundis pueris atque virginibus operandam, credo recordati, huic arbori præsidem esse castitatem. Et fortè id perpetuum est in omnibus herbis, ut & puris, castisque manib. coli, tractari, & in usum verti velint. Ad quod fortè respexit Ouidius, cum scribit lib.1. Amor. Eleg. 12.

Penorum præfectos castos esse debere.

Herbas, & arbores a castis, tractandas.

Illum etiam, qui vos ex arbore vertit in usum,
Conuincam, puras non habuisse manus.

127 Sed & videmus, res medicamentis destinatas castitate maximè gaudere, magisq; prodesse, si a castis tractentur. Quod & ex eo videre licet, quod scribit Plinius lib.12. capite decimoquarto, Arabes, qui thuris (huius enim in medicina maximus vsus) arbores incidunt, aut metunt nullo fœminarum congressu pollui. Idem libro vigesimoprimo, capite septimo, pcipit irridẽ illam, vnguentis & medicinæ nascentem, ante omnia castos legere. Et libro vigesimosexto, c.6. de Verbasco loquens, Experti (inquit) affirmauere, plurimum referre, si virgo imponat, &c. Marcellus c.26. tradit rorem à folijs prima luce à puero virgine excutiendũ esse, ad curãda vesicæ uitia.

128 Tertium illud, Moisen suis legibus interdixisse cõcubitu mulieris menstruatæ, Leuit.15. & 18. & 20. ubi & huic rei pena mortis irrogatur: & nonnihil meminit Ezechiel, c.18. statim post princip. & iterũ c.22. & Iosephus lib. Antiquitatum 5. ca. 11. aut, vt alij diuidunt, 14. Cuius prohibitionis tam frequentis causam declarat Augustinus libr.3. Quæstionum super Genesim. Ex hoc autem Diuus Clemens, in ea epistola, quam ad Iulium & Iulianum, aliosque discipulos scripsit: Obseruit (inquit) vnusquisque ne menstruatæ mulieri misceatur: hoc enim & execrabile dicit lex Domini. Quod si lex de his non admonuisset, nos ut cãthari libenter volutaremur in stercore. Et hãc legem, ut alias plurimas, Mehometes in suum Alcoranum transtulit: Menstruosas (ait) nemo tangat, nisi mundatæ sint. Ex Decreto autem D. Buchardi, libro decimonono, cuius titu. est, de Pœnitentia ca.5. Iunxisti (inquit) te vxori tuæ menstruo tempore? si fecisti, decem dies in pane & aqua pœniteas.

Menstruatæ mulieris coitu abstinendum.

Et de hac re quoque nonnihil habetur in nostris Decretis Canoni. cap. ad eius 5. distinctio. quo in loco glo. Archid. & alij rationem quoque reddunt, quoniam ex huiusmodi concubitũ prodeunt liberi epileptici, & leprosi (elephantiaci voluerunt dicere) & aliàs morbosi. Quod & tradit Diuus Hieronymus in Commentar. dicti capitis decimoctaui Ezechielis, & iterũ in libro primo Lamentationum Hieremiæ, c. itẽ primo, & Augustinus (si is est) in sermone tertię diuteæ 22. ubi & addit hos liberos futuros dæmoniacos: & Diu' Thomas in quarto sententiarum, distinctio.32. articu.2. & è nostris Alberi. in l. q̃ bis. ff. de ædil. edict. Id quod etiã, quantũ ad leprosos ac alios morbosos, adstruunt Medici, aliiq; rerum naturaliũ scriptores. 129

De eadẽ re.

Qui locus in mentem reducit, quod & à Diuo clemente scriptum est libro nono Recognitionum, illud interdum accidere, ut si qui incontinenter egerint, eis generetur intemperata, & vitiosa pgenies. Dum enim in totum libidini indulgetur, obseruatioq; nulla cocundi est, illorum sine dubio Dæmonum, quibus hæc perurgentibus fiunt, uitia & fragilitates suscipit importuna generatio. Et ideo pro huiusmodi vitijs natorum, obnoxij erunt parentes, qui legem seruare concubitus noluerunt. Et licet sint & aliæ causæ secretiores, qb. his malis obnoxiæ efficiuntur aïæ: tamen oportet vnumquenque agnoscere legem Dei, ut ex a generandi obseruantiã sumat, & immunditiæ causas declinet, ut possit mundum esse, quod gignitur. Neque enim fas est, ut in plantandis quidem virgultis, vel in seminandis frugibus, opportunum tempus quæratur, terra purgetur, atque omnia, quæ conuenit, præparentur, ne fortè semen iactum lædatur & pereat: & in homine solo, qui est super 130

De eadẽ re.

per omnia, serendi obseruatio nulla hēatur, nulla cautela. Hæc ibi.

131 Sed vt redeamus, illud certè scio, mulieres, quæ in hoc fluxu sunt, raro concipere, vel teste Aristotele libro de Generatione animalium 1. c. 19. At idem lib. de Historia animalium 7. c. 2. tradit nonnullas mulieres, dum profluunt menses, concipere solere, postea autem non posse, vt quib. vulua statim à purgatione comprimitur. Porro Plinius lib. 28. c. 7. tradit huiusmodi fęminarum coitus in silente Luna maribus exitiales esse, atque pestiferos.

De eadē re.

132 Et aliàs multum fœditatis ac maleficij huiusmodi menstrua obtinere, videri potest ex Columella lib. Rei rusticæ 11. ca. 3. eodemq; vl. & Plinio lib. 7. c. 15. vbi & inter cætera illud dicit, nihil facile reperiri mulierū huiusmodi pfluuio magis monstrificum: quod multis documentis comprobat: & rursus lib. 19 cap. 10. & libr. 28. c. 7. & Solino in Polyhistore, cap. 4. & Aeliano lib. Historiæ animal. 8. quo loco de cāpe vermiculo loquitur. & autor ille Geoponicon lib. 10. c. 77. autoritate Democriti. & iterum lib. 12. cap. 20 autoritate Florentini, & Auicenna, c. 2. Fen. 21. canonis 3. q̄ huc sigillatim referre nō duxi, loca designasse contentus, si q̄s forte nosse cupiat.

Menstruorū fœditate & maleficia.

133 Illud tamen dixerim, quod ex legibus Zabiorum, mulier cui menses fluerent, pcipiebatur sola domi manere, cremabanturque loca in quibus pedem suum posuerat. Nec is tantum pollutus erat, qui cum ea loquebatur: sed & si ventus ex ea super mundum quempiam transisset is quoq; polluebatur: ut recenset Rabbi Moses Aegyptius in eo opere, quod Dubitantium inscribitur, lib. 3. c. 48. Sed his multo maiora comperies ex legibus Mosis, illo c. 15. Leuitic. Et alibi quoq; ex multis locis Bibliorum intelliges, huiuscemodi menstrua esse admodum abominalia, ac detestabilia. Hester c. 14. Et detestor illud, quasi pannū mēstruatæ. Et Esaiæ 30. Disperges ea, sicut immunditiam menstruatæ, & iterum ca. 64. Et facti sumus, vt immūdi, omnes nos, & quasi pannus mēstruatæ. Et Hieremiæ 2. c. Omnes qui quærunt eā, non deficiēt: in menstruis eius inuenient eam. Et Threnorum eiusdem cap. 1. Facta est Hierusalē quasi polluta menstruis inter eos. Et Baruch 6. ex Epist. eiusdem Hieremiæ: De sacrificijs eorum fętæ & menstruatæ contingunt. Et Ezechielis 22. Immunditiam mēstruatę humiliauerunt in te. Et rursus c. 36. Iuxta immunditiam mēstruatæ facta est via eorum coram me. Et Zachariæ 13. In ablutionem peccatoris, & menstruatæ.

134 Illud autem denique non omittemus, quod apud nonnullos scriptum reperimus quod cum Orpheus Bacchi sacra cōperisset, prohibuissetque, ne mulieres, cū menstrua illis fleret, eis adessent, Thressas mulieres id ad earum ignominiam inuētum existimantes, illum vnguibus interfecerūt, & in Hebrum fluuium deiecerunt: quanquam alij aliam ob causam à fœminis interemptum tradunt, vt uidere licet apud Pausaniā li. 9. quo Beotica describit, & Phanoclē apud Stobæū. Florilegij c. 62.

135 Nec tamen interim prętermittam, ne mulieres nobis succenseant, huiusmodi menses non in paucis maiorem in modū prodesse. Nam Democritus (ut ab antiquioribus incipiam) in eo libro, qui inscribitur περὶ ἀντιπαθῶν, & post eum Columella ca. 3. lib. 11. affirmant bestiolas illas maleficas, & quæ multum hortis officiunt, quæ à Latinis erucæ, vel bruci à Gręcis κάμπαι vocātur, enecari, si mulier, quæ in menstris est, solutis crinibus, & nudo pede vnanquanque aream ter circumeat. De quo & idem Columella lib. 10. illis versibus:

Menstruorū mulia commoditates, & medicamina.

At si nulla valet medicina repellere pestem,
Dardaniæ veniant artes: nudataque plantas
Fœmina, quæ iustis tum demum operata iuuentæ
Legibus, obscœno manat pudibunda cruore,
Sed resoluta sinus, resoluto mœsta capillo,
Ter circum areolas, & sepem ducitur horti.
Quæ cùm lustrauit gradiens (mirabile visu)
Non aliter, quàm decussa pluit arbore nimbus,
Vel teretis mali, vel tectæ cortice glandis,
Voluitur ad terram distorto corpore campe.

Et à Plinio quoq; repetitū li. 17. c. 28. eodēque vl. & li. 28. c. 7. ubi & idē ualere aduersus vermiculos, scarabęos, ac noxia alia dicit: & à Palladio li. 1. c. 35. & ab autore Geoponicon li. 12. c. 8. Sed illud minimè ptermittēdū ducim⁹, qd de Orobāche herba, (q̄ & Leo, & Osproleon dr̄, q̄q; admodū noxia est, ut q̄ alias, circūligādo se, enecat, ut tradit Plinius li. 18. c. 17.) scribit Democritus, nō dissimile, illi, qd de erucis ex eodē s. diximus, nēpe herbā hāc è regione discedere, si mulier, q̄ in mēstruis est, nuda citra oēm penitus amictū, solutis crinib. gallū in manib. hēs, regionē circūeat. Qd & ex eodē repetit ille idē autor Geoponicon li. 2. c. 40. Quē tn̄ locū Ian⁹ Cornari⁹, vir utiq; hmōi rerū nāliū peritissimus, ita in Latinū ɔuertit, ut uix scias, qd uelit dicere: Virgo (inqt) nubilis sanguinē nuptiarū hēs, nuda, & cætera, vt s. Neq; .n. intelligo qd illa uerba significēt. At ea planius trāstulit Ruellius li. 2. de Nat. stirp. c. 30. vbi tn̄ illius autoris nullam mentionem facit.

136 Sed & alia multa commoda huius rei, refert Plinius eodem. c. 7. lib. 28. Nempe ea podagras illini: strumas, & parotidas,

De eadē re.

panos, sacros ignes, furunculos, epiphoras. tractatu earum mulierum, quæ in fluxu sunt, leniri. Lais & Salpe canũ rabiosorum morsus, & tertianas, quartanasque febres, menstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluso. Diotimus Thebanus, vestis omnino ita infectæ portiuncula acu, vel pellicео, aut, vt alij legunt, vel licio brachiali inserta. Sotira obstetrix tertianis quartanisque efficacissimum dixit, plantas ægri subterlini: multòque efficacius ab ipsa muliere, etiam ignoranti. Sic & comitiales excitari. Icetidas medicus quartanas coitu finiri, incipientibus dun taxat menstruis, spopondit. Inter omnes verò conuenit, si aqua, potusque formidetur à morsu canis, supposita tantum calici lacinia tali, statim motum cum discuti, videlicet præualente sympathia illa Græcorum, cùm rabiem canum eius sanguinis gustatu incipere diximus. Cinere eo iumentorum omnium vlcera sanari certum est, addita caminorum farina, & cera. Maculas autem è veste eas non nisi eiusdē vrina ablui. Cinerem per se rosaceo mistū fœminarum præcipue, capitis sedare dolores illitum fronti. Et post pauca: Id quoque conuenit, quo nihil equidem libentius crediderim, tactis omnino menstruo postibus, irritas fieri Magorũ artes. Quin illo c. 15. lib. 7. Bituminum (inquit) sequax alioquin, & lenta natura in lacu Iudææ, q vocatur Asphaltites, certo tempore anni supernatans, nequit sibi auelli ad omnem cõtactum adhærens, præterquàm filo, qđ tale virus infecerit. Quod & repetijt d. c. 7. li. 28. & Solinus d. c. 4. vbi & illud dicit, salutare eum cruorem habere, quòd auertit sydus Helenæ, perniciosum nauigantibus. Sed super illo, quod dictum est de illo lacu Iudææ, vide Cornelium Tacitum li. 21. vbi videtur aduersari Plinio, & Solino. Eorum tamen sententiam fulcit Iosephus lib. Belli Iudaici 5. capit. item 5. Sed & ipse Plinius eodem cap. 7. lib. 28. tradit ea re abigi grandines turbinesque, & cœli violentiam. Marcellus quoque ille Burdigalẽsis Medicus, libr. Medicamentorum cap. 32. scribit inguina dolentia vel tumẽtia si mẽstruis muliebribus contingantur, statim sanari. Et capit. 35. Pannum (inquit) muliebrem, id est, vt ille ipse exponit, menstrualem, oleo madefactum excoque, & ceram illi oleo sufficientem, adde, ut cerotum facias, quo arthriticum vel paralyticum vtiliter perunges. Octauius Horatianus li. Experimentorum 4. post princip. tradit autoritate Democriti, menstrua mulierum ꝓdesse quartanis: quod & nos suprà ex alijs diximus. Sed & idem eodem libro scribit. Epilepticis conuenire coitum menstruatarum mulierum. Rasis lib. de Proprietatibus membrorum, siue de Animalibus, capite 56. eoq; vltim. Menstruum (ait) mulieris virginis, mistũ cum spermate viri, impositum oculo, eius albuginem sanat. Pãnus mẽstruatæ suspensus in carina nauis, pellit ab ea parte vertiginem venti. Pãnus menstruatæ combustus, & totidem seminis, aqua calida temperatum, & impositũ patienti dolorem ex partu, super os vuluę, eum dolorem aufert.

Plinij loc.

137 Iosephus lib. 7. Belli Iudaici. cap. 25. tradit iuxta Macheruntem Iudææ oppidum nasci radicem Baaras nomine, q̃ est colore flammeo, noctibusq; splendorem emittere, sed eam accedentibus captu difficilẽ admodum esse: captantis nanque frustrari manum, & refugere: neque prius consistere, quàm muliebri lotio, aut menstruis conspersa fuerit. Huius vis ea est, ut eos liberet, qui à spiritibus immundis uexantᷣ, quos dęmonia uocant. Antiqui aũt hæc menstrua tanti æstimarunt, ut ijs Menam Deam Iouis priuignam præsidere existimarent, ut tradit Diuus Augustinus libro de Ciuitate Dei 4. capit. 11. Et iterum lib. eiusdem operis 7. capit. 11. Quin ipsa inter alia sua cognomina Fluonia uocata est, quòd fluoribus menstruis præesset, proindeq; ei mulieres sacra faciebãt. De quo Festus Pompeius, & alij. Cæterũ Andreas Vesalius lib. 5. de Humani corporis fabrica, cap. 15. non probat, quæ Plinius, Albertus, & alij tradiderũt de huius mẽstrui sanguinis prauitate, & graueolẽtia, uir qdem multis nominib. cõmendabilis, sed q Galeno, uiro p oĩa admirabili parũ ęquꝰ fuit.

De radice ra. *Menã Deã mẽstruis pręesse.* *Iuno Fluonia.*

138 Horrẽdũ aũt est, qđ scribit Epiphanius ille sanctus Eps Cyprius, lib. ꝯ hæreses 1. tomo. 2. secta 26. Fęminas Gnosticorũ, cùm in fluxu sunt, sanguinẽ menstruũ collectũ in cõe bibere dicentes unũ aliqd, qđ nec ausim proferre, nec uelim, adeò mihi detestandum execrandumq; uisum est, cùm Diuꝰ Paulus ad Ephesios 5. illud scripserit. Quæ in occulto fiũt ab ipsis, turpe est ẽt dicere. Quamuis idem Epiphanius id dicere non erubuit, quod ipsi, ut dicit, facere nõ erubescunt, vt oĩb. modis horrorẽ incutiat, huiusmodi facinora audientibus.

139 QVARTVM, QVOD in hac concubitus rõne obseruandũ quoq; monemus, Ne. s. uiri cum uxorib. infantes lactantib. quantũ maximè fieri pt citra pudicitiæ periculum, congrediantur. Nam & hoc prohibetur in c. ad eius uerò concubitum. in princ. 5. di. Nihil enim omnium rerũ est, qđ magis infantib. ipsis lactentibus obsit, ut tradit Domi. ibi, in 1. not. & è Medicis Ori-

Venere abstinendũ fęminis pueros lactantibus.

Oribasius lib. Euporiston. 1. ca. 1. in fin. & Paulus Aegineta, qui ex eo sumpsisse vĩ, vt alia multa, lib. 1. c. 2. Et Alexander Trallianus, lib. 1. ca. 15. Et ante hos Galenus li. 1. de Sanitate tuenda: A Venere (inqt) omnino abstinendum esse, quęcunque lac ꝑbebit, moneo. Nam & menses viri cõsuetudine prouocantur, & lac odoris gratiã in deterius mutat. Quinetiam aliquę in vtero concipiunt, quo alienius à puello adhuc lactente nihil est. Ita enim quicquid sanguinis est, in fœtum absumitur. Quippe is cum proprium in se vitę principium contineat, & huius moderamine agitur, & assiduè conueniens sibi alimentum trahit, vtero ipsi, veluti radici, adhærens, nec vsquam ab eo nocte dieve discedens. Interim verò non minor modò, verumetiam deterior rationabiliter redditur ipsius grauidæ sanguis, quò fit, vt lac ipsum tum peius, tum verò exiguum, in mamillis colligatur. Quare si, quæ infantem lactat, vterũ gerit, ego magnopere suaserim inueniendam nutricem. Hæc ibi. Et Plinius libro vigesimooctauo, capite nono, ad prĩcipiũ, Concipere nutrices exitiosum est. Hi sunt enim infantes, qui colostrati appellantur, densato lacte in casei speciem. Est autem colostra, prima à partu spongiosa densitas lactis.

140 Quibus & tu addes, non tantùm infanti lactenti, sed & fœtui, qui in vtero est, frequenter letale esse, vt experientia ꝓpè quotidiana didicimus, & traditum est ab omnibus propemodum, qui de ea re scripserunt, & inter hos Aetio Quaternionis 1. Serm. 4. c. 6. vbi & ob eam rem iubet nutrices his maximè rebus abstinere, quę Venerem stimulant. Sed & Ioannes Serapio li. Simplicium ca. 290. autoritate Constantini in lib. de Agricultura, interdicit nutricibus apio, ob id quòd incitat libidinem. Id quod etiam monet Rasis li. Continentis 11. cap. 5. autoritate cuiusdam Filahæ.

QVINTVM, NE vxorem, quæ recèns
141 concepit, attingas: nam si id feceris, periculum est, ne conceptum ipsum corrumpas, vt est Hippocratis sententia in libro περὶ ἐπικυήσιος, id est, superfœtatione, & è recentioribus Matthæi à Gradibus, Medici quidem celeberrimi, consil. 71. quia accidens, colum. 1. & consi. seq. ad conseruandam. Et huc respicit illud Diui Hieronymi in c. origo. 32. q. 4. postquã uenter vxoris intumuerit, nõ perdant filios. Nam, vt ibi dicit gl. perit partus ex frequenti concussione. Et hinc quoque videmus publicas has meretrices rarenter concipere: aut si conceperint, fœtum seruare: vt quæ passim, indiscriminatim, sine delectu, nullo ordine, nullo non tpe, & concubitu super cõcubitum, oĩbus pateant. Nec tamẽ adeò sum religiosus, vt concubitu vxoris ꝑgnãtis omnino interdicam, modò modus, & temperantia adhibeatur. Quis enim probet Serum legem, qua non licebat cũ vxore congredi post conceptum? Quis Zenobiam imitandam iusserit, quę marito post concubitum, eam repetendi potestatẽ nõ faciebat, nisi priùs tentatis conceptibus, vt à nobis scriptum est suprà, scilicet de Seribus in 7. lege connubiali, nu. 62. incip. Germani. Et de Zenobia in 9. leg. num. 86. inc. sed & è nostris. Et certè nemo, vt opinor.

Quanquàm etiam scio, Isaacium Commenum Imperatorem Constantinopolitanum, tanta fuisse cõtinentia, vt nec vxo 142
rem cognoscere uellet post prolem semel ex ea susceptam, cùm tamen id ad morbi remedium Medici imprimis consulerent, ut coitu frequentiore uteretur, ut scribit Baptista Egnatius. Scio quoque concilio Elibertano cautum esse, ut coniugales, id est, coniuges (uti nos iam diximus) concubitu abstineant, quã diu uxor grauida fuerit, id est, (ut illic subditur) à quo die filius in utero motum fecerit, vsque ad partum ut scribitur in Decretis D. Buchardi, libr. 19. cap. 155. Sed & antè eod. lib. 1. ca. 5. Cõcubuisti (ait) cum uxore tua, postquam infans motum in utero fecerit? Si fecisti, 20. dies in pane & aqua pœniteas. Et confestim pòst: Cõcubuisti cum uxore post manifestariam conceptionem, 10. dies in pane & aqua pœniteas.

Sed & Origenes de hac re loquens, in 5. in Genesim Homilia, hæc ferè scribit de
Loth, & filiabus eius: Singulis (ait, Græcè 143
quidem, sed in hunc sensum) ingressæ noctibus, singulæ concipiunt ab ignorante conceptum: ultrà non repetũt, nec requirũt. Vbi hic libidinis culpa? ubi incesti crimen arguitur? Quomodo dabitur uitio, quod non iteratur in facto? Vereor proloqui, quod sentio: uereor, inquam, ne castior fuerit harum incestus, quàm pudicitia multarum. Discutiant se, & requirant fœminæ coniugatæ, si ob hoc solũ adeũt uiros, ut suscipiant liberos: si post conceptum desistant. Istæ enim, quę argui uidentur incesti, postquam semel conceperunt, ultra non accedunt ad concubitum uiri. Nonnullę uerò mulieres (neque enim vniuersas pariter notamus) sed sunt quædam quæ, sicut animalia, nullo delectu indesinenter libidini seruiunt: quas ego nec mutis pecoribus cõparauerim. Pecora enim & ipsa sciunt, cùm conceperint, vltrà non præbere maribus copiam sui. Notat tales & scriptura diuina, cùm dicit: Nolitæ fieri

sicut

sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus. Et iterũ: Equi admissarij facti sunt. Sed vos o populus Dei, qui Christũ amatis ĩ corruptione, intelligite Apostoli sermonem, qui ait: Siue mãducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Quod enim post mãducare & bibere dicit, siue aliud quid facitis, inuerecunda coniugij opera, verecundo sermone signauit, ostendens etiam ea ad gloriã Dei fieri, si solius posteritatis contemplatione fiant. Hæc ille.

144 Ante illum autem Clemens Alexandrinus, illius præceptor, li. Stromaton 3. Græcè item, sed in hanc sententiã scripsit: Nullum ex veteribus ex scriptura ostenderis, q cum prægnãtẽ rem habuerit: sed postquã gestauit vterum, & postquam editum fœtum à lacte depulit, rursum à viro cognitã vxorem: Iam hunc scopum, atque institutum inuenias seruantem patrem Mosis, cùm triennium post Aaron editum intermisisset, genuisse Mosen. Et rursus Leuitica tribus seruans hanc naturæ legem à Deo traditam, alijs numero minor ingressa est in terrã promissam. Non enim facilè multiplicatur genus hominum, cùm viri quidem seminant, qui legitimum ineunt matrimonium. Expectant enim non solum vteri gestationem, verùm etiam à lacte depulsionem. De qua re quoque idem disserit Pædagog. lib. 2. c. 10.

145 Iosephus autem lib. Belli Iudaici 2. ca. 7. tradit inter Philosophos Iudæorum, ex ijs qui Esseni, siue Essei vocabantur, cùm vxores accipiebant, (neque enim id omnes faciebant, vt alibi diximus in l. 9. nu. 80. inci. idem lib. 10.) nemo tamen eorum cum prægnante concũbebat, ostendentes se nuptias non voluptatis, sed liberorum quærendorum causa contrahere. Alibi autem diximus, scilicet in d. leg. nona, num. 85. incip. quid quod inter, & seq. bruta animantia, præter vnum aut alterum, post conceptũ minimè pati concubitum.

146 *Venere in ebrijs abstinendum.* SEXTVM, VT ne temulenti cum vxoribus concũbamus, quod admonuit Hippocrates in d. lib. de superfœtatione, & Aristoxenus Pythagoricus apud Stobæum c. 99. & Plutarchus in lib. de Educandis liberis, non ità multo post princi. Quoniam, vt subdit ipse Aristoxenus, ex praua, turbulenta, & inconcinna mistione, nõ modò non egregia & concinna soboles, sed ne à principio quidẽ vllo pacto bona fieret.

Ebriorum liberi ebriosi. Addit Plutarchus, vbi supra, quia liberi hinc procreati, vini solent esse plus æquo auidi. Ex quo Diogenes ille Cynic⁹, vt idẽ refert, cùm adolescentem quempiam ex temulentia desipere cerneret, Adolescentule (inqt) ebrius te seminauit pater. Huc quoque referri potest illud Martialis ad Catullum lib. 6.

Non miror, quòd potat aquam tua Bassa, Catulle:
Miror, quòd Bassi filia potat aquam.

Quod & nos, aliud agẽtes, alibi retulimus.

147 *Platonis de ea re sententia.* Plato autem lib. 2. de Legibus, ad fi. nõ ius facit viro aut mulieri nocte liberis operam daturis vinum bibendi. Quod & ex eo repetit, & approbat Galenus in eo lib. cui titulus est, Corporis temperaturã animi motus sequi. Sed & idem Plato eiusdẽ operis lib. 6. de hac re hæc scribit, Græcè quidem, sed in hanc sententiam: Maximè verò connubio iuncti sponsus & sponsa tũc mentis compotes esse debent, quando nõ paruam ineunt vitæ mutationem, præsertim vt ex quàm maximè moderatis semp generatio fiat: fermè enim incertum est, quæ nox aut dies cum Deo ipsam peragat. Quare vt solidus, stabilis, & quietus conceptus fiat, non oportet ebrietate diffusis dare operam liberis. Qui autem vino refecturus est, tam animæ, quàm corporis irabile cõcitatus, quouis & trahit, & trahitur. Idcirco ebrius, tanquàm mente captus, ad serendum est inutilis. Verisimile est enim fœtus inæquales, instabiles obliquos tam membris, quàm moribus, procreari. Quãobrem per totam quidem uitam, sed maximè quam diu generationi vacat, abstinebit quisque, cauebitque ne faciat, vel q̃ suapte natura, & spõte morbos adsciscit, vel quæ ad petulantiam iniuriamque declinant. Hæc enim in animos, & corpora nascentium necessario translata, illic imprimuntur, peioresque inde nascunt. Sed præcipuè die illo ac nocte à talibus abstinendum. Principium nanque, & numen hominibus initium, si conuenienti sibi, à singulis munere ipsius vtentibus, honore afficiatur, omnia seruat.

148 *Ebriorum semen infœcundum.* Cæterũ illud scio (vt id obiter dixerim) semẽ genitale ebriosorum, magna ex parte esse infœcũdum: quoniam habitus corporis eorum præhumidus est. Semen autem, non quod humidũ est, sed quod constat, crassumque est, hoc vim obtinet procreandi, vt autor est Aristoteles Proble. sectione 3. c. 4 & repetit Rasis lib. Continentis 9. ca. 4. & vt idem Aristoteles scribit illa eadem sectione, c. 11. Vinolenti concumbere nequeunt, quoniam pars quædam corporis magis caleat, quàm reliquũ corpus, oportet, quod in his fieri non potest, ob nimium totius corporis feruorem. Extinguitur autem calor motionis internæ, obtentu caloris occupãtis, quoniam multum in his inest, quod humidum crudumque efficiat. Prætereà semen à cibo proficisci

ſci neceſſe eſt: cibus autem omnis concoquitur, quo ſatiati ad Venerem planè incitamur. Vnde hac de re plerique prandere largè, cœnare parcè præcipiunt, vt cruda iniint, quàm cocta, pauciora. Hactenus ille in eo loco, qui & in eadem quoq; ſectione, cap. 32. idem affirmat: additque quod in his partes corporis imas recaleſcere opus eſt. Vinum autẽ in ſublime efferri aptum eſt. Itaque calorem, quemadmodum illic excitat, ita hinc auocat, atq; abducit. Porrò Athenæus tradit autoritate Theophraſti Alexandrum Magnum ob eam cauſam in Venerem parum fuiſſe ſtrenuum, quòd eſſet vinoſus. Quod & ipſum tradit Plutarchus lib. Problematon Sympoſiacon Decade 2. ca. 6. Quin & idẽ eiuſ-

Ebrijs coitus inſalubris. dem operis Decade 3. c. 5. tradit eos, q copioſum merum ingurgitant, ad coitũ reddi tardiores, ſemẽque eorum minimè generationi eſſe idoneum, vt pote debile & inualidum: irritoſque atque inutiles eſſe eorum congreſſus cum fœminis, vitiato nimirum refrigeratoq; ſemine prolifico.

149 Ego quoque illud conſtantiſſimè affirmare auſim, id vnum, ſi quod aliud, obeſſe mulieribus ad gignẽdum, maximè fortes & bellicoſos liberos, vel teſtimonio ſacrarum literarum. Nam Iudicũ c. 13. Angelus Domini hæc dicit ad vxorem Manitæ ſterilem: Sterilis es, & abſq; liberis: ſed concipies & paries filium. Caue ergo, ne bibas vinum, nec immũdum quicquam comedas. Quod cùm ea feciſſet, concepit & peperit Sampſonem, omnium hominũ fortiſſimũ. Quis autem neſcit, Romanas mulieres fuiſſe abſtemias, atque inuinias (quod nos latè diximus.) & probauimus ſuprà in 9. leg. connub. num. 205. incip. ex hoc bibacitatis vitio. Et eæ tamen fœcundiſſimæ fuerunt, & liberos fortiſſimos, & omnium gentium victores pepererunt.

150 Omnes autem rerũ naturæ ſcriptores, & Philoſophi, & Medici, tradunt eos qui Venere vtuntur, cùm ab omnium rerum repletione, vt ſuprà diximus, tũ verò maximè vini cauere oportere, ſi ſuæ ſanitati conſulere volunt: vt uidere licet ex Oribaſio Sardiano lib. Euporiſton 1. c. 22. & iterum Compendij medicinæ ca. 6. & Aetio Quaternionis 1. ſerm. 3. c. 8. & Raſi lib. 4. c. 27. & lib. Continentis 11. c. 5. ex Rufi autoritate: & iterum lib. 12. ca. 1. & Rabbi Moyſe de Regimine vitæ, cap. 4.

151 *Ebrij nonnunquam generant.* Verum ne tu decipiaris, Lector, non id perpetuum eſt, quod ſuprà diximus, ſemẽ ebriorum infœcundum eſſe: quandoquidem, & ebrios nonnunquam gignere, ſatis patet ex his, quæ iã diximus ſuprà, nu. 144. inci. ſextum; vt nec. & teſtimonio ſunt ſacræ literæ, Geneſis 19. c. vbi Loth ebrius filias proprias imprægnauit: & adeò quidem ebrius, vt ille non ſenſerit, nec quando concubuerit cum illis, nec quando illæ ſurrexerunt. De quo etiam aliquid in Decretis Canonicis capit. inebriauerunt. 15. quæſt. 1.

Septimam, cui nonnihil conuenit cum 152 præcedẽti, ne quis ad vxorem mœſtus, aut *Venere mœſtis, aut aliter affectis abſtinendũ.* alijs huiuſcemodi perturbationibus malè affectus, accedat: niſi & ipſe liberos iiſdem affectibus ac paſſionibus obnoxios gignere velit. Quod & nos nõ obſcurè monuit Heſiodus, paulo ante fi. libr. 2. Operum & dierum, fratrem ſuum Perſen alloquens:

Μὴ δ' ἀπὸ δυσφήμοιο τάφου ἀπονοστήσαντα
Σπερμαίνειν γενεὴν, ἀλλ' ἀθανάτων ἀπὸ δαιτός.
Non ſerito triſti rediens de funere mœſtus
Progeniem, lauta ſed cœna Perſa Deorum.

Tanquam ſcilicet genitura nõ ſolùm prauitatem, & virtutem, ſed & triſtitiã & gaudiũ, & his ſimilia referat, ac ſuſcipiat. Iõq; hilares, lætos, ac gaudio perfuſos Heſiodũ mittere ad filiorum procreationẽ. Quod & ex eo expedit Plutarchus, vir in omni genere doctrinæ excellentiſſimus, in libro De ſera numinis vindicta.

Octauum illud conſequẽter admoneam 153 rim maritos, ne in ipſo actu concubitus *Veneris tempore animus ne ſit alijs rebus intentus.* animum aliò impenſè intendant, occupatumve alijs cuiuſlibet ſenſus negotijs habeant. Sic enim ſit, vt ſemen hac vehementi acrique cogitatione, ſiue occupatione abſtractũ ab animo, nil niſi quod animale eſt, terreſtreq;, ac corporeũ gignat, mentis, animi, & ingenij prorſus expers, vacuũ & inane. Non quod anima ex traduce ſit, vt Hippocrates in lib. περὶ διαίτης, Apollinaris, & Tertullianus, & Stoici apud Laertiũ in Zenone Cittieo, & bona pars Orientalium exiſtimabant. Nam his orthodoxi omnes aduerſantur, nempe Gregorius Nyſſenus li. Philoſophiæ 2. cui titulus eſt, de anima, ca. 6. Diuus Hieronymus ad Pãmachium, aduerſus errores Ioannis Hieroſolymitani, & in 2. aduerſus Rufinum Apologia, & in epiſtola 27. earum quę Diui Auguſtini ſunt, & ipſe Auguſtinus epiſtola ſeq. iterumque in epiſtola 7. quæ ad Marcellinum eſt, rurſumque epiſtola 157. quæ eſt ad Optatum, & è noſtris gl. & Archid. in c. quod verò. 32. quæſtio. 2. Sed negari nõ poteſt animum ex animo aliquid *Animus ex animo aliquid capit.* accipere, ad poſteroſque deriuare, vt è noſtris tradit Io. Faber. in Rubr. Inſti. de nup. de quo & nos latiùs diximus in 7. leg. connub. poſt princip.

Præſertim ſi animus in ipſo generandi 154 actu nimiùm ſit vehementi quapiam co- *De eadẽ re.* gitatione, aut affectione occupatus: quod plerun-

plerunque accidit viris prudentissimis, q & ob id sæpe filios stolidos, stupidos, & brutorum quam simillimos gignunt, & è diuerso. Quod & Alexādro Aphrodisco placuit (si is est, quod Theodorus Gaza negat) viro certè apprimæ docto, & quē in Theodorus ipse dignū putauit, quem in linguam Latinam verteret. Is enim lib. 1. Problematon, c. 26. aut ex computatione aliorum, qui ex primo tria faciūt, 29. Cur (ait) plerique stulti liberos prudētissimos procreauerunt? Quod homines stultiores in coitu, ei voluptati magnopere succūbentes, seque totos dedentes, animum habent corpori omnino demersum, adstrictumque rei tantum venereæ. Ex quo fit, vt eorum semen quamplurimæ virtutis tum rationalis, tū naturalis particeps, prudētiores eos, qui hinc nascuntur, efficiat. At homines prudentes, & præsertim docti, semper aliqd vel honesti vel vtilis animo complectuntur, vt ne in ipso quidem venereo actu, omnino à rerum studio desistant. Itaque animo remissiori profūdēs semen, expers longe facultatis illius animalis, incumbit. Hinc ergo etiam (vt subiūgit) deduci ratio potest, cur homines stulti, & indocti filios robustos maximè procreāt: prudentes & docti, imbecillos. Porro Aristoteles lib. Problematon 10. c. 12. non obscure sentit animum concumbentis multum præstare ad liberorum similitudinē, vel dissimilitudinem: quod & nonnulli è nostris astruunt in l. Gallus. in princ. ff. de lib. & posthu.

155 *Venere clã vtendum.* Nonum id erit, vt meminerint eius præcepti, quod inter cætera coniugibus præstituit Plutarchus in preceptis connubialibus: Oportet (ait) congressus oblectationesque cum vxore secreto fieri. Nā & Lycurgus (vt idem in vita illius scribit) suis legibus statuit, vt ad sponsam sponsus quadā cum religione clam pergeret, & verecundus & timidus, ne quis ex intimis se intueretur. Simul enim & sponsa moliebat agebatque, quo tempestiuè & clàm inuicem conuenirent. Et hoc nō parum temporis gerebant, ita vt etiam aliquibus filij nascerētur, priusquam interdiu suas vxores aspicerent. Huiusmodi autem congressio (vt subdit Plutarchus in eodem illo loco) non temperantię modò atque pudicitias exercitatio quędam erat, verum & verecūdis corporibus, & perpetuo quodam amore nouos recentesque ad concubitum ducebat, neque satietate eos capi, neque inuerecundis congressibus à mutuo affectu refrigescere: quin potius reliquias semper aliquas, & fomentum cupidinis, & gratiæ inuicem relinquere sinebat.

Hoc Lycurgi quoque institutum è nostris memorat, & probat Car. Ale. in rubr. ext. de spon. & matri. col. 4. versi. & hæc ratio consonat. & Ante Xenophon in Laconū Republica, vbi ita scribit: Ἐπεί γε μὴν γυνὴ πρὸς ἄνδρα ἔλθοι, ὁρῶν τοὺς ἄλλους τὸν πρῶτον τοῦ χρόνου ἀμέτρως ταῖς γυναιξὶ συνόντας, καὶ τούτου τἀναντία ἔγνω. ἔθηκε γὰρ αἰδεῖσθαι μὲν εἰσιόντα ὀφθῆναι, αἰδεῖσθαι δὲ ἐξιόντα: οὕτω δὲ συνόντων, ποθεινοτέρως μὲν ἀνάγκη σφῶν αὐτῶν ἔχειν, ἐρρωμενέστερα δὲ γίγνεσθαι, εἴτι βλαστάνοι, (alii dicunt, βλαστάνοιεν) οὕτω μᾶλλον, ἢ εἰ διάκοροι ἀλλήλων εἶεν. Id est, Cùm verò mulier ad virum venit, intuens ille alios primo tpe immoderatius vxoribus cōmisceri, sanxit, & huiusce rei contraria. Constituit nanque & ingrediētem ad vxorem virum, & exeūtem, ne ab alijs videretur, pudore affici. Sic enim coeuntes, necesse est, tū suauius Auidiusque sese appetere, tum prolem, si quam generāt validiorem hoc modo reddi, potius quā si ad satietatem vsque coniungantur. 156

157 Sed vt redeamus ad Plutarchū, is in eodem opere, c. 12. & in vita Catonis Censorij, illum refert è senatu Manlium virum clarissimum mouisse, q̄ vxorem præsente filia deosculatus fuisset: tanquam turpe esset, præsentibus alijs se inuicem suauiari. Nā & Clemens Alexandrinus Pædagogi libr. 3. c. 10. in prin. ius non facit maritis vxores suas corā famulis osculari. At multo turpius est, censoriaque nota dignius, in propatulo inuicem commisceri. Augustinus autem de Ciuitate Dei lib. 14. ca. 18. Deuitat publicum etiam permissa atque impunita libido conspectum: & verecundia naturali habent prouisum lupanaria ipsa secretum. Et paulò infrà: Quid concubitus cōiugalis, qui secundum matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum sit causa liberorum? Nonne & ipse quanquā sit licitus, & honestus, remotū ab arbitris cubile conquirit? Nonne omnes famulos atque ipsos etiam paranymphos, & quoscunque ingredi quælibet necessitudo permiserat, ante mittit foras, quàm vel blandiri coniunx coniugi incipiat? Et rursum. Quis enim nescit, vt filii procreentur, qd inter se coniuges agant? quādoquidem vt id agatur, tanta celebritate ducuntur vxores: & tamen cum agitur, vnde filij nascātur, nec ipsi filii, si qui inde iam nati sunt, testes fieri permittuntur. *Manlius senatu motus, quòd vxorẽ sibi a præsente osculatus fuit.*

Apud Homerum lib. Iliados 14. Iuno, cùm ei cōcubitum offerret Iupiter in Idæ montis cacumine, tametsi eius rei esset in primis auida, vt quæ se ex composito ornauerat, quò illum in id alliceret: in eo tamen loco recusauit, quoniam nimiū pateret cæteris Dijs, qui eos concumbentes 158 *De eadẽ re.*

possent

possent videre: quod (vt ibi dicitur) νεμεσσητὸν esset, id est, vituperabile, siue quod illis vitio verti posset. Verba Iunonis in eam rem, hæc sunt:

Εἰ νῦν ἐν φιλότητι λιλαίεαι εὐνηθῆναι
Ἴδης ἐν κορυφῇσι, τὰ δὲ προπέφανται ἅπαντα
Πῶς κ' ἔοι, εἴ τις νῶϊ θεῶν αἰειγενετάων
Εὕδοντ' ἀθρήσειε θεοῖσι δὲ πᾶσι μετελθὼν
Πεφράδοι, οὐκ ἂν ἔγωγε τεὸν πρὸς δῶμα νεοίμην
Ἐξ εὐνῆς ἀνστᾶσα, νεμεσσητὸν δέ κεν εἴη.

Epicurus autem ille Neoclis filius, admodum uituperatur, quòd non erubesceret publicè cum petulantibus mulieribus coire, vt retulit Epiphanius ille Cyprius Episcopis, lib. 3. aduersus hæreses, to. 1. hæresi 80. eademque vlt.

159 Plutarchus (vt & ad eum rursum reuertamur) in Problematis Rom. cap. 65. tradit apud Romanos maritum sponsæ primũ, nõ in luce, sed in tenebris, iungi solitũ. Cuius rei plurimas rationes, & hanc omniũ postremã posuit: hanc scilicet fuisse quandam accusationem illicitæ Veneris, ꝙ legitimis, & iustis nuptijs pudor quidam & verecundia adhibebatur. Idem in eodẽ opere, c. 111. scribit canem in Atheniensium arcem admitti fas non esse, nec Delum insulam attingere, eam ob causam (vt nonnulli dicũt) quòd in propatulo & passim coeat. Qua in re (inquit) aliorũ animaliũ dissimilis est. Nam boues, equi, sues nõ in propatulo ineunt. Cui adde, quantum ad canem pertinet, quod à Diuo Augustino scriptum est in c. nuptiarum 27. q. 1. filiorum procreationi operam dandam, non canino more, sed honesto ordine coniugali. Et quod Diogenes ille Cynicus ita dictus est, ꝙ more canum passim, publicè, & nonnunquam in foro Venerem perageret. In quo non modicum ab omnibus vituperatur: quod videre licet apud alterũ Diogenem Laertium, in vita illius, & Diuum Chrysostomũ Homilia in Matthæũ 34. & in priorem ad Corinthios Homilia 35. & Diuũ Augustinum de ciuitate Dei, lib. 14. c. 20. Et ex hoc quoque posset videri obscęnos canes à Virgilio nuncupatos li. Geor. 1. quanquàm & aliò referri potest. Et immundos Horatio li. 1. Epistolarum ad Lollium: Et impudẽtissimos à sanctissimo scriptore Esaia c. 56. quod alibi diximus. Hucque respicere videtur illud Ecclesiastici, Quæ communicatio sancto homini cum cane? Quo fit, vt nõ immeritò ab Acropoli, ĩ qua erat statua Pallados ὑγίειας à Pericle posita, arcebantur canes ob coeundi impudentem animalis naturam, vt tradit Pausanias li. 1. Et nos quoq; alibi de canum impudentia diximus, videlicet suprà in 9. leg. nu. 183. incip. sed & hanc.

Canis in Athenienſium arcem non admittebantur.

Canis in propatulo coit.

Diogenes Cynicus quare dictus.

Canes obsceni.

Et impudentissimi.

160 Quod autem de cæteris animãtibus tradit Plutarchus, ex eo confirmatur, quod q de natura animalium scripserũt, illud idẽ tradiderunt de camelis, & elephãtis, vt lcet licet secessiuum solitudines petant, dũ coire libet. Nam id de vtrisque prodidit Aristoteles de Historia animalium lib. 5. ca. 2. De elephantis quoque Plinius lib. 8. c. 5. & Aelianus lib. Historiæ animalium 1. Et de camelis item ipse Plinius li. 10. c. 63. & idẽ Aelianus lib. Historiæ quoque animaliũ 5. Quin & ipse lib. 13. tradit ranas, animal alioquin fœdissimum, interdiu horrere venereo complexu se implicare noctemque, vt Veneri dent operam, expectare. Ex quo illud quoque est, quod scribit Diuus Clemens in fi. eius epistolæ, quam scripsit ad Iulium & Iulianum. Sed & illa species castimoniæ obseruanda est, vt ne passim cum fœminis coeat quis: quæ obseruantia cùm etiam in nonnullis pecudibus inueniatur, pudoris est, si nõ ab hominibus rationabilibus, & Deum colẽtibus obseruetur. Minimè itaque in vniuersum verũ est, quod scribit Ouidius de Arte amandi libro 2.

Animalia quædam secessum ĩ coitu petunt.

Cameli. Elephantes. Ranæ.

In medio passimq; coit pecus.—

Nec quod Herodotus lib. 3. tradit, Indorũ coitus in propatulo esse, sicut pecorum: quod & nos alibi ex eodem tradidimus, cùm eos adscripsimus, qui & ipsi more gẽtis palàm coeunt, vt videre poteris in 7. lege cõnubiali, nu. 54. inci. ꝑter Massagetas.

161 Nec, quod ad id caput pertinet, omittã Valerium Martialem acriter atque asperè obiurgare Lesbiam, quòd adulteros admitteret, nec clausis, nec custoditis liminibus, omni pudore reiecto. Carmẽ illius est huiusmodi, lib. Epigram. 1. Epig. 91.

Meretrices suos concubitus tegi nolunt.

Incustoditis, & apertis Lesbia semper
Liminibus peccas: nec tua furta tegis.
Et plus spectator, quàm te delectat adulter:
Nec sunt grata tibi gaudia, si qua latent.
At meretrix abigit testem veloque seraq;.
Raraq; Summœni fornice rima patet.
A Chione saltem, vel Laide disce pudorem.
Abscondunt spurcas hæc monimenta lupas.
Nunquid dura tibi nimiùm censura videtur?
Deprandi veto te, Lesbia, non futui.

Nostrates id dicunt vulgò, & vice Prouerbij, *Besongner à porte ouuerte.* Cicero in Oratione pro M. Cælio: Huc (ait) vnius mulieris (de Clodia propudiosissima fœmina loquitur) de libidinem esse prolapsam, vt ea non modò solitudinem & tenebras, atq; hæc flagitiorum integumenta nõ quærat, sed in turpissimis rebus frequentissima celebritate, & clarissima luce lætetur.

162 Nec ab his longè absunt, quæ suos concubitus palam profitentur: in quas est illud

De eadẽ re.

lud Ouidij libr. Amor. 3. Eleg. 13.

Non ego, ne pecces, cùm sis formosa, requiro;
Sed ne sit misero scire necesse mihi.
Nec te nostra iubet fieri censura pudicam:
Sed tamen, vt tentes dissimulare, rogat.
Non peccat, quæcunque potest peccasse negare;
Solaq; famosam culpa professa facit.
Quis furor est, quæ nocte latent, in luce fateri?
Et quæ clàm facias, facta referre palam?
Ignoto meretrix corpus iunctura Quiriti,
Opposita populum summouet antè sera,
Tu tuis prostitues famæ peccata sinistræ?
Commissi perages indiciumq; tui?

Et reliqua, quæ sequũtur. Alibi autem docuimus, meretrices esse admodum impudentes, scilicet in 9. leg. connub. nu. 153. incip. pudor autem. & seq. & iterum nume. 380. incip. sed & dicta lex. in fi. & seq.

163 Et huc quoque spectat cognomentum illud, quod inter alia plurima Veneri datum est, vt scilicet Melanis. & Melænis diceretur, ob eam causam, vt scribit Pausanias lib. 8. qui de Arcadicis est, quod hominibus non omnino diurni & patẽtes concubitus, vt belluis, sed nocturni, & abditi magis conueniant. Huius autem Veneris Melanidis templum fuit apud Corinthum, vt tradit idem Pausanias libr. 2. qui de Corinthiacis est: & item apud Thespios, vt idem prodit li. 9. qui est de Bœoticis. Græci autem μέλαν nigrum vocant. Et eadem ratione ea ipsa Venus Scotia dicitur, cuius templum apud Aegyptios fuit, teste Hesychio, à tenebris scilicet, quoniã Ven⁹ ĩ tenebris & abscõdito sit peragẽda.

Venus Melanis, & Melænis.

Venus Scotia.

Scio autem, viros in opere Venereo lu-
164 cem, aut in nocte lucernam desiderare, tãquam scilicet plenior maiorque sit voluptas, quam luce, aut lucerna ardente, oculis quoque vsurpant & excipiũt: quamuis fœminæ maxima ex parte, quantum possunt, occultare satagunt. Hinc illud Propertij libr. 2.

Viri in opere Venereo lucem desiderant.

Quam multa apposita narramus verba lucerna.

Et paulò post:

Non iuuat in cæco Venerem corrumpere motu.
Si nescis, oculi sunt in amore duces.

Et illud Martialis lib. Epigram. 10. Epigrãmate 38. ad Calenum:

O quæ prelia, quas vtrimque pugnas
Felix lectulus, & lucerna vidit.

Et libr. 11. Epig. ad vxorem Epigram. 105.

Tu tenebris gaudes; me ludere teste lucerna.
Et iuuat admissa rumpere luce latus.

Quem posteriorẽ versum ad aliud suprà citauimus. Et in Apophoretis, Dist. 39.

Dulcis conscia lectuli lucerna
Quicquid vis, facias licet, tacebo.

Nam & Apuleius lib. 5. dicit lucernam ab amatore quopiam esse priùs inuentam, vt diutiùs cupitis etiam nocte potiret. Et huc quoq; pertinent, quæ alibi suprà diximus nuditatẽ mulierum mirè gratam esse lasciuis, atque libidinosis, scilicet leg. 4. nu. 15. quamobrem Veneri.

Decimum illud fuerit, Vt licèt maritis jus sit vxores inuitas & reluctãtes comprimere, ex sententia Cy. Alb. Bal. Ioan. Fab. 165
& Sal. in l. j. C. de raptu virg. cum alijs multis concor. à me adductis, infrà in glo. 2. in verbo, *en pouuior de son mary*, nu. 23. inci. tum quoque quòd in eo, tamen eos admonitos velim, ne id omnino faciant, si modò id citra periculum suæ pudicitiæ fieri possit. Vetus est adagium ab interprete Theocriti relatũ, Τὸν θέλοντα βοῦν ἔλαυνε, id est, volentem bouem agito: quod videtur sumptum ex illa Theognidis sententia,

Viri uxores inuitas ne comprimãt.

Prouerbiũ.

Μή μ' ἀέκοντα βίῃ κέντρῳ ὑφ' ἅμαξαν ἔλαυνε. Id est,
Ne me inuitum vi pungens sub plaustrum adige.

Et vt scribit Plautus in Sticho, Stultitia est venatum ducere inuitos canes. Quam sententiam inibi protulit Panegyris, patrem alloquens, qui eam inuitam nuptui dare volebat. subiungitque & hanc sentẽtiam, Hostis est vxor, inuita quæ ad virum nuptum datur. Quanquàm scio eas sententias aliò pertinere, verùm & huc quoque referri posse. Nam si (vt tradit Artemidorus Daldianus, lib. de Somniorum interpretatione 1. c. 80.) vxori suæ in somnis misceri volenti & appetenti, nec repugnanti omnibus ex æquo bonum sit, significetq; id somnium vtilitatem: si vero vxor repugnet, aut se non exhibeat, contraria significet: quid futurũ credis, si non in somnis eandem, resistentem fortè ob causam minimè rationabilem, licèt tibi incognitam ineas? Et ego aliquando audiui à quodam familiari meo, cùm semel vxorem renitẽtem, prætérque morem a coitu refugientem compressisset, non eam posteà sibi tã morigeram, atque obsequentem expertum fuisse.

Illud autem affirmare ausim, eandem mox pœnitentiam huiusmodi recusationis, præsertim si ea iniusta fuerit, acturam
166 teque sponte, & alacriter ad pugnam prouocaturam. atque sic eam congressionẽ multo suauiorẽ experieris. Caueat tamen vxor ne temerè virum concubitum offerentẽ repellat. Periculum enim est, vt alienũ coitum sequat. Quod & aliquando monuit Catullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij:

Vxor liberã virũ ad coitũ recipiat.

Nupta tu quoque, quæ tuus
Vir petet, caue ne neges,
Ne petitum aliunde eat.

Super quo vide & tu, quæ scripsi suprà in 9. leg. connub. nu. 85. incip. quid quod in-
Sed & aliud quoque hac in re pericu- 167
lum

lum cui enim ignotum est, quod scribitur 2. Regum 13. Ammō Dauid filiū, Thamar sororem deperditissimè primum adamasse: posteaquàm verò eam inuitam, & reluctantem compressit, odio maximo habuisse, ita vt confestim eam domo exegerit? Ideo Plutarchus in Præceptis cōnubialibus admonet vxorem, vt neq; deuitet mariti concubitum, neque ipsa prior exigat. Vt enim hoc meretricis est, sic & il-

168 lud fastuosæ, nec virum amantis.

Vir item lubens vxori id appetenti misceatur.

Sed cui adde, q̄ si vxor id exigat, aut verbo, aut etiam nutu (quod nō adeò impudens esse existimo) spontè, & alacriter, si vires suppetant, eius desiderio satisfaciat, ne & ipsa à viro spreta aliunde etiam petitū eat, vti & de viro ex Catullo suprà dixim⁹. Nam & in hoc vir, & vxor pares iudicanť. Quis enim nescit illud diui Pauli 1. ad Corinth. 7. Vxori vir debitum reddat: similiter autem, & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem nō habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicē. Quæ & ipsa repetuntur in ca. nosse. 30. q̄st. prima. & in §. his ita respondetur. 32. quæstione 2. Et alibi scribitur in cap. apud nos. 32. quæstione 5. Quod non licet fœminis, æque non licet viris, & eadem seruitus pari cōditione censetur. Tradit Laertius autoritate Hieronymi, Pythagoram descendisse ad inferos, vidisseq; eos cruciari, qui suis vxoribus congredi nollent: eiusq; rei

Viros apud inferos cruciari, qui vxorum concubitum refugiunt.

169 gratia à Crotoniatis honoratum.

Mulier inuita cognita vix cōcipit.

Cæterùm (vt redeā) mulier, q̄ inuita & renitens comprimitur, vix concipit, vt tradit Aetius Quaternionis 4. sermo. item 4. c. 26. Vix autem nō abs re dixi, quia interdum concipit. Legimus enim nonnullas vi compressas cōcepisse. Nam & Sostratus lib. 2. Rerum Tuscanicarum, & eius autoritate Plutarchus in Parallelis, c. 32. tradūt Macareum filiū Aeoli regis Tuscorum, sororem vi compressisse, ex eoque illā impregnasse. Et apud Terentium in Hecyra, Philumena à Pamphilo in tenebris vi cōpressa, concepit, & peperit filium. Nam de ea re hæc verba sunt in eadem fabula:

Homo se fatetū vi in via virginē nescio quā cōpressisse.

Hincque Bal. in l. si qua illustris. post prin. C. ad S.C. Orphi. quærit, an filius, q̄ natus est è muliere illustri per vim stuprata succedat. Nam & Aristoteles lib. 1. de Generatione animaliū, c. 15. tradit fœminas sæpe

170 ɔcipere, sine ea, q̄ per coitū fit, voluptate.

Nescio autem, an & illud denique dicere debeam, quod ad concubitum pertinere videtur, esse nonnulla, quibus si vtātur concubituri, pulchros & bonos liberos gigni plerique autumant: quibus tamen vix crediderim. Dicā tamen, vt intelligas, quo insaniæ antiquorum superstitio processerit. Hermesias à Democrito illo Magorū vanissimo vocatur, non herba, sed cōpositio ad gignendos huiusmodi liberos bonos & pulchros vtilis, è nucleis pineæ nucis, tritis cum melle, myrrha, croco, vino palmeo, postea admisto theōbrotio & lacte: quam bibere generaturos iubet, & à concepu puerperas partum nutriētes. Ita fieri excellētes animo & forma, atque bonos. Quod post eum retulit Plin. lib. 24. ca. 17. Et rursum hanc quoque rem memorans, & tamen deridens, lib. 26. ca. 4. Nam quæ (inquit) apud Democritum inuenit compositio medicamenti, quo boni, pulchrique, & fortunati gignantur liberi, cur nunquàm Persarum Regi tales dedit? Mirum esset profectò, huc vsque prouectam credulitatem antiquorum, & cætera, quæ sequuntur. Qui igitur huiusmodi liberos gignere voluerit, ad Dei opem precibus cōfugiat: & ad vxorē sobrius, & tēperās accedat. Et cū his hāc legē cæteris subijcio:

Decimaquinta Lex connubialis.

CONCVBITVM NEQVE NIMIS PERTIMESCENTO, NEQVE ITEM NIMIS CONCVPISCVNTO.

FREQVENTEM ET IMMODICVM PRORSVS FVGIVNTO.

RARVM ATQVE TEMPERATVM INTREPIDE EXERCENTO.

FREQVENTEM AVTEM, AVT RARVM, NON TAM NVMERO, QVAM NATVRA RATIONE AETATIS, CORPORIS, TEMPERATVRAE TEMPORIS, AESTIMANTO.

TVM VERO MAXIME, CVM DISSIDIVM ALIQVOD IN MATRIMONIO INTERCESSERIT, EXERCENTO, LOCORVM, TEMPORVMQVE D.O.M. SACRORVM, RATIONEM HABENTO.

MENSTRVATAM OMNINO, NVTRICEM, ET QVAE RECENS CONCEPIT, QVANTVM MAXIME FIERI POTEST CITRA PERICVLVM PVDICITIAE, NE ATTINGVNTO.

NE EBRI, MOESTIVE, AVT ALIIS PERTVRBATIONIBVS AFFECTI: NE DENIQVE ALIIS, REBVS INTENTI AD LIBERORVM PROCREATIONEM ACCEDVNTO.

SECRETO AVTEM VXORES INEVNTO.

NE INVITIS VXORIBVS VIRI CONGREDIVNTOR:

NEC TAMEN VXORES VIRIS COITVM OFFERENTIBVS RENITVNTOR:

VIRI DENIQVE VXORIBVS, AVT NVTV, AVT ALIAS PETENTIBVS, PRO VIRIBVS SATISFACIVNTO.

IN

IN DECIMAM SEXTAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMÆ, PARS DECIMASEXTA.

1 RESTAT nunc, vt aliquid dicamus de zelotypia, deq; ea legem quandam sanciamus, quod ea res maximè ad matrimoniũ pertineat, ita vt Moses suis legibus ad rem vxoriam pertinentibus, eam nõ prætermiserit, quæ de zelotypia est, vt patet ex Numerorum capite 5. Nemo autẽ est, qui non intelligat, quid zelotypia sit, vt q̃ à Tullio ita sit definita, lib. 4. Tusculan. q̃st. ægritudo ex eo, quòd alter quoque potiatur eo, quod ipse concupiuerit. Quæ quidẽ definitio latissimè patet, vt quæ de omnibus rebus amatis intelligatur. Quãquã propriè & peculiariter de formæ æmulatione intelligi dẽat ex ipsius verbi etymologio. Nã ζῆλος æmulatio est, τύπος forma. Igitur qui ita amat formam mulieris, vt solicitus sit, ne quis ea fruatur, zelotypus est. Iuuenalis Satyra 5.

Zelotypia quid sit.

Nam Virro, vt multi, gemmas ad pocula transfert
A digitis, quas in vaginæ fronte solebat
Ponere zelotypo iuuenis prælatus Iarbæ.

Chrysippus autem apud Laertium in Zenone Cittieo, ita distinguit zelum à zelotypia, vt zel⁹, id est, æmulatio, sit dolor ex eo qđ alius eo potit̃, qđ q̃sq; c. Zelotypia, dolor ex eo, qđ ad sit alteri qđ ipse q̃sq; hẽat.

Zelus quid à zelotypia differat.

2 Homo autem imprimis est animal zelotypum, vel Homero teste, haud multò ante fi. lib. 7. Odysseæ:

Homo animal zelotypum.

Δύσζηλοι γάρ τ' εἰμὲν ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπων.

Valde zelotypi enim sumus in terra genus hominũ.

Præsertim verò mulieres huic vitio sunt admodum obnoxiæ, si credimus Philoni & Plutarcho, quos tibi in hoc citauimus suprà in 9. lege connubiali. nu. 139. incip. & cùm zelotypia. Vbi & illud diximus ex Galeno, eam ægritudinem in mulieribus prægnantibus debacchari.

Præsertim feminæ.

3 Suntq;, qui in id vitium astrorum vi & potentia sunt propensi. Nã Firmicus maternus lib. 5. Astronomicon ad Lollianũ, In finibus (inquit) Veneris si inuentus fuerit horoscopus, & nocturna fuerit genitura, & Mars in ipsis partibus fuerit inuentus, potentissimæ & nobilissimæ mulieris nuptias dabit, vt per ipsam illi magnificarum diuitiarum affluentia conferatur: sed ijs ex nimio zelo solicitudinis dolore cruciabitur. Et Paulò pòst: Si autem Luna in ipsis partibus fuerit inuenta, & nocturna fuerit genitura, reddit zelotypos, sed bonitate mentis ornatos, & qui omnia cũ moderamine compleant. Et lib. 8. c. 30. Secunda pars Piscium si in horoscopo fuerit inuenta, homines facit stridentis animi suspiciosos, atque zelotypos.

Astrorũ vi zelotypiæ dediti.

4 Sed adeò feruntur mulieres ipsæ in id vitium præcipites, vt plerunque seuiant in maritos, liberos, atque adeò in seipsas, vt latè docuimus suprà in 13. lege connubiali, nu. 28. inci. impatientes, & sequen. vsque ad 33. Sed quibus addes, hanc mulierum zelotypiam ipsismet nihil tale cogitantibus, plerũque necem afferre, vt hinc discãt, etiam si nihil aliud esset, id vitij deuitare. Ferunt enim Cyanippũ Thessalum cùm vxorem duxisset. Leuconoam, propter venandi studium in syluis plerunque degere solitum. Noua autem nupta suspicans ipsum cum alia muliere cõuersari, secuta est ipsius vestigia, & occultata sub quodam fruticeto euentum expectabat. Ramis verò motis repente canes indagatores accurrerunt, ipsamque morsibus instar beluæ dilaniarunt. Cyanippus autem, id tam insperatum intuens, seipsum quoque trucidauit. Cuius rei testes sunt Parthenius Chius antiquus Poeta Græcus, Sostratus lib. 4. de uenatione, & eorum autoritate Plutarchus Parallelorũ c. 42. & Stobæus Collectanæorum ca. 62. simil emque historiam refert Plutarchus, ubi supra, ca. 43. ex Clitonymo lib. 2. Rerum Sybariticarum, de Aemylio quoq; Sybarita, & eius uxore. Quinetiã ex Ouidio li. 7. Metamorphoseos, & lib. quoque 3. de arte amandi, didicimus, Procrin suspicantem Cephalũ maritum cum Aura nympha cõgredi solitum, clàm eum in syluas secutam, ab inscio marito, putante feram esse, interfectã fuisse. Quod & retulit Seruius, enarrãs eũ locum Virgilij libro 6. Aeneid.

Mulierũ zelotypia ipsis sæpe exitiosa.

Cyanippus vxorem zelotypam incautus icau tã necauit.

Et Aemylius.

Et Cephal⁹ Procrin

His Phædram, Procrinq́, locis, mœstamq́, Eriphylen. 5

Quin & uiri nonnunquam hoc zelotypiæ furore perciti, leguntur immerentes suas uxores interemisse. Ex quibus unum ex multis huc attulisse satis nobis uisũ est. Iustina nobilissima puella Romana, puellas ætatis suæ forma longè supergressa, cũ iuueni cuipiam nuptui esset à parentibus tradita, ob solam eius pulchritudinem in suspicionem marito uenit, qui candidissimæ uxoris ceruicem conspicatus inclinãtis se ad exuendum calceum, furore ex zelotypia accensus, teneram puellam, nonãque coniugem, iugulauit. Cuius etiamnũ extat illud epitaphium:

Vxores ex zelotypia uirorum immerentes necatæ.

Immi-

Immitis ferro secuit mihi colla maritus.
Dum propero niuei soluere vincla pedis.
Durus, & ante torum, quo nuper nupta coiui,
Quo cecidit nostræ virginitatis honos.
Nec culpa meruisse necem, bona numina testor,
Sed iaceo fati sorte perempta mei.
Discite ab exemplo Iustinæ, discite patres,
Ne nubat fatuo filia vestra viro.

6 *Zelotypia nullā ex animi perturbationibus vehementiorē.* Hanc igitur tam furiosam ægritudinē imprimis fugiendā esse & viris, & mulieribus censeo: quia certè nulla ex animi perturbationibus vehemētior est, vt quæ mētem si quid aliud perturbet, & veluti eripiat, & in furorem adigat, & in neces mutuas, & aliorum, armet, & impellat. Quod Salomon prospiciens, Prouerbiorū 6. c. *Zelotypia animum & corpus labefactat.* Zelus (ait) & furor non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec recipiet pro redemptione bona plurima. Ex quibus etiam verbis intelligis furorem & zelum, veluti quadam cognatione esse coniunctos, vti etiam apud Ecclesiasticū c. 40. Sed & ꝑterea ea affectio corpus ipsum corrumpit, labefactat, conuellit & ad senectutem accelerat, teste eodem autore, c. 30. Zelus (inquit) minuit dies, & ante tempus senectutem adducit.

7 *Romani aduētus sui nūtios præmittebant.* Et his fortasse rationibus apud priscos illos Romanos, cùm ij ex agro, siue peregre domum redirent, qui vxores domi reliquerant, aduentus sui nuntios pręmittebant, vt tradit Plutarchus problematum Romanorum c. 9. Ad quem morem alludēs Plautus in Amphitrione introducit Sosiam hæc loquentem:

Meque porta pmisit domū, vt hæc nuntiē vxori suæ.

Vt scilicet mariti ex eo ostendant, se zelotypos non esse. Nam qui eo morbo vexātur, vxores in facinore depræhendere omnibus modis student: ideoque nullo præmisso nuntio, insperati domum ingrediūtur. Atque etiam vt omnem huius teterrimi affectus occasionem effugiant, nolentes scilicet, si quid fortè vxores turpe admittant, id rescire. Quāquàm Plutarchus, vbi suprà alias eius rei rationes afferat.

8 *Hippocratis s͠nia de asseruāda vxore.* Quid ergo facient, quibus contingunt mulieres suspectę libidinis? illasne asseruabunt, aut alijs asseruandas dabunt, siue custodes adhibebunt, si quando eos peregre proficisci necesse est? Et certè Hippocrates, ad Abderitas iturus, Democriti curandi gratia, Dionysio, epistola ad eum missa, quæ & nūc extat inter opera ipsius Hippocratis, scribit vxorem interim, dum peregrinaretur, apud parentes mansurā: precatur tamē illum, vt eius mores obseruet, quò pudicè degat, nec ob viri absentiam alios viros cogitet. Mulieres enim semper opus hr͠e moderatore. Hr͠e enim à natura lasciuiā innatam, quæ nisi quotidie amputetur, instar arborum, in materiæ multæ effusionem exuberare. Ego verò, inquit, amicum parentibus diligentiorem puto custodiendæ vxori. Neque. n. velut illis, inest etiam huic beneuolentiæ affectio, per quam sæpe vmbra admonitioni obtenditur. In omnibus enim reb. prudentius est, quod alienum est ab affectione, vt quod minimè à beneuolentia infringatur.

Verùm id frustra faciunt, qui ita vxores asseruari faciunt, tum quia impossibile est illas, nisi velint, ita custodiri, qn peccent, illudantque & fallant maritos, & custodes, strophis ac dolis mulieribus: tum quia natura comparatum est, vt in ea magis nitantur, quæ vetita sunt, vt satis diximus suprà in 8. lege connubiali, nu. 16. incip. adde quod contumax. tum denique, quòd id adulteros magis inuitat, prouocat, ac veluti impellit ad expugnandam mulierum custoditarum pudicitiam, in idq; omnes artes ac machinas adhibent, vt postea quoque dicemus. Non immerito igitur Aureolus Theophrastus apud Diuum Hieronymum in Iouinianum, dicebat vxorem impudicā seruari nō posse, pudicam non debere, Subditque ipse Hieronymus: Illa verè pudica dicēda est, cui licet peccare, si velit. 9 *Vxores an asseruandæ.*

Et hinc quoque illud Ouidij lib. Epist. 3. Elegia 4. 10 *De eadē re.*

Dure vir, imposito tenerę custode puellæ,
Nil agis: ingenio quęque tuenda suo est:
Si qua metu dempto casta est, ea denique casta est:
Quæ quia non liceat, non facit, illa facit.
Vt iam seruaris bene corpus, adultera mens est:
Nec custodiri, ni uelit, vlla potest.
Nec mentem seruari potes, licèt omnia claudas:
Omnibus exclusis intus adulter erit.
Cui peccare, licet, peccat minus: ipsa potestas
Semina nequitiæ languidiora facit.

Et subdit:

Desine, crede mihi, vitia irritare vetando.

Et cætera, quæ nos adduximus s͞. in 8. leg. cōnubiali. nu. 16. incip. adde ꝙ cōtumax, vbi & alia in eam s͠nīam retulimus. Sed & paulò pòst subiungit idem Ouidius:

Centum fronte oculos, centum ceruice gerebat
Argus: & hos omnes sæpe fefellit amor.
In thalamo Danae saxo ferroq́, perenni,
Quæ fuerat virgo credita, mater erat.
Penelope mansit, quamuis custode careret,
Inter tam multos intemerata procos.
Quicquid seruatur, cupimus magis; ipsaque furem
Cura vocat: pauci, quod sinit, alter, amant.
Nec facie placet illa sua, sed amore mariti:
Nescio quid, quod te ceperit, esse putant.
Non proba sit, quam vir seruat, sed adultera cara est:
Ipse timor pretium corpore maius habet.
Indignere licèt, placet inconcessa voluptas:

Sola placet, timeo dicere si qua potest.

Et cætera quæ sequuntur.

11 Cui adstipulatur Propertius libr. 2. Elegia 6.

De eadē re.

Quos igitur tibi custodes, quæ limina ponam,
Quæ nunquam supra pes inimicus eat?
Nam nihil inuitæ tristis custodia prodest:
Quam peccare pudet, Cynthia, tuta sat est.

Et Iuuenalis Satyra sexta.

Audio, quid veteres olim moneatis amici:
Pone seram, cohibe. Sed quis custodiet ipsos
Custodes? cauta est, & ab illis incipit vxor.

Et Martialis lib. 1. ad Cæcilian. Epigr. 41.

Nullus in vrbe fuit tota, qui tangere vellet
Vxorem gratis Cæciliane tuam,
Dum licuit: sed nunc positis custodibus, ingens
Turba fututorum est. Ingeniosus homo es.

Et Ausonius, qui in Eidyllio 14. quod de vita humana est, inter humanas miserias hanc posuit:

Et grauior cautis custodia vana maritis.

Hucq; anus illa Apuleiana, libro. 9. Metamorphoseos, maritorum inefficaces diligentias appellat. Et apud eundem autorē, illo quoque libro, Philesiterus hac ipsa potissimū castitate, & insignis tutelæ nimietate instinctus atq; inflammatus, quiduis facere, quiduis pati paratus, ad expugnandam tenacem domus disciplinam, totis accingitur viribus.

12 Nec nobis deest in eam rem Græcorū scriptorū autoritas. Nam Euripides apud Stobæum Florilegij c. 72.

De eadē re.

Μοχθοῦμεν ἄλλως θῆλυ φρουροῦντες γένος.
Ἥτις γὰρ αὐτὴ μὴ πέφυκεν ἔνδικος,
Τί δεῖ φυλάσσειν κἀξαμαρτάνειν πλέον;
Frustra laboramus muliebre custodientes genus.
Nam quæ non vltro iusta fuerit,
Quid opus est custodire, ac amplius delinquere?

Et Menander:

Τὸ μὲν μέγιστον, οὔποτ' ἄνδρα χρὴ σοφὸν
Λίαν φυλάσσειν ἄλοχον ἐν μυχοῖς δόμων.
Ἐρᾷ γὰρ ὄψις τῆς θύραθεν ἡδονῆς,
Ἐν δ' ἀφθόνοισι τοῖς δ' ἀναστρεφομένη,
Βλέπουσα τ' εἰς πᾶν, καὶ παροῦσα πανταχοῦ,
Τὴν ὄψιν ἐμπλήσασα τ', ἀπηλλάχθη κακῶν.
Τό τ' ἄρσεν ἀεὶ τοῦ κεκρυμμένου λίχνον,
Ὅτις δὲ μοχλοῖς καὶ διὰ σφραγισμάτων
Σώζει δάμαρτα (κἂν ἀνὴρ δοκῇ σοφὸς)
Μάταιός ἐστι, καὶ φρονῶν οὐδὲν φρονεῖ.
Ἥτις γὰρ ἡμῶν καρδίαν θύραζ' ἔχει,
Θᾶσσον μὲν οἰστοῦ καὶ πτεροῦ χωρίζεται,
Λάθοι δ' ἂν Ἄργου τὰς πυκνοφθάλμους κόρας.
Καὶ πρὸς κακοῖσι τοῦτο δὴ μέγας γέλως,
Ἀνήρ τ' ἄχρηστος, ἡ γυνὴ θ' οἴχεται.
Hoc quidem maximum: nunquàm oportet virum sapientem.
Nimis custodire vxorem in penetralibus domus.
Desiderat enim aspectus rerum externarum voluptatem:
In quibus si abunde versetur
Aspiciens omnia, & præsens vbique,
Aspectuque satians, liberatur malis.
Nam & mas semper eius, quod latet, est appetens.
Quisquis autem repagulis, & per sigilla
Custodit vxorem, etsi vir videatur sapiens,
Vanus est, & sapiens nihil sapit.
Si qua enim mulier animo foras spectat,
Velocius quidem sagitta & penna separatur,
Ita vt lateat Argi multoculas pupillas.
Vnde præter malum, ingens quoque ludibrium:
Virque simul & vxor inutiliter pereunt.

13 Nec tamen interim omittendam duximus historiam huic loco accōmodatissimam, quæ satis ostendit frustra vxores seruari, de Phano quopiam, cui cum vxor esset parum spectatæ pudicitiæ, eamque haberet adulterij admodum suspectam, patrij fores sic occlusit, vt non nisi cum stridore ac sonitu possent aperiri, vt adulter admissus custodes non falleret. Verū cū illa per tegulas, minimè. s. apertis foribus, adulteriū admitteret, vicini id rescieētes p iocū dicebāt, ἡ Φάνου θύρα, Phani ostiū. Verum Eustathius lib. vlt. Odysseæ alio refert huic non absimile prouerbiū Φαύλου θύρα.

De eadē re. Phani historia.

Prouerbiū.

14 Quisquis ergo vxorē pudicā continere volueris, multa tibi moneo facienda, tanquā aliud agas, id est, ne videaris id agere metu & diffidendia impudicitiæ vxoris, pp eas, quas iam diximus, rationes. Primū illud erit, vt eā ita viuere assuefacias, vt à ɔsuetudine, cōgressu, & familiaritate mulierū impudicarū eā ꝓhibeas. Nā hæ nō solū suo exēplo nocēt, sed plerūq; alias mulieres ad impudicitiā suis sermonib. alliciunt, ac sibi similes oēs mulieres efficere studēt: vt verū sit, ꝙ Hermione; alio tñ respiciēs, dicit, apud Euripidē ī Adromach.

Mulieres à cōgressu aliarum impudicarum absit neant.

Κακῶν γυναικῶν εἴσοδοί μ' ἀπώλεσαν,
Αἵ μοι λέγουσαι τούσδ' ἐχαύνωσαν λόγους.
Malarum fœminarum introitus me perdiderunt
Quæ mihi loquentes, hos blandè persuaserunt sermones.

Qđ & retulit Diuus Hieronymus libr. 1. in Iouinianū, & Plutarchus, alio quoq; detorquens, in Præceptis ɔnubialibus. c. 41. Addit aūt Hermione non multò pòst.

Ἀλλ' οὔποτ', οὔποτ' (οὐ γὰρ εἰσάπαξ ἐρῶ)
Χρὴ τούς γε νοῦν ἔχοντας, οἷς ἔστι γυνή,
Πρὸς τὴν ἐν οἴκοις ἄλοχον εἰσφοιτᾶν ἐᾶν
Γυναῖκας· αὗται γὰρ διδάσκαλοι κακῶν.
Ἡ μέν τι κερδαίνουσα συμφθείρει λέχος,
Ἡ δ' ἀμπλακοῦσα συννοσεῖν αὑτῇ θέλει,
Πολλαὶ δὲ μαργότητι· κἀντεῦθεν δόμοι
Νοσοῦσιν ἀνδρῶν. πρὸς τάδ' εὖ φυλάσσετε
Κλείθροισι καὶ μοχλοῖσι δωμάτων πύλας.
Ὑγιὲς γὰρ οὐδὲν αἱ θύραθεν εἴσοδοι
Δρῶσιν γυναικῶν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ κακά.
Sed nunquam, nunquàm, (non enim semel dicam)
Oportet sapientes, quibus est vxor,
Ad vxorem in domibus accedere sinere

Mulieres

Mulieres ipsæ enim præceptores sunt malorum.
Illa quidem aliquid lucrifaciens, corrumpit matrimonium:
Alia peccans, vt peccet cum ea, cupit,
Multæ autem ex stultitia. Hincque domus
Virorum malè habent. Aduersus hæc igitur bene munite.
Seris & pessulis ædium fores.
Sani enim nihil introitus externi
Mulierum efficiunt, sed multa & mala.

Ex quibus & nos aliquid ad aliud attulimus suprà in 10.l.connub.nu.29.inci. cæterum.

15 *Consuetudo ac familiaritas multam vim habens ad deprauandos mores, & contrà.*

Cæterum nemo nescit quantū virium ad corrumpēdos mores habeat sceleratorum & improborum consuetudo, & familiaritas, vt proborum, ad corrigendos, vel testē nostrorū Iurisconsultorū, l. ædiles. la 1. §. Pedius. ibi, imitatione seruorū factus est aleator fortè, vel vinarius vel erro. ff. de ædil. edi. vbi Accursius citat illud quod Catonis esse dicitur, Cum bonis ambula. At illius text. autoritate gloss. in §. cogitandum in auth. de monach. vbi & ad id est etiam bonus tex. dicit mores à communi

Contagio morum.

ctu formari. Et ut scribitur in c. sed illud. 45. di. ex vno peccatore polluitur populus sicut ex oue morbida vniuersus grex inficitur. Et in c. sæpe. 23. q. 1. sæpe malorū consortia bonos corrumpunt. Et facit l. Iulianus. §. quod autem diximus. ff. de action. emp. l. si plures. §. assidua. ff. de administra. tutor. & cap. vlt. de sta. monachor. & quæ nos latius in eam sententiam scripsimus suprà, in 5. l. connubiali, num. 19. incip. ex his illud.

16 *De eadē re. ex diuinis scriptorib.*

Sed tu præterea audi in eam rem diuinorum scriptorum sentētias. Nam scribitur psalmo 17. & iterum 2. Regum, 22. Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Et Prouerbio. 13. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit, amicus stultorum, similis efficietur. Et c. 21. Paruulus si sectetur sapiē tem, sumet sapientiam. Et cap. 22. Noli esse amicus homini iracundo, neque ambula cum viro furioso, ne fortè discas semitas eius. Et Ecclesiastici c. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui cōmunicauerit superbo, induet superbiam. Et c. 19. Qui se iungit fornicarijs, nequam erit. Propterea D. Paulus 1. ad Corinthios 5. Si quis (inquit) inter vos est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi cibum non sumite.

17 *Ex aliorum scriptoris autoritate.*

Nec desunt aliorum quoque scriptorū in eam rem sententiæ. Quærit enim Aristoteles, (si is est sunt enim qui addubitāt) Problematon parte 19. c. 10. Cur qui iusto temperantique ac bono viro se iunxerit, melior in his bonis animi euadit. Qui verò cum sano moram traxerit, nihilo sanior, neque qui cum robustiori aut pulchriori versatur. quicquam in huiusmodi habitus proficit? Quoniam (inquit) bona corporis animo imitari non possumus. Quanquàm quod ad sanitatem pertinet, (ut id obiter dicam) scio nonnullos in ea fuisse opinione, quod etiam sanorum cōgressu & familiaritate sanitatem, vt morbosorum morbos contrahamus.

18 *Mosaica lex curà quorūdam animaliū esu prohibuit.*

Eleazarus ille doctissimus Iudæorū Pōtifex ad Aristea, altero ex legatis Ptolemæi Regis interrogatus, quamobrem, si à Deo vniuersa creata sunt, nōnulla impura vocet scriptura, à quibus abstinendum esse iubeat, multas causas reddidit, quarū hæ sunt præcipuæ, quæ ad hunc locum pertinent. Videte (inquit) quantā vim hēt consuetudo. Malos. n. hoīes, si cū improbis, probos. si cū probis conuersantur, facile facit. Itaq; Deus præcepit à nonnullis immūdis animalibus. quæ omnia sunt rapacia, feraq; & carnibus aliorum vescuntur. abstinendum, vt hoc quoque symbolo hominum rapacium malorumque consuetudine deterreret. Nam si animalia huiusmodi tangenda non sunt propter immunditiem, quales erunt homines, qui prauitate morū illis se similes reddunt? Itē quia cæteri ferè homines, præter Iudæos, Deorum multitudinem colentes & omnibus cibis, nullo animantium delectu, passim vescuntur. Ne igitur illorum conuersatione atq; consuetudine corrupti, ad impietatē eorum deferamur, cibi purificatione legali nos à cæteris separauit. Et hæc quidē ipse Aristeas in longiora verba retulit, in eo libro, quem de ea legatione fecit. & ex eo Eusebius Cæsariensis, lib. de Præparat. euange. 8. c. 3. Et similia propè scribit Clemens Alexandrinus Pædagogi lib. 2. cap. 10. & Lactantius priuatim loquens de prohibitione eius carnis suillæ, lib. 4. Diuinarum institutionum, c. 17.

19 *De eadē re.*

Philo, quē & idē Eusebius eo. illo lib. c. 4. refert, de Esseis loquēs: In ciuitatib. (inquit) nō habitant, existimātes, vt cōtagionē aeris corporibus, sic conuersationem animo nocere. Sed & idē Philo in libro, quē de prouidentia scripsit: Non facilè (inquit) pt euadere, q degit in regione pestifera: ac veluti cū magna vis pluuiæ descēdit, nisi sub tecto sis, necesse est, ētsi sapiēs sis, imbrem perferre, cumq; frigidissimus Boreas perflat, frigore premi, & æstatis ardore calefieri: eodem modo, si cū iniustis vitam agis, necesse est multa inde mala

perpeti. Ipse quoque Eusebius libr. 6. illius operis, c. 5. Illi (ait) quibuscum viuimus, voluntatem plerunque nostram rationibus, aut quouis alio modo, ad suam conuertunt. Et alias meliorem, alias peiorem efficiunt. Solet enim conuersatio praua nocere, sicut è contrario bona prodesse. Bonos quippe mores mala conuersatio corrumpit, veluti etiam praui mores proba conuersatione corriguntur.

20 Plutarchus in libro, de Liberis educandis, hanc affert veterem sententiam ἂν χωλῷ παροικήσῃς ὑποσκάζειν μαθήσῃς. Si iuxta claudum habitaueris, disces & tu subclaudicare. Quam & ipsam Pindari interpres ex Aristarcho ita extulit:

De eadē re. Prouerbiū.

Χωλῷ παροικεῖς κἂν ἑνὶ, σκάζειν μάθοις.

Id est, ex alia versione:

Claudo vel vni si propinquus fueris,
Disces & ipse claudicare protinus.

Alibi idem Plutarchus in illo eodem lib. Generaliter (inquit) liberos nostros flagitiosorum hominum consortio segregare decebit: eorum enim malignitatē reportant. Quod & Pythagoras obscuris quibusdā praecepit sermonibus, quos hoc in loco positos explanabo, quoniam ad cōquirendam virtutem non minimum videntur afferre momentum: quale est illud, μὴ γεύεσθαι τῶν μελανούρων. Ne gustes ex his, quibus nigra cauda est, hoc est, cum omnibus consuetudinem non esse habendā, quos morum deprauatio ipsa denigrat. Idem quoque Plutarchus in libro de rōne dignoscendi verum amicum ab adulatore, tradit tantam habere vim assiduam consuetudinem, vt imprudentes etiam imitemur eorum vitia, quibuscum viuimus. Sic enim ferunt Platonis familiares expressisse contractos illius humeros: & Aristotelis amicos eiusdem balbutiē imitatos fuisse: rursusque Alexandri Regis familiares eius ceruicem inflexam, & in dicendo vocis asperitatem repraesentasse.

Pythagorae symbolum.

Platonis familiares et cōtractos humeros imitabantur. Et Aristotelis balbutiē. Et Alexandri ceruicē inflexam.

21 Seneca li. 3. de ira: Sumuntur à conuersantibus mores, & vt quaedam in contactos corpore vitia transiliunt, ita animus mala sua proximis tradit. Ebriosus conuictores in amorem vini traxit. Impudicorum cętus fortem etiam virum emolliit, Auaritia in proximos virus suum transtulit. Eadem è diuerso ratio virtutum est, vt omne quod secum habēt, mitigēt, nec tam valetudini profuit vtilis regio, & salubrius cęlum, quàm animis parum firmis in turba meliorum versari. Quae res quantum possit, intelliges, si videris feras quoque conuictu nostro mansuescere, nullique immani belluae vim suam permanere, si hominis contuberniū diu passa est. Idem in lib. de Tranquillitate vitae, monet, vt amicos vacuos (quātū fieri potest) à cupiditatibus eligamus. Serpunt. n. vitia, & in proximum quenque transiliūt, & contactu nocent. Itaque vt quod in pestilentia curandum est, ne corruptis iam corporibus, & morbo flagrātibus assideamus, quia pericula trahemus, afflatuq; ipso in proximo laborabimus: ita in amicorum legendis ingeniis dabimus operam, vt quàm minimè inquinatos assumamus. Idem autor ad Lucillium: Nulla res magis animos inducit (nisi malis legere, induit) honestos, & in prauum declinabiles erigit ad rectum, quàm bonorum virorū conuersatio. Paulatim enim descendit in pectora, & vim pręceptorum obtinet, frequenter aspici, frequenter audiri. Sed & alia multa in eam sententiā videbis apud eundem, eiusdem operis Episto. 7. & apud Clementem Alexandrinum li. Paedagog. 3. c. 4. ex quo decerpere poteris, quae tibi vsui videbis.

De eadē re.

Ante hos Plato lib. 2. de Legibus, elegāter admodum ostendit, quomodo tacitè & nihil tale cogitantes nos fallat contagium improborum hominū πότερον εἰκὸς, ἢ καὶ ἀναγκαῖον τοῦτ' εἶναι, ὅπερ ὅταν τις πονηροῖς ἤθεσι συνὼν κακῶν ἀνθρώπων, μὴ μισῇ, χαίρῃ δ' ἀποδεχόμενος, ψέγῃ δὲ ὡς ἐν παιδιᾶς μοίρᾳ ὀνειρώττων ἂν τὴν αὐτοῦ μοχθηρίαν, τότε ὁμοιοῦσθαι δήπου ἀνάγκη τὸν χαίροντα ὁποτέροις ἂν χαίρῃ. Id est, Vtrùm probabile, an potius necessarium hoc ipsum esse sicuti cùm quis cum prauis improborum hominum moribus conuersatur, nec eorum mores odit, sed potius delectatur, & indulget: & tamen veluti per iocū reprehendit, quasi per somnium in se ipso percipiens eorum malitiam: tunc profectò necesse est, vt similis euadat illis, quibus gaudet, etiamsi laudare vereatur. 22

De eadē re. ex Platone.

Suntque in eam sententiam Poetarum carmina. Menandri enim versus est: 23

De eadē re. ex poetis Graecis.

Σοφοῖς ὁμιλῶν καὐτὸς ἐκβήσῃ σοφός.
Cum sapientibus conuersans, & ipse euades sapiens.

Item ille:

Κακοῖς ὁμιλῶν καὐτὸς ἐκβήσῃ κακός.
Cum malis conuersans, & ipse euades malus.

Sophocles in Tragędia, quae Aiax Locrensis inscribitur:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.
Sapientes tyranni sapientum congressu.

Ex illo enim eum versum citant Zenodotus in Prouerbijs, & Aulus Gellius libr. 13. Noctium Atticarū, c. 18. vbi miratur Platonem in Theaeteto ex Euripide citasse, cū Sophocles vetustior fuerit Euripide. Verū Platonis locus, vbi eum versum citat, non est in Theaeteto, sed in octauo libr. de Republi. ad finem, & in Theage:

Ex

24 Ex Latinis Poetis huc respicit Iuuenalis Saty. 2.

Et ex Latinis.

—Dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures: sicut grex totus in agris
Vnius scabie cadit, & porrigine porci,
Vuaq; conspecta liuorem ducit ab vna.

Quæ vltima sententia alludit ad illud vetus Suidæ adagium, βότρυς πρὸς βότρυν πεπαίνεται, Botrus iuxta botrũ maturescit. Trãslatum ab vuis, quæ mutuo oppositu maturitatem aut liuorem, inter sese vicissim & dant & accipiunt: Et huc quoque spectat Ouidius lib. 2. de Remedio amoris:

Si quis amas, nec vis, facito contagia vites:
Hæc etenim pecori sæpe nocere solent.
Dum spectant læsos oculi, læduntur & ipsi:
Multaque corporibus transitione nocent.

Et in Epistola Canaces ad Macareum:

Scilicet est aliquid cum sæuis viuere ventis.

25 Nec prætermittam id, quod suprà diximus, mulieres impudicas id maximè cupere, vt cæteræ oẽs sint sui similes. Id certè adstruit Philto senex Plautinus in Trinummo, vbi suum Lysitelem ita monet:

Mulieres impudicę impudicas alias esse cupiunt.

—Per pietatem nolo ego cum improbis,
Gnate mi, neque in uia, neque in foro, ullum sermonem exequi.
Noui ego hoc seculum moribus quibus sit: malus bonum malum
Esse volt, vt sui sit similis.

Proindeque alter alterum, qui cum est familiaritas & cõsuetudo, solicitat, vt & idipsum faciant, quod ipsi facere solẽt. Quod & affirmat noster Iurisconsultus in dicta lege Iulianus. §. quod autem diximus. ibi, alios secum solicitauit, vt fugerent. ff. de actio. empti.

26 Porro eorum, quæ diximus, est physica ratio, quam scripsit Marsilius Ficinus libro de Triplici vita tertio, c. 23. Memento (inquit) familiaritatem eorum inire, quibus gratiæ cælestes affluãt: quod ex bonis animi, fortunæ, corporis perpẽdes. Sicut enim odor ex moscho, sic ex bono boni nonnihil exhalat in proximum, ac sæpe perseuerat infusum. Mirificus autẽ foret cœtus trium felicium, vel duorum inter se mirabiliter redundantium. Memento denique effrenatos, & impudentes, & malignos, ac infelices procul fugere. Hi nanque malorum pleni dęmonũ, vel radiorum, malefici sunt, & tanquam leprosi pestilentesque non solum tactu nocent, sed propinquitate ẽt & aspectu. Sanè propinquitas ipsa corporum animatorum putatur esse cõtactus propter efficacem vaporum exhalationem, foris à calore, spiritu affectu manantem. Maximè autem pestilens, erit, flagitiosorum familiaritas, atq; crudelium, si verum fuerit, post vegetalẽ vitam mense Iouis id est, secundo, nobis infusam deinceps mense Martis, id est, tertio, sensualẽ animam infundi, perturbationibus mancipatam. Sic enim, qui perturbatione feruntur, Martis pleni, Martiali contagione propinquos inficiunt. Contraria verò ratione consuetudo frequens, continuumq; commercium cum felicibus, excellentibusque, vt diximus, prodesse mirificè consueuit Apollonium Tyaneum ferunt, Ephesi depræhendisse senẽ, sub cuius figura lateret dęmon, qui sola pręsentia totam ciuitatem peste contaminabat. Quantum verò multis pręsentia sola profecerit, Xenophon & Plato testanť.

Physica horum ratio.

Secundum, primo proximum, vt viri etiam vxores à virorum impudicorum, & matronalis pudicitiæ insidiatorum cõgressu, & consuetudine prohibeant. Nam præterquam quòd hi, cùm tales sint, nihil intentatum relinquunt, omnibusque artibus student, & satagunt castitatem domus euertere, vt suis voluptatibus potiantur, sola ipsa cõsuetudo, nescio quo pacto, amorem, & libidinem conciliat, & vt scribit Lucretius: 27

Mulieres à cõgressu virorum impudicorũ caueãt.

Consuetudo concinnat amorem,

Vnde Cicero in Lælio: Auxit consuetudo beneuolentiam. Id quod mouit Apuleiũ, vt scitissimè libro sexto Asini aurei, Consuetudinem Veneris famulam faceret, in hæc verba: Iamque fores eius dominæ ꝓximanti occurrit vna de famulatione Veneris, nomine Consuetudo. Hincque ẽt Selenium Plautina, in Cistellaria dicit, Alcesimarchum in amicitiã suam insinuasse se blanditiis, muneribus, donis, consuetudine. Et huc quoque alludit tex. in c. veniens. de eo qui cogno. consangui. uxor. suæ, in illis verbis, deinde ex conuersatione diutina sorori puellæ se coniunxit.

Nec est, quòd ea in re amico fidere debeas, quoniam vt voluptati nostræ indulgeamus, nullam plerunq; hẽmus amicitiæ, fidei, & honestatis rõnẽ. Quod cõqueritur Ouidius lib. 1. de Arte amandi: 28

Amicis nõ fidẽdum in ea re.

Conquerar? an moneam, mixtum fas esse nefasque,
Nomen amicitiæ, nomen inane fides,
Hei mihi non tutum est, quod amas, laudare sodali:
Cùm tibi laudanti credidit, ille subit.

Deindeque perpaucos amicos in ea re extitisse, sed nullos hodie tales reperiri amplius posse affirmat:

At non Actorides lectum temerauit Achillis:
Quantum ad Pirthoum Phædra pudica fuit.
Hermionem Pylades, vt Pallada Phœbus amauit,
Quòdque tibi geminus Tyndari Castor, erat.
Si quis idem sperat laturas poma myricas
Speret & è medio flumine mella petat:
Nil nisi turpe iuuat: curæ est sua cuique voluptas.

Haec quoque ab alterius grata dolore venit.
Heu facinus, non est hostis metuendus amanti:
Quos credis fidos, effuge, tutus eris.
Cognatum, fratremque caue, fidumq; sodalem:
Praebebit veros haec tibi turba metus.

Ex quo & illud eiusdē li.1.de Arte amādi.

Sint etiam tua vota, viro placuisse puellę,
Vtilior votis factus amicus erit.

Et paulò pòst:

Tuta frequensque via est, per amici fallere nomen:
Tuta frequensque licèt sit via, crimen habet.

Et in eam sententiam est illud Propertij libro secundo ad Lynceam Poetam, Eleg. postrema:

Cur quisquam faciem dominae iam credat amico?
Sic erepta mihi penè puella fuit.
Expertus dico, nemo est in amore fidelis:
Formosam rarò non sibi quisque petit.
Polluit ille Deus cognatos, soluit amicos:
Et bene concordes tristia ad arma vocat.
Hospes in hospitium Menelao venit adulter:
Colchis & ignotum nonne secuta virum est?

Et Mnesilochus amator Plautinus in Bacchide:

Satin, ut quem fidelem habeas, aut cui credas, nescias?

Quis autem nescit illud Hieremiae capit. 29. Et męchati sunt in vxores amicorum suorum.

29 Tertium, vt ab inhonestis, lasciuis, obscoenis cōfabulationibus vxorem arceas, quę ad libidinem prouocant. Scitus est. n. ille Menandri Senarius à Diuo Paulo 1. ad Corinthios, c. 15. vsurpatus:

Mulieres lasciuis sermonibus abstineant.

φθείρουσιν ἤθη χρήσθ' ὁμιλίαι κακαί.

Corrumpunt mores bonos colloquia mala.

Cuius sententiae meminit Tertullianus libro primo ad vxorem, paulò ante fin. inquiens, Cōuictum, atq; commercia Deo digna sectare, memor illius versiculi sanctificati,

Bonos corrumpunt mores congressus mali.

Cui non absimile est illud Naumachij, alterius Poetae, apud Arsenium:

Κεδνὰ κακοὶ φθείρουσι γυναικῶν ἤθεα μῦθοι.

Verba bonos vitiant mulierum turpia mores.

30 Quos secuti alij duo Poetae nostri seculi, scilicet Iouius Pontanus lib. 1. de Amore coniugali ad uxorē, de liberis educādis:

De eadē re.

Corrumpunt mala dicta animum, moresque verēdos,
In veros sensus saepe abiere ioci.
Lasciuos igitur sensus, lasciuaque verba
Pignoribus nostris rite cauenda vide.

Alter, Baptista Mantuanus contra impudicè scribentes:

Verba mouent animos, oris lasciuia pectus
31 *Pulsat, & in venas semina mortis agit.*

Obscenitas verborū e ciuitate pellēda.

Aristoteles autem libro Politicon septimo, capi. 17. Omnino (inquit) obscęnitas verborum, si quicquam aliud, per legislatorem exterminanda est de ciuitate. Ex turpiter enim loquendi licentia sequitur & turpe facere. Epictetus alter Philosophus, apud Antonium Monachum Melissae, id est apiculae, toto primo, capite decimoquarto, ὑπέκκαυμα ἐπιθυμίας λόγος ἐρωτικός. Id est, Fomētum libidinis sermo amatorius, siue lasciuus est. Quā & ipsam sententiā ex Chariclea repetit Abbas Maximus, Aphorismorum sermone 3. in fin. Diuus Hieronymus ad Demetriadem, in ea epistola, cuius initium est, inter omnes: Nunquam (ait) verbum inhonestum audias, aut si audieris, irascaris. Perditè mentis hoīes vno frequēter leuiq; sermone tētāt claustra pudicitię. In hāc quoq; sñiam Clemēs Alexādrinus lib. 2. Pędagog. c. 10. Impudicorū (inqt) verborū & turpiū figurarū meretriciorūq; osculorū, & hmōi lasciuiarū noīa ne sunt qdē memoria tenēda, beatū sequētib. Apostolū, q apertè dicit, s. ad Ephesios c. 5. Fornicatio autem, & omnis obscęnitas ne nominetur quidem apud vos, sicut decet sanctos.

Libidinis fomentum sermo lasciuus.

Igit nō iniuria Hiero ille post Gelonē Syracusanorū Tyrānus, Epicharmū Poetā Comicū mulcta affecit, q vxore eius pñsente lasciuiae qppiā ptulisset, vt testis est Plutarchus in Apophthegmatis Imperat. Nā & añ Romuli legib. (vt idē tradit in uita illius) q corā fęminis obscęni qppiā dixisset, nō sec⁹ ac homicida puniebat. Nr̄is aūt legib. q turpib. verbis corā fęminis vtitur, licet alias earū pudicitiā nō tentet, id est, licèt nō id faciat eā tētādae pudicitiae, iniuriarū tenet. l. itē apud Labeonē. §. q turpib. iunctis praecedentib. ff. de iniurijs. 32

Epicharmus mulctat⁹ ob lasciuū verbum.

Romuli lex in eos, qui lasciuè corā fęminis loquerentur.

Quartū, vt à picturis quoq; impudicis, & obscęnis caueant, q̄ & ipse non minus impudicitiā incitāt, vt videre licet ex Eunucho Terentij, vbi Chaerea adolescēs suspectans tabulā in qua depingebat Iouis & Danaes cōcubitus in libidinē exarsit. 33

Mulieres ab obscoenis picturis caueant.

Virgo in conclaui sedet.
Suspectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura haec, Iouem
Quo pacto Danae misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id spectare coepi: & quia consimilem luserat
Iam olim ille ludum, impendiò magis animus gaudebat mihi,
Deum sese in hominem conuertisse, atque per alienas tegulas
Venisse clanculum per impluuium fucum factum mulieri.
At quem Deum qui templa caeli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud verò ita feci lubens.

Quo

Quo in loco Donatus, Philosophicè (inquit) nunc Terentius demonstrauit, quã cladem moribus hominũ, & ciuitatibus afferant figmenta poetarum, cùm exempla scelerum afferant peccaturis. Et eum quoque Terentij locum ad eam rem expendit D. Augustinus de Ciuitate Dei lib. 2. cap. 7.

34 *De eadẽ re.* Quid quòd Propertius libro secundo, Elegia quarta, impudicitiæ veluti originẽ tribuit picturis obscœnis, quibus spectantes ad libidinem incenduntur: Ita enim inquit:

Quæ manus obscœnas depinxit prima tabellas,
Et posuit castâ turpia visa domo.
Ille puellarum ingenuos corrupit ocellos:
Nequitiæque suæ noluit esse rudes.

Picturæ lasciuæ languẽtes libidines excitant. Tradit autem Suetonius, Tyberium cubicula plurifariam adornasse tabellis lasciuissimarum picturarum, vt aspectu deficientes libidines excitaret. Ideo Aristoteles libro Politicon 7. capite 17. prohibet aspicere aut picturas, aut actus deformes monetque, vt sit cura magistratibus, nullam neque picturam neque statuam esse talium rerũ imitatricem. Nisi (vt subdit ironicè) apud Deos tales, quibus etiam lasciuiam lex tribuit.

35 *Mulieres à ludis publicis arceantur. Præsertim impudicis.* Quintum, vt & à ludis, scenis, & spectaculis publicis, præsertim verò impudicis, prohibeantur, tum propter eorum lasciuiam, quæ & ab libidinem incitat: tum quia illuc multi iuuenes cupidinei, & spectatores otiosi cõueniunt, qui nil aliud q̃ tendunt retia, & insidias pudicitiæ matronarum & puellarum, vt docet Ouid. libr. 1. de Arte amandi.

Sed tu præcipuè curuis venare theatris:
Hæc loca sunt voto fertiliora tuo.

Et post pauca:

Spectatum veniunt, veniunt spectentur vt ipsæ:
Ille locus casti damna pudoris habet.

Et rursum non multo pòst:

Nec te nobilium fugiat certamen equorum:
Multa capax populi commoda circus habet.

Et lib. 2. Tristium ad Augustum:

Ludi quoque semina præbent
Nequitiæ. —

Et paulò pòst:

Tollatur circus: nam tuta licentia non est:
Hic sedet ignoto iuncta puella viro.

Et lib. 2. de Remedio amoris:

At tanti tibi sit non indulgere theatris,
Dum bene de vacuo pectore cedat amor.
Eneruant animos citharæ cantusq́; lyræque,
Et vox, & numeris brachia mota suis:
Illic assiduè ficti cantantur amantes:
Quid caueas actor, quid iuuet, arte docet.

36 *De eadẽ re.* Quibus & adstipulatur Propertius lib. 2. Elegiar.

Illic te multi poterunt corrumpere ludi.

Et Iuuenalis Saty. 6.

Chironomon Ledam, molli saltante Batyllo,
Tuccia vesicę non imperat: Appulla gannit,
Sicut in amplexu. —

Et Pontanus in illo libro de liberis educandis:

Penelope nunquàm, nunquàm Lucretia vidit,
Histrio dum molli scenica voce canit.

Et ob hæc, ni fallor, Græcorum legibus prohibitum fuit, ne Olimpicis certaminibus mulieres spectandi gratia sese insererent, vt tradit Statij ille doctus interpres, huc referens illud ipsius Statij lib. 1. Thebaidos. 37 *Mulieres olympicis certaminib. olĩ arcebantur.*

— Exclusęque expectant pręmia matres.

Ex quo & illud Menandri Rhetoris: In qbusdam Panegiricis (inquit) conuentibus non ferè visuntur mulieres. Et ad id nonnihil spectat, quod suprà diximus in quarta lege connubiali, numero 37. incip. sed qđ de certaminibus. Plutarchus in Problematis Romanorum, capit. decimotertio, scribit Semproniũ vxorem repudiasse, quòd ea ludos funebres spectasset. Qđ & idem retulit Valerius Maximus libro 6. capite tertio. Nostris autem Iustiniani Imp. legibus, licet viro vxorẽ repudiare, ἐὰν ἱππικοῖς, ἢ θεατρικοῖς, ἢ κυνηγίοις παραγίνεται ἐπὶ τῷ θεωρῆσαι, ἀγνοοῦντος, ἢ καὶ κωλύοντος τοῦ ἀνδρός. Id est, Si ad circẽses, aut theatrales ludos, aut arenarias venationes spectatum prodeat, ignorante, aut etiam prohibente viro: vt scribitur in §. quia verò plurimas. in auth. vt liceat matri, & auię. qđ & repetitũ est in l. consensu. §. vir quoq;. C. de repud.

Sed audi, Benigne Lector, quid de his ludis, præsertim Floralibus, scribãt Seneca, & Lactantius, ille ad Lucillium Epistola 7. Nihil (inquiens) tam damnosum bonis moribus, q̃ in aliquo spectaculo desidere. Tũc.n.p voluptatẽ facilius vitia surrepunt. Quid me existimas dicere? Auarior redeo, ambitiosior, luxuriosior, & cętera q̃ sequunť. Hic aũt lib. 1. c. 20. Celebrãtur illi ludi cũ oĩ lasciuia, ꝯuenientes memoriæ meretricis. Nã pter verborũ lasciuiã qb. obscęnitas oĩs effondiť, exuunť ẽt vestib. populo flagitãte meretrices, q̃ tũc mimorũ funguntť officio: & in cõspectu populi vsq; ad satietatẽ impudicorũ hominũ cũ pudẽdis motib. ꝺtinenť. Et rursũ li. 6. c. 20. Nã & Comicæ fabulæ de stupris virginũ loquunť, aut amatorib. meretricũ: & quò magis sunt eloquẽtes, q flagitia illa finxerũt, eò magis sñiarũ elegãtia psuadẽt, & facilius inhærẽt aĩs audiẽtiũ versus numerosi & ornati itẽ tragicę historię subijciũt oculis parricidia, & ĩcesta Regũ malorũ, & cothurnata scelera ꝺmõstrãt. 38 *De eadẽ re.*

Histrionū quoq; impudicissimi motus qd aliud, nisi libidines, docent, & instigāt quorum eneruata corpora, & in muliebrem incessum, habitumque mollita, impudicas fœminas inhonestis gestibus mētiuntur? Quid de mimis loquar corruptelarum præferētibus disciplinam? qui docent adulteria, dum fingunt, & simulatis erudiunt vera? Quid iuuenes, aut virgines faciant, cùm & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernāt? Admonentur vtique, quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maximè concitatur: ac se quisque pro sexu in illis imaginibus præfigurat: probantq; illa dum rident, & adhærētibus vitijs corruptiores ad cubicula reuertuntur: nec pueri modò, quos præmaturis vitijs imbui non oportet, sed etiam senes, quos peccare iam nōn decet, in tabem vitiorum delabuntur. Et paulo pòst: Vitanda ergo spectacula omnia, non solum quòd vitiorum pectoribus insident, quæ sedata & pacifica esse debent, sed ne cuius nos voluptatis consuetudo deliniat, & à Deo atque à bonis óperibus auertat. Sed & audi, quę Cecilius ille Cyprianus in eam sententiam scripsit, lib. 2. Epistol. ad Donatū, eiusdem lib. 2. Epist. 2. Conuerte (ait) hinc vultus ad diuersi spectaculi non minus pęnitenda cōtagia. In theatris quoque conspicies, qđ tibi & dolori sit & pudori. Cothurnus est Tragicus, prisca facinora carmine recensere: de parricidis & incestis horror antiquus, expressa ad imaginem veritatis actione, replicatur: ne seculis trāseuntibus exolescat, quod aliquando cōmissum est. Admonetur omnis ætas auditu fieri posse, quod aliquando factum est. Nunquàm æui senio delicta moriuntur, nunquàm crimen temporibus obruitur: nunquàm scelus obliuione sepelitur. Exempla fiunt, quæ iam esse facinora desiuerunt. Tunc delectat in mimis turpitudinum magisterio, vel quid domi gesserit recognoscere, vel quid gerere possit, audire. Adulterium discitur, dum videt: & lenocinante ad vitia publicæ autoritatis malo, quæ pudica fortasse matrona ad spectaculū accesserit, de spectaculo reuertitur impudica. Ad hæc deinde morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum histrionicis gestibus inquinari, videre contra fœdus iusque nascendi patientiam incestæ turpitudinis elaboratam. Euirantur mares: omnis honor & vigor sexus eneruati corporis dedecore emollitur: plusque illic placet, quisquis virum in fęminā magis fregerit. In laudem crescit ex crimine, & eo peritior, quò turpior iudicatur. Spectant hic, proh nefas, & libenter. Quid non pt suadere qui talis est? Mouet sensus, mulcet affectus, expugnat boni pectoris consciētiam fortiorem. Nec deest probri blādientis autoritas, vt auditu molliore hominib. pernicies obrepat. Exprimunt impudicā Venerem, adulterum Martem, Iouem illum suum, non magis regno, quàm vitijs principem, in terrenos amores cum ipsis suis fluminibus ardentem, & alia plurima, quæ sequuntur.

Scienter itaque ac prudenter (vt hoc caput semel finiam) Actius Tetrabi. 3. Ser. item 3. c. 34. monet eos, qui stomacho laborant, abstinere à spectaculis & lectionibus, quæ venereæ rei vsum in memoriam reuocare solent: vt & nos ad aliud memorauimus in 15. leg. cōnubial, nu. 52. inci. inter cætera, ne videlicet ad Venerem ꝓuocentur, quæ illis, siquid aliud, obest. 39 *Stomacho laborātes à spectaculis, & lectionib. venerei. abstineant.*

Sextum, quod & ex ipsis Actij eo in loco sententia ostenditur, ut scilicet abstineant mulieres à lectionibus librorū impudicorū. Hæc. n. supra modum libidinē accendunt, & irritant. Quod & ex Mantuano illo videre est, in illis carminibus, quibus impudicè scribentes arguit: 40 *Mulieres à lectionib. impudicis caueant.*

Si proba vita tibi, lasciuaque pagina, multos
Efficit incestos, in Veneremque trahit.

Ante illū aūt Ouidius li. 2. de Arte amādi,

Eloquar inuitus, teneros ne tange Poetas:
Summoueo dotes impius ipse meas.
Callimachum fugito, non est inimicus amori:
Et cum Callimacho tu quoque Coe noces.
Me certè Sappho meliorem fecit amica,
Nec rigidos mores Teia musa dedit.
Carmina quis potuit tutò legisse Tibulli?
Vel tua, cuius opus Cynthia sola fuit?
Quis potuit lecto durus discedere Gallo?
Et mea nescio quid carmina tale sonant.

Prudenter igit Lacedęmonij, quorum respublica optimè instituta est, Archilochi Poetæ omnium petulantissimi (ita. n. appellat Oenomaus apud Eusebium) libros è ciuitate sua exportari iusserunt, ꝗ earum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrarent. Noluisse enim, ea liberorū suorū aīos imbui, ne plus moribus noceret, ꝗ ingenijs prodesset, vt scribit Valerius libro sexto, capite tertio, qđ est de Seueritate. Et ea causa plurimi censuerunt, Poetarum libros, qui adulteria Deorū impudenter describunt, reiiciendos esse, & inter cæteros D. Basilius in libro de legendis libris Gentilium. 41 *Lacedæmonij libr. Archilochi Poetæ lasciui eiecerunt.* *Poetæ adulteria deorū describentes reyciendi.*

Septimum, ne vxores secretos ac nocturnos illos cætus & conuentus adeant. Hi enim admodum suspecti sunt, vel exemplo Pompeiæ vxoris. Cæsaris, & Clo- 42 *Mulieribus nocturni cætus vitādi.*

Clodij, qui in sacris Bonę Deæ sese inui cem stupro polluerunt: vt nos alibi diximus. Nam & Euripides in Bacchis, loquẽs de Orgijs Bacchi, introducit Pentheum, & Dionysium ita colloquentes.

Pen. Τὰ δ' ἱερὰ νύκτωρ, ἢ μεθ' ἡμέραν τελεῖς;
Dio. Νύκτωρ τὰ πολλά, σεμνότητ' ἔχει σκότος,
Pen. Τοῦτ' εἰς γυναῖκας δόλιον ἐστὶ, καὶ σαθρόν.

Id est, ad verbum, quantum sermonis ratio permittit:

Pen. *Hæc verò sacra noctu, an interdiu celebras?*
Dio. *Noctu plerunque, reuerentiam habent tenebræ.*
Pen. *Illud erga mulieres dolosum est, & vitiosum.*

43 *Romuli lex de ea re. Lex xij. Tabularum.* Romulus inter suas leges & hanc quoque sanxit, vt ne essent nocturnæ in tẽplo vigiliæ virorum cum mulieribus, vt scribit Dionysius Halicarnasseus libro secundo Origi. Romanorum. Ex quo etiam postea Legibus duodecim Tabularũ ita cautum fuisse scribit Cicero libr. secundo, de Legib. Nocturna Sacrificia ne sunto. Quo in loco multa adfert ipse Tullius, quibus ostendit huiusmodi sacrificia suspectissima esse, vt ibi videre poteris. Inter cætera autem tradit, Aristophanem facetissimũ Poetam veteris Comœdiæ, nouos Deos, & in his colendis nocturnas peruigilatio nes, sic vexasse, vt apud eum Sabazius, & q dam alij Dij de peregrinis iudicati, è ciuitate eijciantur. *Sabazius Bacchus dictus.* Sabazius autẽ ille Deus (vt id obiter dicam) Bacchus erat, vt videre licet ex Amphitheo in secundo Heracleæ, Strabone libro decimo, Diodoro Siculo libro quarto, aut vt alij computãt, 5. Eustathio, Hesychio, & alijs multis. Tradit item *Diagondæ lex.* Cicero, vbi suprà, Diagondam Thebanũ in media Græcia, omnia hæc nocturna sacrificia, lege perpetua sustulisse. Atq; etiã *Bacchanalia sublata.* inibi loquitur de Bacchanalibus, q̃ apud Romanos noctu celebrabãtur, in quibus (vt graphicè describit Titus Liuius libr. 9. Belli Macedonici) viri per noctem fœminis, & teneræ ætati turpiter miscebantur. Qua re comperta, fuere Senatusconsulto sublata: & in multos animaduersum fuit. Vnde illud Iuuenalis Saty. 2.

Qui Curios simulant, & Bacchanalia viuunt.

Constantini. lex. Has leges secutus Constantinus Imperator, hanc quoque legem tulit: Aboleãtur sacrificia nocturna, Magnentio autore pmissa: & nepharia deinceps licentia repellatur. Quæ lex est in Theodosiano Codice lib. 16. tit. 8. qui est de paganis sacrificijs, & templis.

44 *Atheniensium sacra nocturna damnata. Demonactis in ea rẽ sententia.* Eupolis Atheniensis, priscæ Comędiæ scriptor, in ea fabula, cui Baptas nomẽ fecit, nocturna Atheniensium sacra, q̃ Cotyttia vocabantur, damnauit. Demonax illustris Philosophus, Adriani Imperatoris tempore nunquam sibi permisit, vt ad sacrificia Eleusina accederet. Cuius rei nomine à populo admodum exagitatus, atque accusatus, tanquam patriæ religionis contemptor, oratione in eam rem habita id excusauit, dicens ea sacra meritò sibi videri suspecta, quod clàm fierẽt. Ea autem palàm fieri debere, vt si bona essent, alios ad amplectandam colendamque religionem: si mala, ad vitandam inducerẽt. Cuius rei testis est Lucianus in vita ipsius Demonactis. Apud Plautum autem in Aulularia Lyconides filiam Euclionis in vigilijs Cereris vitiauit.

Octauum, vt sobriè, quantùm maximè 45 fieri potest, mulieres viuere discãt. Vini enim & cibi satietas sunt vera libidinis irritamenta. *Mulieres sobrias esse debere.* De uino satis diximus suprà in nona lege connubiali, numero 208. inci. quanquàm & hoc. Quantum ad cibum pertinet, scribitur in §. primo, quadragesi maquarta distinctione, uentris ingluuies *Ventris ingluuies ad libidinẽ prouocat.* ad luxuriam facile ꝓuocat. Vnde ait Hieronymus, Vẽter & genitalia sibimetipsis uicina sunt, vt ex uicinitate membrorum confœderatio intelligatur uitiorũ. Et Ezechielis capite decimosexto, Ecce hæc fuit iniquitas Sodomę sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & cætera. Ibi enim loquit̃ de libidine uenerea.

Vnde & apud Apuleium libro quinto 46 Asini aurei, Venus dicit sobrietatem esse *Sobrietas Ventris inimica.* suam inimicam. Petamne (inquit) auxiliũ ab inimica mea sobrietate? Diuus Hieronymus ad Furiam, de uirginitate seruanda, Adolescentia (inquit) feruente cibis corpore, de castitate secura est? Neq; uerò hęc dicens condemno cibos, quos Deus creauit ad utendum cum gratiarum actione: sed iuuenibus, & puellis incentiua assero uoluptatum. Non Aetnæi ignes, non Vulcania tellus, nõ Vesuuius, & Olympus tãtis ardoribus æstuant, ut iuueniles medullæ uino plenæ & dapibus inflammatæ.

Crates Thebanus apud Laertium in ui 47 ta ipsius, dicebat amorem sedari fame: sin *Amorem sedas fames.* minùs, tempore: eis uerò si uti non uales, laqueo. Quam sententiam incertus quispiam autor in hoc epigramma non illepidè conclusit:

Ἔρωτα παύει λίμος: εἰ δὲ μὴ χρόνος.
Ἐὰν μὴ δὲ ταῦτα τὴν φλόγα σβέσῃ
Θεραπεία, σοὶ τὸ λοιπὸν ἡ τήλω βρόχος.
Fames amorem sedat: id si minùs,
Tempus medetur: si nec ista extinguere
Flammam queant, tum restat vt funem pares.

Notum est autem illud Terentij in Eu- 48 nucho, sine Cerere & Baccho friget Ve- *Sine Cerere & Baccho friget Ven⁹.* nus. Quam sententiam declarans Diuus Hieronymus alicubi: Distento (inquit) uẽtre, distenduntur ea, quæ uentri adhærẽt, per

Libido gastrimargiæ comes. per id, significans (vt dicit quidam) libidinem esse gastrimargiæ comitem. In Græcorum autem collectaneis ita hæc sententia legitur:

Νεκρὸν Ἀφροδίτη Διονύσου δίχα, καὶ Δήμητρος.

Mortua res Venus sine Baccho & Cerere.

Quam & Cynicus apud, Atheneum lib. 6. Dipnosophistarum, refert his verbis.

Ἐν τῇ κενῇ γὰρ γαστρὶ τῶν καλῶν ἔρως
Οὐκ ἔστι. πεινῶσιν γὰρ ἡ Κύπρις πικρά.

Id est, ex ipsius Erasmi versione:

Nam ventri inani non inest formarum amor.
Amara his Venus est, dira quos premit fames.

49 *De eadē re.* Moxque subiungit idem Athenæus carmen Euripidis, quod mutuatus sit ab Achæo Satyrico:

Ἐν πλησμονοῦντι Κύπρις, ἐν πεινῶντι δ' οὔ.

Saturo Venus adest: famelico nunquàm adest.

Sed & idem Athenæus lib. 1. eiusdem operis distichon affert eiusdem sententię.

Ἐν πλησμονῇ γὰρ Κύπρις, ἐν δὲ τοῖς κακῶς
Πράττουσιν οὐκ ἔνεστιν Ἀφροδίτη βροτοῖς.

Saturis Venus est: cæterùm infelicibus
Miserisque nulla adest Venus mortalibus.

50 *Mulieres caueant à cibis Venerē prouocantibus.* Præsertim verò cauere debēt mulieres ab esu rerum & ciborum Venerē prouocantium, cuiusmodi multa descripta sunt ab Ouidio, Martiali, Plinio, Galeno, & fusissimè Michaele Sauonarola, & alijs multis, quos tibi speciatim citauimus suprà ĩ 15. leg. connub. nu. 2. incip. At illis equidē credo, & duob. seq. vbi videre poteris, ne hic iterum repetamus.

51 *Mulieres ab ocio caueāt.* Nonum, vt otium, si quid aliud, mulieres deuitent, perpetuum pudicitiæ aduersarium: vt latè docuimus suprà in 9. lege connubiali, nu. 174. incip. & huius quoq; rei. Nam cum otium & quies omnibus vitijs ac sceleribus viam veluti sternant, ac fenestram aperiant, vel testimonio illius vulgati autoris, qui quis is fuerit, siue Cato, siue alius:

Nam diuturna quies vitijs alimenta ministrat.

tum verò libidini Venereæ, quæ cùm inuenit ingenium atque animum alijs occupationibus vacuum & desidem, statim sese infert & titillat, & voluptatibus continuò immergit: vt nō immeritò cecinerit, Sophocles, nihil boni parere otiū inane.

Τίκτει γὰρ οὐδὲν ἐσθλὸν εἰκαία σχολή.

52 *Mulieres ne vagentur.* Decimum, ne mulieres passim huc atque illuc vagentur. Vix enim aliud est, qđ magis obstet pudicitiæ mulierum, vt iam satis docuimus suprà in 9. lege connubiali ferè per totam eam legē, præsertim nu. 34. incip. sed vt redeamus, & seq. vbi videre poteris, ne hic iterum repetamus. Et ibi quoq; intelliges, id meretricum propriū esse & peculiare.

53 Vndecimum, vt si fortè tibi suboleat vxorem in cuiuspiam amorem propendere, eam specie alterius honestę occasionis ne id sentiat, alio transferas: compertum est enim mutatione loci & absentia amati, ardoris æstus aut tolli, aut certè minui: vt etiam affirmat Cicero lib. 4. Tusculanarum quęstionum, & diximus etiam suprà in 9. lege connubiali, nu. 123. incip. siue id facit. Vnde etiam Propertius lib. 3. ad Cynthiam, Eleg. 21. *Mulieribus amantibus prodest loci mutatio.*

Magnum iter ad doctas proficisci cogor Athenas,
Vt me longa graui soluat amore via.
Crescit enim assiduè spectando cura puellæ,
Ipse alimenta sibi maxima præbet amor.

Et paulò pòst:

Vnum erit auxilium mutatis Cynthia terris:
Quantum oculis, animo tam procul ibit amor.

Scribitur in ca. valet. 81. distinctio. valet interdum conuersis pro salute animæ suę mutatio loci. Plerunq; enim dum mutat locus, mutatur mentis affectus. Congruū est ergo, inde etiā corporaliter auelli, vbi quis illecebris deseruiuit. Nā locus vbi qs prauè vixerit, in aspectu mentis apponit, quod sæpe quisque ibi cogitauit, vel gessit Hæc ibi, quæ eadem ferè sunt, q̃ Ouidius cecinit lib. 2. de Remedio Amoris: 54 *Ad idem.*

Et loca sæpe nocent: fugito loca conscia vestri
Concubitus: causas illas doloris habent.
Hic fuit, hic cubuit, thalamo dormiuimus illo:
Hic mihi lasciua gaudia nocte dedit.

Sed & illud scio (neque enim id prætermittendum duximus) quòd locorum mutatio ad corporis etiam, nedū animi morbos confert. Est enim, vt scribit Plinius ille togatorum doctissimus (quod alij Varroni tribuerunt) lib. 28. c. 4. longis morbis locorum mutatio vtilissima. Quod & è recentioribus Medicis tradidit Michael Sauonarola, in eo libro, quem de egritudinibus edidit, tracta. 1. cap 3. 55 *Locorū mutatio etiam morbis prodest.*

Verum quod ad animū pertinet (vt reo redeamus) statim est illud Horatij libro 1. Episto. ad Bullatum. 56 *Ea tamen inutilis non nunquā est.*

Cœlum, non animum, mutant, qui trans mare currunt.

Ex quo & illud à Seneca scriptore sanctissimo scriptum est: Animum debes mutare, non cœlum. Nam & Socrates cuipiam iuueni conquerenti, nihil sibi peregrinationes profuisse, respondisse fertur, Noli admirari, te ipsum circumfers, te ipsum geris. Id est, Nihil mirum id est, cùm tua tecū vitia circumferas. Legitur autem in c. fratrem. 86. distinctio. Dic illi, vt cum loco & mentem mutet.

57 *Mulieres ne solæ sint cum viris.* Duodecimum, ne sola sit fœmina cum viris, sed semper comitata ancillis, aut alijs honestis mulieribus, exemplo Penelopes (quam plerique omnes fuisse ferunt castissimam, & si nonnulli reclamarunt) quæ

quæ cùm cogeretur vrgēte quapiam necessitate in cœtum procorum descendere, ea enim in ὑπερῴῳ id est, editissimo domus loco habitabat, (vt videre licet ex ijs quæ scripsimus suprà in 10.l.connub.nume.24.incip.id quod conuenit) nunquā sola, sed semper alijs mulieribus eam comitantibus incedebat, vel Homero teste, lib.18.Odysseæ:

Ἀλλά μοι Ἀντονόην τε καὶ Ἱπποδάμειαν ἄνωχθι
Ἐλθέμεν ὄφρα κέ μοι παρστήετον ἐν μεγάροισι
Οἴη δ' οὐκ εἴσειμι μετ' ἀνέρας, αἰδέομαι γάρ.

Et haud multò pòst:

Ὣς φαμένη κατέβαιν' ὑπερώϊα σιγαλόεντα
Οὐκ οἴη, ἅμα τῇ γε καὶ ἀμφίπολοι δύ' ἕποντο.
Ἡ δ' ὅτε δὴ μνηστῆρας ἀφίκετο δῖα γυναικῶν, &c.

Et iterum lib.19.ad fin.

Ὣς εἰποῦσ' ἀνέβαιν' ὑπερώϊα σιγαλόεντα,
Οὐκ οἴη, ἅμα τῇ γε καὶ ἀμφίπολοι κίον ἄλλαι.

58 *Virorum castitas vxores castas facit.* Tertiumdecimū, quod ad maritos ipsos priuatim & peculiariter pertinet, vt sese castos erga externas mulieres exhibeāt, si vxores ipsas castas esse velint. De qua re quia affatim diximus suprà in 13. lege cōnubiali, nu.35.incip.caueant igitur, & tribus nu.seq.hic repetendum id non duximus, locū, in quo tractauimus, designasse contenti.

59 *Vxorum impudicarum infortuniū patienter ferendum.* Hæc omnia si pro virili præstiteris, & tamē vxorem impudicam nactus fueris, tametsi id inter maledictiones, & Diras facinorosorum hominum ponitur, vel testimonio sacrorum Bibliorum, Deuterono.18.tamē reiecta omni zelotypia, patienter ferre memento (vt interim vsurpē verba vulgaris illius autoris) nec te aliter excruties, cogitans nihil id ad tuam culpā pertinere, multosque & maximos & laudatissimos viros in id infortunij gen⁹ decidisse. Nam & suprà in 9.lege connubiali, nu.122.incip.sed quod ad ordinē, ostēdimus Agamemnonem illū ποιμένα λαῶν, id est pastorem populorum, sæpe ab Homero vocatum, Syllam, Cæsarem, Pompeium, Lucullum, Q.Metellum, Lepidū (dij boni, quos viros) vxores impudicas *Virorū magnorum vxores impudicæ.* habuisse, atque Antoninum Philosophū Imperatorem sanctissimum, qui & ipse vxoris adulteria probè illi cognita prudenter dissimulauit. Et D.Paulum Eremitam qui nihil aliud, quàm risit, cùm vxorem in adulterio comperisset, vt etiā diximus in 8.lege connubiali, nume.14.incip. cæterùm multos.

60 *Agidis Lacedæmoniorum regis vxor impudica.* Sed & alios præterea multos, & propè infinitos huius notæ tibi recensere possemus: sed id non admodum necessarium mihi visum fuit. Sed vnum tamen silētio non præterierim, Agidem illum celebratissimum Lacedæmoniorum Regem, cuius vxor Timæa adeo impudica fuisse dicitur, & impudens, vt & coram ancillis filium, quem ex Alcibiade pepererat, nomine adulteri appellaret, vt testis est Iustinus lib.5. & Plutarchus tum in vita ipsius Alcibiadis, tum in libro de Tranquillitate animi: vbi & id scripsit Agidi non obstitisse, quò minus vir clarissimus & maximus haberetur.

Ex ijs autem, quæ diximus, satis mulieres docentur, quid facere debeant, vt 61 *Vxorum ornatus viros zelotypos facit.*
viri erga ipsas zelotypia non vexentur, si scilicet vitā suam ita instituant, ut sigillatim descripsimus. Quibus illud addiderimus ne nimiùm sint circa cultum vestium, & ornamentorum curiosæ. Nam vt scribit D. Chrysostomus ad populū Antiochenum Homilia 21. Vis ornare faciem, nō margaritis, sed modestia & honestate: sicque vir gratiorem cernet aspectū. Ille nēpe ornatus & zelotypiæ suspicionem inijcere sæpe solet, & cętera, quę & nos ex eo retulimus suprà, l.3.connubiali, nu.6.nam vt in eadem l.diximus, num.26.inci. nec mulieres, hmōi mulieres ornatus ac cultus studiosiores credunt, licet tamen plerunque falsò, esse impudicæ.

Sed quod ad mulierum zelotypiā pri- 62 *Vxoribus zelotypis quid agendum.*
uatim pertinet, iam satis docuimus eam maximè perniciosam esse. Quid verò illis agendum est, vt maritos ab alienarum mulierū amore auertant, discant ex Theanus (si ea sit) Epistola cōsolatoria ad Nicostratam zelotypam, quam integrā, vti Latina facta est à Ioanne Brechæo, huc transcripsisse non grauabor.

THEANO NICOSTRATAE SALVTEM.

Theano epistola. Intellexi viri tui insaniam, quòd scilicet amasiā habet: illius verò tu zelotypia capta es. Cognoui sanè non paucos eo morbo laborantes, quippe qui id genus mulierculis irretiti, ac (vt videre licet) occupati, mente omnino careant. Tu verò è contrario exanimaris, noctesque atque dies mœroribus exigis, ac nescio quid in eum moliris. Meliora quæso, o Nicostrata. Vxoris etenim virtus, mariti nō est obseruatio, sed opportuna atque apta quædam simulatio. Quod equidē fiet si idipsum ignorare se dissimulauerit. Quod reliquum est, voluptatis ergo, sui tātum copiam facit amasia: vxor autem vtilitatis gratia. Atqui vtile est, mala non permiscere malis, nec amentiam amentia prouocare. Adde etiam quædam delicta esse, q̄ irritantur acrius, si crimineītur arguāturque: ea tamen silentio dissimulata desinunt ac cessant protinus, non secus atq; ignis, qui non excitatus extinguit. Quod

si illum depræhendas, qui ignorare te uehementer desiderat, iam tu latebram, qua vitium delitescebat, aperies: tum deinde palàm peccabit. Nunquid autẽ existimas viri tui amicitiam non in probitate esse? id verò est ipsa societatis gratia. Tu itaque persuasum habeas, quandoque futurum, vt maritus ille tuus, illa tandem abstineat tibique adsit, vnà tecum vitam traducturus, & legitimo te amore prosecuturus, illam vero odio. Eius nanque velox & præceps est occasio, vt pote quæ interim fastidium satietatemque secum habeat Cito q dem adest, abestque perinde. Viro nãque minimè malo breuissima erit ad pellicẽ occasio. Quid enim, quæso, magis insanũ est illa cupidine, quę rei nephariæ illicitęque incumbit? Qua ratione persentiet aliquando, se & rem suam exigere, & honestum prodere. Neminẽ enim videas; quẽ sanæ mentis credideris, qui sponte ꝓprijs studeat incommodis. Quò fiet, vt tuorum erga se meritorum pietate permotus, reique familiaris ac domesticæ detrimẽtum vbi perpenderit, seipsum tandem erga te restituat & relinquat. Ac tum demum suas ipsius in te contumelias, quibus grauiter criminandum se iudicabit, ægrè ferẽs, statim ille in pœnitentiam adducetur. Tunc verò, o Nicostrata, dũ à meretricibus alienã te præbes, cura, vt modestia apud virum, studio erga rem familiarem, beneuolẽtia in necessarios, pietate erga liberos excellas. Quapropter o Nicostrata, zelotypia aduersus illum nulla ratione contẽdes. Illas enim, in quibus virtus inest, longè pulchrius fuerit æmulari. In reuocãda autem viri tui gratia imprimis opportunam te ꝑstes oportet. Nam morum quoq; integritas aduersarium quemuis in beneuolẽtiã adducit: soliusque probitatis meritum est honos. His demum rebus vxor tum mariti potestatem nanciscetur, eumque veluti in manu nullo negotio habebit: tum verò plus honoris cõsequi poterit, quàm si suc censum illa sibi colat. Tua igitur victus patientia, idemque non mediocri verecundia suffusus, gratiam tuam confestim inire, amicitiamque reconciliare percupiet, tecumque beneuolentia maiore & studio contendet. Nam erga te quàm iniquè antea se gesserit, sibi cõscius, tum verò apud se cogitans, quanta vitæ constantia interim egeris, facto tandem eius rei periculo quanto amore illum complecteris, planè intelliget. Et quemadmodum ab aduersa valetudine dignoscimus iucundam grassantis morbi liberationem, sic & amãtiũ iræ familiarem quandam amoris reconciliationem propius admittunt. Tu itaq; aduersus illam passionem affectũq; consilio vtere. Etenim si aliquando malè habere cõtingat, ille quoque, animo vt doleas, inuitabit. Præterea si in his, quæ ad ornatus dignitatem pertinent, oberret, tu etiã idem in muliebri ornamento pecces. Qđ si rei familiari aliquod detrimentum adferat, idem quoque facias oportet. Sic ad ipsius mores tuos quoque si composueris, dum illum castigas & cohibes, ipsam te castigare etiam videbere. Quod si ab illo relicto discesseris, scias oportet, de altero te viro periculum esse facturam. Qui si in eodem uersetur malo, alium rursus experieris. Atqui iuuenculæ tori expertes, nisi ægrè, esse nõ possunt: neque satis gratus est illis cęlibatus. Tu sola alioq; viri expors, perindeq; vt innupta permanebis. At verò si rei familiaris fueris negligentior, tu & uirum perdes, & vitæ tuæ doloris mœstitiæque plena communem molestiã adferes. At de pellice uindictam sumes. Illa dum se bene cautam tuebitur, ipsam te decipiet. Egregiam uero laudem referas cũ uiro quotidie iurgijs agere & rixari. Quid plura? ut rixis & conuitijs cohiberi nequit petulãtia, sic discordia supra modum crescit irriturq;. Quid deinceps? Anni fraudis aliquid illi moliri cogitas? Caue o Nicostrata. Tragœdia etenim dramatum instructa artificio, ubi iura omnia diuina humanaque Medea uiolat, uincendam esse zelotypiam edocuit. Quin potius, ut oculorum morbum manibus quidem tractari non licet, ita ab eo zelotypiæ affectu ultionem longè summoueas oportet. Hũc nanque morbum commodius extinxeris dum perferes.

Deindeque in hac tractatione zelotypię illud in mentem uenit, quod minime pręter mittendum mihi uisum est, Nicolaum illũ ex septem, quos Apostoli Diaconos ordinauerunt, cùm de zelotypia suæ uxoris pulcherrimæ culparetur, uelut purgandi sui causa permisisse, ut ea qui uellet uteretur. Quod eius factum in sectam turpissimam versum est, qua placet indifferens & promiscuus fęminarum usus. Cuius rei testes sunt Clemẽs Alexandrinus libro tertio stromaton, Eusebius libro tertio Historiæ ecclesiasticæ, capite uigesimotertio, Theodoritus Cyrenensis Hæreticarum fabularum libro tertio, & Diuus Augustinus in Catalogos Hæreseon, & nos quoq; alibi diximus. Et cum his postremam hãc legem sancimus: 63

Nicolaus heresiarcha zelotypus.

CONIVGES ZELOTYPIAM, TANQVAM PESTEM OMNIVM TETERRIMAM, PERNICIOSISSIMAM, EXITIOSISSIMAM FVGIVNTO.

Decimasexta Lex connubialis.

NEC

NEC VIRI VXORES CVSTODIA ASSERVANTO.
EASDEM AVTEM AB IMPVDICARVM MVLIERVM, ATQVE ETIAM LIBIDINOSORVM VIRORVM CONGRESSV PROHIBENTO.
A' LASCIVIS SERMONIBVS OBSCOENIS PICTVRIS, LVDIS PVBLICIS, PRAESENTIM IMPVDICIS, OBSCOENIS ITEM LECTIONIBVS NOCTVRNIS CONVENTIBVS ARCENTO.
SOBRIAS EAS ESSE DOCENTO.
OTIVM AB ILLIS PROPELLVNTO.
PEREGRINATIONES TOLLVNTO.
LOCA SVSPECTA MVTANTO.
SOLAS CVM VIRIS NON PERMITTVNTO.
CASTOS SE EXHIBENTO.
HAEC OMNIA SI PRAESTITERIS, ET TAMEN VXOR IMPVDICA FVERIT PATIENTER FERRE MEMENTO.
VXORES VIROS AB EXTERNARVM MVLIERVM AMORE ET CONCVBITV, MODESTIA, OBSEQVIO, PVDICITIA, ET DISSIMVLATIONE REVOCANTO.

GLOSSA SECVNDA, IN EAM PARTICVLAM TEXTVS,

En pouuior de son mary.

1 *Sponsa an sit in potestate sponsi, ut uxor viri. Sponsa an veniat appellatione uxoris.*

SED MATVRE, his relictis, ad nostram consuetudinẽ propiùs accedamus, q̃ dicit vxorẽ esse in potestate mariti, Quæro, an id etiã intelligatur in sponsa, vt videlicet nondũ cõsummato matrimonio sit in ptãte sponsi. Et certè primùm videri potest id in sponsa procedere: quoniam appellatione vxoris venit sponsa, quemadmodum & sponsus mariti: iuraque in vno loquentia, hẽnt locum & in altero. l. si spõsa. ff. de iure do. & l. lex Iulia. ff. de fund. dota. & l. item apud. §. sponsum. ff. de iniur. & l. si vxor. §. diuus. & §. si minor. ff. de adulter. & l. nõ sine. C. de bon. quæ libe. & l. assiduis. §. 1. C. qui potio. in pigno. habean. & l. 2. §. si spõsa. C. de priui. cred. Et quod disponit̃ de nuptijs, habet locum, & in sponsalibus, vt est tex. in l. tutor. §. 1. & l. oratio. ff. de sponsali. per quos ita dicit Pan. cons. 65. cuius factũ ita incipit. Casus, quidam Raynerius, in 4. dubio. lib. 2. Et facit tex. in l. in sponsalibus. §. 1. ff. eod. vbi in sponsalibus eorum consensus exigitur, quorum in nuptijs, & desideratur, & in l. cui fuerit. ff. de conditio. & demonstratio. & quod voluit gl. in l. ea q̃ la 2. ff. ad municip, & l. eum qui duas. C. de adulte. & in §. patitur. in verbo, per vxorẽ, Institu. de iniurijs. & in §. ijdem rescripserunt. in verbo, maritum. Institu. de excusa. tut. Ex qua no. Ange. Aret. ibi quòd statutum in vxore, habet locum in spõsa, & cõtra. & in c. 2. in verbo, electo. de transla. prçla. & in c. discretionem. de eo qui cogno. consan. vxo. suæ. & in c. canonica. in glos. 3. de senten. excommu. & iterum in c. si verò. in verbo, vxore. eodem titu. & Bart. in l. cùm pater. vbi est bonus text. ff. de parrici. & in l. nihil interest. p illũ tex. ff. rer. amor. & Bald. in l. Deo nobis. colum. 2. versic. sed iuxta hoc pone. per illum tex. C. de epis. & cleri. & in l. vlti. C. de dot. promis. & in l. 1. in 2. quæstio. C. vnde vir, & vxor. & in l. 1. col. 5. vers. quinto quæro. C. vnde vi, vbi dicit, quòd sicut maritus potest defendere vxorem, ita sponsus sponsam: quia utriusque est idem iudicium per q̃dã ex iuribus suprà allegatis, & quod latè consuluit Pa. consil. 79. Christi, eiusque matris, uersicul. uidetur primò, libro 2. Hincque etiam generi, & nurus appellatione sponsus, & spõsa continentur. Secuti & soceri, & socrus sponsorum parentes. l. Labeo. §. & generi. ff. de gradi. affi. Et ut scribitur in l. Seruius. e. ti. Soceri, & socrus generi, & nurus appellatio etiam ex a sponsalibus acquiritur.

Statutum in vxore, habet locum in spõsa & contrà.

Facit præterea & hæc ratio, quod de p ximo futurum est, id vtique pro iã facto habetur, tex. est in l. pe. & ibi Bar. & alij. ff. de milit. testa. vbi pro cincto habetur, qui proximè cingẽdus est, sicut etiam ibi no. glossa. Et ideo Bald. ita summat illum tex. propinqua potentia actui habetur p actu. id quod etiam ex eo tex. dicit idem Bald. in l. si impuberi, in fi. princ. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. sed & ipse Bal. in ea ipsa l. pen. ex ea not. quòd qui proximè debet consecrari, habetur pro consecrato. Sed & idẽ in l. 1. col. pe. versi. quid si filius. ff. solu. matrimo. dicit per illum tex. quòd Licentiatus in fauorabilibus habet̃ pro Doctore: qa qui est in potẽtia propinqua actui, videtur esse in actu: quod & ipsum voluit idem 2 *Pro facto habetur, quod proximè futurum est.*

Propinqua potentia actui p actu habetur.

idem Bal.in l.qui indignus.ff.de Senato.& Socin.consi.70. vtrum primò licentiatus, col.2.versi quintò principaliter,libr.4. vbi & ex hoc dicit, priorem Licentiatum esse præferendum posteriori, q postea doctor factus est,quod & idem voluit Ang. Aret. in §.quædam actiones.col.10.versi. quæro de quæstione contingenti,Instit. de actio. per tex.in l.1.C.de Consul.lib.12. & Ioan. Lupus in repe.Rubricæ de dona.inter vir. & vxor.§.38. prope per totum illum.§. De eo tamen quod diximus,Licentiatum haberi pro Doctore,vide Roma.qui contrarium tenet.consi.333.quo ad primum articulum,in 2.dubio.& Alex.in addit. Bart. in l.vlt.ff.de obseq.patro.prestan.Sed & de illo text.in d.l.pen. quantum ad id de quo tractamus pertinet. vide Virgilium Phrysium in § sed & si quis.in gl.2.Instit.de militа.testamen.qui aliter videtur eum intelligere:

Licentiatus pro Doctore an habeatur.

3 Tamen per illum ipsum text in d.l.pen. ipse Bal.consi.21.processus.li.5.dicit.quod pro cancellato habendus est, qui de proximo est cancellandus.Et in simili Bart. in l.emptor.§.1.in fi.& ibi quoque Bal.& Ange.ff.de pact.quod qui verbaliter,vt ipse dicit,tantum est liberatus a banno,non dicitur amplius bannitus,licet nõdum actualis cancellatio sit secuta. & idẽ voluit Ange.& Imo.in l.1.ff.de his quę in testamen. delen.& latè consuluit idem Ange. consi. 288.viso themate,in 2.dubio.Et simile quopiam voluerunt Bal.& Pau.Cast. in l.si nõ sortem.§.adeo.ff.de condictio.indeb.quod qui statim rebanniendus est,id est, à bano reuocandus,pro iam rebannito habetur. Quod & idem voluit ipse Bal.in l.1.§. serui.& ibi etiam Ang.ff.de S.C.Syllan. vbi dicunt per tex.ibi, quem dicit Bal. ad hoc meliorem,quàm quemuis aliũ, quod huiusmodi rebanniendus non potest offendi.Quod & propemodum voluit ipse Bal. in l.fideicommissa.§.si quis illicitè.ff. de lega.3.& in l.si creditoris.& ibi quoq; Paul. Cast.C.de fideicommiss.& idem Paul.Cast. in l.mulier.§.non est dubitandum, per illum textum,ibi quoque Alexan.ff.ad Tre. & Cepol. qui hoc multùm commendat, cõsi.causarum criminalium 6.veritas primi dubij,col.4.versi item pro hoc facit.qđ iterum repetitur ferè ad verbum, cõsil.39. incip.Baptist.Fran. Aret.in l. qui à latronibus.§.si quis in capital.col.7.versi.& idem est dicendum.ff.de testa. Super quo tamen vide Bal.post Iac.Bel.& Ia.But.consil.140. hæc quæstio fuit,lib.4.& eũdem Bal. Imo. & Alex in l.huiusmodi.§.si ita.ff.de lega.1. ipsum Bal.in l.Labeo.§.sed etiam,ad fin.ff. de pactis.& Fel.in c.eam te.col.16.ver.erat iste,extrà de rescr.& Philip. Deci. cõsi.327. viso casu,colum.1.

Pro cancellato est statim Cancellandus.

Bannitus nõ est,qui verbo tantum à banno est liberatus.

Bannitus an cẽseri debeat qui statim rebanniendus est.

Est & ad idem tex.quem Bald.in dicta l. pen.allegauit,in l.qui se dicit.ff.de iud.vbi pro liberto habetur,qui statim à seruitute liberandus est,& in l.Fulcinius.ff.qui.ad liber.pro.non licet.quam Bar. ita summat: paria sunt,aliquid in esse consistere, vel in eo statu,qui de proximo rem producit in esse,& in l.non tantum.in prin.ff. de excu. tut.cui Albert.hanc epitomen adscripsit, Aliquid esse factum,vel de proximo faciẽdum, paria sunt, & in l.item legato.ff. de lega.3.vbi pro dato habetur,quod dari paratũ est.& in l. si quis cùm sciret.ff. de vsucap.p emp.vbi perditum cẽsetur,quod statim perdendũ est.& in l.qui penè.§. diuus. ff.de manu.Ex quo no.Bened.Plumbi.φ licèt detentus ex causa capitali nõ sit fideiussoribus relaxandus,vt no.Bart.in l.1.de custo.reor. Tamen si constat de innocentia. & sit conclusum in causa, ita quòd proximè sit absoluẽdus,debet relaxari. quod dictum pro singul. citat Iason in l. naturaliter.§.nihil commune,colum.29.versi.ego vltra scribentes.ff.de acquirenda possessione.Sed & hoc quoq; voluit Iac.Bu.& post eũ Baldus,in l.sed & si is.ff. de in ius vocã. per tex.quem Bal.dicit sing.in l.nullus.ibi, donec reperierit.C. de exhibe.re. & tetigit idem Baldus in l.2.C.de custo.re.& sequit Franc.Aret.in l.3.§.si seruus col.2.ff. de acquiren.possess.Quibus adstipulatur,quod scribit Bar.in l.si pecuniam.§.sed etsi accęperit,in fi. & ibi Ange. qui cum §. legit cũ §.si seruum etiam,in fi.ff.de condi.caus.data.non tam diligenter custodiendum esse, qui proximè absoluendus est.

4 *De eisdem rebus.*

5 Sed & per text.in d.§. diuus. dicit Paul. Elea.in cle.pastoralis. de re iudi. quòd pro condemnato est,qui statim condemnandus est. ad quod etiam est text.in dicta l.q penè.§.1.ff.de manum.& alius no.in l.quã uis indubitati.C.de adulter.per quem decidit nota.Bal.ibi,& in l.si pro ea,in 6.q̃stio. C. manda. quod quemadmodum agit fideiussor condemnatus contra reum principalem,vt eũ eximat,& liberet.l. Lucius. in fi.ff.eo. ita & qui de proximo condemnandus est. ad quod etiam allegat text. in Authen.vt cùm de appel.cog.in prin. seqtur Alexan.in d.l.3.§.si seruus quem.colũ. vlt.ff.de acquirend.possess.Et Iason in l.admonendi.in lectu.2.col.12.ver. confirmatur ex eo,qui est in nume.54. & ibi quoq; Franc.Purp.colum.6.versi.quintò infertur ff.de iureiur.Idem Iason in authen. si qua mulier.col.7.versicul.ad idem facit, quod vult,C.de sacrosanc.eccle.& in l.diuortio. §.interdum.columna vlti.ff. soluto matrimonio.

Pro condemnato an habeatur qui statim est cõdemnandus.

monio.& in l.naturaliter.§. nihil commune.col.23.versic.ad idem bene facit. Et ob id dicit etiã Pau.Castr.in dicto.§. si seruus quòd proximè banniendus, ita pro bannito habeẽ,vt impunè offendi possit, ex forma statuti permittentis offendere bãnitos quod tamen latè reprobant Alex. & Fran. Aret.ibi, quibus accedo fretus autoritate, præter eos,Bal.in d.l.fideicommissa.§.si qs ff.de leg.3. licèt eum sequi videatur Iason consi.133.in casu ad me transmisso,col.vl. lib.1.Sed vtcũque sit de ea re,superiora nõ modicum fulcit, quod pulchrè dicit ipse Bal.in dicta l.nullus.fermè ad fin.C.de exhi.re. quòd quando quis est plenè conuictus & confessus,non solùm in carcere detinendus est,sed & in compedibus, veluti ad pœnam proximam destinatus,& deuotus.Pro quo text.est comparãs iudicatum & conuictum,in l.3.§.lege Iulia.ff.de testi.

6 *Sententiam iam latam esse, & esse conclusum in causa, paria sunt.* Et aliàs semper paria sunt,iiam latam esse sententiam, & futurum vt proximè feratur,quia conclusum est in causa,vt voluit Cy.in l.alia.C. de his qui. vt indign. Ioan. And.in c.2.de in integrum restitu.lib. sexto,Bar.in l.si mater.§.candem.in fi.ff.de exceptio.rei iudi.per textum,& gl.in l.si rem §.vlti.ff.de euic. Idem Bar.& Bald.in dicta l.quamuis indubitati.in fi.C. de adulter.& Bald.in l.error.in 2.& 4.quæst.C. de iur.& fac.ignoran.& in l.incerti. col.6.versic. septimo quæritur.C.de interdic.& in l.1.col. 2.versi.sed hic dubitatur.C.ne ex delict.de funct.& Pan.in c.pastoralis,de except.Roma.in repeti.d.l.admonendi.colum.4.ver. est addendum.& ibi Paul.Castren.colũ.5. versi.ex his Bar.colligit.& Iason col.9.ver si.sum in secunda solutione.ff.de iureiurã. Idem Roma.in l.si Titius.ff.de verb.oblig. Ale.in l.si mulier.ff.solu.matrim.Felin. in c.cùm dilectus.in prin.extr. de fide instru. & Philip.Deci.in l.edita.col.6.ver.& licèt Barto.C.de eden.& Stepha. Bertran.consi. 368.cùm iam & diu,num.1.lib.2.Iason cõ si.82.visis & diligenter,colum.vlti.libro 1.

7 *De eadẽ re.* Ad idem etiam tex.no.in l.vestimentũ. ff.de auro & argento legato, quẽ dicit singu.& vnicum Barb. in tractatu de præstantia Cardinalium,in 5.quæsti.1.partis, col. 3.versi.& si dicatur ad hoc,quòd ea q̃ sunt in fieri (vt ipse loquitur more Græcorum) censentur esse in facto:& illũ tex.dicit item valde singul.idem Barb.consi.57. præclarè scribitur,col.5.versi.item facit,quod d.priuilegium.lib.1.& iterum consi.14.clementissimi,col.2.libro item 2.& in cle.causam char.13.in paruis versi. sed dubium esset, de elect.Et alibi dicit,literis aureis scribendum ipse Barb.consi.81.præclarè, & luculenter,col.2.lib.4. Verba autem illius l. qa vulgò in antiquioribus codicibus sunt corruptissima,libuit hic inserere emẽdata: Vestimentum, id est,quod detextum est, etsi defectum non est.Id est, si sit consummatum,quod in tela est,nondum tamen per textum uel detextum,vestimentum appellatur.Super qua l.Nico.Neapo. referẽs Iac. Are.dicit eam esse notandam ad statutum loquens de vestimento, ut habeat locum in eo,qd in tela est.Ex quo dicto & illud notandum est, eam legem procedere in materia stricta. Statutũ enim est strictè interpretandũ,& propriè, iuribus uulgatis. Et ita ad hoc notauit illud dictum Barb.con si.21.præclarè dicit dominica ueritas, col. 2.libro 2. *Prædictia procedunt, etiã in materia stricta.*

Facit etiam tex.in l.& si non sint.§. infecti.ff.eo.titu.de auro & argento legato.Per quem dicit Bar.in l.quo minus, in 5.quæstio.in princi.ff.de flumin. quod cœptum habetur pro completo. Quod & idem dicit ex cod.tex.ipse Bar.in l.cætera.§ sed si se parauit.ff.de leg.1. Sed & in eam quoque rem tex.est in l.1.§.sed in eo quem.ff.de Senatusconsulto Syllaniano.Ex quo no.Barto.in prin. quòd illud, quod fieri debet de proximo,habetur perinde,ac si factum esset,& in l.si fundum.§.ult.ff. de fundo dot. ubi præscriptio infra proximos dies perficienda,pro completa habetur.& in l. non tantùm.in prin.ff.de excusa. tutor. ubi pupillus proximus pubertati, pro pubere habetur,quantùm ad id,ut non præstet excusationem suo tutori:ueluti tutela eius habeatur pro finita,quæ statim finitur.Et per illum etiam tex.dicit Bar.in l.si quis.§.ult. ff.quod met.caus.paria esse,aliquid esse p̃ximè futurũ,& iam esse productũ in esse. 8 *De eisdem rebus.* *Præscriptio statim complenda, pro cõpleta habetur.*

Et etiam tex in c.ecclesiæ. de immunit. ecclc.per quem no.Panor.ibi in 3.not. & iterum columna secunda, quòd basilica nondum consecrata, proximè tamen cõsecrãda,gaudet priuilegijs ecclesiarum, ac si iam esset consecrata,& in ca.ulti.extr.de iudę.ubi baptizatus,& mox baptizandus eodem utuntur priuilegio.Ex quo not.ibi Panor.& Fel. quod idem priuilegium debetur rei factę,& rei quę est in fieri & in c. Pisanis.extr.de resti.spolia.ex quo no.Pan. ibi col.3.uersic. nota singulariter.& etiam consi.85.in præsenti quæstione, columna secunda,uersi.igitur hanc spem, libro primo,quod potentia de facili reducibilis ad actum,habetur pro actu.& tex. in c.religio so.de senten.excommun.libro sexto,quod qui religionem ingreditur,licèt nondum sit religiosus, donec tacite aut expresse fuerit professus, si quis tamen in eum uiolentas manus iniecerit, excommunicationẽ non euadit, perinde ac si religiosũ m percussisset, 9 *De eadẽ re.*

cessisset, nimirum qui proximè religiosus est futurus, & ad id iam destinatus. De quo vide, quæ nos amplius diximus in nostro tractatu Retractuum, titu.1.§.1. in gloss.8. in verbo, *Le parent*, numero 30. sed & hac ratione.

10 Et quod dicit gl. not. cum qua transeũt omnes, in l.1. in princi. in gl.2. ad mediũ, versi. sed quid si non est in ꝯspectu. ff. de acqui. poss. quæ voluit nihil interesse, an res sit in cõspectu, an vero proxima, vt statim conspici possit. Cui adstipulatur, quod dicit Bald. in d.l. non tantum. in princi. ff. de excusa. tut. id quod propè est, nihil distare videri. Quod sumptum est ab Aristotele, lib.2. Physicorum, & tex. in l. præsens. ff. de procur. vbi præsens habetur, & qui in hortis est, & qui in foro, & qui in vrbe, & qui in continẽtibus ædificijs. Et quod Homerus scribit Odyssea. I. de Vlysse; qui terræ natalis fumum videre surgentem mirè cupiebat:

Ἱέμενος τὸν καπνὸν ἀποθρῴσκοντα νοῆσαι
ἧς γαίης.

Ex quo illud Ouidij libr. 1. de ponto, Eleg. 4. ad Rufinum:

Non dubia est Ithaci prudentia; sed tamen optat
Fumum de patrijs posse videre focis.

Ex hocque, Fumus patriæ, in prouerbium abijt, de re admodum optata. Nam Philostratus ĩ Ariadne, ὁ Θησεὺς δὲ ἐρᾷ μὲν, ἀλλὰ τοῦ τῆς Ἀθηνῶν καπνοῦ. Id est, Theseus verò amat quidem, sed Athenarum fumũ. Lucianus in Encomio patriæ, Καὶ ὁ τῆς πατρίδος αὐτῆς καπνὸς λαμπρότερος φαίνεται τοῦ παρ᾽ ἄλλοις πυρός. Id est, Ac patriæ fumus luculentior homini videtur, quàm ignis alibi. Igitur qui fumum patriç in conspectu habet, is iam patriam ipsam attigisse videtur.

11 Quodque dicit Bald. in dicta. l. diuortio. §. interdum. per gl. ibi. ff. soluto matrimonio, quòd fructus proximè colligendi habentur pro collectis, & sequitur Iason ibi, columna vltima: hoc tamen limitans, & in dicta l. admonẽdi. columna vndecima. versi. decimò, facit, quòd fructus. in j. lect. & in dicta l. cætera. §. sed si separauit. columna tertia. versicu. quarto, inquantum. ff. de lega. 1. & Ioan. Lup. in dicta repe. rub. de donatio. inter virum & vxorem. §.38. columna prima. Cui consimile est, quòd à Paul. Cast. responsum est. consi. 132. videtur dicendum quòd dictum frumentum, columna secunda, versicu. breuiter ego puto, lib. 1. si testator mandat distribui pro anima omnia bona sua mobilia, in id legatum venire fructus pendentes proximè colligẽdos: tanquam ij pro collectis, atque ita ꝓ mobilibus habeantur, arg. dictæ l. pe. ff. de milit. testam. iam toties allegatæ, & l. fundi. in fi. ff. de actio. empt. vbi destinatio (inquit) ad vsum in quo fiat, habet pro facto & eius, quod voluit (vt ipse dicit) Bart. in l. vltima. ff. de requi. reis, quod in fructibus pendentibus, æquè ac in separatis, cadit sequestratio, vt qui statim separantur separari. Et illud dictum Pau. Castr. sequitur Philip. Deci. consi. 472. testator legauit, colum. 1. Et idem quoque voluit Iason, in l. si fideiussor. §. si satisdatum, colum. 1. versicu. secundò not. ff. qui satisd. cog. vbi errantes citat l.1. §. vltim. & ibi Bart. ff. de requi. reis, cùm vellet, ni fallor, allegare dictam l. vlt. eo. titu. nec enim d. §. ult. nec Bar. ibi quicquam dicunt, quod huc spectet. Dicta autem l. vltima nonnihil facit, ut diximus, & declarauimꝰ ĩ nostro tractatu Retractuũ, titu.1. in gloss.7. in uerbo, *ou autres choses*, nu. 44. at si per se.

12 Dicit quoque idem Bar. in l. ex facto. §. rerum. ff. de hære. instit. quod si testator legauit uxori uestes, quas in domo habebat, uenit in huiusmodi legatum pãnus apud sartorem infectus, ut ex eo uestes conficeret, tametsi nondum sint factæ, nondumque domum delatæ. Quod dictum commendat, & sequitur Francis. Cremen. singu. 63. testator legauit. Sed & Angelus in l. ex eodem. ff. de mili. test. dicit, quod statutum puniens offendentem scholarem immatriculatum, habet locum in offendente scholarem statim immatriculandum, quem scilicet iussit Rector immatriculari, licèt nondum sit immatriculatus: quia de proximo immatriculandus, habetur ꝓ immatriculato. Id quod dicit uoluisse Ia. Butr. in l. si quis id quod. §. cùm proponit. ubi & hoc sequitur Alexand. in principio eius l. columna prima, ff. de iurisdicti. omnium iudicum. & sequitur etiam Iason in dicta l. admonendi. columna decima, uersiculo ad idem text. sub numero 55. & in dicto. §. interdum. & Fel. in dicto c. cam te. ubi suprà, de rescr. & Ioan. Lupus ubi etiã suprà. Ad idem facit, quod not. Angel. in l. item ueniunt. §. præter hæc. per text. ibi & gloss. in uerbo, consules. ff. de petitio. hæredita. quòd qui destinatus est ad magistratum, ut illum proximè ineat, iã & iniuisse uidetur, ipsiusque nomine appellatur. Ex quo dicit manasse consuetudinem in partibus Tusciç, quòd gubernatores ciuitatum in fine eorum magistratus, cùm res graues occurrunt, faciunt cõuocari ad cõsilium electos eorũ successores, quamuis nõdum sint de collegio, ut communi examine & tractatu habito, deliberent quid faciendum sit: nec propterea impugnari potest illa deliberatio, tanquam incapaces interuenerint, per illum text. & glo. qđ dictum

De eadẽ re.

Prouerbiũ.

De eadẽ re. Fructus statim colligendi pro collectis habentur.

De eadẽ re. Vestium appellatione venit pãnus apud sartorem sectus ad conficiendam vestẽ. Immatriculatus censetur, statim immatriculandus. Magistratus statim ineũdus, pro inito habetur.

dictum commendat Caccia.in rep.d.l.ad monendi.col.21.versi.in eadem ibi distin ctione.ff. de iureiuran.vbi & ad hoc multa adducit.& text.in clem, ne Romani, de elec.

13 *De eadē re. Mulier copulata censetur quę statim est copulanda.* Et quòd dicit Saly.huic nostræ quęstioni multò propius accedens, in l. cum te. in fi.C.de dona.ante nup.quòd mulier ꝑ coniuncta, & carnaliter copulata à viro habetur,quæ de proximo est copulanda. Quod dictum sequitur Alexand. consil. 129.super primo.col.3.versi. istis præmissis,lib.7.& pro sing.refert Felin.in c. tertio loco,col.4.versic.& retenta de præsumpt. & Hippo.Marsil.in l.1.colu. 2. ff.de sica.& sing.106.qui de proximo.Idq; quod not. voluerunt Anto.Domi. Imol. & Felin. in d.c.eam te ille colum.3.versicu.not.quòd mandatum,& iterum colum.pen.Domini in 12.not.& rursum ad fin.Imo. col. 6. versic.& idem dicit, & Felin. quo loco supra citauimus,extrà de resc.quòd quemadmodum vicarius, siue vices gerens,nō potest adimplere mandatum , subrogato principali qui mandauerat, ita & eo subrogari cœpto , tametsi non est perfectè promotus, propter spem proximæ promotionis.

14 *De eadē re.* Quorum sententias adstruit Domi. in c.penderet,in fi.50.di. quòd is qui dicit in supplicatione,quòd scribebat in registro Papæ,non dicitur mentitus , licèt nondū cœpisset scribere,ex quo erat ad id deputatus, & de proximo debebat incipere. Et idem fermè in alio casu dicit ipse Domi. in c.cum in illis.§.1.in princip.per tex. in verbo,scribimus,de præb.lib.6.de Papa, q concesserat gratiam cuipiam,dicendo,Tibi qui scribis , & cætera , & ille nondum scripserat , quia scribendi occasio nondū occurrerat,sed erat in id deputatus ab eo, qui eius rei potestatem habebat.& sequit̄ Maria.in repe.c.de multa.col.52. extrà de præbend.& Iason in d.authen. si qua mulier. vbi & hoc commendat , & Felin. in d.capitu.eam te.vbi suprà, & Ioa. Lupus, vbi suprà.

15 *De eadē re.* Nec hinc admodum dissidet,quod Nico.Lyr.enarrans illud Matthæi 1.capi. Iosias autem Hieconiam , & fratres eius in transmigratione Babylonis,ita cum locū exponit,Non quod tunc esset transmigratio,sed quia proximè imminebat. Et alibi Ioannis 3.c.in illis verbis,Qui non credit, iam iudicatus est,id est (vt ille ipse exponit) habet in se manifestā causam condēnationis : sicut ille dicitur mortuus , qui iam habet in se manifestam causam proximæ mortis : quasi diceret,nihil referre, an aliquid iam euenerit,siue factum fuerit,an verò proximè sit futurum. Cui & simile est omnino,quod Bald.in d.ca. 1.in princ.tit.qui.mod.feud. amit. not.ex illo tex.q ad hoc est optimus, quòd mortuus, & ad mortem vulneratus, æquiparantur. Quod & idem voluit ipse Bal.in l.1. C. de nundi.& in l.bello.in fi.ff. de execu.tuto.& in l.damni.la 1.§.Sabini.per text. ibi. ff. de dam.infe.De quo etiam est text. in l. huic scripturæ.ff.ad legem Aqui. quem ad hoc ponderat Pet.An.consil.430.fuisset expediens,& alius text.in l.ita vulneratus. eod. tit.quem Bar.no, & hinc occasione sumpta quærit,an possit statim homicidij accusari,qui alium letaliter vulnerauit,& ēt text.in l.in hac.ff. de condi. trit. per quem dicit Bald.in l.dos data. C. de donat.ante nup. ꝙ qui est cū in articulo mortis,mortuo æquiparatur.& bene etiam facit , qđ dicit gl.in l.qui Stichum.ff.de conses.& in §.1.in verbo,morientibus,Institu. de lege Fus.cap. tol. *Mortuus æquiparatur qui est letaliter vulneratus, vide infra. 30.*

16 *An inspiciatur quod euenire pōt.* Hanc quoque rationem, non minimū adiuuat & hæc ratio:Id scilicet, quod euenire potest , potius inspici, quàm quòd præsens est , si ad illud ipsum præsens status tendit. l. si idem.§.vltim.& ibi Pau. Cast.ff.de iurisd. omni. iudic. & l.qui bona.§. qui inter. ff. de damn. infect. & l. si quis domum. ff. locat. & l. adeò. §. illud. ff.de acq.rer.do.cum si. Sed sponsa proximè est vxor futura, quod ad primam rationem attinet:ob idque duntaxat despōsata,vt vxor fiat, quod postreme rationis est.Ex quo illud consequens fit , vt ea pro uxore sit habenda.

17 *Qui dicunt sponsam esse in potestate sponsi.* Et hanc partem in specie , & in terminis nostræ consuetudinis, videlicèt quòd stante statuto uel cōsuetudine , vt vxor sit in potestate viri, sponsa quoque dicatur esse in sponsi potestate, nuncupatim tenet Maluer.vir apud nostros non cōtemnendæ autoritatis,in tit.de dote & matri. §.item de consuetudine. In quo tamen illud dicit interesse inter vxorem , & sponsam , quòd hæc mortuo sponso iterum reuertitur in paternam.ex qua exierat, potestatem : illa minimè, mortuo marito. De quo tamen postea dicemus in glo. seq. nu.1.& 5.seq.

18 *Aliud sponsalia, aliud matrimonium.* Contra tamen videtur sponsam non esse in potestate sponsi , ex statuto vel consuetudine disponente vxorem esse in potestate viri . Aliud enim matrimonium est,aliud sponsalia : neque constitutio loquens in matrimonio habet locum in sponsalibus. l. in eo iure. §. hoc caput. ff. de rit. nup. cum si. Propterea contrahens sponsalia , non cadit in pęnam appositam contrahenti matrimoniū , vt voluit

Spõsalia cõtrahens an incidat in pœnam contrahentis matrimonium.

gl.no.in cle.1.in verbo contrahere, de cõ sang.& affin. quam sequitur & dicit sing. Panor.in cap.1.col.pen.de postul. prælat, & Iason.in l.cum quidam.co.3.versi.4.ad idem.ff.de liber.& posth. vbi pro eo dicit esse tex.in l.solet.ff.de his qui not. infam: vbi pœna infamiæ, quam subit fœmina nubens infra annum luctus, non habet locum in contrahente sponsalia. Et idem Iason. in l.2.col.pen.in fin.ff.de iurisd.omn.iud. vbi illam dicit no.& in l.vlt.in fin. ff.de in ius voc.ubi & illam quoque dicit not. & in l.si stipuler vt id fiat.in 4.no.ff. de verb. obliga.in rep.l.quo minus col.2.versi no no.ff.de flumi. vbi eam dicit sing. & Philip.Deci.in c.quanto.in 3.not.de iud.& in c.cum in cunctis.§.vlt.in 3.not.de elect.& consi.256.in causa inquisitionis,col.pen. versi.& primo quia verba Clau. Aquen.in repe.l.vt vim.col.18.ff.de iustit. & iure. & Hippo.Marsil.in l. is qui cum telo. nume. 39.C.de sic. Et idem, quod illa glos. licet illius non meminerit, voluit Bal in l.pen. §. docere.in vltim.q.ff.ne quis eum. eum dicit, quod statutum Florentiæ, disponens, quod nullus Guelphus possit contrahere matrimonium cum aliqua ex Comitib. Albertinis sub certa pœna, non habet locũ in contrahente sponsalia. Et Pet.Anc. in c. 1.col.vlti.de sponsa.li.6.& consi.21. pro solutione dubiorum.col.pen. versi. tertiò ponderandum. Nam & quamuis vxor vidua infra annum luctus non possit cõtrahere matrimonium, alioquin punitur.l. 2. C. de secund.nupt.tamen potest impunè sponsalia contrahere, l. si quis tutor.§. quamuis.ff. de ritu nupt. & l. solet.§. qui vnum.ff.de his qui not. infa. Et si clericus in minoribus contrahat matrimonium, perdit beneficium: non etiam, si sola spõsalia contrahat.capitu. 1. & ibi Ioa. And. Panor.& alij, de cleri.coniu. Panor. consi. 62.in controuersia, in 4.dubio in fi. lib 2. cum si.

Beneficium non perdit contrahens sponsalia.

19 Aliud item maritus est, aliud sponsus l. 1.§.& primum.ff.pro dote. Aliud quoque vxor, aliud sponsa.l.sancimus.C.de nupt. nec venit altera appellatione alterius. ca. tertio loco.extra de præsump. Et in sponsa non est matrimonium.l.quod Seruius. ff.de conditi. ob caus. Nam & sponsus, est maritus futurus, & sponsa vxor futura. l. 1.cum seq.ff.de sponsa. At quod est futurum, nondum est.l.& quæ nondum. ff. de pigno. Ideoque consuluit Sign. Homod. consi.144.in quæstione quæ vertitur inter dominum, quòd statutum disponens, quòd maritus succedat vxori, non habet locũ in sponso & sponsa.Sed & Bal.in l.vlt. co. 3.versic.sequitur videre.C.vnde leg. dicit,

Aliud sponsus, aliud maritus.

Sponsus nõ succedit spõsæ, vt vir vxori.

quod bonorũ possessio, vnde vir & vxor, non habet locum in sponso & sponsa, allegat d.l.sancimus.& l.pen. §. Iulianus. ff. quod fal.tuto. per quam idem quoq; voluit ipse Bald. in l. 1. in 2. quæstio.C.vnde uir & uxor, ubi etiam Saly. Rapha. Rom. Paul.Castr. Alexand.Corne.& alij recenti. & idem Bald.consil.90.maritus illius puellæ, in fin.libro 2.& Antõ.Rosel. in tractat. su ccessionum ab intestato, colum. 88.& alibi dicit idem Bald.post Pet.Cy. & Guli. Cun.in l.non sine in princip. C. de bon. quæ lib. qoud stante statuto vel consuetudine, quod maritus superstes lucretur certam partem dotis sponsus de præsenti, nihil ex dote lucrabitur mortua sponsa. Quod & idem voluit Bal. ipse in l.si donaturus.§.si quis indebitam.in lec.anti.ff.de condit.ob cau.& in l.uxores.ff.de his qui not.infam. & in l. Deo nobis. columm.1. uersicu. modo.iuxta hoc quæro.C. de epi. & cleric. & consil. 184. si qua inquit mulier, li.3 & consil. 99.in causa ista considerandum est, eod.libro tertio, & consil. 477.factum dignoscitur esse tale, libro 4. Petr.Ancha.in repet. capitu. 1. in 14. quæ. principali, quæ est 47.chart. uersicul. quæro de quæstione, quæ mihi occurrit de facto, extra de constitut. Vbi & hoc generaliter dicit, quod statutum loquens de nupta, non intelligitur de desponsata tãtum. Et ibi dicit, se cum Ant.consuluisse, quod stante statuto, ut filia nupta siue maritata non ueniat ad successionem, non tamen excludetur spons. Ad quod etiam allegat Bald.in d.l.nõ sine Sed & idem (ut redeamus) tenet Pan.in d.capitulo.tertio loco. column. quarta. & sequen. extra de præsump. ubi ita dicit se consuluisse, sicuti uerè consuluit, consi. 1. facti contingentia, lib.1.& consi.79.uidetur primo, lib.2. & consi.107.quatuor sunt, in fin.eod.libr. secundo, & Idem Panorm. in capit. si inter.desponsa.& in capit.secundo. despon. duo.& in capi.ex publico.ext. de conuer. coniug. ubi etiam est bonus text. & Rapha.Com.consi.70.statuto cauetur, in effectu quod maritus, col.pen.ubi loquitur de statuto permittene marito relinquere uxori pro eius arbitrio, & uoluntate:& Salyc.in quodam suo consil. cuius princip. est, Iacobus promisit Stephano: & in leg. cum in te.col.2.C.de donat.ante nup.ubi longe lateque, & subtiliter eam rem tractat, & disserit, & inter alia mouetur, quod uerba statuti debent sumi in proprio & potiori significato.leg.prima.§. quæ in perpetuum. ff. si ager uectigal. uel emphyt.& capit. si quem.de sententi. excommu.

Vnde vir & vxor, nõ habet locũ in sponso & sponsa.

Sponsus nõ lucratur dotem vt vir ex statuto.

20 Et ex illis plurimi loquuntur etiam in sponsis de præsenti. Nam & huiusmodi matrimonium etiam de præsenti sine cõcubitu non dicitur matrimonium, quo ad plenum significatum. vt est glo. quam tamen non allegat, in d. c. ex publico, & bonus text. in cap. debitũ. de biga. Et dicit Theologos tenere, quòd in beata Virgine desponsata Ioseph, fuit perfectum matrimonium, quo ad sanctificationem, sed non quantum ad significationem. Cuius rei locus est, si quis forte scire cupiat, in 4. Sententiarum, di. 30. de quo tamen in Decretis Canonicis di. 27. q. 2. §. ecce impossibilitas. versic. item si coniuges, & d. § iuxta hanc. vers. sed obijcitur, & c. genuit & c. priusquam. cum duobus seq.

Matrimonium sine cõcubitu.

21 In hanc quoq; partem multa adducũt Ang. Aret. in § fuerat, in pe. char. ver. quæro de quæstione quotidiana, Insti. de act. Barb. consi. 2. clementissimum, col. 7. libr. 4. Pet. Philip. Corne. consil. 248. in p̄senti consultatione, li. 2. Feli. & alij recentiores in d. c. tertio loco, extr. de præsumpt. Idẽ Felin. in rubric. extr. de sponsali. & Hippo. Marsi. sing. 106. qui de proximo, Geor. Nat. in repe. c. quamuis, col. 28. vers. quintò quæro, de pact. lib. 6. Philip. Deci. cõsil. 540. quæritur in effectu, per totum: quos tu ipse videas. Non tamen prætermittendus est tex. in d. l. in eo iure. in prin. iuncto ver. hoc caput. ff. de rit. nup. vbi, licèt liberta vxor patroni non possit eo inuito alij nubere, potest tamen sponsa. Ex qua re duo probantur ad hanc sententiam multum accommodata: primùm, quod sponsa non venit appellatione uxoris: secundum, quod sponsus non tantum potestatis habet in sponsam, quantum vir in vxorem. Et prædicta proculdubio procedũt in sponsa de futuro, in qua nullum ius cõtrahitur. Ideoq; etiam in fauorabilibus, statutum in vxore non trahitur ad sponsam de futuro, si verum dicit Bal. in d. l. solet. §. quæ virum. ff. de his qui no. infa.

De eadẽ re.

22 Quin specialiter, & in terminis nostræ cõsuetudinis Io. Fab. in d. l. non fine. C. de bo. quæ libe. tenet expressè, quod sponsa non sit in potestate sponsi per text. in l. 4. ff. de conditi. & demo. & in l. ea quæ. ff. ad municip. Quæ sententia (ut meum tandẽ iudiciũ interponam) mihi probabilior esse v r: tum per ea, quæ dicta sunt, & quæ Doct. in prædictis locis allegant: tum ẽt, quia ista consuetudo est contra ius commune, vt dictum est supra in princi. Ergo est strictè interpretanda, & intelligenda, vt minus lædat ius commune, quam fieri p̄t. l. 2. C. de noxa. & c. cum dilectus. de cõsuet. cum concord. alibi per me traditis. Neque debet extendi, ẽt ex simili ratione, vt est gl. à paucis annotata, in q. in fidei. de hæret. li. 6. At ne ex maiori quidem, vt voluit gl. reputatã sing. licèt sit omnibus nota, in auth. quas actiones, & ibi latè Doc. C. de sacro. eccle. Debetque omnino intelligi in casu vero, & non trahi ad fictum, vt voluit Io. And. in c. vlti. de consuet. libr. 6. & Bar. in l. omnes populi. & ibi recẽtiores. ff. de iust. & iure. & in l. hæres. quandoque. ff. de acq. hære. & Frãc. Are. cõsi. 164. diligenter & maturè, colu. 3. cum si. Sed quod sponsa pro vxore habeatur, id ex fictione est, & non uerè, per iura suprà alle. & dicemus versi. ab hinc 5.

De eadẽ re.

Statutũ non extendendũ ex simili ratione.

At nec ex maiori.

Tum quoque, ꝙ in eo maximè, in q̃d de iure communi uxor est in potestate uiri, uidelicet in coitu, sicuti diximus suprà in prin. non est sponsa in potestate sponsi. Neq; enim tenetur sponsa sponsi pati cõcubitum: sponsusque morte punitur, qui sponsam reluctãtem rapit. l. 1. C. de rapto uirgi. Ex quo not. Bal. ibi in 7. not. ꝙ sponsus in sponsam nõ habet manus iniectionem: cum tamẽ secus sit in uiro, qui uxorem inuitã potest comprimere, ut uoluerunt Guil. Cu. & Bal. in l. raptores. in fin. C. de epi. & cleri. Et Cy. Alberi. Bal. Io. Fab. & Saly. in d. l. 1. de rapto. uirgi. Bald. in l. 1. in addi. ff. de rei uendic. ubi & hoc intelligit etiam in nondum cognita & idem Bal. in l. 1. in 2. lect. ff. de rei uen. & in c. iurauit. co. 2. ad fi. uer. item no. hic, ext. de probat. ubi & hoc mirabiliter limitat procedere, cũ uxor est traducta in domum uiri: & secus, si adhuc sit in domo patris: imò, ut subdit, etiam si sit in itinere. ar. l. cum in te. C. de donat. ante nup. Imo. Alexand. Iason, & Franc. Ripa. in l. miles. §. qui iudicati. ff. re iudi. inibi repræhendentes, imò uerius interpretantes Bar. q. ur̃ uelle contrarium Pan. in c. discretionẽ. in 2. not. per tex. ibi, ext. de eo q cog. consa. uxo. suæ. Io. Plat. in l. g̃nali. col. 2. C. de decuri. libr. 10. & in §. 1. & in §. si autem per nim. Insti. de publ. iud. & Corne. consi. 80. placet mihi, post medium, uersi. constat enim, libr. 2. & Cepo. consil. causarum criminalium 57. super querela, col. 1. uersicul. & maximè: & Io. Lup. in repet. rubricæ de donat. inter uir. & uxor. §. 58. in princ. Et benefacit text. in capit. cum causa. ad fin. ext. de rapto. & quod ibi no. Ioan. Ana. col. 2. uersicul. nota aliam rationem. 23

Sponsa sponsi concubitũ pati non tenetur.

Spõsus morte punitur qui spõsam inuitã comprimit.

Sed nec sponsa mutat domiciliũ, sicut uxor, quæ ut supra diximus. sequitur uiri domicilium, ut est tex. in d. l. ea quæ. la 2. & ibi gl. & Alberic. ff. ad municip. & not. Barto. in l. ult. §. item rescripserunt mulierem. post princip. ff. ad municipa. & ipse 24

Spõsa domicilium non mutat, vt uxor.

Alberi.in l.filij.in prin. ff.eo. tit.Roma.in l.si conuenerit.col. 2. versi. quid de sponsa.ff.de iudicijs. Ang.Aret.in §.1. col. vlti. versi. quid de sponsa.Inst.de patri.pote.Et ideo sing.decidit Bald.in auth.omnes peregrini.col.1.ver.nota quòd quando princeps,C.Commun. de succes.quòd si statutum disponeret de lucris inter sponsum & sponsam,si alter eorum moreretur, nō dum celebrato matrimonio, non inspiceretur domicilium sponsi. Quod dictum pro sing. allegat Fel.in c.1.col.antepe.ver. limita primò,extr.de sponsa. & Iason. in l.1.col.6.versic. limita communem conclusionem.C.de sum.Trin.& fi.catho. in lect.Paduana,quæ prior est,& in lec. Ticinensi,col.14.versi.pone cùm statutum dicit.& sequitur etiam Philip. Deci.consil. 283.cuius superscriptio incipit, de statuto,de lucro dotis,col.5.versi. sed his & similibus.Nec etiam sponsa,sicuti vxor, vt supra diximus, tenetur sequi sponsum, vt not.gl.Hosti.& Panorm.in c.de illis.extrà de sponsa.per tex.ibi & in l.2. C.de repudia.

Sponsi domicilium non inspicitur vt viri.

Sponsa spōsum sequi nō tenetur.

25 Neque huic, quo primo loco dictum est,appellatione viri & vxoris contineri sponsum & sponsam, longioribus nunc verbis respondendum esse duxi. Nam pterquam quòd breuiter dici potest, illud procedere in fauorem sponsæ, vt not. in d.l.non sine.non item in præiudicium ipsius,vt est tex.in l.solet.§.vlti. ff. de his notan.infam.vbi propter hoc not.glos.odia restringi debere. & ita hunc nodum soluit Bal.d.consi.184.libr.3.& Alberic.in 2. parte statutorum.quæst. 109. sed retento. & Pet.Anc.in repe.d.c.1.de consti.quo loco suprà citauimus. Et illud quoque, ꝙ appellatione vxoris non continetur propriè sponsa,sed ex quadā interpretatione vt probat tex.in l.oratio.ibi,vt suppleatur quod orationi deest.& ibi Bal.ff.de sponsa. Ideoque non habet locum in consuetudinibus & statutis, quæ propriè intelligenda sunt.l. 3. §. hæc autem verba. ff. de neg.gest.Certè aliter satis superque respōsum est ex his, quę suprà dicta sunt, & q̄ abundè scribit Sal.in d.l.cùm te. C.de dona.ante nup.& Felin.in quibus locis nuper illum citauimus.

Respōdo ad contraria.

26 Huic autem quod diximus, pro confecto habendum, quod proxime futurum est,cingendum scilicet pro cincto,dandū pro dato,& alia id genus: Respondeo,id quidem procedere,cùm quod futurū speratur,certum est,& euidens, ac infallibile:vt no.dicit Feli.in d.c.eam te.colu. 17. versi.alia est dummodo, extrà de rescrip. dicens ita sentire Bald. in d. l.si pro ca- C. mand.& Panor. in d. c.ecclesiæ, extrà de immunit.eccle.& apertè voluit Ang.quē non citat,in l.mulier. §.1.ff. ad S. C. Treb. vbi dicit ex eo tex. paria esse, aliquid esse in proximo infallibili,vel esse in re. & ibi quoque Pau.Ca.loquens de bannito, qui sperat infallibiliter cancellari de banno. & post eum Cepol.consil. causarum criminalium 6.veritas,col.4.versicul.item p hoc.Quod repetitur consi. 39. Et in eadē propè inīa fuerunt domini à Rota deci. 231.supposito,col.1.ver. qntum motiuū.

Spes infallibilis pro re certa.

At nihil ferè tam certum sperari, neq; 27
quicquam tam vicinum.quod non repētinus aliqs casus queat inuertere. Adeoque non esse tutum venturis fidere,vt vix etiam illa sint certa. quæ manibus veluti tenemus.Idcirco Iurisconsultorum sententia est,bestiam vsque adeò letaliter uulneratam,ut proximè capi possit, nondū tamen esse vulnerantis, nisi & eam ceperit.Multa enim (inquiunt) accidere solēt, ut eam non capias: ut scribitur in l. naturalem §.1.ff.de acquir.rer.do.& in §. illud quæsitum est.Instit.eod.Cuius rei ar.dicit no.Bar.post Guil.in l.sciendum. in penu. q.ff.qui satisd.cog.ꝙ bona patris non releuant filium à satisdatione,quia multa accidere possunt,ne successio patris ad filiū perueniat.& sequuntur recentiores ibi.& Alexand.in l.in suis,col.3. uersi. pro hoc facit.ff.de lib.& posthumis.

Spes incertissima res.

Filius ob bona patris nō releuatur à satisdatione.

Et bñ facit ille tex.ad id quod uoluit no 28
ta Bal.in c.bonæ.le.2. circa medium extr. de elect.quòd iudex non potest inquirere de morte ante mortē,licèt uulnus sit mortiferum:ueluti non sit pro mortuo hahēdus,qui mortifere uulneratus est. De quo & tu uide Alberi. in 2. parte statutorum. q.53.item quæro si aliquis.Cui simile est, quod dicit idem Bal.in c.1.§.iniuria. col. pe.uersi.quæro nunquid possit quis, titu. de pact.iur.fir.quod non potest de homicidio puniri,qui letaliter uulnerauit, donec uulneratus ipse sit mortuus. De quo ēt p Bar.& recē.in l.dāni.§.Sabini.ff.de da. in fe.& p ipsum Bal.in c.1.in prin.& ibi ēt Alua.& Car.Ale.tit.q.mo.feu.amit.& eūdē Bal.in l.1.ante fi.C.de nund. & Flo. in l. ait lex.ff.ad leg.Aq.& Frāc.Are. in l. ex ea parte.§.insulā.col.ul.ff.de uerb.obl. & Fel. in c.significasti.le.2. co.2.de hom.Est quoque simile,quod Alberic. post Dy. scribit in 2.parte statutorum.q.37.item si quis aliquem,quòd si ex forma statuti, pro uulnere imposita sit pœna pecuniaria, & aliquis alium mortiferè uulnerauit, potest se defendere per procuratorem, licèt mors sequi speretur, per multa iura, quæ illic allegat.

Mortuus nō cēsetur letaliter uulneratus.

Nec

29 Nec enim omnis, qui mortiferè vulneratus est, moritur. l. huic scripturæ. §. 1. & l. ait lex. ff. ad leg. Aquil. & l. in ratione. §. si seruus. ff. ad leg. Falci. & tex. omniũ optimus in l. 1. §. vlti. ff. de S.C. Syllan. Sicut nec omnis, cui letalis est morbus, moritur, vt videre licet apud Galenum in libr 6. Aphorismorum Hippocratis, cap. 18. Et vt scribit Tullius ad Atticum, li. 9. Epi. 12.

Mortiferè vulneratus non semper moritur.

Aegroto dum anima est, spes est. Quod sumptum videri potest ex Theocriti Idyllio 4.

Aegroto dũ anima est, spes est.

Θαρσεῖν χρή, φίλε Βάττε, τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον,
Ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες.

Id est ad verbum.

Cõsidere oportet, amice Batte: forsan cras erit melius.
Spes in viuis desperati autem mortui.

Spes semper viuis.

Philelphus autem in quadam oratione ita vertit carmine, non infeliciter:

Fidere, Batte, decet: melius cras forsan habebis.
Sperandum est viuis: non est spes vlla sepultis.

Eobanus autem in hunc modum:

Omnibus in rebus viuis sperare relictum est:
Lumine nam vitæ functis spes nulla medetur.

Aut etiam depromptum est ex illa Hecubæ ad Andromachen snĩa, apud Euripidem in Tragœdia, cui Troiades nomẽ est:

Οὐ ταὐτόν, ὦ παῖ, τῷ βλέπειν τὸ κατθανεῖν.
Τὸ μὲν γὰρ οὐδέν· τῷ δ' ἔνεισιν ἐλπίδες.
Non idem, ò filia viuere, & mori:
Hoc enim nihil est, vitæ verò insunt spes.

Et huc haud dubiè alludit Virgilius, si is est, in Obscœno carmine, cum inquit ad finem eius operis:

Dum viuis, sperare decet. —

Et Alciatus noster in suis Emblematis, in simulacrum Spei:

Quid manibus mortis tela refracta geris?
Quod viuos sperare decet, præcisio sepultis.

Et illud quoq; Clitiphonis Terentiani in Heauton.

Liceat modò uiuere est spes.

Et faciũt, q̃ scripsit Io. And. in c. sine culpa. col. 3. ver. 5. multũ hoc adiuuat, de re. iu. li. 6. dũ hãc inter aliàs rõnes reddit, quare matrimonium contrahi potest in extremis. Id quod certè est cõtra id, quod supra nu. 15. diximus ex Nicol. Lyr. & Bald.

30 Alibi quoq; dicit Iuriscõsultus, nõ videri ædiũ esse, qd domus cã paratũ est, si nõdũ pfectũ est, q̃uis sit in ædificio positũ. ita dicit tex. in l. fundũ. §. itẽ insulæ. ff. de acti. em. p quẽ dicit Bal. in l. sed Diui frẽs. ff. de rerũ diui. nõ hẽri, neq; dici pfectũ, qd dispositũ est ad pximè pficiẽdũ. Sed & alibi hẽmus tex. in l. si nõdũ. C. de fur. qd res destinata ad tẽpli dedicationẽ, non ppea tẽpli est. ex quo no. Bal. φ aliqd nõ recipit denominationẽ ab eo qd erit sed ab eo qd iã est. Ideo (inquit) licèt testator mandet in domibus suis templum construi, nondũ tamẽ templum est. Item si ciuitas interficit electum, non tamen dicitur interfecisse Episcopum. Porrò Bald. consi. 195. laudare. col. 2. versi. sed quicquid, lib. 2. dicit φ sicut posthumus ante natiuitatem nõ rumpit testamentum, licèt sit in potentia nascendi. Ita damnum, quod est in potentia nocendi, antequam noceat, non rumpit pacem. Nam potentia, antequam deducatur in actum, æquiparatur conditioni: vnde interim non nascitur obligatio l. 1. in fi. ff. de cond. & demonst. & l. interdum. ff. de verb. oblig. & l. Arethusa. ff. de sta. homi. Sic non absimiliter, licèt sponsalia non ob aliud fiant, quàm vt matrimonium perficiatur: dicuntur enim spõsalia spes matrimonij. l. si vxor. ff. de adul. licèt itẽ sponsa ad id sit destinata deuotaque, vt vxor statim fiat, nondum tamen vxor est: multa enim accidere possunt, ne etiam vxor fiat. Nempe matrimonium cum alio interim contractum, mors, aut sponsi aut sponsæ, ingressus religionis, impedimentum recenter compertum, & alia propè infinita.

Aedium nõ est causa eã rũ paratũ.
Destinatio pro re perfecta nõ habetur

In quam rem vetus est à Catone relatũ prouerbium, in oratione de Aedilibus vitio creatis. Inter os & offam multa interuenire posse: quod adnotat è nostris Ioã. An. in c. cõmissum. extra de deci. & Card. Alexan. in c. commissum. ext. de sponsa. & Iason in d. l. sciendum. in princ. col. pe. versic. tertiò quærit Bart. ad confirmationem decisionis ipsius Barto. ibi, cuius nuper meminimus. Verba autem ipsius Catonis nõ grauabor adscribere: sunt enim huic loco maximè accommodata: Nunc (inquit) ait aiũt, in segetibus, & in herbis bona frumenta esse: nolite ibi nimiã spẽ ponere: Sæpe audiui, inter os & offam multa ĩteruenire posse. Verũ inter offam atque herbam, ibi verò longum interuallum. Refert Gellius libr. 13. ca. 17. vbi & in eandem sententiam affert aliud adagiũ, sed Græcum, quod est Palladæ, ex libr. 1. Epigrammaton. 31

Prouerbiũ Inter os et offam.
Prouerbiũ.

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.

Id est:

Multa cadunt inter calicem supremaque labra.

Quod & ad Homerũ refert Stobæus Ser. 109. Et eius quoque meminit Heraclides in Politijs, & Lycophron in Iambis. Et simile est illud prouerbium apud Festum Pompeium, Inter manum & mentum.

Prouerbiũ.

Quib. quidem monemur, ne spem in rebus quantumuis proximis ac vicinis reponamus. Et enim spes omnium rerum fallacissima; minimaque pars earum rerum, quas speramus, ex sentẽtia succedit. 32

Spes rerum omniũ fallacissima.

Lepidissimum est Græcum illud distichon incerti autoris, libr. 1. Epigrammaton:

Ἐλπίδα καὶ Νέμεσιν ξυνοὺς παρὰ βωμὸν ἔτευξα
Τὴν μὲν ἵν' ἐλπίζῃς, τὴν δ' ἵνα μηδὲν ἔχῃς.

Id est,

Spem volucrem & Nemesin nostras prope cernitis aras:
Hæc sperare diu nil ea habere iubet.

A quo non admodum distat illud Tibulli, lib. 2.

Spes fallens Nemesin spondet mihi: sed negat illa.

Ampelisca mulier Plautina in Rudente,

At ego etiam, qui sperauerint, spem decepisse multos scio.

Altera mulier Scapha apud eundem in Mostellaria:

Insperata accidunt magis sæpe, quàm quæ speres.

Cicero post initium libr. de Oratore 3. O fallacem hominum spem, fragilemque fortunam, & inanes nostras contētiones, quæ in medio spatio sæpe franguntur, & corruunt, aut ante in ipso cursu obruunt, quàm portum conspicere potuerunt. Helena quoque Ouidiana ad Paridem:

Fallitur augurio spes bona sæpe suo.

Et ab eodem Poeta libro 1. de Arte amandi, Spes Dea fallax dicitur. Et à Seneca Tragœdiographo, Improba vocatur, cum dicit in Thyeste.

Credula est spes improba.

Hesiodus autem lib. 2. Operum & dierū, ἐλπίδα, id est spem κενεὴν vocat, id est, inanē vanam, futilem. Dionys. item li. 7. Antiquitatum Romanarum: Spes (ait) omnes decipit. Hinc illa Heracliæ exclamatio apud Liuium, li. 34. Quantum spes hominem fallit. Illa quoq; Cilini militis Romani, apud Silium Italicum, circa initia lib. 7.

Spes heu fallaces.—

Item illa Annij Milonis apud Tullium in Oratione pro eodem O spes fallaces, o cogitationes inanes meæ.

33 Lucianus in Symposio, cui titulus est, Lapithæ, scribit illud in fine Tragędiarū frequens fuisse,

Πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων:
Πολλὰ δ' ἀέλπτως κραίνουσι θεοί:
Καὶ τὰ δοκηθέντ' οὐκ ἐτελέσθη.
Τῶν δ' ἀδοκήτων πόρον εὗρε θεός.

Et certè Euripides his versib. claudit Medeam Alcestim, Andromachen, Bacchas & Helenam,

Sunt fortunæ varij casus,
Plurima quæ haud speraueris vnquam,
Ea conficiunt numina Diuum
Rursum quæ certò speraris,
Ea frustrato non contingunt,

Tu vero ad verbum ita potes vertere:

Multæ formæ dæmoniorum.
Multa enim insperatò perficiunt Dij:
Et sperata, non perfecta sunt:
Insperatorum verò exitum inuenit Deus.

Quam etiam sententiam Dion Nicæus, in Antonino Caracalla, dicit ipsum Antoninum, paulo antè, quàm interemptus fuit, sibi ipsi Dioni dixisse, verissimam esse. Idq; inter mortis eiusdē præsagia reponit. Illi autē primo capiti eius sniæ cōcinit & illa Aristophanis in Lysistrata:

Ἦ πόλλ' ἄελπτ' ἔστιν ἐν τῷ μακρῷ βίῳ.

Aristoteles (vt tradit Diogenes Laerti⁹) 34
aliquando interrogatus τί ἐστιν ἐλπίς, id est, quid est spes, ἐγρηγορότος (ait) ἐνύπνιον, id est, vigilantis somnium: quod alij ad Platonē referūt. Stob. aūt Ser. 109. ad Pindarū. Ad hoc aūt allusisse vr̄ Virgilius, Eclog. 8.

De eadē re. Spes vigilātis somniū.

—An qui amant ipsi sibi somnia fingunt?

Vnde & illud depromptum est ab Alciato, in illo Spei simulacro:

Qui comites? bonus Euentus: præcepsque Cupido.
Qui præeunt? vigilum somnia vana vocant.

At ipsi⁹ Pindari snīa est, Olympiorū Ode. 12. qua significat, hoīum spes multa sursum, ꝓq; multa deorsum volutare mēdacia vana secātes. Neminē in terra viuētiū certū de futuris signū nobis reperisse. Futurorū. n. iudicia cęca esse: ac pleraq; hoīb. pter snīam voluptati ꝯria euenire. Alios verò postquā in tristes ꝓcellas incurrerūt ingenti bono malum repentè pmutare.

Αἵ γε μὲν ἀνδρῶν
Πόλλ' ἄνω, τὰ δ' αὖ κάτω
Ψεύδη μεταμώνια τέμνοισαι, κυλίνδοντ' ἐλπίδες.
Σύμβολον δ' οὔ πω τις ἐπιχθονίων
Πιστὸν, ἀμφὶ πράξιος ἐσσομένας, εὗρεν θεόθεν,
Τῶν δὲ μελλόντων τετύφλωνται φραδαί.
Πολλὰ δ' ἀνθρώποις παρὰ γνώμαν ἔπεσεν,
Ἔμπαλιν μὲν τέρψιος, οἱ δ' ἀνιαραῖς
Ἀντικύρσαντες ζάλαις
Ἐσλὸν βαθὺ πήματος ἐν μικρῷ πεδάμειψαν χρόνῳ.

In hanc sententiam est Dialogus Dardani Spem lepidissimus:

Tu quæ sustentas tereti vestigia ligno,
Es'ne Dea? an nostro sanguine creta? Dea.
Vnde sata? Ex cæca rerum caligine. Et ecquæ
Admonit nutrix vbera? Credulitas.
Et quinam à tergo plaudunt tibi? Gaudia. Dic quis
Pallidulo semper te præit ore? Timor.
Suspicis intento cur cœlum lumine? Tandem
Hinc dabitur votis meta suprema meis.
Fare age, quæ vultus deturpet causa serenos?
Excrucior quoties irrita vota cadunt.
Cur baculo innixa es? Dum pascit opinio mentem
Cęca meam, irrepsit curua senecta mihi.
Cur titubas pedibus: Rerum est spes lubrica. Sæpe
Quod puto complecti, labitur è manibus.

Quin è nostris Bald. in l. eleganti tractatu schismatis, quem posuit in rub. C. si quis aliquem testa. prohi. col. 13. versic. præterea

Spes sæpe sapientissimos fallit.

reà sicut qui habet, in hanc scribit sententiam: Spes sapientissimos fallit, ita vt patiantur lethargum, illusarum mentium morbum. Quæ sunt verba Boethij lib. 1. de Consolatione Philosophiæ. Ad quod allegat Bal l. 3. §. si quis statuliber. versicu. quanquam constet ff de cond. ob cau.

De radē re. Damnum nō patitur, qui spem perdit lucri.

35 Quod cum ita sit, ideò ex Iurisconsultorum legibus, non dicitur pati damnum qui perdit spem lucri futuri l. Proculus. ff. de dam. infec. per quā ita dicit Alexā. in l. 3. §. in fideiussorem. & l. seq. ff. qui satisda. cog. sed & ante eum Bal. consi. 181. locata fuit quædā possessio, col. 2. lib. 1. dicit, ꝙ qui perdit lucrum nondum factum, sed quod est tantum in fieri (ut ipse loquitur) nō dicitur pati damnum, licèt esset apparatum ad lucrum. De quo dicit esse tex. expressum, & no. in l. si pecuniā. in prin. ff. de condi. ob cau. Propterea cum multa (ait) accidere possunt, quę impediunt fructus prouenire ad maturitatē & effectū, puta niues, grandines, incursus hostiū, & similia. l. fistulas. §. frumenta. ff. de contra emp. propterquod de futuris fructibus certum non potest iudicari. l. si ea lege. C. de vsur. & facit l. si iactum retis. ff. de actio. emp. & uen. & plenissimè no. per Bar. in l. cotem. §. qui maximos. col. 4. vers. quartò quęro. ff. de publ. Ideo frumentum in herbis nō pluris æstimatur, q̄ in herbis ualeat, considerata qualitate præsenti, nō aūt futura, q̄ nondum apparet. ar. l. in lege. ff. de contrahen. em. Hæc fermè Bald. qui & idem de frumento, quod in herba est, voluit ēt, cōsil. 132. & quod dictus, col. vl. lib. 3. & cōs. 292. quia ex facto, col. 3. lib. 5. & in rub. C. de vsur. col. vlt. versi. tertiò quæro, cū aliis concord. à me congestis suprà tit. omniū nostrarum consuetudinum. 6. §. 2. in gl. 2. A qua quidem sententia nō longè abest, quod ex Catonis oratione suprà adnotauimus. num 31. incip. in quam rem.

Spei quando nō habenda sit.

36 Et in eam sententiam remigrat, quod scribit Bar. in l. si post emancipationem. §. 1. per illū tex. ff. de lib. leg. quod non habetur ratio spei, nisi habeat ius de præsenti. Ideoq; si in contractu apponuntur huiusmodi verba, Remittit omne ius, quod habet, & habere sperat in tali re: tunc vī remittere omne ius, quod habet de pręsenti, vel sperat habere in futurum, ex causa subsistente de præsenti, aliàs non. Sicut ēt dicimus de statulibero, qui si habet spē in libertate ex iure fundato de præsenti, qa hæreditas est adita, dicitur statuliber, & non aliàs. l. 2. ff. de statulib. & idē fermè dicit idem Bar. in l. quod Seruius. ante fin. p illum text. & ibi etiā Pau. Ca. & Alex. ff. de cond. ob cau. & idem Bart. in l. qui cū tutoribus. in prin. & ibi etiam Ang. Pau. Ca. & recentiores, & iterum in §. vlt. illius. l. ff. de transac. & in l. qui Romę. §. duo fratres in 1. oppo. iterumq; in 6. q. vbi etiā Ang. & Franc. Are. col. antep. Alex. & alij recentiores, de verb. ob. & idem Bar. in l. si vxor §. diuus. & ibi Ang. ff. de adult. & Bald. in l. spē. C. de dona. & in l. pactum. col. 3. & in 6. q. C. de colla. & in c. sanè. colu. vlti. in fi. de renunti. & consi. 38. super primo puncto, in 6. ratione. lib. 2. & in l. vlt. col. 1. uersi. & hoc facit ad questionem. & ibi etiam Fran. Are. in 2. no. C. de pac. & in d. l. spē. C. de donat. Pet. Anc. in c. 2. in 1. not. & ibi quoq; Ant. in 3. no. & iterum col. ult. uers. infertur secundo, & Pan. col. ult. uersi. faciunt autem prædicta, ext. de renun. & Petr. An. in cle. literas, & ibi etiam Barb. col. 2. de rescr. & idem Pe. consi. 204. uisis ponderatis, col. 1. uersi. sextò & ultimò. & consi. 291. super pluribus, uersic. nec obstat stipulatio. & Fran. Aret. cons. 6. uiso instrumento diuisionis, col. 3. uersi. ego autem pondero, & cons. seq. procedendū est breuiter, col. 2. & cons. 72. uiso legato facto, col. pe. uer. præterea licèt. & Ale. cons. perspectis, col. 3. in fin. lib. 5. Cor. consi. 11. & in præsenti, col. 15. uersi. quia respondetur, lib. 3. & cons. 80. placet mihi, col. 2. uer. ergo nec dicta, lib. 4. Geor. Nat. in repe. c. quamuis, col. 4. uer. imò fortius, de pactis, in 6. & Soci. consil. 50. uiso instrumento, col ul. lib. 1. & cons. 147. uisa facti contingentia, col. 3. in prin. Alcia. in l. conditionales. in uerbo iniquum, post prin. C. de pactis. & Steph. Bertr. consil. omnium 1. col. 23. nu. 128. lib. 1. & consi. 342. num. 9. libr. 2. & consi. 226. Christi, &c. uiso casu, num. 6. eo. lib. 2. & Hippo. Marsi. consi. 76. largire, col. ultim. lib. 1. Matth. Afflic. Deci. Neapo. 350. fuit dubitatum, col. 2. ff. Benedic. in repe. c. Raynutius, in verbo, si absq; liberis, leg. 2. nu. 112. de testa.

Remissio iuris sperati quid comprehendat.

Rei nomen latè patet. Rei appellatione spes nō continetur. Furtū huius libri.

Superiora quoq; illud haud debiliter 37 fulcit ꝙ licèt nomen rei multum generalesit, ut scribit in l. 1. §. rei. ff. si cer. pe. ut pote quod latius pateat, quàm uerbum pecuniæ. l. rei appellatio. ff. de uer. sign. q̄uis appellatione pecuniæ oēs res significari, scriptum sit in l. ul. C. de consti. pecu. Tn̄ spes non cōprehendit appellatione rei, ut uoluit Ro. in l. is potest. colu. j. ff. de acq. hæred. p l. spem. iuncta l. constante. C. de don. & facit (inquit) l. nec empt. ff. de contrah. empt. Miror autem hic Philiphū Probū, qui mihi uerè Probus à multis dictus est, hæc propè omnia, quæ in his postremis uer. diximus, & propè ad uerbum, ut in præcedenti ed itione scripseramus, exceptis his quæ nunc addidimus, trāstulis-

se in suas Addi.ad Io. Mo. in c.si postq̃.de ꝑb.lib. 6. quę nos libenter subiciuissemus nomini illius parcentes, ni veriti fuissemus, ne quis nos contrà hæc ab eo surripuisse existimaret, ignarus fortè præcedẽtis illius nostræ editionis, quæ facta fuit anno 1524.quod & nos de alio alibi diximus.

38 Quanquàm ne illud omittamus, quod ad spei mentionem pertinet, videmus ꝙ spes & vendi, & aliàs in contractum deduci potest.l.nec emptio.ff. de contr. empti. & d.l.spem.C.de donat.& ibi concord.in gl. & per Azo.in summa.C. de contrahẽ. empt.col.2.versi. item spem. Et id quidẽ vsqueadeo, vt in spe vendita habeat locũ remedium.l.2.C.de rescind.vend. habita videlicet ratione pretij, quod communiter datum fuisset pro ea spe, vt no. voluerũt Pe.An.Imo.in fi.& Ant. Burg.co.7.ĩ 8. extensione, in c.cum causa, ext.de empt.& vend.quod dicit ipse Burg.not.pro l. si iactum retis.ff.de actio.emptio. Quanquàm scio Sannionem Terentianum illud dixisse in Adelphis:

—Ego spem pretio non emo.

Spei vendi, & aliàs in contractum deduci pôt. Spes facit locum l.2.C.de rescin. vendi.

Sed vt redeamus, propter solam spẽ quis mittitur in possessionem bonorũ absentis.l.si filiofa.ff.qui.ex cau.in pos.eat. & ibi no.Ang.& Zazius.Sed & propter eandẽ, & quidem solam, datur in integrum restitutio.l.3.§.si quid minori.ff.de minori.

39 Nec potest aliquis priuari eo iure qđ in spe tãtùm habet, sine ipsius consensu. l.in diem.§.non autem.ff. de aqua pluuia arcen.quam ad hoc allegat & dicit not.Bal. consi.431.ad euidentiam præmittendum est,col.2.lib.2.cum alijs concor. à me adductis in tracta. Retractuum, titu.2. §.1.in verbo, *Seront preferez*. quæ est gl.7.nu. 20.incip.neque id quidem. Idq́ue intantum verum est, vt ius mihi spe tantum per te quæsitum ex iuris dispositione, non possit ꝑ te mihi auferri, per tex.in l.si constante, in verbo, exceptis.C.de dona.ante nupt. quẽ Bal.ibi ponderat, & adducit concord. & Fran.Are.d.consi.7.procedendum est.col. 2.& iterum.consi. 74.diligenter & maturè ponderatis his.col.5. versic. pro ista cõclusione, vbi illum tex.dicit ad hoc solennem & Alex. in ea re tamen distinguens, in l.qui Romæ.§.Flauius.col.8.ff.de verb. oblig.cum alijs quoque concordan.à me congestis in gl.Retractuum à me nuper citata, num.22.incip.atque vt vtrunque. Licèt tamen in cõtrarium videatur esse tex. in l.3.& quod ibi no.Bar.ff. de ser. expor. & in l.1.& ibi Bald.C. si man. ita fue. aliquos tex.ad hoc ponderat Imo.in ca.potuit.in vlt.char.de loc.

Spẽ nemo priuari potest sine eius consensu.

40 Et quod magis mirandum est, licèt regulariter quis nõ possit experiri sine actione, l.quoties. §. si temporali.ff. de admit. tut.cũ si.si tamen speratur actio in contestatione litis, potest quis agere ratione illius soli⁹ spei, tametsi actionẽ non hẽt in principio, tex.est in l.Titius.ff.de verb.ob. quẽ ad hoc ibi no.Bar.& alij, inter quos Imo.facit sing. Et in actione legis Aquilię venit damnum spei cohærens corpori. l. proinde.§.1.& l.inde Neratius.& l. in lege Aquilia.ff.ad leg Aquili. & voluit per ea iura Bal.d consi.182.col.1. li.1. Et propter solã spem cauetur, sicuti propter rem, vt est tex.in l.si vsusfructus mihi.ff. vsufructu. quemad.caue.quem ad hoc põderat Lucas Pen.in l.j.col.3.versi.8.C.de priuil. eorum, qui in sac.pal. mili.

Spei ratione agi pot.

Spes cauere facit.

41 Et facit optimè tex.in c.quamuis.de rescri.lib.6.ex quo probatur, ꝙ restitutio facta à principe, intelligitur sine ꝑiudicio iuris alteri spe tãtum quęsiti. Loquitur.n. ille tex.de eo, qui habebat literas expectatiuas ad beneficia vacatura, quæ sine dubio, priusquam beneficium vacet, nõ cõferunt, nisi ius conditionale, quod non potest dici quæsitum, nisi spe, vt voluit Bar.in d.l.is potest. posset enim expectans præmori, & sic expiraret gratia, & ideo dicitur ius quæsitum spe, vt tradit Io. An.in c.ignorantia. de reg.iur.lib.6. in Merc. Et facit etiam, quod no.voluit Iac. Bu.in sua disputatione: quam refert & sequitur Pet. Anc.in c.1.in 13.q.principali, de consti.ꝙ sicut noua constitutio siue lex non trahit̃ ad ius quæsitum de præterito re ipsa; ita nec ad ius conditionale, quod, vt iam diximus, non potest dici quęsitum, nisi spe. Adde & quod no.consuluit Domi. cons. 107.sup primo dubio ad fi.ꝙ ius alterius, qđ in spe est tantum dẽt exprimi in impetratione beneficij, per not. in c. in nostra. de rescrip.in c.literis, eod.tit. Et quod dicit Bal.in l.cum & filiifa. C. qui bo. ced. pos. post Pla.& gl.ibi, ꝙ nihil hẽns, potest cedere bonis rõne spei: non ꝙ videatur cedere bonis futuris, per no.in l.vlt. C.quæ res pi. ob.pos.sed ne postea conueniat, nisi inquantũ facere potest. Et quod tradit idẽ Bal.consi.339.casus talis est, quædã indulgentia.col.2.lib.1.ꝙ iis q̃ nõ sunt, sed spes est ea fore, ꝑt concedi priuilegium, ꝑ l. si seruitus.§.futuro.ff.de seruit. vrb. præd.licèt aliàs secus, vt probat aliis iuribus.

Spei non præiudicatur per restitutionẽ principis.

Lex noua nõ trahitur ad ius quæsitum spe.

42 Et quia fortassis quispiam diceret, ista intelligi secundum dictum Barto. in illis locis nuper allegatis, qa videlicet spes in his casibus erat ex causa de præsenti. Certè casus est, in quo habetur ratio spei, q̃ non habet ius de præsenti, in l.3. §. si quid minori

Spei ratio quæ ius non habet de præsenti.

minori.ff.de mino.vt etiam an notat Bar. in d.l.post emancipationem.§.1.in fi.ff.de libe.lega.Et alibi dicit idem Bart.in l.Gallus.§.videndum.ff.de libe. & posthum. ꝙ spes pro veritate habetur. Quod tantùm distat à veritate,quantum cum ea è diuerso illud conuenit,solam spem facere vsurarium & simoniacum: vt de primo est tex.in c.1.in verbo,expectes,& ibi glos.14. q.3.& voluit Io.Fab.ĩ l.si ea lege.C.de vsu. Secundum autem voluerunt gloss.vlti.& Doc.in cap.tua nos.ext.eo.tit.Sed & aliàs spei habendam rationem, tradit text.in l.statuliber.ff. de quæst.& in l. statuliberi à cæteris in prin.ff.de statulib.Sed de his hactenus.

Spes pro veritate.

Spes vsurariũ facit & simoniacũ.

43 Cæterùm autem an & quando alias actus destinatus habeatur pro completo, vide Bar.Alex. & alios recentiores in l.cætera.§.sed & si parauerit.ff. de lega.1.Albe. in 2.parte statutorum,q.205.incip.item q̃ro duas pulchras quęstiones.Bald.& alios in l.si nondum.C.de fur.Alc.in l. à Diuo Pio.§.sic quoque.col.3.versi. tertiò no.ff. de re iudi.Barb.consi.57. præclarè scribit. colum.5.lib.1.& consil.81.præclarè & luculenter,lib.4.& consi.vlt. colum.3.& se. eo.lib.4.& Felin.in c.cùm adeò.col.2.vers. de destinato ad clerum,& colum.seq.extra.de rescrip. & nouissimè Catellianum in Memoriali,cuius principium est, vestibus legatis,quæ in domo sunt.

Destinatio an pro re facta habeatur.

44 Vtrùm verò,& quando inspicit, quod euenire potest,vide abundè per gl.& Bar. & alios recentiores in l.inter stipulãtem. §.sacram.ff.de verb.obligat. & Doc.in l.si diem.§.vltim.ff.de iurisdom.iudi. & Cy.in l.vlt.§.sin autem.C.commu.de leg.Bal.in eadem l.vlti.§.sed quia.& in l.eadem.col. 4.C.loca.Ioan.Fab.& alios in d.§. illud q̃situm est.Insti.de rer.diuisi.

Inspicitur ne quid euenire potest.

45 Item quæro Secundo,Quidã Pictauiensis duxit vxorem alterius prouinciæ,quæ iure communi vtitur, vt scilicet vxor nõ sit in potestate viri,vel è diuerso:an consideranda erit viri patria,an verò vxoris. Et sanè nemo vnquam, vt puto,dubitabit, quin viri statutum sit sequendum, p text. in l.exigere.& ibi Bart.Bal. Alb.Ang.Pau. & alij.ff.de iudi.& quod voluerut Bar.Salyce.& omnes in l.cunctos populos.C. de Sum.Trinit.& fid.cathol.Bal.in auth. omnes peregrini.C.commun.de succes. & in c.1.§.vltim.tit. de inue.de re ali.fac.vbi ita dicit communiter teneri.& in rub.de cõsuetu.colum.2.versi. de consuetudine dotis.Archi.& Domi.in c. illud 12.distin. & omnes ferè,in c.vlti.de fo.compe. & in c. 1.de sponsa.& Pet.An.consi.212. pro ista parte,post princ.& Imo.consi.73. in casu proposito,col.vlt.Rapha.Co.consi.26.cũ statutum.& consi.72.visis pactis.& consil. 109.domina Ioanna.Alex.consil.129.sup primo, lib.7. vbi & ita dicit communiter teneri.& Philip.Dec.consi.402. in causa il lustrissimi,in prin.Maria.Soci.iunior,cõsi.14.in præsenti consultatione, col.1.libr. 1.& alibi sæpe Doct.

Statutum viri non vxoris sequẽdum.

Quod tamen intellige, & limita singulariter,quando vir duxit vxorem ad suam ipsius domum,ut fieri solet,Homeri testimonio libr.6.Odyss. 46

Nisi vxor virũ ad suã domum trahat.

ὅς κέ σ' ἐέδνοισι βρίσας, οἶκον δ' ἀγάγηται.

ut patet ex l.cùm in te.C.de donationibus ante nuptias,cùm simil.& uoluit Bald. in c.iurauit.columna secunda,in fine, extrà de probationibus.Secus,si vxor uirum ad suam duceret,ut nõnunquã fit.l. si ignorans.C.soluto matrimonio.ita enim eam intelligit Franci.Rip.in rub.ff.eo.titu. col. antepe.num.69. quamuis eam aliter intelligo, ut alibi etiam suprà dixi. Esset enim hoc casu uxoris patria consideranda,non viri,ut bellissime uoluit Bal. in l.ultima, columna 1.C. si non à compe.iudi. dicẽs ita debere intelligi no.per Io.Andr.in nouella,& Inn.in dicto ca.1.de spõsa.Quod dictum pro solenni allegat Fel. in eo ipso c.1.col.pen.uersi.tertiò limita. & pro singulari Francis.Cremen.nota.66.incip.statuto Florentino.& Iason in dicta l.cũctos populos.columna 6.uersi.secundò limita in prioribus scriptis:& rursum ĩ posterioribus, col.14.pari uersi.& Bene.in repe.c. Raynutius,in uerbo, & uxorem nomine Adelasiam,num.785.de testa. & sequitur Barb.in rub.de consue.col.15.uersi.posset etiam & secũdò.ubi & ad hoc allegat tex. in dicta.l.exigere dotem.ibi, in cuius domicilium & ipsa mulier per cõditionem mariti erat reditura: ut scilicet à cõtrario sensu,si maritus est iturus ad domicilium uxoris,contra dicendũ sit. Et tamen non nihil nutat.Et idem Barb.consil.4. probè inquit,Psalmista,columna prima,libro secundo,& Hippolyt.Marsil.singu.267. dubia probatio,paulò ante finem, & in repetit.l.ulti. nu.66.ff. de iurisdictio. omnium iudi.& sequitur Iason in l.cũ quædã puella.in 1.no.& no.1.ampliatione.ff.de iuris. om.iu. ex Franc.Purpuratus in dicta l. cũctos populos.columna 19. uersicul.ex secundo præmisso.& latè Philipp.Deci.qui optimam huius rei rationem reddit,con sil.283.cuius superscriptio incipit,de statuto de lucro dotis,columna quinta, uersiculo,sed his, & similibus. Et facit, quod uoluit Ioan.Plat.in l. mulieres, columna secunda,uersicu.item quid si uir.C. de dignit.lib.12.

Quæ

47 Quæ sentẽtia ex eo fulciri potest, quòd ad superbiam dominationemque vxoris in virum multùm videtur habere ponderis, & momenti habitatio viri in domo vxoris: vt aperte insinuat diuus Hieronymus in Iouinianum lib. 1. exponens illud Prouerbiorum 21. & iterũ 25. Melius est habitare in angulo tecti, quàm cum uxore litigiosa in domo communi. Inquit enim, Si domus communis mariti & uxoris erigit vxorem in superbiam, & contumeliam viro facit, quanto magis, si in domo eius vir manserit? incipit enim non vxor, sed domina esse: & viro, si offenderit, migrandum est. Secundùm quam sententiam legimus nonnunquam vxores à suis ipsarum domibus viros expellere: vt traditur ab Ang. in l. Marcellus. in princ. per illum tex. ff. rer. amo. vbi subdit, sic Reginam Ioannam incarcerari fecisse virũ, quia regnum erat ipsius Reginæ. Et facit tex. in l. ii in patria. C. de incol. libro 10. & in l. domicilium. ff. ad municip. vbi si vir transferat domicilium ad patriam vxoris illic debet subire onera eius loci. & ita ẽt voluit Franc. Rip. li. 2. respon. si supremus numero 5.

Vxor superbior, cũ vir in eius domo habitat.

48 Quanquã Bald. sibi contrarius dicit in d. l. cum quædã. post prin. ff. de iurisd. om. iud. quod vxor sortitur forum viri, etiam si virum traduceret ad suam domũ. Pro quo facit, quod voluit glo. in l. ea quæ desponsata. ff. ad municip. vxorem nondum traductam ad domum viri, mutare domicilium proprium, & viri domicilium nãcisci. Tanquam traductio vxoris non sit causa mutationis domicilij, sed solũ matrimonium, vt etiã ex ea annotauit Alex. in d. l. cùm quædam. vbi eam gl. facit not. Et hanc quoque posteriorem partem tenet Caccialup. post Ber. Car. Spoletanum in repe. d. l. cunctos populos. col. 6. uersic. quartus casus.

De eadẽ re.

49 Sed tenendo priorem sententiam Bal. quæ est communior, intelligit procedere Fel. in d. c. 1. quando cõstat, quod maritus intendit ibi perpetuo habitare, aliàs secus per not. per Doct. in l. lex Cornelia. §. 1. ff. de iniur. & idem voluit Philip. Deci. in d. l. cùm quædam. col. 2. versic. in gl. 1. Ad qđ atque etiam ad prædictam Bal. limitationem bene facit tex. in d. l. ii in patria. C. de incol. lib. 10. & quę in simili scribuntur in l. fundi. §. Labeo. ff. de act. empt. & in l. cætera. §. item hoc prohibetur. ibi, vt si qua ibi fuerint perpetuo, & quæ ibi notantur à Iac. Aret. Bal. & Alex. & Iaso. in §. hoc senatusconsultũ. ff. de leg. 1. & quæ nos quoque diximus in nostro Tractatu Primigeniorum, in 48. quæstio. num. 6. incipi. quæ autem ita sunt.

Aliàs autem quando vir & vxor sunt diuersorum locorum, vtrius statuta vel consuetudines inter eos seruari debeant, vide omnino per Doc. in d. l. 1. C. de sum. Trinit. & fi. catho. & in d. l. exigere. ff. de iu. & in d. c. vlt. ext. de fo. compe. & in d. c. 1. extrà de spons. ubi Fel. inter cæteros per multas col. prosequitur. Archi. & Domi. in d. c. illud. 12. dist. Alc. consi. 101. ex inspectione dictorum statutorum, fermè per totũ, lib. 2. Barb. d. consi. 4. per totum, lib. 2. & nouissimè Phi. Dec. cons. 19. cuius super scriptio incipit, in lucro dotis, in 1. q. ubi inter alia fretus pulchris rationibus, & autoritate Raph. Coma. d. consi. 26. & d. consi. 72. notabiliter & subtili, ut semper alias, ingenuè reprobat dictum Bal. in d. c. 1. §. fi. tit. de inue. de ali. re. fac. limitantis id, qđ dictum est, inspiciẽdum esse statutum loci uiri, non uxoris, ut non procedat, quãdo error interuenit: quia scilicet uerisimiliter mulier ignoraret statutum mariti, q forte forensis erat, & iuris communis fiducia simpliciter cõtraxit matrimoniũ. Quod tamen dictum Bal. simpliciter sequtur Alex. d. consi. 101. & Fely. in d. c. 1. col. pen. uersi. sexto limita. de sponsa. & Iason in d. l. 1. col. 6. uersi. 5. singu. C. de Sum. Tri. ubi hoc dicit sing. & bene signandum in lect. Paduana. & iterum in lect. Ticinensi, colum. 15. uer. quarto limita. ubi & hoc facit sing. & Hippo. Marsi. in repe. d. l. ult. nume. 68. ff. de iurisdi. om. iud. Subdit tamẽ Decius quod forte dictum Bal. haberet locum, & posset saluari, quãdo probaretur, quod ipsa mulier ignorabat maritum, cũ quo contraxit, esse forensem. quod & tradit d. consi. 283. ubi suprà.

50 De eadẽ re, generaliter.

Quid si vxor ignoret statutum viri.

Quid si ignorabat maritum esse extraneum.

Sed id non firmat. Marianus Socinus iunior in d. consi. 14. col. 2. uersi. sed defendendo li. 1. ubi simpliciter sequitur id, qđ suprà uersic. præcedenti dicit ipse Decius ex Raph. Co. Imo uero subdit ipse Marianus, ne ipsum quidem Bal. id firmare, cũ nouissimo loco referat, quosdam simpliciter, & indifferenter tenere, attendi statuta ciuitatis uiri, non considerata ignorantia: quasi uideatur Bal. huic ultimę opinioni per eum simpliciter relatæ adhærere, ex sententia glo. in l. cum quidam. §. Sabinus. ff. ad S. C. Trebel. Et illud quoque dictum Bald. repræhendit ante hos Barb. in d. rub. de consue. col. 15. uers. limita etiam Nam aliàs (inquit) euerteretur communis omnium doctrina, quæ dicit inspiciendũ domicilium uiri: quia semper mulier pręsumeretur ignorare statuta, & consuetudines domicilij ipsius uiri, p id quod no. gl. in c. cognoscentes. de constit.

51 De eadẽ re.

Quid

52 Quid autem, si agatur de re immobili, vel fortè respectu dotarij (quod vulgo vocamus: alij uocant dotalitium) vel etiam alterius cuiuspiam rei? vtrum seruandum sit statutum loci, in quo res ipsa immobilis sita est, an domicilij viri? vide de hoc Barpt.Cep.in rep.d.l.1.in 9.char.vers. secũdus casus.C.de sacrosan.eccl.& Barb.in d. rub.de consuet.col.15.versi.limita tamen nisi dos,& expressius Carol.Ruin. consil. 58.cuius exordium est, visis & diligenter consideratis,col.5.num.12.lib.3.

Quid si agatur de re immobili.

53 Et quoniam dictum est, vxorem sequi forum atque cõditionem mariti, in quæstione,& quidem tertiò, versatur, vtrum etiam & priuilegium, ita scilicet, vt gaudeat priuilegio mariti. Verbi gratia, Statutum punit dicentem vel inferentem iniuriam viris certæ sortis, vt puta magistratibus quibusdam: vtrũ id statutum habeat locum in dicente vel inferente iniuriam vxoribus huiusmodi magistratuum. Et sanè videtur locum habere. Qualitas enim magistratus, propter quã priuilegiũ conceditur,& augetur pęna contra delinquẽtem, est honorabilis,& sonans in dignitatem. Sed vt dictum est, vir vxori dignitatẽ communicat, atque ẽt priuilegio ratione dignitatis concessum. Primum de dignitate satis suprà fuit probatum in prima lege connub.nu.18.qui locus,& fusiùs ostẽdimus in nostro trac. Nobilitatis. Secũdũ de priuilegio ratione dignitatis concesso probatur ex tex.claro in l.2.& ibi per Alb. col.vlt.nu.8.& Bal.C.de epi.& cle.vbi patet quod priuilegiũ ꝯcessum clericis, competit etiam vxoribus clericorũ.& in l.vlt. & ibi Cy.C.de iniur.& l.medicos. & iterũ l.vlt.C de profes.& Med.li.10.& l.eos qui. & ibi Lucas Pen.& Io.Pla.C.de fabri.lib. 11.& l.2.C.de comi.consisto.lib.12.& l.in sacris nostris.& iterum in l.sacris scrinijs, tum in prin.tum alibi sæpe in versi.hoc si prolata C.de proxi.sacr.scrini.eo.lib. & in l.vlt.etiam non semel.C. de prin. agen.in reb.eo.lib.12.& in l.vlt. etiam non semel. C.de priui.scho.eo.lib.

Statutũ puniens iniuriam factã magistratui an habeat locum in vxore magistratus.

Priuilegiũ clericorum an competat vxoribus eorum.

54 Et hoc quidẽ in priuilegio fori tenuit expressè gl.in c.eos qui.32.dist.& in c.3.11. q.1.& sequitur Imo.in c.2.& ibi etiã Pan. col.2.& seq.de for.comp.item Imo.& Domi.in c.1.§.vlt.col.pe.uersi.quid de vxore de cler.coniug.li.6.& Discipulus Imo.Pe. Belluga.in Speculo principium, tit.de ꝓpositione grauaminum.§. videndum, colum.2.& ita quoque uoluit Spe.tit.de cleri.coniug.§.1.col.1. Quod & procedit nõ solum quo ad forum, quod est mariti de iure communi, sed etiam quod ex speciali priuilegio competit, ratione artis, uel alterius priuilegij personalis, ut est tex in cã rem admodum notandus in d.l. eos qui. C.de fabri.libr.11.quem text.dicit ad hoc sing.Maria.Socin.in rub.extrà de fo.compe.col.5.uersi.66.in fi. & iterum consi.12. quoniam in præsentiarum, col.antep.uersicu.& non solũ clericus.& est similis tex. in l.ne ad diuersa.C.de Silenti.lib.12.

Quid de priuilegio fori.

Quid si cõpetat ex speciali iure.

Et bene etiã facit text.in l.1.C.de in ius uoc.ubi dispositio etiam pœnalis, concedẽs priuilegium marito, ad uxorem quoque porrigitur: sicuti & Bal.Saly.Alexã.& alij recentiores ibi no.quibus Phili. Deci. in 2.no.addit, rationem ęquitatis hoc suggerere, per l.non tantum.ff.de re iud.in fi. ubi & Rap.Co.ex hoc infert, quòd si marito concedatur priuilegium, ut gabellam nõ soluat, certè & uxor ex huiusmodi priuilegio non tenebitur soluere. Quamuis Alex. & Ias.ibi non ei assentiantur. Quinetiam Bal.consi.409.concessus fuit saluus conductus.li.1.dicit generaliter, quòd vxor gaudet priuilegio mariti, per tex.in d. l.2.C.de episc.& cler.& l.1.& 2.ubi & hoc not.Odof.C.de uxo.mil. Et per hoc respõdit ipse Bald.ubi sup. quòd si alicui fuerit concessus saluus conductus, ut posset ueni re ad certum locum, poterit quoq; uxor illuc uenire, licèt in ea concessione nulla fuerit uxoris facta mentio quod consi.iterum repetitum est in li.5.consi.414.& sequtur Iason in l.si stipulatus fuero.ante medium.ff.de uer.obli.& in d.l.non tantum, col.1. in fi.ff.de re iudi. ubi hoc egregium reputat. Et in simili dicit Alb.in 1.parte statutorum,q.114.sed pone quòd concessa, quod immunitas à statuto concessa uiro uxori illius competit, per multa, quæ illic in eam rem adducit. Et idem etiã uoluit Alcia.in l.1.in uerbo, uxori.C.de in ius uocand. Et faciunt no.per Lap.Pet.Anc.Philip.Franc.in c. ne aliqui.de priuil.libr.6. 55

Quid si priuilegium cõpetat ex dispositione personali.

Adiuuatq;, quod voluit Io.Pla.in l.mulieres.C.de dig.li.12. quod sicuti uir ꝓpter priuilegium dignitati concessum, nõ potest torqueri, nec aliàs seueriter debet cõtra eum procedi, per l.seueram.eo.titu.ita nec etiam contra vxorem ipsius. Quod & uoluit Alci.ubi suprà. Et quod tradit Mat. Affli.in constit.Siciliæ, huius initij prosequentes, col.5.versi.secundo quæro, quòd illa consti.qua cautum est, ne contra Comites, Barones & milites recipiantur testes ignobiles, cum agitur de causa capitis aut status, aut maioris partis bonorũ, habet etiam locum in vxoribus huiusmodi personarum. 56

De ijsdem rebus.

Deinde iniuria illata uxori, uidetur illata uiro,& ei pro illa cõpetit actio suo nomine.l.5.§. item autem per semetipsum. & l. 57

De ijsdem rebus.

& l. eum qui. §. & si nupta. & §. si iniuria. & ibi Bar. ff. de iniur. Ideoq; no. dicit Luc. Pen. in l. 1. in 20. q. C. pub. lætiti. li. 12. quod qui pacem fecit cum altero, promisitque eum nõ offendere, videtur pacem violasse, si vxorem offenderit, idque multis rationibus cõprobat. Et facit, quod in simili no. Bal. in auth. habita. C. ne filius pro patre, quod sicut per illã auth. inferens iniuriã scholari, punit̃ pęna quadrupli, ita inferens iniuriã sorori, vel fratri, vel mr̃i eũti ad uisitandũ eũ. Qđ magis & fortiori ratione videtur procedere in vxore, per dictas rationes.

58 *Cõtra suprà dicta.* Contrarium tamen, cùm ex facto incidisset species talis consuluit Fran. Are. consi. 130. consultissime domine Collateralis in causa istius inquisiti, & sequũtur Thomas Dotius, Lance. & Phi. Deci. & Anch. Alci. in d. l. 1. C. de in ius voc. & idẽ Deci. in l. more. col. 2. in 6. not. ff. de iurisdi. om. iudic. & consi. 501. in ciuitate Alexandrię col. 2. versi. secundo præmittendum. Mouetur Aret. his rationib. Sicut vxor participat dignitatem viri, ita & liberi, patris, vt est tex. in l. Senatoris filius. ff. de Senato. q. nimo priuilegium cõcessum patri ratione dignitatis, trahit̃ ad filios, vt est casus in l. moris. §. istæ ferè iuxta fi. ff. de pœnis. & in l. D Marco C. de quæst. Et bene facit tex. & gl. in l. 1. C. qua ætate. lib. 10. Et tamen Bal. pulchre decidit in l. 1. col. 1. in fi. C. si rector prouin. per illũ tex. quòd si ex forma statuti, offendens Potestatem puniri debet aliqua magna pęna, certè offendẽs filium Potestatis non punietur ea pœna, quãquàm, vt dictum est, participet digni tatem patris filius, quod dictum Bal. reputat sing. Aret. vbi suprà: de qua re etiam late per eundem Aret. in l. maritum. in fi. ff. solut. matrimo.

59 *De eadẽ re.* Præterea dignitas, quæ vxori communicatur ex persona viri, non est dignitas principalis, sed competens in consequentiam, secundum Bar. in l. si Augustæ, quã legit simul cum l. quòd principi. ff. de leg. 2. quin longè minor est dignitate, quæ viro competit. vt est text. in l. 1. ff. de Senato. Statuta autem & maximè pęnalia & exorbitãtia, debent strictè & propriè intelligi in casu non ficto. l. quod verò. ff. de leg. & l. constitutionibus. ff. ad munic. & plenè p Bart. in l. omnes populi. ff. de iust. & iure. Cùm ergo statutum imponit pœnam offendenti magistratum, non potest habere locum in vxore, quæ per consequentiã impropriè & fictè cẽsetur esse in ea dignitate, l. 3. §. hæc uerba. ff. de nego. gest.

60 *Dignitatis appellatio.* Ad hæc, in materia pœnali, appellatione dignitatis, uenit dignitas, prout est principaliter in aliquo, non prout est in consequentiam & participatiuè tex. est, quem ad hoc dicit sing. Are. ubi suprà, in d. l. moris. §. potest. ff. de pęnis. vbi prohibitus postulare apud Præsidem, non prohibetur postulare apud Legatum Præsidis. Et tamen clarum est, quod Legato communicatur dignitas Præsidis in consequẽtiam, & cum repræsentat, vt clarè dicit Bart. in d. l. quòd principi. ff. de leg. 2. dum allegat l. 1. & 2. ff. de offi. Præsi. quę in Legato Pręsidis loquitur: & vicarius repræsentat Potestatem, & facit idem tribunal cum ea, vt est tex. in c. 2. de consuet. libr. 6. & plenè per Bart. in l. 1. ff. quis & à quo appel. 61

Vxor clerici an gaudeat priuilegio c. si quis suadente. Deniq; hoc deciditur per id, quod no. voluerũt Io. An. Imo. & Do. in c. 1. de cle. coniug. lib. 6. & Imo in d. c. 2. ext. de fo. cõpet. quod dispositio c. si quis suadente. 17. q. 4. quæ vult percutientem clericum esse excommunicatum ipso iure, non habet locum in percutiente vxorem clerici, etiã si sit legitima, prout potest contingere in clerico in minoribus cõstituto. Et ad hoc adducit Dom. rationem, decisioni huius nostræ quæstionis bene conuenientem. Quia cùm istud priuilegiũ sit concessum toti ordini ecclesiastico, non debet extendi ad personam non ecclesiasticã in materia pœnali, licèt vxor sequatur forum clerici, & sit exempta à iudice seculari, secundum quosdam, vt suprà diximus. Nõ est enim eadem ratio in materia exorbitanti & pœnali offendere vxorem positi in dignitate, & offendere in dignitate positum, & ideo non debet fieri extensio l. Iulia §. hoc caput. ff. de rit. nup & ca. quod Dei, de stat. mon. & c. canonica. de sen. excom. Et hanc istorum sententiam sequit̃ Iacobus à Canibus in tract. de iniurijs & dãno dato, in 2. parte in 13. qu. vbi ex hoc dicit, ꝙ vxores clericorũ non gaudent eo priuilegio, vt sint immunes a repræsalijs.

Et ita residet Fran. Aret. vir equidem a 62 *Fran. Aret. laudes.* nemine non laudatus Iason enim in l. admonendi. col. 20. versicu. adde quòd istud qui est sub num. 98. ff. de iureiur. in 1. lec. ilum vocat Iuriscõsultorum suæ ætatis facilè principẽ. & Geor. Natha in repe. c. cler. sæpe, in prin. col. 78. versi. quinta fuit opinio, de verborum signi. celebratissimum iuris uerticem. & iterum in §. quæ omnia col. 13. versi. clarissimus, clarissimum Iurisconsultorum suæ ætatis splendorem. & Corne. consi. 90. scrupulosa videtur, colũ. 5. versi. ad euitandas itaque, lib. 3. cum appellat clarissimum doctorem, & Lud. Bolo. in repe. §. Cato. in l. 4. col. 10. ff. de verb. oblig. illustrem principem legum: nec eũ fermè citat sine titulo honoris, modò illustrem,

lustrem, modò celebrem doctorem vocans. quæ hic obiter dicere volui, vt quisque noscat, quanta sit huius viri autoritas.

63 *Vxorem offendens, an teneatur ad pœnam promissam pro viri offensa. Vide nu. 65.* His tamen Are. rationibus hoc quoq; adijcito, quod pulchrè voluit Ioan. And in c. frustra, de reg. iu. lib. 6. in Mercu. quod si promitto te non offendere sub certa pœna, & posteà vxorem tuam offendo; licèt possis agere iniuriarum ex iure communi, non tñ potes agere ex ea promissione siue stipulatione. vt qui te fictè videar offendisse, non verè. l. eum qui. §. vlti. ff. de iniur. Quem ita refert & sequitur ipse Aret. in l. 2. §. 1. col. pen. ff. sol. matri. vbi hoc quoque dicit voluisse Bart. in d. l. 2. §. Cat. in vlt. char. ff. de verb. oblig. vbi tamen de hac re nihil omnino loquitur: sed aliud nõ omnino dissimile ibi adscribit in colum. pe. versi. certè istud nõ est: quod si promiserim aliquem nõ offendere, & illius defuncti hæredem offenderim, non poterit agi ex ea promissione. Sed ipse Fran. Arc. ibi. col. antepe. idem quoque dictum Io. An. pro eleganti & sequitur. & rursus idẽ Fran. in l. si stipulatus fuero. col. 1. eo quoque ti. id sing. dicit. Adde & tu denique tex. in c. ne aliqui, de priui. li 6. ex quo Do mi. ibi, in 4. no. tradit priuilegium datum Regi, non competere reginę, nec filijs, ni si id exprimatur. & sequitur Philip. Deci. in l. quoties idem. ad fi. ff. de reg. iur. Et qd etiam scribit Bal. in l. spadonem. §. iã autẽ ff. de excus. tut. priuilegiũ concessum marito, non videri cõcessum vxori, per eũ tex.

64 *Respõsiones ad cõtraria.* Non obstant autem illi decisioni Frã. Areti. quæ suprà adducta sunt pro parte contraria: neque enim id omittendum est, quò omnibus satisfaciã. Quod enim ad primum pertinet, licèt vxor interdum gaudeat priuilegio mariti, hoc tamen nũquàm procedit in dispositione pęnali, vt ex multis suprà probatum est, atque etiã per regulam positam in c. in pœnis. & in c. odia. de reg. iur. lib. 6. & in l. cùm quidã ff. de lib. & posth. cum infinitis similibus.

65 *De eadẽ re.* Quod ad secundum pertinet, clara est etiam responsio. Nam iniuria illata vxori, non est, neque dicitur illata in personã mariti, sed ad eum pertinet per quãdam consequentiam, vt est tex. expressus in d. l. eum qui. §. vlt. ff. de iniu. Statutum autẽ hic loquitur de inferente iniuriam magistratui. quod intelligendum est, quando verè & non fictè, siue in consequentiam, id est, per mediam alterius personam offenditur. l. aut qui aliter. §. vlt. & ibi Bar. ff. quod vi aut clã. & l. hæc verba. ff. de adul. & plenè per eundem Bart. in l. si vnus. §. seruus meus. ff. de iniur.

At illud dictum Bal. in d. auth. habita, dici potest, quod non loquitur in materia statuti, in quo debet fieri strictior interpretatio, quã in dispositione iuris cõmunis. Vel quod illud ideo est, quia si cõsanguinei scholaris impedirentur accedere ad ipsum, multa ipsi scholari incõmoda afferrentur: vnde quia eadem videtur esse causa & ratio, quæ in scholari, forte locum habebit pœna ipsius authẽ. Hic vero solùm quæritur, vtrùm habeat locũ pœna statuti in offendente vxorem ob id tantùm, quod mulieri communicatur dignitas viri: non etiam ob id, quòd ex iniuria illata vxori accedat viro in persona vel patrimonio ipsius aliquod incõmodũ. Pro qua distinctione facit optimè tex. in l. sed & si paterfa. §. non solùm. ff. ad S. C. Maced. vbi exceptio senatusconsulti, quæ est odiosa, & regulariter non egreditur personam, competit fideiussori, quãdo fideiussor esset habiturus regressum cõ filium non aliàs. 66 *De eadẽ re.*

Verum antequàm aliò transeamus, illud studiosos monere volumus, quod contrarium eius, quod tenuit Ioã. An. in d. c. frustra, sensisse videntur Bar. Pau. Castr. & Alex. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. ad fi. ff. de verb. obli. dum approbantes dictum Dy. ibi asserentis non cadere in pœnam promissam, si Titium offenderet, qui fratrem Titij offendit: quia certę sunt (inquiunt Bar. Pau. Ale.) personæ, per quas iniuriam patimur: inter quas non est frater. l. 1. §. vlt. cum l. seq. ff. de iniu. vbi nuncupatim tex. loquitur de vxore & filio. Igitur non obscurè videntur voluisse aliud in vxore, & filio, quam in fratre. Et ex hic Bar. doctrina scribit Bal. qui eam reputat nota. in c. similiter. col. 2. titu. quib. mod. feu. amit. quòd illa dicitur propriè offensa, ex qua alicui competit actio iniuriarũ proprio nomine; quod dicit menti tenẽdum. Sed & expressè Frã. Are. sibi contrarius in d. §. Chrysogonus, in fi. tenet illum incidere in pœnam stipulationis, qui eius vxorem offendit, quem promiserat non offendere. Quod & apertè tenuit An. Alcia. vir admirabilis doctrinæ & ingenij in d. l. 4. §. Cato. char. vlt. in 7. q. Bart. ff. de verb. obl. vbi nuncupatim reprehendit: quod suprà diximus ex Io. An. vti ẽt facit in d. l. j. in verbo, vxori. C. de ĩ ius voc. Nã offendens (inquit) vxorem, dicitur etiam verè maritum offendere: qui & ob id potest proprio nomine agere iniuriarum, per §. patit. Inst. de iniur. & iuribus, suprà alle. Ex quo illud cõtinuò sequitur, quod ego offendor, si ea offendatur: committiturque stipulatio, quæ mihi facta est, ne offendar, 67 *De eadẽ re.*

fendat, ex sententia Bar. in d. §. Chrysogonus. & Bal. in d. ca. similiter. Nã si id in stipulatione obtineat, q̃ est stricti iuris, stricteque & in dubio pro promissore interpretanda. l. quicquid. ff. de verb. obliga. cũ si. idem quoque, & in statuto, quod recipit interpretationem à iure communi, p no. in l. vlt. §. in computatione. C. de iure delib. Ideo cogita. Nã si id verum est, corruit & Franc. Aret. sententia. Dicit tamen Alcia. in illis locis, quod ea Io. An. sententia posset obtinere in promissione de nõ offendendo in persona. Id quod meo iudicio minimè dubium est, & id quoque asserit ipse Io. An. in d. c. frustra. & Franc. Aret. q sing. reputat in d. §. Chrysogonus.

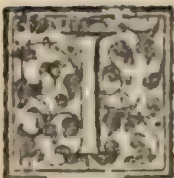
Quanquàm & huic aduersari videt̃ text. in l. iniuriarum, quæ est 2. C. de iniur. vbi maritus in vxoris iniuria propriam iniuriam pati intelligitur. Nam verbum intelligitur, proprietatem rei declarat, vt multis placere video. quamuis Bart. in l. si is q pro emptore, col. octaua, ver. sed illa opi. ff. de vsucap. dicat id verbum denotare fictionem. Super quo tamen vide tex. in l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de le. 1. cùm dicitur, ex die aditæ hæreditatis eius intelligitur, iũcta gl. ibi, in verb. aditæ. & quod post eam voluerunt Bar. & Bal. ibi, & quæ dicam infrà in gl. 5. in verbo, *expres*, num. 174. incipien. sexto modo.

Intelligitur verbum, an sit veritatis, an fictionis.

GLOSSA TERTIA, IBI,

Et n'est plus en pouuoir de son pere.

1 *Vxor per matrimonium a patria potestate liberata, an in eam recidat viro mortuo.*

GITVR ex hac nostra cõsuetudine fęmina per matrimonium liberatur à patris potestate, inciditq; in mariti potestatẽ. Sed quæritur, vtrum marito mortuo recidat sub potestatem patris? Et ego quidem aliàs in ea fui sententia, vt nõ reuerteretur, ea ratione motus, quòd qui semel liberatus est à patria potestate, is postea in potestatem reuerti non potest, nisi adoptione. l. qui liberatus. & l. si pater filium. & ibi gl. ff. de ado. Et inuiti filii non rediguntur in patriam potestatem. l. inuiti. ff. de his qui sui vel alie. iur. sunt. Et propterea dicit gl. in auth. constitutio quæ de dignit. §. 1. versi. generaliter, in verbo, præstet, quod Patricij, aliique, qui per dignitatem liberantur a patria potestate, in eam non reuertuntur dignitate finita. Quam sequitur Alberic. in auth. sed episcopalis. C. de epis. & cle. & Ioan. Plat. in l. vlt. C. de consul. lib. 12. Et facit tex. in l. in insulam. C. de sen. pas. vbi in insulam deportato filio, sicque vinculo paternæ potestatis exẽpto, si postea reditus in patrium solum, p̃cedensque dignitas restituta sit, potestas tamen patria repetita non videtur. Quin & apud nos est generalis regula, rem mutatam in pristinũ statum redire non posse. l. homo liber. & ibi glo. quæ hoc not. ff. de stat. homin. & l. inter stipulantem. §. sacram. in fin. in illis verbis, sed si vsque ad aream. ff. de uerb. obl. & l. qui res. §. aream ff. de sol. vbi quod semel est sublatum, restitui quidem non potest, & ibi multę cõcord. in gl. & in c. quæris. de conse. d. 4.

Et ita in hac specie nostra, vt scilicet vxor non recidat in patriam potestatem, expressim tenuit Masue. in ti. de do. & ma. §. item de consuetudine. ea ratione motus, quod seruus, qui quòd condemnatus est in metallum, liberatur a potestate domini, si a principe gratiam pœnæ obtinuit non reuertitur in domini potestatẽ per d. l. in insulam. & l. frustra. C. de sentẽ. pas. & l. aut damnum. §. vlt. ff. de pęnis. Et hanc quoque opinionem nouissimè secutus est Boerius Præses laudatissim[9], Deci. Burdegal. 197. & pro decisione: qui liber nuper post mortem illius editus est: meque citat ex hoc loco, dicitque hanc opi. vbique seruari. Estq; eius rei expressa ꝯsuetudo apud Borbonios. c. 166. & Marchios, c. 298. Et facit, quod tradit Spe. in ti. de sta. mona. §. 1. uersi. 13. per d. §. 1. uer. generaliter, quòd ingressus monasterium, & qui ob id perdidit patriam filiorũ potestatem, si postea redeat ad seculum Põtificis indulgentia, non recuperat patriã illam potestatem. Id quod tamen declarat, vt ibi uidere poteris. 2 *De eadẽ re.*

Postea uerò cum legissem Commentarios, quos in consuetudines Burgũdiæ edidit vir utique doctissimus Barpt. Chasse. (ita enim illum uocabamus in priore nostra editione) illum comperi hãc quoque quæstionẽ adscripsisse in titulo, *Des droicts appartenans à gens mariez*. §. 1. in uerbo *En puissance de son mary*, ad fi. ubi cõtrarium tenuerat duabus rationibus. Prima p tex. quẽ allegat, in d. §. generaliter. in Authẽ. Const. quæ de digni. ubi dicit caueri, filiũ qui propter dignitatem exierat patris potestate, 3 *De eadẽ re.*

testate, in eandem recidere, ea dignita finita. Deinde per tex. in auth. sed quamuis C. de rei vxo. actio. vbi dicit caueri, patrē teneri filiam viduam iterum nubentem dotare: ponderatque ad hoc singulariter vt dicit text. ibi, in verbo, ptātis iure, quasi dicat tex. vt vult, quòd mortuo viro, pater reassumit, aut saltem retinet potestatem.

4 Sed certè hæc minimè obstant primæ sententiæ. Primum enim omnino falsum est: quia tex. in d. §. generaliter, non id dicit, ad quod eum allegat Chassen. quin nihil omnino de ea re loquitur, sed glo. tantum suprà alle. quæ id voluit, ad quod suprà illum citauimus. Secundum quoque nihil affert præiudicij, neque tex. ibi dicit simpliciter patrem teneri iterum dotare filiam, &c. sed tantùm, quòd pater dotē a se reuersam iure potestatis, vel aliàs, nō potest minuere, filia ipsa denuo nubente. Et si id diceret, ad quod allegauit Chasse. nihil prorsus facit ad quæsti. At nec illud obstat, quod pōderauit tam sing. illa verba, iure potestatis. Nam d. auth. loquitur secundum ius cōmune, ex quo filia nupta remanet in patris potestate, vt dixim⁹ suprà in princ. huius operis: hic verò filiā iam liberata est. Allegat præterea Chasse. decisionē Bar. de Bel. in addit. ad Pan. in c. cùm omnis, de testa. quòd si clericus fecit testamentum cum duobus testibus, & posteà contraxit matrimoniū, ob idque omnia perdidit priuilegia clericorū, præter duo, de qbus in c. 1. de cleri. coniu. lib. 6. Certè si hmōi clericus mortua vxore viuat clericaliter, & moritur, testamentū illius, quod primū vt clericus fecerat, nō valet, per tex. in l. quod dicitur. §. miles te[illegible] ff. de testa. milit. Sed tātùm abest, vt hæc decisio si vera est, cōfirmet opinionē Chasse. vt magis illam funditus euertat, ostendatque quod semel perijt, iterū non reuiuiscere, nec in priorem statum reuerti. Nec tamen fuit solus Chasse. in ea op. cū & eandem tenuerit Neapodanus in quadam consuetudine regni Neapoli. incip. sed & mulier: sed eum reprehēdit Matthæ. Afflic. priorem snīam secutus, in consti. Siciliæ, incip. prosequentes, col. 5. in 2. q. versic. pridie sui interrogatus.

5 Sed hic satis mirari nequeo, quod ex hac reprehensione & altera seq. eo Chassenėus iracundiæ, ne furoris aut insaniæ dicam, processerit, vt inimicitias mihi capitales denuntiarit, nomenq; meum vbique prosciderit: tanquam scilicet is ipse esset, cui nefas sit contradicere. Quanquā nonnulli, qui hoīem aliquando hac de re conuenerunt, illud mihi renuntiarint, eū non tam offensum repræhensione, q̄ q immodestè & insolenter (vt putat) primam illius rationem omnino falsam esse dixerim. Tanquàm illum scilicet de crimine falsi appellarem: quibus illud continuo respondi, id non adeo esse insolēs aut immodestum, vt arbitratur, qū & Iurisconsulti omnium scriptorū repræhensores modestissimi, & minimè insolētes, his verbis sæpissimè, cum res exigit, sibi inuicē aduersantur: vt in l. definitio. ff. de pecu. & l. si rem. ff. de euicti. & l. si debitor de iur. doti. & l. filium. ff. de acqui. hære. & alijs sexcentis locis.

Illi aūt (nīæ Chasseni (ne id omittam) adstipulatus vetus lex Romuli Romanorum Regis, qua filius à patre venditus, & ità extra ipsius potestatem positus, si liber fieret, in potestatē patris iterū redibat: idque si secundo fieret, manumissūsque esset, seruus tamen erat patris: vt priùs: post tertiam autem auctionē, nō amplius redibat in potestatē patris. Testis Dionysius Halicarnasseus lib. 2. Antiq. Romanorū. Et altera Mosis, Leuiti. 22. Si filia (inquit) sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quæ sanctificata sunt & de primitijs non vescetur. Vidua autem, vel repudiata, & ad domum patris reuersa, sicut puella consueuerat, aletur huiusmodi cibis. Ex qua vides, filiam soluto matrimonio in ea lege, in ius & familiā patris redire. Nam & illud principium ad ptātē patris refert Lyra. vt alibi diximus. 6

Illud item secundo loco adscribemus: 7 quoniam suprà in 1. leg. connub. in multis locis, dictum est, filiam quæ matrimonio collocatur, non iā esse in familia patris, sed mariti, & illius forū & domiciliū sequi. Quid ergo, si testator prohibuerit quicquam alienari extra familiā, an poterit alienari in fœminam nuptam? Certè vr non posse, cū non sit amplius in familia. Cōtrà tamen decidit Bal. in l. uolūtas. per illum tex. C. de fideicom. & sequit Pau. Castr. Phili. Corne. & recentiores, ibi adijcientes & hanc rationem, ex qua contrariū dissoluitur. q filia nupta est in mariti familia, non patris, in his duntaxat, q̄ ad obsequia marito præstanda pertinent in alijs autem secus: vt notatur per Bar. in l. vlt. §. idē respondit. ff. ad municip. cū cō cord. suprà a me adductis in 1. leg. connub. nu. 37. sed cuiuscunque. Et hanc etiā decisionem sequitur Soc. inter consi. Frāci. Curt. senioris, consi. 40. cuius initium est, cùm in præsentiarum, col. 2. versi. 3. & hoc non tangunt. & ipse Cur. consi. 64. incip. antiquissima, col. 16. vers. ad tertium.

De vadi re. *Chassenei ira minimè iusta.* *Pro Chasse. nei opinione.* *Romuli lex.* *Mosis lex.* *Alienari prohibita extra familiam, an in fœminam nuptā possint alienari.*

GLOS-

Ne peult.

1 *Verbum potest, non est necessitatis. Nisi illi iungatur dictio negatiua.* *Non potest priuat potentiam.*

ICET VERBVM potest, non sit necessitatis, l. sæpe, & ibi glo. & l. seq. ff. de offi. Præsi. & l. nō quidquid. ff. de iudic. & l. 1. C. quom. & quan. iud. & no. in cle. 2. ad fi. de iud. cum si. Tamē si illi iungatur dictio negatiua, præcisam necessitatem inducit, negatq; potentiā, vt voluit gl. notabilis, & oībus nota in c. 1. in verbo, non potest, de reg. iuris, lib. 6. Sequitur Bart. in l. vlt. col. 2. versi. sed quæro quid si iudex. ff. de feri. vbi etiam dicit, quod priuat potentiam. & ibi Fulgo. Roma. Pau. Ca. Alex. & Iason post eum. & idem Barto. in l. Gallus. in prin. col. 2. versi. extra glo. & ibi Bal. & alij. ff. de lib. & posthu. & in l. de his col. 1. versi. hoc præmisso, & iterum vers. præterea ista lex. ff. de transac. vbi dicit, ꝙ per hæc verba resistitur actui: ideoq; , qđ contra factum est, ipso iure non valet. Et in repe. §. duobus. l. Mæuius. col. pen. ff. de leg. 2. & consi. 97. in quæstione prædicta, col. 2. Bal. in l. j. ff. de iniust. testa. & in l. vl. col. vl. C. de fideicom. & in l. j. col. antepe. versi & confirmantur prædicta. C. qui admit. vbi per hoc dicit, quod actus aliter geri non potest. & in c. sciscitatus. col. 2. vers. sol. concedo ext. de resc. & in c. cùm contingat. col. 1. ad fi. de iureiur. Collecan ca. at si clerici. col. 2. de iudi. Panor. in c. si qs contra. col. 5. nu. 15. ext. de for. comp. vbi dicit illam glossam sing. & in ca. 1. in vlt. not. extra de cau poss. & proprie. vbi per hoc dicit, quod si Papa vel Imperator ferat sententiam contra non citatum, non valebit propter tex. ibi, his verbis vtētem, nec nos contra partem inauditam aliqd possimus definire, & idem Panormi. in ca. 1. in 2. notabil. extra de fide instru. vbi etiam dicit per tex. ibi, in verbis, ad exemplaria nihil facere possumus, & glo. supra allegata, quā dicit no. quod Papa vel Imperator non potest dare fidem scripturæ non authenticæ. & idem quoque Pan. in c. quanto. & ibi quoque Felin. vterque in prin. extra de præsumptio. vbi tamen hoc not. limitant. & Alex. in l. quia poterat columna quarta, versi. limita tamē. ff. ad Senatusconsul. Tertul. vbi dicit, hæc verba, non potest, denotare præcisam necessitatem, ita vt actus aliter geri non possit, & consi. 77. vtis dubitationibus, col. 1. lib. 3. Barb. consi. 9. præclare scribitur colum. 6. versi. item facit. lib. 1. & consi. 43. eiusdem initij col. 11. versi. & ad hoc faciunt, eod. lib. 1. & consi. 38. præclarè scripsit, colum. 1. libr. 2. & consi. 32. scripsit luculenter, colum. 5. versi. & sic pondero, eo. libr. 2. & in tracta. de præstant. Card. in 2. parte. q. 3. colum. 7. vbi dicit, quòd importat solennitatem. & Phil. Corne. cōsi. 216. multùm diffusè, col. 2. versi quia negatio, lib. 1. vbi per hoc dicit, ꝙ negatio præposita verbo, potest, reddit nullum actum factum in contrarium. Soci. consi. 283. eleganter, colū. 2. in princ. lib. 3. vbi præterea dicit ex his induci formam cuius transgressio reddit actum inutilem, per l. cùm hi. §. si Prætor. ff. de transac. Iason. in l. j. in princ. in primo not. ff. de verb. oblig. Hippo. Marsi. consi. 39. munda cor meum, col. 4. versi. cum ergo fuerit, lib. 1. & consi. 39. domine labia, col. 6. versi. præterea magis specialiter eo. lib. 1. & consi. 43. spiritus sanctus, colū. 3. e. lib. 1. & consi. 50. gratia domini, col. 2. eo. lib. 1. & consi. 57. spiritus. colum. 2. eo. libr. 1. & consi. 65. in nomine matris, col. 1. eo. lib. 1. & consi. 76. largire, col. 3. eod. libr. 1. Nec id quidem mirum, qa vbi deest potētia, ibi actus est irritus, vt dicit Bal. loquēs in casu similis statuti, disponentis, quod adultus non possit legare extraneis, sine consensu proximorū, in l. vlti. colum. vltim. uersic. extra quæro. C. de fideicom. ꝑ dictam gl. in dicto cap. 1. de reg. iur. lib. 6. Et dicit alibi idem Baldus, uidelicet in c. 1. §. ultim. columna quinta, uersi. considerandum est, ti. de pac. iur. fir. quòd ubi lex remouet potentiam à contractu, ibi contractus est ipso iure nullus.

Et resistit actui. Et reddit actum nullū ipso iure. *Importat solennitatem.* *Inducit formam.*

2 Ex quo illud assumitur in casu nostræ cōsuetudinis, ꝙ ꝯctus factus ab uxore sine ꝯsensu uiri, est nullus ipso iure, nec opus est, ut aliter annulleť: ueutiēt uoluit in statuto disponente ꝑ similia uerba, ꝙ qs nō possit donare Soc. ꝯs 93. circa primū, co. pe. li. 1. cū dicit, ꝙ ꝑ hæc uerba, ñ possit, cēseť statutū resistere actui ab initio, redditurq; actus nullus, adeo ꝙ nō oriť neq; ciuilis, neq; naturalis obligatio, ꝑ doctrinā Bar. in l. cū lex. col. 2. uer. his ꝑmissis, & colū. se. sed iuxta ꝑdicta. ff. de fideiu. ubi loqtur in statuto disponēte, ꝙ mulier nō possit ꝯhere sine ꝯsensu ꝯsanguineorū: ad ꝙ ēt multa iura Soc. post Bar. allegat. Et idē Soc. ꝯsi. 112. li. 1. repetito ī li. 2. ꝯsi. 172. multū abūdè, col. 6. uersi. quarta difficultas est cōsuluit expressim in casu nostræ ꝯsuetudinis, uidelicet ꝙ stante statuto, quòd mulier non possit contrahere sine consensu uiri uel mundualdi, resistit huiusmo-

Contractus ab uxore factus sine autoritate viri nullus.

iusmodi statutũ obligationi: & consequẽter inducit hoc pro solennitate, qua non obseruata redditur actus nullus: vt decidit Bald. in d. l. 1. in fi. C. qui admit. & traditur in l. 1. & 2. ff. de liber. & posth. & in l. cum hi. §. si Prætor. ff. de transac. Et idem quoq; Soci. consi. 230. viso testimonio, colum. 2. versicu. & quantuncunque, libro secundo & Laur. Calca. consil. 13. pro parte negatiua, colum. 1.

3 Et sanè Bald. in dicta l. 1. colum. antepe. versicul. extrà quæritur, C. qui admit. nostrum casum decidit, dum scribit, quòd cõsensus, ex statuto disponente, quòd mulier non possit adire hæreditatem sine consensu duorum ꝓximorum, est de forma. Nec aliter (vt subdit paulò pòst) actus geri potest l. certa. C. de iure fisci, lib. 10. cum aliis iuribus per eum allegatis. Quem refert & sequitur Franc. Aretin. consi. 22. diligenter & maturè consideratis, colum. vltim. versicu. venio nunc ad secundum. & iterum consi. 73. cuius est simile initium, colum. 4. versicu. his ergo præmissis. & Soci. dicto consi. 112. & Iason in l. vniuersa, colum. penultim. versicu. adde quòd ex ea infertur. C. de precib. Impe. offe. vbi dicunt expresse, quòd talis contractus est nullus. & Barb. consi. 12. scribitur apud Prophetam, colũ. 3. versicu. & si quispiam opponat, lib. 1. vbi etiam dicit, hoc casu actum esse nullum ipso iure, veluti carentem forma, quæ quidem dat esse rei, vt dicunt Philosophi. & est text. secundum eum, in l. si is qui. §. quædam. ff. ad leg. Falci. & in c. cum dilecta, extrà de rescri. Cui adde tex. ad hoc ab omnib. passim allegatum, in l. Iulianus. §. si quis rem. ff. ad exhibẽd. Et quod per text. in dicto §. quædam dicit Baldus, in capit. vltimo, colum. 4. versi. quæro vtrum sit differentia. extra de consuet. quòd forma dat perfectionem esse. Et ibi quoque dicit, ꝙ forma cuilibet rei nomen imponit. l. iuris gentium. in princi. ff. de pact.

De eadẽ re.

4 Et in hãc partem, videlicet quòd talis cõtractus sit nullus ipso iure, tenet ipse Bald. in l. si quis mihi bona. §. si coram. in fin. & ibi quoque Roma. qui eam l. legit. cum §. quid si mandauit. & Alexand. ff. de acquirend. hæreditat. & idem Bald. in l. duobus. ff. de vulgaris, & pupillaris substitu. & in Rub. C. de rescin. vend. versi. quandoque requiruntur quædam solennitates, in quibus locis dicit, ꝙ si ex consuetudine vel lege municipali requiritur consensus ꝓpinquorum in contractu mulieris, vel minoris, certè contractus est nullus, si desit consensus propinquorum: secus (inquit in vltimo loco) si aliquid requireretur post cõtractum suo esse fundatum (ita enim loquitur) quia tunc contractus non est nullus, sed non deberet executioni demandari, ꝑ not. in d. l. uniuersa. C. de precib. Impe. offe. & hoc dictum sequitur Iason in ea ipsa l. vniuersa. col. 3. versic. pro confirmatione. & idem uoluit Flor. in l. 1. column. 3. ff. si mens. fal. mod. dix. & Franc. Aret. in c. 2. in 6. not. de testib. & Soc. d. cons. 112.

De eadẽ re.

Et bene facit, quod dicit Ange. cõsi. 170. 5 reuocatur, quòd si in contractus mulieris desit consensus proximorum requisitus à statuto, is certè est nullus: licèt statutum expressè non annullet, licèt item pœnam imponat contrahentibus. Facit quoque, qđ scribit Petr. Ferra. in titulo, forma libelli in actio. rea. colum. 6. in paruis, uersicu. uenio ad primum, in illis uerbis, si statuto cauetur, quòd si statutum disponat, quòd mulier, uel filiusfam. non possit contrahere, si contrahat, erit contractus inutilis, qa contra legem celebratus. l. non dubium. C. de legibus. Est enim (ait) tantæ potestatis statutum in sua ciuitate, quãta est ipsa lex cõmunis in suo vniuerso, per no. in l. omnes populi. ff. de iust. & iure. & in l. 1. C. de sum. trin. Et certè quòd actus factus contra legem, sit ipso iure nullus tenet Imol. in l. 1. colum. 4. & ibi Francis. Aret. colum. 4. ff. de testa. cum si.

Quid si id statutũ pœnã imponas.

Ex quibus patet rectene, an perperã, dixerit Bartol. Chassen. qui in Commenta 6 riis in cõsuetudines Burgundiæ tenuit, in hoc casu contractum non esse nullum ipso iure, motus, quòd statutum nostrum (ut ipse dicit) non loquitur prohibitiue, sed solum non permissiue, & ideo actus (inquit) non est nullus, nisi expresse dicať, per no. per Salyc. in l. vltima, per text. ibi. iũcta l. præcedenti. C. de senten. ex breui recit. & Iason in l. 1. C. de Summ. Trinit. id, quod etiam tenuit ipse Chasse. consil. 39. pro decisione, in 3. dubio. Cui responderi potest, Salycet. in dicta l. vltima. illud quidem uoluisse, quòd cùm lex prohibitiue loquitur, actus est nullus, qui contra illũ conficitur, etiam si lex non adiiciat pœnã nullitatis. per l. nõ dubium. suprà allegat. & ibi not. per Doctor. Quod si lex non loquatur prohibitiue, sed tantum non permissiue, actus quidem contra illam gestus non est propterea nullus. Ideo (inquit) quia dicta l. penultim. C. de senten. ex breui recit. non vsa fuerat uerbis prohibitiuis, sed tantum uerbis nõ permissiuis, propterea addita est dicta l. ulti. quæ ultra adiecit actus annullationem. Quod dictum pro singulari limitatione ad d. l. non dubium. refert & sequitur Alexand. consil. 24. inspecto processu, column. 2. libr. 4. & Iason in eadem l. non dubium. column. 4.

De eadẽ re.

uersi.limita istam regulam.& in d.l.1. in secunda lect.col.18.versicu.ad istud ergo respōdeo.C.de summ.Trini.Sed(nisi admodum fallor)multum fallitur Chassen.tum quia ea doctrina Salycet. passim reprobatur,vt videre licèt apud Alex.in l.1.ff. de liber.& postu.tum quoniam consuetudo, de qua loquitur Chassen. & nostra illi similis,loquēs vtraque per huiusmodi verbū,nō pōt,vtitur verbo phibitiuo, vt uoluit expressim Bar.in l.de his.circa mediū. ff.de trāsac.& pterea ipse Iason, vbi suprà, cū dicit.q huiusmodi verba,minus valet, & similia sunt prohibitiua.& rursum idē Iason in l.sed & si quis.§.quoniam. colū. 6.versi.secundò dicit.ff. si quis cautio. qd & ex suprà dictis iam satis liquet.

7 Illud tamen non pretermittendum, q Panor cuius nō meminit Chas. quamuis eius sententiæ admodum suffragarēt, in c.ad apostolicam. colum.3.versi.& per hoc posset,extrà,de regular.scribit,q si statuto prohibeatur mulier contrahere sine cōsensu duorum agnatorum: valet tamē contractus aliter factus, cum statutum specificè non annullet actum.Quem refert & sequitur Angel.Cla.in verbo,lex,versic.17. Quod tamen nō esse verū apertissimè cōstat ex his quę diximus Ideoq; & ipse Chassencus in postrema editione prædictorum Commentariorum,quam longè post hoc nostrum opus ipse fecit errorem agnoscēs,palinodiam cecinit,sed tacitus & cū quodam artificio,vt videreī fuisse in hac mea sententia in illis prioribus Commentariis,nullam interim mei mentionem faciens,quòd malignè à me reprehensus videretur.quod & nos alibi ostendimus.

De eadē re.

Cassenes error contra autorem.

8 Sed nec illud quoque prætereūdum est, quod scribit Bart.in d.l.cum lex. col. pen. versi.sed iuxta prædicta multum interesse, an statutum loquatur per verba futuri tēporis.verbi gratia,si dicat,non possit,quo casu dicit procedere,quod suprà diximus, nullam oriri obligationem,ne naturalem quidem,quia ita loquendo lex resistit obligationi,& aufert potestatem in futurum, An verò loquatur per verbum præsentis tēporis,videlicet si dicat,non potest,& sic(inquit)declarat,quòd ius non assistit illi obligationi,non autem prohibet in futurum, nec aliquā facultatem aufert, & ideo non impeditur obligatio naturalis,per tex. in l. stipulatio ista.§.alteri.& ibi glo.idem Bar. & alij.ff.de verb.oblig.Et sequitur Soci. in d.l.1.col.2.ff.de lib.& posth. & Iason in l. frater à fratre,col.14.versicu.tertia difficultas.ff.de cond.indeb.in 1.lect.

Non potest, & nō possit, an differāt.

9 Sed hæc distinctio Bar.est omnino contra id quod suprà diximus in princ.negatiuam iunctam verbo,potest importare necessitatem,& priuationem potentiæ,ex doctrina gloss. ordin. & ipsiusmet Bartol. & omnium.Et expressè dicit ipse Bartol. in l. de his.ff.de transactio.q verbum, non possunt resistit actui:ob idque nullam obligationem nec ciuilem nec naturalem producit,quod contra factum est.Ideoque Iason sibi contrarius,in dicta l. Gallus,in princi. columna quinta,primæ lectu.versic. huic difficultati,& in 2.lect.colum. quarta, uersicu.contra istam regulam,de libe.& posthum. hanc Bartol. distinctionem nuncupatim reprobat,de quo ibi illum uide. Et rursum idem Iason in l.pacta.colum.ulti. C.de pactis. dicit,quòd hæc Bartol. distinctio nimium subtilis est.Sed & idem in dicta l.stipulatio ista.§.alteri,colum.6. uersi. contra istam doctrinam,sub numero 17. ff.de verbo.obli.dicit,quod Bartol. in hoc multum recedit ab excellētia sua.At Lāncelotus Gali.in d.l.1.§.si quis ita,col.4. uersi. octauo nota.ff.eo. titu.posteaquàm allegauit quædam iura contra illam doctrinam Bart.distinguit,ut ibi uidere poteris. Sed & & ante hos Bal.in d.l.non dubium.col.ult. uersi.secundò quæro C.de legi. uidetī huic Bar.dictioni non assentire.

De eadē re.

Si quis autem plenius scire uelit de natura huius uerbi potest: siue affirmatiue,siue negatiue prolati, an uidelicet necessitatē importet,necne, legat tex.in l.nepos Proculo.& ibi Bart. & omnino Alciat. ff de uerbor.signifi.gloss.Bart.& alios in l. 3. C. de pigno.Bartol.& alios. in dicta l. 1. ff. de iniust.testam.& in l.qui Romæ. §.duo fratres.in 6.quæstio.ff.de uerbor.obligat.& in l.quod Seruius. & ibi quoque alios. ff. de condi.causa dat.& in d.l.Gallus.in princi. & ibi etiam Bald.Imol.Fran.Aret.& recentiores,& inter hos Fortu. Gar. & eundem Barto. in l. statuliberos. quæ est 3. §. si qs fir.acceperit. ff. de statulib.Bal.in l.2.colū. 2.in 9.iterum 11. oppo. C. quibus res iudi. non noc & in l. eam quam.columm. penulti.uersicul.& ex hoc infertur. C. de fideicom.& in c. sciscitatus, colum. 2.extra,de rescript. & consil. 334. creditor post medium,libr. 1. & consil. 343. examinanda, colum. 1. versicu.sed notandum est, eod.libr.1.& consil.69. factum tale est,quidam condidit, circa medium, libr.2. & consil.381.quæstio subtilis est, colum.1. libr. 3. Paul.Leaz.in commento, ut appellant, c.potuit, in princip.ext.de locat. Ange.Rapha.Alexand.Ias.Philip.Deci.& alios recentiores, in l. 1. ff. de iurisdict. omn.iudi.Salyc. inter consil.Petr.Ancha. consil. 45. in quęstione. colum. 1. Imol. consil. 146. in causa Nannis, columm. 1. 10

De eadē re.

Raph.

Raph.Cu.consi.145. venerabilis vir colū. 2.versicul.hoc præmisso. Roma. in dicta l. stipulatio ista.§.alteri.col.3.ff.de verb.obli. Corne.con.175.licèt,colum.2.lib.5.Franc. Patrit.in tractat.de of. & pote.c. sede uacā. in 4.parte præludii,co.1.Ludo.Bolo.consi. 28.statuimus,quod si per uiam,lib.1.

11 De cæteris verò hoc uerbum tangentib. vide gl.Bar.& Bal.in l.si ita quis.ff. de lega. 2.Io.An.in c.felicis.de pœnis, lib.6. in nouella.Bar.in l.suus quoque.§. sed si filio.ff. de hæredi. insti. & in l.si ita esset. non uno in loco.ff.de auro & argen.leg.& in l. si qs seruum.§.si inter duos.in fi.ff.de leg.2. Bal. in l.1.§.huius studij.col.2.versi. item si statutū.ff.de iusti.& iu. & in l.gño. col.2.uer. itē facit.ff.de his q no.inf.& in l. cum in secundo.in 5.opposi.ff.de iniust.testa. & Panor.consi.67.in causa,quæ vertitur, col.2. lib.2.Barb.consi.22.Deum inuocent, col. 6.versi secundo hoc colligitur, lib.3.& nouissimè And.Alciat.virum nunquam satis laudatum,lib.3.paradoxorum,c.4.ubi elegantissimè ostendit cōtra omnium sententiam, negatiuam huic verbo antepositam non excludere omnem potestatem.& in dicta l.1.in prin.post Soci. & Iason ibi. ff.d ver.ob.Sed nō omiserī verbū,Nequeo qđ est eiusdē significationis, cuius Nō possum,eā quoque uim habere, ut tollat omnem potentiam siue potestatem,& iuris & facti,vt tradit Io. And.in c. cū plures, & ibi etiam Domi.col.2.versi.vlti.col.2.ver.in §. porrò.de offi.del.lib.6.& idem Dom. in c. q generaliter.ver.vl.col.2.de proc.co.lib.6.

De natura verbi,potest in vniuersum.

Nequeo.

12 EX HIS AVTEM,quæ dicta sunt, liquidò constat,quod mulier hoc casu contrahens sine consensu mariti, ne naturaliter quidem obligatur;vt etiam uoluit Bar. loquens in simili statuto disponente, ne possit mulier contrahere, sine consensu consanguineorum,in d.l. cùm lex. colu.3. uersi.sed iuxta prædicta.ff.de fideiuss.Nam, vt ibi dicit,disponere.quòd non possit cōtrahere, nihil aliud est, quàm auferre facultatem contrahendi. Sed quando aufertur facultas contrahendi, impeditur, naturalis obligatio l.iubemus.C. de sacrosan.ecc.iuncta l.non dubium.C. de leg. loquitur tamen in terminis futuri temporis, videlicet quando statutum dicit, non possit,& idem Bar.in l.1.col.pe.in fi.versic. & ideò dico quod si ex forma. ff. de noua.& in l.si nō sortem.in prin.ver.vnde dicebā. & ibi omnino Alex.ff.de cond.ind. & in l. de his.ff.de transac.vbi loquitur de verbo præsentis temporis.non potest.& Ang.cōsil.160.pro decisione, col.2. ver. contrariū dico.Pau.Ca.cōsi.124.in causa quæ vertitur, col.1.lib.1.& Fran.Are.d.cōsi.21. col.vlti. versi.uenio nūc & Soc.d.cōsi.93. co. pen. Laur.Calc.d.csil.13.col.1. & Guido. Papę cōsi. 238.spectabiles domini. Et facit,qđ dicit Bal.in l.cum quis. co.4.ver. 10.& vlt.C. de iuris, & fac.igno. quod si statutum dat certam formam testandi mulieribus, vel minoribus, omissa illa forma, non oritur obligatio naturalis.

An mulier quæ contra his sine authoritate viri obligetur naturaliter.

Quanquam cōtrarium tenet Ang.353. 13 præmitto pro decisione. post prin. loquēs de statuto disponente,quòd non valeat cōtractus factus à muliere,sine consensu duorum consanguineorum. Et idem videtur voluisse Bal.in l.ad exactionem. ante finē. C.de dot.promi.vbi dicit, quod præsentia consanguineorum,ex statuto requisita, tū demum est de substantia, nullamque parit obligationem, cùm statutum exprelsè annullat vtranque obligationem: quasi sentiat aliud esse.si non exprelsè annullaret. Verùm hoc dictum Baldi posset procedere, vbi statutum non vteretur huiusmodi verbis,non possit,aut similibus.quæ tollūt omnimodam potentiam, vt suprà satis diximus.

De eadē re.

HINC DICI POTEST,quòd huiusmodi cōtractui, facto per mulierē sine 14 consensu mariti non potest accedere fideiussor:cùm mulier ipsa ne naturaliter quidem obligetur,per tex.in l. fideiussor obligari.§.fideiussor.ff. de fideiu. Contrarium tamen in statuto disponēte, quòd filiusfa. non possit obligari per contractum, tradit Alber.post Iac. Are.In prima parte statutorum,q.182.demum quæro. vbi dicit, quòd nullū habebit hoc casu regressum ipse fideiussor,& Alex.in add. Bar. in l.Marcellus.in prin.eo.ti.Sed vtrumcunq; sit, illud certè videtur esse sine dubio, quòd si fideiussor suscepit in se periculum, & affirmauit non fieri contra statutum, ualebit; & obligabitur.ut in simili uoluit Bal.in l.si vero.§.hoc amplius.ff.mand.

An tali contractui possit accedere fideiussor.

HINC QVOQVE solui potest hu- 15 iusmodi quæstio, An talis cōtractus factus inscio,aut renitente marito, teneat in foro conscientiæ. Nam forum conscientiæ maxima ex parte respicit obligationem naturalem,ut quod debitum est naturaliter, licet non ciuiliter,obliget in foro conscientiæ quod autem nec ciuiliter nec naturaliter debetur, id quoque in foro conscientiæ non debeatur, vt latissimè patet ex nota per Doctor.in capit.nouit.de iudi. & Inno.Ioan.Andr.Anto.Panormit.& alios in c.quia plerique.extrà de immuni.eccle. & Bar.in l.si pœnæ causa.in principi.ff.de cond.indeb.& in extraua ad reprimēdū, in uerbo,denuntiatio, colū.2. & per Bald. in auth.ad hæc,colum.2.in fi.versi.quæro,

An is cōtractus valeat in foro conscientiæ.

quid de eo, & col. seq. versic. sed ponamus, & colum. 5. versicu. procedo vlterius. C. de vsur. & in l. si post diuisionem, paulò ante finem. & ibi Fulgo. & recentiores, C. de iur. & fac. ign. & idem Bal. l. cùm quis colu. 4. uer. decimò & ultimò probatur. C. eo. ti. & in l. id quod pauperibus. in 9. q. C. de episc. & cleric. & Ang. in l. quidam. C. de ser. nec. hær. inst. & Floria. in l. cùm de in rem verso. col. 2. ff. de usur. & Corne. cons. 298. ante omnia. col. vlt. lib. 1. & consi. 137. placet mihi, col. 2. ver. facit pro hoc dicto, lib. 2. & consi. 251. In hac consultatione. col. 2. li. 3.

16 Sed aduertendum, quòd hæc quæstio habet duo capita: Primũ, an mulier, quę contraxit sine consensu mariti, obligetur in foro conscientiæ ad obseruationem ipsius contractus. Secundum, an is qui cum muliere taliter contraxit, & ex huiusmodi contractu rem fortè illi à muliere venditã detinet, sit tutus in foro conscientiæ. Quãtum ad primum, videtur mulierem non teneri in foro conscientiæ, per ea quæ iam diximus in duobus præcedentibus uersic. qm uidelicet nulla hic sit obligatio, neque nãlis neque ciuilis. Et in simili dicimus, ꝙ mulier tuta exceptione, Velleia. non obligatur in foro conscientiæ, secundum Bart. in d. extrauagan. ad reprimendum, in uerbo, denuntiationem, col. 2, ver. quid de muliere. & Pan. in dicto c. quia plerique. colu. 10. versi. ex quo infero, quod mulier, extrà de immuni. ecclesiæ.

De eadem re

17 Contrarium tamen tenet Iason loquẽs in muliere contrahẽte sine consensu duorum proximorum, qui requirebatur ex statuto, in auth. præterea, col. 9. versi. item aduerte. C. vnde uir. Pro quo optime facit, qđ voluit Panor. in c. porrectum, paulò ante fi. de regula. quod pfessio religionis facta, non seruata forma, quæ traditur à regula, tamen ligat quo ad Deum in foro consciẽtiæ, & sequit. ipse Iason in l. etsi inutiliter, col. 2, ver. ad idem & tertio, C. de fideicom, & l. nemo potest, in 1. lect. col. 14. versic. facit quod no. & iterum in 2. lec. col. 16. uer. 4. ad idem ff. de leg. 1. & in l. si non sortem, in principio in 4. no. ff. de cond. indeb. Sed & in hanc partem bene faciunt, quæ dicã paulo pòst in secundo capite huius dubij, nu. 23. & seq. vbi tamen videbis, quid super hoc dicam.

18 Sed antequam hoc secundum caput aggrediamur, illud quærẽdum duximus, an mulier ipsa peccet, quæ sine consensu mariti contrahit. In qua quæstione Bart. videtur fuisse eius sententiæ, ut peccet mortaliter. in d. l. cum lex. col. 2. versi. pro hoc facit ff. de fideiuss. & in l. si quis pro eo. col. 3. versic. aduerte tamen. eo. ti. & in d. l. 1. col. ulti. ff. de noua. & in auth. sacramenta puberũ. col. 2. versicu. ego dico. C. si aduer. vendi. in quibus locis scribit, quod si qs lege, statuto, aut consuetudine prohibitus sit alienare, si alienet, peccat mortaliter, veluti faciens, contra præceptum legis factæ ab habente autoritatem: quoniam scriptum est, Qui non obedierit principi, morte moriatur. cap. 1, extrà de maio, & obed. Et alibi (inquit.) dicit Paulus: Omnis anima subdita sit principi. Et alibi quoque scribitur: Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. vt est tex. licet non alleget, in c. qui resistit. 11. quę. 3. Et idem in effectu uoluit ipse Barto. in auth. decernit ius. C. de arbi. & sequitur Ang. d. consi. 160. & Petr. Anc. in repe. cap. 1. in fi. 11. q. principalis, versi. prædictis applico, extrà de constit. & Paul. dicto consi. 400. viso puncto, lib. 2. & Alex. cons. 29. clarissime Doctor. col. 5. versi. plus dico quòd etiam lib. 7. & Fel. in c. nam concupiscentiam, in prin. extrà de const. ubi adducit multos concor.

An peccet vxor contrahens sine cõsensu mariti.

Verùm Paul. Cast. in l. legis virtus. in fi. ff. de legib. dicit quòd si lex, vel statutum, præcepit minori, uel mulieri ne contrahat sine certa solennitate, si contra faciat, non peccat mortaliter: est enim, inquit, huiusmodi statutum potiùs consilij, quàm præcepti, cùm ipsius minoris, aut mulieris tantùm utilitatem concernit: ideo non ligat, vt not. gloss. in c. 1. de consti Et idem voluit ipse Pau. in d. l. si quis pro eo. & in l. is cui bonis. col. 1, ff. de verb. obliga. & in d. auth. sacramenta puberum. colum. vltim. ubi dicit & hoc Raph. uoluisse. Et hoc quidem sequitur Iason ibi, colum. 12. versic. & per hoc clare colligitur. & idem quoque Pau. consi. 190. cum tempore, col. 2. lib. 1. & latè Philip. Corne. consil. 36. videtur prima facie, colum. 3. & 4. libro 1. vbi ad hoc multa adducit. & consil. 35. semper mihi fuit columm. quarta, uersicul. item contra dictum, lib. 3. ubi citat plerosque Docto. qui etiam contrarium tenuerunt, & Alexand. qui & alios citat, consi. 53. visis, & consideratis. col. pe. ver. non obstat tertium. li. 3. Et Phil. Dec. in d. c. nam concupiscentiam. in 1. lec. non quidem ratione ipsius Pau. quã reprehendit, sed aliis rationibus, & argumentis ductus: de quibus latè ibi uidebis. Ideo in hac recogitabis. 19

De eadem re.

NVNC verò ad secundum venio, quũ quæsitum est, An sit tutus in foro consciẽtiæ, qui ex contractu inito cum muliere sine consensu viri, rem detinet. Et quidem uidetur primùm, quod non sit tutus, quoniam statuta sunt seruanda in foro conscientiæ, secundum gloss. in cap. quæ in ecclesiarum. in princ. & ibi quoque Bal. 20

An peccet mortaliter, qui rẽ tenet ex huiusmodi contractu.

in prin. dicens eam gloss. non esse alibi, extrà de const. sed est & alia gl. in ca. 2. in uerbo, sententiis, eod. ti. lib. 6. vbi est & bonus text. cùm dicit, vt animarum periculis, &c. & Ioan. Andr. in cap. 2. de verbo. signific. li. 6. & Bald. in cap. in omni negotio. colum. 1. extrà de testib. cum concord. à Felv. relatis in c. 1. colum. 14. versic. extra prædictos tres casus. extrà de constit. & à nobis in tracta. Retractuum in præfatione, numer. 73. incip. verùm Corne. Et in hanc partem facit, quod nuper diximus, in versiculo ab hinc 2. & quod dicit Inno. in d. c. quia plerique, colum. 2. extrà de immuni. ecclesi. quod si aliquis ex contractu, qui non tenet ipso iure, habet aliquid: vt si in alienatione minoris absit autoritas tutoris, uel decretum Præsidis, tenetur in foro conscientiæ restituere. Ad hoc enim, vt restituere non cogatur, oportet adesse bonam fidem, & iustum titulùm, qui hic non est cum talis titulus pro non titulo habeatur.

21 Contrà videtur, quòd sit tutus in foro conscientiæ, qui cum muliere bona fide cõtraxerit, omni uidelicet fraude remota, per id quod no. uoluit ipse Inn. in c. quòd sicut, circa medium, extrà de electio. quod in foro conscientiæ ualet electio in qua interuenit purus consensus eligentium, quamuis nõ fuerit obseruata forma à Canonibus tradita: & tutus est electus in foro conscientiæ, quia illa forma est introducta propter scandala, & euitãdas deceptiones. Vnde ex quo ista cessarunt, satis est. Quod dictum sequitur, & dicit sing. Panor. in dicto c. quia plerique. in fin. 9. quæstio. & etiam in capit. 1. ante fin. extra de in integr. restitutio. vbi præterea dicit semper menti tenendum, extenditque ad omnen actum, in quo est prætermissa solennitas iuris positiui, ut in foro animæ non teneatur quis de hoc sibi facere conscientiam, ex quo non interuenit ibi aliqua deceptio, & affuit consensus habentium actum explicare. Et ob id tenet, quod quamuis in alienatione rei ecclesiasticæ non fuerit seruata forma iuris positiui: tamen si fuerit facta in casu licito, & interuenerit consensus illorum, qui consentire debent, tutus est in foro conscientiæ, qui huiusmodi alienatione rẽ detinet. Ideoq; ipse Panor. in dictis locis reprehendit illud dictum Inno. in dicto c. quia plerique. in præcedenti versicu. citatum: quod & reprehenderat Anto. & ipse Panor. in eo ipso ca. quia plerique. Et hoc quoque dictum Inn. in dicto c. quod sicut, sequuntur Pet. Anc. in c. beneficium. col. 34. ver. 7. principaliter quæro, de regu. iur. lib 6. & in c. possessor. colum. 9. vers. sed contra hoc fortiter facit, eo. tit. & lib. Feli.

De eadẽ re. Electus tutus in foro conscientiæ non obseruata forma electionis.

& Philippus Decius in c. 1. ille col. 11. versi. fallit, seu potius declaratur. hic columm. 8. versicu. ex ista conclusione. in 1. lect. extrà de constituti, & Iason in d. l. si non sortem, in prin. in 4. not. ff. de cond. indebi. & l. etsi inutiliter. colum. 2. uersic. facit quartò. C. de fideicom. vbi hoc commendat. & in l. post diuisionem. col. 2. ver. 2. & fortiùs. C. de iuris & facti igno. & in rub. ff. de acquir. hær. col. 3. ver. confirmatur. quia quãtum & in l. nemo. in j. le. nu. 78. ff. de le. 1. & in §. sed iste. col. pe. ver. item in materia. Inst. de actio. & cõsi. 67. de isto secundo, col. 4. uer. restat circa prædicta, li. 3. Aduerte tamen, quod pleriq; erranter allegant. Inn. in cap. quia propter, de elec. vice d. c. quod sicut.

Simile est, quod dicit Bald. in l. 1. colum. 2. versic. interdum est nuncupatiuum. C. de testam, quòd hæres licitè, & sine læsione conscientiæ, tenet bona ex testamento carente solennitatibus iuris positiui, habẽte tamen purum testatoris cõsensum, modò nulla sit fraus. Quod & idẽ voluit Petr. Anc. in dicto c. possessor. in 8. colum. in 1. quæstio. de regu. iur. libr. 6. & Imo. in d. l. nemo potest. & ibi Alexã. colum. 6. versi. item inquantum. & Iason colum. 16. versicu. subiiciunt, & colum. sequen. ver. non obstãt ergo, in posteriore lect. in priorẽ autem. colum. 12. versicu. circa hæc dicta. & Io. Mõt. Fer. in repeti. char. 8. colum. vltim. versicul. nunc verò prosequor. ff. de legat. primo, & Paul. Cast. in l. ad testamentum. §. conditionem. colum. 2. versicu. extra istos casus. ff. de testa. Et Corne. qui idem dicit de legato relicto in testamento minùs solenni. cõsi. 119 circa primum. co. 9. ver. nam relictũ & seq. lib. 2. & latè Fel. loco super allega. & Iason in d. l. post diuisionem. in fi. 2. colũ. vbi allegat Panormita. egregiè, ut ipse dicit uoluisse, in repetitio. cap. relatum. le 1. col. 6. ex de testa. q̃ stãte statuto, q̃ cõtractus mulierũ non valeãt sine cõsensu ꝓpinquorũ, certè contractus factus cum muliere non obseruata dicta forma, ualet in foro conscientiæ, modo sit sine fraude. Et ita illum quoque allegat Iason ipse in d. l. & si inutiliter. col. 2. ver. adde etiam. C. de fideicom. & Fel. in d. c. 1. col. 11. de const. & ipsum Fely. duntaxat, nulla Panor. mentione facta, ad hoc citat. & sequitur Iason in d. §. sed iste, quem supra adduximus. Et hoc verissimum esse puto, ut uidelicet non peccet, qui rem aliquã detinet ex huiusmodi contracto facto à muliere sine cõsensu uiri, modo absit fraus omnis, atque læsio. 22

Hæres institut⁹ in testamento non solenni, an sit tutus in foro conscientiæ.

Sed etiam è diuerso (vt redeamus ad prius illud caput huius quæstionis) non uidetur peccare mulier, quę huic contractui stare non uult, propter omissam huius- 23

An peccet vxor, quæ huic contractui stare nõ vult.

 mo-

modi solennitatem: cùm id faciat legis, siue statuti, aut cōsuetudinis autoritate. per c. qui peccat. 23. quæst. 4. Et ideo in simili hæres ab intestato licitè, & sine læsione cō scientiæ potest consequi, & retinere hæreditatem illius, qui in testamēto non solenni alium hæredē instituerat, atque legata in eo testamento facta reliquerat: ut uoluit Ioan. Calde. in sua disputa. incip. Bononiē- si statuto cauetur. & Bald. in dicta l. si post diuisionem. paulò ante fin. & in l. cū quis. colum. 4. ver. decimò, & ultimò probatur. C. de iuris & facti ignoran. & cōsi. 285. si qs iure ciuili, lib. 3. & Anto. in dicto cap. quia plerique. & in c. nouit. colum. 9. versicu. ex hoc patet, quid de hærede, de iudi. Pe. Anc. in d. c. possessor. colu. 8. versi. & primò quæro de quæstione, de regul. iur. libr. 6. Alexā. & Iason in dicta l. nemo potest. ff. de leg. 1. Idem Alexand. consi. 210. statutis, colum. 3. ver. & subdit, lib. 2. Barba. in repet. c. Raynaldus, colum. 46. ver. decimò facit, de testamē. & Iason. consi. 67. de isto secundo, col. penultim. versicul. vltra ista: lib. 3. Licet cōtrarium teneat Bal. sibi contrarius consil. 308. ista scriptura, libro tertio. qu od repetitur consi. 266. lib. 4. & Flor. in l. cum de in rem verso. col. 2. ff. de usuris.

24 *De eadē re.* Sed pro priori sententia facit, quod in simili tradit ipse Bal. in authen. ingressi colum. 6. versi. dubitat tamen. C. de sacrosan. eccl. illud scilicet non peccare hęredes ab intestato, qui retinent hæreditatem relictā fratribus minoribus. Nā cùm in foro iudiciali sit illis interdictum hæreditates relinquere, cōsequens est, vt & in foro pœnitentiali obtinere debeat, vt dicit tenere Diuum Thomam. Et id quoq; generale est, vt etiam in foro conscientiæ: attendi debeant leges & statuta, vt diximus suprà nu. 20. nunc verò ad secundum.

25 *De eadē re.* Nec obstant, quæ diximus in præcedentibus ver. quia ea procedunt, quantum ad retinendum: vt videlicet non peccet, qui retinet rem sibi cessam in contractu etiam minus solēni, vti nec is peccat, qui retinet hæreditatem, in qua fuit hæres institutus testamento etiam non solenni, ut suprà diximus: cùm uterque habeat uoluntatem, & purum consensum, ille mulieris, hic testatoris. Hinc nec electus, qui habet cōsensum eligētium, vti etiam diximus. Sed nec è diuerso peccat mulier aut hæres, qui rem ipsam detinent, non obstāte eo contractu, & testamento, autoritate scilicet legis, vel consuetudinis innixi, ut pulchrè declarat Alexandr. in d. l. nemo potest. & clarius Iason ibi in posteriori lectu. ut suprà citauimus, & ipse Iason d. consil. 67. col. vltim. lib. 3. vbi & alios citat.

EX HIS QVOQVE, quæ diximus 26 ex cōtractu: facto à muliere sine consensu mariti, nullam oriri obligationē, alia, quoque solui potest quæstio. Vtrùm huiusmodi contractus iuramento firmetur. Nam si nulla oritur obligatio, quomodo poterit iuramentum, confirmationem, inducere? cùm nihil reperiat confirmabile. Et certe non poterit, vt expressim consuluit in statuto disponente, ne quis possit contrahere sine consensu propinquorum, Ange. consi. 160. cuius est initium. pro decisione. col. 2. versicu. contrarium dico. Et in simili consuluit Ro. consi. 12. incip. viso testamento proposito, col. 2. Quòd si ex forma statuti requiritur insinuatio in contractibus minorum. & non interponatur, nulla hinc oritur obligatio, nec naturalis quidem, per text. quem dicit singu. in l. sancimus in illis verbis, pro non scripto, vel intellecto. C. de donatio. Ideoque non potest hoc casu iuramentum confirmare cōtractū minorū sine insinuatione factū, cū nihil, ut diximus, reperiat confirmabile.

An huiusmodi contractus confirmetur iuramento.

Contractus prohibitus fieri sine consensu proximorum, an firmetur iurant.

An contractus in quo requiritur insinuatio.

Et simile quippiam voluit Bartol. in l. si 27 quis pro eo. in 3. membro. ad fi. & rursum in 5. etiam ante fi. ff. de fideiuss. quòd si statutum est, ut minor, uel mulier non possit aliquem contractum facere sine quapiam solennitate, tunc non confirmabitur, cōtractus iuramēto, propter peccatū mortale, quod ex tali iuramento contrahitur. Quod dicit esse menti tenendum, propter multa regionum statuta. Et idem voluit ipse Bar. loquens in statuto exigente consensum propinquorum in contractibus mulierum, & minorum, in l. 2. in fi. C. ne fideiusso. dot. dent. & consi. 88. in quæstione inter Franciscum, colum. 2. & Bald. in l. 2. in 9. quæstio. C. de rescin. vend. & in rubrica. ff. de iureiur. col. 2. versi. & ideo si dicit statutum. & in c. cum contingat. col. 3. versic. si autem diceret statutum. extrà de iureiuran. & cōnsi. 450. in pupillo. lib. 2. & consil. 178. ad euidentiam, lib. 3. & consil. 94. viso statuto, lib. 5. Ange. consi. 160. domina Catharina, colu. 2. versicul. contrarium dico. Pet. Ancha. in rep. c. 1. ad fi. 11. quæstio. extrà de consti. & consi. 180. uisa diligenter narratione, col. 2. ver. item liberatio, Paul. Cast. consi. 465. uiso compromisso. colu. vlti. lior. 1. Pet. Ferra. in tit. forma libel. sup peti. resti. in int. in uerbo. tunc iurauit, col. 4. versicu. dixi secundò Barb. consilio 16. illud in medium lib. 2. Corne. loquens de statuto. quòd subditus non possit contrahere cum extraneo, sine certa solēnitate, consi. 77. quanquam videatur, colum. 2. versi. præterea iuramentum, lib. 1. nam huiusmodi (inquit) statutum reddit quem inhabi-

De eadē re.

inhabilē, & tollit potentiā: quo casu iurm nō dat rob ur actui, secūdū Ang. in d. auth. sacramēta puberū. & nouissimè Lud. Gozad. consi. 16. in hac causa. col. 2. nu. 13.

28 *De eadē re.* Non desunt tñ, q cōtrarium tenuerūt, vt Io. And. in addi. Spe. ti. de sen. prola. §. vt autē ver. hoc autē. Bal. sibi contrarius, consil. 408. super eo quod quæritur, lib. 4. Io. Lig. Ant. Imo. qui hanc dicit esse communem opin. & Panor. in d. c. cùm contingat, extrà de iureiur. & ipse Panor. in c. ad apostolicā, in 1. notabili, de regular. Imo. consi. 67. in casu præmisso. Fulgo. consi. 219. visis binis processibus. col. pen. versi. rursum posito, & ver. secunda quoque ratione. vbi ita dicit fuisse disputando publicè eo anno determinatum in studio Senensi. Paul. Cast. sibi item contrarius con. 190. cū tempore, col. 2. ver. item & tertiò. li. 1. Alex. consi. 16. clarissime Doctor. colum. sexta, versicul. quinimo. libr. 7. & Soci. consil. 77. in præsenti consultatione. col. penul. libr. 1. & cōsi. 147. visa facti contingentia. col. 4. versic. secundò respondetur, c. lib. 1. & consi. 233. præsentis consultationis, col. 2. & con. 279. visa donatione colum. 1. versicul. quibus præsuppositis. eod. lib. 2. & late Corne. cōsi. 35. videtur prima facie, ferè per totum, libro 1. & consilio. 127. licet in hac consultatione, columm. 1. uersicu. licet statutum eo. lib. 1. & consi. 35. semper mihi fuit visa col. ult. lib. 3. & consil. 224. licèt claram, li. 3. & Frā. Ar. cō. 54. in causa magistri, in primo dubio. latè. Fel. in c. si quis. co. 2. ver. inquātū dicit, extrà de maior. & obed. & alii plurimi, quos lōgū esset sigillatim referre.

29 *De eadē re.* Ideoq;, & quia res hæc latius patet, quā vt breuibus possim illam concludere: satis erit, si legentes veluti manibus duxerim ad ea loca, in quibus eam rem abunde tractatam comperient. Legant igitur ultra loca superius alleg. Bald. Pau. Castr. & alios post Bar. in d. l. si quis pro eo. & ibi omnino Catonem Saccum in repet. in 20. char. ff. de fideiuss. Bar. Bald. Ange. Saly. & latè recentiores in authen. sacramenta puberum. C. si aduer. uendi. Bartol. Bald. Ange. recentiores in l. is cui bonis. ff. de verborum obliga. Fede. Senen. consi. 172. in nomine Domini amen. factum tale est Bal. in l. non dubium. in 17. oppo. C. de legib. & latissimè in rep. l. 2. char. 11. versicu. sub quinta quæst. ff. de iureiu. ubi eam rem per. 5. aut 6. col. tractat & cō. 487. considerandum est, lib. 3. Ange. d. consi. 160. domina Catharina. in 3. membro. Pet. Anc. in repe. c. 1. in 11. q. versi. quid dices extra de consti. Pano. consi. 71. in hac causa lib. 1. & latissimè omnium in sua disputatione, cuius est prin. stante statuto, per totum. Cano. præsertim Anto. in d. c. cùm contingat. & ibi quoque Imol. in 3. membro prin. de iureiur. Domi. consi. 51. super præmisso. per totum Roma. consi. 437. in casu proposito, per totum. Ioā. Bap. Seuer. latè in rep. l. omnes populi. char. 18. in paruis ver. tertiò, infert Bar. cum multis seq. ff. de iusti. & iure. Alex. abundè, consil. 125. visis & consideratis, lib. 1. & consi. 39. viso statuto. lib. 4. & iterum consil. 102. cùm statutum. eo. lib. 4. Fran. Aret. consil. 2. intellecta diligenter, & consil. 22. diligenter & maturè, col. vlti. ver. hoc præmisso. & Phili. Corne. latè, consi. 70. quæstio est pulchra, in 2. dubio. lib. 2. & consili. 167. in hac consultatione. col. 2. & 3. eod. lib. 2. vbi loquitur in statuto requirente consensum consanguineorum in contractu mulierum. & consi. 188. de duobus, cōl. 6. uersi. restat modò ad secundam, cum multis sequ. vsque ad fin. consi. eodem quoque lib. 2. & consi. 121. uidetur prima facie dicendum, lib. 4. & cōsi. 252. quod contractus, per totum, eod. libr. 4. Soci. consi. 77. in præsenti, in 2. dubio, lib. 1. & Bal. à Bar. inter consi. illius consil. seq. incip. in eandem sententiam, in 2. quoque dubio, c. lib. 1. Fran. Curt. senior in repe. authen. sacramenta puberum, nu. 36. & sequ. & iterum 35. C. si aduer. vendi. & Iason post alios in l. qui iurato. col. penulti. & ulti. ff. qui satisda. cog. & Hippo. Marsil. in l. penul. co. 12. versi. quæro vltimo, per 4. col. ff. de quæstionibus.

GLOSSA QVINTA, IN TEXT.

Contracter.

1 *An hæc consuetudo habeat locum in distractu. Distractus an ueniat appellatione contractus.*

HAEC ERGO NOSTRA cōsuetudo de ɔ̄ctu loqr̄, nulla distractus mentione facta. Iō vr̄ nō procedere in distractu, ea potissimum ratione, ꝙ distractus nō uenit appellatione contractus, ut no. Bald. in l. ultim. C. si tut. nel cur. interue. per text. ibi, in princip. ubi contractus, & distractus separatim nominantur. Nam & propriè contractus dicitur, cùm est ultro citroque obligatorius, l. Labeo. §. contractum. ff. de uerbo. significat. Idque maximè procedit in hoc statuto, quod est contra ius commune, ut

dicemus infrà in glo.8. in verb. *de son mary*, nu.5.incip.at ius nostrum. Ideoq; propriè, strictèq;, & in casu expresso sine extensione intelligi debet, vt minus lædat ius commune, quàm fieri potest. .2.C.de noxali.& c.cùm dilectus.extrà de consue.cum con cor. à me alibi adductis. Et hoc sanè in simili casu tenuit Bal.in l.siue apud acta col. 1.ver.ulteriùs nota. quod contractus, C. de transac. ubi dicit, quod statuta disponentia nō ualere contractus mulierum sine insinuatione, non habent locum in simplici liberatione, & sequitur Ale.ibi, & in l.more.col.2.ff. de acqu.hær. & Iason consi.53. in quæstione, circa fi.lib.1.

2 Et hoc quidem confirmat, quod voluerunt Bar.Bal.& recentiores in l.ab emptione.ff.de pac.quòd statutum, quòd de quolibet contractu soluatur gabella, non habet locum in distractu. quod & idem uoluit Bal.in l.1.col.2, versic. quid est ergo, & ibi Saly. & Paul. Castr. col.ult. C. quando lice.ab emp.disce.& Bal.in l. si donationis, in fi.C.quod met.causa.& in l. tres fratres, in 3. notab.ff. de pac. vbi loquitur de refutatione, quam negat comprehendi sub huiusmodi statuto. Idem Bald. post Cyn. in l. 3.§.contrarium.in fi.ff.de contrah. iud. tute.& Ang.consi.94. pro parte affirmatiua. col.5. versic. videndum igitur restat. Idem Ang.& Imol.in l.si hominem.ff. de vsuca. Alexan.in l.Pomponius.§. præterea.col.2. & ibi etiam Fran.Are.qui cum §. legit cum §.cùm quis, in 2.notabili. & iterum in fin. ff.de acquir.pos.& rursum ipse Areti. in ea ipsa l.§.in dote.post prin.& idem Alc. in d. l.siue apud acta.co.2.C.de transac.& Bart. in l.si ita stipulatio.col.1.ff. de uerb. oblig. Fely.in c.querelā.col.1, ver.item ex hoc no. extrà de simo.Fran.Curtius senior in auth. sacramēta puberum.char.pe.nu.42.& seq. C.si aduer.vendi.

De eadē re. Statutum, vt de contractu soluatur gabella, non habet locum in distractu.

3 Hucq; spectat, quod pulchrè consuluit Pau.Cast.consi.74. in causa mota per dominam Dorotheam, col.vlt.ver. videndū est lib.2. quòd statutum vicinos, aut consanguineos admittens ad retractum contractus, non habet locum in distractu. De quo diximus in nostro tracta. Retractuū, tit.1.§.1.in glo.2, in verbo, *a vendu*, nu.38.& aliis locis ibi citatis. Sed & generale est, ut statutum loquens de contractu, non habeat locum in renuntiatione, siue in refutatione, Bal.in l.1.ad fi.C. si aduer. don. & Saly.in l.1.in 5.opp.C.de pac.& Panor.cōsi.108.hoc exordio, illud in effectu de iure quæritur.lib.2.vbi consuluit, quod statutū disponens minorem non posse sine decreto iudicis contrahere, non habet locum in pace facta per minorem, cum propriè non sit contractus, sed potius quædam remissio iniuriæ, per multa iura illic allegata.

De eadē re.

4 Sed quid diutius in huiusmodi similib. & generalibus immoramur? cùm Ange.& Alexan. receptissimæ autoritatis uiri in l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. hunc nostrum casum nominatim speciatimq; definierint, limitantes dictum Bart ibi, volentis in 6.col. versic.ex hoc apparet, quòd stante statuto, quod mulier non potest se obligare sine consensu duorum consanguineorum; non poterit mulier liberare, siue facere pactum de non petendo. Quod & ibi sequuntur Bal.ipse, Ang.Paul. Castr. Fulgo.Alex.& alii.& idem uoluit ipse Bar. & alii post eum.in l.Menia.§.1.ff sol.matr. & Fulgo. consi.39. ad id de quo quæritur, col.vlti.Roma.consili.280. repetito in consil.394.præsupposito quod viua uoce, post prin.& Fran.Aret.consi.54.in causa magistri, versi.unde dicit.& Iason d.consi.53. in quæstione uertente, col.ulti.lib.1.& Alciat. in l. Labeo. in uerbo obligationem. ff. de verborum significatio. Vt videlicet huiusmodi dictum Bar. & sequacium procedat cùm statutum loquitur per verbum obligare, quo & ipse vtitur. Nam faciēs huiusmodi pactum de non petendo, obligatur naturaliter non petere, per not. per ipsum Bar.& alios in l.ubi pactum.C. de transac. cum si. Secus (inquit) si uteretur verbo, cōtrahere, puta quia disponeret, quod mulier non possit contrahere sine consensu propinquorum, tunc enim posset facere pactum de non petendo, quia cum istud pactum sit stricti iuris, & exorbitans ex iure communi, debet strictè intelligi. Quod & idem voluit ipse Alex.in l.more, col.1.ff.de acqui.hæred.

De eadē re.

5 Contra tamen uerius uidetur, vt stante huiusmodi statuto non possit mulier renūtiare, aut liberare, aut distrahere, ut uoluerunt Bald.in d.l. si unus. §. pactus ne peteret.co.4.ver.sed quid si statutū.& ibi Mart. Laud. & Iason ff. de pactis. Idem Bald. in eadem l.§.quod in specie.col.vlt.& in rub. C.de pac.& in l.pactum. in 21.q. & ibi etiā Rom.col.vlti.C.de collatio.& idem Rom. in l.de tutela, in 2.notab.C.de in inte.restit. mino.& in l.mutum §.primo.ff.de acqui. hæredita.& d.consili.280.repetito consilio. 194.colum.1. Fulgo.in l. contra.§. si filius. ff.de pact. Bald. à Bartol.quem Bald. Nouellum uocant, Aduocatus consistorialis, Doct.egregius, in repet.rubricæ ff.de verborum obliga.col.pen.Barb.in l. 2. in princi. col.9.versi.item dico, quòd doctrina.ff.eo. titu.& in. clem.auditor. in fi.de rescript.& consi.16.illud in medium afferā.co.4.li. 3.

De eadē re, cōtra suprà dicta.

Franc.

Franc.Areti.in l.5.in princi.col.4.versi.in quæstione.ff.de verbo.obliga.quæ ex qua.cont.& Soci.consi.230.viso testamento, colum.3.versi.postremò non omitto. Ias. in d.l.siue apud acta.colum.2.versi.ego teneo.C.de transac.& in l.Barbarius.col.3.vers.tertiò facit.ff.de offi.Præt.& in Authē. sacramenta puberum.col.17.versicu.confirmo per illum. C. si aduer.vendi.& in l. Pomponius.§.præterea quæritur.ff.de acqui.poss.in 2.lec.& in d.l.more.col.6.versi. confirmatur per illud.ff.de acquir.hære.& in l.si ego.col.1.in fi.ff.si cert.peta.dum allegat multos ex suprà dictis,vt probet statutum loquens de contractu, habere locum & in distractu:& in §. omnium. colum.7. nu.39.Insti.de actio.vbi hoc reputat notabi.& Ioan.Lup.in repet.rubri.de dona.inter vir.& vxor.§.68.col.3.versicu. hoc etiā videtur, & iterum uersi.& istud teneo.Alciat. in d.l.Labeo, in uerbo, actum. ff.de uerb.sign.& in lib.2.eiusdē tituli, char.11.& Fran.Ripa.in rubr.ff.de acqui.poss.col.2.nume.10.& Arnol.Ferrò.in consuetud.Burdig.titu.1.§.3.

6 *De eadē re.* Et hanc certè partem mirū in modū fulcit,quòd nonnunquàm leges nostræ contractum pro distractu accipiunt, vt in l.omni.& ibi no.C.de omni ag.deser.lib.11. Nam &,ut dicit gl.no.in lib.1 in prin.in gl. magna,in fi.ff.de actio.& oblig.omne pactum dr̄ contractus. Quam glos. sequitur Bald.& post eum Iac.à S.Geor.in d.rubrica,C.de pac.ubi dicit per illam,quòd omne pactum est cōtractus,ēt si ad distractum tendat,& idem Bald.in l.contractus.col.2.C.de fid.instr.& in d.§.pactus ne peteret,& in l.iuris gentium.in prin.colū.2.ff.de pactis.& in c.quintauallis col.2.versi.sed vr̄, qd ex nudo pacto, extr.de iureiu.& consi.102.omnis ptās,in fi.lib.3.Bar.vbi suprà,& Iason oībus ferè locis suprà citatis, & præterea in l.si vnus.§.pactus ne peteret.col.7.versi.moueor primò.ff.de pactis.ubi eam gl.dicit singul.& in d.l.iurisgentium.§.sed cum nulla,colum.4.versi.secundò principaliter. Quo fit, ut minus mirum uideri dēat,qd scribit Frā Arc.in l.si qs cū aliter, col.6.ver.Itē,& iurm.ff.de ver.obl.ꝙ dispositio,quātūcunq; exorbitās, atq; ēt correctoria,loquens in contractu, habet locum & in distractu,p d.l.de tutela.C.de in inte.restit.& in l.si maior.C.de dolo.

7 *De eadē re.* Propterea dicit alia gloss. quam & ipse Franc.Aret.vbi suprà,citat,in d.l.3.§.contrarium.ff.contra.iudi.tutel.quòd dicta auth.sacramenta puberum, quæ ipsa est exorbitans à iure communi, quamuis loquatur de contractibus solum, habet tamen locum in liberationibus, renūtiationibus,& distractibus,quam glo.sequuntur Dyn.Barto.Bald.& alij ibi.& illam quoq; dicit vnicam in iure Bald. in rubric.extra de iureiur.& ibi Anto.Corse.in 18. priuilegio iuramēti.Et hoc idem uoluerunt Bar.colum.ultim.Bald. Angel. Salycet.& omnes præter Cy.in dicta authent. sacramenta puberum.& ibi quoque Franc.Curti.Senior in repet.char.penul.nume.42.& seq. ubi ad hoc dicit sing.gl.in dicto.§.ꝯriū.& ibi quoq; Corne.etiam in repeti.col.8.nu.25.Ipse Bald.& Iaco.à S. Geor.qui & eam gl.dicit sing.in d.rub.C.de pactis.& idem Bal.in l.pactum qd dotali.in 21.quæstio.C.de collati.& in dicto.§.itē sacramenta.colum.3.uersi.quæro nūquid ista auth.tit.de pac.iura.fir.& cōsil.408.super eo quod quæritur,lib.4.ubi & ad hoc allegat no.in d.l.3.Angel.& Imo.qui & illam glo.in dicto.§.contrarium dicit sing.in l. Pomponius.§.si quis præcariò.in fi.per illum tex.& ibi quoque Vincen.Hercul.colum.penult.ff.de acquir.poss.& idem Angel.consil.50.testator quidam,circa medium. Anto.in c.ult.char.antepe.in 1.fall.extra de eō suet.Rom.consi.190.clarum est,circa medium.Barbat.in leg.sciendum.colum.80.ff.de uerbor.obligat.Alexan.in dicta l.Pōponius.§.præterea.colum.2.uersi.item ex isto.ff.de acqui.pos.ubi & illam gloss.dicit singul.& hanc esse communem op.& in l.minimè.C.de legib.& consi.185.uiso titulo,colum.antepenult.uer.bene facit,lib.2.& consi.53.uisis & cōsideratis,post prin.lib.3.& consi.51.uideretur pro decisione, col.2.uersicu.ad idem facit,libr.5.& Fran.Aret.in c.in præsentia,per illum tex.& ibi quoque Philip.Deci.in vltim.no.extra de probatio.Franc.Cur.Senior.& Lance.Deci.inter consil.ipsius Cur.consi.44.contingentia,colum.5.Pe.Ferra.in ti.forma libel.super peti.restit.in integr.in uerbo, tunc iurauit,colum.2.uersi.item procedit d.regula.Firmia.in tract.gabel.in 5.parte prin.qst.5.uersicu.& adde Philip.Deci.consi.639.uisa consultatione,col.1.Carol.Ruin.cōsi.137.uiso instrumento,colum.2.vers.sed præmissis,lib.4.Sed est & alia glos.hoc idē uolens,in d.§.item sacramenta puberum.in uerbo,super contractibus,col.2.uersic.itē quæro an l.ista,& ibi Iac.Aluar.q hanc quoque dicit esse communem op.& Cardi.Alex.qui idem dicit,titu.de pac.tenen.& idem nouissimè uoluit And.Alcia.libr.2.de uerbor.signifi.in materia extensionis constitutionum correctoriarum,licèt contrarium uisus sit uoluisse Cyn.in d.authen.sacramenta puberum,in 14.quæstio.

Et aliàs quoque distractus eiusdem naturæ est,vt contractus, vt quod in contractu ha- 8 *De eadē re.*

Distractus forū sequimur, ut contractus. ctu habet locum, obtineat & in distractu, sicuti dicit Barto. in l. & ideo. ff. de condi. fur. Sicuti enim per contractum quis sortitur forum in loco, quo cōtrahit, vt est tex. in l. hæres absens. §. si quis tutelā. & § proinde. ff. de iudi. & in c. Romana. §. contrahentes. de for. comp. lib. 6. Ita quoque per distractum. l. exigere dotem. & ibi Barto. & alij. ff. de iudi. & l. qui loco. & ibi itē Bar. post Guil. Cu. ff. de condi. indebi. & hoc quoque uoluerunt Ang. Ale. Iason, & Hercu. in d. l. Pomponius. §. præterea. ff. de acqui. poss. & Lapus alleg. 10. incip. disputat hinc quem refert Anto. in ca. postulasti. de for. compe. dicens ibi esse casum. & Alex. in addi. Bart. in d. §. si quis tutelam. vbi dicit de hoc esse casum vnicū in iure, in l. in contractibus. §. in omni. & ibi Bart. C. de numę. pec. & Iord. in repe. d. §. contrahentes. colum. 2. versic. sed quid de distractu? vbi respondet ad quædam contraria. Et sicut, cùm de contractu agitur, actor sequitur forum rei: ita & cum de distractu. l. 2. & ibi Bar. C. vbi & apud quem.

9 *De eadē re.* Et quemadmodum contractus præbet iustum titulum, iustamque ad vsucapiendum causam, ita etiam distractus, liberatio, per d. §. si is qui precariò. & ibi Ange. Imo. & recentiores: & d. l. Pomponius. §. præterea. & ibid. Iason. ff. de acq. poss. & l. si hoīem. ff. de vsuc. & l. si duo. ff. de diuer. & tēporū pści. Bal. in l. 1. C. de vsuc. trāsfe. Et sicut dolus dans causam cōtractui bonę fidei, illum reddit nullum ipso iure, ex cōmuni op. per l. eleganter, in princ. ff. de dolo: ita & si dederit causam distractui bonæ fidei, vt probatur in d. l. de tutela. C. de in int. restit. min. & no. doc. in l. sub prætextu. C. de tranc. Barto. & Pau. Cast. in l. pe. C. de dol. mal. Bar. in l. actione. col. 1. versi. opponitur contra hoc, C. de transact. & in d. l. eleganter. in prin. colum. 4. versi. eodem modo possemus dicere. ff. de dol. mal. & in l. & ideo. in prin. versi. quid ergo dicemus. ff. de cōdi. fur. & Bal. in l. aduersus. post prin. C. de excep. & in l. 1. post prin. & ibi Sal. co. 2. versi. quæro ab extra. C. quan. lice. ab empti. disce. & idem Bal in c. audita. colū. 2. versi. sed contrà videtur, extrà de resti. spoli. Franc. Are. in l. si seruum. in princ. colū. 2. ver. potes dicere. ff. de verb. oblig. Iason in l. si ego. colum. 2. versi. secūdò aduerte. ff. si cer. pe. Nam & vbi contractus est bonę fidei, similiter & distractus, siue dissolutio illius, & è diuerso l. ab emptione. & ibi Bar. Bald. Salyc. Ange. & alij. ff. de pactis. & d. l. 1. C. quan. lic. ab empt. disce. & ibi etiam Bal. & Pau. Ca. Quanquam ei quod diximus, dolum dantem causam distractui, eū ipso iure nullum efficere, contradicit. Io. à Monte Sperel. & Soci. in l. cum posteaquā. C. de pactis. At Iason. & Philip. Deci. ita id intelligere uidentur, vt si pactum liberatorium interpositum sit super actione iudicati, quæ stricti iuris est, id certe & stricti iuris sit, ideoque dolus ei dans causam, non annullet ipso iure. Sentiunt ergo, quòd si interponatur super contractu bonæ fidei, secus sit.

Et sicuti in contractibus sub conditione factis inspicitur tempus contractus, ita vt cōditio retrò trahaī. l. si filiusfa. in prin. & ibi Doc. ff. de verbo. obligat. & l. potior. & l. qui balneum. ff. qui poti. in pigno. habe. ita etiam in distractibus, secūdum glo. in l. si sub coditione. ff. de soluti. Ang. Imo. Raph. Co. Pe. Besut. & Ias. in d. l. si filiusfa. Et qui habet autoritatem legitimam in contractu eandem quoque habet in distractu. l. vlt. & ibi Bal. in epitome. C. ꝑ socio. Et vt regulariter ex contractu non transfertur dominium sine traditione l. traditionibus. C. de pactis, cum si. sic nec ex distractu, ex sententia Bar. in d. l. & ideo post prin. ff. de condi. furt. & Alex. in l. 1. colu. 3. versicu. pro decisione ista. ff. sol. mat. & Phil. Decci. in d. l. traditionibus. colu. pen. versi. 2. conclusio. Et si quo casu non requiratur traditio ad transferendum dominiū in contractu, vt in ecclesia, & ciuitate, per l. vlt. C. de sacros. ecclef. sic nec in distractu Iason in d. l. ab emptione. colum. pe. versi. in ultima parte. ff. de pactis. & Catel. Cotta qui id dicit sing. in memor. incipien. uenditio facta ciuitati: licet cōtrarium teneat Bald. in l. si tibi. §. de pignore. colum. ulti. ff. de pactis. quem sequitur Iason sibi contrarius in d. l. ult. in 4. no. uersi. pulchrum. C. de sacros. eccle. ubi illud dictum Bald. sing. dicit. 10 *De eadē re.*

Et solennitas quæ requiritur in contractu, eadē, & in distractu requiritur. l. si ad resoluendam. C. de prædi. mino. ubi lex prohibens minorem contrahere super re inmobili, sine autoritate, & decreto iudicis, habet locū, & in distractu. quē text. ad hoc expendit, & dicit no. Bald. in l. Præses, colum. 2. uer. idem apparet. C. de transac. & in l. 1. post prin. C. si aduer. transact. & consi. 220. proponitur quod A, lib. 1. ubi ex hoc dicit, quòd si contractus requirit scripturam, ita & distractus. & consi. 415. illa solennitas, in prin. lib. 2. quod repetiī consi. 481. lib. 4. & Ro. d. consi. 280. ubi & per illum text. dicit parem raitonē habere locum in contractibus, atque in distractibus. Ideoque dicit Bar. in auth. econtra si filij, in 2. no. per illū tex. C. de repud. quòd cuius consensus requiritur in contrahendo eiusdē quoq; requiritur in distrahēdo. 11 *De eadē re.*

Sed

12 *De eadē re.* Sed per illum tex. dicit Alex. in l. centesimis. §. vlt. in fi. ff. de ver. obli. quod eadem requiruntur in reuocatione actus, quæ in confectione ipsius. Quod & voluit ante illum, illo tamē tex. nō citato, Bar. in l. quod iussit. colum. pen. vers. quæro an partibus. ff. de re iud. & in l. actor. col. pe. ff. rem rat. hab. & Bald. in l. si ita. §. regula. ff. de lib. & posth. & in l. si ut proponis. C. de nupt. & in l. omnium. ad fi. ver. item no. quòd licèt princeps. C. de test. & in l. vl. colū. vlt. C. de fideicom. & in c. 1. in verbo, nos Ro. titu. de pace Constan. & in c. cum consuetudinis. post prin. post tex. ibi, extrà de consue. Cardi. Flor. & Imo. in c. relatum, de testa. Ro. consil. 65. viso themate, colum. 2. vbi & ad hoc prætereà allegat l. hæredes palam. §. si quis post. ff. de testa. & l. si puellæ. ff. de spōsa. & l. nuptiæ. ff. de rit. nupti. Alexan. consi. 134. super præmisso dubio, in fi. lib. 7. & Feli. in c. edoceri. col. 5. versicu. non obstat prædictis, de rescript. & ante omnes glo. in l. tria prædia. & ibi. Pau. Cast. ff. de seruit. rusti. prædi.

13 *De eadē re.* Ex quo id consequens est, vt quot testes requiruntur ad probationem testamenti, tot quoq; requirantur ad probationē reuocationis illius, vt satis probare videtur tex. in d. l. hęredes palàm. §. 1. & ibi no. ff. de test. & ad hoc vulgò citatur gl. quæ tamen loquitur de probatione erroris testamenti, in l. cum proponebatur. ff. de lega. 1. Et idem in cæteris, vt eo modo, quo debent probari, eodem reuocatio eorum probari debeat. Bal. in l. testium. in 5. no. per eū text. C. de testib. Et illud quoque hinc prodit ꝙ sicut Prælatus non potest contrahere sine consensu capituli, ita nec distrahere. c. quærelam. extrà de simo. vbi id ex eo not. Ioā. Ana. Et qđ tēpus requiritur ad inducēdum consuetudinē idē quoq; ad eā abolēdam, vt tradit Anto. in c. accedentibus. col. 2. versi. quæro quanto tempore, de priui. & Pan. in c. pro illorum. de præben. & Alexā. consi. 5. si vera sunt. colum. 4. versicu. sicut ergo dicta, libr. 5. Et quæ solennitas requiritur in condendo statuto, eadem & in reuocando. Bart. in l. omnes populi. char. 3. versi. iuxta prædicta quæro, an in reuocando. ff. de iusti. & iur. & Fran. Are. consi. 75. diligenter & maturè, col. 4. ver. pro ista ꝯclusione. Et eodem modo debet probari solutio debiti, quo debitum ipsum probari debet: ut pulchrè respondit Pe. Anch. consi. 350. in quæst. prædicta. Et sequitur Philip. Deci. in l. nihil. ff. de reg. iur. Et sicut cū Episcopus solenniter excōmunicat, debēt eum 12. sacerdotes circunstare, c. debent. 11. q. 3. Ita & cum absoluit. c. cum aliquis, cad. q. & cau.

Nam & è diuerso ea tantum in reuocatione actus requiruntur, quæ in confectione illius. Quod ex eo videmus, quòd vti donatio potest fieri nudo pacto, l. si quis argentum. C. de don. sic & nudo pacto resolui potest, secundum gloss. Bart. & alios in d. l. ab emptione. ff. de pactis. Et sicut pignus solo consensu contrahitur, sine traditione. l. 1. ff. de pig. acti. ita quoque resoluitur. l. pe. C. de pigno. & gloss. in d. l. si tibi. §. de pignore. ff. de pactis. Et sicut quis simplici verbo excommunicatur, c. 1. extrà de eo qui fur. ordi. rece. ita quoque absoluitur. glo. in d. c. cum aliquis. 11. q. 3. & in c. cōperimus. 24. q. 3. Et si grauamen est verbale, sufficit reuocatio verbalis: si reale, & realis requiritur gl. in c. si à iudice, in verbo, cum effectu, in fi. & ibi Arch. & Io. An. de appel. lib. 6. Et ea peccata quæ sola volūtate cōtrahuntur, sola quoque voluntate dimittūtur, vt dicebat Bar. antiquus Doc. ar. d. l. ab emptione, vti eum refert gl. in c. si cui, in verbo, uoluntas, de pœnit. di. 1. q̄ declarat, quomodo id fit intelligendum. 14 *De eadē re. Donatio fit nudo, actio.*

Et si iudex parte non vocata, & nō legitimo tempore & ueluti quodam impetu facilis fuit ad concedendam tenutam, quā uocant, siue bonorum possessionem, aut ad deiiciendū aliquem sua possessione de facto, & nullo iuris ordine seruato: ita facilis esse debet ad id reuocandū de facto, & sine partis citatione. Textus est intimis memoriæ thesauris recōdendus, in l. 1. §. hoc edictum. ff. si mulier uen. nomi. & glo. etiā no. & omnibus nota, in l. minor. in prin. in uerbo, secus. ff. de euicti. Inn. in c. querelam. colum. 3. uersi. alij dicunt, & ibi Bald. col. ult. extrà de ele. Oldra. consi. 12. quęstio prima, ad fi. 1. dubii. Bal. in l. si pacto quo pœnam. col. 1. in 5. no. & ibi quoque Sal. Pau. Ca. Alex. & Iason. C. de pactis. Idē Bal. in l. si deserta. in fi. C. si propt. publi. pensi. & in l. 2. col. 7. uer. quartò quæro, si iudex. C. de seruit. & aqua. & in l. ult. col. 2. uersic. secūdo casu. C. de edi. di. Adr. tol. & in rep. l. tale pactum. §. qui prouocauit. in 10. quęstione. ff. de pac. & in l. de pupillo. §. ult. & ibi quoque Imo. ff. de no. ope. nunti. & ipse Bald. in l. 2. ff. de serui. & in l. ult. & ibi quoque Salyc. C. eo. ubi ipse Bald. dicit eā gloss. sing. & idem in l. prima, ad fi. C. prohi. sequestra. pecu. & in l. post sententiam. in fi. & ibi etiam Salyc. uersic. quartò. quæro. C. de senten. ubi, & Bald. ipse dicit eam gloss. singu. & in l. prima. circa medium, C. de excep. rei iudi. & in rub. C. de success. edic. col. 2. & in l. ab executore. C. quo. appel. non recip. & in c. secundo, ad fi. de rescrip. & in c. ab excommunicato, col. 2. eo. titu. & in c. inter quatuor. in fin. extrà de maio. 15 *De eadē re.*

maio.& obed.vbi dicit eũ text.ad hoc esse sing.& in addi.Spe.tit. de. pri.& secun.decret.§.iam de effectu.ver.sed quid si iudex. & consi.149.proponitur, quod quædam tutela,in fi.lib.3.& consi. 366. quanquàm super prædicto,col.pe.eod.lib. 3. & consi. 318.ista captura,colum.1.lib.4.Io.Fab. in l.2.C.si per vim,vel alio modo.vbi hoc trahit ad dominos temporales,qui saisiũt (ut ipse loquitur) parte non vocata. Angel. Imo.& Alexan.in l.de vnoquoque. ff. de re iudi.Ant.Panor.& Philip.Deci.in c. cũ cessante.ille,col.2.alij.colum.vl.ext. de appel.Pe.An.consi.6.viso themate, col.pen. vers.contrariam,& rursus ante fi.& consi. 20.viso prædicto,etiam in fi.& consil. 188. visis ꝯsiliis,colum.2.vbi & ex hoc,dicit, ꝙ sententia à iudice laico lata in clericum, ab eodem reuocari potest.Imol. & Ale.in l.1.§.nuntiatio.ff.de ope.no.nunt.Ro.sin. 769.possessio etiam iniusta. & consil.158. circa articulum.colum.1. & latius consi. 220.circa prin.col etiam 1.in duobus locis:vbi & ad hoc dicit esse tex.multũ not. in l.in fraudem.§.sicut.ff.de mili. testa. & Raph.Co.consi.146.Simon Helias, Maria. Soci.consi.32.ex his quæ superius, in fin. Alex.in l. quod iussit. colum. 10.versicu. prædicta tamen intelligas,& rursum versi. quærit etiam Bartol. ff. de re iudic. & latè consi.5.in causa lite,col.pen.versi. item si probatum est,lib.2.& Barb.consil.51. scripsit sapienter fons,col.22.versi.tertiò accedit,lib.1.& Fel.latè in c.qualiter, & quando,le.1.colum.8.versi. tertiò,limita, extrà de accu.vbi etiam facit sing tex. in d. §. & hoc edictum. & hoc postea not.limitat.

16 *De eadẽ re.* Ad idque facit,quod scribit gl.in c.primates.2.q.1.quòd depositus de facto,etiã de facto restituiť. quam in id expẽdit Bal. in c.accedens,le.1.in fine. extrà, vt lit.non conte.Et alia gl.in c.excommunicatos.11. q.3.quòd si iudex motu proprio, & nullo petẽte,quempiã excõicare potest,& eodẽ quoq; modo eum absoluere.Et quod itẽ voluit Specu. in d.titu.de pri. & secun. decreto, quo loco suprà citauimus. & Ioã. And. in addi.ipsius Spe.tit. de senten.& q̃ ipsam sequuntur.§.species.vers.est quoq; & tertia species, in additio, quæ incipit, habeo de præcepto.Bar.in d.l.1.§.nuntiatio.col.3.versicu. quæro an ille. ff. de ope. no.nunti.Bal.in l.1.C. quan.lice.ab emp. disce.& in c.1.§.vlt.tit. per quos fiat inuedũ q̃rit, qualiter fiat disuestitura. & in c.1. in 1.lec.col.pe.uer.sedò q̃ro, de iudici. ubi allegat l.si quis uxori.§. si fugitiuum.ff. de furtis.

17 *De eadẽ re.* Et his item fit,ut quæ testibus nulla interueniente scriptura probari possunt, ita quoq; eorũ dissolutio,reuocatio. renũtiatio.Nã vt collatio sic ꝓbariãt,ita & illius renuntiatio.Bal.in c.2.in fi. per eum text. de resti.spoli.Philip.Dec. in d. l. cum posteaquam.in fi.C.de pac. Et sicut testamentũ ad pias causas duos tãtùm testes requirit. c.cum esses.& c. relatum.le 1.extrà de testa. sic & ipsius reuocatio. Pau.Ca. consi. 327. dubium facit,lib.1.Alex.in l.hac consultissima.§.si quis autem.colu. vlti.C. de testa. & consi.146.viso themate,colum vlt.libr. 2.& consi.106.viso, & diligenter consideratо,col.2.versi.quintò adduco,lib. 4. Et si aliàs ex forma statuti legatũ potest probari duobus testibus,ita illius ademptio. Bal. in l.vlt.C.de fideicom. & consil.28. super eo quod quæritur,libr.3.Cardi. Flor. Petr. Anc.& Imo.in d.c.relatũ.de testa. Alexan. Ias.& Fran.Rip.in rũb.ff.de acqui. poss. Ipse Ale.in l.queadmodum.post prin.eo.tit. & in l.inter stipulantem.§.sacram. colum. 1.uers.ex hoc infertur.& ibi Iason colum. 8.uersic.tu confirma, quia circa.ff. de ver. oblig.idem Iason in l.si ex toto,in princip. in 1.no.ff. de lega.1.& consi.141.circa primum,post prin.lib.4.& Philip.Deci.in d. l.posteaquàm.in fi.C. de pact. & in c. cognoscentes.in 3.no.extra de const.

Et id quidem perpetuũ est, & generale 18 *De eadẽ re.*
in omnibus,ut dissolutio, siue resolutio, aut reuocatio cuiuslibet actus,uel rei, easdem uires,naturam,qualitatem sortiãtur, iisdem regulis subijciantur, quibus ipsius actus,uel rei confectio,siue productio,aut generatio. Quod, & dicebat Anaxagoras *Anaxagoras.* apud Arist.lib.1.de Generatio. & corre.c. inquiens generationem,& interitum esse eiusdem naturæ.Nam & uidemus, quòd sicut missio in possessionem est misti imperii.l.iubere.ff.de iurisd.om.iudi. & not. in l.1.in uerbo,delegandum.ff.de dam. in fec.sic quoque illius reuocatio.l.4.§.si fortè,& ibi glo.in uerbo,ex causa,ff. eo. tit.& Pau.Ca.& recentiores in d.l.iubere. nã & missio,& reuocatio illius,à pari procedũt vt dicit Bal.in l.iudex. per illum tex.

His omnibus suffragatur tex.in l. prout 19 *De eadẽ re.*
quisque.ff.de solu. cuius hæc uerba sunt. Prout quisque contractus est, ita & solui debet,ueluti cum re contraximus, re solui debet,& cætera, quæ sequuntur, & l. ferè quibuscunque ff. de reg.iur.vbi ita scribitur.Ferè.quibuscũque modis obligamur, iisdem in contrarium actis liberamur: cũ quibus modis acquirimus,iisdem in contrarium actis amittimus. Et in l. nihil tam naturale.eod.titu.Nihil,inquit,tam naturale est,quàm eodem genere quodque dissoluere,quo colligatum est.Et in.c.1.extrà eod.titu.ubi dicitur,omnis res per qualcũque

que causas nascitur, per easdem dissoluitur. Quod sumptum est ex c. omnis res. 27. q. 2. Quæ fuit ipsius Aristotelis sententia, in eo. lib. 1. de Generatione, & corruptione, quem citat è nostris Barb. consi. 47. præclarè, col. 6. versicu. capio modò, lib. 2.

20 Nam & qui de rerum principijs disseruerunt, illud constanter affirmauerunt, res omnes in ea resolui, quæ principia eorum fuerunt. Qui scilicet terram rerum omniũ principium dixerunt, in terram quoque omnia resolui uoluerunt, vt Hesiodus, & Pherecydes. Qui aquam, in aquã, vt Thales Milesius. Qui vtrasque, terram scilicet & aquam, in easdem reuerti putauerũt vt Xenophanes. Qui aerẽ simpliciter, in aerem quoq; simpliciter, vt Anaximenes Euristatæ filius, & ipse Milesius, & Diogenes Apolloniates, ipsius Anaximenis discipulus. Qui ipsum aerem infinitum, & q̃ circum eum sunt, densitatem & raritatem in eadem quoque mutari asseruerunt; vt Archelaus Apollodori, aut vt alij malunt, Miltonis filius Atheniensis. Qui ignem in ignem, vt Heraclitus Epesius, & Hippasus Metapontinus. Qui naturæ infinitatẽ, in eandẽ, vt Anaximãder Milesius Thaletis sodalis. Qui vnũ in unũ, vt Musæus. Qui particulas inter se similes, quas similares vocare possumus, in easdem, vt Anaxagoras Clazomenius. Qui cælum, & terram, in eadem, vt Strato. Qui aerem, & æthere m, in eosdem, vt Zenon. Qui quatuor elementa, in eadem, vt Empedocles. Et sic quoque de cæteris, vt videre licèt apud Plutarchum de placitis Philosophorum, libro primo, capite tertio, Iustinum Philosophum & Martyrem, in Admonitorio gẽtium, Clementem Alexandrinum in Oratione ad gẽtes, Eusebiũ Præparationis Euãgelicæ libro primo, capite quinto, & iterum libro decimoquarto, cap. 5. Vitruuium lib. 2. cap. item 2. Epiphanium contra hæreses, Tertullianum libro 1. aduersus Marcionem, & alios plurimos.

21 Ex quibus est & illud hemistichium, ab Hesychio quasi prouerbium iactatum.

Ὕδωρ, καὶ γαῖα γένοισθε,

—. Aqua, & terra redamini.

Quod sumptũ est ab Homero lib. Iliad. 7.

Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

Sed uos quidem omnes aqua & terra fiatis.

Quo ex loco Heraclides Ponticus in Allegoriis Homeri, & Plutarchus in vita ipsius Homeri, eorum depromptam esse sententiam scribunt, qui terram & aquam in rerum principiis posuerunt. Et alexãder quoque Aphrodiseus, si is est libro primo Problematon, capite 77. reddens causam Physicam, Cur Homerus sic locutus sit, ex terra (inquit) & aqua gignuntur omnia, & in hæc eadem resoluuntur. Quod & ipsum ex eodem Homero expendit Galenus, siue is fuit Plutarchus, siue Herodotus Medicus in illo libro cui titulus est, Introductio, siue Medicus. Sed, & hinc est illud Xenophanis, à Theodorito Cyri vrbis præfecto celebratum:

Ἐκ γῆς γὰρ τάδε πάντα, καὶ εἰς γῆν πάντα τελευτᾷ.

Ex terra cuncta, atque in terram cuncta recumbunt.

Nam & alibi Homerus ipse, scilicet libro 24. Iliad. vocat corpus hominis *κωφὴν γαῖαν*, id est, insensibilem terram.

Et eo quoque pertinet, quod ex Epicharmo citat ipse Plutarchus in Oratione consulatoria ad Apollonium, *Συνεκρίθη, καὶ διεκρίθη, καὶ ἀπῆλθεν, ὅθεν ἦλθε, πάλιν, γᾶ μὲν εἰς γᾶν, πνεῦμα δ' ἄνω. Τί τῶνδε χαλεπόν, οὐδὲ ἕν.* Id est, Concreta sunt, & discreta sunt, & rursus abierunt, vnde venerant, terra quidem in terram, spiritus verò sursum. Cui omnino simile est illud Euripidis, ab ipso Heraclide Pontico relatum: 22

Χωρεῖ δ' ὀπίσω, τὰ μὲν ἐκ γαίας φύντα, εἰς γαῖαν,
Τὰ δ' ἀπ' αἰθερίου βλαστόντα γονῆς, εἰς αἰθέρα.

Retrorsum eunt, tellere nata in tellurem:
Ex ethereo semine genita, fiunt ether.

Et illud itẽ eiusdẽ Euripidis ĩ Supplicibus.

Ἐάσατ' ἤδη γῇ καλυφθῆναι νεκρούς,
Ὅθεν δ' ἕκαστον εἰς τὸ σῶμ' ἀφίκετο,
Ἐνταῦθ' ἀπῆλθε, πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα,
Τὸ σῶμα δ' εἰς γῆν.

Sinite iam terra occultari cadauera.
Nam vnde unaquaque pars ad corpus uenit,
Illuc rediit, spiritus quidem in ethera,
Corpus uerò in terram.

Nec ab his dissentit, quod Tullius lib. 3. Tuscul. quæstion. citat ex ipso Euripide,

Reddenda terra terræ.

Quibus concinit quod statim post principium sacrorum Bibliorum, nempe Genes. 3. c. legitur, In sudore vultus tui vesceris pane, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Et hoc potissimum argumento Lucretius probare nititur, ex nihilo nihil posse, uel diuinitus fieri. Quia si ex nihilo aliquid fieret, id quoque in nihil dissolueretur: sed nulla res ad nihilum reducitur, imò res omnes in aliquid dissoluuntur: ex quo consequens illud fit, ut omnis res ex aliquo fiat. Eius in id uersus sunt lib. 2. 23

Dissoluat natura, neque ad nihilum interimat res:
Nam si quid mortale è cunctis partibus esset,
Ex oculis res quæque repentè erepta periret.

Et cætera quæ sequuntur. Et hæc quidem fuit sententia omnium Ethnicorum Philosophorum, ut uidere licèt ex Aristotele, libro Physicorum 1. Hi enim meram naturæ uim considerabant. At sacrosancti Theologi

Theologi aliter sentiunt, nempe Deum omnia creare posse ex nihilo. Et huius rei certissimum testimonium habemus ex ipso Genes. princip.

De eadē re. affectū eodē modo deponuntur, vt assumūtur.

24 Et hæc quidem (vt redeamus) etiam ad nostros effectus pertinent. Natura enim comparatum est, vt qui faciles & prompti sunt assumēdis quibuslibet affectionibus, sint & deponendis. Et qui contra sunt tardi recipiendis, sint & reiiciendis. Adolescētes, vt scribit Aristoteles, & quotidie videmus, citò fiunt amici, atque etiam cito desistunt. Id quod etiam videre licèt in mulieribus & omnibus quoque, qui facilè amicitiam induunt: nam & facilè eandē exuunt. E diuerso verò videmus, tardos ad recipiendas amicitias, tardos quoque esse ad deponēdas: qđ & de Augusto tradunt Suetonius, Aurelius Victor, & Eutropius. Ex quo est illud Propertij ad Cynthiā li. 2.

Hoc mihi perpetuo ius est, quòd solus amator,
Nec citò desisto, nec temerè incipio.

Videmus item eos, qui ad iram capessandam sunt faciles, eam quoque facillimè deponere, & è contrario. Horatius de se loquēs li. 2. Epistolarū, ad librū suū sic dicit:

Irasci celerem, tamen vt placabilis esset.

Theodosius Imperator (vt refert Paulus Diaconus) irascebatur rebus indignis, sed subitò flectebatur, & modica dilatione emolliebatur. Contra Cato Vticensis, (ut retulit Plutarchus in uita illius) ad iram non facile labebatur, sed cum in eam semel deuenerat, implacabilis erat. In addiscendo quoque tardus erat, sed quæ semel didicerat, memoriter retinebat. Quod in cæteris quoque, vt ille subdit, natura fit, vt qui celeri sint ingenio, non multum memoria valeant: qui uero cum labore percipiunt, hi sunt perceptorum tenaciores.

Ratio eius quod dictū est.

25 Horum omnium in prōptu causa est: Nam corpus hominis quatuor qualitatibus compositum est, his scilicet, calido, sicco, humido, frigido, quæ & ipsa sunt ex quatuor elementis, igne, aere, aqua, terra. Qui plus ignis habent & calidi, hoc est, cholerici, ij sunt ad quemuis affectum facilioris motus, vt ignis quoque cæteris elementis est mobilior. Ideoque quemadmodum velociter aliquē effectum suscipiūt, ita & uelociter quoque relinquunt. Contra qui terræ plus habent, ut sunt qui atra bile, q̄ frigida est, & sicca, uexātur, ij hauddubiè sunt cæteris tardiores, atque lentiores, difficiliorisque multò impresſionis. Terra enim cæteris elementis immobilior est, & durior. At si quippiā semel suo aīo impresserint, id quoque lentè, tardè, & nō nisi multo labore, & negotio deletur.

26 Igitur, ut tandem ad nostram speciē redeamus, distractus eiusdem naturæ est, ut contractus: ideoque statuta & disposita in hoc, in illo quoque locum habent. Quod & maxime debet procedere in hoc casu nostro, qui multum est fauorabilis, & cuius nulla rō reddi potest, quàm fragilitas sexus, & imbecillitas, ut dicit Bal. in l. 2. p illū tex. C. de adop. & in l. 2. in 9. q̄st. C. de rescin. ven. cū aliis concor. adductis infrà in gl. seq. in fi. Ideoq; ab ea potest sumi argūm ex identitate rationis, peræque acsi expressa esset, per tex. no. omnibus tamen notū, in l. milites agrū. ff. de re mil. & gloss. Bal. & Pau. Cast. in l. quāuis. C. de fideicom. cum cōcor. à me quoq; adductis, in nostro tractatu, cui titulus est, Cessante causa cessat & effectus, in 21. limitatione, nu. 7. inci. intelligendū est tertio, & seq. Maximeque cū fit ex stricta significatione ad latā, ex idētitate rationis, gl. no. in §. 1. in verbo, ad curationem, & ibi Ang. in auth. vt hi qui obli. perhi. & gloss. in cle. 1. in verbo, eligatur, & ibi Pau. Eliaz. Ant. Lap. & Imo. de elec. cum multis concord. à me collectis in eadē rep. l. si vnquā. in uerbo, donatione largitus. nu. 178. incip. similiterque renuntiatio. Negari autem nō potest ex suprà dictis, qn saltē ex lata, & impropria, si non ex uera, & propria significatione, appellatione contractus compræhendatr distractus, & quin eadem sit omnino ratio imbecillitatis, & fragilitatis in distractu, quæ in contractu: iōq; idē esse statuēdū. Neq; sic faciētes dicemur extēdere cōsuetudinē hāc, sed potius interpretari, & declarare, vt latè ēt diximus in eadem repeti. in uerbo, libertis, nume. 45. incip. quorum sententia. *De eadē re.*

27 Et hæc qdē satis sunt pro solutione eorum, quæ adducta sunt pro contraria parte. Quanquā & hoc quoque dici potest, qđ licèt alias statuta sunt stricte & proprie intelligenda, hoc tamen non procedit, ubi uerisimiliter statuentes, si fuissent interrogati, de casu improprio idem statuissent qđ de proprio. Nā tūc idē iudicādum de improprio omisso, statuto, qđ de ꝓprio, ex doctrina gl. quā oēs dīt sing. in l. tale pactū. § ult. ff. de pactis, omnesq; in id ubiq; expēdunt, & extollunt, ut late diximus in repet. d. l. si unquam in præfatione, nu. 56. incip. inter tā multa, Quis autē nō intelligat eos, qui hanc nostrā cōsuetudinē, imò uerò statutū hoc nostrū (ita enim malim appellare, quā consuetudinē, cū expresso consensu populi sancitum sit) constituerunt, idē intellexisse, idemque uoluisse statuere de huiusmodi renuntiationibus, liberationibus, & id genus distractibus, ac de cōtractibus, cum eadem per omnia sit ratio? Certè nemo. Quando & alias uidemus *Responsio ad contraria.*

mus(id qđ multò fortius est)solennitatem in vno contractu requisitã,trahi ad aliũ & diuersum contractũ, in quo est eadẽ rõ.l.cũ hi.§. si vni.ff. de transact.quã ad hoc dicit not.Franc. Arc.qui & alia q̃dã similia ponit in c. qualiter & qñ.§. debet col.6.versi.nec obstat quòd in accusatione, extrà de eã.

28 Illud p̃terea dici põt,tex.in d.l.vlt.C.si tutor vel cura: non interuen.ꝑ ꝯria parte primo loco adductũ, non id velle, ad qđ illũ Bal.notauit:neq; enim tex. ibi loquitur de distractu, ꝑut distract⁹ est ꝯctus dissolutio. Quin dictio,distrahentibus,ibi posita, accipiť ꝑ vendentibus:sicuti ẽt intelligit glo. ibi,& ita cõiter,vt sic loquar, distrahere in iure nostro ꝑ vendere poniť. Quòd si illic accipiať,vt Bal.intelligit, & nos hic intelligimus, certè tex.ille multum faciet ad hãc partẽ: cùm ibi ponanť huiusmodi verba, distrahentibus vel aliàs ꝯhentibus, tanquã distractus species sit ꝯtract⁹. Dictio enim. aliàs,& similes,sunt implicatiuæ (vt nostri loquunť)similitudinis:vt voluit gl. in l. si fugitiui,& ibi doc.C.de ser.fug.& in l. quidã relegatus.in verbo,amicis.ff.de reb.dub.& in ca.sedes.de resc.cum si. Et hoc planè expressit D.Hier.ĩ Apologetico aduersus Rufinum,ingens: Miror te hoĩem prudentissimũ nõ intellexisse artẽ expositionis meæ. Qñ enim dico,ita t̃n vt nõ iuxta aliã hrẽsim oẽs ĩ vna ætate positi sint,id est,oẽs in Angelos reformenť ostendo, & eã de q̃bus disputo,esse hrẽtica,& ab alia hrẽsi discrepare.

Alia responsio.

Distrahere, pro vendere.

Aliàs,particula natura.

29 Nec mirũ, si in statuto disponente, ꝙ ex quolibet ꝯctu soluať gabella,non ꝯprehẽdať distractus, cùm illud statutũ sit odiosum & strictè interpretandũ,vt dicit Bal in l.ꝯctus.col.1.versi.qd enim si statutũ. Pan. consi.83. disponẽte statuto,paulo post mediũ,lib.2.vbi id dicit no.in l.vectigalis.ff.de vectig.& in c.sup q̃busdã.de verbo. signifi. Alex.in rub.ff.sol.mat.col.6.versi. & iõ statutũ,ff.sol. mat. vbi & alia ad hoc allegat. & Carolus Ruinus.consi.112.circa primũ dubiũ,col.pen.nu.14.lib.5.Et bñ facit, qđ tradit Bar.in l. si pupillus.in fin.prin.ff. ad leg.Falci.in dubio inspici.qđ tollit, aut minuit gabellã.Istud aũt fauorabile, est vt alibi dicemus,& declarat no.Bald. à Bar.in d. rub.de verb.obl.Præterea hic alia est ratio, quare ex distractu non dẽt solui gabella, qa iã videlicet soluta est ꝑ ꝯctu. Iõ non dẽt iterũ solui,si ꝯctus ipse resoluať: vt ẽt plenè diximus in nostris Consuetudinibus Pictonũ tit.2.§.1.in gl.2.Nec t̃n ꝑpetuũ est, ꝙ de distractu vel liberatione non soluať gabella:qñ multi teneant ꝯriuni, cùm ꝯctus ab initio valuit, & cõsummatus est rei traditione, & postea ex interuallo fit distract⁹ re tradita:vt per Guliel. Cu.Ange. & Paul. Cast.in d.l.ab emptione.ff.de pact.& Bald. in l.3.§.ꝯriũ.in fi.ff.de cont.acti.tutel.Ang. consi.94.cum lis & quæstio,col.pe.versi.videndũ igiť restat.cum concord.adduct.per Firmi. in tracta. Gabel.in 5. parte prin.q.5. & in 3.parte 8.partis quoque prin.in 14.q.

Ad statutũ de soluenda gabella.

Huiusmodi statutum est odiosum.

Gabella cur ex distractu non sit soluẽda.

Et idem quoque dici põt de alijs locis,in quibus cõperies appellatione ꝯctus nõ venire distractũ: vt ea intelligas procedere in odiosis, & ĩ q̃bus non eadẽ est rõ vtriusq;. Ex quo planè ꝯstat,non esse verũ,qđ dicit Bal.in d.l.siue apud acta.C.de trãsactio. de statuto requirente insinuationẽ,in ꝯctibus mulierũ. Et illũ ẽt carpit nominatim Iason ibi,& Bal.à Bartolinis ĩ d. rubr. de ver. oblig.Et hic vide, q̃ dicemus postea in q̃st. prox.seq.& rursus in 11.q. in qua tractabimus de quasi contractibus. 30

De eadẽ re.

ILLVD IGITVR pro constanti,& perpetuo apud nos est, vt stante huiusmodi consuetudine,vel statuto, nõ possit mulier renuntiare siue repudiare,aut aliàs distrahere.Sed hoc primùm intellige,vt ꝑcedat in renuntiatione, siue repudiatione rerum iã q̃sitarũ.Secus in rebus q̃rẽdis, quas poterit repudiare sine consensu mariti, ex sñĩa Pauli Castrẽ.q consi.171.in casu p̃senti visis oĩbus,libro secundo,eleganter consuluit,ꝙ mulier donationẽ sibi absenti factã,& nondũ acceptatã põt repudiare, nõ obseruata solennitate statuti disponentis, ꝙ in alienationibus mulierũ intersint consanguinei: qa tale statutũ dẽt intelligi, vbi est ius q̃sitũ,qđ nõ hic est,per tex.glossam, & no.in l.si ego.ff.de neg.gest.& in c. si tibi absenti.in verbo,vt tuũ,de p̃ben.lib.6. Nec obstat,inquit,tex.in l.magis puto.§.fundũ. ff.de reb.eo.qa loquťur in legato, in quo ius ignoranti q̃riť, licèt non irreuocabiliter.l. cùm pater.§.surdo.ff.de leg.2.qđ dictũ simpliciter refert,ita vt sequi uideať Corne.cõsil.11.in p̃nti cõsultatione,col.1.lib.3.& Socin.cõsi.53.uiso instrõ,col.6.uersi. uñ consuluit,lib.4.& Felin.in c.q̃ ĩ ecclesiarũ. col. 19.uersi.siĩr consuluit,extra de consti.& Iason,ita qdẽ ut nescias an sequať, nec ne,in l.ult.col.8.uersi. successiuè q̃rũt.ff. De ꝯsti. princ. sed alibi auerrè seq̃ť idẽ Iason, in l. nõ solùm.§.mortè.col.14.uersi. tertiò aduerte.ff.de ope.no.nun.& in l.legatũ. in fi. ff.de leg.1.vbi hoc reputat no.& cõsi.236. uiso titulo,col.pen.uer.ꝑ eadẽ parte, lib.2. & Io. Lup. in repet.rubri. de donat. inter vir.& vxo.§.47.colum.2.uersicu. ex prædictis infertur, & iterum §.68.colum.3.uersi. & istud tene. Sed & idem consuluit Bald. ĩ quodã cõsil. incip.qdã habuit uxorẽ d o. Ioãnã,prout illũ refert,& seq̃ť Feli. in c. p̃latorũ,col.pen.de accusa.sed qđ inter eius consi.reperire nõ potui. Idẽ quoque r̃ndit 31

Quid in repudiatione rerum nondum quæsitarum.

Quid in donatione non dũ acceptata.

Imo.

Imo.cuius Corne.Soci.Feli.non meminerunt,cōs.74.in casu pmisso. & seqr̄ Philip. Deci.cons.624.copiosè,col.vlt. Et in hanc sententiam faciunt multa,quæ latè collegi in nostris Consuetudinibus Pictonum, tit. 2.in §.vlt.in gl.4.vbi multis probaui, posse plerosq; ius q̄rendum repudiare,qui ius q̄situ̅ non possunt:cum his etiā, q̄ dixi in repet.l.si vnquā.ī verbo,donatione largitus, nu.180.incipiē.sed hoc tñ,& multis seq.C. de reuoc.donat.

32 *De eadē re.* Sed tñ aduerte,quia Bal.vti illum Feli. retulit,& Pau.Ca.& Imo.in d.cons. loquunt̄ in statuto phibente nominatim alienationem bonorum mulierum:quo casu clarū est id obtinere,qđ dictū est:tum quia repudiatio donationis nondum acquisitæ, nō est alienatio,vt pbat Pau. Cast. tū quia verba statuti loquentia de bonis mulierū,adaptari non pn̄t, nisi ijs q̄ sunt in dn̄io ipsius mulieris. Nā genitiuus casus significat dominiū.l.seruū Titij.ff.man. & l.si hr̄dis seruus.ff.de leg.1.cùm si.& not.per Bar. super rubr.ff.de ope.no.nū.col.1. sed donata ante acceptationē, non sunt in dn̄io donatarij,per no.in d.l.si ego.& d.c.si tibi absenti. Sed ego dubitarem, an id procederet stante nostra consuetudine,ex qua vxor nō habet administrationem suorū bonorū, sed maritus,in cuius est potestate:ideoque æq̄parat̄ pupillo,aut minori curatorem hn̄ti. qui ēt non habet legitimā bonorū administrationem.l.si curatorē hn̄s.C. de in integ.rest.Et propterea non solùm actus continentes alienationē facere non potest, sed nec alios quoque p̄iudiciales.l.iusiurandū & ad pecunias.ff.de iureiu. ideoque nec repudiare donationē potest,vt dicit ipsemet Pau.Cast.d.consil.171.versi.item ideo dixi.

Genitiuus casus quid significat.

33 *Quid si mulier patri renuntiat.* SECVNDO intellige, vt pcedat, nisi mulier patri renunciaret:nā tunc non esset necessarius mariti consensus,per id qđ no. voluit Bal.in l.pactum.in 21.q.C. de colla. ꝙ si statutum prohibeat mulieres contrahere sine cōsensu duorū propinquorum, certè non reqritur huiusmodi consensus, si filia patri renuntiat. Nā pp̄ter naturalē patris affectum,ipsi plurimùm ur̄ concessum.ar.l.Aurelius.§.Titius testamēto.ff.de libera.lega.& l.quidam cùm filiū.ff.de hęred.instit. & l.si furioso puberi.ff. de curat. furio.& l.nec in ea.§.vlt.ff.de adult. Quod dictum Bal.sequunt̄ alij plerique, quos tibi congessimus in repeti.l.si vnquā.in p̄fatione,nu.26.ex hoc quoq; affectu.C.de reuo.dona.ne hic iterum repetā.Sed qbus addes Phili.Deci.consi.89.viso pūcto,col. vl. dū simpliciter allegat Bal. vbi suprà. & iterum consi.505.copiosè,col.2.& Catel.Cotta memor.statutū requirens,in vlti.editione & Paul.Parisien.consil.106.circa principale,colum.penul.nume.50.lib.1.

Fuerunt tñ plurimi,& ex illismet, q Bal. sequuti sunt, qui tñ alibi contrariū ex diametro tenuerunt,videlicet Rom. in d.l.pactum. & ibi quoq; Corne.in fi.& Barb. in addi.Bal.ibi.& alij multi,quos& nos quoque collegimus in d.repe.l.si vnquā. vbi suprà,nu.27.fuerunt tñ & ex illis. Quibus p̄terea addes Barb.in cle.Romani, colū.10. versi.nota ibi reuerentiā,de iureiurā.Et illi qdē subnixi magnis multisq; rationibus. Quarum prima depromit̄ ex rōne l. data. C.de dona.vbi tex.ipse extendit l.requirentem insinuationē in donationibus excedētibus fines legitimos, vt procedat ēt in donationibus factis parentibus à liberis. Si qdem clandestinis (inqt) ac domesticis fraudibus facilè quiduis pro negotij opportunitate cōfingi pōt.Sed huic rōni rn̄deri potest,vt dicit Deci.ī d.l.pactū.ꝙ in d.l. data. agit̄ de fraude in p̄iudiciū alterius. Hic verò de præiudicio tantùm filię:in qua re lex confidit de patre. 34 *De eadē re. Responsiones ad horu rationes.*

Secūda horū rō ea est,qa rō d.statuti est, 35 quoniā mulieres facilè seducuntur minis, atq; blanditijs: & pp̄terea æqssimū est huiusmodi statutū,vt dicit Bald.in l.2. ad fin. C.de colla. Sed nonnunquā filiæ à parentibus decipiunt̄.l.si superstite.C.de dolo malo.& faciliùs ab eis pn̄t decipi,q̄ ab alijs.lō ibi magis necessaria est prouisio statuti, q̄ aliàs.nā vbi maius est periculū, ibi cautiùs est agendū.l.3.§.duæ cāę.ff.de Carbo.edic. & c.vbi de elec.lib.6.Sed & hinc dici pōt,ꝙ verū est,posse patrē faciliùs decipere filiā si velit,sed velle nō p̄sumit̄, p iura à Bal. alle. *De eadē re.*

Tertia, qa p̄sumit̄ metus reuerētialis in 36 liberis erga parētes sicuti & in vxore in maritū,per no.per gl.Bar.& alios in l.1.§.quæ onerandę.ff.quar.rer.actio.nō dat.Ex quo Bal.ipse in l.interpositas.colū.2.versi.adde qđ id.C. de transac. dicit, ꝙ si filia renūtiat patri,non valet renuntiatio, tāquā facta p metū p̄sumptū ob reuerentiā patris. Quin etiam p̄sumit̄ metus reuerentialis in fratribus atq; sororibus iunioribus erga fratrē seniorem,vt no.consuluit Fran.Are.consi. 24.quatuor dubia.ī fi.& Clau.Seissel.in repet.l.vt vim.col.15. uersi. & illud qđ dr̄ in paruis.ff.de iure nat.gent.& ciuil. Carolus Ruinus consi.98.uisa renūtiatione,col.an̄pe.num.24.lib.1.& consi.70.de tribus,col. 5.nu.16.eo.lib.1.ubi ita dicit fuisse consultū à Ioan.Bap. Caccia. & idē Ruinus cōsi. 60.de re quidem, col.6.nu. 18.lib.3. ubi & ita quoque dicit fuisse consultū à Socino & Doctorib.Senen.& Perusinis. *De eadē re.* *Metus reuerentialis an & quatum sit considerā dus.*

Et huiusmodi quidem reuerentialis me- 37 tus filiorum est tanti momenti(& hoc pro distin-

distincta ratione afferunt) vt etiam non tollatur ex præsentia amicorum & cōsanguineorum, vt fit alias, per tex. & doc. in d. l. transactionē. C. de transact. quia hic metus reuerentialis cæteris omnibus præponderat, per l. veluti. ff. de iusti. & iur. Ita expsse voluit Saly. in d. l. transactionem, quem tamen Alex. ibi impugnat leuibus (ut dicit Iason in d. l. pactum) rationibus, licet ipsemet Iason in d. l. trāsactionem, post Alex. hoc quoque Sal. dictum impugnet, adeò sibi parum in hac re constat. At hoc Saly. dictū singulare dicit, & seqt Catel. Cotta in memoriali. incip. q̄ctus mulierū, in princi.

38 Adde & huic quoque rationi, hunc reuerentialē metum tantum habere virium, & ponderis, ut semper impediat consensum aliàs præsumptum ex præsentia, & taciturnitate, siue patientia, vt magna autoritate affirmat Bart. cui primas omnes vno consensu concedunt, in l. quæ dotis, col. vl. versic. & istud quod fallit. ff. solu. matri. & Bald. in l. si fine. C. ad Vellei. & in l. 1. C. de bon. mater. & Anto. in c. nonne extra de p̄sumpt. De quo tñ vide Pan. ibi. & Ale. in d. l. q̄ dotis, col. 9. versic. itē inquantum Bart.

39 Sed his dici pt, q̄ huiusmodi reuerentia non facit retractari cōtractū, nisi aliud ꝓbetur, per d. l. interposita. C. de trāsact. & in c. causam matrimonij. de offic. deleg. & c. cum contingat. de iureiu. & c. quamuis. & ibi Philip. Franc. in 3. not. & Geor. Na. in 2. nota. de pactis, lib. 6. & voluit Bart. in d. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quar. rer. acti. non dat. & in l. ad inuidiam. C. quod met. cau. Bal. consi. 62. super primo, in princip. lib. 1. qđ repetitur consi. 316. lib. 4. & rursus idē Bal. consil. 144. statuto ciuitatis, ante fin. ibi, & prædicta sunt vera, iunctis præcedentibus lib. 1. cum si.

40 Quarta ratio, quia lex magis confidit de tutore, quàm de patre: vt patet ex eo, q̄ pupillus obligatur efficaciter cum autoritate tutoris, non etiam cum autoritate patris: vt est text. de vtroq; in §. pupillus. Instit. de inuti. stipu. Nemo autem dixerit illud dictum Bal. procedere, si pupillus renuntiaret tutori: ergo nec in patre dicendum est. Sed responderi potest, quòd id quod dicit̄ in d. §. non ideò est, quòd lex magis confidat de tutore, quàm de patre: sed quia patria potestas non est ad hoc destinata, per tex. in l. vlt. §. pupillus. ff. de uerbo. oblig. Et quòd lex magis confidat de patre, quàm de tutore, satis ex eo constat, quòd tutor tenetur reddere rationem administratæ tutelæ non etiam pater suæ administrationis, per l. cùm oportet. §. cum autem. C. de bon. q̄ liber. Et quòd licèt tutor non possit alienare bona immobilia minoris, sine decreto iudicis. C. de prædi. mino. per totum: pōt tamen pater legitimus administrator, ut voluit Azo in Summa, C. de bonis quę lib. circa medium, uersi. habet autem. Quem sequitur Bald. qui hoc dicit sin. in l. pręses. & ibi etiam Fulgo. Pau. Cast. qui etiam dicit sing & menti tenendum, & Alex. C. de transac. cum concor. ibi congestis, per ipsum Ale. & Iaso. & Philip. Deci. consi. 209. in casu proposito, col. 1. & dixi plenissimè in d. repet. l. si unquam in præf. nu. 29. quorum omnium cōsensus. C, de reuo. donat.

De eadē re. *Pater nō tenetur reddere rationem administrationis.*

Sed & est aliud in hac parte considerandum, quod confirmat Bald. sentētiam, nō ea quidē ratione affectionis naturalis, cui omnes inniituntur, sed alia quam nondū quispiam in hoc loco considerauit. Constat enim filiam per matrimonium non liberari à patris potestate, de iure communi ut latè diximus suprà hoc §. in prin. glo. 1. Constat item donationem inter patrem & filium fa. de iure non ualere, morte tamen confirmari, si non fuerit reuocata. l. donationes. C. de don. inter uir. & uxor. cum si. At huiusmodi consuetudo siue statutum, ne sit superfluum, contra l. j. §. ult. cum glo. ff. ad munici. cum concord. quas alibi superfluenter adferam, debet intelligi de contractibus, aliàs de iure ualidis: aliogn esset hoc statutum superuacaneum: quia quod nullū est, amplius annullari (ut uerbis nostrorum utar) non potest. l. nam etsi sub cōditione. ff. de iniust. rup. & irrit. testa. 41

De eadē re.

Et si dicatur, quòd hoc saltem operabit̄ statutum in hoc casu, ut impediat confirmationē per mortem, nisi interueniat consensus, & autoritas mariti: huic confestim responderi potest, quòd ista confirmatio sortitur effectum ultimæ uoluntatis, per ea quæ no. in auth. ex testamento. C. de colla. in illa quęst. quam faciunt ibi Doc. an donatio facta per patrem filio, ueniat conferenda fratribus: & decidunt, quòd si erat nulla à principio, sed est morte confirmata, ut fit in simplici donatione, quę fit a patre filio in suo potestate constituto, non confertur, quia habet uim pręlegati. Sed istud statutum loquitur in contractibus, nec procedit in ultimis uolūtatibus, ut dicemus infrà eod. in 5. quęstio. & per hanc rationem consuluit Paul. Castr. consil. 82. in ista donatione, lib. 2. quòd statutum requirens consensum propinquorum in cōtractibus mulierum, non habet locum in donatione, quam facit uxor marito: ut quæ sit alias nulla & inutilis, morte tamē confirmatur. Sed hęc ratio solum procederet in filia, quę est in potestate patris. Tu autem cogita. Et hoc de prima quęstione. 42

De eadē re.

43 ET QVONIAM renuntiatio atq; liberatio, siue remissio, de quibus iam satis loquuti sumus, vim donationis obtinent. p l. 1. ff. de trāsa. & l. Modestinus. & ibi Docto. ff. de donat. & l. si quis delegauerit. ff. de nouat. & latè per Alex. consil. 21. viso instrumento, col. pen. & vlt. lib. 1. & per Socin. cōs. 91. visa & diligēter ponderata, col. 3. versi. ex quibus, lib. 1. & Phili. dec. in d. l. si quis obligatione. ff. de reg. iur. cū alijs multis concor. à me latè congestis in repet. l. si vnquam. in verbo, donatione largitus, nu. 173. incipi. tñ ego contrarium. Ideò, & de donatione secundo loco dicendum est, an videlicet mulier prohibita per nostrā consuetudinem contrahere sine consensu mariti, possit donare. Et sanè videt, quòd possit. Nam vt dicit gl. in l. contractus. in prin. C. de fid. instrumen. per text. in l. Labeo. §. contractum. ff. de verborum significa. contractus, prout refertur ad donationem, improprie ponitur. Ex quo not. Bald. ibi, col. 2. versi. quid enim si statutum, quòd si statutum dicit, q̄ de quolibet contractu soluatur gabella, nō dēt solui ex donatione. Nā verba statutorum dēnt propriè accipi, & intelligi: quia fiunt statuta ad instar stipulationis p interrogationem, & responsionē. l. 1. ff. de legib. & ideo sunt stricti iuris, qa verba se habent determinato modo. l. quicquid adstringendæ. ff. de verbo. oblig. Item scriptura est de esse statuti, quæ non suscipit plus, vel minus, vt est text. in dicta l. contractus. & arg. l. item quæritur. §. qui impleto. in fi. ff. loca. & l. si verò. §. de viro. ff. solu. matr. & l. 1. §. si is qui nauem, & ibi gloss. ff. de exerci.

Secūda quæstio.

Vtrū uxor donare possit sine consensu mariti.

Scriptura ē de esse statuti.

44 Hæc ferè Bal. in d. l. cōtractus. vbi & idē voluit Saly. & rursus idē Bal. in l. vl. col. vlt. versi. in aliis. C. de litigio. & Ang. consi. 94. pro parte negatiua, col. 5. in fine, versi. vidēdum igitur restat. Raph. Co. in l. quod seruus. ff. de stipul. ser. Alex. in l. si donationis. C. de his quæ vi metusue caus. fi. & consi. 76. visis dubitationibus, col. 3. uersic. præterea imo talis, lib. 5. Firmia. in tracta. Gabel. in 3. parte. 8. partis princip. in 12. q. Barba. consi. 13. clementissimi, col. 5. uer. & si fortè quispiam, lib. 1. Laur. Calca. cons. 1. uiso consil. col. 14. uersi. ideò dicit. Bald. & iterū consi. 74. quod dictis filiabus, col. 8. uersic. ad hoc facit, sub nume. 41. & Anto. Cana. in tracta. insinuationum, quæst. 53.

De eadē re.

45 Sed, & quòd aliàs appellatione ꝯtractus in statutis nō ueniat donatio, non obscurè sensisse uidetur Imo. in l. 5. in princ. ff. de uerb. obli. & uoluit expresse Raph. Co. ꝯs. 173. Galuanus, col. 3. uer. & dato etiam. ubi allegat Bar. in d. l. Labeo. §. cōtractum. ubi ipse Bar. dicit, illum text. esse notandum p statutis. Et facit ēt, qd̄ scribit Bal. consi. 139. factum tale est. D. A. post mortem, ante fin. lib. 2. ubi loquitur in statuto requirente cōsensu patris, uel coniunctorum in contractibus minorum. Facit quoq; text. in l. interdictum. ff. de precar. cum dicitur Magis ad donationē, & beneficii causam, quàm ad negotii cōtracti. spectat p̄carii cōditio.

De eadē re.

Præterea ratio huius statuti, aūt consuetudinis, est fragilitas mulierum, secundū Bar. & alios in l. transactionem. C. de transact. cum cōcord. à me alibi adductis: quæ quidem ratio nō uidetur procedere in donatione, ut probat in l. sed si ego. ff. ad Velleia. vbi Senatuscon. Velleia. introductum ob fragilitatem mulierum nō hēt locū in donatione, quoniam mulier nō facilè donet, id est, quoniam mulier non sit fragilis, facilisque ad donationes, ut est ad cæteras res. Proinde quod ob fragilitatem mulierum statutum est, nō procedit in donationibus. Ideoque per d. l. sed si ego. consuluit Franc. Are. consi. 54. iam sæpius allegato, col. 1. uersic. secunda ratio fundatur, q̄ mulier prohibita per statutum obligari sine consensu mariti, non uidetur prohibita donare, si donatio incipiat à traditione. qa ut dicitur in d. l. sed si ego. Senatus obligatæ mulieri succurrere uoluit, non donāti: quia mulier facilius se obligat, quàm donet. Et idem in effectu uoluit ante eum Bal. consi. 456. quæritur an filiafa. lib. 2. 46

De eadē re.

Quin specialiter & expressim in statuto disponente, quòd filia non possit contrahere sine consensu patris, & duorum consanguineorum, (quod quidem proximè accedit ad casum nostræ consuetudinis, posse filiam donare nō obseruata huius statuti solennitate) respondit ex facto interrogatus Corne. uir utique magna autoritate, & iudicio, consil. 224. cuius est exordium, licèt claram. col. 2. uersicu. & potest etiam addi, iuncto ver. tamen his non obstantibus, li. 3. Vt iam id, minus dubium uideri debeat, post tot tantorumque Doct. sententias, & rationes. 47

De eadē re.

Contra tamen uidetur, non posse mulierem donare sine consensu mariti. Nam donatio est contractus. ut est text. in d. l. si donationis. C. quod met. causa. vbi glos. dicit illic innui, donationem uocari contractū. & ibi Alberi. & omnes propè Doct. Ad idē tex. in l. bene à Zenone. post prin. C. de quadr. ps. & in d. l. contractus. vbi text. & in hęc verba, contractus uenditionum, donationum, & in l. pe. C. de dona. inter uir. & uxo. ubi de donationibus loquens, contractus eas appellat, paulò ante fin. Et in l. 2. ibi, donationibus, uel emptionibus, uel quibuslibet aliis contractibus. C. de litigio. & rursus in l. 84

Cōtra supra dicta.

in l.vlt.post prin.ibi.ad donationes,seu ad alios cōtractos,iterumq; vers.tali videlicet pęna,ibi,nō solum in aliis cōtractibus,uerum etiam in donationib.C.eo.tit. ex quo etiam Bal.no.quòd donatio est cōtractus. Et in l.vlti.in prin.C.de pđ.decu.li.10. ibi, donationes, uel permutatione, vel quoslibet alios contractus.& in l.ult.vers.vlt.cū dicit,neq; donationes,neq; alium contractum.C.de pactis.Ex quo Phil.Dec.id quoque no.in 9.no. Nam dictio,alius,denotat similitudinem,ut no.in l.2. C. de seruis fugit.& in c.sedes.ext.de rescri.Et text.deniq; in c.prætereà,ibi, donationis titulo,aliisq; contractibus,& item ibi contractus quoq; huiusmodi iuncta gl.& ibi etiam Doct. extra de iure patronatus.

Alius.

49 Adde tamen illum text. in l. si quis emptionis,in prin.C.de præsc.30.uel.40. ann. vbi no.gl.Bald.Ang.& Salyc.donationem esse contractum,ideoq; eam comprahendi sub.Authen.sacramenta puberum. C.si aduer.vēdi.loquēte de contractibus.Quod & voluerūt gl.Bar.Bal.Ang.Raph. & Pau. Cast.in ea ipsa auth.& gl.in auth.vnde illa sumitur.& Docto.in d.l.si donationis. qđ met.cau.Bald.consi. 331.quædam puella. col.1.lib.3.Imo.cōsi.123.in causa quæ vertitur,col.2.ad fi.Corne.cons.11.in præsenti,col.2.li.3.Alex.in l.Pomponius.§. præterea,col.2.versi.ad arg.ff.de acquir. poss. & cōsi.53.visis,post prin.lib.3.& consi.50.videretur,col.2.lib.5.Franc.Are. in c. in præsentia,per illum tex.& ibi Feli.col.4.versic. in tex.ibi,iuramento.& Philip.Dec.in vlti. no.extra de prob.Pet.Ferra. in forma libel. super pet.rest.in inte.in verbo.tūc iurauit, col.2.vers.item procedit d.regula.Soc. cōs. 278.visa donatione,colu. 1.lib.2.& Philip. Dec.consi.639.uisa consultatione,in prin.

De eadē re. Authen. sacramēta puberum, an procedat in donatione.

50 Suntque alii Doct. qui in hac sententia fuerunt,ut in statutis,& aliàs,appellatione contractus ueniatur donatio. & in his Alber.in d.l.Labeo,statim post prin.ff.de verbo.signi.Bal.cons. 108.domina Ioanna,in 5.dubio,lib.3.Paul.Cast. in d.l. si donationis.per eum tex.C.quod met.cau. & consi. 164.in præsenti causa,col.7.uersic.item nō obstat,quòd gratia lib.2.Soci.consi.130.visa contingentia.col.1.uer.6.& ult.lib. 1. qđ repetitur cons.235.lib.2.Fab.à monte S.Sabini,in tract.de empti.& uendi.in 4. parte. prin.co.20.versi.circa decimumquintum, ubi ex hoc dicit, quòd prohibito contractu,prohibetur donatio.Anto.Canar.in d. tract.insinuationum.ubi suprà,dum dicit quod sub statuto disponente omnes contractus minorum debere insinuari, comprahenditur,& donatio.

De eadē re.

51 Nec omittendum,quod scribit Bal. cōs. 139.factum tale est,col.ul.lib.2.ubi loquēs in casu statuti punientis cōtrahētes, faciētes simulatam cessionem, Considerādum est(inquit)quòd statutum loquitur de pœna contrahētium: sed nomine contractus propriè nō intelligit donatio, licèt largo uocabulo contineatur, tñ fortè in statutis pœnalibus nō cōtinetur allegat d.l.Labeo, §.contractum.ff.de uerb.sig.& d.l.ult.C.de prædi.decur.lib. 10.& no.in d. auth. sacramenta puberum.Subiungit tamen, ꝙ ista ratio posset ex communi vsu loquēdi impugnari.Ex quibus uideri potest,Bald.illic sensisse donationem compręhendi sub statuto loquente de contractu,nisi sit pęnale.

De eadē re. An in statutis pœnalib.

Quin & in statutis odiosis loquentibus 52 de cōtractib.Nam in his compræhēdi donationes satis ex eo constat, quòd plerique fuerūt in ea sentētia,ut si ex statuto debeat gabella ex contractu,debeatur, & ex donatione.Ita enim satis apertè uoluit Bart. in l. 1.post prin.& ibi quoq; Ro.& Soci.ff. si ex noxa.cau.aga.& idem Bar.in l.quod seruus paulò ante fi.ff.de stipu.ser.Bal.in d.l.si donationis.per eum tex.C. quod met.cau. & in d.l.ult.etiam per eum tex.C.de litig.Corne.consi.78.quanquam,col.ul. uersi. & ex quo,lib.1. licèt in hoc contrarium uoluerit, ut supra in prin. huius quæstionis diximus.Bal.sibi contrarius in d. l. contractus. colu.2.C. de fide instru.ob id quòd, ut ipse dicit,huiusmodi statuta sunt contra ius gētium: quem sequitur ipse Corne. sibi contrarius,consil.41.uidetur, colum. ult. eod. lib.primo.

An in odiosis.

Sed ut ꝓprius accedamus ad casum no 53 strum,sunt multi non contemnendæ autoritatis, qui si ex statuto requiratur quæpiā solennitas in contractibus,dicunt,& in donationibus,necessariò esse adhibendā. Hi sunt inter alios Bal.in l. 1.uersic.propterea dico.C.si aduer.dona.Alter Bal.quem Nouellum uocant, in rep. rub.ff.de uerb.obli. col.antepe.uers. ulterius pro complemento:ubi ita dici se consuluisse Florentiæ.respondetq; acutè,& luculēter iis,quæ suprà adduximus in contrarium : quibus etiam responderi pt ex his q latè diximus in pcedēti quæst.Eius quoq; sententiæ fuit Cor. d.consi.41.col.2.uersi.tamen secus. ubi additur,li.1.& iterum consi. 126. licèt in hac, paulò ante fin.co.lib.1.ubi loquitur de statuto prohibente mulieres contrahere sine consensu propinquorum.Barb. consi.41. Deum inuocent,col.7. uersi. & si aliter diceremus.lib.3.Anto.Cana.in tract.insinuationum,in 2.parte.q.53.loquens in statuto requirente insinuationem in contractib. minorum.Soci.in l.2.col.3. uer. ex quibus etiam deciditur.& ibi quoq; Fran.Rip.co.

De eadē re.

5.versi.non recedas. ff. de lega.1.Alcia.in l. Labeo,la 2.in gl.1.ff.de verb.sign.ubi etiã loquitur in statuto vetante mulieres contrahere sine consensu propinquorum. Nam cùm(inquit)hoc statutum factũ sit, vt mulieris imbecillitati succurratur, tũc ei maximè succurrẽdum est,cùm donare cupit. & Arnol.Ferro.in consuetu.Burg.tit.1.§.2.

54 *Quid si uxor ei donet, à quo prius acceptat.* Sed hoc singulariter limita,nisi ipsa mulier ei donaret, à quo priùs illud ipsum ex donatione acceperat: tunc enim non requiritur consensus consanguineorum, quem statutum requirit in contractibus mulierũ: quasi huiusmodi donatio plus habeat fauoris & & priuilegij,quàm si facta esset alteri,quàm donatori,vel de alijs bonis, quàm donatis,arg.l.si verò non remunerandi.§.idẽ Papinianus. in fi.ff.manda. & quod not.in l. si fundum per fideicommissum. in princ.ff.de lega.1. Ita enim sing.voluit Pau.Ca. subdubius tamen,nolensque id asseueranter affirmare, consi.171.in casu præsenti, col.1.libr.2. Et illum quidẽ nuncupatim reprobat Iason in l. cùm filiofa.col.antepe.ff.de lega.1.per text.not.in l.2.C.si aduer.dona. vbi minor non potest sine decreto consentire patri alienãti rem immobilem ipsius filij minoris,quam antè à patre ipso dono habuerit Pro quo ẽt facit tex.in l.litis.§.vl.ff.de neg. gest.& in l.si ad resoluendã.C.de pd.mino.

55 *De eadem re. Donatio rei donatæ an reuocetur per ingratitudinem. Lucrum quæsitum perdẽs, an & quãdo damnum pati dicatur.* Sed op.Pau.confirmat, quod pulchrè scriptum est ab Andr.Pisa. in l.si tibi pecuniã. ff.si cer.pet. quòd si mihi dones eam rem, quam tibi antè donaueram, huiusmodi posterior donatio non reuocabitur ob ingratitudinem,sicuti cæteræ simplices donationes,per tex.in d.§. idem Papinianus. & l.sed & si lege.§.consuluit.ff.de peti. hæredi. & hoc nuncupatim sequitur Iason in d.l.si tibi pecuniã. in fin.tametsi Guli.Cu. Alberi.& Bal.ibi teneant contrium. Et quod licèt aliàs,qui perdit lucrum iam quæsitum & radicatum,vt nostri dicunt non ineptè, dicatur pati damnum, & pœnam,l.2.§.meritò.ff. ne quid in loco publi.& l.non amplius.§.ult.& ibi glo. & omnes.ff.de lega.1. cum multis à me alibi adductis: hoc tñ nõ obtinet,cùm id lucrũ ad eum reuertitur, à quo prius processerat.Tunc enim, qui id lucrum ita perdit,non dr pati damnũ,aut pœnã: vt voluit gl.in l.si ita stipulatio facta fuerit.& ibi Bart.& alij, præsertim Iason in fi.qui id admodum commẽdat.ff.de ver. obli. Quæ & nos alibi adduximus, videlicet in repe.l.si vnquàm.in verb.donatione largitus.num.156.intelligo tertiò, & 2.seq.

56 *De eadem re. Antidora obligatio an & quando impediat repetitionem indebiti.* Sed qbus illud addes: qd à Plinio Iuniore iuris legumque peritissimo, vt ex eius epistolis videri potest, scriptum est libro eius operis octauo ad Rufinum,epistola, cuius initium est,falsum est,in hæc verba: Adducit etiam,non fuisse ei liberũ alio testamento mori: neque enim reliquisse opes filiæ, sed reddidisse, quibus auctus p filiã fuerat. Et qd ẽt dicimus, q licèt obligatio antidoralis non impediat repetitionem indebiti soluti.l.si nõ sortẽ.§.libertus.& ibi Bar.col. 2.ff.de condictio.indeb.gl.in l.ex hoc iure. ad fi.ff.de iustitia & iure. id tñ intelligitur, cũ aliud soluit: secus si illud idẽ, qd priùs datũ fuerat, & ex quo nata erat obligatio, p tex.no.in l.si testõ.§.1.vers. ppterea q creditor.& ibi Dy.& Bart.q id declarat, & dicit eũ tex.sing.ff.de fideiusso.Ange.in dicta l.ex hoc iure. ad fi.& Iason in l.si pcuratori falso.co.3.vers. aduerte tñ.ff.de cõd.cau. dat.Tu tñ cogita, qd dicẽdũ in casu nostræ consuetudinis:neque enim video quid respõderi possit ad dictam l.2.C.si aduersus dona.& alias suprà allegatas.

AT ILLVD TERTIO qrimus,an hoc quoq; pcedat in donatione tacita vel psumpta,sicut in vera & expressa, & vt videlicet nõ valeat ex huiusmodi cõsuetudine sine cõsensu mariti. Et primũ vr nõ pcedere in huiusmodi donatione,ẽt si hæc nostra cõsuetudo nominatim donationẽ phiberet:quoniã talis cõsuetudo esset, ut hæc quoq; est,exorbitãs à iure cõi, q permittit mulierib⁹,inscijs atq; ẽt inuitis maritis donare.l.velles.C.de reuocãd.dona. ideoq; restringenda.l.ius singulare.& l. qd verò cõ.ff. de leg.& c.q a iure cõi.de reg.iu.li6.pindeq; intelligẽda in vera & ppria donatione nõ ẽt ĩ psumpta,siue ficta,aut als ĩpropria p dicta iura,& l.3.hęc verba.ff.de neg.gest. 57 *Tertia quæstio. An id statutũ procedat in donationẽ tacita & præsumpta.*

Proptereaq; cùm l.si qs argẽtũ.C.de dona.sit noua,& exorbitãs, nẽpe q cõ iuris regulã disponit ex nudo pacto oriri actionẽ: certè ea nõ hẽt locũ ĩ donatione tacita & psumpta,ex snĩa Ray.Forli.Bal.Ange.Pau. Ca.Ale.& Ias.in l.iurisgẽtiũ.§.sed cum nulla.ff.de pa.Bar. post Guliel.Cu.in ea.l.§.qn imo.col.vlt. & ibi ẽt Ale.col.pen.& abũdè Iason,col.8.vers.tertiò videndũ est,cũ alijs multis cõcor.à me latè collectis in repe.l.si vnquàm.in verbo,donatione largitus,nu. 152.inci sicut ẽt videmus. Sed qbus addere poteris Frã.Arc. in l.licèt.in fi.C.de pac. & ĩ l.si creditori.co.ti.vbi id dicit sing.Ale. cons.129.sup primo dubio,in fi.lib.7. Corne.cõsi.23.uiso pũcto,col.3.vers.& p hanc rõnẽ,lib.1.& cõs.329.ostẽso,col.ult.eo.lib. 1.& cõs.135.de pluribus,col.5. in litera O. lib.3.& cons.129.uisis uerbis, col.2.eo.lib. 3.& consi.238.uiso puncto, col.2.eo.lib.3. 58 *De eadẽ re. L. si quis argentum. an procedat in donatione tacita.*

Vti nec l.ult.C.de sacrosan.eccl. transferens dominium ex donatione, aut alio titulo,sine traditione, cõtra l.traditionibus. C. de pactis. habet locum in donatione tacita, 59 *L. vlti.C. de sacrosan.ecc. an procedat in huiusmodi dona.*

tacita, vel præsumpta, si credimus Specu. titu. de loca. §. nunc aliqua. versi. 52. & Bal. in addi. illius vers. seq. & iterum ipsi Bal. & in addi. ipsius. Specul. in tit. de confes. vers. confessio facta in iudicio. Bar. in l. si aliquā rem col. 3. versi. habui in hac ciuitate. ff. de acqui. pos. Ant. in c. ex parte, col. 7. de confes. vti eos allegat, præter Bald. in posteriori loco, & sequitur Iason in d. l. vlti. in 3. not. C. de sacrosan. eccl. Nec similiter statutum quod disponit donationem inter uirum, & uxorem, non confirmari morte, contra l. 1. & l. donationes. la 1. C. de donatio. inter vir. & vxo. ꝓcedere in donatione præsumpta & tacita, si verum dicit Soci. cons. 122. circa primum. col. 5. vers. nec obstat statutum, lib. 3. per no. in d. §. quinimo. & in d. l. si aliquā rem. & dicit de hoc esse casum, in l. seruum filij. in fi. ff. de leg. 1. vt eum tex. intelligit Bar. in l 1. eo. ti. Quibus adde, qđ dicit Bal. in l. ait Prætor. §. vlt. per eum text. ff. de neg. gest. quod licèt donatio expressa non possit fieri absenti, sine nūtio, vel epistola. l. absenti. & ibi no. ff. de don. cum si: tacita tñ & præsumpta potest. Ex quo intelligis non bene concludi ab vna ad alterā.

Donatio tacita absenti fieri potest.

60 Contrarium tamen in casu non admodum huic absimili, videlicet in statuto ꝓhibente donationem sine consensu iudicis, consuluit Corne. cons. 185. tria principaliter, colum. 4. vers. his tamen non obstātibus, lib. 2. motus his quidem rationibus. Primum non potest reddi ratio, quare debeat magis valere donatio tacita, & ꝑsumpta, quàm vera, & expressa: & vbi eadem est ratio, ibi solet esse eadem iuris dispositio. l. à Titio. ff. de verbo. oblig. & l. illud. ff. ad l. Aquil. & l. 3. §. 1. ff. de iniust. test. ibi, nec ratio diuersitatis reddi potest, cum si. Igitsicut hæc consuetudo obtinet in donatione uera, & expressa, ita & in tacita, & ꝑsumpta obtinere dēt. Itē nō solent plus operari tacita. quàm expressa: sed interdum idē operantur, per no. in l. cum quid. ff. si cer. pe. & in l. 3. ff. de leg. 1. cum simi. Et plerunque quoque plus operantur expressa. d. l. nonnunquam. ff. de condi. & demonstr. & l. expressa. ff. de reg. iur. & latè probabimus infrà in glo. seq. Ideò non debet esse efficacior donatio tacita, & præsumpta, quàm expressa. Præterea nō debet plus operari ꝑsumptio, quàm veritas, quemadmodum nec fictio, vt not. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. & in l. filio, quem pater. ff. de iniust. testa. Ad hæc, qui non potest expressè contrahere, nèc tacitè quoq; potest vt est tex. in l. qui ad certum. ff. loca. Denique si posset mulier præsumptam donationem facere, non obstante huiusmodi statuto aut consuetudine prohibente donationem, esset parata uia ad fraudandū eludendumque dictum statutum: fraudibus autem est obuiādum. l. in fundo. ff. de rei vendi. & l. 1. §. exceptiones. ff. quarum rerū actio non dat. & l. ult. §. ult. C. de usur. rei iudi. & c. quanto. extra de diuort. Hæc fortè Corne.

De eadē re, cōtra supra dicta.

61 Faciuntque in hanc partē pleraque alia à me collecta in d. repe. l. si unquam. C. de reuo. dona. in uerbo, donatione largitus, in 7. quæst. qua latè disputaui, an ea l. loquens simpliciter in donatione, hēat locū in donatione præsumpta, & tacita, q̄ nos de industria prætermittimus, ne rem iam actam, quod dicitur, agamus, qñ. & crambe bis posita mors est, vt alio prouerbio dicitur. Sed quibus tamen addes, in eo quod ibi dixi ad finem illius quæstionis, statutū, ex quo maritus lucratur certam partē dotis, habere etiam locum in dote præsumpta, Alexan. id ipsum quoque volentem, consi. 122. uiso processu, columna prima, libro. 7. & Iason consil. 50. pro nobilibus, colum. 2. libro 1. Tu tamen illum uide in §. fuerat. nume. 127. Institu. de actio.

De eadem r

62 Nec obstat id quod dictum est, statuta exorbitantia, esse strictè, & in casu uero & proprio intelligenda: quia illud uerum est, nisi in casu improprio sit eadem ratio. Nā iura exorbitantia à paritate rationis solent extendi Barto. quem alij sequuntur, in l. si constante. in prin. ff. soluto matri. cum oībus concordan. collectis ab Ias. in Authē. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. præsertim ad eum casum, qui potest compræhēdi sub lata, & impropria significatione. l. filium. ff. ad Senatusconsul. Macedonian. & l. iusta. ff. de uerbo. signific. cū multis à me collectis in d. repet. l. si unquàm. in d. glos. donatione largitus, nu. 178. similiterq; renuntiatio, & alibi suprà diximus. Ratio autem huius statuti est, ut sæpius diximus, ut consulatur mulierum fragilitati, aut ēt ne mulier marito inconsulto illum priuet iure suo, quod habet in bonis ipsius. De quo dicemus posteà in glo. seq. nu. 37. incipi. restat igitur, & seq. Quæ quidem pariter habent locum in donatione præsumpta, & tacita, ut in uera, & expræssa.

Respōsio ad contraria.

63 Neq; item obstat d. l. 1. §. hęc uerba. ff. de neg. gest. cū simil. qa loqr̄ in casu ficto, nō aūt in casu ꝑsumpto longè inter vtrunq; interest. Fictio enim est cōtraria ueritati, ut patet ex diffinitione illius, quam ponit Bar. in d. l. si is q pro emptore. ff. de usuca. Ideoq; nō recipit ꝓbationē in 9riū ēt p cōfessionē partis, s'm no. per gl. & Doct. in l. si duo. ff. de acq. hær. & in l. ꝯficiunt. in prin. ff. de iure codic. & in l. ulti. ff. qđ met. cā, & in l. siue possidetis. C. de probat. Præsum-

De eadem re.

ptio autẽ non aduersatur veritati, imo illi quantũ potest, innititur, & semp cedit, ubi se vndecunque exhibet: vt est tex. in d. l. vlt. ff. quod met. cau. & not. in auth. sed iã necesse. C. de donat. ante nup. Alijs autem in contrarium adductis satis nos fecimus, si non fallimur, in d. repetit. l. si vnquàm in verbo, donatione largitus, in d. 7. q. vbi qui uolet, videre poterit: ideò finem huic quæstioni facimus.

64 SED QVARTO quærendum duci mus, an & hoc quoque procedat in dona tione causa mortis. Et sanè si nostra cõsuetudo, quæ verbo cõtrahendi vtitur, vsa fuisset verbo obligandi, ita scilicet, vt vxor nõ posset se obligare sine consensu mariti, haud dubiè non posset mulier donare cã mortis, vt consuluit Soci. consi. 112. lib. 1. repetito consi. 172. li. 2. multum abundè, col. 6. versi. 4. difficultas. Nam ex huiusmo di donatione oritur obligatio: quod hinc satis constat, quòd olim debebat in ea interuenire stipulatio. l. mortis causa donatio. & l. Senatus. §. ul. ff. de donat. cau. mor. & no. Cy. in l. 1. & vlti. C. eo. Hodie verò secundum communem opi. sufficit nudum pactum, sicut in donatione inter viuos, vt dicemus postea. Et ideo oritur obligatio, quæ inducitur ex consensu partium. l. Stichum. §. naturalis. ff. de solu. & l. cùm amplius. §. is natura. ff. de reg. iur. Et ita nominatim loquẽs in donatione causa mortis, uoluit Pan. consi. 40. factum in effectu sic proponitur. col. 2. lib. 2.

Quarta quæstio, an id statutũ procedat in donatione causa mortis.

65 Verum quia nostra consuetudo vtitur uerbo contrahendi, uidetur ex hoc non esse prohibitum mulierẽ donare causa mortis, idq; multis rationibus. Primùm enim donatio causa mortis nõ est propriè donatio. l. 1. ff. de don. & d. l. Senatus. §. sed mortis. ff. de dona. cau. mor. Ideòque permissa simpliciter donatione, non intelligitur permissa donatio causa mortis. l. filiusfa. versi. sed enim. vbi Ang. id not. ff. de donatio. Ex quo Bar. ibi, post Iac. Are. negat huiusmodi donationem compræhendi in statuto loquente de donatione. Quod & ipsum voluit idem Bar. in d. l. 1. in fi. eo. ti. & Bal. in auth. eò decursum. ad fi. C. de don. ante nup. cùm dicit statutũ loquẽs de insinuatione donationum, intelligi de donationibus simplicibus, non alijs. Quod, & idem consuluit, nulla Baldi mẽtione facta, Corne. consi. 107. videtur in hac, propè per totum. li. 4. vbi expressim dicit, tale statutum non compræhendere donationem causa mortis. & Iason & Philip. Deci. in l. si tibi pecuniam. vterque in 2. no. ff. si cert. peta.

Et quid, si nostra cõsuetudo vsa fuisset verbo obligandi.

Redit ad prĩcipalem quæstionem.

66 Alibi autem ipse Bal. scilicet in c. quia V. ad fi. ext. de iud. dicit prohibita donatione inter viuos à ciue in extraneum, non prohiberi huiusmodi donationem cã mortis, quod dicit bene notandum, quia sæpe ex facto contingit. Quod dictum negat Iason se alibi legisse, licet dubitet in l. 2. col. pe. vers. nono. ff. de leg. 2. & in l. non dubiũ. circa prin. C. de testa. & Catel. Cotta: qui, & id dicit sing. in memo. incip. donatione inter viuos. Et idem quoque Bald. consi. 163. ista constitutio, libr. 4. dicit, quòd generalis constitutio Ro. ecclesiæ dans formam circa donationes, contractus, & alienationes rerum minorum, non compræhendit donationẽ cã mortis. Quod & idem consuluerat Io. Milutius apud eundem Bal. in præcendti consi.

De eadẽ re.

Et si hæc procedunt in statutis, vel alijs dispositionibus nominatim loquentibus de donatione, vt scilicet non compræhendatur donatio causa mortis: multo magis in dispositionibus loquentibus de contractibus sine mentione donationis, cùm ut dictum est in præcedenti quæstio. donatio non sit propriè contractus: & donatio causa mortis, non sit etiam propriè donatio. Iõ si hic intelligeremus eam donationem causa mortis, concurrerẽt duæ improprietates: scilicèt quòd sub contractu intelligeretur donatio, & ea quidem causa mortis. quòd longè magis debemus refugere, q̃ vnicam improprietatem, per ea quæ in simili no. glo. & Doc. in l. 1. C. de dotis promiss. & in l. cum post diuortium. §. gener. ff. de iure dot. Bart. plenè in l. si is qui pro emptore. col. pen. ff. de vsucap. & ibi latissimè recentiores. 67

De eadẽ re.

Duæ improprietates refugiendæ.

Præterea donatio causa mortis magis videtur accedere vltimæ voluntati, quàm cõ tractui. Regulariter enim vltimæ voluntati æquiparatur l. illud. ff. de do. causa mort. Idque procedit, siue respiciamus modum ineundi. l. quæ sub conditione. §. in mortis. ff. de condit. instit. & l. vlti. C. de donat. causa mort. iuncta l. vlti. C. de codicil. Siue etiam respiciamus personam donantis. l. 1. §. 1. ff. de tut. & rat. distra. Siue denique personam donatarij. l. in omnibus. & l. Senatus. in princip. ff. de donatio. causa mortis. At licet quo ad modum ineundi respectu præsentiæ donatarii æquiparetur contractui. l. inter mortis. ff. eod. & propterea simpliciter dixerit Bald. in d. l. 2. ff. de legat. 1. quòd comparatur contractui quò ad modum ineundi. Tamen videtur, quòd in cęteris etiam quo ad modum ineundi cõparetur vltimæ voluntati, vt diximus. Et id quoque satis patet ex eo, quòd non possunt concipi sub impossibili conditione. l. impossibili. ff. de verborum obligatio. tamen donatio causa mortis ita concipi 68

Donatio cã mortis an et in quib. accedat vltimæ volũtati uide in nu. 69.

cipi

cipi potest, sicuti, & ultima uoluntas. l. 4. ff. de condit. & demon. & l. 1. ff. de condit. insti. voluit Pet. An. in d. l. impossibilis. Sed mulier etiam stante huiusmodi statuto potest facere vltimam voluntatem, vt postea dicemus: ergo, & donationem causa mortis. Nam & qui testari potest, & donare cā mortis potest. l. Marcellus. in prin. ff. de dona. inter vir. & vxo. sicut è diuerso qui testari non potest, nec donare quoque causa mortis potest. l. 1. in prin. ff. de tutel. & rati. distra.

69 *Mixta tertiam speciē faciunt.* Ad hæc, si concedamus donationem cā mortis non magis accedere ultimæ voluntati, quàm contractui: at saltem negari nō potest, quin vtriq; accedat, & sic mixta sit ex vtroque. Sed mixta ex simplicibus contrariam aut diuersam naturam habentib. videntur constituere tertiam ac separatam speciem, vt probat tex. in l. si statulibera. §. vlti. ff. de statulib. & in l. munerum. quæ est vlt. §. mista. ff. de muneri. & hono. & in l. 1. in prin. ff. de vent. insp. & l. 1. §. æstatem. ff. de aqua quoti. & æsti. & l. Titiæ textores. in 3. casu. ff. de lega. 1. & l. vlti. post prin. & ibi Fran. Aret. in 1. not. C. de inoffi. testa. & in c. 1. & ibi Domi. in 1. not. de postul. præla. lib. 6. Signo. consi. 48. quæritur si petii, col. 2. versi. quartò quæro. & consi. 95. quæstio talis est, in portu, col. 5. versic. præterea ad idem. Et id patet in materia stipulationū, vbi occurit ista mistura, ea certè constituit nouam speciem, & que stipulationes communes appellari facit. l. stipulationū aliæ. ff. de verbor. obliga. Et nuncupatim, quod donatio causa mortis sit tertia species, distincta à contractibus, & vltimis voluntatibus, dicit Bal. in l. vltim. C. de donat. caus. mortis, & in sua marg. in verbo, donatio, col. 3. uersi. donatio causa mortis non est: ubi ad hoc dicit esse text. singu. in d. l. vlti. de donati. causa mortis.

70 *Mixta sub simplicibus non continētur in statutis.* Et hæc maximè procedunt in statutis, in quibus sub simplicibus mistum non continetur, ut probatur in l. quid ergo. §. 1. uersi. ex sententia. ff. de his qui not. infa. iuncta l. 1. §. si is qui. ff. de exerci. & uoluit Bar. post Iacob. But. in l. certi condictio. §. quoniam. ff. si cert. pet. & Bald. in l. omnes populi. col. 7. uersi. item si statutum dicat. ff. de iusti. & iur. ubi tenet, statutum disponens in contractu mulierum requiri consensum propinquorum, non habere locum in mista persona, uidelicet in hermaphrodita, per tex. in l. hoc legatum. ff. de leg. 3. & idē Bald. in §. omniū post prin. Insti. de actio. & consi. 237. quidam magnificus, paulò ante fin. lib. 3. vbi dicit, quod statuta siue consuetudines feudorum, deferentes feudum ad descendentes masculos, non includunt hermaphroditum, per d. l. hoc legatum, & alia quæ allegat. & Ange. consi. 256. quia consultatio, col. 2. Corneus consi. 137. viso instrumento, colu. 3. num. 10. lib. 1. & recentiores in l. 2. in prin. ff. de verbo. oblig.

71 *Mixtum nū quā sub simplicibus continetur in odiosis.* Sed & hæc potissimùm obtinēt in exorbitantibus, & odiosis: cuiusmodi est hæc nostra consuetudo ex multorum op. vt diximus, & dicemus posteà. In quibus nunquam mistum continetur sub simplicib. l. vim passam. §. præscriptione. & l. mariti. §. hoc quinquennium. ff. de adul. & l. si ita scriptum, in princi. & ibi Angel. & alij. ff. de liber. & posthu. & d. l. hoc legatum. ff. de leg. 3. Ioan. An. in addi. Specul. in rubr. qui filij sunt legi. Bar. Angel. & alij plerique in d. l. 2. in princi. ff. de verbor. obli. idem Bar. in d. l. Titiæ textores. ff. de leg. 1. Baldus in d. l. certi condictio. §. quoniā. circa fin. versi. secundò quæro. ff. si cer. pet. Anto. in proœ. Decre. Pet. Anch. in repet. c. 1. in 4. princip. quæsti. versi. inter consilia, de constit. & cōsil. 37. contra Ioannem, col. 2. Rom. consi. 259. in casu proposito. & consi. 294. hæc cōfessio, ad fin. Ioan. Ana. consi. 63. præsupposito. Alex. consi. 82. viso processu, col. antepen. versi. præterea dicti, lib. 3. & cōsi. 76. visis dubitationibus, col. 3. lib. 5. & consi. 140. circa primum, eodem lib. 5. Corne. cōsil. 63. licèt ex pluribus, col. 3. versicu. & sub simplicibus, libr. 2. Socin. consil. 81: nō est dubium. colum. 3. versicu. tertium, libr. 3. & consil. 28. fuit quidam, col. 6. versi. irono, libr. 4. & Ludo. Bol. consi. 51. inter S. & B. col. 6. versi. ex quo ergo. Felin. in c. ulti. col. 2. versi. tertia conclusio de simonia. Et hæc est communis opi. licèt nōnulli tenuerint contrarium, vt uidere licet apud Vesputium inter cons. Corne. consi. 66. dominus, col. penult. & ultim. & quosdam recētiores in d. l. 2. de uerbor. obligat. Alij item multis, & non contemnendis modis id limitant, & declarant, ut plenissimè videbis apud Soci. cons. 116. in præsenti, col. 2. uers. sed ut omnibus, lib. 4.

72 *Adultus habens curatorem, libere potest donare causa mortis. vide infra. Adultus libere testari potest inuito curatore, & de rebus immobilibus.* Denique adultus habens curatorē, non potest sine illius autoritate contrahere. l. si curatorem. C. de in integr. restitut. mino. cū sim. Et tñ non prohibetur liberè donare causa mortis, uel sine ea autoritate. Bal. & Alexand. ibi. idem Bald. in l. 1. in principio. ff. de tutel. & rationib. distrahen. & subobscurè consil. 108. domina Ioanna, in ultim. dubio, libro tertio. Ioan. Anani. in c. quia ex omnibus. colum. 15. in quarta quæstione, de usuris. Iason in dicta l. 2. colum. 3. uersicul. licèt omnes. ff. de legat. 2. Alciat. in dicta l. 2. in principio, numer. 11. de uerbor. obligationib. & libro

tertio de verborum significat. in quinto principali axiomate.& Antonius Rub.cōs. uigesimosptimo, difficultas casus, in fin. Nam,& idem quoque liberè testari potest sine curatoris autoritate,imò,& eo inuito, & reluctante,idque etiam in rebus immobilibus,vt multorum textuum, & Doctorum autoritate probauimus in repetition. l.si vnquam.in uerbo,donatione largitus, in decimatertia quæstione ,versicul. ratio. autem ,& sequent. Quibus tamen addes Alberic.in l.cum pater.§.curatoris. ff. de legatis secundo.Bar.in l.Aurelio. §. Caius in princip.ff.de lib. legat. Bald in l.prima, tā in lect.colum.quarta,versic.deinde quęro quid de prodigo,quàm in repetit. colu. 8. versicu. duodecimo quęro.C.de sacrosan. eccle.& in l.secunda.C.quādo decret.opus nō est.vbi ex hoc dicit.quod adultus in testamentis habet iura maioris, potestq; permittere alienationem immobilium pro executione testamenti sine decreto. & in capite primo,columna prima.titu.p quos fiat inuestit.& consil.83. an prohibita, ad finem libr.2. & consil. trigesimoseptimo, decreto,colum. 2.versicul. item alia ratione,libro, 3. & dicto consili. 108. domina Ioanna.colum.tertia,versicul. sextò est videndum,libro tertio:& consi. 310. ad euidentiam, in principi. eodem libro tertio. Barb.consi.23.clementissimum, columna tertia,libro quarto. vbi in id facit singula. textum iu d.§.Caius Iason in d.l.2. columna tertia, ff. de legat. 1. & in l. quæ de legato.colum.vlti.ff.eod.tit.& Philip. Decium in c. in præsentia.colu. 11. in 14. nota. de proba.

73 *De eadē re.* Ex quo,& illud sequitur,quod diximus, eundem quoque posse donare causa mortis.Nam cui illud licet,& hoc quoque licere leges permittunt,vt suprà diximus.Nam & vtriusque eadem est ratio, quantum ad adultum pertinet, qui ob id testari potest sine curatoris autoritate, quia nulla hinc læsio oriri potest,cùm possit quādocunque libuerit,reuocare,vt dicunt Angelus,Imo.Raphael,Corne. & Alexander in l.prima.§.fuit quæsitum.ff.ad Senatuscon sultum Trebellianum.Ideoque,vt illi quoque dicunt,ei nō competit in integrum restitutio aduersus id testamentum. Quod, & repetit Philipp. Decius consil. 279. placet mihi,colum, 1. & 2. & ante eos voluit etiam Barto.in l.verbo contraxerunt.ff.de verborum significat. Quæ quidem ratio in donatione causa mortis,eo magis obtinet,quòd ea facilius liberiusque reuocaт, quàm testamentum.Nempe quæ sola pœnitentia reuocatur.l.non omnis.in princi. ff.si cert.petat.& l.mortis causa donatio ēt, & l.qui mortis.ff.de donationib. cā mortis.& dicta l.senatus.§.mortis causa.eo. tit. & leg.Seia.ff. de dot. pręla. Testamentum autem non sola voluntate, aut pęnitentia reuocatur,sed in id requiritur aliud testamentum, & ipsum quidem æque solenne,ac primum.§.ex eo solo.Instit. ex quib. caus.testa.infirm.& Fed.Senen.si is est,inter con.ipsius,cons.165.referunt in dubium. Bartolus in l. de iure. ff. de legatis tertio.& Doct.ubique.Igitur similiter mulier, quæ sine autoritate viri contrahere nō potest, non tamen per hoc prohibetur donare cā mortis,vti nec testari.

Minor nō restituitur aduersus testamentum.

Et hac ratione motus Iason in dicta. l.2. colum.2.versic.prædicta communis conclusio.ff.de leg.2. tenet etiam mulierem p statutum prohibitam contrahere,sine cōsensu propinquorum aut viri, non prohiberi donare causa mortis. Quod & ipsum voluit Roman.omnium primus,& ibi, & post eum Socin.colum. 1. in quarta cōclusione.& Andr. Alciat. neque enim vnquā dubitaui, quin ea lec.sit ipsius, vt plenius alibi diximus. & idem Socinus consilio 121.visa contingentia, columna secunda, uersicu.facit quia iura, libro primo, & cōsil.150.dominus labia,& cætera. & nos introducere,&c.columna decimatertia, uersicu.secūdo principaliter, libro primo. & Anton.Rub.dicto consilio vigesimoseptimo,in fine; & Alcia. d. libro tertio, de uerbo.significatio.in 3. axiomate. ubi & id dicit uoluisse Rom. & Socin. locum tamen non designat. Addit autem Iason in d. l.2. totum mundum, ut ipse loquitur tenere contrarium. 74 *Statutū prohibens contrahere, an phibeat donare causa mortis.*

Contrarium enim, ut scilicet prohibita contrahere,non possit donare causa mortis,cum ex facto contigisset, consuluit Petrus Ancharanus, cōsilio 384. dubium in ista quęstione facit mistura,ea ratione motus,quia donatio causa mortis plus sumit ex natura contractus, quam ultimæ uolūtatis,ut notat glossa,& Bartolus in l secunda,in princip.ff.de dot.prælegat. Quod, & uoluerunt,ut hoc illi addas,Dynus, & Barto.in l. tam is, qui. §. primo.ff.de donationibus causa mortis. Idem Dynus, & Cyn. in l.senium.C.qui testament. face. poss. & Baldus, qui illam glossam reputat singular.in l.cùm hi.ff.de transact.& in l.Labeo. in princ.ff.de pactis.& cons.248.an cæcus, libro quinto.Barto.Bald. & recentiores in leg.secunda.ff.de legat. 1. Ideoque,ut dicit glossa Bartol. & alij in dicta l. secunda. ff. de dot. prælegat. non magis ualet donatio causa mortis durante matrimonio, quàm simplex donatio, ut est text. in leg. mortis. in principi. ff. de donatio. inter uirum, 75 *Cōtra supra dicta.*

Donatio cā mortis contractuine, an ultimæ uolūtati magis accedat.

virum,& vxorem, de quo tamen alibi dicemus plenius: quanquàm valeat legatū, vt est textus in dicta l. 2. Et videmus, qđ licet vltima voluntas non possit pendere ex alieno arbitrio, l. illa institutio.& l.captatorias ff.de hæredib.instituendis. potest tñ donatio cā mortis, ut patet in filiofamilias qui p̄t donare cā mortis, mō cōsensus patris accedat, licèt testari nō possit, ne patre quidem consentiente, vt est textus in d.l.tā is qui §.primo. Magis ergo accedit donatio causa mortis contractui, quàm vltimæ voluntati. At natura misti, vt subiungit Petrus Ancharanus, est accedere ad naturam eius, cui magis accedit, l. quæritur ff. de statu hominum.& le. legatis seruis.§.si vnus, ff. de legat. 3. per quos textus voluerunt Angelus,& post eum cæteri recentiores in dicta l.2. in princip. de verborum obligat. quòd dispositio facta de aliquo simplici, compræhendit mistū, quod magis adhæret illi simplici, de quo est facta prouisio.

Mistum accedit ad eius naturam cui magis accedit.

76 Cui adde, quòd in quacunque materia siue fauorabili, siue odiosa, sub simplicib. mistum continetur, nō qđidem ex verbis, sed ex mente dispositionis, vbicunque est eadem vel maior ratio. Casus est notabilissimus in l.interdum.§.quod ait.ff. de his q notantur infa.iuncta l.1.in fin. eo. tit. secūdum Fran. Aret. in dicta l. si ita scriptum, in princ.ff.de lib.& posth. qui & ad hoc dicit facere textum in l. patre furioso. in fin. ff.de his qui sui vel alieni iuris sunt. & in l. sed,& si per Prætorem.§ ait Prætor.ff.ex q bus caus. maior. & in l. si quis in puteum. §.illud.ff.quod vi aut clam.& in l. vltim.§. hac actione.ff. nautæ,caup.stab. Cui potes addere,& tex. in l.si ita facta sit. Vbi.& hęc notat Ia.Are.Baldus & Imo.ff. de iniust. testamen.quem,& ad hoc expendit, dicitq; notandum Alexander consi. 161. viso statuto ciuitatis, colum.4.versi.quinimo plus videtur, libr.7. At eadem omnino est ratio in donatione causa mortis, quæ & in alia, vt patet ex his quę diximus supra, in prima quæstione. Item hæc solennitas consensus uiri, vel consanguineorum, requisita à statuto, est similis solennitati, de qua in d.l. tam is §.primo. Nam in vtraque hoc accidit, quòd voluntas donations pendet à cōsensu,& arbitrio alterius. Sicut ergo ibi donatio quo ad huiusmodi solennitatē, accedit ad contractum, & non ad vltimam voluntatem, ita & hic similiter.

Mistū semper continetur in simplicibus, si eadē est ratio.

77 Postremò (ut id quoq; addas Petro Ancharano) donatio causa mortis adeo quidem magis accedit donationi inter viuos quàm vltimę voluntati, ut si è diuerso prohibeatur quis statuto testari sine præsentia propinquorum, poterit tamē sine illa solennitate donare causa mortis, ut & donare inter uiuos, ut no. consuluit Bald. consi. 298. quæritur utrum usurarius, libro secūdo. Vbi etiam dicit dispositionem c. quanquàm de vsuris libr. 6. prohibentem usurarios testari sine solennitatibus illic declaratis, non procedere in donatione cā mortis per multa, quæ illic allegat. Id quod etiam tenuit ipse Bal. in l. executorem. col. 3. uer. modo uidi. C. de exec. rei iudic. ubi hoc latè disputat. & eius frater Angel. in sua disputatione incipiente, Astensis miles, col. 8. uersi. sed de quarto dubitatur, de quo ēt tu uide Imo. in d.l. tam is. ff. de donation. causa mortis. Antonium in disputatione incipiente, Bononiēsis quidam usurarius, Petrum Ancharanum in disputatione, incipiente, usurarius manifestus, Laurentiū Rodulphum in tractatu usur. quęsti. 125. Sed & inter consi. ipsius Baldi, Aluisius Perusinus ipsius discipulus, consi. 248. an cæcus possit, libr. 5. latè probat donationē cā mortis magis accedere cōtractui, quàm ultimæ uoluntati, siue ipsius ordinationem respicias, siue eiusdē confirmationē, siue item efficaciam,& effectum.

Donare causa mortis nō prohibetur, qui testari p hibetur.

Illam autem Pet. Ancha. sententiam, ut ad eam redeamus, nuncupatim sequunt Alexander, Franc. Areti. & Barb. in dicta l. 2. ff. de uerborum obligation. ille quidem ante finem. alter columna quarta, uersi. & inter multas, hic columna nona, uersi. itē dico.& idem Alexander in d.l.2. col. ulti.& ibi Socin. col. 3. uersi. ex quibus etiam. ff. de leg. 1.& ipse Socin. consil 112.& multum abundè, col. 6. uersicu. quarta difficultas, libr. 1. quod repetitur consilio 172. libr. 2.& Benedictus in repetitione. c. Raynutius, in uerbo, testamentum, le 4. numero 35. de testamentis.& Iason sibi contrarius, in §. omnium. qui est secundus, col. 5. uersic. sed circa ista, ibi, nec istis obstat, Institut. de actionibus, ubi ex hoc limitat Bald. Deci in d.l. omnes populi. dum loquitur de hermaphrodita, ut procedat cum æque ualeret in utroque sexu: quod si in sexu muliebri præualeret; compræhenderetur in d. statuto requirente certam solennitatem in cōtractibus mulierum. 78

Sed & idem, quod ipse Petrus Anchara nus, illo tamen non commemorato, consuluit Panorm. cuius etiam illi, quos suprà citauimus, non meminerunt, in dicto consi. 40. suprà in principio huius quæstionis, allegato, in primo dubio, lib. secundo, & Philipp. Corne. nullam quoq; superiorum mentionem faciens, consi. 41. cuius exordium est, uidetur in hac consultatione, per totum illud cōsilium, lib. 1 ubi hāc rē luculenter in utranque partem disputat, iterum- 79

iterumque consil. 126. licet in hac consultatione, col. 5. versic. item esset probabile, eo. libr. primo. Et hanc dicit esse communem opinionem Iason. in d. l. 2. ff. de leg. 1.

80 Et hoc mirum in modum confirmat, quòd post Iac. Ar. tradidit Bald. in capitt. in princip. col. 4. versic. quero si vasallo, tit. de prohi. feud. ali. per feud. quòd si statutũ prohibeat mulieres donare, ita intelligitur vt nec eæ quidẽ donare causa mortis possint. Idque generale esse dicit, vbi nomen donationis prohibitiuè ponitur, vt etiam censeatur prohibita donatio causa mortis. Nam à quo remouetur genus, & quælibet eius species remota esse censetur, per dictã l. filiusfamilias. §. pari autem ratione. ff. de donat. Quod dicit esse notandum, & sequtur Cardi. Alex. ibi col. 1. & Franc. Areti. in l. qui in potestate. post prin. ff. de testam. & Maria. Soci. consil. 19. pro decisione, col. 5. versic. sed aduertendum, in 1. libro consi. Barpto. Soci. eius filij, & Barb. d. consi. 23. clementissimum, columm. 1. libro quarto, vbi id dicit sing. & Firmian. qui id quoque sing. dicit, in tractatu gabellarum, in tertia parte octauę partis princip. in duodecima quæstione. & Franc. Ripa. in dicta l. 2. colu. 4. nume. 10. in fi. ff. de legat. 1

Donatio causa mortis cẽsetur prohibita, donati. simpliciter prohibita.

81 Pro quo optimè facit, licèt non allegent quòd l. si quis argẽtum. C. de dona. loquẽs simpliciter de donationibus, licèt sit exorbitans, vt suprà diximus in præcedenti quęstio. habet tamen locum in donatione causa mortis, ex sententia gl. quæ passim sing. ab omnibus dicitur, in l. cum pater. §. Mæuio, in verbo, donabat, & iterum in verbo reuocaretur. & ibi Bartol. Bald. & alij. ff. de leg. 2. cum alijs multis concord. & gloss. & doct. à me abundè, & propè superfluenter collectis in d. repet. leg. si vnquam in verbo, donatione largitus, in 13. quæsti. versi. confirmatur item ex eo: neque enim hic illos repetẽdos ducimus. Sed illis tamẽ addes Bald. in l. dedi. la 2. quæ est vltim. in lect. antiqua, ante fin. ff. de condi. ob caus. & in repet. l. 2. col. 7. versicu. tertio modo. ff. de iureiur. & in l. si donationis. C. de contra. empti. & consil. 272. in causa egregiæ, col. 2. versi. quinto probatur, lib. 5. Saly. in l. 1. §. si autem aliquid sub conditione, in fin. C. de caduc. tollẽd. & in l. licèt inter priuatos. & ibi quoque Franc. Areti. C. de pactis. Ioan. Fab. in d. l. si quis argentum. Petr. Anchara. consi. 76. per modum, col. 2. uersic. sed ad hoc dubium. Fulgo. consi. 217. viso exemplo, columna vltima. Imo. in dicta. l. 2. ff. de legat. primo. & Angel. Aret. in §. primo. in 2. locis, Instit. de donat. & in §. in personam. col. 4. versicul. & prædicta, pcedunt. & ibi Iaso. col. 10. uersi. an autem, Instit. de acti. Pet. Corne. consi. 41. uidetur in hac, col. 2. lib. 1. Ferra. in tit. for. libel. quo agit. pro donat. in gloss. 1. col. 3. uersic. amplius quæritur. Barb. qui hoc latè disputat, in rubri. extra de donat. col. 2. uersic. secundò considerato Philipp. Decius in l. semp qui prohiber. col. 1. ff. de regu. iur. & Steph. Bertrand. consi. 156. ex themate, nume. 11. & 12. libr. 4. & Viglius Phrysius in §. sed cũ paulatim. in uerbo, uno contextu, Insti. de testa. ordi. Et hæc haud dubiè est communis op. ut etiam testatur Iason in d. l. 2. ff. de lega. 1. licèt Signo. & alij nonnulli tenuerũt contrarium, ut in d. reper. l. si unquam. loco supra allegato, in fin. diximus.

L. si quis argentum. hẽt locum in donatione causa mortis.

Faciunt quoq; in hanc partem omnia fere, quæ suprà adduximus in præcedentibus quæstionibus, iunctis his quæ uoluerunt Imo. & Alexand. in addi. Bart. in d. l. 1. in fin. ff. de donat. & iterum in l. filiusfamilias. eod. tit. quòd statutum loquens de donatione, procedit, & in donatione impropria, ubi est eadem ratio. Nam & videmus, quòd quemadmodum pupillus contrahere nõ potest sine autoritate tutoris pp imbecillitatem intellectus, ita nec donare potest cã mortis, per text. qui ad hoc reputatur sing. in d. l. in princip. ff. de tutel. & ratio. dis. & facit l. distractis. ubi & hoc notat Alexander. in primo notabili. C. qui testa. fac. pos. Ergo non absimili ratione mulier quę statuto prohibetur contrahere ob cõsilij infirmitatẽ, vt iam satis suprà diximus & dicemus postea latius, cẽteri debet prohibita etiam donare causa mortis. Quanquàm hæc postrema ratio non admodũ solida est, cum posset dici maiorem esse imbecillitatem in pupillo, quàm in muliere. Ille enim testari non potest. l. qua ætate. ff. de testa. illa autem potest, etiam prohibita contrahere, ut dicemus in 7. quęsti. 82

Donatio impropria continetur sub dona. si eadẽ est ratio.

Ex his autem quæ diximus facilè respon deri potest omnibus, quæ pro priori parte adducta sunt: nisi quod postremo loco dictum est, numero 72. de adulto habente curatorem: qui licèt contrahere non possit sine autoritate curatoris potest tamen donare causa mortis, sicuti, & testari inscio, & inconsulto curatore. Cui difficillimum est respondere, nisi neges illud uerum esse. nã id dubitanter, & per uerbum, fortè, scriptũ est à Bald. in d. l. si curatorem habens. C. de in integ. rest. mino. & cõtrarium tenuit ipsemet Baldus in capite prim. §. item sacramenta puberum columna penul. uersicul. quæro nunquid in ultima uoluntate tit. de pac. iur. fir. quem sequitur Alexand. sibi etiam contrarius in d. l. 2. in fin. & ibi quoque Franc. Ripa. ubi suprà citauimus. ff. de leg. primo. & Franc. Areti. in d. l. si curato- 83

Adultus an possit donare causa mortis.

ratorem habẽs.& Fran.Cre.sing.117.heres minoris.ubi hoc dicit menti esse tenendũ.

84 Sed & aliud est,quod multum obstat illi posteriori sententiæ, videlicet text. in l. vltim. C. de donatione cauf. mort. vbi expressè declaratur, donationem causa mortis in his quæ concernunt solennitatem extrinsecam, habere naturam contractus, non ultim. voluntatis. Ex quo (vt ibi dicitur) in ea non requiritur solẽnitas insinuationis,quæ in alijs donationibus exigitur:nec sufficiũt duo testes,vt in cæteris, sed quinque desiderantur.Et ad hoc illum tex. expendit,& dicit singu.Roma. in d. l. 2. in princip.col.2. versic.primò ad illam. ff.de verbo.oblig.vbi posteaquam retulit illud Petr. Anchara. consili. numero tamen non designato,dicit se in illius sententiam abiturum fuisse, nisi ille text. impediret.

85 *Donatio cã mortis facta stipulãti, cõtractus est.* Hoc autem,quæ diximus, maximè procedunt,si donatio causa mortis fuerit facta præsenti & stipulanti. Tunc enim censetur esse cõtractus: ita vt statutum loquẽs in cõtractu habeat locũ in ea , vt tradit Petrus Ancharanus dicto consi.384. Nam & talis donatio non requirit aditionem hæreditatis, quæ in legatis exigitur: vt notat Bald.in l.& si mortis. in princip. C. ad leg. Falcid. Nec pro tali donatione competit hypotehcaria, quæ datur pro legatis, vt ꝯcludit Alexand.in d.l.secunda,col. 3.ff. de lega. 1.Ex quibus apertè intelligi potest, qđ de huiusmodi donationibus idem iudicatur,quod de contractu: ut etiam concludit Imo.in l. vt heredibus. versicu. item attende.ff.de legat. 2. & Philip. Deci. consil. 197.in casu proposito,colum 2.

86 *An hæc donatio requirat mortem vtriusque, vt confirmetur.* SED QVAERO QVINTO. Si teneamus eam partem,quæ requirit consensum viri in donatione causa mortis, utrũ si uxor donauerit cã mortis marito cõsentiente,requiratur mors vtriusque.& viri,& vxoris,vt huiusmodi donatio confirmet̃, an verò vxoris sufficiat. Videtur vtriusque mortem exigi,ar.l.cum hic status.§.oratio non solum. & §. in hac. & quod ibi dicit glossa,& l.si eum qui.§.ex quibus. rursum quc l. mortis suæ causa.ff. de donatione inter virum & vxorem,& l.donatio.& ibi gl. & l.si vt proponis.C. eod. vbi donatio facta inter virum,& vxorem ex consensu patris donantis,in cuius erat potestate , non confirmatur,nisi morte vtriusque,& donantis,& patris ipsius.

87 *De eadẽ re.* Dic tamen contrarium in hoc casu , uidelicet sufficere mortem mulieris: quemadmodum,& cũ filiusfamilias donat causa mortis ꝯsentiẽte patre, sufficit mors filij ad cõfirmationem eius donationis, ut uoluit glos.in l.nec fratris.& ibi Cyn.& Bald. C.de donat.causa mortis.gl.in l.qui pretio. in fin.ff.eod.titu.& ibi Barto. Imo.& Pau. Cast.ex quibus Bart.ad hoc dicit bene facere textum in l. si alienam. §. Marcellus. ff. eod. Respondetque ad iura in priore parte allegata,quòd loquũtur de donatione inter uirum,& uxorem,quæ ab initio est inualida.Hæc autem donatio causa mortis, ualet iam ab initio: ut notatur per glo. & Doct.in l.ult.§.Lucius.ff.de dona.& idem uoluerunt Raphael.& Corn.in l. senium. C.qui testa. facere possunt. & Guido Pap. deci. Delphi.223.item in causa, uersic. sed potest.

Et hanc partem confirmat, quod in nõ longe dissimili casu scribit Bart. in l. si per epistolam.& ibi Imo. Roman. Paul. Cast. Franc.Areti. & omnes penè, qui de ea re loquuti sunt,præter Raph.ff.de acquir.hæred.quod si pupillus constituerit procuratorem cum autoritate tutoris, non finitur mandatum per mortem ipsius tutoris, sed tantum per mortem pupilli; quoniam, ut inquiũt,actus principaliter accepit substantiam ex persona pupilli:unde ipse mãdasse uidetur non tutor.Nam ut idem Bar. alibi dicit, scilicet in l. & quia. quam legit cum l.more maiorum. in prima opp. ff. de iurisd.omnium iudic.confirmans, siue præstans autoritatem actui, nõ dicit̃ actũ ipsum facere,sed eum imperfectum perficere.Et ut dicit Bald. in l. si ut proponis.C. de seru.pign.dat.manum.qui cõsentit, nõ facit,sed nõ impedit.l.si pater.§. ulti. ff. de manumiss.vindi Aliud enim agere, aliud agenti consentire.l.aliud.ff.de regu.iur.de quo & nos latè dicemus in 12.quæst.huius gloss. & aliquid quæsti.seq. 88 *De eadẽ re.*

Sed & hoc tamen intellige in casu nostræ consuetudinis , cùm uxor donauit rẽ suã:secus autẽ, si donaret rem uiri ex consensu ipsius:tunc enim ad confirmationẽ huiusmodi donationis nõ sufficeret mors uxoris,sed & uiri quoque exigeretur, si nõ dum res ipsa fuerit tradita,ut uoluit Cy.in d.l.nec patris.C.de dona.causa mortis,ubi eius rei rationem reddit ex l.Papinianus.ff. de don.inter uirum & uxor. Et uide etiam super hoc,quæ dicemus in seq.quæstio. 89 *Quid si uxor donat rem mariti.*

ILLVD ITEM SEXTO quæri potest,quia huiusmodi donatio causa mortis,ut suprà diximus,sola pœnitentia reuocari potest,utrũ hoc casu, cũ scilicet uxori donauit causa mortis ex consensu mariti, requiratur utriusq; pœnitẽtia , an alterius tantum sufficiat.Dic breuiter ex sententia multorum ex his, quos in secundo sequenti uersi. citabimus , quòd si uxor donat rẽ suam, ea poterit sola reuocare, ut etiã nõ obscurè probat,licèt illi non allegent,text. 90 *An ad reuocandam hãc donationem utriusq; pænitentia requiratur.*

loquens

loquens de donatione inter virũ, & vxorẽ, in l. donatio. C. de don. inter virum & vxorem, vt quæ sola donare videatur, non ẽt maritus, qui consentit, vt diximus in præcedenti quæstione, & vt scribitur in l. aliud. ff. de reg. iur. aliud est agere, aliud agenti cõsentire. & dicemus infrà latissimè in d. 12. quæst. Et in hac quoq; opinione videtur fuisse Guido Pap. loquens in donatione cã mortis facta à filiofa. consentiente patre, Deci. Delph. 223. item in causa, paulo ante fi. Quibus concinit, quod eleganter consuluit Bal. consi. 209. licèt consulentes. lib. 4. quòd si sit statutum, prohibens mulierem testari sine cõsensu vel consilio consanguineorũ, idq; ita fecerit poterit sola sine eorũ consensu, vel cõsilio id testm̃ reuocare.

Solus autem maritus reuocare non pt:
91 vt de filiofamilias, qui causa mortis donauit rem suam, voluit Bar. in l. 2. §. 1. in quarta quæstione. ff. de donat. & Raph. & Corne. in l. seruum. C. qui test. fac. poss. Et etiã in filiofamilias, qui fecit testamentum ad pias causas ex voluntate, patris, vt scilicet pater solus reuocare non possit, nec quo ad institutionem hæredis, nec quo ad legata, tenuit Bald. in repetit. l. 1. columm. 5. versi. sed iuxta hoc quæritur incidenter, filius. C. de sacro. eccle. & Alexander consi. 246. placet admodum. lib. 6. vbi & ex hoc consuluit in alio pulchro casu. & Philip. Franc. in rubr. de testa. lib. 6. char. 7. vers. decimò quæritur. Et quod item à Bar. differit in l. neque. C. de procu. & in l. actor. ff. rem rat. hab. an procurator constitutus a pupillo cum autoritate tutoris, vel à capitulo, cũ autoritate prælati, possit à solo tutore, aut Prælato reuocari. Et concludit, quòd si tutor, aut prælatus potuisset solus procuratorẽ constituere, poterit solus reuocare: alias non potest. & sequuntur Alexander, Fran. Are. & alij recentiores, qui adferunt concord. in d. l. si per epistolam. ff. de acq. hær.

De eadẽ re.

92 At si vxor donauit rem mariti, ex consensu ipsius mariti. quia tunc maritus donasse videtur. per l. in ædibus. §. quod filius fa. ff. de dona. & l. si quis hac lege. §. si filius. ff. quis & à quibus: certè potest idem maritus solus reuocare. Ita voluerunt Dy. Cy. & Salyc. loquentes in illo casu filijfa. qui ex consensu patris donauit rem patris. in d. l. nec fratris. C. de donat. inter vir. & vxo. Ioã. Andr. in addit. Spec. tit. de instr. edi. §. porrò. circa prin. in addi. incip. incidit quæstio. Bart. in d. l. 2. §. 1. vbi supra. ff. de dona. Bald. & Fulg. in dicta l. senium. C. qui test. fac. poss. Petr. Anca. consi. 76. per modum consilij, in 1. dubio. Soci. consil. 114. viso testamento dominæ, colum. 2. & iterum vlt. lib. 1.

De eadẽ re.

SEPTIMO EX his quę dicta sunt in 4. q. & seq. satis superque vel cæcis apparet, hanc consuetudinem non procedere in vltimis voluntatibus, vt scilicet per huiusmodi consuetudinem, quæ prohibet contrahere vxorem sine consensu mariti, non ea censeatur prohibita testari sine illius consensu. Nam omnes tenentes prohibitum contrahere, prohiberi donare causa mortis, hac potissimum ratione innituntur, quod donatio causa mortis magis accedit contractui, quam vltimæ voluntati: tanquam aliud esset, si ultimæ voluntati magis accederet. Quin Panor. d. consi. 40. colu. 1. versicu. item quando donatio. lib. 2. expressim dicit, quod si donatio causa mortis fieret in testamento, aut codicillis, tunc saperet omnino naturam vltimæ voluntatis, ideoque essemus extra verba statuti prohibentis contrahere, pro quo tex. est, licèt non alleget, in l. verba contraxerunt. ff. de verbo. signifi. vbi ita scribitur. verba contraxerunt, non pertinent ad ius testandi. Per quem text. dicit gloss. in l. testamentum, in verbo, contractus. C. de testa. quòd testamentum non est contractus. Ex quo dicit Bald. ibi, in fin. not. quòd statuta loquentia de contractibus, non habent locum in testamentis. Quem sequuntur Rapha. & Corne. ibi, & Alex. in addit. & Bartol. in d. l. verba contraxerunt. & Philip. Deci. in l. vlti. colum. 3. uersicu. secundo, not. C. de edic. Diui Adria. tol. Et alibi Bald. consi. 349. statuto Placentiæ, libr. 1. consuluit per illum tex. quòd statutum prohibens contrahere, non compræhendit vltimam uoluntatem. ad quod etiam allegat tex. in l. pater filium. in princip. ff. de legat. 3. Et idem uoluit ipse Bald. consi. 253. casus talis est, quidam de ciuitate, colum. 2. uersicu. solutio uerba statuti, lib. 3. per dictam l. uerba de uerbo. signi. & Imol. in l. si ita quis. §. ea lege, colum. pen. ff. de uerbo. obligat. & Alexand. consil. 90. super eo, quod quæritur, colum. 2. lib. 4. Calca. consi. 74. quod dictis filiabus, colu. 6. nume. 19. & sequen. & Iason loquens de statuto prohibente mulierem contrahere sine consensu consanguineorum, ut nihilominus possit testari sine consensu illorum, in l. 2. colum. 4. uersicu. secundo pro opinione mea. ff. de lega. 1. Et hinc subdit Bald. in fin. illius prioris consi. quòd prohibitus acquirere per contractum, uel alio modo, poterit tamen acquirere per uiam institutionis hæredis, per multa quæ ibidem ab eo sunt allegata. Quibus adde & text. in l. milites. in princip. iuncto. §. ultimo. ff. de re militar. & in l. Decurio. ff. de Decur.

93 *An hæc consuetudo habeat locum in testamentis.*

Imo

94 Imò verò sunt, qui negant, posse statutū expresè interdicere, ne possit mulier testari sine consensu viri aut consanguineorū. Nam ita voluit Paul. Castr. qui ita dicit se consuluisse, in l. ex facto. in princi. colum. secunda per rationem illius tex. & ibi quoque Franc. Aret. column. 4. in 8. not. & Alexand. colum. 2. ff. de vulgar. & pupilla. sub. & idem Alexand. consil. 55. consideratis dicti statuti verbis, in fin. libr. 1. & consi. 155. visis & accuratè consideratis, colum. 2. uersicul. ad idem, & sequen. lib. 2. & latè Iason in l. stipulatio hoc modo concepta. in 1. not. ff. de verborum obliga. & in l. non idcirco. C. de codicillis. ubi hoc dicit singu. & consi. 127. pro parte negatiua, colum. 5. versic. moueor in primis, lib. 1. & Io. Lup. in repe. rubric. extrà de donatio. inter vir. & vxorem. §. 81. l. 1. sunt enim duo eius numeri, columun. penult. versicul. vel saltem deberet.

Statuta an possit prohibere testari sine consensu alterius.

95 Mouentur hi primò per tex. in d. l. ex facto. ibi, cæterum iniquum incipit fieri beneficium principis, si adhuc id valere dicamus: auferret enim testamenti factionem homini sanæ mentis. Ex quibus verbis no. plerique omnes, non valere statutum, tanquam iniquum, quod homini sanæ mentis liberam aufert testamenti factionem. Secundò, non valet pactum, tanquam contra bonos mores, quod aufert liberam testandi facultatem d. l. stipulatio hoc modo cōcepta. ergo nec statutum: quia quod per pactum fieri non potest, eo quòd sit cōtra bonos mores, nec etiam per statutum, vt voluit Bartol. in l. omnes populi. in 3. q. 3. conclusionis principalis. ff. de iusti. & iure. & Doct. in capitul. vltimo, de consuetudine, lib. 6. Debet enim statutum esse sanctum. capit. erit autem lex. 4. distin. Tertiò, quia lex ciuilis & canonica improbant, quod ultima voluntas pendeat ab alieno arbitrio l. captatorias. & l. illa institutio. ff. de hære. insti. Et ideò etiam filiusfam. cum consensu patris testari non potest, ne testamentum filij pendeat à consensu patris. l. qui in potestate. & ibi not. ff. de testament. & dicemus latè alibi. Sed si statutum valeret, penderet testamentum vxoris à mera voluntate mariti: ergo non valet.

De eadē re.

96 Quibus & tu adde hanc rationem illam superiorem confirmantem. nam quòd testator disponat de rebus suis ex voluntate propria, est de substantia dispositionis, vt patet ex definitione testamenti, quæ scribitur in l. 1. ff. de testa. quæ quidem definitio ostendit qualitatem rei. l. prima. §. dolum. ff. de dolo. Sed consuetudo cōtra substantiam dispositionis censetur irrationabilis, & non ualet, vt notat glossa. in capitul. secundo & ibi bonus textus, de consuetudine, libro sexto. Hostien. & Ioan. And. in capitul. Romana. §. primo. de appella. libro sexto. Qua ratione Francis. Areti. in l. 2. colum. 2. in 2. not. & ibi etiam Iason. in 2. quoque not. vbi & aliam rationem adducit. ff. de vulgar. & pupillar. tenent non valere statutum, vel consuetudinem, vt valeat dispositio captatoria: licèt contrarium voluerunt Angelus, Imo. & Alexander ibi. & idem Angelus, & Imol. in d. l. captatorias. ff. de hæredibus instituendis. & Alexand. in l. captatorias. C. de testa. mili. & Carol. Ruin. consil. 21. de validitate, nu. 5. lib. 2.

De eadē re.

Contrarium tamen, uidelicet quod valeat huiusmodi consuetudo vel statutum, ne vxor possit testari sine consensu viri, præsupponere videtur Bartol. in dicta l. non idcirco. C. de codici. & in l. si cum dotem. §. eodem autem tempore. & ibi quoque alij. ff. solu. matimon. & consil. 10. in nomine &c. viso statuto, in princip. & Bal. in rubri. C. de contrahend. emption. in 24. quæstio. & in d. l. omnes populi. colum. 7. versicul. item si statutum dicat. ff. de iusti. & iur. Vbi tamen dicit huiusmodi statutum esse iniquum. idem Bald. & Salyc. in l. prima. C. vnde vir. vxor. dum quærunt, an stante huiusmodi statuto, possit vir vxori sibi aliquid in testamento relinquenti consensum accomodare, & alij, quos in eam rem citabimus infra, in gloss. 8. in 3. quæstio. & ipse Bald. in l. ex duobus. §. vlt. paulò ante fin. ff. de vulgar. & pupillar. & consil. 208. licèt consulentes. iuncta casus positione, lib. 3. & consil. 139. statuto communis Assisij, libro quinto. dum consulit, quòd stante statuto Asisij, quòd mulier non possit testari sine præsentia viri, non valebit testamentum, omissa ea solennitate. & Corne. consil. 241. de duobus quæritur, colum. secunda. libr. secundo & Berta. in tracta. Gabel. in 6. parte princip. in 5. quæst. 97

Contra suprà dicta.

Et id expresse voluit Angel. loquens in statuto requirente consensum duorum consanguineorum, in §. pronuntiatum. in Authentic. ut fac. not. constitutio. motus, quia potestas testandi introducta est de Iure ciuili, ut not. Dyn. in capitul. indultum. de regulis iuris. lib. 6. quod quidē ius tolli potest, & mutari per leges & consuetudinē l. de quibus. ff. de legib. Nec obstat, inquit, quòd vltima uoluntas non potest conferri in voluntatem alterius: qa hoc verum est per testatorem. Nā per legem id fieri 98

De eadē re.

fieri poteſt:ut apparet in donatione cauſa mortis, quæ eſt ſpecies ultima uoluntatis.l.vltim.C.de donati. cauſa mortis. & tñ poteſt pendere ex alieno arbitrio.l.filiusfa. & l tam is.ff.de donat. cauſa mortis. Et ita dicit ſe conſuluiſſe, ſicuti verè conſuluit, conſi.88. præmitto primò, quòd ſolennitas:& iterum conſi.126. teſtamenti factio. Sed & hoc quoque idem conſuluit Bened. Cap.conſi.21.cùm de duobus,col. 2. verſ. ſed his non obſtat.& col.3.verſic.quod, & Primò.& ita etiam expreſsè tenuit Soci. in l. pactum quod dotali. ad fin. C.de pactis. Nam poteſt (inquit) lex facere, quòd uolūtas teſtatoris ab aliò dependeat, per l. captatorias.§. Senatus prohibuit. ff. de hęred. inſtitu.

99 Et idem quoque tenuit Iaſon, ſibi contrarius,in dicta l.ex facto.col.2. in 3.not.& iterum colum.4.verſicu.facit iſta lex. & ibi quoque Claud.Seyſſ.colu. quoque.2.ff.de vulg.& pupil.ſubſti.& Philip. Decius. conſil.612.concluſionem, poſt princip.& Matthæ.Afflict.in Dec.Nea.260. nunquid mulier, Et his potiſſimum rationibus innitiť Iaſon in dicta l.ex facto. Nam quando ſtatutum aufert liberam teſtandi facultatem homini ſanæ mētis,verè iniquum eſt, iuxta dictam l.ex facto. At in noſtro caſu ſtatutum non aufert homini ſanæ,& integræ mentis,cùm diſponat de muliere,quę propter fragilitatem ſexus facilè decipitur. q̄ quidem fragilitas, huic ſtatuto occaſionē dedit ſecundum not. per Docto. in l.tranſactionem.C.de tranſact. cum concordan. alibi à me adductis, infrà in gl.6.in verbo, *conſentemēt*,nu.37.reſtat igitur. Et licèt Doct. ibi loquantur de contractibus mulierum, eadem tamen ratio ſtatuēdi fuit in vltima voluntate.De quo tamen vide, quæ ſcripſi in mea rep.l.ſi vnquàm.in verbo,donatione largitus,num.253.ratio autem. & quod dicam in ſequen.verſi.Item (vt redeam ad Iaſo.)iſtud ſtatutum nō ſimpliciter aufert mulieri liberam teſtandi facultatem, neq; enim ſimpliciter diſponit, ne mulier poſſit teſtari:id enim eſſet iniquum,per tex. in dicta l.ex facto. ſed propter huiuſmodi fragilitate requirit maiorem ſolennitatem, vt facere poſſit:vt in ſtatuto diſponente,ꝙ in teſtamento interueniant decem teſtes; voluit Bar.in l.cunctos, in 3.q. principali. C. de Summa Trinitate. Et hoc maximè debet ꝑcedere in hoc caſu, in quo eſt maius periculum,ideò & maior cautela eſt adhibēda.Quòd ſi quis occurrat,dicatque tolli omnino liberam teſtandi facultatem mulieri, ſi maritus, uel conſanguineus nolit conſentire,cùm ſine conſenſu illis ex huiuſmodi ſtatuto non poſsit teſtari: illi conſeſtim reſpondebitur,ꝙ ſi maritus non habeat iuſtam cauſam contradicendi, iudex illum poterit cogere,vt conſentiat: aut ēt concedere mulieri facultatem teſtandi, ſine conſenſu illius,vt per Bar. & alios in dicta l.ſi cum dotem.§.eo autem tempore.ff. ſolu.matr.cum multis concordan.à me infra adductis in dicta.gloſ.8.in 15.q.Deniq; ſtatutum,quod habet motiuum rationis, valet,& eſt ęquum & rationabile, vt dicit Bald. in l. vltim. C. de liber. præter. & alibi ſæpe.Sed hoc ſtatutum eſt huiuſmodi: igitur & cætera,Alias multas rationes afferūt Seyſs.& Afflic.quas tu ipſe uidere poteris. Sed interim non prætermittam, Platonis legibus libr.2.non licere uxori cuiuſcunq; ætatis ſit,teſtari ſine autoritate mariti. Sūt quę in id quædā expreſſæ conſuetudines, videlicet Niuernēſis, tit.*des droiſtz appartenās a gens mariez*.cap.1.& Burgundienſis,titul. *des fiefs*.cap.9.

Vxori non licere teſtari ſine autori. uiri Platonis legibus.

Nec tamen hinc prius dicendam,quàm 100
admonuerimus legentes, illud quod diximus,prohibitum contrahere,non eſſe prohibitum teſtari, procedere, quando quis prohibetur à contractu:ꝙ ſi ab alienatione prohibeatur,res multis diſtinctionibus indiget,vt ſciamus,an, & quando uideať prohibitus à teſtamento,atque teſtamētaria alienatione.Super quo uide Alb.Batto. Bal.Ang.Raph.Co.Fran.Aret.& alios recētiores in l.ſi ita quis §.ea lege. ff. de verbor. oblig. Bald.& Salyc.in l.ea leg. illum,col.4. verſicu.ſecundo quæro:hunc,col.7.uerſic. quæro ſecundò.cum multis ſeq.colu.C.de condictio.ob cauſam. & inter cætera dicit Bal.ibi,unum quod huic loco maximè cōuenit, quòd ſi alienatio eſt prohibita, ob alienantis imbecillitatem,nō per hoc prohibetur teſtamenti factio, & inſtitutio. Nā minor,inquit,prohibitus alienare, poteſt tamen teſtari.l. ab Aurelio. §.ulti. ff. de lib. leg.quod & idem uoluit Saly. ibi, col. pen. uerſi.quæro quidam donauit, & alij multi, quos tibi collegi in noſtris Retractibus. tit.1.§.26.gl.1.nume.3.ſed quod diximus, & ſeq.& alij item, quos addidimus ſuprà eadem gl.nu.72.denique adultus.

Alienare prohibitus an teſtamēto alienare poſſit.

Intellige ſecundò, vt licèt mulier, quæ 101
prohibetur contrahere, poſsit teſtari tamē non poterit in ipſo teſtamento contrahere.Nam,ut id intelligas,ſcire debes, contractus inter uiuos poſſe fieri in teſtamentis, gloſſ.Barto. Bald. Angel. Imol. Paul. Caſt. Fran.Are.& alij,in l.hæredes palam.§. ult. ff.de teſta.Dyn. in c. quod ſemel ad fin. de reg.iur.lib.6.Oldra.conſ.114,factum eſt tale,quędam mulier,col.1.vbi id dicit probari ex duabus legibus ſimul iunctis, ſcilicet l.1 §.ſi aſsignare. & l. aſsignare. ff. de aſſign.

Cōtractus interdiuos fiunt in ultima uoluntate.

De eadē re.

sign.libert Ioan. Andr.in c.quanquàm de vsur.lib 6.Bartol.in l.vnum ex familia.§.si de Falcidia.ff.de lega.2.& in l.cùm quis decedens.§.codicillis.ff.de leg.3.Bald. in l.sancimus.in fi.C.de testa.& in l.si mulier. quæ est 3.ff.de leg.3.& in l.si tibi.§.1.in fin.ff.de pactis.& consi.14. Antonius,colum.1.lib. 2.consi.24.præsupposito statuto, lib.5.Ioã. Fab. in §.1.Instit.de lega.Lap.allegat.91. in primis videndum,col.2.Alber.Bald.Ange. Pau.Ca.Alex.& Ias.in l.cum antiquitas.C. de test.idem Alber.in l.hac consultissima, in fin.prin.C.eod.titu. vbi loquitur de venditione,& in rub.C.de donat. vbi loquitur de donatione inter viuos.Ant.consi.21.viso puncto,in prin.Imo.in l.vt hæredibus, versi.item attende.ff.de leg.2.Card.Flo. cõsil.125.respõdeo ad primum,in prin. Pan. consil.95. quædam domina, colu.1.lib.1. Ro.qui hanc dicit communem op. consi. 171.pro decisione,col.vlt.Pau.Cast. consi. 330.super primo quæsito, post princ.lib.1. & consi.379. primò videndum est vtrùm, eod.lib.1.& consi.381. primò vidẽdum est qualis,col.1.eod.lib.1.vbi etiam dicit, eum contractum valere,etiam si testamentum non valeret.

102 Et is quidem contractus ita factus in testamento,aut etiam confessio debiti inibi facta,retinet naturam confessionis,aut cõtractus inter viuos; nec sortitur vim testamenti,nec potest reuocari, vt testamentũ, vt dicũt Dy.in d.c.quod semel.in fi. Old.d. consi.114.Cy.in l.1.in ult.q.C.de sacr. eccl. Albe.in l.si quis,in principio testamẽti. in fi.ff.de le.3.Bar. in d §.codicillis.Bal.in l.vl. ff.de reb.eorum.vbi dicit per eum tex. irrito testamento non irritari contractum in eo factum.& in dicta l.sancimus,ad fin.C. de testa.vbi tamen nutat.& in l.ex testamẽto.C.de fideicom.& in l.si ania.in princ. C. de iure delib.Ro.d.consi.171.in vlt. dubio. Barb.consi.23.clementissimum,col.2.lib. 4.Guido Pap. consi. 233. in causa appellationis in fin. per tex.in d.l.vl.ff.de reb.eorũ. Steph.Bertran.consi.58.sufficienter,colu.1. iunctis seq.lib.2. Potestque is contractus, uel confessio, duobus testibus probari, vt cæteri,& contractus, & confessiones, licèt testamentum ipsum septem testes requirat Imol.Alex.& Iason.in l.nemo potest.ff.de lega.1.Philip.Deci.consi.292. viso testamẽto.colu.2.uersicul.uerum suprà dictis. Alcia.in l.verba contraxerunt.de uerbo.significa. Nec ualet donatio ita facta, excedens quingentos aureos, sine insinuatione, ut nec cæteræ donationes.Pau.Ca.d.cõs. 330.

An talis cõtractus possit reuocari. Vide nume. seq.

An probari duobus testibus.

103 Quanquàm in eo,quod diximus,cõtractus,& confessiones factas in testamẽto esse irreuocabiles,multi tenent contrarium, quos ingenti aceruo congestos uidebis ab Ias.consi.122.in præsenti caussa,colu.pen. uer.nonobstat aliud fundamentum.lib.4. Sed quibus addes Caro. Ruin. consil.129. donatio,col.ult.uer.nec obstat ratio,lib.1. Albe.Bru.consi.43.circa casum,col.3.uer. prætereà licèt. Quam sententiam nõnihil confirmat, quod à Valerio Maximo relatũ est lib.8.c.2.Caius(inquit) Visellius Varro graui morbo correptus trecenta millia numum ab Octacilia,cum qua commercium libidinis habuerat, expensa fieri sibi passus est: eo consilio, ut si decessisset, ab hæredibus eam summam peteret,quam legati genus esse uoluit,libidinosam liberalitatem debiti nomine colorãdo. Euasit deinde ea tempestate, aduersus vota Octaciliæ: q̃ offensa,quòd spem prædæ suæ morte non maturasset,ex amica obsequẽti subitò distracta fœneratricem agere cœpit, numos petendo,quos ut fronte inuerecunda, ita inani stipulatione captauerat. De qua re Caius Aquilius uir magnæ autoritatis,& scientia Iuris Ciuilis excellens, iudex aditus,adhibitis in consilium principibus ciuitatis, prudentia,& religione sua mulierem repulit.

De eadẽ re.

Caij Aquilij sanctissimũ iudicium.

OCTAVO QVAERO, an per huiusmodi consuetudinem prohibentẽ mulierem cõtrahere sine cõsensu mariti, prohibeatur,& ipsa fideiubere. Neq; enim hęc quæstio inutilis est:nam quamuis aliàs regulariter mulier non possit pro alio intercedere.ff.& C.ad S.C. Velleian.per totum sunt tamẽ quidam casus,in quibus potest, annotati per gl.& Doc.in l.ult.C.eod. titu. In qua re possẽ & multa adducere in utrãque partem,ut in præcedentibus. Sed ne repetitionibus utamur,dic quod non poterit,rationibus p me suprà adductis in 1.q. huius gl. Quibus hoc peculiare addiderim quòd Bal.in Auth.sacramenta puberum, col.pe.uersi.ulterius quæritur. C. si aduer. uendi.dicit illam Auth.loquentem de cõtractu,compræhendere fideiussionem, licèt,ut diximus,sit exorbitans.Et id quidẽ, quia fauorabilis, tũ quia eadem ratio militat in fideiussione,quæ in alijs contractib. quæ quidem rationes, & in hoc quoque casu procedunt. 104

An uxor possit fideiubere.

Quin plus dicit & sing.Bal.in l.1.col.pe. uersi.extrà quæro.ff. si certum petat. quod statuto,ut de omni contractu soluatur gabella,certę debet solui ex fideiussione.nam licèt fideiussio non sit propriè contractus, tamen ratio statuti ponderanda est, maximè ubi uerbum, potest habere strictam & largam significationem: quia ratio est mens, & medulla statuti: & essentialiter (ut ipse loquitur) idem est mens statuti, 105

Gabella an debeatur ex fideiussione.

ſtatuti, quod ipſum ſtatutum.l.nominis, & rei.§.verbum ex legibus.ff.de uerbor. ſigni.& no.in l.cum tale §.pen.ff.de condi.& demon.Cum ergo ratio ſit generalis, ergo & ipſum ſtatutum.arg.l.in fraudem. §.vlti. ff.de mili.teſt.Hæc Bal.quod tamen Franc. Ripa ibi,col.10.nume.59.non admittit, licèt ſit in ea op.vt aliàs ſtatuta loquentia de contractibus habeant locum in fideiuſſione,vbi eſt eadem ratio.Ad id autem,quod dicit Bal.de mente ſtatuti,adde quæ latè diximus in repet.l.ſi unquàm.in verbo, libertis,nu.45.quorum ſententia,& ſeq.

106 *Fideiuſſio è contractus.* Quid,quòd idem Bal. conſi.428.ſi fideiuſſor vnius,libr.2.& iterum conſi.100. Petrus fideiuſſit,lib.4.tradit,quòd ſi ſit ſtatutum,vt ex contractu vnius ex ſocijs, quilibet eorum teneatur inſolidum, ſi quis ſociorum fideiuſſerit, alij inſolidum tenentur ex huiuſmodi ſtatuto.Nam ut dicit primo loco,fideiuſſio cōtractus eſt largo modo,vt not. Doct.in l.1.ff.ſi certum petatur. Secundo autem loco dicit ſimpliciter,ꝙ fideiuſſio contractus eſt.Nam contractus dicitur omnis conuentio: ut not. in l.1.ff.de actio.& oblig. Item ſi non eſſet contractus, fideiuſſor non obligaretur:quia obligatio non niſi ex quatuor proficiſcitur, contractu,vel quaſi,delicto, vel quaſi. §. ſequens. Inſti.de oblig.Nihil autem horum hic conuenire poteſt, niſi contractus. Denique fideiuſſor obligatur ex ſtipulatione, quæ quidem eſt contractus ſtricti iuris.l.5.§. ſatiſacceptio,ff.de verbor.oblig.& l.blanditus.C. de fideiuſſor.& l.1.§.conuentionis.ff.de pactis.Hæc ille:quãuis in caſu,de quo in poſteriori conſi.loquitur, reſpondeat ſocios non teneri,ob alias quaſdam ſpeciales rationes.

107 *Alienare ꝓhibitus non poteſt fideiubere ꝓ alienante.* Sed & adde, quòd qui non poteſt rem alienare,non poteſt etiam in contractu fideiubere pro alienante: vt uoluit gloſ. in l. exceptiones,vbi Bald.id not.C.de euictio. quam dicit nota. Iaſon in l.ſi ita quis. §. ea lege.columna ultima.ff.de verbor.obligation. Adde (inquam) hanc rationem, quòd ſi mulier poſſet fideiubere ſine conſenſu mariti, facilè fieret fraus huic conſuetudini: vt quæ non poſſet contrahere, contrahentem ſubijceret, pro eoque intercederet.Ideòque in ſimili gl.in Authen. ſi qua mulier.C. ad Senatuſcon. Velleian. dicit ob id prohibitum eſſe uxorem intercedere pro marito,quia eſt prohibita inter eos donatio:tanquam ſcilicet de facili fieret fraus prohibitioni donationis, per viã fideiuſſionis, vt ibi dicunt Docto. Quæ ratio hanc ſententiam admodum iuuat: licèt de veritate illius ibi diſputetur: & eam optimè expendit Soci.conſil.23. circa prædictum,in fin.libr.4.Et vide, quæ in ſimili de hac fraude plenius dicemus infrà in 10. quæſtione.Et in hanc ſententiam, vt ſcilicet in caſu huius noſtri ſtatuti, vel conſuetudinis,non poſſit uxor fideiubere ſine cõſenſu mariti,eſt expreſſa lex Hiſpaniç foro legum lib. 1.titul.vltim.l.14.vti etiam refert Ioan.Lup.in repe.rub.de dona. inter vir.& vxor.§.43.in princip.

NONO QVAERO, an poſsit mulier pignerare. Quod videtur per text. in l. 108 *An vxor poſſit pignerare.* in quorum.ff de pign. vbi qui prohibitus eſt emere,nō ꝓpterea cēſetur eſſe prohibitus in pignus accipere.& ex eo dicit gl.ibi, ꝙ officialis,qui prohibetur contrahere cũ ſubditis durante officio,nō prohibetur pignus accipere.Sed & Bar.ibi dicit, id generale,cum res non prohibentur alienari, ſed tantum perſona contrahere: trahitque ad ſtatuta prohibentia extraneos emere,ut per id non prohibeantur pignus accipere. Et propterea etiam dicit Bal.in l.ult. col. 2. uerſi.ſecundo quæritur,& ibi ēt Salyce. C. de reb.alien.non alie.quòd per pactum de non acquirendo, non prohibetur pignus accipi, quia non eſt propriè acquiſitio.l.ſi cùm uenditor. in prin.ff.de euic. niſi non eſſet ſpes luitionis.l.qui habebat.& ibi Dy. & Cy.ff.de lega.3.cum alijs multis concor. in hoc ult.dicto,à me collatis in tracta.Retractuum,in præfatione 1.titu.nu.36. & ut glo.relinquamus.Igitur ſi prohibitus emere,non prohibetur pignus accipere:conſequens eſt,ut prohibitus uendere, non prohibeatur pignus dare,argu. illo a correlatiuis,ſiue reciprocis.l.ult.& ibi Bar. Ange & alij.C.de iudi.uidu.cum multis concord.a me cumulatis in d.trac.Retractuum,in tit. 1.§.1.gl.9.nu.169.uerùm ego.& ſeq. Præterea habemus in l.ſi pupillorum. §.ſi Prætor,ff.de reb.cor.quòd ſi Prætor tutoribus permiſerit uendere,nō poterunt illi pignerare,nec è diuerſo,tanquam ſcilicet unius permiſsio nō extendatur ad alterum: ergo nec unius quoque prohibitio, argu. illo à contrariis,quod in iure ualidiſsimum eſt. Et alium text. expreſsiorem in l.codicillis. §.inſtitutò.ff.de lega.2.ubi prohibitus ſimpliciter uendere, non cenſetur prohibitus pignerare,quem ad hoc expendit Barbat. in rub.de rebus eccle.non alien.colum.15. uerſicul. ſextodecimo non habet locum, ibi, ego de hoc adduco. Et ideo Bartol. Caſſ. ſuper ſimili conſuetudine, in Commen. conſuetu. Burgundiæ titul. *des droitz & appart. à gens mariez*, §. primo. in uerbo, *contraulx entre uifz*, tenuerat in prima ſua editione, mulierem poſſe liberè, id eſt, ſine conſenſu mariti pignus dare, & accipere.

Sed

109 *De eadē re.* Sed ego contrarium etiā in prima mea editione tenueram, vt & nunc quoque teneo, ob id potissimùm, quod vt suprà sæpiùs diximus, & pleniùs infrà dicemus, statutum hoc est fauorabile. Et in fauorabilibus prohibita alienatione, & pignus quoque prohibitum debet censeri, per text. & glos. in d. l. ult. de reb. alie. non alien. vbi & hoc tenet expressim Bal. & idem Bald. in l. manumissiones. ff. de iusti. & iur. & in l. voluntas. C. de fideicom. & consi. 218. præsupposito statuto, in 1. dubio, libr. 1. cum concor. adductis per Feli. in c. ulti. colum. antepen. extrà de accus. & Iason in l. vlti. colum. 25. versicu. & quid ecōtra, cum multis seq. C. de iure emphyt. Et bene facit text. in l. 1. §. eam rem. ff. quæ res pig. obliga. pos. cuius hæc verba sunt: eam rem cùm quis emere non potest, iure pignori accipere non potest. Prætereà, quoniam pignus, & fideiussio, in qua (vt diximus & ꝓbauimus) hęc cōsuetudo procedit, æquo iure procedūt. l. fideiussor. §. vltim. vbi hoc not. Angel. ff. de constit. pecu.

110 *De eadē re.* Deinde, quia pignus accedit obligationi, & contractui, ratione cuius constitutū est: ideò quemadmodum prohibita est obligatio & contractus, ita & pignus eius accessorium, videri debet prohibitum. l. non dubium. C. de legibus, cum sim. Nam & hinc videmus, quòd si contractus principalis non valet, nec accessoria quoque illius, gloss. in l. si patronus. §. patronum. ff. si quid in frau. patro. & diximus latissimè in nostro tract. de iure Constit. in 3. parte, in 7. limitat. prope. per totam eam limitationem. Item quia ratio huius consuetudinis, quam vnicam esse iam diximus, militat in pignore, vt in contractibus: ideòque & hæc consuetudo debet procedere in pignoribus, per id, quod latè probauimus suprà in 1. q. Et ad hoc bene facit, quod ab Iasone latè scriptum est, in l. principalibus. colum. 3. versicu. vltra alios. ff. si cer. pet. vbi in eo dubio, de quo suprà aliquid diximus, an officialis, qui prohibetur acquirere, prohibeatur & pignus accipere, post multa hinc inde allegata, tandem in hoc manet, ut non possit pignus accipere eius contractus, quem & ipse durante officio fecit, cùm sit eadem vtriusque ratio. De quo & tu vide Augu. Beroi. in cap. nulli. colum. 10. versic. quæro vlterius. de reb. eccle. non alienand.

111 *De eadē re.* Denique, quia verisimile est statuentes, si interrogati fuissent, idem de pignoribus fuisse statuturos, quod de contractibus: ideo idem censeri debet, ac si id expressim statutū fuisset, per not. in l. tale pactum. §. ult. ff. de pactis. cum multis ā me adductis, in repet. l. si vnquam. in princi. numero. 56. incipien. inter tam multa. C. de reuoca. donati. Et ita quoque tenuit Chasseneus vbi suprà, numero 19. in fin. in alijs post meam editionibus. & similiter Arnol. Ferro. consiliarius Burdig. in commentarijs consuetudinum eius loci, titu. 1. §. 2. Quem librum (vt id obiter dicam) & lego & cito, siquando locus se offert: quod & anteà semper fecimus, quàm potuimus honorificētissimè, aliquot locis tamen à Ferrono dissentientes, sed mitissime pro nostra modestia, neque tam seuerè fortaßè, quàm oportuit, aut res ipsa expostulauit. Interim autem cùm hanc nostram postremam editionem ad prelum adornaremus, allatus est nobis libellulus cuiusdam Claudij Digni nomine inscriptus cui titulus est, Collatio locorū, quibus Ferronus & Tiraquellus dissentiūt: quem quidē cùm raptim deuorassemus, persuasimus statim nobis bona fide, ab audaculo quopiam homine emissum, eo studio, vt hinc suo nomini alioqui ignoto & obscuro, aliquid lucis & gloriæ adijceret: indignus tamen, qui de nobis & loqueret & sententiam ferret, multò indignior ex digno posteà factus. Ego uerò cùm in ea opinione me obfirmassem, nihili faciens, & iam propè oblitus nugas leuissimi hominis: ecce audio à fide dignissimis eū librū à Ferrono cōtextum, & falso aut certè mutuato nomine editum, ea sola occasione, quòd ab eo dissensissem, quòd ille in animum induxisset, meā illam contradictionē eius existimationi detrahere, aut certè ei uelut tenebras offundere posse. Vix credidi fieri potuisse, Ferronum, quem ex auditu & candidum & probum sciebamus, in eam uersutiam aut ueriùs πανουργίαν potuisse incidere, cùm de his prima quaque occasione, aut librorum eius (si quos parturit) editione quæri commodiùs & apertiùs potuisset. Sed & id tandem mihi sanctioribus testimonijs confirmatum est, & multò magis fidem fecit phrasis libelli, quæ Ferronum planè redolet, ut diligens Lector facilè depræhendere poterit. Quam rem infensè (ut par erat) prælertim ab amico viro & graui, tulimus. Et certè nunquam in animo habueram, de Ferrono aut malè aut frigidè sentire, & loqui, quod etiam illæ nostræ citationes, & frequens libri eius commendatio, demonstrant: ex quibus etiam (nisi blandiuntur non postremæ eruditionis uiri eius collegæ, quod certè faciunt) plus dignitatis & ornamenti, quàm ex ipso opere, Ferrono accessit. Quod arroganter dictum nolim. Id enim ego neque mihi

ttibuo, neque omnino agnosco. Sed audies prætereà Lector, in hac re aliquid, quod tibi videbitur indignissimum. Nam cùm dubitaret Ferronus, ne is liber ad nos perferretur, atque in manus nostras perueniret, vtpote qui nondum è Burdigalia (vbi excussus fuit, non Lemouicis, vt audio) huc fuisset allatus, scilicet tam vendibilis liber, curauit ille, imò mãdauit, vt mihi offerretur: quod factum est, fortè redeũti è Senatu, sic occupato, & alijs negotijs districto, vt neque hominem alioqui incognitum, qui mihi librum obtulit, tunc videre, neque quo nomine offerretur, rescire potuerim. Sic enim ueIociter se homo è meo conspectu surripuit (quod non ferè solent, qui aucupandæ gratiæ aut commẽdationis studio aliquid offerunt) cùm librum in manibus accepissem, ut facilè cõiecerim, id ex composito factum à Ferrono, ut me perbelli illius libri commonefaceret. Sed fui in istis longior, quàm par fuit, pergo ad cætera, plura nominatim de omnibus dicturus, cùm dabitur.

112 *An possit vxor cõfiteri.* DECIMO QVAERO, an poterit mulier sine consensu mariti confiteri, & an ualeat eius confessio. Bart. in l. apud Iulianum. §. si pupillus. ff. ex quib. caus. in pos. eat. tenet, quòd sic quoniam per hoc propriè non contrahit, & in eadem opinione subobscure fuit Ang. in l. 1. C. de præscript. 30. an. cùm dicit quòd si mulier sine mundualdo, aut consensu propinquorum, uẽdat, non seruata forma statuti, licèt contractus sit nullus: tamen confessio de receptione pretij facta in instrumento, probat receptionem: quod dicit esse bene notandum, uti illum refert, licèt in meo codice non reperi, & sequi uidetur Alexand. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. colum. 8. uersicu. item inquantum. ff. de uerbo. obliga. & Iason, qui & hoc reputat not. in l. certi condictio. §. si nummos. colum. 6. uersicu. adde quod pro confirmatione. ff. si cer. peta. ubi tamen de hoc dubitanter loquit.

113 *De eadẽ re.* Sed & ego quoque super hoc multùm dubitarem, tum propter rationes, quas adduximus in 1. q. quæ & in confessione procedunt, sicuti & in distractu, de quo ibi loquimur: tum quoque, quoniam etiam hæc consuetudo procedit in quasi contractu, ut dicemus paulò post. Tum item, quoniam per confessiones, quas quotidie facerent mulieres, fieret facilè fraus huic nostræ consuetudini, per quam, ut diximus, donare non possunt: ideò nec confiteri, nisi saltem de causa confessionis constaret, per not. in l. qui testamentum. ff. de proba. & l. cum quis decedens. §. Titia honestissima. ff. de leg. 3. & per Bart. in l. si fortè. ff. de castren. pecu. cum concor. quas tibi latè cõgessimus in repe. d. l. si unquàm. in uerbo, donatione largitus, nume. 87. incipien. tertia declaratio, cum multis seq. ubi confessio eius qui donare non potest, uidetur facta in fraudem, nec probat, etiam si iurata fuerit.

Nam & confessio uim donationis obtinet. l. Campanus. ff. de oper. libert. & l. quidam in iure. ff. de donat. & l. uoluit. ff. de interrog. actio. & l. si quis delegauerit. ff. de nouat. & uoluit Bald. qui & alia allegat, in l. confessionibus. colum. 2. uersic. si autem confitetur. ff. de interrogat. act. Quãquàm scio plurimos in ea esse sententia, vt confessio non exigat insinuationem, ut alia donatio: quos, si libet, uidere poteris in nostra repetit. l. si vnquàm. in uerbo, donatione largitus, in 23. quæstio. & præter illos Bal. in d. l. quidam. ff. de donat. & Petr. Ferrar. in titu. forma libelli. quo agitur pro do nati. in verbo, solenniter, colum. 3. uersic. rursum quæritur. Sed illud uix reciperem, propter ea quæ diximus. 114 *Cõfessionem vim donationis habere.* *An ea insinuatione indigeat.*

Nam & in hoc nostro casu, si aliter diceremus, de facili eluderetur hæc nostra consuetudo. cùm tamen ita debeat interpretari, ne sit ludibrio. l. ulti. §. ubi autem puerilis. C. de bonis quæ liber. & l. ulti. §. ulti. C. de usur. rei iudic. & cap. commissa. de electio. libr. 6. Quo genere argumenti utitur Bald. consil. 254. in quæstione prædicta, uersicu. prætereà cauendum, libr. 4. Quod etiam procedit in constitutione pœnali, ut scilicet extendatur, ne aliàs sit illusoria, & inutilis, ex sententia gloss. in cap. quanquàm in uerbo, aliter facta, quæ est ulti. gloss. de usur. libro 6. quæ dicit eam constitutionem reprobantem testamenta usurariorum aliter facta, quàm ibi statuitur, trahi ad codicillos: licèt ea sit pœnalis, & codicilli propriè non ueniant appellatione testamentorum. l. si idem. C. de codicil. Quoniam (inquit) aliter esset facilè eam constitutionem eludere. Et ibi eam sequuntur Guliel. Gar. Io. Mona. Archi. Ioan. Andr. & Domi. & illam quoque ad hoc expendit Iason in l. 1. in princip. colum. 3. uersicu. secundò, quia in isto. ff. de uerbo. obligat. & Philip. Deci. qui illam dicit no. in l. non uidetur. §. in pœnalibus, colum. 2. uersicul. tertiò, regula fallit. ff. de regu. iur. & consil. 196. in casu proposito, colum. 1. ubi etiam ex hoc dicit, quòd in materia odiosa sit lata interpretatio, ne sit fraus legi, aut statuto, & Anton. Burg. qui illam dicit singul. in cap. ad nostram. colũ. 3. uersicul. secunda ratio, extrà de emptio. & uenditio. Sed est ei similis in clemen. 1. in uerbo, sepelire, de sepultu. trahens eum text. 115 *De eadẽ re.*

tex. punientem sepelientes corpora fœneratorum, ad eos qui funebri pompæ intersunt, ne ea, vt dicit, constitutio sit ludibrio. Et facit tex. no. in l. 1. §. pecuniam ff. de calumni. quem ad id pro not. citat. Anto. in sua disputat. incipien. Bononiensis, Socin. in l. Gallus §. videndum. columna 2. in fi. ff. de liberis & posthumis. & alius tex. in c. si ciuitas. de senten. excom. libro 6. quem ad hoc not. Panormi. in c. vlti. ad fin. de pben. & Ludo. Gozad. consi. 5. an in quæstione, col. 2. numero 6. ad fin.

116 *Confiteri nō potest qui obligari nō potest.* Hincque omnes vbiq; tenent, quòd pro hibitus alienare, vel se obligare, non potest alienationem, aut obligationem confiteri, siue confitendo ei alienationi, vel obligationi causam præbere. Bal. in c. vlt. col. 2. versi. in contrarium, extrà de confes. per l. cùm hi. §. sed cùm lis. ff. de transac. idem Bal. consi. 496. tenore literarum, colum. vl. lib. 1. per l. cùm quis decedens. §. codicillis. ff. de lega. 3. Et quia confessio (vt subdit) tẽdit ad eundem finem, vnde sicut filiusfa. non potest se obligare in mutuo. ita nec cõfiteri. Et idem (inquit) de cæteris personis. & Ioan. Fab. in l. clarum. colum. vl. C. de autorit. præstan. & Card. Flo. loquens de prælato, consi. 71. seriatim colum. pen. versi. dico tamen. Et id quidem admodum rationabile est, ne (vt dicit Bald. in d. c. vl.) quod vna uia prohibetur, alia via, quæ ad eundem finem tendit, permittatur. Nam & eadem ratione fieri uidemus, ut creditores possint reuocare confessionem debitorũ, æquè ac alienationem. l. nam posteaquã, §. sed & si quis. ff. de iureiu. & l. si cui. C. de non nume. pe. & uoluit Bal. in l. qua ætate. colum. pen. uersi. quid de creditoribus. ff. de interro. acti. ubi & idem dicit de quocũque, qui potest adesse, ne colludatur, vt dicit not. in l. si suspecta. ff. de inofficio. testa.

117 *Confessio appellatione cõtractus cõtinetur.* Sed quid plura? cùm appellatione contractus, de quo loquitur nostra consuetudo, possit & confessio comprehendi, ut satis probatur ex tex. in c. 2. in princip. de reb. eccles. non alie. quem in id not. Domi. & Philip. Franc. uterque in princip. qui & id trahunt ad statuta, quæ disponunt, quòd de quolibet contractu soluatur gabella: ut uideantur includere cõfessionem: quod eò magis mirum est, quòd huiusmodi statuta sunt admodum odiosa, ut iam sæpius diximus, & ideò quãtùm maximè fieri potest, restringenda. At consuetudo nostra è contrario multùm fauorabilis est, ut & sæpius quoque diximus, & dicemus postea latius.

118 *Respõdet ad contraria.* Quod autem Bart. & alij suprà in priori parte huius quæstionis, dicunt mulierem prohibitam cõtrahere sine consensu proximorum, posse tamen sine eorum cõsensu confiteri, non mihi placet, propter rationes suprà adductas: uti nec placuit Frã. Purpu. in d. l. certi condictio. §. nummos. colum. 11. uersic. limitetis conclusionem. ff. si certum peta. Quanquàm etsi illud uerum esset, tamen non posset habere locum in casu nostræ consuetudinis, quæ uxori adimit suorum bonorum administrationem, eamque omnino marito tribuit: & ita tribuit, ut suos faciat fructus eorum bonorum, possitque liberè de illis, quod libuerit, facere, uti de mobilibus. Ideoque confessio uxoris magis esset in præiudicium mariti, quàm ipsius uxoris. Propterea sumus extra casum ipsius Barto. & asseclarum. Et ita quoque in nostro casu, ut scilicet uxor non possit confiteri sine autoritate mariti, tenuit Ferro. in Commentarius Consuetudinum Burdigal. tit. 1. §. 2.

VNDECIMO quæro, an mulier poterit adire hæreditatem, aut aliàs quasi contrahere. Nam qui adit hæreditatem, quasi contrahit. l. apud Iulianum. ff. ex quib. caus. in pos. eat. Et certè Barto. ibi dicit, quòd stante statuto, ut mulier non possit contrahere sine consensu consanguineorum, poterit sine illis hæreditatem adire: cùm non sit propriè contrahere, & statuta debeant accipi in propria significatione. Quod & idem uoluit Bald. in l. 1. in princip. ff. de contra. iudi. tute. & in l. mutum. & ibi quoque Angel. Imo. Rapha. Co. Alexand. & Franc. Areti. ff. de acquiren. hæredita. idem Angel. Imo. Rapha. Co. Christo. Castel. & Alexand. in l. more. eod. titu. ipse Angel. consil. 317. statutum quod mulier. Panor. in c. qua fronte. colum. 1. de appe. ubi id dicit notandum. & in ca. cùm ecclesia, colum. 2. uersicu. ex quo no. de immu. eccles. & consi. 71. quinque dubia. colũ. 2. uersicu. sed his non ob. lib. 1. Fulg. consi. 98. uisis petitionibus, colum. 2. uersic. & cum eis Mathesa. not. 168. nota quòd hæc differentia Angel. Areti. in §. neque. col. 2. Insti. de autori. tut. & in §. omnium. col. 4. uersi. & sic etiã facit. & ibi etiam Ludo. Gomes, colũ. 8. uersic. sed maior est Instit. de actio. Alexand. in l. si quis mihi bona. §. ulti. ff. de acquiren. hæredit. & consi. 76. uisis dubitationibus, colum. 3. uersic. præterea. imò talis contractus. lib. 5. & consil. 207. ponderatis, colum. 2. lib. 6. Philip. Corne. consi. 337. dictos actores, colum. 3. uersic. uidendum est. Laur. Calca. cons. omnium 1. uiso consilio. col. 14. uersic. facit etiam ad hoc. & iterum consil. 74. quòd dictis filiabus, col. 10. uersicu. & ita est in casu nostro. Iason, qui hanc dicit esse communem opi. in l. posthumi deri. in princi. col. 2. uersicu. tertiò ad idem. 119 *An uxor poterit adire hæreditatẽ*

ff.de acquir. poss. Anto. Nicol. in concord. contrarietatũ. Bart. concor. 3. Franc. Ripa. in rubrica de caus. posses. & propriet. colũ. 7. versicu. secundò infertur. & Alciatus in dicta l. Labeo. in verbo, actum. ff. de verborum significat.

120 Et generaliter, quòd statuta loquentia in contractibus, non habeant locum in quasi contractibus, tenet Alberi. post Dy. in 1. parte statutorum, quæsti. 100. incipiẽ. item quæro an statuta. vbi specialiter loquitur de tutela, & generaliter de quasi contractibus. & Ang. consi. 302. visis & diligenter inspectis, colum. 1. & Alexan. consi. 8. visis subtilissimis disputationibus, in fin. lib. 3. vbi dicit, quòd statutum loquens de debito ex contractu, non procedit in debito ex quasi contractu. Quod & voluit Philip. Corne. consi. 20. licèt in præsenti, colũ. 1. & iterum colum. vlti. lib. 1. dum dicit, quòd statutum inducens præscriptionem debiti ex contractu, non ꝓcedit in debito ex quasi contractu. & Franc. Aret. in l. si tibi pecuniam. in 4. not. ff. si cer. peta. vbi per hoc dicit, quòd statutum de soluenda gabella ex quolibet contractu, non habet locum in quasi contractu. quod & idem dicit Firmia. in trac. gabellarũ, in 3. q. 8. quæst. prin.

De eadẽ re.

121 Et pro hac quidem parte facit, quòd ẽt de iure communi, loquentes leges de contractu, non procedunt in quasi contractu. Quod planè constat ex tex. in l. 2. §. omnes ff. de iudi. iuncta l. de eo. eod. tit. nam in primo loco legati domum reuocant, nisi cõtraxerint, vbi conueniuntur: in secundo verò non prohibentur reuocare, licèt hęreditatem adierint. Et est text. qui nostro casui propiùs accedit, in l. 1. §. tutores. versi. & si iure. ff. de falsis. vbi si interdicitur à lege contractus, non propterea prohibetur hæreditatis aditio. Nam appellatione cõtractus non venit quasi contractus, nisi largissimè, vt dicit gl. in c. vlti. in verbo, seu contractus, & ibi Pan. extrà de foro compet. Et si hoc procedit in legibus, quæ si loquantur de contractu, non procedunt in quasi contractu: multò magis id obtinet in statutis, quæ strictè & propriè sunt intelligenda. l. 1. §. is qui nauem. ff. de exercito. cum simili.

De eadẽ re.

122 Ad hæc, quasi contractus, dicitur esse q̃dam mista species: vt colligitur ex gloss. in d. §. omnium. Instit. de actio. & tenent recẽtiores, in l. 2. ff. de verborum obligat. & in l. 2. ff. de legat. 1. per ea, quæ not. in l. 1. ff. de actio. & obliga. Sed in statutis, sub simplicibus mista non comprehenduntur, ex sententia Barto. in l. certi condictio. ff. si cert. pet. & Bal. in l. omnes populi. col. 7. versi. itẽ si statutum dicit. ff. de iusti. & iure cũ alijs multis concor. à me adductis suprà in hac eadem glos. in 4. quæst. nu. 70. & hæc maximè. Vnde consequens est, vt quasi contractus, veluti species mista, non comprehendatur sub hoc nostro statuto, seu consuetudine, loquente de contractibus.

De eadẽ re.

Nã & videmus in re non absimili, quòd quasi possessio, cuiusmodi est in iuribus siue rebus incorporalibus, cùm non sit propriè possessio, sed veluti res quæpiam distincta & separata, non comprehenditur in statuto loquente simpliciter de possessione. Hoc enim magna autoritate affirmat Anto. in repet. c. vlt. colum. 2. versicu. venio ad primum, extrà de cau. pos. & propri. & Alex. in l. possideri, in princi. in 1. no. ff. de acquir. posses. & ibi quoque Iason illi recentiorum corypheus, col. 2. & 3. hac ratione motus, quam iam diximus, ꝙ statuta debent propriè intelligi. & Carol. Ruinus in rub. eiusdem titu. colum. vlt. 123

De eadẽ re. Quasi posses. nõ est posses. vnde infra nu. 121.

Præterea si statutum hoc intelligimus, vt mulier sine consensu viri non teneatur ex quasi contractu: id futurum est, vt si in debitum receperit: ex quo & quasi contractus oritur. §. item is cui. Insti. de oblig. quæ ex quasi contrac. nasc. aut si quispiam mulieris negotia administrauerit, & in eam rem pecunias impẽderit, vnde mulier fuerit facta locupletior: ex quo etiam oritur obligatio ex quasi contractu, eod. tit. §. igiť cùm quis nõ tamen tenebitur mulier reddere: quod absurdissimum est, & proptereà omnino reijciendum. l. obseruare. §. vlti. ff. de offic. Proc. & l. nam absurdum. de bon. libe. & c. quemadmodum. extrà de iureiuran. cum si. Ex quo etiam Bald. in l. 1. in princip. C. de contra. iudi. tutel. tradit, quod stante statuto, vt filiusfa. non obligetur sine autoritate patris, si tamen quis gessit negotia filijfa. sine autoritate patris illius, potest agere negotiorum gestorum: quia illa autoritas (inquit) non desideratur in quasi contractibus, per illum tex. quod dicit bene no. 124

De eadẽ re.

Absurda fugienda.

Contrarium tamen, videlicet quòd mulier ex statuto prohibita contrahere sine consensu proximorum, non possit hæreditatem adire, aut aliàs quasi contrahere sine ea solennitate statuti, tenet Bart. in d. l. more. ff. de acquiren. hære. & expressius in d. l. mutum, eod. titu. & ibi Pau. Cast. colũ. 2. qui dicit hanc opi. vidisse se seruari de facto. & ibi quoque Ro. qui adducit rationem, quam suprà adduximus de vnica ratione huius statuti. & idem Ro. consi. 12. uiso facto proposito, ad fi. & consil. 280. repetito consil. 394. præsupposito quòd viua uoce, colum. 1. versic. accedit qđ not. vbi & eam quoq; rationẽ adducit. Raph. Co. in suo 125

Cõtra supra dicta.

suo eleganti consil. 176. statuto Papiensi. alter Rapha. Fulgos. consi. 75. ex facto proponitur, colum. 2. iunctis seq. vsque ad fin. Steph. Fede. vir maximi optimiq; iudicij, in libr. de legum interpretatione, char. 3. versi. vnde inferunt Doc. Alexand. in addi. Bar. in d. l. apud Iulianum. §. si pupillus. ff. qui. ex cau. in pos. eatur. Ange. Are. in §. hæres quoque. col. 1. Instit. de obligat. quæ ex qua. contrac. nasc. vbi addunt aliàs, & quidem optimas rationes. Barb. in c. 2. col. 16. sub nume. 82. de consue. dum allegat Bar. in d. l. more. & rursum in d. c. vlt. de fo. cõpe. & in cle. auditor, ante fi. de rescri. Bald. quem Nouellum appellant, in repet. rub. ff. de verbo. oblig. col. pen. vbi id dicit verissimum. Laur. Calca. sibi contrarius, consi. 18. pro parte hospitalis. colum. 4. versi. vndecimò hoc probatur, & iterum consi. 25. Titius nobilis. ad fin. Anto. Rosel. in superscriptione illius consi. etiam paulò ante fi. Iason latè in l. Barbarius. colum. 3. ff. de offic. Præto. & in l. si vnus. §. pactus. ne peteret. col. 9. versic. sextò facit. ff. de pactis. & in l. siue apud acta. col. 2. versic. secundò moueor. C. de transact. vbi dicit quòd pluries hanc opi. defendit. & in d. l. more. colum. 3. versi. nota ex isto textu. ff. de acquirẽ. hæred. vbi dicit hanc opi. semper sibi visam fuisse veriorem in pũcto iuris, licèt alia sit communior, sitque durum ab ea recedere in iudicando & consulendo & in d. §. omnium. col. 7. versi. & per hoc infert. Insti. de act. & Ioan. Campe. in tracta. dotium, in 5. parte quæst. 107. & Ioan. Lup. in repet. rubri. de donat. inter vir. & vxo. §. 68. co. 3. versic. & hinc est, quòd stante statuto. & Ferro in commentarijs. Consuet. Burdig. tit. 1. §. 2. Ex quibus vides hãc op. esse communiorem, quicquid dixerit Iason in d. l. possideri. ff. de acquirenda possess. Videsque etiam ipsos Barto. vtrosque Rapha. Alexan. Ange. Aret. Laur. Calca. & Iaso. ipsum, & omnes quidem non vno in loco sibi in ea re contrarios fuisse.

126 *Quasi contrac. vocatur contractus.* Et in hanc partem adduci possunt multi, tex. qui quasi contractum appellant simpliciter contractum, vt l. interdum. §. vl. ff. de iud. & l. sed & cùm aliquis. ff. de neg. ge. qui loquuntur de gestione negotiorum, quæ hauddubiè quasi contractus est. & l. vlti. ff. in quib. caus. pign. vel hyp. taci. cõtr. & l. ex contractibus. ff. de actio. & obliga. quæ loquuntur de tutela, quæ & ipsa quasi contractus est. & d. l. apud Iulianum. §. vlt. cum. l. sequenti. & l. eandem rem. ff. de duobus reis, quæ loquuntur de aditione hæreditatis, in qua Doc. suprà pro vtraque parte citati, maxima ex parte loquuntur.

127 *De eadem re.* Et videmus quoque illam gl. in c. vlt. de foro competẽ. quæ dicit, vt suprà diximus, & Pan. post eam, quasi contractum, largissimè contractum dici: trahere tamen constitutionem illius c. loquentem de foro ratione contractus, ad quasi contractum. Et Barto. in Authent. sacramenta puberum, C. si aduersus uenditionem. trahere eandẽ authen. (quæ aliàs est, vt etiam suprà diximus, iuris communis correctoria) loquentem de contractu, ad quasi contractum, scilicet ad iudicium: cum alijs, quos tibi adferam infrà hac eadem glos. nume. 208. incip. sed & videmus. Et Pet. Anc. in c. Romana. §. contrahentes, de foro competen. dicentem cum text. qui etiam loquitur in contractu, habere locum & in quasi contractu. In quo ei conuenit cum glos. & Panor. in d. capi. ulti. de foro competen. Et id regulare esse in oĩbus casibus tradit Franc. Aret. in l. impossibilis. colum. 7. ff. de uerbo. obligationi.

Quod si quispiam dicat, id uerum esse, 128 *Respõdet ad contraria.* ut uidelicet appellatione contractus ueniat quasi contractus, sed tamen largè & impropriè, ut omnes fatentur, & ego quoque recipio: tamen id satis mihi est, ut sta tutum nostrum intelligatur de quasi contractu, per rationem suprà à me adductã in prima quæstione: quam & in hanc rem adducit Roma in d. l. mutum. & in d. consi. 280. & in omnibus ferè locis suprà citatis: quoniam videlicet unica ratio huius statuti adduci potest, scilicet ut consulatur fragilitati mulierum: ideò pro expressa habetur, potestque ea trahi saltem ad casum, qui impropriè & largè continetur sub ea su expresso, ut latè deduximus in d. 1. q. Cui quidem rationi nititur Alexan. in d. l. mutum respondere, & probare non eandem esse rationem in aditione hæreditatis, quæ in contractu: sed illius conatus alacriter refellit, hancque postremam op. luculenter confirmat & defendit Iason, quem omnino uidebis (neque enim huc oĩa trãsferre uoluimus) in d. l. Barbarius.

Fateor tamen, quòd aliàs ubi non esset 129 *De eadẽ re.* eadem ratio in contractu, & in quasi contractu, certè dispositio loquens in uno, nõ procederet in altero: & ob id certè dispositio d. l. 2. §. omnes. ff. de iudici. loquens in contractu, non procedit in aditione hæreditatis, ut est tex. in d. l. de eo. ff. de iud. quia, ut ibi dicit Barto. post antiquiores, diuersa est in utroque ratio. Quod si eadem esset ratio, secus esset, ut liquidò patet ex tex. in d. l. interdum. §. ulti. ff. eod. ubi dispositio. d. §. omnes procedit in negotiorum gestione, quæ & quasi contractus est: quoniam eadem est ratio in ea, ut in cæteris contractibus, ut dicũt Doc. in d. l. de eodem. Et si-

militer in d.l.1.§.tutores. verf.fed & fi iure. ff.de falfis,prohibitus contrahere, non ꝓhibetur hæreditatem adire: quoniam in il lo cafu diuerfa eft vtriufq; ratio: vt oftēdit Raph.Co.d. conf.176.in fi. & ita nō obftāt prima contraria.

130 *De eadē re.* Quod autem fuprà dictum eft ex multorum fententia, ftatutum loquēs de poffeffione,non procedere in quafi poffeffione:funt & plurimi,nec leuioris quidem autoritatis, qui contrarium tenent, & in his glo.quam omnes fequuntur in l.fi quis in tantam.in verbo,rerum,C.vnde vi trahens illam conftitutionem pœnalem, loquentem de poffeffione, ad quafi poffeffionem iurium.& Bal.in c.licèt caufam.in fi. de ꝓbat.vbi dicit,ꝙ ftatutum loquens de turbāte poffeffionem,trahitur ad turbantē quafi poffeffionem,per tex. quem dicit not.in l.nam & poftea.§.item fi iurauero.ff. de iureiu.quo in loco Iafon col.vlt.in 5.not. id dicit multùm not.cùm in ftatutum fit pœnale.& Fran.Arc. in.rub.ff. de acqui.poff. col.vl.ver.illud autem,& conf.30. vifo themate,col.antepen.

131 *De eadē re.* Suntque,qui has contrarias op.ita concordant. Nam fi in quafi poffeffione obtinet eadem ratio,quæ in poffeffione, tunc ftatutum loquens de poffeffione,habet locum & in quafi poffeffione,aliàs fecus. Ita enim voluit Soci.vir acerrimi iudicij,in d. l.poffideri.in prin.ff.de acqui.poff.& idem propè Fran.Ripa.in rub.extrà de cau.pof. & propr.col.7.vbi fuprà citauimus, & Alciat.in lib.2.de verbo.figni.chart.9.quo loco tractat de limitatoria difpofitione. Hic autem conftat eandem effe rationē in vtroque,& contractu,& quafi contractu: nempe, vt fuccurratur mulierum imbecillitati,vt diximus: ergo idem ius ftatuendū eft,

132 *De eadē re.* Ad abfurdum verò nouiffimè inductū. illud refpondendum eft, huiufmodi ftatutum effe intelligendum in quafi cōtractu, in quo propofitum mulieris principaliter aut faltem confequenter ad obligationem tendit; vbi verò mulier nec principaliter, nec etiam confequenter fe intendit obligare,fed fola naturali ratione obligatur, tūc ne cum alterius iactura locupletetur, hoc cafu ceffat ftatutum. Nam iuris eft regula, vt qui obligari non poteft, tenetur tamen fiue is fit pupillus fiue alius, quatenus locupletior factus eft.l. naturaliter.§.vlt.cum l.feq.ff.de condi.indebi.& l.3.§.pupillus,& l.fi pupilli.in princip.ff.de neg.geft. & l.eatenus.ff.de inftit.actio.& l.1.§. an in pupillum.ff.depo.& l.furiofus.ff.de actio. & obligat.& l.pupillus,in princ.& iterum §.1.ff. de auto.tuto. & l.3, in princip.ff. commo, & l.fi pupilli.ff.de folut.& l.quamuis.§.vl.

Pupillus,& cæteri qui obligari non poffunt,obligantur, quatenus locupletiores facti funt.

ff. ad Senatufcon. Velleian. & l. vlti.C. dè vfuca. pro empt. Quod & in ecclefia quoque voluit gloff.& Bart. in authen.qui res. C.de facrofan.eccle.Bal.in l. iubemus.§.fanè.in princ.C.eod.titu.& in l. fi prædium. in princip.C.de prædi.mino.Panor. in c.fi quis presbyterorum,in fi.de reb.eccle. non alie.Alexand.confi.4.vifo proceffu, col.1. libr.3. Et ita foluit Raph. Co. in d. confil. 176.in fin.vbi per hoc limitat hanc noftrā conclufionem, quod imprimis notādum effe legentes moneo. Et hoc videtur intellexiffe Bald. in d.l.1. in princip.ff. de cont. iudi.tutel.per text.ibi, & Raph. in d.l.more.ff.de acquiren.hæredita. & ibi Alexand. tam in lect.quàm in addit.Bart. & rurfum idem Alexand. in d.l. mutum.in fi.ff.eod. tit.& in addi.Barto.in d.l.apud Iulianum. §.vlti.ff.qui. ex cau.in poff.eat. in ver. item fi fieret locupletior. & Rom.confi.453. vifa principali conftitutione.

Et per hoc quidem dici poteft, quòd fi aliquo ftatuto aut confuetudine mulier poffet gerere tutelam filiorum, poft contractas à fe fecundas nuptias, certe nō poffet eam affumere fine confenfu mariti.Vt etiam expreffim voluit in ftatuto requirēte confenfum propinquorum, in contractibus mulierum, Bald. ipfe Nouellus in d.rubr. de verbo. obligatio.col. pen. & ibi quoque Lancel. Gal. colum.29. verficul. item per hoc videtur. quod proximè accedit ad cafum noftræ princi. quæftionis. 133

Vxor an poffit affumere tutelam.

Illud poftremò non prætermiferim, quod cōfuluit Signo.Homod. in cafu magis dubio, in confil.164. ftatuto ciuitatis, quòd mulier prohibita fe obligare fine cōfenfu mariti, poteft tamen hæreditatem adire,in qua funt creditores,quibus ex aditione obligatur,iuxta d.l. more. & l. pupillum.& l.neceffarijs.ff.de acquiren. hæredi. & l.non enim.ff.ad Senatufconful.Trebel. Quibus autem rationibus moueatur, fruftra huc adfcriberemus: tum quia illic omnibus videre promptum eft, tum quia huc parum pertinent, vbi non de obligatione,fed contractu loquimur:tum poftremo, quia ab omnibus fermè ea fententia non admittitur,vt plenè not. ab omnibus in d.l.more.& in d.l.mutum. & Raph.Co. d.confi.176.Angel.Aretin.in §.hæres quoque.in princ.Inftit.de obligat.quæ ex qua. contract. nafc. & in dicto §.omnium. & ibi Iafo.Inftit.de actio.Alexand.confi. 234. puto,colum.1.verficu.hoc ergo,lib.6.& Soci.confi.112.multùm abundè,colum.6.in 4. dubio,libr.1. quod repetitur confi.172. lib.2.& Mathef.d.no.168.& Io.Roger. Mota.in repe.l.hæres abfens.§.fi quis tutelam. nu.12.ff.de iudici. 134

An mulier prohibita obligari, poffit adire hæreditatem.

135 *De eadē re.* Sed illud tantùm dixerim, omnes ipsius Sign. rationes in id recurrere, vt ostendat obligationem, quæ ex aditione contrahit, non esse actum principalē, sed tantùm cōsecutiuum, vt nostri loquuntur, quia scilicet venit in consequentiam ipsius aditionis: proindeque non esse considerandum, per l. 1. ff. de auto. tutor. cum alijs multis si. ab eo adductis. Et in eadem sententia, ob eandem rationem, fuit in eodem quoque casu Barb. qui nullam illius mentionē facit, consi. 5. bene etenim. col. 5. ver. ad aliud dubium, lib. 3. & ante illum Ang. cuius ēt Barb. nō meminit, vt nec ipse Ang. Signo. d. consi. 317. suprà citato, & in d. l. mutum. vbi dicit ita se obtinuisse in ea causa, in qua consuluerat. Quæ ratio, si quid habet virium, posset dici & hic quoque obtinere, quasi aditio sit actus principalis, ex quo oritur quasi contractus, sicut & obligatio. Quid autem si hæreditas est opulenta, nullisq; legatis, aut debitis onerata, an tunc ad aditionem illius requiritur consensus mariti, aut alterius qui ex statuto interuenire debet: videbis ex his, quę dicam infrà in gl. 8. in verbo, *De son mary*, in 8. q. præsertim, numero 59. inci. nec dissimile est. & iterū nu. 77. incip. nec longè abest, & seq.

136 *An possit vxor alteri cōsentire cō trahenti.* DVODECIMO QVAERO, quid si mulier non contrahat, sed contrahenti consentiat, an id possit facere, non consentiēte marito. Et nos quidem multa de hac re diximus in nostra repetit. l. si vnquam. in verbo donatione largitus, in 22. q. qua illud dissero, an ea lex habeat locum in consentiente alienationi rei suæ: quæ nunc necesse est magna ex parte repetere, quoniam multa addituri sumus, quæ commodè cæteris detractis dici non possent. Videtur igitur vxor non prohiberi consentire contrahenti de re sua, licèt ipsa contrahere non possit. *Aliud facere aliud facienti cōsentire.* Aliud enim est facere, aliud facienti cōsentire. l. si pater. §. vlt. ff. de manu. vindic. & l. si minor. la 1. eo. tit. Ex qua no. gl. quod potest quis alij cōsentire, in eo quod quis per se facere non poterat. & ita illum text. summat, vt cum nostris loquar, Bened. Plumb. qui non potest manumittere, pōt manumittenti consentire. & l. aliud. ff. de reg. iur. & l. vlt. C. de pact. & l. iubemus. §. œconomus. C. de sacro. eccle. & l. quidam decedens. §. Papinianus. ff. de admi. tut. vti eū tex. citat Pet. Anc. consi. 204. visis & ponderatis, col. 1.

137 *De eadē re.* Et hinc Doc. multa desumunt, ex quibus nonnulla huc adferemus, hanc partē adiuuantia. Et primo quidem loco, quæ ad casum nostrum propiùs accedunt. Nā Signo. Homod. consi. 145. in quæstione vertente colū. 2. respondit mulierem quæ ex statuto non potest vendere, nisi adhibitá quadàm solennitate, posse tamen libere vendenti consentire, valereq; huiusmodi venditionem, & dominium ex ea transferri, per d. l. si pater. §. vlt. Et idem propemodum dicit Bal. in rub. C. de pactis, in fin. scilicet quòd statuto disponente, ne mulier contrahat, sine præsentia propinquorum, non videt simplex consensus prohibitus, per d. §. vlti. & eū sequitur Pau. Pic. ibi. & Laur. Calca. consi. omnium 1. viso consilio. colū. 14. & consi. 74. quòd dictis filiabus, col. 9. in prin. & Philip. Deci. consi. 475. in causa quæ Mātuæ, colum. 2. versi. sed ad hoc respondeo. Sed & idem Deci. alio præcedenti consi. videlicet 124. placet mihi, versicu. quintò statutum generaliter, tradit statutum prohibens vendere, non habere locum in cōsentiente alienationi.

Hincq; glo. in d. l. aliud. dicit quòd licèt venditor teneatur de euictione. etiam si dictum non fuerit. l. non dubitatur. C. de euicti. non tamen qui consentit simpliciter vēditioni, nisi id promiserit. Quod & voluit Inno. in c. si quis. col. 2. versi. item no. ext. de reb. eccle. non alie. Bal. in l. quidam ex parte. ff. de euictio. & in sua marg. in verbo, electio, versi. tertiò. & Pet. Anc. consi. 76. p modum, in 4. dubio & nō obscurè probat tex. in l. exceptione. C. de euicti. & in l. inter stipulantem. in princi. ff. de uerbo. obliga. uti eum citat Iason in l. quoties ab omnibus. in 2. no. C. de fideicō. Sed & alia gl. & post eam Bar. & Bal. qui eam dicit notandum, in l. cùm pater. §. libertis. ff. de lega. 2. dicūt, quod in casu illius. §. si quis nō alienauit, sed alienanti consensit, admittitur ad reuocationem eorum, qui posteà alienarunt, quia non uenit contrà uoluntatem defuncti, sed suo fauori renuntiauit: licèt secus esset, si ipse alienasset, allegatque Bald. d. l. si pater. §. ulti. 138 *Consentiens simpliciter non tenetur de euictione.*

Cy. quoq; post Iac. Ra. in l. si predium. in prin. C. de iur. doti. tradit, quòd licèt maritus non possit fundum dotalem alienare, potest tamen uxori alienanti consentire, p d. §. ult. Sed tu tamen, quia id non est sine dubio, uide Bal. & Saly. ibi. & Bar. in l. si æstimatis. ff. sol. mat. & Ias. consi. 44. ad dubia, col. 3. uer. tertiò, p eo. lib. 1. Sed & And. Iser. in c. 1. in prin. tit. de prohi. feud. ali. per Fed. scribit Legatum, aut, ut nostri appellant, Locum tenentem principis, ab ipso principe prohibitum alienatione, non prohiberi consensu alienationis, per d. §. ult. & sequtur eum Marti. Laud. ibi. col. 3. uer. sed qd si dedit. & Card. Alex. col. 5. uers. qui est codē initio. & Iacob. à S. Geor. in tract. feud. in uerbo, uicariusq; perpetuus, col. 2. uers. sed pone Dux uel Rex. 139 *Vir an possit uxori dotem alienāti cōsentire.*

140 At Bal. in l. vl. paulò ante fi.C. de suis & legit. dicit quòd cōsensus præstitus alienationi, non dicitur alienatio, siue alienatiua dispositio, sed quædam confirmatio, si qd confirmabile inuenit. per d.l. si pater. in fi. & d.l. aliud. Et idem Bald. in l. 2. colū. antepe. vers. 19. quæro. C. de rescin. vend. dicit, quòd non propriè dicitur venditor, qui consensit venditioni: nec ei cōpetit remediū illius l. 2. p d. §. vlt. & seqtur Ant. Burg. in c. pe. ver. decimonono dico, ext. de emp. & vēd. vbi dicit no. tex. in d. §. vlt. & Philip. Deci. d. consi. 475. vbi suprà citauimus. Et dicit idem Bal. in l. cùm alienam. colū. 2. versic. sed pone, testator. C. de lega. quòd si leganti rem meam consensi, non possum conueniri actione ex testamento, vt præstē quia qui ita consentit alteri, non cōtrahit, sed potiùs dicitur pati, per d.l. si pater. ff. de manu. vind.

De iisdem rebus.

141 Eiusdem Bald. frater Ang. in l. 1. ad fi. C. com. de legat. tradit, quod licèt dominium rei legatæ ipso iure transeat in legatarium sine alia traditione, vt in ea. l. dicitur, hoc tamen procedit, cùm testator legat rem suā. secus si alienam, etiam consentiente domino. Neq; enim qui consentit, legare videtur, per d.l. aliud. & hoc sequitur Iason in l. 1. col. antepe. ver. tertiò requiritur. ff. de lega. 1. vbi id dicit sing. & in l. si fundum per fideicommissum. col. vlt. vers. aduerte etiā. ff. eo. tit. vbi dicit no. Quod & pcedit, vt id addas ad Angel. etiam si legauerit rem hæredis de ipsius consensu, vt tradit Bald. in d.l. 1. colum. 5. versicu. quæro testator legauit. C. com. de legat. & in l. hæredum. C. de fideicom. Iason in l. 1. ff. de leg. 1. & in l. huiusmodi. §. qui seruum. colum. 2. versicul. tertius casus, eod. titu. & in l. si hæredes. colum. 2. versicu. amplia istam regulā, eod. quoque titu.

De iisdem rebus.

142 Hucq; pertinent alia multa à nostris Doctoribus. Alibi passim scripta: vt videre licet apud Petr. Anch. consi. 271. de titulis criminum, colum. 2. vers. tertiò dictum statutum. & Fran. Aret. in l. Gallus. §. vidēdum. col. vlt. de libe. & posthu. Vt interim omittam alios text. probantes, quod suprà diximus, actum attribui facienti, non consentienti, videlicet c. pastoralis. & ibi Collec. col. 1. vers. & ista decretalis, extr. de donat. & in c. 1. in prin. ne sed. vac. lib. 6. & c. si annum. de iud. eo. lib. 6. & no. in c. cùm ecclesia vulterana, extrà de elect. quæ loca in id citat idem Collect. in d. c. pastoralis. Vt tamen interim non relinquamus vnum aliquid non contemnendum, quòd si quis alienauit, aut pignori dedit rem alienam, quæ postea ad eum peruenit, confirmatur emptio aut pignoris datio, ita vt is contradicere non possit. l. rem alienam. ff. de pign. act. & l. si quis alienam. ff. de actio. empto. cum si. utrobiq; adductis à gl. At secus est, si quis simpliciter consensit emptioni aut pignori: neq; enim tunc sibi præiudicat in iure posteà quæsito. vt no. respondit Paul. Cast. consi. 375. ne sub æquiuoco, col. vlt. versi. quò ad materna, lib. 1. per tex. in l. 1. §. quod ait Prætor, voluntate. ff. quor. lega. & no. in l. 1. C. de pactis.

De iisdem rebus.

Cōtrarium tamen mihi verius uidetur, ut scilicet mulier non possit alteri rem ipsius mulieris uendenti consentire: uti nec, qui donare non potest, donanti consentire potest. l. 3. §. non tātum. ff. de donat. inter uir. & uxo. & l. creditor. & ibi Bal. C. eo. ti. & l. cùm quis. & ibi gl. ff. de reg. iur. & l. filium. ff. ad S.C. Maced. ex qua no. Bal. quòd inhabilis ad contrahēdum, est inhabilis ad consentiendum alteri. & l. 2. C. si aduer. donat. ubi Frā. Are. no. nihil interesse, alienes, an alienanti consentias. Et ibi Bal. sibi cōtrarius tenet, quòd mulier uel minor à statuto prohibitus uendere sine consensu pximorum, nec uendenti consentire potest. Et sequitur Saly. ibi, & Fran. Aret. in d.l. ulti. colum. 1. & seq. & ibi quoque Philip. Deci. colum. 4. uersicu. in glos. in uerbo, accōmodauerit. C. de pactis. Et Firmia. in tract. de episcopo, in 4. parte, libr. 4. colum. 35. uersic. sed nunquid prohibitus: & Barb. in c. decernimus. colum. 2. uers. & plus etiam dico, de iudici. & in c. si quis presbyterorū, per eum tex. iuncto c. præcedenti, de reb. ecc le. non alien. & in c. peruenit. circa fin. de emp. & uendi. & consi. 51. scribit sapientiæ fons, col. 15. uersi. & facit quod uoluit, lib. 1. & consil. 41. Deum inuocent, colū. antepenul. uersic. secundò ostendo, lib. 3. Soci. in l. Gallus. §. uidendum. colum. 2. in fin. ff. de lib. & posth. ubi loquitur de alio simili statuto. & consil. 230. uiso testamento, colum. 3. uersi. postremò non omitto, lib. 2. ubi plus dicit, hunc sic prohibitum alienare, nec alienationi iuris futuri posse consentire. Philip. Deci. in d.l. aliud. de reg. iu. Fabia. à monte. S. Sa. in tract. emptio. & uēdi. in 25. q. 3. quæst. princ. Alciat. in d. rubr. C. de pac. Arnol. Ferro. loquēs in casu nostræ consuetudinis, in Commenta. Cōsuetud. Burdig. titu. 1. §. 2. 143

Cōtra supra dicta.

Ob idq; Bal. in d l. 2. C. si aduer. donati. & alij pleriq; ex illis suprà citatis nuncupatim repræhēdūt Iac. But. q in ea ipsa l. 2. ꝯtriū tenuerat, ea rōne motus, ꝙ licèt ius cōmune phibens uenditionē possit trahi ad similes casus, per l. nō possunt. ff. de leg. nō tn̄ ius municipale, quod aduersatur iuri communi. Sed interim nō uidet, facilè fieri fraudē statuto, si id cōcedamus, ut dicit Bald. 144

De eadē re.

Bald.in d.l.2.Non videt(inquam)prohibitionem statuti(vt dicit Barb.vbi suprà) nõ fieri propter ipsam venditionem, quæ in facto tantum consistit, sed propter iuris effectum, qui inde oritur, nempe ob alienationem, quæ ex ea procedit. Quæ quidem ratio habet locum,& in consentiente alienationi rei suæ. Non videt denique, in statutis(quod & ipse Barb.dicit) mentem statuti potius esse inspiciendam, quàm verba.l.cum mulier.ff.solut. matri. & l. scire oportet.§.aliud.ver.sed & si maxime.ff.de excusat.& c.cum voluntate.extra de sentẽ. excommuni.quæ mens potius dicitur interpretatiua,quàm extensiua:vt no.in l.Cęsar.ff.de publica. De qua postrema Barb. ratione multa diximus in repet.d.l. si unquam. in verbo,libertis,numero 54.incip. & quoniam.

145 *De eadẽ re.* Sed quantum ad primam illius rationẽ pertinet,quæ multum huc facit,qua scilicet dicit iuris effectum,id est,alienationem ipsam considerari,quæ ex consensu robur accepit: illud addes, hunc esse huiusmodi consensus effectum,vt qui alij consentit,iura sua perdit, atque si ipse actum ipsum, cui consentit, faceret l. cùm quædam. C. de admi.tut.Cui & satis concinit text.in l. nihil §.proponitur.& ibi Alberi.ff.de leg. 1.& in c.1.§.præterea.& ibi glo.in verbo,regressum,tit.quib.mod.feu.amit.& ibi quoque Bald.qui in id alia iura citat, & inter alia l.sicut.§.venditionis.ff.quib.mo.pig. vel hypo.sol.quam dicit in ea re esse sing. vt qui consentit alium de re sua testari, sibi præiudicet.quam & ad id quoq; dicit sin. ipse Bald.in l.venditioni.post princi.C. de vsucap.pro empt.& in l.quoties ab omnibus,col.2.versi.quæro,quid si quis consenserit.C.de fideicom.& in l.si tibi.§. de pignore.col.2.versic.quid si testetur.ff.de pactis.& in c.1.§.donare.col.3.versic.sed hoc dictũ,titu.quali.olim feud.ali.pot. & cõsi. 89.dñs Thomas.col.2.vers.ad euidẽtiam, lib.1.& Iason in l.cum proponas.la.1.col. 2.versi.nota etiam diligenter.C. de pactis. & cõsi.13.casus talis,spectabilis,col.1.li.1. & consi.57.in causa mota,colum.3.versic. quartò,eo.lib.1.& cons.89.aggredior nũc sextum,eod.lib.1.qui omnes, vt iam diximus,cum tex.dicunt sing.

Cõsentiẽs iura sua perdit.

146 *De eadẽ re.* Et eum quidem,præter eos,in id quoq; expendit Bart.in l.cum quis decedens. in prin.ff.de lega.3.& ipse Bal. in l.vl. col.pe. versic.quintus casus.C.vnde legi.& in l. 1. colum.4.versi. sed hic quæro, nunquid. C.de sacro.eccle.& in l.cum alienam. col. 2.versi.sed pone,testator: vt ibi quoq; Sal. col.2.versi.primum dubium,& Iason col. 2.uersi.quartò ultra.C.de leg.& idem Bal. in l.seniũ.co.1.C.qtesta.face.poss.Iason in l.si quando.§.& generaliter.co.2.uer.quartò & ultimò. C.de inoff.testa. & Stephan. Bertan.consi.329.ponitur, numero 4. lib. 1.& consi.171.quia difficultas,colũ.6. nu. 15.lib.4.Et est similis text. licèt ille sing.ab omnibus propè dicat in dicto c.1.in prin. titu.de phib.feud.ali.per Feder.ubi & Baldus ipse col.penul.in id quoq; annotat.Et idẽ quoq; uoluit,licèt eos tex.non alleget, Ro.in l.quæ dotis.colum.9.uersicu.secundo adde membrum. ff.solu.matr. de quo & tu multa uidebis per Ias.post alios multos antiquiores,in d.l.si fundum per fideicommissum.colum.pe.& vl. ff. de lega.1.

Suntque alia infinita propè loca,probãtia,quod diximus,eum sibi præiudicare, q cõsentit actui,nec posse illũ reuocare, aut aliter impugnare,non magis quam si ipse eundem fecisset:ut uidere licèt ex l.non uidetur. ff. si quid in frau.patro. & d.l. cum pater.§.libertis.ff.de leg.2.Ex quo Bar.no.à pari procedere,actum celebrare, & ei consentire.& l.codicillis.§.1.ff.eo.tit.& l.apud Celsum.§.quæsitum est,si cum fundi.ff.de dol.exceptio.& dict.l.si fundum per fideicommissum.& d.l.quidam ex parte.ff.de euicti.& l.fideiussor impetrauit.§. pater.ff. de pignor.& l.si debitor. §.1. & l.si consensit.in prin.& l.Titius.§.1.& l. Lucius. & l.Paulus.ff.quib.mod.pig.uel hypo.sol.& l.si seruus communis. ff. de donatio. inter uir.& uxorem.& l.mater.C.de rei uendi.& l.si probaueris.& l.cum te.& ibi Bald. Sal. & alij,& iterum l.ult.& ibi quoq; iidẽ Bal. Saly.c.C.de remiss.pign.& l.si debitor.C.de distract.pigno.& l.si consentiẽte. C. de donatio.ante nup.& dicta l.quoties ab omnibus.C.de fideicom.& ibi concord.in glo. & dicto cap. pastoralis.de donat. & c. Titius filius. & ibi gloss.Bald.& alij, tit.si de feud.defunct.cont.sit inter dom.& agn.& capi.1.in princip.& ibi gloss.in uerbo,cõsentientibus, titul.de ali.feud.pat.& c.præterea. & ibi Bald. & alij, titul.quib.mo. feu.amit. 147 *De eadẽ re.*

Et quod uoluerunt glo. Iac.Ray.Cyn.& cæteri in l.2. C. si quid in frau.pat.Iac.Bel. in c.1.§.ul.ad fi.& ibi Iac.Alua.in 30. conclu.& Cardin.Alexand.colum.5.uersic.& sciendum.tit.quæ fuit pri.cau.bene.amit. Iac.Aret.Cy.& Bal.in l.dotalem fundum. ff.solut.matri.Bal.consi.16.facti euidentia in fin.lib.1.& cõsi.102.pũctus super quo, lib.1.& consi.319.matrimonium,in 8. eodemque ul.dubio,libr.4.Raph.Co. consi. 33.quidam ponamus B.& alter Raph.Fulgo.consil.213.domina, co.ult. Ro. consi. 87.circa id,de quo quæritur, col.1. & consi.457.circa propositum, colu. 2.versi.tertio 148 *De eadem re.*

tio non est dubium. Pau.Ca.consi.84.quęstio ista vertitur,lib.2.& cōsi.190.visa, col.2.veritestat,eo.lib.2.& consil.319.visis & examinatis,colum.vltim.eod.libr.2.Alex.consi.184.viso themate dicti Syluestri,post prin.lib.2.& consi.150.viso themate & his in fin.lib.7.Franc.Aret.consi.3.consultatio præmissa. Corne.consil.3.in præsenti, col.1.& iterum pe.lib.3.consil.41.videtur in hoc,col.pe.eo.lib.3.& consi.144.licèt in hac,colum.2.versi.his tamen non ob.eo.lib.3.& Socin. consil.44.viso testamento, colum.1.& iterum pe.lib.quarto. Iason in l.filiusfam.§.diui.colum.10.versicu.octauò limita.ff.de lega.1.in secunda lec. Philip.deci.consi.389.visa longa serie, colū.4.& cōsi.543.in casu proposito,co.1.& Matthæ.Afflic.Deci.Neap.112.inter dominā, ad fin. Albert.Bru.consi.80.circa primum colum.5.versi.& quia cōsiderata, & Doc.passim,& vbique.

149 *Cōsentiēs donationi rei suæ alienare uidetur.* Nam & videmus, quòd qui consentit alij donanti,rem ipsam donare videtur.l.si liqueat.& ibi quoque Bal.in 2.no.C.de inof.dona.& voluit etiam Bar.p alia multa iura,in d.l.quæ dotis,colum.3.versi.tertio pone.& ibi omnes post eum.ff.sol.ma.& in d.l.si fundum.& ibi quoq; Raph.Co.& cæteri,de lega.1.Pau.Ca.consi.319.visis & examinatis,col.vl.lib.2.per l.in ædibus.§.quòd filiusfa.ff.de dona.vbi est text. optimus.& Matth. Afflic.in tract.proto.colū.18.ver.decimò no.& alij vbique. Ex eoq; Bald.in d.l.si liqueat.dicit insinuationem huiusmodi donationis factæ, consentiēte domino,fieri debere,tanquam factam ab ipso consentiente non à donante. Quod, & sequitur Franc.Are.consi.127.eximiæ, colum.3.versi.secundo hoc patet.& Albe.Bru.in repertorio statutorum,in uerbo,insinuatio. colum.2.uersic.statutum dicit, quod insinuatio.

150 *Consentiēs alienationi rei suæ, alienare uidetur. An autem proprie.* Et semper alias,qui alienanti consentit, & ipse alienare censetur,ut dicit Bald.in d.c.1.§.illud.uersi.quæro ergo.tit.de prohib.feud.ali.per Fede.Albe.in l.iubemus, in fi.C.ad S.C.Velleia.per tex.in l.si sic.ff.sol.ma.& d.l.in ędibus.§.quod si filiusfa.ff.de don.& Ang.in lec.Flor.Fulg.Corne.& Iason,in d.l.quoties ab omnibus.C.de fideicom.Et ita quidem,ut ipse id facere propriè censeatur,atque si ipse fecisset, cum consentiens est dominus rei,ex sententia Bald.in l.si ut proponis.C.de ser.pign.dat.manu.per l.si fundus.§.si nesciēte.ff.de pig.Secus si nō esset dominus,ut ipse subiungit,per d.l.si pater.§.1.ff.de manu.uindic. Quam quidem differentiam,non obscure intellexit, antea cum Bar.in d.l.ult.col.1.C.de pactis.cum dicit,quod qui actum per se facere nō potest,nec facienti consentire potest.cum habet plenum ius in re alias secus,per illa eadem iura supra citata. Et hoc quoque uoluit ipse Bart.consi.70.reuerendissime,vbi id dicit esse infallibile.

Et ita possunt dilui, quæ adducta sunt pro parte contraria,ut scilicet procedant, quando consentiens non est dominus rei, cuius alienationi consensum præstitit. Aut etiam dici potest, eadem procedere, cum est diuersa ratio facientis & consentientis. Quod si eadem sit,eodem quoque iure pcedunt,ita ut qui facere prohibetur, facienti quoque consentire prohibeatur: ut expressè uoluerunt Bar.& Bald.in d.l.ult.C.de pactis.idem Bal.qui & id trahit ad statuta,in l.filiusfa.in prin.colum.1.ff.de procura.Sal.in d.l.2.C.si aduer.dona.Pe.Anc.consi.204.uisis & ponderatis, colum.penul.uersi.non ob.secunda ratio. Soci.in d.l.Gallus.§.uidendum.col.2.uersi.circa primam.ff.de lib.& posthu.& Philip.Deci.in d.l.aliud.ff.de regul.iur.& d.consil.543.& Docto.ubique. 151 *Respōdet ad contraria.*

Sed & illud quoque dici potest,quod diximus pro hac posteriori parte, ut scilicet, qui prohibetur alienare,prohibeat & cōsentire, haud dubiè id procedere, cum quis prohibetur ratione in habilitatis, aut etiam imbecillitatis consilij & intellectus, ut minor,& mulier:ut tenet Bar. post glos.in d.l.si fundus.§.1.ff.de pign.Bened.Plum.in d.l.si minor,cap.1.col.1.ff.de manu.uindic.Bal.consi.331.quædam puella.colum.1.uersic.tertio præmitto,libr.3.Alberi.in d.l.filium.ff.ad S.C.Macedo.Fran.Aret.consi.67.diligenter & maturè.colum.3.uersi.nec obstat prædictis. 152 *De eadē re.*

At hic in specie proposita nostræ consuetudinis omnia hæc concurrunt: nā ipsa mulier quæ consentit, est dña rei, cuius alienationi consensum præstat: estque eadem ratio utriusque: idem parque præiudicium,quantum ad iuris, & dominij amissionem,ut pote cum ea consentiēdo, æque amittat dominiū. & qduis aliud ius quod in ea re habet, ac alienando, ut supra late probauimus. Et hic quidem est iuris effectus,quem ut dicit Barba.consi.41.considerasse videtur hæc nostra consuetudo,interdicens mulieri rerum suarum alienationē sine consensu mariti, idq; ob eiusdem imbecillitatem, ex multorū sentētia, ut sępe diximus, & dicemus postea latius. Ex quo illud consequēs est, vt nec consentire possit alienationi,nō magis quidem, quā alienare. Quanquam sunt & aliæ solutiones, quæ dari possunt ad contraria ex no.per Barto.& Fran.Are.in d.l.vlti.C.de pactis.Bar.in dicta l.si fundus.§.1.de pigno. 153 *De eadē re.*

gno.& d.consi.70. post prin.& Benedict. Plum.in dicta l.si minor la.1.ff. de manu. vindic.& Bald.in d.l.si vt proponis. C. de ser.pig.da.manu.& in l.2.col.2.versi. secũdò cõsiderandũ.C.qui accus.poss.& d. cõsi.133.lib.1.& Philip.Dec.d.consi.124.co. 3.versi.quinto statutum,& ex his quæ dicã infrà in gl.8.in quinta quæst.

154 *An uxor possit se ex delicto obligare sine cõsensu viri. Statuta de obligatio. non intelliguntur de his quæ sunt ex delicto.* DECIMO TERTIO QVAERO, an mulier poterit ex delicto se obligare, sine consensu mariti, id est, an, si deliquerit, delictum pro nullo censebitur. tanquam factum sine ꝯsensu mariti, vt ex eo puniri nõ debeat ipsa mulier, saltem quantũ ad bona ipsius vxoris. Hæc certè quæstio nullo pacto dubia est in terminis nostræ consuetudinis, quæ de contractu loquitur. Nã aliud omnino est contractus, aliud delictũ. Sed si nostra consuetudo loqueretur de obligatione, ut quia prohiberet, ne mulier obligaretur sine cõsensu mariti, posset satis appositè in quæstionem deduci, an si deliqueret obligaretur. Nam ex delicto oritur obligatio. Hinc tit. Instit, de obliga.quæ ex delict. nasc. Sed tamen adhuc talis consuetudo, intelligeretur in obligationibus ex cõtractu, vel quasi, non etiam ex delicto, vel quasi, ne delicta manerent impunita. Ita voluit Raph.in l.more.& ibi Alexan.tam in lect. colum.5.quàm in addi. Bart.ff.de acquirẽ. hæred.& idem Alex. etiam in additio. Bar. in dicta l.apud Iulianum. §. vlt.ff. quib.ex cau.in pos.eat.Mathes.qui id dicit perpetuò menti tenendum, not. 148. nota, quod est differentia.in fi.& Iason in d.l.si vnus.§. pactus ne peteret.colum.9.versicu.sexto limita,& in dicto §.omnium.colum.8.versicu.addo, quod ad hoc.Institu. de actio.

155 *Minor & prodigus an obligetur ex delicto.* Adducunt omnes, quod in simili videmus, prohibitiones legis vetantis minorẽ, & prodigum se obligare, non trahi ad obligationem ex delicto, vel quasi, quin ipsi puniantur, si deliquerint, vt uoluit glo. in l. si quis in tantam.in 3.quæst.& ibi Barto. co. 3.versi.quæro an dominus, & omnes ferè doctores.C.vnde vi.idem Bar.in l.is cui bonis.co.vlti.versi.quæro nunquid prodigus delinquendo.& ibi quoque Paul.Cast.ad fi.Alex.colum.4.versic.quærit etiam Iason colum.8.versi.secundo quærit. ff. de uerb. oblig.idem Bar.in l.1.ad fi.& ibi Bal.col.2. versi. vltimo quæro. ff. de curato.furio.& Ange.in l.Fulcinius.§.adeo.in fi.ff. ex quibus.caus. in pos.eat.Paul.Cast.consil.183. in causa quæ vertitur.colum. vlti.versi.nec obstat statutum, li.1.Alex.consi.24.opportunè, colum.2.lib.1.quod reperitur consi. 89.lib.3.Philip.Deci.in l.furiosi.col.2.versi. & suprà dicta.ff.de regu.iur.& Stepha.Bertran.consi.248.donati.nu.8.uers.etiam vt ibi dicit, lib.1. & bene facit text. citatus ab Alex.in d.l.apud Iulianum.& Iason in dicto §.omniũ.qui illum dicit ad hoc optimũ, vt certè est in l.sed & si ex parte.§.quãquam.ff.quod cum eo.

Illud autem certum est, quod cum alienatio prohibita est fauore alterius, tunc ẽt quispiam delinquendo non alienat in præiudicium illius.l.si finita. § si de vectigalibus.& ibi Bar.colum.vlti.ff.de dam.infect. & l.Statius.§.vlt.ff.de iure fisci. & in l. quæcunque.ff.de bo.dam.& idem Bar.in d.l.si quis in tantam.vbi supra.C.vnde vi.vbi dicit se ita consuluisse.& Bald.consi.215. proponitur, in fi.libr.2. Franc.Areti.consi.14. uiso & diligenter, colum.4.uer.sicut enim uasallus. Et id quidem optimis rationibus. Primum, quia nemo iure suo priuatur sine suo facto, aut culpa.l.id quod nostrum. ff.de reg.iur.& c.quæ in ecclesiarum. de cõstitu.cum si. Deinde, quia pœna suos autores tenet, nec ad alios progreditur.l. sancimus.C.de pęnis.& ibi concord.in glos. Negari autem non potest, quin mulier cõtrahere non possit sine consensu mariti, partim fauore mariti, si nõ omnino: quia scilicet maritus constante matrimonio facit fructus suos bonorum patrimonialium vxoris, potestque de eisdem, atq; etiam de conquæstibus communibus, & mobilibus ad libitum disponere: Quanquam etiã negari non possit, id partim introductum fuisse, ut imbecillitati mulierum succurreretur, de quo dicemus latius infra in gl.se. nu.37.restat igitur,& seq.usque ad fin.eius gloss. Et facit ad id, quod suprà dictum est, id quod scribitur in l.res uxoris. C. de dona.inter uir.& uxo.uirum delinquẽdo nõ præiudicare uxori, in rebus ei primum ab eo donatis, quamuis cõtrahẽdo potuisset. 156 *Prohibita aliẽ in fauorẽ alterius de. linquens ei non præiudicat.*

Et hinc põt dubitari, an mulier sine consensu uiri committens delictum, quod pęnam confiscationis bonorum irrogat, confiscationi locum faciat. Nam pręter ea quę dicta sunt, qui alienare non potest, nec cõfiscare quoque potest. arg illo de rebus ad personas, quod est ualidum.l. miles ita hæredem, in prin.ff.de testa.milit.cum simil. Bona enim, quæ alienari non possunt, nec eadem confiscari possunt. Bar.in d.l. si finita.§.si de vectigalibus, col.1. uer. quærit gl. an idem,& ibi latius Alexã.qui alios citat, colum.9.uersi.& iuxta prędicta.ff.de dam. infect.& probatur in l. Imperator. in prin. ff.de fideicom.lib. ubi Bartol. eam ad hoc expendit. & plenè ipse Alexand.consi. 21. opportune consideratis.colum.2.uersi. sed præmissis non obstantibus, lib. 1. & Carol. Ruin.cõsi.24. quia copiosè, colum.4. nu. 10.lib.1. Ego autem puto confiscationi locum 157 *An vxoris bona delinquentis inscio marito publicẽtur.*

cum esse, per ea quæ diximus de minore, & prodigo, sed forte eam non auferre ius marito, quod in ipsis bonis habet constā te matrimonio per ea quæ diximus in præcedenti uersicu.

158 *Alienationis permissio non trahitur ad delictum.* Nec illud interim omittam, quòd si cui facta sit potestas alienandi, intelligitur ut alienatio fiat contrahēdo, non delinquendo, ut not. uoluit Baldus. in cap. 1. §. feudū. qui est pen. in 1. oppo titu. si de feudo fuerit controuer. inter domi. & agna. per eum textum, in quo feudum ita datum fuerat, ut ipse & hæredes, & quibus dederit, habeant, ex quo libere poterat illud in quem cunque alienare: tamen iisdem culpis id amittitur, quibus & aliud feudum, quoniam, ut dicit Baldus, delictum non est propriè alienatio siue datio. Et illum sequit̃ Matthæus Afflict. ibi. co. ultim. uersi. nonò & ultimò. Id quod facit ad multas consuetudines Franciæ, quæ ius faciunt maritis alienandi conquæstus, & mobilia communia inter uirum & uxo. Nam si maritus delictum commiserit, ob quod bona sua publicet, non putarem uxoris partem publicari. Nam & ex supra dictis constat, aliud esse simpliciter alienare. aliud delinquere, ex quo alienatio sequatur.

159 Et quod hanc opinionem confirmat, illud uidemus, quòd si uir uxori quippiam donauerit, licet huiusmodi donatio non ualeat, nec prius uires accipiat, quàm maritus prior mortuus sit, nulla illius reuocatione facta, tamen si ipse maritus ex delicto bona sua confiscet, ea quæ uxori antedonauerat, manent uxori incolumnia, ut est textus expressus in l. sed si mors. ff. de dona. inter uir. & uxo. quē dicit singul. Bald. in l. executorem. co. 8. uersi. quæro qdā timēs. C. de execu. rei iudic. & Roma. in l. post cōtractum. colum. 3. uersicu. quòd hoc fallit. ff. de donatio. tamen est alius similis in l. res uxoris. C. eod. titul. Idemque dicit ipse Bal. in d. l. executorem. de donatione filiofamilias facta à patre: nam & alias uidemus has donationes æquiparari. l. pen. C. eo. tit.

160 *An possit transferre posse. rei suę* DECIMOQVARTO QVAERO, an stāte huiusmodi ꝯsuetudine possit mulier sine autoritate uiri trāsferre possessionē rei suę? Qđ minimè uĩ, ex eo qđ in simili dĩ, in l. is cui bonis. ff. de uerb. obli. ꝙ quemadmodū prodigus, cui bonis interdictū est, alienare non potest, ita nec tradere. Ex quo no. Ang. quod prohibitus contrahere, uel se obligare, non potest rem suam tradēdo, possessionem transferre. Quod dicit esse notandum propter minores & mulieres, quæ prohibentur contrahere, aut obligari ex forma statuti. Et eum sequitur Alex. in l. 1. §. si vir uxori. col. ulti. ff. de acqui. poss.

Sed Imo. Pau. Cast. Rom. Alexand. Fran. Aretin. & plerique omnes in d. l. is cui bonis. atque etiam Fran. Aret. in d. §. si vir uxori. colum. 2. & Carol. Ruin. consi. 137. viso instrumento, col. vlti. lib. 1. illud dictū Ang repræhendunt, moti, quòd ex cōtractu prohibito & inutili potest transferri possessio, per dictum §. si vir uxori. Et quia pupillus potest perdere naturalem possessionem, q̃ est facti, sicut & alius quiuis. l. possessionē pupillus. & ibi Bart. ff. eo. licet nō ciuilem. l. pupillus. ff. de acqui. rer. domi. Et probatur in dicta l. possessionem à contrario sensu, quòd licet pupillus non possit alienare rem immobilem cum autoritate tutoris, sine decreto iudicis, per totum titul. C. de prædi mino. potest tamen cum sola autoritate tutoris, sine decreto transferre possessionem. Quod & uoluit glo. in l. 2. §. si à pupillo. & ibi Imo. qui eam reputat valde no. ff. de usucap. pro empt. Nam non alienat, qui possessionem tantum amittit. l. item si res. §. sunt & alia. ff. de alie. iudi. mut. cau. fact. & l. non alienat. ff. de reg. iur. 161 *De eadē re.*

Et ideo dicit etiam Baldus in l. 2. ad fin. ff. de iurisdict. om. iud. quod si ex forma statuti res prohibetur alienari in forensem, nō prohibetur tamen ipsius possessio trāsferri, per dictum §. si uir uxori. In quo quidem §. illum refert, & sequitur Iason colum. 3. versi. item adde, in 2. lect. Et idem tenent ante illos Archi. in c. 2. ut lit. pendē. lib. 6. & Io. An. in c. ul. in verbo, p̃lurimĩ, de rest. spo. eodem li. 6. Et hoc vsqueadeo procedit, ut etiam si statutum procederet ulterius, diceretque, quod traditio non valeret, non propterea impediretur possessionis translatio, per textum no. in l. 3. §. sciendū. le. 2. ff. de donatio. inter uirum & uxorem. iuncto dicto §. si uir vxo. Quod dicit Francis. Aret. in dicta l. is cui bonis. semper tenēdum menti, ad statutum, quod prohibet fieri traditionem, dicitque, quod si fiat, non valeat. 162 *De eadē re.*

Nec obstat, inquiunt, quos suprà citauimus, d. l. is cui bonis. quia ut dicit Pau. Castren. ipse Aret. & Iason, loquitur de prodigo, cui non solum interdicitur contractus, uel obligatio, sed & bonorum administratio, per l. 1. in prin. ff. de cura. furio. Quod longe plus est, quàm prohibitio obligationis, uel contractus: quia qui prohibetur administrare bona, sua nil potest de ipsis attingere. Et ut dicit tex. in l. Iulianus. ff. de cura. furio. nihil potest ad alium transferre. Et lex resistit illius actibus, ita ut nec ex iis oriatur naturalis obligatio. l. 1. ff. de nouatio. Aut ut alii dicunt post Dyn. uerbum, Tradere. quod d. l. is cui bonis. utitur, intelligitur de translatione dominij. 163 *De eadē re.*

Ego

164 *De eadē re.* Ego autem sequutus opi. Pau. & sequacium, in hoc casu nostro, puto mulierum non posse transferre possessionem, cum & illi expresse interdicatur bonorum administratio, sine consensu mariti, vt hic etiam dicitur. Quin licèt consuetudo id expressè non diceret, tamen satis videtur prohibere tollere administrationem bonorum, cum interdicit contractibus sine consensu, & autoritate mariti: vt expressè voluit in cōtractu disponente, quod mulier non possit contrahere sine præsentia propinquorum Bald. in c. 1. col. 2. titu. de consue. recti feud. Et facit, quod consuluit Corne. cōsi. 128. viso copiosissimo, colum. 2. versi. & ad veritatem, lib. 1. quòd prohibitus a statuto alienare rem immobilem, non potest trāsferre etiam possessionem eius rei, quam solam habet in ea re. Et facit etiam l. non solum, in prin. ff. de alie. iudi. mut. cau. fac. & l. si mulier. §. qui possessionē. ff. quòd met. caus. & quod voluit Inno. in c. Episcopi, de rebus eccle. non alie. cum simil. adductis per Feli. in rub. extra de rescriptis.

165 *Qui si rem prius vēdiderat cū autho ritate viri. Cōsensus trahitur ad consequentia.* Sed hoc intellige, nisi daret possessionē rei prius a se venditæ, cum consensu uiri. quia in ista traditione non requiritur amplius uiri consensus, per id quod in simili dicitur, quod si pater consenserit filio agēti aut defendenti in iudicio, non est necesse in executione sententiæ nouum præstari consensum. Ita voluit gloss. no. in l. 3. §. sed vtrum. in verbo, inuito patre, per illū tex. ff. de mino. quam ibi sequitur, & dicit no. Bald. qui per eam dicit, quod si pater consenserit filio contrahendi instrumento guarentigiato, quod habet executionem paratam, poterit huiusmodi instrumentum mitti executioni pro filio, aut cōtra ipsum, sine alio cōsensu patris. & seqt̄ & Bal. in c. pastoralis. §. quia verò. col. pe. ver. & no. q in ista executione, de offi. dele. & Barb. q & illud dictū Bal. sequitur, consi. 86. illud referam in medium, colum. 3. versicu. cum ergo isti. lib. 3. vbi & illam glo. dicit no. & Ale. cōsi. 61. viso processu. col. 2. ver. allegatur etiam contra, lib. 5. & Carol. Ruin. consi. 63. videndum est, ad fi. libr. 5.

166 *De eadē re.* Est omnino similis glo. in l. vlti. §. necessitate. in gloss. magna, post medium. C. de bon. quæ lib. etiam per text. in d. §. sed vtrū, & ibi illam sequitur Bald. colum. penult. versi. quæro si pater consensit, Ang. Raph. qui hoc pulcherrimum dictū reputat Corneus qui singulare, & fermè omnes. Et vtrāque gloss. allegat, & sequitur ipse Bald. in l. inuitus. Paulo ante fin. C. de procurat. & Ange. consi. 180. præmitto ad euidentiā, colum. vlti. vbi per illas eleganter consuluit, quod si pater consensit matrimonio filiæ, non est amplius eius consensus requirendus, cum vxor ducitur ad domum mariti. & sequitur Alexan. in addi. Bar. in d. §. sed utrum. Sed & illas glo. sequitur Soc. cō si. 80. p̄sens cōsultatio, col. 4. ver. sed ad hoc respondetur, lib. 4. vbi & pro hoc dicit esse casum in l. si pupillarum. §. si pupillus. ff. de rebus eorum. vbi si pupillus cum decreto iudicis rem aliquam pignori dederit, poterit eā postea creditor alienare sine decreto.

Ex quo dicit Bald. ibi, quod decretum interpositum super vno contractu, trahitur ad consequentia illius. Sicuti etiam ex eo dem dicit Ro. in l. si constante. in princi. in addi. ad quęst. princip. Barto. ff. soluto matrimo. Sed & idem Bald. vbi suprà, hoc trahit ad ecclesiam, vt si decreto Episcopi obligauerit prædium creditori, poterit ipse creditor postea id alienare, non obseruata solennitate Authen. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. eccl. vbi etiam hoc uoluit Bar. in colum. vlti. versicu. quæro, pone quędā ecclesia. Et idē de minore dicit idē Bar. in l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inof. te. & Alex. ɔſ. 189. viso statuto, col. 3. nu. 14. & se. lib. 7. Phil. Dec. in l. mādata. in 3. no. ff. de offic. eius cui mand. est iurisdic. vbi hoc limitat, A quo non longè abest, quod scribit ipse Bald. in d. l. ulti. §. sin autem in secūda. in fi. C. de bonis quæ liber. quod si pater consensit in officio tutoris filij, non est necessarius alius consensus pro exercitio illius. & allegat glos. quam dicit sing. in l. Lucius Titius Caium. in glo. 2. ff. de admi. tut. quam dicit sing. & sequitur Matth. Affic. in constit. Sicil. incip. constitutionem, colū. 12. uersicu. decimò quæro. & ex hoc dicit, quod si in promissione uendendi feudum interuenit ɔsensus principis, nō necesse est posteà, ut interueniat in uenditione. 167 *De eadē re. Decretū trahitur ad consequentia cōtractus.*

Sed & ad hoc optimè facit præter illos, quod licet tutor non possit autoritatē præstare pupillo ad suum commodum, nec aliàs res pupilli ad suum commodum tractare, per tex. in l. 1. ff. de auto. tut. & in l. si in emptione. §. vlti. ff. de contrahend. emp. cum si. tamen si is, qui nunc tutor, aliàs à patre pupilli emit fundum, potest tutor ipse, ipsam uenditionem exequendo, fundū sibi ipsi tradere, per tex. no. in l. si fistulas. §. fundum. ff. de cōtrahen. empt. quem ita intelligit Bar. in l. 2. ad fi. & ibi etiam Imol. & Raph. Co. ff. de stipu. ser. Bal. in l. singularia. & ibi etiam Saly. Roma. & Alexan. colum. 3. uersi. præterea etiam. ff. si cer. pe. Bald. in l. bonorum. colum. ult. C. qui admit. & in l. cum ipse. in fi. C. de contrahen. empt. & cō si. 289. quæstio ista colum. 1. li. 3. Ang. Are. in §. actionum. in 17. quæst. in materia tutelarum, Inst. de actio. de quo etiam multa 168 *De eadē re. Tutor qui à patre pupilli emit, pōt sibi tradere.*

per

per Bar. Imo. Raph. Co. Ro. Alexan. & Iason. in l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebel. & aliquid dicemus postea.

169 *De eadē re.* Et nonnihil etiam facit tex. in l. tutor rerum ff. de administr. tut. quem dicit Barto. sing. & no. ad hoc, quod tutor se autore, potest veluti in consequentiam, vt ita loquar, sequelam uenditionis rei minoris alteri factæ sibi rem ipsam retinere, si emptor pretium non soluit, & tutor de suo in utilitatem pupilli conuertit. Quem etiam tex. ad hoc ponderat, & reputat sing. Rom. in d. l. singularia, colum. 5. versi. quibus adde. ff. si cer. pet. Iason in l. 1. §. item acquirimus. col. 2. ff. de acq. pos. in vtraque lect. Facit & q͂d tradit Bal. in l. iubemus. C. de eman. lib. quod si pater consenserit filio impetranti rescriptum, non amplius requiritur ipsius consensus in processu causæ. & sequitur Alexand. consi. 59. viso processu, colum. 2. versi. vnde dicit. lib. 2. Et facit etiam text. in l. si ita scripsero. ff. de condi. & demon. & in l. quem hæredi. ff. de reb. dub. vbi dispositio sequens, sumit robur à præcedenti, quæ dirigitur in ipsam. Et faciunt quæ dicā infrà eodem, in 8. glos. in 23. quæst.

170 *An aliē uxor possit tradere nudā poss.* Secundo intellige, vt procedat in traslatione rei suæ. Neque enim eam transferre posset sine autoritate mariti: secus si nudā possessionem in re quapiam haberet. potest enim eam liberè tradere sine aliqua solennitate statim, exemplo minoris, qui & sine decreto id ipsum facere potest, non se aliter obligando, si credimus Bal. idipsum affirmāti in Authenti. sacramenta, colum. 2. versicu. reuoco in dubium. C. si aduersus vendi. per l. magis puto. §. 1. ff. de rebus eorum. Qui tamen text. hoc non dicit, sed potius videtur velle contrarium. Eius enim hæc verba sunt. Si pupillus alienum fundū bona fide emptum possideat, dicendum puto. nec hunc alienare tutores posse. & subdit Accur. ibi, sine decreto, cum sit pupillus quasi dominus: habet enim publicianam. l. 1. ff. de publicia. Quin & in glos. sequen. ad fi. dicit, quòd si etiam sine titulo rem alienam bona fide possideat, non poterit ea res alienari sine decreto. Cæterum Iacob. Aret. quem sequitur Bar. & ipse Bal. ibi. tradunt aliud esse, si pupillus nudā possessionem habeat: tum quia de possessione nihil dicitur in oratione, tum quia sine tutore pupillus eam transferre non potest. l. possessionem. ff. de acquirend. possess. Ergo cū tutore potest. Ex quibus & ego in hoc nostro casu concludo, quòd nō potest mulier etiam nudam possessionem sine autoritate mariti tradere.

171 DECIMOQVINTO QVAERO,

An mur pos An poterit mulier officium procurationis suscipere & exercere. Quæ quidem quæstio plerisque statim videbitur ridicula, quia fœmina non possit esse procuratrix l. neque fœmina. ff. de procur. & l. 2. ff. de regul. iur. Sed hoc certe intellexit Barto. in d. l. 2. procedere in iudicio, secus extra iudicium, & ad negotia: & idem voluit Alber. & alii, in l. alienam. C. de procu. & ipse Alberic. in l. si procuratorem. §. 1. ff. manda. Bald. in l. 1. §. secundo loco. ff. de postulationib. Panormi. & Deci. in c. cum dilecta. de confir. vti. vel inuti. Et est etiam bonus tex. in l. idemque. §. si cui mandauero. ff. manda. & facit text. in l. 1. §. parui autē refert. ff. de exerci. & in l. sed & si quis. §. parui autem refert. ff. de instito. Quin etiam potest esse procuratrix in iudicio uolūtariæ iurisdictionis, per tex. in l. 1. §. illud quoq;. vbi hoc not. Bal. C. com. de manu. quamuis ille tex. (ne hoc silentio prætermittam) loquatur in casu speciali, ut no. glo. ibi, per l. nec mulierem. ff. de manu. vind. Sed in iudicio quoq; in causa ad salutem animarū pertinente, vt in repetitione usurarum, decimarum, & aliorum id genus, vt voluit Archi. in ca. scriptum. 6. q. 2. per c. duæ sunt. 19. q. 2. vbi scribitur non esse disputandum de apicibus iuris, cum tractatur de salute animarum illud aūt, nō posse quempiam esse procuratorem vel arbitrum, est & ex iuris apicibus. l. si fideiussor. §. quædam. & ibi gloss. ff. manda. Et hoc dictum Archid. sequitur, & dicit sing. & Canonistis incognitū. Rom. sing. 687. tu audiuisti. Sequitur etiam Anto. ab Alexand. in d. l. alienam. C. de procurat. & Phili. Deci. in d. c. cum dilecta. de confir. vti. vel inuti. & in d. l. 2. ff. de regul. iur. In quibus locis & alios casus ponit in q̄bus mulier p̄t esse procuratrix, & alios quoque Specul. in titul. de procur. §. columna. 1. uersicul. item in casibus, & multis sequen.

Fit officium proc. suscipere, & exercere sine consensu viri. Casus in quibus mulier potest esse procuratrix.

Verum, ut ad quæstionem propositam redeamus, Ang. post Iac. Areti. loquens in illo primo casu in l. quamuis, in prin. ff. de acquir. poss. eleganter decidit per illū text. quod licèt mulier ex forma statuti non possit obligari sine consensu mariti, potest tamen officium procuratoris extra iudiciū suscipere, & tenebunt gesta per eā. & hoc mō dicit se obtinuisse Florētiæ, vbi est huiusmodi statutū & sequunt̄ Ro. Ale. & Frā. Are. ibi & ꝑ sing. citat Phili. Deci. in d. c. cū dilecta. col. pe. uersi. & hoc procedit, extrà de confir. uti. & in d. l. 2. colum. 4. de reg. iu. & consi. 268. conclusio, col. 1. & Catel. Cotta: qui & id dicit. sing. & memoria dignū, memo. incip. mulier regulr, in fin. Sed idē uoluit ipse Ang. ī l. mutū. uti. & Ale. in fi. ff. de acq. herç. Frā. Are. & Ias. in l. more. co. ti. 172 *Decisio quæstionis.*

Simile

173 *De eadē re.* Simile est, quod voluit idem Iac. Are. in l. moris. ff. de pœnis. quod si ex forma statuti bannitus agere non possit, poterit tamē ꝓcuratorio noīe alterius agere & valebit. qđ p eum eo nomine factum fuerit. Quod dictum sequitur, & dicit ita se de facto obtinuisse Alberi. in vlti. parte statutorum, q. 63. cuius est initium, item quæro si bannitus, ubi ad hoc multa allegat, q̃ ibi in ꝓmptu sunt omnibus, si qui nosse desiderat.

174 *De eadem re. Filiusfamilias potest esse in iudicio alieno nomine.* At similius est, quòd licèt filiusfa. non possit esse in iudicio sine consensu patris. l. vl. §. necessitate. C. de bonis quæ liber. admittitur tamen procuratorio nomine. ut est tex. in c. non iniustè, & ibi gl. Hosti. Bal. & alij, extrà de procu. & tex. in l. filiusfa. §. ipse quoq; & ibi Guli. Cu. Bar. & Bal. ff. eo. & omnium optimus in c. qui generaliter. §. 1. eod. ti. lib. 6. & voluerunt glo. & Bar. in l. si longius. §. si filius. ff. de iudi. & glo. in c. vlti. in verbo, regulariter, in prin. de iudi. lib. 6. Specu. tit. de actore. vers. sed an egeat, & ibi Io. And. in addi. Bar. & alij in d. §. necessitate.

175 *Prohibitio contrahendi intelligitur nomine proprio.* Sed & proprius quoque accedit, quod voluerunt Rom. Alexand Socin. & Iason in l. quæsitum. per illum tex. ff. de in ius vocan. quòd si statutum disponat, quòd nō possit mulier. vel minor contrahere sine consensu propinquorum, tale statutum non procedit, quando contrahunt nomine alieno. Quod etiam voluit Fulg. consi. 75. ex facto proponitur, col. 2. versi. consequens est, & item col. 3. versic. deinde & si ad filiam. Pau. Cast. in l. cuicunque. §. si ab alio. in fi. ff. de instito. & Alex. in addit. Bar. in l. apud Iulianum. §. vlt. ff. ex quib. cau. in poss. eat. & Iason in l. si vnus ex argentarijs. §. pactus ne peteret. col. 9. versicu. secundò intellige. ff. de pactis. & in l. exigēdi. col. pe. C. de procur. & in d. l. more. col. vlt. ff. de acqui. hære. Ioan. Bapt. Cacia. in repet. l. cunctos populos, char. 16. col. 4. versic. hic inseramus. C. de Sum. Trinitat. & Carol. Ruin. consi. 53. de duobus, col. 5. num. 16. li. 2. & Hiero. Grans. consi. 46. casus satis clarus, in fin. lib. 1.

176 *Mulier prohibita cōtrahere, an ut tutrix possit contrahere.* Ex quib. planè uideri posset plerisq;, decidi posse illud dubium. An stante illo statuto, quod prohibet mulieres contrahere sine consensu, vel autoritate Mundualdi, vel propinquorū, possit mulier tutrix suorum filiorum contrahere eo nomine, sine ea statuti solennitate. Quod posse videtur ex suprà dictis. Verum contrarium tenuit Rapha. Co. qui & ita dicit, se aliquando, cum ex facto contigisset, respōdisse. & post eum Iac. à Puteo, in d. l. apud Iulianum. §. 1. quos nuncupatim sequit̃ Alci. si is est, in trac. ꝓsumptionū, reg. prima, ꝓsu. 52. nu. 6.

Facit etiam ad superiora, quod voluit Accurs. in l. lis nulla. ff. de iudic. limitans illum tex. quo cauetur non posse quempiā agere contra eum, quem habet in potestate: vt videlicet procedat, cùm ageret suo ipsius nomine: non etiam, si alieno, videlicet tanquam procurator alterius, aut aliàs per d. l. quæsitum. & illam gl. sequitur Alc. in addi. Bar. in d. l. apud Iulianum. §. vlt. ff. ex quib. cau. in poss. eat. & Iaso. in d. l. quæsitum. ff. de in ius vocand. 177 *Pater potest agere cōtra filiumfamilias alieno nomine.*

Nec longè abest, quòd licèt laicus non possit tractare negotia ecclesiastica, vel spiritualia, per ca. decernimus. de iud. cum si. hoc tamen intelligitur quando proprio nomine id faceret: secus si alieno, per text. expressum in c. 1. de procu. lib. 6. Et ideò pt laicus nomine clerici absentis acceptare beneficium, vt no. Io. And. Pan. post alios in c. accedens. de præb. & Cald. consi. 1. eo. tit. de præb. & Paul. Elea. in cle. 1. eo. quoq; tit. & ibi quoq; Cardi. in 3. q. de renū. Pōt & nomine clerici permutare, & resignare beneficium, secundum Collec. in d. c. decernimus quem refert & sequitur Rota, de ci. 104. nota quòd ubi aliquis, in antiq. & deci. 418. not. vtrum permutatio, etiam in antiq. & de hoc est gl. ordi. in d. cle. 1. in verbo, procuratorem, & ibi Pau. Elea. & Cardi. in 3. q. de renunti. Potest, & ex mandato Abbatis recipere monachum ad professionem, vt uoluit Io. Ligna. in c. ad apostolicam, de regula. Potest, & constitui procurator clerici ad eligendum certā personā: vt expressè voluit Deci. in repe. d. c. decernimus. col. 6. versi. subsequēter Abbas hic dicit. arg. c. si Episcopus nullis. de prēb. lib. 6. & c. is cui. de offi. dele. eo. lib. Secus si constitueretur procurator ad eligendum simpliciter, & ita relicto illi arbitrio, quem vellet, eligendi, quia id fieri non posset: ut per Io. An. in c. quod alicui, col. vlti. de reg. iur. lib. 6. cùm conco. per Decium adductis in d. c. decernimus. 178 *Laicus alieno nomine tractat negotia ecclesiastica & spiritualia.*

Postremò licèt pupillus non possit obligari, sine tutoris autoritate, d. l. quāuis. ff. de acqui. poss. & l. more. ff de acqui. hære. cum si. tamen si alienum negotium eius mandato gesserit, qui mandare potuit, valebit quod ab eo gestum est alieno nomine, nec restituetur. l. cum mādato ff. de minor. quam ita allegat Fulgo. dicto consil. 75. loco suprà allegato. Sed aduerte, q̃ ca. l. simpliciter loquitur de minore, nec de pupillo quicquā dicit, nec fortè intelligi potest, vt qui non potest esse procurator ad negotia: nam ea res exigit ætatem 17. annorum, p tex. in l. si collactaneus. ff. de manu. & in §. eadem lege. Instit. qui & quib. ex caus. manu. non poss. & in d. c. qui generaliter. 179 *Pupillus an restituatur contra id, qđ alterius mādato gessit.*

liter.§.vlt.de procur.lib.6.de qua re tamen vide latè per Bar.Bal.& alios in l.exigendi. C.de procur. Bal.in l.minor autem.ff.eo. Quicquid sit,tex.habemus, quòd pupillus nomine alterius, videlicet tanquam institor, potest cõtrahere,& obligare dominũ, in l.sed & si quis, uersic. pupillus.ff.de insti to.quem ipse Fulg.allegat.

180 Limitatio præcedẽtiũ. Hæc limita primum procedere,vt videlicet minor & mulier non obstante prohibitione legis,vel statuti possint noĩe alterius cõtrahere,& obligari,quãtum ad hoc, vt valeat,quod fecerunt in præiudiciũ domini cui imputandum est omnino,quòd talem elegit, per d.l.cum mandato.& ibi concord.non etiam quantum ad id, vt ipse minor,aut mulier priuatim obligetur, nisi interueniat solẽnitas requisita lege. vel statuto,vt expresśim dicit Paul. Cast. in d.l. cuicunque.§.si ab alio.ff.de instito.& Soc. in d.l.quæsitũ.ff.de in ius vocan. Sup quo vide Corne.consi.16.in præsenti consultatione,lib.4.

181 Altera. Limita secundò,vt non procedat in mãdato legis,quod exercere non potest is, qui propria negotia non potest administrare, per tex.in l.vlt.C.de legi.tut.& in l. non solum.§.si libertus.ff.de excus.tut.quibus iuribus cauetur.quòd sicut minor nõ potest administrare propria bona, ita nec potest esse tutor legitimus.Et ita nominatim limitat Fran.Aret.in d.l.quamuis. in princi. ff. de acqui.poss.

182 Tertia. Limita tertiò,vt non procedat etiam in mandato hominis,quod respicit publicã vtilitatem,vt etiam speciatim limitat Frã. Areti.vbi suprà,per id quod voluit Io.An. in regula, quod alicui. de reg.iur.libr.6. in Mercur.quòd non potest constitui procurator ad eligendum Prelatum is,cui per indiscretionem ætatis,vel ex alia inhabilitate,quæ non potest remitti per eligentes, esset inhabilis ad eligendũ nomine proprio: quod reputat sing.ipse Are.

183 An vxor liberè possit cõstituere p cura.ad contrahen. DECIMOSEXTO quæro, qd è diuerso? An mulier possit sine consensu mariti constituere procuratorem ad contrahendum? Bal.in l.1.col.7.vers. dicet aliquis C.qui admitti.dicit, quòd si mulier secundum consuetudinem loci, non possit adire hæreditatem sine autoritate coniunctorum, ea tamen poterit ad hoc procuratorem constituere.& ita dicit voluisse Bart.in l.gerit.in pen.q.ff.de acq.hæred.vbi tamen nihil de hoc dicit,nec puto simpliciter esse verum.per id quod in simili dicitur.quòd sicuti minor non potest regulariter stare in iudicio sine autoritate tutoris, aut curatoris,l.2.& 3.C. qui legi. perso. ita nec etiam procuratorem ad iudicia constituere,per l. neque tutores. & l. nõ eò minus,& ibi Frã. Aret. C. de procur.quod quidem non alia ratione fit,quàm quod is per se sine ea solennitate agere,aut defendere non potest, vt diximus. Quod hinc liquido patet, q̃ in casibus,in quibus minor sine tutore, aut curatore habet legitimam personam, põt & ipse solus in id constituere procuratorẽ per l.3.in princ.& ibi glo.Bart.& Angel.ff. rem rat.habe. & l. si vnus.§.idem ait.ff.de iniur.& l.etiam.§.absens.& ibi Barto.ff.de manu.vindict.& in c.ex parte.& ibi Doct. de resti.spoli.& Spe.tit.de actore.§. 1. versi. licet filiusfam.Bar.Bald.& alios in d.l.neq; tutores.& Barto. in l. diuus. quam legit cũ l.2.§.curatores.qui est vlti. ff. qui peta. tut. & in l.nullus.§.is qui.ff.de procur. & in l.si ex legati causa.ff.de uerb.oblig.& in l. mutus. §.is qui.ff.de procura.& Bald. in c. vlt. de iura.cal.& Ange.consi.143. tria videnẽ, in princ.& Soci.consi.239.præsentis cõsultationis difficultas,col.4.versicu. probatur ratione,lib.2.quod cõs.repetitur cõsi. 131. lib.4.& Ias.consi.48.in casu consultationis col.2.versi.tertio idem confirmatur,lib.1. *Minor qui per se potest agere, in id potest procuratorem cõstituere.*

Et idẽ dicemus de filiofa. vt possit sine autoritate patris procuratorem constituere: quibus & ipse casibus spreta patris autoritate potest agere per text. in l. filiusfami.in prin.ff.de procur. *Et filiusfa.*

184 Et propterea consuluit Soci.d.cons.239. lib.2.repetito,vt suprà diximus,col.2.versi. sed difficultas oritur:atq; iterum cõsi. 254. visa & considerata,col.1.eo.libr. 2. quòd si statutum exigat aliquam solennitatem in factis minorum, si minor ad ea conficienda procuratorem cõstituat, debet interponere solennitatem statuti:aliàs non ualet. Et idem ante eũ voluit Fran.Are.in l.mutũ colum.vlt.ff.de acquir.hære.& sentit Barb. consi.39.bene etenim cuncta geruntur, in 3.dubio,in princip.lib. 3. Et idem quoque voluit in statuto requirente consensum p̃pinquorum,siue mundualdi, Cæsar Lambert.in Tract.de Iure patronatus,in 9. arti. 4.questionis principal.1.partis,lib.2. *Qui per se facere nõ potest, nec procur.in id cõstituere potest sine solẽnitate.*

185 Quibus adde,quod & in re non admodum dissimili ex facto respondit Feder.Senen.consi.100. Abbas subiectus monasterio maiori;quòd Abbas non potest constituere œconomum, siue procuratorem ad alienationem cuiuspiam rei ecclesiasticæ, nisi in id interuenerit eæ solennitates, quæ requiruntur ad eiusdem rei alienationem. Id quod nũcupatim refert & sequitur Lauren.Rodol.in rep.c.sine exceptione, in 56. quæstio.12.q.2.& ipse Soci. consil. 52.viso instrumento Syndicatus,in 1.dubio, libro quarto.Et faciunt etiam scripta per Bald. consi.417.primũ dubiũ, per totum, lib. 2. *De eadẽ re.*

Nec

186 *Rōnes præcedentium.* Nec id certè mirum est, quia prohibito aliquo, prohibetur & id, per quod ad illud peruenitur, per tex. no. in l. oratio. ff. de spō sa. & in §. quia tamen. Insti. vi bonorum rapt. & in c. nam concupiscentia, ext. de constit. Igitur prohibita alienatione, id quidē prohibetur ex quo alienatio sequi potest, l. codicillis. §. mater. & ibi Bartol. ff. de legatis secundo. & l. si ad resoluendam. & ibi Barto. & Salyce. C. de prædi. minor. cum similibus, à me adductis in tracta. Retractuum, titulo primo. §. primo. in gloss. secunda numero quinquagesimo, & hac eadem, & iterum in gloss. decimaquarta, num. item decimoquarto. ex quo titulo secundo in fine. numero trigesimo, & hæc quidem.

Ex quo etiam illud fit, vt cum in alienatione requiritur aliqua solennitas, eadem quoque requiritur in actu, ex quo alienatio sequi potest, iuxta nota. per Bald. in l. Præses. C. de transactio. & in l. secunda. C. si aduers. transact. & per Panor. & alios in capitu. cum tempore. de arbitr.

Item quia qua facilitate induceretur mulier ad contrahendum, eadem quoq; induceretur ad constituendum procuratorem. Ideò æque nihil valere debet. l. doli mali. versicul. diuersum. ff. de noua. Et vide quid dicam in seq. q.

187 *An si vxor contrahat per procuratorem, requiratur consensus viri.* DECIMOSEPTIMO successiuè, quæro, an si mulier contrahat per procuratorem, requiratur consensus mariti. Bart. in l. apud Iulianum. §. vlti. in fin. ff. quibus ex cau. in poss. eat. dicit primum videri q̄d sic, per §. præcedentem, ubi cum pupillo videtur contractum, si cum tutore illius contrahatur. Posteà dicit in contrarium facere, quòd non propriè contrahit: & subdit, & cogitabis. In quo ita se dubium ostendit vt tamen in eam partem magis inclinare videatur, quæ posterior est, iuxta text. in l. si idem. §. vlt. & ibi Bal. Ang. & recent. qui afferunt concor. ff. de iuris. omnium iud. Et hanc etiam posteriorem partem apertè tenuit Ang. Are. in §. hæres quoque colum. 2. versicul. quærit Barto. Instit. de obli. quæ ex quasi contract. Et hoc confirmat text. in l. licèt. §. 1. ff. de peculio. ubi si seruus impuberis contraxerit, dominus impubis obligatur de peculio. Non enim cum ipsis impuberibus cōtrahitur, ut tutoris autoritas requiratur.

188 *Dē eadē re.* Angel. autem in d. l. apud Iulianum. §. vltim. posteaquam retulit Bart. dicit, quòd contractus initus à procuratore mulieris, est nullus: quia mulier constituendo procuratorem, verè contraxit: vnde mandatum est nullum, quia continetur sub prohibitione statuti: Et si aliud diceretur, esset aperta via fraudādi legem. Sed contractus initus à tutore, vel curatore mulieris ualet, quia nō includitur sub verbis statuti: quoniam pupilla vel adulta tunc non contrahit, licèt contrahere videatur, per d. præced. ibi, quasi cum eo contractum sit. Verba enim statuti sunt propriè accipienda, non impropriè. l. 1. §. is qui nauem. ff. de exerci. & l. 3. §. hæc verba. ff. de neg. gest. & l. cum qui vectigal. ff. de verbor. significa. Et quia etiam ubi tutor cōtrahit, vel curator, cessat ratio statuti, quæ fuit, ut cōsuleretur fragilitati sexus. Cui satis prouisum est per interuentum tutoris, uel curatoris, qui tenetur ad rationem administrationis. Vnde cessante ratione legis, cessat eius dispositio. l. quod dictum. ff. de pactis. hæc Angelus.

Post quem, Raph. Co. dicit, quòd si mulier constituerit procuratorem cum solennitate statuti, quod quidem necessarium est, non opus est postea in contractu celebrato à procuratore, ipsam solennitatem adhibere, illis duabus Ang. rationibus: qa tunc mulier propriè non contrahit: & cessat ratio statuti, scilicet fragilitas sexus. Et idem consuluit Socin. consi. 154. visa & considerata, colum. prima lib. 1. vbi & ad primum caput addit rationem, quòd qui non potest per se actum gerere, non potest per alium eius nomine gerentem, secundum Bar. in l. Aristo. in fin. ff. quæ res pign. obligar. poss. 189 *Si uxor cōstituit procur. consentiente viro, an si cō trahēs adhibere debeat cōsen. ipsius uiri.*

Sed idem consi. 112. lib. 1. repetitio in lib. 2. consi. 172. multum abunde, col. vlti. dicit in d. secundo casu non satis esse, constitutum fuisse procuratorem cum consensu consanguineorum, sed eandem solennitatem esse adhibendam in contractu celebrādo per ipsum procuratorem. & ita consuluisse Mari. Soc. patrem ipsius, & alios plures celeberrimos. Docto. Id quod etiam tenuit Ioan. Baptist. Caccia in repe. l. cunctos populos. in 15. charta, colum. 4. versicul. & prædictis accedunt. C. de Summa Trinit. & in repe. Authē. sacramenta puberum. C. si aduer. uendi. ubi & hoc dicit consuluisse plures illustres Docto. & Hippoly. Marsil. singu. 155. surrogatus, vbi & hoc reputat singula.

Ex quibus patet, hanc rem esse satis ambiguam: tamen ut eam facilius intelligas, in tria membra totam hanc tractationem diuidemus. Primum, quando mulier contrahit sine solennitate statuti, per procuratōrem cōstitutum, etiam sine solennitate statuti: & tunc haud dubiè nō ualet, per ea quæ diximus in præcedēti quæstione. Quibus adde, quòd in quolibet mādato sub intelligitur, q̄ solennitates iu- 190 *Resolutio præcedētiū. Primum cū cōsensus nec in mandato interuenit, nec in contractu.*

ris & statutorum seruari debent, argum. l. missi opinatores. C. de exac. tribut. libr. 10. & quod voluit Bartol. in l. 1. C. si propter pub. pen. & expressè tradit Socin. dicto cõsil. 239. præsentis, col. 3. libr. 2. Propterea nisi procurator eas seruauerit, nihil egit. Et quòd subrogatus tenetur seruare eandem solennitatem, quam seruare tenebatur ille, cui fuit subrogatus, vt tradit Bald. in l. vlt. C. si mancip. ita fuer. alien. vbi dicit, q Episcopus, qui in locum executoris per negligantiam illius fuit subrogatus, iuxta l. nulli. C. de Episco. & cleri. tenetur bona distribuere, secundum consilium Gardiani: queadmodum executor, cui hoc testator mandauerat. Sequitur Alexã. in addi. Bart. in l. 1. §. hæc actio. ff. si quis test. lib. esse ius. fuer. & Barb. in c. cùm dilecta, colu. 18. sub num. 112. & ibi Feli. col. 16. versicu. amplia 7. de rescrip. & idem Feli. in c. cum accessissent, colum. 8. versi. & ex hoc dicto, de consti. Et simile est, quod etiam uoluit Ioã. An. in regula, contra eum, in Mercuri. quòd Episcopus, cui deuoluta est electio competens certis monachis, & ita in eorum locum subrogatus, tenetur, sicut illi tenebãtur, eligere unũ ex gremio illorum. Pro quo facit bonus text. quem tamen ille non allegat, in clem. 1. de suppl. neglig. præla.

191 Nam & semper aliàs, nedum in illis casibus, subrogatus eadem omnino habet onera, & incommoda, eademq; commoda, atq; is, in cuius locum subrogatus est: vt patet ex l. decernimus. & ibi ex Barto. & alijs, C. de aquæduct. libro vndecimo, & l. 1. in fin. C. de Colleg. eodem libro vndecimo, & l. vnicuique. C. de prox. sacro. scrini. libro duodecimo, & l. 2. & ibi no. ab And. Barul. C. de Comit. rei militar. eodem libro. & voluit Stephanus Bertr. qui ex hoc in pulchro casu consuluit, vt per eum videre licèt, consi. 73. legatus sanctissimi, col. 2. num. 3. lib. 4. Quibus etiam adde, quę & nos scripsimus in Tractatu, *Le mort saisit le vif*, parte 2. declar. 9. num. 18. incip. præterea substitutus.

192 *De eadẽ re.* Et si aliter diceretur, in hoc casu nostro, facilè fieret fraus statuto, cui omnibus modis obuiandum est, iuxta l. in fundo. ff. de rei vendi. Et vt id fiat, debet iste casus intelligi in statuto, arg. l. pupillus. §. 1. ff. de autoritat. tut. & l. fraus. ff. de leg. cum si. Etiam si pęnale esset, aut exorbitans, ut diximus, & multis probauimus supra num. 115. incip. nam & in hoc, & seq. Ex quo non obstat, quod dictum est, mulierem contrahentem per procuratorem, non propriè, sed fictè contrahere, & statuta debere intelligi propriè. Et quòd præterea dici posset constitutionem exorbitantem, loquentẽ de contractu, non habere locum in contractu ficto ꝑ text. not. in l. si quis in legatione. vbi id no. Bal. ff. de iud. q̃a id d̃et intelligi, nisi aliàs facilè fraus fieret statuto, ut diximus.

Quanquàm & his obiectionibus alijs quoque multis modis responderi posset. 193 *Qui ꝑ aliũ facit, an propriè facere dicatur, vide in gloss. seq. nu. 27.* Primo quidem, quòd illud non semper verum est, vt qui facit per alium, fictè & impropriè facere dicatur, vt uidere licet ex Bart. latè in l. sed si vnus. §. seruus. ff. de iniur. & in l. 3. §. si procurator. & ibi quoque Ang. Pau. Ca. & Alexan. ff. quod quisq; iuris. Bar. in l. si is qui pro emptore. In materia fictionis translatiuè de vna persona in aliam, & ibi quoque Imo. in vltim. chart. Rom. & Iason chart. antepen. versic. circa fictionem. & multis sequent. ff. de vsucap. & Bald. in c. causam quæ. colum. 1. versic. item qui facit, & sequen. de elect. & in cap. qualiter. in fin. & in capit. sequent. ad fin. eo. tit. & consil. 30. præsupposito statuto, colum. 1. libr. 1. & consil. 384. statuto ciuitatis, colum. 1. libr. 5. & Petr. Ancha. consil. 171. col. 2. versi. 3. dictum statutum Philip. Deci. in l. is damnum dat. ff. de regu. iur. Et ex tex. optimo. in l. certè. §. 1. ff. de præc. & l. vlt. ff. si men. fal. mod. dixe. & c. mulieres. §. vlt. extrà de senten. vbi ita scribitur, cum is committat verè, cuius mandato delictum committitur, quem ad hoc expendit Domi. consil. 119. circa istud dubium, colum. 1. in fin.

Secundò si etiam concedamus, non uerè, & proriè id ab eo fieri, cuius mandato 194 *De eadẽ re.* factum est, vt satis apertè innuit alius tex. in l. aut qui aliter. §. & cum interdictum. ff. quod ui, aut clam: tamen cùm in hac nostra specie non ualeat (ut iam satis diximus) constitutio procuratoris, siue mandatum à muliere datum sine consensu mariti, quod quidem mandatum est fundamentum contractus à procuratore initi: *Consequens sequitur antecedens.* consequens est, nec ipsum contractum factum vi illius mandati non ualere, argum. capit. cum Paulus. 1. quęst. prima. cum si. nam & destructo antecedenti, destruitur & consequens l. si homo mortuus, & ibi Bald. ff. de uerborum obligatio. & not. glo. in l. eum qui. in principi. ff. de publica. in rem actio.

Denique si hic actus fictus est (ut nonnulli contendunt) tamen subrogatur loco 195 *De eadẽ re.* veri: quia procurator verè contrahens repræsentat personam mulieris, cuius nomine contrahit. l. ita autem. § gessisse. ff. de administrat. tuto. & l. qui per alium. ff. de regulis iuris. Vnde sicut dispositio facta à statuto de persona vera trahitur ad fictam, quæ veram personam repræsentat. l. postulante. in principio, & ibi Bartolus. ff. ad

ad Trebellian.& in l.2.ff. de legat. præstan. & benè facit l.libertum §.Senatus. ff. de ritu.nuptiar.Ita dispositio facta de uero contractu.trahitur ad fictum, qui subrogatur loco veri:& eò quidem facilius, quò facilius fit extensio de casu ad casum, quàm de persona ad personam, vt voluit Raphael. Co.in l. cõmodissimè.ff. de liberis & posthumis.Francis.Aret.& Iason in l.Gallus §. & quid si tãtum.vterque col.5.ff. de liberis & posthumis.& Iason in l.cum res.ff.de legatis.1.cum alijs multis cõcordantijs,à me traditis in repetit.l.si vnquàm,in uerbo,libertis,num.27.incipien.si igitur.Propterea Bartol.in l.3.§.liberis,qui 1.est.ff.de legatis præstandis,dicit, quod statutum prohibẽs sub poena contrahi cum bannito, habet locum in contrahente per procuratorẽ.Et ita expressim in nostro casu voluerunt Angelus & Raphael.Co.in dicta l. apud Iulianum.§.vlti.& Francis.Areti.in dicta l. mutum.colum.vlt.ff.de acquiren. hæredi. Socin.quoque,& Iason in l.1.§.item acquirimus, ille columna tertia, versicul. sed aduerte quia iste:hic colum.2.& 3. ff. de acq. poss.in vlt.lect.

196 Secundum membrum est,quando mulier contrahit per procuratorem, cum solennitate statuti constitutum, & quidem specialiter ad certum & specialem contractum faciendum:& tunc non amplius necesse est adhibere eam solennitatem, cùm contractus ipse ab eo procuratore conficitur:vt in specie consuluit Fed.Senen.consi. 110.Abbas subiectus. & latius Laur. Rod. in rep.c. sine exceptione. in 10.quæstio. & iterum in 19.quæst. 12.q.2.& Raph.Co. in d.l.apud Iulianum.§.ult.& Alc.consi.189. viso statuto,col.4.versi.est verum,lib.7. Soci.in l.si quis nec causam.in princip. col.2. versi.extra materiam.ff.si cer.pet.& d.consil.254.& Iason in d.§.item acquirimus.& Ioã.Camp.in tract.de dote,parte 5. q. 108. Et ad hoc faciunt, quæ collegimus suprà num.165.incip.sed hoc intellige,& seq.ad probandum, quòd in executione contractus facti cum solennitate statuti,non amplius requiritur eadem solennitas. Et vide multa ad hoc quoque facientia, infrà in glo.8.in q.23.

Quid si procul. sit specialiter constitutus viro consentiẽte.

197 Tertium membrum est, quando mulier contrahit per procuratorem cum ea solennitate constitutum,non quidem specialiter,sed generaliter tantum: & hic casus est magis dubius. Et primò quidem videtur,quod sufficiat procuratorem fuisse generaliter constitutum cum solennitate statuti, vt possit posteà contrahere sine huiusmodi solennitate,per tex.in d.l.1.§.item acquirimus. ubi consensus generaliter adhibitus, in concessione peculij, censetur etiam adhiberi in acquisitione possessionis, posteà per seruum facienda ex causa peculiari,& consequenter in actibus peculiaribus,qui fiunt postea. Et propterea in simili dicimus,ꝙ licèt lex requirat consensum patris,quando filiusfam. agit in iudicio.l.vltim.§. necessitate. C. de bon. quæ liber.tamen sufficit à principio generalis cõsensus patris præstitus pro omnibus causis futuris: vt uoluit Cyn.in d.§. necessitate.in 3.quæst.& ibi Bald. & alij. Et idem in consensu, quem debet pater prestare filio donanti causa mortis,dicit Barto.in l.tam is.§.1.in pen.quæstio.ff.de dona.cau. mor. Et idem quoque in consensu quem consanguinei debent interponere in cõtractu mulieris, dicit Andre. Alciat. in libr. 2.de verborum obligat.char. 10. Et si aliter diceremus, solennitas interposita in ipsa constitutione procuratoris generalis, nihil operaretur.

Quid si generaliter.

Contra videtur non sufficere cõsensum mariti fuisse adhibitum in constitutione generali procuratoris, nisi adhibeatur, cũ procurator postea contrahit. Primo quia non sufficit hoc casu consensus generalis, sed debet esse specialis, & ad certum specialem, & expressum casum, ut latè postea dicemus infrà in 7.glo.Secundò, quia maritus debet in specie intelligere actum, cui debet præstare cõsensum, ut latè etiam dicemus infrà, in gloss. 8. in 22.quæstio. Et hanc partem expresse tenent Fede. Senen. dicto consil.100. Lauren. Rodo. in repet. d.capit. sine exceptione: & Iason, qui ad hoc alia pleraque allegat, in d.§.item acquirimus. in utraque lect. ubi & respondet illi text.quòd loquitur in acquisitione possessionis, & sic in actu vtili, in quo non requiritur huiusmodi solennitas: sicut & latè dicemus infrà in eadem 8. gloss. in 8.quæstio.Item loquitur in persona habili, quæ sola sibi potest in omnibus præiudicare. ideò non mirum, si ab initio sufficiat consensus generalis. Hic autem loquimur in persona inhabili, quæ non potest liberè disponere: ut & in simili dicit Bartol.in l.prima.§.si vir uxori.ff.de acquirend. possession. respondendo ad d.l. iubemus nulli.in titul.C. de sacrosanct. ecclesi. Et ita etiam (inquit) responderi potest ad aliud fundamentum ex doctrina Cyn. & aliorum in d. §. necessitate. Sed & hanc quoque partem nouissimè secutus est Alcia.in l.transactionem.C. de transaction. 198

De eadẽ re.

Et hoc quidem not.extende ex eo, quod multis rationibus suffultus voluit. Socin. in d.§.item acquirimus col.4.vers. octaua, 199

De eadẽ re.

& ultima conclusio referens Maria. patrē consuluisse (& id quidem est, de quo etiā loquitur. licèt non adeo clarè, in d. consil. 112.) in q̄stione facti, in qua videlicet minor constituit procuratorem cum solenni tate statuti, ad renouandum societas finitas per patrem, q̄ nihilominus tenetur huiusmodi procurator adhibere solennitatem, dum renouat: aliàs quod agit, non valet dicitque huic consilio lupscripsisse plures Docto. Et secundum hanc sententiam intelligi debet Pau. Pari. consi. 98. circa prę sentem, num. 46. lib. 1. vbi. & alios allegat. In qua re animaduertendum est, quod is procurator erat cōstitutus ad certos actus renouandos, licèt non in specie ad certum actum, & hoc simpliciter refert, & ponderat Iason in d. §. item acquiremus. colum. 3. in 2. lectu. Quæ res euidenter ostendit, non satis esse procuratorem fuisse constitutum cum solennitate statuti ad aliquos actus, sine speciali declaratione actuum.

200 *An vxor possit ludere iniussu viri.* DECIMOOCTAVO quæro, an possit vxor ludere iniussu viri. De ludo autem permisso loquor: nam alium nec cōsensus quidem mariti licitum vxori potest facere. Atqui suapte natura licitus est, vxori tamen interdicitur, si fiat ob pecuniam & si ludat & perdat, potest maritus repetere, ad quem bonorum vxoris administratio pertinet, ex nostra cōsuetudine, quemadmodum & de ceteris, qui non habent bonorum suorum administrationem, voluerunt Cano. c. clerici. de vi. & hone. cleri. cum alijs concor. adductis per Par. Pute. in tracta. de ludo, char. 7. versic. an perditum in ludo.

201 Quibus adde, quod scribit Bald. in rub. C. de condi. ob. turp. cau. per l. seruus. C. de condi. inde. quod qui in ludo scienter lucratur pecuniā serui, aut alterius qui non sit sui iuris, furtum committit, furtique tenetur. Et sequit̄ Iason in d. l. seruus. Quòdque tradit ipse Bald. in l. 1. ad fi. C. si quid in frau. pat. quod si pater ludendo (ludis quidem illicitis) omnia bona sua dissipauerit, filii post eius morte poterunt reuocare vsque ad legitimam, & sequitur Ang. Areti. in tract. malefi. in uerbo. Metidore de mali dati, col. 3. versi. quæro an vincens Barb. consi. 65. illud. col. 1. lib. 3. & Pau. Pic. qui id dicit fin. in l. post contractum. colu. 1. ff. de dona. Iason. in l. si arrogator. col. 9. versic. secundò principaliter ff. de ado. & in §. item si quis, le 1. nu. 28. Inst. de acti. & Fabi. Gioch. in rep. Aut. nouissima, in 23. quęst. princ. col. 2. ver. sed nunquid perditum. C. de ino. test. Frā. Rip. in c. sæpè. col. 16. ver. non dubitat̄, de rest. spo. Hinc itaq; potes intelligere, minus licere etiam his qui liberā bonorum suorum administrationē habēt ludere, quam uendere neq; enim vendita reuocantur per filios, nec ad legitimam q̄dem, si fraus abfuit, vt patet ex toto titu. C. de inoffi. donatio.

DECIMONONO quęro, an mulier poterit compromittere sine consensu mariti? Et non posse ex eo satis probat̄, quòd compromissum est quidam cōtractus trāsactitius: in idque fit, ut alter alteri obligēt ad ea, quæ ab arbitris iudicata fuerunt: ut no. in §. 1. in Authē. ut diffe. iudic. & tradit Bar. in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. Bal. in l. 1. in 2. opp. C. si aduersus trāsac. Cano. in c. quinta uallis. de iureiura. Ex quo Pau. Cast, consi. 465. viso compromisso, col. 1. l. 1. respondit, filium à statuto prohibitum contrahere sine consensu patris, non posse sine eius consensu compromittere: nec si fecerit, teneri stare arbitri sententiæ. Et quod proprius accedit ad nostrum casum, videlicet in statuto prohibente mulierem contrahere sine consensu propinquorum, uoluit Lanfran. in tract. de arbit. in 5. quęst. 5. partis prin. qui & ad hoc alios alllegat, ut ibi uidere poteris. 202 *An compromittere.*

Illud autem proculdubio verū est, alienari prohibitum, nec compromittere quoque posse, ut satis probatur in ca. peruenit. iuncta gloss. & Panorm. colum. 2. versic. & ex hac gloss. de arbitr. & in c. cum tempore & ibi Hostiens. & Ioan. And. in uerbo, licētia, Pet. Ancha. Imol. & Anto. colum. ult. & Pan. col. 2. eod. tit. & uoluit etiam Hosti. in Summa eiusdem titu. §. de qua re. uersicul. nunquid uasallus. Bartol. consil. 159. uisa quadam constitutione, colum. 3. uersicul. præterea ista est regula. Bald. loquens in tutore, & curatore, in d. l. 1. C. si aduers. transact. Angel. similiter de his loquens in l. Imperatores. ff. de pact. Paulus Castrensis, Alexander, & alii recentiores, qui & de illis ipsis loquuntur in l. iurisgentium. §. vltimo. ff. eodem titulo. Lapus allega. 102. non potest clericus. Cardina. Florent. consilio 95. ad primum, colum. ultim. uersi. ad aliud. Roma. consi. 175. dictum ultimum, colum. 2. uersic. secundo principaliter, & consi. 369. circa primum, colu. 4. uersicul. tria autem. Alex. consi. 22. opportunè, col. 1. uersi. quod autem compromissio, li. 2. Caro. Rui. consi. 11. uiso compromisso, col. 1. nu. 2. & 3. lib. 4. & consi. 129. quod est eiusdem initii, col. 1. in fi. lib. 5. & Philip. Deci. consi. 39. iuridicam. col. 1. uers. tertio nullitas, & consi. 44. cuius superscriptio incipit, statutum, col. 2. uersicu. prædictis, & consi. 445. in casu ad me transmisso, colum. 5. uersi. & ideo ille, & consi. 475. in causa quæ Mantuæ, ad fin. & consil. 479. in controuersia, 203 *De eadem.*

uersia, col. 1. & consil. 502. ex duobus, colū. 1. & Maria. Socin. iunior, consi. 77. licet in præsenti, col. 17. nu. 76. lib. 1.

204 Vasallus nõ potest de feu do cõpromittere. Ex quo Hosti. & alij suprà allegati in d. c. cum tempore. de arbit. tenent, quod cum vasallus non possit feudum alienare, nisi consentiente domino, nec possit quoque sine illius consensu de eo compromittere. Quod & similiter voluit And. Iser. in c. 1. §. sinautem inter, col. 2. vers. hodie putamus, tit. de leg. Cor. Bald. consi. 121. à capite inchoantes, col. 4. versic. secundò alia principali ratione, lib. 3. Marti. Laud. in tractatu de Principibus, conclu. 261. dux vel comes. Alexand. consil. 1. ponderatis his, col. pen. versi. nec ad hoc obstat, lib. 5. Iason in l. vlt. col. 34. versic. nonò q̃ro. C. de iur. emphyt. Decius d. consil. 445. vbi suprà, Maria. Socin. iunior, d. consi. 77. num. 77. lib. 1. Et id quidem verissimum est, licèt dubitet Frāc. Curt. iunior. in Tractatu feudor. char. 42. versicu. octauò principaliter quæro, & quā uis contrarium teneat Specu. tit. de arbit. §. restat. versicul. sed nunquid vasallus Bald. in l. vltim. §. vltim. ad fin. C. comm. de legat. Roman. in l. iusiurandum, quod ex cõ uentione. §. 1. ff. de iureiurando, & l. 1. §. & post operis. in fin. ff. de ope. nou. nuntiat. & alij nonnulli, quos retulit Iacobus Aluar. in d. capit. 1. §. si inter duos, titul. de legat. Corn.

205 An uxor possit trāsigere. VIGESIMO quæro, (& hæc quidem quæstio est admodum affinis præcedenti) an uxor poterit transigere sine consensu vel autoritate mariti, existente hac nostra consuetudine. Et certè non posse satis videtur ex his quæ diximus in præcedenti quæstione. Nam & in simili videmus, quòd minor, qui non potest rem immobilem sine decreto alienare, aut de illa aliter cõtrahere, nec de illa quoque tansigere potest. l. non solum. C. de prædi. minor. glo. Bal. Salyc. & Angel. in d. l. 1. C. si aduers. transac. Transactio enim species est alienationis, l. 1. versi. at si transegerit. ff. si quid in frau. patron. Bal. in d. l. 1. statim post principium. C. si aduer. transacti. Et contractus dicitur. Bart. in l. siue apud acta, col. 4. versi. his præmissis. C. de transact. & probat tex. in l. si donationis. in fin. & ibi Bald. C. quod metus caus. cum alijs multis concordant. textu. & Docto. à me adductis in tractatu Retractuum, titul. 1. §. 14. gloss. 1. num. 65. & quicquid suprà.

206 An litigare. VIGESIMOPRIMO quæro, an uxor poterit litigare, aut rem in iudicio deducere sine marito? Et posse videtur: quia consuetudo nostra, in his verbis, quæ commentamur, vtitur verbo, contrahendi. At in iudicijs non contrahimus, sed quasi cõtrahimus. l. 3. §. idem scribit. ff. de peculi. q̃ dictio improprietatē significat ex propria vi ipsius. l. 2. & ibi Barto. ff. de inoff. testa. & l. diuortio. §. si fundum. in princi. ff. sol. matrim. cum sim. Statuta autem propriè intelligenda sunt, vt iam toties diximus. Ideo que multi sunt in ea opi. vt statutum id nostrum alias locum non habeat in quasi cõtractibus, nec impediunt, quo minus vxor sit in iudicio: vt Bart. in l. apud Iulianum. ff. ex quib. cau. in poss. eat. & in l. Labeo. §. contractum. de verbor. significa. cum alijs multis concord. à me latè congestis suprà hac eadem glo. in 11. quæsti. in princip.

Ego uero in ea sum sentētia, ut uxor nõ possit actiones exercere, sine consensu & autoritate mariti. Nā cum ea alienare prohibeatur sine huiusmodi consensu actiones quoq; exercere prohibetur. l. ait Prętor §. 1. ff. de iure delib. cuius hæc uerba sunt: Quid sit, diminui vetabo, videamus. His autem uerbis Prætor non tantum alienationem impedit, uerū etiam actiones exerceri non patitur: Est enim absurdum, ei, cui alienatio interdicit, permitti actiones exercere. Ex quo not. Bar. quos qui nõ potest alienare, nec actiones quoque exercere potest: uti etiam And. Iser. in c. si vasallus de feudo. tit. si de feu. fuer. contr. inter do. & ag. & Baldus consi. 250. uiso isto processu, post princip. lib. 4. & Pau. Cast. consi. 119. uidetur dicendum in 2. dubio, lib. 2. Philip. Deci. qui & alia ad id citat, consil. 445. in casu, col. 5. num. 24. & multis seq. & Doc. alibi sæpe. 207 De eadē re.

Sed & uidemus, quòd aliàs ualet argumentum à contractibus ad iudicia, cum utrorumque eadem est ratio. Nā hinc Authent. sacramenta puberum. C. si aduers. uend. quæ loquitur in contractibus, habet locum in iudicijs gloss. quæ tamen nõnihil nutat in d. Authen. in uerbo, contractibus, in fin. & ibi asseuerantius Iacob. Ra. Bart. Ang. Saly. & cæteri propè omnes Spe. tit. de actore. §. 1. uersic. sed quid si iurauit. Mart. Laud. in l. 1. & ibi Iason col. 2. uer. secundo limita. ff. si qs in ius uocatus. & oēs penè, ut diximus. Pauci enim tenent cõtrarium, ut Iacob. Bald. & post eum Cyn. in d. Authen. sacramenta. & Ange. sibi contrarius in d. l. 1. ff. si quis in ius uocat. 208 Auth. sacramēta, habet locum in iudicijs.

Possemusq; hic alios ꝑpe infinitos casus adducere, in qb. iudicia, & ꝯctus ęqparanť. Sed nos suprà in 11. q̃stione multis docuimus, leges & statuta loquētia de ꝯctib. trahi ad quasi contractus, cuiusmodi iudicia sunt. Et Pictones nostri in eam rem. de qua tractamus, habent consuetudines expressas, quibus scilicet uxores prohibenť litigare in iudicio sine consensu uirorum, nisi 209

in certis casibus, ut patet ex tribus. §. hunc nostrum sequentibus, qui sunt 194. 195. & 196. Cuiusmodi sunt & aliæ plurimę ꝯsuetudine vt Paritēsis, c. 106. Trecēsis, c. 80. Caluimontensis, cap. 66. Carnutensis, cap. 63. Santonensis, cap. 74. Borboniēsis, cap. 169. Blesensis, cap. 3. Rochellēsis, cap. 23. Niuernensis, tit. *des droitz appartenans à gens mariez*. c. 1. Claromontensis, cap. 183. Bituricensis, tit. 1. cap. 11. Burgundiensis tit. *des fiefs*, capi. 9. Burdigalēsis cap. 3. Et ita, vt scilicet vxor non posit interesse iudicijs sine consensu mariti, voluit Ioan. Lup. in repe. rub. de donat. inter vir. & uxo. §. 68. col. 3. versic. & ex istis. vbi tamen postea distinguit. Licèt indistinctè contrarium tenuerit Nicol. Eueral. in Locis legal. col. 2. Quid autem si litigauerit, & obtinuerit, an valebit iudicium, vide in glo. 8. nume. 61. 68. 69. 70. 71. 72.

Consuetudines.

210 Sed in hac re posset quæri, quid si cōsuetudo quæpiā simpliciter dicat, quòd vxor non possit in iudicio litigare, sine consensu, vel autoritate mariti, nec expressè dicat quòd non possit cōtrahere, nec quòd vxor sit in potestate mariti: vti est in Consuetudine Syluanectensi, cap. 270. & Burdigalensis cap. 3. vtrùm tūc vxor, poterit contrahere sine consensu mariti, vt ita trahamus cōsuetudinem loquentem de iudicio, & sic de quasi contractu, ad contractum. Quod uidetur. Nam sicut valet argumentum de contractu ad quasi contractum, vt diximus, ita è diuerso de quasi contractu ad contractum: vt patet ex l. de qua re. §. cum absentē. ff. de iudicijs. & l. Paulus. ff. de senten. sine appel. rescind. vt per eos textus, voluit Bald. consi. 200. verba Cyn. in lectura, col. 2. versi. item arguendo, lib. 2.

Sed an uxor simpliciter prohibita litigare, censeatur prohibita contrahere.

Argumētū de quasi cōtractu ad cōtractum.

211 Verum id non sine dubio est. Neque. n. tanta ratio est, vt quasi contractus trahat ad se contractum, id est, res impropria prò priam, quanta, vt contractus quasi contractum, id est, res propria impropriam: cum non tantum virium habeat improprietas. & imago, quantū proprietas, & veritas. ar. l. filio quem pater. ff. de lib. & posthum. & l. liber homo. ff. de stipul. ser. & l. & electio. §. si is qui. ff. de noxal. cum simi.

De eadē re.

212 Et præsertim in hoc casu, ubi maior est ratio, vt mulieres non intersint iudicijs sine maritus, quàm vt non contrahant sine illis. Ipsa enim natura, & pudor, ac verecūdia sexus, fœminis non permittit fora ac iudicia frequentare, nec ferendi quoq; testimonij cā. c. mulieres. de iudici. lib. 6. ne scilicet vagentur, & cœtibus virorum immisceātur, vt ibi scribitur. Quod depromptum est ex l. maritus. C. de procurat. vbi ita scribitur: Maritus citra mandatum vxoris intercedendi liberam habeat facultatem, ne fœminæ persequendæ litis obtentu, in contumeliam matronalis pudoris irreuerenter irruant, nec conuentibus virorum, vel iudicijs interesse cogātur. De qua re, & nos multa diximus suprà in 10. leg. cōnubiali. nu. 31. incipiente, igitur non temere, & 2. sequ. Sed quibus addes, Platonis legibus lib. 2. non licuisse vxori, cuiuscunq; ætatis esset, iudicio interesse sine autoritate mariti: cum tamen idem ipse alibi sępe ius faciat mulieribus cætera omnia, vt viris faciendi.

Non eadem esse in hoc casu iudiciorum rationem, & contractuum.

Platonis lex.

Ideò cùm sit specialis quædam ratio interdictionis iudiciorum, quæ non obtinet in contractibus, cumq; iure communi nō interdicantur mulieres cōtractibus, vel inscijs maritis. l. uelles. C. de dona. & alibi latè diximus. Cum item interdictus iudicijs sine alicuius consensu, non interdicatur cōtractibus, vt patet in filiofa. qui non potest esse in iudicio sine autoritate patris. l. si lōgius. §. 1. ff. de iudic. & l. cum nō solum. C. de bonis quæ liber. potest tamen liberè cōtrahere, præterquam in mutuo, vt patet ex tit. ff. & C. ad S.C. Macedo. Id tamen (ne erres) non perpetuum est, nec generaliter concludit. 213

De eadē re.

Sed illud indubitatum est, quòd cum non est eadem ratio contractuum, & iudiciorum, siue quasi contractuum, unū ad alterum non est trahendum, præsertim cū quærimus, an quasi contractus ad contractum trahi debeat, vt patet ex gloss. in c. decet. in uerbo, processus, & ibi Docto. de immu. eccles. lib. 6. Nam etsi nonnulli eorum innituntur ea ratione, quòd ea constitutio sit pœnalis: multi tamen hanc quoque rationem afferunt, quòd iudicia prohiberi in templis prohbentur ob illorum strepitum: quæ in contractibus locum non habent. Propterea ea constitutio prohibens exerceri iudicia, non procedit in contractibus. 214

Ratio diuersa facit cessare argumentum a contractibus ad iudicia, & e diverso.

Et generale est, ut cum ualet argumentum de uno ad alterum, intelligatur, cum utriusque eadem est ratio: ut uidere licet in argu. de toto ad partem, in l. sed si lege. §. adeo. & ibi glo. in uerbo, dimidiam. ff. de petit. hæredita. & l. cum de indebito. uersicul. sed hoc ita. & ibi Salyc. in 4. not. ff. de probat. cum simi. à me collectis in Tractatu Retractuum, titu. 1. §. 1. gloss. 7. in uerbo, *ou autres choses*, nume. 46. incipen. tum postremo. Et in argu. ab æquiparatis, glo. 1. in c. pręsenti. & ibi Dom. col. 2. uersi. nota bene istam gl. de senten. excommunic. lib. 6. cū alijs quoq; cōcor. à me adductis in eo. Tractatu Retractuū, tit. 1. §. 15. gl. 1. nu. 12. inci. uerū huius cōtrariū. Et argumētū à correlatiuis. l. curatorē. C. de interdic. mat. & l. vlti. 215

Et cætera argumenta.

vlti.cum glo.vlti.C.de rescind.vend.Barto. Bald.Ang.in l.vlti.C.de indic.viduit cum cõcor. ibi aggregatis ab Iasone, & à me in d.Trac.Retractuum,tit.1.§.9.in glos.1.nu. 4.incip.sed hęc postrema.Et argumentum à contractibus ad delicta,& econuerso.Saly.post Cyn.l.1.C.vbi de poss.agat. Et argu. de milite armatæ militiæ, ad militem militiæ cœlestis Doct.in l.1.C de iur.& fact. ig. Panor.in c.1.de cler.ægro.Alexand.in l. miles.ff. de re iudica. Et argumentum ab alimentis ad piam causam. Roma. in repetit.Authen. similiter in 6. speciali piæ causæ circa iudicia. Et cætera omnia: nam si ea sigillatim persequi vellem, dies me potius deficeret.

216 *An vxor possit diuidere rem cõmunem.* VIGESIMOSECVNDO quæro, an vxor poterit, sine consensu mariti res suas cõmunes cum socijs diuidere. Et breuiter dicas,eam non posse. Nam prohibitus vendere aut permutare, censetur prohibitus diuidere. Vnde minor non potest sine decreto diuidere eas res,quas sine decreto nõ põt vẽdere, aut pmutare.l. nõ solum. C.de præd.min. & l.1. & ibi Bal.col.2.ver. deinde opponitur,C.si aduers.transact. Diuisio enim vicem emptionis,aut permutationis obtinet:ut de primo est text. in l.1.& ibi Doc.C.com. vtriusque iudici.De secundo, in l. cum pater.§. hereditatẽ post mortem.& ibi Bart.& Bald.ff.de legat.2. & latè diximus in nostro tractatu Retractuũ,tit.1. §.32.glo.1.num.88.incip.quid verò in hac specie.Dubium autem non est, quin contrahat,qui vendit,& permutat: ergo & qui diuidit.

217 *An commodare.* VIGESIMOTERTIO quæro, an & uxor possit commodare inscio, siue nõ consentiente marito.In quã re diutius hic immorandum esse:operæpretium non ducimus,quando habemus tex.id non obscurè definientem in l.si constituto. §. si vxor. & ibi Doct.solu.matri.& Flor.in l. pen. ff. ad leg. Aquil.ex quibus facilè intelliges,qd hic dicendum sit in casu nostræ consuetudinis.

218 VIGESIMOQVARTO quæro, an & uxor possit,inscio marito,eleemosynam largiri?Glo.in c.quod Deo,in verbo, hunc,& ibi Archi.32.q.5.dicunt, quod de rebus dotalibus non potest, quoniam earum dominium penes maritum est l. doce.C.de rei vendicat.Ac ne de rebus quidẽ paraphernalibus,vt dicit ea glos. Nam cui vxor corpus cõmisit, honestum est, ut res quoque committat.l.hac lege. C. de pact. conuent.& c.ul.de donat. inter uir.& uxo. Et sequitur Albericus in rubr.ff. rer.amot. Hostiensis autem in summa de pœnit. & remis.§.quibus & qualiter. uersic. quid de facientibus eleemosynam,ibi quid de vxore,hanc rem latius tractat:quem tu omnino uide,atque Ioan.And.& Pan. in c. siqs. de furtis.Bartol.in l.1. in vlti.quæsti. ff. rer. amot.& Bald.generaliter loquentem de ꝓhibito alienare,in l.si sponsus. §. concessa, le 2.ff.de dona.inter vir.& uxo.Floria. in l. pen.ff ad leg.Aquiliam. Cardi.Florentinũ in cle. 2. versi.sed tales,in 6.quæst.de uit.& honesta.cleric.Panor.in disput.incip.Sempronius clericus.col.5.uersic. item uxor de bonis.Barb.in c.quod quibusdam colu. 2. de fideius.& in c.cæterum.col.ulti.de deci. Ioan.Lup.in repet.rub.de donat. inter uir. & uxo.§.48.col.2.uersic.ex istis etiam infertur.Et è Theologis Diuum Thomam 2. 2. quæst.32.ar.8.& in 4.Sentent.dist.15. art. 1. 4.7.per totum:& in opusculo 83.cap.17.& Anto.Florent.in 3. parte suæ Summę,tit. 1. cap.24.uersicu.17.Ita ut non prætermiserim quod de muliere forti scribitur Prouerb.31.eodemque ult.cap. Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit, ad pauperem.

Si autem uis scire de monacho, an scilicet inuito aut inscio Abbate, possit id facere(nam & hoc proximè accedit ad nostrã quęstionem,)uide glos.in c.non dicatis,in uerbo,possidere:& ibid.Archi.col.2.uersi. ita nec obstat.12.quęst.1.& glo.in Cle.2. §. sed,& tales.in uerbo,conuertendũ:& ibid. Zenzel.Matth.Cardi. Flor.in 3.& iterum in 4.& 5.quęst.& Imol.colu. ult. illius Cle. in duobus locis,de uit.& honest.cler. Hostiẽ. in Summa,de pœni.& remis.d.§.quibus& qualiter.uer.quid de faciẽtib.post prin.ibi sed nũquid monachus.Guli. Laud. in Cle. ad nostram, de censib. Alberi. in Authent. ingressi,col.ulti.C.de sacrosanc.eccle. Hẽri.Boh.in c.ad aures,per totum id c. & ibi Aegi.Bellame.col.2.uersi.quęrit & tractat, de tempo.ordi.Cardi.Flor.in Cle.& si principalis,in 19.quęsti. de rescript. & D.Thomam, ubi suprà,in 1.loco. 219 *Quid de monacho.*

VIGESIMOQVINTO q̃ro, utrũ uxor, quę contrahere non potest sine marito ex nostra consuetudine, saltem possit promittere id ipsum facere. Cuius quidem quæstionis decisio ex his pendet, quę longè lateque tractauimus in nostro Tractatu Retractuum,titul.2.in fin. in 5. quęstio.præsertim uerò num. 30. incipient. & hęc quidem.& num. 45. incipient. nunc ad Bald.ueniamus.& nume.51. incip.dies me deficeret.Quibus addes, hanc nostram quæstionem in specie fuisse decisam, à Carol.Rui.consi.145. circa primum,colu. 2. uersi.sed his non obstat,lib.1.ubi loquitur de statuto Florentino, quod interdicit mulieribus rerum suarum alienationem 220 *An promittẽre facere cõtractum.*

ſine conſenſu mariti:dicitq; & promiſſionem alienandi cenſeri eſſe interdictum, cum per eam ad ipſam perueniatur, per l. oratio.ff.de ſponſ. Ad quam rationem adde, quæ & nos diximus ſuprà nu. 186. nec id certè. Et idem quoque in eadem ſpecie reſpondit Philip. Deci. conſi. 502. ex duobus, col.1.

221 *An præſentare ad beneficium.* VIGESIMOSEXTO quæro, an mulier patrona eccleſiæ poſſit præſentare vel ad id faciendum procuratorem conſtituere ſine conſenſu mariti, ſtante hac noſtra conſuetudine. Et hanc certè quæſtionem poſuit Cæſar Lanbert. in Tracta de Iure patron. in 9. artic.4. quæſtio. principi. 1. partis li.2. Et poſtquàm in principio concluſit, prohibitum contrahere, nõ poſſe cõſtituere procuratorem ad id faciẽdum: de quo & nos diximus ſuprà in 16. quæſti. tamen poſtea decidit, eam poſſe per ſe ſine marito præſentare, aut ad id faciendum procuratorem conſtituere, per ea, quæ, vt dicit, latè dicunt moderni, & maximè Felin. in c. eccleſia S. Mariæ, col.28. verſi. quartus caſus. & ſeq. verſi. bene facit, quod not. de conſtitut.

222 *Patronus impubis præſentare poteſt.* Nã & aliàs videmus in fortiori, vt uidet, caſu, patronum impuberem poſſe præſentare ſine autoritate tutoris, & puberem ſine autoritate curatoris, vt uoluit Barp. Brixi. in ſua diſputat. Domi. incip. tutor cuiuſdam, per multa, quæ illic allegat. Et Paul. Eleaz. in ſua 4. diſputat. incip. patronus eccleſiæ, col.2. Arc. in c. decernimus. in prin. 16 q.7. Ioan. And. in c. ex eo, in verbo, ſuffragium, colu. 2. & ibi quoque Domi. col. quoque 2. de elect. & alij plurimi, quos tibi latè cumulauimus, ad aliud tamen propoſitũ, infrà in gl. ult. nu. 6. vbi videre poteris.

223 *Quid ſi uxor vere nõ contrahat, ſed à lege fingatur cõtrahere.* POSTREMO illud quæremus, Quid ſi uxor verè non contrahat, ſed fingatur à lege contraxiſſe? Verbi gratia, mulier primo marito dotem conſtituit, & illo mortuo alteri nubit, nulla dote conſtituta: tamen fingit lex, eandem dotem, quæ primo conſtituta fuerat, huic quoque conſtitui, per l. dotem. & l. Diuus. ff. de iure dot. & l. eum maritus §. Titius. ff. de pact. dotal. & l. pen. §. vxor ff. ſolu. matri. Cyn. in Authen. ſed quamuis. in 3. quæſti. C. de rei vxor. act. Bart. in diſputat. incip. mulier, in princ. ſol. cum ſim. Aut fac eſſe ſtatutum, vt mulier nupta, quæ nullam certam dotem conſtituit, cenſeatur omnia bona ſua in dotem dediſſe: cuiuſmodi ſunt quædam ſtatuta Italiæ. Vtrum igitur mulier, quæ a ſtatuto prohibita eſt contrahere, vel alienare ſine conſenſu propinquorum, aut alterius, cẽſebitur dotem præcedentis matrimonij ex lege, vel omnia bona ſua ex illo ſtatuto in dotem conſtituiſſe.

Quæ quidem ſpecies adaptari non poteſt huic noſtræ conſuetudini, requirenti cõſenſum mariti, vt pote cum hæc mulier ſecundo nubens, tunc cum nubit, nõdum maritum habeat, cuius conſenſus adhiberi poſſit, ſed tantum ad aliorum cõſenſum pertinet. tamen ſi ſit caſus, in quo id euenire poſſit, reſpectu conſenſu mariti (quem nos lectoribus cogitandum relinquimus) id non erit omnino inutile, imò verò ſemper vtile erit in illis ſtatutis Italiæ noſtro ſimilib. Igitur Carolus Rui. de hac re interrogatus, conſi.61. ex themate, col.4. verſic. tertiò principaliter, lib.3. reſpondit valere iſtã tacitam ex lege, vel ſtatuto cõſtitutionem, non obſtante ſtatuto prohibente mulierẽ contrahere nempe, quod intelligi debet, cum mulier verè contrahit, non cum fictè per l.3. §. hæc uerba, & ibi nota. ff. de nego. geſt. & l. vlt. C. de his, qui veniam ætatis impet. & latè per Imol. & recentiores in l. 1. §. lex Falcidia. ff. ad leg. Falcidi. & in l. Gallus. §. quid ſi is ff. de liber. & poſthum. Cui adde, quod ſuprà diximus. num. 192. incipi. & ſi aliter. 224 *De eadem.*

Et licèt (inquit Carolus Ruin.) contra id facere videatur, quod ſcribit Pau. Caſt. in l. ſi mulier. ff. ſol. mat. quod ſi ex ſtatuto mulier, quæ nupſit, cenſeatur omnia bona ſua dediſſe in dotẽ, ſi quæpiam mulier primo dotata nubat, dote aliter non conſtituta: id ſtatutum intelligitur, nulla dote cõſtituta tacitè, vel expreſſe, verè uel fictè. Et ſic vult Paul. quòd ſtatutum loquens de dote conſtituta, intelligatur etiam de hac tacita & ficta conſtitutione. Tamen (vt Ruin. dicit) in illo Pauli caſu nõ derogatur iuri cõmuni intelligẽdo caſum fictũ, ut hic fieret ſi hoc pacto ſtatutũ huiuſmodi intelligeremus. 225 *De eadem.*

Ego vero (vt dicam quod ſentio) non admodũ moueor illa Caroli Ruin. ratione qua nititur probare ſtatutum huiuſmodi intelligendum de cõtractu vero & proprio, cum ſuprà in prima quæſt. huius gl. & aliis multis apertè oſtẽderimus, id noſtrum ſtatutum procedere etiam in cõtractu improprio ficto, & præſumpto, cum eadem eſt ratio. Tamen cum hic contractus. de quo loquitur Ruin. ſit ex conſequentia, & ueluti quadam neceſſitate legis, uel ſtatuti idem omnino cenſeo cum Ruin. per multa, quæ dicemus in gl.8. nu.23. quæſtio. præſertim vero, nu. 197. incip. nec hinc longius. 226 *De eadem.*

GLOSSA SEXTA, IN VERBO *Consentement.*

1 I HOC solùm verbò, consensus, vsa fuisset nostra cõsuetudo, nec adiecisset verbum, autoritatis, cùm dicit, *& autorite:* fortassis dici potuisset; maritum huiusmodi cõsensum potuisse non solùm in ipso actu, sed & ante & pòst adhibere. Hoc enim dicunt nostri legum interpretes inter simplicem consensum, & autoritatem interesse, quòd consensus semp scilicet ante, & post actum, nedum in ipso actu præstari potest: autoritas autẽ solùm in ipso actu, aut confestim pòst accommodari debet. Vt de primo est textus in l. vlt. ff. ad S.C. Macedo. & in l. 1. §. prodest. in secũdo respõs. ff. quorũ lega. & in ca. cùm nos. de his quæ fiunt à præla. & in ca. cura. ibi, aut Episcopi posteà habuerit consensum. & iterũ in c. suggestum. & vtrobiq; Panor. in vlti not. de iur. pat. & voluerunt omnes præter Raph. Co. in l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acqui. hære. & Ang. consi. 87. spurius naturalis, col. 2. & plerique ex his, quos seq. versicu. citabimus.

Cõsensus semper præstari potest.

2 De secundò est etiam textus in l. obligari. §. tutor. ff. de autor. tuto. & in §. tutor. Instit. eo. ti. & sentit gl. ord. in c. edoceri. & ibi Collec. & Bal. col. 3. versic. dico, quòd ea. & Panor. in 6. quæst. & Feli. col. 9. versi. sequi potest consensus, & alij, extrà de rescri. Inn. Bal. q de hac re adducit tres rationes, Anto. & alij, in c. cum consuetudinis. extrà de cõsue. Inno. Io. And. & Domi. in c. 1. de reb. eccle. non alien. li. 6. Archi. in c. quidam. col. 2. uers. & nota quod differentia est, 18. q̃st. 2. Cy. Bar. Bal. Paul. Cast. & alij in l. cùm nõ solùm. quæ est vlt. §. necessitate. C. de bon. quæ liber. Bart. in d. l. obligari. §. tutor. ff. de auto. tuto. & in l. tam is qui. §. 1. ante fi. ff. de donatio. causa mor. & in dicta l. si quis mihi bona. §. iussum. vbi & alij Doctores. ff. de acqui. hære. & in l. si autem. ff. de aqua pluuia arcen. Bal. in dicta l. vlti. §. sinautem. C. de bonis quæ lib. & in l. cùm ipse. colũ. 2. versi. extrà quæritur. C. de contrah. emp. & in l. 1. col. 2. versi. tertiò opponitur. C. si ser. exter. & in l. quid ergo. in secunda lectu. in princi. ff. de his qui no. infam. & in l. 1. col. antepe. ver. extrà quæritur. C. qui admit. & in l. si vxorem. ante fi. C. de cond. inser. in l. 2. C. de ser. reip. ma. & in c. quia ꝑpter. col. 2. uers. & no. q᷑ ad capitulum, extrà de electio. & in ca. quæ in ecclesiarum, colum. 2. uersi. in assensu. extrà de constitu. & in cap. 2. extrà de pactis. & in c. 1. col. 1. titu. de alie. feu. pater. & cõsi. 475. quidam I. abbas, col. 2. lib. 1. Angel. in l. 1. §. quæsitum fuit. & ibi Alexan. col. 4. & iterum col. 5. ff. ad Trebellia. Petrus Anch. cons. 337. de efficacia, col. 1. Card. Flor. in Cle. in prin. de supplen. negli. prælat. & in Cle. 1. §. uerùm. ad finem. & ibi Imol. col. 4. uers. sed quærit hic, de hære. & consi. 62. in ecclesia, col. 2. uersi. in eo autem. Collegium Paduanum inter cõs. eiusdem Cardi. qui illud dictauit, consi. 29. iudex. col. pen. uersi. sic diximus, quod itẽ ponitur inter consil. Pet. Ancha. consi. 208. & Ant. Imo. & Panor. in d. c. cùm nos. de his quæ fiunt à prælat. Anto. consi. 32. pro examinatione, col. 3. uer. in contrariũ uſ. Pan. in sua dispu. incip. Augerio, col. 3. uersi. tertiò probatur, & iterum col. 7. uersic. ex qbus uerbis clarè innuitur, & multis seq. & iterũ col. 12. uer. tertiò probatur. & col. seq. uers. circa hoc distinguebant, & alibi sæpe in ca disputa. Iaco. Aluar. in c. 1. col. antepe. uer. quæro an cõsensus. tit. de prohib. feud. alie. per Fed. Pau. Cast, consi. 406. satisfaciendo. in 6. dubio. lib. 1. & consi. 253. super primo dubio, lib. 2. Ro. consi. 356. circa primum, in 2. dubio. Alex. cons. 116. quoad præsens. col. 2. uersi. & differentia, lib. 4. Barba. consi. 61. à Ioue principium, lib. 3. & consi. 60. ꝑclarè scriptum est, col. 4. uersic. qnimo plus dico, lib. 4. & Firmia. in tract. de Episcopo, in quarta parte, lib. 4. in 35. q. Calc. consil. 56. in causa dominæ, col. 2. uersi. tertiò pro ista sententia. & nouissimè Philip. Deci. in c. cum accessissent. col. 7. uers. ul. in hoc primò, de cõstit. consil. 172. in causa uenerabilis, post prin. & iterum col. ult. Et in multis ex dictis locis inuenies, quid etiam in consilio, ꝓsentia, decreto, conscientia, mandato, iussu, licentia, ut nostri appellant.

Autoritas tãtùm in ipso actu.

3 Sed hoc non semper perpetuum est, qn fallit, qñ consensus requiritur pro solennitate, aut forma actus: tunc enim postea interuenire non potest, sed debet in actu ipso adhiberi, per tex. in c. auditis. iuncto c. quia ꝑpter, de elect. & uoluerunt Inno. & apertius Anto. Imol. & alij in d. c. cũ consuetudinis. de consue. Cy. & Bal. in d. l. ulti. C. ad Maced. Io. An. in d. c. 1. de reb. ecc. nõ alie. Bal. d. l. 1. qui admit. & in d. l. quæcuque. & in d. l. ulti. §. necessitate. C. de bo. quæ lib. & in repe. l. 1. col. 5. uersi. iuxta hoc quæro inciden-

Consensus for me & solennitatis in ipso actu interponi dẽt.

cidenter.C. de sacrosan.eccl.& in d.l.1. in 3.oppos.C.si ser.extr.& in c.2.titu. de feud. sine culp.non amit.Ang. in l.Titius.in fin. princ.ff.quibus modis pigno.vel hypo.sol. Anto.Imol.& Pan. in dicto c.cum nos. de his q̃ fiũt à Præla.Imo.Paul. Cast. Alc.Frã. Aret.in d.l.si quis mihi bona.§.iussum.ff. de acqui.hær.Ro.consi.54.visis circa id,colum.1.versi.& primò,per gl.vlt.in c. quàm sit,de elect.lib.6.Alexan.dicto consi.116.li.1.Socin.consi.87.in præsenti consultatione,col.2.versi. prætereà differentia magna est,lib.1.Et facit quod voluit glos.in l.2.C. de iure fisci,lib.10. & in l.licèt.ff.de iudi. & Inno.in c.prudentiam.de offi.dele. & Specu.in titu. de sen.§.sequitur.versicu.quid si sunt duo,& versicu.seq.& Bar.in l.si vni.in fin.ff.de re iudi.

4 *Indiuiduum est, quod solẽnitatis est.* Et est ratio, quia, vt pulchrè dicit Bal.in dicto cap.1.col.1.tit.de alie.feud. pater.indiuiduum est, quicquid ad solennitatem exigit,id est,ab actu diuidi,& separari non potest: vt est textus,licèt non alleget, in l.cũ autoritas.C.de testamentis, & in l.hæredes palàm.in fi.ff.eo. Et actus formalis est indiuiduus,quia forma est indiuidua. *Forma indiuidua.* l. furiosum.vbi Bar.& alij not.C.qui testamen. facere poss.cum alijs multis concordã. à me collectis in Tractatu Retractuum,titu.1.§.1.glo.21.in uerbo, *en tellequamité*, nu.12.incipien.sed & ea res. Et vt prætereà dicũt Cardi.& Imo.in cle.causam.§.penul. de elect. quæ sunt de forma,vel substantia, debent esse contemporanea, & simul explicari.l. cum hi.§.si Prætor.ff.de translatio.Et propterea cùm actus ex defectu solẽnitatis corruit,non potest posteà confirmari ex interuentu ipsius solennitatis,vt no.Io.Andr.in c.2.de vsur.lib.6.& Bar.in l.filio prętereito. ff.de iniusto testamẽ.& in l.1.§.sed si filius. ff.de leg.3.Et hoc quidem verum est, qcqd conatus fuerit latè contrarium probare Maria consi.15.uisis prædictis publicis instrumentis,col.14.& seq.Sed videbis tamẽ posteà,quomodo id sit intelligendum,nume.ab hinc 5.& duobus seq.

5 *Consensus quando ad solennitatẽ requiratur,& quando non, vide nu.7.* Est autem omnium fermè sententia, tũ demum consensum non uideri ad solennitatem requisitum, quando actus priuatim tangit commodum,vel incommodũ eius,qui debet consentire, nec ꝓpter aliud consensus illius requiritur. Ideoque post actum potest interponi, secundum Bar.in d.§.sed si filius.per textum in dicta l.filio ꝓterito.& l.si impubes.in fin.ff. de Carb.edi. Et idem quoque voluerũt Imo. & Domi. in dicto ca.cùm consuetudinis.Paul.Cast. in l.si cùm dotem.§.eo autẽ tempore, col. 2.ff.sol.ma.& Ro.d.consi.54. & Felin.in d. c.edoceri.loco suprà citato,de rescrip.

Nec refert,quantùm ad hoc,an dispositio vtatur verbo, consensus, an verò autoritatis: quia sicuti consensus pro autoritate plerunq; accipitur,secũdum subiectam materiam,vt apparet ex his quę nunc diximus,& ex nota.per Panor.in c. quoties. de pactis. ita & autoritas etiam pro simplici consensu,qui potest interuenire post actũ, secundum subiectam materiam sæpius accipitur, per textum in d.cap.cura. de iure patro.quem textum ad hoc ponderat Antonius in d.c. cùm consuetudinis, colum. vlt.& Franc.Are. in d.§ iussum.colum.antepen.Sic etenim videmus, quòd verbum, iussus, quod est eius naturæ, vt procedere debeat, per not.latè in dicto §.iussum. tamen propter subiectam materiam impropriatur, & capitur pro simplici consensu, qui sequi potest: vt in c.si quis miles. & ibi Bald. qui hoc not.titu.de feud. sine culpa non amit. 6 *Consensus & autoritas appellatio ex subiecta materia intelligitur.*

At si requiratur cõsensus eius,cuius priuatim nihil interest actum geri, videtur requiri ad integrandam(ut nostri loquunt) & legitimãdam personã illius, qui actum ipsum facit:& propterea videtur esse de forma & solennitate,& habet vim autoritatis nec potest post actum interponi: vt voluerunt vltra dictos Doctores,Bart. in l.si quis mihi bona.§.iussum. & ibi omnes recẽtiores.ff.de acqui.hær.per l. quid ergo.in prin. ff.de his qui notant.infa.& Bald. in d.l.prima.C.qui admit.& in dicta l.si vxorem,columna secunda,versi.ex quibus videtur cõcludi.C.de condit.insert. Antonius in dicto capite,cùm consuetudinis, de consuetudine.Paul.Castrens.in dicto §. eo autem tempore.& in l.liberorum.§.notatur.ff. de his qui not.infa. Pan.in dicta sua disputatione,incipiente Augerio,non semel.& cõsil.40.factum in effectu sic proponitur, in 2.dubio,lib.2.& Alex.in dicta l.1.§. fuit q̃situm.colum.4. & iterum 6.ff. ad Trebel. & Franc.Aret.in l.2.§. voluntatem.colum.1. ff.solu.matrimo. 7 *Consensus eius cui priuatim non interest, solennitatis est.*

Ex quo pleriq; inferũt ad casum fermè similem nostræ consuetudini, quod si statutum requirat consensum duorum consanguineorum,in cõtractibus mulierum, vel minorum, cùm talis consensus uideat exigi ad integrandam personam, vt ibi uolũt, debet interponi in ipso cõtractu, nec satis esset,quod postea interueniret. Ita uoluit Baldus in dicta l.1. colum.antepe.C. qui admit.& in rubri.C.de rescin.uẽd.post medium. Antonius & Imol.in dicto c.cũ cõsuetudinis.Imol.in d.c. cũ uos, de his q̃ fiũt à Præla.Cardi.in c.ult.de maio.& obe. Ro.in d.l. si qs mihi bona.§.iussum. & ibi ẽt Alexan.col.3.ff.de acqui.hær. & ipse Ro. in 8 *Cõsensus propinquorum requisitus in cõtractu debet in ipso cõtractu interponi.*

in dicto consil.54. Panor. in dicta disputatione, Augerio, col.8. Pau. Cast. in dicta l.liberorum. §.notatur.ff. de his qui not.infa. & in dicta l.si cum dotem.§.eo autem tempore.col.2.versi.secundò not. & ibi Alexāder, colum.1.ff.soluto matri. Idem Paul.ēt loquens in statuto, huic nostræ consuetudini simili, in dicta l.vltima.§. necessitate, colum. penul.C. de bonis quæ lib.Barb.in c.causam matrimonij,in vlt.char.extrà de offic.deleg. & in c.cùm in iure, colum.27. eodem titu.& in repe.rubr.de fide instru.in decimatertia char.Alexā. in d.l.1.§. fuit quæsitum.col.5.ff.ad Trebel. & consi.189.viso statuto,col.3.libr.7.Calca.qui id dicit not. consi.56.in causa dominæ, col.2.versi.tertiò pro ista.Franc.Curt.senior, in repe.Authen.sacramenta puberum,col.2.C. si aduer.vendi.vbi ad hoc multa citat.Io.Campens.in tracta.dotium,in quarta parte, Iason in l.vniuersa.colum.3.in fin.& iterum col.seq.adde quòd ex ea.C.de precibus Imper.offer.& in l.1.§.qui præsens. col.2.vers. hinc est,quòd si ex forma.ff.de verb.oblig. Hippoly.Marsil. in sua Practica causarum criminalium.§.diligenter.nu.185. Sed hoc vt videmus, ex eo dependet,an huiusmodi consensus requiratur ad legitimationem psonæ,necne. De quo dicemus posteà ante finem huius glossæ.Et hæc erunt vice primæ fal. ad ea quæ in principio huius glossæ diximus,consensum interponi posse & ante,& post actum:autoritatem, non nisi in ipso actu.

9 Fallit secundò quando autoritas, siue consensus autoritatis interponitur vice cuiusdam Confirmationis siue approbationis,quia tunc potest sequi actum,sicuti & confirmatio, & vt dicit Bal. in d.l.1.C. qui admit. quod & idem voluit in effectu idē Bal.in d.l.2.C.de ser.reipubli.ma. cùm dicit, quòd quando autoritas requiritur ad executionem,id est,approbationem potest interponi ex interuallo,per l.vltim.C.arbi. tut.& sequitur Ro.consil.5.idem in præfata.& rursum idem Bal.in l.quæcunque.C. de bo.quæ libe.Et propterea scribunt Dyn. Cy.Bal.Imo.Ro.Alex.Fran.Aret. & omnes solo Ange.reclamante,in d.l.si quis mihi bona.§.iussum.ff.de acqui.hær. quòd stante statuto, quòd syndicus non possit creari sine autoritate Potestatis,potest sequi hæc autoritas,quia est vice confirmationis. Sequitur Feli.in d.ca.edoceri.

Autoritas habens vim confirmationis post actū interponi potest.

10 Imò plus dicit Bal.d.consil.475.quidam l.abbas,col.2.versi.quæro igitur, si celebrato,lib.1.quod si celebrato contractu super re ecclesiæ,sine autoritate Episcopi,quæ interuenire debuit in ipso contractu, ambæ partes posteà coram Episcopo petant contractum cōfirmari,& Episcopus causa cognita confirmet, valebit huiusmodi cōfirmatio,per l.1.§.solent.ff.quan.appel.sit. & l.si quis.C.de decur.lib.10.& d.c.cura.de iure patron.Nam tunc partes videtur denuò contrahere in præsentia Episcopi. Quia cū aliquid substantiale adijcitur contractui, videtur cōtractus denuo renouari.l. pacta conuenta.§ Paulus.ff. de contrahen.emp. & l.iurisgentium.§.adeò.ff.de pactis. Sicuti in simili dicimus, de donatione, quæ vltra summam legitimam non valet, nisi insinuata fuerit coram iudice præsente, & autoritatem interponente,vt no.Guli.Cu. in l.illud.C.de sacrosanct.eccl. Et tamen si præcedat donatio, & vtraq; pars eam præsentat iudici,ea reconualescit,vt ex nunc, quia retro factum trahitur ad psens.l. obseruare.§.ulti.ff. de offic.Procon. & hoc tenet Bartolus ī l.Modestinus.ff. de donatio. Secus si vna pars tantùm peteret cōfirmationem,altera absente: quia quòd nulliter factum est,non conualescit Hæc ille. Qui & idem propemodum voluit consil.221. primò quæritur,in tertio dubio,libro primo,& in capite primo,col.2.versi. verùm decretum,extrà de confirma.uti. vel inuti. & Ludoui.Bolo.consi.59.Titius,col.4.ver. & si diceretur. vbi rndet rationibus Imol. contrarium tenentis in d.c.cùm vos, extrà de his quæ fiunt à Præla.

Autoritas post actū interposita, psentibus partibus, facit eum valere ex prœsenti.

Donatio ex interuallo insinuata, valet à tempore insinuationis, non donationis.

Sed hæc velim intelligas, vt etiam satis 11 diximus ex Bal.vbi suprà, vt scilicet huiusmodi autoritas posteà interposita actum validet: non quidem vt retro trahatur ad tempus ipsius actus,sed vt valeat ex hoc tātùm tempore autoritatis præstitę. Quod & nuncupatim uoluit idem Bal.in d.c.edoceri,colū.4.uersi. uidetur quòd si durat.& in d.c.1.vbi suprà, de confirma.uti. uel inuti. & utrobique per dictam l.obseruare.§.ult. ff.de offic.Procon.& Saly.in l.ult.col.quoque ult.uersi.sed qui non simul.C. ad S.C. Maced.ubi id intelligit, modo is qui priorem actum fecit, in consensu permaneat tempore autoritatis:aliàs nullo modo ualeret.& Anto.in d.ca.cùm consuetudinis, colum.2.uersi.aduerte tamen,extrà de cōsuetudine. Lucas Pen.in l.2.col.1.uer.sciēdum est etiam.C. de iure fisci.lib.10. vbi & alia quædam allegat.Panor.in d.c.cura.de iure patro.Fran.Aret.consi.127.eximie dominæ,col.2.Philip.Deci.in l.semper q non prohibet.col.3.uersi.quartò regula.ff.de regu.iu.& consi.367.uiso puncto,col.2. uers. quia respondetur. & ante hos omnes Inn. in ca.1.circa medium.de eo q dux.in mat. quam pol.per adulter.Et hęc erunt uice tertiæ fal.eius quod dictum est,authoritatem nō nisi in ipso actu interponi posse: ut scilicet

De eadē re.

licet is actus valeat, non à tempore ipsius, sed à tempore autoritatis interpositę: ita vt tanquam nouus actus valeat.

12 *Autoritas post actũ interponi põt si ei vtilis sit, cui præstari debet.* Fallit igitur quartò, vbi actus est vtilis ei, cui debet autoritas accommodari: quia tunc potest præstari post actum, vt dicit Panor. in d.c. edoceri. quē sequuntur Barb. & Feli. ibi. & Soc. d. consi. 15. col. 14. versi. & p prædicta sententia. De qua re omnino nihil dubitandum est, quia etiam sine autoritate valet contractus hoc casu, vt dicam postea latissimè, in gl. 8. in verbo, *de son mary*, in 8. q. Et vide etiam quæ dixi suprà nu. 5. incipien. est autem omnium.

13 *Autoritas de æquitate Can. sequi potest.* Fallit quintò de æquitate Canonica, q̃ non considerat rigorem Iuris Ciuilis, exigentis huiusmodi autoritatē in ipso actu, per c. dilecti. de iudic. Et ita expressè voluit Soci. d. consil. 15. colum. 14. versi. uel potest secundò responderi. Sed an hoc sit verũ, videant cæteri, quia mihi hoc uidetur esse contra mentem omnium tex. Iuris Cano. suprà allegatorum: & id solus Soci. quod nunc meminerim, tenuit.

14 *Autoritas interposita ĩ ratificatione actus gesti à procu. sine autoritate, facit eum valere.* Fallit sextò, ubi aliquis tanquam procurator eius, cui autoritas p̃stari debet, actũ ipsum fecerit: quia tunc licèt in ipso actu confecto ab eo, qui se dicit procuratorem non interuenerit autoritas, potest tamen is de cuius negotio actum est, posteà ratificare cum autoritate, quæ ab initio interuenire debuit. Verbi gratia in casu nostræ cõsuetudinis, aliquis nomine procuratorio mulieris contraxit cum alio, nec in hoc cõtractu interuenit autoritas uiri, posteà tamen mulier ipsa cum autoritate uiri illum contractum ratificat: satis est, ex eòque cõprobatur contractus factus à procuratore. Ita notabiliter consuluit in simili fermè casu Domi. non is quidem, cui Gemi. cognomentum est, sed alius inter consi. Bal. cons. 499. circa primum dubium uidetur dicendum, in 2. dubio, libr. 2. multa ad hoc allegãs, quæ quisque uidere potest. Cui in seq. cons. subscripsit ipse Bal. Et idem quoque expressè uoluit Bart. in l. si procurator. col. 2. uersic. quæritur, & ista est pulchra q̃stio. ff. de condi. inde. ad hoc quoque allegans l. 3. §. 1. ff. rem rat. hab. quod dicit tenendũ menti. Et sequitur Alexã. in l. de pupillo. in prin. quam legit cum §. ulti. l. præcedentis. ff. de noui ope. nun. ad hoc etiam allegans tex. in l. si pupillus. in prin. ff. de noua.

15 *Quid si iter ponatur ĩ ratifi. facta ab eo ipso qui actum fecit.* Fallit septimò, vbi is, qui sine autoritate actum fecit, in quo requirebatur autoritas illum postea iterum facit, aut ratificat, cum autoritate requisita: certè ex hoc cõfirmatur primus actus, ut ad cuius tempus retrò trahitur secundus actus cum autoritate factus. Ita uoluit Bar. in d. l. de pupillo. ĩ prin. & post eum Ang. & Imol. ff. de noui. oper. nun. arg. §. si quis ipsi Prætori. qui est in eadem l. Quod dictum licèt Ro. ibi reprehēdat, motus quia autoritas debet interueni re in actu, nec retrò trahitur, per text. in d. l. obligari. §. tutor. ff. de auto. tuto. cum concord. suprà adductis: tamen Alex. & Ias. sequuti partes Bar. huic statim occurrunt, dicuntque uerum esse, autoritatem per se nõ trahi retrò, sed cum secundo actu retrò trahi, ut uidelicet per illam primus actus effectum habeat, per d. §. si quis ipsi Prætori. Sed & respõdet Ias. alteri rationi Hierony. Tort. qui conatur tueri sententiam Ro. ut ibi uidebis per eum. Ego uerò multum de hac re dubito, per ea q̃ suprà diximus numero 10. & seq. Nam quod hi dicunt, hic autoritatem non retrò trahi ad priorem actum, sed ipsum priorem ad secundum trahi: nihil uideo, præterquam uerborum differentiam: nam quantum ad rei effectũ, nihil hæc inter se differũt. Verùm arbitror hunc secundum actum factum cum autoritate necessaria ualere, ut actum quidem per se, nulla scilicet prioris ratione habita, qui omnino nullus erat, nec impediebat, quin de integro res ipsa legitimè ꝯficeret.

SED QVID SECVNDO, pone ꝙ huiusmodi consensus sine autoritate possit præstari, post cõtractum factum ab uxore, uxor autem, quæ sine consensu mariti contraxit, postea reuocat, antequam maritus consenserit: an poterit nihilominus ipse maritus consentire, ad hoc, ut ualeat huiusmodi contractus? Dic quòd non, per id quod in simili dicit Barto. in l. tam is. §. 1. in fin. & ibi post eum Imol. ff. de dona. causa mor. quòd ad hoc, ut donatio, quam fecit filius sine consensu patris, accipiat robur ex sequenti consensu patris, debet filius ꝑseuerare in eadem uoluntate, per nota. per eundem in l. in mortis. ff. eo. tit. & sequitur Pau. Cast. consi. 438. quantùm ad primum quæsitum, in 1. dubio, lib. 2. & Angel. Areti. in §. 1. colũ. 2. Institu. quibus non est permiss. facere testa. 16 *An uxor quæ sine uiri consensu contraxit, possit reuocare, ut postea vir cõsentire non possit.*

Nisi diceres, quòd Bar. ubi suprà, loquiẽ in donatione causa mortis, quæ aliàs semper potest reuocari usque ad mortem: qđ non procedit in contractibus, per l. sicut. ff. de act. & obl. Nihilominus tamen ego idẽ sentio, etiam in contractibus, quia cùm in hoc casu fiant contra hoc nostrum statutum, uel consuetudinem, potest ipsa mulier nondum consensu uiri interposito, liberè ab eo recedere, per l. iubemus. §. sanè, & l. 1. & ibi Doctores. C. de sacrosan. ecc. & l. quemadmodum. C. de agri. & censi. libr. 11. cum concor. alibi à me adductis. Et ita expressè in statuto disponente, quòd filius non 17 *De eadẽ re.*

non possit se obligare sine consensu uel licentia patris, tenuit Salyc. in l. ulti. col. etiã vlt. C. ad Macedo. vbi tamen nihil allegat.

18 QVID AVTEM ET TERTIO, retenta eadem opinione, si vxor quæ sine consensu mariti contraxit, decedat antequã maritus consenserit, nunquid potest post mortem illius maritus consentire ad hoc, vt valeat? Dic quòd non, vt in simili consuluit Pau. Cast. in d. consi. 438. in 1. dubio, lib. 2. hac ratione motus, quia vxoris voluntas est iam extincta l. 4. ff. loc. ergo in ea non potest dici perseuerasse. Et q a actus sine consensu, qui interuenire debuit, nõ fuit à principio validus, sed poterat validari ex futuro consensu, & ita erat interim in pendenti. Siue ergo sequuto ɔsensu actus ipse primus confirmetur, vt ex tunc, & sic actus trahatur ad consensum: siue vt ex tũc & sic actus trahatur ad primum actũ, vtrũque fit per quandam fictionem, quæ dicitur translatiua: quia vnum tempus transfert, siue trahitur ad aliud, iuxta plenè not. per Bar. in l si is qui pro emptore. ff. de vsuc. In qua fictione requiritur habilitas extremorum, id est, quòd omnia sint in eodem statu, ita quòd actus possit de nouo, & tunc fieri, cum consensus interuenit, secũdum Bar. ibidem, & probatur in l. qui balneum §. Titia prædium. ff. q pot. in pig. hab. Ideò requiritur, quòd is qui fecit primum actũ viuat eo tempore, quo actus ex secuto consensu approbatur: quia tunc posset actus de nouo fieri: non etiam cùm is, qui fecit, mortuus est.

An vir post mortẽ vxoris possit cõsentire contractui illius.

19 Adde, quod ad hanc nostram consuetudinem priuatim pertinet, ꝙ mortua vxore, maritus quondam illius desinit esse maritus illius, cùm matrimonium morte alterius dissoluatur, vel testimonio Diui Pauli, 1. ad Corinth. 7. & legum nostrarum, in §. deinceps. in Auth. de nup. cum si. Et ita quidem dissoluatur, vt etiam si resurgat, qui mortuus est, non recuperet coniugem, vt voluit gl. in c. licitè. 32. q. 5. Guli. Bar. Bal. & alij in l. nam ad ea, ff. de legi. cum concor. ibi adductis per Alex. At hęc nostra consuetudo exigit consensum mariti, & per consensum sequentem non confirmatur primus actus, nisi consensus sequens eo tempore adhibeatur, quo actus primus posset explicari. l. bonorum. & ibi Bar. ff. rem rat. hab. & voluit Bald. in Auth. hodie. colũ. 2. versi. quæro nunquid aliud. C. de appel. & Alex. consi. 78. viso. & diligenter ponderato. colũ. 5. versic tertiò respondeo, lib. 5. vbi ad hoc facit illum tex. sing. & iterum consi. 81. reuocatur in dubium colum. 2. eo. lib. 5. & Fran. Are. consi. 122. in causa quæ vertitur, colum. 1. & Doc. sæpe.

De eadẽ re.

Mortuus resurgens, uxorem nõ recuperat.

SED QVAERO QVARTO, an consensus mariti possit præstari per procuratorem, nuntium, vel Epistolam. 20 Et fortè multis uidebitur super hoc nequaquã dubitandum, quin fieri possit. Nam regulam habemus, vt quod possum per me expedire, possum & per procuratorem. l. 1. §. vlti. ff. de procur. & l. licèt. C. e. & est gl. not. quã ibi no. Bar. & Ang. & alij in l. 3. in prin. ff. rẽ rat. hab. quæ dicit, quòd illum actum, quẽ potest minor per se expedire, potest & per procuratorem, cum concor. suprà adductis in gl. præcedenti. nu. 183. decimosextò. Et dicit etiam Spec. in tit. de procu. §. 1. col. vlti. item generaliter, quòd omnia possumus expedire per procuratorem, quæ non reperiuntur prohibita.

An hic viri cõsensus possit præstari p procuratorem.

Verùm hoc non adeò expeditũ, quin sit dubitandi materia. 21 Igitur vt hanc rem omnibus obuiam præbeamus, breuiter dicendum est, quòd simplex consensus, qui videlicet non adhibetur pro solennitate, aut ẽt autoritas, quæ sumitur pro simplici cõsensu, prout suprà in prima q. declarauimus, potest interponi per procuratorem, nuntium, vel epistolam. At autoritas propriè sumpta, aut etiam consensus, q habet vim autoritatis, vt qui interponitur ad solennitatem & integrandam personam, debet adhiberi ꝑsonaliter, vt ita dixerim, nec satis est interuenire ꝓcuratorẽ, nũtiũ, uel epistolã.

Consensus simplex potest præstari per procuratorem.

Quantùm ad primùm, videlicet simplicem consensum, 22 ita voluit Bar. in l. 3. ante fin. ff. de contrahen. emp. & omnes in hoc vbique conueniunt ad hoc allegantes, qđ in simili dicitur de iussu, q potest interponi per nuntium vel Epistolam, per tex. in l. si quis mihi bona. §. iussum. & ibi Barto. & alij, ff. de acqui. hær. & quod scribitur in l. honores §. ulti. ff. de Decuri. quem ad hoc ponderant Angel. & Alexã. post Iacob. Bel. in l. si cùm dotem. §. si patri. ff. solut. matri. Ille tamen tex. loquitur de dissensu sine cõtradictione. sed text. est omnium optimus in l. 2. ff. de pact. & in Clem. 1. § uerùm. ubi & hoc no. Cardin. Flor. de hæreti. Sed & ꝙ aliàs contrahi possit per nuntium vel epistolam tex. habemus in d. l. 1. in fi. ff. de cõtrahen. emp. & in l. consensum. ff. de actio. & oblig. ubi & illud optimè probatur, simplicem consensum posse per nuntium uel epistolam interponi.

Iussus quoque.

De autoritate quoque tex. est in l. obligari. §. tutor. ff. de auto. tut. & in §. tutor. Insti. 23 eod. titu. & uoluerunt gl. Pau. Ca. Alex. Frã. Aret. ac fermè omnes in d. §. iussum. Ex quibus ipse Are. dicit etiam esse tex. no. in l. minorum: secundum unam lect. quam Bald. ibi dicit sing. C. de præd. mino. ubi tutor non potest petere per procuratorem, ut interpo-

Autoritas propriè sumpta, minime.

terponatur decretũ. Cuius rei (vt dicit Areti.) nulla alia est ratio, quàm quia petendo interponi decretum à iudice, ipse autoritatem præstat venditioni. Et illum etiam tex. in id dicit sing. idem Are. in l. singulos. ante fi. ff. de testa. & illum quoque ad hoc põderat Ang. in l. post mortem. §. 1. de adop. & Rom. in l. 2. ff. de offic. eius, cui mand. est iurisd. & ita eo tex. non citato voluit Spec. post antiquiores in tit. de actore. §. 1. versi. sed nunquid poterit. & rursum in tit. de ꝓcur. §. 1. versicu. quid ergo si constituerint.

24 Ratio autem, quare autoritas debeat per se accommodari, est, quia debet interponi in ipso contractu, vt diximus suprà in 1. q. At qui autoritatem præstat per procuratorem, nuntium, vel epistolam, non videtur interponere in ipso contractu, sed ante. Nisi diceres, post Paul. Cast. in d. §. iussum. colum. 2. quòd confertur in tẽps ipsius actus. Sed vt dicit Aretin. ibi, antè fi. hoc esset fingere de tempore ad tempus, quod non est in potestate hominis. l. si fortè. ff. de castrẽ. pecul. & no. Bar. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. Tamen si quis mitteret nuntium vel procuratorem ad consentiendũ, cùm actus fieret, vel epistolam præsentandam tempore actus: tunc quia ille qui agit per procuratorem, nuntium, vel epistolã, per se agere videtur. l. qui autem. §. vlt. ff. de constit. pecun. hoc forte posset tolerari, vt dicit Are. vbi suprà.

Ratio eius rei.

25 Sed & quòd consensus, qui prẹstatur per solennitatem, non possit adhiberi per procuratorem, nuntium, vel epistolam, tenet Paul. Cast. & Aret. in d. §. iussum. Mouetur Pau. ea ratione, quam suprà diximus de autoritate. Allegat Aret. tex. quem dicit no. in l. post mortem. §. vlti. ibi, nec per alium huiusmodi solennitatem peragere potest. ff. de adop. Sed & tu potes addere text. in l. sicut tribus. & ibi gl. 1. ff. de arbi. vbi non sufficit, quòd vnus iudicum, siue arbitrorum, consentiat alijs iudicãtibus in absentia, & per procuratorem. & tex. in l. 2. in princ. C. de his qui veni. ætat. impet. vbi quando aliquis debet quicquam facere ad solennitatem actus, debet ipse per se facere, non per procuratorem. quem ita ponderat Ange. in l. 3. ff. rem rat. hab. Et hoc etiã voluerunt Inno. Host. Ioan. And. Ant. & Panor. in ca. cùm desideres, extra de sentent. excommu.

Cõsensus solennitatis per procuratorem præstari non potest.

26 Cuius ratio est, quia vbicunque aliquid debet fieri ad solennitatem actus, id fieri non potest per simile, per tex. in d. l. singulos, quem ad hoc not. Franc. Areti. ibi, col. 2. versi. secundò not. ff. de testa. Et quod pro forma requiritur, non potest impleri per æquipollens, per not. per Bald. Angel. Imo. & recent. in l. 1. ff. de liber. & posth. cũ concord. ibi adductis per Alex. & Iason. & per Feli. in c. cum dilecta. col. 17. versic. amplia vndecimò. de rescrip. vbi videre poteris. In casu autem statuti requirentis consensum proximiorum, non posse huiusmodi consensum præstari per procuratorem, tenuit Alex. in l. vlt. & ibi quoque Iason, vterque ad fin. C. de ꝓcura. & idem Alexand. consi. 189. viso statuto, colum. 1. lib. 7.

Ratio. Solennitas per æquipollens non impletur. Nec forma.

Et hoc quidem maximè procedit, quando ex statuto requiritur cõsensus alterius, sicuti in casu nostro. Nam debet huiusmodi consensus, à statuto requisitus verè præstari, & propriè, non fictè, per l. 3. §. hæc verba. ff. de neg. gest. cũ infinitis si. Ille autem, qui per procuratorem consentit, non id ꝓpriè vereque facere dicitur, sed fictè, & impropriè, vt voluit Dy. in c. qui per alium. de reg. iu. lib. 6. & Bart. in l. si is qui pro emptore. in 5. q. principali, versi. uenio ad secundum. & ibi Imo. char. vlt. ff. de vsuca. Idem Bart. in l. sed si minus. §. seruus. colũ. 2. ff. de iniur. Bald. in l. 1. colum. 2. versi. in mandãte etiam. C. de seruis fug. & in l. nõ ideo minùs. colum. 5. in 6. quæst. de accus. cum cõcord. adductis per Alexand. consil. 65. visa quadam constitutione, colum. 2. lib. 4. Et est bonus tex. in l. 1. §. deiecisse. ff. de ui, & ui arma. & in l. item si obstetrix. in princ. ff. ad leg. Aquil. & in l. si pater. & ibi gl. in verbo, ipse fecisse. ff. quæ in frau. credi. & in l. ita autem. §. gessisse. ff. de admi. tut. Nam illi text. utuntur uerbo, uidetur, ut uidelicet, qui ꝑ alium facit, per se fecisse uidetur, quod quidem uerbum fictionem importat. l. 3. §. ex contrario. & ibi Doct. ff. de acq. pos. & not. Bart. in d. l. si is qui pro emptore. ff. de usu. cum alijs simi. 27

Qui per procuratorẽ facit non proprie facere videtur.

Videtur uerbum fictionem importat.

Ex quibus uidetur reddi dubia illorum decisio, qui tenent, patrem posse consentire filio agenti, per procuratorem, in casu l. vlti. §. necessitate. C. de bonis quæ lib. ut ibi uoluit Pet. distinguens inter maiorem filium, & minorem. Ia. Aret. Cy. in 5. q. etiã distinguens Bar. in ult. q. C. de bon. quę lib. Specu. in tit. de actore. §. 2. uersicu. sed nunquid poterit per epistolam. Barto. in d. l. honores. §. ult. ff. de decur. per illum tex. & in l. filiusfa. in fi. ff. eo. titu. & in l. 1. C. eo. quoque titu. lib. 10. & in d. §. iussum. in fi. & ibi etiam Alexan. colum. 1. Bald. distinguens, ut suprà, in Auth. causa quæ, colum. ult. C. de Episc. & cleri. Alexan. in d. l. si cùm dotem. §. si patri. colum. 2. ff. solut. mat. Quin huiusmodi decisionem expressè reprobãt Pau. Cast. in d. l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. colum. pen. & Fran. Areti. in d. §. iussum. colum. ulti. moti, quia hic consensus requiritur ad integrandam siue legitimandam personam filij, ut dicit gl. in d. §. necessi- 28

Pater an possit per procur. consentire filio agenti.

necessitate. in illa q̃stione, an filiusfa. possit procuratorio nomine agere in iudicio, sine consensu patris. De quo tamen tibi per Bar. Pau. Ca. latè, & alios, quos videre poteris, qa ex hoc pẽdet veritas hui⁹ decisionis.

29 *Quid si vir esset relegatus, vel bannitus.* Sed si tenueris opi. Pau. & Aret. eam limita procedere, nisi pater esse relegatus, aut cui aliàs in ciuitate esse non liceret, qa tunc posset consensum adhibere per procuratorem, nuntium, vel epistolam, vt voluit gl. quam ponderant Dy. Ang. Pau. Ca. Alexand. in d. l. si cùm dotem. §. si patri. Et facit, quod statim dicam. Et hoc idem dicẽdum est in autoritate, cùm autoritas & consensus, qui ad solennitatem interponitur, à pari procedant, vt iam sæpiùs suprà diximus. Et hoc quidem erit pro limitatione generali omnium casuum, in quibus consensus, vel autoritas non potest interponi per nuntium, vel epistolam. Et ex hoc quoque intelligere potes virum relegatũ, deportatum, bannitum posse haud dubiè consentire vxori per procuratorem, etiãsi aliàs non posset. Ad quod & tu vide, quæ dicam in 8. gl. in 4. quæstio. præsertim, uersicu. ex quibus.

30 *Quid in hæreditatis aditione.* Secundò limita, vt etiã si consensus non possit ita præstari in contractibus, possit tamen in quasi contractibus, vt in hæreditatis aditione. Ita enim voluit in hac ipsa aditione hæreditatis gloss. ordi. in l. si per epistolam. in 2. solut. ff. de acquiren. hered. vbi Franc. Are. colum. 1. dicit illam valde sing. sed periculosum esse, eam tenere, quoniã id non reperiatur iure cautum. Super quo vide quæ in simili latè disputauimus suprà, in gl. 5. in verbo, *contraxer*, in 11. quæsti.

31 *Quid, si præsentia requireretur.* Præsentia autem si requiratur, personalis, siue corporalis, est necessaria, secũdum gl. in Cle. dudum, versic. ac deinde, in verbo, præsentari, de sepultu. quæ addit rationem, quia præsens dicitur, qui p̃betur sensibus corporis, argu. l. 1. in princ. ff. de verbo. obligatio. quam glos. sequuntur Lap. Pau. Eleaz. Cardi. Flo. qui illam dicit sing. & Panor. ibi & idem quoque Panor. qui illam dicit no. in cap. cum parati colum. 1. in fi. & ibi quoq; Philipp. Deci. extrà de appellatio. vbi Panor. & Deci. dicunt, hoc esse notandum pro statutis, & alijs dispositionibus requirentibus præsentiam alicuius, ad certum actum. Et ad hanc sententiam refert Pan. text. ibi, quem alij in contrarium trahere conabantur. & idem Panor. in ca. ea noscitur. in 2. not. extrà de his quæ fiunt à Prælat. & in c. vlt. colum. 5. versicul. gloss. secunda quærit, de dilat. & Feli. in ca. cum omnes. colum. 10. versic. sed aduerte, quia istud dictum, extrà de consti. & idem voluit Franc. Aret. in d. §. iussum. colum. antepen. *Præsens quis dicatur.* versicu. ex prædictis potest inferri. Idem p̃tereà voluit Bald. in l. 1. colum. antepen. C. qui admit. ubi dicit, quòd si statutum requirat præsentiam, debet interuenire p̃sentia corporalis: & propterea ratihabitio sequens non satisfaceret statuto: quia licet repræsentaret consensum, non tamen præsentiam corporalem. Et iterum in fin. omnino d. l. 1. dicit, quòd si statutum requirat præsentiam aliquorum consanguineorũ in contractu mulieris, non possunt constituere procuratorem: quia statutum requirit præsentiam veram, non fictam. & Ange. in l. Titius. ff. qui mod. pig. vel hyp. sol. & Felin. in d. c. cùm omnes. colum. 2. versicu. quinta declaratio, extrà de const. Et Catel. Cot. qui hoc dicit singul. in memor. statuta quod bannitus.

Sed hoc primùm limitandum est procedere, vbi præsentia alicuius personæ singularis requiritur: secùs si requiratur præsentia Capituli, quia poterit nihilominus Capitulum aliquos constituere, qui nomine Capituli actum expediãt, vt post Arch. in capi. Episcopus. 15. q. 7. voluit Panor. in c. non potest. in 3. colum. versic. ex quo potes inferre, de re iudi. & Philip. Deci. in d. c. cùm parati. colum. 2. uersicu. secundò, prędicta conclusio, de appel. Ex quo & tu intelligis, id procedere in omni vniuersitate, & collegio 32 *Quid in præsentia Capituli, vel alterius collegii.*

Limita secundò, vt procedat, quãdo requiritur præsentia cum adiectione huius dictionis, personæ, videlicet si dicatur præsentia personæ. Secus si simpliciter requiratur præsentia alicuius: quia tunc huiusmodi præsentia potest exhiberi per literas, ut voluit expressè Archi. in capit. 2. per illum tex. 75. dist. vt illum allegat Franc. Are. in d. §. iussum. Sed non videtur intellexisse distinctionem illius. Et certè ea distinctio, mihi satis frigida uidetur, nec quod de mentione personæ dicit, probatur per iura, quæ in eam partem allegat. Tex. autem in d. c. 2. per quem uidetur probari, pręsentiam posse exhiberi per literas, vt etiam ex eo no. gl. ibi, debet intelligi, secundum quartam limitationem, quam infrà subtexemus. 33 *Quid si non præsentia personæ, sed cuiuspiam requiratur.*

Limita tertiò, ut procedat, nisi iustũ impedimentum esset, quia tunc poterit actus expediri per procuratorem eius, cuius requiritur præsentia, ut dicit Ange. in l. Pomponius. in princi. de procurat. quem sequitur Franc. Areti. in capit. licèt ex quadam. in 8. not. in fin. de testib. & Philip. Deci. in d. ca. cum parati. colum. 2. uersic. sed tamen ista conclusio, dicens hoc sibi uerius videri. Et benè facit, quod suprà diximus, de relegato, numero 29. & quod in simili dicimus, quod licèt id, quod pro forma requiritur, 34 *Quid si sit iustum impedimentũ.*

non

non possit adimpleri per æquipollens, vt suprà diximus: fallit tamen, cùm aliqua necessitas impediret illud præcisè, & in forma adimpleri: quia tunc per æquipollens posset fieri, vt colligitur ex not. per Bal. in l. 1. C. vt quæ desunt aduo. arg. l. 1. cũ ibi not. per glo. C. qui & aduer. quos. quod & multis iuribus, & rationibus probat Rom. cõsi. 433. incipien. quò ad primum. & Alexãder in d. l. 1. colum. vlti. uersicu. vnum etiã non omitto. & ibi Iason colum. 3. versicu. secundò contra communem. ff. de liber. & posthum. quos omnino vide. & Feli. in ca. cum dilecta. col. 17. in 11. ampliat. versicu. & vnum considera. & iterum col. 21. uersi. limita septimò, de rescrip. licèt Bal. sentiat contrarium in l. 1. in fin. C. qui admit.

35 *Quid si requiratur in materia, quæ non exigit præsentiam corporis.* Limita quartò, vt procedat, quando fieret mentio præsentiæ in materia, quæ suapte natura non exigit præsentiam corporalem: tunc enim poterit exerceri per procuratorem, per tex. in ca. pen. ibi, modo se cõspectui præsentarent, iunctis illis verbis, quorum procuratoribus, &c. extrà de iura. cal. per quem tex. dicit Panor. in d. ca. cum parati. quod secundum subiectam materiã, præsentia impropriè sumitur, non pro præsentia corporali. Id quod generale & perpetuum est in omnibus, ut uerba ex subiecta materia im proprientur, vt latè diximus in repet. l. si vnquàm. in uerbo, reuertatur, numero 37. & alias etiam, & alibi sæpe. C. de reuoc. donat. Et ita uides, Lector amãtissime in idem recidere, quod dicimus de consensu, & præsentia, ut uidelicet possit adhiberi per procuratorem, nuntium, uel epistolã, si materia in eam rem sit subiecta. Aduertetamen quod Fran. Areti. in d. §. iussum. quo loco nup citauimus, uidetur huic rei contradicere, cum dicit, præsentiam non posse suppleri per literas, non solùm si requiratur ad solennitatem, sed etiam si ad partis obligationem. ut dicit sing. uoluisse Barto. in l. 3. §. si pupillus. ff. de tutel. & in hoc differre à consensu: ideo cogita.

36 *Præsentia requisita an consensum requirat.* Illud autem non omittemus in hac mẽtione præsentiæ, quòd si simpliciter lex uel statutum requirat præsentiam alicuius, satis est illum præsentem fuisse, etiam si non consentiat, uel etiam si dissentiat. l. sicuti. ff. de arbitr. Et si nolit interesse, sufficit unica interpellatio. c. ultim. eod. tit. lib. 6. Hæc quidem Bald. in c. ex parte Episcopi. col. 1. ver. item si statutum, extrà de rescri. Sed quantùm ad prius dictum pertinet, uide quæ latiùs dicemus in gloss. seq. numero 32. limita quartò, & 2. seq.

37 *An consensus & autoritas mariti requisita, sit solemnitatis.* RESTAT IGITVR, ut sciamus, utrùm cõsensus, & autoritas mariti, quæ hic debet interuenire ex nostra consuetudine, sit pro solennitate, & ad integrandam (ut nostri loquuntur) personam uxoris, an uerò pro commodo uel incommodo ipsius mariti: ut proinde etiam sciamus, an possit adhiberi per procuratorem, nuntium, uel literas, necnè. Quod & ad alias multas quæstiones huius tractationis pertinet. Et certè sunt plerique omnes in ea sententia, ut in huiusmodi statutis requirentibus cõsensum propinquorum, aut mariti in contractibus mulierum, requiratur huiusmodi consensus illorum, in fauorem muliérum, & ad integrandam personam; id est, supplendam illarum imbecillitatem atq; fragilitatem. Ita uoluerunt Bar. Bald. Paul. Cast. in l. transactionem. C. de transact. Barto. in l. qui exceptionem. & ibi recentiores. ff. de condi. indebi. Bald. in l. pactum quod dotali. in 12. quæst. C. de colla. & in l. 2. circa medium. C. de adop. & in Auth. sacramenta puberum. C. si aduers. uendi. & in l. 2. in 9. q. C. de rescind. uendit. & in d. §. iussum. & ibi Alexand. & Areti. & idem Bald. Raph. Co. Imo. & Alexand. in d. l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebel. idem Bald. in capi. cùm contingat. colum. 2. uersicu. sed nunquid ciuitas, extrà de iurein. & consi. 407. præsupponendum est, colum. 2. lib. 2. & cõsi. 60. quædam soror, lib. 5. & consi. 394. ita tuto cõmunis Papiæ, lib. 5. Bened. Plumb. in l. 2. ff. de manu. uindic. Angel. in l. apud Iulianum. §. ultim. in fin. & ibi Raph. Co. ff. quib. ex cau. in pos. eat. & idem Ange. cõsi. 170. reuocatur in dubium, colum. 2. uersicu. in proposito & consil. 191. super puncto, colum. 1. & consi. 217. statutum quod mulier, & consi. 333 statuto Tudertino. Pe. An. in repet. capitu. 1. in 12. q. princi. uersi. hic cadit quæstio disputata, de constit. Fulgo. in l. si unus. §. pactus ne peteret. ff. de pactis Anton. in capi. 2. ne sed. uac. Panor. cõsi. 40. factum in effectu sic proponitur, colum. 2. lib. 2. & consil. 65. Christi Iesu, colũ. ulti. uersicu. prætereà ratio, eod. lib. 2. Paul. Cast. in d. l. ulti. §. necessitate. colum. penul. C. de bon. quæ lib. & consi. 91. in casu. Domini Antonij, colum. antepen. uersicu. ex quo autem sumus, lib. 3. Corne. consi. 254. uidetur in hac consultatione, colum. 2. uersicu. tertiò respondetur, & iterum colum. 4. uersicu. prætereà consensus, lib. 1. & consi. 11. in præsenti consultatione. colum. ul. lib. 3. Franc. Aret. consi. 2. intellecta diligenter, colum. penul. & Iason in l. 2. §. uoluntatem. colum. 2. ff. soluto. matrimo. Philipp. Deci. consi. 502. ex duobus, colum. 2. & cõs. seq. colum. 2. uersic. secundò respondetur, usque ad finem: ubi dicit, quòd etsi nõ solum propter fragilitatem mulieris consensus uiri requiratur, sed etiam propter interesse

resse ipsius viri: negari tamen non potest, quin fragilitas sit principalis causa. Quib. concinunt, quæ longè lateque congessimus, suprà in prima lege connubiali, numero 71. sed quisnam miretur, & sequē. & quæ dicemus infrà gloss. 8. numero. 1. & duobus seq.

38 Sed Bal. in l. 1. post princip. & ibi post eū Saly. C. vnde vir, & uxor, in ea fuerunt sententia, vt statutum requirens cōsensum viri, in contractu mulieris, sit introductum in fauorem ipsius viri, arg. l. cum pater. §. libertis. ff. de legat. 2. & sequitur Barb. in c. possessiones. colu. vltim. de reb. eccle. non alie. & Ioan. Lup. in repe. rub. de donati. inter vir. & vxor. §. 68. col. 1.

De eadē re

39 Et hanc opinionem non modicum fulciunt nonnullæ consuetudines Franciæ, quæ reponunt vxores in potestate maritorum, illisque denegant ius contrahendi, aut in iudicio litigandi, sine consensu maritorum: id tamen nuncupatim intelligūt, nisi facta fuerit bonorum separatio: tunc enim eis licere liberè contrahere, vel litigare sine ɔsensu vel autoritate mariti. Huiusmodi enim inter cæteras sunt Parisiēsis. c. 105 & 106. Blesensis, c. 3. tit. *de cōmunauté d'entre homme, & femme mariez*, c. 6. & Claromontēsis, c. 183. quib. planè ostēditur, eum cōsensum vel autoritatem, exigi ob id, quòd maritorum intererat ratione bonorum, quorum administrationem habebant, ita ut fructus bonorum vxoris suos facerent, possentque, ut libebat, disponere de bonis mobilibus, & conquæstibus communib. inicia, atque etiam renitente vxore, ut illis ipsis cōsuetudinibus cautum erat. Et idem in statuto requirente consensum propinquorum, voluit Angel. sibi contrarius, cōsi. 191. hoc capite, super puncto, col. 3. vers. & quia hoc non requiritur. Et sentit Pan. in c. cum in veteri. in glo. 1. de elec. & Alex. consi. 29. cuius hoc caput est, præclarè subtiliter, col. 3. versic. confirmari potest. li. 3.

40 Et ego certè credo, nostram consuetudinem potius considerasse viri commodū, quàm vxoris fragilitatem, vtpote quæ huiusmodi cōsensum mariti requirat in uxore maritata: nullum autem requirit in nō maritata, quamuis par esset vtriusque rō, si fragilitatem considerasset: neque enim prudentior est soluta, quàm maritata. Ideò uidetur solum habuisse rationem mariti, cui alibi defert commodū fructuum omnium bonorum vxoris, constante matrimonio: propterea non mirum, si sine consensu mariti, super illis contrahere nō possit. Et propterea passim vtimur, vt possit vir hanc autoritatem, vel consensum interponere per procuratorem. Et id quoq; posse fieri in statuto requirente cōsensum consanguineorum in contractu mulieris, consuluit Bald. consi. 54. cuius hoc caput est, statuto terræ Nursiæ, lib. 4. quem refert, loco tamen consil. non designato, & sequitur Bapti. Seueri. qui hoc dicit esse menti tenendum, in repet. l. omnes populi. chart. 61. in paruis, versicul. 27. quæritur. ff. de iusti. & iur.

De eadē re.

41 Quamuis, ut hoc concludam, possit etiam dici, vtrunque nostram consuetudinem considerasse, & mariti commodum, & uxoris imbecillitatem. Nam & idē in simili statuto requirente præsentiam filiorum in testamentis mulierum, voluit Ange. vtranque causam copulans, scilicet fauorem filiorum, & mulieris fragilitatē cōs. 88. præmitto primò, versicul. secundò præmitto. Et ideò de hoc iudicandum est peræquè ac si fragilitas tantum in caussa esset, ut pulchrè uoluit Socin. consi. 23. circa prædictam, colum. 4. versic. aliquando & tertiò consideratur. lib. 4. Sed cum nostra consuetudo, ut diximus, non loquatur vniuersaliter de fœminis, sed de maritatis tantum non etiam de cæteris, vt dictum est, visa est principaliter respexisse ad viri interesse.

GLOSSA SEPTIMA,

IN VERBO

Exprez.

Autoritas expressè præstari dēt.

1 QVANQVAM gloss. aliquando fuit in ea opin. ut autoritas tacitè præstari posset, videlicet in l. quod dicimus. §. 1. ff. de aut. tuto. & in l. vbi non voce. ff. de reg. iur. & videtur esse bonus text. in l. 1. §. ultim. ff. de aut. tut. per quem probatur a contrario sensu, quòd præsentia tutoris, & eius quidem intelligentis, inducit autoritatem, & ita per illum tex. uoluit Iaco. Are. ibi. Tamē contrarium uoluit alibi gloss. requirens autoritatem uerbis exprimi. in l. 3. & ibi Bartol. & alij. ff. de aut. tut. Et ipse Barto. in d. l.

1.§.ulti.eod.quoque titu.& in d.l.quod dicimus.§.1.& in l.gerit ante fin. & ibi Imo: Rom.& Fran.Are.qui hanc dicit esse communem opin.ff.de acqui.hære. Dyn. in d.l.vbi non voce.de regul.iur. & in c. qui tacet,ad fin.eod.tit.lib.6.Guil.Cu. & Bald.in utraque lec.in l.si pater filium.ff. de adop. Signo.consi.190. Simonolus, col.2.uersic. uenio ad secundum.Bald.in l.si sine. col.1. versic.secundo quæro. C. ad Vellei. & in l. vlti.§.necessitate col.pen.uersic. quæro an sufficiat.C.de bon.quæ libe. & in l. obseruare.§.post hæc.in fin. ff. de offic. Procon. & in l.instar.C.de iur.fis.lib.10.& in c.cum consuetudinis.col.1.versi.quandoque requiritur,extrà de consuet.& in rub. de rescrip. col.2.versic.an Episcopus mutus.& in c.cũ in vestri.col.1.versi.pone statutum, de ele. & in capit.vltim.column. secunda de confess.& in addi.Specu.tit.de reo.ad fin. Cardi.Flor.in c.ulti.de maio.& obed.Panorm. in c.dilecti.col.4.versic.nunquid sufficiat, extrà de arbit.Roma.in l.1. § uoluntate.ff. solu.matrim.& consi.415. quo ad primũ, in 6.dubio.& Barb.in l.sciendum.colu.27. ff.de uerbo.obligat.& in c.possessiones. de reb.eccles.non alie.in repet.rub. C. qui admit. char.13: colum.4.& consili.1.colum. 1.lib.item 1.& iterum consili. 12. scribitur apud Prophetam,col.9.uersi.& est ponderandum,eo.lib.1.& cons.10.illud referam, col.7.uersic.fuit ergo opus,lib.4. & alibi sæpe.& Iason in l.quæ dotis. colum.vlti. uersicul.ultra Bartol. sextus casus est. ff. solut. matrimo.

2 Et ad hoc plerique omnes allegant text. in l.1.§.mutus.ff. de tutel. ubi mutus dari tutor non potest,quia(ut ibi dicitur) autoritatem præstare non potest. Ex quo satis perspicuum est,autoritatem non nisi verbis posse accommodari: aliàs enim mutus quoque idipsum facere potuisset nutu, & signis, per l.mutum.ff.de acquir.hæred. & in d.l.ubi non voce. ff. de regul. iuris. Et ad hoc illum text.in d.§.mutus. dicit elegãtem Barb.in d.consi.72.lib.1. & solennem d.consi.10.lib.4.& meliorem de iure.idem Barb.d.cõl.20.lib.2.& in cæteris ferè locis, sing. Et hoc uẽ intellexisse Tullius in prima Oratione in Catilinã: Quid expectas autoritatem loquentium, quorum uoluntatem tacitorum perspicis? Quibus verbis uides,autoritatem in uerbis esse, uoluntatem,& in mente tantum.

De eadẽ re.

3 Et adeo expressè autoritas interponi debet,ut quando ea requiritur, non sufficit simpliciter consentire, sed sicut sonat verbum, debet autoritas præstari. Ita uoluit. Inno.in d.c.cum consuetudinis.& ibi post eum Bal.col.1.& Anto.& idem Bal.in d.l. ulti.§.necessitate, col.5. versicu. considera elegantia verba.C.de bon. quæ liber. & in l.quæcunque.ad fin.eo.tit.& Archi.in c.in venditionibus,col.2. in uerbo, autoritatẽ rei,17.q.4.& iterum in c.quidam,col.2. in uerbo,destinatus,18.quæsti.2, & Ang. in l. si quis mihi bona.§ iussum. & ibi quoque Imo.circa princi.qui hoc reputat notabile.ff.de acq. hær. Et Barb.in c.2.de pac. Fel. in c.cum dilecta. col.10.versic. & hinc est, de rescri.Et Ias.qui hoc commendat,in l.1. col.4.versi.quarto no.facit.ff.de vulg & pupil.Et iterum cons.97.statutum Bononiense,col.pe.uersi.quarto facit lib.4. Hip. Marsi.consi.9.adiuuante,col.item 9.versic.nec obstat si dicatur,lib.1.

Autoritas cum requiritur, an & autoritatis verbo expressim viẽdum sit.

4 Veruntamen idem Imo. Postea & Pau. Cast. Alex.& Franc.Are.in d. §. iussum. tenent contrarium,per textum in d.l.3.cum glos.ff.de autor.tutor.ubi est optimus text. apertè probãs satis esse,si tutor uerbo probandi vtatur sine mentione autoritatis. Et quia etiam(vt illi subdunt)verba,condemno.& absoluo,quæ sunt de solẽnitate sententiæ,l.præses.& l.cum iudex. C. de sentẽ. possunt proferri per alia uerba æqui pollẽtia.l.in summa.ff.de re iudi.& l. si quid tñ. §.si arbiter.ff.de arbit.& l.si Prætor. in principio,ubi bonus est textus,de iudi. Et hanc etiam partẽ expressè tenet Signo. d. consil. 190.ubi sup. Pan.in d.c.2.extr. de pact. per c.in uenditionibus.17.q.4.& c.placuit. 12. q.2.& Ang.Are.in §.actionum,co.10. uer. decimoseptimo non valeret,Insti.de actioni.Iason.sibi contrarius,in d.l.si quis mihi bona.§ iussum,versi.adde vltra scribẽtes. ff.de acqui.hære. ubi etiam est bonus text. in uers.sed quid si mandauit,loquẽs in iussu,qui uim hẽt autoritatis.Et Corse.in suis sing.in uerbo,minor si ex dispositione statuti.Et bene facit,qd in simili uoluit Bart. in l.legitimos,in prin. ff. de legi.tut. & in l. Prætor.in princip. ff.de nou. oper.nuntia. Et quod ẽt non obscurè sentit Io. And. in d.c.qui tacet.de reg.iur.lib. 6. in Mercur. q ubi requiritur licentia,quam uocant, sufficit eam interponi per uiam consensus. id quod etiam expressè uoluit Dom.in c.quorundam.§.circa.in prin. ibi quoq; Philip. Fran.de ele. lib.6.

De eadẽ re.

Iussum.

Licentia.

5 Similiter autem consensus, qui ad solennitatem actus adhibetur, uidelicet qui non tangit priuatim illum, qui debet consentire,sed qui tantum adhibetur ad integrandam alterius actum conficientis personam(hic enim,ut sæpe diximus, uicem autoritatis obtinet)dẽt etiam expressè præstari,ut not.Dyn.in d.cap. qui tacet.in fin. de reg.iur.lib.6.& Bartol.in d. l. quæ dotis. col.ult.ibi,in quarto casu.ff.solu.matri. & expres-

Consensus solennitatem expressè interponi debeat.

expressius Bal.in d.l.fine col. 1. in 2.q.C. ad Senatuscon. Velleian.& Panor. in d.c.dilecti,colu.3.versicul. nunquid autem sufficiat,de arbitr. & consi. 40. factum in effectu sic proponitur,lib.2. allegans inter cætera not.in c.quia propter. de electi. iunct. not.in c.quod sicut.& in c.ecclesia, eo.tit. & idem voluit Franc. Aret.in d.§. iussum. colum.penult.& in l.2.§.voluntatem, col. 1.ff.solut.matr. Ad quod etiam bene facit text.quem nullus illorum in illis locis allegat,in c.cum ab vno. iuncta glo. in verbo, mandantibus,& ibi Domi. in 2. notabili, de re iudi.lib.6.vbi non habetur præsentia & taciturnitas pro consensu,qui debet interuenire ad solennitatem actus. Quem text dicit ad hoc singul. ipse Francis. Aret. in l.singulos,colum.vltim.ff.de testam. Et idem præterea voluit Calca. consil. 56. in causa dominæ,co.3.vers.non obst.si dicat.

6 Sunt tamen etiam,qui putant (ne illud quoque omittam) consensum semper ex natura ipsius verbi eam uim habere,vt expressus esse debeat,in hocque vno differat à voluntate,vt nuncupatim not.Fran. Are. in d.§.voluntatem.colu.2.versic.& aduerte,per illum tex.& ibi etiam Iason,colu.2. ver.3.& subtiliter:ubi tñ dicit,hãc verborũ differẽtiã esse piculosam. Et hoc quoq; postremò voluit Phil.Dec.cõs.35 propter primum dubium,colum.3.versicul. præterea & secundò.Sed ego vix huic sñiæ accederẽ.

Quid in simplici consensu.

7 Illud autem minimè dubium est,Quòd si lex,vel statutum exigat cõsensum expressum nuncupatim, tunc tacitus non sufficit:etsi huiusmodi consensus non sit ad solennitatem,sed tantum respiciat eius, qui consentire debet,commodum aut in commodum.ut in casu c.statutum.§. in nullo. de rescrip.lib.6.voluerunt glo.Io.And. Archi.& alij,ibi.& Ro.deci.380. si iudex delegatus,in nouis:ubi & hoc dicitur generale in omnibus casibus.Quamuis aliud videri potuisset,cum plus sit facto consentire, quam verbo,vt dicitur in d.decis. Rot. sed sufficit ita scriptum esse,vt necessariò obseruari debeat.l.prospexit.ff.qui & à quib.

Quid si expressus cõsensus requiratur.

8 Porrò ubi licentia requiritur,ea ex natura vocabuli expressa requiritur, vt uoluit gl.in Cle. 1. in uerbo, obtenta, de testa.& Archi.& post eum Io.An.in c.si Abbatem.in princ.& ibi quoque Domi.etiam in prin. & Philip.Franc.qui hoc dicit sing.de elec. lib.6.& Bald.in l.obseruare.§ proficisci.ff. de offic.Procon.& Lapus alle.86.in causa & quæstione,colum.6.in paruis.Ro.qui & hoc reputat singu.in d.l.2.§.voluntatem. & ibi quoque Alex.col.2.versi.iuxta prædicta ff.solu.matr.Fran.Are.qui & hoc dicit notabile,& solenne,in d.§.iussum.co.antepe. Philip.Franc.in c.quàm sit.§.electus. post princ.de elect.lib.6.Barb.d.consi.12.col.11. lib.1.& in addi.Bald.in l.exceptione.C. de euictio.Philip.Deci.d.consil.38. ubi suprà allegauimus.& Lancelot.Gal.in l. 1. colu. antepe.versi.sextò requiruntur. ff. de uerb. obligatio.& Corse.in suis sing.in uerbo, licentia.

Licentia expressa esse debet.

Ex eo autem,quod de cõsensu diximus, manare potest,quòd cum filiusfa. nõ possit donare causâ mortis, nisi consentiente patre.l.tam is.§.1.ff.de donatio.caus.mor. & ita videtur requiri talis consensus ad solennitatem,cum exigatur, non in facto ꝓprio,sed alterius,secundum no. per Anto. in c.cum consuetudinis. extra de consuet. & sæpius suprà diximus. Ideò talis consensus patris expressè est interponendus, per text.in l.filiusfa.§.pari autem ratione,versi. sed enim meminisse, in uerbo, specialiter. ff.de dona.per quem ita tenet glos.in l.qui in potestate.& ibi latè Fran.Are.ff. de testa. & Specul.titulo de instr.edi.§.compendiose.ver.quòd si filius,& ibi Ioan.And.qui ad hoc allegat Alb. Gal. & ibi item Bald.Idẽ quoque tenent Dy.Cy.& latè Bal.reprobãs Guil.Cu.contrarium tenentem,in l.seniũ. C.qui testa.face.pos. Bartol.& Ro.in d.l.tã is.§.1.ff.de dona.caus.mort. Bald. in l. Labeo.ff.de pac.Ang.in d.l.vlti.§. filius autẽ. C.de bon. quæ lib. vbi dicit ita fuisse decisum Perusij.& Pan.d.consi.40.in 2. dubio. Soci.latè consi.112.lib.1.repetito cons.172. lib.2.cuius initium est,multum abũde, in 3.dubio,ubi dicit,quòd nullus cõtradicit. & Ang.Are.in §. 1.col.2. Instit. qui. non est permis.facere testa. 9

Consensus patris in donat. causa mortis filiifa. dẽt esse expressus.

Ex hoc ẽt fit,vt cum cõsensus,quẽ dẽt ꝓstare pater filio agenti in iudicio, sit de solennitate,& ad integrãdã personã filij, ſm gl.in d.l.ult.§.necessitate.C.de bon. ꝗ libe. & Bal.cõsi.492.incip.in causa uertente,co. 2.versi.propterea ſm dicta,lib.3.de quo tamen ꝑ alios in d.§ necessitate Ideò talis cõsensus dẽt expressè interponi,nec satis esset ꝙ pater esset præsens, & non cõtradiceret, ut notat gl.in l.si cum dotẽ.§.1.in princ. ff. sol.mat.Io.An.in c.ult.ad fin.de iudi.lib.6. Bar.in l.non solum.in princ.co.2.uersi. sed cõtra hoc facit.ff.so.mat.& Pau.Ca.in l. 2. §.uoluntatem co.pen.uer.itẽ nota quòd licèt,& ibi Iaso.col.2.uer.ego addo.ff.eo.tit. 10

An & cõsensus quẽ præstat pater filiofam. agenti.

Sed & ex hoc quoq; fit, ut cùm consensus,quem dẽt accommodare dominus uasallo alienanti feudum, sit de solennitate, ut dicit Rom.singu.715.de solennitate, Iõ etiam talis consensus debet esse expressus, nec sufficit præsentia & taciturnitas domini.quod ipse Roma. dicit voluisse glo. singul.in capi.1,in verbo, permissionem, 11

Consensus domini in alienatione feudi an debeat esse expressus.

tit.de prohibi.feud.alien.per Lotha. vbi & id tenent And.Iser.& Bald. vterque tamen subobscurè, & clarius Bertran. Capri.etiã ibi,& iterum in cap. 1. & ibi quoq; Cardi. Alexan.post prin.& Io. Rayn.in §. habito. col.25.in paruis,versic.quæro, dicitur hic prohiberi,tit.de prohib.feud.ali.p Fed.Fel. in d.c.ratione,col.4.versic.& per istam regulam,de præscri.& Iac.à Sancto Geor. in tract.feud.in verbo, & cum pacto de non alienando,col.6.versicu.sed hic cadit. Pro quibus facit, quòd etiam hic cõsensus debet adhiberi in ipso actu alienationis, nec põt sequi ex interuallo, si credimus And. Iser.in d.c.1.in princi.& ibi Iac. Alua. col. 7.versi.quæro an cõsensus,& Marti. Laud. col.pen.versi.vtrum autem consensus, tit. de prohib.feud.alie.per Fed.& Philip. Dec. consi.144. quoniam ex sancto, & Franci. Curt.iunior. in tract.feud. chart.17.4. partis,uersicul. secundò cadit necessaria dubitatio.

12 Sed aduerte, quia hic consensus domini non videtur exigi ad solennitatem, sed quia interest domini rem non alienari, ni si consentiat.Nec etiam dicit d.gl.id,ad qđ eam allegat Ro.imo potius contrarium; videlicet dominum præsentem, & non cõtradicentem videri consentire alienationi per multa iura ibi allegata:modò(inquit) intelligat,quid agatur: aliàs enim eum videri errare, per l.2.ff.de iud. & ita illam gl. intelligunt,& sequuntur And.Iser.Iac.Bel. Bal.Aluar.Marti.Laud.& Card.Alex.ibi,& alij plurimi, quos tibi congessis in nostro tractatu Retractuum, titu.1.gloss.9. in verbo,*ou lignagier*.nu. 115.& simile quippiam,

De eadẽ re.

13 Item cum inter cæteras solennitates,quę in alienatione rerum ecclesiasticarum requiruntur,sit & consensus capituli,per c.sine exceptione 12.q.2.certe is consensus in perpetua alienatione expressus esse debet, nec sufficit tacitus,vt voluit gl.in c.2. & ibi Inno.Hostl.& Pan. qui semper not. dicit, & alij,extr.de his quæ fiunt à Prælat.& glo. in c.1.in verbo,perpetuis; & ibi Domi. de reb.eccles.non ali.lib.6.& Archid.in d.c.sine exceptione,ante fin.

Consensus præl in alie. rei eccle expressus esse debet.

14 Ex eo deniq; fit,vt cùm consensus mariti,aut consanguineorum requisitus ex statuto,in contractibus mulierum, sit de solẽnitate ex multorum sententia (ut iam suprà sæpius diximus)is etiam sit expresſè interponendus,nec satis sit,maritum esse pręsentem,& non contradicentem. Sicuti in specie voluit Bald. in l. si sine, in 2.q.C.ad Velleian.& in d.l.2.§.voluntatem. ff. solut. mat.licet non ea ratione, quod talis consensus sit de solennitate,sed quia cum præsens,& non contradicens habetur pro cõsentiente, id ex quadam fictione est. & improprietate,per illum tex. in verbo, videri consentire.nam hoc verbum,videtur, denotat fictionem, & improprietatem l.1.§. deiecisse.ff. de ui.ar. & l.3.§. ex contrario, in fi.ff.de acq.poss.& no. Bart. in l. si is qui pro emptore.col.4.ff. de vsucapi. Præterea tacendo non dicitur propriè velle.c. is qui tacet de regul.iur.lib.6. Ergo statutum huiusmodi consensum requirens, non habet locum in tacente, quia intelligi debet in casu uero non ficto. l. ulti. C. de his qui ueni.æta.impet.& l.3.§.hæc verba,cum gl. in verbo,hæredis.ff.de neg.gest.& c. in nostra.de iureiur.cum si.

Consensus uiri hic requisitus,expressus esse debet.

Quam Bal.decisionem sequuntur Ang. Imo.Raph.Co.Pau.Ro. Alex.Franc. Aret. & Ias.in d.§.voluntatem, inter quos Aret. addit illam rationem,quia talis consensus est de solennitate, & obtinet uim autoritatis.Et Pan.latè d.consil.4.in 2.dubio,lib. 2. & Alexand.consi. 114. uisa scripturarum, col.3.versi. tamen verius videtur, libro. 5. & consi.218.ponderatis narratis,col.1. lib. 6.Et Soci.consi.80.præsens consultatio,co. 4.versic.sed posset iterum instari, lib.4.Ias. in l.quæ dotis,col.vlt.versic. quartus casus est.ff.solu.mat.& Feli.in d.c.non ne. col. 2. versi.per istam regulam inferri potest, extr. de præsump.Alcia.in l.transactionem, ante fin.C.de transac.tametsi Franc. Ripa. in d.§.voluntatem, subobscurè dicat contrarium.Et ita licet hæc nostra cõsuetudo nõ expressisset hoc verbũ,*exprez*,fuisset tamen intellectum,si tamen hic cõsensus(de quo in præsentiarum sermo habetur) ad solennitatem requiratur,de quo alibi latissimè diximus,scilicet in gl. præcedenti,nu.37. restat igitur, & sequent. vsque ad fin. eius gloss. 15

De eadem.

SVNT TAMEN ISTA multis modis declaranda, atq; limitanda. Primum, vt uidelicet consensus, qui pro solennitate adhibẽdus est,possit tacitè, videlicèt nutu,& signis adhiberi,cum is cuius consensus requiritur,loqui non potest. Ita voluit expresse. Franc. Are.in d.l.si quis mihi bona.§.iussum.col.pen.ff.de acqui. hæred.ad hoc allegans tex.in l.si pater naturalis.ff.de adopt.vbi etiam dicit Ang. per illum text. quod si pater non possit expresse consentire filio agenti,quia loqui non possit, satis est ut nutu & signis consentiat, quia tunc lex fingit verba, per tex.quem dicit notabilem,in l.cum ostendimus. §.ult. ff. de fideiussio.tutor. qui tamen non loquitur de eo, qui loqui non potest. Et idem dicit Angel. de autoritate tutoris, ut uidelicet satis sit, si loqui non possit, ut autoritatem nutu, & signis interponat. Quod tamen 16

Quid si is cuius consensus requiritur, mutus est.

tamen videtur esse directè contra tex. in d. l. 1. §. mutus. ff. de tutel. vbi dicitur, quod mutus non potest præstare autoritatem, & ideo tutor esse non potest.

17 Facitq; ad id, quod in simili dicimus, quod licèt verba sint ad matrimonium contrahendum necessaria, vt dicit gl. in l. cum notissimi. in prin. C. de præscri. 30. vel 40. ann. & in c. tuæ. de sponsa. illud tamen intelligi tur in his, qui loqui possunt. Mutus autem signis, & nutu potest contrahere, ut & in d. c. tuæ. dicitur, & in c. cum apud. eod. titu. & utrobique gloss. & Docto. & no. etiam glo. in capit. sit rector. in uerbo, opera. in fin. 43. distinct. & Hosti. in Summa, de sponsal. §. qualiter contrahatur. & Zenzel. in extrauag. Ioã. 22. cuius caput est, execrabilis, versi. statuimus, in verbo, verbaliter, ubi & hoc generale dicit in omnibus Lapus alle. 57. uisis, perlectis, ac diligenter examinatis col. 3. & iterum alleg. 110. in ciuitate Florẽtiæ, col. 16. in paruis. Bald. in l. 1. in fin. ff. de sponsali. & in c. 1. §. ult. tit. de succes. feud. & è Theologis Diuus Thomas, in 4. sentẽtia. distin. 26. q. 2. arti. 4. Id quod multum facit ad hanc limitationem, quia certa est verborum forma matrimonio contrahendo statuta, per text. in c. si inter. eo. item titu. de sponsal. & in c. licèt. extrà, de sponsa duo. Sed tu tamen vide latius Lapum ipsum d. alleg. 57. ferme per totum.

Verba ĩ matrimonio necessaria.

Mutus matrimoniũ cõtrahit nutu & signis.

18 Similiter licèt iuramentum verba requirat, per tex. in §. sed neq;. in Auth. de manda. prin. & in c. pe. & ibi Ant. Imo. & Pan. ext. de iureiur. & notat gl. in l. & per iusiurãdũ, in prin. in vers. verius est, ibi Barto. ff. de accep. Guil. Cu. Bal. & Saly. in l. qui iurasse. in principio. ff. de iureiuran. hoc tamen intelligitur in his, qui loqui possunt, vt dicit Alex. in l. 1. in princ. col. 3. versic. & an mutus possit. ff. de uerb. obli. & propterea mutus iurare potest nutu, aut signis, aut scriptura, ut uoluit Bal. in rub. ff. de iureiur. & Anto. in d. c. cum apud, de sponsa. & Pau. Castr. in d. l. qui iurasse.

Mutus iuramentum præstat nutu.

19 Nec absimiliter mutus testificari potest, dummodo sciat scribere, ut not. gloss. in c. testes. 3. quæstio. 9. & Specul. in titulo de testib. §. nunc tractandum, versi. quid de muto. & Doct. in c. testibus, extrà de testib. cum tamen testis iurare debeat. l. iusiurandi. C. de testib. & c. fraternitatis. extrà eod. titu. Ex quibus facilè potest uideri, malè dixisse gl. no. in l. item quia mutus. ff. de pactis. quod illud dicitur expressum, non tantum, quãdo uerbis exprimitur, sed etiam, quando euidentibus signis. quam glo. ad hoc not. Bald. ibi, nisi eam intelligas secundum ea quæ diximus, in iis scilicet, qui loqui non possunt. Sed vide quid & de ea glos. dicã infrà nu. 160. quintum genus expressi.

Mutus testificari potest nutu & scripto.

Secundò limita, vt uidelicet autoritas, 20
& consensus solennitatis debeant expresse adhiberi in actibus expressis, secus in actib. tacitis, qui uidelicet fiunt per actum facti: quo casu sufficit tacita etiam tutoris autoritas sine verbis, argu. l. fistulas. §. fundum. ff. de contrahen. empt. & ita expressè voluit Bal. loquens de autoritate præstita ad cõtinuandam societatem, quæ tacitè per actus scilicet sociales contrahitur, in l. si patruus. colum. penul. C. commu. vtriusque iudi. & in l. mandatum. colum. 2. in 3. oppo. C. manda. & sequitur Pau. Castr. consi. 366. omnipotentis Dei, lib. 2. & Barb. in l. 1. in princ. col. 13. & iterum in l. sciendum. colu. 28. ff. de uerb. obliga. ubi dicit, hanc distinctionem esse mirabilem. & consi. 31. sapienter scribitur, col. 3. uers. & si dicas, tutor, lib. 1. & d. consil. 20. illud afferam in medium. col. 16. versicu. & adduco quod uoluit. lib. 2. & consi. 60. illud in medium afferã, col. 6. in 3. dubio, libr. 3. & consi. 1. colum. item 6. versi. & si quispiam dixerit, lib. 4. & Iason in l. 1. col. 2. versi. primò limita. C. qui testa. face. poss. & Lancel. Gal. in l. 1. in prin. col. antepen. versicul. sextò requiruntur. ff. de uerbo. oblig.

Autoritas ĩ actibus tacitis an tacitè præstari possit.

Et idem quoque voluit ipse Bald. quem 21
superiores Doct. non allegant, in l. 2. colu. ulti. C. de iure fisci. lib. 10. ubi etiam loquitur de autoritate tutoris, & in l. potuit. in vlti. quæst. C. de iure delib. cum dicit, quòd si pupillus maior infante, una cum tutore possessionem hæreditariam est ingressus, videtur per hoc hæreditas legitimè, & cũ autoritate tutoris apprehensa, licèt tutor nihil sit loquutus, quia hic actus aditionis siue apprehẽsionis est tacitus, & circa actus tacitos tacitè loquimur rebus ipsis, & factis, arg. l. de quibus. §. nam cum ipse. ff. de legibus. & l. item quia. ff. de pactis. & dicta l. si pater naturalis. ff. de adoptio. & l. cũ ostẽdimus. §. ulti. ff. de autoritate tuto. Quam decisionem sequitur Roma. ibi. & Soc. cõsil. 153. pulchra & subtilis, col. 1. lib. 2. & est 1. eius uol. & Barb. consi. 3. bene etenim cũcta geruntur, col. 4. uersicu. præterea istam quæstio. lib. 3.

De eadẽ re.

Verum Franc. Aret. in l. gerit, col. ulti. ff. 22
de acquiren. hæred. dicit hanc differẽtiam Bald. iure non probari. Nam d. l. fistulas. §. fundum. non loquitur in actu per pupillũ faciendo, in quo requiratur autoritas, sed de executione prioris cõtractus facti cum patre pupilli, quam tutor ipse exequi potest, etiam ad commodum suum, sicuti illam ponderat Bal. ipse in l. cum ipse. in fin. C. de contr. emp. & in l. bonorum. col. vlt. C. q admit. & suprà alibi diximus, uidelicet

De eadẽ re.

in gloss. 5. in 14. quæstio. num. 68. sed & ad hoc. Ideo tibi amplius cogitandum esse censeo.

23 *Quid si ultra præsentiam ante actum, vel in ipso, quicquam actu dictumve sit, quod autoritatis adsimuletur.* *Consilium pro autoritate.*

Limita tertiò, vt ita procedat, quòd videlicet sola præsentia, & patientia non habeatur pro autoritate, licentia, aut consensu, qui debet adhiberi ad legitimandā personam: sed si præter præsentiam ante actū vel etiam in ipso actu quicquam dictum factumve fuerit ab eo, qui debet interponere autoritatem vel consensum, quod illum denotet velle consentire, aut autoritatem præstare, licèt expressè nō dicat, quod consentit, vel autoritatem præstat: satis tamen est, vt autoritas, vel consensus præstitus videatur. Quantum ad primum pertinet, text. est notabilis in cap. dilecti. extrà de arbit. vbi consilium prius datum ab eo, cuius in actu autoritas requirebatur, deinde illius præsentia in ipso actu pro autoritate habetur & ita ibi no. Panor. col. 3. versi. Episcopus ergo, dicit illum tex. esse ad hoc benè notandum & Roma. qui etiam illum tex. commendat, in d. l. quæ dotis. ff. solut. matri. & Corse. qui illum text. dicit sing. & unicum in suis sing. in verbo, minor si ex dispositione statuti, ante fin.

24 *Pater agens cum filio, ei cōsensū præstare videtur.*

Secūdum autem probatur per id, quod voluit Bar. in l. cum pater. §. liberis. in penult. quæstio. ff. de legat. 2. si pater. & filius simul agant, videtur pater præstare consensum filio, per text. ibi, & in l. Titius. in principio. ff. quibus modis pignus vel hypotheca soluitur. Sequitur Imol. in dicto. §. liberis & Bald. in l. ult. colum. 2. versi. quæro, dicit statutum. & ibi quoque Saly. col 2. ver. quæro quid si statutum. C. ad Senatuscon. Maced. vbi per hoc dicit, quod stante statuto, quòd filiusfa. non possit se obligare sine patris licentia, vel consensu, si pater & filiusfa. se simul in eodem instrumēto obligent, satisfactum est statuto. Ad quod & dicit facere tex. in l. si qui hæres. §. ulti. ff. de acqui. hære. vbi & hoc idem voluerunt ipse Bald. qui id dicit notandum, & Angel. Imo. Rom. Alex. & Franc. Aret. qui hoc dicit sing. & tamen limitat. Et idem Bal. in l. filius. in fine. ff. de his sunt sui, vel alienis. iur. & in dicta l. Titius. in princip. ubi etiā loquitur in statuto huic nostro simili, ne uxor donet, aut contrahat sine consensu mariti. & ibi etiam Angelus. ff. quibus modis pignus vel hypothe. solui. & idem Bal. in l. quoties ab omnibus. col. 1. & ibi quoque Ang. in lect. Flor. Fulg. & Iason in fin. C. de fideicommis. vbi dicit ipse Bald. paria esse plures vendere, & inuicem consentire. Et rursum idem Bald. in additio. Spec. tit. de reo, in fine. Ange. Imol. & recenti. in l. si cum dotem. § transgrediamur. ff. solut.

Idem si simul obligēt.

Similiter vir contrahens cū uxore.

matrimo. Imol. & Alex. in l. 1. §. quæsitum. ff. ad Trebel. Raph. Co. consil. 40. quidam filio studenti, col. vlt. & Pau. Ca. cōs. 52. sup primo dubio, licèt fuerint diuersæ opiniones, in fin. lib. 2. & Pan. in c. cum dilectus. in 1. nota. & ibi Barb. colum. 2. de consuet. ubi etiam dicit Panor. quòd quis aliū eligēdo, videtur illi dare licentiam acceptandi. & rursum idem Panor. in c. cum in veteri. col. 3. versicul. nota tamen primum dictū, extra de elec. & in c. sicut nostris, in fi. de iureiu. Alex. in l. si constante. §. si uxor. post prin. ff. sol. matr. & consi. 29. preclare subtiliter, col. 3. versic. confirmari potest, lib. 5. & cōsi. 8. uiso themate, col. 2. in princ. lib. 5. Fran. Are. loquens de licentia, consi. 160. longa est ista consultatio, col. 10. in 8. dubio. Barb. in c. edoceri. char. 5. de reser. Corneus consi. 45. duo principaliter ueniunt, col. 4. uersic. præterea quando pater, lib. 1. ubi loquitur de consensu patris requisito ex statuto in contractu filij. & consi. 154. uidetur in hac consultatione, col. 1. eo. lib. 1. & consi. 51. licèt in hac cōsultatione, col. 2. lib. 2. & Soci. consi. 200. quoniam ex forma statuti, col. 1. in fi. cum princ. seq. lib. 2. & consi. 80. presens consultatio, col. 5. uersicul. capio primam, lib. 4. ubi & hoc trahit ad statutum requirens consensum uiri in contractu uxoris, & rursum consi. 125. quoniam ex forma instrumenti, col. 3. uersicu. quod autem in casu nostro, lib. 4. Angel. Aret. in §. ius autem. Institu. de patr. pot. & in §. j. instit. qui dari tut. poss. & in §. pupillus col. 2. uer. unde sin. tene menti. Insti. de inu. stip. vbi hoc dicit sin. Barb. cōsi. 5, bene etenim cuncta geruntur, col. 4 versi. & si dicatur, lib. 3. & Feli. in c. cùm nuntius. in fi. de testib. & in c. cum Bertoldus, col. 4. vers. limita secundò, de re iudi. Philiph. Dec. cōsil. 418. uisa & iterum lecta. col. 2. versic. postremò considerādum. & Fabia. in tracta. de emptio. & uendit. in 39. quæst. 2. quæst. princ. Stepha. Bertr. cons. 329. ponitur in facto col. 3. nume. 6. & 7. lib. 1. & consi. 18. viso consultationis themate, numero 5. libro secundo. Hippoli. Marsi. consilio. 9. adiuua me, columna antepenulti. versicu. sed posito lib. 1. & singu. 447. faciens contractum.

Idem de consue.

Nec ab iis dissentit, quod scribit Bal. in l. exceptione. C. de euictio. quòd cùm quis fideiubendo censeatur consentire contractui, cuius se fideiussorem constituit, per text. ibi, & in l. Pomponius. §. 1. ff. in qui. caus. pig. vel hypo. taci. contr. & l. venditionem. C. de vsucap. pro empt. cum aliis concor. à me collectis in tracta. Retract. tit. 1. §. 1. in gl. 9. in verbo, *ou lignager*, nu. 268. incipient. postremo, si statutum est, quod filius 25

Quid si fideiubeat.

filius non possit se obligare sine consensu certè si pater pro filio fideiubeat, satis consensisse videtur Subdit tamen hæc verba, cogitabis, quia non determino nunc. Hoc tamen pro indubitato firmat idem Bald. in sua Marga. in uerbo, statutum, versicul. pen. & cum ex priori loco refert. & sequitur Alex. in d. l. is qui hæres §. ult. colum. 1. ff. de acquiren. hære. & Soc. d. consi. 80. lib. 4. Et Hippo. Marsil. d. consilio. 9. ubi suprà Et vide, quæ dicam infrà, numero. 29. adstipulatur.

26 Huc quoque spectat, qđ in nō lōgè dissimili casu scriptum reliquisse dicitur Cardi. Flor. is est Zabar. in c. olim, le 1. extr. de restit. spoli. quod si Episcopus vendit aliquem fundum, vt in eo ędificetur templū, eo ipso videtur præstare autoritatem id tēplum ędificandi, licèt aliter aut specialiter non dicat se in id autoritatem præstare. Et id nuncupatim ex eo refert, & sequit Barba. in d. c. dilectus. ext. de consuet. & iterum in addi. Bal. in d. l. exceptione. in fi. C. de eui cti. Tametsi illud non inueni in meo codice Zaba.

Episcopus vendens fundum ad ędificandum in eo templum autoritatem in id pręstare videtur.

27 Quibus concinit, quod pulchrè voluit Ioan. And. in c. qui tacet. col. 2. versi. secundum principale, & in fi. dum decidit quæstionem, quā illic tractat, de reg. iu. in Mercur. quod stante statuto, quod clerici non possint alienare res immobiles ecclesiæ sine licentia Episcopi, si clerici vendant ipsi Episcopo, ex hoc videtur illis data licentia, & satisfactum est statuto, & ad hoc allegat plurima, & inter cętera, d. l. Titius. ff. q mo. pig. vel hypo. sol. quā decisionem idem Io. And. repetit in c. nonne. & ibi etiam Imol. & Pan. colum. pen. Barb. & Felin. col. 3. versic. & per hāc fallentiam, extrà de præsumptio. Alber. in l. qui tacet. columna tertia, versi. idem Ioan. format. ff. de reg. iur. Bald. in l. voluntas. in prin. C. de fideicom. Petr. Anchar. in repet. c. primi, in 12. q. princip. versic. hic subiungi potest, de constitut. Et Panor. in d. capite, cum dilectus. in primo not. de consuetu. & in d. c. cum in ueteri. col. tertia, vbi suprà, de elect. & cōsi. 11. tria sunt, in primo dubio, lib. secundo. & Felin. in d. ca. cum nuntius in fin. de testib. & in d. ca. edoceri. de rescript. De quo tamen dubitat Iason in l. prima. §. fuit quæsitum. co. prima. versic. vlt. aduerte ff ad Tre. propter ea, quæ dicemus postea infrà in gloss. pen. in 13. quæ. vbi tractamus, an quis ad suum ipsius commodum autoritatem alteri prę stare possit.

Episcopus emens à clerico, ei licentiam dare videtur.

28 Simile propemodum est, quod voluit idem Ioan. Andr. & alij post eum in c. per vestras. de iure patron. quod licet non valeat institutio facta patrono inconsulto, per c. decernimus. 15. quæstione 7. idque ēt si instituens eum putabat non esse patronum, d. c. cum Bertoldus, & ibi Pano. de re iudic. tamen si Episcopus contulerit ipsi patrono, satis videtur ipse patronus consensum accommodasse, & ualet collatio. Et facit quod scribit Cardi. Florent. in cap. vltim. in prima quęstio, de iure patronat. quòd qui patitur se præsentari, intelligitur consentire præsentationi, per cle. 1. §. secus. de conces. præben.

Patronus satis videtur cōsentire instit. de se factæ.

29 Adstipulatur etiam, quod voluit Bald. sequuntur plerique ex recentioribus, quos suprà citauimus, in d. l. ultim. §. necessitate. col. pen. versic. quæro an sufficit præsentia. C. de bonis quæ lib. cum dicit, quòd in casu d. l. non sufficit præsentia patris, quia p hoc non intelligitur consentire, per l. filius. §. inuitus. ff. de procurat. Nisi apparerēt indicia consensus, ut quia pater ducat aduocatum, vel instruat, ar. d. l. secundæ §. volūtate. ff. solu. matrimo. & l. ubi non voce. ff. de regulis iur. & d. l. si pater naturalis. ff. de adoptio. & l. mutus. ff. de procurat. & l. ser uo inuito. §. si pupillo. ff. ad Trebellia. Licèt (ut subdit) aliud sit in autoritate tutoris qui debet loqui, quando interponit autoritatem. Et idem in dicto casu, si pater satisdet iudicio sisti, vel fideiubeat pro filio, quia agens censetur consentire filio agenti & sufficit, vt voluit Specu. in titu. de actore. § 1. versic. sed quid si præsente per d. l. exceptione. C. de euictio. & idem dicit Bald. in addit. eiusdem in titulo de reo. §. 1. versicu. quæro ad perfectionem. Super quo etiam vide, quæ diximus suprà, numero 25. nec ab his. Et prius illud dictum Bald. sequitur Pau. Castr. cōsil. 276. quia probabiliter, co. secunda, versic. præterea cum maritus, libro primo; ubi & hoc trahit ad statutum requirens consensum uiri præstari agenti vxori: ut scilicet satis consentire videatur, cum causam solicitat. Quod vtique notā dum est, quia stante hoc nostro statuto, uxor sine consensu uiri litigare non potest ut diximus suprà in gl. 3. in uerbo, *contracter*, in 21. quęstio. & nos habemus consuetudinem expressam, ut ibi quoque diximus.

Pater solicitans pro filio litigante illi consensum pręstare videtur. Et qui pro eo satisdat.

30 Nec illud prætermiserim, quod generaliter voluit Pan. in capit. cum virum in 3. no. de regulari. quod quando ultra præsentiam, & taciturnitatem alicuius interuenerit aliquis actus positiuus, tunc tacens habetur pro consentiente. & idem penè uoluit idem Panorm. in cap. non iniustè, col. pen. de procur. & Iason, qui ad hoc multa allegat, in l. quæ dotis. colum. antepen. uersicul. 17. ff. solut. matr. Quinetiam plus uoluit Fran. Aret. in l. Gallus. in princip. col. 3. uersi. ex quibus iuribus. ff. de lib. & posthu.

Quid si alius actus positiuus interuenerit cum præsentia.

quòd actus,qui debet interuenire pro forma,sicut autoritas,vel iussus,satis sufficiēter videtur interuenire, si tacitè resultet ex uerbis illius.qui debet iubere, aut autoritatem præstare:non etiam ex sola iuris præsumptione,puta ex præsentia, & patientia tutoris, vel ex actibus non habentibus verba,per tex.in d.l.is qui hæres.§. vlti.iunctis no.in l.3.ff.de autor.tut.& hoc reputat singul.Lancelo.Gal.in d.l.1.inprin. col.antepen.versi.itē ex alia.ff.de verb. obli. Exquo potes intelligere,sensisse Are. necessaria esse quædam verba,licèt non expressa, cum actibus consensum,aut autoritatem quandam denotātibus:nec satis esse actus ipsos sine verbis.

Quid si consensus tacitè resultat ex verbis. Quid si, nulla sint verba,

31 Postremò nec illud omittēdum, quod dicit idem Areti.in d.l.is qui hæres.§.1.col. prima, quod diximus, satisfactum esse statuto requirenti licentiam, vel consensum patris in contractu filij, si pater,& filius simul contrahant,est intelligendum, quando statutum requirit simpliciter licentiā, vel consensum. Sed si requirat licentiam, vel consensum expressum, requiri uerba, hanc licentiam,vel consensum exprimentia:ut uidetur determinare Bal. post longā disputationem, in addi. Specu.in titul. de actore,versi.sed quid si statutum,ad fin.additionis, ubi etiam in fin.dicit,quòd si tutor simul contraheret cum pupillo, non sufficeret ad probandum actum: quia in autoritate requiruntur verba, per notata in dicta l.3.ff.de autoritate tutorum. id qđ Aretin. dicit valde notandum.Sed aduerte quia ille §.sed quid si statutū, in quo Aretin.allegat Baldum,non est in titu. de actore,sed in sequenti,de reo: & est postremus illius tituli:Et illud idē de tutore dicit. Bal. in d.l.vlti §.necessitate. C. de bonis quæ liber.ut dicemus versicu. sequenti. ex his uides,Lector candidissime, rem hāc esse valde tenebrosam,& Cimmeriis(ut dicit)tenebris atriorem.Sunt enim ista,quæ ex aliis, maximè nostris scriptoribus,huc transcripsimus,adeo secum pugnantia, ut ferme nescias,qua tibi sit uia incedendum. Verum ut omnem prorsus scrupulum amoueas, omnemque dubitandi materiam subducas,illud consulo, vt si cum muliere quapiam contrahere uelis,facias adhiberi autoritatem, & consensum mariti uerbis expressis:ita enim fiet res minimè obscura.

Declaratio præcedentiū.

32 Limita quartò,procedere quæ diximus, in autoritate,consensu solennitatis, & licentia,de quibus semper loquuti sumus. At si statutum prohibeat aliquid fieri sine præsentia alicuius, satis est illum esse præsentem:quamuis nec consentiat, nec cōsulat id fieri.nec etiam ab eo petatur consilium, vt uoluit Bald.in c.ex parte Episcopi,col.1.ext.de rescr.& Franc. Areti. qui illius non meminit in d. l. si quis mihi bona.§.si coram.in 1.not.ff.de acquir.hæred. per id quod voluit Bartol.in l,Modestinus col.1.ff.de donatio.quod cum in insinuatione sola iudicis præsentia sufficiat, per l. omnium.C.de testa.satis est, quòd donatio fiat coram iudice,absq; eo,quòd iudex aliquid faciat, aut interponat decretum. Et sequitur Bald.in l.illud.col.secunda, in 1.quæsti.C.de sacro.eccles.ubi & ad hoc allegat text.quem dicit ad hoc apertum, & meliorem de iure. in l. ultim. C. de prædi.curi.lib.10.& idem Bald. & ante illum Barto.in d.l.omnium.vterque ad fin.& ibi etiam Alexan.col.1.C.de testa.Bal.in l. sancimus.ad fin.C.de diuers. rescript. Quòd si quis dixerit,quare igitur,& ad quid requiritur præsentia consanguineorum,nisi vel consentire,vel consuli debeāt? Certè dicit Are.multum poterit operari: quia non est verisimile,si videant contrahentem decipi dolo,vel re ipsa, quòd id patiantur, quin spontè illum moneant:nec ita facile incutietur metus,per no.in l.Polla.ff de his qui bus ut indi.& in l.transactionē.ff.de trans.

Præsentia si requiratur, an & consensus uel consilium requiratur.

Sunt tamen, qui putant, consilium ab eo esse necessariò petendum,cuius præsentia in aliquo requiritur: sicuti voluit gloss. in d.§.si coram. super uerbo, rectè, relata ad vtrunque exemplum positum in text. vt etiam est de mente ipsius Bal. qui tamē illam non allegat,in l.nam ita Diuus. ff.de adoptio.& Panorm.in c. non potest. ad fi. de re iudic.ubi dicit,quod iura disponentia, quòd Episcopus debet definire causas in præsentia clericorum, importat, quòd Episcopus debet requirere eorum consilium. 33

De eadē re.

Nec desunt,qui etiam sentiant, hoc casu illos quoque consentire debere,tanquā sint,& ipsi iudices.ut glo.in ca.summa. 15. quæst.7.& glo.in ca. Episcopus nullius. & ibi etiam Arch. ea. quæst.& causa. Et hoc quoque sentire videtur Bald. sibi contrarius,in l.cum hi.in prin.ff.de transac.dum dicit,quòd quia in insinuatione donatiōnis requiritur præsentia iudicis, ideò non intelligitur donatio insinuata, nisi iudex eam admittat.Sed tu de hoc postremo Bal. dicto, vide Anton. Cana. in tracta. de insinuatione. 34

De eadē re.

Limita quinto,ēt non ꝑcedere,qn̄ statutū loqͥ de sciētia,siue ꝯsciētia: qa videlicet ꝓhibet ne fiat ꝯctus sine cōsciētia alicuius: quo casu certè non modò pręsentia statuto satisfacit,sed & simplex,nudaque cōtractus scientia,etiamsi ille non consentit. Ita uoluit Angelus. in §. emphyteusis. le. 2. in Auth. 35

Scientia,uel cōsciētia an cōsensum requirat.

Auth.de ali.& emphy. per text.ibi facientē discrimen inter cōsensum, & conscientiā. Sequitur Roma.qui & sing.illum tex.dicit singu.793.statutum dicit, & Alexan.in d.l. 2.§.voluntatem.ff.solu.matri.reprehendēs eundem Ang. qui alibi tenuit cōtrarium, videlicet in §.nō aliter. in Auth.quo.opo. episcop.& cleri.& etiam in d.l.si quis mihi bona.§.iussum.ff.de acqui.hær.Et illā quoque priorem partem tenet ipse Bal. in l.nemo.ante fi.C.de sent.& in d.l.omnium,ad fi.uersic.item not.quod dicitur, & ibi Corne.& Iason, vterque post princip.C. de testa.& Franc.Aret.in d.§.iussum.colum.antepen.Felin.in c.nōnne.colum.2.de p̄sum. & Philip.Deci.in l.1.colum.vlt.C. de bon. possess.secund.tab.& Franc.Ripa.in d.§. voluntatem.col.1.id intelligens, modò cum p̄sentia adsit & intelligentia, per no.à Bar. in l.diem proferre.§.coram.ff. de arbit. cū si. Sed & illam priorem partem sequūtur ij etiam,quos nunc citabo.

36 *Et quid si scientia, vel conscientia superioris requiratur.* Fallit enim illud Ang.dictum, quando conscientia requiritur alicuius superioris constituti in dignitate, videlicet Episcopi: quia tunc consensus illius requiritur secūdum Archi.in c.quidam.per illum tex.18. q.2.quem sequitur Bal.in d.l.vlt.§.necessitate.C.de bonis quæ liber.& fuit de mente ipsius Bal.in rubri.C.de exerci.col.3.versi. qd si verba dictant.& idem tenet ipse Ang. & Ro.in d.§.iussum.& hoc dicit Alex.vbi suprà, in d.§. voluntatem. esse menti tenendum.Et ita etiam videtur intellexisse Ang. in d.§.non aliter.cùm loquatur de cōsciētia Episcopi: & propterea non est sibi contrarius,vt dicit Alex.Soci.autem in d.§.voluntatem.col.1. & ibi post eum Franc. Ripa.col.2.in princi.dicunt hoc,quod dictū est de Episcopo, confundi per text. in d.§. emphyteusis.cùm dicitur, cum licentia,& consensu:ibi enim ꝯsensus, & scientia Episcopi non requiritur pro autoritate:sed requiritur scientia Episcopi,tanquam vnius ex contrahentibus. capitu.1. de reb.eccle. non alienan.

37 *Quid ī actibus iudicialibus.* Limita sextò procedere, ut videlicet autoritas,aut consensus solennitatis debeant expresse interponi in actibus extraiudicialibus,videlicet contractibus, & similibus. At in iudicialibus sufficit eius præsentia, qui debet consentire, vel autoritatem præstare,si non contradicat,per l.minorem.C. si tut.vel curat. Nam & in iudicijs videtur loqui,qui tacet.l.1.C. de erro.aduoc. & dicta l.cum ostendimus.§.ulti.ff.de fideiuss.Et ita expresse voluerunt Guli.Bald.& Ange. etiam in autoritate tutoris, in d.l. si pater naturalis.ff.de adop.Quibus adde text.in c. 2.de accus.lib.6.vbi probatur, quòd in iudicialibus semper taciturnitas habetur ꝓ consensu. Quod tamen intelligit Ang. vbi suprà,procedere in iudicialibus actibus iurisdictionis contentiosæ:nam in his, quæ sunt iurisdictionis voluntariæ, idem esse, quod in actibus extraiudicialibus. *Præsentia & taciturnitas in iudicijs ꝓ consensu habetur.*

38 *Princeps autoritatem tacitè præstat.* Limita septimò,quod dictum est,autoritatem aut consensum solennitatis tacitè præstari non posse, vt id procedat in eo, q̄ sit inferior principe: nam princeps ipse id potest facere, peræque ac expresse, vt magna autoritate expressim voluit Inn. in ca. cùm P.tabellio.& ibi post eum Bald.colū. ulti.versicul.quæro, dictum est,extrà de fide instrumen. per text.in l.1.§.omnia.C. de vete.iu.enucle.

39 *Quid si vir patitur eū, qui ab uxore emit, diu tiùs possidere.* Limita octauò,vt procedat, nisi post cōtractum factum interuenerit eius, q ex forma statuti consentire,aut autoritatem præstare debuit,diuturna (scilicet decem annorum) scientia & patientia. quia ea vicem expressi consensus,& autoritatis obtinebit: aut certè faciet præsumi expressum consensum,& autoritatem interuenisse. quod in idem recidit.Ita voluerūt in statuto, quòd minor, aut mulier non possit contrahere sine consensu propinquorum,Bald.Ange. Imo.Franc.Areti. & Iason in l.qui in aliena.in prin. per illum text.ff. de acqui.hære. Ange.& Imo.in l.sciendum.ff. de verbor. obliga.Corne.consi.337.dictos actores, colum.4.versic.& ex hoc capite,lib.1. Alexā. in d.§.voluntatem.vbi hanc dicit esse communiorem opi.& Felin.in capi.Albericus. colum.vlti.extrà de testib.& in d.c.nōnne, colum.2.versicu. per istam regulam, de p̄sump.& Iason late consi.89.aggredior itaque primum,colum.vlti.versicu. secundò & fortius,lib.1.

40 *Pater præsumitur cōsensisse filio contrahenti,ex diuturnitate temporis.* Et idem in simili statuto disponente, q̄ filius non possit contrahere, sine expresso consensu patris, voluit Bal.in l.si filiusfa.p illum tex.in fi.C.de peti.hær. sequitur Alc. consi.69. circa primum de quo quæritur, colum.3.versi.sed præmissis,lib.1.& Franc. Aret.consi.36.casus talis est, præsupponit, post princip. ubi & per hoc dicit, quòd si Cardinalis non possit testari sine consensu Papæ, præsumitur huiusmodi consensus interuenisse ex temporis diuturnitate, per not. per Anto.in c.ea noscitur, extrà de his quæ fiunt à præl.in c.peruenit. de emp. & uendi. Sequitur quoque illud Bal. dictū Barb.in l.1.colum.12. & iterum in d.l.sciēdum.col.26.ff.de uerb. obl.& in repe. rubr. de fid.instrumen.char. pen.colum.1. & in repet.rubr.C.qui admit.col.3.& consil.33. scribit Psalmista,colum.2.lib.2.& consi.1. ad reuerendissimum, colum.5.uers. & pro præsentis,lib.4.

41 Et simile quippiam consuluit no. Alex. consi. 113. viso & diligenter considerato, col.penul.versicu.quartò comprobatur,li. 4.quod ex patientia decennali,post alienationem rei emphiteuticæ,præsumitur dominus consensum præstitisse,per text.in d. l.qui in alien.& in d.l.filiusfa. Quod dictũ sequitur Iason in l.si certis annis.colũ.3.in prin.C.de pact.& in l.1.colum.6.versi.5.limita.in fi.C.qui admit.vbi hoc dicit nota. & consi.175.super castro,col.2.vers.ad idẽ facit,lib.2.& Phil.Deci.cons.222.viso puncto,colum.4.versi.quarto.

Et dominus in alienatione emphyteus.

42 Tamen quod diximus consensum ex statuto requisitum, in contractu minoris & mulieris præsumi interuenisse ex scientia, & patientia decennali,non omnino est expeditum. nam contrarium tenuit Bal. sibi contrarius,in l.2.versi. item si statutum.C. de legi.hære. & consi.22.præsupposito statuto,lib.4.& Saly.in d.l.si filiusfa.de pet.hære.& Ro.in d.l.sciendum. de verbo.oblig. Raph.Co.& Alexan.sibi quoq; contrarius in d.l.qui in aliena.in princ.de acqui.hære. & idem Alexan.consil.17.viso instrumento locationis,col.2.uersic. quia respondeo quantùm ad propositum,lib.4.& latè,consi.218.põderatis narratis,col.1.& 2.& seq. lib.6.& Iason sibi quoque contrarius,in d. l.si certis annis,colum.3.versic.nonò facit.

Cõtra suprà dicta.

43 Nec obstant (inquiunt) d.l.si filiusfam. & d.l.qui in aliena.quibus maximè innitũtur aduersarij:tum quia loquitur in patre, & filio,qui iuris fictione reputãtur vna eademque persona.l.vlt.C.de impub.& aliis subst.cum sim.Ideò inter eos facilius præsumitur cõsensus interuenisse. Tum quia ibi agebatur de commodo patris, propter vsumfructum : propterea facilè præsumitũ consensus illius.Secus, vbi nullum esset illius commodum, qui consentire debuit. Sed & alijs multis modis respondet Alexã. d.consi.218.libr.6. vt ibi videre poteris. Et huc facit,quod consuluit Ang. consi.318. dictus punctus est dubius,col.1.

De eadẽ re.

44 Quicquid dicant isti,prima op.videtur esse verior,& etiam est communior, vt dicit Alex. & illam multis similibus fulciam infrà titu.de præscriptio.§.1.vbi uidere poteris.Vnũ tamen est,quod in terminis nostræ consuetudinis requirentis expressum cõsensum me ancipitem reddit: quia propter huiusmodi qualitatem expressionis, videtur non sufficere longum tempus, ut huiusmodi expressionis,uidetur non sufficere longum tempus, vt huiusmodi expressum consensum præsumamus, quemadmodum sufficeret in tacito,per not p Ant. Imol.Panor.in d.c.ea noscitur, colum.vlti. extrà de his quæ fiunt à Præla. Et Alexand. consi.9.viso themate,colum.pen.uersi.nõ obstat si diceretur,lib.3.

De eadẽ re.

45 Nisi diceres, eos Doc. qui tenent priorẽ partem,etiam id intelligere,cum expressus consensus requiritur,vt pote qui loquanẽ in casu,in quo requiritur cõsensus expressus,licèt statutum non exprimat, cùm talis consensus(vt multis placuit)sit ad integrandam(vt nostri loquuntur)personam,ideoque habet vim autoritatis, vt latè dictũ est suprà,in ea.gl.in princ.& in gl.præcedenti ad fi.Et hoc tenet expressè Alex.sibi contrarius,in l.2.§.volũtatem.in prin.vers.hoc tñ limita.ff.solu.mat.cum dicit quod sciẽtia, & patientia diuturna idem operantur, qđ expressus consensus. & expressiùs Carolus Ruin.consi.111.quamuis,col.2.nu.6.libr. 4.Phili.Deci.consi.409.viso consilio, col. 1.vbi & suprà adductis rationibus hoc cõfirmat: nec id negare asserit Pan. in d.c. ea noscitur.quia non loquitur in casu diuturnitatis temporis, dicitque de hoc esse dubitandum.Et huc quoq; pertinet,quod scribit Bar.in l.gerit ad fin.ff. de acqui.hær. Nã cùm primùm dixisset, autoritatem verbis expressis esse interponendam, per not.in l. 3.ff.de autori.tuto.& alibi diximus: tãdem subdit, eum præsumi, si tutor vel pupillus diu tenuerit rem hæreditariam.

De eadẽ re.

Sed & aliud quoq; est, quod cõtra priorem sñiam dici potest. Nam cùm statutũ requirat expressum consensum,videtur esse intelligendum de consensu expresso vero tantum,non etiam de ficto, & præsumpto,qualis is est, qui ex diuturnitate tẽporis proficiscitur, ut probat tex.in d,l.qui in aliena,dũ vtitur verbo credendũ,qđ fictionem significat.l.conficiuntur.in prin.iuncta gl.in uerbo,quoniã creditur,ff. de iure codici. & l.retro creditur.ff.de captiuis, & postliminio reuers.qui ideo nõ sufficit,vbi verus requiritur, ut in simili uoluerũt Bal. Imo.Raph.Co.Pau.Cast.& Ro. in d.l.2.§. uoluntatem.ff.sol.mat.& Panor. in d.c. ea noscit.in fi.de his q̃ fiunt à Præla.& Ro. in l.sciendũ.& ibi ẽt Fran.Are.col.10.uersi.tãgit etiam.ff.de uer.obl. Nã uerba statuti debent uerè & ꝓpriè intelligi, non fictè, siue præsumptiuè.l.3.§.hæc uerba cum ibi no. ff.de negot. gest. cum si. Ideo cogita, quid huic obiectioni respondeas. 46

De eadẽ re. Statutum de expresso consen. intelligitur de vero.

Nam quòd hic autoritas, siue ꝯsensus, pro forma siue solẽnitate requiratur, si uerum sit,nihil nos mouere debet,qn & presumpta sufficiat, ꝑ id quod in simili tenet Fran.Are.consi.51. uĩ dicẽdũ prima facie, col.1.scilicet, ꝙ ubi pro forma reqriẽ determinata probatio certi temporis,sufficit tamen præsumpta probatio, per text.sing.ut dicit,in c. proposuit. & ibi Inno.& Anto. 47

Præsumpta probatio temporis sufficit, vbi etiã pro forma requiritur certa & determinata.

extrà

extrà de cleric.excom.min. Et sequit Iason in l.non hoc col.4.versi.confirmo per hoc C.unde legi.& Frã.Ripa.in c. cùm ecclesia Sutrina.col.8.uersi.tertio ampliari potest, extra de causa poss.& propri.

48 Sed & illud quoque dici potest,q ubi casus fictus siue præsumptus à lege æquiparatur uero & proprio casui, tūc dispositio loquens in casu uero,trahitur ad casum fictū uel præsumptum,ut uoluit gl.not.in c. susceptum.de rescri.libr.6.& Domi.in c.ulti. in prin.col.pen.uersi.si uerò est contra ius, de consue.lib.6. Igitur cum hic cōsensus à lege præsumatur ex patientia & diuturnitate temporis, & idē operetur ex ipsius legis dispositione,ac si expresse interuenisset, ut diximus:cōns est,ut p expresso habēdus sit.

49 *Expressus cōsensus potentior, quam tacitus.* NVNC RESTAT, ut ad alia pergamus. Hæc nostra cōsuetudo reqrit expressum cōsensum,is enim est potentior, q̄ tacitur,ut patet ex multis,quæ suprà diximus & præterea ex l.si ex pluribus.ff. de suis & legi.& l.pe.ff.de inin.test. Ex qbus probat,uoluntatem expressam magis esse priuilegiatam,præferriq; tacitæ, præsumptæque uoluntati,ut ex illis no.Soci.consi.51.uisa facti narratione.co.7.uersi.non obstat ratio, lib.4. Et ex l.2.§.ult.ff. de bon.pos secū.tab. Ex qua,& d.l.si ex pluribus.dicit Fran.Arc. in l.si ita quis.§.ea lege. col.4.uer. dicit etiā notandū hic.ff.de uer.obli.expressam testatoris uoluntatem esse fortiorem, quàm tacitam. Et l.assiduis.C.qui poti. in pig.hab. & l.3.C.si pen.appel.mors inter.& l.vlt.C. de pact.conuen. & l.maritus.C. de procur. Ex quibus Bal. in l.si arrogator.col.4.ff. de adop.scribit potentius esse expressum,q̄ tacitum. Quod & in consensu voluit in vniuersum Ioan.An.in c.scienti.de reg.iu.lib.6.in Mercu.& Pan.in ca.si diligenti.col.13. versi.quæro cū glo.de fo.cōpe.& in c.dilecti.col.1.eo ti.& in c.ex ore.colum.2.de his q̄ fi.a maio.par.cap.& in c.cle.col.pen.ver sic.tertio not.de iudic.

50 *Tacitum nō extenditur, vt expressum.* Quod & ex eo satis patet, quod voluit gl.no.in Cle.sæpe,in verbo,partibus.ad fi. de verbo.sign. quæ dicit, tacitum consensum nunquam extēdi vltra actum, in quo interuenit:expressum autem extendi. Quā gl.sequitur Pan.ibi,& in c.si quis cō clericū. col.13.versi.sed circa prædicta,de fo.compe.& in c.quoniam cō falsam.col.vlt.de pba.& in c.præsentium,col.4.uer.sed est dubium,de testib.Pau.Ca. in l.si conuenerit. ante fi.ff. de iurisd.om.iudic: vbi illam dicit singu.& cons.33. uisa appellatione, col.5. uersi.interdum uero infertur,lib.1.Ro. cōsi.133.in proposito casu,ubi & illam gl.dicit singu.& Iason in l.quæ dotis. in fi.ff.soluto ma.ubi eam gl. dicit solennem & auream:

Feli.in c.cum accessissent.co.14.uersi.secūdò limitā,extra de cōsti.Philip Deci.in l.1. in 4.no.in 2.locis.C.qui admit.& rub.extrà de consti.col.1.in fi.ubi eam dicit no.& in c.cleri.co.pen.uer.tertio nota,extra de iud. & in c.cum super.col.2.uersic.notandū tñ est,extrà de offi.dele.& in c.dilecti. le 1.col. 1.in 1.not. extrà de appel. quibus locis dicit no.& consi.416.in testamento, colū.4. uersi.tertio dato quod esset uerum.

Allegat autem ea gl.in d.Clem.sæpe. qd uoluit Spec.ti.de appe.parte 2.§.restat.uer. & no. fm & iterum ti.de citatione.§.1.uer. qd si reus.quibus locis dicit, q tacita iudicis repulsio,uel declaratio,quæ fit per iudicem,procedendo ad ulteriora,fm c.ex parte M.de appel.& no. per Bar.in l.à procedente.C.de dila.non censetur facta, nisi respectu illius petitionis,quæ tunc fuit facta,nō alterius,quæ posteà fieret. Expressa autem declaratio censet generalis esse,& præiudicat oībus ēt futuris & sequentibus. Quod belle declarat Paul.Cast.d.consi.334. 51 *Tacita iudicis repulsio non extenditur, vt expressa.*

52 *Professio expressa fortior tacita.* Facit etiam,quod uoluerunt Inno.Ant. Imo.& Pano.in c.1.quod met. caus q fortior est, difficiliusque retractatur professio facta per uerba expressa,quàm tacita,p delationem,& assumptionem habitus.qd & sequitur Soci.consil.270. consideratis,col. 3.lib.2.Et huius est ratio,quam & ipsi afferūt.Nam verbalis(ut cum nostris loquar) & expressa professio,patenter,certò, apertè, professionem demonstrat, quia uerba naturaliter mentis conceptum exprimūt. l.Labeo ff.de supel.leg. & c.is autem.22.q. 2. At receptio & delatio habitus nō necessariò infert certā mentē professionis, licèt in dubio iura ex hoc præsumant professionem:præsumptio autem facilè tollitur,nē pe per aliam præsumptionem.l. Diuus.ff. de in integ.restit.& c.ex transmissa. extra q filij sunt legi.Igitur fortius est,quod fit per ueram probationē.Quibus & tu adde, qd in § fi. diximus in rep.l.si unquā. in uerbo, donatione largitus nu.132. nec solū eadē.

53 *Expressa conditio impedit transmissionem nō tacita.* Ad hęc,expressa conditio in ultimis uoluntatibus,impedit translationē,siue trāsmissionem l.1.§. sin autem aliquid sub cōditione.C. de cadu.tol. Non autem tacita. l.conditiones extrinsecus.ff.de cond.& demon.& uoluit glo. in l.item quia.in uerbo, malè petitur.ff.de pact. Etiamsi huiusmodi tacita conditio sit à lege subrogata in locum conditionis expressæ appositæ à testatore.l.quæ sub conditione.§.ult. & ibi glo. & Bart.ff.de condi.instit.quem tex. ad hoc multum commēdat Fran.Are. in l.3.ff.de lega.1. Sed hic uide Ias. in l. nemo potest, scilicet in priori lect. col. pen.nu.91. & in posteriore in ult.col.nume.124.ff. de leg. 1.

Præ-

prohibitionem expressam principis non valeat, c. proposuit, de conces. præbend. cũ sim. adductis à glo. in d. c. dilectus: secus tamen in tacita, quæ scilicet venit per quandam sequentiam, per tex. in eo ipso c. dilectus. & adducit ex Imo. quæ in simili is no. in d. l. seruum filij. §. ulti. ff. de legat. 1. & id quoque sequitur Soci. d. consi. 198. vbi suprà, lib. 2.

69 *Expressus cõsensus ĩ multis casibus requiritur.* Huc quoq; pertinet, quòd in multis casibus requiritur expressus consensus, nec sufficit tacitus, quasi scilicet plus ponderis & momenti sit in expresso, quàm in tacito: vt in casu c. statutum. §. in nullo. & ibi glo. verbo, expressus. & alij, de rescri. lib. 6. Et in alio casu Host. in c. nuper. & ibi Panor. co. 1. versi. glo. prima est facilis, extrà de testib. Nam & uidemus, quòd in alienationibus temporalibus rei ecclesiasticæ sufficit tacitus consensus capituli. c. 2. de his quæ fiunt à Prælat. In perpetuis, expressus requiritur, gl. Inn. Host. & Panor. ibi. & glo. in ca. 1 in verbo, perpetuis, de non alie. reb. eccles. lib. 6. Et cùm clericus transit ad aliam ecclesiã eiusdem diœcesis, sufficit tacitus cõsensus Episcopi: si alterius, requiritur expressus, gl. in c. placuit. 7. q. 1. & in ca. 1. 21. q. & Anto post Vincent. & Tancre. in ca. admonet de renuntiat.

70 *Procurator non potest tacitè reuocare substitutum.* Et quod scribit Oldr. cons. 130. omissa colum. 1. quòd procurator, qui habet potestatem reuocandi institutum ab eo, potest expressè reuocare, non tacite: quem refert & sequitur Nellus in tract. bannitorum, in 2. parte præteriti temporis, q. 9. de quo nõ. nihil per Domi. in c. si quem. §. secus. de pacu. lib. 6. Et quod tradit Bal. in ca. 1. §. iudices. in fi. ti. de pac. iura. fir. quòd expressè renuntiãs appellationi, videtur fateri, se malam causam habere, per l. 3. C. de fi. instru. secus si tacitè, p l. properandũ. C. de iudic.

71 *Expressus cõsensus tacito potentior.* Et generale est, ac propè perpetuum, ut potentior sit expressus consensus, quàm tacitus: vt uidere licèt ex Ioan. And. in c. sciẽti. de reg. iu. lib. 6. in Mercur. Panor. in c. clerici. col. pen. versic. tertiò not. de iudic. & in c. si diligenti. col. 10. versi. quæro cum glos. pen. extrà de for. compe. & in c. dilecti. col. 1. no. in fi. eo. tit. & in c. ex ore. col. 2. de his quæ fiunt à maio. par. cap. & Doct. vbique Nam is consensus, ea uoluntas propriè dicitur, quæ expressa est, ut dicit Bal. in d. l. 1. §. uoluntatem. & ibi quoque Alexã. & alij ff. sol. mat. & Philip. Deci. consi. 308. in casu ad nos transmisso, col. pe. Et ideò cõditio, *Cõditio, si uoluerit.* si consenserit, si uoluerit, expressam uoluntatem requirit. Bart. in l. si ita legatum. §. si ille uolet. ff. de leg. 1.

72 *Coniecturæ sæpe nos fallunt.* Et sanè uoluntas, siue consensus expressus est clarior, apertior, manifestior, ut qui uerbis concipitur. Tacitus est quodammodo occultus, tectus, præsumptus tãtùm, vt probat l. qui ad certum. ff. loca. Et plerunq; fallax, vt qui à mente & coniecturis proficiscitur, in quibus sæpissimè decipimur, ut dicit Bal. aliud tamen agens, in l. precibus. col. 7. uersic. dixi ergo de duabus. C. de impuber. & alijs substi. & Fran. Cur. consil. 64. antiquissima, col. 2. uersic. quia in ultimis uoluntatibus. & Iaso. in l. licet Imperator. col. 3. in 4. not. in fin. sub nu. 18. ff. de lega. 1. Et alibi dicit ipse Bal. uidelicet in l. 1. col. 7. uer. modò sequitur alia. C. de cõfes. de mẽte hominis nullum est directum testimonium, per no. in l. iurisgentium. §. pactorũ. ff. de pactis. cum alijs multis à me collectis repe. l. si unquàm. in uerbo, libertis, nume. 22. incipi. unum tantùm, & præce. C. de reuo. donati.

Ex quibus planissimè constat, illud uerissimum esse, quod iam sæpius diximus, cõsensum expressum plus habere momenti, uirium, & ponderis, quàm tacitum. Id qđ omnino & sine exceptione obtinet, ubi cõsideratur consensus simpliciter sine adminiculo, siue fomento. At si cum eo occurrat legis aliquod adminiculum, tunc certè consensus tacitus quandoq; est potẽtior expresso, ut pulchrè & sciẽter declarat Pan. in d. c. dilecti. col. 1. in 3. no. extr. de for. cõp. 73 *Tacitum cũ legis adminiculo, quandoque fortius est expresso.*

Et id qdẽ patet in renuntiatione expressa hæreditatis paternæ, quæ intra trienniũ reuocari potest. l. ult. C. de repu. hæredi. & l. si quis suus. ff. de iur. delib. non autem ea, quæ tacitè inducitur à lege per lapsum temporis. l. 3. ubi id expressè not. Bar. Bald. Pau. Cast. & recentiores. C. de iu. & fact. igno. & not. etiam idem Bar. Bal. & Pau. in d. l. si qs suus. ff. de iur. delib. & Bar. in l. seruus. §. ult. ff. de bono. pos. & Bald. in l. 1. in 27. oppo. & ibi latè Alex. & Philip. Deci. in 4. not. C. qui admit. Pau. Cast. & Alex. in d. l. ul. C. de repud. hære. & his prior Accu. in l. 2. in 3. solut. & ibi quoque recentiores. C. de iur. & fact. igno. 74

Similiter expressa filijfami. renuntiatio hæreditatis sibi delatæ, non præiudicat patri, quin possit ex sua persona adire l. ulti. in prin. & iterum in §. pen. C. de bon. quæ libe. Verùm illi nocet tacita repudiatio, lapsu temporis à lege inducta per l. ulti. ff. qs ord. in bon. pos. seruet. & l. 1. & ibi Barto. ad fi. ff. de acqui. hære. & l. is qui hæres. §. neq; filius. & ibi etiam Bart. & alij, eo titu. & d. l. seruus. §. ulti. ff. de bo. pos. & d. l. 1. & ibi gl. Bar. in fin. Bald. in 17. oppo. & recentiores. C. qui admit. Ex quibus ipse Bal. dicit generaliter, quod renuntiatio expressa excludit personam à iure sine præiudicio tertij: sed præscriptio, & negligentia, excludit ius ab omni- 75 *Expressa filij renuntiatio hæredit. patri nõ nocet: tacita nocet.* *Renuntiatio expressa est personalis: tacita realis.*

omnibus personis. & sic est in rē. Bart. Ro. Alexā. & Iason in l. is qui §. neque filius. ff. de acqui. hære. Iason in l. si constante. col. 2. versi. hinc videmus. & iterum col. 27. ver. tertio in quantum. ff. sol. mat. Et propterea dicit idem Bal. in l. Claudius quæ est antepen. ff. de acqui. hær. & in l. eam quam, co. 4. versi. ex prædictis collige. C. de fideicom. post Iac. Are. in l. facta. § si quis bonorum. ff ad S.C. Trebel. quod fortiùs excludit tēpus propter legis autoritatē, quàm expressa renuntiatio, vbi agitur de preiudicio tertij. l. natura. §. vlti. ff. ad S.C. Trebel. sed nulla l. est eius initij in eod. titu.

Tempus fortius excludit, quā expressa renunciatio.

76 At Bal. in l. Centurio. col. 2. & ibi expressiùs Imo. col. 4. versi. nec obstat, si dicatur. ff. de vulg. & pupil. dicunt id quod dici solet, Expressum plus operari, quàm tacitum non procedere, quando agitur de excludēdo aliquo ab hæreditate. Verùm id non tātùm non procedit in exclusione hæreditatis. Nam & uidemus, quod prælatus nō potest expressè renuntiare iuribus ecclesiæ, quia id esset donare, quod prohibitum est, c. 2. de donatio. Et támen tacita repudiatione ex lapsu temporis, á iure introducti, illi præiudicat. c. de quarta. & c. veniens. extrà de præscr. de quo per Feli. in c. cùm accessissent, co. pe. ver. tertia cōclusio, extrà de cōst.

Prælatus tacite præiudicat ecclesiæ.

77 Id quod etiam in aliis multis videmus. Nam Prȩses ciuitatis ei non pōtest expressè præiudicare. l. Prȩses. C. de transac. Potest tamen tacitè ex lapsu temporis. l. aduersus. cum glos. C. de vsur. Et in causa criminali, vel in causa status, non potest renuntiari expressè appellationi, vt no. in l. pactum, inter. & l. ius publicum. ff. de pact. & l. 2. & 3. ff. de lib. cau. Sed tacitè potest patiendo labi tempus appellandi, vt dicit Bal. in l. vlt. co. 1. versi. oppo. quòd non possit. C. de temp. appe. Nam tacitum (inquit) pactum cursu temporis roboratū, plus operatur, quàm expressum, per d. l. facta. §. si quis bonorū. ff. ad Trebel. Et hoc (vt ille subdit) ꝑpter autoritatem præscriptionis, quam à lege assumit. Et idem de procuratore, vt non possit expressè renuntiare appellationi in præiudicium domini, possit tamen tacitè per lapsum temporis, Ang. & Imo. in l. ab executore. §. si procurator. qui est vlt. ff. de appel.

Et Prȩses ciuitatis.

Et procurator domino.

78 Et aliàs sæpe plus ꝑiudicamus alijs omittendo: quàm renuntiando. Nam vt dicit idem Bal. & ante eum Inn. in c. cùm olim Abbas. vterque ad fi. extrà de offi. deleg. potest procurator omittendo præiudicare domino: & sic (vt subdit Bal.) plus pōt omissio, quàm renūtiatio: & pro simili allegat d. §. si quis bonorum. Et curator, qui nō potest renuntiare exceptioni peremptoriæ, nocet tamen adolescenti non opponendo Bald. & recentiores in l. pactum curatoris. C. de pactis. cum infinitis alijs similibus. q̄ si huc congerere vellem, tempus me citius deficeret.

Procurator omittēdo nocet domino.

Et curator minoris.

Nec frustra dixi suprà, quandoq; hoc casu esse potentiorem consensum tacitum, q̄ expressum: neque enim hoc semper procedit. Nam filius exclusus de Iure Prætorio p lapsum anni, vel de Iure Ciuili per lapsum 30. annorum, intelligitur solùm excludi à primo capite, non à sequentibus. l. 1. §. sed videndum. ff. de success. edic. gl. in d. l. 3. ad fi. C. de iu. & fac. igno. vbi Iason illam reputat singu. cum alijs multis à me collectis in Tractatu Retractuum, titu. 2. §. item 2. glo. 1. nu. 19. hinc fit & duodecimò, & sequen. Tamē si expressè repudiauerit simpliciter, excludit ab omnibus capitibus, vt voluit gl. in d. § sed vidēdum. in verbo, succedat, quam ad hoc dicit singu. Paul. Castr. in l. 1. colum. 3. versic. sed quærit ibi gl. C. qui admit. ubi ex hoc no. quod plus operatur expressa renūtiatio, quàm tacita ex lapsu anni ex lege inducta. Sed illam quoque dicit singu. & no. idem Pau. & Iason in d. l. 3. C. de iur. & fac. igno. & rursum not. idem Iason in d. l. cùm quid. in 2. lect. col. 2. versi. & econtra. ff si cert. peta. Sed tu circa hoc omnino vide Philipp. Deci. in d. l. 1. C. qui admit. in 4. not. 79

Filius tempore exclusus a primo capite, non exclusus est à cæteris.

Item secùdò illud procedit, vt scilicet in dubio sit potentior expressus consensus, quàm tacitus: secus autem, si lex vlteriùs ꝑcedat disponendo contrarium: verbi gratia in iuramento calumniæ, quod expressè remitti non potest. l. 2. §. sed quia. C. de iura. calum. tacitè tamen potest secundum gl. & Doct. ibi. & est text. in c. 1. §. item 1. eo. tit. lib. 6. & in alijs quoque adductis per gl. in d. §. sed quia. & gloss. in l. longè. ff. de diuer. & tempo. præscrip. & iterum in l. sed si inter. ff. de seruit. rustic. prædio. & glos. in c. inolita. 1. q. 1. & in c. si fortè. in verbo, euidentem, ad fi. de elec. lib. 6. & Docto. in capitu. cùm tempore, de arbitr. quæ in hunc modum intelligit Deci. in d. capitu. dilecti, de foro competen. 80

Iuramentū cal. expressè remitti nō potest tacitè potest.

SED ET ILLVD consequens est, vt declaremus, quid expressum dicatur, quid ve tacitum. In quam rem multa possumus decerpere ex his, quæ suprà diximus. Sed nunc latiùs paulò id tractādum ducimus. Sunt qui vno tātùm discrimine unum ab altero distinguant, ut uidelicet. Expressum dicatur id, quod verbis exprimitur: Tacitum, quod magis intellectu concipitur, q̄ uerbis, siue quod ex factis insurgit, non ex verbis. Ita uidetur uoluisse glo. in Cle. sæpe. in uerbo, partibus, ante fi. ff. de uerborū significat. & Bal. in l. ul. col. 2. versi. ad primū dico. 81

Expressum quid sit, qd. ve tacitum.

Expressum verbis.

Tacitū mente & ex factis.

dico.C.de insti.& substi. Et id quidem satis probat tex.in l.si seruus.ff.de assig.liber. cũ dicitur,siue expressum est, siue certè intellexit,& cæte.& expressius in l.ratum.ff.de solut.ibi,quod magis intellectu pcipi,quàm locutione exprimi possit.

82 Baldus autem in c.vlt.col.4.versic. quæro nunquid consuetudo,extr. de cõsuetu. hoc vnum tradit,expressum etiam dici,qđ per scripturam apparet:quod & idem quoque dicit in l.sed si quis.§.quæsitum,col.4. venio ad quæstionem.ff.si quis cautio. cũ scribit,Expressum dici, quod voce profertur, vel quod per scripturã apparet ad oculum.Quod autem (inquit) per rationẽ intellectus solum colligitur,dicitur Tacitũ.l. iam hoc iure.ff.de vulg.& pupil.substi.& l. non rectè.C.de fideiuss.& l.1.ff.de his quæ in testa.delent. Cui concinit, quod scribit Ioan.Fab.in §.qua ratione.co.1.Inst. de pupil.substit.id dici Expressum,quod ex certa significatione & vi verborum deprehenditur prolatum: Tacitum autem, quod vis verbi ex sua recta significatione nõ importat,sed ex coniecturata mente & voluntate verbis patentibus deprehenditur. quod nõ longè abest ab eo, quod diximus in præcedenti versicu.

Expressum quod p scripturam apparet.

Tacitũ quod per rationẽ intellectus colligitur.

83 At ipse Bal.vt ad eum redeamus,in l.si is qui,colum.2.versic.sed quæro quid vocas. C.si pend.appella.scribit id Tacitum dici, quod sine verborum prolatione habetur pro expresso,siue quod lex supplet.Idẽ cõsi.52.casus talis est,statuto,lib.1.quod repetitur consi.384.lib.5.tradit, id omne quod ex interpretatione venit, esse tacitum, non expressum: vt diximus(inquit)in vulgari & tacita pupillari substitutione, d.l. iam hoc iure.ff. de vulgari substit. Id autem Expressum esse, quod venit ex significatione vocis.Rursus idem in tractatu de pactis,colũ. 16.versic. illud est not.dicit id pactum esse Expressum, quod habet consensum expressum:Tacitum, quod habet consensum p̄sumptum:nec interesse, vtrũ sit expressum verbis;an facto.Nam pactum, quod nutu contrahitur,expressum est,nõ tacitum, ar. l.certum.ff.si cert.pet.& no.in l. item quia. ff.de pact.quo in loco glo.in verbo,& mutus,& ibi Bald.in 2.lec.col.2.dicit id expressum esse,quod fit nutu,& alijs signis euidẽtibus;per l.si stipuler.§.vlt.ff.de uerb.oblig. De quo nos dicemus plenius infrà, num. 160.incip.quintum genus expressi.

Tacitũ aliter.

Tacitũ aliijs modis.

84 Porrò Ang.consi.17. pro decisione q̄stiti,col.vlti.ita hoc videtur intelligere, vt id dicat esse expressè dici, quod tacite inest ex natura verbi hoc importãtis,per d.l.Prætor.§.interdictum hoc,& ibi glo.in verbo, expressum.ff. de oper.nou.nunti. Hincque dici in substitutione breuiloqua, quatuor substitutiones contineri: duas scilicet vulgares,& duas pupillares, & eas quidem expressas,licet non verbis specificis,ut uoluit gl.in l.Lucius.in verbo, nõ ad matrem. & quod ibi dicit Bar col.4.uer.quæro utrùm hæc substitutio.ff.de vulg.& pupil.coniuncta gl.in l.precibus,C.de impub. & ali.sub. Et facit(inquit)tex.in l.1.§.ulti.ff.de uerbo. obliga.Et ante eum Bart.in l.si fideiussor.§. meminisse.circa medium.ff.de lega.1. vbi dicit, quod id quod natura uerborum importat, non dicitur tacite legatum, sed expressè. Quod & idem scribit in l.uxorem. §.agri plagam.post medium, ff.de legat.3. & Iason in l.1.colum.16.uersic. confirmo per doctrinam.ff.de lega.1.& Carol.Ruin. consi.64.super primo, colum.3.nu.10.lib. 1.& consil.76.uiso.colum.4.nu.14 lib.2.& consi.132.uisis,co.2.nume.4. eodem lib.2.

Expressum & Tacitum aliùs aliter intelligũtur.

A quibus nõ longè abest, quod scriptũ est à Philip.Deci.consi.68. pro resolutione, col.4.versi.postremò, scilicet id expressum dici, quod ex uerbis ipsis infertur, & colligitur,licèt id uerba aperte non exprimant. Nam & id (inquit) dicitur esse in scriptis, quod ex scriptis infertur, & colligitur. l.1. §.sin autem. & quod ibi not. Bar.ff. de hæred.instit.& quod scribit Ang.in l.quoties. in prin.per illum tex.ff.eo.tit. Hæc Decius. 85

De eadẽ re.

Hanc autem rẽ latiùs,atque distinctiùs tractat Bar.in l.1.col.3.uersic.uideamus ergo de pruna. & ibi per eum recentiores. ff. de uulg. & pupil. substi. scilicet expressum dici tribus modis. Primò, quod in genere dicitur.l.ulti.in fin. & quod ibi not. secundum unam opi.C. quod cum eo.Secũdò, quod specialiter exprimiť.l.1.§. inter filiũ. ff.ad leg.Corne.de falsis.& d.l.ult. secundũ aliã opin.Tertiò,quod singulariter,& proprio nomine exprimitur.l.quod in rerum. §.ultimo.& ibi parua glo.ff.de leg.1.Et idẽ fermè tradit idem Bar.in l.si quis,in principio.col.4.versicu.quæro,quid si testator.ff. de lega.3.& in l.1.in fi.ff. si quis in ius uoc. non ier.Bald.in repetitio.c. si pater. in materia uulgaris substit.de testa.lib.6. & in tracta.de substitu.colum.2.Pet. Anchar. in c. duobus.quod est penul.colum.1.in 3.q̄sti. de rescrip.lib.6.Paul.Castr.consi.278. passus iste,colum.1.& iterum 2.lib.1.& consi. 441.pro declaratione,colum.4.uersic.cùm igitur.eod.lib.1. Franc.Cur. Senior consil. 49.memoriæ,col.15.uersicu.ad secũdum: ubi & alia multa ad primum illud genus allegat,& iterum consi.seq.colum.50. uersicu. ad quartum fundamentum.Barb. in repet.cap.Raynaldus. char.32.uersicu. sed iudicio meo,extrà de testa.& consi.25.scribitur sapientiæ,colum.9.uersicu. præterea ad 86

Expressum tribus modis dicitur.

Expressum generaliter.

Expressum specialiter.

Expressum singulariter.

ad prædicta, lib. 1. & consi. 89. clementissimi, col. 6. & 7. lib. 4. & Guid. Pap. consi. 66. uiso themate. col. 13. versi. item expressum dicitur. Bened. in repet. c. Raynutius, in uerbo, si absque liberis moreretur, num. 14. & multis seq. de testament.

87 Quantum ad primum pertinet, quo dictum est, id expressum dici, quod in genere dicitur, adde, quod idē dicit ipse Bart. & Bald. in d. l. Prætor. ff. de noui oper. nuntia. & idem Bart. in l. Centurio. col. 1. ff. de uulga. & pupil. Signo consi. 176. quæstio proponitur, col. 3. versi. præterea licèt; ubi ad hæc allegat l. sed an vltro. in principi. ff. de nego. gest. & l. negotium. & quod ibi not. C. eo. ubi etiam est bona glo. Et idem quoque voluerunt Bald. Imo. & Franc. Aretin. in l. illud. ff. de acq. hęre. Bal. consi. 319. quidam Nicolaus, col. 2. lib. 5. Pet. Anch. consi. 293. visa diligenter gratia, col. 1. Pau. Castr. consi. 91. pręsupposito, col. 3. versicu. aut si hoc absurdum, libro 2. Alexan. consi. 76. videt in præsenti, col. 4. versi. & si dicatur, lib. 5. & consi. 201. perspectis verbis, col. 2. uer. confirmantur prædicta, lib. 6. Franc. Areti. in l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de uul. & pupil. ubi id dicit probari ex l. Lucius. eod. tit. Et idem Are. in d. si fideiussor. §. meminisse. col. 2. versi. super secundo articulo. ff. de leg. 1. Barb. in c. ad aures. col. 4. sub nu. 18. de rescrip. Petr. Besu. & Iason in l. Stichum qui meus erit. ff. de lega. 1. ipse Iason in l. 1. col. 16. uersi. confirmo per doctrinam. ff. eod. tit. Philip. Dec. consi. 389. visa longa serie, col. vltim. & Carol. Rui. consi. 159. quãuis loquendo, col. 4. num. 9. libr. 3. & Paul. Paris. cons. 97. vt præsentis consultationis, col. 14. num. 106. lib. 1.

Iterũ de primo genere.

88 Et hoc quidem confirmatur vltra supra dicta, per text. in l. qui vsumfructum. ff. de uerbo. obliga. in illis verbis, specialiter expresserit, quibus satis ostenditur, etiam generaliter aliqd exprimi: frustra enim aliàs ea dictio specialiter, adiiceretur. Et est similis text. in 1. §. 1. ff. de doli mali exceptio. & in l. in fundo. ff. de supel. lega. & in l. si is q. §. ulti. in fi. ff. de reb. dub. & in l. quærebatur. ff. de milit. testamē. & in l. sed si hoc. in prin. ff. de condi. & demon. & in l. ballista. in fin. ff. ad Senatusconsultum Trebel. & in l. vltim. §. Camelclasia. ff. de muner. & hono. & in l. 1. §. quòd si ab initio. ff. de exerci. act. & in l. diem. §. si quis. ff. de arbit. & in l. circa. C. de loca. & in l. cum multæ. §. si igitur dote. C. de dona. ante nup. & in l. neq; C. de iure dot. & in l. vltima. §. omnē. C. de admini. tuto. & in l. si quis argentũ. in prin. ibi generaliter, vel specialiter expressum. C. de donat. & in l. 2. C. in quibus causa. pignor. uel hypot. taci. contra. & in l. illud.

De eadē re.

C. de colla. & in capitu. 2. in fin. extrà de deposi.

Et hac quoque ratione, quòd tantum operatur dispositio generalis quo ad omnia compræhensa sub genere, quãtum specialis ad compræhensa sub specie. l. si duo in fin. & ibi Bar. ff. de admi. tuto. & l. si chorus. ff. de le. 3. & l. omnes. ubi & ad hoc no. Bal. & Ang. C. de præscrip. 30. uel. 40. ann. gloss. in l. si quis mihi bona. §. iussum. vers. sed utrum. ff. de acqui. hæredi. & post eam Bar. in l. sed & si quis. §. quæsitũ. post prin. ff. si quis caut. Alex. Franc. Aret. & Socin. in d. l. 1. ff. de uul. & pupilla. subst. Franc. Curt. Senior. d. consi. 49. col. 15. versi. in proposito, Philipp. Deci. consi. 259. uisis his, colu. 2. cum aliis multis concordan. à me latius collectis in repe. l. si vnquàm. in præfatione. nume. 118. incip. & hæc quidem. C. de reuo. dona. 89

Generalis dispositio tãtum operatur quo ad comprehensa sub genere quantum specialis sub specie.

Ex quo illud fit, quod ex facto respõdit Socin. consi. 3. in causa domini, colum. 3. versicul. tertiò quòd dicta, lib. 3. quòd licèt potestas legitimandi non trahatur ad feuda, ex sententia Signo. consi. 218. quidam dictus Ioannellus, cum concord. à me traditis in tracta. Retractuum, lib. 1. §. 1. gloss. 2. in verbo, *ou autres biens*, numero. 6. nec in generali. & in Tra. *Le mort saisist le uif.* in quarta parte declar. 5. nu. 8. præterea, ut inquit, & seq. tamen si ex generalitate uerborum colligi possit. Principem voluisse hanc facultatem ad feuda quoq; trahi, id satis est. Et quod etiam voluit Francis. Cur. Senior, in dicto consi. 49. colum. 15. uersi. ad secundam. & latius consi. seq. col. 50. uersicu. ad quartum fundamentum, & multis sequē. quod cùm, ut frater possit succedere, reqraī id in inuestitura noui feudi expresse dici, per c. 1. tit. de success. feud. & c. 1. §. cum verò Conradus, titul. qui feud. dar. poss. certè satis erit, ut ex uerbis generalibus id colligi possit. Et utrunque sequitur Franc. Ripa. in dicta l. 1. num. 52. & seq. ff. de uul. & pupilla. 90

Potestas legitimãdi an & quomodo ad feuda trahatur.

Frater, an & quando in feudo succedat.

Et hæc quidem pcedunt ēt in materia, in qua fit stricta interpretatio, ut nõ obscurè patet ex dicta l. ult. C. qđ cũ eo. q̄ qdē loquitur de ꝯctu, q haud dubiè strictè interpretaī, ut ex ea ipsa l. Iason expēdit, in dicta l. 1. co. 5. uer. itē adde. ff. de uul. & pupi. Et id cõfirmat, ꝙ gn̄alis dispositio in odiosis, & pœnalib. q̄ strictè interpretãda sunt, gn̄aliter intelligiī, ut uoluit An. in l. ul. co. ul. uer. tertio, q̄rit. ff. de cõstitutio. Princip. cũ concor. à me adductis in rep. l. si unq̄. in p̄fatio. nu. 119. & hęc quoq;. & iterũ in nostro Tractatu Retractuũ, tit. 1. §. 1. gl. 14. in uerbo, *ou equipollent à uente*, numero 102. sed & hæc Quamuis contrarium eius, quod pri- 91

Expressum generale in materia stricta.

Generalis dispo. etiam in odios. & pœnal. generaliter intelligenda.

1.§.ulti.eod.quoque titu.& in d.l.quod dicimus.§.1.& in l.gerit. ante fin. & ibi Imo. Rom.& Fran.Arc.qui hanc dicit esse communem opin.ff.de acqui. hære. Dyn. in d. l.vbi non voce.de regul.iur. & in c. qui tacet,ad fin.eod.tit.lib.6.Guil.Cu. & Bald.in utraque lec.in l.si pater filium.ff. de adop. Signo.consi.190. Simonolus, col.2.uersic. uenio ad secundum.Bald.in l.si fine. col.1. versic.secundò quæro. C. ad Vellei. & in l. vlti.§.necessitate.col.pen.uersic. quæro an sufficiat.C.de bon.quæ libe. & in l. obseruare.§.post hæc.in fin. ff. de offic. Procon. & in l.instar.C.de iur.fis.lib.10.& in c.cùm consuetudinis.col.1.versi.quandoque requiritur,extrà de consuet.& in rub. de rescrip. col.2.versic.an Episcopus mutus.& in c.cū in vestri.col.1.versi.pone statutum , de ele. & in capit.vltim.column. secunda de confess.& in addi.Specu.tit.de reo.ad fin. Cardi.Flor.in c.ulti.de maio.& obed.Panorm. in c.dilecti.col.4.versic.nunquid sufficiat, extrà de arbit.Roma.in l.1. § uoluntate.ff. solu.matrim.& consi.413. quo ad primū, in 6.dubio.& Barb.in l.sciendum.colu.27. ff.de uerbo.obligat.& in c.possessiones. de reb.eccles.non alie.in reper.rub. C. qui admit. char.13. colum.4.& consili.1.colum. 1.lib.item 1.& iterum consili. 12. scribitur apud Prophetam,col.9.uersi.& est ponderandum,eo.lib.1.& cons.10.illud referam, col.7.uersic.fuit ergo opus,lib.4. & alibi sæpe.& Iason in l.quæ dotis. colum.vlti. uersicul.ultra Bartol. sextus casus est. ff. solut. matrimo.

2 *De eadē re.* Et ad hoc plerique omnes allegant text. in l.1.§.mutus.ff. de tutel. ubi mutus dari tutor non potest,quia(ut ibi dicitur) autoritatem præstare non potest. Ex quo satis perspicuum est,autoritatem non nisi verbis posse accommodari : aliàs enim mutus quoque idipsum facere potuisset nutu, & signis, per l.mutum.ff.de acquir.hæred. & in d.l.ubi non voce. ff. de regul. iuris. Et ad hoc illum text.in d.§.mutus. dicit elegantem Barb.in d.consi.12.lib.1.& solennem d.consi.10.lib.4.& meliorem de iure.idem Barb.d.cōs.20.lib.2.& in cæteris ferè locis, sing. Et hoc uī intellexisse Tullius in prima Oratione in Catilinā : Quid expectas autoritatem loquentium, quorum uoluntatem tacitorum perspicis? Quibus verbis uides,autoritatem in uerbis esse , voluntatem,& in mente tantum.

3 *Autoritas cum requiritur, an & autoritatis verbo expressim viē dum sit.* Et adeo expressè autoritas interponi debet,ut quando ea requiritur , non sufficit simpliciter consentire, sed sicut sonat verbum , debet autoritas præstari . Ita uoluit. Inno.in d.c.cum consuetudinis.& ibi post eum Bal.col.1.& Anto.& idem Bal.in d.l. ulti.§.necessitate, col.5. versicu. considera elegantia verba.C.de bon. quæ liber. & in l.quæcunque.ad fin.eo.tit.& Archi.in c.in venditionibus,col.2. in uerbo , autoritatē rei, 17.q.4.& iterum in c.quidam,col.2. in uerbo,destinatus,18.quæsti.2. & Ang. in l. si quis mihi bona.§ iussum. & ibi quoque Imo.circa princi.qui hoc reputat notabile.ff.de acq. hær. Et Barb.in c.2.de pac. Fel. in c.cum dilecta.col.10.versic. & hinc est, de rescri.Et Ias.qui hoc commendat,in l.1. col.4.versi.quarto no.facit.ff.de vulg & pupil.Et iterum cons.97.statutum Bononiense,col.pe.uersi.quarto facit lib.4. Hip. Marsi.consi.9.adiuuante,col.item 9.versic.nec obstat si dicatur,lib.1.

Veruntamen idem Imo. Postea & Pau. Cast. Alex.& Franc.Arc.in d. §. iussum. tenent contrarium,per textum in d.l.3.cum glos.ff.de autor.tutor.ubi est optimus text. apertè probās satis esse,si tutor uerbo probandi vtatur sine mentione autoritatis. Et quia etiam(vt illi subdunt) verba condemno,& absoluo,quæ sunt de solēnitate sententiæ,l.præses.& l.cum iudex. C. de sentē. possunt proferri per alia uerba æqui pollētia.l.in summa.ff.de re iudi.& l. si quid tñ. §.si arbiter.ff.de arbit.& l.si Prætor. in principio,ubi bonus est textus,de iudi. Et hanc etiam partē expressè tenet Signo. d. consil. .190.ubi sup. Pan.in d.c.2.extr. de pact. per c.in uenditionibus.17.q.4.& c.placuit. 12. q.2.& Ang.Arc.in §.actionum,co.10. uer. decimoseptimo non valeret,Insti.de actioni.Iason.sibi contrarius,in d.l.si quis mihi bona.§ iussum,versi.adde vltra scribētes. ff.de acqui.hære. ubi etiam est bonus text. in uers.sed quid si mandauit,loquēs in iussu,qui uim hēt autoritatis.Et Corse.in suis sing.in uerbo,minor si ex dispositione statuti.Et bene facit,qd in simili uoluit Bart. in l.legitimos,in prin. ff. de legi.tut. & in l. Prætor.in princip. ff.de nou. oper.nuntia. Et quod ēt non obscurè sentit Io. And. in d.c.qui tacet.de reg.iur.lib. 6. in Mercur. q ubi requiritur licentia,quam uocant, sufficit eam interponi per uiam consensus. id quod etiam expressè uoluit Dom.in c.quorundam.§.circa.in prin. ibi quoq; Philip. Fran.de ele. lib.6.

4 *De eadē re.*

Iussum.

Licentia.

Similiter autem consensus , qui ad solennitatem actus adhibetur , uidelicet qui non tangit priuatim illum, qui debet consentire,sed qui tantum adhibetur ad integrandam alterius actum conficientis personam(hic enim,ut sæpe diximus , uicem autoritatis obtinet)dēt etiam expressè præstari,ut not.Dyn.in d.cap. qui tacet.in fin. de reg.iur.lib.6.& Bartol.in d. l. quæ dotis. col.ult.ibi,in quarto casu.ff.solu.matri. & expres-

5 *Consensus solennitatis an expresse interponi debeat.*

expressius Bal. in d.l. fine col. 1. in 2.q. C. ad Senatuscon. Velleian. & Panor. in d.c. dilecti, colu. 3. versicul. nunquid autem sufficiat, de arbitr. & consi. 40. factum in effectu sic proponitur, lib. 2. allegans inter cætera not. in c. quia propter. de electi. iunct. not. in c. quod sicut. & in c. ecclesia, eo. tit. & idem voluit Franc. Aret. in d. §. iussum. colum. penult. & in l. 2. §. voluntatem, col. 1. ff. solut. matr. Ad quod etiam bene facit text. quem nullus illorum in illis locis allegat, in c. cum ab vno. iuncta glo. in verbo, mandantibus, & ibi Domi. in 2. notabili, de re iudi. lib. 6. vbi non habetur præsentia & taciturnitas pro consensu, qui debet interuenire ad solennitatem actus. Quem text dicit ad hoc singul. ipse Francis. Aret. in l. singulos, colum. vltim. ff. de testam. Et idem præterea voluit Calca. consil. 56. in causa dominæ, co. 1. vers. non obst. si dicat.

6 Sunt tamen etiam, qui putant (ne illud quoque omittam) consensum semper ex natura ipsius verbi eam uim habere, vt expressus esse debeat, in hocque vno differat à voluntate, vt nuncupatim not. Fran. Are. in d. §. voluntatem. colu. 2. versic. & aduerte, per illum tex. & ibi etiam Iason, colu. 2. ver. 3. & subtiliter: ubi tñ dicit, hãc verborũ differẽtiã esse piculosam. Et hoc quoq; postremò voluit Phil. Dec. cõs. 33 propter primum dubium, colum. 3. versicul. prӕterea & secundò. Sed ego vix huic snĩ ӕccederẽ.

Quid in simplici consensu.

7 Illud autem minimè dubium est, Quod si lex, vel statutum exigat cõsensum expressum nuncupatim, tunc tacitus non sufficit: etsi huiusmodi consensus non sit ad solennitatem, sed tantum respiciat eius, qui consentire debet, commodum aut incommodum. ut in casu c. statutum. §. in nullo. de rescrip. lib. 6. voluerunt glo. Io. And. Archi. & alij, ibi. & Ro. deci. 380. si iudex delegatus, in nouis: ubi & hoc dicitur generale in omnibus casibus. Quamuis aliud videri potuisset, cum plus sit facto consentire, quam verbo, vt dicitur in d. decis. Rot. sed sufficit ita scriptum esse, vt necessariò obseruari debeat. l. prospexit. ff. qui & à quib.

Quid si expressus cõsensus requiratur.

8 Porrò ubi licentia requiritur, ea ex natura vocabuli expressa requiritur, vt uoluit gl. in Cle. 1. in uerbo, obtenta, de testa. & Archi. & post eum Io. An. in c. si Abbatem. in princ. & ibi quoque Domi. etiam in prin. & Philip. Franc. qui hoc dicit sing. de elec. lib. 6. & Bald. in l. obseruare. § proficisci. ff. de offic. Procon. & Lapus alle. 86. in causa & quæstione, colum. 6. in paruis. Ro. qui & hoc reputat singu. in d. l. 2. §. voluntatem. & ibi quoque Alex. col. 2. versi. iuxta prædicta ff. solu. matr. Fran. Are. qui & hoc dicit notabile, & solenne, in d. §. iussum. co. antepe. Philip. Franc. in c. quàm sit. §. electus. post princ. de elect. lib. 6. Barb. d. consi. 12. col. 11. lib. 1. & in addi. Bald. in l. exceptione. C. de euictio. Philip. Deci. d. consil. 38. ubi suprà allegauimus. & Lancelot. Gal. in l. 1. colu. antepe. versi. sextò requiruntur. ff. de uerb. obligatio. & Corsc. in suis sing. in uerbo, licentia.

Licentia expressa esse debet.

Ex eo autem, quod de cõsensu diximus, manare potest, quòd cum filiusfa. nõ possit donare causa mortis, nisi consentiente patre. l. tam is. §. 1. ff. de donatio. caus. mor. & ita videtur requiri talis consensus ad solennitatem, cum exigatur, non in facto ꝓprio, sed alterius, secundum no. per Anto. in c. cum consuetudinis. extra de consuet. & sæpius suprà diximus. Ideò talis consensus patris expresse est interponendus, per text. in l. filiusfa. §. pari autem ratione, versi. sed enim meminisse, in uerbo, specialiter. ff. de dona. per quem ita tenet glos. in l. qui in potestate. & ibi latè Fran. Are. ff. de testa. & Specul. titulo de instr. edi. §. compendiose. ver. quòd si filius, & ibi Ioan. And. qui ad hoc allegat Alb. Gal. & ibi item Bald. Idẽ quoque tenent Dy. Cy. & latè Bal. reprobãs Guil. Cu. contrarium tenentem, in l. seniũ. C. qui testa. face. pos. Bartol. & Ro. in d. l. tã is. §. 1. ff. de dona. caus. mort. Bald. in l. Labeo. ff. de pac. Ang. in d. l. vlti. §. filius autẽ. C. de bon. quæ lib. vbi dicit ita fuisse decisum Perusij. & Pan. d. consi. 40. in 2. dubio. Soci. latè consi. 112. lib. 1. repetito cons. 172. lib. 2. cuius initium est, multum abũde, in 3. dubio, ubi dicit, quòd nullus cõtradicit. & Ang. Are. in §. 1. col. 2. Instit. qui. non est permis. facere testa. 9

Consensus patris in dona. causa mortis filysa. dẽt esse expressus.

Ex hoc ẽt fit, vt cum cõsensus, quẽ dẽt ꝑstare pater filio agenti in iudicio, sit de solennitate. & ad integrãdã personã filij, ſm gl. in d. l. ult. §. necessitate. C. de bon. q̃ libe. & Bal. cõsi. 492. incip. in causa uertente, co. 2. versi. propterea ſm dicta, lib. 3. de quo tamen ꝑ alios in d. § necessitate Ideò talis cõsensus dẽt expresse interponi, nec satis esset ꝙ pater esset præsens, & non cõtradiceret, ut notat gl. in l. si cum dotẽ. §. 1. in princ. ff. sol. mat. Io. An. in c. ult. ad fin. de iudi. lib. 6. Bar. in l. non solum. in princ. co. 2. uersi. sed cõtra hoc facit. ff. so. mat. & Pau. Ca. in l. 2. §. uoluntatem co. pen. uer. itẽ nota quòd licèt, & ibi Iaso. col. 2. uer. ego addo. ff. eo. tit. 10

An & cõsensus quẽ prӕstat pater filiofam. agenti.

Sed & ex hoc quoq; fit, ut cùm consensus, quem dẽt accommodare dominus uasallo alienanti feudum, sit de solennitate, ut dicit Rom. singu. 715. de solennitate. Iõ etiam talis consensus debet esse expressus, nec sufficit præsentia & taciturnitas domini. quod ipse Roma. dicit voluisse glo. singul. in capi. 1. in verbo, permissionem, 11

Consensus domini in alienatione feudi an debeat esse expressus.

tit.de prohibi.feud.alien.per Lotha. vbi & id tenent And.Iser.& Bald. vterque tamen subobscurè, & clarius Bertran. Capri.etiã ibi,& iterum in cap. 1. & ibi quoq; Cardi. Alexan.post prin.& Io. Rayn.in §. habito. col.25.in paruis,versic.quæro, dicitur hic prohiberi,tit.de prohib.feud.ali.p Fed.Fel. in d.c.ratione,col.4.versic.& per istam regulam,de præscri.& Iac.à Sancto Geor. in tract.feud.in verbo, & cum pacto de non alienando,col.6.versicu.sed hic cadit. Pro quibus facit, quòd etiam hic cõsensus debet adhiberi in ipso actu alienationis, nec põt sequi ex interuallo, si credimus And. Iser.in d.c.1.in princi.& ibi Iac. Alua. col. 7.vers.quæro an cõsensus,& Marti. Laud. col.pen.versi.vtrum autem consensus, tit. de prohib.feud.alie.per Fed.& Philip. Dec. consi.144. quoniam ex sancto, & Franci. Curt.iunior. in tract.feud. chart.17.4. partis,uersicul. secundo cadit necessaria dubitatio.

12 *De eadẽ re.* Sed aduerte, quia hic consensus domini non videtur exigi ad solennitatem, sed quia interest domini rem non alienari, nisi consentiat. Nec etiam dicit d.gl.id,ad qđ eam allegat Ro.imo potius contrarium, videlicet dominum præsentem, & non cõtradicentem videri consentire alienationi per multa iura ibi allegata: modò(inquit) intelligat,quid agatur: aliàs enim eum videri errare, per l.2.ff.de iud. & ita illam gl. intelligunt,& sequuntur And.Iser.Iac.Bel. Bal.Aluar.Marti.Laud.& Card.Alex.ibi,& alij plurimi, quos tibi congessis in nostro tractatu Retractuum, titu.1.gloss.9. in verbo,*ou lignagier*.nu. 115.& simile quippiam,

13 *Consensus prał. in alie. rei eccle. expressus esse debet.* Item cum inter cæteras solennitates,quę in alienatione rerum ecclesiasticarum requiruntur,sit & consensus capituli, per c.sine exceptione 12.q.2.certe is consensus in perpetua alienatione expressus esse debet, nec sufficit tacitus,vt voluit gl.in c.2. & ibi Inno.Hosti.& Pan. qui semper not. dicit, & alij,extr.de his quæ fiunt à Prælat.& glo. in c.1.in verbo,perpetuis, & ibi Domi. de reb.eccles.non ali.lib.6.& Archid.in d.c.sine exceptione,ante fin.

14 *Consensus uiri hic requisitus,expressus esse debet.* Ex eo deniq; fit,vt cùm consensus mariti,aut consanguineorum requisitus ex statuto,in contractibus mulierum, sit de solẽnitate ex multorum sententia (ut iam suprà sæpius diximus)is etiam sit expressè interponendus,nec satis sit,maritum esse pręsentem,& non contradicentem. Sicuti in specie voluit Bald. in l. si fine, in 2.q.C.ad Vellcian.& in d.l.2.§.voluntatem. ff. solut. mat.licèt non ea ratione, quòd talis consensus sit de solennitate, sed quia cum præsens,& non contradicens habetur pro cõsentiente, id ex quadam fictione est, & improprietate,per illum tex. in verbo, videri consentire.nam hoc verbum,videtur, denotat fictionem, & improprietatem.l.1.§. deiecisse.ff. de ui.ar. & l.3.§. ex contrario, in fi.ff.de acq.poss.& no. Bart. in l. si is qui pro emptore.col.4.ff. de vsucapi. Præterea tacendo non dicitur propriè velle.c.is qui tacet de regul.iur.lib.6. Ergo statutum huiusmodi consensum requirens, non habet locum in tacente, quia intelligi debet in casu uero non ficto. l. ulti. C. de his qui ueni.æta.impet.& l.3.§.hæc verba.cum gl. in verbo,hæredis.ff.de neg.gest.& c. in nostra.de iureiur.cum si.

Quam Bal.decisionem sequuntur Ang. Imo.Raph.Co.Pau. Ro. Alex.Franc. Aret. 15 *De eadẽ re.*
& Ias.in d.§.voluntatem, inter quos Aret. addit illam rationem,quia talis consensus est de solennitate, & obtinet uim autoritatis.Et Pan.latè d.consil.4.in 2.dubio,lib. 2. & Alexand.consi. 114. uisa scripturarum, col.3.versi. tamen verius videtur, libro. 5. & consi.218.ponderatis narratis,col.1.lib. 6.Et Soci.consi.80.præsens consultatio,co. 4.versic.sed posset iterum instari, lib.4. Ias. in l.quæ dotis,col.vlt.versic. quartus casus est.ff.solu.mat.& Feli.in d.c.nonne, col. 2. versi.per istam regulam inferri potest, extr. de præsump. Aleia in l.transactionem, ante fin.C.de transac.tametsi Franc. Ripa. in d.§.voluntatem, subobscurè dicat contrarium.Et ita licet hæc nostra cõsuetudo nõ expressisset hoc verbũ,*exprez*,fuisset tamen intellectum,si tamen hic cõsensus(de quo in præsentiarum sermo habetur) ad solennitatem requiratur,de quo alibi latissimè diximus,scilicet in gl. præcedenti,nu.37. restat igitur, & sequent. vsque ad fin. eius gloss.

SVNT TAMEN ISTA multis mo- 16 *Quid si is cuius consensus requiritur, mutus est.*
dis declaranda, atq; limitanda. Primum, vt uidelicet consensus, qui pro solennitate adhibẽdus est, possit tacitè, videlicèt nutu,& signis adhiberi, cum is cuius consensus requiritur, loqui non potest. Ita voluit expressè Franc. Are.in d.l.si quis mihi bona.§.iussum.col.pen.ff.de acqui. hæred. ad hoc allegans tex.in l.si pater naturalis.ff.de adopt.vbi etiam dicit Ang. per illum text. quòd si pater non possit expressè consentire filio agenti,quia loqui non possit, satis est ut nutu & signis consentiat, quia tunc lex fingit verba, per tex.quem dicit notabilem,in l.cum ostendimus. §.ult. ff. de fideiussio.tutor. qui tamen non loquitur de eo, qui loqui non potest. Et idem dicit Angel. de autoritate tutoris, ut uidelicet satis sit, si loqui non posit, ut autoritatem nutu, & signis interponat. Quod

tamen

tamen videtur esse directè contra tex. in d. l. 1. §. mutus. ff. de tutel. vbi dicitur, quod mutus non potest præstare autoritatem, & ideo tutor esse non potest.

17 Faciq; ad id, quod in simili dicimus, quod licèt verba sint ad matrimonium contrahendum necessaria, vt dicit gl. in l. cum notissimi. in prin. C. de præscri. 30. vel 40. ann. & in c. tuæ. de sponsa. illud tamen intelligitur in his, qui loqui possunt. Mutus autem signis, & nutu potest contrahere, ut & in d. c. tuæ. dicitur, & in c. cum apud. eod. titu. & utrobique gloss. & Docto. & no. etiam glo. in capit. sit rector. in uerbo, opera. in fin. 43. distinct. & Hosti. in Summa, de sponsal. §. qualiter contrahatur. & Zenzel. in extrauag. Ioã. 22. cuius caput est, execrabilis, versi. statuimus, in verbo, verbaliter, ubi & hoc generale dicit in omnibus Lapus alle. 57. uisis, perlectis, ac diligenter examinatis col. 3. & iterum alleg. 1 to. in ciuitate Florẽtiæ, col. 16. in paruis. Bald. in l. 1. in fin. ff. de sponsali. & in c. 1. §. ult. tit. de succes. feud. & è Theologis Diuus Thomas, in 4. sententia. distin. 26. q. 2. arti. 4. Id quod multum facit ad hanc limitationem, quia certa est verborum forma matrimonio contrahendo statuta, per text. in c. si inter. eo. item titu. de sponsal. & in c. licèt. extra, de sponsa duo. Sed tu tamen vide latius Lapum ipsum d. alleg. 57. ferme per totum.

Verba in matrimonio necessaria.

Mutus matrimonium cõtrahit nutu & signis.

18 Similiter licèt iuramentum verba requirat, per tex. in §. sed neq;. in Auth. de manda. prin. & in c. pe. & ibi Ant. Imo. & Pan. ext. de iureiur. & notat gl. in l. & per iusiurãdũ, in prin. in vers. verius est, ibi Barto. ff. de accep. Guil. Cu. Bal. & Saly. in l. qui iurasse. in principio. ff. de iureiuran. hoc tamen intelligitur in his, qui loqui possunt, vt dicit Alex. in l. 1. in princ. col. 3. versic. & an mutus possit. ff. de uerb. obli. & propterea mutus iurare potest nutu, aut signis, aut scriptura, ut uoluit Bal. in rub. ff. de iureiur. & Anto. in d. c. cum apud, de sponsa. & Pau. Castr. in d. l. qui iurasse.

Mutus iuramentum præstat nutu.

19 Nec absimiliter mutus testificari potest, dummodo sciat scribere, ut not. glos. in c. testes. 3. quæstio. 9. & Specul. in titulo de testib. §. nunc tractandum, versi. quid de muto. & Doct. in c. testibus, extra de testib. cum tamen testis iurare debeat. l. iusiurandi. C. de testib. & c. fraternitatis. extra eod. titu. Ex quibus facilè potest uideri, malè dixisse gl. no. in l. item quia mutus. ff. de pactis. quod illud dicitur expressum, non tantum, quãdo uerbis exprimitur, sed etiam, quando euidentibus signis. quam glo. ad hoc not. Bald. ibi, nisi eam intelligas secundum ea quæ diximus, in iis scilicet, qui loqui non possunt. Sed vide quid & de ea glos. dicã

Mutus testificari potest nutu & scripto.

infrà nu. 160. quintum genus expressi.

Secundò limita, vt uidelicet autoritas, & consensus solennitatis debeant expresse adhiberi in actibus expressis, secus in actib. tacitis, qui uidelicet fiunt per actum facti: quo casu sufficit tacita ẽt tutoris autoritas sine verbis, argu. l. fistulas. §. fundum. ff. de contrahen. empt. & ita expressè voluit Bal. loquens de autoritate præstita ad cõtinuandam societatem, quæ tacitè per actus scilicet sociales contrahitur, in l. si patruus. colum. penul. C. commu. vtriusque iudi. & in l. mandatum. colum. 2. in 3. oppo. C. manda. & sequitur Pau. Castr. consi. 366. omnipotentis Dei, lib. 2. & Barb. in l. 1. in princ. col. 13. & iterum in l. sciendum. colu. 28. ff. de uerb. obliga. ubi dicit, hanc distinctionem esse mirabilem. & consi. 31. sapienter scribitur, col. 3. uers. & si dicas, tutor, lib. 1. & d. consil. 20. illud afferam in medium. col. 16. versicu. & adduco quod uoluit. lib. 2. & consi. 60. illud in medium afferã, col. 6. in 3. dubio, libr. 3. & consi. 1. colum. item 6. versi. & si quispiam dixerit, lib. 4. & Iason in l. 1. col. 2. versi. primò limita. C. qui testa. face. poss. & Lancel. Gal. in l. 1. in prin. col. antepen. versicul. sexto requiruntur. ff. de uerbo. oblig. 20

Autoritas in actibus tacitis an tacitè præstari possit.

Et idem quoque voluit ipse Bald. quem superiores Doct. non allegant, in l. 2. colu. ulti. C. de iure fisci. lib. 10. ubi etiam loquitur de autoritate tutoris, & in l. potuit. in vlti. quæst. C. de iure delib. cum dicit, quod si pupillus maior infante, una cum tutore possessionem hæreditariam est ingressus, videtur per hoc hæreditas legitime, & cũ autoritate tutoris appræhensa, licèt tutor nihil sit loquutus, quia hic actus aditionis siue apprehẽsionis est tacitus, & circa actus tacitos tacitè loquimur rebus ipsis, & factis, arg. l. de quibus. §. nam cum ipse. ff. de legibus. & l. item quia. ff. de pactis. & dicta l. si pater naturalis. ff. de adoptio. & l. cũ ostẽdimus. §. ulti. ff. de autoritate tuto. Quam decisionem sequitur Roma. ibi. & Soc. cõsil. 153. pulchra & subtilis, col. 1. lib. 2. & est 1. eius uol. & Barb. consi. 3. bene etenim cũcta geruntur, col. 4. uersicu. præterea istam quæstio. lib. 3. 21

De eadẽ re.

Verum Franc. Aret. in l. gerit, col. ulti. ff. de acquiren. hæred. dicit hanc differẽtiam Bald. iure non probari. Nam d. l. fistulas. §. fundum. non loquitur in actu per pupillũ faciendo, in quo requiratur autoritas, sed de executione prioris cõtractus facti cum patre pupilli, quam tutor ipse exequi potest, etiam ad commodum suum, sicuti illam ponderat Bal. ipse in l. cum ipse. in fin. C. de contr. emp. & in l. bonorum. col. vlt. C. q admit. & supra alibi diximus, uidelicet 22

De eadẽ re.

in gloss. 3. in 14. quæstio. num. 68. sed & ad hoc. Ideo tibi amplius cogitandum esse censeo.

23 *Quid si ultra præsentiam ante actum, vel in ipso, quicquam actū dictumve sit, quod autoritas adsignificetur.*

Limita tertiò, vt ita procedat, quòd videlicet sola pręsentia, & patientia non habeatur pro autoritate, licentia, aut consensu, qui debet adhiberi ad legitimandā personam: sed si præter præsentiam ante actū vel etiam in ipso actu quicquam dictum factumve fuerit ab eo, qui debet interponere autoritatem vel consensum, quod illum denotet velle consentire, aut autoritatem præstare, licet expresè nō dicat, quod consentit, vel autoritatem præstat: satis tamen est, vt autoritas, vel consensus præstitus videatur. Quantum ad primum pertinet, text. est notabilis in cap. dilecti. extra de arbit. vbi consilium prius datum ab eo, cuius in actu autoritas requirebatur, deinde illius pręsentia in ipso actu pro autoritate habetur & ita ibi no. Panor. col. 3. versi. Episcopus ergo, dicit illum tex. esse ad hoc bene notandum. & Roma. qui etiam illum tex. commendat, in d. l. quæ dotis. ff. solut. matri. & Corse. qui illum text. dicit sing. & unicum in suis sing. in verbo, minor si ex dispositione statuti, ante fin.

Consilium pro autoritate.

24 *Pater agens cum filio, ei consensum præstare videtur.*

Secūdum autem probatur per id, quod voluit Bar. in l. cum pater. §. liberis. in penult. quæstio. ff. de legat. 2. si pater. & filius simul agant, videtur pater præstare consensum filio, per text. ibi, & in l. Titius. in principio. ff. quibus modis pignus vel hypotheca soluitur. Sequitur Imol. in dicto. §. liberis. & Bald. in l. ult. column. 2. versi. quæro, dicit statutum. & ibi quoque Saly. col 2. ver. quæro quid si statutum. C. ad Senatusscon. Maced. vbi per hoc dicit, quòd stante statuto, quòd filiusfa. non possit se obligare sine patris licentia, vel consensu, si pater & filiusfa. se simul in eodem instrumēto obligent, satisfactum est statuto. Ad quod et dicit facere tex. in l. is qui hæres. §. ulti. ff. de acqui. hære. vbi & hoc idem voluerunt ipse Bald. qui id dicit notandum, & Angel. Imo. Rom. Alex. & Franc. Aret. qui hoc dicit sing. & tamen limitat. Et idem Bal. in l. filius. in fine. ff. de his sunt sui, vel alienis. iur. & in dicta l. Titius. in princip. ubi etiā loquitur in statuto huic nostro simili, ne uxor donet, aut contrahat sine consensu mariti. & ibi etiam Angelus. ff. quibus modis pignus vel hypothe. solui. & idem Bal. in l. quoties ab omnibus. col. 1. & ibi quoque Ang. in lect. Flor. Fulg. & Iason in fin. C. de fideicommis. vbi dicit ipse Bald. paria esse plures vendere, & inuicem consentire. Et rursum idem Bald. in additio. Spec. tit. de reo, in fine. Ange. Imol. & recenti. in l. si cum dotem. § transgrediamur. ff. solut. matrimo. Imol. & Alex. in l. 1. §. quæsitum. ff. ad Trebel. Raph. Co. consil. 40. quidam filio studenti, col. vlt. & Pau. Ca. cōs. 52. sup primo dubio, licèt fuerint diuersę opiniones, in fin. lib. 2. & Pan. in c. cum dilectus. in 1. nota. & ibi Barb. colum. 2. de consuet. ubi etiam dicit Panor. quòd quis aliū eligēdo, videtur illi dare licentiam acceptandi. & rursum idem Panor. in c. cum in veteri. col. 3. versicul. nota tamen primum dictū, extra de elec. & in c. sicut nostris, in fi. de iureiu. Alex. in l. si constante. §. si uxor. post prin. ff. sol. matr. & consi. 19. pręclare subtiliter, col. 3. versic. confirmari potest. lib. 3. & cōsi. 8. uiso themate, col. 2. in princ. lib. 5. Fran. Are. loquens de licentia, consi. 160. longa est ista consultatio, col. 10. in 8. dubio. Barb. in c. edoceri. char. 5. de rescr. Corneus consi. 45. duo principaliter ueniunt, col. 4. uersic. præterea quando pater, lib. 1. ubi loquitur de consensu patris requisito ex statuto in contractu filij. & consi. 154. uidetur in hac consultatione, col. 1. eo. lib. 1. & consi. 51. licèt in hac cōsultatione, col. 2. lib. 2. & Soci. consi. 200. quoniam ex forma statuti, col. 2. in fi. cum princ. seq. lib. 2. & consi. 80. pręsens consultatio, col. 3. uersicul. capio primam, lib. 4. ubi & hoc trahit ad statutum requirens consensum uiri in contractu uxoris, & rursum consi. 125. quoniam ex forma instrumenti, col. 3. uersicu. quod autem in casu nostro, lib. 4. Angel. Aret. in §. ius autem. Institu. de patr. pot. & in §. j. instit. qui dari tut. poss. & in §. pupillus. col. 3. uer. unde sin. tene menti. Insti. de inu. stip. vbi hoc dicit sin. Barb. cōsi. 5. bene etenim cuncta geruntur, col. 4 versi. & si dicatur, lib. 3. & Feli. in c. cùm nuntius. in fi. de testib. & in c. cum Bertoldus, col. 4. vers. limita secundo, de re iudi. Philiph. Dec. cōsil. 418. uisa & iterum lecta. col. 2. versic. postremò considerādum. & Fabia. in tracta. de emptio. & uendit. in 39. quæst. 3. quæst. princ. Stepha. Bertr. cons. 329. ponitur in facto col. 3. nume. 6. & 7. lib. 1. & consi. 18. viso consultationis themate, numero 5. libro secundo. Hippoli. Marsi. consilio. 9. adiuua me, column. antepenulti. versicu. sed posito lib. 1. & singu. 447. faciens contractum.

Idem si se simul obliges.

Similiter vir contrahens cū uxore.

Idem de lic. consensu.

25 *Quid si fideiubeat.*

Nec ab iis dissentit, quod scribit Bal. in l. exceptione. C. de euictio. quod cùm quis fideiubendo censeatur consentire contractui, cuius se fideiussorem constituit, per text. ibi, & in l. Pomponius. §. 1. ff. in qui. caus. pig. vel hypo. taci. contr. & l. venditionem. C. de vsucap. pro empt. cum aliis concor. à me collectis in tracta. Retract. tit. 1. §. 1. in gl. 9. in verbo, *ou lignager*, nu. 268. incipient. postremò, si statutum est, quod filius

filius non possit se obligare sine consensu certè si pater pro filio fideiubeat, satis consensisse videtur Subdit tamen hæc verba, cogitabis, quia non determino nunc. Hoc tamen pro indubitato firmat idem Bald. in sua Marga. in uerbo, statutum, versicul. pen. & eum ex priori loco refert. & sequitur Alex. in d. l. is qui hæres §. ult. colum. 1. ff. de acquiren. hære. & Soc. d. consi. 80. lib. 4. Et Hippo. Marsil. d. consilio 9. ubi suprà Et vide, quæ dicam infrà, numero 29. adstipulatur.

26 Huc quoque spectat, quđ in nō lōgè dissimili casu scriptum reliquisse dicitur Cardi. Flor. is est Zabar. in c. olim, le 1. extr. de restit. spoli. quod si Episcopus vendit aliquem fundum, vt in eo ędificetur templū, eo ipso videtur præstare autoritatem id tēplum ędificandi, licèt aliter aut specialiter non dicat se in id autoritatem præstare. Et id nuncupatim ex eo refert, & sequit Barba. in d. c. dilectus. ext. de consuet. & iterum in addi. Bal. in d. l. exceptione. in fi. C. de eui cti. Tametsi illud non inueni in meo codice Zaba.

Episcopus vendens fundum ad ędificandum in eo templum autorisatem in id pręstare videtur.

27 Quibus concinit, quod pulchrè voluit Ioan. And. in c. qui tacet. col. 2. versi. secundum principale, & in fi. dum decidit quæstionem, quā illic tractat, de reg. iu. in Mercur. quod stante statuto, quod clerici non possint alienare res immobiles ecclesiæ sine licentia Episcopi, si clerici vendant ipsi Episcopo, ex hoc videtur illis data licentia, & satisfactum est statuto, & ad hoc allegat plurima, & inter cętera, d. l. Titius. ff. q mo. pig. vel hypo. sol. quā decisionem idem Io. And. repetit in c. nonne. & ibi etiam Imol. & Pan. colum. pen. Barb. & Felin. col. 3. versic. & per hęc fallentiam, extrà de præsumptio. Alber. in l. qui tacet. columna tertia, versi. idem Ioan. format. ff. de reg. iur. Bald. in l. voluntas. in prin. C. de fideicom. Petr. Anchar. in repet. c. primi, in 12. q. princip. versic. hic subiungi potest, de constitut. Et Panor. in d. capite, cum dilectus. in primo not. de consuetu. & in d. c. cum in ueteri. col. tertia, vbi suprà, de elect. & cōsi. 11. tria sunt, in primo dubio, lib. secundo. & Felin. in d. ca. cum nuntius. in fin. de testib. & in d. ca. edoceri. de rescript. De quo tamen dubitat Iason in l. prima. §. fuit quæsitum. co. prima. versic. vlt. aduerte ff ad Tre. propter ea, quæ dicemus postea infrà in gloss. pen. in 13. quæ. vbi tractamus, an quis ad suum ipsius commodum autoritatem alteri pręstare possit.

Episcopus emens a clerico, ei licentiam dare videtur.

28 Simile propemodum est, quod voluit idem Ioan. Andr. & alij post eum in c. per vestras. de iure patron. quod licet non valeat institutio facta patrono inconsulto, per c. decernimus. 15. quæstione 7. idque ēt si instituens eum putabat non esse patronum, d. c. cum Bertoldus, & ibi Pano. de re iudic. tamen si Episcopus contulerit ipsi patrono, satis videtur ipse patronus consensum accommodasse, & ualet collatio. Et facit quod scribit Cardi. Florent. in cap. vltim. in prima quęstio, de iure patronat. quòd qui patitur se præsentari, intelligitur consentire præsentationi, per cle. 1. §. secus. de conces. præben.

Patronus satis videtur cōsentire in stit. de se factæ.

29 Adstipulatur etiam, quod voluit Bald. sequuntur plerique ex recentioribus, quos suprà citauimus, in d. l. ultim. §. necessitate. col. pen. versic. quæro an sufficit præsentia. C. de bonis quæ lib. cum dicit, quòd in casu d. l. non sufficit præsentia patris, quia p hoc non intelligitur consentire, per l. filius. §. inuitus. ff. de procurat. Nisi appareret indicia consensus, ut quia pater ducat aduocatum, vel instruat, ar. d. l. secundæ §. volūtate. ff. solu. matrimo. & l. ubi non voce. ff. de regulis iur. & d. l. si pater naturalis. ff. de adoptio. & l. mutus. ff. de procurat. & l. seruo inuito. §. si pupillo. ff. ad Trebellia. Licèt (ut subdit) aliud sit in autoritate tutoris qui debet loqui, quando interponit autoritatem. Et idem in dicto casu, si pater satisdet iudicio sisti, vel fideiubeat pro filio, quia agens censetur consentire filio agenti & sufficit, vt voluit Specu. in titu. de actore. § 1. versic. sed quid si præsente per d. l. exceptione. C. de euictio. & idem dicit Bald. in addit. eiusdem in titulo de reo. §. 1. versicu. quæro ad perfectionem. Super quo etiam vide, quæ diximus suprà, numero 25. nec ab his. Et prius illud dictum Bald. sequitur Pau. Castr. cōsil. 276. quia probabiliter, co. secunda, versic. præterea cum maritus, libro primo: ubi & hoc trahit ad statutum requirens consensum uiri præstari agenti vxori: ut scilicet satis consentire videatur, cum causam solicitat. Quod vtique notādum est, quia stante hoc nostro statuto, uxor sine consensu uiri litigare non potest ut diximus suprà in gl. 3. in uerbo, *contraxer*, in 21. quęstio. & nos habemus consuetudinem expressam, ut ibi quoque diximus.

Pater solicitans pro filio litigante illi consensum præstare videtur. Et qui pro eo satisdat.

30 Nec illud prætermiserim, quod generaliter voluit Pan. in capit. cum virum in 3. no. de regulari. quod quando ultra præsentiam, & taciturnitatem alicuius interuenerit aliquis actus positiuus, tunc tacens habetur pro consentiente. & idem penè uoluit idem Panorm. in cap. non iniustè, col. pen. de procur. & Iason, qui ad hoc multa allegat, in l. quæ dotis. colum. antepen. uersicul. 17. ff. solut. matr. Quinetiam plus uoluit Fran. Aret. in l. Gallus. in princip. col. 3. uersi. ex quibus iuribus. ff. de lib. & posthu.

Quid si alius actus positiuus interuenerit cum præsentia.

quòd actus, qui debet interuenire pro forma, sicut autoritas, vel iussus, satis sufficiēter videtur interuenire, si tacitè resultet ex uerbis illius qui debet iubere, aut autoritatem præstare: non etiam ex sola iuris præsumptione, puta ex præsentia, & patientia tutoris, vel ex actibus non habentibus verba, per tex. in d. l. is qui hæres. §. vlti. iunctis no. in l. 3. ff. de autor. tut. & hoc reputat singul. Lancelo. Gal. in d. l. 1. in prin. col. antepen. versi. itē ex alia. ff. de verb. obli. Ex quo potes intelligere, sensisse Are. necessaria esse quædam verba, licèt non expressa, cum actibus consensum, aut autoritatem quandam denotātibus: nec satis esse actus ipsos sine verbis.

Quid si consensus tacitè resultat ex verbis.
Quid si nulla sint verba.

31 Postremò nec illud omittēdum, quod dicit idem Areti. in d. l. is qui hæres. §. 1. col. prima, quod diximùs, satisfactum esse statuto requirenti licentiam, vel consensum patris in contractu filij, si pater, & filius simul contrahant, est intelligendum, quando statutum requirit simpliciter licentiā, vel consensum. Sed si requirat licentiam, vel consensum expressum, requiri uerba, hanc licentiam, vel consensum exprimentia: ut uidetur determinare Bal. post longā disputationem, in addi. Specu. in titul. de actore, vers. sed quid si statutum, ad fin. additionis, ubi etiam in fin. dicit, quòd si tutor simul contraheret cum pupillo, non sufficeret ad probandum actum: quia in autoritate requiruntur verba, per notata in dicta l. 3. ff. de autoritate tutorum. id qđ Aretin. dicit valde notandum. Sed aduerte quia ille §. sed quid si statutū, in quo Aretin. allegat Baldum, non est in titu. de actore, sed in sequenti, de reo: & est postremus illius tituli: Et illud idē de tutore dicit. Bal. in d. l. vlti. §. necessitate. C. de bonis quæ liber. ut dicemus versicu. sequenti. ex his uides, Lector candidissime, rem hāc esse valde tenebrosam, & Cimmeriis (ut dicitᷣ) tenebris atriorem. Sunt enim ista, quæ ex aliis, maximè nostris scriptoribus, huc transcripsimus, adeo secum pugnantia, ut ferme nescias, qua tibi sit uia incedendum. Verum ut omnem prorsus scrupulum amoueas, omnemque dubitandi materiam subducas, illud consulo, vt si cum muliere quapiam contrahere uelis, facias adhiberi autoritatem, & consensum mariti uerbis expressis: ita enim fiet res minimè obscura.

Declaratio præcedentiū.

32 Limita quartò, procedere quæ diximus, in autoritate, consensu solennitatis, & licentia, de quibus semper loquuti sumus. At si statutum prohibeat aliquid fieri sine præsentia alicuius, satis est illum esse præsentem: quamuis nec consentiat, nec cōsulat id fieri, nec etiam ab eo petatur consilium, vt uoluit Bald. in c. ex parte Episcōpi, col. 1. ext. de rescr. & Franc. Areti. qui illius non meminit in d. l. si quis mihi bona. §. si coram. in 1. not. ff. de acquir. hæred. per id quod voluit Bartol. in l. Modestinus col. 1. ff. de donatio. quod cum in insinuatione sola iudicis præsentia sufficiat, per l. omnium. C. de testa. satis est, quòd donatio fiat coram iudice, absq; eo, quòd iudex aliquid faciat, aut interponat decretum. Et sequitur Bald. in l. illud. col. secunda, in 1. quæsti. C. de sacro. eccles. ubi & ad hoc allegat text. quem dicit ad hoc apertum, & meliorem de iure. in l. ultim. C. de prædi. curi. lib. 10. & idem Bald. & ante illum Barto. in d. l. omnium. vterque ad fin. & ibi etiam Alexan. col. 1. C. de testa. Bal. in l. sancimus. ad fin. C. de diuers. rescript. Quòd si quis dixerit, quare igitur, & ad quid requiritur præsentia consanguineorum, nisi vel consentire, vel consuli debeāt? Certè dicit Are. multum poterit operari: quia non est verisimile, si videant contrahentem decipi dolo, vel re ipsa, quòd id patiantur, quin spontè illum moneant: nec ita facile incutietur metus, per no. in l. Polla. ff. de his qui bus ut indi. & in l. transactionē. ff. de trans.

Præsentia si requiratur, an & consensus uel consilium requiratur.

Sunt tamen, qui putant, consilium ab eo esse necessariò petendum, cuius præsentia in aliquo requiritur: sicuti voluit gloss. in d. §. si coram. super uerbo, rectè, relata ad vtrunque exemplum positum in text. vt etiam est de mente ipsius Bal. qui tamē illam non allegat, in l. nam ita Diuus. ff. de adoptio. & Panorm. in c. non potest. ad fi. de re iudic. ubi dicit, quòd iura disponentia, quòd Episcopus debet definire causas in præsentia clericorum, importat, quòd Episcopus debet requirere eorum consilium. 33

De eadem.

Nec desunt, qui etiam sentiant, hoc casu illos quoque consentire debere, tanquā sint, & ipsi iudices. ut glo. in ca. summa. 15. quæst. 7. & glo. in ca. Episcopus nullius. & ibi etiam Arch. ea. quæst. & causa. Et hoc quoque sentire videtur Bald. sibi contrarius, in l. cum hi. in prin. ff. de transac. dum dicit, quòd quia in insinuatione donationis requiritur præsentia iudicis, ideò non intelligitur donatio insinuata, nisi iudex eam admittat. Sed tu de hoc postremo Bal. dicto, vide Anton. Cana. in tracta. de insinuatione. 34

De eadem.

Limita quinto, ēt non ꝑcedere, qn̄ statutū loqᷓ de sciētia, siue ꝯsciētia: qa videlicet ꝓhibet ne fiat ꝯtus sine cōsciētia alicuius: quo casu certè non modo pręsentia statuto satisfacit, sed & simplex, nudaque cōtractus scientia, etiamsi ille non consentit. Ita uoluit Angelus. in §. emphyteusis. le. 2. in Auth. 35

Scientia, uel cōsciētia an cōsensum requirat.

Auth.de ali.& emphy. per text.ibi facientē discrimen inter cōsensum, & conscientiā. Sequitur Roma.qui & sing.illum tex.dicit singu.793.statutum dicit, & Alexan.in d.l. 2.§.voluntatem.ff.solu.matri.reprēhendēs eundem Ang. qui alibi tenuit cōtrarium, videlicet in §.nō aliter. in Auth.quo.opo. episcop.& cleri.& etiam in d.l.si quis mihi bona.§.iussum.ff.de acqui.hær.Et illā quoque priorem partem tenet ipse Bal. in l.nemo.ante fi.C.de sent.& in d.l.omnium,ad fi.uersic.item not.quod dicitur,& ibi Corne.& Iason, vterque post princip.C. de testa.& Franc.Aret.in d.§.iussum.colum.antepen.Felin.in c.nonne.colum.2.de p̄sum. & Philip.Deci.in l.1.colum.vlt.C. de bon. posses.secund.tab.&Franc.Ripa.in d.§. voluntatem.col.1.id intelligens, modò cum p̄sentia adsit & intelligentia, per no.à Bar. in l.diem proferre.§.coram.ff. de arbit. cū si. Sed & illam priorem partem sequūtur ij etiam,quos nunc citabo.

36 Fallit enim illud Ang.dictum, quando conscientia requiritur alicuius superioris constituti in dignitate, videlicet Episcopi: quia tunc consensus illius requiritur secū dum Archi.in c.quidam.per illum tex.18. q.2.quem sequitur Bal.in d.l.vlt.§.necessitate.C.de bonis quæ liber.& fuit de mente ipsius Bal.in rubri.C.de exerci.col.3.versi. qd si verba dictant.& idem tenet ipse Ang. & Ro.in d.§.iussum.& hoc dicit Alex.vbi suprà, in d.§. voluntatem. esse menti tenendum.Et ita etiam videtur intellexisse Ang. in d.§.non aliter.cùm loquatur de consciē tia Episcopi: & propterea non est sibi contrarius,vt dicit Alex.Soci.autem in d.§.voluntatem.col.1. & ibi post eum Franc. Ripa.col.2.in princi.dicunt hoc,quod dictū est de Episcopo, confundi per text. in d.§. emphyteusis.cùm dicitur, cum licentia,& consensu:ibi enim ɔsensus, & scientia Episcopi non requiritur pro autoritate:sed requiritur scientia Episcopi,tanquam vnius ex contrahentibus. capitu.1. de reb.eccle. non alienan.

Et quid si scientia, vel conscientia superioris requiratur.

37 Limita sextò procedere, ut videlicet autoritas,aut consensus solennitatis debeant expressè interponi in actibus extraiudicialibus,videlicet contractibus, & similibus. At in iudicialibus sufficit eius præsentia, qui debet consentire, vel autoritatem præstare,si non contradicat,per l.minorem.C. si tut.vel curat. Nam & in iudicijs videtur loqui,qui tacet.l.1.C. de erro.aduoc. & dicta l.cum ostendimus.§.ulti.ff.de fideiuss.Et ita expressè voluerunt Guli.Bald.& Ange. etiam in autoritate tutoris, in d.l. si pater naturalis.ff.de adop.Quibus adde text.in c. 2.de accus.lib.6.vbi probatur, quòd in iudicialibus semper taciturnitas habetur p consensu. Quod tamen intelligit Ang. vbi suprà, procedere in iudicialibus actibus iurisdictionis contentiosæ:nam in his, quæ sunt iurisdictionis voluntariæ, idem esse, quod in actibus extraiudicialibus.

Quid in actibus iudicialibus.

Præsentia & taciturnitas in iudicio p consensu habetur.

38 Limita septimò,quod dictum est,autoritatem aut consensum solennitatis tacitè præstari non posse, vt id procedat in eo, q sit inferior principe: nam princeps ipse id potest facere, peræque ac expressè, vt magna autoritate expressim voluit Inn. in ca. cùm P.tabellio.& ibi post eum Bald.colū. ulti.versicul.quæro, dictum est,extrà de fide instrumen. per text.in l.1.§.omnia.C. de vete.iu.enucle.

Princeps autoritatem tacitè præstat.

39 Limita octauò,vt procedat, nisi post cō tractum factum interuenerit eius, q ex forma statuti consentire,aut autoritatem præstare debuit,diuturna (scilicet decem annorum) scientia & patientia. quia ea vicem expressi consensus,& autoritatis obtinebit: aut certè faciet præsumi expressum consensum,& autoritatem interuenisse. quod in idem recidit.Ita voluerūt in statuto, quòd minor, aut mulier non possit contrahere sine consensu propinquorum,Bald.Ange. Imo.Franc.Areti. & Iason in l.qui in aliena.in prin. per illum text.ff. de acqui.hære. Ange.& Imo.in l.sciendum.ff. de verbor. obliga.Corne.consi.337.dictos actores, colum.4.versic.& ex hoc capite,lib.1. Alexā. in d.§.voluntatem.vbi hanc dicit esse communiorem opi.& Felin.in capi.Albericus. colum.vlti.extrà de testib.& in d.c.nonne, colum.2.versicu. per istam regulam, de p̄sump.& Iason latè consi.89.aggredior itaque primum,colum.vlti.versicu. secundò & fortius,lib.1.

Quid si vir patitur eū, qui ab uxore emit, diu litis possidere.

40 Et idem in simili statuto disponente, q filius non possit contrahere, sine expresso consensu patris, voluit Bal.in l.si filiusfa.p illum tex.in fi.C.de peti.hær. sequitur Alc. consi.69. circa primum de quo quæritur, colum.3.versi.sed præmissis,lib.1.& Franc. Aret.consi.36.casus talis est, præsupponit, post princip. ubi & per hoc dicit, quòd si Cardinalis non possit testari sine consensu Papæ, præsumitur huiusmodi consensus interuenisse ex temporis diuturnitate, per not. per Anto.in c.ea noscitur, extrà de his quæ fiunt à præl.in c.peruenit. de emp. & uendi. Sequitur quoque illud Bal. dictū Barb.in l.1.colum.12. & iterum in d.l.sciē dum.col.26.ff.de uerb. obl.& in repe. rubr. de fid.instrumen.char. pen.colum.1. & in repet.rubr.C.qui admit.col.3,& consil.33. scribit Psalmista,colum.2.lib.2.& consi.1. ad reuerendissimum. colum.5.uers. & pro præsentis,lib.4.

Pater præsumitur cōsensisse filio contrahenti, ex diuturnitate temporis.

Et

41 *Et dominus in alienatio ne emphyteu si.* Et simile quippiam consuluit no. Alex. consi. 113. viso & diligenter considerato, col.penul.versicu.quartò comprobatur,li. 4.quòd ex patientia decennali,post alienationem rei emphiteuticæ,præsumitur dominus consensum præstitisse,per text.in d. l.qui in alien.& in d.l.filiusfa. Quod dictũ sequitur Iason in l.si certis annis.colũ.3.in prin.C.de pact.& in l.1.colum.6.versi.5.limita.in fi.C.qui admit.vbi hoc dicit nota. & consi.175.super castro,col.2.vers.ad idẽ facit,lib.2.& Phil.Deci.cons.222.viso puncto,colum.4.versi.quarto.

42 *Cõtra suprà dicta.* Tamen quod diximus consensum ex sta tuto requisitum, in contractu minoris & mulieris præsumi interuenisse ex scientia, & patientia decennali,non omnino est expeditum.nam contrarium tenuit Bal. sibi contrarius,in l.2.versi. item si statutum.C. de legi.hære. & consi.22.præsupposito statuto,lib.4.& Saly.in d.l.si filiusfa.de pet.hære.& Ro.in d.l.sciendum. de verbo.oblig. Raph.Co.& Alexan.sibi quoq; contrarius in d.l.qui in aliena.in princ.de acqui.hære. & idem Alexan.consil.17.viso instrumento locationis,col.2.uersic. quia respondeo quantùm ad propositum,lib.4.& latè con si.218.põderatis nartatis,col.1.& 2. & seq. lib.6.& Iason sibi quoque contrarius,in d. l.si certis annis,colum.3.versic.nonò facit.

43 *De eadẽ re.* Nec obstant (inquiunt) d.l.si filiusfam. & d.l.qui in aliena.quibus maximè innitũtur aduersarij:tum quia loquitur in patre, & filio,qui iuris fictione reputãtur vna eademque persona.l.vlt.C.de impub.& aliis subst.cum sim.Ideò inter eos facilius præsumitur cõsensus interuenisse. Tum quia ibi agebatur de commodo patris, propter vsumfructum: propterea facilè præsumitũ consensus illius.Secus, vbi nullum esset illius commodum, qui consentire debuit. Sed & alijs multis modis respondet Alexã. d.consi.218.libr.6. vt ibi videre poteris. Et huc facit,quod consuluit Ang. consi.318. dictus punctus est dubius,col.1.

44 *De eadẽ re.* Quicquid dicant isti,prima op.videtur esse verior,& etiam est communior, vt dicit Alex. & illam multis similibus fulciam infrà titu.de præscriptio.§.1.vbi uidere poteris.Vnũ tamen est,quod in terminis nostræ consuetudinis requirentis expressum cõsensum me ancipitem reddit: quia propter huiusmodi qualitatem expressionis, videtur non sufficere longum tempus, ut huiusmodi expressionis,uidetur non sufficere longum tempus, vt huiusmodi expressum consensum præsumamus, quemadmodum sufficeret in tacito,per not p Ant. Imol.Panor.in d.c.ea noscitur, colum.vlti. extrà de his quæ fiunt à Præla. Et Alexand. consi.9.viso themate,colum.pen.uersi.nõ obstat si diceretur,lib.3.

Nisi diceres, eos Doc. qui tenent priorẽ partem,etiam id intelligere,cum expressus consensus requiritur,vt pote qui loquanẽ in casu,in quo requiritur cõsensus expressus,licèt statutum non exprimat, cùm talis consensus(vt multis placuit)sit ad integrandam(vt nostri loquuntur)personam,ideoque habet vim autoritatis, vt latè dictũ est suprà,in ea.gl.in princ.& in gl.præcedenti ad fi.Et hoc tenet expresè Alex.sibi contrarius,in l.2.§.volũtatem.in prin.vers.hoc tñ limita.ff.solu.mat.cum dicit quod sciẽtia, & patientia diuturna idem operantur, qđ expressus consensus. & expressiùs Carolus Ruin.consi.111.quamuis,col.2.nu.6.libr. 4.Phili.Deci.consi.409.visio consilio, col. 1.vbi & suprà adductis rationibus hoc cõfirmat: nec id negare asserit Pan. in d.c. ea noscitur.quia non loquitur in casu diuturnitatis temporis, dicitque de hoc esse dubitandum.Et huc quoq; pertinet,quod scribit Bar.in l.gerit ad fin.ff. de acqui.hær. Nã cùm primum dixisset, autoritatem verbis expressis esse interponendam, per not.in l. 3.ff.de autori.tuto.& alibi diximus: tãdem subdit, cum præsumi, si tutor vel pupillus diu tenuerit rem hæreditariam. 45 *De eadẽ re.*

Sed & aliud quoq; est, quod cõtra priorem sñiam dici potest. Nam cùm statutũ requirat expressum consensum, videtur esse intelligendum de consensu expresso vero tantum,non etiam de ficto, & præsumpto,qualis is est, qui ex diuturnitate tẽporis proficiscitur, ut probat tex.in d.l.qui in aliena,dũ vtitur verbo credendũ,qđ fictionem significat.l.conficiuntur.in prin.iuncta gl.in uerbo,quoniã creditur,ff. de iure codici. & l.retro creditur.ff.de captiuis, & postliminio reuers.qui ideo nõ sufficit,vbi verus requiritur, ut in simili uoluerũt Bal. Imo.Raph.Co.Pau.Cast.& Ro. in d.l.2.§. uoluntatem.ff.sol.mat.& Panor. in d.c.ea noscit.in fi.de his q̃ fiunt à Præla.& Ro. in l.sciendũ.& ibi ẽt Fran.Are.col.10.uersi.tãgit etiam.ff.de uer.obl. Nã uerba statuti debent uerè & ,ppriẽ intelligi, non fictè, siue præsumptiuè.l.3.§.hæc uerba cum ibi no. ff.de negot. gest. cum si. Ideo cogita, quid huic obiectioni respondeas. 46 *De eadẽ re. Statutum de expresso consen. intelligi tur de vero.*

Nam quòd hic autoritas, siue ɔsensus, pro forma siue solẽnitate requiratur, si uerum sit,nihil nos mouere debet,qn & præsumpta sufficiat, p id quod in simili tenet Fran.Are.consi.51. uĩ dicẽdũ prima facie, col.1.scilicet, ꝙ ubi pro forma reqriẽ determinata probatio certi temporis,sufficit tamen præsumpta probatio, per text.sing ut dicit,in c. proposuit. & ibi Inno.& Anto. extrà 47 *Præsumpta probatio temporis sufficit, vbi etiã pro forma requiritur certa & determinata.*

extrà de cleric.excom.min.Et sequit Iason in l.non hoc col.4.versi.confirmo per hoc C.unde legi.& Frã.Ripa.in c. cum ecclesia Sutrina.col.8.uersi.tertio ampliari potest, extra de causa poss.& propri.

48 Sed & illud quoque dici potest, vbi casus fictus siue præsumptus à lege æquiparatur uero & proprio casui, tũc dispositio loquens in casu uero,trahitur ad casum fictũ uel præsumptum,ut uoluit gl.not.in c. susceptum.de rescri.libr.6.& Domi.in c.ulti. in prin.col.pen.uersi.si uerò est contra ius, de consue.lib.6. Igitur cum hic cõsensus à lege præsumatur ex patientia & diuturnitate temporis, & idẽ operetur ex ipsius legis dispositione,ac si expressè interuenisset, ut diximus: est,ut expresso habẽdus sit.

49 *Expressus cõsensus potentior, quam tacitus.* NVNC RESTAT, ut ad alia pergamus. Hæc nostra cõsuetudo req rit expressum cõsensum,is enim est potentior, tacitur,ut patet ex multis,quæ supra diximus & prætereà ex l.si ex pluribus.ff. de suis & legi.& l.pe.ff.de inu.test. Ex qbus probat̃,uoluntatem expressam magis esse priuilegiatam,præferriq; tacitæ, præsumptæque uoluntati,ut ex illis no.Soci.consi.51.uisa facti narratione.co.7.uersi.non obstat ratio, lib.4.Et ex l.2.§.ult.ff. de bon.pos secũ.tab. Ex qua,& d.l.si ex pluribus.dicit Fran.Arc. in l.si ita quis.§.ea lege. col.4.uer. dicit etiã notandũ hic.ff.de uer.obli.expressam testatoris uoluntatem esse fortiorem, quàm tacitam, Et l.assiduis.C.qui poti. in pig.hab. & l.3.C.si pen.appel.mors inter.& l.vlt.C. de pact.conuen. & l.maritus.C. de procur. Ex quibus Bal. in l.si arrogator.col.4.ff. de adop.scribit potentius esse expressum, tacitum. Quod & in consensu voluit in vniuersum Ioan.An.in c.scienti.de reg.iu.lib. 6.in Mercu.& Pan.in ca.si diligenti.col.13. versi.quæro cũ glo.de fo.cõpe.& in c.dilecti.col. 1.eo.ti.& in c.ex ore.colum.2.de his fi.a maio.par.cap.& in c.ele.col.pen.versic.tertio not.de iudic.

50 *Tacitum nõ extenditur, vt expressũ.* Quod & ex eo satis patet, quod voluit gl.no.in Cle.sæpe,in verbo,partibus.ad fi. de verbo.sign. quæ dicit, tacitum consensum nunquam extẽdi vltra actum, in quo interuenit:expressum autem extendi. Quã gl.sequitur Pan.ibi,& in c.si quis clericũ. col.13.versi.sed circa prædicta, de fo.compe.& in c.quoniam falsam.col.vlt.de proba.& in c.præsentium,col.4.uer.sed est dubium,de testib.Pau.Ca. in l.si conuenerit. ante fi.ff. de iuris.om.iudic. vbi illam dicit singu.& consi.33.uisa appellatione, col.5. uersi.interdum uerò infertur,lib.1.Ro. cõsi.133.in proposito casu,ubi & illam gl.dicit singu.& Iason in l.quæ dotis.in fi.ff.soluto ma. ubi eam gl. dicit solennem & auream:

Feli.in c.cum accessissent.co.14.uersi.secũdò limità,extrà de cõsti.Philip Deci.in l.1. in 4.no.in 2.locis.C.qui admit.& rub.extrà de consti.col.1.in fi.ubi eam dicit no.& in c.cleri.co.pen.uer.tertiò nota,extrà de iud. & in c.cum super.col.2.uersic.notandũ tñ est,extrà de offi.dele.& in c.dilecti. le 1.col. 1.in 1.not. extrà de appel. quibus locis dicit no.& consi.416.in testamento, colũ.4. uersi.tertio dato quod esset uerum.

Allegat autem ea gl.in d.Clem.sæpe. qđ uoluit Spec.ti.de appe.parte 2.§.restat.uer. & no. ſm & iterum ti.de citatione.§.1.uer. qđ si reus.quibus locis dicit, tacita iudicis repulsio,uel declaratio,quæ fit per iudicem,procedendo ad ulteriora,ſm c.ex parte M.de appel.& no.per Bar.in l.à procedẽte.C.de dila.non censetur facta, nisi respectu illius petitionis,quæ tunc fuit facta,nõ alterius, quæ posteà fieret. Expressa autem declaratio censet̃ generalis esse,& præiudicat oĩbus ẽt futuris & sequentibus. Quod belle declarat Paul.Cast.d.consi.334. 51 *Tacita iudicis repulsio non extenditur, vt expressa.*

Facit etiam, quod uoluerunt Inno.Ant. Imo.& Pano.in c.1.quod met. caus fortior est, difficiliusque retractatur professio facta per uerba expressa,quàm tacita,p delationem,& assumptionem habitus.qđ & sequitur Soci.consil.270. consideratis,col. 3.lib.2.Et huius est ratio,quam & ipsi afferũt.Nam verbalis(ut cum nostris loquar) & expressa professio,patenter,certò, apertè, professionem demonstrat, quia uerba naturaliter mentis conceptum exprimũt. l.Labeo ff.de supel.leg. & c.is autem.22.q. 2.At receptio & delatio habitus nõ necessariò infert certã mentẽ professionis, licèt in dubio iura ex hoc præsumant professionem:præsumptio autem facilè tollitur,nẽpe per aliam præsumptionem.l. Diuus.ff. de in integ.restit.& c.ex transmissa. extra q filij sunt legi.Igitur fortius est,quod fit per ueram probationẽ.Quibus & tu adde, qđ in sisi diximus in rep.l.si unquã. in uerbo, donatione largitus nu.132. nec solũ eadẽ. 52 *Professio expressa fortior tacita.*

Ad hęc,expressa conditio in ultimis uoluntatibus,impedit translationẽ,siue trãsmissionem l.1.§. sin autem aliquid sub cõditione.C. de cadu.tol. Non autem tacita. l.conditiones extrinsecus.ff.de cond.& demon.& uoluit glo.in l.item quia.in uerbo, male petitur.ff.de pact. Etiamsi huiusmodi tacita conditio sit à lege subrogata in locum conditionis expressæ appositæ à testatore.l.quæ sub conditione.§.ult. & ibi glo. & Bart.ff.de condi.instit.quem tex. ad hoc multùm commẽdat Fran.Arc. in l.3.ff.de lega.1. Sed hic uide Ias. in l. nemo potest, scilicet in priori lect. col. pen.nu.91. & in posteriore in ult.col.nume.114.ff.de leg.1. 53 *Expressa cõditio impedit transmissionem nõ tacita.*

Præ-

54 *Expressũ legatum ipso iure transit ĩ legatariũ, non tacitũ.*

Præterea quando res expressè legat, dominium ipso iure transit in legatarium.l. à Titio,in fi.ff.de fur.& l.si tibi homo §.cũ seruus.ff.de leg.1. Non sic autem, quando tacitè legatur.l.emptor.§.ancillã,cum glo. & ibi quoq; Bar.ff.de rei vend.& l. seruum filij.§.vlt.& ibi etiam Bar.Raph.Co.Franc. Arc.& Ias.de leg.1.Et voluit quoq; ipse Barto.in l.1.col.vlt.ff.eo.ti.& in l.vxore.§. agri plagam.ff.de leg.3.& Fran.Arc.in l.ex duobus la 1.col.1.ff.de duob.reis.& in l.ex duobus.la 2.col.eo.ti.& in l.si rem.col.5.ver.vnde quantum.ff.de acq.pos.vbi dicit sing.esse tex.in d.l.seruum filij.§.vlt.& Soci.cons. 41.in præsenti.col.7.vers.confirmatur, lib. 4. & Ias.in l. si fundum sub conditione.§. qui fundum.colũ.2.versi.2.not.ff. de leg.1.

55 *Expressa ademptio legati, ipso iure adimit, non tacita.*

Et ediuerso expressa ademptio legati,ipsum adimit ipso iure.l. si ita sit adscriptũ. ff.de lega.1.non etiam tacita ademptio, vt magna autoritate affirmat glo. ibi. in verbo,ipso iure,in fi.per tex.in l.3.§.vlti.& l.ex parte.ff.de adi.leg.Et idem quidem magna ratione,vt hoc addam. Nam si legatum expressum ipso iure transit,& tacitum nõ itẽ vt diximus.consequens est, vt expressa legati ademptio ipso iure adimat, non item tacita, argumento illo à contrarijs in nostro iure validissimo,l.1.versicu.huius rei.ff.de offic.eius,cui man.est iurisd.

56 *Pactum nudum expressum, pignus ipso iure tollit,non tacitum.*

Et vt redeamus ad principale nostrũ institutũ,confine est superioribus, quòd pactum nudum expressum ipso iure pignus tollit.l.maior.& ibi gl.& Doct.C.de pigno. non autem tacitum, vt non obscurè probat l.si tibi.§.de pignore.& ibi glo.magna, Bar.Bald.col.2.Ang.Pau.Cast.Alexã.Ias. & alij.ff.de pact.& l.2.ibi, exceptione eã submouebis,C.de remis.pigno.

57 *Expressa prohibitio alienãdi, reddit alienationẽ ipso iure nullã, & repellit alienantem, non tacita.*

Sed & hoc ex eo optimè probatur,quòd expressa hominis vel testatoris prohibitio alienandi, reddit alienationem ipso iure nullam: & præterea alienantem tanquam indignum repellit à reuocatione rei alienatæ:vtrunq; tamen cessat in tacita.gl.no. in l.cùm pater.§.libertis.in gl.1.& ibi Bart. & alij.ff.de leg.2.iunctis no.in l.seruo legato. in prin.ff.de leg. 1.& voluit Bar.in l.filiusf. §.diui.col.2.& ibi etiam alij, & inter cæteros Ias.in 1.lec.col.9.uer.sed tu potes. & iterum in 2.lec.col.10.versi.amplia primò,& iterum col. 14.versi. ista sunt quæ reperio. Ferd.Loaz.& in rep.col.56.versic. item aduertendũ est.ff.de leg.1.& Alex.in l.Marcellus.§.res quæ.col.2.versi.quartò limitat.ff. ad S.C.Trebel.& consi.23. prima consideratione,col.pe.versi.non obstant allegata, lib.1.& Ias.in d.l.seruum filij.§. si idem seruus.col.vlt.ff.de lega.1.& in d.l. cùm quid. col.1.in 2.lec.ff.si cert.pet.& in Auth. res q, col.5.versic.5.not.C.com.de lega. & consi. 23.octo dubia,in fin.lib.5.Caro.Ruin. cõsi.76.viso, colum.1.lib.2.

58 *Tacita alienationis prohibitio non afficit ignorantem: expressa afficit.*

Et vt intelligas aliam huiusmodi prohibitionum differentiam, & maiorem vim esse alio quoq; modo in expressa, quàm in tacita,illud non ignoras, tacitam hãc alienandi prohibitionem non afficere ignorãtes,quando huius rei habes tex. expressum in d.l.vlt.§.vlt.ff. de leg.2. quem ad hoc dicit sing.Ias.in d.l.filiusfa.§.Diui.in 2.lec.in priore loco sup.à nobis designato. Verùm expressa afficit,vt dicit Paul.Ca. subdubius tamen,& loquens per verbum fortè, in d. §.ulti. Sed hoc constanter affirmat idem Pau.consi.257. in causa quæ uertitur. Saonæ,col.6.uersic.sed & alia responsio.lib.1.

59 *Tacitus error iuris nõ reddit sententiam nullã. Etiam si ex expresso ueniat.*

Eodem spectat, quod dicimus, sententiam, quæ continet expressum errorem iuris,esse nullam ipso iure, iuribus vulgatis: non quæ tacitum.l.ex diuerso.§. si in iudicio,& ibi glo.Imo.& Alex.ff. sol.ma. cum si.Idque etiam, si is tacitus proficiscatur ex eo,quod expressum est,id est, ut melius intelligas,intellectualiter,& ex mente uerborum,secundum Innoc.in c.P.& G. ante fi. gl.magnæ, de offic.deleg. quem ibi omnes sequuntur,& præsertim Panor.col.2. vers. & nullum.vbi id dicit esse not.& Io. And. in c.pe.ad fi.e.ti.Bal.qui id dicit ualde. not. in c.quò ad translationem,col.ult. de offi. deleg.Anto.& Imo.in c.1.& ibi Panor.qui id commendat,col.1.uersi.item ut sententia,de re iudi.Idem Anto.in c.sicut. ad fi.e. tit.& in c.1.& ibi etiam Imo.col.1.de rescr. & in c.ab excommunicato. & ibi quoque Panor.col.5.eo.tit.vbi ipse Ant. dicit sing. & perpetuò menti tenendum.Idem Antonius in c.ad aures.& ibi idem Imo.eo.ti. & & in c.cùm contingat. colum.1.eod.titu. in ca.2.de testib.cog.& consi.2.uisis literis legitimationis, col.2.Panor.in Procœmio Decret.nu.15.& in c.cùm speciali in prin. col.2.de appel.Domi.in c.solet. quòd est 2. in prin.per illum tex.de sent.excom.lib.6. & in c.uenerabilibus.§.ult. etiam per eum tex.eo.tit. & lib.Alex.in l.cum prolatis.col. 3.uersi.ex prædictis.& ibi Ias.col. quoq; 3. uersi.in eadem gl.ibi,& idem.ff. de re iudi. Ipse Alexand.qui id dicit sing.in l. qui Romæ.§. duo fratres. colum.28.uersicu. nec obst.quòd tacita. & ibi latè Iason colum. 21.uersi. secundò principaliter.ff. de uerb. obligatio.& consi.79.perspectis uerbis, ad fin.lib.2. idem Iason in l.licèt Imperator. ff.de lega.1. dum allegat text.& Domi.in d. capitu.2. de senten. excommu. & Iac.à S. Georg.in l.1.colum.2.& num.12.C. de errore.cal.quicquid dixerit Panor.in ca. ex parte.in 2.no.per illum tex.de cap.mona. ubi

tamen

tamen tandem uidetur se remisisse ad Inno.in d.cap.P.& G.

60 *Expressa substitutio excludit tacitam.*

Ex his fit, vt expressa substitutio plus virium in multis habeat, q̃ tacita. Primùm enim expressa excludit tacitam, vt expressum facit cessare tacitum.l. cum ex filio §. 1.& ibi Bart.& alij, & l. qui plures liberos. §.itaque. & l. ex facto.§. idem quæro.ff.de vulga.& pupil.Et voluit Bar.in l.1.ff.eo.tit. & Bal.in l.testamento.in secunda oppo.C. de impub.& ali.substit.& in l.cùm proponas.col.3.versi.confirmatur.C.de hære. insti.Et Rapha.Comen.consi.118. testator instituit.col.2.& Doct.vbique.

61 *Expressa substitutio pupill. excludit matrem, non tacita.*

Secundum, expressa substitutio pupillaris excludit matrem à successione filij, tacita minimè.De primo est text.in l. Papinianus.§.sed nec impuberis.ff.de inoffi.test. & in c.si pater.de testa.lib.6.De secundo est ẽt tex.secũdum communem intellectum, in l.precibus.C.de vulga.& pupil.& in l.vl.C. de instit.& subst.& no.gl.Bar.& alij in l. Lucius.ff.de vulg.& pup.substi.Bar.in l. Centurio.col.1.versi.ista gl.præsupponit.& ibi quoque Bal.qui distinguit,col.vl.eo.ti.idẽ Bal.in l.Titius.ff.de hæred.instit.

62 *Expressa substi.vulg.tollit suitatem & impedit transmissionem, non tacita.*

Tertium, expressa substitutio vulgaris, tollit suitatem quam vocant,atq; ita impedit transmissionem, non autem tacita cõtenta sub expressa pupillari. Primum probatur ex tex.in l.si filius hæres.& ibi Bart.& alij.ff.de libe.& posthu. Et voluit præterea idem Bar.in l.filius qui patri.ff.de vulga.& pupil.sub.cum si. Secundum ex l.si filius q̃ se paterna.& l.Iulianus.ff.de acqui.hæred. & no.etiam Bar.in l.Gallus.§.& quid si tantum.ff.de libe.& posthu. Bal.in d.l.cùm ꝓponas.col.3.versicu.tertia est transmissio. C.de hære.institu.

63 *Substitu.præfertur coniuncto venienti iure accrescendi.*

Quartum, cùm substitutus veniat ex expressa dispositione testatoris, coniũctus autem ex tacita tantum.l.si Titio.§.Iulianus. ff.de lega.3.Ideo substitutus præfertur coniuncto volenti venire per ius accrescendi. l.2.§.duo.ff.de bono.pos.secun.tab.& l.vnica.§.pro secundo.C. de caduc.tol. Ex quo Bal.in l.quidam elogio.col.2.vers.tertio p̃mitto.C. de iure delib. dicit potentiorem esse substitutionem,quàm ius accrescẽdi: quod nil aliud est,quàm si dicas,potentiorem esse expressam voluntatem, siue dispositionem testatoris,quam tacitam.

64 *Seruitus expresse legata, ipso iure constituitur, nõ si tacitè.*

Et vt substitutiones relinquamus, si seruitus in testamento expressè legata fuerit, ea ipso iure constituta cẽsetur.l.1.ff.de seruit.legat. & l.si partem.§.1.ff.quemad. seruit.amit.Aliud autem, si tacitè legata fuerit.l.seruum filij.§.si statuliberum.q̃ est ulti.& ibi Iac.Are.& Bar.ff.de leg.1.& l.emptor, §.ancillam.coniuncta gl.& ibi quoque idẽ Bar.ff.de rei vendi. Et voluit item ipse Bar. in l.1.col.vlt.& ibi etiam Pau.Cast.ff.de lega.1.& idem Bar.in l.binas.ff.de serui.vrb. prædi.Tu tamen super hoc vide Imol. Rapha.Co.Alex & Fran.Are.in d.l.1.ff.de leg. 1.Raph.Co. Franci. Aret. & Iason in d.§.si statu liberum.

His cõcinit, quod expressum in vno capite statuti,aut alterius dispositionis,censetur repetitum in alio.l. quemadmodum. §.vlt.& ibi gl.ff.ad legem Aqui.glo.in §.itẽ la pilli.in verbo,inuentoris.Instit.de rer.diui.Bart.in l.4.§.eritque hæc differentia.ff.vi bono.rap. Quod autem tacitè in vno intelligitur,nõ videtur in alio repetitum:vt voluit Bal.in l.1.in prin.per gl.ibi,in verbo, si quis.ff.quod quisque iur.in lect.antiqua, quem sequitur Alex.ibi,& Philip.Deci.cõsi.353.in casu proposito.& consi.416.in testamento,colum.3. 65 *Expressum in vno capite, in alio repetitum censetur.*

Eodem spectat,quòd licèt clausula derogatoria expressa præcedens, tollat voluntatem sequentem,etiam expressam.l.si quis, in principio testamẽnti.de lega.3.nõ id tamen facit clausula tacita præcedẽs,quæ scilicet resultat ex mente, non ex uerbis testatoris.l.ul.in prin.& ibi Bart.ff.de leg.2.Bal. qui cum tex.dicit not.in l.humanum.col. 2.uersi.secundo casu.C.de legib.Fran.Are. in l.1.col.7.versi.circa primum.ff.de testa. vbi illud dicit sing.& in l.3.col.2.uersi.unde infert,eo.ti.ubi etiam dicit no.& Soci.q̃ no.quoque dicit,consi.198.primo aspectu, co.3.uersi.& licèt in casu,& Iason in l.seruũ filij.§.si idem seruus.co.ult.ff.de legat.1.& in l.filio quem pater.ff.de lib.& posthu. q̃bus locis dicit sing.& in l.cùm quid.co.2. uersicu.quarto,in 1.lect.ff.si certum petat. ubi dicit no.Ex quo uides,quod iam suprà sæpiùs diximus,potentiorem esse uoluntatem expressam,quàm tacitam. 66 *Non autem tacita intellectum.* *Clausula derogator. expressa præcedens, tollit voluntatem sequentẽ expressam Non tamen tacita.*

Mẽtio autem d.l.seruum filij.§.si idem seruus. unum aliud in memoriam reuocat, quod ad hanc tractationem pertinet, nempe quod dicit glo.ibi in uerbo,uæniet rit,in 1.oppo.scilicet,quòd uoluntaria alienatio inutilis rei legatæ adimit legatum tãtum,per l.3.§.ult.ff.de fide instru. non etiã expressum,per tex.in d.§.si idem seruus. & eam nuncupatim sequitur Ange.& Pau. Cast.ibi,quanquàm Imo.Alexan.& Fran. Are.ibi reclamant. Sed priorem tutatur Iason in eodem loco. 67 *Alienatio voluntaria inutilis adimit legã. tacitum, non expressum.*

Sed ad id, quod antè diximus de clausula derogatoria,proximè accedit, quod traditum est ab Imo.in c.dilectus.le 1.(sunt enim tria eius initij capita in illo titu.) co.4. uersi.in ea.glo.ibi,prohibuit.& ibi quoque Panor.licet non ita expressè,co.ulti. extrà de præben. quod licèt actus factus contra pro- 68 *Principis prohibitio expressa, actum irritat, non tacita.*

prohibitionem expressam principis non valeat, c. proposuit, de conces. præbend. cū sim. adductis à glo. in d. c. dilectus: secus tamen in tacita, quæ scilicet venit per quandam sequentiam, per tex. in eo ipso c. dilectus. & adducit ex Imo. quæ in simili is no. in d. l. seruum filij. §. ulti. ff. de legat. 1. & id quoque sequitur Soci. d. consi. 198. vbi suprà, lib. 2.

69 *Expressus cō sensus ī multis casibus requiritur.* Hucquoq; pertinet, quòd in multis casibus requiritur expressus consensus, nec sufficit tacitus, quasi scilicet plus ponderis & momenti sit in expresso, quàm in tacito: vt in casu c. statutum. §. in nullo. & ibi glo. verbo, expressus. & alij, de rescri. lib. 6. Et in alio casu Host. in c. nuper. & ibi Panor. co. 1. versi. glo. prima est facilis, extrà de testib. Nam & uidemus, quòd in alienationibus temporalibus rei ecclesiasticæ sufficit tacitus consensus capituli. c. 2. de his quæ fiunt à Prælat. In perpetuis, expressus requiritur, gl. Inn. Host. & Panor. ibi. & glo. in ca. 1 in verbo, perpetuis, de non alie. reb. eccles. lib. 6. Et cùm clericus transit ad aliam ecclesiā eiusdem diœcesis, sufficit tacitus cōsensus Episcopi: si alterius, requiritur expressus, gl. in c. placuit. 7. q. 1. & in ca. 1. 21. q. & Anto. post Vincent. & Tancre. in ca. admonet de renuntiat.

70 *Procurator non potest tacite reuocare substitutum.* Et quod scribit Oldr. cons. 130. omissa colum. 1. quòd procurator, qui habet potestatem reuocandi institutum ab eo, potest expressè reuocare, non tacite: quem refert & sequitur Nellus in tract. bannitorum, in 2. parte præteriti temporis, q. 9. de quo nō. nihil per Domi. in c. si quem. §. secus. de pœn. lib. 6. Et quod tradit Bal. in ca. 1. §. iudices. in fi. ti. de pac. iura. fir. quòd expressè renuntiās appellationi, videtur fateri, se malam causam habere, per l. 3. C. de fi. instru. secus si tacitè, p l. properandū. C. de iudic.

71 *Expressus cō sensus tacito potentior.* Et generale est, ac propè perpetuum, ut potentior sit expressus consensus, quàm tacitus: vt uidere licet ex Ioan. And. in c. sciētī. de reg. iu. lib. 6. in Mercur. Panor. in c. clerici. col. pen. versic. tertiò not. de iudic. & in c. si diligenti. col. 10. versi. quæro cum glos. pen. extrà de for. compe. & in c. dilecti. col. 1. no. in fi. eo. tit. & in c. ex ore. col. 2. de his quæ fiunt à maio. par. cap. & Doct. vbique Nam is consensus, ea uoluntas propriè dicitur, quæ expressa est, ut dicit Bal. in d. l. 1. §. uoluntatem. & ibi quoque Alexā. & alij ff. sol. mat. & Philip. Deci. consi. 308. in casu ad nos transmisso, col. pe. Et ideo cōditio, *Cōditio, si uoluerit.* si consenserit, si uoluerit, expressam uoluntatem requirit. Bart. in l. si ita legatum. §. si ille uolet. ff. de leg. 1.

72 *Coniecturæ sæpe nos fallunt.* Et sanè uoluntas, siue consensus expressus est clarior, apertior, manifestior, ut qui uerbis concipitur. Tacitus est quodammodo occultus, tectus, præsumptus tātùm, vt probat l. qui ad certum. ff. loca. Et plerunq; fallax, vt qui à mente & coniecturis proficiscitur, in quibus sæpissimè decipimur, ut dicit Bal. aliud tamen agens, in l. precibus. col. 7. uersic. dixi ergo de duabus. C. de impuber. & alijs substi. & Fran. Cur. consil. 64. antiquissima, col. 2. uersic. quia in ultimis uoluntatibus. & Iaso. in l. licet Imperator. col. 3. in 4. not. in fin. sub nu. 18. ff. de lega. 1. Et alibi dicit ipse Bal. uidelicet in l. 1. col. 7. uer. modò sequitur alia. C. de cōfes. de mēte hominis nullum est directum testimonium, per no. in l. iurisgentium. §. pactorū. ff. de pactis. cum alijs multis à me collectis repe. l. si unquàm. in uerbo, libertis, nume. 22. incipi. unum tantùm, & præce. C. de reuo. donati.

Ex quibus planissimè constat, illud uerissimum esse, quod iam sæpius diximus, cōsensum expressum plus habere momenti, uirium, & ponderis, quàm tacitum. Id qđ omnino & sine exceptione obtinet, ubi cōsideratur consensus simpliciter sine adminiculo, siue fomento. At si cum eo occurrat legis aliquod adminiculum, tunc certè consensus tacitus quandoq; est potētior expresso, ut pulchrè & sciēter declarat Pan. in d. c. dilecti. col. 1. in 3. no. extr. de for. cōp. 73 *Tacitum cū legis adminiculo, quandoque fortius est expresso.*

Et id qđē patet in renuntiatione expressa hæreditatis paternæ, quæ intra trienniū reuocari potest. l. ult. C. de repu. hæredi. & l. si quis suus. ff. de iur. delib. non autem ea, quæ tacitè inducitur à lege per lapsum temporis. l. 3. ubi id expressè not. Bar. Bald. Pau. Cast. & recentiores. C. de iu. & fact. igno. & not. etiam idem Bar. Bal. & Pau. in d. l. si qs suus. ff. de iur. delib. & Bar. in l. seruus. §. vlt. ff. de bono. pos. & Bald. in l. 1. in 27. oppo. & ibi latè Alex. & Philip. Deci. in 4. not. C. qui admit. Pau. Cast. & Alex. in d. l. ul. C. de repud. hære. & his prior Accu. in l. 2. in 3. solut. & ibi quoque recentiores. C. de iur. & fact. igno. 74

Similiter expressa filijfami. renuntiatio hæreditatis sibi delatæ, non præiudicat patri, quin possit ex sua persona adire l. ulti. in prin. & iterum in §. pen. C. de bon. quæ libe. Verùm illi nocet tacita repudiatio, lapsu temporis à lege inducta per l. ulti. ff. qs ord. in bon. pos. seruet. & l. 1. & ibi Barto. ad fi. ff. de acqui. hære. & l. is qui hæres. §. neq; filius. & ibi etiam Bart. & alij, eo. titu. & d. l. seruus. §. ulti. ff. de bo. pos. & d. l. 1. & ibi gl. Bar. in fin. Bald. in 27. oppo. & recentiores. C. qui admit. Ex quibus ipse Bal. dicit generaliter, quòd renuntiatio expressa excludit personam à iure sine præiudicio tertij: sed præscriptio, & negligentia, excludit ius ab omni- 75 *Expressa filij renuntiatio hæredit. patri nō nocet: tacita nocet.* *Renuntiatio expressa est personalis: tacita realis.*

omnibus personis, & sic est in rē. Bart. Ro. Alexā. & Iason in l. is qui §. neque filius. ff. de acqui. hære. Iason in l. si constante. col. 2. versi. hinc videmus. & iterum col. 27. ver. tertio in quantum. ff. sol. mat. Et propterea dicit idem Bal. in l. Claudius. quæ est antepen. ff. de acqui. hær. & in l. eam quam, co. 4. versi. ex prædictis collige. C. de fideicom. post Iac. Are. in l. facta. § si quis bonorum. ff ad S.C. Trebel. quod fortius excludit tēpus propter legis autoritatē, quàm expressa renuntiatio, vbi agitur de preiudicio tertij. l. natura. §. vlti. ff. ad S.C. Trebel. sed nulla l. est eius initij in eod. titu.

Tempus fortius excludit, quā expressa renunciatio.

76 At Bal. in l. Centurio. col. 2. & ibi expressiùs Imo. col. 4. versi. nec obstat, si dicatur. ff. de vulg. & pupil. dicunt id quod dici solet, Expressum plus operari, quàm tacitum non procedere, quando agitur de excludēdo aliquo ab hæreditate. Verùm id non tātùm non procedit in exclusione hæreditatis. Nam & uidemus, quòd prælatus nō potest expressè renuntiare iuribus ecclesiæ, qa id esset donare, quod prohibitum est, c. 2. de donatio. Et tamen tacita repudiatione ex lapsu temporis, à iure introducti, illi præiudicat. c. de quarta. & c. veniens. extrà de præscr. de quo per Feli. in c. cùm accessissent, co. pe. ver. tertia ꝯclusio, extrà de ꝯst.

Prælatus tacite præiudicat ecclesiæ.

77 Id quod etiam in aliis multis videmus. Nam Preses ciuitatis ei non pōtest expressè præiudicare. l. Preses. C. de transac. Potest tamen tacitè ex lapsu temporis. l. aduersus. cum glos. C. de vsur. Et in causa criminali, vel in causa status, non potest renuntiari expressè appellationi, vt no. in l. pactum, inter. & l. ius publicum. ff. de pact. & l. 2. & 3. ff. de lib. cau. Sed tacitè potest patiendo labi tempus appellandi, vt dicit Bal. in l. vlt. co. 1. versi. oppo. quòd non possit. C. de temp. appe. Nam tacitum (inquit) pactum cursu temporis roboratū, plus operatur, quàm expressum, per d. l. facta. §. si quis bonorū. ff. ad Trebel. Et hoc (vt ille subdit) ꝑpter autoritatem præscriptionis, quam à lege assumit. Et idem de procuratore, vt non possit expressè renuntiare appellationi in præiudicium domini, possit tamen tacitè per lapsum temporis, Ang. & Imo. in l. ab executore. §. si procurator. qui est vlt. ff. de appel.

Et Preses ciuitatis.

Et procurator domino.

78 Et aliàs sæpe plus ꝑiudicamus aliis omittendo: quàm renuntiando. Nam vt dicit idem Bal. & ante eum Inn. in c. cùm olim Abbas. vterque ad fi. extrà de offi. deleg. potest procurator omittendo præiudicare domino: & sic (vt subdit Bal.) plus pōt omissio, quàm renūtiatio: & pro simili allegat d. §. si quis bonorum. Et curator. qui nō potest renuntiare exceptioni peremptoriæ, nocet tamen adolescenti non opponendo

Procurator omittēdo nocet domino.

Et curator minoris.

Bald. & recentiores in l. pactum curatoris. C. de pactis. cum infinitis aliis similibus, q̄ si huc congerere vellem, tempus me citius deficeret.

79 Nec frustra dixi suprà, quandoq; hoc casu esse potentiorem consensum tacitum, q̄ expressum: neque enim hoc semper procedit. Nam filius exclusus de Iure Prætorio p lapsum anni, vel de Iure Ciuili per lapsum 30. annorum, intelligitur solùm excludi à primo capite, non à sequentibus. l. 1. §. sed videndum. ff. de success. edic. gl. in d. l. 3. ad fi. C. de iu. & fac. igno. vbi Iason illam reputat singu. cum aliis multis à me collectis in Tractatu Retractuum, titu. 2. §. item 2. glo. 1. nu. 19. hinc fit & duodecimò, & sequen. Tamē si expressè repudiauerit simpliciter, excludit ab omnibus capitibus, vt voluit gl. in d. § sed vidēdum. in verbo, succedat, quam ad hoc dicit singu. Paul. Castr. in l. 1. colum. 3. versic. sed quærit ibi gl. C. qui admit. ubi ex hoc no. quòd plus operatur expressa renūtiatio, quàm tacita ex lapsu anni ex lege inducta. Sed illam quoque dicit singu. & no. idem Pau. & Iason in d. l. 3. C. de iur. & fac. igno. & rursùm not. idem Iason in d. l. cùm quid. in 2. lect. col. 2. versi. & econtra. ff. si cert. peta. Sed tu circa hoc omnino vide Philipp. Deci. in d. l. 1. C. qui admit. in 4. not.

Filius tempore exclusus a primo capite, non exclusus est a cæteris.

Item secūdò illud procedit, vt scilicet in dubio sit potentior expressus consensus, quàm tacitus: secus autem, si lex vlteriùs ꝑcedat disponendo contrarium: verbi gratia in iuramento calumniæ, quod expressè remitti non potest. l. 2. §. sed quia. C. de iura. calum. tacitè tamen potest secundum gl. & Doct. ibi. & est text. in c. 1. §. item 1. eo. tit. lib. 6. & in aliis quoque adductis per gl. in d. § sed quia. & glos. in l. longè. ff. de diuer. & tempo. præscrip. & iterum in l. sed si inter. ff. de seruit. rustic. prædio. & glos. in c. inolita. 1. q. 1 1. & in c. si fortè. in verbo, euidentem, ad fi. de elec. lib. 6. & Docto. in capitu. cùm tempore, de arbitr. quæ in hunc modum intelligit Deci. in d. capitu. dilecti. de foro competen. 80

Iuramentū cal. expressè remitti nō potest tacitè potest.

SED ET ILLVD consequens est, vt declaremus, quid expressum dicatur, quid ve tacitum. In quam rem multa possumus decerpere ex his, quæ suprà diximus. Sed nunc latiùs paulò id tractādum ducimus. Sunt qui vno tātùm discrimine unum ab altero distinguant, ut uidelicet. Expressum dicatur id, quod verbis exprimitur: Tacitum, quod magis intellectu concipitur, q̄ uerbis, siue quod ex factis insurgit, non ex verbis. Ita uidetur uoluisse glo. in Cle. sæpe. in uerbo, partibus. ante fi. ff. de uerborū significat. & Bal. in l. ul. col. 2. versi. ad primū dico. 81

Expressum quid sit, qd. ve tacitum.

Expressum verbis.

Tacitū mente & ex factis.

dico.C.de insti.& substi. Et id quidem satis probat tex.in l.si seruus.ff.de assig.liber. cũ dicitur,siue expressum est, siue certè intellexit,& cæte.& expressius in l.ratum.ff.de solut.ibi,quod magis intellectu pcipi,quàm locutione exprimi possit.

82 Baldus autem in c.vlt.col.4.versic. quæro nunquid consuetudo,extr. de cõsuetu. hoc vnum tradit,expressum etiam dici,qđ per scripturam apparet:quod & idem quoque dicit in l.sed si quis.§.quæsitum,col.4. venio ad quæstionem.ff.si quis cautio. cũ scribit,Expressum dici, quod voce profertur, vel quod per scripturã apparet ad oculum.Quod autem (inquit) per rationẽ intellectus solum colligitur,dicitur Tacitũ.l. iam hoc iure.ff.de vulg.& pupil.substi.& l. non rectè.C.de fideiuss.& l.1.ff.de his quæ in testa.delent. Cui concinit, quod scribit Ioan.Fab.in §.qua ratione.co.1.Inst. de pupil.substit.id dici Expressum,quod ex certa significatione & vi verborum deprehenditur prolatum: Tacitum autem, quod vis verbi ex sua recta significatione nõ importat,sed ex coniecturata mente & voluntate verbis patentibus deprehenditur. quod nõ longè abest ab eo, quod diximus in præcedenti versicu.

Expressum quod p scripturam apparet.

Tacitũ quod per rationẽ intellectus colligitur.

83 At ipse Bal.vt ad eum redeamus,in l.si is qui,colum.2.versic.sed quæro quid vocas. C.si pend.appella.scribit id Tacitum dici, quod sine verborum prolatione habetur pro expresso,siue quod lex supplet.Idẽ cõsi.52.casus talis est,statuto,lib.1.quod repetitur consi.384.lib.5.tradit, id omne quod ex interpretatione venit, esse tacitum, non expressum: vt diximus(inquit)in vulgari & tacita pupillari substitutione, d.l.iam hoc iure.ff. de vulgari substit. Id autem Expressum esse, quod venit ex significatione vocis.Rursus idem in tractatu de pactis,colũ. 16.versic. illud est not.dicit id pactum esse Expressum, quod habet consensum expressum:Tacitum ,quod habet consensum p̄sumptum:nec interesse, vtrũ sit expressum verbis;an facto.Nam pactum, quod nutu contrahitur,expressum est,nõ tacitum, ar. l.certum.ff.si cert.pet.& no.in l. item quia. ff.de pact.quo in loco glo.in verbo,& mutus,& ibi Bald.in 2.lec.col.2.dicit id expressum esse,quod fit nutu,& aliis signis euidẽtibus;per l.si stipuler.§.vlt.ff.de uerb.oblig. De quo nos dicemus pleniùs infrà, num. 160.incip.quintum genus expressi.

Tacitũ aliter. Tacitũ aliis modis.

84 Porrò Ang.cõsi.17.pro decisione q̃siti,col.vlti.ita hoc videtur intelligere, vt id dicat esse expresse dici, quod tacite inest ex natura verbi hoc importãtis,per d.l.Prætor.§.interdictum hoc,& ibi glo.in verbo, expressum.ff.de oper.nou.nunti. Hincque dici in substitutione breuiloqua, quatuor substitutiones contineri: duas scilicet vulgares,& duas pupillares, & eas quidem expressas,licet non verbis specificis,ut uoluit gl.in l.Lucius.in verbo, nõ ad matrem.& quod ibi dicit Bar col.3.uer.quæro utrùm hæc substitutio.ff.de vulg.& pupil.coniuncta gl.in l.precibus,C.de impub. & ali.sub. Et facit(inquit)tex.in l.1.§.ulti.ff.de uerbo. obliga.Et ante eum Bart.in l.si fideiussor.§. meminisse.circa medium.ff.de lega.1. vbi dicit, quod id quod natura uerborum importat, non dicitur tacite legatum, sed expresse. Quod & idem scribit in l.uxorem. §.agri plagam.post medium, ff.de legat.3. & Iason in l.1.colum.16.uersic. confirmo per doctrinam.ff.de lega.1.& Carol.Ruin. consi.64.super primo, colum.3.nu.10.lib. 1.& consil.76.uiso.colum.4.nu.14 lib.2.& consi.132.uisis,co.2.nume.4. eodem lib.2.

Expressum & Tacitum aliis aliter intelliguntur.

A quibus nõ longè abest, quod scriptũ est à Philip.Deci.consi.63. pro resolutione, col.4.versi.postremò, scilicet id expressum dici, quod ex uerbis ipsis infertur, & colligitur,licèt id uerba aperte non exprimant. Nam & id (inquit) dicitur esse in scriptis, quod ex scriptis infertur, & colligitur. l.1. §.sin autem. & quod ibi not. Bar.ff. de hæred.instit.& quod scribit Ang.in l.quoties. in prin.per illum tex.ff.eo.tit. Hæc Decius. 85

De ead in.

Hanc autem rẽ latiùs,atque distinctiùs tractat Bar.in l.1.col.3.uersic.uideamus ergo de pruna. & ibi per eum recentiores. ff. de uulg. & pupil. substi. scilicet expressum dici tribus modis. Primò, quod in genere dicitur.l.ulti.in fin. & quod ibi not. secundum unam opi.C. quod cum eo.Secũdò, quod specialiter exprimit.l.1.§. inter filiũ. ff.ad leg.Corne.de falsis.& d.l.ult. secundũ aliã opin.Tertiò,quod singulariter,& proprio nomine exprimitur.l.quod in rerum. §.ultimo.& ibi parua glo.ff.de leg.1.Et idẽ fermè tradit idem Bar.in l.si quis,in principio.col.4.versicu.quæro,quid si testator.ff. de lega.3.& in l.1.in fi.ff. si quis in ius uoc. non ier.Bald.in repetitio.c. si pater. in materia uulgaris substit.de testa.lib.6. & in tracta.de substitu.colum.2.Pet. Anchar. in c. duobus.quod est penul.colum.3.in 3.q̃sti. de rescrip.lib.6.Paul.Castr.consi.278. passus iste,colum.1.& iterum 2.lib.1.& consi. 441.pro declaratione,colum.4.uersic.cùm igitur.eod.lib.1. Franc.Cur. Senior consil. 49.memoriæ,col.15.uersicu.ad secũdum. ubi & alia multa ad primum illud genus allegat,& iterum consi.seq.colum.50. uersicu. ad quartum fundamentum.Barb. in repet.cap. Raynaldus. char.32.uersicu. sed iudicio meo,extrà de testa.& consi.25.scribitur sapientiæ,colum.9.uersicu. præterea ad 86

Expressum tribus modis dicitur.

Expressum generaliter.

Expressum specialiter. Expressum singulariter.

ad prædicta, lib. 1. & consi. 89. clementissimi, col. 6. & 7. lib. 4. & Guid. Pap. consi. 66. uiso themate. col. 13. versi. item expressum dicitur. Bened. in repet. c. Raynutius, in uerbo, si absque liberis moreretur, num. 14. & multis seq. de testament.

87 *Iterũ de primo genere.* Quantum ad primum pertinet, quo dictum est, id expressum dici, quod in genere dicitur, adde, quod idẽ dicit ipse Bart. & Bald. in d. l. Prætor. ff. de noui oper. nuntia. & idem Bart. in l. Centurio. col. 1. ff. de uulga. & pupil. Signo consi. 176. quæstio proponitur, col. 3. versi. præterea licèt; ubi ad hæc allegat l. sed an vltro. in principi. ff. de nego. gest. & l. negotium. & quod ibi not. C. eo. ubi etiam est bona glo. Et idem quoque voluerunt Bald. Imo. & Franc. Aretin. in l. illud. ff. de acq. hęre. Bal. consi. 319. quidam Nicolaus, col. 2. lib. 5. Pet. Anch. consi. 293. visa diligenter gratia, col. 1. Pau. Castr. consi. 91. præsupposito, col. 3. versicu. aut si hoc absurdum, libro 2. Alexan. consi. 76. videt in præsenti, col. 4. versi. & si dicatur, lib. 5. & consi. 201. perspectis verbis, col. 2. uer. confirmantur prædicta, lib. 6. Franc. Areti. in l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de uul. & pupil. ubi id dicit probari ex l. Lucius. cod. tit. Et idem Are. in d. si fideiussor. §. meminisse. col. 2. versi. super secundo articulo. ff. de leg. 1. Barb. in c. ad aures. col. 4. sub nu. 18. de rescrip. Petr. Besu. & Iason in l. Stichum qui meus erit. ff. de lega. 1. ipse Iason in l. 1. col. 16. uersi. confirmo per doctrinam. ff. eod. tit. Philip. Dec. consi. 389. visa longa serie, col. vltim. & Carol. Rui. consi. 159. quãuis loquendo, col. 4. num. 9. libr. 3. & Paul. Paris. consi. 97. vt præsentis consultationis, col. 14. num. 106. lib. 1.

88 *De eadẽ re.* Et hoc quidem confirmatur vltra supra dicta, per text. in l. qui vsumfructum. ff. de uerbo. obliga. in illis verbis, specialiter expresserit, quibus satis ostenditur, etiam generaliter aliqd exprimi: frustra enim aliàs ea dictio specialiter, adiiceretur. Et est simi lis text. in l. 2. §. 1. ff. de doli mali exceptio. & in l. in fundo. ff. de supel. lega. & in l. si is q. §. ulti. in fi. ff. de reb. duob. & in l. quærebatur. ff. de milit. testamẽ. & in l. sed si hoc. in prin. ff. de condi. & demon. & in l. ballista. in fin. ff. ad Senatusconsultum Trebel. & in l. vltim. §. Camelelasia. ff. de muner. & hono. & in l. 1. §. quòd si ab initio. ff. de exerci. act. & in l. diem. §. si quis. ff. de arbit. & in l. circa. C. de loca. & in l. cum multæ. §. si igitur dote. C. de dona. ante nup. & in l. neq; C. de iure dot. & in l. vltima. §. omnẽ. C. de admini. tuto. & in l. si quis argentũ. in prin. ibi generaliter, vel specialiter expressum. C. de donat. & in l. 2. C. in quibus causa. pignor. uel hypot. taci. contra. & in l. illud. C. de colla. & in capitu. 2. in fin. extrà de deposi.

Et hac quoque ratione, quòd tantum operatur dispositio generalis quo ad omnia compræhensa sub genere, quãtum specialis ad compræhensa sub specie. l. si duo in fin. & ibi Bar. ff. de admi. tuto. & l. si chorus. ff. de le. 3. & l. omnes. ubi & ad hoc no. Bal. & Ang. C. de præscrip. 30. uel. 40. ann. gloss. in l. si quis mihi bona. §. iussum. versi. sed utrum. ff. de acqui. hæredi. & post eam Bar. in l. sed & si quis. §. quæsitũ. post prin. ff. si quis caut. Alex. Franc. Aret. & Socin. in d. l. 1. ff. de uul. & pupilla. subst. Franc. Curt. Senior. d. consi. 49. col. 15. versi. in proposito, Philipp. Deci. consi. 259. uisis his, colu. 2. cum alijs multis concordan. à me latius collectis in repe. l. si vnquàm. in præfatione. nume. 118. incip. & hæc quidem. C. de reuo. dona. 89 *Generalis dispositio tãtum operatur quo ad comprehensa sub genere quantum specialis sub specie.*

Ex quo illud fit, quod ex facto respõdit Socin. consi. 3. in causa domini, colum. 3. versicul. tertiò quòd dicta, lib. 3. quòd licèt potestas legitimandi non trahatur ad feuda, ex sententia Signo. consi. 218. quidam dictus Ioannellus, cum concord. à me traditis in tracta. Retractuum, lib. 1. §. 1. gloss. 2. in verbo, *ou autres biens*, numero. 6. nec in generali. & in Tra. *Le mort saisist le vif.* in quarta parte declar. 5. nu. 8. præterea, ut inquit, & seq. tamen si ex generalitate uerborum colligi possit. Principem voluisse hanc facultatem ad feuda quoq; trahi, id satis est. Et quod etiam voluit Francis. Cur. Senior, in dicto consi. 49. colum. 15. uersi. ad secundam. & latius consi. seq. col. 50. uersicu. ad quartum fundamentum, & multis seque. quod cùm, ut frater possit succedere, reqrat id in inuestitura noui feudi expresse dici, per c. 1. tit. de success. feud. & c. 1. §. cum verò Conradus, titul. qui feud. dar. poss. certè satis erit, ut ex uerbis generalibus id colligi possit. Et utrunque sequitur Franc. Ripa. in dicta. l. 1. num. 52. & seq. ff. de uul. & pupilla. 90 *Potestas legitimãdi an & quomodo ad feuda trahatur.* *Frater, an & quando in feudo succedat.*

Et hæc quidem pcedunt et in materia, in qua fit stricta interpretatio, ut nõ obscurè patet ex dicta l. ult. C. qđ cũ eo. q̃ qdẽ loquitur de ꝯtu, q haud dubiè strictè interpretaẽ, ut ex ea ipsa l. Iason expẽdit, in dicta l. 1. co. 5. uer. itẽ adde. ff. de uul. & pupi. Et id cõfirmat, q gñalis dispositio in odiosis, & pœnalib. q̃ strictè interpretãda sunt, gñaliter intelligiẽ, ut uoluit An. in l. ul. co. ul. uers. tertio, q̃rit. ff. de cõstitutio. Princip. cũ concor. à me adductis in rep. l. si unq̃. in pfatio. nu. 119. & hęc quoq;. & iterũ in nostro Tractatu Retractuũ, tit. 1. §. 1. gl. 14. in uerbo, *ou equipollent à uente*, numero 102. sed & hæc 91 *Expressum generale in materia stricta.* *Generalis dispo. etiam in odios. & pœnal. generaliter intelligenda.*

Quamuis contrarium eius, quod primum

mũm diximus ex Iaso. teneat Franc. Ripa: in d.c.ad aures.colum.6.versi.tertiò adducitur,extra de rescrip.per tex.cum gl. in c.inquisitores. de hæreti.libr.6.Sed priorẽ opi. adiuuant multa à nobis congesta. in d.repet.l.si unquam.in princ. vbi suprà citauimus.Quomodo autem ille tex.& gl. in dicto c.inquisitores, intelligantur, dicemus in seq.versi.

92 *Limitatio primi generalis expressi, dũ respectu certæ psonæ debet fieri expressa mentio.* Nam illud primum genus expressi,multis modis limitatur. Primò, vt non procedat,quando respectu & fauore certę personæ debet fieri mentio expressa. neq; enim tunc sufficerent verba quantuncunque generalia: uerbi gratia , si diceretur, Contra quascunque personas cuiuscunque qualitatis,aut conditionis existant: sed requirit specialis expressio personæ,vt voluit gloss. nota.in dicto c.inquisitores,in verbo, expressè,per illum text. & ibi etiam Domin. qui id dicit bene notandum,de hæreti.lib. 6. Anto.& Imo.in Clem. constitutionem, per illum tex de elect.Rom. in repe. Auth. similiter,in fin.C.ad leg.Falcid. Alex.qui illam glo.dicit ad hoc multum singu.consi. 122.viso puncto,col.3.versicul.secũdò adducitur.lib.4.Barba.qui ad hoc alia citat, consi.24.illud adferam,col.3.versi.facit ẽt, quia vbicunque.lib.1.Iason in d.l.1.col.3. versi.limita istam regulam.& ibi Fran.Ripa.col.8.num.56.ff.de vulg.& pupil.ubi & ipse Iason illam dicit singu. & idem Iason in l.1.col.5.versic.quinto adde.ff. si quis in ius voc.non ier. ubi & illam glo. dicit valde singu.& in d.l.Prætor, in princ. col.2.& seq.ff.de ope. noui nuntia. ubi illam quoque dicit solennem,& sing.& consi.97. in pręsenti testamento,col.3. versic.item vbi requiritur,lib.4.ubi etiam dicit not. & Bened.in dicto cap.Raynutius. in uerbo, si absque liberis moreretur,lib.2.num.15.de testamen.

93 *Dispositio generalis includis personas & cás priuilegiatas.* Et id quidem nõ modicum fulcit,quòd aliàs diximus, dispositionem generalẽ nõ includere personas, & causas priuilegiatas & fauorabiles.l.Decurionibus. & ibi gloss. Bar.& Ioan.Plat.C.de silen.lib.12.Bald.in l. 1.ante medium.C.de no.Codi. cõfir. cum multis concor.collectis ab Alex. aut quod magis credo,Barb.inter consi.ipsius Alex. consi.123.scripsit ecclesiasticus.col.5.versi. faciat quod voluit,& seq.& lib.4.& Felyn. in c.1,col.8.versi.secunda dispositio, extrà de præscipt. & Franc. Ripa. in dicta l.1.col. 8.nume.56.& sequent.ff.de uulga.& pupil. & a me in tracta.Retractuum,titu.1. §.1.d. gloss.14.nume.104.& id quidem.& Carol. Ruin consi.126.præmissa.columna.4. nume.8.lib.1.

94 Secundò limita, vt procedat, quãdo lex noua indúceret nouam formã in aliquo actu celebrando,& vellet de ea expressam mentionem fieri:tunc enim nõ sufficit expressio per verba generalia,vt voluit Fran. Aret.in d.l.1.col.6.versic. secundò uidetur & ibi quoque Socin.col.8. versic. secundò limita,de uulgar.& pupill.ad id allegantes Bar.in d.l.Prætor.in princ.ff. de noui operis nunt.ubi uoluit,quòd si tutor iuret vtilia facere,& inutilia prætermittere, ista verba non sufficerent,neque satisfacerent formæ,per quam tutor tenetur promittere expressam defensionem pupilli, per l. vlti. §. defensionem.versic. omnem autem dubitationem.C.de admini.tuto.ubi & Bart.illum tex.multum commendat,& dicit nouum,& singu.& ibi etiam Cyn.Ang.& ibi & Salv.& ipse quoque Bar. in l. legitimos. ante fin. princ.& ibi quoque Raph.Co. in princip.ff.de legit. tutor. quibus postremis locis dicit Bartol.se uidisse multas tutelas ob id cassari.& Bald.in additio.Specul. tit. de tuto.colum.ulti. uersicu. tutor tenetur. Ange.in §.ulti.in Authen. ut hi qui oblig. Rapha.Co. Pau. Castren. & Ro. in dicta l. Prætor. in princip.de operis noui nuntia. Mathes.notab.108.incip. nota tex.sing. ubi ad hoc dicit text. in d.§.defensionem, sing. & Alex.consi.119.ponderatis his,colum.2. ver.& ideò dicit,lib.1.& Barba. consil. 19. scripsit Propheta,colum.ult.lib.1.& consi. 25.scribitur sapientiæ.col.pen.eo.lib.1. ubi illum quoque text.dicit singu. consi. 47. pclarè scribit,col.pen.eo.lib.2.ubi & illum dicit sing.& consi.64.illud in medium referam,col.1.libr.3.& consi.91. illud referam col.4.uersic.circa tertiam lib.3.Ang.Areti. in §.actionum.columna.19.uersic. octauo quæro,quid incumbat,instit. de actio. Maria.Socin.consi.24.uisis,col.7.uersicul.nec obst.quod Imo.Et Iason in l.1.colu. 5. uer. quinto no.facit.ff. de liberis, & posthu. & dicto consi.97.col. penul.uer.quinto facit, lib.4. Et huius rei rationem.reddunt Fran. Aret.& Socin.ubi supra,quia si uerba generalia sufficerent in hoc casu,ius nouum nihil adderet in effectu ad id,qđ erat dispositũ de iure ueteri. quoniã de natura administrationis tutelæ est, ut tutor non relinquat pupillum indefensum.l. tutoris officium.ff.de admi.tuto.

Limitatio quando noua ... expressam mentionem requirit.

Tutor debet promittere expressam defensionem ... de seq.

95 *De eadem.* Super hoc tñ aduertendum est,ꝙ Bal. in d.l.legitimos.& in d. §. omnem dubitationem.& prætera in c.ex parte M.col. penul. uer.adhuc restat in intellectu.& sequ.extrà de appel.negat necessariũ,ut nuncupatim apponanẽ uerba posita.in d.uer.oĩno; sed sufficiant æqpollẽtia,ꝗbus in effectu promittatẽ specialis defensio: qa iura magis cõsiderant effectum,ꝙ formam uerbi.l. quoniam

niam indignum.C.de testa.& formulæ verborum sunt sublatæ.l.1.& 2.C.de formul. & sequitur Alex.sibi contrarius in d.l.prætor,& Feli.in c.translato,col.3.versi.secundus casus sit.de consti.& Fran.Cur.senior. d.consi.94.col.15.num.60.dum ibi allegat Bal.in dictis locis.& consi.seq.colū.1.& in tractatu de arbi.in 19.quæst.in fin.ubi id dicit semper tenuisse.

96 *Limitatio.3. cum requiritur expressum verbis.* Sed & illud aduerte,quod Bar.in d.l.Prętor.in princip. dicit quod in d.§.defensionem nō sufficit generalitas,quia textus nominatim requirit expressum verbis, cùm dicit, solennibus verbis. Quod dictum ad hoc ponderat.Ale. dicto consi.129.colum. 2.uersi.secundò limita.ff.de uulg.& pupil. per hoc limitans,quod dictum est,illud dici expressum, quod comprehenditur uerbis generalibus, ut non procedat quando lex requirit expressum uerbis. Tandem tamen subiungit hæc uerba. Quod an sit uerum,non dico nunc,quasi de hoc dubitare videatur. Idem tamen in d. l. Prætor. in princip.colum.2.uer.ista regula,hoc asseueranter affirmat,ad hoc allegans Anto. & Domi.in c.translato,de constitu.vbi tenent, quòd stante statuto, quòd positioni respondeatur verbis expressis: certè si in responsione ponatur aliquod uerbum, per quod aliud in consequentiam sequatur, nō uidetur expressè uerbis,sed intellectualiter responsum.Quod & sequitur Feli.ibi. & illud quoque de expresso uerbis uoluit Bened.in d.c.Raynutius.in uerbo, si absq; liberis,libr.2. num.15.versic.secundò limitabitis,de testa.

97 *De eadē re.* Et ita hoc erit uice tertiæ limitationis, ut videlicet non procedat illud primum genus expressi,cùm requiritur,ut aliquid verbis exprimatur, siue ut quid fiat uerbis expressis.tunc enim non sufficeret, ut uerbis generalibus id fieret. Sed huic sententiæ nō accedit Fran. Rip.in d.l.1.colum.9.versic. tertio limitatur.ff.de uulg.& pupilla. Quia ita(inquit)dicitur verbis expressum, quod exprimitur verbis generalibus, sicuti verbis specialibus,per tex.in §.præterea, Instit. de inutil.stipu.& l.doli clausula. ff. de verbo.obli. Nec ob.vt subdit d.§. defensionē. quo innituntur alij:quia ibi tex.vnum aliquid requirit præterea, ut scilicet specialiter exprimatur: quo casu haud dubiè non sufficit generalis expressio, vt & nos quoque dicemus numero 150. illud tandem dixerim.

98 *Limitatio 4. cum aliquid expressum pro forma requiritur.* Limita igitur quartò, ut non procedat, vbi lex in aliquo actu pro forma requirit aliquid expressum, quia hoc non sufficit adimplere uerbis generalibus, quamuis uideantur æquipollere. Ita nominatim uoluit Iason in d.l.Prætor.in prin.col.4.uersi. ex qua diligenter,ex not.ibi per Bart.Confirmatq; per illud quod uult glossa in c. ut circa,de elect.lib.6.& in Clem.1. in uerbo, tacta, de hæret.quæ uoluit nō satisfieri statuto exigenti iuramentum,tactis scripturis si præstatur iuramentum præsentibus scripturis,non tamen tactis.Et hac quoque ratione, quòd uerba specialia magis mouēt & plus operantur, quàm generalia. l. item apud Labeonem.§.& hoc edictum, ff. de iniur.quia non egent aliqua declaratione, sicuti generalia. l. emptor.§. Lucius. ff. de pact.& l.cùm Aquiliana.ff.de transact.

Cui adde quod voluit Feli.post alios antiquiores,quos allegat in d.c.ad aures. col. 2.uersi.nihilo minus sequenda est, de resc. quod si lex requirat expressionem pro forma,nō sufficit expressio, sub quodam uerborum inuolucro.l. sed & si quis.§.quæsitum.ff.si quis cautio.et c.qui ad agendum & c.ult. de procur. lib.6. Et quod item uoluerunt Imo.Alexan.& Franc.Are.in l.qui Romæ.§.duo fratres.ff. de uerbo. obligat. quod ubi pro forma requiritur specifica scientia,non sufficit eam haberi in genere. De quo tamen uide Iason.ibi;columna.28: uersi.defendendo.Bart. Et quod etiam tradiderunt Bal.& Ang.in l.1.ff.de lib.& posthu.quòd licèt aliàs sufficiat exprimere nomen proprium alicuius, sine expressione cognominis,aut alterius demonstrationis fallit tamen,cum id requiritur pro forma: tunc enim nō sufficeret exprimere nomē ꝓpriū,quātuncunq; singulare,cuiusmodi fuit nomen cuiuspiā Gallopresi, q fuit Bidellus Azo.Et idē uoluerunt ipse Ang. Ro. Alc.q alios citat,& recētiores in l.hac cōsultissima.C.q test.fac.pos.ipse Ang. & Imo.in l.quoties.§.si qs tū.ff.de hære.insti.Pet. An. in repe.c.1.in 6.q.prin.uer.quæro ēt si statuto cauetur,de cōsti.Mari. Soc.cons.24.uisis ac diligenter.col.6.uer.nec obstat qđ Imo. Et Hippo.Marsi.cons.29.solamen omniū, col.2.uer.& faciūt,lib.1. Et hęc faciunt ad eam insinuationem nominis,& cognominis,quæ dēt fieri in nominationibus beneficiorum ex cōco.summi Pontificis & Regis.Et uide,quæ dicam inferius nu.141.incip.& ex hoc,& nu.158.incipi. intellige secundò,& 2.seq.& nu.178.incipi. sed id tamen.& nu.188.inci.& iō cū formā, & seq.

99 *De eadē re.*

Limita qntò,ut non ꝓcedat,qn lex noua correctoria iuris antiq reqrit aliqd expresse fieri:qa tūc nō sufficiunt uerba gnalia, sed dēt nominatim fieri, & specialiter, ut uoluit Ang.in §.si uero expsim. per illū text. in Auth.de trien. & semis. nā cum lex noua(inquit)permittat testatori,expsse prohibere Falcidiā,in l.si vt allegas.C. ad leg.Fal. 100 *Limitatio 5. quando lex noua correctoria requiris expressum.*

Falcidia an conjeatur prohibita verbis generalibus. quæ quidem corrigit ius antiquum, in l. quod de bonis.§.1. & vlti.ff. ad leg. Falcid. Ideò debet illud exprimi à testatore specialiter, & nominatim: nec sufficit generaliter id fieri, iubendo integram aut totum hæreditatem restitui, aut aliis verbis similibus, per text. in d.§. si verò expressim. Et idẽ quoque voluit ipse Ang. in §. illud quoq; per eum tex. in Auth. de trien. & semis. & in auth. sed cum testator. post princip. C. ad leg. Falc.

101 *De eadẽ re.* Sed & idem tenuit Rom. nulla Ang. mẽtione facta, in repet. d. Authent. similiter, col. vlti. C. ad leg. Falci. ad id quoque allegans text. in l. si quis. in princip. versicu. sed hoc ita demum. ff. de leg. 3. & tex. vt ipse dicit, meliorem totius iuris, in l. vl. C. de indi. vidui. Et rursus idem Rom. cõsi. 75. nescio qua ex re, ubi & multa alia allegat. iterumque consi. 79. totum fundamentum. Alex. d. consi. 122. col. 3. versicu. quia respondeo, lib. 4. Barb. consi. 19. scripsit Propheta, col. ult. lib. 1. & consi. 24. illud afferam, col. 2. & 3. eod. lib. 1. & consi. 25. scribitur, col. pen. eo. lib. 1. & cons. 37. illud adducam, col. 8. eo. lib. 1. & inter consi. Alexand. consi. 123. scripsit Ecclesiasticus, col. 1. lib. 4. Maria Socin. inter consi. Barpt. eius filij, consi. 14. sequendo ordinem, col. vlti. li. 1. & ipse filius in d. l. 1. col. 8. uersic. hanc tamen regulam. ff. de vulga. & pupil. & consi. 209. quoniã præsens consultatio, col. 2. li. item 2. & ante hos omnes Oldra. (cuius nullam illi mentionem fecerunt) consi. 248. præsupposita consuetudine, in 4. dubio. & Bar. in l. Centurio. col. 7. versic. quid dicemus dubito. & ibi quoque ipse Ange. & Imol. ff. de vulga. & pupilla.

102 *Contra supra dicta.* Verùm sunt alij. qui tenent contrariũ & inter cæteros Paul. Cast. sibi contrarius latè in consi. 27. in causa quæ vertitur, per totum lib. 2. vbi dicit satis esse. si uerbis generalibus id concipiatur, ut si legauit omnia bona, siue pleno iure, vel integrè, aut sine diminutione, per multa quæ ibi allegat. Et Alexand. sibi contrarius, Franc. Areti. & Iason, etiam sibi contrarius in d. l. 1. ff. de uulg. & pupil. neque enim iura (inquiunt) allegata ab Ang. dicunt id nominatim, aut specificè debere fieri, sed tantum expresè: quod etiam intelligitur verbis generalibus vt diximus. Et idem Alex. consi. 3. circa primum, col. ulti. lib. 3. ubi & alios multos antiquiores allegat, quos de industria prætermittimus. Et Francis. Aret. consi. 12. in causa Nicolai, col. 2. per text. quem dicit not. in §. si quãdo. in fi. in Auth. vt sponsa larg. Franc. Cur. Senior dicto consi. 49. colu. 15. nu. 59. & multis sequent. & iterum consi. seq. col. 10. in responsione ad quartum ar. & bened. in repet. d. c. Raynutius. in uerbo, si absque liberis, le 2. numero 15. versic. tertio limitabitis, de testamen.

Et in hac quoque opin. fuit Socin. sibi item contrarius, consi. 127. quoniam in p̃senti consultatione, col. antepenulti. versi. sed hic insurgit, lib. 3. vbi ex hoc dicit in casu Auth. ex testamẽto. C. de collatio. exigẽtis expressam collationis prohibitionẽ, satis esse, id ex uerbis generalibus, & mẽte donantis colligi, licèt non sit alias specialis, aut singularis expressio, quamuis ea Auth. sit iuris antiqui correctoria. Id quod etiam astruit tex. in l. ex parte. §. intestato, & quod ibi dicit gl. ff. famil. hærciscun. Et quod voluerunt Fulgo. & Roma. in l. si emancipati. & ibi Alexander ad fin. C. de collatio. Et facit bonus text. in l. decem. iuncta glo. vlt. ff. de fideicommiss. lib. Et illam glo. ponderauit, & dicit sing. Barb. in repe. c. Raynaldus. col. 144. uer. quoad intellectum, de testa. Ex quibus radicitus, euelli videtur illa Ange. sententia. 103 *De eadẽ re. Collatio an conjeatur prohibita verbis generalibus.*

At Iason sibi diametro contrarius, tum in d. l. prætor. co. 2. uersic. 4. & ulti. ff. de noui. op. nun. tum in l. Marcellus. co. 12. uersi. licèt istam ampliationem. & uer. tu aduerte. ff. ad S.C. Trebe. eam Ange. sententiam & sequitur, & tuetur, non iis iuribus, quib. Ang. ipse innititur, sed hac ratione, quòd in correctoriis non est procedendum per coniecturas, aut tacitos intellectus, ut dicit illa gl. not. in c. cupientes. §. quòd si per 20. de elect. lib. 6. Sed hæc ratio mihi admodũ debilis & frigida esse uidetur: quia quod fit uerbis generalibus, id expressum dicitur non tacitum, ut iam dictũ est suprà sepius. Ideo cogita, & uide etiam quæ dicam infra num. 172. quarto modo. 104 *De eadẽ re. contra Ang. sententiam.*

Limita sextò, ut non procedat in eo, q̃d uenit in consequentiam, etiam necessariã ad actum expressum: quia illud non d̃r expressum, sed tacitũ, cùm nudis verbis compræhendi nõ possit. text. habes, & exemplũ in l. sicut certi. C. de testa. mili. ubi si miles sciẽs se habere filium, instituat extraneum hæredẽ, intelligit̃ exhæredare filiũ, sed tacitè. Et illum tex. nouiter ad hoc põderat, & dicit ꝑpetuò mẽti tenẽdũ, & notãdũ. Fran. Aret. ibi, & Iason. ẽt ibi, co 3. uer. notãdũ ẽt ex hoc tex. & in d. l. 1. co. 5. uer. quartò ultra scribẽtes, de uul. & pup. & in d. l. Prętor. co. 2. uer. 7. & Bened. in d. c. Raynutius, in uerbis, si absq; liberis. lib. 2. nu. 15. uer. 4. de test. 105 *Limita 6. in eo quod uenit in consequentiam.*

Et in id quoq; facit, quod suprà adduximus in tertia limitatione, nu. 96. in c. sed & illud, ex Ant. & Do. in d. c. trãslato. de cõst. & q̃d dicã infrà in septimo g̃ñe exp̃si. Et q̃d dicit gl. in c. 1. in uerbo, ꝓhibet̃. 1. di. nunq̃, inq̃t, inuenimus expresè ꝓhibitũ in l. nisi per 106 *De eadẽ re.*

per quandam consequentiam. Ex qua no. Domi. ibi, col. 5. non id dici expressum, qđ ex quadam verborum consequentia proficiscitur. Et ideo (inquit) vbicunque requiritur expressa mentio, non sufficit mentio descendens ex consequentia verborum, utpotè surda, & tacita. nam & illum vidi à nonnullis allegari, licèt non sit in meo Codice.

107 *De eadē re. Cōtra supra dicta.* Sed aduerte, quia contra hanc limitationem faciunt multa, quæ dicam infrà, in 8. genere expressi. Et etiam cōtrarium tenuit Franc. Rip. in dicta. l. 1. colum. 8. nume. 61. ff. de uulga. & pupil. substit. per l. si quis locuples, ff. de manumiss. testam. ex qua no. Barto. id quod colligitur ex argumento à contrario sensu, procedere ex expressa verborum significatione. Nec obstat (inquiunt) d. l. sicut certi. quia (ut dicunt nonnulli) exhæredatio, de qua loquitur illa l. non ueniebat ex consequentia verborum, sed ex interpretatione legis. Sed, ut subdit Ripa. ea solutio illi non placet, quia vnius inclusio, censetur expressa exclusio alterius. l. ex eo. ff. de testibus. cum similib. Ideo aliter respondet, quòd ibi exhæredatio dicitur tacita verbis singularibus, & sic respectu formæ, quia nominatim fieri debuit. l. 1. ff. de lib. & posth. Non autem dicitur tacita, quòd expressè non colligatur. Subiungitque posse dicit, quòd ubi consequentia est infallibilis, hæc posterior opini. posset procedere: secus si consequentia posset esse non vera, vti declarat Felin. in c. nostra in 2. correl. de rescrip. Et idem propemodū voluit Franc. Curt. Iunior. 159. sacratissimæ, col. ult. uersicul. sed quia negari lib. 2.

108 *Limitatio 7. in genere summo.* Limita septimò, vt non procedat, quando uerba essent generalia in genere (vt ita loquar) generalissimo, aut (vt alij vocant) summo: sed opus est, vt saltem sint in genere subalterno, id est, vt descendant ad quādam speciem: nec tamen necesse est, ut ad indiuiduum veniant: uerbi gratia, quis nō tenetur de casibus fortuitis, nisi eis expressè renuntiauerit. l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si quis cautio. & l. opus quod aduersione. ff. locat. Certè si quis suscipiat in se omne periculum, non uidetur renuntiasse omnibus casibus fortuitis: sed opus est, vt saltē in genere suscipiat casus fortuitos: quod satis erit etiam si non dicat incendij, naufragii, & cęterorum, per tex. in l. si quis fundū. in princ. ff. loc. & voluit glo. & Doct. in d. §. quæsitum. vbi latè per recentiores, qui adducunt concor. & per Alex. multas etiam concor. afferentem in l. Titius. in prin. ff. de libe. & posthu.

Casibus fortuitis non renuntiat, qui suscipit omne periculū.

109 *Mādata spe-* Similiter sunt multi casus, in quibus requiritur speciale mandatum, qui numerā-tur per gl. in l. Pomponius. in princ. de pc. & in c. quia ad agendum. eo. tit. lib. 6. inter quos est restitutio in integrum. Propterea si quis constituat procuratorem in omnibus casibus, in quibus requiritur speciale, & expressum mandatum, non satis est ad hoc, ut possit petere restitutionem in integrum, aut aliud quicquàm facere, quod requirit speciale mandatum per text. in d. c. qui ad agendum. sed si constituerit ad petendum in integrum restitutionem, cùm opus fuerit, satis est, etiam si non dicat in tali causa: ut per Bar. & alios, in d. l. Titius, & in d. l. filiusfa. ff. de dona. & Bald. Ang. & Sali. qui hanc dicit esse communem opi. in l. 1. C. etiam per procu. cau. in integ. restit. agi pos. Bal. d. §. quæsitum. col. 4. versi. & ex hoc infert. & in l. illud. §. 1. ff. de minori. ubi ita dicit communiter teneri. Pet. Anc. in c. procurator. de elec. lib. 6. ubi hoc limitat certis modis, cum multis concor. adductis per Alex. in d. l. Titius. & consi. 189. viso statuto. col. 2. uersi. quartò probatur. libr. 7. quibus adde & Philip. Dec. cons. 20. in causa istorum fratrum, col. penult. versic. secūdo respondetur. *cialia in genere de mādare, non satis est.*

Et multa alia exempla videre poteris per Bart. in d. l. si quis in principio testamenti. col. 4. versi. quæro quid si testator. ff. de leg. 3. & in l. vltim. in fi. C. si contra ius, vel vtil. pub. ubi dicit, satis esse si dicatur, non obstante quacunque lege contraria: nec esse necesse, vt dicatur, tali lege. & in l. 1. in fi. ff. si quis in ius voc. non ier. ubi dicit, ꝙ in illo casu, in quo requiritur specialis renuntiatio, similiter non satis est renūtiare omni exceptioni, siue priuilegio. sed sufficit renuntiare omni priuilegio fori, licèt non descendat ad aliam speciem, siue indiuiduū priuilegij fori, cum multis concor. ibi per Iason. adductis, quem ibi uide. & in d. l. sed si quis. §. quæsitum. ff. si quis cautio. 110 *Generalis legum derogatio.* *Generalis renūciatio exceptionum.*

Sed hoc fallit, ubi uersaretur graue aliqđ & magnum pręiudicium. nam tunc nulla generalitas, quantumcunq; expressa, satis esset nisi re ipsa esset omnino specialiter & nominatim expressa, ut uoluit Bar. in d. l. filiusfa. col. pen. & ul. ff. de don. adferēs duos casus, uidelicet in aditione hæreditatis, ꝑ tex. in l. si quis mihi bona. §. iussum. uersic. sed utrum: & ibi Doct. ff. de acq. hæredi. & Ale. Iason. in d. §. l. Titius ponderantes grauitatē pręiudicii. Similiter in matrimonio non sufficeret mandatū ad contrahendū matrimonio: sed requirit, ut nominatim exprimatur, cū tali, propter grauitatem pręiudicii, per l. generali. ff. de rit. nupt. & c. ult. & ibi glo. & Doct. de proc. lib. 6. & not. Bar. in d. l. filiusfam. in 3. quæsti. de dona. Salyc. in l. 1. de sponsa. Alexā. consi. 146. in causa, 111 *Vbi versatur graue periculum, ibi ad indiuiduum descēdendum.*

& lite uertente, circa princip.lib.5. Alex.& Iason in d.l.Titius.Et hic erit generalis fallentia,ad hoc primum genus expressi vt videlicet expressum non dicatur,quod in genere dictum est,ubi vertitur ingens periculum.Id quod erit vice 8.limitationis.

Limitatio 8.

112 Fallit & secundò,ubi requiritur mandatum speciale, principaliter in fauorē aduersarij,quam dubitat,ne dominus postea reuersus dicat,se de hoc non intellexisse,& sic aduersarius ipse damnificetur: quia tūc requiritur,vt exprimatur specialiter indiuiduo,ut uoluit Bar.in d.l.filiusfa.§.ulti.ꝑ tex.in l.qui ita.ff.ad Treb. & in c. procurator.de elec.lib.6.& in Cle.non potest, de ꝑcu.Iō enim ibi exigitur ita expressum mandatum,ne dominus postea dicat, se nō intellexisse, vt euitet pœnas,c.1.de ele. lib. 6. Et id quoq; erit 9. limitatio ad primum illud genus expressi.

Limitatio 9. vbi agitur de fauore aduersarij.

113 Ex quibus hoc potes colligere, an sufficiat maritum generalem consensum præbuisse vxori,ut ipsa possit quoscunq; contractus facere.Super quo & tu præterea vide,quid in similibus casibus voluerunt gl. & Barto.in l.si longius.§.1.ff.de iudici.lac. Aret.Cyn.in 3.q.Ray.Bal.col.pe.versi. quæro vtrum sufficiat.& Fulg.in l.vlt.§. necessitate.C.de bon.quæ lib.Specul.& Io. And. in tit.de actore.§.1.versi.sed quid si pater filio.Barto.& Ang.in l.si qs mihi bona.§.sed vtrum.quem legunt cum.§.iussum.& ibi quoque Raph.Ro.Pau.Cast.Alex. qui adfert concor.& Fran.Are.ff.de acqui.hæred. Bar.in l.tam is.§.1.col.2.uer.quæro an requiratur.ff.de donat.caus.mor.And. Iser. in c. imperialē,tit.de prohibi.feud. alie. per Fede.vbi loquitur de generali consensu domini in alienatiōne feudi.Bal.in rep.l.1.C. de sacros.eccl.cùm loquitur de testa. filijfa.ad pias causas, & consi. 285. casus corā R.D.Episcopo,col.2.uer.sed ad hoc respōdetur,lib.1.Ale.cons.59.uiso processu, co. 2.uersi.unde dicit,lib.2.& d.consi.189.col. 2.uersi.quintò probatur,lib.7.& Soc. consil.112.lib.1.repetito lib.2. consi. 172. multum,col.4.versi.succedit nūc tertia, & seq. & Philip.Fran.in rubr.testa.lib.6.charta.7. uersi.11.quæritur.& Carol.Rūin.consil.7. prima facie,colu.5.nu. 14.lib.2.Est autem expressa consuetudo Rochellensium,c.23. sufficere generalem consensum.

An sufficiat virum præstare generalem consensum omnibus contractibus.

114 Limita decimò,ut non procedat in rescriptis ad beneficia,in quibus uel expressa,uel specialis mentio requiritur. Nā uerba generalia non sufficerent: uerbi gratia, in casu Clementi.2.de offic. ordin. ubi in collatione beneficij facta à Legato sedis Apostolicæ,requiritur specialis mentio beneficij, quo impetrās obtinet,nec sufficeret generalis,de qua in c.non potest. de cōcess.præbend.libro 6. uidelicet quòd aliud beneficium obtinet:ut uoluit glo. in dicta Clement.2.& ibi Cardinal.in 13.quæstione.Ioan.Andr.in ca.in nostra, ad finem, & ibi Antonius columm.5.uersic.secundò principaliter.Calder.& Imol.in fin. & Panor.in ultimo not.extra,de rescr.Domi.in d.c.non potest:Panor in c. aures,in princ. per illum tex.& ibi Felin.qui adducit concor.col.2.de resc.

Limitatio 10.in rescriptis ad beneficia.

Et etiam in casu Clemen.2.de præbend. ubi per literas. super prouisione clericorū ad beneficia,non includuntur hospitalia, nisi expressa de illis fieret mentio. Et ibi dicit glossa vlti.quod non sufficerent uerba generalia,ut quòd de quibuscunque beneficijs,dignitatibus, personatibus,officijs,& cætera, & ibi Cardinal.in 7. nota. dicit ibi esse casum,ubi non idem operatur genus, quod species: dicit tamen post Gen. quòd satis erit, fieri mentionem de hospitalibus in genere.quod in idem recidit cum septima limitatione.sed & quod in casu dictæ Clemen.2.requiratur specialis mentio hospitalium,tenet Barb.consi.64.illud in medium referam,col.1.lib.1. 115

De eadē re.

Et ad hanc limitationem referri potest, quod uoluit Domi.in cap. humanum genus.columna quinta.& ibi post eum Feli. columna secunda, distinctio.1. quòd ubi in rescriptis beneficialibus,ex iuris disposi tione requiritur expressa mentio alicuius qualitatis,non sufficit,si fiat mentio ꝑ quādam consequentiam.Et huius rationē reddit Iason in dicta l.Prætor.columna secunda,uersiculo tertio fallit. ff. de oper. noui. nuntiatio.quia huiusmodi rescripta ad beneficia, propter nimiam ambitionem clericorum sunt odiosa. Et per hoc dicit, hoc quoque procedere semper in materia odiosa, ad hoc referens, quod suprà diximus in quinta limitatione iuncta l. cum quidam. ff. de liber. & posthum. Ad quod etiam facit, quod uoluit Panormita.in cap.in Lateranensi.columm.ultima, extra de præbend. Et id erit pro 11. limitatione huiusmodi expressi generalis,ut scilicet non procedat in odiosis. 116

De eadē re.

Limitatio 11. in odiosis.

Limita duodecimò, ut non procedat, cum aliàs constitutio requirit expressionem per uerba geminata: uerbi gratia, si dicat, exprimit omnia, & singula: tunc enim non sufficeret expressio in genere, ita expressè uoluit gloss. in capit. circa. in uerbo, omnia & singula. & ibi quoque Ioan.Mo.Ioan.Andr.& expresius Philip. Francisc.de electio.libro sexto. & Francis. Ripa.in l.1.columm.10.uersicul.ex hoc infertur. ff. de uulgar.& pupilla.& ead. gloss. appro- 117

Limitatio 12. cùm expressio per verba geminata requiritur.

approbatur per tex. in Cle. constitutionem versicu. cæterum. ubi. & hoc not. gloss. in verbo, circunstantijs, cod. tit. Et bene facit quod dicam infr. eo. nu. 147. limita tamen non procedere, & iterum nu. 150. illud tandem, rursumq; num. 198. intelliges secundo. & quę latissimè scribam in nostro opere, cui titulus est, nihil frustra.

118 *Limitatio 13. quando certitudo requiritur respectu speciei.* Limita decimotertiò, ut procedat, quādo requiritur expressum simpliciter: at si certitudo requiratur respectu speciei, non sufficeret huiusmodi certitudinem fieri p verba generalia, sed requiritur ut fiat p uerba denotantia speciem: ita nūcupatim voluit Domi. qui hoc dicit bene notandū, & post eum Philip. Franc. in c. si Episcopus, ante fi. per glo. ibi, in uerbo, certas, de præben. lib. 6.

119 *Limitatio 14 cum aliquid debet fieri specialiter.* Quin generale est ut cùm aliquid debet fieri specialiter, non sufficiat uerbis generalibus fieri, ut uoluit gl. in l. 1. in uerbo, specialiter. & ibi, Bart. Bal. Saly. Fulgo. & recētiores. ff. si quis in ius vocat. & gl. in Clemē. 1. in verbo, specialiter. & ibi Cardi. Flor. in 7. not. de iudi. Ioan. And. in c. 1. de except. libr. 6. Bart. in l. legitimus. ad fin. princi. ff. de leg. tuto. Anto. & Imo. in Clem. cōstitutionem. col. 2. de elec. Iason in l. 1. col. 1. versic. quartò adde gl. ff. si quis in ius uocat. Bertrand. consi. 28. ad maiorem, colum. 2. nu. 7. lib. 1. & Franc. Ripa. in l. 1. col. 9. versi. ista limitatio, & iterum versi. ex his infertur. ff. de uul. & pupil. Et faciunt not. per Guil. Cu. Bal. & Saly. in l. si quando. §. & generaliter. C. de inoffic. testa. Barto. in l. si duo ff. de admi. tut. Alberi. Bal. & Angel. in l. de his. ff. de transact. & plenissimè Bal. in l. 4. §. quæsitum. ff. si quis cautio. Franc. Aret. in l. qđ in rerum. §. si nauem. ff. de leg. 1. Barb. qui in id multa allegat, cōsi. 19. scripsit Propheta, columna septima, versic. facit etiam ad pdicta, lib. 1. & cōsi. 37. illud adducā, col. 8. vers. & si dicatur quòd in casibus, eo. lib. 1. & consi. 15. præclarè scribitur, col. 7. num. 12. lib. 2. Franc. Ripa. in d. l. 1. col. 6. numer. 68. ff. de uulg. & pupil. & lib. 2. respons. cap. 19. Titio, colum. 1. Et quę diximus suprà ex Bar. & alijs trib. modis expressum dici, primum generaliter, alterum specialiter, tertium singulariter. Si ergo expressum specialiter requiritur, non sufficit generaliter: aliàs enim frustra huiusmodi expressa distingueremus. Vide tamen, quid dicam postea nu. 148. & per hæc Lector, habes, & seq. Et id quidem erit vice decimæquartæ limitationis.

120 *Limitatio 15 cum aliquid nominatim fieri debet.* Limita decimoquintò, ut non procedat quod dictum est, id expressum dici, quod in genere dicitur, vbi lex uel statutum requireret nominatim expressum, ut in casu l. lecta. versi. pactum autem. ff. de rebus creditis. Tunc enim non sufficerent verba generalia, ut expressim respondit Barb. cōsi. 48. illud afferam, columna quarta, versicu. ego pondero, libro primo. Et uidere licèt ex eo quod voluit Paul. Eleaz. in suo Tractatu Appellationum, in 10. quęstio. quòd cum in appellatione à grauamine debeat exprimi causa grauaminis. c. 1. de appella. lib. 6. idque nominatim, Cle. appellāti. eo. tit. Certè non sufficit id exprimere per verba generalia. *Causam grauaminis verbis specialibus exprimendam.* Quod & idem tradit Bal. in l. eos. §. si autem in iudicio. colum. prima. C. de appella. & in l. vltima. col. 1. ver. item not. vald. text. C. de his qui propt. met. iudi. non appel. & Socin. consi. 45. visa appellatione, colum. 4. versic. 4. & vlti. Super quo tamen vide quæ dicam infrà num. 162. septimum item, & seq. & num. 190. atq; etiā, & seq. & Panor. in dicto c. in Lateranensi, in vlt. q. ext. de præb. ubi super hoc casu distinguit. & Bar. in l. filiusfa. col. ult. ff. de donatio. ubi expressè dicit fieri nominatim, quod fit uerbis generalibus, per l. Titius. in princ. ff. de libe. & posthum.

121 *Limitatio 16. in iuramento. Iuramentū debet præstari uerbis specificis.* Limita decimosextò, non procedere in iuramento, quod in genere præstitisse non sufficit, ut interuenisse dicatur, sed nuncupatim, & uerbis specificis exprimi debet, p c. pen. extrà de iureiu. quem tex. ad hoc no. Doct. è quibus Pan. ibi dicit not. sing. autē dicit Ant. in c. ab excommunicato, colu. 5. ver. ille error ergo actorum, de rescrip. Ex eoq; dicunt. Ab. antiq. Ioan. And. Anto. Imol. & Pan. super eodem c. ꝙ prouinciales, qui aliquid falsum domino affirmant per iuramentum, quod antea fecerunt, nō incurrunt periurium. Et dicit præterea Antonius in d. c. ab excommunicato, ubi suprà, ꝙ si per iuramentum aliàs à me præstitum promitto dare centum, non ex hoc obligor ad iuramentum, & periurium. *Nec sufficit dicere, per iuramentū alias præstitum.* Et sequitur Soci. consi. 99. serenissimus Rex, col. 2. ver. tamen clausula, lib. 3. vbi ex hoc consuluit, quòd si inter aliquos factum sit compromissum iuratum, deinde & inter eosdem fuerit huiusmodi cōpromissum prorogatum cum omnibus suis clausulis, non tamen censetur iuramentum interuenisse: sed opus est ut expsè, & specificè interponatur: *Nec cum omnibus suis clausulis.* adeò ut non sufficiat generalis cōsensus, siue expressio, ac nec per relationē ad aliud certum, quod not. ad id dicemus infra in 11. genere expressi, præsertim nu. 189. nam cum iuramentum.

122 *Iuramentū adijci nō potest ex clausula, gñrali extēdi possit, &c.* Ex his aūt dicit Pan. in dicto c. penu. ꝙ si partes cōsenserunt, ꝙ instrumentū possit extēdi ad sensum & cōsiliū sapiētis, aut ut notario videbit, non tñ poterit adijci iurāmētū, cum requirat specificā expressionem.

& sequitur Soci.in l.Gallus.§. idem credẽdum.colum. 2.ff.de lib.& posth.& Philip. Dec.in l.semper in stipulationibus. columna vltima.ff.de reg.iur.Sed tu his adde tex. optimum in l.qui per salutem.ff.de iureiurando, vbi licèt qui per salutem suam iurat,videatur iurare per Deum, cum respectu numinis ita iurat, tamen non videtur satisfecisse delationi iuramenti, nisi ita fuerit specialiter delatum. Et ita non sufficit in genere per Deum iurare, sed in specie id debet fieri,vt per Deum iurasse dicatur.

123 Limitatio 17. vt id generaliter expressum dicatur, tacitum verbis special.

Limita decimoseptimò, vt licèt huiusmodi expressum generaliter, sit verè exp̃ssum verbis generalibus: est tamen tacitum verbis specialibus, vt nuncupatim voluit Petrus Besutius, non modicæ autoritatis Doctor, in l. Stichum qui meus erit. & ibi post eum Iason, columnn.vlt.ver. mihi plus placet illud.ff.de lega.1.Et hoc quidem satis conuenit cum eo, quod suprà diximus num.119.incip.quin generale.Et uide etiã quod in simili dicemus infra, nu.173.quinto item modo.& num.195.verum Franci.

124 Limitatio 18. vt plus roboris hẽat quod specialiter est expressum, quã quod generaliter.

Limita decimooctauo, vt procedat in illis ipsis terminis (ut ita cum nostris loquamur) de quibus tractamus, videlicet vt pro expresso habeatur, quod generaliter dictũ est. Verum in hoc plus habet emergiæ, & ponderis, quod speciale est, vt scilicet magis timeatur, magisque animos subeat, qđ in specie dicitur, quàm quod in genere, p textum in c.quanquàm.23.distin. vbi glo. multa in hanc sententiam colligit, quæ tu videre poteris, ne sim longior in re, quæ paulò longiùs à proposito distat. Sed tu tamen adde text.in c.si aduersus, extrà de hæreti. & in Cle.1.ad finem, de exces. Prælat. & gl.in c.1.tit.qua iura deb.vas.Et Iac. Alua.& Card.Ale.in c.1.vtrunque in quarto not.tit.de noua fideli. for. & text. in l.apud Labeonem.§.hoc edictum.ff.de iniur. ubi quæ notabiliter fiunt, nisi specialiter notẽtur, videtur quasi neglecta, & ibi multæ cõcord.in gloss.

125 De eadẽ re.

Adde (inquam) quod alibi dicitur in generali sermone, non includi quod verisimile est, loquentem non cõprænhendisse. l. obligatione.ff.de pigno.cum in fin.si.Et id quod vulgò dicimus, speciem derogare generi l.alimenta.§. basilicæ.& l. Stichus nutricis.ff.de alimen.& ciba.lega.1.& l. in toto iure ff.de regu. iur.ubi ita scribitur, in toto iure generi per speciem derogatur: & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.& in c.generi.eod.titul. lib.6.& ibi concor. Non autem è diuerso derogat genus speciei.c.dudum, circa medium, de præb. lib. 6. Et ꝙ magis impedit quod speciale est, quàm quod generale.l.1.cum glo. in verbo, pignori, & ibi Bal. C. de nece.ser. hæred.instit.Ex quo multa ualent specialiter facta, quæ non generaliter l.2. C. de ser. pign.dat.manumis.quem ita summat Baldus.Quod specialiter declaratur, validius operatur, quàm quod in genere prædicatur: & in l. sequen. ubi seruus generaliter pignori obligatus manumitti potest: secus, si specialiter.& alijs prope infinitis iuribus.

Limita decimononò, ut non ita procedat quin nouum id sit, & dicat, quod cum antea uerbis tantum generalibus esset cõpræhensum, nunc verò singulatim, & specificè est expressum, vt expressim tradidit Bal.in c.1.post prin.titul.de noua for. fideli.in id allegans gl.in l.1.ff.de leg.1. Quamuis tamen aliàs declaratio nihil addere, nihilque noui inducere dicatur.l.asse toto.ff. de hæred.instit.& l. hæredes palam.§.1.ff.de testam.& ibi conco. 126 Limitatio 19. nouum sit quod specialiter fit.

Limita vicesimò, & vltimò, vt non procedat, quando requiritur quæpiam expressio ad eum finem siue effectum faciẽdi (ut nostri loquuntur) aliquem incidere in pœnam: tunc enim non sufficeret expressio in genere, per glossam, in Cle.1.in uerbo, nominatim, de ui.& hone. cleri.quam sic intelligit & declarat Pan.in c.in Lateranensi ad fin.extrà de conces. præbẽ. Et ita uoluit Fran.Ripa.in l.1.colum.9.uersic ultimo limitatur.ff.de uulg.& pupill.Sed tu aduerte quòd ea gloss.& Pan.loquuntur de eo, qđ dẽt fieri nominatim: quod aliud uidetur esse, quam expressim, ut constat ex his quę diximus suprà, num.120.incip.limita decimoquintò.Et ad hanc limita.facere uidẽtur, quæ diximus suprà, nu.91.incip.& hæc quidem procedunt.Et uide quę dicam infra.nu.138.& quod similiter. 127 Limitatio 20. cũ quis incideret in pœnam.

SED ET ILLVD sciendum est in hoc genere exp̃ssi, ꝙ si uerba generalia nõ possint uerificari, nisi in una specie, censentur dispositio esse specialis, & specialiter exprimere, id, quod disponit, & ita transit in secundum genus expressi, per tex.in l.2.& ibi Doc.ff.de lib.& posth.quem text.ad hoc dicit not.Ias.cons.56.in causa & lite, col.pen. uers.3.lib.1.& l.si domino, & ibi Bar.& alij ff.de leg.1.& l.patronus.§.1.ff.de leg.3.& l. si tibi.§.1.& ibi Bart.& rursum l.si hæres.& l.si optio.ff.de opti.leg.& l. fundus qui locatus.in fin.ff.de fun.inst.& §.nominatim. Instit.de exhered.lib.& c.ex parte.le 1.& ibi gl.ult.Pan.& Felin.in fin.qui cum tex.dicit singula.de offici. delegat. Bald. qui ex hoc in pulchro casu respondit, consi.46.quidã Ioannellus, lib.1.& Pano.in c.Pastoralis.§. quoniam.col.2.uersi.nota quòd in materia, de rescript.& Doct.ubique. 128 Dispositio generalis, quæ non nisi in una specie verificari pt censetur specialis.

Et

129 *De eadē re.* Et facit, quod voluit glossa, quam simpliciter sequuntur Io. An. & alij, in c. constitutionem, in verbo, nominatim, de sent. exc. lib. 6. q monitio dicitur nominatim facta, ad hoc vt possit excommunicari, qui participat cum excommunicato, si dicat, moneo filium Petri, cum ipse Petrus vnicum filium haberet, per tex. in d. l. 2. Et illam gl. reputat sing. Fran. Arc. in l. 1. col. 2. ff. de lib. & posth. ad hoc quòd in actibus, qui etiā ipso iure irritantur, nisi quicquam nominatim fiat, vt est in illo casu, satis sit exprimi per alias demonstrationes idem significantes.

130 *Testamētum derogatoriū præcedentiū cum mnūtā tum præterea, & speciali derogatione habetur.* Et quod uoluit Barto. in d. l. 2. per illum tex. de lib. & posthum. quod si vnicum testamentum præcessisset, in quo testator apposuit clausulam derogatoriam ad sequētia testamenta, videlicet quòd non valeat aliud testamentum postea factum, nisi certa verba in eo apponantur: postea fecit secundum testamentum, in quo generaliter reuocat omne testamentum præcedens: p istud secundum testamentum censetur primum reuocatum, tanquā fuerit facta mentio expressa, & specialis præcedentis testamēti, & clausulæ derogatoriæ in eo appositæ, cū sit vnicū, de quo illa gn̄alis reuocatio apposita in scdo possit intelligi. & idē tenet ipse Bar. in l. si quis in principio testamenti. col. 4. versi. sed quæro si esset ponere casum. & ibi etiam An. uersi. tertio quæro. ff. de legat. 3. & idem Bart. consil. 21. vt dicit & asseruit ad fin. Bald. in l. humanum. col. ultim. C. de lega. & Ang. consilio 365. quędam domina Vanna, colūna ultima. Roma consi. 185. in casu præmisso, quo quæritur. Ioan. Ana. consi. 56. in nomine, &c. his quæ in facto. & ibi Ludo. Bononien. in addit. & Alex. consi. 134. præuiso themate, colum. 4. uersicul. & nedum specialiter & sequent. lib. 1. Benedict. Capra. cons. 30. pūctus fuit, quædam domina Constantia, colum. 3. & consi. sequent. punctus quædam domina Magdalena, columna penulti. & Barb. in c. cùm esses colum. 24. uersic. dicit etiam ibi, de testa. Guido Pap. consi. 65. uiso themate, colum. 10. uersi. item dicta dubia. Soci. consil. 1. in causa testamentaria, colum. 3. versic. postremò, lib. 3. & Iason, q id reputat sing. consi. 56. circa primum scilicet priuilegium, columna penul. uersi. & ad hoc confirmandum, libro primo.

131 *De eadē re.* Contrarium tamen tenuerunt Ang. sibi contrarius, Imol. Raph. Co. Paul. Cast. Alc. sibi contrarius, & Franci. Aretin. in dicta l. 2. Bald. sibi item contrarius in Authē. hoc inter liberos, paulò post principium. C. de testamen. Raph. Coma in dicta l. si quis in principio testamenti. Pau. Cast. consil. 284. in facto præsenti. columna tertia uersicul. secundò ad idem op. libro primo. & Alex. consi. 25. viso testamento, columna secunda, & tertia, libro tertio, ubi dicit hanc esse communem opinionem, quam semper secutus est legendo & consulendo, & iterū consi. septimo, uideretur prima fronte, columna ultima, libro quarto, quod errore impressorum repetitum est, consilio quadragesimoquarto, eiusdem libri quarti. & idem consilio 156. uiso testamēto, colum. 1. uersi. nec obstat, si diceretur, libro septimo, & consilio centesimosexagesimosecūdo, uisis narratis, columna tertia, uersi. nō obstat prædictis, eod. lib. 7. & consilio centesimoseptuagesimosecundo, uisis testamentis, columna prima, eod. lib. 7. quibus etiā locis hanc dicit esse communem opinionem Socin. in l. cùm filiofam. §. ulti. colū. penul. uersi. tertiò infertur. ff. de legat. 1. Ludo. Bolog. in addit. Io. Ana. consil. 56. & si diligenter & accuratè. in l. sancimus. colū. 3. uersi. ultra Bald. adde quintam. C. de test. Steph. Bert. consi. 61. quamuis donatio, nume. 3. lib. 3. Antonius Rub. consil. 23. præsupponitur in facto, col. 4. uersic. & supposito. Sed eorum rationibus & argumentis alacriter, eruditè & subtiliter respondit idē Iason sibi etiam contrarius, nempe sequūtur Bar. in d. l. 2. quem uidere poteris, ne si omnia retulerim, sim longior.

132 *Accusatio & crimine facto in palatio sine alia declarat. cōfiniū, valet.* Facit item, quod uoluit idem Bart. in ea ipsa l. 2. & post eum Alexan. ibi, quòd si aliquis accusat alium de maleficio commisso in palatio Potestatis Bononiæ, & nō apposuit confinia, iuxta l. libellorum. ff. de accusatio. & l. forma. in princi. ff. de censi. procedit tamen talis accusatio, cùm sit unicū & notum Potestatis palatium. Et idem uoluit ipse Barto. in d. l. demonstratio falsa, in septima quæstione, de conditio. & demonstratio. & in dicta l. libellorū. in principio, colum. 2. uersi. circa hoc quæro, & in l. cū seruo. per illum textum de contrahen. emptio. Iac. Arc. Cy. & Imol. in l. cùm pater. §. ultimo. per illum textum. ff. de leg. 2. Bald. & Ro. in l. certum. ff. si cert. peta.

133 *De eadē re, cōtra suprà dicta.* At contrarium tenet Ange. in l. hac consultissima. C. qui testa. fac. pos. ubi refert ita fuisse determinatum Bononiæ, in persona Gandini, tempore sui syndicatus, sicuti ipse Gandin. refert in suo tractatu maleficiorum dicitque Ange. hanc op. seruare consuetudinem. Iason autē in d. l. 2. dicit, quòd licèt dictum Bart. sit uerum, quoad confinia ipsius palatij, per d. l. 2. ex alio tamē capite non procederet illa accusatio, nisi in ea apponeretur, in quo loco palatij crimē fuerit commissum. quia cùm delictum nō sit vniformiter punibile, in quocunq; loco pa-

prohibitionem expressam principis non valeat, c. proposuit, de concess. præbend. cũ sim. adductis à glo. in d. c. dilectus: secus tamen in tacita, quæ scilicet venit per quandam sequentiam, per tex. in eo ipso c. dilectus. & adducit ex Imo. quæ in simili is no. in d. l. seruum filij. §. ulti. ff. de legat. 1. & id quoque sequitur Soci. d. consi. 198. vbi suprà, lib. 2.

69 *Expressus cõsensus i multis casibus requiritur.* Huc quoq; pertinet, quòd in multis casibus requiritur expressus consensus, nec sufficit tacitus, quasi scilicet plus ponderis & momenti sit in expresso, quàm in tacito: vt in casu c. statutum. §. in nullo. & ibi glo. verbo, expressus. & alij, de rescri. lib. 6. Et in alio casu Host. in c. nuper. & ibi Panor. co. 1. versi. glo. prima est facilis, extrà de testib. Nam & uidemus, quòd in alienationibus temporalibus rei ecclesiasticæ sufficit tacitus consensus capituli. c. 2. de his quæ fiunt à Prælat. In perpetuis, expressus requiritur, gl. Inn. Host. & Panor. ibi. & glo. in ca. 1 in verbo, perpetuis, de non alie. reb. eccles. lib. 6. Et cùm clericus transit ad aliam ecclesiã eiusdem diœcesis, sufficit tacitus cõsensus Episcopi: si alterius, requiritur expressus, gl. in c. placuit. 7. q. 1. & in ca. 1. 21. q. & Anto. post Vincent. & Tancre. in ca. admonet de renuntiat.

70 *Procurator non potest tacitè reuocare substitutum.* Et quod scribit Oldr. cons. 130. omissa colum. 1. quòd procurator, qui habet potestatem reuocandi institutum ab eo, potest expressè reuocare, non tacite: quem refert & sequitur Nellus in tract. bannitorum, in 2. parte præteriti temporis, q. 9. de quo nõ. nihil per Domi. in c. si quem. §. secus. de pcu. lib. 6. Et quod tradit Bal. in ca. 1. §. iudices. in si. ti. de pac. iura. fir. quòd expressè renuntiãs appellationi, videtur fateri, se malam causam habere, per l. 3. C. de fi. instru. secus si tacitè, p l. properandũ. C. de iudic.

71 *Expressus cõsensus tacito potentior.* Et generale est, ac propè perpetuum, ut potentior sit expressus consensus, quàm tacitus: vt uidere licèt ex Ioan. And. in c. sciẽti. de reg. iu. lib. 6. in Mercur. Panor. in c. clerici. col. pen. versic. tertiò not. de iudic. & in c. si diligenti. col. 10. versi. quæro cum glos. pen. extrà de for. compe. & in c. dilecti. col. 4. no. in fi. eo. tit. & in c. ex ore. col. 2. de his quæ fiunt à maio. par. cap. & Doct. vbique. Nam is consensus, ea uoluntas propriè dicitur, quæ expressa est, ut dicit Bal. in d. l. 1. §. uoluntatem. & ibi quoque Alexã. & alij ff. sol. mat. & Philip. Deci. consi. 308. in casu ad nos transmisso, col. pe. Et ideò cõditio, si consenserit, si uoluerit, expressam uoluntatem requirit. Bart. in l. si ita legatum. §. si ille uolet. ff. de leg. 1.

Cõditio, si uoluerit.

72 *Coniecturæ sæpe nos fallunt.* Et sanè uoluntas, siue consensus expressus est clarior, apertior, manifestior, ut qui uerbis concipitur. Tacitus est quodammodo occultus, tectus, præsumptus tãtùm, vt probat l. qui ad certum. ff. loca. Et plerunq; fallax, vt qui à mente & coniecturis proficiscitur, in quibus sæpissimè decipimur, ut dicit Bal. aliud tamen agens, in l. precibus. col. 7. uersic. dixi ergo de duabus. C. de impuber. & alijs substi. & Fran. Cur. consil. 64. antiquissima, col. 2. uersic. quia in ultimis uoluntatibus. & Iaso. in l. licet Imperator. col. 3. in 4. not. in fin. sub nu. 18. ff. de lega. 1. Et alibi dicit ipse Bal. uidelicet in l. 1. col. 7. uer. modò sequitur alia. C. de cõfes. de mẽte hominis nullum est directum testimonium, per no. in l. iurisgentium. §. pactorũ. ff. de pactis. cum alijs multis à me collectis repe. l. si unquàm. in uerbo, libertis, nume. 22. incipi. unum tantùm, & præce. C. de reuo. donati.

Ex quibus planissimè constat, illud uerissimum esse, quod iam sæpiùs diximus, cõsensum expressum plus habere momenti, uirium, & ponderis, quàm tacitum. Id qđ omnino & sine exceptione obtinet, ubi cõsideratur consensus simpliciter sine adminiculo, siue fomento. At si cum eo occurrat legis aliquod adminiculum, tunc certè consensus tacitus quandoq; est potẽtior expresso, ut pulchrè & sciẽter declarat Pan. in d. c. dilecti. col. 1. in 3. no. extr. de for. cõp. 73 *Tacitum cũ legis adminiculo, quãdoque fortius est expresso.*

Et id qđẽ patet in renuntiatione expressa hæreditatis paternæ, quæ intra trienniũ reuocari potest. l. ult. C. de repu. hæredi. & l. si quis suus. ff. de iur. delib. non autem ea, quæ tacitè inducitur à lege per lapsum temporis. l. 3. ubi id expressè not. Bar. Bald. Pau. Cast. & recentiores. C. de iu. & fact. igno. & not. etiam idem Bar. Bal. & Pau. in d. l. si qs suus. ff. de iur. delib. & Bar. in l. seruus. §. vlt. ff. de bono. pos. & Bald. in l. 1. in 27. oppo. & ibi latè Alex. & Philip. Deci. in 4. not. C. qui admit. Pau. Cast. & Alex. in d. l. ul. C. de repud. hære. & his prior Accu. in l. 2. in 3. solut. & ibi quoque recentiores. C. de iur. & fact. igno. 74

Similiter expressa filijfami. renuntiatio hæreditatis sibi delatæ, non præiudicat patri, quin possit ex sua persona adire l. ulti. in prin. & iterum in §. pen. C. de bon. quæ libe. Verùm illi nocet tacita repudiatio, lapsu temporis à lege inducta per l. ulti. ff. qs ord. in bon. pos. seruet. & l. 1. & ibi Barto. ad fi. ff. de acqui. hære. & l. is qui hæres. §. neq; filius. & ibi etiam Bart. & alij, eo. titu. & d. l. seruus. §. ulti. ff. de bo. pos. & d. l. 1. & ibi gl. Bar. in fin. Bald. in 17. oppo. & recentiores. C. qui admit. Ex quibus ipse Bal. dicit generaliter, quod renuntiatio expressa excludit personam à iure sine præiudicio tertij: sed præscriptio, & negligentia, excludit ius ab omni- 75 *Expressa filij renuntiatio hæredit. patri nõ nocet: tacita nocet.* *Renuntiatio expressa est personalis: tacita rea-lis.*

omnibus personis, & sic est in rē. Bart. Ro. Alexā. & Iason in l. is qui §. neque filius. ff. de acqui. hære. Iason in l. si constante. col. 2. versi. hinc videmus. & iterum col. 27. ver. tertio in quantum. ff. sol. mat. Et propterea dicit idem Bal. in l. Claudius quæ est antepen. ff. de acqui. hær. & in l. eam quam, co. 4. versi. ex prædictis collige. C. de fideicom. post Iac. Are. in l. facta. § si quis bonorum. ff. ad S.C. Trebel. quod fortius excludit tēpus propter legis autoritatē, quàm expressa renuntiatio, vbi agitur de præiudicio tertij. l. natura. §. vlti. ff. ad S.C. Trebel. sed nulla l. est eius initij in eod. titu.

Tempus fortius excludit, quā expressa renuntiatio.

76 At Bal. in l. Centurio. col. 2. & ibi expressiùs Imo. col. 4. versi. nec obstat, si dicatur. ff. de vulg. & pupil. dicunt id quod dici solet, Expressum plus operari, quàm tacitum non procedere, quando agitur de excludēdo aliquo ab hæreditate. Verùm id non tātùm non procedit in exclusione hæreditatis. Nam & uidemus, quòd prælatus nō potest expresè renuntiare iuribus ecclesiæ, qa id esset donare, quod prohibitum est, c. 2. de donatio. Et tamen tacita repudiatione ex lapsu temporis, à iure introducti, illi præiudicat. c. de quarta. & c. veniens. extrà de præscr. de quo per Feli. in c. cùm accessissent, co. pe. ver. tertia ꝯclusio, extrà de ꝯst.

Prælatus tacite præiudicat ecclesiæ.

77 Id quod etiam in aliis multis videmus. Nam Præses ciuitatis ei non potest expresse præiudicare. l. Præses. C. de transac. Potest tamen tacitè ex lapsu temporis. l. aduersus, cum glos. C. de vsur. Et in causa criminali, vel in causa status, non potest renuntiari expresè appellationi, vt no. in l. pactum, inter. & l. ius publicum. ff. de pact. & l. 2. & 3. ff. de lib. cau. Sed tacitè potest patiendo labi tempus appellandi, vt dicit Bal. in l. vlt. co. 1. versi. oppo. quòd non possit. C. de temp. appe. Nam tacitum (inquit) pactum cursu temporis roboratū, plus operatur, quàm expressum, per d. l. facta. §. si quis bonorū. ff. ad Trebel. Et hoc (vt ille subdit) ꝓpter autoritatem præscriptionis, quam a lege assumit. Et idem de procuratore, vt non possit expresè renuntiare appellationi in præiudicium domini, possit tamen tacitè per lapsum temporis, Ang. & Imo. in l. ab executore. §. si procurator. qui est vlt. ff. de appel.

Et Præses ciuitatis.

Et procurator domino.

78 Et aliàs sæpe plus ꝑiudicamus alijs omittendo: quàm renuntiando. Nam vt dicit idem Bal. & ante eum Inn. in c. cum olim Abbas. vterque ad fi. extrà de offi. deleg. potest procurator omittendo præiudicare domino: & sic (vt subdit Bal.) plus pōt omissio, quàm renūtiatio: & pro simili allegat d. §. si quis bonorum. Et curator. qui nō potest renuntiare exceptioni peremptoriæ, nocet tamen adolescenti non opponendo

Procurator omittēdo nocet domino.

Et curator minori.

Bald. & recentiores in l. pactum curatoris. C. de pactis. cum infinitis alijs similibus, q̄ si huc congerere vellem, tempus me citius deficeret.

Nec frustra dixi suprà, quandoq; hoc casu esse potentiorem consensum tacitum, q̄ expressum: neque enim hoc semper procedit. Nam filius exclusus de Iure Prætorio p lapsum anni, vel de Iure Ciuili per lapsum 30. annorum, intelligitur solùm excludi à primo capite, non à sequentibus. l. 1. §. sed videndum. ff. de success. edic. gl. in d. l. 3. ad fi. C. de iu. & fac. igno. vbi Iason illam reputat singu. cum alijs multis à me collectis in Tractatu Retractuum, titu. 2. §. item 2. glo. 1. nu. 19. hinc fit & duodecimò, & sequen. Tamē si expresè repudiauerit simpliciter, excludit ab omnibus capitibus, vt voluit gl. in d. § sed vidēdum. in verbo, succedat, quam ad hoc dicit singu. Paul. Castr. in l. 1. colum. 3. versic. sed quærit ibi gl. C. qui admit. ubi ex hoc no. quod plus operatur expressa renūtiatio, quàm tacita ex lapsu anni ex lege inducta. Sed illam quoque dicit singu. & no. idem Pau. & Iason in d. l. 3. C. de iur. & fac. igno. & rursum not. idem Iason in d. l. cùm quid. in 2. lect. col. 2. versi. & econtra. ff. si cert. peta. Sed tu circa hoc omnino vide Philipp. Deci. in d. l. 1. C. qui admit. in 4. not. 79

Filius tempore exclusus a primo capite, non exclusus est à cæteris.

Item secūdò illud procedit, vt scilicet in dubio sit potentior expressus consensus, quàm tacitus: secus autem, si lex vlteriùs ꝓcedat disponendo contrarium: verbi gratia in iuramento calumniæ, quod expressè remitti non potest. l. 2. §. sed quia. C. de iura. calum. tacitè tamen potest secundum gl. & Doct. ibi. & est text. in c. 1. §. item 1. eo. tit. lib. 6. & in alijs quoque adductis per gl. in d. § sed quia. & gloss. in l. longè. ff. de diuer. & tempo. præscrip. & iterum in l. sed si inter. ff. de seruit. rustic. prædio. & glos. in c. inolita. 1. q. 11. & in c. si fortè. in verbo, euidentem, ad fi. de elec. lib. 6. & Docto. in capitu. cùm tempore, de arbitr. quæ in hunc modum intelligit Deci. in d. capitu. dilecti. de foro competen. 80

Iuramentū cal. expressè remitti nō potest tacitè potest.

SED ET ILLVD consequens est, vt declaremus, quid expressum dicatur, quid ve tacitum. In quam rem multa possumus decerpere ex his, quæ suprà diximus. Sed nunc latiùs paulò id tractādum ducimus. Sunt qui vno tātùm discrimine unum ab altero distinguant, ut uidelicet. Expressum dicatur id, quod verbis exprimitur: Tacitum, quod magis intellectu concipitur, q̄ uerbis, siue quod ex factis insurgit, non ex verbis. Ita uidetur uoluisse glo. in Cle. sæpe. in uerbo, partibus. ante fi. ff. de uerborū significat. & Bal. in l. ul. col. 2. versi. ad primū dico. 81

Expressum quid sit, qd. ve tacitum.

Expressum verbis.

Tacitū mente & ex factis.

dico.C.de insti.& substi. Et id quidem satis probat tex.in l.si seruus.ff.de assig.liber. cū dicitur,siue expressum est, siue certè intellexit,& cæte.& expressius in l.ratum.ff.de solut.ibi,quod magis intellectu pcipi,quàm locutione exprimi possit.

82 Baldus autem in c.vlt.col.4.versic. quæro nunquid consuetudo,extr. de cōsuetu. hoc vnum tradit,expressum etiam dici,qđ per scripturam apparet:quod & idem quoque dicit in l.sed si quis.§.quæsitum,col.4. venio ad quæstionem.ff.si quis cautio. cū scribit,Expressum dici, quod voce profertur, vel quod per scripturā apparet ad oculum.Quod autem (inquit) per rationē intellectus solum colligitur,dicitur Tacitū.l. iam hoc iure.ff.de vulg.& pupil.substi.& l. non rectè.C.de fideiuss.& l.1.ff.de his quæ in testa.delent. Cui concinit, quod scribit Ioan.Fab.in §.qua ratione.co.1.Inst. de pupil.substit.id dici Expressum,quod ex certa significatione & vi verborum deprehenditur prolatum: Tacitum autem, quod vis verbi ex sua recta significatione nō importat,sed ex coniecturata mente & voluntate verbis patentibus deprehenditur. quod nō longè abest ab eo, quod diximus in præcedenti versicu.

Expressum quod p scripturam apparet.

Tacitū quod per rationē intellectus colligitur.

83 At ipse Bal.vt ad eum redeamus,in l.si is qui,colum.2.versic.sed quæro quid vocas. C.si pend.appella.scribit id Tacitum dici, quod sine verborum prolatione habetur pro expresso,siue quod lex supplet.Idē cōsi.52.casus talis est,statuto,lib.1.quod repetitur consi.384.lib.5.tradit, id omne quod ex interpretatione venit, esse tacitum, non expressum:vt diximus(inquit)in vulgari & tacita pupillari substitutione, d.l. iam hoc iure.ff. de vulgari substit. Id autem Expressum esse, quod venit ex significatione vocis.Rursus idem in tractatu de pactis,colū. 16.versic. illud est not.dicit id pactum esse Expressum, quod habet consensum expressum:Tacitum, quod habet consensum p̄sumptum:nec interesse, vtrū sit expressum verbis,an facto.Nam pactum, quod nutu contrahitur,expressum est,nō tacitum, ar. l.certum.ff.si cert.pet.& no.in l. item quia. ff.de pact.quo in loco glo.in verbo,& mutus,& ibi Bald.in 2.lec.col.2.dicit id expressum esse,quod fit nutu,& alijs signis euidētibus,per l.si stipuler.§.vlt.ff.de uerb.oblig. De quo nos dicemus pleniùs infrà, num. 160.incip.quintum genus expressi.

Tacitū aliter.

Tacitū alijs modis.

84 Porrò Ang.consi.17. pro decisione q̄sti,col.vlti.ita hoc videtur intelligere, vt id dicat esse expresè dici, quod tacite inest ex natura verbi hoc importātis,per d.l.Prætor.§.interdictum hoc,& ibi glo.in verbo, expressum.ff. de oper.nou.nunti. Hincque dici in substitutione breuiloqua, quatuor substitutiones contineri: duas scilicet vulgares,& duas pupillares, & eas quidem expressas,licet non verbis specificis,ut uoluit gl.in l.Lucius.in verbo, nō ad matrem. & quod ibi dicit Bar col.4.uer.quæro utrùm hæc substitutio.ff.de vulg.& pupil.coniuncta gl.in l.precibus,C.de impub. & ali.sub. Et facit(inquit)tex.in l.1.§.ulti.ff.de uerbo. obliga.Et ante eum Bart.in l.si fideiussor.§. meminisse.circa medium.ff.de lega.1. vbi dicit, quod id quod natura uerborum importat, non dicitur tacite legatum, sed expresè. Quod & idem scribit in l.uxorem. §.agri plagam.post medium, ff.de legat.3. & Iason in l.1.colum.16.uersic. confirmo per doctrinam.ff.de lega.1.& Carol.Ruin. consi.64.super primo, colum.3.nu.10.lib. 1.& consil.76.uiso.colum.4.nu.14 lib.2.& consi.132.uisis,co.2.nume.4. eodem lib.2.

Expressum & Tacitum alijs aliter intelliguntur.

A quibus nō longè abest, quod scriptū est à Philip.Deci.consi.68. pro resolutione, col.4.versi.postremò, scilicet id expressum dici, quod ex uerbis ipsis infertur, & colligitur,licèt id uerba aperte non exprimant. Nam & id (inquit) dicitur esse in scriptis, quod ex scriptis infertur, & colligitur. l.1. §.sin autem. & quod ibi not. Bar.ff. de hæred.instit.& quod scribit Ang.in l.quoties. in prin.per illum tex.ff.eo.tit. Hæc Decius. 85

De eadē re.

Hanc autem rē latiùs,atque distinctiùs tractat Bar.in l.1.col.3.uersic.uideamus ergo de prima. & ibi per eum recentiores. ff. de uulg. & pupil. substi. scilicet expressum dici tribus modis. Primò, quod in genere dicitur.l.ulti.in fin. & quod ibi not. secundum unam opi.C. quod cum eo.Secūdò, quod specialiter exprimit.l.1.§. inter filiū. ff.ad leg.Corne.de falsis.& d.l.ult. secundū aliā opin.Tertiò,quod singulariter,& proprio nomine exprimitur.l.quod in rerum. §.ultimo.& ibi parua glo.ff.de leg.1.Et idē fermè tradit idem Bar.in l.si quis,in principio.col.4.versicu.quæro,quid si testator.ff. de lega.3.& in l.1.in fi.ff. si quis in ius uoc. non ier.Bald.in repetitio.c. si pater. in materia uulgaris substit.de testa.lib.6. & in tracta.de substitu.colum.2.Pet. Anchar. in c. duobus.quod est penul.colum.1.in 3.q̄sti. de rescrip.lib.6.Paul.Castr.consi.278. passus iste,colum.1.& iterum 2.lib.1.& consi. 441.pro declaratione,colum.4.uersic.cùm igitur.eod.lib.1. Franc.Cur. Senior consil. 49.memoriæ,col.15.uersicu.ad secūdum: ubi & alia multa ad primum illud genus allegat,& iterum consi.seq.colum.50. uersicu. ad quartum fundamentum.Barb. in repet.cap. Raynaldus. char.32.uersicu. sed iudicio meo,extrà de testa.& consi.25.scribitur sapientiæ,colum.9.uersicu. præterea 86

Expressum tribus modis dicitur.

Expressum generaliter.

Expressum specialiter.

Expressum singulariter.

ad prædicta, lib. 1. & consi. 89. clementissimi, col. 6. & 7. lib. 4. & Guid. Pap. consi. 66. uiso themate. col. 1; versi. item expressum dicitur. Bened. in repet. c. Raynutius, in uerbo, si absque liberis moreretur, num. 14. & multis seq. de testament.

87 Quantum ad primum pertinet, quo dictum est, id expressum dici, quod in genere dicitur, adde, quod idẽ dicit ipse Bart. & Bald. in d. l. Prætor. ff. de noui oper. nuntia. & idem Bart. in l. Centurio. col. 1. ff. de uulga. & pupil. Signo consi. 176. quæstio proponitur, col. 3. versi. præterea licèt; ubi ad hæc allegat l. sed an vltro. in principi. ff. de nego. gest. & l. negotium. & quod ibi not. C. eo. ubi etiam est bona glo. Et idem quoque voluerunt Bald. Imo. & Franc. Aretin. in l. illud. ff. de acq. hære. Bal. consi. 319. quidam Nicolaus, col. 2. lib. 5. Pet. Anch. consi. 293. visa diligenter gratia, col. 1. Pau. Castr. consi. 91. præsupposito, col. 3. versicu. aut si hoc absurdum, libro 2. Alexan. consi. 76. videtur in præsenti, col. 4. versi. & si dicatur, lib. 5. & consi. 201. perspectis verbis, col. 2. uer. confirmantur prædicta, lib. 6. Franc. Areti. in l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de uul. & pupil. ubi id dicit probari ex l. Lucius. cod. tit. Et idem Are. in d. si fideiussor. §. meminisse. col. 2. versi. super secundo articulo. ff. de leg. 1. Barb. in c. ad aures. col. 4. sub nu. 18. de rescrip. Petr. Besu. & Iason in l. Stichum qui meus erit. ff. de lega. 1. ipse Iason in l. 1. col. 16. uersi. confirmo per doctrinam. ff. eod. tit. Philip. Dec. consi. 389. visa longa serie, col. vltim. & Carol. Rui. consi. 159. quãuis loquendo, col. 4. num. 9. libr. 3. & Paul. Paris. cons. 97. vt præsentis consultationis, col. 14. num. 106. lib. 1.

Iterũ de primo genere.

88 Et hoc quidem confirmatur vltra supra dicta, per text. in l. qui vsumfructum. ff. de uerbo. obliga. in illis verbis, specialiter expresserit, quibus satis ostenditur, etiam generaliter aliqd exprimi: frustra enim aliàs ea dictio specialiter, adiiceretur. Et est simi lis text. in l. 2. §. 1. ff. de doli mali exceptio. & in l. in fundo. ff. de supel. lega. & in l. si is q. §. ulti. in fi. ff. de reb. dub. & in l. quærebatur. ff. de milit. testamẽ. & in l. sed si hoc. in prin. ff. de condi. & demon. & in l. ballista. in fin. ff. ad Senatusconsultum Trebel. & in l. vltim. §. Camelelasia. ff. de muner. & hono. & in l. 1. §. quòd si ab initio. ff. de exerci. act. & in l. diem. §. si quis. ff. de arbit. & in l. circa. C. de loca. & in l. cum multæ. §. si igitur dote. C. de dona. ante nup. & in l. neq;. C. de iure dot. & in l. vltima. §. omnẽ. C. de admini. tuto. & in l. si quis argentũ. in prin. ibi generaliter, vel specialiter expressum. C. de donat. & in l. 2. C. in quibus causa. pignor. uel hypot. taci. contra. & in l. illud.

De eadẽ re.

C. de colla. & in capitu. 2. in fin. extrà de deposi.

89 Et hac quoque ratione, quòd tantum operatur dispositio generalis quo ad omnia comprænhensa sub genere, quãtum speciali ad comprænhensa sub specie. l. si duo in fin. & ibi Bar. ff. de admi. tuto. & l. si chorus. ff. de le. 3. & l. omnes. ubi & ad hoc no. Bal. & Ang. C. de præscrip. 30. uel. 40. ann. gloss. in l. si quis mihi bona. §. iussum. vers. sed utrum. ff. de acqui. hæredi. & post eam Bar. in l. sed & si quis. §. quæsitũ. post prin. ff. si quis caut. Alex. Franc. Aret. & Socin. in d. l. 1. ff. de uul. & pupilla. subst. Franc. Curt. Senior. d. consi. 49. col. 15. versi. in proposito, Philipp. Deci. consi. 259. uisis his, colu. 2. cum aliis multis concordan. à me latius collectis in repe. l. si vnquàm. in præfatione. nume. 118. incip. & hæc quidem. C. de reuo. dona.

Generalis dispositio tãtum operatur quo ad comprehensa sub genere quantum specialis sub specie.

90 Ex quo illud fit, quod ex facto respõdit Socin. consi. 3. in causa domini, colum. 3. versicul. tertiò quòd dicta, lib. 3. quòd licèt potestas legitimandi non trahatur ad feuda, ex sententia Signo. consi. 218. quidam dictus Ioannellus, cum concord. à me traditis in tracta. Retractuum, lib. 1. §. 1. gloss. 2. in verbo, *ou autres biens*, numero. 6. nec in generali. & in Tra. *Le mort saisist le uif.* in quarta parte declar. 5. nu. 8. præterea, ut inquit, & seq. tamen si ex generalitate uerborum colligi possit. Principem voluisse hanc facultatem ad feuda quoq; trahi, id satis est. Et quod etiam voluit Francis. Cur. Senior, in dicto consi. 49. colum. 15. uersi. ad secundam. & latius consi. seq. col. 50. uersicu. ad quartum fundamentum, & multis sequẽ. quod cùm, ut frater possit succedere, requirã id in inuestitura noui feudi expresse dici, per c. 1. tit. de success. feud. & c. 1. §. cum verò Conradus, titul. qui feud. dar. poss. certè satis erit, ut ex uerbis generalibus id colligi possit. Et utrunque sequitur Franc. Ripa. in dicta l. 1. num. 52. & seq. ff. de uul. & pupilla.

Potestas legitimãdi an & quomodo ad feuda trahatur.

Frater, an & quando in feudo succedat.

91 Et hæc quidem pcedunt ẽt in materia, in qua fit stricta interpretatio, ut nõ obscurè patet ex dicta l. ult. C. qd cũ eo. q̃ qdẽ loquitur de ꝯtu, q haud dubiè strictè interpretatã, ut ex ea ipsa l. Iason expẽdit, in dicta l. 1. co. 5. uer. itẽ adde. ff. de uul. & pupi. Et id cõfirmat, qꝺ gñalis dispositio in odiosis, & pœnalib. q̃ strictè interpretãda sunt, gñaliter intelligiã, ut uoluit An. in l. ul. co. ul. uer. tertio, qri. ff. de cõstitutio. Princip. cũ concor. à me adductis in rep. l. si unq̃. in pfatio. nu. 119. & hęc quoq;. & iterũ in nostro Tractatu Retractuũ, tit. 1. §. 1. gl. 14. in uerbo, *ou equipollent à uente*, numero 102. sed & hæc

Expressum generale & in materia stricta.

Generalis dispo. etiam in odios. & pœnal. generaliter intelligenda.

92 Quamuis contrarium eius, quod pri-

mùm diximus ex Iaſo. teneat Franc. Ripa. in d.c.ad aures.colum.6.verſ.tertiò adduci tur,extra de reſcrip.per tex.cum gl. in c.inquiſitores. de hæreti.libr.6.Sed priorē opi. adiuuant multa à nobis congeſta. in d.repet.l.ſi unquam.in princ. vbi ſuprà citauimus.Quomodo autem ille tex.& gl. in dicto c.inquiſitores, intelligantur, dicemus in ſeq.verſi.

92 Nam illud primum genus expreſſi,multis modis limitatur. Primò, vt non procedat,quando reſpectu & fauore certę perſonæ debet fieri mentio expreſſa. neq; enim tunc ſufficerent verba quantuncunque generalia: uerbi gratia, ſi diceretur, Contra quaſcunque perſonas cuiuſcunque qualitatis,aut conditionis exiſtant: ſed requirit̃ ſpecialis expreſſio perſonæ,vt voluit gloſſ. nota.in dicto c.inquiſitores,in verbo, expreſsè,per illum text. & ibi etiam Domin. qui id dicit bene notandum,de hæreti.lib. 6.Anto.& Imo.in Clem. conſtitutionem, per illum tex de elect.Rom. in repe. Auth. ſimiliter,in fin.C.ad leg.Falcid. Alex.qui illam glo.dicit ad hoc multum ſingu.conſi. 122.viſo puncto,col.3.verſicul.ſecũdò adducitur.lib.4.Barba.qui ad hoc alia citat, conſi.24.illud adferam,col.3.verſi.facit ẽt, quia vbicunque.lib.1.Iaſon in d.l.1.col.3. verſi.limita iſtam regulam.& ibi Fran.Ripa.col.8.num.56.ff.de vulg.& pupil.ubi & ipſe Iaſon illam dicit ſingu. & idem Iaſon in l.1.col.5.verſic.quintò adde.ff. ſi quis in ius voc.non ier. ubi & illam glo. dicit valde ſingu.& in d.l.Prætor, in princ. col.2.& ſeq.ff.de ope. noui nunria. ubi illam quoque dicit ſolennem,& ſing.& conſi.97. in pręſenti teſtamento,col.3. verſic.item vbi requiritur,lib.4.ubi etiam dicit not. & Bened.in dicto cap.Raynutius. in uerbo, ſi abſque liberis moreretur,lib.2.num.15.de teſtamen.

Limitatio primi generalis expreſſi, dũ reſpectu certæ pſonæ debet fieri expreſſa mentio.

93 Et id quidem nõ modicum fulcit,quòd aliàs diximus, diſpoſitionem generalẽ nõ includere perſonas, & cauſas priuilegiatas & fauorabiles.l.Decurionibus. & ibi gloſſ. Bar.& Ioan.Plat.C.de ſilen.lib.12.Bald.in l. 1.ante medium.C.de no.Codi. cõfir. cum multis concor.collectis ab Alex. aut quod magis credo,Barb.inter conſi.ipſius Alex. conſi.123.ſcripſit eccleſiaſticus.col.5.verſi. faciat quod voluit,& ſeq.& lib.4.& Felyn. in c.1.col.3.verſi.ſecunda diſpoſitio, extrà de præſcipt. & Franc. Ripa.in dicta l.1.col. 8.nume.56.& ſequent.ff.de uulga.& pupil. & a me in tracta.Retractuum,titu.1. §.1.d. gloſſ.14.nume.104.& id quidem.& Carol. Ruin conſi.126.præmiſſa.columna.4. nume.8.lib.1.

Diſpoſi. generalis non includit perſonas & cãs priuilegiatas.

94 Secundò limita, vt procedat, quãdo lex noua induceret nouam formã in aliquo actu celebrando,& vellet de ea expreſſam mentionem fieri:tunc enim nõ ſufficit expreſſio per verba generalia,vt voluit Fran. Aret.in d.l.1.col.6.verſic. ſecundò uidetur & ibi quoque Socin.col.8. verſic. ſecundò limita,de uulgar.& pupill.ad id allegantes Bar.in d.l.Prætor.in princ.ff. de noui operis nunt.ubi uoluit,quòd ſi tutor iuret vtilia facere,& inutilia prætermittere, iſta verba non ſufficerent,neque ſatisfacerent formæ,per quam tutor tenetur promittere expreſſam defenſionem pupilli, per l. vlti. §. defenſionem.verſic.omnem autem dubitationem.C. de admini.tuto.ubi & Bart.illum tex.multum commendat,& dicit nouum,& ſingu.& ibi etiam Cyn.Ang.& ibi & Saly.& ipſe quoque Bar. in l. legitimos. ante fin. princ.& ibi quoque Raph.Co. in princip.ff.de legit. tutor. quibus poſtremis locis dicit Bartol.ſe uidiſſe multas tutelas ob id caſſari.& Bald.in additio.Specul. tit. de tuto.colum.ulti. uerſicu. tutor tenetur. Ange.in §.ulti.in Authen. ut hi qui oblig. Rapha.Co. Pau. Caſtren. & Ro. in dicta l. Prætor.in princip.de operis noui nuntia. Matheſ.notab.108.incip.nota tex.ſing. ubi ad hoc dicit text.in d.§.defenſionem, ſing. & Alex.conſ.119.ponderatis his,colum.2. ver.& ideò dicit,lib.1.& Barba. conſill. 19. ſcripſit Propheta,colum.ult.lib.1.& conſi. 25.ſcribitur ſapientiæ.col.pen.eo.lib.1. ubi illum quoque text.dicit ſingu. conſ. 47. p̃clarè ſcribit,col.pen.eo.lib.2.ubi & illum dicit ſing.& conſi.64.illud in medium referam,col.1.libr.3.& conſi.91. illud referam col.4.uerſic.circa tertiam lib.3. Ang.Areti. in §.actionum.columna.19.uerſic. octauo quæro,quid incumbat,inſtit. de actio. Maria.Socin.conſi.24.uiſis,col.7.uerſicul.nec obſt.quod Imo.Et Iaſon in l.1.colu. 5. uer. quinto no.facit.ff. de liberis, & poſthu. & dicto conſi.97.col.penul.uer.quinto facit, lib.4.Et huius rei rationem reddunt Fran. Aret.& Socin.ubi ſupra,quia ſi uerba generalia ſufficerent in hoc caſu,ius nouum nihil adderet in effectu ad id,qđ erat diſpoſitũ de iure ueteri. quoniã de natura adminiſtrationis tutelæ eſt, ut tutor non relinquat pupillum indefenſum.l. tutoris officium.ff.de admi.tuto.

Limitatio quando lex noua inducit nouam formam, cum expreſſam mentione requirit.

Tutor debet pmittere expreſſam defenſionem m... de nu. ſeq.

Super hoc tñ aduertendum eſt,ꝙ Bal. in d.l.legitimos.& in d. §. omnem dubitationem.& prætera in c.ex parte M.col. penul. uer.adhuc reſtat in intellectu.& ſequ.extrà de appel.negat neceſſariũ,ut nuncupatim apponant̃ uerba poſita.in d.uer.oĩno, ſed ſufficiant æqpollẽtia,ꝗbus in effectu promittat̃ ſpecialis defenſio: qa iura magis cõſiderant effectum,ꝗ formam uerbi.l. quoniam 95

De eadē re

niam indignum.C.de testa.& formulæ verborum sunt sublatæ.l.1.& 2.C. de formul. & sequitur Alex.sibi contrarius in d.l.prætor,& Feli.in c.translato,col.3.versi.secundus casus sit.de consti.& Fran.Cur. senior. d.consi.94.col.15.num.60.dum ibi allegat Bal.in dictis locis.& consi.seq.colũ.1.& in tractatu de arbi.in 19.quæst.in fin.ubi id dicit semper tenuisse.

96 *Limitatio.3. cum requiritur expressum verbis.*

Sed & illud aduerte,quod Bar.in d.l.Prętor.in princip. dicit quod in d.§.defensionem nõ sufficit generalitas,quia textus nominatim requirit expressum verbis, cum dicit, solennibus verbis. Quod dictum ad hoc ponderat Ale. dicto consi.129.colum. 2.uersi.secundo limita.ff.de uulg.& pupil. per hoc limitans,quod dictum est,illud dici expressum, quod comprehenditur uerbis generalibus, ut non procedat quando lex requirit expressum uerbis. Tandem tamen subiungit hæc uerba. Quod an sit uerum,non dico nunc,quasi de hoc dubitare videatur. Idem tamen in d. l. Prætor. in princip.colum.2.uer.ista regula,hoc asseueranter affirmat,ad hoc allegans Anto. & Domi.in c.translato,de constitu.vbi tenent, quod stante statuto, quod positioni respondeatur verbis expressis:certè si in responsione ponatur aliquod uerbum, per quod aliud in consequentiam sequatur, nõ uidetur expressè uerbis,sed intellectualiter responsum.Quod & sequitur Feli.ibi. & illud quoque de expresso uerbis uoluit Bened.in d.c.Raynutius.in uerbo, si absq; liberis,libr.2. num.15.versic.secundo limitabitis,de testa.

97 *De eadẽ re.*

Et ita hoc erit uice tertiæ limitationis, ut videlicet non procedat illud primum genus expressi,cùm requiritur,ut aliquid verbis exprimatur, siue ut quid fiat uerbis expressis.tunc enim non sufficeret, ut uerbis generalibus id fieret. Sed huic sententiæ nõ accedit Fran. Rip.in d.l.1.colum.9.versic. tertio limitatur.ff.de uulg.& pupilla. Quia ita(inquit)dicitur verbis expressum, quod exprimitur verbis generalibus, sicuti verbis specialibus,per tex.in §.præterea, Instit. de inutil.stipu.& l.doli clausula. ff. de verbo.obli. Nec ob.vt subdit d.§. defensionẽ. quo innituntur alij:quia ibi tex.vnum aliquid requirit præterea, ut scilicet specialiter exprimatur: quo casu haud dubiè non sufficit generalis expressio, vt & nos quoque dicemus numero 150. illud tandem dixerim.

98 *Limitatio 4. cum aliquid expressum pro forma requiritur.*

Limita igitur quartò, ut non procedat, vbi lex in aliquo actu pro forma requirit aliquid expressum, quia hoc non sufficit adimplere uerbis generalibus, quamuis uideantur æquipollere. Ita nominatim uoluit Iason in d.l.Prætor.in prin.col.4.uersi. ex qua diligenter,ex not.ibi per Bart.Confirmatq; per illud quod uult gloss. in c. ut circa,de elect.lib.6.& in Clem.1. in uerbo, tacta, de hæret.quæ uoluit nõ satisfieri statuto exigenti iuramentum,tactis scripturis si præstatur iuramentum præsentibus scripturis,non tamen tactis.Et hac quoque ratione, quòd uerba specialia magis mouẽt & plus operantur, quàm generalia. l. item apud Labeonem.§.& hoc edictum, ff. de iniur.quia non egent aliqua declaratione, sicuti generalia. l. emptor.§. Lucius. ff. de pact.& l.cùm Aquiliana.ff.de transact.

Cui adde quod voluit Feli.post alios antiquiores,quos allegat in d.c.ad aures. col. 99 *De eadẽ re.* 2.uersi.nihilo minus sequenda est, de resc. quod si lex requirat expressionem pro forma,nõ sufficit expressio, sub quodam uerborum inuolucro.l. sed & si quis.§.quæsitum.ff.si quis cautio.et c.qui ad agendum & c.ult. de procur. lib.6. Et quod item uoluerunt Imo.Alexan.& Franc.Are.in l.qui Romæ.§.duo fratres.ff. de uerbo. obligat. quod ubi pro forma requiritur specifica scientia,non sufficit eam haberi in genere. De quo tamen uide Iason.ibi;column.28; uersi.defendendo.Bart. Et quod etiam tradiderunt Bal.& Ang.in l.1.ff.de lib.& posthu.quòd licèt aliàs sufficiat exprimere nomen proprium alicuius, sine expressione cognominis,aut alterius demonstrationis fallit tamen,cum id requiritur pro forma: tunc enim nõ sufficeret exprimere nomẽ ꝓpriũ,quãtuncunq; singulare,cuiusmodi fuit nomen cuiuspiã Gallopresi, q fuit Bidellus Azo.Et idẽ uoluerunt ipse Ang. Ro. Alc.q alios citat,& recẽtiores in l.hac cõsultissima.C.q test.fac.pos.ipse Ang. & Imo.in l.quoties.§.si qs tñ.ff.de hære.insti.Pet. An. in repe.c.1.in 6.q.prin.uer.quæro et si statuto cauetur,de cõsti.Mari. Soc.cons.24.uisis ac diligenter.col.6.uer.nec obstat qđ Imo. Et Hippo.Marsi.cons.29.solamen omniũ, col.2.uer.& faciũt,lib.1. Et hęc faciunt ad eam insinuationem nominis,& cognominis,quæ dẽt fieri in nominationibus beneficiorum ex cõco.summi Pontificis & Regis.Et uide,quæ dicam inferius nu.141.incip.& ex hoc,& nu.158.incipi. intellige secundò,& 2.seq.& nu.178.incipi. sed id tamen.& nu.188.inci.& iõ cũ formã, & seq.

100 *Limitatio 5. quando lex noua correctoria requiris expressum.*

Limita qnto,ut non ꝓcedat,qñ lex noua correctoria iuris antiq reqrit aliqd expressè fieri:qa tũc nõ sufficiunt uerba gñalia, sed dẽt nominatim fieri, & specialiter, ut uoluit Ang.in §.si uerò expsim. per illũ text. in Auth.de trien. & semis. nã cum lex noua(inquit)permittat testatori,expssè prohibere Falcidiã, in l.si vt allegas.C. ad leg.Fal.

Falcidia an censeatur prohibita verbis generalibus. quæ quidem corrigit ius antiquum, in l. quod de bonis.§.1. & vlti.ff. ad leg. Falcid. Ideò debet illud exprimi à testatore specialiter, & nominatim: nec sufficit generaliter id fieri, iubendo integram aut totum hæreditatem restitui, aut aliis verbis similibus, per text. in d.§.si verò expressim. Et idē quoque voluit ipse Ang. in §. illud quoq; per eum tex. in Auth. de trien. & semis. & in auth. sed cum testator. post princip. C. ad leg. Falc.

101 *De eadē re.* Sed & idem tenuit Rom. nulla Ang. mētione facta, in repet. d. Authent. similiter, col. vlti. C. ad leg. Falci. ad id quoque allegans text. in l. si quis. in princip. versicu. sed hoc ita demum. ff. de leg. 3. & tex. vt ipse dicit, meliorem totius iuris, in l. vl. C. de indi. vidui. Et rursus idem Rom. cōsi. 75. nescio qua ex re, ubi & multa alia allegat. iterumque consi. 79. totum fundamentum. Alex. d. consi. 122. col. 3. versicu. quia respondeo, lib. 4. Barb. consi. 19. scripsit Propheta, col. ult. lib. 1. & consi. 24. illud afferam, col. 2. & 3. eod. lib. 1. & consi. 25. scribitur, col. pen. eo. lib. 1. & consi. 37. illud adducam, col. 8. eo. lib. 1. & inter consi. Alexand. consi. 123. scripsit Ecclesiasticus, col. 1. lib. 4. Maria Socin. inter consi. Barpt. eius filij, consi. 14. sequendo ordinem, col. vlti. li. 1. & ipse filius in d. l. 1. col. 8. uersic. hanc tamen regulam. ff. de vulga. & pupil. & consi. 209. quoniā præsens consultatio, col. 2. li. item 2. & ante hos omnes Oldra. (cuius nullam illi mentionem fecerunt) consi. 248. præsupposita consuetudine, in 4. dubio. & Bar. in l. Centurio. col. 7. versic. quid dicemus dubito. & ibi quoque ipse Ange. & Imol. ff. de vulga. & pupilla.

102 *Contra supra dicta.* Verùm sunt alij. qui tenent contrariū & inter cæteros Paul. Cast. sibi contrarius latè in consi. 27. in causa quæ vertitur, per totum lib. 2. vbi dicit satis esse, si uerbis generalibus id concipiatur, ut si legauit omnia bona, siue pleno iure, vel integrè, aut si ne diminutione, per multa quæ ibi allegat. Et Alexand. sibi contrarius, Franc. Areti. & Iason, etiam sibi contrarius in d. l. 1. ff. de uulg. & pupil. neque enim iura (inquiunt) allegata ab Ang. dicunt id nominatim, aut specificè debere fieri, sed tantum expressè: quod etiam intelligitur verbis generalibus vt diximus. Et idem Alex. consi. 5. circa primum, col. ulti. lib. 3. ubi & alios multos antiquiores allegat, quos de industria prætermittimus. Et Francis. Aret. consi. 12. in causa Nicolai, col. 2. per text. quem dicit not. in §. si quādo. in fi. in Auth. vt sponsa larg. Franc. Cur. Senior dicto consi. 49. colu. 15. nu. 59. & multis sequent. & iterum consi. seq. col. 10. in responsione ad quartum ar. & bened. in repet. d. c. Raynutius. in uerbo, si absque liberis, le 2. numero 15. versic. tertio limitabitis, de testamen.

Et in hac quoque opin. fuit Socin. sibi item contrarius, consi. 127. quoniam in pr̄senti consultatione, col. antepenulti. versi. sed hic insurgit, lib. 3. vbi ex hoc dicit in casu Auth. ex testamēto. C. de collatio. exigētis expressam collationis prohibitionē, satis esse, id ex uerbis generalibus, & mēte donantis colligi, licèt non. sit alias specialis, aut singularis expressio, quamuis ea Auth. sit iuris antiqui correctoria. Id quod etiam astruit tex. in l. ex parte. §. intestato, & quod ibi dicit gl. ff. famil. hærciscun. Et quod voluerunt Fulgo. & Roma. in l. si emancipati. & ibi Alexander ad fin. C. de collatio. Et facit bonus text. in l. decem. iuncta glo. vlt. ff. de fideicommiss. lib. Et illam glo. ponderauit, & dicit sing. Barb. in repe. c. Raynaldus. col. 144. uer. quoad intellectum, de testa. Ex quibus radicitus euelli videtur illa Ange. sententia. 103 *De eadē re. Collatio an censeatur prohibita verbis generalibus.*

At Iason sibi diametro contrarius, tum in d. l. prætor. co. 2. uersic. 4. & ulti. ff. de noui. op. nun. tum in l. Marcellus. co. 12. uersi. licèt istam ampliationem. & uer. tu aduerte. ff. ad S.C. Trebe. eam Ange. sententiam & sequitur, & tuetur, non iis iuribus, quib. Ang. ipse innititur, sed hac ratione, quòd in correctoriis non est procedendum per coniecturas, aut tacitos intellectus, ut dicit illa gl. not. in c. cupientes. §. quòd si per 20. de elect. lib. 6. Sed hæc ratio mihi admodū debilis & frigida esse uidetur: quia quod fit uerbis generalibus, id expressum dicitur non tacitum, ut iam dictū est suprà sæpius. Ideo cogita, & uide etiam quæ dicam infra num. 172. quarto modo. 104 *De eadē re. contra Ang. sententiam.*

Limita sextò, ut non procedat in eo, qđ uenit in consequentiam, etiam necessariā ad actum expressum: quia illud non dr̄ expressum, sed tacitū, cùm nudis verbis compræhendi nō possit. text. habes, & exemplū in l. sicut certi. C. de testa. mili. ubi si miles sciēs se habere filium, instituat extraneum hæredē, intelligit̄ exhæredare filiū, sed tacitè. Et illum tex. nouiter ad hoc pōderat, & dicit ꝑpetuò mēti tenēdū, & notādū. Fran. Aret. ibi, & Iason. ēt ibi, co 3. uer. notādū ēt ex hoc tex. & in d. l. 1. co. 5. uer. quartò ultra scribētes, de uul. & pup. & in d. l. Pretor. co. 2. uer. 7. & Bened. in d. c. Raynutius, in uerbis, si absq; liberis. lib. 2. nu. 15 uer. 4. de test. 105 *Limita 6. in eo quod venit in consequentiam.*

Et in id quoq; facit, quod suprà adduximus in tertia limitatione, nu. 96. in c. sed & illud, ex Ant. & Do. in d. c. trāslato. de cōst. & qđ dicā infrà in septimo gñe expssi. Et qđ dicit gl. in c. 1. in uerbo, ꝓhibet̄. 1. di. nunq̄, inq̄t, inuenimus expressè ꝓhibitū in l. nisi per 106 *De eadē re.*

per quandam consequentiam. Ex qua no. Domi. ibi, col. 5. non id dici expressum, qđ ex quadam verborum consequentia proficiscitur. Et ideo (inquit) vbicunque requiritur expressa mentio, non sufficit mentio descendens ex consequentia verborum, utpotè surda, & tacita. nam & illum vidi à nonnullis allegari, licèt non sit in meo Codice.

107 *De eadē re. Cōtra supra dicta.* Sed aduerte, quia contra hanc limitationem faciunt multa, quæ dicam infrà, in 8. genere expressi. Et etiam cōtrarium tenuit Franc. Rip. in dicta. l. 1. colum. 8. nume. 61. ff. de uulga. & pupil. substit. per l. si quis locuples, ff. de manumiss. testam. ex qua no. Barto. id quod colligitur ex argumento à contrario sensu, procedere ex expressa verborum significatione. Nec obstat (inquiunt) d. l. sicut certi. quia (ut dicunt nonnulli) exhæredatio, de qua loquitur illa l. non ueniebat ex consequentia verborum, sed ex interpretatione legis. Sed, ut subdit Ripa. ea solutio illi non placet, quia vnius inclusio, censetur expressa exclusio alterius. l. ex eo. ff. de testibus. cum similib. Ideo aliter respondet, quòd ibi exhæredatio dicitur tacita verbis singularibus, & sic respectu formæ, quia nominatim fieri debuit. l. 1. ff. de lib. & posth. Non autem dicitur tacita, quòd expresè non colligatur. Subiungitque posse dicit, quòd ubi consequentia est infallibilis, hæc posterior opini. posset procedere: secus si consequentia posset esse non vera, vti declarat Felin. in c. nostra in 2. correl. de rescrip. Et idem propemodū voluit Francis. Curt. Iunior. 159. sacratissimæ, col. ult. uersicul. sed quia negari lib. 2.

108 *Limitatio 7. in genere summo.* Limita septimò, vt non procedat, quando uerba essent generalia in genere (vt ita loquar) generalissimo, aut (vt alij vocant) summo: sed opus est, vt saltem sint in genere subalterno, id est, vt descendant ad quādam speciem: nec tamen necesse est, ut ad indiuiduum veniant: uerbi gratia, quis nō tenetur de casibus fortuitis, nisi eis expresè renuntiauerit. l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si quis cautio. & l. opus quod aduersione. ff. locat. Certè si quis suscipiat in se omne periculum, non uidetur renuntiasse omnibus casibus fortuitis: sed opus est, vt saltē in genere suscipiat casus fortuitos: quod satis erit etiam si non dicat incendij, naufragij, & cęterorum, per tex. in l. si quis fundū. in princ. ff. loc. & voluit glo. & Doct. in d. §. quæsitum. vbi latè per recentiores, qui adducunt concor. & per Alex. multas etiam concor. afferentem in l. Titius. in prin. ff. de libe. & posthu. *Casibus fortuitis non renuntiat, qui suscipit omne periculū.*

109 *Mādata speciali in genere de mādare, non satis est.* Similiter sunt multi casus, in quibus requiritur speciale mandatum, qui numerātur per gl. in l. Pomponius. in princ. de pc. & in c. quia ad agendum. eo. tit. lib. 6. inter quos est restitutio in integrum. Propterea si quis constituat procuratorem in omnibus casibus, in quibus requiritur speciale, & expressum mandatum, non satis est ad hoc, ut possit petere restitutionem in integrum, aut aliud quicquàm facere, quod requirit speciale mandatum per text. in d. c. qui ad agendum. sed si constituerit ad petendum in integrum restitutionem, cùm opus fuerit, satis est, etiam si non dicat in tali causa: ut per Bar. & alios, in d. l. Titius, & in d. l. filiusfa. ff. de dona. & Bald. Ang. & Sali. qui hanc dicit esse communem opi. in l. 1. C. etiam per procu. cau. in integ. restit. agi pos. Bal. d. §. quæsitum. col. 4. versi. & ex hoc infert. & in l. illud. §. 1. ff. de minori. ubi ita dicit communiter teneri. Pet. Anc. in c. procurator. de elec. lib. 6. ubi hoc limitat certis modis, cum multis concor. adductis per Alex. in d. l. Titius. & consi. 189. viso statuto. col. 2. uersi. quartò probatur. libr. 7. quibus adde & Philip. Dec. cons. 20. in causa istorum fratrum, col. penult. versic. secūdo respondetur.

Et multa alia exempla videre poteris per Bart. in d. l. si quis in principio testamenti. col. 4. versi. quæro quid si testator. ff. de leg. 3. & in l. vltim. in fi. C. si contra ius, vel vtil. pub. ubi dicit, satis esse si dicatur, non obstante quacunque lege contraria: nec esse necesse, vt dicatur, tali lege. & in l. 1. in fi. ff. si quis in ius voc. non ier. ubi dicit, ꝙ in illo casu, in quo requiritur specialis renuntiatio, similiter non satis est renūtiare omni exceptioni, siue priuilegio. sed sufficit renuntiare omni priuilegio fori, licèt non descendat ad aliam speciem, siue indiuiduū priuilegij fori, cum multis concor. ibi per Iason. adductis, quem ibi uide. & in d. l. sed si quis. §. quæsitum. ff. si quis cautio. 110 *Generalis legum derogatio.* *Generalis renūtiatio exceptionum.*

Sed hoc fallit, ubi uersaretur graue aliqđ & magnum pręiudicium. nam tunc nulla generalitas, quantumcunq; expressa, satis esset nisi re ipsa esset omnino specialiter & nominatim expressa, ut uoluit Bar. in d. l. filiusfa. col. pen. & ul. ff. de don. adferēs duos casus, uidelicet in aditione hæreditatis, ꝑ tex. in l. si quis mihi bona. §. iussum. uersic. sed utrum: & ibi Doct. ff. de acq. hæredi. & Ale. Iason. in d. §. l. Titius ponderantes grauitatē pręiudicii. Similiter in matrimonio non sufficeret mandatū ad contrahendū matrimonio: sed requirit̄, ut nominatim exprimatur, cū tali, propter grauitatem pręiudicii, per l. generali. ff. de rit. nupt. & c. ult. & ibi glo. & Doct. de proc. lib. 6. & not. Bar. in d. l. filiusfam. in 3. quæsti. de dona. Salyc. in l. 1. de sponsa. Alexā. consi. 146. in causa, 111 *Vbi versatur graue periculum, ibi ad indiuiduum descēdendum.*

& lite uertente, circa princip.lib.5. Alex.& Iason in d.l.Titius.Et hic erit generalis fallentia,ad hoc primum genus expressi vt videlicet expressum non dicatur,quod in genere dictum est,ubi vertitur ingens periculum.Id quod erit vice 8.limitationis. *Limitatio 8.*

112 Fallit & secundò,ubi requiritur mandatum speciale, principaliter in fauorē aduersarij,quam dubitat,ne dominus postea reuersus dicat,se de hoc non intellexisse,& sic aduersarius ipse damnificetur: quia tūc requiritur,vt exprimatur specialiter indiuiduo,ut uoluit Bar.in d.l.filiusfa.§. ulti.p tex.in l.qui ita.ff.ad Treb. & in c. procurator.de elec.lib.6.& in Cle.non potest, de ,p cu.Iō enim ibi exigitur ita expressum mandatum,ne dominus postea dicat, se nō intellexisse, vt euitet pœnas,c.1.de ele. lib. 6. Et id quoq; erit 9. limitatio ad primum illud genus expressi. *Limitatio 9. ubi agitur de fauore aduersarij.*

113 Ex quibus hoc potes colligere, an sufficiat maritum generalem consensum præbuisse vxori,ut ipsa possit quoscunq; contractus facere.Super quo & tu præterea vide,quid in similibus casibus voluerunt gl. & Barto.in l.si longius.§.1.ff.de iudici.Iac. Aret.Cyn.in 3.q.Ray.Bal.col.pe.versi. quæro vtrum sufficiat,& Fulg.in l.vlt.§. necessitate.C.de bon.quæ lib.Specul.& Io. And. in tit.de actore.§.1.versi.sed quid si pater filio.Barto.& Ang.in l.si qs mihi bona.§.sed vtrum.quem legunt cum.§. iussum. & ibi quoque Raph.Ro.Pau.Cast.Alex. qui adfert concor.& Fran.Are.ff.de acqui.hæred. Bar.in l.tam is.§.1.col.2.uer.quæro an requiratur.ff.de donat.caus.mor.And. Iser. in c. imperialē,tit.de proh ibi.feud. alie. per Fede.vbi loquitur de generali consensu domini in alienatióne feudi.Bal.in rep.l.1.C. de sacros.eccl.cùm loquitur de testa. filijfa.ad pias causas, & consi. 285. casus corā R.D.Episcopo,col.2.uer.sed ad hoc respōdetur,lib.2.Ale.consi.59.uiso processu, co. 2.uersi.unde dicit,lib.2.& d.consi.189.col. 2.uersi.quintò probatur,lib.7.& Soc. consil.112.lib.1.repetito lib.2. consi. 172. multum,col.4.versi.succedit nūc tertia, & seq. & Philip.Fran.in rubr.testa.lib.6.charta.7. uersi.11.quæritur.& Carol.Rūin.consil.7. prima facie,colu.5.nu. 14.lib.2.Est autem expressa consuetudo Rochellensium,c.23. sufficere generalem consensum. *An sufficiat virum præstare generalem consensum omnibus contractibus.*

114 Limita decimò,ut non procedat in rescriptis ad beneficia,in quibus uel expressa,uel specialis mentio requiritur. Nā uerba generalia non sufficerent: uerbi gratia, in casu Clementi.2.de offic. ordin. ubi in collatione beneficij facta à Legato sedis Apostolicæ,requiritur specialis mentio beneficij, quo impetrās obtinet,nec sufficeret generalis,de qua in c.non potest. de cō cel.præbend.libro 6. uidelicet quòd aliud beneficium obtinet:ut uoluit glo. in dicta Clement.2.& ibi Cardinal.in 13.quæstione.Ioan.Andr.in ca.in nostra, ad finem, & ibi Antonius column.5.uersic.secundò principaliter.Calder.& Imol.in fin. & Panor.in ultimo not.extra,de rescr.Domi.in d.c.non potest:Panor in c. aures,in princ. per illum tex.& ibi Felin.qui adducit concor.col.2.de resc. *Limitatio 10.in rescriptis ad beneficia.*

Et etiam in casu Clemen.2.de præbend. ubi per literas. super prouisione clericorū ad beneficia,non includuntur hospitalia, nisi expressa de illis fieret mentio. Et ibi dicit glossa vlti.quòd non sufficerent uerba generalia,ut quòd de quibuscunque beneficijs,dignitatibus, personatibus,officijs,& cætera, & ibi Cardinal.in 7. nota. dicit ibi esse casum,ubi non idem operatur genus, quod species: dicit tamen post Gen. quòd satis erit, fieri mentionem de hospitalibus in genere,quod in idem recidit cum septima limitatione.sed & quod in casu dictæ Clemen.2.requiratur specialis mentio hospitalium,tenet Barb.consi.64.illud in medium referam,col.1.lib.1. 115 *De eadē re.*

Et ad hanc limitationem referri potest, quod uoluit Domi.in cap. humanum genus.columna quinta.& ibi post eum Feli. columna secunda, distinctio.1. quòd ubi in rescriptis beneficialibus,ex iuris dispositione requiritur expressa mentio alicuius qualitatis,non sufficit,si fiat mentio p quādam consequentiam.Et huius rationē reddit Iason in dicta l.Prætor.columna secunda,uersiculo tertio fallit. ff. de oper. noui. nuntiatio.quia huiusmodi rescripta ad beneficia, propter nimiam ambitionem clericorum sunt odiosa. Et per hoc dicit, hoc quoque procedere semper in materia odiosa, ad hoc referens, quod suprà diximus in quinta limitatione iuncta l. cum quidam. ff. de liber. & posthum. Ad quod etiam facit, quod uoluit Panormita.in cap.in Lateranensi.column.ultima, extra de præbend. Et id erit pro 11. limitatione huiusmodi expressi generalis,ut scilicet non procedat in odiosis. 116 *De eadē re.* *Limitatio 11. in odiosis.*

Limita duodecimò, ut non procedat, cum aliàs constitutio requirit expressionem per uerba geminata: uerbi gratia, si dicat, exprimit omnia, & singula: tunc enim non sufficeret expressio in genere, ità expresse uoluit gloss. in capit. circa. in uerbo, omnia & singula. & ibi quoque Ioan.Mo.Ioan.Andr.& expresśius Philip. Francisc.de electio.libro sexto. & Francis. Ripa.in l.1.column.10.uersicul.ex hoc infertur. ff. de uulgar.& pupilla.& ead. gloss. appro- 117 *Limitatio 12. cùm expressio per verba geminata requiritur.*

approbatur per tex. in Cle. constitutionem versicu. cæterum. ubi. & hoc not. gloss. in verbo, circunstantijs, eod. tit. Et bene facit quod dicam infr. eo. nu. 147. limita tamen non procedere, & iterum nu. 150. illud tandem, rursumq; num. 198. intelliges secundo. & quę latissimè scribam in nostro opere, cui titulus est, nihil frustra.

118 *Limitatio 13. quando certitudo requiritur respectu speciei.*

Limita decimotertiò, vt procedat, quãdo requiritur expressum simpliciter: at si certitudo requiratur respectu speciei, non sufficeret huiusmodi certitudinem fieri p verba generalia, sed requiritur ut fiat p uerba denotantia speciem: ita nũcupatim voluit Domi. qui hoc dicit bene notandũ, & post eum Philip. Franc. in c. si Episcopus, ante fi. per glo. ibi, in uerbo, certas, de præben. lib. 6.

119 *Limitatio 14. cum aliquid debet fieri specialiter.*

Quin generale est vt cùm aliquid debet fieri specialiter, non sufficiat uerbis generalibus fieri, ut uoluit gl. in l. 1. in uerbo, specialiter. & ibi, Bart. Bal. Saly. Fulgo. & recẽtiores. ff. si quis in ius vocat. & gl. in Clemẽ. 1. in verbo, specialiter. & ibi Cardi. Flor. in 7. not. de iudi. Ioan. And. in c. 1. de except. libr. 6. Bart. in l. legitimus. ad fin. princi. ff. de leg. tuto. Anto. & Imo. in Clem. cõstitutionem. col. 2. de elec. Iason in l. 1. col. 1. versic. quartò adde gl. ff. si quis in ius uocat. Bertrand. consi. 28. ad maiorem, colum. 2. nu. 7. lib. 1. & Franc. Ripa. in l. 1. col. 9. versi. ista limitatio, & iterum versi. ex his infertur. ff. de uul. & pupil. Et faciunt not. per Guil. Cu. Bal. & Saly. in l. si quando. §. & generaliter. C. de inoffic. testa. Barto. in l. si duo ff. de admi. tut. Alberi. Bal. & Angel. in l. de his. ff. de transact. & plenissimè Bal. in l. 4. §. quæsitum. ff. si quis cautio. Franc. Aret. in l. qđ in rerum §. si nauem. ff. de leg. 1. Barb. qui in id multa allegat, cõsi. 19. scripsit Propheta, columna septima, versic. facit etiam ad pdicta, lib. 1. & cõsi 37. illud adducã, col. 8. vers. & si dicatur quòd in casibus, eo. lib. 1. & consi. 15. præclarè scribitur, col. 7. num. 12. lib. 2. Franc. Ripa. in d. l. 1. col. 6. numer. 68. ff. de uulg & pupil. & lib. 2. respons. cap. 19. Titio, colum. 1. Et quę diximus suprà ex Bar. & alijs trib. modis expressum dici, primum generaliter, alterum specialiter, tertium singulariter. Si ergo expressum specialiter requiritur, non sufficit generaliter: alias enim frustra huiusmodi expressa distingueremus. Vide tamen, quid dicam postea nu. 148. & per hæc Lector, habes, & seq. Et id quidem erit vice decimæquartæ limitationis.

120 *Limitatio 15 cum aliquid nominatim fieri debet.*

Limita decimoquintò, ut non procedat quod dictum est, id expressim dici, quod in genere dicitur, vbi lex uel statutum requireret nominatim expressum, vt in casu l. lecta. versi. pactum autem. ff. de rebus creditis. Tunc enim non sufficerent verba generalia, vt expressim respondit Barb. cõsi. 48. illud afferam, columna quarta, versicu. ergo pondero, libro primo. Et uidere licèt ex eo quod voluit Paul. Eleaz. in suo Tractatu Appellationum, in 10. quęstio. quòd cum in appellatione à grauamine debeat exprimi causa grauaminis. c. 1. de appella. lib. 6. idque nominatim, Cle. appellãti. eo. tit. Certè non sufficit id exprimere per verba generalia. Quod & idem tradit Bal. in l. eos. §. sinautem in iudicio. colum. prima. C. de appella. & in l. vltima. col. 1. ver. item not. vald. text. C. de his qui propt. met. iudi. non appel. & Socin. consi. 45. visa appellatione, colum. 4. versic. 4. & vlti. Super quo tamen vide quæ dicam infrà num. 162. (septimum item, & seq. & num. 190. atq; etiã, & seq. & Panor. in dicto c. in Lateranensi, in vlt. q. ext. de præb. ubi super hoc casu distinguit. & Bar. in l. filiusfa. col. ult. ff. de donatio. ubi expresse dicit fieri nominatim, quod fit uerbis generalibus, per l. Titius. in princ. ff. de libe. & posthum.

Causam grauaminis verbis specialibus exprimendam.

121 *Limitatio 16. in iuramento. Iuramentum debet præstari uerbis specificis.*

Limita decimosexto, non procedere in iuramento, quod in genere præstitisse non sufficit, ut interuenisse dicatur, sed nuncupatim, & uerbis specificis exprimi debet, p c. pen. extrà de iureiu. quem tex. ad hoc no. Doct. è quibus Pan. ibi dicit not. sing. autẽ dicit Ant. in c. ab excommunicato, colu. 5. ver. ille error ergo actorum, de rescrip. Ex eoq; dicunt. Ab. antiq. Ioan. And. Anto. Imol. & Pan. super eodem c. ꝙ prouinciales, qui aliquid falsum domino affirmant per iuramentum, quod antea fecerunt, nõ incurrunt periurium. Et dicit præterea Antonius in d. c. ab excommunicato, ubi suprà, ꝙ si per iuramentum aliàs à me præstitum promitto dare centum, non ex hoc obligor ad iuramentum, & periurium. Et sequitur Soci. consi. 99. serenissimus Rex, col. 2. ver. tamen clausula, lib. 3. vbi ex hoc consuluit, quòd si inter aliquos factum sit compromissum iuratum, deinde & inter eosdem, fuerit huiusmodi cõpromissum prorogatum cum omnibus suis clausulis, non tamen censetur iuramentum interuenisse: sed opus est ut expssè, & specificè interponatur: adeò ut non sufficiat generalis cõsensus, siue expressio, ac nec per relationẽ ad aliud certum, quòd not. ad id dicemus infra in 11. genere expressi, præsertim nu. 189. nam cum iuramentum.

Nec sufficit dicere, per iuramentũ aliàs præstitum.

Nec cum omnibus suis clausulis.

122 *Iuramentũ adijci nõ potest ex clausula, q̃ instrũ extẽdi possit, &c.*

Ex his aũt dicit Pan. in dicto c. penu. ꝙ si partes cõsenserunt, ꝙ instrumentũ possit extẽdi ad sensum & cõsiliũ sapiẽtis, aut ut notario videbit, non tñ poterit adijci iurãmẽtũ, cum reqrat specificã expressionem, &

& sequitur Soci.in l.Gallus.§. idem credẽdum.colum. 2.ff.de lib.& posth.& Philip. Dec.in l.semper in stipulationibus. columna vltima.ff.de reg.iur.Sed tu his adde tex. optimum in l.qui per salutem.ff.de iureiurando, vbi licèt qui per salutem suam iurat,videatur iurare per Deum, cum respectu numinis ita iurat, tamen non videtur satisfecisse delationi iuramenti, nisi ita fuerit specialiter delatum. Et ita non sufficit in genere per Deum iurare, sed in specie id debet fieri,vt per Deum iurasse dicatur.

123 Limita decimoseptimò, vt licèt huiusmodi expressum generaliter, sit verè expssum verbis generalibus:est tamen tacitum verbis specialibus, vt nuncupatim voluit Petrus Besutius, non modicæ autoritatis Doctor,in l. Stichum qui meus erit. & ibi post eum Iason,columm.vlt.ver. mihi plus placet illud.ff.de lega.1.Et hoc quidem satis conuenit cum eo,quod suprà diximus num.119.incip.quin generale.Et uide etiã quod in simili dicemus infra,nu.173.quinto item modo.& num.195.verum Franci.

Limitatio 17. vt id generaliter expressum dicatur, tacitum verbis special.

124 Limita decimooctauo,vt procedat in illis ipsis terminis (ut ita cum nostris loquamur)de quibus tractamus, videlicet vt pro expresso habeatur, quod generaliter dictũ est. Verum in hoc plus habet emergiæ, & ponderis,quod speciale est, vt scilicet magis timeatur,magisque animos subeat, qđ in specie dicitur,quàm quod in genere, p textum in c.quànquàm.13. distin. vbi glo. multa in hanc sententiam colligit, quæ tu videre poteris, ne sim longior in re, quæ paulò longiùs à proposito distat.Sed tu tamen adde text.in c.si aduersus, extrà de hæreti.& in Cle.1.ad finem, de exces. Prælat. & gl.in c.1.tit.qua iura.deb.vas.Et Iac. Alua.& Card.Ale.in c.1.vtrunque in quarto not.tit.de noua fideli. for.& text. in l.apud Labeonem.§.hoc edictum.ff.de iniur. ubi quæ notabiliter fiunt,nisi specialiter notẽtur,videntur quasi neglecta,& ibi multæ cõcord.in gloss.

Limitatio 18. ut plus roboris hẽat quod specialiter est expressum,quã quod generaliter.

125 Adde(inquam)quod alibi dicitur in generali sermone, non includi quod verisimile est,loquentem non cõprehendisse. l. obligatione.ff.de pigno.cum in fin.si.Et id quod vulgò dicimus,speciem derogare generi l.alimenta.§. basilicæ.& l. Stichus nutricis.ff.de alimen.& ciba.lega.1.& l. in toto iure ff.de regu.iur.ubi ita scribitur, in toto iure generi per speciem derogatur: & illud potissimum habetur,quod ad speciem directum est.& in c.generi.eod.titul. lib.6.& ibi concor. Non autem è diuerso derogat genus speciei.c.dudum,circa medium, de preb. lib. 6. Et qp magis impedit quod speciale est,quàm quod generale.l.1.cum glo. in verbo, pignori,& ibi Bal. C. de nece.ser. hæred.instit.Ex quo multa ualent specialiter facta,quæ non generaliter l.2.C. de ser. pign.dat.manumis.quem ita summat Baldus.Quod specialiter declaratur, validius operatur, quàm quod in genere prædicatur: & in l. sequen. ubi seruus generaliter pignori obligatus manumitti potest: secus,si specialiter.& alijs prope infinitis iuribus.

De eadẽ re.

Limita decimononò, ut non ita procedat quin nouum id sit,& dicat,quod cum antea uerbis tantum generalibus esset cõpræhensum,nunc verò singulatim, & specificè est expressum, vt expressim tradidit Bal.in c.1.post prin.titul.de noua for. fideli.in id allegans gl.in l.1.ff.de leg.1. Quamuis tamen aliàs declaratio nihil addere,nihilque noui inducere dicatur.l.asse toto.ff. de hęred.instit.& l.hæredes palam.§.1.ff.de testam.& ibi conco. 126

Limitatio 19. nouum sit quod specialiter fit.

Limita vicesimò,& vltimò, vt non procedat,quando requiritur quæpiam expressio ad eum finem siue effectum faciẽdi (ut nostri loquuntur)aliquem incidere in pœnam:tunc enim non sufficeret expressio in genere, per glossam,in Cle.1.in uerbo, nominatim,de ui.& hone.cleri.quam sic intelligit & declarat Pan.in c.in Lateranensi ad fin.extrà de conces.præbẽ. Et ita uoluit Fran.Ripa.in l.1.colum.9.uersic.ultimo limitatur.ff.de uulg.& pupill.Sed tu aduerte quòd ea gloss.& Pan.loquuntur de eo, qđ dẽt fieri nominatim: quod aliud uidetur esse, quam expressim,ut constat ex his quę diximus suprà,num.120.incip.limita decimoquintò.Et ad hanc limita.facere uidẽtur,quæ diximus suprà,nu.91.incip.& hæc quidem procedunt.Et uide quę dicam infra.nu.138.& quod similiter. 127

Limitatio 20. cũ quis incideret in pœnam.

SED ET ILLVD sciendum est in hoc genere expsi, qp si uerba generalia nõ possint uerificari,nisi in una specie,censentur dispositio esse specialis, & specialiter exprimere,id,quod disponit,& ita transit in secundum genus expresi,per tex.in l.2.& ibi Doc.ff.de lib.& posth.quem text.ad hoc dicit not.Ias.cons.56.in causa & lite,col.pen. uers.3.lib.1.& l.si domino,& ibi Bar.& alij ff.de leg.1.& l.patronus.§.1.ff.de leg.3.& l. si tibi §.1.& ibi Bart.& rursum l.si hæres.& l.si optio.ff.de opti.leg.& l. fundus qui locatus.in fin.ff.de fun.inst.& §.nominatim. Instit.de exhered.lib.& c.ex parte.le 1.& ibi gl.ult.Pan.& Felin.in fin.qui cum tex.dicit singula.de offici. delegat. Bald. qui ex hoc in pulchro casu respondit, consi.46.quidã Ioannellus,lib.1.& Pano.in c.Pastoralis.§. quoniam.col.2.uersi.nota quod in materia,de rescript.& Doct.ubique. 128

Dispositio generalis, quę non nisi in vna specie verificari põt censetur specialis.

Et

129 *De eadē re.* Et facit, quod voluit glossa, quam simpliciter sequuntur Io. An. & alij, in c. constitutionem, in verbo, nominatim, de sent. exc. lib. 6. ꝙ monitio dicitur nominatim facta, ad hoc vt possit excommunicari, qui participat cum excommunicato, si dicat, moneo filium Petri, cùm ipse Petrus vnicum filium haberet, per tex. in d. l. 2. Et illam gl. reputat sing. Fran. Are. in l. 1. col. 2. ff. de lib. & posth. ad hoc quòd in actibus, qui etiā ipso iure irritantur, nisi quicquam nominatim fiat, vt est in illo casu, satis sit exprimi per alias demonstrationes idem significantes.

130 *Testamētum derogatoriū præcedentium cum unū tā sum præcederet, ꝓ speciali derogatione habetur.* Et quod uoluit Barto. in d. l. 2. per illum tex. de lib. & posthum. quod si vnicum testamentum præcessisset, in quo testator apposuit clausulam derogatoriam ad sequētia testamenta, videlicet quòd non valeat aliud testamentum postea factum, nisi certa verba in eo apponantur: posteà fecit secundum testamentum, in quo generaliter reuocat omne testamentum præcedens: ꝑ istud secundum testamentum censetur primum reuocatum, tanquā fuerit facta mentio expressa, & specialis præcedentis testamēti, & clausulæ derogatoriæ in eo appositæ, cū sit vnicū, de quo illa gñalis reuocatio apposita in sc̄do possit intelligi. & idē tenet ipse Bar. in l. si quis in principio testamenti. col. 4. versi. sed quæro si esset ponere calum. & ibi etiam An. uersi. tertio quæro. ff. de legat. 3. & idem Bart. consil. 21. vt dicit & asseruit ad fin. Bald. in l. humanum. col. ultim. C. de lega. & Ang. consilio 365. quędam domina Vanna, colūna ultima. Roma consi. 185. in casu præmisso, quo quæritur. Ioan. Ana. consi. 56. in nomine, &c. his quæ in facto. & ibi Ludo. Bononien. in addit. & Alex. consi. 134. præuiso themate, colum. 4. uersicul. & nedum specialiter & sequent. lib. 1. Benedict. Capra. cons. 30. pūctus fuit, quædam domina Constantia, colum. 3. & consi. sequent. punctus quædam domina Magdalena, columna penulti. & Barb. in c. cùm esses colum. 24. uersic. dicit etiam ibi, de testa. Guido Pap. consi. 65. uiso themate, colum. 10. uersi. item dicta dubia. Soci. consil. 1. in causa testamentaria, colum. 3. versic. postremò, lib. 3. & Iason, q id reputat sing. consi. 56. circa primum scilicet priuilegium, columna penul. uersi. & ad hoc confirmandum, libro primo.

131 *De eadē re.* Contrarium tamen tenuerunt Ang. sibi contrarius, Imol. Raph. Co. Paul. Cast. Alc. sibi contrarius, & Franci. Aretin. in dicta l. 2. Bald. sibi item contrarius in Authē. hoc inter liberos, paulò post principium. C. de testamen. Raph. Coma. in dicta l. si quis in principio testamenti. Pau. Cast. consil. 284. in facto præsenti. columna tertia uersicul. secundò ad idem op. libro primo. & Alex. consi. 25. viso testamento, columna secunda, & tertia, libro tertio, ubi dicit hanc esse communem opinionem, quam semper se quutus est legendo & consulendo, & iterū consi. septimo, uideretur prima fronte, columna ultima, libro quarto, quod errore impressorum repetitum est, consilio quadragesimoquarto, eiusdem libri quarti. & idem consilio 156. uiso testamēto, colum. 1. uersi. nec obstat, si diceretur, libro septimo, & consilio centesimosexagesimosecūdo, uisis narratis, columna tertia, uersi. nō obstat prædictis, eod. lib. 7. & consilio centesimoseptuagesimosecundo, uisis testamentis, columna prima, eod. lib. 7. quibus etiā locis hanc dicit esse communem opinionem Socin. in l. cùm filiofam. §. ulti. colū. penul. uersi. tertiò infertur. ff. de legat. 1. Ludo. Bolog. in addit. Io. Ana. consil. 56. & si diligenter & accuratè. in l. sancimus. colū. 3. uersi. ultra Bald. adde quintam. C. de test. Steph. Bert. consi. 61. quamuis donatio, nume. 3. lib. 3. Antonius Rub. consil. 23. præsupponitur in facto, col. 4. uersic. & supposito. Sed eorum rationibus & argumentis alacriter, eruditè & subtiliter respondit idē Iason sibi etiam contrarius, nempe sequūtur Bar. in d. l. 2. quem uidere poteris, ne si omnia retulerim, sim longior.

132 *Accusatio ꝺ crimine facto in palatio sine alia declarat. cōfiniū, valet.* Facit item, quod uoluit idem Bart. in ea ipsa l. 2. & post eum Alexan. ibi, quòd si aliquis accusat alium de maleficio commisso in palatio Potestatis Bononiæ, & nō apposuit confinia, iuxta l. libellorum. ff. de accusatio. & l. forma. in princi. ff. de censi. procedit tamen talis accusatio, cùm sit unicū & notum Potestatis palatium. Et idem uoluit ipse Barto. in d. l. demonstratio falsa, in septima quæstione, de conditio. & demonstratio. & in dicta l. libellorū. in principio, colum. 2. uersi. circa hoc quæro, & in l. cū seruo. per illum textum de contrahen. emptio. Iac. Are. Cy. & Imol. in l. cùm pater. §. ultimo. per illum textum. ff. de leg. 2. Bald. & Ro. in l. certum. ff. si cert. peta.

133 *De eadē re, cōtra suprà dicta.* At contrarium tenet Ange. in l. hac consultissima C. qui testa. fac. pos. ubi refert ita fuisse determinatum Bononiæ, in persona Gandini, tempore sui syndicatus, sicuti ipse Gandin. refert in suo tractatu maleficiorum dicitque Ange. hanc op. seruare consuetudinem. Iason autē in d. l. 2. dicit, quòd licèt dictum Bart. sit uerum, quoad confinia ipsius palatij, per d. l. 2. ex alio tamē capite non procederet illa accusatio, nisi in ea apponeretur, in quo loco palatij crimē fuerit commissum. quia cùm delictum nō sit vniformiter punibile, in quocunq; loco pa-

co palatij fuerit perpetratum, quia grauius punitur commissum in aula superiori, q̃ in inferiori. Ideò locus loci debet poni, vt declarat ipse Bar. in d.l. libellorum. in prin. col. 2. ad fi. & in l. de pupillo. §. qui nuntiat & ibi recentiores. ff. de oper. no. nunt. Sed huic responderi posset, non ex hoc vitiari accusationem, cùm semper puniatur delictum commissum in palatij quocunque loco: sed nisi probatum fuerit de aula superiori, mitiùs punietur, tanquam scilicet in aula inferiori deliquerit.

134 Facit prætereà quod tradit ipse Bar. in l. q Romæ. §. duo fratres, in 6. q. ad fi. de ver. obli. Quod si fratres tempore diuisionis sibi mutuò remittunt omne ius, quod habent aut habere sperant in rebus alteri relictis, si non erat alia causa sperandi, nisi solum ius fideicõmissi, per talia uerba videt̃ nominatim & specialiter remissum illud ius, per tex. in d. l. 2. de lib. & posth. Et idem in similibus casibus consuluerũt Pau. Ca. consi. 193. super isto puncto occurrunt, ad fi. lib. 2. & Socin. consi. 150. dominus labia, & cæt. & nos introducere, col. 6. versi. pondero etiam secundò. libr. 1. & Philip. Deci. cons. 386. hoc capite, in ciuitate Placentię, col. vlt. Ex quibus intelligere poteris renũtiationem, siue remissionem generalẽ haberi pro expressa ac specifica, si de vno tantùm possit intelligi.

Renuntiatio vel remissio generalis q̃ de vno tantum potest intelligi, pro specifica habetur.

135 Sed & huc spectat, quod voluit quoque idem Bar. in l. 1. §. inter filiũ. ff. ad leg. Cor. de fals. quòd generalis subscriptio facta in testamẽto, habet vim specialis, subscriptionis, ad hoc vt faciat subscribentem cadere in pœnã falsi, perinde ac si specialiter subscripsisset, quando testamentũ ipsum vnũ solum casum continet, per d. l. 2. ff. de libe. & posth. quod tibi maximè annotandum est, vt intelligas, id quoq; procedere in pœnalibus, quod ex alijs quoque postea cognoscemus. Et vide, quæ diximus suprà, nume. 127. incip. limita vicesimò, & quæ dicemus num. ab hinc 2.

Generalis subscriptio testamen habet vim specialis, cum testa. vnicũ casum continet.

136 Quòdque voluerunt Bald. & Ange. in l. 1. ff. de sta. hom. Quòd licèt in generali legato, vel donatione facta hoc modo, dono, vel lego, quicquid habeo in tali domo, non videantur venire res venales illic existentes, nisi expressim dictum est l. generalis. §. vxori. ff. de vsuf. leg. Tñ si nihil aliud in domo reperiatur, præter res ipsas venales, perinde est, ac si specialiter fuissent legatæ, ar. l. fundus qui locatus. ff. de fun. instr. & l. pediculis. §. item. ff. de aur. & argent. lega. & sequitur Ferdi. Loaz. in l. filiusfami. §. diui. in repet. colum. 26. versi. hinc dicit, sub nu. 143. ff. de lega. 1. vbi alia & quædam similia aggregat.

Generale legatum comprahẽdit res venales, si nulla aliæ sunt.

Et id quoque notanter voluit ipse Bald. in l. eam quam. col. 8. versi. demum quæro. C. de fideicommis. quòd si Princeps concessit in feudum cupiam pro se & hæredibus suis, procreatis & procreandis, cũ non nisi unum filium naturalem haberet procreatum, vti Princeps sciebat, perinde id habetur, ac si Princeps ipse cõcessisset feudum pro eo & filio naturali, cum illa verba, procreatis & procreandis, non nisi in hoc filio uerificari possent: quamuis aliàs filij naturales non succedant in feudum, nisi dictum fuerit. c. naturalis ti. si de feud. fuer. contro. inter domi. & agnat. & de hoc dicit esse casum singul. in l. hæredibus. §. vl. ff. ad Senatusconsultum Trebel. 137

Concessio feudi pro filijs pcreatis, cõprehendit filium naturalem qui solus erat.

Et quod similiter consuluit idem Bald. consi. 13. magnifico, lib. 5. Quòd procurator censetur habere mãdatum speciale ad actum, ex quo dominus potest incidere in pœnam, si is actus generaliter expressus in mandato, sit vnicus, quamuis specialiter non fuerit declaratus, per d. l. 2. ff. de libe. & posthum. Licèt procurator non possit facere dominum cadere in pœnam, nisi expressum sit mandatum. l. si pater. ff. quæ in fraud. credit. & not. per Guliel. Cu. & alios in l. sed & si qui. §. quæsitum. ff. de quæstio. Hæc Bal. vbi suprà, qui & idem repetit cõsi. 18 1. factum, super quo petitur consiliũ, eod. lib. 5. Et vide quod dixi suprà numero 127. incipien. limita vicesimò, & numero ab hinc 2. 138

Procurator quando facit cadere dominum in pœnam.

Et quod not. consuluit Ang. consi. 274. cuius hoc caput est, Bonifacius Episcopus quòd si Papa facit gratiam electo in Episcopum, retinendorum beneficiorũ, quæ antè obtinebat, cũ clausula derogatoria: posteà autem eadem beneficia alteri conferat, declarando gratiam illam, siue (vt vocamus) dispensationem ita à se cõcessam, vt ad tempus consecrationis eiusdem electi tantùm is ea beneficia possit retinere, satis illi gratiæ per hoc videtur derogatũ, licèt in hac posteriori prouisione, non omnino exprimantur verba prioris, sed tantũ illius in genere fiat mentio, cùm vna tantùm gratia præcesserit, & propterea ad aliã referri non possit hæc posterior. 139

Clausula derogatoria cẽsetur specialis, cum vna tantum gratia pcessit.

Et Pau. Castr. in l. errore. ad fi. C. de testa. vbi dicit se consuluisse in ciuitate Florentiæ, vbi statutum disponit, quòd qui agit nomine alieno, debet statim, & in primo actu causæ producere mandatum, & facere mentionem notarij, qui de illo fuit rogatus, aliàs non valet processus: quidam autem produxerat instrumentum mandati, dixeratque de illo fuisse rogatum notariũ de Alexandrinis, omisso proprio nomine unde dicebatur non valere pcessum. Contrarium 140

De mẽtione notarij.

trarium determinauit Paul. ex eo, quòd in domo Alexandrinorum Florentiæ vnicus erat notarius, qui propterea videtur expressè, & in specie nominatus. Sequitur Fran. Cur. Senior consi. 50. memoriæ, col. 21. nu. 126. & iterum col. 5. nume. 333.

141 *Præcedētia au proce-dant, cùm expressio requiritur pro forma.* Et ex hoc potes hanc nostram regulam ampliare, vt procedat etiam, quando aliqd expressè requiritur pro forma, vt etiam pō derat ipse Cur. d. colū. 21. Et quidem bene: nam illa verba, aliàs non valeat processus, denotāt hoc requiri pro forma, vt no. Bar. in l. de his. circa medium. ff. de transact. & alibi latè diximus. Sed & hoc quoque voluit Iason, qui nullam Cur. mentionem facit, in l. Gallus. §. quidam rectè. col. 2. uersi. nota ex isto tex. in 2. lect. ff. de libe. & posth. vbi & ad hoc allegat tex. in d. l. 2. ff. e. tit. Sed hoc non admittit Lancel. Politus in tract. Substitutionum, in materia vulgaris substitutionis, in 2. q. hac ratione motus, quòd q̄ pro forma requiruntur, nō sufficit impleri per æquipollēs. Vide quæ dixi suprà, nu. 98. limita igitur quartò, & quæ dicam infrà nu. 158. inci. intellige secūdò & 2. seq. & nume. 188. & ideo cum forma, & seq.

142 *Pater quando dicatur specialiter cōsentire donationi causa mortis.* Huc etiam spectat, quod Alc. in l. seniū. col. pen. versi. & circa hic notata. C. qui test. fac. pos. dicit post multos antiquiores à se relatos, quod si filiusfa. qui non potest testari etiam cum consensu patris, potest tamen donare causa mortis, si id pater specialiter consentiat, per l. filiusf. ff. de dona. Si, inquam, filiusfa. facit testamentum de consensu patris, adiecta clausula, quòd si non valeat iure testamenti, valeat iure codicillorum, aut iure cuiuslibet alterius vltimæ voluntatis: cùm vltra testamentum & codicillos nulla sit alia species vltimæ volūtatis, quàm donatio causa mortis, perinde est, ac si singulariter ac nominatim, de ipsa donatione causa mortis fuisset facta mentio, per d. l. 2. de vulg. & pup. Et ita videtur satisfactum esse dictæ l. filiusfa. requirenti specialem mētionem. Et idem voluit Cor. in d. l. senium. col. 2. ver. in ea. in fi. & Signo. quem neuter eorum allegat, consil. 30. factum tale est, quidam nomine Arnoldus.

143 *Substi. comprehēsa sub breuiloqua substitu. dicitur specialiter facta, si non, nisi in vna verificatur.* Nec hinc longè distat, quod scribit Frā. Arc. in l. 1. co. 6. versi. secundò videtur limitanda, & ibi post eum Soci. & Iason, q hoc reputat sing. col. 5. versi. adde ad doctrinā, & etiam Fran. Rip. col. 10. versi. quam limita primùm. ff. de vulg. & pupi. substit. quòd licèt substitutiones comprehensæ sub breuiloqua, seu reciproca substitutione, dicātur expressè comprehensæ in genere, & tacitè in specie, vt declarat Bar. in d. l. 1. colū. 2. tamen si huiusmodi substitutio non verificatur, nisi in vnica tantùm, vt in casu l. 2. C. de impu. & ali. sub. & l. iam hoc iure. §. 1. ff. de vulg. & pupi. hoc casu dicetur specialiter facta, & non in genere. Quod & sequitur & dicit sing. Ferdin. Loaz. in repet. d. §. Diui. quo loco nuper citauimus.

Et quod item de facto respondit Marianus Socinus Iunior, consi. 136. habita animaduersione, col. 4. nume. 18. & seq. lib. 1. quod generalis renuntiatio, quæ non potest verificari, nisi respectu legitimæ, habet vim specialis renuntiationis ipsius legitimæ: licet aliàs huiusmodi generalis renuntiatio nihil operetur quin debeatur legitima, per l. si quando. §. & generaliter. C. de inoffic. testam. Idque innixus autoritate d. l. 2. & ibi notat. à Doctor. ff. de lib. & posth. Ad quod etiā facit, quod diximus, de alia renūtiatione generali, suprà numero 134. inci. facit præterea. 144 *Renunciatio generalis cōprehendit legitimā, cùm tātùm ratione illius potest operari.*

Adde & tu superioribus, q cùm vna tātùm ratio, vel causa legis, aut alterius dispositionis reddi potest, ea habetur pro expressa, & æquè ex ea sumitur argumentum à similitudine illius, vel ab illa cessante, ac si verè fuisset expressa: vt voluit gloss. no. in l. quamuis: & ibi Baldus, Paul. Castrens. Raphael. Fulgo. Philippus Corneus, & alij recentiores, C. de fideicommiss. & glo. in Clemen. 1. in uerbo, eligat. & ibi Paulus Eleaz. & alij, de electio. cum alijs multis concor. adductis à recentioribus in dicta l. quamuis. & à me latius in nostro Tractatu, cui titul. est, Cessante causa cessat effectus. in 21. limitatio. numero eiusdem septimo, inci. intelligendum est tertiò, cum tribus sequ. Adde inquam, alia multa similia, (parsim à nostris tractata, ut per Iasonem d. consil. 56. ubi suprà, lib. 1. & consi. 75. magnificus, colum. ult. uersic. 4. lib. 1. 145 *Ratio vnica tacita, pro expressa habetur.*

Ex eo autē, quod diximus suprà nume. 141. satis patet ex quorundam sententia (alijs tamen reclamantibus) hanc nostram regulam ampliari etiam, cùm aliquid expressè requiritur pro forma. Tu uerò nunc aliter & secundo modo amplia, ut procedat, etiamsi dispositio loquens generaliter, & quæ in una tantum specie uerificatur, utatur uerbis pluralis numeri, quia nihilominus censebitur esse specialis. tex. habes & exemplum in d. l. Titius. in princip. secundum unam lec. ff. de liberis & posthu. ubi si testator, qui unum tantum habet filium, dicat, Exhæredo filios meos, talis exhæredatio cēsetur esse specialis, quò ad illum unicum filium: & ita illum text. intelligunt Salyce. Imo. Franci. Areti. qui hoc dicit nota & Alexand. ibi, & Pau. Castren. in d. l. 2. in fi. & ibi etiam Iason, colum. 2. uersicu. istum tex. sic corroboratum. ff. de liberis & posthu. 146 *Ampliationes præcedētium.* *Quid si dispositio vtatur verbis pluralis numeri.*

Li-

147 Limita tamen nõn procedere, quando lex vel statutũ requireret aliquid esse certũ & expressum. Quia quod fit in genere, nõ dicitur certum & expressum, etiamsi genus non possit verificari, nisi in vna specie. Ita voluit Domin. in cap. ne captandæ. colum na prima. & ibi quoque Philippus Frãcus, per textum ibi, de concessione præbend. libro sexto, quod dicit nota. Domi. pro priuilegijs, quæ requirunt certã & expressam mentionem. quod & pro sing. & ualde no. allegat Iason, in dicta l. secunda, columna secunda, versiculo limita singular. istũ textum. dicitque neminẽ Legistarum huius rei meminisse, nec ibi, nec alibi. Cõfirmatque ea ratione, qa verba illa geminata certum & expressum, debẽt aliquid operari, per l. Ballista. ff. ad Trebellianum, cum similibus: debentque semper ampliare effectum, secundum Bal. in l. fructus. C. de act. emptio. & in cap. eam te. columna secũda, de rescriptis. Et idem prætereà voluit ante Domi. gl. in cap. si Episcopus. in verbo, certis, ubi & hoc notat ipse Domin. & Philippus Francus de præbendis, & Franciscus Ripa, in l. prima, columna nona, versiculo septimo, limita. ff. de vulga. & pupillari. Et uide, quæ dixi suprà, nume. 117. incip. limita duodecimò. Et quid dicã statim uer. ab hinc tertio. illud tandem, & iterum nu me. 191. intelliges secundò.

Limita, quãdo dispositio requirit certũ simul & expressum.

148 ET PER HAEC, Lector, habes satis illustratum primum illud genus expressi, à Bar. tractatum in d. l. 1. ff. de vulg. & pup. uide licet quod in genere dictum est.

Expressi secundum genus quod fit in specie.

SECVNDVM AVTEM, qđ. s. in specie fit, non adeò longis ambagibus indiget, tũ quia nõ pauca de eo cũ primo genere diximus, tum etiam quod nihil inter se differunt specialiter & expressim, si uera est gl. sententia, quæ sæpius Specialiter, exponit pro Expressè, vt in l. 1. in princi. ff. de of. eius cui mand. est iuris d. & in l. sed an vltro. in princip. ff. de neg. gest. & in l. negotium. & in l. ulti. C. eo. ti. & in l. 3. §. 1. ff. pro socio. & in l. 1. C. qui pro sua iurisd. Pet Cy. & Ray. in l. 1. ff. si quis in ius voca. non ier. Arch. in c. 1. de reb. eccle. non alie. lib. 6. Ang. in §. soluto. per illum tex. in Authen. de nup. Rap. Com. consi. 188. spectabilis miles, post medium. Barb. consi. 19. scripsit Propheta, co. vlti. lib. 1. & consi. 22. eiusdem initij, colum na antepen. versic. præterea est ponderandum, eo. lib. 1. Et est optimus text. in l. si expressum. ff. de appe. ubi id qđ ante Expressim dictum est, mox Specialiter dicitur. Et alibi probatur idem esse Specialiter, & nominatim, quod idem est atque Expressim l. in fundo, de suppel. leg.

Specialiter, & expressim, eadem sunt.

149 Quanquàm ne id omittam, aliquando specialiter dictum aliquid dicitur, licèt non sit expressum, si credimus Oldra. idipsum affirmanti, cons. 179. quæstio proponitur, colum. 1. uersi. item est specialiter dictum, per l. nominatim. ff. de manu. testa. & l. asse. ff. de hæred. insti. & l. 2. ff. de libe. & posthum. Quę iura, quantum ad id faciãt, cæteri diiudicent. Sed hic tãdem uide, quæ diximus suprà, numero 119. incipien. quin generale. Ex quibus & alijs multis suprà dictis facilè intelligis, non omnino idem esse specialiter & expressim, ut etiam not. Domin. in c. 2. in ulti. not. per eum tex. de p̃bẽ. libr. 6. Alioquin enim frustra poneremus differentiam expressi in genere, & expressi in specie.

De eadẽ re.

Illud tandem dixerim, in hoc secundo genere expressi, quod ubi aliquid debet fieri specialiter, non sufficit fieri uerbis generalibus, ut satis diximus sup. d. nume. 119. Et cùm aliquid requiritur fieri specialiter & expressim, uti requiritur (uerbi gratia) in d. c. 2. ibi, specialis & expressa, de pręben. lib. 6. tunc non satis esset id specialiter fieri, sed singulariter exprimi necesse esset, propter uerborum geminationem, ut nuncupatim uoluit Barb. cons. 25. scribitur sapiẽtiæ, columna antepenultima. uersi. & si dicatur quòd idem, lib. 1. & Franc. Rip. in d. l. 1. colum. 9. uersicul. septimò limita. ff. de uulga. & pupi. Et facit ad hoc, quod suprà diximus num. 117. incipiẽ. limita duodecimò. & dicemus infrà, nume. 191. intelliges secundò, & abundè in nostro tractatu, cui titulus, nihil frustra. 150

Specialiter & exp̃ssum cũ quid fieri debet sin gulariter exprimi debet.

PORRO TERTIVM genus expressi, à Barto. & sequentibus positi, adeò sese exhibet obuium, atque expositum omnibus, ut nulla omnino interpretatione, aut declaratione indigeat. Quis enim unquam dubitauit ea expressa censeri, & esse, quæ singulariter ac proprio peculiarique nomine, atq; sine ulla uerborũ ambage, aut inuolucro dicuntur, & mansa (ut aiũt nutrices) infantibus pueris, in os inferunt? ut interim utar uerbo Tulliano, libr. de Oratore 2. Ideò super eo diutiùs ĩmorari nec uolo, nec op⁹ est. 151

3. Exp̃ssi genus.

QVARTVM AVTEM genus expressi, dici põt, cùm iuramentum in aliquo actu interponitur. Nam & iuramentum habet uim expressi, ita ut ubi requiritur quicquã speciale, nec sufficit generale, si interueniat generale cum iuramẽto, sufficit, ac si esset speciale, secundum Bal. qui dicit id esse mẽti tenendum in l. 1. in 2. q. & ibi Saly. colũ. ult. C. commo. per l. cùm pater, §. filius matrem. ff. de legat. 2. Ange. in l. senium. C. qui testa. fac. poss. Ro. in l. 1. §. si quis ita. colũ. 6. uersi. secundò allegatur. & ibi Alexand. colum. 3. versi. secundo in quantum Bart. 152

4. Exp̃ssi genus.

Iuramẽtum vim hẽt expressi.

ff. de

ff.de verbo.obliga.Fran.Are. consi.33.cōsultatio,col.pen.versic.2.& Franc.Curt.senior,consi.1.circa primum, col.2.versicu. ex quo enim iurauit, & col.seq.versicu. & in primis moueor. & consi.44.super cōtingentia facti,colum.5.vers.& bene facit,sub nu.17.Socin.consi.147.visa facti contingētia,ad fin.lib.1.Iason in l. si conuenerit.co.3.versi.vltimò facit.ff. de iuris.om.iudi. & in l.certum est.col.1.ff.si cert.pet.& in l.sub prætextu.la 2.col.2.versi. adde quòd idem. C.de transac.ubi hoc dicit sing.Phili.Deci.consi.345.visis his,circa medium.& consi.404.viso eleganti,co.2.& consi.432.l.cum sit quod Almaricus,col.vlti.Maria.Socin. iunior consi.136. habita diligenti animaduersione,col.vlt.nu.26.lib.1.& Doct.quos statim in versicu.ab hinc 2.& seq.allegabimus,inter quos Barb. vbiq; dicit eius rei esse textum,in cap.ex rescripto.de iureiu.vbi mulier,quæ fideiussit,obligatur propter iuramentum,licèt expressè non renuntiauerit beneficio Velleiani, quamuis requirat in eam expressa renuntiatio,per l.vlt.§. pe. ff.ad Velleia.

Mulier fideiubens cum iuramento, obligatur.

153 Ex quo fit, vt iuramentum in secundo testamento appositum, habeat vim specialis clausulæ derogatoriæ ad testamentum præcedens.vt dicit not.idem Bald. in l.sancimus.colum.vlt.versicu.quærunt hic Doctor.& ibi Fulgo.Paul.qui hoc dicit singu. Alexand.& recentiores.C.de test. & sequitur etiam Guido Pap. qui ita dicit fuisse decisum,quæst.128.& pro ista parte.& Iason,qui id quoque reputat singu. in l. si mihi & tibi.§.in legatis.col.2.ad fi.& seq.ff. de leg.1. in prima lect.& Deci.d.consil.345.& ante hos Ioan.And.in c.quod semel.ad fi.de regu.iu.lib.6.& Bar.in l.si quis in principio testamenti.in prin.ad fi.ff.de leg.1.quos ad id allegat Pau.Ca.consi.384.in facto pręsenti ponam,colum.1.lib.1.

Iuramentum in 2. testa. appositum, habet vim clausulæ derogatoriæ.

154 Quod tamen intellige, vt iuramentum habeat vim expressi, nisi cùm quod generale est,nō valet ex præsumptione defectus consensus:quo casu non valet, etiamsi iuramentū interueniat,& ita non habet vim expressi,vt declarant Bald.& Saly.in d.l.1. C.commo.Are.& Alexand. vbi suprà Ratio est,quia iuramentum non supple. consensum,per l.vlt.C. de non nume.pecu. & voluit Barto.in l.si quis pro eo.in princip. col.vlt.in octauo membro.ff.de fideius.& Bald.consi.349.super eo quod quæritur. in fi.lib.3.& Imo.in c. per tuas.de arbitr.& in ca.1.de iudi.& Franc.Aretin.qui hoc dicit sing.consi.34.quatuor dubia,col.2. versic. nec obstat iuramentum. & d.consil.33.Et propterea Cy.in d.l.1.C.commo.dicit, nō valere renūtiationem generalem iuratam in non cogitatis.Bald.autem consi.250.cōsiderandum est ante fin. libr.5. dicit quòd annullato consensu, iuramentum non habet fundamentum de iure naturali per l.iurisgentium.§.& generaliter.ff.de pactis, & l.si qs inquilinos.q.vlti,ff. de leg.1.& l.quēadmodum.C.de agri.& cens.lib.11.

Iuramētum non hēt vim expressi, vbi est præsumptio defect. consensus.

Et secundùm hoc debet intelligi, quod voluit Bar.loquens in eodem casu,in l.sed & si quis.§.quæsitū.in fi. & ibi quoq; Bald. Alberi.Ange.Fulg. & recentiores.ff. si quis cautio.dum dicunt, iuramentū ad eos tantùm casus referri, ad quos refertur renuntiatio,in qua interponitur.& Ioan. Andr. Anto.Pet.An.Cardi.Floren.& Imol.in c.1. extrà de commo.Bal.in c.1.col.2.ti.de cōt. feud.ap.par.ter.Imo. in ca. cùm contingat in 28.char.de iureiu.& Alexan.consi.3. uiso instrumento.colum.3.uersic.fortiùs uoluit,libr.1.& item consi.28.uisis accuratè, colum.vlti.uersic.non ob.quòd interuenerit iuramentum,libr.1.quod & repetitum est consi.32.lib.2.vbi hoc optimè declarat. & consi.61.etsi puto.ad fi.lib.3.Soci. cons. 70.instrumentum identitatis,colum.ult.li. 3.& consi.103.in casu conuentionis,colū. 2.uers.nec præmissis ob eo.li.3.Phili.Deci. consi.174.in casu proposito,in fi. 155

Iuramētum ad id tantū refertur, qđ comprehenditur in renūtiatione.

Ideoque etiam Rom.consi.517.in casu propositæ consultationis, circa celeberrimorum Doct.consilia,colum.pen. uersic. sed certè respondeo, dicit quod text.in d.l. cùm pater.§. filius patrem non procedit in actu,in quo est defectus consensus:& idem dicit Franc.Are.in l.qui superstitis. colum. 5.ff.de acqui.hæred.& in d.l.1.§.si quis ita. colum. 5.uersicu. adde dictis.ff. de verbor. obliga.Barb. consi.55. præclarè scribitur, colum.pen.lib.2. & Iason in d.l. si mihi & tibi.§.in legatis.colum.3.uersic.contra istā limitationem,in 1.lec.ff.de leg.primo. vbi circa hoc distinguit. & in d.l. sed & si quis. §.quæsitum.ad fin.ff si quis cautio. & in l. eam quam.colum.8.uersicu. limita tamē. C.de fideicommis.& in l.sancimus. col.2. uersicu.secundò confirma.C.de testamen. 156

De eadē re.

In quo quidem postremo loco, paulò pòst, idipsum declarat ipse Iason , vt scilicet quando non adest consensus iurantis nec in specie,nec in genere,tunc nihil omnino operetur iuramentum, quantum ad consensum,per d.l.vlti.C.de non nume.pecu. & alia similia iura. At si adest consensus,saltem in genere,tunc iuramentū operetur expressionem,argu.l. qui iure militari.ff. de testa.mili.Et id quoque ipsum uoluit Imo.tum in d.c.cùm contingat. de iureiuran.tum in d.capi.1.de commo.& alij item.quos Iason ipse,vt suprà,allegat. Quibus adde Bened.in repe.cap.Raynutius. in uerbo, 157

Declaratio præcedentiū.

verbo, duas habēs filias, nu.299.ext.de test.

158 Intellige secundò procedere, nisi expresſum aliquid pro forma requiratur: tunc enim iuramentum non haberet vim expſsi, vt voluit Barb.d.consi.55.colum.pen.li.2.& post eum Steph. Bertran. consil.28. ad maiorem, colum.3.lib. qui primus inscribitur, licèt postremò impressus sit, p id qđ voluit Nicol.Neap. post Cyn.Richar.Mal. Iac.Bu.& Ray.Forl.in l.legitimos.ff.de leg. tut. Nam cùm gl. ibi quatuor annumerasset, quæ debet facere tutor, antequam administret, & inter cætera quod iuret vtilia se facturum, & inutilia prætermissurum, p text.in §.vlti. in Authent. vt hi qui obliga. addunt & isti, & cum his etiam Bar. quintum necessarium, vt videlicet expresse promittat defensionē se pro pupillo suscepturum, per tex.in l.ult.§.omnem.C. de admini.tutor. Quasi non satis sit, iurasse in genere, nisi & illud speciatim interueniat, qđ veluti pro forma ille §.omnem, exigit. De quo tamen Bart. dicto vide quod scripsimus suprà numero 94. inci. secundò limita, & 2.seq.

Iuramētum non sufficit, ubi expressum pro forma requiritur.

159 Ex hocque putat Barb.consi.55.libr.2.ꝙ in casu l. si quando.§. & generaliter. C. de inoffi.testa. in quo videlicet requiritur specialis, & expressa renuntiatio legitimæ, nō sufficit iuramentum, cùm pro forma huiusmodi renuntiatio exigatur. Id quod etiā in eo casu voluit Ro.cuius Barb. non meminit, in d.l.qui superstitis.in 3.limit.ff. de acqui.hæred.& Franc.Areti.in d.l.1.§.si qs ita.col.5.de verbor.obliga.& ante hos Bal. in rubrica.ff. de iureiuran. colum.pen.uer. sed ius Canonicum. Licèt tamē in hoc postremo casu contrarium cōsuluerit idem Barb.sibi contrarius, cōs.25.scribitur sapiēter, colum.8.uersic. & adduco, quod sing. sub nume.21.lib.1.post Ro.sibi contrariū, in d.l.1.§. si quis ita. & ibi quoque post eū ipse Barb.co.13.& Iason in l. si quis maior. C.de transac. De quo & nos diximus in repe.l.si vnquam.in præfat.nu.144. sed quoniam; & iterum num.160. sicuti & eius.C. de reuoca.dona. Ad illud autem, quod de forma dictum est, vide suprà, nu.98.limita igitur quartò, & seq. & iterum num.141.& ex hoc, & quæ dicam infrà nu.seq. & iterū numero 188.& ideo cùm formam, & seq.

Iuramētum non operatur specialē renunciationē legitimæ.

160 QVINTVM GENVS expressi, quod fit nutu, aut alijs signis euidentibus, vt voluit gl.notabilis, in l.item quia.in princ.in uerbo, & mutus.ff.de pact.per tex.in l. si stipuler.§.vlt.ff.de verbo.obliga.& ad hoc expēdit eam gl.Bald.ibi, & in tractatu de pactis, colum.16.versicu.illud est no.& Socin. cōsil.112.multum abundè, col.5.versicul.aliquando & secundo, libr.1.repetito consil. 172.li.2.vbi illam gl.dicit not.& Fran.Cur. senior consil.50.memoriæ recolendæ, col. 48.in fi.8.respon.ad 3.argu. vbi & illam dicit not.& Iason in l.licèt Imperator.col.2. versic.sextò adde.ff.de lega.1.Sed id non p̄cederet, vbi expressio esset de forma, quia tunc non satis esset, vt fieret per signa etiā indubitabilia, vt non obscurè voluit Ang. in l.quoties.§.si quis nomen.ff.de hære.institu.neque enim forma impleri potest per æquipollens, vt not.ab omnibus in l.1.ff. de libe.& posth. cum si. Et id confirmatur ex ijs, quæ diximus suprà d.nume.98. & in uersic.præcedenti, & alijs locis ibi designatis. Sed super eo quod dictum est de nutu & signis, vide suprà numero 17. facitque, & numero 19.nec ab similiter. & numero 83.at ipse.

Quintū expressi genus, quod fit nutu & signis euidentibus.

SEXTVM & illud expressum addere potes, quod ex natura exceptionis præsupponitur, regulam esse expressam, Auth.ex testamento, & ibi Alexan.colum.1.C. de collatio.& Fran.Ripa.in d.l.1.col.8.nume.55. ff.de vulg.& pupil. Ex quo fit, vt ille subdit, quod à Ro.traditum est consil.271.vis tota, & Philip.Deci.consi.197. in causa inqsitionis.colum.2.uersicu.tertiò ad prædictā, quòd exceptis quibusdam regalibus, cætera concessa intelliguntur, quamuis ipsa regalia nunquam intelligantur concessa, nisi expresse de ijs caueatur.cap.1.titul. de capitu.qui curi.vendi. 161

Sextum expressi genus quod ex natura exceptionis supponitur.

SEPTIMVM item genus expressi hoc adijcies, quod videlicet ex mente, & coniecturis necessario colligit.tex.est in d.l. Prætor.iam toties suprà allegata, in prin.uersic. interdictum est hoc, iuncta glos. in uerbo, expressum.ff. de no. ope.nun. ubi id nota. Bar.Bald.Ang.Imo.Ro.Alexan.Ias.& omnes, inter quos Angel.& post eum Roma. & Alexan. dicit hoc esse utile ad appellantem ab interlocutoria, ut si in appellatione allegat causam grauaminis mentaliter quidem, siue uirtualiter (ita nostri loquuntur) necessariò compræhēsam ex uerbis, dicitur illam causam sigillatim expressisse: & sic satisfactum erit Cle.appellanti, de appel. requirenti causam grauaminis nominatim exprimi. id quod etiam repetit Alexand.consi.126 repetitus, colum.ulti.libr. 6.& Soci.d.consi.112.colum.5.uersicu. aliquando, & tertiò, lib.1.& Feli.in ca.translato.extrà de constit. 162

Septimum expressi genus, quod ex mēte & cōiecturis necessario colligitur.

Causa grauaminis satis ex mente expressa.

Sed tamen de hoc priuatim uide p Inn. & alios, in ca.pen.extrà de oper.no.nun.& Doct.in ca.1.de appel.lib.6.Bald.in l.minoribus.C.de his qui.ut indig.& in l.terminato.col.ulti.in prin.C. de fruct. & lit.expen. & in l.eos §. siue autem: colum.1.C. de appel.Ange.in l.1.ff.de lib.& posthum.& in l. ubi 163

De eadē re.

vbi autem.§.qui illud.ff.de verbor.obliga. Anto.in ca.vt debitus.col.3.& ibi Philipp. Fran.in 17.colũ versi.17.quæritur.extrà de appel.& Cardi.in d.Cle.appellanti.in 3.q. Alex.consi.80.viso & opportunè animaduerso,col.5.versi.vnde dicimus,lib.1.& Soci.consi.127.quoniã in præsenti.col. antepe.lib.3.& Philip.Deci.cons.389. visa longa serie,colum.ult.& quod suprà diximus, nu.120.incip.limita decimoquinto, & qđ dicemus infrà nume.190. atque etiam in casu,& seq.

164 *De ijsdẽ rebus.* Adde & ad hoc quintum genus expressi,quod idem voluit Roma.consi. 271.vis tota præsentis dubitationis,ante fi. per d.l. Prætor.iuncta glo. & hoc subdit, quòd sicuti euidens dicitur, id quod ex coniecturis declaratur, d.l.licèt Imperator.ff.de leg. 1.& l.si qs locuples.ff.de manu.testa.& no. in l.si vero.§.qui pro rei.ff.qui satisda.cog. ita & expressum dicere possumus, quod ex multiplicatis coniecturis colligitur. Id qđ etiam voluit,& multis confirmat Barb. in repet.cap. Raynaldus.col.144.versic. item quod intellectum,de testa.& consi.25.scribitur,colum.penult.lib.1.& consil.89. clementissimum. colum.4.li.4. & Guid.Pap. sing.699.uersicu.illud uidetur, & ante hos Bald.si is est.consi.3.factum tale est, quidã nomine Paulutius,li.5. Expressum(inquit) dicitur non tantùm,quod verbis expressis, sed & quod ex coniecturis depræhenditur, p d.l.licèt Imperator. Sed & de hoc est optimus tex.in l.triticum.ff.de uerbo.obliga.

165 *De ijsdẽ rebus.* Imò plus sentit ipse Bart. in l.1.ff.ui bo. rap.id nominatim cẽleri factum. quod ex præsumptionibus colligitur. Quod & ipsum approbat,& multis concord. & similibus comprobat Barb.consi.89.Clemẽtissimi Dei,col.3.& duabus seq.libr.4. quæ tu uidere poteris: neque enim hic repetere volumus,quę alibi collecta uidemus. *Nominatim factum, quod ex præsumptionibus colligitur.* Verùm id mihi admodum dubium esse uidetur, propter ea quæ statim dicam,uers.ab hinc 2.& seq.neque enim quicquam differre videtur,an dicas nominatim,euidenter,patenter,aut expressim. Sed non interim prætermittã,quod à Signo.Homod.traditum est illi Bar.sententiæ admodum adfine, cõsi.176.quomodo proponitur,colum.3.uersicu.item est specialiter,id scilicet specialiter censeri dictum, cùm de mente apparet per coniecturas.per l. si quis mihi bona.§. iussum.cum §.seq.ff.de acqui.hære.& l.cũ proponebatur.ff.de leg.2.sed & id quoque uerum esse non uidetur, ut dicemus infrà nu.173.incip.quinto item modo. *Specialiter factum, qđ ex mente apparet.*

166 *Cõtra suprà dicta.* Scio quoque multa adduci posse aduersus huiusmodi septimum genus expressi, ut scilicet expressum non sit, quod ex cõiecturis aut mente colligitur, quæ tu uidere poteris apud Feli.in c.translato,colum.1.& 2.de consti.& in c.humanum.col.2.uersic. illud dicitur esse à lege prohibitum.& uer. ad primum,& colum.seq.uersi.ad illud ẽt & uersi. in quantum etiam dicebat, 1. dist. & Iason in d.l.Prætor.colum.2.quos uidebis, ne si omnia repetam,improbus uideri possim,qui iam ab alijs congesta latè, iterum frustra colligam, præsertim quia bona pars eorum diluetur ex ijs sex declarationibus,quas tibi continenter adscribemus.

NAM HOC quidem septimum genus expressi multis mods intelliges. Primo, ubi licèt euidens probatio ea sit, quæ fit,ex cõiecturis,ut diximus suprà uersic.ab hinc 3. inci.adde & ad hoc.& latiùs in repe.l.si unquã in uerbo, donatione largitus.nu.158. ad hæc si uerum.& seq.C.de reuo.dona. Licèt(inquam)probatio coniecturalis, dicaĩ manifesta probatio,ex sententia Bar. in l.si quis ex argentarijs.§.ult.ff.de edendo.illud tamen non dicitur euidenter expressum, quod ex coniecturis tãtùm elicitur, ex uerbis testatoris.nam hoc probat tex. not.in l. qui plures in illis uerbis,nisi euidens,& cætera,prout declaratur in gl.ult.ff.de uulga. & pupil.& ibi Franc.Aret.qui id dicit mẽti tenendum,colum.2.uersicu. ultimò no. & Iason post eum in fin. & idem dicit ipse Areti.in l.quidam testamento.in 3.not. in d.l.licèt Imperator.colum.3.uersicu. secũdo not.limita. 167 *Euidenter expressum non est, qđ ex cõiecturis est.*

168 *Nec patenter.* Idemq; dicas, ut scilicèt non dicatur patenter expressum, quod ita expressum est: uerbi gratia,in casu c.2.post prin.ibi, errorem fuisse in sententia patẽter expressum, de sent.excommu.lib.6.& iterum in ca. uenerabilibus.§.ult.in ijsdem uerbis, eod.tit. in quibus locis Domi.no.quòd ad hoc, ut sententia dicatur nulla, ob expressum iuris errorem,non satis est, errorem percipi ex mente,& intellectu, uel coniecturis, sed requiritur,ut oculo corporali ex uerbis depræhendatur. Id quod etiam affirmarunt Inno.Host. & Panor. in c.P.& G. de offic. deleg.Ioan.And.in ca.pen.in fi.eod.tit.Bal. in c.quod translationem,de offic.deleg.cũ alijs multis concord. à me collectis suprà in ca.glo.nu.59.incipiẽ.eodem spectat.De quo tamen uide Pan.in c.ex parte. in 2.no. extrà de capel.mo.& quæ dicam infrà, nu. 184.quibus adde.

169 *Nec uerbis, sed lege.* Secundo modo intellige, ut licèt id, qđ ita ex mente & coniecturis, atque ex natura contractus,& tacita conuẽtione. & alijs id genus percipitur,dicatur expressum, nõ tamen uerbis expressum dicatur,sed lege ut scribit Franci.Areti. in l.cum quid.ff.si cer.pet per l.3.in princ.& ibi Bart.ff.de legi.

tur.

tut.& d.l.Prætor.ff.de ope.no.nun.Ex quo illud fit, vt licèt Ang.in l.illud.ff. de acquir. hæred. tradiderit præsumptam renũtiationem legitimæ hæreditatis, scilicet ex causa intestati, quæ oritur ex renũtiatione expressa testamentariæ hæreditatis, de qualis, tex. loquitur, dici etiam expressam, cùm ea colligatur ex mente illius expressæ renuntiationis. Et Bal.& Imo.ibi contrà omnino dixerunt. scilicet, quòd cùm ista renũtiatio ex testamento non comprehendatur sub significatione verborum illius renuntiationis ab intestato, impossibile sit eam dici expressam: nam expressum (inquiũt) dicitur, quod fit verbis generalib⁹, vel specialibus per not.per Bar.in d.l.1.ff.de vulga.& pup. Tamen Franc.Aret.in ea ipsa l.illud.colũ. 2.dicit posse ad id responderi, quia ex quo ex natura rei expressæ in dispositione statim apparet de mente disponentis super eo, quod non est expressum in verbis, satis dicitur expresse factum, per d.l.Prætor. cũ gl. vnde illud (inquit) quod est ex mente legis, licèt non sit ex verbis legis, dicitur tamẽ expressum in lege, per d.l.3.in princi.& ibi Bar.ff.de legi.tut.

170 *De tacit re.* Igitur defendendo Ange.post Aret. dici potest, quòd cùm ità planè constet de mẽte renuntiantis propter naturam actus expressi, etiam dispositio hominis dicatur expressa, non quidem expressa uerbis, qđ satis sensisse videtur gl. in d.l. Prætor.cùm dicit expressum tacitè, quasi dicat id tacitũ esse, quia uerbis non comprehenditur, sed expressum tamen, quia patet manifestè de mente legis, ex verbis in ea positis. Vnde (vt ipse Areti.subdit) Bald.sing.dicit in l.obseruare.§.profici sci.col.2.ff.de offic. Procon. quod licèt aliàs argu. à contrario sensu dicatur esse ex tacita mente legis, ideòq; nõ habeat locũ in statutis correctoriis, vel exorbitantibus: hoc certè verum est, nisi natura actus expressi ex dispositione sit exclusa. sicut est rescriptum, quod apponitur in statuto limitationis causa: tunc enim dicetur expressum in statuto. Alibi tamen (vt idem subiungit) ipse Bald. scilicet in l.1.co. pe.C.si rect.prouin. scribit tantùm abesse. vt dicatur expressum antecedens, expresso consequenti, vt nec dicatur expressum ex mente legis, sed tantùm ex extensione, per l.oratio.in verbo, suppleatur.ff. de sponsa. sed illud (inquit ipse Aret.) potest obtinere in antecedenti, siue præambulo, sine quo sequẽs actus esse potest: sicut matrimoniũ potest esse nullis præcedentibus spõsalibus Sed quando actus sequens non potest esse sine antecedenti, vt in illa renũtiatione, de qua agitur in d.l.illud. tunc verius esse uidetur, vt id sit ex manifesta mente legis, ideo-

que dici posset expressum. Subdit tamen, quod fortè posset dici, in dispositione hominis veriorem esse Bald.& Imol.op. quia quod non continetur in uerbis, sed elicitur de mente disponentis ex verbis expressis in testamento, dicitur contineri in dispositione per subauditionem.l.1. in fin.ff.de her. instit.Subauditio autem videtur dicere tacitum intellectum, secundum gl.in c.cupiẽtes.§.quòd si per 20.de elect.lib.6.Tandem dicit articulum hunc esse dubium, sed ex mente Bar.in l.2.ff.de vulg.& pupi.istã posteriorem partem esse ueriorem, dum dicit, quod ea est tacita pupillaris, quæ elicitur ex uerbis testamenti. & matrem excludit. Sed tu ultra Fran.Aret.potes ad hoc respõdere, ex eo quod suprà dictum est, ex gl. in d.l.Prætor. quod videlicet id dicitur tacitũ aliquo respectu, quia scilicet non comprehenditur in verbis, sed est tamẽ expressum eo respectu, quòd ex versibus ipsius de mẽte apparet.

Tertio modo intelliges, vt scilicet expressum dicatur, quod ex mente & cõiecturis depræhenditur, cùm videlicet id colligitur ex eo, quod expressum reperitur, vt satis apparet ex his, quæ iam supra diximus, & facilè colligitur ex his quæ scribit Bal.in l.1.colum.vlt.uersi. sed responde.C. de his q ante aper.tab. quem refert, & sequitur Philip. Deci.consi.269. iuridicas esse arbitror, post prin.& iterum consi.397.viso puncto, col. 1. Et id quidem verissimum esse arbitror. Alioqui enim nihil omnino video, quid interesset inter tacitum, & expressum, nisi aliquid sit expressum, ex quo aliud colligimus. Et vide quæ dicam infrà nume.177. à quibus. 171 *Expressum ex mente & coniecturis dicitur cùm ex eo conycitur, quod ex pressum est.*

Quarto modo intellige non procedere, vbi in casu quodam singulari, siue vt vocamus, speciali, requireretur alicuius rei expressio: verbi gratia, Falcidia atque etiam Trebellianica regulariter detrahit, verùm ab ea regula hic specialis casus excipitur, cùm testator expressim detrahi prohibuit, per Auth.cùm testator.C.ad leg.Fal. Igitur si testator omnia sua bona, uel integram rem quampiam reliquerit: ex mente testatoris censetur prohibita Falcidia, ut not.in cap.Raynaldus, in fi.de testamen.tamen p hoc non cẽsetur expressim prohibita.Ideò in eo casu debetur, per l.nam quod.§.ulti. cum duabus l. seq.ff. ad Treb. Aliàs enim occurreret duple speci alitatis, videlicet ꝙ Falcidia non detraheretur, contra regulas iuris: & quòd expressum censeretur, quod ex mẽte tantum colligitur.Ita nominatim & in hac specie uoluit Maria.Soci. Senior consi.14.cuius hoc caput est, sequendo ordinem, colum.ulti. Quanquàm nondum excidit 172 *Quid si i casu speciali requiritur expressio.*

excidit memoria, dixisse me ex aliorũ sentẽtia suprà nu. 100. incip. limita quintò, & 4. seq. alia ratione in hoc casu, de quo loqmur, nõ cẽseri per huiusmodi verba generalia expressim prohibitũ: quamuis & alij contrariũ tenuerunt, vt ibi videre poteris: nolui tamẽ subiicere, quod à Maria. dictũ reperimus, huic loco accõmodatissimũ.

Expressum generaliter dicitur, non specialiter, quod ex mẽte & coniectu, colligitur.

173 Quinto item modo intellige, vt quod ex mente, & coniecturis collectis ex verbis dispositionis (sicuti iam declarauimus) deprehenditur, dicatur expressum non quidem specialiter, sed generaliter tantùm, per id quod voluit Bart. in d. l. Lucius. col. 3. uersi. secũdò quæro, vtrùm hæc substitutio. ff. de vulga. & pupil. limitando quod suprà diximus, substitutiones contentas in breuiloqua, censeri expressas, sed generaliter, non specialiter. Quod & idem uoluit ipse Bart. in l. 1. in prin. in 2. q. prin. eo. tit. & in l. precibus. C. de impub. & aliis sub sti. Bal. & Ang. in d. l. iam hoc iure. ff. de vulga. & pupil. Ang. & Saly. in l. in testamento. C. de testa. mili. idem Ang. consi. 151. quidã Nicolaus. Et vide quid dicam in simili infrà nu. 195. uerùm Fran. & quæ diximus suprà nu. 123. limita decimoseptimò.

Expressum ex mente & coniecturis, dicitur expressum impropriè.

174 Sexto modo intellige, ut id quod ex mẽte & coniecturis est, dicatur expressum, nõ quidem propriè, sed impropriè, vt probat tex. in l. triticum. ff. de verbor. oblig. ibi. id habebitur pro expresso. & in d. l. cùm quid. ff. si cer. pet. in illis verbis, pro cauto habendum est: & rursum ibi, agi intelligitur. nã & verba, habetur, & intelligitur, improprietatẽ denotant, vt de primo voluit Bart. in l. mercis. ff. de verb. signi. & alibi sæpe, & de secundo est text. in l. 1. in princ. C. de rei vxo. actio. & in l. quoniam. & ibi Bald. in 6. nota. ff. de his qui notan. infam. & in l. hæres quandoque. ff. de acqui. hære. quem ad hoc allegat Rom. consi. 405. præsupposi tis, colum. 1. & Panor. cons. 20. casus in effectu, col. 1. lib. 2. vbi & ad hoc allegat cap. ex studiis. iuncta glo. de præsumptio. & Carolus Ruinus in rub. ff. soluto matri. nu. 16. & sequen. Et hoc nuncupatim annotauit Philip. Deci. in d. l. cùm quid. colum. 1. in tertio nota. ubi per hoc dicit, quod huiusmodi expressum non comprehenderetur in statuto loquente de expresso.

175 Septimò intellige, ut licet arg. quod sumitur à contrario sensu, sit ex coniectura quadam, ut pbat text. in l. apud antiquos. ibi, quam interpretationem prisca quidẽ iura per coniecturam introducebant, C. de furt. id tamen non dicitur expressum, etiam generaliter, ut probat text. in cap. cùm Apostolica, ibi, per quod indirectè datur intelligi, de his quæ fiunt à Præla. & ibi notat Panor. col. 2. uersi. nota ibi indirectè. & Bald. in l. 2. post prin. uersi. item nota hic. C. de condi. inser. per gl. ibi, in uerbo, edicti. & Carolus Ruinus, consi. 44. quia su per, col. 3. nu. 4. lib. 3. Ex quo satis intelligis, non leues cõiecturas esse debere, ut ex illis expressum esse dicamus, cùm ad id argu. à contrario sensu non sufficiat, cùm tamen id in iure sit fortissimum, l. 1. §. huius rei. ff. de off. eius cui man. est iurisdict.

Octauum expressi genus, quod tacitè inest ex natura verbi.

OCTAVVM GENVS expressi, quod proximè accedit ad præcedens, est quod tacitè inest ex natura uerbi illud impor tantis, ut tradit Angel. in l. Prætor. per text. & gloss. ibi, ubi etiam Alexan. & Iason. ff. de operis noui nuntia. idem Angel. consil. 17. Comes Brandusius, col. pe. & iterum cons. 331. pro consultatione, col. ult. Franc. Cur. senior, qui id commendat, dicto consi. 50. memoriæ, col. 48. in fin. 8. respon. ad 3. arg. Hincque dicit Ang. utrobique; in substitutione reciproca omnes substitutionũ species in ea contentas, esse expressas, licèt non uerbis specificis, per l. Lucius. iuncta gloss. & ibi Bar. ff. de uulg. & pupil. 176

Expressum censetur, id tacitũ quod ex expresso sequitur.

A quibus non longè abest, quod ex Bar to. & eius sequacibus diximus suprà num. 84. incip. porrò. & quod ex facto respondit Petrus Anchara. consi. 393. uisa diligenter gratia, columna prima, id expressum dici, quod tacite ex natura dispositionis compræhẽditur, quòdque includitur sub natura uerbi expressi ex iuris communis interpretatione declaratiua, uel extensiua, per multa iura quæ illic allegat. Ideòque nepotes uideri expressè contentos in dispositione loquente de filius, in re ad nepotes transmissibili. & sequitur Iason in dicta l. Prætor. columna prima, & Franciscus Curtius iunior, consil. 159. sacratissimæ, columna secunda, uersicu. sed dato, lib. 2. quòdque tradiderunt Anton. & Panormit. in c. cùm olim, per textum, ibid. in uerbis, patebat expresse, de censibus, quòd instrumentum dicitur expresse probare, non id solùm, quod directè, sed & quod indirectè ex eo colligitur. Quod & sequitur Curtius, ubi suprà. Et id quidem genus expressi iisdem propè modis intelliges, ut illud præcedens. 177

Sed tamen interim potes ampliare, ubi etiam expresio requiritur pro forma, ut patet ex iis quæ tradit Francis. Aret. in l. Gallus. in princip. colum. 3. uersi. secundò est considerandum, ff. de lib. & posthu. quòd exhæredatio etiam tacita, quæ resultat ex uerbis expresis in testamento, satisfacit formæ per text. in l. Papinianus. §. meminisse. ff. de inofficio. testamen. Et idem (inquit) in tacita institutione, quæ ex verbis re 178

sultat. & allegat etiam l. is qui hæres. §. vlti. cum ibi notatis per Baldum. ff. de acquirend. hæredit. & nota. per gloss. & Bartol. in l. 2. ff. de autorita. tuto. vbi probatur, iussum & autoritatem, quæ pro forma requiritur, sufficere, si resultat ex verbis expressis. Et cum sequitur Carol. Ruin. consil. 56. quamuis testator. colum. 4. num. 10. lib. 2. vbi ex hoc pulchrè consuluit in casu l. si quando. §. & generaliter. C. de inoffic. testamen. & idem Ruin. consi. 121. de duobus, columna vltima: num. 11. eodem libro secundo. Sed tu autem hic vide, quæ dixi suprà. numer. 98. incipien. limita igitur quartò, & sequen. & iterum num. 141. & ex hoc potes, & num. 158. incip. intellige secundò procedere, & duobus sequen. & dicam infrà num. 188. incip. & ideo cùm formam, & sequent.

179 *Nonum expressi genus.* NONVM genus expressi, quod & non longè distat à præcedenti, cùm scilicet ex expresso sequitur tacitum. Id enim expressum quoque censetur, vt à Bald. proditum est in l. ultim. colum. 3. in 10. oppo. C. de hæredi. instituen. per l. si ita. §. qui filio. ff. de bono. possessio. secundum tabul. & quod idem Baldus dicit in l. 1. colum. vltima, C. de his qui ante apert. tabul. quòd omissum, quod sequitur expressum, habetur pro expresso, per l. iam hoc iure. ff. de vulgari & pupillari substitutione. & sequitur Cardinal. Alexand. in cap. per venerabilem. §. quod autem. columna octaua, in nono modò, extrà qui filii sunt legitimi, vbi & ad hoc refert, quod dicitur, substitutiones contentas sub breuiloqua, ex natura ipsius censeri expressas, & ideo eas matrem excludere, secundùm glossam in dicta l. Lucius. & ibi Doctores. Et quod idem respondit idem Baldus consilio. 109. casus talis est, Titius, circa medium, libro 1. nihil interesse inter expressum & tacitum, quod includitur ex natura expressi, per dictam l. cùm quid. ff. si certum peta. & l. non rectè. C. de fideiussor. & l. hæc verba. ff. de lega. 1. Aliud in tacito, quo non includitur ex natura expressi, id enim facit censeri literas subreptitias, per cap. cùm in illis. §. in illis verò. & §. sequen. de præben. lib. 6. Hæc ille.

180 *Decimũ expressi genus quod ex verbis apparet fuisse omissũ.* DECIMVM GENVS expressi, quod nec multùm differt à præcedentibus, quod scilicet ex præcedentibus & sequentibus verbis scripturæ apparet errore scribentis fuisse omissum, id enim peræquè habendum est, ac si fuisset expressum in scriptura, per l. 1. & quod ibi notat Bart. ff. de hæred. instit. & l. cùm pater. §. cùm imperfecta. ff. de leg. 2. & quod nota. Bart. in l. Gallus. §. idem credendũ. ff. de liber. & posthu. Et ita per hæc voluit Pau. Cast. consil. 6. hoc capite, pro euidentia eius quod quæritur. in duobus locis, lib. 1.

VNDECIMVM GENVS id quoq; dicere possumus in quacunque dispositione, quod disponẽtes verisimiliter expressissent, si de eo cogitassent, aut interrogati fuissent. Id enim pro expresso habendũ est, vt nuncupatim voluit Alexander cons. 46. ponderatis verbis antè dicti capituli, col. 1. lib. 2. quod repetitur cons. 29. lib. 6. innixus autoritate l. Titius. §. 1. & ibi not. per Doct. ff. de libe. & posthu. & glo. in l. tale pactum. §. vlti. ff. de pact. De qua re, quia iam latissimè diximus in repe. l. si vnquàm. in prin. ver. 56. inter tam multa, C. de reuo. dona. ideò legentes illuc relegamus. 181 *Vndecimum expressi genus, quod disponentes interrogati verisimiliter statuissent.*

DVODECIMVM GENVS expressi, cũ quid refertur ad aliud quippiam aliàs expressum: id enim & expressum quoque dicitur l. ait Prętor. §. 1. ibi, accipiendũ sic est, quasi quantitatẽ nominauerint. & ibi Bar. & recentiores & maximè Fran. Ripa. qui id trahit ad multas quæstiones. ff. de re iudic. & l. in summa. in prin. eo. ti. & l. institutio talis. ff. de cõdi. inst. & l. si ita scripsero. & ibi Bar. Bal. & alij. ff. de cõdi. & demonst. & l. asse toto. & ibi Imo. ff. de hęred. instituen. & l. si filio. §. pater. ff. de ali. & ciba. lega. & l. si prior. ff. solu. mat. ex quo no. Bal. & Ang. quod talis, & tanta est obligatio in termino referente, qualis & quanta in termino ad quem fit relatio. & l. certũ. ff. si cert. pet. & l. vbi autem. §. illud. versi. sed qui vnũ, & ibi Bar. & recẽtiores, ff. de verb. obl. & l. qui sic stipulatur. & ibi Ias. col. 2. ver. ex hoc tex. eo. tit. & l. hęc venditio. §. huiusmodi. ff. de contrahend. empt. & vẽdit. & l. quem hæredi. & ibi Bar. & Soci. ff. de reb. dub. & l. si defensor. §. qui interrogatur. versi. nisi fortè. ff. de interro. actio. Ex quo not. Bal. quod ea, quæ sunt in termino, ad quem fit relatio, intelligũtur specificata in termino referente. & l. penul. C. de senten. quæ sine certa quantitate. & cap. inter dilectos. de fide instru. & c. cùm venerabilis. uers. quia uerò, de exceptio. & c. ueniens. de præscrip. & cap. cùm uenerabilis. in fin. de religio. domi. & cap. præterea & ibi Domi. in 3. not. 23. dist. & cap. si quis homicidium. 50. distin. 182 *De eadẽ re. expressi genus, quod per relationem ad aliud.* *De relatione multa.*

Et id plerunque assumunt nostri Docto. inter quos Barto. citatur à nonnullis sæpissimè dixisse, Relatum esse in referente cum suis qualitatibus, scilicet in l. 1. ff. de recepta. & in l. 1. §. 1. ff. si fami. fur. fecis. dic. & in l. si quis seruum. §. vlti. versic. sed quæro quid si testator. ff. de lega. 2. & in l. sanctio legum. post princi. ff. de pœnis. tametsi Barto. in illis locis non ita mihi dixisse videatur. 183 *De eadẽ re. Relatũ in referente cum suis qualitatibus.*

deatur.Bald.consi.99.quidam Ioannellus, lib.1.Domini à Rota loquentes de inuẽtario,quod se refert ad aliud, decisio.vltim. vtrùm inuentarium. in antiquis,quæ reperitur inter decisio. Bernar. Bisque.tit.de ꝓcurat.decisio.14.quæ est eiusdem initij.Anto.consi.2.repetito consi.49. visis literis legitimationis.Panormita.consi.28.omissis allegationibus,versicu.4.libr.1.& consil.4. in quæstione quæ vertitur,in 1.dubio.libr.2.Domin.consil.47.supplicatur Papæ. colum.2.versic.item quando, & versic.quid plura, & iterum colum.vltim. & consi.82. circa thema.colum.3.& consi.120. quia in facto,col.2.versic.ad idem facit Alexan. in l.hac consultissima,col.3.versic. mihi satis sustentabilis.C.de testamen. & consi.75.in causa & lite,col.2.versic. secundò respondeo,lib.7.Soci.consil.788.visa bulla Pauli, col.3.versi.ex quibus videtur inferri, lib.2. & consil.227. præsens consultatio, col.12. versi.sed pro certo,eod.libr.2.& consi 251. quoniam in præsenti, col.3.versic. relatio autem,eod.lib.2. & Feli.in c.1.col.3.dist.1. Deci.consi.532. pro vera,col.1.Hiero.Gratus consil.105.casus hic,nu.3.libr.2.cũ alijs multis concord. adductis à Iaso. in d.l.ait Prætor,col.1.ff.de re iudic.

184 Quibus adde,quod dicit Bar.in l.1.& ibi quoque Iaco.à S.Georg.C.de erro.calcu.ꝙ quemadmodum nulla est sentẽtia, in qua error est expressus,l.2.C. quando appellat. non est necessa.ita & sententia, quæ fertur per relationem ad acta,vel quę nulla sunt, vel in quibus est error expressus: quia tunc etiam videtur esse error expressus in ipsa sententia, per quædam iura, ex ijs quæ suprà citauimus.Et idem voluerunt Inno.Anto.col.6.vers.quintus casus.Imo. & Panor. in c.cùm Bertoldus.de re iudica.Inno.Anto.Imol. & Panor.in c.quoniam cõtra falsam.de proba.Imo. in l.Diuus.char.vlti.ff. de re iudi. & in l.qui Romæ.§.duo fratres. ff.de verborum obliga. & in l.ex diuerso.§. vlti.& ibi Alex.col.penul.ff.solu.matri. Panor.in c.inter cæteras.de re iudica. Domi.consi.48. pro examinatione,colum.5.versicu.quia approbat pro iusto. Alex.consil. 123.discussis.col.4.vers.tamen quoad propositum, libr.1.vbi dicit, quod est vera & communior sententia.Franc.Areti.consil. 75.diligenter & maturè,colum.2. vbi dicit hanc esse communem modernorum opi. Barb.consi.44.scribitur,col.penult.versic. & est alius,libr.1.Guid.Pap.in l.Præses.ff.de re iudi.Socin.qui hanc quoque dicit communẽ opi. consi.99.serenissimus Rex,col. 8.versic.septimò dicitur,libr.3.

Error per relationem ad aliud facit sententiam nullam.

185 Tu tamẽ in hoc, quia nõnulli huic opi. (quod iam subodorari ex præcedentibus potes) refragantur,aut saltem eam limitãt, vide Bal.& Pau.Cast.in d.l.1.& ibi quoque Phili.Deci.col.3.vers.secunda Bar.conclusio.C.de erro.calcu. Anton.consil.27.uisis præsentibus,col.1.Alex.& latè Iason. in d. l.Præses.ff.de re iudic.Et Fran.Aret.in l.si is ad quem.col.pen.versi.sed quæritur super isto.ff.de acqui.hære.& in d.c.quoniam cõtra falsam.& cons.157.uisis diligenter. Stepha.Bertran.cons.281.duo inducunt,libr. 1.& quæ diximus suprà nu.59.inci. eodem spectat quod diximus, & iterum numero 168.incip.idemque dicas,& quæ dicam infrà numero 192.illud autem.

Et hæc quidem omnia amplia,ut procedant etiam in pœnalibus, per id,quod no. uoluit Bal.consi.13. magnifico,lib.5.repetito consi.181. factum super quo,eod.libr.5. idem esse,concedere mandatum speciale, uel aliud quod refertur ad rem specialem, & certam,ad hoc ut cõcedens cadat in pœnam. Nam & in simili(ut id illi addas) uidemus quòd prærogatio termini,quæ censetur esse idem terminus (ut alibi latè diximus) intelligitur facta cum omnibus qualitatibus,etiam quò ad pœnã, ut dicit Bar. in l.1.§.& post operis.col.2.uersi.quandoque continet. & ibi quoque Alexan.col.3. uers.& inquantum. & Iason col.1.in fin.ff. de ope.no.nuntia. Bald.in l.acceptam,in 7. quæst.C.de usur.& in l.1.in 10. quæst.C. de his qui pe.nomi.Pau.Cas.in l.lecta,per tex. ibi,in uersi.dicebam. & ibi clariùs Alexan. in 5.not.ff.si cert.pet.idem Paul.in l.insulã. §.1. per eum tex.ff.locat. & in l.cùm in plures.§.lege.ff.eod.titu. & in l.cùm stipulatus sim mihi à Proculo. etiam per illum text. ff.de uerb.oblig.cum alijs simil.& concor. text.& Doctor. adductis ab Iason.in d.§. & post operis. 186

Mandatum relatum ad aliquid speciale, censetur esse speciale.

Omnia hæc procedunt etiam in pœnalibus.

At hoc genus expresśionis intelliges primò ꝓcedere, ut dicatur ficta & impropria expresśio,non uera & propria, per l.Titia. §.ulti.in uerbo,perinde est, ubi not.Franc. Aret.in 1.no.ff.de uerbor.oblig.nam ea dictio, perinde, fictionem denotat.l.sed & si lege.§.perinde.ff.de peti.hære. & l.qui à patre.& ibi Bart.ff.de confir.tuto.glo.& Bart. in l.sacrilegij.§.1.ff.ad leg.Iuliam pec.Bart. in d.l.1.in princip.ff.de receptio.& in l.si is qui pro emptore. colum.5.in 3.opposi.1. partis. & ibi Iason non semel.ff.de usucap. Roma.& Alexan. in l.si quis ui.in princip. per illum text. & gloss.ff.de acquiren.poss. & est communis opi. quamuis cõtrarium teneat.Bald.in d.l.sed & si lege.§.perinde. Et in idem quoque est alius text.in d.l.ait Prætor.§.1.ff.de re iudi.cùm dicitur, quasi quantitatem nominauerint. Nam ea dictio.quasi, ex propria, & genuina natura 187

An hęc expresśio per relationẽ si propria an impropria.

fictionem quoq; significat,& improprietatem.l.itē ait Prætor.§.item.& ibi gloss.ff.ex quib.cau.maio.& l.in factum. & ibi etiam gl.de cond.& demon.cum sim. Et ita quoque illum posteriorem text. scilicet in d.l. ait Prætor.§.1.expendit Franc.Aret.in d.l.si quis ad quem.col.pen.ff.de acqui.hæredit. Iason & Fran. Ripa. in eo ipso §.1.& idem Iason in d.l.ubi autem.§.illud.colu. 1.ff.de uerbo.obligat.& Steph.Bertran. d. consil. 281.duo inducunt,numero 4.lib.primo.

188 Et ideò cum forma impleri debeat verè & propriè,& non per actum fictum,& improprium etiam æquipollentem, gloss.in Cle. 1.in verbo,quinetiam,de concess.pbē. Bal.Ang.Imo.& alij recentiores in l. 1.ff.de libe.& posthum.cum concor.adductis per Alexan.ibi.& Felin.in c.cum dilecta. colu. 17.uersicu.amplia vndecimò,ext.de rescr. Certe etiam, ubi expressio rei cuiuspiā est de forma,non sufficit eam fieri per relationem ad aliud,uti uoluit Franc.Aret.in d.l. si is ad quem.colum.vlti.ff.de acqui.hære. & in d.l.1.col.1.ff.de libe.& posthu.Et Maria.Soci.consi.24.viso colum.7.versicu.ad quod accedit,vbi id dicit sing.& Iason in l. Gallus.§.idem credendum.col.4.uersi. cōfirmo,nam cum &c.ff.de libe.& posthum. & in l.hac consultissima. §. per nuncupationem.col.1.versic. secundo contra.C.de testa.& in d.l.ait Prætor.§.1.col.2.versic.supra scriptum.ff.de re iudic. & Franc. Ripa. in d.l.1.col.9.numero 64.ff.de vulg.& pup. substi.& Bertrand.d.consi. 181. col.2. libr. primo,& patet ex ijs quæ mox dicemus. Et Hieronym.Gratus consi.28.euidentia,col. 1.uersic.nec obstat,si dicatur,lib.1.

Forma non impletur per æquipollens. Ideo nec per relationem.

189 Nam cum iuramentum in forma specifica impleri debeat,vt ex eo patet, quòd si quis soluere iurauerit, non satisfacit compensando,per text. in ca.ad nostram.& ibi gloss.Inn.Host.Ioan.An.Collec.Ant. Imo. & Feli.qui hanc dicit esse communē opi. cum alijs multis concord. à me traditis in Tractatu Retractuum,titu.1.§.3.gloss.3.in vebo,d'payer.numero 6.aduerte tamen: nā compēsatio est ficta & impropria solutio. l.Iulianus.ff.de condit. & demonstr. & ibi quoque Franc.Aret.columnn.prima. Ideoque etiam iuramentum ipsum non potest interponi per relationē ad aliud, vt bene probat textus in c.pe.& ibi Antonius,Imo. & Panormi.de iureiur.ubi Panor.ipse hāc rationem tradit nuncupatim, quia forma iuramenti explicite est de substantia.& Iason in l.scire debemus,col.3.uersic. confirmo ultra eum. ff.de uerborum obligat. & ubi illum text.dicit sing. & in l. ex ea parte. col.vlti.versi.similiter non posset,eod.titu. & in d.§.p nuncupationem. col.1. Et uide

Iuramētum in forma,specifica impleri debet.

Ideo nec per relationē interponitur.

quæ dicam infrà, numero 199. intelliges tertio.

Atque etiam in casu d.Clem. appellanti de appel.in quo pro forma requiritur expressio grauaminum,non sufficit ea exprimere per relationem ad acta,aut aliud quippiam, ut expresśim uoluit Angelus in l.1. & ibi quoque Francis. Aretin. colum.1.& Alexand.colum.ultim.ff.de liber.& posth. & idem Angelus, u ti citatur, licet non sit in meo codice,in d.l.ubi autem.§.illud. & & ibi Alexand.qui alios citat,colum. 1. ff. de uerborum obligationib. Antonius. in c.vt debitus.colum.2.versicul.nunquid autem,extrà de appellati.ipse Alexan.in l.Prætor.in princip.ff.de oper.noui.nunti. Thomas Falst.in dec.Rotæ, causa 22.dubi.43. die Lunæ.Felin.in c.cum dilecta. columna 18.in secunda limitatione,extra de rescrip. ubi per hoc generaliter dicit,quod ubi data est certa forma,non sufficit eam adimplere per relationem ad aliud Iason in d.§. idem credendum.ubi suprà, & in d.§ per nuncupationem.col.1.versicu. confirmatur.& in d.l.ait Prætor.§.primo,colu.2.ubi suprà.ff.de re iud. 190

Expressio grauaminū an fiat per relationem.

Contrarium tamen in casu.d.Clem.appellanti,uoluit Alexan.post alios à se citatos,consilio 80.uiso, & opportune,columna quarta,uersicul.vnde dicemus,libr.primo. & hoc presertim nonnullis placet, si fiat specialis relatio ad certam partē actorum.Nam id uoluit Bald.in l. minoribus. column.2.uersicu.sed in appellatione.C.de his quibus vt indign.an.l.ne causas.C.de appellatio.Angel.Aretin.qui id ualde commendat.in §.si minus. columna 19. versic. aduertas tamen ad vnum. Instit. de actio. dum allegat Baldum,ubi suprà Phili.Fran. in ca. consuluit.le 2.de appellatio.Pro quibus faciunt quæ mox dicemus ex Carolo Ruino,numero abhinc tertio. Sed his tamen non assentitur Philippus Decius in d. c.consuluit,colum. secunda,& in d.l. prima,columna tertia. uersicul. secunda conclusio.C.de error.calcu. & in l.certum.columna prima. ff.si cert.petat. tum quia in d. Clem. grauamina debent nominatim exprimi,& ita non sola.& simplex expressio requiritur. & licet relatio specialiter sit facta ad quædam acta, tamen nominatim non est facta. Et ideò licèt causa grauaminis sit notoria,ea tamen exprimi debet, ut not.Cardi.Flor.ibi in 5.quæsti.& Panor.in c.accedens,le 1.extrà vt lit. non contesta. 191

De eadē re.

Illud autem minime dubium est, quòd relatio necessaria æquè vitiat sententiam, ac si in ea esset expressa: uerbi gratia, sententia necessario refertur ad libellum l. cum fundus.ff. commun.diuid. Item sententia appel- 192

Relatio necessaria æquè vitiat, ac si esset expressa.

appellationis, conformatoria prioris, necessario quoque refertur ad eam priorem. Igitur si prior sententia continebat iuris errorem, & hæc quoque eundem continere dicitur: Bar. in d. l. 1. & ibi quoque Philip. Deci. col. 4. versicu. tertia conclusio. C. de erro. calcu. Angel. in l. 1. §. item si calculi. ff. quæ senten. sine appella. rescind. cum alijs concordan. adductis ab Alex. consi. 79. per spectis, col. 1. versicul. bene fateor, libr. 2. & consil. 111. uiso themate, colum. 1. versicu. facit quod not. lib. primo.

193 *Hæredis nomen, an satis sit exprimi per relationem.* Porro in alio casu, Bald. Ang. & Imo. in in d. l. asse toto. ff. de hære. instit. scribunt satis esse, si exprimatur nomen hæredis per relationem ad aliud, quamuis expressio requiratur pro forma. l. iubemus. C. de testa. & l. hæredes palam. in princip. ff. eod. tit. Et idem uoluerunt Bald. in l. captatorias. in quinta quæst. C. de testa. mi. & Nico. Neap. in l. his verbis. in prin. ff. de leg. 3. Salyc. in l. ultim. C. de fideicom. Imo. in l. illa institutio. ff. de hæredi. instituen. & in capitulo cum tibi. extrà de test. Pau. Cal. in d. l. hæredes palam, in prin. & in l. hac cõsultissima. §. per nuncupationem. C. de testa. & in d. l. ubi autem. §. illud, uersic. sed qui unum, & ibi etiam Alex. ff. de. uerbo. obligat. & ipse Alex. consi. 176. viso processu, colu. 2. lib. 5. Sunt tamen qui id negant procedere in hęredis institutione, sed tantum in legatis, vt videre poteris apud Franc. Areti. in d. l. hæredes palam. in prin. & Iason. in d. §. per nũcupationem, colu. 1. C. de testam. & in d. l. ait Prætor. §. 1. colum. 1. ff. de re iudica.

194 *Expressio relatiua generalis impropria.* Ex quib. apertissimè vides, id admodũ controuersum esse, an hæc expressio relatiua sit ꝓpria, nec ne, vt formæ satisfaciat, aut minimè. Quam cõtrouersiam cupiens componere Carol. Ruin. uir certè & doctrina & iudicio celebris, in repe. d. l Gallus. §. & quid si tantum. ff. de libe. & posthu. dicit triplicem esse hanc expressionem relatiuam. Vnam generalem, videlicet quæ refertur ad generale quippiam: & ista non satisfacit formæ, cum sit generalis, & impropria: & ita procedunt quæ primo loco dicta sunt. Cui in hoc adde, quæ suprà diximus nu. 98. limita igitur quartò & seq. Alteram relationem (ut ad Rui. redeamus) esse specialem. Tertiam singularẽ, quę videlicet referuntur ad aliquid speciale, aut singulare. & utraq; istarum dicit uera, & propria expressio, per l. 2. & l. Titius. in prin. & ibi Bar. ff. de libe. & posth. & l. turpia. §. vlt. ff. de lega. & l. pen. ff. de duob. reis. & voluit Ang. in l. pluribus, in prin. per illum text. ff. de uerb. obl. qui & hoc trahit ad statutum, quòd scriptura facta manu propria, hẽat executionem paratam, vt procedat, & in

Specialis, & singularis propria.

Statũ dans executionem scripturę fa

scriptura aliena manu facta, subscripta tamen manu debitoris. Nam cum subscriptio se referat ad scripturam præcedentem, non secus habendum est, ac si totum propria manu scripsisset. Quod & idẽ voluit ipse Ang. & post eum Imol. Alex. & Franc. Aret. in l. si ita stipulatus. §. Chrysog. ff. de uerbo. obl. & Franc. Are. in l. si per epistolã. in princ. ff. de acqui. hære. quod hunc locũ admodum cõfirmat: quoniam in statutis, uerba propriè, & verè, non fictè, debent intelligi. l. 3. §. hæc uerba. ff. de neg. gest. cum si. Facit, & quod not. Francis. Aret. in l. 1. in princ. circa secundam quęst. Bar. ff. de uul. & pupi. sub. quòd substitutio reciproca dicitur expressa specialiter: tamen vulgarem tantum continet, per d. l. 2. ff. de lib. & post. Aliàs dr̃ ẽt expressa gñliter, vt per Bar. ibi. & hęc ferè Ruinus, quibusdã à me adiectis.

Ex manu ꝓpria hẽt locum in scriptura subscripta.

Subst. reciproca expressa, dicitur specialiter.

Verùm Fran. Are. cui ego malo accedere, in d. l. pluribus. in prin. ff. de uerb. oblig. ita breuius hanc controuersiam cõponit, vt scilicet expressa per relationem, dicantur propriè expressa generaliter: impropriè verò & fictè, specialiter. Multis enim modis, vt subdit, dicitur expressum, scilicet generaliter, specialiter, sigulariter, ut & latè suprà docuimus ex Bart. & aliis, numer. 86. incip. hãc autem, & seq. Et ad hoc optimè facit, licèt Are. non dicat, quòd dicit Ang. in l. 1. §. inter filium. ff. ad leg. Cor. de fals. prout illum retulit & sequutus est Alexan. in addi. Bart. in d. l. Prętor. in princ. ff. de ope. nou. nun. ꝙ dicitur specificè expressum, qđ fit ꝑ relationem ad aliud. Et uide quod diximus suprà in simili numero. 123. incipi. limita decimoseptimo & num. 173. incipi. quinto item modo. 195 *Alia opini.*

At Bal. (quem illi non memorant) consi. 212. ea quę ueniunt, lib. quinto, simpliciter dicit, quòd illud quod intelligitur per relationẽ ad aliud, dicitur, vere & propriè intelligi, per l. Theopompus. ff. de dot. pręleg. ex eoque infert, quòd fideiussor verè & propriè promittit eandem summam, quam reus principalis promisit, licèt non specificè promittat in instrumento fideiussionis sed relatiuè ad Instrumentum rei principalis. Nam natura (inquit) relationis est natura ueritatis, ex coniectione scripturarum patentis: & omne quod ex natura dicitur, propriè dicitur. l. legaui. ff. de libe. legat. & l. qui sic stipulatur quod te mihi. ff. de uerborum obligation. Item quicquid continetur in termino ad quem fit relatio, continetur in termino referente, saltem implicitè. Qui uero explicat, nihil noui facit, sed detegit. l. adeò. §. cum quis. ff. de acquirend. rerum dominium. Et uere, & ꝓpriè dicitur, etiam illud quod implicitè & 196 *Alia item.*

generaliter dicitur. Hæc Bal. qui subdit de hoc non esse dubitandum: & id quoque in statutis procedere. Et hoc pro singula.& egregio.refert Iason in d.l.ubi autē.§.illud. col.1 ff.de verbo.oblig.& Catel. Cotta, in memor.incip.relationis natura & refert ēt ipse Iason, qui tamen nō probat in d. l. ait Prætor.§.1.col.2.uersi.secundo principaliter.ff.de re iudi.

197 *De eadē re.* Cæterum Franc.Ripa. arbitrum se veluti honorariū pręstans, in d.l.ait Prætor.§.1. statim post prin.tradit aliud esse cum quæritur, an contenta in relato, dicantur propriè inesse in referente,& proculdubio (inquit) insunt propriè, vt dicit Bald. & benè probatur in d.l.asse toto.ff.de hæred. insti. aliud esse si quæritur, an contenta in relato, dicantur nominata à referente: & tunc dicēdum est, quòd referens, ea propriè nō nominauit relationis tempore: & ita procedat ille text. vtens nota impropriétatis; Ex quibus nihil aliud voluit dicere, quàm quod interest inter nominatum, & expressum, sitque plus in nominatò, quàm in expresso. De quo cæteris iudicandum relinquo. Sed ita tamen, vt videas, q̄ diximus suprà nume.120.incip.limita decimoquintò & iterum num.165.incip.imò plus,& quę dicam infrà num.abhinc 3.in fin.

198 *Expressio relatiua nō sufficit, cū quid certum, & expressum requiritur.* Intelliges secundò id genus expressionis relatiuæ, vt procedat, nisi aliquid requireretur esse simul certū,& simul expressum, tunc enim non satis esset id fieri per relationem ad aliud, ut uoluit gloss.in c. si episcopus in verbo, certas, de præbend.lib. sexto, quam sequuntur Io.And.Dom. & Philip. Franc.ibi.& Iason, qui eam dicit notabilē in l.certum.in princip. & ibi quoque Philip.Decius.circa medium.ff.si cert.pet. Et facit, quod suprà diximus numero 117. incip.limita duodecimo. & iterum numero 147.incip.limita tamen non procedere & rursum nu.150.inci.illud tandē.& in nostro tractatu, cui titulum nuncupauimus, nihil frustra.

199 *Expressio relatiua nō sufficit in his q̄ verba requirunt.* Intelliges tertio, ut procedat, in his, quæ solo consensu fiunt, secus in his, quæ verba requirunt. Nam tunc non sufficeret relatio ad aliud, ut interposita fuisse uiderētur: verbi gratia, stipulatio verba requirit. l.1.ff.de uerbo.obligat.igitur si aliquis promittat alteri eo modo, quo antè aliquid aliud promiserat, certè in hac ultima promissione non censetur stipulatio interposita, sicuti in prima, in qua verè fuerat interposita: quemadmodum etiam nec iuramentum, quod verba requirit, de quo nos suprà diximus num.121. incipi. limita 16. & iterum numero 189.incip. nam cum iuramentum. Ita uoluerūt omnes ferè Doc. in d.c.pen.de iureiu.& Soci.d.consi.99. serenissimus Rex. columna secunda, libro tertio, ubi dicit expressè his casibus,& similibus, non sufficere expressionem per relationem ad aliud. Et facit quod scribit Bar. in l.item quæritur §.qui impleto, columna.ult.uersic.quæro, dicitur hic.ff. loca. & Bal.in addi.Specul.tit.de instrum.edi.§.instrumentum ergo. uersi. quid si à contrahentibus.ubi tenet contrarium eius, quòd Panor.in d.c.pen.de iureiur.dicit, de stipulatione, quæ extenditur à notario.

Intelliges quartò, ut hæc expressio relatiua non satis sit, quando quid patenter exprimi debet: vt in casu c.per tuas extra de sent.excom.& in c.2.eod.titul.lib.sexto. Ita enim nuncupatim voluit Franc. Aret. l. si is ad quem.ff.de acqui.hæred. per priorem illum tex.& in c. quoniam contra falsam. de probati.& Stepha.Bertr. consi.281.duo iudicant, col.2.num.5.lib.primo. Et faciūt quæ diximus suprà nume. 168.inci. idemque dicas, & numero præcedenti, ex quo intelliges, idem esse, si quid euidenter exprimi debet: & idem, si quid nominatim exprimi debet. Neque enim tunc sufficit exprimi per relationem, vt uidere licèt ex Phi li.Deci.in d.c.consuluit.le 2.col.2. versicu. sed tamen nō uidetur, de appel. super quo etiam uide, quæ dixi suprà num.197. inci. cęterum,& in alijs locis ibi citatis. 200 *Expressio relatiua nō sufficit cū quid patenter fieri debet.* *Idem cū euidenter.* *Et cū nominatim.*

Intelliges quinto, vt licet huiusmodi expressio relatiua dicatur specialis, non tamen sit singularis, ut uoluit Caro. Rui. cōsi.165.cuius initium est, circa casum, colu. 4.num.8.lib.2.ubi id dicit voluisse Bart. in d.l.Titius.in prin.ff.de libe.& posthu. & in d.l.turpia,§.vlt.ff.de leg.1.& in l. pen. ff. de duob.reis.& in l.si quis in principio testamenti.ff.de lega.3.& in l.1.in prin.ff.de uul. & pup.sub. Et ex hoc latè tractat ipse Ruin. an & quando quis per relationem ad institutionem dicatur nominatim substitutus, vt ibi uidere poteris. 201

DECIMVM TERTIVM, genus expressi est, si in aliqua dispositione fuerit apposita ea clausula, ut hēatur pro expresso, ac si specialiter & nominatim esset expressum, aut similis: tunc enim satisfactū est constitutioni requirenti aliquid expressum, per tex.in l.omnes.quem ad hæc expēdunt,& dicunt meliorem totius iuris Bal. & Ang.C.de pręsc.30.vel.40.ann.& voluit ēt Ol.cōs.117.bonæ memoriæ Bonifacius. & Fed.Senen.cōsi.47, habita sup casu, ubi dicit ita cōmuniter teneri Alb.in l.1. ad fi. C.quan.Impe.inter pupi. & uidu. vbi dicit ita fuisse se patrono Romæ iudicatū. Collec.in c.cum dilecta.col.1.uer. quid si Papa & seq.& ibi etiā Bal.col.ult.extra.de resc ri. 202 *13. Expressi gen⁹ ex clausula, haberi pro expsso.*

idem

idem Bald.& Ang.in l.Diui.§.licèt.ff.de iure codi.& ipse Bald.in tit.de pac. Constan. in uerbo,libellariæ.& consil. 119.quidam vxoratus,in fin.libr.quinto.ff.à Rota.deci. 214.si causa cōmittatur in eo statu, in nouis.Ang.Pau.Cast.& Recen.in l.si mihi. §. in legatis.ff.de lega.primo.idem Ang.in l. tertia.§.hæc verba.ff.de neg.gest. Vbi tamē id limitat,non procedere in statutis.& in l. sed & si quis.§.quæsitum,in fi.ff.si quis cautio.& consi.274.non est dubium , colum. pe.Pau.Eleaz.& Imo.in Cle.1.ad fi. de sep. Anto.& Domi.in c.quę in ecclesiarum,de censib.idem Anto. in c. 1.de rescript. & in c.cum instantia,& ibi Panor.col.2. de censibus.idem Anto.consi.secundò iterum repetito consi.49.visis literis legitimationis, vbi id dicit esse de stilo curiæ.Pet.Anch.in c.cum in pręsentia,de deci.Imo.in l.licitatio.§.earum.ff.de publica.& in Cle.1.de sepult.Domi.consi. 15. reuerende pater.col. 2.& consi.65.discutiam,col.sexta,versicu. quid plura.& consi.120.quia in facto,col. secunda,versic.præterea & hic.Paul. Cast. consi.284.in facto præsenti. colu.1.& iterū 3.versi.tertio adhuc opponitur,lib.primo. Io.Ana.cōs.56.his quæ in facto, ubi & hāc dicit esse communem opin.Alexan.consi. 30.quoniam omne datum,col.3.ver.& ita etiam colligitur.& consi.217.nec arguēdi, col.sexta,versicu. octauo fortificantur lib. secundo.& consi.155.videtur in consultatione,columna pen.vers.plus dicit,lib.sexto.Bened.Capra.cons.30.punctus,fuit quędam domina,col.tertia,& consil.seq.colu. pen.Socin.consil.169.circa primum colu. antepe.versi.respondeo aliter, lib. secūdo. & consi.166.in causa quæ vertitur.columna vlti.eod. lib.2.&consil.172. non prosequendo,col.pen.uersicu. secundo quòd illis,eo.lib.secundo, & consi. 63. viso testamento,col.tertia & seq.lib.3.& consi. 115. fundata,colu.prima,eo lib.tertio.& consi. 127.quoniam in præsenti,columna. ultim. eo.lib.tertio.& cōsi.120.circa primum , co. quinta,versi.confirmo hoc,libro quarto. Guid.Pap.consi.56.viso themate,colu. 10. uersi.item quòd rectè.Franc.Cur.senior.d. consi.50.col.67. in fin.respon. ad sextum. argu.Felin.in c.in nostra.col.9.in 9.corollario,de rescrip.& in capit. 1.column.3.& sequen.dist.1.& Carol.Ruin consi. 31. qa dubium,col.4.vers.præterea & secūdò,lib. 1.& consi.228.circa casum,colu. 3.num.7. eo.lib.1.

An auth. in statutis.

203 Sed contra hęc videtur esse text.in c.qui ad agendum.de procu.libr.6.& quod voluerunt Bar.Ange. Fulgo. & recentiores in d.l.sed & si quis.§.quæsitum.ff. si quis cautio.Cyn.in d.l.1.C.quan.Impe.inter pupil. Archi.in Summa,25.q.2.col. ulti. Fede. Senen.sibi contrarius, consil. 235. casus talis est,monasterijs.Bal.sibi etiam contrarius, in c.super literis.colum.3.versic.quid si Papa,de rescrip.Lauren.Rodolph. in quodā consi.quod retulit,& sequutus est Pau.Ca. sibi etiam contrarius,consi.tertio, quoniā adiectione,colu.3.lib.1.& ipse Pau.consil. 278.passius iste,eod.lib 1. Calderi.consi.11. habet ordo,tit.de priui.Cardi.Flor.in d. cl. 1.in 3.oppon.de sepult.& consi.51.in præmisso.& consi.136.præmitto,colum. sexta.Pet.Anch.in d.c.cum instantia.de censibus.ubi dicit ita se consuluisse. Rom.cons. 327.istæ sunt rationes,col.tertia,uersi. secūdò respondeo.& consi.436.quod indultū, col.2.uersic.quintò principalis ratio. & cōsi.498.in casu quo quæritur, columa. ult. versi.tertia ratio.Barb.cons.27.scripsit Propheta,colum.vlt.lib.2.Felin. in c. accedentes.colu.4.de præscripti. vbi hanc dicit esse communem op.& in c.nonnulli. in prin. col.9.uersi.amplia secundò,de rescript.Iason cons.121.uiso themate,lib.4. qui & ipse dicit hanc esse opi.communem.Philip. Deci.in l.certum.col.2.ff.si cert.peta. & cōsil.165. viso tenore, ubi hanc quoque dicit esse communem op.& consi. 373. uiso consilio,in fin. ubi & idem dicit.& consi. 392.quæritur an filia col.vlti.vbi & hanc dicit esse opi.communem.

De eadē re.

Verum hanc discordiam ita sedare poteris,ex sententia Ang.& Fulg.in d.§.quæsitum.ad fin.& Ange.in d.l.diui.§.licèt.ff.de iure codi.& consi.249.Philippus,colu. vlt. &,antè eos Bal.in d.c.cum dilecta , de resc. q̄ d.l.omnes,procedat quādo talis clausula apponitur in lege,aut etiam in rescripto principis,qui est lex animata ī terris.§. ult. in Auth.de Consul.& gloss. in l. & quia.ff. de iurisdictio.om.iudi.Ideoq̄ne potest fingere expressum , quod expressum nón est; per c.illa,de elec.& c.1.de transac.At d.c.q ad agendum,procedit, sicuti etiam loquit quando talis clausula apponitur à priuato vt tunc nihil importet in casibus, in quib. requiritur specialis expresio . Et ita quoq; nominatim uoluit Alexand.& Iason in d. §.quæsitum.& idem Iason in d. l. Prætor. co.tertia,ver.quid autem de clausula.ff.de ope.no.nun.& in l. 1. ad fi.ff. si quis in ius voc.& ita (inquit) concordatum est d. c.q ad agendum,cum d.l.omnes. C. de præsc. 30.anno.Alios tamen huius controuersiæ componendæ modos attulit Philip. Deci. post alios in d.l.certum.col.2.ff.si cert.pet. & consi.142. cuius subscriptio incipit,an & quando alienatio,colum.ult.Io.Salua.qui hanc rem latius omnibus disputauit, in tract.de benefic.in 14.quæstio.tertiæ partis 204

De eadē re.

princi.ubi quilibet uidere poterit.& Fran. Ripa.in d.l.1.col.10. uersi: secundo limitatur,& multis seq.ff.de uulg.& pupil.Sed & tu omnino,uide Soci.consi.tertio,in causa domini Guid col.3.& 4 lib.tertio,& Feli.q & hanc rem latissimè tractat, in d. c. nonnulli.col.7.uersi.fallit secundò. cum 3. seq. col.de rescript.

105 ILLUD quoque in quæstionem cadit,an ubi expressum aliquid requiritur,satis sit in foro conscientiæ,illud mente solū concipere: uerbi gratia,possunt clerici conqueri de suis malefactoribus, coram iudice temporali,etiam de criminibus, ex quibus debet pœna sanguinis irrogari, modò expresse protestentur,quòd ad uindictam, siue pœnam sanguinis non intendunt. ca. prælatis,de homici.lib.6.Quid igitur,si clericus eam protestationem expressè non fecerit,sed eam animo retinuit, nunquid in foro conscientię excusabitur ab irregularitate?Ioan.Calderi.ibi dicit not.quòd non, per illum text.& quod ibi dicit gl. & Arch. & sequitur,dicitque singu.Philip.Fran.ibi. Nec obstat(inquiunt)c.tua de sponsa.quia ibi non requirebatur expresio.Ego tamen non possum huic sententiæ assentiri,utpote cum Deus solum cor respiciat,cuius est spectator scrutatorque egregius, & minimè fallitur, nec uerba desiderat, cum dixerit, Non omnis qui dixerit Domine, Domine,&c.

Expressum cum requiritur,an satis sit in foro cōscientiæ, id mente concipere.

GLOSSA OCTAVA, IBI,

De son mary.

1 ON NOVA res est hæc, sed ab usque priscis illis tēporib. repetita, Nā vt apud Liuiū lib.4.Belli Macedonici testis est M. Cato Censorius,Maiores quidē nostri, ne priuatam quidem rem agere fœminas sine autore voluerunt, easque in potestate esse parentum,fratrum,uirorum, Cui adstipulatur,quod scribit Diuus Augustinus ad Ediciā:Nihil de tua veste, nihil de tuo auro,vel argento,vel quacunque pecunia, aut de rebus illis terrenis tuis sine arbitrio eius facere debuisti. Quod repetitur in c. quod Deo 33.q.quinta.Et idem rursus paulò pòst,in ea ipsa epistola:Mulierem (inqt) coniugatam non licet dicere, facio quod uolo de meo, cùm & ipsa non sit sua, sed capitis sui hoc est,viri sui. Et rursus Homilia.49.Aurum tuum vendidit maritus pro necessitate sua:ferto fęmina,ferto ancilla: noli litigare,noli contradicere.Ex quo est, & illud Phidippi Terentiani in Hecyra: Vxor quid faciat in manu non est, mea. Quem locum enarrans Donatus, Vxor (ait)mea quid faciat,non est in manu, deest eius,ut sit, in manu eius non est, sed in potestate mea positum est. Sed & Theodosius,& Valētinianus Imperatores in l. hac lege.C.de pactis cōuen. Bonum est (inquiunt)mulierem,quæ seipsam marito committit,res etiam eiusdem pati arbitrio gubernari.Pro qua etiam ratione,uide tex.in l.2.§.ul.& quod ibi notat Bald.ff.de adopt. & quod uoluit gl.in c.quod Deo,in uerbo hunc,33.q.5.Et istud quidem ius ad Romanos ab Atheniensibus translatum fuisse, probat Budæus in Commentariis linguæ Græcæ. De quo,& nos alia diximus suprà in prima lege connubiali,num. 72. incipi. quod ex ueterum.

Fœminis non licere quicquam agere sine autoritate virorū.

Hincque prodierunt uerba illa solennia, quibus antiqui in repudijs utebantur. Tuas res tibi habeto, Tuas res tibi agito. Quorum mentio fit in l. secunda. ff. de diuor.Horum enim alterum(ut clarissime patet)dotem reddi,alterum munus tutoris, siue administratoris in rebus uxoris abdicari significat. Et ex hac diuortij formula est illud Alcmenę Plautinę matrisfamilias in Amphitryone: 2

De eadē m. Repudij verba solennia.

Valeas,tibi habeas res tuas,reddas meas:

Et illud in Trinummo,Lysitelis adolescentis amorem eiicere meditantis:

Apagesis amor:tuas res tibi habe, amor mihi amicus ne fuas vnquam.

Et Cupidinis Apuleiani ad Psychen, lib.5. Asini aurei:Confestim toro meo diuerte, tibique res tuas habeto.Et Martialis lib.10. Epigram.41.

Mense nouo Iani veterem Proculeia maritum
Deseris,atque iubes res sibi habere suas.

Et illud quoq; Ciceronis,Phili.2. Mimā illam suam, suas res sibi habere iussit. Qđ paulò post declarat, Cum Mima fecit diuortium.Et illud item Quintiliani aui,Declamat.263.Tunc repudiatam credis uxorem. cum res suas sibi habere iussa est. Et huc quoque alludit illud Ouidianum, libro secundo de Remedio amoris.

Munera,quę dederas,habeat sine lite iubeto.

ut etiam ibi obseruauit Mycillus interpres.

Deniq;

3 Denique Homerus ille apertè declarat, nō esse quicquam mulieribus insciis maritis, & sine eorum autoritate conandum, cùm Iunonem inducit Iouem, ita alloquētem, lib. 14. Iliados:

Reddit ad principium.

Νῦν δ' ἕνεκα δεῦρο κατ' οὐλύμπου τόδ' ἱκάνω,
μή πως μοι μετέπειτα, χολώσεαι αἴ κε σιωπῇ
Οἴχωμαι πρὸς δῶμα βαθυρρόου Ὠκεανοῖο.

Nā cùm primùm à Ioue interrogata quò pergeret, respondisset, se velle ad terrarum fines conferre, visuram Oceanum, & Tethyn, vt eos ex discordia in gratiam reduceret, subiunxit quod supra adscripsimus: quo significatur, se prius ad Iouem ipsius gratia ab Olympo venisse, ne is postea succenseret, si tacitè (id est, non impetrata ab eo venia) ad Oceanum se cōtulisset. Quod & ex Homero ingeniosè, vt cætera omnia, annotauit Plutarchus in vita ipsius. Et Platonis legibus (libr. 11. de Legibus.) mulieri maritatæ, cuiuscunque ætatis esset, non licebat testari, nec iudicio interesse ad agendum, sine autoritate mariti: quod & nos alibi diximus.

4 Est autem huius nostræ consuetudinis simile statutum Florentiæ, vt dicit Bald. in l. velles. ante fi. C. de reuo. dona. & Ange. in l. quamuis. in prin. ff. de acqui. pos. & cons. 191. super puncto, col. 1. & Philip. Deci. cō si. 502. ex duobus. in prin. & consil. seq. etiā in prin. & Carol. Ruin. consi. 145. circa primum, col. 2. versicu. nec hinc. libr. 1. Atque Papiæ, vt refert ipse Bal. consil. 488. sequens quæstio, in princ. libr. primo. & consi. 394. statuto communis Papiæ, libr. 5. & Raph. Co. consi. 176. statuto Papiensi, in princip. Simile quoque est Mediolani, vt retulit Signo. Homo. consi. 164. statuto ciuitatis Mediolani, in prin. Et Cortonæ, sicuti memorat Fran. Are. consi. 54. in casu magistri Blasij, in prin. & Corne. consil. 147. quia causa est. co. 1. libro secundo. Atque Assisij, vt clarè patet ex casu, qui ponitur ante cōsi. Bal. 203. licèt consulentes, libro quarto, & cōsi. eiusdem 139. statuto communi Assisij, lib. quinto. Et in terra Castri, teste Bened. Cap. consi. 144. pro præfati dubij declaratione, in princ. Et Spoleti statutum est, ne mulier possit contrahere sine præsentia uiri, ut refert ipse Bald. consi. 23. præsupposito statuto, libr. quinto. Et similiter in Marchia, id attestante Ang. consi. 88. item statuimus, in princi. iunctis ijs, quæ dicit colum. 2. versi. pro eo etiam.

De eadē re, statuta Florentia. Papiæ. Mediolani. Cortonæ. Assisij. In terra Castri. Spoleti. In Marchia

5 At Ius nostrum Ciuile aliud constituit, vt uidelicet liceat mulieri inscio inuitoq; marito cōtrahere, suaque ipsius bona alienare: vt est text. expressus, in dicta l. velles. & ibi Doc. & voluit Bald. cons. 130. verus maritus, libr. 4. vbi & similis statuti meminit, & Angelus consil. 153. præmitto pro decisione, in princ. & præsupponit Petr. Anch. consi. 364. dubium in ista quæstione, & omnes, quos antè citauimus. Et bene facit etiā tex. in l. si vxor tua. C. de pigno. Quin & nō solùm mulier ipsa, sed & curator potest ipsius bona, absente, atque etiam renitente marito alienare, in casu permisso curatori per tex. in l. siue generalis. in fine. ff. de iure doti. Ideoque hæc consuetudo prohibens ne mulier possit alienare, aut contrahere si ne consensu mariti, est strictè, veluti correctoria iuris communis, interpretanda, ut in specie consuluit Imol. consil. 74. in casu præmisso. & ante eum idē voluit Bal. (quē tamen non allegat) in l. omnes populi. ff. de iustit. & iure, prout illum nuncupatim refert. & sequitur Corne. consi. 241. de duobus quæritur. in fi. 1. dubii, lib. 2. De quo tamen vide, quæ dixi suprà in gl. 5. & quæ dicam infrà, in eadem gl. in 25. q.

Quid iure Ciuili.

Hæc consuetudo strictè interpretanda.

SED HIC de multis quærendum ducimus, ultra ea, quæ sunt in præcedentibus gl. expedita. Primò, vtrùm si maritus absit à patria, poterit vxor contrahere sine eius cō sensu. Bald. loquens in casu nostræ consuetudinis, dicto consi. 488. libr. primo, & dicto consi. 394. libr. 5. dicit, quòd si abest, & quidem in longinquis partibus, & nescit ubinam terrarum degit, potest uxor sine consensu illius contrahere, per multa quæ allegat. At si esset in loco quopiam propinquo, debet eius præsentia expectari, per ca. sciendum. quod est 1. in fi. titu. de consuet. rec. feud. ubi & ipse Bal. id quoque tractat, sed non omnino idem dicit. 6

Si maritus absit, an eius consensus requiratur.

Et hæc decisio multis potest comprobari. Primo per id, quod voluit idem Bald. in l. transactionem. in fi. & ibi quoque Alcia. C. de transact. ubi in casu statuti requirētis consensum propinquorum, in contractibus mulierum, & minorum dicit, quòd si ipsi consanguinei sint absentes in remotis partibus, poterunt sine eis contrahere, arg. l. multa, in princ. ff. de condit. & demon. & idem voluit ipse Bald. in l. in coniunctione uersi. aduerte tamen. C. de nupti. & Pe. Ancha. in repe. c. 1. in 14. q. princ. uersic. trāseo ad statuta, quæ quandoq; prohibent, q est in charta 61. in paruis, & uersicu. seq. extrà de const. & Paul. Ca. distinguens etiam, an diu consanguineus sit absfuturus, in l. cùm antiquitas. in tertio not. C. de testa. & in l. si cùm dotem. §. si pater, post princ. ff. sol. ma. & Ro in repet. l. si verò. §. de viro. in 28. fal. uersicu. 8. ff. solut. matri. & in l. si quis mihi bona. §. ult. & ibi Alexan. ff. de acqui. hære. & idem Roma. consil. 36. uisa disceptatione, & Ange. Are. in §. consequens. in fi. Insti. de suspect. tut. Fran. Are. loquens etiam de 7

De eadē re. Idem in consensu propinquorum.

de marito, qui nō speratur ꝓximè redditurus, in l. cùm hæres. in prin. ff. de acqui. hæred. & Corne. consi. 241. de duobus, colū. 3. uersi. & huiusmodi statuta, lib. 2. & consil. 151. uidetur in hac consultatione, colum. ulti. uersi. tamen quòd ualeat, lib. 4. & Hippo. Marsil. in l. 1. §. præterea. colū. antepe. ff. de quæstionib.

8 *De eadē re.* Secūdò item, per id quod & ex facto interrogatus respondit idem Bal. consi. 201. in prouincia Anconitana, col. 2. uersic. in contrarium uidetur, lib. 1. quòd stante statuto, ut minori octodecim annis non liceret rem immobilem alienare sine consensu duorum proximorum consanguineorum, si ij, qui sunt proximiores, absunt à prouincia, poterit huiusmodi minor alienare, sine consensu illorum, adhibitis alijs, qui post eos proximiores sunt, per multa quæ illic allegat.

9 *Pater debet consentire filio agenti, etiā in causa summaria.* Tertiò, per tex. qui in id solet sæpiùs allegari, in l. si longiùs. §. ult. ff. de iudi. ubi propter absentiam patris, qui aliàs debet consentire filio agenti, l. ult. §. necessitate. C. de bonis quæ liber. etiam si summariè, & de plano procedi debet, Bal. in l. ne quicquā. §. de plano. col. ult. uersic. sed nunquid, ubi potest. ff. de offic. Procon. & Alex. consi. 59. uiso processu, colum. 1. uersic. nam in primis. libr. 2. potest filius sine consensu illius agere, ut dicitur in d. §. ulti. & concordat. l. *Si præsens sit.* filiusfam. §. non solum. & §. hoc amplius. & iterum §. sed & filiafam. ff. de procur. & in l. sed si unius. §. ait Prætor. & §. filio. ff. de iniuri. & no. in l. cùm filiusfam. ff. si cer. pe. & uoluerunt Bar. & Bal. in d. §. necessitate. Bar. Ang. & Raph. in d. l. si longius. Bart. in l. 1. C. de decurio. li. 10. per l. honores. ff. eo. Bal. consi. 285. casus coram R. ff. Episcopo, col. 2. uersi. sed ad hoc respondetur, libr. 2. Pau. Cast. consi. 276. quia probabiliter, col. 2. lib. 1. vbi idem dicit in statuto requirente consensum uiri in uxore agente. Quod intelligendum est secundùm ea quæ diximus uersi. ab hinc secundo, uidelicet si pater longè absit, nec statim sit reuenturus; ita enim declarat text. in d. l. sed si unius. §. quod autem ait, ff. de iniuri.

10 *Monachus Abbate absente agit.* Quartò, huc pertinet text. in auth. ut cleri. apud propri. Epi. conue. in prin. ubi Abbate absente potest monachus adesse in iudicio, & actiones intentare, præsertim cùm est periculū in mora, de quo & per Cano. in c. cùm dilecta. de rescrip.

11 *Socius socio nouum opus nuntiat, iudice abs.* Quintò socius aliàs prohibitus socio nuntiare nouum opus, per tex. in l. & in ꝓuinciali. §. 1. ff. de ope. no. nūt. potest tamē, si desit copia iudicis, ut uoluit Bar. in l. 3. §. si ego superficiarius. per tex. ibi. ff. eo. & sequtur ibi Pau. Castren. & Iason, qui hoc reputat sing. colum. pen. uersi. & moueor. & iterum idem Iason in l. de pupillo. in princi. col. pen. eod. titu.

Sextò, licèt filiusfamil. nō possit de Iure Ciuili matrimonium contrahere sine cōsensu patris. l. 1. ff. de rit. nup. cum sim. pōt tamen si pater absit, & ignoretur ubinam terrarum sit. l. si ita pater. & l. seq. ff. eod. titu. quod intellige, prout ibi scribitur. 12 *Fil. sine consen. patris absentis matrimo. contrahit.*

Septimò, tex. notabilis in c. 1. §. ul. ne sed. uacan. lib. 6. ubi si collatio beneficij ad aliquem pertineat, consulto tamen priùs Episcopus beneficio uacante agat in remotis, ita quòd ipsius præsentia breui non potest haberi, potest eo inconsulto beneficium conferri. Et ibi glos. quærit, quid si consensus requiratur: quam uide, & Ioan. Andr. Petr. Anc. & Domi. ibi. 13 *Collatio Episco inconsulto fieri pōt eo absente.*

Octauò, quod uoluit Ang. in l. adoptio. col. 2. ff. de adopt. quòd si ex consuetudine, uel ex priuilegio debeat ad electionem Prælati requiri consensus Regis, si Rex absens sit in remotis partibus, potest eo inconsulto procedi ad electionem. & idem uoluit, Angelo tamen non citato, Ro. sing. 696. ex longæua, per d. c. 1. §. ulti. ne sed. uacan. libr. 6. sed uide quid de hoc diximus suprà, titu. 9. Consuetudinem Pictauicarum, §. 4. in gloss. 2. 14 *Idē de elec. quę fieri debet requisito consen. principis.*

Nonò, licèt non possit filiafam. dotem exigere sine consensu patris, per Authen. quod locum. C. de colla. potest tamen si pater est absens, ut uoluerunt Pet. Cy. Bal. Ro. Corne. & Philip. Deci. & alij ibi. & Bart. in l. si constante. in prin. in 3. quæstio. 2. quęst. principalis. ff. sol. matr. de quo etiam text. est ad literam, quem tamen solus Alex. allegat, in d. l. filiusfam. uersic. sed puto si fortè, ff. de procur. 15 *Filiafa. pōt dotem exigere sine consen. patris absentis.*

Decimò, quod uoluit Bar. in l. 1. §. si plures. col. 4. uersi. quæro secundò, quid si ille. ff. de exercit. quod si ille, cuius consiliū debet requiri ad aliquem actum, sit absens, & fortè mora est periculum allatura: potest ille huiusmodi actus expediri, sine eius consilio, per d. l. si longiùs. ff. de iudi. & alia similia, quæ allegat. 16 *Cōsilium absentis non requiritur.*

Vndecimò, quod pulchrè uoluit Alua. & post eum Cardi. Alex. in c. 1. col. ulti. titulo, quid sit inuestitu. limitantes id quod dicit Bal. ibi, citandos esse Pares absentes, in casu illius tex. ut uidelicet procedat, nisi essent absentes in loco multùm remoto, & longinquo adeo quòd non possint actui adesse sine magna difficultate, argu. l. Prætor, §. ult. & quod ibi not. per Doct. ff. de uaca. muner. 17 *Pares absentes an sunt citandi.*

Duodecimò, quod sing. cōsuluit Barb. consi. 61. à Ioue principium, col. 5. uersic. præterea posito, non tamen concesso, lib. 3. quòd 18 *Episc. absente, an liceat sine eius cō-*

Ëm alienare res ecclesiæ. 3. quòd licèt in alienatione rerũ ecclesiæ requiratur consensus Episcopi, ca. Abbatibus, & alijs multis. 12. q. 2. cum similibus: si tamen Episcopus sit in remotis partibus, potest sine cõsensu illius in casu aliàs permisso fieri alienatio, p multa similia, quæ ibi allegat.

19 *Declaratio præcedẽtiũ.* Ex his autẽ quæ diximus, præsertim nu. 6. 7. in 3. locis. 9. ad fin. 12. 13. 17. 18. satis cõstat, tum demum absente marito vxorem posse ɔhere sine illius ɔsensu, si hæc ĩteruenĩat, vt scilicet ipse maritus abijt, & id qdẽ in longinquis & remotis partibus, & diutiùs sit absuturus, aut ignoratur vbinã terrarum degat, & fortè imminet necessitas contrahendi. Neque enim quælibet absentia, nisi sit huiusmodi, quam diximus, satis esset vt mulier licitè posset contrahere, vt clarissimè patet ex his quæ in dictis locis dicta sunt. Nec enim abesse videtur, qui ppe est, aut statim rediturus est, vt constat ex multis quæ nos scripsimus in repetit. l. si vnquàm. in verbo, susceperit liberos, nu. 176. quibus adde. Aliàs enim facilè fieret fraus huic cõsuetudini, si pro qualibet absentia liceret mulieri arripere occasionem contrahendi sine consensu uiri.

20 Sed & tũc cùm vir abest in remotis partibus, nec speratur proximè rediturus, si quis tutò rem suam agere velit, cõsulto, vt loco mariti absentis adhiberi faciat autoritatem iudicis, sicuti etiam in statuto requirente consensum consanguineorum, dicit Baldus, in dicta l. transactionem. in fine, & ibi post eum Paul. Castren. & Alciat. arg. l. bonorum. C. qui admit. ad bono. posses. & §. si verò absunt. in Auth. de hære. & Falci. & sequitur Petr. Anchar. in repetitio. c. 1. in 14. q. quo loco suprà citauimus, de consti. & Roma. dicto cons. 36. visa disceptatione, & Pau. Castr. consi. 119. videtur dicendum super primò, in 2. dubio, libr. 2. & Alcia. in lib. 1. de verbo. signifi. char. 11.

21 *Abbas nõ habens capitulũ adhibere debet auto. superioris.* Et hoc confirmatur per id, quod in simili dicimus, quòd cùm Abbas, aut alius quiuis Prælatus, nõ possit rem ecclesiasticam alienare sine consensu conuentus, siue capituli, per totum, extrà de his quæ fiunt à Præla. sine consens. cap. certè si aliquis Prælatus conuentum non habeat: aut capitulum, debet adhibere Prælati superioris cõsensum: vt est text. ad literam in Clemen. 1. de reb. eccle. non alien. Ex quo videtur nõ bene dixisse glo. in c. potuit. in glo. magna, post medium, extrà de loca. quæ concedit potestatem soli rectori, non habenti capitulum, quantam habet Prælatus cum capitulo, quò ad alienationem rerum ecclesiæ. Quam tamen sequuntur Ant. imol. & Panor. in c. edoceri, extrà de rescrip. sed ibi videas omnino Feli. col. 9. versic. ẽt in alijs.

22 *Episc. absente adhiberi debet autor. superioris.* Et quod uoluit glo. notab. in c. si qua de rebus. 12. quæstio. 2. quòd cùm in alienatione rerum ecclesiasticarum debeat accedere consensus Episcopi, vt suprà diximus, si Episcopus abest, & imminet necessitas, requirenda est autoritas superioris, arg. d. l. bonorum. C. qui admit. quam glossam sequitur, & commendat Rom. d. consi. 36. in repe. d. l. si uerò §. de viro. in 28. limit. versi. decimo. ff. sol. mat. & Barb. consil. 61. à Ioue principium, col. 2. lib. 3. & est similis gl. quam illi non allegant, in d. c. 1. in uerbo, sede vacante, post princ. extrà, ne sede uacãte, & ibi Doct.

23 *Iudex supplet contradictionem eius, qui debet consentire.* Facit item, quod voluit Antistes ille nostrorum interpretum Bar. & alij post eum in l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. ff. sol. matr. quòd iudex supplet, quando is q debet consentire, sine iusta causa contradicit: de quo posteà latè dicemus infrà, ĩ 15. quæstio. huius gloss. vbi omnino videas.

24 *Cõsanguineorum inhabilium, aut nõ ɔsentium cõsensũ supplet iudex.* Et quod etiam dicit Ro. in l. si quis mihi bona. §. pater filio. ff. de acquir. hære. quòd in statuto requirente consensum propinquorum, si non sunt cõsanguinei, aut sunt inhabiles, tutius est iudicis interponere autoritatem. & latè Corne. cons. 243. circa primum, col. 3. versi. dicit autem, libr. 4. vbi & ad hoc allegat tex. in l. profectitia. ff. de iure doti. & in l. si infanti. in fi. C. de iure delibe. de qua re etiam latè dicemus infra in 7. q.

25 *Sed an necesse sit interponi.* Nota tamen, quòd nullus illorum, quos suprà citauimus, necessariò dicit exigi autoritatem iudicis loco absentis mariti, vel consanguinei: quin sentiunt contrarium, dum consulunt (ut diximus) veluti ad tollẽdum omnem scrupulum, vt id fiat. Et bene facit, quod infrà dicemus in 3. q. ubi de furioso sciscitabimur, & quod item dicemus in d. 7. q. de uxore, quæ nõ habet maritum, quia qui abest, perinde est, ac si non esset, per tex. in l. 1. §. & quidem. ff. quod cuiusq; vniuer. & ita statutum debet intelligi, arg. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect. & ita expressè voluit Paul. Castr. in d. l. si cùm decem. §. si potest. post prin. ff. sol. mat.

26 *Iudex interponit autoritatem loco tutoris.* Quanquã uideretur necessariò exigi autoritatem iudicis, loco mariti absentis, sicuti in simili dicimus, ꝙ iudex interponit autoritatem loco tutoris, vel curatoris. l. bonorum. C. qui admit. & l. si infanti. in fi. C. de iure delibe. Ex quo etiam dicit glo. in dicto c. si qua de rebus. 12. quæstio. 2. quod iudex supplet defectum Prælati ecclesiæ, q̃ sequitur Ang. in d. l. bonorum. & Rom. qui eam solennem dicit, in l. 1. colum. penult. versic. ulterius circa materiam. C. unde uir & uxor. ubi & ex hoc dicit in casu statuti requirentis consensum propinquorum in contra-

contractibus minorum iudicem, debere autoritatem interponere, nullis existẽtibus propinquis. Et ad hoc quoque allegat glo. ulti. in l. si furiosi. C. de nup. & in l. profectitia. circa princ. ff. de iure dot. & in Clem. 1. de reb. eccle. non alien.

27 Sed & idem in casu eiusdem statuti, dicit Pau. Cast. consi. 124. in causa quæ vertit in 2. dubio, libro primo, per not. in l. si curatorem. C. de in inte. rest. & alia iura, quæ allegat. Id quod etiam voluit consi. 119. videtur dicendum super primo, in 2. dubio, lib. 2. Idem autem in dicta l. 1. circa mediũ C. vnde vir & vxor, dicit, quòd iudex loco consanguineorum alios bonos viros subrogabit, & vtrobique id dicit voluisse Bal. in d. l. transactionem. qui tamẽ nihil aliud voluit, quàm quod suprà ex eo diximus. Sed & posteriori loco adducit Bal. in l. cũ sententiam. ad fi. C. de sent. vbi dicit, quòd si ex statuto debeant sentẽtijs criminalibus adesse duo priores: si absint, vel nolint interesse, debẽt eorum loco subrogari duo alij viri publica autoritate fungentes, arg. l. hac consultissima. §. at cùm humana. C. qui testa. fac. poss. & d. §. si vero absint, in Authẽ. de hære. & Falcid. Sed & quòd in hoc casu necessariò requiratur iudicis autoritas, uidetur voluisse Roma. in d. l. 1. C. vnde vir & vxor. & Cepol cautel. 237. vt vxor possit, & ante hos non obscurè Bald. in c. 1. col. ulti. titu. de consuet. rec. feud.

De iisdẽ rebus.

28 Sed tamen attende, quia id quod primo loco adduximus, iudicem supplere, absentiam tutorum, nihil hic videt̃ obesse, quoniam tutoris & curatoris constitutio ad iudicem pertinet. Ideò illorum defectum & absentiam iudex facilius potest supplere, quàm mariti, vt in simili casu voluit Alexander, consi. 206. ponderatis uerbis testamenti, in fi. lib. 6. & probatur per id, quod habetur in l. 1. §. idem Pomponius. cũ ibi not. per Doct. ff. quod fal. tut. & per not. per Cy. in l. licèt. C. de procur. & ibi Bart. colũ. vlt. dum allegat d. §. idem Pomponius. Sed vide in hac q. quid dicam infrà. in 3. q. nu. 32. & iterum in 4. q. in fi.

De iisdẽ rebus.

29 SED HIC secundò quæro, quid si vxor reperitur contraxisse sine autoritate mariti, dubiumque est an maritus tempore cõtractus fuerit absens, nec ne, dicente eo, qui cum muliere contraxit, eum absentẽ fuisse vt proinde valeat contractus, contrarium dicente marito: an in dubio præsumetur absentia, vel præsentia ipsius? Spec. in titu. de actore. §. 1. versi. sed quid si iste est alienigena, tenet in casu l. vlti. §. necessitate. C. de bon. quæ lib. vbi filius non potest agere sine consensu patris, quod si dubitat̃ vtrùm pater fuerit in ciuitate præsens, quando filius egit sine consensu illius, an absens, in dubio præsumi fuisse absentem, vt iudiciũ ualeat. Et idem ex autoritate Marti. Fan. tacito nomine Spec. uoluit Albe. in ult. parte statutorum, q. 84. sed quid si minor, paulò ante si. per text. in l. optimam. C. de contra. & commit. stipul. & argu. l. si ideo. C. de his qui. ut indig. & Alexand. qui nuncupatim citat Spec. consi. 80. uisis, colum. ult. libr. 5. ubi id trahit ad statutum requirens cõsensum duorum propinquorum in contractu minorum, & consi. 92. uiso & opportunè, in fin. eo. lib. 5. & Feli. in ca. quoniam. in prin. col. ult. ext. ut lit. penden.

Si dubium sit, an vir fuerit præsens an absens, quid p̃sumendũ sit.

Sed tu tamen dic contrarium per id q̃d dicit Bar. in l. is potest. ff. de acq. hære. quod in dubio quis præsumitur esse præsens in loco, ubi habitat, uel habet domicilium, nisi probetur absentia. c. cùm in tua. extrà qui mat. accu. pos. quod dictum sequitur Imo. ibi, & Alex. sibi contrarius, col. 5. uer. ponderanda sunt, qui ad hoc allegat bonum tex. ut ipse dicit in l. cùm quidam. la grande, in fi. ff. de lega. 2. & ibi quoque Frã. Aret. colũm. 8. uersi. quartò adde. ubi & rationem adducit ex argumento à communiter accidentibus, quod ualet de iure. l. certi condictio. §. quoniam. ff. si cert. peta. Cõtingit enim communiter, q̃ qui habet domicilium in loco, frequentiùs ibi habitat, & est præsens, quàm alibi. Et idem Franci. Aret. consi. 102. in causa & quæstione, col. 6. nu. 7. in prin. Sed & idem quoque uoluit Alex. ipse, reputans nota. consi. 150. ponderatis his, quæ in superiore, colum. 2. lib. 6. & Soci. consi. 121. uisa contingentia facti, in prin. ubi & de hoc dicit esse bonum tex. in d. l. cùm quidam. & Corne. consil. 50. in causa uertente, col. ult. lib. 2. & consi. 151. uidetur in hac consultatione, colum. 2. uersi. præterea ciuis, & iterum col. ult. uersicu. tamen quod ualeat. lib. 4. ubi loquens in statuto disponente, quòd adultus non possit contrahere sine consensu duorum p̃pinquorum, dicit, quòd propinquus ciuis loci contractus præsumitur fuisse in loco, dum contractus celebraretur, nisi contrariũ p̃betur, per id quod dicit Bar. in d. l. is potest, quod dicit not. 30

De eadẽ re.

Baldus autem in d. l. ult. §. necessitate. in fin. postquam adduxit Specul. in d. titu. de actore, subdit, ego dico quòd ibi debet fieri rimatio, aliàs imputet sibi actor: tanquam scilicet nec in præsentia, nec absentia præsumatur, sed semper incũbat actori onus probandi. Id quod facilè crediderim, si nõ constet de domicilio, aut habitatione eius qui debuit consensum adhibere, per id q̃d uoluerunt Iaco. But. in l. ulti. C. de lon. tem. præscrip. Bald. & Ange. in l. præscriptione. C. qui. 31

De eadẽ re.

C.qui.non ob.lon.temp.præscr. quod qui allegat præscriptionem longi temporis 10. annorum, debet probare præsentiam eius, contra quem præscripsit, aliàs non obtineret, nisi probaret possessionem 20. Annorum. Tamen vt dicit Corne.d.consi.50. satis est quòd probet illum esse eiusdem ciuitatis, vt præsentia illius hic præsumatur, ex sententia Bal.& Ang. in l.emptor.C. de lõ. temp.præscrip. An autem & quando aliàs præsentia aut absentia præsumatur, vide p Bal.& Ange.in l.1.& iterum in l. optimã. C.de contrah. & commit.stipula. Pau.Ca. in l.illud.versi.vltimò allegatur.C.de sacr. eccl.& in l.Titia.§.idem respondit, le 2. ad fi.ff.de verbo.obliga. & omnino Feli. in c. tenor.col.2.uer.ad illud. de inuestitura, extrà de re iudi.& quos ibi allegat. & Franci. Balb. in tract.præscri.in 4.parte princip. in 3 quæstio.

32 TERTIO QVAERO, Quid si maritus sit furiosus, an vxor poterit contrahere liberè? In qua quæstione non adeo necessarium uidetur longiùs immorari, cũ idem uideatur dicendum, quod in prima quæstione, cùm furiosus sit loco absentis.l.2. §.furiosus.ff. de iure codic. cum concord. alibi a me adductis. Quia tamen & nostri legum interpretes, nuncupatim hanc rem tractauerunt, pauca ex illis dicenda putauimus Bal. in l.si furiosi.post prin.C.de nup. dicit per illum text. quòd stante statuto, ꝙ filius non possit contrahere sine consensu patris, si pater est furiosus, est adhibenda autoritas iudicis, quæ consensum patris suppleat. Et illum nuncupatim sequitur Roma.in l.cùm hæres.col.2. uersi.& inducit. ff.de acq hære.Idem quoque Bal.in l.filiusfa.ff.de solut.dicit per text.ibi, quòd stante statuto, ne mulier contrahat sine consensu consanguinei proximioris, si is proximior sit furiosus, requiritur consensus curatoris illius.

Quid si vir sit furiosus.

33 Sed idem Bal.in l. cùm hæres.ff. de acq. hære. dicit per illum text. quod tunc filius poterit contrahere liberè.& ibi Ang.Imo: & Franc.Areti. etiam loquentes in statuto requirente consensum mariti, ut facit hæc nostra consuetudo: aut propinquorum, idque per illum tex.q ad hoc est optmus. Et Rom. sibi contrarius, in l.si quis mihi bona.§.pater filio.ff.de acq.hæred. & Alex.in l.2.§.voluntatem. colum.2.versic. vnde infertur, & ibi etiam Fran.Ripa. col.2.uersic. istum tex.ff.solu.matri. vbi respondet ad d. l.si furiosi.& Caro.Rui.consi.145.crica primum.col.2.versic. & alia ratione libr.1. Et bene facit, quòd cùm de Iure Ciuili requiratur consensus patris in matrimonio, per l.2.ff.de ritu nup. non tamen requiritur, si

De eadẽ re.

pater sit furiosus, per l.si nepos.eo.titu.& l. tam dementis.C.de Epi.audi.& d.l.si furiosi.& Insti.de nup.in princ.

Et similiter filiusfa.iniuriam passus, patre furioso, ipse per se poterit iniuriarum agere.l. sed si unius.§. filiofa.ff. de iniur. ꝗ reddit illam, quam diximus, rationem, qa hic pater eius loco absentis. Et ex aliis quoque videmus filiumfa. habentem patrem furiosum, perinde haberi, ac si ipse paterfa.esset. Ideoque posse eum hæreditatem, in qua institutus est, adire sine patris iussu. d.l.cùm hæres.ff de acqui.hære. vbi Barto. dicit illum tex. esse singu. & ex hoc colligit Bal.ibi arg.quòd filius, cui pater est furiosus, potest accipere mutuò pecunias, nec habet locum S.C. Macedo. Sed id reprehendunt Raph.Co.& Fran.Aret.ibi multis rationibus, quas apud eos uidere poteris. At tu in hac nostra quæstione uide, quæ dicam in sequ.quæsti. in fin. & quæ diximus in prima quæstione. Ex quibus intelliges, an loco huius mariti furiosi autoritas iudicis interponi, aut alij subrogari debeant, de quo & aliquid diximus, uersic. 1. huius quæsti. 34

De eadẽ re. Filius patris furiosi potest per se iniur. agere.

Et hæreditatem adire.

An & mutuò accipere.

QVARTO QVID si maritus sit bannitus? certè idem dicendum est, quod & in absente diximus. Is enim verè abest. Et propterea potest filius sine consensu patris banniti dotem exigere, vt est tex.in d.l. si cum dotem.§.si patri.& rursum in l.in insulam.in prin.ff.solu.mat.per quos text. dicit Alb.in vlt. parte Trac.Statutorum, q.84.sed quid si minor, col.ult. quòd filiusfa. potest esse in iudicio sine consensu patris banniti. Et est etiam bonus text. in l.ult.C. de sen.pas.ubi ualet, quod facit filius patre deportato, sine consensu illius, qui alias requireretur, nec retractatur patre postea reuocato. 35

Quid si maritus sit bannitus.

Et in simili consuluit Bal.con.201. in prouincia Anconitana, lib.1.quod si ex statutò minor non potest contrahere sine præsentia, aut consensu duorum ex proximioribus, non requiritur præsentia aut cõsensus banniti proximioris, quia qui non potest interesse intra territorium ius dicentis, citari non debet, per gloss.ordi.in l.hæc autẽ.§.1.& l.2.ff.ex qui.cau.in pos.ea.& probatur, ut dicit expressè in l.obseruare.C.de decuri.lib.10.& facit.l.si longiùs.§.ult.ff.de iudi.& Authẽ.quod locum.C.de colla.& no.in l.ul.§.necessitate.C.de bo.quę lib.Itẽ iudex supplet locum absentis.l. si infanti. §.ult.C.de iure deliber. Nam illius absentia Dei pręsentia suppletur.l.properandum.§. sin autem.C.de iudi.& l.bonorum.C.qui admit.ad bono.posses.& l.tam dementis. C.de Epi.audi.& l.profectitia.in principio, ff.de iure doti. 36

De eadẽ re.

Hæc

37 *De eadē re.* Hæc Bal. qui & ipse in non dissimili casu scribit cons.399. statuto ciuitatis Assisij, lib.3. quòd si statuto caueatur, quòd nulla mulier possit condere testamentum sine præsentia filij, si quē habeat, & mulier habeat filium bannitum, potest absente illo testamentum condere. Nam perinde est, quo ad hoc, ac si non esset in rerum natura. l.1. in fi. ff. de bo. pos. contra tab. & l. si necem. §. si deportatus. ff. de bon. libert. & l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de libe. & posthu. & facit etiam ad prædicta tex. in l. sed Iulianus. §. sed & si filiusfami. ff. ad Maced.

38 *De eadē re.* Ex quibus videtur, malè alibi consuluisse eundem Bald. videlicet consi. 54. statuto terræ Nursiæ, libr.5. quòd si statuto caueatur, vt nullus contrahat matrimonium cū muliere non habente patrem, vel matrem, sine consensu fratris: & mulier habet fratrē bannitum, eius consensus requiritur, quē poterit præstare per literas, nuntiū, vel procuratorem, per multa quæ illic allegat, vt probet bannitum retinere ea, quæ sunt naturalia, videlicet affectionem, quam considerasse videtur statutum. In quo Bald. (pace tanti viri dixerim) nō mediocriter aberrauit, vt qui dixerit contra tot iura, non requirentia consensum absentium, nulla affectionis naturalis habita ratione.

39 *Cōsensus domini banniti requritur in alienatione feudi.* Sed contra suprà dicta facere videtur, quod voluit gl. no. in c.1. in gl.1. ti. hic finit tex. ꝙ vasallus in alienatione feudi, tenetur requirere consensum domini bāniti. Quā gloss. sequuntur An. Iser. Ia. Bal. Alua. Mar. ti. Laud. & Car. Ale. ibi & Fran. Cur. Iunior in tractatu feudo. 4. parte prin. char. totius operis 45. versic. vigesimoseptimò, quæro. nam & apud bannitum stat autoritas & facultas consentiendi. l. ex facto. §. ex facto. ff. ad S.C. Treb. Et potest adhibere cōsensum suum per procuratorem. l. Papinianus. ff. de minor. quos tex. ad hoc expendit, & alle gat Bal. d. consi. 101. col. 1. lib. 1.

40 *De eadē re.* Verùm qđ de domino bannito dictum est, nihil hic obesse videtur, quia hic domini consensus in re sua, quam & vasallo ea lege concessisse videtur, interponēdus est, nec propter bānū dominus sua iura amittit, vt etiam dicit ipse Bal. in d. c.1. & est bonus tex. in §. quin uerò. in Auth. ut nulli iudi. hic verò loquimur de consensu superioris in re non sua, nec propter suum præiudicium requisito. Ex quo videtur, quòd cū ex nostra consuetudine, maritus debeat cōsentire, non solùm propter fragilitatē mulieris, sed & quia ipsius interest, quippe qui suos faciat fructus rerum omnium vxoris, vt sup. à latè diximus in glo.6. num.37. restat igitur, & sequ. vsque ad fin. non possit vxor mariti banniti, aut absentis, aut furiosi liberè de suis rebus disponere, in præiūdicium mariti, qui ius in illis habet. Ideò cogita. Sed quod dictum est, hunc consensum posse præstari per procuratorem, an id sit verum, latè tractauimus suprà in d. glos. 6. in 4. q. quæ est in nume. 20. & multis seq. Quod autem diximus ex eodem Bal. iudicem supplere locum absentis, vide etiam, quæ diximus suprà, in hac eadem gloss. in 1. quæst.

QVINTO QVAERO, Quid si maritus est minor? Bald. in l. in coniunctione. in fin. C. de nupt. dicit, quòd stante statuto, quòd nō possit contrahere mulier sine cō sensu duorum consanguineorum, & mulier non habeat consanguineos maiores, sed tantùm minores, prudentes tamen, & capaces consilij: poterit contrahere cum consensu illorum, & erit satisfactum statuto, cùm non distinguat circa ætatem, arg. l. si pater. in fi. ff. de manu. vindic. & sequitur Pet. An. in repet. c.1. in 14. q. prin. versic. postremò circa hoc quærit, q est in char. 61. in paruis, extrà de constitutio. & Alcia. in l. transactionem. C. de transac. 41 *Quid si maritus sit minor.*

Et facit, quod alibi voluit idem Bald. in l. si vt proponis. C. de ser. pig. dat. manu. ꝙ in casu illius l. qua cauetur seruum pignori specialiter obligatum, posse manumitti consentiente creditore, potest ipse creditor etiam minor 20. annis consentire, & valebit manumissio ea ratione, quòd qui consentit, non facit, sed tantùm non impedit, per d. l. si pater, §. vlti. vbi est text. formalis. Multùm enim refert, an consentiens sit dominus: & tunc consentiens propriè facit. l. si fundus. §. si nesciente. ff. de pigno. an nō sit dominus: & tunc non facit, sed non impedit, id est, vt ipse Bal. dicit, quandam obstantiam tollit. 42 *De eadē re.*

Verùm Bened. Plumb. in l.2. colum.1. ff. de manu. vindic. hanc rem paulo latius tractat. Nam hinc occasione sumpta, quòd ꝑ illum tex. potest minor an. 20. libertati serui, cuius fructuarius est, consentire, licèt tamen ipse manumittere non posset, quærit in casu statuti requirentis consensum consanguineorum propinquorum in contractu mulieris, an possit proximior consanguineus minor consentire. Et primùm dicit videri, quòd sic, per illum text. & alia, quæ ipse allegat. Et ita dicit cōsuluisse Frā. Pii. & alium quendam Doc. Postea dicit in contrarium uideri, quia ideo consensus propinquorum requiritur, vt illorum cōsilium suppleat contrahentis defectum. Item quia paria sunt, non esse, & inhabilē esse. l. quoties. ff. qui sati. d. cog. & propterea huiusmodi statutum debet intelligi de habilibus, & idoneis ad supplendum suo ipsorum 43 *De eadē re.*

sorum consilio contrahentis defectum: vt etiam in simili voluit Barto. in l. si tertius. ad fin. ff. de aqua pluui. arc. Tandem distinguit Bened. Plum. Nam aut statutum requirit consilium: & tunc non includitur minor, quia debet tale statutum restringi ad idoneos. l. vt gradatim. §. & si lege. ff. de mu. & hono. & no. in l. 1. C. de sacro. eccle. & pinde ad habentes consilium & animo & ætate, per l. vl. ad fi. ff. qui pet. tut. & ideò minor carens consilio, non includitur. l. 1. ff. de mino. & l. si minor. ff. de ser. expor. & l. ult. ff. de manu. vindic. Aut statutum requirit consensum: & tunc quoque distinguendum est. Nam aut ex tenore statuti apparet requiri consensum, propter defectum iurium contrahentis, in præiudicium consentientis: puta in statuto, quòd cōsors nō potest alienare partem suum sine consensu consortis, aliàs possit eam reuocare: & tunc persona minoris includitur, per tex. vt ipse dicit no. in ca. cōstitutus, extrà de in integ. restitu. Aut propter defectum personæ contrahentis, requiritur consensus alterius ad eam habilitandam: vt in casu per eum proposito, videlicet in statuto requirente consensum propinquorum: & tunc non includitur minor: qui statutum de cōsensu minoris non videtur cogitasse: quia debet intelligi de pleno consensu, non defectiuo, vt ipse loquitur. l. cùm filio. ff. de lega. 3. & l. quanquam. ff. de rit. nup. non pōt autem minor supplere defectum alterius. l. vlt. C. de legi. tut. Nam qui in se deficit, nō potest alienum supplere defectum. l. filium habeo. ff. ad Macedo. Alioquin si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadunt. capi. quæ ipsis. 38. di. Et de hoc videtur casus expressus in l. spurij §. 1. ff. de Decur. iuncta l. pupillus. §. decuriones. ff. de verb. obli. Hæc fermè Bened. Plumb.

44 *De eadē re.* Sed Paul. Castr. in d. l. si cùm dotem. §. si patri, colum. 1. ff. solut. matri. ita de hoc loquitur, vt velle videatur non requiri consensum minoris: posseque mulierē, si nullos habeat consanguineos maiores, liberè & sine solennitate statuti contrahere. & ad hoc allegat Bald. in l. 1. colum. vlt. C. qui admit. vbi hoc non dicit, sed illud, videlicet primùm videri huiusmodi statutum etiam intelligi de pupillo consanguineo: quia suffragio tutorum poterit interesse. l. diem proferre. §. coràm. ff. de arbitr. Posteà dicit contrarium videri, quòd debeant consanguinei esse legitimæ ætatis, argu. d. l. vltim. C. de legi. tut. vel quòd saltem sint adulti. Nam cùm eorum præsentia requiritur, redacti sint instar testium: ergo impuberes repelluntur propter lubricum cōsilium. l. 3. §. lege Iulia. ff. de testib.

Et hoc videtur sequi Ro. in l. si quis mihi bona. §. pater filio. ff. de acquirē. hæredi. 45 *De eadē re.* cùm dicit huiusmodi statutum requirens consensum consanguineorum, intelligi, si sunt consanguinei habiles, per no. per Bal. in d. l. 1. in fin. C. qui admit. & post Ro. ipsum Corne. consi. 241. de duobus quæritur colum. 3. versicu. & huiusmodi statuta, lib. 2. & consi. 42. circa quæsitum, colum. 2. versicu. sed si non habuisset, libr. 4. & Io. Bapt. in repe. l. omnes populi. char. 60. in paruis, versicu. 29. ff. de iustit. & iure. Et idem sanè videtur voluisse Angel. consil. 333. statuto Tudertino, vt videlicet si cōsanguineus sit minor 14. annis, non possit huiusmodi cōsensum præstare.

Sed & Bald. ipse in l. de pupillo. in princip. 46 *De eadē re.* quem sequitur Iason ibi, colum. 1. ff. de oper. no. nunti. dicit & hoc casu pupillum consanguineum non posse interuenire cum autoritate tutoris, tum per illū textum, tum etiam quia autoritas prestaretur ad id, quod non est in patrimonio, & administratione personæ, nec bonorum pupilli, uidelicet ad consensum alteri præstādum: ergo nihil autoritas facere potest, per l. vltim. ff. de cura. furi. & l. seruus furiosi. ff. de manu. & not. Bart. in d. l. de pupillo. qđ Bal. ibi reputat bene notandum. Et sequitur etiam Franc. Areti. in l. cùm hæres. colum. 1. ff. de acquiren. hæredi. Et idem videtur uoluisse Angel. in l. 1. §. & quidem. ff. quod cuiusque uniuers. dum dicit per illum text. quòd in casu huius statuti, si mulier non habeat consanguineum, nisi unū pupillum, poterit liberè contrahere, eo nō requisito, aut consentiente.

At idem Bald. in d. l. in coniunctione. in 47 *De eadē re.* fin. omnino. C. de nupt. sentit & hoc casu posse pupillum consentire cum tutoris autoritate. Nam loquens de huiusmodi statuto, post ea, quæ suprà in princip. huius quæsti. ex eo retulimus, Quid (inquit) si consanguinei sunt pupilli? videtur quòd eorum consensus non ualeat sine autoritate tutoris, quia nec dicuntur præsentes, per d. l. diem proferre. §. sed coram. & argu. l. 1. in fi. C. de fal. mo. Hæc ille, quem sequitur etiam Petr. Anca. in repet. d. c. 1. de constit. quo loco suprà, in princip. citauimus. ubi & ad hoc alleg. no. in simili, in c. ex eo. de elect. lib. 6. Verum Fran. Aret. in l. quamuis, in princip. ff. de acqui. pos. ita Bald. ubi suprà, allegat, tanquam si dixisset simpliciter consanguineos pupillos non compræhendi in statuto requirente consensum consanguineorum in contractibus mulierum.

Adde his, q̄ ex alijs diximus, & id quo- 48 *De eadē re.* que posse dici, quòd autoritas mariti aut requi-

requiritur ad integrandam (vt loquimur) personā vxoris: aut ob id, quòd in eo vertitur commodum, vel incommodum mariti administratoris bonorum vxoris, & quorum fructus facit suos, ex cõsuetudine propè generali Franciæ, de quo nos disputauimus suprà in gl.6. in verbo, *consentemēt*, in vlt. quæst. Si igitur primum, quomodo poterit autoritatem alteri præstare, qui ipse autoritate indiget? d.l. vltim.C. de legi.tutel. & facit l.filium.ff. ad S.C. Maced. vbi filij consensus in mutuo facto nepoti, non tollit S.C. cùm & ipse in ea causa sit, vt mutuam pecuniam inuito patre accipere nõ possit, & ibi concor. in gl. Si secundum, certum etiam est, maritum minorem nõ posse sine decreto in rebus immobilibus contrahere, per totum tit.C. de prædi.mi. & ff. de reb.eor. Ex quibus, iunctis ijs, quæ diximus in præced. quæst. & quę item dicemus in seq. quæsti. facilè poteris colligere quid in hac quæst. sit dicendum.

49 SEXTO QVAERO, Quid è diuerso si mulier sit minor 25. annorum, nunquid venditio, quam facit de re immobili, cum consensu mariti maioris 25. annis sine decreto iudicis valeat? Breuiter dic, quòd nõ. Neque enim solennitatem statuti interuenisse, nisi & ea, quæ à iure communi statuta est, intercedat, à quo quidem iure communi debet statutum suppleri, argu. l.4.§. si quis condemnatus. versic. sed si quidem. ff. de re iudi. nam hoc statutum non est conditum ad tollendam iuris communis solennitatem, sed ad ipsam augendam, cùm aliquid præter illud requirat. Ideò non debet operari contrarium effectum. l. cùm tale. §. falsam. ff. de condi. & demon. Et ita in simili casu, videlicet in statuto requirente consensum duorum propinquorũ in contractibus minorum, consuluit Pau. Ca. cõsil.106. incipiendo à secundo, col.1. libr.2.

Si vxor sit minor, an sufficiet autoritas viris maioris.

50 SEPTIMO QVAERO, Si statutum dicat simpliciter, quòd mulier non possit cõtrahere sine consensu mariti, nulla distinctione facta, an sit maritata, nec ne, quid dicendum de muliere non maritata? Nam si de nupta, siue maritata nuncupatim loqtur, (vt facit nostra consuetudo) haud dubiè non obtinebit in non nupta, vt expressè voluit Ang. consi.318. dictus punctus est dubius, in prin. Igitur cùm de muliere simpliciter loquitur, videtur quòd nullo modo possit contrahere, vt quæ nõ habet maritum, qui consentiat: nec statutum distinguit, sed generaliter loquitur: ergo generaliter est intelligendum, per l. in fraudem. §. vltim. ff. de mili. testa. & l.1. § generaliter. ff. de lega. præstan. & ibi concord. in gloss. Et hanc sententiam fulcit, quod olim legibus & Græcorum & Romanorũ mulieres omnes sub tutela erant, vel parentum, vel fratrum, vel virorum, vel aliorum, vt patet ex his quæ diximus suprà in prima lege connubiali, nume.72. incip. quòd ex veterum, & iterum in princip. huius glossæ.

An mulier cælebs possit liberè cõtrahere.

Tu tamen dic contrarium. Nam cùm maritum non habeat, nec proindè possit seruari statutum, seruari debet ius commune, sicut in statuto requirente consiliũ proximorum, in contractibus mulierum vel minorum, vt scilicet si non habeant ꝓximos, possint liberè contrahere, vt uoluerunt Bald. Ange. Raph. & Alexan. in l. turpia. §. si Titiæ. ff. de leg.1. Bal. in l.1. post prin. & ibi Salv. Ro. colum. pen. versi. vlterius circa. Corne. & alij recentiores. C. vnde uir & uxor. Idem Bald. in l. cùm hæres, per illum text. ff. de acquir. hæredi. Raph. Co. in l.4. §. toties. per illum text. ff. de dam. infec. Rom. in d.l. si quis mihi bona. §. pater filio. ff. de acquir. hæred. & consi.36. uisa disceptatione. Pau. Cast. consi.124. in causa quæ uertitur, in 2. dubio, libr.1. ubi plus dicit, quòd qui impugnat contractum factum à minore sine consensu duorum cõsanguineorum, qui ex statuto requirebatur, non solùm debet probare illum fuisse minorem, sed & tempore contractus habuisse cõsanguineos: & Corne. consil.241. de duobus, colum.3. uersic. & huiusmodi statuto, libr. 2. & consi.131. in hac consultatione, colũ. 2. uersicu. solum autem uertitur, lib.4. & d. consil.242. colum.2. eo. libr.4. Barb. consil. 20. bene etenim, colum.4. uersicu. præterea est etiam, lib.3. & consil.61. à Ioue, colum. antepen. eod. libr.3. & consil.72. magnanimus, colum.2. libr.4. & in tract. de præstan. Car. in 1.q.1. partis, colum.7. uersic. statuto cauetur, sub nume.3. & in Cle. ulti. uersi. penultimo, in gloss. in uerbo, statuimus, de rescrip. Alexand. consi.206. ponderatis uerbis testamenti, colum. ult. lib.6. Alciat. in l. transactionem. C. de transac. 51

De eadē re.

Et propterea etiam subdit ipse Bal. in d. l.1. C. unde uir & uxor, ad ea quæ suprà ex eo diximus, quòd si unus solum minoris consanguineus est, satis est illius cõsensus, licèt statutum plurium requirat. Quòd & sequuntur Pau. Cast. Alexand. & recentiores ibi. & idem Pau. Ca. in l. si cùm dotem. §. si patri. ff. solut. matri. & in l. si tertius. §. 1. ff. de aqua plu. ar. & Feli. in c. postulasti. in 3. limitatione 2. conclusionis, extrà de ꝓba. & in c. quoties. in 3. not. de rest. Iason in l. Stichum qui meus erit. col. ulti. uersic. tertiò adde. ff. de lega.1. 52

De eadē re.

Et simile uoluit idem Bald. in d.l. in cõiunctione. C. de nupt. quòd si statutum requirat consensum matris, & duorũ ꝓpinquorum, 53

De eadē re.

quorum, matre mortua sufficit consensus duorum propinquorum. Debet enim intelligi statutum requirens consensum matris, si mater viuat. Et si statutũ requirat cõsensum duorũ cõsanguineorum ex parte patris, si quos habeat, alioquin ex parte matris, & sit vnus tãtùm ex parte patris, & vnus ẽt tãtùm ex parte matris, sufficit illorũ consensum adhibere. Et vtrunque sequit̃ Pet. Ancharanus in repet. d. c. 1. in 14. q. versi. circa hoc in simili quærit, & versi. seq. de constit. Et prius ẽt sequitur Io. Bapt. in repet. l. omnes populi. char. 60. in paruis. versi. vicesimooctauò. ff. de iust. & iure. Et posterius etiam voluit Bar. consi. 10. viso statuto cõmunis, & ibi Ber. Land. in addi. & idẽ Bart. in d. l. Stichum qui meus erit. col. vlti. versi. secundò facit. ff. de lega. 1. Quem sequunt̃ Bal. ipse Ang. Fran. Aret. Alex. Iason, & oẽs ibi. & Pan. in d. c. quoties. in 4. notat. & ibi Fran. Are. etiam 4. not. & Feli. in 3. not. de testib. & Alex. consi. 109. super prima consultatione, col. 3. lib. 7.

54 Priori autem, quod de matre mortua dicit Bal. simile est, quod post Vber. Bob. scribit Alberi. Rosa. in 2. parte statutorum, q. 119. quid si statuto, quòd stante statuto, quòd filij non ludant sine licentia patris, poterunt patre mortuo ludere, allegat l. 4. ff. loca. & in c. si gratiosè. de rescri. lib. 6. & vtrobique notata. *De eadẽ re.*

55 Accedit & suprà dictis, quod voluit glo. notab. in l. de pupillo. in princ. in verbo, rata habebitur. ff. de ope. no. nunt. quòd pupillus carnes tutore & iudice, potest solus nuntiare nouum opus, ar. l. bonorum. C. qui admit. Ex qua gl. dicit Ro. ibi ampliari d. l. bonorum. & l. si infanti. in fi. C. de iure delib. quibus cauetur posse pupillum non habentem tutorem cum iudice, sine autoritate tutoris agnoscere bonorum possessionem, & adire hęreditatem: vt videlicet si pupillus careat tutore & etiam iudice, possit solus sine tutore & iudice id facere: & ad hoc dicit illam glossam esse sing. & à se solo ponderatam. Verùm Bar. & omnes ibi illam glo. reprӕhendunt. & inter cæteros Alex. & Iason illud etiam Ro. dictum reprӕhendunt. & rursùm idem Alex. in d. l. bonorum. col. 1. in versi. 3. limi. Faciunt & ad hanc quæstionem, quæ diximus suprà, in præced. quæst. Nam si hoc casu potest mulier contrahere non obseruata solennitate statuti: si maritus sit absens, furiosus & bannitus, multò magis quando non habet maritum. *De eadẽ re. Pupillus carens tutores & iudice an possit nunciare nouũ opus. Et an hęreditatẽ adire.*

56 OCTAVO QVAERO, Si vxor sine consensu mariti fecerit contractum sibi vtilem, & commodum, an valeat huiusmodi contractus, nec ne? Primum videtur non valere, per id, quod in simili voluerunt Ia. Bu. Alberi. Bart. Ang. Fulg. Pau. Ca. Iason, & penè omnes in l. cum hi. §. cã trãsactionem. ff. de transac. quòd si ecclesia, vel minor fecerit alienationem sibi vtilem, nõ seruata iuris solẽnitate, non valebit huiusmodi alienatio. Quod & voluit Bal. in c. 1. extrà, co. tit. & in l. pupillorum. in fi. princi. ff. de reb. cor. & in l. vlt. §. necessitate. col. 5. versi. & ideò dicit. C. de bon. quę lib. & cõsi. 475. quidam l. abbas, col. 2. lib. 1. & Soci. id tamen dicens procedere in contractu rerũ immobilium, consi. 80. præsens consultatio, col. 2. versi. ad hanc obiectionem, lib. 4. & Alciat. lib. 1. de verbo. signific. char. 4. & Fran. Ripa. in l. Is cui bonis. col. 11. nu. 47. ff. de verb. oblig. *Quid si vxor fecerit contractum vtilem sine consensu viri. Ecclesi. vel minoris alienatio sibi vtilis, an valeat sine solemnitate.*

Pro quibus apertè faciunt 3. aut 4. text. quos tamen ibi non allegant, videlicet in c. fine. 12. q. 2. & in c. tua nuper. extrà de his, quæ fiunt à præla. in illis verbis vtrobique positis, nisi fortè aliquid faciat, vt meliora prospiciat, & totius cleri tractatu atque cõsensu, &c. Ex quibus verbis clarè colligitur non satis esse alienationem esse vtilem ecclesiæ, nisi & solennitas interueniat. Et ita illum text. in d. c. tua. ponderat Pan. ibi & Barb. in d. l. is cui bonis. col. 7. in prin. ff. de verb. oblig. & consi. 41. immortalem, col. 2. libr. 4. Et prætereà text. in c. 1. ibi, præsertim cùm euidens, & c. de reb. eccles. nõ alie. vbi decernitur non valere quandam alienationem rei ecclesiæ factam sine solennitate, præsertim cùm euidens necessitas, vel vtilitas non subesset. Ex quo clarè intelligitur, ẽt non valere, si adsit vtilitas, quia dictio, præsertim est implicatiua. l. si sine. §. vlt. in text. & glo. ff. rem rat. habe. Et ita etiam illũ text. ponderat Fran. Are. in l. mutum. ff. de acqui. hære. Et tex. in Cle. 1. eo. tit. de reb. eccle. non alie. vbi expressè dicitur, quòd ad hoc, vt res ecclesiastica possit alienari, debet hoc necessitas, aut vtilitas ecclesiæ exposcere, & nihilominus assensus conuentus aut si non sit conuentus. Prælati accedere, & ibi glo. in verbo, nihilominus. 57 *De eadẽ re.*

Et ita quoq; huius sententiæ fuit glos. in summa, 12. q. 2. Io. Regius inter consi. Fed. Senen. consi. 142. domino Io. Pan. & alij in c. 2. de in integ. restit. idem Pan. in c. cùm causa. col. vlt. de re iudi. & in c. nulli. col. 2. versic. & concludo, extrà de reb. eccle. non alie. & Barb. consi. 12. difficilè, col. penul. versic. prætereà est etiam, libr. 3. vbi & alios multos citat, vt ibi videbis. De quo etiam per recentiores, in c. quæ in ecclesiarum, de constit. Domi. & alios, in c. 2. de reb. eccle. non alie. libr. 6. Fab. à Monte S. Sabin. in tracta. empti. & vend. in 5. quæsti. princ. col. penul. versic. & quod requiritur. & Feli. 58 *De eadẽ re.*

in c.causam. le 1.col.pen.de iudi.& Philip. Deci. consil. 142. cuius superscriptio incipit, an & quando, col.2.vers. est ergo videndum. & consil.282.viso puncto, colum.3. versic.nam secundum communem, vbi & alios adfert.

59 Nec dissimile est, quòd pupillus sine autoritate tutoris non potest adire hæreditatem, etiam locupletem, & sibi magno cõmodo futuram, vt voluerunt Cyn. Bald. & Saly. in l. quod fauore. C. de legib. Bald. in l.potuit.& ibi Ias.col.penult.& alii. C.de iure delib. Bald. Angel. Saly. & Roma. in l. mutum.ff.de acqui.hære.& Doc.in §.neq; Instit. de autor. tutor. vbi etiam est bonus text. vti quoq; est in l. obligari. §. pupillus. ff. eod. tit. Imò verò nec opulentam adire potest, vt tenuit Iason, in l.si quis mihi bona.§.si seruus.col.2.ff.de acqui.hære.& in l. more.col.3.versic.quintò not.ff.eod. tit. & in l.pupillus, in princip.per tex.ibi, eodem quoque tit.& in d.l.potuit. Quid autem intersit inter hæreditatem locupletem, & opulentam declarant gloss.Bald.Ang.Imol. Raph.Co.Pau.Castr. & alii in d.§.si seruus. & Ang.consi. 317. statutum quod mulier, circa medium, vbi eam gloss. dicit sing. Super quo vide, quæ dicemus infrà, num.77. nec longè abest, & seq.

Pupillus an solus possit adire hæreditatem locupletem, aut etiam opulentam.

60 Quibus etiam accedit text, in ca. monachi.16. q. 1. vbi prohibetur, ne monachus sit forensis cuiuspiam negotii susceptor, vel executor, nisi id monasterii exposcat vtilitas, Abbate sibi nihilominus imperante. Ex quibus verbis satis constat, non satis esse illic versari vtilitatem monasterii, nisi Abbas consentiat. Ideò & ex eo not. gloss. ibi, in verbo, vtilitas, quòd licèt aliquid sit bonum & vtile, non est tamen agendũ, nisi eo modo, quo fieri debet, & adfert cõcord. quæ illic omnibus sunt obuiæ. Et in glossa sequente dicit, quod si monachus in iussu Prælati egerit pro ecclesia, & obtinuerit, non valet quod actum est: quam glo. pro notabili citat, & sequitur Francis. Are.in c.causam quæ, col.4.de iudic.

De iisdem rebus. Bonum et vtile fieri nõ debet, nisi eo modo, quo debet.

61 Quin in statuto, ꝙ mulier non possit agere, petere, requirere etiam, nisi de cõsilio duorum propinquorum, dicit Bal. consil. 417.primum dubiũ est, in fi.li 2.ꝙ mulier si egerit sine consilio propinquorũ, & obtinuit, nõ valet quod gestũ est, quia videtur deficere forma, quæ dat esse rei: & quia inhabilis,& nullus æquiparantur.l.1.§.pen.ff. quod cuiusq; vniu.Et ad hoc quoq; dicit facere tex.in l.cùm hi.§.si Prætor.ff. de trãsac. cum si. Id tamen non omnino asserit Bald. sed veluti in medio relinquit.

De iisdem rebus.

62 Nec id quidem abs re: nam contrarium videtur ex text. in d.l. cùm hi. §. eam transactionem.ff.de transact. vbi licèt non possit alimentarius transigere super alimentis sine autoritate Prætoris: valet tamen transactio, ex qua facta est eius conditio melior sine autoritate ipsius Prætoris. Ex quo not. gloss. ibi, quòd si ecclesia, vel minor alienat in causam non concessam, tenet alienatio, si id fecerit vtiliter, & ex re sua. Quam gloss. licèt pleriq; omnes ibi reprehendant, vt suprà diximus, non tamen sola fuit in ea opinione. Quandoquidem idem voluit Iac. Aret. in l.magis puto. §. si æs.ff.de reb.cor. Dyn.in d. l. si fundus sterilis. prout eum refert & sequitur Bald.ibi.ff. de rebus dubi. Idem Bal.in d. §. eam transactionem. in vtraq; lect. & in l. contra iuris.in princip.per illum text ff. de pactis, & in l.ita cõstante.ff. de iure dot. & in l.quæcunque. post princip. C. de bonis, quæ liber.Alber.in Auth.hoc ius, col.vlt. C.de sacros. eccle. Io. Fab.in §. & ne huius. Instit. de eo cui liber. caus. Cardin. Flor. in Cle. 1. in princ.de reb.eccle.non alien. Cepolla in l.vlti.col. 13. versic.extrà gloss.quæro. C. de vsucap. pro empto. & consi. causarum ciuilium 14.casus talis est, quidam dominus col.2.versi.secundo etiam probatur. Barb. sibi contrarius (vt aliàs sæpe) in rubr.de reb. eccles. non alien. col.4.versic.tertiò limita. & consi.15.sapienter, col.penul.versi.modò in proposito, libr.2. & consi. 5. bene etenim, col. 5. versic. secundò facit, quia in ista, lib.3.& consi.39. cui simile est initium, col.8.versic.præterea tollitur, eod. lib. 3. & consil. 61. à Ioue principium, col.3. eod. quoq; libr.3.& consi.86.illud referam, col. 4.versi.prætereà facit, eo.lib.3. & consil. 91. cuius idem est caput, col.4. versic.circa tertiam dubitationem, eod.libro tertio, Iason sibi contrarius, consilio 219. egregius vir, col.3.versic.nec ob.illud, libr.2. vbi dicit illam gloss. not. Philip. Decius sibi quoque contrarius, in d.c.quæ in ecclesiarum, col. 3.ver.addatis tamen, extrà de consti.& consi. 124.placet mihi, col.2.vers. quartò etiam dicit potest. Marianus Soci. iunior, consil, 28.quia difficultas, col.pen. versic.secundo facit, sub nu.10.lib.2.

De iisdem rebus.

Contra superiora.

Et optimè probatur hæc sententia per textum, in d.§. eam transactionem, cui soli omnium Angel.& Paul. Castren.nixi sunt respondere, sed Angel. adeò malè, vt & Fulgos. qui est eiusdem factionis, dixerit, quod loquitur inter dentes. Paul. autem nihil aliud pro responsione tradidit, quàm quòd illud ideò obtinet in eo casu, quia text. ibi vlterius procedit, hoc exprimendo. Quæ quidem responsio, satis leuis est, quia is text. non vlterius procedit, per viam extensionis, sed vt videre licet, per 63

De eadẽ re.

viam

viam declarationis, à cessante ratione. Proptereà Iason, qui etiam illorũ partes sequutus est, reliquit cogitandum de solutione, quam ipse reperire non potuit, nec etiam cõmode repetire possem, quia tex. est apertus, nisi dicas eum procedere in forma, siue solennitate, priuato tantùm fauore introducta: secus si publica, vt in alienationibus rerum ecclesiæ, & minorum, quę sententia fuit Alciat. libro primo, de verbor. signific. & ante eum Io. Fab. in dicto §. & ne huius. Instit. de eo cui liber. caus.

64 Et quòd id procedat etiã in generaliter, comprobatur non leui ratione, quam adducit Decius, vbi suprà, quia solennitas requisita in alienationibus rerum ecclesię, & minoris, eorum fauore requiritur: & ubi adhibetur, præsumitur, ꝙ sit in vtilitatem eorum, vt not. dicit Baldus, in c. 1. col. 2. versicul. quæritur, Iacobus. titu. qui feud. dar. pos. & in c. sicut. in fin. de re iud. & Alexan. consi. 79. circa primum, de quo quæritur, col. 5. ver. fortificatur, quia ibi interuenit, lib. 1. & ipse Decius, consi. 532. pro vera resolutione, col. 2. ver. & in dubio. Si ergo cõstat de vtilitate ecclesiæ, sumus in casu claro, nec est opus coniecturis. l. continuus. §. cùm ita ff. de verb. obli. Et ideò in foro conscientiæ, vbi veritas attenditur, valet contractus, licèt solennitas non interuenerit, vt no. Panor. in c. 1. in gl. vlt. extrà de in integr. restit. cum cõcord. à me adductis suprà eo. §. in gl. 4. in uerbo, *ne peut*, nume. 21. incip. contrà uidetur, & multis seq.

De ijsdem rationibus. Solennitas facta præsumitur actum vtilitatem contrahentis.

65 Et quicquid sit in ecclesia, certè in minore perspicuum est, quod potest contrahere ad suum commodum & vtilitatem, per text. in l. neque. C. de contrah. & cõmit. stipul. & uoluit Bald. allegans not. in d. §. eam transactionem. consi. 72. super quo petitur, lib. 4. & Roma. consi. infrà allegandis, num. 76. nam & huc spectat Panor. consi. 22. quanquàm, col. 2 uersi. non ob ultimũ, lib. 1. & Alexander, consi. 59. uiso processu, col. 2. uersic. secundò potest responderi, libr. 2. & Barb. omnibus ferme locis, etiam infrà sequent. numero citãdis. quòd procedit non solùm in adulto, sed & in pupillo, per text. in d. l. contra iuris. in princip. ff. de pact. & in l. 1. C. de auto. præstan. & in §. 1. Instit. de auto. tuto.

Minor potest contrahere ad suũ commodum.

Quid de pupillo.

66 Et id quidem usqueadeò, ut pupillus etiã se obligare possit, si ipsi commodum sit, & utile, per text. in l. si pupilli. in princip. ff. de nego. gest. & in l. pupillus. §. 1. ff. de autorit. tuto. & in l. 1. ff. de usucap. pro emptor. ut iam mirari desinamus glossam, in l. 2. ff. de accepti. hoc postremum uoluisse, quam Ange. & Imol. ibi annotant, & omnes ubiq; allegant, extollunt, commendant, imò & pleriq; singularem faciunt, præsertim Barb. in l. 2. columna 12. ff. de uerborum obligation. & in procem. Cle. col. 3. in 2. lect. & consi. 34. præclarè optimus, colum. 14. uersi. nec obstat. cùm dicitur, libro 2. & dicto consi. 35. colum. penul. co. li. 2. & consi. 5. benè etenim cuncta geruntur. col. 5. lib. 3. & consi. 39. col. 8. eod. lib. 3. & d. consi. 86. col. 4. eo. lib. 3. & d. consi. 91. col. 4. eo. quoq; lib. 3. & consi. 41. immortalem, col. 2. lib. 4. Quin in multis locis non solùm sing. dicit, sed ualde sing. Qua in re subit recordatio Catonis Sacci, uiri inter Iuris interpretes celeberrimi, qui in Prefatione cuiusdam sui opusculi scribit eum, qui dicit gl. aliquam, aut textum sing. exuperare debere memoriam Mithridatis, aut Themistoclis, sicuti etiam refert Ias. in §. actionũ. col. 11. Instit. de actio.

Pupillus obligare se potest ad suum commodum.

Sed ut reuertamur ad institutum, id quidem generale est & perpetuũ in omnibus, quibus interdicta est bonorum suorũ administratio, ut possint liberè, & sine solennitate suã cõditionem meliorem efficere per tex. in l. is cui bonis. & ibi latè Rom. Barb. & Iason. ff. de uerbo. obligat. & in l. cui bonis. ff. de nouatio. & quod uoluit Bal. in repet. l. 1. col. 9. in 12. q. C. de sacros. ecclef. 67

Et quibus est interdicta bonorũ admini.

Et quoniam etiam in iudiciis contrahimus, l. 3. §. idem scribit. ff. de pecul. proptereà similiter quamuis aliàs illegitimum, irritumq; sit iudicium à minore assumptum sine tutoris aut curatoris autoritate: tamen si cesserit ad commodum ipsius minoris, ualet per textum in l. non eo minùs, & ibi omnes Doctores. C. de procur. Collec. & Aegid. Bellamer. in c. accedens, de procurat. & Archidiaconus in c. si annum. de iudici. libr. 6. Nec id solùm in minore adulto, sed etiam pupillo, ut uoluit glossa in l. neque tutores. C. eod. titu. quam ponderant Bald. qui eam dicit notandam, Saly. & nouissimè Ias. in d. l. non eo minùs. & Angel. Aret. in l. furioso. ff. de re iudic. & in §. neq;. col. pen. Instit. de auto. tutor. In quibus locis etiam dicit ipse Angel. quòd habet locum in infante, quicquid dixerit Raphael in d. l. furioso. De quo tamen dubito propter ea quæ dicam infrà, numero 83. eiusdẽ notæ. Nec solùm quoq; procedit, quando minor ipse litigauit per procuratorem, quem constituit sine tutoris aut curatoris autoritate, in quo casu loquitur d. l. non eo minus. sed etiam si ipsemet sine tutoris aut curatoris autoritate litigauit, ut uoluit glo. in l. 1. C. qui legi. person. quam ponderat, & sequitur Panormit. in c. causam quę uertitur, ad finem, extrà de iudic. ut & Alex. cõsi. 59. uiso processu, colum. 2. uersi. secundò potest responderi, lib. 2. 68

Minor potest obtinere sententiam sine auto. tutoris.

Et pupillus.

Et infans.

69 Quibus germanum est, quòd licèt tutor, antequam satisdederit rem pupilli saluam fore, non possit administrare, nec gerere tutelam, neq; in iudicio, neq; extra iudicium. l. neq;. ff. de reb. eor. & in l. in dubium. & l. vltima. C. de tutor. vel curatori qui nond. satisd. tamen si iudicio expertus, sententiam pro pupillo reportarit, valet quod ab eo gestum est, vt voluit glossa in l. tutor. in verbo, non potuit, & in glossa sequente. C. in qui. cau. in integr. resti. non est necess. quam sequuntur, & commendant Bart. Bal. & alii ibi. & Panor. in d. c. causam. col. penult. versi. vltimò quæro, extrà de iudi. vbi illam glo. dicit not.

Tutor qui nondum satisdedit, pôt obtinere sententiam pro minore.

70 Et simile est, quòd licèt conuentus, vel collegium ecclesiasticum (nam & ecclesia & minor à pari iudicantur. c. 1. de in integ. restit.) non possit etiam litigare sine autoritate Prælati, per textum expressum in dicto c. causam, de iudic. si tamen commodum, & vtilitatem ex lite reportet, quia sententia pro eo lata est, valet, vt per d. l. non eo minùs, voluerunt post antiquiores Ioan. And. Collec. Imo. Card. Flor. Pan. qui hoc multis iuribus & rationibus comprobat. Felin. & nouissimè Philip. Deci. in d. c. causam. de iudic. Lap. & Domi. in c. 1. post principium, de pact. libro 6. Imol. in l. quæsitum, in gloss. 1. ff. de re iudic. & Iason in d. l. non eo minùs, quicquid dixerint Anto. Franc. Aret. & Barb. in d. c. causam. quorũ rationes abundè refellunt Panor. & Deci. ad quos studiosos relego.

Eccles. si litigauerit & obtinuerit, sine autor. prælati, valet sententia.

71 Sed & finitimum est, quòd licèt causa fiscalis debeat agitari præsente aduocato fisci, aliàs sententia lata, videlicet absente aduocato fisci, nulla est per textum, in l. non intelligitur. §. diuus. & l. si fiscus. ff. de iure fisci: tamen si res bene successerit, & ad vtilitatem fisci, quia sententia fuit lata pro eo, valet, non obstante absentia aduocati: vt voluit gloss. in d. §. diuus. arg. d. l. non eo minùs. & Io. And. in c. 1. & ibi Panor. col. 3. extrà vt lit. non contest.

Sententia lata pro fisco, absente aduocato fisci, valet.

72 Quibus & hoc accedit, quòd latè consuluit Barb. d. cõsi. 86. illud referam. col. 4. ver. præterea faciat, lib. 5. ꝙ licèt filius non possit agere in iudicio sine cõsensu patris, per no. plenè, in l. vlt. §. necessitate. C. de bo. quę liber. si tamen egit, & quidem vtiliter, valet per multa similia, quæ illic adducit. Et idẽ quoque respondet Alexand. consi. 59. viso processu, columna 2. versic. secundò potest responderi, libro 2.

Filius si agit vtiliter sine autori. patris, valet.

73 Confirmantur suprà dicta per textum, not. in l. vltima. ff. de iure dotium, vbi licèt aliàs non possit vxor etiam consentiente marito dotem alienare, nec contrà maritus consentiente vxore: potest tamen, vbi res cedit ad vtilitatem mulieris, & illũ textum, generaliter intelligunt glo. & Bart. ibi. Et eum quidem reputat singu. Baldus in l. si æstimatis. ff. solut. matri. Et idem quoque voluit Baldus Nouellus, in Tractatu dotiũ, in 7. parte princi. priuile. 1. in 2. & 3. fallent. retentionis lib. 1. ff. solut. matrim. Maria. Socin. iunior cons. 28. quia difficultas, colum. penul. versi. & hoc fundamentum. sub nu. 9. libr. 2. vbi & ad hoc allegat l. ita constante. ff. de iure dotium. & l. mutus. §. manente. eo. tit. & l. quamuis. ff. solut. matr.

Dos vtiliter alienari potest.

Huc etiam vergit, quod pulchrè voluit glossa, in dicta l. quæcunq; in principio, in parua glossa, in verbo, indirectò. C. de bon. quæ liber. quod licèt pater non possit alienare aduentitia delata filio, ut ibi cauetur: potest tamen pro filii vtilitate. Sequitur Baldus, ibi, qui illam dicit mirabilem, & perpetuò menti tenendam. & Francis. Aretin. in l. mutum. ad finem. ff. de acquir. hære. ubi illam dicit notabilem. & Barb. in l. is cui bonis. columna 6. ff. de uerborum obligation. ubi & illam dicit singu. & ibi etiam Iason, colũ. 2. qui dicit notabilem, & bene notandam: & idem Barb. in dicto procemio Clemen. ubi dicit solennem, & dicto consilio 35. columna penu. libro 2. ubi illam quoq; dicit singu. & dicto consilio 5. columna 6. libro 3. & dicto consilio 39. columna 8. eodem libro 3. quibus locis illam dicit ualde notabilem. & d. consi. 86. colum. 4. eodem libro 3. & Iason in l. Barbarius, columna quarta, uersic. limita tamen conclusionem. ff. de offic. Præto. in d. l. non eò minùs. ubi illam dicit nota. & in d. l. contra. ff. de pact. ubi & illam dicit nota. & in l. is cui bonis. colum. 1. ff. de uerbo. obligat. ubi etiam id dicit nota. & d. consi. 129. col. 3. lib. 2. ubi id item dicit not. 74

Pater potest bona aduentitia filii pro eius utilitate alienare.

His quoque adstipulatur, quòd pulchrè consuluit Paul. Castr. consil. 119. uidetur dicendum, in secundo dubio, libro 2. Quòd si statutum disponat, ne possit mulier alienare sine consensu duorum proximorum: & ideò non possit etiam in iudicio rem deducere, per textum in l. ait Prætor. §. quid sit autem. ff. de iure delib. ubi absurdum est ei, cui alienatio interdicitur, permitti actiones exerceri. & plenè diximus suprà glossa 5. in uerbo, *contracter*, in 21. quæstio. Tamen si egerit vxor sine huiusmodi solennitate statuti, & sententiam ad suum commodum reportauerit, ualet sententia per textum in d. l. non eò minus. Qui quidem casus ad nostrum proximè accedit, ut & proximis seq. uersi. 75

Mulier statuto prohibita agere, si agit & obtineat, valet sententia.

Nam & hoc spectat, quod uoluit Bald. in d. l. neq;. per illum text. C. de contrah. & commit. stipu. ꝙ statutũ, ne possit minor, aut 76

Idē, si prohibita sit contrahere, &

...trahat ad suam vtilitatem. aut mulier contrahere sine consensu duorum proximorum, intelligitur de contractibus damnosis, non de vtilibus, & fauorabilibus: quod dicit esse menti tenendum. & idem etiam voluit idem Bal. in l. 1. in prin. ff. de cont. iudi. tut. & Ang. qui & loquitur in statuto requirente cõsensum Mundualdi, in dicta l. 2. & ibi post eum Imo. ff. de accept. quod dicit ipse Ange. etiam esse menti tenendum, & se ita cõsuluisse Florentiæ. & Pau. Cast. consi. 160. ad primum quæsitum, columna prima, vers. nec etiam in casu nostro, libro primo: & Roma. cõsi. 316. circa propositam consultationem. & iterum consi. 453. visa principali constitutione. & in l. si quis mihi bona. §. vltimo. & ibi Alexander. ff. de acquir. hæred. Idem Rom. in l. mutum. & ibi etiam Alexan. columna vltima. ff. eod. & idem Alexander in addit. Bar. in l. cùm lex. in fine. ff. de fideiuss. Cepolla d. consi. causarum ciuilium 14. casus talis est, quædam domina, columu. secunda, versic. tamen hoc non obstante. & in d. l. vlti. vbi suprà. C. de vsucap. p emptor. Barb. in omnibus fermè locis suprà allegatis. & præterea in l. 1. columna nona. ff. de de verborum obligation. & in c. edoceri, extrà de rescrip. & consi. 58. sapienter, in fine libr. 2. & Corne. consi. 254. videtur in hac consultatione, columna 2. versic. tertio respondetur, libro primo. Soci. consi. 160. in præsenti cõsultatione, columna antepenultima, versi. item & tertiò respondetur, lib. 2. & cõsil. 80. præsens consultatio, col. 2. versic. sed ad ista respondet, libro quarto, Felin. in c. dilectus. le 2. columna vltima, versic. similiter, extrà de rescrip. & in d. c. causam. le 1. columna tertia, de iudic. & in c. tuis quæstionibus. col. 1. de testi. Iason in d. l. Barbarius, columna 4. de offic. Prætor. & in dicta l. is cui bonis, columna prima, & ibi Francis. Ripa. colum. 11. nu. 45. de verborum obligation. vbi Iason ipse reputat not. & idem Iason in l. si vnus ex argentariis. §. pactus ne peteret. col. 9. versi. 5. dictum statutum intelligitur. ff. de pact. & in d. l. contra iuris. ff. eo. tit. & in d. l. non eò minus. C. de procur. & in l. more. columna sexta, vers. tenendo istã partem. ff. de acqui. hære. & in l. qui iurasse. col. 1. ff. de iureiur. & d. consi. 229. colum. 3. libro secundo, & in §. omnium. columna 8. versi. aduerte tamen, Insti. de actio. vbi id dicit not. Philip. Deci. consi. 331. pro resolutione, col. 3. versi. secundo principaliter. & Francis. Ripa. in l. furioso. post principiũ. ff. de re iudi.

77 *Pupillus an possit adire hære. opulentam.* Nec longè abest, quod contra id, quod suprà diximus, num. 59. incipiente, nec dissimile est, non posse pupillum solum, & sine tutore adire opulentam hæreditatem, tenuerunt, videlicet quòd adire possit, Dy. in cap. quod ad gratiam, de reg. iur. libro 6. Ang. Pau. Cast. & Alexan. in d. l. si quis mihi bona. §. si seruus. ff. de acq. hære. Raph. Co. in l. pupillus si fari. in princip. ff. eod. ti. & in l. more. per gloss. ibi, eo quoque titu. Pau. Cast. in d. l. potuit. C. de iure delib. vbi & Iason, qui aliam partem tenet, hanc tamen fatetur procedere in pupillo proximo pubertati, & qui intelligit, quod ipse facit, arg. d. l. pupillus si fari. vbi & hoc expressè tenuit Bar. & idem Pau. in l. mutum. post medium. ff. de acqui. hære. Cepo. d. cõsi. causarum ciuilium 14. col. 2. versi. tertiò, hoc idem. Sed tu hic vide Soci. consi. 8. post redditum. col. 1. versicu. secundò principaliter, libr. 4. vbi similiter dicit interesse, inter hæreditatem locupletem, & opulentam, quæ sine vexatione affert opes: vt illam non possit pupillus sine tutore adire, hanc possit. Vide item Philip. Decium, qui alios citat, d. consi. 331. vbi suprà. Illud autem certum est pupillum acquirere posse sine tutoris autoritate. §. 1. Instit. de auto. tuto. & §. pupillus, Instit. de inutil. stipul.

Cui ad finem est, quod consuluit ipse Angel. consi. 317. statutum quòd mulier, quod est vltimum veterum consi. quod stante dicto statuto, quòd mulier non possit contrahere, vel se obligare sine consensu propinquorum: poterit tamen non obseruata tali solennitate, adire hæreditatem opulentã, nullis debitis obnoxiam. & ita dicit se scripsisse in l. more. ff. de acq. hære. vbi tamen nihil dicit, sed hoc vtiq; tradit in d. l. mutũ. eo. tit. vbi illum sequuntur Imo. Raph. Co. & Pau. Ca. qui ita se dicit consuluisse Florẽtiæ, Ro. Alex. & Fran. Are. qui tamen dubitant: & Raph. Co. in d. l. more. & ita certè cõsuluit ipse Pau. Ca. consi. 91. in causa appellationis, col. 3. ver. secundò dicitur non fuisse facta, lib. 1. Et idem quoq; tenuit Barb. in multis, ex locis suprà allegatis: & Ias. in d. l. is cui bonis. & in d. l. contra iuris. ff. de pact. & in d. §. omnium. Instit. de actio. & d. consi. 229. col. 3. lib. 2. & quæ diximus suprà nu. 67. incip. sed vt reuertamur. 78 *Mulier prohibita contrahere, an possit adire hæred. opulentam.*

Et idem quoq; de filiofam. prohibito contrahere, vel se obligare, sine cõsensu patris. vt possit tamen adire hæreditatẽ opulẽtam sine patre, respondit ex facto Rapha. Fulgo. cõsi. 75. cuius caput est, ex facto proponitur, col. vlti. & Alexand. (qui Fulgo. nõ meminit) consi. 234. hoc initio, puto circa dubium, col. vlt. libr. 6. per ea quæ suprà diximus ex aliis. Nec obstat (vt subdit post Angel. d. consi. 317.) quod filiusfamilias possit de facto vexari: id enim non est considerabile, per id quod in simili dicitur in l. eo tẽpore. in principio. ff. de peculi. 79 *Quid de filiofamilias.*

80 Adde & quod uoluit gloss. not. in l. nulli. C. de transact. quod licet procurator Cæsaris non possit uendere, vel transigere inconsulto Principe, per textum ibi, & in l. 1. §. si rem. ff. de offic. procur. Cæsar. potest tamen, si ex hoc efficiat conditionem Cæsaris meliorem. Quam glossam sequuntur, & commendãt omnes Doctor. ibi: illamque trahunt ad administratores rerum alienarum, videlicet Prælatum, tutorem, curatorem, & cæteros, vt videlicet sine consensu alterius, aut alia solennitate id facere possint: sicuti etiam illam ad hoc ponderat Petrus Ancharanus, & Panor. qui illam dicit nota. & Barb. in cap. contingit. extrà de transact. & idem Panor. consi. 62. illud de iure quæritur, versic. item procurator, lib. 1.

Procurator Cæsaris potest eo inconsulto facere contractum ei vtilem.

81 Nec in procuratore tantùm Cæsaris, & aliis administratoribus locum obtinet, sed in alio quocunque, qui licèt transigere sine speciali mandato nõ possit, per textum in l. transactionis. C. de transaction. tamen si transactio facta à procuratore speciale mandatum nõ habente, sit vtilis domino, valet, ut voluit Pet. Anch. in c. qui ad agendum. de procur. lib. 6. quem sequitur Frãc. Curt. in addit. ad Alexandrum, in d. l. transactionis. in prin. magnæ addi.

Et procurator sine speciali mandato.

82 Quibus nõ absimile est, quod scribit Antonius in c. cùm olim. le 2. col. antepen. versic. idem dicit de priuilegiis, quod licèt nõ possit monachus contrahere sine licentia (vt nostri loquuntur) Abbatis, si tamen id fecerit, & quidem vtiliter, valet, licèt non interuenerit licentia Abbatis. Et idem in rectore ecclesiæ voluit Io. And. Lap. & Dominic. in c. 1. de pac. lib. 6. vt videlicet quamuis nõ possit transigere, aut pacisci de rebus ecclesiæ sine autoritate ordinarii. c. statuimus. extrà de transact. si tamen id fecerit ad cõmodum ecclesiæ, valet, per textum, in d. c, & in d. l. non eo minus. C. de procu. Et vtrũque sequitur Fel. in d. c. causam quæ, le 1. col. 3. extr. de iudi. vbi & alia multa similia adfert, quæ videre poteris.

Et monachus sine licentia Abbatis. Et rect. ecclesiæ. sine autor. ordinarij.

83 Eiusdem notæ est, quod sing. Barb. voluit in l. 1. col. 4. ff. de uerborum obligatio. quòd licèt ebrius contrahere nõ possit per text. in cap. unusquisque. & ibi gloss. 22. q. 4. si tamen reperitur contractus ipsi utilis, & commodus, tenet. per d. gloss. ff. de accept. & alia quædam similia. Sed non ego confestim huic sententiæ subscriberem. Nam cùm ebrius nullius omnino mentis sit, ut à furioso nihil differat. ca. uenter. 15. di. uidetur nec sibi posse acquirere, arg. eorum quę de furioso & infante, qui nullum adhuc intellectum capit, scribuntur in l. 1. §. 1. ff. de acqui. poss. & in d. l. 1. de uerbor. oblig. & in §. furiosus. instit. de inutil. stipul. cum si. Nisi diceres Barba. intelligere de eo, qui non adeò ebrius est. ut nõu omnino non intelligat quid agit, sed est ueluti medius inter ebrium & non ebrium: sed hoc casu mero iure ualeret contractus ab eo factus, etiam in sui præiudicium, per not. in l. dolum. C. de dol. Ideo cogita.

Ebrius an possit contrahere ad suã vtilitatem.

His concinit, quod scribitur in l. is cui bonis. ff. de uerborum obligation. quod prodigus tametsi alienare, aut obligari non potest, potest tamen sibi stipulãdo acquirere. Imò uerò sentiunt Doctores ibi in summario, posse etiam obligari ad suum commodum, dum dicunt prodigum posse conditionem suam facere meliorem. & præterea Pau. Cast. dicit prodigum fingi carere iudicio, tunc tantùm quando dissipat. & ita uoluit expressim Francis. Ripa. ibi col. 11. nume. 46. quamuis textus eo in loco simpliciter & indistincte dicat promittendo non obligari, ideoque nec fideiussorem pro eo interuenire posse, sicut nec pro furioso. Mox autem subdit ipse Ripa an ex contractu obligatorio facto à prodigo ad suum cõmodum, sequatur alienatio bonorum ipsius. Tu ibi eum uide, & quæ diximus suprà nu. 67. incip. sed ut reuertamur. 84

Prodigus ad suum commodum contrahit.

Sed quid in huiusmodi similibus tãtùm laboramus? Quando Baldus noster, qui omnium copiam longè superauit, in casu nostri huius statuti, prohibentis scilicet mulierem contrahere sine autoritate uel consensu mariti, non obscurè sentiat, posse tamen eam sine ea solennitate contrahere ad suum ipsius commodum, & utilitatem. Ita enim, si solerter inspicias, uoluit consi. 488. sequens quæstio, post prin. lib. 1. motus ea ratione, quam secundo loco adscribemus, uersi. seq. 85

Quæstionis prin. decisio.

Nam horum omnium duæ sunt potissimæ rationes. Prior, quia inducta ad unum effectum, non debent eius oppositũ operari. l. 3. §. si emancipatus ff. de bono. poss. cõtra tab. & l. 3. ff. de adi. leg. & l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. & l. si à milite. §. 1. ff. de testamen. mili. & l. si Rufinus. C. eo. & l. 3. §. Diui Seuerus. ff. de Carbo. edic. ubi est optimus textus, in illis uerbis, nõ debet aduersus pupillos obseruari, quod pro illis excogitatũ est. Secunda, quę ad primam proximè accedit. Nam solennitates introductæ in fauorem mulierum, minorum, ecclesiarum, & aliorum, de quibus suprà loquuti sumus, non debent illis damnum adferre l. quod fauore. C. de legibus. & l. nulla. ff. eodem. & optimus textus in l. plures apochis. in fine. C. de fide instrumentorum. 86

Rationes præcedentiũ.

Propterea que sunt, qui id generale & perpetuum dicunt, ut cùm actus quispiam 87

prohi-

prohibetur fieri sine solennitate, uel aliàs fauore cuiuspiam si is actus fiat, & intersit potius eius, ob cuius fauorem prohibetur, vt fiat, valebit. Ea enim est sententia Imolæ in l. cùm lex. ad fin. ff. de fideiuss. declarando tex. & gl. in Cle. 1. de iure patro. quem sequitur Maria. Soc. iunior. d. consi. 28. quia difficultas, col. vlt. num. 11. lib. 2. & ante hos Io. Faber. in d. §. & ne eius. Institu. de eo cui liber. cau. vbi dicit, aliud esse, si id introductum esset in fauorem publicum.

88 At hæc omnia intellige procedere, vbi is cum quo actus fit, aut consentit, aut simpliciter patitur fieri: vt quia contrahit cum muliere, qui est casus noster: aut qa litigat, nec tamẽ quicquam obijcit, quo etiam casu non valet iudicium, vt dicemus infrà, eo. tit. §. seq. in glossa prima. Quod si pars aduersa opponat, non posse mulierem litigare sine cõsensu viri, certe huiusmodi oppositio facit, vt non prosit mulieri sententia lata, ea oppositione neglecta, qn ab ea appellari possit, per id quod pulchre voluit Bal. in c. 1. col. 3. vers. capio primam gl. extrà de præscriptio. vbi ita intelligit dictã l. non eò minus, suprà citatam. Sequitur & commendat Io. Lup. nuncupatim loquẽs in casu statuti prohibentis vxorem interesse iudicio sine consensu mariti, in repet. rubricæ, de donatio. inter virum & vxo. §. 68. col. 1. versi. ex istis infertur.

Declaratio præcedentium.

89 Intellige secundò procedere, cùm euidẽter constat, huiusmodi contractum factũ sine solennitate huius statuti, esse illi commodum & vtilem. Nam in dubio, deficiente solennitate, præsumeretur non vtiliter factus, vt nuncupatim uoluit Bal. in l. quæcunque. versic. scias tamen. C. de bon. quæ liberis. & Philip. Deci. cons. 532. pro vera resolutione, col. 2. versi. & in dubio, & non obscurè sentiunt ij omnes, quos suprà citauimus. Sicuti è contrario, cum solennitas legitima interuenit, p̃sumitur contractus factus ad utilitatem minoris, ecclesiæ, & similium, in quorum contractibus debet q̃dam solẽnitas interuenire, vt satis diximus & probauimus suprà num. 64. incip. & qꝫ id procedat. Ex quibus planè constat, ad quos pertinet onus probandi, cõtractum, qui petitur rescindi, fuisse commodum, vel incommodum contrahenti. Nam si interueniat solennitas, præsumitur vtilitas: ideò minor, & ecclesia debent probare cõtrarium. At si non interuenerit solennitas, ij qui cum illis contraxerunt, debent ediuerso probare vtilitatem.

An in dubio præsumatur vtiliter an inutiliter factum.

90 NONO QVAERO, sequendo casum proximæ quæstionis, Mulier quæ vtiliter sibi contraxit, emendo fundũ quempiam sine consensu mariti, an in contractu ipso, aut etiã post, possit dare facultatem venditori redimendi eum fundum, restituendo pretiũ venditionis intra quodpiã tempus, vel etiã simpliciter. Et nos quidẽ hanc quęstionem in postrema editione huius operis tractaueramus: sed multò latiùs eandem posteà tractauimus in nostro tractatu Retractatuum. ti. 2. in fi. in prin. finis eiusdem, & multis seq. versi. usque ad numerum 16. inclusiuè. Ex quibus poteris intelligere, licere vxori in ipso contractu, non posteà ex interuallo, eam facultatẽ concedere sine consensu mariti. Sed & duobus numeris seq. uidebis, an possit posteà ex interuallo prorogare tempus datum in ipso cõtractu. Ideò ea hic repetenda non ducimus.

An mulier quæ emit, possit dare facultatem redimendi sine autoritate mariti.

DECIMO QVAERO (& hæc quæstio 91 multum conuenit cum octaua) Vxor uiuente marito contraxit sine illius consensu & autoritate: mortuo marito ipsa tum sui iuris effecta, & propterea nõ ligata huic nostræ consuetudini, ut latè dixi suprà in 7. q. uult illum contractum omnino seruare: at is, qui cum ea contraxit, non uult seruare, dicitque nullum fuisse ex defectu consensus, qui in eo adhiberi debuit. Quid iuris? Et sanè nemini dubium est, quod licet à principio contra non tenuit: tamen vxor cùm sui iuris effecta est, nec ampliùs requiritur uiri autoritas, potest ad suum præiudicium habere ratum, id est, ad hoc, ut, is, qui cum ea priùs cõtraxit, illam post ratificationem cogat obseruare, per not. in titu. C. si maior factus. per totum, & in l. si pupillus. in princ. ff. de noua. cum si. Sed hic aliud quærimus, An uidelicet possit ea cogere eum, qui cum ea cõtraxit, obseruare contractum. Et uidetur quòd sic, per id quod in simili dicitur in l. cùm interdictæ. C. arbi. tut. ubi minor potest approbare cõtractum uenditionis, aliàs nullum, & factum sine solennitate requisita: & ita cogere emptorem, ut pretium restituat. Et propterea ex ea not. Bal. quòd contractum nullum ob fauorem alicuius. potest ille approbare. & allegat opti. text. pro concord. in l. Iulianus. §. si quis colludente. & §. seq. ff. de actio. empt. ubi & illud idem de minore & pupillo dicitur. Et illud prætereà, quòd si quis à meo ꝓcuratore colludente emerit, licèt stare nõ tenear huic uẽditioni: si tamẽ uelim, possum cogere emptorem, ut stet. Et illum tex. dicit sing. Bal. in l. dolũ in fi. C. de peri. & commo. rei uend. & not. Pet. Ancha. in cap. quàm sit. col. 1. de elect. lib. 6. Et ita quod de minore diximus, expresse noluerunt Fulgo. & Alexand. in l. cùm hi. §. eam transactionem. ff. de transact. Alexan. in addit. Bart. in l. cùm lex. in ulti. addit. ff. de fideiusso. & Mathes. in notab. 156. nota

Vxor post mortem viri potest ratificare contractum à se factum sine cõsensu illius. Sed an possit cogere aduersarium, ut eum obseruet.

quòd si minor: vbi tamen iura superiora non allegat, sed alia quædam, in ar. & Soc. consi. 80. præsens consultatio, lib. 4.

92 *Episcopus potest stare cõtractui facto ab ecclesia sine autoritate illius.* Et idem quoq; in ecclesia, vt videlicet si alienauerit sine consensu Episcopi, possit tamen Episcopus, si velit postea, cogere eum, qui cum ecclesia contraxit, vt obseruet contractum adhibendo legitimas solennitates, per tex. not. in l. si qua de rebus. 12. quæstione secunda: quem ita intelligit gl. post Hugo. in c. 1. in verbo, sede vacãte, paulò ante fi. extrà, ne sede vacan. & ibi sequuntur Host. Ant. & Panor. ante finẽ, qui dicit illum textum esse ad id menti tenendum, & illam gl. esse not. Atque etiam Inno. Hostien. Io. And. Card. Flor. Panor. qui & id dicit notãdum, & cõmuniter omnes in c. 1. de his quæ fiunt à Præla. sine consensu cap. Ant. in c. si quis presbyterorum, colum. 1. in fi. de rebus eccles. non alienan. & consi. 22. visis punctis col. 1. ad fi. Raphael Fulg. & Iason in d. §. eam transactionem. Mathes. in d. not. 156. Alexa. in dicta l. cum lex vbi suprà. ff. de fideiusso. Guid. Pap. deci. Delphi. 159. duodecima conclusio, post princ. Phili. Deci. in c. quæ in ecclesiarum, col. 3. ver. addatis tamen, quod si alienatio, de consti. & Carol. Ruin. consi. 11. viso cõpromisso, col. 3. num. 6. lib. 4.

93 *Contract. dolo initus valet, si passus velit.* His confine est, quòd licèt contractus bonæ fidei, initus dolo aduersarij, sit ipso iure nullus: est tamen in arbitrio eius, qui dolum passus est, approbare contractum, & cogere aduersariũ, vt eum obseruet. Ita voluit glo. in l. & eleganter. in princi. in verbo, nullam, & iterum in verbo, ipso, versi. item ad quid, & ibi Bar. Bal. col. 3. in priore lect. ff. de dol. mal. & glo. in l. iuris gentium, §. Prætor ait. in verbo, dolo malo, & ibi etiam Bald. Ang. Alexand. & Iason. ff. de pactis. & glo. in l. à Diuo Pio. ff. de ritu nup. & in l. in causæ. la 2. in princip. & ibi quoque Bal. in tertia lect. ff. de minori. & gl. in l. trãsactionem, & ibi Iaso C. de transact. Fede. Senen. consi. 89. puto Bald. in l. quod fauore. col. 2. per eum tex. C. de legib. & in l. 1. colum. 2. C. plus val. quod agit. & in dicta l. dolum. C. de peric. & commo. rei vendi. & in l. si res. §. si mulier. per eũ tex. ff. de iure dot. Anto. dicto consil. 22. Panor. in c. cùm dilecti, col. 2. versic. item cape aliam, extrà de empt. & vendi. Pau. Cast. consi. 295. si dicta pignora. col. 1. lib. 2. vbi & ex hoc consuluit in alio pulchro casu Iason in dicto §. eam transactionem. Felin. in c. dilectus. le 2. col. 5. versi. tertiò facit. extrà de rescriptis. & in c. tuis quæstionibus. col. 1. de testib. Carol. Ruin. consi. 198. viso & perlecto, consil. 6. nume. 12. lib. 1. ff. Igneus in l. contractus. colum. 34. versi. nunc restat articulus, & multis seq. ff. de reg. iur. Ludouicus Gomez, in §. actionum. colum. 10. versic. ad text. Institu. de actionibus.

Huiusque rei argumento & exemplo, quod de dolo diximus, Bald. in d. l. 1. col. 2. versic. sed hic quæro, & ibi quoque Salic. col. 2. vers. quæro, vnus ex contrahentibus. C. plus val. quod agit. dicunt, quod si ex duobus cõtrahentibus, alter tantùm simulabat, is qui non simulabat, sed verè contrahebat, potest cogere simulantem, velit, nolit, stare contractui, nisi aliàs lex ei resisteret. Nam & id generale est, vbicunque contractus annulletur fauore alicuius, si is velit, stabitur contractui, nec cõtra eum poterit ea nullitas allegari, vt per quædam ex superioribus voluit Bart. consil. 159. visa quadam constitutione, col. 3. & faciunt no. per eundem in d. §. si quis à colludente, & in l. si quis. C. de Decurio. lib. 10. 94 *Simulans cogitur stare contractui non simulato, si nõ simulans velit.*

Hinc clausula decreti irritans, tum demum nullitatem operatur, si is, ad cuius commodum posita est. velit, non aliàs, vt not. Ioan. Mo. Ioan. And. Domi. in c. statutum, quod est 3. & ibi quoque Philipp. Frã. colum. vltim. qui id declarat post Lapum ibi, de præben. lib. 6. Imo. in cap. statutum. §. cùm verò, & ibi etiam Domin. colum. 5. vers. not. tamen ex glo. de rescript. libro 6. Benedict. in repetit. c. Raynutius, in verbo, in eodem testamento relinquens, le 1. nu. 91. vbi & in alijs præcedentibus huc refert, quod in simili dicitur emphyteutam alienantem, vel non soluentem, non cadere emphyteusi, nisi dominus velit, & alia quædam similia. Sed nos multò plura eius monetæ collegimus in repeti. l. si vnquam. in verbo, reuertatur, numero 10. fuerunt tamen, & seq. vsque ad numerum 16. inclusiuè. Sed tu tamen, quantum ad decretum priuatim spectat, vide Fel. in c. cũ dilecta. col. 14. vers. sed quicquid dicatur, extrà de rescri. & quæ scripsimus in d. l. si vnquàm. ubi suprà. num. 331. illud autem omnino. 95 *Decretũ non irritat, nisi velit is, cuius fauore positum est.* *Emphyteuta non soluens, vel alienãs, cadit, si dominus velit.*

Eiusdem farinæ est, quod pulchrè consuluit Petrus Ancharanus, consi. 141. super prædicto dubio, quòd si in contractu fuerit cõuentum, quòd si unus contrahentium cõtrauenerit, cõtractus ipse erit nullus, & post eà unus cõtrauenerit, poterit nihilominus alter, si uelit, stare contractui, & cogere aduersarium, ut adimpleat: & idem dicit cõsuluisse Dyn. in consi. incip. in quæstione quæ uertitur. Et sequit. Fel. in d. c. dilectus. le 2. & in dicto c. tuis quæstionibus. in quibus locis & alia quædam similia allegat, quæ uidere poteris, ne si omnia referre tentauerim, omnia cogar relinquere. 96 *Cõtrauenies contractui, cogitur stare cõtractui, si alter velit.*

Quid plura? cùm Paul. Castr. consi. 91. in causa appellationis, col. 3. versic. secundò dici- 97 *Casus nostræ quæstioni similis.*

dicitur non fuisse facta, libr. 1. consuluit in simili fermè statuto, videlicet, quod mulier non possit se obligare sine præsentia proximorum consanguineorum: si mulier tamen se obligauerit sine huiusmodi solennitate, ea potest statutum allegare cõtra alios, vt obligationem impugnet: at alij contra eam, in cuius fauorem factum est, minimè possunt, per no. per gl. in l. his con sequenter. ff. fami. erciscun. & alia, quæ ibi allegat. & idem propè voluit ipse Pau. con si. 119. videtur dicendum super primo, in 2. dubio, lib. 2.

98 *Duplex declaratio præcedentium.* Sed hæc omnia velim intelligas, ne falla ris Lector, vt scilicet is in cuius fauorẽ con tractus est nullus, possit si uelit ei stare, & cogere etiam aduersarium eum sequi, nisi tamen lex resisteret ipsi contractui, vt quæ prohiberet fieri. Tũc enim nec is quidem, cuius fauore interdicitur, posset cũ approbare. Cuius rei textum habes & exemplum in d. l. à Diuo Pio. iuncta gl. ff. de ritu nup. quam gl. ad id expendit, & dicit singu. Bald. in d. l. 1. vbi suprà citauimus. C. plus vale. quod agi. & in l. non dubium. colum. 7. in 9. oppo. C. de legi. & in l. ea quæ. C. de don. ante nup. & Panor. in d. c. cum dilecti. ubi suprà, de emp. & vendi. & Alex. in d. l. iuris gentium. §. Prætor ait. ff. de pactis. ubi idẽ dicit, cum talis contractus cõtinet causam impossibilem, per tex. in d. l. ea quæ. vbi & ipse Bald. id not.

99 *An soluto matrimonio teneatur mulier, quæ cõtraxit sine consensu viri, stare contractui.* VNDECIMO QVAERO, quid è diuer so, an saltem soluto matrimonio teneatur & possit cogi mulier, aut eius hæredes obseruare contractum ab ea factum constãte matrimonio, sine consensu mariti? In antiquo libro nostrarum consuetudinum id erat expresse cautum, videlicet vt teneret huiusmodi cõtractus soluto matrimonio, in præiudicium vxoris, & hæredum ip sius, & ita obseruabamus: sed id fuit resectum, ideò relictum dispositioni iuris com munis. Videtur autem primum tenere cõtractum, & ita mulierem soluto matrimo nio, ad ipsum obseruandum teneri. Quia quando aliquid fit à nõ domino, aut aliàs inhabili, si is posteà efficiatũ dominus, aut aliàs habilis, dispositio sortitur effectum. l. rem alienam. ff. de pigno. actio. & l. qui bal neum. §. Titia. ff. qui pot. in pig. hab. & l. si quis alienam. ff. de act. emp. & l. 1. in princ. & l. 2. ff. de except. rei iudic. & l. si à Titio. ff. de rei vend. & l. apud Celsum. §. si à Titio. ff. de dol. mal. excep. & l. filiam fratribus. ff. ad S.C. Treb. & l. quod in rerum. §. 1. ff. de leg. 1. Præterea cùm quid venit ad eum casum, à quo incipere potuit, illud reconualescit. l. si rem. ff. de verb. obli. & l. minorem. ff. de rit. nupt. & l. interuenit. ff. de leg. præst. & l. cognatis. ff. de reb. du. & l. 1. §. 1. & §. si quis. ff. de leg. 2. Item quis non potest venire cõtra factum suum, ex eo quòd de iure non teneat l. post mortem. ff. de adop. & l. p fundum. ff. de serui. rusti. præd. & l. vendicantem. ff. de euic. quæ loquitur in venditione. Nec tunc habet locum argumentum de rã quam (vt nostri appellant) quando contra factum suum quis uenit. l. siue possessio. C. de euic. & quod no. in l. eos. in princi. C. de appel. Et facit tex. in l. si non sortem. §. si filius. & ibi no. ff. de condi. indeb.

Propterea in simili dicimus, quòd licèt vxor non possit, constante matrimonio dotem alienare, quatenus viro præiudicat. l. si prædium. C. de iure dot. & l. constante. C. de dona. cum simil. quoniam videlicet maritus constante matrimonio est dominus dotis, vt ibi dicit. & in l. doce. C. de rei vendit. cum simi. ualet tamen ea alienatio soluto matrimonio, in prẹiudicium ipsius mulieris, ut uoluit gl. singu. in d. l. constante. quam sequuntur Ioan. Fab. & Bal. ibi, & Ia. Ra. Cy. Bal. & Raph. Co. in d. l. si prẹdiũ. & Spec. in tit. de emp. & uendi. §. tertio loco. uersi. sed nunquid. & uoluit etiam Bal. consi. 422. res dotalis, in prin. libr. 2. & con si. 53. quædam domina Rusabella. ad finẽ, uersi. modò sequitur uidere, libro quinto, uide tamen intrà, nume. 104. 100 *Dotis alien. facta constã. matri. tenet ex solut.*

Et facit etiam, quod in simili scribitur in l. & hæredi. §. filiafa. ff. de pactis, vbi licèt filiafa. sola & sine patre, non possit remittere marito restitutionem dotis profectitiæ, quin possit pater cum ipsa dotem repetere, postquam tamen sui iuris fuerit facta filia, nocebit illi huiusmodi liberatio. De quo etiam est tex. & quidem expresior in l. 2. §. quòd si patris, uersi. item si uoluntate. ff. solu. matri. Id quod dicit Nicol. Neapol. ad id facere, ut si filius patre uiuente liberaue rit debitores patris, huiusmodi liberatio si bi pjudicabit hæredi ipsius effecto. Quod & idem uoluit Alberi. in rubr. ff. de pecul. lega. col. 2. & item in l. dominus. §. ult. post Dy. ibi, eo. tit. & in l. filiusfa. etiam post Dy. ibi. ff. de solutio. 101 *Filia sola potest remittere restit. dotis ad sui pẽiudicium.*

Et idem, si filius uẽdiderit rem patris, uiuente ipso patre, ut ei hæredi patris postea defuncti noceat, tenet gloss. in l. nec nos. in uerbo, transigi, & ibi quoque Alberi. Bald. Ang. & Saly. C. de postli. reuer. Guid. Suz. & post eum idem Alberi. in l. cùm uir. ff. de vsuca. & in l. filius paciscendo, C. de pactis. ubi dicit hanc opi. communiter approbari. & in l. 1. §. quod ait prætor. le 2. ff. quorũ lega. Cui sententiæ maximum arg. prebet. tex. in l. sed Iulianus. §. sed etsi filiusfa. ff. ad S.C. Maced. ubi si filiusfa. rem patris, uiuen te ipo patre pignori dederit, & is posteà patri 102 *Filij liberatio, debitorẽ patris ei nocet postea hẽredi effecto.* *Filij item uẽditio rerum patris.*

Et pignoratio. tri hæres fuerit,& pignus persequatur, doli exceptione summouebitur.

103 *Dotis alienatio à viro facta, ei nocet si eam lucretur.* Et hæc admodum confirmat tex.ab omnibus propè suprà dictis allegatus in d.l. cùm vir.ff.de vsucap. vbi licèt vir constante matrimonio nō possit dotem alienare, si tamen alienauerit, & soluto matrimonio dos ipsius lucro cesserit, tenebit alienatio,& est similis tex.in l.pen.ff. de fund. dota.Et id quoque etiam voluit gl.in d.l. cōstante.C.de donatio.& Alberi.in l.1.C. de feu.dota.Ex illoque tex.in dicta l. cùm vir. dicit Bart.ibi,col.pen.versic. sed pone statutum,quòd stante statuto, vt debitor bannitus pro debito,non possit contrahere,nisi id debitum soluerit,si quis ita bannitus contraxerit, posteaque illud debitum soluerit: confirmatur contractus ab eo bannito factus ante solutionem, nempe remoto obstaculo impediente. quod refert & sequtur Panormita.qui ad alia quoque trahit, in c.cùm ex officij.colum.penul.versic. ad hoc adduco,extrà de præscr.Et alius quoque tex.in l.si dubitetur.§.filius.ff.de fideiusso.ubi licèt filiusfa.qui pro patre fideiussit, non teneatur tantisper, dum est in potestate patris: tamen cùm primùm iuris sui postea effectus est,tenebitur.

104 *Cōtra suprà dicta.* Contrarium quoque videtur, vt scilicet mulier soluto matrimonio non teneatur stare huic contractui facto constante matrimonio,sine consensu,& autoritate mariti. Nam fauore mulieris statutum est ne posit contrahere sine huiusmodi consensu,& autoritate, vt suprà dictum est alibi. Ergo potest ipsa hoc casu venire contra factum proprium, per l.si is.C.de præd.min. & Auth.qui res.& ibi no.C.de sacrosan. eccle. & in l.cùm lex.& ibi not.ff. de fideiuss. Ideò quando fauore decepti cōtractus est nullus, potest ipse deceptus contrauenire, vt no.in d.l.eleganter. in princip.ff. de dol. & l.si res.§.1.ff.de iure dot.& not. in l.cùm ab eo.ff.de contrah.empt.

105 *Initium contractus inspiciendum.* Nec uidetur obstare,quòd hodie mulier ista est sui iuris, quia initium cōtractus debet attendi.l.si filius.ff.de verb.oblig. & l.1. §. si seruus.ff. depo. & l. Pomponius.§.2.ff. de neg.gest.& l.si procurator.in princip.ff. mand.Et licèt sit nunc sui iuris,tamen nisi de nouo consentiat, quod primùm inutiliter fuit gestum, non confirmatur.l. si vero non remunerādi.§.si filio.& quod ibi not. ff.mand.& l.si filiusfami.ff.de testa. vbi si filiusfa.aut pupillus, aut seruus testamētum fecerit, non potest ex eo peti bonorū possessio,licèt filiusfami.sui iuris aut pupillus pubes,aut seruus liber factus decesserit, & similis tex.in l.1.§. exigit Prætor.& §.seq. & l.pen.§.testamento.ff.de bon.pos.secū.tab.

Ideò quātum ad primum illum casum pertinet, videlicet de alienatione dotis facta per vxorem, sunt qui tenent contrariū videlicet non valere eam alienationem, & soluto matrimonio, scilicet gloss. sibi contraria in §.1.in uerbo,interdicta.& ibi Angel.Areti. qui dicit hanc esse communem opin.Instit.quibus alie.licet, & alia glos.in l.1.§.& cùm lex.& ibi Cyn.C.de rei vxor.actio.Specul.sibi etiam contrarius in eod.titu.scilicet de emptio. & vendi. eodemque §.tertiò loco.uersicu.quid ergo si vir, ad fi. ibi consueuit autem notari, & ibi Io.And. in addi.& Sali.in d.l.si prædium. in 3.q. in fi.C.de iure dot.Alberi.dum hanc opinionem ponit posteriorem in dicta.l.1.C. de fun.dota.per l.quemadmodum.C.de agri. & censi.lib.11.Imo.in d.l.cùm vir.ff.de vsucap.& in ca.cùm contingat.colum.11. uersicul. circa primum, & expresiùs colum. 14.versicul. nunc restat videre, extrà de iureiur.& Io.Lup.in rep. rubr.de dona. inter vir.& vxo.§.17.colum.2.uersicu. quæ quidem alienatio.De cuius rei veritate latè cōperies per Vital.de Camb. in tractatu clausularum, char.96.colum.3. & aliquid per Stephanum Bertrand.consi.95.honesta.colum.1.libr.1. 106 *Iterum de vxore, quæ dotem alienauit.*

Sed & in illo casu de filio, qui viuēte patre liberauit debitores ipsius patris,contrarium quoque eius,quod suprà diximus, tenuerunt Paul.Castren.Alexand.Franc.Areti.& Iason in d.l.2.§.quòd si patris. versic. item si uoluntate.ff.solut.matr.moti,quia in illa actione de dote, de qua loquitur d.l.& hæredi.§. filiafami.ff.de pactis. & similes,filia habebat ius de præsenti, quod potuit remittere in sui præiudicium. At filius uiuo patre nullum ius habet contra debitores paternos, sed sperat habere ius p successionem: vnde non ualuit à principio, ideo nec ex post facto uidetur posse reconualescere.De quo etiam videtur esse tex.expressus in l.& seruum hæredem.uersic. idē probat.ff.de pactis,& ibi Paul.Castren. Sed & tu de hoc uide Dyn.Barto. & Alexand. in additio. ipsius, in l. cùm dominus.§.filius.ff.de pecul.lega.Dyn.& Bart.in l.filiusfami.la 1.ff.de solut. Specu.titul. de pact.§. instrumentum.versicu.ult.Lap. Petrus Ancha.& Domi.in ca.quamuis.colum.3. uersicu.quid si filius.& ibi Georg.Nat.in repe. colum.18.uersic.quid autem si filius, ff. de pact.lib.6.Bal.Paul.Cast.Alexand.& Iason. in l.iurisgentium.§.si ante.ff.de pac.Fulgo. & Paul.Cast.in l.ult.C.eo.titu.Pau. Castrē. Iason.& Philip.Dec.in l. filius paciscendo. C.eo.ti.Hercula.& Tho.Parp.in d.l.2.§. ꝙ si patris.uersi.item si uoluntate.ff.solu. matri.Philip.Deci.in l.quod in initio.colum. 1.uersi. 107 *Iterum de filio,qui liberauit debitores patris.*

.1.versi.similiter liberatio.ff.de reg.iu.& Io. Montefer. in repet.l.frater à fratre.in 22.q. ff.de condi.indeb.

108 *Resolutio principalis q̄stionis.* Sed quicquid sit,in illis speciebus,statim ac prima facie videri posset in nostro casu mulierem soluto matrimonio,non teneri stare contractui,quem fecit constante matrimonio, non obseruata solennitate nostræ consuetudinis, cùm ab initiò non tenuerit ex defectu solennitatis, non magis quàm maior contractui, quem fecit dum esset minor sine autoritate sui curatoris,nisi ratum de nouo habuerit.Nam & in simili dicit Bald.in repet.l.1.colum.7.versi.sextò incidenter quæro.C.de sacrosan.eccl. q̄ si filiusfam.fecerit testamẽtum ad pias causas,sine consensu patris, qui tamen requiritur,per c.licet.& ibi Docto. de sepul.libr.6.si pater moriatur,non propterea conualescit testamentum,nisi denuò testamentũ confecerit,per text.in l.1.§. si filius.ff. de lega 3.& l.1.ff.de reg. Cato, Quinetiã Signo. consi.136.filiusfami.no.consuluit,quod si filiusfami.rem aduentitij peculij inscio patre vendiderit, patre mortuo poterit ipse filius rem ipsam ab emptore reuocare.& ad hoc multa allegat, ex quibus suprà multa adscripsi.

109 *De eadẽ re.* Est tamen in hoc casu nostro in primis videndum, an huiusmodi consensus mariti hic requiratur ad solẽnitatem,& in fauorem mulieris, nempe propter sexus fragilitatem, an verò propter mariti præiudicium, de quo suprà latè diximus in glos.6. nume.37.restat igitur.& seq. vsque ad finẽ eius gl. Nam si illud respicit, planum est ẽt soluto matrimonio non tenere cõtractũ, ea,quam diximus: ratione si hoc contrà tenebit.Et ita scilicet tenere, iudicatum est,vt audio, in Senatu Parisiensi 27. die Martij, anno 1520. ante Pascha,inter Ioãnem Cochot,dit,de Bidan, & Carolum Guesdon & iterum die 7.Septembris, anni seq.inter easdem partes. Sunt autem quædam consuetudines expressæ in contrarium,vt scilicet non valeat huiusmodi contractus soluto matrimonio,scilicet Borboniorum ca. 171.& Biturigum,tit.1.c.17.

110 *An hæc consuetudo habeat locum in donat. facta ab uxore liberis.* DVODECIMO QVAERO,quid si mulier.velit donare filijs suis,an requiratur cõsensus mariti, requisitus ex hac nostra consuetudine?Bald.consil.407. præsupponendum est quòd in terris,lib.2.mirabiliter simul & singulariter consuluit, statutum, quod requirit cõsensum proximorum in contractibus mulierum,non habere locũ, cùm mulier donat liberis. Mouetur, quia hæc donatio collata in liberos pietatis ratione, non intelligitur esse prohibita.l.1.C. de impo.lucra.descrip.lib.10.& l.volũtas. C. de fideicom. Et quià etiam huiusmodi statutũ emanauit propter fragilitatẽ mulierum, quæ ratio non potest hoc casu procedere. cùm mulier non id ex fragilitate facere videatur,sed potius ex pietate, per l.liber captus.C.de capti.& postli.reuer. Quæ quidem decisio eadem ratione procedit in casu nostræ consuetudinis, si ea fuit inducta ob fragilitatem mulierum. de quo alibi diximus.

DECIMO TERTIO QVAERO, Certũ tam est in iure,quod vir & vxor possunt in uicem contrahere:vt de mutuo est tex.in l. pen.in princi.& in l.ulti.ff.de in rem verso. & in l.Aurelius.§.vlt.ff.de lib.lega.De uenditione in l.si vir.ff. de præscrip.verb. & in l.cùm in fundo.§.vxor ff.de iure dot.& l.si sponsus.§.circa venditionem.ff. de dona. inter vir.& vxor.& l.quod autem.§.si vxor à marito.eod.tit.& rursùm in l.sed si vir ex lana.§.si duo.& §.si vir.eo. quoque titu. & l.si non verum.& ibi gl.& doct.eo.tit.& l.si Gaudentius.C.de contrahen.emp.& vend. De societate, in l.ex diuerso.§.1.& ibi Bal. Imo.& recent.qui eum §.legunt cum §. fo ecro.l.præcedentis, quæ est l. rei iudicatæ. ff.solu.matri.& l.alimenta.§.qui societatẽ. ff.de ali.& cib.lega.& l.cum hic status.§. si inter virum.ff.de dona.inter vir. & vxo. & uoluit Bal.in l.si uxor tua.col.2.uer. denuo quæro.C.de condi.insert. De permutatione,in l.si prædia.in prin.& ibi Bald. de dona.inter uir.& uxor. De deposito,in l.ulti. uersi.idem quærit.ff.ut lega. nomi.caueat. & Bald.in d.l. si uxor tua. colum.3.uersic. extrà quæritur.De pignore,in d.§.si uxor à marito. 111 *Vir & uxor possunt inuicem mutuũ dare.* *Emere & uendere.* *Societatem contrahere.* *Permutare.* *Deponere.* *Pignorare.*

Idque ad omnes cõtractus prçterquam ad donationem, ubique trahunt Doct. ut Bald.in d.l.si prædia.& consi.29.casus, uir donauit,colum.vlti.uersi. secunda conclusio.lib.1.& consi.66.inter uirum & uxorẽ, eod.lib.1.Fulgo. in l.si mater.C. de contrahen.emp.latè Alexan.cons.86. super dictis duobus quæsitis,in princi.lib.5. ubi Caro. Molend.in additio.alios citat, quos uidebis, & præter eos Georg.Nat. in repe.capit. quanuis, colum.11.uersicu. secundò not. de pactis.lib.6.Fab.à Monte S.Sab.in tracta tu de empt.& uend.in 2.q.3.q.princ.& Philip.Deci.consi.58. cuius superscriptio incipit, si maritus. 112

Quid ergo, si uxor donet uiro, in casu permisso,aut ei uẽdat,aut cum eo permutet, aut aliàs contrahat? poteritne maritus authoritatem,aut consensum, qui ex nostra consuetudine, in contractibus uxoris requiritur, ad suum commodum & utilitatẽ interponere? Et uidet primùm, quòd non possit,per tex.in l.1.in princi.ff. de autho. 113 *An uir possit authoritatem præstare uxori secum contrahentis.*

tho.tut.& in l.1.§.fuit quæsitum.ff. ad S.C. Trebel.quibus iuribus cauetur, non posse quempiam authoritatem accommodare ei actui, ex quo sibi principaliter aliquid quęritur: idque etiā si fiat iussu testatoris: nam & in eo casu nuncupatim loquitur d.§.fuit quæsitum.

114 Et ex hoc expresse no. Bar.Imo. Alexan. in d.l.1. de autho.tut. quòd cùm per Italiā sint statuta, ne mulieres, & minores cōtrahant sine consensu proximorum, non possunt ipsi proximiores illis consensum præstare in eo, quod sibi directè est quærēdū. & idem voluit Bald.consi.139. secundum tale est, D.A. post mortem, in fine, lib.2.& consi.407.præsupponendum est, colum.2. versi.prætereà considerandum, eo.lib.2. & consi.193.punctus, prohibetur per statutū, lib.5.& Ang. loquens etiam in statuto req rente consensum mariti, in §.œconomus. per illū tex.in auth.de ali. & emphy.Imol. Raph.Co.Alexan.& Ias.in d.l.1.§.fuit quęsitum.ff.ad Trebel.Panor.qui hoc dicit notandum, in c.sicut nostris.col.vlti. extrà de iureiur.Pau.Cast.in l.senium.C.qui testa. fac.pos.& consi.329. visis & consideratis, colū.3.versi. itaq; quia secundum.lib.1.& consi.319.viso puncto. colum.1.lib.2.Ro. in l.1.C.vnde vir & vxor.& in l.pactū. colum.pen.versic.præterea contra hoc.C. de colla.Alexand.consi.106.quo ad præsens. col.vlt.lib.1.& Barb.consi.41. immortalē. col.3.lib.4.Philipp.Corne.consi.254.videtur in hac consultatione, col.4.versi.prætereà consensus.cum seq.lib.1. & consi.294. eleganter.colū.1.versi.& dum Pisis legebā, eod.lib.1. vbi dicit in hanc partem consuluisse Bal.à Bar.Barpt.Soc.Salust.Benedict. Bar.Othonem, Nico.& alios plures præclaros Doct.Et idem quoque tenet Cepo.cau. 237.vt vxor possit instituere: & Benedic.Capra consi.144.pro præfati dubij declaratione.col.3.& Io.Lup.in repet.rubr. de dona. inter vir.& vxo.§.68.col.5.uersi.ex quo dicebat.Et idem in statuto, quòd nullus possit contrahere sine consensu patris, tenuit Paul.Castr.consi.405. viso compromisso, post princi.lib.1.& Iason consi.69. ut præsens decisio.in 2.dubio.lib.1.

An proximi quorum consensus ex statuto requiritur, possint ad suum cōmodum consentire.

115 Et in simili dicit gl. in d.l.1.ff. de autho. tuto.quòd cùm filiusfa.non possit donare causa mortis sine patris consensu.l.filiusf. ff.de dona.& l.tam is.§.j.ff. de dona. causa mor. non potest pater consensum accommodare filio sibi donanti causa mortis. Et illam gl.sequuntur Dy. & Bar.ibi. & idem Bart.in d.l.tam is.§.1.colum.ulti.& in l.frater à fratre.col.vlt.in 6.q.ff. de condi. inde. Io.And.in additio.Spec.tit. de instru. edit. §.porro.col.1.versi.quod si filiusfa.Io.Fab. in l.senium.C.de testa.& in §.1.col.5. versi. sed an ipsi patri, Iustit.quibus non est permiss.face.testa.Bal.in l. si furiosi. ad fin.C. de nup.& in l.bonorum.col.vlt.versi. & ex prædictis determinatur quæstio. & ibi Bar. in addi.illius, qui facit singula. illam glossam.C.qui admit.& idem Baldus in d.l. si vxorem.col.1.C. de conditio.inser. & in l. quoties.in fi.ff.solu.mat. vbi & eam gl. dicit singul.& in cap.cùm consuetudinis. circa medium, versic. & ideò si filiusfa. extrà de consuetud.& cons.213.occurrit dubiū. in prin.lib.2. & consi.290. hæ quæstiones. lib.3.& consi.331.quædam puella eod.lib. 3.& cōsi.60.soluto matrimonio, lib.4. vbi hanc dicit esse communem opin.& consi. 80.permittendum est, col.1.lib.4. & consi. 199.refutatio, lib.5.Ang.consi.303.factum tale est, filia refutauit.Imo.in dicta l.1.§. qsitum.& ibi Soci. qui dicit, quod etiam est communis opin.col.4.versic. postremo.ff. ad Trebel.& idem Imo.in l.in ædibus.§. q si filius.ff. de donatio.Ro. in l.2. in princi. col.2.versi. tertiò. in quantum.ff.eod.Pau. Cast.consi.459.sequendo ordinem, in principi.libr.1.& consi.465.uiso compromisso, col.1.eod.lib.1.& Pet.Ferra.tit.forma libel. quo agi.pro donat.in gl.1.col.pen.versi.vlterius quæritur, Nicol.Mil.in suo reper.uersic.filiusf.Barb.d.consi.41.col.3.lib.4.Corne.d.cōsi.294.lib.1.Guid.Pap. qui dicit ita fuisse determinatum, deci.Delphi.229.itē in causa Soci.consi.111.repetito cōsi.172. multùm abundè, col.2. versi. succedit nūc secunda difficultas.lib.2. & consi.23. circa prædictam, colū.3. versi. quantum autem ad secundam.lib.4.vbi ita quoque dicit Salusticum Perusinū consuluisse.Cardi.Alc. in c.ulti.in prin.col.4 uersi. quid econtra. de dona. inter uir.& uxo.Philip.Dec.cons. 279.placet mihi.col.2.Ludo.Bol. consi.44. cor mundū, &c.pro tāto uisis statuto, &c. in prin.Anto.Rubeus, consi.27. difficultas casus, col.3.uersi. præmissis tamen non obstantibus. & consil.127.circa dubium.col. 2.Et ab hac opi.negat recedendum in iudicando Steph.Bert.consi.86.Christi, &c. uisis tribus.col.1.lib.1.& Pau.Paris.qui dicit, ab hac opinione in iudicando non esse recedendum.consi.97.statutum.col.ulti.lib. 3.Et in hanc etiam partem bene facit text. in Cle.si una.& ibi gl.in uerbo, mensę suę, & Docto.de reb.eccle.non alie.& quod uoluit Pan.in c.p nostras. extrà de iure patro.

Filiusfami. an possit donare causa mortis, patri consentiēti.

Sed in hoc ultimo, de filiofam.donante 116 patri (nam de alio posteà dicemus) cōtrarium tenuerunt Iac.Ra.Pe.Cy. & Alexā.in addi.Barto. in d.l.1.ff. de autho.tuto.Cyn. Ray.Marti.Saly.Alberi.uterque Raph. Floria.& Pau.Castren.in d.l.senium.C.qui testa.

De eadē re

sta.sa.pos.inter quos Pau.asserit, ita se consuluisse cum pluribus doct. Perusinis. Bal. sibi contrarius in d.l. si quando. §.1.C. de inoffi.testa.& subobscurè, ita consuluit cõsil.144. statuto ciuitatis Papiæ, lib.2.& latè & apertè d.consi.60. soluto matrimonio. libr.4. dum dicit hanc partem esse de iuris subtilitate veriorem. Ange. etiam sibi contrarius, qui ita dicit se consuluisse. Raph. Co.Pau.Cast.& latè Alexan.colum.3.& 4. & Iason col.1.vbi ita dicit magis communiter teneri, in d.l.1.§. fuit quæsitum.ff. ad Trebel. & ita à plerisque consuluisse dicitur ipse Ange.consi.incip. factum tale est, domina Legia, quod tamen consi.inuenire non potui inter ipsius consi. licet diligẽter conquisierim. Nico.Neap. & Pau.Cast. in l.qui in potestate.ff. de testa. idem Paul. in l.si quis mihi bona.§. si quis mandauerit.ff.de acqui.hære.Roma. sibi etiam contrarius consi.515.in quæstione qua quæritur. Fulgos.consi.88.visis superius allegatis, col.2.versi. verum hæc secunda. Alex. latè d.consi.106.& iterum consi.29. subtiliter. colum.pen.versic. & pro hoc etiam facit, cum multis seq.lib.3. Barba. sibi cõtrarius in addi.Bald. in d.l.si vxorem.C. de condi. inser.& in c.possessiones.col.fi. vbi extrà de reb.eccl.non alie.& Soci. sibi item contrarius, consil.87.in præsenti consultatione, colum.2.versi.sed ad prædicta.lib.1.& Stepha.Bertrand.sibi contrarius, consi.7.etiã si caueretur nu.3.lib.2.& consil.32.optassem.col.2.versi.ad secundum.lib.3.& consi.156.ex themate, col.3.in 3.dubio.lib.4.& Benedic.in repe.c.Raynutius.in verbo, matrem insuper Cleram, nu.46.& nouissimè Io.Monteser.in repe.d.l. frater à fratre.col. 13.versic.vndecimò quæritur.

117 *Rationes posterioris opi.* Mouentur, qui hanc partẽ sequũtur, primò per text.in l.1. circa princi.C.de impo. lucra.descript.lib.10.vbi filiusfamil.potest cõferre in patrem suas facultates in postrema voluntate, quod de donatione causa mortis intelligendum est, cùm testari non possit etiam consentiente patre, per d.l.senium.& l.pen.C.qui testa.face.poss. At certum est, quod filiusfam.non potest donare causa mortis, sine patris consensu, vt diximus. Ex quo necessariò fit, vt in casu illius l.pater consensum præstiterit, alioquin nõ valuisset donatio. Item p tex.in d.l.1.§. fin. autem.ff.ad Trebel.vbi potest restitui hæreditas ei qui præest collegio, cum decreto, & consensu ipsius collegij. Item per text.in c.cùm in iure.de offi.deleg. vbi potest quis sibi, & ad suam vtilitatem consentire, & ibi concord.in gl. Præterea pater potest cõsentire filio adeunti hæreditatem, d.l. si quis mihi bona.§.iussum. cum seq.ff. de aquir. hære. & tamen hæreditas pleno iure patri quæritur.l.placet.ff.eo.cũ similib. Ad hæc, si negaretur, posse filium donare patri, cũ consensu ipsius patris, sequeretur quod patria potestas, quæ est ad acquirendum patri destinata, & ita in fauorem patris introducta, retorqueretur in ipsius odium, contra l.quod fauore.C.de legib.cum similib. Deinde adde tex.in l.si pro patre.§.1.ibi, nisi donans.ff. de in rem verso. & in l.si quis pro eo.§.1.ff.de fideiuss.& in c.cùm in veteri.extrà de elec.& quod voluit Io.An.in c. qui tacet.de reg.iur.lib.6.& in addi. Specu. titu.de his, quæ fiunt à præla.col.pen.& vlt. & Anto.in ca.nouit.extrà eo.tit.cum alijs, q̃ videbis suprà in gl.præcedenti, nu.27.quibus concinit quod pulchrè voluit.

Respondent quoque iuribus, quibus innituntur, qui primam partem sequuntur. 118 *Responsiones ad rationes alterius partis.* Nam d.l.1.ff. de autho.tuto. & d.l.1.§. fuit quæsitum.ff.ad Treb.loquuntur in authoritate, quæ ex causa officij interponitur: hic verò quæritur de simplici cõsensu, qui priuatim adhibetur: qui quidem potest adhiberi ad propriam vtilitatem, per iura allegata pro secunda parte: sicuti præter illos, quos suprà citauimus, tenuit etiam Soci. consi.160.in præsenti consultatione.colũ. antepen.in princi.lib.2. Item dictæ leges loquuntur in autoritate, quæ requiritur ad integrandam personam pupilli, supplendamque eius imbecillitatẽ: hic verò secus, quoniam non minus est integri consilij, atque iudicij filiusfam. quàm qui sui iuris est: & nulla ratione ætatis, aut discretionis habita, semper requiritur cõsensus patris: ideoque talis consensus potest interuenire post actum, vt not.gl.& Doct.in l.ulti.§.necessitate.C.de bo.quæ liber. Quod non potest fieri, si per modũ autoritatis, & ad integrandam personam requiritur, quin in ipso actu deberet interponi, ut latè diximus suprà in glossa 6. in princi. Item patria potestas ordinatur ad ipsius patris utilitatem, & propterea non mirum, si interponatur ad ipsius patris utilitatem, ad quam ordinatur. At autoritas tutoris, de qua dictæ leges loquuntur, ad hoc non ordinatur, per tex.elegantem & aureum, in l.qui sine usuris.ff.de nego.gesto. Sed & d.Cle. si una. de reb.eccle.non alien. cum alijs allegatis per Doctores, loquitur in consensu superioris præstando in actu inferioris, per modum autoritatis, ut no.Io.And.post alios, in ca. 1.de reb.eccle.non alie.lib.6.& Doct. in c. cùm uos de his, quæ fiunt à præla. Hic uerò secus, ut dictum est. Item autoritas Prælati non ordinatur ad suum commodum, sicuti nec tutoris: tutor enim & prælatus æquiparantur, ut alibi latè diximus.

Sed

119 *Redit ad cõsensum mariti, & consanguineorum.* Sed redeundo ad primum casum, qui ad hunc locum propius accedit, videlicet ad statutum, quod exigit consensum mariti, aut proximorum in contractibus mulierum: fuere etiam, qui tenuere contrariũ eius, quod suprà in princi. diximus, videlicet, quòd maritus, aut consanguinei possunt huiusmodi consensum, ad suum cõmodum interponere. Ita enim videtur voluisse Oldrad. cõs. 182. licèt victoria. & Bal. sibi contrarius in dicta l. si quando. §. 1. C. de inoffi. testa. & consi. 6. hæc est copia. ante fi. libr. 2. & iterum consi. 407. præsupponendum est, versic. præterea considerandũ est. libr. 2. & iterum consi. 80. præmittendũ est ad euidentiam, lib. 4. & Ange. sibi etiam contrarius in d. l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebel. vbi ita dicit se consuluisse Tuderti, in quæstione facti: & ita sanè, cùm ex facto incidisset, consuluit ipse consi. 143. tria videtur impugnare, & vtrobique ijsdem ferme rationibus, quas suprà in altero casu adduximus. Et Panor. sibi contrarius, in d. ca. cùm in veteri. col. 4. versi. nota tamen primùm. de elect. Alc. sibi quoque cõtrarius, d. consi. 29. colum. pen. in fi. versi. confirmari potest. cũ seq. libr. 3. & latè Corne. sibi itẽ contrarius. consi. 242. circa primum quæsitum, in tribus primis col. lib. 4. & Ioan. Mõtefer. in repe. d. l. frater à fratre, quo loco suprà citauimus.

120 *De eadẽ re.* Et in eadem quoque sententia videtur fuisse Bal. ipse in d. l. 1. post princip. C. vnde vir. & vxor. dum consuluit, quòd si stante statuto quòd vxor non possit testari sine consensu viri, vxor velit virum instituere, vir ipse renuntiet iuri consentiendi, quod facere potest, cùm sit introductum in fauorem ipsius, ar. no. in l. 2. C. de testa. & tandẽ ad cautelam cõsentiat l. si pater. in fi. ff. de manu. vin. vt saltem de facto obseruetur tenor statuti. l. quidam cùm filium. ff. de ver. obl. Nec obstat (inquit) d. l. 1. ff. de autor. tuto. quia loquitur in autoritate, quæ exigitur fauore tertij, scilicet minoris: ideò tutor non potest ei renuntiare. Hic autem videtur factum statutum in fauorem viri. l. cum pater. §. libertis. ff. de leg. 2. Hæc Bald. quem sequitur Saly. ibi. & Barb. in c. possessiones. ad fi. extrà de reb. eccle. non alien. Et in hanc quoque partem videtur inclinare idem Bald. in l. pactum quod dotali. in 21. q. C. de pact. de cuius inibi dicto latè diximus suprà in gl. 5. in verbo, *contracter*, num. 33. secundò intellige, & multis seq. & Roma. in l. transactionem. in fin. C. de trãsac. Et Soci. qui loquitur de consensu viri, consil. 80. præsens consultatio. colum. 3. versicul. sed contra hanc. lib. 4. vbi tamen nõ nihil nutat.

Mirum est, quòd nihil fermè in iure nostro sine controuersia est, siue id iuris obscuritas efficit, siue ingeniorum subtilitas, siue contrà imbecillitas, siue etiam studiũ contradicendi, siue aliud quicquam. Alc. autem in d. l. 1. ff. de autor. tutor. & rursum in d. l. 1. §. fuit quæsitum. ad Trebel. & cæteri recentiores dicunt, quòd decisio huius articuli ex eo pendet, an hoc statutum fuerit introductum in fauorem viri, siue propinquorum, an verò in fauorem mulieris ad integrãdam illius personam. Nam si in fauorem viri, expeditum esse ad suum cõmodum posse consentire: sin ad integrandam personam, secus. Tandem concludit, videri factum ad integrandam personam, & supplendam imbecillitatem mulieris, per not. per Bar. in d. l. transactionem. C. de trãsac. Ideoq; non posse maritum, aut consanguineos mulieris consentire ad suum cõmodum, nisi id palàm fieret, & bona fide, per l. cùm ipse. C. de contrah. emp. & quod plenè not. Bar. in l. pupillus. §. vlt. ff. de auto. tuto. Et hoc (vt dicit) videtur sentire Cy. in d. l. senium. cùm allegat d. l. cùm ipse. cum concord. tradius per ipsum Alc. in d. §. fuit quæsitum, in princ. & Soci. d. consi. 87. col. 2. ad fin. cum princi. seq. lib. 1. 121 *De eadẽ re.*

Videãt igitur studiosi, vtram huiusmodi sententiarum veriorem sustinere malint. 122 *De eadẽ re.* Non nostrum enim inter tot legum vertices, tantas componere lites. Tamen in casu nostræ consuetudinis semper existimaui, eam magis considerasse viri commodum, quàm fragilitatem mulierum, vt ego dixi suprà eo. §. in gloss. 6. in fin. Ideò etiam passim utimur, & consuetudine obseruamus, ut maritus ipse in casu, de quo loquimur, uxori sibi donanti, aut uendẽti autoritatem accommodet. Tamen si quis rem ipsam omnino claram, atque apertam facere uelit, ut ab omni dubitationis scrupulo sit prorsus aliena, id facilè obtinebit, si loco consensus, aut autoritatis ipsius uiri, decretum siue autoritatem iudicis adhibeat, vt est Bal. sententia in d. l. si furiosi. in fi. per gl. ibi. C. de nup. quam sequitur, & dicit sing. Alex. in d. l. 1. ff. de auto. tuto. & illam quoque dicit sing. & perpetuò notãd. idem Alex. in d. §. fuit quæsitum. col. 4. ultimò pro hoc allegat, ff. ad Trebel. ubi etiã Iason col. 1. sequitur: uti etiam facit d. consi. 69. in 2. dubio. lib. 1. & etiam Barb. consil. 10. illud referam, col. 10. uersic. præterea ẽt ex alio, lib. 4. Et idem uidetur uoluisse Ro. in d. l. 1. C. unde uir & uxor, dum dicit uirũ non posse huic suo consensui renuntiare, per l. scire debetis. C. ut in pos. lega. Sed dat huiusmodi cautionem, ut uir abeat, & iudex suppleat, ar. l. bonorum. C. qui admit. *Cautela ad hanc rem.*

& l.

& l.si infanti.C.de iure delib.& d.l.si furio si.C.de nup.& illum sequitur Cepol.caute la.237.vt vxor possit.

123 *De eadē re.* Illud autem non prætermiserim, in ea Doctorum controuersia fuisse, qui distinguerent, vtrùm videlicet pater, vel maritus generaliter consenserit filio, aut vxori, vt videlicet possint cum quibuslibet contrahere: aut specialiter, vt videlicet secum nuncupatim contrahant: & primo quidem casu valeat consensus, et am quantùm ad cōtractus, qui secū posteà fiunt: secundo non valeat. Ita post Pe. à Bel.pertica, in d.l.1.ff. de auto.tut.dicitur voluisse Bal.cōsi. quodam à me nusquam reperto.inci.quatuor puncta, prout illum referunt, & sequuntur Soci.d.consi.112.col.3.libr.4.vbi dicit, hāc distinc.esse æquissimam.& d.consi.23.col. 5.versi.ad idem adduco, lib.4.& Corne.d. consi.242.col.2.libr.4 vbi etiam dicit huic consil. subscripsisse Honofrium à Bartolinis, & Eugenium Perusinum. Sequitur itē nouissimè Iason, qui id reputat.sing.d. cōsi.69.in 2.dubio, libr.1. vbi & hoc dicit voluisse Cyn.in d.l 1.ff.de auto.tut. vti & ipse uoluit post Iac.Are. quos etiam refert & sequitur Alex.in d.l.1.§.fuit quæsitum. colū. pen. versic. non omitto tamen.ff.ad Senatusconf.Trebel.sequitur item Philip. Dec. consi.246.in causa quæ iam diu, colū.2.in fi.& d.consi.279.col.pen.in quibus tamen locis hoc notabiliter intelligit, modò generalis ille consensus ita non videatur factus, vt ex composito, & de industria censeatur adhibitus fuisse, eo fine, ut contractus (de quo quæritur) fieret cū eo qui consensum præstat, vt quia fuit præstitus paulò ante cū ɔctum, & cetera que ibi subtiliter delcarat.

124 *De eadē re.* Aliter autem distinguit Bal.d.consi.60. lib.4. vtrùm uidelicet pater palàm & bona fide consenserit, & ualeat: an in fraudem liberorum, & non ualeat. Cuius etiam sententiæ satis uidetur fuisse Pan.in d.ca. sicut nostris.in fi.de iureiur.& Alex.in d.l.1.ff.de auto.tuto.& in d.l.1.§.fuit quæsitum.ff.ad Trebel.ubi suprà illum citauimus, & Soci. d.consi.23.colum.5.uersic.hāc etiam partem, lib.4. & d.consil.80.colum.3.uersi. & licèt ista responsio, lib.4. Pro quibus est tex. in d.l.cùm ipse.& quod ibi no.glo.Bald. & Saly.C.de contrah.empt.& no.in l. nō existimo.& in l.quatenus.§.sicut.& in l.tutor rerum.ff.de admi.tut.& per Bar.in l.pupillus.§.ult.ff.de auto.tuto.

125 *An vir qui consensit cō tractui vxoris, poterit consensum reuocare.* DECIMO QVARTO quæro, Maritus semel præstitit consensum contractui uxoris, an postea poterit huiusmodi consensum reuocare? Dic quòd non, quia per illius ɔsensum legitimatus est (ut ita loquar contractus, & ius ei quæsitum, qui contraxit.ideò non licet in eius præiudicium uariare, ut in simili uoluit Pau.Ca.in l.si cùm dotem.§.eo autem tempore.uers.2.no.per gl.1.ff.solu.mat.& ante illum Bald.in l.ult. §.necessitate, colū.3.uersi. quæro an pater possit reuocare.C.de bon.quæ libe. Et hoc perpetuum est, ut cùm alicui fuit data facultas, aut consensus præstitus, cui concedens obligari potest, nō possit postea reuocare, per text.not.in l.1.§.prodest.ff.quorū leg. Et consuluit, illo tamen tex.non citato, Ange.consi.290.thema est tale, col.4. uersi. præterea hic, & seq. & uoluit Franc.Areti. qui illum text.dicit ad hoc not. in l. si quis mihi bona.§.iussum.colum.antepen.ff.de acquir.hæred.Secus autem, ubi non obligatur concedens ei, cui concessit, per glos. no.in Cle.1.in uerbo, obtenta, de testa.quā sequuntur ibi Pau.Eleaz. & Cardi.Flor. in 5.q.& Franci.Are.in d.§.iussum. ubi etiam dicit illam glo.ad hoc esse not.

Quibus adde qđ scribit Bal. in repet.l.1. col.6.uersi.sed iuxta hoc quæritur inciden ter.C.de sacrosc.eccle.quòd si filiusfami. de consensu patris, fecerit testamentū ad pias causas, uti potest facere, nō potest pater solus huiusmodi testamētum reuocare, nec quò ad institutionem hæredum, nec etiā quò ad legata, per iura, quæ ibi allegat. De quo & ipse Bal.in l.senium.C. qui testa.fa. poss. Vide etiam in simili, quæ scribit Bar. in l.2.§.1.in 4.quæsti.& ibi Ro.in fi.princi. ff.de donati. & idem Barto.in l. qui preci. ff de donatio.caus.mort.& Cyn. & alij in l. nec fratris.C.eo.titu.& Bal.in l.ulti.§.necessitate.col.3.uersi. quæro an pater.C. de bonis quæ liber.& quæ diximus suprà in glo. 5.in uerbo, *contracter*, numero 90.inci. illud item sexto, & 2.sequenti. 126 *De eadē re.*

DECIMO QVINTO quęro, Quid si nolit uir ab initio consentire uxori contrahē ti forte utiliter. Barto.in l. si cum dotem.§. eo autem tempore.ff.solu. matrimo.dicit, quòd stante statuto, quòd mulier non possit contrahere, uel testari sine consensu cō sanguineorum, si consanguinei requisiti nolunt consentire iudex examinabit causam cōtradictionis: & si est iusta causa, bene quidem: sin minus, iudex permittet mulieri contrahere, aut testari, per illum tex & illum sequuntur Bald.Ang.Imo.Ro.Paul. Castr.Alexan.& omnes ibi, & Bal.qui hoc dicit not. in rub.C. de contrahen.empt. in 24.q.& in l.1.paulò ante fi. per illum tex.C. de nupt.& in l.in coniunctione, colum.ulti.uersi.quid si isti duo.C.eo.tit.& in l.2.col. ult.versi.sed quid si statutum. & ibi Iason, colum.antepen.versicu. confirmo per optimum simile C.qui admit.& in l.si quis.§. si quis creabitur.ff. de excus.tuto. & in ca.1. colum. 127 *Si vir nolit cōsentire vxori volenti contrahere, quid agendum.*

colum.vlti.uersi.& tunc est argumentum. & ibi Cardi. Alexan. in versic. quid autem, in princi. & Matth. Afflict. colum. 2. nume. 25. ti. de consue. rec. feud. Saly. in l. dudum. in vlt. quæst. C. de contrahen. empti. Anto. in cap. cùm consuetudinis. de consue. Pet. Anc. in repe. ca. 1. in 14. q. princip. versicu. sed pone quòd statutum, de constit. & Roma. & Iason in l. iusiurandum. & ad pecunias. §. qui iusiurandum. ff. de iureiur. idē Roman. consil. 36. visa disputatione, post princip. Panorm. in ca. tuæ fraternitatis. in vlti. chart. de cleri. non resid. & in ca. quod Dei. ad fi. de stat. mona. & in c. nullus. in 3. no. per illum text. de iure patr. vbi dicit, ita se consuluisse, sicuti verè consuluit consil. 65. ad decisionem prædictorum, colum. ulti. li. 2. in quibus duobus ult. locis dicit hoc esse generale, vbicunque requiritur cōsensus alienus in facto, aut ad fauorē alterius. Pau. Castren. consi. 91. in causa appellationis, colum. 3. versicu. secundò dicitur non fuisse, libr. 1. Angel. Areti. in §. consequens. ad fi. insti. de suspect. tut. Barb. in c. ex parte. in addi. extrà de accusa. & consil. 12. scribitur apud Prophetam, col. 11. versi. cum ergo huiusmodi hæreditas, sub num. 18. lib. 1. Corne. consi. 167. in hac consultatione, colum. 1. versicu. & aliàs habemus, lib. 2. Felin. in cap. cùm accessissent, colum. 9. versi. confirmari potest. de consti. & in ca. super quæstionum. §. 1. colum. vlti. versicu. vltimo. de offi. deleg. Iason in l. bonorum. col. 3. uersicu. hinc se offert. C. eo. Philip. Deci. in c. auaritiæ. in fi. de præben. Corse. in suis singu. in verbo, consensus, statuto cauetur. Matthę. Afflic. in Consti. Siciliæ, incip. constitutionem diuæ memoriæ, in 5. notabili, in 12. q. Hippo. Marsi. in l. 1. §. præterea. col. antepe. ff. de quæstio. Io. Lup. in repe. rubricæ, de dona. inter vir. & vxo. §. 22.

128 *De tradi re.* Et ad hoc faciunt not. in alijs similibus, per glo. in cap. si religiosus. in verbo, obtēta. & ibi per Doct. de elect. libr. 6. & in ca. 1. in verbo, contradicant. 65. di. Iac. Aret. Cy. Barto. Bal. & alios, in l. ulti. §. necessitate. C. de bo. quæ lib. & Archi. in ca. primatus. in fi. 71. dist. Specu. & Ioan. And. in addi. illius, in tit. de actore. §. 1. uersi. sed quid si pater. Io. And. in d. cap. nullus. & in c. nobis. col. 2. in uerbo, diœcesani. de iure pat. & in ca. cùm ex eo. super verbo, possit, de elect. libr. 6. Franc. Tigr. Bal. Saly. Fulgo. Pau. Castren. Roma. Alexand. & recentiores in Authen. quod locum. C. de colla. Bart. in l. 1. §. si plures. in repet. colum. 4. uersicu. quæro secundò, quid si ille. ff. de exerci. & in l. ulti. colū. ult. C. de appel. recip. Rot. Deci. 307. permutatio facta, ad fin. in nouis. Alberi. in l. ubi adhuc in fi. C. de iure dot. & in l. 1. in prin. uersi. ex prædictis. ff. de admi. tuto. ubi loquitur de tutore, qui negat præstare autoritatem pupillo. Nicol. Neapo. in l. quid ergo. §. usuras. ff. de contra. iudi. tutel. Bald. in l. ui duæ. per eum tex. C. de nup. & in ca. 1. colū. ulti. uersic. sed quid si requisiti, & ibi post eum Alua. & Card. Alexan. etiam colum. ulti. titu. quid sit inuestit. Fulgo. consi. 75. ex facto proponitur, in fi. Panor. in ca. 2. & in c. ex parte Astensis. de concess. præben. & in c. auaritiæ. ad fi. de præben. & in c. 1. de rerū permut. & in ca. relatum. colum. 2. uersicu. nunquid autem, de cleri. non resid. & consi. 58. quidam D. Iacobus, col. penul. lib. 2. & quod sing. dicit idem Panor. in c. cùm accessissent. & ibi post eum Feli. colum. 9. uersicu. 3. restringitur, de consti. Card. Flo. consi. 82. ad primum dico, uersicu. & si diœcesanus. Alexan. in locum non solùm. colū. pen. ff. solut. mat. & consil. 57. prospectis testamento codicillis, colum. 3. uersi. nec videtur, quòd ex dicta dispositione, & Fran. Aret. consi. 73. præsupponitur in facto. colum. pen. & Fran. Rip. in l. 2. §. uoluntatem. col. 2. ff. solut. matri. & quæ diximus suprà in prima quæsti.

Sed hoc multis modis declarādum est. 129 Primò, ut scilicet non sufficiat consanguineum cōtradicere sine iusta causa, ad hoc ut possit mulier liberè contrahere: quin si faciat, erit contractus nullus, nisi adhibeat iudicem qui cognoscat, an habeat iustam causam contradictionis, ut illi dicunt: & si iniustam comperiet, decernet mulierem posse cōtrahere. Ita expressè uoluerunt Bal. & Card. Alexand. in d. ca. 1. locis suprà allegatis, titu. de consue. rect. feu. & idem Bald. in d. rubrica, de contrahen. empti. in 14. q. & Corne. d. consi. 167. colum. 1. ad fi. libr. 2. *Sed an satis sit, non subesse causam contradicendi, ut uxor possit contrahere.*

Et ita uoluisse uident omnes, quotquot 130 suprà, in princip. citauimus, præter Rom. in d. consi. 16. ubi uidetur uoluisse, non esse necesse, licèt tutius sit, iudicem adhiberi. Pro quo facit, quod plerique uolunt, contradictionem iniustam, & non legitimam haberi pro consensu, per l. dotem. & ibi gl. Bal. & alios. ff. solu. matri. & c. 1. extrà de his quæ fiunt à maio. parte ca. & uoluit Archi. in c. 1. de constit. libr. 6. & Panor. in c. quoniam in fi. extrà de uita & hone. cleri. Bald. Nouel. in tractatu doti. in 2. speciali. 6. partis, & Io. Lup. in d. rub. de dona. inter uir. & uxo. §. 22. in fi. Et idem etiam uoluit in casu d. l. ul. §. necessitate. Accur. ibi, in prin. gl. magnæ, & Vber. Bonacur. quem refert, & sequitur Io. An. in d. §. qd si pater. p text. in l. 1. §. non exigit. ff. ut in poss. lega. Et qa, ut dicit Ioā. An. p̄sens & cōsentire nolēs, p absente hr: igit̄ nō dēt expectari eius ꝯsensus. l. si lōgius. ff. de iud. & alijs iuribus p eū allegatis.

Tu

131 *Quid si periculum sit in mora.* Tu tamen tene priorem partem, quæ uerior est & communior. Quam tamen limitabis procedere, nisi esset periculū in mora, si expectaretur iudicis decretum, quia tunc eo nō expectato, cōsanguineis iniustè contradicētib. poterit mulier liberè cōtrahere sine solēnitate, sicuti sing. etiā in hac specie voluit Pan. in c. cum in veteri. colū. penul. vers. sed dubium est, extrà de electio. Pro quo facit, quod in simili habetur in l. tutor qui repertoriū. ff. de adm. tu. quod imminēte necessitate, potest tutor sine confectione inuentarij tutelam administrare, qđ aliàs non posset. Per quem textum dicit idē Pan. in c. vl. col. 2. ver. omnia prædicta. de ecc. ædifi. quòd si imminet necessitas alienandi bona ecclesiæ cathedralis, quæ exigat tantam celeritatem, quòd non permittat consuli superiorem, potest Episcopus liberè alienare illo inconsulto, non obstante iuramento ab eo prǽstito, de non alienādo eo inconsulto. Et quod uoluit Anton. in c. inter quatuor, de cler. non resi. ꝙ licet clericus non posset sine consensu Prælati abesse à suo beneficio, per c. relatum. de clericis non resi. Si tamen superueniat talis necessitas, quæ sine periculo non permittat adire Prælatum, potest abire eo inconsulto. Et quod etiam voluit Diuus Tho. 2. 2. q. 88. ar. 2. ad fi. & iterum q. 147. ar. 4. ante medium, de obligato ad ieiunium, cōstituto in periculo adeò imminenti, vt non posit adiri superior ad habendam dispensationem. Quæ omnia retulit Felin. in d. c. cum accessissent, col. 9. de cōst. Cui adde quæ diximus in nostro tractatu Retractuum, tit. j. §. 26. in gl. 1. vbi multa de necessitate congessimus. & quæ in simili diximus supra, in gl. 6. nu. 34. in c. limita tertiò.

132 *An loco viri alius sit substituendus.* Secundò declara, vt videlicet ita procedat, vt cum statutum requirit proximiorē cōsanguineū, si ꝓximior cōtradicit, & quidē sine iusta causa, iudex in eius locū sufficiat alium remotiorem, qui consentiat, si habeat alium. Ita voluit Bal. in d. l. viduæ. per illum tex. ibi, sed fortè. C. de nup. & sequitur Pau. Ca. in d. l. si cum dotem. §. eo autem tempore. in fi. & ibi etiam Alexan. qui hoc dicit sing. col. pe. ff. solut. mat. pro quo dicit ipse Ale. esse bonū tex. in l. cum antiquitas. & quod ibi no. Pau. Ca. C. de testa. & in §. si vero absint, in Auth. de hær. & Falci. Et facit quod in simili uoluit Bal. in l. cum sententiam. ad fi. C. de sent. & Pau. Ca. in l. j. C. vnde vir. & vx. & multa, quæ cōgessimus supra in 1. quæst. nu. 20. sed & tunc, & multis seq.

133 *Quid si consuetudo ultra consen-* Tertiò declara, ut etiam ꝓcedat, nisi statutum requireret cōsensum cōsanguineorū, & ꝑterea decretū iudicis: qa tūc si cōsanguinei recusarēt sine iusta cā solus iudex supplere nō posset, ar. no. in l. si curatorem habēs. C. de in int. rest. Ita uoluit Bal. in d. rubrica, de cōtr. emp. in 24. q. & Sal. in d. l. dudum ante fi. C. e. ti. vbi ad hoc prǽterea allegat in ar. d. l. vl. C. si propter pub. pēsi. & no. ꝑ gl. in l. 2. C. de fid. inst. Et subdit hoc casu esse cautelā, ut duo iudices adhibeantur: vnus qdē, q interponat decretū, seu cōsensum, & alter q suppleat uicē cū sanguineorū recusantiū sine iusta causa, ꝑ id quod in simili hr̄ in l. ul. §. sinautē dubius. C. de iure deli. ubi cū alijs tabulariis, specialis tabularius adhibetur loco testatoris, qui nescit scribere. Et facit etiā (inquit) l. hac cōsultissima ver. sed qa tabulariorū. C. qui testa. face. poss. Quod dictū sequitur, & dicit notab. & mēti tenēdū Ale. in d. §. eo autē tēpore. col. pe. vbi & illud dictū Bald. ꝑ eleganti citat. Sequit̄ ēt Cor. d. cō. 167. ver. dictū aūt Bar. li. 2. & Iason, q id reputat sin. in l. iusiurādū & ad pecunias. §. q iusiur. ff. de iureiu. *-sum viri requireret decretum iudicis.*

134 *Decisio principalis quæstionis.* Ex qb. planè cōstat, quid dicēdū sit in casu nostræ cōsuetudinis reqrētis cōsensum mariti, in cōtractib. vxoris. Est. n. eadē ratio ne idem dicendum, quod in statuto requirente cōsensum ꝓpinquorū, si tamē hæc nostra cōsuetudo exigit cōsensum mariti ad cōmodū vxoris, & ad integrādā ipsius ꝑsonā, vt fit in dicto statuto, ut alibi plenè diximus. Sed quia arbitror, vt sæpè suprà scripsimus, hāc nostrā cōsuetudinē cōsensum mariti exigere in contractibus uxoris, propter præiudicium ipsius mariti, cum res ipsa priuatim tangat commodum, vel incommodum viri, q. vt alibi cauetur suos facit fructus oīum bonorū vxoris, potestque de illis & bonis mobilib. ipsius, ut libuerit, disponere: ideo nō putarē posse virū cogi, ut consentiat, aut eo cōtradicente iudicem uxori permittere, vt contrahat, & ita conditionem mariti, eo inuito deteriorem faciat, nisi fortè vxor vellet facere contractum sibi valde utilem, & commodum: & nihil, aut etiam, si possum dicere, modicum præiudicii, marito adferentem: tunc enim cessante præiudicio mariti, non video quin possit iudex uices suas interponere, ut in statuto requirente consensum consanguineorum Cogita.

135 *Quid si uxor contrahat cū extraneo, cui iureiurando se asserat innuptam.* DECIMOSEXTO quæro, Quid, si mulier maritata sine consensu mariti contrahat cum externo quopiam, cui se dolose iureiurando interposito asserat innuptam, & ita liberam ad contrahēdum? Videtur valere contractus, per id quod in simili dicitur in l. 2. & 3. C. si minor se maio. dixer. ubi ualet contractus factus à minore, q se maiorē asseruit, nec iuuat̄ is

beneficio restitutionis in integrum. & similiter quod habetur in l. si decipiendi. in prin. & ibi no. ff. ad Vellei. & l. fœminis. C. eodem. vbi si mulier pro alio intercedens voluit decipere creditorem, vt quia induit vestem virilem, quo vir, non fœmina crederetur, vt dicit gl. in d. l. si decipiendi, valet huiusmodi intercessio, nec potest se tueri mulier ex Senatusconsulto Velleia. Quòdque scribitur in l. si sine. C. eodem, quod si mulier in alienatione rei dotalis, eam rem non esse dotalem asserat, non auditur, si velit huiusmodi alienationem impugnare: vt declarat not. Imo. in l. cum vir. circa 16. col. ff. de vsucap. & in c. cùm contingat. circa nonam chartam, extrà de iureiurand. Quod item traditur in l. j. C. ad S. C. Maced. filiumfa. non iuuari Senatusc. Mace. cùm se sui iuris esse assereret, ei, à quo pecuniã mutuam accepit. De quo etiam est tex. in l. eũ q ff. ad Senatusc. Ma. & in l. q cũ se. ff. de re iu. & in fi. traditur in l. sed si ex parte. §. j. ff. ꝙ cum eo. de eo qui se patremfa. mentitus est cum contraheretur cum eo.

136 *De eadẽ re.* Et facit, quod scribit Bal. in l. vlti. §. necessitate. col. 3. ver. & ideò præcepta. C. de bo. quæ libe. quod si filiusf. amentitus de morte patris, præceptum guarentigiæ passus sit, valet huiusmodi præceptum, quod aliàs non valeret: vt pote cum habeat vim iudicij, in quo non potest filiusfam. agere, nec conueniri sine consensu patris. Sed & Fulgo. cons. 219. visis binis processib. co. 4. ver. rursum posito sine præiudicio, ait, quòd si stante statuto, quod mulier non possit contrahere sine consensu duorum ꝓximorũ cõsanguineorũ, mulier contrahat cũ consensu duorum nõ proximorũ, quos tamẽ proximiores asserit mulier, valet contractus, quia deceptæ, non decipienti, succurrendum est. l. 2. §. hæc verba. vers. sed ita demum, & seq. ff. ad Velle. & l. si sine. C. e. cũ si. & idem expressim voluit Stepha. Federi. in suo aureo libro, de legũ interpretatione, parte 2. char. 5. ver. item debet intelligi, per multa circa quę etiam allegat.

Deceptis, nõ decipientibus, succurrendum.

137 *Contra supra dicta.* Contrarium quoque videtur per id, qđ voluit Iac. Bel. in sua disputatione, incipiẽ. lege Perusina, vbi dicit, quod ll. suprà in prin. alleg. procedunt, quando minor, qui se dolose asserit maiorem, vellet nihilominus petere rescissionem contractus beneficio restitutionis in integrum. Tunc enim suo mendacio punitur, vt non audiatur. Secus vbi diceretur contractus nullus, ratione solennitatis municipalis in minorũ contractu requisitæ non obseruatæ, per l. quid enim iuncta l. præced. in fi. ff. de dolo, vbi contra pupillum, qui mentitus est, datur actio de dolo. Ex quo fit manifestũ, cõtractum non tenuisse. Nam si tenuisset, daretur actio ex contractu, non de dolo, quę est subsidiaria, l. 1. §. ait Prætor. ff. eo. Et idẽ dicit in statuto requirente consensum patris in contractu filijfam cum filiusfam. dicit se esse sui iuris, vt propterea non valeat contractus.

Quæ omnia refert & sequitur Io. And. in addi. Spec. titulo de sent. prol. §. vt autẽ quæ præmisimus, col. 2. in add. quæ incip. ad hæc, & ea q̃ præmissa sunt, & Pet. Anch. loquens etiam in contractu requirente cõsensum proximiorum. in contractu mulieris, in c. 1. in 14. quæst. princ. ver. iuxta prædicta etiam quæro, extra de const. & Ro. qui hoc dicit singu. nec esse alibi, consi. 12. viso facto præsupposito, col. 2. & Pau. Cast. con. 175. ad primum quæsitũ. in tertio dubio. lib. 2. Franciscus Cremen. qui hoc reputat aureum, & menti tenendum, no. 162. statuto cauetur. & Soci. consi. 23. circa prædictã consultationem, col. 3. nu. 14. lib. 4. ubi & hanc rationem addit, quia si aliter diceretur, facile fieret fraus statuto, si uidelicet ex sola assertione filij asserentis se esse emancipatum, contractus robur acciperet, contra regulam, cùm quid vna uia, cum sua materia, de regulis iuris libro 6. Qua enim facilitate filius induceretur ad contrahendũ eadem & ad ita asserendum, l. doli clausula. §. diuersum. ff. de nouatio. 138 *De eadem re.*

Et hanc partem fulcit, quod alibi consuluit Pau. Cast. uidelicet consi. 342. considerandum est primò, co. 1. uer. itẽ ex alio, li. j. quòd si minor habens curatorẽ cõtraxerit cum alio, cui se asseruit non habere curatorem, nõ per hoc robur accipit cõtractus, quin irritus maneat, ex l. si curatorem habens. C. de in int. rest. minō. Nam ex huiusmodi (inquit) assertione non immutatur veritas, l. assumptio. in prin. ff. ad mun. & l. filio quẽ pater. ff. de li. & posth. & l. Caius. ff. de iure pat. & l. 1. C. si ut se ab hær. absti. 139 *De eadem re.*

Ex quibus fateor hanc rem diutius fuisse apud me ancipitem. Tandem uerò cõperi Alex. consi. 212. quoniam abunde lib. 6. utranque hanc sententiam aduocasse, inque priore (si non fallor) resedisse, dum respondet ad d. l. quid enim. de dolo, cui potissimum innititur Iac. Bel. Nam aut (inquit, ibi pupillus proximus pubertati, non erat factus locupletior, aut factus erat. Si primum, non poterat agi contra eum ex eo contractu, cum non esset ex eo obligatus, nec ciuiliter, nec naturaliter, l. prima, & ibi no. ff. de donatio. ideo non impeditur subsidiaria actio de dolo. Si secundum, ualet contractus, ut ex eo agi possit, quatenus pupillus est factus locupletior, l. sed mihi. ff. comm. & no. in dicta l. 1. cum sim. 140 *De eadem re.*

Nec

Nec si quicquam impedimento est, quin agi posset de dolo, quatenus non est factus locupletior, p not. per gl. Bart. & alios, in l. 2. C. de dolo. Et ita non concluditur ex illo textu, quod Iacobus Bel. intendebat.

141 *Sed an valeat in praeiudiciū mariti.* Ideo si priorem illam partem teneas, eā limitabis procedere vt scilicet valeat contractus ita factus in praeiudicium mulieris, quae eam fraudem aut dolū fecit. Ita enim loquuntur iura, quae supra in prin. huius q̄stio. adduximus: neque id quidem immerito, cùm nemini sua fraus aut dolus patrocinari aut prodesse debeat. l. ita demum. ff. de arb. & l. verum § tēpus. ff. pro socio. & c. ad nostram. de emp. & vendit. cum alijs multis concord. à me collectis in tracta. Re tract. ti. 1. §. 1. gl. 9. in verbo, *ou lignagier*, nu. 67. incip. denique si diceremus. Quòd si id redundaret in praeiudicium viri, qui fortè ex consuetudine vel statuto facit suos fructus bonorum vxoris, vt est in multis consuetudinibus Galliae, nihil video, vt dolus, aut fraus vxoris, quae se dicit innuptam, ei praeiudicet. Nemo enim alterius dolo, aut fraude praegrauari debet, c. nemo debet, de reg. iur. lib. 6. cum concordan. ibi adductis: nemoque sine suo facto, aut culpa, suo iure priuari debet. l. ius nostrum. ff. de regulis iuris. cum similibus.

142 *Quid si sciebat eam nuptam esse.* Limitabis etiam secundò, vt id quod diximus procedat. nisi is, cum quo cōtrahit mulier, quae se dicit innuptam, verisimiliter sciat eam nuptam esse: vt quia vicinus est, aut consanguineus vxoris, per text. in l. de tutela. C. de in integrum restitut. vbi si minor se dicens maiorē, liberauerit auunculum ipsius tutorem ab ipsius tutelae redditione, non valet huiusmodi liberatio ipso iure, cum auunculus ignorare verisimiliter non poterat aetatem minoris. Ex quo no. Bal. ibi, quod stante statuto, quòd non possit minor 20. annis contrahere sine curatore, si soror contraxerit cum fratre, cui se iureiurando asseruit esse maiorem, nō valet eiusmodi contractus: quia frater praesumitur scire sororis aetatem: ideò non videtur decipi, sed potius decipere, & inducere sororem ad contrahendum.

143 *De eadē re.* Et quod voluit Dy. consi. quodam, inci. iure municipali cauetur, quod si stante statuto, quod filiusfa. non possit se obligare sine consensu patris, quispiam filiusfa. dicat se emancipatum creditori, qui id falsum esse sciat, nō valet obligatio, qa dolus nō infert sciēti. l. cum donationis. C. de trāsac. l. 1. in fi. ff. de act. emp. & sequitur Ale. d. cō. 122. co. 2. li. 6. Et idē in statuto reqrēte consensum proximorum in contractu minoris, tenuit Ang. consi. 140. domina Cathari na, col. vlt. Et bene facit tex. in d. l. 1. ibi, eiusque affirmationi credidisse iusta ratione edocere pores. C. ad S.C. Mace. & q̄ ibi not. p Bal. & Saly. & vide quę dicam in seq. quęstione, praesertim num. 159. tamē si teneas.

DECIMOSEPTIMO quaero, Quid si cōmuni hominū opinione mulier quaepiam existimetur maritum non habere, cū tamen habeat. an ualeat contractus factus ab ea inscio marito? videtur quod nō, per ea q̄ iā diximus in praec. q. & p id quoq; qđ volit ulac. Are. in sua dispu. inc. quaero ego produco contra te instrumētū, qđ non valent gesta ab eo, qui communi opinio. reputatur tutor, cum non sit. l. 2. ff. de eo, qui pro tu. & l. qui neque. ff. de reb. eo. Et quod etiam voluit Bal. in l. 2. in fi. C. de sen. quod non valet testamentum filijfa. vel serui, q communi hominum opinione reputatur esse sui iuris & sequitur, & dicit sing. Alexand. in l. prima. colum. 2. versi. & ex hoc decidituir. & ibi Iason, col. 2. versicul. istam legem sic extensam. C. de testa. & idem Alex. consi. 147. viso themate. col. penultim. vers. non obstat etiam, libr. 7. & Philip. Deci. qui hoc reputat singu. in l. si emancipati, col. 3. ver. & ad praedicta notandum est. C. de collа. & Catel. Cotta, qui etiam dicit singul. in memor. incip. opinio communis. 144 *Quid si uxor communi hominum opin. creditur maritum non habere.*

145 *An valeat instrumentum à non notario confectum, quia communi opinione existimatur notarius, vide infra numero 153.* Et quod maior pars Doc. tenet, non valere instrumentum confectum à non notario, qui videlicet nūquam creatus fuit notarius, licet communi opin. reputetur notarius. Ita enim voluit Azo. in summa, tit. in Authen. de fide instrumento. And. Pisa. Guli. Cu. Guid. Ray. Oldra. Bald. in repetit. & Iason in l. Barbarius. ff. de offic. Praetor. Spe. & Io. And. in tit. de instru. edi. §. restat. versi. quid si is, & ibi quoque ipse Io. And. in versi. & scias, in addi. incip. ad intellectū illius. & iterum vterque in titu. de probat. §. probare. versi. illud autem, & sequ. Idem Specul. tit. de procur. §. ratione autem formę, versi. 2. Cy. in l. comparationes. C. de fide instru. Iac. Aret. in d. disputa. incipient. quaero, ego produco contra te Bart. in l. Herennius, per illū tex. ff. de decu. & in l. actuarios. & ibi Io. Plat. C. de numera. & actu. lib. 12. Bal. in d. l. 1. in 6. q. & ibi quoque Salyc. Angel. in una lectura. & Alexand. qui ita dicit se consuluisse, & Corne. col. penul. C. de testa. Idem Bald. in d. l. 2. col. 2. C. de sent. & in l. ad testium. §. 1. & ibi quoque Ange. Imo. Paul. Cast. recentiores. ff. de testa. Idem Bald. in l. 2. colum. 2. C. de serui. & aqua: & in l. nihil. C. de manu. vindi. Cano. communiter in c. 1. de fide instru. Anto. in repetiti. c. consultationibus, col. 24. ver. venio ad secundū, de iure pat. Pet. Anchara. consi. 113. pro isto patre instituto, col. 2. ver. ad illa patet. & latè Alexandr. consilio. 138. oppor-

tunc cõsideratis, lib.j. vbi adducit multa similia, q̃ tu videre poterit, & Stepha. Bertrã. cõsi.23. vẽditio. in 3. dubio, lib. 1. & cõs. 41. circa pcessum, nume. 2. eodẽ libro primo.

146 *De filiofam. qui commu. opini. reputatur sui iuris*

Contrarium tamen videtur. Nam communis opinio de habilitate, & legitimatione agentis, tempore quo aliquid facit, operatur, vt illud valeat, ac si esset verè habilis ac legitima persona quãuis postea appareat non fuisse huiuscemodi. Quod hinc liquido patet, quòd valet tenetque, & obligat mutuum, quod accipit filiusfamil. qui communi opinione reputatur esse sui iuris, perinde ac si esset sui iuris. l. 2. C. ad S.C. Maced. & l. 3. ff. eo. Quibus innixus Bald. in l. vlt. §. necessitate. col. 3. vers. ideo præcepta. C. de bon. quæ libe. dicit, quòd licet aliàs filiusfa. non possit esse in iudicio, sine consensu patris, si tamen communi fama reputatur esse sui iuris, valet quod ab eo gestum est in iudicio, vel instrumento guarẽtigiato, quod habet vim iudicij.

147 *Præsentatio ab eo facta, qui commu. opi. putatur patronus.*

Item valet præsentatio ab eo facta, q cõmuni opinione existimatur esse patronus, & est in possessione eius rei: nec vitiatur, licèt postea appareat non fuisse patronum. d. c. constitutionibus. de iur. pat. & c. q̃relã. de elec. p quẽ ẽt tex. idẽ dicimus de rectore putatiuo. Et idem quoq; de collatione facta ab eo, q potestatẽ cõferẽdi cõi opinione putabat habere, p c. cũ olim. de ca. pos. & p Ro. dec. 457. quidã impetrauit in anti.

148 *Soluio facta ei, qui p curator communi. opi. putatur. Et quæ fit p lato putatiuo.*

Et soluens ei, qui cõmuni opinione etiã reputatur procurator creditoris ad exigendas pecunias, liberatur, quãuis nõ sit pcurator. l. eius q in prouincia. ff. si cer. pe. & l. si quis seruo. ff. de sol. cũ si. Et idẽ de soluẽte p lato putatiuo dicit Bar. in l. si vrbana. versi. vl. p hãc l. & ibi quoque Bal. Ang. Pau. Cas. & recentiores qui adferunt concord. ff. de condi. indeb. vbi tamen videbis qualiter intelligatur, præsertim verò per Ias. de quo ẽt vide gl. Inn. & alios in c. nihil. de elec. Bald. in c. ex literis. col. 2. ver. sed nunquid debitores. extra de rest. spol. & Pan. in c. cum super. in fi. de cau. poss. & propric.

149 *Seruus opinione communi reputatus liber. Infamis reputatus bonæ famæ.*

Valet quoque testamẽtũ in quo seruus, qui communi opinione reputabatur liber est testis adhibitus, p l. j. C. de testa. & §. sed si aliquis. Inst. eo. ti. licet seruus in testamẽto non possit esse testis, p l. q testamento. §. seruus. ff. de tes. Et idem de teste infami. vel aliàs inhabili, qui communiter reputatur nõ infamis, & idoneus, voluerũt Iac. Rau. Cy. Bar. Bal. Pau. Cast. Ro. Alex. & recentiores, in d. l. 1. C. de testam. Imo. Raph. & Pau. Cast. in d. l. ad testium. §. 1. ff. de testa. Bal. in l. 1. C. de tecum. nup. & in l. Cassius. ad fi. ff. de Senato. & in d. l. 2. col. 1. C. de senten. & ante hos glo. quam sequuntur recentiores

in l. cum lege. in fi. ff. de testa. quam reputat singu. Bal. in c. super eo. le 1. extrà de testib.

Et ualent gesta à seruo, tanquam iudice, qui communi opinione existimatur liber & iudex. d. l. Barbarius. ff. de offic. prætor. & d. l. 2. C. de re iud. licet seruus iudex esse nõ possit. l. cum Prætor. ff. de iud. & cap. sciscitatus. de rescriptio. & §. tua. 3. q. 7. quod nõ in iudice tantum procedit, sed & in aliis ad alios magistratus assumptis, secundum Bal. in l. 1. ad fi. C. qui & aduersus quos. Valet etiam sententia lata à iudice excommunicato, qui communi opinione habetur p legitimo. c. ad probandum. de re iudic. Valent & instrumenta confecta à notario excommunicato, qui communi opinione reputabatur non excommunicatus, gloss. in capit. decernimus. in gloss. vltim. ante fi. de sent. excom. lib. 6. Inn. in c. pia. de excep. lib. 6. Io. And. in c. auaritiæ. de elec. lib. 6. & Pan. in c. veritatis. col. 8. ver. & ampliando. extra de dolo & contu. 150 *De ijsdem rebus.*

Et faciunt no. in simili, per Inn. in c. 1. de schisma. & in c. si verè. de sent. excom. & in d. c. veritatis. & ibi etiam Panormi. quo loco suprà citauimus: & per Spec. in ti. de leg. §. superest. versi. ergo si quis. & multa in eãrem exuberanter congesta per Maria. seniorem, consi. 32. ex ijs quæ superius, col. 7. ver. sed posset quispiam, & seq. col. Ex quibus consuluit valere cõductiones ab eo factas, qui communi opinione reputabatur Rector, aut prælatus. Et idem de aliis contractibus ab eo factis, qui cõmuniter reputatur Abbas, vel Episcopus, respõdit Domi. (quem ille non citat) consi. 8. quidam Cardinalis. col. vlt. Cui & illud adde, quod fin. consuluit Fed. Senen. consi. 167. mulier accusata, excusari ab adulterio mulierem, cuius vir communi opinione mortuus reputatur, si alterius patiatur concubitum. Igitur cum in nostro casu huiusmodi mulier reputatur sui iuris, vidẽtur ualere gesta ab ea, tanquam sui iuris esset. 151 *De ijsdem rebus.*

Hic paululum aduerte Lector. Nã quæ dicta sunt in præcedenti quæst. de muliere maritata, quæ se innuptam mentiebatur, in hoc uidentur differre ab iis, quæ nunc tractamus, q hic uihil imputari possit ei, q communi opi. credẽs, cõtraxit cũ muliere. Ibi verò imputari potest, q nulla communi opinione ductus, nõ inuestigauit de cõditione illius, cum qua contraxit per l. qui cũ alio. ff. de re. iu. ubi gl. dicit ẽt nõ uacare culpa, q id ignorat. Et illũ tex. ualde notdicit Bal. in c. rursus si fidelis, titul. quibus mo. feu. amit. Et adde text. in l. si patronus. & ibi Ia. Are. & Bar. ff. de confir. tutor. & in l. 2. §. quæsitum. ff. de separati. & ibi gl. quæ adfert alios, & in c. innotuit, & ibi quoque gloss. 152 *De ijsdem rebus. Qui cũ alio contrahit, non dẽt ignorare eius cõditionem.*

gl.in verbo,ignorantia.de ele. & quod tradit gl.in l.Iulianus.ff.ad S.C.Maced. & alij quos tibi citauimus in nostro trac. Retractuum,ti.1.in fi.nu.41.nonò quæro.

153 *De eo,quod dictum est de notario.* Nec similiter quicquam videtur facere, quod de Notario diximus. Nã præterquã ꝙ nõnulli cõtrariũ tenuerũt, videlicet Inno.in c.cũ dilectus.de fid.inſt.Hoſt.in Summa,eo.ti.in prin.col.2.ver.quid ergo ſi Tabellio.Bar.in d.l.Barbarius. & ibi Alb. col. pe. & vlt.vbi dicit hãc opi.de cõſuetudine obſeruari.& Fulg. qui hanc quoq; partem dicit humaniorem, & in iudicio tenendã. ff.de offi.Præto.Bal. ſibi contrarius in l. nõ ignorat.col.3.ver.in contrarium facit.C. q accu.poſ.& Ang.in Auth.de tabel.in prin. col.2.& in l.2.in prin.ff.ad Maced.& conſi. 140.quidam Matthæus.& Io. Fab. in §. ſed cùm aliquis.Inſti.de teſta.

154 *De eadẽ re.* Dici etiam poteſt, nihil ad hunc caſum pertinere rationes, quibus potiſſimum innituntur, qui priorem partem ſequuntur: ſunt enim huiuſmodi, ꝙ qui ſe pro notario gerit, qui non eſt, falſum committit, p l.eos.§.qui ſe pro milite.ff. de fal. ergo non poteſt inſtrumenta conficere, per l.ſi aliqd. C.de ſuſcept.& arca.lib.10.Item ſolus Princeps confert tabellionatũ,nõ rerũ natura, non vſus priuatorũ,vt no.Inn.in c.pen.de fide inſt. cùm ſi. Itẽ officiũ non probatur, niſi per literas decernentes officiũ. & ideo cùm ſit data certa forma probandi, quaſi poſſeſſio nihil operaẽ.l.1.C.de mãd. Princ. & l.decernimus.C.de ſacroſ.ecc. & l.ſi qua per calumniam.C.de Epi. & cleri.& l.probatorias.C.de diuer.offic. & l.Herẽnius.ff. de Decuri.Quæ quidem rationes (vt videre licet)nihil ad hunc caſum faciunt.

155 *De eo,quod dictum est de seruo testatore.* Sed quod dictum eſt de teſtatore,ſeruo, vel filiofam.reputato communi exiſtimatione libero, aut ſui iuris,non parum quadrat.Nam qui dicunt, non valere illius teſtamentum,ea ratione mouentur, ꝙ in eo caſu defectus eſt in ſubſtantia, ſeu in cauſa efficiente,id eſt in eo, qui actum gerit, qui multo eſt grauior eo qui in cauſa materiali eſt vel in ſolẽnitate,vt in d.l.1.C. de teſta. Hic autẽ in noſtro caſu,de quo loquimur, non tantum eſt defectus ſolennitatis: ſed etiam ſubſtantię cum perſona,quę actum gerit, non ſit habilis. Ergo nihil operatur communis opinio.

156 *Com. op. an & quando habeatur pro veritate.* Pręterea quod dicitur communem op. haberi pro veritate, procedit in his quę reſpiciunt officium publicũ. per d.l. Barbarius.ſecus ſi priuatum,ſecũdũ Inn.in c.cũ dilectus.de conſue.& in d.c.nihil. de elect. Cõpo.in c.cũ Vinctoniẽſis.eo.ti.& Io. An. in d.c.veritatis.& ibi alij,extrà.de dol.&.cõtu.& in c.1.de reie.lib.6.& Calder.in d.cap. probandum de re iudi.& in ſua diſpu.inc. excommunicatus. Feder. conſi.5.quidam monachus,col.vl.Bal.ĩ rep.d.l.Barbarius. ſed tamen hic vide 2.ſeq.verſi.

Sed his omnibus facilè reſpõderi poteſt. 157 Nam primum de filiofa. ſiue ſeruo teſtante:non eſt omnino indubitatum, quando ſit gl.contraria,in l.2.in verbo,ſeruus.C.de edic.Di.Ad.tol.quam ſequuntur Doc. ibi, inter quos Iaſ.ibi ſolus,vt dicit, eam expendit contra dictum Bal. in d.l.2.C. de ſen.& eam ad hoc dicit ſing.niſi dicas eam loqui in poſſeſſorio, non etiam in petitorio. Sed quocunq; modo ea loquatur, certè de illa Bal.deci.dubitat.Iaſ. in d.l. Barbarius. col. 6.ver.quartò notabiliter limita, nec immeritò,cum in d.l.2.C.ad Mac.& in l.3.ff. eo. eſſet defectus in ſubſtantia, ſiue cauſa efficiente,id eſt,in eo,qui mutuum accipit,& tamen communis opinio dat robur actui.

Ex quibus etiam iuribus refellitur,quod 158 *De eiſdem rebus. Reſolutio quæſtionis.* dictum eſt, commũnem opinionem in his tantum operari, quę ex publico officio depẽdent,quãdo illic de priuata tantũ agitur. Ideo rebus maturè ꝑpẽſis animaduerſiſq;,nihil hic video,quo minus valeat cõtractus factus à muliere,communi opinione reputata ſui iuris, cum eſſet tamen maritata, niſi fortè,quatenus cederet in ꝑiudicium mariti, per id quod voluit Inn. in c.cõſuluit.de proc.& Bal.in rep.d.l.Barbarius.col.9.uer.& nota quod materia,& ibi Iaſ.col.antep.ver.2.limita.Cald.& Ant. in d.c.ad probandũ.de re iu.& not.in cap. apoſtolicæ.& in c.propoſuit.de cler.exco. mi.Cogita Lector amantiſſime.

Tamen ſi teneas, valere huiuſmodi contractum ob communem hominum opinionem,intelligas,niſi is,cum quo contrahit,ſciat eã op. eſſe falſam, & ſic mulierẽ, cũ qua contrahit habere maritũ: hic n.nihil illũ iuuabit cõmunis opinio.in cõtrariũ,ut expreſsè. & no.uoluit, hoc modo limitãs.d.l.Barbarius.Io.Cal.in d.c.ad probãdũ,& ibi ẽt Pan.& Feli. vterq; col. pe. idem Cald. in ſua diſpu. inci.excommunicatus, qui communi op.col.ul.Io.An.ſubobſcurè in c.dilectus.le 2.in gl.pe.& ibi clarius Im. col.4.ver.& prædicta,& Panormit.colum. 3.ver.ex prædictis,de præben.Ant.in c.ſciſcitatus.ad fin.& ibi etiam Panormit.de reſcrip.ipſe Pan.in c.ſi duobus.col.pe.verſic. ad hoc quod not.de appel.& in capit. poſtceſſionem.col.pe. ver. idem ſi erat occultum,de probatio.& in d.c.veritatis. vbi ſuprà,de dol.& contu.& Rom.qui hoc ſing. reputat, ſing 763. incip. lex Barbarius.Domi.in c.ſacerdotes.2.q.7. Nicol.Mil.in ſuo repertorio, verſic.error communis non iuuat.& Philip.Dec.cõſ.407. viſis &diligẽ- 159 *Quid ſi cõtrahens cũ ea muliere ſcit hanc cõmunẽ op. eſſe falſam.*

ter cōsideratis, col. 1. cū multis si. collectis à Fely. in d. capit. ad ꝓbādū. Et facit tex. in c. si q̃ Episcopi. 1. q. 1. & in c. & si necesse, extra de don. inter vir. & vxor. & quæ diximus su prà in præcedenti quæst. nu. 142. inci. ideo si priorem. & seq. Et vide super hac q. Alciat. in tracta. præsump. regula 2. præsump. 2. numer. tertio, & sequent.

160 *Communis opi. cuius modi esse debet, vt det robur actui* Sed antequam hinc digrediamur, operæ pretium putamus scire, quid dicatur communis opinio, vt robur det actui: an uidelicet necesse sit, omnes eiusdem ciuitatis, aut regionis ita opinari. Dic satis esse, eius opinionis eos esse, qui verisimiliter hoc scire debent, puta vicinos, consanguineos, & q mulierem hanc verisimiliter cognoscunt: vt voluit gl. in l. cùm quidam. §. quod dicitur, in verbo, obstetrices, & ibi Bar. ff. de acqui. hær. & in l. inter omnes. in glo. 1. & ibi Bar. Bal. Alex. & recentiores. ff. qui satis. cog. & in l. vl. in gl. 1. C. sine cen. vel reli. Bar. Bal. Sal. Raph. Ro. Alex. Corne. & Ias. in d. l. 1. C. de testam. Bar. in l. de minore. §. plurimum in 2. q. ff. de quæstio.

161 *De eadē re.* Quin sufficit, vt maior eorum pars, qui eam cognoscunt, ita existiment, etiam si non omnes, per d. l. 3. ff. ad Macedo. iuncta l. 2. C. eo. & in simili voluit Spec. in tit. de teste. §. j. versi. quid si tantum à maiori parte, ar. l. quod maior. ff. ad munici. cum si. Ray. Alb. Alexā. Cor. & Iason in d. l. 1. C. de testa. Bar. in d. l. de minore. in 2. quæstio. dum allegat d. l. 1. Ang. & Frā. Are. in d. l. ad testiū. §. 1. ff. de testa. Ioan. Fab. in d. §. sed cùm aliquis, Instit. eo. Anto. in c. quod per nouale. col. 5. & 6 de uerb. signi. licet sint, qui cōtrarium teneant, uidelicet Im. in d. l. ad testiū. §. 1. Roma. qui limitat, in d. l. 1. de testam. & Ang. Are. in dicto §. sed cum aliquis, colū. vlt. Insti. eo. tit.

162 *Quid si vxor contrahat cū ecclesia aut pia causa sine consensu viri.* DECIMO OCTAVO quæro, Quid, si mulier contrahat in fauorem ecclesiæ, aut alterius piæ causæ, vel etiam clerici, sine cōsensu viri, an vitiabitur contractus, ex defectu huius solennitatis? Videtur quòd nō, per id quod voluit Bald. in l. generali. in prima & secunda. q. & ibi post eum Fulgo. qui elegans hoc reputat, Paul. Castr. in fin. & And. Alcia. C. de sacrosf. ecc. ꝙ stante statuto, ꝙ mulier nō possit testari, aut se obligare sine cōsensu propinquorū, id tamen potest liberè facere in fauorē ecclesiæ, aut piæ causæ. Ecclesia enim, & alia quæcunq; pia causa, est priuilegiata: ideo non valet statutum contra priuilegium. l. vlt. C. eod. Et idem cōsuluit ipse Bal. in statuto requirente consensum mariti, consi. 93. super dictis punctis, lib. 2. vbi hac ratione mouetur ꝙ pias causas non seruatur Ius Ciuile, vel municipale. Sed tantum ius Canonicum, quo iure indubitanter testamentum, & cōtractus sine huiusmodi solennitate valet, per c. licèt. de sepul. lib. 6. & c. cum esses. & c. relatum, le 1. de testa.

163 *De eadē re.* Et illud primum dictum Bald. sequitur Pe. An. in rep. c. 1. char. 22. ver. dicit euā dominus Bal. qui est in 11. q. prin. de const. & Pan. in rep. c. ecclesia. col. 16. ver. quid enim si statutum, & ibi Fely. col. 61. versicul. alia autem, de const. & idem Pan. in d. c. relatū. le 1. co. 2. ver. & ex his infero, ext. de test. Pau. Ca. in l. 1. ad fi. & ibi Ias. col. vl. C. de sacrosf. ecc. Mar. So. senior in tract. oblationum, libello 9. in vl. q. Phil. Fran. in c. vl. de immu. ecc. lib. 6. & in sua disput. petitorij, incip. ex nobilissima vrbe, in 4. dubio, col. pe. versi. soluendo ergo. Alex. in add. Bar. in l. 1. in 5. q. prin. C. de sum. tri. & cōsi. 210. statutis accuratè perspectis, colum. 2. in duobus locis, libr. 2. & consi. 105 viso ac diligenter cōsiderato, colum. 5. versicul. ex quibus omnibus, & iterum versicul. quinimo dicit ultra, lib. 4. Barb. latè consi. 139. bene enim cū cta geruntur, col. 9. ver. præterea ad hoc cōsideret. libr. 3. vbi etiam hoc elegans dicit Corne. si is est, cuius inter ipsius consi. est consi. 276. consuluit dominus, col. 2. & in subscriptione eiusdē cōsi. quæ haud dubiè est ipsius. lib. 1. & cōsi. 104. circa primū consultationis articulū, col. ul. lib. 2. & cōsi. 259. dicta dispositio, co. 2. ver. his tamē minimè refragātibus, lib. 4. Frā. Are. q hoc dicit sing. in l. murū. col. vl. ver. illud euā scias. ff. de acqui. hę. Lan. Calca. late cōsi. 13. pro parte negatiua, col. 1. & multis sequē. & ibi quoq; Marti. Laud. & Iac. Pute. in subscriptione illius cōsi. & Steph. Fed. in suo opere de legū interpretatione, parte 2. char. 6. versic. item fallit quatenus. Firmia. in tracta. de Episcopo, in 4. parte, li. 4. in fi. 31. q. Ias. in l. si unus ex argētarijs. §. pactus ne peteret. col. 9. versi. tertio limita. ff. de pac. & in l. filiusfa. §. diui. in 2. lect. col. 11. nu. 84. ff. de leg. 1. vbi tamē nutat. Fel. in c. quæ in ecclesiarum. col. 28. versi. cæterùm in quantum, & iterum col. seq. ver. sed in 2. impugnatione, de constit. & Phil. Dec. in c. in præsentia, in 14. no. ver. & ista conclusio, de probat. & consi. 435. placet conclusio, col. vlt. & cōsi. 504. in casu occurrenti, col. 1. & Io. Lup. qui hoc reputat sing. in rep. rubricæ, de don. inter vir. & vxor. §. 48. col. ult. vbi tamen de hoc dubitat. And. Alcia. lib. 1. de verb. signi. charta. 4. in fi. & Cæsar. Lambert. in Tract. de iure patro. in art. 5. q. prin. 1. partis. lib. 1. per totum illum artic.

164 *De eadē re.* Quin aliàs generaliter in donationibus. & relictis ad pias causas, non requiruntur solennitates statutorum, vt voluerunt, præter illos, quos suprà citauimus Barto. in d.

In d.l.in 5.q.6.eiusq; vlt.q. prin.& ibi Bald. C.de Sum.Tri.Io.Calde.in sua disputatio. inci. Bononiensi statuto. in 1.lect. & Paul. Cast. in l.1. vterque ad fin.C. de sacrosan. ecclesi. idem Bald. & fermè omnes in Authen,cassa.C.eod.ti.Anto.Ioan. Ligna. Imo. & propè omnes in d.c.ecclesia sanctæ Mariæ,extrà de constit.Ant. in c. quod clericis,de for.comp. & in c.vl.de reb.eccl. non alic.& in d.c.relatū.le 1.de testa. & dicemus posteà latiùs.ideò & Pau.Ca. consi. 432.cùm statutum.col.2. ver.tertiò principaliter,lib.j.illud etiā gn̄aliter dicit,ꝙ statuta,quæ certam solēnitatem exigūt in contractibus,non habēt locum in ijs, quæ fiūt cū ecclesijs,& monasterijs.id qđ dicit Old. determinasse in publica disputatione,illūque sequutū fuisse Bar.in l.vlti.C.de sacros. eccl. Quamuis tamen Oldra. istud non dixerit, sed de alio casu loquitur, vt licet etiā videre apud Bar.in d.l.vlt.col.vlt.versic.ex hoc concludo.

165 Sed contrarium voluit Alber. in.2.parte statutorum, q.2.ex prædictis oritur. in fin. vbi loquitur in statuto disponente, quod quis non possit alienare sine licentia superioris,vel alia certa solennitate, & Saly. in d.Auth.cassa.in pe.q.quæ est in col.vl. ver. quæro modò de statuto, vbi nominatim loquens in statuto requirente consensum proximorum, dicitquod huiusmodi solēnitas debet obseruari,etiam si fiat contractus cum clerico, & idem quoque in ecclesia voluit expressim Card.Flor. in c.perpēdimus.in 9.q.de senten.excommu. vbi huius rei dicit rationem, quia ecclesia in hoc nullo iure speciali reperitur munita.& Ro. con.166.vita diligēter.in 1.dubio,vbi mouetur, quia potest ciuitas statuere certam formam obseruandam in actu, per suum subditum celebrādo, etiam cum ecclesia, per tex.in c.1.§.donare.ti.de proh.feud.ali. per Fed. vbi vasallus non potest alienare feudum, etiam pro anima, nisi obseruata solennitate requisita, scilicet consensu,domini, ideoque expressim carpit Bald.in dicta l.generali. Et rursum idem Ro.in repe. Authen.similiter.in 16.speciali piæ causæ, inter contractus.C.ad leg. Falci. etiam per text. in dicto §. donare. & in l. d.generali. quam retorquet contra Bald. & Alexand. sibi contrarius, consil.93.visis & ponderatis, colum.vlt.lib.2.& Barb.sibi etiam contrarius, consi.14.clementissimi Dei, colū. quarta versicu.& adduco, quod voluit, & multis seq.libr.2.& consil.65.referamus in medio, colum.8.versicu. præterea accedit quod refert, lib.4.& Domi.Bonti. cuius subscripsit Corne.inter consi.ipsius Corne.cōsil.64.consuluit.colum.3.versicu. ad idem

Contra superdicta.

no. lib.3. & Philip.Deci. sibi quoque contrarius in dicto cap.ecclesia,col. penultim. de constitutio.

Pro quibus adduco rationem, nondum à quopiam, quē hactenus viderim, ad hoc annotatam. Libertas est actus pietatis,l.1. ad fi.& ibi no.Bal.C.de com.ser.ma.& proptereà libertas, & cā pia æquiparātur, ut voluerūt Bart. & Imo.in l.pxime.in fi.ff.de his quæ in testa.delen. idē Bart.in l.si vnus. C.de testa. & in l. Titio vsusfructus.§. vlti.ff. de cond.& dem.& Bal.in l.2.circa prin. C. de fideicō.liber.& in l.si iure.C.de manu.testa.& Alex.in l.cēturio.co.2.ff.de uul.& pupil.cum alijs multis concor. per me adductis infrà,ti.16.§.j.in gl.ult.ad fi.Imo. libertas est fauorabilior quauis alia causa pia, ut probauimus in repet.l.si unquā. in uerbo,donatione largitus,nu.329. libertas autem.Tamen minor uiginti annis non potest seruum manumittere,nisi obseruatis, certis solennitatibus & si fecerit, non ualebit manumissio, per text. in §.eadem lege. ubi hoc no.Ang.Are.Instit.qui & ex quib. cau.manu.non poss. 166

Noua ratio posterioris opinionis

Adde itē,quod pulchrè uoluit Inno.& Io.And.in c.in præsentia,ille, col.2.hic co. 3.vterque,in uerbo,minor,annis, extrà.de prob.quod licet minor 25. annis ingrediēdo monasterium sine curatore,& decreto, bona sua in monasterium transferat, per tex.ibi tamen si aliàs alienaret, etiā ad pias causas,non valeret sine curatore, & decreto,ar.l.2 §.uoto.ff.de pollicit.Et illud dictū sequitur, & dicit bene notandum Panor. in d.c.in præsentia.in ulti.nota. de quo per Maria in d. tractat. oblationum, libello 9. in 5.quæstio. 167

Minor non alienat in pias causas sine decreto.

Sed & hanc sententiam cōfirmat, quod uoluit Ant.in c.1. de sponsa. & Panormit. sibi contrarius in repetit. c.ecclesia sanctæ Mariæ ad fi.de constitu.& rursum in capit. quod clericis.col.ult.uer.ego uerò, de foro compe. quòd si statutum concernat solennitatem adhibendam tempore cōtractus, siue sit statutum laici, siue clerici. si laicus contractum faciat cum clerico sine huiusmodi solennitate, non ualebit contractus. Nam subditus non potest contrahere, etiam cum non subdito spreta lege sui superioris, imò peccat, si fecerit.c.2. de maiorit.& obedi.cum si.quæ allegat.Et sic haud dubiè ex parte laici nulla fuit contracta obligatio, cùm lex resistat.l. cùm lex. ff.de fideiuss.& quod no.in c.si diligenti, de foro compe. & in c. cùm contingat de iureiuran.Ideo etiam clericus, aut ecclesia ex sua parte nulliter contrahit, quia contractus non potest ex una parte tantum subsistere: quin debet esse ultro citroq; obli- 168

Statutum concernens solennitatē contractus, seruari debet, etiam cùm cōtrahitur cum clerico.

gatorius.l.Labeo.ff.de verbo.signi. Et ideo secundum hoc statutum iudicabitur inter clericum & laicum in vtroq; foro: qa si contractus non valet, nō debet ex eo ius reddi, per not. per Cy. in l.2.C. quæ sit lōg. consuetud.

169 *Ecclesia non potest cedere nobili contra popularem, statuto tali cessionem prohibente.* Allegat etiam Panor. quod in simili voluit Fed. Senē. consi.85. statuto ciuitatis Perusinæ, q si statuto caueatur, quod non valeat cessio facta nobili contra popularem. si ecclesia cesserit nobili cōtra popularem, non valet cessio: nec cēsetur tale statutum contra libertatem ecclesiæ, quæ licèt possit contrahere cum quocunq;, debet tamen intelligi de nō prohibito lege generali, uel particulari. arg. l. si quando, in princi. C. de inoffi. test. Alioquin (inquit) dici posset, qd ecclesia posset cōtrahere cum prodigo, cui bonis est interdictum, vel cum minore sine solennitate, & quod leges & iura nō haberent locum in contractibus ecclesię, qui esset error maximus.

170 *De eisdem rebus* Hæc fermè Fed. quē etiam sequitur Dominicus in c. vlti. col. ulti. de immu. eccle. libr.6. & Alex. qui dicit in hoc non inueniri contradicentem. d. consi.93. col.2. versi. & puto quod dictum statutum, lib.2. vbi p hoc cōsuluit, quod potest statutum inhabilitare personas certas subiectas statuentibus ad recipiendum inuestituram, nisi seruata aliqua solennitate. & Io. Bap. S. Seuer. in repet. l. cunctos populos. ad fi. C. de Sum. Tri. Sed & illud dictum Panor. sequuntur Barb. & Fran. Aret. in d. c. quod clericis. ille, col.26. hic, col. vlt. de for. compe. idē Barb. in multis consi. supra alleg. Feli. in d. c. ecclesia sanctæ Mariæ, in 8.q. in 4. casu, vbi & multa similia collegit, omnibus illic exposita: & nouissimè Roch. Cur. in repe. c. vlti. in 11. q. prin. in 4. limitatione, extrà de consuetu. Et facit item quod scribit Saly. in Auth. cassa col. vlt. versi. quæro modò de statutis. C. de sacr. eccl. quòd statutum, vt in alienatione rei immobilis minoris interueniat cōsensus alicuius cognati ipsius minoris, habet etiam locum, si minor contrahat cum clerico.

171 *Statu. laicorum, ne bona alienentur in extraneos comprehendit ecclesiam & clericos.* Facit in hāc partem, quod plerique voluerunt, quòd statutum laicorum disponens, quod bona immobilia non possunt alienari in non subditos, comprehēdat ecclesiam, & clericos, vt videlicet in eos nō possint bona immobilia alienari. In qua sententia fuit Iac. Bu. in d. auth. cassa. C. de sacros. eccles. & in l. assiduis. C. qui poti. in pigno. habe. Signo. Homod. consi.20. viso statuto ciuitatis Mediolani. vbi hoc probat 15. rationibus. Bal. in repe. d. l.1. col.8. versi. sed quid si statutum disponit, & ibi quoq; Saly. col. vlt. vt à mulus citatur. C. de sacro. eccle. cum aliis multis concord. ibi à me latè adductis, in tract. Retractuum. tit.1. §.1. glo.13. in verbo, *l'achapteur*, nu.5. & in simili vt ibi videre poteris, ne hic repetam.

172 *Qui tenent cōtrarium.* Sunt tamen plerique, qui cōtrarium in hoc quoque vltimo tenuerunt, videlicet Io. And. Pet. Anca. Lap. Domi. & Phili. Fran. in d. c. vlt. de immuni. eccles. lib.6. Io. And. in c. statutum. de hæreti. lib.6. Fede. Senen. d. cōsi.86. col. pen. vbi & hoc dicit determinasse Oldra. in quadam disputat. Albe. in 2. parte statutorum, quæst.2. ex prædictis. col.2. versi. sed supposito, & seq. usque ad fi. vbi hanc rem latissimè omnium exequitur. Bar. in d. l. filiusfa. §. Diui. col.3. ver. secūdum punctum, & ibi quoque ipse Alber. Ange. Floria. Imo. Raph. Alex. & Ioan. Crotus in repe. ff. de leg.1. idem Bar. in l. ulti. col. vlt. versi. ex hoc concludo. & ibi Bal. sibi contrarius, col.4. uersi. extrà dicit hic. C. de sacros. eccl. Idem Bart. in l. dudum. C. de cōtrah. emp. & in l. vlt. C. de exac. tribu. libr.10. Bal. in l. iubemus nullam. in 2. not. C. de sacros. eccle. Ange. consil.48. quidam Franciscus Imo. in d. c. ecclesia, col. pen. de constit. Anto. in c. tua nuper. per illum tex. de deci. Pan. in c. à nobis le 1. in 3. not. etiā per illum tex. de senten. excom. & in c. relatum. le 1. de testa. & cons.26. casus, quidam officialis, col.2. versi.4. adduco, lib.1. & cōsi.63. videtur primo, col.1. lib.1. Raph. Cq. consi.84. præsupposito casu, in fi. Pet. Anc. in repe. c.1. in 3. quæsti. prin. versi. dicit etiā Bald. de constit. Pau. Castr. consi.89. posset quis dicere, in prin. lib.2. Cardi. Flo. sibi cōtrarius consil.66. in dubio præmisso. & iterum cōsi.144. super themate, col.1. Io. Plat. in l.1. col.1. versi. & per hanc C. non lice. habi. lib.11. Philip. Franc. in materia petitorij in 4. eodemque ulti. dubio, col. ult. Firmia. in tractat. de Episcopo, in 4. parte, libr.4. in 45. quæst. versi. quęro etiam an prohibitus, ubi & ita dicit se consuluisse. Soc. consi.14. capio primum, post prin. lib.4. Fab. à Monte S. Sab. in tract. emptio. & uendit. in 2. quęstio.3. partis prin. Felr. in d. ca. quæ in ecclesiarum, in 9. quæst. de cōsti. Fran. Ripa. lib. respon.1. capi.2. clerici propria prædia, in 1. dubio.

173 *Resolutio principalis rationis.* Ex quibus clarè liquet, hāc rem esse admodum dubiam. Ego tamen, quātum ad consuetudinem nostram attinet, hauddubie existimo, mulierem non posse sine cōsensu mariti donare inter uiuos, aut aliàs contrahere in fauorem piæ causæ, aut ecclesiæ. Nam de ultima voluntate alibi iam satis suprà diximus. Et vt sic dicam, me mouent ultra allegata per Doc. in d. locis, duo potissimum nostras consuetudines peculiariter tāgentia, primum, quia hæ nostræ con-

consuetudines sunt mistæ clericorum, & laicorum, vtquæ fuerunt communi omnium consensu, & consilio, & inductæ, & reformatæ, vt est palàm omnibus, & testimonio perpetuo est, delegatorum in eam rem à Principe renuntiatio, id est, (vt vulgò loquimur) processus verbalis. Ideoq; & inter laicos, & inter clericos, & in causis ecclesiasticis dent obseruari, vt uoluit Bal. in c. cū uenissent co. 3. ver. oppo. dr hic, p tex. ibi, quem ad hoc dicit not. & ibi Panor. in 2. nota. ext. de eo qui mit. in poss. cum alijs multis, quos latè cōgessimus in nostro tractatu Retractuum, tit. 1. §. 1. gl. 13. in uerbo, *l'achapteur*, nu. 2. sed hic quæstionis,

174 Alterū, quo maximè mouemur, id est, qa fauore mariti (ut suprà sæpius diximus) mulier per nostram consuetudinem prohibetur contrahere, sine cōsensu illius. At ubicunque lex, aut statutum prohibet aliquem testari, aut cōtrahere fauore alterius nunquàm censetur talis prohibitio remissa, fauore piæ causæ, ut dicit Bart. in l. 1. C. de sacrosc. eccle. quem sequitur Pan. consil. 63. uidetur primo dictum legatum, colū. 3. uersic. quarto adduco, libr. 1, ubi hoc dicit apertè probari in c. licet. §. ul. de sepul. lib. 6.

Consuetudo omnis laicorum & clericorum, debet seruari in vtroque foro.

175 DECIMO NONO quæro, Quid si mulier cum fisco, aut principe contraxit, sine autoritate mariti, an ualeat contractus? uidetur quòd sic, per id quod uoluit Iac. Areti. in l. si mercedem. §. si habitatoribus. ff. de acti. empt. quòd stante statuto, quòd filiusfami. non possit obligari, poterit tamē obligari fisco. & sequitur Ange. Aret. inter cōsi. Soci. in quadam subscriptione ipsius, q̄ adijcitur, consi. 302. cuius hoc caput, uidebatur primo aspectu, superscriptio autem ita incipit, diligenter thema propositum, col. 1. uersi. secundò respondetur, libr. 2. Et confirmari potest quoniam Princeps non subest statutis, & legibus subditorū, ex sententia Cardin. consi. 2. circa statutum, cum concor. à me traditis, in tracta. Retractuū, tract. 1. §. 13. in uerbo, *l'achapteur*, nu. 38. postremò illud. Ac ne suis quidē. l. princeps. ff. de legib. & l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. cum simi.

Quid si uxor contrahat cū fisco, vel princeps.

Princeps nō subest statutis subditorum.

176 Contrarium tamen uidetur in hoc casu, quoniam hic agitur de iure alterius, uidelicet mariti, quod Princeps ipse sine causa tollere non potest, per not. in l. quoties. C. de preci. Impe. offe. & in l. ulti. C. si cōtra ius. cum si. Et licèt hoc ius sit ex statuto, aut consuetudine introductum, non potest tamen negari, quin sit Iurisgētium, postquā iam est quæsitum, per not. in l. hoc iure. ff. de iure nat. gen. & Ciuili. Prætereà huiusmodi consuetudo fundatur ratione naturali, & diuina. Nam ut suprà in prin. huius operis plenè ostendimus, mulier est in potestate uiri, Iure diuino, & naturali, ideoq; congruum est, ut nō possit sine uiri ipsius autoritate quicquam agere, quod sibi noxium est. At consuetudo, siue statutum: qđ ratione naturali nititur, ligat Princ. pem, vt uoluit Bal. in c. 1. §. ult. col. 1. ti. qui feud. dar. poss. cum concord. etiam à me congestis, tit. nostrarum Consuetudinum 4. §. 1. in gl. 5. & in d. tract. Retractuum, ubi suprà nu. 39. quod tamen intelligendum. Igitur cogita, quid sit dicendum.

Nisi naturali ratione nitantur.

177 VIGESIMO quæro, an consensus à marito prēstitus, in contractu uxoris sit immediata causa transferendi dominium. Bal. in l. mater tua. in fi. C. de rei uend. loquens in statuto requirente consensum propinquorum, in contractu mulierum, dicit q̄ non: quia non possunt ꝑpinqui ipsi trāsferre dominium: sed est (inquit) causa habilitandi personam transferentem, & nihil aliud operatur iste consensus, per illam l. in prin. Et hoc sequitur Fran. Aret. in l. qui in potestate. colum. 3. ff. de testa. & Albert. Brun. in tract. de constit. decret. stat. & consuet. in uerbo, consensus, colum. 9. uersicu. consensus propinquorum per statutum. & iterum in uerbo, contrahere, colum. 2. uersi. statutum dicit, quòd mulieres. Cuius autem effectus sit hoc, facilè cognosces ex notatis in ea ipsa l. mater tua. Porrò illud planum est, consensum domini qui rem suam transfert, esse causam immediatam translationis dominij, ut uidere licet apud Bal. in l. 1. col. 2. uersicu. & facit ad quęstionem. & ibi quoque Alex. col. 3. uersi. ex hac tamen gl. ff. sol. mat. Ex quibus etiam intelliges, quis sit eius rei effectus.

An cōsensus à viro præstitus sit causa immediata translationis dominij.

178 VIGESIMOPRIMO quero, Mulier sine consensu mariti uendit, aut donat domū Titij consentiente ipso Titio: demum mulier ipsa succedit Titio, dicitque nō ualuisse uenditionem, aut donationem, quam fecit sine consensu mariti, ex huiusmodi consuetudine: quid iuris? Bald. in l. ultim. in fi. C. de pact. loquens in statuto disponente, ut non possit minor promittere, sine aliqua solennitate, dicit, quòd si minor quispiam promittit aliquid ex bonis Titij, cui ipse posteà succedat, nō potest ipse minor, huiusmodi promissionem infringere per illud statutum. Nam ista promissio, non tantùm robur accipit ex promissione minoris, sed ex cōsensu maioris, ex quo principaliter dependet: statutum enim est productum propter minoris imbecillitatem: sed hic iure communi utitur obsequendo uoluntati maioris: ideò nullo pacto læditur, arg. l. quidam cùm filium. ff. de hæred. instit. & l. non uidetur. ff. de in integ. restit. min.

Uxor, qua uendit rē alterius cōsentientis, cui postea succedit, an possit hanc uenditionem impugnare.

min. Et hanc Bal. decisionem sequitur Iason in d.l.vlti.col.4. in 7.no. per illum text. vbi prohibitus disponere de re alicuius, potest eo consentiente disponere, sequitur etiam Alexander (cuius Iason non meminit) consi.215.põderatis, narratis in themate, colum.1.lib.6.

179 *Quid, si uir consentiens non intelligit qd uxor contrahit.* VIGESIMOSECVNDO quæro, Quid si maritus bene consentit vxori contrahenti, non tamen intelligit quid vxor contrahit: quia fortè simulat vendere, dũ donat, aut aliter tegit, quod facit, an valeat contractus? Dic breuiter, quòd non, tanquàm factus sine consensu mariti. Neque enim consentit quis rei, quam ignorat. ar. l. mater decedens. ff. de inoffi. testa. & l. nec ignorans. C. de donat. cum si. Quemadmodum nec quis dicitur præstare præsentiam nisi intelligat quid agitur. l. diem proferre. §. coram. ff. de arbi. & l. coram. ff. de verb. signi. & l. hæredes palàm. §. in testamentis. in verbo, certiorentur. ff. de testa. & optimus tex. loquens de tutore, in l. non multùm. ff. de autor. tut. vbi ita scribitur: Nõ multùm interest, an abfuerit tutor, cùm negotium cõtraheretur: an præsens ignorauerit, quale esset quod contraheretur. Et tantũ abest, vt actus, qui solo consensu perficitur, possit fieri per ignorantem, vt nec per dubitãtem quidem possit. l. si is ad quem. & l. hæres institutus. cum ll. seq. ff. de acq. hære. iuncta l. pro hærede. in prin. & l. gerit. ff. eo. ti. & l. si auia. C. de iure delibe. Nihil enim interest, ignores, an dubites. l. vlti. §. sin autẽ nescius & dubitãs. & ibi Bart. qui dicit singu. & Ang. C. de fur. cum alijs multis à me collectis in repetit. l. si vnquàm. in præfatione, nu.98. secundo modo. C. de reuoc. donat.

180 *De eadẽ re. Donatio nõ dicitur insinuata, nisi index aperte intelligat.* Et propterea Bal. in rubrica C. q admit. col.2. uersic. & ideo de facto, dicit, quòd si partes simulant vendere, cùm tamẽ donationem celebrant, licèt iudex interponat decretum, non propterea dicitur donatio insinuata, quia non erat notum iudici, quod intenderant donationem conficere. Apertè ergo (vt subdit) & intelligibiliter natura negotij exponẽda est, & declarãda, iudici per l. vlti. C. de edict. Diui Adria. tol. Aliàs non intelligitur factum in præsentia ipsius. Et idem est (inquit) si in aliquo actu requiratur præsentia propinquorum, vel amicorum: nam debent actum clarè intelligere: aliàs si esset simulatus, non dicuntur fuisse præsentes, vt voluit gl. quam ipse dicit sing. in l. seruus. §. tutor. (alias ille §. pro l. allegatur) ibi, amicis & iudice sciẽtibus. ff. de bo. po. Et illam Baldi decis. sequuntur recentiores in d. rubrica, & inter cæteros longè lateque Barb. in repet. eius rubri. in 1. quæstio. ipsius Bal. vbi ad hoc multa allegat & idẽ Barb. in ca. causam matrimonij. & ibi quoque Feli. de offi. deleg. vbi ipse Barb. dicit etiam illam gl. singu. & ipse Barb. cons. 40. præclare, colum.16. versi. & ad hoc accedit, lib.1. & consi.53. quod est eodem capite, col.8. versi. item in casu, libro 2. Cardi. Flor. qui id dicit singu. in c. vlti. col. vlti. in 7. & 8. quæstio. extrà de maior. & obedi. & Roma. in l. si sub specie, colũ.11. versi. & ex prædictis. C. de postulando. & Corne. cõsil. 105. circa primum, colum.8. versicul. hinc est quòd actus, libr.2. & Socin. consil.91. in causa domini Antonij, colum.9. versi. sed ad hoc respondetur, libro 3. Anto. Canar. in tracta. de insinuationibus, in 11. quæsti. & Iason in l.1. §. item acquirimus col.3. in vtraque lec. ff. de acquiren. posses. & Anto. Corse. in suis sing. in verbo, minor, si ex dispositione statuti.

Et idem propè voluit idem Bald. consil. 375. certum est quòd filia, colum.2. versic. sed videamus in proposito, libr.3. quòd per decretum iudicis appositum super donatione, non censetur fuisse facta insinuatio donationis, si causa non fuerit coram iudice exposita. Nominatim enim debet pars dicere, quòd vult donare, ita vt iudici qd agatur, & quid contrahatur innotescat. l. 1. C. de prædi. Curia. lib.10. Super eo enim, quod iudex non examinat, & quod ei bona fide non narratur, decretum interponere non videtur. Errat enim in facti causæ, aut ignorat. l. tutor si petitus. ff. de tutor. & curat. dat. ab his. & l. cum Aquiliana. ff. de transactio. & idem etiã voluit Lauren. Calca. consi.25. Titius nobilis columna 13. versicu. vnde cum non interuenerit. 181 *De eadẽ re.*

Et simile quippiam tradit ipse Bald. in l. 1. col.9. versicu. sed pone in actu. C. eod. qui admit. quòd si minor emancipatus præteritus, coram iudice recipit solutionẽ à debitore hæreditario, & iudex intelligit hunc filium esse in casu agnoscendi, videtẽ agnoscere coram iudice, sicuti contrà repudiare. l. si præteritus. ff. de bono. posses. cont. tabu. & l. si filius. ff. de mino. Sed si iudex hoc non intelligit, non videtur factum coram iudice. Nam non videtur intelligere, qui causam ignorat. l. si is ad quem. & l. pupillus. ff. de acquir. hære. scientia enim est certitudo cuiuslibet rei sensitiua, vel speculatiua, quam quis habet per se, vel per alium. l. in bonorum. ff. de bon. posses. & sequitur Cor. vbi suprà. 182 *De eadẽ re.*

Et generaliter ad hoc vt ratificatio, siue approbatio, aut autoritas, vel consensus det robur actui, necesse est, vt ratificans, vel approbans, siue consensum aut autoritatem præstans, habeat plenam ipsius actus notitiam, vt scribit Dyn. in capitu. ratum. col. 183 *Ratificatio plenã actus notitiam requirit.*

col.1.de reg.iur.libr.6.per l. cùm testamentum.& l.nõ idcirco.C. de iuris & fac.igno. & Card.Flor.consi.44.quòd ratificatio,circa medium,per l.quo enim.§.Iulianus.ibi, certior factus.ff. rem rat.habi. Nec dicitur quis habere alicuius rei notitiam siue sciẽtiam,nisi plenè sciuerit, & cum omnibus eius rei qualitatibus, & circunstantijs, ex sententia glos.not. in cap.concertationi.in verbo,sciuerit.& ibi Domi.& Philip.Fran. & alij,de appe.libr.6.Roma. qui eam dicit not.consil.343.ex proposito, paulò ante fi. & alij multi,quos tibi latè cumulaui in nostro tractatu Retractuum,titu.1.§.36. gloss. 2.in verbo,*notifier augresse*,nume.30. porrò si teneas.Sed interim non prætermittam tex. hęc omnia viuc comprobantem,in l.in totum.ff.de regu.iur.vbi ita scribitur, in totũ omnia, quæ animi sui destinatione agenda sunt,non nisi vera & certa scientia perfici possunt.

Notitia debet esse plena.

184 VIGESIMOTERTIO quæro, Testator iussit testamento vendi Titio domum suam certo pretio: idque facit uxor mea hæres illius,sine meo consensu:an valeat venditio? Barb.consi.39. bene etenim cuncta geruntur,colũ.7.in 3.dubio, libr.3. consuluit in casu statuti prohibentis mulierem contrahere sine consensu propinquorum, posse eam etiam contrahendo, mandatum testatoris, cuius hæres est, adimplere.Mouetur, quia id factum videtur à testatore,nõ à muliere ipsius hærede,quę tantùm voluntatem illius adimpleuit, per l.vnum ex familia.§.si de Falcidia.ff.de leg. 2.per quem Imo.post alios dicit, quod officialis electus per habentem potestatem à consilio generali ciuitatis, intelligitur esse electus ab ipso consilio & facit l.item eorum.§.si Decuriones.ff. quod cuiusq; vniuer. hæc fermè Barb.

Si testator iusserit aliquid vendi, an uxor illius hæres id possit facere sine mariti cõsensu.

185 Cui adde & text.in l.pater ex prouincia. ff. de manu.vin. vbi similiter probatur, id censeri factum à testatore, quod eo mandante factum est.Quem text. in simili casu adduxit Alexan.consi.215.ponderatis narratis, colum.4.lib.6. vbi ex hoc consuluit, posse executores testamenti alienare bona ex mãdato testatoris,cui successerũt pupilli, sine decreto & citatione amicorum, licèt sit statutum,quòd bona pupilli nõ possint alienari sine ea solẽnitate.Quod & idẽ consuluit ipse Alex.consil.27. attentis narratis,colum.1.lib.3.Sed & his adde, quod tradidit Guli.Cu.in l.cùm hi.in versic. planè. & ibi quoque Bald. in vtraque lectu.ff. de transactio. quod si testator damnauit hæredem vendere alimenta,isque ea vẽdidit, non poterit transigi super huiusmodi obligatione,tanquam dependente ex testamento inspecta scilicet causa originali,p l. vxorem.§.agri plagam.ff.de lega.3. & alia iura,quæ ibi videre poteris.

De eadẽ re.

Confirma per alium text.not.in l. si tibi pecuniam.ff. si cer.pe.& ibi Doc.inter quos Fran.Are.in 4.no. dicit ex eo sing.no. eum qui contrahit ex necessitate præcedẽtis obligationis,vel promissionis, non dici propriè contrahere. Ideoque per eum text. tenuisse Iac.But. (vti etiam refert & sequitur Ro.ibi.)statutum disponens,quòd qui vẽdit rem extraneo, incidit in pœnam, non comprehendere hæredem, qui in testamẽto damnatus est vendere: nam est obligatus vi præcedentis obligationis: ideò hæc non est propriè venditio,per illum text. & d.l.vxorem.§. agri plagam.ff.de legat.3. Et hoc quoque in casu illius statuti voluit Io. Andr. post ipsum.Iac.But. & Oldr.in addi. Spec.in rub.de rerum permu.col.pe.versic. expeditis beneficialibus.Bal.in l.si hęres.per illum tex.ff.de acti.empti.Alberi.in 2.parte statutorum, quæst.2.ex prædictis oritur, in prin. & iterum quæst.178.incip.Iac. etiam But. disputauit. & alij quoque plurimi à me congesti.in d.Tractatu Retractuum,ti. 1.in fi.nu.6. facit item. Quanquam multi alij tenent contrarium, quos etiam videbis in eodem loco, nume.8. nam & in eo, ne hic repetamus. 186

Contrahens ex necessitate præcedentis oblig.proprie non contrahit.

Vendẽs iussu testatoris, an incidat in pœnam statuti.

Huc etiam pertinet tex.in l.1.in prin.ibi, quanquam enim.ff.de contrar.& vtil.acti. tutel.vbi licèt regulariter non obligetur pupillus, sine tutoris autoritate: tamen sine ea obligatur, & ipsi quidem tutori, qui pro eo aliquid de suo soluit:quoniam hæc obligatio necessario ex ipsa solutione proficiscitur. Cuius ar. Ro. ex facto interrogatus, consi.280. quod ad uerbum repetitur, cõsil.394.præsupposito, respondit, mulierem posse liberare maritum, qui ei quippiam,quod ei debebatur, soluit sine consensu propinquorum, qui ex statuto requiritur,cùm id sit necessitatis, per l. sicut datam.C.de libe.cau.cum si. licèt aliàs liberare non posset,vt latè tractauimus suprà, in glo.3.in 1.quæsti. 187

Mulier liberè potest liberare soluentem sine consensu propinq. requisito ex statuto.

Et quod voluit gloss.ordi.in l.vlti.in verbo,teneri,secundum ult.intellectum.C.de legi.tut.quod bona minoris sunt tacitè obligata pro dote, licèt non interuenerit tutoris autoritas, aut decretum iudicis: quia hæc obligatio legalis, est ex necessitate, & consequentia actus permissi, uti etiam voluerunt Petr. Cyn.Ray. Forl.Io.Fab.Bald. qui hanc dicit esse communem opin.Ange.& Saly.sequentes eam glos. ibi Ioan.And.qui & alios antiquiores citat,in addi.Specu.titu.de dote post diuor.restit.§.vlti. versicu. quid si mulier.Iac.Aret.& post eum Alber. in 188

Minoris bona tacite obligãtur pro dote sine alia solennitate. vide nu.193.

in l.sed hic. quæ est secunda, in princip.ff. de rebus eorum.Idem Iacob.Aret.Bal.Ange.Roma.Alexan. & Iason in l.si constãte. in princip.ff.solu. matrimo, Guli.Cu.Bal. Angel.Paul.Castrens.& Alexand.in l.Item quia.ff.de pactis.Ipse Ioan.Fab.in §.fuerat. colu mna 5.versiculo item quid si maritus Institu.de acti.Bal.in l.certi.in octaua questione.& ibi Ange.circa medium.C loc. & in l.1.§.& vt plenius.C.de rei vxo.actio.vbi hoc reputat no.& in l.1.colum.2.ver.item pro dote.C.de priui.dotis.Ro.d.consi.280. col.2.vers.secundò ad idem.Corne.consi. 151.videtur in hac consultatione, colum. 2.lib.4.Calca.consi.13.pro parte negatiua, col.4.versi. nec obstat quod dicit Socin.cõsi.80.præsens consultatio,col.4.vers.& pro his optimè,lib.4. & Carol.Ruin.consil.61. ex themate, col.2.nu.4.lib.3. & idem in nõ dissimili casu respondit Anto.consi.35.visa forma contractus,in 2 dubio.

189 *Minoris bona inuecta obligata pro conducti.vide nu.193.* Et simile est,quod uoluit Bal.in d.l.certi.in 8. quæsti.C.loca. quod si minor conduxit domum sibi conducibilem & vtilẽ, & quædam bona inuexit in eam, ea sunt domino tacitè obligata,ut & bona cæterorum illata:licèt non interuenerit decretum iudicis, quia non ipse est,qui obligat, sed lex: nec dicitur lædi minor ex obligatione legali,& necessaria uel etiam probabili, ut dicit ipse Bald. qui & hoc dicit tenuisse Nicol.Mat.& idem quoque voluere Iac.Are. & Alberi.in d.l.sed hic.ff. de rebus eorum.

190 *Minoris intrantis religionem bona transferuntur in monasterium.* Nec admodum dissimile est, quod plerique voluerunt, bona minoris intrantis religionem,ipso iure, & sine aliqua solennitate aliàs requisita, de iure communi, uel municipali,transferri in monasterium:qa huiusmodi trãslatio ex lege necessariò resultat. Ita enim voluerunt Inno. & Ioan. And.in c.in præsentia.vterque in verbo,minor annis,& ibi quoque Pan.col.5.versi.vltimò no.de probat.Iac.Are.in l.quidam.ff. de reb.dub.Specu.titu.de sta.mona.§.1.versi.47.quæritur, vtrum minor.Ioan.Faber in Auth.ingressi,col.vlt.versi.nec est opus. C.de sacro.eccle.Bar. distinguens inter pupillum & adultum,in d.l.2.ff.de reb.cor. & Roma.in d.consi.281.col.2.uersi.tertiò.Et illud quoque de minore ingrediente monasterium,latè uoluit Maria.Soci.in tractatu Oblationum,libello 9.in 5.quæst.

191 *Minores tenentur obligatio legalis.* Et pro ea sententia optimè facit text. ille in d.l.2.iuncto.§.ul.l.1.ff.de reb.cor. ex quo illud apertè colligitur, minorem obligari obligatione legali, sine tutoris autoritate, aut decreto iudicis, prout illum expendũt Dy.Bart. & pleriq; omnes ibi: nam loquitur de pignore,quod ex lege contrahitur ad solutionem pretij rei venditæ, & idem dicit Barto.in obligatione consuetudinaria,vel statutaria, per l.sinc hærede.§. Lucius.ff. de admi.tuto. ubi & idem Bar.not. consuetudinem respicientem rem,ligare etiam minores: de quo nos latiùs diximus in Tractatu Retractuum,tit.1.§.1.gloss.13. in verbo, *l'achapteur*,nume.13.quid autem si emptor, & in fi.eiusdem ti.num.54.d.autem §. Lucius.vbi videre poteris. *Et statutaria.*

192 *Alienare prohibitus, actũ, ex quo alienatio sequitur, facere prohibetur* Quanquàm ne illud omittam,contra illa,quæ diximus,facit,quòd qui non potest alienare, debet agere & curare, ne ex actu quem facit, sequatur alienatio ex dispositione legali.& si contrà facit, actus ille nõ valet per text.in l. codicillis.§.matre. & ibi Bar.ff.de lega.2.& gl.no.in l. si ita quis promiserit.§.ea lege. & ibi Bal.Rapha.Co.Frã. Aret.& Iason.ff.de verbo.obliga.cum alijs multis concor.& tex.& Doct. à me latè cumulatis,in d.Tracta.Retractuum, titu.1 §. 1.glos.14.in uerbo,*ou equipollent*,nume.14.ex quo Bald.ipse.

193 *Contra superiora.* Ideoque sunt, qui cõtrarium tenent eorum,quę suprà diximus de obligatione bonorum minoris pro dote, & inuectorum pro conductione.Videlicet in priore casu, Barto.& Fulgo.in d.l.item quia.de pactis. & idem Bart.in d.l.si constante. in 4 quæst. 3.partis prin. & ibi etiam Imo. & Raph.ff. sol.mat.p l.dos data.C.de dona.ante nupt. iuncta l.Titia,cũ ibi no.ff.de iure dot.& Salic.in d.l.certi, in tertia quæst.C.loca.Pe.Anch.cons.94.ista domina Ioanna,post prin. Ang.Are.in §.item Seruiana.col.2.versi.qd in minore.ff.de actio.De secundo gl.Guil. Cu.Bart.ipse,Saly.& Raph.Fulg.in d.l.item quia.Cy.in d.l.certi.in 4.quæ.& ibi Io.Fab. Ang.statim post prin.& Saly.in d.4.quæsti. C.loca.Dy.in d.§.itẽ Seruiana. & ibi quoque Io.Fab.col.2,vers.sed quid de minore. Sed & contra tertium illum casum de minore ingrediente religionem, tenuit Nicolaus Castellanus inter consi.Bart.consil. 473.casus super quo,col.ult.uersi. item ratione.& ante illum Cyn.post Petr.in Auth. ingressi,colum.2.uersic. quinto quæro.C. de sacros.eccles.

194 *Minor sine decreto vendit, quod testator vendi iussit.* Sed quicquid sit in illis tribus casibus,illud certum est, ut propiùs ad nostrum casum accedamus,minorem,aut tutorem illius, posse sine solennitate decreti alienare prædiũ,quod testator iussit uel promisit se uenditurum, uel stipulanti spoponderit: qa hæc alienatio huiusmodi est,quę necessariò ex voluntate testatoris dimanat.Hæc enim scribuntur in l.1.§.1.& l.magis puto, §.si pupillus.& l.ult.ff.de rebus eorum.& in l.1.& l.prædiũ. & ibi gl.Fab.& alij.C.quã. decret.op.non est. & id latè prosequuntur Bar.Bal.Franc.Aret.& alij recentiores,in l. qui

qui Romæ.§.cohæredes.ff.de verb.obli. Et illius quidem l.prædium.arg.Guli.Cu.in l. cum hi,in versic.planè,& ibi quoque Bal. in 2.lec.ff.de transact.tradunt, quod testator potest permittere, vt transigatur super futuris alimentis legatis sine decreto.

195 *Tutor potest compromittere ex statuto.* Suffragatur præcedētibus,quòd licèt tutor nō possit compromittere super re aut lite pupillari,vt voluit Ang.in l.Imperatores.ff.de pac.Pau.Ca.Alex.& recentiores in l.iuris gentium.§.vlt.eod.ti.potest tamen, si statuto caueatur, quòd quælibet causa cōpromittatur, cùm id ex necessitate statuti faciat:vt voluerunt Bald.Ang.qui ita dicit seruari in practica.Pau.Ca.Ale.& Iason,in d.§.vlt.per tex.ibi,qui tutori potestatem facit remittendi gratis, quod necessariò remittendum est,quē dicit sing. ad hoc Pau. Sed & illud de cōpromisso voluerunt Bal. Saly.Pau.& Ale.in l.vlt.per illum.tex.C. de in integ.restit.mino.Bald.consil.358. super eo,col.2.versi.præterea pupilli,lib.3.& consi.96.pupillus,in princ.lib.5.Ang. in l.si plures ad prin.ff.de pactis.Ro.in l.1.col.9. versi.adde tamen,quòd vbi Prælatus.ff. de arbit.Barb.consi.44.illud afferā, col.pe.lib.1.

196 *Statutū exigens consensum viri in obligatione vxoris non intelligitur de necessaria.* Adstipulatur quoque, quod pulchrè cōsuluit Pau.Castrē.consi.183. in causa quæ vertitur coram domino,col.vlti. versi. nō obstat statutum, libr.1. quòd statutum exigens cōsensum mariti,in obligationibus, & contractibus vxoris,intelligitur de noua & voluntaria obligatione, & non de ea, q̄ descendit ex statuto, vel consuetudine de gabellis, & alijs istiusmodi iuribus soluendis:quia pro illis poterit vxor se obligare sine autoritate viri, per l.2.& ibi notat.ff. de rebus eorum.

197 *Mulier sine solennitate statuti potest secundo viro in dotem dare quæ dederat primo.* Nec hinc lōgiùs distat, quod & pulchrè consuluit Soci.consi.80.præsens consultatio,col.pen.versi.ista conclusio, & per totum illud consi.lib.4.quòd stante statuto, quòd mulier non possit contrahere sine consensu Mundualdi, poterit tamen mulier eo inscio, in dotem dare secundo marito,quæ primo dederat, tum quia huiusmodi dotis constitutio venit ex dispositione, & interpretatione legis per l.dotem.ff. de iure dot. tum quia mulier tenetur dotare, etiamsi matrimonium cōtractum fuerit,nulla dotis mentione facta,vt dicit Bal. in l.vlt.C.de sen.quæ sine cer.quanti.atg.gl. in §.vlt.in Authen. de non elig.secun.nub. idque maximè in secundo matrimonio,argu.gl. Authen.sed quamuis.C. de rei vxo. actio. Igitur cùm ad constituēdam dotem cogi posset, consequens est (inquit) vt sine illa solennitate id possit facere, argu.d.l.1. versi.quanquàm.ff. de contra. & vtil.acti. tute. Et idem quoque respondit in eodem propè statuto Caro.Ruin.d.consi.61.ex themate,in 1.dubio.libr.3. Et vide quæ suprà diximus in gl.5.nu.123.incip. postremo illud quærimus,& tribus seq.

Et his admodum concinere videtur,qđ ex facto interrogatus Bal.no. respondit,cō si.99.in causa ista considerandum,colū.2. versi.mouetur & aliud dubium, quòd licèt adulta minor 25.annis, non possit alienare immobilia, sine decreto iudicis.l.pdia. C.de prædi.minor.cum sim. tamen contrahendo matrimonium cum pari,potest dotem constituere,per multa quę illic allegat reprætenditque Bar.contrarium tenentē, in d.l.si constante.ff.sol.mat.Quod an procedat, cùm ex statuto vir lucratur dotem, vide Raph.Co.consi.109.domina Ioanna in 1.dubio. Sed & tu super illa Bart. & Bal. controuersia,vide glo.in l.lex quæ tutores. in verbo,vel in dotem,& ibi Doc.C.de admi.tut.& in l.2.in verbo,omnia bona sua. C.si aduers.dot. 198 *Mulier minor contrahens matrimonium an dotem in rebus immobi posset cōstituere.*

Huc item quadrat, quòd licèt nō valeat pactum de successione futura, certo modo disponenda,sine cōsensu eius, de cuius successione tractatur, per l.ulti.C. de pact. cum si.tamen si huiusmodi pactum fiat ex necessitate præcedentis cōtractus liciti, valet,per tex.in l.si quis seruum.ff.de acti.empti.vbi hoc not.gl.Bar.& alij, & Bal. in d.l. vlt.col.vlt.& ibi Iason,co.3. in 6.limitatione.ff.de pact. 199 *Pactum de futura successione valet, cū fit ex necessitate prę cedentis cōtractus.*

Omnibus his suffragantur duæ regulæ à legibus traditæ.Prima, quòd quæcunque generalis alienationis prohibitio, non includit necessariam alienationem.l.alienationes.ff.fami.ercisc.& l.diuus.ff.de peti.hære.& l.mulier.§.si hæres.ff.ad Treb. & l.qui potuerūt.ff. de manu.testa. & l.1.ff.de fun. dota.& l.filiusfa.§.Diui.de leg.1.& §. licet. Insti.q manu.non pos.& no.Bar.in l. quēadmodum.C.de agri.& censi.libr.11.& in l.si finita.§.si de vectigalibus.ff.de dam.inf. cum alijs prope.infinitis concor.& text. & Doct.à me adductis in tract. Retractuum, tit.1.§.1.glo.14.in verbo, *ou equipollent à vente,* nu.11.& generale est. 200 *Alienationis prohibitio non comprehēdit necessariam.*

Secunda & ea quidem generalior,quòd actus ex necessitate factus, non comprahēditur sub lege prohibente actum fieri.l.1.ff. de offi.Procons.& l.2.§.itidem agitatum.ff. ad leg.Rho. de iact.& l.1.ff.de execu.tuto.& l.ut gradatim.ff.de muner.& honor.& l.generaliter.§.spurij.ff.de Decuri.& l. cùm specialis.C.de iudic.& c.si quis per necessitatē extrà de furt.& c.quod non est licitum,extrà de reg.iur.& c.ab arbitris. de offic.deleg. lib.6.cum alijs quoque plurimis concor. à me item collectis in illo tract. Retractuū, titu.1.§.26.nu.14.illud autem scio,& multis 201 *Actus necessarius non comprehenditur sub lege.*

tis sequ. quibus ostendimus necessitatem legi non subesse.

202 *De iisdem rebus.* Quas regulas adscribit Ro. consi. 219. ex themate consultationis præmissæ, vbi illis subnixus consuluit, quod dispositio l. hac edictali. C. de secund. nupti. qua prohibet mulier secūdo nubens, titulo dotis plus in virum transferre, quàm in vnum ex filijs primi matrimonij, non habet locū in trāslatione necessaria. Propterea si mulieri aliquid fuerit relictum ea cōditione, vt in dotem det marito, poterit secundo nubens & hoc dare in dotem, licèt non tantum relinquat filijs primi matrimonij.

203 *Prohibitio testatoris alienandi nō impedit alienationē necessariam.* Sed & ex illa priori regula scribit Pe. Fer. in ti. forma libel. in acti. rea. decla. in gl. veris ac legitimis titulis, col. 8. versi. sed circa hoc quæro, quòd licèt prohibitio alienandi facta à testatore, alienationē ipsam impediat. l. peto. §. vl. & l. cum pater. §. libertis. ff. de lega. 2. & l. cum pater §. filiam. ff. de lega. 3. non impedit tamen alienationē, quæ fit ex causà necessaria trahente originem ab ipso testatore, q obligauit se, & sua creditori. & ideò hæres tradit in solutum creditori, per text. in d. l. filiusfa. §. Diui. & alia quædam in d. 1. regula, allegata.

204 *Vxor libere pōt reuendere à se prius emptum cū facultate redimendi. Cōtra supra dicta.* Et per hæc aliquando dixi, valere venditionem, quam fecerat mulier sine consensu mariti, cuiuspiam rei, quam ante matrimonium mulier ipsa emerat, cum pacto reuendendi, quoniam mulier cogebatur eam reuenditionem facere ex huiusmodi pacto apposito, in primo contractu venditionis. Quibus adde, quę & nos diximus suprà in 5. gl. in verbo, *contracter*, nu. 165. incip. sed hoc intellige, nisi daret, & alijs sequ. & iterum nu. 196. incip. secundum membrū. Et ex his omnibus facilè poteris intelligere hanc nostram consuetudinem non procedere, vbi mulier ex necessitate contraheret. Licèt sciam Pau. Cast. Alc. Fran. Purpu. in l. certi condictio. §. quoniam. ff. si cer. pe. fuisse in ea opi. vt in casu statuti prohibentis mulierem obligari. sine consensu ꝓpinquorum, non valeat promissio facta à muliere sine eo consensu, etiam in eo, de quo efficaciter tenebatur: quibus autem rationibus, ibi videre poteris.

205 *Si mulier vendit Emphyteusim sine marito, an cadat em phyteusi.* VIGESIMOQVARTO qro, Mulier non obseruata solennitate huius consuetudinis, vendidit emphyteusim sine cōsensu domini: an res cadat in cōmissum? iuxta l. 3. C. de iure emphy. quæ quidem lex in Gallia non obseruatur. Verùm non nobis tantum scribimus, sed & alijs. Bald. in l. 2. co. 2. versi. ex prædictis videtur. C. de Epis. audi. loquens in casu statuti requirētis cōsensum propinquorū in contractibus mulierum, dicit mulierem ipsam non cadere emphyteusi, quæ ita alienauit: quia verbū vendidi, absolutè prolatum, non comprehendit venditionem nullam ex defectu solennitatis, arg. l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. & l. alienationem. ff. de verb. signifi. & sequuntur alij plenè infiniti, quos tibi collegi in tract. Retractuum, tit. 1. §. 1. glos. 2. in uerbo, *a vendu*, nu. 6. horum opinionē. Quibus addes Sebast. à Mōte S. Sab. in tract. empti. & vend. in 35. q. 3. q. prin. Hippo. Marsil. sing. 28. emphyteuta. & Fran. Rip. in d. §. cōdemnatum, colum. 1. nu. 5.

Contrarium tamen, cùm ex facto consuleretur, in eodem casu respondit Rapha. Fulgo. cōsi. 219. visis binis processibus, col. pen. versi. alijs quoque multis: motus, quia per d. l. 3. de iure emphy. venditio facta inconsulto domino, est nulla ipso iure, & tamen ipse emphyteuta per eam venditionē cadit re ipsa. Nā & aliàs (inquit) sufficit de facto contrà facere, vt pena committatur; quando ex ipsa cōtrauentione damnum potest versari, vt no. per Bar. in l. vbi pactū. C. de transac. & in l. Mutianæ. ff. de condit. & demon. Cui adde text. in l. 1. C. de sepul. vio. & in l. eum qui duas. C. de adul. & in l. quid ergo. §. cùm autem. & ibi gl. Alber. & Bal. ff. de his qui no. infa. & in l. 3. §. si quis codicillis. versic. item sine iure valeat. ff. de S. C. Syllan. cum alijs multis si. & concord. text. & Doct. à me adductis, in tract. Retractuū. §. 26. gl. 2. nu. 11. quę autem dicta sunt. 206 *De eadē re.*

Et ex illis dictis intelliges, hæc postrema & similia ꝓcedere, cùm non aliunde actus nullus est, quàm quod gestus est contra cōstitutionem actum prohibētem, & ipsum annullantē. Quòd si ex alio capite sit nullus, vt quia gestus est sine solennitate aliàs requisita à lege vel à statuto, tunc nullitas impedit, ne contrahens cadat re alienata. Et ita omnia hæc contraria quæ videntur, componit Card. Alc. in c. 1. col. 1. ti. de prohib. feud. ali. per Fede. Et id verū puto. Quāquàm huic aduersari videtur, quod tradit Bal. consi. 349. qui litem habebat, libr. 2. q qui uendit feudum litigiosum sine cōsensu domini, eodem cadit: licèt venditio nulla sit, propter vitium litigiosi, quia in prohibitis non requiritur iuris effectus. 207 *De eadē re.*

Sed vt redeamus, prior illa sententia Bal. in d. l. 2. de Epis. aud. multis similibus comprobatur. Primò per tex. in l. 1. §. ul. ff. quod quisque iuris, vbi lex puniens aliquem facientem actum, non compræhendit actū nullum. Ex quo not. Bald. quòd ineptè, & ita inutiliter opponens exceptionem, non cadit in pœnam statuti. Sed & ex eo notat Ang. & post eum Alc. & recentiores, quod iudex, qui tulit sententiam nullam non facit litem suam. quod & uoluit glo. in l. ulti. 208 *De eadē re.*

in

in prin.ff.de uar.& extraord.cog. & Bart.in q.per eũ disputata,incip.à sentẽtia iudicis.

209 *De eadẽ re.* Secũdò,ex eo quod voluit Bar.in l.filiũ, §.si quis bonorum.per illum textũ,& alios quos allegat.ff.de legat. præstan. quòd stãte statuto, quod si aliquis cesserit actione alicui nobili,cadat à iure suo:si quis cessẽrit,qui cedere nõ potuit,vel aliàs cessio fuit inutilis,nõ cadet à iure suo. Quod monet menti tenendum. Et idem quoque voluit ipse Bart.in l.non putauit.§. non quæuis.p illum textum.ff. de bono.pos.cont.tab. & Ro.in repe.l.si verò.§.de viro.in 33.fal.ff.solu.ma.Firm.in tract.Gabel.in 3.parte 8.partis. prin.q.32.versi. item sequitur,quòd cedens.Iason in d.l.1.§.1.in 5.no.ff.quod qsque iur.& in d.l.3.col.antepe. uersic.22.C. de iure emphy.& Fran.Rip. in d.§. condẽnatus.colũ.1.nu.4.licèt contrarium teneat Bal. in d.l. quid ergo.§.cùm autem.ad fi. p illum tex.ff.de his qui not.infa.

210 *De eadẽ re.* Tertiò, quod notabiliter consuluit Bal. consi.9.factum tale est, anno domini,col. pen.lib.1.quòd si minor sine decreto iudicis vendat feudum, non ob id perdit feudum ipsum,cùm venditio nõ teneat.& ad hoc illic multa allegat, quæ tu ipse videre poteris.

211 *De eadẽ re.* Quartò, & quod eleganter cõsuluit idẽ Bal.consi.139.factum tale est.d.A.paulò ante fi.libr.2.quòd statutum in duplũ puniẽs eum,qui cesserit alteri debitum priùs solutum,non habet locum in minore,qui sine consensu patris, & coniunctorum, qui ex alio statuto debet interuenire,cessit debitũ sibi antè solutum.

212 *De eadẽ re.* Quintò,quod generaliùs voluerunt idẽ Bal.& Saly.in l.ea quidem.in 2.not. per illum tex.C.si mãcip.ita fuer.ali. ne væneat. quòd frustratorium factum pœnam efficaciter noncommittit:quia secundum Philosophos,ex nihilo nihil sequitur, de quo tamen videbis per Bart.in d.l. vbi pactum. col.ulti. & ibi recentiores.C. de transac. & eundem Bar.in l.continuus.§.cùm quis.ff. de verbo.oblig.& latè Felin. qui alios multos citat,in c.tua nos.col.3. extrà de iureiu.

213 At suprà dictis aliud obstare videtur, ꝙ licèt contractus factus contra legem communem vel municipalẽ, non valeat quantum ad commodum eorum qui ita cõtrahunt: valet tamen quantum ad eorum incommodum.l.peto.§.fratre.ff.de leg.2.& l. pater.§.Iulius Agrippa, à contrario sensu. & §.seq.ff.de leg.3.& c.si religiosus.in prin. & ibi Domi.in vlt.no.de elect.lib.6.Bart.in l.non dubium.col.3.versi. oppo.quòd secundum,& ibi etiam Fulgo.col.10.C.de legibus.& pleniùs diximus in dicto Tractatu Retractuum,lib.1.§.26.glo.2.nu.8.incip.& facit etiam. Sed hæc & similia procedunt, vbi qui eum actum facit, habet personam integram,& legitimam, nullius alterius cõsensum,aut autoritatem requirentẽ. Aliàs enim quotidie videremus minores,prodigos,& cæteros id genus, contrahendo contra leges,suis rebus cadere.

VIGESIMO QVINTO,quęro,an istud statutum sit fauorabile,an odiosum?ęquũ an iniquum?De quo dicere debuimus omnino in principio, vt proinde sciremus in multis quæstionibus iã tractatis, an debeat extendi,an potius restringi. Et quidem omnes fermè de hac re loquentes,in statuto requirente consensum propinquorũ in contractu mulieris,aut minoris,dicunt tale statutum esse fauorabile. & inter cęteros Bar. in l.qui exceptionem.in prin.ff. de condit. indeb.Bal.consi.60. quædam soror de ordine minorum,lib.5.& in l.trãsactionem. & ibi quoque Paul. Castr.Ale. & Iason.C.de transact.Ange.consil.88.præmitto primò. col.2.Ale.consi.207. ponderatis verbis statuti,col.2.lib.6.Fran.Aret.cons.2. intellecta diligenter,col.2.Soci.consi.77. in præsenti consultatione, col.antepe. & iterum colũ. pen.Baldus de Bartoli.in rub.ff. de verbor. oblig.col.pen. Et dicit Bald.in l.2.in 9.q.C. de rescind.vendi. huiusmodi statutum esse æquissimum. Omnium fermè fundamentum est,quia est exclusiuum doli,& metus. per no.in dicta l.transactionem.de transactio. Idem Bal.in c.2.col.pen.de probat. dicit id statutũ in se habere rõnem naturalẽ. 214 *An id statutum sit fauorabile an verò odiosum.*

Bal.tamen secum hic apertè pugnans,vt sæpe aliàs, (adeò inconstanti ingenio est) in l.omnes populi.col.7.versi.item si statutum dicat.ff. de iustitia & iure, constanter asseuerat huiusmodi statutum esse iniustũ, & iniquum,proindeq; restringẽdum. Nec solus fuit in ea sententia. nam eum nuncupatum sequitur Corne. vir haud dubiè optimi & solidissimi iudicij, cõsi.241.de duobus quęritur.col.2.versic.tertiò pro hoc facit, & rursus in fine primi dubij, libr.2. Et quod sit etiam strictè interpretandum, tradit Imo.consi.74. in casu præmisso. quod & nos alibi diximus, & Paulus Parisien.cõsi.99.inhærendo,col.pen.nu.51.libr.1. Verùm pro priori sentẽtia faciunt, quæ diximus suprà in prima lege connubiali,num. 71.incip.sed quisnam miretur.& seq. & in glo.6.nu.37.restat igitur, rursumque in hac glo.nume.1.& 3.sequen. 215 *De eadẽ re.*

VIGESIMOSEXTO q̃ro, Quid si vxor alicuius Pictauiensis non contrahat in Pictauia,sed in alia prouincia, in qua possit mulier contrahere sine consensu mariti: an ualebit contractus? Et uidetur quod sic, quia quando statutum requirit in actu aliquam 216 *An mulier Pictauica possit alibi cõtrahere sine consensu viri.*

quam solennitatem, non attendit in actu facto extra territorium, etiam si statutum sit prohibitorium, non absolutè quidem, sed ratione solennitatis omissæ: vt voluerunt Bar. Bald. Salv. & alij in l. cunctos populos. C. de Sum. Trini. & fide catho. & Pe. Anc. in repe. c. 1. extrà de constit.

217 *De eadē re.* Et hoc generale est, quòd circa solennitates attenditur statutum, & cõsuetudo loci, vbi actus celebratur. l. 1. C. de eman. libe. & l. si non speciali. & l. vlti. C. de testa. & l. si fundu s venierit. ff. de euict. & l. 1. in fi. ff. de vent. inspic. & l. semper in stipulationibus. ff. de regu. iur. & l. 2. C. quemadmodum testamen. aper. & l. vltima. ff. de testamento milit. & l. 1. C. de Decurio. libro 10. & not. Innocen. Ioan. And. Compo. & pleriq; omnes in rub. extrà. de consuet. & videtur esse glo. ordi. in l. 2. ff. de eo quod certo loco.

218 *De eadē re.* Et ita in statuto prohibente mulierem contrahere sine consensu viri, consuluit Francis. Areti. consil. 54. in causa magistri Blasij, col. 2. versic. tertia ratio principalis, Sed & in statuto prohibẽte filiumfamilias obligari sine consensu patris. hoc quoque tenuit idem Francis. Aret. consi. 73. diligenter & maturè, col. 4. versi. his ergo prȩmissis vbi & in eam sententiam multa allegat. Et idem quoq; in statuto prohibente, ne possit mulier testari sine consensu viri, consuluit Corne. cons. 241. de duobus quæritur, in primo dubio, libro secundo. vbi & alia quoque allegat, dicitque ita cõsuluisse Bal. consi. incip. factum sic proponitur, domina B. de Perusio, cui se subscripserunt Petrus frater ipsius, & Hono. de Bar. sed illud consilium reperire non potui.

219 *Cõtra suprà dicta.* Contrà non videtur posse mulierem Pictauicam, etiam extra territorium Pictauiæ contrahere sine consensu viri, multis rationibus, quas hic continenter subijciemus. Prima, quia consuetudo hæc disponit circa personam, & quidem respectu ipsius personæ simpliciter, non respectu personæ in loco. Ideò vbicunque mulier subdita contrahat, non valet contractus, non seruata forma, quæ respicit habilitatem, sine in habilitatem personȩ. Sicuti si daretur hic curator minori Pictauico, is certè nullibi terrarum poterit contrahere, sine autoritate huius curatoris. l. si curatorem habens. C. de in integ. restit. mino. cum simili. Similiter, si alicui est bonis interdictum, huiusmodi interdictio vbique vim habet, nedum in loco interdictionis, per l. is cui bonis. ff. de verborum obligatio. & l. Iulianus. ff. de curat. furio. & l. relegatorum. §. interdicere. ff. de interdict. & relega. Item suspensus ab officio, vel excommunicatus, vbique intelligitur suspensus & excommunicatus. c. quisquis, 4. quæstio. 5. & no. glos. in l. ex ea causa. ff. de postul. & Archidiac. in c. si quis presbyter. 7. quæstio. 1. Præterea sententia, quæ afficit personam, vbiq; vim suam extendit. l. 1. C. vbi de cri. agi opor. & ca. vlti. de foro compe. Ad hæc constitutio Papæ vel Imperatoris ligat subditos, quocunque se conferant. l. leges sacratissimæ. C. de legi. & l. 2. C. de commer. & mer. & l. 2. C. de vectigal. & c. vlti. extrà de constitu. Ergo & statutum, ar. l. si duo. ff. de administr. tuto. vbi Bar. per illum textum dicit, quòd si per statutũ minor, vel filiusfamilias, vel mulier prohibetur aliquod genus contractus celebrare, ita porrigitur effectus illius quocunque, sicut porrigitur effectus vniuersalis interdictionis administrationis. Idem quoq; Bar. in l. ex castrensi. ff. de cast. pecul. dicit quòd statutũ disponens, quòd non possit filiusfamilias obligari sine cõsensu patris, vires suas extendit ad contractum factum extra territorium statuti. Et alibi scribit idem Bart. videlicet in dicta l. cunctos populos. in sexta quæstione, quòd statutum prohibens minorem testari, trahitur ad subditum vbique testãtem. & idẽ ibi dicit Bald. quo ad bona ibi sita, & Saly. etiam ibi. Prætereà potestas statuendi inter subditos suos, non arctatur territorio. l. vltima. ff. de decret. ab ordin. faci. & l. si quis in hoc. C. de Episcop. & cleri. & c. tuæ. & c. vlt. extrà de clericis non residen. Et ex differentia locorum non debent variari iura statutorum. l. vlti. C. de temp. in integ. restit. Item istud statutum est fauorabile, ut suprà dictum est. ergo vim suam porrigit extra territorium. d. l. 2. ff. quod certo loco. & cap. vt animarum. de constitu. libr. 6. Denique si aliter diceremus, facilè redderetur hæc cõstitutio elusoria, essetque ludibrio, qa semper mulier vt contraheret sine consensu viri, alibi contraheret. quod esset absurdum, arg. l. mercatores. C. de commer. & merca. & l. 2. C. de eunuch. Et facit l. si prætor. in prin. ff. de iudi. & l. 1. §. exceptiones. ff. quar. re. act. non dat. l. vlti. C. de vsur. rei iudic. & c. abbate. de uerbor. signifi. & c. commissa. de elect. libr. 6.

Et ita in hanc partem concludit Bald. consi. 418. super primo puncto, libro quarto, & iterum consil. 60. quædam soror de ordine minorum, libro quinto, loquens utrobique in statuto disponente, non ualere contractus, aut testamentum mulierum, sine præsentia & consensu consanguineorum. Et Bap. de S. Seuerino, loquẽs in eodem statuto. in repet. d. l. 1. colum. 54. de Summa Trinitate. Florian. in l. 1. ff. de usur. ubi loquitur de statuto disponente, quòd minor non possit contrahere sine 220 *De eadē re.*

præ-

præsentia consanguineorum, & Firmia. in tracta. Gabel. in sexta parte principali, in quinta quæstione, vbi dicit, se iudicasse in Capitulo Vrbis, mulierem Viturchianam non potuisse conficere testamentum in ciuitate Viterbii, sine consensu propinquorum, qui requirebatur ex statuto Viturchiano. Et faciunt scripta in non dissimilib. casib. à Roma. consi. 39. in proposita quęstione. & Barb. consi. vltimo, illud referam col. 19. ver. non obstat. cùm dicebat & multis sequē. libro quinto. & Benedict. Capr. consi. 21. cum de duobus, colum. 2. ver. sed his non obstantibus, & consi. 144. pro præfati dubij declaratione, col. 3. vbi tamen dubitanter loquitur.

221 *Dist. in stip. De eadē re.* Sunt autem, qui hanc controuersiam ita componunt, ut uidelicet tale statutum prohibens, ne mulier possit testari sine cōsensu certorum propinquorum, non porrigatur ad testamentum factum, extra territorium, per allega. pro priori parte, nisi actus fieret extra locū statuti in fraudem illius, vt express e voluit. Salyc. in d. l. cunctos populos. vbi ita dicit se consuluisse apud Rhegium, & suo consi. subscripsisse Rav. & Ioan Lig. & sequitur Franc. Aret. ibi col. 12. versic. secundo principaliter. & dicto consi. 54. & dicto consi. 73. & Alexā. consi. 41. visis, quæ subtiliter, columna secunda, libro 5. repetito consi. 116. lib. 6. ubi hanc rem latè tractat. Et hæc distinctio cōfirmatur ex iis, quæ scribit Imol. in l. pupillus in fin. ff. ad legem Falci. & Philip. Cor. consi. 89. viso supra scripto puncto. col. 4. ver. nec obstat quod de facili, lib. 3.

222 *Alia distinctio.* Sed Petrus Ancha. in repet. c. 1. in 12. q. prin. uers. hic cadit quæstio, qui est in 40. charta, in paruis, de const. loquens etiam in statuto disponente, ne mulier possit cōtrahere sine cōsensu duorum propinquorum, scribit Zachariam Triuisanum profundæ scientiæ uirum, hanc quæstionem disputasse, an huiusmodi statutum liget mulierem alibi contrahentem sine consilio duorū propinquorum, in eamq; sententiam tandem inclinasse, ut non valeat talis contractus, si is qui cum muliere cō traxit, habeat huius statuti notitiam: secus si ignorabat.

223 *Alia item.* Bald. autem in simili, in repe. l. vlti. ff. de iurisdictio. om. iudi. dicit, quòd si subditus cum subdito contraha. extra territorium, non valebit contractus: si cum subdito, ualebit. Nam ad non subditum, non extenditur præiudicium, neque commodum legis municipalis. Refert tamē alios dicere, quòd statutum potest inhabilitare subditum, ubicunque gerat actum à statuto prohibitum, si eiusmodi actus sit, qui ab eo solùm pendeat, vt factio testamenti minoris viginti annis. Nam siue subditū, siue extraneum hæredem instituat extra territorium, non ualebit: sed in contractu vltrò citroque obligatorio, æquam esse illam distinctionem, an non subditus sciuerit prohibitionem statuti, an ignorauerit. Et hoc sequitur Petrus Anchara. vbi suprà, & Alexā. d. consi. 41. libr. 5. & Roch. Cur. in cap. vlti. in 13. q. in tertia limitatione, extrà de consuet.

224 *Alia quoque.* Verùm idem Bald. (vt parum sibi constat) aliter distinguit, consi. 474. statutum est in ciuitate, libro 4. consultus super statuto prohibente nullam personam posse testari, nisi reseruauerit ius communis Eugub. Nam quispiam eius ciuitatis fecerat testamentum in alio loco, in quo nec iure communi viuebatur, & in eo testamento hanc reseruationem non fecerat, dubitabaturque an ualeret huiusmodi testamentum, & respondit non ualere in bonis tributarijs illius communitatis, in cæteris autem ualere: tanquam in huiusmodi rebus inspiciendus sit locus bonorum, vt aliàs sæpe in statutis, præsertim realibus, vt per Barto. & alios in dicta l. cunctos populos. Nos uerò sequimur eam opinionē, quæ irritum facit contractum, ubicunque factum sine consensu mariti.

VIGESIMO SEPTIMO quæro, quid contrà, si mulier extranea contrahat in Pictauia, an sit adhibendus consensus mariti, vt ualeat. Hanc quæstionem in nostro casu posuit Bald. in l. velles. in fine. C. de reuocat. donation. nec tamen decidit eam, sed tantùm dicit eius rei decisionem colligi ex nota. in dicta l. cunctos. C. de Summa Trinit. Videtur autem primū, quòd non; nam statuta non possunt habilitare, uel inhabilitare non subditos, per l. 1. in fine. ff. de tutor. & curat. dat. ab his. & l. etiam, secundum vnam lec. ff. de tutel. Et ideo dicunt nostri Docto. quòd statutum prohibens uirum instituere vxorem, aut filium familias, vel minorem 22. annis testari, & similia, non trahuntur ad forenses actum conficientes in ipso loco statutir. Ita uoluit Specu. titu. de senten. prolat. §. qualiter. versic. item pone, quidam Flandren. Bart. in dicta l. 1. de tuto. & curat. dat. ab his. & in d. l. cunctos populos. col. 8. versicu. sed circa hoc dubitatur. & ibi quoq; Bal. col. 9. versi. circa istam inhabilitatem, Salyce. Franc. Aret. col. 10. versicul. quærit nūc. & alii recentiores. C. de Summa Tri. Petr. Anch. in d. c. 1. in 12. q. prin. ver. quæro vlterius circa ista statuta, de constitutio. vbi & hoc post Bald. ampliat, ut procedat etiam quoad bona ibi sita, quia bona ve- 225 *Quid si diuerso, si mulier extranea contrahat in Pictauia.*

niunt accessorie ad personam, ubicunque sunt sita, nec ratione eorum potest fundari iurisdictio, & potestas statuendi in forẽsem, arg. no. in l. 1. C. ubi pec. tuto. & voluit Innoc. in c. pastoralis. de priuil. & facit l. libertus. §. sola. ff. ad mun. Et hanc quoque partem tenuit Philip. Corne. consi. 152. licet in hac consultatione. col. 2. ver. confert etiam. lib. 1.

226 *De eadẽ re.* Contrariũ tamẽ in nostro casu videt ex eo, quod no. Bal. in repet. d. l. vlt. ff. de iurisdi. om. iu. vbi dicit, ꝙ statutum disponens, ne minor 22. annis possit cõtrahere, sine consensu duorum ꝓximorũ, vel sine autoritate iudicis, debet obseruari & in forẽsi minore ibi contrahẽte. Quem refert Pet. Anc. in d. c. 1. in 12. quæstio. uer. quid dices in obligatione personali, de const. vbi dicit hoc primum videri repugnare doctrinæ Bar. & ipsius Bal. in dicta l. cunctos populos, nisi (inquit) quod ibi loquuntur, cũ statutum disponit simpliciter de statu personæ, ad actum sibi per statutum, vel prohibitum, vel permissum: quo casu tale statutum non comprehendit forenses: sed in hoc casu statutum non simpliciter dispo nit de habilitate, vel inhabilitate personæ, sed persona contrahente adhibet certã formam, & solennitatem. ideo & ad forẽsem trahitur illic contrahentem. Actus enim solẽnis, siue sit iudicialis, siue extraiudicialis, sortitur essentiam secundum legem loci, vbi fit, per legem primam. C. de emanci. liber. & l. si non speciali. C. de testam. cum similib. & ita refert Petr. Ancharanus, ubi suprà, quem sequitur Franciscus Aretinus dicto consi. 54. col. secunda, & rursum dicto consi. 71. columna quarta. Et idem in statuto requirente præsentiam iudicis in donatione, consuluit Corne. cons. 185. tria principaliter. columna sexta, libro secundo. Cogita, quia si statutum hoc videtur factum in fauorem mariti (de quo alibi diximus) fortè aliud dicendum est.

227 *An hoc statutum in muliere Pictauica habeat locũ in bonis alibi sitis.* VIGESIMOOCTAVO, quæro, an hæc consuetudo procederet in muliere pictauica, etiam quoad bona alibi sita. Et videtur quod non. Nam bona dicuntur sub illius iurisdictione, in cuius territorio sunt sita. l. iubemus nullam. C. de sacrosanct. eccle. & c. postulasti. & ibi Inno. de foro compet. Ergo licèt statutum habeat ciuem sibi subditũ, attamen nõ videtur posse trahi ad bona ipsius existentia in alieno territorio. quia in eis deficit iurisdictio, quæ est causa efficiens & extensiua ipsius statuti. c. per venerabilem, cum ibi nota, per Inn. & alios. extrà qui filii sunt legitimi: & quod not. Bart. in l. 1. C. de Summa Trinitate, quod legitimatio facta per principem, nõ trahitur ad bona existentia in territorio alieno. Item sicut statutũ non comprehendit personam non subiectã, vt diximus in p̄cedenti quæstione, ita nec bona sibi non subiecta, arg. illo à personis ad res. l. qui plures liberos. ff. de vul. & pup. & l. si quis inquilinos. §. si ita legatũ. ff. de lega. 1. cum similibus.

Contrarium tamẽ in simili decidit Bar. in d. l. 1. C. de Summa Trini. & in l. si duo. C. de admi. tut. & post eum Rom. d. consi. 39. in proposita quæstione, in secundo dubio. Est enim (inquit) considerandum, quod statutum aliquando statuit principaliter & directè, circa bona sui subditi. in alieno territorio existentia: & tunc non ualet ratione defectus iurisdictionis, quã in eis certum est non habere. cum extra territoriũ habeatur loco priuati. l. 3. ff. de offi. Præsidis. & l. ultima. ff de iurisdi. omnium iudicum. & l. j. §. sed & si quid. & l. ulti. ff. de offic. Præfect. urb. & l. iurisperitos. §. cum oriundos. & l. illud. ff. de excusa tuto. & ca. ut animarum. de constitu. libr. 6. Aliquando autem statuit principaliter & directè, circa personam sibi subiectam, & tunc statutum extenditur ad bona alibi sita, tanquam accessoria ipsius personæ. l. propter lites. § licèt. ff. de excus. tuto. & l. 2. C. eod. & l. si fideicommissum. §. tractatum est. & l. argẽtarium. §. nomine. ff. de iudic. & l. magis puto. §. illud quæritur. ff. de rebus eorum. & l. cum unus. §. is qui. iuncta glos. ff. de bon. auto. iudic. poss. & l. à Diuo Pio. §. 1. ff. de re iudica. & l. properandum. C. de iudic. & cap. Romana. §. contrahentes. de foro competen. libr. 6. Sed tu uide, quæ multo latius dicam in Tractatu Primogeni. in ea quæstione, an statutum deferens quandam primogenituræ prærogatiuam, trahatur ad bona alibi sita: quæ quidẽ est 46. eius Tractatus, & uide ẽt hic Calder. consi. 17. statuto ciuitatis. tit. de constit. & consi. 34. statuto Ferrariensi, titu. de testamentis. 228 *De eadem re.*

229 *Quid de muliere alteri' originis, nupta in Pictauia.* VIGESIMONONO, Quid in muliere hic matrimonio copulata, quæ tamẽ est de origine alterius prouinciæ, quæ iure communi vtitur, an ea poterit contrahere sine consensu mariti, considerata ipsius origine? an uero non poterit considerato statuto mariti? Sup hoc expressim consuluit Bal. consi. 139. statuto communis Assisij cauetur, libr. 5. vbi multa allegat ad interpretationem statuti illius, quæ nihil ad nostrum casum pertinent: tãdem vero concludit, huiusmodi mulierem censeri esse eius prouinciæ, cuius est maritus proindeque ligari eo statuto, quod prohibet mulierem contrahere, uel testari, sine præsentia, uel consensu mariti. Et id sequitur

quitur & dicit sing. Cat. Cotta, in memor. incip. statutum quod uxor. Et id quidem sequor, licèt Corne. apertè contrarium cõsuluerit, consil. 241. de duobus quæritur, in primo dubio. Sed tu pro Bal. sententia uide, quæ diximus in prima lege connubiali, numero 28. incipien. illud etiam ex eodem fonte, & duobus sequ. & iterum in gloss. 2. num. 15. incipient. item quæro secundò, & multis seq. Vide tamen quæst. proxime sequentem.

Quid si è diuerso mulier Pictauica aliũs nupta.

T R I G E S I M O. Quid si è diuerso,
230 mulier Pictauica origine, nubat marito alterius prouinciæ, quæ hac consuetudine non vtatur, an poterit contrahere sine consensu mariti, inspecta origine istius mulieris, an non poterit inspecto domicilio mariti? Videtur inspiciendum esse domicilium mariti per id; quod dictum est in quæst. præcedenti, & locis inibi allegatis: tamen Bald. consi. 226. præmissis uerbis statuti, lib. 5. loquens in statuto prohibente mulierem habentem filios, testari extra personas filiorum, multa in vtranque partem allegat. Et tandem videtur cõcludere, quod possit testari de bonis, quæ sunt sita in prouincia mariti, nõ etiam in his, quæ sunt suæ prouinciæ per l. 1. C. non lice. habit. metro. lib. 11. Quæ decisio si bene expendatur, uidetur aduersari iis, quæ diximus in præcedentibus quæstionibus. Ideo cogita.

An in his quæst. inspiciatur locus constitutionis procuratoris, an contractus à procura. Ris.

.231 T R I G E S I M O P R I M O, Retenta ea opinione, quæ vult hoc casu requiri consensum mariti in contractu, qui hic conficitur, non etiam alibi, & mulierem extraneam non posse hic contrahere sine consensu mariti: pone, quod mulier quæpiam in alieno territorio constituit procuratorem ad contrahendum: procurator in hac prouincia contrahit sine consensu mariti: an ualeat contractus? Videtur quòd sic, quia videtur inspiciendus locus, in quo mulier fuit, cuius mandato res geritur, sicuti etiam attenditur eius persona: quia qui per alium facit, per seipsum facere videtur. l. 1. §. deiecisse. ff. de ui & ui arm. & c. qui per alium, de reg. iur. lib. 6. cũ concord.

De eadẽ re.

232 Tu autem dicito contrarium, videlicet inspiciendum esse locum initi contractus non mandati: nam inter mandantem, & mandatarium fit contractus mandati, & eius respectu debet considerari ius, vel consuetudo loci ipsius mandati. At principalis contractus fit postea inter procuratorem nomine mandãtis, & alium cum quo contrahitur. Ideoque quantum ad illum, cum quo scilicet contrahitur, attenditur locus principalis contractus, in quo ipse interuenit cum procuratore: cũ actus recipiat subsistentiam, vt diximus in personam procuratoris. l. quæcunque gerimus. ff. de actio. & obliga. ideo quo ad ipsum contractum inspiciendus est locus ipsius, non locus mandati, prout in simili dicit Bar. in l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur. quòd in delicto commisso per mandatarium nomine mandantis, attenditur locus & tempus commissi maleficii, non mandati, per l. Prætor ait. la 2. §. hoc autem edicto. ff. de vi bo. rapt. Et quia ipse mandans obligatur ex delicto propter mandatum, non ex mandato propter delictum, arguendo à simili, quod mandans obligatur ex contractu celebrato propter mandatum, non ex mandato propter contractum, per l. si quis uxoris. §. neque verbo. & l. q seruo. §. 1. ff. de furt. Et sic arguit Bart. de contractu ad delictum. Vnde sicuti in delicto concludit attendi locum delicti, ita quoque in contractibus dicendum est, in quibus id uidetur habere pro re minus dubia. Et id quoque suadet ratio; nam ex quo in contractu duæ personæ sunt æquè principales, l. 1. ff. de pac. videtur quòd nõ debeat attendi tempus, uel locus mandati, in quo nullo pacto interuenit altera persõna principaliter cõtrahentiũ. Et ita in hãc partem concludit Corne. consi. 186. tria principaliter, col. 6. versic. nec obstat si dicatur, lib. secundo, loquẽs in statuto disponente, quod donatio non valeat sine consensu iudicis.

T R I G E S I M O S E C V N D O, Quid 233
si mulier habet verum maritum, quem *Si mulier*
fortè putat mortuum, ideoque & alteri nu *habet uerũ*
psit, qui putatur esse maritus, cum non sit, *maritum,*
& hoc consentiente contrahit: postea com *quem putat*
pertum est, uerum maritũ uiuere, qui non *mortuum,*
consensit, an ualebit contractus? De hoc *& alterum*
loquitur Bal. consi. 132. uerus maritus, lib. *cuius cõsen.*
4. ubi adeò obscure loquitur, ut uix scias. *contrahit,*
quid de hac re sentiat: videtur tamen in *an ualeat.*
eam sententiam inclinare, vt non valeat. Sed tu uide, quid dicam in seq. q. & nota in simili per Ang. Paul. Cast. Alexan. & Ias. in l. si tibi decẽ. §. cum possessor. ff. de pac. Paul. Cast. & Alex. in l. iusiurandum quod ex conuentione. ff. de iureiur. Imo. & alios Cano. in cap. nihil. & in c. transmissum. de elect. cum multis concord. adductis per lato. in d. §. cum possessor.

T R I G E S I M O T E R T I O, Quid 234
autem, si cum vxor non haberet verum *Quid si v-*
maritum, sed tantum putatiuum, ut uoca *xor non ha-*
mus, contraxit sine ipsius autoritate, aut *bet uerũm*
consensu: an ualebit huiusmodi contra- *sed tantũm*
ctus, comperto illum non fuisse maritum, *putatiuum,*
fortè propter impedimentum ab initio *an eius con*
sensus requiritur.

contrahentibus ignotum, nunc uerò compertum? Et videtur primò valere, quia cũ fœmina non habet maritum verum, non habet locum in ea statutum requirens mariti consensum, ut latè diximus suprà in eadem gl. in 7. quæst. At ista non habet maritum verum, sed tantum putatiuum, qui simpliciter maritus non est: sicuti nec falsus & putatiuus denarius, est denarius, nec falsa fides, fides est, per text. in l. omnes. & ibi gl. in uerbo non habent. C. de hæret. cum similibus alibi à me collectis, in nostro Tractat. Retractuum, titul. primo. §. 1. in gloss. 20. in verbo, *d'or ou dargent*, num. 11. incip. at illud quoque, & seq. vbi idem videbis de falso tutore, iudice, testamento, instrumento, modio, & cæteris.

235 Ideoque (vt propiùs accedamus ad casum nostrum) nec iura loquentia de marito & vxore, habent locum in iis, qui putantur tantùm maritus & uxor esse, non sunt tamen, per tex. in l. si concubina. in princi. ff. rerum amot. ubi uxor putatiua non habet priuilegium, ne furti cõueniatur, sicut vera uxor. Et hinc Barto. ibi not. quod licèt matrimonium putatiuum habeat quædã priuilegia circa dotem putatiuam, per l. si cùm dotem. §. transgrediamur. qui est ulti. ff. solu. matrimo. non tamen circa alia. Cui accedit text. not. in capit. 1. in uerbo, totam dotem, extrà de donatio. inter virum & vxor. vbi maritus putatiuus non habet priuilegium veri mariti, ne videlicet cõueniatur, nisi inquantum facere potest, ut no. Io. And. Anto. & Panor. ibi, & Bald. Imol. Alexan. & Franc. Areti. in l. diuortio. §. impendia. ad fi. ff. solu. matrimo. & Iacob. Bel. in l. 1. in fine. C. de rei uxor. actio. Bald. Imol. & Pau. Cast. in l. filio. la 2. ff. sol. matrim. Rom. qui illum tex. dicit singu. in d. l. si cum dotem. §. transgrediamur. col. 7. versic. 2. & ibi quoque Alexand. col. 1. & idem Alexan. in l. si maritum. post princ. eod. titul. Barba. in cap. iurauit. col. 3. nu. 18. de probatio. & in c. ex literis. col. vlt. extra de pignor. & consi. 46. scripsit præclarè, col. 9. versic. capio modo tertiam, lib. 2. & Philip. Deci. consi. 153. in effectu quæritur, col. 1. Fran. Ripa. in rub. ff. sol. matr. nu. 63.

Il. loquentes de uiro, & vxore, nõ intelliguntur de putati.
Matrimoniũ putatiuũ an habeat priuilegia veri.
Maritus putat. an non teneatur, nisi inquantũ facere potest vide 259.

236 Imo nec etiam semper circa dotem habet matrimonium putatiuum priuilegia veri. Nam licet in vero matrimonio dos habeat priuilegium, ut non possit opponi exceptio compensationis, per d. l. 1. §. taceat. C. de rei uxo. actio. non tamen in matrimonio putatiuo, secundum glo. in d. §. impendia. quam ita intelligit & sequitur Alexan. ibi. Ex qua & illud etiam apertè colligitur, quòd licèt maritus uerus lucretur fructus dotis, per text. ibi, non tamen putatiuus, per tex. in l. in insulam. §. fructus, eo. ti. sol. matr. quam gloss. sequuntur communiter omnes, in dicto, §. impendia. & uoluit etiam Bal. in l. penultima. §. Iulianus. ff. quod fal. tut. autor & Roma. in d. §. transgrediamur. col. 7. ver. 4. Sed & ex d. §. fructus. videre licet ꝙ quãuis uerus maritus, adeo lucretur fructus, vt nec impẽsas quoque in dotẽ factas nõ deducat: tamen putatiuus deducit sumptus gratia eius factos. & ad hoc dicit illum tex. sing. Roma. post Dyn. ibi. & no. ipse Ro. vbi supra, versi. 5.

Dos putati. an admittit excepti. compensa.
Mari. puta. nõ lucratur fructus dotis vide 261.

237 Similiter nec lucratur maritus putatiuus dotem ex pacto, uel statuto, de dote lucranda, vt de primo, id est de pacto, est text. in l. prima. vbi id not. Bald. Salyce. & Angel. C. de condictio. ob causam, & in dicto. §. Iulianus, & ibi gloss. & Bald. in §. si vero ab initio, & iterum in §. ad scripto, & ibi Angel. in Authentic. de nupti. & voluit præterea Franciscus Aret. in l. si ante, columna tertia. ff. solu. matrimo. Barba. in dicto capitu. ex literis, columna vltim. de pig. & d. consi. 46. libro secundo. De statuto etiã uoluerunt Bald. Angel. Salyce. in dicta l. p. de condictio. ob cau. idem Bald. consi. 184. si qua inquit mulier, libro tertio Pau. Cast. Roma. qui id declarat, & Alexand. in d. l. si cum dotem. §. vltim. ff. solut. matrimo. Frã. Ripa. in dicta rubrica. ff. solut. matrimo. De vtroque Bald. in cap. iurauit, colum. prima. & ibi Barba. in cap. iurauit, colum. 3. & Felyn. col. ult. de probatio. Imol. Pau. Castr. & Ro. in d. l. si ante, solu. matri. Barba. consi. ultim. colum. pen. libr. 2. Hippo. Marsil. singu. 129. dum essem alias.

Mari. puta. an lucretur dotem ex pacto, uel statuto. vide 264.

238 Præterea licèt maritus verus lucretur dotem ob vxoris adulterium. l. consensu. §. vir quoque. C. de repudi. & cætera plerunque. extrà de donatio. inter vir. & uxor. idq; veteri iure Romanorum, vt ex eo constat, quod scribit Valerius Maximus, libro octauo, capite secundo, C. Marium damnasse Titinium quendam, qui de industria, Fanniam impudicam fœminam duxerat, ut eo crimine posteà repudiatam dote spoliaret. Quod è nostris retulit Ioan. And. in d. c. plerunque, in principio. Et huc alludẽs Horatius lib. Sermo. 1. Satyr. 2. loquens de muliere, quæ veretur deprehendi in adulterio, metuens doti, inquit:

--Vel pallida lecto,
Desiliat mulier miseram se conscia clamet:
Cruribus hæc metuat, doti deprensa.

Tamen putatiuus maritus id lucrum non consequitur, vt uoluit expressim gloss. in d. §. uir quoque. in uerbo, sibi habere. & Antonius in d. c. plerunque. Roman. in l. Lucius Titius. col. 6. uersic. sed succedit. ff. solu. matrim. & Alexander in dicta l. si cum dotem.

Marit. puta. non lucret. dotẽ ob adulterium uxoris, vide nu. 265.

tem.§.vlt.col.2.ff.eod.titu.

239 *Nec habet dilationem restituendæ dotis.* Nec etiam is maritus putatiuus habet dilationem, quę veris maritis conceditur ad restitutionem dotis, sed illico debet eam reddere, æquè ac quilibet extraneus, secundum glossam in d.l.1.§. exactio. in gl. magna, post principium.C. de rei uxo. action. quam sequuntur expressim Ray. & Salyce. ibi.& Panor.in c.de prudentia.extrà de donatio. inter uirum & uxorem, & Alexand. in dicta l. si cum dotem.§. vltimo, soluto matrimo.

240 *Nec possess. bonorum ex edi. unde uir & uxor.* Nec item habet locum successio ab intestato ex bonorum possessione, vnde vir & vxor, inter coniuges putatiuos, ut apertissimè declarat text. in l.prima.ff. vnde vir & vxor, cuius hæc verba sunt: Vt bonorū possessio peti possit, vnde vir & uxor, iustū esse matrimonium oportet. Cæterùm si iniustum fuerit matrimonium, nequaquam bonorum possessio peti poterit. An autem ex testamento capere possit, vide textum, qui illic sequitur, atque etiam textum in l. vxori maritus.& ibi glos. & Doc.ff.de vsuf. lega.& in l.Præfectus.ff. de rit nupti. & in l. secunda.§.primo.ff.de his quibus.vt indig. & in l. qui contra. & in l. si quis incesti.C. de incest.nupt.

241 *Vxor putatiua sequitur forum uiri.* Nec uxor putatiua sequitur forum viri putatiui.l.de iure.§.ultimo.ff. ad municip. gloss.in c.cos.32.di.& in c.5.in gloss.1. ad finem, 11.q.1.Barto.in l.vltima.§.item rescripserunt.le 2.in tertia quæstione.ff.ad munici p.Baldus, qui ex eo dicit singu.in ea non procedere.l. exigere dotem.ff. de iudi. in d. c.curauit. columna prima. & ibi quoque Felyn.columna vltima, de probatio. idem Bald.consi.439.super primo puncto, colūna secunda, versicul. item nuptiæ, libro 4. Maria.Socin.in cap.1.columna decima, in 17. declaratione, extrà, de for. competent. Cardin.Alexandrin.in c.1.columnn.penultima, de sponsa.& ibi quoque Felin. colūna penul.versicul. secundo limita, qui dicit singu.id quod dictum est de d.l.exigere dotem.& Iason in l.cunctos populos. in 6. limita.C.de Sum.Trinit.

242 *Dos putat. non habet tacitā stipulationem.* Nec in dote putatiua inducitur tacita illa stipulatio, quæ in vera inducitur, ex d.l. 1. in principio.C.de rei vxor. act. vt uoluit gloss.no.in §.si aduersus, in verbo, exactioni, Institu.de nupti.& Angelus in l.2.§. ultimo, per glossam, ibi.ff.de priuileg. credito. Quod vel hinc satis liquidè ꝓbatur, quod pro huiusmodi dote repetenda datur condictio ob causam, uel sine causa, vt habetur in l.prima.C. de condictio. ob cau. & & in l. vltim.ff.de cōdictio. sine cau. & voluit etiam gloss.in rubric.ff. solut. matrim. & in d.§.si aduersus.& in d.ca. de prudentia.in glossa prima, de donati. inter uirum & vxor.& Specu.tit.de dote post diuort. restitu.§.formatis.ver.quid si mulier agit, ibi sed si matrimonium.

Et ex hoc aliud assumitur huic nostro proposito satis accommodatū, quod quā uis ex vero matrimonio dissoluto ipso iure transeat dominium dotis in uxorem. l.in rebus.C. de iure dotiū. non sic autem ex putatiuo: quod hinc manifestè liquet, quod nulla condictio datur domino.l.1. ff.usuf.quemadmod.cau.& §.sic itaque.Instit.de actio.& ita nuncupatim annotauit Bal.à Barto.quem nouellum appellant, in d.l.si cum dotem.§.vlt.ff. sol.matr. & iterū in tractatu dotium, in 8.parte, in 6. priuilegio.in 12.limitatione, & iterum in 11. parte, col.15.ver.vndecima differentia. 243 *Dotis puta. dominium ipso iure non trāsit in uxorem.*

Nec hic quoque maritus putatiuus potest accusare uxorem putatiuam iure mariti, sed tantùm iure extranei.l. si uxor.§. sed si ea sit.ff.de adul.cuius hæc verba sunt.Sed si ea sit, cum qua incestum commissum sit: vel ea, quæ quamuis vxoris nomine animo haberetur, uxor tamen esse non potest dicēdum est, iure mariti eam accusari nō posse, iure extranei posse.Nam quod prius in eadē l.post principiū scriptum fuerat, in hunc modū.Planè, siue iusta uxor fuerit, siue in iusta, accusationem instituere uir potest: intelligi non potest, scilicet iusta vxor, pro uera & legitima, & iniusta pro putatiua, & illegitima, ut intelligunt glo. Bar.& alii. ibi alias vterque locus eiusdem l.è diametro secum pugnaret, quod cum in alijs verisimile non sit, ꝑ l. non ad ea.ff. de cōdi. & dem. tamen multo minus in Iuriscōsulto. Sed prior ille locus iniustam vxorē uocat: cum qua matrimoniū est, sed nō solenniter celebratum, ex Homero, li.9. Iliados. 244 *Maritus puta. non accusat uxorem adulte. iure mariti. Iusta uxori quæ.*

Ἠ μοῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
Ἀτρεΐδαι. Et cætera quæ sequuntur. *Palaca. Iusta mater familias. Pellex.*

Quem locum & ipse iurisconsultus mihi citat. Quod si plenius scire uis, quæ sit iusta & iniusta uxor, quidve differat iusta uxor à pallaca: vide Budæum in Annotationibus eius loci: sed ita ut consideres illum locum Liuii, libro nono belli Macedonici. Hunc iusta matrefamilias, illum pellice ortum esse. & alium Suetonii in Vespesiano, capi tertio, Cænidem Antoniæ libertam, & à manu dilectam quondam sibi reuocauit in contubernium, habuitq; eam Imperator penè iustæ vxoris loco. Cui iunge & alium locum eiusdem, c.uigesimoprimo. Post decisa, quæcunque obuenissent, negotia, gestationi; & inde qeti vacabat accubante aliqua pallacarum; quas in defunctæ locum Cænidis plurimas constituerat. Nam quod de pellice, & pal-

pallaca Iurisconsulti nostri tradũt in l. Massurius, de verb. significa. & Alciatus inibi, atque etiam in libro quarto, cod. ti. & Floridus Sabinus in libro de Iuris ciuilis interpretibus, vix ad hunc locum pertinet, sed id obiter tibi dicere voluimus.

245 *Maritus putatiuus an possit occidere adulterũ.* Sed ab eo, quod diximus in principio versic. præcedentis, non admodum distat, quod scribit Bart. in l. marito. §. illud. q est vlt. ver quæro, vtrum si vxor. ff. de adulter. quòd maritus putatiuus, qui scilicet duxit vxorem, quam non licebat, nõ potest adulterum interimere, etiã eo casu, quo verus maritus potest. Nam cùm eum, nec vxorẽ putatiuam accusare nõ possit, vt diximus in d. præcedenti ver. sequitur, neque ei licere eos occidere. Et id (inquit ipse Bar.) verũ est, licet glo. dicat contrarium, & malè, in l. penul. §. vlt. ff. ad municipal. quæ dicit, non legitimum matrimoniũ, quo ad aliquid pro legitimo haberi, vt quia adulterium committitur, per d. l. si vxor. §. planè. cuius verba in d. præcedenti versi. posuimus.

246 *De iisdem rebus.* Ego verò putarem, si huiusmodi vxor non iniustè putabatur esse vera vxor, cùm tamen talis non esset, ob aliquod impedimentum, quod maritus ipse non abs re ignorabat, licuisse illi adulterum impunè occidere: vti etiam in præcedenti illo casũ hunc maritum posse eam vxorem adulterii accusare, si ea tenebatur, & tractabatur, vt vera vxor, etiam si vxor esse non poterat, vt per ipsum Barto. in d. l. si uxor, §. sed si ea sit. De quo tamẽ antequam tuũ iudicium interponas, vide Bald. in l. non ignorat. col. 3. versic. vel aliter in hoc puncto. C. qui accus. non pos.

247 *Pater non obligatur pro dote putatiua data filiofamilias* Et licèt pater obligetur pro dote data filiofamilias, vt latè per omnes in d. l. si cum dotem. § transgrediamur. ff. sol. matrimo. id tamen non procedit in matrimonio putatiuo, quod scilicet nullum est, vt à Rom. scriptum est in illo ipso §. transgrediamur. col. 4. uersi. quod tamen declara. & ibi quoque Alexander, col. 1. versic. quod limitat. sol. matr. Quos refert & sequitur Ioan. Lupus in repet. rubric. extra de donatio. inter virum & vxorem. §. 1 r. col. 3. versicul. prædicta sunt plana. Innititurque Ro. ra. eius quod in simili, & eo quidem no. ut ipse dicit, casu scribitur in l. 1. uer. pro infante. C. de muneri. & hono. non conti. lib. 10.

248 *Dos vera nõ retinetur ob impensas: cõtra in dote putatiua.* Sed & quamuis propter impẽsas factas in vera dote, non habeat locum retentio ipsius dotis, per d. l. 1. §. sed nec ob impensas. C. de rei vxo. act. & l. dote. ff. de dote præleg. tamen ea locum habet in dote putatiua, propter ipsas impensas in ea factas. l. sed & si quid. & ibi gl. & Roma. qui eam l. legit, cum §. transgrediamur. col. 7. ver. duodecimo, quòd quamuis. ff. sol. mat. ubi dicit eum casum esse notandum.

Deinde donatio facta inter cõiuges putatiuos, non confirmatur morte, per text. no. in l. cum hic status. §. si quis sponsam. ff. de dona. inter virum & uxorem, quem in id dicit sing. Bald. in l. eam quam, col. 5. uersi. modò ego quæro. C. de fideicom. & in sua margarita, in verbo, donatio, colũna 2. uer. donatio facta per uirum. & Roma. in d. §. transgrediamur. col. 7. uer. sextò, quòd quamuis donatio. & ibi quoque Alex. col. 2. ver. ex hoc uerificatur. & iidem Roma. & Alex. in l. si donatione. ille col. 4. uersi. in eadem glo. ibi, nec tenet. hic col. 5. versicu. in eadem, ibi, nec postea & iterum. colum. seq. uersi. nec obstat, d. §. C. de coll. qui & ipsi dicunt sin. d. §. si quis sponsam, Alexand. in addit. Bartol. in l. donationes. la. 1. C. de donatio. inter uir. & ux. & Barb. in l. si diuortio. col. 14. ff. de uerbor. obliga. & in c. iurauit. colum. 3. num. 15. de proba. & in d. c. ex literis. col. ulti. de pigno. & Iac. à S. Geor. in l. si pater. C. de hæredi. instim. Sed est similis tex. in l. si ex uoluntate. ubi & Bald. ipse not. C. de donatio. inter uirum & uxorem. & alius item in l. 2. in fine. cum seq. ff. de priuil. credi. & uoluerunt propè omnes in d. l. si pater. & Stepha. Bertrand. qui alios citat, consi. 17. ex eo quod apparet, col. 7. lib. 4. & Ioan. Lup. in repe. d. rubr. de donati. inter uir. & uxor. §. 36. col. 3. ver. & ideo non ualet. 249 *Donatio inter coniuges putatiuos nõ confirmatur morte.*

Nec tantùm in hoc casu coniugum putatiuorum, sed aliàs semper, non habent locum leges in quibusuis aliis putatiuis. Nã habes tex. in l. si is qui. ff. de eo qui pro tuto. non ualere alienationem etiam factam cũ decreto, de re pupilli, cum autoritate tutoris putatiui. & ibi Bartol. & Bald. eum text. ad hoc no. & alium text. in l. qui in aliena, §. si is qui putabat. & ibi gloss. & Roma. ff. de acquirend. hær. ubi filius putatiuus non quærit pat. i putatiuo, ut uerus uero. Et idẽ Bald. in l. prima. colum. 11. uersicu. quò ad nouum. C. qui admi. latè probat filium putatiuum institutum hæredem, etiam fauore patris putatiui, non teneri adire hæreditatem eo iubente, per text. inter cætera in l. iusto. in princip. ff. de usucap. & sequitur Iason in l. qui aliena. §. si is qui putabat. ff. de acquir. hæred. 250 *Putatiui alii non ueniunt in consideratione.*

Sed & text. est in l. si pater. & in l. nec apud. C. de hær. inst. non ualere institutionem factam de filio, aut fratre putatiuo, siue instituens errauerit in facto, uti loquitur d. l. si pater. siue in iure, ut loquitur d. l. nec apud. Idque etiam procedit in donatione inter uiuos, ut uoluit Bald. in d. l. nec apud, quem sequuntur Alexand. Corne. Iaco. à S. Geor. ibi, p tex. in d. l. cum hic status. 251

tus.§.si quis spõsam.Licèt Pet. Cy. & Ang. tenuerunt contrarium in d.l.nec apud.

252 Eius autem l.autoritate subnixus Raph. Fulg.consi.23.Engelpertus.col.vltim.versi. ad secundum, respondit non ualere institutionem filij naturalis,qui putabatur legitimè legitimatus.cùm eius legitimatio nõ valeat.Et idem quoque voluit Pau.Cast.in l.eam quam.col.2.ver.& per istam l.C.de fideicom.per tex.ibi,secundum lectur.Azo. & ita dicit se consuluisse, & sequuntur recentiores ibi De quo tamen Philip. Deci. consi.166. viso themate.col.2.ver. sed prædictis.& iterum colum.4.versicul.secundo principaliter,& colũ.seq.ver.& ita requisitus,vbi de hoc nutat. tamen videtur tandẽ id sequi, vt etiam facit consil.453.consultum fuit in fi.

253 *Cõtra supra dicta.* CONTRARIVM tamen videtur, matrimonium putatiuum habere priuilegia veri.Primũ per text.in d.l. si cùm dotẽ, §.vl.sol.mat.vbi duo ad eam rem probantur: Primum, quòd res empta ex pecunia dotali,in matrimonio putatiuo, est quasi dotalis, sicut in vero est dotalis, per l. ita constante.ff. de iure doti. cum simi. Et ad hoc cum text. in dicto §.vltim. expendunt omnes ibi inter quos Rom.versicu.7. dicit esse not.& Ioan.Lup.in repetitio.c. per vestras.§.32.de donatio.inter vir.& vxo.Et id quoque voluit Pet.Ancha.in d.c.1.colũ.1. eod. tit.per tex.in d.l. ita constante, quæ tamen, vt diximus, loquitur de vero matrimonio. Alterum, quod probatur ex d.l. si cùm dotẽ.§.vlti.(vt eò redeamus)est, quòd vxor putatiua habet priuilegium, vt præferatur cæteris creditoribus,quibus & vera præferretur.Ad quod etiam bene facit tex. in l.si sponsa.ff.de iure doti. Sed id quomodo intelligatur,videbis apud Bald. Nouellum in d. tractatu dotium, in secunda parte 11.partis princip.col.1.& 2. vbi id tribus modis limitat.

Vxor putatiua habet priuilegiũ prælationis.

254 *Actio, quæ datur pro dote putatiua, priuilegiata est.* Et ad hoc bene facit, quod plerique nõ paruæ autoritatis tradunt, actionem quæ pro dote putatiua datur vxori putatiuæ, æque priuilegiatam esse, atque eam quæ veræ vxori datur. Ita enim voluerunt. gloss.& Bald.qui id dicit no.Alberi. & Sali. qui id dicit communiter teneri,in d.l.1.C. de condic.ob cau.Hostien.Ioã.And.& Panor.in d.c.de prudentia.extrà de don.inter virum & uxorem.Specu.in eodem titu. ut plurimi citant: sed & in tit. de dot. post diuor.restitu.§.1. versi.sed si matrimonium, aliàs est sub uer.quid si mũlier.

255 *Vxor putatiua an habeat hypothecam, & eam priuilegiatam.* Et hęc quidem ita procedũt,ut uxor ipsa putatiua in iis habeat & tacitam hypothecam,& eam quidem priuilegiatam,ut expressim dicit gl.in d.l.si cum dotem.§.ul ti.de quo tamen latè per Bar.Imo.Pau.Ca. Ro.& alios ibi.& etiam per glo. & alios in l.2.§.vlti.ff.de priuilegiis credi.& gl. in l.ul. ad finem magnæ gl.& ibi Cyn. in 7. quæsti. Bar.Bald.col.ult.Io.Fab. paulò post mediũ & Saly.in 6.quæstio.C. qui poti.in pignor. hab.Bal.in l.eos qui.C.eodem tit.& in l.dotis appellatio.ff. de iure doti. & in d.l.1. in fine.C.de cond.ob cau.Collec.Imo.Petrus Ancharanus & Barb.in d.c.ex literis.de pi. & idem Ancha.in d.c.1.col.1.de don.inter vir.& uxor.Barb.d.consi.46.ubi suprà, lib. 2.& latè Bald.Nouell.vbi suprà,col.3. uer. secundò conueniunt, & col.seq. uersicul. tertiò conueniunt, & etiã in 10. parte prin. in 12.limitatione.

256 *Dos putatiua alienari non potest.* Et quemadmodum dos vera illud habet priuilegium,ne alienari possit.l.1.& p pe per totum tit.ff. de fun. dotal. & c.cum contingat. de iureiuran.ita & putatiua, vt uoluit gl.no.in l.dotale prędium la 1.§.dotale in uerbo præstabitur.ff.de fun. dota.p d.l. si cum dotem.§. vlt.ff. sol. mat. quo in loco Ro.col.7.ver.est ergo,& Alex.eam gl. sequuntur.& dicit ipse Rom. singu.uti etiã Barb.in d.c.iurauit.col.4.sub nu.18.de probati.& in d.c.ex literis.col.ulti.de pigno.& Bald.Nouel.in d.tractatu dotium,in 6. parte prin. in 1.speciali, in 15. limitati. ubi & id dicit communiniter teneri.& Io.Lupus in repe.d.rub.de donatione inter uirum & uxorem.§.36.col.2.uersi.habet etiam uxor putatiua.& Thomas Parp.in repe.rubr.ff. sol.mat.col.4.uer.in tertio casu.

257 *Instrumenta dotalia putatiui matrimonij habent executionem paratam.* Et si instrumenta dotalia habent executionem paratam ex statuto, cuiusmodi sunt plurima in Italia,æquè habent instrumenta dotalia putatiui matrimonij, ut uere sicuti pulchre uoluerunt Bald.& Saly.in d.l.1.in fin.ff.de condic.ob caus.& sequuntur Paul.Cast. & Alex.in d.l.si cùm dotem. §.ulti. ubi Alexan. ipse dicit mirandum, cùm talia statuta sint correctoria iuris cõmunis, ex quo instrumenta publica non habent huiusmodi executionem paratam l.minor annis.25.cui fideicommissum. in princ.ff.de minori.& dicemus alibi latiùs.

258 *In uniuersum.* Et generaliter omnia ueræ dotis priuilegia, competere & putatiuæ,magna autoritate confirmat Specula.titul. de dote post diuor.restitu.§.formatus.uersicu.sed si mulier agit, ibi, sed si matrimonium,argum. l.ex facto.ff.de pecul.& d.l.2.§.ultim.cum l. sequ.ff.de priuile.credito. ubi scribitur, priuilegia dotis habere locum, etiam matrimonio non sequuto. Quæ res si obtinet, maiori, aut saltem eadem ratione obtinere debet in matrimonio putatiuo sequuto.

259 *Declaratio præcedentiũ.* Verũ hæc tantũ ꝓcedũt,ut ij dicũt,quos

Tiraq.de leg.Connub. Ll 4 suprà

suprà pro priori parte citauimus, cum agitur de fauore mulieris. Interest enim reipublicæ, vt fœmina dotem quibuscunq; modis consequatur, vt deinde nubere possit: vt est tex. no. loquens de vxore putatiua, in l. 3. ff. de priuil. credi. dum reddit rationem præcedentis §. vl. l. 2. priuilegium doti putatiuæ concedentis, vt nuper diximus. Quæ ratio non habet locum ex parte viri putatiui, & ideo nō debet cōseq priuilegia cōcessa veris, vt suprà dictū est in priori illa parte.

160 *Maritus putatiuus non conueniendus nisi in quātū facere potest.* Sed hoc nondū in rem iudicatā transijt quandoquidē habemus gl. or. quæ contra illud, quod supra in illa priori parte diximus, scilicet nu. 235. incip. ideòque vt pπius, voluit maritum putatiuum, nō magis cōueniendum, vltra quàm facere posset, quā verum in d. c. j. extrà de do. inter vir. & vxo. quam sequuntur Pet. An. & vterq; Cardi, Flori. & Ale. ibi. Ex quibus posterior dicit quòd hæc opinio seruetur in practica. Sequitur etiam Rapha. in d. l. si cùm dotem. §. vlt. solu. matri.

161 *Maritus putatiuus, an lucretur fructus natis.* Sicuti & contra illud, quod dictum est, nu. 236. incip. imo nec etiam, maritum putatiuum non lucrari fructus dotis, plurimi tenuerunt de quo per gl. Pet. Dyn. Alber. Bar. Ro. & omnes in d. l. si ante nuptias. ff. sol. mat. glo. Cy. Bal. & alios in l. 2. C. de dotis promis. gl. & Odofr. in l. dotis fructus. in prin. ff. de iur. dot. & in d. l. pe. ff. quod falso tut. auto. Azo. ī Summa. C. de iure dot. Spe. d. ti. de dote post diuor. rest. §. formatis. ver. qd si mulier minor. & ibi Bal. in add. & eūdem Bal. in l. 1. C. de vsuca. pro dote. Ang. in l. si adulterium cum incestu. §. quare. ff. de adul. & in l. nec vllam. §. omnibus. ff. de pe. hær. Ro. in d. §. transgrediamur. col. 7. versi. 4. & in d. l. in insulam. §. fructus. quem legit cum l. viro. nu. 18. ff. solu. mat. Barb. in d. c. ex literis. col. pe. de pign. Bald. Nouellum. ī d. trac. dot. in j. parte prī. ī 6. cōbinatione.

162 *Maritus putatiuus habet causam onerosam etiā in lucro dotis.* Nam quod hanc opinionē multum cōfirmat, sicuti verus maritus dicitur habere causam onerosam in dote, non lucratiuā. Lex promissione. ff. de act. & oblig. & l. pro oneribus. & ibi Bart. & alij. C. de iure doti. cum si. id que etiam in ipsius dotis lucro, p tex. no. in l. 1. §. si verò, iuncta glo. in verbo, ad lucrum. & ibi Bal. & Ioan. Plat. C. de impo. lucra. descrip. lib. 10. & gl. Bal. Ro. Alex. & recenti. in l. si donaturus. ff. de cond. ob cau. cū alijs concord. à me collectis in rep. l. si vnquàm, in verbo, donatione largitus, nu. 217. incip. posterior. Ita & maritus putatiuus, vt uoluit gl. not. in l. Proculus. in glo. vlt. ff. eo. titu. de iure dot. quam nuncupatim sequitur Ro. qui eam dicit singu. in d. §. transgrediamur. col. 7. ver. 8. Iason in d. l. si donaturus. §. 1. in gloss. 1. & in l. Nesennius. col. 2. ff. de re iudica. & consil. 171. viso instrumento dotis, col. 5. ver. ex istis omnibus, lib. 4. & Ioan. Lupus, qui eam dicit sing. in repe. c. per vestras. §. 22. col. 3. ver. intellige prædicta, de donatio. inter vir. & vx.

Et mentio illius l. Proculus monet, vt aliud dicam, antequam ad alia progrediamur, quod & ipsum ad hāc tractationem pertinet. Nempe quod sicut dos vera præbet iustum titulum ad præscribendum, p l. Pomponius. § in dote. ff. de acquirē. poss. & per totum titul. ff. & C. de vsuc. pro dote. Ita & dos quoq; putatiua, vt est text. not. in d. l. Proculus. quem ad hoc expendit Roma. in d. §. transgrediamur, col. 7. versic. 11. de cuius super hoc interpretatione, vide omnino Bal. Nouellum, in d. tract. dotium in 2. parte 11. partis prin. col. 7. ver. & ex hoc potest inferri, cum multis seq. 263 *Dos putatiua præbet iustū tit. ad præscribendum.*

Sed & cōtra illud, quod in ea priori parte dictum est ex aliorum opinione, in nu. 237. inci. similiter nec lucratur, maritum putatiuum non lucrari dotem ex pacto apposito in contractu matrimonij putatiui, tenent Dy. & Albe. vterq; apud omnes autoritatis maximæ, in d. l. si ante nuptias. ff. soluto mat. nam licèt ij. loquātur de pacto lucrandi fructus: tamen eadem ratio est lucrandi & ipsam dotem ex pacto, si nihil aliud obstet. Ego tamen de hoc dubitarem cum mulier hic paciscatur tanquam cum viro futuro, non tanquam extraneo, ut dicemus postea, nu. 271. & quemadmodum. 264 *Maritus putatiuus an lucretur dotē ex pacto.*

Vti etiam contra illud, quod dictum est in nu. 238. incipiē. præterea licet, maritum putatiuum nō lucrari dotem ex adulterio vxoris putatiuæ, tenuit gl. ordi. in d. capitul. plerunque. & ibi quoque Innoc. Host. Goffre. Io. And. Phi. Cardin. Flor. Panorm. qui eam dicit sing. & Cardi. Alex. ext. de donatio. inter uirum & uxorem, & Barptol. Brixi. in disputatio. 63. mulier quædam. Petr. Anch. in d. c. 1. in fi. eo. titu. Paul. Cast. consil. 147. reuocatur in dubium, colum. 1. lib. 2. Ludo. Bolo. consi. 23. maritus quidam, col. 2. Tho. Parp. in repe. rub. ff. sol. mat. col. 2. in fine, Hippo. Marsil. consi. 13. diuini numinis, col. pen. in fine. & Io. Lup. in reperi. rub. de donat. inter uir. & uxor. §. 36. col. 2. versi. ad prędicta etiam facit. 265 *Maritus putatiuus an lucretur dotem ob adul. uxor.*

Sed & contra illud, quod dictum est nu. 239. incipien. nec etiam is maritum putatiuum non habere dilationem ad solutionem dotis putatiuæ, satis sentire videtur glo. in d. c. de prudentia. in glo. 1. illam referendo ad textum, qui loquitur de matrimonio inualido: quam & ita intellectam, sequūtur quidam recētiores. in d. l. si cum dotem. §. ultim. solut. matri. prout retulit Bal. Noue. in d. tract. dotium, in 2. parte 11. 266 *Maritus putatiuus, an habeat dilationem.*

partis

partis prin.col.15.versi.12.differentia. Et ex antiquioribus quoque voluerunt, Iac. Areti.in l.1.§.exactio.C.de rei vxor.acti. & Collect.in d.c.1.co.2.versi.sed quid si matrimonium, extrà de donatio.inter uir. & vxorē. Illam autem glossam ad verbum refert, & sequitur Host.in d.c.de prudentia.

267 Sed vt & ad alia accedamus, si sit statutum, ne mulier dotata succedat extantibus masculis, vt sunt plurima in Italia, id vtiq; obtinebit, si quæpiam dotata sit in matrimonio inualido. Ita enim fuisse Pisis consultum per solennes Doct. & se eorum cōsi.subscripsisse tradit Bal. Nouel.in d.tract. dotium, in d.2.parte 11. partis prin.col.10. versi.duodecima conuenientia.

Mulier dotata in matrimonio putatiuo no succedit exstantibus.

268 Et sicut impensa necessaria dotem minuit in vero matrimonio.l. quod dicitur. ff.de impen. in reb.dota.fac. & l.1.§. quod diximus.ff.de dot.præleg.cum si. Ita quoq; in matrimonio putatiuo, & illicito, vt est tex.expressus, in l.dote.ff.de ritu nupti. quē ad hoc dicit sing.Bal.Nouel.in eo trac.vbi suprà, col.5.versi.septima conuenientia.& iterum col.15.versi.decima differentia, vbi hoc latiùs tractat, & declarat.

Dos putatiua impensa minuitur, ut vera.

269 Ex quibus facilè intelligis, matrimoniū putatiuum non solùm habere priuilegia veri, in fauorem mulieris, sed & contra eā. Sed vt intelligas id non solùm procedere q̄tū ad dotē, sed & quātū ad cætera, habes tex.in c.ad audientiā, de spōs.pbātē ex mřimonio putatiuo cōtrahi publicā honestatem, vti ex vero, de quo in ca.sponsam.eo. ti.& alium quoque tex.in c.nuper.de bigai non ordi.quo cauetur, pœnam & effectū bigamiæ contrahi etiam ex matrimonio putatiuo.

Matrimoniū putatiuū publicā honestatem producit, ut verum.
Et bigamia.

270 Quid, quòd si ex statuto, conqueſtus (ita vulgo vocamus in Gallia acquæstus factos constante matrimonio) sunt communes inter maritum, & vxorem, id quoque statutum habebit locum inter coniuges putatiuos: ita enim post alios antiquiores voluit Panor.in c.2.per illum text.iuncta glo. & ibi etiam Cardi.Alex. extrà de donatio. inter vir.& vxor.& sequitur etiam Barb.in d.c.iurauit.col.1.nu.17.de proba.& in d.c. ex literis.colum.vlt.de pignori.& Ioan. Lupus in repe.rubr. de donat.inter vir. & vxorem, §.36.versi. & hinc est: & iterum §.62. colum.penul.versic.ampliabis ista.& vtrobique dicit, ita disponere legem regni, For. leg.lib.3.titu.6.l.4.& iterum char.33. col.2.

Conquestus commun. inter coniuges putatiuos.

271 Sed ex eodem tex.in d.ca.2.iuncta etiam glo.vltima, apertè probatur, quod quemadmodum quæsita ab vxore, cōstante matrimonio, præsumuntur fuisse quæsita ex bonis viri, vt turpis quæstus suspicio uitetur.l.Quintus.ff.de donat.inter uir.& uxorem.& l.etiam.C.eod.tit.vbi Barto.dicit ad hoc semper.tex.allegari.nam & apud Plautum (ut id obiter dicam) in Casina, Myrina mulier ita Cleostratam alloquitur, quæ dicebat ancillam quampiam suam esse:

Quæsita ab vxore præsumi quæsita ex bonis uiri.

Vnde ea tibi? si nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro, & qua habet partum, ei haud commodu'st
quin viro aut subtrahat,
Aut stupro inuenerit: hoc viri censeo esse omne quicquid
tu' m est.

Similiter & id procedit in matrimonio putatiuo, vt probatur ex illo text. & gloss. uti diximus.

Similiter & ab vxore putatiua.

Et quemadmodum non ualet donatio inter ueros cōiuges, ita nec inter putatiuos 272 ut satis probatur ex l.3.§.uideamus.ff.de donatio.inter uir.& uxorem, & l. si ex uoluntate.& ibi Doct.C.eod.titu. & uoluit etiam glo.in c.ult.in prin. & ibi quoque Io.Andr. & alij.extrà eo.quoque tit.& Azo. in summa.C.eo.item tit.col.1.& Paul.Cast.consil. 352.curator datur, col.ul.lib.1.Nec ob aliā causam uidetur huiusmodi donationem factam inter coniuges putatiuos, non confirmari morte, quemadmodum inter ueros, uti suprà diximus in priori parte, nisi quia huiusmodi confirmatio censeretur fieri contra mentem uxoris donantis, quæ non quasi extraneo, sed quasi marito, aut econtrario donauerit: ut dicit text.in d.l.cū hic status.§.si quis sponsam.ff. de donatio. inter uir.& uxorem.

Donatio inter coniuges putatiuos nō ualet.

Sed & aliud præterea dicit Paul.Cast.cōsil.252. quod & ad hunc locum pertinet, 273 ideoque nobis non esse prætereundum duximus: uidelicet, quòd sicut non ualet donatio facta à minore uero suo curatori, cū idem autor esse non possit donationi, etiā alteri faciendæ, cùm idipsum, scilicet donare, nō pertineat ad administrationem, sed potiùs ad dissipationem.l.contrà.§.1.ff. de pactis.& l.ab agnato.& l.ult.ff.de curat.furio.cum sim. ita nec donatio facta ab ipso minore curatori putatiuo, per multa illic allegata, quæ tu uidere poteris.

Et sicuti maritus uerus potest interuenire pro uxore, l.maritus.C.de proc. & l.ulti. 274 C.de pac.conuen.ita quoque putatiuus, ut no.uoluit Alb.post Vber.Bobi.in d.l.maritus.in prin.arg.d.l.dote.ff.de rit.nupt.& d.l. 3.§.uideamus.ff.de do.inter ui.& uxor. At Ias.in d.l.maritus.colum.2. uersic. extende istam l.tenet contrarium hac ratione, quā supra diximus in priori parte, quòd matrimonium putatiuum habet priuilegia ueri, circa dotem tantùm. Quod tamen uerum non esse liquidò apparet ex multis, quæ diximus.

Maritus putatiuus pōt interuenire p uxo.

Et quia suprà in fi. prioris partis nu.scilicet.249. incip nec tantum in hoc casu. & 275 2.seq.

Quædam similia.

2.seq.locuti sumus de tutore putatiuo, & similiter de patre & alijs, possunt quoq; pro hac parte adduci multa similia, vt de solutione facta ex iusta causa creditori putatiuo, quę parit liberationem, etiam si sine iudice facta fuerit. l.1.§. si rem à seruo. ff. depositi. Bart. & Alb. in l. vrbana. ff. de condit. indeb. Car. Rui. consi. 171. visis consilijs, colum. 1. nu. 4. libr. 4. Quod tamen postea, scilicet col. vlti. intelligit in debitore speciei, non etiam in debitore quantitatis, secundum Doct. communiter, in l. cùm fundus. §. seruum tuum imprudens. ff. si cer. pet. & alios, quos ibi citat, col. pen. nu. 8. Et sic hic casus facit pro vtraque parte.

276 Quodque tradit Bal. in l. eam quam colum. 2. versic. extra queritur. C. de fideicom. quòd ecclesia acquirit etiam per sacerdotem putatiuum, arg. l. peto. §. mater. ff. de lega. 2. & quæ aliàs de Prælato putatiuo scribit Inno. in c. querelam, de elec. & in c. in literis de restit. spoli. & Ioan. And. in c. per venerabilem, in verbo, loco, qui fil. sunt legi. & Bald. in l. si is qui. ff. de eo qui pro tut. & Lapum alleg. 89. factum, col. 16. in paruis, & Doct. sæpe, & quæ diximus suprà in 17. quæstio. nu. 148. incip. & soluens ei, & alijs multis versi. illius quæst. Et quæ nostris legibus traduntur de his, qui se pro tutoribus gerunt, quæ sunt omnibus obuia.

277 TRIGESIMO QVARTO, Quid si mulier sine consensu vēdidit, & tradidit rem venditam, quæ postea periit casu fortuito: cuius erit periculum, emptoris ne, an mulieris? Et videtur, mulieris, quæ propter nō obseruatam huius statuti solennitatem remansit domina, cum contractus sic factus sit nullus ipso iure, vt patet ex ijs, quæ latè diximus suprà in gloss. 4. post princip. Res enim perit eius periculo, cuius ea est. l. pignus. C. de pigno. acti. & ff. de peric. & commod. rei vendi. ferè per totum. & ita nuncupatim in cā similis statuti voluere vterque Deci. Lancel. & Philip. in l. nō omnis. §. si pupillus, ff. si cert. peta.

Si vxor vendidit viro non consentiente, cui res vendita perit.

278 At contrarium quoque videtur hoc quidem casu, quo scilicet dominium remansit apud mulierem, non ex iure communi, sed potius de iure speciali, & veluti ex priuilegio, quo casu cessat d. l. pignus. & si. vt voluit glo. no. in d. §. si pupillus, in glo. prima: quam no. & commendat Ro. ibi, qui se iactat id primum ex ea annotasse, dicitque per hoc obtinuisse contra multos Docto. qui valde mirabantur, quòd stante statuto, quod contractus à muliere initus sine autoritate cōsanguineorum, sit nullus, si mulier contraxerit ea solennitate nō seruata, & tradiderit: quamuis mulier remaneat domina, non tamen res ipsi perit, sed emptori, ne quod in fauorem ipsius mulieris statutum est, in ipsius dnāum detorqueatur. l. quod fauore, ff. de legibus. Et sequuntur Alexand. & Iason in dicto §. si pupillus. Et illam quoque vltra Roma. nota. Pau. Castren. Soci. & ipse Iason ibi, ex quibus Pau. & Iason eam dicunt singul. & idē Iason in l. 1. columna quarta, versi. aduerte etiam quòd illud. C. de iure emphyt. vbi & ad id dicit facere l. Iulianus. §. si à pupillo. ff. de actioni. empti. cum sim.

De eadē re.

Sed his continuò occurrit ipse Phili. Decius in d. §. si pupillus. Nam regula (inquit) l. quòd fauore, qua innituntur ea gloss. Ro. & sequaces, intelligitur, quando principaliter resultaret in odium illius: secus si odiū veniret ex cōsequentia, & natura rei, vt no. Bal. in d. l. quod fauore. in 7. oppo. per l. cū ex oratione. ff. de excusat. tuto. & ideo dicit ipse Bald. quòd receptus in ciuem, tenetur ad onera, quæ ciuibus incumbunt. quem sequitur idem Roma. consi. 216. electio domini, col. 1. versi. hoc primò probatur. Et facit tex. in l. sed & milites. §. scribit autem. ff. de excu. tut. vbi à ciuitate pulsus excusatur ab vrbica tutela, quia ei vrbem ingredi non licèt, & excommunicatus non debet celebrare, ca. secundo, de cleri. excommuni. & tutor remotus ob suspicionem, non obligatur ulteriùs pro administratione tutelæ. l. decreto. ff. de suspec. tut. Ergo in proposito licèt in fauorem pupilli dominiū non transferatur, uidetur tamen, quòd periculum rei ad eum spectat: nam hoc in consequentiam uenit, ex natura rei, quia periculum ad dominum spectat. 279

De eadē re.

Præterea, si pupillus, uel minor alienauit prædium, sine solennitate requisita, uēditio non tenet, & potest res vēdicari cum fructibus. l. si prædium. & l. prædiorum. & l. non solum. C. de prædi. mino. & tale dominium retinetur iure speciali. l. si minor. eod. ti. Et cùm ratione dominij debeantur fructus, per d. l. si prædium. esset absurdū, ut ad emptorem spectaret periculum, arg. l. secundum naturam. ff. de regu. iur. Et facit (inquit) quia res eodē modo fuisset peritura apud pupillum, & sic lucraretur ex tali contractu: quod minime dicendum est, sed satis est ut damnum non patiatur. Ideò & is pretium reddit. d. l. si prædium. & facit item tex. in l. si à furioso. ff. si cer. pet. ubi tum demum accipiēs à furioso obligatur, si in eius utilitatem cōsumpta est pecunia, & non aliter. Et quia si pecunia casu perdita sit, non sunt consumpti nummi secundum uoluntatem dantis, ut dicitur in l. si ego. eo. titu. Et quia pecunia in effectū non uenit ad accipientem. l. 2. §. peruenisse. ff. de hæred. uel actio. uendi. ubi tamen requiritur 280

De eadē re.

tur in casu d.§.si pupillus. Et quia etiam ille, qui recipit in solutum, non dicitur locupletior, si res perdita sit: & id consideratur in liberatione.l. Cassius.ff. de soluti. Et quia vterque tractat de damno vitando, durior est causa actoris.l.si seruum.§.sequitur.ff.de verborum obligatio. Hæc propemodum Philip.Deci.

281 *De eadē re.* Porrò Fran.Ripa.in c. cùm ecclesia Sutrina.colum.20.versic.prædicta etiam conclusio,extrà de caus.poss. & propri.post relatam vtriusq; illam op. dicit quod prior op.posset sustineri,si constaret rem similiter fuisse perituram penes mulierem, quæ vendidit, vt perijt penès emptorem : quia tunc cessaret ratio glossæ dicti §.si pupillus. Pro quo facit,quod in simili dicitur in l. si plures.§.1.ff.deposi.& in l.si is qui, in prin. ff.de iure dotium.& per gl.Bar.& alios, in l.quod te mihi,ff.si cer.pet.& alios à me relatos in tractatu Retractuum,ti.1.§.15.glo. 2.nume.11.& id quidem.

282 *An vxor captiua possit contrahere pro sua redēptione sine consensu viri. Casus specialis ob huiusmodi redemptionem. Dos.* TRIGESIMO QVINTO quæro, quid si mulier captiua contrahat sine autoritate mariti,quò se captiuitate liberet? Ludo. Roma.consi.316.circa propositum,colūna vltim.versicu.postremò considerandū, respondit statutum prohibens contrahere sine quapiam solennitate, non habere locum,si prohibitus cōtrahat, vt se redimat captiuitate:nam iura(inquit) prohibitiua relaxantur in huiusmodi cōtractibus, qui ad captiuorum redemptionem celebrantur.l.quàmuis.& sequent.ff.solut.matrim. quia permittitur mulieri vendere rem dotalem,vt parentes,aut fratres, aut alios necessarios ab hostibus ex vinculis redimeret. & Auth.sancimus.C. de sacros. eccles. & c.sacrorum.12.quæstio.2. quibus pmissum est vendere res sacras, & ecclesiasticas *Sacræ res.* ob redemptionem captiuorum, & in l. si quis pro redemptione.C.de donation. vbi tollitur prohibitio donationis excedentis 50.solidos,sine insinuatione,cum titu. ad *Donatio excedens 50. aureos.* redemptionem captiuorum. Et hanc Ro. decisionem sequitur,& dicit singu.Bened. in repetitione capi.Raynutius.in verbo,& vxorem nomine Adalasiam,nu.803. de testament.Et idem voluit Masuer.in titu. de dote & matrimon.§.item maritus & uxor. per l.mutus.§.manente.ff.de iure dot.

283 *Res subiecta restitutioni.* Quam tu alijs multis potes confirmare: nam res subiecta restitutioni, & ita prohibita interim alienari,potest tamen alienari propter redemptionem eius,qui restituere tenebatur, vt expressim uoluit Bar. in l. quemadmodum.col.2.C.de agri. & censi. lib.11. Imò & propter redemptionem sui filij,idem Bar. Bal.Ange.Paul.Cast.& Corne.in Auth.res quæ.C.com.de legat. Nam si licèt (inquiunt) id facere pro dote filiarum,vt ibi dicit tex. multò magis pro redēptione,per no.gloss.in l.ob æs.C.de prædi. minor.Et patris quoque,vt dicunt Pau.Castren.& Corn.qui id dicit communiter teneri,in d.Authen.res quæ.

Et vt alia simul iungam,adde textum in 284
§.sed & hoc præsenti.in Authē. de sanctiss. Episc.vbi licèt datum causa dotis,vel propter nuptias, aut etiam legatum factum sub conditione nuptiarum, vel filiorum non existentium,non deficiat,si legatarius aut donatarius grauatus restituere, efficitur monachus,deficiente causa, aut conditione: fallit tamen, ubi ea restitutio debet fieri in redemptionem captiuorum.Et textus in §.si vero & ipsam quartā. in Authē. de restitu.vbi non permittitur diminutio quartæ,quæ de fideicommissis debetur,nisi ob captiuorum redemptionem,& ibi gl. *Quartæ diminutio.* nota. quædam pro captiuis alienari, quæ aliàs sunt inalienabilia.Et textus in l.nulli. & l.si quis ad declinandam.C. de episco. & cleri. quibus constat valere legatum factum pro redemptione captiuorum, sine denominatione cuiuspiam personæ, licèt aliàs legatum ita incertum vitiaretur.l.qui *Legatum incertum.* plures.ff.de vsufr.lega.& §.incertis.Insti.de legat.Et tex.in §.si vnum.in authen.vt cùm de appel.cog.& in Authen. si captiui,C. de Episcop. & cleri. vbi sine mandato potest *Sine mandato valet alienatio.* res alterius alienari ob redemptionem. & ibi in priore loco dicit gl.id esse mirabile: & quod mirabilius est, captiuus tenetur *Exhæredatio ob patrē non redemptum.* eam alienationem sine eius mandato factam,habere ratam,vt in iisdem locis scribitur,& voluit Rapha.Coma. consi.81.in causa quæ vertitur, versicul.concludo. Et textus in §.causas.in d.Authent. vt cùm de appellat.cogn.quòd filius, qui neglexit patrem captiuum redimere,potest exhæredari.Imò vero, etiam si non fuerit exhæredatus, tamen priuatur illius successione.l. si *Priuatio successionis.* captiui.C.de Episcop.& cleric. vbi plus dicit,quòd filius 18.annos natus, in hoc reputatur maior,vt non excusetur.Et in simili dicit glo.nota. & singul.in l.alio.C. de liber.caus. quod libertus, qui neglexit redimere dominum, in seruitutem reuocatur. *Libertus in seruitutē redigitur.*

Quid,quod Baldus consilio 5. conside- 285
rata causa,lib.5.videtur in hoc residere, vt *Vxor se obligare potest p redemptione mariti.* vxor possit se obligare pro redemptione mariti captiui, licet huiusmodi obligationes,quæ pro maritis fiunt,magis prohibeātur,quàm pro cæteris, vt constat ex Auth. si qua mulier.C.ad Senatusconsult.Macedonia.Idem consi.213.occurrit dubium, *Et filiusfa. pro redemptione patris.* lib.2.uidetur item in ea sententia manere, vt filiusfamil. possit se obligare pro redemptione patris,cum consensu ipsius, stante statuto

statuto ne filiusfam. possit se obligare sine consensu patris, licet alioqui potuisset videri dubium, an pater potuisset huiusmodi consensum præstare, per ea, quæ latissimè diximus suprà, in 13. quæstio. huius gl.

286 *Redemptio captiuorum pia causa.* Nec prætermittendum interim huiusmodi captiuorum redemptionem reponi à nostris inter pias causas rerum omnium fauorabilissimas, per textum, in dicta l. si quis pro redemptione. in illis verbis, pijssimam administrationem, C. de donationi. & in dicto §. si vnum de prædictis. ibi, ex hac causa pijssima, in Authen. vt cùm de appel. cognoscitur. Nam ita voluerũt Doctores ibi, & inter cæteros Baldus & Paulus Castrens. in l. illud. C. de sacrosanct. eccles. & Bald. in authenti. similiter. C. ad leg. Falcid. & quos citabo versicu. ab hinc 2. & sequen. Et constat etiam ex infinitis, capit. 12. quæst. 2.

287 *De ijsdem verbis, ex externis scriptoribus.* Et vt aliquid adferam ex mansuetioribus literis, Cicero vir quidem pietissimus, scribit hanc pietatem etiam Reipub. vtilẽ esse, redimi à seruitute captos. Lactantius quoque nostræ religionis defensor acerrimus, lib. 6. Diuinarum Institutionum, qui de vero cultu inscribitur, ca. 12. Captiuorum (inquit) redemptio magnum ac præclarum iustitiæ munus est. Subditque hãc se consuetudinem benignitatis largitioni munerum longè antepo nere. Hanc enim esse grauium hominum, atque magnorũ: proprium autem iustorum opus esse, redimere captiuos. Illud autem ex Festi Pompeij commentarijs annotauimus, omnẽ priuatum luctum apud Romanos deponi solitum, cum pater aut filius, aut frater ab hoste captus, rediret.

288 *An autem superiora obtineant in captiuis ob scelera.* Sed quæstionis est, an hæc procederent in redemptione eius, qui ob scelera in vinculis detinetur? quod placuit gloss. in d. ca. sacrorum. 12. quæstio. 2. Bald. Imo. Roma. Alexan. in d. l. quamuis. & seq. ff. solut. matri. per tex. ibi in verbis, ex vinculis Bald. in d. l. illud. in prin. C. de sacros. eccles. & in dicta Authent. similiter. etiam in princip. C. ad leg. Falcid. & in d. Authen. res quæ. col. 2. versic. quæro vtrum per istam, & seq. & ibi quoq; Fulg. C. com. de leg. & idem Bal. in §. interdicimus, in Authen. de eccle. titu. Ioan. Ana. in ca. significauit, colum. 3. versicu. nunquid autem iura. de Iudæis. Ange. Areti. in tract. malefi. in verbo, qui iudex dictum Caium retineri & carcerari iussit, colum. 3. Alexan. in l. Marcellus. §. res quæ. colum. 1. post prin. ff. ad S. C. Trebel. vbi hanc dicit esse de iure veriorem, & Aufre. in Decis. Tolo. quæstio. 214. item fuit quæsitum, an laicus. & Io. Lup. in repet. rub. de donat. inter virum. & vxor. §. 78. colum. vlt. uersi. facit ad prædicta. Et afferunt multas rationes, quas hic adscribere supersedemus.

At sunt multo plures, qui tenent cõtrarium, videlicet gloss. in capitu. non satis. in verbis, propter debitum, 86. di. And. Iser. in capitu. porrò. §. item si fidelis. & ibi post eũ Matt. Lau. Iac. Alua. & Card. Alexan. post princ. titu. quæ fuit pri. cau. benef. amit. Idẽ And. in capi. 1. per eum text. titu. hinc finit lex Corra. Albe. in suo Dictionario, in verbo, dominus Bald. sibi contrarius, in Authen. contrà rogatus in duobus locis, videlicet, primùm super tex. in verbo, captiuorum, deinde in versicul. vltimò. gloss. quærit. C. ad trebel. Ange. Imol. & Roma. in d. l. Marcellus. §. res quæ. ff. ad S. C. Trebel. idẽ Ang. Saly. Paul. Castren. & Iason, qui hanc dicit esse communem opin. in d. Auth. res quæ. & ibi quoque ante eos Barto. sed sub dubio. Alexan. in addi. ipsius Bar. in l. placet. C. de excu. mune. lib. 10. Ia. à S. Geor. in trac. feud. in verbo. dictique vasalli promiserunt, col. 11. versicu. 13. causa Math. Afflic. in constit. Siciliæ, incipien. domini à vasallis. colum. 3 uersicu. 2. not. & in constit. quamplurimum, in 3. no. Et afferunt quoque alias non contemnendas rationes, q omnes propemodũ in id recidunt, vt non sit eis subueniendum, qui ipsi sibi suo scelere id mali adsciuerunt: de quib multa uidebis ad aliud propositum a me collecta in repe. l. si unquàm. in uerbo, bona, num. 5. sed nec illud, & seq. 289 *De eadẽ re.*

Nec desunt, q hanc tã ꝯtrouersam ꝯtrouersiã ita ꝯponere nitũtur, ut si agit̃ de alterius præiudicio, vt in casu rei subiectę restitutioni, & similibus, non ei subuenitur, qui sua culpa incidit in eam captiuitatem cum præiudicio alterius. At si nullum versaretur alterius præiudicium, aliud dicendum. ita uoluerunt Imo. Roma. & Alexã. in d. l. Marcellus. §. res quæ. ff. ad S. C. Treb. & Feli. in c. quæ in ecclesiarum. colum. 26. uersicu. nec istud repugnat prædictis, extrà de constit. & satis uidetur uoluisse Iason in d. Auth. res quæ, colum. 6. uersi. sexto & ultimo. Vide Philip. Deci. in d. cap. quæ in ecclesiarum, colum. pen. 290 *De eadẽ re.*

TRIGESIMO SEXTO qro, quid si uxor inscio marito conferat suum contractum in tempus soluti matrimonij: an saltẽ hoc casu ualebit? Quod uidetur per text. in l. si seruum. §. ultim. ff. de donati. inter uirum & uxo. ubi donatio aliàs prohibita inter uirum & uxorem, ualet tamen, si conferatur in tempus soluti matrimonij. Et aliàs semper paria sunt, facere tempore permisso, & in ipsum tempus permissum conferre, & ediuerso: vt scilicet magis inspiciatur tempus, in quod actus confertur, quàm tempus, 291

pus,in quo cōfertur.l.eum qui.ff. de iuris-di.om.iudi.& l.in tempus.ff.de hęre.instit. cum multis ſi.à me collectis in Tract. Constit.in 2.limit.nume.3. incip. ad huius autem limitationis confirmationem.

291 Verùm duo sui seculi lumina in eadem facti ſpecie interrogati, ſcilicet Caro.Rui. & Philip.Deci.ille.conſi.145. circa primū, colum.2.verſi.nec obſtat quod dicta, libr. 1.alter conſil.402.ex duobus, colum.1.Nā id(inquiunt) ſtatutum reſiſtit initio: ideo nec in aliud tempus conferri poteſt, vt valeat: vt in ſimili dicitur in l. ſi minor.C. de ſeruis export. vbi ſicuti minor non poteſt purè actum facere, ita nec poteſt in tēpus commiſſum conferre:quia ſcilicet lex initio reſiſtit,ſecundum Bart.in l.1.§.nuntiatio.ff.de ope.no.nunti.& Imo.in d.l.in tempus.in princip.ff. de hæred.inſtit. Sed id ex eo pendet, an id ſtatutum requirat cōſenſum mariti ad integrandam perſonā mulieris,an ob viri ipſius præiudiciū : de quo tam ſæpe ſup.diximus,præſertim in glo.6. nume.57.& ſequen.Nam primo caſu non valeret,ſecundo contrà.

GLOSSA NONA, IN TEXT.

Ne les ſiens propres.

1 *Parapherna,quæ dicantur.* MARITVS ergo ſecūdū ↄſuetudinē nr̄am,hēt adminiſtrōnem bonorū vxoris, nō mō dotaliū,ſed & corū,q̄ pręter dotē ſunt, (q̄ Gręci dicūt Parapherna,ἀπὸ τοῦ παρὰ,quod eſt præter,& φερνὴ dos) vel inuita vxore,quod eſt contra ius commune, vt diximus ſuprà, in gloſſa præcedenti,in princip.& eſt textus elegans in l.hac lege.C.de pact.conuen.in hæc verba: Quamuis bonum erat mulierem, quæ ſeipſam marito commiſerit, res etiā eiuſdem pari arbitrio gubernari: attamē quoniam conditores legum ęquitatis conuenit eſſe fautores,nullo modo, prohibente muliere, virū in paraphernis ſe volumus immiſcere.Hæc ibi. At etiam de iure communi, ſi mulier ipſa viro rerum ſuarum adminiſtrationem non prohibeat, poteſt ipſe eas liberè adminiſtrare: & ita fructus earum lucro ipſius mariti cedunt: vt dicit Ioan.Fab.in d.l.hac lege.per tex.in l.vlt.eo. tit.& in l.maritus.C.de procura. In quo videtur ſentire,ſatis eſſe,mulierem non pati, vt vir adminiſtret,vt fructus lucretur.

2 *De eadē re.* Super quo vide glo. Bal. Ange. & alios, in l.vbi adhuc.C.de iure dot.gl.Ray. Odo. Cyn.Bald.Saly.& alios in l.ulti.C. de pact. conuen.gloſ.Barto.Bald.Ange.Imol.Paul. Caſtr.& Alexan.in l.maritus.: quæ eſt pen. in princip.ff.ad leg.Falcid.Ioan.And.in c. per veſtras.colum.2.in glo.4.& ibi Pet.Ancha.colum.4.verſicu.vlti.de donat.inter virum & vxorem.Bart.Bald.Paul.Caſtren.& alios in d.l.maritus.C.de procur.Barto.cōſi.225.quæſtio talis eſt, Titius habens vxorem.Bal.in l.aſſiduis.colum.3.verſic. quid de fructib.C.qui pot.in pig.hab.& in l.dotis cauſa.ff.de iure doti.& in l.ſi viua. ad ſi. C.de bonis mater.& in ca. ex parte.col.ult. de conſuetu.& conſi.276.uerba ſtatutorū, lib.3.& 291.factum ſic proponitur, domina Bartolina,colum.ulti.eod.lib.3.& inter ipſius conſi.And.Alpheum,conſil.366. ad euidentiam.libr.2.& eundem Bald.conſil. ſequi.& Ioan.Capic.& Argent.inter conſilia eiuſdem,conſi.437.ſuper dubia, col.2. uerſicu. & breuiſſimè uidetur dicendum, lib.3.& ipſum Bal.conſ.478. quædam ſunt res,lib.5.Rapha.Coma.Imo.Pau. Caſtren. Flor.& alios quoſdam, inter cōſilia ipſius Rapha.conſi.104.quæritur nunquid bona Petr.Ancha.conſi.94.iſta domina. & Pau. Caſtr.conſi.199.ſuper primo reperio, libr. 2.Franci.Areti.conſilio 160. longa eſt,col. 2.uerſicu.his præmiſſis.Alexand.conſi.42. ſuper præmiſſo themate,columna prima, & iterum colum.6.uerſic.nec obſtat quòd dicta bona,& colum.ſeq.libr.primo,& cōſil.63.ſuper primo dubio,libr.2.& Corne. conſi.129.ad euidētiam,columna prima, & 2.libr.4.& omnino Socin.conſil.82. in cauſa uertente, colum.3.& multis ſequē. libr.4.& Guid.Pap.deci.468. de fructibus. Carol.Ruin.conſi.222.ad euidentiam, colum.1.& ſeq.lib.1.& Steph.Bertrand.conſ. 19.ponitur in facto,in 4.dubio, libro 3. & Matth. Afflict.Deci.Neapol.44. de tribus, numero 5.& ſeq.

QVID AVTEM, ſi quiſpiā duxerit uxorem nondum nubilem? Videtur non eſſe locum huic cōſuetudini, per id quod uoluit gloſ.in l.ſi ante.ff.ſolut.matri. quòd maritus, qui duxit uxorem non nubilem, non facit fructus dotis ſuos,per text.ibi, & in l.præced.loquentem de nuptijs & matrimonio: tanquaam hoc caſu, non ſit matrimonium, niſi de facto, & idem uoluit glo. 3 *Quid ſi uxorem nōdum nubilem duxerit.*

glo in l.dotis.ff.de iure doti.& sequitur ibi Barto.ea ratione motus,quod pupilla nec expresse,nec tacitè potest donare. & Bald. in l.si pro dote.C. de dotis promis. vbi & hoc dicit potissimum procedere, vbi maritus debet lucrari quosdam fructus ex forma statuti loquẽtis de matrimonio: quia statutum strictè est intelligendum: & hoc casu non est propriè matrimonium.

4 Contrarium tamen voluerunt Azo. in d.l.si an.& in d.l.si p dote. & in summa C. de iure do.co.pe.Odof.in d.l.dotis fructus. ubi dicit sic fuisse pluries iudicatu Spe.tit. de dona.inter vir.& vxo.§.vlti.versic. quid si mulier.Hostien.in summa,eod.titu. Sed tamen super hoc,vide omnino Dyn.Cyn, & alios,in d.l.si pro dote.Barto.Imol.Ro. Franc.Aret.& alios in d.l.si ante. vbi multa videbis in eam rem adducta per recentiores.Sed & tu vide, quæ diximus in præced. glo.in 33.quæsti. & Bald.in l.dotis fructus. ff.de iure dot.Et hæc quidem quæstio non inutilis est.Nam si vxor ipsa moriatur, antequam sit facta nubilis,stante prima opi. hęredes poterunt repetere fructus,quos vir ipse percepit, tanquam nihil omnino iuris habuerit in illis.

De eadẽ re.

5 QVAERO SECVNDO, quid si vxori competit ius patronatus, vter præsentabit,vir an vxor? Videtur quod maritus:nã ipse habet omnimodam bonorum vxoris administrationem, vt hic dicitur. Quin etiam (quod alijs administratoribus non competit) potest libere disponere de fructibus eorum, vt alibi expressius dicet. Imò vero censetur ex nostra consuetudine,dominus non dotis tantum, quod ius commune iam sanxit,in l.doce ancillam.C.de rei vendi. sed & aliorum quorumcunque ex nostris Consuetudinibus Franciæ, quibus maritus ipse,non vxor, eorum præstabat homagium, quodque per mortem illius,veluti domino eorum mutato, superior dominus ius habet rachatus, vt vocamus Præsentatio autem est in fructu,vt dicit glo ordi.in c.cum Bertoldus. in glo.vlt. de re iudi.Innoc.& alij,in c. consultationibus.de iure patro. & Bald.in l.1.C.de distr. pign.Sicuti etiam collatio beneficij,secundum glos. in capitu.cum olim de maio.& obed.& ibi Doct.

Si vxori cõpetit ius patronatus, vter præsentabit, vir, an vxor.

Præsentatio in fructu. Et collatio.

6 Propterea Domini à Rot.Deci.422. fuit dubitatum vtrum ualeret. in nouis, in simili casu, videlicet in iure patronatus cõpetente ratione rei dotalis, dicunt huiusmodi ius transire in maritum, hocque de consuetudine obseruari.Tamen subdunt, quod si vir & uxor præsentarent,præferendus est præsentatus ab vxore, instar eius, quod de pupillo, & tutore præsentantibus

De eadẽ re.

tradit glos.post Tanc.& Bart.Brix.in ca. ex eo.in uerbo suffragium,in fi.ubi etiam recentiores,de elect.libr.6.& Pet.An.(ut hoc illis addam)consi.355.uisis punct.& quæsitis,in ulti.dubio, quod inculcatur inter cõsi.Anto.consil.3.Sequitur per omnia Cardi.Alexand.in c.per uestras.colum.3.uersicu.item quæro,dicitur,& seq.de dona. inter uir.& uxor.Feli.nin capitul. quoniam, in calce,de testi.ubi per hoc limitat, quod dicit Bald.in l.1.ff.de Senat.quod si non cõueniat inter masculum, & fœminam patronos in præsentando, præfertur præsentatus à masculo. quod & idem tenet Fulg. ibid.ut uidelicet procedat, cùm uterq; ius æquale habeat in iure patronatus secus, si inæquale, ut in hoc casu. Sequitur etiam Pau.Cita.in tractatu de Iure pat.in 6.parte, art.3.q.39.& iterum in 7.parte.q.15. eadẽque ulti.& Cæsar Lambert.in trac. eiusdẽ titu.in 3.art.6.quæstio.princip. 2.partis 2. lib.& Gaic.in repet.capi.ulti.colum.35.uersic.ex hoc infert,de elect.lib.6.& Bened. in ca.Raynutius,in verbo,duas habens filias, colum.2.nume.3.de testamen.& ff.Io.à Selua,in tracta.de benefic.in 6.quæsti.2.partis, colum.vltim.

7 Sed & simpliciter, quantum ad primã partem pertinet, ut scilicet transeat id ius in uirum,sequitur Card.Flo.in c.ex literis. de iure patro.& in Clem. plures, in princi. in 6.q.eod.titu.& Card.Alexand.in d.cap. per uestras.colum.3.uersicu. item quæro, dicitur in tex.& ibi Ioan.Lup.in repe.§.41. extrà de dona.inter uir. & uxor. & subobscurè Feli.in d.c.cum Bertoldus. colum.ulti.de re iudi.& latissimè Roch.Curt.in tracta.de iure patr.in uerbo,ipse uel is, à quo causam habuit,in 28.q. ubi ita dicit transire in uirum,ut ad uxorem non spectet, in hoc discedens à sententia Rotæ, suffultus primùm autoritate d.c.ex literis.de iure patro. ubi id ius transit omnino in conductorem uniuersitatis, nec competit locatori. At certum est, pinguius esse ius mariti in dote quàm conductoris in re cõducta, ut expressè dicit Bald.in d.l.doce.Nam uir dicitur propriè habere dominium dotis, ut dicit idem Bald. in l.in rebus, in 3.notab.C.de iure doti. Igitur si ad conductorem, ita transit ius patronatus,ut locatori non competat,multo magis in maritum, ut uxori etiam non competat.

De eadẽ re.

8 Et illam eandem rationem ante Rochũ (licèt non alleget) uoluit Cardi.Alexand. ubi suprà: Nam non simile est(inquit) qd dictum est de pupillo, & tutore. nam pupillus est dominus,& liberè uti potest,sine consensu, & autoritate alterius hoc iure spirituali,si sit maior septennio,per capi. si an-

De eadẽ re.

si annum. de iudi. lib.6. nam & is contrahit sponsalia.c. literas.& c.accessit.de spõsa.impu. Ideò licèt non posset eligere per d.c.ex eo.de elec.lib.6.potest tamen præsentare, cùm per hoc contrahatur matrimonium spirituale, sicut per electionem, nec vllo iure cauetur secundum Archi. in d. c.ex eo.quòd tutor detur spiritualibus. Igitur nec ad id, quod est spirituali annexum. Quod videtur tenere idem Archi. in c.decernimus.15.q.7.in prin.Secus in marito, qui est dominus rerum dotalium.

Fructus iurisdic. rei dotalis spectant ad maritum.

9 Adde autẽ & tu quod in simili dicimus, quod si mulier in dotem castrum dederit fructus iurisdictionis ratione castri competenti, spectant ad maritum, vt uoluerũt Bart.Bald.Ange.& recentiores.in l. diuortio.§. si vir in fundo.ff.sol.matri.Bart. in l. vlti.ff.eo.Ange.in l.si constante.§. quoties. ff.eod.Bald.in l.1.colum.3.C. de fructib. & lit.expen.Petr.Anc.in c.2. ne præl.vic.suas. Bene.in rep.c.Raynutius. in verbo, cætera bona.nu.36.extrà de testa.

10 Sed & sunt nonnulli, qui ex professo in ea sunt sentẽtia, vt præferatur præsentatus à marito, prẽsentato ab vxore. Quod & idẽ est, quod suprà ex alijs diximus: inter quos est Phili.Franc.in d.c.ex eo.colum.1.versi. & ad prædicta, de elect.lib 6. vbi tamen erranter dicit, ita tenere Do. à Rota, vbi suprà. Verùm Cæsar Lamber. omnium, vt opinor, solus, in d.trac.de iure patro.in 3. art.6.quæst.princi.3.partis,lib.2.dicit locũ esse præuentioni.

Cõtra suprà dicta.

11 Sunt tamen, qui tenent, nullo pacto trãsire in virum ius patronatus ratione rei dotalis competens, videlicet Paul.Liaz.in repet.c.à nobis.col.pen.de iure patron. & iterum in sua 4.disputat. incip. patronus eccles.sancti Iaco. colum.vlti.Ant.Imo.Pan. in d.capi.vlti.de conces.præb.Pet. Ancha. in d.Cle.2.colum.3.versic. secundò potest. & iterum versic. quo ad aliud, de iure pat. Feli.sibi contrarius in c.cum olim.colum. 2.de maio.& obe.in ca.causa.colum.4.versi.& si dicis sicuti bi, vnde si dico, de plcri. & Iason in d.l. diuortio.§. si vir in fundo. colum.vlti.ff.solu.mat.& in d.l.vlti.in fin. ff.eod.tit.& benedi. in d.ca. Raynutius.ubi suprà, numero 37.& Io.Montefer. in repe. l.frater à fratre.in 23.quæst.ff. de conditio. indebit.

Horum rationes.

Ius patronatus non transit ad creditorem.

12 Mouentur isti, quoniam ius patronatus est quædam honorificentia (vt ipsi appellant) quæ nihil habet proportionabile ad onera matrimonij, propter q̃ fructus rei dotalis cedunt marito.d.ca. per uestras. de donat.inter uir.& uxor. & c. salubriter. de vsur. quoniam ex præsentatione nullum fructum reipsa existimabilem cõsequitur ex quo possit sufferre onera ipsa matrimonij. sicuti etiam dicimus, quòd ius patronatus non transit in creditorem, ex pignore sibi dato; quoniam huiusmodi fructus non sit æstimabilis, ut possit computari in sortem, nec habeat aliquid proportionis ad debitum, vt not.Inno.Host.Bal. & omnes, in d.capi.cùm Bertoldus; de re iudi.& latè diximus suprà tit. omnium primo.§. item 1.in glo.4.in ulti.quæst.Item maritus ex dote non potest percipere fructus, qui breui non renascuntur.d.l. diuortio.§. si uir in fundo.ff. solut.matrimo. præsentatio autem est eiusmodi ergo ad maritũ non pertinet.

Responsio ad eas rationes.

13 Sed his rationibus facilè responderi potest. Nam quantum ad priorem pertinet, ea prorsus inuertitur ex d.cap.ex literis.vbi ius patronatus transit ad conductorẽ, nulla eius ratione habita, quod nihil hoc ius habeat proportionis ad pretium conductionis, ratione cuius pertinent fructus ad conductorem: sed eo tantùm cõsiderato, quòd ius patronatus transit cum vniuersitate, ut aliàs quoque in venditione fit, licèt etiam non sit pretium quouis modo proportionabile ad ius patronatus.c. cùm seculum.de iure patro. nec enim consideratur ius ipsum patronatus in ipsa cõductione, aut uenditione, sed accessoriè transit, vt etiam annotat Panor.in d.capi.ex literis.in 3.no.Sic igitur in specie proposita, licèt tale ius nihil spectet, nihil prosit, nihil conferat ad onera matrimonij: nihil tamen prohibet, quin transeat cũ uniuersitate in dotem data: quia non cõsideratur per se, sed uenit tantùm accessoriè. Secunda autem ratio falsa est, neq; enim ille §.si uir in fundo. loquitur de fructu, qui breui non renascitur: sed id tantùm dicit, nõ esse in fructu, quod non renascitur: præsentatio autem renascitur: ideoque in fructu est, ut iã diximus, & nemo negat.

14 Et hæc quidem procedunt ex mero iure communi, ex quo uxor non est in potestate uiri, sed potest liberè bona sua administrare, sine consensu & autoritate uiri l. uelles.C.de donat.& alibi suprà sæpe diximus. Sed stante hac consuetudine prohibente (ut suprà in principio huius quæstionis dictum est) uxori bonorum suorũ administrationem, & eam marito, in cuius potestate est, concedente, maius dubium est, an uxor sola, sine consensu & autoritate mariti, possit præsentare. Nã (ne id ignores) præsentatio est in bonis, ut non obscure uoluit Bal.consi.32. quidam nobilis.colum.1.lib.1.& clarius Pan.in d.c. ex literis. de iure patro. & latè diximus & probauimus in repe.l.si unquàm.in uerb. donatione lar-

ne largitus, in 24. quæst. numero 355. incipien. sed de hoc admodum dubito. C. de reuo. don. Quòd si dicatur, vt iam dictum est, nihil in huiuscemodi rebus curari alienam potestatem, siue autoritatem, per d. capitu. 2. de iudi. lib. 6. cum si potest respõderi ex eo, quod dicitur, pupillum posse præsentare cum autoritate tutoris, vt per Ioan. And. in d. capit. ex eo. colum. 1. uersi. in glos. sed de iure, & colum. seq. versicu. in gloss. ibi, ipsi, de elect. libr. 6. Ideo cogita, & vide, quæ diximus suprà in gloss. 5. in verbo contracter, in 26. quæsti. quæ est nume. 221. & sequen.

VENETIIS, MDLXXV.

APVD DOMINICVM NICOLINVM

TABVLA ALPHABETICA GENERALIS OMNIVM RERVM HIC TRACTATARVM.

Quam sequetur alia, rerum & quæstionum hanc nostram consuetudinem priuatim tangentium.

A

A Adulterij

Alexan-

Arcens

C

Clisthenes

Consen-

Contra-

Donatio-

Hispano-

I

Ingenio

L

Materia

Mulier

MVLIERES PLVRIMÆ haud vulgariter doctę, quas hic ex ordine Alphabeti subiecimus, memoratę, l. 11. numero 30.

Mulierum

O

Phan

TABVLA.

Prouocatus

Sotadis

Vidua

Vulua,

TABVLA QVÆSTIONVM & rerum, priuatim ad nostram consuetudinem pertinentium, ex ordine operis.

GLOSA PRIMA, continens leges connubiales.

GLOSA SECVNDA, IN VERBO, En pouuoir de son mary.

GLOSA TERTIA, IN VERBO, N'est plus en pouuoir de son pere.

GLOSA QVARTA, IN VERBO, Ne peut.

GLOSA QVINTA, IN VERBO, Contracter.

GLOSA SEXTA, IN VERBO, Consentement.

GLOSA SEPTIMA, IN VERBO, Exprez.

GLOSA OCTAVA, IN VERBO, De son mary.

Vtrum

GLOSA NONA,
IN VERBO,
Ne les siens propres.

NOMENCLATVRA

Alphabetica autorum in hoc opere citatorum præter legũ canonumq; interpretes, quibus nominandis iusto volumine opus esset.

D. August.

Marcus

FINIS.

